BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
FONDO ROMENSE
32
4 H
4

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

IOANNIS DALLÆI

DE

CVLTIBVS

RELIGIOSIS LATINORVM

LIBRI NOVEM.

I. *De* BAPTISMI Cærimoniis. II *De* CONFIRMATIONE.
Reliqui VII *de* EVCHARISTIÆ Ritibus.

QVIBVS DEMONSTRATVR NOVITAS CÆRIMONIARVM,
quæ ad duo Sacramenta à Chriſto inſtituta, præſertim ad Euchariſtiam,
in Communione Romana adjectæ ſunt.

OPVS POSTHVMVM.

Cum CATALOGO SCRIPTORVM *hactenus ab* AVTORE *editorum.*

GENEVÆ,
Sumpt. Ioannis Ant. & Samuelis DE TOVRNES.

M. DC. LXXI.

Digitized by Google

CATALOGVS SCRIPTORVM HACTENVS EDITORVM

Clariſſimi Viri

IOANNIS DALLÆI

τῦ μακαρίτυ, Eccleſiæ Reformatæ Pariſienſis, *quæ* Carentone *Cœtus ſuos habet*, Paſtoris.

DE Patrum Vſu, Tractatus. *Genevæ* 1632. *in* 8. *Gallicè*.

Idem, *Anglicè*, per Thomam Smith. *Londini*, 1651. *in* 4.

Idem, *Latinè*, per I. Metaierium, ab Autore ipſo recenſitus & auctus. *Genevæ, apud P.* Chouët 1656. *in* 4.

Apologia Eccleſiarum Reformatarum. *Pariſ.* 1633. *in* 8. *Gallicè*.

Eadem, *Anglicè*, per Thomam Smith. 1653. *in* 8.

Eadem, *Latinè*, ex Verſione Autoris; *Cum* Appendicibus. *Amſtelodami, apud* Ianſonium. *in* 8.

Epiſtola ad Monglatium, quâ I. Caumontii Obſervationibus in prædictam Apologiam reſpondetur. *Pariſ.* 1634. *in* 8. *Gallicè*.

¶ 2 Obſer-

Digitized by Google

Obſervationes in Diſcurſum Pacificum I. Caumontii. *Sedani* 1634. *in* 12. *Gallicè.*

Fides ex S. Scripturis demonſtrata. *Pariſiis* 1634. *in* 8. *Gallicè.*

Eadem, *Latinè*, ex Verſione Autoris. *Genevæ, apud Fratres* De Tournes, 1660. *in* 8.

Epiſtola ad Amicum ſuper Querelis adverſus ipſum & Collegas. 1636. *in* 8. *Gallicè.*

Examen Sententiæ Theoph. Bracheti Milleterii ſuper Conciliatione Controverſiarum Relig. *Pariſ.* 1637. *in* 8. *Gallicè* & *Latinè.*

De Patrum Fide circa Imagines. *Genev.* 1641. *apud* De Tournes. *in* 8. *Gallicè.*

Idem, *Latinè*, ex Verſione Autoris. *Leidæ, apud* Elzevir 1642. *in* 8.

De Pœnis & Satisfactionibus Humanis. *Amſtelod. apud* Blaeu. 1649. *in* 4.

Pſeudepigrapha Apoſtolica, de VIII libris Conſtitutionum Apoſt. *Hardervici*, 1653. *in* 8.

De Iejuniis & Quadrageſimâ. *Daventriæ*, 1654. *in* 8.

Pro *Duabus* Synodis Alenſon. & Carenton. Apologia. *Amſtelod. apud* Ravenſtein. 1655 *in* 8.

De Confirmatione & Extrema Vnctione. *Genevæ, apud* De Tournes. 1659. *in* 4.

De Confeſſione Auriculari. *Genevæ, apud* De Tournes. *in* 4. 1661.

Epiſtola ad Talonerium, ſuper defectione S. Cottibii. 1660. *in* 8. *Gallicè.*

Reſponſio ad Libros Adami *Ieſuitæ*, & S. Cottibii. *Genevæ*, 1662. *in* 4. Iterum, 1669. *apud* De Tournes. *Gallicè.*

Adverſus

Digitized by Google

Adverſus Latinorum Traditionem de Cultus Religioſi Objecto, Diſputatio. *Genev.* 1664. *apud* De Tournes. *in* 4.

De Scriptis quæ ſub Dionyſii Areopag. & Ignatii nominibus circumferuntur. *ibidem.* 16•6. *apud* De Tournes. *in* 4.

De Cultibus Latinorum Religioſis, *Libri* IX. *Ibidem*, 167 . *apud* De Tournes. *in* 4.

Conciones in Epiſtolam ad Philippenſes. Duobus Voll. 1644. *Pariſ.* poſteà *Genevæ*, *apud* Chouët. *in* 8. *Gallicè.*

Conciones in Epiſt. ad Coloſſenſes, tribus Voll. *Pariſ.* 1648. poſteà *Genev. apud* Chouët. *in* 8. *Gallicè.*

Conciones in Epiſt ad Titum. *Pariſ* 1655. *in* 8. *Gallicè.*

Conciones in I Epiſt. ad Timotheum 2. Voll. *Genev.* 1661. *apud* De Tournes. *in* 8. *Gallicè.*

Conciones in II Epiſt. ad Timoth. 2. Voll. *Ibidem*, 1659. *apud* De Tournes. *in* 8. *Gallicè.*

De Nativitate, Morte, Aſcenſione, Reſurrectione, &c. Domini Noſtri. *Pariſ.* 1651. Iterum *Genevæ*, *apud* De Tournes 1664. *in* 8. *Gallicè.*

Conciones XX, habitæ diebus S. Synaxeos. *Genevæ*, 1653. *apud* Chouët. *in* 8. *Gallicè.*

Conciones XV, habitæ cùm Rupellam profectus eſt. *Salmurii*, 1655 Iterum *Genevæ*, *apud* De Tournes. 1669. *in* 8. *Gallicè.*

Conciones XX, in certos Anni Dies. *Genevæ*, 1658. *apud* Chouët. *in* 8 *Gallicè.*

Conciones Miſcellaneæ. 2 Vol. *Amſtel. apud* Ravenſtein. Iterum *Genevæ*, 1666. *apud* De Tournes. *in* 8. *Gallicè.*

¶ 3 Conciones

Conciones in Inſtitutionem S. Cœnæ. I. Cor. XI. *Genevæ*, 1664. *apud* De Tournes *in* 8. *Gallicè.*

Conciones in Iohann. III. *&* in alia Themata. *Ibidem* 1665. *apud* De Tournes. *in* 8. *Gallicè.*

Conciones in I. ad Corinth. x. *Ibidem* 1667, *apud* De Tournes. *in* 8. *Gallicè.*

Conciones Duæ, quas poſtremas ante Obitum habuit. 6 & 10 Aprilis, 1670. *Cum* adjunctâ AVTORIS Vitâ. *Ibidem* 1671. *apud* De Tournes. *in* 8. *Gallicè.*

Conciones in Hebr. XII, propediem lucem videbunt. *Apud* De Tournes. *in* 8. *Gallicè.*

ELENCHVS OPERIS
DE
CVLTIBVS LATINORVM RELIGIOSIS
LIBER PRIMVS,
QVI DE BAPTISMO EST.

CAPVT I. *Adultorum ſolennis apud Latinos* Baptiſmus. *Eius cærimoniæ* XXII. *Totus ritus deſcribitur, & quod ad eum adhibetur, Oleum & Chriſma.* Pagina 1

II. *Recenſentur ex Bellarmino 22 Baptiſmi cærimoniæ: ex iis quædam hinc excluduntur; quæ ſcriptura nituntur. 2. quæ vere non ſunt Baptiſmi cærimoniæ, ſed ei aliis de cauſis accidunt. 3. quæ nunquam in vſu fuiſſe apud veteres, videntur; ut baptizati oſculum.* 7

III. *De variis ſolennis Baptiſmi temporibus. Paſcha & Pentecoſtes vigilias ei Romæ primum deputatas; etiam Epiphaniam ab Orientalibus, ab Afris, ab Hiſpanis; à Gallis etiam Natalem & Domini & Baptiſtæ; à nonnullis etiam quædam Martyrum feſta; ab aliis contra, ſolum Paſcha. Tandem circa Noni ſeculi initia Caroli Magni authoritate, & Epiſcoporum aſſenſu recepta in Galliis & alibi Leonis & Siricij ea de re lex; ipſa circa ſeculi Decimi-tertij abrogata & paulatim ſepulta.* 15

IV. *Decem Cærimoniæ, de quibus præcipua controverſia eſt. Argumenta novitatis earum omnium communia; quibus oſtenditur eas non fuiſſe ab Apoſtolis inſtitutas. Argum. I. à Chriſtianiſmi ſimplicitate, Moſaïcorum rituum multiplicitati oppoſita. II. Argum. inde petitum, quod hæ vel ob materiæ raritatem ac pretium, vel ob indecorum à Chriſtianiſmi genio alienæ ſint. III. Argum. Quod ex fruſtra divinæ, adeoque abſolutiſſimæ, Domini inſtitutioni adjectæ reperiantur. Signorum natura. Cærimonias Baptiſmi ſigno officere potius, quam prodeſſe.* 23

V. *Argum. IV. novitatis rituum à Ioannis, V. ab Apoſtolorum Baptiſmo ductum. VI. à Chriſti mandato credentes baptizare ſimpliciter, non autem ungere, ſputo contingere,* &c. *præcipientis; quorum nihil baptizandi vox ex communi Iudæorum vſu, ſed ſolam ex aqua tinctionem ſignificabat.* 27

VI. *Argum. VII. à conſtanti Lucæ in Actis & cæterorum divinorum ſcriptorum in aliis libris Novi Teſtamenti, de his ritibus ſilentio, vbicunque de baptiſmo verba faciunt. Refellitur Valdenſis ad hoc argumentum cavillatio.* 30

VII. *Refellitur quorundam Latinorum Sophiſtice ſuum Oleum apud* Paulum 2 Cor. 1. 21. & 1 Iohan. 2. 20. *fruſtra quærentium.* 34

CAPVT VIII. *Argum. VIII. novitatis rituum, qui à Latinis in baptiſmo ſolenni adhibentur, ductum ex ſcriptorum antiquiſſimorum perpetuo de iis ſilentio, præſertim Juſtini in eo loco, ubi baptiſmum adſcribit.* Pagina 37

IX. *Argum. IX. novitatis rituum ex ipſa traditionis ratione petitum. Argum. X. ex conſenſu Doctorum Virorum Valafridi, Hieremiæ Patriarchæ, Cypriani, Viclefi, Taboritarum, Eraſmi, Rigaltii, Grotii.* 39

X. *Propria ſingularum cærimoniarum argumenta tractantur, quibus earum antiquitatem Latini probare conantur. Nihil eos ad hoc adferre ex ſcriptoribus, qui ante ſecundi ſeculi exitum floruerunt. Repudiantur aliquot falſi & ſubdititii nominis teſtes; Pſeudo-Dionyſius Areopagita, Pſeudo-Clemens Recognitionum & Conſtitutionum author. Recognitionum opus idem eſſe cum eo, quod alii* Petri Circuitus *vel* Itinerarium, *dicunt. Epiphanii de eo libro teſtimonium longe aliud ſignificare, quam quod Bellarminus fingit. Rejiciuntur præterea Pſeudo-Juſtinus Quæſtionum ſcriptor, & auctor Actorum Lini, Quanta tetri ſit furfuris Vicecomitis opus de Baptiſmi cærimoniis.* 44

XI. *Nihil de ullo decem rituum Baptiſmi apud Latinos ſolennium extare apud ſcriptores an. Dom. 160. anteriores. Unctio ex oleo vetuſtiſſima omnium baptiſmalium cærimoniarum. Pro eo allatum Theophili Antiocheni teſtimonium explicatur ac ſolvitur. Ea unctio ſecundo demum ſeculo præcipiti occurrit, primo apud Tertullianum; ex cujus loco oſtenditur reliquam Latinorum pompam ab illius ævi apud noſtros Baptiſmo abfuiſſe. Unctionem à poſteris non ab Apoſtolis traditam; Ejuſdem eſſe generis eas traditiones, quæ à Tertulliano in Libro de Corona memorantur, id eſt, humanas, non Apoſtolicas. Cauſa vera, quæ Patres impulit ad eas tradendas, pio conſilio, ſed infelici eventu.* 48

XII. *Latinos Tertulliani locum pleroſque, non de baptiſmali, ſed de confirmativa Unctione accepiſſe, fruſtra, falſoque. Unctionem Tertullianeam non ex chriſmate, ſed ex ſimplici oleo, neque in vertice, ſed in fronte factam eſſe. Locorum ex Origene & Cypriano objectorum eandem eſſe rationem. Quæ vero ex Clemente afferuntur, ea & ſpuria eſſe, & ob interpretis Ruffini notam ſubleſtam fidem ſuſpecta. Totis tribus Primis Seculis unam fuiſſe poſt Baptiſmum Unctionem ex Oleo, nullam ex Chriſmate ſive ex Balſamo.* 57

XIII *Crucis ſignum, quo conſtat tertia Baptiſmi cærimonia, nullum in Baptiſmo cerni apud Chriſtianos ante Quartum Seculum; neque Exorciſmorum, quæ Baptiſmi quarta eſt cærimonia, iiſdem temporibus ullum in Baptiſmo extare veſtigium. Refelluntur Bellarmini cavillationes & ſophiſmata. Vicecomitis nugæ & craſſa fraus Arnoldum Bonævallenſem pro Cypriano obtrudentis. Exſufflationis, quinta cærimonia, nulla apud noſtros ante an Dom. 300. mentio, neque ſalis à baptizando guſtandi, quæ ſexta cærimonia eſt. Diluitur & explicatur Origenis de ſale locus inſcite à Vicecomite objectus.* 62

XIV. *VII. Cærimonia, Saliva: Nulla apud primæ ad ann. Dom. 300. Eccleſiæ Chriſtianos. Ejus, etiam poſt quam recepta eſt, diverſitas. VIII. cærimonia, fontis Conſecratio, nulla iiſdem temporibus. Locus Cypriani perperam ad eam detortus explicatur. Cærimoniæ IX. & X. Cereus & Candida baptizati veſtis, ignota noſtris ad Seculum uſque Quartum.* 70

XV. *Superioris diſputationis Concluſio, omnes Baptiſmi apud Latinos ſolennis cærimonias abfuiſſe ab Apoſtolico, & ſequente ad an. Dom. 160. Eccleſia. Unctionem ex oleo irrepſiſſe Secundo Seculo præcipiti; Cæteras Quarto Seculo & ſequentibus adjectas*

eſſe.

eſſe. Quoſdam partim à Secundo Seculo extremo, partim ſerius apud Veteres vſuatos, fuiſſe viciſſim à Latinis antiquatos; Quales ſunt Infantatio ex lacte & melle; lavacri abſtinentia octo à baptiſmo diebus; terram totidem diebus nudo pede non tangere: ſtatim ſiſti ante ſanctuarium; pedum lotio; communio; trina infantium merſio. Latinos itaque de ſua in Antiquitatem reverentia falsò gloriari. Pagina 75

CAPVT XVI. *Baptiſmi forma & ritus, Seculo Quarto ex Conſtitutionibus Pſeud-Apoſtolicis; Quinto ex Pſeudo Dionyſio. Brevis Latini Baptiſmatis cum utroque comparatio; qua planum fit multa ab iis temporibus ad Baptiſmum cærimonialia acceſſiſſe. Cæterorum extra Papæ communionem Chriſtianorum Baptiſmo multa quoque Latinorum ritibus nequaquam deteriora acceſſiſſe.* 84

XVII. *De Baptiſmo Parvulorum. Ei perperam & abſurde jam olim aptata fuiſſe, quæ tingendis adultis erant inſtituta, tametſi ab illius ætatula captu & modo aliena. Neque Auguſtini argutia dilui poſſe apertiſſimam rei abſurditatem. Catharinæ Franciæ Reginæ, de purgando cærimoniis inanibus Baptiſmo iuſtæ preces ſuperbe à Papa & Tridentinis ſpreta, & ab Inquiſitoribus, ne qua ſupereſſet earum memoria, ex Thuani hiſtoriis eradi iuſſa.* 89

LIBER II.

Qui eſt de CONFIRMATIONE.

CAPVT I. *Præfatio in hanc Apologeticam de Confirmationis ritibus digreſſionem. Occaſio & neceſſitas digreſſionis ex adverſario Henr. Hammondi in me libello, cui falſo prætexitur noſtra in Eccleſiam Anglicanam injuria; qui perhonorificè de ea ſentimus. Spalatenſem, Calvinum, alios eadem nobiſcum nulla invidia de Confirmatione ſenſiſſe.* Pagina 94

II. *Ne Anglicanæ quidem Confirmationis Liturgiam à noſtra ſententia abhorrere: eaque de cauſa Hammondum videri meæ ſententiæ, non quod decebat, Anglicanæ Eccleſiæ vere Reformatæ leges, ac publicos libros ſed ſemi-Papalia Henrici VIII. Regis de Religione edicta & decreta opponere. Ipſum Hammondum pæne confiteri, nihil me in Anglicana Confirmationis officio improbare; vnde apparet eum non pro publica Eccleſiæ diſciplina, ſed pro privata ſua ſententia adverſus me ſcripſiſſe.* 99

III. *Conſtituitur verus cauſæ cum Hammondo meæ ſtatus; hic nimirum. An apud veterem Eccleſiam Chriſmatio & manus impoſitio Baptiſmi cærimoniæ fuerint, quod ego aio; an ab eo diverſi & alieni ritus, quod defendit Hammondus; quæ cauſa ab Eccleſia Anglicana plane aliena eſt. Satisfit Hammondo de injuria qua ſe affectum queritur I. eo quod Salmaſio & Blondello αἱβλεψίαν exprobratam fuiſſe ægre tulerim. II. quod conſtare negaverim, quod ille conſtare dixerat. III. quod Hilarij Sardi locum aliter quàm ipſe erat interpretatus, acceperim. Eo ſe Hammondum falſo dixiſſe articulare provocatum ad hanc diſputationem. Ille ſe fruſtra de αἱβλεψίᾳ magnis viris imputata purgare conatur.* 102

IV. *Quædam quæ mihi affingit Hammondus, à me aliena eſſe. Exigui eſſe in rem vel meam, vel ipſius, hanc quam in me agit cauſam. Mirum videri quod Chriſmatio-*

 nem,

nem quę Angli carent, ille fuſius & diligentius pertractet, quam Manus Impoſitionem, qua ſola vtuntur. An Chriſmationem retinere, vel abolere ęque utrumque fas ęquum que ſit. Fruſtra & pueriliter nobis objici, cauſę ſtudium; falſo, ſententię novitatem; quę ante nos Calvini, Spalatini, Caſſandri, Grotij; etiam olim Valafridi fuiſſe cognoſcitur.
Pagina 107

CAPVT V. *Refelluntur duo quędam Hammondi ad ſuam cauſam magni momenti, ut loquuntur, ſuppoſita, quorum prius eſt Chriſma, olim aliquot poſt Baptiſmum annis dilatam fuiſſe. Aſſeritur quod verum eſt, ſolenne fuiſſe tinctos ſtatim chriſmari, multis Tertulliani, Pſeudo-Iuſtini, Cyrilli Hieroſolymitani, & aliorum ad vndecimum ſeculum Patrum teſtimoniis. Neque poſt Baptiſma dilatum fuiſſe Chriſma, niſi per accidens ob aliquam neceſſitatem, ut in Clinicis, & iis qui à Diacono & Laico tincti erant, fieri ſolebat.* 112

VI. *Refellitur altera Hammondi hypotheſis, infantes alio quàm adultos tempore chriſmatos olim fuiſſe ex re ſua fabulantis; & hos aliquando ſtatim, illos ſemper, diu poſt Baptiſmum confirmatos fuiſſe comminiſcentis. Plane eandem vtrorumque fuiſſe ad Chriſmationem ex Veteribus oſtenditur. Hammondi hac cum laude mutata dicentis confeſſio; eiuſdemque inane effugium ſua & Caſſandri vota, Gratianique & Tridentini Catechiſmi decreta obtrudentis. Antiquariorum morbus notatur, Antiquitatem ea lege laudantium, ut eius ſcita ac mores vbi à ſuis inſtitutis diſcrepant,* emendare *(ut loquuntur) id eſt mutare ſibi liceat.* 122

VII. *An Vnctio olim fuerit cęrimonia à Baptiſmo ſejuncta. Hammondi ajentis Argum. I. ex Valentinianorum apud Irenæum* Redemptione *ſumptum refellitur. Illam* Redemptionis traditionem *fuiſſe Valentinianis vice Baptiſmi. Inde retorquetur argumentum contra Hammondum. Eius in loco Irenæi interpretando hallucinatio, putantis pręter illam Redemptionis traditionem alium ab ea diverſum ex aqua Baptiſmum hęreticis fuiſſe. Obiter mortuorum apud Valentinianos Vnctionem non de Jacobi oleo, ſed de Paganorum more ſumptam videri.* 129

VIII. *Soluitur Hammondi argumentum pro ſua opinione II. ex quodam Theodoti Valentiniani apud Clementem Alex. dicto.* 135

IX. *Refellitur Argum. III. pro Vnctionis à Baptiſmi ritibus diverſitate ex Theophilo Antioch. ductum. Vnctio Tertullianea ipſo fatente Hammondo, baptiſmalis ritus eſt. Soluitur Argum. IV. Hammondi ex quodam Cornelij Epiſcopi Romani apud Euſebium loco; ad quem ſolennis quidam Hammondi dolus detegitur, mihi partes argumentantis, vbi reſpondeo, tribuentis; & noſtra ſolutio ab Adverſarij inſtantiis vindicatur; oſtenditurque eo loco noſtram ſententiam confirmari potius, quam ſubverti.* 136

X. *Argumentum Hammondi V. ex aliquot Cypriani locis ductum, quę ſigillatim explicantur. Prior diſputationis pars quę eſt de Vnctione apud Chriſtianos ante ann. Dom. 300. vſitata concluditur.* 142

XI. *Altera pars diſputationis, quę eſt de Manus-Impoſitione apud Chriſtianos ante an. Dom. 300. vſitata. Detegitur & arguitur Hammondi dolus, ſe ſimulantis, quo fortius diſputare videatur; ex ſcripturis ipſis ea argumenta ducere, quę revera ex Patribus ducit. Expenduntur quę ille I. ex Tertulliano de Manus impoſitione Neophytorum attulit, & ex illis ipſis oſtenditur eam fuiſſe unam de Baptiſmi cęrimoniis. Expelluntur & refelluntur quęcumque ex hoc ſcriptore Hammondus vel pro ſe adduxit.*

adduxit, vel contra nos excepit. Pagina 144

CAPVT XII. Argumentum Hammondi ex Apoſtolica Neophytorum Manus impoſitione, & Patrum in eam gloſſis ductum, refellitur. Cypriani ea de re locus explicatur, & ex eo ductus diſſolvitur Hammondi paralogiſmus, Baptiſmum Eccleſiaſticum legitimumque cum pleno & perfecto præter Cypriani doctrinam & ſuam imprudenter confundentis. Obiter rejiciuntur quædam mihi ab eo affictа. 153

XIII. Manus Impoſitionem ex tribus locis Cypriani demonſtratur eius ævo Baptiſmi cærimoniam cenſitam eſſe. Refellitur inanis Hammondi exceptio, verba Martyris ad eam manus impoſitionem parum verecundè torquentis quâ fiebant Catechumeni. Diluuntur ea quæ ad hoc conſtituendum erant ab eo allata. Noſtra ſententia ex Nemeſiani in Concilio Carthaginenſi dictis, & aliis tribus argumentis confirmatur, ex aliis tum eiuſdem Nemeſiani, tum Cypriani, & aliorum de Afrorum cauſa dictis. Senſus verborum Firmiliani à me allatus vindicatur ab Hammondi reprehenſione. 162

XIV. Diſputationis de ſententia Quarti ſeculi & ſequentium, priori pars, quæ eſt de Chriſmatione. Eam teſte Grotio, apud Græcos ſemper fuiſſe, & eſſe etiam hodie Baptiſmi cærimoniam, quod & in Baptiſmo apud eos, & à Presbytero, æque ac ab Epiſcopo miniſtretur. Hammondi de recentioribus Græcis confeſſio. 171

XV. De loco Pſeud Ambroſij, qui huius in me diſputationis unicus Hammondo fundus fuit. Frigidus eius iocus. Mea loci interpretatio conſtituitur; & rationes quibus nititur, vindicantur ab inanibus Hammondi elenchis. Quid ſit Conſignare. Conſecrare latius patet quàm Conſignare, diciturque etiam de perſonis. Valeſij conſenſus, ipſius Hammondi confeſſio. Futilis eius ad alteram meam rationem evaſio præcluditur. Pſeud-Ambroſius teſtis de rebus ſui ævi idoneus. 173

XVI. Veterum Græcorum de Chriſmatione teſtimonia expenduntur. I. teſtis Conſtitutionum Apoſtolicarum ſcriptor, apud quem eam eſſe Baptiſmi ritum decem argumentis probatur. Ad ea Hammondi ſilentium notatur, exceptio reijcitur, & inſtantia futilis refellitur. 180

XVII. Teſtis II. Pſeudo-Iuſtinus, Quæſtionum ſcriptor, cuius duo loca expenduntur. Ex priori tria noſtræ ſententiæ argumenta eruuntur. In altero loco, dolus Hammondi notatur. Ex eo tametſi obiter, allatum pro mea ſententia argumentum, ab Hammondi cavillationibus & obiectionibus vindicantur. Reconciliatio. Hammondi hallucinatio, de neceſſitate rei ſimpliciter accipientis, quæ ego de conſequutionis ſyllogiſticæ neceſſitate dixeram. Pœnitentiæ veteris cum Baptiſmo quædam conformitas. Hæretici & pœnitentis reconciliationes diverſæ. Alia. 184

XVIII. Tertius Græcorum teſtis. Laodicenorum Patrum conventus. Hammondi ad argumentum pro mea ſententia ductum inanes cavillationes & irriſiones diſcutiuntur. Baptiſmi vocabulum interdum pro toto initiationis myſterio ex ſacra tinctione eique adiectis ritibus conſtante, ſumi; interdum ſtricte pro ſola tinctione, non tantum à Patribus, ſed ab ipſo etiam Hammondo. Eum falſò fruſtraque me contumelia affeciſſe. Baſilij locus ex ep. Canon. mendoſus. 191

XIX. IV. Græc. Teſtis, Gregorius Nazianzenus. Eius pro noſtra ſententia teſtimonium, recte à me eſſe confirmatum. Billij authoritate, & tribus ex ipſo Greg. argumentis contra vanos Hammondi elenchos demonſtratur. Billius teſtis in hac cauſa idoneus. Baptiſmus, ſigillum, & chriſma dicitur. 197

CAPVT XX. *V. Græc. Teſtis, Cyrillus Hieroſolymitanus. Refellitur argumentum, quo Hammondus ex eo probare ſtudet Chriſmationem eſſe à baptiſmo alienam. Veriora eſſe ea, quibus probaui Cyrillo Chryſmationem eſſe rem baptiſmo idoneam: neque eo fieri, vt tinctionem & unctionem pro vno eodemque actu habuerim, quod ridicule nobis identidem obiectat Hammondus. Quidam ab eo Cyrilli locus incommode redditus. Alter Cyrilli locus ab Hammondo obiectus explicatur, oſtenditurque nobis potius fauere quàm obeſſe.* Pagina 203

XXI. *VI. Græc. Teſtis Alterius, qui ab Hammondo, quod eſſet diſertiſſimus in ſententiam noſtram, iniuſto ſilentio prateritus fuiſſe videtur. VII. Græc. Teſtis Theodoretus, cuius voces quæ Chriſmationem baptiſmo aſſerunt, vindicantur ab Hammondi obiectionibus. Spiritum ſanctum in baptiſmo dati: Chriſma, ſigillum regium quo ſenſu dicatur.* 208

XXII. *VIII. Græc. Teſtis, Pſeudo-Dionyſius Areopagiticorum, Chriſmationem Baptiſmo liquido affecit, quod & multis rationibus & Corderij ipſius, licet Ieſuitæ, teſtimonio valide probari demonſtratur. Caſſi varique contra tendentis Hammondi conatus diſcutiuntur, & quem Pſeudo-Dionyſij locum ſuis gloſſis evertere ſtudet, eum id ipſum quod poſuimus efficaciter probare. Tertij cuiuſdam loci Dionyſiani eandem eſſe mentem, etiam ex Pachymeca paraphraſi, quem ſuum falſo eſſe iactabat Hammondus. Sive in alio Pachymeca dicto triplex veratum. Cur Chriſmatis confectio dicta ſit à Dionyſio Euchariſtiæ ὁμοταγής.* 211

XXIII. *Græcorum tum media, tum infimæ antiquitatis teſtimonio Chriſmationem Baptiſmi rem eſſe cenſendam. IX. Ioannis Damaſceni. X. Photij, Patriarchæ Conſtantinopolitani. XI. Oecumenij. XII. Harmenopuli. XIII. Symonis Teſſalonicenſis, Hammondo, nihil obloquente. XIV. Publici Græcæ gentis Euchologij, ex quo eadem ſententia demonſtratur, & Hammondi fruſtra obtinentis cavillationas & vitilitigationes diſcutiuntur ac refelluntur. Præter ſuperiora teſtimonia, tribus argumentis à praxi Græcorum ſumptis, veritatem confirmatam eſſe à nobis, ad quæ nihil repoſuiſſe Hammondum.* 218

XXIV. *Diſputationis de Chriſmationis & Manus impoſitionis apud Chriſtianos poſt an. D. 300 ſtatu, Pars altera; quæ eſt de Latinorum circa utramque ſenſu & uſu. Ac primo circa Chriſma quod à ſolo Epiſcopo & confici & miniſtrari paulo poſt quarti ſeculi initia decretum eſt à Sylveſtro P. R. Sic tamen ut id etiam à preſbytero propter occaſionem tranſitus mortis miniſtraretur ex Pontificali Romano. Refellitur Hammondi triplex in me calumnia. 1. quod eius libri & Actuum Sylveſtri veritatem adſtruxerim. 2. quod ſcripſerim Chriſma Romæ, quo tempore nondum erat, fuiſſe tamen Preſbyteri cum Epiſcopo commune. Denique quod Conc. Cath. canonem. 3. falſaverim. Preſbyteris ante Sylveſtrum conſignare neophytos licuiſſe demonſtratur ex Pontificali.* 223

XXV. *Præter priorem de Epiſcopo Chriſmatis miniſtro legem, alteram Romæ poſtea factam, ut Epiſcopus unus frontem, Preſbyteri extra frontem baptizatos chriſmarent, ab Innocentio I. an. D. 416. promulgatam. Sed neque apud omnes Latinos Eccleſias id obtinuiſſe, neque preſbyteralem ab omnibus Latinis ab Epiſcopali diverſam habitam fuiſſe. Leges Romanas inſtituti quidem novitatem arguere: cæterum chriſmationem à Baptiſmo minime divellere.* 227

XXVI. *I. de Latinis teſtis Optatus, Chriſmationem in Baptiſmi ritibus apertiſſimè cenſet.*

cenſet. Diſcutiuntur quæ Hammondus veritatis luci inania offundit. Baptiſmi myſteria, vel ſacramenta, Patribus ſunt ritus, quibus peragitur ſolennis Baptiſmi celebratio. Alter Optati locus frustra ab eodem vexatur. Pagina 230

CAPVT XXVII. *Ab Hammondo me falsò accuſati veluti citarim librum de Salomone Ambroſio Subditum. II. è Latinis teſtis Pacianus, qui & ipſe Chriſmationem inter Baptiſmi res cenſet. Vaniſſima Hammondi ad eius locum commenta confutantur.* Manibus Sacerdotum effundere, *ei eſt advolvere Sacerdotibus pro adducere ad ſacerdotes. Alia gloſſarum eius portenta, & antiquitati ignota ampullæ* de liberioribus *Spiritus* fluentis, *de Epiſcoporum* manu manentibus, *chriſmatoſque* inundantibus. *Refellitur quod ex alio quodam Paciani loco nobis fruſtra obijcit.* Pag. 235

XXVIII. *III. De Latinis teſtis Prudentius. Refelluntur Paralogiſmi quibus Hammondus ſua extra baptiſmalis Chriſmationis inventum ex eo exundere fruſtra conatur. Eius parum probabilis cenſura, qua innotatum pro innovato, quod malebam, apud Prudentium legi vult. Solennia vaticinatur de meo cauſæ huius ſtudio.* 224

XXIX. *IV. De Latinis teſtis Hieronymus. Hammondus mihi invidiam falſo conciliat, neque ſua ex Hieronymo probat, qui mea Sententiæ apertiſſimè favet.* 245

XXX. *V. Ex Latinis teſtis Auguſtinus, qui Chriſmationem Baptiſmi cærimoniis non ſemel accenſet, cui & aſſentitur Fulgentius, teſtis adeo Latinorum. VI. Infœlix Hammondi labor in ſuo extra baptiſmali Chriſmate apud Auguſtinum venando; cuius loca vel gloſſis exoticis fœdat, vel paralogiſmis mirabilibus vitiat.* 247

XXXI. *VII. Ex Latinis teſtis Innocentius P. R. I. qui chriſmare in fronte uni Epiſcopo conceſſit; Presbyteris extra frontem permiſit; Chriſmationem à Baptiſmo non ideo avulſit; neque hanc ipſam eius legem vel in Occidente niſi ſero obtinuiſſe. Refelluntur quæ Hammondus hinc pro ſua ſententia colligi gloriatur quidam, ſed nequaquam probat.* 251

XXXII. *Quinto ſextoque ſeculo etiam in Occidente, chriſmaſſe Presbyteros; fatente Hammondo, adeoque Chriſma pro re Baptiſmi habitam adhuc eſſe illis temporibus. VIII. ex Latinis teſtis Salvianus, fruſtra ab Hammondo citatus, Chriſma à Baptiſmo nullus dividit. IX. ex Latinis teſtis Gregorius P.R.I. dolo ab Hammondo omiſſus, Presbyteris Sardis ſuum in fronte chriſmandi morem concedit. X. ex Latinis teſtis ſcriptor de Sacramentis, qui falſo Ambroſius audit. XI. Ambroſius ſeu verus ſeu falſus, de iis qui initiantur myſteriis. XII. Pſeudo-Auguſtinus qui tres, qui Chriſmationem in Baptiſmi ritibus cenſent. XIII. Scriptor de Eccleſiæ ordinibus, Chriſmationem* Preſbyteris aſſerens. 255

XXXIII. *XIV. E Latinis Teſtis Hiſpalenſium Patrum conventus, Chriſma unis Epiſcopis novella lege attributum affirmans, ab Hammondo aſtute emiſſus, ut etiam XV. Iſidorus baptiſmum & Chriſma planè ſic cenſens, ut corpus & ſanguinem Domini. XVI. Beda, peſſimè ab Hammondo & contumelioſè exceptus. Par eiuſdem in Hilarium Sardum & Hieronymum immodeſtia. Refelluntur quæ ad Bedam fruſtra excepit. Falſo contempti ac prætermiſſi ab Hammondo Theodulphus, Amalarius, aliique complures de nono ſeculo Teſtes; qui conſulti illius vanitatem arguunt, temere falſoque affirmantis Chriſmationem apud eos à Baptiſmi ritibus toto cœlo diſtare. Seculo demum Duodecimo avulſam eſſe à Baptiſmo apud Latinos Chriſmationem; quibus gradibus eò paulatim deventum.* 258

CAPVT.

CAPVT XXXIV. *Diſputationis de Confirmationis apud Latinos poſt an. D. 300. ſtatu Altera pars; quæ eſt de Manus impoſitione. Ea nulla eſt aut fuit apud Græcos; ac ne nunc quidem ulla eſt apud Latinos. His olim, dum fuit, Baptiſmi ipſa quoque res ſive ritus fuit. I. Teſtis Eliberitana Synodus; cuius aliquot ea de re canones ab Hammondi gloſſis & falſis interpretamentis vindicantur. Non modo baptizatum, ſed ipſum etiam Baptiſmum Manus impoſitione perfectum à veteribus cenſeri. Exploditur Hammondi de tertia quadam benedictione commentum, non alio conſilio ficta, quàm ut vim Eliberitani teſtimonij eluderet.* Pagina 264

XXXV. *II. Teſtis Optatus Manus impoſitionem inter Baptiſmi ritus cenſens. Refelluntur quæſitiſſima Hammondi ad hoc argumentum eludendum ſtropha.* 268

XXXVI. *III. Teſtis Hieronymus. Refelluntur quæ Hammondus ex eo elicere conatur pro ſua ſententia, ac demonſtratur hunc quoque Manus impoſitionem in Baptiſmi rebus cenſere.* 274

XXXVII. *IV. Teſtis Auguſtinus. Solvuntur quæ ex eo ſunt ab Hammondo allata; ac demonſtratur hunc quoque Manus impoſitionem in Baptiſmi rebus cenſuiſſe.* 278

XXXVIII. *IV. Teſtis Euſebius Pſeud-Emiſſenus. Quæ ad eum obſervata erant à nobis, diſſimulat Hammondus, neque hilum de ſuo addit. Arte pari præterit, quæ nos de Nono ſeculo ad veritatem probandam attuleramus. Breve eorum ſpecimen exhibetur, quo arguitur immanis Hammondi dicti vanitas, affirmantis abundè illa comprobare manus impoſitionem toto cœlo diſtare à Baptiſmo. Benignè, ſed neque abſque aculeo deſinit Hammondus. Concluſio operis.* 281

LIBER III.

De Cultibus LATINORVM RELIGIOSIS: Qui eſt de EVCHARISTIA Primus.

CAPVT I. *Tranſitur ad cultum Euchariſticum. De Pane ſacramenti materia. Novum eſſe quod ex Azymo conſecratur. Sirmondi ea de re ſententia. Argumenta quibus conficit olim ex fermentato confectam fuiſſe Euchariſtiam. I. ex nova de Latinorum Azymo, Græcorum criminatione. II. ex Pſeud-Ambroſij pane uſitato. III. ex Toletana Synodo. 16.* Pagina 284

II. *IV. Argumentum novitatis Azymorum inde petitum, quod Euchariſtia olim fieret ex omnium fidelium panibus ad altare oblatis, qui proculdubio fermentati non azymi erant. Mos ille plurimis teſtimoniis atque exemplis à Sirmondo & Menardo firmatus. V. Arg. Ipſum panis nomen id ipſum docere. Explicatur & in Baronium retorquetur Epiphanij de Ebionæorum Azymis locus. Reijcitur inter Apocryphorum nanias epiſtola ad Redemptum, Iſidoro Hiſpalenſi à Breullio afficta.* 289

III. *VI. Argumentum novitatis Azymorum; altum omnium ad Decimum ſeculum ſeculum ſcriptorum de iis ſilentium; etiam iis in locis, quibus commemoranda erant, ſi iam tum in uſu Latinorum fuiſſent. Exceptio de Rabani loco, in quo eorum fit mentio.* Locum

ocum videri Rabano à recentioribus ſubditum, & in eius opus immiſſum. 297

CAPVT IV. *Solvitur Latinorum pro ſuis Azymis obiectio, inde ducta, quod Chriſtus iis in prima Cœna uſus ſit.* Pagina 304

V. *Apoſtolicam Eccleſiam ex pane fermentato Euchariſtiam feciſſe. Panis vocabulum ſimpliciter poſitum, pro pane uſitato accipiendum eſſe.* 312

VI. *Altera Latinorum in pane Euchariſtico novitas, Azymis ſed ſingulari tenuitate utentium, talibus quibus panis nomenclatura via convenit. Azyma Iudaeorum Paſchalia. Azymorum Latinorum, cauſa, origo, ratio, tempus: ea iam ab initio ſanioribus diſpli-cuiſſe, ex Ordinis Romani expoſitore quodam demonſtratur.* 316

VII. *Vinum alteram Euchariſtiæ materiæ partem; merum an aqua temperatum adhiberi liberum & ἀδιάφορον eſſe. Veteres tam. Iuſtini ſeculo, temperato uſos, eumque morem poſteros omnes Græcos Latinoſque ſequutos eſſe, præter unam Armeniorum gentem. Novum eſſe quod Latini mero abſque ulla neceſſitatis opinione utentes damnant, & gravis in eo peccati accuſant. Rationum quibus ſua hac in parte adſtruunt, levitas.* 325

VIII. *De Vaſis Euchariſtiæ, illud apud Latinos novum, quod eam in vitreis calicibus aut ligneis conſecrari vel miniſtrari nefas putent, quod à priſca Eccleſia uſu alienum eſt.* 329

IX. *Præparatio ad Euchariſtiam apud Latinos duplex; Confeſſio, eſt Ieiunium. Illam vel ad Euchariſtiam conficiendam vel ſumendam requiri, Novum eſſe Latinorum decretum, & apud Veteres inauditum. Reiecta hinc ea de re Controverſia, quia alibi tractatur.* 331

X. *Duplex apud Latinos de Ieiunio ad Euchariſtiæ negotium novitas. Prior quod ad eam vel celebrandam, vel ſumendam Ieiunium neceſſario requirant non Eccleſiaſticum ſed naturale. Quid hoc ſit? Naturale illud nullos ante ultima ſecula Chriſtianos vel ad hoc exegiſſe vel memoraſſe. Eccleſiaſticum verò antiquiſſimos ne requiſiviſſe quidem; ſed etiam cœnatos ad communionem admiſiſſe. Explicantur quæ contra afferuntur, Tertulliani & Cypriani loca.* 332

XI. *Altera Latinorum in Ieiunio circa Euchariſtiam novitas, quod hanc illi ieiunantes ſumant; quam Veteres non niſi ieiunio abſoluto, quibus diebus ieiunabant, ſumebant, adeoque veſpere tantum, aut hora nona, quoties dies erat ieiunialis. Ratio huius diverſitatis inde eſt, quod Euchariſtiæ ſumptione ſolvi ieiunium, veteres quidem agnoverint; Latini vero negent.* 340

XII. *Diſponitur ſequens de Euchariſtiæ Conſecratione diſputatio; Duplex Latinorum circa eam novitas, prior in ipſo Conſecrationis modo; altera in Rerum conſecratarum cultu. Ad priorem* Novum *eſſe, quod nunc Latini ſolis Chriſti verbis,* hoc eſt corpus meum *&c. Euchariſtiam conficiunt, nulla adhibita ad eam benedicendam preces, ſine qua Veteres nunquam hoc ſacrum confeciſſe reperiuntur. Verba,* hoc eſt corpus meum, *&c. neque ut à Sacerdote Latino nunc recitantur, neque ut à Chriſto ſunt olim prolata, ad hoc eſſe comparata, ut Euchariſtia conficiatur, ſed ut ſignificent, quæ qualiſque ea ſit, poſtquam benedictione iam confecta eſt.* 349

XIII. *Demonſtratur Veteres per precem benedictionis ſive gratiarum actionis Euchariſtiam conſecraſſe; I. ex priſcis Liturgiis, ea ea Pſeudo Clementis in Conſtitutionibus (in qua ἀναφαίνειν, ut etiam ἀναδείξαντα apud Baſilium, eſt efficere,*

non autem ſimpliciter oſtendere) & ex Liturgiis Baſilij, Cyrilli Hieroſolymitani, Chryſoſtomi, Iacobi, Marci, & ex Anaphora Syrorum. Reiiciuntur Latinorum ad Liturgias vanæ evaſiones; ea nominatim refellitur, quam Bellarminus ſolidiſſimam cenſuit. Pagina 355

CAPVT XIV. *II. Argumentum, quo veteres prece conſecraſſe demonſtratur, ex authorum prima ad an. Dom 300. Antiquitatis teſtimoniis; Ac 1. Iuſtini, εὐλογεῖν & εὐχαριστεῖν idem eſſe tam in ſacris quam in Eccleſiaſticis libris. 2. Irenæi. 3. Origenis. Refelluntur quæ à Latinis ex Irenæo & Tertulliano obiiciuntur. Notatur Bellarmini inverecundia. Arnoldum ſeculi undecimi ſcriptorem pro Cypriano ſeculi 3. Martyre obtrudentis.* 360

XV. *Argumentum tertium; ex teſtimoniis authorum, qui poſt an. Dom.300. vixerunt. 1. Baſilij. 2. Ambroſij. 3. Hieronymi. 4. Theophili Alexandri. 5. Auguſtini. 6. Fulgentij. 7. Iſidori. 8. Caroli Magni. Exploduntur putidæ Latinorum ad eorum dicta cavillationes; Beſſarionis chimæra, à Latinorum graviſſimis rejecta. Verba quæ illi ſacramentalia vocant non eſſe precem.* 364

XVI. *Solvuntur præcipuæ Latinorum pro ſuæ Conſecrationis modo ex Veteribus objectiones. 1. ex Gregorio Nyſſeno. 2. & 3. ex Chryſoſtomo. 4. ex Heſychio. 5. 6. 7. ex Ambroſio. 8. ex Auguſtino ſubdititio. 9. ex Pſeud-Euſebio Emiſſeno.* 366

XVII. *Argumentum IV. quo oſtenditur Euchariſtiam prece confici, petitum ex uſu Chriſtianorum à Latinis quidem diviſorum, ſed tamen vetuſtiſſimorum. 1. Armeniorum. 2. Græcorum omnium, nobiliſſimæ ac antiquiſſimæ Chriſtianæ gentis; qui etiam hodie hoc ſacramentum ita conficiunt. Imo ita, prece ſcilicet, conficiendum eſſe adverſus Latinos pugnant Græci recentiores poſt ſeculum 12. ſcriptores, Nicolaus Cabaſilas, & Marcus Epheſius Archiepiſcopus.* 375

XVIII. *Argumentum V. ex doctiſſimorum quorundam ex ipſis Latinis virorum; Georgij Caſſandri, Ambroſij Catharini, & Chriſtophori à Capite fontium teſtimonio ducitur, qui vi veritatis victi etiam poſt Synodi Tridentinæ de Euchariſtia decreta, confitentur Veteres eam benedictionis prece confeciſſe. Ipſos Tridentinos videri eam ſententiam conſtituere. Latinorum in Caſſandrum, & in Catharini & Chriſtophori libros immanis injuria.* 377

XIX. *Altera Latinorum in Conſecratione novitas, quod eam Sacerdos ſimul atque conſecravit, genibus humi poſitis* latria *præter veterum morem* adorat. *Probatur eum cultum ignotum fuiſſe Veteribus, eſſeque hodie etiam Græcis & aliis Chriſtianis, à Latinorum quidem communione diviſis, ſed antiquæ tamen traditionis religioſiſſimis. Solvuntur quædam pro hoc Latino ritu ex Liturgiis à recentiſſimo quodam Diſputatore Janſeniano fruſtra objecta.* 381

XX. *Alia Latinorum novitas, Euchariſtiæ ſimul atque conſecrata eſt,* Elevatio. *Eam plane nullam in Veterum ad an. Dom. 600. & ultra, Euchariſtia fuiſſe. Poſtea aliquam fuiſſe apud Græcos, ſed à Latina longè diverſam, loco & fine; quod & ex rebus ipſis, & ex doctiſſimorum Latinorum teſtimonio luculentiſſimè probatur. Bellarmini hallucinatio, & Perronij inanis ſophiſtice detegitur, ac confutatur.* 389

XXI. *Solvitur locus Pſeudo-Dionyſij Areopagitæ, pro hoſtiæ Elevatione à Bellarmino & Baronio allatus. & quidem conſentientibus Latinorum doctiſſimis viris Corderio, Menardo, Goare. Perronij caſſæ vanæque artes, & verſutiæ, & contra*

Illuſtriſſimum

Illuſtriſſimum Adverſarium calumnia. Pagina 395

CAPVT XXII. *Elevationem Euchariſtiæ Latinam neque apud Æthiopes, ac ne apud ipſos quidem Veteres ad ſeculum XI. Latinos occurrere, contra Perronium oſtenditur; eiuſque artes, & in Adverſarium calumniæ refelluntur; & veritas Menardi & Goaris teſtimonio confirmatur.* 404

XXIII. *Novum eſſe quod nunc apud Latinos ſolenne eſt, I. ut Euchariſtia ſimul elevata eſt, à plebe de geniculis adoretur. II. ut plebs ad eum cultum nola geſtatilis ſono excitetur.* 416

XXIV. *Novum eſſe & à prima Chriſtianiſmi diſciplina alienum, quod Sacerdos* panem ſacrum trifariam frangit, *& tres illas partes ſibi uni ſumit omnes. Soluuntur & refelluntur quæ pro moris eius antiquitate à Bellarmino & Durante allegantur. Morem poſt ſeculum ſextum cœpiſſe. Eius poſtquam cœpit, diverſa ratio apud Latinos qui in tres partes; Græcos qui in quatuor; Moſarabas qui in novem, ſacrum panem diviſerunt; Quod Sacerdos tres partes uni ſibi ſumit, id eſt poſt Tranſſubſtantiationis ſuſceptum dogma cœpiſſe, & Latinorum eſſe proprium.* 418

XXV. *Novitas moris Latini panem ſacrum communicantibus diſtribuendum minime frangendi. Id à Domini inſtitutione, ab Apoſtolica, à ſequentis Græcæ Latinæque, ad duodecimi ſeculi initia, Eccleſiæ more & diſciplina alienum.* Μερίς. *Partes. Particulæ. Moris tam alieni à Chriſtianiſmo cauſa & ratio.* 428

XXVI. *Alia Latinorum novitas; qui plures Oblatas, ſive hoſtialas offerunt, cum Veteres unum duntaxat in ſingulis ſynaxibus panem offerrent, cujus fracti particulæ communicantibus ſingulæ ſingulis diſtribuebantur. Priſcus mos primo ex Evangeliſtis, & Paulo confirmatur. Pauli locus 1. Corinth. 10. 17. explicatur & ab Eſtij abſurdis cavillationibus vindicatur. Companis & companio. Idem mos conſtituitur, ſecundo ex veterum teſtimoniis Pſeud-Ignatij, Pſeud-Ambroſij, Pſeud-Areopagitæ, Concilij Toletani XVI. Liturgiæ Baſilij, Durantis, Honorij Auguſtodunenſis, tertio ex hodierno uſu Eccleſiæ Æthiopicæ & Græcæ; illius ex Alvareſij, huius ex Metrophanis teſtimonio.* 432

XXVII. *Novum & abſurdum eſſe intingendi ſacri panis morem, inauditum primis ſeculis. Dionyſij de Serapione locus. Is mos ubi erupit, ſtatim repreſſus, & vetitus à Synodo Bracarenſi. Proximis ante X. ſeculum temporibus conceſſus; ſed non aliis quam graviter infirmis. Mox in totam Eccleſiam ſe effudit ſeculo XI. tandem plane prohibitus ab Urbano; & Paſchali; ſic tamen ut ſemper manſerit unius è particulis tribus ſacerdotalibus intinctio.* 439

XXVIII. *De ſumptione Vini ſacri per fiſtulas, ſive pugillares; Moris novitas, abſurditas, & abrogatio.* 447

LIBER IV.

De Cultibus LATINORVM RELIGIOSIS: Qui de EVCHARISTIA Secundus eſt.

CAPVT I. *Novum eſſe & ad V. Seculum apud Chriſtianos illaudatum, ut ij ſolemnibus ſynaxibus intereſſent, qui non & ipſi communicarent. Veteris Eccleſiæ diſciplina & canones Pſeud-Apoſtolici & Antiocheni id probant, ij explicantur & vindicantur à Gloſſis Latinorum.* Pagina 449

II. *Idem probatur ex illuſtri Chryſoſtomi loco, Homil. XI. in Eph. Diſcutiuntur inanes Bellarmini ad eum gloſſæ.* 455

III. *Refelluntur duo quædam à Bellarmino contra Chryſoſtomi ſuperiori capite explicatam ſententiam, objecta; I. ex Concilio Agathenſi; Alterum ex ipſius Chryſoſtomi homilia 3. de Incompreh. Hujus & ſuperioris homiliæ tempora.* 463

IV. *Tertium pro Communione omnium, qui ſynaxi intererant, argumentum ex Pſeudo-Dionyſio Areopagita. Quartum ex Gregorio P. R. I. & ex Ordine Romano. Quintum ex Æthiopum & Armeniorum, apud quos idem uſus hodie eſt, exemplo. Sextum ex Micrologi teſtimonio & ratione. Eundem morem in Eccleſia Univerſa manſiſſe videri ad Quinti Seculi finem.* 469

V. *Secunda Latinorum novitas, Miſſæ ſolitariæ, in quibus præter Miſſificantem nemo communicat, Commendatæ à Tridentinis. Earum ratio, Euchariſtiæ creditum à Latinis ſacrificium, ex Bellarmino; ſed & Sacramenti Adoratio. Eas nullo in uſu fuiſſe apud Chriſtianos Veteres. Arg. I. inde ductum, quod omnes qui ſacro intererant, communicarent. II. Chriſti & Apoſtolorum exemplum. III. Euchariſtiæ antiqua nomina, ſynaxis, συνάθροισις, Collecta, Miſſa, Cœna Domini, Convivium. IV. Synaxeos apud Iuſtinum deſcriptio.* 473

VI. *Argumentum V. contra ſolitarias Miſſas. Veterum omnium de iis ſilentium. Bellarmini pro iis conjectura, 1. à Presbyteris abſolute ordinatis ducta refellitur.* 484

VII. *Refellitur ſecunda Bellarmini pro Miſſis ſolitariis conjectura, inde ducta, quod plurimi olim fuerint Presbyteri; rari in multis locis Laici communicantes. Presbyterorum Romæ ſub Cornelio numerus. Presbyteri quotidie offerentes rari olim. Laicorum olim communio frequens an infrequens. Falſum eſſe arguitur, quod Græci poſt annum tantum communicaverint. Libri de ſacramentis non ſunt Ambroſij; neque Auguſtini Sermo viceſimus octavus de verbis Domini.* 489

VIII. *Tertia Bellarmini pro Miſſis ſolitariis conjectura, ex ſacris pro particulari cauſa factis refellitur. IV. Aliorum conjectura ex ſacris in carcere apud Confeſſores celebratis oſtenditur, eo ipſa fuiſſe pluribus diſtributa.* 495

IX. *V. Latinorum conjectura refellitur ex ſingularibus quorundam Veterum ſacris ducta in extraordinariis locis celebrantium, ut Ambroſij, Nazianzeni, Theodoreti, Johannis Eleemoſynarij, & Caſſij Narnienſis.* 499

X. *Demonſtratur nullas apud Veteres fuiſſe ſolitarias ſynaxes, ex eo quod nulla in omnibus Antiquitatis Liturgicis libris huiuſmodi illi occurrant. Id fuſe primo probatur*

ex

ex Græcorum libris, Conſtitutionibus, quæ vulgò dicuntur Apoſtolicæ, Cyrilli Hieroſolymitani Myſtagogicis, Dionyſii Pſeud-Areopagitæ Hierarchia Eccleſiaſtica, tum ex Liturgiis Iacobi, Marci, Baſilij, Chryſoſtomi, & Præſanctificatorum Liturgia; in quibus omnibus plures una cum celebrante Clerici, Laicique communicant. Pagina 502

CAPVT XI. *Idem confirmatur ex Veteribus Latinorum Liturgicis libris; ex Gregoriano Sacramentorum opere; in quo cum Miſſæ omnis generis deſcriptæ habeantur, plures in omnibus cum Sacerdote communicantes occurrunt, quod longa inductione fusè probatur.* 512

XII. *Ex ſuperioribus concluditur nullas fuiſſe apud Veteres Latinos ſolitarias Miſſas. Ridiculum eſſe, quod nunc eorum poſteri, eaſdem Veterum formulas in ſuis officiis retinent. Frigida Bellarmini, Innocentij 3. & Odonis Cameracenſis ad formulas gloſſæ refelluntur. Aperitur tantæ abſurditatis cauſa.* 518

XIII. *Refertur ac refellitur alia quædam Petri Damiani pro ſacris ſolitariis ad ſuperiores veterum Liturgiarum formulas ſolutio. Tertium contra Miſſas ſolitarias argumentum ex ipſis Petri & coævorum Monachorum circa hæc difficultatibus ac dubitationibus ductum.* 522

XIV. *IV. Argumentum contra Miſſas ſolitarias ex diſertiſſimo Nannetenſis Concilij Canone 30. Refelluntur Bellarmini ad hunc Canonem inanes & inverecundæ gloſſæ, ductaque ex iis abſurdiſſima conjectura.* 528

XV. *Quintum contra Miſſas ſolitarias argumentum ex Theodulpho. VI. ex Synodo Moguntina, & Carolo Magno. VII. ex Synodo Pariſienſi ſexta, & Ludovico Pio.* 532

XVI. *VIII. Contra Miſſas ſolitarias argumentum, ex quodam Pſeudo-Soteris canone; Huius Epiſtolæ & aliarum Antiquiſſimorum Romæ Epiſcoporum nomine vulgatarum, authores videntur circa Octavi Seculi finem, vel circa Noni initium vixiſſe.* 536

XVII. *IX. Contra Miſſas ſolitarias argumentum, ex quodam Pſeud-Anacleti decreto ductum. Bellarmini παρερμηνεῖαι in hoc decretum refelluntur.* 537

XVIII. *Miſſæ ſolitariæ ſeculo Nono invaluiſſe videntur, Valafridi locus, in quo iis favet, ſic tamen, ut neget eas eſſe legitimas. Monachos & Acephalos Presbyteros in Magnatum palatiis hanc labem Eccleſiaſticæ diſciplinæ attuliſſe.* 540

XIX. *Solitariarum inde Miſſarum amor, atque uſus ita crevit, ut proximo retro ſeculo infrequentiſſima fuerit apud Latinos Communio. Ieſuitas gloriari eam à ſe, etiam Romæ reſtitutam. Quam mutila, quamque imperfecta fuerit Ieſuitica illa Reformatio.* 545

XX. *X. Contra ſolitarias Miſſas Argumentum inde petitum, quod apud cæteras omnes Chriſtiani nominis gentes, Græcos, Ruſſos, Armenios, Syros, Ægyptios, Æthiopas, ignotus ſit iſte uſus, qui apud unos ex toto Chriſtianiſmo Latinos irrepſit & invaluit. Tanti diſcriminis rationes aperiuntur.* 547

XXI. *Ex ipſis Latinis, & veteris & recentioris memoriæ non paucos ſuas Miſſas ſolitarias fateri à Priſcæ Eccleſiæ moribus eſſe alienas; quod eſt XI. contra eas argumentum. Valafridi, Humberti, Micrologi, Odonis Cameracenſis, etiam Innocentij P.R. III. Durantis Mimatenſis, Cuſani ex vetuſtioribus teſtimonia; tum ex recentioribus Eraſmi, Hoffmeiſterij, Beati Rhenani, Pamelij, Caſſandri, Vicelij, Eſpenſæi, Baronij, Bellarmini, Madridij.* 552

LIBER V.

De Cultibus LATINORVM RELIGIOSIS: Qui de EVCHARISTIA Tertius eſt.

CAPVT I. *Reijcitur in alium locum quæſtio, An Diaconis aliquando Euchariſtiam offerre licuerit. Novum eſſe & præter veteris Eccleſiæ morem, quod nunc apud Latinos ſolis Preſbyteris licet Euchariſtiam vel fidelibus in ſacro præſentibus porrigere, vel ad infirmos deferre? Olim Diaconis utrumque primo licuiſſe; & quidem utrumque eius ſymbolum; deinceps ſacrum ſaltem poculum. Vaſquis ſolutio exploditur, eiuſque & vanitas & τὸ ἀπροσδιόνυσον demonſtratur.* Pagina 564

II. *Novum eſſe quod apud Latinos Euchariſticus panis à Sacerdote in os communicantis immittitur. Veteres ab initio Chriſtianiſmi ad ſeculum uſque Nonum communicantes Euchariſtiam in manus ſuas accepiſſe; idque demonſtratur teſtimonio, ſcripturæ primo, tum & Patrum Tertulliani, Clementis Alexand; Cypriani, Cornelij, Dionyſij Alexand. Baſilij, Gregorij Nazianzeni, Ambroſij, Moſchi, Cyrilli Hieroſolymitani, Chryſoſtomi, Auguſtini, Bedæ, Caroli M. 23. Nono vel Decimo ſeculo antiquatus mos vetus; inſtitutum primo ut mulieres manu, ſed Dominicali linteo velata ſacrum panem acciperent; qui mos vetitus an. D. 692. à Trullanis Patribus.* 570

III. *Alienum fuiſſe à Veteris Eccleſiæ iam inde à Cypriani ævo ad Duodecimum ſeculum, infantibus Euchariſtiam communicantis more, quod iis nunc apud Latinos idem Sacramentum negatur. Veteres ita olim ut diximus, factitaſſe demonſtratur teſtimoniis Cypriani, Pſeudo-Clementis, Theodoti Mopſueſteni, Auguſtini, Innocentij, Chryſoſtomi; idque eos ita ſervaſſe quod Euchariſtiam, ad ſalutem æque neceſſariam ac Baptiſmum, putarent; quod ex Auguſtino, Pſeudo-Clemente, Chryſoſtomo & aliis probatur.* 575

IV. *Refellitur Vaſquis ad ſuperiorem Veterum de Euchariſtiæ ad ſalutem neceſſitate opinionem cavillatio. Eundem pueros & infantes communicandi morem poſtea etiam diu manſiſſe ad Duodecimum ſeculum demonſtratur teſtimoniis Proſperi, Iſidori, Peluſiotæ, Cyrilli Alexandrini, Pſeudo-Amphilochij, Pſeudo-Dionyſij, Fulgentij (cuius ſententia aperitur de Euchariſtiæ neceſſitate) Ferrandi Diaconi, Cæſarei Arelatenſis, Gregorij I. Concilij Toletani II. Caroli M. Ieſſe Ambianenſis, Amalarij, Codicum duorum MSS. Hugonis Menardi, Pſeudo-Alcuini, Ordinis Romani, Rodulphi Ardentis, Paſchalis P.R. II. Hugonis de S. Victore. Seculo demum 12. mutatum apud Latinos morem; ſed apud cæteras Chriſtiani nominis gentes, Græcos, Moſcovitas, Armenios, Æthiopas in hunc diem manſiſſe. Ex his Concilij Tridentini ea de re definitio falſitatis, ſimulationis, ac non ferendæ in Antiquitatem temeritatis ac irreverentiæ arguitur.* 582

V. *Immanis & ab omni Veteris Eccleſiæ exemplo aliena Latinorum novitas, apud quos Sacerdos celebrans calicem ſacrum ipſe quidem haurit, ſed nemini communicantium diſpenſat, ſive Laico, ſive Clerico. Controverſiæ vera ſtatus, ſtudio ab adverſariis corruptus. Primum adverſus unius ſpeciei diſtributionem Argumentum à Domini inſtitutione & exemplo ductum.* 595

VI. *Argumentum II. contra Unius ſpeciei diſtributionem, ab Apoſtolorum & Chriſtia-*

Chriſtianorum, quos illi docebant, exemplo petitum. Hos enim omnes Euchariſtiam omnibus communicantibus, ſub Vtraque ſpecie diſtribuiſſe; idque demonſtratur ex 1. *Cor.* 11. *Latinorum ex eodem loco verſu* 27. *Cavillatio refellitur ac refutatur. Particulas* ἢ aut, vel, *aliquando pro coniunctivis, à Græcis Latiniſque ſcriptoribus uſurpari. Argumentum III. ex* 1. *Cor.* 10. 17. *iuxta veterem Latini interpretis verſionem, apud Latinos olim vulgarem.* Pagina 600

CAPVT VII. *Pro diſtributione Euchariſtiæ ſub utraque ſpecie, ſequentis poſt Apoſtolicum ſeculum ad an. D.* 325. *Eccleſiæ teſtimonia, Iuſtini, Irenæi, Tertulliani, Origenis, Cypriani, Pſeudo-Ignatij, Dionyſij Alexandrini.* 608

VIII. *Quarti ſeculi pro Euchariſtia ſub utraque ſpecie diſtributione, teſtimonia; Pſeudo-Clementis, Athanaſij, Optati Milevitani, Hilarij, Pſeud-Ambroſij, Baſilij, Gregorij Nazianzeni, Cyrilli Hieroſolymitani, Iohannis Chryſoſtomi.* 618

IX. *Teſtimonia ex Quinto ſeculo; Hieronymi, Auguſtini, Arnobij iunioris, Clericorum Edeſſenorum in Synodo Calchedonenſi, Leonis P. R. I. Theodoreti, Gelaſij P. R. I. Pſeudo-Dionyſij Areopagitæ.* 623

X. *Ex ſeculis* 6. 7. & 8. & *teſtimonia Patrum de Euchariſtiæ diſtributione ſub Vtraque ſpecie, Remigij Remenſis, Caſſiodori, Pſeudo-Ambroſij de Sacramentis, Gregorij P. R. I. Iſidori Hiſpalenſis, Bedæ, Paulini Aquileienſis, Alcuini, Theodulphi, Leonis P. R. III. Caroli M. Concilij Cabilonenſis* 2. *Ionæ Aurelianenſis, Concilij Pariſienſis* 6. *Paſchaſij Radberti, Remigij Altiſſiodor. Ratherij Veronenſis.* 634

XI. *Loca miſcellanea ex mediæ Antiquitatis authoribus, in quibus vel lapſi à corpore & ſanguine Domini ſeparari, vel Morientes ſub utraque ſpecie communicari dicuntur.* 640

XII. *Ex Vndecimo & Duodecimo ſeculo teſtimonia Humberti, Lanfranci, Micrologi, Deſiderij Caſſinenſis, Leonis Hoſtienſis, Petri Damiani, Vrbani P. R. II. Paſchalis Pontificis Romani II. Ordinis Romani, Chronici Novall. Rodulphi Ardentis, Algeri, Ruperti Tuitienſis, Bernardi, Petri Cluniacenſis, Thomæ, Lucæ Tudenſis & aliorum.* 646

XIII. *Teſtimonia Veterum Liturgiarum, quæ Baſilij, Chryſoſtomi, Petri, Iacobi, Marci, Gregorij, Cyrilli nomina præferunt, & Miſſa Moſabaricæ, & veterum aliquot Miſſarum ex antiquis MSS. Codicibus à Menardo editarum.* 651

XIV. *Conſenſus cæterorum Chriſtianorum, qui præter unos Latinos, Euchariſtiam omnes ſub Vtraque ſpecie communicantibus diſtribuunt, Græci, Ruſſi, Armenij, Suriani, Iacobitæ, Neſtoriani, Æthiopes.* 657

XV. *De Euchariſtia à Veteribus ſub Vtraque ſpecie diſtributa, quorundam ex ipſis Latinis doctiſſimorum virorum conſenſu Caſſandri, Georgi Vicelij, Franciſci Cordubenſis, Ruardi, Lindani, Petavij.* 660

XVI. *Latinorum pro ſua Sacramenti Euchariſtici ſub una ſpecie diſtributione Argumenta, ut ipſi quidem vocant ut vero res habet, ſuſpiciones, ariolationes, & ſomnia. I. refellitur ex Luc.* 24. 30. *Act.* 2. 24. & 20. 7. *Inſignis Bellarmini in Melanchthonem impoſtura.* 664

XVII. *Latinorum communione ſub Vna ſpecie ſuſpicio refellitur, inde ducta, quod hæreticos quoſdam olim ſub Vna ſpecie communicaviſſe, neque tamen ideo ab Eccleſia reprehenſa eſſe ſomniant; ut Manichæos. Incertum eſſe an Manichæi aliquam*

habuerint

habuerint Euchariſtiam, vero propius videri nullam habuiſſe. 667

CAPVT XVIII. *III. Bellarmini Suſpicio refellitur, à Manichaeorum Romæ, & Macedoniana mulieris Conſtantinopoli fraude, ita ſimulantium ſe Catholicorum Euchariſtiam ſumere, ut panem quidem acciperent, vinum vero haurire declinarent.* Pagina 671

XIX. *IV. Bellarmini ſuſpicio refellitur, in veteri morientium communione ſuam ſacramenti ſub Una ſpecie communionem fruſtra venantis. Dionyſij Alexand. locus expenditur. Serapionis ab eo memorata communio, quæ qualiſque fuerit. Siccum fuiſſe, non conſtat ex Dionyſio. Ambroſij in ſupremis communio à Paulino Afro deſcripta, ut & Baſilij à Pſeudo Amphilochio ficta. Hoſtia infirmis reſervata. Ex veris certiſque demonſtratur apud veteres ad undecimum uſque ſeculum ipſorum etiam infirmorum communionem ſub Utraque ſpecie fuiſſe.* 674

XX. *V. Bellarmini ſuſpicio parvulorum olim communionem ſub una ſpecie fuiſſe ſomniantis, refellitur, veriſque & certis documentis demonſtratur ipſos etiam parvulos ſub Utraque ſpecie fuiſſe apud veterem Eccleſiam communicatos.* 681

XXI. *VI. Bellarmini ſuſpicio refellitur, fideles olim particulas Euchariſtiæ ſervatas domi ſiccas eſitaſſe fingentis. Oſtenditur eos etiam vinum ſacrum ſervaſſe, adeoque etiam domi ſub Utraque ſpecie communicaſſe. Exempla ex utroque Gregorio, Nazianzeno & Romano, & ex Pſeudo-Amphilochio.* 684

XXII. *Refellitur VII. Bellarmini ſuſpicio ex Præſanctificatorum apud Græcos, & Paraſceves apud Latinos communione, ducta. Demonſtratur ex veris utramque ſub Utraque ſpecie factam eſſe. Latinos Veteres cenſuiſſe vinum commune infuſo facto, vel immixto pane ſacro, ſacrum ipſum quoque fieri.* 688

XXIII. *VIII. Bellarmini ſuſpicio refellitur ex communione Laïca ad quam Clerici damnabantur, ducta. Quid ſit Laïca communio ex Albaſpineo, & Morino & Rigaltio oſtenditur; qua in re definienda Bellarminum & alios graviſſime eſſe hallucinatos.* 696

XXIV. *Bellarmini pro ſua ſub Una ſpecie Communione Ratio, ex quatuor incommodis Communionis ſub Utraque Specie, petita, refellitur.* 701

XXV. *Altera Bellarmini ratio refellitur (quæ apud eum prior eſt) inverecunde fingentis ab annis plus 800. in quibuſdam Eccleſiis uſitatam fuiſſe ſuam ſub Una ſpecie Communionem: figmenti vanitas detegitur, & quæ ad id conſtituendum allata ſunt, omnia confutantur.* 704

XXVI. *Concluſio diſputationis; Quibus gradibus Latini ad Euchariſtiæ ſub Una ſpecie diſpenſationem venerint, repugnantibus Valdenſibus, Vicleſo, Taboritis, & Bohemis; contra quos ea tandem an. D. 1415. in Concilio Conſtantienſi conſtituta, & ſequenti ſeculo à Tridentinis, nequaquam deprecantibus, etiam Latinorum pleriſque Principibus, confirmata.* 711

LIBER

LIBER VI.

De Cultibus LATINORVM RELIGIOSIS: Qui de EVCHARISTIA Quartus eſt.

CAPVT I. *Novum eſſe, quod apud Latinos Euchariſtia ab ingeniculatis excipitur. Apoſtolos & Apoſtolici ævi fideles eam diſcumbentes ſumpſiſſe; Poſtea ſtantes communicaſſe, ex Tertulliano, Dionyſio Alexandrino, Chryſoſtomo, &c. Sic etiam hodie communicare Græcos & Æthiopas. Quædam Latinorum nova in communione & poſt communionem cautela. De jejunio poſt communionem, ex Pſeudo-Clemente.* Pagina 722

II. *Euchariſtiæ reſervatio duplex, Eccleſiaſtica miniſtrantium, Privata communicantium. Illa Latinorum nunc ſolennis, res nova, antiquioribus ignota. Tridentina de ea definitio. Triplex ad eam quæſtio. I. An omnibus in exitu fidelibus datum olim fuerit primis quatuor ſeculis viaticum? Probatur non fuiſſe datum in Apoſtolica Eccleſia, ac ne diu quidem poſtea; Solvuntur quæ objiciuntur I. ex Iuſtino; ei* abſentes *non eſſe ægrotantes. II. ex Dionyſio Alexandrino. Id pertinere ad pœnitentes, non ad fideles; III. ex Synodo Nicæna. Id ipſum quoque ad pœnitentes pertinere.* 730

III. *Communionem quorumvis in exitu fidelium, nuſpiam apud veros Chriſtianiſmi ad an. Dom 397. Scriptores occurrere, ne iis quidem in locis, in quibus deſcribuntur mortes virorum & mulierum ob pietatem illuſtrium; ut Helenæ Auguſtæ, Antonij, Athanaſij, Baſilij, Gregorij Patris, Gorgoniæ, Macrinæ, Gregorij Taumaturgi, Ephrami, Hilarionis; etiam quorundam quinti ſeculi initiis, ut Nepotiani, Paulæ, Marcellæ apud Hieronymum, Martini apud Severum, Monicæ, apud Auguſtinum, Auguſtini apud Poſſidium. Poſt hæc tempora irrepſiſſe morem communicandi fideles in ſupremis, Ambroſij ut videtur, exemplo. Id apud Æthiopas ne nunc quidem eſſe in uſu. Tridentinæ definitionis labes.* 738

IV. *Primis Chriſtianiſmi ad Synodum Nicænam ſeculis non fuiſſe reſervatam Euchariſtiam. Solvuntur, quæ Bellarminus contra objicit ex Iuſtino, ex Actis Tharſici, & ex Dionyſij Alexandrini epiſtola.* 746

V. *Solvuntur, quæ pro aſſervata poſt tertium ſeculum Euchariſtia Bellarminus objicit.* 1. *ex Concilio Nicæno,* 2. *ex quibuſdam Ruffini verbis, quæ falſo pro Nicæno Canone habet. Canones Nicænos non plures fuiſſe, quam XX.* 751

VI. *Solvitur tertia Bellarmini objectio, Pſeudo-Clementis Paſtophoria in pyxides transformantis: Quid ſint* Paſtophoria, *quid παστοφορεῖα ex 70 Interpretibus & aliis oſtenditur, & locus Pſeudo-Clementis explicatur.* 757

VII. *Solvitur IV. objectio, quæ Stephan. Duranti eſt, ex Gregorio Turonenſi. Miniſterium Eccleſiæ. Solvitur V. objectio, ex Ambroſij noviſſima apud Paulinum βιογράφον communione.* 762

VIII. *Solvitur ſexta pro Eccleſiaſtica Euchariſtiæ aſſervatione objectio, quæ Bellarmini eſt, ducta ex vino ſacro in æde Conſtantinopolitana per tumultum, cum Chryſoſtomus ejectus eſt, effuſo.* 765

CAPVT IX. *Solvuntur quatuor reliqua Bellarmini obiectiones, VII. ex Hieronymo, VIII. ex Cyrillo, IX. ex Gregorio Romano, X. ex quodam Pſeudo-Clementis decreto.* Pagina 768

X. *Demonſtratur nullas Euchariſtiæ particulas, ſex primis à Domini natali fuiſſe in Eccleſia reſervatas. I. Argumentum ex Origene, II. ex Optato. III. ex Auguſtino. IV. Ex ſcriptore commentarij in Paulum.* 771

XI. *V. contra reſervationem argum. ex Heſychio, non Salonitano, quod delirat Perronius, ſed Hieroſolymitano. Cremata olim Synaxeos reliquiæ. Heſychij locus à Bellarmini gloſſis vindicantur.* 774

XII. *VI. Argumentum contra reſervationem &c. inde ductum quod Euchariſtiæ celebratæ reliquiæ à pueris conſumerentur, ex quodam Evagrij loco, qui à Bellarmini fraude vindicantur. VII. argumentum ex Matiſconenſi Synodo 2. Bellarmini & Perronij ad eam ſomnia diſcutiuntur.* 781

XIII. *Inducta poſt ſextum ſeculum particularum apud Græcos reſervatio ad facta ex præſanctificatis, quæ zonaras fruſtra falſoque, à Laodicena Synodo arceſſit. Apud Latinos clara diſertaque reſervationis mentio primum occurrit, in tribus quibuſdam à Burchardo, homine undecimi ſeculi, relatis canonibus, quorum tempus incertum eſt. Gregorij Pontif. Rom. 3 & Bedæ nequaquam eſſe, quæ eorum nomine de reſervatione ſcripta leguntur. Humbertum non videri reſervationi fauore; & Bielis ipſius quædam dicta extare non admodum huic diſciplinæ conſentanea. Eccleſiæ Æthiopicæ, etiam hodie ignotam eſſe omnem Euchariſtiæ reſervationem.* 784

XIV. *Reſervatas poſt ſextum, ſeptimumve ſeculum particulas ad morientium duntaxat viaticum. Novum eſſe quod nunc à Latinis hoſtiæ ad longe alios fines aſſervantur, ad pompam, & adorationem & alia. Ingens hac in parte Recentiorum à Veteribus, diſcrimen; Reſervationis, quæ nunc fit, proximum ac præcipuum finem eſſe hoſtiæ Adorationem.* 790

XV. *Pompæ & Adorationes, ad quas Latini ſuas hoſtias aſſervant. I. ipſe locus, in quo hoſtia aſſervatur, & loci ornatus, & lucernæ coram ea ardentes. 2. Eius ſic collocatæ cultus, etiam extra Synaxeos tempora. 3. Eius, in ordinatione, in chriſmatis confectione, in baptiſmo, in pœnitentiæ ſacro, in rebus difficilibus uſus ac cultus. 4. Templi ex ea ſanctificatio. 5. Eius ad res proſperas adverſáſve expoſitio. 6. Pompa cum evehitur ad infirmos. 7. Feſtum eius. 8. Circumgeſtatio ex die. 9. etiam aliis diebus. 10. Ea Papæ antefertur ad præſidium & cuſtodiam. Ad iſta Euchariſtiam apud Latinos præcipuè aſſervari.* 795

XVI. *Euchariſtiam nullam apud Veteres aſſervatam fuiſſe ad ullam ex iſtis proxime commemoratis pompis & adorationibus. Nec nunc quidem à Græcis ad quidquam huiuſmodi aſſervari, multo etiam minus ab Æthiopibus, qui eam ne ad morientium quidem viaticum ſervant, cuius ſcilicet plane nullus eſt apud eos uſus.* 804

XVII. *De privata ſingulorum fidelium reſervatione, olim apud Veteres conceſſa; nunc apud Latinos nulla. Eorum, qui ſic ſervabant communionem propius à legitima communicandi forma abfuiſſe, quam qui hodie apud Latinos ex reſervatis hoſtiis communicant. Olim uſitatum fuiſſe, ut utriuſque ſexus fideles acceptas apud Domini menſam particulas domi ſervarent, & peregrè etiam ſecum ferrent; non tantum tertio, quartove ſeculo, ſed etiam ſequutis uſque ad duodecimum ex Tertulliano, Cypriano, Baſilio, Gregorio*

Nazianzeno.

Nazianzeno, Ambroſio, Gregorio Romano, Moſcho, Beda, Theodoro Studite, & Laurentio Dublinenſi. Monachos Græcos idem, etiam hodie, factitare. Is mos iampridem à Latinis abrogatus. Pagina 807

LIBER VII.

De Cultibus LATINORVM RELIGIOSIS: Qui de EVCHARISTIA Quintus eſt.

DE EVCHARISTIÆ ADORATIONE.

CAPVT I. *Proponitur quæſtio de Euchariſtiæ Adoratione. Status controverſiæ. Latinorum pro Adoratione argumenta ſolvuntur, I. ex Pſeud-Origenis Hom. 5. de diverſis, ex quo neque Tranſſubſtantiationem, neque Adorationem Euchariſtiæ ſequi oſtenditur. Perronij fides.* Pagina 815

II. *Solvuntur Latinorum pro Euchariſtiæ Adoratione Argum. II. ex Pſeudo Clemente. III. ex* Cyrillo *Hieroſolymitano. IV. ex Gregorio Nazianzeno. V. ex Ambroſio.* 824

III. *Solvitur Latinorum pro adoratione arg. VI. ex Chryſoſtomo ductum; Chryſoſtomum crediaiſſe Euchariſtiam eſſe panis ſubſtantiam; non credidiſſe eam eſſe Deum, videri etiam ea dici, quorum Signa videntur, etiam ſi ipſa proprie minime videantur.* 830

IV. *Solvuntur tria illa Latinorum ex eodem* Chryſoſtomo *argumenta. VII. ex L. de Sacerdotio. VIII. ex Hom. in Eph. IX. ex Hom. in 1. ad Cor. Refellitur X. Perronij eadem de re ex Hieronymo, non tam argumentum quam Suſpicio.* 838

V. *Solvitur Latinorum pro Adoratione Sacramenti XI. Arg. ex Auguſtino in Pſalmum 98.* Caro *Chriſti adoratur. Diſcutitur vana Perronij ſophiſtice. Vltima loci verba expenduntur & exponuntur.* Quamlibet *adverbium eſſe in his Auguſtini verbis.* 843

VI. *Duo alia Latinorum ex Auguſtino ducta Argumenta ſolvuntur. XII. ex Epiſt. 118. XIII. ex Tract. in Pſalm. 21. (Hebr. 22.)*

VII. *Solvitur Latinorum pro Euchariſtiæ adoratione Argumentum XIV. ex Theodoreti dialogis ductum. Theodoretum à Tranſſubſtantiationis fide alienum fuiſſe, etiam quoſdam ex Latinorum Theologis confiteri.* τὸ προσκυνεῖν adorare *ambiguum. Diſcutitur Perronij ſophiſtice, & in ipſum retorquetur.* 852

VIII. *Solvitur Latinorum pro adoratione ſacramenti Argumentum. XV. ex Pſeudo Dionyſij Areopagitæ ad Euchariſtiam Apoſtrophe per proſopopæam efficta, quam illi fruſtra falſoque religioſam eſſe volunt.* 858

IX. *Dimiſſa Bellarmini ad adorationem inutili Pſeudo-Euſebij Emiſſeni citatione, expenduntur, & ſolvuntur, quæ Perronius pro eadem obiecit. Argum XVI. ex Iuſtiniano & Euthymio. XVII. ex Iohanne Climaco XVIII. ex Metaphraſte; de Theocliſte Monacha Paria.* 870

X. *Solvuntur duo alia Perronij pro adoratione argumenta. XIX. ex vita Stephani iunioris. Ambiguitas verbi* προσκυνεῖν *apud authores horum ſeculorum ex Germano, ex Synodi 7. Patribus & aliis explicatur. XX. ex Nicolao Cabaſila.* 873

XI. *Solvitur aliud Perronij ex eodem Nicolao pro adoratione Euchariſtiæ argumentum,*

mentum, Latinorum XXI. Refellitur Recentioris cuiuſdam ex Ianſenij ludo ſcriptoris nova ex eodem Nicolai loco inſtantia. Pagina 879

CAPVT XII. *Solvitur Latinorum pro ſua adoratione Argumentum XXII. à recentiori ſcriptore ex nuper vulgato ignoti authoris Græci commentario de Lucæ æque ignoti Anachoretæ vita & rebus ductum.* 884

XIII. *Tranſitur ad Alteram diſputationis partem, in qua demonſtratur Euchariſtiam non fuiſſe à Veteribus Chriſtianis adoratam. Id de Eccleſia quæ ad an. D. 300. fuit alibi iam eſſe probatum; Sed neque ſequentibus ad undecimum ſeculis cognitam fuiſſe illam ſacramenti Adorationem oſtenditur variis argumentis; quorum hoc primum inde ducitur; Quod ea neque à Iuliano deſertore, neque à cæteris Paganis toto illo tempore noſtris obiecta vel exprobrata fuiſſe reperiatur; qui cætera Chriſtianiſmi omnia ſpeciem aliquam abſurditatis habentia, cupidiſſime criminati ſunt.* 887

XIV. *II. contra adorationem Euchariſtiæ Argumentum, ſuperiori geminum, inde petitum, quod neque Iudæi eam olim Chriſtianis Veteribus obiectarunt; licet ij non ſecus quam Pagani, obijcere noſtris ſolerent, quæcumque aliquam abſurditatis ſpeciem in Chriſtianiſmo habere videntur.* 895

XV. *Superiora duo argumenta inde illuſtrantur, & confirmantur quod poſt Vndecimum ſeculum Muhammedani, Iudæi, & Philoſophi Adorationem hoſtiæ Latinis obiectarunt, & obiectant etiam hodie, veluti rem abſurdiſſimam; quo intelligimus Veteres Paganos & Iudæos, quibus neque odium in Chriſtianiſmum, neque in diſputando ſolertia deerat, illum cultum Chriſtianis obiecturos fuiſſe, ſi is iam tum apud illos obtinuiſſet.* 898

XVI. *Argumentum contra Adorationem ſacramenti III. inde ductum, quod cum plurimi poſt ſeculum Decimum contra eam inſurrexerint, & à Latinis hæretici iudicati ſint, inter tam multos qui Eccleſiam decem retro ſeculis hæretici turbaverant, nemo reperiatur, qui ei de hac Euchariſtiæ adoratione controverſiam moverit.* 905

XVII. *Stultum & iniquum eſſe à nobis ea Veterum in hac cauſa teſtimonia flagitare, quibus diſerte & formaliter negent ſe Euchariſtiam latriâ adorare. Argumentum contra Euchariſtiæ Adorationem IV. inde ductum, quod illa Adoratio quibus maxime inſignibus tribus locis apud Latinos ſemper fit atque in eorum Liturgiis accurate & in aliis etiam libris non raro memorata occurrit, ea nuſquam apud Veteres occurrit, vel in Liturgiis, vel in aliis eorum libris. Tria autem tempora illa ſunt, I. cùm ea in Miſſa à Sacerdote adoratur, ſimulatque confecta eſt. II. cùm à plebe ibidem, cum elevatur, III. cùm ad infirmos vel alios foras effertur, ab obviis quibuſvis extra ſacrum adoratur.* 910

XVIII. *Argumentum contra Adorationem Euchariſtiæ V. inde ductum quod ea adoratio neque in aliis multis locis, in quibus fit apud Latinos, unquam facta reperiatur apud Veteres, ut in Solenni cuiuſque fidelis communione, in baptiſmi, in pœnitentiæ, in ordinationis administratione, in chriſmatis confectione; in ſolenni crucis die paraſceves cultu; in infirmorum communione; in funeris apparatu; in Eccleſiæ ingreſſu.* 914

XIX. *Argumentum VI. contra adorationem Euchariſtiæ, inde ductum, quod Sacramentum Deum, & Dominum ſuum vocare, & ſacramenti vocabulo Deum ſignificare, Latinis quidem familiare eſt; apud Veteres verò plane inſuetum & inauditum.* 917

CAPVT XX. *Argumentum VII. contra Euchariſtiæ adorationem, inde ductum, quod apud Veteres ſolenne non fuerit, ut coram ſacramento lucerna ſemper arderent, ut nunc eſt apud Latinos. Argum. VIII. Quod quæ nunc Euchariſtiæ ſigilla ſive parva ſimulacra habent, ex Veteribus ignota fuerint.* Pagina 919

XXI. *Argum. IX. contra Adorationem Euchariſtiæ, inde petitum, quod Veteres à communicaturis naturale ieiunium exegiſſe non reperiantur; quod nunc fit apud Latinos.* 920

XXII. *Argumentum contra Adorationem Euchariſtiæ X. inde ductum, quod quæ nunc Latini Euchariſtiæ dedicant ſodalitia Veteres habuiſſe nulla reperiantur. Argum. XI. quod feſtum Euchariſtiæ ſacrum omnis, etiam Latina, ad ſeculum 13. Eccleſia neſciverit. Argum. XII. quod Veteres nullas ad ſacramentum preces fecerint, quod nunc à Latinis fit ſtudioſiſſime.* 920

XXIII. *Argum. XIII. ab illis pompis ductum quibus hodie Latini ſuam hoſtiam & in Eccleſiis ſervant, & foras eductam geſtant; quæcumque nihil ſimile apud Veteres uſpiam occurrit. Argum XIV. inde ductum, quod Euchariſtiam Latini quidem ſæpe, Veteres vero nunquam in rebus dubiis ac momentoſis conſulere reperiuntur.* 924

XXIV. *Superiora argumenta varie illuſtrantur ac confirmantur.* 925

XXV. *Argumentum XV. contra Euchariſtiæ Adorationem, ab ingenti illa Latinorum ſollicitudine, qua moroſiſſime & præter omnium Veterum conſuetudinem, cavent ne quid ſacri panis decutiatur aut excidat, & ſi quid exciderit, id religioſiſſime legunt, & ſi quid ei ſordidi adhæſerit, ſacro quodam ritu expiant. Ita non occurrere apud Veteres.* 927

XXVI. *Argum. XVI. ab eo, quod Latinorum de vino, ne quid eius effluat, vel effundatur, etiam multò maior eſt, quam de pane ne quid eius excidat, metus. Eo factum, ut præter Veteris Eccleſiæ morem ac leges, primo panem vino intinctum dederint communicantibus, vel per pugillares diſtribuerint, poſtea etiam ut omnes præter celebrantem ſolum calice multarint. Cautiones ea de re Veteribus ignotæ. Eo item factum, ut Euchariſtia infantum & calicis vitrei uſus à Latinis antiquarentur.* 932

XXVII. *Argumentum contra Euchariſtiæ adorationem* XVII. *inde ductum, quod eam Veteres quidem omnibus communicantibus in manum tradiderint, Latini alia quam Sacerdotis manu tangi nefas putent. Argum.* XVIII. *quod Veteres Euchariſtiam omnibus utriuſque Sexus fidelibus, etiam Laïcis, retinere, domum auferre, domi ſervare ſecum peregre deferre permiſerint, ubique & ſemper ad 12. ſeculum, exceptis ſolis Hiſpanis, qui an. D. 381. eum uſum, ſed ob proprias gentis cauſas, prohibuerunt; Latini vero hoſtiam ſuam quem alibi in loco ſacratiſſimo, prope altare, vel in altari ſervari nefas putant, Refelluntur* Bellarmini *&* Baronÿ *cavillationes.* 942

XXVIII. *Argument.* XIX. *inde ductum, quod Veteres Laïcos minime vetuerint corpus ſuum Euchariſtia in morbo inungere vel cataplaſma ex ea factum oculis laborantium imponere; quinimo communicantes iuſſerint utraque eius ſpecie oculos, frontem, ſenſuum organa contingere; quod nunc Latinis grande piaculum eſſet ſi à quoquam fieret.* 951

XXIX. *Argumentum* XIX. *inde ductum, quod Veteribus nulla fuerit religio vino ſacro vice atramenti in ſubſcribendo uti, idque probatur repetitis ex veteri memoria exemplis, Theodori Papæ, Patrum Synodi VIII.* Caroli Calvi Francorum Regis. *Id*

vero plurimum abhorret ab ea religione, qua nunc Latini Euchariſtiam proſequuntur, eoque eſt apud eos ab XI. ſeculo, quo illa religio primum ſuſcepta eſſe videtur, plane penituſque inauditum. Pagina 954

CAPVT XXX. Argumentum XX. inde ductum, quod olim religioſiſſimi viri particulas ſacras cum fidelium corporibus ſepeliverint; quod vehementer abhorret à latria Latinorum hodierna. 957

XXXI. Argumentum XXI. inde ductum, quod Eccleſia apud veteres nobiliſſima, quæcunque peracta communione remanſerant, ea cremarent, quo nefandum patraretur piaculum, ſi eadem illæ particulæ latria, veluti vera numina, colerentur. 961

XXXII. Argumentum XXII. ductum à veteri Græcorum Vndecimi ſeculi more, qui quas conſumere non valebant Euchariſtiæ particulas, eas ſubterrabant, vel in puteum proiiciebant. Argumentum XXIII. ab Eccleſia CPæ. ſeptimo ſeculo more; apud quam ſi multæ ſacro peracto remanſiſſent particulæ, eæ à pueris è ludo litterario accerſitis conſumebantur. Argum. XXIV. ex ſuperioris parili Galliarum more, apud quas reliquiæ ſynaxeos à pueris jejunis quarta ſextave feria conſumebantur, quæ omnia ſacramenti latriæ valide repugnant. Diluuntur Latinorum exceptiones, cavillantium in iſtis vltimis duobus exemplis de mucidis tantum particulis agi. 964

XXXIII. Argumentum XXV. ab inferiorum ſeculorum, puta Noni vel Decimi, ad Vndecimum præceps, apud Latinos more, hoſtias corruptas, mucidas, vel ſordidas incendendi. Ne hoc quidem eum Euchariſtiæ divinitate & latria congruere; etiam teſte Paludano. Veteres putaſſe pœnale eſſe adeoque ignominioſum, vel nudi ac ſimplicis hominis mortui corpus cremari. Mirifica Latinorum ad incitas redactorum ſomnia, quod honorificum ſit igni tradi puriſſimo elemento. 966

XXXIV. Argumentum XXVI. inde ductum, quod Veteris Eccleſiæ diſciplina Pœnitentes etiam tertij gradus ab Euchariſtiæ conſpectu excludebat; ac ne ipſos quidem fideles admittebat, niſi eſſent communicaturi. Quod vtrumque abſurdiſſimum eſſet, ſi Euchariſtia quidem vere Deus eſt latria colendus. Nam pœnitentem, maxime veteranum, multo vero magis fidelem, ad Dei ſui conſpectum admitti adoraturum & decet & vtile eſt; ut vel inde intelligimus, quod Latini quibus Euchariſtiam Deum eſſe placuit, vtrumque illum morem jampridem aboleverunt. 972

XXXV. Argumentum XXVII. inde ductum, quod Patres, etiam temporum infra an. Dom. 300. Paganis exprobraverint cultum eorum, quæ hominum arte & manu facta ſunt. Argum. XXVIII. ex eo, quod iidem iiſdem objectarint cultum rerum & naturæ & hominum injuriis obnoxiarum; fruſtra vtrumque & abſurde, ſi ipſi Euchariſtiam & ipſam ab homine factam, & iiſdem injuriis obnoxiam latria coluiſſent. 978

XXXVI. Argument. XXIX. ex eo, quod Veteres Paganis eorum cultum objectent, quæ humano præſidio ad ſui tutelam egent. Item Argum. XXX. ex eo, quod iidem Paganis quoque exprobrent, quæ illi colebant cuſtodiri, muris, feris, & repagulis muniri, quod vtrumque Latinorum hoſtiæ congruit, quam ipſi mures, minimaque animalcula violarent, niſi arcerentur. 981

XXXVII. Argumentum XXXI. inde ductum, quod noſtri olim Paganos irriderent colentes res mutas, ſenſuſque & anima expertes; ridicule, ſi ipſi quoque Euchariſtiam non minus anima, motu, ſenſuque carentem adorarent. Occupatur & refellitur Latinorum ad hoc argumentum reſponſio. Argument. XXXII. ex eo, quod Veteres quererentur

tur

tur Paganos hominum mentem ac religionem à cœlo in terram, à ſummis ad ima deiicere; inverecunde, ſi ipſi numen in terra ſuum adorarent. Pagina 984

CAPVT XXXVIII. *Argument. XXXIII. inde ductum, quod Veteres Paganis quod Chriſtiani colerent, id ſibi oſtendi petentibus conſtanter negant ſe id oculis carnis oſtendere, & intento digito monſtrare poſſe & dicere.* Ecce quod colo, *quod illi falſo negaſſent ſi Euchariſtiam coluiſſent.* 988

XXXIX. *Argum. XXXIV. inde ſumptum, quod Veteres ex Euchariſtiæ latria nunquam æternam & ὁμοούσιον Chriſti divinitatem contra Arianos probant; quam non erant in illa cauſa omiſſuri, ſi ea jam tum in Eccleſia ſolennis fuiſſet. Refellitur Perronij in hac cauſa vanitas; & ex veris certiſque demonſtratur Arianos filium non eodem cultu coluiſſe, quo Patrem, & allata contra hanc theſim argumenta diſſolvuntur. Religioſi cultus Arianos conſtituiſſe duas diverſas ſpecies, ſuperiorem, unius Patris, inferiorem filij.* 990

XL. *Argumentum XXXV. ab eo, quod Veteres nunquam ex Euchariſtiæ latria dogma Neſtorij refellunt adorandam Chriſti carnem, id eſt, humanam naturam, negantis.* 1003

XLI. *Argumentum XXXVI. ex Auguſtino panem ſacrum inter ea ſigna cenſente, quæ honorem, ut religioſa habent, ſtuporem tanquam mira non habent. Arg. XXXVII. ex eodem Euchariſtiam inter ea ſigna cenſente, quæ licet ad Chriſtum ſignificandum aſſumpta, negat ideo eſſe adoranda.* 1005

XLII. *Argumentum XXXVIII. ex Theodoreto non ſemel diſertiſſime pronuntiante inſania eſſe extrema ea ipſa adorare quæ comeduntur. Argum. XXXIX. ex eodem negante Numina eſſe, quæ nos Deo ſacrificamus.* 1009

XLIII. *Argum. XL. ex illuſtri teſtimonio Patrum 338. Concilij Conſtantinopolitani ſeptimi, quod vulgò Iconomachorum vocant, Euchariſtiam non figurare hominis formam, ne idololatria ſubintroducatur.* 1011

XLIV. *Argumentum XLI. ex eo quod Paſchaſius Radbertus, nobilis Tranſſubſtantiationis apud Latinos Nono ſeculo parens, ne ipſe quidem hanc cauſam tribus diverſis ſcriptis agens, adorationem Euchariſtiæ in medium affert; quæ ſi nota fuiſſet, nullum erat pro ejus dogmate neque clarius neque validius argumentum. Idem adorationis Euchariſticæ ſilentium obſervatur in Lanfranci & Durandi libellis pro Paſchaſiano dogmate contra Berengarium Undecimo ſeculo jam adulto editis.* 1013

LIBER VIII.

De RELIGIOSIS LATINORVM CVLTIBVS, Qui de EVCHARISTIA Sextus eſt.

CAPVT I. *Hinc in alium locum rejicitur quæſtio de Lingua Peregrina in ſacris & communi & promiſcuo uſu. Hic quæri proprie de verbis Conſecrationis Euchariſticæ, an ex ſummiſſa voce pronuntiata olim fuerint, ut nunc fit apud Latinos; fraus Tridentinorum in ſuo hac de re decreto.* Pagina 1019

CAPVT II. *Conſtituitur verus quæſtionis ſtatus, & à Bellarmini dolo vindicatur. Novum eſſe verba Conſecrationis ſecreto pronuntiari. Nullum pro eo ritu teſtem citari Baſilio vetuſtiorem, ſed hunc falſo ac præter rem citari, cujus locus à Bellarmino allatus explicatur & ſoluitur.* Pagina 1021

III. *Soluitur locus 2 à Bellarmino allatus pro ſecreto verborum Conſecrationis, qui eſt Innocentij P. R. I. Eum locum, æque ac ſuperiorem, è Baſilio allatum, ad veterum diſciplinas pertinere de non vulgandis apud profanos, nec dum initiatos ſacris myſteriorum officiis. Argumentum in Latinos retorquetur.* 1025

IV. *III. Bellarmini ex veteribus Liturgiis ducta objectio expenditur, & in ipſum retorquetur. Eorum quæ in aliis Liturgiarum locis ſecreto dicuntur, ratio.* 1027

V. *Prodigium de Paſtoribus igne cæleſti peremptis ob pronuntiata verba Conſecrationis, ad quod referunt legis de ſecreto Miſſali originem; ex eo figmento legis novitas arguitur. Diſcutitur Bellarmini ad fucandam fabellam vafrum commentum. Moſchi, quamquam ſimilis, alia tamen ab hac narratio.* 1031

VI. *Novum eſſe ſacra illa verba ſecreto pronuntiare. Argument. I. à Chriſti & Apoſtolorum exemplo. II. à Græcorum conſtante & ad hodiernum diem perpetua praxi. III. ab eodem Mediolanenſis Eccleſiæ vſu. IV. ex eo quod plebs ſacerdoti verba recitanti ſuccineret. Amen, teſte Dion. Alex. Iuſtino, Tertull. Pſeud-Ambroſio. V. ex diſerta Iuſtiniani lege, ad quam refelluntur Bellarmini cavillationes.* 1042

VII. *Argument. VI. de Secretæ novitate ex Paſchaſij Radberti, & Ratramni teſtimonio. VII. ex Miſſæ interpretum qui Nono ſeculo floruerunt, de eo ritu ſilentio. VIII. ex cæterarum Chriſtianiſmi præter Latinos gentium vſu Græcorum, Syrorum, Æthiopum, Armeniorum. IX. ex Doctorum nonnullorum communionis Latinæ hominum conſenſu, Caſſandri, Lorichij.* 1048

VIII. *Secunda quæſtio de Veſtibus Miſſalibus. Sex apud Latinos eſſe Presbyterorum; octo vel novem Epiſcoporum proprias; omnes Allegoricas; & ad hoc ſuo ſingulas ritu conſecratas. Earum nomina, ut conſecratio, myſteria & induendi modus. Abſque his Miſſam defectu laborare cenſeri.* 1050

IX. *Latini Veſtes ſuas Allegoricas ab Apoſtolis inſtitutas, ſaltem antiquiſſimas eſſe contendunt. Id & ratione cultus Evangelici & diſerto Veterum teſtimonio refellitur. Bellarminus quæſtionis ſtatum corrumpit. I. eius ratio ab exemplo Moſaici cultus, confutatur II. Teſtimonia citimorum ſeculorum, ridicula repudiantur, & contrariis de Veſtiarij negotij novitate teſtimoniis Valafridi, Honorij Auguſtodun. refelluntur. Bellarminiana de hoc argumento diſputationis vitium, atque ordo præpoſterus in genere arguitur & exploditur.* 1054

X. *I. Latinorum Argumen. pro Veſtib. Miſſal. ex vera Antiquitate, ex Ioannis lamina ductum ſoluitur; A. oſai. uin πέταλον quid ſit. Mitra non fuit. Quid Polycrates eo verbo de Iohanne ſignificarit. Epiphanij error. Marci πέταλον.* 1058

XI. *Argum. 2. ex Tertulliano pro Epiſcoporum Mitra, ſoluitur. Inſulæ Tertulliano metonymice pro Sacerdotio dicta. Argum. 3. à Phrygio Conſtantinianæ Donationis refellitur. Mitram Epiſcopalem noſtris nondum notam fuiſſe ſeculo II. Argum. 4. à Dalmaticis Diaconorum ſoluitur ac retorquetur. Argum. 5. ex Candidis Hieron. & Chryſoſtom. memoratis ſoluitur. Arg. 6. ex Chryſoſtomi Liturgia, & 7. ex Hieron. ſoluuntur. 8. ex Concil. Carthag. quarto. 9. ex Beda, 10. ex Iulio Toletano diluuntur.* 1063

CAPVT

CAPVT XII. *Cætera Latinorum pro Veſtibus Miſſalibus argumenta ſolvuntur. 11. ex Theodoreto. 12. ex Orario Satyri apud Ambroſium. 13. ex ſtola ſpiritus apud Euſebium. 14. ex pallio ſcribarum apud Epiphanium.* Pagina 1068

XIII. *Ex ſuperioribus concluditur novam eſſe totam hanc circa Veſtes Miſſales Latinorum diſciplinam, qua de re apud ipſam ſuam Synodum Patres Tridentinos, ſed fruſtra, fuiſſe admonitos à B. Antonino de Valle-telina Dominicano.* 1070

XIV. *Veſtium Miſſalium colores pro temporum diſcrimine diverſi, quinque apud Latinos; amœna quidem, ſed omnibus tamen antiquis Chriſtianis ignotiſſima obſervatio.* 1071

XV. *Altaris Miſſalis materia & Conſecratio; quæ eius forma eſt apud Latinos. Conſecrationis ritus.* 1075

XVI. *Altare proprie dictum rem eſſe in Eucharistia apud Chriſtianos novam, demonſtratur. I. argumentum quod de eo ſtruendo vel conſecrando nihil ſcriptum ſit. II. quod Chriſtus Euchariſtiam apud Menſam non apud Altare inſtituerit & celebrarit. III. quod neque Apoſtoli neque eiuſdem temporis Chriſtiani Euchariſtiam ad Altare ſed ad Menſam fecerint. IV. quod Iudæi nuſquam Priſcis Chriſtianis obiecerint aliud præter ſuum poſitum ab iis Altare. V. quod in quibus locis ſuum Chriſtianiſmum prædicant, Altaria ſtatim erigere, Latini quidem ſoleant; Apoſtoli vero nunquam ſimile aliquid feciſſe reperiantur. VI. quod Altaria everſa in perſecutionibus Latinorum quidem paſſim memorentur; ſimilibus verò Chriſtianorum ad an. D. 300. temporibus nuſquam dicantur.* 1077

XVII. *Argumentum VII. inde ductum, quod Pagani, Celſus apud Origenem, Cæcilius apud Minutium, omnes vulgò apud Arnobium, Iulianus deſertor apud Cyrillum Alexandrinum, Chriſtianis exprobrent, quod* nullas aras, nulla altaria habeant. *Refellitur inſcita Bellarmini ad hoc argumentum reſponſio.* 1083

XVIII. *Excutitur Perronij ad ſuperiora teſtimonia ſophiſtice ſive grammaticatio, fingentis* aram *βωμὸν, ab* altari *θυσιαστηρίου multum differre. Demonſtratur, quàm ſint inania hæc eius ſomnia. Probatur* aram *βωμὸν latiſſime ſumi pro quovis altari, etiam eo quod fuco & ſanguine careret. Refelluntur Perronij argumenta, ab etymo & aliunde ducta. Sed & ſtare argumentum noſtrum de novitate Latini Altaris,* etiamſi, *quæ Perronius vana falsáque attulit, ea vera eſſent ac ſolida.* 1088

XIX. *Diſtinctio aræ ab altari Perroniana amplius confutatur. Aræ etymon varium & incertum. Inutia ab etymo ducta argumentatio. Aram Latinis etiam dici eam, quæ ignis expers. Ara piorum Delia. Menſam Domini non modo Altare ſed etiam Aram dici à Veteribus.* 1094

XX. *Apud Chriſtianos & uſurpatum olim fuiſſe & uſque ad noſtra tempora uſurpari aræ nomen pro altari; ignotum adeò omnibus & Paganis & noſtris fuiſſe, quod utriuſque vocabuli fictum nuper à Perronio eſt, diſcrimen.* 1098

XXI. *Perronij de Græco nomine βωμὸς ridicula decreta confutantur. 1. veterum Grammaticorum authoritate. 2. Scriptorum ſacrorum & profanorum uſu. 3. ipſo nominis etymo βωμὸς ara etiam incruenta. βωμὸς altari potius quam aræ reſpondet. βωμοῦ verum etymon. Ammonij locus obiter emendatus & explicatus.* 1100

XXII. *Verus Origenici teſtimonij ſenſus rationibus conſtituitur ex re ipſa petitis contra Perronij ſophiſticam.* 1106

CAPVT XXIII. *Locorum Minutij Arnobij & Cyrilli verus ſenſus rationibus ex ipſa authorum mente, cauſa, & oratione ſumptis contra Latinos firmatur. Unde certo liquidoque adſtruitur nulla fuiſſe Veteribus Chriſtianis veri proprieque dicti nominis altaria.* Pagina 1110

XXIV. *Solvuntur duo Pauli loca, quæ adverſarij pro ſuo altari afferunt. I. ex 1. Cor. 10. 18. II. ex Hebræo 13, 10. Oſtenditur in priori Menſam Domini comparari, non cum Altari Iudaico vel Paganico, ſed cum Menſa, ad quam in hoc vel in illo immolata comedebantur. In poſteriori verò Altaris nomine Chriſtum ipſum intelligi.* 1115

XXV. *Solvitur Latinorum pro ſuis Altaribus argumentum inde petitum, quod Tertullianus & alij poſt eum Græci, Latinique Patres omnes Menſam Domini* Aræ & Altaris *nominibus paſſim ſignificare ſolent. Id ei nomen non proprie, ſed metaphoricè tributum eſſe tribus rationibus probatur: quarum tertia inde ducta eſt, quod iidem paſſim omnes rem eandem Menſam dicunt; idque multis exemplis probatur.* 1118

XXVI. *Menſas Dominicas, etiam poſtquam* aræ & altaria *dici cœperunt, ligneas tamen & quidem eius forma, cujus hodie menſæ ſunt, diu fuiſſe, demonſtratur ex Athanaſio, ipſo Latinorum Breviario, Optato, Socrate, Ruffino, Auguſtino.* 1127

XXVII. *Menſas Dominicas conſecrari certo ritu novum eſſe, demonſtratur ex ipſo Latinorum Breviario. Solvuntur quæ Bellarminus contra attulit ex Euſebio, Athanaſio, Gaudentio, Auguſtino, Baſil. Gelaſio, fœlice 4. Gregor. Nyſſ. futilia Duranti ex Apocryphis denotantur. Altaria conſecrari ſexto ſeculo cœpiſſe, ſed ſimpliciſſime. Hodiernam Conſecrationis pompam poſt Decimum ſeculum cœpiſſe.* 1132

XXVIII. *Novum eſſe, quod nunc Latini licere negant Euchariſtiam abſque Altari celebrare. Veteribus abſque altari Euchariſtiam celebrare nullam fuiſſe religionem. Luciani Martyr. & Theodoreti exemplum. Inde intelligi viaticorum ſive portatilium Altarium ignotum olim fuiſſe uſum.* 1138

XXIX. *Novum eſſe, quod nunc fit apud Latinos, Altare tribus mappis, neque aliis quam quæ ab Epiſcopo conſecratæ fuerint inſterni. Diluuntur quæ ex Optato & Theodoreto afferuntur pro hujus ritus antiquitate.* 1142

XXX. *Novum eſſe, quod nunc vulgo fit apud Latinos, ut plura ſint in una æde Altaria. Unum in una æde fuiſſe olim in tota Orientali Eccleſia eſſeque etiam hodie, quod pluribus teſtimoniis & argumentis demonſtratur; confutatis Miumanni Ieſuitæ ineptis cavillationibus. Æthiopum & aliorum à Latinis Segregum Chriſtianorum, eundem nunc quoque eſſe cum Græcis morem.* 1144

XXXI. *Eundem morem unius aræ in una æde ponendæ apud Latinos quoque uſque ad Hadriani I. tempora, id eſt ad Octavum Seculum præceps manſiſſe, demonſtratur pluribus teſtimoniis & argumentis. Solvuntur duo à Bellarmino ex Ambroſio & Gregorio objecta. Altaria in plurali pro Altari in ſingulari numero dici apud Patres, etiam à Roſweido obſervatum. Tumulis Martyrum Ara & Altaris, Menſæ nomen catachreſtice attributum. Tumuli Martyrum olim ad Gregor. Turon. non erant plani; ſed turriti, & gibboſi.* 1152

XXXII. *Rejectis in alia loca, quæ hic Bellarminus quadam diſputat, demonſtratur novum eſſe ſynaxim, etiam clara die, accenſis Cereis & funalibus celebrare; quod Latini etiam neceſſario faciendum eſſe decernunt. Id totis Quatuor primis ſeculis ignotum noſtris fuiſſe. Refelluntur quæ contra, ſed perperam objiciuntur ex Athanaſio, Grego-*

gorio Nazianzeno, Concilio Carthag. IV. Chryſoſtomo. Ne Quinto quidem ſeculo eum ritum obtinuiſſe videri: tametſi jam tum quædam ritus rudimenta cœperint. Expenduntur Hieronymi & Auguſtini loca. Eraſmi ad Hieronymum annotatio à Biblomaſtigibus Hiſpanis eraſa. Septimo demum ſeculo, Cerei in Miſſa adhibiti apparent apud Iſidor. Hiſpal. Pagina 1160

Caput XXXIII. *Dimiſſis, quæ alibi tractata Bellarminus hic tangit, demonſtratur 1. novum eſſe celebrantem Cruci vel Imagini Crucifixi caput inclinare, quod fit apud Latinos; non eſſe Chryſoſtomi quod in eius Liturgia eam in rem legitur; 2. Oſculum Dilectionis ſive pacis, in veterum ſynaxibus ſolenne, à Latinis abrogatum eſſe. Quod eius loco ſubſtituerunt tabulæ, Chriſti imaginem cum reliquiis continentis, oſculum, id recentiſſimum & ſuperum eſſe. Latinorum fraus, antiqua rebus novis nomina imponentium.* 1168

LIBER IX.

De Religiosis Latinorvm Cvltibvs. Qui de Evcharistia Septimus eſt.

Capvt I. *Simpliciſſimum initio fuiſſe Euchariſtiæ ritum, & à Chriſto inſtitutum, & ab Apoſtolis vſurpatum. Beſſarionis diſertum ea de re teſtimonium. Eandem ſimplicitatem ad Quarti ſeculi initia perſeveraſſe, docetur teſtimonio Iuſtini, Tertulliani, Cypriani. Vnde obiter colligitur Liturgias Iacobi, Marci &c. eſſe illis authoribus poſterorum fraude & ingenio ſuppoſitas.* Pagina 1175

II. *Id ipſum de ſimplicitate primi Chriſtianiſmi in hoc peragendo ſacro, docuiſſe etiam poſterorum ſeculorum ſcriptores. Gregorium, Valafridum, Remigium, Stephanum Eduenſem, Bernonem, Rupertum Tuitienſem, Hugonem Victorinum, Honorium Auguſtodunenſem, Durant. Mimatenſem, Radulphum Tungrenſem, imo etiam multo recentiores, Ciruelum Doracenſem, Beatum Rhenanum, Caſſandrum.* 1179

III. *Refellitur Goaris conatus Gregorianam de Miſſa Latinæ novitate ſententiam configere ex Act. 2. fruſtra ſatagentis & ex Liturgia Iacobi, Conſtitutionibus Clementis &c. quos libros obiter demonſtratur novos & ſuppoſititios eſſe; denique ex quodam Chryſoſtomi loco, qui explicatur, & à Goaris gloſſis vindicatur.* 1184

IV. *De ſingularum Miſſæ partium novitate diſſeritur. Ac primo introitum non fuiſſe ante an. Dom. 423. apud Latinos vſitatum docetur ex Valafrido, Amalario Rabano, Stephano Eduenſi, Bernone, Pſeud-Alcuino, Sigeberto, Micrologo, Hugone Victorino, Radulpho: Tum refelluntur, quæ contra afferuntur à Radulpho ex Caſſiano, cujus locus explicatur, & ab inſcita Radulphi interpretamento vindicatur. Sed & excutiuntur, quæ Stephanus Durantus ex Areopagita, ex Græcorum Liturgiis, ex Gregorio Nazianzeno, Pſeud-Ambroſio & Micrologo huc inepriſſime detorſit.* 1188

V. *II. Novitas Verſiculum,* Gloria Patri & Filio *&c. novum eſſe in Miſſæ Latinæ introitu cantari, Quarto primum ſeculo, & quidem præcipiti à Damaſo Romæ inventum; in Galliis, an. Dom. 529 receptum. Refelluntur quæ à Latinis contra hæc obiiciuntur.* 1192

CAPUT VI. *III. Litaniam,* Kyrie eleiſon &c. *novam eſſe, & ad Quartum ſeculum ignotam; imo non multo ante an. Dom. 529. receptam videri ex Conc. Vaſenſi 2. Bellarmini de illa Synodo Parachroniſmus. Repetitionem Litaniæ, ut novies diceretur, à Gregorio I. inventam videri poſt an. Dom. 590. Auguſtini authoritatem pro linguæ Peregrinæ in ſacris uſu fruſtra hic à Latinis obiici.* Pagina 1194

VII. *IV. Hymnum Angelicum* Gloria in excelſis *&c. Latini mediæ antiquitatis à Teleſphoro Papa in Miſſam immiſſum fuiſſe volunt, vel Pontificalis Damaſi, vel certe Epiſtolæ Teleſphori authoritate freti. Utriuſque ſcriptoris dubiam eſſe, etiam penes Latinos, fidem. Pontificale hoc ipſo loco quatuor quædam præter omnem veri ſpeciem tradere. Iejunium 7. hebdomadum; de quo locus in Chronico Euſebij ſubdititius. V. Quæ in hymno ſequuntur,* Laudamus te, *eſſe etiam multò recentiora.* 1196

VIII. *VI. Novum eſſe, ut aliter Sacerdos, aliter Epiſcopus plebem ſalutet. Novum item, ut quis plurali numero ſalutet, cum vel ſolus, vel cum uno celebrat. VII. Collectarum hodiernarum uſum non eſſe antiquum, ſed à Gelaſio P. R. I. cœpiſſe, à Gregorio primo circa an. Dom. 600. perfectum eſſe. VIII. Novum quoque eſſe ut certæ quædam ex Apoſtolicis, etiam recentius, ut ex Propheticis ſcripturis, lectiones in hoc ſacro fiant. IX. Ne Verſiculorum quidem admixtionem antiquam eſſe, vel certæ originis. X. Lectionem Evangelij in hoc ſacro incertæ quoque eſſe originis. XI. Novum eſſe cantari in Euchariſtia Symbolum, neque in Occidente ante an. Dom. 855. uſurpatum.* 1204

IX. *De Offertorio. Id totum eſſe novum. Quinque Orationes quæ in eo habentur, nondum dictas fuiſſe ineunte ſeculo Decimo tertio. Apoſtolo repugnare; quod hic plebs reſpondet* Amen, *iis quæ ne audivit quidem, ne dum ut intellexerit. Antiquum quidem eſſe, ſed à præſenti Latinorum fide alienum, quod hic monemur,* ſurſum habere cor. *Novum eſſe, neque ante an. Dom. 577. receptum, quod hic dicitur,* Gratias agamus Domino Deo noſtro. *Canticum* Sanctus, Sanctus, Sanctus *&c. Eius apud Veteres nullam ante an. Dom. 529. mentionem occurrere videri.* 1208

X. *De Canone. Petrum non fuiſſe eius authorem demonſtratur contra Bellarminum & Iſidorum Hiſpalenſem. Notatur illius vafrities in exponenda ſua ſententia, & æquivocatio explicatur. I. Petrus Canonem non mandavit literis, quem ſi condidiſſet, mandaturus erat; quod utrumque probatur; atque inde demonſtratur ſuppoſititias eas eſſe Liturgias, quæ nunc Petri, Iacobi, & Marci nomine circumferuntur.* 1211

XI. *Non fuiſſe Canonem Miſſalem à Petro inſtitutum, probatur II. duobus Gregorij Rom. teſtimoniis; uno, quo ait Apoſtolos ad Euchariſtiæ Conſecrationem non aliam orationem, quam Dominicam adhibuiſſe; Altero, quo precem tradit, quæ ſuper oblationem ſuo ævo dicebatur, non à Petro, ſed à Scholaſtico compoſitam fuiſſe. Refellitur Bellarmini ad prius argumentum cavillatio. Eiuſdem, precem pro mortuis Euchariſtiæ Liturgiæ ab Apoſtolis adjectam eſſe ex Chryſoſtomi teſtimonio concludentis, paralogiſmus coarguitur. Patres ea nonnunquam Apoſtolis perperam tribuere, quæ vel iis ab authoribus ſuppoſitis tribui legebant, vel ubique paſſim obſervari videbant, vel ipſi ex ſcriptura colligi poſſe, tametſi falſo putabant, vel denique à majoribus in ſingulis Provinciis tradita cernebant, idque probatur adductis Epiphanij, Auguſtini, Leonis, & Hieronymi exemplis.* 1217

XII. *Alterum Gregorij de Canonis novitate teſtimonium vindicatur à duplici Bellarmini ſophiſtica ſolutione.* Scholaſticus *quid ſit Gregorio, & aliis ſcriptoribus ſacris & profanis.*

*& profanis. Gregorianam de Canonis novitate ſententiam ſequutos eſſe Valafridum, & Bernonem. Refellitur miſerum Bellarmini ſophiſma ex Ordinis Romani libellis, quos nunc habemus, argumentantis ſuum Miſſæ Canonem ante an. Dom.*800. *extitiſſe; cum ipſi illi libelli ſeculo demum Undecimo prodierint, id eſt quinque tantum aut circiter ſeculis antequam Bellarminus ſua hæc ſcriberet.* Pagina 1222

CAPVT XIII. *Excutitur altera Bellarmini de ſingularum Canonis partium antiquitate diſputatio. I. ejus argumentum refellitur; ductum ex iis quæ extant, apud Scriptorem de Sacramentis, qui falſo creditur Ambroſius. II. Bellarmini objectio, inde ſumpta quod antiquiſſimum ſit invocari Sanctos, ut nunc fit, in Sacro Euchariſtico Commemorationem Martyrum non fuiſſe eorum invocationem.* Invocare *quid ſit. Ne indirecte quidem invocatos fuiſſe ſanctos ante quartum ſeculum. Oratum olim Deum fuiſſe etiam pro Martyribus & Sanctis. Quibus gradibus Sanctorum invocatio in Liturgiam immiſſa fuerit. Ne memoratos quidem fuiſſe ſanctos videri in Liturgia trium primorum ſeculorum.* 1231

XIV. *Novum eſſe & tribus primis ſeculis inuſitatum, Deo in Euchariſtiæ ſacro* Pro Mortuis *ſupplicare. Hunc uſum ſeculo demum Quarto receptum videri. Sed & illas Veterum pro mortuis preces ab his Latinorum diverſas eſſe; quod illæ pro omnibus piis etiam ſanctis fierent; hæ non pro aliis, quam pro Purgatorianis animabus fiant.* 1243

XV. *Refelluntur quatuor Bellarmini pro Canonis Miſſalis antiquitate ſuſpiciones. I. à ſera Confeſſorum & Virginum in Miſſa commemoratione. II. ab obſervatis Miſſalium additionum auctoribus. III. à ſcriptorum ſilentio de præcipuarum Canonis partium auctoribus, quos non erant prætermiſſuri ſi Papæ eas inſtituiſſent. IV. ab ordine quo Apoſtoli in Canonem recenſentur, ab eo diverſo, qui apud Matthæum ſervatur in Evangeliis ab Hieronymo emendatis.* 1245

XVI. *Superioribus adduntur aliquot argumenta, quibus Canonis Novitas amplius demonſtratur. I. Quod Sanctorum commemoratio in eo fiat duobus diverſis locis; quorum priorem aliquanto poſt Iuliani deſertoris Auguſti mortem compoſitum fuiſſe probatur. II. Quod in prima Canonis oratione pro Papa Romano nominatim ſupplicatur. III. Quod pro Epiſcopo loci prius, quàm pro Rege orant. IV. Quod quædam ſint in oratione ſecunda, quæ à Gregorio adjecta eſſe conſtat.* 1249

XVII. *V. Argumentum Novitatis Canonis ex iis, quæ in tertia oratione dicuntur, de Coſma & Damiano ſub Diocletiano paſſis; quo falſi convincuntur, qui Alexandrum P.R.I. eius precis authorem faciunt. Pontificale Damaſi interpretatum; incertæ adeo fidei; maxime in decretis, quæ Alexandro ille liber tribuit, aperitiſſime falſis & ſuppoſititiis. Reiicitur Baronij pro his* οὐδὲν φρόντιον. *VI. Argumentum ex quibuſdam, quæ Gregorius P.R.III. Canoni adjeciſſe noſcitur.* 1253

XVIII. *VII. Argumentum, ex iis quæ Leo, in quarta oratione adjeciſſe noſcitur. VIII. Argument. ex eo quod poſt annum Dom.* 687. *a Sergio additum ſit.* Agnus Dei *ante communionem.* 1256

XIX. *X. Novitatis Argumentum ex Actibus Sacerdotis Diaconi, Subdiaconi, Acolythi, Thuriferarij inter Miſſificandum; qui plerique recenſentur, & à Veteris Eccleſiæ ritu alieni fuiſſe demonſtrantur.* 1257

XX. *XI. Argumentum, à religione in numerum imparem, quæ à Gregorio 7. conſtituta eſt. XII. Argum. ab ipſo Actuum qui recenſiti ſunt, ingenio & uſu, quod ex*

Gothica quadam & Barbara elegantia plerique ad hoc vnum inventi fuiſſe videantur, ut quæ ore dicuntur, eadem ipſi quoque ſignificent. XIII. Argum. ex eo, quod antiquitus ignota fuerit multiplex Miſſarum diviſio in eas, quæ ſunt de feſto ſimplici, duplici, ſemiduplici; quæ diei Dominicæ feriæ, vigiliæ, Octavæ, votivæ, pro defunctis; Item à colore, ut aliæ ſint Albæ, aliæ Nigræ; aliæ Rubeæ, Virides Violaceæ. Pagina 1263

Caput XXI. *XIV. Arg. ex eo quod Regulæ Latinorum hodiernæ de Panis & Vini Euchariſtici qualitate, de Verborum forma, de Celebrantis Intentione, Diſpoſitione animæ & corporis, Veſtimentorum, & circa miniſterium, ad hoc ut ſacramentum conficiatur, vel certe ut, ne ei quicquam deſit; eæ inquam Regulæ antiquis plane ignotæ fuerint, ut Bellarmini de iis ſilentium fatetur.* 1266

XXII. *XV. Argum. ex eo, quod hodiernæ Latinorum Cautelæ circa Panem & Vinum moroſiſſimæ, nequid eorum vel pereat, vel decidat, ac ut, ſi quid eorum acciderit, id quodcunque fuerit, accuratiſſimè procuretur & expietur; hæ inquam, Cautelæ in veteri ad Octavum & ultra ſeculum Eccleſia inuſitatæ fuerunt. An corpus Chriſti mus rodat, cum hoſtiam rodit. Negaſſe olim nonnullos Tranſſubſtantiatores, nunc omnes affirmare. Canonem Pio ſuppoſitum fuiſſe, qui eius nomine à Burchardo refertur, ut & alios eidem ab eodem ſcriptore perperam attributos. Expenduntur alia huc quoque pertinentia Decreta à Burchardo, ex Beda & Theodori & Romanæ Eccleſiæ Pœnitentiali, allata.* 1268

XXIII. *XVI. De Novitate Canonis Miſſalis Argumentum inde petitum, quod Ordo Miſſæ Gregorianus ſero in multis Occidentis ipſius Eccleſiis receptus ſit. Mediolanenſes Ambroſianum ordinem à Gregoriano in plurimis valdè diſcrepantem diutiſſime ſervaſſe; Gallias & Hiſpanias Gallicano à Romano diverſo diu vſas, ab Hilario, Sidonio, Gregorio Turonico, compoſito; Gallias circa an. Dom. 754. & 787. Romanum admiſiſſe, Paparum adhortatione, Pippini & Caroli Magni Principum iuſſu ac imperio. Hiſpanias anno demum 1076. Alphonſi regis vi coactas, abdicato Moſarabo, Gregorianum officium recepiſſe.* 1273

XXIV. *XVII. Argumentum à diverſo Græcorum, Æthiopum & aliorum à Latinis jampridem ſegregum Synaxeos officio. Papam id officium, vbi licet, ſuo commutare, vbi res ſua aliud poſcit, tollerare quidem, ſed à ſe purgatum, ut ſuis commodis conſulat. Magnam initio apud noſtros fuiſſe in Synaxeos forma & ordine libertatem. Veteres Liturgias Iacobi, Marci, Petri, Chryſoſtomi, Baſilij, &c. dici; non quod ab illis viris compoſitæ & quales nunc extant, editæ fuerint, ſed quod in earum civitatum Eccleſiis, quibus illi præfuiſſe perhibentur, puta Hieroſolymis, Alexandriæ, Conſtantinopoli, &c. in vſu olim fuerint. Concluſio diſputationis de Miſſæ novitate; quæ in ipſa Synodo Tridentina à Monacho quodam ſed fruſtra, animadverſa, & Patribus demonſtrata fuit.* 1280

DE CVLTI-

DE CVLTIBVS LATINORVM RELIGIOSIS

LIBER PRIMVS, QVI DE BAPTISMO EST.

CAPVT PRIMVM.

Adultorum ſolennis apud Latinos Baptiſmus. *Ejus cærimoniæ XXII. Totus ritus deſcribitur, & quod ad eum adhibetur, Oleum & Chriſma.*

SIMPLICISSIMVM fuiſſe Sacri Baptiſmi à Domino Chriſto inſtituti apud Apoſtolicam Eccleſiam ritum, Scripturæ Evangelicæ ſatis clamant; Eundem nunc apud Latinos multiplici cærimoniarum pompa peragi, & nos videmus, & ipſi fuſe docent. Fateor Tridentinam Synodum proprium de hac cultus parte decretum nullum edidiſſe, ſatiſque habuiſſe doctrinam de huius ſacramenti vi atque effectis ſuam aliquot anathematiſmis in genere ſancire; a quibus ipſum actibus ritibusve conſtet ad hoc, ut legitimum ſit, nuſquam quod meminerim, definiviſſe. Sed quod hi Patres prætermiſerunt, id & Theologorum in ſcholis diligentia accuratiſſime explanavit, & ſolennis ac publicus Latinarum Eccleſiarum uſus abunde confirmat. Bellarminus præter ipſam in nomine Patris, Filij, ac Spiritus Sancti tinctionem, qua baptiſmus proprie cenſetur, alios non paucos ritus enumerat, b eoſque in tres ordines digerit; Quoſdam tinctionem antecedere, quoſdam comitari, cæteros ſequi. Primi cenſus cærimonias edit duodecim, ſecundi quinque, ac tertii totidem: quæ univerſæ ad duas & viginti exſurgunt. Plæraſque ab ipſis Apoſtolis repetit; Omnes antiquiſſimas eſſe ex veterum quæ breviter indicat, teſtimoniis contendit. Nos miſſis

a Con. Trid. Seſſ. 7. Canonib. de Bapt.

b Bell. de Ba c. 25. 26. 27

Caput I. quæ ex quarto & ſecutis ad nos uſque Chriſtianiſmi ſeculis afferuntur; id unum ex inſtituti noſtri ratione conſiderabimus, num hi omnes, qui nunc apud Latinos obtinent in adminiſtrando baptiſmo ritus, ij apud trium ſeculorum Eccleſiam, quæ à Chriſto nato prima ad quartum fluxerunt, noti & in hoc conferendo Sacramento vulgo uſurpati fuerint.

Quod ut intelligatur, ante omnia edendus eſt baptiſmi Latinorum ſolennis ordo ex ipſis eorum Ritualibus libris, quo loco adultorum baptiſmum exſequuntur; quod is ſcilicet primis illis Chriſtianiſmi ſeculis creber ac frequens eſſet, cum ex Iudæorum & Gentilium populis multi quotidie, Chriſto nomen dantes in Eccleſiam admitterentur. Latinus ergo Sacerdos poſtquam adultum aliquem ſacrum lavacrum expetentem, Satanæ & omnibus operibus, ac pompis ejus abrenuntiare juſſit, deque fidei ſymbolo rite interrogavit, tum vero in faciem hominis *ter exſufflat*, c ſemel dicens, *Exi ab eo Spiritus immunde, & da locum Spiritui Sancto Paracleto*; *& in modum crucis halat in faciem ipſius*, cum hoc ſolenni carmine, *Accipe Spiritum bonum per iſtam inſufflationem, & Dei benedictionem. Pax tibi.* Inde in eius fronte & pectore crucem pollice ducit, dicens, *Accipe ſignum crucis*;& cætera, in quibus hominem jubet ſecta, ex qua migrat, errores & falſos cultus reſpuere, atque inhorreſcere. Hic hominis frontem, aures, oculos, nares, pectus, & ſcapulas totidem ſigilla im crucis ſignis conſignat; *frontem*, ut ſuſcipiat crucem Chriſti; *aures*, ut audiat divina præcepta; *oculos*, ut videat claritatem Dei; *nares*, ut odorem ſuavitatis Chriſti ſentiat; *os*, ut loquatur verba vitæ; *pectus*, ut credat in Deum; *ſcapulas*, ut ſuſcipiat jugum ſervitutis eius; ac denique totum corpus his verbis ter ſignat; *Signo te totum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, ut habeas vitam æternam, & vivas in ſecula ſeculorum. Amen.* Tum baptizandum manibus eius capiti impoſitis Deo concepta oratione commendat; & his peractis ſali benedicit; *Exorcizo te creatura ſalis, in nomine Patris omnipotentis, & in caritate Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in virtute Spiritus Sancti. Exorcizo te per Deum vivum, per Deum verum, per Deum ſanctum, per Deum, qui te ad tutelam humana generis procreavit, & populi venienti ad credulitatem per ſervos ſuos conſecrari præcepit, ut in nomine ſanctæ trinitatis efficiaris ſalutare Sacramentum, ad effugandum inimicum. Proinde rogamus te Domine Deus noſter, ut hanc creaturam ſalis ſanctificando ſanctifices, & benedicendo benedicas, ut fiat omnibus accipientibus perfecta medecina, permanens in viſceribus eorum, in nomine eiuſdem Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui venturus eſt judicare vivos & mortuos, & ſeculum per ignem. Amen.* De hoc ita conſecrato ſale micas pauculas accipit, pollice & indice, & immittit in os baptizandi, &, *Accipe* (inquit) *Sal ſapientiæ Propitiatio tibi ſit in vitam æternam. Amen.* Tum Sacerdos cruce baptizandi fronti denuo impreſſa ad exorciſmum pergit; *Maledicte* (inquit) *Diabole, recognoſce ſententiam tuam & da honorem*

c Rit. Rom. de bapt. ad ult. p.65. & ſeqq.

honorem Deo vivo, & vero. Da honorem Ieſu Chriſto Filio ejus, & Spiritui Sancto, & recede ab hoc famulo Dei N. quia iſtum ſibi Deus, & Dominus noſter Ieſus Chriſtus ad ſuam ſanctam gratiam, fontemque baptiſmatis vocare dignatus eſt; & hoc ſignum ſanctæ crucis † quod nos fronti ejus damus, tu maledicte Diabole, nunquam audeas violare. Hoc & uno atque altero exorciſmo purgatum hominem in Eccleſiam inducit, ac in genua primum procumbentem; mox in pedes erectum impoſita eius capiti manu Symbolum Apoſtolorum, & orationem Dominicam recitare jubet; & repetito alio ſuperioris gemino exorciſmo probe riteque hominem de integro purgat, eiuſque aures & nares oris ſui ſaliva tangit. Ac aures quidem dum tangit, ſimul dicit. *Ephpheta*, quod eſt adaperire. Sic & nares tangens, *In odorem* (inquit) *ſuavitatis*. Hic vero veluti ſuperiorum repente oblitus iterum rogat, quod ſit ei nomen, & an-non abrenuntiet Satanæ, & eius pompis? Atque ita deinceps oleo quodam rite conſecrato baptizandi primum pectus, mox ſcapulas in crucem inungit, ſimul occinens, *Ego te linio oleo ſalutis in Chriſto Ieſu Domino noſtro in vitam æternam.* Atque hic hominem de nomine & fide iam tertio interrogatum trina aquæ in caput eius effuſione in nomine Patris, & Filij & Spiritus Sancti baptizat. Necdum finis. Idem enim Sacerdos dextro pollice verticem tincti hominis chriſmate in modum crucis inungit, dicens, *Deus omnipotens, Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui te regeneravit ex aqua & Spiritu Sancto, quique dedit tibi remiſſionem omnium peccatorum, ipſe te liniat chriſmate ſalutis in eodem Chriſto Ieſu Domino noſtro, in vitam æternam.* Amen. Tum eius capiti linteolum candidum imponit, quod chriſmale vocant, & dat illi veſtem candidam; *Accipe* (inquit) *veſtem candidam, & immaculatam, quam perferas ante tribunal Domini noſtri Ieſu Chriſti, ut habeas vitam æternam. Amen.* Quibus auditis baptizatus induitur novis veſtibus albi coloris, vel ſaltem exteriore cãdida, quam à Sacerdote accepit. Sic ornato Sacerdos poſtremo dat cereum, ſeu candelam accenſam manu dextra uſque in finem geſtandam, dicens *Accipe lampadem ardentem, & irreprehenſibilis cuſtodi baptiſmum tuum, ut cum Dominus venerit ad nuptias, poſſis occurrere ei in aula cœleſti in vitam æternam. Amen.*

Præterea obſervandum eſt, & aquam, qua tingitur baptizatus, & oleum, quo linitur, & chriſma, quo inungitur, omnia certis quibuſdam ritibus, ſuiſque ſingula temporibus ante fuiſſe conſecrata, quam ad hunc baptiſmi uſum adhibeantur. Aquam ſibi Sabbato Sancto Presbyter in fontem, ut vocant, effuſam in hunc maxime modum conficit. Primo Deum fonti adſtans multis precibus veneratur, *d ut fons eius imperioſumas Unigeniti gratiam de Spiritu Sancto.* Tũ extenſa in fontem manu aquam in modum crucis dividit, ac linteo extergit, precans, *ut eam regenerandis hominibus præparatam Spiritus Sancti arcana ſui numinis admixtione fœcundet; ut ſanctificatione concepta ab immaculato divini fontis utero, in novam renata creaturam progenies cœleſtis emergat, & quos*

CAPUT I.

d Miſſ. Rom. in Sabb. S in benedict. font. p. 270.

Caput I. *aut ſexus in corpore, aut ætas diſcernit in tempore omnes in unam pariat gratia mater infantiam.* Tum converſa in adverſarias poteſtates oratione, *Procul ergo hinc* (inquit) *jubente te Domine, omnis ſpiritus immundus abſcedat; Procul tota nequitia diabolicæ fraudis abſiſtat.* Mox paulo poſt; *Sit hæc ſancta & innocens creatura ab omni impugnatoris incurſu, & totius nequitiæ purgata diſceſſu. Sit fons vivus; aqua regenerans, unda purificans;* & cætera in eandem ſententiam comprecatus fontem cruce ter ſignat; & *Benedico te* (inquit) *creatura aquæ per Deum vivum, per Deum verum, per Deum ſanctum, per Deum, qui te in principio verbo ſeparavit ab arida; cuius Spiritus ſuper te ferebatur, qui te de Paradiſo manare fecit &c. Benedico te & per Ieſum Chriſtum Filium eius unicum Dominum noſtrum, qui te in Cana Galilææ ſigno admirabili ſua potentia convertit in vinum &c.* Mox halans in aquam in modum crucis, Deum rogat, ut aquas illas ſuo ore benedicat, *ut* (inquit) *præter naturalem emundationem, quam lavandis poſſunt adhibere corporibus, ſint etiam purificandis mentibus efficaces.* Hæc fatus cereum in aquam paulum immittit: &, *Deſcendat* (inquit) *in banc plenitudinem fontis virtus Spiritus Sancti.* Deinde extractum cereum de aqua iterum profundius mergit, idem illud carmen, *Deſcendat in hanc &c.* aliquando clarius repetens. Tertiò eundem cereum extractum ad fundum fontis immergens eadem verba, etiam quam antea clarius, canit, *Deſcendat in hanc &c.* Tum ſufflans in aquam ſecundum hanc figuram † cœptum de Spiritus virtute carmen his tandem verbis abſolvit, *totamque huius aquæ ſubſtantiam regenerandi fœcundet effectu*; & elato de aqua cereo pergens, *Hic omnium* (inquit) *peccatorum maculæ deleantur; Hic natura ad imaginem ſuam condita, & ad honorem ſui reformata principij cunctis vetuſtatis ſqualoribus emundetur, ut omnis homo ſacramentum hoc regenerationis ingreſſus, in vera innocentia infantiam renaſcatur*; & cætera, quibus dictis, alij qui adſunt Sacerdotes aqua illa benedicta plebem adſtantem conſpergunt; unus vero ex Eccleſiæ miniſtris vas quoddam eadem aqua replet; quæ ad hoc ſervatur, ut ea ſi quando uſus fuerit, domus & alia loca aſpergantur. His peractis Sacerdos oleum Catechumenorum in aquam ad crucis modum infundit, clara voce occinens, *Sanctificetur & fœcundetur fons iſte oleo ſalutis renaſcentibus* ex eo in vitam æternam. Chriſma eodem modo continenter in fontem mittit; *Infuſio chriſmatis Domini noſtri Ieſu Chriſti, & Spiritus Sancti Paracleti fiat in nomine ſanctæ Trinitatis.* Sed & oleum illud & illud chriſma, quæ ſeorſum in aquam miſerat, de ampullis ambabus ſimul in fontem in modum crucis infundit, dicens, *Commixtio chriſmatis ſanctificationis, & olei unctionis & aquæ baptiſmatis pariter fiat in nomine Patris, Filij, & Spiritus Sancti. Amen.* Denique ipſum oleum *miſcet cum aqua, & ſpargit manu ſua per omnem fontem.* Atque ita quidem à Latinis conficitur aqua baptiſmalis. Neque apud eos fas eſt in baptiſmo quidem ſolenni aquam, niſi his ritibus conſecratam adhibere. Hanc itaque vel Paſchæ, vel Pentecoſtes

Sabbato

Sabbato rite conſecratam ſumma cura atque diligentia in anni labentis uſus conſervant, *e* caventes ne loci, vel vaſis vitio, vel alia, ut fit, de cauſſa corrumpatur. Qui enim baptiſmus ex aqua corrupta fit, eum illi pro irrito, ac ut loquuntur, pro nullo habent: Quod ſi quando accidat, ut aqua illa ſolennis caſu aliquo corrupta computreſcat; tum Sacerdos novam de integro ad ſacros uſus conficit; quod pæne iiſdem ritibus fit, quos nuper deſcripſimus; niſi quod antequam oleum in aquam mittat, fontem incenſo thure in hoc ſacro luſtrat; quod in ſuperiori factum nuſquam obſervo.

CAPVT I.
e Rit. Rom. p. 57.

Sed ut Latini baptiſmi ritus plane intelligatur, nunc quoque pandenda ſunt Chriſmatis, & olei, ut vocant, Catechumenorum myſteria; quod utriuſque in baptiſmo, ut ſupra oſtendimus, plurimus ſit apud eos uſus. Vtriuſque Sacramenti hoc inprimis eſt præcipuum, quod cum aqua baptiſmalis etiam à Preſbytero rite confici poſſit, chriſma & oleum Catechumenorum, non ab alio quam à principe ſacerdote, id eſt ab Epiſcopo confici fas putant. Mitto quo comitatu, quibus & ipſe & comites veſtibus, quibus ornamentis, quo apparatu, qua denique pompa hoc opus aggrediatur feria Paſchalis hebdomadis quinta, huius ſacri propria. Vbi ergo infulatus inter Preſbyteros non pauciores quam duodecim, medius in ſacrario conſedit, adſtante à tergo Diaconorum & Subdiaconorum manu, *f* afferuntur ampullæ duæ, olei altera, altera vero balſami, magna procedentium pompa, lætoque pſallentium cantu invectæ. Ad hæc ſurgit Pontifex, poſitaque mitra converſus ad altare balſamum concepta ad Deum prece benedicit, *ut odoriferam ſicci corticis lacrymam, quæ*, inquit, *fœlicis virgæ profluendo ſudorem ſacerdotali nos opimat unguento, acceptabilem ſuis præſtet myſteriis, & conceſſa benedictione ſanctificet.* Sed & altera continenter prece rei origines à Moſaïcis uſque ſacris repetens, divinam clementiam poſcit, *ut huic* (inquit) *unguento, quod radix produxit ſtirpea, ſpiritualem gratiam largiendo plenitudinem ſanctificationis infundat. Sit nobis Domine fidei hilaritate conditum, ſit ſacerdotalis unguenti chriſma perpetuum; ſit ad cœleſtis vexilli impreſſionem digniſſimum, ut quicunque baptiſmate ſacro renati iſto fuerint liquore peruncti, corporum atque animarum benedictionem pleniſſimam conſequantur, & beata fidei collato munere perenniter amplientur.* Adhuc ſumpta mitra balſamum cum modico olei permiſcens, Deum iterum adorat, & quædam in rem præſentem apud eum præfatus petit, *ut illos ex diverſis creaturarum ſpeciebus liquores creatos ſanctæ Trinitatis perfectione benedicat, & benedicendo ſanctificet, concedatque ut permiſti unum fiant; & quicumque exterius inde perunctus fuerit, ita interius liniatur, quod omnibus ſordibus corporalis materiæ carens ſe participem regni cœleſtis effici gratuletur.* Tum reſidens mitratus ter halat in modum crucis in os ampullæ chriſmalis; quo exemplo duodecim qui ei adſunt Preſbyteri ſuo quoque halitu ampullam conſecrant. Inde Antiſtes horrendum in adverſarias poteſtates exorciſmorum carmen intonat,

f Pont. Rom. p. 3. de offi. in Cœn. D. p. 413. 414. ad 423.

Caput I. nat, *& creaturam olei omnipotentis Patris, rerum universarum Creatoris nomine* conveniens ac compellans, diſertiſſime edicit, *ut omnis virtus adverſarij, omnis Exercitus diaboli, omniſque incurſio, & omne*(inquit) *Satanæ phantaſma eradicetur, & effugetur à te; ut fias omnibus, qui ex te ungendi ſunt, in adoptionem filiorum per Spiritum Sanctum.* Deinde poſita mitra longum Deo canticum exorditur, quo multas ei gratias agit, *quod ex terra ligna fructifera eduxerit, olivas inprimis pinguiſſimi liquoris miniſtras, quarum fructus ſacro chriſmati deſerviret.* Eo quædam refert ex Davidis oraculis, & illum nuntium pacis ramum à columba olim ad Noë in arcam allatum. Hac nunc unctione *vultus ſuos jucundos effici & ſerenos. De ſacerdotio Aaroni per unguentum collato, ac de Christo Iordanicis undis loto* pauca inde philoſophatus, Dominum æternum ac omnipotentem Patrem deprecatur, *ut illam oleo pinguedinem Sanctificare ſua benedictione dignetur, eique ſancti Spiritus admiſcere virtutem, ut Spiritualis lavacri baptiſmo renovandis creaturam chriſmatis in ſacramentum perfectæ ſalutis, vitæque confirmet; ut Sanctificatione unctionis infuſa, corruptione primæ nativitatis abſorpta, ſanctum uniuſcujuſque templum acceptabilis vitæ innocentiæ odore redoleſcat; ut ſecundum divinæ conſtitutionis ſacramentum Regio, & Sacerdotali Propheticoque honore perfuſi, veſtimento incorrupti muneris induantur; Vt ſit baptizatis chriſma ſalutis, eoſque æternæ vitæ participes, & cœleſtis gloriæ faciat eſſe conſortes.* Hæc precatus oleum cum balſamo commiſcet, &, *Hæc* (inquit) *commixtio liquorum fiat omnibus ex ea perunctis propitiatio, & cuſtodia ſalutaris in ſecula ſeculorum. Amen.* Peracta conſecratione ampullam chriſmalem in albo ſerico candentem Pontifex mitra poſita, capite inclinato his verbis ſemel, iterum, & tertio repetitis ſalutat; *Ave ſanctum chriſma*, tandemque ampullæ oſculum labio reverenter figit. Nec mora. Poſt Antiſtitem accedunt Presbyteri ſuo ſinguli ordine, benedictæque illi ampullæ omnino eandem venerationem exhibent.

Supereſt oleum, quod dicitur Catechumenorum. Ergo in huius olei ampullam, ſimul atque in medio ante Pontificem collocata eſt, g tum ipſe princeps, tum qui adſunt Presbyteri ſuo quiſque ordine halant; plane, ut in chriſmate feciſſe eos intelleximus. Hinc Pontifex mitratus ſurgit, & oleum his verbis purgat; *Exorcizo te creatura olei in nomine Dei Patris omnipotentis, & in nomine Ieſu Chriſti, & Spiritus Sancti; ut in hac invocatione individuæ Trinitatis, atque unius virtute Deitatis, omnis nequiſſima virtus adverſarij, omnis inveterata malitia diaboli, omnis violenta incurſio, omne confuſum & cæcum phantaſma eradicetur, & effugetur, & diſcedat à te; ut divinis ſacramentis, purificata fias in adoptionem carnis Spiritus eis, qui ex te ungendi ſunt, in remiſſionem omnium peccatorum; ut efficiantur eorum corpora ad omnem gratiam ſpiritualem accipiendam ſanctificata.* Tum converſa ad Deum oratione, petit, *ut emittere dignetur ſuam benedictionem ſuper iſtud oleum, & venturis ad beatæ regenerationis lavacrum tribuas per unctionem illius creaturæ purgationem mentis & corporis;*

g Pontif. Rom. ibid p. 423. ad 426.

poris; ut ſi qua illis adverſantium ſpirituum inhæſere macula ad tactum ſanctificati olei abſcedant; & cætera in eandem ſententiam; quæ nihil neceſſe eſt deſcribere. Poſtremo oleum tum Pontifex, tum duodecim ex ordine Presbyteri reverenter ſalutant, his verbis ter repetitis, *Ave ſanctum oleum*; & ipſius poſtremo os ampullæ oſculantur. Siquid vel olei vel chriſmatis priore anno confecti in ampullis remanſerit, id in lampadibus ante ſacramentum ardentibus ponitur ac conſumitur? Siquid in pyxidibus vel capſulis reliquum ſupereſt, *b* id vero cum bombyce igni comburitur; & novum cum nova bombyce in pyxidibus ſive capſulis imponitur. Nam hoc & oleo & chriſmate ultra annum, quo ſunt à Pontifice confecta, ad ſacra uti nefas putant. Vtrumque liquorem argenteis, vel certe ſtanneis vaſculis, accurate clauſis & obturatis, ſuo alterum ab altero pittacio diſtinctum recondunt. Oleum autem utrumque Presbyter vel ipſe defert, vel certe Clerico, neque alii quam Clerico deferendum committit; neutrius vero copiam ulli mortalium facit.

b Rit. Rom. de Sacr. Bapt. p. 13.

CAPVT II.

Recenſentur ex Bellarmino 22. Baptiſmi cærimoniæ. Ex iis quædam hinc excluduntur; quæ ſcriptura nituntur. 2. quæ vere non ſunt baptiſmi cærimoniæ, ſed ei aliis de cauſſis accidunt. 3. quæ nunquam in uſu fuiſſe apud veteres, videntur; ut baptizati oſculum.

HÆc hodie eſt Latinorum praxis in adminiſtrando adultis ſolenni baptiſmo. Vt autem hunc rerum tam multarum acervum excutiamus, eum ordinem ſequemur, quo Bellarminus baptiſmales cærimonias recenſuit; quas omnes in tres, ut diximus, claſſes diſtribuit. In prima eas cenſet, quæ baptiſmum præcedunt, numero XII. Prima eſt, qua ſua apud Eccleſiam nomina edunt baptiſmi candidati, inde *competentes* veteribus dicti. 2. eſt ſcrutinium. 3. abrenuntiatio Satanæ & operum eius. 4. Fidei confeſſio. 5. ſignum crucis in fronte & pectore. 6. Exorciſmus. 7. exſufflatio. 8. guſtus ſalis. 9 Saliva nares & aures baptizandi contingere, dicendo *Ephpheta*, id eſt *adaperire*. 10. Impoſitio manuum & benedictio. 11. unctio ex oleo. 12. Abſtinentia vini & carnium, & rei uxoriæ. Altera cerimoniarum claſſis, earum eſt, quæ in ipſo baptiſmo adhibentur. Prima huius ordinis eſt nominis impoſitio. 2. Suſceptorum in elevandis de fonte neophytis opera. 3. aquæ conſecratio. 4. trina merſio. 5. tempus adminiſtrationis; Paſcha ſcilicet & Pentecoſte. Tertia claſſis earum eſt, quæ baptiſmum ſequuntur. 1. eſt oſculum pacis. 2. unctio chriſmatis in vertice. 3. Cerei accenſi geſtatio. 4. veſtis cãdida. 5. Delibatio lactis & mellis. Hæc Bellarmino eſt cærimoniarum baptiſmalium Sylva; in quam ille multa obſoleta cum uſitatis, ἐγγράφοις cum ἀγράφοις permiſcens, quædam huic ab earum rerum cenſu

aliena

Caput II. aliena conjecit, de quibus hic diſputare inſtituimus.

Principio enim nonnulla ex iſtis Bellarminianis animadverto; quæ non tam baptiſmi cærimoniæ, quam legitimæ ac neceſſariæ ſunt ad eum præparationes. Cum enim non quoſvis homines adultos ad baptiſmum temerè ac promiſcuè, ſed aliquos tantum certa quadam lege ac conditione ab Eccleſiæ miniſtris admitti, & Chriſtus præceperit, & Apoſtoli docuerint; omnes vident clariſſima ex Scripturis auctoritate niti, quod Miniſtri ad ſe baptiſmi ſuſcipiendi gratia accedentes probant, interrogant, atque explorant, an ii revera ſint, quibus Domini Sacramentum tutò ac legitimè concedi poſſit. Quæ ergo ad hoc examen neceſſariò pertinent, ea dummodo honeſtè ac decorè, & ex Chriſtianiſmi ingenio fiant, abſit ut negemus Chriſti & Apoſtolorum auctoritate niti. Catechiſmus Tridentinus quæ ſunt hujuſmodi, ea ad ipſam Domini de baptiſmo legem merito refert. Nam cum eos, qui Chriſtianis ſacris initiari volunt, primum dixiſſet Chriſtiana doctrina, quam in baptiſmo profeſſuri ſunt, imbui debere, idque catechiſmo effici; *cujus* (inquit) *i inſtitutionis morem à Domini Salvatoris præcepto manaſſe, nemo dubitare poteſt*, cum ipſe Apoſtolis juſſerit, Ite in mundũ univerſum, & docete omnes gentes, baptizantes eos &c. *Ex quo licet cognoſcere baptiſmum non eſſe adminiſtrandum priuſquam ſumma ſaltem religionis noſtræ capita exponantur.* Hactenus Tridentini Catechetæ; rectè profecto ac prudenter. Cum enim Chriſtus adultum doceri, quæ ipſe mandavit, antequam tingatur, clarè diſertèque præceperit; inſanum fuerit ab eo præceptam negare baptizandorum catecheſin. Iam cum quæ Chriſtus mandavit in duplici rerum genere verſentur (quædam enim credi, quædam vero fieri, ac obſervari mandavit) illis fides, his vita & mores Chriſtianorum conſtituuntur; qui omnia quæ mandavit, doceri initiandos præcipit Chriſtus, idem quoque clarè ac neceſſariò præcipere intelligitur, ut ii utroque mandatorum genere imbuantur, hoc eſt ut de fide, & de moribus Chriſtianiſmi doceantur. Sed quoniam hæ duæ Chriſtianæ diſciplinæ partes neceſſario ac indivulſo inter ſe nexu conjunctæ ſunt; hinc fit, ut ſacri ſcriptores uno alterius nomine utramque complectantur. Ita Philippus, dum Æthiopi baptiſma poſcenti, *Si credis* (inquit) *k ex toto corde, licet.* Vno licet *credendi* vocabulo, non fidem modo quæ hoc proprie vocabulo ſignificatur, ſed & vitæ ad traditam à Chriſto normam emendationem complectitur. Itidem & altera ex parte Petrus quærentibus Iudæis, quid facerent, *Pœnitentiam* (inquit) *l agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrûm.* Non eſt dubitandum, quin pœnitentiæ, μετανοίας, id eſt emendationis vitæ vocabulo eam quoque, unde ipſa eſt, fidem contineri ac ſignificari voluerit. Chriſti ergo præceptum eſt in Scripturis traditum, debere, qui baptizandi ſunt, & de fide myſteriorum Evangelicorum doceri, & abdicata prioris vitæ, quam abſque Chriſto in vitiis degebant forma, ſanctimoniæ à Chriſto traditæ ac mandatæ ſtudium capeſcere. Iam cum

i Catec. Trident. tit. de bapt.

k Act. 8. 37.

l Act. 2. 38.

cùm qui in ſacro Chriſtianorum conventu baptizantur adulti, Eccleſiæ ad ædificationem & conſolationem ſuam plurimùm interſit ſcire, qui qualeſque ij ſint, ac num ea rerum divinarum cognitione, vitæque probitate ac innocentia præditi, qua præditos eſſe tanti Sacramenti candidatos decet; clarum eſt, ex eodem Domini Chriſti præcepto fas eſſe, imo expedire, ut poſtquam competentes de ſuo in his profectu apud Epiſcopum atque Preſbyteros abundè teſtati ſunt, earundem rerum, antequam tingantur, breve ſpecimen apud totam Eccleſiam edant. Quæ ergo huc pertinent, modo quod diximus graviter, atque honeſtè fiant, ea nos procul ab earum cærimoniarum cenſu amovemus, quas velut inanes & primis Chriſtianis ignotas, hinc amolimur. CAPUT II.

His ita præſtructis nunc illum, ſanè prolixum Bellarmini catalogum, recenſeamus. Iſtic primo loco editur, *m* quod ſinguli baptizandi nomen ſuum darent. Credo. Non enim de nomine ignotos Præpoſitis eos eſſe decuit, qui Eccleſiæ cives eſſe, & in eius albo adſcribi vellent. Hanc verò unam eſſe ex proprijs baptiſmi cærimoniis nemo, ut opinor, ſanus dixerit. *m* Bell. L. de Bapt. cap. 25.

Secundo loco Bellarminus ponit *Scrutinium*; quod, ſi ut vox ſonat, examen ſignificat, quo Catechumenorum fides ac vita exploratur & probatur; quis Chriſtum neget hoc baptizandorum ſcrutinium eo ipſo præcepiſſe, quod aqua ſua non alios tingi conceſſit, quam qui ſuum Evangelium docti eſſent? Neque enim hoc baptiſmatis miniſtri aliter, quam inſtituto aliquo ſcrutinio explorare poſſunt. Siquid verò hominum κακουργία vitij ſaluberrimo & neceſſario officio attulit, id rei ipſius vel originem, vel utilitatem non lædit. Philippus rectè Eunuchum, Petrus Iudæos, & ſuum poſtea Centurionem ſcrutati ſunt, antequam tingerent. Neque dubitandum eſt, quin Paulus de Lydia & cæteris, quos Chriſto per baptiſmum aggregavit, idem quoque inſtituerit.

Tertiam Bellarminus habet baptiſmi cærimoniam *abrenuntiationem Satanæ, & operum eius*, quam magno molimine notatis & indicatis multorum Patrum teſtimoniis confirmat; quaſi quiſquam ſit adeo ſtultus, ut neget, qui Chriſto nomen dat, eum Satanæ nuntium mittere debere. Hæc vero, ut omnes vident, illius pœnitentiæ pars eſt, quam Petri autoritate a baptizandis requiri oſtendimus; ut eam nulla ratio ſit ritibus accenſendi, qui non divinis Scripturæ litteris, ſed ſola ἀγράφῳ traditione accepti ſunt. Ac licet ille actus omnium eſſe debeat; qui ad Chriſti diſciplinam initiantur, Paganos tamen præ cæteris renuntiare decuit dæmonibus, & eorum principi Satanæ, quibus ſcilicet antea ſervierant.

Iam quod ijdem de fide interrogati, ſymbolum recitabant, quam Bellarminus quartam numerat baptiſmi cærimoniam, hoc ut oſtendimus, liquido pertinebat ad conſtitutam à Chriſto diſciplinam; ex qua nemo ad baptiſmum admittitur, niſi qui Chriſtianiſmi elementa didi-

CAPVT II. cerit. Neque ratione vacat, quod hæc apud Eccleſiam compendio profitebantur; quam ſcilicet non decuit neſcire, an recte & ex Domini canone fierent, quæ apud eam gerebantur.

Ad eandem quoque inſtitutionis, & in fide ſuſcepta confirmationis cauſſam pertinet decima quarta Bellarmini cærimonia, *ſuſceptorum* ſcilicet, ſive *Patrinorum* (ut vulgo vocant) officium; quorum curæ committitur, qui Chriſto initiatur. Iam hoc in uſu fuiſſe apud Chriſtianos ſecundi ſeculi exeuntis docet Tertullianus, qui *ſponſores* vocat; *n* utiliſſimum maxime infantibus, inſtitutum, ſi modo vere ac ſerio res agatur; neque, quod nimium quam ſæpe accidit, in meram abeat cærimoniam. Cæterum non video, cur caritatis ac pietatis Chriſtianæ in neophytos opus inter baptiſmi cærimonias cenſeatur.

n Tertull de Bapt. cap. 18. p. 264. 4.

Fuiſſe manus olim baptizatis impoſitas jam à Tertulliani *o* ævo (quæ decima Bellarmino eſt baptiſmi cærimonia) confiteor; fuiſſe hunc morẽ rem apud veteres qui eum factitabãt, pro myſtica aliqua cærimonia baptiſmi habituros, non concedo; neque ſane ulla ratio id vincit. Quibus enim *manus impoſitio* nihil aliud teſtè ac auctore Auguſtino, *p* fuit, niſi *oratio ſuper hominem*, eos non eſt abſurdum, vel incredibile, quos Chriſto rite ſuſcepto baptiſmo initiatos, Deo precibus ſuis enixe commendabãt; (quod illo maxime tẽporis articulo fieri decebat) ijs veteri à Patriarchis ducto, & ab Apoſtolis crebro in multis extra conſuetum rerum ordinem occurrentibus cauſis uſurpato more, manus impoſuiſſe. Certe idem eos æque feciſſe in plurimis alijs extra baptiſmum ſatis ſuperque conſtat; Apoſtolos quidem in morborum & infirmitatum curationibus, *a* in benedictionibus, *b* in ordinationibus; *c* ſequentium vero ſeculorum Patres & in ordinationibus, & in pœnitentiam reconciliatione, & in nuptiarum benedictione, & fere in cæteris Eccleſiæ negotiis, quæ gravia eſſent & ſolennia. Nihil ergo eſt, quod quam tam multis tam diverſi ingenij rebus impendebant, manus impoſitionem, eam vel miremur ab ijſdem in baptiſmo quoque fuiſſe adhibitam, vel putemus hoc loco aliud fuiſſe, quam in cæteris, orationem ſcilicet ſuper hominem.

o Id. ibid. c. 8. p. 258. c

p Aug. l. 3 de Bapt. contr. Donat. c. 16.

a Mar. 16. 18 Act. 9. 5. 12. 17. & 28. 8.

b Act. 13. 8.

c 1. Ti. 1 6 1. Tim. 4. 14. & 5. 22.

Abſtinentia vini & carnium, & rei etiam uxoria Bellarmino eſt duodecima baptizandorum cærimonia. Illi quidem ſic libuit rem eloqui. Ego vero reſpondeo primum neſcire me, an hanc Latini legem adultis ad baptiſmum apud ſe ſuſcipiendum accedentibus ferant; De ea certe nullum in Catechiſmo Tridentino verbum reperio; neque quod meminerim, in multis de illorum apud Paganos rebus, hiſtorijs & Annalibus, in quibus plurimi adultorum ex illis gentibus baptiſmi referuntur. Iam ut ad eos Chriſtianos veniam, de quibus proprie inſtituta eſt noſtra hæc diſputatio, id eſt ad eos, qui poſt Chriſti aſcenſionem ad a. D. 300. vixerunt, fateor in uſu apud eos fuiſſe aliquam, huic quam Bellarminus dicit, cærimoniæ reſpondentem; ſed ab ea tamen reapſe diverſam diſciplinam. Si dixiſſet apud illius ævi Eccleſiam, conſueviſſe eos, qui baptiſmum poſcerent, jejunare antequam tingerentur, neque ipſos ſolum, ſed & pene totum una cum ijs piorum cœtum, in quo

baptiſmum accipiebant; concederem equidem; Id enim vel unus à nobis infra deſcribendus Iuſtini *d* de hoc Sacramento locus abunde probat; ſed negarem primo eam legem rectè à Latinis objici, quam ipſi jam pridem antiquarunt, ſubſtituta in veteris jejunij locum ſua illa, non quidem vini, ſed carnium abſtinentia. Secundo reſponderem illam iejunij à vetuſtiſſimis Chriſtianis, antequam baptizarentur, ſervari optimam ac laudatiſſimam legem, ritibus ἀγράφοις male falsoque accenſeri, quæ diſertiſſimo Scripturæ teſtimonio nititur. Eſt enim jejunium illius pœnitentiæ pars appoſitiſſima, quam Petrus ſuis baptiſmi candidatis in Actis Apoſtolicis indicit. *Pœnitentiam agite* (inquit) *& baptizetur unusquisque veſtrûm*. Cum ergo ex hac baptiſmi lege omnes baptizandi ad pœnitentiam agendam obſtringantur; quam verò ſinguli agunt, ejus nullum jejunio clarius aut ſolennius indicium exhibere poſſint Eccleſiæ apud quam baptiſmum ſuſcepturi ſunt; apparet & Scripturæ autoritate, & ratione evidentiſſima niti hunc illis jejunandi morem à vetuſtiſſimis olim Chriſtianis commendatum. Neque verò baptiſmale hoc jejunium poſt Iuſtini avum deſiiſſe putes. Manſiſſe adhuc tertio, quarto, & quinto ſeculo teſtantur Patres. Tertullianus prolixe commendat ac defendit; *e Ingreſſuros* (inquit) *baptiſmum orationibus crebris, IEIVNIIS, & geniculationibis crebris & pervigiliis orare oportet, & cum confeſſione omnium retrò delictorum*. Cyrilli Hieroſolymitani. *f* Auguſtini, *g* Leonis *h* & aliorum de ſecutis temporibus teſtimonia deſcribere ſupervacaneum eſt: quod res controverſia careat. Neque aliter illis ſeculis fieri potuit, quibus poſt a. D. 300. in Eccleſia vigebat novitium quadrageſimæ inſtitutum, quod Paſchali nocte, quæ quadrageſimam excipiebat, ſolennis baptiſmus miniſtraretur. Imo propter ipſos potiſſimum baptizandos, inſtitutam primum fuiſſe quadrageſimam, ego quidem nullus dubito. Nam ex indicato Iuſtini loco conſtat, (cujus tempore nondum extitiſſe apparet ullam vel de quadrageſima, vel de Paſchali baptiſmi miniſtratione legem) jam tamen noſtris ſolenne fuiſſe, ut exteri ejus Eccleſiæ fideles, in qua baptizandus erat aliquis Catechumenus, una cum illo orarent & jeiunarent. *Iejunare* (inquit) *i docentur* (baptizandi ſcilicet) *NOBIS una cum illis & orantibus & IEIVNANTIBUS*. ἡμῶν συνευχομένων καὶ συννηστευόντων αὐτοῖς. Cum ergo poſtea placuiſſet baptiſmum Paſchali potiſſimum nocte celebrari, pronum ac facile fuit dies, qui id tempus antecedebant, jejuniis ubique impendi, quod ubique Catechumeni ſeſe hujuſmodi exercitiis ad baptiſmum præpararent.

Sed neque video, cur *nominis impoſitionem* neceſſe ſit inter baptiſmi cærimonias cenſeri, quarum in numero eſt apud Bellarminum XIII. Fateor infantibus nomina nunc imponi cum baptizantur. Quid-ni? Certe aliquo tempore imponi neceſſe eſt. Sed neque ullum aliud in toto vitæ humanæ curriculo tempus facile reperias aptius atque opportunius, quo homo recens in carne natus Chriſto in Eccleſia renaſcitur.

CAP. II.

d Iuſtin. Apolog 2. p. 73. lin. 30.

e Tertull. de Bapt. c. 20. p. 264. D.

f Cyrill. Hieros. Catech. 1. Illumin.

g Aug. de fid. & op. c. 6.

h Leo ep. 4. c. 6.

i Iuſtin. Apol. 2. p. 93. lin. 32.

Cap. II. Id ergo per accidens ita fit, quod eo ipſo tempore nomen imponi deceat & expediat, quo nunc confertur baptiſmus, in ipſo ſcilicet vitæ ac infantiæ limine. Quæ ratio quoque fuit, cur Hebræi ſuis liberis nomen in ipſo circumciſionis ſacro imponerent; ut ex Baptiſtæ apud Lucam *k* hiſtoria diſcimus; non quod illius ſacri ulla cærimonia eſſet nominis impoſitio; ſed quod eo tempore circumcideretur infans, quo & nomen eum ſortiri erat opportunum; quod vel inde manifeſtum eſt, quod nullum iis nomen imponebatur, qui extra hæc vitæ initia circumcidebantur; ut adulti, ex Ethniciſmo ad Iudaïſmum converſi, quibus priſtina, quæ retro apud Paganos adepti erant nomina etiam circumciſis manebant; nulla quod equidem ſciam, alia imponebantur. Apud noſtros eadem quoque ratio ſervata eſt; idque Bellarminus intelligere vel ex eo patuit, quod ipſe obſervat, qui olim baptizabantur, eos nomina in baptiſmo minime mutaſſe; *ut apparet* (inquit) *de Saulo Act. 9. & de Cornelio Act. 10. l & de Ambroſio, Auguſtino, & aliis.* Id ipſum ex Harma & Apollo patet. Hæc enim ſunt merè Paganica nomina; quæ adeo cum ante ſuſceptum Chriſtianiſmum nati eſſent viri illi, etiam poſt baptiſmum retinuerunt. Atque hinc patet nominis impoſitionem nullam eſſe baptiſmi cærimoniam; quæ ſi eo loco ac numero habita eſſet, tam in adultorum, quam in parvulorum initiatione adhibita eſſet. Sed neque antiquum eſſe hunc Latinorum morem, manifeſtum eſt. In primæ quidem ad a. D. 300. Eccleſiæ monumentis nihil occurrit, quo conſtare poſſit, id iam apud noſtros factitatum eſſe, quod hodie fit Sed ne ſecutis quidem temporibus hunc uſum obtinuiſſe fusè docuit Hugo Menardus, Monachus Benedictinus, multis argumentis demonſtrans *m nomina olim non in ipſo baptiſmo, ſed ante eum fuiſſe infantibus à noſtris impoſita*; primo ex ipſo Gregoriano Sacramentorum libro, in quem eruditiſſimas notas ſcripſit. In eo enim baptizandus interrogatur, *qui vocetur?* Stulte, ut omnes vident, ſi nomen quo vocaretur, nullum domo attulerat, id in ſacro primum lavacro accepturus. Siqui vero apud veteres nomina in baptiſmo ſortiti memorentur, ut apud Gregorium Turonenſem *n* Innomer & Clodomer. Clodovæi Regis, & Clotarius Chilperici filij, id Hugo extra ſolennem ordinem contigiſſe affirmat, quod illi (inquit) *extra ſolennia baptiſmi tempora, non multo poſt natalium ſuorum diem ſacris tincti ſint aquis.* Idem inde quoque confirmat, quod ut ex diſertis Auguſtini, *a* Cyrilli Hieroſolymitani, *b* Gregorij Nyſſeni, *c* Concilij Carthaginenſis IV. *d* Ieſſe Ambianenſis *e* & aliorum teſtimoniis patet, ac ut ipſe Bellarminus obſervat competentes olim *ſua nomina aliquot ante baptiſmum diebus in matriculam referenda dare ſolerent*; quæ adeo ante ſacrum baptiſma nacti erant; non autem in eo primum ſortiebantur. Quæ vero Bellarminus & alij pro hodierni moris antiquitate afferunt, ea Hugo breviter ac dilucide ſolvit. Ad illud, quod Dionyſius Alexandrinus apud Euſebium ſcribit *ex fidelium liberis multos Pauli & Petri nominibus appella-*

k Luc. 1. 59.

l Act. 9. & 10.

m Menard. Not. in L. Sacr. Greg. p. 98.

n Greg. Hiſt. L. 2. & 10.

a Au. de cur. pro mort c. 10. Es de fid & op. c. 6.

b Cyrill. Hier Præfat.

c Greg. Nyſ. Orat in eos qui bapt. differ

d Conc. Carth. 4. c. 85.

tes paſſim videri; ille, quod verum eſt, reſpondet, hoc quidem tradere Dionyſium, ſed quod quæritur iſtos ſcilicet Petri & Pauli nomina in baptiſmo demum non autem antea accepiſſe, id inquam neque Dionyſium, neque Euſebium, neque illius memoriæ quemquam alium ſcriptorem docere. Pſeud Areopagitam *g* vero, cum in loco à Bellarmino objecto dicit *ſacerdotem è Scripto, baptizandum & ſuſceptorem proclamare*, de nomine loqui à competente paulo ante ex veteri, ut diximus, more, dato & matriculæ Eccleſiaſticæ, ex qua recitabatur inſcripto; de nomine in ipſo primum baptiſmate dato nihil vel aperte vel obſcure ſignificare. Nicænos denique Canones *h* à Turriano, aviдiſſimo talium quiſquiliarum homine ex Arabia in noſtrum orbem primum convectatos, quorum triceſimum Bellarminus in hac cauſſa afferre non dubitavit, Hugo veluti *dubiæ fidei* nec dum vulgo recepto teſtes merito repudiat. Itaque hanc nominis impoſitionem quæ neque ad baptiſmum proprie ac per ſe pertinet, neque ullam habet ex antiquitate auctoritatem; melius conſultiuſque erat in cærimoniarum baptiſmalium catalogo indictam prætermittere.

CAP. II.
e Ier. Amb. ep. de bapt.
f Euſ. Hiſt. L. 7. c. 25. (Lat. 20)
g Dion. Are. op. Hier. Eccl. c. 2.
h Con Nic. ex Arab. c. 30.

Sed multo etiam minus in harum rerum cenſum admittenda erat illa, quæ à Bellarmino prima poſt baptiſmum recenſetur *oſculi* cærimonia. Atqui hæc neque apud Latinos hodie in uſu eſt, neque apud veteres olim fuiſſe cernitur; tametſi & Bellarminus *i* vehementer, & Vicecomes *k* etiam vehementius antiquam eſſe contendant. Incredibile enim eſt ritum adeo ſingularem, ſi revera, quod iſti affirmant, in uſu apud veteres, & quidem quod vult Vicecomes, diu ante Auguſtini tempora fuiſſet, novo aliquem memoraturum fuiſſe de tam multis illorum ſeculorum ſcriptoribus, quorum ad nos monumenta pervenerunt; ex iis præſertim, qui totum baptiſmi ordinem tam diligenter, tamque copiosè, ac ut ſic dicam, anxie litteris mandarunt, quales habemus ex vetuſtiſſimis Tertullianum, ex quarto & quinto & ſexto ſeculo Pſeudo Clementem, Pſeud Ambroſium, & Pſeudo-Dionyſium, in iis operibus, quæ vel proprie de baptiſmo, ut Tertullianus, vel etiam de univerſis ſacramentis, legitimaque eorum adminiſtratione, ut tres illi quos diximus, accuratiſſime ſcripſerunt. Atqui ne leviſſimum quidem hujus moris veſtigium vel in his, vel in aliis, ſive antiquiſſimorum, ſive iis paulo recentiorum monumentis extat. Oſculum quidem, quod fideles mutuo inter ſe poſt Euchariſtiam dabant, nemo fere iſtorum tacet. De baptiſmi oſculo, altum ubique ſilentium: eo (ſi Vicecomitis quidem placita admittimus) admirabilius atque flagitioſius, quod hic non in ore, ut moris eſt, ſed in imò baptizati pede à miniſtro, qui eum tinxerat, figi ſolitum illud oſculum nobis ſerio narrat. Nam cum hic oſculandi modus, non Eccleſiæ tantum, ſed omnibus, quod equidem ſciam, gentibus ignotus ſit & inuſitatus: profecto neceſſe erat, idque ad ſcriptorum officium maxime pertinebat, rem adeo novam ac peregrinam dici, ejuſque ita inſtituendæ rationes

i Bell. de Bapt. c. 27.
k Vicec. de Rit. b. pt. L. 5. c. 1.

Cap. II. poſteris tradi. Quid ad hæc Bellarminus? quid Vicecomes? Plane nihil. Tantum obtendunt quemdam Cypriani locum, quem ita clarum & ad hanc rem diſertum eſſe confidunt, ut nemo contra ne hiſcere quidem aut mutire auſurus ſit. Fidus, ad quem ſcribit Cyprianus, negabat quemquam ante octavum à quo natus ſit, diem *baptizandum, & ſacrificandum*. Hunc iſtius errorem Cyprianus confutat, & colores, quos Fidus obtendebat, diſcutit: quorum hic unus erat: infantes ante diem à partu octavum ab ea proluvie, in qua naſcimur, adhuc recentes immundiores, ſordidioreſque eſſe, quam ut eos quiſquam oſculari ſine aliquo horrore valeat. Quorſum hæc (inquit Vicecomes) niſi puerum baptizatum oſculandi conſuetudo fuiſſet receptiſſima? Bellarmini eadem quoque mens fuit, & Vaſquis, quo loco illud oſculum ipſe quoque inter veteres baptiſmi ritus admittit, tametſi fateatur ſe ejus factam ab alio auctore mentionem non legiſſe. Sed eos decebat animadvertere hunc Fidum parvulos nondum octo dies natos non baptiſmo tantum, ſed etiam Euchariſtia neceſſariò excluſiſſe: quæ nemini niſi baptizato datur. Diſerta ſunt Cypriani de illo verba: *Intra octavum diem, eum qui natus eſt, baptizandum & ſacrificandum non putabat*: non modo *baptizandum*, ſed etiam *ſacrificandum* negabat, id eſt quod omnes conſentiunt communicandum, & Euchariſtico ſacro participandum. Neque hoc etiamſi non dixiſſet Cyprianus, obſcurum futurum erat. Cum enim mos vetus fuerit quotquot infantes baptizabantur, iiſdem ſtatim Euchariſtiam communicari: profecto non potuit eos Fidus baptiſmo excludere, quin & Euchariſtia fraudaret, unaque iis omnibus, quæ Euchariſtiam conſequebantur. Horum unum fuiſſe oſculum, neque Bellarminum, neque Vicecomitem, neque quemquam eruditorum làtet. Cum ergo ex antiquo diſciplina nunquam baptiſmus ſolennis præiret, quin Euchariſtia ſtatim ſequeretur, baptiſmo excludi eum neceſſe erat, qui Euchariſtiæ particeps idem eſſe non poſſet. Euchariſtiæ parvulum ante octavum diem participem eſſe non poſſe. Fidus eo argumentabatur, quod recens nato & à nativitatis ſordibus immundo nemo oſculum poſt communionem ſolenne daturus eſſet. Nemo (inquit) Euchariſtiæ ſit particeps, quin pacis oſculum communicatus à fidelibus accipiat. Infantes à partu adhuc ſordidos nemo ad oſculum admiſerit. Ergo neque parvulorum quiſquam, antequam eum octavus ab ortu dies mundaverit, ad Euchariſtiam, neque adeo ad baptiſmum (quem illa ſcilicet neceſſariò tunc temporis ſequebatur) admittendus. Ex quibus omnes vident, quam futilis fuerit Bellarmini, Vicecomitis & Vaſquis argutia, qua hinc ſe confeciſſe putarunt morem illum baptizatos ſtatim oſculandi in Eccleſia fuiſſe Cypriani temporibus ſolennem. Auguſtini locum ex L. 4. contra epiſtol. Pelagii c. 8. à Vicecomite deſcriptum, nihil hic neceſſe eſt ſeorſum ac propriè conſiderare, quod ille totus in Cypriani verbis hæreat, neque quicquam exhibeat, præter ea quæ ipſe habet Cyprianus.

l Cypr. epi. 59 p. 108.

m Vaſq. in 3. Thom. quæ. 72. diſp. 166. c. 6. § 72. 73.

CAPUT III.

CAPVT III.

De variis ſolennis baptiſmi temporibus. Paſcha & Pentecoſtes vigilias ei Romæ primum deputatas; etiam Epiphaniam ab Orientalibus, ab Afris, ab Hiſpanis; à Gallis etiam Natalem & Domini & Baptiſtæ; à nonnullis etiam quædam Martyrum feſta; ab aliis contra, ſolum Paſcha. Tandem circa noni ſeculi initia Caroli Magni auctoritate, & Epiſcoporum aſſenſu recepta in Galliis & alibi Leonis & Siricii ea de re lex; ipſa circa ſeculi decimi tertii abrogata & paulatim ſepulta.

SEd apud veteres quidam ſanè fuerant baptiſmi ἄγραφοι ſine Dei verbo traditi, quos Eccleſia Romana recentior antiquavit, vel ideo commemorandi, quod ex ijs manifeſtum ſit falſo Latinos de religionis ſuæ cum antiqua conformitate gloriari; quos ex his exemplis videmus non ſolùm multa majorum ſuorum diſciplinæ nova adjeciſſe, ſed etiam non pauca eorum inſtituta ſecurè abrogaſſe. Qualis illa eſt inprimis, ſanè antiquiſſima de ſolennibus baptiſmi temporibus lex; ut non alijs toto anno diebus (ſi nulla quidem neceſſitas urgeret) quam Paſchæ & Pentecoſtes vigilijs baptizarent. Hæc Bellarmino eſt quinta baptiſmi, (certè non ſui, ſed antiqui) cærimonia. Vaſques *n* acutior; qui baptiſmi, non *cærimoniam* ſed *circumſtantiam* dici vult: ut & eam quæ de *baptiſterio* eſt; quod hæc ad locum, illa ad tempus baptiſmi pertineat. Vtcumque ſit, ſolennem baptiſmum his duobus diebus jam olim ſub finem ſecundi ſeculi miniſtratum fuiſſe luculentiſſimus teſtis eſt Tertullianus; *Diem* (inquit) *baptiſmo ſolenniorem Paſcha præſtat, cum & paſſio Domini, in quam tinguimur, adimpleta eſt.* Et paucis interjectis; *Exinde* (inquit) *Pentecoſte ordinandis lavacris latiſſimum ſpatium eſt, quo & Domini reſurrectio inter diſcipulos frequentata eſt, & gratia Spiritus Sancti dedicata.* Denique totum locum ita concludit; *Cæterum omnis dies Domini. Omnis hora, omne tempus habile baptiſmo. Si de ſolennitate intereſt; de gratia nihil refert.* Sapienter ille quidem, ac planè ex Paulo, omne tempus Deo vindicat; Nihil Dominicæ diſciplinæ intereſſe, quo die eius inſtituta ſerventur; Paſchæ adeo & Pentecoſtes ad baptiſmum privilegium ad dierum ſolennitatem ac pompam, non ad rei neceſſitatem pertinere. Tantumdem enim eſſe ad *gratiam* quovis quam vel hoc vel illo die tingi. Epiſcoporum Romanorum quarto & deinceps ſeculo longe alia mens fuit, qui hunc, quem ſimpliciter à majoribus acceperant ritum, ipſi non ſimpliciter, ſed veluti neceſſarium habuerunt, ſubjectiſque ſibi Eccleſiis commendaverunt; non aliter de eo philoſophantes, quam ſi capitale aliquod Chriſtianiſmi dogma actum eſſet. Audi Siricium, qui Romæ a. D. 384 ſedere cœpit. Indignatur *p* quoſdam aliis, quam his diebus, ſolennem baptiſmum celebrare;

n Vaſq. in 3. Thom. Diſ. 166. cap. 2. §. 4.

o Tertull. de bapt. ca. 19.

p Siric. ep. 1.

Cap. III. ad Himer. Tarrac. ca. 2. T. I. Concil. gen. p 689.

celebrare; id ab ipſis, quod ipſe dicit, *ſuis conſacerdotibus improbabili & emendanda confuſione, ſola temeritate præſumi.* Ipſe exſerte pronuntiat *his duobus ſolis per annum diebus ad fidem confluentibus generalia baptiſmatis tradi convenire Sacramenta.* Poſtremò quod hactenus erratum erat condonans; *Nunc* (inquit) *præfatam regulam omnes teneant, Sacerdotes, qui nolunt ab Apoſtolicæ petræ, ſupra quam Chriſtus univerſalem conſtruxit Eccleſiam, ſoliditate divelli.* Leo, qui ab a. D 440. ad an. 461. eandem ſedem tenuit, hanc cauſſam, etiam quam Siricius, commotior egit a. D. 447. Siculos, qui præter illa duo feſta, Epiphaniæ inſuper diem ſolennis baptiſmatis celebrationi tribuebant, graviter ac facundè reprehendit;

q Leo ep. 4. cap. 1.

q hoc eos *ab Apoſtolicæ inſtitutionis conſuetudine diſcrepare* dictitans; *irrationabilem novitatem uſurpare; in hanc culpam incidiſſe, quod totius obſervantiæ legem, Eccleſiaſticamque rationem à magiſtra Petri ſede non ſumpſiſſent;* quod apud Leonem credo, crimen erat omnium longè graviſſimum.

r Ibid. ca. 4. tot. ca. 5. in.

Tum r ſuam illam de his duobus diebus traditionem *ex Apoſtolica auctoritate ſervari* pugnat, argumento ex ſacris litteris, ut ipſe quidem ait, *manifeſtiſſimo*, vt verò pace viri tanti dicam, quod ſentio, inaniſſimo. His & aliis haud quaquam ad hanc rem firmioribus diſputatis concludit

s Ibid. ca. 6. extr.

s *omni ambiguitate ſubmota evidenter agnoſci duo tantum tempora*, id eſt Paſcha & Pentecoſten, eſſe ſervanda. Hæc Siculis indicit, Minatur *inultum poſt hac eſſe non poſſe, ſi quiſquam Apoſtolicas regulas in aliquo crediderit negligendas.*

t Id. epiſt. 80.

Idem *ſe* alibi t *magna indignatione commoveri, & multo dolore contriſtari* ſcribit, quod quoſdam ex Epiſcopis per Campaniam, Samnium & Picenum conſtitutis *comperiſſet ita eſſe Apoſtolicæ* (ſcilicet hujus ſuæ) *traditionis oblitos, ut aliis præter hos duos, diebus ſola indiſciplinati arbitrii libertate jus baptiſmatis vindicare audeant.* Iubet eos *ab hac præſumptione ceſſare. Siquis poſt hoc ſuum interdictum in eadem fuerit uſurpatione detectus, dignam* (inquit) *pertinaciæ ſuæ incidet ultionem, quoniam oſtendit ſe turpe potius lucrum, quam religionis cultum eſſe ſectatum.* Gelaſius ejuſdem ſedis eodem illo quinto, ſed jam præcipiti ſeculo Antiſtes eadem quoque Lucanis breviter præcipit.

v Gelaſ epi. ad Epi. Luc. cap. 10.

x Gregor 2. epiſt. 4. T. I. concil. Gall. pag. 514.

v Manſiſſe hanc Romanis ad ann. D. 723. mentem ac legem docent hæc Gregorii ſecundi ad Thuringos verba; x *Sacroſancti baptiſmi Sacramentum, nonniſi in Paſchali feſtivitate & Pentecoſte noveris* (Bonifacius iſtorum Epiſcopus) *eſſe præbendum; exceptis iis, quibus mortis urgente periculo, ne in æternum pereant, talibus oportet remediis ſubvenire.* Atque hæc quidem fuerunt iſtorum de hac re ſcita ac decreta; Romanæ gravitatis, Papaliſque magnæ nimitatis plena; quæ plæraque nobis Bellarminus indicavit.

y Bellar. de Bapt. ca. 16.

z Goar Not. ad Euchol. pag. 467. §. 1.

y Sed diſſimulare non debuit, quod Goar ipſe hac in parte candidior confitetur, z hæc Paparum decreta *minus moviſſe Orientales, ut morem baptiſmi in Epiphania celebrandi diu receptum repudiarent. Illum enim* (inquit) *jam Gregorii Theologi tempeſtate viguiſſe noverant ex ejus verbis in oratione εἰς τὰ φῶτα.* Sane ibi Gregorius in

a Greg. Naz.

Theophaniis baptizandos alloquens; a *Chriſtus* (inquit) *illuminatur;*

Simus

Simul ſulgeamus. *Chriſtus baptizatur; Deſcendamus cum eo, ut una quo-* CAP. III.
que cum eo adſcendamus. χριστὸς φωτίζεται. συναστράψωμεν. χριστὸς βαπ- Orat. 39. pa.
τίζεται. συγκατέλθωμεν, ἵνα καὶ συνανέλθωμεν. Idem tria ſolennis apud Græ- 632.
cos baptiſmi tempora diſertè ſignat oratione ſequenti, ubi has homi-
num baptiſma de die in diem differentium excuſationes, ſive cauſſifi-
cationes memorat; *b Hoc & illud* (inquit) *cauſſaris atque excuſas ex-* b Id. Or. 40.
cuſationes in peccatis. Diem luminum exſpecto. Paſchates feſtum pluris fa- ibi. p. 654. A.
cio; Pentecoſten exſpectabo. Cum Chriſto baptizari praſtat; cum Chriſto in
reſurrectionis die ad vitam redire, Spiritus adventum honorare. τὸ καὶ τὸ σκήπ-
τῃ, καὶ προφασίζῃ προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις. μένω τὰ φῶτα. τὸ πάσχα μοι τιμιώτερον.
τὴν πεντηκοστὴν ἐκδέξομαι. χριστῷ συμφωτισθῆναι βέλτιον. χριστῷ συναναστῆναι κατὰ τὴν ἀ-
ναστάσιμον ἡμέραν. τὸ πνεῦμα τιμῆσαι τὴν ἐπιφάνειαν. Huc accedit ipſe gentis
uſus, qui perpetuus fuiſſe videtur; quo pertinet Grætis Herculorum
Regis exemplum, quem cum ſe Chriſtianum fieri velle Iuſtiniano teſta-
tus eſſet, Conſtantinopoli ab Imperatore è baptiſmali fonte ſuſceptū ipſo
Theophaniorum *c* die tradunt Theophanes *d* & Paulus Diaconus. Sed c Theoph. in
quid ego Græcos & Orientales memoro? Africanā Eccleſiam, olim nobi- Chron.
liſſimam Latinæ partē ex Victore Vitenſi *e* diſcimus circa a. D. 484. non d Paul. Diac.
modo Paſchæ & Pentecoſtes, ſed etiam Epiphaniæ die ſolennem bap- Hiſt. Lib. 16.
tiſmum ipſam quoque Græco more celebraſſe. Siculos idem quoque ad ann. 529.
ad ann. 447. factitaſſe patet ex Leonis ipſo illo anno data ad eos epiſto- e Victor. Vi-
la, de qua paulo ante diximus; non ex aliqua novitate, ut Leo iratus te ſ. Lib. 2.
judicabat, ſed quod multo eſt probabilius, ex veteri majorum ſuorum d perſ. Van-
uſu ac more. Erant enim Siculi ortu & lingua Græci. Idem de Hiſpanis dal. pag. 50.
dictum velim, quos Siricius temere quoque præſumptionis ideo ar-
guit, quod præter Paſcha & Pentecoſten, alio inſuper die baptizarent.
Nam & hi ex Patrum ſibi tradita conſuetudine potius, quam ex ulla
præſumptione ita inſtituiſſe videntur. Ac Siculi quidem an à Leone moni-
ti priſtinum morem mutarint, incertum eſt. Hiſpanos vero, ad quos
Siricii epiſtola ad Tarraconenſem Epiſcopum ſcripta haud dubie perve-
nerat, ex Valafrido conſtat ſpreta illa Papali ſententia, præter Paſcha,
Natali quoque Dominico an. D. 517. ſolennem baptiſmum celebraſſe,
Tempora (inquit Valafridus *f baptizandi legitima Paſcha & Pentecoſte præ-* f Valafr. de
figuntur ſecundum decreta Siricii, Leonis, vel Gelaſii Epiſcoporum, quam- reb. Eccleſ.
vis in Concilio Gerundenſi Natalis Domini & Paſcha ponantur. Vnde do- c. 26. T. 10.
ctiſſimus Launoius *g* obſervat hunc Concilii Gerundenſis canonem, Bibl. Patr. p.
quem nunc præferunt libri illius Synodi vulgati, fuiſſe a recentioribus 691. D.
Librariis & Canonum collectoribus interpolatum, qui ſcilicet jubet g Launo. de
Catechumenos, non *Natali Domini & Paſchate*, quod ibi legebat olim temp. bapt.
Valafridus, ſed *in Paſchali ſolennitate, vel Pentecoſte.* Nimirum, ut c. 9. pa. 184.
Launoius ſapienter monet, antiqui collectores in Conciliorum canoni- h Conc. Ge-
bus ea ſæpe reſecant & immutant, quæ vel obſoleta, & inutilia judi- rund. c. 4.
cant, vel ab ævi ſui moribus aliena. *Hoc autem* (inquit) *qui animad-* T. 5. Concil.
vertere negligunt, ex Conciliis id ſæpe probant, cujus oppoſitum Concilia ipſa gen. p. 806.

Cap. III. *decreverant.* Neque tu ſolos Hiſpanos ita inſtituiſſe putes. Etiam Gallos noſtros baptizaſſe Natali illo Dominico docet illuſtriſſimum apud hanc gentem Clodovæi Francorum Regis baptiſma, quod illo ipſo die celebratum fuiſſe & clariſſime teſtatur Alcimus Avitus, *i* & ex eo validiſſime contra Fredegarium & Hincmarum demonſtravit idem ille Launoius, merito celeberrimus. Morem hunc jam à Conſtantii temporibus in Galliis fuiſſe Menardus prius, & noviſſime Launoius ex Gregorio Turonico docuerunt, quo is loco de Marcellino Ebredunenſem Epiſcopatum Conſtantiani imperii temporibus regente verba faciens; *Hic* (inquit) *feciſſe dicitur lavacrum ad baptizandum, in quo in NATALI die Domini, & Dominica Cœna aqua dicitur divinitus exoriri; de quo etiam ad aliud lavacrum in quo priſca conſuetudo baptizari inſtituit, aqua defertur. m* Eſt & alter ejuſdem inſignis ad eam rem, locus, in quo poſtquam Simplicii Auguſtodunenſis, ſive Ædni Epiſcopi ab uxore continentiam Dominico NATALI per miraculum probatam narrat. Vixit autem Simplicius circa annum Dom. 346. Hanc ergo hiſtoriam Gregorius exſecutus, ita pergit; *n Hoc* (inquit) *miraculo populus, qui tunc erat incredulus, credidit. Et inter ſeptem dies, amplius quam mille homines ſacri innovatione lavacri ſunt renati; quos ſuſcipiens Eccleſia gaudens cœleſti regno per hos milites copulavit.* Ex his illud quoque diſcimus, quod in Paſchate fiebat nono ſeculo, ut uſque ad octavum diem baptiſmus celebraretur, id ipſum in Domini Natali apud noſtros jam quarto ſeculo fuiſſe factitatum, ut & Natali ipſo, & octavo ab eo die ſolennis miniſtraretur baptiſmus. Illud quidem de Paſchate ex Triburienſi Synodo habita ann. Dom. 895. conſtat; *Uſque ad octavum diem* (inquit) *regeneratio ſacra ab omni populo Chriſtiano celebrabitur; quia reſurrectio Domini octo diebus colitur*; cui teſtimonio concinit Berno Augienſis de baptiſmatis Paſchæ & Pentecoſtes; *p Utraque* (inquit) *per octo dies celebrantur.* Hoc vero alterum de Natali docet in deſcripto loco Gregorius, cum ait mille & amplius homines baptizatos eſſe *inter ſeptem illos dies*, qui à Natali ſcilicet ad octavum fluxerunt. Quo luculentius firmatur ductum à doctiſſimo Launoio ex Triburienſi Concilio corollarium, *Quod in veterum q* (inquit) *ſcriptis baptizari quis dicatur nunc in Sabbato ſancto, nunc in Paſchate, nunc in nocte Pentecoſtes, aut in Pentecoſte, in Natali die Chriſti, in Epiphania, vel in ejus pervigilio, aut in OCTAVA, omnia hæc ſpectant ad idem tempus baptiſmatis.* Sed & tertium ex eodem Gregorio locum Launoius idem valde laudabilem attulit; qui præter Natalem & Paſcha, Ioannis quoque Baptiſtæ feſtum baptiſmo ſolenni à noſtris Gallis fuiſſe olim dicatum demonſtrat. *Poſt hac* (inquit) *r Rex* (Guntchramnus) *Pariſius venit, & coram omnibus loqui cœpit, dicens, Germanus meus Chilpericus moriens dicitur filium reliquiſſe, cujus nutritores matre deprecante petierunt, ut eum de ſancto lavacro in Dominici Natalis ſolennitate deberem excipere: & non venerunt. Rogaverunt deinceps, ut ad ſanctum Paſcha baptizaretur: Sed nec tunc al-*

i Avitus epiſt. 41. ad Clod.
k Men. Not. in Lib. Sacr. Greg. p. 160.
l Launo. ubi ſupr. Coroll. 8. pag. 27.
m Greg. Caron. de glor. Confeſſ. c. 69.
n Idem ibidem cap. 12.
o Conc. Tribur. cap. 12.
p Berno de reb. Miſſ. c. 3. T. 10. Co. p. 702 C.
q Launo. de temp. Bapt. cor. 15. pag. 228.
r Greg. Tur. Hiſt. Lib. 8. cap. 9. p. 397 A.

latus

latus eſt infans. Deprecati ſunt autem tertio, ut ad feſtivitatem S. Ioannis exhiberetur; ſed nec tunc venit. Ex his Gallos noſtros Baptiſtæ quoque natali die baptizaſſe clarum eſt; quod eorum proprium fuiſſe videtur. Hibernos quidem ſecunda Patritij Synodus indicat *f* in Epiphania cum Græcis baptizaſſe; *Octavo* (inquit) *die Catechumeni ſunt poſtea ſolennitatibus Domini baptizantur, id eſt Paſcha, Pentecoſte & Epiphania.* Quin & Anglos ab Auguſtino, Romanæ licet Eccleſiæ diſcipulo, Gregorio ipſo referente neque culpante, natali Dominico tinctos legimus; *In ſolennitate* (inquit) *t Dominicæ nativitatis pluſquam decem mille Angli ab eodē nuntiati ſunt Fratre & coëpiſcopo noſtro* (Auguſtino ſcilicet) *baptizati.* Hinc intelligimus Gregorium multo de his ritibus modeſtius, ac ſapientius, quam Siricium & Leonem judicaſſe, fervidi & elati animi viros, qui nihil niſi quod ipſi faciebant, rectum putabant; ſiquid diversū eſſet, continuo exſibilabant. Mitto, quod obſervavit Launoius, *u* quorundam ſingularem fuiſſe in his rebus morem, ut Theſſalorum, qui apud Socratem *x* non alio quam Paſchatis feſto baptizant; quorum ſententiæ accedere videntur Autiſſiodorenſis, *y* & Matiſconenſis *z* Synodi, olim in Gallia habitæ an. D. illa quidem 578. hęc vero 585. Vtriuſque idem eſt ſenſus his verbis in priore expreſſus; *Non licet abſque Paſcha ſolennitate ullo tempore baptizare, niſi illos quibus mors vicina eſt, quos grabbatarios dicunt.* Sed ex his canonibus id quoque diſcimus, quod à Siricio *a* & Leone *b* in epiſtolis ſupra memoratis denotatum erat, fuiſſe per illa tempora, *qui pene per ſingulos dies ac natales Martyrum filios ſuos baptizarent.* Atque ita ſatis ni fallor, jam liquet, morem ſolis Paſchæ & Pentecoſtes diebus baptizandi, primis illis octo fere ſeculis fuiſſe quidem in urbe Roma, & vicinis ſi forte Eccleſiis ſolennem; in cæteris non modo Orientis, ſed etiam Occidentis, Latinæque adeo linguæ gentibus haud quaquam obtinuiſſe; ſed alios etiam dies apud eas varie baptiſmo fuiſſe attributos; libereque ab his Epiphaniæ, ab illis Natalis Dominici, à nonnullis Ioannis Baptiſtæ feſta huic ſolennitati dicata eſſe: neque defuiſſe, qui eam ad unum Paſchatis diem contraherent atque arctarent. Neque vero quicquam his iſtorum libere aſſumptis ritibus id præjudicare cenſendum eſt, quod à Bellarmino eſt ſtudioſe obſervatum *c* pro Paſchali baptiſmo ex Paſchaſini Epiſcopi ad Leonem epiſtola *d* miraculum; fuiſſe ſcilicet in quodam Siciliæ monte Eccleſiolam, cujus fons ſacer toto quidem reliquo anno aridus fuerit, in Paſchatis vero vigilia aquis redundarit, Deo ipſo ad baptiſmum, qui tunc ibi miniſtrabatur, aquas de ſuo, non de naturæ ſinu mirabiliter ſuppeditante. Nam & ad baptiſmum Natali Dominico adminiſtrandum idem quoque apud noſtros Ebredunenſes in S. Marcellini baptiſterio fuiſſe quotannis miraculum narrat Gregorius Turonicus à nobis nuper laudatus. Sic & ad ſuæ in Epiphania tinctionis auctoritatem haud abſimile miraculum Ioannes Moſchus tradit *e* quotannis fieri ſolitum in vico Soruba ad radices ejus

f Conc. 2. Patrit. c. 19. apud Spelmann. in Conc. Brit. p. 52.
t Greg. I. ep. 30. L. 7.
u Laun. ubi ſupr. c. 14.
x Socr. Hiſt. L. 5. c. 21.
y Conc. Autiſſ. c. 18. T. 1. Conc. Gall. p. 364.
z Conc. Matiſc. c. 3. Ibid. p. 385.
a Siric. ep. 1. c. 2.
b Leo ep. 80.
c Bell. L. 1. de bapt. c. 26. §. Quinta.
d Paſch. apud Leon. ep. 64.
e Moſch. in Pr. ſpir. c. 214. L. 10. Vitar. Patr.

Cap. III. montis ſito, in quo erat Cœanenſium civitas; *Ibi* (inquit) *baptiſterium eſt, quod in Sanctis Epiphaniis ſudat, qui ſudor per tres horas continuis incrementis augetur, & poſt baptiſma peractum decreſcere incipit, & tribus aliis horis ſenſim deficit.* Afri quoque ſuam ad Epiphaniæ jus tuendum ſymbolum conferunt, Fœlicem quemdam fuiſſe cęcum, donec Carthaginenſem, qui in ipſo illo Epiphanienſis baptiſmo ſacro ab Eugenio loci Epiſcopo oratione & ſigno crucis illuminatus fuit; ut eſt à Victore Vitenſi *f* perſcriptum in opere ſupra à nobis laudato. Ita utræque partes hactenus quidem pares ſunt. Neque ſuæ vel Domini Natali & Epiphanię, vel Baptiſtæ feſto rationes deſunt; quas apud Launoium *g* & breviter & accuratè explicatas videat, qui volet. Poſtremo tamen vicit Romanæ Sedis, magna apud omnes Occidentis gentes auctoritas, ut non aliis, quam Paſchæ & Pentecoſtes diebus ſolennis baptiſmus miniſtraretur. Launoïus mutationi occaſionem dediſſe cenſet ubique per illa tempora receptum Canonum Eccleſiæ Romanæ codicem. *h Nam Occidentales* (inquit) *Eccleſiæ crediderunt, aut potius voluerunt ſibi ſcriptum eſſe quod Siricius ad Himmerium Tarraconenſem Epiſcopum, quod Leo ad Siculos Epiſcopos, quod Gelaſius ad Lucanos ſcripſerant; & quod ex Romana Eccleſia moribus promulgabatur, id perinde ac ſi ex canonibus Spiritu Dei conditis, & totius mundi reverentia conſecratis promulgatum eſſet, ultro acceperunt, quæ tamen duo inter ſe differunt. Nam major orbis, quam urbis eſt auctoritas, ſicut Hieronymus ad Evagrium ſcribit.* Recte quidem ille. Sed ad hunc tamen majorum noſtrorum errorem acceſſit Caroli, potentiſſimi ac auguſtiſſimi Imperatoris, ſumma apud ſuos auctoritas; qui ſive ex quadam rerum Romanarum admiratione, ſive ex humano Papam urbicum demerendi ſtudio, noſtros urgebat, ut omnia Romano more ac ritu fierent. Quod eum in hac proprie cauſſa feciſſe teſtatur Concilium Moguntiaci habitum a. D. 813. qui vitæ Carolinæ penultimus fuit. Sic enim ipſum Auguſtū affantur illi Patres; *i Sacramenta itaque baptiſmatis volumus* (inquiunt) ut ſicut ſancta Vestra *fuit admonitio, ita concorditer atque uniformiter in ſingulis parochiis ſecundum* Romanum *ordinem inter nos celebrentur, iugiterque conſerventur.* Tum Leonis ad Siculos decreta recitant, ac illud nominatim, *Duo tempora, id eſt Paſcha & Pentecoſte, ad baptizandum à Romano Pontifice legitime præfixa ſint.* Ab illo demum tempore Romana illa lex ubique in Occidente obtinuiſſe videtur. Certe nullius alterius præter hanc, legis apud illius & ſequentium ſeculorum ſcriptores de baptiſmi temporibus mentio occurrit. Ipſe Carolus de Paſchæ die loquens; *k Hodie* (inquit) *hora nona baptiſmus celebratur, ſicut Pentecoſte.* Tum aliis præter hos diebus non licere generaliter baptiſmum celebrari adducta Leonis auctoritate probat. Sic idem in admonitione ad Presbyteros; *l Ut nullus* (inquit) *baptizare præſumat, niſi in Paſcha & Pentecoſte.* Conſilium Pariſienſe 6. an. D. 829. Gelaſianam eadem ad Lucaniæ Epiſcopos legem promulgat & ſancit. *m* Herardus Turonenſis circa

f Vid. Vit. l. 2. Hiſt. Vand.

g Laun. ub. ſupr. Coroll. 5. & 6.

h Id ibid. Carol. 11. p. 223.

i Conc. Mogunt. c 4. T. 2. Con. Gal. p. 276.

k Car. M. ep. ad Albin.

l Id. adm. ad Presb. T. 2. Conc. Gall. p. 255.

n circa a. D. 858. *Ut certis temporibus Paſcha & Pentecoſtes baptiſmata fiant, & hoc in vicis, excepta cauſſa infirmitatis.* Lex in capitulare Caroli & Ludovici Auguſtorum relata eſto; *Ut baptiſmum non fiat, niſi ſtatutis temporibus, id eſt Paſcha & Pentecoſte, niſi infirmitas intercesſerit* Item in alio ejuſdem operis libro: *o Ut baptizare nullus præſumat, niſi per duo tẽporã, id eſt vigilia Paſchæ & Pentecoſtes: niſi immineat mortis periculum.* Eadem habent Valafridus; Berno, Pſeudo Alcuinus, alii multi noni, decimi, & undecimi ſeculi ſcriptores. Illud memorabile eſt, quod anno undecimi ſeculi 72. Rotomagenſis Concilij Patres ipſum Epiphaniæ diem, tametſi vetuſtioribus in hoc ſano familiarem, ipſi diſerte cum Leone à baptiſmo ſolenni dicatis temporibus diſerte excludunt: eo quod hoc quoque nonnullos fortaſſe ex priſtino more baptizare adhuc cernerent: *p In vigilia vel die Epiphaniæ, ut nullus* (inquiunt) *niſi infirmitatis neceſſitate baptizetur, omnino interdicimus.* Steriſſe hanc diſciplinam ad duodecimum ſeculum, & quidem jam adultum & ad extrema *q* vergens, teſtes ſunt Lombardus & Belethus, illius temporis, ſcriptores. Lombardus: *Agnoſcendum eſt etiam in baptizandis electis duo tempora eſſe ſervanda, id eſt Paſcha & Pentecoſten &c. Qui verò neceſſitate mortis, aut periculi urgentur, omni tempore debent baptizari. r* Belethus: *Animadvertendum eſt quod non debeat celebrari baptiſmus, niſi in ſabbato Paſchatis & Pentecoſtes: fieri tamen poteſt cauſa neceſſitatis:* quam ille triplicem ſtatuit: 1. obſidionis ejus loci, in quo quis degit, 2. ægritudinis, 3. perſecutionis. Extra has neceſſitates, non modo adultorum, ſed etiam infantium baptiſmum ad alterum ex his duobus feſtis dilatum fuiſſe, & ex Leonis ad Siculos epiſtola patet, & Launoius *ſ* demonſtravit. Cæterum hęc ipſa Romana diſciplina à Lombardi & Belethi temporibus, id eſt ab an. D. 1170. nullius vel Concilij vel Papæ decreto, ſed tacito hominum conſenſu, apud hos citius, apud illos ſerius, ut in talibus fieri ſolet, paulatim labefactari cœpta poſtremo in fumos abiit, nihil adeo, ut nunc ejus ſuperſit, apud Latinos, præter quaſdam re ipſa ſublata, inanes reliquias: has ſcilicet, quas recenſet Launoius, *t* 1. quod aqua, quæ ſingulis anni diebus ſacramento inſervit, in Paſchate tantum & Pentecoſte conſecratur: 2. quod idem officium, quod olim ſtante diſciplina illa, de nocte celebrabant, nunc de die celebrent, etiamſi magna pars illius officij nocti, non diei reſpondeat: quod profecto præpoſtere & abſurde fieri omnes ſatis intelligunt: 3. denique quod urbis Romæ Eccleſia his temporibus ſibi comparat Catechumenos, quos veteri ritu baptizat. Fateor tamen huic mutationi aliquos interdum repugnaſſe. Narrat enim Matthæus Paris *u* an. D. 1203. poſt initia ſeculi 123. habitum eſſe Loudini apud Anglos, præſide Ottone Pontificis Romani in illo regno Legato, Concilium, in quo inter cætera decretum eſt, *ut populus ad ſolennizandum ſabbato ante Paſcha & Pentecoſten baptiſmum, ad baptizandos pueros ſuos ſtudioſius meditentur.* Sed & in ipſa Italia ſub initio ſeculi decimi quarti Ravenates baptiſma-

CAP. III.

m Con. Par. 6. c. 7. ibid. p. 467.
n Herard. c. 31. ibid. p. 1151.
o Capit. C. 1. & Lud. L. 1. c. 1 1. & L. 6. c. 178.
p Conc. Rotoma. 1. apud Ordeſic. Vita 1. L. 4. Hiſt. Eccl. p. 529.
q Lomb. 4. ſent. d. 6.
r Beleth. Rat. divin. offic. c. 11.
ſ Laun. ubi ſupr. co ll. 19 p. 242.
t Laun. ibid. Con. 8. p. 238.
u Matth. Par. Hiſt. ſub Henr. 3. ad a. 1237. p. 303. c. 3

BIBLIOTECA NAZ. PADOVA VITTORIO EMANUELE

CAP. III. baptiſmalem Epiphaniæ religionem, jampridem in toto Occidente ex Siricij & Leonis legibus ſepultam, ipſi pene ſub Papæ oculis retinere, imo etiam Synodali canone ſancire auſi ſunt *x* Ea enim Synodi mens eſſe videtur, *cum mandat de ipſis baptiſmi verbis, ter in anno populum inſtrui in octava Epiphaniæ, in Sabbato Paſchæ & Sabbato Pentecoſtes.* Cęterum hęc ſingularia fuere. Nunc & Romæ & apud cæteros omnes Latinos parvuli nullo plane illorum dierum ſolennium diſcrimine quo tempore naſcuntur eo ipſo, vel paulo poſt baptizantur; idque ſapientiſſimi Latinæ ſcholæ Magiſtri, veluti tutiſſimum, dilationi ad Paſcha vel Pentecoſtes, tametſi apud majores ſolenni, uſque adeo præferendum putarunt, ut etiam lex apud Anglos fuerit, qua cavebatur, ut omnis infans infra novem noctes mature baptizetur ſub pœna ſex orarum, hac ratione addita, *y quod infans tamdiu ſit ethnicus; quamdiu non baptizatus.*

x Conc. Ravenn. 3. ſ. 14. T. 7. Conc. Gen. p. 943.

y Leg. Presb. North. l. 9. Conc. Britann. Spelm. p. 496.

Ex his patet recentiſſimum eſſe, & ante ſeculum duodecimum extremum inuſitatum hodiernum latinorum morem, quo ſpreta Siricij & Leonis *z* diſciplina nullos habent ad ſolennem baptiſmum definitos Paſchæ & Pentecoſtes dies; ipſoſque adeo ex iſtorum Papatum decretis *improbabilis confuſionis, temeritatis ac præſumptionis, & irrationabilis novitatis reos, & ab Apoſtolica inſtitutione*, jam per quinque ſecula, *diſcrepare, ab Apoſtolicæ Petræ, ſupra quam Chriſtus univerſalem conſtruxit Eccleſiam, ſoliditate divulſos eſſe.* Sed & eorum majores à patrum ſuorum more atque uſu nono ineunte ſeculo diſceſſiſſe ex ſupra diſputatis liquet, cum illi in Papæ gratiam ſive Natalis vel Domini, vel Baptiſtæ, ſive Epiphaniæ dies ad baptiſmum ſolennes ſervare deſierunt. Denique illam quoque antiquiſſimam Paſchæ & Pentecoſtes ad baptiſmum deſignationem in Chriſtianiſmo novum fuiſſe & Apoſtolicæ Eccleſiæ ignotam arguit, non ſolum aliud tam in Scripturis divinis, quam apud Iuſtinum & cæteros Tertulliano vetuſtiores auctores, ea de re ſilentium, ſed etiam ipſa inſtituti apud alias atque alias gentes varietas. Nam ſi is mos eſſet ab Apoſtolis, unus idemque apud omnes futurus erat; qui diverſus jam à primis quibus memoratur, ſeculis, fuiſſe deprehenditur, alius apud Græcos & Ægyptios; alius apud Romanos; alius denique apud Afros, Hiſpanos, Gallos, Hibernos, Anglos. Apparet nimirum eum poſt feſta in Chriſtianiſmo inſtituta exortum eſſe morem, ſingulis baptizari die maxime ſolenni, ex humano quodam affectu expetentibus; eo factum eſſe, ut Paſchæ primum & Pentecoſtes dies huic officio deputati ſint, quæ duo ſunt ſcilicet prima ac vetuſtiſſima, extra Dominicam diem, feſta; Cum poſtea, ſed ſerius, Natalis & Epiphaniæ, exindeque Ioannis Baptiſtæ, & Martyrum dies feſtos haberi placuiſſet, hos quoque pari omnes ratione ab aliis atque aliis ad baptiſmum allectos & aſſignatos eſſe. Quæ enim vel è re ipſa, vel è Scripturis Leo & cæteris ad ſuam rem argumentantur, ea vana ſunt & futilia. Una dierum ſolennitas hujus diſciplinæ cauſſa atque origo fuit, ut vel ipſa Tertulliani verba, qui primus ho-

z Siric. ep. 1 c. 2. Leo ep. 4. 101.

rum dierum meminit, ſatis ſuperque indicant, *Omnis hora, omne tempus habile baptiſmo. Si de ſolennitate intereſt; de gratia nihil refert*; ut plane mirandum ac miſerandum ſit Epiſcopos Romanos ob rem mere humanam; & ad pompam modo & ornatum inſtitutam, quemquam vexaſſe, ac veluti de præcipuo aliquo Chriſtianiſmi capite contendiſſe. Græcorum quidem longè major fuit ac conſtantior in avitas cærimonias fides, quos ſuum Epiphaniæ à Patribus dicatum à majoribus baptiſmo diem ſuo adhuc tempore dicit Durantus obſervaſſe.

His, quæ de baptiſmi tempore, diximus, non ineptè addi poſſent ea quæ Bellarminus hic habet de baptizandi *merſione*, in aquam, quarta baptiſmi cum ſit cæremonia, deque lactis & mellis prægustatione, quinta earum, quæ facto baptiſmo ſuccedunt. Sed quia de iſtis alius erit infra commodus diſputandi locus, nunc illud breviter monere ſatis eſt, Bellarminum, qui utramque fateri cogitur, non ſuiſ ſed antiqui baptiſmi facere cærimonias; hoc ipſo quod earum meminit, teſtari quanta Papæ ſuorumque hominum ſit in antiquitatem veneratio; qui ea quæ antiquiſſimæ, ac neſcio an non Apoſtolicæ originis eſſe contendit, ea fatetur à Papis ex ſua religione ac diſciplina jam quidem fuiſſe exterminata.

CAPVT IV.

Decem cærimoniæ, de quibus præcipua controverſia eſt. Argumenta novitatis earum omnium communia; quibus oſtenditur eas non fuiſſe ab Apoſtolis inſtitutas. Arg. I. à Chriſtianiſmi ſimplicitate, Moſaïcorum rituum multiplicitate oppoſita. II. arg. inde petitum, quod hæ vel ob materiæ raritatem ac pretium, vel ob indecorum à Chriſtianiſmi genio aliena ſint. III. arg. Quod eæ fruſtra divinæ, adeoque abſolutiſſimæ Domini inſtitutioni adiectæ reperiantur. Signorum natura. Cærimonias baptiſmi ſigno afficere potius, quam prodeſſe.

IAm ita expunctis his duodecim actibus, quos Bellarminus in Latinarum baptiſmi cærimoniarum cenſu repoſuit; ſupereſt quærendum de decem reliquis ritibus, an ij vere ſint, quod Catechiſmus Tridentinus, & alij plerique earundem partium Theologi affirmare non dubitarunt, ab Apoſtolis, Apoſtoliciſque viris traditi. Sunt autem hi ritus, quo eos ordine Bellarminus diſponit, I. Signum crucis in fronte & pectore. II. Exorciſmus. III. Exſufflatio. IV. Narium & aurium ex Saliva contactus, cum Eppheta. V. Salis guſtatio. VI. Vnctio ex oleo in pectore, & ſcapulis. Atque hi quidem ſex primi ritus tinctionem ipſam præcedunt, qua neophyti proprie baptizantur. Qui vero eandem comitatur unicus eſt, VII. Conſecratio aquæ baptiſmalis. Qui denique ritus jam peracto baptiſmo

Cap. IV. ptiſmo fiunt, ij tres omnino ſunt. VIII. Vnctio chriſmatis in vertice. IX. Cereus accenſus, qui neophyto geſtandus datur. X. denique veſtis candidæ indumentum.

Nos vero in hac diſputatione ita verſabimur, ut hos ritus Apoſtolicæ non eſſe originis probemus priùs omnes univerſim ac confertim ſimul ſumptos; tum ſingulos ſeorſum conſideremus, & quo quiſque poſt Apoſtolos ſeculo exortus ſit, quoad quidem id à nobis præſtari poterit, haud ſegniter inveſtigemus.

Ac ut à priori illa parte incipiamus, hanc in primis tam denſam conſertamque tam multorum, tamque inter ſe diſſimilium rituum, ut ſic dicam, Sylvam uni ſacramento Apoſtolos aggeſſiſſe, neſcio an quiſquam, qui Apoſtolicæ doctrinæ genium vel leviter deguſtarit, facile ſit conceſſurus. Repugnat primo rerum ipſarum ingenium, & multiplicitas. Ingenium dico; quod cum cultus Eccleſiæ Chriſtianæ ſit ſpiritualis, & quædam Dei in ſpiritu & veritate adoratio, ac ut ſapientiſſime loquitur Paulus λογικὴ λατρεία *rationabile obſequium*, eoque potiſſimùm Chriſtianiſmus à Iudaiſmo diſcrepet, quod hic in rerum ſignis plurimum verſabatur, abſurdum videtur, ut ipſe Eccleſiæ aditus tam multis rerum corporearum ac elementarium formis atque ſimulacris, ut ſic dicam, obſeptus & obumbratus occurrat, ut in ipſa Moſis diſciplina haud facile ritum reperias, pluribus involutum figuris, quam hic eſt Latinorum baptiſmus. Sed & multiplicitas rerum tam inter ſe diſſitarum ſalis, olei, balſami, ſputi, & cæterorum, quæ diximus, non parum videtur à Chriſti Evangelio abhorrere, qui redundantes apud Moſem ritus reſecuit, & pietatem in pauca contraxit, mole quidem exigua, re verò & virtute immenſa, nobilemque & expeditam divini cultus rationem ſuis tradidit; quo nonnulli ſcriptores illud ex Iſaia à Paulo uſurpatum referunt, *verbum breviatum fecit Dominus ſuper terram.* a In altero certè novi fœderis ſacramento duo fateor, ſed apta inter ſe & cohærentia atque ad unum, nempe alimentum ſpectantia, *panem & vinum* inſtituit. Auguſtinus prudenter obſervavit: *b Scire te volo* (inquit) *Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſicut ipſe in Evangelio loquitur, leni jugo ſuo nos ſubdidiſſe, & ſarcina levi; Vnde Sacramentis numero pauciſſimis, obſervatione faciliimis, ſignificatione præſtantiſſimis ſocietatem novi populi colligavit; ſicuti eſt baptiſmus Trinitatis nomine conſecratus, communio corporis & ſanguinis ipſius, & ſi quid aliud in Scripturis canonicis commendatur.* Hoc in cenſu vix eſt, ut illa cærimoniarum baptiſmo à Latinis aggeſtarum moles locum habere poſſit. Huc & illud accedit, quod ſpecies quædam in his adhibeantur Chriſtianiſmi rationi parum conſentaneæ, qui cum eſſet longè latéque per omnes orbis partes diffundendus, non videtur decuiſſe balſamum, rem apud pleraſque gentes peregrinam, & magni, ut rara eſſe ſoleat, pretij: ad noſtræ plebis Sacramenta adhiberi. Iudæorum gentis arctis unius Palæſtinæ finibus concluſæ, alia ratio fuit. Quorum Sacerdotale unguentum etiam ex balſamo conſtabat, quod id non quotidie, ſed raro, & in

a Rom. 9. 28

b Aug. ep. 118. c. 1

& in uno templo, non in plurimis, & in unius tantum Pontificis, non in omnium fidelium unctione, & ſacris uſurparetur. Chriſti vero hic, ut in cæteris, divina ſapientia elucet, qui ſacramentis Eccleſiæ Catholicæ, id eſt per univerſum orbem diffundendæ, ea elementa delegit, quæ ubique obvia & familiaria eſſent, aquam, panem, & vinum, ſic, ut eiſent ubique, quod decebat, *obſervatione* (ut ait Auguſtinus) *facillima.* Iam quædam etiam ſunt in his Latinorum cærimoniis, quæ à Sacramentorum ratione aliena eſſe videntur; quale eſt, quod ſaliva nares & aures catechumeni tangunt. Neque ſi Chriſtus ſemel atque iterum lutum ac ſputum ad curandos miraculo homines duos, cæcum unum, alterum ſurdum adhibuit; *c* eo fit, ut ſaliva ad ordinarium, & quotidianum, & omnium fidelium commune Sacramentum transferri decore poſſit. Potius putaverim ad reverentiam Domini miraculis debitā pertinere, ne res ab eo in illis adhibitas nos in communibus vitæ, vel Eccleſiæ officiis uſurpemus. Sui rebus miraculoſis uſus ac fines ſervandi, ut qui ad alia adhibet, iis abuti potius, quam uti videatur. Quo & illud pertinet, quod eadem illa voce *Ephpheta, adaperire*, qua Chriſtus ſurdo auditum repræſentabit, *d* ipſi in his ſuis cærimoniis catechumenos affantur; & quod Chriſtus dum Apoſtolis Spiritum Sanctum daret, inſufflaviſſe dicitur, eo ipſi exiſtimarunt ſibi quoque quos initiant, in eos eſſe inſufflandum. Neque illud ſane ſatis grave, ſatisve religionis dignitati conſentaneum videtur, quod Pontificem & duodecim Presbyteros oleum & chriſma halitu ſuo veluti fovere atque animare in his ſacris videmus. Poſtremo iſta, qualiacunque de cætero ſint, inſtitutæ a Domino aquæ & tinctioni, non modo fruſtra, ſed etiam perperam & abſurde adjici videntur. Ac fruſtra quidem. Quæſo enim quis iſtorum in hoc myſterio uſus eſt? An ut ea efficiant atque operentur, quæ piis à Domino in hoc ſacro præſtari credimus? Sane ea eſt Latinorum in iis peragendis oratio, eæ preces, ac voces, vt hujus Sacramenti effectus inde pendere, ac in ipſis propemodum totus ſitus eſſe videatur. Atqui vel ipſi hanc eſſe ſuam de iſtis fidem ſtrenue negant; dum fructus quicumque ex hoc Sacramento percipiuntur, eos uni baptiſmo, ſive tinctioni tribuunt, *& in nobis baptiſmi virtute effici* docent ac probant; *e cærimonias* vero tradunt *imaginem & ſignificationem earum rerum præ ſe ferre, quæ in Sacramento geruntur, eoque fine ex auctorum mente atque inſtituto adhiberi, ut Sacramentum maiori cum religione ac ſanctitate adminiſtretur, ac veluti ante oculos ponantur præclara illa & eximia dona, quæ in eo continentur.* Eſto ergo quod volunt; cærimoniæ, non ad efficiendum, quod Sacramenti proprium eſt; ſed tantum ad ſignificandum adhiberi credantur. Ne ſic quidem fiet, ut non fruſtra adhibeantur. Quid enim? An non ipſum aquæ traditum à Chriſto Sacramentum, ſignum & imago eſt rerum, quæ eius virtute in baptizatis efficiuntur? Atqui præterquam quod id nos docet *Sacramenti* nomen, quod apud Chriſtianos ſacrum ſignum eſt; an non res ipſa clarè apertéque loquitur? Per baptiſmum peccato-

CAP. IV.

c Marc. 7. 34.

d Ioan. 20. 22.

e Catech. Trid. de Bapt. p. 105. a. b.

Cap. IV. rum remiſſionem, & ſanctificam Spiritus gratiam percipimus. Vtrumque beneficium aqua, delectum à Domino elementum, ita perſpicue ſignificat, ita ut ſic dicam, graphice depingit, & ob oculos ponit, ut ne cogitari quidem poſſit quicquam ad hanc rem aptius, atque appoſitius. Quis enim neſcit aqua & ſordes elui in natura, & Spiritum Sanctum ſignificari in Scriptura? Nihil ergo neceſſe fuit ad ſignificandam vel peccatorum noſtrorum purgationem, vel Sancti Spiritus ad nos conſolandos & ſanctificandos vim atque efficaciam alias prẹter aquam, imagines adhibere. Hæc abunde una præſtat quicquid hoc in negotio adumbrari nobis & ſignificari utile eſt. Neque ego ſatis capio, qui venerit in mentem hominis Chriſtiani ſuſpicari aliquid Chriſti inſtitutis vel ad rem ipſam, vel ad ſpeciem & ornatum deeſſe. Si quis præſtantiſſimi alicuius artificis operibus aliquid de ſuo adjicere aggrediatur; nonne hoc omnes ad eius iniuriam pertinere putabunt? quem ſcilicet alicujus vel imperitiæ, vel certè ſocordiæ ac negligentiæ arguit ipſa operis ab eo perfecti emendatio? Quantò magis decebat mortales homunciones à Chriſti Domini abſolutiſſimis ac diviniſſimis operibus manum abſtinere? Nihil enim iis vel addi, vel detrahi poteſt ſine auctoris contumelia. Fateor aliam fuiſſe eorum mentem, qui hæc additamenta vel primi invenerunt, vel à primis tradita acceperunt. Sed eorum quodcunque fuiſſe conſilium dixeris; factum certe vix ab aliqua temeritate atque incogitantia defendi, purgarique poteſt, qui divinis Chriſti inſtitutis ſua aſſuere non dubitarunt. Quod verò Latini putant Chriſti hac ratione Sacramentũ *maiori cũ religione ac ſanctitate adminiſtrari*, in eo, ut mihi quidem videtur, vehementer errant. Non enim cæcus iſte animi ad rerum pompam ſtupentis pavor & inanis admiratio, qualem ferè parit multiplex iſte ſacrorum apparatus, verè religio eſt; Verius ſuperſtitionem dixeris, vel humanum certe affectum. Vera religio eſt Domini ſui inſtituta arctè complecti; ea ſola amare; in iis conquieſcere; nihil exoticum, aut peregrinum deſiderare. Quod denique innuunt ſuis illis cærimoniis lucem iis addi, quæ in ipſo Sacramento continentur, eaque hoc modo nobis velut ante oculos poni; rem ego longè aliter, imo plane contra, ſe habere exiſtimo. His enim additamentis, non modo non ornari aut illuſtrari, ſed etiam obſcurari & corrumpi Sacramentum facile perſpicies, ſi modo rem ex veris paulo attentius conſideraveris. Signorum hæc omnino vis ac ratio eſt, ut cuius rei gratia ſunt inſtituta, eam quam clariſſimè, quamque facillimè ac expeditiſſimè ſignificent; ac intuentis animo citiſſime veluti præſentem ſiſtant. Id verò non aliter commodius præſtant, quam ſi ſimpliciſſima ſint, & ab omni exotica apparatu libera & abſoluta. Ita quibus in ſcribendo litterarum characteribus utimur, ij quo ſimpliciores ſunt, eo meliores, & ad legendum commodiores ſunt: Si aliud eis præter ſimpliciſſimas illas, quibus conſtant, lineolas appinxeris, ac de tuo ingenio formulas, quantumvis elegantes adjeceris, vel inſerueris; næ tu ſcripturam, non ornaveris, ſed vitiaveris. Stultos

fortaſſe

fortaſſe & aliud agentes tuæ illæ artes delectabunt: lectores ad unam, quam agunt, rem attentos moleſta mora offenderit. Eadem eſt Sacramentorum, quæ & ipſa ſigna ſunt, ratio. Quo ſimpliciora, eo ad rem noſtram aptiora ſunt. Qui iis de ſuo alia præter ea quæ ſunt ab auctore inſtituta, addunt, eo ipſo efficiunt, ut ad ſignificandum ineptiora ſint. Aliena animum à veris & genuinis, quibus ſolis intentos eſſe nos decet, avocant & avertunt: ad ſe trahunt, ac tenent. Ita, ne longe abeamus, tuum illud in noſtræ initiationis Sacramento oleum, tuum chriſma, ſal, exorciſmi, cæteræque tuæ rerum adſcititiarum pompæ mentes Catechumenorum tuorum feriunt, affixaſque ſic tenent, ut de aqua Dominica vix cogitent: certe non ea attentione, eoque ſtudio cogitent, quo tantum myſterium dignum erat: cumque ad eam ventum eſt, obverſans adhuc animo tam multorum, quæ illis ſtatim objecta ſunt, imago ac ſpecies impedit, ne ſalutare illud Domini ſymbolum intelligant, ne-ve in eius meditatione, quantum ſatis eſt immorentur.

Hæc & alia hujus generis (neque enim omnia commemorare neceſſe eſt) efficiunt, ut ab omni veri ſpecie alienum ſit, quod Latini fingunt, Apoſtolos ſcilicet, viros graviſſimos ac ſapientiſſimos, &, quod caput eſt, divinos, laciniosam illam tam multarum cærimoniarum appendicem, quæ nunc apud Papæ communionem ſolennis eſt, baptiſmi ritui à Domino ſuo inſtituto adjeciſſe; niſi aliud certis ac evidentibus planeque ineluctabilibus argumentis demonſtretur. Nullum autem aliunde clarius, aut certius haberi poteſt ad hanc quæſtionem definiendam argumentum, quam ex ſacris ac divinitus inſpiratis & ipſorum Apoſtolorum & Evangeliſtarum libris.

CAPUT V.

Argum. IV. novitatis rituum à Ioannis, V. ab Apoſtolorum baptiſmo ductum. VI. à Chriſti mandato credentes baptizare ſimpliciter, non autem ungere, ſputo contingere &c. præcipientis; quorum nihil baptizandi *vox ex communi Iudæorum uſu, ſed ſolam ex aqua tinctionem ſignificabat.*

ILlic in ipſo Evangelii limine Ioannis baptiſmus occurrit in Iordanis aqua miniſtratus, quo & ipſe fidei noſtræ princeps Chriſtus tingi voluit. Ad myſterium præter aquam, nulla alia ſpecies adhibita eſt; non ſal, non oleum, non balſamum; nihil cæterorum elementorum, quæ ſub Moiſe in illius gentis ſacris erant familiaria. Et erat tamen Ioannes ſub lege, quanquam Chriſto iam de proximo imminens; veluti quoddam crepuſculum inter ſuperioris noctis tenebras, & mox exorituri Solis iubar; Moïſe fateor, lucidior; Chriſto tamen obſcurior. Qualis ipſe, talis quoque eius diſciplina; ut Moſaïcâ ſimplicior; ita Chriſtianâ ſpiſſior. Non ergo Ioannis baptiſmus noſtro pu-

CAP. V. rior, & ab elementis liberior. Atqui noſtro longè fuerit liberior, ac ut ſic dicam, defæcatior, magiſque ſpiritualis, qui uno aquæ elemento conſtat ſcilicet; cum noſter, vel ut veriùs loquar, Latinorum, baptiſmus neſcio quot alio deſideret, oleum, balſamum, & ex utroque mixtum chriſma, ſalivam, ſal, cereum, candidam; adhæc moroſiſſimas plurium rituum ambages. Ita ne Chriſtus quæ retro ſubtilia erant, ſpiſſavit? quæ lucida, infuſcavit? quæ ſimplicia & ſolutiſſima, elementis tot ad unum adiectis implicavit, atque interpolavit?

Neque à Ioannis lavacro Apoſtolicum diſceſſit, quo Chriſto in terris verſante diſcipuli ab Apoſtolis tingebantur; quod ipſum quoque ex aqua mera fuiſſe conſtat, mixturæ Latinæ planè expers. An eſt credibile Spiritum ad hoc è cœlis deſcendiſſe, ut Chriſti diſciplinam terræ arctiùs affigeret; & præter aquam illam Ioannis & Apoſtolorum priſtinam, candidatos ſuos oleum & balſamum & lanam aut linum, & ſal & ceras ad initiationem ſuam emendicare apud hanc terram cogeret? Repugnat Paracleti ingenium; repugnat ſedes, unde ad nos delapſus eſt; non ut terræ immergat, & terrenis affigat, ſed ut in cœlum evehat.

Sin eſt aliter, cedo divinas tabulas. Demonſtra ex iis, quod tu facis, idipſum Apoſtolos poſt Magiſtri diſceſſum factitaſſe. Non potes. Nihil in omnibus novi teſtamenti libris occurrit, unde appareat oleum & balſamum, & cætera quæ uſurpas, fuiſſe ab Apoſtolis in hoc adminiſtrando Sacramento adhibita. Quod ut clare intelligatur, loca inſpiciamus, in quibus baptiſmi Chriſtiani vel inſtitutio, vel adminiſtratio à ſacris ſcriptoribus commemoratur. Chriſtus quadrageſimo poſt reſurrectionem die in cœlum diſceſſurus, cum Apoſtolos juſſiſſet *ire* *& docere omnes gentes*, de baptiſmo ita continenter præcipit, *f baptizantes eos in nomine Patris, & Filii & Spiritus Sancti.* Baptizare jubet; non jubet oleo & balſamo inungere, vel ſaliva aures & nares tangere, vel ſal guſtandum porrigere, vel quicquam eorum, quæ tu præter baptiſmum facis, facere. Neque eſt, quod dicas Chriſtum hæc *baptizandi* vocabulo complexum eſſe; qualiter apud vos in ſermone communi ſolenne eſt hoc eodem verbo, illa omnia ſignificare. Fateor vos ita uſurpare, & merito quidem, quorum ſcilicet hic antiquus eſt, & omnibus etiam exteris notus uſus, ut hoc Sacramentum non aliter (quatenus quidem licet) quam his adhibitis adminiſtretis, vel plene & perfecte in Eccleſia adminiſtrari putetis. Cum enim Sacramenti hæc apud vos ratio jam pridem ſit, ut id non ſola tinctione, ſed etiam iis cærimoniis, veluti partibus quibuſdam ſuis, tametſi non eſſentialibus, conſtare cenſeatur, non abſurde profecto, ſed dogmati veſtro conſentanee totum ritum, tametſi ex rebus diverſiſſimis, conflatum partis ejus, quæ eſſentialis eſt & principalis nomine ſignificatis, tropo in Dei & hominum ſermone familiari. At res, cum Dominus iſta præciperet plane aliter habebat. Illo enim tempore βαπτίζειν de ritu ſacro neque di-

f Matth. 28. 19.

cere, neque dictam intelligere, quiſquam Iudæus aliter poterat, quam de tinctionis, merſionis, aut affuſionis actu. Ratio clara eſt; quod nullus hactenus apud eam gentem ritus vel inſtitutus, vel factitatus, vel fando auditus fuerat, qui alia re, quam merſione aut tinctione conſtaret. De oleo, de balſamo, de ſaliva, de cæteris, quæ vos factitatis omnia ad illam diem indicta inauditaque erant. Notus erat Apoſtolis, utpote Iudæis, baptiſmus gentis ſuæ, quo proſelytos ex Nationibus ad religionem ſuam admittebant. Iiſdem cognitiſſimus erat Ioannis baptiſmus; ſed uterque non alio, quam tinctionis actu conſtans. Sciebant & quem diſcipulis Chriſto nomina dantibus ipſi hactenus miniſtraverant; ſed ipſum quoque congenerem, id eſt quem aqua ſola perficiebant. Quæ cum ita ſint, abſurdum eſt putare aliud, quam tinctionem vel Chriſtum ſignificaſſe, vel Apoſtolos intellexiſſe, quo tempore hoc ab eo baptizandi præceptum acceperunt. Neque enim fas eſt ſuſpicari Chriſtum præſertim in graviſſimo totius Chriſtianiſmi negotio, ea verbis quæ præcipiens uſurpabat ſignificare voluiſſe quæ neque ab Apoſtolis, quos alloquebatur, neque ab vllo mortalium ex ullo eius ſermone intelligi poſſent. Siquid in ſuo Sacramento proprium ac peculiare fieri ab eo actu diverſum, voluiſſet, quem omnes *baptizandi* verbo ſignificari intelligebant, id profecto clare ac plane eſſet elocutus: Qualiter ab eo diſerte expreſſam videmus novam illam quam tinctionis hujus ſuæ edebat, propriam ac peculiarem formam, ut ea ſcilicet fieret *in nomine Patris, & Filii & Spiritus Sancti*; quod, ut omnes confitentur, non modo à Iudæorum, ſed etiam à Ioannis baptiſmo abfuit. Oleum ergo & balſamum & ſalivam, & ſal, & cætera, quæ ab illis omnibus ſuperioribus, & notis baptiſmis æque aberant, ſi Chriſtus ſuo addi de novo voluiſſet, ea profecto non minus diſerte expreſſiſſet, quam quæ de lavacri Chriſtiani uſurpanda deinceps forma præcepit. Cum ergo Chriſtum nihil huiuſmodi vel dixiſſe diſerte, vel leviter ſaltem innuiſſe videamus, ſed ſimpliciter præcepiſſe Apoſtolis, ut quos è gentibus docuiſſent, eos in nomine Patris, & Filii & Spiritus Sancti baptizarent, omnino conſtituendum eſt, proque certo & indubitato habendum nihil eum aliud in baptiſmo ſuo ab Apoſtolis fieri præcepiſſe, niſi id unum, quod *baptizandi* verbum ſenſu apud omnes Iudæos recepto ac noto ſignificabat, ut illi ſcilicet aqua tingerent quoſcunque ſuæ religioni initiarent; de unctione, oleo, balſamo, & cæteris Latinorum ritibus nihil vel edixiſſe vel etiam cogitaſſe Neque aliud in his Chriſti verbis intelligunt Patres, etiam ii quorum temporibus plura iam irrepſerant, quam mera ex aqua tinctio. Hilarius ad hæc Chriſti verba, g *Primum* (inquit) *docent omnes gentes; deinde doctos intingunt aqua. Non enim fieri poteſt, ut corpus baptiſmi recipiat Sacramentum, niſi ante anima fidei ſuſceperit veritatem.* Præceptum hic à Domino baptiſmi Sacramentum non aliter definit, quam *intingi aqua*, in nomine ſcilicet Patris, & Filii & Spiritus Sancti. Hieronymus hæc Hilarii tanti fecit,

CAP. V.

g Hilar. in Matth. Can. 33. pag. 602.

CAP. VI. ut ea ne apice quidem ullo immutato in commentarium ſuum tranſcri-
b Hiderſ. in Matth. Li.4. Extr. fol.40. E. T. 9 pſerit. *b* Sic etiam Chriſtianus Druthmarus, homo noni ſeculi; *i Baptizantes*, inquit, *id eſt lavantes; quia ſicut à foris, ita interius mentem lavat, & ideo cum tali elemento res agitur.* Ne ipſi quidem Latinorum
i Druthm. in Matth. c. 28. 19. graviſſimi quique & celeberrimi interpretes aliter hæc Chriſti verba accipiant. Maldonatus *k* obſervat βαπτίζειν *Græcis ſignificare aqua mergere, lavare, abluere, ac ut Tertullianus vertere ſolet, tingere. Itaque* (in-
k Maldon. in Matt. 28.19. quit) *ipſa verbi proprietate Sacramenti materia declaratur, aqua baptiſmum confici debere.* Et paucis interjectis rem firmat eo, quod Apoſtolos conſtet *nunquam aliter, quam aqua baptizaſſe.* Ille in hoc uno pedem figit. De oleo, balſamo, ſale, & ſputo ſuorum nihil eo loco olfecit, tametſi in noſtros & ſæpe alias & hoc ipſo in loco præter omnem modum, ac pene ad rabiem *ſævus & truculentus.*

CAPUT VI.

Argum. VII. à conſtanti Lucæ in Actis & cæterorum divinorum ſcriptorum in aliis libris novi teſtamenti, de his ritibus ſilentio, ubicumque de baptiſmo verba faciunt Refellitur Valdenſis ad hoc argumentum cavillatio.

ATque hæc quidem Domini Chriſti de baptiſmo lex eſt. Nunc de ejus adminiſtratione videamus. Apoſtoli vero cum Sacramentum credentibus ex hac ipſa lege miniſtraverint, dubitandum non eſt, quin quem illa *baptizandi* vocabulo ſignificat, tinctionis ex aqua actum, eum ipſum diligenter uſurpaverint, quoties credentes in Chriſti diſciplinam initiabant. Ac tametſi ipſum *baptizandi* verbum & à nobis expoſita rerum ex ordine ſeries id ſatis ſuperque demonſtret, non pigebit tamen unum & alterum ex Apoſtolorum Actibus locum afferre, quo
l Actor 8.36. 37. 38. idem luculentiſſime comprobatur. Narrat enim Lucas *l* Philippum ex ſingulari Dei providentia ad Eunuchum Reginæ Æthiopum, cum ille Hieroſolymis in patriam rediret & in curru ſedens iter faceret, acceſſiſſe, eumque de Chriſto Ieſu ita diligenter & efficaciter docuiſſe, ut ad fidem mirabiliter converſus, *cum forte ad aquam quandam veniſſent*, e veſtigio ſine mora baptizari expeteret; & cum Philippus annuiſſet, *deſcendiſſe utrumque in aquam*; atque ita Æthiopem à Philippo fuiſſe baptizatum.
m Act.10.47. Alter huius geminus in eodem libro locus occurrit, *m* in quo cum Petrus Cornelium Centurionem, & eius familiam, eo quod Dei Spiritu
n Act.10.47. repente eſſent afflati, Chriſto incunctanter eſſe initiandos definit, *n Numquid aquam* (inquit) *quis perhibere poteſt, ut non baptizentur hi, qui Spiritum Sanctum acceperunt, ſicut & nos?* Quorſum unam aquam memorat, ſi aliorum præter eam in baptiſmo fuiſſet uſus? Id ipſum Paulus ſatis innuit, cum Sacramentum, quo initiati ſumus in Chriſtum,
o Tit. 3. 5. vocat *lavacrum regenerationis*: *o* ad aquam, qua in baptiſmo abluimur, aperitiſſime alludens. Idem Petri ſenſus, quo loco vim illam ſalutarem

ac

ac vivificam, qua per baptiſmum ſalvamur, ab ipſo Sacramenti elemento diſtinguens, negat baptiſma, quo ſalvamur *eſſe depoſitionē ſordium* p *carnis*: ſignificans fruſtra nobis aqua baptiſmali ſordes carnis elui, niſi & animorum vitia tollantur divina Spiritus virtute, quæ una cum aqua præſto ſemper adeſt Chriſti baptiſmum digne ſuſcipientibus. Ex his nemo non intelligit in cæteris omnibus locis in quibus ſacri ſcriptores de credentium in Chriſtum initiatione verba facientes *baptizandi* verbum uſurpant, eum omnino actum ſignificare, quo qui initiatur, aqua tingitur, ut cum Petrus credentibus Iudæis, & quid facerent rogantibus, q *Baptizetur* (inquit) *unus quiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti*: & quod apud Lucam ſequitur, *qui ſermonem receperunt, baptizatos eſſe ad tria millia*. Neque deinceps aliter intelligendum, quod idem tradit, r Samaritanos viros ac mulieres ad fidem Chriſti prædicatione Philippi converſos, & inter eos ipſum etiam Simonem fuiſſe *baptizatos*: & mox capite ſequenti Paulum ab Anania *baptizatum*, s & alibi in ſequentibus t Cornelium & familiares Petri juſſu fuiſſe *baptizatos*. Eodem quoque ſenſu dicit, *Lydiam purpurariam & domum ejus à Paulo eſſe baptizatam*, & Philippenſis carceris cuſtodem ab eodem *baptizatum* una cum omni domo ſua, & multos Corinthiorum, cum ad Pauli prædicationem credidiſſent, fuiſſe itidem *baptizatos*. Neque aliter capienda Pauli mens, ubi negat v quemquam Corinthiorum à ſe *baptizatum* eſſe *præſtet Criſpum & Cajum, & Stephanæ domum*: & alibi quoties quidem de initiationis in Chriſtum noſtræ Sacramento id verbum uſurpat: Vt verbi gratia cum nos affirmat x *in Chriſti morte baptizatos*, & *Chriſtum induiſſe quicumque baptizati ſumus*. Non ergo ex Apoſtolorum adminiſtratione magis quam ex Chriſti lege apparet ullum aliud præter aquam adhibitum fuiſſe in Sacramento noſtræ initiationis elementum. Aquam enim fuiſſe, qua credentes vel baptizandi, vel baptizati eſſe dicuntur, hæ nos Scripturæ, ut demonſtravimus, apertiſſime docent: oleum, balſamum, chriſma; ullum denique aliud ſymbolum in eo ſacro adhibitum fuiſſe, neque hæc, neque ulla alia divinæ Scripturæ loca uſpiam innuunt: nedum ut clare edant, aut ſignificent. Neque hic audiendus Valdenſis. Is enim Vicleſo iſtos, quorum exempla attulimus, ſine chriſmate, oleo & cæteris cærimoniis baptizatos fuiſſe inde argumentanti, quod in eorum baptiſmo non legatur apud Scripturas chriſma, vel oleum, vel aliud huiuſmodi fuiſſe adhibitum; is inquam Valdenſis reſpondet y *in baptiſmatis nomine contenta fuiſſe ſingula tunc requiſita, ſicut & nunc. Nec enim* (inquit) *chriſma, aut renuntiationes, aut interrogationes nunc dicimus, ſed cuncta in una appellatione baptiſmum*. Sed nos huius cavillationis vanitatem iam inde aperuimus, quod ſacrorum ſcriptorum plane alia olim fuerit, quam nunc Latinorum eſt, ratio. Baptiſmum enim ſolennem cum cærimoniis prædictis apud illos adminiſtratum fuiſſe, nequaquam conſtare: apud hos, nunquam aliter celebrari ex omnibus ipſorum libris æque apud omnes notum compertumque

CAP. VI.
p 1. Pet. 3. 21.
q Acto. 2. 38. 41.
r Acto. 8. 12. 13.
s Ibid. cap. 9. 18.
t Ibid. ca. 10. 47. & cap 16. 14. 15. 33. & cap. 18. 8.
v 1. Cor. 1. 14 15.
x Rom. 6. 3. Gal. 3. 27.
y Vald. Doctrin. Lib 6. cap. 45. ann. 46. fol. 166, col. 2.

Cap. VI. tumque eſſe, ac ſolem meridie lucere. Itaque non eſſe mirandum, quod baptiſmi nomine cærimonias ab illis quoque, tametſi non nominatas, comprehendi omnes facile intelligant; Scriptorum divinorum diſparem eſſe rationem, qui cum obſervantiſſimi fuerint legum ſibi à Domino traditarum neque vero aliam ab eo de baptiſmo legem acceperint, quam quæ ſupra à nobis recitata eſt de baptizandis aqua credentibus, eos non eſt credibile aliquid præter eam novaſſe; multo vero minus tam ſpiſſa cærimoniarum congerie ſummam ritus à Domino inſtituti ſimplicitatem violaſſe; ut expoſita ſupra à nobis ejusdem rei argumenta mittamus. Huc accedit, quod iſta apud Latinos ſolennia, tametſi ſolo baptiſmi nomine apud eos ſæpe comprehendantur, nonnunquam tamen ab eorum ſcriptoribus, etiam in ipſis hiſtoricis narrationibus diſerte memorantur, vel omnia, quod fit rarius, vel certe nonnulla, quod multo crebrius occurrit. Et quæ de hoc genere ſingulis Chriſtianiſmi temporibus jam olim in uſum recepta erant, non ideo quod eſſent ſolennia, nuſquam apud ſcriptores proprie, diſerteque nominantur. Imo ne eorum quidem memoria periit, quæ in uſu jampridem eſſe deſierunt. Si ergo iſtæ cærimoniæ, quas nunc Latini in baptiſmo factitant, jam à principio eodem ab Apoſtolis loco obſervabantur; qui quæſo, accidit, ut earum nulla, quantumvis tenuis memoria ſuperſit in tam multis primorum Chriſti diſcipulorum libris, qui toti de religione Chriſtiana, ejusque cultu ac ritibus in Canone habentur? Quam multa ſunt in iis de rebus multo minoris momenti diligenter, neque uno in loco ſcripta? ut quæ de virorum & mulierum in ſacris conventibus habitu diſſerit Paulus? de ordine & modo, quo Prophetas verba apud plebem facere deceret? de olei ad valetudinem infirmis reſtituendam uſu? deque aliis nonnullis, quæ nihil neceſſe eſt referre? Atqui hæc temporaria erant, neque ultra Apoſtolorum ſeculum diu manſura. Suas Latini cærimonias in Eccleſia tamdiu celebratum iri pertendunt, quamdiu hæc in terris ſupererit. Denique illud quoque hic obſervandum venit, longe etiam eſſe eorum ſcriptorum rationem, qui res longo jampridem uſu vel in Eccleſia, vel in Republica conſtitutas narrant: aliam eorum, qui rerum origines, ipſaque principia, & quidem eo ipſo, quo illæ naſcuntur tempore, deſcribunt. Illos, qui res tractant omnibus notas, ſatis eſt vocabulis uſitatis ritus, religiones, & cætera hujusmodi ſignificare: nihil neceſſe eſt ea ſigillatim operoſius deſcribere: Hos vero, qui nova quædam & hominibus antea ignota tractant: quis non videt neceſſario debere explicare diligentius, quænam iſta & qualia ſint? Nam ſi hæc perinde ut illa, uno tantum verbo indicare, imo ne indicare quidem, ſed potius tegere & involvere velint; dici non poteſt, quantam hæc negligentia caliginem legentibus effundat. Iam ſacros novi fœderis ſcriptores in hoc ſecundo genere verſari, nemo eſt, qui neſciat. Scribunt enim Chriſtianiſmi origines; cujus incunabula aureolus Lucæ

libellus

libellus complectitur. Ergo fatendum eſt, ſi vel hoc unum eſſet, decuiſſe eum inprimis vel ad vitandam illam, quam dixi, obſcuritatem, ea vocabula explicare ac definire, quo ad ſignificandos recens à Domino Chriſto inſtitutos ritus in ignoto cæteris illius ſeculi hominibus ſenſu uſurpare fingitur. *Baptiſmi* vocabulum & Græcis, & præſertim Iudæis Græciſſantibus notiſſimum erat, apud quos vulgo non aliud ſignificabat, quam religioſæ cujusdam tinctionis ritum; quo qualique & Iudæi jamdudum ſuos proſelytos, & Ioannes nuper ſuos diſcipulos initiare ſolebant. Lucam ergo hoc ſenſu *baptiſmi* vocabulum ad rem Chriſtianam transferre nihil vetabat, cujus his uſus nullam lectoribus ejus ſui allaturus erat obſcuritatem. Si vero Lucas, & cæteri novi teſtamenti ſcriptores *baptizandi* verbo id ſignificant, quod voluit Valdenſis, id eſt hominem, non aqua tantum tingere, aut mergitare, ſed eius inprimis frontem & ſcapulas oleo inungere, aures & nares ſaliva tangere, & cætera facere quæ nunc à Latinis in baptiſmo ſolenni fiunt; fatendum eſt eos perperam & abſurde, locutos eſſe; ita nimirum, ut ab eorum, qui tum vivebant, nemine poſſent intelligi. Quis enim ſic loquentes eo ſeculo intelligeret, quo *baptiſmi* & *baptizandi* vocabula in publico ejus linguæ qua ſcribebant, ſenſu ſolum religioſæ tinctionis ritum ſignificabant? neque ullum prætérea iſtorum actuum, qui nunc apud Latinos obtinent? Cum autem ita ſcribere, ut à nullo eorum quibuscum vivis, poſſis intelligi, hominis ſit, non prudentis & candidi & ſinceri, ſed vel ſtulti, vel certe vafri, verſipellis & fraudulenti; nemo non videt neceſſario ſtatuendum eſſe Lucam & cæteros novi teſtamenti divinos ſcriptores, qui longiſſime ab his vitiis abfuerunt, plane aliter eſſe locutos, adeoque illis *baptiſmi* & *baptizandi* vocibus, quoties eas de Chriſtianæ initiationis negotio uſurpant, ſolum religioſæ tinctionis ritum ex vulgari & noto apud Iudæos & Græcos ſenſu, ſignificare: de unctione, chriſmatione, & aliis Latinorum illo adhuc ſeculo ignotis actibus minime cogitaſſe. Vnde valide concluditur iſtos actus divinæ ſcripturæ auctoritate plane penitusque carere: quorum ſcilicet nuſpiam alibi in toto novi teſtamenti volumine facta fuit à ſanctiſſimis ſcriptoribus mentio. Cur autem illi tam conſtanter hoc actus tacuerint, quoties de baptiſmo verba faciunt, nulla alia ratio idonea afferri poteſt, niſi quod eos, qui apud Chriſtianos ſcilicet nondum in uſu erant, neſciverunt. Nam ſi jam tam in omni credentium in Chriſtum initiatione, perinde ut nunc fit apud Latinos, uſurpabantur, & quidem vel ex Chriſti ipſius, vel certe ex Apoſtolorum lege, digna res erat, quæ commemoraretur, diſerteque explicaretur. Tinctionem quidem, quam vel ipſum baptizandi vocabulum ſatis per ſe ſignificabat, deſcribi accuratius nihil admodum neceſſe erat. Vnctionis ritum, ac ejus quidem, quæ non ſimpliciter ex oleo, ſed ex balſamo cum oleo commixto fieret, nemo negaverit memorandum fuiſſe; tum ob novitatem, tum ob peregrinitatem. Sed ut cætera mittam, quis non intelligit vereri debuiſſe

CAP. VII.

Cap. VII. buiſſe viros ſapientiſſimos ne ſuum hoc de tantis myſteriis ſilentium fraudi eſſet Eccleſiæ? ne homines ſcilicet, qui de iſtis nullam legiſſent in ipſorum libris ſyllabam, eo credere cogerentur à Chriſto quidem inſtitutam, & ab Apoſtolis factitatem illam credentium religioſam tinctionem, quam unam apud eos invenirent *baptiſmi* & *baptizandi* vocabulis toties ſignificatam? illa vero alia ex oleo & chriſmate ungere, & ſaliva tangere & ſal guſtandum præbere, & cætera ejuſdem generis, non Chriſti, non Apoſtolorum eſſe, quæ in horum ſcilicet diviniſſimis litteris nuſquam apparent? Hic metus ſi vel unus eſſet, ſacros ſcriptores profecto ſubegiſſet, homines & ſapientiſſimos, & noſtræ fidei ac ſalutis ſtudioſiſſimos, de iſtis vel ex profeſſo aperte ac diligenter docere, vel certe pauca obiter ſuis locis inſpergere, ne nos ipſorum hac in parte taciturnitas ad aliquid de Chriſti vel Apoſtolorum inſtitutis ſecius exiſtimandum compelleret. Atqui nihil noſtri illi auctores ſimile uſpiam feciſſe comperiuntur. Lucas naſcentis Hieroſolymis Eccleſiæ primordia narrat; Ejus inde primo Samariam, mox & Cæſaream, Antiochiam, Philippos, Corinthum, Athenas ad Ethnicos procedentis incrementa deſcribit. In his omnibus credentes *baptizatos*, id eſt tinctos, conſtanter dicit; Vnctum, chriſmatum, ſputo tactum, aliquo ſalis grano conditum iſtis locis neminem dicit. Quis tantum in ſcriptore ſocordiam ferat? Ipſa rem ſua novitas dici poſcebat. Neque enim in iſtis Ethnicorum urbibus, imo ne ipſis quidem Hieroſolymis tale quid unquam viſum fuerat, ut homines in veri Dei Chriſtique diſciplinam oleo & balſamo religioſiſſime ungerentur. Dixiſſet ergo Lucas, ſi factum eſſet. Quid, quod ne illic quidem ritus hujus meminit, ubi tradit noſtros Antiochiæ primum appellari cœpiſſe Chriſtianos? Male factum, quod obviam & expeditam nominis à chriſmate, ex Latinorum philoſophia rationem nimium, ſi iſtis credimus, flagitioſe tam opportuno loco diſſimulavit. Cæteros mitto, non minus quam Lucam in hac initialis myſterij parte obliviosos. Quod ergo tales viri tam multis locis, ubi de baptiſmo noſtro ſermo eſt, nihil de oleo, & chriſmate, & aliis hujus ſacramenti cærimoniis dixerunt, id pace Latinorum dixerim, clarum certumque argumentum eſt, iſta ſacrorum librorum ſcriptoribus plane fuiſſe ignota, neque adeo vel à Domino Chriſto, vel ab ejus Apoſtolis Eccleſiæ tradita.

CAPVT VII.

Refellitur quorundam Latinorum ſophiſtice ſuum oleum apud Paulum 2. Cor. 1. 21. & 1. Ioann. 2. 20. fruſtra quærentium.

SCio quoſdam Latinorum, ut ſuas illas cærimonias, ſaltem earum aliquas, in divinis novi fœderis litteris extare probent, quædam ſa-

cræ

erat illius Scripturæ loca ad eas referre; ut verbi gratia ad oleum, vel certè ad chriſma ſuum, quod ait Paulus z *Deum UNXISSE nos, & SIGNAVISSE*, & quod Ioannes dicit a *nos VNCTIONEM habere à Sancto*; quem locum Arcudius tam eſſe in rem ſuam diſertum putavit, ut ſcribere non dubitaverit, b *Ioannem Evangeliſtam unctionem Latini chriſmatis nonſemel in ſuis epiſtolis teſtari.* Sed illi nobis, dum ſic agunt, apertiſſimè illudunt. Hæc enim viros divinos de Spiritu, quem credentes à Deo in Chriſto accipiunt, dixiſſe clarum eſt; *ungendi* & *unctionis* vocabulis metaphorice ſumptis, non autem propriè & litteraliter pro corporea & materiali aliqua unctione; idque confeſſum eſt apud omnes ferè eruditos tum veteris tum recentioris memoriæ interpretes. Paulus quidem id ſibi mentis fuiſſe ipſe ſignificat, cum illa, quæ deſcripſimus elocutus continuo ſubjicit, *Deum nobis Spiritum dediſſe. Qui unxit nos Deus* (inquit) *qui & ſignavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus noſtris.* Hinc vero omnes vident, quam ille dicit *unctionem*, quod *ſigillum & pignus*, in *corde*, non in *carne* accipi, & *Spiritum* eſſe à Deo donatum, non *oleum*, aut *unguentum* ab homine illitum. Neque obſcuriora ſunt Ioannis verba. Quam enim ille unctionem ſignificet, apertiſſimè ibidem eloquitur, cum paucis poſt verſiculis, ait *eam quam accepimus, unctionem manere in nobis, noſque docere de omnibus*; quæ omnes ni fallor, vident vel de oleo Catechumenorum, vel de chriſmate dici nequaquam poſſe de *Spiritu* veriſſime & appoſitiſſimè dici. Ita Pauli locum interpretantur & veteres, & recentiores, etiam qui iis temporibus vixerunt, quibus jam irrepſerat in Eccleſiam unctionis ritus; Chryſoſtomus, c Theodoretus, d Theophylactus, e Oecumenius, f & qui ſub falſo Ambroſij nomine circumfertur, vetus Pauli interpres Latinus, g & Beda, h qui vice Auguſtini eſt, ex quo uno ille totum ſuum in Paulum commentarium confecit, & ex recentioribus Latinis Ioannes Gagnæus, i Gulielmus Eſtius, & alij. Ioannis in epiſtola eadem ratio eſt. Oecumenius quidem certe hanc ab eo memoratam unctionem de Spiritu Sancto accipit. * Siqui vero veteres hæc vel Pauli, vel Ioannis loca ad externam unctionem referunt, quæ ſuo tempore erat in uſu, eo nihil aliud volunt, niſi quæ his verbis ſignificata eſt ab Apoſtolis Spiritus Sancti gratia, eam ipſam quoque illo unctionis viſibilis ritu ſignificari, qui ſuo tempore in baptiſmo adhibebatur; Apoſtolos ritum in animo dum hæc ita ſcriberent, habuiſſe, nequaquam adfirmant, & ſiqui ita ſenſerunt, ij vehementer falſi ſunt. Tertullianus quidem, qui hujus olei primus ex Patribus meminit, ſi id putaſſet ab Apoſtolis eſſe traditum, non erat tantos auctores prætermiſſurus. Atqui non modo eos omittit, ſed & aliunde quam ab Apoſtolis profectam eſſe iſtam unctionem diſertè docet, k nimirum *de priſtina* (inquit) *diſciplina; qua ungi oleo de cornu in ſacerdotium ſolebant, ex quo Aaron à Moyſe unctus eſt.* Moſaïcam diſciplinam intelligi omnes vident. Quid inde opus erat unctionem iſtam acceſſere, ſi ejus auctores norat Apoſtolos? Certè ſi rei, qua conſtat cærimonia,

CAP. VII.
z 2 Cor. 1. 21 22.
a 1. Ioann. 2. 20. 27.
b Arcud. l. 1 c. 16. p 49. col. 1. A.
c Chryſ. Hom 3. in 2. ad Cor p. 530. d. e. 531. 1.
d Theodoret. in loc. Pauli.
e Theophyl. in loc. P.
f Occum. in loc P. p. 606. tota
g Ambroſ. in loc. P. p 1935. D.
h Bed. in loc. p 4. 9.
i Gagn & Eſt in loc. Pauli.
* Oecum. in 1. Ioann. 2. 20 27. p. 574. 575. b.
k Tertull de Bapt. c. 7.

Cap. VII. nomen metaphoricè ab Apoſtolo uſurpari, ſatis eſt ad hoc, ut cærimonia non tradita, ſed ſcripta in verbo Dei fuiſſe cenſeatur; fatendum eſt *ſcriptam*, non ἀγράφως traditam eſſe veterem illam mellis & lactis ad infantandos neophytos prægustationem; cujus ſcilicet vocabulum à Petro, ſed metaphorice poſitum in Scriptura occurrit, quo loco *nos* jubet *l rationabile ſine dolo lac concupiſcere.* Atqui ipſe ille Tertullianus hunc ritum, quem primus quoque memorat, negat à Scripturis, ait *m à traditione eſſe.* Baſilius de unctione eadem cenſet, *n Olei* (inqui) *unctionem quis ſermo ſcriptus docuit?* τὴν δὲ ἐλαίου χρῖσιν τίς λόγος γεγραμμένος ἐδίδαξεν; Ex nova Latinorum dialectica facile erat hæc interroganti Baſilio, verba illa Pauli ex altera ad Corinthios ſcripta epiſtola reponere, *Deus eſt, qui unxit nos & ſignavit.* Iacobus de Vitriaco, non ignobilis de ſeculo XIII. ſcriptor, tradit *o* Iacobitas, Chriſtianiſmi ſectam longè latéque per terras Orientales ſparſam, *hunc ſervare morem, ut parvulos ſuos ante baptiſmum cum ferro calido adurentes, & ſignantes, in frontibus imprimant cauterium; Alios in modum crucis in ambabus genis, ſeu temporibus infantes ſuos conſignare*; quod Ioannes ſcilicet apud Matthæum dicat *Chriſtum ſuos credentes in Spiritu Sancto & igne baptizaturum.* Marcus Paulus Venetus pæne ejuſdem temporis ſcriptor pariter de Abyſſinis ſcribit; *p ſolenne* iis fuiſſe *parvulos in fronte & in duabus genis ferro candente ſignare, & hunc alterum iis ex igne baptiſmum fuiſſe, poſt priorem ex aqua.* Idem de Georgianis tradit Petrus Bizarus, quos ait *q* Iacobitarum ritus & fidem ſequi; *Candenti* (inquit) *ferro ſignum crucis frontibus aut genis baptizatorum inurunt.* Ex his patet iſtos, non quod Bellarminus ſcribit, *r* ferro loco aquæ uſos; ſed utrumque in baptiſmo adhibuiſſe; ſive ſuos ante (ut Vitriacenſis) ſive poſt lavacrum (ut M Paulus & Petrus Bizarus tradunt) candente ferro ſignaverint. Iam vero hunc iſtorum ritum neceſſe erit fateri in Scriptura fundari, adeoque eſſe in uſum recipiendum, ſi Latinorum valet par pro ſuo oleo ex Paulo & Ioanne argumentatio. Nam ſi ex eo, quod hi Apoſtoli *nos ungi* & *unctionem accipere* ſcripſerunt, ſequitur aliquam apud eos fuiſſe vel baptizatorum, vel baptizandorum ex oleo materiali unctionem; negari non poteſt ex alterius Ioannis verbis, *nos igne à Chriſto baptizatum iri dicentis*, neceſſario quoque effici nos igne elementari in baptiſmo ſignandos eſſe; ut hanc ferri candentis cærimoniam Latini ſuis illis XXII. baptiſmi ritibus addere debeant. Imo ſi bene rem reputes, Iacobitæ ex Baptiſtæ verbis pro ſuo cauterio multo in ſpeciem, quam Latini ex Paulo, & Ioanne pro ſuo oleo, probabilius ac validius argumentabuntur. Ille enim baptiſmum diſertè memorat, *Spiritu Sancto & igne nos à Chriſto baptizatum iri affirmans*; Apoſtoli vero nulla nominatim facta baptiſmi mentione ſimpliciter & in genere dicunt *nos à Deo ungi*, & *unctionem à Sancto accepiſſe*; non dicunt propriè *in baptiſmo ungi.* Atqui & Latini & Græci conſentiunt nihil iſtam Iacobitarum ex Baptiſtæ verbis ratiocinationem valere, quod ea figura Scripturæ familiari ſignificent *ignem*, non iſtum elementarem in focis noſtris

l 1. Pet. 2. 2.
m Tertull. de Coron. c. 3.
n Baſ. de Sp. S. c. 27.
o Iac. de Vitriac. Hiſt. Hieros. c. 75. p. 1092. a. b.
p M. Paul. Venet. l. 3. c. 38. fol. 58. D
q Petr Bizar. rer. Perſic. l. 10 p. 281. in.
r Bell. de Bapt. c. 2. §. Tertius err.

ſtris notiſſimum, ſed ſpiritualem & myſticum, dona ſcilicet Spiritus, qui- Cap. VIII.
bus ſuos Chriſtus liberaliſſimè ac copioſiſſime illuminavit, purgavit, ac inflammavit; idque inde confirmant, quod ad baptiſmum aquam quidem ſemper, ignem vero materialem nunquam adhiberi videmus in divinis & Eccleſiaſticis vetuſtiſſimi Chriſtianiſmi libris. Ergo neque Latini negare poſſunt, quin illa ratiocinatio, qua ſuum ex Paulo & Ioanne oleum extundere conantur, vana quoque & frivola ſit, quod *ungendi & unctionis*, quæ apud eos occurrunt, vocabula de myſtica & ſpirituali unctione facile commodeque poſſint; de materiali intelligi, nihil, ut liquet neceſſe ſit. Id vero efficaciſſimè ex iis confirmatur. Quæ modo demonſtravimus, in omnibus ſcilicet novi Teſtamenti locis, in quibus baptiſmi vel inſtitutio vel adminiſtratio memoratur, non magis oleum Latinum, quam ignem aut ferrum Iacobiticum uſpiam inveniri.

CAPUT VIII.

Arg. VIII. novitatis rituum, qui à Latinis in baptiſmo ſolenni adhibentur, ductum ex ſcriptorum antiquiſſimorum perpetuo de iis ſilentio, præſertim Iuſtini in eo loco, ubi baptiſmum deſcribit.

HUc accedit conſtans primi ac vere Apoſtolici Chriſtianiſmi de illo oleo, ac cæteris ejuſdem generis cærimoniis, ſilentium. Nam in veris ac indubitatis vetuſtiſſimæ ad a. D. pæne ducenteſimum Eccleſiæ libris plane nihil de iſtis occurrit; nihil de oleo, & chriſmate, quo nunc Latini ſuos neophytos ante & poſt baptiſmum inungunt, vel de ſaliva, qua tangunt, de ſale, quo condiunt, de exorciſmis, quibus purgant, nihil de cæteris, certè de plæriſque ejuſdem cenſus cærimoniis, quas in hoc adminiſtrando Sacramento uſurpare ſolent. Extant non paucæ illius ævi lucubrationes; ut Clementis ad Corinthios epiſtola; ut Hermæ, ſive Paſtoris apocryphum quidem, ſed tamen antiquiſſimum volumen; ut Iuſtini, Athenagoræ, Theophili Antiocheni, Tatiani, Irenæi, Minutij Fœlicis opera; ut Polycarpi & Lugdunenſium acta, & nonnulla parium auctorum, ut Ariſtidis, Dionyſij Corinthij, & aliorum fragmenta. Iam ab omni veri ſpecie abhorret, ut in tam multis monumentis, quæ omnia de religione Chriſtiana, ejuſque dogmatis ac ritibus compoſita ſunt atque edita, nulla fuerit rei tam nobilis facta mentio, quæ ad ipſam fidelium in Chriſtum initiationem pertinet. Si quid legitimo & Apoſtolico baptiſmi ritui ab hominibus poſtea adjectum eſt (& multa paulatim adjecta eſſe confitemur) id ab ejus temporis, quo apud nos obtinuit, ſcriptoribus non ſemel, ſed crebro, neque ab uno, ſed plærunque à pluribus memoratum, ſæpe etiam inculcatum videmus. Si eadem in Eccleſia antiquiorum Patrum ævo jam exſtitiſſent, nihil eſt, quod eos dubitemus poſteris ſuis ſegniores, aut parciores futuros fuiſſe in illis quoque commendandis. Cum ergo apud duorum pene ſeculorum auctores, quæ

Cap. VIII. Chriſtianiſmi prima fuerunt, de iſtis initiationis noſtræ additamentis altum & conſtans ubique ſit ſilentium; nulla ratio eſt, cur ſuſpicemur iſta jam primis Eccleſiæ temporibus in uſu fuiſſe. Vnde apparet primam illam Apoſtolorum in baptiſmo miniſtrando ſimpliciſſimam diſciplinam ad alterum à Chriſto nato ſeculum pene extremum integram ac inviolatam manſiſſe.

Id ipſum verò etiam multo luculentius patet ex illuſtriſſimo quodam Iuſtini loco. Is enim ſcriptor, quem eruditi putant martyrium pro Chriſti fide ann. Dom. 163. feciſſe, in Apologia ſecunda, quam Auguſto & Senatui Romano pro Chriſtiana religione inſcripſit, ne quid noſtrorum myſteriorum dolo occultare exiſtimaretur, accurate enarrat totum baptiſmi & Euchariſtiæ ſolennem apud noſtros ordinem. Ac de baptiſmo quidem in hunc maxime modum docet: s *Quo vero modo* (inquit) *Deo quoque nos dicaverimus per Chriſtum renovati, jam exponemus, ne ſi hoc prætereamus, maligne quicquam & diſſimulanter agere in hac oratione videamur. Quicunque perſuaſi fuerint & crediderint vera eſſe, quæ à nobis traduntur & dicuntur, ac vivere ſe ita poſſe receperint, orare jejunantes, & petere à Deo priorum peccatorum remiſſionem docentur, nobis una cum illis & orantibus & jejunantibus. Deinde eo adducuntur à nobis, ubi aqua eſt atque eo regenerationis modo regenerantur, quo ipſi regenerati ſumus. Nam in nomine rerum cunctarum parentis, & Domini Dei & Servatoris noſtri Ieſu Chriſti, & Spiritus Sancti in aqua tam lavantur.* ὃν τρόπον δὲ καὶ ἀνεθήκαμεν ἑαυτοὺς τῷ θεῷ καινοποιηθέντες διὰ τοῦ Χριστοῦ, ἐξηγησόμεθα. ὅπως μὴ τοῦτο παραλιπόντες δόξωμεν πονηρεύειν τι ἐν τῇ ἐξηγήσει. ὅσοι ἂν πεισθῶσι καὶ πιστεύωσιν ἀληθῆ ταῦτα τὰ ὑφ' ἡμῶν διδασκόμενα καὶ λεγόμενα εἶναι, καὶ βιοῦν οὕτως δύνασθαι ὑπισχνῶνται, εὔχεσθαί τε καὶ αἰτεῖν νηστεύοντες παρὰ τοῦ θεοῦ τῶν προημαρτημένων ἄφεσιν διδάσκονται, ἡμῶν συνευχομένων καὶ συννηστευόντων αὐτοῖς. ἔπειτα ἄγονται ὑφ' ἡμῶν ἔνθα ὕδωρ ἐστί, καὶ τρόπον ἀναγεννήσεως, ὃν καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἀνεγεννήθημεν ἀναγεννῶνται. ἐπ' ὀνόματος γὰρ τοῦ πατρὸς τῶν ὅλων, καὶ δεσπότου θεοῦ, καὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ πνεύματος ἁγίου τὸ ἐν ὕδατι τότε λουτρὸν ποιοῦνται. Tum poſtquam è Scripturis rem confirmavit, ejuſque rationem ab Apoſtolis acceptam paucis expoſuit, concludens *nos in aqua ante commiſſorum peccatorum remiſſionem conſequi*, ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, ὧν προημάρτομεν, τυχεῖν ἐν τῷ ὕδατι, poſtremo ad initiationis ſacrum, unde digreſſus erat, rediens; *Super eo* (inquit) *qui renaſcendum ſibi eſſe ſtatuerit, atque per pœnitentiam ab admiſſis delictis reſipuerit, parentis rerum omnium & Domini Dei nomen nominatur, atque id ipſum ſolum lavandum iſtum ad lavacrum ducentes invocamus. Nomen enim ineloquibile Deo dicere nemo poteſt; ſi quis autem ei nomen indere audeat, prodiga prorſus luxuriantique inſanit inſania. Vocatur autem lavacrum hoc illuminatio, quod eorum qui hæc diſcunt, mentes illuminantur. In nomine autem etiam Ieſu Chriſti crucifixi ſub Pontio Pilato, atque in nomine Spiritus Sancti, qui per ſacros Prophetas prænuntiavit res Chriſti omnes, abluitur is qui illuminatur*, ἐπονομάζεται τῷ ἑλομένῳ ἀναγεννηθῆναι καὶ μετανοήσαντι ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις τὸ τοῦ πατρὸς τῶν ὅλων καὶ δεσπότου θεοῦ ὄνομα. αὐτὸ τοῦτο

μόνον

s Iuſtin Apo. 2. pa. 78 lin. 14.

Ibid. pag. 74 lin. 7.

μόνον ἐπιλέγοντες, τοῦτον λουσόμενον ἄγοντες, ἐπὶ τὸ λουτρόν. ὄνομα γὰρ τῷ ἀρρήτῳ θεῷ οὐδεὶς ἔχει εἰπεῖν. εἰ δέ τις τολμήσειεν εἶναι λέγειν, μέμηνε τὴν ἄσωτον μανίαν. καλεῖται δὲ τοῦτο τὸ λουτρὸν φωτισμός, ὡς φωτιζομένων τὴν διάνοιαν τῶν ταῦτα μανθανόντων. καὶ ἐπ᾽ ὀνόματος δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σταυρωθέντος ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ ἐπ᾽ ὀνόματος πνεύματος ἁγίου, ὃ διὰ τῶν προφητῶν προεκήρυξε τὰ κατὰ τὸν Ἰησοῦν πάντα, ὁ φωτιζόμενος λούεται. Hæc Iuſtinus; in quibus, dũ præfatur ſe modũ ac rationem initiationis in Chriſtum noſtræ ſincere expoſiturum, atque ita ut nemo ſuſpicari poſſit *ipſum quicquam maligne & diſſimulanter agere*; dum ſic inquam, loquitur, eo ipſo nihil ſe eorum prætermiſſurum ſignificat, quæ in illo actu fieri tum apud Eccleſiam ſolerent. Iam vero ſic præfatus nullum alium baptiſmi noſtri ritum memorat, præter unam in nomen Patris, Filii & Spiritus Sancti tinctionem, ſive lotionem, diſertiſſime à Chriſto præceptam ac inſtitutam; De oleo, de ſaliva, de chriſmate, de cæteris, quæ nunc Latini in ſolenni baptiſmo adhibent, nullum verbum facit. Ergo ad ann. Dom. 150. quo hæc Apologia à Iuſtino ſcripta eſt, baptiſmus apud noſtros ſola tinctione ſive lotione conſtabat, neque ulla adhuc erat ex oleo & chriſmate unctione, ulliſve aliis ſimilibus additamentis amplificatus. Vnde certiſſime id concluditur, quod nos ſupra ex divinis Scripturis demonſtravimus, nihil iſtorum ſcilicet fuiſſe vel Apoſtolis à Chriſto Domino traditum, vel ab ipſis Apoſtolis poſt Domini aſcenſionem inventum. Nemo enim dixerit hos proximos Apoſtolorum de ſecundo Chriſtianiſmi ſeculo ſucceſſores ſuorum præceptorum inſtituta minus accurate vel ſciviſſe vel obſervaſſe, quam eorum poſteros.

CAP. IX.

CAPUT IX.

Argum. IX. novitatis rituum ex ipſa traditionis ratione petitum. Argum. X. ex conſenſu doctorum virorum Valafridi, Hieremiæ Patriarchæ Cypriani Vicleſi, Taboritarum, Eraſmi, Rigaltii, Grotii.

SEd quod ex hac Scripturæ, & primæ ac Apoſtolorum proximæ Eccleſiæ auctoritate demonſtratum eſt, non fuiſſe ſcilicet has baptiſmi cærimonias ab Apoſtolis præceptas, vel inſtitutas, id ipſa earum penitius inſpecta traditio liquido confirmat. Quæ enim hujus cenſus verè ſunt, id eſt quæ certo & indubitato vel ab ipſo Chriſto vel ab ejus Apoſtolis tradita ſunt, ea ſtatim apud omnes extant, & quidem ubique eadem; ut aqua in baptiſmo, panis & vinum in Euchariſtia; quæ apud omnes Chriſtianos in horum Sacramentorum adminiſtratione ſtatim ab ipſis rei Chriſtianæ initiis inveniuntur, & deinceps apud poſteros ad noſtra uſque tempora manſerunt. Quæ vero poſt Apoſtolos à viris Eccleſiaſticis reperta ſunt, earum diſpar hac in parte ratio fuit. Hæc enim neque ab ipſis ſuis initiis pariter apud omnes extant, quod

CAP. IX. uno ſcilicet loco primum edita hinc in alias Chriſtianiſmi partes propagari neceſſe ſit; quod momento fieri nequit; etſi id interdum brevi ac repente fiat, ſive ob rerum ipſarum ſpeciem ac probabilitatem, ſive ob auctorum dignitatem, vel ſanctitatem, aut famam; Qualiter olim Rogationum ritum ex Viennenſi ad Rhodanum Eccleſia, in qua paulo ante a. D. 500. à Mamerto Epiſcopo primum inſtitutæ ſunt, pronis omnium animis ac ſtudiis ſuſceptum paucis annis in univerſas Galliæ Eccleſias diffuſum olim fuiſſe accepimus. *t* Huc & aliud, ut innuimus, diſcrimen accedit, quod nimirum, quæ Apoſtolica ſunt, ea ob ſummam omnium in auctores reverentiam, fere eadem apud omnes ſunt; Quæ vero poſtea ab alijs addita ſunt, ea plærumque apud alios alia, neque ubique, neque ſemper eadem, ſed nonnihil fere diverſa, ut vel locorum, vel temporum, in quæ incidunt, ingenium, ſtatus, atque conditio fuit. Vt ipſæ illæ à nobis memoratæ Rogationes, tametſi ab omnibus magno ſtudio receptæ, non tamen ubique plane eodem, quo inſtitutæ erant modo; *u* ſed à diverſis diverſe, à quibuſdam eodem, ab aliis alio die celebratæ. Iam quo primum tempore extitiſſe apud Chriſtianos hi baptiſmi ritus comperiuntur, longe diverſos extitiſſe ab iis, quos nunc Latini celebrant; imo neque olim ipſis vetuſtiſſimis temporibus, eosdem ubique fuiſſe, ſed pro locis ac temporibus varie auctos, ornatos, immutatosque ex iis, quæ de ſingulis diſputaturi ſumus, clariſſime patebit. Res adeo manifeſta eſt, ut adverſarios vix repugnaturos putem. Ergo hinc quoque id, quod præſtruximus, conficitur, non fuiſſe baptiſmales iſtas cærimonias ab Apoſtolis vel inſtitutas, vel traditas. Qualiter Socrates Paſchatis feſtum non fuiſſe ab Apoſtolis traditum recte, ſiquid judico, ex ea diverſitate colligit, *x* quæ inter feſti hujus obſervatores ſeculo ſecundo extremo, totoque tertio ad Conſtantini Auguſti tempora fuiſſe perſpicitur, aliis decimaquarta Luna cum Iudæis, alijs aliter feſtum illud celebrantibus.

t Alcim. Avit. Hom de Rogat. p. 53. & Sirm. Not. ad eum loc. p. 60.

u Alcim. ibid. p. 158.

x Socrat. Hiſt. c. 5. c. 21.

Neque hoc poſtremo omiſerim, quod hæc Latinarum in miniſtrando baptiſmo cærimoniarum novitas tam eſt ex divinis, atque Eccleſiaſticis litteris manifeſta, ut eam non modo nuper noſtri homines, ſed etiam jam antea graviſſimi ac celeberrimi ſcriptores viderint, atque obſervarint; quorum judicium non nos ſoli, ſed quidam etiam ex ipſa Latinorum communione viri eruditiſſimi hac in parte ſequuntur. Valafridus Strabo, noni ſeculi ſcriptor laudatiſſimus docet *y* baptiſmum initio *ſimpliciſſime olim celebrari ſolitum*; poſt Apoſtolos ab aliis addita fuiſſe cætera, quibus nunc Latini utuntur. *Sciendum autem* (inquit) *primo ſimpliciter in fluviis vel fontibus baptizatos credentes* (quod ex Ioannis & Chriſti primo baptiſmis, tum etiam ex Philippi Evangeliſtæ exemplo probat) *& ſicut cæterarum inſtitutionum Eccleſiaſticarum decus; ita & hujus myſtici lavacri gradatim per temporum augmenta celebratiorem in majus creviſſe. Addiderunt* (inquit) *alij chriſmatis unctionem, quam ex veteri ſumptam conſuetudine* (Moſaïcam autem dicit, quam & Tertullianus,

y Valafſt. Str. de reb. Eccl. c 26. p 6 o. c. D. T. 10. B.bl. Patr.

tullianus, cujus verba hic uſurpat) *nemo eſt qui dubitet; cùmprimis temporibus impoſitione manuum baptiſmum confirmari ſoleret, quod in Samaria feciſſe Petrum legitur, & Ioannem.* Et poſt aliquam multa de confirmatione interpoſita; *Alij* (inquit) *addiderunt in baptiſmatis ſacramento exorciſmos; alij conſecrationem fontis; alij ſalis, vel ſalivæ infuſionem; alij Catechumenorum ordinabilem inſtructionem; alij ſcrutinia diligentiſſima ad tantum myſterium præparationis ſtatuerunt. Sed & multa alia, quæ & exemplis divinorum actuum vel dictorum inventa, & congruentiſſimis ſpiritualium profectuum ſignificationibus plena noſcuntur.* Paria cum Strabone de his baptiſmi cærimoniis ſenſit parentum noſtrorum memoria Hieremias, Patriarcha Conſtantinopolitanus. Certe de chriſmatione, quæ omnium illarum cærimoniarum præcipua ac nobiliſſima cenſetur ita ſcribit; z *Quod vero* (inquit) *in baptiſmis quorum mentionem facitis* (eos dicit, qui in ſacris litteris traduntur) *chriſmatis mentio non fit, nolite mirari. Eccleſia extra Chriſti ejus gratia proficiens divinis dictis & fundamentis multa adinvenit ornatu quodam veſtiens.* μὴ θαυμάζετε δὲ, ὅτι ἐν τοῖς βαπτίσμασιν, οἷς ἐγράψατε, μνεία οὐ γίνεται χρίσματος. ἡ γὰρ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία τῇ χάριτι αὐτοῦ προϊοῦσα ἐπὶ θείοις ῥήμασι καὶ θεμελίοις πολλὰ ἐξεῦρε καὶ κατεκάλλυνε. Sic & in prima collatione confeſſus erat a *divini chriſmatis myſterium minime haberi in divina Scriptura; cæterum traditum fuiſſe à verbi diſcipulis* τὸ δὲ τοῦ θείου μύρου μυστήριον οὐκ ἐμφέρεται μὲν ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ. παραδέδοται δὲ μὲν ὑπὸ τῶν μαθητῶν τοῦ λόγου. Significat chriſma non à Domino, neque ab ejus Apoſtolis (quorum actus in Scriptura continentur) eſſe inſtitutum; eſſe tamen ab Eccleſia poſt Apoſtolos inventum ac traditum. Hæc illi; quos fateor eo largiter falli, quod putant. Apoſtolicæ traditionis ſimplicitati aliquid ex iſtis additamentis decoris, vel *ornatus*, aut *plenitudinis* acceſſiſſe. Plane contra eſt. Illam hæc quantumvis carni & puerili ejus ſenſui ſpecioſa non parum corruperunt; veluti ſi quis valenti, & ſuis omnibus membris perfectiſſime inſtructo corpori partes aliunde aliquas jungere velit. Sed in eo tamen & Strabo, & Hieremias verum viderunt, quod iſta cærimoniarum additamenta qualiacumque de cætero ſint, nequaquam ab Apoſtolis, primis rei Chriſtianæ magiſtris, ſed ab aliis, ævo Apoſtolico recentioribus, fuiſſe inſtituta & tradita ſenſerunt.

z Hier. Cypriani Reſp. 2. ad Virtem b. p. 240.

a Id. ibid. p 80.

Ioannem Viclevum, Theologum de XIV. ſeculo Anglum nobis quoque in hac ſententia præiviſſe fatetur Thomæ Valdenſis prolixa de hoc argumento contra Viclevum diſputatio a. D. 1426. Matchino P. R. S. ab eo inſcripta; b quod quia apud omnes in confeſſo eſt, nihil neceſſe eſt allatis illius teſtimoniis confirmare. Bohemos Taboritas, qui Valdenſes cenſentur, eadem cum Viclevo, non modo ſenſiſſe ac docuiſſe, ſed etiam in uſu ſuo Eccleſiaſtico habuiſſe, Latinorumque cærimonias ex ſuo baptiſmo ejeciſſe, pleniſſime docet Ioannes Lukavits in eorum Confeſſione a. D. 1431. ſcripta, & conventui Pragenſi tradita; ex qua operæ pretium eſt nonnulla deſcribere, quod ſint, qui

b Vald. in Doctrin. Part 6 tit. 5. c. 45 & 47. ad c. 54.

Cap. IX. de Valdenſium ſuper hoc capite ſententia longe alia ſpargunt. Baptiſmum ergo illi inprimis definiunt *e ablutionem hominis per aquam factam ab alio verba à Chriſto praſcripta debite proferente, ſignificantem efficaciter ablutionem anima à peccato, quod expreſſum in Evangelio habet fundamentum.* Hinc in hoc ſacramento tria eſſe neceſſaria cum Thoma docent, *formam*, id eſt verba à Chriſto præſcripta, *Miniſtrum, & ablutionem in aqua. Utilia* circa ipſum profitentur *orationem, abrenuntiationem pedagogorum fidelem curam, & exhortationem. Catera vero omnia* (inquiunt) *qua in ritu baptizandi moderna obſervat Eccleſia, ſunt prater neceſſaria; non de neceſſitate, aut ſubſtantia, ad ſacramentum baptiſmi requiſita, à quibus multi capiunt occaſionem erroris & ſuperſtitionis.* Illa autem mox recenſent, *ſal, oleum, chriſma, cereum, chriſmale, ſalivam, & flatum.* Hos vero ritus affirmant *eſſe extra fidem ſcriptura, ab inimico ſupra fideles cumulatos.* Denique; *Sacramentum* (inquiunt) *baptiſmi exercemus aqua ſimplici ſecundum formam à Chriſto praſcriptam, cum oratione, abrenuntiatione; fidei interrogatione, & exhortatione; ſcientes illa circa hoc eſſe utilia, honeſta, licita, & in fide Scriptura fundabilia*; cujus rei *haberi* dicunt *Apoſtolorum exemplum, & Eccleſia primitiva in Chriſto, & hac exerceri ſine exorciſmis, & patrinis, ſine chriſmate & oleo ab Epiſcopis prius conſecrato, & ſine terna immerſione in aqua, modo conſueto non benedicta, & ſine aliis ritibus conſuetis à Curia Romana inſtitutis.*

e Lukav. Confeſſ. Taborit. c. 5. toto.

Sed & majorum noſtrorum temporibus a. D. 1524. Eraſmus ipſe, tametſi in communione Latinorum & vixerit, & mortuus ſit, non obſcure tamen fatetur ſe eadem de Apoſtolicorum hominum baptiſmo ſentire in epiſtola ad Iodocum Gaverum, ubi cum eſſet locutus de cereo ſacro, de ſigno crucis, & aliis ejuſdem cenſus cærimoniis, addit *d ſine his baptizatum eſſe Eunuchum illum Candaces Regina, nec aliter* (inquit) *baptizatos arbitror, quos baptizavit Paulus. Num ideo noſter baptiſmus felicior, quia tot carimoniis peragitur?* Idem alibi cum Paganicos in tironibus ad militiam admittendis ritus enarraſſet; *e A veterum igitur* (id eſt Paganorum) *ritu fluxerunt* (inquit) *ha carimonia, quibus Chriſtiani in baptiſmis utimur. Exigitur ſubinde nomen baptizandi; Dictantur ſolennia verba; imprimitur nota crucis: abjuratur hoſtis Chriſti Diabolus.* Hæc Eraſmus; quæ Quiroga prius, & poſtea etiam Sandeval, Hiſpanorum Bibliomaſtigum Principes, deleri in Eraſmi editionibus juſſerunt.

d Eraſm. Epiſt. l. 23 p. 864.
e Id Not. ad e. Hieron. ad Heliod. T. 1. fol. 2. I.

Etiam nuper vir ex Latinis doctiſſimus ac clariſſimus Nicolaus Rigaltius de baptiſmalium rituum auctore ac origine eadem docet; *f Apoſtolos tinctionis & tingendi formula ſimplicitatem conſervaſſe, ut ipſorum Acta declarant; At Chriſtianos avi proxime ſequentis addidiſſe pluscula, idque fateri Tertullianum libro de Corona.* Hic locum à nobis infra deſcribendum exhibet. Tum de unctione, quam Tertullianus alio in loco edit veluti jam ſuis temporibus apud noſtros uſitatam; *Hoc vero* inquit Rigaltius) *mandatum à Domino aut ab Apoſtolis factitatum fuiſſe*

f Rigalt. ad Cypr. ad 59 p. 86. 87.

fuiſſe non legimus. Sed paulo poſt exceſſum Apoſtolorum Chriſtiani faciles multa de Iudaïcis obſervationibus nondum obliterata retinue unt. Addit paulo poſt *in uſum receptas plures unctiones, & diſt ngui cœpiſſe eam, quæ in fronte fiebat, ab alia, quam in vertice fieri placuit.* Omnia veriſſime, ſi modo illud quod ait *paulo poſt exceſſum Apoſtolorum*, benignius de toto illo tempore accipias, quod ab Apoſtolorum morte ad annum Domini 70. vel etiam fortaſſe 80. fluxit. A. enim D. 150. adhuc manſiſſe Apoſtolicam baptiſmi ſimplicitatem docent ea, quæ nuper ex Iuſtino attulimus.

Rigaltio denique Grotius eſt adiungendus, vir immenſæ eruditionis, qui licet in Latinorum partes pronior, ac noſtris pene ubique infenſus ac infeſtus, vere tamen tota hac de re iudicabit: g *Baptiſmus olim* (inquit) *Chriſtianorum ſimplex fuit, merſatione ſola conſtans, ut & ille Ioannis Baptiſtæ, & eo vetuſtior, quem Iudæi adhibuerant, cum idololatræ, aut ad Iudaïſmum tranſirent, aut ius hoſpitij apud ipſos ſub lege vivendi ſecundum præcepta Adamo & Noa data impetrarent. Oſtendunt hoc & Acta Apoſtolica, & epiſtola Apoſtolorum, & Iuſtinus Martyr.* Tum aliis paucis interjectis; *Baptiſmo* (inquit) *acceſſerunt ſecundo & deinceps ſeculis multæ rerum imagines ad loca quædam ſacrarum litterarum alludentes: ut mos fuit veterum, non verbis tantum, ſed & ſignis conſpicuis loqui: ut lactis & mellis guſtatio, aliaque paſſim obvia. Sed maxime placuit talibus ſignis oſtendere, quæ corpore ægrotantibus exhibuerat Chriſtus beneficia, iis paria in animo præſtari ab ipſo credentibus, & fidem profitentibus: aperiri oculos mentis, patefieri aures, morbos auferri, Satanæ potentiam infringi. Hinc exorciſmi, hinc Ephpheta, hinc inſputatio: Hinc & oleum, Chriſto & Apoſtolis ejus, eorumque ad ætoribus circa corporis morbos uſitatum: ut Marcus & Iacobus teſtes ſunt. Non ſatis id viſum, niſi & fragrantiori quadam unctione oſtenderent Chriſtianos à Deo lectos & Reges, & Sacerdotes.* De iisdem à Cordeſio, ad quem utramque epiſtolam ſcribit, iterum ut videtur, interrogatus, eadem conſtanter ſequitur; h *Ego* (inquit) *ita habeo: Unctionem baptiſmi comitem, itidem ut mellis & lactis guſtationem, & alia quædam, ſecundi ſeculi eſſe ἐπινοήματα; ex ea nata occaſione, quod omnibus modis illorum temporum Chriſtiani imprimenda animis crederent beneficia Dei maxima, quæ per fidem in Chriſtum, cujus poſſeſſio in baptiſmo eſt, nobis contingunt:* & cætera, quæ re eadem ſunt cum iis, quæ modo deſcripta exhibui. Ita quidem ille; acute profecto, ut alia ſine numero, & ingenioſe. Quod ait de ſecundo ſeculo, id de extremo, vel certe vergente ac pæne præcipiti intelligendum eſſe, monſtrat, quod in priori loco indicarat Iuſtini teſtimonium. Neque ego dubito, quin hæc ipſa, quæ ab illo affertur, ratio veteribus fuerit baptiſmum iis, ut ſic dicam, ſignis extruendi & ornandi, qualia ſunt, quæ ad eam rem adhibuerunt. De cauſa quæ eos permovit, ut aquam ad baptiſmum ſolennem non ſufficere, aliaque præter eam ſigna adjicienda eſſe putaverint; aliud fateor, ſentio (quod poſtea ſuo loco dicam,

g Grot. in ep iſt. ad Gall. ep. 146. quæ eſt ad Cordes. p. 400.

h Id. ibid. ep. 158. p. 412.

Cap. X. i quam quod hic nobis vir ſummus narrat ſtudium veterum imprimendi ſuorum animis beneficiorum nobis à Deo per Chriſtum quæſitorum magnitudinem.

i infra c. 11. pæne extremo.

Ita diſpuncta eſt inſtitutę diſputationis pars prior, ex qua patet, quam temerè falſoque affirmarit k auctor Catechiſmi Tridentini baptiſmales cærimonias ſuas *ab Apoſtolis ſine controverſia inſtitutas fuiſſe.* Modeſtius ac verius Valdenſis ſuos Latinos ait hos ſacros ritus, ſacramentaléſque obſervantias, non ſimpliciter ab Apoſtolis, ſed *vel ab Apoſtolis*; vel à ſuccedentibus in eorum ſedem Epiſcopis accepiſſe. Idem paulo poſt illorum rituum tres ordines conſtituit; m *quoſdam Chriſtum tradidiſſe Apoſtolis obſervandos; quoſdam honeſte Apoſtolos ſuperaddidiſſe; quoſdam demum Patres conſequenter addidiſſe.* Ille vero de duobus primis ordinibus largiter errat. Nihil Chriſtum, nihil Apoſtolos horum rituum addidiſſe baptiſmo, luce meridiana clarius ex ijs quæ hactenus diſputabimus, perſpicient *quicumque illa abſque animi ſtudio expenderint.*

k Catech. Trid. tit. de Bap. 4 p. 105. B.

l Vald. l. 6. Tit 5. c. 47. fol. 107. col. 2.

m Ibid. col. 3.

CAPUT X.

Proprium ſingularum cærimoniarum argumenta tractantur, quibus earum antiquitatem Latini probare conantur. Nihil eos ad hoc adferre ex Scriptoribus, qui ante ſecundi ſeculi exitum floruerunt. Repudiantur aliquot falſi & ſubdititij nominis teſte; Pſeudo-Dionyſius Areopagita, Pſeudo-Clemens Recognitionum, & Conſtitutionum auctor. Recognitionum opus idem eſſe cum eo, quod alij Petri Circuitus, *vel* Itinerarium, *dicunt. Epiphanij de eo libro teſtimonium longè aliud ſignificare, quam quod Bellarminus fingit. Rejiciuntur præterea Pſeudo Iuſtinus Quæſtionum ſcriptor, & Auctor Actorum Lini, Quam tatri ſit furfuris Vicecomitis opus de Baptiſmi cærimoniis.*

SEd nunc, quod inſtituimus, abſolvamus, & ſigillatim videamus, quid Latini pro cujuſque ex his decem ritibus antiquitate afferunt. Bellarminus in ſcrutandis Patrum libris magnam vitæ partem nullo alio conſilio conſumpſit, quam ut obſervaret, ſi quid in iis eſſet, quod ad cauſſam Latinam jure, an injuria vel duci, vel trahi ac torqueri poſſet. Atqui hic tantus veterum librorum helluo nihil reperit in primæ illius antiquitatis ad a. D. 160 monumentis, quod ſex ex his ritibus vel in ſpeciem faveret, Exſufflationi ſcilicet, Sali, Salivæ, Chriſmati, Cereo, Albæ veſti. Ex hoc ejus hac in parte ſilentio, certo licet colligere in omni hac antiquitatis prima, longéque optima ac puriſſima parte nuſquam reperiri ullam iſtarum baptiſmi cærimoniarum mentionem. Vidiſſet Bellarminus, ſi qua extaret; & ſi vidiſſet, attuliſſet. Non attutit, ne ergo dubites

dubites nihil fuiſſe, quod afferret. Sed de reliquis quatuor, nimirum de Crucis ſigno, de Exorciſmis, de Vnctione, de fontis conſecratione, quid obſecro affert ex primo, vel ſecundo ſeculo? Dicam; nomina quædam ex optimo illo, ſanctiſſimoque Chriſtianiſmi climate attulit; Res nullas attulit; quę in toto hoc Eccleſiæ tractu nullæ ad conſtituendam hanc Latinorum cauſam reperiuntur. CAP. X.

Ergo ut probet eorum, qui olim initiabantur fronti ac pectori crucis ſignum à presbyteris & Clericis mox Latino ſæpius fuiſſe impreſſum; *Meminit n* (inquit) *huius cærimoniæ Dionyſius.* Nempe illum dicit, quem vulgo Areopagitam vocant. Eundem mox de exorciſmis citat, *o Ante baptiſmum* (inquit) *præmitti exorciſmos, teſtatur Dionyſius loco notato.* In capite ſequenti de conſecratione aquæ baptiſmalis, *Eius p* (inquit) *meminit Dionyſius capite de baptiſmo*; & verba hæc recitat; *Regenerationis aqua ſacris invocationibus prius conſecratur.* Denique de baptiſmali candida veſte, *q Huius* (inquit) *meminit Dionyſius de Hierarchia Eccleſiaſtica c. de baptiſmo.* Scito ergo hunc Bellarmini Dionyſium merum eſſe nomen; cui Latinorum Theologia magnam ſui partem debet. Illi orbem diu territarunt hoc grandi nomine, viri Athenienſis domo, antiquiſſimi ex Areopagita Pauli diſcipuli, Eccleſiæ Athenienſis primi Epiſcopi, & glorioſiſſimi pro Chriſti fide Martyris; ſuaſque novitates hujus auctoritate fucatas imperitis hominibus in ſuperiorum temporum tenebris commendarunt. Sed magna Chriſto ſit gratia, quod ita tandem diluxerit, ut qui multis ſeculis ſub falſa Dionyſij perſona humano generi ludos fecerat, is poſtremo etiam à Latinis, quicumque vera falſis & ſincera ſuppoſitis antehabent deprehenſus ſit ſcriptor à Dionyſio longe diverſus; homo, non primi, quod ipſe mentitur; ſed quarti vel quinti, ſeculi; quod nos quam verum ſit proprio de hoc argumento opere non ita pridem demonſtravimus. * Ergo ſi non alium, quam iſtum Dionyſium pro ſuis myſteriis teſtem habet Bellarminus, neminem profecto ex puriſſima illa antiquitate habet, quæ duobus primis Chriſtianiſmi ſeculis floruit. Bona verba inquis. Ecce etiam alios præter Dionyſium de ipſo illo primo ſeculo teſtes excitat. Scio, inquam, Clementem ab eo & Iuſtinum advocari, ut probet Catechumenos jam olim oleo benedicto in pectore & ſcapulis, antequam tingerentur, unctos fuiſſe. *Meminit r* (inquit) *huius unctionis Clemens libro tertio* Recognitionum. Tum *Iuſtinus* (inquit) *quæſt. 107. quærit, cur bis inungantur Chriſtiani, ſemel ante baptiſmum, & iterum poſt baptiſmum.* Sed vin ſcire, qui qualéſque ſint iſti Clemens atque Iuſtinus? Mera, æque ac Dionyſius, nomina ſunt, non verus de primo ſeculo Clemens, Paulo diſcipulus; non verus de ſecundo Iuſtinus, Philoſophus & Martyr. Audi Bellarminum de Clemente, & quidem hoc ipſo in loco; *Liber eſt* (inquit) *incertæ fidei quo ad dogmata*; & alibi in proprio de Eccleſiaſticis Scriptoribus opere; *Recognitiones* (inquit) *ſ non eſſe Clementis probabile exiſtimo, vel idem eſſe opus cum eo, quod Itinerarium vel Circuitus Petri aliqui vocant.* Iam eorum librorum

n Bell. de bapt. c. 25. §. Quint.
o Ibid. §. Quarto ante
p Ibid c. 26. § Tertia.
q Ibid. c. 27. §. Quarta.
* de oper. Dionyſ. ſuppoſitis.
r Bell. de Bapt. c. 25. §. Vndecima.
ſ Id. l. de ſcript Eccl. in Clem.

Cap. X.

brorum teſtimoniis niti, qui *incerta fidei ſunt, & quos probabile* eſt ab aliis, quam ab auctoribus, quorum nomina præferunt conſcriptos eſſe, omnes intelligunt cujus ſit fidei. At ego, quod iſte *probabile* judicat, librum hunc Clementis eundem eſſe cum eo commentario, qui aliis *Itinerarium* alijs *Circuitus* ſive *Periodi Petri*, vocatur; id ego veriſſimum eſſe probo!: primo quod Origenes in Philocalia locum Clementis ſatis prolixum deſcribens, qui noſtrarum Recognitionum l. 10. fol. 50. totidem verbis legitur, eum ἐκ περιόδων Clementis λόγῳ 14. citat. *t* Vnde patet idem eſſe utrumque opus. quod alij *Recognitionum*, alij περιόδων Petri libros vocant. Neque movere quemquam debet, quod περιόδων librum 14. dicat Origenes, qui nobis eſt Recognitionum decimus. Librum enim nos, non ut Origenes græcè dictavit, ſed Latine tantum habemus, & quidem ex Ruffini Aquileienſis interpretatione, id eſt, eius hominis, cui familiare ſit alienos quos Interpretatur libros mutata auctoris diviſione, pro ſua libidine aliter ſecare ut in Origene feciſſe eum videmus, cujus quindecim, vel ut Caſſiodorus tradit, *u* XX. libros in Pauli ad Romanos epiſtolam ad decem contraxit. Secundo, quæ nos hodie de Fauſtiniano Clemẽtis *x* patre, à Simone in ſuam ipſius imaginem arte malefica transformato in Recognitionibus legimus, id ipſum Hincmarus olim referens ex Petri *Itinerario* citat. *y* Manſiſſe apud Latinos Pſeudo-Clementis operi hunc titulum ad proavorum noſtrorum tempora apparet ex duobus locis, quæ inde deſcripſerunt Ioannes Huſſus, & Ioannes Lukavits, ille quidem paulo poſt initia ſeculi decimi quinti, hic vero circa a. D. 1433. Prior locus hodie totus legitur quinto libro Recognitionum, & ab his Paganorum ſuam idololatriã excuſantium verbis incipit, *z Nos ad honorem inviſibilis Dei imagines viſibiles adoramus*, & in hæc deſinit, *in his omnibus imago Dei violatur*. Alter locus in primo ejuſdem operis libro extat, & ſic habet, *a Eorum vero, qui non ad integrum potuerunt explere normam iuſtitia* &c. uſque ad illa verba, *pro his, quæ bene geſſerunt æterna hæreditate potiantur*. Iam hæc duo loca, non ex *Recognitionibus*, quem titulum hodie id opus præfert, ſed priorem quidem locum Huſſus citat, *b ex Clemente in Itinerario*: poſteriorem vero Lukavits, *c ex iis quæ Petrus ad Clementem l. 1. Itinerarii*. Nulla ergo dubitatio eſt, quin is Recognitionum liber, quem nunc habemus, idem ipſe ſit quem veteres alij περιόδους, id eſt, *Circuitus*, alij Itinerarium Petri vocabant. Iam cum Itinerarium Bellarminus ibidem ex Athanaſij, Gelaſij, & Leonis IX. teſtimonio & auctoritate apocryphum eſſe confiteatur, verum certumque eſt idem de Recognitionibus eſſe judicandum. Vnde conſequitur non tantum probabile, quod aiebat Bellarminus, ſed verum certumque eſſe non eſſe has Recognitiones Clementis opus; præſtantiſſimi Petri diſcipuli, ac Eccleſiæ Romanæ Epiſcopi, cujus inſignem habemus ad Corinthios epiſtolam, quam unam Euſebius *d* pro vero & genuino ejus fœtu agnoſcit. Neque verum eſt, quod Bellarminus *ab Epiphanio traditum dicis, Clementem ipſum teſtari circui-*

t Orig. Philocal. c. 22. p. 371. 374.

u Caſſiod. l. 1. c. 8. Inſt. divin.

x Recogn. l. 10. f. 5. 5. K. 556. c

y Hincm. de divort. Lothar. interr. 9. p. 617. T. 1.

z Clem Recogn. l. 5. ult. med. f. 30. K.

a Ibid. l. 1. fo. . . L.

b I. Hus T. 2. p. 342. extr. l. de imag. ador. & contr.

c Lukav. Cõfeſſ. Taborit. c. 17. extr. p. 69.

d Euſeb. Hiſt. l. 3. c. 32. ed. . Chriſt.

tus

tus Petri à ſe conſcriptos. Dicit, fateor, Epiphanius *e hæreticos; qui libro* CAP. X.
illo utuntur, à Clemente omnibus modis redargui ex iis epiſtolis circularibus, e Epiph.
quæ ab eo ſcriptæ in ſanctis Eccleſiis legebantur, quod ſcilicet eius fides ac ſer- Hær 30. §.15.
mo alium characterem habeant ab eo, quem præferunt ea, quæ ab his hæreti- p.139.b.c.
cis in Circuitibus illis ſub eius nomine adulterata extant. αὐτὸς Κλήμης αὐτοὺς κατὰ πάντα ἐλέγχει ἀφ' ὧν ἔγραψεν ἐπιστολῶν ἐγκυκλίων τῶν ἐν ταῖς ἁγίαις Ἐκκλησίαις ἀναγινωσκομένων, ὅτι ἄλλον ἔχει χαρακτῆρα ἡ ἑαυτοῦ πίστις καὶ ὁ λόγος παρὰ τὰ ὑπὸ τούτων εἰς ὄνομα αὐτοῦ ἐν ταῖς Περιόδοις νενοθευμένα. His enim verbis ſignificat Epiphanius, non ipſum Clementem, quod Bellarminus ſomniavit, alicubi in libris aut epiſtolis ſuis nominatim teſtari *circuitus Petri à ſe conſcriptos eſſe, & ab hæreticis depravatos fuiſſe;* ſed ex Clementis veris ac genuinis epiſtolis, quæ apud Eccleſias legebantur eo argui iſtorum, qui ipſi Circuitus Petri tribuebant, impoſturam ac mendacium, quod quæ in his extabat fides atque oratio plane ab iis abhorreret, quæ in veris & probatis ejus epiſtolis habebantur; quod Epiphanius ipſe ſtatim prolatis ex utroque volumine rerum inter ſe diverſarum exemplis demonſtrat. De libro Baronius eadem nobiſcum cenſet. *f* Re- f Bar.4.D.
cognitionum enim libros eoſdem eſſe cum his, quos ab aliis *Circuitus* 41.§.10.Vid.
ſeu Periodos appellatos eſſe conſtat, non ut Bellarminus probabile eſſe tiam 2.D.
ait, ſed *nullam eſſe de eo dubitationem* exſerte definit, *meritoque à Patri-* 41 §.42.a.D
bus, tam Græcis, quam Latinis proſcriptos fuiſſe iudicat. Hic ergo à Bellar- 51 §.52.51. a.
mino objectus Clemens non verus, germanuſque eſt Clemens, ſed ejus D.102.§ 21.
nudum, quod dixi, & ſine re nomen; impoſtor doctus, fateor, & erudi- 22.
tus, ſed tamen impoſtor, qui quas fecit fabulas, eas nobis quo vendibiliores eſſent, aſſumpta Clementis perſona recitat. Cæterum cum neſciamus quis ille fuerit, vel quo proprie tempore vixerit, nihil valet ejus auctoritas ad demonſtrandum, qui fuerint baptiſmi primo ac ſecundo ſeculo apud Eccleſiam ritus. Antiquum eſſe, non Ruffinus modo, qui ejus opus Latine interpretatus eſt; ſed multo etiam magis Origenes, qui quædam ex eo laudat, & in Philocalia, quod jam diximus, & iterum alibi tractatu in Matthæum 35. Sed cum Origene haud multo vetuſtiorem fuiſſe inde conjicio, quod apud eos, qui ante Origenem vixerunt, plane nulla uſpiam occurrat ejus mentio. Et hic ergo excludendus eſt è numero teſtium primi ſecundique ſeculi idoneorum. Sed Iuſtinum (inquis) excludere non potes; quem tute ſupra laudabas, tanquam teſtem horum temporum certiſſimum. Si, quem Bellarminus citat, is eſt quem laudavi; audiam. Sed ipſe alium eſſe eo ſatis ſignificat, quod quæſtionem ejus laudat 137. Earum enim Quæſtionum, quarum hæc 137. eſt, Iuſtinus nequaquam auctor eſt. Si mihi non credis, crede Bellarmino, qui id non modo dicit, ſed etiam probat *g* manifeſto & invicto g Bell. de
argumento; *Facile* (inquit) *indicari poteſt illum* (Quæſtionum ſcilicet Script. Eccl. Iuſt.
146.) *librum non eſſe Iuſtini. Nam q.82. & 86. citatur Origenes, & verſ. 115. citatur Irenæus, & Martyr appellatur, cum tamen Iuſtinus utroque antiquior fuerit.* Sed ſunt alia non pauca, quæ ſcriptorem Quæſtionum

Cap. XI. arguunt etiam annis non paucis poſt Origenem vixiſſe; Verbi gratia, quod q.17.& 129. voces uſurpat, quæ ante Nicænam Synodum nondum erant in Eccleſiæ uſu, eo quo iſte intelligit ſenſu, quales ſunt ὑπόςασις, & ἀγέννητος & ὁμοούσιον; item quod q 24.42.74.126. ſic loquitur quaſi jam everſo ſuis temporibus Paganiſmo; quod ne Conſtantino quidem imperante contigit. Ita demonſtratum eſt nullum ex teſtibus à Bellarmino ad conſtituendas ſuas cærimonias adductis ante annum ſecundi ſeculi ſexageſimum vixiſſe. Vicecomes in iis teſtibus, quos præter iſtos ad res eaſdem probandas advocavit, etiam quam Bellarminus multa infelicior fuit. Hic enim etiam Conſtitutionum Apoſtolicarum ſcriptorem pro Clemente adducit, *h* ut demonſtret horum rituum vere Apoſtolicam eſſe originem, ubi de fontis baptiſmalis conſecratione, deque unctione ex oleo agit, *i* & aliis ſi forte locis. Nunc vero etiam pueri ſciunt illas Conſtitutiones alterius auctoris eſſe longe recentioris; quem veriſimillimum eſt ſuum hoc opus quarto demum ſeculo conſcripſiſſe. Bellarminus certe rotunde fatetur *k* Conſtitutiones *in Eccleſia Latina nullum fere nomen habuiſſe, idemque fere de iis iudicium fieri debere, ac de Recognitionibus*; qua de re nihil nos neceſſe eſt pluribus hic diſputare, qui de harum Conſtitutionum novitate proprium jampridem volumen emiſimus. Præterea Vicecomes, vt crucis ſignum jam Apoſtolicis temporibus in baptiſmo adhibitum fuiſſe probet, *Lini* de Petri paſſione acta in medium adducit, quæ utrarumque partium eruditi, ac ut cæteros taceam, inprimis Bellarminus *m* & Baronius *n* magno dudum conſenſu repudiarunt, quod liber erroribus ſit refertus, multaque de Petri actis narret, quæ vel falſa, vel certe dubia & incerta ſunt, neque ullum habeat à veteribus teſtimonium.

h Vicecom. l.1. de antiq. Bapt. rit. c. 14 p. 63.
i Ibid. l.2. c. 25. p 387
k Bell. de Script. Eccl. *l* de Pſeud-Apoſt.
m Bell. de Script. Eccl. in Lino.
n Bar. a. D. 44 §.45 a. D. 80.§.4.

Denique, ut quod res eſt, ſemel dicam, is eſt Vicecomes, qui nullo vel certe exiguo delectu in citandis auctoribus utitur, veros & falſos, certos & dubios, veteres & recentes promiſcue habet; veluti id ſibi tantum negotij datum crederet, ut de antiquis Baptiſmi ritibus craſſum nobis, grande ac pingue volumen, multis nugis ac fabulis, multis in noſtros, quoties occurrunt, conviciis, lædoriis ac maledictis refertum cuderet.

CAPUT XI.

Nihil de ullo decem rituum baptiſmi apud Latinos ſolennium extare apud ſcriptores a. D. 160. anteriores. Unctio ex oleo vetuſtiſſima omnium Baptiſmalium cærimoniarum. Pro eo allatum Theophili Antiocheni teſtimonium explicatur ac ſolvitur. Ea unctio ſecundo demum ſeculo præcipiti occurrit primo apud Tertullianum; ex cuius loco oſtenditur reliquam Latinorum pompam ab illius ævi apud noſtros baptiſmo abfuiſſe. Unctionem a poſteris, non ab Apo-

ſtolis

ſtolis traditam, ejuſdem eſſe generis eas traditiones, quæ à Tertulliano in libro de Corona memorantur, id eſt, humanas, non Apoſtolicas. Cauſſa vera, qua Patres impulit ad eas tradendas, pio conſilio, ſed infelici eventu. CAP. XI.

ITa depulſis falſi nominis teſtibus, nullum de baptiſmi controverſis ritibus ex tota hac prima Chriſtianiſmi antiquitate teſtimonium ſupereſt, præter id, quod ſupra ex ſacris divinorum ſcriptorum libris, tum ex Iuſtini Apologia repræſentavimus; qui cum nullum alium hujus Sacramenti ritum commemorent, niſi unam in nomen Patris, Filii & Spiritus Sancti tinctionem; jam luce meridiana clarius eſt hunc ſolum priſcis ad illud tempus Chriſtianis cognitum & uſitatum fuiſſe; adeoque cæteras cærimonias, quæ nunc à Latinis in baptiſmo adhibentur, omnes ſecutis demum temporibus à poſteris inventas, & paulatim adjectas, tandem ad eum cumulum excreviſſe, quem hodie videmus. Nunc ergo Eccleſiam ſpectemus, quæ deinceps ad ſeculum Chriſtianiſmi quartum fuit, quidque toto illo tempore ad primum, eumque ſimpliciſſimum baptiſmi ritum acceſſerit, ſigillatim conſideremus.

Omnium cærimoniarum, quæ baptiſmo ab hominibus adjectæ ſunt, antiquiſſima; ac ut videtur, prima fuit *unctio ex oleo* Ad eam Vicecomes refert *o* quædam verba Theophili Antiocheni, qui annis circiter triginta poſt ſcriptam à Iuſtino eam, in qua deſiimus, Apologiam floruit. Bellarminus maluit *p* ad chriſma confirmationis locum torquere. Sed neuter ſcopum ſcriptoris attigit. Ille Paganos Chriſtiani nomen irridentes caſtigat, *q* ac refellit: demonſtrans eorum, quæ vel arte fiunt, vel natura conſtant, nihil fere utile eſſe, quod idem quoque unctum non ſit, non navem, non domum uſui eſſe, niſi ungatur; infantes natos, athletas certaturos oleo inungi; nullum opus elegans, & ornatum eſſe, niſi inunctum niteat. ἐὰν μὴ χρισθῇ καὶ στιλβωθῇ. *Præterea* (inquit) *aër quidem, & omnis, quæ ſub cælo eſt, terra lumine & Spiritu quodammodo ungitur.* ὅλως ἀὴρ μὲν καὶ πᾶσα ἡ ὑπ' οὐρανὸν, τρόπῳ τινὶ χρίεται φωτὶ καὶ πνεύματι. Tum hæc ad rem Chriſtianorum applicans, Paganum noſtro nomini illudentem ſic compellat; *Tu vero oleo Dei inungi non vis? Nos igitur Chriſtiani ideo vocamur, quia Dei oleo ungimur.* σὺ δὲ οὐ βούλει χρισθῆναι ἔλαιον θεοῦ. τοιγαροῦν ἡμεῖς τούτου εἵνεκεν καλούμεθα χριστιανοὶ. ὅτι χριόμεθα ἔλαιον θεοῦ Hæc ille; quæ Latini de oleo materiali, corporeo ac ſenſibili, quanquã alio, atque alio Vicecomes de baptiſmali; Bellarminus de confirmativo acceperunt. Ego de oleo ſpirituali, deque unctione myſtica intelligo, ejuſdem cum ea cenſus, qua unctus eſt Chriſtus: quæ in nos ab illo, noſtro capite ac Pontifice diffunditur; à qua eſt & ipſius, & noſtrum per ipſum nomen: De unctione illa cœleſti, abſque qua plane inertes, atque inutiles jacemus; non ad certamen, non ad vitam ineundam habiles, omniſque elegantiæ & ornatus expertes; de illa denique unctione, quæ *lumine & ſpiritu* conſtat, quæque animam,

o Vicecom. Lib 2. ca. 35. p g. 387.

p Bellarm de confirm. ca. 8 §. Tertio probatur.

q Theoph. Ant. L. I. ad Autol. pa. 110 D. E.

Cap. XI. utaërem lux & ventus, illuminat, purgat, ac perflat; hoc eſt, quæ nos, quod ſcribit r Ioannes, *docet de omnibus*, quæque ut idem loquitur Apoſtolus, *unctio eſt, quam habemus à Sancto*; id eſt, ut uno verbo rem totam complectitur Theophilus, *OLEUM DEI*, ἔλαιον θεοῦ. Nihil hæc vel ad Catechumenorum oleum, vel ad Confirmationis chriſma. Omnia divini illius Spiritus, quo in Domino Chriſto ungimur, propria ſunt.

r 1 Ioann. 2. 27. 20.

Sed hic annis poſt Theophilum viginti, poſt ſcriptam à Iuſtino Apologiam, circiter quinquaginta, occurrit Tertulliani, viri extra controverſiam doctiſſimi, ſcriptoris ad miraculum eruditi, acuti, diligentis, copioſi, teſtis denique rerum ſui ævi Eccleſiaſticarum locupletiſſimi, liber de Baptiſmo luculentiſſimus, totus de hoc argumento ſcriptus. Quid ergo ille de baptiſmo? Docet s in primis ſimpliciſſimum fuiſſe, illud ſane egregium in genere præfatus, *nihil eſſe*, *quod tam obduret mentes hominum, quam ſimplicitas divinorum operum, quæ in actu videtur, & magnificentia, quæ in effectu repromittitur*; Id in baptiſmo nominatim accidere dicit, *ut* (inquit) *hic quoque, quoniam tanta ſimplicitate, ſine pompa, ſine apparatu novo aliquo, denique ſine ſumptu homo in aqua demiſſus, & inter pauca verba tinctus, non multo vel nihilo mundior reſurgit, eo incredibilis exiſtimetur conſecutio æternitatis. Mentior, ſi non è contrario idolorum ſolennia vel arcana de ſuggeſtu & apparatu, deque ſumptu fidem & auctoritatem extruunt. Proh! miſera incredulitas, quæ denegas Deo proprietates ſuas, ſimplicitatem & poteſtatem.* Hæc Tertullianus, præclara, ut ſolet, & neſcio veriora-ne, an diſertiora. Hinc quidem patet magna tum adhuc ſimplicitate miniſtratum fuiſſe baptiſmum; *ſine pompa, ſine novo aliquo apparatu, ſine ſumptu; neophytum inter pauca verba in aquam demiſſum ac tinctum*; plane aliter, quam fiebat in Paganorum myſteriis, *quibus fidem & auctoritatem extruebant ſuggeſtus, apparatus, ſumptus.* Iam quæro, an ad hanc formam Latinorum baptiſmus collineet? An ab eo quoque abſit illa pompa, ille apparatus, ille ſuggeſtus, ille ſumptus, quem Tertullianus ſuo quidem deeſſe confitetur? in Gentium vero myſteriis abundare affirmat? An apud Latinos qui baptizatur, ſine his aqua inter pauca verba tingatur? Ipſa rerum inter ſe collatio oſtendit, quam hæc ab illis diſcrepent. Memento quæ ex ipſis Latinorum Ritualibus libris initio ſtatim deſcripſimus: quantus, quam novus ad hodiernum baptiſmum ſit apparatus. Primo ipſum baptiſterium magna arte, certa forma, in loco ſacro, ex politis, quadratiſque lapidibus extructum ſtata ſolennique cærimonia conſecratum: auro, argento, lapillis pretioſis, pro ſingularum Eccleſiarum copia, adhæc tabulatum, & picturarum ſacrarum ornamentis ab interiori parte renidet: cereis ardentibus, quo die ſacra fiunt, collucet, purum, nitidum, & efficaciſſimis denique in miracula, Divorum cœlitum reliquiis inſtructum. Tum aqua in fontem, qui in illo baptiſterio contractus eſt, immittitur, non extemporanea, ſed quæ jam antea Sabbato Paſchali, hora definita à Sacerdote

s Tertull. de Bapt. cap. 2. pag. 255. D.

cerdote precibus, crucis ſignis, potentiſſimis exorciſmis, cereo ter immiſſo, flatuque ipſius ſacri hominis ter in certam figuram emiſſo *inſuſo*que ſancto oleo & ſanctiori chriſmate, per longas multorum myſteriorum ambages ad opus æternitatis conſecrata fuerat. Chriſma vero hic adhibetur, quod certa & ipſum anni die non ab alio quam à primi ordinis Sacerdote mitrato, magna inferiorum Sacerdotum ac miniſtrorum turba ſtipato, ex balſamo & oleo mixtis conficitur, eo majore, quam aqua, precum, hymnorum, carminum, atque exorciſmorum apparatu, quo major eſt primi quam ſecundi ordinis Sacerdos: tandemque benedicto ſacrorum tredeci m virorum halitu, oſculo, ac veneratione ſanctificatur. Neque oleum baptiſmi ſacro adhibere aliud fas eſt, quam quod paribus fere ritibus accuratiſſime conſecratum fuerit. Iam cætera ipſius baptiſmi quid dicam? ſuſceptores baptizandum deducentes, Sacerdotis exſufflationes, multiplices exorciſmos, conſignationes, ſalis ad ſapientium guſtandi conſecrationem, ſanctam ſalivam, duplicem unctionem, unam ex oleo ante tinctionem, alteram paulo poſt eam ex chriſmate, candidam veſtem, cereum ardentem, omnia myſtica, & arcanis diviniſque tum ſignificationibus, tum etiam operationibus plena? Tu ne hęc *ſine pompa*, ſine *apparatu*, ſine *ſumptu*, ſine *ſuggeſtu* fieri nobis perſuaſeris? Si hæc jā tum fuit baptiſmi apud Chriſtianos forma, Tertullianus profecto nugabatur, cum de ſui ſibi Sacramenti ſimplicitate blandiens ſatis inverecunde mentiebatur hominem, qui apud ſuos tingebatur, *ſine pompa*, *ſine apparatu*, ſine ſumptu, in aquam ad hoc demiſſum fuiſſe, ut æternitatem conſequeretur; Idem ſtulte quoque & improvide Ethnicis exprobrabat ſuorum myſteriorum *ſuggeſtum, apparatum, & ſumptum.* Neque enim credo, vel apud eos, vel apud Iudæos ullam cærimoniam facile inveneris, quæ hoc Latinorum baptiſmo operoſius, majorique mole & apparatu, aut *pompatiore* (ut verbo Tertullianeo * utar) *ſuggeſtu* peracta fuerit. Cum ergo is ſcriptor ſit Tertullianus, qui nemini niſi deliro, tanti ſtuporis, tantæque delirationis ſuſpectus eſſe poſſit; omnino conſequens eſt, ut omnem hanc hodierni apparatus atque ſuggeſtus apud Latinos pompam, à veterum Tertullianei ſeculi Chriſtianorum baptiſmo abfuiſſe concludamus. Sed quid argumentis opus eſt? Quid de eorum in hoc Sacramento ritu ſtatuendum ſit, totus liber clare diſerteque loquitur, Nam, ſi quæ nunc Latini faciunt, ea in Eccleſię Tertullianeę uſu jam tum extitiſſent; plane eſt incredibile ſcriptorem longe prudentiſſimum, & qui quæcunque tractat argumenta, ea ſolet accuratiſſime magna ingenii vi evolvere atque enucleare, nullam fuiſſe facturum in libro, qui totus eſt hujus argumenti, iſtorum tam multiplicium, tamque ſplendidorum, ac myſticorum actuum mentionem. Atqui cum videmus baptiſmi quidem aquam, ſpiritum, miniſtrum, tinctionem, manus impoſitionem, & ex oleo unctionem, quos jam tum in Eccleſiam irrepſerat, ſigillatim docere; de baptizandorum ætate & pœnitentia, qua ad hoc

* Tertull. de Spect. c. p. 7. pag. 93. A.

Cap. XI. myſterium ſuſcipiendum præparandi ſunt, præcipere; quaſdam quæſtionum minutias perſequi; conſecrationem vero fontis, chriſmatis, ſalis, exorciſmos, ſalivam, ephpheta, cereum, can vestem, & ſigna ſunt alia in Latinorum Sacramento ſolennia, penituſque tacuiſſe, neque de iis vel unam ſyllabam in his totis capitibus, quibus opus conſtat, ſcripſiſſe. Atque ita quidem h tulliani liber majorem Latinarum in baptiſmo cærimoniarum p evertit. Cæterum non plane eundem, quem ex Iuſtino intelle baptiſmum, ſed nonnihil iam auctiorem exhibet. Nam unctos p ctionem fuiſſe narrat, quod à Iuſtini baptiſmo aberat. Sic eni tullianus tinctionem à Domino inſtitutam exſecutus, pergit; de (inquit) egreſſi de lavacro perungimur benedicta unctione d na *diſciplina, qua ungi oleo de cornu in ſacerdotium ſolebant; ex quo Aaron à Moyſe unctus eſt. Unde Chriſtus dicitur à chriſmate, quod eſt unctio, quæ Domino nomen accommodavit, facta ſpiritualis; quia Spiritu unctus eſt à Deo Patre.* Sed & manus impoſitionem paulò poſt memorat; *Dehinc* (inquit) *manus imponitur, per benedictionem advocans, & invitans Spiritum Sanctum;* quam & ipſam mox de veteris quoque teſtamenti diſciplina veniſſe monet. *Sed eſt hoc quoque de veteri* (inquit) *Sacramento, quo nepotes ſuos ex Ioſeph, Ephraim & Manaſſem Iacob capitibus impoſitis, & intermutatis manibus benedixit, & quidem ita transverſim obliquatis in ſe, ut Chriſtum deformantes jam tunc portenderent benedictionem in Chriſtum futuram.* Ex his Tertulliani patet jam aliquid ſacro baptiſmi ritui acceſſiſſe illo tantillo temporis ſpatio, quod à Iuſtini morte ad hunc Tertulliani librum affluxerat; non ſic tamen ut priſtina Sacramenti ſimplicitas plane deleretur. Nam manus quidem impoſitionem priſcis nihil aliud fuiſſe, quam *orationem ſuper hominem*, dignam & opportunam initiationis coronam atque clauſulam ſupra ex Auguſtino audivimus; & talem hanc fuiſſe Tertullianeam, *benedictionis*, qua conſtitiſſe eam ſignificat, nomen docet. Quid enim aliud *benedictio*, quam oratio ſuper eo, qui benedicitur? Neque alia ut fuerit, efficit quod hic in decuſſatis Iacobi manibus latuiſſe jam tum dicit Chriſti crucifixi myſteriũ. Mos enim eius & hic & alibi eſt res novi fœderis in veteris typis ac figuris venari, & alteras cum alteris ſtudioſe comparare. Sola ergo illa unctio vere cærimonia fuit, & quidem, quod ipſe quoque diſerte monet, *ex priſtina diſciplina*; id eſt ex veteri, ſive Moſaïco inſtrumento. Sic enim hæc verba capienda eſſe, non autem ad Chriſti vel Apoſtolorum diſciplinam referenda, docet quod ea, de qua loquitur diſciplina, *ungi oleo de cornu in Sacerdotium ſolitos* dicit; quæ ad Leviticos ritus pertinere omnes intelligunt; ut & illud quod ſtatim addit, *ex quo Aaron à Moyſe unctus eſt.* Sed idem quoque ex iis apparet, quæ de manus impoſitione mox ſequuntur. *Sed eſt hoc, QUOQUE* (inquit) *de veteri Sacramento*; quo ſcilicet Iacob apud Moſem nepotibus benedicit. Particula *quoque* hæc cum præcedentibus connectens id, quod ſuperius

a Tertullian. ibid. cap. 7.

ſuperius dictum erat (id eſt unctionem ex oleo) de eadem diſciplina, id eſt Moſaïca, intelligi vincit. Aliter ſi capias, abſurda erit oratio. Quod vero baptiſmalis unctionis originem ducit à Moſaïca diſciplina, eo ipſo negat hanc à Chriſto, vel ab ejus Apoſtolis inſtitutam, qui Moſaïcos ritus adeo non invexerunt in Eccleſiam ad novi fœderis ſacramenta, ut etiam eos abrogaverint: reſque iis ſignificatas implere ac repræſentare & exhibere ſatis habuerint. Hæc nimirum unctio poſt Apoſtolorum obitum eodem modo in Eccleſiam inducta erat, quo Tertullianus alibi teſtatur *v* quaſdam alias hujus congeneres obſervationes in uſum Chriſtianorum veniſſe: atque illam inter cæteras, quod *ex baptiſmo ſuccepti lactis & mellis concordiam præguſtarent*: & quod *ex ea die lavacro quotidiano per totam hebdomadem abſtinerent. Harū*(inquit) *x & aliarum ejuſmodi diſciplinarum ſi legem exſpoſtules Scripturarum, nullam invenies. Traditio tibi prætendetur auctrix, conſuetudo confirmatrix, & fides obſervatrix. Rationem traditioni & conſuetudini & fidei patrocinaturam, aut ipſe perſpicies, aut ab aliquo, qui perſpexerit diſces. Interim nonnullam eſſe credes, cui debeatur obſequium.* Hæc ille. Nemo porro negaverit de unctione ex oleo idem eſſe judicandum: cujus æque ac iſtarum obſervationum *nullam Scripturarum inveniri legem*, ipſi qui maxime vindicant, confitentur. *Traditio* ejus quoque *autrix, conſuetudo confirmatrix* obtenditur. Iām vero eam traditionem, de qua hic Tertullianus, aliorum quam Apoſtolorum ab ipſo intelligi, ipſa ejus oratio clamat. Quam enim ſignificat traditionem, ejus *conſuetudo confirmatrix prætenditur.* Hanc quam, dicit traditionem conſuetudo confirmat; hęc ex conſuetudine defenditur. Non ita Apoſtolorum traditio: quæ profecto *conſuetudine* ad ſui firmitatem adeo non eget, ut conſuetudinem ipſa confirmet, vel nullam vel certe exiguam apud Chriſtianos vim habituram, niſi eā ab Apoſtolis acceptā eſſe conſtet: Quod vbi ſemel conſtat, unum ad eam obſervandam & in uſum recipiendam abunde ſufficit. Humanis plane hæc longæ conſuetudinis præſidia neceſſaria ſunt. Divina, ut Apoſtolica, per ſe ſtant, & ab initio ſtatim valent, neque *vires acquirunt eundo*, quod de fama, re vaniſſima ſummus Poëta merito canit. Sed & *rationis patrocinio* indiget Tertullianea iſta traditio: ut vix poſſit conſiſtere, niſi aliquam ejus rationem vel à tuo ingenio, vel ab alieno perſpexeris. Et hoc ab Apoſtolica traditione alienum eſt: quæ auctoritate, præcipue valet, non tua, vel mea ratione: totaque non *ingenio* humano, ſed una Chriſti auctoris dignitate ac majeſtate nititur. Quid ſi, Tertulliane, nullam traditionis tuæ rationem, neque à me perſpexero, neque ab alio didicero? *Interim* (inquit) *nonnullam eſſe credes, cui debeatur obſequium.* Primum hoc de Apoſtolorum traditione frigidum ac jejunum eſt, quod iſte credere nos jubet *nonnullam* eſſe eorum, quæ illi tradiderunt, rationem. Si de Apoſtolica traditione intelligeret, non diceret *nonnullam rationem*, diceret *ſummam* & divina ſapientia dignam eſſe ejus rationem, *credere interim nos debere.* Tum & illud vigilanter

CAP. XI.

v Tertull. de Cor. c. 3. p. 121.

x Ibid. c. 4. p. 122. A.

Cap. X. *i* quam quod hic nobis vir ſummus narrat ſtudium veterum imprimendi ſuorum animis beneficiorum nobis à Deo per Chriſtum quæſitorum magnitudinem.

Ita diſpuncta eſt inſtitutę diſputationis pars prior, ex qua patet, quam temerè falſoque affirmarit *k* auctor Catechiſmi Tridentini baptiſmales cærimonias ſuas *ab Apoſtolis ſine controverſia inſtitutas fuiſſe*. Modeſtius ac verius Valdenſis ſuos Latinos ait hos ſacros ritus, ſacramentaléſque obſervantias, non ſimpliciter ab Apoſtolis, ſed *vel ab Apoſtolis*, *l* vel à ſuccedentibus in eorum ſedem Epiſcopis accepiſſe. Idem paulo poſt illorum rituum tres ordines conſtituit; *m quoſdam Chriſtum tradidiſſe Apoſtolis obſervandos; quoſdam honeſte Apoſtolos ſuperaddidiſſe; quoſdam demum Patres conſequenter addidiſſe*. Ille vero de duobus primis ordinibus largiter errat. Nihil Chriſtum, nihil Apoſtolos horum rituum addidiſſe baptiſmo, luce meridiana clarius ex ijs quæ hactenus diſputabimus, perſpicient *quicumque illa abſque animi ſtudio expenderint*.

i infra c.11. pæne extremo.
k Catech. Trid. tit. de Bap. 4 p.105. B.
l Vald. l.6. Tit 5.c.47. fol.107. col. 1.
m Ibid. col. 3.

CAPVT X.

Proprium ſingularum cærimoniarum argumenta tractantur, quibus earum antiquitatem Latini probare conantur. Nihil eos ad hoc adferre ex Scriptoribus, qui ante ſecundi ſeculi exitum floruerunt. Repudiantur aliquot falſi & ſubditity nominis teſte; Pſeudo-Dionyſius Areopagita, Pſeudo-Clemens Recognitionum, & Conſtitutionum auctor. Recognitionum opus idem eſſe cum eo, quod alij Petri Circuitus, *vel* Itinerarium, *dicunt. Epiphanij de eo libro teſtimonium longè aliud ſignificare, quam quod Bellarminus fingit. Rejiciuntur præterea Pſeudo Iuſtinus Quæſtionum ſcriptor, & Auctor Actorum Lini, Quam tanti ſit furfuris Viceconsitis opus de Baptiſmi cærimoniis.*

SEd nunc, quod inſtituimus, abſolvamus, & ſigillatim videamus, quid Latini pro cujuſque ex his decem ritibus antiquitate afferunt. Bellarminus in ſcrutandis Patrum libris magnam vitæ partem nullo alio conſilio conſumpſit, quam ut obſervaret, ſi quid in iis eſſet, quod ad cauſſam Latinam jure, an injuria vel duci, vel trahi ac torqueri poſſet. Atqui hic tantus veterum librorum helluo nihil reperit in primæ illius antiquitatis ad a. D. 160 monumentis, quod ſex ex his ritibus vel in ſpeciem faveret, Exſufflationi ſcilicet, Sali, Salivæ, Chriſmati, Cereo, Albæ veſti. Ex hoc ejus hac in parte ſilentio, certo licet colligere in omni hac antiquitatis prima, longéque optima ac puriſſima parte nuſquam reperiri ullam iſtarum baptiſmi cærimoniarum mentionem. Vidiſſet Bellarminus, ſi qua extaret; & ſi vidiſſet, attuliſſet. Non attulit, ne ergo

dubites

dubites nihil fuiſſe, quod afferret. Sed de reliquis quatuor, nimirum de Crucis ſigno, de Exorciſmis, de Vnctione, de fontis conſecratione, quid obſecro affert ex primo, vel ſecundo ſeculo? Dicam; nomina quædam ex optimo illo, ſanctiſſimoque Chriſtianiſmi climate attulit; Res nullas attulit; quę in toto hoc Eccleſiæ tractu nullæ ad conſtituendam hanc Latinorum cauſam reperiuntur. CAP. X.

Ergo ut probet eorum, qui olim initiabantur fronti ac pectori crucis ſignum à presbyteris & Clericis mox Latino ſæpius fuiſſe impreſſum; *Meminit n* (inquit) *huius cærimoniæ Dionyſius*. Nempe illum dicit, quem vulgo Areopagitam vocant. Eundem mox de exorciſmis citat, *o Ante baptiſmum* (inquit) *præmitti exorciſmos, teſtatur Dionyſius loco notato*. In capite ſequenti de conſecratione aquæ baptiſmalis, *Eius p* (inquit) *meminit Dionyſius capite de baptiſmo*; & verba hæc recitat; *Regenerationis aqua ſacris invocationibus prius conſecratur*. Denique de baptiſmali candida veſte, *q Huius* (inquit) *meminit Dionyſius de Hierarchia Eccleſiaſtica c. de baptiſmo*. Scito ergo hunc Bellarmini Dionyſium merum eſſe nomen; cui Latinorum Theologia magnam ſui partem debet. Illi orbem diu territarunt hoc grandi nomine, viri Athenienſis domo, antiquiſſimi ex Areopagita Pauli diſcipuli, Eccleſiæ Athenienſis primi Epiſcopi, & glorioſiſſimi pro Chriſti fide Martyris; ſuaſque novitates hujus auctoritate fucatas imperitis hominibus in ſuperiorum temporum tenebris commendarunt. Sed magna Chriſto ſit gratia, quod ita tandem diluxerit, ut qui multis ſeculis ſub falſa Dionyſij perſona humano generi ludos fecerat, is poſtremo etiam à Latinis, quicumque vera falſis & ſincera ſuppoſitis antehabent deprehenſus ſit ſcriptor à Dionyſio longe diverſus; homo, non primi, quod ipſe mentitur; ſed quarti vel quinti, ſeculi; quod nos quam verum ſit proprio de hoc argumento opere non ita pridem demonſtravimus. * Ergo ſi non alium, quam iſtum Dionyſium pro ſuis myſteriis teſtem habet Bellarminus, neminem profecto ex puriſſima illa antiquitate habet, quæ duobus primis Chriſtianiſmi ſeculis floruit. Bona verba inquis. Ecce etiam alios præter Dionyſium de ipſo illo primo ſeculo teſtes excitat. Scio, inquam, Clementem ab eo & Iuſtinum advocari, ut probet Catechumenos jam olim oleo benedicto in pectore & ſcapulis, antequam tingerentur, unctos fuiſſe; *Meminit r* (inquit) *huius unctionis Clemens libro tertio* Recognitionum. Tum *Iuſtinus* (inquit) *queſt. 107. quærit, cur bis inungantur Chriſtiani, ſemel ante baptiſmum, & iterum poſt baptiſmum*. Sed vin ſcire, qui qualéſque ſint iſti Clemens atque Iuſtinus? Mera, æque ac Dionyſius, nomina ſunt, non verus de primo ſeculo Clemens, Pauli diſcipulus; non verus de ſecundo Iuſtinus, Philoſophus & Martyr. Audi Bellarminum de Clemente, & ſ eidem hoc ipſo in loco; *Liber eſt* (inquit) *incertæ fidei quo ad dogmata*; & alibi in proprio de Eccleſiaſticis Scriptoribus opere; *Recognitiones* (inquit) *ſ non eſſe Clementis probabile exiſtimo, vel idem eſſe opus cum eo, quod Itinerarium vel Circuitus Petri aliqui vocant*. Iam eorum librorum

n Bell. de Bapt. c. 25. §. Quint.
o Ibid. §. Quarto ante
p Ibid. c. 6. § Tertia.
q Ibid. c. 27. §. Quarta.
* De oper. Dionyſ. ſuppoſitis.
r Bell. de Bapt. c. 25. §. Vndecima.
ſ Id. l. de ſcript. Eccl. in Clem.

Cap. X. brorum teſtimoniis niti, qui *incerta fidei ſunt*, *& quos probabile* eſt ab aliis, quam ab auctoribus, quorum nomina præferunt conſcriptos eſſe, omnes intelligunt cujus ſit fidei. At ego, quod iſte *probabile* judicat, librum hunc Clementis eundem eſſe cum eo commentario, qui aliis *Itinerarium* alijs *Circuitus* ſive *Periodi Petri*, vocatur; id ego veriſſimum eſſe probo: primo quod Origenes in Philocalia locum Clementis ſatis prolixum deſcribens, qui noſtrarum Recognitionum l. 10. fol. 50. totidem verbis legitur, eum ἐκ περιόδων Clementis λόγῳ 14. citat. *t* Vnde patet idem eſſe utrumque opus. quod alij *Recognitionum*, alij περιόδων Petri libros vocant. Neque movere quemquam debet, quod περιόδων librum 14. dicat Origenes, qui nobis eſt Recognitionum decimus. Librum enim nos, non ut Origenes græcè dictavit, ſed Latine tantum habemus, & quidem ex Ruffini Aquileienſis interpretatione, id eſt, eius hominis, cui familiare ſit alienos quos Interpretatur libros mutata auctoris diviſione, pro ſua libidine aliter ſecare ut in Origene feciſſe eum videmus, cujus quindecim, vel ut Caſſiodorus tradit, *u* XX. libros in Pauli ad Romanos epiſtolam ad decem contraxit. Secundo, quæ nos hodie de Fauſtiniano Clemẽtis *x* patre, à Simone in ſuam ipſius imaginem arte malefica transformato in Recognitionibus legimus, id ipſum Hincmarus olim referens ex Petri *Itinerario* citat. *y* Manſiſſe apud Latinos Pſeudo-Clementis operi hunc titulum ad proavorum noſtrorum tempora apparet ex duobus locis, quæ inde deſcripſerunt Ioannes Huſſus, & Ioannes Lukavits, ille quidem paulo poſt initia ſeculi decimi quinti, hic vero circa a. D. 1433. Prior locus hodie totus legitur quinto libro Recognitionum, & ab his Paganorum ſuam idololatriã excuſantium verbis incipit, *z* *Nos ad honorem inviſibilis Dei imagines viſibiles adoramus*, & in hæc deſinit, *in his omnibus imago Dei violatur.* Alter locus in primo ejuſdem operis libro extat, & ſic habet, *a* *Eorum vero, qui non ad integrum potuerunt explere normam iuſtitiæ* &c. uſque ad illa verba, *pro his, quæ bene geſſerunt æterna hæreditate potiantur.* Iam hæc duo loca non ex *Recognitionibus*, quem titulum hodie id opus præfert, ſed priorem quidem locum Huſſus citat, *b* *ex Clemente in Itinerario*: poſteriorem vero Lukavits, *c* *ex iis quæ Petrus ad Clementem l. 1. Itinerarii.* Nulla ergo dubitatio eſt, quin is Recognitionum liber, quem nunc habemus, idem ipſe ſit quem veteres alij περιόδους, id eſt, *Circuitus*, alij Itinerarium Petri vocabant. Iam cum Itinerarium Bellarminus ibidem ex Athanaſij, Gelaſij, & Leonis IX. teſtimonio & auctoritate apocryphum eſſe confiteatur, verum certumque eſt idem de Recognitionibus eſſe judicandum. Vnde conſequitur non tantum probabile, quod aiebat Bellarminus, ſed verum certumque eſſe non eſſe has Recognitiones Clementis opus; præſtantiſſimi Petri diſcipuli, ac Eccleſiæ Romanæ Epiſcopi, cujus inſignem habemus ad Corinthios epiſtolam, quam unam Euſebius *d* pro vero & genuino ejus fœtu agnoſcit. Neque verum eſt, quod Bellarminus *ab Epiphanio traditum dicit*, *Clementem ipſum teſtari circui-*

t Orig. Philocal. c. 22. p. 373. 374.

u Caſſiod. l. 1 c. 8. Inſt. divin.

x Recogn. l. 10. f. 55. K. 556. c

y Hincm. de divort. Lothar. interr. 9. p. 617. T. 1.

z Clem Recogn. l. 5. ult. med. f. 30. K.

a Ibid. l. 1. fo. 7. L.

b I. Hus T. 2. p. 342. extr. l de imag. ador. & contr. [illegible]

c Lukav. Confeſſ. Tabarit. c 17. extr. p. 59. [illegible]

d Euſeb. Hiſt. l 3. c. 32. ed. [illegible] Chriſt.

[illegible] *tus*

tus Petri à ſe conſcriptos. Dicit, fateor, Epiphanius *e hæreticis; qui libro* CAP. X.
illo utuntur, à Clemente omnibus modis redargui ex iis epiſtolis circularibus, e Epiph.
quæ ab eo ſcriptæ in ſanctis Eccleſiis legebantur, quod ſcilicet eius fides ac ſer- Har 30.§.15.
mo alium characterem habeant ab eo, quem præferunt ea, quæ ab his hæreti- p.139.b.c.
cis in Circuitibus illis ſub eius nomine adulterata extant. αὐτὸς· Κλήμης αὐτοὺς κατὰ πάντα ἐλέγχει ἀφ' ὧν ἔγραψεν ἐπιστολῶν ἐγκυκλίων τῶν ἐν ταῖς ἁγίαις Ἐκκλησίαις ἀναγινωσκομένων, ὅτι ἄλλον ἔχει χαρακτῆρα ἡ ἑαυτοῦ πίστις καὶ ὁ λόγος παρὰ τὰ ὑπὸ τούτων εἰς ὄνομα αὐτοῦ ἐν ταῖς Περιόδοις νενοθευμένα. His enim verbis ſignificat Epiphanius, non ipſum Clementem, quod Bellarminus ſomniavit, alicubi in libris aut epiſtolis ſuis nominatim teſtari *circuitus Petri à ſe conſcriptos eſſe, & ab hæreticis depravatos fuiſſe*; ſed ex Clementis veris ac genuinis epiſtolis, quæ apud Eccleſias legebantur eo ſtegui iſtorum, qui ipſi Circuitus Petri tribuebant, impoſturam ac mendacium, quod quæ in his extabat fides atque oratio plane ab iis abhorreret, quæ in veris & probatis ejus epiſtolis habebantur; quod Epiphanius ipſe ſtatim prolatis ex utroque volumine rerum inter ſe diverſarum exemplis demonſtrat. De libro Baronius eadem nobiſcum cenſet. *f* Re- *f* Bar.4.D.
cognitionum enim libros eoſdem eſſe cum his, quos ab aliis *Circuitus* 41.§.10. Vid.
ſeu Periodos appellatos eſſe conſtat, non ut Bellarminus probabile eſſe etiam a.D.
ait, ſed *nullam eſſe de eo dubitationem* exſerte definit, *meritoque à Patri-* 41.§.41.a.D
bus, tam Græcis, quam Latinis proſcriptos fuiſſe indicat. Hic ergo à Bellar- 51.§.52.51.a.
mino objectus Clemens non verus, germanuſque eſt Clemens, ſed ejus D.1o2.§ 21.
nudum, quod dixi, & ſine re nomen; impoſtor doctus, fateor, & erudi- 22.
tus, ſed tamen impoſtor, qui quas fecit fabulas, eas nobis quo vendibiliores eſſent, aſſumpta Clementis perſona recitat. Cæterum cum neſciamus quis ille fuerit, vel quo proprie tempore vixerit, nihil valet ejus auctoritas ad demonſtrandum, qui fuerint baptiſmi primo ac ſecundo ſeculo apud Eccleſiam ritus. Antiquum eſſe, non Ruffinus modo, qui ejus opus Latine interpretatus eſt; ſed multo etiam magis Origenes, qui quædam ex eo laudat, & in Philocalia, quod jam diximus, & iterum alibi tractatu in Matthæum 35. Sed eum Origene haud multo vetuſtiorem fuiſſe inde conjicio, quod apud eos, qui ante Origenem vixerunt, plane nulla uſpiam occurrat ejus mentio. Et hic ergo excludendus eſt è numero teſtium primi ſecundique ſeculi idoneorum. Sed Iuſtinum (inquis) excludere non potes; quem tute ſupra laudabas, tanquam teſtem horum temporum certiſſimum. Si, quem Bellarminus citat, is eſt quem laudavi; audiam. Sed ipſe alium eſſe eo ſatis ſignificat, quod quæſtionem ejus laudat 137. Earum enim Quæſtionum, quarum hæc 137. eſt, Iuſtinus nequaquam auctor eſt. Si mihi non credis, crede Bellarmino, qui id non modo dicit, ſed etiam probat *g* manifeſto & invito *g* B. II. de
argumento; *Facile* (inquit) *indicari poteſt illum* (Quæſtionum ſcilicet Script. Eccleſ. Iuſt.
146.) *librum non eſſe Iuſtini. Nam q.82. & 86. citatur Origenes, & verſ. 115. citatur Irenæus, & Martyr appellatur, cum tamen Iuſtinus utroque antiquior fuerit.* Sed ſunt alia non pauca, quæ ſcriptorem Quæſtionum

arguunt

Cap. XI. arguunt etiam annis non paucis poſt Origenem vixiſſe; Verbi gratia, quod q.17.& 129. voces uſurpat, quæ ante Nicænam Synodum nondum erant in Eccleſiæ uſu, eo quo iſte intelligit ſenſu, quales ſunt ὑπόστασις, & ἀγέννητον & ὁμοούσιον; item quod q 24.42.74.126. ſic loquitur quaſi jam everſo ſuis temporibus Paganiſmo; quod ne Conſtantino quidem imperante contigit. Ita demonſtratum eſt nullum ex teſtibus à Bellarmino ad conſtituendas ſuas cærimonias adductis ante annum ſecundi ſeculi ſexageſimum vixiſſe. Vicecomes in iis teſtibus, quos præter iſtos ad res eaſdem probandas advocavit, etiam quam Bellarminus multa infelicior fuit. Hic enim etiam Conſtitutionum Apoſtolicarum ſcriptorem pro Clemente adducit, *b* ut demonſtret horum rituum vere Apoſtolicam eſſe originem, ubi de fontis baptiſmalis conſecratione, deque unctione ex oleo agit, *l* & aliis ſi forte locis. Nunc vero etiam pueri ſciunt illas Conſtitutiones alterius auctoris eſſe longe recentioris; quem veriſimillimum eſt ſuum hoc opus quarto demum ſeculo conſcripſiſſe. Bellarminus certe rotunde fatetur *k* Conſtitutiones *in Eccleſia Latina nullum fere nomen habuiſſe, idemque fere de iis iudicium fieri debere, ac de Recognitionibus*; qua de re nihil nos neceſſe eſt pluribus hic diſputare, qui de harum Conſtitutionum novitate proprium jampridem volumen emiſimus. Præterea Vicecomes, ut crucis ſignum jam Apoſtolicis temporibus in baptiſmo adhibitum fuiſſe probet, *Lini* de Petri paſſione acta in medium adducit, quæ utrarumque partium eruditi, ac ut cæteros taceam, inprimis Bellarminus *m* & Baronius *n* magno dudum conſenſu repudiarunt, quod liber erroribus ſit refertus, multaque de Petri actis narret, quæ vel falſa, vel certe dubia & incerta ſunt, neque ullum habeat à veteribus teſtimonium.

b Vicecom. l.1. de antiq. Bapt. rit. c. 14 p.63.
i Ibid. l.2.c. 25.p 197
k Bell. de Scrip. Eccl.
l de Pſeud-Apoſt.
m Bell. de Script. Eccl. in Lino.
n Bar. a. D. 44 §.45 a. D. 80.§.4.

Denique, ut quod res eſt, ſemel dicam, is eſt Vicecomes, qui nullo vel certe exiguo delectu in citandis auctoribus utitur, veros & falſos, certos & dubios, veteres & recentes promiſcue habet; veluti id ſibi tantum negotij datum crederet, ut de antiquis Baptiſmi ritibus craſſum nobis, grande ac pingue volumen, multis nugis ac fabulis, multis in noſtros, quoties occurrunt, conviciis, lædoriis ac maledictis refertum cuderet.

CAPUT XI.

Nihil de ullo decem rituum baptiſmi apud Latinos ſolennium extare apud ſcriptores a. D. 160. anteriores. Unctio ex oleo vetuſtiſſima omnium Baptiſmalium cærimoniarum. Pro eo allatum Theophili Antiocheni teſtimonium explicatur ac ſolvitur. Ea unctio ſecundo demum ſeculo præcipiti occurrit primo apud Tertullianum; ex cuius loco oſtenditur reliquum Latinorum pompam ab illius ævi apud noſtros baptiſmo abfuiſſe. Unctionem a poſteris, non ab Apo-

ſtolis traditam, ejuſdem eſſe generis eas traditiones, quæ à Tertulliano in libro de Corona memorantur, id eſt, humanas, non Apoſtolicas. Cauſſa vera, qua Patres impulit ad eas tradendas, pio conſilio, ſed infelici eventu. CAP. XI.

ITa depulſis falſi nominis teſtibus, nullum de baptiſmi controverſis ritibus ex tota hac prima Chriſtianiſmi antiquitate teſtimonium ſupereſt, præter id, quod ſupra ex ſacris divinorum ſcriptorum libris, tum ex Iuſtini Apologia repræſentavimus; qui cum nullum alium hujus Sacramenti ritum commemorent, niſi unam in nomen Patris, Filii & Spiritus Sancti tinctionem; jam luce meridiana clarius eſt hunc ſolum priſcis ad illud tempus Chriſtianis cognitum & uſitatum fuiſſe; adeoque cæteras cærimonias, quæ nunc à Latinis in baptiſmo adhibentur, omnes ſecutis demum temporibus à poſteris inventas, & paulatim adjectas, tandem ad eum cumulum excreviſſe, quem hodie videmus. Nunc ergo Eccleſiam ſpectemus, quæ deinceps ad ſeculum Chriſtianiſmi quartum fuit, quidque toto illo tempore ad primum, eumque ſimpliciſſimum baptiſmi ritum acceſſerit, ſigillatim conſideremus.

Omnium cærimoniarum, quæ baptiſmo ab hominibus adjectæ ſunt, antiquiſſima, ac ut videtur, prima fuit *unctio ex oleo*. Ad eam Vicecomes refert *o* quædam verba Theophili Antiocheni, qui annis circiter triginta poſt ſcriptam à Iuſtino eam, in qua deſiimus, Apologiam floruit. Bellarminus maluit *p* ad chriſma confirmationis locum torquere. Sed neuter ſcopum ſcriptoris attigit. Ille Paganos Chriſtiani nomen irridentes caſtigat, *q* ac refellit: demonſtrans eorum, quæ vel arte fiunt, vel natura conſtant, nihil fere utile eſſe, quod idem quoque unctum non ſit, non navem, non domum uſui eſſe, niſi ungatur; infantes natos, athletas certaturos oleo inungi; nullum opus elegans, & ornatum eſſe, niſi inunctum niteat. ἐὰν μὴ χρισθῇ καὶ στιλβωθῇ. *Præterea* (inquit) *aër quidem, & omnis, quæ ſub cælo eſt, terra lumine & Spiritu quodammodo ungitur.* εἶτα ἀὴρ μὲν καὶ πᾶσα ἡ ὑπ' οὐρανὸν, τρόπῳ τινὶ χρίεται φωτὶ καὶ πνεύματι. Tum hæc ad rem Chriſtianorum applicans, Paganum noſtro nomini illudentem ſic compellat; *Tu vero oleo Dei inungi non vis? Nos igitur Chriſtiani ideo vocamur, quia Dei oleo ungimur.* σὺ δὲ οὐ βούλει χρισθῆναι ἔλαιον θεοῦ. τοιγαροῦν ἡμεῖς τούτου εἵνεκεν καλούμεθα χριστιανοὶ. ὅτι χριόμεθα ἔλαιον θεοῦ. Hæc ille; quæ Latini de oleo materiali, corporeo ac ſenſibili, quanquã alio, atque alio Vicecomes de baptiſmali; Bellarminus de confirmativo acceperunt. Ego de oleo ſpirituali, deque unctione myſtica intelligo, ejuſdem cum ea cenſus, qua unctus eſt Chriſtus: quæ in nos ab illo, noſtro capite ac Pontifice diffunditur; à qua eſt & ipſius, & noſtrum per ipſum nomen: De unctione illa cœleſti, abſque qua plane inertes, atque inutiles jacemus; non ad certamen, non ad vitam ineundam habiles, omniſque elegantiæ & ornatus expertes; de illa denique unctione, quæ *lumine & ſpiritu* conſtat, quæque animam

o Vicecom. Lib 2. ca. 35. p g. 387.

p Bellarm de Confirm. ca. 8 §. Tertio probatur.

q Theoph. Ant. L. 1. ad Autol. pa. 110 D. E.

Cap. XI. utaërem lux & ventus, illuminat, purgat, ac perflat; hoc eſt, quæ nos,
r 1 Ioann. 2. 27. 20. quod ſcribit *r* Ioannes, *docet de omnibus*, quæque ut idem loquitur Apoſtolus, *unctio eſt, quam habemus à Sancto*; id eſt, ut uno verbo rem totam complectitur Theophilus, *OLEUM DEI*, ἔλαιον θεοῦ. Nihil hæc vel ad Catechumenorum oleum, vel ad Confirmationis chriſma. Omnia divini illius Spiritus, quo in Domino Chriſto ungimur, propria ſunt.

Sed hic annis poſt Theophilum viginti, poſt ſcriptam à Iuſtino Apologiam, circiter quinquaginta, occurrit Tertulliani, viri extra controverſiam doctiſſimi, ſcriptoris ad miraculum eruditi, acuti, diligentis, copioſi, teſtis denique rerum ſui ævi Eccleſiaſticarum locupletiſſimi, liber de Baptiſmo luculentiſſimus, totus de hoc argumento ſcriptus. Quid ergo ille de baptiſmo? Docet *s* in primis ſimpliciſſimum fuiſſe, illud ſane egregium in genere præfatus,

s Tertull. de Bapt. cap. 2. pag. 255. D.

nihil eſſe, *quod tam obduret mentes hominum, quam ſimplicitas divinorum operum, quæ in actu videtur; & magnificentia, quæ in effectu repromittitur*; Id in baptiſmo nominatim accidere dicit, *ut* (inquit) *hic quoque, quoniam tanta ſimplicitate, ſine pompa, ſine apparatu novo aliquo, denique ſine ſumptu homo in aqua demiſſus, & inter pauca verba tinctus, non multo vel nihilo mundior reſurgit, eo incredibilis exiſtimetur conſecutio æternitatis. Mentior, ſi non è contrario idolorum ſolennia vel arcana de ſuggeſtu & apparatu, deque ſumptu fidem & auctoritatem extruunt. Proh! miſera incredulitas, quæ denegas Deo proprietates ſuas, ſimplicitatem & poteſtatem.* Hæc Tertullianus, præclara, ut ſolet, & neſcio veriora-ne, an diſertiora. Hinc quidem patet magna tum adhuc ſimplicitate miniſtratum fuiſſe baptiſmum; *ſine pompa, ſine novo aliquo apparatu, ſine ſumptu; neophytum inter pauca verba in aquam demiſſum ac tinctum*; plane aliter, quam fiebat in Paganorum myſteriis, *quibus fidem & auctoritatem extruebant ſuggeſtus, apparatus, ſumptus.* Iam quæro, an ad hanc formam Latinorum baptiſmus collineet? An ab eo quoque abſit illa pompa, ille apparatus, ille ſuggeſtus, ille ſumptus, quem Tertullianus ſuo quidem deeſſe confitetur? in Gentium vero myſteriis abundare affirmat? An apud Latinos qui baptizatur, ſine his aqua inter pauca verba tingatur? Ipſa rerum inter ſe collatio oſtendit, quam hæc ab illis diſcrepent. Memento quæ ex ipſis Latinorum Ritualibus libris initio ſtatim deſcripſimus: quantus, quam novus ad hodiernum baptiſmum ſit apparatus. Primo ipſum baptiſterium magna arte, certa forma, in loco ſacro, ex politis, quadratiſque lapidibus extructum ſtata ſolennique cærimonia conſecratum: auro, argento, lapillis pretioſis, pro ſingularum Eccleſiarum copia, adhæc tabulatum, & picturarum ſacrarum ornamentis ab interiori parte renidet: cereis ardentibus, quo die ſacra fiunt, collucet, purum, nitidum, & efficaciſſimis denique in miracula, Divorum cœlitum reliquiis inſtructum. Tum aqua in fontem, qui in illo baptiſterio contractus eſt, immittitur, non extemporanea, ſed quæ jam antea Sabbato Paſchali, hora definita à Sacerdote

ſacerdote precibus, crucis ſignis, potentiſſimis exorciſmis, cereo ter immiſſo, flatuque ipſius ſacri hominis ter in certam figuram emiſſo *infuſo*que ſancto oleo & ſanctiori chriſmate, per longas multorum myſteriorum ambages ad opus æternitatis conſecrata fuerat. Chriſma vero hic adhibetur, quod certa & ipſum anni die non ab alio quam à primi ordinis Sacerdote mitrato, magna inferiorum Sacerdotum ac miniſtrorum turba ſtipato, ex balſamo & oleo mixtis conficitur, eo majore, quam aqua, precum, hymnorum, carminum, atque exorciſmorum apparatu, quo major eſt primi quam ſecundi ordinis Sacerdos: tandemque benedicto ſacrorum tredecim virorum halitu, oſculo, ac veneratione ſanctificatur. Neque oleum baptiſmi ſacro adhibere aliud fas eſt, quam quod paribus fere ritibus accuratiſſime conſecratum fuerit. Iam cæterá ipſius baptiſmi quid dicam? ſuſceptores baptizandum deducentes, Sacerdotis exſufflationes, multiplices exorciſmos, conſignationes, ſalis ad ſapientium guſtandi conſecrationem, ſanctam ſalivam, duplicem unctionem, unam ex oleo ante tinctionem, alteram paulo poſt eam ex chriſmate, candidam veſtem, cereum ardentem, omnia myſtica, & arcanis diviniſque tum ſignificationibus, tum etiam operationibus plena? Tu ne hęc *ſine pompa*, ſine *apparatu*, ſine *ſumptu*, ſine *ſuggeſtu* fieri nobis perſuaſeris? Si hæc já tum fuit baptiſmi apud Chriſtianos forma, Tertullianus profecto nugabatur, cum de ſui ſibi Sacramenti ſimplicitate blandiens ſatis inverecunde mentiebatur hominem, qui apud ſuos tingebatur, *ſine pompa, ſine apparatu*, ſine ſumptu, in aquam ad hoc demiſſum fuiſſe, ut æternitatem conſequeretur; Idem ſtulte quoque & improvide Ethnicis exprobrabat ſuorum myſteriorum *ſuggeſtum, apparatum, & ſumptum.* Neque enim credo, vel apud eos, vel apud Iudæos ullam cærimoniam facile inveneris, quæ hoc Latinorum baptiſmo operoſius, majorique mole & apparatu, aut *pompatiore* (ut verbo Tertullianeo * utar) *ſuggeſtu* peracta fuerit. Cum ergo is ſcriptor ſit Tertullianus, qui nemini niſi deliro, tanti ſtuporis, tantæque delirationis ſuſpectus eſſe poſſit; omnino conſequens eſt, ut omnem hanc hodierni apparatus atque ſuggeſtus apud Latinos pompam, à veterum Tertullianei ſeculi Chriſtianorum baptiſmo abfuiſſe concludamus. Sed quid argumentis opus eſt? Quid de eorum in hoc Sacramento ritu ſtatuendum ſit, totus liber clare diſerteque loquitur. Nam, ſi quæ nunc Latini faciunt, ea in Eccleſię Tertullianeę uſu jam tum extitiſſent; plane eſt incredibile ſcriptorem longe prudentiſſimum, & qui quæcunque tractat argumenta, ea ſolet accuratiſſime magna ingenii vi evolvere atque enucleare, nullam fuiſſe facturum in libro, qui totus eſt hujus argumenti, iſtorum tam multiplicium, tamque ſplendidorum, ac myſticorum actuum mentionem. Atqui cum videmus baptiſmi quidem aquam, ſpiritum, miniſtrum, tinctionem, manus impoſitionem, & ex oleo unctionem, quos jam tum in Eccleſiam irrepſerat, ſigillatim docere; de baptizandorum ætate & pœnitentia, qua ad hoc

CAP. XI.

* Tertull. de Spect. c. p. 7. pag. 93. A.

Cap. XI. myſterium ſuſcipiendum præparandi ſunt, præcipere; quaſdam etiam quæſtionum minutias perſequi; conſecrationem vero fontis, olei, chriſmatis, ſalis, exorciſmos, ſalivam, ephpheta, cereum, candidam veſtem, & ſigna ſunt alia in Latinorum Sacramento ſolennia, plane penituſque tacuiſſe, neque de iis vel unam ſyllabam in his totis viginti capitibus, quibus opus conſtat, ſcripſiſſe. Atque ita quidem hic Tertulliani liber majorem Latinarum in baptiſmo cærimoniarum partem evertit. Cæterum non plane eundem, quem ex Iuſtino intelleximus, baptiſmum, ſed nonnihil iam auctiorem exhibet. Nam unctos poſt tinctionem fuiſſe narrat, quod à Iuſtini baptiſmo aberat. Sic enim Tertullianus tinctionem à Domino inſtitutam exſecutus, pergit; e *Exinde* (inquit) egreſſi de lavacro perungimur benedicta unctione de priſtina *diſciplina, qua ungi oleo de cornu in ſacerdotium ſolebant; ex quo Aaron à Moyſe unctus eſt. Unde Chriſtus dicitur à chriſmate, quod eſt unctio, quæ Domino nomen accommodavit, facta ſpiritualis; quia Spiritu unctus eſt à Deo Patre.* Sed & manus impoſitionem paulò poſt memorat; *Dehinc* (inquit) *manus imponitur, per benedictionem advocans, & invitans Spiritum Sanctum*; quam & ipſam mox de veteris quoque teſtamenti diſciplina veniſſe monet. *Sed eſt hoc quoque de veteri* (inquit) *Sacramento, quo nepotes ſuos ex Ioſeph, Ephraim & Manaſſem Iacob capitibus impoſitis, & intermutatis manibus benedixit, & quidem ita tranſverſim obliquatis in ſe, ut Chriſtum deformantes jam tunc portenderent benedictionem in Chriſtum futuram.* Ex his Tertulliani patet jam aliquid ſacro baptiſmi ritui acceſſiſſe illo tantillo temporis ſpatio, quod à Iuſtini morte ad hunc Tertulliani librum affluxerat; non ſic tamen ut priſtina Sacramenti ſimplicitas plane deleretur. Nam manus quidem impoſitionem priſcis nihil aliud fuiſſe, quam *orationem ſuper hominem*, dignam & opportunam initiationis coronam atque clauſulam ſupra ex Auguſtino audivimus; & talem hanc fuiſſe Tertullianeam, *benedictionis*, qua conſtitiſſe eam ſignificat, nomen docet. Quid enim aliud *benedictio*, quam oratio ſuper eo, qui benedicitur, eſt? Neque alia ut fuerit, efficit quod hic in decuſſatis Iacobi manibus latuiſſe jam tum dicit Chriſti crucifixi myſteriū. Mos enim eius & hic & alibi eſt res novi fœderis in veteris typis ac figuris venari, & alteras cum alteris ſtudioſe comparare. Sola ergo illa unctio vere cærimonia fuit, & quidem, quod ipſe quoque diſerte monet, *ex priſtina diſciplina*; id eſt ex veteri, ſive Moſaïco inſtrumento. Sic enim hæc verba capienda eſſe, non autem ad Chriſti vel Apoſtolorum diſciplinam referenda, docet quod ea, de qua loquitur diſciplina, *ungi oleo de cornu in Sacerdotium ſolitos* dicit; quæ ad Leviticos ritus pertinere omnes intelligunt; ut & illud quod ſtatim addit, *ex quo Aaron à Moyſe unctus eſt.* Sed idem quoque ex iis apparet, quæ de manus impoſitione mox ſequuntur. *Sed eſt hoc, QUOQUE* (inquit) *de veteri Sacramento*; quo ſcilicet Iacob apud Moſem nepotibus benedixit. Particula *quoque* hæc cum præcedentibus connectens id, quod

e Tertullian. ibid. cap. 7.

ſuperius

ſuperius dictum erat (id eſt unctionem ex oleo) de eadem diſciplina, id eſt Moſaïca, intelligi vincit. Aliter ſi capias, abſurda erit oratio. Quod vero baptiſmalis unctionis originem ducit à Moſaïca diſciplina, eo ipſo negat hanc à Chriſto, vel ab ejus Apoſtolis inſtitutam, qui Moſaïcos ritus adeo non invexerunt in Eccleſiam ad novi fœderis ſacramenta, ut etiam eos abrogaverint: reſque iis ſignificatas implere ac repræſentare & exhibere ſatis habuerint. Hæc nimirum unctio poſt Apoſtolorum obitum eodem modo in Eccleſiam inducta erat, quo Tertullianus alibi teſtatur *v* quaſdam alias hujus congeneres obſervationes in uſum Chriſtianorum veniſſe: atque illam inter cæteras, quod *ex baptiſmo ſuccepti lactis & mellis concordiam prægustarent*: & quod *ex ea die lavacro quotidiano per totam hebdomadem abſtinerent. Harũ* (inquit) *x & aliarum ejuſmodi diſciplinarum ſi legem exſpoſtules Scripturarum, nullam invenies. Traditio tibi prætendetur auctrix, conſuetudo confirmatrix, & fides obſervatrix. Rationem traditioni & conſuetudini & fidei patrocinaturam, aut ipſe perſpicies, aut ab aliquo, qui perſpexerit diſces: Interim nonnullam eſſe credes, cui debeatur obſequium.* Hæc ille. Nemo porro negaverit de unctione ex oleo idem eſſe judicandum: cujus æque ac iſtarum obſervationum *nullam Scripturarum inveniri legem*, ipſi qui maxime vindicant, confitentur. *Traditio* ejus quoque *auctrix*, *conſuetudo confirmatrix* obtenditur. Iam vero eam traditionem, de qua hic Tertullianus, aliorum quam Apoſtolorum ab ipſo intelligi, ipſa ejus oratio clamat. Quam enim ſignificat traditionem, ejus *conſuetudo confirmatrix prætenditur*. Hanc quam, dicit traditionem conſuetudo confirmat; hęc ex conſuetudine defenditur. Non ita Apoſtolorum traditio: quæ profecto *conſuetudine* ad ſui firmitatem adeo non eget, ut conſuetudinem ipſa confirmet, vel nullam vel certe exiguam apud Chriſtianos vim habituram, niſi eã ab Apoſtolis acceptã eſſe conſtet: Quod ubi ſemel conſtat, unum ad eam obſervandam & in uſum recipiendam abunde ſufficit. Humanis plane hæc longæ conſuetudinis præſidia neceſſaria ſunt. Divina, ut Apoſtolica, per ſe ſtant, & ab initio ſtatim valent, neque *vires acquirunt eundo*, quod de fama, re vaniſſima ſummus Poëta merito canit. Sed & *rationis patrocinio* indiget Tertullianea iſta traditio: ut vix poſſit conſiſtere, niſi aliquam ejus rationem vel à tuo ingenio, vel ab alieno *perſpexeris*. Et hoc ab Apoſtolica traditione alienum eſt: quæ auctoritate, præcipue valet, non tua, vel mea ratione: totaque non *ingenio* humano, ſed una Chriſti auctoris dignitate ac majeſtate nititur. Quid ſi, Tertulliane, nullam traditionis tuæ rationem, neque à me perſpexero, neque ab alio didicero? *Interim* (inquit) *nonnullam eſſe credes, cui debeatur obſequium*. Primum hoc de Apoſtolorum traditione frigidum ac jejunum eſt, quod iſte credere nos jubet *nonnullam* eſſe eorum, quæ illi tradiderunt, rationem. Si de Apoſtolica traditione intelligeret, non diceret *nonnullam rationem*, diceret *ſummam* & divina ſapientia dignam eſſe ejus rationem, *credere interim nos debere*. Tum & illud vigilanter

CAP. XI.

v Tertull. de Cor. c. 3. p. 121.

x Ibid. c. 4. p. 122. A.

Cap. XI. dixit, *cui*, rationi ſcilicet, *debeatur obſequium*. Clare ſignificat obſequium, quod poſſit, traditionis, rationi deberi: non deberi ipſi per ſe traditioni. Atqui hoc humanarum traditionum ingenium eſt: non eſt divinarum. Illis enim obſtringimur, non tradentium auctoritate, quæ in religione nulla eſt, ſed rerum traditarum ratione, ſiqua vere nituntur. Divinis præter inſitam ipſis rationem, quę ſæpe nos latet, imo & quarumdam latebit, quamdiu hic peregrinamur: ipſa etiam tradentis auctoritas nos ſic tenet obnoxios, ut eas vel reſpuere, vel omittere & negligere citra piaculum non liceat. Ergo hæc Tertullianus non de Apoſtolorum, quæ divinæ ſunt. Sed de hominum, qui poſt eos fuerunt, traditionibus dixit. Denique ipſe paulo poſt apertiſſime docet ſe non de Apoſtolorum, ſed de quorumvis fidelium traditionibus loqui; *Si ratione lex conſtat* (inquit y) *lex erit omne jam, quod ratione conſtiterit, à QUOCUMQUE productum*: indeque ſtatim cuivis Chriſtiano harum traditionum jus vindicat; *An non putas* (inquit) *omni fideli licere concipere, & conſtituere, duntaxat quod Deo congruat, quod diſciplinæ conducat, quod ſaluti proficiat?* idque ex ipſis etiam Scripturis probare ſatagit. Atqui ne ipſe quidem vel olim Montanus, vel nunc Papa condendarum Eccleſiæ traditionum jus quibuſlibet conceſſerunt. Hoc ille ſolis afflatis Spiritu tribuebat; Hic ſolis Pontificibus vindicat. Utcumque ſit, quod Tertullianus eo confugit ad tuendam illam, quam iſtic defendit, traditionem, ſatis oſtendit ipſum de traditionibus, non Apoſtolorum, quæ hoc præſidio nullæ indigent, ſed quorumlibet Chriſtianorum toto hoc in loco egiſſe. Itaque Rigaltius recte ſane & ex Tertulliani mente, quę ille hic de obſervationibus Eccleſiaſticis præter Scripturam habet, capit non de Apoſtolorum, ſed de poſterórum traditionibus. Cum enim dixiſſet Apoſtolos tinctionis & tinguendi formulæ ſimplicitatem conſervaſſe, idque ipſorum acta declarare, *At* (inquit) *Chriſtianos ævi ſequentis addidiſſe pluſcula fatetur Tertullianus libro de Corona*; eo ipſo ſcilicet loco, in quo nos nunc verſamur. Verum nequid ſalebræ in his locis ſuperſit; quædam animadvertenda ſunt. Ac primo quidem Tertullianum in libro de Corona *traditionis* nomine ea etiam complecti, quæ tametſi Scripturis nitantur, & ex iis facile ac certo deducantur, non ſunt tamen à divinis ſcriptoribus proprie ac totidem verbis expreſſa; ſive quæ z (ut ipſe alibi loquitur) *non ſignificanter neque nominatim denuntiata ſunt ſervis Dei*; ut ſiquis Paganicorum ſpectaculorum abſtinentiam in traditionibus reponat; quod, ut idem ait, *in Scripturis plane nuſquam invenimus, exſerte definitum, Non ibis in circum, non in theatrum: agonem, munus non exſpectabis: quemadmodum in iiſdem aperte poſitum eſt, Non occides: Non idolum coles: Non adulterium, non fraudem admittes:* tametſi alioqui plurima extent in Scripturis documenta, quæ illorum ſpectaculorum voluptates illicitas, & ſervis Dei indignas eſſe demonſtrant; ut ipſe Tertullianus in libro illius tituli proprio fuſe, acute, & erudite diſputat. Sunt enim

y Ibid. C.

z Tertull. de Spect. c. 3.

nonnulla

nonnulla hujus generis inter ea, quæ Tertullianus traditionibus in libro de Corona accenſet; ut verbi gratia illa conteſtatio, *qua aquam adituri ibidem, & aliquanto prius in Eccleſia ſub Antiſtitis manu renuntiabant Diabolo & pompæ & Angelis eius*: Ille item mos, *quo Euchariſtiæ ſacramentum, & in tempore victus, & omnibus mandatum à Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu, quam præſidentium ſumebant.* Hæc enim, licet non ſint totidem verbis in ſcripturis expreſſa, ex iis tamen, quæ apud eas legimus, ita clare atque perſpicue pendent, ut ſim miraturus, ſiquis ea affirmet Scripturarum auctoritate carere. Nam profecto earum doctrina eſt, Diabolo & damnatis Angelis, & idolatricis eorum pompis eſſe renuntiandum, & mortis Dominicæ memoriam omnes fideles ſumpto Euchariſtiæ ſacramento ad finem ſeculi celebrare debere. De die vel hora fateor nihil eſſe præciſe definitum; ſed neque id definire neceſſe fuit. Tempus enim & locus, & aliæ circumſtantiæ Eccleſiæ judicio, prudentiæ ac caritati permiſſæ ſunt, & ad illam generalem Apoſtoli [a] regulam pertinent, *omnia honeſte & ſecundum ordinem fiant.* Secundo obſervandum eſt illam ſane ἄγραφον, veri adeo nominis traditionem *de ungendis oleo baptizatis* jam in uſum Chriſtianorum ævo Tertulliani receptam ne ipſius quidem regulis ſatis convenire. Traditiones enim non aliter legitimas putat, *niſi Deo congruant & diſciplinæ conducant.* Hæc vero Deo & ſervatori Chriſto non congruit. Id enim excitat, quod Chriſtus dejecerat: Moſem ab eo ſepultum in lucem reducit: velum, quod ille ſciderat, reſarcit, & conſuit: oleum Leviticum cum cæteris mundi elementis abdicatum Chriſtianis ſpiritu unctis reponit, ac denique inſtitutæ à Chriſto aquæ ſimplicitatem corrumpit, & multiplicis illius *apparatus atque ſuggeſtus* rudimentum fuit, cujus pompæ Domini myſterium obumbrarunt: quaſi ipſi quoque Chriſtiani *Deo proprietates ſuas denegatum irent, ſimplicitatem & poteſtatem.* Cæterum quæcumque fuerit olei iſtius Chriſti aquæ addendi ratio, id certe non ante Tertulliani ævum in uſu fuiſſe Eccleſiæ inde patet, quod neque Iuſtinus, neque anteriorum temporum quiſquam iſtius traditionis meminerit, quod ſupra demonſtratum eſt. Grotius hæc ſecundi, quæ vocat ſeculi ἐπιφυήματα ex ea occaſione nata divinabat, *quod omnibus modis illorum temporum Chriſtiani imprimenda animis crederent beneficia Dei maxima, quæ per fidem in Chriſtum in baptiſmo nobis contingunt.* Sed hoc ille habet à ſuo ingenio: non à cujusquam veterum illorum verbis. Neque ſane ad hoc neceſſe erat oleum aquæ adjici, quæ divina illa beneficia ſatis per ſe omnia ſignificat, & credentium oculis ingerit: ablutionem peccatorum Chriſti ſanguine quæſitam, Spiritus mundantis ac refrigerantis donum, id eſt ſanctificationem & conſolationem noſtram, vitiorum depoſitionem, ac ut Scriptura loquitur, veteris hominis extinctionem, ſive myſticam mortem, & in novum hominem regenerationem, morte & reſurrectione Domini partam, utramque merſione & emerſione repræſentatam.

CAP. XI.

[a] 1. Cor. 14. 40.

Cap. XI. tam. Verius ut videtur, putaverim aquæ addita fuiſſe & oleum, & lac cum melle (nam & hæc alibi Tertullianus in baptiſmo jam tum uſurpata fuiſſe teſtatur) quo Gentilium faſtidio mederentur, quos tanta hujus myſterii ſimplicitas offendebat, cærimoniarum pompę, & arcanorum apparatui & ſuggeſtui aſſuetos, ut nos ipſe ſupra Tertullianus docebat. Idcirco noſtris placuiſſe videtur aquæ Chriſtianæ (ut ſic dicam) pauperiem ac nuditatem hac olei, mellis, lactis adhibita cærimonia veluti veſtire, ut hoc ſuper injecto ornamento ab extraneorum contemptu vindicaretur. Pari poſtea conſilio Gregorium Neocæſarienſem ab Ethnicismo converſis indulſiſſe legimus, *b* ut feſta, ludos, cærimonias, & alia in Sanctorum natalitiis celebrarent, quæ prius apud ſuos retro Paganos ad Deorum honores fieri atque uſurpari meminerant, ut hac rituū pompa rudes eorum animos demererentur. Quæ res cum prudenter & ſucceſſu in præſens læto excogitata fuiſſe videretur, poſteris anſam dedit purum ac ſimplicem Chriſtianiſmi cultum omni illa rituum ac cærimoniarum pompa vel ornandi, vel ut verius dicam, obruendi ac dehoneſtandi, quæ ſequentibus ſeculis paulatim à diverſis auctoribus invecta, magnam poſtremo ſinceræ in Deum pietati perniciem attulit. Vetuſtiſſimi hæc, quæ quo eſſent evaſura, non videbant, ſecuri & inveniebant ipſi, & ab aliis inventa admittebant. Atque eo ipſo factum eſt, ut hæc etſi nova, cum falſa illa, qua arridebant, utilitatis, decoriſque ac honeſti ſpecies hominum animos caperet, paſſim reciperentur, & brevi longe lateque, ac pene vbique, qua Chriſtianum nomen patebat, invaleſcerent. Id Rigaltius uno verbo ſignificat, cum noſtros illius temporis Chriſtianos *faciles*, appoſitiſſimo vocabulo dicit. Iam cum & hominum mentes, & res ipſæ ita comparatos eſſent, non eſt, quod multum miremur illam olei traditionem tam parvo tempore invaluiſſe, ut quæ ſuperiori omni memoria ad Iuſtini ævum nulla uſpiam apud Eccleſiam appareat, ea poſt annos haud fere plures, quam quadraginta à Tertulliano commemoretur; veluti in Chriſtianorum, ſi non omnium, certe Romanorum, & Carthaginenſium, qui utrique erant ipſi notiſſimi, uſu atque obſervatione ſolennis. Dixi ſupra ex citeriorum ſeculorum ſcriptoribus, quam paucis annis omnes Galliarum Eccleſias pervaſerit Rogationum repertus à Mamerto ritus. Doctiſſimus Morinus ſe in veteribus libris obſervaſſe teſtatur *c* brevi & *deprecatoriam* pænitentes abſolvendi formam concidiſſe, & *indicativam*, ſive *Prætoriam*, qua nunc Latini utuntur, tam cito tamque propere invaluiſſe, ut illa, quæ ante ſeculum XIII. paſſim & ubique occurrebat, nuſquam fere poſt elapſos ab illo tempore annos ſexaginta, occurrat, hæc vero, quæ ante prius illud tempus nuſquam fere reperitur, poſt exitum ſeculi XIII. ſola ubique obtineat. Non eſt incredibilius oleum paulo paucioribus annis apud vetuſtiſſimos ſecundi ſeculi Chriſtianos recipi paſſim potuiſſe, quam novam hanc prætoriam abſolutionis formam apud decimi tertij ſeculi homines in uſum introduci; præſertim

b Greg Nyſſ. in vita Greg. Thaumat.

c Morin. l. 4. c. 18. 1. de diſcipl. in admin. Pænit.

præſertim cum hoc illo difficilius fuiſſe videatur. Nam illic quidem res nova tantum inducebatur, *oleum* ſcilicet; vetus nulla antiquabatur; hic verò abſolvendi forma & vetus abroganda, & nova invehenda fuit. Cum hoc ergo factum fuiſſe conſtet, non eſt dubitandum, quin illud quoque fieri facile potuerit. CAP. XII.

CAPVT XII.

Latinos Tertulliani locum pleroſque non de baptiſmali, ſed de Confirmativa unctione accepiſſe, fruſtra falſoque. Vnctionem Tertullianeam non ex chriſmate, ſed ex ſimplici oleo, neque in vertice, ſed in fronte factam eſſe. Locorum ex Origene & Cypriano obiectorum eandem eſſe rationem. Quæ vero ex Clemente aſſeruntur ea & ſpuria eſſe, & ob interpretis Ruffini notam fidem ſuſpecta. Totis tribus primis ſeculis unam fuiſſe poſt baptiſmum unctionem ex oleo, nullam ex chriſmate ſive ex balſamo.

ATque hæc quidem nos hactenus ita diſputavimus, ut oleum illud Tertullianeum in baptiſmo adhibitum fuiſſe ſtatuerimus, ſe ut loquuntur, *ſuppoſuerimus*. Latini vero longe aliud fuiſſe illud oleum volunt. Cum enim tres ſint apud eos unctiones, duæ baptiſmales, prior ex oleo ante tinctionem, altera ea chriſmate in vertice baptizati poſt tinctionem; tertia extra baptiſmum in eo Sacramento, quod *Confirmationem* vocant, ipſa quidem ex chriſmate, æque ac baptiſmalis poſterior, ſed quæ in fronte, & unius Epiſcopi, non autem presbyteri, manu fit; Latini hanc, de qua Tertullianus loquitur, de poſtrema illa ſola plærique intelligunt, quæ in Confirmatione uſurpatur. Vnde eſt, quod hunc Tertulliani locum nuſquam in hac tota de baptiſmi cærimoniis diſputatione afferant, ad quam alioqui utiliſſimus videri poterat. Nimirum cum *Confirmativa chriſmatio* baptiſmali multo potior ſit, cum illa Sacramentum ipſa ſit, hæc Sacramentalis tantum ritus; homines frugi Tertulliani teſtimonium ad id, quod potius eſt, conſtituendum ſervare & adhibere maluerunt, quam ad id, quod minoris momenti eſt, retinendum profundere. Noſtra quidem haud multum intereſt, ad quam trium iſtarum unctionum, quas omnes ſimul ſemelque repudiamus, Tertulliani verba referant. id tamen ſecuti ſumus, quod auctoris & conſilio & verbis maxime conſentaneum eſſe judicamus. Nam ut Tertullianus de novo iſto Latinorum Sacramento, non de re baptiſmi intellexerit, id vero abſurdiſſimum videtur. Primo, quod libri titulus, qui eſt de Baptiſmo, & ipſa rerum omnium, quæ in eo tractantur, ſeries & ingenium non alterius, quam hujus Sacramenti res eo vel conſtitui, vel explicari ſignificat. Secundo, quod Tertullianea unctio de lavacro egreſſum ſtatim excipit; *Exinde* (inquit) *egreſſi de lavacro perungimur*. Apud Latinos vero tincti

Cap. XII. non ſtatim, plærique diu poſt lavacrum, multi nunquam chriſmate confirmantur. III. Oleum Tertulliani continenter ſequitur manus impoſitio; In confirmatione Latinorum nulla eſt manus impoſitio. IV. Chriſmatis Latinorum Confirmativi non idem eſt miniſter, qui baptiſmi; hunc quivis Presbyter: Illud unus Epiſcopus miniſtrat. Apud Tertullianum, qui baptizavit, idem quoque oleo inungit. Neque poſtea, vbi de Sacramenti, de quo librum ſcripſit, miniſtro proprie, & quidem non indiligenter agit, *d* ungentem à baptizante ulla re diſcriminat. Hæc nunc breviter delibamus, quod plæraque in alio de Latinorum Confirmatione opere, *e* fuſe ſunt ſint à nobis explicata. Sed hæc ni fallor ſatis ſunt, ut quivis videat oleum à Tertulliano memoratum aliud eſſe à Latinæ Confirmationis chriſmate. Vnum tantum hic addam iis, quæ ſunt illic à nobis allata, ejuſdem rei argumentum, ex illuſtri quodam Tertulliani loco ductum, ubi de Marcionis Deo ſic loquitur; *f Sed ille quidem* (inquit) *uſque nunc, nec aquam reprobavit Creatoris, qua ſuos abluit, nec oleum quo ſuos ungit, nec mellis & lactis ſocietatem, qua ſuos infantat, nec panem, quo ipſum corpus ſuum repræſentat.* Hic utrumque Chriſtianiſmi Sacramentum habemus; baptiſmum prius cum ſuis ritibus; tum & Eucharistiam uno pane ſignificatam. Baptiſmi autem ritus hoc ordine recenſet, tinctionem ex aqua, unctionem ex oleo, infantationem ex lacte & melle. Hanc infantationem ad baptiſmum pertinuiſſe, non diverſum ab eo Sacramentum per ſe ſeorſum fuiſſe omnes fatentur. Ergo & unctionem ex oleo, quæ eam præcedit, inter aquam & lac media, ipſum quoque baptiſmi ritum Tertullianeo ſeculo fuiſſe neceſſe eſt, non diverſum, quod Latini diu poſtea inſtituerunt Sacramentum. Quid ergo eſt? Ipſe profecto adminiſtrationis ordo oſtendit, quo loco fuerit hæc unctio apud illius ævi Chriſtianos. Baptizatus ſtatim poſt tinctionem apud Tertullianum oleo; apud Latinos chriſmate ungitur. Ergo quod utrumque eodem in loco eſt, ne dubites utrumque ejuſdem eſſe officij. Vtrumque ſcilicet baptiſmi cærimonia eſt. Ex ipſis adverſariis nobiliſſimus diſputator Vaſques hunc Tertulliani ex capite ſeptimo locum de ea unctione accipit, *g* quæ fit in baptiſmo; & ad eandem alium quoque jure meritoque refert eiuſdem ſcriptoris ex libro de carnis reſurrectione locum, hunc ſcilicet. *h Caro ungitur, ut anima conſecretur*; *Mihi* (inquit Vaſques) *i videtur de ea unctione, qua ſubſequitur baptiſmum, & fit cum chriſmate, loqui.* Apud ſuos quidem nunc fit, fateor chriſmate. Tertullianus oleum ſimpliciter nominat; neque aliud uſpiam fuiſſe ſignificat, quam oleum, id quo tincti in baptiſmo ungebantur. Sed vetuſtiſſimorum oleum poſtea in chriſma, id eſt in mixturam olei & balſami conſecratam profecit. Neque hoc illius olei proprium fuit; ſed ejus cum cæteris fere omnibus commune eſt, quæ ab humano ingenio inventa in religionem invecta ſunt. Iſtorum enim plæraque, cum initio ſimplicia ac rudia eſſent, poſtea poſterorum induſtria veteribus ſemper aliquid addentium, auctiora facta ſunt. Ita quod apud majores ſimplex oleum

d Tertull. de Bapt. c. 17.
e L. 2. c. 4. de Confirmat.
f Tertull. l. 1. contr. Marc. c. 14 p. 149. D. extr.
g Vaſq. in 3. Thom. q. 71. Diſp. 166. c. 6. §. 7.
h Tertull. de Reſ. carn. c. 8. p. 384. D.
i Vaſqu. vbi ſupra cap. 4. num. 61.

oleum erat, apud poſteros chriſma factum eſt. Quo vero tempore id cõtigit, veriſimillimum eſt, ne acceſſione novi ritus plebs Chriſtiana veteris jacturam faceret, oleum illud ſimplex ex poſtbaptiſmalibus cæremoniis in anteriorum cenſum ceſſiſſe; atque ita duas unctiones pro una adhiberi cœpiſſe. Sed hæc diu poſtea acciderunt. Simplicis olei in baptiſmo uſus diu manſit, & quidem ut videtur, ad tertii ſeculi ſuprema.

Huc enim pertinent quæcunque de oleo, vel de iis, quæ præter tinctionem in baptiſmo fiebant, dicta apud eos Patres occurrunt, qui à Tertulliano ad quarti ſeculi initium floruerunt, quæ quidem Latini omnia ſolent, ſed perperam, ad fictitium ſuæ Confirmationis Sacramentum referre. Qualia ſunt inprimis duo Origenis loca. Prior locus eſt; *Donum* (inquit) k *gratia Spiritus per olei imaginem deſignatur, ut non ſolum purgationem conſerui poſſet is, qui convertitur à peccato, ſed & Spiritu Sancto repleri; quo & recipere priorem ſtolam & annulum poſſit, & per omnia reconciliatus Patri in locum Filii reparari.* Alter locus eſt in homilia ſequenti; *omnes* (inquit) l *quicunque unguento ſacri chriſmatis delibuti ſunt, Sacerdotes effecti ſunt; ſicut & Petrus ad omnem dicit Eccleſiam, Vos autem genus electum, & regale Sacerdotium, gens ſancta.* Alibi m oſtendimus neutrum locum ad chriſmationem, ut vocant, Confirmationis pertinere. Effectus certe vel potius ſignificatio ſacerdotalis dignitatis, unctionis eſt, non Confirmativæ, qua ſe ad pugillatum inſtrui putant, ſed baptiſmalis, qua *ungi* veteres *in ſacerdotium* ſolitos ex Tertulliano in hoc argumento verſante didicimus. Itaque interpretem ſua verba pro Origenicis hic ſubſtituiſſe ſuſpicor, & *unguentum ſacri chriſmatis*, quod ſuo tempore in uſu erat dixiſſe pro eo quod erat in Græco καὶ χρίσει τοῦ ἁγίου ἐλαίου, *& unctione ſacri olei.* Interpres enim eſt Ruffinus: qui etiam in alienis ſui potius ſeculi, quam auctoris more loquitur: ut in propria de eo diſſertatione alibi n demonſtravimus.

Cypriani eadem cum Origene, ut ætas, ita & ratio eſt. *Vngi quoque* (inquit) o *neceſſe eſt eum, qui baptizatus ſit, ut accepto chriſmate, id eſt unctione, eſſe unctus Dei, & habere in ſe gratiam Chriſti poſſit.* Hæc Origenis & Cypriani loco de oleo baptiſmali, non autem de confirmativo (quod Latini pertendunt) accipienda eſſe alibi p pluribus argumentis demonſtravimus in ea diſputatione, quam de illo Latinorum Sacramento ſcripſimus, quæ ſi quis deſideret, inde petat. Cypriani certe locum Vaſques, cum à quibuſdam pro oleo antebaptiſmali citari dixiſſet, eorum errorem corrigens, *Verum* (inquit) *ibi loquitur de ea unctione, quæ fit chriſmate poſt baptiſmum.* Iam ab iſtis auctoribus clarum q eſt oleum illud idem memorari, quo Tertullianus baptizatos ſtatim à ſacro lavacro perunctos dixerat: neque aliud præter oleum memoraverat. Vnde & balſamum ab illa unctione & à baptiſmo cætera, id eſt ſal & ſputum & cereum & candidam veſtem abfuiſſe adhuc illo ſeculo certa fides eſt. Cur enim hæc tacuerint, qui oleum memorant nulla ratio.

k Ori. Hom 8. in Levit. c. T. 1. . 150.

l Ibid. Hom. 9 pag. 156.

m Libr. 1. de Confirmat. & cap. 7. &

n Libr 1. de Dionyſ. & Ignat ſuppoſi c. 41. 43 44

o Cypr. epl. 71. (al. 70.) ad Iubaj. pa. 138

p Lib. 1 de Confirmat. cap. 7. & 8.

q Vaſque. in 3 Thom qu. 51. Diſputat. 166. cap. 4. n. 60.

Cap. XII. alia eſt, niſi hæc, quod iſta nondum eſſent in Eccleſiæ uſum recepta. Cyprianus certe, qui in loco laudato nullum eſſe hæreticorum baptiſmum contendit, & in ea diſpoſitione, in qua, ut ſolet, acer & vehemens eſt, quæcunque alicui ad eam cauſſam uſui eſſe poſſunt, magno ſtudio colligit, baptiſmaleque inter cætera oleum, & manus impoſitionem, ſive baptizati hominis benedictionem eo rapit, ſal & balſamum non erat omiſſurus, ſiqua tam ad initiandos credentes adhiberi ſolita eſſent. Neque enim iſta apud altare minus ſanctificantur, quam oleum, ex cujus ſanctificatione hic quoque argumentatur. Atqui neque quiſquam Afrorum in illo nobili LXX. Epiſcoporum Concilio, quod de eadem quæſtione Carthagine habitum eſt, iſtorum ad hanc cauſam meminit. Vnus ex illis Neu veſianus à Thubunis manus impoſitionis meminit, r decernens qui ab hæreſi ad Eccleſiam veniunt, *utroque Sacramento*, aqua ſcilicet & manus impoſitione, non autem hac tantum, *debere eos renaſci in Eccleſia Catholica*. Vnde colligere licet illam manus impoſitionem ad baptiſmum pertinuiſſe, adeoque etiam oleum, quod eam præcedebat. Neque enim ex ullo alio præter baptiſmum Sacramento renaſcimur.

r Conc. Carthag. 99 Kal. Sept. apud Cyprianum

Ex his, quod nos concedimus patet, baptizatos ut Tertulliani, ſic & Cypriani ævo ſolenne fuiſſe inungi oleo, ſed mero, nullo balſamo temperato; cujus nulla hactenus apud ſcriptores mentio; ut ſuam illam mixturam (id eſt unguentum ex oleo & balſamo confectum) Latini ſequentibus poſt Cyprianum temporibus debeant. Vtrum autem ſimplici illo oleo frontem baptizati unxerint, an, ut nunc ſuo Latini chriſmate, verticem, parum liquet; niſi quod de fronte probabilius facit illud Tertulliani, ubi diaboli inſtituta Sacramentorum divinorum æmula recenſens; *Tingit & ipſe quoſdam* (inquit) *utique credentes, & fideles ſuos, expoſitionem delictorum de lavacro repromittit, & ſi adhuc meminit, Mithra ſignat illic in frontibus milites ſuos.* Illud prius tinctionem baptiſmalem apertiſſime reſpicit; hoc poſterius, etiam Latinis conſentientibus, unctionem. Ergo innuit & Chriſtianos ſignatos, id eſt unctos, fuiſſe in frontibus; quando noſtrorum æmulator ibidem ſuos ſignabat. Certe chriſmate, poſtquam id pro oleo in baptiſmum inductum, unctam fuiſſe neophyti frontem Cyrillus Hieroſolymitanus, quarti ſeculi ſcriptor, locupletiſſimus teſtis eſt, ubi apud neophytos illius chriſmatis, quo in baptiſmo erant peruncti, myſticos ſenſus enarrans, *Primo t* (inquit) *in fronte ungebamini*, καὶ πρῶτον ἐχρίεσθε ἐπὶ τὸ μέτωπον. Deinde aures, quoque & nares & pectus perunctos fuiſſe docet: quod poſtea additum vero propius videtur: veteres ævi Tertullianei, ſolam frontem unxiſſe. Sed quæ pars corporis poſt tinctionem uncta fuerit, vel nihil, vel parum, quod dixi, intereſt. Illud ex ſuperioribus ſatis conſtat, unam ad Cypriani ævum unctionem fuiſſe eamque ex oleo mero, non ante, ut nunc fit apud Latinos, ſed poſt tinctionem adhibitam; illam quæ nunc tinctis in vertice miniſtratur, chriſmationem

s Tertullian. de Præſcript. cap. 40. pag. 247. A.

t Cyr. Hier. Catechu Myſtic. 3. pag. 235. B.

chriſmationem ex oleo & balſamo permixtis plane penituſque ignotam fuiſſe. Repugnant Latini, & præter hanc, qua poſt tinctionem unctos fuiſſe confeſſi ſumus, quamque ipſi perperam ad ſuæ Confirmationis ſacramentum referunt, illam etiam qua Catechumenos ante tinctionem oleo mero inungunt, veteribus de tertio, etiam de ſecundo ſeculo Chriſtianis notam & in uſu fuiſſe contendunt; idque ut probent, præter Conſtitutiones pſeudapoſtolicas, quas nos ſupra, ut ſpurias & apocryphas exploſimus, & Pſeudo-juſtinum, veluti tribus primis, de quibus diſputamus, Chriſtianiſmi ſeculis recentiorem, merita hinc quoque excluſimus; præter iſtos inquam, hoc Clementis Epiſcopi Romani teſtimonium Vicecomes ex epiſtola tertia advocat: *v Baptizetur* (inquit) *x unuſquiſque in aquis perennibus nomine trinæ beatitudinis ſuper ſe invocato, perunctus primum oleo per orationem ſanctificato, ut ita demum per hæc conſecratus poſſit percipere de ſanctis.* Epiſtola habet, *percipere locum cum ſanctis.* Sed ex hac Vicecomitis citatione apparet, quod jam ſupra monuimus, quam exigui vir iſte judicij fuerit in iis libris deligendis, quos ad ſuorum rituum confirmationem laudat. Hæc enim epiſtola, quam ille nunc nobis obtrudit, ineptus eſt & inconditus certo ex Recognitionum libris I. II. III. IV. V. VI. VIII. Latine à Ruffino interpretatis, temere & inſcite conſutis, à Latino aliquo homine diu poſt Ruffini ævum (qui ad a. D. 410. ſuperfuit) nulla arte, ſumma imprudentia contextus. Hic autem objectus locus, unus eorum eſt, quos epiſtolæ parens ex Recognitionibus furatus eſt. In his enim, libro operis tertio totidem verbis expreſſus legitur, *y* niſi quod epiſtola illud, quod dixi, habet, *ut poſſit percipere locum cum ſanctis*, pro eo quod in Recognitionibus legitur, quodque Vicecomes maluit, *ut poſſit percipere de ſanctis*, id eſt de ſacra Euchariſtia, quæ rite baptizatis ſtatim miniſtrabatur. Epiſtolam Ioannes Sichardus his rationibus adductus veriſimile videri jampridem monuerat *z* ab aliquo Clementis ſtudioſo conſcriptam potius *quam ab ipſo Clemente*; præterquam quod à compluribus, qui inter Latinorum doctiſſimos habentur, paſſim omnes illæ in genere epiſtolæ ſugillatæ fuerint, quæ Clementis ad Iacobum nomine circumferuntur. Bellarminus ergo Vicecomite prudentior, hunc locum non ex Clementis epiſtolis, ſed ex Recognitionum libro tertio laudavit. *a* Ego, tametſi liber ſit illaudatus, movere tamen, quia vetus eſt, ſi exemplar ex quo hæc adducuntur, Græcum ipſius auctoris eſſet. Nunc non aliud habemus, quam Latinum interpretis Ruffini, cujus in interpretandis Græcorum libris, quam ſubreſta ſit fides, notum perſpectumque eſt ex Ioſephi, Euſebij, & Origenis verſionibus, quæ ab eo olim elucubratæ etiam hodie ſuperſunt. Hoc ei nominatim ſolenne ac pene familiare eſt verba auctorum, quos Latine interpretatur, ad ſui ſeculi ſenſum, mores, ac dogmata flectere atque accommodare; *b* quod nos aliquot exemplis alibi ostendimus. Cum ergo initio quinti ſeculi, quo ille vixit, obtineret in Eccleſia mos baptizandos ante

Cap. XII.

v Vicecomi. ub. ſupr. Lib. 2. cap. 35. pag. 186.
x Clement. epiſt. 3.
y Clem. Li 3. Recog. extr. fol. 24. C.
z Sichard. Argument. in Clem. epi. 3. fol. 75. E.
a Bellarmin. de Bap. c. 25.
b Libr. 2. de Dionyſ. & Ignat. ſuppoſit. ca. 40. & ſeqq.

Cap. XII. tinctionem oleo, baptizatos vero chriſmate perungendi; facile Ruffino fuit ſolennem ſui temporis uſum Clementi de ſuo effingere inſerta auctoris orationi una vocula *PRIMUM*; ut pro eo, quod iſte fortaſſe Græce ſcripſerat *perunctus oleo per orationem ſanctificato*, ille Latine ederet, *perunctus primum oleo*. Utrumque ſit, periculoſum eſt de Pſeudo-clementini ævi ritibus uni Ruffino ducentis poſt annis ſcribenti, adhæc infido & ſæpe in fraude ac mendacijs deprehenſo interpreti credere; præſertim cum ea res agatur de qua unus ille affirmat, quamque cæteri inprimis vero Tertullianus & Cyprianus tacent: ille Pſeudo-clemente paulo anterior, in libro qui totus eſt de hoc argumento ſcriptus: hic Pſeudo Clemente paulo junior in locis non paucis, ubi vel de baptiſmo ſimpliciter agit, vel etiam ex eo ratiocinatur. Neque plura Latini ex tertio ſeculo adferunt. Unde quivis videt teſte eos idoneo carere de oleo, quo ſuos neophytos ante tinctionem ungunt. Sed etiamſi iis donaverimus, quod contendunt, ne ſic quidem ſuarum cærimoniarum noxam vitabunt. Tres ſunt, ut diximus, apud eos unctiones: duæ baptiſmales, una ex mero oleo ante tinctionem: altera ibidem, ſed poſt tinctionem, in vertice ex chriſmate: Tertia in ſacramento Confirmationis, ipſa quoque ex chriſmate, quod fronti illinunt. De hac accipiunt Tertulliani & Cypriani loca, quæ nos ad ſecundam baptiſmalem pertinere probavimus. De oleo ante tinctionem Pſeudo-clementem interpretantur. Ergo chriſmatio, quæ tinctionem ſequitur, omni antiquitatis, quæ ad a. D. 300. fuit, teſtimonio caret: adeoque nova res eſt, ſero in Eccleſiam poſt teſtium ſeculum inducta. Vicecomes quidem baptiſmalem illam chriſmationem à Silveſtro Pontifice Romano a. D. 315. ordinato inſtitutam fuiſſe non modo confitetur, ſed etiam pugnat, *c* & quidem vehementer: multis vetuſtiorum teſtimoniis Honorium Auguſtodunenſem, Lindanum, Pamelium, & alios qua *d* veteris, qua recentioris memoriæ ſcriptores erroris manifeſti coarguens, qui hunc ritum ad Clementem Romanum, Apoſtolorum diſcipulum, referunt. Neque Bellarminus alium ejus inſtituti Silveſtro antiquiorem auctorem edit.

c Vicecom. de Bapt. l. 5. cap. 3. p. 671.
d Bellar. de Bapt. cap. 27. § ſecunda eſt.

CAPUT XIII.

Crucis ſignum, quo conſtat tertia baptiſmi cærimonia, nullum in baptiſmo factum cerni apud Chriſtianos ante quartum ſeculum; neque exorciſmorum, quæ baptiſmi quarta eſt cærimonia, iiſdem temporibus ullum in baptiſmo extare veſtigium. Refelluntur Bellarmini cavillationes & ſophiſmata. Vicecomitis nugæ & craſſa fraus Arnoldum Bonavallenſem pro Cypriano obtrudentis. Exſufflationis quintæ cærimoniæ nulla apud noſtros ante a. D. 300. mentio; neque ſalis à baptizando guſtandi, quæ ſexta cærimonia

eſt;

eſt; Diluitur & explicatur Origenis de Sale locus inſcite à Vicecomite objectus. CAP. XII.

SEd de utraque unctione hæc ſatis ſunt. De cæteris baptiſmi cærimoniis videamus. A crucis ſigno ordiemur, quod per totam baptiſmi adminiſtrationem latiſſime apud Latinos diffundi cernimus. Hic nobis magnam ex ſequentium ſeculorum ſcriptoribus teſtium nubem objiciunt; ex tribus primis ne unum quidem. Nam Dionyſius, quem laudat Bellarminus, ad ſequiora tempora ipſe quoque pertinet; quod jam ſupra diximus, orbi Chriſtiano ad ſextum uſque ſeculum ignotus; cujus anno demum 32. ab hæreticis quidem Severianis in Collatione Conſtantinopolitana, Hypatio & cæteris Catholicis objectus, ab his vero rejectus veluti dubius & incertus ſcriptor. Fateor illud ſignum à Chriſtianis jam ſecundo ſeculo creberrime uſurpatum; ſed à ſingulis in vita privata, *ad omnem progreſſum, atque promotum; ad omnem aditum & exitum, ad veſtitum, ad calciatum, ad lavacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, quacumque eas converſatio exerceret*, (quę verba ſunt Tertulliani, *e* magna ut mihi quidem videtur animadverſione digna. In his enim, qui omnes ſunt privatæ ſingulorum vitæ actus, Chriſtianas *frontem crucis ſignaculo terere* dicit. Sacros inter hæc Evangelici miniſterij actus nullos nominat; in baptiſmo, in Euchariſtia, in prædicatione, in adhortatione fratrum ſignum hoc uſurpari, non Tertullianus vel hic, vel alibi; non quiſquam alius eorundem temporum dicit. Quod magno argumento eſt uſum illum non ab Apoſtolis, vel ab Epiſcopis inſtitutum fuiſſe, quem in ſacris, ſi ejus auctores eſſent, primum & ante omnia erant uſurpaturi; ſed à privatis hominibus in vitæ communis periculis, actibus, & cauſſis primo ſponte, nulla lege publica inductum, mox ut fit, latius exemplo ſerpſiſſe, paulatim ad omnes poſtremo manaſſe. Ritus, ut ſic dicam, univerſalitas poſteris perſuaſit rem ab Apoſtolis exortam eſſe; indeque ejus primo religio ac veneratio, tum etiam neceſſitas credita unde poſtremo factum eſt, ut in actibus quoque religionis ſacris ac publicis adhiberetur. Sed hæc fortaſſe alias. Nunc ſatis eſt obſervare illa tam multa, quæ in omnibus Latini baptiſmi partibus occurrunt crucis ſigna, omnia à majorum baptiſmo tribus primis Chriſtianiſmi ſeculis abfuiſſe videri; nullum certe ab adverſariis edi, nullum quantum memini apud veros illius ævi ſcriptores extare documentum, quo demonſtretur ea in hoc ſacro à vetuſtiſſimis illis fidelibus uſurpata fuiſſe.

e Tertull. de Cor. c. 3. p. 121. D.

Exorciſmorum in baptiſmo uſum Bellarminus *f* ut defendat, multis philoſophatur Eccleſiam poteſtatem à Deo accepiſſe coërcendi dæmones per exorciſmos. Ridicule ille quidem. Quid enim hoc ad rem? Nam neque ſi Chriſtus quibusdam fidelibus hoc dæmones coërcendi, & ex energumenorum corporibus ejiciendi jus largitus eſt, ſequitur vel certam eſſe ad hoc conſtitutam apud Chriſtianos artem ac diſciplinam,

f Bell. de bapt. c. 25. §. Nam inprimis.

Cap. XII. nam, verbis conceptis & actibus ritibusque definitis conſtantem: neque ſi conſtituta eſſet (quod non eſt) à quibuslibet vel clericis, vel laïcis exercendam eſſe, vel ab iis, à quibus exercetur, in quoſvis ejus exercendæ jus eſſe, aut omnino in alios, quam qui ſunt energumeni. Etſi enim quicunque ſub peccati jugo ſunt, omnes Diaboli ſervi ſint, latum tamen eſt inter peccatorem & energumenum diſcrimen. In illum dæmon agit efficacia quadam (ut ſic dicam) *morali*: in hunc, *phyſica*, ſive *naturali*. Illius animum obiectis ad peccandum illecebris pervertit: Huius corpus & corporis ſenſus vel interiores, vel etiam exteriores turbat: illum vitiis, hunc morbis ſubigit: denique illum volentem ac conſentientem: hunc invitum, & repugnantem tenet, ac, ut loquimur, *poſſidet*. Vt ergo omnes ſacerdotes totidem quoque ſint exorciſtæ, non tamen eo fiet, ut quemvis peccatorem, ut alium quam energumenum exorciſmis curare debeant. Alia peccatori, alia energumeno comparata ſunt remedia. Illius vitiis imbutus animus ratione, exhortatione, verbo denique Evangelico curandus eſt, huius corpus vi ſuperiori, & dono divinitus dato liberandum. Illius mens errore, anima cupiditate purganda eſt, quod fit illata veritatis luce, more modoque humano, & advocata precibus Spiritus cœleſtis ope: Huius calamitas miraculo depellenda eſt. Ex quibus patet, quam inepta ſit Bellarmini ratiocinatio ex hoc dæmones humanis corporibus exturbandi dono, extraordinario illo, & plane miraculoſo, exorciſmos in cuiusvis baptiſmum inducentis: quaſi vel omnis Catechumenus idem quoque ſit energumenus, vel quivis ſacerdos dono illo dæmonia ex obſeſſis corporibus miraculo eiiciendi, ſit præditus. Quod vero ſubiicit, id neque minus abſurdum eſt, ordinarium eſſe in Eccleſia officium exorcizandi & coercendi dæmones. Atqui hoc vel ſenſus & experientia communis refellit. Nam quos iſti *exorciſtas* pro ſua libidine inſtituunt ac nominant, res vincit non magis eſſe, qui dicuntur, quam cæteros mortales. Hoc vero Dei unius donum eſt: non eſt hominis munus. Res enim eſt tanta, ut eam unus Deus largiri ac præſtare poſſit. Donat autem eam quando, & quibus ipſi libet: pro ſuo, non pro hominis arbitrio. Sed tædet tamdiu à diſputatione aberrare. Quid enim iſta omnia ad baptiſmum, de quo quæritur? ſi quis competentium energumenus ſit, ad Exorciſtas pergito, ſi quos veros nactus eſt, re non nomine *Exorciſtas*; Non equidem prohibeo. Nulla per me invidia eſt, Dei dono, ſi quod adeſt, frui. Si non eſt energumenus, ſed merus catechumenus, ad baptiſmi miniſtrum ito. Nihil ei cum Exorciſta negotij eſt. Sed longe aliud nunc agimus. Non enim quærimus jure-ne, an injuria exorcizetis; Dei-ne verbo & præcepto, adeoque ratione certa iſta faciatis, an ſecus. Hoc unum nunc quidem quærimus, an quod vos factitatis, id quoque ipſum factitarint olim Apoſtoli; quod vos Catholici ſcilicet & Apoſtolici Juratis; An id, vel quæ poſt Apoſtolos ad a. D. 300. fuit Eccleſia, factitarit. Mitte tuas Bellarmine, de dæmonibus ejiciendis hiſtorias, deque huius

huius rei ordinario, quod tu vis, officio. Oſtende mihi tuos in Apoſtolico, certe in Iuſtiniano, vel Tertullianeo baptiſmo exorciſmos. Ego quidem ſedulo inſpexi. Nullum apud iſtos tuorum exorciſmorum veſtigium inveni. Tu, quid ais? Lucas Apoſtolicum baptiſmum non ſemel refert; Iuſtinus ſuum magna diligentia ac fide exponit. Tertullianus ſuum toto, neque brevi libro deſcribit. Quod tu tanta cura, tamque ſollicite facis, hoc illi, ſi æque ac tu, in baptiſmo feciſſent; non equidem capio, qui vel cur, ejus in baptiſmi deſcriptione nulli meminerint. Ede ſiquid habes veteris Eccleſiæ in rem tuam teſtimonij. Ille vero miſſo Lucæ, miſſo Iuſtini ac Tertulliani ſeculo, ad quartum ſeculum confugit, multoſque nobis nominat; g ſed pæne ducentis poſt Iuſtinum annis natos, qui nos ſcilicet melius quam ipſe Iuſtinus, doceant, quid ejus ævo in Eccleſia gereretur. Illum enim falſi nominis Dionyſium, quem ſuis teſtibus inſerit, jam ſupra ad quintum ſeculum ablegandum eſſe oſtendimus. Quin & Cyprianum, ſed timide, inter iſtos appellat; *Vide (inquit) etiam Cyprianum L. 4. ep. 7.* Hæc epiſtola, quæ ad Magnum eſt, in noſtris codicibus LXXVI. etiam à Vicecomite citatur; in qua h lego *per exorciſtas voce humana & poteſtate divina flagellari, & uri, & torqueri diabolum, & cum exire ſe & homines Dei dimittere ſæpe dicat, in eo tamen quod dixerit, fallere.* Ex his agnoſco hæc olim Cypriani tempore ita geſta eſſe: cum qui de noſtris dono præditi erant, dæmonia ex energumenorum corporibus exire vi divina cogebant; qua de re multi alij illius, vel etiam ſuperioris ævi ſcriptores teſtantur, Iuſtinus, Minutius, Tertullianus. Exorciſmos veſtris ſimiles in baptiſmo ſuper catechumenis à presbyteris quibuſlibet, etiam nullo dono præditis, jam tum factos fuiſſe, equidem non lego. Vicecomes hic in Valafridum ſtilum ſtringit, quem ait *l interdum nimis propere amplexari ſolitum quæ ſibi in mentem venerant.* Is nimirum (quod ſupra recitavimus) ſcripſit baptiſmum initio ſimpliciſſime olim celebrari ſolitum; poſt Apoſtolos additam ab aliis fuiſſe *chriſmationem; ab aliis exorciſmos.* Vicecomes exclamat *hæc eſſe alieniſſima*; ac primo aliquot Tertulliani loca recitat, ex quibus exorciſtas olim apud Chriſtianos, quod Strabo non negat, fuiſſe dicimus; exorciſmos in baptiſmo adhibitos fuiſſe, quod negabat Strabo, non legimus. Ille quidem affirmat loca de baptiſmi exorciſmo intelligenda, & doctiſſimum ſcilicet interpretem Pamelium ita ſentire dicit. Sed nulla credo, invidia eſt Straboni potius, quam vel iſti, vel Pamelio credere. Plane eadem eſt eorum ratio, quæ ex ea Cypriani, de qua nuper diximus, ad Magnum epiſtola, & ex altera ejuſdem ad Donatum mox adducit; quibus id ipſum docemur; quod à Tertulliano didicimus tum adhuc viguiſſe apud noſtros chariſma, ſive donum ejiciendi dæmonia. Exorcizatos fuiſſe à Presbyteris omnes baptizandos Cyprianus iſtic non magis dicit, quam Tertullianus in locis citatis. Quanquam ne iſta quidem, quæ ſibi & Pamelio vera videri narrat Vicecomes, etiamſi vera eſſent, quicquam adverſus Strabonem valerent

CAP. XIII.

g Bell. ubi ſupr. §. Quarto ante.

h Cypr. ep. 76. p. 171. extr.

l Vicec. de bapt. cærim. l. 2. c. 29. p 361. 362.

 rent

Cap.XIII. rent. Is enim exorciſmos ait quidem ab aliis poſt Apoſtolos baptiſmo fuiſſe additos; Nuſquam vero negat eos ætate Tertulliani, qui annis poſt Apoſtolos centum floruit, jam fuiſſe additos. Leonem Vicecomes (k Vicec. ubi ſupr p.361.) paulo ante adduxerat, quod baptizandos exorciſmis ſcrutarentur, *id ſecundum Apoſtolicam regulam fieri affirmantem.* (l Leo ep. 4.c.6.) Sed hoc neque Strabonem, neque nos prohibet veriora & magis comperta ſequi. Suos enim Pontifices fallit & decipi poſse in quæſtione de *facto* aliquo, ut loquuntur, qualis hæc noſtra eſt, ipſi etiam Latini concedunt. Hic enim ſimpliciter quæritur, quid olim fecerint Apoſtoli, & quo ritu credentes baptizaverint. Vt iam illud mittam, quod leo in huiuſmodi rebus admodum eſt liberalis; qui etiam alia multa, quæcunque ævo ſuo videbat Romæ in uſu eſſe, Apoſtolis auctoribus imputare non dubitat; Qualiter eum ſupra *m* audivimus affirmantem (m c.3. huius libr.) *n Apoſtolicæ eſſe inſtitutionis, & ex Apoſtolica auctoritate ſervari* ſuam illam non aliis, quam Paſchæ & Pentecoſtes diebus baptizandi *conſuetudinem*; (n Leo ep 4. c.1.& 4.) quod ſane neque Græcis, neque Afris, neque Hiſpanis & Gallis ſui ævi perſuadere potuit. Sed hic Vicecomes apertiſſime prodit, qui vir ipſe fuerit, cum ſe demonſtraturum ex vetuſtiſſimis auctoribus profeſſus exorciſmum hunc, baptiſmi ſcilicet, *Apoſtolorum tempore in uſu fuiſſe*; *Primo autem loco* (inquit) *o S. Cypriani auctoritas occurrit.* (o Vicec. ubi ſupr.p. 59. 36o.) Tum locum recitat ex *Sermone de baptiſmo Chriſti & manifeſtatione Trinitatis.* Is autem (ut iſte appellat) *Sermo* eorum *de operibus Chriſti cardinalibus* tractatuum quartus eſt, qui vulgo Cypriani nomine circumferuntur. Atqui hos tractatus non modo Bellarminus, Baronius, Poſſevinus, Rigaltius, & alij agnoſcunt non eſſe Cypriani; ſed & ipſe Vicecomes de eo in hoc ipſo opere *p* dubitat an ille liber ſit Cypriani, (p Id.ibid.l.4. c.9.p.619 & l.5.c 3.p.673.) *& ſiquis id opus à S. Cypriano conſcriptum eſſe negare voluerit, ſe nihil habere* profitetur, *quo illi iure ſuccenſeat.* Et hunc tamen ipſe primo inter vetuſtiſſimos auctores loco pro Cypriano obtrudere lectori non dubitat. Hæc autem ejus trans eo turpior ac periculoſior cenſeri debet, quod hic ſcriptor, non modo Cyprianus non eſt, vel aliquis ferme ejuſdem ætatis auctor quod Baronius temere, ac falso alicubi judicat) *q* ſed homo eſt novem fere poſt Cyprianum ſeculis natus; (q Bar. a D. 34.§.55.) nimirum Arnoldus Carnotenſis, Bonævallenſis Abbas, Bernardi a. D. 1150. σύγχρον☉ & amicus; ut eſt à nobis in alio opere *r* demonſtratum. (r L.2 de ſuppoſit. Dion & Ign. c.3?.) En quos ex antiquitate pro ſuis novitatibus teſtes nobis Latini exhibeant?

De exſufflatione, quæ ipſius olim exorciſmi pars quædam fuiſſe videtur, nihil plane ex tribus primis Chriſtianiſmi ſeculis objectant Bellarminus & Vicecomes, ut eorum pace concludere liceat, & hanc cærimoniam apud vetuſtiſſimos Chriſtianos ignotam & inuſitatam fuiſſe. Nam quod Bellarminus obſervat *ſ* Chriſtum apud Ioannem *t inſufflaviſſe in Apoſtolos*, (ſ Bell. de Bapt c 25. §. Aug l 6.) (t Ioan.20. 22.) cum iis Spiritum Sanctum dedit, id, ut omnes vident, nullam ad hoc vim habet, ut credente baptizaturus, in eos exſufflet. Non enim Chriſtus Apoſtolos baptizabat, cum in eos inſufflavit. Ridiculum

autem

autem eſt quoſvis Domini, etiam miraculoſos actus ad Sacramentorum miniſtros tranſcribere. Ille Apoſtolos potius hoc Spiritus dono ad ingens illud munus, quod iis committebat, muniebat. Itaque ſi hunc eius actum Latini ad aliquam miniſterij Eccleſiaſtici partem trahere volebant, nulla quidem neceſſitate, maiori tamen veri & rationis ſpecie ordinandas exſufflaſſent, quam baptizandos; quam illi tamen minime faciunt. CAP. XII.

Sal, quod guſtandum baptizando in os immittitur, Vicecomes rotunde ab Apoſtolis præceptum, aut inſtitutum hoc ipſo negat, quod id Origenis temporibus cepiſſe exiſtimat. *Si conſiderare* (inquit) *u volumus, quando ſalis uſus primo invectus ſit, intelligemus circa tempora Origenis incepiſſe. Nam nec quiſquam ætate maior Origene meminiſſe eſt viſus.* Hæc iſtius ratiocinatio obiter obſervanda eſt. Salis enim uſum circa Origenis tempora cæpiſſe, inde concludit, quod eius ante Origenem nemo meminerit. Nimirum pro vero non abſurde ſumit ſcriptores, qui ante eum vixerunt, ſalis mentionem facturos fuiſſe, ſi iam tum obtinuiſſet eius baptizandis tradendi ritus. Quæ argumentandi ratio, ſi valet, ut certe valet, actum eſt de omnibus Latinorum in baptiſmo à me ſupra notatis cærimoniis, quarum nemo vetuſtiſſimorum Patrum meminit ne ipſe quidem Iuſtinus. Pari quoque ratione id conſtituitur, quod nos unctionem ex oleo demonſtravimus in baptiſmo adhiberi cœpiſſe circa Tertulliani tempora; quando neque *quiſquam ætate maior Tertulliano eius meminiſſe viſus eſt.* Valeret ergo hoc Vicecomitis argumentum, æque ac noſtrum, ſi id quod aſſumit æque verum eſſet, ac id, quod eſt à nobis in hac diſputatione conſtitutum. Sed res plane aliter habet. Falſum enim eſt, quod ille pro vero aſſumit, Origenem ſcilicet teſtari ſalis uſum in baptiſmo fuiſſe ſuo tempore apud Chriſtianos ſolennem Quod ut oſtendam, expendendus eſt locus ad id probandum à Vicecomite allatus. Is extat homilia in Ezechielem ſexta, ubi Origenes illa Prophetæ verba exponit, quibus Dominus gentis Iudaïcæ ſtatum, antequam eam ſibi fœdere copulaſſet, plane miſerabilem quadam mulieris recens natos imagine deſcribens, z *Quando nata es* (inquit) *in die ortus tui, non eſt præciſus umbilicus tuus, & aqua non es lota in ſalutem, nec ſale ſalita, nec involuta pannis.* Hæc Origenes ad Eccleſiam Chriſtianam transfert, & qui, ut Simon, ita baptizati ſunt, ut aquam quidem acceperint, Spiritum autem Sanctum non acceperint, eos dicit *non eſſe lotos ad ſalutem.* Tum ad verba ſequentia adfert Chriſti dictum, *Vos eſtis ſal terræ*, & Pauli præceptum, *Sermo veſter ſit ſemper in gratia ſale conditus*, Inde pergit, *Grande* (inquit) *opus eſt inſaliri. Qui ſale conditur, gratia plenus eſt: Nam & in communi proverbio ſalſus dicitur gratioſus, & è contrario inſulſus, qui non habet gratiam. Si igitur gratia nobis à Deo venit, & complemur dona eius, ſale ſalimur.* Tandem ad ultima verſiculi verba, *kurſum* (inquit) *peccatrix Hieruſalem non eſt involuta pannis. Obſerva quod dicimus, anima renaſcens & primum in lavacro edita involvitur pannis. Ipſe Dominus meus*

u Vicec. ubi ſupr. l. 2. c. 42. p 421.

z Ezech. 16. 4.

y Orig. Hom. 6. in Ezech. p 438. extr. T. 1. Orig.

Cap. XIII. *Ieſus pannis involutus eſt, ut ſcriptum refertur in Evangelio ſecundum Lucam. Oportet ergo eum, qui renaſcitur, utique in Chriſto renaſcentem rationabile & ſincerum lac deſiderare, & priuſquam rationabile & ſine dolo lac decideret, debet ſale ſaliri & pannorum involucris colligari, ne dicatur ad eum, Sale non es ſalitus, & pannis non es involutus.* Hæc Origenes. *Salis* audito nomine in hunc locum Latini ſtatim involarunt, ſuum hic ſe ſal reperiſſe ſomniantes; ut eorum, qui magno alicuius rei deſiderio tenentur, mos eſt quæcunque vel leviſſimam cum ea habent ſimilitudinem, illuc referre. Neque ſolus Vicecomes falſa hac imagine deluſus ſal ſuum hic ſe inveniſſe deliravit, Bellarminus eodem quoque Origenem trahit. z Ante utrumque Valdenſis iampridem idem fecerat. Melior Vaſquis fides, qui cum hunc Origenis locum & alterum item Auguſtini dixiſſet aliquos pro hac cærimonia citare, c *Ibi tamen* (inquit) *non meminerunt* (duo illi ſcriptores) *de hac cærimonia ſalis pro catechumenis, ſed alio ſenſu de ſale divina gratia loquuntur, ut quiſque facile videre poterit.* Auguſtinum mitto, qui cum quinto ſeculo vixerit, eſt extra hujus diſputationis metas. Origenem certe clarum eſt *ſalis & pannorum* vocabula toto hoc loco, non proprie ac ut loquuntur, *litteraliter* pro rebus, quas in natura ac in communi vitæ uſu ſignificant, ſed pro Evangelicis quibuſdam vitæ Chriſtianæ rebus, quarum illæ imagines ſunt, metaphorice & ſpiritualiter accipere. Ipſe *Salis* nomen ita intelligendum monet, cum in libris ſacris *Sal* à Chriſto & Apoſtolo, imo & in communi hominum ſermone pro *gratia* ſumi docet, quod ſit eius appoſitiſſimum quoddam ſymbolum, *Ego* (inquit) *ſi credidero Domino meo Ieſu Chriſto ipſe me ſal faciet, diceique mihi, Vos eſtis ſal terræ. Si credidero Spiritui, qui in Apoſtolo locutus eſt, ſale condior; & poſſum præceptum cuſtodire dicens, ſermo veſter ſit ſemper in gratia ſale conditus.* Nemo eſt uſque adeo inſulſus, ut Chriſtum & Paulum in his ſententiis putet de ſale naturali, & proprie ſic dicto loqui. Tum pergit Origenes, & quid ſalis nomine intelligatur, diſerte exponit; Gratiam ſcilicet eo vocabulo à Chriſto & Paulo metaphorice dici ſignificat, idque confirmat & illuſtrat ex vulgari hominum ſermone qui *ſalſum* pro gratioſo, *inſalſum* pro fatuo & gratiæ experte dicere ſolent; ut habetur in iis verbis, quæ nuper deſcripta ſunt. Hic ita explicatis, *Si igitur* (inquit) *gratia nobis à Deo venit, & complemur dono eius ſale ſalimur.* Potuit ne clarius demonſtrare quid ſal illud ſit de quo loquitur? eſſe ſcilicet eam gratiam, quæ nobis à Deo donatur? Hinc ſequentia Prophetæ ad Hieruſalem verba ad Eccleſiæ Chriſtianæ cives allegorice accipiens transfert; *Rurſus* (inquit) *peccatrix Hieruſalem non eſt involuta pannis, &c.* paulo ante deſcripta; quæ quid velint, ſatis clarum eſt; Nimirum ut infantes recens nati pannis involvuntur, qualiter & Chriſtum ipſum involutum fuiſſe legimus, ita animam, quæ in Chriſto renaſcitur, ipſam quoque ſuis quibuſdam pannis involvi; metaphorice ſcilicet & allegorice dictis. Hæc haud dubie Origenis mens eſt. Sed in ejus tamen verbis aliquid deeſſe videtur, quo

z Bell. de Bapt. c. 25 §. Octava.
a Vald. Doctrin. l 6 tit. 5. c. 48. fol. 110. col. 2.
b Aug. Confeſſ. l. 1. c. 11.
c Vaſq. in 3. Diſput. 166. c. 4. n. 51.

quo ſimilitudinis *αὐτὴν* expreſſerat, idque omiſſum orationem aliquantulum involvit, & obſcuriorem reddit. Hieronymus in hunc Prophetæ locum. Origenem, ut in commentariis fere ſolet, compilans, rem evolvit atque explanat, cuius verba ne quis dubitet, deſcribenda ſunt; *d Et Salvator* (inquit) *pannis eſt involutus infantiæ, & omnis qui naſcitur per involucra pannorum protectione indiget Dei.* Mox pannis corpus ne defluat, involvi, atque ita ſervari & ſtringi, ne membra tenerrima facile depraventur; eoque fieri obiter monet, ut corpora barbarorum Romanis corporibus rectiora ſint; *quod illi uſque ad ſecundum & tertium annum ſemper pannis involvantur.* Hos ergo pannos, quibus infantia noſtra involvitur, Origenes ſymbolum eſſe vult ſpiritualis Chriſti gratiæ, qua in eo renati ſtringimur, ut ſic dicam, & firmamur in cœleſti eius vita. Itaque cum paulo poſt, quæcunque hic ediſſeruit, concludens, ait, *Oportet ergo eum qui renaſcitur, utique in Chriſto renaſcentem rationabile lac deſiderare.* &c. ut ſupra deſcripta exhibuimus, nimium profecto tardus eſt, qui non intelligit ſal eum eo ipſo ſenſu, quem ediderat, *gratiam, Chriſti donum* dicere; *pannos* vero ſpirituale illud Chriſti indumentum, *e* quo nos indui jubet Paulus, ne defluamus, ſed adſtricti eique arctius adhærentes, ac veluti alligati ſervemur, ac creſcamus in novos homines; ſic plane, ut *rationabile illud & ſine dolo lac intelligit*, quod nos hic quoque deſiderare vult; quo omnes vident cœleſte Evangelicæ ſapientiæ alimentum, divinum animarum pabulum ſignificari. Fruſtra ergo ſuum *ſal* hic Latini ſomniant. Origenes non de alio, quam de ſpirituali & myſtico ſale loquitur; neque de aliis, quam de ſpiritualibus, quos dixi, pannis. Vnde refellitur inverecunda Valdenſis argutia, qui in his Origenicis pannis ſe quoque veſtem illam candidam reperiſſe delirans putat, qua ſuos neophytos poſt lavacrum induit. Ego vero ex toto hoc Origenis loco probabilius ni fallor, concluſerim ipſi ignotum fuiſſe & ſalis, & candidæ veſtis in Chriſtianorum baptiſmo uſum. Ille quam norat aquam, diſerte nominavit; *Quidam* (inquit) *loti ſunt, ſed non in ſalutem; ut qui accipit AQVAM, & non accipit Spiritum Sanctum. Qui lavatur in ſalutem & AQVAM accipit & Spiritum Sanctum.* Vides, ut aquam baptiſmi elementarem clare, diſerteque diſtinguat à myſtica, id eſt à Spiritu Sancto? Si ergo ſal aliquod proprie ac litteraliter dictum, æque ac aquam elementarem in baptiſmo noſtro ſciviſſet, id à ſpirituali & myſtico diſerte quoque diſtinxiſſet; plane ut in aqua feciſſe eum videmus; & poſt allata Chriſti & Pauli de ſpirituali ſale verba, ſubieciſſet eo referri illud Sal, quod in baptiſmo guſtandum catechumenis datur. Neque vero aliter de pannis inſtituiſſet. Poſtquam de myſticis & ſpiritualibus dixerat, *Animam renaſcentem, & primum in lavacro editam involvi pannis*, adieciſſet *hoc ipſum veſte illa candida ſignificari, qua neophytorum caro poſt tinctionem induitur.* Atqui neutro in loco vel *Salis*, vel *pannorum*, ut ſic dicam *litteralium* meminit, quorum nunc in Latinorum baptiſmo uſus eſt. Non aliud *Sal*, quam allegoricum, neque *pannos*

CAP. XIII.

d Hieron. in Ezech. l. 4. in c 16. fo. 187. E.

e Rom. 13. 14. Gal. 3. 27.

Caput XIV. alios, quam myſticos memorat, quibus non caro, ſed *anima renaſcens involvitur.* Cur inquam, tam diverſe? Cur in his litteram à Spiritu, elementum à myſterio non diſtinguit, qui alterum ab altero tam accurate in aqua baptiſmali diſtinxerat? Quæ ratio tanti, quantum hic apud ſapientiſſimum ſcriptorem occurrit; in rebus congeneribus tractandis diſcriminis idonea afferri poſſit, non equidem video; niſi hoc mecum confitearis Origenem aquæ quidem elementum in Chriſtianorum baptiſmate ſciviſſe; ſal vel indumentum candidum proprie inquam & litteraliter ſumptum nullum cognoviſſe; *Sal & indumentum* in Chriſtiana religione unum tantum ſciviſſe, ſed omnino Evangelicum ac ſpirituale, ideo hoc quidem dixiſſe; illud ſibi ignotum ſcilicet, non dixiſſe. Ergo eum nunc conſtet ne ab Origene quidem ullam factam eſſe ſalis iſtius baptiſmalis mentionem; neceſſario confitendum eſt ex diſputandi regulis ab ipſo Vicecomite conſtitutis, hunc ſalis ante tinctionem guſtandi ritum Origenicis temporibus, id eſt tertio ſeculo adulto, nondum fuiſſe inventum, aut traditum; ejuſque originem in citerioribus ſeculis eſſe quærendam. Quos vero adverſarius ſuæ de ſalis novitate ſententiæ teſtes adducit Iſidorum Hiſpalenſem, & Valafridum Strabonem libenter ſuſcipimus. Non enim tempus quo ſal in hoc Sacramento adhiberi cœpit, Origenis ſeculo definiunt; ſed tantum in genere ſcribunt id non Apoſtolos, ſed alios inſtituiſſe. Iſidorus; *f Sales in myſterio Catechumenis dandos à PATRIBUS inde eſt inſtitutum, ut eorum guſtu condimentum ſapientiæ percipiant.* Valafridus; *g Alij addiderunt in baptiſmatis ſacramento exorciſmos &c. alij ſalis, vel ſalivæ infuſionem.* Ex his liquido arguitur ſalſæ huius Latinorum cærimoniæ novitas.

f Iſidor l.2. Offic. divin. c.20.
g Valafr de reb Eccl. c 26.

CAPUT XIV.

VII. cærimonia, ſaliva; nulla apud primæ ad ann. Dom. 300. Eccleſiæ Chriſtianos ejus, etiam poſtquam recepta eſt, diverſitas. VIII. cærimonia Fontis conſecratio, nulla iiſdem temporibus. Locus Cypriani perperam ad eam detortus explicatur. Cærimonia IX. & X. Cæreus & candida baptizati veſtis, ignotæ noſtris ad ſeculum uſque quartum.

HAnc ſalivæ ritus ſequitur, qua Catechumenorum nares & aures à Sacerdote, admoto ad dextram auriculam capite, Ephpheta inclamante. Bellarminus ſatis habet nobis Pſeud-Ambroſium objicere ſuæ huius cærimoniæ originem ex Chriſti facto repetentem, quem narrat Evangelium *i* hominis quidem unius ſurdi & muti linguam, alterius vero cæci oculos ſputo tetigiſſe; Quaſi vel Chriſtus iſtos homines, non ad recipiendos illarum partium ſenſus vi ſua divina redditos, ſed ad baptiſmum ſuſcipiendum iſto contactu veluti præparatos erexerit; vel homuncio-

h Bell. de bapt. c. 25. §. Nona eſt.
i Marc.7.33. Ioann.9.6.

muncionibus liceat uſurpatos à Deo & Salvatore noſtro in patrandis miraculis nutus, actuſque ad ordinarios & quotidianas Sacramentorum ritus pro ſua libidine abſque ullo ejus præcepto transferre. Quamquam Latini neque Chriſti in his exemplum quod decebat, ſi vellent imitari, accurate expreſſerint. Chriſtus enim ſurdi illius hominis, non auribus, vel naribus, ſed linguæ, quam iſti intactam ſinunt, ſputum illeviſſe dicitur, neque ſputum merum, ſed lutum ex ſputo factum ſuper cæci oculos liniviſſe. Et ſane refert, atque ex priſcis auctoribus demonſtrat *k* Vicecomes morem olim fuiſſe lutum ſputo permixtum in hoc Sacramento adhibere; eoque non aures & nares, ſed etiam alicubi linguam, alicubi oculos tangere. Miror ab iſtis tam accuratis, tamque religioſis antiquitatis cultoribus mutatum ritum. Nos vero iſta mittamus; de quibus nunc quidem non eſt diſputandi locus. Illud quæramus, quod inſtituimus, an Apoſtoli hoc ſputi Sacramento initiandorum nares, aureſque tangi juſſerint? & myſticum illud *Ephphetα* ex lingua barbara, quo ſit efficacius, petitum in aurem eorum dexteram inſonare? An hoc ita ſervarit illa vere & abſque controverſia Apoſtolica Eccleſia, quæ intra annum trecenteſimum ſub Chriſti cruce mundum glorioſiſſime vicit? Bellarminus nullum inde teſtem edit; quod ego non modeſtiæ, ſed inopiæ cauſſa factum puto. Apparet enim nulli ex illorum ſeculorum ſcriptoribus dictum aut memoratum fuiſſe ſalivarium iſtud myſterium. Vicecomes quidem magna & præclara minatur; affirmans *l* multa teſtimonia apud veteres auctores ſacros occurrere *ad hæreticos revincendos*, eo ſcilicet inſaniæ prorumpere auſos, ut *negent hujus cærimoniæ uſum in veteri Eccleſia fuiſſe.* Ac ille quidem non pauca de citerioribus ſeculis recitat; de quibus nulla eſt, quod ſciam controverſia; De primis illis tribus, quibus puriſſima & Apoſtolis proxima Eccleſia floruit, plane nihil affert præter paucula Tertulliani verba, ad rem, contravertitur, concludendam inutilia. Audiamus ergo Tertulliani pro ſaliva teſtimonium, quod noſter primum *inter illuſtriora*, ut vocat, *teſtimonia* edit. *Dæmones* (inquit ille) *non tantum reſpuimus, verum & revincimus, & quotidie traducimus, & de hominibus expellimus, ſicut pluribus notum eſt.* Vicecomitem mirificum eſſe hominem fatebor; Si hinc quod cupit, poteſt vel elicere, vel extundere quo vivebat Tertullianus ſeculo jam in uſu Chriſtianorum ſolenni fuiſſe, ut Sacerdotes, quos erant baptizaturi, aures & nares ſputo ſuo tangerent. At (inquit) *reſpuendi* vocem doctiſſimus interpres *pro ſputo deteſtari exponit* Eſlo: Chriſtiani dæmonia non tantum reſpuerint, ſed etiam, ſi ita libet, conſpuerint. Quid tum? Ideone presbyterum neceſſe eſt eius, quem eſt baptizaturus, aures & nares ſaliva tangere? Mira, neque noſtri generis eſt Vicecomitis Dialectica, ſi hoc ex illo conficit. Mitto, quod Tertullianum, non de baptiſmo, ſed de ejectis miraculo dæmonibus, purgatiſque energumenis hic loqui vincunt verba ſequentia, *traducimus, de hominibus expellimus.* Vnde liquet eodem pertinere verbum illud

k Vicecom. Lib 2. c. 28. Pag. 337.

l Idem ibid. pag. 348.

m Tertull ad Scapul. ca. 2. Pag 86. B.

Cap.XIV. illud *reſpuimus*. Itaque ſi quod vult doctiſſimus ille Vicecomitis interpres hic *reſpuere* eſt *ſputo deteſtari*, hinc ſi forte effeceris illos de noſtris *exorciſtas*, cum dæmonem corpus hominis obſidentem oppugnare aggrediebantur, expuiſſe, & eo actu dæmonem exiecratos eſſe; Presbyterum aut Epiſcopum ſe ad baptizandum accingentem expuiſſe, & illo ſuo ſputo aures & nares catechumeni tetigiſſe, tu vero ne ſi rumparis quidem, unquam illinc efficies. Bellarminus verecundius & prudentius totum illud trium ſeculorum ſpatium indictum & innominatum tranſilire maluit, quam edito tam ad rem inefficaci teſtimonio ſuorum miſericordiam, adverſariorum riſum provocare. Ergo & ex Bellarmini ſilentio, & ex irrito Vicecomitis conatu apparet nihil vetuſtiſſimis Chriſtianis fuiſſe cum baptiſmali Latinorum ſaliva ad ann. Dom. 300. commercii.

n Bell. de Bapt c.26. §. Tertio.

Cypr. ep. 70.p.137. extr.

p Id ibid p. 138.init.

Neque vero vel plura, vel meliora ſunt, quæ pro moroſa illa fontis baptiſmalis conſecratione afferuntur. Bellarminus *n* & Vicecomes Cyprianum objiciunt, apud quem hæc legũntur: *o Oportet mundari & ſanctificari aquam prius à ſacerdote, ut poſſit baptiſmo ſuo peccata hominis, qui baptizatur, abluere.* Sed objectio inanis eſt, & aberrat à Scopo. Non enim Cyprianus hoc loco aquam ſeorſum ante ipſam baptiſmi adminiſtrationem ſanctificandam, & in fonte ad uſus ſactos ſervandam dicit; ſed à *ſacerdote mundari & ſanctificari*, in ipſo ſcilicet ſacro debere, ut poſſit peccata hominis, qui baptizatur, abluere. Nimirum vult aquam ad abluendum hominem à peccatis nullam vim habere, niſi *prius* (id eſt antequam ea homo linquatur) prece vel benedictione ſanctificata fuerit; Id verò fit in ipſa baptiſmi adminiſtratione, quem nemo legitime adminiſtrari conceſſerit, niſi invocato Patris, Filij & Spiritus Sancti nomine. Hęc enim affert Cyprianus, ut probet baptiſmum ab hæretico homine miniſtratum vanum eſſe & irritum; hoc argumento, quod aqua niſi ſancta hominem non ſanctificat; ſancta autem non eſt, quæ ab hæretico miniſtratur. Sanctificatur enim aqua ſacerdotis prece & invocatione. Porro ſacerdotis prece & invocatione nihil ſanctificatur, niſi ipſe ſanctus ſit & mundus. *Quomodo enim* (inquit) *p mundare & ſanctificare aquam poteſt, qui ipſe immundus eſt, & apud quem Spiritus Sanctus non eſt, cum Dominus dicat in Numeris, Et omnia quæ tetigerit immundus, immunda erunt?* Ex his argumentantur hæretici, quem alienum, & immundum & Spiritus Sancti expertem eſſe confeſſum eſt, baptiſmum nullam ad homines ſanctificandos vim habere. Ad hoc autem, ut quivis videt, nihil refert, utrum aquæ ſanctificatio per Dei invocationem nunc in ipſo baptiſmi actu fiat, an jam antea die definito ante Paſcha facta fuerit. Quocunque enim vel tempore vel loco ab hæretico fiat, ſtatuit eam Cyprianus vanam & irritam eſſe. Aquam vero ex communi fonte, lacu, flumine aſſumptam verbis Evangelicis à legitimo miniſtro ex tempore, ſuper homine baptizando pronuntiatis ſanctificari neque hic, neque uſquam alibi negat. Hoc tantum pugnat ac contendit invo-

cationem ſive his, ſive aliis verbis conceptam, niſi fiat à miniſtro Catholico, aquam ſanctificare non poſſe. Itaque Auguſtinus, qui ut huic Cypriani ſententiæ, ſive (ut quod res eſt dicam ſine Martyris tamen contumelia) huic viri ſancti errori contradicat, nequaquam dubitare ſe dicit *q habere baptiſmum eos, qui ubicumque & à quibuscumque illud verbis Evangelicis conſecratum ſine ſua ſimulatione & cum aliqua fide acceptaſſent.* Hic videmus ad aquæ conſecrationem verba Evangelica, illa ſcilicet, quæ formam baptiſmi conſtituant, ſatis eſſe; quod niſi ita ſit, fatendum erit baptiſmum ex qualibet aqua obvia ob infantis periculum ſolis illis verbis Evangelicis (*Ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti*) miniſtratum inanem eſſe & irritum; quod ne ipſi quidem Latini dixerint apud quos quotidie hujuſmodi baptiſmata fiunt. Valdenſis itaque conſecrationem aquæ, etiam cum verbis illis Evangelicis valide fieri ex ipſo confitetur, quod *illam in arduæ neceſſitatis caſu requiri dicat. r* Gabriel vero Vaſques *ſola aqua naturali, abſque ulla benedictione* (quæ ſeorſum ſcilicet extra baptiſmum ipſum fiat) *verum baptiſma fieri poſſe* definit. *s* Idem locum Cypriani ait, & quidem probat, *t clariſſimè intelligendum eſſe de conſecratione aquæ, quæ fit per verba formæ,* id eſt per verba Evangelica *in nomine Patris, & Filij & Spiritus Sancti*; eo ipſo ſenſu, quo nos Cyprianum interpretati ſumus. Nihil ergo locus ad benedictionis cærimoniam pertinet. Vicecomes huic loco alium pro una ſolenni fide adjungit *u* ex libro de *Stella & Magis*. Sed is liber, tertius ſcilicet ea tractatibus *de Cardinalibus operibus Chriſti*, non eſt Cypriani, ſed quod iam antea diximus, Arnoldi Bonævallenſis, qui ſeculo duodecimo jam adulto vixit. Clementis Conſtitutiones, & Dionyſij Hierarchiam, quorum idem teſtimonia citat, non moramur, quod libros iſtos diu poſt Apoſtolos ſeculo demum quarto, & quinto ſcriptos fuiſſe conſtet. Pamelius fatetur *x* conſecratam quidem primum aquam baptiſmi tempore; ita tamen *ut pro baptizandis in neceſſitate reſervare ſolitos aquam conſecratam in libro aliquo* pertendat, eoque aliquot Patrum teſtimonia corradat; ſed qui omnes poſt ann. D. 300. vixerunt. Huc accedit, quod Vaſques ſectatur *y* ſe in Patribus à Pamelio citatis nihil pro ejus ſententia invenire potuiſſe. Equidem eorum errorem non poſſum ſatis mirari, qui vetuſtiſſimis ad ann. D. 300. Chriſtianis hunc ritum tribuunt, quos conſtat in fontibus & fluviis ſuos catechumenos ut plurimùm, ac pæne ſemper tinxiſſe; qualiter Eunuchum illum Æthiopem à Philippo *aqua* ut loquitur Tertullianus *fortuita*, in quam iter facientes inciderant, baptizatum fuiſſe ſcimus; quomodo lydiam quoque, & Philippenſis carceris cuſtodem tinctos fuiſſe volunt, tametſi nihil ſcriptura ea de re diſerte prodiderit. Tertullianus certe Apoſtolos in fluminibus baptizaſſe putavit ut ex his ejus verbis liquet, *a Neque quicquam refert inter eos, quos Ioannes in Iordane, & Petrus in Tiberi tinxit.* Hunc morem diu apud noſtros manſiſſe Iuſtini locus ſupra recitatus demonſtrat, ubi poſtquam de Catechumenorum ad hoc ſuſcipiendum

Cap. XIV.

q Aug. l. 7. contr. Donat. c. 6.

r Vald. Doctr. in L. 6. tit. 5. c. 11 fol. 115 col. 3.

s Vaſq. in 3. Thom. Diſp. 166. c. 2. n. 8.

t Id. ibid. nu. 14.

u Vicec. L 1. c 14. p 64.

x Pam Ann. 27 in Tertull. de Bapt.

y Vaſq. ub. ſupr. num. 10.

z Act. 8. 36. 37.

a Tertull. de Bapt. c. 4. p. 257 A.

Cap. XIV. dum ſacramentū præparatione narravit, *b Deinde* (inquit) *eo adducũtur à nobis, ubi aqua eſt.* Quid alio deduci neceſſe erat, ſi aquam preſbyteri apud ſe in eum uſum conſecratam habebant? Neque aliter factum Tertulliani temporibus illa oſtendunt, quæ de baptizatis dicit, *c Nulla* (inquit) *diſtinctio eſt mari quis, an ſtagno flumine an fonte, lacu an alveo diluatur.* Inde eſt, quod Recognitionum ſcriptor, quem paulo poſt Tertullianum ſcripſiſſe probabile eſt, Petrum ſuum tingit, quos baptizat, eos fere ad fontes, vel ad mare ducere. Tametſi enim quæ facta narrat, falſa ſint, ſunt tamen ad communem ac ſolennem Chriſtianorum ævi ſui morem ac ritum efficta. Ita ubi ſe Clemens à Petro Tripoli Syriæ baptizatum narrat, *d Ieiunare* (inquit) *me iuſſit, & poſt ieiunium in fontibus, qui contigui habentur mari perennis aquæ mihi baptiſmum dedit.* Mox itidem de Tripolitanis Catechumenis, *e Petrus* (inquit) *eos, qui fidem Domini plenè receperant, deducens ad fontes, quos mari contiguos ſupra diximus, baptizavit & Euchariſtiam frangens cum eis.* Idem Petrus Cæſarienſes alibi alloquens *f Baptizabitur* (inquit) *unuſquiſque veſtrûm in aquis perennibus.* Atque hæc de Apoſtolorum & proximorum poſt eos Chriſtianorum baptiſmo, poſterorum quoque ſententia fuit. *Sciendum g* (inquit) Valafridus *primo ſimpliciter in fluviis, vel fontibus baptizatos credentes.* Eadem Honorius Auguſtodunenſis; *Sciendum eſt* (inquit) *quod Apoſtoli & eorum diſcipuli in fluviis, vel ſtagnis, vel fontibus baptizabant.*

b Iuſtin Ap. lib 2. pag. 73.
c Tertull. ubi ſupr.
d Clem. Recogn. l. 6. extr. C.
e Ibid.
f Id L. 1. fol. 24. D.
g Valafr. de reb. Eccleſ. c. 26.
h Honor. gemm. anim. l. 3. c. 106.

Duæ ſuperſunt, quæ poſt tinctionem adhibentur cærimoniæ, cereus, & candida veſtis. Cerei ritum ipſe Vicecomes fatetur. *i non eſſe ab Apoſtolis petitum, cum neque ipſi, neque eorum æquales illius meminerint.* Atqui ne cæterarum quidem cærimoniarum, quas Latini in baptiſmo uſurpant, vel hi vel illi meminerunt. Quid ergo dicendum, ſi tuam hanc ratiocinationem ſequimur, niſi te tuoſque earum originem fruſtra, falſoque ab Apoſtolis repetere? Eadem eſt candidæ veſtis ratio. Neque enim vel huius, vel cerei ulla uſpiam occurrit mentio ante quemquam eorum ſcriptorum, qui ante ann. Dom. 300. in Chriſtianiſmo floruerunt. Neque ex iis quicquam, quod ſit ad rem afferunt Valdenſis, Bellarminus, Vaſques, Vicecomes, & alii. Areopagitam enim, quem hic ut alibi fere, plurimum in ore habent, jam non ſemel monuimus ſcriptorem eſſe longe recentiorem, ſexti vel ſi forte quinti ſeculi. Sed Latini veris deſtituti ad falſa & apocrypha, vel certe dubia & incerta confugiunt; Vicecomes præ cæteris ſic gaudet, *k* ut hic nobis Acta Silveſtri, & Edictum Conſtantini, id eſt putidam & olentem fabulam, ab eruditis etiam ſuarum partium viris ſæpe exploſam hic nobis propinare minime dubitaverit; cui, ne ſine comite procederet, etiam verſus quoſdam ex poëmate, quod Venantii Fortunati eſſe nemo nunc neſcit, niſi qui glande poſt repertas fruges veſci mavult, ſub Lactantii Firmiani nomine adjunxit annis pæne trecentis Fortunato vetuſtioris.

i Vicecom. Lib. 5. c. 20. pag. 765.
k Idem ibid. cap. 6. p. 692.

CAPVT

Cap. XV.

CAPVT XV.

Superioris diſputationis concluſio, omnes baptiſmi apud Latinos ſolennis cærimonias abfuiſſe ab Apoſtolica, & ſequente ad a. D.160. Eccleſia; Vnctionem ex oleo irrepſiſſe ſecundo ſeculo præcipiti; Cæteras quarto ſeculo & ſequentibus adjectas eſſe. Quaſdam partim à ſecundo ſeculo extremo, partim ſerius apud veteres uſitatas, fuiſſe viciſſim à Latinis antiquatas; Quales ſunt infantatio ex lacte & melle; lavacri abſtinentia octo à baptiſmo diebus; terram totidem diebus nudo pede non tangere; ſtatim ſiſti ante ſanctuarium; pedum lotio; communio trina infantium merſio. Latinos itaque de ſua in antiquitatem reverentia falsò gloriari.

HIs ita explicatis, nil obſtat amplius, quominus id quod ab initio poſuimus, plane liquidoque teneamus, nullam harum decem cærimoniarum, quas nunc Latini in ſolenni ſuo baptiſmo adhibent, ab Apoſtolis fuiſſe traditam; nullam in prima, quæ eis ſucceſſit ad ann. D. 160. Eccleſia uſitatam aut cognitam; unam ex oleo unctionem paulo poſt id tempus inventam, & ea veteri Moyſis diſciplina aſſumptam, & tinctioni adjectam; novem reliquarum nullam ad ann. D. 300. in veterum, qui toto illo Chriſtianiſmi tertio ſeculo vixerunt, monumentis conſpici; ſed & ipſam illam veterum unctionem non plane eandem fuiſſe cum ea, quæ nunc apud Latinos obtinet; quippe quæ ex oleo mero fieret, nulla ex balſamo; ut illud quod ſupra obſervavi mittam, illam in fronte, non in vertice, pectore aut ſcapulis factam videri.

Sed ut appareat, quanta ſit iſtarum cærimoniarum infirmitas, quamque nullam Latini in iis uſurpandis, antiquitatis, cujus nomine eas maxime commendare ſolent, rationem habuerint; operæ pretium eſt quaſdam à veteribus quidem olim inventas & obſervatas, ab ipſis vero Latinis neglectas & abrogatas breviter commemorare. Prima in hoc genere occurrit lactis & mellis poſt tinctionem & unctionem delibatio. Illa vero una cum oleo ſtatim, vel certe paulo poſt inventa & baptiſmo addita eſt. Ejus enim idem ille Tertullianus meminit, qui oleum primus edit; & in libro de Corona, quæ ex traditione abſque ſcripturis jam tum apud Chriſtianos ſervabantur, recenſens, *Inde* (id eſt ex aqua baptiſmali) *ſuſcepti* (inquit) *lactis & mellis concordiam prægustamus.* Iterum ubi enarrat, quæ Creatoris elementa in ſuis ſacris uſurparet ac retineret Marcionis Deus; *m Sed ille quidem* (inquit) *uſque nunc nec aquam reprobavit Creatoris, qua ſuos abluit, nec oleum, quo ſuas ungit, nec mellis & lactis ſocietatem, qua ſuos infantat.* Vides, ut cum oleo mel & lac una memorentur, & in eodem gradu collocentur. Cur qui oleum retinuit, & quidem balſamo auctum ſummus & religioſiſſimus antiquitatis vindex

l Tertull. de Cor c.3.p. 121.D.

m Idem L.1. contr Marc. c.14.p.440. A.

Cap. XV. Papa, mel & lac aſpernatus eſt, quod ne hæreſiarcha quidem Marcio auſus erat? Vel cur qui lac & mel abrogavit, oleum retinendum putavit? Vnde hæc tam diſpar in rei tam paris & originis & ingenij religio? Si antiquitatem reſpicis, utraque ejuſdem ævi eſt; Si auctorem, traditio ritus utriuſque eadem auctrix obtenditur; Si rationem, tam digna fuit in hoc initiationis ſacro, lacte & melle ſignificari noſtra in Chriſto infantia, quam oleo adumbrari noſtra in eodem vel regia, vel ſacerdotalis dignitas. Si oleo patrocinatur Moſes, præterquam quod idem & lacti mellique favet, Iſaias hæc proprie Chriſti noſtri infantiæ deputavit; *n* & ſacra ex ingenio commentantibus Petrus haud quaquam parcius ſuggerit unde lacti Apoſtoli auctores inſcribantur, quam Latinis Scholaſticis Paulus, unde oleum ſuum rem fuiſſe Apoſtolicam argumententur. Sed & diu poſt Tertullianum, etiam Romæ manſiſſe hanc ex lacte & melle baptizatorum infantationem Suſannæ apud Baronium ad ann. Dom. 294. Acta teſtantur, *o* in quibus *lactis & mellis* diſerta fit mentio ubi narratur *baptiſmus Claudio & familiæ* miniſtratus. Sed & annis poſt Tertullianum fere centum perſeveraſſe ritum apud noſtros indicat teſtis etiam locupletior, Synodus ann. Dom. 397. apud Carthaginem habita, *p Primitiæ* (inquit) *ſeu mel & lac offerantur, ut ſolent, uno die ſolenni ad infantium myſterium.* ἀπαρχὴ δὲ εἴτε μέλι εἴτε γάλα, ὡς εἴωθεν, προσφερέσθω ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἰδιαζούσῃ εἰς τὸ τῶν νηπίων μυστήριον. *Ad infantium myſterium*, id eſt ut infantes deguſtent lac & mel poſtquam tincti & uncti ſunt ad ſignificandam ſuam in Domino infantiam; ut optime cepit doctiſſimus Menardus, *q* ac ut per ſe res ſatis clara eſt. Sic & Hieronymus diſerte inter τὰ ἀγράφως tradita hoc quoque æque ac Tertullianus edit, *ex ſacro lavacro egreſſas lactis & mellis prægustare concordiam ad infantiæ ſignificationem.* Arnobius junior, quem conſtat certo poſt Hieronymum vixiſſe, eundem ritum ſuo adhuc ævo, id eſt quinto ſeculo adulto, viguiſſe eo ſatis innuit, quod baptiſmum cum pœnitentia comparans, *s Ibi* (in baptiſmo ſcilicet) *guſtatis* (inquit) *mel & lac hic* (in pœnitentia nimirum) *guſtate cinerem.* Quinetiam teſtatur Menardus in codice quodam ante ann. Dom. 986. manu ſcripto, quem ipſe Raroldi vocat, *t* in officio Sabbati antepaſchalis, extare benedictionem lactis & mellis in hunc modum; *Benedic Domine hanc creaturam lactis & mellis &c. per quem hæc omnia Domine ſemper bono creas.* Vnde conjicere eſt adhuc decimo ſeculo apud Latinos ſuperfuiſſe veterem illum morem baptizatos lacte & melle *infantandi*, ut Tertullianus loquitur. Notat ibidem Menardus in Ordine myſteriorum Æthiopico Diaconum baptizatis ſacro perunctis chriſmate dare lac & mel; Sacerdotem dicere; *Lac & mel immaculatum in generationem per Ieſum Chriſtum. Amen.* Hæc ſane habet ille Æthiopicus Canon in Bibliotheca Patrum; *v* quorum fides penes eos eſto, qui canonem ediderunt. Ego me dubitare fateor; quod iſtius moris apud recentes rerum Æthiopicarum ſcriptores Franciſcum Alvareſium, Godignum, Mendeſium, alios

n If. 7. 15.

o Act. Suſ. apud Baron. ann. D. 294. § 9.

p Cod. Can. Eccl. Afric. cap 37. Biblioth. jur. Can. vet. pa. 348.

q Men. Not. ad Greg. Li. Sacram. pag. 147.

r Hier. contr. Lucifer. T. 2. f. 50. H.

s Arnob. in Pſalm 74. pag. 195.

t Menard. ub. ſupr.

v T. 6 Bibl. Patr. p 74. B.

alio; ex Ieſuitico ſodalitio non paucos nullam mentionem fieri quantum equidem memini, uſpiam viderim. De veteribus vero Latinis certa & indubitabilis ex ſuperioribus fides eſt apud eos hunc olim ritum diu obtinuiſſe. Bellarminus negat x *mirum eſſe, ſi hæc cærimonia prætermiſſa tandem fuerit. Quia* (inquit) *non videtur fuiſſe generalis, cum tantum in Occidente eam viguiſſe ſcribat Hieronymus.* Sed primo falſum eſt, quod iſte his verbis ſtatuere videtur à Papa Romano particularia abrogari, generalia retineri. An generale erat totiuſque Eccleſiæ commune Paſcha alio à Iudæis die celebrari? vel omni Sabbato jejunare, quod obtinuit? An vero particulare & unius vel Occidentis, vel Orientis proprium tota Pentecoſte, & omnibus diebus Dominicis ſtantes Deum orare, vel Euchariſtiam baptizatis, etiam parvulis ſtatim dare, quod utrumque jampridem fieri deſiit? Imo illud in tota Eccleſiæ hiſtoria obſervare eſt hanc unam Papæ Latini in hoc rerum genere fuiſſe rationem, ut quæ ipſe, quæ ſua Eccleſia, quæ ſuus Occidens ſequeretur, ea ubique recipi, admitti, coli vellet, imperaret, & contenderet; quæ à ſe ſuiſque aliena eſſent, ea dimitti veluti profana, vel certe in mediis, liberiſque & ἀδιάφοροις haberi juberet; ut apparet ex iis, quæ Victor de Paſchate contra Aſianos, & poſtea Innocentius de Sabbati jejunio contra Græcos, & Siricius ac Leo de Epiphaniæ baptiſmo contra Orientales, Afros, Hiſpanos &c. & aliis alii temporibus contra diverſos geſſerunt. Itaque etiamſi Occidentis propriam, non totius Eccleſiæ communem fuiſſe conſtiterit lactis & mellis prægustationem; non ideo mirari deſinam, cur qui ſua tanto ſtudio curat ac retinet Papa, ritum ſui Occidentis proprium ita paſſim negligi ac in deſuetudinem venire paſſus ſit, ut tandem plane penituſque abrogatus nuſpiam, quod quidem ſciamus in honore aut uſu aliquo permanſerit. Sed neque id quod Bellarminus aſſumit, lactis & mellis ritum fuiſſe Occidentalium proprium, ac peculiarem, plane & uſquequaque certum eſt. Scribit Hieronymus in illud Iſaiæ, *Emitte vinum & lac, lacte ſignificari innocentiam parvulorum; qui mos ac* y *typus* (inquit) *in Occidentis Eccleſiis hodie uſque ſervatur, ut renatis in Chriſto vinum, lacque tribuatur.* Hic autem, ut vides, ritus, quem Occidentis Eccleſiis tribuit, non eſt omnino idem cum eo, de quo quæritur. Ait enim Hieronymus *vinum & lac renatis in Chriſto tribui.* Quem vero & ipſe, & alibi Tertullianus memorant ritum, is erat non vini, ſed lactis & mellis prægustato; quæ, niſi tu *mel & vinum* idem eſſe finxeris, diverſa eſſe neceſſe eſt. Sed etſi iſta duo unum ritum, fuiſſe (quod abſurdum eſt) finxeris cum Hieronymi fides ſuo ævo Eccleſiarum Occidentis peculiarem fuiſſe efficiet: non efficiet, ut Tertulliani temporibus, qui ducentis ante Hieronymum annis floruit, non fuerit totius Eccleſiæ communis. Certe qui Ponticus erat Marcio, Pontici Epiſcopi filius, Occidentalis non fuit. Et nunc tamen Tertullianus teſtatur z *ſuos lactis & mellis ſocietate infantaſſe.* Neque is hunc ritum aliter, quam cæteros memorat, quos Latini pro univerſalis Eccleſiæ communibus accipiunt.

CAP. XV.

x Bellarm. de Bapt. cap. 27. §. Quinta.

y Hier Li. 15. in Iſai. ca. 55. init Tom 5. fol. 90. D.

z Tertull. Li. contr. Marc. cap. 14.

Cap. XV.

Idem Tertullianus alium quoque ſui temporis ritum refert, jampridem à Latinis abrogatum; ut neophyti ſcilicet *ex ea die, qua tincti erant, lavacro quotidiano per totam hebdomadem abſtinerent*; Cujus moris ille alter geminus erat, cujus Auguſtinus meminit, ne terram per eandem illam hebdomadem nudo pede tangerent. Ac hujus quidem tantam fuiſſe apud noſtros religionem non tantum dicit, ſed etiam, & quidem merito dolet atque indignatur, *b ut gravius* (inquit) *corriperetur, qui per octavas ſuas terram nudo pede tetigiſſet, quam qui mentem vinolentia ſepeliviſſet.*

a Id. de Cor. c.3.p.121.D.

b Auguſt. Ep.119 c.19. p.209 G.

De ſolennibus baptiſmi temporibus, Paſcha & Pentecoſtes vigiliæ rigida Siricij & Leonis lege affixis, tandemque Caroli magni auctoritate in toto Occidente ſuſceptis, denique obſervatis, nunc plane neglectis atque abolitis, ſupra *c* dicere occupavimus; quæ nihil hic repetere neceſſe eſt.

c c 30.

Aliam quandam Chriſtianorum quarti ſeculi in baptiſmo cærimoniam ex Gregorio Nazianzeno obſervat Vaſques; nimirum, ut ille quidem refert, ut confeſtim à baptiſmi fonte exeuntes ante magnum ſacrarium conſtituerentur, ut futuræ gloriæ ſpeciem intuerentur, ibique hymni cantarentur, quibus ſignificabatur hymnodia, cum qua in gloriam cœleſtem recipiendus eſſet neophytus. Hanc cærimoniam fruſtra nunc apud Latinos quæras.

d Vaſq in 3. Thom. diſp.166.

Scriptor de Sacramentis Ambroſio, ſub cujus nomine circumfertur, multo ut videtur recentior, narrat *e* poſt peractos cæteros initiationis ritus, ablutos à Sacerdotibus fuiſſe baptizatorum pedes; *Succinctus eſt* (inquit) *Sacerdos* (id eſt Epiſcopus) *Licet enim & presbyteri fecerint, tamen exordium miniſterij à ſummo eſt ſacerdote Succinctus inquam, ſummus ſacerdos pedes tibi lavit.* Idem ex quinque illis ſermonibus intelligitur, quos Sirmundus cum quadraginta Auguſtinianis publici juris fecit. Auctor enim ſive is ſit Auguſtinus, ſive quis alius neophytos ſermone tertio ſic alloquitur; *f Impletis omnibus ſacramentis* (initiationis ſcilicet) *etiam mundatum vobis exemplo & ſermone tradidimus. Lavimus enim ſingulorum pedes ad imitationem vos noſtram, imo ipſius Domini & Servatoris noſtri provocantes.* Scio ſcriptorem de ſacramentis Ambroſij nomen, ſed falſo præferentem tradere non fuiſſe hanc apud Eccleſiam Romanam conſuetudinem, ut pedes lavaret. Sed ille, tametſi teſtetur *ſe eius typum in omnibus ſequi & formam*, & dicat ſe cupere *ſequi Eccleſiam Romanam*; pugnat tamen retinendum eſſe hunc ritum. Illa enim quæ dixi, de ſua in Romanam Eccleſiam reverentia præfatus, *Sed tamen* (inquit) *& nos homines ſenſum habemus. Ideo quod alibi rectius ſervatur & nos recte cuſtodimus. Ipſum ſequimur Apoſtolum Petrum; ipſius inhæremus devotioni. Ad hoc Eccleſia Romana, quid reſpondet? Vtique ipſe auctor eſt nobis huius aſſertionis Petrus Apoſtolus, qui Sacerdos fuit Eccleſia Romana.* Hæc ille; rectius id eſſe diſerte pronuntians, quod Eccleſia Romana aſpernabatur; idque *ſe recte* cuſtodire ait; & Romanos, quod idem

e Ambroſ. de Sacram. L.3 c 1.pag. 1244.C.

f Serm.3.in Append.40. Serm.Aug.

idem ipſi quoque non cuſtodiant, arguit, ac pane ad contendendum provocat. *Ad hoc* (inquit) *Eccleſia Romana, quid reſpondet?* Quo iſte ſatis, ut mihi quidem videtur, negat ſe verum eſſe Ambroſium. Hic enim in hoc rerum genere non ſolebat eſſe conſentioſus, cujus ſatis notum eſt illud ad Auguſtinum de vario jejunandi ritu quærentem ſapiens reſponſum; *g Cum Romam venio* (inquit) *ſabbato jejuno. Sic etiam tu ad quam forte Eccleſiam veneris, eius morem ſerva, ſi cuiquam non vis eſſe ſcandalo, aut quemquam tibi.* Non eſt dubitandum, quin vir prudentiſſimus hanc de pedum lotione in baptiſmo diverſitatem, ſi in eam incidiſſet. Hanc eodem modo habiturus fuerit; id eſt eam vel omiſſurus, vel uſurpaturus pro Eccleſiæ cujuſque more; neque verbum cum alia ſequentibus ea de re commutaturus. Cæterum ex hujus Pſeud Ambroſii diſputatione apparet nondum Romam, quo ipſe tempore vivebat, omnes Eccleſias ad ſuum morem transtuliſſe; fuiſſe aliquas etiam in Occidente, quæ hanc pedum lotionem in baptiſmo uſurpabant; ſed etiam fuiſſe, & in his Romanam, quæ omittebant; Illas lotionem pro Apoſtolico ritu habuiſſe: has aliud de ea cenſuiſſe. Nimirum ſuas quiſque traditiones ad Apoſtolos referebant. Atque hanc quidem Roma, quam reſpuebat, facile aſſentietur non fuiſſe Apoſtolicam, quicquid iactet Pſeud-Ambroſius, Petrum ipſum ritus auctorem ferens. Sed & cæterarum, quas Eccleſiæ vel invenerunt, vel acceperunt, plane eandem eſſe rationem ex iis, quos diximus, patet.

CAP. XV.

g Aug Epiſt. 118 c. 2. p. 212. A.

Præterea hunc quoque fuiſſe univerſæ olim Eccleſiæ jam ab ipſis Cypriani temporibus morem, apud ipſos quoque Latinos ad duodecimum ſeculum ſervatum conſtat, ut etiam ipſi parvuli poſt ſuſceptum baptiſmum, Euchariſtiam ſtatim ſumerent: quod nos infra * fuſius demonſtrabimus. Atqui totas ille tanta antiquitate venerabilis uſus jam ab aliquot ſeculis apud Latinos ita obliteratus eſt, ut ſiquis eum nunc uſurpet, hominem prodigij inſtar ab omnibus vulgo habitum iri nemo dubitet.

* Infr. Lib. 5. cap. 3. & 4.

Denique trinam merſionem Bellarminus, quam olim fuiſſe baptiſmi cærimoniam multis antiquitatis teſtimoniis probat, g * ipſe fatetur nunc libere vel uſurpari vel ejus loco unam tantum fieri. Sed ille unam tantum ſui ab antiquitate diſcriminis partem edit: Alteram diſſimulat: quam Stephanus Durantus ſimplicius ac verius profitetur, *h* hanc nimirum quod qui olim non aliter, quam merſione fiebat ſolennis baptiſmus, eum nunc apud ſuos ſola aſperſione peragi tradit. Fateor de his nihil eſſe præciſe in divina ſcriptura definitum. Sed ſi traditio, quod Latini volunt, ſequenda eſt, nullum quod ſciam, apud veteres baptiſmi ſolennis exemplum exſtat per aſperſionem ſimplicem parati. Quod vero Durantus adfert ex Cypriano *i* de *perfuſis* ſive *aſperſis*, id non ad ſolennem & regularem Eccleſiæ, ſed ad ſingularem & extraordinarium *Clinicorum*, ſive *Grabbatariorum* baptiſmum pertinet; quos urgente morbo, neque ut iis ſolennia adhiberentur permittente, raptim neceſſario per-

g* Bell. de bapt. c. 26. § Quarta

h Durant. de ritib. Eccl. L. 1 c 19. §. 17.

i Cypr. Ep. 76. p. 172.

rio per-

Cap. XV. rio perfundebant, ne abſque lavacro morerentur. Hos ergo cum quidam *exiſtimarent nihil conſequi, eo quod aqua ſalutari tantum perfuſi eſſent*, vir ſanctus mitius, & profecto verius judicat *illam aqua aſperſionem inſtar ſalutaris lavacri obtinuiſſe; & quando hac in Eccleſia* (id eſt apud homines Catholicos, hæreſeos & ſchiſmatis expertes) *fiunt, ubi ſit & dantis & accipientis fides integra, ſtare omnia & conſummari ac perfici poſſe maieſtate Domini & fidei veritate.* Cæterum extra has ab aliqua neceſſitate cauſſas, non aſperſione, ſed merſione factum fuiſſe baptiſmum apud illius ævi Chriſtianos vel ipſe ille Cypriani locus indicat. Nam de huius generis per ſolam aſperſionem peracto baptiſmo quaſdam dubitaſſe teſtatur, num is eſſet validus atque efficax; quod non contigiſſet, ſi is vulgo pro ſolenni & ordinario habitus eſſet. Cyprianus non negat ſolennem merſione fieri; aſperſionem vult neceſſitate excuſari; & quoties per eam fit, ne quis mergatur, excipiendam à ſolenni baptiſmi canone extraordinariam hanc cauſam. Iam nemo neſcit exceptione regulam potius firmari quam frangi. Auctor id ipſe ſatis innuit, dum ait in iſtorum Clinicorum aſperſione *omnia*, non ſimpliciter, ſed *maieſtate Domini & fidei veritate perfici*; quibus verbis ſignificat iſtorum baptiſmo per ſe aliquid defuiſſe, hominis fide, Deique potentia ac benignitate ſupplendum. Eadem eius ratio eſt, quem Durantus ait à B. Laurentio dum ad mortem duceretur allato urceo baptizatum fuiſſe legi. Hunc enim iſtius baptiſmum, non ſolennem, ſed extraordinarium fuiſſe, ex neceſſitate, non ex libero & recepto ordine factum eſſe, ipſas in rei geſtæ tempus clamat. Extra hujuſmodi neceſſarias cauſas aſperſione vel effuſione baptizare non licebat. Ea de re fuit hæc lex apud Anglos initio noni ſeculi lata, * *Sciant etiam Presbyteri, quando ſacrum baptiſma miniſtrant, ut non effundant aquam ſanctam ſuper capita infantium; ſed ſemper mergantur in lavacro, ſicut exemplum præbuit per ſemetipſum Dei filius omni credenti, quando eſſet ter merſus in undis Iordanis. Ita neceſſe eſt ſecundum ordinem ſervari & haberi.* Negari ergo non poteſt, quin Latini à ſua regula, id eſt à majorum uſu & traditione diſceſſerint, cum ad baptiſmum ſolennem ſolam abſque merſione, aſperſionem ſatis eſſe judicant.

* Synod. ſub Vulfred. a. 816. c. 11. apud Spelm.

Quin & de merſione ipſa quæritur; num unam, ut nunc Latini, ſic etiam veteres ad huc ſacramentum ſufficere putaverint? Certe ſi Canonum, qui vulgo Apoſtolici dicuntur, auctoritate ſtandum eſt, de Latinorum cauſſa actum eſt, *Si quis* (inquiunt Canones) k *Epiſcopus, aut Presbyter non trinam merſionem unius myſterij celebret, ſed ſemel mergat in baptiſmate, quod dari videtur in Domini morte, deponatur.* Si ex ea lege cum Latinis ſacri baptiſmi miniſtris ageretur, rari evaderent. At ne id ab iſtorum Canonum ſcriptore præter communem Eccleſiæ morem fictum putes, en tibi de antiquitate pæne ultima teſtis Latinus Tertullianus; qui de Domino Chriſto verba faciens; l *Diſcipulis noviſſime* (inquit) *mandat, ut tinguerent in Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum; non in unum. Nam nec SEMEL, ſed TER ad ſingula nomina in perſonas ſingu-*

k Can. Apoſt. 50.

l Tertull. contr. Prax. c. 26. extr. p. 659. A.

bus tingimus. Idem alibi *ter mergitari* in baptiſmo cenſet m inter traditiones non ſcriptas. Hieronymus, plane, ut hic Tertullianus: *Multa* (inquit) *quæ per traditionem in Eccleſiis obſervantur auctoritatem ſibi ſcriptæ legis uſurpaverunt: velut in lavacro ter caput mergitare.* Baſilius: *Iam* (inquit) *ter* (in baptiſmo) *immergi hominem, unde eſt traditum?* Gregorius Baſilij frater, Nyſſenus *hominem qui baptizatur deſcendere in aquam, & ter in eam demitti tradit, eiuſque rei* τὸ εἰς τὸ ὕδωρ καταδῦναι καὶ τὸ τρὶς ἐν αὐτῷ γενέσθαι [illegible], myſterium enarrat. p Aſſentiuntur Bellarminus, Vicecomes, alij plærique omnes Latini ita fuiſſe illis temporibus (id eſt tertio, quarto, quinto & ſexto ſeculis (miniſtratum baptiſmum, idque ipſi fuſe probant allatis veterum & iſtorum, & aliorum teſtimoniis. Cyrilli Hieroſolymitani Catecheſi Myſtagogica 2. Chryſoſtomi homilia in Ioannem 24. Auguſtini Sermone de tempore 91. & 201. Pſeud-Ambroſij l.2. de Sacramentis c.7. Pſeudo Dionyſij Hierarchiæ Eccleſiaſticæ capite 2. quibus & alij non pauci addi poſſent: ut verus Ambroſius, cuius hunc verſiculum Alcuinus deſcribit, q *Ter mergendus aqua eſt, cui gratia plena lavacri*; ut illud Leonis de baptiſmo, r *Sepulturam* (Chriſti) *triduanam imitatur trina demerſio.* Sed de re confeſſa nihil eſt opus plura congerere. Itaque Concilium Conſtantinopolitanum I. Eunomianorum baptiſmum reprobat, ſ *qui in unam demerſionem baptizabantur.* Et Theodoretus de Eunomio, t *Ille* (inquit) *Sancti baptiſmatis legem olim à Domino & Apoſtolis traditam evertit & contrarium aperte ſanxit, dicens non oportere ter illum immergere, qui baptizatur, nec invocare Trinitatem, ſed ſemel baptizare in Chriſti mortem.* Quin & Vicecomes ſcribit fuiſſe Patres, qui trinam merſionem à Chriſto ipſo præceptam eſſe interpretarentur, ubi jubet credentes in Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum baptizari. Ita capit illa Chryſoſtomi, x verba: *Omnibus myſteriis veluti ſigillum imponens Dominus in tribus merſionibus aquæ unum baptiſma diſcipulis ſuis tradidit.* Pelagius vero Papa ab eodem citatus multo etiam eſt in eam ſententiam diſertior, y *Multi ſunt* (inquit) *qui in nomine ſolummodo Chriſti, una etiam immerſione ſe aſſerunt baptizare. Evangelicum vero præceptum, ipſo Domino ac Salvatore noſtro Ieſu tradente, nos admonet, in nomine Trinitatis TRINA etiam merſione Sanctum baptiſma unicuique tribuere, dicente Domino diſcipulis ſuis; Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti.* Hæc Pelagij Papæ, ſint ne primi, qui a.D. 555 an ſecundi: qui a.D. 577. ſedit, nihil refert. Hoc ad rem noſtram ſatis eſt, quod is Papa fuit, qui trinam merſionem non tantum à majoribus traditam, ſed etiam à Domino præceptam, adeoque duplici nomine in baptiſmo neceſſariam eſſe cenſuit. Gregorius vero, qui Pelagio II. a.D. 589. mortuo, anno ſequente ſucceſſit, omnino videtur aliud ſenſiſſe in epiſtola ad Leandrum Hiſpalenſem, z ubi præfatus *in una fide nihil officere ſanctæ Eccleſiæ, conſuetudinem diverſam; Nos* (inquit) *quod tertio mergimus, triduanæ ſepulturæ ſacramenta ſignamus &c. Quod ſi quis etiam pro ſumma Trinitatis veneratione æſtimet*

m Id. de Coron. c.3. p. 12. D.
n Hier. cont. Lucifer. T.2. fol.50. H.
o Baſil l. de Sp.S. c.27.
p Nyſſ. Catechet. c.35. T.3 p. 97. 97.
q Ambr. apud Alcuin. ep 69. p.1591. C.
r Leo ep. 4. c.3. p.290. C.
ſ Côc. Côſt. 1. c.7
t Theodoret. l.4. Hæret. fab. c.3. T.4. p 236. D.
u Vicec. ubi ſupr. l.4. c.8. p.611.
x Chryſ. Hom. d fid. in Patr. F. & Sp S.
y Pelag. in Decr. de conſecr. d 4. c.81. Multi ſunt.
z Greg l.1. Epiſt.41.

Cap. XV. *fieri, neque ad hoc obſiſtit baptizando ſemel in aquis mergere; quia dum in tribus perſonis una ſubſtantia, reprehenſibile eſſe nullatenus poteſt infantem in baptiſmate in aquam vel ter, vel ſemel immergere; quando & in tribus merſionibus perſonarum Trinitas, & in una poteſt divinitatis ſingularitas deſignari.* Itaque quod in Hiſpania hæretici infantes tertio mergerent, non cenſet idem faciendum, *ne* (inquit) *dum merſiones numerant, divinitatem dividant, dumque quod faciebant, faciunt, ſe morem noſtrum viciſſe glorientur.* Hæc ille; quæ videtur nunquam ita fuiſſe conceſſurus, ſi illis Domini verbis, Baptizate *in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti,* etiam trinam in baptiſmo merſionem præceptam fuiſſe una cum anteceſſore ſuo Pelagio credidiſſet. Ac ille ſane merito hoc illius interpretamentum eſt aſpernatus. Quis enim non intelligit hæc Chriſti verba docere quidem, id in quo baptizamur, nomen triplex eſſe? ipſam vero merſionem triplicem quoque eſſe, nequaquam docere? Sed & hinc Gregorius, ut etiam ex aliis quibuſdam exemplis, multo plæriſque Papis, etiam ſe vetuſtioribus, prudentior fuiſſe & modeſtior agnoſcitur, qui non, ut illi, apud omnes omnia ſuo more modoque fieri debere pertendit; neque à ſua Sede, veluti hæreticos aut ſchiſmaticos divelli putat, quicunque vel in leviſſimis, ab Eccleſiæ Romanæ conſuetudine diſceſſerint; ſed aliorum ritus, modo innoxios, tametſi à ſuis alioqui diſcrepantes, adeo non damnat, ut etiam adjecto ſuo calculo apud illos retinendos eſſe confirmet; Qualiter hic eum videmus unam Hiſpanorum in baptiſmo merſionem probare tametſi Romæ trina obtineret; & alibi Sardis presbyteris concedere, ut veteri illius inſulæ more baptizatos in fronte chriſment, quod Romæ ſolis Epiſcopis licebat; neque id, ut ſupra docuimus, reprehendiſſe, quod ſcripſerat Auguſtinus multos in Anglia mortales Natalis Dominici die baptizatos fuiſſe, quod Romæ non alio, quam Paſchatis & Pentecoſtes die fieri licebat. Romani Papæ, ſi omnium eadem fuiſſet æquitas atque prudentia, minus turbarum in orbe Chriſtiano dediſſent, quem non modo iniqua, ſed etiam ſæpe ſtulta & intempeſtiva moroſitate fluctus, quod dicitur, in ſimpullo excitantes, non ſemel exagitarunt, ac tantum non ſubverterunt. Hiſpani autem hac Gregorij modeſtia confirmati, annis poſt ejus mortem fere triginta, in Concilio Toletano a. D. 633. decreverunt *a* retinendam apud ſuos omnes *ſimplam* baptiſmi merſionem. Cæterum quod Gregorius cenſuit una merſione baptizare jus faſque eſſe, non ideo putandum eſt eum Romæ & alibi, qua patebat ejus auctoritas, trinam merſionem abrogaſſe. Nimirum cum cauſſæ diſpares eſſent, neque ea quæ Hiſpani metuebant, locum apud cæteros haberent, æquum Gregorius cenſuit, ut ſinguli quod ſibi utile atque conducibile eſſet, ſequentes, infantes illi quidem ſemel, cæteri vero ter, quod ſolebant, in baptiſmo mergerent. Certo & Romæ, & in cæteris Occidentis (Hiſpania excepta) provinciis diutiſſime, etiam poſt Gregorium, manſiſſe veterem trinæ merſionis uſum ex iis, quæ ſuperſunt illorum temporum monumentis clarum eſt.

a Conc Tol. 4. c. 5. T. 4. Conc gen. p. 589.

Alcuinus

Alcuinus annis poſt Gregorium fere ducentis eam ita arctè retinendam exiſtimabat, ut Hiſpanos ſua illa ſimpla adhuc utentes acriter inſectetur, eoſque hoc nomine ſchiſmatis arguat, *b Tertia* (inquit) *nobis de Hiſpania &c. contra UNIVERSALEM ſanctæ Dei Eccleſiæ conſuetudinem de baptiſmo quæſtio delata eſt, affirmantes quidam ſub invocatione Sanctæ Trinitatis unam eſſe merſionem agendam.* Contra iſtos & rationibus & Patrum teſtimoniis pugnat baptiſmum eſſe trina merſione peragendum; & ex his, ſequente epiſtola, quæ ſuperioris eſt ἀποσπασμάτιον, concludit *hominem exteriorem trina merſione eſſe abluendum. c* Quin & tanto animi ſtudio id agit, ut qui aliud ſequitur, eum à Romanæ Eccleſiæ auctoritate deſciſcere, non Catholicum, ſed ſchiſmaticum eſſe definiat; *d* atque æſtu contentionis abreptus Gregorianam illam ad Leandrum, Hiſpanis faventem epiſtolam, præter omnem veri ſpeciem veluti ſuppoſititiam explodat; *e* ſe cauſſatus eam in libro Gregorij epiſtolari, Roma allato minime invenire, quod quam ſit infirmum ad labefactandam epiſtolæ veritatem, Iſidori, & Toletanæ Synodi, ac Ioannis denique Diaconi teſtimonio, ad hæc omnium codicum quos habemus, conſenſu confirmatam, docte ac luculente oſtendit eruditiſſimus Hugo Menardus. *f* Sed morem ter in baptiſmo infantes mergendi illis temporibus ſolemnem fuiſſe cæteri illius memoriæ ſcriptores cum Alcuino conſentiunt. Rabanus de tinctione baptiſmi; *g* Catechumenus *in nomine Sanctæ Trinitatis trina ſubmerſione baptizatur.* Mox ex Rom. 4. argumentans ſic concludit, *Oportet ergo cum invocatione S. Trinitatis ſub trina merſione baptiſmum confici.* Theodulfus Aurelianenſis; *h Conſepelimur Chriſto* (inquit) *cum ſub invocatione Sanctæ Trinitatis ſub trina merſione in fontem lavacri, quaſi in ſepulcrum deſcendimus.* Ratramnus; *i Presbyteri, ſi quos baptizant, eorum frontes unctione ſacra non liniunt, num idcirco baptiſmi gratiam non perficiunt, trinam merſionem per invocationem S. Trinitatis facientes?* Valafridus de Hiſpanis, de Gregorio, de Toletanis Patribus omnia docte atque enucleate, ut ſolet, exſequitur. *k* Cæterum Romanam Eccleſiam, etiam tum (id eſt nono ſeculo adulto) trinæ immerſionis conſuetudinem obſervare dicit, & concludit hunc, quem *antiquiorem* vocat, *uſum prævaluiſſe* ; *& rationem ſupra dictam. Si enim* (inquit) *l omnia deſerimus, quæ hæretici in ſuam perverſitatem traxerunt, nihil nobis reſtabit; cum illi in ipſo Deo errantes omnia, quæ ad eius cultum pertinere viſa ſunt, ſuis erroribus, quaſi propria applicarint.* Recte quidem ille ac ſapienter, qui cum dicit *trinæ immerſionis uſum prævaluiſſe*, apertiſſime ſignificat ſuo tempore, & cæteros Chriſtianos in hoc uſu perſeverare & ipſos tandem Hiſpanos in eum, proprio abdicato more conceſſiſſe; quo refelli videtur id, quod Hincmarus pæne eodem tempore ſcribens ait *m in quibuſdam provinciis baptiſmum in nomine Trinitatis ſub una merſione celebrari.* Fuerat hic mos Hiſpanis: Nullis videtur Hincmari tempore fuiſſe amplius. Etiam undecimo ſeculo trinam fuiſſe apud Latinos in baptiſmo merſionem teſtis eſt Pſeudo-Alcuinus: *n* Triduanam

b Alcuin.ep. 69 p.1589.C.

c ibid.p. 1591.E.

d ibid.p.1592 A.

e ibid.B.

f Menard. Not. ad Greg. l.Sacr. p.101.102.

g Raban.l.1. de Inſtit. Cler.c 28. init.

h Theodulf. de ord bapt. c.

i Ratr.l.1. contr. Græc. c.2.T.2 Spic Doch p.3.

k Valafr. de reb. Eccl. c. 26 p.6,1 c.

l Ibid p.692. A.

m Hincm. de non trin. Deit. c.9. Tom.1.p. 491

n Alcuin. tit. de bapt. Dom. p.231. B.

Cap. XVI. *num* (Chriſti ſcilicet) *ſepulturam imitatur trina immerſio.* Ordo Romanus eodem (ut videtur) ſeculo contextus eadem docet, *o Baptizant miniſtri ſcilicet catechumenos ſub trina merſione, tantum S. Trinitatem ſemel invocantes, ita dicendo: Et ego baptizo te in nomine Patris (& mergit ſemel) & Filii (& mergit iterum) & Spiritus Sancti (& mergit tertio)* ita quoque trinam merſionem in baptiſmi ordine legi teſtatur Menardus in Rhemenſi & Ratadino miſſis codicibus vetuſtiſſimis Gregoriani Sacramentorum libri, & apud Ieſſe Ambianenſem. Sed & ſeculo duodecimo ter merſos fuiſſe in baptiſmo infantes docent Rupertus Tuitienſis, *q* & Hugo de Sancto Victore, *r* qui initio iſtius ſeculi floruerunt. Manſiſſe & ſuo, id eſt decimo tertio eundem uſum loquitur Honorius Auguſtodunenſis, *ſ* trinæque illius merſionis plures, & quidem inter ſe diverſiſſimas rationes myſticas in medium adducit. Denique circa initia ſeculi decimiquinti Gregorius Hieromonachus, Græcanicæ Eccleſiæ deſertor, in Apologia Concilij Florentini contra Marcum Epheſium, *t Eſſe* (inquit) *neceſſariam trinam immerſionem patet, Nam & à Sanctis hoc traditum eſt, &c. Et Ritualia Latinorum ita obſervandum docent.* ἀναγκαῖον ἐϛὶ τὸ διὰ τριῶν καταδύσεων. Ex his manifeſtum eſt ſive ullam eſſe traditionem hac vel antiquiorem, vel univerſaliorem, vel conſtantiorem, quam à ſecundi ſeculi exitu in Orientali & Occidentali Eccleſia viguiſſe: in hac nominatim ad ſeculum decimum quintum manſiſſe, nuſquam niſi apud unam Hiſpaniam, ſero neque diu, & ob propriam quandam cauſam interruptam, demonſtravimus. Atqui hanc ipſam Latini tot nominibus venerabilem, adeo contempſerunt, ut ne ſemel quidem quos baptizant, plærique vulgo mergant & aqua aſpergere, ſatis habeant. Hoc exemplum ſi vel unum eſſet, nos ſatis doceret iſtos generi humano nimium ſecure illudere, cum ſe ſummos antiquitatis veneratores & cultores, ſuaque omnia antiqua, nihil apud ſe novum nihil recens inveniri glorientur.

o Ord. Rom. de 5. Sabb. pag. 82. D.
p Menard. Not. ad Greg. Libr. Sacr. p. 101.
q Rupert. Tuit. Libr. 7. de div. offic. cap. 14.
r Hug. Vict. Lib. 1. erud. Theolog. de myſt Eccleſ. c. 19. p. 1375.
ſ Honor. gemm. Animae Lib. 3. cap. 111.
t Greg. Apol. contr. Marc. epiſt. T. 8. Conc. gen. pag. 991. E.

CAPUT XVI.

Baptiſmi forma & ritus, ſeculo quarto ex Conſtitutionibus Pſeudo-Apoſtolicis; quinto ex Pſeudo-Dionyſio. Brevis Latini baptiſmi cum utroque comparatio; qua planum fit multa ab iis temporibus ad baptiſmum cærimonialia acceſſiſſe. Cæterorum extra Papæ communionem Chriſtianorum baptiſmo multa quoque Latinorum ritibus nequaquam deteriora acceſſiſſe.

Verùm, ut Apoſtolos harum baptiſmi cærimoniarum auctores nequaquam fuiſſe, etiam liquidius perſpiciamus, nunc ea quoque tempora, quæ tertium Chriſtianiſmi ſeculum conſecuta ſunt, breviter attingenda ſunt. Nam cum quæ ab eodem auctore profecta ſunt, ea ut plurimum eadem apud ſectatores eſſe ſoleant; ſiqui ritus baptiſmales ab

Apoſtolis præter tinctionem eſſent inſtituti, iidem profectò apud omnes Apoſtolorum poſteros iidem extitiſſent. Atqui inſpectæ vel veterum, vel etiam recentiorum tabulæ alios atque alios exhibebunt. Fateor quarto ſeculo magnam cerni pæne in omnibus Chriſtianiſmi ritibus à ſuperiori ſtatu mutationem; non tamen tantam, quin longe major ſequentibus ad nos uſque temporibus contigerit. Extant Conſtitutiones, quæ vulgo, ſed falſo dicuntur Apoſtolicæ, quaſque ſub initio quarti demum ſeculi ſcriptas fuiſſe ego quidem non dubito, tametſi & ſequentibus interpolatas confitear. In eo opere totus baptiſmi ritus fuſe & accurate non traditur. Primo præcipit ὁ Διαταγεὺς *v* Catechumenum religionis Chriſtianæ & rerum divinarum cognitione diligenter imbui, & præcipua doctrinæ capita recenſet, quæ eum doceri oportet. Inde miſſo Satanæ, & exſecrandis ejus inſtitutis nuncio, Chriſti fidem ac myſteria amplecti. His peractis Epiſcopus oleum benedicit, *x* brevi ac humili prece Deum rogans, ut qui eo inungitur Catechumenus *dignus baptiſmo ſecundum Vnigeniti præceptum efficiatur.* Tum *y* ad aquas accedens gratias Deo prolixas agit de Chriſto ad generis humani ſalutem miſſo, cumque poſtremo rogat, *z ut aſpiciat è cœlo & aquam ſanctificet; tribuat autem gratiam & vim, ut qui baptizatur ſecundum mandatum Chriſti cum eo concrucifixus, commortuus, & conreſuſcitatus ſit in adoptionem, quæ in eo fit, ut mortuus quidem ſit peccato, vivat autem juſtitiæ.* κάτιδε ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἁγίασον τὸ ὕδωρ τοῦτο· δὸς δὲ χάριν καὶ δύναμιν. ὥστε τὸν βαπτιζόμενον κατ᾽ ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ αὐτῷ συσταυρωθῆναι καὶ συναποθανεῖν καὶ συνταφῆναι καὶ συναναστῆναι εἰς υἱοθεσίαν τὴν ἐν αὐτῷ, τῷ νεκρωθῆναι μὲν τῇ ἁμαρτίᾳ, ζῆσαι δὲ τῇ δικαιοσύνῃ. Hic Catechumenum tingit in nomine Patris, Filii & Spiritus Sancti. Poſtremo tinctum unguento τῷ μύρῳ inungit, *a* Deum rogans, præſtet *ut illud unguentum in baptizato efficiatur efficax, ut bonus odor Chriſti firmus & omni parte ſanctus in eo maneat, & Chriſto commortuus idem cum eo comreſuſcitetur, & convivificetur.* τοῦτο τὸ μύρον δὸς ἐνεργὲς γενέσθαι ἐπὶ τῷ βαπτιζομένῳ, ὥστε βέβαιον καὶ πάγιον ἐν αὐτῷ τὴν εὐωδίαν μεῖναι τοῦ Χριστοῦ σου. καὶ συναποθανόντα αὐτὸν συναναστῆναι καὶ συζῆσαι αὐτῷ. Alibi eadem, ſed brevius: *b* Prima ungnendum oleo, tum aquâ baptizandum; poſtremo unguento conſignandum. χρίσεις δὲ πρῶτον ἐλαίῳ ἁγίῳ ἔπειτα βαπτίσεις ὕδατι. καὶ τελευταῖον σφραγίσεις δὲ πρῶτον ἐλαίῳ ἁγίῳ. ἔπειτα βαπτίσεις ὕδατι. καὶ τελευταῖον σφραγίσεις μύρῳ. ſed & illud monet, ſi oleum & unguentum deſit, ſatis eſſe aquam tum ad unctionem, tum ad ſigillum. Illic quoque jubet Catechumenum jejunare antequam baptizetur. Libro ejuſdem operis tertio jam eadem tradiderat. *c* Ac de oleo proprie obſervarat, ſi mulier eſſet baptizanda ejus tantam frontem à Diacono inunctam fuiſſe; Diaconiſſam cætera unctionis peregiſſe. *Nihil enim* (inquit) *opus eſt, ut viri fœminas inſpiciant.* οὐ γὰρ ἀνάγκη τὰς γυναῖκας ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν καθορᾶσθαι. Vnde promptum eſt intelligere & viros ipſos fronte primum unctos fuiſſe: ſecundo præter frontem, vel corpus totum, quod poſtea apud Græcos obtinuit, vel certe aliquas corporis partes, quas in muliere nudas à viris

CAP. XVI.

v Conſtitut. Apoſt. Lib. 7. cap. 40.

x cap. 41 42.

y cap. 43.

z cap. 44.

Pag. 995. B.

a cap 45.

b Ibid c. 22. Pag. 979. D.

c Ibid. Lib 3. c 15. p. 899. D. & cap. 16.

Cap. XVI. conſpici inhoneſtum ſit, & indecorũ. Hęc Pſeud-Apoſtolicus ille Διαταγὸς, ævi ſui, id quarti ſeculi ritus Eccleſiaſticos referens; ex quibus primo intelligimus à Tertulliani & Cypriani temporibus nihil ad baptiſmales ritus adjectum eſſe aliud, niſi μύρον, id eſt unguentum ex oleo & balſamo confectum. Cum enim tinctos Tertulliani ævo ſimplici oleo ungi mos eſſet, unctionem ex unguento fieri poſtea placuit, balſamo cum oleo permixto; fortaſſe, quod Sacerdotes Levitici tali olim unguento inaugurari ſolerent. Nam & hac unctione Chriſtiani ſignificabant ſe Sacerdotes Deo per Chriſtum effectos eſſe. Sed cum neque unctionis, quæ ex mero oleo tradita erat à Patribus jacturam facere vellent, eam in anteriora transferri, & ante tinctionem miniſtrari inſtituerunt. Ita pro una, eaque ex ſimplici oleo, duæ quarto ſeculo factæ ſunt unctiones; una ex oleo ſimplici ante tinctionem; altera in prioris poſt tinctionem loco ex chriſmate; Sed quod diligenter eſt obſervandum, neque lactis & mellis prægustatio, neque moroſa illa per totam, quæ baptiſmum ſequebatur, hebdomadem à quotidiano lavacro abſtinentia, quæ apud Tertullianum memorantur, uſpiam hic apud Conſtitutionum parentem occurrunt; quod certiſſimo argumento eſt utramque à traditione quidem, quod exſerte affirmat Tertullianus, profectum eſſe, ſed à traditione humana, non quod nonnulli ſomniant, Apoſtolica. Nam ſi ab Apoſtolis fuiſſet, nulla ratio dici poteſt, cur non apud Græcum hunc Διαταγὸν utraque æque occurrat, ac apud Latinum ſcriptorem Tertullianum. Sed cum illæ cærimoniæ diverſis locis, hic & illic, pro vario hominum Chriſtianorum captu, ex quodam exornandi baptiſmi ſtudio ederentur; eo factum eſt, ut varium quoque fuerit earum fatum. Quoſdam, quæ probabiles videbantur, vicini primo, mox etiam remotiores, ac poſtremo omnes ſuſcepere; quod unctioni contigiſſe cernimus. Aliæ quod minus ſpecioſæ minuſve graves eſſent, non ubique ſed iis tantum locis, ubi natæ erant, vel etiam aliis, quibus aliqua eas vel auctorum vel rerum ratio commendabat, recipi ac obtinere potuerunt; quod illi fortaſſe Tertullianeo lacti & melli vel Hieronymiano lacti & vino accidit. Atque hæc quidem eſt eius, qui à Conſtitutionum parente deſcribitur, baptiſmi à Tertullianeo diverſitas; ejuſdem vero à Latino quanto majus eſt diſcrimen? Nullos apud Conſtitutiones Catechumenorum, nullos ſpecierum, quarum aliquis in baptiſmo uſus eſt, exorciſmos vides; non certo numero repetita crucis ad ſingulos pæne actus ſigna; non Patres elementa vel ſuo halitu ſantificantes, vel ſanctificata oſculo & allocutione venerantes, ut non Catechumenorum exſufflantes: nullum ab eo ſal guſtari, nullum ſputum auribus, vel naribus eius infundi cernis: nullum Ephpheta audis, nullam aquam animadvertis, vel moroſiſſimis myſteriis certa anni die conſecrari, vel ad uſus conditam ſervari, vel baptizatum denique cereum accenſum manu geſtandum accipere vel veſte candida indui.

Poſt

Poſt Conſtitutiones circa quarti ſeculi initia editas, occurrit Pſeudo-Dionyſii Hierarchia Eccleſiaſtica, ſeculo vel quinto præcipiti, vel ſexto ineunte efficta & publicata: quo temporis intervallo non eſt mirandum aliqua baptiſmi ritibus accreviſſe. Apud hunc *d* Catechumenus initiandus ter in Satanam inſufflare, eique ter conceptis ſolennibuſque verbis abrenuntiare, & inde converſo ad Orientem vultu Chriſto & traditis à Deo eloquiis aſſentire jubetur. Mox Pontifex à triplici crucis ſigno unctionem exorſus, eum à Preſbyteris toto corpore παντοσώμως inungi præcipit. Tum aquam & ſacris invocationibus, & trinis unguenti in crucis modum effuſionibus ſanctificat, & hymnum ſacrum, id eſt ut interpretantur, Pſalmum XXVIII. concinit: hominem ter immergit in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Denique veſte congrua id eſt candida, amictum unguento conſignat. In his pæne omnia eadem quæ in Conſtitutionibus: abrenuntiatio, fidei & conſenſus in Evangelium teſtificatio unctio ex oleo, immerſio, chriſmatio, ſive conſignatio. Pauca præter hæc exhibet tempore, quod à Διαταγῶν ævo fluxerat, adjecta, nimirum crucis ſignum triplex, aquæ trina chriſmatis in crucis formam effuſione ſanctificationem, ac denique veſtem candidam. Sed & aquam obſervandum eſt in ipſa baptiſmi adminiſtratione extempore ſanctificari prece & vnguento: non diu ante ſeorſum ſanctificatam, quod Latini moris eſt, aliunde ex locis, in quibus recondita ſervaretur, hauſtam adferri. De multiplicibus illis exorciſmis, qui nunc à Latinis adhibentur, nihil dicit, nihil de Sacerdotum halitu in elementa, nihil de chriſmatis vel olei ſalutatione & oſculo, nihil denique de ſale, ſaliva & cereo. Nam quod Bellarminus hic ſuos ſe exorciſmos inveniſſe putat, fruſtra eſt. Quod enim apud Dionyſium Epiſcopus initiandum jubet *ter in Satanam inſufflare* ἐμφυσῆσαι τρὶς ἀπομελύσαι τῷ Σατανᾷ is nullus eſt exorciſmus, qui ſiquis eſſet, ab Epiſcopo vel Preſbytero fieret, non autem ab initiando; ſed ad abrenuntiationem pertinet, qua baptizandus manus averſas in Occidentem protendens Diabolum omni niſu, & manu & flatu quam longiſſime à ſe propellit in regionem tenebrarum, cujus eſt Occidens ſymbolum. Agnovit Vaſques *e non exprimi exorciſmum per inſufflationem iſtam, quam ipſemet Catechumenus faciebat.* Quod vero & ipſe, & ex eo Corderius *f* exorciſmum intelligi volunt per precem, *quam ipſe Pontifex perficit*; id vero vaticinari eſt, non Dionyſium interpretari, vel ex eo argumentari. Cum enim Dionyſius ſacram *precationem, quam ab Epiſcopo fieri, & ab univerſa cum eo* Eccleſia *compleri* dicit, nullam ipſe hoc loco ediderit, litteris vemandarit, vel quid ea contineret, ſignificarit, aut innerit; unde quæſo iſti ſuſpicantur eam fuiſſe ἐξορκιστικὴν, & exorciſmos in Diabolum jeciſſe? Non eſt totius Eccleſiæ exorciſmos facere. Hæc res vel in ipſis Latinorum Ritualibus, non aliorum eſt, quam ſacrorum hominum. At illa Dionyſio indicta, nobiſque ignota precatio, in quam duo nunc iſti Jeſuitæ haruſpicinam ſuam exercent, non à ſolo Epiſcopo, ſed ab univerſa cum eo Eccle-

CAP. XVI.

d Dionyſ. Hier. Eccleſ. cap 2. § 6. 7.

e Vaſq. in 3. Thom q 71. diſp. 166. c.

f Corder. ad Dion. Hier. c 2. myſt. § 6.

CAPVT XVI.

eo Eccleſia complectur. Nullos ergo illa, quicquid noſtri hetaſpices ſomnient, exoriſmos continuiſſe videtur. Neque ſi Symeon Theſſalonicenſis *g* *ſecundam in baptiſmi Officio orationem exorciſmum fuiſſe* ait *diabolum repellentem*, eo fit, ut hac Dionyſiana oratio, vel ex ipſa fuerit, quam Symeon dicit, vel exorciſmos habuerit. Majus eſt inter utriuſque ſcriptoris tempora ſeculorum intervallum, quam ut illius Areopagitica ex hujus pæne heſterni Græculi gloſſis ac meditationibus expendi atque æſtimari debeant. Et in Conſtitutionibus quædam Epiſcopi pro incitando, antequam abrenuntiet, oratio, *h* & quidem præclara, quæ tametſi eodem loco, quo hæc noſtri Areopagitæ in baptiſmi ordine occurrat, nullum tamen continet exorciſmum. Non negaverim tamen Græcis, quo tempore ſcripta ſunt hæc Areopagitica, jam tum in uſu fuiſſe baptizandorum exorciſmos, quorum diſerte meminerunt Gregorius Nazianzenus, *l* & Gryllus Hieroſolymitanus, *k* ne quid de Latinis dicam, apud quos hunc morem illis jam temporibus obtinuiſſe notiſſimum eſt. Sed mirari tamen ſubit, quod ille hierarchiæ & officiorum Eccleſiaſticorum interpres Areopagiticus nihil de eo ritu dixerit; quo ſuſpicari ſollicitor vel auctori viſum eſſe parum probabilem, neque ſatis dignum, qui Pauli diſcipulo in ipſis Chriſtianiſmi primordiis tribueretur, vel nondum fortaſſe apud eam Eccleſiam, in qua ille vivebat, invaluiſſe baptiſmales iſtos exorciſmos. Vtrumque ſit, ex hoc ſpecimine patet illas Latinorum cærimonias inſtituto à Domino baptiſmo paulatim diverſis temporibus ab aliis atque aliis auctoribus adjectas fuiſſe; ſecundo ſed jam præcipiti ſeculo unctionem ex oleo ſimplici; quarto ſeculo ineunte, vel paulo ante, alteram ea unguento acceſſiſſe; poſtea crucis ſignis, & unguenti effuſionibus aquam ſanctificari placuiſſe, & ipſum Catechumenum exorciſmis purgari, & peccato denique myſterio veſte candida indui. Hi omnino apud Græcos quinto ſeculo, quo jam præcipiti Areopagiticus ille ſcriptor vixiſſe videtur, baptiſmi ritus erant; ut non ſit mirandum ſeculis ſequentibus alios non paucos ſuccreviſſe, donec ad eam poſtremo formam perventum eſt, quæ apud Orientis & Occidentis Eccleſias hodie cernitur. Ita baptiſmus ex ſimpliciſſimo ritu in ſinuoſam & laciniosam quandam variarum cærimoniarum molem evaſit. Vbi enim ſemel perruptis divinæ Scripturæ repagulis humanum ſibi ingenium indulgere cœpit, nullus fit traditionum & commentorum finis. Ac pro vario gentium & Antiſtitum captu variæ fere prodeunt rituum & obſervationum formæ, donec eas tandem his reſciſſis, illis ſervatis caſtigatas vel rectorum auctoritas, vel gentium conſenſus in unum certumque corpus redigat.

Ac tametſi omnium, qui extra Latinorum communionem in Oriente, vel ad Auſtrum & Septentriones Chriſti nomen ac religionem profitentur, baptiſmus multum ab illa à Tertulliano laudata ſimplicitate deſciverit; nulli tamen ſunt, quod equidem ſciam, qui ab ea longius abierint, quam Latini. Græcorum & Moſcovitarum, Armeniorum,

Syrorum

g Symb. Theſſal. L. de Eccl. Myſt.

h Conſt. L. 7. cap. 40.

l Greg Naz. Orat. 40 p. 657. A

k Grill. Hier. Præf. in Catech. ad Illumi..

Syrorum, Iacobitarum, Neſtorianorum, ac denique Æthiopum baptiſmus multis fateor, ſcatet cærimoniis. Sed ut illud mittam, quod nullus iſtorum eſt, qui certa anni die oleum & chriſma, extra ipſum initiationis ſacramentum conſecret, conſecrata recondat ac ſervet; nullus qui oleum & balſamum confecta certis ritibus & verbis veneretur ac ſalutet; certe apud hos nullam ſalivam, nullũ ephpheta, nullum in baptizati hominis manu cereum, nullum apud plæroſque ſal reperies. Hæc Latinorum propria ſunt. Non nego & apud cæteros viciſſim quædam reperiri, quæ apud Latinos deſunt: quæ quidem facile eſt horum libros *l* cum illorum Officiis contendenti deprehendere: hic vero commemorare nihil neceſſe eſt. Hoc unum aio Latinos cæteris omnibus palmam in hoc rerum genere præripuiſſe. Tantam vero ac tam multiplicem rerum diverſitatem ſive cum antiquis, ſive cum recentioribus hodiernos Latinorum ritus compares, vel ab Apoſtolis profectam eſſe, vel in prima ab iis condita Eccleſia jam ab initio extitiſſe, id ab omni, ut mihi quidem videtur, *veri ſpecie plane penituſque abhorret.*

l Vid. Euch. l. Græc. Goaris p. 333. Arcad. de Gr. Sacr. L. 1. c. 16. 17. Olearium in Itiner. Moſcov. p. 143 Fr. Alvar. Viagg. d. Ethiop. c. 22.

CAPVT XVII.

De baptiſmo parvulorum. Ei perperam & abſurde jam olim aptata fuiſſe, quæ tingendis adultis erant instituta, tametſi ab illius ætatulæ captu & modo aliena. Neque Auguſtini argutia dilui poſſe apertiſſimam rei abſurditatem. Catharina Franciæ Reginæ, de purgando cærimoniis inanibus baptiſmo juſtæ preces ſuperbe à Papa & Tridentinis ſpretæ, & ab Inquiſitoribus, ne qua ſupereſſet earum memoria, ex Thuani hiſtoriis eradi juſſæ.

QVæ hactenus diſputavimus, ea omnia ad baptiſmum adultorum pertinent. Sed cum eodem pauciſſimis mutatis in parvulorum baptiſmo fere omnia apud Latinos occurrant, nihil eſt quod ſuperioribus adjici admodum neceſſe ſit; niſi hoc fortaſſe unum, quod aucta & pæne duplicata eſſe videtur rei abſurditas, cum quæ eo inſtituta erant, ut ætatis ad intelligendum & ratione utendum maturæ hominibus adminiſtrarentur, ea cum infantibus nondum loqui, ac ne balbutire quidem, aut quicquam mente cogitare idoneis præter omnem veri ac decori ſpeciem geruntur. Quæſo enim, quale iſtud eſt, quod ſacerdos Latinus infantulum hodie, vel nudius tertius natum, ſtatim ab officij limine ſerio, veluti intelligentem, convenit, *m* & *Quid* (inquit) *petis ab Eccleſia Dei?* & mox, *ſi igitur vis ad vitam ingredi, ſerva mandata.* Multis deinde precibus, atque exorciſmis purgatum ac expiatum, jubet in Eccleſiam introire, qui tenerior eſt, quam ut pedibus ingredi valeat, *Ingredere* (inquit) *n in templum Dei, ut habeas partem cum Chriſto in vitam æternam. Amen.* A parvulo quærit, *o An abrenuntiet Satana*

m Rit. Rom. Tit. Bapt. parvul.

n ibid p. 20.

o p. 22.

Caput XVII. *tanæ & omnibus operibus eius* &c. *An credat* p *in Deum Patrem omnipotentem*, & an in cætera, quæ ſigillatim exſequitur, Chriſtianæ fidei capita; Denique, *Vis* (inquit) *baptizari?* Infans ad hoc, ut ad cætera, non ſua, quam nullam adhuc diſtinctam & articulatam habet, ſed ſuſceptoris voce reſpondet, *Volo*. Hęc, quin ſint in ſpeciem certe abſurdiſſima, nemo credo rationis compos negaverit. Itaque cum ille noſter falſi nominis Dionyſius hunc tenellos infantulos in baptiſmo alloquendi & varie interrogandi ritum Apoſtolico ſeculo ſolennem jam fuiſſe perſuadere ſuis lectoribus vellet, aliud quod erat huic commento conſentaneum, ad purgandam τοῦ καινοπλαστοῦ ſuſpicionem neceſſario fabulatus eſt; Finxit nimirum eum noſtrorum morem irriſiſſe Ethnicos; q *Quod infantes* (inquit Timotheum alloquens) *qui per ætatem nequeunt intelligere divinæ regenerationis, ſanctiſſimorumque divinæ communionis myſteriorum participes fiant, videtur, ut inquis, hominibus profanis non immerito riſu dignum, quod Pontifices eos erudiant, qui nequeunt audire, ſanctaſque traditiones non intelligentibus fruſtra tradant, & quod etiam magis ridiculum eſt, alij pro iis abrenuntiationes, ſacraſque profeſſiones pronuntient*, εἰ τοὺς ἀκοῦσαι μὴ δυναμένους ἐκδιδάσκουσιν οἱ ἱεράρχαι τὰ θεῖα, καὶ τοῖς μὴ νοοῦσιν εἰκῆ παραδιδόασι τὰς ἱερὰς παραδόσεις, καὶ τὸ ἔτι γελοιότερον, ὡς ὑπὲρ αὐτῶν ἕτεροι τὰς ἀποταγάς φασι καὶ τὰς ἱερὰς ὁμολογίας. Ego vero non dubito, quin hæc, ſi ævo Apoſtolorũ à noſtris ita, ut ille narrat, adminiſtrata eſſent, Ethnici irriſuri fuerint, & quidẽ, ut videtur, non immerito. Quid enim ut infantes fidelium baptizemus, ad has ſi non ineptias, certe ineptiarum ſimillimas cærimonias nos devenire cogit? Sed hoc ipſum, quod illã religionis noſtræ partem nullis Paganorum ſannis primo illo Chriſtianiſmi ævo exceptam fuiſſe, vel apud Tertullianum, vel apud Originem, vel apud ullum alium parem ſcriptorem legimus; hoc, inquam, ipſum ſatis arguit noſtris nondum morem fuiſſe illas ſane perabſurdas ſacerdotum cum infantulis, veluti jam rationis compotibus, collocationes, puerili baptiſma admiſcere. Sed hęc ſcilicet cum majores ad baptiſmum adultorum, qui primis illis temporibus frequentiſſimus erat, inſtituiſſent, ea ipſa poſteri quadam antiquitatis reverentia, etiam infantulis accommodanda putarunt, quorum baptiſmus, orbe jam ad Chriſtianiſmum converſo, quotidianus apud noſtros erat; quod tametſi factum incautius jam quinto ſeculo obtinebat, & ad hunc diem in omnium fere Chriſtianorum ſacris hęſit, nemine immutare auſo, quod ab Apoſtolis inſtitutum fuiſſe cæca animi credulitate ſibi perſuaſerant. Iam cum illum Areopagiticorum ſcriptorem, qui operi ſuo Dionyſij nomen falſo præſcripſit, ſub finem quinti ſeculi vixiſſe alibi r demonſtraverimus, non eſt mirandum, quod hic ritus cognitus ei fuerit, quem ex veris conſtat annis etiam ante illud tempus non paucis in Chriſtianiſmum irrepſiſſe. Nam Bonifacium quendam Epiſcopum Afrum circa quinti ſeculi initia ritus abſurditate commotum ea de re ad Auguſtinum ſcripſiſſe ex ea epiſtola ſcimus, qua hic ei interroganti ſatisfacere conatur. Illa inter Auguſtini epiſtolas etiam

p p. 23.

q Dionyſ. Hier. Eccl. c. 7. Theor. §. 11. p. 260. D.

r L. 1 de Dion. & Ignat. ſuppoſititiis.

las etiam hodie extat;qua ſi vera licet dicere. vir ille alioqui doctiſſimus ac ſanctiſſimus paucis ac levi brachio propoſitam difficultatem tractat, & argutia potius eludit, quam ratione ſolvit. Bonifacius quærebat, cur & qua ratione ſuſceptores fidenter & ſine dubitatione *parvulos credere in Deum, & ſe convertere ad eum* reſpondeant, cum id, quod illos facere aiunt, illa ætas cogitare non poſſit, aut ſi poſſit, occultum certe id & ſuſceptoribus ignotum atque incertum ſit. Nodum ita ſolvit Auguſtinus.r ut dicat, *cum reſpondetur parvulus credere, qui fidei nondum habet affectum, reſponderi fidem habere propter fidei ſacramentum, & convertere ſe ad Deum propter converſionis ſacramentum* Et mox; *Itaque* (inquit) *parvulum, etſi nondum fides illa, quæ in credentium voluntate conſiſtit, jam tamen ipſius fidei ſacramentum fidelem facit.* An hęc Bonifacio ſatisfecerint, neſcio. Mihi quidem fateor, mira videntur. Quomodo enim fidem habere parvulus, qui ad baptiſmum offertur, ideo vere dici poteſt, quod ejus ſacramentum, id eſt baptiſmum habeat, quo momento baptiſmum nondum habet ? imo, qui non alia de cauſa interrogatur , niſi ut baptiſmum, quo adhuc caret, conſequi poſſit? quaſi nemo ſcilicet baptizari, niſi qui credit, debeat ? Parvulus miniſtro ad baptizandum offertur. Miniſter veluti nefas putet etiam parvulum baptizare niſi credat, quærit, & quidem à parvulo ipſo, quod rei abſurditatem auget, an credat? tacite ſignificans ſcilicet ſibi eum, niſi credat, baptizare non licere. Hic ſuſceptor, quo parvulus baptiſmi compos fiat, reſpondet tanquam ejus fide dictor, ſive fidejuſſor parvulum *credere*. Dubitanti Bonifacio, qui ſuſceptor id vere certoque affirmare poſſit; reſpondet Auguſtinus poſſe, etiamſi parvulus fidei affectum nondum habeat ; quia cum parvulum credere dicit, ſignificat eum *fidei ſacramentum habere*. Non-ne bella ſolutio? Atqui, inquam, illud quod dicis, fidei *ſacramentum*, parvulus nondum habet ; neque ſi haberet , eum tibi ad baptizandum offerri neceſſe fuiſſet. Ergo & hoc ipſo ſenſu , quem Auguſtinus affert in medium, ſuſceptor mentitur, cum *credere* (id eſt ſacramentum fidei habere) parvulum reſpondet, qui nondum eſt baptizatus. Huc accedit, quod ſuſceptor, ſi ſincerus ſit, & verax, eadem mente reſpondere debet, qua interrogatur. Miniſtri vero, qui rogavit, *an parvulus crederet*, ea mens eſſe non potuit, ut quæreret, an parvulus *fidei ſacramentum* haberet , id eſt baptiſmum, quo eum caruiſſe eo ipſo ſatis per ſe intellexit, quod is ſibi ad baptiſmum ſuſcipiendum offerretur; Atque eadem eſt aliorum, de quibus interrogat ratio , *an ſe parvulus ad Deum convertat* &c. Qui ergo ita interrogatus ſuſceptor, reſpondet quidem parvulum credere, ſed ita ut ex Auguſtini gloſſa intelligat eum non quidem fidem ipſam habere, habere tamen fidei ſacramentum; eo , præterquam quod, ut jam dixi, mentitur aiens parvulum id habere, quo revera caret, miniſtrum inſuper turpi & illiberali æquivocatione ludificatur , aliud reſpondens , quam quod erat interrogatus; ac ſi de alliis, quod eſt in vulgari proverbio, interrogatus, de *cæpe* reſponderet, Itaque quod Auguſtini pace dictum ſit,

Caput XVII.

r Auguſt. ep. 23. p. 35 col. 2 D. & p. 368 col. 1. D.

Caput XVII. allata ab eo diſtinctio Bonifacii nodum non ſolvit. Sed res per ſe clara atque expedita eſt; Nimirum qui hunc baptizandos ſic interrogandi morem primi inſtituerant, eum non aliis inſtituerant, quam adultis, quos an crederent interrogari, & ad interrogata reſpondere, ea jam ætate, qua ratione ſua vtebantur, nihil abſurdi erat; Quod verò eadem ad infantes quoque tranſlata eſſent, id poſterorum errore ac vitio ex quadam antiquitatis cacozelia factum eſt. Auguſtino fraudi fuit in ſui temporis Eccleſiam aliena culpa inductus, ſane perabſurdus ac pæne ridiculus ritus. Hæc enim illius viri fuit (quod etiam ex aliis cauſſis intelligitur) facilitas, ut quæ reperiret communi apud ſuos uſu recepta, ea tolerare, tametſi haud uſquequaque conſentaneo mallet, quam reprehendere vel pulſare. In his, quoties deprehenditur, rebus per ſe abſurdis ab ingenio, quod ei erat acutiſſimum, rationes petit; quas non eſt mirandum, quod res ipſæ ingenio repugnarent, infeliciter cadere; quod ei in hac à Bonifacio delata quæſtione, contigiſſe videmus. Latinorum plane inexcuſabilis error eſt, qui ritum de cujus manifeſta abſurditate ſæpe admoniti convictique ſunt, mordicus adhuc retinent.

Nobis vero nunc quidem ſatis eſt, quod nullum hic ſuo errori in primo ante quartum ſeculum Chriſtianiſmo præſidium inveniunt; nullos infantulos, qui de fide ſua antequam tingantur, ſerio interrogentur; nullos fidejuſſores, qui credere *eos & ſe ad Deum convertere velle* ſecure reſpondeant. Omnis hæc labes ſequentium temporum fuit. Sed & ex iis, quæ ſupra diſputata ſunt, conſtat nullam Latinarum cærimoniarum, quas nos ab Apoſtolis inſtitutas negavimus, apud Chriſtianos cognitam ac uſitatam ante a. D. 160. fuiſſe; ſeculo demum ſecundo exeunte cœpiſſe baptizatos ungi, ſed ex oleo mero; cæteras omnes poſt tertium ſeculum exortas eſſe; Inde paulatim, ſed magna pro locis ac temporibus varietate ac diverſitate receptas; donec poſtremo eo, quem nunc videmus numero atque ordine Romani Pontificis auctoritate in Occidentali, quæ ei multis artibus mancipata ſervit, Eccleſiæ conſtitutæ ſunt. Vnde porro quivis intelligere poteſt, quam juſtum, quam non modo ſcripturæ divinæ, ſed etiam antiquitatis Eccleſiaſticæ rationibus conſentaneum fuerit, quod Catharina Medicæa, Franciæ Regina, Caroli Regis mater, ac regni pro tempore *Regens* inter alia non pauca Reformationis capita apud Pium P. R. IV. expoſuit prolixis illis literis, quas ad eum ex Ioannis Monlucij Valentini Epiſcopi ut creditur, conſilio a. D. 1561. pridie Non. Sext. dedit, *In baptiſmo exorciſmos, & certas precum formulas, quæ extra ejus inſtitutionem ſunt, omitti poſſe, ac ſufficere, ut aqua & verbum tantum juxta Dei præſcriptum adhibeantur; ſputi in infantuli os iniectionem nonſolum non neceſſariam videri, verum etiam non carere periculo.* Hæc vero æquiſſima Reginæ poſtulata, Papa & Papalis Curia non modo contempſit, ac nihili fecit, ſed etiam omnem eorum memoriam ac famam, ne quando iſta ad poſteros emanent, damnare, premere, atque extinguere omni adhibita

hibita vi atque arte ſtudent. Nam cum eas Catharinæ Reginæ ad Pium litteras vir ampliſſimus Iacobus Auguſtus Thuanus, Senatus Pariſienſis Præſes in Hiſtoriarum ſui temporis libros ſumma fide retuliſſet, auſus *ſ* eſt Palatij Papalis Magiſter F. Ludovicus Yſtella ſemel *t* atque iterum *v* eximium illud viri integerrimi atque clariſſimi opus totum ſimul ac ſemel proſcribere; Poſtea vero Hiſpanici Biblomaſtiges, duce atque auſpice Bernardo Sandovallio Cardinale, Toletano Archiepiſcopo, ac generali in illis regnis Inquiſitore, in eoſdem Hiſtoriarum libros immaniter graſſati, ſiqua Inquiſitorio palato minus ſaperent, ea omnia deleri iuſſerunt, *x* ut ſigillatim annotata habentur in Indice Expurgatorio, quem a. D. 1612. ſane luculentiſſimum ediderunt; ubi ex Reginæ litteris præter alia non pauca, illa etiam nominatim expungenda eſſe decernunt, quæ nos de baptiſmi cærimoniis nuper deſcripſimus. Ita optimi ſcilicet Chriſtianæ fidei vindices omnem rerum geſtarum memoriam ex hominum libris atque animis eradere ſatagunt, ne quis unquam reſciſcat quæ ipſi probant ac factitant, ea etiam aliis diſplicuiſſe, inquam iis, quos ipſi infami hæreticorum elogio nullo iure, ſumma iniuria damnatos omnibus, quatenus quidem in ipſis ſitum eſt, inviſos atque exſecrabiles reddiderunt. Sed non ſinet Deus opt. Max. ſceleratiſſimam fraudem, veritati atque innocentię opprimendæ, fabulæ ſuperſtitioni & tyrannidi fovendæ repertam, tam iniqua, tamque temeraria, neque ab ullis unquam, quod ſciamus, quantumvis immanibus gigantibus tentata conſilia perfecturam. Chriſtus verus ac unicus veritatis Vindex omnes impoſtorum technas aliquando, quod optamus & ſperamus, patefaciet, mendacia nudabit, vafritiem, vim, verſutias in apertam lucem eductas æterna ignominia obruet, ad gloriam nominis ſui, & ad generis humani ædificationem. *Amen.*

CAPUT XVII.

ſ Tuan. Hiſtor. L. 27. extr. T. 2. p. 51.
t Edict. Mag. ſacr. Palat. a. D. 1609 d. 9. Nov.
v Aliud edict. eiusd. a. 1610 d. 30. Ian.
x Vid Ind. expurg. Sand. p. 527. col. 1.

LIBER II.

QVI EST,

DE CONFIRMATIONE.

CAPVT I.

Præfatio in hanc Apologeticam de Confirmationis ritibus digreſsionem. Occaſio & neceſsitas digreſsionis ex adverſario Henr. Hammondi in me libello, cui falſo prætexitur noſtra in Eccleſiam Anglicanam injuria; qui perhonorificè de ea ſentimus. Spatalenſem, Calvinum, alios eadem nobiſcum nulla invidia de Confirmatione ſenſiſſe.

DE Confirmatione, quæ inter ſeptem Latinorum proprie ſtricteque dicta *Sacramenta* ſecundum locum ſortita eſt, proprio opere alibi diſputavimus, fuſeque demonſtravimus neque eam à Domino Chriſto inſtitutam, neque ab Apoſtolis uſurpatam fuiſſe, vel pro ejus cenſus quo hodie à Latinis habetur, ſacramento traditam; ipſumque illum unctionis, qua conſtat, ritum Chriſtianis diu ad a. D. 160. plane penituſque ignotum fuiſſe & inuſitatum; emerſiſſe demum paulo poſt id tempus, ſed baptiſmo adjectum, pro quodam ejus auctario diu fuiſſe habitum, plane ejus ordinis, quo nunc apud Latinos ſunt illæ ipſæ cærimoniæ de quibus nuper diximus; in ſacramentorum divinitus à Chriſto inſtitutorum claſſem ſero relatum. Denique totum hoc argumentum, & quæcumque eo pertinebant ita in illis libris excuſſimus, atque explanavimus, ut nihil relictũ eſſe videatur, quod hic tractemus. Illa enim, quę Bellarminus habet de ſui hujus Confirmativi ſacramenti forma & cærimoniis, nos morari non debent. Nam cũ in illo noſtro opere demonſtratum fuerit nullum apud primi ac ſecundi adulti ſeculi Chriſtianos fuiſſe huius cenſus ac nominis ſacramentum, fruſtra de ejus rei, quæ nulla adhuc erat, *forma & cærimoniis* quæritur; Vt illud mittam, quod ne ipſe quidem Bellarminus auctores ullos proferat

ferat, *a* niſi recentiſſimos; De *forma* quidem Eugenianas ad Armenios instructionem, quam ille more ſuo, pro Synodo Florentina, ſed falſo, nobis obtrudit; Pontificale Romanum, & Thomam Aquinatem; De cærimoniis vero Amalarium, & alios à Gratiano in *Decretum* relatos, qui omnes non paucis poſt a. D. 300. ſeculis vixerunt. Itaque rem totam hoc loco intactam eramus prætermiſſuri, & ſtudioſum lectorem ſimpliciter ad opus illud noſtrum amandaturi, niſi nos aliter inſtituere cogeret conſcripta adverſum nos à doctiſſimo & apud ſuos celeberrimo viro H. Hammondo Profeſſore Oxonienſi diſputatio, paulo poſt auctoris mortem ab ejus amicis edita. Perculit me fateor, miſſum ab homine eadem nobiſcum de religione ſentiente telum; quem ego ut fratrem in Domino pro eximiis, quibus pollebat dotibus, venerandum ſemper habueram ac ſuſpexeram. Eo factum eſt, ut tametſi haud leviter, neque paucis, ſed acriter, & quidem integro libro appetitus hactenus tacuerim; privatæque iniuriæ ſenſum fratris τοῦ μακαρίτου honori, ac Eccleſiæ paci donaverim. Sed cum me in hunc locum deduxerit diſputationis contra communes adverſarios inſtitutæ ordo, video me illam viri doctiſſimi in me velitationem diutius abſque flagitio diſſimulare non poſſe. Ergo digreſſionis veniam præfatus, quam breviſſime fieri poterit, & quæ ſit hæc mea cum viro fratre cauſſa, exponam & crimina ſiqua objicit, purgabo, & de qua expoſtulat iniuria, ſatisfaciam, ac denique ſententiam meam, quà fas, verumque & ratio ſinent, tueri ac propugnare conabor.

Cauſa igitur, quæ mihi cum doctiſſimo Hammondo fuit, ita habet. Ille in Diatribis de Epiſcopatu ſuis quendam locum ex anonymi ſcriptoris in V. & N. T. Quæſtionibus obiter tangit, quo loco ſcriptor affirmat *in Alexandria & per totam Ægyptum ſi deſit Epiſcopus, conſecrare presbyterum. b* Hammondus veluti rem claram & indubitatam ſumit *conſecrare* hic de Euchariſtiæ confectione dictum eſſe. Tum *Ex quo* (inquit) *teſtimonio illud etiam palam fiet*, Davidem Blondellum & Claudium Salmaſium *eandem nequid pejus dicam ἀβλεψίαν occupaſſe, cum in altero Pſeud Ambroſij loco in Eph. 4. ab utroque laudato* (Apud Ægyptum Preſbyteri conſignant, ſi præſens non ſit Epiſcopus) *per conſignationem illam*, aut confirmationem baptizatorum, aut pœnitentium benedictionem, aut ordinandorum conſecrationem, *denotari affirment; Quam ex antedicto loco ad ſolam Euchariſtia conſecrationem pertinere ſatis conſtat.* Hactenus Hammondus. Ego aliquot annis poſt editas eius Diatribas, cum adverſus pleroſque Latinos contenderem apud Græcos morem jam olim eum fuiſſe, ut non ſoli epiſcopi, ſed etiam preſbyteri baptizatos rite chriſmarent, & præter multa alia hunc Pſeud-Ambroſii locum ad eam rem attuliſſem, viderem que & Sirmondum, eruditiſſimum Ieſuitici ordinis hominem, & eius adverſarium Petrum Aurelium de *conſignandi* vocabulo mecum conſentire, id pro chriſmare eſſe poſitum; unum repugnare doctiſſimum noſtrum Hammondum;

CAPUT I.

a Bell. de Confirm. c. 10. & 13.

b Hamm. Diſſert. 3. de Epiſcop. c. 6. § 6. 7. p. 162.

Cap. I. mondum; putavi fateor, eius ſententiam à me hoc loco neceſſario refellendam, ut argumentum quo utebar, valere poſſet; aliter enim merito magnam viri celeberrimi auctoritatem effecturam, ut meæ interpretationi lectores diffiderent. Feci ergo quod quibuſvis in hujuſmodi cauſſis ſemper licuiſſe animadvertebam, atque hanc meam adverſus Hammondinam Pſeud-Ambroſiani teſtimonii expoſitionem ita ſum ingreſſus; *c Nuper vir doctus ex Anglia præfracte negavit eam eſſe auctoris mentem, duobuſque ſummis viris Salmaſio & Blondello, qui conſignationis nomine, aut confirmationem baptizatorum, &c. denotari affirmabant,* ἀβελτερίαν *exprobravit, ipſe fidenter aſſeverans eo vocabulo ſolam Euchariſtiæ conſecrationem ſignificari, idque ex alterius de Quæſtionibus ſcriptoris loco ſatis conſtare dictitans.* Hæc præfatus, quem ego veriorem cenſui verbi *conſignare* apud ſcriptorem ſenſum, eum in ſequentibus, quantum quidem in me ſitum fuit, ab objectionibus vindicavi; de quibus poſtea ſuo loco dicendum erit. Narrat, qui poſthumum Hammondi adverſus me librum edidit, τ̃ μακαρίτου, cum hæc à me ſcripta vidiſſet, pro ſumma qua in me fuit benevolentia, cauſam ſuam privatim diſceptare mecum litteris amiciſſimis voluiſſe, eaſque confeciſſe, & miſſurum propediem fuiſſe; eo enim animo in me fuiſſe, ut me non ſolum *in privatis alloquiis debitis ſemper auxerit encomiis*, ſed inſuper à Thoma White male habitum *ſcripto in publicum emiſſo palam defenderit*, Sed cum poſtea cum animadvertiſſet me in id maxime incumbere ut probem Confirmationē merā eſſe baptiſmi laciniam & appendicē, mutaſſe de illis litteris mittēdis cōſilium, & rē novā aggreſſum eſſe, & hoc quod extat, opus aduerſus meā diſputationē confeciſſe & ad umbilicū perduxiſſe, antequam mors, quod paucis poſt diebus accidit, cum Domino vocante in cœleſtem patriam tranſtuliſſet. Ego vero magnam optimi ac doctiſſimi viri manibus ac memoriæ gratiam habeo, qui me vivens ſua illa benevolentia tam amice complecti dignatus ſit, ut me etiam contra Thomæ Whiti, haud ſane candidum, ſed atrum & nigerrimis maledictorum ac calumniarum ſuccis penitus tinctum ac imbutum libellum publice defenderit. De τ̃ μακαρίτου in nos propenſo ac benevolo animo jam aliquid à Thoma Smithæo Cantabrigienſi Bibliothecario acceperam, quocum mihi dum vixit, amicitia & litterarum uſus fuit; Is ſi ſupereſſet, teſtari poſſet quam acerbus mihi fuerit allatus de viri magni morte nuntius; De defenſionē contra Whitum, nihil plane reſciveram; neque ſi in tempore reſciviſſem, omiſſurus fui ſinceram grati pro eo officio animi ſignificationem. Quæ non ita velim accipi, quaſi de eo pulſatus, quod ab eius de Pſeudambroſiani loci ſententia diſceſſerim, meam amicitiæ qua me dignabatur, ignorationem excuſem. Neque enim id amicitiæ jus poſtulat, ut in omnes amicorum opiniones juremus. Notum eſt illud ſummi Philoſophi ſapiens profecto verbum, ἀμφοῖν ὄντοιν φίλοιν ὅσιον προτιμᾷν τὴν ἀλήθειαν. Nulla invidia eſt quemque ea ſequi quæ veriora putat. Neque ego unquam ſane exiſtimavi me in doctiſſimum Hammondum peccare,

c Dall. de Confirm. L. 2. c. 18. p. 220.

care, ſi, quæ in ejus ſcriptis non placerent, libere ea dimitterem, etiam CAP. I.
refellerem, ſi cauſæ quam ego maxime probarem, officerent; eaque nuper libertate ſum uſus in diſputatione de Ignatianis epiſtolis noſtra. Atqui hic (inquit editor) *d* non Hammondi, ſed Anglicanæ, ſed veteris puriorisque Eccleſiæ cauſa agitur, cujus tu diſciplinam tuis de Confirmatione placitis labefactas. Cohorrui cum hæc primum in epiſtola ad Lectorem operi Hammondino præfixa legerem. Crevit horror & admiratio, ubi doctiſſimum ipſum Hammondum perſpexi eadem de me ſuſpicari, atque ita mecum agere, quaſi librum de *Confirmatione, Latinorum Sacramento*, ea mente ediderim, ut Anglicanam Eccleſiam oppugnarem, & ſigna in eam infeſta inferrem. Certe enim, ad ea quæ ſcripſi, reſpondens alibi dicit, *e non in hoc*, quod ego defendo, *fortunas eſſe Anglorum*, Alibi, *f Nihil certe*, inquit, *nobis* (id eſt Anglicanæ Eccleſię, ut liquet ex ipſo loco) *officies, ſi hac in re omnia plane ita ut contendit Dallæus, faclitata credantur.* Alibi cum quendam Hieronymi locum recitaſſet, *g Ecce* (inquit) *omnia, quæ Hierarchici, ut dicimur, Britanni, de Confirmatione à baptiſmo diviſa, de Spiritu Sancto fidelibus per ſolam manuum impoſitionem dato philoſophamur.* Sic etiam alibi quaſi Hierarchicos oppugnem, *h Quid ex his* (inquit) *contra Hierarchicorum placita concludere potuit*? Eſt & ubi ſerio mihi graviterque narrat *i certe Reformatam nec dum deformatam eſſe Eccleſiam Anglicanam.* Mitto alia ejuſdem ingenij toti paſſim operi inſperſa, plane ac ſi mihi apud ſuos invidiam veluti Reformationis Anglicanæ hoſti conciliare ſtuderet. Quid enim hæc ad me, ſi in eo libro, qui ab Hammondo refellitur, *Anglorum* neque *fortunas*, neque *hierarchiam*, neque *Confirmationem*, neque *doctrinam*, neque *diſciplinam*, neque *reformationem* uſpiam vel recta pulſavi, vel etiam oblique impetivi, vel iis officere tentavi. Denique in ipſo diſputationis de Confirmatione ſuæ limine, poſtquam ſententiam de eo argumento meam pro ſuo arbitrio explicavit, addit *k* eam *præcipue quidem contra Bellarminum & Aurelium, cæteroſque Papalis Hierarchiæ propugnatores eſſe inſtitutam, in multis tamen Prælatitiæ ſeu Epiſcopalis dignitatis aſſertores ex æquo premere, adeoque contra Reformatam, necdum deformatam Angliam, reliquoſque primævæ antiquitatis & puritatis & ſimplicitatis indefeſſos aſſeclas, aut vindices, qui Epiſcopalem* [illegible] *contra Presbyterianam* ἰσοτιμίαν *tuendam duxerunt, militare.* Hic profecto debuerat, ſi qua ſint in illa mea diſputatione, quæ contra illa, quæ commemorat Anglicanæ doctrinæ capita, æque ac contra Bellarminiana & Aureliana placita revera militent, ea indicare, & libri mei loca in quibus ea reperiuntur annotare. Quod cum non fecerit, ſatis eſt hoc loco apud lectores ſancte ac ſincere teſtari, nunquam mihi hunc animum, nunquam eam mentem fuiſſe. Anglicanam ego Eccleſiam, exoticis, pravis, ſuperſtitioſis cultibus, erroribuſque aut impiis, aut pericuſoſis egregie ex Scripturarum cœleſtium norma purgatam; tot tamque illuſtribus martyriis probatam, pietate in Deum, in homines caritate, laudatiſſimiſque

d Hamm. de Confirmat. Ep. ad Lect. p. 1. verſa.

e Hamm. de Conf. c. 2. §. 13. p. 40.

f Ibid ſect. 3. §. 2. p. 44.

g Ibid. c. 6. ſect. 5. p. 160.

h Ibid. c. 2. Sect. 5. §. 14.

i Ibid. Sect. 6 §. 7. & 72.

Id. habet c. 1. Sect. 2. p. 32.

k Id. ibid. c. 1. Sect. 2. §. 2. p. 32.

Cap. I.

bonorum operum exemplis abundantem, lætiſſimo doctiſſimorum ac ſapientiſſimorum virorum proventu jam à Reformationis principio ad hodierna uſque tempora florentem, equidem eo quo debui, loco ac numero habui hactenus, ac dum vivam, habebo; Ejus honos, nomen, laudes ſemper apud me manebunt. Teſtes meæ hujus de præſtantiſſima illa Eccleſia exiſtimationis poſſem laudare non paucos, neque contemnendos viros; etiam præcipuæ apud eam & virtutis & dignitatis Antiſtitem. Itaque qui hac mente, qui hoc animo hactenus fui, non potui non judicare, inſignem mihi ab iis fieri injuriam, qui mecum ſic agunt, quaſi de Britannica vel Eccleſia vel Reformatione male ſentiam. Mea quidem illa diſputatio, unde hujus criminationis occaſionem nacti ſibi videntur, non alios quam Latinos petit; ut totum librum legenti patet. Quod vero Hammondini in me operis editor eo à nobis *labefactari* ſuæ Eccleſiæ diſciplinam ſignificat, quod *confirmationem* baptiſmi, ut ille ait, laciniam & *appendicem*, ut ego loqui ſoleo, *cærimoniam* fuiſſe contendam; haud equidem ſatis capio, quî ex hoc illud ſit conſequens. Marcus Antonius de Dominis, Spatalenſis Archiepiſcopus, eadem illa, quæ ſequor, de Confirmatione quod notum eſt, defendit; idque doctiſſimus Hammondus non ſemel in hac ipſa diſputatione memoravit; Quin & eum *ſententiæ Dallæanæ anteſignanum* alicubi dicit. Atqui nemo Anglorum fuit, qui eum hoc nomine pulſatæ ſuæ diſciplinæ reum faceret. Alios mitto, quos infra opportuniori loco dicemus: Ipſe ille Calvinus noſter, quem libri editor *Eccleſiæ Anglicanæ advocatum* dicit, qui *eius cauſſam ſtrenuè*, inquit, *agit*, & *dum veterem depingit Eccleſiam, qualemque reſtitui optat, noſtram ipſam imaginat & refert*, ille ipſe inquam Calvinus, & quidem iis ipſis in locis, qui ab editore deſcripti ſunt, non obſcure ſignificat ſe de cõfirmationis loco, & uſu id ipſum ſenſiſſe, quod in me tã acerbe reprehenditur. Certe hęc Calvini de Confirmatione verba ex Cõmmẽtario in epiſtolam ad Hebræos c. 6. v. 2. apud editorẽ lego; *Sciamus ergo à primis auctoribus inſtitutum fuiſſe, ut eſſet ſolennis precandi ritus, quemadmodum etiam Auguſtinus nuncupat. Fidei quidem profeſſionem, quam adoleſcentes pueritiam egreſſi edebant, voluerunt approbare hoc ſymbolo. Sed nihil minus cogitarunt, quam vim baptiſmi DISCERPERE.* Sed & ante hæc verba alia quædam leguntur hic exhibenda, quæ nollem ab operis Hammondini editore prætermiſſa: *Hic unus locus*, inquit Calvinus, *abunde teſtatur hujus cærimoniæ originem fluxiſſe ab Apoſtolis; quæ tamen poſtea in ſuperſtitionem verſa fuit, ut mundus ſemper fere ab optimis inſtitutis ad corruptelas degenerat. Fixerunt enim eſſe Sacramentum, quo Spiritus regenerationis conferatur; quo figmento Baptiſmum LACERARUNT. Nam quod erat EIUS PROPRIUM AD IMPOSITIONEM MANUUM TRANSTULERUNT.* Poſt hæc verba illa addit Calvinus, quæ ab editore deſcripta, nuper repræſentavimus, *Sciendum ergo*, &c. Si baptiſmum *lacerarunt*, ejuſque *vim diſcerpſerunt*, qui hanc manus impoſitionem

Himm. de Conf. c. 2. ſect. 2. §. 14. p. 42.

aliud

aliud à baptiſmo Sacramentum eſſe fixerunt, clarum eſt hanc manus impoſitionem baptiſmi rem ac partem aliquam fuiſſe. Non enim *diſcerpi* vel *lacerari* dicuntur, niſi quæ cum cohærerent, conjunctaque & unita eſſent, à ſeſe divelluntur. Sed idem etiam diſertius docet Calvinus, cum quod ad hanc manus impoſitionem à Latinis tranſlatum eſt & per eam fieri creditur, id baptiſmi proprium eſſe affirmat. Ergo manus impoſitionem à baptiſmo dividi vel divelli non patitur, & quicquid illud eſt quod fit in Confirmatione, id totum ad baptiſmum revocat & ad vim virtutemque ejus pertinere judicat. Neque vero quod tempus inter baptiſmum & manus impoſitionem intercedit, hanc ideo putandum eſt à baptiſmo, qui dudum præceſſit, eſſe alienam. Hæc enim confirmationis dilatio per accidens in hoc negotio, quod alioqui unum eſt, intervenit. Nimirum quod parvuli qua ætate baptizati ſunt, catechiſmum & inſtitutionem, qua ſua natura tinctionem præcedunt, nondum capiebant; eo factum eſt, ut illa pars qua ad baptiſmum præparamur, in aliud tempus differretur; quo jam adultiores & judicio ac ratione utentes de ſua fide apud Eccleſiæ præpoſitos teſtari poſſent, & ea præſtare quæ antehac infantiæ imbecillitate præpediti intelligere non valebant. Quod ipſum quoque Calvinus paulo ante illo, quæ deſcripſimus, eodem loco obſervarat; *Ut* (inquit) *Duo erant Catechumenorum ordines, ita duplex erat cærimonia. Nam qui erant extranei, non ante perveniebant ad baptiſmum, quam edita fidei profeſſione. In illis igitur Catechiſmus præcedere ſolebat. At liberi fidelium, quoniam ab utero adoptati erant, & jure promiſſionis pertinebant ad corpus Eccleſiæ, infantes baptizabantur; tranſacta vero infantia, poſtquam inſtituti erant in fide, ſe quoque ad Catecheſin offerebant, quæ in illis baptiſmo erat poſterior; ſed aliud ſymbolum adhibebatur nempe manuum impoſitio.* Vtrorumque Catecheſin ad baptiſmum pertinuiſſe liquido conſtituit; ac de illa quidem, quæ adultorum erat & tinctionem præcedebat, nemo dubitat. Alteram quæ infantium erat, ejuſdem plane fuiſſe ingenii, una cum adjecto manus impoſitionis ſymbolo, ſi Latini & alii negant, Calvinus quidem hic apertiſſime confitetur. Si hæc *Eccleſiæ Gallicanæ Advocato* ita ſentire impune licuit; ſi Spatalenſi meæ huius ſententiæ *anteſignanum* eſſe nulli apud Anglos fraudi fuit; non intelligo, cur me labefactatæ *Anglicanæ diſciplinæ* damnari ideo fas ac jus eſſe putetur, quod confirmationem meram fuiſſe olim baptiſmi cærimoniam atque appendicem contra Latinos defendi.

CAPVT II.

Ne Anglicanæ quidem Confirmationis Liturgiam à noſtra ſententia abhorrere; eaque de cauſſa Hammondum videri mea ſententia non quod decebat, Anglicanæ Eccleſiæ verè reformatæ leges, ac

publicos libros ſed Semi-Papalia Henrici VIII. Regis de Religione edita & decreta. Ipſum Hammondum pæne confiteri, nihil me in Anglicanæ Confirmationis officio improbare; unde apparet, eum non pro publica Eccleſiæ diſciplina, ſed pro privata ſua ſententia adverſus me ſcripſiſſe.

SEd ipſam illam Anglicanæ diſciplinæ partem inſpiciamus, quæ eſt de Confirmatione. Ego illam & antea legeram non indiligenter, & modo etiam accuratius relegi. Nihil in ea reperi, quod vel cum iis pugnet, quæ in libro de Confirmatione contra Latinos diſputavi, vel à noſtrarũ Eccleſiarum ſive fide, ſive cõfeſſione ſit alienum. Catechiſmus *m* illic primo occurrit, quo præcipua ac ad ſalutem neceſſaria fidei capita mira brevitate, perſpicuitate, atque puritate ex ſacris litteris traduntur; Oratio ſequitur, quæ tota pietatem ſpirat; tum altera, qua Epiſcopus impoſita in ſingulorum puerorum capita manu, Deum precatur ut ſingulos defendat, quotidieque magis ſuo Sancto Spiritu augeat, donec ad æternum eius regnum perveniant. Nihil in iſtis eſt quod non toto pectore amplectar & exoſculer. Sed omnia quantumvis curioſe rimatus, nuſquam iſtic vetitum invenies, nequis hanc benedictionem ad baptiſmum referendam, aut eius quandam appendicem atque *confirmationem & perfectionem* ut veteres loquebantur, ſive complementum, vel fuiſſe olim, vel nunc eſſe exiſtimer. Quid, quod in eodem illo Anglicanarum precum libro, quædam reperi, quæ ab hac ſententia adeo non ſunt aliena, ut ei potius favere videantur? Certe in Baptiſmi officio, miniſter huius Sacramenti ita inter cætera pro baptizandis precatur; *n Concede illis* (inquit) *vim & poteſtatem vincendi & triumphandi de Satana, mundo, & carne, Amen.* Vnde patet hanc *vim & poteſtatem* ad baptiſmũ pertinere, ac inter vera atque legitima eius effecta cenſendam eſſe: idque egregie cum eo congruit, quod in Catechiſmi præfatione conſtituunt *o infantes baptizatos omnia habere ad ſalutem neceſſaria, certoque certius ſalutem conſequi*: etiamſi ſcilicet ante acceptam confirmationem moriantur. Iam qui hæc ita credunt, illud quoque diſertiſſime docent *p confirmationem illis adhiberi, qui jam baptizati ſunt, ut per impoſitionem manuum & orationem vires & defenſionem accipiant contra omnes inſidias peccati, mundi & Diaboli.* Cum ergo *hæ vires & hæc defenſio* unum ſit ex veris & legitimis baptiſmi effectis: quis inde non intelligit Anglicanam Eccleſiam, quæ hoc utrumque docet, illud tertium, quod ex illis duobus omnino ſequi videtur, nimirum Confirmationem ad baptiſmum referri, quandamque eius eſſe ſequelam & appendicem, potius probare quam refutare? Nonne & hoc ipſum docet totus ille, profecto eximius Catechiſmus, *q* qui Anglicanæ Confirmationis janua eſt? Quid enim Catechiſmus aliud eſt, quam catechumeni vel ad baptiſmum ſuſcipiendum præparatio, & unctio quædam, vel de eo jam olim ſuſcepto commemoratio ac commonefactio?

m Libr. prec. publ. Angl. titulo de Confirmat. puer. pa. 153.

n Ibid. tit. de Bapt pa. 153. verſa.

o Ibid pag. 158 verſ. rect.

p Ibid. p. 158. rect.

q Preces comm. De Confirmat. pag. 159.

nefactio? Certe in eo puerum, qui parvulus tinctus erat, Miniſter rogat, quid olim ejus nomine ſuſceptores cum baptizaretur promiſerint; & his ab eo explicatis, ab eodem deinceps quærit an ſe ad illa præſtanda coram Deo devinctum putet. Quo aiente, ſeque ita Deo adjuvante facturum ſpondente, tum Miniſter de ſingulis illis tribus capitibus cum fuſius interrogat, ut experiatur, num ea fide, cuius baptiſmus ſigillum eſt, ſatis imbutus inſtructuſque ſit. Tum his perfunctus ab Epiſcopo manus impoſitione & benedictione confirmatur. Quis non videt hæc omnia ad baptiſmum pertinere, & eorum quæ puer ob ætatis qua tinctus eſt, infirmitatem præſtare non potuit, quoddam ut ſic dicam ſupplementum? adeoque benedictionem, qua res tota concluditur ac veluti coronatur, eodem quoque eſſe referendam? Atque hæc ut opinor, cauſſa fuit, cur Hammondus cum diſputationis de Confirmatione in nos ſuæ fundamenta jaceret, ac illam Anglicanæ Eccleſiæ doctrinam, quam à nobis pulſatam queritur, exhibere vellet, eam non ex hoc *Precum communium* libello, vel ex 39. Confeſſionis Anglicanæ articulis, quod profecto decebat, ſed ex libro ab Henrico VIII. ante Reformationem ann. Dom. 1545. promulgato repeteret. Videbat nimirum vir perſpicaciſſimus in publicis vere Reformatæ ab Anglis Eccleſiæ tabulis nihil de Confirmatione extare, quod à nobis in noſtra diſputatione pulſatum vel oppugnatum cum aliqua ſpecie dici poſſit; in illis Henrici Latino fermento corruptis legibus eſſe, quod mihi contra Latinos pugnanti non immerito poſſet objici. Ideo hos, tametſi exploſas & antiquatas, veris ac genuinis Anglicanæ Reformationis tabulis, neſcio quam ſincere, prætulit. Ac ut rei inuidiam eximeret, cum hæc Henrici verba, s *Nec igitur Sacramentum hoc Confirmationis à quoquam contemni debere*, &c. durius hoc loco apud Reformatos *Sacramenti* vocabulum, inſerta hac de ſuo gloſſa (*nomine, ut diximus, late accepto*) emollire conatus eſt. Atqui Henricus non late, ſed *ſtricte* ſumptum ſacramenti nomen *Confirmationi* tribuebat. Et cum recitato præclaro iſto Henrici Regis decreto dixiſſet, t *Hæc certe ſic à maioribus noſtris accepimus, & ab Henrico VIII. adverſus Lutherum defenſa & vindicata*, coactus eſt ipſe duo capita excipere; prius de confirmationis ritu inter vera proprieque dicta univerſales Eccleſiæ Sacramenta cenſito; alterum de Chriſmatis in Confirmatione uſu, quem nunc apud Eccleſiam Anglicanam nullum eſſe omnes ſciunt. Faceſſant ergo illæ Henrici leges, quæ doctrinam exhibent, non Reformatæ poſtmodum apud Anglos Eccleſiæ veram, meram ac ſinceram, ſed non paucis ex Latinorum Theologia fæcibus & venenis permixtam. Injuria fit Reformatoribus, ſi Angli eam quam hodie docent ac tenent fidem, eam non ab ipſis illis eximiis Dei ſervis, ſed ab Henrico Rege & ejus ſectatoribus accepiſſe dicantur. Afferantur in medium non Henrici, ſed Reformatorum documenta, decreta, leges. Contra Henricianæ doctrinæ eam partem, quam ex Latinorum lacunis hauſtam Hammondus retinere

s Ib. §. 7. p. 36.

t Ibid. §. 8.

CAP. III. quam emendare maluit, diſputationem noſtram pugnare adeo non nego aut erubeſco, ut etiam ultro prædicem ac glorier. Contra Reformatoris Eccleſiæ Anglicanæ nihil apud me in eo libro qui arguitur, militare equidem vel depoſitis pignoribus contenderim, quos ego ex animo, veluti eximios ac fideles Dei ſervos ea qua par eſt, reverentia colui ſemper atque ſuſpexi; & quorum memoria apud me ſancta ac benedicta eſt, eaque porro ut, apud omnes pios in perpetuum permaneat, opto ac ſpero. Quid, quod nos Hammondus, cuius criminis accuſat, ipſe alibi non obſcure abſolvit? Scribit *u* enim ſe ſperare Dallæum, ut & Latinorum chriſmationi infenſum, *nihil in officio Confirmationis Anglicano, reperturum, quod aut ſacra Scripturæ adverſum, aut ab antiqua & Catholica Eccleſiæ praxi alienum culpetur*, ſuamque hanc ſpem ex mea ad quandam Matthæi Galeni definitionem reſponſione firmat. *x* Illud quidem & doleo & queror, quod de me id ſperarit tantum, quod certum & perſuaſum habere debuit; Sed ſi hoc quod dicit *ſperavit*, cur ergo calamum in me velut in hominem de Anglicana Confirmatione ſecus ſentientem ſtringit? cur in me de hoc uno argumento tam multa commata, cur librum ſcripſit? Certe quem de ſua Confirmatione præclare ſentire ſperabat, nulla ut videtur, cauſa fuit, cur velut adverſarium tam acri, tam interdum aculeato ſcripto exciperet. Iſta ut videtur, non cohærent. Quem enim Hammondus hac mente eſſe ſperaret, eum ſatis erat, ut de injuria, qua affectum ſe putabat *amiciſſimis illis literis* privatim moneret, quas jam confectas paratasque fuiſſe, ex ipſius amico didicimus. Nihil neceſſe erat Eccleſiæ Anglicanæ majeſtatem in cauſam privatam inducere, & totum de Confirmatione librum ſcribere, cum de unius apud Sardum Commentatorem voculæ ſenſu ageretur.

u Id. ibid c. 2. ſect 6. p. 6.

x Ibid. §. 7.

CAPVT III.

Conſtituitur verus cauſæ cum Hammondo meæ ſtatus; hic nimirum. An apud veterem Eccleſiam chriſmatio & manus impoſitio baptiſmi cærimoniæ fuerint, quod ego aio; an ab eo diverſi, & alieni ritus, quod defendit Hammondus; quæ cauſa ab Eccleſia Anglicana plane aliena eſt. Satisfit Hammondo de iniuria qua ſe affectum queritur I. eo quod Salmaſio & Blondello ἀβλεψίαν exprobratam fuiſſe ægre tulerim. II. quod conſtare negaverim, quod ille conſtare dixerat. III. quod Hilarii Sardi locum aliter quam ipſe erat interpretatus, acceperim. Eo ſe Hammondum falſo dixiſſe articulato provocatum ad hanc diſputationem. Ille ſe fruſtra de ἀβλεψίᾳ magnis viris imputata purgare conatur.

SEd jam rem ipſam ingrediamur, & ſigillatim excutiamus. Liber ille meus, qui tam acriter confutatur, pugnat Latinorum confirmationem non eſſe veri, & proprie ſtricteque ſumpti nominis ſacramentum. Diſſentit-

Diſſentit-ne Eccleſia Anglicana? Imo eadem docet ipſo Hammondo teſte; *Nos* (inquit) *nullam hic cum Dallao litem nectimus; ſed binario ſacramentorum numero contenti, ſeptenarium aut ὀιχέσθαι jubemus, aut Eccleſiæ Romanæ, novorum ut dogmatum, ita Sacramentorum feraciſſimæ matri lubentes relinquimus.* Liber meus negat Confirmationem à Chriſto inſtitutam. Negat cum illo Hammondus totaque Anglorum Eccleſia. Liber probat chriſmationem, qua conſtat Græcorum & Latinorum Confirmatio, nuſquam in Scripturis reperiri. Scribit Hammondus * unguenti aut chriſmatis neque Act. 8.17. neque alibi in ſacro codice aut volam aut veſtigium extare; & † chriſma Apoſtolorum ævo incognitum ſub Tertulliani & Hieronymi ſecula in quibuſdam Eccleſiis obtinuiſſe. Tota denique Anglicana Eccleſia chriſma, neque in baptiſmo, neque in Confirmatione uſurpat, quo non modo fatetur liberam & Eccleſiæ auctoritate mutabilem eſſe cærimoniam, ſed etiam exemplo ſuo præjudicat melius eam omitti quam retineri. Quid ergo tandem admiſit Dallæus, quo Hammondus ſuam de Confirmatione diſputationem contra eum ſcribere coëgerit? Nimirum ille defendere auſus eſt chriſmationem qua Latini, & manus impoſitionem qua Angli confirmant, utrumque olim veteribus baptiſmi cærimoniam fuiſſe. Atqui ego de Anglica manus impoſitione non modo hoc, ſed ne unum quidem verbum toto ſi bene memini libro, dixi. At inquit, tu hoc de manus impoſitione quæ apud veteres Tertulliani ævo & deinceps in uſu erat dixiſti. Dixi fateor, & quod reor, probavi; An hæc veterum *manus impoſitio* plane eadem ſit cum ea quæ apud Anglicanam Eccleſiam hodie in uſu eſt, an vero aliquatenus ab ea diverſa, nuſpiam dixi; neque cur dixerim, cauſam ullam habui, qui de uno Latinorum Sacramento, non de Anglorum Confirmatione, diſputarem. Illud ergo vir doctiſſimus, quod ad ſuam Anglicanam trahit quicquid de veterum manus impoſitione ſcripſi, temere profecto fecit; & mihi quæ ſua ſunt tribui imprudens quid ego ſentirẽ neſciens. Satis habui in illo opere, contra Latinos quod erat mei inſtituti, diſputare; De fratribus Anglis, ne cogitari quidem: quorum ſenſus ac ritus à Latinis tota quod ajunt diametro diſcrepat. Nã hi primo chriſma quo Latini utuntur, nullũ habent, & quã viciſſim habent manuũ impoſitionem, ea Latini carent, ut catechiſmum Anglicæ manus impoſitioni prævium, & alia non pauca mittam. Sed & in ſententia etiam majus diſcrimen eſt. Nam ſua Latinis chriſmatio verũ ac divinitus inſtitutũ Eccleſiæ ſacramentum eſt(quod capitalis eorum eſt error) Suam Angli manus impoſitionem proprie dictum Sacramentum eſſe negant. Ritum eſſe Eccleſiaſticum ad quandam Apoſtolicæ manus impoſitionis imitationem inductum. Cum ergo Latinorum error quem oppugnandum in illo libro ſuſceperam tam lato limite ab Anglorum de confirmatione ſententia diſſitus ſit, nihil in eo neceſſe fuit de Anglis, aut de eorum ritu quicquam dicere. Satis fuit veterum quorum auctoritate ſuum Latini errorem tueri ſtudent, ſententiam & praxiñ indagare ac explicare. Sed hic

CAP. III.
Id. Ibid. c. 2. ſect. 1. §. 4. p. 4.
Ibid. §. 4. p. 53. & c. 3. ſect. 1 § 1 ?.
* Ibid. c. 2. ſect. 2. §. 16. p. 42.
† ibid. §. 12. p. 40.

CAP. III. hic ſcilicet eorum mos eſt, qui in cauſſa religionis veterum auctoritati pluſculum tribuunt. Nihil de veteribus, eorumque dogmatis & ritibus dici audiunt, quod idem ſtatim de ſe quoque dici non putent. Ea res doctiſſimos viros Hammondum & Hammondini operis editorem fefellit. Hi enim ſua nihil ab antiquis differre præconcepto mentis judicio rati ſiquid ego de veterum Confirmatione dixi id de ſua dictum à me putarũt, quod aliter eſt. Ego enim ut clare dicã quod ſentio, eam Confirmationẽ qua nunc utitur Eccleſia Anglicana, multo melius ac ſapientius, magiſque ad Chriſtianiſmi ingenium, conſtitutam eſſe cenſeo, quam quæ in veterum quarti & deinceps ſeculi libris olim fuiſſe deprehenditur. Graviter ergo erravit Hammondus, quod putavit ſanctiſſimam Angliæ Eccleſiam ulla in parte fuiſſe à nobis illo libro vel læſam vel perſtrictam; Gravius vero etiam impegit, quod hæc falſa Anglicanæ Eccleſiæ injuria incenſus librum in me ab ea culpa, quam ſibi fingit, longiſſime remotum, acrem profecto & nimis interdum mordacem librum conſcripſit. Sed fac me, quod non eſt, diſerte in illa mea diſputatione ſcripſiſſe, Eccleſiæ Anglicanæ confirmationem baptiſmi ἀκολούθημα ſive conſectarium eſſe, & ad baptiſmum referri; quid in eo uſque adeo dirum eſt vel atrox, ut adverſario libro ſtatim à fratribus vindicari ac deleri debuerit? Iam ſupra oſtendi in publicis Eccleſiæ Anglicanæ tabulis nihil extare, quod huic ſententiæ repugnet; quædam eſſe, quæ favere potius videantur; ut virorum doctiſſimorum qui aliud ſentiunt, opinionem abſque ulla illius Eccleſiæ injuria & mihi & cæteris vel ſequi, vel repudiare fuerit liberum.

Ita abunde ni fallor purgato tentatæ, imo *labefactata* Anglicanæ diſciplinæ, ſane invidioſo, crimine; nunc doctiſſimi Hammondi de facta ſibi injuria expoſtulationi, ſatisfaciendum eſt. Fateor me quædam ejus in expoſitione Hilariani de presbyteris in Ægypto conſignantibus teſtimonij dicta partim commemoraſſe, partim refutaſſe. Commemoraveram eum *duobus viris ſummis Salmaſio & Blondello ἀβλεψίαν exprobraviſſe.* Factum Hammondus non negat; y ſentiens tamen de his viris ita loqui, paulo durius & incivilius nonnullis fortaſſe viſum iri, ut ſe merito ſic locutum eſſe probet, negat z *illos licet vere perſpicaciſſimos omnia ſeu vidiſſe ſeu agnoviſſe*; ſeque hujuſmodi *infinita* in diſſertationibus collegiſſe ab iis vel *celata*, *vel omiſſa*, neque me ipſum *licet oculatiſſimum* omnia *perſpexiſſe*, allato cujuſdam erroris mei in Firmiliani verbis intelligendis exemplo demonſtrat. Procederit fateor ejus ratio, ſi illos viros hoc loco dixiſſet *auctoris ſenſum*, non vidiſſe, non perſpexiſſe, non animadvertiſſe, aut aliud ſimile. Quod dixit, aliud eſt, & quidem niſi fallor, aliquanto gravius. Hæc ipſiſſima ſunt ejus verba; *Ex quo*, inquit, *teſtimonio illud etiam palam fiet Dav. Blondellum & Claud. Salmaſium eundem, nequid pejus dicam ἀβλεψίαν occupaſſe*, Ἀβλεψία (*caecitudo*, ut habetur in vetoribus Gloſſis Græco Latinis quæ vulgo *Cyrilli* dicuntur. Ergo quem *occupat ἀβλεψία* (ut loqui amat doctiſs. Hammondus) is

y Hamm. c. 1. ſect. 3. 9. 5. p. 14.

z ibid. n 6.

ſiquid

ſiquid intelligo, cæcus eſt & Latine dicitur. *Cæcos* autem dicere, qui in litteris ſacris, profanis, divinis, Eccleſiaſticis tã multa, & complura quidem abditiſſima, & procul à vulgi oculis remota, viderunt, perſpexerunt, rimati ſunt, haud ſatis conſentaneum videtur; neque facile credo doctiſſimum & humaniſſimum Hammondum de tam eruditis & tam egregie de Rep. omni litteraria meritis viris hæc ita dicturum fuiſſe, niſi ejus animum cum hæc ſcriberet aliqua in eos neſcio cujus vel iræ, vel contemptus nubecula *occupaſſet*. Quod vero ait ex libris, quos pro ſententia de epiſcopis Hieronymiana ediderunt, *non exiguos manipulos, ſed meſſem integram* eorum collegiſſe, quæ illi vel *celaverant* vel *omiſerant*; non dubito, quin ipſe de his ita ex animi ſui ſententia judicet, an cæteri idem quoque de iis judicent, non eſt meum quærere. Poſteri procul ab ira & ſtudio poſiti, tutius judicabunt. Ad præſentem cauſſam ſatis eſt, quod etiamſi illis viris in hoc fortaſſe argumento verſantibus ſæpius cæſpitare, multa non animadvertiſſe vere accidiſſet; non ideo ἀβλεψίᾳ id eſt *cæcitudine* laboraſſe dicendi eſſent. Cæcus enim eſt, qui nihil videt, non qui quædam, non qui etiam multa non videt. Nam vel Lynceum multa ſæpe fugere, quædam etiam latere nihil vetat. Quod me inter eos, quoque cenſet, qui non omnia vident, jure facit; quod ſtatim poſt duos illos heroas cenſet, honorificum deputo, & ſupra meritum meum. Me enim non ut illos, pauca eaque fere obſcuriſſima fugiunt, ſed multa etiam obvia. Itaque doctiſſimo Hammondo magnam de Firmiliani loco gratiam habebo, ſi melius ac verius aliquid monſtraverit, quam quod de eo ſcripſi, de quo infra opportunior erit dicendi locus. Illud de quo nihil reſpondit, mitto, quod non contentus Salmaſio & Blondello cæcitatem objeciſſe, eos ſuo lectori vitij alicujus etiam cæcitate gravioris ſuſpectos facit per eam qua hic uſus eſt, reticentiam, Vtrumque *eadem*, inquit, *nequid peius dicam, ἀβλεψία occupat.* Id vero quid aut quale ſit non ſcrutor, certe quod *cæcitate peius* ſit, aliud lectori in mentem venire difficile eſt, niſi inſignem aliquam animi improbitatem & malignitatem; quam honeſtiſſimis atque optimis viris, eundemque tecum Chriſtianiſmum pari fide colentibus imputare, quam ſit contumelioſum omnes ſatis intelligunt. Quod ergo hæc in eos dicta ægre tuli, quos non modo propter eximiam ac plane ſingularem eruditionem cum pietate & virtute conjunctam colui, ſed etiam propter amicitiam, qua me uterque dum vixerunt, dignati ſunt, nulla credo, clariſſimi Hammondi injuria fuit, præſertim cum hanc ejus in eos inclementiam commemorare ſatis habuerim; ulciſci, ne uno quidem verbo tentaverim.

Sed illum præterea pupugiſſe videtur, quod eodem loco ſcripſi, *mirabile mihi viſum eſſe, quod eam remſatis conſtare dixerit, quam tamen conſtare non viderint, non modo Salmaſius & Blondellus noſtrorum eruditiſſimi, ſed etiam Sirmondus & Aurelius adverſariorũ fere coryphæi.* Ad hæc vir doctiſſimus reſpondet *ſe Sirmondum & Aurelium mittere, quibuſcum nullum ſibi* L. 2. de Confirmat. c. 18. p. 220.

Cap. III. *lum ſibi negotium erat* , Salmaſium & Blondellum nimis conſtare non omnia vidiſſe. Atqui non eo fit, ut non ſit mirabile quatuor & quidem diverſarum partium , doctiſſimos viros , ac ut de duobus ipſe fatetur, vere *perſpicaciſſimos* eam rem omnes conſtare non vidiſſe, quæ ſatis alioqui conſtaret. Neque ego intelligo , cur hinc Sirmondum & Aurelium dimitti velit ; Rei enim de qua quæritur, miraculum auget , ut videtur, quod eam præter noſtros illos duos , etiam hi , præcipuæ inter adverſarios famæ & quidem inter ſe certantis, non magis quam noſtri, animadvertere potuerint. Quod vero nullum doctiſſimo Hammondo cum his negotium fuerit, hoc ſi quid judico, ejus rei quæ agitur, admirabilitatem adeo non minuit , ut etiam augeat. Nam ſiquid iis negotij cum Hammondo fuiſſet , cauſſæ eos ſtudium videri potuiſſet à vero videndo avertiſſe ; Nunc cum eorum aciem nihil hujuſmodi impedierit , nonne mirandum eſt tales viros, ingenio, judicio, eruditione præſtantes id tamen nequaquam animadvertiſſe , quod *ſatis conſtare* dicitur? & quidem in ea cauſſa minime animadvertiſſe , ad quam id animadverti alterius ex his Aurelij plurimum intererat? is enim contra Sirmondum, idem, quod doctiſſimus Hammondus contra nos defendit, preſbyteros Sardi Commentatoris ſeculo chriſmate minime confirmaſſe.

a Id. ib. ſect. 4. §. 3. p. 20. Denique illud quoque vir doctiſſimus ægre tuliſſe videtur , *a* quod ego eum loci de quo quæritur, novum interpretem dixerim; cui breviter reſpondeo me *novum interpretem* dixiſſe , ante quem neminem ſcirem locum illum eo quo ipſe interpretatus eſt, ſenſu accepiſſe.

Hæc omnino ſunt , quæ præter ipſum de loco Hilariano diſſenſum, doctiſſimum Hammondum commoviſſe videntur. De ipſius loci ſenſu, poſtea cum bono Deo dicam , ſuo tempore ac ordine. Nunc æquis lectoribus ex his judicandum relinquo , quam vere ſe vir doctiſſimus hac mea actione *articulate in arenam* à me *evocatum fuiſſe* ſcripſerit.

b Id. ibid. c. 2. ſect. 1. §. 7. *b* Magnificè ; fateor. Sed ego tamen neque de *arena* , neque de *pugna* cogitaveram. Quæ veriora putabam , ea in medium protuleram ; argui & corrigi paratus , ſi errarem. Quamquam ſi & vir doctiſſimus timuit ne forte ; niſi in arenam ſtatim venabulo armatus deſcenderet , *pugnam detrectare aut ad eam tardius accedere* videretur , neve hinc aliquid detrimenti ſuæ fortitudinis fama caperet ; pugnaret ſane , ſed non ultra eas lineas ad quas ſe provocatum interpretatur. De loco Hilarij (neque enim de pluribus laceſſitus fuerat) contenderet. Nunc vero eo nomine in omnia mea invadere ; res meas ſuſque deque agere ; totum librum ob unam voculam aliter quam voluit vir doctiſſimus , acceptam hoſtiliter ſcrutari , & omnes in me Britannias ciere , totoſque exercitus explicare, id vero non ſingulare certamen, neque unius viri cum uno viro pugna, ſed bellum eſt. Sed hæc magnis mentibus condonanda ſunt ; quæ ſe reſque ſuas impune tangi non ſinunt ; neque ullam ſibi injuriam fieri poſſe putant , quæ non magna ſit , ferroque , & ejús qui intulit, ſanguine expianda. Hinc nimirum *tantæ ſunt animis cœleſtibus iræ* illæ , quas Poeta

maximus

maximus miratur. Cum hujus cenſus eſſet, diviniſſimus vir Hammondus, eo æquius fero, quod me diſſentire ab ipſo auſum, licet alioqui amiciſſimo, ſuis illis acutiſſimis commatis, & aphoriſmis, quibus omnes eius libri polemio tanquam totidem ſpiculis ac mucronibus armati horrent, configendum ac punctim concidendum putaverit.

CAPUT IV.

Quædam quæ mihi affingit Hammondus, à me aliena eſſe. Exigui eſſe in rem vel meam, vel ipſius, hanc quam in me agit cauſſam. Mirum videri quod chriſmationem, qua Angli carent, ille fuſius & diligentius pertractet, quam manus impoſitionem, quâ una utuntur. An chriſmationem retinere, vel abolere æque utrumque fas æquumque ſit. Fruſtra & pueriliter nobis obijci, cauſſæ ſtudium; falſo, ſententiæ novitatem; quæ ante nos Calvini, Spalatini, Caſſandri, Grotij; etiam olim Valafridi fuiſſe cognoſcitur.

NUnc igitur, ſed tranquillo ac placido animo conſideremus quid ille in noſtro De Confirmatione libro cædat & experiamur an plagæ, quas nobis incutit, ſint letalis. Id ille potiſſimum refellendum atque exagitandum ſumpſit, quod ego adverſus Latinos defenderem ritus, quibus olim conſtabat confirmatio, chriſmationem ſcilicet & manus impoſitionem, principio ad baptiſmum pertinuiſſe; illa veluti ſigno ac ſymbolo quodam Spiritum ſanctum quo ſpiritualiter ungimur, ſignificatum ac adumbratum fuiſſe; hęc tanquam benedictionis, & orationis adjuncto clauſum ac conſignatum totius initiationis in Chriſtum noſtræ ſacramentum. Hæc eſt ſententia illa mea, quam doctiſſimus Hammondus oppugnat. Quod enim ille mihi tribuit *c* Confirmationis *ritum prioribus & purioribus ſeculis plane inauditum fuiſſe*; item *ſequiorum Latinorum figmentum eſſe*; id inquam ſic ſimpliciter ut poſuit, non agnoſco. *Ritum utrumque* negavi fateor, apud Chriſtianos primi ad a. D. 160. ſeculi & ſiquid excurrit, in uſu fuiſſe; quo loco, quoque fine poſtea uſurpata ſunt; Chriſmatio enim ad illud tempus, ne extitit quidem apud noſtros; ſecundo demum ſeculo ſed præcipiti, inſtituta, eique manus impoſitio adiecta eſt, quam ex veteris novique teſtamenti libris ad alia multa adhibitam fuiſſe neſcire non potuerunt qui inter noſtros erant in litteris ſacris eruditi. Quod vero ſecundo addit vir doctiſſimus veluti meæ quoque ſententiæ partem, illum ſcilicet utrumque ritum *ſequiorum Latinorum figmentum eſſe*, veluti delirium plane à me alienum repudio, qui toto paſſim libro duos illos ritus baptiſmo Tertulliani temporibus jam acceſſiſſe confiteor. Neque in eo loco quem Hammondus notavit, *d Confirmationis* ſimpliciter *ritum*,

c Hamm. c. 1. ſect. 1. §. 1. p. 32.

d Dall. de Conf. l. 2. c. 14. p. 109.

Cap. IV. *tum*, ſed *Latina confirmationis ritum* dixi eſſe *figmentum*; id eſt ejus Confirmationis, quæ apud Latinos pro diuinitus inſtituto, Eccleſiæque univerſali communi Sacramento habetur; qualem ego Confirmationem neque apud vetuſtiſſimos Chriſtianos fuiſſe memini, neque apud Anglos nunc eſſe ſcio. Hanc in illis verbis fuiſſe mentem meam, non autem eam, quam vel conſulto, vel imprudenter, certe falſo mihi affingit doctiſſimus meus Cenſor, illa quæ octo vel novem verſiculis præceſſerunt clariſſime docent, ubi eoſdem Latinos ſic alloquor; e *Vos enim VESTRUM illud NOVUM SACRAMENTUM chriſma & ſignaculum & conſignationem vocatis.* Ita quidem ego. Hammondus vero criſma duplex iam à Theophili Antiocheni, Tertulliano paulo vetuſtioris, temporibus fuiſſe vult; unum, baptiſmi ritum; alterum, Confirmationis, à baptiſmo ſeiunctum ac diverſum; plane, ut ab Innocentio I. in Decretali ad Decentium epiſtola conſtituitur. Manus impoſitionem Confirmationis, non baptiſmi, ritum fuiſſe; Totam denique Confirmationem & quicquid eius eſt, procul à baptiſmo disiungit: perinde ut Latini, à quibus hac quidem in parte non videtur alia re differre, quam quod Confirmationem, non ut hi, ſacramentum proprie dictum & ab ipſo Chriſto inſtitutum: ſed ritum Eccleſiaſticum fuiſſe cenſet: an ab Apoſtolis, an vero à primis & proximis eorum ſucceſſoribus inſtitutum putet, neſcio. Quid enim de hoc ſentiat, nuſquam quod meminerim, diſerte docuit.

e ibid.

In primis profiteor totam hanc, quam mihi intendit litem, exigui ac pæne nullius momenti videri. Cum enim id quod ego præcipuum in hac controverſia duco, ultro concedat Confirmationem ritum eſſe merum, non proprie dictum à Chriſto inſtitutum ſacramentum; nihil opus fuit tam acriter, tamque operoſe, à me contendere ut quod ego facile ei non invitus donarem, ſentiat eam fuiſſe, ſcilicet ritum à baptiſmo ſejunctum, non quod ego verius exiſtimo, partem baptiſmi cærimonialem. Id enim, ut ego quidem ſentio, aut nihil, aut certe parum intereſt ad rei ſummam; Neque è re quidem vel mea, vel illius eſt, ut hoc potius quam illud conſtituatur. Latinorum proprie ea controverſia eſt; qui quæ docent de Confirmatione non aliter tueri poſſunt, quam ſi eam quid eſſe conſtituam à baptiſmo plane penituſque diverſum. Itaque quod res mihi cum iis in illo meo de Confirmatione volumine eſſet, eo putavi in hoc diligenter incumbendum, ut demonſtrarem Confirmationem ad baptiſmum pertinere, quo videlicet ſemel poſito, proſpiciebam totum Latinorum de ſuo iſto ſacramento dogma ſponte ſua corruere. Sed quando viro doctiſſimo placuit de re, quæ nobis de præcipuo capite conſentientibus videtur de cætero vel nullius vel certe perexigui eſſe ſive momenti, ſive uſus, librum contra me magno ſtudio conſcribere; audiamus & expendamus quid in medium afferat, parati verioribus cedere. Ac de chriſmatione quidem prius videndum; altera Confirmationis parte. Hanc vir doctiſſimus multo

quam

quam manus impoſitionem, fuſius ac diligentius tractavit. Ego illum miratus ſum in eo libro, quem Eccleſiæ Anglicanæ defenſione deſudaſſe vult videri, plura atque accuratiora de eo ritu dixiſſe, qui plane ab Anglis eſt abrogatus: de altero, qui unius ab eis in confirmando retentus eſt, parcius diſputaſſe. Quin & ita interdum agit, ut chriſmati, cui me valde *infenſum* eſſe dicit, f ipſe plurimum favere videatur. Nam & Henrici 8. quod ſupra diximus, de Confirmatione legem, in qua Chriſmatio æque ac manus impoſitio retinetur, totam inprimis deſcripſit; & ubi *nudam & ſolitariam χειροθεσίαν ad Confirmationis ritum peragendum abunde ſufficere* dixit illico nequid de chriſmate ſecius judicaſſe putaretur, hanc epanorthoſin addit, *Nec tamen quod neceſſarium non eſt, ſtatim inter ſacrilegia numeramus, nec ab omni ſupervacanea cærimoniæ ſarcina ſic horremus, ut aut in fronte aut in vertice inungi contumeliæ loco ducamus* (Quaſi ego ſcilicet ſi quid ſit non neceſſarium, id ſtatim ſacrilegium cenſeam, aut pro contumelia habeam quicquid eſt ſupervacaneum) Tum pergit; g *Conſignent libere per nos licet, Latini Græcique, inungant liniantque, quibus id moris eſt: Nihil certe culpamus.* Id quidem moris & Anglis ipſis ante reformationem fuit. Sed quod iis ſine culpa ut retinerent concedit ſuus Hammondus, id ipſi mutare & abrogare maluerunt. Hos equidem potius *laudandos.* putarim, quam illos Hammondi Græcos Latinoſque *non culpandos.* Rem enim non neceſſariam quidem, cæterum huiuſmodi qua homines abuti facile poſſent, abdicare nullum damnum eſt; retinere vero, nonnullum periculum eſt; ut qui abdicant, caute prudenterque, qui retinent, incaute & oſcitanter agere cenſendi ſint quorum illud citra controverſiam laudem meretur; hoc ſi culpa non eſt, aliquid certe culpæ proximum eſt. Doctiſſimos quidẽ ac ſanctiſſimos Anglicanę Reformationis auctores aliter quam Hammondũ judicaſſe vel ipſum eorum factum docet, qui chriſma quod ille quibuſvis Eccleſiis permittit, quod toto hoc adversũ me libello ſtudioſiſſime, etiam quam ipſam manus impoſitionẽ fuſius atq; accuratius defendit, ex totis ſuis Eccleſiis ſuſtulerunt. Cur enim ſuſtulerunt, ſi probabant? Cur inungendi liniendique ritum apud Anglos, quibus ab annis mille & amplius ſolennis erat, non retinuerunt; ſi eos quibus id moris eſt libere *conſignare, inungere & linire* jure cenſebant? ſi ita inſtituentes nihil culpandos putabant? Neque vero abnuo, quod ſubjicit Hammondus, *nobis non licere aut de umbra, aut de cortice, de cærimonia, vel de vocula litem cuiquam, nedum Chriſtianorum cœtui intendere*; An *umbra* ſit & *cortex*, quod Latini faciunt, qui in Chriſtianiſmum, id eſt in ſimpliciſſimam ac diviniſſimam diſciplinam, oleum & balſamum Moſaici tabernaculi res, invehunt, & pro Sacramentis à Chriſto Domino inſtitutis haberi ac coli jubent, equidem valde dubito; ut illud jam mittam quod his iſti ita uti vel abuti potius ſatis non habent, rectiora monentes cubito pellunt, imo & anathematiſmis feriunt, igneque & tormentis in eos ſæviunt. Longe aliud cenſit Ioannes ille Rainoldus Decanus, olim

f Hamm c. 2. ſect. 6. §. 6. pag. 72.

g Ibid. ſect. 1. §. 1. 17.

CAP. IV.

olim & Doctor in Anglicana Eccleſia, Hammondo nulla re quod reor, inferior cenſendus; ille Rainoldus *b doctrina & omne genus eruditionis gazaphylacium; qui libros omnes legerat; linguas Theologo dignas, omnes callebat; ingenio acer, judicio gravis & maturus, labore magis quam Adamantius, memoria tam ſtupenda, ut Bibliotheca vera, & Muſæum eſſet ambulans, in omni diſciplinarum genere* mirabiliter verſatus; ad hæc *virtute, probitate, integritate, pietate, ſanctimonia tam illuſtri, ut Rainoldum nominaſſe virtutem ipſam laudaſſe ſit*; & quod apud Hammondum, quidem caput fuiſſe videtur) Rainoldus ille & *judicio & praxi Hierarchicus, non Puritanus*; is vir denique *cujus fama & inter bonos doctoſque omnes gloria, Latinis fruſtra ringentibus in dies clareſcet occulto velut arbor ævo* (his enim elogiis Theologũ illum incomparabilem merito ornavit Richardus Crak nthorp, laudatiſſimus & ipſe Theologus Anglus) Ille tamen Rainoldus plurimum abfuiſſe videtur à doctiſſimi Hammondi ſententia, qui de aqua baptiſmali locutus; *In baptiſmo* (inquit) *i etiam oleum poſtea eſt adhibitum, ut & multa alia ineptia. Oleum* illud Hammondinum *ineptiis* accenſet. Idem ſi illud ex V. T. repetitum oleum ea ratione retinere licet, qua id retinendum putant Latini; retinere quoque circumciſionem licere docet; *Si ſacra* (inquit) *k unctio aliud figuret* (quam quod ſub V. T. ſignificabat) *non minus aliud figurare poſſet circumciſio. Ergo ſi retineatur ſacra unctio, eodem jure retineri poteſt circumciſio.* Hæc ille. Tantum autem virum abſurdum eſt putaſſe eam unctionem ulli permittendam eſſe, quam *ineptiam* cenſet, quamque vix aliter retineri poſſe autumat niſi eodem jure ipſa quoque circumciſio retineatur. Huc & illud accedit, quod perperam vel inducta vel retenta ſi modo non letalia, ferre decet, ſi mutare citra grave aut incommodum aut ſcandalum non poſſis; fovere nunquam licet, ac ne retinere quidem, ſi ea melioribus promutandi facultas eſt. Cæterum qui tam ſancte pacem commendat Hammondus, ut nos cum Latinis ne de oleo quidem aut balſamo, quod in Domini Chriſti Sacramentum provexerunt, litigare patiatur; cum non poſſum non mirari mecum de re multo leviori tam cupide, tamque acriter certare, ut etiam interdum invidiam conciliare mihi velle videatur.

b Rich. Crakanthorp. Def. Eccleſ. Angl. contr M. Ant. de Dom. c. 69. pag. 490. ad 496.

i I. Rainold. De L Apocr. lect. 178. T 2. pag. 793.

k Id. ibidem lect. 1 9. pag. 928.

Quale eſt, quod me & alios ſuos quidem conſecraneos, ſed tamen ab ipſo de quibuſdam haud ſane capitalibus, diſſentientes toto paſſim libro clamitat, *l* ὑποθέσει δουλεύειν, *partium ſtudio laborare, hypotheſi noſtra ſollicitius inſervire*, & ſiquid ei audere videmur, id nos audere non dubitat, vel ut *rem hypotheſi noſtra gratam faciamus.* Id vero, quod nobis his & aliis locis velut animi noſtri plane conſcius objicit, quam turpe ſit, quamque non dicam Chriſtiano, ſed vel honeſto ac liberaliter educato homine indignum, nemo neſcit eruditus. Nimirum vir magnus, qua judicaverat, ea ita rata, clara, manifeſtaque apud omnes eſſe debere exiſtimabat, ut neminem niſi ex aliquo animi ſtudio ac præter propriæ conſcientiæ ſenſũ, contradicere vel contraniti poſſe putaret.

l Hamm. pa. 18. 97. 173.

Eodem

CAP. IV.

Eodem quoque pertinet quod meam de veterum chriſmate ſententiam *novitatis* non ſemel incuſat, *m* alibi *novitiam hypotheſin* vocans; alibi *chriſmationem* aſſirmans * *paucos ante me merum baptiſini ritum aſſi maſſe.* Fallitur, niſi latet aliqua in verbis *meri ritus* ambiguitas, quibus nihil ego aliud ſignificavi, niſi chriſmationem ad baptiſmum referri ejuſque partem vel appendicem eſſe cærimonialem; non Sacramentum ſtricte dictum quod ajunt Latini, vel ritum per ſe & ſeorſum miniſtrandum, neque à baptiſmo dependentem. Hanc enim ſententiam ſcriptores ſequuntur non pauci; plures certe, quam Hammondinam, quæ chriſmationem Sacramentum proprie dictum negat, neque tamen baptiſmo adhærere conſentit. Calvini verba ſupra attulimus, quibus eadem ſe merum de hoc ritu ſentire apertiſſime teſtatur. Spalatinum, *inſigniſſimum,* quod ait *n* Hammondus, Archiepiſcopum, ipſe *anteſignanum* manu vocat, & alibi *facem mihi in hac materia prætuliſſe* dicit; Quanquam hic quidem ſuæ eum conjecturæ fefellerunt. Hanc enim de veterum chriſmate ſententiam ex ipſis Patrum libris diu ante hauſeram, quam Spalatenſis de Rep. Eccleſiaſtica opus vidiſſem. Mitto quod ſupra demonſtravi ipſos Anglicanæ Reformationis auctores in eadem quoque fuiſſe ſententia videri; Hammondinam quidem hypotheſin nuſquam eos in toto Precum communium libro poſuiſſe, clarum certumque eſt. Sed ut hos mittam, certe Caſſender, quem profuſe laudat *o* Hammondus, eadem quoque ante me erat ſecutus Scribit *p* enim diſerte *confirmationem chriſmatis, quæ per Epiſcopum fit auctarium quoddam ſacri baptiſmatis habitam fuiſſe*; & paulo ante dixerat *unctionem chriſmatis baptiſmo haud aliter fere atque calicem Domini, corporis Dominici Sacramento coniunctam fuiſſe.* Panis autem & calix Domini non duos credo, diuerſos & procul à ſeſe ſejunctos ritus, ſed unum idemque Euchariſtiæ ſacramentum conſtituunt. Quid Hugonem Grotium, magnas amici noſtri delicias *q* dicam? Locum ejus ſupra *r* deſcripti in quo ait *s* ſecundo & deinceps ſeculis acceſſiſſe *baptiſmo multos rerum imagines* (ita ritus myſticos appellat) *Hinc* (inquit) *exorciſmi, hinc ephphata, hinc inſputatio, hinc & oleum.* Tum paucis interjectis, *Non ſatis id viſum poſteris, niſi & fragrantiori quadam unctione oſtenderent Chriſtianos à Deo lectos & Reges Sacerdotes. Itaque hæc unctio, nec ulla alia ſubſequens, baptiſmo acceſſit, apud Græcos perpetuo, & nunc etiam; in Occidente diu.* Vides unctionem utramque, alteram ex oleo, ex chriſmate alteram, & quidem hanc abſque ulla alia ſubſequente ſeorſum ab Epiſcopo miniſtranda; in iis quæ baptiſmo apud veteres ſecundo & deinceps ſeculis acceſſerunt, æque à Grotio numerari, ac *exorciſmos, ephphata & inſputationem.* Ergo vel hæc in baptiſmi cærimoniis non numerauit Grotius, vel in his etiam chriſmationem (quod veriſſimum eſt) cenſuit. Idem in alia epiſtola *t* unctionem non manuum impoſitionis, ſed baptiſmi comitem, *ITIDEM, ut mellis & lactis guſtationem & alia,* quæ ſecundi ſeculi dicit eſſe *ἐπιγεννήματα.* Quam unctionem negat manus impoſitionis eſſe comitem, id eſt chriſmationem,

m Id. cap. 3. ſect. 2. §. 24. pag. 92.
* Ibid. cap. 3. ſect. 4. §. 4. pag. 98.
n Ibid cap. 5. ſect 2. §. 6. pag. 159.
o Ibid. cap. 6. ſect. 1. §. 15. pag. 134.
p Caſſand. ſcholaſtic. in hymn. Cultor Dei &c. pa. 218. med.
q Hammon. Præf Notar. in N. T. Anglic.
r Supr. Li. I. cap.
s Grot. epiſt. ad Gall. epl. 146 pa. 400.
t Id. ibidem p. 158. p. 432.

Cap. V. chriſmationem, eandem baptiſmi comitem eſſe ſtatuit; & quidem itidem, ut mellis & lactis guſtationem, quam omnes in baptiſmi, nemo in manus impoſitionis, ſive benedictionis cærimoniis cenſent, æque ac illa alia ſecundi ſeculi quæ Grotius addit ὑπομνήματα. Id ipſum quoque eum ſenſiſſe ex iis validiſſime conficitur, quæ paulo poſt de iſtis ab Eccleſia repertis, adeoque de chriſmatione dicit, *ea* ſcilicet *ſymbolicis actionibus mandatum Chriſti habentibus coniungi.* Nam cum manum baptizatis ad confirmandum imponere, actio ſit, quæ nullum habet, Hammondo ipſo annuente, Chriſti mandatum; Catechumenum autem baptizare diſertiſſimum habeat Chriſti mandatum, Grotium neceſſe eſt, qui res ab Eccleſia repertas actionibus ſymbolicis, mandatum Chriſti habentibus conjungi docet, chriſmationem, non quod capit Hammondus, manus impoſitioni, ſed quod ego credidi, baptiſmo conjungendam eſſe putaſſe.

Scriptorum extremæ antiquitatis, id eſt eorum qui ſeptimo ſeculo, & deinceps ad undecimum & duodecimum vixerunt, plærorumque eandem fuiſſe ſententiam, nos & in opere de Confirmatione noſtro fuſe jam oſtendimus, *u* & mox paucis inde repetitis breuiter indicabimus. Nunc unum ex eo numero in ſuperiori de baptiſmi cærimoniis diſputatione laudatum, Valafridum Strabonem appellare ſatis erit, qui chriſmationem, qua confirmantur neophyti, ad baptiſmum pertinere his verbis ſatis docet, *x* ubi *myſtici lavacri* (id eſt baptiſmi) *celebrationem in maius gradatim per temporum augmenta creviſſe* præfatus, *Addiderunt* (inquit) *alij chriſmatis unctionem, quam ex veteri ſumptam conſuetudine nemo, qui dubitet, cum primis temporibus impoſitione manuum baptiſmum confirmari ſoleret.* Sed nos iſtorum auctoritatem eo tantum adducimus, ut amico novitiam hanc eſſe noſtram de chriſmatione ſententiam, paucoſque eam ante nos ſecutos eſſe objicienti ſatisfaciamus, & invidiæ, quæ nobis plærumque incumbit, occurramus. Si rem ex ſuperioribus ante noni ſeculi ſcriptores, auctoribus aliter ſe habuiſſe demonſtraverit, cedemus. Quæ autem ex iis attulit, ducto ab antiquiſſimis initio ſingulos pro eorum ævo conſiderabimus. Hunc enim ordinem, quem nos in diſputatione de Confirmatione rerum ipſarum ingenio conſentaneum, adeoque commodiſſimum, ſecuti eramus, cur amiciſſimus iuxta, & doctiſſimus Hammondus aſpernatus ſit, ima ſummis, & utriſque media paſſim permiſcens, nondum ſatis intelligimus.

u l. 3. de Cõfirm. c. 9. & ſeqq.

x Val. Str. de reb. Eccl. c. 26.

CAPUT V.

Refelluntur duo quæ iam Hammondi ad ſuam cauſam magni momenti ut loquuntur ſuppoſita, quorum prius eſt chriſma olim aliquot poſt baptiſmũ annus dilatam fuiſſe. Aſſeritur quod verum eſt, ſolenne fuiſſe tinctos ſtatim chriſmari, multis Tertulliani, Pſeudo-

Iuſtini

Iuſtini, Cyrilli Hieroſolymitani & aliorum ad undecimum ſeculum Patrum teſtimoniis. Neque poſt baptiſma dilatum fuiſſe chriſma, niſi per accidens ob aliquam neceſſitatem; ut in Clinicis, & iis qui à Diacono vel laïco tincti erant, fieri ſolebat. Cap. V.

VErum antequam quid quiſque ſcriptor de ſui ævi in hoc negotio ſenſu & uſu teſtetur, ſigillatim conſideremus, primo duo quædam *evertenda* ſunt, quæ doctiſſimus Hammondus clanculum magna arte paſſim in diverſis diſputationis ſuæ locis ſerit, ac ut in ſcholis loquuntur, *ſupponit* confidenter, nuſquam vero demonſtrat, imo ne demonſtrare quidem quod meminerim, uſpiam aggreditur. Quorum hoc prius eſt, quod narrat nobis veluti ſua luce notum, veteres quos baptizabant, non ſtatim poſt tinctionem vel chriſmate vel manus impoſitione confirmaſſe; ſed interjecto aliquo inſigni inter lauacrum & confirmationem temporis ſpatio; maxime ſi parvuli eſſent, necdum ejus ætatis, quæ catecheſeos & inſtructionis eſſet capax. Alterum vero quod ca llide itidem hic & illic paſſim velut aliud agens, tanquam per ſe ſatis probabile incautis & inexpertis lectoribus credendum propinat, illud eſt, quod parvulorum longe alia olim, quam adultorum baptizatorum ratio fuerit; Hos ſtatim, illos non poſt plures à baptiſmo annos, confirmari ſolitos. Hæc duo veluti præcipua ſui erroris principia paſſim ponit, repetit, inculcat; Ex his noſtras pæne omnes objectiones diſſolvit; in his totius cauſæ arcem ac præſidium collocat; Itaque hæc ſi ſemel explicata atque illuſtrata fuerint, magna omnino lux in totam hanc diſputationem noſtram inferetur. Vt autem utraque hæc quæſtio decidi, & quæ fuerit utriuſque illius ritus ratio ac natura pernoſci poſſit, ab ipſa origine repetenda eſt; id eſt à Tertulliani temporibus, ante quem plane nulla occurrit in libris vel divinis vel Eccleſiaſticis chriſmatis aut manus impoſitionis poſt baptiſmum ſolennis mentio. Iam vero Tertullianus, auctor diligentiſſimus, in libro de baptiſmo, ſtatim poſt tinctionem primo unctos, unctis inde manum continenter impoſitam tradit. y Poſtquam de ipſa tinctione dixit; *Exinde* (inquit) *egreſſi de lavacro perungimur benedicta unctione.* Vbi de unctione abſolvit, ſtatim, *Dehinc manus* (inquit) *imponitur.* Pſeudo-Clementis Apoſtolicæ Conſtitutiones in baptiſmi officio, peracto lavacro, *Poſt hoc* (inquiunt) z *Epiſcopus baptizatos unguento ungat.* μετὰ τοῦτο ὁ ἐπίσκοπος χριέτω τοὺς βαπτισθέντας τῷ μύρῳ. Iterum alibi Epiſcopum unaque presbyterum idem ſcriptor alloquens; a *Vnges* (inquit) *prius oleo ſancto, deinde baptizabis aqua; poſtremo ſignabis unguento,* χρίσεις πρῶτον ἐλαίῳ ἁγίῳ, ἔπειτα βαπτίσεις ὕδατι, καὶ τὸ τελευταῖον σφραγίσεις μύρῳ. Denique eadem alio quoque loco inculcat, ita de miniſtro ſacramenti præcipiens ſive is Epiſcopus ſive presbyter fuerit, *Poſtea ubi eum in nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti baptizaverit, ungat unguento.* βαπτίσας αὐτὸν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ

y Tertull. de Bapt. c. 7. 8.

z Const. l. 3. 16.

a Ibid. l. 7. c. 28.

Cap. V.

ἁγίου πνεύματος, χρίονται μύρῳ. Pſeudo-Iuſtinus; *b Iis quæ antè dicta ſunt ſymbolis in piſcina ſive in baptiſterio peractis, unguento poſt illa conſignamur*, id eſt non ante ſed demum poſt illa peracta. Hoc enim vult, ut res indicat, τὰ προλεχθέντα ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τῇ ἴσαντις σύμβολα τῷ μύρῳ σφραγιζόμεθα ὕστερον. Cyrillus Hieroſolymitanus in Homiliis de horum rituum adminiſtratione ex inſtituto ſcriptis; *c Vobis ex ſacris* (inquit) *lavacri aquis aſcendentibus datum eſt chriſma.* καὶ ὑμῖν ὁμοίως ἀναβεβηκόσιν ἀπὸ τῆς κολυμβήθρας τῶν ἱερῶν ναμάτων ἐδόθη χρίσμα. Quem verum ordinem cum eo comparat, quo Spiritus ſanctus in Chriſtum deſcendit ſtatim ut è Iordanis lavacro aſcenderat; idemque plærique ſive omnes Patres ſecuti ſunt, Hilarius, Optatus, Chryſoſtomus, Hieronymus, Auguſtinus, Beda, Theophylactus, &c. quod unum invicte demonſtrat hunc verum, legitimum, ac ut ſui dicam, *naturalem* horum rituum ordinem fuiſſe ut tinctionem confirmatio ſtatim atque è veſtigio exciperet, ut columba in Chriſtum ſtatim poſt lavacrum advolavit. Hilarius poſtquam ordinem enarravit quo Chriſtus primo totus, dein advolante in columba Spiritu unctus, poſtremo Dei Filius de cœlo renuntiatus fuerit, *ait ita DISPOSITI in nos ſacramenti imaginem ipſis rerum effectibus à Veritate præfiguratam eſſe.* Sic etiam Optatus in Chriſti apud Iordanem baptiſmo dicit *e* baptiſmatis noſtri myſteria non modo *initiata, & impleta*, ſed etiam *ORDINATA* fuiſſe, & in his myſteriis diſertiſſimè cenſet *chriſmationem & manus impoſitionem*. Quo ergo *ORDINE* decurrerunt illi ipſi *rerum in Chriſto effectus*, eodem adminiſtrabantur in Eccleſia illa neophytorum myſteria; eadem erat *ſacramenti diſpoſitio*. Iam & Evangeliſtæ narrāt, & Patres tradunt in Chriſtum Dominum ſimul atque baptiſmum à Ioanne ſuſcepit, abſque mora repræſentatum in columba Spiritum adveniſſe, ſtatimque vocem de cœlo ſonuiſſe, *Hic eſt Filius meus, in quo complacui.* Id Matthæus & Marcus diſerte ſignificaverunt. *f* Hæc enim Marci verba; Καὶ εὐθέως ἀναβαίνων ἀπὸ τοῦ ὕδατος εἶδε σχιζομένους τοὺς οὐρανοὺς &c. ita ſunt accipienda quaſi dixiſſet, Καὶ ἀναβαίνων ἐκ τοῦ ὕδατος εὐθέως εἶδε &c. *Et aſcendens de aqua, ſtatim vidit cœlos apertos & Spiritum tanquam columbam diſcendentem.* Maldonatus ad hæc Matthæi verba, *g Baptizatus Ieſus confeſtim aſcendit de aqua, & ecce aperti ſunt ei cœli*, id ipſum acute profecto hæc vere obſervavit. *h exiſtimo* (inquit) *traiectionem eſſe, quales multos in novo præſertim teſtamento animadvertimus, & illud* ſtatim *aut confeſtim, non ad verbum aſcendit, ſed ad id quod ſequitur referendum; aut ſic eſſe verba copulanda,* ſtatim *ut baptizatus eſt, ita ut vix è flumine aſcendiſſet, aperti ſunt ei cœli. Hunc eſſe ſenſum apparet & Marco.* Et ſtatim, *inquit*, aſcendens & aqua, vidit cœlos apertos, *id eſt ſtatim ut aſcendit, vidit. Ratio quoque docet hunc eſſe ſenſum. Nam ut diceretur Chriſtum ſtatim poſt acceptum baptiſmum à flumine aſcendiſſe, nulla cauſſa erat. Quis enim dubitaſſet, aut quid iam baptizatus Chriſtus in flumine feciſſet? Ut autem diceretur ſtatim poſt baptiſmum & exceſſionem è fluvio apertos vidiſſe cœlos, non ſolum utilis, ſed etiam neceſſaria cauſa erat. Voluit*

enim

---

b Iuſt Quæſt. & Reſp. Q. 137.

c Cyrill. Hier. Catech. 3. Myſt.

d Hilar. in Matth. Can. 2. extr.

e Optat. l. 4. p. 81.

f Marc. 1. 10.

g Matth. 3. 16.

h Maldon. in loc.

enim Evangeliſta docere caleſte illud divinumque teſtimonium ita cum baptiſmo nulla interpoſita mora fuiſſe coniunctum, ut nihil aliud expectaſſe videatur Deus, ut teſtimonium de Chriſto ſuum exhiberet, niſi ut baptiſmus & Ioannis pracederet teſtimonium. Debuit enim hominis Deus, non Dei homo teſtimonium confirmare. Hæc Maldonatus optime. Evangeliſtis ſuccinunt Patres; imo id nominatim obſervant, cum de myſteriorum, quibus neophytos initiabant, ad Chriſti baptiſmum ratione verba faciunt. Optatus; *i Lotus* (inquit) *cum in Ioannis manibus haberetur. Secutus eſt* ordo myſterij &c. *Spiritale oleum STATIM in imagine columba deſcendit.* Hieronymus. *k Statim* (inquit de Chriſto) *ut caput extulit de fluento Spiritum Sanctum accepit.* Quorum ergo myſteriorum ordinem ac diſpoſitionem Chriſtum his ita geſtis præfiguraviſſe teſtantur Patres, ea ſic diſpoſita atque ordinata fuiſſe neceſſe eſt, ut baptiſmum *STATIM* exceperit chriſmatio & manus impoſitio. Alioqui fallax fuiſſet eorum in Chriſti baptiſmo obſervata à Patribus imago; cui ſcilicet res ipſæ haud quaquam congruerent, ſed potius repugnarent, ſi quod nobis perſuaſum cupiebat doctiſſimus Hammondus, lavacrum chriſma, non ſtatim, ut in Chriſti apud Iordanem geſtis expreſſum erat, ſed longo poſt annos non paucos intervallo ſecutum eſſet. Sed age, inſtitutam de horum adminiſtratione teſtimoniorum ſeriem pertexamus. Poſt Cyrillum Theodoretus eadem loquitur quæ ſupra memorati Patres: *In ſacra* (inquit) *myſtagogia qui initiantur poſt tyranni abnegationem & Regis confeſſionem* (adeoque poſt baptiſmum) *ſpiritualis unguenti unctionem ſuſcipiunt.* Hæc ille: quæ tu fruſtra aliter interpreteris, quam ut unguentum illam Regis confeſſionem, adeoque baptiſmum, ſtatim exceperit: non ut in aliud tempus poſt annos aliquot dilatum fuerit. Res eodem ordine apud magnum illum veteris hierarchiæ Eccleſiaſticæ hierophantam Pſeudo-Dionyſium peraguntur. *m* Baptizatur neophytus. Baptizatum hierarcha *diviniſſimo unguento conſignat*; non in aliud tempus conſignandum rejicit. Cæterorum Græcorum eadem plane vox atque ratio eſt. Ioannes Damaſcenus chriſma in multos vel etiam in paucos poſt lavacrum annos adeo non differt, ut *in ipſo baptiſmate oleum aſſumi* dicat, *n Chriſtos nos efficiens*; quo illud etiam cum cæteris refert, *quod Spiritus Sanctus* ſpecie corporea veluti columba, in Dominum deſcenderit, *primitias* (inquit) *noſtri baptiſmatis demonſtrans.* Oecumenius: *o Accepiſtis* (inquit) *per baptiſmum unctionem ſacram, & per hunc Spiritum, qui in omnem veritatem deducit.* Quo illud quoque pertinet, quod idem alibi dicit *nos in baptiſmo fieri manuum impoſitionem & ſignaculum* σφραγῖδα, id eſt chriſmationem. Qui quæſo *in baptiſmo* vel *per baptiſmum* hæc fiunt, ſi multis demum interjectis poſt eum annis adminiſtratur? Photij quin fuerit eadem ſententia, dubitari non debet, quem ſcilicet videmus contra Latinos chriſmandi jus presbyteris acerrime vindicantem; *p* ut à quibus baptiſmus miniſtratur, ab iiſdem ungi ſtatim poſſent, quoſcunque baptizarent. Manſit apud Græcos & ſequentibus ſeculis ad hodiernum diem

CAP. V.

i Opt. l. 4.

k Hier. adv. Lucifer.

l Theodoret.

m Dionyſ. Hier. Eccl. c. 2.

n Damaſc. l. 4 de fid. Orth. c. de bapt.

o Oecum. in 1. Ioan. 2 p. 574 d. Et in Eph. 4. 10. Et in Hebr. 6 p 331.

p Phot. Ep. 2.

Cap. V. eadem traditio, idemque uſus. Simeon Theſſalonicenſis; *q Qui baptizantur fideles* (inquit) *hoc unguento IN BAPTISMATE debent inungi* οἱ βαπτιζόμενοι πιστοὶ τούτῳ ὀφείλουσι χρίεσθαι τῷ μύρῳ ἐν τῷ βαπτίσματι Quin & Latinos noſtros graviter ac nominatim reprehendit; *quorum* (inquit) *infantes ſine ſignaculo imperfecti remanent, dum gratiam Spiritus Sancti non conſequuntur, neque Chriſti nota conſignantur.* Quinetiam Harmenopulus eo progreſſus eſt, ut τὸ μύρον id id confirmationis chriſma, partem eſſe affirmaverit *r divini baptiſmatis*; non adeo poſt baptiſma differendum; niſi partem, quod eſt abſurdiſſimum, extra id, cuius pars eſt, collocandam putes. In Euchologio, communi totius gentis Rituali, nulla uſpiam, niſi ſtatim à baptiſmo chriſmatio occurrit: *s* quo loco in ipſo baptiſmi officio exhibetur: ubi poſt expoſitum lavacrum, de ſacerdote loquens pergit, *Et poſt orationem, baptizatum* (inquit) *ſancto unguento* ungit. Qui Græcorum Eccleſias norunt, ſciunt earum praxin huic traditioni congruere: neque apud eas quemquam ſolennem baptiſmum ſuſcipere, quin idem quoque ſimul atque ſacro lavacro tinctus fuit, chriſmate exemplo, nullaque interpoſita more inungatur. Apud Latinos ut in cæteris religionis partibus, ſic & in his ritibus, multa ſenſim cum tempore mutata fuiſſe conſtat: non ſic tamen, quin hic chriſmatio ſtatim poſt baptiſmum conferendi uſus ultra annum Dom. 1000. manſerit, neque apud eos niſi ſero, aboleri potuerit, quo tempore Papæ in Eccleſiam Occidentis poteſtas eo ſurrexerat, ut omnia hujus unius voluntate, non ut olim, communibus totius Chriſtianiſmi legibus, Synodorum-ve decretis ac conſtitutionibus regerentur. Optati ævo, id eſt jam adulto quarto ſeculo, chriſma & manus impoſitionem baptiſmo ſtatim & ἀμέσως ſucceſſiſſe jam præſtruximus. In Romani Epiſcopi parœcia morem quinto ſeculo ineunte fuiſſe, ut non alius quam Epiſcopus baptizatorum frontem chriſmaret, Innocentii epiſtola ad Decentium docet; ſed ita tamen ut eos in alia, præter frontem corporis parte, Presbyteris chriſmare liceret; idque à Sylveſtro centum ante Innocentium annis jam decretum fuiſſe tradit libri Pontificalis auctor, cui doctiſſimus Hammondus parum fidebat. Sed illa lex diu non alibi quam Romæ, & in urbis ſi forte vicinitate obtinuit; Alibi ut in Gallia, ut in ipſa Sardinia, inſula pæne ſuburbana, neglecta eſt. Certe Gallos noſtros illam à Presbyteris miniſtratam unctionem eodem loco ac numero habuiſſe, quo Epiſcopalis cenſebatur, inde apparet, quod baptizatos ſemel tantum chriſmari decreverunt; neque alios Epiſcopum ſeorſum chriſmare juſſerunt quam qui quacunque faciente neceſſitate, à Presbyteris chriſma, dum baptizarentur, minime acceperant. Eandem diu fuiſſe de presbyterali chriſmatione poſterorum ſententiam patet tum ex Barcinonenſi Synodo ann. Dom. 599. habita, quæ neophytos chriſmate presbyterali confirmari docet, *t* quod ipſum quoque diu poſtea ſenſiſſe Valafridum Strabonem inde perſpicitur, quod eos ſolos, qui vel à Diacono, vel quolibet

q Sym. Theſſal. apud Arcad. Lib 2. c. 20. p. 107.

r Harmen. Scholaſt. in Can. Ap. 47.

s Euchol in off. bapt. pa. 356.

t Syn. Barci cap.

libet alio homine (laïco ſcilicet) baptizati eſſent, *confirmatione* carere putaverit; *v* à presbyteris adeo chriſmatos pro vere *confirmatis* cenſuerit. Secundo idem ex Beda conſtat, qui presbyteralem chriſmationem eandem eſſe cum Epiſcopali diſerte ſcripſit *x* circa octavi ſeculi initia. Denique idem vincit aliorum plærorumque opinio de cauſa, qua Sylveſtrum eo adductum fuiſſe tradunt, ut presbyteris baptizatum chriſmare permitteret; nimirum ne quiſquam baptizatus *ſine Spiritus Sancti participatione, alienus à Chriſto moreretur*; ut apud Rabanum & alios ejuſdem ſeculi & cenſus videre eſt, à nobis in opere de Confirmatione *y* noſtro, laudatos & deſcriptos. Itaque ne illa quidem ſive Sylveſtri, ſive Innocentii de Confirmatione uni Epiſcopo, attributa lex prohibuit, ne qui baptizati eſſent ſtatim poſt tinctionem iidem chriſmarentur, vel ab Epiſcopo, vel certe ab eodem illo presbytero, à quo tincti erant. Vnde videmus apud veteres Latinos utrumque ritum ſimul fuiſſe miniſtratum, ita ut qui totus erat ſtatim chriſmaretur. Auctor libri *de iis, qui initiantur myſteriis*, deſcripto baptiſmi ipſius ritu; *z* *Poſt hac*, inquit, *utique aſcendiſti ad Sacerdotem. Conſidera quid ſecutum ſit. Nonne illud, quod ait David. Sicut unguentum in capite*, &c. Paria ſcribit auctor librorum de Sacramentis, qui ſub falſo Ambroſii nomine circumferuntur. Nam & ipſe baptiſmi ritum exſecutus; *a Ergo* (inquit) *merſiſti: Veniſti ad Sacerdotem. Quid tibi dixit? Deus, inquit, pater omnipotens, qui te regeneravit ex aqua & Spiritu Sancto, conceſſitque tibi peccata tua, ipſe te ungat in vitam æternam. Vide ubi unctus es? in vitam* (inquit) *æternam*. Eorundem rituum ordinem diligenter quoque eſt perſecutus auctor ſermonum, quos cum XL. Auguſtinianis Sirmondus edidit; *b Impleto* (inquit ille) *baptiſmate caput veſtrum chriſmate, id eſt oleo ſanctificationis infundimus, per quod oſtenditur baptizatis regalem, & ſacerdotalem conferri à Domino dignitatem*. Eadem Gregorius exhibet in *c* ſuo Sacramentorum libro, ubi chriſmationem & manus impoſitionem ſtatim poſt lavacrum à Pontifice miniſtratam baptizatis videre eſt. Gregorii æqualis Iſidorus Hiſpalenſis: *d Ideo* (inquit) *poſt lavacrum ungimur, ut Chriſti nomine cenſeamur*. Mox: *Poſt baptiſmum datur Spiritus Sanctus cum manuum impoſitione*. Sed neque ex denſa illa ſcriptorum nube, qui octavo ſeculo, & deinceps, ritus Eccleſiaſticos fuſe tradiderunt atque expoſuerunt, quemquam facile reperies, qui chriſmatis & manus impoſitionis ritus non ſtatim poſt baptiſma neophytis adminiſtratos exhibeat. Ita Theodulphus Epiſcopus Aurelianenſis, in libro de ordine baptiſmi, de chriſmatione & manus impoſitione ſic agit, veluti de *e* *cæteris baptiſmatis Sacramentis* id eſt ſacris ritibus; neque ullum eius ritum diligentius aut fuſius, quam hos duos, explicat, utrumque ſtatim poſt lavacrum, & veſtem candidam tractans. Sic Alcuinus circa eadem tempora; *f Noviſſime* (id eſt cæteris baptiſmi ritibus, quos deſcripſerat, impletis) *per impoſitionem manuum à ſummo ſacerdote ſeptiformis gratia ſpiritum accipit* (baptizatus ſcilicet) eademque verba reperit in epiſtola LXX.

CAP. V.

v Valafri. de reb. Eccleſ. cap. 26.

x Bed. in pſal. 26.

y Libr. 3. de Confirmat. ca. 14. p. 3, 1. 392. &c.

z Ambro. de iis qui init. myſt. cap. 6.

a Id de Sacram. Lib. 2. cap. 7. extr.

b Serm. 2. in Append 40. ſerm. Aug.

c Sac. Greg. Tit. Sabb. S. hora octava.

d Iſid. de off. Eccl. Lib. 2. cap. 25. extr. & 26. in

e Theod. de Bapt. ordin. c. 15. 16. 17.

f Alcuin. ep. ad Oduin. Pag. 1151.

Cap. V. Magnus Senonenſis cum cæteris ejuſdem provinciæ Epiſcopis ad Carolum Magnum à Sirmundo ex Ms. Corbeienſi deſcriptus; *Peractis omnibus baptiſmatis ſacramentis noviſſime per manus impoſitionem à ſummo ſacerdote ſeptiformis gratiæ ſpiritum accipiunt, ut corroborentur in fide recta per Spiritum Sanctum.* Eadem tradit *h* Amalarius Fortunatus qui de baptiſmo & inde de confirmatione ſub eodem titulo agit: Quia & per *manus impoſitionem accipere nos* dicit *baptiſmum ignis.* Neophytum id eſt recens baptizatum eſſe cui manus imponitur, ipſe capiti præfixus titulus docet, *de impoſitione manus Epiſcopi ſuper neophytum.* Neque aliter Rabanus Maurus: *i Poſtquam* (inquit) *aſcenderit baptizatus de fonte, ſtatim ſignatur de cerebro à presbytero cum ſacro chriſmate.* Abſolutis baptiſmi ritibus ex neophyto corporis & ſanguinis Domini perceptione confirmato, *k Noviſſime* (inquit) *à ſummo ſacerdote per impoſitionem manus Paracletus traditur Spiritus Sanctus.* Et mox: *ſignatum* quoque *in fonte ab Epiſcopo* fuiſſe dicit. Hic vides plane contra veterem diſciplinam primo Euchariſtiam (quod abſurdiſſimum eſt) ante manus impoſitionem & chriſmationem dari: ſecundo eundem hominem bis chriſmari, ſemel à presbytero, iterum ab Epiſcopo, præter antiquos Eccleſiæ Gallicanæ canones: tertio neophyto Epiſcopum manum ante imponere, quam chriſma miniſtrare: chriſma demum poſt manum impoſitam conferre: quod ex priſcorum moribus perverſiſſimum ac pæne prodigioſum eſt. Sed illi tametſi tam ſecure tamque turpiter à majorum inſtitutis deſciviſſent, hoc tamen arcte retinent, quod chriſma, quod manus impoſitionem ſtatim poſt baptiſmum neophytis conferunt. Horum gemina tradit ſcriptor operis de divinis officiis, Alcuino cui nomen mentitur, annis minimum ducentis junior. Atqui is ipſe clariſſimum nobis atque diſertiſſimum teſtimonium exhibet. Deſcripto enim baptiſmo monet poſtquam infans tinctus fuerit, & à presbytero in vertice unctus, ac denique veſtitus, *l Si Epiſcopus* (inquit) *adeſt, STATIM confirmari oportet, cum chriſmate, & poſtea communicare: & ſi Epiſcopus deeſt, communicetur à Presbytero, dicente ita, Corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat te in vitam æternam. Amen.* Ordo Romanus, qui liber doctis viris non videtur ante annum Dom. 1090. ſcriptus, eadem cum pſeudo-Alcuino docet. *m* Pontifex enim: qui in eo ſacris præſens inducitur neophytos, ubi baptizati ſunt, & poſt tinctionem ibidem à presbytero in vertice chriſmati, omnes ſtola candida, & chriſmate & decem ſiliquis donat: veſtitos vero ſtatim impoſita primum manu, mox fronte etiam chriſmata omnes confirmat: neque eorum quemquam in aliud tempus, confirmandum differre cernitur. Quinimo ambos illos ritus non differri, ſed ſtatim poſt collatum baptiſmum adhiberi eo ipſo ſatis aperte præcipit, quod eos exſecutus, *Hoc autem* (inquit) *omnino præcavendum eſt, ut non negligatur; quia tunc omne baptiſmum legitimum Chriſtianitatis nomine confirmatur.* Idem cavet Iſaac Lingonenſis; *n Vt omnes* (inquit) *maximam curam habeant, ne ſine Confirmatione Epiſcopi*

g Sirm. Antiq. Gall. Tom. 2. ca. 7. pag. 56.

h Amal. L. 1. de Eccl. off. cap. 27.

i Rab. de inſtitut. Cler. L. 1. cap. 28.

k Ibid. c. 30.

l Alcuin. de offic. divin. cap. de Sabb. S. T. 10. Bibl. PP. p. 259. c.

m Ord. Rom. de div. offic. T. 10. Bibl. Patr. pag 83. A. B.

n Iſaac Ling. Tit. 11. ca. 11.

ſcopi quis vitam finiat, animaque periclitetur; Idem in Anſegiſi Capitulari *o* habetur. Simile eſt Aquiſgranenſium Patrum decretum; *p Presbytero curandum nequis ſine baptiſmo moriatur. Poſt acceptum autem ſacrum baptiſma ſine manus impoſitione Epiſcopi non remaneat.* Denique ita illis temporibus etiam apud Latinos ſolenne erat, ut qui baptizarentur, iis ſimul quoque manus imponerentur, ut Haimo Halberſtatenſis ſcripſerit *q Spiritus Sancti donum dari in baptiſmate per impoſitionem manus Epiſcoporum.* De chriſmate eadem quoque alibi dicit: *r Chriſtianum* (inquit) *nomen in ſacro baptiſmate per ſacri chriſmatis unctionem ſuſcepimus. In baptiſmate*, inquit. Qui pote, ſi Chriſtianis & chriſma & manus impoſitio, non ſtatim poſt lavacrum, ſed multis poſt id ſuſceptum annis miniſtrabatur? Ac ne quis hunc morem nono ſeculo imputet, quo Eccleſia à priſca Chriſtianiſmi diſciplina multum ſublapſa erat: apparet eundem fuiſſe etiam vetuſtiſſimorum Patrum uſum. Non poſſunt aliter accipi, quæ quarto ſeculo adulto decreverat Laodicena Synodus, *s Quod eos, qui illuminantur oportet poſt baptiſma ungi cæleſti chriſmate & participes eſſe regni Chriſti.* Volunt qui initiantur non tangi tantum, ſed tinctos ſtatim ungi. Quo & illud Cypriani vetus dictum pertinet: *t Vngi quoque NECESSE eſt eum, qui baptizatus ſit, ut accepto chriſmate id eſt unctione eſſe unctus Dei & habere in ſe gratiam Chriſti poſſit.* Nimirum ungi eodem, quo baptizati erant, tempore nos, uſus & diſciplina veteris illius Eccleſiæ erat. Ita Cornelius de Novatiano, qui in lecto ob gravem morbum perfuſus tantum erat, cæteris ſolennibus ſcilicet baptiſmi ritibus & Epiſcopali nominatim conſignatione caruerat, ait *v* eum *in lecto, in quo decumbebat, fuiſſe quidem aqua circumfuſum, catera vero, conſecutum non fuiſſe, quæ ſecundum Eccleſia canonem participare OPORTET neque ab Epiſcopo conſignatum eſſe.* Ergo jam tum canon Eccleſiæ hic erat, ut qui ſolenni, legitimoque baptiſmo initiabantur, ſimul ac tincti erant, ea quoque quæ illis temporibus ſolennia erant, ſuſciperent: lac & mel verbi gratia prægustarent, ungerentur, & manu impoſita benedicerentur. Denique, ut ſit finis, ſolenne apud noſtros quinto ſeculo fuiſſe nequis quoad quidem ab illis fieri poterat, baptizaretur qui non idem quoque ſtatim à lavacro chriſmaretur, apertiſſime docet ille Synodi Arauſicanæ I. canon ſecundus, *x* in Arelatenſi *y* poſt annos undecim Synodo iterum promulgatus. *Nullum miniſtrorum, qui baptizandi recepit officium, ſine chriſmate uſquam debere progredi, quia inter nos placuit ſemel chriſmari. De eo autem, qui in baptiſmate, quacunque neceſſitate faciente non chriſmatus fuerit in Confirmatione ſacerdos commonebitur.* Hæc illi. Confitetur doctiſſimus Hammondus quod hinc clarum eſt, hanc ipſam chriſmationem tametſi ab alio quam Epiſcopo miniſtratam, eiuſdem tamen cum Epiſcopali ordinis ac cenſus fuiſſe, hoc eſt confirmationis, non baptiſmi partem fuiſſe. Atqui hanc ſtatim poſt baptiſmum miniſtrari tum ſolitam, hinc clariſſimum eſt. Quorſum enim, ſi alius mos erat, tam ſollicite cavent illi Patres ne legitimi baptiſmatis miniſtri

C A P. V.

o Anſeg. Capitul. Lib. 6. cap. 81.
p Concil. Aquiſgr. 2. De mor. inſ. ord. cap. 5.
q Haimo in Hebr. 13. extr.
r Idem in Lam. Hiero. inter Hier. opera fo. 158.
s Cõc. Laod. cap. 48.
t Cyprian. epiſt. 70.
v Corn. apud Euſ. Hiſtor. l. 9. cap. 43.
x Concil. Arauſ. I. cap. 2.
y Concil. Arelat. an. D. 452. cap. 27.

Cap. V. miniſtri uſquam ſine chriſmate progrediantur, niſi ut quoſcunque baptizabant, eoſdem quoque chriſmarent? Annon præpoſtera & inſana fuerit iſtorum qui ita præcipiunt, ſapientia ſi ad baptiſmum nullo chriſmate opus fuit? Sed & qui ita, ut iſti, loquuntur, *ſiquis in baptiſmate quacunque faciente neceſſitate non chriſmatus fuerit*, ii profecto negant extra aliquam neceſſitatem ullum baptizatum fuiſſe, qui non idem chriſmaretur; aiunt omnes, qui baptizabantur, niſi aliqua prohiberet neceſſitas, chriſmari quoque ſtatim poſt baptiſmum debuiſſe. Si chriſma ſolenne erat ad plures poſt tinctionem annos differri nemo non videt in hoc Patrum ſermone, qui *quacunque neceſſitate faciente in baptiſmate non fuerit chriſmatus*, non modo fruſtra & inaniter, ſed etiam inepte ac ridicule illa verba eſſe addita, *quacunque neceſſitate faciente*. Si cum Hammondo ſenſiſſent chriſmationem & manus impoſitionem per ſe & ſua natura ſeorſum à baptiſmo & poſt aliquot ab eo ſuſcepto luſtra eſſe adminiſtrandas, plane contra quam locuti ſunt, dixiſſent, *De eo autem qui in baptiſmate, quacunque faciente neceſſitate, chriſmatus fuerit, in confirmatione ſacerdos commonebitur*, ne ſcilicet eum rechriſmaret; quod illi fieri vetabant, qui ſemel chriſmari placere ſibi edicunt. Ex his ni fallor ſatis ſuperque intelligitur hunc fuiſſe apud veteres jam à Tertullianeis temporibus ſolennem, perpetuumque ac legitimum uſum, ut qui baptizabantur ſtatim, ut erant tincti chriſmarentur, atque eis deinceps manus imponeretur; idque etiam nono ac decimo ſeculo manſiſſe, tametſi contra priſcæ diſciplinæ jus ac inſtitutum, chriſmatio Epiſcopalis poſt ipſam Euchariſtiæ ſumptionem differretur. Id enim minime prohibuiſſe videmus, quin eodem die quo erant baptizati manus iis imponeret & chriſma miniſtraret Epiſcopus, continuato ſimul ac ſemel horum trium myſteriorum ordine. Fateor præter ſtatum illum legitimumque morem, quoſdam fuiſſe duntaxat baptizatos; dilata in aliud tempus chriſmatione & manus impoſitione; ſed raro, neque abſque neceſſitate id factum ob intercurrentes aliunde cauſas. Vt cum morbus urgeret, neque pateretur catechumenum vel inſtrui, vel in eo ritus illos omnes ſuo quemque ordine ſolenni more explicari, ac peragi; tum ille ſubito, ne intinctus moreretur, in lecto perfundebatur abſque cæteris ritibus, quos tamen ſi præter ſpem evaderet ac ſupereſſet ei, poſtea adhiberi, & quod omiſſum erat ſuppleri curabant; quod genus *Clinicos* vocabant: qualis Novatiani, de quo nuper dixi, baptiſmus fuerat. Sin perfuſus moreretur, nequaquam ei fraudi eſſe putabant omiſſos tali tempore chriſmatis & manus impoſitionis ritus. Nota eſt Cypriani de talibus ſententia z *aſperſionem iis ad ſalutē ſatis eſſe; dantiſque & accipientis fide integra ſtare omnia & conſummari ac perfici poſſe majeſtate Domini*; *Mea*, inquit, *ſententia hac eſt, ut Chriſtianus judicetur legitimus, quiſquis fuerit in Eccleſia jure & lege fidei divinam gratiam conſecutus*. De illis ſimilis quoque ſenſus Eliberitani Canonis; a *Quod ſi ante de ſeculo receſſerint, ſub fide, qua quis crediderit, poterit eſſe juſtus*. Ad hunc quoque

z Cypr. epiſt. 76. pag. 172.

a Cōc. Elib. can. 77.

que locum pertinent, qui inſtante quocumque periculo compulſi, pro- CAP. V.
perato laici manu officio tincti erant, quorum eadem erat ut omnes vident, cum Clinicis ratio. Ad hanc alia poſtea acceſſit à miniſtro neceſſitas, in iis locis quibus chriſmandi & manus imponendi ius preſbyterorum & ſi forte etiam Diaconorum antea commune, unis Epiſcopis attribui placuiſt. Tum enim ſi quem, tametſi cætera ad ſuſcipiendos illos ritus probe paratum, baptizari à Diacono vel preſbytero, abſente Epiſcopo, contingeret, ei ut liquet, miniſtri penuria neceſſitatem chriſmate & manus impoſitione, eo quo baptizabatur tempore, carendi afferebant; quæ tum omiſſa fuerant, illa poſtea ubi Epiſcopi, copia erat, reſarciebantur, ac explebantur. Extra has cauſas, antiquum rerum ipſarum jus obtinebat, ut baptiſmum ſtatim chriſma & manus impoſitio exciperent. Vnde liquet, quod aliter in paucis illis, de quibus diximus, cauſſis factum fuit, id non per ſe & ex rerum natura, primarioque Eccleſiæ antiquæ iſtituto, ſed ut in ſcholis loquuntur *per accidens* factum eſſe; adeoque, vehementer falli, & à veteri priſci Chriſtianiſmi jure immaniter aberrare doctiſſimum Hammondum, quo loco abſque ullo vel auctore vel teſte comminiſcitur quod baptizati in ſolennibus Paſchæ & Pentecoſtes vigiliis chriſma & manus impoſitionem ſuſciperent, id per accidens factum eſſe, quod iſtic ob diei ſolennitatem præſens adeſſet Epiſcopus; quem fingit *b* oblata ea occaſione *ne ſibi*, inquit, *duplex negotium faceſſeret, aut plebi inferret*, baptizatos inſuper eadem opera confirmaſſe. Commenti abſurditatem ſatis arguunt, quæ ſupra attulimus Patrum teſtimonia, baptizatos neceſſario ungi præcipientium, neque chriſma à baptiſmo, niſi aliqua faciente neceſſitate, divellendum eſſe docentium. Id optime vidit Caſſander, vir Hammondo inprimis laudatus ac probatus, qui rem totam paucis perſpicue tradidit; *c Antiquius* (inquit) *conſuetudo fuit, ut in ſolenni baptiſmatis celebratione (quæ de nocte in Paſcha & Pentecoſtes vigiliis peragebatur) baptizati MOX à Presbytero in vertice, ac DEINDE ab Epiſcopo in fronte ſacrato chriſmate conſignarentur, ac tandem corpore & ſanguine Domini confirmarentur. Itaque unctio chriſmatis Baptiſmo HAVD ALITER fere atque calix ſanguinis Domini, corporis Dominici ſacramento conjungebantur. Ita enim ſacramenta enumerant Gregorius, Iſidorus, Rabanus.* Sunt autem Sacramenta, Baptiſmum & chriſma, Corpus & ſanguis. *Et quemadmodum baptizati chriſmate ab Epiſcopo confirmari; Ita quoque qui corpus Domini acceperant, ab Epiſcopo, Presbytero vel Diacono calice Sanguinis Domini confirmari dicebantur*; quod ubi paucis ex Ordine Romano docuit, & *Confirmationis* vocabulum utriuſque actionis, id eſt unctionis chriſmatis, & diſpenſationis ſanguinis commune fuiſſe oſtendit; *Tametſi autem* (inquit) *chriſma baptiſmo, item ut ſanguinis Sacramentum Saramento corporis jungebatur, id tamen diſcriminis erat, quod confirmatio ſanguinis in ſolenni & publica Eucharistiæ adminiſtratione ſtatim & ſemper communicationem corporis conſequebatur;*

b Hamm. c. 6. ſect. 3. §. 16. p. 148.

c Caſſ. Not. in Hymn. Eccl. ad Hymn. Prudent. Cultor. Dei p. 218.

Cap. VI. *ſequebatur; At confirmatio chriſmatis, quæ per epiſcopum fit, quamvis auctarium quoddam ſacri baptiſmatis ſit habita, non tamen ſtatim neque immediate, ſed aliquot cærimoniis interjectis* (ſcilicet manus impoſitionis ritibus) *adhibebatur*; quo loco obſervat Honorii Auguſtodunenſis tempore baptizatos octavo demum die chriſmate ab Epiſcopo confirmari conſueviſſe. Tum pergit, *Neque item ſemper baptiſmo hæc confirmatio chriſmatis coniungebatur, ut cum Epiſcopi conſequendi facultas non erat, præſertim cum extra ordinem infantes in pagis & villis baptizabantur; Chriſma vero, quo baptizati in vertice à Presbytero inunguntur, in omni ordinario baptiſmo, ſi tempus ferebat, ſtatim adhibebatur.* Hæc hactenus Caſſander, veriſſime de iis temporibus obſervavit quibus chriſmatio in fronte, preſbyterorum antea cum Epiſcopis communis, his ſolis à Papis Romanis attributa tandem apud omnes Occidentis Eccleſias obtinuit; quod ſeptimo demum vel octavo ſeculo contigiſſe videtur. Ex his autem Caſſandræis apparet, chriſmationem baptiſmi perinde ac calicem Euchariſticum panis ſacri, adjunctum eſſe: eoque per ſe ac natura ſua eam non magis à baptiſmi celebratione ſe jungendam eſſe, quam calicis diſpenſationem à ſacri panis adminiſtratione. Quod vel hinc intelligitur quod quibus in Eccleſiis legitimus baptiſmi ſolennis miniſter idem quoque chriſmandi jus habet, chriſmatio cum baptiſmo ſemper adminiſtrata eſt: ut ex Græcis apparet, apud quos & olim, & nunc quoque ita fit. Quod ergo apud Latinos aliter poſtea factum eſt, id non per ſe neque ex rei ipſius natura & ingenio factum eſt, ſed plane per accidens, quod baptiſmo, à preſbytero ſeorſum celebrato nullus adeſſet Epiſcopus, cui uni chriſmandi poteſtas ad honorem ſacerdotii à Papis attributa erat, quod Caſſander diſerte notavit, *baptizatis extra ordinem infantibus in pagis & villis, non fuiſſe adhibitam frontis chriſmationem, quod Epiſcopi conſequendi nulla erat facultas.* Denique ex his manifeſtum eſt Latinos, & eos ſecutum Hammondum haud ſane ſapientius chriſmationem, & manus impoſitionem à baptiſmo avéllere atque ſeiungere: quam ſi quis calicem in Euchariſtia à pane ſacro ita ſeparaſet, ut eum alium eſſe à pane ritum, aliud diverſum ab eo ſacramentum conſtitueret. Vtinam Hammondus vel ab hoc ſuo magiſtro Caſſandro rectius hac in parte ſapere didiciſſet!

CAPVT VI.

Refellitur altera Hammondi hypotheſis infantes alio quam adultos tempore chriſmatos olim fuiſſe ex re ſua fabulantis; & hos aliquando ſtatim, illos ſemper, diu poſt baptiſmum confirmatos fuiſſe comminiſcentis. Plane eandem utrorumque fuiſſe ad chriſmationem ex veteribus oſtenditur. Hammondi hæc cum laude mutata dicentis confeſſio; ejusdemque inane effugium ſua & Caſſandri

vota.

vota, Gratianique & Tridentini Catechiſmi decreta obtrudentur. CAP. VI.
Antiquariorum morbus notatur antiquitatem ea lege laudantium, ut ejus ſcita ac mores ubi à ſuis inſtitutis diſcrepant, emendare *(ut loquuntur) id eſt mutare ſibi liceat.*

IAm de altero capite videamus, an parvulis, qui baptizabantur, unctio quoque & manus impoſitio adminiſtrarentur. Sed inprimis cur de eo dubitemus, ratio nulla eſt. Siquod enim ea in re inter parvulorum & adultorum baptiſma diſcrimen fuiſſet, plane eſt incredibile veteres in tam multis de hoc negotio teſtimoniis quæ in eorum monumentis habentur, non aliquam ejus diſcriminis alicubi facturos fuiſſe mentionem. Atqui nullus apud totam antiquitatem locus occurrit, in quo parvulorum baptiſmus ab adultorum initiatione hac in re diſtinguatur. Nullum protulit doctiſſ. Hammondus; nullum revera quem proferret habuit. Huc accedit, quod ne ulla quidem cauſſa ex Patrum doctrina atque diſciplina affertur, cur illi hac in parte parvulos ab adultis diſcriminarent. Quos enim infantibus, ipſam Euchariſtiam, rerum hujus generis Chriſtianarum ſummam, communicaſſe conſtat; quæ eos obſecro, vel invidia vel religio tenere potuit, quo minus iiſdem chriſma & manus impoſitionem largirentur? Fac Euchariſtiam parvulis (quod falſiſſimum eſt) negaſſe; Baptiſmum certe non negabant. Cur hæc ætas tuo potius chriſmate, quam Chriſti lavacro carere debuit? Aquam & chriſma rerum ſacrarum myſtica ſymbola cenſebant. Parvulos res ipſas à Deo habere ac conſequi credebant. Cur quibus res à Deo donari putabant, iis rerum ſymbola inviderent? Sed non inviderunt. Certum confeſſumque eſt aquam parvulis Dominicam veteres conceſſiſſe. Tardus eſt, qui non intelligit non oleum minus quam aquam concedi iis potuiſſe. Nam de manus impoſitione, quid dicam? Quam à Domino Chriſto oblatis Iudæorum infantulis ultro conceſſiſſe ſciebant; cur ipſi parvulis ſuorum Chriſtianorum liberis negarent? Atqui eam ipſi nihil aliud eſſe nos docent, quam *orationem ſuper hominem.* Orare ſcilicet ſuper adultos licuiſſe putabant; ſuper parvulos, nefas ducebant. Apage ineptias. Quod ergo veteres nuſquam ipſi ſe inter earum ætatum baptiſmata ullum hac in re diſcrimen feciſſe docent, nulla ratio eſt, cur nos putemus aliquod feciſſe. Baptiſmi confeſſos ritus, etiam quod abſurdum in ſpeciem videtur, catechumenatum, & interrogationem de fide, veteres in parvulis adhibuiſſe, cum eos tingerent, ex Auguſtino, ex Pſeud-areopagita, ex multis aliis clarum, certum, & apud omnes confeſſum eſt. Quidni ergo eos chriſmaverint, & manu impoſita Deo humili prece commendarint? At illa ætas (inquis) pugnæ, ad quam per illos ritus inſtituimur, nondum eſt capax. Mitto & alios eorum rituum fines, præter iſtos, præſertim à vetuſtiſſimis afferri. Illud nunc ſatis eſt obſervare, aliud eſſe *pugnam*; aliud *gratiam*, ex qua pugnare poſſis, cum ad id locorum veneris, ubi pugnandum

Cap. VI. dum eſt. Ad pugnam parvulos nondum aptos eſſe confiteor; ad gratiam ex qua aliquando pugnaturi ſint, jam tum ſuſcipiendam, non magis inepti ſunt, quam ad cætera dona, quæ vim ſuam olim ubi adoleverint, exertura nos à benigna Dei manu iam tum in illa ætatula capere eos non minus vere, quam pie credimus. Sed quid ego argumentis, velut in re obſcura, utor? Clarum eſt inquam, tam infantes quam adultos apud veteres fuiſſe chriſmatos & manus impoſitione confirmatos. Primum omnis Græcorum Eccleſia, quæ Latina neque minor eſt, neque recentior, neque paternorum rituum negligentior, infantes adultoſque nullo diſcrimine chriſmat. Viderint Latini qui his quatuor aut quinque retro ſeculis aliter inſtituerant; Eorum certe maiores decimo ſeculo infantes non modo tinxiſſe, ſed tinctos ſtatim unxiſſe, unctis è veſtigio manus impoſuiſſe diſerte docet *d* Ordo ille Romanus, cuius nuper meminimus. Illic ante Pontificem videmus *deportari infantes*, ſimulatque cincti veſtitique fuerint; & ab adultis eo diſcerni quod illi quidem *in brachiis dextris* (patrinorum ſcilicet) *tenentur*; *maiores vero pedem ponunt ſuper pedem patrini ſui.* Inde omnes Pontifex pariter & chriſmat, & manu impoſita confirmat. Ac ne quis de ætate dubitet, præter illud quod dicimus, *e Illud* (inquit) *de parvulis providendum eſt, ne poſtquam baptizati fuerint, ullum cibum accipiant, neque lactentur ſine ſumma neceſſitate antequam communicent ſacramento corporis Chriſti.* Ergo confirmabantur, etiam qui nondum erant ablactati. Eundem morem Gregorij P.R.I. temporibus fuiſſe in Eccleſia Romana obſervatum, patet ex ejuſdem Pontificis libro ſacramentorum ab Hugone Menardo ex antiquiſſimis codicibus nono minimum ſeculo ſcriptis edito; in quo eadem de parvulis occurrunt, quæ in Ordine Romano; cum hac item obſervatione *f* infantes, quos Pontifex eſt confirmaturus *non prohiberi lactari ante ſacram communionem ſi neceſſe fuerit.* Sed & ante Gregorium chriſmari infantes & manus impoſitione confirmari ſolenne fuiſſe ſatis nos docet Gennadius Maſſilienſis, quo loco de converſis ab hæreſi; *g* Si vero (inquit) *parvuli ſunt, vel hebetes, qui doctrinam non capiunt, reſpondeant pro illis, qui eos offerunt, iuxta morem baptizandi, & ſic manus impoſitione & chriſmate communiti Euchariſtiæ myſteriis admittantur.* Vides quam nulla fuerit veteribus illis religio etiam parvulos ſive infantes tum chriſmare, tum manus impoſitione confirmare: idque & in hæreticorum converſorum liberis in Eccleſiam admittendis & in aliis baptizandis uſurpatum eſſe. Hoc enim non ipſa modo evidens rerum ratio ſuadet, ſed & Gennadius diſerte indicat, cum ait, quod in recipiendis hæreticorum parvulis fiebat, id *iuxta morem bapizandi* factum eſſe. Sed & ab ipſis hujus inſtituti principiis ita factum eſſe, abunde ex Cypriano patet, qui datam fuiſſe jam ævo ſuo infantibus baptizatis Euchariſtiam non ſemel teſtatur. Cum enim ex vetuſtiſſimæ Eccleſiæ diſciplina nulli Euchariſtia concederetur, niſi qui factus eſſet perfecte Chriſtianus, hanc autem Chriſtianiſmi perfectionem nemini obtingere crederent; niſi qui chriſmare

d Ordo Rō. Tit. Ordo in Sabb. S. p. 83.

e Ibid. p. 84. C.

f Sacram. Greg. Tit. Sabb. hora 8 p. 73. 74.

g Genn. de dogm. Eccl. c. 52.

chriſmate & manus impoſitione conſecratus eſſet: ut & alij non pauci, & ipſe Cyprianus docent, & obſervavit *b* inter recentiores Albaſpineus: profecto nemo non videt infantes ſive parvulos ſolenni baptiſmo ſuſcepto ſtatim ipſos quoque utroque illo ritu fuiſſe perfectos. Hoc ergo ſtatum & immotum maneat, iam inde à tertio ſeculo ad decimum apud veterem omnem Græcam Latinamque Eccleſiam hunc morem uſumque fuiſſe, ut qui Chriſtianiſmo ſolenni ritu initiarentur, baptiſmo ſuſcepto iidem infantes, æque ac adulti ſtatim ſic chriſmarentur, ut apud Græcos quidem chriſmarentur tantum, apud Latinos vero chriſmati etiam manu impoſita & prece ſive benedictione conſecrarentur, ſive, ut priſci loquebantur, *perficerentur*.

CAP. VI.

b Albaſp. in Can. 38. Eliberit. p.224.

Ex quibus nunc cuivis facile perſpicere licet, quam ſint inania, quæ vir doctiſſimus paſſim de his temere effutit. Verbi gratia, cum baptizatos, & complete in Eccleſiæ gremium à presbytero receptos *tam notum eſt* (inquit) *i quam quod notiſſimum ad Confirmationem & Epiſcopalium manuum impoſitionem, non STATIM, ſed poſt luſtra aliquot promoveri.* Sic hodie fieri apud Latinos, fateor. Apud veterem ante undecimum ſeculum Eccleſiam Græcam, latinamque ita factum eſſe, vel nunc apud Græcam ita fieri; id vero an Hammondo notum fuerit, neſcio; mihi quidem adeo notum non eſt, ut nihil dici potuiſſe magis alienum à veritate, non modo credam, ſed etiam demonſtrem; ut ex his quæ proximè diſputavi, ſatis patet. Non eſt melius, quod alibi ponit parvulos à presbytero, aut forte à Diacono tinctos, tum demum *ad Epiſcopum perduci cum adoleſcere cœperint.* De hodiernis Latinis verum; de Græcis, & iis qui apud veteres ſolenne baptiſma ſuſceperant, falſum, ut liquet ex ſuperioribus. Quod vero ibidem apud Hammondum legitur *hoc in Romana Eccleſia minus diligenter obſervatum eſſe* (nimirum ut infantes baptizati prius adoleſcerent quam confirmarentur) id inquam ſubdole dictum eſt; quaſi non alibi, quam Romæ infantes ſtatim à baptiſmo chriſmarentur, vel manus impoſitionem acciperent. Atqui neque ut puto, Romana eſt omnis Græcorum Eccleſia quæ quotquot tingit ſolenni ritu infantes, eoſdem illico chriſmat; neque olim, quod demonſtravimus, aliter factum in cæteris Eccleſiæ etiam Occidentalis partibus. Sed audiri hic Georgium Caſſandrum cupit *m* doctiſſimus Hammondus, *ut mitiſſimum & ſapientiſſimum, pietatis non minus, quam pacis amatorem unicum.* Audiamus. *Confirmationis* (inquit ille) *uſum ad ætatem paulo adultiorem differri eſt præter antiquã Eccleſiæ conſuetudinem, in qua ad baptiſmum ſtatim ſi fieri poterat, confirmatio ſacri chriſmatis accedebat.* Idem in loco alibi ab Hammondo deſcripto cum dixiſſet illam ſolennem *cum manuum impoſitione & chriſmatis conſignatione confirmationem*, tandem *differri nonnunquam cœpiſſe etiam in adultiorem ætatem quod* (inquit) *antiquitus NON FIEBAT*. Hæc Caſſander, ſuo teſtimonio noſtram ſententiam clariſſime conſtituens, neque obſcurius ei adverſum doctiſſimi Hammondi errorem refellens. Neque ſane aliter de hac quæſtione pronuntiare potuit,

i Hamm. c. 2. ſect. 6. § 5. p.71. H.

k Id. c. 6. ſect. 1. § 14 p.134.

l ib. § 15.

m Ibid. ex Caſſ. Conſult. c. 9.

n Id c. 6. Sect. 3. § 17. p.149.

Cap. VI. niſi ſua ipſe decreta refigeret, qui ut jam obſervavimus, *chriſmatis Confirmationem auctarium quoddam ſacri baptiſmatis habitam fuiſſe* docet, eiuſque *unctionem baptiſmo haud aliter fere atque calicem Domini corporis Dominici Sacramento, coniunctam fuiſſe.* Sed hic inſurget Cenſor, ſe non hæc tantum, ſed & alia quæ ille ibidem dicit, audiri voluiſſe, nimirum *tametſi hæc* de Confirmationis apud antiquos uſu *ita ut deſcripſi ſe habeant, non diſpliciturum tamen bonis viris ſi e'us uſus ad ætatem paulo adultiorem differatur.* Fatendum eſt amicum noſtrum hic ſuavem eſſe hominem; qui Caſſandri ſpes & vota omnibus veterum teſtimoniis opponit, & à nobis anteferri vult. Vellem & ipſius, & Caſſandri gratia, ut mihi liceret de his quæſtionibus ita ut volunt, tranſigere. Sed non ſinit Veritas, quæ omnibus non modo Caſſandri, ſed ipſius etiam Hammondi affectibus una mihi potior eſt. Atque hic cogor in Cenſore meo nonnihil in me æquitatis deſiderare. Cum enim hic Caſſandrum & Chemnitium alibi, mihi objicit, non videtur ſatis meminiſſe quam ego cauſſam agam in illa mea diſputatione quam tanto ſtudio refellendam ſuſcepit. Illic enim quæro, non quid Caſſander de Confirmationis tempore & ratione judicarit, quid Chemnitius de eius partibus philoſophatus ſit, quid ipſe Hammondus ea de re cogitaturus eſſet; Ignoſcant mihi bonorum virorum manes; Neque eos, neque eorum inventa, diem dũ illa noſtra ſcriberem, in animo habui; Vnum hoc quæſivi, quod adhuc hic quæro, quæ veterum fuerint illæ quæ tam multis apud eos locis occurrunt, chriſmatio & manus impoſitio; quo ſeculo, quo animo, in quem finem inventæ ſint, in quo religionis articulo adminiſtratæ fuerint. Noli me huic uni operi intentum objectis Caſſandri & aliorum ejuſdem cenſus deſideriis turbare. Nihil nunc quidem mea refert, quid illo de veterum ritibus fieri optarint; Doceam quinam illi veterum ritus fuerint. Et ſane quo ii tempore fierent bene docuit Caſſander; quo nomine & ei, & Hammondo, qui hunc mihi egregium profecto teſtem nihil de eo cogitanti ſuggeſſit, magnam gratiam habeo. Cæterum, quid ille in hoc veterum ritu, quem agnoſcit, mutandum, & ad præſentia commodius inflectendum putat, non vacat nunc excutere. Alii curent, quibus res eſt cordi. Ego dolium hoc meum, ut inſtitui, verſabo. Eadem ratio eius eſt, quod ipſe Hammondus judicat, *o* illam veteris ritus apud Latinos *mutationem non ſine ratione, nec ſine laude factam*; & cui alias *p prima Eccleſiæ anteſignani* ſatis ſunt, hic ſui oblitus ne Gratianum quidem faſtidit, juris Pontificii de ultima ſeculorum fæce conſarcinatorem, quem in quodam ſuæ diſputationis loco laudat, iura cum antiquis recta fronte pugnantia, hæc nimirum dantem. *Confirmandus ſit perfectæ ætatis*; Ille *moneatur prius confeſſionem facere*; *Iejunus eſto*, &c. Et Catechiſmum ipſum Romanum, multeum legiſlatorem inducit, veteribus omnibus oppedentem, ac *ſuadentem annum ætatis duodecimum expectandum* ad ſuæ Confirmationis ſuſcipiendum ſacramentum; & inſuper *monentem, non ſolum fidem & pietatem adferre Confirmandos*, *ſed*

o Hamm. c. 6. ſect. 3. §. 17. p. 249

p Id ibid. ſect. 1. §. 16. p. 135.

ſed graviora etiam peccata ex animo dolere, peccata confiteri, jejunia & alia pietatis opera exercere, quæ non niſi ab adultis præſtari poſſunt. Hæc doctiſſimus Hammondus; quæ ſi de hodiernis Latinis, quæreretur, rectè & appoſite afferrentur, quæ ſcilicet vincunt ab iis minime confirmari parvulos; quibus iſta qui præceperit, merito furere judicabitur. Nunc cum quæratur, quis; non Latinorum, ſed *primævæ Eccleſiæ* in chriſmatione & manus impoſitione mos uſuſque fuerit, non modo otioſa eſt omnis Gratiani & Tridentinorum Catechetarum auctoritas: ſed etiam Hammondo damnoſa: mihi contra quem pugnat, utilis. Nam ſi illi *primævæ Eccleſiæ anteſignani* adultos ſolos, quod vult Hammondus, proprie ac per ſe confirmandos eſſe ut nunc Latini, ita ipſi olim putaſſent, pares Gratiani ſcitis leges tuliſſent; confeſſionem, & opera pietatis laborioſa quod nunc faciunt Tridentini, ſuis confirmandis æque ſuaſiſſent (Neque enim his illos ſtultiores fuiſſe dixerit Hammondus) Atqui nullæ apud veteres cernuntur Gratianæis ſimiles leges; nullæ Tridentinarum pares ſuaſoriæ; Omnia apud illos iſti Latinorum novello juri contraria; uſque adeo ut quoſdam inter ipſos non valde vetuſtos ſcriptores confirmandos reperiam, quos *lactari* vetant, donec peractum ſit myſterium. Quid hinc aliud concluſero, quam quorum tam diverſa jura ſunt, diverſum quoque fuiſſe morem? veteres adeo à ſuo chriſmate, ſuaque manus impoſitione minime repuliſſe parvulos, quos ab his ſacris Latini arcent, donec duodecimum annum attigerent? Sed hic eſt Latinorum, & Caſſandri, & pæne omnium Antiquariorum morbus. Antiquitatem laudant; judicem rerum divinarum ſtatuunt; ſiquis detrectet, aut aliquid excipiat, in eum velut *Novatorem*, Maiorum contemptorem involant, diriſque hominem devovent; ea tamen lege, ut antiquitatem ipſi ad ſuos mores quoties libet, effingant; & ſiquid aliter inſtituant, vetera eos non mutaſſe, ſed emendaſſe putemus; idque ab illis cum *ratione & laude* factum conſentiamus; quod ſiquis alius fecerit, cœlum ipſum violaſſe, & ſolem de rebus humanis ſuſtuliſſe judicetur. Vt aliena mittam, Hammondus noſter ſe antiquam Confirmationem defendere ad ravim ubique clamat; mihi, quæ qualiſque fuiſſe viſa ſit, bona fide explicanti, invidiam facit, quaſi vetera pulſem. Vbi ad rem ventum eſt, quod ego antiquum fuiſſe defendi, ut etiam infantes chriſmarentur, ille mutatum non negat; cum *ratione & laude* mutatum ait. Quaſi non aliud ſit ab antiquo, quod *mutatum* eſt; quæcunque mutandi vel cauſſa vel ratio fuerit. Ergo ſi vera audiri fas eſt, in meam ipſe ſententiam tranſit; & quos hactenus ejus teſtes adduxi, iis ipſe quoque *q* Hammondus adjiciendus eſt; qui quem *morem* tandem *obſoletum* fuiſſe dicit, hoc ipſo quod tandem ſit *obſoletus*, fuiſſe aliquando confitetur. Quod enim quem aliquando morem fuiſſe concedit, ut parvuli ſcilicet confirmarentur, eum *ſub prima antiquitate* ad adultos ſolos *peculiariter pertinuiſſe* affirmat, audirem ſi ita fuiſſe demonſtraret. Ille verò nuſpiam hoc probat; Ego plane aliud

Cap. VI.

q Hammi c. 6 ſect. 3 § 17. p. 149.

CAP. VI. aliud fuiſſe clare niſi me fallit animus, demonſtravi. Cæterum an is mos etiam infantes confirmandi antiquus, recte & cum ratione mutatus ſit, nihil quidem ad meam cauſſam magnopere intereſt; ſi tamen quid judicem, requiras, breviter ſic habeto. Equidem laudare non poſſum, quod vetuſtiſſimi illi de ſecundo jam præcipiti ſeculo Patres baptiſmalem à Chriſto traditam abſolutiſſimæ, diviniſſimæque ſimplicitatis diſciplinam unctione, aliiſque de genere hoc peregrinis ritibus, plebis affectibus nimium indulgentes, augere ac veluti locupletare & exornare præſumpſerint. Parum prudens fuiſſe conſilium infœlix eventus arguit. Ex his enim initiis res paulatim in proprie ſtricteque dictum religionis Chriſtianæ ſacramentum apud Latinos deſiit, quod ipſi Dominicis inſtitutis magno & pernicioſo errore accenſent, & pari cum iis dignitate ac majeſtate habendum decernunt. Si tamen, quod non obſcure concedit Hammondus, id Patribus illis jus, eamque poteſtatem fuiſſe donaveris, ut iis huius generis ritus in religionem inducere, ſuiſque ac poſteris obſervandos decernere licuerit; non video, qua ratione hoc tu tibi ſumas ut eoſdem pro tuo arbitrio refingere poſſis. Neque profecto ulla occurrit vera ratio, cur ii ritus mutati ſint. Nam quod ſupra obiter attigi, ſi res ad auctores revocetur, nihil repugnabat, quin parvuli infantes tam oleo ungi, quam aqua ablui poſſent. Omne mutandi conſilium, non à ratione, ſed ab errore profectum eſt. Nam quam auctores unctionem baptiſmo adjunxerant, cum ea paulatim inde avulſa eſſet, tandem pro peculiari, & à baptiſmi rebus ſeiuncto ritu haberi cœpit, & ad proprios quoſdam uſus fineſque referri, qui parvulorum ætati parum congruere cum viderentur, eo denique ventum eſt, ut parvulis plane penituſque negandus putaretur huius unctionis uſus. Atque hoc ipſum ni fallor, doctiſſimum Hammondum impulit, ut mecum de hac cauſſa tam acriter contendendum putaret. Itaque ut ſuus primævæ Eccleſiæ inventis honos ſervetur, neque ulla in ejus mores abſurditas inducatur, neceſſario illuc redeundum eſt, ubi res à principio conſtituta fuit; nimirum, ut quam unctionem Patres ſtatim à baptiſmo miniſtraſſe, & parvulis infantibus non minus quam adultis conceſſiſſe videmus, eam fuiſſe confiteamur adnexam baptiſmo cærimoniam. Id enim ſi admiſſum fuerit, apparebit nihil in re tota fuiſſe incommodi, vel à cæteris veterum de religione dogmatis alienum; nullam adeo ejus mutandæ Latinos ex vero, ſed ex errore tantum ſuo rationem habuiſſe. Mihi quidem, qui in primæ antiquitatis monumentis reperiebam chriſmationem & manus impoſitionem in baptiſmo ſolenni omnibus promiſcue tinctis, adultis infantibuſque nullo diſcrimine, miniſtrari; qui in priſcæ Eccleſiæ Ritualibus non alibi utrumque hunc ritum tradi videbam, quam in titulis de baptiſmo; ut apud Tertullianum, Pſeudo-Clementem, Pſeudo Dionyſium, pſeudo Ambroſium, pſeudo-Auguſtinum, Gregorium; apud ipſos quinetiam ſequiorum ſeculorum ſcriptores Iſidorum, Theodulphum, Magnum, Rabanum, Amalarium, PſeudoAlcuinum,

cuinum, Ordinem Romanum, &c. mihi inquam hæc apud veteris obſervanti nulla vel Spalatini Archiepiſcopi face (quod ſuſpicatur Hammondus) vel alterius cujuſquam admonitione magnopere opus fuit, ut ad baptiſmum pertinuiſſe eos ritus intelligerem, quos & ubique ita adnexos adjunctoſque adhærere cernebam, ut quibus locis baptiſmus quidem deſcribitur, nunquam deeſſem; neque in iis, unde abeſt baptiſmus, ipſi vnquam adeſſent. Cap. VI.

CAPVT VII.

An unctio olim fuerit cærimonia à baptiſmo ſeiuncta? Hammondi aientis Argumentum I. ex Valentinianorum apud Irenæum Redemptione *ſumptum refellitur. Illam* Redemptionis traditionem *fuiſſe Valentinianis vice baptiſmi. Inde retorquetur argumentum contra Hammondum. Ejus in loco Irenæi interpretando hallucinatio, putantis præter illam Redemptionis traditionem alium ab ea diverſum ex aqua baptiſmum hæreticis fuiſſe. Obiter mortuorum apud Valentinianos unctionem non de Iacobi oleo, ſed de Paganorum more ſumptam videri.*

Sed quando ſatis nunc purgata videntur duo illa loca, in quæ ſua ſcita, ſuaſque hypotheſes doctiſſimus Hammondus magna arte furtim ſed fruſtra inducere conatus eſt; nunc ipſam de ſingulis teſtibus diſputationem ingrediamur, quam ille parum ut videtur, auſpicato, ab impuriſſimis teterrimorum hęreticorum Valentinianorum myſteriis exorſus eſt. r Eorum diverſas, ut ipſi appellabant, *redemptionis* formas, ſive rationes, quas quiſque eorum pro libitu ſuo tradebat, referens Irenæus narrat quoſdam quos initiant, *ad aquas ducere, atque inter baptizandum* mirificis quibuſdam verbis, alios aliis uti, & qui initiatur reſpondere, *confirmatus & redemptus ſum, ac redimo animam meam ab hoc ſeculo, & ab omnibus, quæ ab eo ſunt in nomine Iao, qui redemit animam ſuam in redemptionem in Christo vivente,* ἐςήριγμαι καὶ λελύτρωμαι καὶ λυτρῶμαι τὴν ψυχήν μου ἀπὸ τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ ἀπὸ πάντων τῶν παρ' αὐτοῦ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰαὼ &c. Et paucis interjectis de iiſdem addit; *Tum autem eum, qui initiatus eſt, opobalſamo inungunt. Hoc enim unguentum fragrantiæ illius, quæ omnia exſuperat, typum eſſe aiunt,* ἔπειτα μυρίζουσι τὸν τετελεσμένον τῷ ὀπῷ τῷ ἀπὸ βαλσάμου. τὸ γὰρ μύρον τοῦτο τύπον τῆς ὑπὲρ τὰ ὅλα εὐωδίας εἶναι λέγουσι. Alios vero ex iis dicere, *ad aquam initiandos ducere rem eſſe ſupervacaneam*; cæterum hos *aquam oleo mixtam una cum vocibus* ſuperiorum ſimilibus *in caput initiandorum injicere*, & eos ex *balſamo* quoque inungere. Alios denique iſta omnia repudiare, & perfectam redemptionem *in ſola cognitione* ἐπιγνώσει vel γνώσει ſitam eſſe putare. Nollem amicum ad iſtas hæretico-

r Hamm. c. 6. ſect. 1 §. 2. 3. p. 129. Iren. l. 1. c. 18 p 107. B.

Cap. VII.

rum lacunas confugiſſe, ut ex iis hypotheſin, quam dicit, meam refelleret. Hoc enim eos, quibus non eſt notus, facile eo adducit, ut ſuſpicentur veris illum & idoneis Patrum orthodoxorum teſtimoniis carere, qui perditiſſimorum hæreticorum impia iſta, damnataque myſteria in hac diſputatione adhibet. Bellarmino quidem ultima illa, qua laborat, teſtimoniorum ex prima antiquitate de ſuo balſamo penuria perſuadere non potuit, ut tam inhoneſtum, tamque infame ex damnatiſſimorum hæreticorum inſtitutis præſidium ſibi petendum putaret. Atque hoc mihi mirabile viſum eſſe confiteor, ut hanc Valentinianorum unctionem Latinus quidem ſperneret, cui Confirmatio non alio elemento conſtat, quam unguento ex oleo & opobalſamo confecto; eandem vero homo Anglus avide nunc in hac diſputatione arriperet, cui neque olei, neque opobalſami ad ſuam Confirmationem uſus eſt. Quod argumento eſt eum, non ex Anglicanæ diſciplinæ ſtudio, quod obtendit, ſed ex aliqua animi in me commotione librum hunc ſuum conſcripſiſſe; non profecto ut illam defenderet, ſed ut me peteret. Sed inane eſt quod hic quærit ſubſidium. *Valentinus*, inquit, *quæ à Catholicis didicerat, ad characterem ſuum transformavit.* Primo unde ſcivit hæc ipſius fuiſſe Valentini? Irenæus hæc non ei, ſed quibuſdam ejus diſcipulis tribuit. Nullius autem hæretici ſectam à magiſtri ſui norma licentius, & longius diſceſſiſſe quam Valentinianos docet Tertullianus, uſque adeo ut licet frequentiſſimum eſſet ejus ævo Valentinianorum collegium, apud unum tamen remanerent integra auctoris dogmata; f *Ita nuſquam jam Valentinus* (inquit) *& tamen Valentiniani, qui per Valentinum. Solus ad hodiernum Antiochiæ Axionicus memoriam Valentini integra cuſtodia regularum eius conſolatur.* Præterea incertum etiam eſt an oleum & opobalſamum ij ex Valentianis qui id in ſuorum initiatione adhibuerunt ab aliis aliquibus acceperint, an vero ipſi per ſe invenerint & commenti ſint. Nihil enim nos de eo docet Irenęus. An quæſo, neceſſe eſt hęreticos quęcunque habent, ab aliis ſumpſiſſe, nihil ipſos ſuo Marte excogitaſſe? Neque hæc ſi ſtatuamus eos aliunde imitatos eſſe, ideo putandum eſt ea ex Eccleſiæ ritibus hauſiſſe. Multa enim illos à Paganis, & à Philoſophis, quædam à Magis ipſis eſſe mutuatos, clarum certumq; eſt, eoque apertiſſime referenda ſunt verba illa barbara, quibus eos Irenæus uſos eſſe in ſua initiatione refert. Sed neque illud certum eſt, quo præciſe tempore hāc ex oleo & balſamo unctionē primū uſurparint. Cum enim ex Irenæo habeamus non Valentinum ipſum, ſed quoſdam ex diſcipulis qui ab eo Valentiani dicebantur, huius moris auctores fuiſſe, credibile eſt hoc ipſis Irenæi temporibus fieri ab iis cœpiſſe. Itaque cum eo ipſo tempore id eſt circa ſecundi ſeculi finem jam olei in baptiſmo apud Chriſtianos uſum fuiſſe ex Tertulliano conſtet, quamque unctionem baptiſmi cærimoniam ipſe Hammondus fuiſſe fatetur; etiamſi illi quod cupit conceſſum fuerit, nimirum hos Valentinianos morem ex oleo ungendi à Catholicis accepiſſe; non ideo tamen ſequetur quod inde concludit.

f Tertull. contr. Valent. c. 4. p. 291. A.

cludit, Catholicos in baptiſmo præter oleum, opobalſamum quoque Cap. VII.
adhibuiſſe; quod ſi verum eſſet, aliqua profecto occurreret eius rei mentio vel apud Irenæum ipſum, vel apud Tertullianum, qui cæteras omnes baptiſmi cærimonias memorat, vel apud alios ſive huius ſive ſequentis id eſt tertii ſeculi ſcriptores. Atqui olei quidem Tertullianus & alii huius cenſus; balſami vero plane nulli meminerunt. Vnde multo credibilius eſt hæreticos Catholicorum oleo ſi hoc ab iis ſumpſerunt, opobalſamum de ſuo adjeciſſe; quo cærimonia eſſet magnificẽtior. Quæ cauſa & ipſos tandem ſequentium temporum Catholicos eo impuliſſe videtur, ut oleo à majoribus ſuis tradito balſamum admiſcerent. Denique quod caput eſt, ex his ita conſtitutis nihil tamen habet Hammondus quo unctionem illam colligat non unam fuiſſe apud Catholicos ex baptiſmi cærimoniis. Verius inde concludas ad baptiſmum pertinuiſſe. Hoc enim exſecrandum hæreticorum myſterium pro Catholicorum baptiſmo quandamque impiam ejus corruptelam fuiſſe, ex Irenæo manifeſtum eſt. Primo vetuſtiſſimus interpres ejus hunc capiti titulum præſcribit. *Quot modi apud eos ſunt regenerationis.* At *regeneratio* baptiſmus eſt; non eſt quod ſciam, ſeorſum ſumptum Confirmationis Sacramentum. Cum ergo illa, quæ hic ab Hammondo affertur, Valentinianorum cærimonia, unus ſit ex illis *regenerationis modis*; ſi valet ex ejus comparatione ductum ad Catholicos argumentum, efficiet, ut quæ apud Catholicos erat unctio, ea ad *regenerationem* pertinuerit, baptiſmique adeo, qui regenerationis verũ ac unicum Sacramentum eſt, pars rituſque fuerit; non autem alterius cujuſdam à baptiſmo *procul ſejuncti* Sacramenti ritus. Idem Irenæus ipſe ſignificat cum hoc iſtorum myſterium *redemptionis traditionem* vocat ἀπολυτρώσεως παράδοσιν, eandemque vocem poſtea non ſemel eodem ſenſu uſurpat. Nimirum hæretici *redemptionem* appellaſſe videntur, quæ Catholicis *regeneratio* uſitatius fere dicitur; quamquam neque à Catholicis *redemptionis* vocabulo in hoc argumento abhorreant ex illo Pauli ad Coloſſenſes, *In Filio habemus* Col. 1. 14.
redemptionem, per ſanguinem ejus remiſſionem peccatorum. Sed & Valentinianos viciſſim *regenerationis* quoque vocabulum in hoc interdum argumento uſurpaſſe inde colligo, quod eos ait Irenæus hoc myſterium ſuis neceſſarium eo eſſe dixiſſe, ut in eam virtutem, quæ ſupra omnia eſt, REGENERENTVR, ἵνα εἰς τὴν ὑπὲρ πάντα δύναμιν ὦσιν ἀναγεγεννημένοι. *Redemptionis* ergo traditio id eſt *remiſſionis peccatorum*, ſive *regenerationis* haud dubie baptiſmus eſt. Tum iſta apud Irenæum diſerta ſunt, *hanc* iſtorum hæreticorum *formam* ſive *ſpeciem* (*modum regenerationis* dixerat vetus interpres in capitis titulo) *à Satana ſuggeſtam eſſe ad baptiſmi noſtræ in Deum regenerationis abnegationem*, ὅτι εἰς ἐξάρνησιν τοῦ βαπτίσματος τῆς εἰς θεὸν ἀναγεννήσεως καὶ πάσης ὑποβέβληται τὸ εἶδος τοῦτο ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ. Ex his liquet diabolicam hanc Valentinianorum cærimoniam ſalutari Catholicorum baptiſmo reſpondiſſe ac è regione fuiſſe oppoſitam; adeoque apud nefarios illos prædones eo loco fuiſſe, quo erat apud noſtros baptiſmus.

Cap. VII. priſmus. Cætera omnia eodem collineant; maxime quod quidam eorum aqua ipſa in hoc myſterio ſuos tingebant, *eos ad aquam ducentes*; quod ipſum Iuſtinus de Catholicorum baptiſmo dicit. Cum ergo hi omnes ab Irenæo commemorati Valentinianorum ritus ad *redemptionis*; ut ipſi vocabant myſterium pertinuerint, μυρισμὸν quoque, id eſt ex oleo & opobalſamo unctionem eodem pertinuiſſe neceſſe eſt; adeoque ex ejus cum Catholicorum ſacris, quo Hammondus nititur, paralleliſmo, jam tum uſitatam apud Catholicos ex oleo unctionem ad regenerationis Sacramentum, id eſt baptiſmum, referendam eſſe, ejuſque appendicem atque auctarium fuiſſe; non quod Latini & cum iis Hammondus contendunt, proprium ſuique generis & ordinis à baptiſmo diverſum ritum. Ita hanc Hammondi ſententiam hæretici non modo nihil juvant, Sed etiam liquido pulſant atque labefactant. Neque hilum contrra valent minutæ ejus ad Irenæi locum obſervatiunculæ. Eſt inquit, *apud Valentinianos, ſicut baptiſmi, ita* & ἀπολυτρώσεως *mentio*. Eſt inquam; ſed ut rei quæ illis ritibus perficiebatur. Hanc enim quam dicunt, ἀπολύτρωσιν baptiſmo itidem ut cæteris ritibus, qui ab Irenæo deſcribuntur, haberi perficique volebant. Sed iis, inquit Hammondus, baptiſmus quidem *erat ad pœnitentiam*; ἀπολύτρωσις vero, *redemptio ad perfectionem*. Quis inquam, baptiſmus? Nimirum *baptiſmus* τοῦ φαινομένου Ἰησοῦ, *Ieſu apparentis*, qui ſcilicet in carne apud Iordanem apparuit, baptiſmus *qui à Ioanne ad pœnitentiam annuntiatus eſt*, τὸ ὑπὸ Ἰωάννου κατηγγελμένον εἰς μετάνοιαν βάπτισμα. Hoc ſcilicet baptiſmate negabant poſſe hominem perfici. Aliud vero eſſe baptiſma fatebātur, de quo Chriſtum dixiſſe volebant, *Baptiſmo alio habeo baptizari*; & *Poteſtis baptiſmo eo baptizari, quo baptizatus ſum?* Hic vero *baptiſmus* eſt, quem illi ἀπολυτρώσεως redemptionis nomine indigetabant, Priorem *Ieſu apparentis*, & Ioannis *ad pœnitentiam* fuiſſe; ἀπολύτρωσιν *redemptionem* ad perfectionē eſſe. Illum *animalem*, hunc *ſpiritualem* eſſe ſtatuebant. Illum vero à Ioanne annuntiatum & ab Ieſu apparente ſuſceptum baptiſmum hi Valentiniani, utpote ſuo judicio carnalem & animalem, plane penituſque reſpuebant, eamque fortaſſe, qui apud Catholicos ſolennis erat, ejuſmodi eſſe docebant. Illius vero loco alium quendam baptiſmum à Domino verbis nuper ex Evangelio deſcriptis ſignificatum ſcilicet, commendabant & miniſtrabant; ipſum illum quem *Redemptionis* nomine vulgo appellabant; cujus illa ipſa in aqua lotio, pars erat, quæ à nonnullis eorum in hoc ſuo myſterio uſurpabatur; idque nos diſertiſſime docet Irenæus. Præfatus enim hanc ex ipſorum dogmate, baptiſmi nomine à Chriſto ſignificatam & à Paulo ſæpe memoratam REDEMPTIONEM *ab ipſis varie differenterque tradi*, variaſque illas apud eos uſitatas tradendæ huius REDEMPTIONIS rationes ac formas recenſens, unam quorundam formam executus, ad alteram ſtatim ita tranſit; *Alii vero ad aquam ducunt* (initiandos ſcilicet ad redemptionem) atque inter baptizandum his verbis utuntur: *In nomen ignoti Patris univerſorum; in*

veritatem

Veritatem matrem omnium, in eum qui in Ieſum deſcendit, in unionem & REDEMPTIONEM & communionem virtutem, εἰς ὄνομα ἀγνώστου πατρὸς τῶν ὅλων, εἰς ἀλήθειαν μητέρα πάντων, εἰς τὸν κατελθόντα εἰς Ἰησοῦν, εἰς ἕνωσιν καὶ ΑΠΟΛΥΤΡΩΣΙΝ καὶ κοινωνίαν τῶν δυνάμεων. Et Irenæanæ narrationis ſeries, & iſta baptiſmi iſtius forma, & ipſum ἀπολυτρώσεως diſerte memoratum nomen, invicte demonſtrant hanc iſtos in aqua lotionem non pro pſychico, animali Ioannis & Ieſu apparentis baptiſmo habuiſſe, ſed ipſiſſimam illam Chriſti qui in Ieſum deſcendit, *REDEMPTIONEM* ab Ieſu conſequendæ perfectionis cauſſa allatam cenſuiſſe & ab aliis cenſeri voluiſſe. Ex quibus intelligere licet toto quod aiunt cœlo ab iſtorum mente aberraſſe amicum noſtrum, cum putavit iſtos Valentinianos, ſuum ipſorum, quem in iſto redemptionis myſterio factitabant, baptiſmum ad pœnitentiam tantum retuliſſe; & *redemptioni* ad quam aſpirabant, oppoſuiſſe. Imo hanc ſuam lotionem ad *redemptionem* ipſam ex eorum mente pertinuiſſe, & ejus myſterij quo ſe ad eum perduci delirabant, partem ritualem fuiſſe clarum eſt. Quem vero ad *pœnitentiam* datum eſſe dicebant *baptiſmum*, eo non ſuam aut ſuorum initiatorum, ſed Ioannis Præcurſoris tinctionem, intellexiſſe. Niſi ergo Catholicorum humiliorem & abiectiorem de ſuo baptiſmo fuiſſe ſententiam velimus, quam quæ Valentinianorum de ſua lotione fuit; neceſſario fatendum eſt eos baptiſmo ſuo illam quoque *perfectionem* adſcripſiſſe, quam iſti ſuæ redemptioni tribuebant; oleum adeo quo ſuos ungebant, & quo perfectionem illam contineri vult Hammondus, ad baptiſmum ſuum pertinere putaſſe.

Iam quod idem obſervat, poſt hæc apud illos Valentinianos initiatum reſpondiſſe, *Confirmatus & redemptus ſum* &c. & his dictis opobalſamo inunctum; difficile dictu eſt, quo id tendat. An quod iſte τετελεσμένος *initiatus* vel *perfectus* dicitur, eo ad eius initiationem ſive perfectionem nihil defuiſſe colligit? Colligat per me licet. Nihil enim ſi rem ipſam ſpectes, defuit; idque ipſe initiatus ſignificat dum clamat, ſe *confirmatum & redemptum eſſe. Redemptionis* enim nomine ſummam myſterij ſignificabant. Sed inde non ſequitur cum jam hoc ipſo momento habere rei ultimum, quod mox ſtatim accipit, ſymbolum; nimirum unctionem ex opobalſamo, *quod typum eſſe eius ſuavitatis ſive fragrantiæ dicebant, quæ ſit ſuper univerſa,* τὸ γὰρ μύρον τοῦτο τύπον τῆς ὑπὲρ τὰ ὅλα εὐωδίας εἶναι λέγουσι. Quomodo & in Catholicorum myſterio veteres putaſſe haud gravate concedam, qui baptizatus erat, cum reipſa initiatum fuiſſe, & quæ ad ſalutem ducunt habuiſſes, tametſi nondum oleo, quo illa perfectio ſignificabatur, perunctus eſſet. Neque enim ideo neceſse eſt aut Valentinianorum balſamum illius Redemptionis, quam jactabant, aut Catholicorum oleum, ejus baptiſmi quo ſuos initiabant, ritum aut cærimoniam non fuiſse. Eodem pertinent quæ ex Irenæo ſubjicit *x* Hammondus, de aliis quibuſdam Valentinianis, qui ſuos quidem initiandos ad aquam minime ducebant, neque adeo tingebant, quod ſu-

x Hamm. ubi ſupr. p. 129.

Cap. VII. perioris feciſſe diximus; *ſuper eorum tamen capita oleum & aquam unà permixta, cum profanis quibuſdam dictionibus mittebant, idque redemptionem eſſe volebant, eoſdem autem & opobalſamo ungebant.* Hic aqua & oleo aſperſos video, quod iſtos ex baptiſmo Chriſtianorum Tertullianei ſeculi mutuatos videri poſſe concedo; Eo meam ſententiam everti nego; Potius (ſi quid hæreticorum inſtituta valerent) firmari dicerem. Hi enim oleum ab aqua adeo non ſejungebant, ut utrumque in unum veluti corpus commiſcerent; quo liquido id quod dicimus, conſtituitur, unctionem ex oleo baptiſmalis ex aqua tinctionis adjunctum fuiſſe. Opobalſamum hæreticos de ſuo adjeciſſe non dubito, cujus ſcilicet nulla in noſtrorum ſacris toto ſecundo tertioque ſeculo mentio apud Eccleſiaſticos ſcriptores occurrit, neque ſi aliter eſſet, eo fieret, ut unctionem ex oleo à baptiſmi ſacro procul tunc ſejunctam fuiſſe credendum ſit. Hic enim Valentinianea ex balſamo unctio aquæ & olei aſperſionem ſtatim & ἀμέσως ſequitur: veluti ſint duæ ejuſdem Sacramenti partes. De Confirmationis poſtremo nomine, quod in his apud Irenæum legitur, fruſtra ſibi blanditur *y* amicus noſter. Fateor hoc eſſe Latinum ritus

y Ib.p.130. ipſius nomen: *Confirmatus ſum & redemptus ſum* Græcum verbum quo hic uſus eſt Irenæus, longè aliud: ἐστήριγμαι καὶ λελύτρωμαι. Græci *Confirmationis* unctionem σφραγίδα, σφραγισμὸν & aliis nominibus ſignificant; στηριγμὸν quod equidem meminerim, nunquam vocare ſolent. Et hic aliud quid à Confirmatione ſignificari patet. Qui hæc enim dicit initiatos, nondum opobalſamo illo confirmatorio unctus erat. Nam paulo poſtquam hæc recitavit Irenæus, addit; ἔπειτα μυρίζουσι τὸν τετελεσμένον &c. *Poſtea initiatum inungunt* &c. Ergo nihil cum illo στηριγμῷ, quem iſte ſe conſecutum dicit, commune habere potuit balſamum, quo nondum erat delibutus.

Quæ vir doctiſſ. de oleo aquæ immixto, quod iidem hæretici in mo-

z Id.c.6 ſect. 1 §.6.p.130. rituri hominis caput injiciebant, dicit, *z* ea ad præſentem quæſtionem non pertinent. Ait palam eſſe ritum è Iacobo petitum eſſe. Certè Iacobus de oleo loquitur, quo infirmum ungi præcipit à Preſbyteris, ut evadat & convaleſcat. De aqua oleo immiſcenda nihil dicit. Præterea non eſt certum viventis ne an mortui hominis caput Valentiniani ſuo illo oleo aſperſerint. Ambigue eſt Irenæi oratio; τινὲς δὲ αὐτῶν ἔλαιον ὕδατι μίξαντες ἐπιβάλλουσι τῇ κεφαλῇ τοῦ ἐξελθόντος. Scio Billium hoc ultimum verbum accepiſſe *de homine ex hac vita iam iamque exceſſuro.* Sed reclamat vetus interpres; *Alii ſunt* (inquit *qui mortuos redimunt ad finem defunctionis mittentes eorum capitibus oleum & aquam.* Et Theodoretus Aſcodrytos ſuis, ſed poſt mortem hanc quoque medicinam feciſſe auctor eſt. Certe aoriſtus ἐξελθὼν præteritum potius quam paulò poſt futurum ſignificare ſolet. Si hoc ſenſu acceperim, ego hæreticos ritum iſtum non à Iacobo, à quo res tota valde aliena eſt, ſed à Gentilibus potius ſumpſiſſe crediderim, quibus familiare fuiſſe ſuos mortuos lavare & ungere notum eſt.

Tarquinii

Tarquinii corpus bona femina lavit & unxit.

------corpuſque lavant frigentis & ungunt.

Iudæos mitto; apud quos mortuorum corpora lavare & accuratiſſime aromatis condire ſolenne fuit. Neque morem Chriſtianos ſpreviſſe ex Pſeud' Areopagita apparet, qui ea inter ſacra retulit, *& ſuper mortuo oleum à Pontifice fundi tradidit.* Sin de homine adhuc vivente ſed ſuprema agente Irenæum accipere placet, ne ſic quidem *palam eſſe* videtur hoc à Iacobo petiviſſe Valentinianos. Iacobus enim non moribundum, aut animam agentem, ſed *infirmum*, & morbo aliquo laborantem dicit; neque ungi eum præcipit ad præſidium contra obeunda mortuis pericula, ſed ad ſanitatem homini reſtituendam. Sed hæc quæ ſunt ab inſtituta diſputatione aliena, mittamus.

CAPUT VIII.

Solvitur Hammondi argumentum pro ſua opinione II. ex quodam Theodoti Valentiniani apud Clementem Alex. dicto.

ALium amicus noſter ex eadem Valentini ſchola teſtem ſuę chriſmationi edit, [a] Theodotum, cujus hęc ῥῆσις inter Clementis Alexandrini eclogas legitur; [b] Καὶ ὁ ἄρτος καὶ τὸ ἔλαιον ἁγιάζεται τῇ δυνάμει τοῦ ὀνόματος, ἃ (ſic enim legendũ, non οὐ quod vitioſum eſt, libens viro doctiſſ. aſſentior) τὰ αὐτὰ ὄντα κατὰ τὸ φαινόμενον οἷα εἰλήφθη, ἀλλὰ δυνάμει εἰς δύναμιν πνευματικὴν μεταβέβληται. *Panis & oleum, vi nominis ſanctificantur, quæ eadẽ quæ accepta erãt ſecundũ id quod apparet manẽtia, potẽtia tamen in ſpiritualẽ potentiã tranſmutantur.* Idemq; de aqua ſanctificata ſive ab baptiſmũ, ſive ad exorciſmum dicit. *Vides hic* (inquit Hammondus) *panem, oleum, aquam, totidem ſacrorum rituum elementa, nec magis cum pane oleum, quam cum oleo aquam baptiſmalem confundi.* Video, inquam; neque miror. Illud miror, qui vir doctus hinc ſe educturum ſperarit unctionem ex oleo ritum eſſe à baptiſmo alienum, & alterius ſeorſum à baptiſmo cenſus atque ordinis. Hic (inquit) oleum cum aqua baptiſmali non magis quam cum pane Euchariſtico *confunditur.* Certe; neque oleum credo, quiſquam quo tingendus inungitur, cum aqua baptiſmali confundi ab iis putat, qui illud oleum baptiſmi cærimoniam eſſe cenſent. Neque panem Euchariſticum cum poculo Dominico confundit, qui ea ejuſdem Sacramenti elementa eſſe docet. Theodotus hic iſta non confudit fateor: ſed neque ea diviſit, neque definivit an ſit eorum nexus inter ſeſe vel aliquis, vel nullus. Quare? Quia hæc à re quam agit, plane erant aliena. Id enim unum hic agit, quædam vi nominis Dominici, tota natura externa immutata, novam quandam ſpiritualem ac myſticam virtutem accipere. Exempla attulit à ritibus ſacris petita: quod ſatis fuit.

[a] Ibid. §. 8. 9.10. pag. 131.

[b] Clement. Alexand. in Eclog. Theodot.

Cap. IX. tis fuit. Qui qualeſque ritus fuerint, & qua inter ſe χέσει quove nexu eſſent, non dixit: quia nihil id ad eius inſtitutum pertinet. Itaque ex hoc loco de eorum elementorum cenſu atque ordine nihil in alterutram partem colligi poteſt. Tantum id legitime inde concluſeris, quo tempore iſte Theodotus vixit, jam in uſu apud Valētinianos fuiſſe in ſacris oleum. Quo autem tempore ſcriptor iſte vixerit, incertum eſt: imo ne hæc quidem ex eo Clementem excerpſiſſe, plane affirmare audet Sylburgius. Illud conſtat, quiſquis de cætero fuit, hæreticum fuiſſe: & quidem Valentinianum in plæriſque: adeoque Valentino juniorem, qui cum ſub Hadriano circa annum Dom. 138. eruperit, ſi non omnino certum, certe veriſimillimum eſt eum poſt illum Chriſti annum vixiſſe. Diu ne poſt, incertum. Si Clementem hæc excerpſiſſe, quod libri vulgati præferunt, verum eſt, probabile eſt eum ante ann. Dom. 194. vixiſſe, cujus meminit Clemens in Stromateon opere. Cum autem ex Tertulliano appareat, jam circa illa tempora oleum in baptiſmo apud Catholicos adhibitum fuiſſe, concedi poteſt oleum quoſdam illius ævi Valentinianos à Catholicis ſumpſiſſe, & in ſuæ ἀπολυτρώσεως ſacro uſurpaſſe. Id vero oleum apud ipſos Catholicos in baptiſmi ritibus fuiſſe ipſe Hammondus cenſet: ut mox audiemus. Ergo & apud Valentinianos (ſi tamen illi Catholicos in eo imitati ſunt) ἀπολυτρώσεως ritus in eodem cenſu fuit: & revera fuiſſe, ex Irenæo nuper liquido demonſtravimus.

CAPUT IX.

Refellitur Argumentum III. pro unctionis à baptiſmi ritibus diverſitate ex Theophilo Antioch. ductum. Unctio Tertullianea ipſo fatente Hammondo, baptiſmalis ritus eſt. Solvitur Argumentum IV. Hammondi ex quodam Cornelij Epiſcopi Romani apud Euſebium loco; ad quem ſolennis quidam Hammondi dolus detegitur, mihi partes argumentantis, ubi reſpondeo, tribuentis; & noſtra ſolutio ab adverſarij inſtantiis vindicatur; oſtenditurque eo loco noſtram ſententiam confirmari potius, quam ſubverti.

SEd ex iſtis perditiſſimoruum hæreticorum luſtris, obſcuris & tenebroſis, in apertam orthodoxorum ſcriptorum lucem veniamus. Primum ex hoc ordine vir doctiſſimus teſtem citat Theophilum Antiochenum; cujus nos verba ſupra attulimus & ſolvimus. Eadem etiam in opere de Confirmatione noſtro *d* expenderamus, ac myſtice de Spiritu Sancto, vera fidelium unctione, à qua nobis Chriſtianiſmi & res & nomen, interpretati eramus. Id amicus noſter vel refellere debuit, vel cur faſtidiret, edere. Cum non fecerit, nos pace eius ab interpretatione Theophili noſtra non diſcedemus. Quod enim annotat duplicem inter homines unctionis eſſe uſum: unam recens natis, alteram athletis adhibitam,

c Hamm. ca. 6. ſect 1. §. 12. pag. 152.
d Dall. de Confirmat. Lib 2 cap 2. pag. 116.

CAP. IX.

bitam, fateor iſtas unctiones memoraſſe Theophilum: *e* Sed & alias æque memoravit: quas vir doctus diſſimulare non debuit, ut *naves ungi, ungi turres & domos, nullum denique opus elegans & ornatum eſſe, niſi perungatur*; adhæc hunc ipſum *aërem* hanc *terram*, qua ſub cœlo patet *lumine & Spiritu quodammodo inungi*; quo loco Paganum objurgans, Chriſtianorum nomen ridentem; *Tu vero*, inquit, *recuſas ungi oleo Dei*? *Oleo Dei* dicit, gratiæ ſcilicet, non naturæ; eadem metaphora qua aërem & terram *lumine & ſpiritu* inungi dixit. Dei enim ſpiritum, eundem & noſtrum eſſe lumen, & noſtram auram, quæ nos perflat, ſpirans ubi vult, omnes ſciunt. Ex quibus liquet argutari virum doctum, qui ex duabus illis, quas callide ſolas memorat, naſcentium & certantium unctionibus colligit duplex oleum τῶν βαπτιζομένων καὶ τῶν σφραγιζομένων hic à Theophilo intelligi. Ille vero multo plures unctiones, non tantum proprie, ſed etiam metaphorice dictas edit; ex quibus in genere vindicat Chriſtiani vocabuli honorem; & quale ſit quamque nobile ac glorioſum illud quo ungimur & unde nomen ſortimur, oleum, breviter ſed ſignanter oſtendit, dum id vocat ἔλαιον θεοῦ *oleum Dei*: id eſt illud, quod non naturæ, ſed unius Dei munus eſt, quod omnibus naturæ oleis longe præſtantius atque excellentius, denique plane divinum eſt. Quamquam ſi vel de oleo viſibili & Eccleſiaſtico loquutum velimus Theophilum (quod ego tamen parum conſentaneum arbitror, nil cogit duplex illud oleum ei in animo fuiſſe, quod hinc vir doctus ſane argute & ingenioſe extudit. Satis fuerit de oleo illo accipere, quod apud Tertullianum, ſcriptorem ſupparem, in baptiſmo invenimus, de quo ſane uno Theophili locum à Vicecomite intelligi ſupra *f* diximus: Nihil opus eſt alterum illud extra baptiſmum oleum pro libitu ex ſolo ingenio gratis huc inducere: quod neque apud Tertullianum, neque apud ullum verum certumque ſecundi tertiive ſeculi ſcriptorem reperire eſt.

g Hic à Theophilo digreſſis Tertullianus in proximo occurrit: ex quo vir doctus nihil pro ſua ut ſic dicã, *extra-baptiſmali* unctione objicit. Nobilem enim illum eius de unctione locũ, quem & in libro de Cõfirmatione ſecundo, *h* & in ſuperiori de baptiſmi cærimoniis tractatu ad baptiſmum pertinere certis clariſque argumentis vicimus, *i* amicus noſter concedit *k* *de unctione* (ut loquitur) *presbyterorum in baptiſmo* accipiendum, ut & illum alterum ejuſdem ſcriptoris ex alio opere locum, *l* *Caro ungitur, ut anima conſecretur*: verecundius atque honeſtius quam Latini, qui vel utrumque vel certe priorem præter manifeſtam rerum lucem ad ſuæ Confirmationis extra baptiſma Sacramentum trahunt.

Poſt Tertullianum, audiendus eſt Cornelius, cuius inſignem locum Latinis pro ſuæ Confirmationis Sacramento objicientibus in mea diſputatione reſpondens demonſtrare conatus ſum nihil eo Latinorum cauſſam juvari: ut patet ex iis quæ ibi ſcripſi, *m* *Id Cornelii teſtimonium & Bellarminus & Aurelius & alii omnes adverſarii ad ſua Confirmationis Sacramentum trahunt. Ego vero* &c. Ex quibus patet doctiſſimum

e Theophil. Lib. 1. ad Autolyſ.

f Supr. L. 1. c.

g Tertullian. de Bapt. c. 7.

h Libr. 2. de Confirmat. cap. 4.

i Supr. L. 1. c.

k Hamm. c. 2. ſect. 2. §. 12. pag. 19.

l Tertull. de Reſurr. carnis cap. 8. pag. 384.

m Dall. de Confirmat. Lib. 2. cap. 7. pag. 139.

Cap. IX. Hammondum mihi perperam non reſpondentis, quas revera ago, ſed probantis ſive demonſtrantis partes hic & alibi fere in tota diſputatione tribuere: mecumque ipſam pæne perpetuo ſic agere: quaſi ipſi hoc tantũ n in hac diſputatione incumbat, ut me argumentis κατασκευαστικοῖς ea quæ ſequor conſtituentem audiat, & argumenta à me allata ſolvat; ipſum interim feriari neque de ſuis firmandis & ſtabiliendis, ac ut ſic dicam fundandis hilum laborare neceſſe ſit. Atqui plane aliter res habet. Cum enim eam, quam extra baptiſmum locat, chriſmationem neque iure divino neque uſu Apoſtolico conſtitutam eſſe fateatur; eamque ex oleo unctionem quæ apud Tertullianum centum poſt Apoſtolorum mortem annis diſerte memorata reperitur, ultro agnoſcat ad baptiſmum pertinuiſſe eiuſque ritum fuiſſe, profecto ſi mihi, quod cupit, perſuadere vult, fuiſſe ſcilicet iam tum apud Chriſtianos non quidem ab Apoſtolis, ſed tamen ab Eccleſiæ præpoſitis inductam unctionem aliquam præter eam, quam in baptiſmo tum adhiberi cœptam, fateor; neceſſe eſt ut ex Patrum, qui illis temporibus vixerunt libris teſtimonia mihi afferat, quæ clare alteram illam unctionem extra baptiſmum, omneſque baptiſmi cærimonias, ſuo ſeorſum ordine fidelibus iam plene initiatis adminiſtratam illo ſeculo fuiſſe. Mihi audiendi ſunt teſtes quos adducit; eorum voces expendendæ, quæ ſi ad unctionem illam Tertullianeam baptiſmalem, de qua inter nos conſentimus, referri poſſint, neque ulla ratio afferatur, cur de ea non poſſint intelligi: apparet virum doctum nihil cauſæ habiturum, cur me reprehendat, quod nondum credam ſuam illam extra baptiſmalem unctionem iam tum extitiſſe apud Chriſtianos. Neque enim æquum eſt te à quoquam poſtulare, ut iis aſſentiatur, quorum tu veritatem nullus ei demonſtras. Itaque pro iis, quæ adverſus me ita dicit Vir doctiſſimus, *Duo adhuc palmaria ſunt, quibus præcipue hypotheſin ſuam contra omnem iſtum ſtabiliri putat Dallæus*; dicere potius debuerat, *Noſtra adhuc ſuperſunt ex Cornelio, & aliis palmaria argumenta, quæ Dallæus fruſtra diluere conatur*. Hæc vera eſt meæ cum doctiſſimo Hammondo cauſſę conſtitutio Quid ergo pro ſua extra-baptiſmali chriſmatione affert ex Cornelio Romano Epiſcopo? Is nimirum in Epiſtola ad Fabium Antiochenum ſua, Novatianum exagitans, ita de eo ſcribit; o *In morbum* (inquit) *graviſſimum collapſus, cumiam iamque moriturus creditur, in ipſo, in quo iacebat lectulo perfuſus baptiſmum ſuſcepit; ſi tamen huiuſcemodi baptiſmum ſuſcepiſſe dicendus eſt. Sed neque poſtquam liberatus eſt morbo, reliqua percepit, quæ iuxta Eccleſiaſticam regulam percipi debent, neque ab Epiſcopo conſignatus eſt. Hoc autem ſigmaculo minime percepto, quo tandẽ modo Spiritum Sanctũ potuit accipere?* Νόσῳ περιπεσὼν χαλεπῇ, καὶ ἀποθανεῖσθαι ὅσον οὐδέπω νομιζόμενος, ἐν αὐτῇ τῇ κλίνῃ ᾗ ἔκειτο, περιχυθεὶς ἔλαβεν· εἴγε χρὴ λέγειν τὸν τοιοῦτον εἰληφέναι. οὐ μὴν οὐδὲ τῶν λοιπῶν ἔτυχε διαφυγὼν τὴν νόσον, ὧν χρὴ μεταλαμβάνειν κατὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας κανόνα. τοῦ τε σφραγισθῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου. τούτου δὲ μὴ τυχών, πῶς ἂν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔτυχε; Græca repræſentamus ex caſtigatiſſima

n Hamm c. 4. ſect. 1. §. 1.

o Cornel. apud Euſeb. Hiſt. L. 6. c. 43. p. 244. C.

caſtigatiſſima clariſſimi viri Henrici Valeſii editione, Latina ex eiuſdem interpretatione. In Græcis illud ipſum τοῦτο σφραγισθῆναι, pro οὐδὲ quod antehac in vulgatis legebatur, repoſitum eſt, quod cupiebat Hammondus. Ille vero hoc teſtimonium *illuſtre* vocat: p *in eo omnia eſſe luce ipſa clariora.* Aliud enim eſſe τὸ σφραγισθῆναι, *conſignationem: aliud* τὰ λοιπά, *reliqua.* Vult nimirum illa reliqua, quæ Novationi tinctioni ſive baptiſmo deerant, ritus baptiſmi perfectivos: ut mellis forte & lactis prægustationem, & ſi quæ aliæ tum erant Romę ſolennes baptiſmi cærimoniæ. Conſignationem ritum eſſe ab his diviſum. diverſi adeo à baptiſmo cenſus atque ordinis: quia extra illa reliqua ponitur: *reliqua* (inquit Cornelius) non perceperat Novatianus, nec conſignationem Epiſcopalem. Ego vero reſpondeo *conſignationem* ritum eſſe revera alium ab iis, quæ tametſi non nominata intelligit Cornelius: idque ex eius verbis probe concludi: Conſignationem alterius eſſe, quam iſta alia generis atque ordinis, hoc eſt ritum non baptiſmalem, quales illæ aliæ ſunt non nominatæ cærimoniæ, id vero nego: nego ex Cornelii verbis haberi. Λοιπὰ reliqua illa, quæ dicit, ea ſunt, ut ipſe definit, quæ *iuxta Eccleſiaſticam regulam* percipi debent ab eo qui baptizatus eſt, ad hoc ne eius initiatio mutila, & imperfecta ſit, qualis reputabatur, illa Clinicorum lotio, qua perfuſus erat Novatianus. Atqui *conſignari ab Epiſcopo*, unum eſt & quidem præcipuum, ex his quæ ad hoc requiruntur. Ergo conſignari eſt unum ex illis reliquis, quæ Novatiano defuiſſe obiicit Cornelius. At ſi in illorum reliquorum cenſu conſignatio eſt: quid (inquies) neceſſe fuit eam proprie nominari? Nominari eam fateor non fuit neceſſe: ſed neque nefas fuit. Ad perſpicuitatem aliquid ex iis dici utile fuit: ad exaggerationem Novatianeæ labis, & quidem id quod in eo ordine excellentiſſimum fuit, nominari operæ pretium fuit. Qualis eſt haud dubie conſignatio, totius initiationis finis ac corona. Talium exemplorum plenus eſt hominum ſermo. *Hi omnes erant perſeverantes unanimiter in oratione* (inquit Lucas) q *cum mulieribus & Maria matre Ieſu. Dicite* (inquit Marcus) r *diſcipulis eius, & Petro.* Nemo ex his collegerit vel Mariam non fuiſſe mulierem, & quidem earum unam, quas Evangeliſta ſignificat; vel Petrum non fuiſſe unum ex illis Domini diſcipulis, de quibus Marcus loquitur. Non eſt felicior amici noſtri ratiocinatio conſignationem unum ex *iſtis reliquis*, quæ Cornelius intelligit fuiſſe ideo negantis, quod Cornelius dicat Novatianum neque *illa reliqua*, neque τὸ *conſignari ab Epiſcopo*, percepiſſe, vel conſecutum eſſe. Vt ex duobus primis hoc tantum recte concluſeris & Mariam præ iſtis mulieribus communi tantum nomine cenſitis, & Petrum præ illis quibus conjungitur Ieſu diſcipulis aliquid eximii & præcellentis habuiſſe, ita & ex tertio, τὸ *conſignari* inter reliquas baptiſmi cærimonias excelluiſſe non male ut opinor, concluſeris; non fuiſſe ipſum conſignari, unam ex iſtis cærimoniis inde concludenti, non equidem auſculto. Aliis argumentis opus erat, ſi me volebat Hammondus

CAP. IX.

p Hamm. c. 4 ſect. 1 §. 8. & §. 6. 7 pag. 109. 110.

q Act. 1. 14.

r Marc. 16. 7.

Cap. IX. mondus in ſuam ſententiam tahere. Mitto, quod de chriſmate, etſi nulla ejus eſſet præ cæteris ritibus ὑπεροχὴ, potuit tamen Cornelius nulla meæ ſententiæ fraude ſic loqui, ut diceret Novatianum non percepiſſe cliqua *quæ ex canone Eccleſiaſtico percipi debent*, *neque conſignationem*. Nimirum in his dicendi formis ellipſi in omni ſermone familiariſſima ſupprimitur nomen *alia*; τὰ λοιπὰ *reliqua*, pro *reliqua alia*. Itaque hæc Cornelij ſignificant Novatiano defuiſſe *reliqua* alia, *& conſignationem*; id eſt non modo cætera alia, quæ canon Eccleſiaſticus adhiberi vult, ſed etiam conſignationem; quo conſignatio adeo ex baptiſmalium rituum cenſu non excluditur, ſed eo apertiſſime includitur. Quod vero τούτου δὲ μὴ τυχὼν, *neque id adeptus ut chriſmaretur* ſcilicet, in unius numero dictum vexat, [s] negans hoc ad τὰ λοιπὰ, quod eſt in numero plurium ſine fœdo ſolœciſmo referri poſſe, id inquam, perleve eſt. Nam ſi hoc ad τὰ λοιπὰ referre placet, commodùm ecce adſunt, ut aures Grãmaticas placemus, manuſcripti libri tres, Mazarinæus, Medicæus, & Fukeranus, in quibus vir optimæ fidei H. Valeſius ὁ πάνυ teſtatur conſtanter legi in numero plurium, τούτων δὲ μὴ τυχὼν, non in ſingulari, τούτου δὲ μὴ τυχών. *Hæc vero* (non *hoc vero*) non adeptus, Sed eſto, nihil mutemus; & hoc quod dicit Cornelius, non ad reliquos ſolennis baptiſmi omiſſos in clinicis ritus, ſed ad unam conſignationem referamus; id factum ideo dicam, non quod ea ſit extra baptiſmi ritus, ſed quod inter omnes baptiſmi cærimonias hæc maxima Spiritus dona & ſuo oleo repræſentat & ſua benedictione aduocat. Nihil ergo eſt in hoc *tam illuſtri* Cornelij teſtimonio, quod conſignationem à baptiſmo divellere nos cogat. Itaque cum eam Tertullianus in baptiſmi cærimoniis, etiam fatente Hammondo collocet, neque quicquam in ea apud Chriſtianos à Tertulliani ævo ad Cornelium mutatum fuiſſe appareat; cum bona Hammondinæ ſententiæ venia, nos eam, quam Cornelius memorat *conſignationem* eodem in loco manere patiemur, neque de illa, quam Cornelij poſteri excogitarunt, ſancti Epiſcopi verba capiemus. Cætera quæ à me ad Cornelij locum dicta erant, cum ex propriis Latinorum hypotheſibus procedere Hammondus probe intellexerit, ea contra Latinos ſolos allata eſſe, non autem contra Anglos, qui illas hypotheſes repudiant, ſatis inde p r ſe videbat. Sed eum tanta libido mei reprehendendi inceſſebat, ut hæc, quæ ipſe nihil ad ſe pertinere confitetur, vellicare tamen ac perſtringere voluerit. Quod ergo ait à Clero & populo Romano intercedente, quominus Novatianus in clerum à Fabiano allegeretur, unum hoc objectum eſſe, quod in lecto baptizatus eſſet; id ego nuſquam negavi; & tamen ita mecum agit amiciſſimus ille meus Cenſor, quaſi id negaverim; eoque ni fallor, verborum meorum ex quibus hanc mei criminandi occaſionem arripuit, partem tantum deſcripſit; cætera ex quibus mens mea perſpici poterat, omiſit. In his enim non dixi, Fabianum, ſi Novatianum (quod in ejus baptiſmo factum non erat) chriſmaſſet, ita erepturum Clero & plebi omnem querendi cauſam, vel hominem in clerum

[s] Hamm. c. 4. ſect. 1. §. 17. p. 110.

[t] H. Valeſ. ad loc. Euſeb.

clerum canonice allecturum fuiſſe. Dixi tantum, Fabianum ea ratione *videri invidiam illam mitigaturum fuiſſe, qua apud Clerum & plebis magnam partem flagrare intelligebat ſuum illud conſilium de homine Clinico in Clerum provehendo.* Mitigare enim invidiam eſt eam *minuere*, non eſt plane penituſque tollere. Nam aliquid hinc in Novatiani ordinationem *invidiæ* eo acceſſiſſe, quod in lecto lotus cætera minime percepiſſet, quę Eccleſiaſtici uſus erat poſtea à Clericis ſi conualeſcerent percipi; inde colligi poteſt, quod Cornelius ad hanc ejus in presbyterum promotionem exagitandam, id ipſum exprobravit, *ἐν αὐτῇ τῇ κλίνῃ ᾗ ἔκειτο περιχυθεὶς, οὐδὲ τῶν λοιπῶν ἔτυχε, διαφυγὼν τὴν νόσον, ὧν χρὴ μεταλαμβάνειν κατὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας κανόνα, τοῦ τε σφραγισθῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου.* Imo hoc Novatiano maxime vel objectum eſſe vel objici potuiſſe ne in clerum allegeretur, oſtendunt illa Cornelii quæ deinceps ſequuntur verba; *τούτου δὲ μὴ τυχὼν, πῶς ἂν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔτυχε;* Quid enim indignius eſt, quam hominem Spiritus Sancti exſortem in Clerum allegi? vel certe aliqua ſaltem ejus donorum parte ſua culpa fraudatum, quibus eum quàm copioſiſſime fieri poteſt, locupletatum eſſe decebat? Si ergo conſignatio aliud à baptiſmo ſacramentum apud Chriſtianos illius ævi habita eſſet; omnino quod poſui, probabile videtur, Fabianum ut huic potentiſſimæ objectioni occurreret, hominem ante conſignaturum fuiſſe, quam vel de eo in preſbyterum allegendo cogitaret, idque apud Clerum & plebem excuſaturum fuiſſe. Neque hodie credo apud Latinos hominem, qui non eſt Confirmatus, facile in Clerum à prudentibus Epiſcopis allegi. Atqui nihil huiuſmodi vel feciſſe vel dixiſſe Fabianum legimus, ſed poſtulaſſe tantum ab Eccleſia ſua, *ut hunc ſolum ordinari à ſe paterentur.* Vnde patet nos merito ex his eſſe argumentatos conſignationem tum noſtris non proprium per ſe ſeorſum ſacramentum fuiſſe, ſed ſacramenti duntaxat (ſcilicet baptiſmi) cærimonialem ritum. Fruſtra ergo concludit amicus noſter *omnia hic eſſe dilucida.* Quis negat? Quæritur, an hic illa luceat extra baptiſmalis Hammondi conſignatio. Atqui ne eam quidem ille in totis ſuis undecim commatis apud Cornelium nobis monſtrare potuit. Fruſtra ſibi plaudens negat *y in hoc celebri facto quicquam reſtare, quod hic conſignationem Epiſcopalem cum baptiſmo confundat, aut hypotheſi Dalleanæ faviſſe videatur.* Quaſi vero qui conſignationem baptiſmi cærimoniam facit, eam cum baptiſmo confundat; quod toties dici à viro acuto miror. Si hanc *hypotheſin Dalleanam* fuiſſe putavit, certum eſt ei non modo Cornelium, aut cæteros illorum & ſequentium temporum ſcriptores, ſed ne ipſum quidem Dallæum unquam faviſſe; cujus ego cogitationes, ſtudia, opiniones multo melius ac certius perſpexiſſe me quam Hammondum, ne ipſe quidem credo, ſi viveret, Hammondus negaturus eſſet. Illud mihi ſatis eſt, quod hanc memoratam à Cornelio conſignationem, nihil in tota ejus epiſtola extare docuimus ac defendimus, quod eam ex baptiſmi ritibus ejicere nos cogat; nihil adeo eſſe, quod aliam eſſe putemus ab ea, quam Tertullianus.

CAP. IX.

u Dall. de Confirm. l. 2. c. 6 p. 113.

x Cornel. apud Euſeb. ubi ſupr. p. 245. A.

y Hamm. c. 4 ſect. 2. §. 18 p. 113.

Cap. X. nus, fatente ipſo Hammondo, in baptiſmi cærimoniis locavit, cujuſque una cum baptiſmo adminiſtrandæ jus Epiſcopo primum deinde & presbytero tribuit, neque uſpiam vel minimo verbo ſignificavit epiſcopalem à presbyterali ſpecie differre; quæ ſequentium ſeculorum commenta fuerunt, Cornelianis temporibus apud Chriſtianos ignota.

CAPUT X.

Argumentum Hammondi V. ex aliquot Cypriani locis ductum, quæ ſigillatim explicantur. Prior diſputationis pars, quæ eſt de unctione apud Chriſtianos ante an. D. 300. uſitata concluditur.

z Hamm. ib. c. 6. Sect. 2. §. 1. p. 136.

a Cypr. ep. 1. quæ eſt ad Donat.

Cornelij Romani σύγχρονος ſequitur Cyprianus Carthaginenſis Epiſcopus & Martyr, ex quo amicus noſter primo quædam deſcribit z ex epiſtola ad Donatum; *Quantus hic*, inquit, *animi potentatus, quanta vis eſt? non tantum ipſum eſſe ſubſtractum pernicioſis contractibus mundi, ut quis expiatus & purus* (clare hæc inquit amicus noſter, *ad baptiſmum reſpiciunt*) *nulla incurſantis animi labe capiatur, ſed & adhuc majorem & fortiorem viribus fieri* (in Confirmatione ſcilicet inquit idem amicus) *ut in omnem adverſarij graſſantem exercitum imperioſo iure dominetur*? Bene eſt, quod amicus monuit, hæc ultima *de Confirmatione* eſſe accipienda. Aliter illa crederem ad eam vim, quam qui apud Chriſtianos erant eo dono præditi in dæmones exercebant, quos cogebant de humanis corporibus recedere. Cum enim Cyprianus in proxime præcedentibus dæmones ab his recedere, minis increpantibus cæſiſque & ſurdis inflictis verberibus coactos magnifice deſcribat; quis non putet eum nunc eodem reſpicere, cum ſtatim ſubjicit, *Quantus hic animi potentatus, &c. ut in omnem adverſarij graſſantem exercitum imperioſo iure dominetur*? Sed nolo cum amico ſummo jure agere. Quando ita jubent ejus gloſſæ, illa Cyprianus de *baptiſmo*, hæc de *Confirmatione* dixerit. Quid tum? Certe nihil aliud inde colligere licebit, niſi illam ſacramenti initiatorij *aquam*, & illud *oleum*, iſta quæ dicit auctor ſignificare, & ſuo quodam modo præſtare; Aquam & oleum diverſi generis, procul inter ſeſe diſſitos ritus eſſe (quod vult amicus) ex illis Cypriani verbis nondum intelligo. *Sed ad hunc* (inquit) *Confirmationis ritum, ut à baptiſmo diviſum reſpexiſſe videtur.* Ad utrumq; ritum reſpexiſſe, quando ita vis, dabo; ad *alterum* reſpexiſſe, ut *ab altero diviſum*, ſi de genere ritus intelligis, concedere nō poſſum. Illud quidē, quod jam dixi, confiteor aliud eſſe oleum, quam aquā; aliud lotionē, aliud unctionē; Non poſſe duo elemēta, duoſve actus in unum ſacramentum ſociari & coire, demonſtrandum erat, non poſtulandum. Sed ipſe iſta ſe *in præcurſum poſuiſſe*, id eſt ni fallor iſtis præluſiſſe nos monet. Nos vero amici amoto ludo, ſeria videamus. Sed profecto præcurſu non eſt felicior ejus curſus. Hæc enim deinceps ex eodem,

ex eodem Martyre recitat; *Vngi quoq; neceſſe eſt eum, qui baptizatus ſit, ut accepto chriſmate, id eſt unctione, eſſe unctus Dei, & habere inſe gratiam* b *Chriſti poſſit. Porro autem Euchariſtia, & unde baptizati unguntur, oleum in altari ſanctificatur. Sanctificare autem non potuit olei creaturam, qui nec altare habuit, nec Eccleſiam. Vnde nec unctio ſpiritalis apud hæreticos poteſt eſſe, quando conſtet oleum ſanctificari, & Euchariſtiam fieri apud illos omnino non poſſe.* Quibus deſcriptis, *Vides* (inquit Hammondus) *chriſmationem à baptiſmo, ut Euchariſtiam ab utroque ſeiungi.* Sejungi hæc alterum ab altero fateor. Neque enim baptiſmus unctio eſt, aut Euchariſtia, neque Euchariſtia, unctio aut baptiſmus. Vnctionem à baptiſmo æque diſtare ac ab Euchariſtia, nego. Neque contra quicquam dicit Cyprianus. Ex his tribus ſigillatim argumentatur. Non ideo fit, ut unctionem non putarit baptiſmo propiorem quam Euchariſtiam. Quid? ſi iſta unctio illa ipſa ſit, quam Tertullianus ejus magiſter, non uno loco dicit, quamque amicus noſter baptiſmi cærimoniam fuiſſe concedit? Ex ea certe tam licuit Cypriano argumentari, quam ex hac quæ amico noſtro alterius fuiſſe generis videtur. Si feciſſet, baptiſmi, ni fallor, olei, & Euchariſtiæ vocabula ſeorſum ſingula æque ac nunc alia ab aliis ſejunxiſſet. Inde tamen ne amicus quidem noſter concluderet unctionem ritum eſſe diverſi à baptiſmo generis, & procul ab eo ſejunctum. Sed & aliud eſt quod totam noſtri machinam ſubvertit ac diſjicit. Rigaltius hunc de Euchariſtia locum in mendo cubare putat; c eumque pro eo qui vulgo legitur, ita ex Manutiana editione, duobuſque inſuper mſſ. codicibus Veronenſi & Thuanæo conſtituendum docet, *Porro autem euchariſtia eſt, unde baptizati unguntur oleum, in altari ſanctificatum*, & ſic emendatum interpretatur, ut *euchariſtia* hic ſit non Dominicæ cænæ ſacramentū (cujus ſane mentio nihil ad loci argumentum facit) *ſed benedictio*; quo ſenſu euchariſtia in libris ſacris pro εὐλογία & εὐλογεῖν pro εὐχαριστεῖν ſumitur; & viciſſim quæ cæteris vulgo Euchariſtia eſt, ea Cyrillo Alexandrino pæne ſemper Eulogia eſt. Sic accepto Euchariſtiæ nomine pro eulogia ſive benedictione, & hic & paulo poſt ubi dicit euchariſtiam id eſt benedictionem, apud hæreticos fieri non poſſe, Cyprianum his verbis ſignificare *oleum per* ἔντευξιν *hoc eſt interpellationem ſive invocationem divini nominis per laudes Deo fuſas & nuncupatas benedictum.* Hæc Rigaltius; Quæ ſi ex veterum librorum auctoritate, ut decet, admittantur, nihil iſtic ſupererit, quod Hammondi Dialectica ex ſacramenti Euchariſtici & olei ad aquam baptiſmalem ratione arguetur.

CAP. X.

b Cypr. ep. 70. p. 138.

c Rigalt. Not. ad Cypr. ep. 70. p. 110. extr.

Hæc ille ex Chriſtianiſmi antiquiſſimi ſupra quartum ſeculum ſcriptoribus pro ſua illa Confirmativa chriſmatione attulit; ex quibus illa, de quibus in alio opere fuſius diſſeruimus, clariſſime certiſſiméque intelliguntur; Primo nullam totis illis tribus primis Eccleſiæ Chriſtianæ ſeculis chriſmationem eo quo hodie loquuntur ſenſu, apud noſtros extitiſſe, id eſt vnguentum ex oleo & opobalſamo permixtis confectum; aliquid ſimile ſecundo ex eunte ſeculo memorari, ſed apud vnam

tantum

Cap. XI. tantum ex Valentinianorum perditiſſimorum hæreticorum ſectis. Secundò, ne ſimplicem quidem ex mero oleo vnctionem cerni apud Catholicos in priori ac majori huius temporis parte, primum enim eam occurrere apud Tertullianum circa ſecundi ſeculi extrema, tertij vero initia. Tertio denique novitiam illam, ac poſt duo pæne integra Chriſtianiſmi ſecula inventam vnctionem, quo primum loco reperitur, id eſt apud Tertullianum, in media baptiſmi adminiſtratione deprehendi, non ut aliquem ſui ſeorſum generis, nullo cum baptiſmo nexu conjunctum ritum, ſed plane ut meram veramque baptiſmi cærimoniam, etiam ipſo confitente Hammondo. Neque vllum ex ſequentibus ad a. D. 300. temporibus vel ab ipſo, vel etiam à Latinis aut Græcis afferri perſpicuum, liquidumque teſtimonium, quo ingenium mutaſſe & ex baptiſmali effectam eſſe ſingularem, ac ut ſic dicam αὐτοκέφαλον, ſuique ſeorſum ordinis ritum, vel certe ad eam alia aliqua huius naturæ acceſſiſſe. Quod niſi factum eſſe idoneis ſcriptorum illius temporis teſtimoniis probatum dederint Hammondinarum partium eruditi; fruſtra mihi quidem videntur loca quæ in iſto temporum tractu de vnctione occurrunt de ſua illa extra-baptiſmali vnctione intelligere, cuius nos in totis iſtis ſeculis nullum hactenus veſtigium animadvertere potuimus; cum promptum ſit & obvium, ea de baptiſmali vnctione accipere, cui Tertullianus tam diſertum tamque illuſtre teſtimonium perhibuit. Quæſo enim nonne facilitati ac credulitati noſtræ magni viri apertiſſime illudunt, qui omnibus modis extorquere à nobis conantur, vt veterum illorum de vnctione dicta ad neſcio quam aliam vnctionem referamus, quæ nullis eorum tempore Chriſtianis audita vel vſitata fuiſſe cognoſcitur; de ea vero accipienda negemus, quæ apud eos Tertulliani ævo apparet, atque in vſu fuiſſe cernitur inter meras baptiſmi cærimonias? Sed hæc de vnctione cauſa & ſupra *d* obiter, & conſulto in opere de Confirmatione noſtro ita acta eſt, vt nihil neceſſe ſit plura de ea dicere.

d Supr. l. 1.

CAPVT XI.

Altera pars diſputationis, quæ eſt de manus-impoſitione apud Chriſtianos ante a. D. 300. vſitata. Detegitur & arguitur Hammondi dolus, ſe ſimulantis, quo fortius diſputare videatur, ex Scripturis ipſis ea argumenta ducere, quæ revera ex Patribus ducit. Expenduntur quæ ille I. ex Tertulliano de manus impoſitione neophytorum attulit, & ex illis ipſis oſtenditur eam fuiſſe unam de baptiſmi cærimoniis. Expenduntur & refelluntur quæcumque ex hoc ſcriptore Hammondus vel pro ſe adduxit, vel contra nos excepit.

VEnio ergo ad alterum Confirmationis ritum, nempe manus impoſitionem; quam Hammondus, æque ac chriſmationem vult fuiſſe

fuiſſe ritus illius Confirmativi partem, eamque vt videtur præcipuam. CAP. XI.
Me vero, haud ſegnius quidem quam ſupra refutat ac refellit, qui eam in baptiſmalium cærimoniarum numero, & quidem vltimo poſt chriſmationem loco, tanquam ſummam totius operis coronidem collocaveram. Ac primo quidem ille quæſtionis ſtatum ſic proponit, ut inter ea de quibus me *gnaviter* contendere affirmat, duo quædam mihi plane à mea mente aliena tribuat; prius quidem, *e Illam manuum impoſitionem, qua neophyti benedicebantur, ab initiationis lavacro, nullatenus fuiſſe diſtinctam.* Ego-ne vero hoc vnquam prodigium, non dico *gnaviter*, magna *contentione* defendi, quod mihi meus amicus imputat, ſed vel ſcripſi, vel per ſomnium cogitavi? Ego-ne *manus impoſitionem* idem eſſe quod *lavacrum*, imo eſſe *lavacrum* putavi? Nam quæ *nullatenus* ſunt inter ſe *diſtincta*, ea ni fallor neceſſe eſt eſſe eadem. Atqui quod *manus impoſitionem* baptiſmi, id eſt *lavacri initiationis* noſtræ *meram cerimoniam* eſſe dixi, hoc ipſo inquam, aliud eſſe lavacrum, aliud manus impoſitionem ſtatui. Nam ut ſcribit *f* accuratiſſimus verborum & ſermonis cenſor Tertullianus, *Nulla res alicuius, ipſa eſt, cuius eſt.* Quid amico iſti meo feceris, qui quod pueri ſciunt, noluit intelligere, auſtarium rei à re aliquatenus diſtingui, neque cærimoniam plane idem eſſe cum eo cuius eſt cærimonia? Alterum quod mihi de ſuo affingit, hoc eſt, *impoſitionem hanc manuum inter univerſos Chriſtianos ab ipſius Eccleſia primordiis meram baptiſmi cerimoniam ſemper habitam fuiſſe.* Atqui eam ego ab initio fuiſſe conſtanter negavi, & nunc quoque nego; neque in vllo ante Tertullianum ſcriptore antiquo inveniri. Qui fieri potuit, ut quam in Eccleſiæ ad Tertullianum primordiis extitiſſe non puto, eam ipſo illo tempore pro baptiſmi cærimonia habitam fuiſſe crediderim? Amicus me plane ſtipitem credidit, cui talia monſtra vere imputari poſſe arbitratus eſt. Ego quo tempore hæc cærimonia in vſum recepta eſt, inde pro baptiſmali ritu habitam eſſe & ſenſi, & defendi. Eo loco habitam, quo ipſo tempore nondum erat, abſit ut vnquam vel ſomniarim.

e Hammon. c.3. ſect. 1. §. 1. p. 77.

f Tertullian. contr. Prax. c. 26. p. 658. B.

Doctiſſimus Hammondus hanc à Scripturis diſputationem orditur, *g* ſuam manus impoſitionem Petrum & Ioannem in Samaritanis primum imbuiſſe, & Paulum in duodecim apud Epheſum diſcipulis vſurpare ex Actibus *h* Apoſtolorum repetens, & hanc à baptiſmo in epiſtola ad Hebræos *i* diſtingui affirmans; quaſi quiſquam eam à baptiſmo diſtinctam fuiſſe neget. Sed hic ambigue rem ſic gerit, ut neſcias utrum ſuam in his locis extare manus impoſitionem aſſerat, an vero à Patribus inde conſtitutam fuiſſe nobis obiiciat. Certe poſtquam nude ac ſimpliciter narravit Scripturas iſtos confirmatos teſtari Samaritanos à Petro, à Paulo duodecim apud Epheſum diſcipulos, & diſtinctam in epiſtola ad Hebræos à baptiſmo manus impoſitionem, his dictis ſe repente proripit, ne hoc quidem explicans ſuam ne an aliam aliquam fuiſſe exiſtimet illam ſcripturarum manus impoſitionem. Patres ſtatim

g Hamm. c. 3. ſect. 1. §. 2. p. 77.
h Act. 8. & 19. 4.
i Hebr. 6. 2.

Cap. XI. nobis inducit *k* Chryſoſtomum, Cyprianum, Auguſtinum, *in hanc ſententiam illa ſacri codicis commata interpretantes.* Quo ego modo amicum vultus mutantem tenebo? Si ſcripturæ auctoritate pugnat, cur non ipſe in aciem prodit? Cur non ſuam eſſe, quam Scripturæ loquuntur, manus impoſitionem, demonſtrare aggreditur, quod à nobis negari neſcire profecto non potuit? Sin vna Patrum quos nominat, auctoritate nititur, cur Scripturas oſtentat, veluti rem ex iis geſturus? Nos vero ad vtrumque illud tum ex Scripturis tum ex Patribus certamen jam ſtetimus, & quæcumque in manus impoſitionis gratiam vel ex his vel ex illis colliguntur expendimus ac repulimus in opere de Confirmatione noſtro. *l* Oſtendimus enim illam à Scripturis memoratam manus impoſitionem longe aliam fuiſſe, quam quæ poſtea à Patribus in baptiſmo poſt vnctionem adminiſtrata eſt; illa ſpiritum prophetiæ & linguarum collatum fuiſſe; hac ſpiritum gratiæ ſanctificantis advocari; illam ad effectum referri miraculoſum, neque vltra naſcentis & adoleſcentis Eccleſiæ tempora manſurum; huic effectum tribui Evangelici miniſterij communem ac vt loquuntur ordinarium, & ad finem ſeculi in Eccleſia perpetuo duraturum; Quorum rituum tam diverſi fuiſſe cognoſcuntur & effectus & fines, eos abſurde & immeritò cenſeri eoſdem; adeoque Scripturas, quæ Apoſtolicam manus-impoſitionem memorant ad hunc alterum baptiſmo à Patribus adjectum ritum falſo & inefficaciter accommodari: eamque ad rem duo illa, ex Actuum octavo, & decimonono capite loca, & tertium ex Epiſtola ad Hebræos, ſingula fusè & quoad quidem fieri à nobis potuit, accurate explicavimus: *m* quæ omnia neſcio cur amicus, cum illam meam diſputationem refellendam ſuſcepiſſet, intacta relinquenda, planeque ita diſſimulanda, putaverit, ac ſi nihil vſpiam de iis dixiſſem. Sed quæcumque cum ratio ſic mecum agere compulerit, me certe piget ac tædet actum agere. Itaque qui meas ad imbellem hanc amici objectionem ſolutiones deſideraverit, eum rogo ut illam noſtram diſputationem adeat; quæcumque ſunt huius argumenti, ea fusè ac copioſa iſtic à nobis tractata inventurus. De Patrum, qui hic à doctiſs. Hammondo citati ſunt, & auctoritate, & ſenſu, antea quoque in eodem opere ſatis diximus, ad quæ ille nihil repoſuit, & infra vbi ad ſingulorum tempora ventum erit, tantum repetemus, quantum ſuſceptæ defenſionis ratio poſtulare videbitur.

k Hamm. ibid. §. 3. p. 78.

l L. 1. de Cõfirmat.

m Libr. 1. de Confirm. c. 9. p. 61. & ſeqq. c. 10. c. 11. Ib. p. 73.

Miſſa ergo illa ad pompam potius, quam ad pugnam ſimulata ex Scripturis diſputatione, ad Patres veniamus, qui poſt Apoſtolorum tempora floruerunt. Ex eo cenſu nemo ante Tertullianum occurrit, qui huius manus impoſitionis ritum memoraverit. Apud hunc vero inſignis de ea habetur locus, in libro de Baptiſmo, quem non omiſit amiciſſimus cenſor meus; *n Tertullianus o* (inquit) *vbi poſt mentionem benedictæ vnctionis, qua egreſſi de lavacro perungimur, aliaque de baptiſmo adjecta capite VII. initio capitis octavi ſequitur, De hinc manus imponitur per benedictionem advocans & invitans Spiritum Sanctum.* Ego quoque

n Hamm. c. 6. ſect. 1. § 13. p. 133.

o Tertull. de Bapt. c. 8.

locum.

locum in meo de Confirmatione opere attuleram; *p* & quædam obſervaram, quæ eam manus impoſitionem baptiſmi æque ac vnctionem, ritum & auctarium fuiſſe indicant. Primum ipſam orationis ſeriem, quæ baptiſmali ex aqua tinctioni *vtrumque illum ritum continenter nullo interpoſito ſpatio adnectit.* De vnctione non reſiſtit, credo, Hammondus, quam & ipſe baptiſmi cærimoniam fuiſſe confitetur. De manus impoſitione fortiter reclamat; *Iſta* (inquit) *diſtincte & ſeparatim ponuntur, prius in* 7. *poſterius in* 8. *capite, certe non* continenter & vno Spiritu, *vt tradit Dallæus.* Atqui diſtincte ſeparatimque poni, etiam quæ continenter dicuntur, adeo nihil vetet, vt etiam neceſſe ſit. Neque enim quæ plura ſunt, tametſi conjunctiſſima, ea ſimul ſemelque vel eodem momento dici vel eodem loco poni poſſunt. Illud de diverſis capitibus frivolum eſt. Vnde enim certo ſcit Tertullianum opera ſua in ea quæ hodie habemus, capita ipſum ſecuiſſe? Sed fac eum diviſionis huius (quod non eſt veriſimile) auctorem fuiſſe. Quid vetat ea *continenter* poſita dici, quorum prius vno capite, alterum proxime ſequenti nulla alia re interjecta dicuntur? Iam veriſſimum eſſe, quod ego ſcripſi, hoc apud Tertullianum loco, poſt explicatam vnctionem, ſtatim & continenter memorari manus impoſitionem, inſpectus lectuſque codex docebit. Quicquid enim habetur capite ſeptimo, totum ad vnctionem pertinet: eam de priſtina eſſe diſciplina, ex qua Aaron olim vnctus; & ipſe quoque Dominus ſpiritaliter, eoque Chriſtum à Chriſmate dictum eſſe, quod ex Actis Apoſtolorum confirmat. Sic & in nobis carnaliter quidem currere, ſed ſpiritaliter proficere; plane eadem ratione qua & carne in aquam mergimur, & ſpiritu delictis liberamur. Hæc capite ſeptimo continentur, quorũ vt vides nihil eſt quod nõ ad vnctionem pertineat. Tũ ſic pergit auctor; *Dehinc manus imponitur,* &c. Ergo iſta, quicquid amicus reclamet, continenter poſita ſunt: Idque ipsũ oſtendit particula *dehinc* ſequentia cum præcedentibus connectens. Quid enim eſt, *dehinc,* niſi poſt perfectam unctionem uncto ſtatim manum imponi? Plane ut tinctioni unctionem continuaverat, *Exinde egreſſi de lavacro perungimur benedicta unctione.* Sic nunc, *Dehinc manus imponitur*; id eſt *ex inde benedicta unctione perunctis manus imponitur.* Sed (inquit) *q nullum de identitate argumentum duci poteſt ex eo quod ſimul adhiberentur* (tinctio ſcilicet, unctio, manus impoſitio) *ni etiam Euchariſtia ſacramentum, quoties recens baptizatis communicabatur cum baptiſmo confundi, aut ejus ſeu cærimoniam, ſeu partem fuiſſe credamus.* Ego pace amici dixerim; nihil inter iſta ſimile video. Euchariſtiam & Evangelia & Epiſtolæ Apoſtolicæ, & pæne quicquid eſt ſcriptorum Eccleſiaſticorum, & ipſe utriuſque rei finis, effectus, uſus, ad hæc inſtitutionis diverſa tempora, ſatis ſuperque alterum ab altero ritum ſecernunt, ut tametſi ſtatim communicari apud veteres videamus quicumque rite baptizati ſunt, eo nequaquam credere ſollicitemur unum eſſe utrumque ritum. Hoc enim quiſquis vel leviter de utriuſque natura inſtructus eſt,

Cap. XI.

p Libr. 1. de Confirm. c. 4. p. 129. 131.

q Hamm. ubi ſupr.

Cap. XI. ne tenuiter quidem unquam ſuſpicari poterit. In hac de qua quæri-mus, manus impoſitione alia omnia. Nam eam ne à Chriſto quidem uſquam inſtitutam videmus; non ab Apoſtolis explicatam aut commendatam; non à proximis eorum ſucceſſoribus vel leviter memoratam. Primo quo occurrit loco hoc ſcilicet Tertullianeo, in media baptiſmi adminiſtratione una cum unctione, indubitata baptiſmi cærimonia, occurrit; neque apud ſcriptores ſequentes alibi quam vel in baptiſmi ſacro, vel in libris de baptiſmo. Euchariſtia fateor, in extremis baptiſmi deſcriptionibus ſtrictim & uno verbo non ſemel memoratur; quo lector monetur eam baptiſmum ſtatim excepiſſe. Sed quam multis ſeorſum, extra has cauſſas, locis, nonnullis etiam de uno hoc argumento libris integris explicatam atque inculcatam cernimus? De impoſitione manus nemo opinor veterum ſeorſum à baptiſmo locutus eſt. Huc accedit ipſa materiæ ſive elementorum diverſitas; in baptiſmo aqua; in euchariſtia, panis & vinum; formæ item ac finis; ut hanc nemo niſi inſigniter fatuus illius partem eſſe aut cærimoniam ſuſpicari poſſit. In manus impoſitione longe aliter eſt. Nullum enim in ea elementum eſt. Actus eſt ſimpliciſſimus; ac juxta Auguſtinum, *oratio ſuper homine*; & hæc quidem Spiritum Sanctum, quod ait Tertullianus, in neophytum advocans & invitans. Ipſa profecto rei ſpecies eo videntis aut legentis animum ducit, ut eam ad baptiſmum, cui cohæret, pertinere, & totius baptiſmi coronidem eſſe putemus; qualiter ſolent omnia fere ſacra, quæ ab his illisve hominibus ſuſcipiuntur, benedictione concludi. Denique hoc quoque intereſt, quod Euchariſtia, non uno illo poſt baptiſmum loco ſumitur; Multo ſæpius, imo ſæpiſſime per totam fidelium vitam uſurpatur, locis & temporibus longiſſime à baptiſmo remotis. Manus ad confirmandum ſemel tantum ſingulis imponebatur, & quidem niſi aliqua neceſſitas prohiberet, nunquam niſi cum baptiſmo, ſtatim poſtquam neophyti tincti & chriſmati erant. Itaque vana eſt omnis amici de Euchariſtia cavillatio. Quæ neque ſeorſum à baptiſmo niſi ob invictam aliquam neceſſitatem miniſtrata, neque in aliis quam de baptiſmo libris, tractatibus, & Ritualibus tradita aut expoſita apud vetuſtiſſimos illos Patres reperitur manus impoſitio, eam ad baptiſmum pertinere neceſſe eſt; neque alia ratio iſtius inter utrumque ritum conjunctionis afferri poteſt. Reſpice Latinos, qui Confirmationem ſui ſeorſum ordinis ac generis, diverſum à baptiſmo ſacramentum eſſe volunt. Certe utrumque ſactum locis & temporibus clariſſime inter ſe diſtinguunt; nunquam alterum cum altero miſcent. Lege eorum de novi Teſtamenti ſacramentis diſputationes, tum Scholaſticas, tum polemicas; inſtitutiones Catecheticas; Quæſtiones, &c. baptiſmus ubique, ubique Confirmatio ſuos ſeorſum titulos, ſuos libros, ſua capita, ſuas quæſtiones habent, atque occupant, plane ut cætera apud eos ſacramenta, Euchariſtia, Pœnitentia, Ordinatio, Matrimonium, Extrema unctio. Nemo tam eſt apud eos craſſus, aut

pinguis,

pinguis, qui res diverſorum generum ſub unum titulum cogat. Patres, quorum credo ſapientia nulla re noſtris vel ingeniis, vel doctrinis & ſtudiis inferior fuit, non dubito, quin de baptiſmo & de Confirmatione eodem plane ordine eademque methodo acturi fuerint; ſi idem de iis cum Latinis & Hammondo ſenſiſſent. Illud vero non eſt temere factum, quod de Confirmatione cum baptiſmo ſemper; cum Euchariſtia nunquam agunt, aut diſputant. Atqui caſus ſi illud effeciſſet, hoc quoque interdum effecturus erat. Nam Hammondo judice tam à baptiſmo diſtat Confirmatio, quam ab Euchariſtia. Cur ergo illius adminiſtratio & expoſitio nunquam apud Patres ſeorſum à baptiſmo procedit; apud eoſdem nunquam cum Euchariſtia conjungitur? Profecto neceſſe fuiſſe in rebus ipſis aliquam hujus tam conſtantis eventus rationem fuit, quæ alia eſſe non poteſt, quam Confirmationis cum baptiſmo nexus ac cognatio: ejuſdemque ab Euchariſtia totius generis differentia atque diverſitas. Præterea addideram, *r* librum ipſum Tertulliani idem nos docere, qui *de baptiſmo ſcilicet inſcribitur*, non etiam de alio aliquo ſacramento: in quo auctor ipſe & hæc & alia exſecutus quæ ſint de quibus diſputavit ita enarrat; *Diximus* (inquit) *quantum mediocritati noſtræ licuit, de univerſis quæ baptiſmi religionem ſtruant.* Hinc *unctionem* & manus impoſitionem, eorum ſcilicet de quibus dixit, partem, ad baptiſmum pertinere concluſeram. Sed & duo alia tetigeram, *s* quæ Tertullianeam manus impoſitionem baptiſmo vindicare omnino videntur. Prius inde petitum eſt, quod ille nos hoc loco Spiritum Sanctum conſequi aquis negat: ait *t in manus impoſitione conſequi, quæ is per benedictionem advocetur & invitetur.* Idem alibi verbis diſertis conſtituit *u baptiſmum conſecutionem eſſe Spiritus Sancti.* Rogo te, qui iſta inter ſe aliter conciliari poſſunt, quam ſi dicamus illam manus impoſitionem, quæ Spiritum in nos advocat, ipſam quoque baptiſmi partem eſſe: adeo ut baptiſmo recte imputentur, quæ per eam impetramus? Alterum eſt, quod hoc ipſe videtur apertiſſime nos docere, dum credentem, qui baptizatur, organo hydraulico comparat, in quo ad unum effectum aqua & Spiritus manu modulante concorporantur: *Sane* (inquit) *humano ingenio licebit ſpiritum in aquam arceſſere, & concorporatione eorum accommodatis deſuper manibus alio ſpiritu tanta claritatis animare: Deo autem in ſuo organo non licebit per manus ſanctas ſublimitatem modulari ſpiritualem?* Hic vides ſpiritum in aquam arceſſi, & alterum cum altero concorporari. Vt comparationis ἀπόδοσις τῇ προτάσει reſpondeat, confitendum eſt, Spiritum, quem in illo baptiſmi ſacramento percipimus, *in aquam arceſſi* & eorum *concorporationem* fieri. Atqui ſi ita eſt, ut eſt ſane ex Tertulliani quidem mente: clarum certumque eſt illam manus impoſitionem, qua ſpiritus in aquas arceſſitur, una cum aquis agere ac operari, adeoque partem eſſe baptiſmi ritualem ſcilicet & cærimonialem. Hammondus ad hęc noſtra nihil repoſuit, ſive quod ea contemneret, ſive quod brevitati paulo

CAP. XI.

r Dall. ubi ſupr. p. 129.

s Ibid. p. 131. 132.

t Tertull. de Bapt. c. 6. p. 258. A.

u Tertull. L. 1. contr. Marc. c. 28.

x Id. de bapt. c. 8 D.

Cap. XI. impenſius ſtuderet. Tantum duo quædam hic proponit; quorum prius efficere putat, y ut *nulla probabilitas ſuadeat ea, quæ Tertullianus de manus impoſitione hic dicit ad unicum baptiſmum referri.* Non ſatis capio cur baptiſmum hic *unicum* dicat; quaſi iſta referri poſſint vel ad duo baptiſmata vel ad aliquid aliud præter baptiſmum, qui unicus eſt. Vtcumque ſit, audiamus cur manuum impoſitio hic à Tertulliano memorata, baptiſmi ritus cenſeri non poſſit (hoc enim verbis illis amicum meum ſignificare voluiſſe puto) *quia manuum impoſitio* (inquit) *columbæ ex arca dimiſſæ hic comparatur, quæ poſt aquas diluvii, poſt baptiſmum mundi pacem terris annuntiavit.* Quid ergo? Nullos ne ritus baptiſmi eſſe poteſt, niſi qui peragitur, dum neophytum aquæ vel tegunt, vel abluunt? Hac lege, ne illa quidem lactis & mellis prægustatio, quæ & ipſa fit poſt aquas ſalutaris illius diluvii, baptiſmi cærimonia veteribus fuerit. Hac lege, Latini & candidam, qua neophytum induunt; & cereum quo illuminant, & ſacrum ſiquod aliud tinctioni adjecerunt, ex cærimoniarum baptiſmalium cenſu expungere debebunt. Hammondum ipſum ſua lex damnabit. Ipſe quoque ex ſua lege illam Tertulliani benedictam unctionem quam alibi baptiſmi ritibus nobiſcum adnumerabat, retractare & ad ritus illos ſingulares & ἀνυπερθέτους una cum manus impoſitione amandare cogetur, quippe quo egreſſus de lavacro perungebatur. Quin & neophytorum ex aqua in lucem emerſio, tametſi baptiſmo ab omnibus Chriſtianis attributa, de loco ſuo ejici hac lege periclitabitur; quæ ſcilicet aquas ſequitur non comitatur. Sed neque hac lege ſatis tuto conſiſtent tam multæ tum à veteribus, tum à recentioribus inventæ, celebratæque in baptiſmi ſacro, ſed ante tinctionem, cærimoniæ. Tam enim extra aquas ſunt, quæ ante eas, quam quæ poſt eas fiunt; ut hæc non ſit juſtius quam illa ex rituum baptiſmaliũ cenſu excludi. Ego vero cærimoniam baptiſmi dici putaveram, quicquid in eius adminiſtratione ſive ante ſive poſt tinctionem ex Eccleſiæ inſtituto fieri ſolenne eſt; quo quidem aliquid de baptiſmi gratia vel ſymbolice repræſentatur, vel ſaltem ſignificatur, vel certe advocatur. Benedictione autem & manus impoſitione Spiritus gratiam invitari & advocari, quam à baptiſmo alienam nemo dixerit, ipſe Tertullianus ſcribit. Nil ergo obſtãt rigidæ illæ amici noſtri leges, quin ea benedictio inter baptiſmi ritus locum eum habere poſſit, quem nos ei vindicamus. Sequitur altera doctiſſimi Hammondi vel objectio, vel cautio, z veri videri ſimile *hic ſermonem eſſe de adultorum per Epiſcopum baptizatione, aut ſaltem per Preſbyterum, aut Diaconum in præſentia ejus.* Sed cum totus liber de baptiſmo in genere diſputet, neque ullum inter baptizatorum ætates diſcrimen obſervat exceptionem hanc admittere non poſſumus, niſi prius demonſtratum fuerit jam Tertulliani temporibus obtinuiſſe eam legem, quam quarto & quinto ſeculo obſervatam in multis Eccleſiis fuiſſe confitemur, ut preſbyteri quos baptizabant eos Epiſcopo vel ungendos, vel certe manus impoſitione benedicendos ſervarent. Satis nunc

y Hamm. ca. 6. Sect. 1. §. 13. pag. 133.

z Ibidem.

nunc eſt à Tertulliano didiciſſe manus impoſitionem, qua poſt tinctionem benedicebatur neophytus, Sacramenti initiatorii ritum fuiſſe. Iam ſupra confutavimus hanc doctiſſimi Hammondi exceptionem, & probavimus nihil ea in re fuiſſe inter adultorum & infantium baptiſma diſcriminis, neque ritus naturam ejus in aliud tempus ob cauſſas interdum extrinſecus occurrentes & incidentes dilatione mutatum fuiſſe. Eodem quoque loco ſatis diſſeruimus de eo quod hic amicus ſubjicit, aliam adultorum, aliam in infantia baptizatorum eſſe rationem; oſtendimuſque quantacunque fingatur hæc utriuſque ætatis diverſitas, ea non modo non fuiſſe deterritos veteres, ne infantes æque ac adultos baptizarent, chriſmarentque, & manus impoſitione confirmarent; ſed neque ſi rem ad eorum principia & doctrinam ut par eſt, non ad noſtras animo præceptas opiniones, exigamus atque metiamur, quicquam eos ut aliter inſtituerunt, commovere debuiſſe. CAP. XI.

Sed ne cui hic aqua hæreat, aut dubitandi locus ſubſit, ad alia (inquit *a* Hammondus) *ejuſdem Tertulliani dicta progredior*; & tria ſtatim ejus loca citat. Ex iis ſane quæ diximus, ſatis ni fallor apparet, nullum dubitandi locum ſubeſſe, quin Tertulliano manus impoſitio æque ac unctio, baptiſmalis adminiſtrationis pars fuerit. Neque eorum, quæ nunc tria afferuntur, ullum eſt, quod aliud ſuadeat. Primus ex tribus locis ſic habet; *b* *Scilicet caro abluitur, ut anima emaculetur. Caro ungitur, ut anima conſecretur. Caro ſignatur, ut & anima muniatur. Caro manus impoſitione adumbratur, ut & anima Spiritu illuminetur. Caro corpore & ſanguine Chriſti veſcitur, ut & anima de Deo ſaginetur.* Hunc ego locum in meo de Confirmatione opere deſcripſeram, *c* à Bellarmino & aliis Latinis objectum, fuſeque expenderam, & ſolveram. Qui nunc mea convellit Hammondus, debuerat vel ſolutionem refellere; vel certe objectionem omittere, quod multo ſatius fuiſſet. At (inquit) *diſtincte proponuntur hæc tria*; *Baptiſmus*, in carnis ſcilicet ablutione, unctione, ſignatione in manus impoſitione, *Confirmatio*; in corporis Dominici eſu, *Euchariſtia*. Imo, inquam, *diſtincte proponuntur*, non *tria*, quod ait; meus Cenſor, ſed ſi bene rationes pono, quinque *Sacramenta*, ſi late hoc vocabulum ſumas, id eſt ſacri ritus. Hi ritus ſint-ne omnes unius ejuſdemque ordinis ac cenſus, an trium, an duorum tantum, non definit auctor. Merito; qui eo loco longe aliud agit. Nimirum hoc unum illic agit, ut etiam carni ſuas eſſe in ſalutis negotiis operas, ut ſuas eidem in mercede quoque futuras partes, contra hæreticos carnis reſurrectionem negantes concludat. Quid ad hoc pertinebat ſalutis negotia, in quibus carnis aliqua eſt opera, ſuo quæque ordine moroſitate Dialectica accurate repræſentari? Itaque nihil minus quam hoc cogitans ſingula, ut in mentem veniebant, depromſit, de eorum ordine ſecurus. Fateor tamen cætera ſatis ordinate digeſſiſſe; quæ ad baptiſmum primo, inde quæ ad Euchariſtiam pertinebant. Vna eſt *ſignatio*, quam iſtis interſeruit, aliunde ut puto, ſumptam. Nam neque in baptiſmo cruce neophytos,

a Hamm. ca. 6. ſect. 1 §. 17. pag. 135.

b Tertull. L. de reſurrect. carn. cap 8. pag. 384.

c Libr. 2. de Confirm. ca. 5. pag. 133.

Cap. XI. phytos ſignari, vel ipſe in toto opere quod de hoc argumento edidit; vel Iuſtinus, quo loco Chriſtianorum initiationem deſcribit, neque quiſquam ejuſdem ævi verus auctor docuit. Neque in Euchariſtia uſurpatum fuiſſe id ſignum vel iſti, vel alii ante Tertullianum tradunt. Hic quidem quo loco multa in Euchariſtiæ adminiſtratione ſuo ævo ſervata extra Scripturarum legem memorat, in his crucis ſignum nullus memorat; tametſi ibidem id in plæriſque ſed privatis & communibus vitæ humanæ actibus uſurpari non taceat: Quo fit ut de eodem hic quoque capiendum putem, quod ait *carnem ſignari*, in illis ſcilicet vitæ humanæ quotidianis actibus, ut *anima muniatur*, ſcilicet contra ubique occurrentes Diaboli tentationes. *Tinctionem, & unctionem* ad baptiſmum pertinere fateor, quia ex ipſius Tertulliani libro de baptiſmo didici. *Manus impoſitionem* nequaquam eo pertinere, unde habet Hammondus? Non certe ex hoc Tertulliani loco; qui non nominat; quo pertineat, non dicit. Itaque tres iſtos ritus *ablutionem, unctionem, manus impoſitionem* tam mihi de baptiſmi unius ritibus accipere licet, quam Hammondo duos tantum priores eo referre; tertium ad illum alterius generis ritum, quem *Confirmationem* à Chriſtianis poſtea dictum ſcio, ſed etiam ab iis, qui eum ipſi baptiſmo adnectebant; ut infra audiemus. Ergo nihil eſt in hoc loco, quod de opinione Hammondi dubitantes ſuſtinere, aut fulcire, in ea poſſit. Locus alter ſequitur, in quo de Eccleſia Romana verba faciens, *Fidem*, inquit, *e aqua ſignat, Sancto Spiritu veſtit, Euchariſtia paſcit.* Hic quoque tres ritus video, *ſignare aqua, Spiritu veſtire, Euchariſtia paſcere.* Plura quam duo Sacramenta non video, *baptiſmum & Euchariſtiam.* Cur Hammondus Spiritus veſtem, à baptiſmo ſejungat, plane nihil video, ac ne ipſe quidem edit. *Veſtiendi* vocabulum aperte ad baptiſmum referendum potius monet. Nam Chriſto *veſtiri* nos in baptiſmo, adeoque & Spiritu, qui nunquam à Chriſto divellitur, omnes fatentur. Merito; cum utrumque luculentiſſime doceat Paulus; *Quicunque in Chriſto*, inquit, *f baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis*; Tum alibi; *Siquis*, inquit, *g Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt ejus.* Vnde poſtea novus ritus, ut neophyti veſtem candidam poſt lavacrum induerent; quam Hammondus credo, ſuo illi ſolitario ac *dumuφαλω* Confirmationis Sacramento non vindicabat, neque baptiſmi unus contra omnes eſſe negabat. Tertius locus eſt, in quo de Diabolo de inſtituta Dei æmulante; *h Tingit & ipſe quoſdā, utique credentes & fideles ſuos, expoſitionem delictorum de lavacro repromittit, & ſi adhuc memini, Mithra ſignat illic in frontibus milites ſuos celebrat & panis oblationem.* Sic enim locus legendus eſt, ut ex Agobardi codice reſtituit Rigaltius; atque ita locum ipſe ex eo deſcripſeram, *i* & explicaveram. Si mea non faſtidiſſet Hammondus, hoc certe lucrifeciſſet, quod locum emendatiorem nobis deſcripſiſſet, abſque iis vitiis, quibus in prioribus editionibus deformatus habetur. Tertullianus *tinctionem*, ſive *lavacrum, ſignationem in fronte*, id eſt ut ego quidem interpretor, unctionem ex oleo, ſive

d Tertull. d. Libr. de cor. c.3. pag.122.

e Id. de Præſcript. ca.36. pag.245 C.

f Gal. 3.27.

g Rom. 8.9.

h Tertull. de Præſcr. c. 40.p.247.

i L. 2 de Confirm. c. 5.p.135.

conſignationem (qui uterque ritus etiam annuente Hammondo, *k* baptiſmi cenſetur) & panis oblationem *Eucharisticam* ſcilicet, edit; id eſt duo tantum, non plura Sacramenta; quod Hammondus quoque hic obſervat. Ergo, ne hic quidem locus tertium illum ſingularem benedictionis ritum exſtruit; unde clarum eſt tam *aquam* nobis de illius ſententia, poſt hæc lecta tria Tertulliani loca *hærere*, quam *hærebat* antea. CAP. XII. *k* Hamm. c. 6. ſect. 1. §. 17. pag. 136.

CAPUT XII.

II. Argumentum Hammondi ex Apoſtolica neophytorum manus impoſitione & Patrum in eam gloſſis ductum, refellitur. Cypriani ea de re locus explicatur, & ex eo ductus diſſolvitur Hammondi paralogiſmus, baptiſmum Eccleſiaſticum legitimumque cum pleno & perfecto præter Cypriani doctrinam & ſuam imprudenter confundentis. Obiter reiiciuntur quædam mihi ab eo afficta.

HIs ita diſputatis nunc apparet manus impoſitionem Tertulliani tempore quo primum orta videtur, meram baptiſmi cærimoniam fuiſſe, qua tota neophytorum initiatio, benedictione & prece pro iis adhibita, claudebatur. Neque abhinc ad tertii ſeculi finem alio à Chriſtianis loco habita aut cenſita eſt. Repugnat *l* tamen amicus noſter & ex Cypriano rem ſe liquido ac invicte demonſtraturum confidit. Ac primo quidem dicit Cyprianum & alios Patres docere *hunc in Eccleſia ritum ad Apoſtolorum exemplar amuſſitatum præſumi*. Exemplar autem Apoſtolorum intelligit, id quod Lucas Act. 8. & 19. narrat eos baptizatis manus impoſuiſſe ad hoc ut Spiritum Sanctum acciperent. Inde porro argumentatur, certe videtur argumentari, cum illa manus Apoſtolorum impoſitio ritus fuerit toto genere à baptiſmo diviſus, manus impoſitionem Eccleſiaſticam, utpote eandem cum illa Apoſtolica, baptiſmi non cærimoniam, quod ego defendo, ſed ritum eſſe ab eo (quod ipſe ſentit) plane diverſum. Ego breviter reſpondeo manus impoſitionem Apoſtolicam plane aliam fuiſſe, quam Eccleſiaſticam illam, quæ circa Tertulliani tempora neophytis adhibita primum cernitur, quæque deinceps magno paſſim in uſu apud Chriſtianos fuit. Primo enim hæc Eccleſiaſtica omnibus baptizatis, & quidem ſtatim poſt tinctionem, niſi aliqua neceſſitas prohiberet, adhibebatur. De Apoſtolica nihil tale legimus. Apud Lucam certe in Actis multi baptizati commemorantur; Nulli, quibus Apoſtoli manum impoſuerint, præter Samaritanos illos, Actorum capite octavo, & diſcipulos apud Epheſum quoſdam, quorum hiſtoria habetur ejuſdem libri c XIX. Quod magno argumento eſt, non fuiſſe illum ritum in Eccleſia ſolennem & ordinarium, omnium fidelium communem, vel apud Chriſtianos ad mundi ſuprema manſurum. Huc accedit, quod non aliis quam Apoſtolis, id eſt eminentiſſimis, *l* Hamm. c. 2. ſect. 6. §. 7.

Cap. XII. planeque extraordinariis Chriſti Miniſtris, ac totius reipublicæ Chriſtianæ fundatoribus hæc manus neophytis imponendæ (de qua hic quæritur) poteſtas data fuiſſe cognoſcatur. Fateor, quod alibi dicit doctiſſ. Hammondus, Apoſtolis ſucceſſiſse Epiſcopos, ſed in genere, non in ſpecie miniſterij Eccleſiaſtici; nimirum quatenus Eccleſiam, ut illi, ſic etiam hi, verbo, exemplo, diſciplina regunt atque ædificant. Cæterum diverſiſſima eſt utriuſque miniſterij natura ac ſpecies; ſive muneris Apoſtolici amplitudinem, ſive eximiam donorum excellentiam, ſive miſſorum auctoritatem, ſive miſſionis denique formam ſpectemus; quibus in rebus nullos homines Apoſtolis vel ſucceſſiſſe unquam, vel olim ſucceſſuros clarum atque liquidum eſt. Ad hanc autem partem, ad Apoſtolicæ ſcilicet auctoritatis ὑπεροχὴν pertinuit hæc plane ſtupenda poteſtas, ut quibus neophytis illi manus imponerent in eos ſtatim Spiritus Sanctus deſcenderet, ſeque deſcendiſſe apertiſſimis & in ſenſus incurrentibus argumentis proderet; quod nullis præter Apoſtolos, mortalibus donatum unquam fuiſſe auditum eſt. Certe erant ipſis Apoſtolorum temporibus multi apud Chriſtianos Epiſcopi; &, ſi Hammondo quidem credimus, quicunque in libris ſacris memorantur Chriſtianorum Preſbyteri, ij totidem fuerunt veri nominis Epiſcopi, etiam ij qui nullis præerant preſbyteris. Nullum tamen ex iſtis manum neophytis impoſuiſſe ad Spiritum in eos evocandum legimus. Hoc ſcilicet Apoſtolorum, τὸ ἴδιον, quod dicit Chryſoſtomus, προνόμιον ac privilegium fuit; ita eorum proprium, ut nullius cum iis commune eſſet. Denique quod caput eſt, res ipſa clamat, utriuſque manus impoſitionis, Apoſtolicæ ſcilicet & Eccleſiaſticæ, maximum fuiſſe atque eſsentiale (ut loquuntur) diſcrimen. Nam manum Epiſcopi baptizatis imponebant ad Spiritum advocandum. Quem? Fidei, ſpei, caritatis, ſanctimoniæ, fortitudinis, & ſi qua eſt alia gratia ad ſalutem neceſſaria. At Apoſtoli quibus manum neophytis imponebant, iis non hujus ſed alterius cenſus ſpiritum conferebant, nimirum ſpiritum Prophetiæ & linguarum; ut patet ex Actorum duobus laudatis locis. Ergo Apoſtolica manus impoſitio ad illius *gratiæ* ſpiritum pertinet, quam vulgo Scholæ *gratis datam*; Eccleſiaſtica vero ad ejus *gratiæ* ſpiritum refertur, quæ *gratia* dicitur *gratum faciens*. Iam cum ſymbola & ritus eo maxime ac propriè fine ad quem referuntur, eoque uſu ac effectu ad quem vel ſignificandum vel etiam edendum adhibentur, cenſeri atque æſtimari oporteat; apparet Eccleſiaſticam quidem manus impoſitionem rem baptiſmi eſſe cenſendam quæ ſcilicet ad ejus finem, atque effectum vel producendum vel certe ſignificandum adhibetur. Nam ille gratiæ ſanctificantis, fidei, & fortitudinis ſpiritus ad quem diximus hanc manus impoſitionem referri, baptiſmi idem quoque finis eſt, atque effectus. Neque quicquam contra hoc valet, quod doctiſſ. Hammondus illam manus impoſitionem, non tam ad gratiæ hujus initia, quam *incrementa* vult pertinere; quaſi quæ baptiſmo primum data eſt, ea manu & prece Epiſcopi augeatur,

tur, ac confirmetur. Nam præter quã quod hoc non videtur veterũ Confirmationi convenire, quæ ut plurimum, ac niſi cauſa aliqua neceſſaria intercederet, baptizatis, & adultis & infantibus, ſtatim poſt tinctionem dabatur, ut comitari baptiſmi effectum, non inſigni aliquo intervallo eum ſequi videretur; gratiæ ſive initia dixeris, ſive incrementa, res eodem recidit. Neque enim gradus rei ſpeciem mutant. Itaque & quæ primulum incipit, & quæ jam adulta eſt gratia, eadem utraque eſt; ejuſdem ingenii adeoque & cenſus, quo fit ut qui ritus ad gratiam vel ineũtem, vel adultam refertur, uterque ad eundem ordinem pertineat. Ergo ſive ad gratiam ineuntem, quod videntur ſenſiſſe Patres, ſive ad adultam, quo videtur propendere Hammondus, manus impoſitio referatur; merito baptiſmi ritibus accenſetur, quæ ad eam gratiam, quæ baptiſmi propria eſt, refertur. Manus vero impoſitio Apoſtolica, quæ gratiam plane penituſque à baptiſmali diverſam conferebat, eam ſcilicet quæ gratis data dicitur, ipſa à baptiſmo procul ſejungenda atque dividenda eſt. Sed de his in illo noſtro de Confirmatione opere latiſſime diſputavimus, *mm* multiſque demonſtravimus Spiritum miraculoſum fuiſſe, eum quem Apoſtoli ſuæ manus impoſitione baptizatis conferebant, neque ad eum diſputationis noſtræ locum quicquam doctiſſ. Hammondus repoſuit. Cum ergo ex his quæ hic attigimus pateat diverſiſſimam fuiſſe ab Eccleſiaſtica Apoſtolicam manus impoſitionem, apparet quod hæc à baptiſmo procul diviſa fuerit, inde minime ſequi, quod vult Hammondus, illam quoque extra baptiſmi ritus cenſendam eſſe. Iam quod ad Patres attinet; poſſem ad eam auctoritatem reſpondere non eſſe tanti faciendam Patrum in Scripturæ quibuſdam locis ad cauſas, quas tractant; flectendis atque accommodandis ſive induſtriam, ſive facilitatem, ut nos ipſorum in talibus auctoritas cogat veritatem, vel ex Dei litteris, vel ex ipſa rerum ratione perſpectam deſerere. Nota non minus quam vera eſt eruditiſſimi Rigaltii de his cenſura, *n* *Sæpenumero quidem* (inquit) *noſter Cyprianus & alii Patres accipiunt de Scripturis quicquid vel ſolo verborum ſono facere ad propoſitum videtur, etſi longe alio ſit audiendum ſenſu.* Cuius rei luculentum eo ipſo loco ad quem hæc dicit, habetur exemplum. Ibi enim Cyprianus, ut & alibi Quietus à Baruch *p* illud Syracidis, *q* *Qui baptizatur à mortuo*, &c. trahunt ad baptiſmum ab hæretico datum; cum auctoris ſenſus ſit fruſtra ſe lavare, qui à mortui contactu pollutus ita ſe lavat ad immunditiem eluendam, vt lotus mortuum rurſus contingat. Qui ita in hoc loco ad cauſam illam de baptiſmo hæreticorum torquendo erravit, eum non eſſet mirandum in eadem cauſa in Lucæ ex Actis loco peccaſſe. Sed nunc quidem nihil neceſſe eſt eo confugere. Nam ne ipſe quidem Hammondus videtur certum conſtitutumque habuiſſe Apoſtolicam illam manus impoſitionem eandem fuiſſe cum veterum Eccleſiaſtica Confirmatione. Patres hanc deſcribit *r* ad illam referentes; Dicit*r* *hunc in Eccleſia ritum ad hoc Apoſtolorum exemplar, ſi quid Patres viderint, attinſſitandum præſumi.* Ipſe ita ſe rem habere,

CAP. XII.

mm Vide l. operis I. c. 9. 10. 11.

n Rigalt. in Cypr. ep. 71. p. 112.

o Cypr. ep. 71. p. 159.

p Quiet. in Conc. Cypr. p. 358.

q Eccleſiaſtic. 34. 26.

r Hamm. c. 2. ſect. 6. §. 7. p. 79.

Ib. p. 78. 79.

Cap. XII. habere, & Patres verum in ea vidiſſe nuſquam; quod meminerim, ſimpliciter affirmat. Sed neque ipſi fortaſſe Patres, dum ſuam neophytorum manus impoſitionem ad Apoſtolicam referunt, id ita intellexerunt, ut hæc eadem cum illa fuerit, ejuſdemque plane cenſus atque ordinis ritus; qualiter Euchariſtia Apoſtolorum cum noſtra eadem fuiſſe cenſetur. Chryſoſtomus quidem & Theophylactus, ab Hammondo citati, diſerte agnoſcunt *Spiritum ſignorum* ab Apoſtolis *datum fuiſſe per manus impoſitionem*, à ſe, neophytis, quibus manus imponebant, dari non opinor, putabant, neque adeo eandem fuiſſe hanc & illam manus impoſitionem credebant. Huiuſmodi enim ritus, non tam ab actu quo conſtant, quam à fine ad quem ſpectant, & ab effectu, quem edunt, proprie cenſentur, ut quorum rituum diverſus finis & effectus eſt, ij non poſſint iidem recte vereque cenſeri. Quod ut perſpiciatur, deſcribendus eſt ipſe Cypriani locus ab Hammondo allatus. Cyprianum Iubajanus monuerat quoſdam ab eo de hæreticorum baptiſmo diſſentientes ex Actis Apoſtolorum objicere Samaritanis, cum fuiſſent antea baptizati, impoſitam quidem fuiſſe manum, baptiſmum non fuiſſe iterum miniſtratum. Vnde iſti colligebant ita quoque agendum cum iis, qui ab hæreticis baptizati ad Eccleſiam tranſibant; ſatis eſſe manum iis imponere; nihil neceſſe eſſe eos, quod pertendebat Cyprianus, denuo baptizare. Ad hanc ſane craſſam & futilem objectionem, ita ille reſpondet, s *Locum iſtum, frater cariſſime, ad præſentem cauſam videmus non omnino pertinere. Illi enim, qui in Samaria crediderant, fide vera crediderant & intus in Eccleſia, quæ una eſt, & cui ſoli gratiam baptiſmi dare & peccata ſolvere permiſſum eſt, à Philippo Diacono, quem iidem Apoſtoli miſerant, & iccirco quia legitimum & Eccleſiaſticum baptiſmum conſecuti fuerant, baptizari eos ultra non oportebat, ſed tantummodo quod deerat, id à Petro & Ioanne factum eſt, ut oratione pro eis habita invocaretur & infunderetur ſuper eos Spiritus Sanctus. Quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui in Eccleſia baptizantur Præpoſitis Eccleſiæ offerantur, & per noſtram orationem, ac manus impoſitionem Spiritum Sanctum conſequantur, & ſignaculo Dominico conſummentur.* Hæc hactenus Cyprianus; ex quibus ſua ut extundat doctiſſimus Hammondus inprimis præſtruit Cyprianum affirmare Confirmationis ritum in Eccleſiam ab iſta Apoſtolorum praxi deductum eſſe, eumque, & manuum impoſitione, & conſignatione celebrari ſolitam fuiſſe. Ego vero reſpondeo hæc, quibus tota viri doctiſſimi demonſtratio nititur, ambigue dicta eſſe. Vel enim ſignificant Eccleſiaſticam manus impoſitionem factam eſſe ab Apoſtolis & ad poſteros propagatam, vel ab exemplo Apoſtolicæ manus impoſitionis, tametſi ad finem & effectum diverſum per quandam imitationem à Patribus poſt Apoſtolorum obitum fuiſſe inſtitutam. Hæc ſi priori ſenſu dixit Hammondus, nego; ſi poſteriori, admitto. Neque enim ut in priorem ſenſum eamus, illa Cypriani cogunt, cum recitato ex Actis Apoſtolorum facto addit, *Quod nunc quoque apud nos geritur.* Certe neque ipſe

s Cypr. ep. 73. p. 145.

Ham-

Hammondus hæc verba ſic ſimpliciter accepiſſet, ut quod fiebat à Cy- Cap. XII.
priano & Collegis id plane ac per omnia idem fuiſſe ſignificent cum eo quod geſtum eſſe ab Apoſtolis narrat Lucas. Ait enim Hammondus, idque ex hoc ipſo loco conſtituit, Afros Cypriani ævo neophytis non tantum manum in confirmatione apposuiſſe, ſed etiam eos conſignaſſe; *Confirmationis* (inquit) *ritum affirmat Cyprianus manuum impoſitione & conſignatione celebrari ſolitum fuiſſe.* Atqui idem Hammondus alibi docet, neque ſemel neminem Apoſtolos conſignaſſe id eſt oleo unxiſſe in Confirmatione; ſola manus impoſitione confirmaſſe. Ergo ne ipſe quidem negaturus fuit aliud geſtum fuiſſe ab Afris ævi Cyprianei, quam quod factum narrat Lucas ab Apoſtolis. Vt illud taceam, quod ſupra jam attuli, *ſpiritum ſignorum* contuliſſe Apoſtolos ſua manus *impoſitione*; quod à ſe geri ne ipſe quidem dicturus fuerit Cyprianus. Quid ergo hæc ejus verba ſibi volunt? Illa vero non ſunt vexanda, neque ultra cauſſam, quæ ibi agitur, extendenda. Vt allatam diſſentientium objectionem ſolvat, dicit eorum, quibus impoſitæ ſunt ab Apoſtolis manus, legitimum fuiſſe atque Eccleſiaſticum baptiſmum; eo redintegrati & de novo iterari nihil neceſſe fuiſſe, ſed id tantum quod ipſis deeſſet manu impoſita addendum. Cum ergo his continenter ſubjicit, *Quod nunc quoque apud nos geritur*, hoc unus his verbis ſignificat, eandem quoque nunc apud ſe & ſuos regulam obſervari, ita ut neque ipſi eos, quorum fuit legitimus & Eccleſiaſticus baptiſmus, denuo baptizent; & ſiquid iis deſit, id manuum impoſitione, non autem rebaptizatione, perficiant. Hæc omnino eſt Cypriani mens; quæ tria quædam horum de quibus loquitur, cum Samaritanis ſimilia conſtituit; primum quod utrorumque baptiſmus legitimus ſit & Eccleſiaſticus; ſecundum quod utriſque aliqnid deſit; tertium denique quod utriſque id quod deeſt manus impoſitione additur. Hactenus Cyprianus ſuum & Collegarum factum cum Apoſtolorum exemplo contendit, quod ad ſolvendam adverſariorum objectionem ſatis eſt; quippe cum ex his pateat fruſtra præterque omnem rationem illud Samaritanorum exemplum ad hæreticos trahi, quorum neque Eccleſiaſticus neque legitimus ſit baptiſmus. Cæterum, an eorum quos inter ſe comparat Samaritanos, & ſui ævi neophytos, an utrorumque inquam baptiſmus ut legitimus & Eccleſiaſticus, ita & iiſdem plane ritibus adminiſtratus fuerit, nec ne, non dicit hic Cyprianus; Neque vel ipſe Hammondus plane eundem utrorumque fuiſſe dixerit, qui ex Tertulliano fatetur illis temporibus oleo unctos fuiſſe qui plene baptizabantur; unctos Apoſtolorum ævo fuiſſe negat qui baptizabantur. Iam neque illud his verbis docet Cyprianus; an plane idem ejuſdemque ordinis fuerit Spiritus ille, quem utriſque datum dicit. Eundem autem plane fuiſſe neque Cyprianus, credo, neque Hammondus dixiſſent, cum notum ſit ab Apoſtolis ſignorum, à Patribus ſanctificationis ſpiritum collatum eſſe. Atque hinc denique conſtat, neque illud hic decidere Cyprianum, an illa Apoſtolorum, &

Cap. XII. Epiſcoporum manus impoſitio, quam memorat, utrorumque plane idem fuerit, ejuſdemque cenſus atque ordinis ritus; hoc unum in genere affirmare, utroſque manum impoſuiſſe iis, quibus id quod deerat addere cupiebant. Vnde poſtremo patet quam vana ſit omnis doctiſs. *t* Hammondi de hoc Cypriani loco gloriatio: Sic enim eum oſtentat, quaſi in eo radiis ſolaribus ſcriptum ſit *Eccleſiaſticam* veterum manus impoſitionem ritum fuiſſe procul à baptiſmo ſejunctum: cum bene rem reputanti nihil plane in alterutram partem de illo ritu toto illo loco decretum eſſe appareat. Sed jam ejus ad Cypriani verba ratiocinationes audiamus: Sunt autem illæ (quod ſine doctiſſimi atque optimi viri injuria dictum ſit) admodum implicatæ & involutæ. Itaque eas ut evolvamus, ad duos ordines revocabimus: quorum prior ea continebit, quæ ad Samaritanos, priorem Cyprianeæ comparationis partem: alter, ea quæ ad Cypriani ævi neophytos, alteram ejuſdem comparationis partem pertinent: quas duas partes vir doctiſſimus conſultone ac de induſtria, an imprudens, non dixerim, certe ita permiſcuit, ut nullum inter eas diſcrimen ſtatuiſſe videatur. Ergo ut à priori ordine incipiam, de Samaritanis credentibus primum dicit Cyprianus *eos legitimum ac Eccleſiaſticum baptiſmum habuiſſe: quippe qui in Eccleſia à Diacono ab Apoſtolis miſſo baptiſmum conſecuti erant.* Nemo negat: neque id quod idem inde concludit, *baptizari eos ultra non oportuiſſe.* Secundo ait Cyprianus iiſdem *aliquid* tamen *defuiſſe.* Quid autem illud fuerit quod ipſis *deeſſet,* quæritur. Sed ne de eo quidem ulla vere eſt inter me & Hammondum controverſia. Ille ait *benedictionem Apoſtolicam per manus impoſitionem defuiſſe.* Egone id negavi? Abſit, ut negarim quod ipſe Cyprianus *explicite,* (ut ait *p* Hammondus) *pronuntiavit, nempe ut oratione pro iis habita, & manu impoſita invocaretur & infunderetur ſuper eos Spiritus Sanctus.* Sed ait *q* Hammondus Samaritanos illos, quibus hoc deerat, *fuiſſe* tamen *in genere baptiſmi perfectos,* id eſt, ut patet, eos fuiſſe à Philippo plene perfecteque baptizatos. Hoc vero me alicubi negaſſe videri vult Hammondus. Sed vel fallitur, vel fallit. Quæ enim ex meis recitat, illa ego non de *Samaritanis,* ſed de neophytis dixi, qui præpoſitis Cypriani ævo confirmandi ſive perficiendi offerebantur, ut ex inſpecto loco patet. *r* Samaritanos vero baptiſmum non modo *legitimum atque Eccleſiaſticum,* quod ait Cyprianus, ſed etiam *plenum atque perfectum,* quod addit Hammondus à Philippo conſecutos fuiſſe confiteor, id eſt ipſo definiente Hammondo, *cui nihil, quod leges Eccleſiaſticæ ad baptiſmum rite celebrandum præcipiunt, deeſt.* Apoſtolorum enim temporibus leges Eccleſiaſticæ ad baptiſmum rite celebrandum nihil aliud requirebant, niſi ut qui crediderant, aqua in nomine Patris, Filij & Spiritus Sancti ex Chriſti Domini præcepto tingerentur. Tinctos ungi & manu impoſita benedici ad hoc ut baptiſmus ſit perfectus, Eccleſia non Apoſtolica, ſed ſequentis id eſt ſecundi circa Tertulliani tempora ſeculi præcepit; quod nos & ſupra in tractatu de baptiſmi cærimoniis, & diu antea in opere de Confirmatione

t Hamm. c. 2. ſect. 6 §. 7. & c. 6 ſect. 1. § 2. 3 &c. ad 9. p. 137.

p Id. ibid. §. 7.

q ibid. §. 6. p. 158.

r Dall. de Confirm. p. 157.

ſ Hamm. 11. ub. ſupr.

mationc demonſtravimus: neque Hammondus, quod quidem meminerim, aliter docuit. Itaque qui hoc ſentio, abſit ut quod credentibus à Philippo baptizatis defuit, id aliquid fuiſſe putem, quod ad baptiſmum perficiendum adhiberi Eccleſiaſticæ illius, id eſt Apoſtolici temporis leges præciperent. Ergo fruſtra ſunt illa omnia, quibus doctiſs. Hammondus tam belle ſibi videtur hoc loco probare Apoſtolicam manus impoſitionem non fuiſſe Samaritanis eo adhibitam, ut eorum baptiſmus hoc ritu, veluti aliqua ſui parte, perficeretur. Id vero etiam mirificum eſt, quod à me videtur *t* velle affirmatum *nuſquam ab Apoſtolis, niſi in baptiſmo* impoſitas fidelibus manus, ut aliquam iis Spiritus gratiam prece impetratam conferrent. Nam hæc tam ſunt à me aliena ut ne ſomniando quidem de iis cogitarim. In his ut puto, conſentimus. Vnum eſt, ſed aliud, in quo diſſentimus, nempe an benedictio illa Apoſtolica eadem, id eſt ejuſdem ſpeciei atque ordinis, fuerit cum Eccleſiaſtica, quæ neophytis Tertulliani & Cypriani tẽporibus ab Epiſcopis adhibebatur. Hoc enim fateor negavi, ac ut ſpero validis argumẽtis cõfutavi in opere de Confirmatione meo. Hanc noſtræ diſputationis partẽ petere debuerat doctiſſimus Hammondus; ſi mihi perſuadere cupiebat, quod contendit Eccleſiaſticam manus impoſitionem ritum fuiſſe ſeorſum ac per ſe extra baptiſmi ritus conſiſtentem. Sed ille hoc omiſſo, quod rei caput eſt, fruſtra ſe in iis probandis jactavit, de quibus nulla inter nos lis eſt. Cum ergo *manus impoſitionem Eccleſiaſticam* ritum ab Apoſtolica plane diverſum fuiſſe ex utriuſque diverſo fine & effectu ſupra oſtenſum ſit, jam ſatis patet ex iis quæ de Apoſtolica ſive Cyprianus dixit, ſive nos aſſenſi ſumus, nihil pro Eccleſiaſtica concludi poſſe.

CAP. XII.

t Hamm. c. 6. ſect. 1. §. 7. p. 139.

Iam ea ſpectemus, quæ Cyprianus de iis neophytis dicit, quos hactenus cum Samaritanis illis comparat, ut neutros re baptizatos fuiſſe concedat. Eos autem neophytos intelligit, qui cum in Eccleſia vel à diaconis, vel ſi forte à laicis, vel etiam ſed præſente Epiſcopo à preſbyteris, baptizati eſſent, deinceps *Eccleſiæ præpoſitis offerebantur*, ut oratione & manus impoſitione ab iis Spiritum Sanctum conſequerentur. De hoc, ex ipſius Cypriani verbis ſatis inter nos conſtat. Hos ergo Cyprianus primo etſi non dicat, apertiſſime tamen ponit ac intelligit *legitimum & Eccleſiaſticum baptiſmum fuiſſe conſecutos*. Secundo aliquid eis defuiſſe eo etiam evidenter ſignificat, quod poſt acceptum illum Eccleſiaſticum baptiſmum, nihilominus Eccleſiæ præpoſitis offerrentur, aliquid ab iis accepturi. Neque de eo opinor doctiſſ. Hammondus controverſiam mihi feciſſet. Tertio quid ſit illud, quod iſtis deeſſet, ſatis docet, cum ait eos *Præpoſitorum oratione & manu Spiritum Sanctum conſequi*. Id vero nihil aliud fuit, quam Eccleſiaſtica benedictio ſive manus impoſitio; unum litis, quam doctiſſimus Hammondus mihi intendit, argumentum. Quarto denique iſtos dicit Cyprianus *ſignaculo Dominico conſummari*; Vnde liquet Eccleſiaſticum licet baptiſmum conſecutos, nondum tamen *conſummatos* fuiſſe, antequam iis manum Præpoſiti Eccleſię impoſuiſſent.

CAP. XII. impoſuiſſent. Hæc utrimque ni fallor, confeſſa. Aliud controvertitur, utrum illa benedictio quæ manus impoſitione baptizatis conferebatur, ritus eſſet baptiſmalis, an ſui ſeorſum generis? Ego illud, doctiſſimus Hammondus hoc ſentit; atque hinc etiam valido ſibi videtur argumento ſuam ſententiam confirmare, meam convellere. Nullus enim baptiſmi ritus iis deeſt quorum baptiſmus legitimus fuit atque Eccleſiaſticus. Atqui iſtis, qui poſt baptiſmum offerebantur Præpoſitis Eccleſiæ, *deerat manus impoſitio & benedictio Eccleſiaſtica*; ut ex Cypriano planum eſt. Ergo nullus baptiſmi ritus eſt Eccleſiaſtica illa manus impoſitio & benedictio. Hæc valde dilucida doctiſſimo Hammondo viſa ſunt; *u* imo ipſa luce clariora. Ego vero adhuc hæreo; quod majorem illam Achillis Hammondini propoſitionem nondum videam apud veteres certam & indubitatam fuiſſe. Eam tamen Hammondus conſtituere conatur; *x* quod *is ſit* (inquit) *legitimus baptiſmus, cui nihil deeſt, quod leges Eccleſiaſticæ ad baptiſmum rite celebrandum præcipiunt.* Ego vero reſpondeo doctiſſimum virum (ſi hæc univerſaliter, ut debet, de omni baptiſmo legitimo, intelligit) apertiſſime errare, & à Cyprianea, imo & à ſua ipſum doctrina diſcedere. Diſtinguendus enim baptiſmus *perfectus* ab Eccleſiaſtico & legitimo. *Perfectus* is dicitur, qui ex Eccleſiæ regula & canone adminiſtratus eſt, cum omnibus iis ritibus, quorum ſolennis eſt uſus; Eccleſiaſticus, quicumq; in Eccleſia & à legitimis ejus miniſtris confertur. Itaque nil vetat *Eccleſiaſticum ac legitimum* dici etiam eum qui perfectus non eſt, id eſt cui aliquot ex ritibus in Eccleſia ſolennibus deſunt, modo à miniſtro legitimo, formaque tinctionis legitima conferatur, veraque fide & detur & accipiatur. Ita ipſe Hammondus alicubi diſtinxit, *y* ubi agnoſcit baptiſmum quemdam *legitime quidem, non tamen plene adminiſtratum.* Quomodo eum vel *legitime adminiſtratum* ait, ſi *legitimum* negat? vel *plene adminiſtratum* negat, ſi *nihil ei defuit*? Nihil ergo vel Hammondo judice vetat, quin etiam legitimo baptiſmo aliquid deeſſe poſſit. Quo fit, ut niſi ſua ipſe decreta refigere velit, plane vel delere, vel certe reſtringere debeat ſuam illam nimis profecto confidenter latam legem; qua definivit *z* *nullum alium pro legitimo habendum baptiſmum, niſi cui nihil deeſt, quod leges Eccleſiaſticæ ad baptiſmum rite celebrandum præcipiunt.* Eo autem minus hoc loco valere debet iſta lex, quod res ipſæ quas tractat Cyprianus ſatis nos monent eum in hac diſputatione baptiſmum *Eccleſiaſticum ac legitimum* opponere, non mutilo aut imperfecto, ſed *hæretico* & extra Eccleſiam ab hæreticis dato, quem ipſe *nullum* atque *irritum* eſſe contendebat; Qui vero in Eccleſia legitime datus erat, etiamſi ſola tinctione, abſque cæteris ab Eccleſia adjectis ritibus, conſtaret, nuſquam *nullum & irritum* pronuntiat. Eo fit, ut hoc loco baptiſmum repeti, illum quidem jubeat, hunc vero vetet. Hanc autem perpetuam ac conſtantem eſſe Cypriani doctrinam luculentiſſime docet epiſtola ejus ad Magnum. Nam Clinicorum baptiſmum, cui de Eccleſiaſticis & ſolennibus baptiſmi ri-

u p. 79. & 138.

x Id. c. 6. ſect. 2. §. 6. p. 138.

y Id. c. 3. ſect. 6. §. 15. p. 68.

z Id. c. 6. ſect. 2. §. 6. p. 138.

tibus non pauca defuiſſe doctiſſimus Hammondus neque neſcivit neque negavit, Cyprianus in illa epiſtola Eccleſiaſticum cenſet, & qui ſic baptizatus eſt, pro *legitimo Chriſtiano* habet; *a* *Mea* (inquit) *ſententia hæc eſt, ut Chriſtianus judicetur legitimus, quiſquis fuerit in Eccleſia lege & jure fidei divinam gratiam conſecutus.* De Clinicis eum loqui docent, quæ ſequuntur; *Aut ſi aliquis* (inquit) *exiſtimat eos nihil conſecutos eo, quod aqua ſalutari tantum perfuſi ſunt* &c. Mox de iiſdem; *Si autem baptizari non poſſunt, qui jam baptiſmo Eccleſiaſtico ſanctificati ſunt, cur in fide ſua & Domini indulgentia ſcandalizentur?* Et paulo ante; *Apparet* (inquit) *aſperſionem quoque aquæ inſtar ſalutaris lavacri obtinere; Et quando hæc in Eccleſia fiunt, ubi ſit & dantis, & accipientis fides integra, ſtare omnia & conſummari ac perfici poſſe maieſtate Domini, & fidei veritate.* Hactenus Cyprianus; qui cum ipſorum Clinicorum baptiſmum modo in Eccleſia cum dantis & accipientis fide conferatur, ECCLESIASTICVM ac LEGITIMVM cenſeat, eoque ſtare, conſummari; perfici poſſe omnia, Dei majeſtate & fidei veritate; quanto magis eodem quoque loco eorum baptiſmum cenſuiſſe putandus eſt, qui vel à presbytero (in Epiſcopi præſentia) vel à Diacono vel etiam à Laïco tincti erant, cum Clinicis plura certe non pauciora, quam his defuiſſe ſciamus? Male ergo doctiſſimus Hammondus illi baptiſmo de quo quæritur, nihil defuiſſe inde concluſit, quod eum legitimum atque Eccleſiaſticum Cyprianus dixerit. Vnde illud quoque clarum eſt ex eo quod hujuſmodi baptiſmum conſecutis manus ab Eccleſiæ præpoſitis imponeretur, non poſſe confici non fuiſſe hanc manus impoſitionem unam ex baptiſmi cærimoniis. Quidni enim ritus baptiſmi ſolennis fuerit, etiamſi interdum Eccleſiaſticis & legitimis baptiſmi, defuerit, quando baptiſmis Clinicorũ, quos in legitimorum & Eccleſiaſticorum numero cenſet Cyprianus, aliquot baptiſmi ſolennis cærimonias defuiſſe apud omnes in confeſſo eſt? Atque hinc illud quoque intelligitur falſo me ab Hammondo perſtringi, *b* quaſi hic τὸ ἐν ἀρχῇ ζητούμενον poſtulem. Neque enim hoc flagitium alii admittunt, quam qui cum agant probantis partes ad ſuam theſim demonſtrandam ea ipſa aſſumunt, de quibus quæritur; quod eſt valde vitioſum ac plane nugatorium. Ego vero hic longe aliud ago. Objectionem enim ex his Cypriani verbis petitam ſolvo; quo loco nihil me vetat reſpondere eam manus impoſitionem, quæ hic ab Epiſcopis data dicitur, fuiſſe ipſum baptiſmi ritum, de quo contendo. Adverſarii eſt id quod ego pono, refellere, ac vincere rem ita ſe habere non poſſe. Atque id quidem doctiſſimus Hammondus conatus eſt, ſed plane, quod nuper oſtendimus, infœliciter. Denique quod idem clamitat iis, quæ *c* ipſe ponit, neminem repugnaturum, imo ne de iis quidem dubitaturum, *niſi qui præjudicio aliquo abreptus, vel partium ſtudiis addictus, rem ipſam ab origine recenſuerit*, ſolens quidem id facit, ſed nulla, ut nunc apparet, ratione.

CAP. XII.

a Cypr. ep. 66. p. 171.

b Hamm. c. 6. ſect. 2. §. p. 139.

c Idem. Ibid. §. 8 pag 140. init.

CAPUT XIII.

Manus impoſitionem ex tribus locis Cypriani demonſtratur ejus ævo baptiſmi cærimoniam cenſitã eſſe. Refellitur inanis Hammondi exceptio, verba Martyris ad eam manus impoſitionem parum verecunde torquentis qua fiebant Catechumeni. Diluuntur ea, quæ ad hoc conſtituendum erant ab eo allata. Noſtra ſententia ex Nemeſiani in Concilio Carthaginenſi dictis, & aliis tribus argumentis confirmatur, ex aliis tum ejuſdem Nemeſiani, tum Cypriani, & aliorum de Afrorum cauſſa dictis. Senſus verborum Firmiliani à me allatus vindicatur ab Hammondi reprehenſione.

CYpriani enim æque ac Tertulliani ſeculo, illam manus impoſitionem inter ſolennes baptiſmi cærimonias cenſitam eſſe, clariſſime ex alio quodam ejus ſcriptoris teſtimonio probavimus, *d* in quo ait eos, qui extra Eccleſiam tincti fuerunt *tunc demum plene ſanctificari & eſſe filios Dei poſſe, ſi Sacramento utroque naſcantur*; *e* baptiſmum autem & manus impoſitionem intelligit. Cui loco alterum Nemeſiani à Thubunis plane geminum adjunxeram, quo ille Epiſcopus ſententiam in Synodo Carthaginenſi de hac ipſa quæſtione dicens *manifeſtum eſſe* ait *f* ab *hereſi venientes utroque ſacramento debere renaſci in Eccleſia Catholica*. Ex his ita eram argumentatus; *Ex quocunque Sacramento in Eccleſia naſcimur*, vel, ut loquitur Nemeſianus, *renaſcimur*, id baptiſmi myſterium eſt, *Atqui ex utroque illo Sacramento renaſcimur in Eccleſia* juxta illorum quidem Patrum ſententiam; Ergo utrumque illud Sacramentum, tinctio ſcilicet & manus impoſitio, ſunt baptiſmi myſterium. Major apud omnes confeſſa eſt, & quidem proprie apud Cyprianum; *Nativitas* (inquit) *g Chriſtianorum in baptiſmo fit.* Latinorum ad hanc demonſtrationem ſtrophas & cavillationes ſatis ibidem confutavimus. Singularis eſt, & plane unius Hammondi propria ad eam ſolutio, nimirum ad baptiſmum pertinere, eoque cenſeri concedit omnem ritum ex quo in Eccleſia naſcimur, Id certe nuſquam quod animadverterim, negat. Neque vero illud alterum quod nos aſſumpſimus, inficiatur, *manus* ſcilicet *impoſitionem* alterum eſſe ex duobus illis Sacramentis ſive ritibus ex quibus illi Patres in Eccleſia renaſci nos teſtantur. Sed quod nemo ante eum negaverat, hanc quam hi duo teſtes intelligunt, manus impoſitionem, eſſe ipſam illam, qua tincti demum confirmabantur ipſe præfracte negat. Sentiens enim credo, quanta eſſet ad omnes ejus elidendas conjecturas, & ratiunculas hujus argumenti vis, nullam eius mentionem facit; ſed ei tamen tacite occurrens, per ambages lectorem ducit, & quo tendat ſtrenue diſſimulans, optare ſe inprimis dicit *h quadam diſtingui, ſuiſque ſeparatim claſſibus reponi.* Tum nobis nar-

d Li. 1. de Cõfirm. cap. 8. pag. 140.
e Cypr. epiſt. 72. pag. 141.
f Conc. Carth. in Cypr. pag. 554.
g Cypr. epiſt. 74. pag. 154
h Hamm. ca.

rat allatis & veteris memoriæ quibuſdam, & recentioris pluribus te- CAP. XIII.
ſtimoniis præter eam, de qua nunc quærimus, duas alias manus impo- 2. ſect. 5. §. 1. pag. 65.
ſitiones in Eccleſia fuiſſe, unam, ad faciendum Catechumenum, quæ *i* Ibid. §. 4. 5. & ſeq.
tinctioni baptiſmali præibat; alteram, *k qua poſt baptiſmum perfici diee- batur is, qui privatim aut raptim in periculo mortis baptizatus fuerat.* Prio- *k* Ibid. §. 13. pag. 66.
rem cum multis aliis ac poſtremo Severi Alexandrini teſtimoniis ſatis ſibi firmaſſe viſus eſſet; repente velut hoc aliud agenti ſubito in mentem veniſſet, in hæc erumpit; *Et certe quidni* (inquit) *ad hanc claſſem re- ferri poſſit Cypriani illud ad Stephanum*, locum quem nos citavimus to- tum deſcribens, & in eo quædam notans, ex quibus poſtremo conclu- dit, *eum non incommode de ea manuum impoſitione, quæ baptiſmum præ- ceſſit, intelligi poſſe.* Hæc ille; quibus vel hoc ipſo diffidere debuit, quod ante eum nemo hoc effugium ad ſolvendum hunc nodum adhibuiſſet. Sed videtur vir doctus nova, & inexpectata ex leviſſimis ut plurimũ con- jecturis libẽter captaſſe. Ego vero reſpondeo nihil opus fuiſſe tã operosè multis Patrum, præſertim Græcorum teſtimoniis probare, quandam tàm manus impoſitionã tinctioni initiandorum præiviſſe. Vtcunque ſit, ſive hoc apud Afros Cyprianeis temporibus jam in uſu fuerit, ſive non fuerit, nihil mea refert. Nam utcunque ſit, illud certum eſt. Cypria- num quidem & hic & alibi quoties in hac de hæreticorum baptiſmo di- ſputatione manus impoſitionem memorat, eam intelligere quæ non an- te, ſed poſt credentium tinctionem adhiberetur; ut non poſſim non mi- rari viro in paucis erudito, aliud in mentem venire potuiſſe. Et is ſane ſic loquitur, ut ipſe non ſatis huic ſuæ ſolutioni confiſus eſſe videatur, quam non pro certa & indubitabili obtendit ut in aliis fere ſolet, ſed timide Cypriani locum ait, *l non incommode de* illa ſua baptiſmum ante- *l* Idem ibid. §. 11. pa. 67.
cedente *manus impoſitione intelligi poſſe.* Et cum hunc locum ingreditur, *Et certò* (inquit) *quidni ad hanc claſſem referri poſſit illud Cypriani ad Ste- phanum?* Rationem dabo, & quidem non unam. Primam ab ipſa Cy- prianeæ diſputationis ſerie petemus. Nam ad Stephanum urbis Epiſco- pum de rebaptizandis hæreticis ſcribit, quos ille *per manus impoſitionem recipiendos putabat*; baptizandos negabat: ut apparet tum ex aliis mul- tis, tum ex Nemeſiani in Carthaginenſi Synodo ſententia. Cyprianus eos *baptizari oportere* contendebat, *eo* inquit, *quod parum ſit eis manum imponere ad accipiendum Spiritum Sanctum, niſi recipiant & Eccleſiæ ba- ptiſmum.* Vel ſophiſtice hic agit Cyprianus, quod non eſt de ſanctiſſi- mo Martyre credendum, vel eandem illam intelligit manus impoſi- tionem, qua Stephanus & Romani ab hæreſi ad ſe venientes reci- piebant. At hanc negat *m* ipſe Hammondus *cum ea eſſe confunden-* *m* Ibid. §. 12. pag. 67.
dam quæ baptiſmo præluſit. Ergo quam *parum* eſſe ait Cyprianus ab hac quoque antebaptiſmali ſecernenda eſt, non cum ea confunden- da. Scio Hammondo viſum eſſe *n* Cyprianum *utramque confudiſſe.* Sed *n* Ibidem.
abſit ut hoc de tanto viro ſuſpicemur. Neque vero idoneæ ſunt rationes, quibus amicus noſter ad id ſuſpicandum nos conatur adducere. Duas

CAPVT XIII. autem affert. Priorem inde ducit, quod *hic* (inquit) *o videamus poſcentem Cyprianum, ut impoſitioni manuum baptiſmus adderetur.* Verba autem Cypriani, in quibus hoc videri affirmat, ita habent; Initio epiſtolæ Stephanum ſtatim docet in Concilio apud ſe celebrato inter cætera illud inprimis fuiſſe definitum eos, *qui ſint foris extra Eccleſiam tincti, & apud hæreticos & ſchiſmaticos profanæ aquæ labe maculati, quando ad nos* (inquit) *atque ad Eccleſiam quæ una eſt venerint, oportere baptizari.* Hic clare videmus Synodum illam, cujus princeps erat Cyprianus, conſtituere, ut ab hæreſi redeuntes *baptizentur*; non illud poſcere, quod amicus noſter dicit, *ut impoſitioni manuum addatur baptiſmus*, id eſt ut iis prius manus impoſitione obumbratis aqua deinceps miniſtretur qua tingantur. Abſurdum eſt putare Cyprianum à Synodi ſuæ ſententia diſceſſiſſe. Ad eam ergo exigenda eſt ſententiæ ratio, quam ſubjicit his verbis, *eo* (inquit) *quod parum ſit eis manum imponere ad accipiendum Spiritum Sanctum, niſi accipiant & Eccleſiæ baptiſmum.* Pace amici dixerim, ne hic quidem video Cyprianum *poſcere*, ut ab hæreſi; venientibus primo manus imponantur; manus demum impoſitioni baptiſmus *addatur*. Hoc unum Martyr *poſcit*, ne iſti ſola manus impoſitione recipiantur in Eccleſiam; quaſi hoc unum ad eos ſanctificandos ſatis ſit; *Poſcit*, ut de integro baptizentur; Ait *parum* eſſe, hoc eſt ad eorum ſanctificationem *ſatis non eſſe*, manum iis, quod unum faciebant Romani, imponere; Ad hoc requiri, ut ipſum Eccleſiæ baptiſmum ſuſcipiant. Ergo amici noſtri ars hæc fuit, quod Cyprianum dixit poſcere ut *impoſitione manuum addatur baptiſmus.* Illa *additio* tota amici eſt; Cypriani nulla eſt. Nimirum hic Cyprianus de rebus ipſis pugnat; Negat ſola manus impoſitione recipiendos hæreticos; Baptizandos quoque contendit. Ni fiat, claudicare eorum receptionem, mutilam & imperfectam eſſe pronuntiat. Cæterum de utriuſque ritus ordine nihil dicit; de quo ſcilicet nulla ei cum quoquam lis erat; Vtrique enim & Romani & Afri conſentiebant quando uterque ritus celebrabatur, præire baptiſmũ debere, manus impoſitionem ſequi. Tota de rebus ipſis controverſia erat: quod quibus recipiendis Stephanus manus impoſitionem ſatis eſſe ſtatuebat, eam Cyprianus *parum eſſe* cenſebat: Vtramque neceſſariam eſſe definiebat & tinctionem, & manus impoſitionem. Hoc unum agit Cyprianus: Quo uterque ille ritus ordine miniſtrandus eſſet, tinctio-ne, an manus impoſitio vel præcedere vel ſequi deberet, nihil eſt ſollicitus: de quo ſcilicet apud utroſque conſtabat ac conveniebat. Neque enim fando unquam auditum Afros de ordine quo adminiſtrandi ſint hi duo ritus à Romanis aut aliis diſſenſiſſe. Neque aliud tinniunt ſequentia Martyris verba: *Tunc enim demum* (inquit) *plene ſanctificari & eſſe filij Dei poſſunt, ſi ſacramento utroque naſcantur, cum ſcriptum ſit, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu non poteſt introire in regnum Dei. Vtrumque ſacramentum*, id eſt ritum ſacrum, tinctionem ſcilicet & manus impoſitionem ad iſtos ſanctificandos neceſſario adhibendum putat: quo ordine

o Id. ibid. §. 11.

dine uterque adhibendus ſit, non explicat: quod explicari nihil ad rem pertineret id de quo una erat omnium ſententia. Nihil ergo hic fuit quod amicus ſuſpicaretur Martyrem manus impoſitionem, qua recipiebantur ab hæreſi venientes cum illa ſua altera confudiſſe, quam *baptiſmo praluſiſſe* dicit. CAPUT XIII.

Eodem vitio laborat altera ejus ratio: inde ducta p quod Cornelij Centurionis & familiarium baptiſmum Cyprianus ſtatim his verbis adducit; *Invenimus enim etiam* (inquit) q *in Actis Apoſtolorum hoc eſſe ab Apoſtolis cuſtoditum & ſalutaris fidei veritate ſervatum, ut cum in domo Cornelij Centurionis ſuper Ethnicos, qui illic aderant, fidei calore ferventes, & in Dominum toto corde credentes, decendiſſet Spiritus Sanctus, quo adimpleti variis linguis Deum benedicerent, nihilominus tamen B. Apoſtolum Petrum divini præcepti atque Evangelij memorem præcepiſſe, ut baptizarentur iidem illi, qui jam fuerant ſancto ſpiritu pleni, ut nihil prætermiſſum videretur, quo minus per omnia divini præcepti atque Evangelij legem Apoſtolica magiſteria ſervarent.* Hammondus hic quoque fingit Cyprianum hoc exemplo uti, quo probet *manus impoſitioni addi debere baptiſmum.* Sed fallitur. Addi-ne baptiſmo manus impoſitio, an baptiſmus manus impoſitioni, plane eſt extra cauſam quam hic agit Cyprianus. Itaque hac de re minime ſollicitus illud unum pugnat baptiſmo neceſſario abluendum quiſquis in Eccleſiam recipitur; eam eſſe à Chriſto Domino fixam legem. Eo ergo non alio ſpectat allatus ex Actis de Cornelio & ejus familiaribus locus. Nam ſi unquam probabilis baptiſmi in tali loco ac tempore omittendi cauſſa occurrit, hic certe occurrebat, cum Ethnicos illos, qui in domo Cornelii erant, Spiritum Sanctum, id eſt rem baptiſmi, jam accepiſſe palam eſſet; tingendi officium ſupervacaneum videri poſſet; cum miniſtrorum manum antevertiſſet Spiritus. Atqui ne iſtos quidem etſi intus mirabiliter cœleſti dono perfuſos, baptiſmo Eccleſiaſtico carere voluit Petrus; *Nihilominus tamen* (inquit Cyprianus) *baptizari iſtos præcepit*; Tum, *ut nihil* (inquit) *prætermiſſum videretur.* Hinc id unum colligit, nunc ergo multo magis baptizandos qui in Eccleſiam reciperentur; quod in his nulla ut in iſtis, cœlitus dati Spiritus argumenta cernantur. Abſit vero, ut ex hoc plane ſingulari, & ad ſuam quandam propriam cauſam referendo facto, vel Cyprianus vel quiſquam ſanæ mentis Theologus ſolennem adminiſtrandorum ſacramentorum ordinem conſtituendum putaverit; ut manus Spiritus conciliatrix neophytis prius imponatur quam adminiſtretur baptiſmus. Atqui alibi baptiſmum Apoſtolicæ manus impoſitio ſequitur: ut ex Act. 8. & 19. patet. Sed piget in iſtis immorari, de quibus Cyprianus ne per ſomnium quidem cogitabat cum hæc ſcriberet. Clara & obvia eſt Martyris mens ex iis, quæ diximus. Cum ergo vanæ ſint allatæ à doctiſſimo Hammondo conjecturæ, ſtat argumentum, quo illam manus impoſitionem, de qua hic loquitur Cyprianus, aliam ab ante baptiſmali fuiſſe inde probavimus, quod quam intelligit Cyprianus

p Hamm. ibid.

q Cyp. ep. 72. ub. ſupr.

Cap.XIII. nus eadem fuerit cum ea qua ex hæreſi venientes Stephanus & Romani recipiebant.

Id ipſum vero inde quoque elucet, quod Cyprianus manus impoſitionem, quam ſatis eſſe negat, eam adhiberi *ad accipiendum Spiritum Sanctum ſcribit*. Hoc enim eſt manus impoſitionis poſt baptiſmalis conſtans ac proprium elogium. Illam alteram antebaptiſmalem Hammondus *viam baptiſmo ſtraviſſe, ad faciendum catechumenum* uſurpatam dicit; Ad accipiendum Spiritum Sanctum adhibitam eſſe neque ipſe neque quod ſciam, quiſquam veterum dicit.

r Hamm. ubi ſupr. §. 4. p. 64.

Tertio idem docet locus ex Ioanne à Cypriano pro ratione ſuæ ſententiæ allatus, *Cũ ſcriptũ ſit* (inquit) *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei. Aqua* baptiſmum ſignat. *Spiritum* manus impoſitio invitat & advocat. Ordinem rerum ipſe Dominicorum verborum ordo conſtituit. Vt hic *aqua Spiritum*, ita illic baptiſmus manus impoſitionem præcedit. Alioqui Martyr abſurde ex hoc loco colligeret ex utroque ſacramento naſci nos oportere ut plene ſanctificemur. Huc accedit, quod Cyprianus aliis in locis ubi eandem cauſam agit, hos ritus conſtanter ita diſponit, ut manus impoſitio baptiſmum ſemper, etiam aliquando unctionem, ut apud Tertullianum, ſequatur. Ita in epiſtola ad Iubajanum; cujus locum proxime expendimus; *Qui in Eccleſia* (inquit) *baptizantur præpoſitis Eccleſiæ offeruntur, & per noſtram orationem ac manus impoſitionem Spiritum Sanctum conſequuntur.* Ad Ianuarium plæroſque omnes baptiſmatis ritus, ex quibus argumentatur, ordine recenſens orditur ab aqua, hinc ad *remiſſam peccatorum*, & ſymbolum fidei, pergit, inde ad unctionem; in benedictione, quæ manus impoſitione continetur, deſinit; *Sed & baptizato* (inquit) *quam precem poteſt facere ſacerdos ſacrilegus & peccator? cum ſcriptum ſit. Deus peccatorem non audit* &c. *Quis autem poteſt dare, quod ipſe non habeat? aut quomodo poteſt ſpiritalia agere, qui ipſe amiſerit Spiritum Sanctum? Precem facere baptizato eſt*, quod in ſuperiori dicebat *per orationem ac manus impoſitionem Spiritum Sanctum baptizato tradere*. Hic ergo manus impoſitioni præit non modo tinctio, ſed etiam unctio. Ordinem hunc à viro doctiſſimo fruſtra turbari, inſerto poſt unctionem Dominicæ cœnæ Sacramento, ſupra oſtendimus, & *Euchariſtiam* illic ex Rigaltio docuimus pro benedictione ſumi qua oleum ſanctificatur. Cur quem in his duobus locis ſervat inter iſtos ritus ordinem in hoc tertio mutaret, nihil cauſæ eſt, ut nuper demonſtravimus. Ne ergo dubitaveris quam ad Stephanum memorat manus impoſitionem, eam ipſam non quam baptizandis, ut præpoſtere decernit Hammondus, ſed quam baptizatis adhiberi ſolenne erat. Denique in epiſtola ad Pompeium, Stephani contrariam de eadem cauſa ſententiam oppugnans, diſertiſſime docet eam manus impoſitionem, qua Spiritus Sanctus traditur, non aliter debere adhiberi, quam poſt baptiſmum; *Porro autem* (inquit) *non per manus impoſitionem quis naſcitur quando accipit Spiritum Sanctum, ſed in baptiſmo,*

s Cypr. ep. 73.

t Id. ep. 70. p. 138.

u Id. ep 74. p. 154.

mo, ut Spiritum jam natus accipiat; Hammondum miror ex hoc loco, quem alibi deſcribit, non vidiſſe illam toties à Cypriano memoratam manus impoſitionem, eam neceſſario eſſe intelligendam, quæ jam *in baptiſmo natis*, adeoque baptizatis, miniſtratur. Ex his ni fallor, ſatis conſtat illam manus impoſitionem, de qua Cyprianus in epiſtola ad Stephanum & Nemeſianus in Concilio Carthaginenſi loquuntur, poſt tinctionem baptiſmalem miniſtratam fuiſſe. Ita exploſo doctiſſimi Hammondi invento. eam baptiſmo præiviſſe fingentis, ſtat ac valet argumentum, quo hanc manus impoſitionem in baptiſmi ritibus ſive cærimoniis fuiſſe inde concludimus, quod de ea neque baptiſmo quem ipſa ſequitur, verba facientes Cyprianus & Nemeſianus pariter definiunt *utroque Sacramento naſci vel renaſci in Eccleſia Catholica debere*, qui ex hæreſi veniunt. CAP. XIII. x Hamm. c. 6. ſect. 2. §. 10. p. 140.

Sed vir doctiſſ. eundem illum Cypriani ex epiſtola 74. locum objicit, ut probet manus impoſitionem fuiſſe ritum à baptiſmo diverſum; *Non per manus impoſitionem quis naſcitur* (inquit Cyprianus) *quando accipit Spiritum Sanctum; ſed in baptiſmo, ut Spiritum natus accipiat: ſicut in primo homine Adam factum eſt. Ante enim Deus eum plaſmavit, & tunc inſufflavit in faciem eius flatum vitæ. Nec enim poteſt accipi Spiritus, niſi prius fuerit, qui accipiat.* Hæc Cyprianus; quæ ſane benigno egent interprete. Nam ſi ſummo iure agas, difficile eſt explicare qui vel homo in natura, vel Chriſtianus in gratia natus dici proprie poſſit antequam Spiritum acceperit; Difficile hoc ipſum cum eo conciliare quod idem Cyprianus in loco proximo aiebat nos *ex utroque* (baptiſmi ſcilicet & manus impoſitionis) *ſacramento naſci*; qua de re quædam à nobis alibi a dicta ſunt. Quod vero pertinet ad præſentem objectionem, fatemur manus impoſitionem actum fuiſſe à tinctione diverſum; ut aliud eſt naſci, aliud ſpiritum accipere; ut aliud fuit Adami plaſmatio, aliud ſpiritus in ejus faciens à Deo inſufflati perceptio. Inde ſequi negamus manus impoſitionem ad baptiſmi ſacramentum minime pertinuiſſe, ut ejus ritum, appendicem, & auctarium. Ne amicus quidem noſter negauit, unctionem à presbytero poſt baptiſmum miniſtratam unum fuiſſe de baptiſmi ritibus; non illam alteram baptiſmi prævìam manus impoſitionem; quos tamen actus eſſe à tinctione diuerſos omnes confitentur & vident. Nihil enim vetat duos, imo plures alios ab aliis diſtinctos actus in unum ſacramentum concurrere; ut apparet ex Euchariſtia, in qua eſus & potus unum ſacramentum proprie dictum conficiunt. Neque allatum à Cypriano de Adæ formatione exemplum repugnat. Tametſi enim aliud fuerit ejus *plaſmatio*, aliud *flatus vitæ in eius faciem inſufflatio*; apparet tamen utroque actu unam Adæ in hominem creationem conſtitiſſe; plane ut regeneratio noſtra & in nativitate illa myſtica, quam tinctioni aſſignat Cyprianus, ſita eſt, & in ſpiritus acceptione, quam idem manus impoſitioni tribuit. Neque enim regeneratus cenſetur, niſi qui & natus ſit & ſpiritum acceperit; neq; unum horum ab altero divelli poteſt.

y Id. ibid. z Cypr. ep. 74. p. 154.

a L. 2. de Confirm. c. 8. p. 152. 153.

Nihil

Cap. XIII. Nihil ergo nos vetat quod poſuimus, tenere illam ipſam manus impoſitionem, quæ baptizatis miniſtrabatur, Cypriani æque ac Tertulliani temporibus inter ritus baptiſmalis adhuc cenſitam fuiſſe, habitamque pro totius in Chriſtianiſmum initiationis coronide; quod & alia ex ejuſdem ævi monumentis confirmant. Quale eſt inprimis quod in Nemeſiani apud Carthaginenſe Concilium ſententia legimus; ubi cum illa Domini verba recitaſſet. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non poteſt introire in regnum Dei, Hic eſt* (inquit) *Spiritus, qui ab initio ferebatur ſuper aquam. Neque enim Spiritus ſine aqua operari poteſt, neque aqua ſine Spiritu.* Ergo aquæ & ſpiritus operationes quidem ita coniunctas facit, ut altera ab altera divelli non poſſit; utriuſque vero operationis unum. Idemque opus, ſive apoteleſma; nimirum noſtram in Chriſto ἀναγέννησιν, regenerationem, vel ſi ita loqui licet, *renaſcentiam.* Iam gratiæ ut opus unum eſt, ita & ſacramentum unum eſſe decet, noſtræ ſcilicet initiationis myſterium, quod ſane & in uno *aquæ* ſigno à Chriſto Domino inſtitutum eſt. Aqua enim utriuſque operationis ad regenerationem noſtrã neceſſariæ ſymbolum aptum atque appoſitum eſt, ablutionis ſcilicet peccatorum, & ſanctificationis animæ noſtræ. Cũ vero Patribus ſecundi ſeculi placuiſſet Sancti Spiritus in nobis innovandis operationem aliis præter aquam ſymbolis repræſentare, oleo ſcilicet, & manus impoſitione; clarum eſt utrumque ad baptiſmum pertinere; in quo, ut ait Nemeſianus, *neque Spiritus ſine aqua, neque aqua ſine Spiritu* operari poteſt, ſed utrumque ſimul. At ſi vel unctionem vel manus impoſitionem ab aqua ſeparaveris (quod Latini & unà cum iis Hammondus faciunt) ſequetur *& aquam ſine Spiritu, & Spiritum ſine aqua operari.* Ergo & Nemeſianus, & Eccleſia ex cujus ſenſu ac mente loquitur, unctionem & manus impoſitionem ad baptiſmum referebant, ejuſdemque cum eo ſacramenti partes eſſe cenſebant, rituales ſcilicet & cærimoniales. Idem quoque nos docent quæ Nemeſianus ſubjicit. Nam ex iis quæ deſcripſimus, iſta concludit; *Male ergo ſibi quidam interpretantur, ut dicant quod per manus impoſitionem* (*ſolam* ſcilicet abſque aqua) *Spiritum Sanctum accipiant, & ſic recipiantur* (ij ſcilicet qui ab hæreſi ad Catholicam Eccleſiam veniunt) Quid ita? Quia nimirum *Spiritus* (quod ſupra poſuerat) *ſine aqua operari non poteſt.* Vides ut Spiritum illum, quem *manus impoſitio invitat & advocat,* aquam ad hoc ut operetur, neceſſario comitari debeat, atque adeo hanc manus impoſitionem abſque aqua miniſtrari non decere; Vnde nemo non intelligit hanc manus impoſitionem apud veteres baptiſmo adhæſiſſe, ejuſque ritum fuiſſe. Si aliter ſtatueris, iners, abſurdaque erit omnis Nemeſiani argumentatio. 3. Præterea hoc ipſum inde licet diſcere, quod Cyprianus Fide presbyteri errorem referens ſcribit, *c* iſtum *intra octavum diem eum qui natus eſt, baptizandum & ſacrificandum* (id eſt ad Euchariſtiam admittendum) *non putaſſe.* Si unctio ac manus impoſitio ſingulares, ſeorſumque per ſe miniſtrandi ritus fuiſſent, à baptiſmo, æque ac Euchariſtia di-

c Cypr. ep. 59. p. 108.

ria, diverſi, Fidus Infantes tam ungendos ac benedicendos, quam ſacrificandos ante octavam diem negaſſet. Ille vero ſimpliciter *baptizandos & ſacrificandos* negat, de unctione & manus impoſitione, quarum eadem ratio erat, nihil dicit. Quare? Quia ſcilicet Baptiſmo utrumque ritum contineri intelligebat, ut partes initiationis Chriſtianæ rituales, eo putavit, ſe quos baptizandos negavit, eadem quoque opera ungendos ac benedicendos negaſſe. Si dicas Fidum ſatis eos unctione & manus impoſitione excluſiſſe, eo ipſo quod baptizandos negavit, quia ſcilicet hi ritus, tametſi à baptiſmo revera diverſi, nullis niſi baptizatis miniſtrarentur; reſpondeo, Fidum ſi hanc rationem ſecutus eſſet tam Euchariſtiam, quam has duas cærimonias taciturum fuiſſe; cum ab illa, non minus quam ab his excluderentur non baptizati. Sed qui duos illos ritus tacuit, Euchariſtiam non tacuit, diſerte *ſacrificandum* negans, niſi qui octo dies eſſet natus. Ergo hujus diſcriminis alia quam quæ affertur ratio fuit. Nulla porro alia eſſe poteſt, præter eam quam diximus: quod nimirum baptiſmi nomine & unctio & manus impoſitio contineretur: Euchariſtia, diverſi ab initiatione ordinis ſacramentum, non contineretur. Eadem ejus ratio eſt, quod ipſe Cyprianus eos qui ex hæreſi veniunt baptizari debere inde probat, *d* quod *ungi quoque neceſſe ſit eum qui baptizatus ſit.* Argumentum ad hoc nihil valebit, ſi unctio eſt à baptiſmi ritibus diverſa. Neque enim alioquam baptiſmi ſacramento opus eſſe putabat Cyprianus, ut quis in Eccleſiæ ſocietatem ingrederetur; Ingreſſo cætera ſacra petere tam ipſe, quam Stephanus & Romani conſentiebant. Quod vel inde intelligi poteſt, quod ad recipiendum hæreticum nuſquam ut hic unctionem, ita & Euchariſtiam neceſſariam eſſe dicit. Quare? Quia ea ſcilicet Eccleſiam non ingreſſuro, ſed jam ingreſſo dabatur. Itaque ſi ut Euchariſtiæ, ita & unctionis ritus à baptiſmo diviſus fuiſſet, hæreticum Cyprianus non magis ut recipiatur ungi neceſſe eſſe putaſſet, quam Euchariſtia communicari. Atqui illud putavit, hoc nuſquam memoravit. Ergo unctionem ad baptiſmi ritus pertinere, non ab iis, ut Euchariſtiam, diverſam eſſe exiſtimavit. Idem ex benedictione argumentari licet, quam hæretico ad hoc ut in Eccleſiam recipiatur, ipſe quoque ibidem neceſſariam putat. *Sed & baptizato quam precem* (inquit) *facere poteſt ſacerdos ſacrilegus & peccator?* Vnde ſic colligit: *Idcirco baptizandus eſt & innovandus qui ad Eccleſiam rudis venit, ut intus per ſanctos ſanctificetur. Innovandum* dicit Spiritu ſcilicet per benedictionem advocato: ut ita in Eccleſia utroque illo ſacramento apud eam accepto ſanctificetur. At tingi ſatis erat, ſi illa per Spiritum innovatio à baptiſmi ritibus diverſa eſt. Nam ſemel baptizatus in Eccleſia eſt, ut jam ei nemine diſſentiente liceat cætera à baptiſmo diverſa ſacramenta à ſanctis Dei miniſtris ſancta ac vera conſequi, quæ retro apud hæreticos nonniſi vana & inania habuerat. Eo factum eſt, ut Cyprianum omnes & veteres & recentiores non alia de re quam de hæreticorum baptiſmo à Romanis diſſenſiſſe, tradant. At ſi unctio & per manus impoſitionem benedictio nihil ad baptiſmum pertinuiſſent, de his quoque

Cap. XIII.

d Cypr. ep. 70. p. 138.

Cap. XIII. non de ſolo baptiſmo ab illis diſſenſiſſet. Si enim ita eſſet, ad hæreticum recipiendum ſatis eſſe putaſſet eum in Eccleſia tingi: neque vel unctionem vel benedictionem ejus rei gratia adhibendas eſſe pugnaſſet: Romanis hæreticos abſque unctione recipientibus aſſenſus quidem eſſet, benedictionem vero ab iiſdem fruſtra adhiberi contendiſſet. Baptiſmo uno, totam hæreticorum receptionem ſive reconciliationem peragendam pugnaſſet; Una tinctione rite & legitime miniſtrata expiatos, *intra eſſe* id eſt in Eccleſia; ubi ſemel conſtituti à ſanctis miniſtris cæteris ſacramentis pro jure jam civium acceptis frui poſſent. Atqui ille, ut ex loco laudato & aliis non paucis patet, hæreticos non aliter poſſe recipi contendit, quam ſi non tantum tingerentur, ſed etiam ungerentur, & benedicerentur. Itaque ſi unctio & benedictio ritus erant à baptiſmo diverſi perperam falſoque dicitur Cyprianus de uno baptiſmo à Stephano & Romanis diſſenſiſſe; quod tamen omnes ita hactenus crediderunt atque tradiderunt. Ergo qui ita locuti ſunt eos apparet uno baptiſmi nomine unctionem quoque & benedictionem veluti partes ejus rituales, comprehendiſſe, idemque Cyprianum ipſum de iis ſenſiſſe.

Atque ita ſatis ni fallor à doctiſſimi Hammondi reprehenſionibus & elenchis vindicata eſt noſtra de unctione & manus impoſitione ſententia; quas à Tertulliani ævo ad Cyprianum pro baptiſmi ritibus apud Chriſtianos cenſitas fuiſſe demonſtravimus. Sed antequam ad ſequentia tempora pergamus, hoc loco breviter conſideranda venit, commonefactio amici cenſoris ad ea quæ nos de quibuſdam Firmiliani, Cypriani æqualis, verbis ſcripſimus, tametſi ad eam controverſiam, quæ mihi cum illo eſt, vel nihil, vel certe parum pertinentia. Hæc autem ſunt verba Firmiliani; e *In Eccleſia* (inquit) *præſident maiores natu, qui & baptizandi & manum imponendi & ordinandi poſſident poteſtatem.* Hic ego obiter obſervaram Firmilianũ Græce ſcripſiſſe videri πρεσβυτέρους, quos Latinus quiſquis fuit, interpres *maiores natu* dixit. Tum hæc adjeci: *Maiores natu, ſive* τοὺς πρεσβυτέρους *dicit, non ſolos Epiſcopos, ſed una quoque cum iis presbyteros proprie ſic dictos.* Ad hæc amicus noſter: g *Nec Dallæus ipſe* (inquit) *licet oculatiſſimus, perſpexiſſe videtur in hoc loco id quod cuivis attento conſtaret, Firmilianum de Epiſcopis* ἰδίως *locutum.* Tum duo loca ex eadem epiſtola deſcribit, in quibus Firmilianus Epiſcopos nominatim dicit, quos majores natu dixerat. Quaſi ego negaverim Epiſcopos hic intelligi: qui non *ſolos* dixi, ſed etiam una cum iis alios, quorum eſt aliqua in Eccleſia poteſtas. Locum ſic erat exorſus Firmilianus; *Omnis poteſtas & gratia in Eccleſia conſtituta eſt, ubi præſident majores natu.* Si nulla eſt presbyteris in Eccleſia poteſtas, nulla gratia, nullum præſidendi, nullum baptizandi, nullum manum imponendi jus: fatebor me presbyteros immerito una cum iſtis natu majoribus (id eſt, ſi vocem ſpectes, presbyteris) à Firmiliano comprehenſos dixiſſe. Neque mea refert hanc poteſtatem, hoc jus presbyteri ab Apoſtolica inſtitutione, an ab Epiſcoporum conceſſione & indulgentia (quod ubique inculcat Hammondus)

e Firmil. inter Epiſt. Cypr. ep. 75.
f L. 2. de Confirm. c. 8 p. 155.
g Hamm. ca. 1. ſect. 3. §. 6. pag. 14.

modus) habuerint. Satis eſt, quod eā poteſtatē, idq; jus habuerint, undequaq; habuerint, ad hoc, ut ii quanquā ſub Epiſcopis, præſediſſe in Eccleſia, poteſtatis & gratiæ aliquid inde habuiſſe, baptizaſſe, manū impoſuiſſe dicantur. Atqui horum nihil, ut puto, negaſſet Hammondus. De ordinatione nihil dico: quam Epiſcopalis juris ἰδίως fuiſſe in Cyprianei ſeculi Eccleſia confitemur. Sed nihil neceſſe eſt à Presbyteris omnia facta eſſe, quæ hic commemorantur, ad hoc ut ii ſub majorum natu nomine comprehendi intelligantur. Sufficit, quod ii una cum Epiſcopis, quanquam ſub Epiſcopis, ſuo utrique ordine ac gradu, in Eccleſia præſederint, ejuſque poteſtatis ac gratiæ, quæ in ea eſt, ſuam quique partem geſſerint atque exercuerint. Itaque amico noſtro nulla, ut videtur cauſſa ſatis idonea fuit, cur hunc diſputationis noſtræ locum invaderet, præſertim qui ad litem, quam ille mihi intendit, nihil pertinet.

CAPUT XIV.

Diſputationis de ſententia quarti ſeculi & ſequentium, prior pars, quæ eſt de Chriſmatione. Eam teſte Grotio, apud Græcos ſemper fuiſſe, & eſſe etiam hodie baptiſmi cærimoniam; quod & in baptiſmo apud eos, & à Presbytero æque ac ab Epiſcopo miniſtretur. Hammondi de recentioribus Græcis confeſſio.

SEd nos ad inſtitutum redeamus. Cum doctiſſimus Hammondus nihil hactenus vel ex Tertulliani Cyprianique, vel ex aliorum qui toto illo tempore ad quarti uſque ſeculi initia vixerunt, monumentis afferre potuerit, quod vel unctionem vel manus impoſitionem ritus fuiſſe demonſtret ſui cujuſdam ordinis proprios à baptiſmi ritibus diverſos, ſejunctoſque; plane hic nobis quieſcere liceret. Satis enim nobis eſt utrumque hunc ritum quibus ortus eſt temporibus & iis quæ ad quartum ſeculum ſecuta ſunt, baptiſmo, quod à nobis probatum eſt, adnexum fuiſſe, ejus velut appendicem atque auctarium. Quod ſi conſtat, ut quidem conſtare ex ſuperioribus videtur, nihil noſtra magnopere intereſt, quod poſteri uſum mutarint, & hos à baptiſmo ritus avulſerint, propriumque ex iis diverſi à baptiſmo ordinis ſacramentum fecerint. Neque enim id factum negamus. Quo proprie tempore factum ſit, nihil refert, dum conſtet non ſic fuiſſe ab initio. Sed quoniam totam mutationis illius hiſtoriam, primordia, occaſiones, progreſſus, atque exitum in opere de Confirmatione noſtro ſigillatim eramus executi; ne hanc quidem partem hic negligendam putavi, quam doctiſſimus Hammondus vehementer oppugnavit, multis contendens duos illos ritus à baptiſmo ſemper, non ſequioribus tantum quod ego ultro conceſſi temporibus, alienos fuiſſe. Nos temporum ordinem cœpimus, ſequemur; ac de unctione quidem prius; de manus impoſitione poſtea dicemus. Sed quia unctionis apud Græcos & cæteros Orientales alia

Cap.XIV. paulo quam apud Latinos ratio fuit; ab illorum uſu ac more ordiemur; de Latinis deinceps diſputaturi.

h Grot. epiſt. ad Gal. epiſt. 246. pa. 400.

De Græcis, ſi doctiſſimus Hammondus Grotii ſui judicium eſſet ſecutus, res acta eſſet. Vir enim ille, quem noſter unice admiratus eſt tradit *unctionem*, quod jam ſupra diximus, *h baptiſmo acceſſiſſe, in Occidente quidem diu, apud Græcos vero perpetuo & nunc etiam*; neque præter hanc *ullam aliam ſubſequentem apud eos in uſu eſſe*. Veriſſimum & quidem ab omni parte de hac re viri magni judicium; ut ex iis, quæ dicemus, patebit. Quod antequam aggrediar, animadvertendum eſt circiter quarti ſeculi initia contigiſſe illud, quod idem quoque obſervat, *i non ſatis viſum fuiſſe* veteribus illis fidelibus oleo inungere baptizatos, *niſi & fragrantiori quadam unctione oſtenderent Chriſtianos à Deo lectos & Reges & Sacerdotes*. Chriſma autem intelligit; quia non ex oleo ſolo, ſed etiam ex balſamo longe fragrantiori & pretioſiori conficitur. Hactenus quidem, ut ex ſuperioribus patet, non alterius quam ex oleo unctionis meminerunt Patres; Deinceps vero id eſt poſt ann. Dom. 400. crebra occurret chriſmatio; neque alia quam hæc intelligenda veniet, quoties unctio memorabitur, quæ jam baptizatis adhibetur.

i Idem ibid.

Sed tametſi Hammondus Grotianam illam de Græcorum chriſmatione ſententiam meo relatam nomine oppugnet, eſt tamen ubi ea concedit, quæ illam apertiſſime, ac ut mihi quidem videtur, neceſſario conſtituunt. Nam ad diſputationem ſe accingens agnoſcit k *ſuum fuiſſe in baptiſmo unguenti & chriſmatis uſum*; cujus rei ex Græcis aliquot teſtimonia adducit. Sed obſervo eum in primo exemplo, quod ex Pſeudareopagita adducit m vel fallere, vel falli. Nil enim locus ad *unguentum & chriſma* pertinet; qui totus eſt de oleo, quo baptizandi à presbyteris *n integros toto corpore ungebantur*. Damaſceni vero quæ deinceps citat o verba, ὁ ἔλαιον ἐν τῷ βαπτίσματι παραλαμβάνεται, *oleum in baptiſmate aſſumitur*, & tota capitis ipſius quod de baptiſmo eſt, ſeries id de quo loquitur oleum poſt tinctionem miniſtratum fuiſſe oſtendit, & Bellarminus Latinique fere cæteri ad ſuæ Confirmationis ſacramentum referunt. Oecumenius vero ipſum chriſma diſerte nominat, & Spiritum qui eo confertur, p *Accepiſtis per baptiſmum* (inquit) *ſacrum chriſma, & per hoc Spiritum, qui in omnem veritatem deducit*, ἐλάβετε διὰ τοῦ βαπτίσματος τὸ χρῖσμα τὸ ἱερὸν, καὶ διὰ τούτου τὸ εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν ὁδηγοῦν πνεῦμα. Cui illud quoque congruit, quod idem alibi ſcribit, q *Deum nos ſignaviſſe in baptiſmo* ἐσφράγισεν ἡμᾶς ἐν τῷ βαπτίσματι. Symeon vero Theſſalonicenſis diſertiſſime; r *Qui baptizantur fideles* (inquit) *unguento hoc in baptiſmate debent inungi*; οἱ βαπτιζόμενοι πιστοὶ τούτῳ ὀφείλουσι χρίεσθαι τῷ μύρῳ ἐν τῷ βαπτίσματι. Ac nequis dubitet unguentum ſe illud ipſum intelligere dicit, quo Latinorum confirmatio conſtat; cavendum ab eorum more atque uſu monens, qui infantes quos baptizant, non ſtatim chriſmant. Harmenopuli eadem quoque ratio eſt, qui unguento ungere, τῷ μύρῳ χρίεσθαι *partem eſſe* dicit *divini baptiſmatis*. Memoratum à Græcis

k Hamm. ca. 2. ſect. 2. §. 9.
l Ibid. §. 10.
m Dionyſ. Hier. Eccleſ. cap. 2.
n Ibidem.
o Damaſcen. lib. 4 de fid. Orth. ca. 10.
p Oecum. in 1. Ioan. 2. pag. 574. d.
q Id. in Eph. 4. 30. p. 44 a.
r Sym. Theſſ. ab Arcud. laudatus L. 2. cap. 20. de Concord. Latin. & Orient. Eccl.
s Harmen. Scholaſt. in

olimq;

cis,

cis, his omnibus locis *μύρον* ſive chriſma fatetur doctiſs. Hammondus in ipſo baptiſmo fuiſſe miniſtratum, adeoque unum fuiſſe ex ejus ritibus. Atqui hoc chriſma eo loco muneroque à Græcis cenſeri, quo habetur à Latinis ſuæ Confirmationis chriſma & apertiſſime ſignificat Symeon Theſſalonicenſis, & res ipſa loquitur. Græci enim præter hoc unum quo in ipſo baptiſmo conſignant, nullum aliud chriſma baptizatis miniſtrant. Vel ergo fateri debuit doctiſs. Hammondas omnem Græcorum Eccleſiam ad hoc uſque tempus conſtanter ſenſiſſe chriſmationem unum eſſe de baptiſmi ritibus, vel certe nos docere aliam aliquam præter hanc apud eos chriſmationem fuiſſe. Sed Græcis ignotas & eſſe nunc & ſemper fuiſſe clarum eſt duas illas nunc apud Latinos ſolennes chriſmationes, alteram quæ in baptiſmo fit in vertice, alteram quæ extra baptiſmum in fronte. Nullam aliam ab iis vel olim uſurpatam, vel nunc uſurpari lectum vel auditum eſt, præter illam ipſam, quam Harmenopulus partim eſſe baptiſmi, cæteri in baptiſmo fieri dicunt. Ex his liquet totius Græcæ Eccleſiæ hanc communem fuiſſe de chriſmatione confirmativa ſententiam, eam rem eſſe baptiſmi, & in baptiſmo miniſtrandam: ritum adeo baptiſmi quod nos contendimus fuiſſe.

CAP. XV. ca... Apoſt.

CAPVT XV.

De loco Pſeud Ambroſij, qui huius in me diſputationis unicus Hammondo fundus fuit. Frigidus eius jocus. Mea loci interpretatio conſtituitur; & rationes quibus nititur, vindicantur ab inanibus Hammondi elenchis. Quid ſit conſignare. Conſecrare latius patet quam conſignare, diciturque etiam de perſonis. Valeſij conſenſus; ipſius Hammondi confeſſio. Futilis eius ad alteram meam rationem evaſio præcluditur. Pſeud-Ambroſius teſtis de rebus ſui ævi idoneus.

IAm huic Græcorum de ſua chriſmatione ſententiæ clariſſimum teſtimonium perhibet homo Latinus, Sardus ille (ut eum jocans Hammondus vocare ſolet) auctor Commentariorum in Paulum, qui in Ambroſij quibus vulgo leguntur. Hujus vero hominis verba tametſi præter inſtitutum ordinem, hoc nobis loco expendenda ſunt. Doctiſs. Hammondus ea ab ipſo diſputationis ſuæ limine totis tribus ſectionibus agitavit; ita commotus noſtra ſuæ de illis ſententiæ reprehenſione, ut æſtum animi neque diutius differre, neque paucioribus ſedare potuerit. Verba Sardi ſunt; *t Denique apud Ægyptum Preſbyteri conſignant, ubi præſens non ſit Epiſcopus.* *Conſignationem* hic pro ea confirmatione ſumi, quæ chriſmatione fiebat, & putavi, & ſcripſi; & ante me ſic ſumpſerant Sirmondus & Aurelius; certe poſſe ſic ſumi conſenſerant Salmaſius & Blondellus. Itaque eodem loco doctiſs. Hammondi interpretationem

t Pſeud Ambroſ. in Eph. 4.

Cap. XV. fidenter aſſeverantis eo vocabulo *ſolam Euchariſtiæ conſecrationem ſignificari*, repudiaveram. Hammondi autem interpretatio altero quodam vetuſti apud Auguſtinum Quæſtionum in V. & N. Teſt. ſcriptoris loco nitebatur, hoc ſcilicet, *u in Alexandria & per totam Ægyptum, ſi deſit Epiſcopus, conſecrat Preſbyter.* Nimirum vir doctiſſ. non dubitat quin conſecrare in hoc altero loco ſit Euchariſtiam facere; Ergo idem quoque in priori eſſe vult *conſignare.* Hanc ſuam ille ſententiam defendit; meam refellit: ſane haud perfunctorie. Ac primum quidem multum ille ſibi gratulatur, *x* quod ego ipſi conceſſerim utriuſque loci eundem eſſe ſenſum, idque & *rerum & verborum germanitatem ſatis docere; quin & multa ſuadere eundem eſſe utriuſque loci ſcriptorem. Nihil retracto.* Hoc tantum moneo, quod eundem eſſe utriuſque loci ſenſum conſenſi, eo me nequaquam conſenſiſſe ut verbum *conſignandi* ex verbo *conſecrandi* interpretemur. Contra diſerte contendi de *conſecrandi* ſenſu ex *conſignandi* verbo judicandum potius ac definiendum eſſe. Quæ cum ita ſe habeant, neſcio quid in mentem amico noſtro venerit, cum ex eo quod ſcripſi *eundem eſſe duorum locorum ſenſum*, me ita conſtrictum teneri putat, ut neceſſario fateri cogar quod in priori loco dicitur *conſignare presbyteros*, id omnino ſecum accipiendum eſſe pro *conſecratione Euchariſtiæ.* Atqui aliud ipſe teſtatus ſum; & profeſſus me poſterioris loci conſecrationem ex prioris *conſignatione* interpretandam eſſe, non contra. Sed ſuavis eſt inprimis & elegans machina qua me vir ingenioſiſſimus invitum & repugnantem in ſuas partes transferre nititur. *y* Clariſſ. Blondelli τοῦ μακαρίτου verba primo deſcribit, de illo Sardi dicto, *z In Alexandria & per totam Ægyptum, ſi deſit Epiſcopus conſecrat Presbyter, Id ſive* (inquit) *Euchariſtiæ confectione, ſive de chriſmatione ſive de ordinationibus ſacris interpretari placeat, perinde eſt.* Tum ſe eligiſſe quod placuit Blondelli venia, & conſecrationem ibi loci de confectione euchariſtiæ exponendam dixiſſe. Tum progreditur, & *me ſi non ſui, ſaltem Blondelli clientis mei gratia* (ſic enim viro magno libuit & mihi & Blondello jocandi cauſa illudere) hoc *largiri* jubet; eum ſcilicet eſſe illius loci ſenſum. Si fecero (facturum autem non dubitat) prædicit *neceſſe fore* ut ego in eandem ſecum ſententiam de altero loco feſtinem, & *conſignationem*, quæ ibi memoratur *de confectione Euchariſtiæ interpretandam ſtatuam*: quia ſcilicet unam eſſe utriuſque loci ſententiam conceſſi. Poſtremo triumphans canit: *Nullum ſane hic, ſiquid videt, effugium patere, niſi illud quod candide & liberaliter, ſed ut cauſa ſuæ prodeſſet, largitus eſt Blondellus*, Conſecrationem ſcilicet pro Euchariſtiæ confectione accipi poſſe, *ex eiuſdem denuo cauſæ neceſſitatibus retractetur & plane negetur: Quod ſi fiat, agnoſcet æquus arbiter hoc eſſe, ſiquid aliud, ὑπὸ Σκοὺ ὀκλεύειν.* Hi ſunt mirabiles amici noſtri luſus. Primo quod ille in hoc ſuo ludicro, Blondelli verba ita accipit, ut putet eum cenſuiſſe unius ejuſdemque enunciationis tres eſſe poſſe diverſiſſimos, planeque inter ſe diſcrepantes, omnes tamen rectos ac geminos, auctoriſque menti con-

u Pſeud. Aug. Q. in V. & N. T. Q. 101.

x Hamm. c. 1. ſect. 3. §. 2. p. 12. 13.

y Hamm. c. 1. ſect. 3 §. 11. 12.

z Blond. Defenſ. Hier.

ti congruos ſenſus, eo ni fallor, magnam facit viro doctiſſimo injuriam, cui nullo ſuo merito tam abſurdum, tamque ridiculum delirium tribuit. Neque hoc ſane ſignificat, dum ait *perinde eſſe*, quonam ex his tribus ſenſibus verba Sardi *interpreteris*. *Perinde eſſe* dicit, nimirum ad cauſam quam ipſe agit, non autem ad auctoris mentem, ut interdum ſolemus adverſariis quæ ipſis placent donare ac largiri, etiamſi ea minus nobis probentur. Vnde liquet quod Blondellus Hammondo hic largitur, ut illud Sardi dictum de Euchariſtiæ confectione ſi libeat, interpretetur: eo minime effici, ut rectum hunc eſse germanumque ejus ſenſum vel judicaverit ipſe Blondellus, vel ſuum *patronum* neceſsario ita judicare juſſerit, aut decreverit. Itaque pace viri doctiſſimi dixerim, illa ejus ratiocinatio qua me ex hac Blondelli conceſſione teneri concludit, ut in ſuam ſententiam deſcendam, tam eſt ludicra atque jocularis, quam falſum eſt elogium, quo virum incomparabilis eruditionis & apud Dominum cum ipſe hæc ſcriberet quieſcentem, *clientem meum* vocat. Tum quicquid Blondellus de vero ac genuino hujus loci ſenſu ſenſerit, ille quidem aperte nobis concedit quam libuerit ex tribus ejus à ſe propoſitis interpretationibus ſequi. Ergo tam mihi unam ex his, quam Hammondo alteram ſequi abſque ulla Blondelli iniuria vel offenſione licuit, ut nihil cauſæ fuerit cur me his ejus verbis Hammondus ad eam quam ipſe maluit interpretationem amplectendam obſtringi putaverit. Denique licet ego Blondellum vivum dilexerim atque ſuſpexerim, & mortuum gratiſſima memoria colam, nunquam tamen quod ſciam, in ejus verba juravi, ut ab eo interdum diſcedere non mihi liberum eſſe exiſtimem. Quo major eſt amiciſſimi noſtri Cenſoris in me iniquitas, qui me hominem Dei gratia, liberum etiam ei mancipium addicit, quem vult (quamquam falſo) meum eſſe clientem. Nulla alia Hammondo gratia, quam ſua, opus erat ad me in ſuam ſententiam ducendum, ſi rationis jus, ſi ſancta veritatis fides ſiviſſet. Quod denique ſuo more nos ſatis molliter neque ſatis urbano perſtringere videtur, veluti homines, quos cauſæ, cui ſtudemus ac ſervimus (ſcilicet) neceſſitates cogant eadem *largiri* & mox *retractare*, *concedere* ac plane mox *negare*, id ex animo dico, neſcio ad quos pertineat. Non enim memini me quicquam unquam ſcripſiſſe quod his, quæ de duobus Sardi locis diſputata nunc oſtendo, ſic adverſetur, ut ulla mihi ſit palinodia vel retractatione opus. CAP. XV.

Miſſis ergo ludicris videamus utra loci interpretatio melior ſit ac rationi magis conſentanea. Ego meam duobus argumentis firmavi. *a* Prius eſt, quod de verbi *conſecrare* in poſteriori loco poſiti ſenſu judicandum eſt ex verbo *conſignare*, quod in priori loco uſurpatum eſt, quia *nimirum potius ac verius eſt, ut id quod eſt generalius ex eo interpretemur, quod eſt ſpecialius, & magis proprium, quam contra, adeoque conſecrare de conſignatione intelligamus, quam conſignationem de Euchariſtiæ confectione.* Ita enim ſcribendum eſt, non ut eſt perperam excuſum, *obſignatione* & *obſigna-*

a L.1. de Confirm. c.18. p. 221.

Cap. XV. *obſignationem.* Doctiſſ. Hammondus fruſtra in illa menda myſteria quæ-
b Hamm. c. 1. ſect. 4. §. 7. p. 22. rit. *b* Mendam eſſe facile videre potuit ex verbis continenter ſequentibus, quibus id quod dixeram de utriuſque vocabuli ſenſu ita probatur, *cum conſignationem quidem conſecrationem & eſſe & dici omnes confiteantur; Euchariſtiæ confectionem dici ſimpliciter conſignationem, nemo ut opinor audiverit.* Hic *conſignationem*, de quo verbo quæritur legis, *obſignationem*; quod mendoſum eſt, non legis. Quid ad hoc argumentum Hammondus? Ille negat me *aliquid exinde lucrari poſſe Blondello & Salmaſio clientibus meis.* Quaſi vero librum hunc non adverſus me ſed adverſus Blondellum & Salmaſium ſcriptum eſſe Præfatio præfixa docuerit, vel quaſi ego iſtorum cauſam in opere de Confirmatione meo egerim. Miror viro erudito tantum placere potuiſſe tam frigidum ſchema, ut paſſim ad faſtidium modo viros illos præſtantiſſimus *clientes meos*, modo me
c Id. ib. §. 3. eorum *patronum* vocet. Tum illud invadit *c* quod dixi, verbum *conſignare* de Euchariſtiæ confectione ſimpliciter, ut hoc loco, *eſſe uſurpatum*, nullum ſane à doctiſſ. Hammondo allatum eſſe hujuſmodi locationis exemplum. Ne nunc quidem ullum affert: Paulo poſt tamen ne-
d ibid. §. 6. p. 22. gat *d* quicquam *prohibere quominus, qui pani in Euchariſtia ſignum crucis, æque ac Catechumenorum fronti in baptiſmo impreſſerit, æque itidem & pari vocis proprietate conſignare dicatur.* Ego idonei alicuius ſcriptoris exemplum requirebam, non quid fieri poſſet, ſed quid reapſe fieret. Quanquam ſatis manifeſtum eſt inter ea quæ hic pro paribus adducit, diſcrimen. Catechumenum recte *conſignare* dicitur presbyter, quia eo ipſo ſigno, quod ejus fronti imprimitur, conſecratur: Euchariſtia, non ſigno pani impreſſo, ſed vel prece, vel ut apud Latinos docent, Domini verbo conſecratur. Sed quod exemplum apud eum deſideraveram, in quo *conſignare* diceretur Epiſcopus, cum Euchariſtiam celebrat, id ille
e Id. ibid. §. 3. p. 22. 23. in me retorquet, *e* qui nullum ſcilicet exemplum adduxerim, in quo *conſecrandi* verbum de confirmatione uſurpetur. Fateor. Nullum adduxi, quod rem ita perſpicuam eſſe crederem, ut à nullo negatum iri confiderem. An enim non conſecratur, qui chriſmate vel manus impoſitione confirmatur? Exemplum tamen & quidem locupletiſſimi ſcriptoris,
f Tertull. l. de reſurr. carn. c. 8. p. 384 amico poſcenti non negabo, *f* (*Caro* (inquit Tertullianus) *ungitur, ut anima conſecretur.* Ergo inquam & *ungere* ſive conſignare *conſecrare* eſt. Atque hinc refellitur, quod negat *g* alibi Hammondus *conſecratio-*
g Ham c. 2. ſect. 3. §. 1. p. 43. *nem* Sardi noſtri poſſe intelligi, quod mihi viſum eſt, de *conſecratione perſonarum*, potius accipi poſſe volens de *conſecratione unguenti.* Atqui quo *anima conſecratur*, eo perſona ni fallor conſecratur. Photius quoque perſonas unguento, quo conſignantur, conſecrari ſatis docet, *h* dum
h Phot. ep. 2. contra Latinos pugnans ſacerdotibus *licere eos qui initiantur unguento ſanctificare* ἔξεςι τοῖς ἱερεῦσι τοὺς πληθυνομένους μύρῳ ἁγιάζειν. Et mox iterum: *Quomodo non ſanctificat* (ſacerdos) *unguenti inunctione eos qui nunc initiantur?* πῶς οὐχ ἁγιάζει μύρῳ χρίων τοὺς νῦν πληθυνομένους: Nam qui *ſanctificari* unguento dicuntur nemo puto negabit, *conſecrari unguento* dici poſſe.

Neque

Neque dubito quin M. Antonius de Dominis eos qui chriſmantur in hominibus illis cenſuerit, *i* quos *chriſmate conſecrari* dicit *aque ac Eccleſias, altaria ac calices*; quæ *viri doctiſſimi* verba adeo Hammondo placuerunt, ut ea bis in ſuo opuſculo deſcripſerit *k* Tandem negat amicus *conſignandi vocem ſpecialiorem aut magis propriam eſſe, quam ſit conſecrationis.* Hoccine neget vir doctiſſimus? Negat diſertiſſime, & quidem ſic ut argumentis neget ullis opus eſſe, rem ex Blondello & Salmaſio confici. Quaſi vero hi duo viri quamquam iudicio meo maximi, nihil unquam dixerint vel ſcripſerint, quod mihi vice legis eſſe non debeat. Sed neque profecto verum eſt tam doctos viros vel pronunciaſſe uſpiam τὸ *conſecrare* non patere latius quam τὸ *conſignare*, vel aliquid ſcripſiſſe unde id quod eſt portenti ſimile, legitime concludi poſſit. Quod enim dicunt *conſignationem* apud Sardum perinde eſſe ſive de confirmatione, ſive de pœnitentium benedictione, ſive de ordinandorum conſecratione quis accipiat id ſupra oſtendimus nequaquam vim eam habere, quam putat amicus noſter; neque ſi revera haberet, eo fieret ut τὸ *conſignare* æque pateat ac τὸ conſecrare. Sed miſſis præiudiciis rem ipſam putemus. Certe *conſecrantur* quæcumque quovis modo, quaviſque ratione Deo dicantur, divinoque cultui addicuntur ac mancipantur; ſive res ſint, ſive perſonæ; quæ addicuntur. *Conſignantur* quæ non omni, ſed certo quodam proprioque modo conſecrantur; nempe adhibito ſigno, chriſmate ſcilicet vel manus impoſitione. Cætera quæ vel voto, vel prece mera, ſoloque verbo conſecrantur, ea non eſt vſus, ut opinor, Eccleſiaſtici *conſignata* dicere. Ergo *conſecrare* latius patet, quam *conſignare*. *Conſecrare* genus eſt. *Conſignare* ſpecies eſt ut loquuntur Logici, *conſecrationis.* Cum ergo utriuſque ex Sardo allati loci eundem eſſe ſenſum omnia ſuadeant, profecto ad eum conſtituendum multo verius atque appoſitius eſt *conſecrationem*, quæ in uno legitur, ex *conſignatione*, quæ in altero occurrit, definire ac interpretari, quam contra. Conſecrandi enim vox vaga eſt, & latiſſimi ſenſus, omneſque omnino conſecrationum ſpecies ambitu ſuo complectitur. Atqui non omnes preſbyteris eo loco attribui, ſed certum tantum earum ordinem, ſcriptoris ſcopus & loci circumſtantiæ clamant. Nihil ergo promptius eſt, quam conſecrandi nimium patens verbum ad *conſignationem* ex altero loco reſtringere, id eſt ad confirmationem ſive chriſmationem neophytorum. Græci enim de quibus hic ſermo eſt, hac ſola, abſque manus impoſitione confirmabant. Nam verbi *conſignare* apud ſcriptores Eccleſiaſticos hic fere eſt frequentiſſimus, ac communiſſimus ſenſus. Innocentius P R. I. *l* *De conſignandis* (inquit) *infantibus, manifeſtum eſt non ab alio, quam ab Epiſcopo fieri licere.* Iterum paulo poſt, *Hæc Pontificibus ſolis deberi, ut vel conſignent, vel Paracletum Spiritum, tradant non ſolum conſuetudo Eccleſiaſtica demonſtrat, verum & illa lectio Actuum Apoſtolicorum.* Vbi vides ſoli chriſmationi conſignationis nomen tribui, ſeorſum à manus impoſitione. Synodus Arauſicana ritum utrumque conſi-

Cap. XV.

i M. Ant. de Dom. l. 5. de Rep. Eccl c. 5. §. 8.

k Hamm. p. 42. & 162.

l Innoc. I. ep. ad D cent. c. 3.

Cap. XV. gnationem dicit, m ubi in mortis diſcrimine poſitos jubet, *ſi deſit Epiſcopus, à preſbytero cum chriſmate & benedictione conſignari.* Concilium Toletanum XI. a. D. 675. n *Quicumque deinceps in Eccleſiaſtico ordine conſtitutus aut pro baptizandis, conſignandiſque fidelibus* &c. *pretia qualibet, vel præmia* &c. *ſuſceperit* &c. *Conſignandis*, id eſt chriſmate poſt baptiſmum confirmandis. Garſias Loyoſa ad hunc canonem; o *Conſignatio* (inquit) *eſt confirmatio, munus ſolius Epiſcopi. Conſignare* vero pro *Euchariſtiam celebrare*, inauditum; & pace amici dixerim, portentoſum. Ipſe quinetiam non aliter, quam de ſua *Confirmatione* intelligit; quoties *conſignare* dicit. *Confirmationis* (inquit) ritum affirmat Cyprianus manuum impoſitione & CONSIGNATIONE celebrari ſolitum fuiſſe. Nemo ut opinor, riſum teneret ſermonis Eccleſiaſtici peritus, ſi pro *Conſignatione*, quam dicit, *conſecrationem* hic dixiſſet. Idem alibi Cornelij apud Euſebium verba tractans, quod in Græco eſt τὸ σφραγισθῆναι non aliter reddit, q quam *conſignari* & *conſignationem*. Senſit ipſe invitus licet, à me credo, admonitus, interpretationis ſuæ abſurditatem. Itaque alibi tandem meam ſententiam præfert, ubi de illo Arauſicanæ Synodi loco verba faciens, r *Hic certe* (inquit) *canon, poſt alia nonnulla, mihi omnino perſuaſit prædictum Sardi locum* (*ſi tandem detur menda vacare*) *plane de chriſmate intelligi debere.* Ego ita eram interpretatus. Hic ergo ille paucis verbis nunc delet quæcumque in me ſupra iratus effudit. Quod vero hic de *menda* dicit, id effugium eſt, quo ſupra erat uſus. Cum enim ſuam illam interpretationem, qua *conſignare* poſitum eſſe volebat pro Euchariſtiam facere, durã & inſolentẽ eſſe mea reprehenſione admonitus animadverteret, eo confugit, s ut diceret levi Librariorum menda *conſignant* in priori *Sardi loco pro conſecrant repoſitum eſſe.* Sed quam miſerũ ſit hoc effugium, patet. Primo enim nihil huiuſmodi in priori de Epiſcopatu opere dixerat, ſed ſummis duobus viris ἀβλεψίαν imputaverat, quod non viderent ſcilicet verbum *conſignare* in illo Sardi loco, ubi extat in omnibus libris, *ſolam Euchariſtiæ conſecrationem* ſignificari. Adhæc ſi locus mendoſus eſt, cur emendandi ius ſibi uni vindicant? Certe multo melius fuerit *conſignandi* verbum in utroque loco legi, ſenſu plano & cõmodo; quam *conſecrandi*, præſertim ſi id inſolenti illo & inuſitato ſenſu ſumatur, quem maluerat Hammondus, pro Euchariſtiæ *conſecratione*. Atque ita ſane judicavit vir eruditiſſimus, ac de litteris optime meritus Henricus Valeſius, qui in Notis ad Euſebium ſuis, cum priorem Sardi locum deſcripſiſſet, t *Denique apud Ægyptum presbyteri conſignant, ſi præſens non fuerit Epiſcopus, Eadem habet* (inquit) *auctor Quæſtionum Vet. & Novi Teſtamenti inter Auguſtini opera editus Quæſtione* 101. *Nam in Alexandria & per totam Ægyptum, ſi deſit Epiſcopus, conſecrat Presbyter. Scribe* (inquit) *conſignat Presbyter, ut in ſupra citato Ambroſii loco.* Hæc Valeſius; cujus ad rationes meas ſuffragium accedere, equidem mihi gratulor.

Sed ad confirmandam noſtram illius loci interpretationem aliud in-

ſuper.

m Conc. Arauſ. Can. 2.
n Conc. Tolet. 11. c. 8. T. 4. Conc. p. 823 F.
o Loyas ibid. p. 429. col. 2. E.
p Hamm. c. 6. ſect. 2. § 5.
q Id. c. 4. ſect. 1. § 3. 7.
r Hamm. c. 2. ſect. 4. § 1. p. 54.
s Hamm. c. 1. ſect. 3. § 10. p. 19.
t Henr. Valeſ. ad Euſeb. Hiſt. l. 6. c. 4. p. 134. D.

ſuper argumentum attuleram, *u* quod preſbyteralis illa abſente Epiſcopo conſignandi poteſtas hic ab auctore commemoretur, ut res Ægypti peculiaris. Vnde concludebam nequaquam ea ſignificari Euchariſtiæ extra Epiſcopi præſentiam celebrandæ poteſtatem; quod ea preſbyterorum non Ægyptiorum peculiaris, ſed omnium communis fuiſſe videatur, Romæ ut Alexandriæ, tam apud Latinos quam apud Græcos. Doctiſſimus Hammondus ſuæ hic nobis theoremata de unius una Epiſcopi in Eccleſiaſticis poteſtate narrat; nihil Preſbyteros ſine eorum juſſu & mandato. Atqui nihil hæc ad rem. Non enim de poteſtatis origine, ſed de ejus uſu quæritur; *Conſignant*, inquit auctor. Fuerit hæc poteſtas ab Epiſcopo. Hoc nihil ad me, qui fuiſſe eam hic lego; unde fuerit, non lego. Poteſtas ea Preſbyterorum in Ægypto fuit, ut abſente Epiſcopo *conſignarent*, inquit noſter Sardus. Dic ſodes, quiſquis Hammondina ſequeris: Fuit ne Romæ par poteſtas preſbyteris? Conſignabant ne abſente Epiſcopo? Atqui ne Hammondus quidem hoc dixerit: apud quem, *y* Innocentium audio diſertiſſime negantem *id ab alio quam ab Epiſcopo fieri licere*. Ergo preſbyter Euchariſtiam, & baptiſmum, & alia tam Romæ & in ejuſdem moris Eccleſiis miniſtrabant, quam in Ægypto & in Gręcia: Epiſcoporum apud utroſque permiſſu, juſſu, nutu, mandato, γνώμῃ. Eſto: ut vis. Sed ea tamen ita fiebant. Confirmationis ratio longe alia fuit. Illa enim Romæ, & in eiuſdem ritus Eccleſiis à presbyteris nunquam fiebat. Illa à presbyteris fieri per Epiſcopos ubique licebat: Hanc à presbyteris fieri, Romæ per Epiſcopum non licebat. Nemo neſcit, quos in Sardiniam de hac cauſa Decretales Gregorius Pontifex miſerit. Quis iſtorum Pontificium ſimiles in aliquam Provinciam miſit, quod forte audiviſſet, apud eos, baptiſmum & euchariſtiam à Presbyteris miniſtrari? Sed hunc Gregorius *veterem fuiſſe Eccleſiæ ſuæ* id eſt Romanæ *uſum* teſtatur, *z ne presbyteri chriſmate eos in fronte tangerent quos baptizaverant*. Hæc ergo Romanis & aliis Latinis, maxime in Italia, ſolenne fuit. Eo factum, ut ille Pſeudo Ambroſius apud hos educatus, ut rem à communi ſuorum more alienam obſervaverit, quod in Ægypto presbyteri conſignarent. Vident iam omnes, ni fallor, quam fruſtra Dallæum Hammondus univerſæ Eccleſiæ Canones conſulere hic iubeat, quam fruſtra ipſe in Canone neſcioque Ægyptiis de ſua liberalitate procudendo ac commodando ſeſe fatigerit, quo illæſo Epiſcopi jure preſbyteri apud eos ſacra euchariſtica mortuo vel abſente Epiſcopo facerent. Nihil hæc ad rem. Longe aliud eſt quod agemus, ut ex his patet. Itaque ex ſcriptoris iſtius Latini teſtimonio jam ſatis patet vera eſſe quæ ſupra Græcos ipſos, quorum Ægyptus inſignis erat portio, affirmantes audivimus, chriſmationem ipſius baptiſmi ritum fuiſſe, jam olim in ipſo baptiſmo à preſbyteris miniſtrari ſolitum.

Scio hunc ſcriptorem, quo ei non tam de *conſignatione* quam de aliis quibuſdam ad hierarchiam pertinentibus fides detraheretur, fuiſſe à

Z 2 doctiſſimo

CAP. XV.

u L. 2. de Confirm. c. 18. p. 221.

x Hamm. c. 1. ſect. 5. §. 2. p. 23.

y Hamm. c. 2. ſect. 3. §. 4. p. 46.

z Greg. Rom. epiſt. L. 3. ep. 9 Item. ep. 26.

Cap.XVI. doctiſſimo *a* Hammondo miris modis non perſtrictum aut notatum, ſed plane lapidatum, ac dilaceratum. Sed non eſt hujus loci pluribus ea de re diſceptare. Salis eſt ad præſentem diſputationem, quod vetuſtiſſimus eſt hic auctor, jampridem ab *b* Auguſtino honorifice inter Patres Sancti Hilarij nomine laudatus; à Synodo Pariſienſi, Aquiſgranenſi, ab Hincmaro, Prudentio Tricaſſino, à Ioanne Erigena nono ſeculo, ab aliis deinceps Patribus, eorumque poſteris pro Ambroſio, ad ſuperius ſeculum habitus; quicquid de eo in cæteris dixeris, dignus certe qui de rebus ſui ævi teſtis adhibeatur.

a Hamm. c. 3. p. 4. §. 29. & alibi.
b Aug. l. 4. contr. duas ep. Pel. c. 4. l. 2. operis contr. Iul. imp. §. 164.

CAPVT XVI.

Veterum Græcorum de chriſmatione teſtimonia expenduntur. I. teſtis Conſtitutionum Apoſtolicarum ſcriptor, apud quem eam eſſe baptiſmi ritum decem argumentis probatur. Ad ea Hammondi ſilentium notatur, exceptio reÿcitur, & inſtantia futilis refellitur.

Atque hæc quidem de loco Paulini Commentatoris, quem eruditi Hilarium Eccleſiæ Romanæ Diaconum fuiſſe plærique conſentiunt; qui locus doctiſſimo Hammondo hujus diſputationis contra me ſcribendæ occaſionem dedit. Videamus jam quid ille afferat contra Græcorum de Confirmatione ſententiam, & idoneorum eiuſdem gentis ſcriptorum, & Latini inſuper hominis antiquiſſimi teſtimonio conſtitutam.

Primum huius ordinis excuſſeram Conſtitutionum Pſeud Apoſtolicarum parentem, quem Bellarminus inter ſui Confirmatorii ſacramenti aſſertores ediderat. *m* Ego hominis inverecundiam miratus, quod verum putavi, ſcripſi, *n neminem iſto auctore clarius docere chriſmationem ævo ſuo unum quoque ex cærimonialibus baptiſmi ritibus fuiſſe.* Doctiſſimus Hammondus præfatus *o* Spalatenſem eadem affirmare conſulenti locum rem negat adeo claram eiſe. Quaſi vero Clementis non *locum*, quod iſte dicit, ſed *loca* nemo præter ipſum conſuluerit. Atqui iſta ego non dixeram ſimpliciter, ſed argumentis ex ipſo Clementis volumine petitis probaveram; Primo ab ipſius capitis è quo *p* primum locum deſumpſi, *q* titulo; qui ſic habet; *De divina initiatione ſancti baptiſmatis.* Vnde colligebam niſi mentiatur titulus, initiationis baptiſmalis partem eſſe Epiſcopalem baptizatorum ex unguento unctionem, quando illa in iſto capite deſcribitur. 2. Id ipſum ex hoc capitis ſequentis titulo argumentabar; *Quam cauſam habeat baptiſmus in Chriſtum, & propter quid eorum quæ in ipſo unumquodque dicatur & fiat.* Iam cum Chriſma eorum unum ſit, quorum cauſam & rationem cur fiant, hoc auctor capite ediſſerit, negari non poſſe chriſma eorum quæ in baptiſmo

m Bell. de Conf. c. 3. §. Primus.
n L. 2. de Confirm. c. 11. p. 182.
o Hamm. c. 3. ſect. 3. §. 1. p. 91.
p Conſt. Apoſt. l. 3. c. 16.
q L. 2. c. 11. ut ſupr.

fiunt unum eſſe. 3. Hæc ipſius auctoris in illo capite verba attuleram, Cap. XVI.
r Baptiſmus igitur datur in mortem Ieſu; aqua vero adhibetur pro ſepultura; r Conſt. l. 3.
oleum pro Spiritu S. ſignaculum pro cruce: chriſma confeſſionis confirmatio: Pa- cap. 17.
tris commemoratio, tanquam cauſæ & emiſſoris. His eum addere rationes,
cur Filius quoque & Spiritus Sanctus commemorentur. Ex his ita ar-
gumentabar; *Quid iſtic facit chriſma, ſi baptiſmi ritus non eſt? Si id è ba-*
ptiſmo eximere ac deripere licet: licebit & oleum, & Patris Filiique com-
memorationem: inter quæ medio loco baptiſmalibus utrimque ritibus veluti ſti-
patum, ſeptum, atque concluſum tenetur. 4. Præterea locum alterum ex eodē
opere deſcripſi, cujus hic quoque titulus eſt; *s Conſtitutio Domini quomodo* s Conſt. l. 7.
ſit baptizandum, mature præjudicans quæ continenter ſequuntur ea ad cap. 23.
baptiſmi adminiſtrationem pertinere, adeoque *chriſmationem*, quæ eo-
rum quæ ſequuntur unum eſt. 5. Sic enim rem ipſe Διαταγῶν exſequitur;
De baptiſmo autem, ô Epiſcope, vel Presbyter, jam quidem & antea con- t Libr. 2. de
ſtituimus, ac nunc rurſus dicimus, quod ita baptizabis, ut Dominus con-ſti- Conſt. cap. 11.
ſtituit nobis &c. *Primum unges oleo ſancto; deinde baptizabis aqua, poſtre-* pag. 183.
mo ſignabis unguento. Hinc concludebam tres iſtos ritus ad baptiſmi mi-
niſterium pertinere. Vult ſcilicet baptiſmum ita peragi, ut oleo primum
inungantur competentes; tum aqua tingantur; denique chriſmentur
unguento. Chriſma profecto à baptiſmo non magis quam oleum divel-
li poteſt, quod Hammondus cum Latinis meram baptiſmi cærimoniam
ipſe confitetur. 6. Sed audi quid apud eundem ſcriptorem ſequatur; *Sin*
autem non fuerit oleum neque unguentum, ſatis eſt aqua tum ad unctionem,
tum ad ſignaculum σφραγῖδα & ad confeſſionem mortui. Hinc ita ratiocina-
bar; *Cum falſum & abſurdum ſit unius ſacramenti materiam ad alterum*
exhibendum ſufficere; ut ſi baptiſmi aquam quis diceret ad Euchariſtiam ſa-
tis eſſe ſi quando panis & vinum deſit; neceſſario confitendum eſſe huic ſcri-
ptori neque unctionem ex oleo, neque conſignationem ex chriſmate
ſacramenta fuiſſe à baptiſmo alia ac diverſa, ſed partes fuiſſe ejus ritua-
les: quod cum de oleo tam Latini confiteantur, quam qui eos hac in
parte ſequitur Hammondus: manifeſtum eſt eos ab hoc ſcriptore diſſen-
tire, dum idem de chriſmatione fruſtra ac perperam negant. 7. Ex his
ipſis verbis, quibus ὁ Διαταγῶν rituum quibus baptiſmum contineri
ſcribit, miniſtrandorum poteſtatem tum Epiſcopo, tum Presbytero
tribuit, obſervabam chriſma etiam ſecundi ordinis ſacerdotes admini-
ſtrare. Vnde ſequitur doctiſſimum Hammondum confiteri neceſſario
debuiſſe, ſi decreta ſua retinere vult, hanc Conſtitutionum chriſmatio-
nem meram eſſe baptiſmi cærimoniam. Tertium denique locum ex eo-
dem opere laudaveram, *v* in quo fuſiſſime, & quidem pluribus capiti- v Ibi. p. 184.
bus tradantur omnes baptiſmi ritus, Catechumeni inſtitutio, *a* bene- a Conſt. A-
dictio, *b* renuntiatio, *c* unctio ex oleo, *d* merſio ſive tinctio, *e* & his ver- poſt. Lib. 7.
bis conſignatio; *Poſt hac illum in nomine Patris, Filii & Spiritus Sancti* cap. 40.
baptizatum ungat unguento dicens, Domine Deus ingenite, &c. Ex hac re- b Ibid. ca. 41.
rum ſerie & iis quæ hac ratione à Domino petuntur in gratiam neophy- c Ibid. c. 42.
d Ibid. ca. 43.

Cap.XVI. ti, ad baptiſmum apertiſſime pertinentia, *ut bonus odor Chriſti in eo firmus & ſtabilis fixuſque maneat, atque qui cum eo mortuus eſt, ipſe eidem conreſuſcitetur, & cum eo vivat*; ex his inquam concluſeram *f* à baptiſmo divelli non poſſe totam hanc Conſtitutionum chriſmationem. Poſtremo hæc, quæ ibidem apud Conſtitutiones ſequuntur, deſcripſeram. *Niſi unicuique iſtorum* (id eſt oleo, aquæ, unguento) *talis invocatio à pio ſacerdote adhibeatur, in ſolam aquam deſcendit qui baptizatur, ut Iudæi, ac corporis ſordes, non etiam animæ deponit.* Ad hæc ego, quæ non uno errore laborare confeſſus ſum, obſervabam ea de cætero duo nobis tela contra Latinorum, adeoque & Hammondi, qui hactenus iis aſſentitur, dogma miniſtrare. 9. Prius quidem, cum quas exhibuit, invocationes ad illarum ſpecierum (ſcilicet & olei, & unguenti) conſecrationem, eas à ſacerdote παρὰ τοῦ ἱερέως fieri concedat, iſtum quiſquis eſt, putaviſſe etiam presbyterum poſſe μυρίσαι, id eſt conſignare: ex Græcorum ſcilicet ſententia, quam ſupra diximus, contra Latinos de nono ſeculo à Photio C. P. Patriarcha, & ſeculo 15. à Simeone Theſſalonicenſi Archiepiſcopo fuiſſe defenſam, & nunc etiam à tota illa Græcorum Eccleſia retineri: ut Hammondus ſi decretis de hac re ſuis ſtare velit, neceſſe habent fateri eas, quas Διατάξεις à presbyteris fieri concedit chriſmationes, totidem baptiſmi ritus. 10. Alterum quod ex illis Conſtitutionum verbis eliciebam hoc erat: Cum iſte ſcriptor, niſi chriſma invocatione legitima rite benedictum fuerit, vanum & irritum futurum baptiſma pronuntiet: palam eſſe eum quoque putaſſe chriſmationem ubi rite peragitur, eo conferre, ut baptiſma ratum ſit atque efficax: quod utrumque non aliter poſſe conſiſtere, niſi conſtituatur chriſmationem unum eſſe ex baptiſmi ritibus. Hæc ſunt, quibus adductus ſum ut Conſtitutionum ſcriptorem putarem *clare docuiſſe chriſmationem* eſſe baptiſmi cærimoniam: quæ neſcio faſtidierit-ne doctiſſimus Hammondus, an brevitatis ſtudio prætermiſerit: certe ita diſſimulavit, ut iſtorum nihil apud me legiſſe videatur. Vtrumque ſit; illud profecto nemo ut opinor, probaverit, quod eam ſententiam, cuius argumenta, adeo non refutavit, ut ea ne tangere quidem vel uno verbo perſtringere aut commemorare dignatus ſit: à ſe confeſſam fuiſſe ſatis ſignificare voluerit, non iſtis modo verbis quæ ſupra retulimus, *At locum conſulenti res adeo clara non eſt*, ſed etiam ipſo ejus lectionis titulo, in qua de Pſeudo-Clemente agit: Nam in iſtius partis fronte hæc verba leguntur, *Pſeudo-Clementis doctrina, ut Dallæo neutiquam faveat.* Quid ergo (inquies) in illa ſectione agit? Dicam. Oleum, quo ante tinctionem, ungebantur competentes, quodque eſt à Pſeudo-Clemente memoratum, fatetur in baptiſmo adhibitum fuiſſe, & ad baptiſmum pertinuiſse, imo lotioni præcurriſſe; idque ex libro 7. cap. 43. probat. Sed hæc quid ad me, qui illud oleum nuſquam diſſimulavi pro baptiſmi cærimonia etiam à Latinis haberi? Tantum id, quod verum eſt, obſervavi, *g* hoc primum loco occurrere, illud ante tinctionem oleum nemini vetuſtiſſimorum

e Ibid. c. 44.
f Libr. 2. de Confirmat. ca. 11. p. 185.
g Libr. 2. de Conf. cap 11. pag. 181.

ruſtiſſimorum inter baptiſmales ritus memoratum; illud præterea monui, ineûte demum quarto ſeculo unctionem poſt baptiſmalem, non de ſimplici oleo ut antea, ſed ex oleo & balſamo permixtis fieri cœpiſſe; *quia hujuſmodi unguentum ſignificandæ regiæ & ſacerdotali dignitati (in quam per baptiſmum inauguramur) aptius quam ſimplex oleum eſſe viſum eſt.* Hic demum evigilat Hammondus, *h* & baptiſmum de quo Conſtitutiones agunt, adultorum fuiſſe dicit, non parvulorum. Sed primo oſtendere debuerat parvulorum baptiſmum aliter fuiſſe tum temporis adminiſtratum, quam adultorum; in illis chriſmationem nullam adhibitam, ut in his fieri ſolebat. Hoc vero merum eſt doctiſſimi Hammondi ſomnium, cujus nullum apud veteres præſertim Græcos apparet veſtigium; quodque vel ex ejus gentis his totis proximis retro ſeculis perpetua praxi refellitur, ex qua nulli parvuli magis quam adulti rite baptizantur qui non illico poſt tinctionem chriſmentur. Sed & ex argumentis ſuperioribus patet, ad baptiſmum illum, qui in Conſtitutionibus deſcribitur, quiqui fuerit, ſive adultorum ſive parvulorum, pertinuiſſe chriſmationem; ejuſque partem aliquam, ſcilicet ritualem fuiſſe. Denique ſic inſtat doctiſſ. Hammondus, *i* *Conſtitutionum ſcriptori baptiſmus eſt, in mortẽ Ieſu, unguentũ vero eſt* βεβαίωσις τῆς ὁμολογίας, *profeſſionis* (ſcilicet baptizati) *confirmatio. Hæc itaque quomodo baptiſmi pars erit, qui ad mortem Chriſti dabatur?* Quidni inquam, eſſe potuerit baptiſmi pars ritualis? Hoc argumento erat, non interrogatione conſtituendum. Certe ὁμολογίαν illam ad baptiſmum pertinuiſſe notum & confeſſum eſt. Ergo & unguentum, quod confeſſionis confirmatio erat adeo non repugnat, ut etiam conſentaneum ſit ejuſdem baptiſmi partem fuiſſe. Profitebatur baptizandus in confeſſione ſe eſſe Chriſtianum. Id ipſum poſtea dum chriſmatur, ſigno & actu rituali proteſtatur; *eaque ratione fidem paulo ante editam re & opere ipſo oſtendit eſſe veram, id eſt confirmat*: quod ipſum ego in eodem libro, leviſſimam hanc objectionem veluti occupans, ſcripſeram. *k* Fruſtra ergo falſoque negat doctiſs. Hammondus adeo dilucide ſtabilitam à nobis eſſe noſtram ex Pſeudo Clemente hypotheſin.

CAPVT. XVII.

h Hamm. ca. 3 ſect. 3. §. 4. pag. 94.

i Idem ibid. §. 5. pag. 95.

k L. 1. de Conf. c. 11. p. 181.

CAPVT XVII.

Teſtis II. Pſeudo-Iuſtinus, Quæſtionum ſcriptor, cuius duo loca expenduntur. Ex priori tria noſtræ ſententiæ argumenta eruuntur. In altero loco, dolus Hammondi notatur; Ex eo tameſi obiter, allatum pro mea ſententia argumentum, ab Hammondi cavillationibus & objectionibus vindicantur. Reconciliatio. Hammondi hallucinatio, de neceſſitate rei ſimpliciter accipientis, quæ ego de conſecutionis ſyllogiſticæ neceſſitate dixeram. Pœnitentia veteris cum

baptiſmo

Caput XVII. *baptiſmo quadam conformitas. Hæretici & pœnitentis reconciliationes diverſa. Alia.*

POſt Pſeudo-Clementem expenderam *l* quæ Bellarminus ex Pſeudo-Iuſtino quarti ut videtur ſeculi ſcriptore attulerat. Ex eo locum hunc deſcripſeram; *m Si ante ſepulturam Maria Dominum unguento unxit; nos autem in baptiſmo ſymbola, ſignaque paſſionis & reſurrectionis eius referentes celebramus: quomodo primum oleo ungimur, ac deinde iis, quæ ante dicta ſunt, ſymbolis in piſcina peractis, poſt illa unguento conſignamur? Atque hæc ipſa quomodo non contra quam circa Dominum geſta ſint, facere exiſtimamur? Quomodo vero non ſupervacanea eſt ea, quæ in baptizandis peragitur, olei unctio, ſi unguento tantum prope paſſionem delibutus eſt Dominus? Reſp. Quandoquidem quæ Maria facit, ad ſepulturam poſt mortem ipſius ſepulti facit, B. autem Maria ante mortem Dominum unxit, prout ſcriptum eſt*, Quod fecit hæc (inquit) ad ſepulturam meam fecit. Prævenit enim ut ungeret corpus meum; *ubi verbum hoc* prævenit *dictum eſt pro eo quod eſt, Ante iuſtum tempus unxit corpus meum. Quocirca hoc non fit per repugnantiam: verum id, quod in Domino geſtum eſt ante iuſtum tempus, in eis qui baptizantur fit congruenti tempore. Inungimur autem veteri oleo, ut chriſti unctique fiamus: Vnguento autem ad recordationem eius, qui unguenti unctionem ſepulturam ſuam eſſe reputavit: ac in typo quidem & figura in præſenti, veritate autem & re ipſa in futuro tempore, ad communicationem paſſionum ſimul & gloriæ Salvatoris Chriſti qui nos vocavit.* Hæc ille; ex quibus probaveram *n* chriſmationem, quæ fit poſt baptiſmum ad eum pertinuiſſe. 1. quod hic auctor utramque unctionem, tum priorem ex oleo, tum poſteriorem ex unguento plane ejuſdem ordinis ac cenſus faciat; ut cum priorem omnes baptiſmalem ritum eſſe fateantur, neceſſe ſit & poſteriorem in eodem ordine cenſeri. 2. Quod utramque numeret in baptiſmi ſymbolis, ut patet. Nam dicit *nos in baptiſmo paſſionis & reſurrectionis Chriſti ſymbola perficere*: in ſequentibus vero chriſmationem ad *ſepulturam* eius, quæ mortem conſecuta eſt, retulit. 3. Quod ipſa quæſtio ſive interrogatio id aperte conſtituat, ex eo dubitans quod conſentaneum ſit rerum ad Chriſti mortem pertinentium prout geſtæ ſunt, ordini nos prius chriſmari quam aqua mergi; cum plane contra res in baptiſmo fiat. 4. Quod ad interrogationem reſpondens diſerte dicat chriſmationem fieri congruenti tempore *in iis qui baptizantur* ἐπὶ τῶν βαπτιζομένων. Quomodo ſi ad baptiſmum non pertinet, ſed alius eſt ab eo ritus? 5. Poſtremo, quod illud chriſma ad Domini ſepulturam referat, quæ una eſt ex iis rebus, quæ baptiſmo noſtro ſignificantur & adumbrantur, ut ex Pauli *o* doctrina patet. Hæc omnia amicus noſter ſilentio de more involvit: an ut mihi parceret, an quod ſolvi poſſe deſperaret, incertum.

Illud quidem ex his certo colligi videtur falſo eum alibi ſcripſiſſe *p* me quo probem veterum unctionem ad baptiſmum pertinuiſſe unico niti

l L.2.de Confirm.c. 12.p.186.
m Iuſt. Quæſt.137.
n ub.ſupr. p.187.
o Rom.6.4. Col.c 12.
p Hamm.c 9.ſect.2.§.2. p.100.

niti ac confidere teſtimonio ex ejuſdem Pſeudo Iuſtini libro Quæſt. 14. Si bene rem putaſſet, aliter cenſuiſſet: cum eius rei argumenta ex hoc quidem uno libro duo, ex aliis vero auctoribus tam multa adduxerim, ut eorum numerus me fugiat. Quinimo adeo pro unico meo ſententiæ firmamento hunc locum non habui, ut ne in præcipuis quidem pro ea teſtimoniis cenſuerim: quod ex mea diſputatione clarum eſt. Illa enim Pſeudo Iuſtini verba attuli, ut Bellarmini & Petri Aurelij errorem refellerem fruſtra contendentium ex hæreticis venientes non alios chriſmatos fuiſse, quam eos, qui nondum fuerant penes hæreticos chriſmati. Quod cum demonſtraſsem, tum ex occaſione illa quoque tametſi aliud agens, adjeci: *q Vnde, ut hoc OBITER dicam, & illud quod nos contendimus clariſſime probatur, veterum ſcilicet unctionem ad baptiſmum pertinuiſſe, non ad aliud aliquod ſacramentum.* Hinc patet, me de hac quæſtione, quæ proprie inter me & Hammondum eſt, illa quæ hic exagitat, obiter tantum obſervaſse & inſperſiſse. Sed jam rem ipſam ſpectemus. Pſeudo-Iuſtini locus ſic habet; *Hæretici* (inquit) *ad orthodoxiam tranſeuntis lapſus corrigitur; prava quidem opinionis, mutatione ſententiæ: baptiſmi vero, ſancti unguenti unctione: ordinationis autem, manus impoſitione: & nihil eorum, quæ antea fuerunt, remanet inabolitum.* Ex his ergo ſic etam obiter argumentatus; *Vitia hæreticorum oppoſitis, ſed in eodem genere rebus emendabantur: error quidem vera ſententia: prava ordinatio recta ſanctioris manus impoſitione. Ut ergo vera ſententia in eodem rerum genere eſt, quo error. Eccleſiaſtica manus impoſitio ad idem genus pertinet, ad quod hæretica ordinatio: ita & unctionem in baptiſmalium rerum cenſu fuiſſe neceſſe eſt, quæ abſurde alioqui & inepte ad baptiſmi correctionem uſurparetur.* In hæc noſtra doctiſs. Hammondus totis ſexdecim commatis pugnat? Ac primo quidem negat *t* conſtare ordinationem χειροτονίαν hæreticam hoc loco ad idem genus pertinere ad quod Eccleſiaſtica manus impoſitio. Itaque manus impoſitionem, quæ hic memoratur, de ea accipit, quæ lapſis per ſolennem pœnitentiam reformandis dabatur, imo negat eſſe quod de eo dubitemus. Sed non videtur vir doctiſſimus ſatis cogitaſſe quid hic agatur, quæque ſit tum hæreticorum tum eorum qui *Pœnitentes* apud veteres dicebantur, ratio. Pſeudo-Iuſtinus, ut etiam alij ut plurimum Patres, quoties hoc negotium tractant, per hæreticos in Eccleſiam recipiendos, eos intelligunt, qui primum apud hæreticos erant baptizati. Iam hi baptizandis, quam pœnitentibus erant ſimiliores. Vtrique enim in Eccleſiam primū ingrediebantur; in qua ſcilicet retro nunquam fuerant. Pœnitentium alia ratio erat, qui cum in Eccleſia eſſent lapſi erant; eoque ad eam per pœnitentiam regrediebantur. Eo factum eſt ut cum Pœnitentibus durius actum fuerit, quam cum hæreticis. Illis enim nonniſi acta exhomologeſi; & ſatisfactione communionis jus reddebatur. Hi ſtatim brevi ritu defuncti admittebantur; plane ut baptizati. Itaque nobis quidem non videtur dubitandum, quin ille quo recipiebantur, ritus

q L. 2. de Conf. c. 10. p. 177.

r Iuſt. Quæſt. ad Orthodox. Q. 14.

s Hamm. c. 5. ſect. 2. §. 3. p. 121.

t ibid §. 4. p. 123.

Caput XVII.

potius ex baptiſmi, quam ex Pœnitentium cærimoniis deſumptus ſit. Illud virum doctum videtur fefelliſſe, quod ſua quædam & ex hæreſi venientibus erat pœnitentia; ſed ejuſdem cum ea ordinis, quæ & ad baptiſmum requirebatur; diverſa ab ejus cenſu, quæ Pœnitentium proprie dictorum erat. Hos enim duos Pœnitentiæ actus, ejus quæ à baptizandis, & illius quæ à Pœnitentibus agebatur, diſtinguendos eſſe patet; neque ſemel eos diſtinxit Auguſtinus, ut erant ſane apud veterem Eccleſiam diſtinctiſſimi. Quicquid ergo exigebatur ab hæreticis pœnitentiæ, id ejus generis erat cujus baptizandorum pœnitentia; idque non in ſolo ordinationis, ſed & cæterorum omnium σφαλμάτων correctione locum habere debuit. Eos enim omnium quæ apud hæreticos peccaverant, pœnitere decebat. Vnde intelligitur quod auctor ait *ordinationis hæreticæ σφάλμα manus impoſitione corrigi*, de pœnitentiæ actu intelligi non poſſe. Pœnitentia enim quæ ab iis flagitabatur communis quædam erat omnium, quibus apud hæreticos maculati erant, σφαλμάτων medicina; quæ ad κακοδοξίας & baptiſmi, non minus quam ordinationis hæreticæ labe eluendas neceſſaria erat. Hi vero quos auctor dicit actus, ſui ſinguli σφάλματος propria quædam remedia erant; κακοδοξίας quidem ἡ τοῦ φρονήματος μετάθεσις, baptiſmi chriſmatio: ordinationis manus impoſitio. Ergo σφάλματος quod ordinationi adhærebat, proprium fuit χειροθεσία remedium. At ſi pœnitentia eſt illa χειροθεσία; ad duo alia σφάλματα corrigenda non minus quam ad hoc pertinebit, eoque abſurda erit & inſulta auctoris oratio: quæ ex noſtra interpretatione concinna eſt & perſpicua. Quod vero nobis objicit vir doctiſſimus *iteratam nos ordinationem* inducere, ſi ordinatis penes hæreſin manum apud Eccleſiam impoſitam fuiſſe dicamus: id perperam obiicitur. Vt enim rebaptizatus eo minime cenſetur hæreticus, quod ei ad Eccleſiam venienti aliquis ex baptiſmi ritibus adminiſtretur: ita neque reordinatus dici debet quod ei una aliqua ex ordinationis cærimoniis adhibita fuerit. Nam neque chriſmatio ſola baptiſmus, neque ſola manus impoſitio, ordinatio eſt: Vtraque unus erat, illa ex baptiſmi, hæc ex ordinationis ritibus. Etiam fuere apud Latinos Theologi nobiliſſimi, qui manus impoſitionem accidentalem tantum ordinationis cærimoniam eſſe docuerunt; *u* adeo ab eo abfuerunt ut ea una totam ordinationem conſtare putarent. Ex his cætera quæ vir doctiſſimus objicit, ſponte ſua diffluunt. Inprimis quod ex epilogo Concilij Romani affert, *x* ut probet ordinatos apud hæreticos per pœnitentiam ſuſceptos fuiſſe; *Conſtituit Sylveſter, ut Presbyterum Arianum reſipiſcentem nemo ſuſciperet niſi Epiſcopus ejuſdem loci eum reconciliaret. Reconciliatio*, inquit, *ad ſolam pœnitentiam pertinet, non ad baptiſmum, aut ad Confirmationem, multo minus ad ordinationem* Ego vero tam novi decreti rationem paſco. Quidni enim hæreticum ad Eccleſiam venientem *reconciliari* dixerit ille, quiſquis eſt ſcriptor? *Reconciliantur* inter ſe etiam hoſtes; non amici tantum, quorum gratia unius offenſa reſciſſa erat. Quin & qui

u Dominic. à Soto, in 4. d. 2 :. q. 1. art. 4

x Hamm. c. 5. ſect. 2. §. 5. p. 122.

baptiſmo in Chriſti corpus inſeruntur non abſurde ut puto, reconcilia- CAPUT
ri dixeris. Quidni, cum Paulus quoſvis homines, etiam à Domino XVII.
alieniſſimos, ut Paganos, *Deo reconciliari* jubeat & hortetur? Et hunc y 2. Cor. 5. 20.
eſſe ſcriptoris ſenſum liquet; Loquitur enim de Preſbytero Ariano, id eſt hæretico, non de eo, qui *Pœnitens* trito Eccleſiæ ſermone dicebatur. Et per epexegeſin quam reconciliationem intelligat, ipſe explanat. Poſtquam enim neceſſe fuiſſe dixit, ut *Arianum presbyterum Epiſcopus reconciliaret*, continuo addit, *& ſacroſancto chriſmate per Epiſcopalis manus impoſitionem Sancti Spiritus gratia, quos ab hæreticis dari non poteſt, confirmaret*. Plane ut Græcus noſter; in hæretico preſbytero recipiendo utrumque ritum conjungit; *chriſmationem*, qua baptiſmi hæretici labes; manus impoſitionem, qua ordinationis hæreticæ σφάλμα corrigeretur. Ergo hactenus ſtat noſtra ex Græci verbis obiter facta obſervatio, neque quod Cenſor paulo confidentius dixit, z *omnis eius vis ſtatim in fumos abiit*. Sed ille pergit & ex meis ſequi dicit baptiſmum ab hæreticis datum baptiſmo à Catholicis dato ſanandum fuiſſe, adeoque qui ex hæreſi recipiebantur, rebaptizandos fuiſſe. Verum id jam à nobis refutatum eſt. Cyprianus quidem, & ante eum Tertullianus, & una cum eo Firmilianus, aliique non pauci Afri & Aſiatici qui ab hæreticis datum baptiſmum, irritum ac plane nullum ſenſerunt, qui ab iis tincti erant, de integro apud Eccleſiam tingendos cenſuerunt; Pſeudo-Iuſtinus, melius ſcilicet ſentiens, non baptizandos, ſed duntaxat chriſmandos dixit; Neque baptiſmum eorum quo nullo & irrito habet, ſed ejus tantum σφάλμα corrigendum monet. Accipit, quod rectum eſt; quod rei per ſe bonæ ab hæreſi acceſſit, id eluere ac corrigere ſatis habet. Ita neque omnem hæretici ſententiam (nam etiam hæretici recte de multis ſentiunt) ſed tantum pravam; neque ordinationem, ſed ordinationis tantum σφάλμα corrigit. Ne in ipſo quidem baptiſmo, ſiquid erat recti, vel in Iudæo, vel in Gentili, id quoque eluitur, aut eraditur, ſed illud tantum quod à mala manu vitium Dei operi acceſſerat. Quod idem Cenſor rogat, a ſi hæc ita ſe habent, *quæ tandem ſit neceſſitas, ut non alia quam baptiſmi cærimonia baptiſmi vitium corrigatur*? Ego de rei ipſius neceſſitate nihil dixi. Scio Patres iſta ex arbitrio, non ex aliqua neceſſitate decreviſſe. Semel decreta ab omnibus perinde ac ſi neceſſaria eſſent, ſervabantur; imo & neceſſario ſervanda ex decreti ſcilicet Eccleſiaſtici hypotheſi, aliquando dicebantur. Sed ego nihil minus, quam de iſta rerum, vel rituum neceſſitate hoc loco, quem vexat Hammondus, cogitavi. Neceſſitatem conſecutionis, ſive ratiocinationis intellexi, qua ex iis, quæ ab hoc auctore ſcripta, colligere me valide & neceſſario putavi, eum chriſma pro baptiſmi ritu habuiſſe. Verba clara ſunt de hoc Pſeudo-Iuſtini loco; *Ut vera ſententia in eodem rerum genere eſt, quo error; Eccleſiaſtica manus impoſitio ad idem genus pertinet, ad quod hæretica ordinatio; ita & unctionem in baptiſmalium rerum cenſu fuiſſe* NECESSE *eſt, qua abſurde alioqui & inepte ad baptiſmi correctionem uſurparetur*.

z Hamm. ub. ſupr. §. 6. Idem ibid. §. 8. pag. 125.

a Idem ibid. §. 9. & 12. pag. 126.

CAPVT. XVII. *paretur. Neceſſe* eſſe dixi, ex eo ſcilicet ordine, ac modo quo tres iſtas antitheſes ſcriptor diſpoſuit; Niſi enim chriſma baptiſmi res fuerit, parum appoſitam parumque concinnam fore totam hujus auctoris orationem: ſic enim in uno ex tribus illis parallelis nullam fore ad duo reliqua rationem. Itaque ut ſua ſcriptori conſtet elegantia & concinnitas, omnino ſtatuendum eſſe eum chriſma pro uno ex baptiſmi ritibus habuiſſe, eāq; adeo fuiſſe illius ſeculi, quo vixit, de hac unctione ſententiā. Fruſtra ergo argumentatur amicus noſter, fruſtra ampullatur negans neceſſe fuiſſe hæretici baptiſmatis *ex una baptiſmi* Catholici pharetra *transfigendum fuiſſe*, cum *peccata contra baptiſmi votum commiſſa ſolo pœnitentia pharmaco nec eo ex baptiſmalium rerum cenſu petito curari mos eſſet.* Primo quod *pœnitentiam* qua lapſos emendari mos erat, velut rem à baptiſmo longe alienam ſeparat, perperam ni fallor facit. Pœnitentia enim res eſt baptiſmi adeo cognata, ut etiam baptiſmi nomine non raro à Patribus donetur. *Baptiſma enim laborioſum, baptiſma lacrymarum* in eorum libris nota ſunt. Sane *ſi pœnitentiam* pro interiori mentis animique mutatione, de commiſſis dolentis, & ad meliora aſpirantis ſumas; *pœnitentiam* rem eſſe baptiſmi nemo ſanus negaverit. Sin pro ſolenni illo ritu, quo lapſorum crimina procurabantur ad Eccleſiæ pacem conſequendam; & manus impoſitionem, & ex oleo unctionem, & crucis ſignum & quædam fortaſſe alia, quæ in Pœnitentium reconciliatione adhibebantur, ne ipſe quidem ut credo, Hammondus, ſi viveret, illa ad baptiſmum pertinuiſſe negaturus eſſet. Nimirum baptiſmus remiſſionis peccatorum, quo Pœnitentes aſpirant, fons eſt inexhauſtus. Ergo & ex baptiſmi ritibus nequaquam abſurdum eſt Patres eos decerpſiſſe putare, quibus ſuos illos pœnitentes ad peccatorum veniam perducerent; imo apparet ex utriuſque diſciplinæ baptiſmalis ſcilicet & Pœnitentialis collatione hujus multa ex illa hauſta eſſe. 2. Sed neque Cenſor videtur ſatis appoſitè inter ſe comparaſſe peccatum, cujus remiſſio per pœnitentiam quæritur, cum *baptiſmi hæretici vitio*, quod per *chriſmationem* corrigitur. Illud enim à ſolo peccantis animo eſt; non ab ullo miniſtri, qui eum baptizaverat, aut à ſocietatis apud quam eum baptizaverat, defectu aut vitio. Hoc vero ipſius hæretici *baptiſmi* labem fuiſſe apparet. Ergo illius remiſſio cum hujus correctione male comparata eſt. 3. Quæro, quod-nam ſit illud hæretici baptiſmi σφάλμα, ſive ut Hammondus commodiſſime interpretatur, ὑστέρημα, quod vitium, quis defectus? Ille vero quid ea de re ſenſerit, ex eo clarum eſt, quod ibidem ait defectum illum per chriſmationem eo correctum, ſuppletum, ac reparatum fuiſſe, quod hæretici qui ita recipiebantur, *e largioribus quibus indigent, gratiæ divinæ ſeptemplicis (ajunt Patres) Spiritus hauſtibus proluantur, & ſic demum fœlicius in Chriſto & Spiritu Sancto adoleſcant.* Magnifice quidem ille, ut in hoc negotio ſolet. Sed non ſenſit ſe, dum ita ampullatur, ſua ipſum vineta cædere, & in meam ſententiam imprudentem revolvi; quod ſic demonſtro. Quod illa chriſmatione

b Idem ibid. §. 10. p. 224.

a Ibidem.

ſmatione corrigi, ac ſuppleri dicitur in hæreticis ad Eccleſiam venientibus, id illis penes hæreticos deerat. At illa chriſmatione ſupplentur ex Hammondo *largiores gratiæ* divinæ, ſeptemplicis Spiritus hauſtus, quibus nunc apud Eccleſiam proluuntur; Ergo illi ipſi hauſtus iis penes hæreſin defuerant, iſque eſt defectus, id σφάλμα atque ὑστέρημα, quod hic notat Pſeudo Iuſtinus. Iam vult idem Hammondus *largiores illos Spiritus Sancti hauſtus*, quibus proluuntur ac inundantur neophyti, non baptiſmi, quo Spiritus Sancti ſimpliciter confertur (tenuiori ſcilicet menſura) effectum eſſe; ſed chriſmationis qua abundantior Spiritus copia in animos confirmatorum infunditur. Ergo ſicuti deeſt illa largior copia, ei non per baptiſmi (cujus hic effectus non eſt) ſed per chriſmationis defectum deeſt; adeoque chriſmationis eſt, non baptiſmi defectus. Baptiſmi eſt Spiritum ſimpliciter dare; Largiorem ejus copiam adjicere, eſt chriſmationis. Si illud baptiſmus non præſtitit, merito incuſatur, & σφάλματος arguitur. Sin te feliciori illa & abundantiori Spiritus copia baptiſmus minime inundavit, falſo & inique de eo quereris; quaſi fonticulum indigneris non Euphratem, aut Danubium aliquem, ſed exiguum tantum rivum profundere. Omnis hæc culpa, omnis defectus cauſſa in chriſmationem Epiſcopalem conferenda eſt, quæ aliquo obice prohibita ſtetit, nec conſuetam illam aquarum cœleſtium copiam profudit. Ergo hic defectus non profecto baptiſmi, ſed unius chriſmationis hæreticæ defectus ac σφάλμα ex Hammondi quidem decretis vere dici poteſt; qui ſcilicet chriſma à baptiſmate ſic ſejungit, ut quod illius eſt hujus effectum non ſit. At Pſeudo Iuſtinus ille noſter defectum hunc hæretici diſertiſſime τῦ βαπτίσμου σφάλμα *baptiſmi defectum* ſeu vitium dicit. Ergo neceſſario fatendum eſt hunc vel falſo & inepte eſſe locutum, vel certe ſenſiſſe qui chriſmationi tribuitur effectus, eum ejus eſſe cum baptiſmo communem; imo baptiſmi potius ac verius eſſe quam chriſmationis, cui non alia de cauſſa imputatur, quam quod ea baptiſmi quædam ſit appendix & pars cærimonialis; non diverſus à baptiſmo ac per ſe ſeorſum miniſtrandus ritus, quod amicus noſter volebat. Patres fateor aliter quam ipſum de his philoſophari; ſed ita tamen, ut idem ex eorum quoque ſententia confirmetur. Illi enim ſuæ chriſmationi, non ut hic noſter, *largiores divinæ gratiæ ac Spiritus ſeptemplicis hauſtus*, quibus confirmatorum viſcera non modo recreentur, ſed etiam *proluantur*, ſed *Spiritum* nude ac ſimpliciter id eſt etiam ejus primitias, prima dona, primamque ut ſic dicam manum tribuunt. Ac ut cæteros nunc mittam, diſertiſſimus in eam rem eſt ille ipſe Epilogi Romanæ Synodi auctor, nuper à doctiſſimo Hammondo laudatus. Is enim, ut audivimus, tradit [d] Sylveſtrum P. R. ideo conſtituiſſe presbyterum Arianum chriſmate & manus impoſitione recipi, ut is *Sancti Spiritus gratia, quæ ab hæreticis* (inquit) *dari non poteſt, confirmetur*. Non dicit ut largiorem & auctiorem Spiritus gratiam recipiat, quam ea eſt, quæ in baptiſmo datur; Simpliciter dicit, ut *gratia*

[d] Concil. Rom. T. 1. Concil. pag. 514. E. col. 24.

Caput XVII.

Caput. XVII. *Spiritus confirmetur*; eaque illum confirmandum eſſe ab Epiſcopo Catholico docet, quod hæc gratia ab hæreticis apud quos retro vixerat, nequaquam dari poſſit. Cum ergo hoc hæretici non chriſmatis, ſed *baptiſmi σφάλμα* eſſe dixerit Pſeudo-Iuſtinus, omnino conſequens eſt, ut ad baptiſmum pertinere, ejuſque partem eſſe illam chriſmationem crediderit, qua illa Spiritus gratia confertur. Hoc nos ſententiæ noſtræ argumentum, eodem illo loco *e* attigeramus, quem hic convellere conatur amicus noſter. Sed ille objectionem hanc noſtram, ut alia non pauca ſolet, aure ſurda præteriit. Fateor quod ait Hammondus, hac Eccleſiaſtica chriſmatione baptiſmum non argui, velut *ſpurium, aut fictum, aut vanum*; baptiſmus enim ubicunque rite miniſtratur per ſe Dei donum, & eſt, & manet, neque humanum vitium jus naturam abolet; Illud unum aio baptiſmum argui ut inefficacem, ut & effectu ſuo carentem non quidem per ſe aut per ſuum vitium; ſed per obicem ei tum à miniſtrantis, tum à ſuſcipientis pravitate objectum, quominus ſuam vim ex inſtitutione divina proferat. In Eccleſia, ubi *dantis & accipientis fides integra eſt* (ut loquitur Cyprianus *f*) res ſecus habet. Nihil enim baptiſmi efficaciam prohibet, quo minus ea ſe in ſuſcipientibus, ſi vere ſint quod profitentur, exerat. Apud hæreticos baptiſmus non alias datur quam effectu ſuo caſſus; quod & hoc & cætera ſacramenta non in alios agant, quam in homines prædictos ſincera fide, ac caritate quæ deſunt apud hæreticorum conventicula. Hoc ergo non baptiſmi ſimpliciter, ſed *hæretici baptiſmi*, ab hæreticis & dati & accepti, σφάλμα & vitium reparabat à ſanctiori manu miniſtrata, & à meliori animo ſuſcepta chriſmatio; quæ adeo res baptiſmi eſt; neque enim aliter proximus & immediatus ejus apud hæreticos defectus, baptiſmi defectus & σφάλμα dici poteſt. Hic Hammondus ad ſuperiora regreditur, & *manus impoſitionem qua aque ac chriſmate apud Latinos hæretici ad Eccleſiam redeuntes recipiebantur*, dicit *ex mea argumentationis typo confici poſſe ad Pœnitentiæ ritum pertinuiſſe.* Quomodo vero id effici poſſit, neque ego video, neque ille demonſtrat. Siquis Latinorum de manus impoſitione id dixiſſet quod Græcus de chriſmatione ſcripſit, per eam corrigi *baptiſmi vitium σφάλμα*, ego inde concluderem eam quoque ad baptiſmum (quod ſane veriſſimum eſt) pertinuiſſe. Certe unus Latinorum, neque is ſpernendus ſcriptor de baptiſmo ab hæreticis, ſed rite dato, loquens, dicit *g* qui *eo baptizatus fuerit non debere rebaptizari, ne invocatio ſummæ divinitatis annullari videatur; ſed chriſmate & manus impoſitione quod imperfectum erat debere perfici.* Vix capi poteſt, qui quod imperfectum in baptiſmi adminiſtratione fuerat, chriſmate & manus impoſitione perficiatur niſi hi duo ritus ad baptiſmum pertinuerint. De Vigilij P. R. teſtimonio *h* ſcribentis *i hæreticorum reconciliationem non per eam manus impoſitionem operari, quæ per invocationem Spiritus fit, ſed per illam qua pœnitentiæ fructus acquiritur*; bene eſt quod amiciſſimus noſter Cenſor iis minime renititur, quæ ad illum

e Libr. 2. de Confirmat. p. 176. extr.

f Cypr. ep. 66. p. 172.

g Valafr. L. de reb. Eccl. c. 26.

h Hamm. c. 5. ſect. 2. §. 12. p. 125.

i Vigil ep. 2.

illum locum obſervaram, *k* Vigilium ſcilicet iſtic loqui de iis non qui CAPVT XVII.
primum apud hæreticos baptizati ſunt, ſed qui gratia baptiſmatis *apud Eccleſiam accepta, apud Arianos iterum baptizati profundæ voraginis erant morte demerſi.* Hos mirum non eſſe pœnitentiæ ſubjectos fuiſſe: c.3.T.4. Conc.p.160. k L.2.de Confirm c. 10.p.179.
qui non ſimpliciter hæreſi inquinati, ſed gravi in Eccleſiam ſcelere obligati, emanſores ac deſertores erant, & quidem ſingularis in ſanctam religionem perfidiæ rei, cujus ſacramentum veluti caſſum ac irritum deſpuerant, iidemque myſterium ab impiis Eccleſiæ hoſtibus quaſi ſanctius ſuſceperant. Nunc addo cum ſingularis & in unum tantum certumque ex hæreſi venientium ordinem conſtituta fuerit hæc animadverſio, probabiliter inde concludi aliam, longe mitiorem, cæteris apud hæreticos primum baptizatis indictam fuiſſe reconciliationem; quæ eos non ut iſtos, pœnitentiæ ſubjiceret, ſed vel per ſimplicem chriſmationem ut apud Græcos vel adjecta etiam ut apud Latinos, manus impoſitione in Eccleſiam admitteret. Cæterum quod nos monet vir doctiſſimus non eſſe argumentis meorum ſimilibus *de antiquorum praxi aut ritibus iudicandum: qui fecerit, eum non facem præferre, ſed tenebras offundere, & quæ explicanda & interpretanda ſuſcepit coniecturis ac divinationibus involvere.* Equidem iſta graviter eſſe dicta non abnuo; cur in me dicta ſint non video: qui probe mihi ſum conſcius me veritatem animo libero & candido venari, & quidem via regia, hoc eſt prælato rationis lumine antiquitatem luſtrando. Mea argumenta quæ pro levibus conjecturis traducit, viro clariſſimo moleſta fuiſſe equidem jam dudum & ſenſi & dolui. Minatur *l* me nihil *apud veteres repertu-* *l* Id.ibid,
rum quod novitiam meam hypotheſin (ſic enim loquitur) *ſuffulciat.* Ego p.126.
mallem ut veritatem ſuæ ſententiæ meæq; novitatem certis argumentis demonſtraſſet, quam his irati animi indiciis me terruiſſet. Tum quædam à me ex veteribus de ratione, qua in Eccleſiam ex hæreſi venientes recipiantur, collecta deſcribit; negat *m in iis ullum baptiſmalis cuiuſvis* *m* Id.ibid.§.
cærimoniæ veſtigium eſſe, ſed ſolius Epiſcopalis confirmationis, communitionis, 14.
chriſmationis, impoſitionis manuum expreſſam mentionem. O admirabilem demonſtrationem! Sic mecum agit quaſi illas ipſas quas memorat, *Epiſcopalem confirmationem, communitionem, chriſmationem, manus impoſitionem,* extra baptiſmalium cærimoniarum cenſum fuiſſe vel ipſe viciſſet, vel ego veris victus aſſenſus eſſem. Hoc vero quid aliud eſt, quam, quod ille mihi ſupra, ſed falsò fruſtraque objectabat, τὸ ἐν ἀρχῇ αἰτεῖν. De loco Baſilij, quod in poſtremis duobus hujus ſectionis commatis turbat, mox cum ad illius ſanctiſſimi viri tempora ventum erit, videbimus.

CAPVT XVIII.

Tertius Græcorum teſtis Laodicenorum Patrum conventus. Hammondi ad argumentum pro mea ſententia ductum inanes cavilla-

Capvt XVIII. *cavillationes & irriſiones diſcutiuntur. Baptiſmi vocabulum interdum pro toto initiationis myſterio ex ſacra tinctione eique adjectis ritibus conſtante, ſumi; interdum ſtricte pro ſola tinctione, non tantum à Patribus, ſed ab ipſo etiam Hammondo. Eum falſo fruſtraque me contumelia affeciſſe. Baſilij locus ex ep. Canon. mendoſus.*

Nunc quod ſequitur, amicum de ſynodo Laodicena quæ circiter an. D. 363. habita eſt, diſputantem audiamus. Ejus Synodi canon hic eſt; *n* ὅτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους μετὰ τὸ βάπτισμα χρίεσθαι χρίσματι ἐπουρανίῳ, καὶ μετόχους εἶναι τῆς βασιλείας τοῦ χριστοῦ. Quem canonem Dionyſius Exiguus ita Latine ad Græca apposite eſt interpretatus, *Quod oportet eos, qui illuminantur poſt baptiſma inungi ſuper cœleſti chriſmate & eſſe regni Chriſti participes.* Gentianus quoque Hervetus ſic eum exhibet; *Quod oporteat eos, qui baptizantur, poſt lavacrum chriſma Eccleſiæ accipere, & regni Chriſti participes inveniri.* Ego ad hunc canonem hæc ſcripſeram; *o Synodus baptiſmi cærimoniam fuiſſe chriſmationem eo apertiſſime docet, quod* τοὺς φωτιζομένους, *qui illuminantur, hoc eſt baptizantur, ſive initiantur Chriſtianiſmo, eos decernit* χρίεσθαι *ungi ſacro chriſmate. His enim verbis ſignificat* τὸ χρίεσθαι *ungi partem fuiſſe* τοῦ φωτισμοῦ *illuminationis ſive initiationis, ita ut initiatio, quo rite perficeretur, chriſmate veluti conſignanda ac conſummanda eſſet. Hæc omnino vis verborum iſtorum eſt.* Doctiſs. Hammondum hæc ita commoverunt, ut in me non ſecus deſtomachetur, *p* quam ſi grande piaculum admiſiſſem. Principio *concluſionem* meam *argutam* vocat, & *mira plane* eſſe ait *quæ hic poſt Blondellum ſum commentatus.* Negat *in ipſo baptiſmo ungi videri, qui poſt baptiſmum ungitur* μετὰ τὸ βάπτισμα χρίεται. Sed ille Patrum, verba pro ſua libidine immutat, & pro eo quod ſcripſerunt, *Eos qui illuminantur oportet poſt baptiſma inungi*, callide præter Græci textus, & Dionyſij vetuſtiſſimi & laudatiſſimi interpretis, fidem ipſe reſcribit, *Illuminatos poſt baptiſma liniendos.* Ego ſecutus eram Græca & Dionyſium; ex quibus ridiculus ſit, qui illud quod mihi Hammondus impingit, *in baptiſmo ungi qui poſt baptiſmum ungitur.* Nihil enim aliud ex Patrum verbis collegeris niſi hęc *in illuminatione ſive initiatione poſt baptiſma, ſive poſt lavacrum inungi neophytos*; in quo nihil videtur ineſſe abſurdi aut ridiculi. Iam cum illam Hammondi objectionem occupans, quod aiunt Patres eos, qui illuminantur *poſt baptiſma lini*, baptiſma iſtic accepiſſem non pro toto initiationis ritu, ſed præciſe pro *tinctione* præcipua & capitali eius parte, quomodo & Hervetus intellexiſſe videtur, qui μετὰ τὸ βάπτισμα hic, *poſt lavacrum* eſt interpretatus; adhæc exclamat *q* amiciſſimus Hammondus, & pro conſueta grandiloquentia, *Videtis* (inquit) *ad quas incitas redactas, quo demum pharmaco ſanitati reſtituendæ aut ſublevandæ, quibus argutijs &* λεπτολογίαις *ſtatuminanda ſunt univerſa viri optimi fortunæ.* Sed apage cla-

n Conc. Laodic. can 48. T. 1. Concil. p. 303.

o L. 2. de Conf. c. 12 p. 158.

p Hamm. c. 3. ſect. 2. tit. & §. 2. p. 81. §. 3. p. 82.

q Id. ibid. § 4.

Caput XVIII.

ge clamores, & verborum ampullas. Quid, iſte ne quod poſui negat, baptiſmum interdum latius pro tota initiationis adminiſtratione, interdum ſtrictius pro ſola eſſentiali ejus parte id eſt lavacro accipi? Ille vero quid neget, quid affirmet, quid concedat, neſcio; ita nos ſuis rhetoricis ſtrophis ludificatur. Si tamen hoc negat (quod ſane ab eo negari cauſæ quam agit ratio poſtulat) dicant mihi velim ejus fautores, quid ille ſibi voluerit cum in quodam ſuæ hujus diſputationis loco ſcripſit; *a Fuit certe ſuus in baptiſmo unguenti & chriſmatis uſus*; Et mox, *unctio ex oleo*, quam Baſilius memorat, *in baptiſmate adhibetur*; Et paulo poſt, cum ex *b* Hieronymo *c Baptiſmi chriſma* dicit, & ibidem, *d priorem unctionem*, quę Preſbyterorum, *in baptiſmo eſſe*; tum ex Tertulliano, *e in baptiſmo carnem ungi*? Dicant mihi, quid ille Damaſcenum intellexiſſe credidit, cum eum ipſe dicentem inducit, *f Unguentum in baptiſmate accipitur*? quid Oecumenium, quem ſcripſiſſe recognoſcit *g ſacrum chriſma per baptiſma accipi*? quid Symeonem Theſſalonicenſem, cujus hæc verba recitat, *h Unguento liniri debent in baptiſmo?* quid denique Harmenopulum, quem dixiſſe non negat, *i chriſma partem eſſe baptiſmi videri?* Scire velim, quo iſti Patres, quo ipſe Hammondus ſenſu *baptiſmi* & *baptiſmatis* nomen in his locutionibus ſumpſerint? an pro ipſo præciſe lavacro, ſive tinctione, aut merſione, quæ ſane propria eſt & genuina vocabuli notio, an latius pro toto initiationis noſtræ myſterio, ſuis omnibus partibus & omnibus quibus continetur cærimoniis ac ritibus conſtante? Prius opinor, nemo dixerit. *Chriſma* enim non in *merſione*, ſed poſt *merſionem* dari, neque ullam eſſe merſionis partem notum eſt. Ergo neceſſe eſt baptiſmi nomen latius ſecundo illo ſenſu ſumpſerint, & ipſe Hammondus & laudati ab eo Patres. Non ſoli ergo Patres, ſed ipſe quoque cum iis Hammondus noſtram illam nominis baptiſmi diſtinctionem, probant, quam nunc iſte ut *argutam* traducit; quam argutiis & λεπτολογίαις accenſet; quam non ab ipſa rerum veritate expreſſam, ſed *ab inciſis*, ad quas nos redactos ſomniat, id eſt ab ultima deſperatione extortam fingit. Ejus ipſe qui accuſat ac damnat, auctor eſt. Ipſi ergo ita me invadenti, *Non videtur in ipſo baptiſmo ungi, qui μετὰ τὸ βάπτισμα χρίεται*, reſpondeo, Imo vero iſte non modo ungi videtur ſed etiam revera ac te quidem teſte & auctore, in eo *baptiſmo* ungitur; cujus tu ex Harmenopulo chriſma partem eſſe conceſſiſti; in quo ex Symeone *unguento liniri* neophytos, & ex Damaſceno *unguentum accipi*, & carnem ungi ex Tertulliano docuiſti; in quo denique tu ipſe ſcripſiſti *unguenti & chriſmatis uſum eſſe*, unctionemque etiam ex chriſmate à preſbyteris adhiberi. Eidem Zonaram & Cyprianum objicienti, qui *baptizatos* illos ipſos dicunt, qui unguntur; Quid (inquam) Eos ne putas baptizatos dixiſſe eodem quo tu accipis ſenſu *chriſma baptiſmi partem eſſe*? Si ita ſapis, jam unctos fuiſſe neceſſe eſt quos Cyprianus ungi jubet, quoſque Patres Laodiceni & ex iis Zonaras chriſmate inungendos decernunt. Certe enim nōdum baptizatus eſt, qui baptiſmi partes omnes nondū percepit;

a Hamm. c. 2. ſect. 2. §. 9. p. 39.
b ibid. §. 10. p. 38.
c ibid. §. 11.
d ibid. p. 39.
e ibid. §. 12.
f ibid. §. 10. p. 37.
g ibid.
h ibid.
i ibid.

CAPUT XVIII.

quarũ *chriſma* ex Græcis & Hãmondo una eſt. Qui ergo teſte Cypriano & Zonara, *baptizati* erant, eos interprete Hammondo, unctos chriſmatoſque jam antea fuiſſe oportet; ut qui eos neceſſario ungendos chriſmandoſque decernunt, Cyprianus & Zonaras auctore quidem Hammondo, ſplendide deliraſſe cenſendi ſint, qui actum agere iubent, neceſſarioque faciendum dicunt id quod jam abunde factum eſt, quodque factum iterari ex Eccleſiæ legibus nefas erat. Ita velit nolit Hammondus has noſtras *argutias & λεπτολογίας* ſcilicet, concedere cogetur. Quibus ita vindicatis iam inconcuſſa manet noſtra ex Synodi Laodicenæ verbis ducta ratio; Eorum enim quod dixi, omnino vis eſt; δεῖ τοὺς φωτιζομένους μετὰ τὸ βάπτισμα χρίεσθαι. Omnino hæc ſignificant primo *baptiſmum* id eſt lavacrum; ſecundo chriſma ad hoc ut quis initietur, requiri, adeoque lavacrum & chriſma perfectæ initiationis eſſe partes. Vt ſiquis dixerit domum ædificantes poſt *jacta* fundamenta, parietes quoque & tectum conſtruere, nemo eſt, qui non inde colligat ad domum perficiendam fundamenta, parietes, & tectum requiri, ejuſque eſſe partes. Neque puto ſimilis locutionis exemplum afferri poſſe, cujus alius eſſe vel poſſit, vel debeat ſenſus; certe ex recto & legitimo ſermonis uſu. Exemplum ipſe nullum attulit Hammondus; qui, ſi quod noſſet, afferre debuerat. Non enim clamoribus & maledictis, ſed rationibus & exemplis refelli debent verborum interpretationes ſi quę ab adverſario afferantur legitimæ & appoſitæ ac neceſſariæ. Sed & hanc noſtram hujus canonis interpretationem quæ in eo ſequuntur firmant. Addunt enim Patres τοὺς φωτιζομένους debere poſt lavacrum *chriſmari, & eſſe regni Chriſti participes.* Nam cum qui *perfecte initiati ſunt* & illuminati, ij haud dubie *ſunt regni Chriſti participes*; participes autem tum demum ſint poſt chriſmatis unctionẽ; plane conſequens eſt Patres qui hęc loquũtur, chriſmationẽ requirere ad hoc ut quis perfecte ſit initiatus, vel illuminatus: adeoq; perfectæ eã illuminationis eſſe partem ritualẽ exiſtimaſſe. Sed etiamſi hæc, quod verum non eſt, infirma & invalida eſſe donaremus, nõ eo tamen, quod vir amiciſſimus timet, de univerſis noſtris fortunis deſperãdum eſt. *Si Laodiceni* (inquit) k *Patres aut baptizatos intellexerint, cũ φωτιζομένους edixerint, aut initiatos crediderint, de quorũ poſt baptiſmum unctione legem exſerte tulerint, de Dallæi cauſa integra conclamatum eſt.* Hammondus Dallæi cauſam non ſatis cognitam habuit, quam à tam tenui filo pendere totam putavit. Fac enim Patres Laodicenos non *intellexiſſe* tantum, ſed etiam diſerte dixiſſe, *Oportet baptizatos, ſive illuminatos chriſmari*, non autem quod ſcripſerunt, *eos qui illuminantur; vel qui baptizantur.* Si feciſſent, habuiſſet fateor Hammondus colorem cavillandi aliquem, quem nunc, nullum habet; Dallæi cauſſa vel nullum, vel certe exiguum ex eo detrimentum caperet. Quid enim? Annon hoc in omni ſermone vulgare eſt, ut in quibus res potiſſimum ſita eſt, rei nomen ſortiantur; cætera, quæ tametſi ei adjuncta ſunt vel ad ornatum, vel etiam ad aliquem, tametſi non neceſſarium, conducibilem tamen uſum.

k Id c. 3. ſect. 2. §. 4. p. 83.

uſum, ex rei nomine præ iis quæ eam continent, excludantur? Vt exemplo jam allato iterum utar, ſiquis dixerit, *Domum* ædificantes poſt ipſam domum, debere etiam, periſtylia, porticus *bibliothecam extruere*; nemo credo, tam erit ſtulte argutus, ut ideo periſtylia, porticus, bibliothecam domus partes eſſe neget; tametſi non ſic neceſſarias ut abſque iis domus dici vel etiam eſſe non poſſit, tamen ad ornatum & uſus etiam aliquos commodas atque opportunas. Ita ſe res habet in hoc initiationis noſtræ myſterio. Tota noſtra initiatio, ſive illuminatio una à Domino inſtituta aquæ in nomine Patris, Filij & Spiritus Sancti tinctione continetur; ut qui hoc habet, nihil ei revera, quod ad ſacramentum requiritur, deſit. Patribus poſtea placuit aliquos ritus adjicere, qui paulatim hominibus alios aliis aggerentibus creverunt; eo quidem animo, ut partim ad ornandum & cohoneſtandum hoc ſuggeſtu myſterium, partim etiam ad fidelium animos ædificandos inſervirent. Non jam diſputo quam ſapiens fuerit conſilium: Ita factum eſſe clarum eſt. Hi ritus, ſi auctores, ſi originem, ſi rem ipſam ſpectes, à baptiſmo diverſiſſimi ſunt: ſed poſtquam communi pæne totius Eccleſiæ conſenſu atque favore in uſum publicum recepti ſunt, coaluerunt in unum veluti cum baptiſmo corpus: non ſic tamen, ut non præcipua ſemper fuerit aquæ à Chriſto inſtitutæ præ cæteris dignitas. Ex his liquet eos duobus modis conſiderari poſſe: priori quidem veluti partes ex quibus totum illud myſterium conſtat, tametſi inter ſe diſſimilibus, ad unum tamen eundemque initiationis & regenerationis in Chriſto noſtræ finem atque effectum pertinentibus, ſuoque ſingulis modo concurrentibus. Atque hac quidem ratione ſi ſpectentur, ut unum proprie dictum ſacramentum efficiunt, ita omnes uno communi *baptiſmi*, *initiationis & illuminationis* nomine continentur. Sed & aliter etiam conſiderari poſſunt, quatenus ritus ſunt à baptiſmo, cui hominum inſtituto & voluntate adnexi ſunt diverſi. Hoc vero reſpectu ſi accipiantur, commune nomen *baptiſmi*, *initiationis*, *illuminationis*, penes principem ac eſſentialem, ut loquuntur, partem hæret: cæteræ partes non tam ut baptiſmus, quam ut baptiſmi vel præparationes, vel comites vel conſectaria cenſentur. Ad priorem modum pertinent illa non pauca quæ nuper ex ipſo Hammondo attulimus, in quibus *chriſmatio pars baptiſmi*, & *in baptiſmo adhiberi* dicitur: cujus generis alia multa apud Patres: ut illud quod nuper ex Pſeudo Iuſtino *l* deſcripſimus, ubi unctio Domini ad ſepulturam fieri dicitur *ἐν τοῖς βαπτιζομένοις*, *in iis qui baptizantur*; quo etiam referendus eſt noſter hic Laodicenæ Synodi canon, cum ait *τοὺς φωτιζομένους χρίεσθαι*, *eos qui illuminantur ungi chriſmate*. Ad poſteriorem ordinem pertinent illa Cypriani; *m Vngi quoque neceſſe eſt eum, qui baptizatus eſt*; item iſta, *Super eos qui in Eccleſia baptizati ſunt invocatum & infuſum fuiſſe Spiritum Sanctum*; & hoc quoque Laodicenæ Synodi *poſt baptiſma*, quodque pro eo Zonaras ſcripſit, *τοὺς βαπτισθέντας*, *baptizatos*. In his manifeſtum eſt *baptiſmum* ab adjectis ei ritibus, diſtingui; ſed ſic

l Pſeud. Iuſt. Q. 137.

m Cypr. ep. 70. Id. ep. 78.

 diſtingui,

Caput XVIII. diſtingui, ut principem partem ab aliis ad rei non tam eſſentiam, quam ornatum & lumen inſtitutis; non autem (quod perperam vult amiciſſimus Hammondus) tanquam à cærimoniis à ſe alienis, nihilque ad ſe pertinentibus. Ex iſtis dum hoc ille colligit, aërem plane verberat. Pari enim ratione unctiones ex oleo & chriſmate, quas ipſe fatetur ad baptiſmum pertinere, ab eo dividere ac ſegregare, & in ἀνωμοφαλάς cærimonias ſui ſeorſum procul ab illuminationis noſtræ myſterio generis transformare poſſet; quod eas ſcilicet non modo ſcriptores ab eo laudati, ſed ipſe etiam à baptiſmo diſtinguat; ut cum neophyti verbi gratia dicantur vel oleo ſimplici ante baptiſmum, vel chriſmate poſt baptiſmum ungi. Sic & Latinorum plæroſque ritus quos ipſi pro totidem baptiſmi cærimoniis habent, liceret procul à *baptiſmo* alio abducere; quod ii ſcilicet partim ante baptiſmum, partim poſt baptiſmum fieri dicantur. Ex quibus, videre eſt, quantopere fallatur vir doctiſſimus, qui de cauſſa mea conclamatum eſſe pronuntiat ſi Laodiceni Patres *baptizatos vel initiatos* ungendos eſſe dixiſſent. Atqui ne minimam quidem plagam inde accepiſſem. Tantum ſi ita locuti eſſent, aliquid lucis ei rationi defuiſſet quam ex diverſa eorum elocutione contra doctiſſimi Hammondi opinionem duximus.

n Hamm. c. 3. ſect. 2. § 4. 6. p. 83.

Ex his facile refelluntur quæ doctiſſimus Hammondus ejuſdem Laodicenæ ſynodi canonibus 46. & 47. in me jacit, *n* in quorum priori φωτιζόμενοι dicuntur qui ad *baptiſmum* veniunt, qui in eo ſunt ut baptizentur, qui ſe ad initiationem accingunt. In ſequenti vero canone παραλαμβάνειν φώτισμα eſt *percipere baptiſmum*. Nemo enim neſcit, quod etiam ipſe Iuſtinus docet, φώτισμα *baptiſmum* dici. *Integrum* autem fuiſſe baptiſmum hunc à decumbentibus in morbo perceptum, neſcio unde amicus noſter habeat. Ego haud facile crediderim. Quod ex Cypriano affert, ſi verum eſſet, magis ad rem eſſet. Fingit *o* enim, qui baptiſmum *integrum*, id eſt cui nihil baptiſmalium rituum deeſſet, perceperint eos nihilominus Cyprianum confirmaſſe chriſmate & manu impoſita: quod ſi verum eſſet hanc certe confirmationem non fuiſſe unum ex illis ritibus valde probabile eſſet. Sed nos jam ad Cypriani locum oſtendimus *p* virum doctiſſimum graviter in eo errare, & Cyprianum adeo ab hoc quod ipſe aſſumit abeſſe (nimirum ei baptiſmo, *qui idem ſit legitimus & Eccleſiaſticus* baptiſmus nihil unquam defuiſſe rituum baptiſmalium) ut alibi plane contra eum baptiſmum, cui hi ritus pæne omnes deerant, *legitimum* tamen & *Eccleſiaſticum* appellet atque cenſeat, ſi modo in Eccleſia ab hominibus Catholicis & datus & ſuſceptus fuerit. Atque ex his jam quivis intelligit, quam iniqua quamque falſa ſit illa contumelia, qua me hoc loco amicus noſter, parum profecto amice perfundit, ſcribens me *fortuitis rationum ponderibus diſciplinam & ſanctiones Eccleſiaſticas motare & circumgyrare, & ex aruſpicinis, & auguriis veritatem Theologicam ſtatuminare*. Vtrius noſtrum id crimen ſit, æqui & periti lectoris eſto judicium.

o Ibid. § 4.

p Supr. ad Cypr. locum ex ep. 73.

Sed

Sed hic de Baſilio, q qui paulo poſt Synodum Laodicenā floruit, quod CAP. XIX.
ſupra promiſi, ſatisfaciendum eſt. Fateor in meo Baſilianæ ad Amphilo- q Baſil. ep.
chium epiſtolæ exemplari excuſum eſſe, eos qui ab hæreticis Encratitis ca on. C. 1.
veniunt χρίεσθαι ὑπὸ τῶν πιστῶν, quod Latine expreſſi, *inungi à fidelibus de-* p 928.
bere. Notat r autem Hammōdus me pro ὑπὸ ſcripſiſſe * ἐπὶ. Notat idē me r Hamm c.
eadem illa Latine vertiſſe, s *inungi à fidelibus*; quaſi ſcilicet ὑπὸ legerim, 5. ſect. 2 §.
non ἐπί; meamque hanc interpretationem, ut abſurdam, rejicit. Merito 15. 16. p. 126.
ſane facit. Sed neque eam mihi placuiſſe ſatis inde patet, quod Græcæ 127.
editionis ex qua expreſſa eſt, lectionem mutarim. Cæterum fateor me s L. 2. de Confirm. c.
haud ſatis ſcire qui factum ſit, ut quæ Latina exhibui ea editioni con- 10. p. 171.
gruant, à mea ipſius emendatione diſſideant. Fortaſſe cum ὑπὸ primo ſcripſiſſem, accidit ut poſtea locum retractans, & ſenſus abſurditatem animadvertens, Latinoſque interpretes aliter locum vertiſſe comperiens, nimirum *in*, non *pro fidelibus*, conjecerim legendum eſſe ἐπὶ τῶν πιστῶν, & ita in Græcis, quæ deſcripſeram, correxerim, in Latinis corrigere per incogitantiam, vel ad alia feſtinans, neglexerim; Vnde accidit, ut typothetæ locum ipſi quoque inemendatum excuderint. Hammondus aſſentiri videtur, Græca Baſilij emendatione egere. Sed rogat an non pro ὑπὸ πιστῶν, quod mendoſum eſt, ὑπὲρ potius quam ἐπὶ πιστῶν reſcribendum ſit hoc ſenſu ὑπὲρ πιστῶν id eſt *pro fidelibus*, *vel ad modum fidelium*? Mihi quidem non placet. Primo quod proclivius ſit ὑπὸ ex ἐπὶ, quā ex ὑπὲρ fuiſſe corruptum. 2. quod durū ſit, ac niſi fallor, apud Græcos inſolens ὑπὲρ eo ſenſu uſurpare, pro *ad modum alicuius*. Ὑπὲρ quidem idem fere eſt quod Latinis *pro* & *ſuper*, quod ipſum inde factum eſt, aſpiratione in litteram ſibi lantem mutatæ. *Pro* vero vel *ſuper* Latinis, æque ut videtur ac ὑπὲρ Græcis, inuſitatum eſt dicere, ut ſignificent *inſtar*, vel *ad modum*. At ἐπὶ cum caſu gignendi conſtructum non infrequenter ut hoc loco, pro *in* uſurpatum reperias, idque ipſum ſecuti ſunt interpretes, quos dixi. Balſamon has voculas intactas reliquit, illa tantum in hunc locum ſcribens, Baſilium hic decernere Encratitas & Hydroparaſtatas μὴ ἀναβαπτίζεσθαι, ἀλλὰ χρίεσθαι τῷ ἁγίῳ μύρῳ, καὶ οὕτω μεταλαμβάνειν τῶν ἁγιασμάτων. Sed hæc, ut Hammondus, ita nos quoque obiter, quæ ad id quod uterque agimus, nihil admodum pertinent.

CAPUT XIX.

I V. Græc. Teſtis, Gregorius Nazianzenus. Eius pro noſtra ſententia teſtimonium, recte à me eſſe confirmatum, Billij auctoritate, & tribus ex ipſo Greg. argumentis contra vanos Hammondi elenchos demonſtratur. Billius teſtis in hac cauſa idoneus. Baptiſmus, ſigillum, & chriſma dicitur.

DEinceps expendenda ſunt, quæ ille ad Gregorium Nazianzenum Baſilij æqualem, & amicum diſputavit. Hujus ego celeberrimi

 ſcriptoris

CAP. XIX. ſcriptoris locum *t* à Bellarmino pro ſuæ Confirmationis ſacramento allatum ſolvens dixeram unctionem ab auctore memoratam ſacramenti quidem eſſe, nimirum baptiſmi; adeoque non eſſe ipſam per ſe ſacramentum, ſtrictè ſcilicet, ac ut nunc ſolet, ſumptum. Baptiſmi autem eſſe nonnullis argumentis demonſtraveram. Hammondus Gregorij verba recitat; *u* & interpretatur ad ſuam mentem; tum argumenta mea ſigillatim excutit, & quantum quidem in ſe ſitum eſt, ſolvit. Gregorij locus, nequis eum deſideret, ſic habet; *x Si per baptiſmum* (Gr. τῇ σφραγῖδι) *te ipſum præmunieris, ac pulcherrimo & firmiſſimo auxilio tibi in futurum caveris, animum ſcilicet & corpus unctione & ſpiritu conſignans* (Greg. σημειωθεὶς (*quemadmodum olim Iſraël nocturno illo cruore* (Gr. τῷ χρίσματι, & unctione) *qui primigenios tuebatur; quid tibi accidet & quod tibi præſidium comparatum erit*? Doctiſſimus Hammondus mecum & cum Billio illam σφραγῖδα, qua nos præmuniri vult Gregorius, de baptiſmo accipit; mecum quoque unctionem & Spiritum, de conſignatione, ſive chriſmatione; denique de re ipſa ſummus, quod ad Gregorium pertinet, inter nos conſenſus eſt. Vnum illud quærendum ſupereſt, an illa res, quam uterque à Gregorio poſterioribus verbis intelligi contendimus, baptiſmi fuerit, an à baptiſmo diviſa, proprius ſeorſum ritus, propriumque alterius à baptiſmo ordinis ſacramentum fuerit, (ut veteres hoc ſacramenti vocabulum late ſumebant.) Quo loco obſervo & queror quæſtionem ab Hammondo aliter quam decuit, conſtitutam. Ait *y* enim *me baptiſmum agnoſcere, Confirmationem negare, & ut figmentum reÿcere*. Ego-ne *Confirmationem* nego? Atqui Confirmatio ipſa eſt illa baptiſmalis conſignatio, quam hic ego à Gregorio intelligi contendo. Ego-ne Confirmationem à Gregorio intellectam ut figmentum rejeci? Planum eſt me eam quam Latini inſtituerunt, quamque pro vero & divinitus inſtituto ſacramento cenſent, *figmentum* dixiſſe: de Gregoriana, ne per ſomnium quidem iſta cogitaſſe. Hic certe cogor candorem & fidem in amico nonnihil deſiderare, qui quo mihi (ut videtur) invidiam faceret, his ambiguis, & in ſequiorem partem *flecti cereis* verbis, ſententiam meam expreſſit: quod profecto non eſt ſinceri, ac benevoli: uniuſque veritatis ſtudioſi adverſarij. Id ergo unum jam inter nos quæritur (ut ex veris citra omne animi vel odium vel ſtudium quæſtionis ſtatus aperiatur) an ea unctio, quam hic uterque à Gregorio intelligi communibuſque chriſmationis, conſignationis & confirmationis nominibus vulgo cenſitam olim fuiſſe conſentimus, an ea inquam unctio ad baptiſmi ſacrum pertinuerit: ejuſque ritus fuerit, necne? Hammondus pugnat eam fuiſſe ab omni baptiſmi ſacro diverſam: Definit ritum fuiſſe ſui generis ac ordinis per ſe ſeorſum conſiſtentem. Ego hoc nego, & eam unctionem ad baptiſmum fuiſſe relatam puto, proque totius baptiſmalis adminiſtrationis corona, ac perfectione ultima, apud veteres habitam eſſe. Id autem ex hoc Gregorij loco haberi probavi primo teſtimonio Iacobi Billij, viri apud Latinos ob ſummam eruditio-

t L. 2. de Confirm. c. 14. p. 199.

u Hamm. c. 3. Act 2. §. 16. p. 88. 89.

x Greg. Nazi. Orat. 40. In S. Bapt T. 1. p. 646. C.

y Hamm. c. 3. ſect. 2. §. 19.

eruditionem & ſingularem antiquitatum Eccleſiaſticarum peritiam celeberrimi, qui in ſua Gregorij editione ad illa, quæ deſcripſi, verba annotavit *unctionem baptiſmalem* iis ſignificari. Hammondus auctoritatem viri elevat, z ſeque dicit mihi æque credere ac Billio. Fateor ejus teſtimonium non habere eam vim, quam habet demonſtratio: neque id à me pro certa & indubitabili veritate allatum eſt. Sed negari non poteſt, quin viri doctiſſimi, citra ullum cauſſæ ſtudium de re, in qua haud vulgariter verſatus & exercitatus eſt, ſententia, magnam vim ad perſuadendum habere debeat, & quoddam ſecum de ea parte quam confirmat præjudicium afferre. Atqui is eſt in hac cauſa Billius: ut non poſſim non mirari doctiſs. Hammondi judicium, qui hac de re mihi, id eſt homini, quem ejus ſententiæ quam defendo ardenti quodam, & immodico ſtudio teneri putat, æque credere ſe dicit ac Billio, viro non jam dicam (quod tamen verum eſt) tum in Græca, tum in cætera omni litteratura multo me præſtantiori, ſed adeo nullius in eam partem, quam probat, ſtudij ſuſpecto, ut non ſit dubitandum quin ejus animus in adverſam ſententiam propenderet, verioremque eſſe optaret: homo ſcilicet Latinæ religioni addictiſſimus, cujus non tantum *æque*, ſed etiam magis quam Hammondi, interſit unctionem illam Gregorianam non *baptiſmalem*, quod pronuntiat Billius, ſed Confirmatoriam eſſe: quod mavult Hammondus: idq; vel ex Bellarmino, & cæteris controverſiarum ſcriptoribus apparet. Hi enim fere omnes hunc Gregorianum locum ad ſuum Confirmationis ſacramentum trahunt; eumque ideo pæne ut Hammondus, interpretantur. Vnde apparet quam diſpar quamque iniqua ſit ea comparatio, quam ille hoc loco inſtituit *a* inter Billij de hoc Gregorij, & Chriſtophorſoni de altero Euſebij, ſive potius Clementis Alexandrini dicto ſententias. Nam ſigillum quidem, cujus Clemens meminit, Chriſtophorſonus id eſt vir Latinarum partium de Latinæ Confirmationis ſacramento accepit; Billius plane contra Gregorianam unctionem, non de illa eadem confirmatione, quod res Romana poſtulabat, ſed de baptiſmali ritu intellexit, quod Latinæ Theologiæ adeo non favet, ut etiam noceat. Itaque quam ille in Clementina interpretatione ſtudij ſuſpectus, tam hic in Gregoriana ab omni ſtudio immunis judicandus eſt; quo fit ut ſperem nos apud æquos rerum æſtimatores viſum iri jure merito illius quidem contempſiſſe, hujus vero laudaſſe ſententiam, quicquid præter veri ac rationis lumen neget Hammondus Billio contra Confirmationem Latinam magis fidendum eſſe, quam Chriſtophorſono pro eadem teſtimonium dicenti. Quamquam neque Billij auctoritas tametſi in hoc quidem argumento, non levis eſſe videatur, tanti tamen apud me eſt, ut ſi de Gregorij mente veriora hoc ac certiora doceat Hammondus, non ſimus ſtatim ipſum deſerto Billio ſecuturi. Audiamus ergo quibus ille rationibus ſua, quam Billiana veriora eſſe nobis demonſtret. Atqui ille rationes plane nullas adducit. Tantum quas ego pro Billiana ſententia attuleram, refutare conatur.

Fac-

Cap. XIX.

z Hamm. c. 3. ſect. 3. §. 19. p. 89.

a Ibid. p. 90.

Cap.XIX, Fac refutaſſe. Si nihil præterea fecerit, res adhuc in æquilibrio erit, inter Billianam, & Hammondinam auctoritatem pendens, donec addito alicujus argumenti momento in hanc vel illam partem præponderet. Expectabimus ergo donec ex Hammondi ſcriniis aliquis ejus ſectator hujus ſuæ ſententiæ rationes, quas ille nobis invidit, in lucem proferat, ac interim quandiu res nuda interpretum auctoritate ſtabit, in Gregorij verbis intelligendis Billium ab omni partium ſtudio in hac quidem quæſtione alienum Hammondo, tametſi cætera venerando, magna tamen nonnulli in hanc cauſam affectus & ſtudij ſuſpicione laboranti præferre pace bonorum ac doctorum virorum non dubitabimus. Sed experiamur tamen an doctiſſ. Hammondus ducta è rebus ipſis argumenta felicius ſolverit, quam citati teſtis auctoritatem elevavit. Secundo ergo ipſum orationis Gregorianæ titulum attuleram, *b Oratio in ſanctum Baptiſmum*; ipſius Gregorij fidem ſe de baptiſmo & beneficio hinc ad nos manante dicturum in ipſo ſtatim orationis limine promittentis: Et tituli & promiſſionis fide affirmari baptiſmi eſſe beneficia, quæ ille in allato teſtimonio deprædicat: alioqui res ipſas neque cum titulo, neque auctoris verbis ſatis congruere videri. Ad hoc meæ ſententiæ argumentum doctiſs. Hammondus reſpondet *c titulum à potiori recte denominari, nec tamen vetare, quo minus de baptiſmo diſſertationem inſtituens verba quædam de Cœna aut Pœnitentia, quidni etiam de Confirmatione faceret; Dallæum ipſum in opere de Confirmatione multa de baptiſmo miſcuiſſe*, &c. Hęc vera quidem, ſed nihil argumenti vim infringunt. Dallæum ſane, qui illam quam Confirmationem dicunt, baptiſmi partem ritualem eſſe contendit, nihil mirum eſt in prolixo opere de ea diſputantem, multa de baptiſmo admiſcuiſſe, neque enim aliter fieri poterat. Gregorium in brevi de baptiſmo oratione, ſcriptorem brevitatis ſtudioſum, & in argumentis ſuis fere hærentem, parerga & diverticula captaſſe, de materia per ſe copioſa & fœcunda dicentem, non eſt veriſimile. Ad hæc ſolent auctores, qui quidem ſapiunt, quoties à re ſua digrediuntur, id ſignificare, & in aliena non irrumpere, ſed ſic illabi, ut eos intelligas à via paululum deflectere, neque id facere temere, ſed neceſſario, ubi cauſa & ratio cogit. Hic nihil iſtorum occurrit. Nam cum baptiſmus ipſe multa ad pietatem præſidia per ſe contineat, de iis, quibus pios munit dicentem nihil neceſſe erat ad exotica confugere: Neque quicquam dicit unde eum à re baptiſmali de qua ſe acturum promiſerat, & agere cœperat, digredi intelligas. Si hæc ejus mens eſſet, baptiſmatis præſidia præmitteret; Tum adderet aliud quoque præter iſta, qui baptizatus fuerit, conſecuturum. Eo ſacramento aditum ſibi aperturum ad aliud; maximæ ipſum quoque utilitatis, *largiores ſeptemplicis Spiritus hauſtus propinaturum*; vel aliud quid ſimile monuiſſet; ne quem in aliena & inexpectata loca ſubito irruens oratio turbaret. Nihil hic tale apud Gregorium occurrit. Tum ſi quod ait de unctione à baptiſmo alienum eſt; cur non, quod proximum erat, & obvium, de Euchariſtia quoque aliquid

b L.2. de Cõfirm. c.14. p 199.

c Hamm. c. 3. ſect.2. §. 21 p.90.

aliquid adderet, quæ & ipſa Chriſtianorum adverſus hoſtes myſticos egregium & eſt & habetur à Patribus munimentum? Eo certe invitabat additus Iſraëlis in Ægypto typus. Nam illi primogenitorum φυλακτικῷ ſanguini appoſitius reſpondebat Euchariſticus Chriſti ſanguis, apud Patres in hoc loco fere occurrens, quam confirmationis oleum. Nimirum caſtus & caſtigatus ſcriptor, qui quod ſemel cœpit, in eo pedem figit, à re ab inſtituto de baptiſmate ſermone aliena abſtinuit; *chriſma & ſpiritum,* ſui baptiſmi res, commemoravit. Denique ſiqua ſcriptores à ſuo argumento diverſa attrectant, ea aliena hoc facile eſſe intelliguntur, quod eadem vel ipſi, vel alij æque locupletes auctores per ſe ac ſeorſum ſub ſuis titulis alibi tractant; at Euchariſtiam, ſi hic à Gregorio eſſet commemorata, nemo ideo putaret unum ex baptiſmi ritibus fuiſſe. De hac confirmatoria unctione plane aliter res habet; quam non apud hunc Gregorium, non apud vetuſtiores Cyprianum, Tertullianum, non apud alios ullos Patres, alibi quam in mediis de baptiſmo ſermonibus reperias. Itaque vani ſunt colores quos hic & alibi obtendit Hammondus de auctorum digreſſionibus & parergis. Fruſtra ſuam Confirmationem à baptiſmo abigere, atque abducere conatur. Cujus lateri, ubicunque occurrit, affixa, indivulſa comes occurrit, ejus ſe rem eſſe fatetur; negat ſe abſque plagio, in alterius cujuſquam manum trahi vel rapi poſſe. Sed cum locum Gregorij paulo attentius inſpicio, miror Hammondum; Virum in paucis acutum ac eruditum non vidiſſe, eum ipſum baptiſmo apertiſſime aſſerere, quam memorat unctionem. Ille hujus vitæ diſcrimina & caſus varios, qui ſubitam & improviſam mortem & multis afferunt, & quibuſvis afferre poſſunt, diſertiſſime ut ſolet explicat; ut oſtendat quantum, quam immane periculum ſit aditurus, quem baptiſmo nondum expiatum aliquis huiuſmodi caſus interceperit. Quibus eò perductis ex adverſo docet eum qui baptizatus fuerit, in omni vitæ parte tutum ac ſecurum fore; At nihil horum timebis; non vitæ varios caſus, non Diaboli inſidias, non mortem ipſam, *ſi* (inquit) *ſigillo* (id eſt baptiſmo, ut vertit Billius, ac ut aſſentitur Hammondus) *te ipſum præmunieris, ac pulcherrimo & firmiſſimo auxilio tibi in futurum caveris animum ſcilicet & corpus unctione & ſpiritu conſignatus.* (σημειωθεὶς) Qui *ſigillum*, quo *præmuniri* nos jubet, *baptiſmum* hic intelligit, non equidem capio, qui idem poſſit τὸ χρίσμα καὶ τὸ πνεῦμα, quæ ſequuntur, alterius eſſe putare, quam baptiſmi. Baptiſmus *ſigillum* eſt; Baptiſmus idem eſt *pulcherrimum* illud & firmiſſimum præſidium, quo tibi in futurum caviſti, ſi baptizatus es. Cohærent iſta, neque alterum ab altero divelli poteſt. *Si te præmunieris, & pulcerrimo auxilio in futurum caveris.* Vtrumque eodem pertinet; ad ſigillum, id eſt ad baptiſmum. Iam quid ſequitur? σημειωθεὶς, inquit, καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα τῷ χρίσματι καὶ τῷ πνεύματι. *conſignatus & animam & corpus chriſmate & Spiritu.* Et hæc à ſuperioribus pendent. Sunt enim ad eorum exegeſin addita, & oſtendunt quod ſit & qua in re ſitum illud auxilium, quod nobis à baptiſmo eſt. Nimirum in eo ſitum eſt, quod cor-

Cap. XIX

Caput XIX.

pus chriſmate, animam ſpiritu per ſigillum illud Dominicum obſignamur; eoque tuti adverſus inſidias ſumus. *Penes enim ſignata* (quod ſtatim dicet Gregorius) *non facile inſidiis appetitur; quæ autem minime ſignata eſt à furibus facile capi poteſt.* Ergo *ſigillo ſe præmunire* nihil aliud eſt, ut nunc ipſe explanat ac definit, quam curare ut mature nobis *corpus & anima chriſmate & ſpiritu conſignentur.* Hoc illud ipſum *ſigillum* eſt, quo præmunimur. Ideo in tempore præterito dixit, σημειωθεὶς, conſignatus; ut *ſigillo* illo non aliter muniri te ſignificet, quam ſi chriſmate & ſpiritu corpus & animam fueris conſignatus. *Si ſigillo teipſum præmunieris.* Quomodo? *corpus*, inquit, *& animam obſignatus.* Ergo nemo *ſigillum*, id eſt baptiſmum habet, qui non fuerit corpore & anima cõſignatus. Ergo inquam, corporis æque ac animæ conſignatio, id eſt chriſma & ſpiritus, utrumque baptiſmi eſt. Si, quod vult Hammondus, ſeorſum à baptiſmo alius eſt ritus, vel ut Latini, aliud ſacramentum, nihil quemquam neceſſe eſt chriſmari corpus, ad hoc, ut ſigillum, id eſt baptiſmum, habeat. At *ſigillo muniri* Gregorius non alium definit quam qui corpus & animam chriſmate & ſpiritu unctus ſive conſignatus eſt. Vel ergo dicat Hammondus *ſigillo ſe præmunire*, aliud eſſe Gregorio, quam baptizari; vel nobis, ſi hoc aſſentitur, illud quoque concedat, neceſſe eſt baptiſmi rem eſſe chriſma, quod ſigillo continetur. Denique niſi quod à conſignatione chriſmatis & ſpiritus auxilium eſt, id baptiſmi ſit, ſequetur Gregorium magna & præclara nobis de baptiſmo pollicitum, nihil tamen quod propriè in eo ſit, præſidii nobis porrigere; ſed tantum emendicatis ab alio plane diverſo ſacramento opibus nos munire: neque aliud baptiſmo tribuere, niſi quod quamvis ipſe per ſe nihil præſtet, nobis tamen cœleſtis armamentarii, id eſt Confirmationis & Euchariſtiæ, januam aperit: ut inde armemur & muniamur. Nam ſi auxilium illud præclariſſimum & firmiſſimũ, quod per corporis & animæ conſignationem conſequimur, ad baptiſmum non pertinet, ſed totum alterius plane diverſi à baptiſmo ſacramenti eſt; profecto clarum eſt Gregorium nihil hic de illo auxilio, quod proprie à baptiſmo ſit, toto hoc loco dicere; quod cum dictu longe ſit abſurdiſſimum, illud demum fatendum eſt, quam hic ille memorat conſignationem, eam revera baptiſmi eſſe. 3. Idem quoque inde concluſeram, quod Gregorius in hac ipſa oratione inter cætera quæ recenſet baptiſmatis nomina, vocatum fuiſſe dicit *e* χρῖσμα καὶ σφραγῖδα. *Chriſma* quidem, *quia ſacer & regius eſt* (*hujuſmodi enim ea fuiſſe quæ ungebantur*) *ſigillum vero ſive ſignaculum, quia conſervatio eſt, ac dominationis ſignificatio.* Hammondus reſpondet *f* baptiſmum chriſma dici metaphorice, qualiter Chriſtiani omnes, Reges & ſacerdotes dici ſolent; Confirmationem vero *chriſma* dici proprie, pro unctione corporea. Sed ille nobis illudit. Nam neque Confirmationem Latini aut Græci unctionis ſpiritualis quę metaphorice unctio dicitur, expertem eſſe volunt: neque baptiſmum corporea unctione, quæ proprie ſic dicitur, carere patiuntur. Ergo tam baptiſmum quam Confirmationem

d Libr. 2. de Conf. ca.14 pag.200.

e Greg. Nazian. or. 40. pag. 638. D. 639. A

f Hamm. ca. 3. ſect. 2 §. 22. pag. 91.

ab

ab utraque *chriſma & ſigillum* dici clarum eſt. Et Latini quidem præter confirmatoriam chriſmationem, quam ab Epiſcopis ſolis miniſtrari fas putant, alteram habent à presbyteris, quæ in baptiſmo neophytorum ipſum quoque corpus ungit. Itaque ſi is, qui loquitur, ſcriptor eſſet Latinus, ſine illa ſuæ Confirmationis fraude; id quod dicit Gregorius, facile per ſuam illam presbyteralem chriſmationem explicaret. Nunc cum ille Græcorum unus ſit, & quidem è præſtantiſſimis: neque Hammondus, neque Latini evadere poſſunt, quod tota Græcorum Eccleſia nullam aliam agnoſcat chriſmationem, quam baptiſmalem. Ergo cum ex hoc Gregorio baptiſmus chriſma ſit: neque ullam porro Græci chriſmationem aliam norint, quam baptiſmalem: nemo non videt hanc eam ipſam eſſe, à qua baptiſmus *chriſma* dicitur. Neque hilum valet ea ratio, qua pugnat doctiſſimus Hammondus, inde ducta quod baptiſmus *chriſma* à Gregorio dicatur ob regnum & ſacerdotium: chriſma vero hoc quo nunc corpus noſtrum *conſignari* ſcribit, ad præſidium & munimentum pertineat. Nil enim vetat rem unam ad eandem pro varia ratione, qua conſideratur, ad diverſa referri. Vnguentum ſacrum, quod ea olim Iſraëlis Reges ritè inaugurarentur, eo appoſite refertur, quod per baptiſmum regnum ſacerdotale fiamus Deo. Idem unguentum, qua conſignatio eſt, ad præſidium pertinet; quia *pecus ſignata*, ut idem dicit Gregorius, ab inſidiis tutior eſt; quod neque omiſit. Gregorius, cum ait baptiſmum, σφραγῖδα dici, ὡς συντήρησιν, quia quædam noſtri conſervatio, ac tutela, adeoque præſidium eſt. Ac utrumque quidem hoc munus, ut baptiſmi apud Gregorium, ita & chriſmationis apud alios, ut nuper apud Laodicenos Patres,[h] qui neophytos per unctionem conſortes regni Chriſti eſſe dicebant.

CAPUT XX.

[g] Ibid. §. 23. Pag. 92.

[h] Cōc. Laodic. can. 48.

Ex his videret jam doctiſſimus Hammondus, ſi viveret, quam falſo hic gloriatus ſit, quaſi vicerit *inſtabilia eſſe fulcra ſententiæ meæ*; quamque ridicule eam vocet *novitiam hypotheſin*, qui ſuæ antiquitatem neque hic neque alibi in toto uſpiam libro, non dico demonſtravit, ſed ne demonſtrare quidem conatus eſt; ſatis habens ſine ulla probatione jactitare vera & antiqua & totius Eccleſiæ communia eſſe quæ defendit; qui vero non ſunt magnificis iſtis verbis creduli, eos cubito pellere, tanquam homines præjudiciis occæcatos, & hypotheſeon ſuarum mancipia.

CAPUT XX.

V. Græc. Teſtis, Cyrillus Hieroſolimitanus. Refellitur argumentum, quo Hammondus ex eo probare ſtudet chriſmationem eſſe à baptiſmo alienam. Veriora eſſe ea, quibus probavi Cyrillo chriſmationem eſſe rem baptiſmo idoneam; neque eo fieri, ut tinctionem & unctionem pro uno eodemque actu habuerim; quod ridicule nobis

Cap. XX. *le nobis identidem objectat Hammondus. Quidam ab eo Cyrilli locus incommode redditus. Alter Cyrilli locus ab Hammondo objectus explicatur, oſtenditurque nobis potius favere quam obeſſe.*

POſt Nazianzenum, veniunt expendenda, quæ ex Cyrillo Hieroſolymitano ejus æquali (uterque enim ſub Theodoſio floruit) contra meam ſententiam allata ſunt à doctiſſimo Hammondo. Eadem fere omnia jam pro ſuæ Confirmationis ſacramento Bellarminus, & cæteri Latini objecerant. Primum ergo obſervat *i* Hammondus Cyrillum in prima catecheſi myſtagogica alloqui recens baptizatos; ſecundam de baptiſmo inſcriptam unum hoc præcipue agere, ut neophytos in mortem Chriſti baptizatos monſtret; Tertiam eſſe de chriſmate; quartam de corpore & ſanguine Chriſti. In quinta auctorem dictorum anacephalæoſin inſtituentem ſic incipere; *De baptiſmo, de chriſmate, de ſumptione corporis & ſanguinis Chriſti ſatis in ſuperioribus audiſtis. Omnia* (inquit Hammondus) *diſtinctiſſime, & in ſuas claſſes diſpoſita, nec magis chriſmatio cum baptiſmo, quam Euchariſtia cum utroque confundenda.* Nemo negat: neque quiſquam ſic inſanit, ut chriſmationem idem eſſe ſtatuat, quod baptiſma: aut Euchariſtiam idem, quod iſtorum vel utrumque vel alterum. De his Bellarmino jam ſatisfeceram, *k* Cyrillum neophytos in his homiliis de baptiſmo docentem de chriſmatione perinde ac de unctione ex oleo tinctioni prævia dicere, non quod ſint ſingularia, à baptiſmo diverſa ſacramenta, diverſi ve ritus, ſed quod utraque baptiſmi cærimonia ſit illa antecedens, hæc ſubſequens tinctionem ſacram, unde cum neque Latini, neque Hammondus colligant unctionem ex oleo ritum eſſe à baptiſmo ſeparatum: ludere eos operam, dum hoc uno argumento id de chriſmate concludere moliuntur. Cæteras baptiſmi cærimonias, ut exorcizationem, corporis nudationem, &c. eundem quoque ibidem explicare: neque ideo quemquam aliud hæc eſſe putaſſe, quam baptiſmales ritus. Quod de chriſmatione, non prima aut ſecunda homilia, auctor egerit, id factum quod duas priores homilias alij baptiſmi ritus exhauſerant, ut fuerit ultimi hujus tractatio in diem ſequentem differenda. Sic in eodem opere, Euchariſtiæ materiam, quia totam homilia quarta complecti non potuerat, quinta demum abſolvit. Quid ad hæc Hammondus? Nihil. Ergo ne concedit imbelle & futile hoc eſſe ex his Cyrilli locis pro ſua vel Latinorũ cauſa argumentum? Neſcio. Non enim quid ſentiret dixit. Videtur tamen vel omittere debuiſſe Cyrilli teſtimonium, ſi nihil erat, quod in ſolutione ejus noſtra deſideraret, vel certe ſolutionem refellere, ſi Cyrillum in hac cauſa teſtem exhibere cupiebat. Sed diſputator delicatus ſua conſtituere operoſius putavit, quam aliena vel repellere, vel eludere. Itaque nos noſtras ſuarum demonſtrationum ſolutiones valere ſecutus jubet; quæ ἐκ περιουσίας addideram, ut adductum contra me teſtem, meis favere potius quam nocere ſuaderem, invadit. Atqui ſi hic ei conatus ſucceſſerit,

i Hamm. c. 3. ſect. 4. §. 1. p. 96.

k L. 1. de Confirm. c. 13. p. 190.

ſucceſſerit, nihil aliud vicerit niſi Cyrillum nullum mihi dixiſſe teſtimonium; pro ſe dixiſſe nequaquam demonſtrarit; quod niſi agit, nihil agit. Videamus tamen quid ad noſtra illa qualiacumque de cætero ſint, cenſor amiciſſimus dixerit. Primo hæc Cyrilli ad Neophytos verba ex homilia tertia adduxeram; *l In Chriſtum baptizati & Chriſtum indui, conformes facti eſtis Filio Dei, Deus enim nos, quos prædeſtinavit in adoptionem filiorum, conformes fecit corpori gloriæ Chriſti. Participes ergo Chriſti effecti merito Chriſti vocamini, & Deus dixit de vobis, nolite tangere unctos meos. Chriſti vero facti eſtis ſuſcepto Spiritus Sancti antitypo.* Ex his ita eram argumentatus, * *Cyrillus quicquid iſti hactenus ſuſceperant uno vocabulo initio complectitur dum eos dicit baptizatos eſſe. Ergo & baptiſmi pars eſt ea chriſmatio, quam acceperant.* Ad hæc Hammondus ſolennem cantilenam occinit *m me ſollicitius hypotheſi inſervientem non vidiſſe veritatem*: & mox, *importunam hypotheſin me urgere ac durius premere.* Optandum erat virum bonum parcius iſta nobis objectare; in una re quæ agitur, preſſius hæſiſſe. Ad rem ergo quid dicit? Cyrillus (inquit) *quos baptizatos dixit, non negavit confirmatos.* Atqui neque me hoc fugerat. Imo id ipſum à Cyrillo dictum eſſe, non diſſimulavi, & chriſmatos fuiſſe quos ille alloquitur neophytos, non minus agnoveram, quam qui me nunc de eo fruſtra monet. Neque inde argumentabar quod iſti nondum eſſent chriſmati, ſed quod chriſmationis quam ſuſceperant, vim omnem Cyrillus baptiſmo tribueret, & ab eo derivaret; quod ita demonſtraveram verbis proxime ſequentibus: *Dicit*, Cyrillus ſcilicet, *quod iſti baptizati eſſent, Chriſtumque induiſſent, eo ipſo factos conformes Filio Dei, eiuſque participes, ac Chriſtos denique.* Sunt autem hæc ipſiſſima Cyrilli verba, ut legenti patet. Tum ſic pergebam: *Ut ergo baptiſmi eſt, non alterius ſeorſum ſacramenti: quod Chriſtum induimus: quod ei conformes, eiuſque participes facti ſumus: Ita & baptiſmi ex Cyrillo eſſe neceſſario fatendum eſt, quod Chriſti, id eſt uncti ſumus: Chriſtos autem nos eſſe & vocari ad chriſmationem, ut & res ipſa & Cyrillus docent, refertur. Ergo & ipſa chriſmatio baptiſmi eſt.* Ad hæc erat reſpondendum. Sed amicus cavillatur; & narrat nobis *aliam eſſe baptizationem, aliam chriſmationem*; quaſi nos utramque idem unumque eſſe probare voluerimus; quaſi non alteram ab altera aliud eſſe eo ipſo profeſſi ſimus, quod *chriſmationem baptiſmi* eſſe dixerimus. Neque enim quod baptiſmi eſt, id ipſum baptiſmus eſt. Dolendum eſt virum doctiſſimum nolle intelligere quæ baptiſmi cærimonia, ritus, appendix, auctarium, pars, ornamentum eſſe dicitur, eam non ideo affirmari baptiſmum eſſe; Dolendum eum plane mecum ſic agere, ac ſi me quod hominis vel oculum partem, vel veſtem tegumentum, vel capillos ornamentum eſſe dicerē, eo refelleret, quod neque oculus, neque veſtis neque capilli homo ſint. Sic enim me hic convenit dum ex Cyrillo argumentantem unctionem eſſe rem baptiſmi, eo probe confutatum putat, quod aliam eſſe perſpiciat baptizationem, aliam chriſmationem; indeque concludit *neque igitur baptiſmi partem aut cærimoniam meram fuiſſe chriſmationem.*

CAP. XX.

l L. 2. de Confirm. c. 13 p. 191.

* Cyrill. Hieros. Catech. myſtag. 3. init.

m Hamm. c. 3. ſect. 4. §. 3. p. 97 & §. 4. p. 98.

Cap. XX. *tionem*; quæ amici noſtri ratiocinatio non minus profecto acuta eſt, quam ſi hominis vel oculum partem, vel veſtem amictum, vel capillos ornamentum, vel baptiſmi cæremoniam, unctionem ex oleo eſſe ideo negaret, quod oculum & veſtem & capillos aliud eſſe quam hominem, & unctionem ex oleo aliud quam baptiſmum eſſe perſpiciat. Inconſtantiam porro mihi objicit, *n* quod qui nuper in Laodiceno canone *baptiſma* pro ſolo merſionis, ſive tinctionis actu eram interpretatus, nunc idem poſt unam aut alteram pagellam, vocem βαπτιζομένοις pro toto initiationis myſterio accipiam, omnes quibus id conſtat ritus etiam chriſmationem continente. Quaſi vero inconſtantia ſit vocabulum ambiguum pro locorum in quibus occurrit, ingenio nunc uno ſenſu capere, mox alio. Quamquam hic quidem ita ſum argumentatus, ut illud Cyrilli βαπτιζομένοις nihil neceſſe ſit pro tota initiatione accipere. Fac enim eum hac voce uti, ut quos alloquitur, non aliud ſignificet, quam in nomine ſacræ Trinitatis eſſe tinctos, non ideo negabis ipſum affirmare, quod de iis diſerte dicit, etiam qui ſic baptizati ſunt & ideo quod ſic baptizati ſunt, hoc ipſo Chriſtum induiſſe, eique conformes eiuſque participes, ac denique Chriſtos, id eſt Dei unctos, factos eſſe; cujus affirmationis veritas facile poteſt ex Paulo demonſtrari. Atqui hoc mihi ſatis eſt ad id quod argumētor, cōcludendū. Nam ſi ex illo uno initiationis actu, qui proprie baptiſmus eſt, illa omnia manant, quæ dum rite initiamur, conſequimur: nemo non videt, unctionem ſive chriſmationem, quæ illorum omnium unum eſt, ipſam quoque unam eſſe ex baptiſmi rebus: Neque his repugnat, quod vir doctiſſimus ex quibuſdam Cyrilli locis gratis probat, quod nemo negat, diſtinctos eſſe inter ſe tinctionis ſive baptizationis, & chriſmationis actus. Quæ enim inter ſe vel diſtinctiſſima ſunt, eorum unum nihil vetat ad alterum referri, ut chriſmationem ad baptiſmum, ut ejus cærimoniam, appendicem, partem ſi vis, ritualem. Fateor aliud eſſe, ut loquuntur, *formaliter* Chriſto *concrucifigi, conſepeliri, & conreſuſcitari*; aliud ſpiritu ſive *oleo exultationis inungi*: *Re & ſubiecto* differre, vel unum horum ſine altero eſſe poſſe, nego. Quicumque enim Chriſto commortui conreſuſcitati ſunt iidem ſpiritu uncti ſunt, à quo Chriſtus divelli non poteſt. Nihilo ſunt ad rem efficaciora, quæ Hammondus affert de chriſmationis excellentia atque effectis, neſcio an non hyperbolice & oratorie magis quam Theologice à Cyrillo dicta. Omnia enim hæc in baptiſmum, cui chriſmatio adhæret, refundenda ſunt, ex hac Grotij regula, quem virum utinam amicus noſter ut in aliis multis admiratur; ita in his audire voluiſſet: *o Myſtica* (inquit) *loquendi conſuetudine ſymbolis tribui ſolet, quod toti actioni ſymbolicæ debetur.* Cæterum inter ea, quæ Hammondus ex Cyrillo profert, male ni fallor, interpretatus eſt *p* locum, in quo de chriſmate loquens, eſt, inquit, χριστοῦ χάρισμα καὶ πνεύματος ἁγίου παρουσίᾳ τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐνεργητικὸν γινόμενον; quæ noſter ſic reddit, *Chriſti chariſma, & Spiritus eius præſentia, ipſius quaſi divinitatis effectrix.* Dure

n Id. ibid. §. 4. p. 97. 98.

o Grot. Epiſt. ad Gall. ep. 158. p. 433

p Hamm. c. 3. ſect. 4 §. 5. p. 99.

Dure & incommode, à prava Græcorum interpunctione. Meliora ſunt, ni fallor, quæ ego paulo aliter interpungens, exhibueram; *q* *Eſt Chriſti chariſma ſive donum & Spiritus Sancti; præſentia divinitatis eius efficax factum.* Quæ deinceps duo adducit *r* ex Cyrillo de chriſmate myſtico loca eo quidem valent, ut chriſmationis actum ab actu baptizationis differre ac diſtingui probent, quod nemo negat, non valent ut probent actum chriſmationis non poſſe referri ad baptiſmum, eique additum baptiſmalis miniſtrationis partem eſſe ritualem, quod nos defendimus. Sed neque utriuſque actus *inſtitutionem*, *s* ſi authorem ſpectes, diverſam eſſe negamus, baptiſmum enim Chriſtus, Chriſma Patres id eſt homines inſtituerunt, quo minime fit, ut id auctores, vel baptiſmi cærimoniam eſſe noluerint, vel alio animo repererint, quam ut baptiſmali initiationi inſerviret, ſive ad baptiſmi effectus clarius ad diſtinctius demonſtrandos, ponendoſque veluti ante oculos, ſive ad ſacrum illud exornandum atque cohoneſtandum. Ex quo tamen nequaquam illud conſequitur, quod nobis vir doctiſſimus invidioſius profecto quam verius imputat, chriſma eſſe *baptiſmi fortuitam quaſi appendicem.* Quam ipſe chriſmationem (eam ſcilicet quæ à presbytero fit) baptiſmi *cærimoniam* eſſe agnoſcit *t* ac docet, non ideo tamen, quod equidem ſciam, *fortuitam quaſi appendicem* baptiſmi eſſe ſomniat.

CAPUT. XXI.

q L. 2. de Cõfirm. c. 13. p. 192.

r Hamm. c. 3. ſect. 4. §. 7.

s Ibid. §. 6. p. 99.

t ibid. §. 7. p. 100.

Aliud quoque pro mea ſentẽtia adduxeram *u* ex Cyrillo teſtimonium, *x* ubi is cum Chriſti baptiſmo noſtrum comparans, poſtquam Spiritum Sanctum in Dominum ex Iordane aſcendentem deſcendiſſe dixit, *Sic vobis* (inquit) *ſimiliter ex ſacris lavacri aquis aſcendentibus datum eſt chriſma, eius quo Chriſtus unctus eſt* (id eſt Spiritus Sancti) *antetypum.* Hæc ille. Atqui ad Chriſti baptiſmum pertinuit Spiritus Sancti in eum deſcenſus, & Chriſti ex eo unctio. Ergo & ad neophytorum quoque baptiſmum pertinebat illa chriſmatio, quam ex lavacro aſcendentes ſuſcipiebant. Hammondus non quidem hoc loco, ſed alibi, aliud agens, hunc Cyrilli locum affert, *y* & notat Chriſtum hic dici primum in Iordane baptizatum, dein poſt aſcenſum ejus ex fluvio, deſcendiſſe Spiritum, & ſic etiam neophytos prius aſcendere ex lavacro, tum ungi. Vnde ſcilicet vult colligi neque ad Chriſti baptiſmum Spiritus Sancti deſcenſum, neque ad neophytorum chriſma pertinuiſſe. Sed ille fruſtra vitilitigat. Nam tinctionem quæ ſequuntur æque ac quæ præcedunt nihil vetat ea ad Baptiſmum referri, ut ex baptiſmi tum hodiernis, tum priſcis cærimoniis apparet. Ac ut ſit cavillandi finis, prodeat *z* Chryſoſtomus enarrans cur in columba Spiritus Sanctus in Chriſtum *baptizatum advolarit, ut & tu diſceres,* inquit, *quoniam ſuper te quoque cum BAPTIZARIS Sanctus Spiritus veniat,* ἵνα καὶ σὺ μάθῃς, ὅτι καὶ ἐπὶ σὲ ΒΑΠΤΙΖΟΜΕΝΟΝ τὸ πνεῦμα ἔρχεται. Sic etiam Theophylactus; *a* *Deſcendit Spiritus* [in] *Ieſum, ut ex hoc diſcamus, quod & in nos cum BAPTIZAMVR deſcendat Spiritus.* Κάτεισί τι τὸ πνεῦμα ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν, ἵνα καὶ ἐκ τούτου μάθωμεν, ὅτι καὶ ἡμῖν ΒΑΠΤΙΖΟΜΕΝΟΙΣ ἔπεισι τὸ πνεῦμα. Hic vides Spiritum dici deſcen-

u L. 2 de Conf. c. 13. p. 191. 192.

x Cyrill. Hier. Catec. 3. init. p. 234. b.

y Hamm. c. 6. ſect. 3. §. 12. p. 146.

z Chryſ. in Matth. hom. 12. p. 139. E.

a Theophyl. in Luc. 3. p. 326. D.

deſcendere εἰς ΒΑΠΤΙΖΟΜΕ'ΝΟΥΣ in neophytos, qui BAPTIZANTUR, vel dum baptizantur, adeoque chriſma, quo Spiritus ex Cyrillo confertur, ad baptiſmum pertinere.

CAPUT XXI.

VI. Græc. Teſtis Aſterius, qui ab Hammondo, quod eſſet diſertiſſimus in ſententiam noſtram injuſto ſilentio præteritus fuiſſe videtur VII. Græc. Teſtis Theodoretus, cujus voces quæ chriſmationem baptiſmo aſſerunt, vindicantur ab Hammondi objectionibus Spiritum Sanctum in baptiſmo dari. Chriſma, ſigillum regium quo ſenſu dicatur.

Simili quoque faſtidio vir doctiſſimus excepit, quod nos pro noſtra ſententia attuleramus Aſterii Amaſiæ Epiſcopi, quarto ſeculo præcipiti una cum Gregorio, & Cyrillo florentis teſtimonium; in qua ſcriptum legitur, *In regeneratione per BAPTISMUM eſſe & ſtolam* (qua ſcilicet induimur) *& SIGNACULUM doni Spiritus.* ἐν τῇ διὰ βαπτίσματος παλιγγενεσίᾳ καὶ στολὴ καὶ σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου. Quid poteſt in rem noſtram dici diſertius? Fortaſſe ea ipſa ratio fuit, cur de hoc loco ſilere maluerit, Poëtæ callidiſſimi conſilio obſecutus,

Quæ deſperat tractata niteſcere poſſe relinquit.

Sed de Theodoreto, optimo quinti ſeculi jam adulti ſcriptore, nunc ſatis faciendum eſt, cujus locum à Petro Aurelio pro Latinæ Confirmationis ſacramento adductum ſolveram, *b* Hammondus hoc diſſimulato fingit *c* de more me hunc mihi teſtem ultro ipſum advocaſſe, & quidem poſt Spalatenſem: Quin & paulo poſt Theodoretum inter eos *Tres viros* cenſet, *quibus me præcipue* niti, ac ut loquitur, *me me ſtabiliiſſe videri*, ait. Locus Theodoreti eſt: *d Fac* (inquit) *ut reminiſcaris ſacræ myſtagogiæ, in qua qui initiantur poſt tyranni abnegationem & Regis confeſſionem, ſpiritualis unguenti unctionem ſuſcipiunt, veluti regium quoddam ſigillum, inviſibilem Sancti Spiritus gratiam in unguento, tanquam in typo recipientis.* Hunc locum Bellarminus & P. Aurelius pro Latino dogmate attulerant. Reſpondi Theodoretum, ut cæteros Græcos, per hanc unctionem baptiſmatis cærimoniam, non Latinæ Confirmationis myſterium intelligere. Hammondi erat, ex rectæ diſputationis legibus, ſi quod reſpondi non probabat, id refellere, ac demonſtrare ſcriptorem loqui, ſi non de vero ſacramento, quod Latini docent, ſaltem de ritu ſingulari, & à baptiſmi ritibus alieno. Ille vero ne id quidem oſtēdere conatur, aut ulla argumenta in eam rem parare, ſed ex conſuetis ſuis artibus me, qui hoc loco adverſarii telum depellens reſpondeo, aggreſſorem facit, ac ut in ſcholis loquuntur *opponentem* & ſic immutata totius diſputationis ſcena, qui oppugnare debuerat, ſatis habet tela mea arcere, id eſt ea, quibus negationem meam firmare ſtudueram. Ego ex Græcorum primo

b Libr. 1. de Conf cap. 15. pag. 202.

c Hamm. c. 3. ſect. 2. §. 11. pag. 86. ibid. §. 24 pa. 92.

d Theodor. in Canticum Canticorum cā. 1. 2. T. 1. pag. 1002.

mo ſententia Theodoreti hanc eſſe quam dixi mentem præſcripſeram. Noſter ad hoc nihil reponit. Atqui vel ille unus Aſterius, quem nuperrime citavi, vera me locutum probat, qui ex communi ſuæ gentis praxi & ſenſu illam *σφραγῖδα βασιλικὴν*, *regium* illud Theodoreti *ſigillum*, id eſt chriſma diſerte teſtatur eſſe *ἐν τῇ διὰ τοῦ βαπτίσματος παλιγγενεσίᾳ in regenerationeper baptiſmũ.* Obſecro te; utri potius credemus Aſterio Græco Epiſcopo, etiã Theodoreto vetuſtiori, chriſmationẽ in baptiſmali regeneratione eſſe affirmanti, an Hammondo nudiuſtertius mille & amplius annis poſt Theodoretum nato, extra baptiſmum fuiſſe contendenti? Si vel hoc unum eſſet, ſatis ni fallor eſſet ad cauſſæ noſtræ præſidium. Sed eodem omnia apud Theodoretum conſpirant; ſacra myſtagogia, *τελετὴ* initiatio, tyranni id eſt Satanæ, abrenuntiatio, Regis id eſt Chriſti cõfeſſio; quæ omnes ſciãt ſacri baptiſmalis deſcriptionẽ continere. Cum ergo Theodoretus eos, qui in illa myſtagogia (id eſt in Baptiſmi liturgia) *initiantur* Chriſtianiſmo, ait tyranno ejerato Regem confeſſos, ſigillum regium, unguenti ſpiritualis unctionem ſuſcipere; quis non intelligit iſtos in iiſdem illis initiatoriis ſacris ungi, in quibus tyranno abrenuntiarunt & Regem confeſſi ſunt? Id primo ſignificare dixeram participium illud præſentis temporis *οἱ τελούμενοι qui initiantur*, allis quibuſdam ritibus perfuncti, unctionem ſuſcipiunt. Ergo illa quoque unctione initiantur, *τελοῦνται*; Ipſa quoque initiationis pars eſt. Si poſt peractam demum initiationem, *ungi* intellexiſſet Theodoretus, puriſſimus ac perſpicuitatis & proprietatis verborum ſtudioſiſſimus ſcriptor dixiſſet *τοὺς τετελεσμένους ungi*, non *τοὺς τελουμένους*, *initiatos*; non *qui initiantur.* Idemque obſervare eſt in altero eius loco, ubi de Novatianis nullo chriſmate ſuos conſignantibus, *e* *οἳ τοῖς ὑπὸ σφῶν βαπτιζομένοις τὸ πανάγιον οὐ προσφέρουσι χρῖσμα*, quod Eccleſia nimirum apud ſe *βαπτιζομένοις προσφέρει*, *τοὺς βαπτιζομένους* illic, ut hic *τοὺς τελουμένους* dixit; non *βεβαπτισμένους* aut *τετελεσμένους.* Ergo quos ungit Eccleſia, ſi nondum ſunt initiati, nondum plene perfecteque ex Eccleſiæ canone baptizati: Adhuc initiationis & baptiſmi ritibus operantur. Vnctio ergo quam in eo ſtatu accipiunt una eſt ex initiationis ſive baptiſmalibus cærimoniis: non eſt extra vel ultra eas. Eadem ſupra ad Pſeudo-Iuſtinum & ad Laodicenos Patres obſervavimus, qui & ipſi vigilanter de unctionem ſuſcipientibus in præſenti locuti ſunt: Ille quidem ſcribens chriſmationem *ἐπὶ τῶν βαπτιζομένων* fieri: hi vero *τοὺς φωτιζομένους* ungi decernentes. Negat *f* doctiſſimus Hammondus quemquam inde collecturum chriſma eſſe inter initiationis vel baptiſmi ritus: negat aliud quicquã à Theodoreto innui quam quod præter baptiſmum à Chriſto inſtitutum, ſuus etiam chriſmati locus ſit. Si addidiſſet, *in ſacro initiationis myſterio*, vel, *ad hoc, ut ὁ τελούμενος plene perfecteque ſit initiatus*, equidem aſſentirer. Alia lege aſſentiri nos non ſinit Theodoretus, qui in eadem illa myſtagogia, ungi ait qui initiantur, in qua Satanæ renuntiant, & Dominum Chriſtum confitentur: Hanc autem eſſe baptiſmalem ſive initiatoriam

CAPVT XXI.

e Theodoret. Li. 5. Hæret. fab. Tit. 5. T. 4. pag. 229.

f Hamm. ca. 3 ſect. 2. §. 12. pag. 86.

Capvt. XXI. myſtagogiam nemo neſcit. Ergo & in baptiſmali ſuſcipiebatur chriſma. Quod vero addit Hammondus, Spiritum Sanctum fidelibus, id eſt jam baptizatis promitti: verum quidem eſt, ſed nulla ejus veritatis fraude, qua credentibus in ipſo baptiſmo dari eum docemur. Alioqui quomodo baptiſmus *lavacrum regenerationis*, Chriſti indumentum, ſigillum, &c. diceretur, ſi ſpiritum nullum conferret, cum neque regeneratio fiat ſine ſpiritu, neque Chriſtus ſine ſpiritu indui, neque aliter obſignari poſſimus quam ſpiritu? *In uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati ſumus.* g *Chriſtus nos baptizat in Spiritu Sancto & igni.* h Et quod omnes Patres de baptiſmo fere intelligunt, *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non poteſt introire in regnum Dei.* i Abſit ergo à nobis, ut quod Hammondus præter ſuam ipſius in aliis locis doctrinam hic videtur inſinuare, k id admittamus, *remiſſionem* quidem *peccatorum* baptiſmi eſſe; non eſſe ejuſdem Spiritus Sancti dona, ſed hæc ad illam extra baptiſmum confirmationem duntaxat pertinere. Cum ergo Spiritus Sancti gratiam chriſmate viſibili adumbrari ipſe Hammondus communem eſſe dicat Patrum traditionem, nullo id aptius aut appoſitius loco, quam in baptiſmo adhibebitur; in quo revera apud Tertullianum primo occurrit, exhinc apud totam Græcorum Eccleſiam; diu etiam apud Latinos plæraſque manſit, donec tandem Romani Pontificis exemplo & auctoritate chriſma inde avulſum, & in novum ſui ordinis & cenſus ſacramentum transformatum eſt. Hinc invadit Hammondus aliam quandam rationem, qua confirmationem de qua Theodoretus, ad baptiſmum pertinere inde conficiebam, quod eam dicat velut ſigillum eſſe, quo tyranni abnegatio, & Domini confeſſio noſtra obſignatur: quæ cum baptiſmi ſit, ut notum eſt. chriſma quoque ipſum ejuſdem eſſe videri. Ac primo quidem quod vel meo, vel typothetarum errore *ipſa* hoc in libro ſcriptum erat pro *ipſum*, de re levi inutiliter deliberat, tandemque locum ipſe quod facile erat, emendans, negat me quicquam ea ratione proficere, quod quæ in baptiſmo ſpondemus, in Cœna Domini, imo & in Pœnitentia obſignentur. Fateor hoc latiori quodam ſenſu dici poſſe, neque de his tantum, ſed & de omnibus in univerſum vitæ Chriſtianæ vel piis & ſanctis operibus, vel etiam legitimis ob Chriſtum perpeſſionibus. Sed non reperio tamen quicquam iſtorum σφραγίδα *ſigillum*, vel baptiſmi vel eorum, quæ in eo ſpopondimus, dici. Id nomen chriſmationis proprium eſt, quo ſenſu illud quoque capiendum eſt, quod hic ex Pſeudo-Clemente reperit Hammondus, chriſmationem eſſe *profeſſionis* confirmationem βεβαίωσιν. Vnde liquet proprio quodam ſenſu eam ſic dici velut à Patribus eo maxime inſtitutam, ut ſit initiationis noſtræ ſacrum quoddam & authenticum, ac ut hic vocat Theodoretus, regium ſigillum. Cum ergo & diplomatis vel alterius inſtrumenti, & ſigilli, quo id obſignatur, eadem ſit ratio, cumque hoc ad illud liquido & referatur & pertineat; Pace Hammondi non videor plane

g 1. Cor. 12. 13.
h Matth. 3. 11.
i Ioan. 3. 5.
k Hamm. c. 3. ſect. 5. §. 13. pag. 87.

ne fruſtra, ac ſine profectu argumentatus chriſma ad baptiſmum ideo pertinere, quod ſit ejus *ſigillum regium*. CAPUT XXII.

CAPUT XXII.

VIII. Gr. Teſtis, Pſeudo-Dionyſius Areopagiticorum ſcriptor, Chriſmationem baptiſmo liquido aſſerit, quod & multis rationibus & Corderij ipſius, licet Ieſuitæ, teſtimonio valide probari demonſtratur. Caſſi vanique contra tendentis Hammondi conatus diſcutiuntur, & quem Pſeudo-Dionyſij locum ſuis gloſſis evertere ſtudet, eum id ipſum quod poſuimus efficaciter probare. Terij cujuſdam loci Dionyſiani eandem eſſe mentem, etiam ex Pachymeræ paraphraſi, quem ſuum falſo eſſe jactabat Hammondus. Eius in alio Pachymeræ dicto triplex erratum. Cur chriſmatis confectio dicta ſit à Dionyſio Euchariſtia ὁμοταγής.

POſt Theodoretum ſequitur Pſeudo-Dionyſius, Areopagiticorum ſcriptor, cujus ſcripta ſexti ſeculi anno demum 32. ab hæreticis primum jactari cœpta à Catholicis primo repudiata, ſequenti poſtea ſeculo à Catholicis plæriſque admiſſa pro ſinceris magnam errorum nebulam à Chriſtianiſmo offuderunt. Ille ergo quiſquis eſt baptiſmi, quæ qualiſque quinto ſextoque ſeculo apud Græcos ſuos peragebatur, celebrationem nobis deſcribens, chriſma in hoc ſacro nequaquam omiſit. Bellarminum & alios Latinos eum inter primos teſtes pro ſuæ Confirmationis ſacramento afferentes refellens, demonſtravi. *k* adeo ſcriptorem hunc ab eorum dogmate abeſſe, ut chriſmationem ipſe quoque cum cæteris in baptiſmi ritibus ac cærimoniis fuiſſe nos clariſſime doceat. Id primum inde probavi, quod chriſmationem non alibi exhibeat, quam in eodem illo capite, quo baptiſmi formam omnem tradit, quodque ideo inſcribitur, *l De iis quæ in illuminatione ſive baptiſmo peraguntur*, & in cujus limine auctor præfatur id ſacramentum de quo dicturus eſt, eſſe *introductionem ad ſupercœleſtis manſionis aſcenſum, traditionem ſacræ & diviniſſimæ noſtræ regenerationis*; quibus verbis baptiſmum intelligi palam eſt. Vnde conſequitur quæ in eo capite traditur chriſmatio, eam ad baptiſmum pertinere, unumque eorum eſſe, *quæ in baptiſmo peraguntur*. Titulo res ipſa reſpondet. Cæteros enim baptiſmi ritus exſecutus *abrenuntiationem*, Chriſti profeſſionem, unctionem ex oleo, trinam in aquam merſionem, candidæ veſtis indumentum, poſtremo conſignationem ex chriſmate edit, totamque demum narrationem ita claudit; *Is* (Epiſcopus) *virum divinorum efficientiſſimo unguento conſignatum, Euchariſtiæ ſacrorum perficientiſſimæ participem eſſe pronuntiat.* Hanc Hammondus capitis clauſulam arripiens, reſpondet

k L. 2. de Conf. c. 11. p. 205. 206.

l Dionyſ. de Hier. Eccl. c. 2.

Caput XXII. ſpondet, m & hoc & cætera noſtra argumenta, tam ad Euchariſtiam, quam ad chriſmationem, pertinere eoque hanc inter baptiſmi ritus collocandam nequaquam probare; cum confeſſum ſit Euchariſtiam ſacramentum eſſe à baptiſmo plane diverſum. Sed ille *tanta luci ſe caliginem* (ut ei verba ſua reponam) *offundere* poſſe fruſtra ſperavit. Nam quæ hic in extremo capita ſit Euchariſtiæ mentio plane nihil ſimile habet cum iis, quæ de chriſmatione in eodem capite dicuntur; ut liceat ex illa idem de Euchariſtia concludere, quod ex his de chriſmatione concluſimus. Nam de Euchariſtia hoc unum tantum dicit; Epiſcopum peracta chriſmatione ἀποφαίνειν *declarare*, decernere, pronuntiare, virum conſignatum λοιπὸν, *de reliquo, deinceps* μέτοχον τῆς εὐχαριστίας, *participem eſſe Euchariſtiæ*. Hoc vero nihil aliud eſt, quam docere, abſolutum, perfectumque omnibus ſuis partibus ac numeris eſſe regenerationis, ſive *illuminationis*, id eſt baptiſmi ſacramentum; ita ut vir ſic initiatus deinceps & nunc & in poſterum Euchariſtiæ, ad quam niſi regeneratis ſive *illuminatis* aditus non patet, particeps eſſe debeat. Tum ſequenti capite Euchariſtiæ ſacramentum ſeorſum tradit, omneſque ejus ritus ſigillatim exſequitur; eodem modo atque ordine quo de baptiſmo in hoc capite egerat. Stipitem eſſe oportet, qui Euchariſtiæ, de qua ita agit, myſterium non intelligit plane penituſque aliud eſſe à baptiſmo; ſeorſum celebrandum; ſeorſum exponendum ac explicandum; ſua hujus, ſua illius eſſe officia, ſuos ritus, ſuum ordinem; perinde ac libri capita, quibus utriuſque ratio & forma in hoc libro traditur. Si ſic de conſignatione initiati egiſſet Areopagiticus Hierophantes; Si tinctum, ſi candida veſtitum, ſibique in eo habitu à Diaconis oblatum Epiſcopus declararet μέτοχον τῆς τοῦ θεουργικωτάτου μύρου σφραγῖδος *de reliquo* conſignationis diviniſſimi unguenti participem fieri debere; ſi aliud deinceps libri caput exſurgeret, in quo chriſmatis primo *myſterium* traderetur, deinde *theoria* explicaretur ſeorſum à baptiſmi rebus, ut de euchariſtia factum videmus; nemo credo, ambigeret, quin chriſmationis æque ac Euchariſtiæ ritus Dionyſio fuerit ſingularis, ſuique proprij ſeorſum ordinis ac loci à baptiſmo plane ſejunctus ac diviſus. Siccine ergo Dionyſius in hoc capite obiter tantum & in trãſcurſu de chriſmatione egit? Siccine eam proprio poſt baptiſmum capite ediſſeruit? Ἀλλ' πολλοῦ γε δεῖ. Ille vero contra omnia, planeque ex adverſo tractavit. Myſterium primo videamus; In eo chriſmationis formã ipſam deſcribit, ut Epiſcopus baptizatũ in cãdida veſte ſibi à ſacerdotibus oblatũ *Divinitus ſacrato unguẽto cõſignet*. De Euchariſtia hoc unum dicit, ejus participem initiatum eſſe debere. De re ipſa, ne unum quidem γρῦ hic addit: eam ſuo ſeorſum capite tractandam reſervans. Iam in Theoria hujus capitis, eodem quoque modo ſe gerit. Enarratis enim cæterorum omnium baptiſmi rituum ſignificationibus myſticis, chriſmationis quoque ipſius allegoriam evolvit: n *Unguenti vero* (inquit) *illa conſummans* (τελειωτικὴ) *unctio eum qui initiatur odoris ſuavitate perfundit*; &c. Euchariſtiæ vero ritus ut nullos in hujus capitis

m Hamm. c. 3. ſect. 5 §. 6. p. 102.

n Dio. Hier. Eccl. c. 2. Theor. §. 5.

capitis myſterio tradidit; ita neque ullos *in theoria* enarrat. Idnum repetit, quod jam in myſterio attigerat *qui initiatus eſt ab Epiſcopo ad Euchariſtiam vocari* & communicari. Ipſius vero Euchariſtiæ & myſterium & theoriam, non ut chriſmationis hoc capite, ſed ſequente ſuo ſeorſum ordine tradit, Iam cum hæc ita ſe habeant, cuivis conſtare poteſt non modo falſum, ſed etiam ab ipſa veri ſpecie plane alienum eſſe, quod doctiſſimus Hammondus affirmare auſus eſt, Euchariſtiam & chriſmationem *ex hujus auctoris ſuffragio inter baptiſmi cærimonias vel utramque collocandam, vel neutram.* Quinimo Euchariſtiam, ſi non aliunde pateret nullum eſſe ex baptiſmi ritibus, vel hoc unum Dionyſij de baptiſmo caput id vinceret. Nam cum eo contineantur τὰ ἐν τῷ φωτίσματι τελούμενα, quæ *in Baptiſmo peraguntur*, quod ipſe titulus præfert; Euchariſtiam, quæ in nulla hujus capitis parte, neque in ea quæ myſterij ritus, neque in altera, quæ rituum theoriam complectitur, vel deſcripta, vel myſtice explicata occurrat; hinc omnes profecto intelligunt nullum habere in baptiſmi ritibus locum. De chriſmatione non minus eſt evidens hujus contraria concluſio. Cum enim ritus, quorum hoc capite vel deſcriptio, vel myſtica explicatio habetur, ii omnes ſint baptiſmi ritus, ut in eodem titulo præſcribitur; nemo negare poteſt chriſmationem, cujus & ritus in *myſterio*, & allegorica ſignificatio in theoria non ſecus quam aliarum baptiſmi cærimoniarum continetur, omnino eſſe baptiſmalis initiationis ritum. Atque hæc duo eo validius hinc concluduntur, quod neophytorum quidem chriſmatio nullo alio totius Hierarchiæ titulo deſcripta enarrataque inveniatur; Euchariſtiæ vero & ritus & ſenſus myſtici fuſiſſime narrati atque explicati ſequenti ſtatim capite occurrunt, & quidem apud eum auctorem, quo nemo eſt, vel in iis, quæ propoſuit, exſequendis diligentior, vel in argumentis ſemel ſuſceptis conſtantior, vel ordinis inſtituti obſervantior, vel denique qui ad peregrina & aliena rarius digrediatur. Hoc ipſum inde quoque probaveram, quod auctor poſt deſcriptos myſterij ritus, o *Hac igitur* (inquit) *divinæ generationes initiatio*, id eſt ut habet Pachymeræ paraphraſis, p *Hoc eſt ſacramentum noſtræ regenerationis.* αὕτη μὲν οὖν ἐστὶν ἡ τελετὴ τῆς ἡμετέρας ἀναγεννήσεως. Ergo inquam, qui ultimus proximuſque dictus erat in myſterij ſive ſacramenti deſcriptione ritus, Chriſmatio ſacramenti noſtræ regenerationis pars fuit. Alioqui falſo & abſurde poſt deſcriptos ſuperiores ritus, concluderet, *Hoc ergo eſt divinæ noſtræ generationis ſacramentum.* Quod & hinc apparet. Ritus enim quos deſcripſit, perſpicue ibidem *ſymbola* eſſe ſignificat initiationis ſive ſacramenti noſtræ regenerationis, id eſt baptiſmi. Atqui chriſmatio ex iſtis ritibus eſt, ut ex antecedentibus apparet. Ergo iſta quoque *baptiſmi*, ſive ſacramenti regenerationis noſtræ ritus & cærimonia eſt. Sed & illa adduxeram q quæ iſte Dionyſius in theoria de chriſmate dicit, r ſane clariſſima; *Illa* (inquit) *unguenti, quæ perficiendi vim habet unctio, initiatum ſuavitate odoris fragrantem facit, Sacra enim divinæ generationis*

CAPUT XXII.

o Ibid. 81. p. 218. l.

p Pachym. ad loc. p. 235.

q L. 2. de Confirm. c. 15 p. 205.

r Hier. Eccl. c. 2. Theor. §. 8. p. 224.

Caput XXII.

ſ Hamm. c. 3. ſect. 5. §. 5. p. 102.

generationis initiatio, ea qua initiata ſunt vel (initiatos, ut exhibet Hammondus) *ſ divino Spiritui conjungit.* Quis hunc tam accuratum hierophantam chriſmationis myſticum effectum in ea theoria explicaturum fuiſſe credat, in qua non alios quam baptiſmales ritus contemplatur, niſi ipſam in eorundem rituum numero cenſuiſſet? Quo & illa accedit ratio, qua effectum chriſmationi attributum firmat, inde petita, quod regenerationis ſacramentum, baptiſmus ſcilicet, initiatum cum Spiritu Sancto conjungat. Quid enim ad chriſmationem, ille Spiritus, quocum nos baptiſmus conjungit; ſi ipſa pars baptiſmi nulla eſt? Sed mens auctoris eſt, ideo hoc odoriferum, & odoratos, qui eo unguntur reddens unguentum in baptiſmi ſacro adhiberi, quod id ſacramentum cum Spiritu illo θεαρχικῷ nos conjungit, à quo eſt omnis illa fragrantiſſima odoris ſuavitas, quem ſpirat regeneratorum vita. Quædam alia ad idem probandum attuleram, quæ illic videat, qui volet. Res adeo manifeſta eſt, ut Balthaſar Corderius Latinus ex Ieſuitico ſodalitio Theologus, conſentiat, *t* & inter cærimonias, quas hinc colligit baptiſmo adhiberi jam Dionyſij temporibus ſolitas, hanc ipſam ab eo hic commemoratam ex *chriſmate unctionem* undecimam recenſeat; Bellarmino ſuo hac in parte verecundior. Doctiſſimus vero Hammondus, licet noſter, reclamat; & his præteritis, quæ pro hac ſententia ſcripſeram, quod hic ſcriptor inter ritus baptiſmales in ipſo de baptiſmo capite, tum in rituum ejus deſcriptione, tum in eorum quæ ritibus ſignificabantur, explanatione apertiſſime collocat chriſma, id noſter ex eo loco detrahere ac deripere conatur; ſed imbelli ſane ac plane futili telo fretus rem tantam aggreditur. Arripit enim quædam ex eo capite, in quo ipſa unguenti hujus confectio ab Areopagitico hierophante traditur; *u* in quo præfatus *traditionem ſacrorum ſymbolorum ad omnem rei ſacræ conſecrationem divino uti unguento; Quapropter etiam* (inquit) *divinæ regenerationis donum, & gratia perficiens diviniſſimi unguenti conſecrationibus conſumatur. Vnde ut opinor, etiam in baptiſterium expiatorium, aſperſionibus in crucis formam expreſſis unguentum infundens Pontifex mentalibus oculis ſub aſpectum ponit, ut ad mortem uſque Ieſus in cruce pro divina noſtra regeneratione demerſus divino illo & inſuperabili deſcenſu in morte ſua baptizatos &c. vindicaret.* Et paucis additis; ſic pergit; *Quinetiam ei qui ſanctiſſimo divinæ regenerationis ſacro initiatus eſt, conſummans illa unctio divini Spiritus illapſum elargitur.* Hactenus Dionyſius. Hinc ſe vincere ſpeiat Hammondus chriſmationem ex ritibus baptiſmi, in quibus eam Areopagiticus apertiſſime cenſuerat, eſſe ejiciendam. Ego vero ut video, multum fallebar, qui hunc ipſiſſimum locum pro contraria, quæ mea & Dionyſij eſt, ſententia ſuperioribus ſuccenturiaveram. *Divinæ* (inquit ille) *regenerationis gratia perficiens diviniſſimis unguenti conſecrationibus conſummatur.* Mirus artifex fuerit, qui hinc chriſma è baptiſmo exterminatum fuiſſe extuderit. *Inde eſt* (inquit) *quod baptiſterio unguentum ter in formam crucis infundit Pontifex.* Hic vero

t Corder. Not. ad Dion. Hier. Eccl. c 2. Part. 2. §. 2. p. 206. col. 2: A.

u Dionyſ. Hier. Eccl. c. 4 Theor. §. 10. 11. p. 290. 291.

vero chriſma in ipſo baptiſterio videmus. At ego (inquit Hammondus) *x iſta hactenus Dallæo libenter concedo de baptiſmali chriſmate intelligenda eſſe. Quod vero mox ſequitur, in baptiſmi cenſu reponi nulla ratio paſſura eſt.* Sed & ei qui ſanctiſſima divinæ generationis initiatione initiatus eſt, divini ſpiritus adventum chriſmatis unctio perfectiva largitur. Hic ego rationes illas flagito, quæ hæc, à ſuperiorum cenſu ac conſortio ita divellunt, ut non poſſint utraque eodem referri. Nam hæc ultima cum ſuperioribus cohærent, continenter iis ſubjecta. Et utraque particulæ illæ ἀλλὰ μὴν, veluti fibulæ, inter ſe nectunt ac conſtringunt. Quod vel non cogitavit, vel certe prudenter diſſimulavit Hammondus; hic ἀμὰ μὴν, pro ἀλλὰ μὴν, quod habent libri, & reſcribens & interpretans, *Sed & ei*; pro eo quod exhibet, interpres Dionyſij Latinus, *Quinetiam ei* &c. manifeſto ſenſu, quod ſequitur, eodem pertinere, quo quæ præceſſerunt referebantur, cum eo tamen diſcrimine, quod majus ſit, & ad rem aptius & mirabilius quod ſequitur quam quod præceſſit. Pachymeres: *y οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ τελεσθέντι ἡ τοῦ μύρου χρῖσις τὴν ἐπιφοίτησιν δωρεῖται τοῦ πνεύματος. Quin etiam ipſimet baptizato unguenti unctio ſancti Spiritus illapſum elargitur.* Quaſi dicat in baptiſmo non ſolenni aquam unguento fuiſſe perfuſam, ſed etiam inunctum fidelem, qui fuit initiatus. At (inquit Hammondus) *z nullum hic baptiſmi veſtigium.* Mirum eſt baptiſmi veſtigium in eo ſermone deſiderari, qui de eo totus eſt inſtitutus. Omnis enim hic ſermo eo tendit, *ut ipſius etiam baptiſmi donum & gratia unguenti conſecrationibus perfici, conſummari*, vel (ut vult Hammondus) peragi intelligatur. Ad id demonſtrandum primum attulit baptiſterij chriſmate in aquam infuſo conſecrationem; ſecundo conciliatum per chriſma Spiritus in ipſum baptizatum adventum vel illapſum. An non hoc ſatis eſt, ut hæc de baptiſmo intelligamus? Sin hæc de chriſmate accipias, extra baptiſmum utendo in aliquo alterius ordinis ſacramento (qualem ſuæ Confirmationis ritum eſſe vult Hammondus) tota hæc ſecunda ratio plane erit inepta, ac ut loquuntur, extra oleas. Scriptor enim in eo jam verſatur, ut oſtendat baptiſmum unguenti conſecratione perfici ac peragi. Ad quam rem, nihil valet quod extra baptiſmum agitur; cum ipſum baptiſmi donum, ſacramentum, ipſam denique gratiam peragi unguenti conſecrationibus dixerit Dionyſius. Unde neceſſe eſt, ut id quod intendit, recte probet, ipſam illam unguenti conſecrationem unum eſſe ex iis actibus; quibus baptiſmi ipſius ſacramentum peragitur ac conſummatur. At nulla initiati chriſmatio in actibus baptiſmi erit, ſi ea tota extra baptiſmum eſt, alterius cuiuſdam ſacramenti toto genere à baptiſmo diviſi proprio, quod Confirmationem vocant. Neque inde ſequitur, quod Hammondus paulo poſt objicit, *a* altare in baptiſmali quoque cenſu reponendum eſſe, quod ipſum quoque Dionyſius mox affirmat chriſmatis affuſione conſecrari. Hoc enim *de chriſmatis ad omnem rei ſacræ conſecrationem uſu*, exemplum ſatis à ſuperiori de chriſmatis in baptiſmo

Caput XXII.

x Hamm. c. 3. ſect 3. §. 9. p. 104.

y Pachym. in loc.

z Hamm. ubi ſupr.

a Ibid §. 13. p. 106.

Caput XXII. baptiſmo uſu exemplo dividit & ſeparat ipſe Dionyſius, primo cum de hoc dicturus ita præfatur, *Quapropter etiam divinæ regenerationis donum & gratia perficiens diviniſſimi unguenti conſecrationibus conſummatur*; ſecundo cum expoſito illo duplici chriſmatis ad aquæ baptiſmalis & ad ipſius baptizati ſanctificationem uſu, ad alterius generis exemplum tranſiens ita orditur, *Hoc etiam* (inquit) *ſancte obſerva, ut ſacratiſſimorum illa lex myſteriorum puriſſimis unguenti ſacratiſſimi affuſionibus, altaris quoque divini conſecrationem perficiat.* Hæc ille; quanquam res iſtas ſuum cujuſque ingenium ſatis inter ſe diſcriminet, ut nihil monitore ſit opus, quo quivis intelligat *altare* plane alterius eſſe quam baptiſmum, cenſus & ordinis. Videtur etiam amicus noſter aliquid ſuo errori præſidij inde petiviſſe, quod Dionyſius chriſmationem ſpiritum ei elargiri dixerit, *b qui initiatus eſt*, τῷ τελεσθέντι *in præterito* tempore, non autem τῷ τελουμένῳ *in præſenti*. Hoc enim obſervat, ſic illud participium accipiens, quaſi eum ſignificet, qui jam jam baptizatus eſt, idque Pachymeræ teſtimonio firmat, qui in Paraphraſi pro *regenerationis initiatione initiato*, habet ſimpliciter τῷ βαπτισθέντι baptizato; Quaſi ſcilicet plane penituſque jam initiatum fuiſſe iſtum intelligat, quo tempore chriſmari cœpit. Sed frivola eſt objectio. Significat enim ſcriptor; eum qui initiatus eſt, quem habet Spiritum, eum chriſmatis dono habere; *chriſmatis*, inquit, *unctio Spiritus ei adventum elargitur*; non ſignificat eum chriſma illud non ante accepiſſe, quam plene perfecteque antea initiatus jam fuiſſet; imo ut patet ex iis quæ diximus, intelligit eum cum initiaretur inter cæteros ritus ad plenam initiationem requiſitos, chriſmatum poſtremo fuiſſe. Denique quod dicit *c* Hammondus *nullam in baptiſmo defectum*, *nullum* ἔλλειμμα *eſſe quod reſarciatur*; id falſo negat, ex ſua hypotheſi. Si enim baptiſmum abſque chriſmate intelligit, ut ſane intelligit, magnus in eo defectus, magnum (ut loquitur) ἔλλειμμα ex Dionyſij quidem hypotheſi fuerit. Nam ille *baptiſmi ſacramento nos cum* θεαρχικῷ *Spiritu conjungi* affirmat, quod eſt ſane veriſſimum. Spiritum autem chriſmate nobis donari idem quoque decernit. Ergo qui ſine chriſmate eſt baptiſmus, eum ille magno defectu laborare cenſebat, carere ſcilicet Spiritu, quo cum regenerationis ſacramento conjungimur; ut neceſſe ſit eum ad hunc defectum evitandum putaſſe initiationis noſtræ ſacramentum non ante plenum perfectumque cenſendum eſſe, quam chriſmatio tinctioni acceſſiſſet. Atque inde porro conſequitur rectum eſſe quod Dallæum notat Hammondus *d chriſma* ex Dionyſio *baptiſmi perfectivum eſſe*. Neque ille profecto aliud ſignificat, cum ſcribit, regenerationis donum ἐν ταῖς τοῦ μύρου τελειώσεσι τελειοῦσθαι *unguenti conſecrationibus* ſive *conſummari*, ut exhibet Latinus Dionyſij interpres, ſive *peragi*, ut maluit Hammondus; qui hic fruſtra dicit *chriſmationem* τελειωτικὴν perfectam ideo appellari, quod hominem *baptizatum conſummet ac perficiat*. Non enim hoc tantum dicit Dionyſius; Illud prætereà paulo ante dixerat θεογενεσίας δ' ἱερὰν καὶ χάριν ἐν ταῖς τοῦ μύρου τελειωτικαῖς τελειώσεσι, *regenerationis donum & gratiam*

Margin notes: *b* Hamm. ibid. §.10 p. 104. — *c* ibid. §.11. — *d* ibid. p. 105.

etiam peragi vel conſummari chriſmatis conſecrationibus. Iam *regenerationis* CAPVT
gratia, haud dubie baptiſmi eſt. Ergo quo chriſmate hæc perficitur, eo- XXIII.
dem non baptizatus tantum, ſed etiam ipſe baptiſmus perficitur: cui chriſma ſcilicet Spiritus donum ſufficit. Neque hoc ad chriſma fonti baptiſmi infuſum referri poteſt: cui non aliam vim tribuit Dionyſius, quam fidelium mentibus repræſentandi *Ieſum in cruce ad mortem uſque demerſum.* Rem totam idem ipſius baptizati chriſmationi apertiſſime tribuit in capite de Baptiſmo, cum *ea unctione initiatum ſuavitate odoris fragrātem fieri* ſcribit: *Odore* enim illo *ſuaviſſimo Spiritū Sanctum* intelligi planum eſt, quo chriſmati ſcilicet perfunduntur. Hoc unum addā ex his quæ diſputata ſunt, confici Dionyſium, cum alibi negat *e* ſacerdotem (id eſt presbyterum) *divinam regenerationem* (id eſt baptiſmum) *ſine chriſmate peragere*; eo non tantū quod vult Hammondus, *f* ad baptiſterij ſanctificationem reſpicere, ad quam ſcilicet chriſmate opus eſt, ſed etiam ad baptizati chriſmationē quæ ſine illo unguento non peragitur, quamque nos baptiſmalis ſacri ritum Dionyſio fuiſſe ſatis ex aliis ejus locis oſtendimus. Atque hæc ipſa ejus verba Pachymeres de baptiſmali neophytorum chriſmatione in ſua hujus capitis Paraphraſi interpretatur; *Deinde* (inquit Dionyſij locum enarrans) *veluti ſi quiſpiam objeciſſet, quomodo baptiſmus per Epiſcopos adminiſtratur, dicit quod neque hunc efficaciter adminiſtrat, ſive abſolvit Presbyter. Opus enim erit Epiſcopo, ut baptizatus chriſmate inungatur.* Significat preſbyterum chriſmate ad inungendum baptizatum neceſſario indigere; chriſma autem ſive Epiſcopo minime haberi, à quo uno id conficitur; neque adeo ipſum preſbyterum ſine Epiſcopi opera, quod poſuerat Dionyſius, preſbyterum perficere poſſe. Locum in opere noſtro deſcripſeramus, *g* & hunc eſſe verum rectumque ejus ſenſum contra Arcudij παρερμηνείαν oſtenderamus. *h* Vnde videre eſt quantopere ſpe ſua falſus ſit doctiſſimus Hammondus, dum apud Pachymerem in promptu eſſe ſuo errori ſubſidium ſomnians ſibi perſuaſit. *i* Eo deceptus eſt, quod apud Pachymerem legit, *k* ἔστιν ἡ λειτουργίας πάντες τοῦ μύρου ὁμοταγὴς τελετή. *Eſt & alia huic* (Euchariſtiæ) *coordinata conſecratio.* In quo vir doctiſſimus tripliciter peccavit; primo quod hæc verba Pachymeræ eſſe putavit, quæ revera ſunt Dionyſij, apud quem in Hierarchia Eccleſiaſtica initio capitis quarti extant; niſi quod Paraphraſtes ea enarrans μύρου τελετὴν dixit; pro quo eſt apud auctorem τελεσιουργία, μύρου τελετὴν αὐτὴν οἱ καθηγεμόνες ἡμῶν ὀνομάζουσι, *conſecratio, quam unguenti myſterium præceptores noſtri appellant.* Secundus Hammondi error eſt, quod hæc à Dionyſio & Pachymere dicta eſſe putat de chriſmatione infantium. At longe ſecus eſt. Vterque enim illam μύρου τελετὴν *unguenti myſterium* ſive *ſacramentum*, de epiſcopali unguenti ipſius ſive *chriſmatis* confectione vel conſecratione intelligunt, quam ſcriptor Areopagiticus operoſiſſime atque ambitioſiſſime toto illo capite deſcribit. Tertius ejuſdem Cenſoris error eſt, quod *unguenti conſecrationem* ideo videtur ὁμοταγῆ coordinatam Euchariſtiæ

e Diō. Hier. Eccl. c. 5. Part. 1. §. 5. p. 308 D.

f Hamm. c. 3. ſect. 5 §. 13. p. 106.

g L. 2 de Conf. c. 16. p 214.

h ibid. c. 18. p. 225 226.

i Hamm c. 3. ſect. 5. §. 11. p. 105.

k Diō. Hier. Eccl. c. 4. §. 1.

Caput XXIII. dictam exiſtimaſſe, quod ſacramentum ſit ejuſdem cum ea generis; cum Pachymeres & Corderius ideo ſic à Dionyſio dictam doceant, quod unguentum nonniſi intra Miſſarum, ſive Synaxeon ſolennia conſecrari poſſit. Vnde poſtremo patet, quam futilis ſit hic amici noſtri paralogiſmus, qui quod chriſma niſi inter Euchariſtiæ ſacra poſſet ab Epiſcopo confici, eo concludit, ejus in neophytis ungendis uſum, ritum fuiſſe ſingularem, extra baptiſmum, & à baptiſmo alienum. Neque vero fœlicius argumentatur, cum quod *myſterium* hæc unguenti conſecratio dicitur, hariolatur ejus in ungendis neophytis uſum myſterium quoque eſſe cenſendum; Quanquam ne ipſam quidem chriſmationem, ſi myſterium vel ſacramentum dicta ſit, ideo extra baptiſmum cenſitam olim fuiſſe ſequeretur. Certe ut baptiſma & chriſma ſic corpus & ſanguis Domini duo dicuntur à veteribus *ſacramenta*. Vnde non magis concluſeris chriſma fuiſſe extra baptiſmum; quam ſanguinem Domini, id eſt calicem, extra Euchariſtiam. Quod chriſmationem Spiritum donare apud Dionyſium & Pachymerem legit Hammondus, id fateor ad Confirmationem pertinere; confirmatio enim chriſmatio eſt. Eo fieri, ne ad baptiſmum pertineat, negamus.

l Pachim. & Cord in loc. Dion.

CAPUT XXIIII.

Græcorum tum media, tum infima antiquitatis teſtimonio Chriſmationem Baptiſmi rem eſſe cenſendam. IX. Ioannis Damaſceni. X. Photij, Patriarchæ Conſtantinopolitani. XI. Oecumenij. XII. Harmenopuli. XIII. Symeonis Theſſalonicenſis, Hammondo nihil obloquente. XIV. Publici Græcæ gentis Euchologij, ex quo eadem ſententia demonſtratur, & Hammondi fruſtra obnitentis cavillationes & vitilitigationes diſcutiuntur ac refelluntur. Præter ſuperiora teſtimonia, tribus argumentis à praxi Græcorum ſumptis, veritatem confirmatam eſſe à nobis, ad quæ nihil repoſuiſſe Hammondum.

Hic nos iſtis Patrum locis Ioannis Damaſceni ex octavo ſæculo, Oecumenij, Symeonis Theſſalonicenſis, & Harmenopuli ex ſequentibus Græciæ temporibus diſertiſſima teſtimonia ſubjeceramus, m quæ doctiſſimus Hammondus unctionem ex chriſmate in baptiſmi ritibus cenſere confitetur; ut hanc de Græcis diſputationem ineuntes jam antea monuimus. Cum ergo nullam aliam Græci præter hanc neophytis adhiberi ſolitam chriſmationem agnoverint aut uſurparint, clarum eſt hos eam ipſam non aliam ullam in baptiſmi ritibus & cærimoniis habuiſſe. Sed præter hos, Photii de nono Chriſtianiſmi ſæculo, Patriarchæ Conſtantinopolitani, viri totius Græciæ doctiſſimi, locum ex epiſtola

m L. 2. de Conf. c. 16. p. 209.

epiſtola adverſus Latinos encyclica luculentiſſimum adduxeramus, *n* in quo Preſbyteris chriſmare neophytos licere, acerrime defendit; eoque ipſo negat chriſmationem vel ſacramentum, vel ritum eſſe ſingularem, aut à baptiſmi adminiſtratione diviſum. Nam ſuæ Confirmationis neque Hammondus ritum, neque Latini ſacramentum ab alio quam ab Epiſcopo miniſtrari fas putant. Sed & Photius chriſma rem eſſe baptiſmi eo quoque fatetur apertiſſime, quod ita contra Latinos, adeoque & contra Hammondum argumentatur; *o Non licet Presbytero eos qui baptizantur, conſignare* (hæc ſibi ipſe Latinorum verba objicit) Ad hoc quid ille? *Igitur* (inquit) *neque omnino baptizare*, licet ſcilicet Preſbyteris. Mitto quod τὺς βαπτιζομένους σφραγίζειν *conſignare eos qui baptizantur* in præſenti tempore, dicit; non in præterito, τὺς βεβαπτισμένους, *eos qui jam baptizati ſunt*; ut etiam paulo ante τὺς τελουμένους μύρῳ ἁγιάζειν dixerat, non τετελεσμένους, *unguento ſanctificare eos, qui ſacro baptiſmate initiantur*, ut habet Latinus interpres Montacutius; non autem *eos qui ſacro baptiſmate jam ſunt initiati.* Sed hæc inquam mitto, ne nos Hammondus haruſpicinam & auguria conſectari putet. Illud unum quæro, quomodo Photius conſignare neophytum preſbytero licere inde argumentetur, quod eidem baptizare licet; quomodo idem conſtituat preſbytero ne baptizare quidem licere, niſi & conſignare liceat; quomodo hæc inquam, ita diſputat vir ſapientiſſimus, ſi conſignationem vel ritum cum Hammondo, vel ſacramentum cum Latinis eſſe cenſuit a baptiſmo omnibuſque ejus cærimoniis plane penituſque diviſum? ſi non eam unum ex baptiſmi ritibus eſſe putavit? Sed hæc Hammondus, ut multa alia ſolet, alto ſilentio ſepelire, quaſi caſſa & inutilia maluit, quam in lucem protracta excutere, & an animæ vel vitæ aliquid haberent ſtilo illo ſuo commatico explorare. Tantum, ſed alibi, Photium fatetur chriſmandi jus Preſbyteris concedere.

Ille vero de hodierno Græcorum Euchologio, quod ego quoque pro mea ſententia attuleram, *p* repugnat. Chriſmationem apud eos baptiſmo contineri, partemque ejus eſſe ritualem inde eram argumentatus quod ejus adminiſtratio, non ut apud Latinos, proprio ſeorſum à baptiſmate, ſub diverſo titulo atque officio, ſed uno eodemque exhibeatur in illo libro, quod commune ac publicum eſt totius gentis Rituale. Nam qui ſunt diverſi ordinis, diverſique generis ritus, eos uno ſimul ſemelque capite ac titulo contineri; eorum officium unum idemque inſtitui abſurdiſſimum eſt, & à Græcorum maxime ſolertia ac elegantia alieniſſimum. Ergo unius ejuſdemque ſacri partes eſſe neceſſe eſt omnes ritus, qui in uno illo Euchologii capite, titulo & officio traduntur. *q* Id autem Euchologii caput hunc in fronte titulum gerit, *r* Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, *Ordo* vel *Officium Baptiſmi.* Atqui chriſmatio unus illorũ rituũ eſt, qui uno illo baptiſmi officio traduntur. Nemo non videt chriſmationem, ergo ex ejus quidem libri auctoritate, ad baptiſmum pertinere, & baptiſmalis adminiſtrationis partem apud Græcos

Caput XXIII.

n Ibid. c. 18. p. 228.

o Phot. ep. 2 p. 50. ed. Lond. a. 1651.

p Lib. 2. de Conf ca. 17. pag. 215.

q Euchalog. pag. 350.

r Ibid. p. 355.

Caput XXIII.

censendam eſſe. Ad hæc doctiſſimus Hammondus nobis narrat *s* Goarem ad huncEuchologii locum monere titulum hunc *Officium Sancti baptiſmatis* deeſſe in MS. Cryptoſeos. Falaſcæ. Sed non deeſt in communibus & vulgatis, adeoque authenticis libris; quorum lectionem ipſe Goar merito prætulit, & in hac ſua Euchologii Græco Latina editione ſolam exhibuit. Idem dico de iis, quæ aliter in MS. Beſſarionis leguntur. Nam librum è privata Bibliotheca manuſcriptum, præſertim vero è Bibliotheca Beſſarionis (id eſt hominis Græcorum diſertoris & ad Latinos transfugæ) iniquum eſt non dico præferri, ſed vel æquiparari vulgatis, publiciſque Græcanicæ Eccleſiæ libris; ex quibus, ut ab ipſo Goare, edita ſunt, argumentamur. Huc accedit quod non eſt plane eadem chriſmationis miniſtratio, quæ in utroque libro deſcribitur. Quæ in Vulgato ac publico libro habetur, ea eſt quæ à Preſbytero fit paſſim in baptiſmo infantium. Quæ in libro Beſſarionis, ea eſt *t* quæ fit ab ipſo *Patriarcha, maxime in veſpera Sabbati Sancti.* Non eſt ergo mirum in hac ob miniſtri ampliſſimam dignitatem aliquid amplius quam in illa reperiri. In ſumma rei vel nihil vel parum diſcriminis. Quod vir doctiſſimus hic quoque, ut aliquoties, argutatur *v* de eo, quod in hoc Beſſarionis libro, Patriarcha ſe adchriſmandos infantes accingit, μετὰ τὸ βαπτίζειν πάντας, id eſt (inquit) *poſt peractum baptiſmum.* Quaſi veſtis candidæ indumentum, & cerei ardentis geſtamen Latini ideo negent eſſe baptiſmi cærimonias, quod *poſt baptiſmum uſurpari* dicant ipſi & obſervent. Tum lavatur Patriarcha, & linteum, *atque ſupermanicalia deponit; quæ* (inquit vir doctiſſimus) *prius induerat ad baptiſmi ſolennitatem.* Et addit; *Officii finiti non obſcura indicia.* Hæc vero eſt mera haruſpicina, merum augurium; ac ut ſimplicius dicam, mera ariolatio. Vnde enim habet vir doctiſſimus *illud linteum & illa ſupermanicalia*, quibus paulo ante Patriarcha circumcinctus fuerat, *ad baptiſmi ſolennitatem* aſſumpta fuiſſe? Quaſi vero obſcurum ſit, cur his cinctus fuerit, non profecto ad ullam *baptiſmi ſolennitatem*, ſed ne aquæ, in quas competentes erat ſingulos merſurus veſtem Patriarchalem reſpergerent, ut fit, & macularent. Itaque futile eſt, quod hinc divinat vir doctiſſimus Patriarcham ideo baptiſmo peracto illa depoſuiſſe, *ut indicaret finitum eſſe officium.* Palam eſt depoſita eſſe, quod eorum qui ad commode & decore baptizandum uſus fuerat, neophytis omnibus baptizatis, nullus amplius erat. Neque hilo validius eſt, quod idem obſervat rogari Deum in oratione, quæ incipit, εὐλογητὸς εἶ κύριε &c. ut baptizato *largiatur ſignaculum, & Euchariſtiæ communionem.* Inde fateor bene concluſeris nondum iſtum pro quo hæc poſcunt, conſignatum aut communicatum eſſe, ſed ſtatim conſignatum & chriſmatum iri. Cujus ordinis ſit unuſquiſque horum rituum, an uterque, an neuter ad baptiſmum pertineat, an prior unus pertineat, poſterior vero minime; nemo ex hac, vt videtur, prece, valide & evidenter cóncluſerit. Pergit Beſſarionis liber; *x Oratione* (inquit) *hac finita, ornatu Baptiſmatis exuitur Patriarcha, & aſſumit*

s Hamm. cap. 4. ſect. 2. §. 2. pag. 114.

t Euchol. pag. 357.

v Hamm. c. 4 ſect. 2. §. 3. pag. 114.

x Euchol. pag. 114. extr.

aſſumit eũ, qui liturgia inſervit, & vadit ad Sanctum Petrũ; Tum conſignat baptizatos ſancto unguẽto. Ecce hic iterum Hammondi commentarius; *y Patriarcha* (inquit) *ſtolam & locum mutat.* Tum; *Omnia hic* (inquit) *dilucida; nec quicquam quod conſignationem baptiſmi ritum fuiſſe magis ſuadeat, quam conſignationis Euchariſtiam.* Illud quidem de Euchariſtia quod inſerit, plane mirificum eſt. Quis enim Euchariſtiam, quam ſuo officio, ſuis ritibus adminiſtrari, ſuo proprio capite procul à cæteris ſacramentis fuſiſſime ac diſtinctiſſime explicari in Euchologio viderit, *Conſignationis* cærimoniam eſſe ſuſpicetur, quæ neque ullum ſuum caput ac titulum ſeorſum à baptiſmo vel in hoc Euchologio, vel in aliis ullis Ritualibus habet, neque denique unquam niſi cum baptiſmo memoratur? Si hi duo Beſſarionici libri verſiculi nihil nobis præbent, quo eam baptiſmi eſſe cærimoniam doceamur: præbet ecce verſiculus continenter ſequens: *z Cantore* (inquit) *dicente, Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, unguento ſancto baptizatos ungis* (Patriarcha ſcilicet) Et ſtatim peracta conſignatione, *His dictis cum orphanis concinit, Beati quorum remiſſa ſunt.* Iam ad baptiſmum pertinere, & lectionem epiſtolæ, *Quotquot in Chriſto baptizati eſtis*, res ipſa loquitur, & Pſalmum, *Beati quorum*, Hammondus paulo ante nos ipſe docebat. *a* Quorſum hæc, quæ baptiſmi ſunt. Conſignationi etiam dum peragitur, aptantur, ſi ea à baptiſmo aliena, diverſique ab eo eſt ordine? Sed hæc in vulgato publicoque libro multo etiam clariora, ubi Sacerdos cum puero, ſimulatque eum conſignavit, procedens, ter canit, *b Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis, Alleluia.* Et ſimul ex Apoſtolo legitur, *Fratres, quicunque baptizati ſumus in Chriſto,* &c. ex capite ſexto epiſtolæ ad Rom. ad verſum uſque duodecimum excluſum: & Matthæi extrema à verſ. 16. ad finem *Vndecim diſcipuli abierunt in Galilæam* &c. quibus duobus locis nihil eſt in ſacris literis de baptiſmo diſertius. Quorſum hæc, ſi Conſignatio nihil ad baptiſmum pertinet? Atque ita deſinit in Euchologii libro publico illa, quæ in capitis titulo inſcribitur, Ἀκολουθία τῦ ἁγίου βαπτίσματος, *Officium ſancti baptiſmatis.* Sed etiamſi nullæ hoc loco hærerent hę ritus baptiſmalis notæ, non ideo tamen ſequeretur Conſignationem, quę ibi deſcribitur, ſacramentũ fuiſſe à baptiſmo diviſum. Baptiſmo enim ſatis eam vindicat, quod totus ejus ritus baptiſmi officio atque ordine ſub uno eodẽque titulo continentur; ut jam initio diximus. Ex his nemo non videt quam vanum ſit quod amiciſſimus Cenſor cõcludit Baptiſmũ, *Conſignationem, Cœnam Domini tria eſſe.* Si tres actus intelligit à ſe invicem diſtinctos, nemo negat. Si tria, ut Latini volunt, ſacramenta proprie ſtricteque dicta: treſve ut Hammondus mavult, diverſi generis atque ordinis ritus: id verò falſum eſſe nunc ſatis liquet. Abunde enim probatum eſt conſignationem baptiſmi eſſe, non ſui cujuſdam à baptiſmo diverſi ordinis ritum; adeoque non duo ſacramenta, ſed unum cum eo ſacramentum conſtituere. Vnde ſequitur tria illa quæ Hammondus commemorat, tres quidem actus: non plura tamen, quam duo ſacramenta eſſe:

Caput. XXIII.

y Hamm. ca. 4. ſect. 2. §. 45. pag. 115.

z Euchelog. pag. 115. init.

a Hamm. ca. 4 ſect. 2. §. 3. pa. 114. extr.

b Euchelog. pag. 556.

Caput XXIII.

prius quidem Baptiſmum cum adnexa ei Conſignatione: poſterius Euchariſtiam: quam neſcio cur amicus hic inſeruerit, quaſi ego eam ſcilicet cum baptiſmo unum idemque ſacramentum eſſe putarem: quod

Non ſani eſſe hominis, non ſanus juret Oreſtes.

Cæterum quod negat ſine prodigio, vel etiam ſacrilegio tria iſta confundi poſſe; ita reſpondeo tria iſta pro uno eodemque ſacramento, rituve ſacro ſumere, prodigium eſſet, fateor; *ſacrilegium* vero non tam eſſet, quam amentia, ſtupor & inſania. Sin aliud vult, & intelligit *prodigium eſſe & ſacrilegium*, conſignationem unum cum baptiſmo veluti ritum ei adnexum ſacramentum facere; ſi hoc inquam intelligit, ipſe vehementer errat. *Conſignationem* enim baptiſmi ritum cenſere non eſt majus credo, prodigium, quam *oleum* & *chriſma verticis* hoc ipſo loco & numero habere, quod facit cum Latinis Hammondus. *Sacrilegij vero* eum accuſare, qui ea ſentit, quæ veriora ſunt, graviſſimus error eſt. Vera autem eſſe, quæ iſte nobis *ſacrilegio* pæne deputat, ſatis demonſtratum eſt. Atque hic in amico eam ipſam modeſtiam mihi deſiderare videor, quam ipſe aliis gratis alibi præcipiebat, *c* eam nos tacite flagellans, negaret ſtatim *inter ſacrilegia numerandum quod neceſſarium non eſſet*. Non puto eum chriſma, quo ipſa ſua Eccleſia caret, tanti feciſſe, ut ejus uſum *neceſſarium* eſſe crederet. Cum ergo rem, tametſi non neceſſariam, abſque ſacrilegio retineri tamen poſſe judicaverit, non ſatis capio qui eos *ſacrilegii* damnare potuerit, qui quod multo levius eſt, exiſtimant rem, quam ipſe concedit non eſſe neceſſariam, ab iis qui eam olim in uſum admiſerunt, habitam fuiſſe in baptiſmi ritibus.

c Hamm. c. 2. ſect. 2 §. 17. p. 42.

Sed ut redeam ad Euchologium, quod doctiſſimus Hammondus poſtremo ex libro Beſſarionis obſervat, *d cæteris præter ſanctum ſabbatum feſtis, baptiſmos in parvo baptiſterio factos fuiſſe ſed in veſtiario recens baptizatos à Patriarcha fuiſſe conſignatos*; *e* id nullam vim habet ad id conficiendum quod ipſe cupit, conſignationem ſcilicet non fuiſſe unum ex baptiſmi ritibus. Nam in publico Euchologio videmus in uno eodemque loco, ſcilicet in baptiſterio, infantes & baptizari & conſignari à ſacerdote. Vt ergo loci in quo utrumque peragitur, unitate effici negaret Hammondus, ut utrumque pro uno ſacramento habeatur; ita neque concedo, ex locorum in quibus à Patriarcha duo illi actus peraguntur, diverſitate ſequi, ut conſignatio aliud ſit diverſum à baptiſmo ſacramentum. Actus & ritus, tum eos qui primo ad Protheſin, ut vocant, & qui mox apud altare, vel ut ipſi vocant, *ſacram menſam*, diverſis utique locis, apud Græcos fiunt, *g* omnes ad unum idemque ſanctiſſimæ Euchariſtiæ ſacramentum pertinere, clarum atque confeſſum eſt; neque myſterij unitati officere locorum in quibus aliæ atque aliæ ejus partes peraguntur, diverſitatem. Nulla ergo ratio eſt, cur à baptiſmo dividatur conſignationis ritus, quod à Patriarcha, non ut à ſacerdote, in baptiſterio, ſed in *veſtiario* miniſtrata fuerit. Aliqua fuit huius diſcriminis, licet nobis ignota, propria ac peculiaris cauſa, quæ rei ipſius

d Id. ib. §.

e Euchol. p. 959.

f Euchol p. 355. 356.

g Vid. Euch. in Miſſa Chryſ. p 60. 63. extr.

naturam

naturam & ingenium nihil mutat. Atque hæc quidem ad Euchologium Hammondus obſervavit, quæ quam tibi infringant, id quod nos ex eodem libro de conſignationis cum baptiſmo in unum ſacramentum coniunctione, ac, ut ſic dicam, unitione demonſtravimus, ſatis nunc quidem patet. CAPUT XXIV.

Sed præter ſcriptorum, quæ recenſuimus teſtimonia, idem quoque in opere de Confirmatione noſtro aliquot argumentis oſtenderamus; quorum primum inde ductum erat, *h* quod Græci neminem ad Euchariſtiam niſi chriſmate conſignatum admittant; cum tamen apud Chriſtianos receptum fuerit neminé, qui rité baptizatus ſit à ſacra menſa arcendum. Alterum argumentum erat, quod Græci uno eodemque chriſmatis ritu & infantes, & ex quacumque hæreſi converſos inungunt, Tertium denique ex eo ductum erat, *i* quod apud eos tam preſbyteri quam Epiſcopi conſignant; quod & Latini & Hammondus nefas putant. Sed de his ille ut ſolet, ſilentio quam diſputatione ſatisfacere ſatius eſſe putavit.

h L. 2. de Confirm. c. 17. p. 216. 217.

i Ibid. c. 18.

CAPUT XXIV.

Diſputationis de chriſmationis & manus impoſitionis apud Chriſtianos poſt a. D. 300. ſtatu, Pars altera; quæ eſt de Latinorum circa utramque ſenſu & uſu. Ac primo circa Chriſma; quod à ſolo Epiſcopo & confici, & miniſtrari paulo poſt quarti ſeculi initia decretum eſt à Sylveſtro P. R. ſic tamen ut id etiam à preſbytero propter occaſionem tranſitus mortis miniſtraretur ex Pontificali Romano. Refellitur Hammondi triplex in me calumnia. 1. quod ejus libri & Actuum ſylveſtri veritatem aſtruxerim. 2. quod ſcripſerim chriſma Romæ, quo tempore nondum erat, fuiſſe tamen Preſbyteri cum Epiſcopo commune. Denique quod Conc. Carth. canonem 3. falſaverim. Preſbyteris ante ſylveſtrum conſignare neophytos licuiſſe demonſtratur ex Pontificali.

ATque ita ſatis ni fallor, conſtituta, & ab amici elenchis liberata eſt ſententiæ noſtræ veritas, de chriſmatione apud Græcos pro baptiſmali ritu ſemper habita. Latinorum eandem de ea ſententiam fuiſſe à Tertulliano ad tertium uſque Chriſtianiſmi ſeculum extremum, abunde ſupra demonſtravimus. Nunc quid & quando mutatum apud eos hac in parte fuerit, diſpiciendum venit. Mutationis aliquid accidiſſe ex Pontificali, & epilogo Concilij Romani ſub Sylveſtro obſervaveram. *k* Nam in Pontificali legimus, *l Sylveſtrum conſtituiſſe chriſma ab Epiſcopo confici; & privilegium Epiſcopis contuliſſe, ut baptizatum conſignent propter hæreticam ſuaſionem. Hunc & hoc conſtituiſſe, ut liniat Preſbyter chriſmate levatum de aqua propter occaſionem tranſitus mortis.* Hinc præter cætera,

k L. 2. de Confirm. c. 20. p. 259.

l Pontific. in Sylveſtro.

CAPVT. XXIV. cætera, quæ mitto, quia ad noſtram cum doctiſſimo Hammondo controverſiam non pertinent, notabam *m* ſuperiorum temporum ſcriptores Latinos nullius niſi ex oleo unctionis meminiſſe; hunc primum eſſe locum in quo Latini *chriſma* memorent; Pſeudo Clementem, quem Sylveſtro fuiſſe paulo anteriorē probabile eſt, chriſma apud Græcos ſuos jam receptum fuiſſe teſtari (quod & ſupra notavimus) Videri ergo Sylveſtrum chriſmatis uſum vel à Græcis mutuatum, vel à ſe inventū, primum apud Latinos cōſtituiſſe pro ſimplici oleo, quod hactenus à noſtris ad ungēdos neophytos adhibitum fuiſſe veriſimile eſt. Vtcumq; ſit primas has extare apud Latinos à Sylveſtro latas leges, tum de confectione chriſmatis, tū de confecti uſu ſolis Epiſcopis per privilegiū attributo. Adhæc doctiſſimus Hammondus, *n* ſe nec Pontificali, nec Sylveſtri Actis multū *confidere*, dubitare *an hæc Sylveſtri decreta ita ſe habuerint, me autem contendere ea ita ſe habuiſſe.* Ego vero nuſpiam, quod meminerim, contendi illa decreta ita ſe habuiſſe; Vulgata & apud vetuſtiſſimum ſcriptorem extantia retuli; & ex Latinorum ſinu & ſcriniis edita adverſus eos diſputans nulla me cujuſquam invidia poſſe uſurpare putavi. Acta quidem Sylveſtri, totamque illam Romanam Synodum ſcio peſſime audire, & merito quidem, quæ fabulis & deliriis ſcatent. Pontificale longe alio loco ac numero habeo, quod vetuſtiſſimum eſſe obiter contra Bellarminum id eſſe Anaſtaſij Bibliothecarij opus ſomniantem defendi. Cæterum, quod multis huius generis libris accidit, huic quoque accidiſſe non dubito, ut multis in locis à mala manu interpolaretur. Et hanc de decretis Sylveſtri narrationem, ſi quis habet ſuſpectam, omittat per me licet. Non repugnabo, neque hilo deterior erit cauſa hæc mea. Sed negat *o* tamen doctiſſimus Hammondus, *quod inde concludi vult Dallæus, conficiendi chriſmatis poteſtatem hic ad Epiſcopos reſtrictam, Presbyteris quoque cum iis hactenus fuiſſe communem, id eum cuiquam perſuaſurum eſſe, cum, ut alia* (inquit) *omittam, ipſo fatente æque concludi poſſit ipſius chriſmatis uſum in Eccleſia Romana antea incognitum; in hoc Sylveſtri Concilio primo inſtitutum fuiſſe, & quidem ita ut eius conficiendi penes Epiſcopum ius futurum eſſet.* Tum videre Dallæum jubet, *quam ſit prorſus impoſſibile, ut quod Romæ nondum cœptum ſupponebatur, id hactenus Presbyteris pariter ac Epiſcopis commune ſtatuatur.* Hæc ille. Ego vero reſpondeo Dallæum iſta ſua facile omnibus eſſe perſuaſurum, ſi nihil aliud vetet, quin ea perſuadeat, quam hoc quod unum Hammondus in medium adducit. Falſiſſimum enim eſt, quod illum amicus hic fingit ſcripſiſſe, aut cogitaſſe unquam, quod omnino non erat, id ipſum quo tempore non erat, Romæ fuiſſe. Neque ſatis mirari poſſum virum gravem Hammondum ea quæ confutanda ſuſcipit, vel tam oſcitanter legere, vel certe tam læve interpretari; ut tantam abſurditatem in amici hominis verbis ineſſe putaverit. Quod ut pateat, lectorem rogo, ut oculos aperiat, & quæ hoc loco ſcripſi, ea attentius conſideret. Legem, qua Sylueſter jubet *p chriſma ab Epiſcopo confici*, ſcripſi vel *de ſolo conficiendi chriſmatis iure*, vel *de ipſo*

m ub. ſupr. p. 241.

n Hamm. c. 2. ſect. 9 § 3. p. 57 & § 7. p. 58.

o Ibid. § 6. p. 57.

p L. 2. de Cōfirm. c. 6. p. 240.

ipſo etiam chriſmate intelligi poſſe. Tum hæc verba addidi. *Priori ſenſu, ut lex chriſma in Eccleſia Romana iam antea fuiſſe ſupponat; Tantum conficiendi eius poteſtatem, quæ hactenus presbyterorum una cum Epiſcopis communis fuerat, ad ſolos Epiſcopos reſtringat. Poſteriori ut ipſum chriſma, cuius nullus antea in Eccleſia Romana uſus fuiſſet, inſtituerit, & quidem ita ut eius conficiendi ius ſit penes unum Epiſcopum.* Hæc verba mea ſunt. Nonne bellus interpres Hammondus, qui duos à me diſerte diſtinctos & oppoſitos legis ſenſus, unum qui ſupponit chriſma Romæ in uſu antea fuiſſe, alterum qui ſupponit non fuiſſe, permiſcet? & quod priori ſtante ſuppoſui, *chriſma Romæ ante legem fuiſſe*, id ipſum eo everſo, & altero contrario in eius locum ſubſtituto retinere tamen & ſupponere facit. Sed hoc merum eſt Hammondi ſomnium, à quo plane aliena ſunt, quæ ſcripſi. Nam ubi dimiſſo priori ſenſu, poſteriorem aſtruo, nuſquam ibi dixi chriſmatis conficiendi poteſtatem Romæ, ubi nullum fuiſſe ſuppoſueram, hactenus ante legem latam presbyterorum cum Epiſcopis fuiſſe communem. Hoc monſtrum totum ab Hammondo confictum eſt, ut amicum ridiculum faceret. Sed ubi, ſatis multa de poſteriori hoc ſenſu locutus, ad priorem, quem tantiſper ſepoſueram, redeo, ibi vero quod à lege ſic accepta ſupponi dixeram, diſerte diſtincteque largior *q* his verbis; *Sed eſto tamen: Fuerit chriſma iam ante Sylveſtrum in Eccleſia Romana uſu: Non fuiſſe certe ante eum penes ſolos Epiſcopos conficiendi chriſmatis poteſtatem hac illius lex clariſſime ac certiſſime demonſtrat.* Sed piget plura de amici præſertim hominis falſa criminatione dicere. Hæc ſatis ſunt, ut quivis intelligat, me a craſſo deliramento, quod ille in me conferre non dubitavit, plane eſſe immunem. Quæ cum ita ſint, illa *alia*, quæ ſe Hammondus amittere dicit, in medium afferre debuerat, ſi qua revera haberet, quæ prohiberent ne pro vero accipiatur, quod ego ex hac Sylveſtri lege concludebam; fuiſſe ſcilicet antea presbyteris liberam chriſmatis ipſam etiam confectionem. Quod enim Canonem Africani codicis ſextum, quo chriſma à presbyteris confici vetatur, & à prioribus nonnullis Conciliis vetitum fuiſſe dicitur; *r* cum ille canon a. D. demum 390. conditus fuerit; apparet ad hoc nihil eum valere, ut conſtet ante Sylveſtri tempora, id eſt ante a. D. 314. presbyteris Romæ non licuiſſe chriſma conficere. Hammondum decebat ſi hoc nobis perſuadere cupiebat teſtes Sylveſtro anteriores vel certe ejus pares edere. At eorum Latinorum, qui ante Sylveſtrum vixerunt, nemo eſt, qui vel chriſmatis meminerit, id eſt unguenti ex oleo & balſamo confecti, quo adducor, ut credam id plane novitium fuiſſe apud Latinos ineunte quarto ſeculo. Sed hic me obiter amicus reprehendit, *s* quod *ex Latino Concilij Carthaginenſis II. exemplari minus recte collegerim in Concilio ſuperiore illud idem presbyteris vetitum fuiſſe ne chriſma conficerent.* Atqui ego non *Canonem ſextum Codicis Canonum Africanorum Græci*, citaveram *t* ſed canonem tertium Concilij Carthaginenſis ſecundi, ut habetur Tomo Conciliorum primo (pro primo perperam in libri mei margine

CAPUT XXIV.

q Ibid. p. 144.

r Hamm. c. 1. ſect. 4. 5. p. 58.

s Hamm. ib. p. 58.

t L. 2. de Confirm. c. 23. p. 268.

CAPVT XXIV.

notatur Tom. 3.) pagina 703. editionis Pariſienſis a. D. 1636. Neque ego ex eo canone quod ait Cenſor meus *collegeram in ſuperiore Concilio* non in ſuperioribus Conciliis *ſtatutum fuiſſe ut chriſma à Presbyteris fieret*; ſed id ipſum diſertiſſime ita ibi expreſſum & legeram, & deſcripſeram; *Memini* (inquit Fortunatus Epiſcopus) *PRÆTERITO CONCILIO fuiſſe ſtatutum ut chriſma, vel reconciliatio Pœnitentium* &c. *à presbyteris non fiant.* Itaque divinare non poſſum, quid ſibi Hammondus voluerit, cum contra veritatem hanc apertiſſimam negaret *ullam ibi eius rei extare mentionem.* Affert codicem Africanæ Eccleſiæ Græcum; ubi idem ille Fortunatus ſcribitur dixiſſe id conſtitutum fuiſſe *in præcedentibus Synodis.* Fateor; neque id uſquam negavi. Sed neque fortaſſe hæc phraſis Latino exemplari fidem derogat, aienti *in præterito Concilio*, non *in præteritis Conciliis* Nam in huiuſmodi rebus, *in pluribus* factum eſſe dicere ſolemus, etiam id, quod in uno ex iſtis pluribus factum eſt; ut *in præcedentibus Synodis* vetitum id dicat Fortunatus, quod in una earum vetitum fuiſſe meminerat; qualiter Scripturæ dicunt, ᵃ Iephte ſepultum fuiſſe in urbibus Galaad, id eſt in una ex illis urbibus. Vtcumq; ſit, temere, nullaq; ratione nos iubet Hammondus Græcã canonum Africanorum omnium collectionem Latino Carthaginenſis ipſius Synodi exemplari anteferre, id eſt rivum fonte potiorem eſſe cenſere. Sed hæc obiter, ut quivis intelligat quanto mei reprehendendi ſtudio amicus meus flagraverit. Nam quod ad rem ipſam attinet, ab inſtituta inter nos quæſtione aliena videtur illa omnis de chriſmatis cõfectione diſputatio, an ea unius Epiſcopi propria fuerit, & an ſemper fuerit, & ſi non ſemper, quo demũ tẽpore ejus propria eſſe cœperit. Hoc tantum dixerim, rei novitatem eo argui videri, quod tam multæ Synodi, Romana, (ſi eam admitti placet) Africanæ his, Hiſpanienſis, Toletana una paucis annis tam multis interdictis opus eſſe putaverint ad vindicandam uni Epiſcopo hanc poteſtatem. Sed quicquid Hammondo ſtatuere libuerit de chriſmatis confectione, cujus aliquot paginis cauſam agit, ˣ id nihil ad nos qui nunc quidem in alio argumento verſamur. Fuerit hoc ſi placet jam ab initio quo chriſma eſſe apud Chriſtianos cœpit, Epiſcopi προνόμιον, ut ſoli chriſma conficere liceret, (quanquam ne Epiſcopi quidem cujuſvis hoc jus jam pridem ſit apud Græcos, ſed unius Patriarchæ) quid hoc ad id quod agimus, unctionem neophytorum baptiſmi cærimoniam eſſe?

ᵃ Iud. 12. 7.

ˣ Hamm. p. 57. ad 61.

Illud à noſtra diſputatione propius abeſt, quod ego in opere de Confirmatione meo tractavi, an presbyteri ut apud Græcos, ita etiam apud Latinos chriſmaverint? Sane ſi iſta admittantur quæ ex Pontificali attulimus, ut chriſma ante ſylveſtrum Romæ fuerit; eo presbyteris neophytos ungere ante illa tempora licuerat. *Privilegium* enim *Epiſcopis à Sylveſtro conlatum* dicitur, *ut baptizatum conſignarunt.* Inepte dictum; ſi jam antea & quidem ſoli conſignabant. Nihil enim *privilegio* iis opus eſt, qui jure nituntur. Certe quod utrorumque hactenus, epiſcoporum & presbyte-

preſbyterorum commune jus fuit, id omnino privilegij vox demonſtrat à Sylveſtro Epiſcoporum proprium ac privatum factum fuiſſe. CAPUT XXV.

CAPUT XXV.

Præter priorem de Epiſcopo Chriſmatis miniſtro legem, alteram Romæ poſtea factam, ut Epiſcopus unus frontem, Presbyteri extra frontem baptizatos chriſmarent, ab Innocentio I. an. D. 416. promulgatam. Sed neque apud omnes Latinas Eccleſias id obtinuiſſe, neque presbyteralem ab omnibus Latinis ab Epiſcopali diverſam habitam fuiſſe. Leges Romanas inſtituti quidem novitatem arguere; cæterum chriſmationem à baptiſmo minime divellere.

SEd miſſis iſtis, quæ ſunt Hammondo dubiæ fidei, ut ad citeriora veniamus, conſtat *y* ex Innocentij P.R.I. ad Decentium epiſtola, an. D. 416. data, jam tum fuiſſe Romanæ ſaltem Eccleſiæ conſuetudinem, ut *infantes non ab alio, quam ab Epiſcopo conſignarentur.* Gregorius duobus pæne poſt Innocentium ſeculis ſuæ id eſt Romanæ Eccleſiæ, hanc veterem fuiſſe teſtatur *z* conſuetudinem. *Nos* (inquit) *ſecundum uſum veterem ECCLESIÆ NOSTRÆ fecimus,* Idem quoque ex eo videre eſt, quod qui hoc jus Epiſcopis dedit Sylveſter. idem conſtituiſſe dicitur, *aut presbyter liniat levatum de aqua propter occaſionem tranſitus mortis.* Certe paulo minus quam centum poſt Sylveſtrum annis id ipſum Romæ obſervabatur; *Presbyteris,* inquit Innocentius, *b ſeu extra Epiſcopum, ſeu præſente Epiſcopo baptizant, chriſmate baptizatos ungere licet, ſed quod ab Epiſcopo fuerit conſecratum; non tamen frontem ex eodem oleo ſignare, quod ſolis debetur Epiſcopis.* Huic ſuccinit *c* ducentis annis junior Gregorius ejuſdem urbis Epiſcopus; *Presbyteri* (inquit) *baptizatos tangant* (chriſmate ſcilicet) *in pectore, ut Epiſcopi poſtmodum tangere debeant in fronte;* eumque alibi teſtatur veterem eſſe Eccleſiæ ſuæ, id eſt Romanæ uſum, quod nuper diximus. Hujus in chriſmatione novitatis primi, ut hinc liquet, auctores Romani, ut & aliarum fere novitatum, quæ in Chriſtianiſmum invectæ ſunt, quas Romana ſedes vel excogitaſſe ipſa, vel certe ab aliis inventus adoptaſſe, & ſua auctoritate ad cæteras orbis Chriſtiani partes propagaſſe reperitur. Prima inquam chriſmari à ſolo proprie Epiſcopo neophytos inſtituit; ac nequid vel preſbyteris juris ſui vel laicis ſuæ ſanctificationis eripuiſſe videretur, callide utroſque eo conſolata eſt, quod preſbyteris baptizatos, ſi quando morbus urgeret, chriſmare conceſſit. Hunc enim fuiſſe legis à Sylveſtro latæ ſenſum vult *e* doctiſs. Hammondus. *Vngit* (inquit) *in lavacro presbyter,* &c. *idque non alias quam propter occaſionem tranſitus mortis.* Sed paulatim factum eſt, ut quod in hac tantum cauſſa preſbyteris uſurpare conceſſum

y Inn. I. ep. 1. c. 3.
z Greg. Ep. L. 3. ep. 26, extr.
a Pontif. Rom. in Sylv.
b Innoc. ep. I. c. 3.
c Greg. ep. L. 3 ep. 9.
d Id. ibid ep. 26.
e Hamm. c. 2. ſect. 4. §. 2.

 erat,

Caput XXV. erat, chriſma ij omnibus vulgo baptizatis adhiberent. Ac primum quidem nullum chriſmationis presbyteralis ab Epiſcopali diſcrimen aliud fuiſſe videtur, niſi quod illam presbyter, hanc Epiſcopus miniſtrarat. Nullum certe inter utramque aliud diſcrimen memorat auctor Pontificalis. Sed ſecutis temporibus etiam à parte corporis, cui chriſma illinebatur, diſtingui cœperunt. Innocentius enim a. D. 416. frontem chriſmare uni concedit Epiſcopo; quam presbytero corporis partem permitterat, non dicit. Gregorius vero diſtinctiſſime frontem, ut Innocentius, Epiſcopo; Presbytero pectus chriſmandum aſſignat. Quamquam ne hic quidem ſterit chriſmationis diſciplina. Nam nunc apud omnes Latinos, presbyteri non pectus ut præcipiebat Gregorius, ſed verticem baptizatorum chriſmant. Atque hæc prima mali labes fuit. Primo enim cum Epiſcopi de gregibus ſuis plurimos (ut eos à quorum oppidis longius aberant) non baptizarent, inde paulatim cœpit chriſmationis adminiſtratio à baptiſmo ſejūgi ac develli. Ac tametſi presbyteri plures ex iis quos baptizabant, chriſmarent, miniſtrorum diſcrimen fecit, ut potior videretur epiſcopalis quam presbyteralis chriſmatio. Quæ opinio in majus aucta eſt, ubi inter ipſas unctiones aliqua diverſitas eſſe cœpit, Epiſcopo frontem, presbyteris primo pectus, deinde verticem, non frontem chriſmantibus. Ita quæ una primo fuerat chriſmatio duplex euaſit apud Romanos, una ab Epiſcopo, altera à presbytero miniſtranda. Sed cum minime efficeret Miniſtri diſcrimen, ut chriſma ab Epiſcopo miniſtratum aliud eſſe putaretur, ab eo, quo presbyter baptizatum inunxerat (euchariſtia enim à presbytero miniſtrata idem tamen ſacramentum cenſetur cum ea, quam facit Epiſcopus) duplicatus eſt error; cum non eandem partem corporis ab utroque chriſmari animadverterent. Ita paulatim in hominum animos irrepſit de Epiſcopalis chriſmationis ut ſic dicam ſingularitate, & diviſa à baptiſmo natura opinio; quæ tandem in hodiernum Latinorum conſignationis ritum deſiit, quem ſic à baptiſmo ſejungunt, ut proprium proprieque ac ſtricte dictum ſui ſeorſum generis atque ordinis ſacramentum eſſe doceant. Hanc autem, quam ex Sylveſtro, Innocentio & Gregorio expoſui chriſmationis diſciplinam, novam fuiſſe, & Romanorum propriam, primo ſatis inde intelligitur, quod conſtet nihil unquam hujuſmodi apud Græcos obtinuiſſe; apud quos nulla plane eſt iſta Epiſcopi propria chriſmatio, ſed una tantum, quam tam presbyteri quam Epiſcopi omnibus, quos rite baptizant, adhibere ſolent, ut eſt à nobis in ſuperioribus demonſtratum, ut nihil neceſſe ſit, ad doctiſſimi Hammondi liberalitatem confugere, nobis *hoc libenter concedentis*, f *neque litem quovis modo intentantis, non ſolum baptizaſſe Presbyterum, ſed & hoc ſenſu chriſmaſſe & conſignaſſe*, Photiumque *apud Græcos id extra dubium poſuiſſe confitentis*. Secundo idem ex eo liquido conficitur, quod non modo poſt Sylveſtri, ſed etiam poſt Innocentij, imo & ipſius Gregorij tempora, id eſt poſt a. D. 600. in Gallia ſemel tantum chriſmaren-

f Hamm. c. a ſect. 4. §. 4. p. 56.

tur neq;

tur neophyti in baptiſmo à presbyteris, vel ſi is ritus, quacunque faciente neceſſitate, in baptiſmo omiſſus eſſet, is poſtea à ſacerdote confirmante illis miniſtraretur. In Africa, & in Hiſpania pariter presbyteros vel abſente Epiſcopo, vel etiam præſente, ſi annueret, conſignaſſe, patet; in Sardinia denique Italiæ vicina eundem quoque uſum fuiſſe, & Gregorio ipſo conſentiente porro continuatum quæ quia latiſſime demonſtrata ſunt ex Galliæ, Africæ, Hiſpaniæ Synodis, & ex Gregorij Epiſtola, nihil neceſſe eſt hic repetere, cum de his omnibus conſentientem habeamus Hammondum. His autem ita conſtitutis patet unctionem, cum primo in Chriſtianiſmum inducta eſt, eo inſtitutam fuiſſe, ut in ipſa baptiſmi adminiſtratione fieret, ut egreſſi de lavacro ſtatim ungerentur; quod ex Tertulliano qui primus hujus ritus meminit, ſupra didicimus; ſecundo ita obſervatum ubique fuiſſe ad quartum ſeculum, neque quicquam toto illo tempore occurrere, quod aliud ſuadeat. 3. Quod quarto & quinto ſeculo chriſmatio in Eccleſia Romana dilata fuerit, id novum & proprium ejus Eccleſiæ fuiſſe, cujus Antiſtites chriſmandi jus ſolis Epiſcopis dederunt. Apud cæteras Eccleſias non tantum, Græcam, Ægyptiam, & Orientalem, ſed etiam Occidentalis, non quod ait *b* doctiſſimus Hammondus *particulas*, ſed partes nobiliſſimas Africanam, Hiſpanienſem, Gallicanam, Sardinienſem ipſam pæne ſuburbicariatum vetus mos manſit, ut presbyteri quos baptizabant, chriſmarent; quod certiſſimo argumento eſt, aliter ab initio fuiſſe inſtitutum, quam quod erat Romani illo tempore uſus. Vnde ſequitur illam chriſmatis à baptiſmi adminiſtratione ſeparationem, quæ ex cauſis exoticis præter primam inſtitutionem accidit, rei ingenium nequaquam mutaſſe, neque efficere potuiſſe, ut quæ baptiſmi cærimonia & primo, & diu apud omnes, & ſemper apud multos fuit, ea nunc ritus ſingularis, & à baptiſmo plane alienus evaſerit. Itaque vanum atque irritum eſt doctiſſ. Hammondi argumentum; qui ea quæ diximus confeſſus, pertendit *i* tamen Confirmationem, id eſt Conſignationem *à baptiſmate procul disjungi*, quod *hoc etiam à presbytero & diacono miniſtretur, hac ab Epiſcopo celebrata ſit*. Nam primo ipſe conceſſit etiam à presbyteris celebratam fuiſſe; tum quod ab utroque, tametſi alio atque alio & jure & ordine celebretur, nil tamen vetat idem revera eſſe; ut ex Euchariſtia videre eſt, quam Hammondus licet Epiſcopis, ut & cæteros actus Eccleſiaſticos, ſolis primo & per ſe ex divino jure vindicet; presbyteris ex Epiſcoporum tantum dono ac permiſſione concedat, non negat tamen ab utrisque adminiſtratam idem plane eſſe ſacramentum. Neque id quicquam valet, quod argutatur, veluti quod aiunt Patres quæ in baptiſmate omiſſa ſunt, *ea in confirmatione ſuppleri*, neceſſario efficerent Confirmationem ritum fuiſſe à baptiſmo *procul ſeiunctum*. Contra eſt. Nam quod quæ in Confirmatione ſupplentur ea in baptiſmate ex aliqua neceſſitate omiſſa erant, eo ipſo apparet quæ in Confirmatione fiunt, ea eſſe baptiſmatis, & in eo fieri debuiſſe; ſed ob intercurrentem extrinſecus

CAPVT. XXV.

g Hamm. c. ſect 3. § 3. p. 44. 45. ſect 4. § 1. 2. p. 54. §. 3. p. 56.

h Id. ibid. §. 3. p. 44.

i Id. ibid. p. 46.

aliquam cauſam, omiſſa eſſe. Iam quid fit in confirmatione? Chriſmatur neophytus & manus impoſitione conſecratur. Ergo chriſmatio & manus impoſitio in baptiſmate fieri debent; & ſi quando ſeorſum à baptiſmate fiunt, ita per accidens fiunt, quia neceſſitas aliqua præter rei ipſius ingenium effecerat, ne in eo fierent, in quo fieri debuerant. Vnde pronum eſt videre Confirmationem, quæ tota duplici hoc ritu continetur, ipſam baptiſmi fuiſſe, partium ſcilicet ritualium ultimam.

CAPUT XXVI.

I. de Latinis teſtis Optatus, chriſmationem in baptiſmi ritibus apertiſſime cenſet. Diſcutiuntur quæ Hammondus veritatis luci inania offundit. Baptiſmi myſteria, vel ſacramenta Patribus ſunt ritus, quibus peragitur ſolennis baptiſmi celebratio. Alter Optati locus, fruſtra ab eodem vexatus.

HIs ita præmiſſis de mutatione, quam in chriſmationis negotio in Romana Eccleſia his temporibus factam apparet; nunc ſcriptorum qui quarto ſeculo & deinceps apud Latinos floruerunt, teſtimonia ſigillatim audiamus.

In his primus occurrit Optatus, qui an. D. 360. vixiſſe traditur. Hujus locum hunc deſcripſeram, in quo de Chriſto ſic loquitur; *Deſcendit in aquam, non quia erat, quod in Deo mandaretur; ſed venturum oleum aqua debuit antecedere, ad myſteria initianda, & ordinanda, & implenda baptiſmatis. Lotus, cum in Ioannis manibus haberetur, ſecutus eſt ordo myſterij, & complevit Pater, quod rogaverat Filius, & quod nuntiaverat Spiritus Sanctus. Apertum eſt cœlum Deo Patre ungente. Spiritale oleum ſtatim in imagine columbæ deſcendit, & inſedit capiti ejus, & perfudit eum; unde cœpit dici Chriſtus, quando unctus eſt à Deo Patre.* Quæ ſequuntur, mitto, poſtea in loco de Impoſitione manuum, ad quam pertinent, ventilanda. Hinc chriſma ad baptiſmum pertinuiſſe, deque ejus ritibus unum fuiſſe, colligebam. Cum enim lavacrum & chriſma & conſequentem manus impoſitionem Optatus inter ea cenſeat, quæ à Domino apud Iordanem *initiata, ordinata, & impleta ſunt*: Quæ autem hic à Domino initiata & ordinata & impleta ſunt, ipſe ea *myſteria baptiſmatis* fuiſſe dicat: non videtur dubitandum, quin *chriſma*, quod iſtorum à Chriſto initiatorum & ordinatorum unum fuit, Optato unum ex baptiſmatis myſteriis fuerit. Doctiſſ. Hammondus ut hujus tam diſerti teſtimonij vim eluderet, Optati locum mirificis, novis & inauditis gloſſis totum miſere corrupit ac pervertit. Alias alibi excutiemus; Vna hic, quæ ad chriſma pertinet, refellenda eſt. Quod enim ait Optatus *baptiſmatis myſteria* à Domino fuiſſe *in baptiſmo ſuo initiata, ordinata & impleta* id totum Hammondus *l reſpondet ad aquam antecedentem pertinere,*

k L. 2. de Confirm. c. 21. p 245. Opt. 4. l. 4. p. 81.

l Hamm. c. 6. ſect. 3. §. 10. p. 145.

pertinere, non vero ad oleum, quod venturum fuit; multo minus ad impoſitionem manuum. Quoniam vero huic commento repugnare intelligebat, quod hæc à Chriſto initiata Optatus dicat Baptiſmatis myſteria, non autem initiatum *baptiſmatis myſterium*: objectionem occupans, aquam illam baptiſmi unam plurali numero hic expreſſam eſſe, ut apud Paulum Hebr. 2. 2. vocatur διδαχῆ βαπτισμῶν, *doctrina baptiſmorum*, in numero plurium. Sed iſta nihil contra objectionem valent. Primo futile eſt quod à Paulo ſuæ gloſſæ emendicat ſubſidium. Non enim Optatus *baptiſmata* in plurali, id, ſacramentum dicit de quo loquitur, quemadmodum qui in illo ad Hebræos loco Chriſtianorum baptiſmum intelligi volunt, Paulum *baptiſmos* pro *baptiſmo* dixiſſe ſtatuunt. Optatus plane contra *baptiſmatis* in ſingulari numero dixit; ut nihil neceſſe fuerit, hoc tropo inducto ejus locutionem ea obſcuritate purgare, qua non laborat. Sin regeras Hammondum *myſteria* voluiſſe hic ab Optato poſitum pro uno *myſterio*; ne ſic quidem Paulinam illam phraſin appoſite ad rem ſuam attulit. Nam in his duabus locutionibus; illa Pauli, *doctrina baptiſmorum*, & hæc Optati, *myſteria baptiſmatis*, duo illa membra, quibus utraque conſtat ſibi invicem ſic è regione oppoſita ſunt, ut contraria potius quam ſimilia videri debeant. Nominis *baptiſmi* genitivus qui in utraque locutione eſt apud Paulum pluralis, apud Optatum ſingularis eſt numeri. Res *poſſeſſa* ut loquuntur Grammatici, à qua nomen regitur, Paulo in ſingulari numero *doctrina* dicitur; ab Optato in plurali *myſteria*. Itaque nihil doctiſſimus Hammondus afferre potuit tam ab eo, quod vult, alienum ac remotum, quam illud è Paulo exemplum. Sed longe abſurdiſſimam atque infectiſſimam gloſſam non minus res, quam verba reſpuunt. Primo enim ſi *unum unius aquæ myſterium* Optatus per illa quæ dicit *myſteria* intelligere volebat; cur ad ea non tantum *initianda*, ſed etiam *ordinanda* illam de Chriſti baptiſmo hiſtoriam inſtitutam eſſe obſervaret? Non *ordinantur* niſi quæ plura ſunt. Cum ergo illa quæ Optatus loquitur baptiſmatis myſteria & *ordinanda* & quidem re vera *ordinata* fuiſſe diſerte dicat, profecto neceſſe eſt illa plura myſteria fuiſſe, non unum; quod præter auctoris & verba & mentem perverſiſſime unus ſomniavit Hammondus. Denique ſi vera eſſet ejus gloſſa, ridiculus eſſet Optatus, qui cum baptiſmi nihil aliud quam aquam Domini baptiſmo initiatam, ordinatam & impletam vellet; hoc præfatus addit, *Lotus cum in Ioannis manibus haberetur, ſecutus eſt ordo myſterii, & complevit Pater quod rogaverat Filius, & quod nuntiaverat Spiritus Sanctus; Apertum eſt cœlum Deo Patre VNGENTE; ſpiritale oleum ſtatim in imagine columbæ deſcendit, & inſedit capiti ejus & perfudit eum* &c. Quorſum hæc de oleo, ſi nihil oleum ad baptiſmum pertinet? cujus iſte *myſterium* dixit Chriſti baptiſmo *ordinatum*? Hoc vero ipſum ſignificat, cum Chriſto à Ioanne loto, dicit *ſecutum eſſe ordinem myſterii.* Cujus quæſo *myſterii*? Non alterius certe quam *baptiſmi*, cujus myſteria hic ordinata fuiſſe dixit. Quis vero ille myſterij *ordo*?

CAPUT XXVI.

Nimirum

Caput XXVI.

Nimirum ut lotis & de lavacro aſcendentibus oleum illinatur; quod hic diſerte à Spiritu in Chriſti caput ſub columbæ imagine delapſo & *initiatum & impletum* vult. Si hoc totum à baptiſmo alienum eſt, quod amicus noſter fabulatur; neceſſe eſt bonum Optatum cum illa ſic ſcriberet, deliraſſe & aliud egiſſe. Faceſſant ergo abſurdiſſimæ illæ amici gloſſæ; Verbis ſuum ingenium, ſuaque vis reddatur; & *baptiſmatis myſteria* id ſignificent, quod ratio, quod communis rerum uſus ſignificare inſtituerunt, nimirum ſacros illos ritus quibus peragi perficique baptiſmus illis tempeſtatibus apud Chriſtianos ſolebat. Hos enim Latini baptiſmi ſacramenta, & quod eodem redit, myſteria vocare ſolent; ut Beda, *m* cum narrat Oſualdum regem *ſacramenta baptiſmatis* ſuſcepiſſe, id eſt baptiſmum ipſum & ſolennes ejus ritus; *n* ac præcipue *geminam illam unctionem olei & chriſmatis, per quam nunc in Eccleſia* homines *Deo initiari* alibi ſcribit. Magnus Senonenſis Epiſcopus à Sirmondo *o* ex MS. Corbeienſi allatus; *Peractis omnibus baptiſmi ſacramentis.* Theodulphus Aurelianenſis, *p Cætera baptiſmatis ſacramenta.* Auctor ſermonum, quos Sirmondus cum XL. Auguſtinianis edidit, *q* illa baptiſmi ſacramenta recenſet, & dividit plane ut Bellarminus, in tres ordines; *Hucuſque* (inquit) *de MYSTERIIS locuti ſumus, quæ vel ante baptiſmatis ſacramentum, vel in ipſo baptiſmate celebrantur, Nunc vero de his tractaturi ſumus, quæ iam baptizatis ſancta inſtitutione complentur.* Prudentius Tricaſſinus Epiſcopus, *r* modo *baptiſmatis ſacroſancta myſteria,* modo *baptiſmatis ſacramenta* eodem ſenſu dicit. Denique Ordo Romanus; *s Dilectiſſimi nobis, accepturi ſacramenta baptiſmatis.* Non eſt ergo dubitandum, quin Optatus de iiſdem ſolennibus baptiſmi ritibus intelligat, quæ hic dicit de *baptiſmatis myſteriis.* Vt autem hos ritus, baptiſmo Chriſti apud Ioannem initiatos, ordinatos, impletoſque fuiſſe doceat; primo obſervat *Chriſtum à Ioanne lotum eſſe;* tum *ſecutum myſterii ordinem*, deſcendiſſe columbam, Spiritus oleo noſtro adumbrati, imaginem, inſediſſe Chriſti capiti, eumque perfudiſſe. Vides ut aquam noſtram Chriſtus in Iordane initiaverit: vides ut ſtatim advectus à columba ſpiritus & ordinem rituum præſcripſerit, nos ſcilicet tingendos priuſquam ungendos, & chriſmatis noſtri rem ipſam per Spiritum in columba Chriſto perfundendo allatum repræſentaverit. Atqui iſta *baptiſmatis myſteria* fuiſſe dicit. Effugere ergo Hammondus non poteſt, quin chriſmatio unum ex baptiſmatis myſteriis Optato fuerit: ut & ipſa manus impoſitio de qua poſtea ſuo loco dicemus. Quæ contra affert pluma leviora ſunt. Negat *t* ad *aliam quam ad Confirmatoriam unctionem reſpexiſſe Optatum.* Quaſi vero aliam nos reſpexiſſe velimus. Fatemur quam Confirmatoriam vocat Hammondus, hanc reſpici: ſed hanc quam reſpicit Optatus, quamque *Confirmationem* vocat Hammondus, hanc ipſam ex hoc Optati teſtimonio unum è baptiſmatis myſteriis fuiſſe demonſtramus: Neque aliud efficiunt illa hujus olei magnifica apud eundem ſcriptorem *u* elogia *confectum iam chriſma cutem conſcientiæ mollire,*

m Bed. hiſt. Angl. l. 3. c. 1.
n Id. in Pſ. 26. T. 8. p. 434.
o Sirmond. Antirrhet. 2. c. 7. p. 56.
p Theod. de ordin. bapt. Tit. 17.
q Serm. 3. init. T. 10. Aug p. 847. A.
r Prudent. contr. Sect. c. 4. p. 261. c. 16. p. 453.
s Ord. Rom. T. 10. Bibl. PP. p. 42. B.
t Hamm. c. 6. Sect. 3. §. 4. 5. 6. p 143.
u Opt. L. 7.

mollire, animum innovare, ſedem Spiritui Sancto parare. Neſcio cur putet amicus meus de baptiſmi ritu hæc dicere Optatum nefas fuiſſe; quaſi non etiam his majora Patres baptiſmalibus ritibus tribuant; vel quaſi de ritu ab hominibus inſtituto, ſi ſingularis & ſeorſum à baptiſmo per ſe miniſtretur hæc verius & appoſitius dicantur, quam de eodem, ſi baptiſmo adnexus, & ut ſic dicam, concorporatus ad unum idemque ſacramentum efficiendum cum eo coaleſcat. Neque nos hic magis ferit quam alibi, ubi nobis hoc ipſum fruſtra falſoq; objicit, *x confundi à nobis cum baptiſmo chriſma.* Quis vero tam fatuus ſit qui chriſma idem eſſe putet cum baptiſmate? Sed neque ego eum admodum acutum putem, qui capere non poteſt, res ullas conjungi, ritus ullos ſociari inter ſe poſſe, niſi confundantur ac permiſceantur. Illa vero quam præclara ſunt, *y y Chriſtus baptizatus eſt ab homine, à Ioanne, à Deo Patre ungendus, prius lotus, poſt unctus, unctus demum cum baptizatus eſſet; Tum ſecutus eſt ordo myſterij, plane ut peracto adulterum baptiſmate Epiſcopus ad chriſmandum procedit, Pater dictus, & Dei Patris imago ſeu umbra, dum ſic facit.* Quid tum? *Omnes* (inquit) *z baptiſmi cærimoniæ à Baptiſta petendæ erant: At unctio, ſi Optato credimus, à nullo mortalium Chriſto adhibebatur.* Certe baptiſmi qui à Ioanne ſimpliciter petentibus dabatur, cærimoniæ ab ipſo petendæ erant, & exſpectandæ. Baptiſmi vero quo Dominus tinctus eſt, ſi deſcenſum in eum Spiritus *cærimoniam* dicere placet, quod non dicit Optatus, fateor hanc cærimoniam non à Ioanne, ſed à Deo, & expectatam & peractam fuiſſe. Inde verò non video quomodo efficere poſſit falſum eſſe quod affirmatiſſime ſcripſit Optatus, baptiſmi non Ioannis, ſed noſtri *myſteria* illius Dominici apud Ioannem baptiſmi actibus, rebus conſequentibus fuiſſe *initiata, ordinata, & impleta.* Quod enim vir doctiſſimus cavillatur, Chriſtum *lotum priuſquam unctum fuiſſe*, nemo negat: neque neophytos quiſquam opinatur prius chriſmatos olim fuiſſe quam *tinctos.* Quod res hoc ordine procederet, eo fieri ut chriſma non ſit baptiſmi ritus, id vero eſt quod centies exploſum eſt, & negatum: centies ab Hammondo objectum, neque uſquam vel ſemel probatum: uſque adeo non probatum, ut quam ipſe & ante lavacrum & poſt lavacrum factam fuiſſe unctionem fatetur, illam ex oleo, hanc ex chriſmate, utramque *baptiſmi* eſſe doceat: utramque *in baptiſmo adhibitam* dicat, utramque inter veteres baptiſmi ritus cum Latinis cenſeat. Mitto Patres Latinos, quos nuper edidimus, quique ritus poſt baptiſma celebrari ſolitos ac inter eos ipſam hanc *chriſmationem*, *baptiſmi* tamen *ſacramenta*, ac *myſteria* fuiſſe profitentur. Satis eſt quod ipſe ille Optatus, ex quo pugnare videri vult Hammondus, ipſam Chriſti de Spiritu unctionem, quam ex myſterij ordine poſt lotionem ſecutam eſſe narrat, inter ea tamen deputat quibus *baptiſmatis*, noſtri ſcilicet, *myſteria initiata, ordinata, & impleta* ſunt. Ad illam autem Chriſti de Spiritu unctionem ab Optato referri chriſmationem illam neophytorum, quæ Confirmatio dicitur, & fatetur Hammondus, & res ſole clarior eſt. Ergo

CAPUT XXVI.

x ibid. §. 8. p. 144.

y ibid.

z Ibid. §. 9. p. 145.

Caput XXVI. velit nolit Hammondus, neceſſario confiteri cogitur, illam ſuam confirmatoriam chriſmationem, Optato teſte atque auctore, unum fuiſſe de *baptiſmatis myſteriis*, ſive *ſacramentis* hoc eſt ſacris & ſolennibus baptiſmi ritibus. His vero Cyrilli Hieroſolymitani locum fruſtra objicit *a* in quo ille baptiſmum neophytorum cum Domini baptiſmo comparat, ut jam antea oſtendimus. Omnino eadem eſt illic Cyrilli mens, quæ hic Optati: Nuſquam vero ille negat, quod hic affirmat, chriſmationem Eccleſiaſticam unum eſſe de baptiſmatis myſteriis.

a ibid. §. 12. p. 146.

Ejuſdem Optati locum & L. 7. alium attuleram *b* unde contra P. Aurelium collegeram, non chriſmationi manus impoſitionem jam Cypriani temporibus præiviſſe (quod ille ſomniabat) ſed plane contra, eodem quo Tertulliani temporibus ordine chriſmationem præmiſſam fuiſſe: dein manum impoſitam. Hæc tametſi nihil ad Hammondum, quod etiam ipſe confitetur, vellicat *c* tamen: negans primo inde quicquam *hypotheſi meæ emolumenti, aut ſuæ detrimenti exſurgere*. Quaſi ſcilicet nihil toto hoc in opere agere aut moliri debuerim, niſi contra Hammondum, de quo cum illa ſcriberem ne cogitabam quidem. Quam iſte nunc meam *hypotheſin* dicat, quam *ſuam*, neſcio. Illud ſcio, cum hæc iſtic contra P. Aurelium diſputarem, theſin meam, quam ex Optato concluſi, hanc fuiſſe, Optati tempore chriſmatos fuiſſe neophytos antequam manus iis imponeretur. An nihil ex his quæ iſtic argumentor, ſi ea mihi concedantur, huic ſive theſi ſive hypotheſi meæ *emolumenti exſurgat*; cujuſvis modo ne inſani judicio permitto. Sed ſtatim idem negat ex hoc Optati loco id quod ego colligi poſſe concludi. De chriſmate hæc ſunt Optati verba; *Cutem conſcientiæ mollit, excluſa duritia peccatorum, animum innovat lenem, ſedem Spiritui ſancto parat, ut INVITATVS illic aſperitate fugata inhabitare dignetur.* Ad ea verba hæc obſervavi; *Spiritus manus impoſitione per benedictionem advocabatur & invitabatur, ut ſupra ex Tertulliano didicimus. Spiritui autem per manus impoſitionem invitando chriſma ſedem animum hominis leniens, lævigans & innovans parabat. Ergo omnino neceſſe eſt præceſſiſſe chriſmationem, ſecutam eſſe manus impoſitionem; niſi tu* Spiritum *ſingas prius veniſſe, prius invitatum eſſe ut veniret, quam ſedes ei parata eſſet; ubi invitatus adveniſſet, tum demum de ſede ei paranda cogitatum fuiſſe.* Hæc noſtra erant; quæ doctiſs. Hamm. uno flatu omnia diſiicit. *Verum & illud* (inquit) *adjicio nullum plane ex hoc Optati loco huic obſervationi locum eſſe.* Quid ita? *Quia* (inquit) *chriſmatio & manus impoſitio, quatenus ea Confirmatio notatur eiuſdem Eccleſiaſticæ inſtitutionis diverſæ appellationes ſunt, ideòque Optatus de chriſmatione idem pronuntiaſſe dicendus eſt, quod Tertullianus de manuum impoſitione affirmavit, ea ſcilicet in Confirmatione adhibita invitari & advocari Spiritum* &c. Hæc ſunt doctiſs. Hammondi dictata: *Chriſmatio* (inquit) *& manus impoſitio eiuſdem Eccleſiaſticæ inſtitutionis diverſæ appellationes ſunt.* Eſto. Sunt-ne etiam unius ejuſdemque actus appellationes? ſic, ut *qui chriſmat*, eo ipſo manum quoque imponere, & qui

b L. 1. de Confirm. c. 11. p. 147.

c Hamm. c. 6. ſect. 3. §. 19. 20. p. 150.

manum

manum, licet pumice aridiorem, imponit, eo ipſo tamen chriſmare dicendus ſit? Si Hammondus ita ſapuit, redivivus in eo Petrus Aurelius fuit. Ego vero putaveram unius quidem ejuſdemque ſacramenti, baptiſmi ſcilicet, fuiſſe & chriſmationem & manus impoſitionem; ſic tamen ut eæ rei non nudæ eſſent appellationes, ſed partes à ſe invicem diſtinctæ, ſuo ſingulæ actu conſtantes; certo etiam inter ſe ordine miniſtratæ; quales memini apud Tertullianum, & apud alios auctores deſcribi. Neque utriuſque plane eandem ſignificandi rationem fuiſſe tum ex eodem Tertulliano, tum ex aliis conſtat; quorum ne una quidem eſt de iſtorum rituum ſignificationibus ſententia vel oratio. Hæc ego ex certis auctoribus hauſta tantiſper Hammondi pace tenebo, donec ejus mihi dictata aliquis veriora eſſe demonſtraverit. Porro quomodo Optatum de chriſmatione id ipſum pronuntiaſſe, quod Tertullianus de manus impoſitione affirmavit, vere dici poſſit, equidem non capio, cum id falſum eſſe utriuſque dicta contendens reperiam. Plane aliud eſt quod de chriſmatione dicit Tertullianus, aliud quod de eadem dicit Optatus; Neque quod de manus impoſitione dixit Tertullianus, id de chriſmatione hoc loco dicit Optatus; Non, inquam dicit *eam invitare & advocare Spiritum*; quæ Tertulliani ſunt de manus impoſitione verba; Dicit *eam animum innovare lenem, ſedem Spiritui Sancto parare*; Hæc chriſmati diſerte tribuit. Quorſum? *ut INVITATUS* (inquit) *illic aſperitate fugata, libenter inhabitare dignetur.* Spiritum chriſmate invitari non dicit; dicit ſedem ei chriſmate parari; ut exinde benedictione ſive manus impoſitione invitatus libenter in eo corde inhabitet, è quo aſperitatem chriſmate fugatam reperturus eſt. Hæc ni fallor, haud paulo clariora rectioraque ſunt obſcuris & contortis amici noſtri gloſſis.

Caput XXVII.

CAPUT XXVII.

Ab Hammondo me falſo accuſari veluti citarim librum de Salomone Ambroſio ſubditum. II. è Latinis teſtis Pacianus, qui & ipſe chriſmationem inter baptiſmi res cenſet. Vaniſſima Hammondi ad ejus locum commenta confutantur. Manibus ſacerdotum effundere *ei eſt advolvere ſacerdotibus pro adducere ad ſacerdotes. Alia gloſſarum ejus portenta, & antiquitati ignota ampulla* de liberioribus *Spiritus* fluentis *de Epiſcoporum* manu manantibus *chriſmatoſque* inundantibus. *Refellitur quod ex alio quodam Paciani loco nobis fruſtra objicit.*

EX Ambroſio, Hammondus Dallæum unicum locum ex libro de Salomone adduxiſſe, bis nos monuit: *d* & quidem adducendum exiſtimaſſe; qua de re judicium meum reprehendit; quod qui opus de sacramentis

d Hamm. c. 6. ſect. 6. § 1. 2. 8. p. 163.

Capvt XXVII. ſacramentis adulterinum fœtum eſſe dixerim à Coco demonſtratum, hunc tamen de Salomone librum, tametſi de eo Eraſmum dubitaſſe ſciverim adducendum eſſe ipſe exiſtimaverim. Vide quo Hammondum compulerit immodicum amico contradicendi ſtudium. Quod enim non ſemel affirmat, à me adductum fuiſſe de Salomone librum, id ſimpliciter falſum. Liber meus *e* loquitur non à me, ſed à Petro Aurelio inductum fuiſſe in hanc diſputationem illum de Salomone librum. Me vero ut de hoc teſtimonio ſatisfacerem primo Ambroſiani nominis auctoritatem ei detraxiſſe, diſerte admonentem Eraſmum dubitaſſe an, ſit Ambroſii. Tum deſcripta è libro verba, ſic explicavi, ut nihil ſententiæ meæ nocerent; nimirum auctorem libri dixiſſe *Spiritum per chriſmatis unctionem à Chriſto dari*; primo quod Spiritus chriſmate ſignificaretur; ſecundo quod etiam in illo ipſo baptiſmi ſacramento cujus chriſma pars eſt, Spiritus ille daretur. Hammondi erat hanc ſolutionem refellere; ſed eam ille non ſecus diſſimulavit, quam ſi nulla eſſet. Tantum dicit *f clariſſimum eſſe auctiora Spiritus dona denotari.* Cum vero clariſſimum quoque ſit ſpiritus nomine ſimpliciter poſito multo frequentius dona ejus ſimpliciter intelligi, quam auctiora tantum ſignificari; probare debuerat Hammondus, non pro imperio ſumere, Spiritum hæc hoc loco, non illa ſignificare. Ego qui de iſtis Spiritus *auctioribus donis, augmentis, incrementis, uberioribus hauſtibus,* & cæteris hujuſmodi quæ ad faſtidium ubique crepat Hammondus, nihil uſpiam à vetuſtiſſimis præſertim Patribus dictum ſcio; qui ubique apud eos *Spiritum, Spiritus gratiam* &c. per chriſmationem conferri lego; Spiritus iſtic *gratiam* ſimpliciter, non *auctiorem gratiam*; hanc autem *gratiam Spiritus* in myſterio initiationis Chriſtianæ, id eſt in baptiſmo dari, non gratis (quod falſiſſime dicit *g* Hammondus) ſed jure meo ita manifeſto poſtulo, ut nemo qui ſit Chriſtianus, id mihi negare auſit. Quod addit Spiritus *auctiora dona in chriſmatione adjecta fuiſſe neophytis,* (præter ea ſcilicet, quæ jam per baptiſmum conſecuti erant) *æque notum eſſe ac quod notiſſimum*; id inquam ego tum admittam, cum ex primæ antiquitatis monumentis demonſtratum videro.

e L. 2. de Conf. c. 23. p. 267.

f Hamm. c. 6. ſect. 6. §. 8. p. 165.

g ibid. p. 166.

Poſt Ambroſium ſequitur Pacianus, Barcinonenſis Epiſcopus, qui æque ac ille ſub Theodoſio vixit. Ejus hunc locum ex *ſermone de baptiſmo* deſcripſeram; *h Sic* (inquit) *i generat Chriſtus in Eccleſia per ſuos ſacerdotes: ut idem Apoſtolus: In Chriſto autem ego vos genui. Atque ita Chriſti ſemen, id eſt Dei Spiritus, novum hominem, alvo matris agitatum, & partu fontis exceptum, manibus ſacerdotis effundit, fide tamen pronuba. Neque enim aut inſertus in Eccleſiam videbitur, qui non credidit, aut genitus à Chriſto, qui Spiritum ipſe non recepit. Credendum eſt igitur poſſe nos naſci. Sic enim ait Philippus, ſi credis potes. Recipiendus eſt Chriſtus, ut generet: quia ſic Ioannes Apoſtolus dicit, Quotquot eum receperunt, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Hæc autem compleri alias nequeunt, niſi lavacri, & chriſmatis, & Antiſtitis ſacramento. Lavacro enim peccata purgantur:*

h L. 2. de Confirm c. 21. p. 248.

i Pacian. ſerm. de bapt. Bibl. Patr T. 3. p. 77. B. C.

tur: chriſmate Sanctus Spiritus ſuperfunditur. Utraque vero iſta manu & ore Antiſtitis impetramus, atque ita totus homo renaſcitur & innovatur in Chriſto, ut ſicut reſurrexit Chriſtus à mortuis, ſic & nos in novitate vitæ ambulemus. Hæc Pacianus; ex quibus chriſmationem baptiſmi rem & ritum eſſe colligebam, primo ex titulo qui ſignat hunc ſermonem ubi de chriſmate multa habentur, eſſe *de baptiſmo*: & ex ea ipſa auctoris profeſſione; *Aperire* (inquit) *deſidero qualiter in baptiſmo naſcamur, & qualiter innovemur.* Quorſum iſte titulus, quorſum hæc profeſſio, ſi chriſmatis ritus à baptiſmo alienus eſt, ſi nihil habet cum ea ratione, qua in Chriſto naſcimur commune? Doctiſſimus Hammondus ſermonem dictum eſſe ait non ſolum ad Catechumenos, ſed etiam ad fideles jam baptizatos. Sed ad quoſcumque dictus ſit, certe qui de baptiſmo eſt, nihil tractare debuit à baptiſmo alienum, nihil niſi quod ad eum pertineat. 2. Sed & ex ipſis auctoris verbis id ipſum ita concludebam; *Quod ille nos alvo Eccleſiæ tum effundi, id eſt naſci doceat, cum Spiritus in animis noſtris ſuperfuſus venit: Spiritum autem chriſmate ſuperfundi dicat, patere eum putaſſe nos non ante naſci, quam chriſmari: Itaque cum in baptiſmo nos Domino naſci omnes confiteantur, neceſſario confitendum eſt nos in baptiſmo ipſo chriſmari, chriſmaque adeo rem eſſe baptiſmi.* Hammondus nihil ad hæc proprie dicit; ſed verba Paciani ex quibus argumentum ducitur, mirifice, ut hinc evadat, interpretatur. Verba ſunt de Dei Spiritu; *novum hominem, alvo matris agitatum, & partu fontis exceptum manibus ſacerdotis effundit, fide tamen pronuba.* His autem verbis deſcribit, *quomodo generet Chriſtus in Eccleſia per ſuos ſacerdotes.* Ac Hammondus quidem *agitationem in alvo matris* recte de inſtitutione infantium catechetica accipit: *fidem pronubam,* de fide baptiſmi conciliatrice; quia (ut ait ipſe Pacianus) *inſertus in Eccleſiam non videbitur, qui non credidit: partum fontis, de baptiſmo.* Quod vero ſequitur, id ille ad alienum & peregrinum ſenſum præter omnem veri ſpeciem torquet. Poſtquam enim Spiritus Dei novū hominem inſtitutione ad fidem intus in Eccleſiæ ut ſic dicam utero effinxit atque formavit, cum addit Pacianus *partu fontis exceptum manibus ſacerdotis effundit*, nihil naturæ rerum, aut eorum quæ hactenus dixit, rationi magis videtur conſentaneum, quam ut his ultimis ſignificatum intelligamus, novum illum Chriſti fœtum fontis veluti uteri partu foras protruſum, & ſacerdotum manibus exceptum effundere, id eſt in lucem tandem edere: familiari in deſcribendo partu loquendi formula. Hammondus longe alio hæc torquet. Nam quod ait Pacianus, *matribus ſacerdotum effundit*, accepit pro *advolvit*, eoque vult ſignificatum, *eius qui prius baptizatus eſt, adductionem ad Epiſcopum.* Sed huic novæ profecto, ac ni fallor hactenus inauditæ interpretationi repugnat primo vis ipſa verborum. Infantes quidem è partu *excipi* obſtetricum manibus, uſitatum eſt; ut neophytum hic *e fontis partu manibus ſacerdotum excipi* dicit Pacianus. Ita enim verba interpretanda, *exceptum manibus ſacerdotis. Effundere manibus ſacerdotum*,

CAPUT XXVII.

k L. 2. de Conf. ub. ſupr. Pac. ibid. p. 75. C.

l Hamm c. 6. ſect. 4 § 4. p. 154.

Caput XXVII. tam, pro *advolvere*, quis ferat? Nam neque *effundere manibus*, pro *in manus*, dicitur: neque ſi diceretur, id ſignificaret, quod vult amicus noſter; *advolvere*. *Advolvi* enim *manibus Epiſcopi*, pro *adduci ad Epiſcopum*, quo tandem redit doctiſſimi noſtri Cenſoris haud ſane bellum interpretamentum, locutio eſt, ut mihi quidem videtur, ab omni Dei hominumque ſermone aliena, adeoque abſurda, & Paciano indigna. Quid, quod qui proxime præceſſit, ſermo, ipſe clamat, aliud voluiſſe auctorem. *Sic* (inquit) *generat Chriſtus in Eccleſia PER SUOS SACERDOTES*. Cum his ſtatim ſubjicit; *Atque ita Chriſti ſemen, id eſt Dei Spiritus novum hominem &c. portu fontis exceptum manibus ſacerdotum effundit*; ſatis ut opinor, clarum eſt auctorem nihil aliud his verbis, *manibus ſacerdotum*, ſignificare, quam id ipſum quod dixerat, Chriſtum vel Chriſti ſpiritum *PER SUOS SACERDOTES*) id eſt eorum miniſterio) novos ſuos homines & *generare in Eccleſia*, & naſcentes in lucem regni ſui edere atque effundere. Neque aliter accipienda quæ paulo ante dixerat, *veniente deſuper Spiritu Domini, noſtrarumque animarum ſubſtantiæ ſuperfuſo & admixto protinus ſemente cœleſti nos viſceribus matris inoleſcere, alvoque eius effuſos vivificari in Chriſto. Alvo effuſos* id ipſum eſt quod ſupra, è fonte velut ex Eccleſiæ utero edi in hanc lucem. Neque vexandum, quod ait *vivificari in Chriſto*, quaſi vita caruerit (quod abſurdiſſimum eſt) qui naſcitur fœtus vitalis. *Vivificari in Chriſto* ſignificat eam vitam, quam à Chriſti Spiritu accepimus, foveri, ſervarique, vimque & actus ſuos in Domino explicare. Ita confutata inſulſa hac doctiſſimi noſtri Cenſoris gloſſa, ſtat quod hinc adduximus argumentum. Sed & alia quoque argumenta in noſtram ſententiam colligebamus *m* ex illis Paciani verbis, quibus negat ea, quæ prius dixerat *nos Chriſtum recipere & naſci, compleri alias poſſe, niſi lavacri, & chriſmatis, & Antiſtitis ſacramento*. 3. Ac primo quidem ſcriptorem, dum dicit lavacri, & chriſmatis, & Antiſtitis, id eſt (ut ego quidem cenſeo) manus impoſitionis *ſacramento*, in ſingulari numero, non in plurali *ſacramentis*, eo ipſo ſignificare hæc tria unum eſſe ſacramentum, non plura. Neminem enim ſacrum dicturum ſe *baptiſmi & Euchariſtiæ ſacramentum* ſuſcepiſſe. Hic vir doctiſſimus ait *n hæc Paciani eſſe obſcuriora, quam ut huc iniuſſus adducenda putaret*. Quia ſcilicet non ſunt in rem ſuam: negat tamen ea ſibi obeſſe, qui *Confirmationem inter ſacramenta non numerat*. Fruſtra, quia hæc Paciani chriſma in unum cum lavacro ſacramentum compingunt, adeoque unum ex lavacri ritibus eſſe, quod ipſe negat, conſtituunt. Nam lavacrum quidem ſacramentum eſſe proprie ſtricteque dictum ne ipſe quidem negaverit. Neque aliud vincit quod Pacianus paulo poſt de *lavacro & chriſmate* dixit *utraque iſta manu & ore Antiſtitis impetrari*. Confitemur enim diverſos eſſe *lavandi & chriſmandi* actus: ſic tamen, ut qui inter ſe differunt actus ij in unum initiationis ſcilicet noſtræ ſacramentum conjuncti coeant, adjecto ad Baptiſmum ex Patrum inſtituto chriſmate. Denique reſpondet *tres Eccleſiæ ritus*

m L. 2. de Conf. c. 21 p. 249.

n Homm. c. 6. ſect. 4. § 5. p. 154. 155.

ſub

ſub hoc ſacramenti vocabulo *quippe* [illegible] *& generali comprehendi.* Aſſentior : dum concedat, quod ſingulari numero poſitum à Paciano *ſacramenti* nomen docet, hæc tria unius *ſacramenti*, ut ſic dicam, corpus conſtituere. Atqui hoc ipſe ſtatim evertit, dum illud *Antiſtitis ſacramentum*, quod dicit Pacianus, de *Antiſtitum creatione* ſane perabſurde intelligi vult. Nihil enim ad baptiſmum antiſtitum creatio : ita diverſus à baptiſmo ritus: ut in unius cum eo ſacramenti nomen venire non poſſit. Sed nihil eſt adeo abſurdum, quod vir doctiſſimus non malit, quam ſuam *manus impoſitionem* ad baptiſmum pertinere. Hanc enim *manus impoſitionem* illo *lavacri, chriſmatis, & Antiſtitis ſacramento* una cum baptiſmo & conſignatione intelligi ſatis ut mihi quidem videtur, ex verbis ſtatim ſequentibus apparet, *Lavacro enim* (inquit) *peccata purgantur : chriſmate ſanctus Spiritus ſuperfunditur.* Vtraque vero iſta manu & ore Antiſtitis impetramus. Antiſtes enim non modo lavat & chriſmat: ſed etiam manum imponit, & ore benedicit : qui ultimus erat apud Latinos initiationis actus. 4. Sed & ex eo, quod Pacianus illa de quibus locutus eſt, lavacro, chriſmate, & Antiſtitis manu *compleri* dicit, argumentabar hæc ad baptiſmum pertinere. Nam quæ his *compleri* dicit, ea vero ut ex ſuperioribus patet, nihil eſſe aliud, quam Spiritum Sanctum & Chriſtum recipere ad hoc ut generemur & renaſcamur. Vnde conficitur Paciano Chriſtiani hominis ut ſic dicam, renaſcentiam iſtis tribus, lavacro, chriſmate, & Antiſtitis manu *compleri.* Cum vero non alio nos quam baptiſmi ſacramento renaſci certum ſit & confeſſum, neceſſario confitendum eſſe Pacianum, qui chriſma affirmat unum eſſe ex iis, quibus renaſcentiæ noſtræ complexur myſterium, putaſſe chriſma ad baptiſmum pertinere, unum adeo eſſe ex ſolennibus ejus ritibus. 5. Id ipſum & ex eo confirmabam, *o* quod Pacianus poſtquam explicavit quo iſta referantur, *lavacro ſcilicet peccata purgari*, *chriſmate S. Spiritum ſuperfundi*, tandem locum ita concludit ; *Atque ita* (inquit) *totus homo renaſcitur & innovatur in Chriſto* ; Non enim potuiſſe eum clarius eloqui ac ſignificare, *lavacro & chriſmate totum hominem renaſci & innovari*, adeoque *chriſma* ad baptiſmum pertinere, in quo uno homines Chriſto renaſcuntur & innovantur. Hic deprehenſus Hammondus omnia mirabiliter involvit ; *p* neque tamen hirum proficit. Diſtinguenda eſſe dicit, quæ Dallæus confundit, *renaſci & in vita novitate ambulare.* Hæc-cine confudit Dallæus? Imo vero is clariſſime diſtinxit, quæ tu perperam falſoque permiſces ; cum eodem loco illa quæ diximus argumentatus hæc ſubjicit ; *Quo iſta poſtremo pertinent, quæ ex Paulo ad deſcribendum totius iſtius ex lavacro & chriſmate myſterij EFFECTVM affert, ut ſicut reſurrexit Chriſtus à mortuis, ita & nos in novitate vitæ ambulemus.* Ex his videre eſt, quam inique Hammondus cum amico agat, quem immerentem ea confudiſſe dicit, quæ ille clariſſime diſtinxit, renaſcentiam ab ambulatione in vitæ novitate, ut cauſam ab effectu, ut fontem à rivo, arborem à fructibus. Vnde porro elucet, quantopere ipſe

CAPVT XXVII.

o L. 2. de Confirm. c. 21 p 250.

p Hamm. c. 6. ſect. 4. 5. 9. p. 157.

Caput XXVII.

ipſe erret, dum ex his Pauli à Paciano uſurpatis verbis illum ſuum Confirmationis à baptiſmo diviſum ritum conficere vult; q *Renaſcentia* (inquit) *aut innovatio eſt ipſiſſima ſine dubio in baptiſmo παλιγγενεσία, cujus lavacro peccata purgantur.* Nihil hic deſiderarem, ſi præter eam peccatorum remiſſionem quam baptiſmo tribuit, illum quoque *Spiritum Dominicum* addidiſſet, quem paulo ante *in baptiſmo dari extra omne dubium poſuerat*, negans *aliter verum eſſe nos ex aqua & Spiritu baptizari.* Id vero Spiritus Sancti in baptiſmate donum hoc loco omittere, artis & doli ſuſpectum eſt, quo ſcilicet illa *in novitate vitæ* quæ ſequitur *ambulatio*, quæque tota ſpiritus dati fructus eſt, Confirmationi ſeorſum à baptiſmo aſſignaretur. Sic enim pergit Hammondus; *At præter hanc* (renaſcentiam qua peccata purgantur) *eſt ipſa poſt Chriſtianæ vitæ ingreſſum mandatorum obſervatio, vel in novitate vitæ ambulatio, quam fidelis in Confirmatione ſolenniter ſpondet, & ad quam feliciter peragendam largiores Spiritus rivos Epiſcopus precatur.* Hæc ille. Sed quid tergiverſatur? Cur non rotunde pronuntiat præter peccatorum remiſſionem, aliud aliquid requiri, ut Chriſtianam *vitam ingrediamur*, Spiritus ſcilicet *Sancti donum*, abſque quo non magis *naſci & ingredi*, quam *ambulare* poſſumus? Cur non hic quoque, ut paulo ante, Spiritum illum in baptiſmo dari confitetur? Sed inſtituat ille quidem ut libet; Pacianus longe alio nos ducit. Apertiſſime enim docet ac loquitur *totum hominem eo renaſci & innovari*, quod lavacro peccata ejus purgantur, & chriſmate Spiritus Sanctus ſuperfunditur. Clariora ſunt ejus verba, quam ut de eo dubitandi ſuperſit locus. Poſtquam enim dixit *utraque illa, lavacrum, quo peccata purgantur, & chriſma quo Spiritus S ſuperfunditur, Antiſtitis manu & ore impetrari*; ſic continenter pergit; *Atque ita* (inquit) *totus homo renaſcitur, & innovatur in Chriſto.* Vel cæcus videt eum velle nos totos renaſci & innovari ſuſcepto lavacro & chriſmate; ita ut renaſci nemo poſſit, niſi Spiritus in eum chriſmate ſuperfuſus fuerit. Ergo inquam, chriſma ad renaſcentiam vel innovationem illam noſtram pertinet, quam Hammondus fatetur *ipſiſſimam eſſe* ſine dubio in baptiſmo παλιγγενεσίαν; Vnde neceſſe eſt vel chriſma in baptiſmi ritibus cenſeri, vel certe, quod nemo dicet, duo eſſe regenerationis noſtræ proprie ſtricteque dicta ſacramenta. Hoc ſi tenemus, ſponte ſua corruunt quæ vir doctiſſimus tanquam ex arena ſine calce pro ſua unius libidine ædificat. Hominem totum ita ex lavacro & chriſmate renaſci in Chriſto ait & innovari, *ut ſicut reſurrexit Chriſtus à mortuis, ſic & nos in novitate vitæ ambulemus.* Finem ſcilicet divini illius operis, quo nos Chriſtus regenerat & innovat, hic eum eſſe docet, ut ſicut Chriſtus à mortuis reſurrexit, ita & nos aqua & Spiritu ejus renati, ac reſuſcitati in baptiſmo, deinceps novam vitæ rationem ineamus, ſancte caſteque ac conſtanter in viis Domini ambulantes. Hic clarus eſt Paciani ſenſus; neque alius eſſe poteſt, niſi à Paulo, cujus hæc ipſiſſima verba ſunt, diſcedamus. Paulum enim hæc ad baptiſmi vim referre, & ipſe edicit, & omnes interpretes confiten-

q Id ibid. §. 6. p. 155.

conſiterentur, r *Quicumque* (inquit) *baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus. Cõſepulti enim ſumus cũ illo PER BAPTISMUM in mortem, ut quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus.* Fruſtra ergo Hammondus comminiſcitur s novam extra baptiſmum chriſmationem, qua *reſuſcitemur* ſcilicet in Chriſto; quaſi non *reſurrexerit* in Chriſto, qui ex aqua & Spiritu renatus eſt. Non eſt hæc Paciani, quæ ab iſto fingitur, chriſmatio. Illa Paciani chriſmatis Spiritum quo renati ſumus, in nos ſuperfuderat. Hæc Hammondi jam renatos, jam Chriſto commortuos, conſepultos, & conreſuſcitatos, non Spiritu ſimpliciter, ſed *largioribus Spiritus rivis*, inundat; ut ſcilicet ſuavius, & velocius ambulemus in novitate vitæ. Nam qui jam *renatus & innovatus erat*, hoc ipſo ad novam vitam ineundam inſtructus erat: Tantum ut ſit inſtructior & firmior, novum Spiritus auxilium ad ea ejus dona, quæ in baptiſmo jam acceperat, per chriſma accipit. Eodem argumento hoc ipſum Hammondi inventum refellitur, quod & alibi ſæpe, & hic nobis repoſuit, t Spiritum Domini in baptiſmo quidem dari, ſed ejus tamen largioribus rivis homines in Confirmatione perfundi & prolui. Iſta à Patrum ſenſu aliena fuiſſe vel hinc patet. Nam qui nobis Spiritus ad hoc datur, ut renaſcamur, is profecto Spiritus primum donum eſt, ante quod nullam aliam ejus gratiam acceperamus. Atqui eum Spiritum, *qui chriſmate ſuperfunditur*, Pacianus eo à nobis *ſuſcipi* docet, quo *renoſcamur*. Ergo eum Spiritum eſſe putavit qui nobis primulum, cum Chriſtiani ſimus, donatur: non largiorem ejus gratiam, qua jam renatos & in Chriſto viventes optimus & liberaliſſimus parens locupletare ſolet. Hammondus quidem, ut ſuam hanc opinionem firmet, duo hic offert: prius Samaritanorum exemplum, qui cum eſſent à Philippo *loti, & Spiritu Chriſti rigati, poſtea tamen uberioribus fluentes ab Apoſtolorum manu manantibus inundati ſunt.* Magnifice profecto & diſerte. Sed nil ad rem facere exemplum jam ſupra oſtendimus. Quem enim Spiritum ab Apoſtolorum manu acceperunt Samaritani, is erat non ejus Spiritus quo rigati erant in baptiſmo, incrementa, & uberius, largiuſque donum: ſed alius diverſi plane generis Spiritus, nimirum ſignorum, prophetiæ, linguarum & cæterorum chariſmatum, quorum nunc fluente ab Epiſcoporum, etiam ſanctiſſimorum, manibus nulla neque nos neque Hammondus manare vidimus. Is Spiritus cujus nobis incrementa per ſuum chriſma pollicetur, eſt idem ille Spiritus quo jam eramus baptizati, *Spiritus S. à ſanctitate quam ingenerat ſic dictus*, ut ipſe fatetur. u Deinde Hieronymum ad hanc remcitare voluiſſe videtur. Ille fortaſſis, ut alii quidam Patres, ſeptemplicem Spiritum, qui & ipſe gratiæ ſanctificantis eſt, nobis *per conſigrationem* dari teſtatur ad renoſcentiæ ſcilicet noſtræ myſterium; *fuſiores* vero illos *Spiritus hauſtus* nuſquam memorat, quos proprie ponit ac defendit Hammondus.

Caput XXVII.

r Rom. 6. 3. 4.

s Hamm. ut ſupr. §. 9 & 10.

t Hamm. c. 6 ſect. 4 §. 6. p. 155 & §. 9. p. 157 & § 12. p. 158.

u Ibid. §. 10.

Ex his patet eorum ſolutio, quæ ille poſt Bellarminum ex altero quo-

Caput XXVII.

dam Paciani *x* loco colligit, *y* ubi *ligandi* & ſolvẽdi jus Epiſcopis à Chriſto datum eſſe eo argumentatur, quod iidem *lavandi & chriſmandi* poteſtatem ab eo habeant. Vnde noſter; *Quid clarius?* inquit. æque *ſcilicet diſtingui baptiſmum à Confirmatione, ac Confirmationem à Pœnitentia.* Ita-ne? Atqui illa de horum rituum æquidiſtantia plane nihil dicit, quæ tota imaginaria eſt, ab Hammondo pro libitu conficta. Pacianus tres actus ſive functiones muneris Epiſcopalis nominát, lavare, chriſmare, ligare. Quid ſint vel per ſe, vel inter ſe non dicit, argumento ſuo intentus, ad quod iſta definire nihil opus erat. In ſermone de baptiſmo, quæ propria hujus quæſtionis ſedes, clariſſime docuit chriſma ad baptiſmum pertinere; quod ſatis eſt. In tertio Paciani loco, nihil aliud obſervat, *z* niſi *conſignationem fuiſſe ritum impetrandi Spiritus*; Concedo. Quod vero Spiritum interpretatur, non ſimpliciter Spiritus gratiam, qualem in baptiſmo dari fatetur, ſed largiores (ut amat loqui) *eius hauſtus, qui in Confirmatione imbibantur*, id totum à ſe habet; non habet à Paciano; quem aliud intellexiſſe vel inde liquet, quod Novatianam plebem, non certe illis duntaxat *largioribus Spiritus hauſtibus*, quos Hammondus dicit, ſed plane omni Spiritus vere ſanctificantis dono caruiſſe ſignificat, cum ita eos interrogat, *a Veſtræ plebi unde Spiritus, quam non conſignat unctus ſacerdos?* ad quem locum in Hammondi margine annotatum Orthod. p.130. quaſi librum aliquem hujus tituli ſcripſerit Pacianus; quod non ita eſt. Hic enim eius locus extat in ep.3. Sed quiſquis id ſic annotavit ſive ipſe Hammondus, ſive alius, eo deceptus eſt; quod in meo de Confirmatione opere hanc ipſam notam in margine ibidem appoſui; ad indicandum non ſane Paciani, unde hæc verba ſumpta ſunt, ſed Petri Aurelij librum quem Orthodoxum contra Sirmondum inſcripſit. Iſtic enim Aurelij ex Paciani verbis paralogiſmum refello. Sed hæc obiter.

x Pacian. ep.1.
y Ibid. §.11. p.158.
z Ibid. §.12.
a Pacian. ep. 3. T.3. Bibl. Patr. p.58. D.

CAPUT XXVIII.

III. De Latinis teſtis Prudentius. Refelluntur paralogiſmi quibus Hammondus ſuæ extra baptiſmalis chriſmationis inventum ex eo extundere fruſtra conatur. Eius parum probabilis cenſura quo innotatum pro innovato quod malebam, apud Prudentium legi vult. Solennia vaticinatur de meo cauſæ huius ſtudio.

PRudentius, qui Ambroſio & Paciano ſuperfuit, quædam doctiſſimo Hammondo *b* carmina ſuppeditauit, quæ Chriſtianos *lotos, unctos, regali chriſmate ſignatos fuiſſe* docent; *c* quod nemo negat; chriſma ritum fuiſſe à baptiſmo diviſum, non docent, quod quæritur. Sed ille hæc Prudentij non alia fortaſſe gratia deſcripſit, quam ut ex ea oc-

b Hamm. c. 6. ſect.8. §.3. p.172.
c Prudent. Hymno, noct.

caſione emendationem quandam meam, *d* reprehenderet. Hi vero ſunt Prudentij verſus, CAPUT XXVIII.

Cultor Dei memento *Rorem ſubiiſſe ſanctum* *d* L. 2. de Conf. c. 13. p. 267.
Te fontis & lavacri *Te chriſmate innotatum.*

Iſtis hoc quoque ex ejuſdem *e* ſcriptoris Apotheoſi hemiſtichium addit Hammondus, ------ *Lotus procul abſit & unctus.* *e* Id. apoth.

& hæc præterea ex alio Prudentij opere, *f* *f* Id. contr. ſymmach.

------ *Lateranas currit ad ædes*
Unde ſacrum referat regali chriſmate ſignum.

Atque hic quidem ultimus locus, quid ad præſentem quæſtionem faciat, difficile eſt aſſequi. Ex eo videmus ſolitos Prudentij temporibus chriſmate conſignari Chriſtianos, quod nemo negat; Chriſma fuiſſe ritum à baptiſmi ritibus diverſum, ſui ſeorſum generis atque ordinis, hinc quidem nemo, ut opinor, intellexerit. Duorum ſuperiorum locorum eadem eſt ratio, quæ deſcribit ſane Hammondus; quid ex iis colligat, non docet. Si hoc vult, *lotionem* aliud eſſe, quam *unctionem*, mirabilem nos docet ſapientiam; quam nemo ne ſtupidiſſimus quidem neſcit; nos certe de ea adeo non dubitamus, ut id ipſum, quod ille habet, ſexcenties profeſſi fuerimus. Sin duos illos inter ſe diverſos actus, hinc vult intelligi non ad unum idemque ſacrum pertinuiſſe, quo Catechumeni Chriſtianiſmo initiabantur; id erat aliqua ratione demonſtrandum; de quo ſcilicet nihil apud Prudentium legitur. Vtrumque actum ad illud unum idemque ſacrum pertinuiſſe, certe eodem tempore conjunctim adminiſtratum fuiſſe, (quod nunc non fit apud Latinos) ego mihi videor probabilius inde argumentaturus, quod Prudentius *lotum & unctum* conjungit, *lavacri rorem & chriſmatis innotationem* ſimul dicit. Abſurde ni fallor, ſi duo illi actus complurium annorum ſpatio alter ab altero diviſi erant; ut nunc ſunt apud Latinos. Hæc ego ad primum Prudentij locum jamdudum obſervaveram, *g* cum eum à Bellarmino & aliis Latinis objectum ſolverem; quæ Hammondus ex ſua illa ſolenni prudentia ſtrenue diſſimulavit. Vtcumque ſit, illud quidem certum ac manifeſtum eſt, Prudentium, quod quem Chriſtianiſmo initiatum ſignificat, *lotum & unctum* dicit, item *ſacri fontis rorem ſubiiſſe*, & *chriſmate innotatum* eſſe, eo non magis hæc in duo diverſa ſacramenta diviſiſſe, quam Carolum Magnum panem & calicem menſæ Dominicæ, eo quod infantes ut communicatos ſignificaret, ſcripſit *h corporis Dominici edulio, & ſanguinis hauſtu ſatiatos. Edere* aliud eſſe, quam *haurire*, ſignificat fateor, dum ſic loquitur; *Eſum & potum* unius ejuſdemque eſſe myſterii partes non negat; negaſſe ne ipſe quidem Hammondus, tantus licet talium argumentorum artifex, argumentaretur credo, ſi viveret. Sed frater amiciſſimus, qui cætera ad Prudentium à nobis dicta intacta præteriit, hic me invadit, acerrimeque atque amare reprehendit, quod obiter & aliud agens paucis monueram in illo Prudentij verſiculo, *& chriſmate innotatum*, pro *innovatum*, quod durum & *g* L. 2. de Conf. c. 13. p. 268.

Capvt. XXIII. barbarum eſſe videtur, legendum eſſe *innovatum*. Affirmat *me ex coniectura tantum, & ut hypotheſi mea rem gratam facerem*, locum ita emendandum judicaſſe. Mirum mihi videtur virum qui de ſua in nos benevolentia & caritate non ſemel teſtatur, non modo ſuſpicari, ſed pro certo affirmare me locum illum non alia de cauſſa ita correxiſſe, quam *ex coniectura*, & mero *hypotheſeos* (quam dicit) ſtudio. Ita-ne *ex coniectura tantum* locum correxi? Atqui ipſe *innovatum* in vulgatis codicibus legi confitetur, neque omnia, ſed *ALIQVA Prudentii exemplaria, innotatum* legere. Hæccine mera mentis meæ conjectura fuit? qui eam lectionem prætuli, quæ librorum auctoritate nititur, & quidem ut ipſe fatetur, plurium omnium ſcilicet vulgatorum? Sed neque negat Baronium mecum legiſſe & ſcripſiſſe hunc Prudentij locum, & Caſſandrum, *i* ſuas alioqui delicias, verbi *innotare* inſolentia deterritum nihil in vulgata lectione, quam ego retinendam cenſui, mutare auſum eſſe. Ergo-ne *ex coniectura tantum*, eam lectionem prætuli, quæ præter vulgatorum librorum fidem, etiam duorum doctiſſimorum virorum judicio melior eſt? Sed & rationem adjeceram, cur infantem chriſmate *innovatum* potius quam *innotatum* apud Prudentium legendum eſſe cenſerem, à vocabuli *duritie & barbarie* petitam, cuius inſolentiam Caſsander quoque notaverat. Amicus rationem ſuaviter eluſit. Non enim, quod verum erat & legitimum candidi diſputatoris penſum, objectam vocabulo *duritiem barbariem* aut *inſolentiam* allato alicujus probi, ac locupletis de Prudentiano ſeculo ſcriptoris exemplo & auctoritate purgavit: ſed vocabulum, ſi admittatur, *commode explicari*, ex aliis locis, quæ ſtudioſe corraſit, multis oſtendit: quaſi nos objecerimus vocabulum explicari non poſſe, ſi in uſu ſit: non autem durum & barbarum, ut Caſſander *inſolens*, eſſe dixerimus, id eſt apud ſcriptores Prudentii pares ignotum & inuſitatum. Nihil opus erat virum doctiſſimum oleum & operam perdere, ut nos doceret, quis futurus ſit vocabuli illius ſenſus, ſi in hoc Prudẽtii loco retineatur. Res eſt ex etymo cuivis ſatis obvia, & nobis ſi neſciremus, jampridem à Caſſandro explanata, qui *innotatum* ait eſſe *conſignatum*: qui ſenſus meam de chriſmate ſententiam nihil lædit. Amicum vero quis timuiſſe non videt, ne ſi *chriſmate* infans *innovatus* diceretur, eo *chriſma* ad innovationis noſtræ ſacramentum, id eſt ad baptiſmum pertinere intelligeremus, vel ſaltem ſuſpicaremur? Vnde judicare promptum eſt, uter noſtrum, ego-ne in retinenda, an ille in refutanda vulgata Prudentii lectione privato opinionis ſuæ ſtudio ſit obſecutus.

i Caſſ. Schol. in Hymni loc. p. 220.

CAPVT

CAPUT XXIX.

CAPUT. XXIX.

IV. de Latinis teſtis Hieronymus. Hammondus mihi invidiam falſo conciliat, neque ſua ex Hieronymo probat, qui meæ ſententiæ apertiſſime favet.

Hieronymus Ambroſio, & Paciano diu ſuperfuit: ſed multa tamen iis adhuc viventibus ſcripſerat: in quibus eſt Dialogus contra Luciferianos circa a. D. 370. editus. Ex eo locum de hoc noſtro argumento inſignem fuſe contra Latinos defendimus. k Hammondus teſtimonia, quæ inde deſcribit, *lucidiſſima* vocat, quomodo fere ſolent *lucidiſſima* ei videri, quæcumque ſuæ ſententiæ favere putat: quæ repugnant, obſcuriſſima. Sed eorum quæ obſervat, plæraque ad manus impoſitionem pertinent: pauca de chriſmatione inſerit, quæ breviter libabimus, quod eum in his ipſis pæne conſentientem habeamus. Neſcio qua mente poſt deſcripta aliquot Hieronymi loca hanc obſervationem adjecerit l: *Quæ hic aut Bellarmino de ſacramento chriſmatis Dallæus obiicit, aut Aurelio de chriſmatis uſu cum Sirmondo, nos plane* (id eſt Eccleſiæ Anglicanæ Theologos) *non attingunt: qui nec Confirmationem ſacramenti titulo inſignimus, nec Epiſcopali manuum impoſitioni & benedictioni, quibus rem totam conficimus, chriſma ἐν παρέργῳ adiungimus.* Hæc ille: quæ mihi non modo ſupervacanea, ſed tantum non ridicula videntur. Quæſo enim, cur in illa diſputatione quam totam contra Latinorum Theologos inſtitui, ea inſpergerem quæ Anglos ferirent? Quaſi vero idem ſit utrorumque de hac controverſia judicium. Sed neque mihi ſum conſcius quicquam in toto opere ſcripſiſſe, quod Confirmationem Eccleſiæ Anglicanæ, vel publicam ejus doctrinam ac Confeſſionem perſtingat. Itaque qui hanc diſputationis meæ partem, quod ſuam Eccleſiam non feriret, valere juſſit intactam: neque cæteras laceſſere debuit: vel certe invidioſis iſtis obſervationibus, quæ rem falſiſſimam & magna mea cum injuria coniunctam lectoris facile perſuadent, illud ſcilicet noſtrum opus etſi quædam habeat proprie contra Latinos diſputata, cætera tamen contra Anglicanam Eccleſiam præcipue meditatum à me fuiſſe atque editum. Ego vero fateor me in diſputatione de veterum Chriſtianorum chriſmatione & manus impoſitione quærentem repeꝛiſſe utramque baptiſmo veluti ritum aut cærimoniam adjectam tum fuiſſe, eoque ordine ac numero diutiſſime apud Patres habitam atque cenſitam; qua de re non puto ullam eſſe publicam & totius Eccleſiæ Anglicanæ communem definitionem; Quinimo ne doctiſſimum quidem Hammondum aliud ſentire inaudiveram cum illud opus edidi. Sed de chriſmatione, quid teſtetur Hieronymus, nunc audiamus. *Sine chriſmate* (inquit) *& Epiſcopi juſſione neque Presbyter neque Diaconus jus habent baptizandi*; quod tamen ad commendandam Epiſcoporum

k L. 2. de Conf. c. 22. p 253. Hamm. c. 6. ſect. 5. in tit. p. 159.

l Ibid. §. 5. p. 162.

Caput XXIX.

dignitatem inſtitutum eſſe teſtatur; *ad honorem* (inquit) *potius ſacerdotii, quam ad legis neceſſitatem.* Vtcumque ſit, hinc patet non modo Preſbyteros, ſed ipſos etiam Diaconos quos baptizabant eoſdem quoque chriſmaſſe, modo ne id facerent injuſſu Epiſcopi. Sed quid eo diſertius in hanc rem dici poteſt, quam quod in eadem quoque diſputatione ex alio Hieronymi opere attulimus, *m* ubi chriſma rem baptiſmi eſſe eo ipſo clamat, quod id *chriſma baptiſmi* vocet; *n Ac ne forte* (inquit) *o qui chriſma baptiſmi perdiderunt deſperent de chriſmate reparando, ſcriptum eſt in Levitico* &c. Doctiſſimus Hammondus hæc *Hieronymi verba apertiora eſſe dicit, quam ut de chriſmatis in baptiſmo uſu, ſub eius ſaltem ævo, in quibuſdam Eccleſiis obtinente dubitari recte queat,* quæ fateor parcius & malignius quam decebat, ab eo dicta eſſe. Quod enim hunc chriſmatis uſum *ad ævum Hieronymi, & ad quaſdam tantum Eccleſias* reſtringit, eo multum à vero diſcedit. Imo nequid de Eccleſia Orientali & plurimis ipſius Occidentis Eccleſiis dicam, in quibus etiam diu poſt Hieronymum, uſus chriſmatis in baptiſmo communis fuit, ac publicus; certe abdicata Pontificalis libri auctoritate, cui ſe confidere negat Hammondus non puto eum facile demonſtraturum fuiſſe vel in ipſa urbe Roma ſine chriſmate baptizatos eſſe infantes a. D. 370. quo tempore Hieronymus de quo quæritur Dialogum hunc ſcripſit contra Luciferianos. Non video, quid huc faciat, quod obſervat *p* Hammondus unctionem in multis aliis præter baptiſmum officiis ſacris adhibitam eſſe. Scimus Patres de ritibus iſtis à ſe inventis, veluti de rebus ſuis varie pro arbitrio luſiſſe. Non eo tamen efficitur ut quæ neophytis adminiſtrata eſt unctio, ea non fuerit baptiſmi cærimonia; plane eodem modo quo Ordinationis & Pœnitentiæ cærimoniæ cenſebantur, quæ in earum officiis fiebant unctiones. Denique quod amicus noſter non obſcure indignatur *q* à me Bellarmini fraudem detectam eſſe, ſub æquivoco Confirmationis nomine diſſimulantis de neophytorum chriſmatione apud Hieronymum agi, non de manus impoſitione; non valde miror; quod ipſe eadem quoque techna crebro ac paſſim *Confirmationis* nobis vocabulum pro *chriſmatione* obtrudat, quaſi quæ *Confirmatio* eſt, non poſſit eadem alicujus diverſi à ſe ſacramenti eſſe cærimonia. Sed bene eſt, quod noluit ea quæ in Bellarminum dixi, *penſiculatius indagare.* Nimirum ſatis intelligebat ſe gingivam fracturum, ſi ea mordere vellet, quæ rationis & veritatis ſolido nituntur.

m L. 2. de Conf. c. 22. p. 258.
n Hier. L. 2. i Habac. c. 3. T. 6. f. 89. F.
o Hamm. c. 6. ſect. 5 §. 6. p. 161.
p Ibid. §. 7.
q ibid. §. 10. p. 162.

CAPUT

CAPVT XXX.

CAPVT XXX.

V. ex Latinis teſtis Auguſtinus; qui chriſmationem baptiſmi cærimoniis non ſemel accenſet, cui & aſſentitur Fulgentius, teſtis adeo Latinorum. VI. Infœlix Hammondi labor in ſuo extrabaptiſmali chriſmate apud Auguſtinum venando; cuius loca vel gloſſis exoticis fœdat, vel paralogiſmis mirabilibus vitiat.

AD Auguſtinum Hieronymi æqualem & amicum tranſeo; cujus ſex loca doctiſſ. Hammondus magna confidentia oſtendit, quæ ad ea reſponderam, plæraque diſſimulans, quædam etiam invertens. Diſſimulavit quam ibi *r* attuleram clariſſimam meæ ſententiæ demonſtrationem ex ſermone qui apud Auguſtinum eſt 83. de diverſis. Ibi auctor neophytos ſic alloquitur; *s Vos* (inquit) *ante jejunij humiliationem exorciſmi ſacramento, quaſi molebamini. Acceſſis baptiſmum & aquam; Quaſi conſperſi eſtis, ut ad formam panis veniretis. Sed nondum eſt panis ſine igne. Quid ergo ſignificat ignis? Hoc eſt chriſma. Oleum enim ignis noſtri, Spiritus ſancti eſt ſacramentum.* Tum paulo poſt; *Accedit ergo* (inquit) *Spiritus ſanctus, poſt aquam ignis; & efficimini panis, quod eſt corpus Christi.* Mitto, quod hic chriſma cum exorciſmis, & aqua eodem ordine apertiſſime cenſetur; velut baptiſmi ritus. Illud unum urgeo, quod chriſmate nos *effici panem, id eſt corpus Chriſti*, diſerte hic dicit & docet; quem eſſe verum ac proprium Chriſtiani baptiſmatis effectum, ſi quis neſcit, à Patribus diſcere poterit, quorum omnium hæc communis doctrina eſt. Quo ergo ritu id partim *effici* dicitur, eum plane neceſſe eſt ad baptiſmum pertinuiſſe, ejuſque partem cærimonialem habitum fuiſſe. Ac nequis de ſermonis auctore dubitet, quod ei Lovanienſis Auguſtini nomen minime præfixerint, ſciat quæ hoc loco de pane Domini dicuntur, deque actibus Eccleſiaſticis, quibus nos *panis iſte* efficimur, ea ſumpta ac pæne deſcripta eſſe ex Sermone Auguſtini ad Infantes, *t* quem nobis Fulgentius totum in epiſtola de baptiſmo Æthiopis ſervavit, quemque ex eo Beda recitat; * *Vnus panis, unum corpus multi ſumus* (inquit Auguſtinus) *Recolite enim quia panis non fit de uno grano, ſed de multis. Quando Spiritus ſancti ignem accepiſtis, quaſi cocti eſtis.* Hoc vero ipſe ordo rituum tum factum eſſe indicat, cum *chriſmate in vos Spiritus Sanctus ſuperfuſus erat*, ut ſupra loquebatur Pacianus. Cum ergo *panem* ſive *corpus Chriſti* nos exorciſmo, baptiſmo, & chriſmate fieri doceat Auguſtinus, non eſt dubitandum, quin ille chriſma, perinde ac exorciſmum, baptiſmalis ſacramenti, quo apud omnes confeſſum eſt, neophytos corpus Chriſti effici, partem ritualem eſſe putaverit. Quam & præſtantiſſimi viri, Fulgentij Raſpenſis Epiſcopi, ſententiam fuiſſe inde perſpicitur, quod diſputationem ſuam ex hoc Auguſtini ſermone conclu-

r L. 2. de Conf. c. 23. p. 293.

s Aug. de div. ſerm. 83. T. 10. p. 555. col. 2. D. & p. 556. A.

t Aug. ſerm. ad Infant. apud Fulg. in epiſt. de bapt. Æth. p. 587. A.

* Beda in 1. Cor. 10. 16. T. 7.

Caput XXX. concludens, negat *u cuiquam eſſe aliquatenus ambigendum tunc unumquemque fidelium corporis, ſanguiniſque Dominici participem fieri, quando in baptiſmate membrum corporis Chriſti efficitur.* Id *in baptiſmate fieri* dicit, quod *præclarus* ejus *Doctor* Auguſtinus *accepto* demum *per chriſma Spiritus Sancti igne* fieri dixerat. Ergo & ipſe quoque chriſma baptiſmatis rem & ritum eſſe cenſuit.

u Fulgent. ibid. C.

His ita de Auguſtini ſuper hac quæſtione ſenſu præſtructis, nullo negotio ſolvuntur, quæ contra poſt Bellarminum & alios objicit nobis doctiſſimus Hammondus, quæ ipſa, ſi non omnia, certe plæraque in opere de Confirmatione noſtro explicaveramus. Illa tantum hic expendemus, quæ ſunt de chriſmate; cætera poſtea ſuo loco & ordine recenſebimus. Primo quædam à me in locum Auguſtini à P. Aurelio objectum dicta *x* refellere aggreditur. Locus ita habet; *y Non utique oleo viſibili, ſed dono gratiæ, quod viſibili ſignificatur unguento, quo baptizatos ungit. Eccleſia.* Reſpondi Aurelio hoc loco potius doceri *in ipſo baptiſmo* (id eſt in ſolenni, ejus miniſtratione) *chriſmatos olim fuiſſe neophytos, adeoque chriſma baptiſmi ipſius ritum fuiſſe.* Hammondus fingens me non locum ab adverſario objectum ſolvere, ſed argumentum ad meam theſin demonſtrandam objicere, me dicit *non videre æque ſaltem, ſi non magis commode dici Eccleſiam baptizatos ungere, quos peracto baptiſmo ſtatim ungit.* Sed ipſe non *vidit*, ſibi ex legitimæ diſputationis regulis incumbere probandum non *æque aut magis commode*, ſed neceſſario ſic eſſe ut vult, accipiendum Auguſtini locum. Mihi qui reſpondeo, ſatis eſſe, quod eum aliter accipi poſſe oſtendi. Atque ita etiam interpretanda eſſe adjeci, illa quæ mox addit Auguſtinus; *Nec ſane tunc unctus eſt Chriſtus Spiritu Sancto, quando ſuper eum baptizatum velut columba deſcendit. Tunc enim corpus ſuum, id eſt Eccleſiam ſuam, præfigurare dignatus eſt, in qua præcipue baptizati accipiunt Spiritum Sanctum.* Hic cavillatur à Chriſtum quo momento Spiritus in eum deſcendit fuiſſe jam baptizatum; totum baptiſmi myſterium jam peractum fuiſſe. Quaſi ſcilicet nihil eorum, quæ ſtatim poſt tinctionem fiunt, ad baptiſmum pertinere poſſit; quod negant apertiſſime & nunc Latini, & olim Patres; illi, qui candidam veſtem, & cereum, baptiſmi myſteriis accenſent; hi qui lactis & mellis prægustationem eodem numero habent; negat denique ipſe Hammondus, qui Tertullianeam unctionem, quæ egreſſos de lavacro excipiebat, ut columba Chriſtum de Iordane aſcendentem, baptiſmi ritum fuiſſe nobiſcum agnoſcit. Cum ergo dicit Auguſtinus illud quod tum Chriſto accidit, hoc præfiguraſſe quod ſuo tempore in Eccleſia fiebat, *in qua baptizati accipiunt Spiritum Sanctum*, intelligit profecto hoc ipſum in baptiſmo factum eſſe. Atque id ipſum diſerte dixit Beda *b* Auguſtini, ut notum eſt, ſtudioſiſſimus: *Quod in baptizatum* (Ieſum ſcilicet) *deſcendere viſus eſt Spiritus, ſignum erat conferendæ nobis in BAPTISMO gratiæ Spiritalis.* Nam in baptiſmo Chriſti Spiritum accipi, ſi Auguſtino non credidit Hammondus, credere certe debuit Baptiſtæ diſertiſſime

x L. 2 de Confirm. c. 24. p. 293.

y Aug. L. 15. de Trinit. c. 26. T. 3. p. 286.

z Hamm. c. 6. ſect. 7 § 3. p. 167.

Ibid. § 4.

b Bed. in Marc 1. T. 5. p. 96.

diſertiſſime teſtanti Chriſtum ſuos non aqua ſola, ſed *Spiritu & igni baptizaturum*. Sed inſignis eſt inprimis Hammondi vitilitigatio, ad ea quæ obſervabam in hæc Auguſtini verba *in Eccleſia præcipue baptizatos accipere Spiritum Sanctum. Nonne hoc vult* (inquiebam) *accipere quidem & aliis temporibus Spiritum Sanctum in Eccleſia fideles ; puta dum communicant menſæ Domini , dum orant , dum jejunant &c. præcipue vero ac potiſſimum cum baptizantur ? Nam cum nulli ſint in Eccleſia non baptizati, omnino neceſſe eſt baptizatos hic eſſe τὺς φωτιζομένους , τὺς βαπτιζομένους, eos qui baptizantur : quaſi dicat communicatos , reconciliatos , ordinatos, accipere quidem in Eccleſia Spiritum Sanctum , ſed præcipue baptizatos id eſt uno verbo , in hoc præcipue baptiſmi ſacramento accipere nos Spiritum illum Sanctum , & Chriſti columba prius , & poſtea eo unguento, quo ſuos ungit Eccleſia figuratum , ac ſignificatum.* Hæc ego : quam eſſe rectam , ac veram & genuinam verborum Auguſtini interpretationem nemo negabit , qui rem abſque animi ſtudio ex vero expenderit. Quid ergo ad hæc Hammondus ? Ille vero & ipſam interpretationem, & eam, qua nititur, rationem diſſimulat, & hæc tantum ex iis, quæ dixi, arripit, c *Cum nulli in Eccleſia ſint non baptizati , omnino neceſſe eſt* baptizatos *eſſe hic τὺς φωτιζομένους , eos qui baptizantur :* Tum ; *Quaſi vero* (inquit) *illi , qui olim baptiſmo donati ſunt , non ſint æque , imo magis proprie in Eccleſia , quam ipſi , qui iam baptizantur.* Sed hæc, quid ad rem, quæ agitur ? Non enim nunc quæritur , quinam in Eccleſia eſſe dicantur, & ex his qui in Eccleſia, qui magis minuſve aut æque in Eccleſia eſſe dicendi ſint. Hoc ego unum hac de re dixi, *nullos eſſe in Eccleſia non baptizatos* quod non negat Hammondus. Quæritur, quid *baptizatorum* vocabulum in hoc Auguſtini loco ſignificet ; an ſimpliciter eos, quicumque baptiſmum vel olim, vel jam jam in præſenti ſuſceperunt? Illud hic non ſignificaſſe Auguſtinum, & ratio à me allata vincit, & res ipſa clamat. Quod enim ait in Eccleſia Spiritum Sanctum *præcipue baptizatos accipere*, id neceſſario cogit quod ait de Spiritus acceptione, ad id temporis punctum referri, quo iſti quos intelligit baptizati ſunt; ita ut illud Spiritus donum, baptiſmi quod ſuſceperunt effectum ſit, ab eo adeo pendens, & ejus vi ex Chriſti inſtituto productum. Si aliter acceperis de omnibus omnino eorum, qui baptizati ſunt , temporibus , vana, ineptaque , & ridicula erit hæc Auguſtini oratio, *Præcipue baptizati accipiunt Spiritum Sanctum*, in Eccleſia ſcilicet. Significabit enim duo eſſe in Eccleſia hominum genera; alios baptizatos, alios non baptizatos. Et hos quidem non baptizatos ſcilicet, Spiritum Sanctum ipſos quoque accipere; ſed illos præcipue, qui ſunt baptizati eum in Eccleſia accipere. Atqui cum in Eccleſia neminem Auguſtinus cenſuerit, qui non ſit baptizatus, apparet primo ſi ſic ejus verba interpreteris, orationem ei tribui ab ejus mente atque doctrina abhorrentem ; & falſam : & ab ejus hoc in loco intentione plane penituſque alienam. Hic enim non comparat baptizatos cum non baptizatis (id ſtultum & abſurdum eſt) ſed

CAPUT XXX.

c Hamm. c. 6. ſect. 7. §. 31. p. 168.

Caput XXX.

ipſorum baptizatorum tempora, momenta actuſque Eccleſiaſticos, quorum diverſis temporibus in Eccleſia fiunt participes: Spiritum Sanctum eos in aliis quoque ſacramentis percepiſſe, præcipue: tamen cum baptizati ſunt. Nihil ergo vetat frigida ac inanis doctiſſimi Hammondi vitilitigatio, quominus id teneamus, quod in priori noſtra diſputatione hinc concludebamus, *cum res chriſmate ſignificata, id eſt Spiritus Sanctus, in baptiſmo præcipue & detur, & accipiatur, ipſum profecto chriſma, non alio pertinere, quam ad baptiſmum, cujus vi ille chriſmate ſignificatus Spiritus nobis datur.*

Neque hilum juvant Hammondum, quæ contra ex Auguſtino à me jam refutata reperit: *d Quædam ſacramenta ore accipimus, quædam per corpus, quædam in fronte per ſignum crucis*: Item: *e Quomodo exaudit Deus homicidam deprecantem vel ſuper aquam baptiſmi, vel ſuper oleum, vel ſuper Euchariſtiam, vel ſuper capita eorum, quibus manus imponit?* f Item: *h Sacramentum chriſmatis in genere viſibilium ſignaculorum ſacroſanctum eſt, ſicut ipſe baptiſmus.* i Ad hæc à Latinis quoque pro ſuæ Confirmationis proprie ſtricteque dicto *ſacramento* objecta, iam reſponderam, k primo *ſacramenti* uſurpatam ab Auguſtino vocem non eſſe vexandam, *quæ apud veteres paſſim ſumitur pro quocumque ſigno ſacro, ſive à Chriſto ſive ab hominibus & ab Eccleſia inſtituto, ſive integro completoque myſterio, ſive una duntaxat aliqua ejus parte, eaque vel eſſentiali, vel cærimoniali*: idque multis exemplis partim hoc ipſo loco, partim & quidem fuſius, alibi in eodem opere demonſtravi: quæ nihi hic opus eſt repeti, cum doctiſſimum Hammondum conſentientem l habeam, diſerte hic negantem *ſe mihi de ſacramenti voce moleſtum fore, quam ſatis late aliquando ſumi agnoſcit*, eiuſque ipſe diverſos ſenſus alibi diſtinguit, atque explicat. Secundo reſponderam *m chriſma* in his locis cum *baptiſmo & Euchariſtia* comparari non abſolute & in omnibus, veluti ipſum cum iſtis eiuſdem plane ordinis atque generis ſacramentum ſit: ſed certo tantum reſpectu: ultra quem comparatio tendi neque debet neque poteſt. Ac in primo quidem loco cum Euchariſtia, & tinctione & oleo baptiſmali hactenus chriſma comparatur, quod hoc in fronte accipiatur, ut Euchariſtia ore; aqua & oleum in baptiſmo toto corpore. In ſecundo vero eatenus, quod Deus peccatoris miniſterium ut in baptiſmi aqua, ſic in oleo, & in Euchariſtia ratum validumque habeat. In tertio denique loco *chriſma* cum baptiſmate eo duntaxat comparari, quod utrumque ſit quoddam *viſibile ac ſacroſanctum ſignaculum.* Hæc ſatis ſunt, ut conſtet quam futilis ſit doctiſſimi Hammondi ratiocinatio, qui ex his concludit *n chriſma à baptiſmo ac Euchariſtia æque* diſtingui, ac baptiſmum ab ipſa Euchariſtia. Fateor ex his Auguſtini haberi alium eſſe actum, quo Euchariſtia, alium quo baptiſmus, alium denique quo chriſma vel miniſtratur vel ſuſcipitur. Chriſmatis ritum non magis ad baptiſmum quam ad Euchariſtiam pertinere, tamque eſſe à baptiſmi quam ab Euchariſtiæ ritibus alienum, neque his locis dicit Auguſtinus, neque aliud quicquam

d Hamm. ibid. §. 6. p. 168. Aug. in Pſ. 141.
e Hamm. ib. §. 9. p. 169.
f Aug. de Bapt. L. 5. contr. Don. c. 20.
h Hamm. ibid. §. 11. p. 170.
i Aug. L. 2. contr. liter. Petil. c. 104.
k L. 2. de Confirm. c. 24. p. 290.
l Hamm. c. 6. ſect. 7 §. 10 p. 170. Et c. 2. ſect. 2. §. 3. p. 33.
m Vid. L. 2. de Confirm. c. 21. p. 288. ad 294.
n Hamm. c. 6. ſect. 7. §. 6 p. 168. & §. 10. p. 170.

unde hoc legitime confici poſſit. Quinimo potius videtur ut ultimo ex locis à me deſcriptis innuere chriſma eſſe baptiſmi ritum, ubi de eo verba faciens, *Sacramentum chriſmatis* (inquit) *in genere viſibilium ſignaculorum ſacroſanctum eſt*, non ſimpliciter, *ſicut baptiſmus*, ſed *ſicut IPSE baptiſmus*. Qui enim ſic loquitur; omnino videtur ſignificare, non modo chriſma, ſed etiam ipſum baptiſmum, cujus chriſma pars quædam ac cærimonia eſt, *in genere ſacroſanctorum ſignaculorum eſſe*; ut erat à nobis in priori illa contra Latinos diſputatione jamdudum obſervatum, *o* de quo Cenſor noſter amiciſſimus verbum nullum facere dignatus eſt.

o L. 2. de Conf. c. 24. p. 290.

CAPUT XXXI.

VII. Ex Latinis Teſtis Innocentius P. R. I. qui chriſmare in fronte uni Epiſcopo conceſſit; Presbyteris extra frontem permiſit; chriſmationem à baptiſmo non ideo avulſit; neque hanc ipſam ejus legem vel in Occidente niſi ſero obtinuiſſe. Refelluntur quæ Hammondus hinc pro ſua ſententia colligi gloriatur quidem, ſed nequaquam probat.

IAm hoc loco, quatordecim ante Auguſtini mortem annis, occurrit illa Innocentii Romæ Epiſcopi data epiſtola, *p* qui ſi de Sylveſtri lege libri Pôtificalis teſtimoniū admittas, ſecundus; ſin ei cū Hammondo diffidas, primus decrevit ne alius, quam Epiſcopus, in fronte neophytos conſignet; presbyteris tamen conceſſit, ut chriſmate baptizatos modo extra frontē ungerent. Nos totū hoc Innocentij decretum fuſe examinavimus; *q* neque ad ea quæ diximus, quicquam Hāmondus repoſuit. Satis habuit affirmare, ex eo haberi *r conſignationem, qua Spiritus Paracletus traditur, à baptiſmo procul diſiunctam; illam qua frontes oleo conſecrato iuncta ſignantur, hunc, quo ex lavacro chriſmantur* (baptizati ſcilicet, non eorum frontes) *illam ex vi conſuetudinis Eccleſiaſticæ, & lectionis Apoſtolicæ, nec ſacerdotum cuivis gregario, ſed Pontifici reſervatam, hanc quidem quatenus ea baptizatorum unctio intelligitur, Presbyteris libere permiſſam, confectionem vero ſeu conſecrationem chriſmatis, ſoli Epiſcopo peculiarem.* Hæc *omnia clariſſima eſſe* pronuntiat Hammondus, nec *de ſeculi huius ſententia dubitandi anſam ſupereſſe, Innocentio Arauſicanis Patribus facem adeo lucidam præferente, illis Innocentio lampadem viciſſim referentibus.* Sed in his doctiſſimi Hammondi quædam ſunt falſa, quædam ambigua, & falſis propiora. Illud quidem quod Innocentium Hammondus vere tradit dixiſſe, *ex vi lectionis Apoſtolicæ*, quæ Petrum & Ioannem aſſerit Samariam miſſos, demonſtrari ſolis Pontificibus deberi, ut conſignent, illud inquam, apertiſſime falſum eſt, quod nihil in illo Actuum libro quem citat Innocentius, vel de chriſmate, vel de conſignatione, vel de

p Innoc. ep. 1. c. 3. T. 1. Concil. p. 451

q L. 3. de Confirm. c. 1. p. 195.

r Hamm. c. 2. ſect. 3 §. 4. p. 47.

Caput XXXVII. fronte, vel de Pontificibus legatur, ut alia illius Innocentianæ demonſtrationis graviſſima vitia taceam, quæ ne ex illo quidem loco illud legitime confici ſinunt, quod addit Innocentius ſolis item Pontificibus licere *Paracletum Spiritum tradere*, quæ quod latius in illa noſtra contra Latinos diſputatione proſecuti ſumus, *s* nihil neceſse eſt hoc loco repetere. 3. Quod vero ait Hammondus illud frontes baptizatorum conſignandi ius ſolis Epiſcopis deberi vi *conſuetudinis Eccleſiaſticæ* (quod habet quoque Innocentius) ambigue dictum eſt. Vel enim hæc verba *conſuetudinem* ſignificant univerſalis Eccleſiæ, quæ quinto illo ineunte ſeculo, quo ſcripſit Innocentius, per totum orbem patebat, vel non. Priorem ſenſum ſecutus videtur Hammondus, nec enim aliter facile intellexeris, quod negat *anſam ullam ſupereſſe de ſeculi illius ſententia* dubitandi, quod vix aliud ſonat quam omnes illius ſeculi Chriſtianas Eccleſias cum Innocentio de iſtis omnibus conſenſiſse. Atqui ſi eo ſenſu hæc dixit vel Innocentius, vel Hammondus, rem falſiſſimam uterque dixerit, cum ſatis ex iis, quæ diſputavimus conſtet hanc chriſmationem non ſolum apud Græcos, ſed apud omnes etiam Orientales, Eccleſiæ antiquiſſimam partem, tam presbyteris, quam Epiſcopis liberam & permiſsam fuiſse & Innocentiano ſeculo, & ſecutis ad nos uſque temporibus. Sin dicas per Eccleſiaſticam conſuetudinem, non quidem totius orbis Chriſtiani, ſed Latini tantum conſuetudinem intelligi, ne ſic quidem verum erit, quod ex Innocentio concludit Hammondus. Nam & nos oſtendimus, & Hammondus confitetur in ampliſſimis Occidentis provinciis, Gallia, Hiſpania, Africa chriſmaſse presbyteros tum Innocentianis, tum ſecutis temporibus, etiam apud Sardos ipſo Gregorij ævo pæne ducentis poſt Innocentium annis eundem morem fuiſse. Quin & in Italia ipſa (inquit Sirmondus) *vix extra urbem vicinas Eccleſias inſtitutum hoc* (de ſignanda à ſolis Epiſcopis fronte) *tenuiſſe, illa Decentij Eugubini in Umbria Epiſcopi conſultatio declarat.* Innocentium enim à Decentio Eugubino de hac re conſultum hanc epiſtolam ſcripſiſſe ex ipſo ejus limine conſtat. His rationibus adductus hanc; quam ille dicit, *Eccleſiaſticam conſuetudinem* de Romanæ, ſive urbanæ in qua ſedebat, Eccleſiæ conſuetudine accipio; non latius cum Hammondo extra Romani Epiſcopi parœciam profero. Fateor ergo ex hac Innocentij epiſtola haberi jam circa quinti ſeculi initia morem in urbe Roma, & proximis forte locis fuiſſe, ut ſoli Epiſcopi baptizatorum frontes chriſmarent; preſbyteri chriſmarent quidem, ſed extra frontem, & quidem chriſmate ab Epiſcopo conſecrato. Neque video quam Innocentio ad iſta, lampadem, quod ait Hammondus, retulerint Arauſicani Patres. *t* Illi quidem, *quicumque baptizandi recepit officium* (id eſt vel preſbyter vel Diaconus) ei ut chriſmet quos baptizat aperttiſſime concedunt, dum eum ſine chriſmate uſquam progredi vetant; neque hanc ejus chriſmationem minus, quam Epiſcopalem valere putant, qui *ſemel chriſmari* ſatis eſſe decernunt; neque Epiſcopum alios

chriſmare

s L. 3. de Cōfirm. c. 1. p. 298.

t Conc. Arauſic. 1. c. 1.

chriſmare jubent, quam eos qui *in baptiſmate* aliqua neceſſitate prohibiti, chriſmati non fuerant; qua de re nos latius ad ipſum illum canonem diſputavimus. *u* Ex his denique videre eſt quam futilis ſit illa doctiſſimi Hammondi aſſertio, qua *conſignationem à baptiſmo procul ſejunctam* in hac Innocentii epiſtola fuiſſe dicit. Nam vel adminiſtratione, vel re ipſa, reique jure procul à baptiſmo ſejunctam intelligit; Neutrum autem ex hoc Innocentij decreto vicit. Nam chriſmare in fronte Innocentius Epiſcopo quidem ſoli donat; chriſmationem in fronte re diverſum eſſe ritum ab ea, quæ extra frontem fit à presbyteris, vel quos presbyter chriſmaſſet, ab Epiſcopo rechriſmandos eſſe, non decernit; neque ſane rechriſmatos fuiſſe in noſtris Galliis patet ex Arauſicana Synodo prima, *x Inter nos* (inquit) *placuit ſemel chriſmari*; quod à Petri Aurelii gloſſis alibi vindicatum eſt; *y* neque ipſe Hammondus * repugnat. Vnde apparet, ne in ipſa quidem urbe, ubi hanc ab Innocentio conſuetudinem viguiſſe ipſe auctor eſt, ſejunctam à baptiſmi adminiſtratione fuiſſe chriſmationem. Nam ipſi primo Epiſcopi plurimos illo tempore baptizabant, quo notum eſt quotquot nondum initiati erant eos ad baptiſmum vel Paſchatis nocte vel Pentecoſte (niſi mortis periculum aliter iis conſulere cogeret) ſervatos fuiſſe, qui ab Epiſcopo ſimul ſemelque omnibus ſolenni more conferebatur. Qui vero propter mortis periculum extra ordinem aliis temporibus à Presbyteris baptizati fuerant, ab iiſdem ſi periculum eam moram concederet, chriſmatos fuiſſe; itaque admodum paucos fuiſſe, qui ob aliquam extraordinariam neceſſitatem abſque chriſmate baptizati eſſent; quorum cauſa cum propria privataque eſſet, & ab ineluctabili neceſſitate profecta, nullam legi generali de chriſmate ſimul cum baptiſmate conferendo, fraudem feciſſe cenſenda eſt. Non eſt ergo chriſmatis adminiſtratio hac Innocentii lege procul à chriſmate, quod ait Hammondus, *disjuncta*. Re vero, & rei iure multo minus. Nam cum ij ipſi, quorum baptiſmus quacumque neceſſitate faciente, chriſmate caruerat, poſtea ab Epiſcopo chriſmarentur, quidquid tum fiebat, cum eius loco fieret, quod in baptiſmate fieri debuerat, ad id quod omiſſum erat ſupplendum, clarum certumque eſt id ipſum quoque baptiſmo fuiſſe accenſitum & attributum, tametſi quæ intercurrerat neceſſitas in aliud tempus differri coegiſſet. Itaque inane eſt, quod doctiſſimus Hammondus nobis hic perſuadere cupit Innocentij lege chriſma procul à baptiſmo ſejunctum fuiſſe. Vetus illa lex de ungendis ſtatim qui baptizati erant, quæ ab ipſo inſtituti initio apud Tertullianum occurrit, manſit etiam poſt Innocentium; omnibuſque illis ad Gregorium temporibus, ac fortaſſe etiam diutius, niſi invicta aliqua neceſſitas prohiberet, ſedulo obſervata eſt apud ipſos Latinos. Neque vero id Hammondo concedendum eſt, quod unctionem presbyteralem diverſi ab Epiſcopali generis & ordinis fuiſſe inde ex Innocentio videtur conſtituere, quod vel à diverſis Miniſtris, vel in diverſis corporis parti-

Caput XXXI.

u L. 3. de Cōfirm. c. 1. p. 301.

x Conc. Arauſic 1. c. 2.

y L. 3. de Cōfirm. c. 2. p. 301.

Caput XXXI. bus fieret. Miniſtrorum enim diverſum ordinem ſacramenti vel ritus eſſentiam minime immutare apparet ex baptiſmate & euchariſtia, quæ tametſi ab Epiſcopo, & preſbytero adminiſtrata, eadem tamen utraque ſacramenta & ſunt revera, & ſemper habita ſunt. Eadem eſt frontis Epiſcopali unctioni reſervatæ ratio; id enim ad honorem Pontificatus, non ad ipſius ritus diſcrimen inſtitutum fuiſſe, vel ipſa uſus magna pro varietate temporum & locorum diverſitas ſatis docet. Denique quod Innocentius ſolis Epiſcopis tribuit, ut vel *conſignent*, vel *Spiritum Paracletum tradant*, id inquam neſcio, an recte Hammondus ceperit, duo illa ſic conjungens, quaſi velit auctor ipſa conſignatione, id eſt chriſmatione Paracletum tradi ab Epiſcopo. Ego malim particulam *vel* hic ita ſumere, ut duos illos actus disjungat; aliudque ſit *conſignare*, aliud *Spiritum Paracletum tradere*; illud de chriſmatione, hoc de *benedictione* ſive manus *impoſitione* intelligatur. Sed neque ſi aliter cum Hammondo ceperis, eo effeceris, ut Epiſcopalis chriſmatio à preſbyterali genere differat. Nam & hac datum fuiſſe Spiritum Sanctum veteres fere omnes tradunt.

Cæterum tametſi hunc vere fuiſſe quem diximus, Innocentii ſenſum, Synodorum in Galliis & alibi habitarum canones oſtendant; hæc tamen ejus epiſtola octavo, & nono ſeculo longealiter accepta eſt: quaſi ille ſcilicet duas illas chriſmationes decerneret baptizatis miniſtrandas; priorem à preſbytero in ipſo baptiſmo; alteram ab Epiſcopo in Confirmatione; quo error geminatus eſt, atque ex ea occaſione tandem apud Latinos res in eum locum adducta eſt, quo eam hodie videmus; ut prior chriſmatio inter baptiſmi cærimonias hæreret, poſterior vero quæ epiſcopi eſt, à baptiſmo plane penituſque avulſa in proprium ſui generis atque ordinis, ſtricte dictum ſacramentum mutaretur. Sed hæc poſt fuere. Nunc quæ ex ſecutis poſt Innocentium Patribus afferuntur, videamus.

CAPUT

CAPUT XXXII.

CAPUT XXXII.

Quinto ſextoque ſeculo etiam in Occidente, chriſmaſſe Presbyteros; fatente Hammondo; adeoque chriſma pro re baptiſmi habitam adhuc eſſe illis temporibus. VIII. ex Latinis teſtis Salvianus, fruſtra ab Hammondo citatus, chriſma à baptiſmo nullus dividit. IX. ex Latinis teſtis Gregorius P. R. I. dolo ab Hammondo omiſſus, Presbyteris Sardis ſuum in fronte chriſmandi morem concedit. X. ex Latinis teſtis ſcriptor de Sacramentis, qui falſo Ambroſius audit. XI. Ambroſius, ſeu verus, ſeu falſus, de iis, qui initiantur myſteriis. XII. Pſeudo-Auguſtinus, qui tres, chriſmationem in baptiſmi ritibus cenſent. XIII. ſcriptor de Eccleſiæ ordinibus, chriſmationem Presbyteris aſſerens.

NIhil neceſſe eſt repetere quæ de Synodi Arauſicanæ prioris, Vaſenſiſque & Arelatenſis ſecundæ, & Epaonenſis quæ quinto & ſexto ſeculis habitæ ſunt, canonibus olim diſputavimus; *z* quod doctiſſimus Hammondus conſentiat *a* chriſmandi uſum presbyteris ita ab illis Synodis conceſſum fuiſſe, ut qui ab iis chriſmati eſſent in baptiſmo, eos rechriſmari nihil neceſſe eſſet.

Sed ille poſt Auguſtinum, Salvianum Maſſilienſem Presbyterum quinti ſeculi hominem nobis objicit, *b* inter bona à Deo Chriſtianis aſſignata recenſentem, *c ſancti baptiſmatis gratiam, divinique chriſmatis unctionem,* idque *chriſma Eccleſiaſticum nuncupantem*; poſt quod *qui omnia Dei mandata fecerint ad capiendum laboris præmium vocari ad cœlum.* Hæc quidem audio; *chriſma* vero illud à baptiſmo diviſum eſſe, planeque diverſi ab eo generis vel ſacramentum, vel ritum, nondum audio. Si inter bona Chriſtianis aſſignata corporis Dominici eſum, & ſanguinis potum recenſerem; & *calicem Eccleſiaſticum* nuncuparem Euchariſtiæ poculum; eoque potu animas refici, recreari, ac cœleſtis illius convivij primitiis frui dicerem, in quo olim novum hoc vitis divinæ genimen Chriſtus nobiſcum bibet *d* apud ipſum Patris regnum; eſſet ne quiſquam qui me propterea putaret poculum Euchariſtiæ à ſacro pane dividere, & pro diverſi à pane ordinis ac generis Sacramento habere? Non eſt melius, quod ex Salviani omnino ſimili de Chriſmate ſermone amicus noſter argumentatur, chriſma diverſi fuiſſe apud veteres à baptiſmate generis atque ordinis ritum.

Miror eum inter ſcriptores quos nominat, Innocentio & Auguſtino recentiores nihil de Gregorio I. Romano Epiſcopo dixiſſe: cujus ego celeberrimam illam cum Sardis actionem memoraveram. *e* Cum enim iſte Innocentii ſui legem, frontem presbyteris chriſmare vetantem, Sardis

z L. 3. de Conf. c. 2. & 3. p. 301. 311.
a Hammon. c. 2. ſect. 3. §. 3. p. 44. 45.
b Id. c. 6. ſect. 8. §. 1. p. 171.
c Salvian l. 3. de gubern. Dei.
d Matth. 26. 29.
e L. 3. de Conf. c. 6. p. 322.

CAPVT XXXII. dis obtruderet, eoſque re nova & inſueta turbatos atque ſcandalizatos fuiſſe accepiſſet: incunctanter revocata priori ſententia, iiſdem conceſſit, ut priſtinum morem retinerent, quo *presbyteri abſente Epiſcopo, etiam in frontibus baptizatos tangerent.* Quis non ex hoc prudentiſſimi Pontificis conſilio intelligit chriſmationem presbyteralem plane eandem ipſi fuiſſe cum Epiſcopali, ejuſdem pretii, ejuſdemque efficaciæ? & quod de fronte diſcrimen Romæ inductum erat, non alio animo excogitatum fuiſſe, quam ut principis ſacerdotis dignitas aliqua re in hoc quoque initiationis negotio ſupra presbyteros emineret?

Sed amiciſſimo Cenſori hic viciſſim ſatisfaciendum eſt, haud obſcure indignanti, *f* quod libros de *Sacramentis*, qui vulgo ſub Ambroſii nomine circumferuntur, ex illius Patris familia ejeciſſe videar, qui nihil ex illo opere in hac noſtra diſputatione adduxerim: contra quam fecit *Spalatenſis, inſigniſſimus ille Archiepiſcopus*, qui eandem mecum cauſam agens, multa ex hoc libro pro noſtra ſententia adduxit. Ego vero illum ſcriptorem non ita contempſi, ut eum indictum & innominatum præterierim. Ambroſium fateor, nunquam eum eſſe putavi: vereque dixi id eſſe à Roberto Coco Anglo demonſtratum. Ipſi nunc Latini aſſentiuntur. *g* Nam & Antonius Arnaldus celeberrimus Sorbonæ Doctor, hoc opus Ambroſii nomine dubitabundus ita laudat, *ſi tamen* (inquit) *libri vere ſunt Ambroſij*; & vel ipſe vel de eadem Ianſenianorum familia alius, *in Officio Eucharistiæ*, rotunde fatetur non eſſe veriſimile hos eſſe Ambroſii libros. Sed doctiſſimus Hammondus videtur rem gravitate ſua indignam eſſe putaſſe iſtis (quod ait) *Criticorum diſceptationibus immiſceri*; id eſt curare ac videre qui veri ſint & genuini veterum libri. Ego doctiſſimi & amiciſſimi viri pace, longe abſum ab ejus ſententia: & qui feliciter res antiquitatis diſcere ac noſſe cupit, ei nihil antiquius eſſe debere exiſtimo, quam ut monumenta quæ veterum nomina circumferunt, vera à falſis, genuina ab adulterinis diligentiſſime quantum quidem fieri poteſt ſecernat. Qui hanc curam faſtidit, ille mihi velle videtur vel ipſe falli, vel alios certe fallere: quorum alterum à ſapiente, alterum à probo viro longiſſime abeſſe decet. Sed quiſquis tamen fuerit illius de Sacramentis operis auctor, Chriſmationem baptiſmi fuiſſe cærimoniam eo ſatis ſuperque docet, quod eam præcedentes baptiſmi ritus exſecutus deſcribit, *h* ac deinde lotionem pedum enarrat quam ipſam baptiſmi quoque cærimoniam fuiſſe ille docet, *i* cum paulo poſt ait, *k* quoſdam hanc rejeciſſe dicentes eam faciendam eſſe *in miniſterio*, vel ut alij legunt, *in myſterio, non in baptiſmate, non in regeneratione.* Ergo & ipſe, & qui pedes neophytis lauabant, eam in *baptiſmate* faciebant, eamque adeo hujus cærimoniam eſſe cenſebant, & quod inde neceſſario ſequitur, chriſmationem quæ ante eam fiebat, eodem quoque loco ac numero habebant. Si enim aliud ſenſiſſet, quis eum crediderit alienum ritum, neque quicquam cum baptiſmo commune habentem in mediis baptiſmi actibus inter tinctionem & pedum lotionem collocaturum

f Hammon. c.6. ſect. 6. §. 1. p.163.

g Arnauld. de la freq. Côm. Part. 1. c. 13.

h Ambr. l. 2. de Sacram. c. 7.

i Ibid. l. 3 c. 1.

k Ambr. l. 3. de Sacr. c. 1. p. 1244. D.

catururm

caturum ac cenſiturum fuiſſe? *l* Id ipſum inde confirmatur, quod ſcriptor de iis, qui initiantur myſteriis, poſt expoſitas chriſmationem & lotionem pedum, *Accepiſti* (inquit) *poſt hac veſtimenta candida*; quem omnes unum fatentur fuiſſe de baptiſmi ritibus. Ergo & quæ præceſſerant *chriſmatio & lotio* in eodem quoque rituum baptiſmalium ordine cenſebantur. Idem quoque videre eſt apud auctorem eorum Sermonum, quos Sirmondus una cum 40. Auguſtinianis edidit. In enim initio primi Sermonis profeſſus ſe de omnibus iis myſteriis locuturum, quæ neophyti in baptiſmo conſecuti erant, poſtquam ſermone primo tum de aliis, tum de oleo, quo uncti erant; ſermone vero ſecundo de ipſa tinctione dixiſſet; tertio denique de chriſmate tractat, præfatus ſe hucuſque de myſteriis locutum eſſe, quæ vel ante baptiſmatis ſacramentum, vel in ipſo baptiſmate celebrantur. Nunc ſe de illis acturum, quæ jam baptizatis ſancta inſtitutione complentur, omnes hujus Sacramenti ritus, plane ut Bellarminus, in tres ordines dividens. Ex quibus apparet tres iſtos ſcriptores unam tantum noviſſe *chriſmationem*, eam ſcilicet, quæ baptiſmi cærimonia eſt; illam alteram, quæ Epiſcopi eſt, *neſciviſſe*; quam haud dubie ſi à presbytero chriſmatis addi ab Epiſcopo mos apud iſtorum Eccleſias ſolennis fuiſſet, iſti hoc loco æque ac cætera dixiſſent. Nam in quo cœtu baptiſmum celebrari faciunt, in eo fuiſſe Epiſcopum, diſerte dicit *m* ſcriptor de Sacramentis, in lotionis pedum deſcriptione, *Licet & presbyteri fuerint* (inquit) *tamen exordium miniſterij à ſummo eſt ſacerdote. Succinctus inquam, ſummus ſacerdos pedes tibi lavit.* Cum ergo iſtic adeſſet Epiſcopus, ille vel chriſmaſſe neophytum dicendus eſt; atque ita etiam Epiſcopalis chriſmatio inter baptiſmi ritus peracta eſt, eſtque adeo ipſa pars eius ritualis; vel ſi presbyter chriſmaverat, Epiſcopus ab illo unctum denuo ungere debuit, ſed in fronte. Atqui nihil hujuſmodi factum videmus. Ergo iſtius operis ſcriptori presbyteralis chriſmatio ſatis erat; neque alios Epiſcopi chriſmabant niſi eos, vel quos ipſi baptizaverant, vel quos neceſſitate quacunque faciente in baptiſmo non chriſmatos, ac ſibi poſtea oblatos, ipſi chriſmabant.

CAPUT XXXII.

l Ibid de iis qui initiant. c.7. init. pag. 1233. C.

m Ambroſ. l.3. de Sacr. c.1. p. 1244. C.

His duobus, vel potius tribus ſcriptoribus, partim ſub Ambroſii, partim ſub Auguſtini nomine latentibus, alium quemdam inter Hieronymi opera editum, ac pro Hieronymo jam ante octo ſecula habitum citaveramus, *n* quem vir & litteris & pietate maximus, Iacobus Vſſerius *o* μετωπίνως Leonis P. R. I. temporibus a. D.450. ſcripſiſſe iudicabat; nos multo recentiorem fuiſſe putamus. Is certe, quiſquis de cætero fuit, qui ante octo ſecula Hieronymi nomine laudatur, haud dubie unus ex majoribus fuit. Atqui ille presbyteris chriſmationis poteſtatem, non ſolum teſtimonio, ſed etiam rationibus vindicat, & quidem ejus chriſmationis, quam ſibi jam Epiſcopi ejus temporibus ſumpſerant; eamque ipſam adeo baptiſmi cærimoniam cenſuit. Neque enim aliam quam Epiſcopalem doctiſſimus noſter Hammondus à baptiſmo

n L.4. deſ Conf. c.8. p.545.

o Vſſer. in Antiq. Brit. p.1156.

ſejungit. Sed amico illi noſtro vehementem ut opinor nauſeam commovit ille ignoti nominis auctor, cum etiam vltra progreſſus presbyteris ipſam chriſmatis confectionem, quod ſacroſanctum planeque inviolabile epiſcopatus peculium amicus cenſet, homo ſacrilegus tribuere atque aſſerere non eſt veritus; quæ fortaſſe cauſa fuit, cur ille amiciſſimus noſter Cenſor hominem toto libro memorare noluerit. *Presbyteri ergo, ſi neceſſe eſt*, inquit, p *poſſunt chriſma conficere &c. Siquidem hac regula etiamnum ſervatur à plurimis, atque in Eccleſiis multis iſta ſic faciunt.*

p L. de ordin. ad Ruſt. T. 4. Hier. fol. 38. b.

CAPVT XXXIII.

XIV. E Latinis Teſtis Hiſpalenſium Patrum conventus, chriſma unis Epiſcopis novella lege attributum affirmans, ab Hammondo aſtute omiſſus, ut etiam XV. Iſidorus, baptiſmum & chriſma plane ſic cenſens, vt corpus & ſanguinem Domini. XVI. Beda, peſſime ab Hammondo & contumelioſe exceptus. Par einſdem in Hilarium Sardum & Hieronymum immodeſtia. Refelluntur, quæ ad Bedam fruſtra excepit. Falſo contempti ac prætermiſſi ab Hammondo Theodulphus, Amalarius, aliique complures de nono ſeculo Teſtes; qui conſulti illius vanitatem arguunt, temere falſoque affirmantis chriſmationem apud eos à baptiſmi ritibus toto cælo diſtare. Seculo demum duodecimo avulſam eſſe à baptiſmo apud Latinos chriſmationem; Quibus gradibus eò paulatim deventum ſit.

NOn libuit doctiſſimo Hammondo quæ his ex Synodo Hiſpalenſi a. D. 619. habita ſubtexueram q excutere, in quibus illud eſt ni fallor, magna obſervatione dignum quod Hiſpani illi Patres *novellas* eas Eccleſiæ leges dicunt, quibus presbyteris prohibitum erat inter cætera quæ recenſent *chriſma conficere vel chriſmate baptizatorum frontem ſignare*; & hæc & alia non pauca quæ enumerant eiuſdem cenſus ideo *eſſe canonum auctoritate præcepta, ut & diſcretio graduum, & dignitatis faſtigium ſummi Pontificis demonſtretur.* Quæ ſi vera ſunt (quin autem vera ſint nihil, quod ſciam, prohibet) iſta Epiſcoporum προνόμια neque antiquæ Eccleſiæ, ſed recentioris novelli ſcilicet legibus inſtituta fuiſſe, neque tam ad ſummam illam, quam non ſemel amicus noſter prædicat, plebis Chriſtianæ utilitatem atque ædificationem pertinuiſſe videntur, quam ad ipſorum legiſlatorum dignitatem, ac ὑπεροχήν. Neque aliter quam ſilentio excepta ſunt, quæ ex Iſidoro Synodi illius Præſide, deſcripſeram; *Sunt autem*, inquit ille, r *ſacramenta baptiſmus & chriſma, corpus & ſanguis Chriſti*; ex quibus non ſine aliqua veri ſpecie col-

q L. 3. de Confirm. c. 9. p. 348.

r Iſidor. Origin. l. 7. c. 19. p. 82. F.

eſſe colligere mihi videbar, ut quod *corpus & ſanguis* Domini *ſacramenta* dicuntur, eo nequaquam efficitur, ut non eiuſdem ſacramenti, id eſt Euchariſtiæ partes ſint, ita neque conſentaneum eſſe, ut *baptiſmus* & *chriſma* pro diverſis & à ſe diviſis ſacramentis ac ritibus ideo habeantur, quod interdum à Patribus ſacramenta dicantur; Vero propius videri, ut quod baptiſmum & chriſma Iſidorus corpori & ſanguini comparat, eo putemus baptiſmum & chriſma unum idemque eſſe initiationis noſtræ myſterium; quando corpus & ſanguinem Domini unum eſſe & ſimplex, ſacramentum Chriſtiani omnes confitentur. Ejuſdem Iſidori, ſed ex alio opere locum produxeram, *s* in quo ait *t* poſt baptiſmum per Epiſcopos dari Spiritum Sanctum. Intelligit autem ſtatim & ἀμέσως dari ut patet, Ergo neceſſe eſt chriſma, quod miniſtrabatur neophyto, antequam manus ei imponeretur, ad baptiſmum pertinuiſſe, ejuſque ritum fuiſſe.

CAPUT XXXIII.

s Vbi ſupr. p. 352. 353. Iſid.
t L. 2. de offic. Eccl. c. 26.

Ex octavo ſeculo Beda hæc verba deſcripſeram; *u Sciendum quod illa unctio, quæ per manuum impoſitionem ab Epiſcopis, quaſi alia à duabus prædictis & vulgo Confirmatio dicitur; eadem eſt cum ſecunda.* *w* Miratus ſum ad viri præclare quidem de Chriſtiana omni Eccleſia, ſed eximie tamen de Anglicana meriti nomen inhorreſcere ſubito doctiſſimi Hammondi ſtilum; Ipſum enim Bedam recentem ex octavo ſeculo auctorem dicit; *x plane aliud egiſſe eum cum hæc ita ſcriberet; Teſtimonium vero ejus ſingulare eſſe, vere φιλαρχαῖον & crudum, nihil grande aut præter nominis* [illegible] *venerabile ſonare, aut quod univerſæ puriorum ſeculorum Eccleſiæ legem figat, aut de nativis Epiſcoporum* προτερήμασι *pronuntiet.* Hæc Hammondus in ſuum Bedam; ſed iratus. Si mihi contigiſſet talia in Bedam effundere, non tuliſſem impune. Sed quamlibet φιλαρχαῖος ſit amicus hic noſter, hinc apparet magis ei corde eſſe ſua quam τῶν ἀρχαίων ſcita. Quod enim Bedam *recentem* dicit, hominem ante novem ſecula mortuum, id irato excidit. Ita alibi Ambroſianum illum Pauli interpretem, virum de Damaſi ævo, cum elogio *Sancti Hilarij* ab Auguſtino nominatum, noſter quod ei nonnihil adverſaretur, quam immaniter flagellavit, *Sardum* vocans *larvatum Diaconum, homuncionem nullius in Eccleſia Dei aut nominis, aut æſtimationis, umbram denique de cujus nomine litem cuiquam movere nolit.* Ne Hieronymo quidem pepercit: *y* ubi eum Epiſcoporum dignitatem non ſatis ad arbitrium ſuum magnifice extuliſſe animadvertit: oblique vitium notans, quaſi is minus advertiſſet ſcilicet Epiſcopalis *prærogativæ argumenta jam ab Apoſtolorum & Ignatij ævo non inania, neque fallacia.* Qui *ſanctum* illum Auguſtini Hilarium, qui ipſum Hieronymum ita habuit, in ſe non fuiſſe clementiorem, ipſe fortaſſe Beda, ut erat mitiſſimi & modeſtiſſimi ingenij, minus moleſte tuliſſet. Nos certe Hammondus ſi viveret, patienter ut opinor ferret viro optimo, cuique omnes litteræ maxime Eccleſiaſticæ multum debent de ſui temporis rebus, ſine cujuſquam odio vel ſtudio affirmanti aliquanto plus fidei habere, quam ſibi de iiſdem poſt novem & quod excurrit ſe-

u L. 5. de Conf. c. 10. p. 356.
x Beda Tract. 2. in Pſ. 26. Præfat.
x Hamm. c. 2. ſect. 5 §. 13. p. 51.
y Id. cap. 1. ſect. 1. §. 9. p. 17.

[CAPVT XXXIII.] cula neganti. Sed quod meam quidem admirationem ſuperat, ecce idem ille Hammondus, qui Bedæ judicium tam contemptim detrectare [z Id. c. 2. §. 14. p. 51. 52.] velle videbatur, ſtatim hominem abſolvit, z negans eum de ſuis & Hierarchicorum placitis quicquam eſſe ſecius promeritum. Rogat, *quibus malleis extundere potuerim chriſmationem Baptiſmi, ex ſententia Bedæ partem eſſe? quibus fidiculis extorquere ſacrum chriſma à presbyteris* [a L. 3. de Conf. c. 10. p. 354.] *adminiſtratum, aut quod adhuc majus confectum eſſe?* Ita ille; vehementer ſane ac confidenter. Si dignatus eſſet quod contra me diſputantem decebat, quæ de hoc Bedæ loco ſcripſi, a ea conſulere ac legere, comperiſſet ni fallor, nihil nobis vel malleis vel fidiculis magnopere opus eſſe, ut à Beda *extundaram*, quod ille ultro neque juſſus, neque rogatus docet. Ille enim chriſmationem quæ datur ab Epiſcopis quamque vulgo Confirmationem dictam eſſe ait, eandem eſſe cum *ſecunda*, quæ in baptiſmo, ut ipſe ſupra expoſuerat, dabatur. Hinc ego concluſi, *chriſmationem* non quidem *baptiſmum* eſſe, aut partem baptiſmi eſſentialem: multo vero minus chriſma *à presbyteris confectum eſſe: ſed nullum eſſe verum & proprie dictum ſacramentum*, ſed baptiſmi cærimoniam: & quidem non aliis, quam legitimis rationis & ſyllogiſmi tormentis ſic ex ore Bedæ [b Ibid. p. 357.] elicui: b *Quæ unctio eadem eſt cum chriſmate, quod à presbyteris homini baptizato miniſtratur, ea ſacramentum proprie dictum non eſt; quo titulo ipſi Latini presbyteralem illam chriſmationem cenſent. Atqui unctio, quæ fit ab Epiſcopo in Neophytorum confirmatione eadem ex Beda eſt cum chriſmatione illa presbyterali: quam ipſe ſecundam unctionem vocat. Ergo ipſa illa unctio, quæ fit ab Epiſcopo in Neophytorum confirmatione verum & propriè dictum ſacramentum nullum eſt: baptiſmi tantum ritus & cærimonia eſt.* Hi ſunt *mallei*, hæ *fidiculæ*, quibus hoc, quod negat doctiſſimus Hammondus ex Bedæ ore extorſi. Hos ille *malleos* confingere, has *fidiculas* ſolvere potius debuerat, quam illa ſua inaniter jactare. *Quibus demum malleis extundere potuit*: &c. Quaſi vero id adhuc obſcurum eſſet, poſtquam illa quæ modo recitavi, ſcripſeram. Sed & apud Bedam, dum amiciſſimo Cenſori, qui me eum *relegere* jubet, obſequor, alterum ejuſdem veritatis etiam clarius teſtimonium reperi. Poſtquam enim ex ſacris litteris ter [c Bed. in Pſ. 26. l. 8. p. 434.] unctum fuiſſe Davidem obſervavit, id eorum typum eſſe vult, c *qui nunc* (inquit) *in Eccleſia initiati Domino per geminam unctionem olei & chriſmatis, tertiam unctionem perfectam, quæ tunc erit cum facie ad faciem videbimus, expectant.* Cum ergo non alio quam baptiſmi ſacramento neophyti Domino initiati ſint, neceſſe eſt oleum & chriſma, quo eos initiatos fuiſſe dicit Beda, ad baptiſmum pertinere, ejuſque partes eſſe rituales, quo loco & nomine ab ipſis Latinis cenſentur. Atqui Epiſcopalem unctionem eandem eſſe cum illa ſecunda, qua chriſmate fideles initiati ſunt, idem Beda nos docet, noſque id *ſcire* vult. Ergo velit nobis Hammondus, Beda nullo admoto malleo, nullis adhibitis fidiculis, clare diſerteque teſtatur, Epiſcopalem quoque chriſmationem ad baptiſmum pertinuiſſe, ejuſque partem, ſed ritualem fuiſſe. Fruſtra

nobis vir doctiſſimus objicit *d* Bedam alibi ita de Domino Chriſto ſcribentem, *In montem olivarum diſcipulos educit, ut omnes in morte ſua baptizatos altiſſimo Sancti Spiritus chriſmate confirmandos eſſe deſignet.* In his video *baptiſmum præcedere, chriſma ſequi*: non video *chriſma* quod ſequitur, non pertinere ad baptiſmum qui præ-ceſſit. Quod ſi nihil eorum *baptiſmi* eſt, quæ *baptiſmum* ſequuntur, *ne chriſmationem* quidem presbyteralem, vel albam veſtem, vel lactis & mellis prægustationem, ad baptiſmum pertinuiſſe, vel ejus ritus fuiſſe, concedere debet Hammondus, quas omnes baptiſmo ſucceſſiſſe, ne ſi velit quidem negare poteſt. Atque hæc ſatis ſunt, ſi illud quod Beda dicit *altiſſimum Spiritus Sancti chriſma* de Eccleſiaſtica neophytorum unctione accipere placet. Mihi vero locum accuratius expendenti multo verius videtur, ut illam chriſmationem, de tertia eademque ultima unctione intelligamus, ab ipſo quoque Beda in Pſ. 26. memorata, qua poſt emenſum hujus vitæ curriculum olim in cœlis, non ad tempus, ſed ad æternitatem ab ipſo Chriſto confirmabimur. Id enim ſuadet & altiſſimi elogium, quod ei chriſmati tribuitur, quo tum inungemur; *& montis Olivarum* typus; ut illud prætermittam, quod Apoſtoli cum in illum montem educti ſunt, *iam erant corporis & ſanguinis* Dominici *myſteriis imbuti*; ut plane præpoſterum videatur, in montis iſtius olivæ, quo communicati aſcenderunt, ejus chriſmatis quo ante non poſt Euchariſtiam ungebantur neophyti typum, umbram aut veſtigium venari. Nos in priori opere locum Bedæ deſcripſeramus, atque ita eramus interpretati. *e* Miror quod amiciſſimus Cenſor eundem de integro objecerit; idem de noſtra ejus ſolutione nullum verbum fecerit. Quod vero negat *f me quidquam apud Bedam inventurum, quod chriſmationem Presbyteris adiudicet*, non equidem intelligo, quonam id ſpectet. Satis eſt, quod apud Bedam invenio unctionem illam neophyti, quam ſecundam vocat, ex chriſmate poſt primam ex oleo, tum *factam eſſe, quando nominis Chriſti manifeſte profeſſor fuit*; in qua *magis firmatus* (quàm in prima ſcilicet) *quia & nomen Chriſti in ea profeſſus eſt*; qua denique *initiatus eſt.* Negari enim non poteſt, quin illa unctio presbyteris etiam ab Innocentio conceſſa fuerit modo extra frontem; Sardis à Gregorio, etiam in ipſa fronte. Cum ergo Beda eam unctionem, quæ Epiſcopis ſolis *propter arrogantiam* conceſſa eſt, cum hac ſecunda, quæ etiam presbyteris conceſſa erat, eandem fuiſſe nos docuerit, neceſſario quicquid Hammondus obſtrepat, confitendum eſt ipſam etiam Epiſcopalem chriſmationem, baptiſmalem fuiſſe cærimoniam. De illa quæ à Beda notatur, *arrogantia, epiſcoporum-ne* fuerit *an presbyterorum*; item an chriſma aliquando fuerit à presbyteris confectum, an ſemper à ſolis Epiſcopis; decidat Hammondus allibuerit. Iſta nunc quidem, nihil ad nos, qui hoc unum quærimus, fuerit-ne veterum chriſmatio baptiſmi cærimonia, an ſui ſeorſum ordinis ac generis procul à baptiſmo

CAPUT XXXIII.

d Hamm. c. 2. ſect. 3. §. 15. p. 52.

e L. 3. de Conf. c. 12. p. 376.

f Ibid. § 16.

Caput XXXIII.

(quod Hammondus pertendit) ſejunctus ritus.

Iam de Chriſmatione alia non pauca ex ſecutis poſt Bedam ſeculis attuleram, quæ Hammondus ideo ſe prætermittere dicit, *g* quod illa adeo non demonſtrent Confirmationem ad baptiſmi ritus pertinuiſſe, ut *æquo ſaltem lectori abunde comprobent eam à baptiſmi ritibus toto cælo diſtare.* Quod ut appareat, quam vere ab amiciſſimo Cenſore dictum fuerit, operæ pretium eſt eorum aliqua, ſaltem illuſtriora, ex priori illa mea quæ contra Latinos eſt, diſputatione breviter hic repetere.

Eos inprimis illorum temporum auctores attuleram, qui cum Baptiſmi ordinem ſive Officium, id eſt omnes baptiſmi ſolemnes atque Eccleſiaſticos ritus deſcribant, chriſmationem omnes inter eos ſummo conſenſu recenſent; ut Alcuinus in breviſſimo ad Oduinum de cærimoniis ſacri baptiſmatis opuſculo ante a. D. 804. ſcripto *chriſmationem* tamen nequaquam omiſit; *h* ut Theodulphus Aurelianenſis, *i* qui in libello de Baptiſmi ritibus, ante a. D. 814. edito, de chriſmate agit, titulo decimoquinto, de myſtico velamine, quod omnes ad baptiſmum pertinere confitentur, titulo decimo ſexto; decimo ſeptimo de Epiſcopali manus impoſitione, quam frontis conſignatio excipiebat. His enim temporibus ex male intellectis Innocentij verbis, mutatus erat horum rituum ordo, ut quæ omnes baptiſmi ritus olim clauſerat manus impoſitio, ea tunc chriſmationi præmitteretur, chriſmatio viciſſim manus impoſitionem, cui præire ſolebat, ſequeretur. Theodulfo ſubijciebam Amalarium Fortunatum, *k* Rabanum Maurum, *l* Valafridum Strabonem, *m* pſeudo Alcuinum, *n* Ordinem Romanum, *o* omnes chriſmationis ritum in titulo de baptiſmate deſcribentes. Præterea hæc ex iſtis ſcriptoribus ſingulorum propria afferebam; ex Rabano, *p* Chriſtianum nomen *IN ſacro baptiſmate per ſacri chriſmatis unctionem ſuſcepimus*; ex Theodulfo, *q* ex Prudentio Tricaſſino, quod hi omnes eos ritus, inter quos chriſmationem cenſent, vocant in plurali numero, *baptiſmi ſacramenta*, id eſt, ut liquet, ſacros ritus; inter quorum de hac re teſtimonia hoc Theodulfi magna obſervatione dignum deſcripſeramus, *r Sicut CÆTERA baptiſmatis ſacramenta per ſacerdotes viſibiliter fiunt, per Deum inviſibiliter conſecrantur, ita nimirum & Spiritus Sancti gratia per impoſitionem manuum & miniſterium Epiſcoporum fidelibus traditur.* His enim verbis manus impoſitionem, adeoque & chriſmationem unius plane cum ea ordinis ritum, cæteris baptiſmi ſacramentis, id eſt ſacris ritibus accenſet. Sed & ad hoc ipſum confirmandum illud quoque ibidem attuleram; *s* ac ni fallor, clare demonſtraveram, quod iſtius, id eſt noni ſeculi Theologi, plane ut Beda, unctionem Epiſcopalem eandem eſſe putarunt cum presbyterali quam omnes confitentur meram eſſe baptiſmi cærimoniam. Denique ex confictis hoc nono ut videtur ſeculo ineunte ſub primorum Romæ Epiſcoporum epiſtolis, ex ea, quæ eſt Clementis, hoc deſcripſeram, *t Niſi quis regeneratus fuerit per aquam, & poſtmodum ſeptiformi Spiritus gratia confirmatus, aliter per-*

g Hamm. c. 6. ſect. 8. § 4. p. 178.

h L. 3. de Cōfirm. c. 13. p. 387. 388.

i L. 3. de Cōf. c. 12. p. 379.

k ibid.

l ibid. p. 380. & p. 388.

m ibid.

n ibid.

o ibid p. 378.

p ibid. c. 13. p. 389.

q ibid. p. 390.

r ibid.

s ibid. p. 391.

t ibid. c. 14. p. 391. & ſeqq.

u ibid c. 15. p. 402. Clem. ep. 4.

fectum eſſe Chriſtianum nequaquam poſſe. Cum enim qui rite ac perfecte baptizatus eſt, eum nemo unquam dubitaverit perfectum eſſe Chriſtianum, iſtum qui Chriſtianum ſine chriſmate quo ſeptiformis ille Spiritus datur perfectum eſſe poſſe negat, neceſſe eſt chriſma baptiſmi cærimoniis accenſuiſſe. Ex ejuſdem cenſus ſcriptore ſub Fabiani larva latente hoc quoque adduxeram *x baptiſmum ſancti chriſmatis unctione perfici atque confirmari.* At quibuſcumque *perficitur* baptiſmus, ea ad baptiſmum pertinere, eiuſque ritus vel actus eſſe, omnes vident. Ergo hic quoque chriſma in baptiſmi rebus ac partibus ritualibus habuit. Cætera mitto. Hæc quidem non puto quemquam vel tam iniquum, vel tam tardum futurum, qui ſibi perſuadeat abunde, quod ait Hammondus, *comprobare chriſmationem toto cœlo à baptiſmi ritibus diſtare.* CAPVT XXXIII.

x ibid. p 403. pſeudo Fabian. ep. 2.

Quæ ex altero poſt decimum ſeculo obſervata ſunt, mitto. Illud vnum hic repeto, quod ibi ex Honorio Auguſtodunenſi duodecimi ſeculi ineuntis ſcriptore, docui, *y* ſolenne tum fuiſſe, ut octava poſt baptiſmum die *baptizati mitras deponerent, & ab Epiſcopo in fronte per chriſma ſignarentur, & per hoc per ſeptiformem Spiritum ad regnum Dei confirmarentur.* Atque hic tertius fuit ad chriſma à baptiſmate ſejungendum factus gradus. Primus fuerat, quod chriſmate baptizatos in fronte ungere ſolis Epiſcopis, à Sylveſtro, ſi forte, certe ab Innocentio conceſſum fuit. Alter quod presbyteris criſmate extra pectus aut verticem vetitum eſt. Tertius hic denique quod octo dierum ſpatio chriſmatis miniſtratio à baptiſmo diviſa eſt. Hinc pronus & facilis fuit ad eum locum deſcenſus, in quo chriſmatio apud Latinos proximis retro quatuor ſeculis fuit, ut nimirum pro vero proprieque ac ſtricte dicto Sacramento haberetur, proindeque à baptiſmo veluti res alterius generis ac ordinis, plane penituſque divelleretur. Vnde Hammondus errandi datam occaſionem arripuit, ut chriſmationem, tametſi ſacramentum proprie dictum putaret ritum tamen à baptiſmo diverſum, libereque in Eccleſia Dei uſurpandum fuiſſe exiſtimarit. Quam autem feliciter ſuam illam opinionem ex veterum Patrum libris probarit, lectoribus judicandum relinquo.

y L. 3. de Conf. c. 16. p. 408.

CAPVT

Caput XXXIV.

CAPUT XXXIV.

Diſputationis de Confirmationis apud Latinos poſt a. D. 300. ſtatu altera pars; quæ eſt de manus impoſitione. Ea nulla eſt aut fuit apud Græcos; ac ne nunc quidem ulla eſt apud Latinos. His olim, dum fuit, baptiſmi ipſa quoque res ſive ritus fuit. I. Teſtis; Elibcritana Synodus; cujus aliquot ea de re canones ab Hammondi gloſſis & falſis interpretamentis vindicantur. Non modo baptizatum, ſed ipſum etiam baptiſmum manus impoſitione perfectum à veteribus cenſeri. Exploditur Hammondi de tertia quadam benedictione commentum, non alio conſilio ficta, quam ut vim Eliberitani teſtimonij eluderet.

SUpereſt ultima de manus impoſitione quæſtio; quam à nobis inter baptiſmales quoque ritus repoſitam, doctiſſimus Hammondus ab illorum cenſu ac conſortio exactam eius quoque ritus partem olim fuiſſe vult, qui, ut eſt primum à Beda obſervatum Confirmatio vulgo dicebatur. Hanc autem manus impoſitionem, quocunque eam ordine ac nomine cenſueris, conſtat neque in ipſa baptizatorum initiatione, neque poſt eam fuiſſe ullo apud Græcos in uſu, ac ne nunc quidem eſſe. Latini primis poſt rem inſtitutam ſeculis eam diu ſtatim poſt chriſma miniſtrarunt; ſecutis temporibus mutato ordine ante chriſma adhibuerunt; nunc vero, & citimis proximiſque retro ſeculis, ſuos, manus impoſitione plane penituſque omiſſa, ſolo chriſmate confirmare inſtituerunt.

Hic primum occurrit ipſo ineuntis quarti ſeculi anno quinto Eliberitana Synodus, cuius canones aliquot doctiſſimus Hammondus attingit; in quibus manus impoſitionis fit mentio. In canone 39. hæc leguntur; *Gentiles ſi in infirmitate deſideraverint ſibi manum imponi, ſi fuerit eorum ex aliqua parte vita honeſta, placuit eis manum imponi, & fieri Chriſtianos.* Amicus noſter de *manus impoſitione*, tinctione prævia, qua fiebant catechumeni, accipit; z Chriſtianos vero fieri interpretatur *baptizari* unde ſequitur, ut *deſiderare ſibi manus imponi*, ſic intelligat, quaſi dixerint Patres, *deſiderare baptizari.* Omnia perverſiſſime. Nam ſi illi Gentiles, de quibus canon loquitur, baptiſmum tantum deſideraſſent, nihil opus erat hanc ad concedendam iis quod poſcebant legem addere, *ſi fuerit eorum ex aliqua parte vita honeſta*; Nemini enim, etiam ſceleratiſſimo baptiſmus in infirmitate petenti negabatur. Ut illud mittam abſurde & præter Patrum communem uſum dici *manus impoſitionem deſiderare*, qui baptizari cupit ac petit, ſi hoc voluiſſet Synodus, cur hic ut alias, non diceret iſtos in infirmitate *deſideraſſe ſibi baptiſmum dari*?

z Hamm. c. 2. ſect. 5. §. 4. p. 83.

Ergo

CAPUT XXXIV.

Ergo Synodus aliud voluit: nimirum ſi Gentiles illi, qui in infirmitate poſiti, baptizati eſſent, deſiderarent præterea ſibi manus imponi, ad hoc ſcilicet ut perfecti Chriſtiani fierent, eoque in ſtatu, ſi mori eos ex eo morbo contingeret, migrarent. Id vero non aliter iis concedi decernunt Patres, quam ſi vitam illorum anteactam honeſtam fuiſſe compertum eſſet. Vnde perſpicitur *manuum impoſitionem* eam hic intelligi, quæ totius initiationis Chriſtianæ coronis erat, atque ultima perfectio: *Chriſtianos* vero *fieri*, ex Patrum mente nihil aliud eſſe quam *perfici*, id eſt *perfecte Chriſtianos fieri*, ut nihil iis deeſſet, quo ad Euchariſtiam admitterentur. Nam quod vere obſervavit *a* Albaſpineus, antiquitas eos duntaxat Chriſtianorum nomine donabat, atque in horum cenſu habebat, *qui Spiritu Sancto confirmati, & oleo ſancto obliti eſſent*. Idem alibi cum hunc canonem plane, ut eum nos accepimus, eſſet interpretatus, *b Nam de ea* (inquit) *manus impoſitione, quæ pro ritu & cærimonia in baptiſmo uſurparetur, ne illi egregie hallucinantur, qui interpretantur; quaſi ea indignus ille videri potuiſſet, cui ipſummet baptiſmum collatum eſſet.* Hæc ille antiquitatis Eccleſiaſticæ peritiſſimus Epiſcopus, cujus judicio amicus noſter *egregie* in hoc canone interpretando *eſt hallucinatus*. Sed hæc obiter, quæ nihil ad rem, de qua quæritur. Alter ejuſdem Synodi canon eſt 38. quo Patres jubent *c* qui catechumenus in infirmitate ab homine laïco baptizatus fuerit (tinctus ſcilicet duntaxat abſque ſolennibus baptiſmi ritibus) *eum ſi ſupervixerit ad Epiſcopum perduci ut per manus impoſitionem perfici poſſit*. Hinc ego eram argumentatus *manus impoſitionem* cenſitam fuiſſe baptiſmi partem ritualem, qua ſcilicet qui careret non putaretur perfectus, & Euchariſtiæ capax. Sed ex altero quodam Synodi hujus canone hunc imperfecte baptizatum non ab Epiſcopo tantum, ſed etiam à Preſbytero quin & à Diacono *perfici potuiſſe*, illa ſcilicet per manus impoſitionem benedictione demonſtraveram. *d* Canon eſt diſertiſſimus; *e Siquis Diaconus regens plebem ſine Epiſcopo vel preſbytero, aliquos baptizaverit, eos per benedictionem perficere debebit. Quod ſi ante de ſeculo receſſerit, ſub fide qua quis crediderit, poterit eſſe iuſtus.* Ita enim ab omnibus legebatur & hic & noviſſime recitatus canon, donec Garciæ Loaiſæ aliter eos legere libuit & in 38 *proficere* pro *perfici* reponere; in hoc vero 77. *Epiſcopi* nomen de ſuo addere, *Epiſcopus eos per benedictionem perficere debebit*. Interpolandi Canonis occaſionē niſi fallor, præbuit Ivo, qui canonem hujus ſimilem veluti ex Concilio Turonenſi, cap. 3 ſed perperam ita deſcribit; *Siquis* (inquit) *Diaconus regēs plebem ſine Epiſcopo vel Presbytero aliquos (pro mortis occurſu) baptizaverit, (Epiſcopus) eos per benedictionem (& Confirmationem) perficere debebit, ſub fide qua quiſque credendo poterit eſſe iuſtus.* Hæc vel Ivonem, vel auctores, à quibus illa habuit, ex Eliberitanorum canone ita deformaſſe, ut ad ſui ſeculi mores congruerent; clarum atque apertum eſt. Inde illa inſerta, *pro mortis occurſu*, quæ apud Eliberitanos deſunt; & inſultum *Epiſcopi* nomen, quod eo tempore hic

a Albaſp. obſerv. L. 1. Obſ. 25.

b Id. in Conc. Eliberit. c. 39. p. 210.

c Conc. Eliber. c. 38.

d L. 2. de Conf. c. 9 p. 158. 159 160.

e Conc. Eliber. c. 77.

CAPUT XXXIV.

unus, non etiam, ut olim, preſbyter & diaconus, confirmaret; & adjecta *benedictioni confirmatio*, id eſt chriſmatio, & canonis denique clauſula (f Sirm. Antirrh. 1. p. 24.) truncato capite miſere vitiata. Par fuit Latinorum, etiam à Sirmondo obſervata, in aliis veterum canonibus ad ſuum morem modumque invertendis, ac deflectendis, atque accommodandis audacia. Sed nos ſinceram Canonis lectionem ex ipſius Eliberitanæ Synodi codicibus, in quibus ea hæſit, retinemus. Quod vero negat g Hammondus, ſi (g Hamm. c. 2. ſect. 5. §. 15. p. 68.) ea retineatur, *ullam vocem occurrere, quæ verba illa Concilij ſpectare poſſit*, nimirum *perficere debebit*; id ille fruſtra falſoque negat. Quaſi vero obſcurum ſit hæc *perficere* debebit, ad *Diaconum* referri, quem ſcilicet jubent Patres quos baptizaverit, eos perficere, ut in canone 34. quod dicitur, *ad Epiſcopum eum* (à ſe baptizatum) *perducat*, nemo dubitat, quin id ad illum Laïcorum pertineat, à quo baptizatus fuerat qui ad Epiſcopum *perficiendus perduci* jubetur. Sed hæc viri doctiſſimi à præſenti hominum more ac ſententia alieniſſima intelligere non poſſunt, quia ſcilicet nolunt vetuſtiſſimorum Patrum aliud de his fuiſſe, quam ſuum hodie eſt, judicium. Iam ex veteri Canonis Eliberitani lectione patet illa benedictione ſive manus impoſitione *perfectum fuiſſe baptiſmum*; etiam à Diacono, ut vult Canon, certe *ab Epiſcopo vel preſbytero*, quod concedit Hammondus. Quibus vero ritibus perficitur baptiſmus, eos ad baptiſmum pertinuiſſe, ejuſque partes ſaltem cærimoniales fuiſſe, nemo cordatus negaverit. Ergo hæc ipſa benedictio, ſive à Diacono, ex canone, ſive à preſbytero vel Epiſcopo ex Hammondo miniſtrata, ad baptiſmum pertinebat. Ictum hunc Hammondus ut averteret, præter duas illas benedictiones ſive manus impoſitiones apud veteres ſatis notas unam quæ tinctionem præcedebat; alteram, qua con- (h Hamm c. 2. ſect. 6 § 1. p. 69.) firmabatur neophytus, tertiam quandam ipſe commentus eſt; *h ad perficiendum* (inquit) *baptiſmum comparatam*, quam paulo poſt ſic definit (i Ibid. §. 5. p. 71.) *i* eam eſſe nimirum preſbyteralium manuum impoſitionem, qua baptizati perficiebantur, id eſt *in Eccleſiæ gremium complere recipiebantur*, Vult ergo ut chriſmationem, ita & manus impoſitionem, quæ poſt tinctionem dabatur neophytis, duplicem fuiſſe; unam, qua ipſum baptiſma, alteram qua baptizatus perficeretur; illam, quæ etiam à preſbyteris; hanc quæ à ſolis Epiſcopis miniſtraretur; illam, quæ baptiſmi ritus eſſet; hanc, quæ nihil cum baptiſmo commune haberet, totoque quod alibi ait, cælo ab eo diſtaret. Hæc ſunt amici noſtri dictata, rem unam in duas ad cauſſæ ſuæ commodum ſecantis. Ille quidem paulo ante, magna diligentia corraſis ex antiquitate teſtimoniis conſtituere (k ibid. ſect. 5.) ſtuduit, *k* quod nemo negat, quandam manus impoſitionem apud veteres fuiſſe, quæ baptiſmo præiret, & catechumenos faceret. Nunc vero, quam ſcit à nobis negari ſuam illam manus impoſitionis in duas ſpecies diviſionem, ne uno quidem ex antiquitate argumento vel teſtimonio confirmavit; merito certe, quod apud veteres nullum eſt. Itaque hoc ejus figmentum, qua facilitate nobis obtruditur, eadem à nobis rejici

poteſt

poteſt. Huc accedit, quod iſta illius dictata adeo non probant aut commendant Patres, ut iis etiam ſatis aperte repugnent. Nam neque baptiſmum illæ manus impoſitione, quæ à ſolis Epiſcopis confertur, rite perfici negant. Pſeudo-Melchiades, noni ſeculi ſcriptor, de baptiſmo & Epiſcopali manus impoſitione verba faciens, *Ita coniuncta ſunt* (inquit) *hæc duo ſacramenta ut ab invicem, niſi morte præveniente, nullatenus poſſint ſegregari, & unum ſine altero PERFICI non poteſt.* Pſeudo-Fabiani mens eadem dicentis, *m baptiſmum ſancti chriſmatis unctione perfici atque confirmari.* Manus enim impoſitionis eadem quæ chriſmationis ratio eſt. Sed & neophytos ipſos ea quoque manus impoſitione *perfici*, quam à presbyteris factam concedit Hammondus, etiam à Diaconis fieri jubet Eliberitana Synodus; id inquam ex hoc ipſo Eliberitano canone manifeſtum eſt. Nam qui illam benedictionem de qua hic ſermo eſt, recepiſſet, eum pro *perfecto* habent Patres. Alioqui abſurda erit eorum oratio, Diaconus (inquit) quos baptizaverit, *eos per benedictionem perficere debebit.* Quomodo jubent iſtos *per benedictionem perfici*, ſi ea benedictio quam dicunt, *perficere* eos non poteſt? Idem inde quoque colligitur, quod addunt ſiquis iſtorum à Diacono baptizatorum ante de ſeculo receſſerit, quam benedictionem illam perceperit, iſtum *ſub fide qua credidit, iuſtum eſſe poſſe*; nimirum quia mors nullius fidei ac pietati fraudi eſſe debet, ideo æquum cenſent, ne hic quidem quem ſola mors benedici prohibuit mortuus deteriori ſit conditione, quam erat futurus, ſi vixiſſet & benedictionem ſuſcepiſſet. Quod ergo aiunt eum quem mors prohibuit benedici ſub fide qua credidit, *iuſtum* fore, palam conſtituunt ipſum ſi vixiſſet, ac benedictionem ſuſcepiſſet, *iuſtum* per illam benedictionem futurum fuiſſe. Porro *iuſtus* apud veteres non erat futurus, niſi & *perfectus* eſſet. Apud eos enim *iuſtorum, ſanctorum,* & *fidelium* nominibus nulli cenſebantur, niſi qui iidem perfecti eſſent, ut eſt à Gabriele Albaſpineo vere obſervatum. *n* Ex quibus apparet magnopere hallucinatum eſſe Hammondum, cum putavit non alia benedictione ſive manus impoſitione *perfectum* fuiſſe olim neophytum, quam quæ ab Epiſcopo miniſtrata eſſet. Nam ut eam mittam, qua Diaconum jubet Synodus Neophytos à ſe baptizatos *perficere*; certe qui Diaconis id licuiſſe negat Hammondus, presbyteris concedit, ut hujuſmodi neophytis benedictionem impertiantur, adeoque eos *perficiant,* & ad *juſtorum* ordinem promoveant. Neque ſane hoc nobis gratis concedit, quod nos jamdudum ex hoc canone demonſtraveramus; etiamſi cum Garſia & Hammondo ſtatuerimus ab Epiſcopo peti debuiſſe eorum benedictionem quos baptizaſſet Diaconus. Nam ſi unius Epiſcopi, non autem & presbyteri, id jus fuiſſet, nemo non videt canonem ita debuiſſe à Patribus conſtitui; *Siquis presbyter vel Diaconus regens plebem ſine Epiſcopo, aliquos baptizaverit, Epiſcopus eos per benedictionem perficere debebit.* Cum ergo plane aliter loquantur Patres, & presbyterum non Diacono, ſed Epiſcopo hac in parte accenſeant, neque alios quam à Diacono ſolo bapti-

CAPUT XXXIV.

l Melchiad. epiſt.

m Fabian. ep. 2. ad Orient.

n Albaſp. ad ſyn. Eliber. c. 77. & Obſ. L. 1. c. 25. p. 75.

Caput. XXXV.

zatos manu Epiſcopi perficiendos eſſe ſignificent; apparet presbyterum illis temporibus æque ac Epiſcopum, baptizatos per benedictionem perfeciſſe. Quo funditus ſubverſæ ruunt omnes Hammondi ſubſtructiones; ſolos epiſcopos manu impoſita neophytos confirmaſſe, datamque presbyteris benedictionem *baptiſmum* perfeciſſe, non perfeciſſe *neophytos*, ſomniantes. Cætera mitto. Vnum id quod nunc ago, ex his concludere ſatis eſt, eandem illam manus impoſitionem quæ neophytos perficiebat, fuiſſe unum de baptiſmi ritibus. Iudicet jam lector cordatus an *cauſa mea male conſuluerim* (quod ſentit o Hammondus) dum hunc *Eliberitanum canonem ad eam confirmandam adduxi*; & an locum hunc plane omiſiſſe (quod idem putaſſe videtur) dicendus ſim, ex quo ſuperiora omnia, ſed ſuo non alieno loco, in illo adverſus Latinos opere meo, diſputavi.

o Hamm. c. 2. ſect. 6. §. 5. p. 70.

CAPUT XXXV.

II. Teſtis Optatus manus impoſitionem inter baptiſmi ritus cenſens. Refelluntur quæſitiſſimæ Hammondi ad hoc argumentum eludendum ſtrophæ.

Hic recurrit Optati locus, p ſupra à nobis allatus; quo, ut chriſmationem, ſic etiam manus impoſitionem ad baptiſmum pertinuiſſe clariſſime docemur. Illic enim Optatus præfatus Chriſtum in aquam ante deſcendiſſe quam Spiritus in eum deſcenderet in imagine columbæ, ut ita baptiſmatis (noſtri ſcilicet) myſteria initiaret, ordinaret, & impleret; *Lotus* (inquit) *cum in Ioannis manibus haberetur. Secutus eſt ordo myſterij, & complevit pater quod rogavit Filius, & quod nuntiaverat Spiritus Sanctus, Apertum eſt cœlum Deo Patre ungente, ſpiritale oleum ſtatim in imagine columbæ deſcendit, & inſedit capiti eius, & perfudit eum, unde cœpit dici Chriſtus, quando unctus eſt à Deo Patre.* Hæc ad chriſmationem, unum de baptiſmi myſteriis, pertinere jam oſtendimus. Tum pergit Optatus; *Cui* (inquit) *ne manus impoſitio defuiſſe videretur vox audita eſt de nube dicentis, Hic eſt Filius meus de quo bene ſenſi. Hunc audite.* Hæc ille hactenus. Quid clarius dici poteſt? Sed doctiſſ. Hammondus rem longe aliorſum avertit? Hanc enim ab Optato memoratam manus impoſitionem non de baptiſmali manus impoſitione, ſed de ordinatione contendit eſſe intelligendam, cujus quoque ritus erat manuum impoſitio. Ille vero abſurdiſſime, ac præter omnem rationem id comminiſcitur. Nam neque ea voce, quæ in Ithabyrio de nube ſonuit ordinatum fuiſſe Chriſtum vel rationi, vel verbo Dei conſentaneum eſt; neque eo ut credamus hic reſpexiſſe Optatum tota ejus oratio patitur. Quid enim à ratione magis alienum eſt, quam ut Chriſtus tum demum fuerit in Meſſiam ordinatus, cum multis ſane menſibus eo

p L. 2. de Confirm. c. 9. p. 162. 163.

q Hamm. c. 6. ſect. 3 §. 13. 14 p. 147.

munere

munere fungi cœpiſſet? imo paucis fortaſſe menſibus antiquam id in terris conſummaret? in quod tempus conjiciendam eſſe Chriſti in monte transfigurationem, & hiſtoriæ Evangelicæ ſeries perſuadet, & conſentiunt plærique interpretes? Vt mittam ordinationem palam & in hominum oculis fieri decere, ut qui ordinatur ab omnibus agnoſcatur & ſuſcipiatur; cum conſtet totum illud; quod in Ithabyrio geſtum eſt, non publice, ſed coram tribus tantum Apoſtolis geſtum eſſe? Sed & Scriptura Chriſtum in Pontificem noſtrum tum fuiſſe inauguratum docet, cum Pater hæc verba ad eum locutus eſt, *Filius meus es tu, ego hodie genui te*; quod Patres non pauci tum eſſe factum ſcribunt, cum hæc ad eum vox Ioannis lavacro egreſſum facta eſt, *Hic eſt filius meus dilectus*, vel ut referunt Lucas & Marcus, *Tu es filius meus dilectus*. Itaque ſi vel conſtaret Optatum de ordinatione verba facere voluiſſe (quod procul à vero eſt) ne ſic quidem eum putarem alio hic reſpexiſſe, quam ad hiſtoriam baptiſmi ejus. Sed ſi verum amamus, fatendum eſt Optatum toto hoc loco in ſolo Chriſti baptiſmo hærere, neque alia tangere quam quæ ad eum ſpectant; Quia (inquit) *s Filius à Patre, Deus à Deo, erat ungendus, ſecundum quod Filius petiit, & Spiritus promiſſa nuntiavit, complevit Pater in Iordane.* Non utique in Tabore. Tum diſertiſſime ſignat locum & tempus, quo iſta quæ deinceps narrat, omnia contigerunt. Statim enim hæc verba ſubjicit; *Quo cum veniſſet* (inquit) *t Filius Dei, à Ioanne oſtenſus eſt his verbis, Ecce Agnus Dei.* Quonam venerat? Certe ad Iordanem, non in Taborem. Quibus totam inde attexit de ſequentibus Chriſti actibus narrationem. *Deſcendit in aquam*, inquit. Vbi? non in ſummo credo Ithabyrio, ſed in Iordane. Tum; *Lotus, cum in Ioannis manibus haberetur, ſecutus eſt ordo myſterij*, &c. *apertum eſt cœlum. Spiritale oleum ſtatim in imagine columbæ deſcendit, inſedit capiti eius, & perfudit eum.* Quo loco terrarum hæc geſta? Ibidem ſcilicet, quo venerat, apud Iordanem. Poſtremo pergit; &, *Cui* (Chriſto ſcilicet) *ne manus* (inquit) *impoſitio defuiſſe videretur, vox audita eſt de Dei nube.* Certe vel delirat Optatus, vel ibidem, in eodem loco, quo dixerat Chriſtum lotum, apertum cœlum, Spiritum in columba deſcendiſſe, hoc quoque factum fuiſſe intellexit, nimirum apud Iordanem. Cave credas; inquit Hammondus. Res plane aliter habet. Hæc non apud Iordanem, ſed in Ithabyrio procul à Iordanis ripis; non in Chriſti baptiſmo, ſed aliquot poſt eum ſi non annis, certe menſibus, geſta ſunt. Certi ſi quod tu vis, id in animo habuit Optatus, hoc etiam confiteri debes eum plane ſomniaſſe, neque quid ageret, vel diceret, cogitaſſe, cum in ea rerum ſerie, quarum ipſe in narrationis exordio locum ac tempus diſertiſſime ſignarat, aliud quiddam tandem repoſuit, quod procul ab eo, & longe poſt id tempus contigit, quo illa alia geſta eſſe omnia affirmavit. Sed & ipſa Optati profeſſio hanc amici noſtri ſuavem ſane, & mirificam ariolationem repellit. Ipſe enim, quid in iſta narratione ſit præſtiturus, clariſſime præſtruit; cum præfatus oleo aquam

CAPUT. XXXV.

r Luc. 3. Marc. 1.

s Opt. l. 4. p 80. extr.

t Ibid. p. 80.

Caput XXXV.

præire debuiſſe, *ad myſteria initianda, & ordinanda & implenda BAPTISMATIS*, illa myſteria ſuo deinceps quæque ordine ſigillatim enarrat *lotionem, cœli apertionem, olei in columbæ imagine deſcenſum, Chriſti ex illo oleo in ejus capite inſidente, perfuſionem.* Hæc omnia apud Iordanem geſta; neque negat Hammondus. *Cui* (inquit Optatus) *ne manus impoſitio defuiſſe videretur, vox audita eſt Dei.* Nonne hic ipſe orationis ordo, ipſa rerum ſeries hoc, quod ultimum ponit, eodem quo ſuperiora pertinere, arguit, imo neceſſario vincit, ac demonſtrat? *Cui* (inquit) *ne manus impoſitio defuiſſe videretur.* Vbi, quando *defuiſſe*? Fungus eſt, qui non videt auctorem intelligere ne quis putaret eo ipſo loco ac tempore de quo locutus eſt, poſt eam quam commemoravit rerum copiam, Chriſto eam manus impoſitionem, quæ noſtri baptiſmi coronis eſt, defuiſſe. Abſurdum quippe erat baptiſmatis noſtri myſteria *initiantem, ordinantem, & implentem*, eum ritum omittere, qui totius initiationis veluti ſigillum atque corona eſt. Ne ergo illa manus impoſitio Chriſto defuiſſe videretur, ea non in Ithabyrio, quo nos amandat Hammondus, ſed ibidem apud Iordanem repræſentata eſt, voce cœleſti eum unctum ſtatim ſua benedictione conſecrante. Hic verus, ſimplex, genuinus eſt Optati ſenſus; ejus & conſilio & verbis ad amuſſim congruens, & aliorum Patrum menti; qui totam illam Evangeliſtarum de Chriſti baptiſmo narrationem, de cœli apertione, de columbæ deſcenſu, de voce cœlitus tonante, *Hic eſt Filius meus*, ad baptiſmi noſtri rem, cenſum & ordinem ſpectaſſe ac referendam eſſe ſummo pæne omnes conſenſu tradunt. Hilarius in Dominici baptiſmi hiſtoriam; u *Ordo etiam* (inquit) *in eo arcani* (id eſt myſterij ſive ſacramenti) *cœleſtis exprimitur; Nam baptizato eo, reſeratis cœlorum aditibus Spiritus Sanctus emittitur, & ſpecie columbæ viſibilis agnoſcitur, & iſtiuſmodi paternæ pietatis unctione perfunditur. Vox deinde de cœlis ita loquitur; Filius meus es tu, ego hodie genui te, ſimul ut ex eis, quæ conſummabantur in Chriſto, cognoſceremus, poſt aquæ lavacrum & de cœleſtibus portis ſanctum in nos Spiritum involare, & cœleſtis nos gloriæ unctione perfundi, & paternæ vocis adoptione Dei Filios fieri, cum ita diſpoſiti in nos ſacramenti imaginem, ipſis rerum effectibus veritas præfiguraverit.* Ovum ovo non eſt ſimilius, quam hoc Hilarij teſtimonium ei Optati loco de quo nunc quæritur, Hic præfigurata, quæ noſter initiata, ordinata, & impleta illis in Dominico baptiſmo effectibus dicit noſtri baptiſmatis myſteria. Hieronymus tres cauſas edit, cur Salvator à Ioanne baptiſmum acceperit; tertiam hanc x *ut Iordanis aquas ſanctificans per deſcenſionem columbæ Spiritus Sancti in LAVACRO credentium monſtraret adventum.* Idem alibi de y Chriſto; *Statimut caput extulit de fluento Spiritum Sanctum accepit, non quod unquam ſine Spiritu Sancto fuerit, quippe qui de Spiritu Sancto in carne natus eſt, ſed ut illud nobis monſtraretur verum eſſe BAPTISMA, quo Spiritus Sanctus adveniat.* Mitto ſupra recitatas Cyrilli Hieroſolymitani, Chryſo-

u Hilar. in Matth. can. 2. extr. p. 471. F. & 472. A. B.

x Hier. in Mat. 3. l. 1 in Ev. T. 9. fol. 8. F.

y Id. adv. Lucifer. T. 2. fol. 50. C.

Chryſoſtomi, ac Theophylacti, & de Latinis, Auguſtini & Bedæ voces. CAPUT
Vnde ergo hæc Hammondo fiducia, ut ſenſum adeo clarum atque ne- XXXV.
ceſſarium ſe hinc amovere, & illum alium de ordinatione profecto peregrinum & inſolentem in hunc locum inducere poſſe ſperaret? Ille vero idoneam ſe huius ſuæ παρερμηνείας rationem nactum putat. Hæc enim, quæ Optatus habet verba, *Hic eſt Filius meus* &c. *clare* ait z *patere*, z Hamm. c. 6. ſect. 3 §. 13. 14. p. 147.
non ex Matth. 3. (ubi Chriſti baptiſmus deſcribitur) ſed *Matth.* 17. *diſerte laudata fuiſſe*. Nam Optatum quidem *vocem* cuius meminit, *de nube* auditam dicere; eamque *vocem* præcepiſſe, *hunc audiri*; quod utrumque in transfigurationis apud Ithabyrium montem hiſtoria occurrit; neutrum in baptiſmi apud Iordanem Dominici narratione legitur. Neque dubito quin hoc ſibi tam mirum, tamque fœlix εὕρημα ſit apud ſe gratulatus; Mei certe tantum non miſeretur, qui res tam præclaras ſcilicet non obſervarim. His enim explicatis ſententiæ de hoc Optati loco ſuæ rationibus; *Hæc omnia* (inquit) *an Dallæus adverterit, ipſe viderit*. Ego vero fateor hæc me apud Optatum adeo non advertiſſe, ut ne leviſſimam quidem eorum umbram mihi unquam in mentem veniſſe meminerim; imo niſi ſuum illum theſaurum amiciſſimus Hammondus nobiſcum communicaſſet, facile credo me qui ſtupor meus eſt, vel annos totos in hoc excutiendo Optati loco ſudaturum fruſtra ante fuiſſe, quam quicquam in eo huiuſmodi deprehenderem: adeo rara ac recondita & à communi omnium hominum ſenſu, ratione ac luce longe ſemota eſt, hæc doctiſſimi Hammondi obſervatio. Sed ne nunc quidem eius mihi rationes tanti eſſe videntur, ut cuiquam perſuadere debeant hanc fuiſſe Optati quàm iſte vult, mentem. Prior quidem quam ſit futilis omnes vident: Optatus vocem Dei auditam eſſe *de nube* dicit. In baptiſmo Chriſti *auditam* de cœlis omnes tradunt Evangeliſtæ: Ergo quo hic reſpicit Optatus, aliud à baptiſmo Chriſti eſt. Quaſi vero quæ vox de nube audita eſt, eam *de cœlis* auditam eſſe vere dici non poſſit: aut contra. Certe & nubes apud Scripturas in cœlo ſunt, & cœli nubes dicuntur. Qui Chriſti in Ithabyrio transfigurationem narrant tres Evangeliſtæ, omnes vocem, quæ ibi ſonuit, *de nube fuiſſe aut veniſſe* affirmant. Petrus *vocem*, quam in monte ipſe audiverat, a 2. Petr. 1. 18.
de cœlo allatam eſſe ſcribit. a Tu-ne hinc concluſeris aliud fuiſſe, id quod ibi memorat Petrus, ab eo quod narrant Evangeliſtæ? Tu vero nugator fueris, ſi vel hoc ſuſpiceris. Quid enim prohibet quominus Petrus id ipſum intellexerit, quod narrant Evangeliſtæ? cum clariſſimum certiſſimumque ſit quod de *nube* exoritur id ipſum de cœlo profectum dici? Atqui par eſt hic Optati cauſſa. Vt Petrus vocem à cœlo fuiſſe dicit, quam Evangeliſtæ de *nube* veniſſe teſtantur: ita viciſſim Optatus de nube dixit profectam, quam Evangeliſtæ de cœlis allatam tradunt. Omnes, ut apparet, rem unam eandemque, licet diverſis vocibus ſignificant. Eadem eſt alterius obiectionis ratio: Optatus ab illa voce dictum refert, *Hunc audite*. Tres Evangeliſtæ nihil aliud ex ea auditum narrant, præter

hæc

Caput XXXV.

hæc verba, *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Ergo aliud eſt id quod reſpicit Optatus. Tu vero ſimili cavillatione effeceris id quod de viſione cœleſti narrat Petrus, aliud ab eo fuiſſe quod tradunt Evangeliſtæ. Quos enim hi diſerte dicunt auditas in Ithabyrio fuiſſe de nube voces *Ipſum audite*, ille nullas recitat: ſed has duntaxat, *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Neque enim plura exhibent ulli Græci codices, editi vel MS. Quod vero interpres Latinus etiam addit *ipſum audite*, id ex Evangeliſtis repetivit, à Petri manu non habuit. Vt ergo hæc tantilla Petri ab Evangeliſtis diverſitas nequaquam prohibet quominus conſentiamus id unum idemque eſſe de quo utrique narrant; ita neque nos puſillæ illæ Optati ab Evangelica Dominici baptiſmi narratione varietates deterrere debent, quominus id, quod rerum ipſarum rationi conſentaneum eſt, teneamus, ſcriptorem illum nullam haud dubie aliam quam baptiſmi Dominici hiſtoriam toto hoc loco reſpexiſſe. Siquis tamen quærat, cur & qua ratione factum ſit, ut Optatus *nubem*, & verba illa *hunc audite*, narrationi Evangelicæ, a qua abſunt, adjecerit; reſpondeo ſimpliciſſime id ex quodam memoriæ lapſu videri contigiſſe. Errorem peperit duarum narrationum ſimilitudo; in quibus eadem quidem illa verba cœlitus de Chriſto dicta eſſe traduntur; *Hic eſt filius meus dilectus, in quo bene ſenſi*, vel *mihi* complacui; ita tamen ut in altera quæ eſt de transformatione Chriſti, verba ex *nube* facta eſſe dicantur, cum hoc auctario, *Hunc audite*; in altera vero quæ eſt de Domini baptiſmo, vox *de cœlo audita*, & illa tantum priora verba ſine hoc auctario, edidiſſe tradatur: In hac tanta rei ſimilitudine facile eſt unam narrationem cum altera in iis, quæ vel exigui vel etiam nullius videntur momenti, ſic permiſcere ac confundere, ut quod in una expreſſum legeris, id neque in altera taceri putes. Id vero ſæpe nobis accidit ea quæ legeramus, ex memoria, non ex libro recitantibus. Atque eo referendum eſſe exiſtimo illud vulgati interpretis in altera Petri epiſtola additamentum, cum Petro perhibitum Chriſto cœlitus teſtimonium referenti tribueret, illa verba *Hunc audite*, tametſi ab auctore minime expreſſa, quod ea ipſe in narratione Evangelica ſe legiſſe meminiſſet; in quo Optati multo quam Latini levior culpa cenſenda eſt. Hunc enim, qui interpres eſt, decuit ſinceram auctoris ſententiam, nulla re vel addita vel detracta fideliter reddere, juxta illud Horatianum, *verbum verbo curabit reddere fidus interpres*; Optatum in iis quæ ex memoria repetebat, nihil neceſſe fuit adeo anxie in ſingulis etiam verbis & minutiis laborare. Atque eo proclivior fuit hoc in loco lapſus, quod Optatus illa quæ dixerat, noſtri baptiſmatis myſteria in iis quæ Chriſto apud Iordanem contigerant, hic venatur & indagat: quo in ſtudio dum verſatur, facile ei fuit, quod ad manus impoſitionem apte accommodari poterat, id ex ſimili narratione arripere, & in ſua quoque poſitum exiſtimare, ut ita belle cum omnibus noſtris ritibus congruerent quæ Domino in ſuo apud Iordanem ba-

ptiſmate

CAPVT XXXV.

ptiſmate contigerant. Atque hic quidem Optati error (ſi tamen error fuit) mihi certe felix fuit; cui manifeſtiſſimum præbet argumentum, quo manus impoſitionem unum vincant fuiſſe ex priſcis baptiſmi ritibus. Qui enim *baptiſmatis myſteria* diſerte vocet, ea quæ à Domino apud Iordanem *initiata*, *ordinata & impleta* fuiſſe narrat, dubitari non debet, quin is manus impoſitionem quam in hoc rerum ordine recenſet, pro uno ex iſtis baptiſmatis myſteriis, id eſt ſacramentis, ſive ſacris ritibus habuerit. In hoc ipſo argumento alios quoque Patres legimus nonnulla Evangeliſtarum narrationi aliunde adjeciſſe. Ita Iuſtinus Spiritum Sanctum in ſpecie columbæ in Chriſtum advolaſſe ſcribit, [s] ſimul hanc vocem de cœlo veniſſe, *Filius meus es tu; Ego hodie genui te*. Idem quoque neque ſemel ab Hilario legimus, [t] *Cum aſcendente eo de Iordane* (inquit) *vox Dei Patris audita eſt, Filius meus es tu; Ego hodie genui te.* Barradius hæc quidem ipſa verba, non ſonuiſſe apud Iordanem confitetur; [u] *ſonuiſſe tamen eandem vocem dicit, quoniam idem ſonuit, quod illa ſonat.* Si placet hæc Patrum illorum defenſio, facile eſt Optatum eodem modo purgare; etiamſi eum feceris non errore memoriæ, ſed conſulto Evangelicæ narrationi ea quæ diximus adjeciſſe. Etſi enim apud Iordanem hæc ipſa proprie verba, *Hunc audite*, minime edita fuiſſe concedamus; negari tamen non poteſt, quin hæc iis, quæ iſtis proprie audita ſunt, continentur. Quis enim neget Deum præcipere *hunc audiendum*, quem miſſa cœlitus voce *Filium ſuum eſſe dilectiſſimum* apud homines profitetur? Neque de *nube* ſatisfactio difficilior eſt; ſcripſiſſe eum ſcilicet, quod tametſi Evangeliſtæ hoc loco tacuerit, ipſe tamen ita factum fuiſſe judicabat ex alia ſimili de Chriſto quod Ithabyrium transformato narratione, ubi hæc circumſtantia diſertis verbis expreſſa legitur; vocem ſcilicet illam cœleſtem de nube emiſſam eſſe. Hunc enim auctorem (ne quid de cæteris ejuſdem ordinis dicam) ea interdum ſolet, quæ ex Scripturis habet, ſic narrare, ut miſceat, quæ tum ex rebus ipſis, tum ex aliis divinorum ſcriptorum locis legitime colligi putat, luculento & quidem ex hoc ipſo loco petito exemplo, manifeſtum fiet. Nam tametſi neque Ioannes, qui Chriſtum à Baptiſta Agnum Dei ſalutatum narrat, eum ipſo illo tempore tradat à Baptiſta tinctum, neque qui ab eo baptizatum cæteri Evangeliſtæ narrant, his eum verbis hoc ipſo tempore à Baptiſta compellatum teſtentur; Optatus tamen quod probabile eſſe putaret utrumque ſub idem tempus factum eſſe; plane rem ſic narrat, quaſi Chriſtus vel ſtatim vel certe paulo poſtquam à Ioanne ita ſalutatus fuerat, ab eodem quoque baptizatus fuerit. [x] *Quo* (ad Iordanem ſcilicet) *cum* (inquit) *veniſſet Filius Dei, Salvator noſter, à Ioanne oſtenſus eſt his verbis, Ecce Agnus Dei. Hic eſt, qui tollit peccata mundi. Deſcendit in aquam, non quia erat, quod in Deo mandaretur* &c. *Lotus cum in Ioannis manibus haberetur* &c. Vides hæc duo ita continenter referri, perinde ac ſi eodem die geſta eſſent, tametſi id nullus Evangeliſtarum diſerte ſignificarit. Sed hæc de Optato ſatis.

s Iuſtin. Dial. cum Tryph. p. 247. lin. 29.

t Hilar L. 11. de Trin. p 243. C. Id. can 2 in Matth. extr.

u Barrad. Comm. in Evang. T. 2. L. 1. c. 13. p. 32. col. 1. C.

x Opt. L. 4. p 81.

CAPUT XXXVI.

III. Teſtis Hieronymus. Refelluntur quæ Hammondus ex eo elicere conatur pro ſua ſententia, ac demonſtratur hunc quoque manus impoſitionem in baptiſmi rebus cenſere.

y Hamm. c. 6. ſect 5. tit. p. 159.

z Hieron. Dial. contr. Lucif. T. 2. fol. 5. K.

AD Hieronymi illa, quæ Hammondus pro ſua de manus impoſitione ſententia teſtimonia tranſeamus, quæ in ipſo capitis titulo *lucidiſſima* eſſe præſcribit. *y* Hieronymus ergo, cum adverſarius Luciferianus dixiſſet *Eccleſiarum hunc eſſe morem, ut baptizatis poſtea manus imponantur, & ita invocetur Spiritus Sanctus*, ipſe ei reſpondens, ita rem explicat, *z Non equidem ab uno* (inquit) *hanc eſſe Eccleſiarum conſuetudinem, ut ad eos, qui longe in minoribus urbibus per presbyteros & Diaconos baptizati ſunt, Epiſcopus ad invocationem Sancti Spiritus manuum impoſiturus excurrat.* Hæc primo deſcribit Hammondus; quibus continenter iſta ejuſdem auctoris ſubjicit; *Quod ſi quæris quare in Eccleſia baptizatus, non niſi per manus Epiſcopi, non accipiat Spiritum Sanctum, quem nos aſſerimus in vero baptiſmate tribui, diſce hanc obſervationem ex ea auctoritate deſcendere, quod poſt aſcenſum Domini Spiritus Sanctus ad Apoſtolos deſcendit. Et multis in locis idem factitatum reperimus ad honorem potius ſacerdotij, quam ad legis neceſſitatem. Alioqui ſi ad Epiſcopi tantum imprecationem Spiritus Sanctus defluit, lugendi ſunt qui in viſculis, aut in caſtellis, aut in remotioribus locis per presbyteros & Diaconos baptizati ante dormierunt, quam ab Epiſcopis inviſerentur.* Denique id quoque recitat Hammondus, quod Hieronymus ex Actis Apoſtolorum habet, Petrum & Ioannem ab Apoſtolis Samariam miſſos, qui orarent pro Samaritanis, quod ſolum baptizati eſſent in nomine Domini Ieſu, eoſque manu à duobus illis Apoſtolis ſibi impoſita Spiritum Sanctum accepiſſe. Ego omnia in mea adverſus Latinos diſputatione excuſſeram, & à Bellarmini atque Aurelij strophis atque præſtigiis vindicaveram, *a* Illud inprimis obſervaram Hieronymum magnifice eo loco defendiſſe Spiritum Sanctum qui per manus Epiſcopi traditur, haud dubie in ipſo quoque baptiſmate tribui, neque ſine eo eſſe baptiſma; idque multis ex Scriptura argumentis haud ſegniter probaſſe. Tum & illud obſervaram, *b* quod Hieronymus an. D. 370. tradit unius Epiſcopi fuiſſe neophytis à presbytero aut Diacono baptiſtis manum imponere; id Patres Eliberitanos ante annos non plures quam 65. etiam ut videtur Diaconis, presbyteris quidem certe conceſſiſſe. Tertio *c* ne tum quidem cum hæc ſcriberet Hieronymus, in univerſo Occidente receptum fuiſſe videri ut ſolus Epiſcopus manum baptizatis imponeret; quod ipſe dicat non *in omnibus*, ſed *in multis* duntaxat *locis id factitatum fuiſſe*. Sed neque illud omiſeram, quod quibus

a L. 2. de Confirm. c. 22. p. 259.

b ibid. p. 255.

c ibid. p. 256.

in locis ita fieret, id Hieronymus *ad honorem potius ſacerdotii* pertinere CAPUT XXXVI. *quam ad legis neceſſitatem* judicat. Cætera mitto quæ iſtic latius ſunt à nobis diſputata. Quid ad hæc Hammondus? Plane, ut uno verbo dicam, nihil. Tantum iis quæ ex Hieronymo recitavi, deſcriptis, lætus exclamat, d *Ecce omnia, quæ Hierarchici ut dicimur Britanni de confirmatione à baptiſmo diviſa, de Spiritu Sancto fidelibus per ſolam Epiſcopi manus impoſitionem rato &c. philoſophamur, ab Hieronymo Presbytero Prælatis ante omnes Patres infenſiſſimo, ita libere conceſſa, ut aliorum teſtimoniis opus non ſit.* Hæc ille quæ quo animo Cenſor ille noſter ſcripſerit, Deus novit. Ego quidem nihil de Britannis Hierarchicis, nihil de Prælatorum poteſtate, nihil de Hieronymi animo illis infenſo, toto hoc loco dixeram. Tantum ex his Hieronymi aſtrui non poſſe Latinæ Confirmationis ſacramentum demonſtraveram. Id Hammondus vel refellere debuit, ſi cum Latinis ſentiebat, vel certe quieſcere, ſi aliter quam illi, de his philoſophatur. Mihi cum unis Latinis iſtis negotium fuit. Itaque miſſis parergis, illud quod inter nos quæritur, videamus, an manus impoſitionem neophytorum ad baptiſmi ritus pertinere neget Hieronymus. Hammondus quæ ipſe *de Confirmatione à baptiſmo diviſa philoſophatur*, ſibi ab Hieronymo tam *libere concedi* prædicat, *ut aliorum teſtimoniis non ſit opus.* Equidem miror hæc à viro gravi ita inaniter jactari. Atqui quam iſte dicit, Confirmationem, Hieronymus in toto illo Dialogo ne ſemel quidem nominavit; nedum ut eam à baptiſmo diviſam eſſe ſcripſerit aut conceſſerit. Neque ullum ſcio quarti illius ſeculi ſcriptorem, qui *Confirmationis* vocabulum eo ſenſu uſurpaverit. Nomen ita accipi pro *chriſmationis* vel *impoſitionis manuum* ritu diu poſt Hieronymum cœpiſſe oſtendit, quod Beda octavo demum ſeculo *de unctione, quæ per manuum impoſitionem ab Epiſcopo miniſtrabatur,* ita ſcribat, e *quæ vulgo* (inquit) *Confirmatio dicitur.* De nomine perpetuo totius Eccleſiæ uſu jam inde à multis ante nos ſeculis trito, receptoque nemo hoc obſervaret. Ergo hæc unctionis illius nomenclatura Bedæ ævo recens adhuc erat. Itaque ubi de Hieronymo quæritur, faceſſere hinc debet *confirmationis* ignotum ei nomen. Hammondum ſimpliciter & candide Hieronymi verbis eloqui decebat ſiquid apud eum reperiri contendit; non tendiculas & inſidias incauto lectori in vocularum ambiguitate ſtruere. *Confirmationis* vocabulum ſuis temporibus dimittamus. Nunc quæritur an Hieronymus quas ipſe dicit, *unctionem* & *manus impoſitionem,* eas à baptiſmo cum Hammondo dividat? De unctione, jam ſupra ſatisfecimus; eamque oſtendimus adeo non diviſiſſe à baptiſmo Hieronymum, ut plane contra ex eo liquido appareat quam memorat unctionem, eam unum ex baptiſmi ritibus fuiſſe ſupereſt *manus impoſitio;* Atqui ne de ea quidem, quicquam hic proprie diſputat Hammondus, ſatis habens exclamare ſuum eſſe Hieronymum, deſcriptaque ex eo teſtimonia *eſſe lucidiſſima.* Suſpicor tamen totam hanc exclamantis Hammondi alacritatem inde ortam, quod apud Hieronymum legat

e Bed in PC 26. T. 8. p. 435.

Caput XXXVI. Luciferianum affirmantem *hunc eſſe Eccleſiarum morem, ut baptizatis POSTEA manus imponantur.* Atqui ſi nihil aliud eſſet, nulla fuit Hammondo geſtiendi & exclamandi cauſa. Quid enim? An putat quemquam tam eſſe obeſum, ut defendat neophytis vel antequam tingerentur, vel in ipſo tinctionis actu manus olim fuiſſe impoſitas? Apage nugas. Nos æque cum Hammondo fatemur primo tinctos fuiſſe, poſtea manu impoſita obumbratos. Sed magnum inter hos duos actus interjectum fuiſſe temporis intervallum cauſabitur; idque ex ſequentibus Hieronymi verbis conficiet. Hieronymum ergo audiamus. *f Non equidem (inquit) abnuo hanc eſſe Eccleſiarum conſuetudinem, ut ad eos qui longe in minoribus urbibus per presbyteros & Diaconos baptizati ſunt, Epiſcopus ad invocationem Sancti Spiritus manum impoſiturus excurrat*; Item paulo poſt multos memorat, *g* qui *in viculis aut in caſtellis aut in remotioribus locis per Presbyteros & Diaconos baptizati ante dormierunt, quam ab Epiſcopis inviſerentur.* Fateor hæc ita apud Hieronymum legi. Sed neque illa diſſimulanda ſunt, quæ apud eundem habentur; *h* id *ita factitatum*, non in omnibus, ſed *in MULTIS locis*, & ita factitatum *ad honorem potius ſacerdotij, quam ad legis neceſſitatem; ut exſors quadam Epiſcopo, & ab omnibus eminens daretur poteſtas*, ad ſchiſmata vitanda; quæ ipſa quoque ratio eſt, ſi Hiſpalenſem Synodum audimus, *i* cur *novellis Eccleſiæ legibus quadam presbyteris probibita ſint*, ac nominatim inter cætera *chriſmate baptizatorum frontem ſignare; ut per hoc* (inquiunt) *& diſcretio graduum, & dignitatis faſtigium ſummi Pontificis demonſtretur.* Ex quibus apparet baptizatis ſi res per ſe & ex ſuo ingenio ſpectetur, manus ſtatim fuiſſe imponendas, idque ita primo factitatum fuiſſe ex Tertulliano & aliis; Quin & ipſis illis Hieronymi temporibus idem, eodem modo adminiſtratum fuiſſe hinc diſcimus. Primo enim cum jure illo, non ubique ſed *in multis* tantum *locis* Epiſcopi fruerentur; in omnibus Occidentis Eccleſiis, quarum diverſa erat à *multis* illis ab Hieronymo memoratis locis conſuetudo, non eſt dubitandum, quin baptizatis manus ſtatim à ſacramenti miniſtro imponerentur. Sed & in *multis* illis locis, ubi ſoli Epiſcopo conceſſum erat *manus* baptizatis *imponere*, non ideo putandum eſt vel nullis vel paucis ſtatim poſt lavacrum impoſitas fuiſſe manus. Nam ut vere eſt à doctiſſimo Hammondo obſervatum, *k antiquitus baptiſmus publice ſtatis anni temporibus* (Paſchate ſcilicet & Pentecoſte) *& ſolum in cathedrali Epiſcopi Eccleſia habebatur, quo omnes competentes ex univerſa diœceſi, illius gratia, accedere mos erat.* Iam quotquot illuc conveniebant, ſimulatque partim ab ipſo Epiſcopo, partim à preſbyteris & diaconis baptizati erant, ibidem ſine mora manus impoſitionem à loci Epiſcopi ſuſcipiebant. Horum ergo, quorum in magnis præcipue parœciis, ingens erat multitudo, partim ex ipſa urbe, partim ex ſuburbanis oppidis ac vicis ad baptiſma confluentium *manus impoſitio* nullo inſigni temporis intervallo à Baptiſmo diviſa fuit. Præ iis exiguus erat eorum numerus, quos in viculis & caſtel-

f Hier. contr. Lucifer. fol. 50.H.

g ibid. K.

h ibid.

i Conc. Hiſp. c.7. a. D.619.

k Hamm. c 6. ſect 3. §.16. p.148.

lis & locis à civitate remotioribus habitantes vel infirmitas, vel inopia, vel longinquitas, vel alia aliqua neceſſitas ad civitatem ad indictam diem convenire prohibuerat. Ad hos antequam *excurrere* poſſet Epiſcopus, aliquot ſæpe dies, ſæpe etiam hebdomades, aut menſes, quin & aliquando fortaſſe anni, varie pro locorum diſtantia, vel Epiſcopi valetudine, negotiis, diligentia, intercedebant, inter baptiſmum quem à loci ſui presbytero vel diacono ſuſceperant, & manus impoſitionem, quam ab uno Epiſcopo adminiſtrari fas erat. Ex quibus iam luce meridiana clarius eſt, quam falſo glorietur doctiſſimus Hammondus Hieronymum *de diviſa à baptiſmo manus impoſitione ſecum conſentire*. Ille enim hos ritus per ſe ſuaque natura diviſos eſſe vult; uſque adeo ut parvulis, quos in ipſis incunabulis tingit; manum imponi neque fas, neque decorum putet. Hieronymus vero non alios nobis edit aliquo temporis poſt baptiſmum ſpatio manu Epiſcopali adumbratos, quam quos occurrentis extra rem ipſam cauſæ neceſſaria prohibuerant id benedictionis citius ſuſcipere. Cum ergo iniquum ſit & à rectæ ratiocinationis legibus alienum ea rebus, rerumque naturæ imputare, quæ iis ab externis cauſis accidunt; omnes vident quam frivola ſit doctiſſimi Hammondi argumentatio diviſam à baptiſmo fuiſſe manus impoſitionem inde concludentis, quod intercurrentes præter rei naturam cauſæ eam interdum ad aliquod poſt ſuſceptum baptiſmum tempus differri cogebant. Perinde facit ac ſiquis exorciſmos, unctionem ex oleo, lactis & mellis prægustationem, candidæ veſtis indumentum & alios ejuſdem cenſus ritus à baptiſmo diviſos eſſe inde conficeret, quod ij aliquando ſerius poſt ſuſceptum baptiſmum adminiſtrarentur, ut iis contingebat, qui faciente quacumque neceſſitate à laico tincti erant. Quod addit Hammondus Hieronymum libere ſibi concedere, *quæ philoſophatur de Spiritu S. fidelibus per ſolam manuum impoſitionem dato*, id inquam nihil ad me, qui cum vel per ſolum etiam baptiſmum, abſque humanis ullis cærimoniis, rite miniſtratum, Spiritum Sanctum dari credam; ad eam rem neque chriſma, neque ipſam etiam manus impoſitionem requiro. Alius fuiſse videtur veterum ſenſus. Certe Cyprianus pronuntiat neceſse eſse eum ungi, qui baptizatus ſit. Et quibus neophytis Epiſcopi manu Spiritum Sanctum conciliari dicit, ij profecto jam tum erant à presbyteris aut Diaconis chriſmati; qua de re aliter crede quam Hieronymus *philoſophabatur* Hammondus. Sed neq; ſatis Cum Hieronymi placitis congruere videtur aliud quoddam Hammondi φιλοσόφημα Spiritus in baptiſmo accepti *incrementa, largiores hauſtus* &c. per Epiſcopalem manus impoſitionem impetrari docentis; cum Hieronymus præfracte atque diſertiſſime aſſerat *l ipſum illum Spiritum* quem *baptizatus per manum Epiſcopi accipit, in vero baptiſmate tribui*; quæ Hieronymi aſſertio vix ac ne vix quidem conſiſtere mihi poſſe videtur; niſi *manus impoſitionem* baptiſmi cærimo-

CAPUT XXXVI.

l Hier. ubi ſupr. fol. 50. K.

 niam ut ſane erat ita fuiſſe confiteamur. Cætera Cenſoris mei ad Hieronymum dicta pertinent ad chriſmationem, de qua jam ſatisfecimus.

CAPUT XXXVII.

IV. Teſtis. Auguſtinus. Solvuntur quæ ex eo ſunt ab Hammondo allata; ac demonſtratur hunc quoque manus impoſitionem in baptiſmi rebus cenſuiſſe.

m L. 2. de Conf. c. 24. p. 278.
n Aug L. 15. de Trin. cap. 26. Et L. 3. de bapt. contr. Don. c. 16. Et Tract. 6. in Ioan. c. 3.
o Hamm. c. 6. 7. §. 2. p. 166.

INter ea quæ ex Auguſtino attuleram *m* nonnulla ſunt, quæ ad manus impoſitionem pertinent, nunc ſuo loco ac ordine expendenda. De locis ex opere de Trinitate, *n* ex libris de baptiſmo & tractatu 6. in Ioannem multa duxeram ad appugnandum Latinæ Confirmationis ſacramentum, tum ad probandam ſententiam de illo ritu meam. Pæne omnia ſicco pede fortiter præteriit doctiſſimus Hammondus. Quæ pro mea ſententia attuleram, uno verbo debet *o* omnia, ſimpliciter negans *ullo me argumento approbaviſſe manus impoſitionem meram eſſe baptiſmi cærimoniam.* Vt hoc nobis perſuaderet, debuerat, quæ edidi argumenta refellere. Nunc cum ea ne inſpicere quidem, aut expendere dignatus ſit; ſatis eſt lectorem ad opus de Confirmatione meum dimittere, quo ea fuſe ſunt à nobis expoſita. Tum id arripit, quod Auguſtinus in primo ex his tribus locis poſtquam dixit oraſſe Apoſtolos, ut Spiritus Sanctus veniret in eos, quibus manum imponebant, continuo addit, *Quem morem in ſuis Præpoſitis etiam nunc ſervat Eccleſia.* Ex his aſſirmat Hammondus manifeſtiſſimum reddi Auguſtinum *locutum eſſe de manus impoſitione, ut de ſolenni ritu Eccleſiaſtico, Præpoſitis reſervato.* Fateor. Nemo enim negat ritum hunc olim in Eccleſia ſolennem fuiſſe, & à ſolis Præpoſitis adminiſtratum eſſe; Illud unum ſpernimus, quod hic neget, ſed neque hic neque alibi refellit Hammondus, ſolennem iſtum Eccleſiæ ritum ad baptiſmum, magnum noſtræ initiationis myſterium, pertinuiſſe. Neque eſt quod Apoſtolicam nobis manus impoſitionem objiciat, plane diverſæ ab Eccleſiaſtica naturæ. Illa erat ad *ſignum*; ut diſerte docet in tertio loco Auguſtinus; Signum autem *tranſiit*, ut ipſe ibidem ait. Ergo & ritus, qui ad eum referebatur; ut eſt à nobis in eadem diſputatione fuſius explicatum. *p* Illa vero Eccleſiaſtica manus impoſitio alio ſpectabat ad invitandum ſcilicet & advocatum caritatis Spiritum nobis in baptiſmo cum Chriſto conſepultis & convivificatis promiſſum. Quid hoc ad linguarum & prophetiæ donum, quod manus Apoſtolicæ iis tradebant quibus imponebantur? Quod ergo ait Auguſtinum morem illum adhuc ſervari in Eccleſia, eo nihil aliud vult quam præpoſitos *manus imponere* ad initiandos neophytos, quod Apoſtoli fecerant ad eos miraculorum gratia donandos; Id vero ritum apud utroſque ſimilem fuiſſe

p ub. Supr. p. 281.

fuiſſe ſignificat, fuiſſe eundem non ſignificat. Hos iſtorum actum ſed in re diverſa adhibuiſſe, & ad alium finem ſignificat; non autem Apoſtolos ipſum illum præpoſitorum ritum inſtituiſſe; quod à mente ſua alienum fuiſſe ipſe ſatis oſtendit Auguſtinus, quo loco neophytorum manus impoſitionis non Apoſtolos, ſed *majores* auctores fuiſſe docet, q *quod Spiritus*, inquit, *Sanctus in ſola Catholica per manus impoſitionem dari dicitur, nimirum hoc intelligi majores noſtri voluerunt, quod Apoſtolus ait, quoniam caritas. Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum qui datus eſt nobis.* Si Apoſtolos inſtituti auctores putaſſet, dixiſſet eos id intelligi *voluiſſe quod ipſi* aiunt, Non dixiſſet *maiores ſuos.* Quanquam ne ad Apoſtolorum quidem, ſed ad veteris Teſtamenti Patriarcharum imitationem Eccleſiaſticam illam manus impoſitionem retulerant, qui in ipſis inſtituti originibus vivebant, ut ſupra ad Tertullianum obſervavimus. Ipſe paulo poſt Hammondus, tametſi fortaſſe imprudens, ita loquitur, ut rem; quod aiunt, *acu* tetigiſſe videatur, ubi deſcriptis quibuſdam Auguſtini ex primo contra Donatiſtas loco verbis, r *Vides*, inquit, *hanc in Eccleſia Auguſtini avo celeberrimam impoſitionem manuum, ſic ab Apoſtolica derivari, ut hoc tantum differat, quod divina tunc gratia caritas, non dona ut olim miraculoſa hoc ritu impetrentur.* Atqui eo *differre* eſt ni fallor *toto genere differre.* Aliud enim eſt opinor, *donorum miraculoſorum*; aliud divinæ *caritatis* genus; Illa ad veritatis demonſtrationem extra ordinem ad tempus data ſunt; hæc ad ſalutem fidelibus (ut loquimur) *ordinarie* datur & ad ſeculi finem dabitur; Illa etiam reproborum fuerunt; hæc non aliorum, quam ſalvandorum eſt. Quæ ſi cogitaſſet doctiſſimus Hammondus, non dixiſſet profecto iſta quæ interſe comparat, *hoc tantum differre*, quod uno caritatis, altero miraculorum donum impetretur. Quaſi vero leve hoc ſit, aut contemnendum proprie nihilo habendum diſcrimen, quo res toto interſe genere dividuntur. Quæ cum ita ſint, fatendum eſt vel ipſo Hammondo teſte atque auctore, Eccleſiaſticam hanc manus impoſitionem ritum fuiſſe ab illa Apoſtolica plane diverſum; illam quæ baptiſmalem gratiam repræſentat, ad baptiſmum pertinere adeo nihil repugnare, ut etiam rei utriuſque naturæ conſentaneum ſit; hanc vero, cui nihil cum baptiſmali gratia commune eſt, à baptiſmo penitus eſſe ſejungendam ac removendam.

Caput XXXVII.

q Aug. de Trin. L. 15. c. 16.

r Hamm. c. 6. Sect. 7. § 7. p. 169.

Ille vero etiam ex alio quodam Auguſtini loco pugnat à baptiſmo alienam eſſe illam manus impoſitionem. Auguſtinus eo in loco hæc habet; s *Quemadmodum Spiritum Sanctum ſicut habent filij dilecti, non habent filij magni, & tamen baptiſmum habent; ſic & Eccleſiam ſicut habent Catholici, non habent heretici, & tamen baptiſmum habent* &c. *Manus autem impoſitio ſi non adhiberetur ab hereſi venienti, tanquam extra omnem culpam eſſe judicaretur; propter caritatis autem copulationem* &c. *manus hereticis correctis imponitur.* Ex his acutiſſimus Hammondus ita conficit t hanc manus impoſitionem eſſe alienam; *Cum* (inquit) *ex eo probat hereticos Eccleſiã non habere, licet baptiſmum habeãt, quia Spiritum Sanctũ nõ habent;* conclu-

s Aug. L. 5. de bapt. cõtr. Donat. c. 13 23.

t Hamm. c. 6. ſect. 7. § 12. p. 170.

Caput XXXVII. *concludetur certe ex Auguſtini ſententia hanc manuũ impoſitionẽ, qua Spiritus Sanctus in Eccleſia donatur, à baptiſmo plane diviſam eſſe.* Reſpondeo primo hæc à præſenti diſputatione eſſe aliena. Agit enim Auguſtinus de ea manus impoſitione, quæ *ex hæreſi venientibus ideo dabatur*, ne ſi non adhiberetur, illi (inquit) extra omnem *culpam eſſe judicarentur*: Nos de ea *manus impoſitione* diſputamus, quæ neophytis poſt acceptum baptiſmum dabatur. Illam ſane concedimus non fuiſſe baptiſmi cærimoniam: hanc unam in eo cenſu reponimus. Materia utriuſque eadem: Fines longe diſpares. Itaque vana ſunt quæ hic noſter argutatur. Pertinent enim non ad Anglicanam cærimoniam, quæ non hæreticis, ſed pueris aliquot poſtquam tincti ſunt annis, miniſtratur. Hoc ipſum quod in tam multis, tamque diverſis cauſſis is ritus uſurparetur, in baptizatorum confirmatione, in pœnitentium reconciliatione, in hæreticorum receptione &c. clarum argumentum eſt eam nullum habuiſſe inter veterum proprie dicta ſacramenta locum: quorum materia ipſorum propria eſt, neque rite ad alios fines & ad diverſum rerum genus transferebatur. Nimirum illa manus impoſitio nihil aliud erat, quam oratio ſuper hominem, qua claudi baptiſmum ut parte adventitia, nihil magis prohibebat, quam eadem abſolvi aut benedici pœnitentes vel recipi hæreticos. Sed & ſecundo tam obſcuri ſunt Hammondinæ argumentationis nexus, ut fatear me tardiorem eſſe, quam ut eos capiam. Vtinam viro doctiſſimo libuiſſet paulo explicatius vim ſuæ ratiocinationis evolvere ac explanare! *Eccleſiam* (inquit) *non habent hæretici, & tamen baptiſmum habent.* Hoc quidem capio, & apud Auguſtinum lego. *Hæretici* (inquit) *ideo Eccleſiam non habent, quia Spiritum Sanctum non habent.* Hoc vero apud Auguſtinum non lego: qui *Spiritum non habere & Eccleſiam non habere* inter ſe comparat: hoc vero ex illo (hic quidem) nequaquam probat. Donemus tamen amico quod cupit, *hæreticos* apud Auguſtinum, ideo Eccleſia carere, quod Spiritu careant: Quid tum fiet? *Concludetur* (inquit) *manus impoſitionem qua Spiritus Sanctus in Eccleſia donatur, à baptiſmo plane diviſam eſſe.* Quam manus impoſitionem dicit? Eamne quæ neophytis in Eccleſia dabatur? Atqui de ea Auguſtinum nullum verbum dixiſſe planum eſt: quam nos baptiſmi coronidem, & partem cærimonialem fuiſſe contendimus. Quam ergo intelligit Auguſtinus? Clarum eſt eam intelligi, quæ ex hæreſi venientibus dabatur: quæ fuit apud veteres: apud Anglos quod ſciam, nulla eſt. Hanc nos baptiſmi ab hæreticis dati partem fuiſſe non dicimus: correctionem & emendationem fuiſſe concedimus. Quanquam & ipſum Spiritus donum aliud eſt in Hammondina manus impoſitione: aliud in Auguſtiniana: in hac enim Spiritus ei dabatur, qui eo retro apud hæreſin caruerat: in illa jam partim in baptiſmo acceptus augetur, non primulum datur.

CAPVT XXXVIII.

IV. Teſtis Euſebius Pſeud-Emiſſenus. Quæ ad eum obſervata erant à nobis, diſſimulat Hammondus, neque hilum de ſuo addit. Arte pari præterit, quæ nos de nono ſeculo ad veritatem probandam attuleramus. Breve eorum ſpecimen exhibetur, quo arguitur immanis Hammondini dicti vanitas, affirmantis illa abunde comprobare manus impoſitionem toto cælo diſtare à baptiſmo. Benigne, ſed neque abſque aculeo deſinit Hammondus. Concluſio operis.

MVlta *de hoc Eccleſiæ ritu* Euſebium Pſeud-Emiſſenum *congeſſiſſe* Hammondo concedo: eum ritum à baptiſmi ſacramento divulſiſſe, equidem negaveram, & quæ à Latinis in eam partem afferuntur, non indiligenter quantum tenuitas mea valuit, expenderam & ſolveram. *x* Hammondi ni fallor erat, noſtra refellere, ſi ſua ex hoc auctore apud me conſtituere cupiebat. Nunc loca ſcriptoris nude recitat. Ad mea nihil reponit; quæ contempſerit-ne, an de legitima eorum ſolutione diffiſus conſulto præterierit, neſcio. Lector, ſi diſputationem noſtram adierit, judicabit. Mihi vero actum agere, non placet. Hamm. ub. ſupr. §. 21 *x* L. 3. de Conf. c. 4. p. 313.

Hæc ſunt, quæ amicus noſter dicit ſibi ad defendendam & muniendam *Eccleſiæ Anglicanæ de Confirmatione ſententiam* ſatis eſſe. Atqui ſi hæc vere mens ejus fuit, in alium quemvis potius quam in nos calamum ſtringere debuit; qui ſanctiſſimæ illius ac vere Chriſtianæ Eccleſiæ fidem vel ritus nullo ne leviſſimo quidem verbo in tota de confirmationis ſacramento diſputatione noſtra laceſſivimus vel perſtrinximus; ac ne ullam quidem hujuſmodi cogitationem dum illud opus ſcriberemus, nobis in mentem veniſſe, ſancte coram Domino omnium noſtrorum arcanorum conſcio, affirmare poſſumus. Illam tantum Hammondinam Hilariani cujuſdam dicti interpretationem obiter attigimus, & uno atque altero argumento refellere conati ſumus, quod ea nobis non ſatis videretur veris & rationi conſentanea. Hæc una fuit noſtra, non in Eccleſiam Anglicanam (abſit) ſed in Hammondum, ut ille judicavit, injuria; ut nos putabamus, caritas, qua alii alios de lapſu ſiquid ut homines ſumus, erratum ſit, admonere ex Chriſti Domini diſciplina debemus. Sed ille humano quodam affectu injuriam interpretatus eſt, quod revera officium erat, & ex noſtra quidem mente, beneficium. Ac ut ſui animi in res ſuas ſtudium, exortumque ex eo ſui ulciſcendi nimium profecto, ac in homine eximiæ alioqui ſanctimoniæ mirandum deſiderium, paulo honeſtiori ſpecie velaret, neque de lana caprina ſibi rem in fratrem eſſe perſuaderet, privato dolori publicum ſacrumque Eccleſiæ nomen obtendit. De ſingulis ſupra diximus. Hoc non ſatis capio, *y* Hamm. c. 6. ſect. 8. §. 4.

Caput XXXVIII.

quid ad Eccleſiam Anglicanam quam à ſe ſatis ſuperque *defenſam* gloriatur, pertinuerit illa tam ardens toto opere ſparſa pro chriſmate, quo fratres Angli carent, diſputatio: quî etiam id præſtiterit, quod jactat, *ſe lucidiſſimis Patrum ſuffragiis* confirmationem Anglicanam conſtituiſſe, quæ pueris non niſi aliquot poſt ſuſceptum baptiſmum annis cum jam judicio & ratione uti incipiunt, miniſtratur, cum antiqua Patrum confirmatione, quæ infantibus non tantum trimeſtribus; ſed etiam triduanis, tinctis ſtatim, ſi adeſſet miniſter idoneus, exhiberetur: ſi abeſſet, quam minimum ad tempus differretur. Neque veriora ſunt, quæ paragrapho ſuperiore dixit, *a* cum in hac diſputatione me multo plura apposuiſſe, quam quæ excuſſit, confeſſus, ſui hujus ad cætera ſilentij cauſam hanc prætexit, quod *ritus iſtos* (Confirmationis ſcilicet & baptiſmatis) *toto cœlo diſtare illa ipſa teſtimonia, aquo ſaltem lectori abunde comprobent, quæ ego ad ſententia mea βεβαίωσιν ſtudioſe conquiſivi.* Id quam non modo temere, ſed etiam falſo & inverecunde jactet, facile judicabunt, qui illam noſtræ diſputationis partem attente, ac ſine præjudicio legerint. Exiguum interim rei ſpecimen hic antequam deſinam, dare placuit. Nemo credo, *aquus ſaltem* arbiter, confirmationem, quæ fit in baptiſmo *toto ab eo cœlo* diſtare judicabit. Atqui in illa noſtræ diſputationis parte, *a* quam ſugillat Hammondus, Haymonem audire eſt teſtantem *donum Spiritus Sancti dari in BAPTISMATE per impoſitionem manus Epiſcoporum*; & Rabanum affirmantem *a* nos *Chriſtianum nomen in ſacro baptiſmate per ſacri chriſmatis unctionem ſuſcepiſſe*; noſque *honorem regni & principatum eius habuiſſe in perceptione baptiſmatis & ſacri unctione chriſmatis.* Neque ego ſatis æquum viſum iri puto, qui ipſa *baptiſmi ſacramenta*, id eſt cærimonias toto ab eodem diſtare cœlo iudicaverit. Atqui ibidem *b* licet audire Alcuinum, Magnum, Theodulfum, Prudentem Tricaſſinum, Ordinem Romanum, non modo *chriſma*, ſed etiam Epiſcopalem manus impoſitionem baptiſmi ſacramentis accenſentes. Quo etiam illi pertinent, qui chriſmationé preſbyteralem, quá baptiſmi cærimoniam eſſe omnes confitentur, eandem revera eſſe, eandemque vim habere cum Epiſcopali unctione pronuntiant; *c* ut non modo Beda, de quo ſupra diximus, ſed etiam Pattres Barcinonenſes, Valafridus Strabo, Rabanus Maurus, & alii noni ſeculi Pattres, quorum voces eodem loco conſignavimus. Denique haudquaquam *toto cœlo* à baptiſmate diſtare videtur id abſque quo baptiſma rite perfici non poteſt. Atqui iſtic *d* quoque neſcio quis ejuſdem ſeculi ſcriptor aſſumpto modo Melchiadis, modo Clementis, interdum Fabiani Pontificum Ramanorum nomine id ipſum non ſemel pronuntiat.

a Ibid. §. 4.

a De Confirm. L. 3. c. 13. p. 387.

a Ibid. p. 389.

b Ibid. p. 390.

c Ibid. c. 14. p. 391. 392. 393.

d Ibid. c. 15. p. 400 & ſeqq.

Sed ego hic cum doctiſſimo Hammondo deſino. Is enim cum tam multis in me ſcriptis commatis atque aphoriſmis ſatis ſibi ultus videretur ſpretæ ſuæ in Hilarium Sardum interpretationis gravem, quis neget? injuriam levato bile ex ira & dolore concepta, ventriculo, placatior,

tior, mecum in gratiam redit, & hoc voto longe ultra meum meritum benigne diſputationem claudit; *a Valeat, floreat* (inquit) *doctiſſimus Dallaus, & hanc breviculam commatis unici, quod illi diſplicuit, eique adjun-ctam ſimpliciſſimi & antiquiſſimi ritus, ut in Eccleſia noſtra conſtanter retentus eſt, a primis ſeculis derivati deſcriptionem boni conſulat.* Mitto quod aſpergit de Anglicanæ Eccleſiæ vere *ſimpliciſſimo* & ſane pio ritu; quem ego neque in ſuperiori de Confirmatione libro, neque in hoc uſpiam oppugnavi, vel oppugnare in animo habui. Cæterum viro doctiſſimo, quem quamdiu in terris vixit, ob eruditionem & pietatem non vulgarem plurimi ſemper feci, ſuſpexi, & qua licuit honorifice colui, gratias pro ſuo illo voto ago; ejuſque in Eccleſia nomen ac memoriam quam diutiſſime vigere ac florere ex animo opto, ſcriptaque eam apud poſteros gratiam ac laudem habere, quam merentur. Quicquid autem in me immerentem poſthumo hoc opuſculo effudit, haud paullo quam decebat acerbius, id veluti ab humani animi infirmitate profectum, libens condono; ſed neque dubito, quin multa in charta ab ejus exequiis rapta hæſerint, quæ ſi ſuperfuiſſet, fortaſſe mitigaturus fuerat. Sed nequid diſſimulem, vellem ut in voto potius quam in illis verbis quæ operis ultima ſunt, deſiiſſet, rogans *ne mihi moleſtum ſit veritatem, ſimul ac antiquæ Eccleſiæ puritatem ac ſimplicitatem non minus aliis quam mihi caram eſſe, modo tempeſtive & ſine aliorum opprobrio aut contumelia ea cura geratur.* Hæc enim ſuperioris voti benignitatem nonnihil corrumpunt; quæ aculeo non carent; meque aperte fodicant, velut importunum hominem, in alios, id eſt in fratres meos, intempeſtive incurſantem, & ex eorum opprobrio atque contumelia laudem mihi ac decus quærentem. Quem vero his moribus eſſe putaret, miror cur *florere* optaverit; marceſcere quam florere digniorem. Sed ille fortaſſe me ne ſua illius voti benignitas nimium efferret, hoc ſtimulo compungendum exiſtimavit. Rem tamen utcumque ſe habeat, feram, ac me innocentiæ meæ conſcientia ſolabor, Deoque teſte contentus verbum non amplius addam.

CAPUT XXXVIII.

a Hamm. libro extr. § 6.

LIBER III.
DE CVLTIBVS LATINORVM RELIGIOSIS;
Qui eſt de Euchariſtia primus.

CAPVT I.

Tranſitur ad cultum Euchariſticum. De pane ſacramenti materia. Novum eſſe quod ex azymo conſecretur. Sirmondi ea de re ſententia. Argumenta quibus conficit olim ex fermentato confectam fuiſſe Euchariſtiam. I. ex nova de Latinorum azymo Græcorum criminatione. II. ex Pſeud-Ambroſii pane uſitato. III. ex Toletana Synodo 16.

DIGRESSIONE tametſi ab inſtituto non aliena, moleſta tamen quod eſſet adverſus fratrem, defuncti, nunc cœptum contra Latinos certamen repetamus. In ſacramentorum quæ apud eos ſolemnia ſunt, cenſu Confirmationem ſequitur Euchariſtia, in qua potiſſimum ſeſe prodit adverſariorum in novanda & interpolanda Chriſtiani cultus forma temeritas. Nam rem totam, ex Chriſti inſtituto & Chriſtianiſmi ingenio, ſimpliciſſimam ac facillimam illi multiplicibus additamentis ita totam immutarunt, ut eam, quod dicit, ex Evangelica ipſa traditione metienti plane alia eſſe videatur. Sed neque quiſquam eſt alius religionis locus, in quo gravius ac periculoſius peccatum ſit. Quod enim à Chriſto nobis in ſui amoris pignus, mortiſque ſuæ μνημόσυνον datum erat, id longa paulatim dies apud Latinos in ipſum Chriſtum multis ac mirificis artibus ac modis poſtremo transformavit; panem adeo ſacrum illum quidem ac ſalutarem, ſed panem tamen, in numen latriæ cultu uni Deo debito adorandum mutavit. Nos quæ præcipuæ occurrunt novitates in hujus ſacramenti materia, forma,

forma, diſtributione, communione, reſervatione, & ſiquid ſit aliud, eas ſup ſingulas ordine, cu m bono Deo obſervabimus. Cap. I.

Huius ſacramenti materiam omnes panem eſſe ac vinum conſentiunt: quod ipſi Evangeliſtæ tam diſerte teſtantur, ut nihil eſſe poſſit clarius. Cœterum qualis in hoc ſacramento ſit panis adhibendus, non eſt una omnium ſententia; certe alio Latini, alio cœteri Chriſtiani utuntur. Nulla enim fuit, quantum quidem ſcire ac intelligere potuimus, Chriſtiani nominis alia gens, antequam noſtros homines Latini à ſua communione ejeciſſent, quæ non ex pane fermentato Euchariſtiam & conficeret, & hodie etiam conficiat. Græcos jam olim ita factitaſſe ex Nicetæ Pectorati libello, & Humberti Cardinalis adverſus eum diſputatione circa annum Domini M. LIII. ſcriptis atque editis patet: Iacobus Cardinalis de Vitriaco, idem de ſui, ideſt XIII. ſeculi Græcis & Surianis tradit: *a Cum*, inquit, *Sancta Romana Eccleſia, & omnes Occidentales ad imitationem Domini ex azymo pane ſacramentum conficiant, ipſi* (Græci ſcilicet) *contra myſterium ex fermentato pane conficiunt ſacramenta.* Manſiſſe hunc apud Græcos, omneſque cum Græcis communicantes morem nemo neſcit paulo humanior. Hieremias Patriarcha Conſtantinopolitanus ſuperiori ſeculo, *b Panis qui à Sacerdote myſtice conficitur, fermentatus eſt.* ὁ ἄρτος ὁ ὑπὸ τοῦ ἱερέως μυσταγωγούμενος, ἔνζυμον. Idem in ſecundo reſponſo, *c Offerimus non azymis, ſed fermentato; quia hoc revera panis eſt, ſicut interpretantur Orientales ſancti, & demonſtrant Chryſoſtomus & reliqui, non infermentatum hoſtiam eſſe offerendam ſed fermentatam* προσφέρομεν δὲ οὐκ ἀζύμους, ἀλλ' ἐνζύμους. ὁ ἐστιν ἄρτος τῇ ἀληθείᾳ. οὕτω γὰρ ἐξηγοῦσιν οἱ ἀνατολικοὶ ἅγιοι, καὶ ἀποδεικνύουσιν ὅτι Χρυσόστομος καὶ οἱ λοιποὶ, ὅτι οὐκ ἄζυμον δεῖ προσφέρειν ἀλλ' ἔνζυμον. Metrophanes Critopulus; *d in Cœna Dominica primo*, inquit, *requiritur materia à Domino tradita. Eſt autem hæc, panis fermentatus, unus.* ἐν τῷ Κυριακῷ δείπνῳ ἀπαιτεῖται πρῶτον ἡ ὕλη ἡ ἀπὸ τοῦ Κυρίου παραδοθεῖσα. ἔστι δὲ ἡ αὕτη ἄρτος ἔνζυμος, εἷς. Hunc qui plura volet, adeat, ſuorum uſum non paucis adſtruentem, & argumenta adverſantia ſolventem. Nobis de re quæ apud omnes in confeſſo eſt, duo hi idonei Græcanici ritus teſtes ſatis ſunt. Neque Moſcovitas hic, ut in cœteris, Græcorum inſtitutum ſequi ulla ut opinor dubitatio eſt. Paulus Iovius de Moſcovitis; *e Sacramentum non ex azymo, uti jure debemus, ſed ex fermentato pane conficiunt.* De Æthiopibus, quos Abaſſinos nunc vocamus, locupletiſſimus autor Godignus Ieſuita, ex ſuorum de ea gente commentariis ac relationibus paria tradit. *f Fermentato*, inquit, *in ſacris pane utuntur, eodem confecto die.* Cœteros mitto in Oriente Chriſtianos, vel Iacobitas, vel Neſtorianos, numeroſiſſimas ſectas, quos pane fermentato, ut Græcos, uti veriſimillimum eſt. Certe Neſtorianos Iacobus à Vitriaco, quos latiſſime per Orientales regiones diffuſos, maxime in terra potentiſſimi illis temporibus Principis, Presbyteri Ioannis, commoratos eſſe dicit, *g ex fermentato divina, more Græcorum confeciſſe ſcribit*; idemque Georgianos

a Iac. à Vitriac. Hiſt. Hieroſo. l. 1, c. 74. p. 1095.

b Hierem. reſp. 1. ad VVirtemb. c. 10. p. 86.

c Id. ib. Reſp. 2. Tit. 4. de Sacr. § 3. p. 241. l. 7.

d Metroph. Conf. Eccl. Orient. c. 9. p. 90.

e P. Iov. de leg. Moſc. p. 126.

f Godign. l. 1. de reb. Abaſſ. c. 35. p. 218.

g Iac. à Vitr. ub. ſup. c. 76. ext. p. 1093.

 factitare

Cap. I. factitare hoc ipſo teſtatur, *h* quod eos *Græcorum conſuetudinem in ſacramentis obſervare* affirmat. Atque ita quidem ad parentum noſtrorum memoriam cœteri pæne omnes Chriſtiani inſtituebant, more ut probabile eſt, à majoribus recepto. Neque enim gentes inter ſe multis magniſque locorum intervallis ſejunctas, adhæc de aliis nonnullis diſcordes, in hoc ritu ita inter ſe conſenſuras credibile eſt, niſi eum jam ab antiquiſſimis ante exortam de dogmate Chriſtiano ſciſſuram, à primis religionis prædicatoribus omnes pariter accepiſſent. Latini vero in hac Euchariſtiæ parte hoc ſeorſum ab iſtis commenti ſunt, ut is panis quem ad eam adhibent ſingularis cujuſdam generis ac formæ ſit, multum ab uſitato diverſus, azymus, tenuis, minutus inſtar nummuli effictus, *Oblatas* vulgo vocant. Ita olim jam ab ipſius initio Chriſtianiſmi inſtitutum fuiſſe ac factitatum jactant, qui mos eorum ſolennis eſt, ut quicquid apud ſe fit, id Apoſtolicum & una cum ipſo Chriſtianiſmo exortum, & ſibi perſuadeant, & apud alios affirment ac contendant. Neque hactenus quiſquam, quod ſciam, apud eos extiterat, qui de azymi Euchariſtici antiquitate dubitaret. Sed huic ſe communi ſuorum errori, noſtra memoria ante annos omnino ſexdecim, objicere auſus eſt Iacobus Sirmondus, de Ieſuitico ſodalitio vir non modo eruditionis immenſæ, ſed etiam ſummi candoris nomine celeberrimus. Is libellum ea de re edidit raræ doctrinæ & bonæ frugis plenum, ut fere ſunt omnia ejus opuſcula. In eo non paucis neque obſcuris argumentis docet olim ex pane fermentato factam fuiſſe Euchariſtiam, eumque morem diu etiam apud ipſos Latinorum majores obtinuiſſe; idque tam facile ex veterum monumentis intelligi poſſe putavit, *i* ut in ipſo opuſculi limine miretur, quod ſui homines panem ex quo Veteres ſuam Euchariſtiam conficiebant, *germanum & uſitatum*, adeoque fermentatum panem fuiſſe, vel non inde intellexerint, quod cum priſci *Canones panem vocant. Sed hominibus*, inquit, *qui ſola azyma in altari conſueri, ſola in Scholis & Exedris azyma audire ſolerent, difficile fuit & ſuperioribus aliud ſuſpicari, quam de ſuis.* Vera & acuta ratio, quæ Latinis omnia etiam antiquiſſima ex præſenti Eccleſiæ ſuæ more ac fide æſtimantibus ſæpe aliàs fraudi fuit in intelligendis veterum ſcriptis. Sirmondus vero, etſi ex ſua in Papalem ſedem reverentia ſe ambigere neget *conſultiſſime ad azyma tranſiiſſe Latinam Eccleſiam, ſerius tamen hoc egiſſe, multiſque ante ſeculis fermentato uſam eſſe*, demonſtraturum ſe ſuo libello profitetur, & quidem adeo perſpicue, *ut de æquiorum omnium approbatione non diffidat.* Neque falſo id promittit, aut inani ſpe nos ludit. Brevi licet libello, plane quod hic ſpondet præſtitit. Nos qui eamdem cauſam agimus, nulla invidia eſt ejus inventis atque argumentis uti; eo impenſius quod præter rerum veritatem ac lucem, viri Ieſuïtæ apud Latinos judicium, multo pluſquam noſtrum, gratiæ atque auctoritatis habiturum eſſe non dubitamus.

In primis ei aſſentimur, azymi apud Eccleſiam Romanam in hoc conficiendo,

h Id. ib. c. 79. p. 1095. l 13.

i Sirmond. præfat. in lib. de Az.

ficiendo ſacramento uſum aliquot ante annum Domini 1054. ſeculis obtinuiſſe. Id ex ea Græcorum diſputatione patet, quæ circa illum Chriſtianæ æræ annum cum Latinis habita eſt, quæque contrariis utrimque, hinc Nicetæ Pectorati, pro Græcis, inde Humberti Cardinalis ſcriptis nunc etiam ſuperſtitibus agitata ad nos pervenit; in quibus azymi in ſacro Euchariſtico uſum ille quidem vehementer reprehendit ac damnat, hic vero acerrime tuetur & defendit; Michaele Cerulario Conſtantinopolitano Epiſcopo litem hanc Latinis intendente, Leone P. R. azyma ſua aſſerente; animis ex utraque parte ita irritatis, ut ſeſe mutuis viciſſim dicteriis figerent; Græci Latinos *Azymitas*, Græcos Latini *fermentaceos*, eorumque de fermentato in ſacris uſurpando opinionem, *hæreſim* dicerent. Non eſt ergo dubitandum, quin azymorum uſus illo tempore jam eſſet apud Latinorum Eccleſiam univerſam receptus: neq; ego negaverim etiam aliquamdiu ante Leonis tempora hunc morem apud Latinos irrepſiſſe; de quo ſcilicet & Leo, & Humbertus non veluti de novo, aut recenti inſtituto verba faciunt, ſed tanquam de re à majoribus jamdudum accepta. Sirmondus hæc iſtorum inter ſe certamina, cum alio quodam multo antiquiori Græcorum à Latinis diſcidio cõparans, quod Photio C P. Epiſcopo auctore Nicolai P. R. temporibus eruperat, circa ann. D. 867. colligit Photij ævo nondum apud Latinos fuiſſe azymi uſum. In eo enim ſchiſmate conſtat cum ex multis aliis, tum maxime ex Æneæ Pariſienſis Epiſcopi & Ratramni Monachi & hoc argumento adverſus Græcos, nuper à Luca Dacherio, fratre Benedictino publicatis libris, hos Latinis potiſſimum iſta objeciſſe, k *Quod jejunarent ſabbathis; quod Spiritum Sanctum à Patre & Filio procedere dicerent; quod Presbyteros uxores ſortiri prohiberent; Quod Presbyteris baptizatos chriſmate linire non permitterent; Quod octo ante Paſcha hebdomadas non obſervarent; Quod Clerici barbas raderent; Quod Diaconos non ſuſcepto presbyteratu Epiſcopos ordinarent; Quod Agnum denique Iudæorum ritu in altari cum corpore Domini benedicerent & offerrent.* Hinc ita Sirmondus argumentatur, m *In his,* inquit Græcorum adverſus Latinos objectionibus, *quas Michael & Baſilius Imperatores ad Nicolaum Papam, Nicolaus ad Hincmarum, cæteroſque Antiſtites Galliæ diſcutiendas & refellendas miſit, cum ſingulatim recenſita ſint omnia, & nulla azymorum uſquam fiat mentio, quis ex hoc Græcorum ſilentio non intelligit, nondum illa in uſu apud Latinos fuiſſe? Quis enim credat azyma neglecturos fuiſſe, ſi fuiſſent qui de multo levioribus litem moverunt?* qui etiam quædam falſo Latinis objecerunt, ut illud de Agno in altari cum corpore Domini immolato (quod ipſe Sirmondus paulo ante obſervarat) quanto magis azyma, ſi vere tum apud Latinos uſitata erant, criminaturi erant? Ex his ille conjicit azymorum apud Latinos uſum illo temporis intervallo cæpiſſe; *quod Photium inter & Cerularium hoc eſt ab an. 867. ad 1054. interceſſit.* Anteriorum vero ann. illo 868. temporum etiam certior eſt fides, quod iis ex fermentato etiam ipſi Latini Euchariſtiam conficeret. Atque ad hoc proban-

Caput I.

k Æn. Pariſ. cont. Græc. Specil. Dach. l Ratramni libri 4. cont. Græc. lb. I.

m Sirm. de ſti. c. 3. p. 1081.

Caput I. probandum idem ille Sirmondus teſtem citat ſcriptorem de Sacramentis, qui tametſi non ſit ipſe cujus nomine circumfertur, Ambroſius, multo tamen eſt Nicolao P. R. I. vetuſtior, ut vel ex eo conſtat, quod hos de ſacramentis libros non ſemel ab Hincmaro Nicolai *συγχρόνῳ* pro Ambroſianis laudari videamus. Ex hoc ergo autore ita colligit Sirmondus, *Uſitati*, inquit, *panis & quotidiani apud Occidentales Eccleſias ſuo ſeculo factas eſſe hoſtias oſtendit Ambroſius l 4. de ſacramentis, cap. 4.* Tu forte dicis, Meus panis eſt uſitatus. Sed panis iſte panis eſt ante verba ſacramentorum; *o* ubi acceſſerit conſecratio, de pane fit caro Chriſti. Hoc igitur adſtruamus, quomodo poteſt, qui panis eſt, corpus eſſe Chriſti conſecratione? Conſecratio igitur quibus verbis fit, & quibus ſermonibus? Domini Ieſu. *Nempe qui uſitatum, menſiſque quotidianis uſurpatum panem dicit, azymum haud dubie non ſignificat.* Item mox docet *p* ex Concilio Toletano XVI. cujus hic eſt Canon, *Ad conventus noſtri*, inquiunt Toletani Patres, *agnitionem delatum eſt, quod in quibuſdam Hiſpaniarum partibus, quidam Sacerdotum, non panes mundos & ſtudio præparatos ſupra menſam Domini in ſacrificium offerant; ſed de panibus uſibus ſuis præparatis cruſtulam in rotunditatem auferant, eamque ſuper altare cum vino & aqua pro ſacro libamine offerant. Quod factum nequaquam in ſacra autoritatis hiſtoria geſtum perpenditur. Unde id unanimitatis noſtræ delegit conventus, ut non aliter panis in altari Domini ſacerdotali benedictione ſanctificandus proponatur, niſi integer & nitidus, qui ex ſtudio fuerit præparatus. Neque grande aliquod, ſed modica tantum oblata, ſecundum quod Eccleſiaſtica conſuetudo retentat.* Hæc illi; quorum *hac de re teſtimonium* Sirmondus merito affirmat *tam certum tamque illuſtre eſſe, ut omnium inſtar eſſe queat.* Primo, ipſum Preſbyterorum quos reprehendunt, *de quibuſdam Hiſpaniarum partibus*, factum nullam tam apud noſtros fuiſſe eam de azymo legem arguit, quæ nunc obtinet apud Latinos. Nunc enim vel unum ſacerdotem pane ſuo uſitato ad hoſtiæ ſacrificium hoc tempore abuſum eſſe, plane eſt inauditum; quod hi tamen Patres ſuis temporibus non ab uno, ſed à pluribus ſacerdotibus, neque in una ſed in aliquot Hiſpaniarum partibus factum narrant. Ergo ipſum iſtorum factum liquido teſtatur illo tempore (Era ſcilicet 731 id eſt anno Domini 693.) Euchariſtiam etiam apud Latinos ex fermentato conſecrari ſolitam fuiſſe. Id ipſum etiam clarius ac validius confirmat Synodi de facto judicium. Nam *ſi azyma requirebantur* (inquit Sirmondus & omnes intelligunt) *hoc ante omnia redargui debuit, quia panes ipſorum uſibus præparati, quos immolabant, azymi non erant; ſed fermentati.* Hoccine ergo Toletani Antiſtites *in his ſacerdotibus reprehendunt? quod azymum panem non conſecrarent? Minime gentium.* Plane *alio nomine* eos *reprehendunt; quia panes hi quibus utebantur, nitidi non erant, nec ſtudio in eam rem parati. Quis hinc confici non videt Latinam Eccleſiam, ad id ſaltem uſque tempus* (ad an. D. 693.) *azymis abſtinuiſſe.*

n Ib. c. 2. p. 103.

o Ambr. de Sacr. L. 4. c. 4.

III.

p Sirm. ub. ſup. p. 105.

q Conc. Tolet. 16. can. 6. Tom. 5. Concil. p. 430 p. F.

r Sirm. ub. ſup 106.

CAPUT

CAPVT II.

IV. Argumentum novitatis azymorum inde petitum, quod Euchariſtia olim fieret ex omnium fidelium panibus ad altare oblatis, qui proculdubio fermentati, non azymi erant. Mos ille plurimis teſtimoniis atque exemplis à Sirmondo & Menardo firmatus. V. Arg. Ipſum panis nomen id ipſum docere. Explicatur & in Baronium retorquetur Epiphanij de Ebionæorum azymis locus Rejicitur inter apocryphorum nanias epiſtola ad Redemptum, Iſidoro Hiſpalenſi à Breulio affictа.

AD hæc quartum accedat validiſſimum argumentum; quo non illo tantum ſeculo, ſed & ſuperioribus, jam à Cypriani ævo, adeoque ab ipſa chriſtianiſmi origine, hunc fuiſſe etiam Latinorum in conſecranda Euchariſtia morem atque uſum, non obſcure, ſed clare certoque confirmavit Sirmondus. Id autem ducit *s* à veteri, eaque notiſſima & apud omnes eruditos confeſſa Eccleſiæ Chriſpianæ conſuetudine, *ut qui ad Miſſas*, inquit, *conveniebant, ſuam unuſquiſque ſacrificij partem afferret.* Obſervarat jampridem Caſſander *t* in Liturgiis, capite *de veteri ritu oblationis panis & vini*; ubi plurimis Patrum teſtimoniis, ab Irenæo & Iuſtino exordiens, rem confirmat; & quo Liturgiæ loco, quove modo fieret, his in ordine Romano deſcriptis verbis docet; *Quando Pontifex celebrat, populus dat oblationes ſuas, ideſt panem & vinum, & offerunt cum fanonibus candidis primo maſculi, deinde fœminæ, noviſſime vero ſacerdotes ac Diaconi offerunt, ſed ſolum panem, & hoc ante altare.* Et mox, *Pontifice Oblationes ſuſcipiente, Archidiaconus poſt eum ſuſcipit t amulas, & refundit in calicem.* Idem ex veteri expoſitione Ordinis Romani hæc paulo poſt deſcribit, *u Secundum ordinem ſanctorum Patrum & ſecũdum ipſius Canonis textum debet omnis populus intrans ad officium Miſſæ, panem & vinum offerre, ut digne ac iuſte dicat Sacerdos. Hoc quod præſto eſt ſacrificium ſe obtuliſſe pro ſe ſuiſque omnibus: Quoniam ſola ſacerdotis oratio teſtis eſt tantummodo fidei & devotionis propriæ, non eorum qui minime offerunt.* Cætera mitto, quæ à Caſſandro fuſe deſcripta ibidem legi poſſunt. Hugo Menardus, vir ex Benedictinorum ordine doctiſſimus, paucis antequam Sirmondi opuſculum ederetur, annis eadem quoque obſervarat ad Appendicem Gregoriani de Sacramentis libri, ad hæc Appendicis verba, *x Omnis proceſſio offerat ſibi* (ideſt Epiſcopo) *oblationem. Olim*, inquit Hugo, *in miſſa communicaturi, ſeu Clerici ſeu laici, ad altare ſuam oblationem, hoc eſt panem & vinum, ad ſui communionem offerebant.* Id autem in medium allatis aliquot veterum locis probat, quæ prudens mitto, quod eadem pæne ſint omnia cum iis, quæ in hunc locum congerit doctiſſimus

IV.

s Sirm. de Az. c. 1.
t Caſſ. Liturgic. c. 27. p. 59. ideſt, *linteis, mappulis.*
t ideſt, lagenulas, ampullas Colum. l. 10. Aut habilem lymphis amulum.
u Ibid. p. 60.
x Men. not. ad Sacram. Greg. p. 371.

Cap. II. mus Sirmondus. Hic autem in primis deſcribit alterius Matiſconenſis Concilij Canonem 4. à Caſſandro quoque & Menardo merito laudatum, quo ſcilicet ad hanc rem nihil dici potuit diſertius; *y Decernimus* (verba ſunt Canonis) *ut omnibus Dominicis diebus altaris oblatio ab omnibus offeratur, tam panis quam vini, ut per has immolationes & peccatorum ſuorum faſcibus careant, & cum Abel vel cateris iuſte offerentibus promereantur eſſe conſortes.* Hęc Patres Matiſconenſes; quibus Sirmondus illa Cypriani ex libro de opere & eleemoſyna adnectit, ubi Martyr *divitem fœminam qua hoc more neglecto nihil offerebat, graviter increpans, locuples,* inquit, *& d ves es, & Dominicum celebrare te credis* * *corbonam omnino non reſpicis qua in Dominicum ſine ſacrificio venis, qua partem de ſacrificio, quod pauper obtulit ſumis.* Huic Cypriani teſtimonio Sirmódus adjungit ſimilem autoris veteris, ſed incerti locum ex ſermone qui inter Auguſtinianos de tempore, numero 215. legitur; quique, ut hoc obiter dicam, multa habet ex Eligij Noviomenſis homilia *de rectitudine Catholica converſationis*, deflorata, ut utrumque opus conferenti conſtare poterit. Hic ergo quiſquis eſt *a Oblationes*, inquit, *qua in altario conſecrentur, offerte. Erubeſcere debet homo idoneus ſi de aliena oblatione communicaverit.* His addi poterant quæ in ſermone ſequenti habet autor æque incertus; *b Ille bonus* (inquit) *chriſtianus eſt, qui quando ad Eccleſiam venit, & oblationem qua in altario mittatur, exhibet, & pauperibus ſecundum quod vires habet, argentum porrigit aut buccellam.* Ac nequis veram ipſius Auguſtini vocem deſideret, Sirmondus eam, ſed in Synodo una cum Afris Collegis eadem quoque loquentis exhibet, *c ut in ſacramentis*, inquit, *corporis & ſanguinis Domini nihil amplius offeratur, quam ipſe Dominus tradidit, hoc eſt panis & vinum aqua mixtum.* Conciliorum editores moneat in vetuſtis codicibus, Canonem his quæ ſequuntur, verbis auctiorem legi. *d Primitias vero, ceu mel & lac, quod uno die ſolenniſſimo pro infantis myſterio ſolet offerri, quamvis in altari offerantur ſuam tamen habent propriam benedictionem, ut à ſacramento Dominici corporis, aut ſanguinis diſtinguantur, nec amplius de primitiis offerantur, quam de uvis & frumentis.* Hic vides, *panem & vinum*, ex quibus in altari poſitis fiebat Euchariſtiæ ſacramentum, à cæteris Chriſtianorum oblationibus diſtincta, ipſa tamen à fidelium plebe oblata fuiſſe. Quod & ipſius ſeorſum Auguſtini teſtimoniis confirmare Syrmondo licebat, ſi libuiſſet homini brevitatis ſtudioſiſſimo plura in hunc locum congerere. Quale illud eſt, verbi gratia, quod alicubi de carne noſtra à Chriſto, ut eam in ſacrificium offerret, aſſumpta loquens, *e Accepit*, inquit, *abs te quod offerret pro te; quomodo accepit à te ſacerdos, quod pro te offerat, quando vis placare Deum pro peccatis tuis.* Vnde conſtat, quod in Euchariſtiæ ſacro offertur, oblatum Eccleſiæ miniſtro fuiſſe. Eodem quoque pertinet, quod de matre ſua in alio opere memorat, *f nullum eam diem pratermiſiſſe oblationem ad altare Dei.* Hoc autem ſanctæ fœminæ exemplum, quotidie ad Euchariſticum ſacrum, ſuum panem vinumve offerentis, duobus aliis adnectendum eſt; quæ ad hanc rem.

y Conc. matiſ. 2. can. 4.

a Cypr. de oper. eleem. p 259.
* corbonam omnino non reſpicis. qua &c.

a Aug. de temp. ſerm. 215.
b Ib. Serm. 216. p. 368.

c Serm. de Az. c. 2.

d Concil. Cart. 3. Can. 24. Tom. I. Conc p. 711.

e Aug. in Pſ. 129. p. 618. col. 2.

f Id Conf. l 5. c. 9. Tom. 2 p. 146. a.

rem Sirmondus attulit. Prius eſt g ſanctæ Radegundis, *quæ quas oblationes ſuis manibus faciebat, eas venerabilibus locis inceſſanter Fortunato teſte, diſpenſabat* Alterum eſt Romanæ cujuſdam matronæ, quæ Gregorio urbis Epiſcopo interroganti cur ad communionem accedens riſiſſet, reſpondiſſe traditur, *quia panem quem propriis manibus me feciſſe cognoveram, tu corpus Dominicum perhibebas*; quod in Gregorij vita narrat Ioannes Diaconus, noni ſeculi ſcriptor. His tribus, quartum ab Hugone Menardo *h* & Gregorio Turonenſi notatum exemplum addere libet cujuſdam piæ mulieris, quæ pro mariti ſui defuncti requie ſentarium *gazeti* vini præbebat in ſacrificium Baſilicæ ſanctæ; Vinum vero quia erat optimum, *ſubdiaconum nequam reſervaſſe gulæ* ſuæ: pro eo vero *acetum vehementiſſimum obtuliſſe in Calice*, ſperantem id clam futurum, quod *i* mulier non ſemper ad communicandum accederet: ſed eam per viſum noctu à marito de ſubdiaconi fraude admonitam mane ad ſacra veniſſe, & cum *ad poculum ſalutare* more conſueto *acceſſiſſet tam fervens acetum hauſiſſe, ut putaret dentes excuti*. Quin & mulieribus, veluti proprium ſexus ſui miniſterium, plærumque mandatum fuiſſe hanc curam apparet ex decreto quod Burchardus refert de interrogatione Synodali: *k Interrogandum*, inquit, *ſi oblationem, id eſt panem & vinum, viri & fæminæ admiſſas offerant, & ſi * non viri, coniuges pro illis offerant, pro ſeſuiſque omnibus, ut in Canone continetur.* Denique has oblationes ex quibuſdam Officij Miſſalis hodierni verbis confirmat Sirmondus: quæ tametſi mutato dogmate & ritus, in Latinorum libris hæſerunt: quale eſt quod recenſet, ubi Sacerdos populum appellans, *Orate*, inquit, *fratres, ut meum ac veſtrum, ſacrificium acceptabile ſit apud Deum*: & quod Deum alloquens, *Memento* (ait) *Domine omnium circumſtantium, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt ſacrificium.* Et illud, *Hanc igitur oblationem, ſervitutis noſtræ, ſed & cunctæ familiæ tuæ, quæſumus ut placatus accipias:* Et illa item, quæ in feriis Paſchalibus frequentantur, *Suſcipe, quæſumus, Domine, preces populi tui cum oblationibus hoſtiarum. Hæc & alia id genus plurima*, vere ſane ac ſapienter cenſet Sirmondus, *primum illud tempus reſpicere, ex eoque interpretanda eſſe, quando populi oblationes conſecrabantur:* quod nunc fieri deſiit ſcilicet. Sed neque id poſtremo omittendum eſt, quod idem ex ordine Romano haud fruſtra obſervavit, illas *populi oblationes non omnes conſecrari ſolitas, ſed quantum communicaturis ſat eſſet. Archidiaconus* (inquit Ordinis Romani ſcriptor) *accipiens oblationes, ponit tantas ſuper altare, quantæ poſſunt populo ſufficere.* Hinc enim intelligimus oblatas quæ inter Liturgiæ ſolennia ab Eccleſia offerebantur, per ſe fuiſſe ejuſdem naturæ ac formæ, quod quæ conſecrandæ erant, non aliam ob cauſam à cæterarum acervo eximerentur, quam quod populo communicando ſatis futuræ videbantur, cætera omnino inter ſe pares. Quæ ergo conſecrationi & communioni ſupererant, eas verum eſt & pietati conſentaneum, peracto officio, vel pauperibus laicis, vel certe tenuioribus Clericis ad ſublevandam eorum egeſtatem fuiſſe diſtribu-

h men. not. ad ſacr. Greg. p. 371.

i Greg. L. 1. de glor. Conf. c. 65.

k Burc. l. 1. c. 94. de inteſt. Syn. int. ult.

* ita legit. Caſſ. Codices Burc. vulgar. male, & ſi viri.

l Sirm. de Az. c. 1. p. 99. 100.

Cap. II. tas. Abſurdum autem eſt putare illa quæ hujuſmodi hominibus ad vitæ ſubſidia erogabantur, nihil aliud fuiſſe quam azyma ſummæ tenuitatis, & aliquot farinæ pugillis effecta folia, quales nunc ſunt illæ Latinorum hoſtiolæ: Fermentatas fuiſſe panis apud omnes vulgo uſitati maſſas, vel placentas, nemo ut opinor, æquus rerum arbiter negabit. Cum ergo & ad conſecrationem ſelectas oblationes fuiſſe unius ejuſdemque naturæ & formæ, ex his quæ nuper dixi appareat, profecto relinquitur ut ipſas quoque ad communionem ſelectas, non ex azymo, ut inſtituunt hodie Latini, ſed ex fermentato, fuiſſe conſecratas confiteamur. Sed idem quoq; ex univerſa hac obſervatione concluditur, de qua nemo dubitabit in veterũ libris vel mediocriter verſatus. Non dubitavit certè eruditiſſimus Sirmondus, qui eam exſecutus; *Quo argumento* (inquit) *doceri poterat clarius Latino tunc azymis in altari uſos non eſſe, quam unde conſtet oblatum à populo panem conſecraſſe, quem minime dubium erat uſitatum ſibi, ac fermento de more temperatum obtuliſſe.* Sed & conſecutionis evidentiam, à contrario ritu illuſtrat ac firmat. m Nam apud Latinos *in præcipuis quibuſdam celebritatibus, cum in Cœlitum numerum cooptatur quiſpiam, vel cum inaugurantur Principes, aut conſecrantur Epiſcopi, atque in privatis etiam nuptiarum & exſequiarum ſolennibus, fieri nunc* narrat n ſolere, *ut panem vinumque in Miſſa offerant y quorum intereſt.* Iam cum id fit, ideo *panem illum non conſecrari* liquet, *quia azymus non eſt, quod ſola ſcilicet apud Latinos azyma conſecrantur.* Cum ergo in illa veteri, de qua diximus, Eccleſia contra factum cernamus, id eſt, cum apud eam ubiq; conſecratum incunctanter fuiſſe perſpiciamus panem à fidelibus in altari oblatum; conſequens eſt ut colligamus à Latino hodierno diverſum fuiſſe veteris Eccleſiæ morem, tunc ſcilicet Euchariſtiam ex fermentato confectam fuiſſe, quam nunc Latinis non ex alio quam azymo conſecrare licet. Nam *panis* nomen in hominum ſermone, quoties ſimpliciter ponitur, ſine ullo elogio, quo ad propriam & peculiarem rei alicujus ſpeciem nominis ſenſus reſtringatur, toties accipitur de pane apud eam gentem uſitato, de qua ſermo eſt, illis quidem temporibus, quibus res vel fuiſſe, vel factæ geſtæve eſſe ſignificantur. Iam illo omni ſupra nonum ſeculum ævo, de quo quæritur, conſtat & confeſſum eſt, in communi uſu apud omnes Latinorum populos ac gentes æque fuiſſe, ac nunc eſt, pane fermentato veſci. Sed neque dubium eſt quibuſcumque in illorum temporum libris *panis* nomen de fidelium ſolennibus ad Euchariſtiam oblationibus uſurpatur, ſimpliciter in iis poſitum legi abſque ulla ad certam aliquam panis ſpeciem reſtrictione; ut ex allatis Autorum teſtimoniis patet, quibus nullum ex omni veterum librorum Latinorum copia opponi poteſt exemplum, in quo aliter res ſeſe habeat. Ergo niſi à certis & indubitatis humani ſermonis legibus fruſtra ac præter omnem rationem diſcedere velimus, confitendum eſt *panis* nomen, in omnibus iis locis de uſitato per ea tempora apud Latinos homines *pane*, id eſt fermentato accipiendum eſſe,

m Sirm. de Az. c. 2. p. 97.

n Ib. p. 101.

eſſe; adeoque ex fermentato, non ex azymo, confectam tum apud ipſos Latinos fuiſſe Euchariſtiam apud quos, ſcilicet, illius memoriæ ſcriptores teſtantur id Sacramentum ex pane à ſingulis fidelibus ſive viris, ſive mulieribus oblato confectum fuiſſe. Quin, uſque adeo verum eſt quod diximus, *panis* nomen cum de Euchariſtiæ elemento dicitur, nullo uſpiam epitheto affici, quo ejus de uſitato *pane* ſenſus ad azymum proprie ſignificandum traducatur ac reſtringatur, ut ſi quando *pani* ad ectum occurrat aliquod elogium, quo ejus ſignificatio definiatur, id hujuſmodi occurrat, quo non azymus, ſed fermentatus proprie intelligi ſignificetur. Qualis ſupra fuit allatus ex Pſeudo-Ambroſio locus, in quo de pane ex quo Euchariſtia facta eſt, dictum legimus, *Panis eſt meus uſitatus.* Quo uno plane penituſque ſublata eſt de panis apud Veteres in hoc negotio ſenſu dubitandi, etiam ſi qua eſſet ratio, quæ profecta nulla eſt. Sed hic Baronio occurrendum eſt, qui nobilem notis ex Epiphanio locum objicit, ex Hæreſi 30. quæ eſt Ebionæorum. Expoſito iſtorum dogmate addit Epiphanius; ^a *Cæterum baptiſmo quoque præter quotidianum illum initiantur; & ex Chriſtianorum Eccleſiæque imitatione myſteria quædam quotannis celebrant, in quibus panes azymos, & ad alteram myſterii partem, meram aquam adhibent.* Βαπτίσματα δὲ καὶ ἐκτὸς λαμβάνουσι χωρὶς τῶν καθ' ἡμέραν βαπτίζονται. μυστήρια δὲ δῆθεν τελοῦσι κατὰ μίμησιν τῶν ἁγίων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀπὸ ἐνιαυτοῦ εἰς ἐνιαυτὸν διὰ ἀζύμων, καὶ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ μυστηρίου δι' ὕδατος μόνου. Antequam cum Baronio congrediar, pauca de Epiphanii ſenſu dicenda ſunt, quem interpretes minus mihi commode expreſſiſſe videntur. Illa enim verba, κατὰ μίμησιν τῶν ἁγίων ἐν ἐκκλησίᾳ, de viris ſanctis accipiunt; ſic enim reddunt; *ad imitationem Sanctorum in Eccleſia,* ut eſt apud Baronium; vel ut ego ex Petavio deſcripſi, & *Chriſtianorum Eccleſiæque imitatione.* Hoc quidem ut omnes vident, ab autore paulum diſcedit, qui *Sanctos* dicit, non *Chriſtianos*; &, *in Eccleſia*, non *Eccleſiæ.* Illud vero omnino dilutum ac pæne inane videtur. Cur enim *Sanctorum* potius quam Chriſtianorum vel Catholicorum imitationem diceret? Vel cur *Sanctos in Eccleſia* diceret, ac ſi qui eſſent extra Eccleſiam Sancti? Si hæc verba ita acceperis, omnino videbitur Epiphanius ſignificare illos, quos imitati erant Ebionæi, ſanctos fuiſſe certum quemdam hominum in Eccleſia quidem conſiſtentium, ſed tamen ab univerſa Eccleſia diſtinctorum ordinem, cujus hoc quod hæretici erant æmulati, myſterium proprium eſſet, non totius Eccleſiæ commune; quod quam ſit abſurdum, omnes vident. Neque obſcurum eſt, hoc unum velle hoc loco Epiphanium Ebionæos à Catholicorum ſive ab Eccleſiæ imitatione ſuum illud myſterium traxiſſe; quod cum perſentiſceret Petavius, non dubitavit ab autoris verbis diſcedere, ut quam eius fuiſſe putabat, mentem adumbraret. Ego vero utrumque interpretem puto τῶν ἁγίων nomen de ſanctis viris perperam accepiſſe, Epiphanium τὰ ἅγια *ſancta*, non τοὺς ἁγίους *ſanctos*, intellexiſſe. Notum eſt quid ſint Veteribus τὰ ἅγια, ipſæ nimirum Euchariſtiæ, res ſanctæ.

CAP. II.

^a Epiph. hær. 30. §. 16. p. 13[?]. D.

Cap. II. Synodus Laodicena, p *Ne ſancta in feſto Paſcha in alias parœcias tranſmittantur.* περὶ τοῦ μὴ τὰ ΑΓΙΑ εἰς ἑτέρας παροικίας μεταπέμπεσθαι. τὰ ἅγια (inquit Zonaras) q ἤγουν μερίδες τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. *SANCTA, Particula ſcilicet ſancti corporis ac ſanguinis Chriſti.* Ita diu ante Laodicenos; Dionyſius; Alexandrinus apud Euſebium, r τῇ μετοχῇ τῶν Ἁγίων προσιέναι, *ad SANCTORUM participationem accedere*, quod omnes de Euchariſtiæ participatione dictum eſſe confitentur. Iam omnia, ſi ſic capias, apud Epiphanium plana, Ebionæos ſua illa myſteria *ex quadam Euchariſtia Eccleſiaſtica æmulatione* traxiſſe. τῶν ἁγίων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, id eſt τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, id eſt ſanctiſſimi Sacramenti quod in Eccleſia fit vel celebratur. Iam ad Baronium venio, s qui ex hoc loco concludit *nullam eſſe dubitationem majores omnes eumdem ſervaſſe ritum* (cum Ebionæis ſcilicet) *ut in azymis ſacroſancta myſteria confecerint.* Sed vide homo homini quid interſit. Ex eodem hoc loco Sirmondus plane contra colligit t Epiphanii temporibus nondum illum in Occidentalibus Eccleſiis Ebionæorum in azymis myſterium conficiendi morem inſediſſe. Qui utrumque virum probe norit, non diu deliberabit, utrius ſententia potius ſequenda ſit. Sed nos omiſſis quidem nunc perſonis, rem ipſam ſpectemus. Baronius ergo deſcriptis Epiphanii verbis ſic agit. *Si Ebionæi,* inquit, *ad imitationem Sanctorum in Eccleſia, in azymis myſteria conficiebant (hoc enim nomine antiqui Euchariſtiam nominabant) nulla eſt dubitatio majores noſtros eumdem ritum ſervaſſe, ut in azymis ſacroſancta myſteria confecerint.* Sed futilis eſt Annaliſtæ ratiocinatio, ex qua ſcilicet & illud quod omnes abſurdiſſimum eſſe fatentur, conficere poſſis, majores noſtros in ſacro poculo, altera myſterii parte, *meram aquam adhibuiſſe.* Quidni enim id liceat, cum Ebionæos illos, quorum ritum Baronius ſumit pro Catholici myſterii exemplo, tam aqua mera ad poculum, quam azymis ad panem myſterii uſos eſſe Epiphanius teſtetur? Si vero neque Baronius, neque quiſquam cui ſanum ſit ſinciput, ita argumentantem foret, neceſſario confitendum eſt Baronianam argumentationem, quæ cum iſta eadem eſt, ineptam quoque ipſam eſſe & inefficacem. Nimirum ait quidem Epiphanius Ebionæos ex quadam Chriſtianorum imitatione ſua & ipſos anniverſaria myſteria habuiſſe; plane ejuſdem formæ, & ex eadem materia habuiſſe nuſquam ait. Unus hoc, ſomniavit Baronius, umbram, ut ſolet, pro vero corpore conſectans. Hoc vero Epiphanius, quod iſte ei ridiculo affingit, uſque adeo non dicit ut contra fortiter reclamet, & iſtos Chriſtianorum non veros imitatores, ſed perverſos duntaxat ſimios fuiſſe doceat, dum pro Eccleſiæ *fermentato* Iudaïcum *azymum*; pro *vino*, *aquam* meram in ſuis illis myſteriis adhibuiſſe eos diſerte notat. Quin & tertium indicat inter utroſque diſcrimen quod myſteria Ebionæorum anniverſaria eſſent, cum nemo ignoret Chriſtianorum fuiſſe pœne quotidiana. Illos enim ſcribit myſteria illa ſua celebraſſe διὰ ἐνιαυτοῦ εἰς ἐνιαυτόν, *ab anno in annum* id eſt, annua, ſic ut ſemel quotannis fierent, certo

p Conc. Laod. Can. 14.
q Zonar. in loc.
r Euſ. Hiſt. l.7.c.9.
s Baron. a. D.34.§.36.
t Sirm. de Az.c.2.p.112.

certo quotannis die recurrentia, inſtar Iudaïci Paſchatis. Epiphanius ergo illud tantum ab Eccleſia imitatos ac mutuatos eſſe intelligit, quod ut hæc, ita & ipſi ſuum quoddam haberent, & baptiſma, & Euchariſticum ferculum. Hactenus *imitatio*. quam ſi ultra tendas, ridiculus fies. Cœtera quæ ſequuntur de anniverſario, de azymis de aqua mera, neque eo adjicit Epiphanius, ut Ebionæos à Chriſtianis hæc quoque habere ſignificet (quod quantumvis craſſum ſit & delirum, Baronius tamen pro ſua ſapientia poſuit ut ſua azyma in veteri Eccleſia inveniret) ſed plane contra; hæc conſulto memoravit Epiphanius, ut iſtos hæreticorum more, illa ipſa quæ ex quadam Eccleſiæ æmulatione habebant, interpolaſſe & ſuo contactu corrupiſſe atque fœdaſſe nos doceret. Ita magnus ille Annalium parens ſua azyma, ſuoſque majores dum apud veteres Catholicos anxie quærit, reperit apud Ebionæos, veri nominis hæreticos, & quidem deterrimi commatis. Hos illi majores nemo noſtrûm invidet, quos peſſimæ cauſæ ſtudio excœcatus in Chriſtianos Catholicos transformavit. Quanto rectius Sirmondus, cujus mentem, non ritus apud ſuos jamdudum ſacro-ſancti reverentia, non conſecraneorum aberrantium numerus vel purpura pervertere potuit, vel prohibere quin veriora videret, & ex eo ipſo loco veteres Latinos fermentatum conſecraſſe perſpiceret; unde ſuarum partium Theologi in azymo jam tum factam fuiſſe apud majores ſuos Euchariſtiam delirantes argumentabantur? u *Quo pacto*, inquit, *notati ab Orientalibus fuiſſent* u Sirm. de Az. c. 2. p. 102.
Ebionæi, quod δι' ἀζύμων, punitus azymis, ut in hæreſi XXX. *refert, myſteria celebrarent, ſi mos idem jam tum in Occidentalibus Eccleſiis inſediſſet?* Præclare omnino, ut alias ubi judicio ſuo utitur. Quod Epiphanius de Ebionæorum azymis refert, id ille commemoravit, non ut rem veluti cum Eccleſia communem laudaret, ſed ut tanquam ab ea alienam notaret; non facturus ſi quam ſuo ævo verorum Chriſtianorum gentem ſciviſſet azymis quoque gaudentem. Eſto ergo hoc quintum Sirmondo ipſo autore, de veterum Latinorum fermentata Euchariſtia argumentum. Atque hic obiter obſervandum eſt, quanta Latini teſtium ex veteris Eccleſiæ monumentis in hac quæſtione penuria laborent; quorum ſcilicet coryphæos Bellarminum & Baronium videmus ex Latinis quidem, qui ante decimum ſeculum, aut etiam undecimum vixerunt, neminem laudare; ex Græcis vero, ab omni antiquiſſimi Chriſtianiſmi ad nos uſque memoria ne unum quidem præter hunc Epiphanium, nominare; qui quam iis faveat, imo quam perſpicue adverſetur, totamque eorum cauſam jugulet, jam ni fallor, quivis ex his quæ diximus, intelligit; qui nimirum non alios Azymitarum Patriarchas edit quam Ebionæos, hæreticos ſemi-Iudæos. Neque hic mihi quiſquam objectet ſpuriam illam Iſidori ad Redemptum epiſtolam, à Iacobo Brentio, Benedictino Monacho, ante annos ſex & ſexaginta, una cum aliis non paucis ejuſdem furfuris opuſculis Lutetiæ editam; de quibus Bellarminus ingenue ac vere ſic cenſuit, *Mirum eſt*, inquit, *unde tot opera*

Cap. II. *ſancti Iſidori prodierint, quorum non meminit ſanctus Hildephonſus, qui eadem ætate vixit qua Iſidorus ipſe; ideo ſuſpicor hæc non eſſe ab ipſo ſancto Iſidoro ſcripta, ſed ab aliquo alio ſuperaddita.* Illam autem epiſtolam ex iis eſſe, quæ hic Bellarmini cenſura perſtringit, planum eſt. Ipſe enim edito vero librorum Iſidori catalogo ab Hildephonſo conſcripto, *Sed,* inquit, *in editione Pariſienſi, an.*1601. (ea autem ipſa illa eſt quam Breulius procuravit) *adduntur iſti libri.* Atqui illa ad Redemptum epiſtola præter libros ab Hildefonſo recenſitos in hac editione eſt. Iam non nego in ea, cujuſcumque ſit autoris, epiſtola, clariſſimum exſtare teſtimonium de azymi apud Latinos uſu in Euchariſtia conficienda; ſed quo apertiſſime docemur hæc neque ab Iſidoro, neque ab vllo veteri ante nonum ſeculum autore ſcripta fuiſſe. Sic enim ille quiſquis eſt, epiſtolæ autor; y *Innotuiſti nobis,* inquit, *in animo tibi verſari ſcrupulum, eo quod Orientalis Chriſti Eccleſia ex fermentato pane, Occidentalis ex azymo ſacratiſſimi corporis ſacramentum conficere conſuevit, & quia ipſi Orientales Latinos ſuper hoc reprehendere non verentur;* & paulo poſt, eadem iterum reponit; *Orientales,* inquit, *Romanorum, ſive noſtras conſuetudines impudenter obtrectando reprehenſionis abolitione impugnare nituntur.* Mitto orationis ab Iſidori ſimplicitate plane alienum tumorem; ævum certe autoris neceſſe eſt multo fuiſſe Iſidori temporibus recentius. Nam toto illo ſexto ſeptimoque ſeculo, quibus vixit Iſidorus, imo etiam octavo, nono ac decimo, nullæ tota Eccleſia auditæ ſunt Orientalium de Latinorum azymo querelæ; nullæ azymiticæ Euchariſtiæ reprehenſiones; ne tum quidem cum à Conſtantinopolitano Principe miſſæ ſunt ad Nicolaum Papam I. non paucæ Latinorum à Græcis compoſitæ criminationes, ad quas etiamnum ſuperſunt atque exſtant Ratramni, & Æneæ Pariſienſis Epiſcopi reſponſiones Apologeticæ. Atqui in his omnibus capitibus, quæ à Græcis quidem reprehendebantur, à Latinis vero defenduntur, nullum eſt de azymo verbum, quod ſupra jam ex Sirmondo obſervavimus. Omnis hæc Græcorum de azymo cum Latinis expoſtulatio atque concertatio ſeculo demum undecimo ſub Leone Papa IX orta eſt, ut jam diximus. Ergo hunc epiſtolæ ad Redemptum ſcriptorem poſt illa Humberti Cardinalis & Nicetæ Græci certamina vixiſſe neceſſe eſt, quatuor totis & amplius, poſt Iſidorum ſeculis; quo tempore confitemur ſolenne apud Latinos fuiſſe Euchariſtiam ex azymo conſecrare. Huc accedit, quod non modo Hildefonſi à Bellarmino laudatus index, ſed ne Breulionis quidem Iſidori quoque amici & æqualis, vel Sigeberti, vel Honorij, vel ipſius etiam Trithemij catalogi hanc epiſtolam inter res Iſidori cenſent, vel agnoſcunt. Hujus epiſtolæ artifex in altera quæ hanc apud Breulium præcedit, ſimili indicio ſuam impoſturam prodit, z cum Iſidorum narrantem inducit Latinos à Græcis ideo proterve reprehendi, quod in profeſſione fidei cantent Spiritum Sanctum ex Patre Filioque procedere; quam litem omnes eruditi ſciunt duobus ſolidis & amplius ſeculis poſt Iſidori mortem exarſiſſe.

x Bell. de ſcrip. Eccleſ. in Iſid. Hiſp.

y Iſid. Hiſp. ep ad Red. p.696. F.H.

z Id. ep. ad Claud Duc. p.693. H.

exarſiſſe. Poſt Humberti Cardinalis ævum, id eſt poſt ſeculum XI. adultum plurimos habent fateor, de ſuo azymo teſtes; Rupertum Abbatem Tuitienſem, *a* Hildebertum Cænomanenſem, *b* Honorium Auguſtodunenſem, *c* alios magno numero, omnes fere qui de Euchariſtiæ materia poſt illa tempora ſcripſerunt. Vix enim quemquam ex eo ordine reperias, qui ubi tractant de pane ex quo fit illud ſacramentum, hanc de azymo obſervationem prætermiſerit. Ante Humbertum nemo qui ejus meminerit, nemo niſi me fallit memoria occurrit, ſi unum Rabanum exceperis, de quo paulo poſt dicam. Atque hæc animadverſio apud æquos cordatoſque rerum arbitros ſatis vel una eſſe poteſt ad id quod Sirmondus confitetur probandum, uſum azymi in Euchariſtia non diu ante decimi ſeculi initia apud Latinos fuiſſe ſolennem. Si enim fuiſſet, ut poſtea fuit, nulla dici poteſt idonea ratio, cur qui anterioribus ſeculis de Euchariſtia ſcripſerunt, id univerſi tacuerint; quod qui poſterioribus floruerunt, pari tempore ac loco pæne omnes commemorare ſolent. Id vero argumentum, quod magni mihi videtur momenti, planius atque clarius deinceps explicandum atque confirmandum videtur.

CAP. III.
a Rup. Tuit. de div. offic. c.23. To. 2. p.752.
b Hildeb. ep 44.
c Hon. Gem. Anim. l. 1. c. 31. To X. Bib. PP. p. 1189. C.

CAPVT III.

VI. argumentum novitatis azymorum; altum omnium ad decimum ſeculum ſcriptorum de iis ſilentium; etiam iis in locis, quibus commemoranda erant, ſi iam tum in uſu Latinorum fuiſſent. Exceptio de Rabani loco, in quo eorum fit mentio. Locum videri Rabano à recentioribus ſubditum, & in eius opus immiſſum.

SExto ergo, illa ipſa qua laborant, teſtium veterum de azymo Euchariſtiæ penuria, ſatis arguit hujus inſtituti novitatem. Nam cum VI.
multi extent antiquitatis Chriſtianæ libri de religione ſcripti, plane incredibile eſt non aliquem ex tanto numero futurum, qui rei adeo ſingularis meminiſſet, ſi jam ſuo tempore in communi ac univerſali Eccleſiæ uſu fuiſſet; præſertim cum multa in illis monumentis loca occurrant, ubi eam dici, vel neceſſe, vel certe utile erat, ſi nota fuiſſet. In primis cum panis nomen ſimpliciter, quod jam diximus, poſitum, ex Græcorum & Latinorum, & aliorum fere omnium illis anteactis ſeculis notarum gentium communi uſu pro pane fermentato & acciperetur olim, & nunc quoque accipiatur; ne quid in cultu religionis præcipuo vel à fidelibus & miniſtris peccaretur, vel à quibuſvis erraretur, diſtinguendus diſerte erat panis, ex quo Euchariſtiam fieri decebat, à communi illo apud omne hominum genus uſitato pane; eaque illius ab hoc diſtinctio tanto magis erat neceſſaria, quod illis temporibus is panis ad ſacramentum

CAP. III. conficiendum utilis, non à certis, iiſque paucis hominibus, ſed à quibuſlibet fidelibus, clericis, laicis, viris mulieribus, idiotis, honeſtis, rudibus, eruditis, divitibus, pauperibus, nullo ſexus, ſtatus, aut fortunarum diſcrimine, ut nuper eſt demonſtratum, domi primum à ſingulis fieret, inde paratus in Eccleſiam deferretur, & in ipſa menſa Dominica deponeretur. Vnde niſi publica aliqua lex de azymo non modo exſtaret, ſed etiam identidem in ſacris conventibus promulgaretur, ne quem lateret, plurimum paſſim hac in parte ab hominibus panem haud alium fere quam fermentatum noſcentibus peccari neceſſe eſſet; Euchariſtiæque adeo nobiliſſimum ſacrum ſæpiſſime conturbari. Nunc quidem apud Latinos, cum tota hujus parandi panis cura, non aliis quam paucis de certo ſacrorum hominum ordine miniſtris demandata ſit, exſtat tamen non una Lex, eaque non uno in libro, ut exempli cauſa in Miſſali Romano ſcripta, qua exſerte cavetur *ne panis ſit fermentatus*; quo loco *defectus in Miſſarum celebratione occurrentes* recenſent, hunc nominatim notant; *Si panis*, inquiunt, *non ſit azymus ſecundum morem Eccleſiæ Latinæ, conficitur* (ſacramentum ſcilicet) *ſed conficiens Graviter peccat.* Nemo non videt, ſi eadem fuiſſet in veteri Eccleſia panis Euchariſtiæ materia, parem quoque futuram fuiſſe præpoſitorum in ea procuranda diligentiam; Illi legem quoque ea de re certam, claram, publicam tuliſſent; Canonum ſive regularum Eccleſiaſticarum, & Ritualium ſuorum Codicibus inſeruiſſent, non minus quam cætera, quæ vel ad commune omnium fidelium, vel ad proprium Clericorum officium pertinent. Atqui nulla hujuſmodi lex, nulla regula, nullus canon, in ullo ullius ſcriptoris Eccleſiaſtici, ſive Latini, ſive Græci libro exſtat, quem quidem ante decimum, certe ante nonum ſeculum ſcriptum fuiſſe conſtet. Excute grandes illos veterum Conciliorum tum generalium, tum cujuſque gentis, diœceſeos, parœciæ, apud Græcam Latinamque Eccleſiam habitorum tomos. Evolve Pſeudo Clementis, PſeudoDionyſij, & aliorum Græcorum Gregorij Romani, Iſidori, Amalarij Fortunati, & cæterorum Latinorum Rituales libros. Nihil vel in his, vel in illis, de azymo, nihil de fermentato pane decretum, conſtitutum, cautumve reperies. Quæ res Demetrium Chomatenum, Bulgariæ Archiepiſcopum, virum alioqui gravem ac moderatum, & ob ſingularem in Latinos in hac controverſia æquitatem, ab ipſo Arcudio *e* laudatum ita commovit, ut ex hoc veterum Canonum ſilentio *recte*, Sirmondo judice, *f conjecerit*, ne apud Latinos quidem hunc antiquiſſimis temporibus exſtitiſſe azymi in Euchariſtia uſum; *Latinorum azymorum*, inquit, *nullus uſquam meminit canon, quippe quod poſterius, ut videtur, eorum mos in Romanam Eccleſiam ſe inſinuarit.* Λατίνων ἀζύμων οὐδεὶς οὐδαμοῦ κανὼν μέμνηται, οἷα ὕστερον ὡς ἔοικεν, τοῦ τῶν ἀζύμων ἔθους ἐν τῇ τῶν Ῥωμαΐζων ἐκκλησίᾳ ἐπισκωμάσαντος. Patres Toletanos ſupra audivimus decernentes *ne aliter panis in altari Domini, ſacerdotali benedictione ſanctificandus proponatur, niſi integer & nitidus, quique ex ſtudio fuerit preparatus.* Cur non, ut *integrum, ut mundum*

d Miſſ. Rom. 1. de def. pan.

e Arc. l. 3. c. 6. p. 160.

f Sirm. de Az. c 3 p. 112.

g Dem. Chom. in reſp. ad Epiſ. Dyrr.

dum ut nitidum, ita & azymum, quod prius & potius eſt, proponi præ- Cap. III.
cipiunt? Tardus eſt, qui non intelligit id hoc loco prætermiſſum eſſe, quod nondum eſſet in uſu. Eadem ejus ratio eſt, quod Theodulphus Aurelianenſis, ann. D. 797. presbyteris ſuis præcipit, *b* ut *panes quos Deo in ſacrificium offerunt, nitide ac ſtudioſe fiant*; non jam ut antea, à quibuſvis fidelibus, ſed vel à ſeipſis, *vel à ſuis coram ſe pueris; diligenterque obſervetur, ut panis & vinum & aqua, quibus Miſſæ celebrantur, mundiſſime atque ſtudioſe tractentur, neque quicquam in his vile, aut non probatum inveniatur.* Non jubet cavere ne panes fermentati ſint, quod fermentum ab hoc ſacro Latini nondum excluſiſſent. Eadem totidem verbis reperita *i* *præcipiuntur* in Capitulis incertæ editionis, quæ Saxonice & Latine, Henricus Spelmannus ex libris MSS. edidit, in Britannicorum Cōcilio-rum volumine. Hinc illa Capitula colligere probabiliter licet ante introductum apud Latinos azymi uſum fuiſſe edita. 2. Grave illius presbyteri peccatum Latini eſſe volunt, qui fermentatum panem conſecrarent. Non eſt dubitandum, quin & idem ſenſuri fuerint veteres, ſi ut illi, ita & hi olim in azymis Euchariſtiam confeciſſent. Atqui veteres aliter quam Latinos noſtros judicaſſe inde apparet, quod qui omni gravi peccato ſuam, vel in Synodorum canonibus, vel in Pœnitentialibus libris, pœnam cenſuramve conſtituunt, nullam iſtic in presbyteros decreviſſe reperiuntur, qui fermentatum panem in Miſſis conſecraverint. Quod ipſum quoque ex eo argumentari licet, quod in eorum qui ſub azymi lege vixerunt, monumentis occurrunt aliqua hujus generis delicta; præcipue iis temporibus, quibus illa lex nondum plane penituſque longo ac diuturno uſu confirmata erat. Quale eſt quòd apud Hildebertum Cænomanenſem Epiſcopum, paulo ante annum duodecimi ſeculi 25. occurrit, *k* ejus ſacerdotis qui cum miniſtraturus aſſiſteret altari, nec in hoſtiam præparatum panem inveniret, *de communi pane ſacrificium obtulerat*, id eſt qui male Græcatus erat, in fermentato ſcilicet pane ſacra fecerat Græco more, ut ipſe ſtatim Hildebertus explicat. Hunc ille, licet levem ejus culpam eſſe cenſeat, tamen puniendum putat, quod illa ſacrificij novitate gregem ſuum conturbaviſſet. Mirum eſt in tam multis, ac propemodum innumerabilibus novem primorum à Domino in terris nato ſeculorum monumentis nullum hujus ſimile ſacerdotis delictum memorari, vel admiſſum, vel legitima pœna animadverſum. Atqui nonnullorum in Euchariſtia adminiſtratione peccata etiam hodie in antiquiſſimis libris exſtant. Quale eſt verbi gratia, quod Ibæ Epiſcopo ab adverſariis inter alia crimina objectum fuiſſe, ex actis Chalcedonenſis Synodi diſcimus; nimirum tantam ejus fuiſſe in procuranda Euchariſtiæ adminiſtratione negligentiam, ut quo die fiebat Martyrum memoria, vinum in ejus Eccleſia datum fuerit vitioſum ac lutoſum, & quaſi eo ipſo tempore vindemiatum, quod offerretur ſancto altari, & ſanctificaretur & populo diſtribueretur, idque ipſum non ea copia quæ ad communionem ſatis eſſet. ὅτι ἐν ἰδίᾳ οἶνος προσηνέχθη τῷ

b Theodulf. in capitul. c. 5.

i Cap. in c. edit. c. 5 in Conc. Brit. Spelm. p. 588.

k Hild. ep. 44 Bib. PP. t. 5. p. 209.

l Cōc. Chalc. Act. 10. Tom. 5. Concil. p. 382. E.

Cap. III. ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ, καὶ ἐγκαθῆναι καὶ τῷ λαῷ διαδοθῆναι, εἰ μὴ ὀλίγος πάνυ καὶ φαῦλος καὶ τι ὀξὺ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ εὑρεθείς. Non minus credo, flagitium eſt apud Latinos panem fermentatum, quam vinum φαῦλον, vitioſum in altari offerri. Tam ergo illius facti, ſi quod tum accidiſſet, exſtaret in veterum monumentis memoria, ſi quæ nunc eſt apud Latinos, lex de azymis, eadem apud veteres fuiſſet. Fuiſſe, ſed vel nulla admiſſa eſſe in eam legem peccata, vel admiſſa quidem multa, ſed nullum in eam multis qui ſuperſunt libris, memoriæ poſterorum conſignatum fuiſſe, utrumque juxta eſt incredibile. Enimvero nullam olim fuiſſe in veteri illa Eccleſia hanc Latinorum legem, vel hoc ipſum arguit, quod ne unus quidem ejus violatæ per tanta temporum ſpatia reus reperiatur.

3. Erat & hujus uſus memorandi plane oportunus locus in ea interrogatione quam nuper è Burchardo laudabamus, qui ſe totum hunc locum ex cap. 9. Decretorum Eutychiani Papæ exſcripſiſſe profitetur. Neminem eſſe puto tam obeſæ naris ut hæc ab Eutychiano, qui ann. D. 275. Eccleſiæ Romanæ factus eſt Epiſcopus decreta ſcriptaque fuiſſe, Burchardo credat. Fortaſſe hæc ſub Eutychiani nomine luſit, is qui alia tam multa primis ad Siricium uſque Vrbis Epiſcopis ſuppoſuit Iſidorus Mercator, ut judicant eruditi; cujus facinora ſeculo nono nonnihil provecto innoteſcere cæperunt. Sed quiſquis Decreti autor fuerit, nemo dubitat, quin ſit Burchardo à quo laudatur, antiquior. Præſcribit qua ratione Epiſcopum in Synodo ſua de moribus & religione gregis quærere deceat. Iubet ab eo evocari ſeptem vel etiam plures totius parochiæ honeſtiſſimos & veraciſſimos viros, eoſque deinceps interrogari ecquos norint ex ipſa ſua parochia, qui aliquod violaverint ex Chriſtianæ pietatis vel caritatis officiis, quæ ſigillatim plurima exſequitur. Harum autem interrogationum ultima eſt ea quam ſupra attulimus, in qua quærit Epiſcopus, *ſi oblationem id eſt, panem & vinum viri & fœminæ ad Miſſas offerant: & ſi non viri, conjuges offerant pro ſe ſuiſque omnibus, ut in Canone continetur?* Hic certe ad munus Epiſcopi pertinebat inveſtigare, an non aliqui fideles pro azymo panem fermentatum offerrent, eoque *in grave peccatum* preſbyteros impellerent. At nullam ne hic quidem vides, azymorum mentionem: nullam de iis, Epiſcopi interrogationem. Ne ergo dubites, quo tempore vixit Decreti autor, nullam adhuc fuiſſe de eo offerendo apud Latinos legem. 4. Sed neque ulli ex veteribus, Græcis, Latiniſve, hujus legis de azymis in Euchariſtia cõſecrandis meminerunt, ubi ipſius ſacramenti vel ſymbola, vel inſtitutionem ipſam ſive ſeorſum in ſuis tractatibus, ſive ad novi Teſtamenti loca eo pertinentia exponant; quibus in locis omnes vident flagitiorum fuiſſe ea de re ſilentium, ſi idem tum fuiſſet azymorum, qui hodie apud Latinos eſt, uſus. Loca non deſcribo, quod nimis eſſet operoſum. Hoc unum pronunciaſſe ſatis eſt nullum ante nonum ſeculum vixiſſe Græcum Latinumque ſcriptorem, cujus vox aliqua vel offeratur, vel afferri poſſit à Theologis hodiernis huic noſtræ aſſertioni contraria. Conſecutio argumenti

gumenti quod inde ducimus, & per ſe clara eſt,& ex contraria Latinorum hodie praxi confirmatur, qui vix unquam in hujuſmodi locis verſantur, quin ſuorum iſtic azymorum rem agant.5. Idem quoque in aliis ſcripturę locis obſervandum eſt,in quibus azyma Iudaïca vel apud Moſem inſtituuntur, vel ab aliis divinis utriuſque Teſtamenti ſcriptoribus quod ſæpiſſime fit, commemorantur. Nemo non videt hujus generis loca præclaram Azymitis occaſionem præbere de Euchariſtico ſuo inſtituto aliquid philoſophandis commentandi, vel ſaltem annotandi. Non omittunt nunc Latini, quoties in hujus generis loca incidunt. At veterum Græcorum Latinorumve nemo in paribus locis de Chriſtianæ Euchariſtiæ azymo vel unam litteram ſcripſiſſe reperitur. 6. Patres qui ante ſeculum nonum vixerunt non ſemel tractant cur & ad quid ſignificandum panis & vinum ad hoc Euchariſtiæ ſacramentum conficiendum aſſumpta ſint. Iſidorus & alij non pauci. Druthmarus n *Quia* inquit, *inter omnes vitæ alimonias, cibus panis & vinum valent ad confortandam & recreandam noſtram fragilitatem, recte hæc duo in myſterium ſui ſacramenti confirmare placuit.* Mitto cætera quæ apud eos plurima de hoc argumento occurrunt. Id etiam commemorant quod à Cypriano & Auguſtino & pleriſque aliis ex Paulo obſervatum eſt, panis ex multis frumenti granis in unam maſſam commixtis compoſitionem, quamdam eſſe noſtræ in myſtico Chriſti corpore unitatis imaginem. His certe locis neque illud præteriri decebat, cur eam potiſſimum panis ſpeciem,qui azymus eſſet, in hoc myſterio Dominus adhiberi voluerit; quod nunc Latini eo referunt, ut azymo quod Paulus pro ſymbolo *ſinceritatis & veritatis* habet, ſignificetur Dominici corporis puritas vel ea certe qua præditi eſſe debent, qui ad ſacram illam menſam accedunt. Atque de his ne unum quidem verbum apud veteres ejus ævi quod dixi,legitur. Vnde iſta tanta in ſcriptoribus ſapientiſſimis rei obſervatu non minus facilis quam neceſſaria,oblivio? Tu vero noli mirari quod de ea nihil dixerint, cujus ſcilicet uſus nondum erat in Eccleſiam Latinam inductus. Neque enim vel facile eſt,vel utile de ignotis philoſophari. Denique nemo neſcit quantopere allegoriis gaudeant plærique Patres, quantumque ſibi in hoc genere indulgeant; ut etiam non modo ſine ulla neceſſitate,ſed etiam interdum præter omnem rationem, ſcripturas & Eccleſiaſticos ritus vexent, & ad myſteria à rerum ingenio aliena torqueant. Vt de cæteris taceam, Auguſtinus quidem certe plæraſque baptiſmi cærimonias ad ſenſus myſticos acute & eleganter accommodat. o *Recolite* (inquit) *quia panis non fit de uno grano, ſed de multis Quando exorcizabamini, quaſi molebamini; quando baptizati eſtis, quaſi conſperſi eſtis; quando Spiritus ſancti ignem accepiſtis, quaſi cocti eſtis.* Pæne eadem ſive ipſe ſive alius poſuit in ſermone de diverſis 83. quod nos ſupra monuimus; neque is unus è poſteris eſt, qui hac allegoria uſus ſit. An ergo credibile eſt, qui hæc nonnihil remota ſectantur; obviam puritatis in azymo imaginem aſpernaturos, neque illud

m Iſid. de off. ecl. l. 1. c. 18.

n Druth. in Matth. 26. col. 3. 5. b.

o Aug ſerm. ad Inf.

Cap. III. additutos fuiſſe, nos azymo veſcentes panem, ſed purum ac ſanctum effectos eſſe? Cætera quæ fortaſſe longe plura congeri poſſent, mitto. Hæc ſatis ſunt ad id quod molimur, efficiendum; nimirum cum nulla uſpiam de hoc azymo lex, nulla legis explicata ratio, nullus legis uſus, nulla cujuſquam ob violatum uſum cenſura, nulla denique vel ad hunc uſum alluſio apud Catholicos ſcriptores vel Græcos, vel Latinos, qui quidem ante decimum ſeculum vixerunt, ne in iis quidem locis reperiantur, ubi horum aliquid dici & memorari vel neceſſe vel opportunũ erat, clare liquidoque inde conſequi, non fuiſſe omnibus illis ſeculis ex azymo pane confectu apud Eccleſiam Euchariſtiæ ſacramentum. Sed non eſt diſſimulandum quoddam exſtare in Rabani opere de Clericorum inſtitutione teſtimonium, quod huic noſtræ concluſioni valide repugnat. Quo enim loco Euchariſtiæ ſacramentum, ejuſque ritus explicatur, ubi ad materiam ex qua ſacramentum fieri decet perventum eſt, hæc leguntur; p *Ergo panem infermentatum & vinum aqua mixtum in ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti ſanctificari oportet; quia ipſa res de ſe Dominum teſtificans Evangelium narrat. Ait enim ipſe Dominus, Ego ſum panis vivus*, & cætera ex quibus paulo poſt, rem ita concludit; *Ergo quia panis corpus confirmat, ideo ille Chriſti corpus congruenter nuncupatur; vinum autem quia ſanguinem operatur in carne, ideo ad ſanguinem Chriſti refertur. Hæc autem dum ſunt viſibilia, ſanctificata tamen per Spiritum Sanctum in ſacramentum divini corporis tranſeunt.* Atque hæc ille hactenus; quæ ſi ſola eſſent facile eſſet ſuſpicari *infermentati* elogium ſacro pani non ab ipſo Rabano ſcriptum, ſed aliena poſtea manu huic loco iis fuiſſe temporibus inſertum, quibus azymi uſus apud Latinos invaluerat. Cætera enim quæ hic habentur, egregia ſunt, & Rabano plane digna, & ad fermentum nihil ſane pertinent. Tantum demonſtrant cur panem & vinum in Euchariſtiam conſecrari inſtitutum fuerit, panem fermenti expertem eſſe debere non probant. Sed continuo ſequitur ſatis prolixa de azymo diſputatio; quo omnis ejus cauſa tam clare tamque diligenter agitur, quam poſtea actam à Latinis ſcimus, cum ſub Leone IX. à Græcis hac de re pulſati eſſent. Sic enim habet locus; *Quod autem* (inquit) *panem ſacrificij ſine fermento eſſe oporteat,* q *teſtatur liber Leviticus, ubi commemoratur Dominum per Moyſem filiis Iſrael ita præcepiſſe.* Tum allata Moſis lege ſic pergit; *Credimus ergo & panem illum quem primum Dominus in Cœna myſtica in myſterium corporis ſui conſecravit, infermentatum eſſe*, idque fuſe probat, ex ipſa Paſchalis temporis, quo Cœna illa peracta eſt, circumſtantia. His ita conſtitutis, rationem affert cur in azymo ſacrum hoc fieri debeat, eam ipſam quam & Humbertus poſtea & cæteri exinde Latini adhibent, ex illis Pauli verbis petitam, r *Epulemur non in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſinceritatis & veritatis.* Atque his ita explanatis, captata ex illo azymorum ſenſu myſtico occaſione, longum ſubtexit de eorum puritate ac dignitate ſermonem, qui ad Domini menſam

p Rab. de inſp. Cler. c. 31. Tom. X. Bibl. PP. p. 581. D

q Id. ibid.

r Ibid. p. 582. B. C. D.

menſam cum fructu accedere cupiunt; illorum ſcelus qui impurati & contaminati veluti illotis, quod aiunt, manibus ad hoc epulum acce-dunt, vehementer exaggerans, Iudæ Chriſti, proditori eos æquiparans. Quid ergo ad hoc tanti viri tam lucidum pro azymis teſtimonium dicemus? Ego ſane confiteor ſi hæc, quod præferunt libri editi, vere ſunt Rabani, falſum fuiſſe Sirmondum, qui Latinos Nicolai Papæ temporibus adhuc fermentato uſos eſſe in ſacro Euchariſtico inde concludit, quod in ea Græcorum de Latinis ritibus querela quę ad Nicolaum perlata eſt, nulla facta fuerit de azymis mentio. Cum enim Rabanum an. Chriſti 856. vivere deſiiſſe certiſſime conſtet, hic locus ſi vere ab eo ſcriptus eſt, vincit apud Latinos azymi jam receptam fuiſſe legem cum Græcorum expoſtulatio ad Nicolaum anno poſt Rabani mortem circiter duodecimo: miſſa eſt. Sed nequid mentiar, totus ille de azymo apud Rabanum locus mihi vehementer ſuſpectus eſt, omninoque probabile cenſeo eum ab aliquo ex poſteris fuiſſe in hoc libri caput inſultum ſecutis ſeculis cum fermentatus panis plane penituſque ex hoc ſacro exterminatus fuiſſet. Huic enim interpolatorum & adulteratorum nequitiæ eos maxime libros obnoxios eſſe ſcimus quibus Eccleſiaſtici ritus continentur, quale hoc eſt Rabani opus. His enim vix vnquam deſunt homines nimium liberales, qui ne imperfecti videantur, iis de ſuo inventos & in uſum poſt autorum mortem receptos ritus addere atque inſulcire non gravantur. Qualiter, ne longius abeam, in hoc ipſo Rabani opere contigiſſe videmus. Nam ad libri primi calcem in omnibus editis codicibus legitur quædam lacinia, quam Hittorpius in duobus ſuis MSStis. exemplaribus defuiſſe teſtatur; neque eam credo, quiſquam eruditus dubitaverit Rabano ab aliena manu commodatam fuiſſe. Vt idem de illo altero in gratiam azymi deſcripto loco judicemus, primo facit perſpecta totius capitis in quod eſt inſultus, ſeries. Initio ſtatim præfatur quæ ſit toto hoc capite diſputaturus; qua in parte de cæteris quidem, quæ toto poſtea capite diſputat, dicturum ſe pollicetur; de azymo, nobili ſi locus verus eſt, argumenti ſui parte, plane tacet. Cætera quo ordine edixerat, diligenter & accurate ſingula exſequitur. Ergo locus præter autoris mentem totus hic eſt inſertus. *s* Huc accedit quod quæ loci pars eſt pæne longiſſima, de perperam communicantium indignitate ac pœna, eam ipſe jam paulo ante, quantum ad inſtitutum ſatis erat breviter ac dilucide ex Paulo tractarat. *t* Quorſum eamdem poſtea eodem capite Rabanus retractaret? Sed impoſtor ſollicitante azymorum ſuorum myſterio in hunc ſermonem illapſus, autoris ſui metas imprudens prætervectus eſt. Denique ſi primis Rabani verbis additum ab impoſtore ſacro pani, ut conſilio ſuo ſerviret, infermentati elogium demus, reſecti cæteris quæ paulo poſt de azymi ratione & myſterio, & ad cœnam accedentium dignitate præter Rabani inſtitutum plurima inſulta ſunt, belliſſime cohærebunt hoc impoſtoris facinore divulſa capitis partes; ita nimirum ut poſt illa de ſacramenti

CAPVT III.

s Ibid. p. 575. c. 780. A.

t Ibid. p. 581. B.

Caput III.

menti pane & vino ex ſcripturis explicata, cum his verbis in quæ illa deſinunt (*Hac autem dum ſunt viſibilia, ſanctificata tamen per Spiritum Sanctum in ſacramentum divini corporis tranſeunt*) continenter iſta connectas, quæ in libris editis longiſſime ab hoc ſuo loco rejecta ſunt; *Sed in ſacramento vinum aqua mixtum offerri debet*; & cætera quæ videat apud autorem qui volet. Huc accedit quod Rabanus in Levitici 2.11. & in Exodi 12.15. ubi habentur de azymo leges, nullus Euchariſtiæ meminit; non omiſſurus eam, ſi ex azymo factam ſciviſſet. Denique ut ita judicemus nos cogit ipſa rerum, quas hactenus conſtituimus ratio. Nam qui quæcumque vel à Sirmondo vel à nobis etiam obſervata attulimus, diligenter apud ſe expenderit, eum ego facile intellecturum puto nondum Rabani ævo uſitatum fuiſſe apud Latinos in hoc ſacro azymum. Si enim ita eſſet, quis credat Græcos inter cætera quæ paucis poſt annis, duce ac autore Photio, Latinis objecerunt; hoc de azymo prætermiſſuros fuiſſe? Atqui id Nicetas poſtea, homo nulla ex parte cum Photio comparandus? objecit & quidem acerrime. Ergo Photius nullum ævo ſuo apud Latinos hunc uſum quem objiceret, reperiebat; quo argumento Sirmondus feliciſſime ad inveſtigandam rei veritatem perductus eſt. Quid illud ex Theodulfi capitulis allatum à nobis dicam? in quo preſbyteris ſuis de ſacro pane ſtudioſe conficiendo præcipiens nihil de azymo monet? Atqui eodem ſeculo Rabanus vixit, Theodulfi plane æqualis, annis vix amplius quam triginta poſt eum mortuus. Sirmondum eadem de hoc loco ſenſiſſe ideo ſuſpicor, quod eius in tota hac de azymo diſputatione ſua, nullus meminit. Neque enim putandum eſt locum viri vel tam eruditi oculos, vel tam diligentis tamque accurati memoriam fugiſſe; Contemptum potius reor, quem nimirum falſum & ſubdititium cenſebat; quæ illi quoque ratio fuiſſe videtur cur de straminea illa Iſidori epiſtola vir verborum parciſſimus ſilere maluerit, quam de re futili inaniter jurgari.

CAPUT IV.

Solvitur Latinorum pro ſuis azymis objectio, inde ducta, quod Chriſtus iis in prima Cœna uſus ſit.

His quod opponant nihil habent Latini, præter unum quod cæteris omnibus potius ac validius eſſe affirmant, ipſum ſcilicet Chriſti Domini factum. *Neque enim*, u inquit Bellarminus, *dubitari poteſt, quin illud ſit melius, & faciendum, quod Chriſtus fecit.* Atqui conſtat ex Evangelica narratione, Chriſtum azymo pane in prima Euchariſtia conficienda uſum eſſe, cum ipſum ſacramentum inſtitueret. Ego vero inprimis nego hoc argumentum ad me proprie pertinere, qui in hac diſputatione non jam hoc quæro, quid in religione fieri vel non fieri jus

u Bell. de Euch l.4. c. 7.§. quia vero.

ri jus ſit; ſed an quod nunc fit à Latinis, id ipſum jam olim in veteri ab ipſa Chriſtianiſmi origine Eccleſia factum quoque fuerit. At ſatis ſuperque demonſtratum eſt; quod nunc Latini Euchariſtiam ex azymo conficiunt, id ante decimum vel certe nonum ſeculum nuſquam tota Græca, Latinave Eccleſia uſurpatum, multo vero minus uſitatum fuiſſe; eamque rem uſque adeo manifeſtam eſſe, ut Iacobus ipſe Sirmondus, vir è ſocietate, ut appellant, *Ieſu* doctiſſimus aſſentiatur, & aſſenſum publicato de hoc argumento libello, palam ſit profeſſus. Si ergo valet Bellarmini argumentum, eo valebit quidem, ut efficiat veterem illam omnem Græcam Latinamque Eccleſiam, quæ ad decimum ſeculum fuit, peccaſſe perperamque inſtituiſſe, quæ id quod judice quidem Bellarmino, *melius & faciendum erat*, non fecit; id fecit quod deterius neque *faciendum* erat; Me non feriet, qui illam Eccleſiam hoc ipſum feciſſe contendo, quod revera fecit; adeoque ab antiquiſſimo ac univerſali ejus more diſceſſiſſe Latinos, qui eo uſu quem illa obſervabat, repudiato, diverſum jam à ſexcentis annis obſervare inveniuntur. Sed quia ipſis etiam fortaſſe Latinis durum eſſe, ut eſt ſane, videbitur antiquiſſimam illam ac laudatiſſimam Eccleſiam, cujus ipſa Apoſtolica origo ac pars fuit, tamdiu, totis ſcilicet novem ſeculis, in tanto errore verſatam fuiſſe dicere, ut quod melius eſt, repudiaverit, quodque *faciendum erat* minime fecerit; quod deterius erat prætulerit, quodque *faciendum* nequaquam erat, fecerit tamen; age expendamus breviter hanc Bellarmini ratiocinationem, & quam vim habeat, excutiamus. Ea autem duabus conſtat partibus. Prior eſt, quod Dominus Chriſtus fecit, id melius eſſe quam quod non fecit, & quidem ita ut ille fecit, faciendum eſſe. Poſterior eſt, Chriſtum id ſacramentum de quo quæritur, in azymo pane confeciſſe. Bellarminus totám quæſtionem ad unam hanc poſteriorem partem revocat; in qua conſtituenda duo libri capita, & quidem ſatis prolixa tota conſumit, ſpinas chronologicas magna arte convolvens, dubiaque dubiis, obſcura obſcuris agglomerans, lectoris mentem non tam docet, quam verberat & fatigat: priorem vero partem plane dimittit, ſimulans de ea nihil quo ipſe ſenſu accipit, à quoquam Chriſtiano dubitari. Ille vero dum ſic agit, plane ſophiſtice atque veteratorie ſe gerit; de vero conſtituendo parum ſollicitus; hoc unum ſatagens, ut adverſarios dejeciſſe ipſe ſtare & viciſſe videatur. Græcos quidem ille ſed fruſtra fraudi huic ſuæ obtendit, qui Chriſtum in azymo Euchariſtiam confeciſſe negant. Nam qui non neſciret noſtros & Chriſtum concedere in azymo confeciſſe, & tamen negare azymum in Eccleſiaſtica Euchariſtia fermentato pani præferendum; huic etiam ſuæ argumentationis parti cõſulere debuerat, & ratione aliqua probare, hoc Chriſti azymum in Euchariſtia adhibentis factum vicem legis nobis eſſe debere. Græcos fateor parum probabilia ſectari, dum cenſent Chriſtum uno die diem primum azymorum anteverțiſſe, quo die nondum fermentum eſſet ex legis præſcripto è domibus

Caput IV.

Caput IV.

exterminatum; & ita azymi uſum in comeſtione Agni, in reliqua verò Cœna pane fermentato; atque ita in pane fermentato Euchariſtiam dediſſe. Hæc illi; abſurde ſane præter omnem non modo rationem, ſed etiam veri ac rationis ſimilitudinem philoſophantes. Nam, ut recte ac ſapienter obſervat Archiepiſcopus Spalatinus, *x hac panis in una & eadem cœna mutatio non habet probabilitatem.* Sane nullo Scripturæ teſtimonio nititur, totaque eſt ab uno Græcorum hac in cauſa laborantium ingenio. Addit Spalatinus, *multo quoque minus probabilitatis habere, quod aiunt Græci Chriſtum uno die Paſcha præveniſſe, qui legis ſcilicet erat obſervantiſſimus.* Negari non poteſt, quin & hoc quoque ſit, certe in ſpeciem eſſe videatur, vehementer improbabile. Atqui id non modo Græci, ſed etiam ex Latinis & ex noſtris aliqui, *y* & quidem doctiſſimi viri ſecuti ſunt; quod arguit magnas occurrere in hoc ipſo negotio difficultates: ex quo unum Bellarminus ſuæ adverſus Græcos de azymo diſputationis fundamentum arceſſit; contra rectæ ratiocinationis leges, quæ ex notis & claris principiis inſtitui debet. Sed utcumque ſit, manifeſtum eſt Græcos optimam cauſam prava & improbabili opinione corrumpere, dumque ea in quibus nihil periculi ineſt, nequicquam refugiunt, in Syrtes & ſcopulos navim, ut ſic dicam, ſuam impegiſſe. Nequid enim ſuo fermentato azyma Paſchatis Iudaïci à Chriſto in Cœna uſurpata nocerent, eo devenerunt ut in illo Domini epulo panes fuiſſe duorum generum, azymos & fermentatos dicerent; quod eſt ſane (ut trito in Scholis vocabulo utar) *inopinabile.* Idem Baronio in re quadam hujus ſimili accidit. Cum enim apud veteres aliquot Scriptores legamus *z fermentum die Dominico ab Epiſcopo Romano cõfectum ad Eccleſiarum in urbe conſtitutarum presbyteros mitti ſolitum;* Annaliſta veritus nequid ſua de azymo cauſa detrimenti hinc caperet, præfracte negavit, quod tamen veriſſimum eſt, Euchariſtiam fermenti nomine fuiſſe ab illis auctoribus ſignificatum: idque Baronij commentum Binius & cœteri fere ſecuti ſunt. Et his & Græcis in diſpari cauſa accidit quod eſt apud Prophetam. *a Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.* Utrique falſo metu acti in verum errorem præcipitaverunt; ut aves quæ primis, quibus circumdantur, territæ fugiunt in retia. Ac de Baronio quidem & ejus aſſeclis id verum eſſe Sirmondus patefacit, quo loco demonſtrat illud veterum ſcriptorum *fermentum* revera Euchariſtiam fuiſſe, neque tamen hoc Baroniano de azymo errori officere; Euchariſtiam enim illis locis *b fermentum ex eo dici non quod ex pane eſſet fermentato* (quamquam erat ſane ex eo pane) *ſed quod ipſa Eccleſiis ad quas mittebatur, fermenti vicem præſtaret, eiſque unionis vinculum inter ſe eſſet, ſicut fermentum maſſæ cui commiſcetur.* Græcis quoque rem ſimilem accidiſſe clarum eſt. Cujus enim metu negare compulſi ſunt Chriſtum Euchariſtiam feciſſe in azymo, id fruſtra falſoque expaverunt. Quod antequam demonſtrare aggrediar, lectorem moneo, ipſam illam Bellarmini contra Græcos diſputationem

x l.5. de Rep. Eccl. c.5. §. 259. Tom.2. p.291.

y Paul. Burg. addit. ad Lyran. in Matt. c.26. Ianſen. Mald. Scal. Caſ. alij.

z Pontif. in Melch. Siric. ep. Innoc. ep. ad Dec. c.5.

a Pſ.13. Heb.14.5.

b Sirm. de Az. c.5. p. 217.

ſputationem valde perplexam eſſe, ejuſque ſententiam neque minoribus, neque fortaſſe paucioribus difficultatibus laborare, quam adverſariorum quos refellit opinionem; ex quibus aliquas recenſet Spalatinus, *c* ſane graviſſimas, ac ut mihi quidem videtur, ineluctabiles. Sed & cæteras hac de re veterum ac recentiorum ſententias, quas præter Bellarminianam, quatuor recenſet, haud perfunctorie refellit; iiſque repudiatis verum ac legitimum Paſchæ diem illo anno, quo Chriſtus Dominus crucifixus eſt, fuiſſe ipſum Sabbathum ſtatuit, *d* ab occaſu Solis feriæ ſextæ, ad occaſum ejuſdem diei Sabbathi: Eo die Iudæos Paſcha eſitaſſe poſt feriæ 6. qua Chriſtus crucifixus eſt, finem & exitum; Dominum vero feria illa 6. *d* ineunte (id eſt die Iovis veſpere) cænaſſe, cænatum Euchariſtiæ myſterium inſtituiſſe, agnum Iudaïcum minime eſitaſſe. Quæ vero ſuadere videntur Chriſtum ipſum in illa feriæ ſextæ ineuntis cœna agnum Iudaïcum comediſſe, ille ſic accipit ut ſignificent tantum Apoſtolos à Chriſto juſſos eſſe, in diem ſequentem, hoc eſt in ſabbathum, agnum & cætera ad id legale factum neceſſaria mature parare; quod eos quoque feciſſe verum ac compertum eſt; agnum ipſum ab iis cum Chriſto manducatum fuiſſe, nuſpiam affirmaſſe Evangeliſtas. Iam ex Spalatini ſententia apertiſſime ſequitur, quod & ipſe diſerte affirmat, cœnam illam Chriſti ultimam, non Paſchalem, ſed ordinariam & communem fuiſſe, adeoque cum pane non azymo, ſed fermentato celebratum eſſe. Hæc mihi ſententia multo quam Bellarminiana, probabilior ac veriſimilior eſſe videtur; ex qua ut omnes intelligunt, nihil ſupereſt, unde Latini de Chriſti exemplo invidiam Græcis faciant; quorum uſum in pane fermentato Euchariſtiam celebrantium ipſi Chriſti inſtitutioni congruere, Latinorum azyma præoptantium morem repugnare clarum eſt. Itaque, multo ut arbitror, conſultius feciſſent Græci, ſi miſſis ſuis de duplici à Chriſto in eadem Cæna adhibito pane figmentis, in hanc ſententiam conceſſiſſent. Sed quia totus hic locus multis, ut ſic dicam, ſpinis obſeptus eſt, neque abſque longa, & à præſenti inſtituto aliena diſputatione purgari poteſt, cum equidem non ingrediar penitius; ſatis hæc eſſe quæ pauca dixi, exiſtimans ad hoc ut omnes perſpiciant, quam levia ſint quamque invalida quæ hinc Bellarminus petit cauſæ ſuæ præſidia. Miſſo ego excutiendæ Bellarminianæ de hoc argumento diſputationis labore, id Bellarmino nunc donemus, quod ille probare ac conſtituere magnopere concupiſcit ac contendit, Chriſtum Dominum feria ſexta ineunte Agnum legalem celebraſſe, adeoque in Euchariſtia inſtituenda quam poſt illam Cœnam ſcilicet confecit, azymo pane uſum eſſe. His donatis ac conceſſis nego illud Domini Chriſti azymo in Euchariſtia utentis factum, legis vel præcepti vim habere, quod Chriſtianos ulla neceſſitate adſtringat ad idem præciſe panis genus in hoc ſacramento uſurpandum. Nam Vaſquez recte dicit, *e* ex facto Chriſti quod illud habeamus quod acceperit panem, ipſumque benedicens conſecraverit, inde id unum colligi panem eſſe neceſſariam ma-

c ub. ſup. §. 262. & ſeqq. ad 267.

d Ibid §. 272. 273. 274. 275. 276.

e Vaſq in 3. Thom q 74. art. 4. Diſp. 374. c. 3. & 28.

Cap. IV. teriam conſecrationis; non colligi, qualis panis, azymuſne an fermentatus conſecrationis materia ſit. Itaque ut ipſe recte contra Græcorum vulgus argumentatur, *cum panis ita vere ſit & dicatur, qui eſt azymus, ſicut qui eſt fermentatus, tam azymum quam fermentatum ſufficientem materiam conſecrationis eſſe*; ad eumdem quoque modum nobis ratiocinari licet, cum panis ita vere ſit & dicatur, qui eſt fermentatus, ſicut qui eſt azymus, tam fermentatum quam azymum idoneam eſſe conſecrationis materiam. Quinimo, tanto in noſtram quam in Vaſquis rem validius eſt hoc argumentum, quod de azymo quidem an ſit vere panis dubitandi ratio aliqua eſt; de fermentato plane nulla eſſe poteſt. Suarez eadem ſequitur; f *Solum*, inquit, *Chriſti factum non ſatis eſt ad inducendum præceptum. Nam licet conſecraverit in vino albo, verbi gratia, aut hora noctis, non ideo præcepit ita nos conſecrare.* Eamdem inſtantiam de vino affert Vaſquez, & ante hos jam attulerat Calvinus; ad quam Bellarminus negat eandem eſſe azymi & fermentati panis rationem, quæ eſt vini albi & rubri; quia, inquit, *conſtat Dominum uſum eſſe azymo; non conſtat utro vino uſus ſit, albo-ne an rubro.* Ergo, inquam, ſi præcisè id ipſum faciendum ex Bellarmino eſt, quod Chriſtus fecit; quia neſcitur hoccine an illud Chriſtus ad Euchariſtiam adhibuerit, neutro utendum erit, ne in canonem Bellarmini impingamus, præſcribentis id præciſe faciendum, quod fecit Chriſtus. Nam in dubiis nihil tutius eſt, quam τὸ ἐπέχειν, & actum utrumque inhibere, donec certo diſcamus quid verum ſit. Deinde fac Evangeliſtam expreſſiſſe vinum Dominicum rubrum fuiſſe; An ideo albi uſum interdicendum putabimus in quibus gentibus ac locis, albi unius potus uſitatus eſt? Nugæ Sacramentorum finem, myſterium, effectum, uſum, ex inſtituentis mente ſpectare docet; ſymbolorum colores, & ſi quid in iis per accidens contingat, anxie ſεπρᾶν [illegible] frivolum eſt & infra Chriſtianæ religionis majeſtatem. Altera Bellarmini reſponſio nihilo melior eſt. Deus, inquit, ſæpe uſus eſt differentia azymi & fermentati ad varia myſteria ſignificanda. Quaſi vero neceſſe ſit, quod Deus iſtis interdum ita uſus ſit pro voluntate & arbitrio, ſic quoque in Euchariſtia, aut ubiq; alias uſum eſſe. Sed & in Levitico illo libro, cujus teſtimonium hic advocat, illa quæ dicit azyma, quoties occurrunt, juſſa exerteque à Deo præcepta occurrunt, ut non fruſtra hæc potius quam fermentata, ſed certa ad ſignificandum ratione iſtic adhiberi conſtet. De azymo in Euchariſtia adhibendo nullum Domini, nullum Apoſtolorum uſpiam præceptum invenitur. Ne Evangeliſtæ quidem ubi rem narrant, azymum eum panem vocant, quo Dominus uſus eſt; ut niſi de eo aliunde, ex tempore & lege conſtaret, etiam nunc azymus ne vere fuerit ignoraturi fuerimus. Sed neque plane verum eſt quod ponit Bellarminus, albi & rubri differentiis ſcripturam nunquam uſam eſſe myſtice. Nam ſic Patres accipiunt quod de Iuda dictum eſt, *Dentes eius lacte candidiores* g Et illud de Chriſto, *quare rubrum eſt veſtimentum tuum* h quod ad paſſionem ejus apertiſſime patet referri ex verſu ſequente, *Conculcavi*

f Suar. in 3. Thom. de ſacr.

g Gen. 49. 12.

h Iſa. 63. 2. 3. [illegible]

Conculcavi eo in ira mea, & aſperſus eſt ſanguis eorum ſuper veſtimenta mea. Quo etiam Patres referunt illud ex Geneſi, *lavabit in ſanguine uvæ pallium ſuum.* i Ex quibus ſiquis argutari ex Bellarmini lege voluerit, facile colliget vino rubro quam albo melius ſignificari Chriſti ſanguinem, adeoque illo potius quam hoc utendum in Euchariſtia. Sed ille procul à vero aberrat. In his enim, minutias omnes ſcrutari, & ad eas adhæreſcere, puerile eſt. Itaque illud Bellarmini, *Illud melius eſſe, eoque faciendum quod Chriſtus fecit*; eo fallit, quod vaſto æquivoci ſenſus ambitu multa involvit; ideoque prius explicandum quam ſimpliciter admittendum eſt. *Quod Chriſtus fecit*, proprie rem ipſam, ac ut ſic dicam, ipſam Dominicæ actionis ſubſtantiam ſignificat; quo ſenſu in hoc etiam argumento concedi poteſt. Sic enim *quod Chriſtus fecit*, id nihil aliud eſt, quam *panem accipere, benedicere, & frangere*; vinumque itidem accipere & benedicere; quod *melius eſſe, & faciendum eſſe* confitemur. Sin ultra tendas, & una cum re ſingulares quoque rei circumſtantias, & quæcumque in Chriſti actione præter rem acciderunt, intelligas; ut ſcilicet *facere quod Chriſtus fecit*, ſit non modo rem eamdem facere quam ille fecit, ſed etiam eodem loco, eodem tempore, in ſubjecto non modo ejuſdem ſubſtantiæ & formæ, ſed ejuſdem etiam quantitatis & qualitatis; tu vero adorando Domini nomine abuteris, nobiſque illudis, & multiplicibus erroribus feneſtram aperis. Tuis enim iſtis artibus Sophiſta concluſerit, quod Chriſtus ſit in flumine baptizatus, & quidem in Iordane, baptizandos potius eſſe credentes in flumine, quam in fonte, aut in lacu, aut in mari, aut in piſcina, aut in alveo, & quidem in flumine Iordane potius quam in quovis alio. Hac ille lege vos arguet quadrageſimam veſtram in urbibus & pagis agentes, ejuſque jejunium quotidie ſolventes & interpoſitis diebus Dominicis abrumpentes. Quidni? cum ſuam Chriſtus in deſerto egerit, totoſque continenter quadraginta dies ſolidos jejunaverit. Sed & in ipſa Miſſa, quam multa deteriora ſequentes deprehendemini? Chriſtus ſuam Euchariſtiam in cænaculo fecit; vos veſtram in Baſilicarum ſolo facitis. Ille ſuam diſcumbens; vos veſtram ſtantes; Ille ſuam ex azymo, ſed Iudaïco, vos veſtram in ſingularis formæ azymo, multum à placentis Iudaïcis diſcripante. Cætera de genere hoc mitto, quæ quivis nugator plurima nullo negotio colliget, Bellarminumque ex ſuo decreto confiteri urgebit ſuos qui ſcilicet quæ Chriſtus fecit ea ipſa non faciunt, peccare atque errare, & ea quæ meliora erant aſpernari, quæque facienda erant, nequaquam facere. Quid iſti Bellarminus aliud reſponſurus erat, niſi id ipſum quod nunc dicimus, perperam eum permiſcere ac confundere, quæ diſtinguenda ſunt? rem, à ſuis circumſtantiis, rei eſſentialia, ab accidentalibus? male tranſiri à quid ad quale; & ſi quid Dialecticorum ſcholæ aliud ad hujuſmodi ſophiſmatum ſolutionem dictarunt? Iam ipſi hic pari elencho de azymis ſuis ludenti eadem quoque reponimus, legitimum ac univocè dictum panem qui ad Euchariſtiam aſſumit, illum id facere quod Chriſtus revera

Cap. IV.

i Gen. 49.11.

Cap. IV. fecit; azymus ſed an fermentatus, nihil ad rem ipſam intereſſe; imo ſi quid id ejus interſit, ex ipſo Chriſti ſapientiſſimo facto potius intereſſe videri, ut fermentatus ſit, quam ut azymus. Ac prius quidem nihil ad ipſius actionis rem ac τὸ ἁπαυδὲς pertinere hanc panis præciſè rationem, ipſi primo Latini confitentur, qui utroque & azymo & fermentato ſacramentum rite confici docent, ſed mittamus Latinos. Tota Evangelica narratio id ipſum clamat; in qua non modo Chriſtus nuſpiam præcipit azymum confici, ſed ne minimo quidem verbo azymum memoratur, vel omnino quicquam dicitur, quo id fermentato prælatum eſſe intelligere poſſimus. Sed, inquis, ipſum Chriſti conſilium, azymum non fermentatum ad Euchariſtiam aſſumentis, clamat azymum præferendum. Faterer, ſi Dominus azymum conſulto ad myſterium ſuum elegiſſet; pararique ad hoc juſſiſſet. Nunc palam eſt Dominum azyma in hac cœna non elegiſſe, ſed reperiſſe; non quæſiviſſe, ſed in ea incidiſſe. Quæſo enim unde ſcis, in azymis confectum fuiſſe ſacramentum? Nemo enim Evangeliſtarum azyma iſta fuiſſe nos docuit. Scio, inquis, quia *Dominus ſacramentum inſtituit in primo die azymorum; unde certum eſt azymo pane uſum fuiſſe in huiuſmodi inſtitutione. Nam Exodi 12. & 13. præcipitur ſub pœna mortis, ne fermentatus panis inveniatur in domibus aut in ullo alio loco filiorum Iſraël.* Bene eſt; ſed vide quid ex his colligam. Illa ſi vera ſunt (vera autem eſse quantumvis Græci negent, ego nunc quidem largior) quo die quaque hora Chriſtus Euchariſtiam inſtituit, nihil in toto Iſraële, nihil præſertim Hieroſolymis, ubi accuratiſſime ac religioſiſſime lex ſervabatur, nihil inquam, fermentati panis erat in ea urbe, in qua Dominus tum verſabatur: nihil in agro ſuburbano, nihil in tota Iudæa. Ergo qui ad id locorum Euchariſtiam ex pane conficere voluit Chriſtus, eam non conſulto, ſed neceſsario ex azymo confecit, quem unum reperire erat totis iſtis diebus apud Iudæos: non fermentato, qui per eoſdem dies nullus apud Iſraëlem inveniebatur, accuratiſſime ac moroſiſſime ab omnibus gentis familiis exterminatus. Tu ergo, inquam, ridiculus es, qui prælatum fermentato azymum inde cócludis, quod azymo illo tépore ac loco Dominus uſus eſt, quo nullus alius erat panis quo uteretur. Si ex duobus paratis azymū elegiſſet, haberet ſpeciē tua argumentatio. Nunc, cum neceſſario uſus ſit, nullo alio quo uteretur obvio, abſurde profecto focis, dum hinc azymi tui præ fermentato dignitatem exſtruis: perinde ac ſi quis glandes hominibus magis placere quam fruges, vel Iſraelitis manna quam carnes inde argueret, quod illi glandibus in Græcia cum nullæ eſſent fruges, hi manna in deſerto veſcerentur, cum nulli alii adeſſent cibi: vel ſi veſtro palato piſces quam perdices magis ſapere eo argumentaretur, quod diebus eſurialibus illis victitetis, has repudietis. Cujus non fuit electio libera, ſed uſus neceſſarius, id fruſtra falſoque ei præculeris quod eo quis uſus non eſt, qui uti non poterat, ſive quod eo careret, ſive quod uti lex aliqua prohiberet. Cum ergo quo tempore Dominus azymum ad Euchariſtiam aſſumpſit,

k Bell. de Euch. l. 4. c. 7. §. Quia vero.

ſumpſit, neque fermentati copia ulla eſſet, neque ſi fuiſſet, eo uti per legem liceret, fruſtra ea falſoque ac ſophiſtice azymum fermentato in Euchariſtia præferendum ideo colligis, quod Dominus illo uſus, hoc uſus non fuerit. Sed aliud etiam ſubeſt, quo minus ex uſu illo Domini ad rem ipſam argumentari poſſis; nimirum quod ipſe in illa ſacramenti inſtitutione nuſquam ſignificat, ac ne innuit quidem, ſuæ eſſe voluntatis, ut panem potius azymum quam fermentatum in illo ſacro adhibeamus. Id enim ſi malebat, plane dici aperteque ſignificari debuit, ne quod ipſe azymo tunc uſus eſt, id ob Iudaicam legem factum eſſe putaremus, non ob novum illud quod tunc inſtituit ſacramentum. Certe quo die inſtituta ſunt azymorum ſolennia, accidit non conſulto, ſed quadam neceſſitate ut panes apud Iſraelitas non alij eſſent quam azymi, quod urgentibus Ægyptiis, feſtinantes *conſperſam farinam antequam eſſet fermentata*, ſubito in palliis ligatam, ſicut erat, in humeros tollere, ſecumque aſportare coacti fuiſſent, ut diſerte narrat & obſervat Moyſes. *l* Eone ergo ſatis habuit Dominus ſuam de feſto illo in azymis ab Iſraële celebrando voluntatem ſignificare? Minime gentium. Quod caſus ille ambiguus eſſet, & ſoli rerum ipſarum neceſſitati imputari, non pro certo conſilij divini ſigno accipi poſſet, Deus planiſſime quid fieri vellet, verbis diſertis edocuit; *m Quarta decima* (inquit) *die primi menſis ad veſperam comedetis azyma, uſque ad diem vigeſimam primam ejuſdem menſis ad veſperam; ſeptem diebus fermentum non invenietur in domibus veſtris*, & cætera quibus nihil clarius aut diſertius dici potuit. Ex quibus nemo non intelligit Chriſtum Dominum, ſi ei azymum in ſua Euchariſtia confici placuiſſet, potius quam fermentatum, id ipſum diſerte fuiſſe ſignificaturum ac præcepturum ac eo quidem impenſius, non modo quod in genere hæc certi cujuſdam panis præ alio communi ac uſitato electio veteri quidem legi congruat, ab Evangelicæ vero religionis ingenio abhorreat, quæ ciborum diſcrimina ſuſtulit; ſed etiam quod azyma ad feſti quidem Moſaïci inſtitutum manifeſte referebantur, ipſam illam Iſraelitarum ex Ægypto exeuntium feſtinationem præclare ſignificantia; eadem vero in Euchariſtico myſterio plane nullam rationem habeant, in quo mors Chriſti annunciatur, corpus ejus tormentis in cruce laceratum, & ſanguis ad expianda mundi peccata fuſus tanquam animarum ad vitam æternam perfectus cibus repræſentantur ac communicantur. Quid ad hæc azymus panis vel ſignificanda vel exhibenda præ fermentato præcipui habet? Certe nihil. Vnde quivis videt, ſi azymis nos in eo ſacro uti maluiſſet Dominus, de eo multo nos magis admoneri ac doceri decuiſſe, quam ipſum de ſuis azymis Iſraelem. Atqui plane contra factum eſt. Dominus Iſraeli azymorum in ſuo feſto uſum diſertiſſime, & quidem lege, etiam pœnis in ejus violatores ultimis ſancita præcepit. Nobis Chriſtus illa Latinorum azyma ne una quidem vocula commendavit. Nihil ergo eſt quod dubitemus, nihil ea ad myſterium Euchariſtiæ pertinere, neque

CAP. IV.

l Ex. 12. 33. 34. 39.

m Ex. 12. 18. 19. & 13. 6. 7. & 12. 16. & 34. 18. Lev. 23. 6. Num. 26. 17. Deut. 16. 3. 6.

que

CAP. IV. que in eo aliter à Domino fuiſſe adhibita, quam quod nullus eſſet alius apud Iſraelem panis quam azymus, quó tempore ſacramentum inſtituit ac confecit. Vnde jam illud quod ſecundo loco adjecimus, patet hoc ipſo Chriſti facto doceri nos fermentato potius quam azymo pane in hoc celebrando myſterio utendum eſſe. Chriſtus enim ad hoc ſacramentum, panem ideo azymum adhibuit, quod illo tempore ac loco ex Moſis lege nullus eſſet alius communis ac uſitatus apud Iſraëlem panis. Nobis ergo ſi divinam cœleſtis Magiſtri ſapientiam imitari velimus, pane ad hoc ſacrum iis gentibus, temporibus ac locis in quibus degimus, uſitato, communi, familiari ac legitimo, in cordis ſimplicitate utendum eſt, non aliud peregrinum ac exoticum genus vel aliunde quærendum, vel ex ingenio noſtro excogitandum ac parandum; Azymo vero, vel ideo nominatim abſtinendum, quod Moſaïco jugo per Dominum Chriſtum liberatos non decet ad egena illa mundi elementa revolvi; ne in tantum Liberatorem ingrati eo ipſo eſſe videamur, quod ſpreto tanquam vili, ejus munere, triſtes Iudaïcæ infantiæ cibos malimus. Cum ergo nunc in Europa noſtra apud omnes gentes uſitatum ſit, pane fermentato, nulli quod ſciam, ſolenne ac legitimum ſit azymo veſci; præpoſtere mihi ſapere videntur, qui in ſacris azymum præferunt; ſeque *melius*, quam quos *fermentarios* vocant, inſtituere ideo putant, quod id *faciant* quod *fecit Chriſtus.* Illi vero multum falluntur, dum ſic judicant. Chriſtus enim azymo uſus eſt, quo loco & tempore pane alio uti non licebat. Ipſi plane contra, fermentatum panem, quo abundant & quo veſci per omnes cœli ac terræ leges licet, faſtidiunt; azymum ipſi, nulli uſitatum genus ſibi aſciſcunt, nullo Chriſti præcepto, nulla Apoſtolorum voce vel juſſi vel invitati. Latinos ergo, quicquid ſibi de azymis ſuis blandiamur clarum eſt ex his, plane aliud facere quam quod fecit Chriſtus, qui panem apud civitatem in qua verſabatur, uſitatum confecit, hi omnibus provinciis ac gentibus in quibus miſſificant, inuſitatum conſecrant. Hoccine eſt quod Chriſtus fecit, facere?

CAPVT V.

Apoſtolicam Eccleſiam ex pane fermentato Euchariſtiam feciſſe. Panis vocabulum ſimpliciter poſitum, pro pane uſitato accipiendum eſſe.

SED nunc tabulas ipſas ſacras inſpiciamus. Iam paulo ante obſervavi quantum ſit inter verba Moſis, Iſraeli Dei nomine azymorum uſum quotannis in feſto Paſchæ imperantis, & Evangeliſtarum orationem inſtitutam à Chriſto Euchariſtiam narrantium; illic *azyma* ubique nominari, inculcari; nuſquam panem ſimpliciter dici. Hic panem *contra* audiri paſſim, imo ubique, azyma ne ſemel quidem ſonare; ſatis manifeſte

Cap. V.

manifeſto tam diverſe ſcribentium conſilio. Moſes ſcilicet panem quem dicit, omnino voluit, non quemvis, ſed præciſe azymum intelligi, Evangeliſtæ contra quem panem loquuntur, licet revera azymus propter Iudaïcum Paſcha eſſet, non tamen qua azymum, ſed qua panem uſitatum in Chriſti ſacramento acceptum eſſe ſignificarunt. Neque vero minor eſt, poſt res ſemel conſtitutas, in cæteris divinorum ſcriptorum de utroque myſterio ſermonibus diverſitas. Primum enim, ipſam illam ſeptem dierum ſolennitatem, quibus fermentato veſci nefas erat, *azymorum* perpetuo conſtanterque, nunquam ſimpliciter, *panum* ſolennitatem vel feſtum vocant. Ita cum Scriptura exſtructum à Solomone in Templo altare narrat, *n ut per ſingulos dies offerretur in eo ter per annum, id eſt in ſolennitate azymorum* &c. Et alibi, *o Congregati ſunt in Ieruſalem populi multi, ut facerent ſolemnitatem azymorum*; Et paulo poſt, *fecerunt filij Iſrael ſolennitatem azymorum.* Cætera quæ deſcribere longum eſt, indicaſſe ſatis eſt. * Sunt loca in quibus eadem ſolennitas dicitur *dies azymorum*, vel ſimpliciter *azyma*; ut in Actis, *Erant autem dies Azymorum*; &, *Navigavimus poſt dies azymorum*: & apud Marcum, *Erat Paſcha & Azyma poſt biduum.* Neque aliter loquuntur ubi de ipſis panibus, ſeptem illorum dierum ſolennibus ſermo eſt. *p* Ezechiel, *ſeptem* inquit, *diebus azyma comedetis.* Sic in libro quarto Regum, *q* de ſacerdotibus excelſorum, *Non aſcendebant ad altare Domini in Ieruſalem, ſed tantum comedebant azyma in medio fratrum ſuorum.* Tertio denique de panibus extra hoc feſtum abſque fermento paratis, quoties ſacri illi ſcriptores loquuntur toties *azymos* dicunt, nunquam ſimpliciter *panes* nominant: ut Moſes de Lotho, *Fecit convivium, & coxit azyma.* Alius Propheta de muliere Pythoniſſa, *r Tollens farinam, miſcuit eam & coxit azyma.* Vanus ſim, ſi alia de genere hoc adjecero; Nunquam enim aliter loquuntur; & merito quidem. Cum enim apud omne hominum ſive ſcribentium ſive loquentium genus, *panis* abſolute, abſque ulla certæ alicujus ſpeciei deſignatione & ad eam reſtrictione dictus panem ſignificet in ea gente de qua verba fiunt, uſitatum, vulgarem, ac maxime communem quis Prophetas ſi in locis, quæ attigimus, *panem* ſimpliciter dixiſſent, de azymo locutos fuiſſe intelligeret? Itaque non tantum prudenter, ſed etiam neceſſario *azymi* vocabulum ubique poſuerunt, ne res ſi *panis* ſimpliciter diceretur, lectori eſſet offendiculo, & ab eo de uſitato apud Iſraelem *pane*, id eſt fermentato acciperetur. Non eſt ergo dubitandum, quin divini Novi Teſtamenti ſcriptores eodem quoque modo pro ſumma ſua ſapientia de Euchariſtico pane locuturi fuerint, eumque vel ſemper, vel certe ſæpiſſime *azymi* vocabulo vel ſolo, vel panis nomini adjecto ſignificaturi, ſi ut panem quo Iſrael ſeptem in Paſchate diebus veſcebatur, Deus, ita & hunc Chriſtus quem nos in Euchariſtia ſumimus, azymum quoque eſſe voluiſſet. De Evangeliſtis, quibus Pauli de inſtituta a Domino Euchariſtia narratio adjungenda eſt, ſatis ſupra diximus. Nunc ea videamus, quæ iidem de eodem ſacramento habent,

n 2.Paral.8. & 30.13.21.
o * Vide Par. 35.17.1. Eſd. 6.22. & 3. Eſd. 7.14.
Luc.22. Act. 12.3 & 20.6.
Marc.14.1.
p Eze.45.21.
q 4. Reg. (Heb. 2.) 23.9.
r Gen 19.3.
ſ 1.Reg.28.24.

Cap. V. quod qualeque poſt ſubvectum in cœlos Dominum, apud Apoſtolicam Eccleſiam celebrabatur. Certe tempus erat clare liquidoque docere, quam fuiſſe ſcirent ſummi magiſtri atque autoris ſui hac de re voluntatem, ne Dominica Cœna incurrẽs in Iudaïcorum azymorum dies nebulam fidelibus obtenderet, eoſque ſuſpicari cogeret, quod in ea adhibitus eſſet panis minime fermentatus, id præter Domini conſilium accidiſſe, neque ab ipſa Chriſtiani myſterij ratione, ſed à ſola temporis & loci neceſſitate profectum eſſe. Quid ergo poſtea divini illi homines de hoc ſacramento dixerunt? Docuerunt ne diſerte, quod azymo Chriſtus in Euchariſtia eſſet uſus, id non ex ſolo legis Iudaïcæ fermentata omnia illis, quibus res peracta eſt, diebus ex tota Iſraëlis terra exterminantis mandato factum eſſe, ſed etiam ad ipſius Euchariſtiæ perfectionem pertinuiſſe? Hoc profecto ita à Chriſti Apoſtolis quod facile erat, doceri nos decebat. Nihil tamen hujuſmodi feciſſe eos patet. An ſaltem uno aliquo verbo innuenerunt Chriſto placere ut azymum ſit id ex quo ſacramentum conficitur? Planum eſt ne hoc quidem eos feciſſe. Id ex quo fit Euchariſtia non vocarunt aliquando *azymum*? Nunquam omnino, ne ſemel quidem. Quo ergo tandem nomine illud quicquid eſt vocarunt quod hujus apud eos ſacramenti elementum erat? Panem ubique illud conſtanter vocant. Sed nihil ne panis nomini adjiciunt quo ſignificetur non fuiſſe communem illum, & apud homines gentium inter quas verſabantur, uſitatum panem? Nihil hujuſmodi in omnibus eorum litteris occurrit. Ea quidem de hoc pane dicunt, quibus ſignificant eum qua ab ipſis benedictione conficiebatur, ea percepta non communem amplius, ſed ſacrum & religioſum factum fuiſſe, ac ut uno verbo dicam diviniſſimi corporis Chriſti ſacramentum; Sed aliquid ante perceptam benedictionem ſingulare, & à pane apud gentes illas vulgo uſitato diverſum habuiſſe, nuſpiam docent, nuſpiam vel dicunt vel innuunt. Audi ipſos loquentes. Lucas de Hieroſolymitanis fidelibus à Petro nu-
t Act. 2. 42. per converſis; *t Erant* (inquit) *perſeverantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. Panem* omnes Euchariſtiam dici conſentiunt. Quem *panem*? Tranſierat dudum Paſcha, ex cujus tu lege azymum fuiſſe poſſis argumentari. Proximis poſt Pentecoſten diebus res agebatur, quibus tam apud Iudæam, quam apud Græciam fermentatus in uſu erat. Ergo quem panem uſitatum intelligit Lucas, eum fermentatum fuiſſe ſignificat; Azymum ſi intellexiſſet, dixiſſet. Idem de ſe
u Act. 20. 7. 11. & fidelibus Troade in civitate gentilium conſiſtentibus; *u Vna*, inquit, *ſabbathi cum conveniſſemus ad frangendum panem*; Et paulo poſt iterum, de re eadem loquens à Paulo *fractum panem* dicit. Niſi uſitatum dicit, gryphos & ænigmata loquitur, quæ nemo legentium intelligat. Vſitatus autem panis apud eos non magis quam apud nos, alius erat quam fermentatus. Ergo fermentatum fuiſſe vult, quem dicit. Quem autem dicit, is Euchariſtia erat. Ipſe Paulus apud Corinthios, Græcanicæ urbis cives, verba de Euchariſtia faciens,

CAP. V.

x *Panis*, inquit, *quem frangimus, nonne participatio corporis Domini eſt?* Tum, *omnes de uno pane participamus*; & in capite ſequenti; y *Quotieſcunque*, inquit, *manducabitis panem hunc*; & *Quicunque manducaverit panem hunc*: Et, *probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat.* Omnia obſcure & abſurde dicta ſi de alio, quam de uſitato apud illius ævi Græcos pane loquitur. Atqui apud eos uſitatum fermentatum fuiſſe conſtat. Si fermenti expertem Paulus in animo habebat; dicendum erat, *Azymum quod frangimus*, non quod dixit, *panis quem frangimus*, & ita in cæteris. Cum ergo ſic conſtanter locuti ſint & Lucas, & Paulus; neque ipſi vel cæteri ſcriptores, ſive divini, ſive Eccleſiaſtici, qui proximis poſt Apoſtolos ſeculis vixerunt, azymi vocabulum ad ſignificandam Euchariſtiam uſurpaverint, *panem* ſimpliciter ac paſſim, *azymum* nuſquam id ex quo fit Euchariſtia, vocantes; profecto niſi tu ſapientiſſimos viros abſurdiſſime ac præter cæterorum omnium hominum, non modo de ſeculo, ſed etiam de Iſraele morem locutos fuiſſe finxeris, plane illud quod nos defendimus, confitendum eſt, apud omnem illius tum Apoſtolici tum proxime ſecuti temporis Eccleſiam ex fermentato confectam fuiſſe Euchariſtiam idque præter verba quibus eam ſignificarunt, multa alia de Apoſtolica Eccleſia non obſcure probant. Ex iis enim, quæ Paulus de hoc argumento in priore ad Corinthios epiſtola ſcribit, ſatis conſtat Euchariſtiam tum temporis, ſub noctem una cœnatos celebraſſe fideles, ad eaſdem menſas in quibus erant epulati, & quidem continenter, ita ut communes epulas ſtatim exciperet, ac clauderet ſacrum illud Domini ferculum. Neque vero ex alio pane factam Euchariſtiam putes, quam ex eo qui à ſingulis fidelibus illuc convenientibus ad cœnam in commune collatus erat. Rem enim ita geſtam, & tota Pauli oratio clamat, & ab illis proculdubio principiis ducta ſequentium ſeculorum ſupra à nobis commemorata excerpendæ ex promiſcuis populi oblationibus Euchariſtiæ conſuetudo ſignificat; & interpretes qua veteres qua recentes fere conſentiunt. Vetuſtiſſimus, qui ſub falſo Ambroſii nomine circumfertur, commentarius docet, z qui ſic in illam fidelium *Eccleſiam conveniebant; munera ſua obtuliſſe advenientibus Preſbyteris; una atque eadem prece omnium oblationes benedictas fuiſſe; Munus oblatum totius populi fuiſſe.* Et adverſum 33. a *Ad invicem*, inquit, *exſpectandum dicit* (Paulus ſcilicet) *ut multorum oblatio ſimul celebretur ut & omnibus miniſtretur.* Theophylactus: b *Oſtendit*, inquit, *communia eſſe, quæ illuc afferuntur*: quæ ſcilicet in conventum à ſingulis fidelibus afferebantur. δεικνύων ὅτι κοινά εἰσι τὰ ἐκεῖσε εἰσφερόμενα. Iam qui ad illam Eccleſię Cœnã à piis domi parati offerebantur panes, eos uſitatos fuiſſe ac communes, adeoque fermentatos, nemo ut opinor, ſanus dubitaverit. Quis enim Chriſtianos illius ævi *azymis* præter gentis ac civitatis ſuæ morem veſci in conviviis Eccleſiæ communibus ſolitos ſomniaverit? Cum ergo ex eodem illo pane, qui cœnantibus erat appoſitus, Euchariſtia fieret, eadem ratione efficitur, ut ipſa quoque Euchariſtia non ex azymo, ſed ex fermentato

x 1. Cor. 1. 10. 16. 17.
y ibid. 11. 26. 27. 28.
z Ambr. in 1. Cor 11. 20. p. 1915. A.
a Ibid. in 4. 33 p. 1916. B.
b Theoph. in 1. Cor. 11. 33.

Cap. VI. mentato pane facta fuerit. Vnde omnes intelligunt nihil eſſe cauſæ vel cur ſequentium ſeculorum Eccleſiam culpemus, & à Chriſti inſtituto, Apoſtolorumve praxi deſciviſſe ideo ſuſpicemur, quod fermentato pane in ſuis ſacris uteretur, vel cur Latini ſua azyma veluti autoris facto & voluntati magis conſentanea præferant, & innovationem hac in parte ſuam purgent. Nunc enim abunde, ut videtur, demonſtratum eſt veteres Chriſtianos ab ipſa Eccleſiæ origine ad nonum uſque, imo etiam fortaſſe ad decimum ſeculum fermentato pane ad Euchariſtiam uſos eſſe; azymi in ea apud Latinos uſum ſeculo demum nono, vel etiam decimo primum inductum fuiſſe, annis non multis ante Leonis IX. epiſcopatum; cujus temporibus nobilis illa exorta eſt de azymo inter Græcos & Latinos contentio, de qua initio diximus. Vnde porro videre eſt hunc quoque Latinorum morem, non antiquum, quod ipſi falſo jactant, ſed novum ac recentem eſſe, qui novem totis vel minimum octa, à Chriſto in terris nato ſeculis Eccleſiæ ignotus, nono vel decimo demum ſeculo, ſed apud ſolos Latinos receptus à Græcis cæteriſque extra Romanam communionem Chriſtianis conſtanter ad hunc diem vel neglectus, vel etiam contemptus fuit.

CAPVT VI.

Altera Latinorum in pane Euchariſtico novitas, azymis, ſed ſingulari tenuitate utentium, talibus quibus panis nomenclatura vix convenit. Azyma Iudæorum Paſchalia. Azymorum Latinorum cauſa, origo, ratio, tempus: ea jam ab initio ſanioribus diſplicuiſſe, ex Ordinis Romani expoſitore quodam demonſtratur.

ILlud tamen libens concedo leviorem futuram fuiſſe Latinorum culpam, tolerabilioremque inductam ab iis novitatem ſi intra hæc ſtetiſſet, neque aliud quam fermentum in Euchariſtiæ pane mutaſſet. Nam panem qui hoc uno quod azymus eſt, ab uſitato & ſolenni differt, cætera ejus ſimilis & geminus, nihil vetat panis nomine cenſeri, etſi ad victum minus probatus à Medicio. Neque vero capio cur non hujuſmodi panes azymos veteris Eccleſiæ fermentatis ſuffecerint, ſi verum eſt quod huic novitati prætexunt, eos Chriſti factum ſequi. Nam non dicent opinor, Chriſtum ad Euchariſtiam conficiendam hoſtiolis ſuarum paribus uſum eſſe: Ne hoc quidem negaturos puto, quo tempore Dominus in terris verſatus eſt, nondum hominum generi cognitam fuiſſe ſuam illam hoſtiarum fingendarum & parandarum artem. Vtcumque ſit, nemo dubitat Chriſtum ſi qua in Cœna ſua azyma habuit, non alia quam Iudaïca habuiſſe. Iudæos totos illos ſeptē dies, quos *azymorum* dies vocabant, nullum alium panem eſitaſſe, quam Latinorum hoſtias, inauditum, neque vel in Moſis libris, vel in Magiſtrorum Ebræorum commentariis

quicquam

quicquã occurrit, quo res tã incredibilis, non dico perſuaderi ut vera, ſed vel fucari, ut probabilis, poſſit. Ac tametſi nunc Iudęi moroſiſſima ſuperſtitione omnia majorum ſuorum inſtituta mirum in modum corruperint, veterumque Rabbinorum traditiones jam per ſe plus ſatis inanes & abſurdas duplicaverint; ſi tamen placet ex hodiernis eorum ritibus mores ejus ævi quo Chriſtus in terris vixit, metiri, ne ſic quidem in azymis Iudaïcis ſatis appoſitum reperient Latini ſuarum hoſtiarum exemplum. Leo Mutinenſis Synagogæ Venetæ Rabbinus, vir ſuorum hac tempeſtate doctiſſimus, rem totam ita breviter deſcribit. c *Mature*, inquit, *provident ut Azyma quæ ipſi* Mazzot *vocant, ea conficiantur quæ ad octo dierum Paſchalium victum ſatis ſint; & ab ipſis rei primordiis ſedulo curant, ne farina vel in ipſa molaitrina aut humeſcat, aut incaleſcat; nequid inde ſcilicet, fermenti concipiat. Vbi ad rem ventum eſt, farinam aqua conſperſam in maſſam ſubigunt, & ex ea placentas* * *variarum formarum conficiunt, pertuſas; confectas ſtatim in clibanum coquendas mittunt; Coctas mundiſſime quoad fieri poteſt ſervant, iiſque pro pane diebus Paſchalibus veſcuntur. Sed & iis, qui vel corporis temperamento ſunt infirmiores, vel ægrotant, placentas admixtis ovis & ſaccharo parant, ita tamen vt hæ quoque ipſæ fermenti plane ſint expertes: atque id genus* mazza aſchira, *id eſt placenta dives dicitur.* Hæc Leo. Neque aliud tradunt Chriſtiani ſcriptores, qui rerum Ebraïcarum peritiſſimi, & in Iudæorum libris verſatiſſimi exiſtimantur. Vnum Buxtorfium laudare ſatis eſt, eadem quidem quæ Leo dixit, breviter his verbis tradentem. d *Placentæ illæ*, inquit, *infermentatæ vulgo rotundæ ſunt, tenues, non craſſæ, inſtar tortæ panis, & foraminibus plenæ, ferro pectini ſimili perforatæ, ut aëri perviæ remaneant, nec intumeſcant, vel fermententur, ocyſſimeque in clibanum conjiciuntur, ne diu nimis deſideant.* Neque *mazzam haſchiram* tacet. Cœterum ſuperſtitionis in his conficiendis Iudaïcæ inepitas fuſius quam Leo exſequitur, e quas apud ipſum videat qui volet. Probabile eſt, multo ſimplicius olim hæc tractaſſe eorum in patria majores, neque aliud primis temporibus, panis azymi ab uſitato fuiſſe diſcrimen, niſi quod ille fermento careret, quo hic erat temperatus; fortaſſe etiam quod ille expeditius, hic diligentius & lentius coqueretur. Azymorum quibus Latini in ſacris utuntur, & ſtructura & forma plane alia eſt. Farina ex qua ea fiunt, aqua aut lacte diluta in lebete vel olla leniter moratur. Ita ſpiſſatus liquor in ferramentum ad hoc paratum ex duabus tabulis ferreis inter ſe connexis conſtans, ab interiori parte aliqua pinguedine inunctum & ad legitimum modum calefactum mittitur, & urgente utrimque ferro comprimitur ac tenuatur, & diffunditur ſic, vt brevi in foliolum candidum ac inſtar nummi circulare effingatur. Ea autem ſubtilitate ac tenuitate eſt, ut prope accedat ad eam quam Geometræ fingunt *ſuperficiem*, ex ſolis lineis ſic contextam, ut lata quidem ſit & longa, ſed omnis craſſitudinis ſive profunditatis expers. Inde tanta ei levitas, vt minime pondere nixam, venti etiam mediocris flatus facile tradat, impellat, & ſuo loco

Cap. VI.

c Leon di Modena Hiſt. de gli riti Ebraïci. part. 3. c 3. pag. 63.

* *focaccie ſchicciate.*

d Buxt. ſynag. Iud. c. 17. p. 400.

e ibid. p. 397. & ſeqq.

CAP. VI. motam, vel ſurſum in auras attollat, vel deorſum in terram dejiciat. Atque ex hac tanta materiæ tenuitate factum eſt, ut *nebulæ* jam olim à Romanis, non inepte vocatæ ſint, quod nos docet antiquiorum Conſuetudinum Cluniacenſium liber; *f Ea*, inquit, *quæ in ferramento characterato de conſperſione farinæ tenuiſſimæ fiunt, ab hominibus Romanæ linguæ* nebulæ, *à noſtratibus appellantur* oblatæ. Atque hoc iis *nebularum* nomen apud Pharmacopæorum officinas ad hodiernum diem hæſiſſe audio. Hæc qui cum Iudaïcis ſive veteris, ſive recentioris memoriæ azymis comparaverit, comperiet latum eſſe inter utrumque genus diſcrimen. Nam farina ex qua Iudaïcum azymum fiebat, aqua conſpergebatur; ex qua fit Romanum, diluitur. Illa pinſebatur, & in maſſam cogebatur, mollem quidem, ſed tamen ſolidam; hæc in liquorem fluidum & nonnihil ſpiſſum coagulatur. Illa in clibano aut in foco coquebatur; hæc in duplici ferro calefacto compreſſa coquitur, ac ſemel ſimulque mirabili quodam compendio, in hoſtiam effingitur. Azymum Hebræorum cruſto & medulla legitimis panis partibus conſtabat; Latinorum azymum utroque, ſi proprie loquendum eſt, caret; vel totum vnius fili eſt; totum cruſtum, vel medulla eſt, vel ſi quo alio nomine vocare placet; adeo tenue & per omnia uniforme, ut corpus ideale & mathematicum verius quam ſolidum & Phyſicum referat. Itaque cui vento præ ſua levitate cedit azymum Latinum, reſiſtit Ebraïcum, æque imo magis quam panis fermentatus, quo gravius eſſe deprehenditur. Iam ſi naturam utriuſque ſpectes, Iudæorum azymum ſe placentam eſſe, panis genus, & oculis, & tactui, & guſtui, & odoratui ſtatim probat; Latinorum vero, vix ulli ſenſuum de ſuo genere ſatisfacit. Illud etſi paulo deterioris quam panis fermentatus, ſucci, aptum tamen erat hominibus nutriendis; hoc in eum uſum adeo ineptum eſt, ut nullos mortales fando unquam auditum ſit, id ſibi ad vitam tuendam in cibum elegiſſe. Viderint ergo Latini quo iure glorientur ſe idipſum in Miſſa facere, quod Chriſtus in ſuæ Cœnæ Euchariſtia. Nam ſi ad hoc ut vere dicamur id facere quod fecit Chriſtus, neceſſe eſt (quod ponit Bellarmini ratiocinatio) qualem Dominus in hoc ſacramento panem adhibuit, tali nos quoque in eo conficiendo uti; clarum eſt Latinos nequaquam id facere quod fecit Chriſtus, qui Ebraïco azymo in Cœna uſus eſt, quod plurimum ut liquet, ab eo diſcrepat, quo nunc Latini Miſſificant. Quin & adeo ſingularis eſt, & à veri panis ingenio aliena hoſtia illa Romana, ut à nonnullis *g* non immerito de illa dubitatum ſit, an panis ei nomen proprie ac univoce tribui poſſit; idque negat doctiſſimus iuxta ac mitiſſimus Gerardus Ioannes Voſſius noſter *i ὁ μακαρίτης*. Is enim recitato Franciſci Valleſij, Philoſophi & Medici præſtantiſſimi quodam de proprie dicti panis natura & proprietatibus ſatis prolixo loco, *h* ipſe hoſtias, ſive oblatas, ad leges Valleſianus exigens, *i ſecundum hanc*, inquit, *deſcriptionem, hoſtiolæ nullo pacto pro vero pane poſſunt haberi, cum non teneāt primas inter cibos hominibus datos; nec iis ad neceſſitatem & ſuffi-*

f Conſ. ant. Mon. Clun. c. 49. in Spicil. Dachetij tom. 4. p. 108.

g Sylloge, an Hoſtia ſit panis? per Theophilum de Pega. Hanor. 1618.

h Fr. Valleſ. de Sac. Philoſ. c. 27.

i Ger. Ioan. Voſſius diſp. 19. de Sac. Cœn. ſymb. theſ. 1. p. 26c

& ſufficientiam maxime utantur, ſed carere iis poſſint abſque damno, nec ſint facillime parabiles, vel maxime communes, nec optime nutriant, nec ſubſtantiam habeant bene craſſam, & boni ſucci, nec carni noſtra bene agglutinentur, nec ſint pro omnibus cibis, nec ſymbolum ſint omnis eſca, ac totius nutritionis, eoque nec à Deo poſcantur tanquam alimentum neceſſarium & quotidianum. Hæc ille, quæ Valeſius pani tribuebat, quæ cum ab hoſtiolis abſint, eas noſter merito negat panis nomine cenſendas. Non afferam hoc loco τ. *ἄρτυ* & *panis* etyma; qui ſciam nominum etymon, à rerum quibus ea imponuntur natura longius nonnunquam abire. Illa certe quibus hoſtiam ab Ebræorum azymo diſtinximus, plæraque ſatis vincunt, hoſtiam non eſſe vere ac proprie dictum panem. Quis enim veri nominis panem eſſe id dixerit, quod & plane aliter ſit quàm panis, & panis odore forma, vi & efficacia pœne omni caret? Panis non alius eſt, proprius quidem ac præcipuus, quam ad hominem nutriendum uſus. Oblatas vero ad alios ab hoc diverſiſſimos uſus aptiſſimas eſſe notum eſt; ut ad litteras obſignandas, ad chartas compingendas, etiam ad nonnulla alia in Medicina; quo fit ut iis in communi vita homines ad hæc quidem paſſim utantur; ad victum vero quotidianum nemo quod reor, ſapiens; ut cum quæritur in quo rerum genere cenſendæ ſint, omnino videantur ad *glutinis* potius, quam panis claſſem & nomenclaturam pertinere. Nemo ſane eſt, qui ſe ludi non putet, cui tu panem, urgente fame poſcenti, hoſtiam unam & alteram apponas: neque piſtor ullus eſt, qui tibi panem vænalem petenti oblatas ſit porrecturus. Denique ipſi hoſtiarum defenſores, panem eſſe id quod in ſacris malunt, eo ipſo negant, quod nos qui fermentatum ex veteris Eccleſiæ ritu panem præferimus, vulgari in Germania convitio, *panivoros*, *Brotfreſſer* [illegible] appellitant. Neque quicquam contra hæc valet, quod Bellarminus Græcis objicit [k] panem in Scripturis vocari etiam azymum. Fateor, ſed eum qui ab Hebręis fiebat; cujus quanta ab eo azymo, quo Latini in ſacris utuntur, ſit differentia diximus. Hoc vero Latinorum azymum, in ſacris litteris panem dici, uſque adeo falſum eſt, ut ne notum quidem illis temporibus generi humano fuiſſe videatur. Ejus certe nulla uſpiam mentio in omnibus ſive ſacrorum, ſive Paganorum litteris occurrit, quo fit ut Latinos id genus azymi primos mortalium his proximis quingentis, an ſexcentis ante nos annis inveniſſe veri ſimilius putem. Itaque cum Chriſtum Evangeliſtæ *panem* accepiſſe, benedixiſſe, fregiſſe, diſertiſſime teſtentur, cæterique ſcriptores divini & Eccleſiaſtici conſentiant ac probent; omnes jam intelligunt neminem à Chriſti facto diſceſſiſſe longius quam Latinos, qui non modo qualem panem aſſumpſit Chriſtus, talem ipſi minime aſſumunt; ſed ne id quidem ad hoc ſacrum aſſumunt quod *panis* vere proprieque dici poſſit.

Cap. VI.

[k] Bell. de Euc. l. 4. c. 9. §. Reſp. hoc argum.

Sed præter Chriſti exemplum, à quo apertiſſime diſcedunt, Eccleſiæ quoque totius veteris uſum ac morem perpetuum deſerunt. Ex iis enim quæ nuper demonſtravimus, ex pane à ſingulis fidelibus oblato confe-

ctam

Cap. VI. ctam olim fuiſſe Euchariſtiam, eumque panem uſitatum fuiſſe, omnes ni fallor, ſatis intelligunt nullum in hoc ſacro fuiſſe apud noſtros hoſtiarum Latinarum uſum, quarum formam, ſpeciem, & naturam ab omni omnium quotquot unquam fuerunt, gentium communi & uſitato pane plurimum abhorrere certum eſt & indubitatum. Idque ſi obſcurum eſſet, vel una illius matronæ hiſtoria ſatis nos doceret, quam ſupra ex Ioanne Diacono retulimus, eam panem quem illi Gregorius in ſacra communione porrigebat, recognoviſſe eundem panem fuiſſe, quem ipſa propriis manibus confectum in Eccleſia obtulerat. At ſi hoſtia Latina erat is panis, quem fideles eo ſeculo offerebant, matrona ſuum ab iis quos cæteri fideles obtulerant ſecernere non potuiſſet, quod hoſtiarum tanta ſit inter ſe paritas ac ſimilitudo, ut harum alteram ab altera non ſit profecto facilius, quam ovum ab ovo diſtinguere ac diſcernere. Mutationem factam plærique agnoſcunt, ac de ea pro captu philoſophantur. Honorius Auguſtodunenſis; *Fertur*, inquit, *quod olim ſacerdotes de ſingulis domibus vel familiis farinam accipiebant (quod adhuc Græci ſervant) & inde Dominicum panem faciebant, quem pro populo offerebant, & hunc conſecratum eis diſtribuebant.* Ille vero fallitur; Non farinam, ſed ipſum panem domi factum ac paratum in Eccleſia ad ipſam Domini menſam offerebant. Ex panibus oblatis fiebat ſacramentum. Addit, *poſtquam Eccleſia numero augebatur, ſed ſanctitate minuebatur propter carnales, ſtatutum eſſe, ut qui poſſent ſingulis Dominicis, vel tertia Dominica, vel ter in anno communicarent.* Mox, *quia*, inquit, *populo non communicante, non erat neceſſe panem tam magnum fieri, ſtatutum eſt eum in modum denarij formari vel fieri, & ut populus pro oblatione farinæ, denarios offerrent, pro quibus traditum Dominum recognoſcerent.* Agnoſcit panem qui conficiebatur, etiam apud Latinos, magnum olim fuiſſe, tandem ad hanc denarij, quam videmus, formam redactum eſſe, cujus inventi rationem offert abſurdam ac ridiculam, à denariis quos Iudas ut Chriſtum traderet, à Iudæis accepit. Horum quoq; ſimilia habet Durandus in Rationali. *m Offerebant*, inquit (in primitiva Eccleſia ſcilicet) *magnū panem & omnibus ſufficientem, quod adhuc Græci ſervare dicuntur*; & cætera, pœne ut Honorius. De forma noſtræ, jam itidem dixerat in ſuperioribus; *Panis autem hic*, inquit, *n formatur in modum denarii; tum quod panis vita pro denariis traditus eſt; tum quia idem denarius in vinea laborantibus in præmium datus eſt.* Sed nemo, ut mihi quidem videtur, vel ſagacius inveſtigavit, vel clarius & diſtinctius explicavit quibus gradibus hæc tanta panis Euchariſtici mutatio acciderit, quam idem ille Sirmondus, quem ſupra non ſemel laudavimus. Ille igitur primo hoc conſtituit, *o* primis Eccleſiæ ſeculis *aliam formam non fuiſſe oblationis, quam quæ erat panum oblatorum; qui ſcilicet integri & ſolidi, ut oblati fuerant, conſecrabantur, conſecratique in partes ad diſtribuendum comminuebantur*; quo refert hæc quæ ex Auguſtino deſcribit, *p Norunt fideles quemadmodum manducent carnem Chriſti. Vnuſquiſque accipit ſuam partem; unde & ipſa gratia partes dicuntur;* obſer-

l Honor. Gemm. Anim. l. 1. c. 66.

m Ration. tract. 4 Rub. 53. fol. 124.

n Ibid. Rubr. 41. fol. 99. col. 4.

o Sirm. de Az. c. 4. p. 115.

p Aug. ſer. de verbis Evang. apud Bed. in ibid. 10. 16.

obſervatque q poſtea hoc eodem capite, ſed extremo, ex antiqua illa CAPUT VI.
conſuetudine Latinorum oblatas, *particularum* nomen eſſe ſortitas, tametſi integræ conſecrentur & integræ ſingulis erogentur. Græcos q ibid. p. 124. qui ipſi quoque Euchariſtiæ *partes μερίδας* dicunt, minus mirum eſt vetus rei nomen retinere, quod neque priſcum morem mutarint. Ex hoc uſu colligit Sirmondus, quod verum eſt & perſpicuum, *oblati panis ante confractionem, ſimplicem tum fuiſſe & unicam formam* (eam ſcilicet quæ uſitati panis vulgo erat) *poſt confractionem tot fuiſſe numero formas quot partes.* Nimirum pro ipſius confractionis modo variæ fiebant partium de ſolido pane decerptarum formæ; quemadmodum accidit cum paterfamilias panem unum majorem in multa fruſta dividit, ſuis familiaribus impertienda. Neque ulla mutati hujus moris veſtigia Sirmondus ante ſextum ſeculum reperit; r *quo primum placuiſſe indicat* Ibid. *ad corporis Dominici Sacramentum, panes non vulgares & oblatitios, ſed peculiares, ſtudioque ad id paratos adhiberi.* Hujus enim ſecundi uſus profert ex ſexto, eoque jam adulto ſeculo argumentum, ex Reginæ Radegundis à Fortunato memorata hiſtoria, quæ ut ſupra diximus, *oblatas manibus ſuis factas ſacris locis diſpenſabat; unde iam tum inolevisſe* colligit, ut *ea ſtudio pararentur*; quamquam fieri potuerit, ut illuſtriſſimæ & ſanctiſſimæ fœminæ exemplo mos cœperit, indeque paſſim propagatus apud cœteros fuerit. Vtcumque ſit, non aliud addit Sirmondus ejus rei argumentum, quam quod affert ex decimo ſexto Concilio Tolerano, era 731. annis poſt Radegundis obitum paulo pluribus quam 100. habito; in quo diſerte, ut ſupra audivimus, decretum legimus, s *ut non aliter* * *panis in altari benedictione ſacerdotali ſanctificandus proponatur, niſi qui ſtudio fuerit præparatus.* Huic decreto aliud ſed ex octauo ſeculo præcipiti, adjungere licet ſimile, Theodulfi à nobis jam recitatum ad ſuos Preſbyteros præceptum, t *ut panes quos Deo in ſacrificium offerunt; nitide ac ſtudioſe fiant à ſe ipſis, vel à ſuis coram ſe pueris* Atque ita ſervatum apud Latinos etiam ad ſeculi undecimi annum 53. cum jam apud eos azymorum uſus invaluiſſet apertiſſime teſtatur Humbertus, u quo loco confeſſus *quæ ad communes uſus hominum fiebant azyma, ea ſic parari, ut lapidibus aut argilla ſuperponerentur, verum hæc*, inquit, *ad magnam Chriſti menſam non accedunt; ſed illud ſolum* (azymum ſcilicet) *quod Diaconi cum Subdiaconis, ceu ipſi Sacerdotes ſacris amicti veſtibus, cum melodia Pſalmorum, conſperſum & in ferro paratum, ex ſecretario proferunt.* Vnde obſervare eſt, panis tametſi jam azymi formam eandem tum adhuc manſiſſe quæ fuerat. Nam farinam ex qua fiebat, non dilutam, ut nunc fit, ſed *conſperſam* fuiſſe dicit Humbertus; ex quo intelligimus farinam in maſſam fuiſſe ſubactam, adeoque alicujus molis fuiſſe, quod ex ea conficiebatur azymum. Neque ullum aliud ille memorat inter ſacra & vulgaria azyma diſcrimen, niſi quod hæc ſuper lapide vel argilla coquerentur, illud in ferro; quia ſcilicet ferrum nitidius eſt, quam vel argilla

s Conc. Tol. 16. c. 6.
* videtur leg. alter.
t Theod in capit. c. 5.
u Humbert. reſp. ad Gr. in App. T. 11. Baron. p. 967.

Sſ vel

Cap. VI. variatione dignum urgeo, hoc nos exemplo doceri, multa apud Latinos in uſum publicum eſſe inducta præter bonorum & ſapientum virorum ſententiam, quorum ſi voces haberemus, intelligeremus profecto, non communi doctorum eis communicantium conſenſu, ſed una Paparum voluntate ac vi in illis partibus tandem obtinuiſſe. Hoc unum quod inſtitui, nunc ex his concludo, adeo non eſſe antiquum hoſtiarum, quales nunc Latini in ſuis ſacris adhibent, uſum, ut etiam recentiſſimus ſit, vel undecimo extremo, vel duodecimo certe ineunte ſeculo exortus, ſuperioribus omnibus ætatibus, etiam poſt azyma recepta, ignotus. Nimirum admiſſum undecimo ſeculo à Latinis, Leonis IX. Nicolai II. & Gregorij VII. autoritate tranſubſtantiationis dogma eos impulit ad hanc Euchariſtiæ comminiſcendam formam; quo caverent quoad quidem ab iis fieri poterat, ne quid micarum panis excideret cum aliquo plebis ſcandalo. Ac primo quidem, cum *jam* circa noni ſeculi initia, illius opinionis rudimenta poſuiſſet Paſchaſius Ratbertus, probabile eſt qui ejus doctrinam poſtea ſecuti ſunt, ſeculo decimo pro fermentato azymi oblationem excogitaſſe, & in uſum communem ac publicum paulatim deduxiſſe; quod azymus panis lentior ſit, minuſque friabilis, quam fermentatus (Illis enim propriè temporibus accidiſſe hanc mutationem ſupra ex Sirmondo demonſtravimus) Mox cum tranſſubſtantiatio ex publicis Papalium Synodorum decretis inter communia Chriſtianæ fidei capita recepta eſſet, animadvertiſſe dogmatis autores, ne ſic quidem ſatis cautum eſſe ſuo in numen converſo pani; quod inter frangendum ſacramentum, ejuſque particulas plebi diſtribuendum, vix ac ne vix quidem evitari poſſet, nequid maſſæ multipliciter fractæ ſolveretur, & laberetur; mature ut huic incommodo moderentur, fractione omiſſa, tenues illas breveſque ac puſillas hoſtiolas reperiſſe, quæ ſingulis communicantibus *totæ atque integræ* traderentur. Inventum errori publico commodum placuit; pauciſque ut credibile eſt, annis in uſum Latinorum communem receptum eſt; fruſtra ringente ac reclamante bono illo Ordinis Romani expoſitore Caſſandrino, & aliis, ſi qui forte cum eo veteres & canos Patrum ritus novis cedere indignarentur. Nam ſub initia duodecimi ſeculi in nummi formam fieri jam cæpiſſe oblatas, apparet ex Ernulfi Roffenſis ante annum Domini 1124. quo obiit, ſcribentis verbis; *Nos*, inquit, *in forma nummi panem accipimus, vinum aqua mixtum potamus.*

a Ern. Roff. epiſt. 2. Spicil. Dacher. Tom. 2. p. 434.

CAPUT

CAPVT VII.

Vinum alteram Euchariſtiæ materiæ partem, merum an aqua temperatum adhiberi liberum & ἀδιάφορον eſſe. Veteres jam Iuſtini ſeculo, temperato uſos; eumque morem poſteros omnes Græcos Latinoſque ſecutos eſſe, præter unam Armeniorum gentem. Novum eſſe quod Latini mero abſque ulla neceſſitatis opinione utentes damnant, & gravis in eo peccati accuſant. Rationum quibus ſua hac in parte adſtruunt, levitas.

Alterum Euchariſtiæ à Chriſto inſtitutę elementum eſt vinum, idque conſtat non modo ex perpetua Eccleſiæ totius praxi & confeſſione, ſed etiam ex diſerto Evangelij teſtimonio, Dominum de eo quod Apoſtolis in ſacro calice propinaverat ita locutum eſſe tradentis: f *Non bibam à modo de hoc genimine vitis uſque in diem illum, cum illud bibam vobiſcum novum in regno Patris mei.* Quod genimen vitis ad potum utile eſt, id non aliud eſſe poteſt, quam vinum. Inanis vero eſt Bellarmini vitilitigatio, hæc verba ad Calicem Euchariſticum pertinere negantis, contra manifeſtam Evangeliſtarum Matthæi & Marci fidem, Cypriani Chriſoſtomi & aliorum Patrum interpretationem: ac denique contra non paucorum ex Latinis Theologis conſenſum. Notum eſt quicumque olim vinum in Euchariſtia repudiarunt, & aqua mera pro vino uſi ſunt, eos omnes à veteri Eccleſia denotatos & reprehenſos fuiſſe: quacumque ex cauſa eorum error naſceretur: ſive ex Creatoris contumelia, qualis eorum hæreſis fuit, qui vinum ut fel Draconis, & Diaboli opus abominabantur: ſive ex temperantiæ ſimulatione, ſive etiam ex nimio quodam metu, ne ſi vinum mane biberent, ejus odore Chriſtiani arguerentur: quales fuiſſe eos Aquariæ poſtea oſtendemus, quos refellit Cyprianus. Hæc apud omnes confeſſa. Illud quæritur an in hoc ſacramento utendum ſit vino mero, an aqua mixto? Græcos merum adhibuiſſe in hoc ſacro nonnulli Latinorum tradunt, & in iis etiam Innocentius 3. Papa, ſed errore craſſo, quod omnes nunc fatentur. Armenios conſtat, non ignobilem Orientalis Eccleſiæ portionem, nulla aqua calicem ſacrum diluere, neque ſemel ea de re & à Græcis & à Latinis eſſe pulſatos. Merito, ſi uſum hunc ſuum neceſſario ſequendum defenderunt. Sin, ut rem liberam ſervarunt, ferri non damnari innocentem morem par fuit. Tridentina Synodus monet g *præceptum eſſe ab Eccleſia ſacerdotibus ut aquam vino in calice offerendo miſcerent, tum quod Dominum Chriſtum ita fuiſſe credatur: tum etiam quia è latere eius aqua ſimul cum ſanguine exierit: quod ſacramentum hac mixtione recolitur: & cum aquæ in Apocalypſi Ioannis, populi dicantur, ipſius populi fidelis cum*

f Matth. 26. 29.

g Conc. Trid. ſeſſ. 22. c. 7.

Cap. V. quod qualeque poſt ſubvectum in cœlos Dominum, apud Apoſtolicam Eccleſiam celebrabatur. Certe tempus erat clare liquidoque docere, quam fuiſſe ſcirent ſummi magiſtri atque autoris ſui hac de re voluntatem, ne Dominica Cœna incurrēs in Iudaïcorum azymorum dies nebulam fidelibus obtenderet, eoſque ſuſpicari cogeret, quod in ea adhibitus eſſet panis minimè fermentatus, id præter Domini conſilium accidiſſe, neque ab ipſa Chriſtiani myſterij ratione, ſed à ſola temporis & loci neceſſitate profectum eſſe. Quid ergo poſtea divini illi homines de hoc ſacramento dixerunt? Docuerunt ne diſerte, quod azymo Chriſtus in Euchariſtia eſſet uſus, id non ex ſolo legis Iudaïcæ fermentata omnia illis, quibus res peracta eſt, diebus ex tota Iſraëlis terra exterminantis mandato factum eſſe, ſed etiam ad ipſius Euchariſtiæ perfectionem pertinuiſſe? Hoc profecto ita à Chriſti Apoſtolis quod facile erat, doceri nos decebat. Nihil tamen hujuſmodi feciſſe eos patet. An ſaltem uno aliquo verbo innuenerunt Chriſto placere ut azymum ſit id ex quo ſacramentum conficitur? Planum eſt ne hoc quidem eos feciſſe. Id ex quo fit Euchariſtia non vocarunt aliquando *azymum*? Nunquam omnino, ne ſemel quidem. Quo ergo tandem nomine illud quicquid eſt vocarunt quod hujus apud eos ſacramenti elementum erat? Panem ubique illud conſtanter vocant. Sed nihil ne panis nomini adjiciunt quo ſignificetur non fuiſſe communem illum, & apud homines gentium inter quas verſabantur, uſitatum panem? Nihil hujuſmodi in omnibus eorum litteris occurrit. Ea quidem de hoc pane dicunt, quibus ſignificant eum, qua ab ipſis benedictione conficiebatur, ea percepta non communem amplius, ſed ſacrum & religioſum factum fuiſſe, ac ut uno verbo dicam diviniſſimi corporis Chriſti ſacramentum; Sed aliquid ante perceptam benedictionem ſingulare, & à pane apud gentes illas vulgo uſitato diverſum habuiſſe, nuſpiam docent, nuſpiam vel dicunt vel innuunt. Audi ipſos loquentes. Lucas de Hieroſolymitanis fidelibus à Petro nu-

t Act. 2. 42. per converſis; t *Erant* (inquit) *perſeverantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. Panem* omnes Euchariſtiam dici conſentiunt. Quem *panem*? Tranſierat dudum Paſcha, ex cujus tu lege azymum fuiſſe poſſis argumentari. Proximis poſt Pentecoſten diebus res agebatur, quibus tam apud Iudæam, quam apud Græciam fermentatus in uſu erat. Ergo quem panem uſitatum intelligit Lucas, eum fermentatum fuiſſe ſignificat; Azymum ſi intellexiſſet, dixiſſet. Idem de ſe

u Act. 20. 7. 11. & fidelibus Troade in civitate gentilium conſiſtentibus; u *Vna*, inquit, *ſabbathi cum conveniſſemus ad frangendum panem*; Et paulo poſt iterum, de re eadem loquens à Paulo *fractum panem* dicit. Niſi uſitatum dicit, gryphos & ænigmata loquitur, quæ nemo legentium intelligat. Vſitatus autem panis apud eos non magis quam apud nos, alius erat quam fermentatus. Ergo fermentatum fuiſſe vult, quem dicit. Quem autem dicit, is Euchariſtia erat. Ipſe Paulus apud Corinthios, Græcanicæ urbis cives, verba de Euchariſtia faciens,

Panis,

CAP. V.

x *Panis*, inquit, *quem frangimus, nonne participatio corporis Domini eſt?* Tum, *omnes de uno pane participamus*; & in capite ſequenti; y *Quotieſcunque*, inquit, *manducabitis panem hunc*; & *Quicunque manducaverit panem hunc*: Et, *probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat*. Omnia obſcure & abſurde dicta ſi de alio, quam de uſitato apud illius ævi Græcos pane loquitur. Atqui apud eos uſitatum fermentatum fuiſſe conſtat. Si fermenti expertem Paulus in animo habebat; dicendum erat, *Azymum quod frangimus*, non quod dixit, *panis quem frangimus*, & ita in cæteris. Cum ergo ſic conſtanter locuti ſint & Lucas, & Paulus; neque ipſi vel cæteri ſcriptores, ſive divini, ſive Eccleſiaſtici, qui proximis poſt Apoſtolos ſeculis vixerunt, azymi vocabulum ad ſignificandam Euchariſtiam uſurpaverint, *panem* ſimpliciter ac paſſim, *azymum* nuſquam id ex quo fit Euchariſtia, vocantes; profecto niſi tu ſapientiſſimos viros abſurdiſſime ac præter cæterorum omnium hominum, non modo de ſeculo, ſed etiam de Iſraele morem locutos fuiſſe finxeris, plane illud quod nos defendimus, confitendum eſt, apud omnem illius tum Apoſtolici tum proxime ſecuti temporis Eccleſiam ex fermentato confectam fuiſſe Euchariſtiam idque præter verba quibus eam ſignificarunt, multa alia de Apoſtolica Eccleſia non obſcure probant. Ex iis enim, quæ Paulus de hoc argumento in priore ad Corinthios epiſtola ſcribit, ſatis conſtat Euchariſtiam tum temporis, ſub noctem una cænatos celebraſſe fideles, ad eaſdem menſas in quibus erant epulati, & quidem continenter, ita ut communes epulas ſtatim exciperet, ac clauderet ſacrum illud Domini ferculum. Neque vero ex alio pane factam Euchariſtiam putes, quam ex eo qui à ſingulis fidelibus illuc convenientibus ad cænam in commune collatus erat. Rem enim ita geſtam, & tota Pauli oratio clamat, & ab illis proculdubio principiis ducta ſequentium ſeculorum ſupra à nobis commemorata excerpendæ ex promiſcuis populi oblationibus Euchariſtiæ conſuetudo ſignificat; & interpretes qua veteres qua recentes fere conſentiunt. Vetuſtiſſimus, qui ſub falſo Ambroſii nomine circumfertur, commentarius docet, z qui ſic in illam fidelium *Eccleſiam conveniebant*; *munera ſua obtuliſſe advenientibus Preſbyteris*; *una atque eadem prece omnium oblationes benedictas fuiſſe*; *Munus oblatum totius populi fuiſſe*. Et adverſum 33. a *Ad invicem*, inquit, *exſpectandum dicit* (Paulus ſcilicet) *ut multorum oblatio ſimul celebretur ut & omnibus miniſtretur*. Theophylactus: b *Oſtendit*, inquit, *communia eſſe, quæ illuc afferuntur*: quæ ſcilicet in conventum à ſingulis fidelibus afferebantur. *δεικνύων ὅτι κοινά εἰσι τὰ ἐκεῖσε εἰσφερόμενα*. Iam qui ad illam Eccleſiæ Cœnã à piis domi parati offerebantur panes, eos uſitatos fuiſſe ac communes, adeoque fermentatos, nemo ut opinor, ſanus dubitaverit. Quis enim Chriſtianos illius ævi *azymis* præter gentis ac civitatis ſuæ morem veſci in conviviis Eccleſiæ communibus ſolitos ſomniaverit? Cum ergo ex eodem illo pane, qui cænantibus erat appoſitus, Euchariſtia fieret, eadem ratione efficitur, ut ipſa quoque Euchariſtia non ex azymo, ſed ex fermentato

x 1. Cor. 10.16.17.
y ibid. 11. 26. 27.28.
z Ambr. in 1. Cor 11.20. p. 1915. A.
a Ibid. in 4. 33 p. 916. B.
b Theoph. in 1. Cor. 11. 33.

Cap. VI. mentato pane facta fuerit. Vnde omnes intelligunt nihil eſſe cauſæ vel cur ſequentium ſeculorum Eccleſiam culpemus, & à Chriſti inſtituto, Apoſtolorumve praxi deſciviſſe ideo ſuſpicemur, quod fermentato pane in ſuis ſacris uteretur, vel cur Latini ſua azyma veluti autoris facto & voluntati magis conſentanea præferant, & innovationem hac in parte ſuam purgent. Nunc enim abunde, ut videtur, demonſtratum eſt veteres Chriſtianos ab ipſa Eccleſiæ origine ad nonum uſque, imo etiam fortaſſe ad decimum ſeculum fermentato pane ad Euchariſtiam uſos eſſe; azymi in ea apud Latinos uſum ſeculo demum nono, vel etiam decimo primum inductum fuiſſe, annis non multis ante Leonis IX. epiſcopatum; cujus temporibus nobilis illa exorta eſt de azymo inter Græcos & Latinos contentio, de qua initio diximus. Vnde porro videre eſt hunc quoque Latinorum morem, non antiquum, quod ipſi falſo jactant, ſed novum ac recentem eſſe, qui novem totis vel minimum octa, à Chriſto in terris nato ſeculis Eccleſiæ ignotus, nono vel decimo demum ſeculo, ſed apud ſolos Latinos receptus à Græcis cæteriſque extra Romanam communionem Chriſtianis conſtanter ad hunc diem vel neglectus, vel etiam contemptus fuit.

CAPUT VI.

Altera Latinorum in pane Euchariſtico novitas, azymis, ſed ſingulari tenuitate utentium, talibus quibus panis nomenclatura vix convenit. Azyma Iudæorum Paſchalia. Azymorum Latinorum cauſa, origo, ratio, tempus: ea jam ab initio ſanioribus diſplicuiſſe, ex Ordinis Romani expoſitore quodam demonſtratur.

ILlud tamen libens concedo leviorem futuram fuiſſe Latinorum culpam, tolerabilioremque inductam ab iis novitatem ſi intra hæc ſteriſſet, neque aliud quam fermentum in Euchariſtiæ pane mutaſſet. Nam panem qui hoc uno quod azymus eſt, ab uſitato & ſolenni differt, cætera ejus ſimilis & geminus, nihil vetat panis nomine cenſeri, etſi ad victum minus probatus à Medicis. Neque vero capio cur non hujuſmodi panes azymos veteris Eccleſiæ fermentatis ſuffecerint, ſi verum eſt quod huic novitati prætexunt, eos Chriſti factum ſequi. Nam non dicent opinor, Chriſtum ad Euchariſtiam conficiendam hoſtiolis ſuarum paribus uſum eſſe: Ne hoc quidem negaturos puto, quo tempore Dominus in terris verſatus eſt, nondum hominum generi cognitam fuiſſe ſuam illam hoſtiarum fingendarum & parandarum artem. Vtcumque ſit, nemo dubitat Chriſtum ſi qua in Cœna ſua azyma habuit, non alia quam Iudaïca habuiſſe. Iudæos totos illos ſeptē dies, quos *azymorum* dies vocabant, nullum alium panem eſitaſſe, quam Latinorum hoſtias, inauditum, neque vel in Moſis libris, vel in Magiſtrorum Ebræorum commentariis quicquam

quicquã occurrit, quo res tã incredibilis, non dico perſuaderi ut vera, ſed vel fucati, ut probabilis, poſſit. Ac tametſi nunc Iudæi moroſiſſima ſuperſtitione omnia majorum ſuorum inſtituta mirum in modum corruperint, veterumque Rabbinorum traditiones jam per ſe plus ſatis inanes & abſurdas duplicaverint; ſi tamen placet ex hodiernis eorum ritibus mores ejus ævi quo Chriſtus in terris vixit, metiri, ne ſic quidem in azymis Iudaïcis ſatis appoſitum reperient Latini ſuarum hoſtiarum exemplum. Leo Mutinenſis Synagogæ Venetæ Rabbinus, vir ſuorum hac tempeſtate doctiſſimus, rem totam ita breviter deſcribit. c *Mature,* inquit, *provident ut Azyma quæ ipſi* Mazzot *vocant, ea conficiantur quæ ad octo dierum Paſchalium victum ſatis ſint; & ab ipſis rei primordiis ſedulo curant, ne farina vel in ipſa molatrina aut humeſcat, aut incaleſcat; nequid inde ſcilicet, fermenti concipiat. Vbi ad rem ventum eſt, farinam aqua conſperſam in maſſam ſubigunt, & ex ea placentas* * *variarum formarum conficiunt, pertuſas; confectas ſtatim in clibanum coquendas mittunt; Coctas mundiſſime quoad fieri poteſt ſervant, iiſque pro pane diebus Paſchalibus veſcuntur. Sed & iis, qui vel corporis temperamento ſunt infirmiores, vel ægrotant, placentas admixtis ovis & ſaccharo parant, ita tamen ut hæ quoque ipſæ fermenti plane ſint expertes: atque id genus* mazza aſchira, *id eſt placenta dives dicitur.* Hæc Leo. Neque aliud tradunt Chriſtiani ſcriptores, qui rerum Ebraïcarum peritiſſimi, & in Iudæorum libris verſatiſſimi exiſtimantur. Vnum Buxtorfium laudare ſatis eſt, eadem quidem quæ Leo dixit, breviter his verbis tradentem. d *Placentæ illæ,* inquit, *infermentatæ vulgo rotundæ ſunt, tenues, non craſſæ, inſtar tortæ panis, & foraminibus plenæ, ferro pectini ſimili perforatæ, ut aëri perviæ remaneant, nec intumeſcant, vel fermententur, ocyſſimeque in clibanum conjiciuntur, ne diu nimis deſideant.* Neque *mazzam haſchiram* tacet. Cæterum ſuperſtitionis in his conficiendis Iudaïcæ ineptias fuſius quam Leo exſequitur, e quas apud ipſum videat qui volet. Probabile eſt, multo ſimplicius olim hæc tractaſſe eorum in patria majores, neque aliud primis temporibus, panis azymi ab uſitato fuiſſe diſcrimen, niſi quod ille fermento careret, quo hic erat temperatus; fortaſſe etiam quod ille expeditius, hic diligentius & lentius coqueretur. Azymorum quibus Latini in ſacris utuntur, & ſtructura & forma plane alia eſt. Farina ex qua ea fiunt, aqua aut lacte diluta in lebete vel olla leniter moratur. Ita ſpiſſatus liquor in ferramentum ad hoc paratum ex duabus tabulis ferreis inter ſe connexis conſtans, ab interiori parte aliqua pinguedine inunctum & ad legitimum modum calefactum mittitur, & urgente utrimque ferro comprimitur ac tenuatur, & diffunditur ſic, vt brevi in foliolum candidum ac inſtar nummi circulare effingatur. Ea autem ſubtilitate ac tenuitate eſt, ut prope accedat ad eam quam Geometræ fingunt *ſuperficiem*, ex ſolis lineis ſic contextam, ut lata quidem ſit & longa, ſed omnis craſſitudinis ſive profunditatis expers. Inde tanta ei levitas, vt minime pondere nixam, venti etiam mediocris flatus facile tradat, impellat, & ſuo loco

CAP. VI.

c Leon di Modena Hiſt. de gli riti Ebraïci, part. 3. c 3. pag. 63.

* *focaccie ſchiacciate.*

d Buxt. ſynag. Iud. c. 17. p. 400.

e ibid. p. 397. & ſeqq.

CAP. VI. motam, vel ſurſum in auras attollat, vel deorſum in terram dejiciat. Atque ex hac tanta materiæ tenuitate factum eſt, ut *nebulæ* jam olim à Romanis, non inepte vocatæ ſint, quod nos docet antiquiorum Conſuetudinum Cluniacenſium liber; *f Ea*, inquit, *quæ in ferramento characterato de conſperſione farinæ tenuiſſimæ fiunt, ab hominibus Romanæ linguæ* nebulæ, *à noſtratibus appellantur* oblatæ. Atque hoc iis *nebularum* nomen apud Pharmacopæorum officinas ad hodiernum diem hæſiſſe audio. Hæc qui cum Iudaïcis ſive veteris, ſive recentioris memoriæ azymis comparaverit, comperiet latum eſſe inter utrumque genus diſcrimen. Nam farina ex qua Iudaïcum azymum fiebat, aqua conſpergebatur; ex qua fit Romanum, diluitur. Illa pinſebatur, & in maſſam cogebatur, mollem quidem, ſed tamen ſolidam; hæc in liquorem fluidum & nonnihil ſpiſſum coagulatur. Illa in clibano aut in foco coquebatur; hæc in duplici ferro calefacto compreſſa coquitur, ac ſemel ſimulque mirabili quodam compendio, in hoſtiam effingitur. Azymum Hebræorum cruſto & medulla legitimis panis partibus conſtabat; Latinorum azymum utroque, ſi proprie loquendum eſt, caret; vel totum vnius fili eſt; totum cruſtum, vel medulla eſt, vel ſi quo alio nomine vocare placet; adeo tenue & per omnia uniforme, ut corpus ideale & mathematicum verius quam ſolidum & Phyſicum referat. Itaque cui vento præ ſua levitate cedit azymum Latinum, reſiſtit Ebraïcum, æque imo magis quam panis fermentatus, quo gravius eſſe deprehenditur. Iam ſi naturam utriuſque ſpectes, Iudæorum azymum ſe placentam eſſe, panis genus, & oculis, & tactui, & guſtui, & odoratui ſtatim probat; Latinorum vero, vix ulli ſenſuum de ſuo genere ſatisfacit. Illud etſi paulo deterioris quam panis fermentatus, ſucci, aptum tamen erat hominibus nutriendis; hoc in eum uſum adeo ineptum eſt, ut nullos mortales fando unquam auditum ſit, id ſibi ad vitam tuendam in cibum elegiſſe. Viderint ergo Latini quo iure glorientur ſe idipſum in Miſſa facere, quod Chriſtus in ſuæ Cœnæ Euchariſtia. Nam ſi ad hoc ut vere dicamur id facere quod fecit Chriſtus, neceſſe eſt (quod ponit Bellarmini ratiocinatio) qualem Dominus in hoc ſacramento panem adhibuit, tali nos quoque in eo conficiendo uti; clarum eſt Latinos nequaquam id facere quod fecit Chriſtus, qui Ebraïco azymo in Cœna uſus eſt, quod plurimum ut liquet, ab eo diſcrepat, quo nunc Latini Miſſificant. Quin & adeo ſingularis eſt, & à veri panis ingenio aliena hoſtia illa Romana, ut à nonnullis *g* non immerito de illa dubitatum ſit, an panis ei nomen proprie ac univoce tribui poſſit; idque negat doctiſſimus iuxta ac mitiſſimus Gerardus Ioannes Voſſius noſter *i* ὁ μακαρίτης. Is enim recitato Franciſci Valleſij, Philoſophi & Medici præſtantiſſimi quodam de proprie dicti panis natura & proprietatibus ſatis prolixo loco, *h* ipſe hoſtias, ſive oblatas, ad leges Valleſianus exigens, *i ſecundum hanc*, inquit, *deſcriptionem, hoſtiolæ nullo pacto pro vero pane poſſunt haberi, cùm non teneãt primas inter cibos hominibus datos; nec iis ad neceſſitatem & ſuffi-*

f Conſ. ant. Mon. Clun. c. 49. in Spicil. Dachetij tom. 4. p. 108.

g Sylloge, an Hoſtia ſit panis? per Theophilum de Pega. Hanor. 1618.

h Fr. Valleſ. de Sac. Philoſ. c 27.

i Ger. Ioan. Voſſius diſſ. 19. de Sac. Cœn. ſymb. theſ. 1. p. 260.

& ſufficientiam maxime utantur, ſed carere iis poſſint abſque damno, nec ſint facillime parabiles, vel maxime communes, nec optime nutriant, nec ſubſtantiam habeant bene craſſam, & boni ſucci, nec carni noſtra bene agglutinentur, nec ſint pro omnibus cibis, nec ſymbolum ſint omnis eſca, ac totius nutritionis, eoque nec à Deo poſcantur tanquam alimentum neceſſarium & quotidianum. Hæc ille, quæ Valeſius pani tribuebat, quæ cum ab hoſtiolis abſint, eas noſter merito negat panis nomine cenſendas. Non afferam hoc loco *τοῦ ἄρτου* & *panis* etyma; qui ſciam nominum etymon, à rerum quibus ea imponuntur natura longius nonnunquam abire. Illa certe quibus hoſtiam ab Ebræorum azymo diſtinximus, plæraque ſatis vincunt, hoſtiam non eſſe vere ac proprie dictum panem. Quis enim veri nominis panem eſſe id dixerit, quod & plane aliter fit quàm panis, & panis odore forma, vi & efficacia pœne omni caret? Panis non alius eſt, proprius quidem ac præcipuus, quam ad hominem nutriendum uſus. Oblatas vero ad alios ab hoc diverſiſſimos uſus aptiſſimas eſſe notum eſt; ut ad litteras obſignandas, ad chartas compingendas, etiam ad nonnulla alia in Medicina; quo fit ut iis in communi vita homines ad hæc quidem paſſim utantur; ad victum vero quotidianum nemo quod reor, ſapiens; ut cum quæritur in quo rerum genere cenſendæ ſint, omnino videantur ad *glutinis* potius, quam panis claſſem & nomenclaturam pertinere. Nemo ſane eſt, qui ſe ludi non putet, cui tu panem, urgente fame poſcenti, hoſtiam unam & alteram apponas: neque piſtor ullus eſt, qui tibi panem vænalem petenti oblatas ſit porrecturus. Denique ipſi hoſtiarum defenſores, panem eſſe id quod in ſacris malunt, eo ipſo negant, quod nos qui fermentatum ex veteris Eccleſiæ ritu panem præferimus, vulgari in Germania convitio, *panivoros*, *Brotfreſſer* ἀρτοφάγους appellitant. Neque quicquam contra hæc valet, quod Bellarminus Græcis objicit [k] panem in Scripturis vocari etiam azymum. Fateor, ſed eum qui ab Hebreis fiebat; cujus quanta ab eo azymo, quo Latini in ſacris utuntur, ſit differentia diximus. Hoc vero Latinorum azymum, in ſacris litteris panem dici, uſque adeo falſum eſt, ut ne notum quidem illis temporibus generi humano fuiſſe videatur. Ejus certe nulla uſpiam mentio in omnibus ſive ſacrorum, ſive Paganorum litteris occurrit, quo fit ut Latinos id genus azymi primos mortalium his proximis quingentis, an ſexcentis ante nos annis inveniſſe veri ſimilius putem. Itaque cum Chriſtum Evangeliſtæ *panem* accepiſſe, benedixiſſe, fregiſſe, diſertiſſime teſtentur, cæterique ſcriptores divini & Eccleſiaſtici conſentiant ac probent; omnes jam intelligunt neminem à Chriſti facto diſceſſiſſe longius quam Latinos, qui non modo qualem panem aſſumpſit Chriſtus, talem ipſi minime aſſumunt; ſed ne id quidem ad hoc ſacrum aſſumunt quod *panis* vere proprieque dici poſſit.

[k] Bell. de Euc. l. 4. c. 9. §. Reſp. hoc argum.

Sed præter Chriſti exemplum, à quo apertiſſime diſcedunt, Eccleſiæ quoque totius veteris uſum ac morem perpetuum deſerunt. Ex iis enim quæ nuper demonſtravimus, ex pane à ſingulis fidelibus oblato confectam

ctam olim fuiſſe Euchariſtiam, eumque panem uſitatum fuiſſe, omnes ni fallor, ſatis intelligunt nullum in hoc ſacro fuiſſe apud noſtros hoſtiarum Latinarum uſum, quarum formam, ſpeciem, & naturam ab omni omnium quotquot unquam fuerunt, gentium communi & uſitato pane plurimum abhorrere certum eſt & indubitatum. Idque ſi obſcurum eſſet, vel una illius matronæ hiſtoria ſatis nos doceret, quam ſupra ex Ioanne Diacono retulimus, eam panem quem illi Gregorius in ſacra communione porrigebat, recognoviſſe eundem panem fuiſſe, quem ipſa propriis manibus confectum in Eccleſia obtulerat. At ſi hoſtia Latina erat is panis, quem fideles eo ſeculo offerebant, matrona ſuum ab iis quos cæteri fideles obtulerant ſecernere non potuiſſet, quod hoſtiarum tanta ſit inter ſe paritas ac ſimilitudo, ut harum alteram ab altera non ſit profecto facilius, quam ovum ab ovo diſtinguere ac diſcernere. Mutationem factam plærique agnoſcunt, ac de ea pro captu philoſophantur. Honorius Auguſtodunenſis; *Fertur*, inquit, *quod olim* ^l^ *ſacerdotes de ſingulis domibus vel familiis farinam accipiebant (quod adhuc Græci ſervant) & inde Dominicum panem faciebant, quem pro populo offerebant, & hunc conſecratum eis diſtribuebant.* Ille vero fallitur; Non farinam, ſed ipſum panem domi factum ac paratum in Eccleſia ad ipſam Domini menſam offerebant. Ex panibus oblatis fiebat ſacramentum. Addit, *poſtquam Eccleſia numero augebatur, ſed ſanctitate minuebatur propter carnales, ſtatutum eſſe, ut qui poſſent ſingulis Dominicis, vel tertia Dominica, vel ter in anno communicarent.* Mox, *quia*, inquit, *populo non communicante, non erat neceſſe panem tam magnum fieri, ſtatutum eſt eum in modum denarij formari vel fieri, & ut populus pro oblatione farinæ, denarios offerrent, pro quibus traditum Dominum recognoſcerent.* Agnoſcit panem qui conficiebatur, etiam apud Latinos, magnum olim fuiſſe, tandem ad hanc denarij, quam videmus, formam redactum eſſe, cujus inventi rationem offert abſurdam ac ridiculam, à denariis quos Iudas ut Chriſtum traderet, à Iudæis accepit. Horum quoq; ſimilia habet Durandus in Rationali. ^m^ *Offerebant*, inquit (in primitiva Eccleſia ſcilicet) *magnũ panem & omnibus ſufficientem, quod adhuc Græci ſervare dicuntur*; & cætera, pœne ut Honorius. De forma hoſtiæ, jam itidem dixerat in ſuperioribus; *Panis autem hic*, inquit, ^n^ *formatur in modum denarii; tum quod panis vita pro denariis traditus eſt; tum quia idem denarius in vinea laborantibus in præmium dandus eſt.* Sed nemo, ut mihi quidem videtur, vel ſagacius inveſtigavit, vel clarius & diſtinctius explicavit quibus gradibus hæc tanta panis Euchariſtici mutatio acciderit, quam idem ille Sirmondus, quem ſupra non ſemel laudavimus. Ille igitur primo hoc conſtituit, ^o^ primis Eccleſiæ ſeculis *aliam formam non fuiſſe oblationis, quam quæ erat panum oblatorum; qui ſcilicet integri & ſolidi, ut oblati fuerant, conſecrabantur, conſecratique in partes ad diſtribuendum comminuebantur*; quo refert hæc quæ ex Auguſtino deſcribit, ^p^ *Norunt fideles quemadmodum manducent carnem Chriſti. Vnuſquiſque accipit ſuam partem; unde & ipſa gratia partes dicuntur*: obſer-

l Honor. Gemm. Anim. l. 1. c. 66.

m Ration. tract. 4 Rub. 53. fol. 124.

n Ibid. Rubr. 41. fol. 99. col. 4.

o Sirm. de Az. c. 4. p. 115.

p Aug. ſer. de verbis Evang. apud Bed. in ibid. 10. 16.

CAPUT VI.

obſervatque [q] poſtea hoc eodem capite, ſed extremo, ex antiqua illa conſuetudine Latinorum oblatas, *particularum* nomen eſſe ſortitas, tametſi integræ conſecrentur & integræ ſingulis erogentur. Græcos qui ipſi quoque Euchariſtiæ *partes* μερίδας dicunt, minus mirum eſt vetus rei nomen retinere, quod neque priſcum morem mutarint. Ex hoc uſu colligit Sirmondus, quod verum eſt & perſpicuum, *oblati panis ante confractionem, ſimplicem tum fuiſſe & unicam formam* (eam ſcilicet quæ uſitati panis vulgo erat) *poſt confractionem tot fuiſſe numero formas quot partes.* Nimirum pro ipſius confractionis modo variæ fiebant partium de ſolido pane decerptarum formæ; quemadmodum accidit cum paterfamilias panem unum majorem in multa fruſta dividit, ſuis familiaribus impertienda. Neque ulla mutati hujus moris veſtigia Sirmondus ante ſextum ſeculum reperit; [r] *quo primum placuiſſe indicat ad corporis Dominici Sacramentum, panes non vulgares & oblatitios, ſed peculiares, ſtudioque ad id paratos adhiberi.* Hujus enim ſecundi uſus profert ex ſexto, eoque jam adulto ſeculo argumentum, ex Reginæ Radegundis à Fortunato memorata hiſtoria, quæ ut ſupra diximus, *oblatas manibus ſuis factas ſacris locis diſpenſabat*; *unde iam tum inolevisſe* colligit, ut *ea ſtudio pararentur*; quamquam fieri potuerit, ut illuſtriſſimæ & ſanctiſſimæ fœminæ exemplo mos cœperit, indeque paſſim propagatus apud cœteros fuerit. Vtcumque ſit, non aliud addit Sirmondus ejus rei argumentum, quam quod affert ex decimo ſexto Concilio Toletano, era 731. annis poſt Radegundis obitum paulo pluribus quam 100. habito; in quo diſerte, ut ſupra audivimus, decretum legimus, [s] *ut non alitер* * *panis in altari benedictione ſacerdotali ſanctificandus proponatur, niſi qui ſtudio fuerit preparatus.* Huic decreto aliud ſed ex octauo ſeculo præcipiti, adjungere licet ſimile, Theodulfi à nobis jam recitatum ad ſuos Preſbyteros præceptum, [t] *ut panes quos Deo in ſacrificium offerunt; nitide ac ſtudioſe fiant à ſe ipſis, vel à ſuis coram ſe pueris* Atque ita ſervatum apud Latinos etiam ad ſeculi undecimi annum 53. cum jam apud eos azymorum uſus invaluiſſet apertiſſime teſtatur Humbertus, [u] quo loco confeſſus *qua ad communes uſus hominum fiebant azyma, ea ſic parari, ut lapidibus aut argilla ſuperponerentur, verum hæc,* inquit, *ad magnam Chriſti menſam non accedunt; ſed illud ſolum* (azymum ſcilicet) *quod Diaconi cum Subdiaconis, ceu ipſi Sacerdotes ſacris amicti veſtibus, cum melodia Pſalmorum, conſperſum & in ferro paratum, ex ſecretario proferunt.* Vnde obſervare eſt, panis tametſi jam azymi formam eandem tum adhuc manſiſſe quæ fuerat. Nam farinam ex qua fiebat, non dilutam, ut nunc fit, ſed *conſperſam* fuiſſe dicit Humbertus; ex quo intelligimus farinám in maſſam fuiſſe ſubactam, adeoque alicujus molis fuiſſe, quod ex ea conficiebatur azymum. Neque ullum aliud ille memorat inter ſacra & vulgaria azyma diſcrimen, niſi quod hæc ſuper lapide vel argilla coquerentur, illud in ferro; quia ſcilicet ferrum nitidius eſt, quam vel argilla

[q] ibid. p. 1243.
[r] Ibid.
[s] Conc. Tol. 16. c. 6.
* videtur leg. alter.
[t] Theod in capit. c. 5.
[u] Humbert. reſp. ad Gr. in App. T. 11. Baron. p. 967.

Cap. VI. vel lapis; quodque illa fierent à Laïcis, hoc nonniſi à ſacris hominibus; & quidem in ſacra veſte, cum Pſalmorum melodia conficeretur.
x id. ibid. p. 97. E. Id ipſum quoque aliter nos docet Humbertus, dum teſtatur x Eccleſiam Romanam ad ſua uſque tempora *obſervare, ut panem integrum benedicat, & fractum ſingulis particulatim diſtribuat,* Chriſti exemplo, de quo Evangeliſtæ hæc tradunt. Quæ enim *oblata* apud Latinos licet azyma, frangebatur & particulatim pluribus dividebatur, eam neceſſe eſt multo majoris fuiſſe molis, quam quas videmus apud eoſdem hodie, ſingulas ſingulis, totas atque integras diſtribui. Græcorum, Syrorum & Alexandrinorum panes ad Euchariſtiam paratos, majuſculos quoque fuiſſe vel ipſæ eorum icones demonſtrant, quarum Sirmondus in eodem opuſculo, ectypa ſcite expreſſa exhibuit. y Ad eundem uſum paratam Æthiopum placentam non ſpernendæ & ipſam fuiſſe magnitudinis neceſſe eſt, ex qua una omnes in eadem ſynaxi communicantes ſuam particulam accepiſſe teſtis *αὐτόπτης* narrat Alvarez Sacerdos Luſitanus. z Sed apud Latinos mutatam azymi formam in eam quæ hodie in uſu eſt, & quidem non diu poſt editam ab Humberto illam apud Græcos diſputationem, ex iis clariſſime certiſſimeque apparet, quæ Caſſander in Liturgicis refert ex veteri quadam Ordinis Romani MSS. expoſitione. Ipſe ejus autorem fuiſſe ſuſpicatur Bertholdum ſive Bernoldum, Conſtantienſem Presbyterum, ex aliis ſcriptis ſatis notum; hoc ni fallor, argumento ductus, quod non modo Tritthemius, a ſed etiam eo vetuſtior Honorius Auguſtodunenſis, tradant Bernoldum Conſtantienſem *compoſuiſſe*, hic *Romanum Ordinem*, ille, *volumen quod prænotavit Ordinem Romanum.* Caſſander, qui librum *Ordinis Romani* quem habemus, Bertholdi ævo (id eſt anno Domini 1080. & 1100. quo mortuus eſt) multo antiquiorem eſſe putaret, quæ duo illi ſcriptores de Bertholdo affirmant, facile eſt ita interpretatus, quaſi non ipſum Ordinis Romani librum, ſed aliquem duntaxat in eum Commentarium ab illo ſcriptum fuiſſe intellexerint. Hiſne an aliis argumentis Caſſandri de libri autore ſuſpicio nixa fuerit, neſcio. Illud mihi videor affirmare poſſe, & ante ſeculum XI. exſtitiſſe non tantum Eccleſiæ Romanæ in rebus ſacris peragendis Ordinem, ſed etiam aliquem de eo ordine ſcriptum & editum librum; & hunc quem qualemque nunc habemus illius tituli librum fuiſſe poſt X. ſeculum ſcriptum. Sciunt eruditi, hujus generis libros rituales, præſertim qui ut hic, ſunt in omnium manibus, multis magniſque mutationibus obnoxios eſſe; & pro ſingulorum ſeculorum uſu plærumque interpolari, vel detractis, quæ cum olim obtinuiſſent, poſtea ſunt abrogata, vel additis quæ majoribus diu ignota, poſteri inſtituerunt. Omnino videtur ille ordinis Romani liber aliquid ſimile paſſus, tandemque à Bertholdo ſic refictus ac reformatus ut hodie legitur; idque fortaſſe voluit Honorius cum Romanum Ordinem ab eo *compoſitum* dixit. Atque eadem fuit Hugonis Menardi de hoc Ordinis

Romani

y Sirm. de Az. c. 5. p. 122. 123.

z Alvar. Itin. Æth. c. 11.

a Honor. de ſcript. Eccl. b Tritth. de. ſcript. Eccl. fol. 66. b.

Romani libro ſententia. Exſtitiſſe enim hujus tituli librum jam ante Bernoldi tempora, probat *e* quidem ex Iſaaco Lingonenſi, & Amalario Fortunato, qui eum citant. Sed illum tamen quem nunc habemus, Ordinis Romani Librum interpolatum, & alium ab eo qui olim erat, factum argumento apertiſſimo inde demonſtrat, quod in ordine Sabbathi ſancti ſub finem ordinationis Miſſæ citet ordinem Romanum, & ab illius ritu recedens alium ſequatur, qui poſtea invaluit etiam in Eccleſia Romana. Ex quibus ipſe idem quod nos diximus, *ſatis* credibile eſſe concludit, nimirum Bernoldum primi illius ordinis Romani, non quidem *autorem*, ſed tamen *inſtauratorem fuiſſe, qui illum recognovit, quibuſdam detractis & additis, juxta uſum, quem in Eccleſia ſuo tempore videbat.* Vellem equidem à Caſſandro edita eſſet illa, cujuſcunque autoris fuerit, Ordinis Romani Expoſitio quam memorat; Ita enim certius fortaſſe de autoris ævo judicare liceret. Sed librum neque vidi unquam, neque typis vulgatum puto. Si vero abditus alicubi latet, facile eſt ex eo ſpecimine, quod Caſſander exhibuit, divinare quinam ii ſint, qui lucem ei publicam invident. Hoc ſaltem nemo negaverit illius Expoſitionis autorem iis temporibus vixiſſe, quibus hoſtiarum ad nummi formam contractarum uſus apud Latinos cœpit, adeoque poſt Humbertum; cujus ævo fracta fuiſſe azyma, & ſingulis communicantibus particulatim diſtributa audivimus. Ille enim ordinis Romani interpres *has oblatarum minutias* (id eſt hoſtias ejus formæ, quæ nunc apud Latinos in uſu eſt) paſſim exagitat; quas diſerte negat *ad Chriſtum & Eccleſiam pertinere, quia ſunt abſque menſura & ratione*: Ita enim refert Caſſander, cujus de illo ſcriptore verba, nequid ei affingere videar, hic deſcribere placuit. Illis ergo quæ dixi, ex eo recitatis, ſic pergit Caſſander, *Plura* inquit, *d* ab eodem autore alioquin prudenti, pio, & Eccleſiaſticarum traditionum *ſtudioſiſſimo in eam ſententiam dicuntur, qui indigniſſime tuliſſe videtur ætate ſua in quibuſdam Eccleſiis oblatas panis, quæ priſca Eccleſiæ conſuetudine ad uſum ſacrificiis ad menſam Domini à populo fideli offerebantur, ad imaginem nummorum, & ad tenuiſſimam quandam & leviſſimam formam à veri panis ſpecie alienam fuiſſe redactas. Quare per contemptum* minutias nummulariarum oblatarum *appellat*, imaginariam & umbratilem levitatem *illis tribuit*, & indignas eſſe panis vocabulo pro ſua tenuitate; ac propter eas religionem Eccleſiaſtici officij multum per omnem modum confundi *aſſerit, pluribuſque & acerbioribus dictis eas inſectatur, quæ omnia ut adſcribam, expedire hoc loco non putavi.* Hæc ille, quem ne cætera illius Libri præclara evulgant, nihil aliud deterruit, quam Papæ & Latinorum Præſulum metus. Sed hos ſua illa reticentia fruſtra placare ſe poſſe ſperavit; quos non alio quam falſo antiquitatis nomine ſtantes, nihil æque urit ac detecta ſuorum dogmatum atque inſtitutorum novitas. Iam non quæro juſta ne fuerit ſcriptoris illius de inductis in Latinorum ſacra minutis iſtis oblatis indignatio tanta, ut eas vel panis nomen mereri neget; Neque illud, magna alioquin obſer-

Cap. VI.

e Menard. præfat. ad Sacram. Gregor.

d Caſſ. in Liturg. c. 25. p. 61.

Cap. VI. vatione dignum urgeo, hoc nos exemplo doceri, multa apud Latinos in uſum publicum eſſe inducta præter bonorum & ſapientum virorum ſententiam, quorum ſi voces haberemus, intelligeremus profecto, non communi doctorum eis communicantium conſenſu, ſed una Paparum voluntate ac vi in illis partibus tandem obtinuiſſe. Hoc unum quod inſtitui, nunc ex his concludo, adeo non eſſe antiquum hoſtiarum, quales nunc Latini in ſuis ſacris adhibent, uſum, ut etiam recentiſſimus ſit, vel undecimo extremo, vel duodecimo certe ineunte ſeculo exortus, ſuperioribus omnibus ætatibus, etiam poſt azyma recepta, ignotus. Nimirum admiſſum undecimo ſeculo à Latinis, Leonis IX. Nicolai II. & Gregorij VII. autoritate tranſubſtantiationis dogma eos impulit ad hanc Euchariſtiæ comminiſcendam formam; quo caverent quoad quidem ab iis fieri poterat, ne quid micarum panis excideret cum aliquo plebis ſcandalo. Ac primo quidem, cum jam circa noni ſeculi initia, illius opinionis rudimenta poſuiſſet Paſchaſius Ratbertus, probabile eſt qui ejus doctrinam poſtea ſecuti ſunt, ſeculo decimo pro fermentato azymi oblationem excogitaſſe, & in uſum communem ac publicum paulatim deduxiſſe; quod azymus panis lentior ſit, minuſque friabilis, quam fermentatus (Illis enim propriè temporibus accidiſſe hanc mutationem ſupra ex Sirmondo demonſtravimus) Mox cum tranſſubſtantiatio ex publicis Papalium Synodorum decretis inter communia Chriſtianæ fidei capita recepta eſſet, animadvertiſſe dogmatis autores, ne ſic quidem ſatis cautum eſſe ſuo in numen converſo pani; quod inter frangendum ſacramentum, ejuſque particulas plebi diſtribuendum, vix ac ne vix quidem evitari poſſet, nequid maſſæ multipliciter fractæ ſolveretur, & laberetur; mature ut huic incommodo moderentur, fractione omiſſa, tenues illas breveſque ac puſillas hoſtiolas reperiſſe, quæ ſingulis communicantibus totæ atque integræ traderentur. Inventum errori publico commodum placuit; paucisque ut credibile eſt, annis in uſum Latinorum communem receptum eſt; fruſtra ringente ac reclamante bono illo Ordinis Romani expoſitore Caſſandrino, & aliis, ſi qui forte cum eo veteres & canos Patrum ritus novis cedere indignarentur. Nam ſub initia duodecimi ſeculi in nummi formam fieri jam cæpiſſe oblatas, apparet ex Ernulfi Roffenſis ante annum Domini 1124. quo obiit, ſcribentis verbis; *Nos*, inquit, *in forma numini panem accipimus, vinum aqua mixtum potamus.*

a Ern. Roff. epiſt. 2. Spicil. Dacher. Tom. 2. p. 434.

CAPVT VII.

Vinum alteram Euchariſtiæ materiæ partem, merum an aqua temperatum adhiberi liberam & ἀδιάφορον eſſe. Veteres jam Iuſtini ſeculo, temperato uſos; eumque morem poſteros omnes Græcos Latinoſque ſecutos eſſe, præter unam Armeniorum gentem. Novum eſſe quod Latini mero abſque ulla neceſſitatis opinione utentes damnant, & gravis in eo peccati accuſant. Rationum quibus ſua hac in parte adſtruunt, levitas.

ALterum Euchariſtiæ à Chriſto inſtitutę elementum eſt vinum, idque conſtat non modo ex perpetua Eccleſiæ totius praxi & confeſſione, ſed etiam ex diſerto Evangelij teſtimonio, Dominum de eo quod Apoſtolis in ſacro calice propinaverat ita locutum eſſe tradentis: f *Non bibam à modo de hoc genimine vitis uſque in diem illum, cum illud bibam vobiſcum novum in regno Patris mei.* Quod genimen vitis ad potum utile eſt, id non aliud eſſe poteſt, quam vinum. Inanis vero eſt Bellarmini vitilitigatio, hæc verba ad Calicem Euchariſticum pertinere negantis, contra manifeſtam Evangeliſtarum Matthæi & Marci fidem, Cypriani Chriſoſtomi & aliorum Patrum interpretationem: ac denique contra non paucorum ex Latinis Theologis conſenſum. Notum eſt quicumque olim vinum in Euchariſtia repudiarunt, & aqua mera pro vino uſi ſunt, eos omnes à veteri Eccleſia denotatos & reprehenſos fuiſſe: quacumque ex cauſa eorum error naſceretur: ſive ex Creatoris contumelia, qualis eorum hæreſis fuit, qui vinum ut fel Draconis, & Diaboli opus abominabantur: ſive ex temperantiæ ſimulatione, ſive etiam ex nimio quodam metu, ne ſi vinum mane biberent, ejus odore Chriſtiani arguerentur: quales fuiſſe eos Aquariæ poſtea oſtendemus, quos refellit Cyprianus. Hæc apud omnes confeſſa. Illud quæritur an in hoc ſacramento utendum ſit vino mero, an aqua mixto? Græcos merum adhibuiſſe in hoc ſacro nonnulli Latinorum tradunt, & in iis etiam Innocentius 3. Papa, ſed errore craſſo, quod omnes nunc fatentur. Armenios conſtat, non ignobilem Orientalis Eccleſiæ portionem, nulla aqua calicem ſacrum diluere, neque ſemel ea de re & à Græcis & à Latinis eſſe pulſatos. Merito, ſi uſum hunc ſuum neceſſario ſequendum defenderunt. Sin, ut rem liberam ſervarunt, ferri non damnari innocentem morem par fuit. Tridentina Synodus monet g *præceptum eſſe ab Eccleſia ſacerdotibus ut aquam vino in calice offerendo miſcerent, tum quod Dominum Chriſtum ita fuiſſe credatur: tum etiam quia è latere eius aqua ſimul cum ſanguine exierit: quod ſacramentum hac mixtione recolitur: & cum aquæ in Apocalypſi Ioannis, populi dicantur, ipſius populi fidelis cum*

f Matth. 26. 29.

g Conc. Trid. ſeſſ. 22. c. 7.

Cap. VII. aquæ appoſitionem non eſſe *de neceſſitate vel integritate ſacramenti*; docentque aquam non aliter ad hoc ſacrum eſſe uſui, quam ſi convertatur in vinum, hoc eſt, niſi aqua eſſe deſinat & vinum fiat; ideoque nonniſi aquæ modicum vino admiſcent, ne ſi copioſius infundatur, vinum diluat, & in ſuam naturam convertat; plane ut mirum ſit qui ſic ſentiunt, eos gravis peccati damnare, ſiquis mero Euchariſtiam conficiat. Nos rem minimi ad religionem momenti eſſe ſtatuimus adeoque liberi uſus; ut neque veteres neque Latinos eo nomine culpemus, quod vino temperato in Euchariſtia utantur: tantum negamus fraudi nobis eſſe debere, quod in re libera, id quod nobis probabilius viſumeſt ſecuti ſumus, Huc accedit (quod à doctiſſimo I. Ger. Voſſio noſtro obſervatum eſt) p *quod poſtquam ritus miſcendi neceſſarius haberi cœpit, noſtri prudenter merum prætulerint, ut ſuam in talibus libertatem oſtenderent, quemadmodum* (inquit) *& ſi meraci neceſſitas inſtitui cœperit, melius fortaſſe ad mixturam redeatur; vel (quod non minus probemus) his quidem locis merum, aliis mixtum præferatur, ut liqueat omnibus Eccleſiam ejuſcemodi ritibus minime alligari.* Hæc vir optimus ac candidiſſimus, vere profecto ac ſapienter cenſet. Illa enim quæ à nonnullis urgetur, omnium Eccleſiarum, in rebus etiam per ſe liberis & ἀδιαφόροις uniformitas, adeo non eſt neceſſaria, ut etiam vehementer periculoſa ſit; quod gravem errorem in hominum animos inducat, neceſſarium eſſe id facile judicantium, quod non à quibuſvis tantum, ſed ab omnibus omnino Eccleſiis obſervari vident; ex qua falſa perſuaſione multa mala oriri poſſe, imo etiam revera non ſemel orta eſſe ſatis conſtat. Nos ergo ita de his ſtatuimus; Illam duntaxat Latinorum moroſitatem dicam an ſuperbiam laudare non poſſumus, qui ſe ſuaque omnis veri atque æqui normam eſſe ſibi adeo ſerio perſuaſerunt, ut quiſquis ab iis, etiam in rebus minime omnium neceſſariis diſcedere auſus fuerit, in eum ſtatim involent, velut in hominem gravis, ac ut loquuntur, lethalis peccati reum. A Iuſtino mixtam vino aquam ſcimus; Damnatum ab eo gravis peccati quemquam ideo fuiſſe, quod ex pane & mero Euchariſtiam faceret, neſcimus. Iuſtinum longe aliter judicaturum fuiſſe eo mihi valide argumentari videor, quod etiam Moſaïca ſuo ævo retinentes ferendos tamen putaret, q modo ne quemquam ad hunc ſuum errorem errandum cogerent. A Cypriano correctam fuiſſe eorum amentiam lego, qui præter Domini inſtitutionem aquam meram ex ſacro Calice propinabant, damnatum aliquem, quod vinum merum in menſa illa Dominica adhiberet, non lego. Vnde omnes intelligunt quam ſupervacanea, quamque ridicula ſit Bellarmini hac in parte diligentia, qui immenſam teſtimoniorum ſylvam ex Syria, Italia, Africa, Gallia, Hiſpania, Luſitania, Anglia, Germania, Græcia, denique ex omni Chriſtianiſmo, una excepta Armenia, climate ac ſeculo adducit, ut probet veteris ex vino aqua diluto Euchariſtiam confeciſſe (quod nos neque negamus, neque ſane culpamus aut damnamus) neminem affert

p I. Ger. Voſſ. d ſp. 22. de ſac. ſym. cœn. Treſ. 8. p. 308.

q Iuſtin. Dial. cum Tryph. p. 2[illegible] à lin. 10

affert qui cum Tridentinis anathemate eos defigat, *quicumque dixerint* CAP. VIII.
aquam vino non eſſe in Euchariſtia miſcendam, quod unum nos in hoc negotio reprehendimus.

CAPVT VIII.

De vaſis Euchariſtiæ illud apud Latinos novum, quod eam in vitreis Calicibus aut ligneis conſecrari vel miniſtrari nefas putent, quod à priſcæ Eccleſiæ uſu alienum eſt.

ATque hæc quidem de materia ex qua fit Euchariſtia, dicta ſunto. De vaſis in quibus illa vel fit, vel facta reponitur, id eſt patena & calice, hæc Latini & præcipiunt, & religioſiſſime ſervant. r *Vt calix Domini cum patena, ſi non ex auro, omnino ex argento fiat. Si quis autem tam pauper eſt, vel ſtanneum calicem habeat. De ære aut aurichalco non fiat calix, quia ob vini virtutem æruginem parit, quæ vomitum provocat. Nullus autem de vitreo aut ligneo Calice præſumat Miſſam cantare.* Miſſale Romanum; s *Calicis cuppa debet eſſe aurea vel argentea, vel ſtannea; non ænea nec vitrea.* Atqui vitreis calicibus & Apoſtolicam, & proxime ſecuram Eccleſiam uſam eſſe inde apparet, quod in convivio Agaparum celebratam ut plurimum Euchariſtiam fuiſſe, ex 1. Cor. 11. conſtet; quo probabile fit non alios in ea calices adhibuiſſe noſtros, quam quibus in ipſa Agapa biberant; Bibiſſe autem in vitreis communis hominum uſus arguit. Vitreorum uſum apud Romanos ad Tertulliani ævum, id eſt ad tertij ſeculi initia manſiſſe ex ipſo diſcimus; t & inde ſumptum putamus, quod Pontificali libro ab aliquo interpolatore aſſutum hodie legimus, Zephyrinum ſcilicet Vrbis Epiſcopum, u *conſtitutum feciſſe, ut patenas vitreas miniſtri ante ſacerdotes portarent, dum Epiſcopus miſſam celebraret.* Eumdem morem ad Iuliani Auguſti Apoſtatæ ævum, ideſt ad annum Domini 362. vulgarem adhuc apud noſtros fuiſſe Sancti Donati Aretini Epiſcopi & Martyris acta docent, x & Gregorius P.R.I. Quin & ligneo Calice aliquando vſos eſſe Veteres illa probant, quæ ex Concilio Triburienſi Burchardus, y & Ivo, & poſt eos Gratianus recitant, Bonifacij Epiſcopi & Martyris verba, *quondam Sacerdotes aureos ligneis calicibus uſos eſſe, nunc è contrario ligneos ſacerdotes aureis uti calicibus.* Hunc uſum, quod mireris, in Colchide, quam Mengreliam recentiores vocant, ad hodiernum diem hæſiſſe teſtatur Archangelus Lamberti, Congregationis Romanæ de propaganda fide, ut loquuntur, Miſſionarius, qui in Relatione de illa gente; ſuâ tradit z ligneos eſſe eorum Calices. Vitreorum ſane uſum ipſe etiam Baronius, apud Italos & Gallos ad ſextum ſeculum ſatis ſolemnem fuiſſe confitetur, a eoque affert illa quæ de Exuperio ſcribit

r Decr. de Conſec. d.1. c. 45. Vt calix.

s Miſſ. Defect. miſſ. c. 10. §. 1.

t Tertull. de pudic. c. 10.

u Pontif. Dam. in Zephyr.

x Greg Dial. l. 1. c. 7.

y Burch. l. 3. c. 113. Ivo p. 3. c. 282. Decr. de cõſ. D. 1. c. 44. Vaſa.

z Arch. Lãb. relat. de Mengr. p. 41.

a Bar. ad d. 7. Aug. B. in martyrol.

Cap. VI. motam, vel ſurſum in auras attollat, vel deorſum in terram dejiciat. Atque ex hac tanta materiæ tenuitate factum eſt, ut *nebulæ* jam olim à Romanis, non inepte vocatæ ſint, quod nos docet antiquiorum Conſuetudinum Cluniacenſium liber; *f Ea*, inquit, *quæ in ferramento characterato de conſperſione farinæ tenuiſſima fiunt, ab hominibus Romanæ lingua nebulæ, à noſtratibus appellantur* oblatæ. Atque hoc iis *nebularum* nomen apud Pharmacopæorum officinas ad hodiernum diem hæſiſſe audio. Hæc qui cum Iudaïcis ſive veteris, ſive recentioris memoriæ azymis comparaverit, comperiet latum eſſe inter utrumque genus diſcrimen. Nam farina ex qua Iudaïcum azymum fiebat, aqua conſpergebatur; ex qua fit Romanum, diluitur. Illa pinſebatur, & in maſſam cogebatur, mollem quidem, ſed tamen ſolidam, hæc in liquorem fluidum & nonnihil ſpiſſum coagulatur. Illa in clibano aut in foco coquebatur; hæc in duplici ferro calefacto compreſſa coquitur, ac ſemel ſimulque mirabili quodam compendio, in hoſtiam effingitur. Azymum Hebræorum cruſto & medulla legitimis panis partibus conſtabat; Latinorum azymum utroque, ſi proprie loquendum eſt, caret; vel totum vnius fili eſt; totum cruſtum, vel medulla eſt, vel ſi quo alio nomine vocare placet; adeo tenue & per omnia uniforme, ut corpus ideale & mathematicum verius quam ſolidum & Phyſicum referat. Itaque cui vento præ ſua levitate cedit azymum Latinum, reſiſtit Ebraïcum, æque imo magis quam panis fermentatus, quo gravius eſſe deprehenditur. Iam ſi naturam utriuſque ſpectes, Iudæorum azymum ſe placentam eſſe, panis genus, & oculis, & tactui, & guſtui, & odoratui ſtatim probat; Latinorum vero, vix ulli ſenſuum de ſuo genere ſatisfacit. Illud etſi paulo deterioris quam panis fermentatus, ſucci, aptum tamen erat hominibus nutriendis; hoc in eum uſum adeo ineptum eſt, ut nullos mortales fando unquam auditum ſit, id ſibi ad vitam tuendam in cibum elegiſſe. Viderint ergo Latini quo iure glorientur ſe idipſum in Miſſa facere, quod Chriſtus in ſuæ Cœnæ Euchariſtia. Nam ſi ad hoc ut vere dicamur id facere quod fecit Chriſtus, neceſſe eſt (quod ponit Bellarmini ratiocinatio) qualem Dominus in hoc ſacramento panem adhibuit, tali nos quoque in eo conficiendo uti; clarum eſt Latinos nequaquam id facere quod fecit Chriſtus, qui Ebraïco azymo in Cœna uſus eſt, quod plurimum ut liquet, ab eo diſcrepat, quo nunc Latini Miſſificant. Quin & adeo ſingularis eſt, & à veri panis ingenio aliena hoſtia illa Romana, ut à nonnullis *g* non immerito de illa dubitatum ſit, an panis ei nomen proprie ac univoce tribui poſſit; idque negat doctiſſimus iuxta ac mitiſſimus Gerardus Ioannes Voſſius noſter *ὁ μακαρίτης*. Is enim recitato Franciſci Valleſij, Philoſophi & Medici præſtantiſſimi quodam de proprie dicti panis natura & proprietatibus ſatis prolixo loco, *h* ipſe hoſtias, ſive oblatas, ad leges Valleſianus exigens, *i ſecundum hanc*, inquit, *deſcriptionem, hoſtiolæ nullo pacto pro vero pane poſſunt haberi, cum non teneãt primas inter cibos hominibus datos; nec iis ad neceſſitatem & ſuffi-*

f Conſ. ant. Mon. Clun. c. 49. in Spicil. Dacherij tom. 4. p. 108.

g Sylloge, an Hoſtia ſit panis? per Theophilum de Pega. Hanor. 1618.

h Fr. Valleſ. de Sac. Philoſ. c. 27.

i Ger. Ioan. Voſſius diſ. 19. de Sac. Cœn. ſymb. theſ. 1 p. 260.

& ſufficientiam maxime utantur, ſed carere iis poſſint abſque damno, nec ſint facillime parabiles, vel maxime communes, nec optime nutriant, nec ſubſtantiam habeant bene craſſam, & boni ſucci, nec carni noſtra bene agglutinentur, nec ſint pro omnibus cibis, nec ſymbolum ſint omnis eſca, ac totius nutritionis, eoque nec à Deo poſcantur tanquam alimentum neceſſarium & quotidianum. Hæc ille, quæ Valeſius pani tribuebat, quæ cum ab hoſtiolis abſint, eas noſter merito negat panis nomine cenſendas. Non afferam hec loco τῆ *ἄρτε* & *panis* etyma; qui ſciam nominum etymon, à rerum quibus ea imponuntur natura longius nonnunquam abire. Illa certe quibus hoſtiam ab Ebræorum azymo diſtinximus, plæraque ſatis vincunt, hoſtiam non eſſe vere ac proprie dictum panem. Quis enim veri nominis panem eſſe id dixerit, quod & plane aliter ſit quàm panis, & panis odore forma, vi & efficacia pœne omni caret? Panis non alius eſt, proprius quidem ac præcipuus, quam ad hominem nutriendum uſus. Oblatas vero ad alios ab hoc diverſiſſimos uſus aptiſſimas eſſe notum eſt; ut ad litteras obſignandas, ad chartas compingendas, etiam ad nonnulla alia in Medicina; quo fit ut iis in communi vita homines ad hæc quidem paſſim utantur; ad victum vero quotidianum nemo quod reor, ſapiens; ut cum quæritur in quo rerum genere cenſendæ ſint, omnino videantur ad *glutinis* potius, quam panis claſſem & nomenclaturam pertinere. Nemo ſane eſt, qui ſe ludi non putet, cui tu panem, urgente fame poſcenti, hoſtiam unam & alteram apponas: neque piſtor ullus eſt, qui tibi panem vænalem petenti oblatas ſit porrecturus. Denique ipſi hoſtiarum defenſores, panem eſſe id quod in ſacris malunt, eo ipſo negant, quod nos qui fermentatum ex veteris Eccleſiæ ritu panem præferimus, vulgari in Germania convitio, *panivoros*, *Brotfreſſer* *διαυρτικοὺς* appellitant. Neque quicquam contra hæc valet, quod Bellarminus Græcis objicit [k] panem in Scripturis vocari etiam azymum. Fateor, ſed eum qui ab Hebręis fiebat; cujus quanta ab eo azymo, quo Latini in ſacris utuntur, ſit differentia diximus. Hoc vero Latinorum azymum, in ſacris litteris panem dici, uſque adeo falſum eſt, ut ne notum quidem illis temporibus generi humano fuiſſe videatur. Ejus certe nulla uſpiam mentio in omnibus ſive ſacrorum, ſive Paganorum litteris occurrit, quo fit ut Latinos id genus azymi primos mortalium his proximis quingentis, an ſexcentis ante nos annis inveniſſe veri ſimilius putem. Itaque cum Chriſtum Evangeliſtæ *panem* accepiſſe, benedixiſſe, fregiſſe, diſertiſſime teſtentur, cæterique ſcriptores divini & Eccleſiaſtici conſentiant ac probent; omnes jam intelligunt neminem à Chriſti facto diſceſſiſſe longius quam Latinos, qui non modo qualem panem aſſumpſit Chriſtus, talem ipſi minime aſſumunt; ſed ne id quidem ad hoc ſacrum aſſumunt quod *panis* vere proprieque dici poſſit.

Sed præter Chriſti exemplum, à quo apertiſſime diſcedunt, Eccleſiæ quoque totius veteris uſum ac morem perpetuum deſerunt. Ex iis enim quæ nuper demonſtravimus, ex pane à ſingulis fidelibus oblato confe-

Cap. VI.

[k] Bell. de Euc. l. 4. c. 9. §. Reſp. hoc argum.

Cap. VI. ctam olim fuiſſe Euchariſtiam, eumque panem uſitatum fuiſſe, omnes ni fallor, ſatis intelligunt nullum in hoc ſacro fuiſſe apud noſtros hoſtiarum Latinarum uſum, quarum formam, ſpeciem, & naturam ab omni omnium quotquot unquam fuerunt, gentium communi & uſitato pane plurimum abhorrere certum eſt & indubitatum. Idque ſi obſcurum eſſet, vel una illius matronæ hiſtoria ſatis nos doceret, quam ſupra ex Ioanne Diacono retulimus, eam panem quem illi Gregorius in ſacra communione porrigebat, recognoviſſe eundem panem fuiſſe, quem ipſa propriis manibus confectum in Eccleſia obtulerat. At ſi hoſtia Latina erat is panis, quem fideles eo ſeculo offerebant, matrona ſuum ab iis quos cæteri fideles obtulerant ſecernere non potuiſſet, quod hoſtiarum tanta ſit inter ſe paritas ac ſimilitudo, ut harum alteram ab altera non ſit profecto facilius, quam ovum ab ovo diſtinguere ac diſcernere. Mutationem factam plærique agnoſcunt, ac de ea pro captu philoſophantur. Honorius Auguſtodunenſis; *Fertur*, inquit, *quod olim ſacerdotes de ſingulis domibus vel familiis farinam accipiebant (quod adhuc Græci ſervant) & inde Dominicum panem faciebant, quem pro populo offerebant, & hunc conſecratum eis diſtribuebant.* Ille vero fallitur; Non farinam, ſed ipſum panem domi factum ac paratum in Eccleſia ad ipſam Domini menſam offerebant. Ex panibus oblatis fiebat ſacramentum. Addit, *poſtquam Eccleſia numero augebatur, ſed ſanctitate minuebatur propter carnales, ſtatutum eſſe, ut qui poſſent ſingulis Dominicis, vel tertia Dominica, vel ter in anno communicarent.* Mox, *quia*, inquit, *populo non communicante, non erat neceſſe panem tam magnum fieri, ſtatutum eſt eum in modum denarij formari vel fieri, & ut populus pro oblatione farinæ, denarios offerrent, pro quibus traditum Dominum recognoſcerent.* Agnoſcit panem qui conficiebatur, etiam apud Latinos, magnum olim fuiſſe, tandem ad hanc denarij, quam videmus, formam redactum eſſe, cujus inventi rationem offert abſurdam ac ridiculam, à denariis quos Iudas ut Chriſtum traderet, à Iudæis accepit. Horum quoq; ſimilia habet Durandus in Rationali. *m Offerebant*, inquit (in primitiva Eccleſia ſcilicet) *magnũ panem & omnibus ſufficientem, quod adhuc Græci ſervare dicuntur*; & cætera, pœne ut Honorius. De forma hoſtiæ, jam itidem dixerat in ſuperioribus; *Panis autem hic*, inquit, *n formatur in modum denarii; tum quod panis vita pro denariis traditus eſt; tum quia idem denarius in vinea laborantibus in præmium dandus eſt.* Sed nemo, ut mihi quidem videtur, vel ſagacius inveſtigavit, vel clarius & diſtinctius explicavit quibus gradibus hæc tanta panis Euchariſtici mutatio acciderit, quam idem ille Sirmondus, quem ſupra non ſemel laudavimus. Ille igitur primo hoc conſtituit, *o* primis Eccleſiæ ſeculis *aliam formam non fuiſſe oblationis, quam quæ erat panum oblatorum; qui ſcilicet integri & ſolidi, ut oblati fuerant, conſecrabantur, conſecratique in partes ad diſtribuendum comminuebantur*; quo refert hæc quæ ex Auguſtino deſcribit, *p Norunt fideles quemadmodum manducent carnem Chriſti. Vnuſquiſque accipit ſuam partem; unde & ipſæ gratiæ partes dicuntur:* obſer-

l Honor. Gemm. Anim. l. 1. c. 66.

m Ration. tract. 4 Rub. 53. fol. 124.

n Ibid. Rubr. 41. fol. 99. col. 4.

o Sirm. de Az. c. 4. p. 115.

p Aug. ſer. de verbis Evang. apud Bed. in ibid. 10. 16.

obſervatque *q* poſtea hoc eodem capite, ſed extremo, ex antiqua illa conſuetudine Latinorum oblatas, *particularum* nomen eſſe ſortitas, tametſi integræ conſecrentur & integræ ſingulis erogentur. Græcos qui ipſi quoque Euchariſtiæ *partes* μεϱίδας dicunt, minus mirum eſt vetus rei nomen retinere, quod neque priſcum morem mutarint. Ex hoc uſu colligit Sirmondus, quod verum eſt & perſpicuum, *oblati panis ante confractionem, ſimplicem tum fuiſſe & unicam formam* (eam ſcilicet quæ uſitati panis vulgo erat) *poſt confractionem tot fuiſſe numero formas quot partes.* Nimirum pro ipſius confractionis modo variæ fiebant partium de ſolido pane decerptarum formæ; quemadmodum accidit cum paterfamilias panem unum majorem in multa fruſta dividit, ſuis familiaribus impertienda. Neque ulla mutati hujus moris veſtigia Sirmondus ante ſextum ſeculum reperit; *r quo primum placuiſſe indicat ad corporis Dominici Sacramentum, panes non vulgares & oblatitios, ſed peculiares, ſtudioque ad id paratos adhiberi.* Hujus enim ſecundi uſus profert ex ſexto, eoque jam adulto ſeculo argumentum, ex Reginæ Radegundis à Fortunato memorata hiſtoria, quæ ut ſupra diximus, *oblatas manibus ſuis factas ſacris locis diſpenſabat; unde iam tum inoleviſſe* colligit, ut *ea ſtudio pararentur*; quamquam fieri potuerit, ut illuſtriſſimæ & ſanctiſſimæ fœminæ exemplo mos cœperit, indeque paſſim propagatus apud cæteros fuerit. Vtcumque ſit, non aliud addit Sirmondus ejus rei argumentum, quam quod affert ex decimo ſexto Concilio Toletano, era 731. annis poſt Radegundis obitum paulo pluribus quam 100. habito; in quo diſerte, ut ſupra audivimus, decretum legimus, *s ut non aliter * panis in altari benedictione ſacerdotali ſanctificandus proponatur, niſi qui ſtudio fuerit præparatus.* Huic decreto aliud ſed ex octauo ſeculo præcipiti, adjungere licet ſimile, Theodulfi à nobis jam recitatum ad ſuos Preſbyteros præceptum, *t ut panes quos Deo in ſacrificium offerunt; nitide ac ſtudioſe fiant à ſe ipſis, vel à ſuis coram ſe pueris* Atque ita ſervatum apud Latinos etiam ad ſeculi undecimi annum 53. cum jam apud eos azymorum uſus invaluiſſet apertiſſime teſtatur Humbertus, *u* quo loco confeſſus *quæ ad communes uſus hominum fiebant azyma, ea ſic parari, ut lapidibus aut argilla ſuperponerentur, verum hæc,* inquit, *ad magnam Chriſti menſam non accedunt; ſed illud ſolum* (azymum ſcilicet) *quod Diaconi cum Subdiaconis, ceu ipſi Sacerdotes ſacris amicti veſtibus, cum melodia Pſalmorum, conſperſum & in ferro paratum, ex ſecretario proferunt.* Vnde obſervare eſt, panis tametſi jam azymi formam eandem tum adhuc manſiſſe quæ fuerat Nam farinam ex qua fiebat, non dilutam, ut nunc fit, ſed *conſperſam* fuiſſe dicit Humbertus; ex quo intelligimus farinam in maſſam fuiſſe ſubactam, adeoque alicujus molis fuiſſe, quod ex ea conficiebatur azymum. Neque ullum aliud ille memorat inter ſacra & vulgaria azyma diſcrimen, niſi quod hæc ſuper lapide vel argilla coquerentur, illud in ferro; quia ſcilicet ferrum nitidius eſt, quam vel argilla

CAPUT VI.

q ibid. p. 1243.

r Ibid.

s Conc. Tol. 16. c. 6.

* videtur leg. alter.

t Theod in capit. c. 5.

u Humbert. reſp. ad Gr. in App. T. 11. Baron. p. 967.

Cap. VI. vel lapis; quodque illa fierent à Laïcis, hoc nonniſi à ſacris hominibus; & quidem in ſacra veſte, cum Pſalmorum melodia conficeretur. Id ipſum quoque aliter nos docet Humbertus, dum teſtatur *x* Eccleſiam Romanam ad ſua uſque tempora *obſervare, ut panem integrum benedicat, & fractum ſingulis particulatim diſtribuat*, Chriſti exemplo, de quo Evangeliſtæ hæc tradunt. Quæ enim *oblata* apud Latinos licet azyma, frangebatur & particulatim pluribus dividebatur, eam neceſſe eſt multo majoris fuiſſe molis, quam quas videmus apud eoſdem hodie, ſingulas ſingulis, totas atque integras diſtribui. Græcorum, Syrorum & Alexandrinorum panes ad Euchariſtiam paratos, majuſculos quoque fuiſſe vel ipſæ eorum icones demonſtrant, quarum Sirmondus in eodem opuſculo, ectypa ſcite expreſſa exhibuit. *y* Ad eundem uſum paratam Æthiopum placentam non ſpernendæ & ipſam fuiſſe magnitudinis neceſſe eſt, ex qua una omnes in eadem ſynaxi communicantes ſuam particulam accepiſſe teſtis αὐτόπτης narrat Alvarez Sacerdos Luſitanus. *z* Sed apud Latinos mutatam azymi formam in eam quæ hodie in uſu eſt, & quidem non diu poſt editam ab Humberto illam apud Græcos diſputationem, ex iis clariſſime certiſſimeque apparet, quæ Caſſander in Liturgicis refert ex veteri quadam Ordinis Romani MSS. expoſitione. Ipſe ejus autorem fuiſſe ſuſpicatur Bertholdum ſive Bernoldum, Conſtantienſem Preſbyterum, ex aliis ſcriptis ſatis notum; hoc ni fallor, argumento ductus, quod non modo Tritthemius, *a* ſed etiam eo vetuſtior Honorius Auguſtodunenſis, tradant Bernoldum Conſtantienſem *compoſuiſſe*, hic *Romanum Ordinem*, ille, *volumen quod prænotavit Ordinem Romanum.* Caſſander, qui librum *Ordinis Romani* quem habemus, Bertholdi ævo (id eſt anno Domini 1080. & 1100. quo mortuus eſt) multo antiquiorem eſſe putaret, quæ duo illi ſcriptores de Bertholdo affirmant, facile eſt ita interpretatus, quaſi non ipſum Ordinis Romani librum, ſed aliquem duntaxat in eum Commentarium ab illo ſcriptum fuiſſe intellexerint. Hiſne an aliis argumentis Caſſandri de libri autore ſuſpicio nixa fuerit, neſcio. Illud mihi videor affirmare poſſe, & ante ſeculum XI. extitiſſe non tantum Eccleſiæ Romanæ in rebus ſacris peragendis Ordinem, ſed etiam aliquem de eo ordine ſcriptum & editum librum; & hunc quem qualemque nunc habemus illius tituli librum fuiſſe poſt X. ſeculum ſcriptum. Sciunt eruditi, hujus generis libros rituales, præſertim qui ut hic, ſunt in omnium manibus, multis magniſque mutationibus obnoxios eſſe; & pro ſingulorum ſeculorum uſu plærumque interpolari, vel detractis, quæ cum olim obtinuiſſent, poſtea ſunt abrogata, vel additis quæ majoribus diu ignota, poſteri inſtituerunt. Omnino videtur ille ordinis Romani liber aliquid ſimile paſſus, tandemque à Bertholdo ſic refictus ac reformatus ut hodie legitur; idque fortaſſe voluit Honorius cum Romanum Ordinem ab eo *compoſitum* dixit. Atque eadem fuit Hugonis Menardi de hoc Ordinis

Romani

x id. ibid. p. 97. E.

y Sirm. de Az. c. 5. p. 122. 123.

z Alvar. Itin. Æth. c. 11.

a Honor. de ſcript. Eccl.

b Tritth. de. ſcript. Eccl. fol. 66. b.

Romani libro ſententia. Exſtitiſſe enim hujus tituli librum jam ante Bernoldi tempora, probat *c* quidem ex Iſaaco Lingonenſi, & Amalario Fortunato, qui eum citant. Sed illum tamen quem nunc habemus, Ordinis Romani Librum interpolatum, & alium ab eo qui olim erat, factum argumento apertiſſimo inde demonſtrat, quod in ordine Sabbathi ſancti ſub finem ordinationis Miſſæ citet ordinem Romanum, & ab illius ritu recedens alium ſequatur, qui poſtea invaluit etiam in Eccleſia Romana. Ex quibus ipſe idem quod nos diximus, *ſatis* credibile eſſe concludit, nimirum Bernoldum primi illius ordinis Romani, non quidem *autorem*, ſed tamen *inſtauratorem fuiſſe, qui illum recognovit, quibuſdam detractis & additis, juxta uſum, quem in Eccleſia ſuo tempore videbat.* Vellem equidem à Caſſandro edita eſſet illa, cujuſcunque autoris fuerit, Ordinis Romani Expoſitio quam memorat; Ita enim certius fortaſſe de autoris ævo judicare liceret. Sed librum neque vidi unquam, neque typis vulgatum puto. Si vero abditus alicubi latet, facile eſt ex eo ſpecimine, quod Caſſander exhibuit, divinare quinam ii ſint, qui lucem ei publicam invident. Hoc ſaltem nemo negaverit illius Expoſitionis autorem iis temporibus vixiſſe, quibus hoſtiarum ad nummi formam contractarum uſus apud Latinos cœpit, adeoque poſt Humbertum; cujus ævo fracta fuiſſe azyma, & ſingulis communicantibus particulatim diſtributa audivimus. Ille enim ordinis Romani interpres *has oblatarum minutias* (id eſt hoſtias ejus formæ, quæ nunc apud Latinos in uſu eſt) paſſim exagitat; quas diſerte negat *ad Chriſtum & Eccleſiam pertinere, quia ſunt abſque menſura & ratione*: Ita enim refert Caſſander, cujus de illo ſcriptore verba, nequid ei affingere videar, hic deſcribere placuit. Illis ergo quæ dixi, ex eo recitatis, ſic pergit Caſſander, *Plura* inquit, *d* ab eodem autore alioquin prudenti, pio, & Eccleſiaſticarum traditionum *ſtudioſiſſimo in eam ſententiam dicuntur, qui indigniſſime tuliſſe videtur ætate ſua in quibuſdam Eccleſiis oblatas panis, quæ priſca Eccleſiæ conſuetudine ad uſum ſacrificii ad menſam Domini à populo fideli offerebantur, ad imaginem nummorum, & ad tenuiſſimam quandam & leviſſimam formam à veri panis ſpecie alienam fuiſſe redactas. Quare per contemptum* minutias nummularium oblatarum *appellat*, imaginariam & umbratilem levitatem *illis tribuit*, & indignas eſſe panis vocabulo pro ſua tenuitate; ac propter eas religionem Eccleſiaſtici officij multum per omnem modum confundi *aſſerit, pluribuſque & acerbioribus dictis eas inſectatur, quæ omnia ut adſcribam, expedire hoc loco non putavi.* Hæc ille, quem ne cætera illius Libri præclara evulgant, nihil aliud deterruit, quam Papæ & Latinorum Præſulum metus. Sed hos ſua illa reticentia fruſtra placare ſe poſſe ſperavit; quos non alio quam falſo antiquitatis nomine ſtantes, nihil æque urit ac detecta ſuorum dogmatum atque inſtitutorum novitas. Iam non quæro juſta ne fuerit ſcriptoris illius de inductis in Latinorum ſacra minutis iſtis oblatis indignatio tanta, ut eas vel panis nomen mereri neget; Neque illud, magna alioquin obſer-

CAP. VI.

c Menard. præfat. ad Sacram. Gregor.

d Caſſ. in Liturg. c. 28. p. 61.

CAP. VI. varione dignum urgeo, hoc nos exemplo doceri, multa apud Latinos in uſum publicum eſſe inducta præter bonorum & ſapientum virorum ſententiam, quorum ſi voces haberemus, intelligeremus profecto, non communi doctorum eis communicantium conſenſu, ſed una Paparum voluntate ac vi in illis partibus tandem obtinuiſſe. Hoc unum quod inſtitui, nunc ex his concludo, adeo non eſſe antiquum hoſtiarum, quales nunc Latini in ſuis ſacris adhibent, uſum, ut etiam recentiſſimus ſit, vel undecimo extremo, vel duodecimo certe ineunte ſeculo exortus, ſuperioribus omnibus ætatibus, etiam poſt azyma recepta, ignotus. Nimirum admiſſum undecimo ſeculo à Latinis, Leonis IX. Nicolai II. & Gregorij VII. autoritate tranſubſtantiationis dogma eos impulit ad hanc Euchariſtiæ comminiſcendam formam; quo caverent quoad quidem ab iis fieri poterat, ne quid micarum panis excideret cum aliquo plebis ſcandalo. Ac primo quidem, cum jam circa noni ſeculi initia, illius opinionis rudimenta poſuiſſet Paſchaſius Ratbertus, probabile eſt qui ejus doctrinam poſtea ſecuti ſunt, ſeculo decimo pro fermentato azymi oblationem excogitaſſe, & in uſum communem ac publicum paulatim deduxiſſe; quod azymus panis lentior ſit, minuſque friabilis, quam fermentatus (Illis enim propriè temporibus accidiſſe hanc mutationem ſupra ex Sirmondo demonſtravimus) Mox cum tranſſubſtantiatio ex publicis Papalium Synodorum decretis inter communia Chriſtianæ fidei capita recepta eſſet, animadvertiſſe dogmatis autores, ne ſic quidem ſatis cautum eſſe ſuo in numen converſo pani; quod inter frangendum ſacramentum, ejusque particulas plebi diſtribuendum, vix ac ne vix quidem evitari poſſet, nequid maſſæ multipliciter fractæ ſolveretur, & laberetur; mature ut huic incommodo moderentur, fractione omiſſa, tenues illas breveſque ac puſillas hoſtiolas reperiſſe, quæ ſingulis communicantibus totæ atque integræ traderentur. Inventum errori publico commodum placuit; pauciſque ut credibile eſt, annis in uſum Latinorum communem receptum eſt; fruſtra ringente ac reclamante bono illo Ordinis Romani expoſitore Caſſandrino, & aliis, ſi qui forte cum eo veteres & canos Patrum ritus novis cedere indignarentur. Nam ſub initia duodecimi ſeculi in nummi formam fieri jam cæpiſſe oblatas, apparet ex Ernulfi Roffenſis ante annum Domini 1124. quo obiit, ſcribentis verbis; *Nos*, inquit, *in forma nummi panem accipimus, vinum aqua mixtum potamus.*

a Ern. Roff. epiſt. 2. Spicil. Dacher. Tom. 2. p. 434.

CAPUT

CAPVT VII.

Vinum alteram Euchariſtiæ materiæ partem, merum an aqua temperatum adhiberi liberum & ἀδιάφορον eſſe. Veteres jam Iuſtini ſeculo, temperato uſos; eumque morem poſteros omnes Græcos Latinoſque ſecutos eſſe, præter unam Armeniorum gentem. Novum eſſe quod Latini mero abſque ulla neceſſitatis opinione utentes damnant, & gravis in eo peccati accuſant. Rationum quibus ſua hac in parte adſtruunt, levitas.

ALterum Euchariſtiæ à Chriſto inſtitutę elementum eſt vinum, idque conſtat non modo ex perpetua Eccleſiæ totius praxi & confeſſione, ſed etiam ex diſerto Evangelij teſtimonio, Dominum de eo quod Apoſtolis in ſacro calice propinaverat ita locutum eſſe tradentis: *f Non bibam à modo de hoc genimine vitis uſque in diem illum, cum illud bibam vobiſcum novum in regno Patris mei.* Quod genimen vitis ad potum utile eſt, id non aliud eſſe poteſt, quam vinum. Inanis vero eſt Bellarmini vitilitigatio, hæc verba ad Calicem Euchariſticum pertinere negantis, contra manifeſtam Evangeliſtarum Matthæi & Marci fidem, Cypriani Chriſoſtomi & aliorum Patrum interpretationem: ac denique contra non paucorum ex Latinis Theologis conſenſum. Notum eſt quicumque olim vinum in Euchariſtia repudiarunt, & aqua mera pro vino uſi ſunt, eos omnes à veteri Eccleſia denotatos & reprehenſos fuiſſe: quacumque ex cauſa eorum error naſceretur: ſive ex Creatoris contumelia, qualis eorum hæreſis fuit, qui vinum ut fel Draconis, & Diaboli opus abominabantur: ſive ex temperantiæ ſimulatione, ſive etiam ex nimio quodam metu, ne ſi vinum mane biberent, ejus odore Chriſtiani arguerentur: quales fuiſſe eos Aquariæ poſtea oſtendemus, quos refellit Cyprianus. Hæc apud omnes confeſſa. Illud quæritur an in hoc ſacramento utendum ſit vino mero, an aqua mixto? Græcos merum adhibuiſſe in hoc ſacro nonnulli Latinorum tradunt, & in iis etiam Innocentius 3. Papa, ſed errore craſſo, quod omnes nunc fatentur. Armenios conſtat, non Ignobilem Orientalis Eccleſiæ portionem, nulla aqua calicem ſacrum diluere, neque ſemel ea de re & à Græcis & à Latinis eſſe pulſatos. Merito, ſi uſum hunc ſuum neceſſario ſequendum defenderunt. Sin, ut rem liberam ſervarunt, ferri non damnari innocentem morem par fuit. Tridentina Synodus monet *g præceptum eſſe ab Eccleſia ſacerdotibus ut aquam vino in calice offerendo miſcerent, tum quod Dominum Chriſtum ita fuiſſe credatur: tum etiam quia è latere eius aqua ſimul cum ſanguine exierit: quod ſacramentum hac mixtione recolitur: & cum aqua in Apocalypſi Ioannis, populi dicantur, ipſius populi fidelis cum*

f Matth. 26. 29.

g Conc. Trid. ſeſſ. 22. c. 7.

Cap. VII. *capite Chriſto unio repræſentatur. Hæc illi, caute ſuum illum* de aqua vino miſcenda morem *præceptum ab Eccleſia eſſe* dicentes. Nam à Chriſto vel à ſanctiſſimis Apoſtolis quicquam fuiſſe de ea re traditum ex divinis Scripturis non conſtat. Ipſi quas rationes ſubjiciunt, inefficaces eſſe, eo ſatis fatentur, quod Eccleſiæ; non Chriſti, in hac definitione obtendunt autoritatem. Nam ſi eæ valerent aquæ miſtio autoritate Dominica, non Eccleſiaſtica tantum niteretur. Illi autem merito de ſuarum rationum levitate ita præjudicant, quas nemo ut opinor, cordatus ullam concludendi vim habere dixerit. Nam ut ab ultimis incipiam, quid infantius fingi poteſt, quam quod iſti aquam vino Euchariſtico eſſe admiſcendam inde concludunt, quod aquæ in Apocalypſi *h* populos ſymbolice ſignificent? Quid enim hoc quæſo ad Euchariſtiam? Quaſi vero noſtris neceſſe ſit admiſceri ſacramentis omnes eas ſpecies, quæ vel in Apocalypſi, vel in aliis libris Propheticis pro rerum aliquarum ſymbolis uſurpantur. Paris eſt furfuris quod ſanguinem & aquam ex latere Chriſti patientis fluxiſſe memorant. Quid tum? Ergo aqua vino Dominici ſanguinis ſymbolo in Euchariſtia admiſcenda eſt. Sed Euchariſtiam ad corpus & ſanguinem Domini repræſentandum inſtitutam legimus: ad illam aquam ſignificandam, quæ de ejus latere exiit nuſquam legimus. Veri propius videtur, quod primum afferebant Dominum vinum aqua mixtum propinaſſe, & noſtris ſane perſuaſerunt. Sed neque ipſi pro certo id affirmant: *credi* tantum aiunt: neque ſane mihi quidem facile perſuaderi ſiverim. Nam cum Iudaicum in cæteris diebus feſtis, tum maxime Paſchate, genio indulgerent, non eſt probabile illos, laticem illum *lætitiæ datorem*, aqua mixta infregiſſe. Nunc quidem uſque adeo ab eo abhorrent, ut vinum feſta illa nocte, etiam infuſis aromatis plærique vulgo condiant, ingenitamque ejus vim hac arte intendant; quod קרנריטרי vocant, ut tradit *i* doctiſſimus Buxtorfius. Itaque ſi verum eſt quod omnes Latini, etiam noſtris vulgo aſſentientibus, docent Chriſtum Paſcha Iudaïcum ea nocte celebraſſe, & vino Paſchali in Euchariſtia uſum eſſe, potius crediderim mero uſum eſſe quam temperato. Quin etiam tradit idem Buxtorfius, vinum Iudæos ex ipſo dolio, vel certe ex cantharo large in ſcyphos, in illo Paſchali feſto infundere, pompæ ac magnificētiæ cauſa, de aqua mixta nil dicit. Quæ vero Latini de ſobrietate hic narrant, ea de uſitato ac quotidiano victu procedunt; etiam diebus feſtis & ſacris, nefas eſſe virum ſobrium merum guſtare non probant: & à Iudæorum ſententia plane abhorrent, qui eum qui abſtemius eſt, aut cui alioqui vinum nocet, etiam natura reluctante, quatuor pocula ſacra in Paſchali illo epulo bibere cogūt, teſte eodem Buxtorfio. *k* Huc accedit, quod etiamſi conſtaret (quod eſt incertum) Dominum in Euchariſtico calice vinum aqua temperatum propinaſſe; ne ſic quidem conſequens eſſet, ut nobis ſimili vino utendum ſit. Nimirum merum ſit an mixtum Euchariſticum vinum nihil ad rem ipſam intereſt, modo vinum ſit. Mixto Chriſtus ſi uſus eſt, ideo uſus eſt, quod mixtum

h Apoc. 18. 15.

i Buxt. in ſyn. Iud c. 18. p. 409.

k Ibid. p. 408.

in illo convivio præſto eſſet, more gentis, ex cœli inſuper ingenio, quod in Iudæa calidius eſt, & vini natura iis locis, quam apud nos validior. Quæ omnia nihil ad nos, nihil ad ipſam Euchariſtiam pertinent, in qua vinum utramque paginam uſque adeo facit, ut aquam admixtam ipſi Latini conſecrari aliter negent, quam ſi in vinum converſa fuerit. Durandus totam illam rationem exſufflat, aptam eſſe negans; quod ſic probat; *l Si enim*, inquit, *Chriſtus appoſuit aquam vino propter fortitudinem, ſicut cæteri ſobrij homines, non convincit propter hoc, quod illi qui celebrant de vino debili, ponant aquam nec bibendo, nec celebrando. Tum Chriſtum ſi aquam appoſuit, longe aliter, quam ſuos appoſuiſſe* obſervat. *Forte enim vino quo uſus eſt* Chriſtus, *jam à principio cœnæ aqua* (inquit) *erat appoſita, more quorumdam hominum & quarumdam regionum, in quibus non venditur vinum purum, ſed aqua mixtum; vel temperatur antequam in menſa ponatur.* Apud ſuos aliter fieri, *quia* (inquit) *quantumcumque eſſet in vino prius aqua appoſita, ſive in dolio, ſive in vaſe alio, in illa parte vini quæ ponitur in Calice, ſemper ponitur aliquid modicum aquæ.* Hæc Durandus, non minus vere quam acute diſſerit. Nobis ut illam aquæ cum vino mixtionem nihil eſſe ad hoc ſacramentum rite conficiendum neceſſariam, id ſatis eſt, quod neque Chriſtum ita inſtituiſſe aut præcepiſſe videamus; neque Apoſtolos aliquid ſimile tradere, vel in ſuis ſive de ipſa Euchariſtia, ſive etiam extra eam ſermonibus innuere. Siquid enim illi hujuſmodi uſurpaſſent aut probaſſent, vix eſt ut non alicubi vel conſulto vel ſaltem obiter aliquid ea de re inſperſiſſent; qualiter nunc Latinos facere, olim Patres feciſſe notum eſt, multa paſſim de illa aquæ cum vino mixtione philoſophantes, miraque in ea myſteria indicantes. Quod hi ſic, Apoſtoli aliter in hoc argumento ſe geſſerint, cauſam aliam nullam video, niſi quod hi quidem totum hoc negotium de mero an miſto uſurpando vino pro nihilo habuerint, ac in medio relinquendum cenſuerint; illi vero eo rem agi putaverint præcipui cujuſdam momenti. Tametſi enim vulgo concedant illam mixtionem non pertinere ad ſacramenti integritatem, adeoque ex mero valide id confici poſſe confiteantur; Bellarminus tamen, qui unus eſt de primipilaribus, ſcribit *Eccleſiam Catholicam ſemper credidiſſe ita neceſſarium eſſe aqua vinum miſceri in Calice, ut non poſſit ſine gravi peccato omitti.* Et Tridentini ſuum illum ritum tanti eſſe momenti judicarunt, ut eum *anathema* eſſe jubeant, *n qui dixerit aquam non miſcendam eſſe vino in calice offerendo, quod ſit contra Chriſti inſtitutionem.* Quæ ad hanc tam ſeveram tamque atrocem ſententiam probandam rationes è ſcripturis præter tres illas, quas nos attigimus, à Bellarmino & aliis afferuntur, eæ admodum leves ſunt, ne futiles & frivolas dicam, ut facile perſpiciet quiſquis Chamerium noſtrum *o* omnes accurate refellentem legerit. Veteres fateor & quidem de primis ſeculis, non modo Cyprianum, ſed etiam ipſum ſecundi adulti ſeculi ſcriptorem Iuſtinum teſtari ſui ævi Eccleſiam vino aqua temperato uſam eſſe. Sed qui eos hac in parte ſecuti ſunt Latini, ipſi fatentur

Cap. VII.

l Durand. in 4. ſent. d. 11. quæſt. 5.

m Bell. l. 4. de Euch. c. 10. §. Porro Eccl.

n Côc Trid. ſeſſ. 22. Can. 9.

o Cham. l. 6. de Euch. c. 3. T. 4. Panſt. p. 310. 311.

aquæ

Cap. VII. aquæ appoſitionem non eſſe *de neceſſitate vel integritate ſacramenti*; docentque aquam non aliter ad hoc ſacrum eſſe uſui, quam ſi convertatur in vinum, hoc eſt, niſi aqua eſſe deſinat & vinum fiat; ideoque nonniſi aquæ modicum vino admiſcent, ne ſi copioſius infundatur, vinum diluat, & in ſuam naturam convertat; plane ut mirum ſit qui ſic ſentiunt, eos gravis peccati damnare, ſiquis mero Euchariſtiam conficiat. Nos rem minimi ad religionem momenti eſſe ſtatuimus adeoque liberi uſus; ut neque veteres neque Latinos eo nomine culpemus, quod vino temperato in Euchariſtia utantur: tantum negamus fraudi nobis eſſe debere, quod in re libera, id quod nobis probabilius viſumeſt ſecuti ſumus. Huc accedit (quod à doctiſſimo I. Ger. Voſſio noſtro obſervatum eſt) p *quod poſtquam ritus miſcendi neceſſarius haberi cœpit, noſtri prudenter merum prætulerint, ut ſuam in talibus libertatem oſtenderent, quemadmodum* (inquit) *& ſi meraci neceſſitas inſtitui cœperis, melius fortaſſe ad mixturam redeatur; vel (quod non minus probemus) his quidem locis merum, aliis mixtum præferatur, ut liqueat omnibus Eccleſiam ejuſcemodi ritibus minime alligari.* Hæc vir optimus ac candidiſſimus, vere profecto ac ſapienter cenſet. Illa enim quæ à nonnullis urgetur, omnium Eccleſiarum, in rebus etiam per ſe liberis & ἀδιαφόροις uniformitas, adeo non eſt neceſſaria, ut etiam vehementer periculoſa ſit; quod gravem errorem in hominum animos inducat, neceſſarium eſſe id facile judicantium, quod non à quibuſvis tantum, ſed ab omnibus omnino Eccleſiis obſervari vident; ex qua falſa perſuaſione multa mala oriri poſſe, imo etiam revera non ſemel orta eſſe ſatis conſtat. Nos ergo ita de his ſtatuimus; Illam duntaxat Latinorum moroſitatem dicam an ſuperbiam laudare non poſſumus, qui ſe ſuaque omnis veri atque æqui normam eſſe ſibi adeo ſerio perſuaſerunt, ut quiſquis ab iis, etiam in rebus minime omnium neceſſariis diſcedere auſus fuerit, in eum ſtatim involent, velut in hominem gravis, ac ut loquuntur, lethalis peccati reum. A Iuſtino mixtam vino aquam ſcimus; Damnatum ab eo gravis peccati quemquam ideo fuiſſe, quod ex pane & mero Euchariſtiam faceret, neſcimus. Iuſtinum longe aliter judicaturum fuiſſe eo mihi valide argumentari videor, quod etiam Moſaïca ſuo ævo retinentes ferendos tamen putaret, q modo ne quemquam ad hunc ſuum errorem errandum cogerent. A Cypriano correctam fuiſſe eorum amentiam lego, qui præter Domini inſtitutionem aquam meram ex ſacro Calice propinabant, damnatum aliquem, quod vinum merum in menſa illa Dominica adhiberet, non lego. Vnde omnes intelligunt quam ſupervacanea, quamque ridicula ſit Bellarmini hac in parte diligentia, qui immenſam teſtimoniorum ſylvam ex Syria, Italia, Africa, Gallia, Hiſpania, Luſitania, Anglia, Germania, Græcia, denique ex omni Chriſtianiſmo, una excepta Armenia, climate ac ſeculo adducit, ut probet veteris ex vino aqua diluto Euchariſtiam confeciſſe (quod nos neque negamus, neque ſane culpamus aut damnamus) neminem

p I. Ger. Voſſ. d ſp. 22. de ſac. ſym. Cœn. Teſ. 8. p. 308.

q Iuſtin. Dial. cum Tryph. p. 266 à lin. 10.

affert

affert qui cum Tridentinis anathemate eos defigat, *quicumque dixerint aquam vino non eſſe in Euchariſtia miſcendam*, quod unum nos in hoc negotio reprehendimus.

Cap. VIII.

CAPVT VIII.

De vaſis Euchariſtiæ illud apud Latinos novum, quod eam in vitreis Calicibus aut ligneis conſecrari vel miniſtrari nefas putent, quod à priſcæ Eccleſiæ uſu alienum eſt.

ATque hæc quidem de materia ex qua fit Euchariſtia, dicta ſunto. De vaſis in quibus illa vel fit, vel facta reponitur, id eſt patena & calice, hæc Latini & præcipiunt, & religioſiſſime ſervant. r *Vt calix Domini cum patena, ſi non ex auro, omnino ex argento fiat. Si quis autem tam pauper eſt, vel ſtanneum calicem habeat. De ære aut aurichalco non fiat calix, quia ob vini virtutem æruginem parit, quæ vomitum provocat. Nullus autem de vitreo aut ligneo Calice præſumat Miſſam cantare.* Miſſale Romanum; s *Calicis cuppa debet eſſe aurea vel argentea, vel ſtannea; non ænea nec vitrea.* Atqui vitreis calicibus & Apoſtolicam, & proxime ſecuram Eccleſiam uſam eſſe inde apparet, quod in convivio Agaparum celebratam ut plurimum Euchariſtiam fuiſſe, ex 1.Cor.11. conſtet; quo probabile fit non alios in ea calices adhibuiſſe noſtros, quam quibus in ipſa Agapa biberant; Bibiſſe autem in vitreis communis hominum uſus arguit. Vitreorum uſum apud Romanos ad Tertulliani ævum, id eſt ad tertij ſeculi initia manſiſſe ex ipſo diſcimus; t & inde ſumptum putamus, quod Pontificali libro ab aliquo interpolatore aſſutum hodie legimus, Zephyrinum ſcilicet Vrbis Epiſcopum, u *conſtitutum feciſſe, ut patenas vitreas miniſtri ante ſacerdotes portarent, dum Epiſcopus miſſam celebraret.* Eumdem morem ad Iuliani Auguſti Apoſtatæ ævum, ideſt ad annum Domini 362. vulgarem adhuc apud noſtros fuiſſe Sancti Donati Aretini Epiſcopi & Martyris acta docent, x & Gregorius P.R.I. Quin & ligneo Calice aliquando vſos eſſe Veteres illa probant, quæ ex Concilio Triburienſi Burchardus, y & Ivo, & poſt eos Gratianus recitant, Bonifacij Epiſcopi & Martyris verba, *quondam Sacerdotes aureos ligneis calicibus uſos eſſe, nunc è contrario ligneos ſacerdotes aureis uti calicibus.* Hunc uſum, quod mireris, in Colchide, quam Mengreliam recentiores vocant, ad hodiernum diem hæſiſſe teſtatur Archangelus Lamberti, Congregationis Romanæ de propaganda fide, ut loquuntur, Miſſionarius, qui in Relatione de illa gente; ſuâ tradit z ligneos eſſe eorum Calices. Vitreorum ſane uſum ipſe etiam Baronius, apud Italos & Gallos ad ſextum ſeculum ſatis ſolemnem fuiſſe confitetur, a eoque affert illa quæ de Exuperio ſcribit Hiero-

r Decr. de Conſec. d.1. c.45. Vt calix.

s Miſſ. De fect. miſſ. c.10. §.1.

t Tertull. de pudic. c.10.

u Pontif. Dam. in Zephyr.

x Greg Dial. l.1. c.7.

y Burch. l.3. c.223. Ivo p.3. c.282. Decr. de cõſ. D.1. c.44. Vaſa.

z Arch. Lãb. relat. de Mengr. p.41.

a Bar. ad d. 7. Aug. B. in martyrol.

Cap.VIII. Hieronymus, *b Nihil illo ditius qui corpus Domini caniſtro vimineo, ſanguinem portat in vitro*; & hæc quæ in Cæſarij Arelatenſis, a. D. 543. mortui vita à Cypriano ejus diſcipulo ſcripta legimus, *c Annon in vitro habetur ſanguis Chriſti?* Ego vero quod Baronius contendit, libens concedo, mature, etiam paulo ante Conſtantini tempora receptum fuiſſe apud noſtros aureorum & argenteorum vaſculorum in Euchariſtiæ ſacro uſum; ſed ita receptum ut vitreorum uſus vel abdicaretur, vel non laudaretur, nego; quod ex his ipſis quæ ille adducit, Hieronymi & Cypriani Galli verbis patet. Ipſe certe canonem, quo vitrei calices ſint vetiti, nullum Remenſi anteriorem laudat, quo demum, illa lata eſt, à nobis ex Gratiano recitata lex, *Vt calix & patena, ſi non ex auro, ſaltem ſint ex argento.* Quo autem anno habitum fuerit Remenſe Concilium, ex quo canon ille citatur, plane incertum eſt. Neque enim is exſtat in Synodis Remenſibus quæ apud Sirmondum habentur. Secundæ, quæ apud eum exſtat, canon ſextus eſt, *d Miſſarum ibi diſcuſſa eſt ratio, ut presbyteri minus antea ſcientes intelligerent, qualiter Miſſarum ſolennia deinceps dignius celebrare deberent.* Fieri poteſt ut huic Canoni aliquis rerum Eccleſiaſticarum ſtudioſus, invitante argumento, iſta de Calice & alia conſimilia, ſive quæ in ipſa illa Synodo tractata ſciret, ſive quæ ex aliis recentioribus decerpſiſſet, in ſuo Codice adjiceret; in quæ Burchardus cum incidiſſet, omnia ipſius Synodi eſſe putans, in ſuum Decretorum volumen tranſcripſerit, Ivonique & aliis, errandi cauſa fuerit. Cæterum haud gravate conceſſerim, ſeculo decimo invaluiſſe, ne alia quam aurea & argentea vaſa ad ſacra miniſteria adhiberentur; cum ſatæ à Paſcaſio jam ſuperiori ſeculo tranſſubſtantiationis dogma apud Latinos vires ſenſim acquireret; & inde ortus ingens effuſionis metus hominum animos vehementer turbare cœpiſſet. Anno decimi ſeculi 67. inter Edgari Angliæ Regis Canones, hic legitur, *e Docemus etiam, ut quivis calix, quo quis Euchariſtiam conſecraverit, fuſilis ſit* (id eſt ex metallo) *& in ligneo ne omnino conſecrato.* Et ille Ricardi Cantuarienſis Archiepiſcopi a.D.1175. in Londinenſi Concilio conſtitutus Canon, *f Præcipimus ne conſecretur Euchariſtia, niſi in calice aureo vel argenteo; & ne ſtanneum calicem aliquis Epiſcopus à modo benedicat, interdicimus.* Vt hunc recentem in ſolidis, quam illum antiquum in vitreis vaſculis Euchariſtiæ celebrandæ morem Latini ſequentium poſt decimum ſeculum temporum mallent, arctiuſque etiam ac diligentius, quam unquam antea obſervarent, ac juberent, effecit nimius ille effundendi ſacri vini metus, quem in eorum animos ſuſcepta undecimo ſeculo tranſſubſtantiationis fides induxit. Æthiopes, quibus nulla inter fidei capita tranſſubſtantiatio eſt, calice & patena ex ære utuntur; in quibus adeo ſecuri Euchariſtiam faciunt; *ut ſiquam calix rimam agat, illi cera obſtruere, ne diffluat infuſus liquor, ſatis habeant;* Ita enim ex certis & veris ſuæ ſocietatis Relationibus tradit Nicolaus Godignus Ieſuita. g

b Hier.ep.4.

c Cæſar. vit. l.1.c.14.

d Cōc. Rem. 2. c.6. Tom. 2.Conc.Gall.

e Can. Edg. c. 4. in Spelm. Cōc. Brit.

f Ricard. Conc. Brit. in Chron. Gerv. Dorob. T 1. Script. X. Angl. p.1431.

g Nic. Godig. de reb. Abaſſ. c.31. p. 228.

CAPVT IX.

Præparatio ad Euchariſtiam apud Latinos duplex; Confeſſio & jejunium. Illam ad Euchariſtiam vel conficiendam vel ſumendam requiri, Novum eſſe Latinorum decretum, & apud Veteres inauditum. Rejecta hinc ea de re controverſia, quia alibi tractatur.

HÆc ergo duo elementa, panis & vinum, in quibuſcumque vaſis, argenteis an vitreis, aureis an fictilibus conſecrentur, (nihil hæc ad rem ipſam pertinent) fiunt ſacramentum diſtribuendum, & ab omnibus Clericis, Laïciſque fidelibus ad celebrandam Dominicæ mortis memoriam ſumendum. Ipſa myſterij ſanctitas admonet, id non temere nec illotis, quod aiunt, manibus vel à Chriſti miniſtris eſſe conſecrandum, vel à cujuſcunque ordinis fidelibus accipiendum. Sed in hac parte, id eſt in legitima ac ſolenni ad hoc myſterium ſive celebrandum, ſive participandum præparatione nonnulla quoque ſunt à Latinis præter veteris Eccleſiæ morem novata, de quibus dicendum ante eſſe videtur, quam ad ipſam conſecrationem ac communionem veniamus. Illi enim duo quædam cum à ſacerdote celebraturo, cum à fideli communicaturo, antequam ad Domini menſam accedant, neceſſario requirunt; Vnum quidem, ut uterque ſe clancularia confeſſione apud ſacerdotem expiaverit; alterum vero, ut ſit jejunus ab hora noctis ſexta. De confeſſione, diſerta apud Latinos lex eſt Tridentinorum Patrum: *b* ne quiſquam *ſibi conſcius mortalis peccati, quantumvis ſibi contritus videatur, abſque ſacramentali* (id eſt auriculari apud ſacerdotem) *confeſſione ad ſacram Euchariſtiam accedere debeat.* Eamdem doctrinam paulo poſt, iterum his verbis explicant, & aliud ſentientes diris ſolennibus figunt. *i Ne tantum ſacramentum indigne, atque adeo in mortem & condemnationem ſumatur, ſtatuit atque declarat ipſa ſancta Synodus, illis quos conſcientia mortalis peccati gravat, quantumcumque etiam ſe contritos exiſtiment, habita copia confeſſoris, Neceſſario præmittendam eſſe confeſſionem ſacramentalem. Siquis autem contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter aſſerere, ſeu etiam diſputando publice defendere præſumpſerit, eo ipſo excommunicatus exiſtat.* Praxis vero etiam ultra legem progreditur. Nam apud Latinos, qui peccatorum, etiam non *mortalium*, ſed *venialium* duntaxat (ex eorum hypotheſi ac ſermone vulgari) ſibi conſcij ſunt, omnes fere apud ſacerdotem clam ante confitentur, quam ad communionem accedant. Et fuerunt ſane in eorum olim ſchola nobiles Theologi, qui ipſa venialia neceſſario confitenda eſſe diſputarent; quorum unus eſt Bonaventura, *k* in album ſanctorum à Pontifice Romano jam pridem relatus. Apoſtolicæ vero Eccleſiæ de fidelium ad Euchariſtiam neceſſaria præparatione lex, multum profecto ab iſta diverſa hæc erat; *l Probet ſeipſum*

b Conc. Trid. ſeſſ. 13. c. 7.

i Ibid. c. 11.

k Bonav. in 4. d. 17. in 2. Part. art. 2. q. 1.

l 1. Cor. xi. 28.

Cap. X. *homo & ſic de pane illo edat, & de calice bibat.* Neminem ad Preſbyterum ablegat. Suæ quemque conſcientiæ dimittit, ut pobet num is ſit, qui digne tanti myſterii particeps eſſe poſſit. Hoc ſui ipſius examine functum ad ſacram menſam ad nittit. *Probet ſeipſum*(inquit)*& ſic de pane illo edat.* Fateor non aliter; ſed ſi ſe ipſe probaverit, ſic ad menſam accedat, ac myſterio fruatur. Manſit is uſus in Eccleſia per multa ſecula; neque ullus ex omni antiquitate idoneus teſtis Latinæ legis ac conſuetudinis offerri poteſt; ſed nos hoc argumentum alibi fusè peculiari diſputatione *m* tractavimus, in qua clancularíam iſtam Latinorum in preſbyteri aurem neceſſario confitendi diſciplinam, novam eſſe, neque ulla, publica quidem ac totius Occidentalis Eccleſiæ communi & uniuerſali lege ante Innocentij P. R. III. in Synodo Lateranenſi decretum obtinuiſſe, toto opere demonſtravimus;& quod ad Euchariſtię ſumptionem propriè attinet, etiam ibidem ductis ex Clemente Alexandrino, Cornelio Epiſcopo Romano vetuſtiſſimo, Chryſoſtomo, Auguſtino, Concilio Cabilonenſi 2. Hincmaro & aliis ſcriptoribus, argumentis probavimus *n* non fuiſſe Chriſtianos fideles ulla univerſæ Eccleſiæ lege prohibitos ad Domini menſam ante accedere, quam alicui in aurem preſbytero confeſſi eſſent. Itaque, quod ſupervacaneum ſit actum agere, Lectores ad librum de Confeſſione illa noſtrum dimittimus & ad cætera pergimus.

m Lib. de Confeſſ.

n Ib. l. 4. c. 4. p. 382.

CAPUT X.

Duplex apud Latinos de jejunio ad Euchariſtia negotiũ novitas. Prior quod ad eam vel celebrandam, vel ſumendam jejunium neceſſario requirant non Eccleſiaſticum, ſed naturale. Quid hoc ſit? Naturale illud nullos ante ultima ſecula Chriſtianos vel ad hoc exegiſſe, vel memoreſſe Eccleſiaſticum vero antiquiſſimos ne requiſiviſſe quidem; ſed etiam cœnatos ad communionem admiſiſſe. Explicantur q. a contra afferuntur, Tertulliani & Cypriani loca.

Circa jejunium Latini à veteribus in Euchariſtiæ negotio diſcrepant. Illi enim niſi naturaliter jejunos ſacramentum ſumere nefas putant; cum antiquiſſimi Chriſtiani etiam cœnati communicaverint, eorum vero poſteri ad multa ſecula, jejunium non aliud, quam Eccleſiaſticum, ante ſervarent quam ad ſacram menſam accederent. Alterum diſcrimen eſt, quod Euchariſtiam illi quidem, diebus jejuniorum poſt meridiem, cæteris diebus mane agebant; hi vero tam jejunialibus quam aliis diebus, horis matutinis Miſſam celebrant.

Ut prius diſcrimen intelligatur, inprimis animadvertendum eſt Latinos docere *o* jejunium duorum eſſe generum; alterum, quod *naturale*, alterum quod *Eccleſiaſticum* vocant; hoc non frangi ſumpto verbi gratia

o Cajet. in ſumm verb. Comm. Sacram. p. 59. 60.

tia

ſia, cinnamomo, vel piperis grano, & aliis non tam ad edendum quam ad medendum pertinentibus; Illo omnem omnino cibum potumque, cujuſcumque ſit generis, excludi. Ac diebus quidem eſurialibus, exigi tantum à fidelibus jejunium Eccleſiaſticum fatentur; à communicaturis vero naturale, quod eſt multo rigidius ſcilicet, omnino obſervandum eſſe contendunt. *Siquis*, inquit, Miſſale, *non eſt jeiunus poſt mediam noctem, etiam poſt ſumptionem ſolius aquæ, vel alterius potus aut cibi, per modum etiam Medicinæ, & in quantacumque parva quantitate, non poteſt communicare vel celebrare.* Iam alibi *q* demonſtravimus hunc ritum recta pugnare cum more Apoſtolicæ, & ad quartum ſeculum ſequentis Eccleſiæ, quæ neutrum iſtorum jejuniorum, neque celebraturis Miniſtris, neque communicaturis fidelibus imperabat. Clarum enim eſt ex iis, quæ ipſis hac de re diximus; ævi Apoſtolici fideles Euchariſtiam cœnatos ſumpſiſſe, Chriſti Domini exemplum ſequentes, quem hoc ſacramentum ex Evangelio diſcimus & ipſum cœnatum inſtituiſſe, & Apoſtolis quoque cænatis diſtribuiſſe. Quo etiam fortaſſe accedebat aliqua Iudaïci in Paſchate celebrando moris imitatio. Cum enim Agnum Paſchalem Iudæi non guſtarent niſi cœnati, fieri poteſt ut noſtri panem qui Chriſti, veri Agni, ſacramẽtum eſt, itidem poſt cœnam ſumere congruum fortaſſe putaverint. Scio ipſam religioſi actus reverentiam illis poſtea perſuaſiſſe, ut ſua primum ſponte, deinde etiam nonnullarum ſynodorum juſſu, jejuni communicarent. Sed nulla hujuſmodi lex ante 4. ſeculum in veris illius memoriæ ſcriptoribus apparet; quæ ſcilicet in Concilio Carthaginenſi tertio primum invenitur, id eſt poſt an. D. 397. cum, Ambroſio ipſo illo anno extincto, Simplicianus in Mediolanenſi epiſcopatu ſucceſſiſſet. *Vt ſacramenta* (inquit) *r altaris nonniſi à jejunis hominibus celebrentur, excepto uno die anniverſario, quo Cœna Domini celebratur*: qui Canon in Concilio itidem Africano, Græce Latineque habetur, numero 41. Eadem ann. D. 578. in ſynodo Antiſiodorenſi conſtituta legimus; *t Non licet presbytero, aut Diacono, aut ſubdiacono poſt acceptum cibum vel poculum, Miſſas tractare.* Sic etiam anno D. 585. Patres Matiſconenſes; *u Decernimus ut nullus preſbyter confertus cibo, aut crapulatus vino ſacrificia contrectare, aut Miſſas privatis feſtiſque diebus concelebrare præſumat. Iniuſtum enim eſt ut ſpiritali alimento corporale præponatur.* Concilium Toletanum VII. ann. D 646 vetat, *x nequis presbyter poſt cibum potumque, quamlibet minimum, ſumptum Miſſas facere præſumat.* Mitto quod has leges non communicantibus, ſed ſolis presbyteris celebrantibus latas eſſe videmus; quorum in hoc actu religionem majorem eſſe decet, quam cæterorum fidelium, non conficientium, ſed ſumentium duntaxat Euchariſtiam. Illud primum obſervo non ſimpliciter omnem Euchariſtiam à jejunis celebrari præceptum eſſe ab Afris; ſed cum diſerte addita unius anniverſarij diei exceptione: quo ſcilicet ſacrum celebrari veſpere à pranſis, vel etiam à cœnatis ſolebat. Quamquam id ipſum in Hiſpaniis poſtea ſublatum fuerit, ann. D. 563. in Bracarenſi

CAP. X.

p Miſſ. titulo de def. &c. circa miſſ. c. 9.

q Lib. 2. de obj. cult. relig. c. 19.

r Conc. Carth. 3. cap. 48.

s ibid c. 29. & c. 48. Cõc. Afr. c. 1. T 1. Conc. p. 930.

t Conc. Antiſiod. c. 19. tom. 1. Conc. Gall.

u Ibid. Cõc. Matiſc 2. c. 6

x Conc. Tol. VIII. cap. 2. Tom 4. Conc. p. 639.

Cap. X.

Synodo I. quæ *anathema ei dicit, y qui quinta feria Paſchali, quæ eſt Cœna Domini, hora legitima poſt nonam jejunus in Eccleſia Miſſas non tenet*; non alia, ut ex his quæ ibi adduntur patet, ratione, quam in odium Priſcillianiſtarum, *quos feſtivitatem illius diei ſoluto ab hora tertia à jejunio, coluiſſe dicunt.* Secundo jubentur jejuni celebrare, & quidem à Toletanis, *ab omni quamlibet minimo cibo, potuque*, antequam illud ſacrum faciant, abſtinere: quod non eſt vexandum, ſed eodem ſenſu accipiendum, quo in hoc ipſo argumento eos pœnitentiæ ſubjiciebant, z *qui acceperint ſacrificium poſt cibum, aut poſt aliquam parviſſimam refectionem.* Id ipſum dicunt Toletani Patres *quamlibet minimum cibum, potumque*, quo ſcilicet reficitur atque aliter corpus: non quo vel refrigeratur ſimpliciter, ut aquæ ſi quid haurias, vel adverſus deliquium, ſi id times, munias. Cæterum neque hi Toletani, neque ulli iſtorum temporum alij, vel horum definiunt, à qua inchoandum eſt illud jejunium, vel ab eo nominatim excludunt quæ per modum *medicinæ in quantacunque parva quantitate ſumuntur.* Iſta quæ plane Iudaïcam moroſitatem ac ſuperſtitionem ſapiunt, & à ſimplicitate Chriſtianæ diſciplinæ alieniſſima ſunt, apud ſolos poſt ſuſceptam tranſſubſtantiationem Latinos occurrunt, cæteris omnibus Chriſtianiſmi & ſeculis & gentibus ignota atque inaudita ſunt. Neque enim eſt quod putes apud ſolos ad ſeptimum ſeculum adultum Patres deſiderari hanc tam minutam tamque anxiam jejunij ante Euchariſtiæ celebrationem ſervandi definitionem, ac circumſcriptionem. Apud octavi & ſequentium ſeculorum ſcriptores ad confirmatum & ubique conſtitutum tranſſubſtantiationis dogma, non magis eam reperies, quam apud ſuperiores. Iſidorus tantum refert a ex Auguſtino Euchariſtiam etiamſi cœnatis Apoſtolis primum tradita ſit, *nunc à jejunis ſemper accipi.* Neque plura ea de re habet vel Amalarius Fortunatus, b vel Valafridus Strabo c noni ſeculi ſcriptores; niſi quod hic non diſſimulat uno die anniverſario, quinta ſcilicet feria hebdomadis Paſchalis, pranſos communicaſſe, ex Carthaginenſis Concilij 3. canone 48. Sed & ex Socrate d refert Ægyptios Alexandriæ vicinos & Thebaïdis habitatores ſabbatho collectas agere & epulis cibiſque adimpletos circa veſperam oblatione facta communicare; quæ ſane non modo apud Socratem, ſed etiam apud * Sozomenum hodieque legimus. *Sed*, inquit Valafridus, e *à ſequentibus honeſta & rationabili deliberatione ſtatutum eſſe cognoſcitur, ut omni tempore à jejunis ſacroſancta celebrentur myſteria*; pluraque deinceps in eam ſententiam modeſte ſane ac ſapienter diſſerit. Cæteros prætereo, neque enim omnes commemorare neceſſe eſt. Satis eſt ſemel pronunciaſſe nihil apud Veteres, ante ea quæ diximus tempora, de illius moroſiſſimi *naturæ*, ut Latini appellant, jejunij, ad celebrandam percipiendamve Euchariſtiam, neceſſitate reperiri. Atqui id non erat prætermittendum, ſi veteris illius Eccleſiæ, in qua iſti ſcriptores vivebant, eadem quæ nunc Latinorum eſt, hac de re fuiſſet & ſententia & praxis. Nam qui *ſciens &* advertens aliter quam iſto modo

y Cōc. Brac. 1. c. 16. tom. 4. Conc. p. 420.

z Burch. Dec. l. 5 c. 35.

a Iſid. de off. Eccl. l. 1. c. 18.

b Annal. fort. de Eccl. Off. l. 3. c. 34.

c Valafr. de re. Eccleſ. c. 19.

d Socrat. l. 5. c. 21. * Sozom. l. 7. c. 19.

e Valafr. de reb. Eccleſ. c. 19. p. 677. A.

jejunus communicaverit (excepto duntaxat mortis periculo) cum omnes Latini mortaliter peccare pronunciant, ut videre eſt apud Caïetanum in Summula, *f* Vaſquem *g* & alios. Cum ergo res tanti ſit momenti, non prætermiſiſſent docti ac graves ſuperiorum ſeculorum ſcriptores, ſuos de ea in hujus argumenti libris docere, ſi idem cum Latinis ſenſiſſent. Nemo fecit. Ne ergo dubitaveris totum hoc iſtius naturalis jejunij ab Eccleſiaſtico diverſi myſterium veteri omni Eccleſiæ ignotum fuiſſe; ſero à tranſſubſtantiatoribus Latinis poſt undecimum ſeculum inventum ad augendam fidelium in ſuam hoſtiam religionem atque devotionem. Ex quibus jam liquet, quam ſint inanes Bellarmini conatus, unice ſtudentis *h* hoc Latinorum Euchariſtiæ prævium jejunium Apoſtolis autoribus aſſerere. Tertullianum in primis objicit quo loco Chriſtianam mulierem in viri Gentilis conjugio viventem alloquens, *i Non ſciet*, inquit, *maritus quid ante omnem cibum guſtes?* Confeſſum eſt eum ſacras particulas intelligere, quas ex menſa Domini acceptas mulier ex veteri more domi ſervabat, & mane ante omnem cibum guſtabat. Jejunam eas ſumpſiſſe his verbis docet Tertullianus; id jejunium *naturæ* fuiſſe, non *Eccleſiæ*, id eſt tale fuiſſe, quale nunc à ſuis exigunt Latini, neque Tertullianus, neque ullus alius ejuſdem cenſus ſcriptor dicit, Neque quod mulier particulas, quas domi paratas habebat, *mane* potius, quam ulla alia diei hora ſumeret, recte concluſeris Eccleſiæ Præpoſitos, Euchariſtiam nullis niſi jejunis in communibus ſuis collectis miniſtraſſe. Multo verius contrariam ſententiam ex alio quodam Tertulliani loco, cum doctiſſimo Regaltio concludi putaverim, in quo de ſui ævi Chriſtianis loquens, *k Euchariſtiæ*, inquit, *ſacramentum in tempore victus mandatum à Domino, etiam antelucanis cœtibus ſumimus.* Qui ſic loquitur, omnino ſignificat Euchariſtiam non modo victus tempore, quo uno mandata erat à Domino, ſed etiam antelucanis cœtibus à Chriſtianis ſumi. In Cypriano Bellarminus etiam infelicius *naturale* Latinorum jejunium quærit, de quo ille ne per ſomnium quidem cogitavit. Plane aliud agit Cyprianus *l* eo loco, quem Bellarminus objicit. Aquarij illi, quos iſtic refellit, objiciebant non mane, ſed poſt cœnam, mixtum calicem obtuliſſe Dominum; inde argumentantes nihil eſſe neceſſe in ſacrificiis matutinis vinum offerri ſatis eſſe ſi aqua ſola offeratur; quo vitari poſſet periculum, ne eos Pagani Chriſtianos eſſe eo ipſo agnoſcerent, quod per *ſaporem vini redolerent ſanguinem Chriſti.* Atque hoc ipſum ad hanc Cypriani epiſtolam Baronius quoque animadvertit, *m* & in ſuis Annalibus obſervavit. Cum enim iſtos, quos Cyprianus confutat, aquam meram in Euchariſtia plane ex Encratitarum hæreticorum more, adhibuiſſe dixiſſet, & addidiſſet Cyprianum tamen *ignorantiæ* vel *ſimplicitatis nomine* eos excuſaſſe; quæ iis fuerit hujus uſus occaſio patefaciendum ſibi eſſe putavit; nequis credo Martyrem ſuſpicaretur eo peccaſſe, quod ejuſdem cum hæreticis criminis reos tam indulgenter habuiſſet, ut eorum ſimplicitatem excuſaret. Oſtendit ergo Baronius,

CAP. X.

f Caiet. in Summ. verbo. cōfeſſio.
g Vaſq. in 3. Tom. T. 3. diſp. 211. c. 3. tot.
h Bell. l. 2. de miſſ. c. 4. §. Quod autem.
i Text. l. 2. ad Vxor. c. 5.
k Tertul. de Cor. cap. 3. Reg. in loc.
l Cypr. ep. 63. p. 123.
m Bar. an. Di 257. §. 9.

Cap. X. Baronius, tametſi horum idem eſſet in Euchariſtiæ calice præparando cum Encratitis uſus, non eamdem tamen fuiſſe utriſque uſus rationem. Eucratitæ enim vinum ideo reſpuebant, quod ejus naturam veluti à Diabolo autore profectam abominabantur, illam Dei optimi maximi creaturam *diabolicam* appellantes, *improboſque ac peccatores eſſe ſtatuentes, qui vinum bibunt eove utantur*, id ex Epiphanio diſcimus. n Cyprianei vero Aquarij ab hac in Deum creatorem blaſphemia, cæteriſque Encratitarum inſanis deliramentis alieni, longe aliam habebant aquæ meræ in Euchariſtia utendæ rationem, quam his verbis exponit o Baronius; *Quod enim*, inquit, *perſecutione urgente, ſummo mane ſeu potius nocturno tempore convenientes, ſecreto ad ſacram ſynaxin atque Euchariſtiam Chriſti ſanguinem in vini ſpecie bibentes* (ſic enim ille ex ſua de tranſſubſtantiatione hypotheſi loquitur) *ex vini odore poſſent detegi Chriſtiani, loco vini aquam offerre conſultius exiſtimarunt, ne odore vini, veluti quodam Chriſtianitatis indicio palam fierent.* Hæc Baronius, quæ ex Cypriano, apud quem manifeſta ſunt, ipſa ejus verba recitans probat. Neque id omiſerim quod ille ibidem veriſſime obſervat, iſtos mane quidem aquam meram obtuliſſe in Euchariſtia; quam vero veſpere faciebant, in ea vinum aqua mixtum adhibuiſſe. Eo tantum errare mihi videtur Baronius, quod hanc duplicem Euchariſtiæ celebrationem, alteram matutinam, veſpertinam alteram, apud ipſos fuiſſe dicat; plane ac ſi apud Catholicos nulla fuiſſet hæc veſpertina. Atqui nihil in eam toto hoc loco habet Cyprianus; quam ſi veluti ab Eccleſiæ conſuetudine alienam reprobaſſet, haud dubie non fuerat intactam in tali diſputatione dimiſſurus. Iam ut obiter hoc dicam, ſi illis temporibus fideles, ut nunc fit apud Latinos, panem ſolum abſque calice ſumebant, nullus fuiſſet iſti Aquariorum timore locus; Neque enim verendum erat, ne *eos vini ſapor Chriſti ſanguinem redolere* argueret, ſi nullum in eo ſacro vinum bibebant; ſi ſaltem libera conceſſaque fuiſſet hæc dimidiata menſæ Dominicæ participatio, poterat Cyprianus uno verbo, & cauſæ quam agit veritati, & illorum timori conſulere, iis qui *verebantur ne per vini ſaporem redolerent ſanguinem Chriſti*, concedendo ut à calice abſtinerent, panem unum guſtarent. Ille vero nihil iſtis hujuſmodi concedit. Fortiter ut dignum erat, contendit flagitioſum eſſe iſtorum metum; virum vere Chriſtianum Dominici cruoris nequaquam pudere, ne, & ejus olim Chriſtum pudeat. *Quomodo*, inquit, *poſſumus propter Chriſtum ſanguinem fundere, qui ſanguinem Chriſti erubeſcimus bibere?* Ad exemplum vero Domini quod iſti objectabant, *Chriſtum*, inquit, *offerre oportebat circa veſperam diei, ut hora ipſa ſacrificij oſtenderet occaſum & veſperam mundi*, &c. Quibus verbis ſignificat propriam quandam & à ſacramento noſtro alienam, Chriſto fuiſſe cauſam, hora veſpertina potius quam mane offerendi. Tum pergit; *Nos autem*, inquit, *reſurrectionem Domini celebramus; & quia paſſionis eius mentionem in omnibus ſacrificiis* (id eſt tam matutinis quam veſpertinis) *facimus*, (*paſſio eſt enim Domini ſacrificium quod offerimus*) *nihil aliud quam quod ille*

n Epiph. hær. 47. §. 1. p. 400. B.

o Bar. ubi ſup. §. 11.

Ille fecit, facere debemus. Scriptura enim dicit, quotieſcunque enim ederitis panem hunc &c. Vnde poſtremo contra Aquarios illos ſuos concludit, *Quotieſcumque ergo calicem in commemorationẽ Domini & paſſionis eius offerimus, id quod conſtat Dominũ feciſſe, faciamus,* Vult ſcilicet, nos quacumq; vel die vel hora Euchariſtiam celebramus, in calice non aquá meram, ſed etiam vinum offerre, quod fecit Chriſtus. Hæc vero eſt Cypriani diſputatio, contendentis, non quod ei affingit Bellarminus, *nos mane offerre debere,* ſic ſcilicet ut veſpere offerre *valde abſurdum ſit*; ſed ſive mane ſive veſpere offeramus, nunquam abſque vino offerendum eſſe. Bellarminus fruſtra objicit hæc Cypriani verba, *Nunquid ergo Dominicam poſt Cœnam celebrare debemus, ut Sacramenti veritatem fraternitate omni præſente celebremus?* Nam fallitur ſi putat iis ſignificari abſurdum eſſe, ut veſpere vlla Euchariſtia fieret. Ipſi etiam nunc Latini aliud ſentiunt, qui in Natalis vigilia, media nocte Miſſificant; & ipſe Bellarminus, & quidem hoc eodem loco obſervat, quod verum eſt, *veteres* (eos ſcilicet etiam qui quarto & quinto ſeculo vixerunt) aliquando ſub veſperam celebraſſe, vt feria quinta in Cœna Domini, & in Sabbatho ſancto. Quis ergo Martyris in his verbis ſenſus eſt? Ille vero concedit Aquariis illis ſuis ſacrum hoc epulum etiam veſpere poſt Cœnam fieri & poſſe & debere; neque quicquam dicit, unde hoc ei abſurdum viſum eſſe, legitime colligere poſſis. Tantum negat eas collectas, quibus *tota,* ut loquitur, *fraternitas præſens* intereſt, die Dominico, veſpere & nocte poſt Cœnam fieri debere; idque eo probat, quod reſurrectionem Domini, quæ illo ſolenni collectarum Chriſtianarum die celebratur, mane non veſpere, celebrari deceret; quia ſcilicet Chriſtus non veſpere, ſed bene mane de mortuis reſurrexit. Hoc enim clariſſime his verbis expreſſit, *Nos autem reſurrectionem Domini mane celebramus.* Ergo in allatis à Bellarmino verbis, *Dominicum celebrare,* non eſt quod ille ſenſiſſe videtur, Euchariſtiam facere, ſed diem Domini, id eſt, ut notum eſt, diem quo Dominus reſurrexit, quique inde *Dominicus* à Chriſtianis dicitur, in eius reſurrectionis memoriam, in plena fraternitatis collecta celebrare. Hoc vero eſt quod Cyprianus veſpere poſt cœnam fieri abſurdum eſſe putat; quodque mane, & fieri ſignificat, & faciendum eſſe pertendit. Iam cum Aquarii iſti conſiterentur in veſpertinis ſacris, miſtum vino calicem offerri licere ac debere, quod nemo vereretur ſcilicet, ne tali tempore ex odore percepti calicis quiſquam Chriſtianus deprehenderetur; rogat Cyprianus, num ergo collectæ Dominicæ diei in veſperam poſt cœnam differri debeant, quo fideles ſecuri calicem ſacrum vino miſcere poſſint? Cæterum quin aliis diebus Euchariſtia poſt cœnam fiat, nuſpiam intercedit; quinimo id à Chriſtianis fieri ſtatuit, ac ut loquuntur, *ſupponit,* cum dicit, *Etſi mane aqua ſola offerri videtur, tamen cum ad cœnandum venimus mixtum calicem offerimus; ſed cum cœnamus, ad convivium noſtrum plebem convocare non poſſumus, ut ſacramenti veritatem fraternitate omni præſente celebremus.* Hic utrumque ſacrificium

Caput X. agnoſcit; matutinum & veſpertinum; illud mane, hoc poſt cœnam offerri ſolitum; hoc tantum diſcrimine, quod matutinum tota teſte ac præſente fraternitate fieret, die ſcilicet Dominica, ad reſurrectionem Chriſti celebrandam conveniente; veſpertinum vero minus frequens eſſet, quod ad convivium plebs convocari non poſſet. De his Cypriano cum adverſariis convenit. Id unum negat, ac merito quidem negat, aliter mane quam veſpere agendam Euchariſtiam; defendit tam illam quam hanc vino miſcendam eſſe; quod rem, temporis quo fit diverſitas non mutet. Vbicumque & quocumque tempore celebretur, idem eſſe Chriſti ſacramentum, ex iis rebus conficiendum ex quibus à Chriſto primum inſtitutum ac confectum fuit. Ex his patet nihil ad præſentem diſputationem pertinere totum hunc Cypriani locum; in quo ſcilicet nulla eſt jejunii, non modo *naturalis*, de quo quæritur, ſed ne *Eccleſiaſtici* quidem mentio. Quos de ſeculo quinto ac ſexto teſtes addit, Chryſoſtomum & Auguſtinum, ij à præſenti quæſtione alieni ſunt: qui iis temporibus vixerunt ſcilicet, quibus & tacito fidelium conſenſu, & nonnullarum etiam Synodorum decretis jam inoleverat, ut Euchariſtia à jejunis ſumeretur: non tamen ea religione atque moroſitate, ut nefas putarent eam aliquando ab hominibus pranſis & confici & percipi: quod vel ex eo ipſo Auguſtini loco, apparet, quem hic Bellarminus deſcribit. Sanctus enim ille ſcriptor licet Euchariſtiæ à jejunis percipiendæ morem & ab Apoſtolo Paulo *ordinatum*, & in Eccleſia ab omnibus ſemper, & ubique (excepta feria quinta Paſchali) nulla varietate obſervatum, (quod utrumque non uſquequaque verum eſt) eo ſibi perſuaderet, quod ita vulgo paſſim apud noſtros fieri videret, modeſtiſſime tamen illam de feriæ quintæ Paſchalis communione quæſtionem, eane à jejunis; an à pranſis fieri deberet, his verbis concludit: *p Quapropter neminem*, inquit, *cogimus ante Dominicam illam cœnam prandere: ſed nulli etiam* (ita ſcilicet inſtituenti) *contradicere audemus.* Hinc colligere promptum eſt, Auguſtinum, ſi rem accuratius expendiſſet, facile fuiſſe animadverſurum, primo apud Apoſtolicam, Apoſtolicæque proximam Eccleſiam non fuiſſe quod ille putavit, inſolens & inſuetum cœnatos communicare: ſecundo, ne ſuo quidem ævo apud omnes obtinuiſſe, ut præter 5. feriam ante Paſchalem cæteris omnibus anni diebus, nulli niſi jejuni ad Euchariſtiam accederent; tertio denique Paulum nonmodo non reprehendere proprie ac nominatim, quod Corinthii communicarent non jejuni, ſed etiam hoc ipſum illis diſertiſſime concedere, ut inpoſterum poſt ſumptum cibum communicent. Quid enim his Pauli verbis diſertius? *q Cum convenitis ad manducandum, invicem exſpectate. Siquis eſurit, domi manducet.* Planus eſt ſenſus: is ipſe quem ex Anſelmo profert Bellarminus: *r ſiquis non poteſt tamdiu jejunus in Eccleſia* (ideſt in conventu fratrum) *permanere, prius domi ſuæ cibum ſumat, & ſic ad Eccleſiam veniat.* Quod vero ait addere Anſelmum, *eum qui cibo ſumpto ad Eccleſiam venit, non debere Euchariſtiam ſumere*, id inquam, erat

p Aug. ep. 118. c. 6. ext.

q 1. Cor. 11. 33. 34.

r Bell. l. 2. de miſſ. c. 14. ext. §. Reſp. duobus modis.

eius

eius ſeculi, quo vivebat Anſelmus, uſus ac ſenſus: non eſt Apoſtoli præceptum, qui adeo ab hoc abfuit, ut eum qui diutius eſuriem ferre non poteſt, non alia de cauſa, domi, priuſquam ad cætum fratrum veniat, manducare velit, quam ut ita placato ſtomacho fratres, ſi qui ut fit, tardius conveniunt, nullo ſuo incommodo exſpectare, unaque cum iis Euchariſtiam, quod decet, ſumere poſſit. Etiam inverecundius eſt, quod Bellarminus negat hoc ab Apoſtolo dici, *ut ita fiat, ſed ut confundantur hujuſmodi homines gulæ addicti, tanquam qui indigni ſacra communione ab Eccleſia expellantur.* Primo enim, quod ille *homines gulæ addictos & communione indignos cenſet*, quicumque diutius inediam non ferunt, id nemo non videt quantopere à vero & juſto alienum ſit. Quam multi ſunt ſobrii cætera, ac temperantes homines, quibus tamen ea eſt ventriculi temperies, ut cibo diu carere citra perniciem non poſſint? Ita Bellarminum ſui erroris ſtudium coëgit infirmitatem naturalem pro vitio ac pæne pro impietate traducere: ut Pauli eam fuiſſe mentem fingere poſſit, quam non eſſe omnia liquido arguunt. *Si quis eſurit,* inquit, *domi manducet, ut non in judicium conveniatis.* Ergo & hunc cui concedit ut domi edat, convenire vult; tantum ne *in iudicium conveniat*, providet; ut ventriculum, ſi inediæ impatiens ſit, domi ſobrie aliquid alimenti iniiciens, muniat, ne fratrum tardius convenientium moras non ferens, hominem cogat præter caritatis ac pietatis Chriſtianæ leges, ſolum iis non exſpectatis cœnare, totumque conventum ſua intemperie, ſuoque faſtu turbare ac offendere. Hanc Auguſtinus, quo erat ingenii acumine, animique candore, Apoſtoli fuiſſe mentem vidiſſet, niſi præſtantiſſimi viri mentem præceptus ex ſui ævi moribus, de jejunii ad Euchariſtiam percipiendam neceſſitate error aliò avertiſſet. De Græcis ſi qui Apoſtolum alioſum torquent, idem iudicandum eſt. Sed quid in iſtis moramur, quæ à re quam agimus plane aliena ſunt? Omnis hæc Bellarmini fraus eſt, controverſiam, quæ cum illo nobis eſt, ita invertentis, quaſi nos negemus quemquam fas eſſe ad menſam Domini jejunum accedere; à quo tam longe abſumus, ut ne nos quidem ipſi aliter fere quam jejuni Euchariſtiam ſumamus. De ſola Latinorum moroſitate querimur; Non jejunii ſimpliciter, ſed *naturalis illius jejunij* neceſſitatem oppugnamus; eiuſque legem, ac exemplum ex libris vel divinis vel etiam Eccleſiaſticis ante duodecimum ſeculum fruſtra poſcimus. Cum ergo nullum illi ex ſuperioribus ſeculis ſui hujus jejunii argumentum vel proferant, vel proferre poſſint, concluſum eſto hanc eorum legem, nequis à media nocte niſi *naturaliter* (ut ipſi intelligunt) jejunus Euchariſtiam vel conficiat vel ſumat, non quod jactant, antiquam & Apoſtolicam, ſed novellam & recentem eſſe ab hominibus duodecimi ſeculi nuper excogitatam, ac promulgatam, ex mero nuperi de tranſſubſtantiatione dogmatis ſtudio profectam.

CAPUT XI.

Altera Latinorum in jejunio circa Euchariſtiam novitas, quod hanc illi jejunantes ſumant; quam veteres nonniſi jejunio abſoluto, quibus diebus jejunabant, ſumebant; adeoque veſpere tantum, aut hora nona, quoties dies erat jejunialis. Ratio hujus diverſitatis inde eſt; quod Euchariſtiæ ſumptione ſolvi jejunium, veteres quidem agnoverint; Latini vero negent.

ALterum, quod dixi, circa jejunium in hoc negotio diſcrimen eſt, quod qui jejuni Euchariſtiam ſumunt, eorum jejunium ipſa ſacramenti ſumptione ſolvi ac frangi veteres quidem putabant; Latini vero negant; Atque inde ſecuta eſt altera inter utroſque de hora celebrandæ Euchariſtiæ diverſitas. Eam enim Latini quidem omni die, etiam jejuniali, mane celebrant; veteres vero cæteris diebus mane; jejunialibus, nonniſi poſt meridiem celebrabant. Nos, ut res tota certius intelligi poſſit, de utroque capite ita dicemus, ut à poſteriori ordiamur; quia id à priori ortum eſt, & inſuper ex antiquis monumentis notius eſt.

h Miſſale tit. de defect. circ. Miſſ. c.10.§.1.

Latinorum ergo hodierna ſcita ſunt, ex authenticis eorum libris, *h* & ex quotidiana Sacerdotum miſſificantium praxi notiſſima, *tempus debitum celebrandæ Miſſæ eſſe ab Aurora uſque ad meridiem communiter*; quod vltimum addunt propter unam Dominici Natalis noctem, qua Miſſam apud eos cantari ſolenne eſt. Si hanc unam noctem exceperis: cæteræ omnes totius anni Miſſæ, nullo diei jejunialis à feſto diſcrimine, mane ante meridiem fiunt. Siquæ pomeridianis horis fierent, eæ vitio factæ, ac ut ipſi loquuntur, *defectu* laborare cenſerentur.

Veterum morem, quem dixi, fuiſſe, ut Euchariſtia die jejuniali non ante celebraretur, vel ſumeretur, quam hora ſolvendi ea die jejunii ſolennis adveniſſet, multa ex antiquis monumentis docent. Vetuſtiſſimos ita obſervaſſe ex inſigni quodam Tertulliani loco, ſi eum paulo diligentius expendamus, facile intelligemus. Is extat in libro de Oratione,

i Tert. de Or. c.14.p.135.

i pæne extremo, ubi cum in eos dixiſſet, *qui jejunantes habita oratione cum fratribus ſubtrahebant oſculum pacis*, aliam quamdam eorumdem religionem excutere ita pergit; *ſimiliter & ſtationum diebus non putant plerique ſacrificiorum orationibus interveniendum, quod Statio ſolvenda ſit accepto corpore Domini*. Hæc ille, quæ ut intelligantur, ſciendum eſt jam tum apud noſtros ſolennes fuiſſe quartæ & ſextæ feriæ, ut vocabant, *ſtationes*, quibus jejuni ad horam nonam perſtabant, & ſtationem ea hora Euchariſtiæ communione concludebant. Id vel inde patet, quod

k Idem de jejun. c.1. p.702. & c.1. p.701. C.

apud eumdem ſcriptorem ſed in alio opere, legimus *k* Montaniſtas à Catholicis fuiſſe reprehenſos, quod ij ſtationes plærumque *in veſperam producerent*; longius ſcilicet quam fiebat penes Eccleſiam, quæ ſuas

non ultra nonam *producebat* vel extendebat. Idem ex eo intelligitur, quod idem alibi tempus Chriſtianæ ſtationis componit cum tempore, quo vulgo ibatur ad balneas, quas ab hora octava ad nonam patuiſſe obſervarunt eruditi, ut Salmaſius *l* qui inſtar omnium eſt. *Vt ſi ſtatio* (inquit Tertullianus) *m facienda eſt, maritus de die condicat ad balneas:* ubi recenſet religioſa Chriſtianæ mulieris officia, quæ conjugis ſi is Paganus eſſet, contrariis ſtudiis ſubinde impediebantur. Sed & quod ibidem ſequitur, *m ſi iejunia obſervanda ſunt, maritus eadem die convivium exerceat*, id inquam, oſtendit ſtationem à noſtris nondum fuiſſe illo ævo pro iejunio habitam, quod ſequentibus demum temporibus obtinuit. Tertullianus enim alterum ab altero apertiſſime ſeparat, dum utrumque ſeorſum memorat; & ſtationis quidem tempus cum *balnearum hora*, iejunii vero cum tempore convivii componit, quod ſub noctem iniri ſolebat. Nimirum iejunium vocabant, quod unius diei ſolidi erat ab aurora ad veſperam; In ſtatione vero non ultra nonam jejunabatur; unde eſt quod alibi Tertullianus *ſtationum*, non *iejunia* dicit, *n* ſed *ſemi iejunia*. Ex his videmus, verbis illis quæ ex libro de oratione recitavimus, ſignificari, ſtationis die, quo ad nonam iejunabatur, ſynaxin Euchariſticam hora nona fuiſſe celebratam, non autem mane. Ait enim Tertullianus ſtationem *ſolutam eſſe accepto corpore Domini*. Sed inde quoque apparet, pleni iejunii die, ne hora quidem nona, ſed veſpere factam fuiſſe ſynaxin; quod qui ex privato voto iejunabant, *ils plerique non putarent ſtationum diebus ſacrificiorum orationibus interveniendum:* quia ſcilicet Euchariſtiam à ſtationem quidem obſervantibus, hora nona; à iejunantibus vero, non nona, ſed veſpere tantum accipi, ſolenne ac legitimum erat.

l Not. in Spart. Adr. p.55.F.A B.

m Tertull. l. 2. ad vxor. c.4.p.189.C.

n Id. l. de jejun. c.13.

Quarto ſeculo adulto ac præcipiti eandem fuiſſe apud noſtros celebrandæ Euchariſtiæ diſciplinam docet Epiphanius. Scribit enim quarta ſextaque feria ad horam nonam iejunatum eſſe, eademque hora ſynaxin habitam, id eſt Euchariſtiam celebratam fuiſſe: Pentecoſte vero tota, necnon omnibus diebus Dominicis, ſynaxes factas fuiſſe matutinas: quod nimirum, neque Pentecoſte tota, neque die Dominica iejunare fas eſſet. Sic enim de Pentecoſte verba faciens, *o* deſinit; ἀντὶ δὲ πρὸς ἐνάτην συνάξεων, τετράδων καὶ προσαββάτων, ὡς ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ, κατὰ τὰς πρωϊνὰς αἱ συνάξεις ἐπιτελοῦνται. *Pro ſynaxibus quæ quarta ſextaque feria, ad horam nonam fiunt, tunc* (quinquaginta Pentecoſtes diebus) *ſynaxes perinde ac die Dominica, matutino tempore celebrantur.* Ac paulo poſt narrat idem *tota quadrageſima ab hora nona ad veſperam ſynaxes fieri.* ὅλην τὴν τεσσαρακοστὴν ἀπὸ ἐνάτης εἰς ἑσπέραν. Eodem pertinet quod mox ſubiicit, *quibuſdam in locis feria quinta cultum œconomiæ* (id eſt incarnationis ſive carnis à Dei Filio aſſumptæ) *fieri hora nona*, quod ſcilicet eo die iejunarent. Ex his omnes vident feſtis quidem ac cæteris diebus Euchariſtiam mane: iejunialibus vero pro iejunii modo, vel nona vel veſpere factas fuiſſe.

o Epiph Expoſ fid. §. 22. & 110. 1105. A B C.

CAP. XI.

His congruit quod quinto ſeculo ad quandam Ianuarii de feriæ quintæ antepaſchalis obſervatione quæſtionem reſpondet p Auguſtinus. Cum enim dixiſſet ea die plures & prope omnes in plæriſque locis lavare conſueviſſe, ideoque prandere, iejunium laxantes, ſic pergit: *Et quia nonnulli etiam iejunium cuſtodiunt: mane,* inquit, *offertur propter prandentes, (quia iejunia ſimul & lavacra tolerare non poſſunt) ad veſperam vero propter ieiunantes.* Non potuit clarius id confirmare, quod ex Tertulliano & Epiphanio demonſtravimus, Euchariſtiam diebus ieiuniorum veſpere; aliis, quibus *prandebatur* (id eſt qui ieiunii expertes erant) mane celebrari ſolenne apud veteres Chriſtianos fuiſſe; adeoque qui fideles ieiunabant, eos Euchariſtiam veſpere tantum, vel certe nona, (ſi quarta ſextave feria eſſet) qui prandebant, mane ſumpſiſſe. Id ipſum Valafridus homo noni ſeculi, de veteri memoria repetitum commemoravit, q ubi de fidelibus die Dominicæ cœnæ communicantibus; *Ipſa die,* inquit, *ſolvebant ieiunium, ſicut in feſtis actitare ſolemus, & ante meridiem collectas explebant.* Eos nimirum ſignificat ſynaxes, ſi ieiunaſſent, veſpere expleturos fuiſſe. Sed & undecimo ſeculo perſeveraſſe apud Græcos eundem morem, Nicetas Pectoratus exſertiſſime teſtatur in ſua adverſum Latinos diſputatione, narrans r *communionem* illam, quæ apud ſuos fiebat, diebus omnibus quadrageſimæ ieiunialibus, *hora nona* factam fuiſſe, ſtatimque fideles ad cibum ſumendum dimiſſos eſſe. Quin & ab ipſis Latinis diu ſervatum fuiſſe illud *eſurialium* dierum ab aliis diſcrimen, ut Miſſæ illis quidem nona, his vero tertia aut ſexta fierent, ea oſtendunt quæ Caſſander ſcribit, s *ſe in vetuſtis Calendariis ieiunium ſive vigiliam ita denotatam reperiſſe, verbi cauſa in vigilia Epiphania,* Ieiunium & Miſſæ hora nona. Vigilia Petri & Pauli; & Miſſæ hora nona. Hæc ille quæ clara ſunt. Sed eadem quoque docet vetus canon à Burchardo, Sylverio Papæ; ab Ivone & Pannormia & Gratiano, Concilio Cabilonenſi, denique Euſebio à Polycarpo adſcriptus, in hæc verba conceptus. t *Solent plures qui ſe ieiunare putant in quadrageſima, mox ut ſignum audierint, ad horam nonam manducare. Qui nullatenus ieiunare credendi ſunt, ſi ante manducaverint quam veſpertinum celebretur officium. Concurrendum eſt enim ad Miſſas, & auditis Miſſarum ſolennibus & veſpertinis officiis largitis eleemoſynis ad cibum accedendum eſt. Si vero aliquis neceſſitate conſtrictus fuerit, ut ad Miſſam venire non valeat, æſtimata veſpertina hora, completa oratione ſua, ieiunium abſolvat.* Hæc Canon; quem Sylverio vel Euſebio tribuere ſtultum eſt. Fieri poteſt, ut Synodi alicuius Cabilonenſis fuerit, quæ nunc nulla exſtat. Utcumque ſit, veterem eſſe certum eſt; qui apud Theodulfum totus legitur. u Is autem ſub finem octavi ſeculi, vel certe ſub noni initium Capitulare collegit. Ex hoc vero Canone patet Miſſam quadrageſimali tempore poſt horam nonam celebratam fuiſſe. Itaque Gratianus huic capitulo hunc titulum præfixit; x *Ante Miſſarum ſolennia circa horam nonam decantata, in Quadrageſima comedere non licet.* Recte; eſt enim hic Canonis

p Aug. ep. 118. c. 5. A.

q Valaf. de reb. Eccl c. 20. T. X. BB. PP. p. 678. A.

r Nic. Pect. cont. Lat. BB. PP. Tom. IV. part. 2. p. 236. E.

s Caſſ. ad Hymn. Eccl. ſchol. in Hymn. *Iam lucis orto* p. 181.

t Burch. l. 13. c. 13. Ivo Part. 4 c. 45. Pann. l. 2. c. 184 Polycarp.

u Theod. capit. ad Preſb. c. 39. T. 3. Conc. Gall.

x de Conſ. d. 1. c. 50. Solent.

nis ſenſus. Tum eo recitato Gratianus, *in ieiuniis etiam quatuor temporum* (inquit) *circa veſpertinas horas, in ſabbatho vero ſancto circa noctis initium Miſſarum ſolennia ſunt celebranda*; idque aliquot Paparum autoritate firmat. Ioannes Bolethus *y* (qui Pariſiis Theologicæ ſcholæ Rector a. D. 1162. floruit) *Cantatur* (inquit) *Miſſa diebus feſtis hora tertia; profeſtis ſexta; & nona in quadrageſima ac aliis diebus ieiuniorum.* Ex his Caſſander, vel ex aliis veteris alicuius ſcriptoris illa hauſerat, quæ in eundem plane ſenſum dicit; *z Tertia hora* (inquit) *Miſſæ fiebant diebus feſtis; ſexta vero profeſtis, nona vero diebus ieiuniorum, eamque prandendi horam Benedictus ſuis ab Idibus ſeptembris, uſque ad quadrageſimam præſcripſit.* Durandus quidem Mimatenſis eadem totidem fere verbis habet, *a Miſſa cantatur, inquit, diebus Dominicis & feſtivis, hora tertia; in profeſtis hora ſexta; in quadrageſima, hora nona, & etiam ex inſtitutione Pelagij Papæ & aliorum, in diebus ieiuniorum, non tamen omnibus.* Imo non Pelagii, aut ſequentium inſtitutio, ſed antiquiſſimæ, ut ex prædictis patet, Eccleſiæ diſciplina hæc fuit, ut die omni ieiuniali ſynaxis veſpere, vel certe hora nona celebraretur. Radulfus quoque Tungrenſis ex Canonibus, quos ex Gratiano citat, *Miſſas in quadrageſima hora veſpertina celebrari* colligit. *b* Tum, *Ex hac*, inquit, *antiquitate hodie ſervatur, ut diebus ieiuniorum Miſſa in nona dicatur; & aliis diebus ad tertiam. Et ſi ambo concurrant, Miſſa de feſto ad tertiam feſtive dicatur, & de ieiunio ad nonam. Et ita fit Romæ & in Colonia.* Ergo hæ veteris diſciplinæ reliquiæ etiam ad ſeculi XIV. finem manſerunt, quo tempore Radulfus ſuum hoc opus edidiſſe videtur. Æthiopes vetus inſtitutum etiam nunc ſervare teſtantur, qui de eorum rebus ſcripſerunt: Godignus Ieſuita, *c In quadrageſima*, inquit, *donec ſol occidat, nihil deguſtant. Paulo ante occaſum, rem divinam faciunt ſacerdotes; non prius.* Tum, *Diebus Mercurij tunc licitum putant, cum Sol occidens quinque efficit umbrarum pedes; diebus Veneris cum efficit ſeptem.* Sed & alterius neſcio cuius ſcriptoris hæc apud eundem verba ſunt, tradentis ieiunij diebus hora poſt Meridiem tertia fieri apud Æthiopes ſacrificium: reliquo tempore ante Meridiem. Itaque omnes Græci & Æthiopes hunc etiam hodie morem longa à maioribus traditione propagatum retinent. Latini, qui & olim ipſi diutiſſime ſervaverant, nunc in alia eunt novitatis, & defectionis à Patrum diſciplina hac in parte manifeſte rei ſunt.

y Bel. Ration. divin. offic. c. 50.

z Caſſ. ub. ſup.

a Dur. Ration. l. 4. c. 4. fol. 53. col. 3.

b Rad. Tung. de Can. obſerv. Prop. 23. T. X Bibl Pat. p. 1152. extr.

c Godig l. 1. de reb. Aboſſ. c. 35. p. 218. 216.

Iam ad alterum obſervationis caput venio; nimirum veteres olim ſenſiſſe, quod nunc Latini negant, Euchariſtiæ ſumptione frangi jejunium. Ac veterum quidem eam vere fuiſſe ſententiam, primo aperte validéque arguit ipſum illud diſcrimen, quo jejunialium dierum Euchariſtias à cæterorum dierum ſynaxibus ita diſtinguebant, ut has mane ad horam tertiam, illas nonniſi veſpere, vel hora nona celebrarent, vel ſumerent. Quam enim Euchariſtiam alias matutinis, vetuſtiſſimi plerumque etiam antelucanis horis & agebant & accipiebant, cur eam

jejunii

CAP. XI. jejunii temporibus ad veſperam, vel certe ad nonam differrent, nulla idonea quidem & conſentanea ratio alia afferri poteſt præter ipſum jejunium. Id diſcrimen non ad horæ ingenium, ſed ad jejunij modum pertinuiſſe hoc ipſo ſatis conſtat, quod non uni eidemque horæ ſynaxis illa à cæteris diverſa affigebatur, ſed modo veſpere, modo nona fiebat, pro jejunii ratione ac modo; nona ſi ad nonam, veſpere ſi ad veſperam jejunabatur. Atqui jejunium, ſynaxeos ad horam, quo ipſum ſolvendum erat, differendæ, nullam profecto cauſſam vel occaſionem præbuit, niſi id frangi percepta Euchariſtia, ſtatuas. Quo factum eſt, ut Latinis die quovis etiam eſuriali, nulla religio fuerit mane vel miſſificare, vel communicare; poſtquam ſemel ſibi perſuaſerunt jejunium Euchariſtia ſumpta minime frangi. Quid ergo ſupereſt, niſi ut veterum, quorum uſum alium fuiſſe probavimus, aliam quoque fuiſſe de his ſententiam agnoſcamus? quoſque die jejuniali non alio, quam quo jejunium ſolvendum erat, tempore Euchariſtiam ſumpſiſſe animadvertimus, eos Euchariſtia ſumpta jejunium putaſſe frangi intelligamus?

Secundo id ipſum ex nuper laudato Tertulliani teſtimonio diſcimus. Quod ut aupiamus, meminiſſe nos in primis decet eorum, quæ ibi ex eodem auctore demonſtravimus; primo *jejunare* illo ævo fideles non alios eſſe dictos, quam qui ſolidum diem, id eſt uſque ad veſperam jejuni, ἄσιτοι καὶ ἄγευστοι egerant; qui vero ad *ſtationem* Eccleſiaſticam conveniebant, eos diei illius *jejunium*, vel ut Tertullianus accuratius loquens vocat *ſemijejunium*, non ultra nonam produxiſſe. Si quis ergo quarta, vel ſexta feria quæ ſtationum dies erant ſolennes, ultro ac ſpontaneo quodam voto jejunare decreviſſet; quæritur an is ſtationi, & ſacro, quo ea claudebatur, intereſſe debuerit, nec ne? Atqui ſi eadem tum noſtrorum, quæ hodie Latinorum eſt, religio fuiſſet, nulla quærendi ratio fuit. Quæſitum tamen fuiſſe apparet, & ita quidem, ut *plerique* negarent jejunantem ſtationis officio intereſſe debere, ea ratione adducti, quod ſtatio quidem accepto hora nona Dominici corporis ſacramento ſolveretur; iſti vero de quo quæritur, ad veſperam ex ſuſcepto jejunii obſequio, jejunandum eſſet. Hic verus eſt eorum verborum ſenſus, quæ hoc loco prima apud Tertullianum occurrunt, in quibus ex proxime ſuperioribus patet de iis tantum ſermonem eſſe, qui die in quam ſtatio incidebat, jejunare decreviſſent; *Stationum* (inquit) *diebus non putant PLÆRIQUE ſacrificiorum orationibus* (quibus ſcilicet ſtatio Euchariſtiâ ad nonam claudebatur) *interveniendum.* Quæ autem ratio plæroſque iſtos ita ſentire compelleret, ſtatim hanc edit; *quod ſtatio* (inquit) *ſolvenda ſit accepto corpore Domini*[d]; id eſt Dominici corporis ſacramento, quo ſumpto ſtationis ſemijejunium claudebatur. Si ex hodierna Latinorum diſciplina rem æſtimes, fateor totidem eſſe gryphos, totidemque ænigmata, quæcumque Tertullianus hic loquitur, & iſtorum, quos noſtrorum *plæ-*

[d] Tertull. de Orat. c. 14. edit. p. 155. A.

roſque

voſque fuiſſe dicit, & ſententiam, & quam edunt ſententiæ rationem, vix aliud videri, quam hominum febricitantium deliramenta. Mitto quod ibi Domini corpus in Eccleſiaſticæ ſtationis fine, hora nona (quę nobis eſt tertia pomeridiana) accipitur; Id vero Latino homini ex ſuo ritu omnia metienti, monſtrum eſt. Sed quod iſti negant homini jejunanti *interveniendum orationibus ſacrificiorum*, quis hodie Latinorum capiat, qui nullo magis tempore, quam quo jejunatur, Miſſale ſuum ſacrificium frequentandum exiſtimant, & legitime jejunantes *e ad id concurrere* jubent? Rationem vero quam *plerique* iſti ſecundi ſeculi Chriſtiani ſuæ hujus ſententiæ afferunt, quæ Latinorum aures, quamlibet *antiquariæ* dicunt an *veteratoriæ*, patienter audiant? vel non abnormem inſanam judicent? Qui jejunat (inquiunt) ſacro Euchariſtico, quod in ſtatione fit, abſtineto. Quid ita, inquam? *Quia* (inquiunt) *ſtatio accepto corpore Domini ſolvenda eſt.* Bella vero inquis ratio. Quaſi jejunantem corpus Domini vel accipere, vel id, quo *accepto ſolvitur ſtatio*, ſumere nefas ſit? Quaſi & jejunanti, ſiqua religio ſit communicare quo tempore ſolvetur ſtatio, non liceat ſacrificio intervenire, neque tamen ex eo guſtare? Ego vero non abnuo iſta, quod dixi, ad hodiernum Latinorum ritum accepta, recti ſenſus inania videri. Sin tu quod verum, ac neceſſe eſt, mentem à præſentibus deflectas, & alios fuiſſe priſcæ illius Eccleſiæ ritus cogites, quam qui tui hodie ſunt; non dubito, quin tu ipſe Tertullianeos illos fideles, qui ex ſuis, non ex tuis moribus loquuntur, nihil abſurdi dixiſſe perſpecturus ſis. Illud enim primum, quod mirificum tibi viſum eſt, Euchariſtiam poſt meridiem celebrari & accipi, jam ſupra oſtendi iſtorum ævo, etiam poſtea diutiſſime, & quidem apud ipſos tuos citimorum ſeculorum maiores frequens ac familiare fuiſſe. Sed & quod te non parum novit, fidelem vel ſacro communicari, vel certe ab eo abeſſe debere, apud iſtos vetuſtiſſimos etiam lege cautum fuiſſe poſtea *f* demonſtrabitur. Eſto, inquis. Vetitum ſit ac nefas, qui Euchariſtico ſacro intervenit, cum non accepto Domini corpore dimitti. Sed cur hominem fidelem ſacro, quod etiam hac lege fit, excludam, quod il'o die ieiunet? quaſi ieiunantem ulla lex vetet corpus Domini accipere? Tua quidem certe, inquam nulla lex hoc prohibet. Apud illos veteres, ipſa naturæ lex hoc vetabat, quæ neminem concedit uno eodemque momento & ieiunare & veſci. Ex hac naturæ lege, qui ieiunabat, ſibi non putabat ſacrum panem ante ſumere licere, quam deſiiſſet ieiunare. Iam ex ævi illius more, qui apud noſtros ieiunabat, is omni cibo ad veſperam abſtinebat. Qui vero ſtationem obſervabat, eique intererat, tribus ante veſperam horis ſacrum id eſt Dominicum panem accipiebat. Ergo ieiunantem, cui ad veſperam cibo erat abſtinendum, haud ſtulte noſtri illi *plerique* ſtatione ſummovebant, ne ſumptus hora nona ſacer cibus ieiunium ab eo ſuſceptum ante ſuum tempus frangeret. Hæc vel ita accipienda ſunt; vel mente & ſenſu carent. At Tertullianus noſter nugari, & inſana profundere non ſolet.

CAP. XI.

e De conſecr. d. 1, c. 50.

f infr. l. 4.

Cap. XI. Omnino ergo, ut hos nodos explices, fateri mecum debes illius ævi Chriſtianos una cum univerſo præter vos, hominum genere putaviſſe panis, etiam ſacri ſumptione frangi ieiunium. Hoc niſi poſueris, de hac Tertulliani oratione actum eſt. Sin hoc, quod ipſi etiam ſapiunt ſenſus, admiſeris, videbis plæroſque illos fideles merito putaſſe, non ieiunaſſe eum ad veſperam, qui hora nona Euchariſtiam in ſtatione ſumpſiſſet; neque adeo abs re iudicaſſe ei ſtatione carendum fuiſſe, qui eam diem, qua ſtatio haberetur, jejunialem ipſe habere decreviſſet. Sed quid ad hæc Tertullianus? Probat ne iſtorum ſententiam? Non probat quidem; Sed illud tamen, quod illi ponebant, arcte cum iis tenet jejunium Euchariſtia ſumpta ſolvi. Quid ergo? Cenſet ne etiam jejunanti eſſe ſacrificiorum orationibus interveniendum. Cenſet; inquam. Sed quomodo? Siccine, ut iſte hora nona cum cæteris ſacro pane veſcatur? Minime, inquam. Male factum, inquis. Id enim hoc loco ſi noſter erat, pronuntiaſſet. Sane inquam; & quidem plæroſque iſtos cum convitio dimiſiſſet, tarditatem eorum increpans, qui jejunium ſumpta re cœleſti violari impie ſentirent. Iejunium integrum ſervari vult; indignans, quod quiſquam putet ideo ſolvendum eſſe, quod Euchariſtiam eo die quo jejunat, eſſet ſumpturus; imo hoc ipſo nomine arctius & religioſius ſervandum eſſe probat. *Ergo-ne* (inquit) *devotum Deo obſequium* (ieiunium) *Euchariſtia reſolvit, an magis Deo obligat? Nonne ſolennior erit ſtatio tua, ſi & ad aram Dei ſteteris?* Quipote, inquis, ſi corpus Domini, quod hic in ſtatione hora nona datur, jejunanti non licet ante veſperam guſtare? Quid hic ille facturus eſt contrariis utrinque cauſſis conſtrictus? quem votum ad implendum, ſtatio ad ſtangendum ieiunium vocat ac compellit? Audi jam Tertullianum. Ille hominem paucis, neque ex tua certe, ſed ex ſua quadam antiquitatis propria diſciplina, ſic abſolvet, ut in neutrum partem peccet. *Accepto* (inquit) *corpore Domini & reſervato, utrumque ſalvum eſt & participatio ſacrificij* (Euchariſtiæ in ſynaxi celebratæ) *& executio officij* (ieiunij ſcilicet) Nodum in ſpeciem perplexum nullo negotio diſſolvit, adhibito temperamento, quod illius ſeculi mores concedebant; noſtri reſpuunt, etiam veſtri, licet tanti ſitis antequarij. Iubet hominem ieiunantem ſtationi, ſi ea ſit dies, intereſſe & ſacrificij Euchariſtiæ orationibus intervenire. Iubet ad aram Dei adſtare; Dominici corporis ſacramentum cum cæteris ſuo ordine fidelibus accipere; ita ſatisfacturum *ſtationis* religioni. Cæterum acceptum ſacramentum non ſtatim & è veſtigio ſumi, ſed quod tum licebat, *reſervari* præcipit, veſpere, non prius, ſumendum; quo demum tempore ſanctiſſimus cibus rite jam peractum ex voto ieiunium legitime, nulla cuiuſquam fraude ſit ſoluturus. Atqui reſervari & ad veſperam differri non præciperet, niſi eius eſu ieiunium frangi putaſſet. Ergo tam ipſe, quam *plarique* illi fratres quorum hoc loco conſilium repudiat, una conſentiebant Euchariſtiæ eſu & potu frangi ieiunium.

Eandem

Eandem fuiſſe & ſequentis poſt Tertullianum Eccleſiæ ſententiam Origenes teſtatur, *g* ubi docet Euchariſtiam *ſecundum id, quod habet materiale, in ventrem abire & in ſeceſſum ejici.* κτ̀ μὲν τὸ ὑλικὸν εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖν, καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεσθαι. Cibo huiuſmodi, qui in alvum deſcendat, & inde in ſeceſſum eiiciatur; ſumpto ſolvi ieiunium nemo negaverit. Ergo veteres Euchariſtiæ, de qua ita ſentiebant, eſu frangi ieiunium putabant. CAP. XI. *g* Orig. in Matt. Tract. 15. T. 2. p. 27.

Quinti quoque ſeculi Chriſtianos eadem cenſuiſſe ex eo Auguſtini loco patet, qui nuper eſt adductus; ubi de quinta Paſchalis hebdomadis feria loquens *h Mane* (inquit) *offertur* (Euchariſtia ſcilicet) *propter prandentes; ad veſperam, propter ieiunantes.* Quod Euchariſtia illa die veſpere offeratur, id ait fieri in eorum gratiam, qui ieiunabant. Optima ratio, ſi Euchariſtiæ ſumptione ſolvi ieiunium putavit. Sic enim neceſſe fuit eo die ieiunantem Euchariſtia carere, ſi ea mane tantum hora tertia oblata eſſet. Si vero qui Euchariſtiam hora tertia ſumpſit tam eſt, quod tu ſentis, ieiunus quam ſi aerem & auras tantum hauſiſſet, inepta erit ſacri veſpere ob ieiunantes oblati ab Auguſtino adducta ratio; quia hos, ſi, quæ vos dictatis, vera ſunt, hora diei tertia nulla ieiunij ſui fraude, una cum prandentibus, communicare licebat. Niſi ergo Auguſtinum cum iſta ſcriberet deliraſſe velis, confitendum eſt eum ſenſiſſe ieiunium eſu Euchariſtiæ frangi. Neque eum ſenſiſſe mirum eſt ieiunium eius panis eſu ſolvi, quo ventrem quoque ipſum *refici alibi* docet; *Euchariſtia* (inquit) *panis noſter quotidianus eſt; ſed ſic accipiamus illum, ut non ſolum VENTRE, ſed & mente reficiamur.* Ergo Euchariſtico cibo etiam venter ex Auguſtino reficitur. Atqui ieiunium omnes ſolvi fatentur eiuſmodi cibi ſumptione. Vt autem hic Auguſtinus pane Euchariſtico non tantum mente, ſed etiam ventre refici communicantes dixit, ita iampridem Iuſtinus docuerat k *ſanguinem & carnes noſtras ali per mutationem ex cibo benedicto per orationem ſive precem verbi quod eſt ab eo, vel ſuper quem cibum gratiæ acta ſunt.* ἐξ ἧς (τῆς δι᾽ εὐχῆς λόγου τοῦ παρ᾽ αὐτοῦ εὐχαριστηθείσης τροφῆς) αἷμα καὶ σάρκες κτ̀ μεταβολὴν τρέφονται ἡμῶν. Clare dicit ex pane ſive cibo euchariſtico corpus noſtrum nutriri. Eadem Irenæus Iuſtino paulo iunior, ſcribit *l* fidelium *carnem à corpore & ſanguine Domini* (id eſt utriuſque ſacramento) *ali.* Et iterum alibi clarius; *m ex calice & panes, qui facti ſunt Euchariſtia ſanguinis & corporis Chriſti, augeri & conſiſtere carnis noſtræ ſubſtantiam*; & paucis interiectis, *n carnem noſtram* dicit *de calice, qui ſanguis eſt Chriſti, nutriri & de pane, qui eſt corpus eius augeri*; & paulo poſt, *o corpora noſtra ex Euchariſtia, quod eſt corpus & ſanguis Chriſti, nutrita, & repoſita in terram & reſoluta in ea ſuo tempore reſurrectura.* Horum doctrina cum eadem ſit quæ Auguſtini, id quoque quod ex ipſo collegimus, conficit, Euchariſtiæ ſumptione haud dubie frangi ieiunium.

h Aug. ep. 118. c. 25.

i Aug Serm. 9. de diverſ. c. 7 p. 459. A.

k Iuſtin. Apol. 2. p. 77. lin. 2. 3.

l Iren. l. 4. c. 34.

m Id. L. 5. c. 2.

n Ibid.

o Ibid.

Denique omnes olim ante imperatam apud Latinos multis Paparum decretis tranſſubſtantiationis fidem, idem ſenſiſſe eo apertiſſime

Cap. XI. quod Chriſtiani, quibus iſta decreta nondum innotuerunt, ij omnes confitentur eſu Euchariſtiæ frangi ieiunium Græcos interroga; Illi iam ante quinque ſecula uſque adeo ſe ita credidiſſe reſpondebunt, ut iam tum Latinos violati quadrageſimalis ieiunii ideo arguerint, quod quotidie in quadrageſima Euchariſtiam mane hora tertia ſumerent. Nicetas Pectoratus Latinos ęvi ſui appellans, *p* circa an. D. 1053. *Miniſtrantes* (inquit) *atque complentes miniſtrationem ſanctæ Miſſæ ſecus horam tertiam diei, qua & promulgatum eſt offerri ſacrificium; quomodo ieiunium uſq; ad horam diei nonam obſervatis ſolventes hoc in tempore miniſtrationis Miſſæ?* Exſerte eum negat vere ieiunaſſe, qui mane res oblatas panem & calicem ſacrum ſumpſerit.

p Nicet. contr. Lat. T. 4. Bibl. Patr. Part. 2. p. 212. quæ debuerat numerari 236.

Iam de Abaſſinis ſi quæras, quid ea de re ſentiant, Godignus Ieſuita ex ſuorum conſecraneorum litteris atque commentariis, qui diu in Æthiopia commorati ſunt, breviter ac rotunde narrabit *q eos credere ipſo Euchariſtico eſu ac potu ieiunium frangi.*

q Godign. L. 1. c. 35. p. 216. 218.

Ex his, quibus quod recta adverſetur, plane nihil ex priſcis monumentis habent Latini, ſatis patet perpetuam ac conſtantem hanc fuiſſe veterum ſententiam, Euchariſtiæ ſumptione vere ſolvi ieiunium. Vnde ortus eſt ille à Tertullianeis uſque temporibus ultra ſeculum 13. etiam apud Latinos ipſos propagatus ritus Euchariſtiæ veſpere, vel hora nona diebus ieiunialibus celebrandæ ac ſumendæ, qui etiam hodie apud Græcos & Abaſſinos manet. Latini vero, ut morem illum dudum (quod oſtendimus) abrogarunt; ita ſententiam ex qua ille profluxerat, exſecrantur; ſicut apparet ex iis, quæ Humbertus Nicetæ Pectorato ad locum à nobis deſcriptum iiſdem temporibus repoſuit, *r O perfide* (inquit) *Stercoraniſta, qui putas fideli participatione corporis & ſanguinis Domini quadrageſimalia atque Eccleſiaſtica diſſolvi ieiunia, omnino credens cæleſtem eſcam, velut terrenam per aqualiculi fœtidam & ſordidam egeſtionem in ſeceſſum dimitti. Plane ſentis cum Ario.* Caninam huius Dialecticam Cellotius Ieſuita imitatus Græcos confictо circa Berengariana tempora hæreſeos nomine *Stercoraniſtas* ipſe quoque vocat. Illi vero dum ſic agunt, non ſentiunt ſe veteres Patres, quorum olim eadem fuit, quæ nunc Græcorum eſt, ſententia, in Arianorum & Stercoraniſtarum ſenſu collocare; falſo & ſupra quam dici poteſt contumelioſe ſed neque ſatis ſcio, qui ſuam ipſi ſententiam turpi abſurditate purgare poſſint. Nam qui Euchariſtia ſolvi ieiunium tam præfracte negat Cellotius, idem tamen fatetur *t* ex immoderate ſumptis eius ſpeciebus etiam inebriari & prægravari poſſe hominem; quem ſi iſta vera ſunt, neceſſe erit ſimul ſemelque & ſobrium & ebrium, & ſaturum & ieiunum eſſe poſſe.

r Humbert. contr. Nic. T. 4. Bibl. Patr. Part. 2. p. 245. 13.
s Cellot. Not. in tract. Anon. de Euch. p. 564.
t Id. ibid.

Sed hæc mitto: & quod præſentis inſtituti eſt, obſervare ſatis habeo novam eſſe & veteribus ignotam hodiernam illam Latinorum conſuetudinem quibuſvis toto anno dieb[illegible] qua nunc in nunc tantum ante meridiem miſſifica[illegible]

uſum

uſum delapſi, præfracte contra ipſam ſenſuum fidem negantes ieiunium Eucharistiæ eſu & potu frangi. Cap. XII.

CAPVT XII.

Diſponitur ſequens de Euchariſtiæ conſecratione diſputatio. Duplex Latinorum circa eam novitas; prior in ipſo conſecrationis modo; altera in rerum conſecratarum cultu. Ad priorem; Novum eſſe, quod nunc Latini ſolis Chriſti verbis, Hoc eſt corpus meum &c. *Euchariſtiam conficiunt, nulla adhibita ad eam benedicendam prece; ſine qua veteres nunquam hoc ſacrum confeciſſe reperiuntur. Verba* Hoc eſt corpus meum &c. *neque ut à Sacerdote Latino nunc recitantur, neque ut à Chriſto ſunt olim prolata, ad hoc eſſe comparata, ut Euchariſtia conficiatur, ſed ut ſignificent, quæ qualiſque ea ſit, poſtquam benedictione jam confecta eſt.*

De præparatione ad Euchariſtiæ conſecrationem & ſumptionem diximus. Iam ad ipſam ejus conſecrationem, diſtributionem ac ſumptionem veniamus. De conſecratione primo dicendum eſt, ac de iis quæ illam proxime conſequuntur.

Panis ergo ac vinum, duo illa quæ diximus, Euchariſtiæ elementa à legitimo ejus miniſtro accepta, per benedictionem, ſive gratiarum actionem rite peractam conſecrata, & à fideli communicante ſumpta ſacramentum fiunt. Chriſtus ipſe præcepit, inſtitutoque & exemplo ipſe præivit. Clare diſerteque rem narrant Evangeliſtæ, & Paulus. u *Edentibus illis accepit Ieſus panem, & cum benedixiſſet* (Lucas & Paulus, *cum gratias egiſſet*) *fregit.* ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς τὸν ἄρτον, καὶ εὐλογήσας (εὐχαριστήσας, Lucæ & Paulo) ἔκλασε. Atque hæc *benedictio*, ſive *gratiarum actio*, legitimus conſecrationis actus eſt, quo ex pane & vino ſacramentum conficitur; juxta celeberrimum Auguſtini dictum; x *Noſter panis & calix certa conſecratione myſticus fit nobis, non naſcitur. Proinde quod non ita fit* (id eſt qui panis quique calix certa illa conſecratione non conficitur) *alimentum eſt refectionis, non ſacramentum religionis.* Itaque Iuſtinus, ut panem hunc ſic conſecratum ſignificaret, y ἄρτον *panem* dixit εὐχαριστηθέντα, *euchariſtizatum* (detur verbo venia) quod idem eſt, ac ſi εὐλογηθέντα *benedictum* dixiſſet; nimirum panem ſuper quo gratiæ Deo actæ ſunt; ſuper quo benedictus fuit Deus. Nam divinis ſcriptoribus εὐλογεῖν *benedicere*, & εὐχαριστεῖν *gratias agere*, promiſcue eodem ſenſu, ad idem ſignificandum uſurpantur. Eo factum eſt ut ſacrum calicem Paulus, *calicem* ſive *poculum benedictionis*, ποτήριον τῆς εὐλογίας dixerit; quod idem eſt ac ſi εὐχαριστίας, euchariſtiæ ſive gratiarum actionis dixiſſet; vel quod de pane dixit Iuſtinus, εὐχαριστηθὲν ποτήριον, *poculum eu-*

u Matth. 26. 26. Marc. 10. 22. Luc. 22. 19. 1. Cor. 11. 24.

x Aug. cont. Fauſt. l. 20. c. 13.

y Iuſtin. apol. 2.

CAPUT XI.

Altera Latinorum in jejunio circa Euchariſtiam novitas, quod hanc illi jejunantes ſumant; quam veteres nonniſi jejunio abſoluto, quibus diebus jejunabant, ſumebant; adeoque veſpere tantum, aut hora nona, quoties dies erat jejunialis. Ratio hujus diverſitatis inde eſt; quod Euchariſtiæ ſumptione ſolvi jejunium, veteres quidem agnoverint; Latini vero negent.

ALterum, quod dixi, circa jejunium in hoc negotio diſcrimen eſt, quod qui jejuni Euchariſtiam ſumunt, eorum jejunium ipſa ſacramenti ſumptione ſolvi ac frangi veteres quidem putabant; Latini vero negant; Atque inde ſecuta eſt altera inter utroſque de hora celebrandæ Euchariſtiæ diverſitas. Eam enim Latini quidem omni die, etiam jejuniali, mane celebrant; veteres vero cæteris diebus mane; jejunialibus, nonniſi poſt meridiem celebrabant. Nos, ut res tota certius intelligi poſſit, de utroque capite ita dicemus, ut à poſteriori ordiamur; quia id à priori ortum eſt, & inſuper ex antiquis monumentis notius eſt.

Latinorum ergo hodierna ſcita ſunt, ex authenticis eorum libris, *h* & ex quotidiana Sacerdotum miſſificantium praxi notiſſima, *tempus debitum celebrandæ Miſſæ eſſe ab Aurora vſque ad meridiem communiter*; quod vltimum addunt propter unam Dominici Natalis noctem, qua Miſſam apud eos cantari ſolenne eſt. Si hanc unam noctem exceperis: cæteræ omnes totius anni Miſſæ, nullo diei jejunialis à feſto diſcrimine, mane ante meridiem fiunt. Siquæ pomeridianis horis fierent, ex vitio factæ, ac ut ipſi loquuntur, *defectu* laborare cenſerentur.

h Miſſale tit. de defect. circ. Miſſ. c.10.§.1.

Veterum morem, quem dixi, fuiſſe, ut Euchariſtia die jejuniali non ante celebraretur, vel ſumeretur, quam hora ſolvendi ea die jejunii ſolennis adveniſſet, multa ex antiquis monumentis docent. Vetuſtiſſimos ita obſervaſſe ex inſigni quodam Tertulliani loco, ſi eum paulo diligentius expendamus, facile intelligemus. Is exitat in libro de Oratione, *i* pæne extremo, ubi cum in eos dixiſſet, *qui jejunantes habita oratione cum fratribus ſubtrahebant oſculum pacis*, aliam quamdam eorumdem religionem excutere ita pergit; *ſimiliter & ſtationum diebus non putant plerique ſacrificiorum orationibus interveniendum, quod Statio ſolvenda ſit accepto corpore Domini.* Hæc ille, quæ ut intelligantur, ſciendum eſt jam tum apud noſtros ſolennes fuiſſe quartæ & ſextæ feriæ, ut vocabant, *ſtationes*, quibus jejuni ad horam nonam perſtabant, & ſtationem ea hora Euchariſtiæ communione concludebant. Id vel inde patet, quod apud eumdem ſcriptorem ſed in alio opere, legimus *k* Montaniſtas à Catholicis fuiſſe reprehenſos, quod ij ſtationes plærumque *in veſperam producerent*; longius ſcilicet quam fiebat penes Eccleſiam, quæ ſuas

i Tert. de Or. c.14.p.155.

k Idem de jejun. c.2. p.701. & c.1. p.701. C.

non

non ultra nonam *producebat* vel extendebat. Idem ex eo intelligitur, quod idem alibi tempus Chriſtianæ ſtationis componit cum tempore, quo vulgo ibatur ad balneas, quas ab hora octava ad nonam patuiſſe obſervarunt eruditi, ut Salmaſius *l* qui inſtar omnium eſt. *Vt ſi ſtatio* (inquit Tertullianus) *m facienda eſt, maritus de die condicat ad balneas:* ubi recenſet religioſa Chriſtianæ mulieris officia, quæ conjugis ſi is Paganus eſſet, contrariis ſtudiis ſubinde impediebantur. Sed & quod ibidem ſequitur, *m ſi iejunia obſervanda ſunt, maritus eadem die convivium exerceat*, id inquam, oſtendit ſtationem à noſtris nondum fuiſſe illo ævo pro iejunio habitam, quod ſequentibus demum temporibus obtinuit. Tertullianus enim alterum ab altero apertiſſime ſeparat, dum utrumque ſeorſum memorat; & ſtationis quidem tempus cum *balnearum hora*, iejunii vero cum tempore convivii componit, quod ſub noctem iniri ſolebat. Nimirum iejunium vocabant, quod unius diei ſolidi erat ab aurora ad veſperam; In ſtatione vero non vltra nonam jejunabatur; unde eſt quod alibi Tertullianus *ſtationum*, non *iejunia* dicit, *n* ſed *ſemi iejunia*. Ex his videmus, verbis illis quæ ex libro de oratione recitavimus, ſignificari, ſtationis die, quo ad nonam iejunabatur, ſynaxin Euchariſticam hora nona fuiſſe celebratam, non autem mane. Ait enim Tertullianus ſtationem *ſolutam eſſe accepto corpore Domini*. Sed inde quoque apparet, pleni iejunii die, ne hora quidem nona, ſed veſpere factam fuiſſe ſynaxin; quod qui ex privato voto iejunabant, *ils plerique non putarent ſtationum diebus ſacrificiorum orationibus interveniendum:* quia ſcilicet Euchariſtiam à ſtationem quidem obſervantibus, hora nona; à iejunantibus vero, non nona, ſed veſpere tantum accipi, ſolenne ac legitimum erat.

l Not. in Spart. Adr. p.55.F.A B.

m Tertull. l. 2. ad vxor. c.4.p.189.C.

n Id. l. de je[iun.] c.13.

CAP. XI.

Quarto ſeculo adulto ac præcipiti eandem fuiſſe apud noſtros celebrandæ Euchariſtiæ diſciplinam docet Epiphanius. Scribit enim quarta ſextaque feria ad horam nonam iejunatum eſſe, eademque hora ſynaxin habitam, id eſt Euchariſtiam celebratam fuiſſe: Pentecoſte vero tota, necnon omnibus diebus Dominicis, ſynaxes factas fuiſſe matutinas: quod nimirum, neque Pentecoſte tota, neque die Dominica iejunare fas eſſet. Sic enim de Pentecoſte verba faciens, *o* definit; ἄντι δὲ πρὸς ἐνάτίω συνάξεων, τετράδων καὶ προσαββάτων, ὡς ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ, κατὰ τὰς πρωΐνας αἱ συνάξεις ἐπιτελοῦνται. *Pro ſynaxibus quæ quarta ſextaque feria, ad horam nonam fiunt, tunc* (quinquaginta Pentecoſtes diebus) *ſynaxes perinde ac die Dominica, matutino tempore celebrantur.* Ac paulo poſt narrat idem *tota quadrageſima ab hora nona ad veſperam ſynaxes fieri.* ὅλίω τίω τεσσαρακοςίω ἀπὸ ἐνάτης εἰς ἑσπέραν. Eodem pertinet quod mox ſubiicit, *quibuſdam in locis feria quinta cultum œconomiæ* (id eſt incarnationis ſive carnis à Dei Filio aſſumptæ) *fieri hora nona*, quod ſcilicet eo die iejunarent. Ex his omnes vident feſtis quidem ac cæteris diebus Euchariſtiam mane: iejunialibus vero pro iejunii modo, vel nona vel veſpere factas fuiſſe.

o Epiph Expoſ fid.§.22. & 110..1109. A B C.

Cap. XI.

His congruit quod quinto ſeculo ad quandam Ianuarii de feriæ quintæ antepaſchalis obſervatione quæſtionem reſpondet *p* Auguſtinus. Cum enim dixiſſet ea die plures & prope omnes in plæriſque locis lavare conſueviſſe, ideoque prandere, iejunium laxantes, ſic pergit: *Et quia nonnulli etiam iejunium cuſtodiunt: mane,* inquit, *offertur propter prandentes, (quia iejunia ſimul & lavacra tolerare non poſſunt) ad veſperam vero propter ieiunantes.* Non potuit clarius id confirmare, quod ex Tertulliano & Epiphanio demonſtravimus, Euchariſtiam diebus ieiuniorum veſpere; aliis, quibus *prandebatur* (id eſt qui ieiunii expertes erant) mane celebrari ſolenne apud veteres Chriſtianos fuiſſe; adeoque qui fideles ieiunabant, eos Euchariſtiam veſpere tantum, vel certe nona, (ſi quarta ſextave feria eſſet) qui prandebant, mane ſumpſiſſe. Id ipſum Valafridus homo noni ſeculi, de veteri memoria repetitum commemoravit, *q* ubi de fidelibus die Dominicæ cœnæ communicantibus; *Ipſa die,* inquit, *ſolvebant ieiunium, ſicut in feſtis actitare ſolemus, & ante meridiem collectas explebant.* Eos nimirum ſignificat ſynaxes, ſi ieiunaſſent, veſpere expleturos fuiſſe. Sed & undecimo ſeculo perſeveraſſe apud Græcos eundem morem, Nicetas Pectoratus exſertiſſime teſtatur in ſua adverſum Latinos diſputatione, narrans *r communionem* illam, quæ apud ſuos fiebat, diebus omnibus quadrageſimæ ieiunialibus, *hora nona* factam fuiſſe, ſtatimque fideles ad cibum ſumendum dimiſſos eſſe. Quin & ab ipſis Latinis diu ſervatum fuiſſe illud eſurialium dierum ab aliis diſcrimen, ut Miſſæ illis quidem nona, his vero tertia aut ſexta fierent, ea oſtendunt quæ Caſſander ſcribit, *s ſe in vetuſtis Calendariis ieiunium ſive vigiliam ita denotatam reperiſſe, verbi cauſa in vigilia Epiphaniæ,* Ieiunium & Miſſæ hora nona. Vigilia Petri & Pauli; & Miſſæ hora nona. Hæc ille quæ clara ſunt. Sed eadem quoque docet vetus canon à Burchardo, Sylverio Papæ; ab Ivone & Pannormia & Gratiano, Concilio Cabilonenſi, denique Euſebio à Polycarpo adſcriptus, in hæc verba conceptus. *t Solent plures qui ſe ieiunare putant in quadrageſima, mox ut ſignum audierint, ad horam nonam manducare. Qui nullatenus ieiunare credendi ſunt, ſi ante manducaverint quam veſpertinum celebretur officium. Concurrendum eſt enim ad Miſſas, & auditis Miſſarum ſolennibus & veſpertinis officiis largitis eleemoſynis ad cibum accedendum eſt. Si vero aliquis neceſſitate conſtrictus fuerit, ut ad Miſſam venire non valeat, æſtimata veſpertina hora, completa oratione ſua, ieiunium abſolvat.* Hæc Canon; quem Sylverio vel Euſebio tribuere ſtultum eſt. Fieri poteſt, ut Synodi alicuius Cabilonenſis fuerit, quæ nunc nulla exſtat. Vtcumque ſit, veterem eſſe certum eſt; qui apud Theodulfum totus legitur. *u* Is autem ſub finem octavi ſeculi, vel certe ſub noni initium Capitulare collegit. Ex hoc vero Canone patet Miſſam quadrageſimali tempore post horam nonam celebratam fuiſſe. Itaque Gratianus huic capitulo hunc titulum præfixit; *x Ante Miſſarum ſolennia circa horam nonam decantata, in Quadrageſima comedere non licet.* Recte; eſt enim hic Canonis

p Aug. ep. 118. c. 5. A.

q Valaf. de reb. Eccl. c. 20. T. X. BB. PP. p. 678. A.

r Nic. Pect. cont. Lat. BB. PP. Tom. IV. part. 2. p. 256. E.

s Caſſ. ad Hymn. Eccl. ſchol. in Hymn. *Iam lucis orto* p. 181.

t Burch. l. 13. c. 13. Ivo Part. 4. c. 45. Pann. l. 2. c. 184 Polycarp.

u Theod. capit. ad Presb. c. 39. T. 3. Conc. Gall.

x de Conſ. d. 1. c. 50. *Solent.*

nis ſenſus. Tum eo recitato Gratianus, *in ieiuniis etiam quatuor temporum* (inquit) *circa veſpertinas horas, in ſabbatho vero ſancto circa noctis initium Miſſarum ſolennia ſunt celebranda*; idque aliquot Paparum autoritate firmat. Ioannes Bolethus *y* (qui Pariſiis Theologicæ ſcholæ Rector a. D. 1162. floruit) *Cantatur* (inquit) *Miſſa diebus feſtis hora tertia; profeſtis ſexta; & nona in quadrageſima ac aliis diebus ieiuniorum.* Ex his Caſſander, vel ex aliis veteris alicuius ſcriptoris illa hauſerat, quæ in eundem plane ſenſum dicit; *z Tertia hora* (inquit) *Miſſæ fiebant diebus feſtis; ſexta vero profeſtis, nona vero diebus ieiuniorum, eamque prandendi horam Benedictus ſuis ab Idibus ſeptembris, uſque ad quadrageſimam præſcripſit.* Durandus quidem Mimatenſis eadem totidem fere verbis habet, *a Miſſa cantatur, inquit, diebus Dominicis & feſtivis, hora tertia; in profeſtis hora ſexta; in quadrageſima, hora nona, & etiam ex inſtitutione Pelagij Papæ & aliorum, in diebus ieiuniorum, non tamen omnibus.* Imo non Pelagii, aut ſequentium inſtitutio, ſed antiquiſſimæ, ut ex prædictis patet, Eccleſiæ diſciplina hæc fuit, ut die omni ieiuniali ſynaxis veſpere, vel certe hora nona celebraretur. Radulfus quoque Tungrenſis ex Canonibus, quos ex Gratiano citat, *Miſſas in quadrageſima hora veſpertina celebrari* colligit. *b* Tum, *Ex hac*, inquit, *antiquitate hodie ſervatur, ut diebus ieiuniorum Miſſa in nona dicatur; & aliis diebus ad tertiam. Et ſi ambo concurrant, Miſſa de feſto ad tertiam feſtive dicatur, & de ieiunio ad nonam. Et ita fit Romæ & in Colonia.* Ergo hæ veteris diſciplinæ reliquiæ etiam ad ſeculi XIV. finem manſerunt, quo tempore Radulfus ſuum hoc opus edidiſſe videtur. Æthiopes vetus inſtitutum etiam nunc ſervare teſtantur, qui de eorum rebus ſcripſerunt: Godignus Ieſuita, *c In quadrageſima*, inquit, *donec ſol occidat, nihil deguſtant. Paulo ante occaſum, rem divinam faciunt ſacerdotes; non prius.* Tum, *Diebus Mercurij tunc licitum putant, cum Sol occidens quinque efficit umbrarum pedes; diebus Veneris cum efficit ſeptem.* Sed & alterius neſcio cuius ſcriptoris hæc apud eundem verba ſunt, tradentis ieiunij diebus hora poſt Meridiem tertia fieri apud Æthiopes ſacrificium: reliquo tempore ante Meridiem. Itaque omnes Græci & Æthiopes hunc etiam hodie morem longa à maioribus traditione propagatum retinent. Latini, qui & olim ipſi diutiſſime ſervaverant, nunc in alia eunt novitatis, & defectionis à Patrum diſciplina hac in parte manifeſte rei ſunt.

y Bel. Ration. divin. offic. c. 50.

z Caſſ. ub. ſup.

a Dur. Ration. l. 4. c. 4. fol. 53. col. 3.

b Rad. Tung. de Can. obſerv. Prop. 23. T. X Bibl Pat. p. 1152. extr.

c Godig l. 1. de reb. Aboſſ. c. 35. p. 218. 216.

Iam ad alterum obſervationis caput venio; nimirum veteres olim ſenſiſſe, quod nunc Latini negant, Euchariſtiæ ſumptione frangi jejunium. Ac veterum quidem eam vere fuiſſe ſententiam, primo aperte validéque arguit ipſum illud diſcrimen, quo jejunialium dierum Euchariſtias à cæterorum dierum ſynaxibus ita diſtinguebant, ut has mane ad horam tertiam, illas nonniſi veſpere, vel hora nona celebrarent, vel ſumerent. Quam enim Euchariſtiam alias matutinis, vetuſtiſſimi plærumque etiam antelucanis horis & agebant & accipiebant, cur eam

jejunii

Cap. XI. jejunii temporibus ad veſperam, vel certe ad nonam differrent, nulla idonea quidem & conſentanea ratio alia afferri poteſt præter ipſum jejunium. Id diſcrimen non ad horæ ingenium, ſed ad jejunij modum pertinuiſſe hoc ipſo ſatis conſtat, quod non uni eidemque horæ ſynaxis illa à cæteris diverſa affigebatur, ſed modo veſpere, modo nona fiebat, pro jejunii ratione ac modo; nona ſi ad nonam, veſpere ſi ad veſperam jejunabatur. Atqui jejunium, ſynaxeos ad horam, quo ipſum ſolvendum erat, differendæ, nullam profecto cauſſam vel occaſionem præbuit, niſi id frangi percepta Euchariſtia, ſtatuas. Quo factum eſt, ut Latinis die quovis etiam eſuriali, nulla religio fuerit mane vel miſſificare, vel communicare; poſtquam ſemel ſibi perſuaſerunt jejunium Euchariſtia ſumpta minime frangi. Quid ergo supereſt, niſi ut veterum, quorum uſum alium fuiſſe probavimus, aliam quoque fuiſſe de his ſententiam agnoſcamus? quoſque die jejuniali non alio, quam quo jejunium ſolvendum erat, tempore Euchariſtiam ſumpſiſſe animadvertimus, eos Euchariſtia ſumpta jejunium putaſſe frangi intelligamus?

Secundo id ipſum ex nuper laudato Tertulliani teſtimonio diſcimus. Quod ut aupiamus, meminiſſe nos in primis decet eorum, quæ ibi ex eodem auctore demonſtravimus; primo *jejunare* illo ævo fideles non alios eſſe dictos, quam qui ſolidum diem, id eſt uſque ad veſperam jejuni, ἄσιτοι καὶ ἄγευστοι egerant; qui vero ad *ſtationem* Eccleſiaſticam conveniebant, eos diei illius *jejunium*, vel ut Tertullianus accuratius loquens vocat *ſemijejunium*, non ultra nonam produxiſſe. Si quis ergo quarta, vel ſexta feria quæ ſtationum dies erant ſolennes, ultro ac ſpontaneo quodam voto jejunare decreviſſet; quæritur an is ſtationi, & ſacro, quo ea claudebatur, intereſſe debuerit, necne? Atqui ſi eadem tum noſtrorum, quæ hodie Latinorum eſt, religio fuiſſet, nulla quærendi ratio fuit. Quæſitum tamen fuiſſe apparet, & ita quidem, ut *plerique* negarent jejunantem ſtationis officio intereſſe debere, ea ratione adducti, quod ſtatio quidem accepto hora nona Dominici corporis ſacramento ſolveretur; iſti vero de quo quæritur, ad veſperam ex ſuſcepto jejunii obſequio, jejunandum eſſet. Hic verus eſt eorum verborum ſenſus, quæ hoc loco prima apud Tertullianum occurrunt, in quibus ex proxime ſuperioribus patet de iis tantum ſermonem eſſe, qui die in quam ſtatio incidebat, jejunare decreviſſent; *Stationum* (inquit) *diebus non putant PLÆRIQUE ſacrificiorum orationibus* (quibus ſcilicet ſtatio Euchariſtiâ ad nonam claudebatur) *interveniendum*. Quæ autem ratio plæroſque iſtos ita ſentire compelleret, ſtatim hanc edit; *quod ſtatio* (inquit) *ſolvenda ſit accepto corpore Domini*; id eſt Dominici corporis ſacramento, quo ſumpto ſtationis ſemijejunium claudebatur. Si ex hodierna Latinorum diſciplina rem æſtimes, fateor totidem eſſe gryphos, totidemque ænigmata, quæcumque Tertullianus hic loquitur, & iſtorum, quos noſtrorum *pleroſque*

d Tertull. de Orat. c 14. edit. p. 155. A.

reſque fuiſſe dicit, & ſententiam, & quam edunt ſententiæ rationem, vix aliud videri, quam hominum febricitantium deliramenta. Mitto quod ibi Domini corpus in Eccleſiaſticæ ſtationis fine, hora nona (quę nobis eſt tertia pomeridiana) accipitur; Id vero Latino homini ex ſuo ritu omnia metienti, monſtrum eſt. Sed quod iſti negant homini jejunanti *interveniendum orationibus ſacrificiorum*, quis hodie Latinorum capiat, qui nullo magis tempore, quam quo jejunatur, Miſſale ſuum ſacrificium frequentandum exiſtimant, & legitime jejunantes *e ad id concurrere* jubent? Rationem vero quam *plerique* iſti ſecundi ſeculi Chriſtiani ſuæ hujus ſententiæ afferunt, quæ Latinorum aures, quamlibet *antiquaria* dicunt an *veteratoria*, patienter audiant? vel non abnormem inſanam judicent? Qui jejunat (inquiunt) ſacro Euchariſtico, quod in ſtatione fit, abſtineto. Quid ita, inquam? *Quia* (inquiunt) *ſtatio accepto corpore Domini ſolvenda eſt.* Bella vero inquis ratio. Quaſi jejunantem corpus Domini vel accipere, vel id, quo *accepto ſolvitur ſtatio*, ſumere nefas ſit? Quaſi & jejunanti, ſiqua religio ſit communicare quo tempore ſolvetur ſtatio, non liceat ſacrificio intervenire, neque tamen ex eo guſtare? Ego vero non abnuo iſta, quod dixi, ad hodiernum Latinorum ritum accepta, recti ſenſus inania videri. Sin tu quod verum, ac neceſſe eſt, mentem à præſentibus deflectas, & alios fuiſſe priſcæ illius Eccleſiæ ritus cogites, quam qui tui hodie ſunt; non dubito, quin tu ipſe Tertullianeos illos fideles, qui ex ſuis, non ex tuis moribus loquuntur, nihil abſurdi dixiſſe perſpecturus ſis. Illud enim primum, quod mirificum tibi viſum eſt, Euchariſtiam poſt meridiem celebrari & accipi, jam ſupra oſtendi iſtorum ævo, etiam poſtea diutiſſime, & quidem apud ipſos tuos citimorum ſeculorum maiores frequens ac familiare fuiſſe. Sed & quod te non parum novit, fidelem vel ſacro communicari, vel certe ab eo abeſſe debere, apud iſtos vetuſtiſſimos etiam lege cautum fuiſſe poſtea *f* demonſtrabitur. Eſto, inquis. Vetitum ſit ac nefas, qui Euchariſtico ſacro intervenit, cum non accepto Domini corpore dimitti. Sed cur hominem fidelem ſacro, quod etiam hac lege fit, excludam, quod il'o die ieiunet? quaſi ieiunantem ulla lex vetet corpus Domini accipere? Tua quidem certe, inquam nulla lex hoc prohibet. Apud illos veteres, ipſa naturæ lex hoc vetabat, quæ neminem concedit uno eodemque momento & ieiunare & veſci. Ex hac naturæ lege, qui ieiunabat, ſibi non putabat ſacrum panem ante ſumere licere, quam deſiiſſet ieiunare. Iam ex ævi illius more, qui apud noſtros ieiunabat, is omni cibo ad veſperam abſtinebat. Qui vero ſtationem obſervabat, eique intererat, tribus ante veſperam horis ſacrum id eſt Dominicum panem accipiebat. Ergo ieiunantem, cui ad veſperam cibo erat abſtinendum, haud ſtulte noſtri illi *plerique* ſtatione ſummovebant, ne ſumptus hora nona ſacer cibus ieiunium ab eo ſuſceptum ante ſuum tempus frangeret. Hæc vel ita accipienda ſunt; vel mente & ſenſu carent. At Tertullianus noſter nugari, & inſana profundere non ſolet.

CAP. XI.

e De conſecr. d. 1. c. 50.

f infr. l. 4.

Cap. XI. Omnino ergo, ut hos nodos explices, fateri mecum debes illius ævi Chriſtianos una cum univerſo præter vos,hominum genere putaviſſe panis, etiam ſacri ſumptione frangi ieiunium. Hoc niſi poſueris, de hac Tertulliani oratione actum eſt. Sin hoc, quod ipſi etiam ſapiunt ſenſus, admiſeris, videbis plæroſque illos fideles merito putaſſe, non ieiunaſſe eum ad veſperam, qui hora nona Euchariſtiam in ſtatione ſumpſiſſet; neque adeo abs re iudicaſſe ei ſtatione carendum fuiſſe, qui eam diem, qua ſtatio haberetur, jejunialem ipſe habere decreviſſet. Sed quid ad hæc Tertullianus? Probat ne iſtorum ſententiam? Non probat quidem; Sed illud tamen, quod illi ponebant, arcte cum iis tenet jejunium Euchariſtia ſumpta ſolvi. Quid ergo? Cenſet ne etiam jejunanti eſſe ſacrificiorum orationibus interveniendum. Cenſet; inquam. Sed quomodo? Siccine, ut iſte hora nona cum cæteris ſacro pane veſcatur? Minime, inquam. Male factum, inquis. Id enim hoc loco ſi noſter erat, pronuntiaſſet. Sane inquam; & quidem plæroſque iſtos cum convitio dimiſiſſet, tarditatem eorum increpans, qui jejunium ſumpta re cœleſti violari impie ſentirent. Iejunium integrum ſervari vult; indignans, quod quiſquam putet ideo ſolvendum eſſe, quod Euchariſtiam eo die quo jejunat, eſſet ſumpturus; imo hoc ipſo nomine arctius & religioſius ſervandum eſſe probat. *Ergo-ne* (inquit) *devotum Deo obſequium* (ieiunium) *Euchariſtia reſolvit, an magis Deo obligat? Nonne ſolennior erit ſtatio tua, ſi & ad aram Dei ſteteris?* Quipote, inquis, ſi corpus Domini, quod hic in ſtatione hora nona datur, jejunanti non licet ante veſperam guſtare? Quid hic ille facturus eſt contrariis utrinque cauſſis conſtrictus? quem votum ad implendum, ſtatio ad ſtangendum ieiunium vocat ac compellit? Audi jam Tertullianum. Ille hominem paucis, neque ex tua certe, ſed ex ſua quadam antiquitatis propria diſciplina, ſic abſolvet, ut in neutrum partem peccet. *Accepto* (inquit) *corpore Domini & reſervato, utrumque ſalvum eſt & participatio ſacrificij* (Euchariſtiæ in ſynaxi celebratæ) *& executio officij* (ieiunij ſcilicet) Nodum in ſpeciem perplexum nullo negotio diſſolvit, adhibito temperamento, quod illius ſeculi mores concedebant; noſtri reſpuunt, etiam veſtri, licet tanti ſitis antequarij. Iubet hominem ieiunantem ſtationi, ſi ea ſit dies, intereſſe & ſacrificij Euchariſtiæ orationibus intervenire. Iubet ad aram Dei adſtare; Dominici corporis ſacramentum cum cæteris ſuo ordine fidelibus accipere; ita ſatisfacturum *ſtationis* religioni. Cæterum acceptum ſacramentum non ſtatim & è veſtigio ſumi, ſed quod tum licebat, *reſervari* præcipit, veſpere, non prius, ſumendum; quo demum tempore ſanctiſſimus cibus rite jam peractum ex voto ieiunium legitime, nulla cuiuſquam fraude ſit ſoluturus. Atqui reſervari & ad veſperam differri non præciperet, niſi eius eſu ieiunium frangi putaſſet. Ergo tam ipſe, quam *plærique* illi fratres quorum hoc loco conſilium repudiat, una conſentiebant Euchariſtiæ eſu & potu frangi ieiunium.

Eandem

Eandem fuiſſe & ſequentis poſt Tertullianum Eccleſiæ ſententiam Origenes teſtatur, *g* ubi docet Euchariſtiam *ſecundum id, quod habet materiale, in ventrem abire & in ſeceſſum ejici.* κτ̀ μὲν τὸ ὑλικὸν εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖν, καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεσθαι. Cibo huiuſmodi, qui in alvum deſcendat, & inde in ſeceſſum eiiciatur; ſumpto ſolvi ieiunium nemo negaverit. Ergo veteres Euchariſtiæ, de qua ita ſentiebant, eſu frangi ieiunium putabant.

CAP. XI.

g Orig. in Matt. Tract. 15. T. 2. p. 27.

Quinti quoque ſeculi Chriſtianos eadem cenſuiſſe ex eo Auguſtini loco patet, qui nuper eſt adductus; ubi de quinta Paſchalis hebdomadis feria loquens *h Mane* (inquit) *offertur* (Euchariſtia ſcilicet) *propter prandentes; ad veſperam, propter ieiunantes.* Quod Euchariſtia illa die veſpere offeratur, id ait fieri in eorum gratiam, qui ieiunabant. Optima ratio, ſi Euchariſtiæ ſumptione ſolvi ieiunium putavit. Sic enim neceſſe fuit eo die ieiunantem Euchariſtia carere, ſi ea mane tantum hora tertia oblata eſſet. Si vero qui Euchariſtiam hora tertia ſumpſit tam eſt, quod tu ſentis, ieiunus quam ſi aerem & auras tantum hauſiſſet, inepta erit ſacri veſpere ob ieiunantes oblati ab Auguſtino adducta ratio; quia hos, ſi, quæ vos dictatis, vera ſunt, hora diei tertia nulla ieiunij ſui fraude, una cum prandentibus, communicare licebat. Niſi ergo Auguſtinum cum iſta ſcriberet deliraſſe velis, confitendum eſt eum ſenſiſſe ieiunium eſu Euchariſtiæ frangi. Neque eum ſenſiſſe mirum eſt ieiunium eius panis eſu ſolvi, quo ventrem quoque ipſum *refici alibi* docet; *Euchariſtia* (inquit) *panis noſter quotidianus eſt; ſed ſic accipiamus illum, ut non ſolum VENTRE, ſed & mente reficiamur.* Ergo Euchariſtico cibo etiam venter ex Auguſtino reficitur. Atqui ieiunium omnes ſolvi fatentur eiuſmodi cibi ſumptione. Vt autem hic Auguſtinus pane Euchariſtico non tantum mente, ſed etiam ventre refici communicantes dixit, ita iampridem Iuſtinus docuerat *k ſanguinem & carnes noſtras ali per mutationem ex cibo benedicto per orationem ſive precem verbi quod eſt ab eo, vel ſuper quem cibum gratiæ actæ ſunt.* ἐξ ἧς (τῆς δι' εὐχῆς λόγου τοῦ παρ' αὐτοῦ εὐχαριστηθείσης τροφῆς) αἷμα καὶ σάρκες κτ̀ μεταβολὴν τρέφονται ἡμῶν. Clare dicit ex pane ſive cibo euchariſtico corpus noſtrum nutriri. Eadem Irenæus Iuſtino paulo iunior, ſcribit *l* fidelium *carnem à corpore & ſanguine Domini* (id eſt utriuſque ſacramento) *ali.* Et iterum alibi clarius; *m ex calice & panes, qui facti ſunt Euchariſtia ſanguinis & corporis Chriſti, augeri & conſiſtere carnis noſtræ ſubſtantiam*; & paucis interiectis, *n carnem noſtram* dicit *de calice, qui ſanguis eſt Chriſti, nutriri & de pane, qui eſt corpus eius augeri*; & paulo poſt, *o corpora noſtra ex Euchariſtia, quod eſt corpus & ſanguis Chriſti, nutrita, & repoſita in terram & reſoluta in ea ſuo tempore reſurrectura.* Horum doctrina cum eadem ſit quæ Auguſtini, id quoque quod ex ipſo collegimus, conficit, Euchariſtiæ ſumptione haud dubie frangi ieiunium.

h Aug. ep. 118. c. 25.

i Aug Serm. 9. de diverſ. c. 7 p. 459. A.

k Iuſtin. Apol. 2. p. 77. lin. 2. 3.

l Iren. l. 4. c. 34.

m Id. L. 5. c. 2.

n Ibid.

o Ibid.

Denique omnes olim ante imperatam apud Latinos multis Paparum decretis tranſſubſtantiationis fidem, idem ſenſiſſe eo apertiſſime

Cap. XI. quod Chriſtiani, quibus iſta decreta nondum innotuerunt, ij omnes conſitentur eſu Euchariſtiæ frangi ieiunium Græcos interroga; Illi iam ante quinque ſecula uſque adeo ſe ita credidiſſe reſpondebunt, ut iam tum Latinos violati quadrageſimalis ieiunii ideo arguerint, quod quotidie in quadrageſima Euchariſtiam mane hora tertia ſumerent. Nicetas Pectoratus Latinos ęvi ſui appellans, *p* circa an. D. 1053. *Miniſtrantes* (inquit) *atque complentes miniſtrationem ſanctæ Miſſæ ſecus horam tertiam diei, qua & promulgatum eſt offerri ſacrificium; quomodo ieiunium uſq; ad horam diei nonam obſervatis ſolventes hoc in tempore miniſtrationis Miſſæ?* Exſerte eum negat vere ieiunaſſe, qui mane res oblatas panem & calicem ſacrum ſumpſerit.

p Nicet. contr. Lat. T. 4. Bibl. Patr. Part. 2. p. 212. quæ debuerat numerari 236.

Iam de Abaſſinis ſi quæras, quid ea de re ſentiant, Godignus Ieſuita ex ſuorum conſecraneorum litteris atque commentariis, qui diu in Æthiopia commorati ſunt, breviter ac rotunde narrabit *q eos credere ipſo Euchariſtico eſu ac potu ieiunium frangi.*

q Godign. L. 1. c. 35. p. 216. 218.

Ex his, quibus quod recta adverſetur, plane nihil ex priſcis monumentis habent Latini, ſatis patet perpetuam ac conſtantem hanc fuiſſe veterum ſententiam, Euchariſtiæ ſumptione vere ſolvi ieiunium. Vnde ortus eſt ille à Tertullianeis uſque temporibus ultra ſeculum 13. etiam apud Latinos ipſos propagatus ritus Euchariſtiæ veſpere, vel hora nona diebus ieiunialibus celebrandæ ac ſumendæ, qui etiam hodie apud Græcos & Abaſſinos manet. Latini vero, ut morem illum dudum (quod oſtendimus) abrogarunt; ita ſententiam ex qua ille profluxerat, exſecrantur; ſicut apparet ex iis, quæ Humbertus Nicetæ Pectorato ad locum à nobis deſcriptum iiſdem temporibus repoſuit, *r O perfide* (inquit) *Stercoraniſta, qui putas fideli participatione corporis & ſanguinis Domini quadrageſimalia atque Eccleſiaſtica diſſolvi ieiunia, omnino credens cæleſtem eſcam, velut terrenam per aqualiculi fœtidam & ſordidam egeſtionem in ſeceſſum dimitti. Plane ſentis cum Ario.* Caninam huius Dialecticam Cellotius Ieſuita imitatus Græcos conficto circa Berengariana tempora hæreſeos nomine *Stercoraniſtas* ipſe quoque vocat. Illi vero dum ſic agunt, non ſentiunt ſe veteres Patres, quorum olim eadem fuit, quæ nunc Græcorum eſt, ſententia, in Arianorum & Stercoraniſtarum ſenſu collocare; falſo & ſupra quam dici poteſt contumelioſe ſed neque ſatis ſcio, qui ſuam ipſi ſententiam turpi abſurditate purgare poſſint. Nam qui Euchariſtia ſolvi ieiunium tam præfracte negat Cellotius, idem tamen fatetur *t* ex immoderate ſumptis eius ſpeciebus etiam inebriari & prægravari poſſe hominem; quem ſi iſta vera ſunt, neceſſe erit ſimul ſemelque & ſobrium & ebrium, & ſaturum & ieiunum eſſe poſſe.

r Humbert. contr. Nic. T. 4. Bibl. Patr. Part. 2. p. 245. 13.

s Cellot. Not. in tract. Anon. de Euch. p. 564.

t Id. ibid.

Sed hæc mitto: & quod præſentis inſtituti eſt, obſervare ſatis habeo novam eſſe & veteribus ignotam hodiernam illam Latinorum conſuetudinem quibuſvis toto anno diebus *etiam* eſurialibus mane tantum ante meridiem miſſificandi, & opinionem, ex qua ſunt in hunc

uſum delapſi, præfracte contra ipſam ſenſuum fidem negantes ieiunium Euchariſtiæ eſu & potu frangi. CAP. XII.

CAPVT XII.

Diſponitur ſequens de Euchariſtiæ conſecratione diſputatio. Duplex Latinorum circa eam novitas; prior in ipſo conſecrationis modo; altera in rerum conſecratarum cultu. Ad priorem; Novum eſſe, quod nunc Latini ſolis Chriſti verbis, Hoc eſt corpus meum &c. *Euchariſtiam conficiunt, nulla adhibita ad eam benedicendam prece; ſine qua veteres nunquam hoc ſacrum confeciſſe reperiuntur. Verba* Hoc eſt corpus meum &c. *neque ut à Sacerdote Latino nunc recitantur, neque ut à Chriſto ſunt olim prolata, ad hoc eſſe comparata, ut Euchariſtia conficiatur, ſed ut ſignificent, qua qualiſque ea ſit, poſtquam benedictione jam confecta eſt.*

DE præparatione ad Euchariſtiæ conſecrationem & ſumptionem diximus. Iam ad ipſam ejus conſecrationem, diſtributionem ac ſumptionem veniamus. De conſecratione primo dicendum eſt, ac de iis quæ illam proxime conſequuntur.

Panis ergo ac vinum, duo illa quæ diximus, Euchariſtiæ elementa à legitimo ejus miniſtro accepta, per benedictionem, ſive gratiarum actionem rite peractam conſecrata, & à fideli communicante ſumpta ſacramentum fiunt. Chriſtus ipſe præcepit, inſtitutoque & exemplo ipſe præivit. Clare diſerteque rem narrant Evangeliſtæ, & Paulus. u *Edentibus illis accepit Ieſus panem, & cum benedixiſſet* (Lucas & Paulus, *cum gratias egiſſet*) *fregit.* ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς τὸν ἄρτον, καὶ εὐλογήσας (εὐχαριστήσας, Lucæ & Paulo) ἔκλασε. Atque hæc *benedictio*, ſive *gratiarum actio*, legitimus conſecrationis actus eſt, quo ex pane & vino ſacramentum conficitur; juxta celeberrimum Auguſtini dictum; x *Noſter panis & calix certa conſecratione myſticus fit nobis, non naſcitur. Proinde quod non ita fit* (id eſt qui panis quique calix certa illa conſecratione non conficitur) *alimentum eſt refectionis, non ſacramentum religionis.* Itaque Iuſtinus, ut panem hunc ſic conſecratum ſignificaret, y ἄρτον *panem* dixit εὐχαριστηθέντα, *euchariſtizatum* (detur verbo venia) quod idem eſt, ac ſi εὐλογηθέντα *benedictum* dixiſſet; nimirum panem ſuper quo gratiæ Deo actæ ſunt; ſuper quo benedictus fuit Deus. Nam divinis ſcriptoribus εὐλογεῖν *benedicere*, & εὐχαριστεῖν *gratias agere*, promiſcue eodem ſenſu, ad idem ſignificandum uſurpantur. Eo factum eſt ut ſacrum calicem Paulus, *calicem* ſive *poculum benedictionis*, ποτήριον τῆς εὐλογίας dixerit; quod idem eſt ac ſi εὐχαριστίας, euchariſtiæ ſive gratiarum actionis dixiſſet; vel quod de pane dixit Iuſtinus, εὐχαριστηθὲν ποτήριον, *poculum eu-*

u Matth. 26. 26. Marc. 10. 22. Luc. 22. 19. 1. Cor. 11. 24.

x Aug. contr. Fauſt. l. 20. c. 13.

y Iuſtin. apol. 2.

Cap.XII. *chariſtizatum*, id eſt, ſuper quo gratiæ actæ ſunt. Inde toti ſacramento *Euchariſtia* nomen jam ab antiquiſſimis temporibus inditum eſt, quod ad nos uſque, apud univerſam Eccleſiam frequentiſſimo ac vulgatiſſimo in uſu conſtanter manſit. Sed & à nonnullis Patribus ut à Cyrillo Alexandrino frequentiſſime eadem notione uſurpatum eſt *Eulogiæ*, id eſt *benedictionis* vocabulum; quod ſane ut dixi, apud ſacros ſcriptores idem eſt, quod Euchariſtia Latini quidem hanc Chriſtianæ diſciplinæ partem mirifice totam immutarunt ac innovarunt. Quæ enim *conſecratio* erat, eam *tranſſubſtantiationem* eſſe volunt. Conſecrationem enim pro eo actu, quem ſignificat, quo nimirum panis ex communi fit ſanctus, ea profano ſacer, ex *alimento refectionis*, *ſacramentum religionis*, actum eſſe decernunt, quo panis ſubſtantia ſua, plane penituſque exuitur, adeoque deſtruitur; & panis, quod erat, eſſe deſinit; ſic tamen, ut ubi erat ejus ſub ſuis accidentibus ſubſtantia, ibi ſub iiſdem eſſe incipiat ipſa Dominici corporis tota ſubſtantia, cum toto ſuæ quantitatis, ſuarumque qualitatum, ſuæ denique omnis naturæ ſuggeſtu atque apparatu; cæterum eo more ac modo præſens, non quo corporeæ, ſed quo ſpirituales ſubſtantiæ in loco eſſe perhibentur. Dici non poteſt, quanta exinde in Latinorum Chriſtianiſmum novitas, ac ut ſic dicam, peregrinitas inducta ſit. Dogma ipſum mitto; cuius conſideratio ab inſtituta de cultu diſputatione aliena eſt.

De cultu ipſo dicendum eſt, qui ex dogmate profluxit; in quo duplex hic obſervanda venit novitas; Prior eſt in conſecrationis ipſius more ac modo, quo nunc fit à Latinis; Altera in rerum conſecratarum veneratione. Nam ut à priori exordiar, cum veteres ex Dominicæ inſtitutionis auctoritate, panem & vinum benedictione, adeoque prece confecerint, Latini nulla prece Euchariſtiam conficiunt, ſed nuda eorum verborum recitatione, quibus Chriſtus declaravit ac definivit, quæ ſit panis & vini benedicti ratio ſacramentalis. Verba autem illa hæc ſunt; de pane quidem, *Hoc eſt corpus meum*; de vino vero, *Hic eſt calix ſanguinis mei* &c. Hæc verba, quæ ideo *ſacramentalia* vocant, docent ex divina inſtitutione eſſe *vera inſtrumenta conſecrationis, ita ut vim habeant, tanquam inſtrumenta Dei*, efficiendi ut panis & vinum ſint verum Euchariſtiæ ſacramentum; id eſt ex ipſorum certe placitis, *ut convertatur panis in corpus Domini, & vinum in ſanguinem Domini*. Hæc & *neceſſario requiri, & ſola ſufficere ad ſacramentum hoc conficiendum*, prædicant; *reliqua, quæ in Liturgiæ actione pronuntiantur, ſive ſint lectiones, ſive preces, utiliter quidem adhiberi ad præparandos animos ad tam magnum myſterium; non tamen in eis vim ullam ineſſe ad ſacramentum conficiendum*. Nulla certe in toto Miſſæ Latinæ canone precatio, nulla benedictio cernitur, qua, ut ſolent in aliis ejuſdem generis, Deum rogent, ut ea quæ in altari proponuntur panis & vini ſpecies vel corpus & ſanguis Chriſti, vel ſacramentum illius corporis ac ſanguinis fiant. Nam ſecunda oratio, quæ iſtic dicitur paulo antequam verba illa recitentur, quaque

Bellarm. L. 4. de Miſſ. c. 12. §. Cum igitur.

Ibid. §. ult. Hinc habemus.

quaque Deum rogant, ut *oblationem ſervitutis ſuæ acceptabilem facere dignetur, ut NOBIS* (inquiunt) *corpus & ſanguis fiat dilectiſſimi Filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti*; illa inquam oratio, videri quidem poſſit ad ſacramenti confectionem pertinere; ſed attentius conſideranti patet rem ſe aliter habere: Non enim ſimpliciter & abſolute Deum rogant, ut *dona oblata fiant corpus & ſanguis Domini*; ſed ut SIBI hæc fiant, id eſt ut ea, poſtquam corpus & ſanguis Chriſti vi verborum pronuntiandorum facta fuerint, tam ſibi ad eum uſum fructumque proſint, ad quem inſtituta ſunt; ut præterquam quod tum in ſe erant corpus & ſanguis Domini, id ipſum quoque ſibi ſint. Ibi (inquit Bellarminus) *id ſolum petimus, ut ſacrificium nobis proſit.* Recte ſane, ac vere. Dona autem ſacramentum ſimpliciter & in ſe & tum demum fieri affirmant, cum celebrans verba illa, quæ ipſi *ſacramentalia* dicunt, pronuntiat in iis, quæ poſt tertiam orationem ex Evangelii hiſtoria apud Deum ita recitat; *Qui* (Dominus ſcilicet Chriſtus) *pridie quam pateretur, accepit panem in ſanctas ac venerabiles manus ſuas, & elevatis oculis in cœlum ad TE Deum ſuum omnipotentem tibi gratias agens benedixit, fregit, deditque diſcipulis ſuis, dicens, Accipite & manducate ex hoc omnes; Hoc enim eſt corpus meum.* Hic ſola verborum iſtorum vi conſecrare ſe Euchariſtiam profitentur. Nam vini eadem quoque ratio eſt, de quo ita apud Deum narrare pergit Miſſificans ſacerdos; *Simili modo poſtquam cœnatum eſt, accipiens & hunc præclarum calicem in ſanctas ac venerabiles manus ſuas, item tibi gratias agens benedixit, deditque diſcipulis ſuis, dicens; Accipite & bibite ex eo omnes. Hic eſt enim calix ſanguinis mei, novi & æterni teſtamenti, myſterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.* Vt panem ſuperiorum verborum, ita nunc vinum horum vi, *Hic eſt enim* &c. in id, quod dicuntur, corpus & ſanguinem conſecrari profitentur ac contendunt. Mitto difficultates plane inextricabiles, in quas illi ſeſe hac ſua doctrina induunt, ſive verba illa ſacramentalia conſideremus, ut à ſacerdote ſacro operante pronuntiantur; ſive ea ſpectemus, ut olim à Domino ipſo prolata ſunt. Primo enim nemo eſt qui ea, ut ore ſacerdotis pronuntiantur, ſimpliciter conſiderans (niſi mens Latinorum decretis occupata ſit) non putet ea dici *recitative & narrative* (ut cum Bellarmino loquar) id eſt eo ſenſu, eaque mente dici, ut iis ille ſignificet, ac narret, quid Dominus olim in ultima Cœna ſacramentum hoc inſtituens Hieroſolymis in cœnaculo Apoſtolos alloquens dixerit; cum nimirum illo loco ac tempore, poſtquam accepiſſet panem & benedixiſſet ac fregiſſet, dixiſſe *Accipite* &c. *Hoc eſt enim corpus meum* &c. Ipſum ſacerdotem ea nunc verba eo uſurpare, ut id ipſum velit, atque animo intendat facere, quod Chriſtus tum feciſſe, creditur, nihil in omni ejus actu & ſermone ſuadet. Eſto ergo, quod Latini (tametſi falſo) ſtatuunt; Voluerit Chriſtus iiſdem illis verbis panem & vinum ſui ſacramentum corporis & ſanguinis efficere: vel ſiquid aliud iis libebit, ex eo quod illa verba presbyter ita pronuntiet,

Cap. XII.

Id. ibid. c. 14. §. ſecundo idem.

In can. Miſſ.

Id. ibid. §. Sextum argum.

Cap. XII. pronuntiet, non magis ſequetur id nunc quoque à preſbytero fieri, quod tunc à Chriſto factum eſt, quam ex eo quod ibidem mox narrat, *Chriſtum poſtquam cœnatum eſſet accepiſſe calicem*, conſequens eſt, preſbyterum ipſum quoque cœnatum eſſe, cum calicem accipit. Quis enim tam eſt obens mentis, ut neſciat, qui hiſtorias rerum geſtarum narrat, vel ex libro recitat, ſignificare quidem, quid ij, quorum res narrantur, geſſerint? eadem illa, quæ geſta eſſe narrat, non efficere vi verborum quæ recitat ut iterum gerantur? Ne ipſe quidem Oreſtes hæc vel dixerit, vel in animum admiſerit. Nam quod ait Bellarminus Preſbyterum iſta dicere utroque modo & *recitative & ſignificative*, id nemo credo negaverit. Quis enim rei alicuius geſtæ hiſtoriam recitans, verbis, niſi mente captus ſit, utatur nihil ſignificantibus? Hæc ergo Preſbyteri verba, Dominum dixiſſe de eo, quod diſcipulis porrigebat, *Hoc eſt corpus meum*, libens concedo ſignificare aliquid, id eſt id ipſum ſignificare, quod iis Dominus ſignificatam eſſe voluit, panem illum eſſe corpus ſuum. Res tota quam ſignificant, Chriſti eſt. Quid Preſbyter vel facturus, vel dicturus ipſe nunc ſit, profecto non ſignificant. Itaque ſi iſta, quod ipſi volunt, iis verbis vis ineſt, ut à Preſbytero rite ordinato de pane dicta, cum ſtatim in corpus Domini commutent,

Id. ibid. §. ſecundum eſt.

debuit ea Preſbyter de pane clare & aperte ipſe ita dicere, *Hoc eſt corpus Domini Chriſti*, ut rem effectam daret non autem à Chriſto olim dicta nobis otioſe narrare. Neque quicquam valent, quæ Bellarminus hic canit ſacerdotem illum ſuum hic *agere perſonam Chriſti, induere omnino perſonam Chriſti, & loqui ac ſi ipſe eſſet Chriſtus; quomodo* (inquit) *Exodi* 3. *Angelus dicit, Ego ſum Deus Patris tui*. Nam neque verum eſſe videtur, quod *Angelum* iſte dicit

Exod. 3. 4. 5. 6.

hæc apud Moſem loqui: cum Moſes diſertiſſime narret hæc ad ſe ipſius

Act. 7. 30 31.

Domini verba fuiſſe: *Dominus* (inquit) *vocavit eum* (Moyſem) &c. & *ait, Moyſes, Moyſes, ne appropies*, &c. & *ait, Ego ſum Deus Patris tui* ex quibus patet Dominum ipſum hæc dixiſſe. Nulla enim alia perſona in tota hac narratione nominatur, præter Dominum ipſum, qui eum *de medio rubi* vocavit. Qui vero Moſi Angelum in rubo *apparuiſſe* dicit Stephanus, ille ibidem hanc ipſam vocem ait *fuiſſe Domini vocem*: ut vel *Angelum*, quem dicit, Dominum ipſum fuiſſe neceſſe ſit, nempe Filium æterni Patris æternum, vere Deum ac Dominum noſtrum, quem ob

* Malach. 3. 1.

ſuſceptum Mediatoris officium *Angelum* alibi à Prophetis * dictum ſcimus: vel certe illam viſionem ideo *Angeli* dici, quod Angeli opera & manu facta fuerit illa flamma rubum innoxie accendens, in qua Dominus apparuit: non autem, quod Angelus illa, quæ inde audita ſunt, verba pronuntiaverit. Sed neque ſi donemus verba illa Angeli, non autem Domini ipſius, fuiſſe (quod tamen nequaquam concedendum videtur) eo fiet, ut illa preſbyteri Miſſificantis verba, de quibus nunc quæritur, ab eo ex perſona Chriſti ad Angeli illius exemplum dici exiſtimentur. Nam ex adverſarij hypotheſi Angelus dixerit. *Ego ſum*

Deus Patris tui: ut qui eum & Angelum eſſe certo ſcit & ſic loquentem audit, non poſſit dubitare, quin ille hoc, non in ſua, ſed in Dei, cujus Legatus eſt, perſona dixerit. Iam vero miſſificans Presbyter longe aliter loquitur: neque ſe Chriſtum eſſe dicit, qui vel illa geſſerit, vel hæc quæ recitat, dixerit: ſed plane contra: ſe enim, qui iſta omnia pronuntiat, alium à Chriſto eſſe, eo apertiſſime profitetur, quod Chriſtum iſta olim pridie, quam pateretur, partim geſſiſſe, partim dixiſſe narrat. Fac Angelum ita Moſem conveniſſe: *Deus Patris tui Abrahamum olim ex Ur Chaldaeorum eduxit, dicens, Egredere de terra tua, & de cognatione tua, diuque eidem poſtea præcepit, dicens, omne maſculinum circumcidetur ex vobis*: quiſquam-ne eſt adeo infans, qui hæc non Angelum de Deo, ſed Deum ipſum de ſe ore Angeli, loqui ſit exiſtimaturus? Atqui hoc Miſſa loco Presbyter ita plane loquitur. Apage ergo Bellarmini ſomnia, qui hæc eum induta Chriſti perſona dicere, & loqui ac ſi ipſe Chriſtus eſſet, nobis perſuaſum cupit. Apage, quam Presbytero, ab omni ejus oratione alienam intentionem tribuit. Si hanc ejus, quam iſte dicit, mentem eſſe voluiſſent primi Miſſę auctores, ſermonis ei formam huic intentioni aptam atque congruentem attribuiſſent: non iſtam plane penitusque ab ea alienam. Sed Latinos mutata maiorum fide, huic, quæ ei congruit, orationi ſenſu ab ipſa alienos, novis vero placitis ſuis conſentaneos, affingere coacti ſunt: quos non ratione, vel ullis divini aut humani ſermonis exemplis confirmant, ſed pro ſua libidine, ex mero imperio apud homines nimium credulos conſtituunt. CAP. XII. Gen. 12. 1. Gen. 17. 11.

Iam ſi eadem illa verba ſpectemus, ut à Chriſto Domino pronuntiata ſunt, Latini ne hic quidem minores patiuntur in eis explicandis difficultates. Porrigens diſcipulis ſuis panem, *Accipite* (inquit) *& comedite. Hoc eſt corpus meum.* Certe illa verba nullam conſecrationem efficiunt. Tantum enuntiant, quæ ſit eius rei, quam iis comedendum porrigit, ratio ac qualitas: eam nimirum eſſe, ac cenſeri in hac ſacra actione, *corpus ſuum*, id eſt ſacramentum corporis ſui. Primo non ſolent, quæ porriguntur comedenda, tum demum in cibum parari, cum jubentur comedi. Iam ante parata eſſe decuit. Niſi ergo ſacramentum jam effectum fuiſſet, non videtur Chriſtus Apoſtolos juſſurus id comedere. Tum neque hæc verborum forma, uſpiam vel in Dei, vel in hominum ſermone ad hunc ſenſum uſurpata occurrit; ut quæ fieri, vel eſſe ac conſtitui jubemus, aut optamus, ea *eſſe* ſimpliciter dicamus, quo momento nondum erant. Humana verba mittamus. Nuſquam Deus in Scripturis, vel res in natura, vel ſacramenta in Eccleſia ſimili locutione inſtituiſſe reperitur. Ut initio cum ſingulas mundi partes vel crearet, vel componeret; *Fiat lux*, inquit. *Fiat firmamentum in medio aquarum; Congregentur aquæ, & appareat arida; Germinet terra herbam: Fiant luminaria in firmamento cæli, & dividant diem ac noctem, & ſint in tempora ac ſigna: Producant aquæ reptile animæ viventis.* Rectus eſt, ac loquentis Gen. 1. 3. 6. 9. 14.

CAP. XII. menti appoſitus ſermo. Pro illis, nuſquam dixit, *Eſt lux: Fiunt luminaria*; & ſi ſic dixiſſet, nemo prodigioſam, omniſque probi ſenſus inanem tali loco orationem intelligeret. His verbis plane aliud eſſet ſignificatum, quam quod Moyſes, fidiſſimus Dei interpres, eum ſignificaſſe, nos docuit. Sic & ubi de ſacramentis res eſt, *circumcidetur, ex*
Gen 17.11. *vobis omne maſculinum*. Non dixit, *Circumcidetur*: Apage; quod cum non *imperantis*, ſed *indicantis* ſit, monſtrum hoc loco eſſet. Ita Dominus
Matth.8.2. Chriſtus leproſo; *Volo: mundare:* & Lazaro, quem erat è ſepulcro
Ioan.11.44. redivivum educturus; *Lazare* (inquit) *Veni foras:* non *mundaris*, aut, *Lazarus venit foras:* quæ dictu abſurdiſſima futura erant; quia ſcilicet verba ſunt non imperantis aliquid fieri; ſed indicantis, quid vel quale ſit, quod dicitur. Cum ergo hæc Chriſti de pane & vino verba. *Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus*, non *imperativæ*, *ſed indicativæ* formæ ſint; apparet iis prolatis nequaquam effici, ut ſubjectum id, vel tale ſit, quod vel quale eſſe dicitur (quem iis ſenſum Latini præter omnes divini, utque humani ſermonis leges, abſque ullo ex libris vel Dei vel hominum exemplo, ex ſola ſua libidine, nulla ratione affingunt) cum clarum liquidumque ſit nihil iis aliud ſignificari ac declarari, quam quæ vel qualis res ſubjecta ſit. Huc & altera ex tranſubſtantiationis dogmate ineluctabilis difficultas accedit, quod cum Latini putent plane alium à panis natura eſſe ipſius ſacramenti naturam, ad conſtituendum enuntiationis, *Hoc eſt corpus meum*, ſubjectum, in maximas, ac plane inexſuperabiles anguſtias incidunt. Itaque in pronomine hoc, quo ſubiectum enuntiationis ſignificatur, explicando, & in rem ſuam reſolvendo, vehementer, ſed in caſſum æſtuant. Nam ex ipſorum quidem dogmate, de pane, quem Chriſtus porrigebat, & veluti digno indicabat, pronomen accipi non poteſt; quia quod eſt panis, id ipſum re vera, ac, ut Scholæ loquuntur, *univoce* corpus Chriſti eſſe falſiſſimum eſt, neque niſi abſurdiſſime ac cum manifeſta contradictione affirmari poteſt. Sed neque pronomen *hoc* ad ipſum Chriſti corpus referri poteſt ut ſenſus ſit, *Hac res*, (quæ demonſtratur) *corpus meum eſt*. Cum enim, his demum prolatis verbis ex pane fieri Chriſti corpus doceam, non prius, neque effectum ullum, ante id, cuius vi fit, exiſtat; manifeſtum eſt ex ipſorum doctrina, antequam verba illa omnino eſſent prolata, nondum in pane fuiſſe corpus Chriſti, neque adeo demonſtrari potuiſſe, cum rem, ut vere demonſtretur, exiſtere ipſam neceſſe ſit. Atqui quo temporis articulo Chriſtus pronomen hoc pronuntiabat, nondum prolata erat tota illa enuntiatio cuius vi corpus Chriſti illic exiſtere fingitur. Ergo neque *hoc* dici potuit eſſe corpus Chriſti. Neque ego obſcura loquor. Ipſi ad hunc veluti ſcopulum ſibi res hærere complorant, neque ſe reperire, qui hinc explicari, & in vado collocari queant, ſi vulgaria ſcholarum ſuarum de his placita retineantur. *Lector* (inquit Ambroſius Catharinus, qui Patrum Tridentinorum unus fuit.) *conſideret laborem & anguſtias uſque*

(*pene*

(pane dixerim ad necem fere omnium ſcribentium, dum rogati, quid ſignificet pronomen illud HOC, tot & tanta ſcribunt, & adeo varia, ut valeam ad inſaniam redigere lectorem nimium conſiderantem. Cap. XIII. Carthar. de verb. quibus conficitur.

CAPUT XIII.

Demonſtratur veteres per precem benedictionis ſive gratiarum actionis Eucharistiam conſecraſſe ; I. ex priſcis Liturgiis , ex ea Pſeudo-Clementis in Conſtitutionibus (in qua ἀποφαίνειν , ut etiam ἀποδεικνύναι apud Baſilium, eſt efficere, non autem ſimpliciter oſtendere) & ex Liturgiis Baſilij , Cyrilli Hieroſolymitani, Chryſoſtomi , Iacobi, Marci, & ex Anaphora Syrorum. Reÿciuntur Latinorum ad Liturgias vanæ evaſiones ; ea nominatim refellitur, quam Bellarminus ſolidiſſimam cenſuit.

SEd hæc ego , quod dicere cœperam, nunc mitto , cum à noſtris alias ſæpe, tum noviſſime ab Albertino τῷ μακαρίτῃ diligentiſſime , fuſiſſimeque diſputata : & quæ alioqui non ſunt ad præſens de cultu inſtitutum admodum neceſſaria. Nam ut oſtendamus (quod noſtri proprie eſt inſtituti) cultum Latinorum hac in parte alium eſſe à priſco , ſatis eſt alterum cum altero contendere. In hoc Latinorum nullam proprie fieri donorum benedictionem,nullam gratiarum actionem,id eſt orationem ad Deum,qua panis & vinum, ad legitimum ſuum uſum comparentur, ſive ad quam corporis & ſanguinis Dominici ſacramentum fiant , & ipſi fatentur , & ex Miſſali eorum canone apertiſſime conſtare jam oſtendimus. Apud veteres ſecus factum eſſe,& ad donorum conſecrationem ſemper adhibitam fuiſſe aliquam precem , ſive benedictionem, ex ipſis eorum tabulis , quæ plurimæ ſuperſunt , ſi vel leviter inſpiciantur,cuivis non plane ſtupido patet.

Nulla eorum extat liturgia , quam certum ſit ea eſſe vetuſtiorem, quæ in Conſtitutionibus Pſeud Apoſtolicis habetur. In ea autem ſacerdos , recitata paulo ante Dominica Euchariſtiæ inſtitutione , & in ea nominatim pronuntiatis Chriſti verbis, *Hoc eſt corpus meum*, &, *Hic eſt ſanguis meus*, mox ita Deum precatur; *Rogamus te, ut benigne aſpicere digneris ſuper hæc dona propoſita in conſpectu tuo* &c. *& mittas ſanctum Spiritum tuum ſuper hoc ſacrificium , teſtem paſſionum Domini Ieſu, ut efficiat hunc panem corpus Chriſti tui , & hunc calicem* ſanguinem *Chriſti tui* ὅπως , ἀποφήνῃ τὸν ἄρτον τοῦτον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου , καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου. Nam ἀποφαίνειν hoc loco eſt *effectum dare*, ac ut optime reddit noviſſimus interpres. *efficere* (quo ſenſu etiam *deſignare* interdum apud Latinos ſumitur) non autem oſtendere , ut putat Bellarminus , ita ex Græciſmi imperitia de hoc loco ſcribens; *In Liturgia Clementis, & Baſi-* Cōſt. Apoſt. L. 8. c. 12. p. 1020. C.

Cap. XIII. *ſy, non dicitur* (inquit) Fac panem iſtum corpus Chriſti; *ſed.* Oſtende panem iſtum corpus Chriſti. Ille vero graviter hallucinatur. Nam & in Clemente ἀποφαίνειν, & in Baſilio ἀναδεῖξαι idem eſt, nimirum *efficere*; ut ipſi Latini interpretes reddiderunt * Perronius utrumque vocabulum ita accipiendum docet, ubi de ἀναδείξεως voce, alibi † à Baſilio in eodem argumento uſurpata loquens, plane ac ſi Bellarmini errorem caſtigare in animo habuiſſet, ἀνάδειξιν negat * eſſe oſtenſionem; ait & probat eſſe *conſecrationem*, atque ita habuiſſe notat veterem interpretem Baſiliani loci apud Burchardum. φ Tum ἀποφαίνειν, & ἀναδεικνύναι apud Græcos pro *efficere* accipi allatis ex Theodoreto duobus exemplis demonſtrat; in quorum priori cum de Chriſto dicit χωλοὺς ἀρτίποδας ἀποφῆναι, ſignificat eum, qui claudi erant; eos ſanos & pedibus valentes effeciſſe; in altero vero *ignem* ligna cineres ἀποφαίνειν, id eſt ut pater, *efficere*, & in cineres convertere. Sed & locum adfert è Strabone, in quo ille ἱερὸν ἀναδειχθὲν Καίσαρι ſcribit; id eſt templum Cæſari conſecratum; quod eſt ſacrum Cæſari factum. Hæc Perronius, ex quibus omnes intelligunt ἀποφαίνειν. apud Pſeudo-Clementem, & ἀναδεικνύναι apud Baſilium in hoc argumento nihil aliud eſſe, quam *efficere, conſecrare, ſacrum facere*; craſſumque adeo fuiſſe Bellarmini errorem negantis in utriuſque Liturgia dici. *Fac panem iſtum corpus Chriſti.*

* Lithurg. Bas. T. 2. Bill. Gr. L. Patr. p. 51. E.
† Baſil. de Sp. S. c. 27.
* Perr. de Euch. h. L. 2. de Baſi. loc. c. 3. p. 308.
† Burch. L. 3. c. 12.
Theodor. t. L. 10. de Provid. p. 446. D. T. 4.

Ac in Baſilio quidem eo fœdior eſt ejus lapſus, quod in ejus Liturgia idem ille ſacerdos paulo poſt verba, quibus Deum rogat, ut Spiritus Sanctus veniens ſacra dona benedicat, ſanctificet & ſacra efficiat ſive corruceret ἀναδεῖξαι, hæc addit, quæ ſunt longe diſertiſſima, *Panem quidem hunc fac ipſum pretioſum corpus Domini*, τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον ποίησον αὐτὸ τὸ τίμιον σῶμα Κυρίου &c. *Hoc vero poculum ipſum pretioſum ſanguinem Domini.*

Lithurg. Bas. in Euch. ol p. 166.

Cyrillus eadem prece conſecrata fuiſſe dona teſtatur, dum Liturgiam enarrans, ubi ad hunc locum venit, *Deum* (inquit) *benigniſſimum oramus, ut ſuper propoſita S. Spiritum emittat, ut panem quidem faciat corpus Chriſti; vinum vero ſanguinem Chriſti. omnino enim quicquid attigerit Spiritus Sanctus, hoc ſanctificatur, & tranſmutatur.* τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐξαποστεῖλαι ἐπὶ τὰ προκείμενα, ἵνα ποιήσῃ τὸν μὲν ἄρτον, σῶμα Χριστοῦ τὸν δὲ οἶνον, αἷμα Χριστοῦ. Atque hac prece Euchariſtiam confici eo liquido confirmat, quod his de illa dictis iſta ſtatim ſubjicit; *Deinde poſtquam perfectum eſt ſpirituale ſacrificium &c. Deum obſecramus pro communi Eccleſiarum pace &c.* εἶτα μετὰ τὸ ἀπαρτισθῆναι τὴν πνευματικὴν θυσίαν. κ. τ. λ.

Cyrill. III. Eros. Catech. Myſt. 5. p. 241. B.

In Liturgia Chryſoſtomi, itidem ut in Superioribus, paulo poſt recitatā Euchariſticæ inſtitutionis hiſtoriam, ſacerdos à Diacono admonitus, iiſdem quibus in Baſiliana verbis, Deum precatur; *Fac hunc quidem panem pretioſum corpus Chriſti tui; quod vero eſt in hoc poculo pretioſum ſanguinem Chriſti tui, mutaris Spiritu Sancto.*

Lit. Chryſ. T. 2. Bibl. P. Gr. Lat. p. 79. D.

Sic & in ea Liturgia, quæ Iacobi Apoſtoli dicitur, aliquanto poſt recitato Chriſti de pane & vino ſacro verba in hiſtoria inſtitutionis

hujus

hujus ſacramenti: *Spiritum tuum ſanctiſſimum* (inquit ſacerdos) *dixiſſe nunc quoque Domine in nos, & in hæc ſancta dona propoſita, ut superveniens ſancta & bona & glorioſa ſua præſentia ſanctificet, & efficiat hunc panem corpus ſanctum Christi tui, & calicem hunc pretioſum ſanguinem Chriſti tui, ut fiant nobis illa participantibus in remiſſionem peccatorum & vitam æternam in ſanctificationem animarum & corporum.* ἵνα ἐπιφοιτῆσαν τῇ ἁγίᾳ καὶ ἀγαθῇ καὶ ἐνδόξῳ αὐτοῦ παρουσίᾳ ἁγιάσῃ καὶ ποιήσῃ τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον σῶμα ἅγιον τοῦ Χριστοῦ σου &c. CAP. XIII. Lit. Iac. ibid. p. 15.

Neque aliter ſe habet, quæ Marci nomine circumfertur Liturgia, in qua ſacerdos eodem ordine ſacram hiſtoriam & Domini in ea verba primo recitat, & paulo poſt Deum rogat; *Emitte ſuper nos, & ſuper panes iſtos, & ſuper calices iſtos Spiritum tuum Sanctum, ut eos ſanctifices & conſecret, tanquam Deus omnipotens, & faciat panem quidem corpus, calicem autem ſanguinem novi teſtamenti ipſius Domini & Dei & Servatoris, & ſummi Regis noſtri Ieſu Chriſti.* ἵνα αὐτὰ ἁγιάσῃ καὶ τελειώσῃ ὡς παντοδύναμος Θεός. καὶ ποιήσῃ τὸν μὲν ἄρτον σῶμα. τὸ δὲ ποτήριον αἷμα τῆς καινῆς διαθήκης αὐτοῦ τοῦ Κυρίου κ. τ. λ. Lit. Marc. ibid. p. 15. A.

Anaphora Syrorum, id eſt Baſilii Liturgia Syriaca, eadem quæ Græca, exhibet. Nam & in ea ſacerdos, poſtquam Deum rogavit, *ut Spiritus Sanctus veniat ſuper ipſos, & ſuper propoſita dona, eaque ſanctificet,* ita precari pergit, *& efficiat panem iſtum corpus glorioſum Domini Dei noſtri Ieſu Chriſti, corpus cæleſte, corpus vitæ efficiens, corpus pretioſum, in remiſſionem peccatorum, vitamque æternum iis, qui accipiunt; & calicem hunc ſanguinem pretioſum Domini Dei regnantis ſuper omnia Ieſu Chriſti; ſanguinem redimentem, ſanguinem vitam efficientem, ſanguinem expiantem qui effuſus eſt pro redemptione & vita mundi, in expiationem culparum, & remiſſionem peccatorum, vitamque æternam iis, qui accipiunt.* Quo loco obſervare eſt improbum Latinorum ſtudium, qui in codicis margine lectorem hic monent *has orationes, vel ex ſcribentium errore, vel Græculorum quorundam ſchiſmaticorum perverſitate præpoſtero loco in hac Anaphora poſitas eſſe, cum locus ipſarum genuinus illis ab auctore datus fuerit ante verba conſecrationis;* id eſt, ante, *Hoc eſt corpus meum.* Quam falſa ac perverſa ſit iſtius, quiſquis fuit, obſervatio vident, qui ſciunt non tantum Germanum, Patriarcham Conſtantinopolitanum, qui initio octavi ſeculi floruit, ſed etiam multo eo vetuſtiores Cyrillum Hieroſolymitanum & Pſeudo-Clementem Conſtitutionum auctorem, has orationes, eodem quo ſunt in Anaphora loco, recenſuiſſe; nequid de Chryſoſtomi & Baſilii & aliorum Liturgiis dicam, in quibus ibidem quoque poſitæ occurrunt; non autem in eo, quem iſte vult, loco, *ante verba* quæ ipſe conſecrationis vocat; quod ſane veteribus quidem certe, abſurdiſſimum vereque præpoſterum viſum eſſet. Anaph. Syr. T. 6 Bibl. P. p. 17. C.

Quæ ad hæc ſolvenda, ſole cum meridie lucet, clariora Latini afferunt, alia quidem mitto; tum quod inania ſint, etiam plæraque adeo inepta, ut ipſi Latini inter ſe pugnent, aliique aliorum ſolutiones refutent;

Cap. XIII. tent; tum quod omnia Albertinus noſter diligentiſſime expendat & refellat, ut apud eum quivis videre poteſt. Vnum tamen tangam, quod & Bellarminus ſibi gratis plaudens *ſolidiſſimum* eſſe credit, & alii plærique omnes uſurpant. Nimirum fingunt iſti Græcos ſuis iſtis precibus hoc velle, non ut panis fiat corpus Chriſti (quod ſi ipſis credimus, jam tum erat confectum, cum ſacerdos verba illa ut loquuntur, *ſacramentalia* aliquanto prius pronuntiaverat) ſed ut per effectum nutritionis ſpiritualis etiam nobis fiat, quod jam in ſe eſt; id eſt ut in nobis ſanctificandis & conſolandis vim eam exerat, qua præditum eſſe Domini corpus verum eſt. Sed ne hæc quidem ſolutio conſiſtere poteſt; Primo, quod, ut Albertinus ſoletter obſervavit, Græci his ſuis precibus rogent ſacra dona potenter *mutari per Spiritum Sanctum*, ut ex adductis Chryſoſtomi, Baſilii, & Cyrilli verbis patet; quæ verba eorum, non in nos efficaciam, & fructum, ſed in ſe ipſis mutationem liquido ſignificant. Secundo quod præter hanc precem, alteram etiam dicunt Græci, qua ſibi concedi ſalutarem ſacramenti uſum aliis ſeorſum verbis petunt, quæ ſtatim ſubjiciunt; *Mitte* (inquiunt) *Spiritum tuum Sanctum &c. qui efficiat panem corpus Chriſti, & poculum eius ſanguinem* &c. Quorſum, inquis, & in quem veſtrum uſum? *Vt illa* (inquiunt) *fiant participantibus in remiſſionem peccatorum*; & cætera, quæ nuper recitavimus. Sed apud Baſilium res etiam plenior ac liquidior eſt. Duplex enim apud eum concepta legitur oratio; prior quidem, qua ſacerdos dona à Spiritu Sancto mutari, ac corpus & ſanguinem Chriſti fieri poſſit. Altera vero paucis interjectis verſiculis mox ſequitur, qua rogat, ut ſibi & cæteris communicantibus utilis ſit ac ſalutaris ſacramenti ſumptio; *Nos omnes* (inquit) *qui ex uno pane & calice participamus uni invicem ad unius ſpiritus communionem, & fac ut nemo noſtrum ad iudicium vel ad condemnationem ſit particeps corporis & ſanguinis Chriſti tui, ſed ut inveniamus miſericordiam & gratiam cum omnibus Sanctis* &c. Hæc illa ipſa ſunt (ut quivis videt) quæ Latini à Græcis in priori oratione petita fuiſſe volunt. Ergo vel inani battologia & ἀδολεσχία laborat eorum liturgia, vel certe priorem orationem à poſteriori non minus ſenſu, quam verbis differre neceſſe eſt. Non differt autem ſenſu ſi ſtat Latinorum in eam gloſſa. Ea ergo amandanda eſt; veluti futile & ex una cauſlæ deſperatione natum commentum. Denique ſi illæ Græcorum orationes id re vera ſignificant, vel ſaltem ſignificare poſſunt, quod iis Latini ſignificari *ſolidiſſime* nunc affirmant, quæ quæſo, invidia fuit ipſos quoque pariles in Miſſæ ſuæ canone preces adhibere? Græcos gratis placarent ſibi jampridem de hac ut vocant, novitate moleſtos. Cur tam ſtudioſe eum ſermonem vitant, quem ipſi nunc contendunt probum eſſe & innoxium? ejuſdemque cum eo ſenſus, quem ipſi quotidie in ſuis Miſſis frequentant? Certe inter Græcam & Latinam orationem nullum aliud diſcrimen eſt, niſi quod Latina pronomine *NOBIS* auctior eſt, qua Græca caret. Si expuncta ex Latinorum Miſſis, illa vocula, qua

Albertin. l. 1. de Euch. c. 6. p. 25.

Bell. l. 4. de Miſſ. c. 14 §. Tertia ſolutio.]

Lit. Baſ. T. 2. Bibl. Gr. Lat. Patr. p. 52. D.

Græci

Cræci in priori oratione carent, idem tamen manet, Bellarmino judice, ſenſus utriuſque orationis, mirum eſt Latinos, homines prudentiſſimos, & alias ſane, ubi res ſua agitur, ſatis faciles atque humanos, tam duriter hic cum Græcis agere, ut unam voculam, quo nulla ſui dogmatis, ſuæque fidei fraude, carere poterant, retinere in uno Miſſæ loco obſtinatis animis maluerint, quam maximæ & nobiliſſimæ Eccleſiæ ædificationi ac paci concedere. Sed neque illud ſatis capio, cur iſtas orationes, non iſte modo Baſilianæ Anaphoræ nequiſſimus Scholiaſtes, quem memoravimus, ſed ipſe etiam Bellarminus ſuſpicentur alicujus Græculi fraude ſuo loco emotas eſſe, & in hunc alienum præter auctoris ſcilicet mentem, intruſas & infultas, ſi verus & ad unguem Catholico-Romanus eſt earum, etiam in hoc quo conſiſtunt, loco ſenſus? Hæc mihi profecto mirifica, ac vix ſatis inter ſe cohærentia videntur, ut pæne cogat dubitare, an illa Græcorum verba Bellarminus & alij Latini bona fide & ex ſincero animi ſenſu ita interpretentur? & an-non ſit hæc ex ipſorum gloſſa ex ejus generis commentis, quæ alij quidam earundem partium viri, doctiſſimi, & quod caput eſt, *Catholiciſſimi*, loco ac tempore opportuno pie atque utiliter excogitanda eſſe cenſent ad veterum *errores* negandos, commodum eorum verbis ſenſum affingendo dum opponuntur in diſputationibus.

Cap. XIII.

Bell. ub. ſupr. §. Reſpond. tres ſolutiones.

Vniverſ. Dua. c. Iudic. de Bertr. in Ind. Expurg. Ant. ed. a. D. 1571. p. 5.

Vtcumque ſit, Latinos hodiernos in Euchariſticos conſecrationis negotio à veteribus diſceſſiſſe ex utrorumque Liturgiis inter ſe comparatis, ſatis ni fallor, nunc patet, cum veteres quidem videamus orationes ad Deum in ſuis conceptus ad oblata dona conſecranda adhibuiſſe: Latinorum vero Miſſam hujuſmodi precibus plane penituſque carere. Has enim, quas attulimus Liturgias, plæraſque antiquas eſſe, & quaſdam circa ipſa quarti ſeculi initia ſcriptas, ne nos quidem negamus, qui ſubdititias alioqui ac inſuper identidem poſt primam earum originem interpolatas fuiſſe putamus.

CAPUT

CAPVT XIV.

II. Argumentum, quo veteres prece conſecraſſe demonſtratur auctorum primæ ad an. D.300. antiquitatis teſtimoniis. Ac 1. Iuſtini εὐλογεῖν & εὐχαριςεῖν idem eſſe tam in ſacris quam in Eccleſiaſticis libris. 2. Irenæi. 3. Origenis. Refelluntur quæ à Latinis ex Irenæo, & Tertullianæo objiciuntur. Notatur Bellarmini inverecundia Arnoldum ſeculi 12. ſcriptorem pro Cypriano ſeculi 3 Martyre obtrudentis.

HVc accedit, quod earum hac quidem in parte, veritas indubitatorum priſcæ Eccleſiæ ſcriptorum teſtimoniis, neque paucis, neque obſcuris confirmatur. Iuſtinus, dum ſacramentum vocat, *εὐχαριςηθεῖσαν τροφὴν cibum Euchariſtia* (id eſt gratiatum actione) *affectum*, vel con-
Iuſt. Apol.2. ſecratum, panemque ac vinum τὰ εὐχαριςηθέντα, *ea quæ gratiarum actione*
p.77.lin.2.& affecta, vel conſecrata ſunt; hoc ipſo unquam docet res iſtas ſacras eſſe
35. gratiarum actione factas. Nam ſiquis panis vel calix gratiarum actione in ſynaxi affectus eſſet, neque idem vere eſſet ſacramentum; male, ambigue ac falſo loqueretur Iuſtinus, cum ut ſignificet ſacramentum à Diacono diſtribui communicantibus, dicit Diaconos *dare unicuique*
Id. ibid. p. *præſentium, ut ex pane, vino, & aqua participent ſuper quæ gratiæ actæ ſunt*
76.lin.43.& διδόασιν ἑκάςῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριςηθέντος ἄρτου, καὶ οἴνου καὶ
p.77. lin.34. ὕδατος Item *fieri per Diaconos diſtributionem eorum ſuper quæ gratiæ actæ*
35. *ſunt.* ἡ διάδοσις τῶν εὐχαριςηθέντων γίνεται διὰ τῶν διακόνων. Nam ex eorum hypotheſi, qui dona gratiarum actione vere conſecrari negant, fieri poteſt, ut ſuper quo pane gratiæ in ſynaxi actæ ſunt, is non ſit tamen veri nominis ſacramentum. Ergo Iuſtinus ſenſit, quicumque panis in ſynaxi percipit gratiarum actionem, eum vere ſacramentum eſſe, ejuſque adeo diſtributione atque eſu diſtribui & ſumi verum Euchariſtiæ ſacramentum. Panis εὐχαριςηθεὶς plane idem eſt, quod εὐλογηθεὶς, *panis benedictus*; benedictione vel gratiarum actione conſecratus; phraſi ejus gemina,
L. Cor. 10. qua Paulus ex Hebraiſmo dicit *poculum benedictionis* ποτήριον εὐλογίας,
16. id eſt εὐλογηθὲν, *benedictum.* Ergo *poculum benedictionis* idem eſt, quod *poculum Euchariſtis*, ποτήριον εὐχαριςίας; id eſt *poculum* εὐλογηθὲν *benedictum*, ſeu εὐχαριςηθὲν, *ſuper quo gratiæ* actæ ſunt; tamque Iuſtino licebat panem εὐλογηθέντα *benedictum* dicere, quam quod dixit, εὐχαριςηθέντα, ſuper quo gratiæ actæ ſunt; & Paulo viciſſim, quod *poculum* dicit, tam εὐχαριςίας, *gratiarum actionis*, id eſt εὐχαριςηθὲν *ſuper quo gratiæ actæ ſunt*, dicere licuit, quam quod dixit εὐλογίας, *benedictionis*, id eſt εὐλογηθὲν, benedictum Nodum enim in ſirpo quærunt, meraſque negas fundunt, qui neſcioque diſcrimina inter hæc duo verba εὐλογεῖν εὐχαριςεῖν in hoc argumento quærunt ac comminiſcuntur. Plane idem eſt tam apud divinas,

quam & exinde apud Eccleſiaſticos ſcriptores utriuſque vocabuli ſenſus; ut ex libero ac promiſcuo utriuſvis ad eandem rem ſignificandam uſu intelligimus. Quod enim in prima Euchariſtiæ deſcriptione Lucas & Paulus (etiam in quibuſdam codicibus Matthæus) de pane loquente, *Chriſtum gratias egiſſe* εὐχαριστήσαι dixerunt, id ipſum Marcus εὐλογήσαι, *benedixiſſe* dicit; † hic tamen, ut de vino, cujus eadem, quæ panis ratio eſt, ipſe εὐχαριστήσας *gratiis actis* dixerit; quod ibidem quoque Matthæus expreſſit, Lucas vero & Paulus ſubintellexerunt. Ita & in miraculo de ſeptem panibus & duobus piſcibus, Marcus Chriſtum, ubi de piſcibus, *benedixiſſe* dicit, ubi de panibus, *gratias egiſſe*; Matthæus de utriſque *gratias egiſſe habet*. In ſimili de quinque panibus enarrando miraculo, quod Ioannes εὐχαριστήσας dixerat, * *gratiis actis*, id cæteri Evangeliſtæ εὐλογήσαι dicunt *benedixiſſe*. Denique quam Paulus *benedictionem* εὐλογίαν ſignificarat, eam ipſe & quidem eodem verſu *gratiarum actionem* εὐχαριστίαν fuiſſe diſertiſſime dicit. † Locutio ducta eſt ex laudatiſſimo Hebræorum more, qui nullum cibum *ac ne communem* quidem ſine prævia gratiarum actione & benedictione ſumebant. Nam quod in hujuſmodi rebus, cum *Euchariſtia*, id eſt gratiarum actione, qua pro acceptis bonis gratiæ Deo aguntur, *benedictio* εὐλογία conjungi ſoleret, qua ejuſdem beneficia & in præſens & in futurum poſcuntur, eo factum eſt, ut pro eodem ponatur *Euchariſtia*, qua gratiæ aguntur, & *eulogia*, *benedictio*, qua poſcuntur ut eſt à doctiſſimo viro Hugone Grotio vere obſervatum. Neque eſt, quod quemquam moveat diverſa horum verborum cum nominibus quæ regunt, conſtructio; quod ἄρτον quidem εὐλογεῖν *panem benedicere*, vulgari uſu receptum ſit; εὐχαριστεῖν vero ἄρτον *gratias agere panem*, nemo dicat. Nam quod idem ille vir eruditiſſimus ſolertiſſime tradit, utraque illa locutio elliptica eſt; *Plena autem* (inquit) *& propria locutio eſt* εὐχαριστεῖν τῷ θεῷ *gratias Deo agere*, *&*, εὐλογεῖν τὸν θεὸν *Deum benedicere. Sed Hebræi & hos ſecuti Helleniſtæ Iudæi amant dictionum compendia. Itaque* εὐλογεῖν τινα *vel* τι, *dicunt pro* εὐλογεῖν θεὸν ὑπὲρ τινος; *ut* 1. *Samuelis* 9. 13 εὐλογεῖν τὴν θυσίαν *benedicere ſacrificium*, *eſt* εὐλογεῖν τὸν θεὸν ὑπὲρ τῆς θυσίας, *benedicere Deum pro ſacrificio ſic* εὐλογεῖν τὸ ποτήριον *in hoc argumento dixit Paulus* 1. *Cor.* 10. 16. *& hic* (nimirum Matth. 26. 26.) εὐλογήσας *cum benedixiſſet recte conſtruitur cum eo, quod præceſſit* τὸν ἄρτον; *ſimiliquemodo, quod nunc ſequitur,* εὐχαριστήσας *cum eo, quod præceſſit,* τὸ ποτήριον *Nam &* εὐχαριστεῖν ἄρτον *&* ποτήριον *non minus recte dicitur, quam* εὐλογεῖν. *Atque ita loqui ſolitos Apoſtolorum exemplo veteres Chriſtianos docet nos Iuſtinus qui qui dicit* εὐχαριστηθέντα τὸν ἄρτον καὶ οἶνον; *deinde* εὐχαριστηθεῖσαν τροφήν. Hactenus Grotius; qui his paucis verum ac genuinum harum locutionum ſenſum atque originem ita clare explanavit, ut neminem cui ſit integer à partium ſtudiis animus, repugnaturum putem. Sed Iuſtinus præter nomina, quibus ſacra dona indigetavit, aliter etiam, quod nos defendimus docet, Euchariſtiam ſcilicet benedictione conſecrari. Diſerte enim affirmat panem εὐχαριστηθέντα, id eſt *Euchariſtiam ſive ſacramentum*

CAP. XIV.

Matth. 26. 26. Luc. 22. 19 Paul. 1. Cor. 11. 24. † Marc. 14. 23. Matth. 26. 27. Luc. 22. 20. 1. Cor. 11. 25. * Mar. 8. 7. 6. Matth. 15. 36. * Ioann. 5. 11 Matth. 14. 19. Marc. 6. 41. Luc 9. 16. † 1. Cor. 14. 16.

Grot. in Matth. 26. 26.

Cap. XIV. Iuſt. Apol. 2. p. 77. lin. 3. Bell. L. 4. de Euch. c. 13. §. Atque hæc pauca. Ibid.

tum fieri *δι' εὐχῆς per precem Verbi ab ipſo profecti* (id eſt Chriſti à Patre profecti) quo loco eam ſic deſcribit, ut eſſe dicat τὴν δι' εὐχῆς λόγου τοῦ παρ' αὐτοῦ εὐχαριστηθεῖσαν τροφήν. Hic enim Iuſtini ſenſus eſt, non is, quem ei Bellarminus affingit, inverecunde affirmans Iuſtinum paulo poſt dicere has *verbi preces* eſſe verba illa Domini in Evangelio, *Hoc eſt corpus meum*; cum nihil iſtorum ſimile dicat Iuſtinus. Etiam mox clarius ac plenius, ubi *ipſos* Miniſtri celebrantis in conficienda Euchariſtia actus deſcribens; *Panis* (inquit) *affertur, & vinum & aqua; & Præpoſitus itidem, quantum pro virili ſua poteſt preces & gratiarum actiones fundit, & populus fauſte acclamat dicens. Amen.* ὁ προεστὼς εὐχὰς ὁμοίως καὶ εὐχαριστίας ὅση δύναμις αὐτῷ ἀναπέμπει. Tum ſequitur ſtatim diſtributio & communio.

Iren. L. 4. c. 34. ultr. mod.

Irenæus eadem docet, dum Euchariſtiam vocat *panem, in quo, vel ſuper quem gratia acta ſunt.* Haud dubie idem hic vocabulum ſcripſerat, quo uſus erat Iuſtinus, τὸν εὐχαριστηθέντα ἄρτον, quod Feuardentius ipſe annotavit. Idem paulo poſt: *Qui eſt à terra panis percipiens invocationem Dei, jam non communis panis eſt, ſed Euchariſtia.* Quo panis à communi rerum naturæ ſuæ cenſu eximitur, quoque ex pane Euchariſtia fit, id proculdubio ipſa illius eſt vera atque plena conſecratio. Atqui panem id fieri Dei invocatione docet Irenæus. Ea ergo invocatione panem in Euchariſtiam conſecrari ſentiebat Irenæus, & cum eo omnis illius ævi Eccleſia.

Orig. L. 8. contr. Celſ. p. 411.

Sed quid his Origenis verbis clarius aut diſertius dici poteſt? *Nos vero* (inquit) *rerum omnium conditori placere ſtudentes panes edimus, qui offeruntur cum gratiarum actione & precibus ſuper rebus donatis, quique facti ſunt per preces corpus quoddam & ſanctum & eo cum ſano propoſito utentes ſanctificans.* ἡμεῖς δὲ τῷ τοῦ παντὸς δημιουργῷ εὐχαριστοῦντες, καὶ τοὺς μετ' εὐχαριστίας καὶ εὐχῆς τῆς ἐπὶ τοῖς δοθεῖσι προσαγομένους ἄρτους ἐσθίομεν, σῶμα γενομένους διὰ τὴν εὐχὴν ἅγιόν τι καὶ ἁγιάζον τοὺς μετὰ ὑγιοῦς προθέσεως αὐτῷ χρωμένους.

Neque vero huic manifeſtiſſimæ primorum ad quartum ſeculum Chriſtianorum ſententiæ adverſatur, quod Irenæus alibi dicit: *Quando mixtus calix, & factus* (γεγονὼς) *panis* (id eſt qui natura fit panis) *percipit verbum Dei, fit Euchariſtia ſanguinis & corporis Chriſti. Panis* enim *percipere verbum Dei* dicitur, non cum verba illa (*Hoc eſt corpus meum*) de eo ex Evangelica hiſtoria recitantur, ſed cum Chriſti Domini decreto atque inſtitutione gratiæ ſuper eo aguntur. Hæc enim Chriſti *inſtitutio* vere *Dei verbum eſt*, abſque quo foret, ipſæ celebrantium preces caſſæ & irritæ in nihilum caderent. Percipit ergo panis illud Dei *verbum*, cum ex eo ad hoc ſacrum à fidelibus adhibetur, Domini ſui voluntate ac lege fretis certoque cum confidentibus minime defuturum ſuis inſtitutis, ſed ea ad finem & uſum ſuum Spiritus Sancti efficaci operatione, ſic provecturum, ut ſigna illa digne ſumpta ad ipſorum ſalutem neceſſura ſint. [illegible]

Sed & fruſtra Tertullianum Latini impenſius ſibi favere putan, quo

loco

loco verba de Domino faciens, *Acceptum* (inquit) *panem & diſtributum diſcipulis corpus ſuum illum fecit. Hoc eſt corpus meum dicendo, id eſt figura corporis mei.* Sed illic Tertullianus longe alia agit, Nihil nunc de conſecrationis ratione & modo ſollicitus, veritatem corporis Dominici conſtituit contra phantaſma Marcionis, hoc id refellens, quod panis Euchariſticus Dominici corporis figura ſit: *Figura autem* (inquit) *non fuiſſet, niſi veritatis eſſet corpus. Cæterum vacua res, quod eſt phantaſma, figurã capere, non poſſet.* Itaque hoc unum verbis objectis molitur, ut, panem Dominici corporis figuram vere eſſe cõſtet. Id autem inde probat, quod Chriſtus in ſacra Cæna, *panem corpus ſuum eſſe dixerit*; non dicturus, niſi corporis ſui panis, figura eſſet; quem utique aliud eſſe, quam ipſum Chriſti corpus, & ſenſus, & ratio & ſcriptura clariſſime docent. Hic eſt loci Tertullianei ſenſus. Illa Chriſti verba in medium adducit, quo probet panem figuram eſſe corporis Dominici. Chriſtus inquit, *corpus ſuum illum* (panem) *fecit, hoc eſt corpus meum dicendo.* Vult Chriſtum hæc verba dicentem liquido conſtituiſſe panem eſſe corporis ſui figuram; effeciſſe his verbis; ut nemo pius negare poſſit, quin panis Euchariſticus ſit Dominici corporis figura. *Fecit* ergo hoc dicto Chriſtus panem ſuum corpus; idem eſt ac ſi dixiſſet, *Ita loquendo de pane* hoc quod nos dicimus, liquido conſtituit, ac (ut loquimur) ſupponit, panem illum Euchariſticum aliquo modo ac ſenſu corpus ſuum eſſe; id eſt figuram eſſe corporis ſui. Neque enim panis corpus Chriſti dici aliter poteſt, quam ſi ejus figura ſit. Quæ enim ex iis, quæ dicimus, neceſſario efficiuntur atque concluduntur, ea nos ipſi *facere* etiam eleganter dicimur. Multa apud auctores exempla ſunt locutionis ſimilis, qua id illi *facere* ipſi dicuntur, quod vel ſe facturos promittunt, vel factum eſſe, aut nunc fieri atque eſſe tradunt, docent, narrant aut profitentur. Ita Auguſtinus alicubi de iis verbis loquens, quibus Chriſtus apud Ioannem de carne ſua nobis in cibum danda diſſerit, ſcribit *Chriſtum carnem ſuam nobis manducandam, bibendumque ſanguinem dare*; cum vellet ſignificare Dominum teſtari ac promittere apud illum Evangeliſtam ſe nobis iſta vel dare, vel daturum eſſe. Huc etiam illa apud Origenem pertinent, cum Philoſophos, qui mundum interiturum tradunt, vocat τοὺς φθείροντας τὸν κόσμον: eos vero qui univerſum æternum eſſe docent, τοὺς μὴ φθείροντας τὸν κόσμον: illos quidem *mundum corrumpentes*: hos vero *mundum non corrumpentes.* Qualia & illa ſunt Minutij, potiſſimi ſcriptoris, de Homero eleganter dicta: *Hic* (inquit) *ſauciavit Venerem: Martem vinxit, vulneravit, fugavit*: ut Poëtam iſta non quidem feciſſe ipſum, ſed facta olim narraſſe ſignificaret. Cæterum Tertullianus, nequis de eo dubitet, alibi non obſcure eadem, quæ Irenæus, de Euchariſtiæ per preces conſecratione tradit, in diſputatione contra Marcionem ſua: quo loco iſtum hæreticum ſummæ impudentiæ arguit, qui *ſuper alienum panem alij Deo gratiarum actionibus fungeretur.* Nempe legitimum ac ſolenne erat *ſuper panem gratiarum actionibus fungi* ad eum ſcilicet conſecrandum. Illud

CAP. XIV.

Tertull. L. 4. contr. Marcian. c. 40. p. 571 A.

Aug. L. 2. contr. adverſ. leg. c. 9. p. 244. B. Ioann. 6.

Orig. contr. Celſ. L. 3. p. 210.

Minut. in Octav. p. 63.

Tertull. L. 1. contr. Marc. 23. p. 447. C.

Cap. XV. tantum homini deputat imprudentiæ, quod quem diverſi à ſuo Dei eſſe credebat panem, cum nihilo ſecius adhibitis vulgari Chriſtianorum ritu, gratiarum actionibus, apud Deum ſuum conſecraret.

Quem vero Cyprianum Bellarminus pro ſuo errore laudat eum ego facile concedo in ſermone de Cœna Domini teſtari iis verbis, quæ Latini *ſacramentalia* vocant, conſecraſſe Chriſtum. Sed hominem non moror. Illius enim ſermonis auctor non Cyprianus, ſed Arnoldus eſt, Abbas Bonæ vallenſis duodecimi ſeculi ſcriptor: quod eſt à nobis *alibi demon-*

L. 2. de ſuppoſit. Dionyſ. & Ign. c. 39. *ſtratum.*

CAPUT XV.

*Argumentum tertium; ex teſtimoniis auctorum, qui poſt ann. D.*300.*vixerunt.* 1. *Baſilij,* 2. *Ambroſij.* 3. *Hieronymi.* 4. *Theophili Alex.* 5. *Auguſtini* 6. *Fulgentij.* 7. *Iſidori.* 8. *Caroli Magni. Exploduntur putidæ Latinorum ad eorum dicta cavillationes; Beſſarionis chimæra, à Latinorum graviſſimis reiecta. Verba quæ illi ſacramentalia vocant non eſſe precem.*

Quarto ſeculo, & ſequentibus manſiſſe eundem conſecrandæ per preces Euchariſtiæ morem, præter, Conſtitutiones & Liturgias, quas ſupra adduximus, etiam ſcriptores illorum temporum apertiſſime teſtantur.

Baſil. de Spir. S. c. 27. T. 2. p. 351. D. Baſilius: *Quis Sanctorum ſcripto nobis reliquit invocationis verba in confectione, vel ad confectionem panis Euchariſtiæ & poculi benedictionis?* τὰ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου τῆς εὐχαριστίας καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας, τίς τῶν ἁγίων ἐγγράφως ἡμῖν καταλέλοιπεν: Atqui illa Chriſti verba, *Hoc eſt corpus meum* &c. & ſunt à Sanctis Evangeliſtis, & à Paulo litteris accuratiſſime tradita, neque ſane ſunt invocationis, ſed meræ indicativæ enuntiationis verba.

Ambr. L. 4. de fid. c. 5. p. 325. B. Ambroſius, Baſilij pæne æqualis, *Euchariſtiæ ſacramenta* (id eſt panem & vinum) *quibus mortem Domini annuntiamus*, ſcribit *per ſacra orationis myſterium in carnem transfigurari & ſanguinem:* quod eſt, Latinis fatentibus, pleniſſime conſecrari.

Hier. ep. Evagr. Hieronymus itidem tradit *ad Presbyterorum preces Chriſti corpus, ſanguinemque conficit.* Idem alibi, de ſacerdotibus, quorum corruptos mores

Id. in Soph. c. 3. T. 6. fol. 98. B. acriter reprehendit: *Putant* (inquit) *Euchariſtiam imprecantis facere verba non vitam: & neceſſariam eſſe tantum ſolennem orationem, & non ſacerdotum merita.* Dum ita loquitur, evidentiſſime, ut loquimur, *ſupponit* ſolenni

Theoph. Alex. Paſch. 1. inter op. Hier. Aug. Ep. 59. precatione ſive oratione confectam tum fuiſſe Euchariſtiam. Theophilus Alexandrinus panem & calicem Domini diſerte ſcribit *per invocationem, & adventum Sancti Spiritus conſecrari.*

Augustinus *orationes dici* tradit, *cum id quod eſt in altari, benedicitur,*

Ib. L. 3 de Trin. c. 4. *& ſanctificatur, & ad diſtribuendum comminuitur*, Alibi id ipſum *myſtica prece conſecrari.*

Fulgen-

Fulgentius quærit; *Cur ad ſacrificandum oblationis noſtræ munus Sancti Spiritus tantum miſſio poſtuletur?* Item; *Spiritum Sanctum ad conſecrandum ſacrificium à Patre poſci.* Idem iterum pæne iiſdem verbis; *Sancti* (inquit) *Spiritus ad ſanctificandum totius Eccleſiæ ſacrificium poſtulatur adventus.* Tum capite ſequenti: *Quando congruentius, quam ad conſecrandum ſacrificium corporis Chriſti ſancta Eccleſia, quæ corpus eſt Chriſti, Spiritus Sancti depoſcat adventum?*

CAP. XV. Fulg. L. 2. ad Mondin. c. 6. p. 79 C. Ibid c. 7. p. 81. C. Ibid. c. 9. p. 83 B Ibid. c 10.

Iſidorus Hiſpalenſis, ubi *ordinem* exhibet *orationum, quibus* (ut ipſe profitetur) *oblata Deo ſacrificia conſecrantur, quemque* ipſe dicit *primum à S. Petro fuiſſe inſtitutum*: *Porro exhinc* (inquit) *ſexta* (oratio) ſuccedit, confirmatio ſacramenti, *ut oblatio, quæ Domino offertur, ſanctificata per Spiritum Sanctum corpori Chriſti, & ſanguini conformetur* Loci enim hujus finem hunc Caſſander exhibet; ex quo vulgati libri emendandi, in quibus * quod legitur, ſenſu caret, *corpori Chriſti & ſanguini confirmetur.*

Iſid. offic L. 1. c. 15. Caſſ. Liturg. c. 20. p. 41. init. * Iſidor. edit. Breuc p. 585.

Ex his Fulgentii & Iſidori verbis patet ſexto ſeculo, quo ille, & ſeptimo, quo hic vixit, manſiſſe adhuc in Latinorum Liturgiis orationem, qua, plane ut in Græcis, quas ſupra recitavimus, à Deo Patre poſcebatur Spiritus Sancti adventus ad ſanctificandum vel conſecrandum panem & vinum, id eſt (ut rem definit Iſidorus) *corpori Chriſti & ſanguini conformandum.* Sed & de octavo ſeculo eadem Carolus Magnus teſtatur in opere de imaginibus, ubi de Dominici corporis & ſanguinis ſacramento verba faciens, *Conſecratur* (inquit) *à ſacerdote divini nominis invocatione.*

Car. M. de Imag. L. 2. c. 27.

Hæc pauca de longe pluribus Patrum in hanc rem teſtimonijs libaſſe ſatis eſt. Ex iis enim clariſſime intelligimus, vel eaſdem illas preces, quas è Liturgiis exhibuimus vel earum certe ſimiles, à Patribus Græcis & Latinis ad ſuæ Euchariſtiæ conſecrationem fuiſſe uſque ad octavi ſeculi finem adhibitas; quarum cum nulla ejuſdem generis in hodiernis Latinorum Miſſis occurrat, jam ſatis ſuperque manifeſtum eſt eos novitatis hac in parte merito reos teneri. Effugia vero, quibus conantur vim teſtimoniorum adductorum eludere, ſingula hic excutere nihil neceſſe eſt. Nam præterquam quod ab Albertino noſtro accurate atque copioſe confutatæ ſunt omnes illorum gloſſæ, vitilitigationes, cavillationes, ac ſtrophæ, huc inſuper illud accedit, quod ea quæ huc ab illis afferuntur, plæraque vanitatem ipſa ſuam attentis lectoribus per ſe ſatis prodant; & quod multa ab ipſis earumdem quidem partium, ſed tamen gravioribus, ac ſincerioribus viris exploſa ſint; ut exempli gratia, Beſſarionis, Græcorum ſuorum deſertoris, chimericæ, ut ſimpliciter ac paulo ruſticius dicam, ſolutiones, quas tametſi & Perronius dudum, & nuper etiam (quod equidem miror) doctiſſimus Goar ſecutus ſit, cæteri tamen (quod Albertinus noſter notavit) fere faſtidiunt; Bellarminus, qui *minus ſolidas* videri dicit; Suarez, qui fatetur Beſſarionis *reſponſionem eſſe captu difficilem*; Lugo, qui *duriſſimam* eam vocat. Sed

Albert. L. 1. de Euch. c. & toto.

Cap.XVI. horum ipſorum evaſiones, quod eorum pace dictum ſit, non ſunt profecto Beſſarionis ſomniis multo meliores, aut feliciores. Quale enim quæſo iſtud verbi gratia, eſt, quod omnes volunt à Patribus per *preces & invocationem Dei*, intelligi verba Domini, quæ vulgo dicuntur *ſacramentalia*, hæc ſcilicet, *Hoc eſt corpus meum*? quaſi vel hæc ad Deum dirigantur, vel aliquid ſibi ab eo dari concedive petant; quod utrumque vel communis totius humani generis ſenſus in omni prece, omnique invocatione neceſſario contineri agnoſcit. Sed illi omnia pro ſua libidine invertant licet, & rebus, quæ placuerit, vocabula imponant; ne ſic quidem unquam efficient, ne ſint in hac parte novatores; qui ne ipſi quidem poſtremo negare poſſunt, quæ hoc loco in ſua Miſſa habent verba ſacramentalia, ea ſi *preces* quando ipſi ita volunt, vere ſunt, certe *preces* eſſe abnormes, novi neque hactenus viſi vel auditi generis; ab iis, quæ in veterum libris & Liturgiis habentur, plane penituſque alienas.

CAPUT XVI.

Solvuntur præcipua Latinorum pro ſua conſecrationis modo ex veteribus objectiones. 1. ex Gregorio Nyſſeno. 2. & 3. ex Chryſoſtomo. 4. ex Heſychio. 5. 6. 7. ex Ambroſio. 8. ex Auguſtino ſubdititio. 9. ex Pſeud Euſebio Emiſſeno.

Albertin. L. 1. de Euch. c. 7.

SEd & quæ Latini pro ſuo hac in parte ritu ex Patribus objiciunt ea omnia ab Albertino noſtro diligenter excuſſa atque confutata ſunt. Huc quoque præterea accedit, quod ex iis quæ objiciuntur, nihil eſt, quod verba quæ vocant, ſacramentalia ſola ad conſecrationem requiri, ſola ad eam efficiendam ſatis eſſe affirmet: nihil, quod *preces*, *quod benedictionem*, *& gratiarum actionem* neceſſarias eſſe neget. Hoc vero, quicquid de reliquo ſtatueris, mihi certe ad id, quod inſtitui, abunde eſt. Nam etiamſi donavero veteres verba illa putaſſe aliquid ad ſacramenti confectionem conferre: illud tamen quod nunc contendo, firmum & inconcuſſum manebit: veteres ſcilicet non cenſuiſſe verba iſta rem ſola totam in Euchariſtia conficere, & quod dicit Bellarminus, reliqua quæ in Liturgiæ actione pronuntiantur utiliter quidem adhiberi, *non tamen in eis vim ullam ineſſe ad ſacramentum conficiendum*. Patres longe ab ea ſententia abfuiſſe inde apparet, quod etiam poſt illa verba pronuntiata nihiloſecius Deum ſupplices rogant, ut dona propoſita in corpus & ſanguinem Chriſti mutet: quod ſi jam, ut Latini volunt, per illa verba, confectum erat, vix ac ne vix quidem poſſent ab ineptia illa Patrum preces purgari, quibus apud Deum tam vehementer, tamque diligenter contendunt, ut id fiat, quod jam antequam ita precentur, erat ſi Latinis certe credimus, pleniſſime perfectum.

Bell. L. 4. de Miſſ. c. 12. extr.

Experiamur

Experiamur tamen, quam vim illa, quæ objiciuntur, habeant. CAP. XVI.
Quædam jam attigimus, quæ repeti nihil neceſſe eſt: ut quæ ex tribus primis Chriſtianiſmi ſeculis allata fuiſſe à Latinis diximus. Sed Nyſſenum hic inprimis de quarto ſeculo pæne præcipiti video ab omnibus laudari: non tamen ab omnibus eodem modo. Veras ejus voces deſcribere ſatis erit: *Panis* (inquit) *ſicut dicit Apoſtolus, ſanctificatur per verbum Dei & orationem: non eo quidem, quod per eſum & potum in Verbi corpus evadat ſed quod ſtatim in Verbi corpus mutetur: ſicut dictum eſt à Verbo: Hoc eſt corpus meum.* ὁ ἄρτος καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἁγιάζεται διὰ τοῦ λόγου θεοῦ καὶ ἐντεύξεως. οὐ διὰ βρώσεως καὶ πόσεως, προϊὼν εἰς τὸ σῶμα τοῦ λόγου. ἀλλ' εὐθὺς πρὸς τὸ σῶμα τοῦ λόγου μεταποιούμενος, καθὼς εἴρηται ὑπὸ τοῦ λόγου, ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου. Quid audio? Teſtis Latinorum in ipſos Latinos teſtimonium dicit? Panem enim Euchariſticum *ſanctificari*, id eſt conſecrari dicit *per orationem* διὰ τῆς ἐντεύξεως. Sed & eundem alibi audio de oleo ſacro deque vino Euchariſtico pariter affirmantem utrumque ante benedictionem *res eſſe haud magni pretij*: eadem poſt *ſanctificationem Spiritus excellenter operari*. Ergo & hic *benedictionem* ad vinum ſanctificãdum neceſſariam putat: qui ſi crederet verbis illis: *Hoc eſt corpus meũ, & Hic eſt ſanguis meus* conſecrationem plane perfici, nunquam profecto illud, quod ſcripſit, dicturus erat, *vinum ante benedictionem rem fuiſſe exigui pretij* ὀλίγου τινὸς ἄξιον. Atqui cũ verba ſacramentalia aliquanto ante *benedictionem* recitata eſſent, ſi iis fit conſecratio, vinum jam aliquanto ante benedictionem erat ſacramentum Dominici ſanguinis, imo ipſiſſimus, ſi Latinos audimus, Domini divinus & adorandus ſanguis. Qui ergo iſta ſcripſit Nyſſenus, is minime omnium ſenſit verba illa Latinorum ad conficiendum ſacramentum ſatis eſſe. Latini plane ſecus; qui ſive ἔντευξιν *orationem*, ſive εὐλογίαν *benedictionem* (quibus ille duobus nominibus rem unam eandemque ſignificavit) ad hoc, ut panis & vinum ſanctificétur, requiri planiſſime negant. Sed Nyſſenus tamen (inquis) etiam Verbi Dei hoc opus eſſe putat. Eſto, inquam. Certe etiam ſic, diverſus à te abit; qui per *verbum* quidem ſed una & per orationem hoc opus confici dicit; quod tu totum uni illi verbo tribuis, quod & *ſacramentale* vocas. Sed videamus tamen quod nam illud *Dei verbum* ſit, per quod Nyſſenus una cum oratione, *panem ſanctificari* ait. Te quidem non miror nihil aliud quam tua cogitantem, hoc *Dei verbum* ut à Nyſſeno audiviſti, ſtatim retuliſſe ad tua illa decantatiſſima *Hoc eſt corpus meum* &c. Sed præter hoc imaginationis tuæ vitium, cætera omnia tuo iſti ſenſui repugnant. Primum Apoſtoli Pauli, è quo ſe Nyſſenus diſerte iſta habere profitetur, in iis verbis mens atque conſilium. Obſecro enim quiſquam ne eſt tam amens, ut Apoſtolum de libero ciborum uſu diſputantem, eoſque ad nos alendos verbo Dei & oratione ſanctificari pronuntiantem putet per *verbum* illud *Dei* tua illa verba ſacramentalia intellexiſſe? Apage inſanæ gloſſæ prodigium. Paulo *verbum Dei* hic eſt inſtitutum, lex, ac voluntas Dei, qua rerum naturæ

Greg. Nyſſen. Catechet. c. 37. L. 3. p. 104. C. D.

Id Orat. in Bapt Chriſt. L. 3. p. 370. A.

1. Tim. 4. 5.

Cap.XVI. turæ & conſtitutæ ſunt primum, & nunc etiam conſtant ac ſervantur; ut cum *verbo Dei* mundum vel cœlum creatum eſſe, & nunc quoque conſiſtere dicimus. Sic & in hoc de Euchariſtia argumento *verbum Dei* Nyſſeno eſt Chriſti Domini de ſacramento lex, qua inſtituit ut apud ſuos panis ſit efficax & ſalutare corporis ſui ſacramentum. Hoc ergo verbo, hac Domini lege, accedente piorum benedictione ex Chriſti ipſius præcepto & exemplo, panis fit *corpus Chriſti*, id eſt verum ac divinum corporis Chriſti ſacramentum; Vt in natura, de qua Paulo ſermo eſt, creatura ſanctificatur primum *Dei verbo*; quo illam Dominus ad eos uſus inſtituit, ad quos nos illam ex eius voluntate adhibemus; deinde noſtra gratiarum actione & prece. Sed jam Bellarmino ſatisfaciamus. *Oratio illa Græcorum* (inquit) *non eſt verbum Dei.* Fateor non eſſe verbum Dei, illud quod vocant ſacramentale; ſed eſt illa, quæ hic à Nyſſeno verbo Dei conjungitur, ἔντευξις, *precatio. Verbum* vero *Dei,* quid ſit, jam dixi; inſtitutum ſcilicet Chriſti, totius negotii lex. Si illud urget, quod Nyſſenus verba illa Chriſti huc adfert, *Hoc eſt corpus meum*; in promptu eſt ſolutio; ideo hæc illum adferre, ut probet eam, quam dicit, panis in corpus Chriſti mutationem fieri (quod illa verba docent) non afferre, ut demonſtret, qua vi mutatio fiat, an illorum verborum, an vero orationis ac benedictionis efficacitate; qua de quæſtione neque Nyſſenus cum hæc ſcriberet, cogitabat, neque alius ut opinor, quiſquam ejuſdem ævi; quo dona prece conſecrari, res erat extra controverſiam apud omnem Eccleſiam conſtituta.

Chryſoſt. Ora: de prodit. Iud T. 5. 30 p. 415. B

Præterea ex Chryſoſtomo nonnulla objiciunt, quorum hoc eſt palmarium; *Stat ſacerdos typum adimplens, & illa verba fundens; Virtus autem & gratia Dei eſt. Dicit hoc eſt corpus meum. Hoc verbo propoſita conſecrantur vel mutantur* σχῆμα πληρῶν ἕστηκεν ὁ ἱερεὺς, τὰ ῥήματα φθεγγόμενος ἐκεῖνα· ἡ δὲ δύναμις καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἐστι. τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, φησί. τοῦτο τὸ ῥῆμα μεταῤῥυθμίζει τὰ προκείμενα. Sed non eſt credibile voluiſſe Chryſoſtomum his verbis à miniſtrante prolatis conſecrari dona. Nam ſi ita ſenſiſſet, nunquam ipſe aliquanto poſt ea recitata de integro Deum erat rogaturus, ut panem & vinum Spiritu ſuo mutans, illum quidem corpus, hoc vero ſanguinem Chriſti ſui faceret; quod eum in ſingulis, quas agebat, Synaxibus à Deo petiviſſe ex ejus Liturgia antea demonſtravimus; quodque alibi confirmat dicens, *Sacerdotem ſtare ante ſacram menſam manus in cœlum extendentem, invocantem Spiritum Sanctum, ut adveniat, & propoſita tangat.* ὅταν ἑστήκῃ πρὸ τῆς τραπέζης ὁ ἱερεὺς τὰς χεῖρας ἀνατείνων εἰς τὸν οὐρανὸν καλῶν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ παραγενέσθαι καὶ ἅψασθαι τῶν προκειμένων. Quid ergo ſibi vult, quod Chryſoſtomus in loco abjecto dicit *verbum illud Chriſti, Hoc eſt corpus meum, propoſita mutare* ſive *conſecrare*? Nimirum id verbum conſiderat, non ut à ſacerdotibus nunc in ſynaxibus ſingulis pronuntiatur, ſed ut ſemel à Chriſto Domino in prima ſacræ Cœnæ inſtitutione prolatum eſt. Tum enim Chriſtus eo verbo ſignificavit, non quod Latini abſurdiſſime ſomniant, panem

Id. de appell. Cœn. Orat. 52. T 5. p 436.

eo ipſo momento, quo verbum prolatum eſt, ejuſque vi, ſacramentum fieri, ſed hanc ſuam eſſe voluntatem, inſtitutionem ac legem in Eccleſia perpetuam, ut panis à ſuis Miniſtris aſſumptus & benedictus fiat ſui corporis ſacramentum, eadem omnino ratione, qua panis ab ipſo in prima illa Cœna aſſumptus atque benedictus ſacramentum vere factus erat. Itaque quod illo verbo hæc ejus mens, voluntas atque lex de panis illius uſu ac ingenio diſertiſſime ſignificatur; ideo ait Chryſoſtomus hoc *verbo propoſita conſecrari*; quia ſcilicet niſi ipſe Chriſtus, quod hoc verbo ſignificavit, inſtituiſſet ac decreviſſet, vanum & inane eſſet, quicquid Miniſtri nunc faciunt; quorum vim omnem à prima illa Chriſti lege proficiſci, Chryſoſtomus initio huius ipſius loci dixerat; *Non homo eſt* (inquit) *qui propoſita eſſe facit corpus Chriſti, ſed Chriſtus ipſe, qui pro nobis crucifixus fuit.* Non hinc removet actum ſacerdotalem; ſed omnem actus efficaciam à Dei voluntate & inſtituto manare ſignificat. Idem & verba ſequentia clariſſime loquuntur; *Et ſicut* (inquit) *illa vox, quæ dixit, Creſcite & multiplicamini, & replete terram ſemel quidem dicta eſt. Sed omni tempore fit, reapſe naturam noſtram vi & facultate ad liberorum procreationem neceſſaria inſtruens; ita & vox illa* (Chriſti ſcilicet) *SEMEL quidem dicta eſt, ſed per omnes menſas Eccleſiæ ab illo tempore ad hodiernum diem, & uſque ad ejus adventum, præſtat ſacrificio firmitatem.* Hæc ille; quibus quæ ſua mens in ſuperioribus fuerit, clariſſime docet. Nimirum, ut illo Dei verbo, quo ejus de hominum procreatione inſtitutio ſemel ab initio declarata atque ſancita eſt, homines in natura procreantur; ita & hoc Chriſti Domini verbo, quo ille ſemel in ipſa ſtatim Euchariſtiæ inſtitutione prolato, quid panem illum eſſe ac cenſeri in Eccleſia ſua vellet, mature edixit ac ſignificavit, ſacramentum idem in Eccleſia perpetuo à Chriſti Miniſtris conficitur. Itaque ut ridiculus eſſet, qui ex primis de naturali hominum procreatione verbis colligeret putaſſe Chryſoſtomum nullum hominem in mundo procreari, niſi verba illa à Domino prolata, *Creſcite & multiplicamini* &c. à ſingulis parentibus repetantur, quoties dant operam liberis, & abſque hoc fruſtra viros demum uxores ducere, fruſtra utrumque ſexum convenire, fruſtra cætera fieri, quæ ad hoc opus fiunt; horum enim omnium nullam eſſe vim ad generandum; ſed rem totam ab eo pendere, ut verba illa δημιουργικὰ, ac ut ſic dicam *originalia & ſeminalia* generis humani, ut Dei olim, ita & nunc hominis ore diligenter pronuntientur; ita profecto non minus abſurde Latini nunc ratiocinantur, dum ex eo quod Chryſoſtomus verbo illo ſemel à Domino in prima rei inſtitutione prolato Euchariſtias omnes fieri & conſecrari ſcribit, argumentantur neceſſario nunc illud ipſum Chriſti verbum à ſingulis Miniſtris repetendum eſſe, atque ſacerdotali hac ejus verbi repetitione, & iterata poſt Chriſtum pronuntiatione ita rem omnem confieri, ut abſque hoc inanis ſit omnis benedictio, inanes preces, inania denique cætera, quæ in hoc celebrando ſacro adhiberi ſolent. Latini ipſi fatentur Deum Creato- CAP. XVI.

CAP. XVI. rem per prima illa verba, *Creſcite* &c. nihil-ipſum per ſe & immediatè produxiſſe, ſed tantum tribuiſſe naturæ fæcunditatem, & inſtituiſſe, ut quandocumque tales cauſſę exiſterent, talis etiam ſequeretur effectus. Recte ſane & ſapienter. Ergo inquam, niſi Chryſoſtomum fingant ſtulte hæc duo & inepte, hominem longe ſapientiſſimum, ac eloquentiſſimum, inter ſe comparaſſe; illud omnino fatendum eſt, ſecundo illo Domini Redemptoris verbo, *Hoc eſt* &c. nihil quidem ipſum per ſe & immediate produxiſſe, ſed ſignificaſſe panem antecedente benedictione ſua effectum fuiſſe ſui corporis ſacramentum; & quoties panis ad hoc ſuum exemplum à Miniſtro rite benedictus foret, toties eundem quoque effectum benedictionem conſecuturum: gratiæ ſuæ vi, ac ut ſic dicam inexhauſta fœcunditate ſemel à ſe inſtitutam Synaxin in omne ævum proſecutura. Quod vero Latini contendunt iſta verba, *Hoc eſt corpus meum*, ſimpliciter operari; precem nihil quicquam operari: id eorum eſt, non eſt Chryſoſtomi ſcitum: abſurdum ſane & inverecundum. Quis enim non videt verba illa, non ad aliquid operandum, ſed ad ſignificandum quæ qualiſque ſit res quæ demonſtratur omnino eſſe comparata? Neque ad conſtituendam Latinorum opinionem validior

Chryſ. Hom. 2. in 2. ad Tim. p. 551. D.

eſt qui ab iis ex alio Chryſoſtomi opere objicitur locus: *Quemadmodum* (inquit) *verba quæ locutus eſt Chriſtus eadem ſunt, quæ ſacerdotes nunc pronuntiant: ita & oblatio eadem eſt, & baptiſma quod dedit.* ὥσπερ γὰρ τὰ ῥήματα ἅπερ ὁ θεὸς ἐφθέγξατο, τὰ αὐτά ἐστιν ἅπερ ὁ ἱερεὺς καὶ νῦν λέγει, οὕτω καὶ ἡ προσφορὰ ἡ αὐτή ἐστι καὶ τὸ βάπτισμα ὅπερ ἔδωκεν. Nemo negat vel Euchariſtiam vel baptiſmum eadem hodie ſacramenta eſſe, quoties legitime miniſtrantur, cum iis quæ à Chriſto olim inſtituta, & vel ab ipſo, vel ab Apoſtolis adminiſtrata ſunt. Benedictio in utriſque eadem eſt: eadem uſurpantur Dei Chriſtique verba in idem nomen: eadem virtus, eademque gratia, iidem denique effectus. Omnes confitentur. De eo vero quod quæritur, nihil hic Chryſoſtomus: benedictionis-ne, an verborum, ut Latini vocant, *ſacramentalium*, vi ac efficacitate proprie fiat donorum Euchariſtiæ conſecratio. Sed eam quod hic tacet, benedictione confici apertiſſime & in Liturgia, & alibi docuiſſe Chryſoſtomum, nuper demonſtravimus.

Heſych L. 6. in Levitic.

Eadem eſt Heſychii ratio dicentis *per Domini virtutem & prolatum ab eo verbum ſanctificata eſſe, quæ videntur*: id eſt panem & vinum. Bene eſt. Sed cum verbum *benedictionis* æque à Chriſto prolatum fuerit, ac illud alterum, quod unum Latini *ſacramentale* vocant: (nam qui hoc Chriſtum protuliſſe narrant Evangeliſtæ, iidem eum quoque affirmant, antequam id proferret, *benedixiſſe* vel *gratias egiſſe*) ſtat adhuc quæſtio, hujus-ne an illius vi ſacramentum fieri ſenſerit Heſychius. Hunc autem benedictionis vi dona cenſuiſſe conſecrari nobis primo perſuadet Eccleſiæ Hieroſolymitanæ, cujus ille Preſbyter fuit, ritus ac praxis. In ea enim Eccleſia ſacerdotem poſtquam Domini verbum illud, quod Latini ſolum eſſe ſacramentale definiunt recitaverat, nihilo tamen

ſecius

ſecius à Deo etiam tam petiviſſe, ut dona ſacra miſſo in ea Spiritu cœleſti ſanctificaret, & Domini corpus ac ſanguinem efficeret; didicimus tum ex Iacobi Liturgia, quæ ſi ullius Eccleſiæ, certe Hieroſolymitanæ, propria, familiaris, ac ſolennis fuit; tum ex Cyrilli ejuſdem civitatis Epiſcopi, Homiliis Myſtagogicis. Sed quid alios memoro? Ipſe Heſychius de ſuo ſenſu dubitare nos non ſinit. In eodem enim illo opere, unde ducta eſt objectio, hæc habet; *Niſi Chriſtus rogatus ore ſacerdotum ipſe venerit, & cœnam ſanctificaverit, & initiaverit ea, quæ aguntur, nullatenus ſacrificium Dominicum fiunt.* Clare dicit Chriſtum ad ſacerdotis precem, ſive benedictionem, ſacram cœnam ſanctificare; id eſt conſecrare panemque & vinum, quibus ea conſtat corporis & ſanguinis Dominici ſacramentum facere; & hoc adeo eſſe neceſſarium, ut niſi id fiat, Heſychius *nullatenus ſacrificium Dominicum fieri*, diſerte aſſerat. Vnde patet ex iſtius quidem ſententia, nullum in Latinorum Miſſis fieri ſacrificium, *in quibus ſcilicet nullius ſacerdotis ore rogatur Chriſtus*, ut oblata veniens conſecret; quæ nulla ſacerdotis ore prolata prece, ſed unis verbis ſacramentalibus conſecrari contendunt.

CAPUT XVI.

Id ibid. L. 2. c. 8. fol. 49. D.

Atque hæc quidem de Græcis dicta ſunto. De Latinis vero ſequentium poſt a. D. 300. temporum primo Ambroſium objiciunt affirmantem, *quem hodie Dominus dat nobis panem eum quotidie ſacerdotem conſecrare ſuis verbis.* Fateor. Sed quibus verbis conſecrari dicit? Illisne Chriſti, *Hoc eſt corpus meum*, à ſacerdote Euchariſtiæ inſtitutionem hiſtorice commemorante recitatis? Nihil hac de re Ambroſius hoc loco ſcribit. Quænam ergo inquis, intelligit? Aliqua enim fuiſſe neceſſe eſt. Quænam illa ſint inquam, ipſe ſupra docuit Ambroſius; eſſe ſcilicet ſacram illam *orationem, per cujus myſterium Euchariſtiæ ſacramenta* dixit *transfigurari.* Itaque & hic verba illa, *quibus à ſacerdote panem conſecrari* ait orationem myſticam, ſive *benedictionis* vel *gratiarum actionis precem* intelligit; non autem illa verba, *Hoc eſt corpus meum*, quæ nihil aliud ſunt, quam ſimplex, eaque affirmans enunciatio; non qua Deus quicquam *oretur*, id eſt rogetur, oratio.

Ambroſ. de benedict. Patr. c. 9.

Id. de fide ad Grat. L. 4. c. 15.

Eadem eſt eorum ratio, quæ ipſe dicit (ſi tamen ipſe; an enim hic liber vere ſit Ambroſij non abs re dubitatur) de iis, qui *initiantur myſteriis*; *Sacramentum* (inquit) *iſtud quod accipis ſermone Chriſti conficitur. Sermonem Chriſti* dicit orationem, qua ex Chriſti tum inſtituto, tum exemplo hoc ab ejus Miniſtris benedicitur ſacramentum. Verba de eodem ſequentia: *Vere ergo carnis illius ſacramentum eſt: Ipſe clamat Dominus Ieſus, Hoc eſt corpus meum*: illa inquam verba nihil ad rem præſentem pertinent, quibus ſcilicet panem benedictum vere eſſe Dominicæ carnis ſacramentum inde quidem recte ac valide demonſtrat, quod Dominus de eo pane à ſe benedicto dixerit, hoc eſt corpus meum (neque enim eum panem *corporis* ſui nomine donaturus erat, qui vere non eſſet ſui corporis ſacramentum) An vero panis corporis Dominici ſacramentum non benedictione prævia, ſed his poſt eum pronuntiatis verbis

Id. de his, qui init. myſt. c. 9.

Cap.XVI. effectus fuerit (quod quæritur) neque hic dicit Ambroſius , neque cur diceret , cauſa ulla erat , quem in eo uno hic verſari videmus , ut oſtendat panem per conſecrationem vere fieri carnis Dominicæ ſacramentum; non laborare, quibus præciſe verbis fiat conſecratio. Idem eſt eorum , quæ ſequuntur ſenſus ; *Ante benedictionem* (inquit) *verborum cœleſtium, alia ſpecies nominatur* ; *poſt conſecrationem, corpus Chriſti ſignificatur*. Demonſtrationem de ſacramento ex Chriſti de pane benedicto verbis ductum explanat. Ante verba illa cœleſtia, quibus Chriſtus pani benedixit, *alia* (inquit) *ſpecies* (*panis* puta) *nominatur*; apud Evangeliſtas ſcilicet, (*Cœnantibus eis accepit Ieſus panem* &c. Poſt conſecrationem verbis illis cœleſtibus, quibus panis à Chriſto benedictus eſt, perfectum, *corpus Chriſti ſignificatur*; nimirum à Domino de pane à ſe benedicto, dicente, *Hoc eſt corpus meum*; quibus verbis Dominus *corporis* ſui nomen pani illi à ſe benedicto aperte liquidoque attribuit. Sic enim narrat Evangeliſta. Poſtquam Chriſtum dixit acceptum panem benedixiſſe, ac fregiſſe dediſſeque diſcipulis ſuis , ipſum tum demum ſubjeciſſe ait, *Accipite & comedite; Hoc eſt corpus meum*. Hæc ergo de pane poſt benedictionem dicentem Ieſum Ambroſius ſignificaſſe vult , (quod veriſſimum eſt) panem iſtum jam eſſe verum corporis ſui ſacramentum. Hæc omnino eſt ejus mens. Iam quam dicit *conſecrationem* ipſe ibidem *benedictionem* vocaverat. Neque enim de re alia hæc verba apud eum intelligenda ſunt *poſt conſecrationem* , quam de ea ipſa quæ his ſignificata erat, *Ante benedictionem* : plane ac ſi dixiſſet , vel , Qui ante conſecrationem panis nominatur , idem poſt conſecrationem corpus ſignificatur ; vel Qui ante benedictionem panis nominatur , idem poſt benedictionem corpus ſignificatur. Ergo Ambroſio benedictio conſecratio eſt. Non erit autem, ſi verbis demum illis , *Hoc eſt corpus meum*, conſecratio facta eſt. Benedictio enim jam præceſſerat ; adeoque aliud fuerat quam conſecratio quæ ex hac hypotheſi ſequuta eſt. Atqui Ambroſius utramque pro re una eademque habet. Ergo benedictione verba ſequuta antecedente , panem conſecratum jam fuiſſe putavit ; quod verum eſt. Id ipſum inde quoque apertiſſime , habetur ; quod ait qui prius nominatus erat panis , cum *poſt conſecrationem corpus Chriſti ſignificari*. Nam ſi verba ipſa , *Hoc eſt corpus meum* , *conſecrationem* continere ſenſiſſet , falſo Chriſtum affirmaret poſt *conſecrationem corpus ſuum ſignificaſſe* ; quia ſi his verbis ipſa *conſecratio* contineretur, profecto panis , qui illis ipſis verbis *corpus* ſignificatur , non poſt *conſecrationem* , ſed in ipſa *conſecratione* corpus Chriſti ſignificatus eſt. Ergo ſi vere & ex animo loquutus eſt Ambroſius , omnino neceſſe eſt ut verba illa *conſecrationem* jam factam ſequuta eſſe putaverit ; adeoque jam conſecratum à Chriſto benedictione præcedente fuiſſe panem, cum illa de eo verba pronuntiavit, quibus eum corpus ſuum eſſe ſignificavit. Atque ita locus hic errorem Latinorum adeo non confirmat , ut eum apertiſſime ac validiſſime refellat ; idque ipſum ex verbis de calice ſe-

Matth. 26. 26.

quentibus

quentibus intelligitur quorum plane eadem quæ de pane præcedentium, ratio eſt. *Ipſe* (inquit) *Ieſus ſcilicet dicit ſanguinem ſuum. Ante conſecrationem aliud dicitur* (nempe vinum) *poſt conſecrationem, ſanguis nuncupatur.* Imo inquam, ſi conſecratio his ipſis verbis fit, *Hic eſt ſanguis meus*, clarum eſt non poſt *conſecrationem*, ſed in ipſa *conſecratione, ſanguinem nuncupari*, qui retro ante eam *aliud dicebatur.* Atqui exſerte definit Ambroſius poſt eam demum *ſanguinem* nuncupari. Ergo invitis omnibus Latinis cenſuit *conſecrationem* ante factam fuiſſe, quam illa de calice eſſent à Christo pronunciata, *Hic eſt calix ſanguinis mei.* CAP. XVI.

Quæ ex alio de Sacramentis opere à Latinis afferuntur, *Sermone Chriſti confici hoc ſacramentum*, eodem modo intelligenda eſſe reſponderem liber enim de his qui initiantur, hujus de Sacramentis operis fons eſt) ſi auctorem conſtaret eſſe Ambroſium. Nunc cum certum ſit hunc fœtum eſſe ſcriptoris Ambroſio longe recentioris, piget in eo excutiendo tempus & operam perdere. Ambr. L. 4. de Sacr. c. 4.

Idem dictum volo de verbis ſimilibus, quæ citantur ex Auguſtini Sermone de verbis Domini, XXVIII. Is enim ſermo, non Auguſtini, ſed neſcio cujus, plane impudentis Plagiarij eſt qui cum totum ex illius *de Sacramentis* Pſeud Ambroſiani operis libro quinto inverecunde conſarcinavit; quo merito ſermonem ipſum Lovanienſes Theologi in Appendicem inter ſpuria, Auguſtino antehac vel per fraudem, vel per imperitiam falſo attributa retulerunt.

Neque hanc poſtremo Latinorum novitatem juvat, quod citant ex ignoto incertoque auctore cujuſdam Sermonis, qui & ſub Hieronymi, & ſub Cæſarij, & ſub Euſebij Pſeud-Emiſſeni nomine circumfertur; Ac ne operi deeſſet pater, Savaro teſtatur hanc homiliam in veteri Sancti Germani apud Lutetiam mſo. codice cum hoc titulo inveniri, *Homilia Sancti Iſidori.* Hujus ergo τοῦ νωνύμου ſcriptoris locus à Latinis objectus ſic habet, *Inviſibilis* (inquit) *ſacerdos viſibiles creaturas in ſubſtantiam corporis & ſanguinis ſui, verbo ſuo ſecreta poteſtate convertit, ita dicens, Accipite & edite; hoc eſt enim corpus meum; & ſanctificatione repetita, Accipite & bibite. Hic eſt ſanguis meus.* Sed hæc verba docent quidem panem & vinum in corpus ac ſanguinem Chriſti conſecrari, nulla hominum vel Angelorum vi, ſed arcana verbi Domini virtute: id eſt ejus verbi, quo inſtituit ac decrevit Dominus Euchariſtiam in Eccleſia celebrari, & eſſe ſalutare atque efficax corporis & ſanguinis ſui ſacramentum. Niſi enim ille ita inſtituiſſet: fruſtra homines panem & vinum in ſacramenta ſuis legibus erigerent ac ſancirent: Fruſtra nobis illa eo nomine obtruderent: quæ vi illa deſtituta, qua veraciſſimus ac potétiſſimus Dominus ſua ipſe inſtituta comitatur ac proſequitur, nihil eſſent aliud, quam caſſæ vanæque rerum imagines abſque ulla ad noſtram ſalutem efficacia. Hoc autem ille plane ut nuper Ambroſius, ex iis verbis probat, quibus Chriſtus Euchariſtiam inſtituens, jam ab initio docuit, quis eſſet panis & calicis, tam à ſe tunc benedicti, quam à ſuis Miniſtris in poſterum bene- Hier. T. 4. fol. 135. Cæſar. Arel. Hom. 5. T. 2. Bibl. Patr. p. 278. Euſeb. Emiſſ. Hom. 5. de Paſch. p. 44. b. Savar. in Sidon. Apoll. L. 4. ep. 3.

Cap. XVI. dicendi uſus, quæ efficacia, atque excellentia. Obſervandum enim eſt
ſcriptorem loqui de verbis non à Miniſtro Euchariſtiam celebrante, ſed
ab ipſo Domino pronũtiatis, *Inviſibilis* (inquit) *Sacerdos viſibiles creatu-*
ras &c. *convertit, ita dicens, Hoc eſt corpus meum.* &c. Ergo hæc ille ver-
ba non eo nunc adhibet, vt oſtendat converſionem iſtam rerum natura-
lium in Sacramenta fieri vi verborum iſtorum, quoties ea Presbyter
pronuntiat; Sed eo vt demõſtret hanc eſſe Chriſti voluntatem ac legem,
ut panis & vinum, legitima miniſtri benedictione, ſeu gratiarum actione
fiant ſui corporis ac ſanguinis ſacramentum. Hanc enim ſuam eſſe vo-
luntatem nuſquam Chriſtus apertius teſtatus eſt, quam cum illa verba
de pane à ſe benedicto protulit. Ac nequis dubitet hunc verum eſſe ac
germanum ſcriptoris ſenſum, ipſe in extrema homilia docet elementa
Euſeb. invocatione ſancti nominis conſecrari; *Quando* (inquit) *benedicenda*
Emiſſ. ub. *verbis cœleſtibus creaturæ ſacris altaribus imponuntur, antequam invoca-*
ſupr. fol. 47. *tione ſummi nominis conſecrentur, ſubſtantia illic eſt panis & vini; poſt verba*
b. Cæſar. ub. *autem Chriſti corpus & ſanguis eſt Chriſti.* In ultimis loci hujus verbis, ca-
ſupr. p. 280. ſus nominis *Chriſti* genitivus bis pæne continenter repetitus abhorret à
D. ſcriptoris puritate & concinnitate ſermonis. Omnino videtur in prio-
rem locum inſultus à Latino aliquo homine cauſæ paulo improbius
ſtudente, eó conſilio, ut cum nomine *verba* ſic conſtrueretur, *poſt verba*
autem Chriſti, atque ita ſignificaret *verba* quibus Euchariſtia conſecra-
tur, eſſe ipſiſſima illa Domini verba. *Hoc eſt corpus meum.* Sed ne ſit fraudi
locus, utque ſua auctori ſermonis concinnitas reddatur, locus ex Hiero-
Hieron. ab. nyminianis codicibus emendandus eſt, in quibus expuncto illo priori
ſupr. fol. 136. genitivo, ita legitur; *Poſt verba autem, corpus & ſanguis eſt Chriſti.* Iam
K. in his ſcriptor creaturas, *ſancti* (id eſt divini) *nominis invocatione conſe-*
crari diſertiſſime dicit, & liquido cum cæteris Patribus definit. Vnde ſe-
quitur verba, ante quæ *ſubſtantia panis ac vini in altari eſt*, eſſe, non quod
volunt Latini, verba, *Hoc eſt corpus meum*, à ſacerdote pronuntiata, ſed
ipſiſſima illa *invocationis qua creaturæ conſecrantur*, verba; quæ & *cœleſtia*
ideo dixerat, quod Domini inſtituto & exemplo à Miniſtro uſurpata,
vſin à nomine *invocato* divinam ac cœleſtem nanciſcuntur; qua nempe
quæ mera per ſe erant refectionis alimenta, ea in religionis ſacramenta
tranſeant, quodamque modo ipſum Domini corpus, ipſeque ſanguis
fiant.

CAPVT

CAPUT XVII.

CAPUT XVII.

Argumentum IV. quo oſtenditur Euchariſtiam prece confici, petitum ex uſu Chriſtianorum à Latinis quidem diviſorum, ſed tamen vetuſtiſſimorum, 1. Armeniorum. 2. Græcorum omnium, nobiliſſimæ ac antiquiſſimæ Chriſtianæ gentis; qui etiam hodie hoc ſacramentum ita conficiunt. Imo ita prece ſcilicet conficiendum eſſe adverſus Latinos pugnant Græci recentiores poſt ſeculum 12. ſcriptores Nicolaus Cabaſilas, & Marcus Epheſius Archiepiſcopus.

EX his ultro citroque diſputatis ſatis jam conſtare arbitror, veteres ad conſecrandam Euchariſtiam *benedictionis ac gratiarum actionis precem* adhibuiſſe; quod Latini adeo non faciunt, ut etiam id faciendum pertinaciter negent.

Id ipſum vero etiam inde confirmatur, quod apud alias Chriſtianorum gentes à Latinis ſegreges priſcus ille mos etiam hodie perſeverat.

De Armeniis res ex ea Liturgia manifeſta eſt, qua ipſi Leopoli Euchariſtiam celebrant ab Andrea Lubelczyck Latine converſa; ex qua refert Caſſander ſacerdotem etiam ante ipſam præfationem Deum rogare, *ut oblationem ſuam ſuſcipiat in conſpectu ſuo collocatam, & coæquet illam corpori & ſanguini Domini noſtri Ieſu Chriſti*; quæ cum iis congruunt, quæ ſupra ex Iſidoro deſcripſimus, veteres in ſexta ordinis oratione Deum rogaſſe, *ut oblatio ſanctificata per Spiritum Sanctum corpori Chriſti & ſanguini conformaretur*. Sed & in eadem Armeniorum Liturgia *poſt commemorationem Dominicæ mortis & inſtitutionis Euchariſticæ, & poſt aliquot gratiarum actiones, & preces Sacerdos* (inquit Caſſander) *ſilenter inclinatus orat Deum, ut dimittat in oblationem ante ſe poſitam Spiritum Sanctum & detecto calice & hoſtia inquit, ut ſanctificaretur iſte panis, verum corpus Chriſti Salvatoris Domini noſtri; & hoc ter dicit ſuper calicem ſanguis verus eſt Domini noſtri Ieſu Chriſti, ut foret omnibus nobis accedentibus, non in judicium, ſed in ſalvationem & remiſſionem peccatorum.* Caſſ. in Liturgic. c. 12. p 29. extr. & p 30.

De Græcis nobiliſſima Eccleſiæ Chriſtianæ parte: & ipſa Latina antiquiore, nemo dubitat: quos in ſacris ſuis Liturgia Chryſoſtomi plurimum ac fere ſemper uti notum eſt: ex qua preces, quibus fit conſecratio, ſupra recitavimus. Quin etiam Græci Latinos erroris hac in parte palam arguunt, ac damnant: priſcumque de conſecratione dogma perperam ab iis ac vitio rejectum & oppugnatum queruntur. Neque heri aut nudiustertius exortum eſt hoc inter utroſque certamen. Iam ante annos trecentos, & quod excurrit, Nicolaus Cabaſilas Theſſalonicenſis Archiepiſcopus, vir etiam Bellarmino judice, *valde doctus*, Latinorum errorem exagitavit, in Expoſitione Liturgiæ ſua: quod opus etiam hodie ſupereſt. Ille prius dilucide explicato ſuorum in hoc ſacra- Bell. de ſcript. Eccl. in Nic. Cabas. Cabaſil. Ex-

mento

Caput XVII.

poſt., Liturg. c. 27. T. 2. Bibl. Gr. 1. Patr. p. 233.

mento precibus Euchariſticis & Dei invocatione conficendo, ſententia ac praxi: mox Latinis Græcos reprehendentibus, & Euchariſtiam recitatis verbis, ut vocant, *ſacramentalibus* ſtatim perfici contendentibus, & aliud ſentientes infidelitatis & ſupervacaneæ operæ arguentibus, quod rem ſuo judicio jam perfectam perfici, & Spiritum Sanctum ad hoc immitti otioſe, & in caſſum à Deo flagitant, perſpicue & fortiter reſpondet. * Tum objectum à Latinis illum ipſum, quem nos ſupra expendimus, Chryſoſtomi locum acute ac perſpicue ſolvit atque explicat, * frigidaſque ac ſophiſticas Latinorum cavillationes & inanes calumnias docte ac ſolerter diſcutit ac confutat. Ipſe vero duo quædam caput hoc concludens ſtatuit; o Prius quidem, *& multos alios, & nominatim magnum Baſilium, & Ioannem Chryſoſtomum tradidiſſe Euchariſtiam oratione peragi.* Alterum; *Nullum vero neque Apoſtolum, neque Doctorem dixiſſe cerni ſermonem Domini, qui de myſteriis in forma narrationis dicitur; ſufficere ad donorum ſanctificationem.* His illud quoque ſubjicit, quod ad ſolvenda quæcumque apud Patres occurrunt veritati in ſpeciem adverſantia, ſatis eſt; *Quod autem ſermo ille* (inquit) *ſemel à Domino dictus, eo ipſo; quod ab illo dictus ſit, ſicut opifex ſermo, ſemper operetur, etiam B. Ioannes Chryſoſtomus dicit. Quod autem nunc dictus à ſacerdote, eo quod ab ipſo dicatur, hoc poſſit, nullo ex loco ſciri poteſt, quandoquidem nec ipſe ſermo opifex operatur, quod in unoquoque eorum quæ fiunt, ab aliquo homine dicatur, ſed quod ſemel à Deo dictus ſit.* ὅτι μὲν ἅπαξ ὑπὸ τοῦ Κυρίου λεχθεὶς (λόγος) αὐτοῦ τὸ ὑπ' ἐκείνου λέγεσθαι, ὡς ὁ δημιουργικὸς λόγος ἀεὶ ἐνεργεῖ, καὶ ὁ μακάριός φησι Ἰωάννης. ὅτι δὲ νῦν ὑπὸ τοῦ ἱερέως λεγόμενος, διὰ τὸ ὑπ' ἐκείνου λέγεσθαι, τοῦτο δύναται, οὐδαμόθεν ἐστι μαθεῖν κ. τ. ε. Cætera, quæ de eodem argumento ibidem diſputat, apud ipſum videat, qui volet. Marcus Epheſiorum Archiepiſcopus, Græcorum, qui Concilio Florentino a. D. 1437. ad 1439. interfuerunt, longe doctiſſimus, ac præſtantiſſimus librum eadem de re edidit, in quo ſuæ quidem gentis uſum defendit, Latinorum vero errorem confutat, Cabaſilæ ſententiam & veſtigia ſecutus. Symeonem Theſſalonicenſem, & proximo retro ſeculo Hieremiam Conſtantinopolitanum, & hoc noſtro Gabrielem Philadelphienſem Epiſcopum eadem ſenſiſſe, & cæteros Græcos in eadem cum illis eſſe ſententia pæne omnes fatentur; quantumlibet Arcudius de his tribus, quos dixi noviſſimos, ſtrophis more ſuo & cavillationibus ſane illiberalibus ludens vitilitiget.

* Ibid. c. 29. p. 235. AB. &c.

* Ibid. p. 236. 237.

o Ibid. p. 238. B.

Ibid. c.

Arcud. de conc. Eccl. Orient. & Occid. L. 3. c. 18.

CAPVT XVIII.

Argumentum V. ex doctiſſimorum quorundam ex ipſis Latinis natorum. Georgij Caſſandri, Ambroſij Catharini, & Chriſtophori à capite-fontium teſtimonio ducitur qui vi veritatis victi etiam poſt Synodi Tridentinæ de Euchariſtia decreta confitentur veteres eam benedictionis prece confeciſſe. Ipſos Tridentinos videri eam ſententiam conſtituere. Latinorum in Caſſandrum, & in Catharini & Chriſtophori libros immanis injuria.

QVid, quod ne apud ipſos quidem Latinos defuerunt viri doctiſſimi, Caſſ. ep. 72. p. 1168.
qui manus verioribus dederunt? Caſſander a D. 1564. ſcripti cujuſdam ſui meminit; *in quo* (inquit) *diſerte & expreſſe ſcripſi veteres Latinos cum veteribus Græcis, non ſolum in ſententia de conſecratione, quæ myſtica prece fit, ſed etiam in precandi forma, qua Spiritus Sancti adventus imploratur, qui propoſita munera ſanctificet, conveniſſe, idque* (inquit) *probatur teſtimoniis Hieronymi, Auguſtini, Fulgentij, Gelaſii, Iſidori.* Tum recitatis duobus teſtimoniis, uno Hieronymi, altero Auguſtini, quæ precis & invocationis in Euchariſtiæ conſecratione meminerunt, *De poſterioribus vero* (inquit) *Latinis, qui à 500 annis fuerunt, præſertim Scholaſticis, manifeſtum eſt, quod formam conſecrationis conſtituerunt in ſolis illis verbis Dominicis, hoc eſt corpus meum.* Tum ſatis multis de horum opinione, eique oppoſita Græcorum doctrina dictis; *Tamen* (inquit) *multo tutiorem exiſtimo veterum Latinorum ac Græcorum conſenſum, ut ex Eccleſiarum omnium conſuetudine invocatio quoque adhibeatur.*

Ambroſius Catharinus, Theologus inter Latinos celeberrimus, palam negat verbis iſtis. *Hoc eſt corpus meum*, dona vel conſecraſſe Chriſtum, vel ejus hodie Miniſtros conſecrare; ac de eo argumento duos libellos in ipſa urbe Roma edidit.

Chriſtophorus de Capite fontium, primo quidem Ordinis Minorum generalis Miniſter, deinde vero Archiepiſcopus Cæſarienſis, Lutetiæ anno D. 1586. annis poſt Concilii Tridentini exitum tribus & viginti plures, tractatus emiſit hac de re, quos *de neceſſaria quarundam Scholaſticarum opinionum correctione* inſcripſit, Sixto P. R. V. dedicatos.
In ipſa ad Sixtum epiſtola diverſas Theologorum ſententias primo de Chriſt. à
forma conſecrationis Euchariſtiæ recenſet, ſeptem numero; quarum cap. font. de
quæ duæ primæ ſunt, eas in hoc convenire dicit, quod Chriſtus illis neceſſ. cor-
verbis, *Hoc eſt corpus meum*, nequaquam pani benedixerit. Tum de rect. &c. in
quæſtione, An illa Chriſti verba *materialiter*, an *ſignificative* in forma epiſt. p. 2. &
conſecrationis ſumantur ad decem opiniones inter ſe diſcrepantes nu- 3. ibid. fol. 5.
merari. De alia circa rem eandem tertia quæſtione, An ſolis quatuor ibid. fol. 5.
illis verbis fieri poſſit conſecratio, Thomam cum ſuis affirmare; & 6.

 Scotum

Caput XVIII.

Scotum & Scholaſticos non paucos, & quoſdam recentioris memoriæ Theologos ut Lindanum & Catharinum, negare. His ſe offenſum opinionum diſſidiis, acti ſuſcepta & accurata rei totius cogitatione ac meditatione, eam poſtremo ſententiam ſedandis Scholarum jurgiis commodiſſimam judicaviſſe, quam ibidem Papæ Sixto particulatim in aliquot articulos diſpertitam ediſſerit: quorum hi ſunt præcipui: Chriſtum his verbis *Hoc eſt corpus meum*, non benedixiſſe panem in Cœna, ſed accepto pane gratias primum egiſſe Patri cœleſti: ſecundo benedixiſſe panem, & benedicendo conſecraviſſe. Itaque de ſacramento plane jam confecto ac conſecrato dixiſſe diſcipulis, *Accipite & edite, Hoc eſt corpus meum:* jubendoque facere, quod prius coram Apoſtolis fecerat, ſacramentum ac Miſſam inſtituiſſe, eodem ſcilicet ordine celebrandam, quo eam ab ipſo celebrari viderant. Inde Sixtum luculentiſſime poſtre-

Ibid. fol. 16.

mo collaudat, & cohortatur ad conſtituendam circa has quæſtiones apud Chriſtianos concordiam ac pacem. Qui ſequuntur tractatus eodem omnes conſpirant, nempe ut illa ejus ſententia confirmetur.

Tr. 1. ibid. fol. 1. ad 13. & inde ad 20.

α ibid. fol. 13.

β ibid. fol. 22. b.

γ ibid. fol. 23.

δ ibid. f. 28. & cap. 5.

Eam in primis ex Tridentinæ Seſſionis XIII. capitibus tertio & quarto, tum & primo ſubtiliter neque ſane obſcure conſtituit. Demonſtrat α illam Chriſti propoſitionem, *Hoc eſt corpus meum*, conſiſtere non poſſe, niſi de pane jam ante conſecrato dicta intelligatur. Affirmat β Scripturam, Cócilia, totam antiquitatē teſtari Chriſtum, dum benedixit, conſecraſſe; ideo Catharinum laudans, quod inter Caietani errores hunc quoque numeret, quo verbum *benedixit* vult ſumi pro Dei laude, non pro conſecratione. Ait γ adeo falſum eſſe Chriſtum per verba illa conſecraſſe, ut illa ne pars quidem ulla fuerint conſecrationis quam fecit. Hinc ad ſcripturam progreditur, & ex ea probat δ Chriſtum dona prius conſecraſſe, quam iſta verba, *Hoc eſt corpus meum*, diceret; & argumenta quæ ex ea ducit, non paucis Patrum & recentiorum teſtimoniis firmat, atque illuſtrat.

ε Ibid fol. 46. b.

ζ Ibid. f. 47. b. 48. 49.

η ibid.

In tertio tractatu defendit ε ſuam de conſecratione ſententiam; primum inde, ζ quod Eccleſia Romana Græcos, quos tamen certum eſt credere dona, non his Chriſti verbis, ſed ſacerdotum benedictione, ſeu precatione conſecrari, nunquam propterea, ut hæreticos damnaverit: In Synodo nominatim Florentina ex ipſis Latinorum Actis clare fuſeque demonſtrat η factam fuiſſe cum Græcis *unionem*, ut aiebat Eugenius Papa, *perfectiſſimam*; cum tamen in ejuſdem unionis litteris prid. Non. Iul. an. D. 1439. datis, nulla de panis conſecratione mentio fiat, conſentientibus ne ulla fieret Latinis; ubi & obiter notat Eugenium *quæſtiunculam* vocaſſe eam controverſiam, quæ Latinis hac de re cum Græcis erat; *quam* (inquit) *non ſic erat appellaturus, ſi ad fidei illam articulos*

θ Ibid. fol. 51. a. b.

ſpectare crediidiſſet. Quo loco malæ fidei arguit θ ſummulæ Conciliorum auctorem ordine Dominicanum, quondam Toletanum Archiepiſcopum, (Bartholomæum autem Carranzam dicit) qui contra manifeſtam rerum veritatem duo quædam falſa in illa ſumma dicit; Prius, quod

quod Eugenij Papæ decretum ait eſſe Concilij (*Florentini ſcilicet*) decretorum; Alterum, quod adfirmat in eo decreto definitum fuiſſe Euchariſtiæ conſecrationem verbis illis, *Hoc eſt corpus meum*, fieri ac perfici. Sed & pro ſua ſententia inde argumentatur, quod Euchariſtiam quatuor illorum verborum virtute conſecrari manifeſte contrarium ſit iis, quæ ex Liturgiarum Sanctorum Patrum canonibus, Conciliique Nicæni 2. verbis colliguntur, atque in conſequentia neceſſaria ex illis eliciuntur. In hoc enim Concilio Patres teſtari Divum Baſilium in ſuæ Liturgiæ Anaphora ſacra vocaſſe ſymbola in altari poſita *antitypa ante conſecrationem*; cum tamen locus in quo à Divo Baſilio *antitypa* dicuntur, ſit poſt verborum Chriſti prolationem, & ante orationem, quæ ſacerdos illa petit in Chriſti corpus & ſanguinem mutari. Caput XVIII. Ibid. fol. 54. A.

Præterea ad rem eandem adfert & probat * multos ex Scholaſticis & modernis Theologis docuiſſe conſecrationem Euchariſtiæ ſine precibus fieri non poſſe. In ea ſententia jam olim fuiſſe Cyprianum & Auguſtinum demonſtrat, acute ſane & ſolerter ex eorum de baptiſmo diſputationibus, in quibus uterque evidenter ſupponunt ad ſacramentorum, & nominatim ad Euchariſtiæ confectionem neceſſariam eſſe Miniſtri orationem & precem. Quinimo eam fuiſſe illis temporibus, totius Eccleſiæ communem opinionem; ſicque creditum ſemper fuiſſe in Eccleſia uſque ad ſcholaſticorum ſeculum, quo cœpiſſe aliquos tenere Euchariſtiæ conſecrationem ſolis illis quatuor Chriſti verbis fieri. Alios oppoſitum tenuiſſe, & inter hos, velut coryphæum primum incedere Scotum, *quem* inquit *multa ſequitur Scholaſticorum Doctorum turba, Angelus de Clavaſio, Landulphus, Petrus de Aquila, Pelbartus, Maturinus Bretius, Nicolaus Dorbellis, Petrus Tartaretus*. Horum pæne omnium teſtimonia Chriſtophorus recitat: & iis ex modernis accenſet *Catherinum, Antididagmatis Colonienſis contra Lutherum auctores, & Lindanum*: quo loco Iuſtini, Dionyſij Pſeudareopagitæ, Auguſtini (verius dixiſſet *Baſilij*) Heſychij, Iuvenci, Rabani, Gregorij P.R.I. Hieronymi, Ruperti, Ambroſij, Alcuini, Odonis Cameracenſis, & Bernardi in rem ſuam teſtimonia aliquot recitat. * Ibid. fol. 58. b. 59. &c. uſque ad 67.

Eadem agit, λ in tractatu *de Ordine, quem Chriſtus in ſua Miſſa celebranda ſervavit*: in quo vult ut ſupra Chriſtum primo gratiarum actionem Patri ſuper acceptum panem feciſſe: ſecundo benedixiſſe panem, & dum benedixit, conſecraviſſe: & aliis actibus interjectis, qui nihil ad præſentem cauſam pertinent, ſexto obtuliſſe Apoſtolis in cibum *Accipite, edite*, ſeptimo teſtificatum eſſe *ſe ſuum corpus illis præbere*, id eſt ut ego interpretor, id quod iis præbebat, verum eſſe corporis ſui ſacramentum. Eum ille Cœnæ Dominicæ fuiſſe ordinem latiſſime probat: μ primo ex ipſis Evangeliſtarum verbis. Secundo ν ex Concilij Tridentini decretis, tum quæ habentur ſeſſione XIII. capite 1. 3. & 4. tum quæ ſeſſione XXII. c. 1. Tertio ex Patrum teſtimoniis: quorum præter noviſſime memoratos, aliam inſuper non ſpernendam nubem objicit. λ Ibid. fol. 69. μ Ibid. fol. 72. ν Ibid. fol. 102. ad 1[illegible].

Ita antiquæ veritatis apud Latinos, ne poſt Tridentinum quidem Concilium teſtes, defuerunt. Imo ſi Chriſtophorum audimus, ne Tridentini quidem effugere potuerunt, quin ipſi quoque verioribus multiplex teſtimonium perhiberent; Adeo res invicta eſt veritas, ut etiam hoſtes & oppugnatores ſuos cogat vel invitos & obtorto collo tractos in ſuas partes concedere, & mendacio ſuo, ſibique ipſis contradicere. Hiſtoria certe Tridentinæ ſcriptor Italus Petrus Suavis Polanus tradit ipſo jam illo tempore, quo illius Synodi de negotio Euchariſtico decreta in lucem publicam primum exierunt, fuiſſe in Germania, qui notarent in primo illius Seſſionis capite verba quædam, quibus illi Patres præter communem Theologorum, & Eccleſiæ Romanæ, ſuam quæ adeo ipſorum ſententiam definiviſſe videntur non eſſe conſecrationis verba illa, quæ vulgo jactantur ſacramentalia, *hoc eſt corpus meum*; cum hæc Synodus ſcilicet poſt conſecrationem ipſa à Domino prolata eſſe affirmet. Verba autem Synodi notata, ex quibus ipſum quoque Chriſtophorum eadem concluſiſſe diximus, hæc ſunt; *Redemptor noſter* (inquiunt) *poſt panis vinique benedictionem ſe ſuum ipſius corpus illis* (Apoſtolis) *præbere ac ſuum ſanguinem diſertis ac perſpicuis verbis teſtatus eſt.*

Petr. Suav. Pol. L. 4. Hiſt. Co.ic. Trid. p. 336. init.

Conc. Trid. Seſſ. 13. c. 1.

Cæterum & piæ Caſſandri voces, & acres Catharini atque Chriſtophori diſputationes omnes pariter vanæ atque irritæ apud Latinos fuerunt; qui tribus iſtis viris pro patefacta veritate id mercedis rependerunt, ut laudanda eorum opera in librorum damnatorum cenſum retulerint, nigro theta inuſto notata Caſſander ipſe in ferali Indice inter deterrimi commatis nomina una cum hæreticis ſemel ſimulque totus primo proſcriptus eſt. Ejus vero opera omnia diu poſtea cum eſſent Lutetiæ excuſa, iterato judicio Romæ à Biblomaſtigum Congregatione, quam *Indicis* vocant, damnata ſunt *licet*, (inquiunt) *auctor ſit in Indice inter auctores primæ claſſis prohibitus.* Neque multo mitius cum Catharino, & Chriſtophoro actum eſt. Index perſonis pepercit; In Opera de hoc argumento ab utroque edita pariter ſævitum. Prioris enim *Quæſtiones duæ de verbis, quibus Chriſtus ſanctiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum confecit*; Alterius; *Libri de neceſſario correctione Theologiæ Scholaſticæ.* Item *de Miſſæ Chriſti ordine & ritu.* Item *Epitome novæ illuſtrationis Chriſtianæ fidei*; Hæc inquam, amborum opera in Tridentino illo librorum Indice *omnino prohibita* ſuis utraque locis viſuntur. Hæ ſunt artes, hi elenchi, quibus magnanimum Latinorum genus in dogmatum ſuorum cenſores, de quocumque genere, Troes Rutulive fiant, nullo diſcrimine vindicare ſolet.

Ind. Trid. in G. prim. Claſſ. Aſſe-rid.

Edict. Cong. Ind. Rom. an. 1617.

Ind. Trident. in A, & in C.

CAPUT XIX.

Altera Latinorum in conſecratione novitas, quod eam ſacerdos ſimul atque conſecravit, genibus humi poſitis latria præter veterum morem adorat. Probatur eum cultum ignotum fuiſſe veteribus, eſſeque etiam hodie Græcis & aliis Chriſtianis, à Latinorum quidem communione diviſis, ſed antiquæ tamen traditionis religioſiſſimis. Solvuntur quædam pro hoc Latino ritu ex Liturgiis à recentiſſimo quodam diſputatore Ianſeniano fruſtra obiecta.

HActenus de priori Latinorum in ipſo conſecrandæ Euchariſtiæ modo novitate diximus. Nunc ad alteram pergamus, quæ in conſecratorum donorum cultu obſervanda eſt. Nam Sacerdos Latinus Euchariſtiam ſimul atque confecit, ac conſecravit, pronus de geniculis adorat; idque ab omnibus hodie miſſificantibus ſumma religione fit, & à Romano Miſſali diſertiſſime præcipitur, ubi de verbis illis, *Hoc enim eſt corpus meum*, pronunciandis ſermo eſt: z *Quibus*, inquit, *prolatis celebrans tenens hoſtiam inter pollices, & indices prædictos ſuper altare, reliquis manuum digitis extenſis & ſimul iunctis, & hoſtiis ſi plures ſunt, conſecratis in loco quo à principio Miſſæ poſita ſunt, ſuper corporali, vel in alio vaſe aut calice demiſſis, genuflexus eã adorat*. Paria mox de calice ſacro habet, ubi de verbis ejus conſecratoriis, nempe, *Hic eſt enim calix* & ſuo loco agens, a *Quibus*, inquit, *dictis reponit calicem ſuper corporali, dicens ſecreto*, Hæc quotieſcumque feceritis, &c. *genuflexus ſanguinem reverenter adorat*. Atqui hujus ritus in omnibus veterum ante undecimum ſeculum monumentis nullũ in hoc Euchariſtiæ loco exemplum, nulla prorſus mentio occurrit. Caſſander veteres Liturgias in opere, quod inde *Liturgica* inſcripſit, magno ſtudio recenſuit, & ſiquid cum Latinis, vel conſentiret, vel ab iis diſcreparet, id accuratiſſime ac pæne anxie obſervavit: b ab ipſo Iuſtino exorſus, ex cujus 2. Apologia colligit atque exponit quis ejus ævo eſſet ſacræ communionis apud nos uſus. Inde ad pſeudo Dionyſium Areopagitam tranſit, eique Liturgias deinceps ſubjicit, quæ Chryſoſtomi c Baſiliique nominibus circumferuntur: tum Æthiopum Canoné univerſalem, & quæ de illius gentis Euchariſtia ab Alvare tradita ſunt, exhibet. Ne Armeniorum quidem omiſit, ſiquid de hoc ſacro nanciſci potuit, vel eorum qui in Ruſſia degunt, vel qui in d ſua patria, vel qui denique in Indiis vivunt. Neque Moſcovitarum f morem indictum præteriit. His ita expoſitis, ad Latinos venit: quorum ſacrum initio ſimpliciſſimum, quibus poſtea partibus & à quibus auctum fuerit ex multis ſcriptoribus docet. Refert quid ea de re Litteris mandarit Auguſtinus: g quid diu poſt Auguſtinum Iſidorus. Hinc g Miſſæ

z Miſſ. Rit. celeb. c. 8. §. 5.

a Ibid. §. 7.

b Caſſ. Liturg c. 3. 5. c. 5.

c Ibid. c. 8. & 9. c. 10. & 11.

d Ibid. c. 12. 13. 14.

f c. 15.

Cap. XIX. Romanæ ordinem ex duobus Libellis id ipſum nomen præferentibus, iiſque haud ſane antiquiſſimis exſequitur, *i* & quæ de eo Rabanus tradidit, ipſe ſed in pauca contracta repræſentat. *k* Sed in omni hac veterum monumentorum, Græcorum & Latinorum copia, nullum obſervare eſt, in quo ſacerdos vel panem vel calicem ſacrum genuflexus adoret, ſimulac utrumque confecit. Bona fide Caſſandrum hæc, ut alia ſolet, recenſuiſſe experietur quiſquis eum cum autoribus ex quibus ea excerpſit, diligenter comparaverit. Ego vel uno exemplo rem illuſtrabo. Chryſoſtomi Liturgiam, quam ille cum cæteris edit, evolve ſedulo, & quidem eam, quæ vel in Euchologio Goaris vel in Græcolatina Patrum Bibliotheca habetur. Latini verbis Domminicis, Græci oratione quadam ad Deum fuſa ſacramentum confici putant. Locum in quo vel illa recitantur vel hæc pronunciatur, vide: In neutro occurrit ſacerdotis vel genuflexio, vel adoratio. Idem obſervare eſt in Iacobi & Marci Liturgiis, quas Caſſander intactas præteriit. In iis utroque illo quo diximus loco nullus ſacerdos hoſtiam de geniculis, more Latinorum hodierno adorat. Simile quoque de ea genuflexione & adoratione ſilentium iiſdem locis apud Conſtitutionum parentem, *n* ut & apud Cyrillum Hieroſolymitanum obſervare eſt: ubi illi totum Euchariſticæ Liturgiæ ordinem enarrant. Sed quid antiquiora conſector? Ne apud recentiores quidem ſeculi noni, decimi, ac undecimi Latinos, ubi illi Euchariſtici ſacri confectionem exponunt, occurrit illa hodierna celebrantis genuflexio & adoratio. Amalarium, *p* Rabanum, Valafridum, pſeudo Alcuinum, & alios ſi qui ſint illorum temporum, his in locis conſule vera me dixiſſe comperies. Eo factum eſt, ut qui cæteris ſuis ritibus antiquitatem prætexant Latinorum Theologi, pro hoc veterum nullum Græcum, Latinumve, autorem proferant; quia ſcilicet quem proferent nullum reperiebant. Ex hoc autem tam conſtanti veterum omnium ſcriptorum in hujuſmodi locis ſilentio certiſſime conficitur, non fuiſſe olim morem, ut recitatis illis (ut loquuntur) ſacramentalibus Domini verbis, adeoque confecto ſacramento, celebrans in genua procidens hoſtiam adoraret; ſed hunc ritum, ut alios non paucos, tum demum inductum in hunc Liturgiæ locum fuiſſe, cum credi cæptum eſt panem, ex ſuſcepto tranſſubſtantiationis dogmate, in Deum mutari, diviniſque adeo honoribus colendum eſſe. Græci certe quantumvis cætera ſuperſtitioſi, quod tamen nullam inter publica fidei ſuæ capita de tranſſubſtantiatione definitionem apud ſuam Eccleſiam habent, ne nunc quidem hunc morem ſervant, ut qui Euchariſtiam celebrat ſacerdos, eam ſimulac confecit, adoret genuflexus: quod non tantum ex eorum Rituali, in quo nihil tale reperimus, ſed etiam ex diſertis Arcudij verbis conſtat. Is enim cum Græcis quorum deſertor atque emanſor eſt, vehementer expoſtulat, *q* quod quando ſacerdos munera ſive ſymbola conſecrat Chriſti verbis, *hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus, tunc illi vel nullam vel admodum parvam reverentiam exhibeant.* Atque hic dignas tanto crimine iras concipiens, ita Gabrielem

g c. 19. *h* c. 20. *i* ib. d. c. 22. 23. *k* c. 24.

Euch. Græc. B 76. 77. Bibl. Patr. Gr. Lat. T. 2. p. 78. D. E. 79. C. D. E. *m* Marc. Lit. ibid. p. 37. D. p. 38. B. *n* Clem. Conſt. l. 8. c. 12. p. 1020. A. C. *o* Cyr. Hier. hom. myſt. 5. p. 241 B. C. *p* Amal. l. 3. de offic. c. 24. Rab. de inſtr. Cler. l. 1. c. 33. Val. de reb. Eccl. c. 22. Alc. de off. div. de miſſ. celeb.

q Arcud. de concl. Eccl. c. 21. p. 199. col. 1. C. D.

Gabrielem Epiſcopum Græcum, obiurgat. *Cur tunc temporis*, inquit, *egregius Philadelphienſis de ſuo throno haud deſcendit?* οὐ κεφαλὴν κλίνει; οὐ προσκυνεῖ ἢ χειραίρει; οὐ φωτοχυσίαις, οὐ θυσίαις, καὶ ὕμνοις προστίθησί τι, οὐ τιμὴν καὶ κλίσιν κεφαλῆς καὶ γονάτων προσφέρει, * οὐκ εὐλαβείας μετανοίαις τιμᾷ; οὐ λέγει μνήσθητί μου Κύριε ἐν τῇ βασιλείᾳ σου; Quibus verbis, ut omnes vident, ſignificat nihil iſtorum, hiſtoriæ à Græcis eo loco deferri, nedum ut eam celebrans genuflexus adoret. Eadem quoque eſt cæterorum à communione Latina ſegregum Chriſtianorum ratio; Æthiopum, Armeniorum, Iacobitarum & Neſtorianorum, apud quos nulla eſſe cernitur hæc ſacerdotis ad Euchariſtiam conſecratam adoratio. Sed ecce huc ſe infert novus diſputator, qui licet anonymus prodierit, certo tamen unus eſſe creditur de Ianſenianorum grege. Is in opere nuper edito demonſtrare aggreditur Euchariſtiam ex Liturgiis, à Græcis, latriâ, & jam olim eſſe adoratam, & nunc quoque adorari. Eam ad rem aliquot ex Baſilij & Chryſoſtomi Liturgiis loca affert, r quæ ſunt à nobis expendenda. In primis affirmat ſacramentalis Latriæ praxin *diſerte notari* in hac ſacerdotis prece; s *Attende Domine Ieſu Chriſte, Deus noſter, de ſancto habitaculo tuo, & de throno gloriæ regni tui, & veni ad ſanctificandum nos; qui in excelſis cum Patre ſimul reſides, & hic una nobiſcum inviſibiliter verſaris, & dignare potenti manu tua nobis impertiri immaculatum corpus tuum, & pretioſum ſanguinem, & per nos toti populo.* Πρόσχες Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου, καὶ ἀπὸ θρόνου δόξης τῆς βασιλείας σου, καὶ ἐλθὲ εἰς τὸ ἁγιάσαι ἡμᾶς, ὁ ἄνω τῷ Πατρὶ συγκαθήμενος, καὶ ὧδε ἡμῖν ἀοράτως συμπαρὼν, καὶ καταξίωσον τῇ κραταιᾷ σου χειρὶ μεταδοῦναι ἡμῖν τοῦ ἀχράντου σώματός σου καὶ τοῦ τιμίου αἵματος, καὶ δι' ἡμῶν παντὶ τῷ λαῷ. Hic quidem locus, id quod hic obſervavimus, proprie non fecit. Hic enim proprie obſervamus, quod Latinus ſacerdos ſacramentum, ſimul atque confecit, adorat: id celebrantem in nulla Liturgiarum facere. Hæc vero quæ affertur, qualiſcumque de cætero ſit oratio, non à ſacerdote dicitur, ubi primum panem & calicem conſecravit, ſed ſatis diu poſt conſecrationem: poſt ipſam orationem Dominicam, ubi ſe Clerici ad communionem accingunt. Itaque ad meam hanc obſervationem neque hic objectus locus, neque cæteri ab adverſario allati pertinent, quorum eadem eſt, quæ huius ratio. Sed quia ex Liturgiis ducti ſunt, age videamus, an ex iis confici poſſit ſacramentum fuiſſe ab eorum autoribus, his ſaltem ſynaxeos locis latria adoratum. Hanc vero orationem quæ à nobis deſcripta eſt, clarum eſt ab eo quod quæritur, aberrare. Quæritur enim an Euchariſtiæ, id eſt ſacris ſanguinis & corporis Dominici ſymbolis, in Liturgia exhibeatur à ſacerdote celebrante, ut nunc fit apud Latinos, latriæ cultus? Iam Latinus ſacerdos in Miſſali, genuflexus non Chriſtum, ſed *ſacramentum adorare*, diſertiſſime dicitur: * & paulo poſt *cooperto calice ſacramentum adorare*; &, *ſtans oculis ad ſacramentum intentis precari*; & mox, *diſcooperire calicem, & genuflexus ſacramentum*.

* *non honorem, non capitis & geniculorum inclinationem offert.*

r Perpet. de la foy del. Euchar. p. 262.

s Lit. Baſ T. 2. Bibl. Pat. Gr. Lat. p. 57. B. ex Lit. Chryſ. in Euch. Goar. p. 81. ex T. 2. Bib. Pat Gr. Lat p. 83 C.

* Miſſ. Rom Rit. celebr. Miſſ. c. 9. §. 2. ex c. 1. §. 1. 2. 3. 4.

Cap.XIX. *cramentum adorare*; & poſtquam *calicem palla cooperuit, genuflexus ſacramentum adorare*; *cum ſtans iunctis manibus ante pectus, capite inclinato verſus ſacramentum dicere intelligibili voce*, Agnus Dei qui tollis peccata mundi; Et mox, iterum *manibus iunctis ſuper altare poſitis, oculiſque ad ſacramentum intentis inclinatus ſecreto ita precari*, Domine Ieſu Chriſte. Et rurſus, *genuflectens ſacramentum adorare*. Alia mitto horum gemina, aliis Miſſalis Locis paſſim occurrentia. Siccine ergo apud veterem Liturgiam ſacerdos? Ille vero non *ſacramentum*, de quo quæritur, ſed *Dominum Ieſum Chriſtum Deum noſtrum*, de quo nulla quæſtio eſt, invocat. Verbis enim deſcriptis invocatur Chriſtus, & quidem *in throno gloriæ ſuæ* reſidens, quod de ſacramento in altari poſito, niſi falſo dici non poteſt. Rogatur *ut veniat*; abſurdè, ſi per tranſſubſtantiationem ante (ut volunt) factam, quam hæc oratio funderetur, jam præſens in altari aderat. Neque quod eum ſacerdos *una ſecum inviſibiliter* verſari dicit, aliud ſignificat, quam Chriſti, non corpus, ſed numen maieſtate

t Matth. 18. 20. ſua, ſuoque ſpiritu, in nomine ſuo, ad cultum ſuum congregatis (quod iis diſerte in Evangelio promiſit) *t* adeſſe propitium. Ne nunc illud dicam, quod à Chriſto petunt, ut ipſis *ſuum corpus*, adeoque ſuam manum *ſua manu* impertiatur, id vix poſſe ab intolerabili ἀδολεσχίᾳ purgari, niſi illud Chriſti corpus, id eſt ſacramentum quod ſibi dari poſcunt, aliud eſſe concedas (ut eſt ſane) à vero τῷ κατὰ φύσιν Chriſti corpore,

u Perpet. de la foy del' Euch. p. 263. quod eſt in cœlis Quam adverſarius diſerte hic notatam affirmabat, *u ſacramenti Latriam*, ea vero nuſquam cernitur. Neque felicius urget

x Euchol Goar ub. ſup. p. 81. hæc verba Liturgiæ ſequentia; *x Dehinc adorat ſacerdos & Diaconus, in quo eſt loco, ter dicentes ſecreto, Deus propitius eſto mihi peccatori. Et populus ſimiliter cunctus cum devotione adorat.* εἶτα προσκυνεῖ ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος ἐν ᾧ εἰσὶ τόπῳ, λέγοντες μυστικῶς τρὶς, ὁ Θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ. Καὶ ὁ λαὸς ὁμοίως πάντες μετὰ εὐλαβείας προσκυνοῦσιν. Mirus homo noſter hic diſputator, qui rite adorari præter ſuam hoſtiam, nihil putat. Preſbyter & Diaconus adorant (inquit Liturgia (Ergo (inquit diſputator) Latriam ſacramento uterque deferunt. *Et populus devote adorat* (inquit Liturgia) Latria ſacramenti (inquit diſputator) *diſerte notata eſt.* Quid iſto homine feceris? qui ſui cerebri imaginationem autoribus quos laudat pro ſua libidine imputat? quamque animo alte præceptam habet oblatæ ſuæ Latriam, ubicumque *adorationem* audit, eam ipſam videre ſe putat? Atqui quo referatur illam preſbyteri & Diaconi adoratio, vel ipſa eorum oratio docet. *Deus*, inquiunt, *propitius eſto*. *Deum* orant, ergo &

y Miſſ ub. ſup. c. 9. §. 4. *Deum* adoraverant. Siccine Latinus de Miſſali ſacerdos. Ille vero, non Deum, ſed *ſacramentum* diſerte dicitur *adorare*, in locis nuper notatis; & Diaconus itidem, *facta ſacramento genuflexione cum celebrante adorat*. In Liturgia nihil ſimile ſacerdos quidem & Diaconus, quem invocant, eum ipſi *Deum* nominatim nuncupant *ſacramentum* nequaquam nominant. Sed, inquit, ut intelligas hanc ipſorum adorationem ad ſacramentum in altari

altari jacens referri, vide quid ibidem ſequatur, ubi presbyter & Diaconus communicant. Videamus. Quem iſte locum indicat, in eo de ſacerdote communionem Diacono adminiſtrante hæc leguntur. *Similiter ſacerdos accipit ſanctum panem, inclinans caput ante ſanctam menſam, & precatur hoc pacto;* **Credo Domine & confiteor, quod tu es Chriſtus, filius Dei viventis, qui veniſti in mundum ad ſalvandos peccatores, quorum primus ego ſum.** &c. Ὁμοίως δὲ ἱερεὺς λαμβάνει τὸν ἅγιον ἄρτον, κλίνας τὴν κεφαλὴν ἔμπροσθεν τῆς ἱερᾶς τραπέζης, καὶ εὔχεται οὕτως. Πιστεύω Κύριε καὶ ὁμολογῶ, ὅτι σὺ εἶ ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ζῶντος ὁ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι ὧν πρῶτος ἐγώ εἰμι. Hæc Domino dicuntur, quem Filium Dei eſſe, quem in mundum veniſſe credimus. Pani ſacro non dicuntur; pani ſacro dici nemini unquam in mentem venerit, niſi cujus animum tranſſubſtantiationis dogma occupaverit. Ergo hæc ſuperiorem ſacerdotis & diaconi adorationem ad ſacramentum referri adeo non affirmant, ut etiam negent, ac doceant, eam ad eundem hunc Dominum referri, quem ſacerdos hic precatur. Sed hic adverſarij verſutia quædam à cauſæ ſtudio profecta notanda eſt. In Liturgia quod recitavimus, ſcriptum eſt, *Sacerdos accipit ſacrum panem, inclinans caput ante ſanctam menſam.* Sacerdos ſcilicet ea capitis inclinatione ante ſacram menſam facta ſignificat ſe panem illum tanquam rem ſacram, ſacrum ſanctiſſimi myſterij ſymbolum à Domino inſtitutum ac commendatum reverenter, quod decet, habere. Tum in Liturgia, his ita expoſitis ſequitur, *Et precatur ita, Confiteor &c.* Noſter diſputator hunc rerum ordinem immutat, & Liturgiæ verba invertens, ita exhibet; *Sacerdos accipit ſanctum panem, Et caput ante ſanctam menſam inclinans, ita precatur, Confiteor te eſſe Chriſtum,* &c. Sacerdos in Liturgia caput ante ſacram menſam inclinans ſanctum panem accipit; Apud hunc noſtrum diſputatorem ſacerdos panem quidem accipit, ſed dum panem accipit, caput ante menſam nullus inclinat; Tum in Liturgia ſacerdos precatur quidem; ſed caput, precans inclinaſſe ante menſam non dicitur. Apud diſputatorem vero, caput ante menſam tum demum inclinat, cum precatur. Atque hæc ille ut ita commutaret, coactus eſt particulam. Et è legitimo in quo apud Liturgum poſita eſt, loco avulſam in alium transferre. Quid hac interpretatione perverſius fingi poteſt? Sed non eſt obſcurum, quo noſter tendat. Nempe totum orationis ordinem ita immutavit, ut Lector videns ſacerdotem caput ante ſacram menſam inclinare, cum precatur, putet verba precis ſequentia, *Confiteor te eſſe Chriſtum*, &c. ad id quod in menſa eſt (id eſt ad ſacramentum) dirigi; ita ut ſacerdos his verbis profiteatur ſacramentum eſſe ipſiſſimum Chriſtum. Quo & illud ſpectat, quod noſter prima illa orationis ſacerdotalis verba, *Credo Domine*, conſulto omiſit; quod illa apertiſſime nos doceant ad quem oratio dirigatur, ad Dominum ſcilicet, non ad ſacramentum. Noſter his oblitteratis ſacerdotem ita facit orare, **Confiteor quod tu es** &c. nullo expreſſo ejus nomine quem alloquitur, ut illud ſecundæ perſonæ pronomen, *tu*,

Cap. XIX. *Confiteor quod tu*, ad id quo ſacerdos caput inclinat, (nimirum ad oblatam) neceſſario videatur referri, cum nihil aliud occurrat, quo dirigi poſſit. His ſcilicet, non aliis artibus, defendi queunt iſta Latinorum de panis ſacri tranſſubſtantiatione & adoratione dogmata. Quanquam noſtrum, etiamſi verſutiſſimum, ratio nonnihil hic fugit: Cum enim hic ſacerdos *ſacramentum*, dum ita precatur, habeat in manu, ut technæ iſtius ratio undequaque conſtaret, ita inſtituenda erat oratio, ut ille dum precatur, diceretur caput inclinaſſe, ante ſacramentum, quod ipſe è menſa acceptum manu tenebat: non autem *ante menſam* in qua fuerat quidem antea, ſed tum ſane alibi erat, in manu ſcilicet ſacerdotis. Miſſale quidem Romanum in ſimili loco, nequid eſſet ambigui, ſacerdotem jubet hanc precem, z *Agnus Dei qui tollis peccata mundi*, pronunciare *capite inclinato*, non *ante ſacram menſam*, ſed *verſus ſacramentum*. Idem pro ſuo acumine facturum fuiſſe in Liturgiæ verbis noſtrum hunc novum interpretem non dubito, niſi veritus eſſet ne tanta interpretis ab autore diverſitas dolum eius proditura eſſet.

z Rit. celeb. Miſſ. c. 10. § 2.

Sed ille etiam continenter recitat aliam quandam eiuſdem ſacerdotis precem: *Domine non ſum dignus ut ſub ſordidum animæ meæ tectum ingrediaris: ſed quemadmodum dignatus es in ſpelunca & præſepio brutorum recumbere, & in domo Simonis leproſi, etiam ſimilem mei meretricem ad te accedentem ſuſcepiſti, ipſe quoque dignare in præſepe animæ meæ rationis expertis, & in coinquinatum meum corpus mortuum & leproſum ingredi: & ſicut non abhorruiſti os ſordidum meretricis illibatos pedes tuos oſculantis: ita Domine Deus meus, ne etiam à me peccatore abhorrueris, ſed tanquam bonus & clemens dignare me participem effici ſanctiſſimi tui corporis & ſanguinis.* Κύριε οὐκ εἰμὶ ἄξιος ἵνα ὑπὸ τὴν ῥυπαρὰν στέγην τῆς ψυχῆς μου εἰσέλθῃς. ἀλλ' ὡς κατηξίωσας ἐν σπηλαίῳ καὶ φάτνῃ ἀλόγων ἀνακλιθῆναι, καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, καὶ τὴν ὁμοίαν μου πόρνην τὴν ἁμαρτωλὸν προσερχομένην σοι καταδέξασθαι. αὐτὸς καταξίωσον, καὶ ἐν τῇ φάτνῃ τῆς ἀλόγου μου ψυχῆς, εἰς τὸ ἐσπιλωμένον μου σῶμα εἰσελθεῖν τοῦ νεκροῦ καὶ λεπροῦ. Καὶ ὡς οὐκ ἐβδελύξω τὸ στόμα τὸ ῥυπαρὸν τῆς πόρνης καταφιλούσης τοὺς ἀχράντους σου πόδας, οὕτως Δέσποτα Θεὲ μὴ βδελύξῃς, καὶ ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν ἀλλ' ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος ἀξίωσόν με κοινωνὸν γενέσθαι τοῦ παναγίου σώματος καὶ αἵματός σου. Hæc ſi, quod vult adverſarius, dicta eſſe ſacro pani donemus, valebunt fateor ad aſtruendam ſacramenti Latriam. Id vero cum neque ipſe probet, neque nos concedere poſſimus; & iſta & alia eiuſdem generis omnia, nihil proprie ad præſentem de adoratione quæſtionem faciunt. Ex iis ſi forte tranſſubſtantiator aliquis cauſæ ſuæ putabit peti poſſe aliquid præſidii, quod ſacerdos Dominum Chriſtum roget, *ut in corpus ſuum ingredi dignetur*; Sed ne hoc quidem tranſſubſtantiationem, aut realem præſentiam quicquam juvat. Nam & *Chriſtum in animam piam ingredi*, eo ſtatuit aperte, quod ſe dignum negat, ut *ſub tectum animæ ſuæ ingrediatur*; quin & mox diſerte rogat, *ut in præſepe animæ ſuæ, quamlibet* indignæ,

a Lit. Chryſ. in Rit. Goar. p. 82. extr.

ingredi

ingredi dignetur. Conſtat autem Dominici corporis ſubſtantiam in nullius animam vere ac realiter penetrare; ſed ideo Chriſtum dici in peccatoris pœnitentis *animam ingredi*, quod divina ejus pax, & vultus ejus lumen per Spiritum Sanctum in hujuſmodi animam diffundatur. Quidni ergo idem & in corpus noſtrum *ingredi* dicatur, cum ſanctiſſimum ejus ſacramentum pie ac digne ſuſcepimus? Qualiter Chriſtus tectum noſtrum ſubire à Pſeud-Origene dicitur, quoties vel in ſacramento, vel etiam in Antiſtitibus nos ejus nomine viſitantibus ad nos venit.

CAP. XIX.

b Orig. homil. 5. de diverſis.

Poſtremo objicit c Ianſenianus diſputator, illa quæ paulo poſt de Diacono communicaturo in Liturgia habentur; Diaconus accedit, & adorat ſemel, dicens, *Ecce venio ad immortalem Regem.* d διάκονος ἔρχεται, καὶ προσκυνεῖ ἅπαξ, λέγων ἰδοὺ προσέρχομαι τῷ ἀθανάτῳ βασιλεῖ. Sed neque hic quicquam eſt, quod Latriam Euchariſtiæ deferri probet. Nam ut mittam, quod infra e late explicabitur, vulgo apud Græcos ſcriptores verbum προσκυνεῖν *adorare*, ejus ſubjecti, quod adorari dicitur, *venerationem* ſimpliciter, nequaquam autem Latriæ cultum ſignificare, quod & in hac ipſa Liturgia obſervare eſt, ubi codicem Evangelij adorari videmus; *Diaconus*, inquit, *poſtquam reverenter ſanctum Evangelium adoravit*, προσκυνήσας μετὰ εὐλαβείας τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον; hic in primis obſervandum eſt id verbi abſolute eſſe poſitum ſine ullius ſubjecti adorati nomine; & quidem diſerte dici Diaconum *ſemel adorare*; non autem ut ſubdole, ſuppreſſo adverbio ἅπαξ *ſemel*, adverſarius exhibet, *Diaconum adorare*. Hinc enim patet id verbum hoc loco ſumi pro certo quodam venerationis actu, qui fieri vel ſemel, vel ſæpius apud Græcos ſolet, reverentiæ in res vel perſonas ſacras teſtandæ cauſa. In hac ipſa Liturgia, ante altare Protheſeos ſacerdos & Diaconus poſtquam in eo panem & vinum, ex quo Euchariſtia conficienda eſt, locaverunt, adeoque diu ante conſecrationem, non *ſemel*, ſed *ter adorare* dicuntur: f *Deinde cum ter adoraverint* (adorationes tres fecerint) *ante Protheſin, dicit unuſquiſque, Deus propitius eſto mihi peccatori, & miſerere mei.* εἶτα προσκυνήματα τρία ἔμπροσθεν τῆς προθέσεως ποιήσαντες, λέγουσιν ἕκαστος τό, ὁ θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ καὶ ἐλέησόν με. Hic ſacerdos & Diaconus ter ante Protheſin adorant. Nemo niſi inſaniat, inde collegerit, ab iſtis Latriam fuiſſe exhibitam pani & calici in Protheſi conſiſtentibus, nondum conſecratis, nondum ad majus altare in quo conſecrantur, delatis. Alioqui fatendum erit Chryſoſtomum & veteres, idololatriæ ejus reos fuiſſe, cujus hodiernos Græcos Arcudius tantum non damnat g ob honores quos donis nondum conſecratis exhibent. Id vero diſputator ſi abſurdiſſimum, ut revera eſt, ita eſſe fateatur; profecto negare non poteſt ſe abſurdiſſime quoque facere, qui panem conſecratum ideo Latria adoratum hic fuiſſe à Diacono, colligit quod ſacramentum ſumpturus ſemel adoraſſe dicitur. Quid autem ſit Græcis προσκυνεῖν & προσκύνημα, *adorare* & *adoratio*, quamque longe à cultu Latria diſtet, ex iis ſatis intelligimus, quæ Iacobus Goar, vir Dominicani ordinis doctiſſimus ſcribit h ad ipſum

c Perp. de la foy de l'Euch. p. 264

d Lit. Chryſ. ub. ſup. p. 850.

e L. infr. L. 7. c. 7. & 9. & 10.

f Ibid. p. 64. A.

g Arcud. de concord. Eccleſ. Orient. &c. L. 3. c. 19. p. 192.

Cap.XIX. Græcorum Euchologium, in quo identidem hæ voces occurrunt. *Adorare Deum*, inquit, *hominibusque honoris cultum impendere Græcis recentioribus eſt* προσκυνεῖν, *unde & idem ſonat quandoque quod* βάλλειν μετάνοιαν. *ſervato tamen proprietatis verborum rigore,* μετάνοιαν & προσκύνημα *diſtinguunt. hoc enim* (προσκύνημα) *eſt corporis incurvatio profunda Deo vel imagini ſacræ exhibita, quam corpore erecto ſequuntur aliquot crucis ſigna cum breve prece* ἅγιος ὁ Θεὸς &c. quam ille utramque plenius deſcribit. Tum, *At vero*, inquit, μετάνοια *prætergenuum inflexionem, ſi magna fuerit, & oſculum terræ infixum, addit idem crucis ſignum corporiſque inclinationem* προσκυνήματι *propriam; alias ſi parva fuerit, nulla ab illo diſcrepare ratione dicenda eſt.* Latius paulo ante docuerat, *i* quid & quotuplex & unde ſic dicta fuerit μετάνοια, quæ videat qui volet. Nunc iſta pauca nobis ſatis ſunt; ex quibus jam manifeſtum eſt Græcorum προσκύνησιν vel προσκύνημα nihil aliud eſſe quam corporis incurvationem Deo vel rebus ſacris, reverentiæ cauſa exhibitam; quæ adeo non eſt ſummi cultus ſive honoris actus, ut etiam eo inferior ſit quem ipſi μετάνοιαν vocant. Caret enim genuum inflexione, & fixo terræ oſculo; quo utroque metanœa *proſegnemate adoratione* auctior eſt. Hic ergo quod habet Liturgia Diaconum ἅπαξ προσκυνεῖν, *ſemel adorare*, nihil aliud eſt quam ſemel προσκύνημα facere, id eſt *corpus profunde incurvare*, & erectum ſe cruce ſignare, & brevem illam precem pronunciare Ἅγιος ὁ Θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς. *Sanctus Deus, Sanctus Fortis, Sanctus immortalis, miſerere nobis.* Iam imaginibus ſacris non modo προσκύνημα, ſed etiam (quod majus eſſe diximus) ipſam *metanœam* Græci exhibent; ut initio ſtatim Euchologij, k *Sacerdos & Diaconus tres metanœas faciunt, ad vel in imaginem Domini Chriſti,* ποιοῦσι μετανοίας γʹ εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ δεσπότου Χριστοῦ: quod Goar ut clarius interpretaretur, brevi paraphraſi dixit, *tres varias ſacro adorationis ritu coram imagine Chriſti facere reverentias.* Continuo tres itidem alias metanœas coram imagine Sanctæ Virginis Deiparæ faciunt. *l* Denique illa προσκύνησις imaginum adeo communis eſt, ut eodem teſte Goare, ipſas imagines quæ ſive in Eccleſiis, ſive in earum valvis, imo etiam in viis *venerationi expoſitæ ſunt*; προσκυνήματα vocent. Eam ergo, ut Goar vocat, *reverentiam* Liturgia ſemel fieri dicit à Diacono ad communicandum veniente; ob ſacri illius ſcilicet officij, quo functurus eſt, dignitatem ac ſanctitatem; ut ſit plane ridiculum ex illa Diaconi reverentia argumentari Euchariſtiam Latria coli. Neque id validius ex iis concluſeris, quæ Diaconus dicit, *Ecce venio ad immortalem Regem;* Nimirum ad Chriſtum Dominum, æternitatis patrem, cujus totum hoc ſacramentum eſt; non autem ad ipſa ſacramenti in ſenſus occurrentia ſymbola. Neque vero mihi tu, aut cuiquam cordato perſuaſeris, non poſſe nos ad Chriſtum niſi ſub panis & vini ſpeciebus latentem venire. Nullis ſub *ſpeciebus* in ſacro baptiſmo latet; neque tamen negaveris Æthiopem illum Eunuchum, cum à Philippo; & Lydiam & Criſpum & Gaium, cum à Paulo baptizati ſunt, *ad Chriſtum*

Regem

h Goar. in ord. ſacr. min. not. 3. Euchol. p. 29.

i Ibid. not. 9. p. 10.

k Euch. Tit. 1. de ord. Miniſt. p. 1.

l Ibid.

Regem immortalẽ veniſſe. Quiſquis in ejus diſciplinam initiatur, quiſquis Cap. XX.
ei aliquod religionis officium rite exſolvit, quiſquis ab eo gratiam vel beneficiũ pia prece poſcit, *is ad Regem immortalem venit*; corde fateor, non pede; mẽte non corpore; qualis ille ad Deũ acceſſus eſt, de quo Apoſtolus, *m Credere eum oportet, qui ad Deum venit.* πιστεῦσαι δεῖ τὸν προσερχόμενον m Heb. 11. 6.
τῷ Θεῷ. Et David, *n Ecce venio, Deus mi,* ἰδοὺ ἥκω ὁ Θεός μου: ad quæ n Pſ. 39. (Heb. 40.)
Prophetæ verba hoc loco reſpexiſſe videtur Liturgicus hic Diaconus, dicens, *Ecce venio ad Regem immortalem.* Ex his ſatis ſuperque conſtare puto, quam vana falſaque ſit Diſputatoris poſt hæc è Liturgia Græcorum allata teſtimonia ſibi ipſi nequicquam plaudentis gloriatio, *o Ecce* o Perpet p. 264.
inquit, *Euchariſtiæ Latriam apud Græcos conſtitutam habes; non privata hujus aut illius religione, aut caſſa & inefficaci lege, ſed lege communi ac inviolabili praxi ſancita, quæque ſtati illius cultus pars erat, qui Chriſto ex Liturgiæ præcepto ab omni illa Eccleſia ſolennis reddebatur.* Sed quantopere ipſe fallatur, & quam ſæpe alios fallere nequicquam conatus ſit, ex his paucis quæ ex Liturgia attulit, ſatis patet, & clarius etiam patebit ex iis, quæ ab iſto aliunde objecta, infra * ſuo loco diſcutiemus. Ita depulſis L. 7.
novi diſputatoris objectionibus, concludamus veriſſimum eſſe id quod ſupra obſervavimus, Latinæ Miſſæ à veteri liturgia diſcrimen, quod ſacerdos Euchariſtiam in hac quidem & ſæpe alias, & tum maxime Latria adorat, quo loco ejus conſecrationem perfecit; in illa vero qui celebrat, neque hic neque uſpiam alibi ſacris donis hunc cultum exhibere cernitur.

CAPVT XX.

Alia Latinorum novitas, Euchariſtiæ ſimul atque conſecrata eſt, elevatio. Eam plane nullam in Veterum ad a. D. 600. & ultra, Euchariſtia fuiſſe. Poſtea aliquam fuiſſe apud Græcos, ſed à Latina longe diverſam, loco & fine; quod & ex rebus ipſis, & ex doctiſſimorum Latinorum teſtimonio luculentiſſime probatur. Bellarmini hallucinatio, & Perronij immanis ſophiſtice detegitur, ac confutatur.

NVnc ad cætera quæ conſecrationem conſequuntur, pergamus. In Latina ergo Miſſa *p* ſacerdos hoſtiam, poſtquam ipſe *genuflexus* p Miſſ.
adoravit, continuoſe *erigens, quantum commode poteſt, elevat in altum, &* Rom. Rit.
intentis in eam oculis populo reverenter oſtendit adorandam. Ac dum ille cel. Miſſ. c.
hoſtiam ita ſurſum elevatam populo oſtendit adorandam, *miniſter manu* 8. §. 5. 6. 7.
dextra pulſat campanulam ter ad unamquamque elevationem, vel continuate quouſque ſacerdos deponat hoſtiam ſuper corporale: plebem ſcilicet hoc ſigno excitans ad exhibendam oſtenſo à ſacerdote numini debitam latriæ adorationem. Calix deinceps ad eumdem cultum plane eodem modo

 elevatur.

CAP. XX. elevatur. Sacerdos enim poſtquam vinum ſacrum *ipſe genuflexus reverenter adoravit, ſe erigit & accipiens calicem diſcoopertum cum ſanguine* (id eſt ſanguinis ſacramento) *ambabus manibus elevat eum, & erectum quantum commode poteſt, intentis in eum oculis oſtendit populo adorandum*, miniſtro interea campanulam pulſante, ut ad ſacri panis elevationem fieri diximus. Ita quidem nunc Latini; in quibus præter ipſius ſacerdotis adorationem, de qua diximus, tria alia occurrunt, priſcis Chriſtianis, quantum quidem vel obſervare vel meminiſſe poſſum, plane penituſque ignota & inaudita. Primo illa ſingularis duarum ſacramenti partium operoſiſſima elevatio; ſecundo illa campanulæ geſtatilis pulſatio; Tertio denique ille religioſiſſimus, qui à plebe omni ſtatim in genua procumbente utrique ſacramenti parti exhibetur, latriæ cultus, præcipuus totius rei finis. Nos de ſingulis dicemus; ac primo quidem de elevatione, de qua in alio opere, non pauca jam diſputavimus. *q* In iis enim Libris quos de religioſi cultus objecto ante aliquot annos ſcripſimus, ex Iuſtini & aliorum ad a. D. 300. ſcriptorum conſtanti ea de re ſilentio ſatis eſt à nobis, ni fallor, demonſtratum, nullam fuiſſe hujus ritus tribus totis primis Chriſtianiſmi ſeculis apud Eccleſiam in celebranda Euchariſtia uſum. Sed neque quarto ſeculo ulla reperitur apud veros illius memoriæ autores elevationis iſtius mentio. Bellarminus, fruſtra eo trahere conatus eſt *r* memoratam à Baſilio *s* τὴν ἀνάδειξιν τοῦ ἄρτου τῆς εὐχαριστίας. Hæc enim τοῦ ἄρτου ἀνάδειξις, eſt *panis ſacri*, non *oſtenſio* (quod ille inſcite putavit) ſed *confectio & conſecratio*. Magno vero argumento ſunt pſeud-Apoſtolicæ Conſtitutiones nullam factam fuiſſe panis ſacri apud noſtros elevationem eo tempore, quo illud opus conſcriptum eſt, id eſt circa initia quarti ſeculi. Illorum enim librorum autor cum cultus ſuo ævo apud Chriſtianos ſolennis expreſſam quandam imaginem poſteris tradere inſtituerit, & Euchariſtici inprimis ſacri omnes maximos minimos ritus diligentiſſime exſecutus ſit, ſacrorum ſymbolorum elevationem, ſiqua jam tum factitata eſſet, non erat profecto omiſſurus. In ultima operis parte, totum Euchariſtiæ ordinem, omnes liturgiæ partes pleniſſime atque operoſiſſime deſcribit. Duo loca in quibus elevatio apud poſteros facta eſt, tangit nominatim; ideſt, & *t ſacramenti conſecrationem*, quam elevatio nunc apud Latinos continenter ſequitur, & *orationem Dominicam*, apparatumq; ad communionem, ubi dona apud Græcos elevantur, & (quod diligenter obſervandum eſt) cœterorum quæ nunc Græci poſteriori hoc loco faciunt, pæne nihil intactum ſinit, preces accuratiſſimas quæ poſt conſecrationem fiunt, pleraſque repræſentat. *Et poſtquam*, inquit, *u omnes dixerunt Amen, Diaconus dicit, Attendamus. Et Epiſcopus alloquatur populum iis verbis, Sancta Sanctis: & populus ſubjungat, Vnus ſanctus, unus Dominus, Vnus Chriſtus in gloriam Dei Patris, benedictus in ſecula. Amen. Gloria in altiſſimis Deo.* Poſt alia pauca in eundem ſenſum ſequitur ipſa communio. Omnia, ut apud Græcos. Vna iſtic deſideratur donorum elevatio.

q L. 2. de cult. rel. obj. c. 6. p. 255.

r Bell. l. 2. de Miſſ c. 15. § ſecunda quæ eſt.

s Baſil. L. de ſp. ſ. c. 27. T. 2. p. 351. D.

t Clem. Conſt l. 8. c. 3. extr. & c. 6. 7. 8. ad 16. excl.

u Ibid. c. 13. p. 1022. D. 1023. A.

elevatio. Ne dubites eam à publica & ſolenni Euchariſtiæ liturgia pariter quoque apud Eccleſiam abfuiſſe. Cur enim eam Græcus ſcriptor, ſi qua apud ſuos fuiſſet, tali loco omitteret, cauſa ne fingi quidem ulla poteſt. Eadem Cyrilli Hieroſolymitani ratio eſt, qui eodem illo quarto ſeculo præcipiti ſcripſit, quo ineunte ſua ὁ Διατογμὸς edidiſſe videtur. Is enim Cathecheſin Myſtagogicam quintam in Euchariſtiæ ordine deſcribendo totam pæne conſumpſit. Præfationem & cæteras liturgiæ partes ita enucleate omnes explanat, ut nihil apud eum de hoc genere deſideretur. Vbi ea quibus ſymbola conſecrantur, enarravit, *x* confectumque exhibuit *ſacrificium* (ut ipſe loquitur) *ſpirituale*, ſi unus è noſtris Latinis fuiſſet, ſpecierum elevationem & adorationem hoc loco dixiſſet. Neutram dixit, ſed utraque prætermiſſa, prolixas pro omni hominum genere preces explicat. Sed neque poſtea, ubi orationem Dominicam fuſe totam exſecutus, & ſolenne illud *Sancta Sanctis*, adjecit, una cũ *y* exhortatione ad communionem, qui Grȩcànicȩ elevationis legitimus ac proprius locus eſt, de ea ipſe quicquam dicit. Atqui incredibile eſt hominem deſertiſſimum in tam accurata Liturgiæ enarratione non fuiſſe vel alteram ſaltem ex his duabus Euchariſtiæ elevationibus dicturum, ſi harum alterutram ſciviſſet. Neutram dixit, ſeu tu Latinam, ſeu Græcanicam poſcas. Neutram ergo ſcivit. Neſciviſſe Cyrillum aliquam ex ſolennibus Euchariſtiȩ apud Eccleſiam ſui ȩvi ritibus, abſurdiſſimum dictu eſt. Nullus ergo tum Euchariſtiæ ritus fuit, hæc vel illa elevatio. De quinto ſeculo præcipiti eadem nos docet par Pſeudo-Dionyſij ſilentium; de quo, quia nonnihil repugnant adverſarij, infra fuſius dicendum erit. Ille populo, fateor cum in eo eſſet ut communicaret; retecta oſtenſaque fuiſſe dona teſtatur, *z* quod & ex aliis patet; Hoc vero ad Latinorum elevationem inepte ac perperam torquetur, cum oſtendi aliud eſſe quam elevari, & oſtendi multa, quæ non ideo elevantur, etiam pueri ſciant, qui nondum ære lavantur. Contra hæc nihil valet Liturgiarum autoritas, quæ Iacobi, Marci, Baſilij & Chryſoſtomi nomina præferunt. Iis enim pro temporum genio multa addita, quædam detracta, non pauca interpolata fuiſſe, & noſtri obſervarunt, & adverſarij, Andreas Maſius, Baronius, Bellarminus fatentur; & profecto res ipſa clamat: ita ut *non facile ſit dijudicare* (quod de Iacobæa ſcripſit *a* Bellarminus) quæ earum partes à primo autore, quæ ab interpolatoribus vere ſint. Secluſo ergo earum teſtimonio, quod nullius eſt momenti ad faciendam de ritus vel dogmatis antiquitate fidem, niſi res ex aliis & indubitatis auctoribus firmetur, conſtans eſt apud omnes ad ſextum uſque ſeculum veteres, de Euchariſtiæ elevatione ſilentium; quod valide, ut docuimus, probat eam toto illo quinque primorum ſeculorum decurſu nullo revera in uſu apud Chriſtianos fuiſſe. Nullum certe vel Bellarminus, vel Baronius, vel ipſe etiam Perronius, qui ante ſextum ſeculum vixerit teſtem edunt elevari in Euchariſtiæ ſacro, panis. Secutis temporibus cum ſolennes religioſi cultus partes figuratas & allegoricas eſſe placuiſſet;

Cap. XX.

x Cyrill. Hieroſ. Catech. myſtag 5. p. 241. B. C.

y Ibid. p. 242. A. & 244. B.

z Dion. Hier. Eccl. c. 3. in miſter. p. 243.

a Bell. de ſcript. Eccl. in Iacobo.

Cap. XX. cuiſſet ; & aliquid omnes myſticum ſignificare , elevationis ritum ad repræſentandam Chriſti in cruce elevationem & in cœlum aſcenſionem , excogitatum à Græcis primum fuiſſe veriſimile eſt ; Longe alio, ut apparet, fine quam quo hodie fit à Latinis. Ergo ut hujus Latini moris novitas plane ac perſpicue demonſtretur , in primis definiendum eſt, quæ qualiſque ſit hæc, quæ apud Latinos nunc omnes ſolennis eſt, ſacramenti Euchariſtici elevatio , quoque loco ac tempore, & quorſum fiat. Iam ex iis , quæ ex ipſorum Miſſali deprompta repræſentavimus, quibuſque (ut notum eſt) ad amuſſim congruit omnium apud eos nunc miſſificantium quotidiana praxis , conſtat hanc Euchariſtiæ elevationem, de qua quæritur, eam eſſe quæ poſt panis & vini conſecrationem ipſorumque peractam à ſacerdote adorationem continuo fit, quæque ideo fit, ut ſacramentum populo oſtendatur , & aſſenſum religioſe ab eo adoretur. Quibus obſervatis , liquet huc minime pertinere illam hoſtiæ , ſed conſecrandæ nequedum conſecratæ , elevationem , quæ *in Offertorio*, ut vocant , *fit coram Deo*. Hæc enim quæ nunc agitur, elevatio hoſtiæ eſt, non conſecrandæ , ſed *conſecrata*; quæ non in Offertorio, ſed *in Canone* fit; non proprie *coram Deo*, ſed *coram populo*; non denique ad hoc , ut offeratur Deo , ſed ut populo *oſtendatur* , & ab eo deinceps *adoretur*. Neque hinc obſcurius videre eſt , ab hac quoque diſputatione alienas eſſe cæteras omnes , præter hanc unam elevationes , quæ vel in Latinorum Miſſa , vel in veterum Liturgiis occurrunt (occurrere enim aliquas non negamus , & quidem nonnullas hujuſmodi , in quibus quæ *levare* , vel *elevare* ſacerdos aut diaconus dicuntur , ea duntaxat de loco in quo vel jacent , vel ſtant , manu prehenſa tollere ſimpliciter ſignificantur) Sed hinc proprie nominatimque ea Euchariſtiæ elevatio excludenda eſt , quæ fit apud Græcos , quæque à Latinis plæriſque veluti ejuſdem cum ſua generis ſit , huc perperam adducitur. Atqui eam à Latina lato limite dividi ac ſeparari , & res ipſa clamat, & nobiſcum fatentur Monachi duo longe doctiſſimi , & in omni hac rituali antiquitate verſatiſſimi Hugo Menardus & Iacobus Goar. Primum inter utramque diſcrimen uterque in eo ſitum eſſe agnoſcunt, *b* quod Latina quidem elevatio fit, ut diximus , ſtatim poſt conſecrationem; Græca vero longe non modo poſt conſecrationem, ſed etiam poſt ipſam Dominicam orationem , brevi ante communionem ſpatio. Menardus hoc de Græca elevatione multis late probat ; *c* Primo ex Iacobi liturgia , in qua *videmus Diaconum prius dicere* , *Attendamus cum timore Dei & reverentia* ; *tum ſacerdotem elevare donum* , ὁ ἱερεὺς ὑψῶν τὸ δῶρον λέγει καθ' ἑαυτὸν , Ἅγιος ὁ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος Κύριε &c. quæ longe poſt conſecrationem , communione ſtatim ſubſequutura fiunt & dicuntur à ſacerdote. Secundo , idem docet ex liturgia Chryſoſtomi , in qua poſt recitatam orationem Dominicam & alias nonnullas preces, hæc leguntur; *d Quando autem viderit Diaconus ſacerdotem manus extendentem, & ſanctum panem tangentem, ad hoc ut faciat ſanctam exaltationem , effatur,*

b Hug. menoc. Not. in Gregor. ſacram. p. 373. 374. 375. Goar not. in Euchol. p. 145. col. 2.

c Men. ub. ſup. p. 374.

d Miſſ. Chryſ. Bib. Pat. T. 2. Gr. Lat. p.

Attenda-

Attendamus; & ſacerdos exaltans panem exclamat, ſancta ſanctis, ὅταν δὲ CAP. XX.
ἴδῃ ὁ διάκονος τὸν ἱερέα ἐκτείνοντα τὰς χεῖρας, καὶ ἁπτόμενον τοῦ ἁγίου ἄρτου πρὸς
τὸ ποιῆσαι τὴν ἁγίαν ὕψωσιν, ἐκφωνεῖ Πρόσχωμεν. Tertio ex Anaſtaſio Sinaita e e Anaſt. orat.
idē adſtruit ſatis *ſignificante illam elevationem fieri poſt recitatam orationem* de ſanc. ſynaxi T. 3.
Dominicam; & ſub ea Diaconum exclamare, dicentem, Attendamus; deinde Caniſ. p. 77.
ſtatim *ſacerdotem ſubiungere & dicere, ſancta ſanctis:* quæ verba poſt ora- f Cyr. Hieroſol. Catec.
tionem Dominicam dici conſueviſſe teſtatur f Cyrillus Hieroſolymi- myſt. 5.
tanus, & communioni præiviſſe omnes ſciunt. Quarto ad id probandum illa Codini verba deſcribit; g *Rurſum ad Anabathram veniens ſedet Imperator, exſurgens ſolum in lectione ſymboli, & in oratione Dominica, & in elevatione Dominici & ſancti corporis. Facta autem elevatione ſi ad communionem paratus non eſt Imperator, ſedet in throno ſuo uſque ad finem liturgiæ ſanctæ. Si autem paratus eſt, advocant ipſum duo Diaconi, quos ante dicebamus, ingrediturque cum eis in altare ſanctum.* In his Codini notat h Menardus *primo elevationem corporis Chriſti nominari poſt orationem Dominicam. Secundo, ſimulatque elevatum eſt corpus Chriſti, Imperatorem, ſi ad communionem paratus eſt, à duobus Diaconis accerſitum in altare ſanctum ad ſanctam communionem ingredi.* Ex quibus id quod conſtituit, evidenter probatur, illam ſcilicet Græcanicam Euchariſtiæ elevationem, poſt orationem quidem Dominicam, paulo vero ante communionem factam fuiſſe. Quinto, huc quoque refert quæ in liturgia Æthiopum occurrunt, in qua paulo antequam ſacerdos & populus communicent, *Diaconus dicit, Inſpiciamus. Sacerdos, ſanctum date ſanctis. Populus dicit, Unus Pater ſanctus* &c. Tum, *ſacerdos elevans ſacramentum dicit alta voce, Domine Ieſu Chriſte, Miſerere noſtri;* ſtatimque ſacerdos & populus communicant; *eſtque unica in illa Miſſa, corporis Chriſti elevatio, quemadmodum in liturgiis citatis.* Ita ad illam liturgiam Menardus, quæ mihi de cætero valde ſuſpecta ſit, ut poſtea dicam. Sexto id ipſum ille poſtremo firmat ex Baſilij vita, in qua autor ille quiſquis eſt, ita de Baſilio ſcribit; *Et poſt finem orationum, exaltavit panem, prolixe orans & dicens, Attende Domine Ieſu Chriſte de ſancto habitaculo tuo; quæ oratio,* inquit Menardus, *in Liturgiis Baſilij & Chryſoſtomi dicitur paulo ante hæc verba, Sancta Sanctis poſt orationem Dominicam.* Ex quibus omnes intelligunt plane alio Liturgiæ Græcæ quam Latinæ loco fieri illam elevationem. Goaris eadem quæ Menardi eſt hac de re ſententia. i *Longe, inquit, poſt orationem Dominicam, brevi tamen ante communionem ſpatio, juxta Iacobi, Baſilij & Chriſoſtomi Liturgias, Dominicum corpus, non ita tamen ut à populo conſpiciatur, elevat Græcus ſacerdos.* Alterum Græcanicæ elevationis à Latina, id ipſum eſt quod Goar in hac ſua nota vere obſervavit; nimirum quod ſanctus panis à Latinis quidem elevatus populo oſtenditur, ut ſupra ex Miſſali docuimus; à Græcis vero ſic elevatur ut à populo minime conſpiciatur. Id vero ex ipſa Chryſoſtomi liturgia, ita clarum ac perſpicuum eſt, ut negari niſi ab impudente ſophiſta non poſſit. Nam poſt illam Euchariſtiæ factam elevationem, ſequitur

g Codin. l. de Offic. cœnæ Aulæ.

h Men. ub. ſup. 375.

i Goar. Not. 158. In miſſ. Chryſ. p. 145. Euch. col. 2.

Cap. XX. quitur *k* Epiſcopi & Clericorum in eodem circa altare loco intra ſacrum velum conſiſtentium communio cum præviis ad eam præparationibus fuſe totis duabus paginis expoſita. Quibus explicatis ita pergit liturgiæ ſcriptor, *Tunc Diaconus accepta patina* (τὸν ἅγιον δίσκον λαβὼν) *ſupra ſanctum calicem ſancta ſpongia plane ſcite ac diligenter abſtergit, & cum attentione & devotione velo ſanctum calicem tegit, & ſancto diſco ſtellam* (τὸν ἀστέρα) *& vela imponit; Et ſancti tribunalis Portam aperiunt.* *l* καὶ ἀνοίγουσι τὴν θύραν τοῦ ἁγίου βήματος. *Et diaconus adorans ſemel ſumit ſanctum calicem cum veneratione & procedit ad Oſtium, & attollens ſanctum calicem cum veneratione & procedit ad Oſtium, & attollens ſanctum calicem oſtendit ipſum populo, dicens Cum timore Dei & fide accedite.* Hæc hactenus liturgia; ad quæ annotat Goar, *m duplicem olim fuiſſe communionem ſacerdotalem ſive Eccleſiaſticam unam; alteram Laicam: illam in ſanctuario ordine ſacro promotis reſervatam: hanc extra cancellos laicis quibuſcumque conceſſam.* Illa ergo intra ſacros cancellos peracta, cum ſe ad laïcam adminiſtrandam accingerent, tum portæ ſacri adyti reſerabantur, Diaconus ſacra deferens egrediebatur, calicem in quo particulæ vino ſancto intinctæ inerant, populo oſtentans, ac ut cum timore Dei & fide accederent ad communionem, cohortans. Ex quibus jam certo diſcimus quæ antequam illa adyti porta aperiretur, à ſacerdote & Diaconis facta erant intra ſacrarium, cancellis & velis oppanſis clauſum, geſta fuiſſe, adeoque à populo conſpici non potuiſſe. Atque id ipſum docet Chryſoſtomus, cum fidelem ſacro Euchariſtico adſtantem, ſeque ad communionem accingentem alloquens; *n Quando*, inquit, *videris trahi ſive ſubduci cortinas quæ ſunt in oſtiis, tunc exiſtimato cœlum ſuperne diduci*, vel *pandi & reſerari*, ὅταν ἴδῃς ἀνελκόμενα τὰ ἀμφίθυρα, τότε νόμισον διαστέλλεσθαι τὸν οὐρανὸν ἄνωθεν. Iam nemo dubitat, quin ea quæ à ſacerdote fiebat, donorum poſt orationem Dominicam & ante communionem Eccleſiaſticam, elevatio, unum eorum fuerit quæ in adyto ante fiebant, quam vel à deducerentur, & portæ aditi reſerarentur. Hoc enim ipſe rerum in liturgia geſtarum ordo clariſſime docet. Ergo patet quod diximus neque ſacra dona à ſacerdote elevata conſpexiſſe vel conſpicere potuiſſe populum foris extra adyta ſtantem, non adeo populo à ſacerdote oſtenſa fuiſſe, vel ad hoc ab illo elevata, ut à populo viderentur. Atqui Latina ſacramenti elevatio plane aliter ſe habet, qua *ſacerdos populo hoſtiam & calicem oſtendit.* Denique, eo quoque duæ illæ elevationes differunt, quod Latina quidem (quod & diſerta Miſſalis verba, & multo etiam magis res ipſa docet) ad hoc fiat, ut populus oſtenſum à ſacerdote ſacramentum in genua ſtatim procidens, velut præſens numen, *reverenter adoret*: Græca plane alio ſpectavit. Nam liturgia neque elevari dicit oblatam, ad hoc ut *reverenter adoretur*: neque ſacerdotem qui elevabat, aut circumſtantes Clericos, qui elevatam videbant, eam adoraſſe ſignificat. De adoratione altum toto illo loco ſilentium eſt. Si quæris quorſum ergo elevata fuerit ſacra oblata.

respondebit

k Lit. Chryſ. T. 1. Bibl. Pat. Gr. lat. p. 83. d. 84. 85. tot.

l Ibid. p. 85. E. 86. A.

m Goar. not. 179. in miſſ. Chryſ. p. 151. Euch.

n Chryſoſt. Homil. 3 ad Epheſ.

reſpondebit doctiſſimus liturgiæ ſuæ ac locupletiſſimus interpres Germanus. Patriarcha CP.nus ideo elevatam, ut Dominici corporis elevatio in crucem adumbraretur. Hanc enim ipſam de qua nunc quærimus, enarrans, *o Elatio autem*, inquit, *in altum venerandi corporis repræſentat crucis elationem, & mortem in ea, & ipſam reſurrectionem.* ἡ δὲ ὕψωσις, τοῦ τιμίου σώματος εἰκονίζει τὴν ἐπὶ τοῦ σαυροῦ ὕψωσιν, καὶ τὸν ἐν αὐτῷ θάνατον καὶ αὐτὴν τὴν ἀνάςασιν. Quo loco Goar obſervat, *p* non cæteras panis ſacri particulas, ſed majorem tantum quæ Chriſtum ſpecialiter repræſentabat, elevatam fuiſſe; idque verbis ſtatim ſequentibus à Germano ſignificatum eſſe; *Quod ſolus*, inquit, *ſacratus panis elevetur, ſignificat ipſum eſſe Chriſtum Regem & Dominum. Chriſtus enim caput eſt ſecundum Apoſtolum. Alia vero pretioſa dona ſunt membra Chriſti, & corpus Chriſti, id eſt pretioſi corporis Chriſti Dei.* Quo fit ut hoc loco ſolus ille panis, *maior*, inquit Goar, *hoſtia* à Græcis elevetur; non etiam, ut fit à Latinis calix ſacer. Vnde quartum exſurgit inter utramque elevationem diſcrimen. Latinos quoque ipſos olim ad crucis myſterium, elevationem ſacramenti ſuam retuliſſe (ut hoc obiter dicam) ſatis docent quæ de ea apud Rabanum, *q* Ivonem, & Hugonem ipſum Victorinum etiam hodie leguntur. Iam ſiquid aliud præter myſticam illam Domini in crucem elationem ſignificabat illa Græcanica ſacri panis elevatio, eo illam pertinuiſſe apparet, ut omnes clericos, qui in adyto erant, veluti hoc ſigno dato, ad communionem ſacram vocaret; quo ſe ſinguli mente in cœlum ad Dominum ſubvecta, pie caſteque ad ſancti epuli dignam participationem accingerent. Itaque elevationem illam ſequuntur non adoratio aut genuflexio, ut apud Latinos, ſed illa Diaconi acclamatio, *Attendamus*; & hæc ſacerdotis admonitio, *ſancta ſanctis*, & cætera ad communionem pertinentia; ac denique ipſa ſacerdotis ac Diaconi, & cæterorum Clericorum communio. Omnia aliena à ritu Latino; in quo ſtatim poſt conſecrationem Euchariſtiæ populo, non ad communionem, ſed ad ſolam adorationem, à ſacerdote elevata oſtenditur.

CAP. XXI.

o Germ. in Theo. T. 2. Bibl. Pat. Gr. lat. p. 163. D.

p Goar in Miſſ. Chryſ. Not. 158. Euchol. p. 145. ext.

q Rab. de inſtit. Cler. c. 33. Ivo de ſacr. miſſ. Hugo l. 2. c. 28. de miſſ. obſerv.

CAPVT XXI.

Solvitur locus Pſeudo-Dionyſij Areopagitæ pro hoſtiæ elevatione à Bellarmino & Baronio allatus, & quidem conſentientibus Latinorum doctiſſimis viris Corderio, Menardo, Goare; Perronij caſſa vanæque artes, & verſutiæ, & contra Illuſtriſſimum adverſarium calumniæ.

CVm ergo tantum tamque multiplex ſit Græcanicæ illius elevationis à Latina, de qua nunc queritur, diſcrimen, apparet quam inepte, quamque inefficaciter illam nobis Bellarminus ex Baſilij & Chriſoſtomi Liturgiis ad hujus probandam antiquitatem afferat. *r* Illa enim, ut oſtendi-

r Bell. l. 2. de miſſ. c. 15. §. Secunda quæ

Cap.XXI. oſtendimus, ab hac plane alia eſt; ut Latinam nihil vetet recentem eſſe, etiamſi Græcanica vetus, quod fateor, fuerit; etiamſi ne hanc quidem antiquiſſimam, id eſt ab initio jam fuiſſe concedam. Solum elevationis nomen utriuſque commune. Rerum ipſarum locus, tempus, finis, uſus, effectus, toto quod aiunt, cœlo à ſe invicem abſunt. Illiberaliter, ac parum verecunde, Bellarminus re neglecta, nominis ambiguo, ad illudendum lectoribus, abuſus eſt. Eadem eſt Perronij fraus in hac quæſtione pertractanda. *s* Ille enim aſtute fingit nihil hic quæri aliud, niſi hoc unum in genere an aliqua olim in uſu fuerit ſacramenti elevatio. Negat hic tractandum, quorſum illa elevatio fieret. Ille vero nobis imponit. Hic enim certe de ea hoſtiæ elevatione quærimus, quæ hodie ſtatim poſt peractam conſecrationem fit apud Latinos à ſacerdote, & quidem plebi terga obvertente, & quantum commode poteſt, hoſtiam in altum ſublatis manibus elevante, & populo non ſumendam, ſed adorandam oſtendente. Quærimus an hic apud Eccleſiam quoque veterem ante exploſam Berengarianam fidem ritus ſolennis fuerit. Niſi hoc ipſum à majoribus factum fuiſſe Perronius oſtenderet, eoque modo, loco, ac fine factum quo nunc fit à Latinis, nugas magnas egerit, neque à ſuo hoc ritu, novitatis, quod ei intendimus, crimen depulerit. Neque eſt quod quiſquam illuſtriſſimum ejus adverſarium, in quem ille proprie ſcribit, aliud intellexiſſe putet. Ejus verba diſertiora ſunt, quam ut alio trahi poſſint. Ille enim hunc locum ingrediens negat *t* ſacra dona olim elevata fuiſſe ad hoc *ut in eorum admirationem populus raperetur.* Negat *ſupra averſi ſacerdotis caput ex alto fuiſſe oſtentata:* Et pluribus interjectis ad Dionyſij Pſeud-Areopagitæ locum dicit *panem Eccleſiæ illius, ſcriptoris avo non ſupra humeros celebrantis elevatum fuiſſe ad adorandum, ſed retectum & plebis oculis eo expoſitum fuiſſe, ut ſe fideles ad digne communicandum accingerent.* Non potuit illa quæ nunc apud Latinos poſt conſecrationem fit, elevatio clarius ſignificari. Quid ergo Perronius ad vindicandam ejus rei antiquitatem attulit? Nihil profecto, ſi verum amamus, quo cauſa hæc profligaretur, attulit; ſed quæ ſophiſtarum ars eſt, multa & quidem ſatis perſpicua attulit, ſed quæ non erant hujus loci; quædam perperam, nonnulla etiam prece eſt interpretatus; adverſario denique falſam ex aliena culpa invidiam conciliare ſtuduit. Nihil ad rem pertinent quæ vel ex Dionyſio, vel ex liturgiis deſcribit. Dionyſius Pſeudo Areopagita, ad quem Bellarminus nos quoque amandarat, dithyrambico illo ſuo dicendi genere hæc profundit; *t Ubi Hierarcha ſacras theurgias hymno eſt exſecutus, res diviniſſimas conſecrat, & quæ hymno prædicata ſunt, ea per ſymbola ſacro ritu propoſita in conſpectu ponit, & exhibitis divinarum operationum muneribus, ad ſacram eorum participationem & ipſemet accedit, & cæteros invitat.* Καὶ τὰς ἱερὰς θεουργίας ὁ ἱεράρχης ὑμνήσας· ἱερουργεῖ τὰ θειότατα, καὶ ὑπ' ὄψιν ἄγει τὰ ὑμνούμενα διὰ τῶν ἱερῶς προκειμένων συμβόλων. καὶ τὰς δωρεὰς τῶν θεουργιῶν ὑποδείξας, εἰς κοινωνίαν αὐτῶν ἱερῶν· αὐτός τε ἔρχεται, καὶ τοὺς ἄλλους προτρέπεται. Hæc quidem Areopa-

s Perron. l. 3. de Euch. c. 4. p. 846.

t Phil. Morn. Pleſſ. l. 4. de Euch. c. 7. p. 1049. 1050.

t Dionyſ. Hier. Eccl. c. 3. myſt. p. 243. D.

Areopagiticus hierophanta magnificentiſſime juxta ut ſolet, & obſcuriſſime de his vaticinatur verius quam eloquitur. Neque tamen adeo ſpiſſa eſt horum verborum obſcuritas, ut non pelluceat autoris ſenſus. Ne elevata quidem dicit ſacra ſymbola, ſive munera, id eſt panem & vinum ſacrum. Dicit per ea in conſpectum data fuiſſe quæ hierarcha, id eſt epiſcopus cecinerat, id eſt illum ea quæ myſtice dixerat, ſymbolis ipſis exhibitis patefeciſſe, ac ante fidelium oculos poſuiſſe Dicit eadem illa *munera exhibita* eſſe, id eſt, coram & aperte oſtenſa; & oculis fidelium expoſita. Neque vel ipſe Ieſuita Corderius *elevationem hoſtiæ* in his vidit, quæ profecto in iis nulla eſt. Ille enim totam hanc Dionyſiani capitis ſecundam partem, ex qua locus adductus eſt, enarrans quinque ea contineri capita ſcribit, *u* quorum elevatio nullum eſt. Primum cenſet Miſſam Catechumenorum; ſecundum oblationem panis & vini tertium conſecrationem; quartum oblationem; quintum, hoſtiæ conſumptionem ſive communionem. De *elevatione* & *adoratione* nihil dicit. Recte quidem & ſapienter: quæ nulla revera toto hoc loco ab autore memoratur. Petronius Maximum objicit, *x* Græcum Dionyſij Scholiaſtem, *qui verbo* ὑψοῖ *id eſt, elevat*, inquit, in hoc interpretando loco *utitur*. Reſpondeo, Maximum hæc Dionyſij verba ὑπ' ὄψιν ἄγει, *ſubycit oculis*, vel *in conſpectu ponit*, duobus modis interpretari; *y Fortaſſe*, inquit, *hoc ſignificat, tum aperiri detegique poſt preces ſancta dona, quæ manent obtecta uſque ad tempus communionis.* Τάχα δὲ τὸ ὑπ' ὄψιν ἄγειν σημαίνει, ὡς τότε ἀποκαλύπτεσθαι τῶν ἁγίων δώρων μετὰ τὰς εὐχὰς, μενόντων δὲ κεκαλυμμένων ἕως καιροῦ μεταλήψεως. Hic vero Dionyſij liquido ſenſus eſt, certa ac perſpicua mens; Neque erat quod de eo dubitaret Maximus, & *fortaſſe* id diceret ab autore his verbis ſignificari. Verba hoc liquido ſignificant; neque aliud, niſi vim illis inferas, ſignificare poſſunt. Ille tamen alterum ſenſum huic præferr, quem continenter ita proponit. *Vel forſitan*, inquit, *levationem & exaltationem unius Eulogiæ, divini panis intelligit, quem elevat ſacerdos, dicens, ſancta ſanctis; idque potius verum eſt, quemadmodum in fine capitis dictum invenies.* Hic iſte, id quod ſupra ex Germano obſervabat Goar, clare confirmat non quamlibet ex ſacris particulis elevatam fuiſſe à Græcis, ſed *Vnam* nominatim *Eulogiam*, τὸν ΘΕΙ͂ΟΝ ἌΡΤΟΝ, *divinum panem*, id eſt majorem oblatam, quæ Chriſtum ſpecialiter repræſentabat. Fateor ergo Maximum ad hanc Græcanicam Eulogiæ, ſive panis divini elevationem verba Dionyſii rapere, ſed vi & manu ſua; quæ ipſa per ſe nullam elevationem, ſed unam tantum oſtenſionem ſignificant, ut cuivis ea conſideranti patet. Pachymeres in Paraphraſi, eadem illa quæ Maximus præfert, ſequitur, *z* imo ipſa etiam ejus verba exſcribit: Vterque ſeculi ſui morem ex innato in ſua ſtudio Areopagitæ gratis & pro mero arbitrio affingunt, qui revera apud eum nullus invenitur. Ex his ergo recte quidem concluſeris, Pachimeræ quin & ipſius Maximi ævo, id eſt ſeculo S. jam morem fuiſſe ut panis elevaretur. Eundem ipſius autoris, id eſt Pſeudo Dionyſij temporibus,

u Corder. Annot. in loc. p. 262. col. 2. §. Parte II.

x Perr. ubi ſup. p. 847. initio.

y Max. in Dion. Hier. Eccl. c. 2. p. 68.

z Pachym. in loc. c. 2. Dion. p. 267.

quinto ſcilicet ſeculo exeunte, uſum fuiſſe.ex ejus verbis non ſequitur quæ nullius elevationis meminerunt. Cæterum hanc quam iſti ejus interpretes intelligunt panis ſacri elevationem, eam eſſe nego quæ hodie fit à Latinis. Res eſt ex ipſis plana. Diſerte enim monent poſt preces, adeoque etiam poſt ipſam Dominicam orationem immediate antequam diceretur, *Sancta Sanctis*, ſub ipſum ſumptionis ſive communionis ſumptus factam fuiſſe elevationem de qua loquuntur Latini aliter: qui panem ſacrum ſtatim poſtquam conſecrarunt, elevant. Iam *adorationis* ad quam ſolam totus hic elevandi ritus apud Latinos pertinet, nulla hic apud Græcos iſtos uſpiam mentio: & qui rituum Græcorum theoriam accuratiſſime ſcripſit Germanus, cum ad hunc venit, de adoratione altum ſilet, quod jam diximus: tantum ait ea elevatione Chriſti à terra in crucem, & à ſepulchro ad ſuperos exaltationem fuiſſe ſignificatam. Cæterum totum hunc Dionyſianum locum, cum utriuſque interpretis gloſſis nihil ad Latinam Euchariſtiæ elevationem pertinere confitentur etiam ex ipſis Latinis viri illi duo doctiſſimi, & in hac rituali antiquitate diligentiſſime verſati, quos nuper nominavimus: & uterque ductas ex hoc loco à Bellarmino & Perronio pro Latino ritu argumentationes, tacitis eorum nominibus, conſulto ſugillare voluiſſe videntur. Prior eſt H. Menardus, qui præfatus nonnullos duplicem Græcis ſolennem panis elevationem tribuere, & priorem quam perinde ac Latinam ſtatim poſt conſecrationem factam fuiſſe volunt, ex recitatis Dionyſij verbis ſuadere conari: ipſe deinceps hanc iſtorum argumentationem refellens, *a Illa* (inquit, Dionyſij verba) *intelligenda ſunt de illa oſtenſione, quæ ut diximus, fiebat paulo ante communionem*, idque confirmat ex eodem illo Maximi ſcholio, quod nos nuper commemoravimus: & hoc ait congruere *Liturgiis SS. Iacobi, Baſilij, & Chryſoſtomi, aliiſque Græcorum, in quibus hæc* inquit, *ſtatim poſt conſecrationem hoſtiæ elevatio non reperitur: & in textu S. Dionyſij obiecto, eſt unica elevatio, quæ ſi conſecrationem ſequitur, id fit quia S. Dionyſius omiſit ea, quæ inter conſecrationem & elationem interiacēt, quæ videre eſt in Liturgiis & in autoribus citatis.* Hactenus Menardus. Alter eſt Iacobus Goar, qui Stephanum Durantum hoſtiæ elevationem cum ejus conſecratione ſemper junctam fuiſſe contendere dicit, *b ſed infirmo*, inquit, *iuxta ſuam ſententiam Dionyſij & Maximi fundamento, qui ſcriptis ſuis, nonniſi Græcis ritibus ſuffragantur.* Neque hic à Perronio adductus Cabaſilas quidquam habet quod cum his pugnet, vel Latinam ſacri panis elevationem apud Græcos in uſu fuiſſe demonſtret. Quæ vero Perronius ex hoc ſcriptore magna pompa ad hoc deſcribit, *c* ut probet adoratam à Græcis fuiſſe Euchariſtiam, ea ad quæſtionem de adoratione pertinent, quæ ab eo quod nunc quærimus, aliena eſſe ipſe Perronius paulo poſt dicit. Quod autem nunc quæritur an illa panis ſacri ſolennis apud Græcos elevatio eadem ſit cum Latina, Cabaſilas id apertiſſime ſecundum noſtram ſententiam definit, & quidem ipſis illis verbis quæ ſunt à Perronio allata: *d ſacerdos*, inquit, *poſtquam particeps fuit ſanctificatorum, ad populum convertitur, & Oſtenſis*

ſanctis, s

a H. Men. not. ad Append ſacram. & Greg. p. 375. 376.

b Goar in Lit. Chryſoſt. not. 158. Euchol. p. 146. col. 1.

c Perron. ubi ſup. p. 848.

d Cab. in Lit. expoſ. c. 39. Bibl. Patr. t. 2. p 250 B.

ſanctis, vocat eos qui participare voluerint. ὁ δὲ ἱερεὺς μετασχὼν τῶν ἁγιασμάτων πρὸς τὸ πλῆθος ἐπιστρέφεται, καὶ δείξας τὰ ἅγια καλεῖ τοὺς μετασχεῖν βουλομένους. Hic ſacerdos *ſancta* (id eſt panem & vinum ſacrum) *oſtendit;* & quidem ea ut ex Maximo & Pachymere conſtat & ex Liturgiis , *ea elevans* poſt recitatam orationem Dominicam , aliaſque preces , paulo ante populi communionem, ſed poſtquam ipſe communicavit. At Latinus Preſbyter ea elevat, ſtatim poſtquam conſecravit, multo antequam vel populus vel ipſe etiam & Clerus communicaverint. Item ſacerdos apud Cabaſilam ſimulatque Euchariſtiam oſtendit , fideles ad ejus communionem vocat: Latinus non ita , ſed multis poſt ſacramenti oſtenſionem & adorationem interjectis , ſacro demum peracto, poſtquam ipſe & alij ſi adſint Clerici communicaverint, plebem communicat: qui rerum ordo apertiſſime ſignificat Euchariſtiam quidem à Græcis ad ſumendum , à Latinis vero ad adorandum oſtendi. Nihil ſapit , qui ex his non intelligit Græcam ſacri panis elevationem plane aliud eſſe quam Latinam. Quod vero Perronius corrupta ab Illuſtriſſimo Pleſſæo quædam Cabaſilæ verba ex alio ejus ſcriptoris capite citata criminatur , id nullo jure ſumma injuria, per meram calumniam facit. Dixerat Pleſſæus *e* ſacerdotem his verbis quæ ſacrum panem oſtendens pronunciabat, *Sancta Sanctis* , auditores monitos voluiſſe , ut à communione abſtinerent potius, quam ut ad eam ſine fide & pœnitentia accederent. Id primo firmat *f* ex hoc diſertiſſimo Chryſoſtomi teſtimonio , *Cum dicit* (ſacerdos) *ſancta ſanctis* , *hoc dicit* , *ſiquis non eſt ſanctus* , *ne accedat.* εἶπε τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις, τοῦτο λέγει, εἴτις οὐκ ἔστιν ἅγιος, μὴ προσίτω tum ex his Liturgiæ Chryſoſtomiæ verbis μετὰ φόβου Θεοῦ καὶ ἀγάπης προσέλθετε. *Cum timore Dei & caritate accedite.* Deniq; ex hoc Cabaſilæ *g* loco, qui totus deſcribēdus eſt: *Sacerdos,* inquit, *ad menſam & ipſe acceſſurus, & alios vocaturus, quoniam non abſolute omnibus ſacramentorum communio eſt licita , ipſe quoque non omnes vocat; ſed vivifico pane accepto & oſtenſo, eos qui digne ſunt ipſius participes futuri, vocat. ſancta, inquit, ſanctis; tantum non dicens, Ecce panis vitæ quem videtis. Accurrite ergo participes futuri, ſed non omnes, ſed ſiquis ſanctus. Sancta enim ſanctis ſolis permittuntur. Sanctos autem non dicit virtute perfectos, ſed quicumque ad illam quidem tendunt perfectionem, ſed nondum ſunt aſſecuti.* Græca à quibus hæc Latina non diſcrepant , deſcribere nihil neceſſe eſt. Perronius de locis Chryſoſtomi & liturgiæ nihil dicit: Cabaſilæ verba corrupta fuiſſe calumniatur. Quid ita? quia ſcilicet Cabaſilas dicitur ſcripſiſſe, *Accedite ad communicandum, Ecce panis vitæ, ſed ſi ſancti iſtis.* Quid? Iſta ergo non ſcripſit Cabaſilas ? Non ſcripſit, inquit, Perronius, ſed hoc, *Ecce panis vitæ quem videtis. Accurrite ergo participes futuri* , *ſed non omnes* , *ſed ſiquis ſanctus.* O vitilitigatorem Perronium, qui illa in his videre ſe diſſimulat! Sed cavilletur ille, ut libet. Nemo eſt paulo candidior & humanior, qui his Cabaſilæ, quæ tota deſcripſimus , non intelligat clariſſime id eſſe expreſſum , quod hic ex eo concludebatur: per hæc verba, quæ Græci ſacra dona oſtendentes pronunciabant

Cap. XXI.

e Pleſſ. de Euch. B. 4. c. 7. p. 1050.

f Chryſ. Hom. 17. in Heb. p. 858 C.

g Cab. in Liturg. expoſ. c. 36. ubi ſup. p. 247. A.

Cap.XXI. ciabant, *ſancta ſanctis*, admonitos fuiſſe auditores, ut non alius quam qui ſanctus eſſet, ad communionem accederet. Ergo hinc patet illam Græcanicam ſacri panis oſtenſionem ad communionem ſpectaſſe, eoque aliam à Latina fuiſſe, quæ ad ſolam panis ſancti adorationem fit, non autem ad ejuſdem ſumptionem. Sed hic Perronius inſigni arte, & ea cauſa quam tuetur, plane digna vim hujus probationis eludit. Cavillatur enim Cabaſilæ mentem à ſuo adverſario *apertiſſime fuiſſe falſatam* (ita enim quam potuit contumelioſiſſime loquitur) Id autem ut probet, ad alia quædam Cabaſilæ loca confugit, *h* in quibus eum contendit *diſertiſſime docere Euchariſtiam poſt illam elevationem, oſtenſionem & exhortationem fuiſſe à populo apud Græcos adoratam*; & pluribus illius ſcriptoris teſtimoniis, ſed aliunde quam ex eo de quo nunc agitur capite, ſumptis totas nobis paginas ambitioſiſſime implet; atque ita diſputationem ex eo in quo conſtituta eſt, loco callide avulſam in alium transfert. Nobis non placet extra regiam viam errantem & fugientem verius quam diſputantem inſequi. Cabaſilæ voces, ſed ſuo loco * expendemus, ubi de ipſa ſacramenti adoratione quæremus; ac in his ut ſpero, demonſtrabimus, vere ab ipſo admiſſum fuiſſe illud *falſimoniæ* crimen, quod nunc ille immerenti adverſario falſo objicere non veretur. Nunc ſatis eſt hominem fugientem ad id revocare quod quæritur. Quærebatur autem quorſum Græcanica illa ſacri panis elevatio & oſtenſio fieret? an ad adorandum, quod Perronius cum Latinis ſuis volebat? Si de Latina idem quæreres, facile eſſet dubitantem ex Latinæ liturgiæ interpretibus docere, qui ſuam hoſtiam diſertiſſimis verbis profitentur *l elevari in altum & populo reverenter oſtendi adorandam*; de ſumptione eo quidem in loco nullum verbum faciunt; mox etiam plane eadem de calice, altero Euchariſtiæ ſymbolo teſtantur. Si Græcanicæ elevationis idem eſſet ingenium, idem finis ac ſcopus, eadem nos de ea docerent Græcæ liturgiæ interpretes. Illi vero ac inter eos nominatim Cabaſilas, quo loco hunc ritum explanant, plane contra quam Latini inſtituunt; ad *communionem* ſive *ſumptionem ſacramenti*, & ipſum, & verba quæ illum comitantur ſpectare admonent, de quibus hoc loco Latini ne unum quidem μῦ ſcribant; de adoratione vero, quo Latini totum illum ritum referunt, illi plane penituſque tacent. Ergo verum eſt quod ex Cabaſila & liturgiis concluſum eſt, elevatum & populo oſtenſum à Græcis ſacrum panem, cum illis à ſacerdote ſimul pronuntiatis verbis, *ſancta ſanctis*, ad communionem, non ad adorationem ſacramenti pertinuiſſe. Hic pedem figere Perronius debuit, & ex veris & perſpicuis demonſtrare hanc Græcanicam elevationem de ſacramenti adorationem ſpectare, eoque factam fuiſſe olim, ut à plebe panis ſacer adoraretur, ut fit hodie apud Latinos. Atqui quæ vel ex Cabaſila vel ex aliis Græcis attulit, de illius ritus ad hanc rem uſu & fine non loquuntur. Res ex Liturgiis ipſis non minus quam ex earum interpretibus clara eſt. Perronius præfatur k non hic *de adoratione*, ſed de *elevatione præciſe* quæri.

Ego

h Perron. l. 3 de Euch. c. 4. p. 847.

* Vid inſtr. L. 7. c. 10. & 11.

l Miſſale. Rit. celebr. miſſ. c. 8. §. 5. 7.

k Perron. l. 3. de Euch. c. 4. p. 848.

Ego vero mutilam cauſæ conſtitutionem emendo, addens ne de eleva- CAP. XXI.
tione quidem ſimpliciter, ſed de ea elevatione quæri quæ fit à Latinis ſtatim poſt conſecrationem quæque ad ſacramenti non ſumptionem ſed adorationem ſpectat. Perronius contendit ſine ſumma impudentia negari non poſſe elevationem in genere dictam (de qua non quæritur) in omnibus Græcorum Liturgiis occurrere. Ego vero neſcio an non etiam majoris ſit impudentiæ affirmare Latinam illam (de qua quæritur) elevationem, quæ fit ſtatim poſt conſecratum panem, non dico apud omnes cujuſvis ævi Græcos, ſed vel apud ipſos ante Berengeriana tempora Latinos repetiri. Excutiat Perronius omnia Græcorum ſcrinia, hanc nuſpiam inveniet. *In Liturgiis*, inquit, apud Iacobum, *l ſacerdos donum elevat*. Apud Baſilium, *Pontifex panem exaltat*. Apud Chryſoſtomum, *l ſacerdos manus extendit, & ſacrum panem tangit, ut faciat ſanctam elevationem*; imo & Diaconus *ſacrum calicem attollens oſtendit populo, dicens, Cum timore Dei & fide accedite*. Audio. Sed quo in loco liturgiæ hi omnes elevant panem? ſtatim ne poſt peractam conſecrationem? Imo ne unus quidem eo loco panem attollit. Vbinam ergo? Omnes poſt orationem Dominicam; omnes ubi ſacerdos *Sancta Sanctis* pronunciat, id eſt brevi ante populi communionem ſpatio; quod ſupra fuſe demonſtratum eſt. Quin & eo loco ſacerdotes dona in his liturgiis attollunt, quo *nondum a populo conſpici poterant*, ut eſt obſervatum. Hæc ergo donorum apud Liturgias elevatio plane diverſa eſt à Latina hodierna, quæ ſtatim poſt conſecrationem, ante orationem Dominicam, & multo etiam magis ante populi communionem factitatur, & quidem ita factitatur, ut hoſtia ab omnibus qui adſunt, cominus & eminus perſpiciatur. Vt illud quod palmarium eſt, nunc mittam, quod apud Latinos quidem hoſtiam elevari, ſed *adorandam*, id eſt, ad hoc ipſum elevari ut adoretur, legimus: In liturgiis vero nihil tale uſpiam offendimus; ſed in iis elevationem ad communionem ſive ſumptionem ſacramenti dirigi ac referri ſatis indicant, quæ ſimul aut ſtatim poſt eam dicuntur, *Sancta Sanctis*; & *cum timore Dei & fide accedite*. Cæterum quam hic ex Chryſoſtomi liturgia factam à Diacono calicis elevationem affert Perronius, ea plane eſt à noſtra quæſtione aliena; non modo quod longiſſime poſt conſecrationem, ſub ipſam plebis communionem, & quidem ad ſacramenti non adorationem, ſed ſumptionem fiat, ſed etiam quod à Diacono fiat; cum Latinam de qua quærimus, non alium quam ipſum celebrantem, id eſt ſacerdotem facere notum ſit. His ſubjicit Perronius eundem illum Germani locum, *m* quo ſupra liquido conſtitui oſtendimus Græcanicæ elevationis à Latina diverſitatem. Sed idem de Græca Præſanctificatorum liturgia in rem ſuam aliquid philoſophatur. In ea ubi ad locum ventum eſt, in quo dicit ſacerdos, *n Ante conſecrata ſancta ſanctis*, τὰ προηγιασμένα ἅγια τοῖς ἁγίοις, hæc verba occurrunt, *Non enim modo panem elevat*, οὐ γὰρ ὑψοῖ ἀρτίως τὸν ἄρτον. Inde Perronius mirabili quadam haruſpicina conjicit, imo definit *illam panis elevationem non eo*

l Lit. Iac. p. 19. C. t. 2. Bibl. Pat. Gr. lat. Lit. Baſ. lat. t. 6. Bib. Pat. p. 12. C. Lit. Chryſ. in Euch. p. 81. & 84. init.

m Perron. ubi ſup. p. 849.

n Lit. præſanctis T. 2. Bibl. Pat. Gr. lat. p. 100. A.

Cap.XXI. *tantum ſpectaſſe, ut ſacramentum populo aſpiciendum exhiberetur*; ſed etiam (quod licet non expreſſerit, revera tamen intelligit) ut adoraretur. Quid ita? inquam; *Quia* (inquit) *cur nunc non elevetur panis, hæc nimirum ratio eſt, quod is iam & elevatus & adoratus erat, immediate ante orationem Dominicam; ut Nicetas Pectoratus* o *his verbis teſtatur, Inſuper autem & traditam nobis à Domino orationem dicentes, exaltamus præſanctificatum panem.* Hæc Perronius, quæ meræ ſunt conjecturæ; nulla ratione, nullo veterum teſtimonio nixæ, à ſolo peſſimæ cauſæ ſtudio profectæ. Primo quod in præſanctificatorum Liturgia dona ante orationem Dominicam elevata fuiſſe vult, id merum ejus ſomnium eſt. Neque hoc Nicetæ adducta ab eo verba ſignificant, *Dominicam orationem dicentes exaltamus præſanctificatum panem.* Neque enim, credo quiſquam dixerit, illud *dicentes*, eſſe *antequam dicamus*, Neque ratio ulla eſt, cur dona in præſanctificatorum liturgia ante orationem Dominicam elevarentur, quæ in aliis liturgiis, non *ante* ſed *poſt* orationem Dominicam conſtantiſſime ſemper apud Græcos elevari ſolent. Potius ac verius eſt Nicetam hoc velle Græcos *orationem Dominicam dicere & elevare dona.* Neque illud participium *dicentes* vexandum eſt, quaſi eos ſignificet plane eodem momento & orationem dixiſſe, & panem elevaſſe; multo vero minus, panem prius exaltari; inde ſtatim & ἀμέσως orationem Dominicam dici; quæ ſunt abnormia, & à ſolenni Græcorum more aliena. Nihil aliud vult Nicetas, quam utrumque à ſuis fieri; & orationem Domini dici, & panem elevari. Iam ipſe verborum ordo, *dicentes exaltamus*, utrumque ita fieri indicat, ut prius dicatur oratio, tum fiat elevatio. Si quod ait Perronius, id voluiſſet Nicetas, potius profecto dixiſſet, *exaltantes dicimus*, quam quod ſcripſit, *dicentes exaltamus*. Sed quid ego in iſtis minutiis hæreo? In ipſo præſanctificatorum officio, quod Goar in Euchologio exhibet, elevari panem, & quidem eo ipſo in loco videmus, in quo ſacerdos dicit, *Præſanctificata ſancta ſanctis. Verum* (inquit) *cum elevaturus eſt* (ὅταν δὲ μέλλῃ ὑψῶσαι) *ſanctum panem, non detegit quidem ſancta, ſed tectis adhuc divinis illis donis, inſert ſacerdos reverenter admodum manum ſuam, & ſanctum panem tangit cum veneratione & metu, dicente Diacono, Attendamus; Alte enuntiat ſacerdos, Præconſecrata ſancta ſanctis.* His plane ſubvertitur Perronij ſomnium, jam elevatum fuiſſe panem ante ipſam orationem Dominicam vaticinantis; cum ſacerdos eo ipſo momento, quo ſe ad plebem communicandam, & de ſanctitate myſterij verbis illis *Præconſecrata ſancta ſanctis* admonendam, accingit, hic diſerte dicatur *panem elevaturus*: ὅταν μέλλῃ ὑψῶσαι τὸν ἅγιον ἄρτον. Ergo, inquam, panis ille ſanctus ne tum quidem adhuc erat elevatus, nedum ut ante ipſam Dominicam orationem jam elevatus fuerit; quod ſuis conjecturis nimium indulgens hariolatur Perronius. Ad hanc Liturgiam præconſecratorum exhibet Goar hujus ipſius loci qui à Perronio citatus eſt, longe diverſam è Codice Cryptof. lectionem, hanc nimirum, q *& ſuffumigans dicit, Exaltabo te Deus meus, Rex meus. Et elevans panem dicit, Attenda-*

o Nic. Pect. l. cont. Lat. ad calcem t. 11. Ann. Bar. p. 98. col. 1. B.

p Off. ante conſec. in Euch. p. 192. init.

q ibid. p. 203. ad litt. Z.

Attendamus. Præſanctificata ſancta ſanctis. καὶ θυμιῶν λέγει, ὑψώσω σε ὁ Θεός μου, ὁ βασιλεύς μου. καὶ ὑψῶν τὸν ἄρτον λέγει, πρόσχωμεν. Τὰ προηγιασμένα ἅγια τοῖς ἁγίοις. Hic vero apertiſſime non ante orationem Dominicam, ſed eodem plane loco quo in Liturgia Græcorum ſolenni atque ordinaria elevatur panis. Atque ita in auras difflatus abit omnis Perronianæ haraſpicinæ fundus. Sed inquit, negat tamen vulgata hujus Liturgiæ editio panem modo elevatum fuiſſe. Negat, inquam, quæ quidem habetur in Bibliotheca Patrum; in qua illa quæ diximus verba leguntur, οὐ γὰρ ὑψοῖ ἀρτίως τὸν ἄρτον. *Non enim modo panem elevat.* ſed quæ in Euchologio à Goare edita exſtat, in cæteris fere cum altera conſentiens, neque negat neque affirmat. Habet tantum [r] *ſacerdotem ad obtecta divina dona manum mittentem tangere vivificum panem, cum reverentia & metu multo; & dicente Diacono, Attendamus ipſum ſacerdotem exclamare, Præconſecrata ſancta ſanctis.* Tum omiſſis illis alterius editionis verbis, quæ hic deſunt, nimirum, *non enim modo panem elevat*, continenter ita pergit; *Deinde detegens ipſum* (panem) *perficit communionem divinorum donorum.* Goar ad hunc ipſum locum aliam Morelliani Codicis lectionem exhibet, [s] illam ipſam ſcilicet quam ſecuti ſunt qui Bibliothecam Patrum ediderunt. Sed nihil eſt, quod hanc Morellianam lectionem vulgata in ipſo Græcorum Euchologio præferamus cui apertiſſime reclamant loca proxime à nobis ex Codice Cryptoſ. & ex ipſo præſanctificatorum officio deſcripta, quæ panem præconſecratum & à Græcis elevari una cum Niceta teſtantur, & quidem eodem loco elevari affirmant, quo in ſolennibus & ordinariis ſacris ſolet, id eſt paulo ante communionem populi. Hæc nos quæ certa ſunt tenebimus. Annotationem vero illam quæ ex Morelliano libro objicitur, vel mendoſam eſſe dicemus; vel qui eam ſenſu commodo & cæteris Græcorum dictis conſentaneo interpretetur, exſpectabimus. Illud quidem ſatis ſuperque eſt, nullum ex ea validum argumentum pro Perronio colligi poſſe, quæ ſcilicet, & à plæriſque exemplaribus abeſt, & ab eo nominatim quo in ſuo Euchologio Græci utuntur; & id negat quod alio codices diſertiſſime affirmant, quodque Græcorum communi in cæteris Euchariſtiæ ſacris, uſui conſentaneum eſt; & quæ denique hoc unum dicit *panem non fuiſſe eo loco elevatum*; an vero nuſpiam alibi in tota liturgia elevatus fuerit, an aliquo alio ejus loco, non dicit: de eo vero quod temere nullaque ratione hariolatur Perronius, *præſanctificata* fuiſſe ante Dominicam orationem elevata, nihil omnino vel ſignificat, vel etiam leviſſime innuit. [t] Cætera quæ idem & eadem liturgia affert, neque adorata fuiſſe ipſa panis & vini dona affirmant, neque ſi adorata affirmarent, ante orationem elevata fuiſſe probarent. Sed iſta quæ ad ipſum adorationis negotium, ad quæſtionem adeo ab hac noſtra diverſam pertinent, in alium locum [u] rejicienda ſunt.

[r] Ib. p. 199

[s] Ib. p. 205. ad litt. +

[t] Perr. l. 3. de Euch. c. 4. p. 849.

[u] Vid. infr. L. 7. c. 10. & 11.

CAPVT XXII.

Elevationem Euchariſtiæ Latinam neque apud Æthiopes, ac ne apud ipſos quidem veteres ad ſeculum XI. Latinos occurrere, contra Perronium oſtenditur; eiuſque artes & in adverſarium calumniæ refelluntur; & veritas Menardi & Goarii teſtimonio confirmatur.

IAm quod Illuſtriſſimus Pleſſæus negaverat ab Æthiopibus Euchariſtiam elevari, Perronius civiliter, ut ſolet, rem eſſe reſpondet x manifeſte falſam. Atqui Franciſcus Alvarez Luſitanus, ordinis Franciſcani Monachus, qui res Abaſſinorum ſive Æthiopum, apud quos plures annos vixit, à ſe viſas exploratasque ſimpliciſſime narrat, ubi de Euchariſtiæ ſacro agit, de libo vel placenta, quæ in hoc ab iis ſacro conficitur, & poſtea in partes comminuta ſingulis diſtribuitur, y *Eam* (inquit) *non elevat ſacerdos; neque in calice aliter inſtituit, quem neque ipſum in altum attollit.* Eadem Zaga Zabus, Æthiopis Monarchæ ad Ioannem Luſitaniæ Regem legatus, tradit, z *In hoc* (inquit) *miniſterio ſacramentum Euchariſtiæ non oſtenditur, ut hic video fieri.* Hæc quidem ſatis mihi eſſe videbantur *ne pro re manifeſte falſa habeatur, apud Æthiopas Euchariſtiam non elevari.* Sed hoc erroris ingenium eſt, ut qui ei ſtudent, ſibi contradicentes haud facile ſine contumelia dimittant; quia quos veritate & ratione vincere non poſſunt, eos injuria & aſperis inverecundiſque verbis ſe territuros putant. Hic vero Perronius confidenter negat Zagæ Zabi verba *quidquam obſtare, quominus manifeſte falſum ſit* Euchariſtiam apud Æthiopas non elevari, editiones Æthiopicæ Liturgiæ, tum Æthiopicas, tum Latinas crepans, & hæc ex Latina editione deſcribens; a *ſacerdos elevans ſacramentum dicit alta voce, Domine Ieſu Chriſte miſerere noſtri.* Ego in primis quæro quænam ſint illæ Æthiopicæ Liturgiæ editiones? unde prodierint? quibus autoribus, miniſtriſve procuratæ fuerint? Nos quidem Alvarem & Damianum à Goez, utrumque ad unguem Catholicos Romanos, & Zaga Zabum, virum Æthiopem, & quidem maximi Imperatoris Oratorem, novimus. Iſtos vero Æthiopicæ Liturgiæ parentes ac editores neſcimus; & alia quædam in ea notamus haud ſatis cum iis quæ certiſſima ſunt, congruentia. Negantibus duobus idoneis ac locupletiſſimis teſtibus, potius quam ignotæ originis, ſuſpectæque fidei Liturgiæ ajenti, credi æquum eſt. Faceſſant ergo vanæ illæ, ad Perronium Roma forſitan nuper advectæ, Æthiopicæ merces. Vera, certa, conſtantia, indubitata, poſcimus. Sed, inquit, Zagazabus nihil Liturgiæ contradicit. Nihil-ne? Atqui, inquam, negat ille Euchariſtiam oſtendi; quam hic *oſtendi* ait, & quidem elevatam ac ſurſum à ſacer-

x Perr. ibid.
y Alv. viagg. d'Ethiop. c. 11. p. 213. T. 1. del Ramuſio.
z Dam. à Goes de mor. Æth. p. 507.
a Miſſ. Æth. T. 6. Bibl. Pat. p. 54. A.

ſacerdote ſublatam. Non ita eſt, inquit. *Zagazabus negat quidem ſacramentum apud ſuos in actu ſacrificij, & ſtatim poſt pronunciata conſecrationis verba oſtendi, quo loco id apud Latinos oſtendi videbat; Non negat oſtendi poſt peractam oblationem in præparatione ad communionem.* Ego vero iſto Zagazabo, ſi hic ejus fuit qui fingitur ſenſus, nego hominem rationis compotem ineptius unquam atque infelicius locutum. Quis enim hoc quod iſte dicit, *Apud nos ſacramentum non oſtenditur*, &c. audiens non putet eum ſignificare voluiſſe, non fieri apud ſuos quod hic fit? hic ſacramentum oſtendi, apud ſuos non oſtendi? Quis bonum iſtum Æthiopem, procul à Latinorum & Perroniorum ſcholis, in media Abaſcia natum & educatum, tam aſtutum tamque verſipellem fuiſſe crediderit, ut hos qui ei affinguntur, tam ſubtiles ſenſus in animo habuerit? eaque æquivocatione mentem ſuam occultarit, qua ne nunc quidem aſtutiſſimi, & in illa arte veteratoria exercitatiſſimi Ieſuïtæ, improbiorem ac impudentiorem comminiſcantur? Sed & ab ea ipſa re, quam eum ſignificare voluiſſe fabulatur Perronius, verba plane aliena ſunt. Si Æthiops hoc, quod iſte commentatus eſt, volebat; cur id non dixit quod facillimum & obvium erat, *oſtendi apud ſuos ſacramentum, tametſi non eo liturgiæ loco, quo hic apud Luſitanos oſtendi videbat*? Cur *oſtenſum* apud ſuos negat, quod *oſtenſum* intelligere eos quibuſcum loquebatur, cupiebat? Nam ſi vel rumpatur Perronius, haud tamen, credo, efficiet, ut quod *non oſtendi* dicimus, id *oſtendi* non negemus, ſed certo duntaxat loco ac tempore *oſtendi* negemus. Tum ex eo quod ſequitur, ſi Perroniano ſenſu dictum accipiatur, nihil perverſius dici potuit, *ut hic video fieri.* Nam particula *ut*, vel rem cum re, vel modum quo res fit apud ſuos, cum modo quo hic fit apud Luſitanos comparat; loca liturgiæ in quibus illa oſtenſio fit, non comparet. Si hoc volebat Zagazabus, dixiſſet, *oſtenditur apud nos. non tamen ubi, vel non eo liturgiæ loco, quo hic oſtendi video.* Vt loquitur, neceſſario vel rem ipſam ſignificat, nimirum, *quod hic oſtenditur, id nequaquam apud ſuos oſtendi*; vel certe rei, id eſt, oſtenſionis modum; nimirum quod hic elevatum & ſupra ſacerdotis humeros ſublatum è ſublimi oſtenditur, id illic fidelibus ſimpliciter oſtendi, non elevatum, ſed vel univerſis qui adſunt, in diſco jacens, vel ſingulis, dum iis de manu in manum panis ſanctus à ſacerdote traditur. Sed & Zagazabum gloſſa Perroniana plane ſtultum, ſuique ipſum conſilij immemorem facit. Apparet enim eum in omni hac de ſuæ gentis moribus relatione, id unice ſtudere, ut Æthiopica religio Luſitanicæ ſimillima, ac pæne cum illa eadem eſſe videatur. Si ergo apud ſuos in uſu fuiſſet aliquo liturgiæ in loco panem ſacrum *pompatice* (ut ſic dicam) Luſitanorum more populo oſtentari, id clare diſerteque dicturum fuiſſe ne dubites; qui etiam quædam, ſi Godigno Ieſuïtæ credimus, finxiſſe deprehenditur, ut quam minimum à Latinis diſcedere Æthiopum fides ad ſacra viderentur. Ille vero in primis caviſſet, ne vel æquivoco ſermone cuiquam aliquid ſecus ſuſpicandi anſam præberet. Sed quid argumentis opus eſt? Omnem

CAPVT XXII.

b Godign. L. 1 de reb. Abaſſ. c. 1. p. 2. & c. 35. p. 214.

Caput XXII.

Perronij artem teſtes locupletiſſimi plane ac perſpicue diſcutiunt, atque evertunt. Alvares in primis, qui poſtquam diſertiſſime negavit Euchariſtiam ab Æthiopibus ſtatim peracta conſecratione elevari, poſtremam Æthiopicæ Liturgiæ partem, ipſamque plebis communionem diligenter enarrans, ne hic quidem ullam facit ejus à ſacerdote elevata mentionem. Vtri potius credemus, Perronio, qui nunquam in Abaſſia fuit, elevatam hoc loco fuiſſe affirmanti, an Alvari, qui plures annos illic egerat, & Æthiopum ſacra quotidie ſpectabat, curioſeque obſervabat, nihil ſimile tradenti? ſed alium ecce teſtem nobis ſufficit Godignus, etiam Alvare locupletiorem, Ioannem de Sanctis ex Dominici familia Monachum, ex ipſa ut credo Abaſcia de Æthiopibus ita ſcribentem; *c ſacerdotes*, inquit, *in ara conficiunt ſacramentum; Non oſtendunt hoſtiam populo qui intereſt, cum eam in ſublime tollunt.* His illa quoque Antonij Ieſuitæ apud Godignum concinunt; *d Illi*, inquit, *ſolum ingrediuntur templum, qui facienti miniſtrant; Cæteri neque ipſum ſacerdotem vident.* Hi duo Monachi, non auriti ſed oculati teſtes, omnem purpurati Perronij ſophiſticen elidunt. Hic apud Æthiopes hoſtiam populo elevatam oſtendi contendit, negantes, velut *manifeſti mendacij* compertos audacter damnat. Ioannes de ſanctis fortiter negat apud iſtos *hoſtiam populo qui intereſt, oſtendi*; ne tum quidem oſtendi ait cum *in ſublime attollitur.* Antonius Ieſuita non modo hoſtiam oſtendi, ſed vel ipſum etiam ſacerdotem, qui eam oſtenderet, ſi qua iſtic oſtenderetur, videri negat. Ita vicimus verum eſſe ſimpliciter, quod Zagazabus clare liquidoque apud Damianum dicit, apud ſuos *non oſtendi Euchariſtiæ ſacramentum.* Si vero id quod Ioannes Dominicanus de ſuo fortaſſe attexuit *hoſtiam Abaſſinos ſacerdote in ſublime attollere*, pro vero ſuſcipimus (tametſi hoc quidem cum Alvare conciliare difficile ſit, hoſtiam poſt conſecrationem ſtatim elevari diſertiſſime negante) ne ſic quidem conficietur quod vult Perronius, populo inſpectante elevatam. Id enim ipſe Ioannes liquido negat; & Antonius id fieri non poſſe eo ſignificat, quod ne ſacerdotem quidem à quoquam videri dicit, niſi ab iis qui ei miniſtrant. Ex quibus ut poſſint Ioannis dicta conſiſtere, neceſſario ſtatuendum eſt dum ſacra fiunt apud Æthiopes, Euchariſtiam quidem à ſacerdotibus, ſed in ſacrario, procul à totius populi oculis elevari; coram populo nuſquam elevari. Quomodo nos ſupra diximus, apud ipſos quoque Græcos factam fuiſſe elevationem, intra ſacros cancellos ſcilicet, nondum reductis velis, *ita ut ſanctus panis à populo minime conſpiceretur.* Ipſe tandem Perronius apud Hieroſolymitanam, Conſtantinopolitanam & Antiochenam Eccleſias Euchariſtiam fatetur, non in oblationis actu, ut fit apud Latinos, ſed ſub ipſum communionis tempus, *oſtenſam fuiſſe.* Ille vero verius dixiſſet *elevatam*, quam *populo oſtenſam.* Elevabatur enim, ut dixi, aſſentiente Goare, multo certiori quam Perronio, de his rebus autore, à ſacerdote adhuc intra velum conſiſtente; quo adeo momento, à populo conſpici non poterat. Populo non oſtendebatur, niſi mox cum à Diacono reductis adyti velis, recluſiſque

c Godig. l. 1. de reb. Abaſſ. c. 35. p. 217.

d Ibid.

recluſiſque foribus, prodeunte ſacer calix palam & apertè elevabatur, & omnibus ob oculos ponebatur. Ex quibus patet primo, Abaſſinorum in elevanda Euchariſtia, quem Ioannes à ſanctis tradit, ritum eumdem fuiſſe cum Græcorum ex liturgiis confirmato more: adeoque graviter peccaſſe Perronium, qui apud Æthiopes non modò per elevationem populo oſtendi Euchariſtiam contendit contra diſertiſſimum Zagazabi & Alvaris teſtimonium, ac præter rei ipſius, ut ex aliis demonſtratum eſt, veritatem: ſed etiam aliter, id eſt vere, ſentientes, *mendacij*, & quidem *manifeſti*, præter omnes civilis æquitatis ac pudoris leges, damnare auſus eſt. Secundo ex his quoque emergit vehemens de liturgiæ illius Æthiopicæ ſuppoſitione ac falſitate ſuſpicio, quam tanta cum pompa nobis Perronius objecit. Nam ex Ioannis & Antonij, illius Dominicani, hujus Ieſuitæ teſtimonio certum eſt, apud Æthiopes panem ſanctum coram populo minime elevari. At in liturgia coram omni populo & elevatur panis, & cætera fere omnia in hoc ſacro fiunt. Vt illud mittam, [e] quod in liturgia Pœnitentes, una cum populo adſunt, & *humiliare capita* & ſurgere ad orandum, etiam poſt donorum conſecrationem & elevationem à ſacerdote jubentur: quod eſt ab omni non modo veteris, ſed etiam hodiernæ Æthiopicæ Eccleſiæ diſciplina alienum. De hac enim Ioannes ille Dominicanus, *rem* (quod ait Godignus) *per ſe expertus* ita loquitur: [f] *Nullus poteſt ſacro intereſſe, qui eo finito non ſumat Euchariſtiam.* Euchariſtiam ergo *pœnitentes ſumere*, adeoque & *ſacro intereſſe* apud eos nefas eſt. Tertio, illud quoque, quod præſertim huc pertinet, ex ſuperioribus intelligitur, Græcanicam illam, ac ſi Ioanni de ſanctis credimus, etiam Æthiopicam donorum in Euchariſtia elevationem plane liquidoque aliam fuiſſe ab ea, quæ nunc apud Latinos obtinet: non modo quod in alio liturgiæ loco, ſed etiam quod longe diverſo fine facta fuit: nimirum ad ſignificandum Chriſtum in crucem elevatum, qui ultimus fuit Dominicæ humiliationis gradus: & in hanc lucem è ſepulchri tenebris reſuſcitatum, quod glorificationis ejus initium fuit: appoſite ad extremam oblationis & ſynaxeos partem: poſt quam ſtatim ſequitur communio: non autem ad ſacramentum populo oſtendendum, multoque adeo minus adorandum: quod olim nullum plane locum habere poterat, cum illa elevatio intra ſacros cancellos, & poſt velum fieret, in quo à nemine laico perſpici poterat. Elevationem vero à Latinis hunc ob finem proprie fieri omnes ſciunt, ut Euchariſtia omnibus fidelibus illic congregatis, coram ob eorum oculos manu ſacerdotis elata ab omni populo conſpiciatur & adoretur. Vnde poſtremo ſequitur totam Perronij hac de re diſputationem ſophiſticam eſſe & inanem: in qua nimium profecto flagitioſe totum controverſiæ ſtatum immutat ac pervertit: fingens quæri nunc inter nos, utrum aliqua olim in Eccleſia Græca fieret panis & vini elevatio, aſtuteque diſſimulans non hoc ſed longe aliud quæri an illa proprie donorum elevatio, quæ nunc factitatur apud Latinos, quæ fit ut hoſtia à toto populo conſpiciatur, &

illico

[e] Miſſ. Aeth. T. 6. Bibl. Pat. p. 54. A. ibid.

[f] God l. 1. de reb. baſſ. c. 35. p. 217.

CAPVT XXII.

illico adoretur, ea apud veteres quoque Græcos poſt conſecrata munera in uſu fuerit: Non fuiſſe patet ex iis quæ demonſtravimus. Ergo Latini alios ſuæ elevationis autores quærant.

Sed, quod mireris ipſos illi Latinos majores ſuos elevationi ſuæ etiam minus favere quam Græcos, experiuntur. Nam apud Græcos ſi non ſuam, certe aliquam in iis locis de quibus diximus, Euchariſtiæ elevationem reperiunt, cujus ſe falſa imagine conſolantur, & inani hac objecta ſpecie imperitos fallunt. Apud Latinos ſuos totis undecim prioribus Chriſtianiſmi ſeculis nihil hujuſmodi reperiunt. Itaque hoc loco & Bellarminus & ipſe Perroniuſtametſi, aliquid ex Latinis edere provocatus, tacent, neque ullum afferunt elevationis hodiernæ ex Latinis ſcriptoribus teſtimonium. Nullum eſſe, hoc eorum ſilentium fatetur. Perronius ut adverſarium ulciſcatur urgentem, & ex omni Latina illorum temporum Eccleſia nihil ab ejus Theologis afferri poſſe exprobrantem, congreſſum de ipſa quæſtione parva corporis declinatione vitans, duo quædam ipſi objicit: *g* prius, quod alio in loco affirmet hunc elevationis Latinæ ritum à Concilij Lateranenſis ſub Innocentio 3. temporibus cœpiſſe: alterum, quod etiam ipſe in primo operis ſui libro tradat Pelagium P.R. 2. circa annum Domini 580. *inſtituiſſe, ut memoria defunctorum in omni Miſſa fieret poſt elevationem hoſtiæ.* Sed hæc primo, etiamſi vere objicerentur, nihil tamen cauſæ noſtræ nocerent. Nullius enim ſcriptoris quantumvis eximi, lapſus, quos naturæ humanæ, in magno præſertim opere plane penituſque cavere difficile eſt, nihil veritati præjudicant, cujus hæc tota cauſa eſt. Facit ergo hic Perronius, quod Sophiſtis ſolenne eſt: De cauſa quam uno erroris ſtudio agendam ſuſcepit, nihil habens quod diceret, ad alia deflectit: & omiſſa re de qua quæritur, in adverſarium inſurgit, eique invidiam facere ſtudet ex iis peccatis quæ cum cauſa quæ agitur nihil habent commune. Sed neque quæ adverſario objicit, vere & qua fide decebat objecit. Facile enim eſt hæc diluere & purgare, neque tam ex vero quam ex pravo animi ſtudio objecta fuiſſe demonſtrare. Ac de priori quidem reſpondeo debuiſſe Perronium locum ex adverſarij opere indicare, in quo hæc haberentur, quæ ipſe ei tribuit. Non fecit: & vero fraudem hanc fuiſſe, non negligentiam aut incogitantiam, arguit, quod in altera criminatione locum quem petit accuratiſſime indicavit: non modo librum operis, & caput libri in quo is exſtat, ſed etiam paginam, & quidem duplicis editionis adnotans. Ego ſane quæ adverſario in priori criminatione tribuit, ea proprie ita ut refert, ſcripta nuſquam reperio, *elevationem nimirum hoſtiæ hanc non cœpiſſe in Eccleſia Latina, niſi poſt Lateranenſem Synodum, poſt decreta de Tranſſubſtantiatione facta, haberique eius inſtitutionem in Honorij P.R. III. decretalibus.* Eſt tamen in libro 4. totius operis capite 9. locus, ubi legimus, *h* cum olim elevarentur oblationes populi, quæ Deo conſecrabantur in uſus pauperum, ſive ex quadam Iudaici ritus imitatione, ſive ut populus ad ſimilem caritatem excitaretur, *panem Euchariſticum cœpiſſe*

g Perron. l. 3. de Euch. c. 4. p. 850.

h Pleſſ. de Euch. l. 4. c. 9. p. 1098. edit. in fol.

ipſum

ipſum elevari ad nummi modum ac formam redactum, eaque de re haberi Honorij P.R. conſtitutionem circa an.D.1220. paulo poſt Lateranenſe Concilium editam. Si ad hunc locum reſpexit Perronius (ut reſpexiſſe omnino videtur) calumniæ manifeſtus eſt, auctorem ea ſcripſiſſe arguens, quæ apud eum non leguntur; In hoc enim loco legimus quidem paulo poſt Concilium Lateranenſe editam eſſe Honorij Decretalem (quod verum eſt) ipſam Euchariſtiæ elevationem eo tantum tempore, non prius, factitari cœpiſſe (quod ait Perronius ſcripſiſſe adverſarium) id vero ibi non legimus. Et ſiquid hujuſmodi ſcripſiſſet auctor, id non eſſet de ipſa ſimpliciter elevatione, ſed de ejus ubique factitandæ publica Papali lege intelligendum ex certa diſertaque autoris ſententia eo ipſo in quo verſamur, loco his verbis enunciata, *i panem Euchariſticum apud Latinos non ante cœpiſſe populo elevatum oſtendi, quam recepta eſſet tranſſubſtantiatio, & ſolitaria miſſa, in qua non alius communicat quam ſacerdos.* Hæc vero duo ante Lateranenſem Innocentij Synodum apud Latinos recepta fuiſſe conſtat; tametſi horum alterum, tranſſubſtantiationis ſcilicet dogma, in illo Concilio amplius confirmatum & luculentius approbatum fuiſſe adeo verum ſit, ut Scholaſtici Theologi plærique hujus Innocentianæ Synodi autoritate ſe potiſſimum ad hanc de Euchariſtiæ mutatione ſententiam certa fide amplectendam moveri profiteantur. Ita purgata eſt ac confutata prior Perronij in adverſarium calumnia. Vnde porro intelligimus fruſtra Perronium contra adverſarij ſententiam attuliſſe k Hildeberti Cœnomanenſis Epiſcopi teſtimonium, elevationem illam ſacramenti jam confecti Latinam, his verſiculis in ſuo de Miſſæ officio carmine deſcribentis, *l*

CAPVT XXII.

i Ibid 107. p.1050.

k Perr.l.3.de Euch.c.4.p. 850.

l Hildeb. de offic. miſſ.T. 3.Bibl.Pat.p. 263. A. Habetur & T. 10. p. 839.

Preſbyter idcirco, cum verba venitur ad illa
In quibus altari gratia tanta datur,
Tollit utrumque (panem & calicem ſcilicet) *notans quod ſit communibus eſcis*
Altior, & quiddam maius utrumque gerat.
Queque parans anima, carnis fomenta paravit,
Omnia ſacratis inferiora cibis.

Cum enim Hildebertum conſtet an. D. 1125. in ſedem Turonenſem evectum, an. D. 1136. ſupremum diem in terris exegiſſe; ſed neque quiſquam dubitet non paucis ante an. D. 1100. annis ex Leonis IX. Nicolai II. & Gregorij VII. decretis ſuſceptum fuiſſe à Latinis inter fidei ſuæ capita, tranſſubſtantiationis dogma, omnes vident Hildebertinum illud de hoſtiæ elevatione teſtimonium nihil ejus ſententiæ adverſari qui panem Euchariſticum *elevari cæpiſſe* negat, non (quod Pleſſæo, falſo impingit Perronius) *ante Lateranenſem Innocentij Synodum*; ſed *ante receptam à Latinis tranſſubſtantiationem.*

Venio ad alteram Perronij calumniam. Fingit ille adverſarium in alio ſui operis loco ſcripſiſſe hanc ipſam hoſtiæ ſimulatque conſecuta eſt, elevationem jam in uſu fuiſſe Pelagij P.R. temporibus, id eſt an. D. 557.

Fff &c pro-

Caput XXII.

& proximis; quam hic idem negat cœpiſſe ante latas de tranſſubſtantiatione à Leone 9. Nicolao 2. & Gregorio 7. leges, omnes poſt an. D. 1050. editas ac promulgatas. Hæc vero mera Perronij figmenta ſunt; quod ut intelligatur, res tota accuratius explicanda eſt. Pleſſæus in primo operis de Euchariſtia ſui libro, quæ à Latinis in Euchariſtico ſacro novata eſſent, ſigillatim exſequens, *m* ex Martini Poloni fide, cujus ipſiſſima hæc verba in illius loci margine deſcripta ſunt, obſervat *n* *Pelagium II. inſtituiſſe, ut memoria defunctorum in omni Miſſa fieret poſt elevationem hoſtiæ.* Fateor Pleſſæum hæc ex Martino verba deſcripſiſſe, neque quicquam in iis mutaſſe; Putaſſe cum hæc ſcriberet, illam *hoſtiæ elevationem*, quam Martinus Pelagij II. temporibus adſcribit, eandem cum illa fuiſſe quam ipſe negat ante ſuſceptam tranſſubſtantiationem apud Latinos in uſu fuiſſe, id vero falſiſſimum eſt, & præter omnem ſinceritatem à Perronio aſſertum. Pleſſæus quidem, qui eo loco non de *elevatione hoſtiæ*, ſed *de officiis in mortuos* diſputat, id quod Martinus de *elevatione* addit, in medio reliquit, exiſtimans ut opinor, Martinum hæc ex antiqui alicujus & Pelagiano ævo propioris ſcriptoris fide habere. Sed illam tamen *hoſtiæ elevationem*, ſi qua Pelagij ſeculo revera apud autorem idoneum à Martino lecta eſſet, ſe diſerte profitetur non de ea qua hoſtia plebi hodie adoranda proponitur, ſed de aliqua alia elevatione intelligere. Nam poſt recitatam Pelagij P. R. II. ex Martino de facienda poſt hoſtiæ elevationem mortuorum memoria legem, continuo hæc addit; *ſive*, inquit, *his verbis elevationem omnium oblationum ſignificet, quæ veteris Teſtamenti ritu elevabantur, ut Deo offerrentur; ſive de eius propriè partis elevatione intelligat, quæ ad ſacramenti confectionem ſeorſum reponebatur.* Nulla ergo inter hæc duo Pleſſæi loca contradictio eſt; quem ex his patet, non de eadem, ſed de alia atque alia elevatione intellexiſſe, quæ diverſis locis diverſa de ea tradit. Cæterum ſi res accurate atque ad vivum reſecetur, equidem non negarim Martinum quam *hoſtiæ elevationem* dicit, eam ipſam in animo habuiſſe, quam ſuo tempore ſtatim poſt conſecrationem fieri videbat; iiſque verbis, *poſt elevationem hoſtiæ*, intellexiſſe eum Miſſæ locum, in quo hoſtia ſua memoria elevabatur: quod idem quoque Pelagij temporibus jam factum fuiſſe ex communi Latinorum morbo imaginaretur, ſemper & ab ipſa Chriſtianiſmi origine facta creditaque putantium, quæcumque apud ſuos nunc fieri ac credi vident. Infra, *o* hujus ſimilem Alberti Magni, & Stephani Duranti de panis fractione ex Anaſtaſij loco male intellecto errorem denotabimus. Martini vero Poloni: quem ad ann. D. 1285. vixiſſe conſtat, tam levis fuit apud Bellarminum autoritas, ut ſe neget in ſuo Scriptorum Eccleſiaſticorum Catalogo, eum poſiturum fuiſſe, niſi citari à Centuriatoribus Magdeburgenſibus animadvertiſſet; *Eſt enim* (inquit) *Martinus vir ſimplex, & fabellas pro hiſtoriis obtrudit.* Non eſt mirum tam exigui judicij hominem, ſolennem ſuis temporibus Euchariſtiæ elevationem in ipſa Pelagij 2. tempora, id eſt in ſextum ſeculum, contuliſſe; quam fortaſſe

m Pleſſ. l. 1. de Euch. c. 7. p. 96.
n Mart. Polon. in Chro.
o Lib. 4. c. 17.

taſſe ab ipſis Apoſtolis inſtitutam & factitatam pro ſua credulitate non dubitabat. CAPVT XXII.

Sed ſi res ex ſcriptoribus duodecimo ſeculo anterioribus, ut decet, æſtimetur, apparebit nullum exſtare, qui elevationis illius hodiernæ meminerit; quod Bellarmini neminem illius ævi pro hujus ritus antiquitate memorantis exemplum docet; multoque etiam clarius Perronij conatus, qui provocatus ab adverſario, unum Hildebertum, duodecimi ſeculi ſcriptorem habuit, quem hoc loco ederet. Itaque illam hoſtiæ elevationem, quæ nunc fit ſtatim poſt conſecrationem, nullam apud veteres ante Berengariana certamina Latinos, fuiſſe diſerte fatentur duo illi viri eruditiſſimi, quorum nos ſupra meminimus, Menardus & Goar. Ac prior quidem Menardus in Notis, quas ad Miſſam veterem ex codice Ratoldi, circa an. D. 986. ſcripto editam emiſit, cum pauca quædam de ſublevatione calicis dixiſſet, quæ ibi legitur ab Archidiacono facta, ſic pergit; p *Nunc vero,* inquit, *in Eccleſia Latina ſimul atque panis & vinum conſecrata ſunt, levantur in altum, ut à populo circumadſtante adorentur; Quem ritum non puto eſſe adeo antiquum, cum in noſtris Sacramentariis MSS. & excuſis, & apud Pamelium nihil ſimile reperire ſit; quemadmodum nec in veteribus ordinibus Romanis, nec apud Alcuinum, Amalarium, Valfridum & Rabanum; qui ordinem Miſſæ enucleate perſecuti ſunt; neque apud Micrologum, qui in eadem materia egregiam operam navavit, quod luce meridiana clarius eſt ex capite 15. Libri quem ille ſcripſit de Eccleſiaſticis obſervationibus.* Tum ea exſequitur, quæ nos jam ſupra retulimus, Græcanicam panis elevationem poſt orationem Dominicam, aliaſque preces fieri, communione ſtatim ſubſecutura, quæ ex Græcis ſcriptoribus late probat, eodemque loco habet, illam elevationem quæ in Æthiopica à Perronio ſupra memorata Liturgia occurrit; ac poſtremo quoſdam de ſuis Latinis ex Dionyſiano loco ſupra à nobis allato ſuam apud Græcos quoque in uſu olim fuiſſe elevationem perperam argumentantes confutat. Hujus gemina eſt Iacobi Goaris de elevatione Latinorum hodierna, confeſſio. q *Cæterum,* inquit, *de maioris hoſtiæ à populo, completa conſecratione, per elevationem conſpicienda ritu, nihil apud antiquos rituum expoſitores Alcuinum, Valafridum Strabonem, & Micrologum legimus; licet hic de hoſtia cum calice levanda in fine Canonis proxime ad orationem Dominicam non tacet c. 15. & 23.* Denique paucis interjectis, *Quando vero* (inquit) *conſecrationi apud Latinos iuncta fuerit hoſtiæ elevatio, non plane conſtat. Stephanus Durantus ab ea nunquam diviſam fuiſſe contendit; ſed infirmo iuxta ſuam ſententiam, Dionyſij & Maximi fundamento, quiſvis ſcriptis nonniſi Græcis ritibus ſuffragantur.* Quibus dictis ſentiens, credo, his paucis à ſe fuiſſe everſam omnem Perronij purpurati hac de re diſputationem; ut ejus zelotas & admiratores placaret, ſtrenue hic ejus adverſario maledicit, r illuſtriſſimum virum *hæreticum* vocans, eumque narrans *apud Perronium Cardinalem l. 3. de Euchariſtia comminiſci Euchariſtiæ elevationem ſub Innocentio 3. primum in Eccleſiam fuiſſe*

p Men. Not. in miſſ. vet. ad Gregor. lib. ſacram. p. 373. extr.

q Goar. not. 158. de Chry. Lit. in Euch. p. 145.

r Goar. ibid. p. 146.

Caput XXII.

introductam. Pleſſæum hæc *apud Perronium* tradere dicit; caute ſane ac provide, quæ ſcilicet non apud ipſum ſcripta, ſed apud unum Perronium ei falſo affiĉta leguntur. Neque vero alteram Cardinalis ſui de Pelagio II. calumniam tacet; quo etiam loco homo cautus Pleſſæum contradiĉtionis à Perronio *argui* quidem dicit, convinci aut revera reum eſſe non dicit. Quod ſi Goar poſito illo, quo omnes fere Monachi ardent, veritatis odio & erroris ſtudio, illuſtriſſimi Pleſſæi opus placide inſpicere, & loca ab ejus adverſario notata conſiderare maluiſſet, quam temere & cæco impetu ſui Perronij diĉtata ſequi, non dubito quin is pro ſua eruditione, & harum rerum peritia (quam in eo plane ſingularem fuiſſe confiteor) facile judicaturus fuerit, nihil Perronium utraque illa ſua calumnia, veritati quam Pleſſæus tuetur, nocuiſſe; animi tantum ſui impotens in eum odium gratis, nullo operæ pretio patefeciſſe. Patet ergo ex hoc doĉtiſſimorum virorum teſtimonio Latinum elevationis Euchariſtię *ritum non eſſe multum antiquum*, ut ait Menardus; neque de eo quicquam apud antiquos rituum expoſitores legi, ut uterque obſervat. Porro quam verum hoc ſit, de quo ambo conſentiunt, veteres rituum ſacrorum expoſitores Latinos nihil de eo more ſcriptum reliquiſſe, facile perſpiciet quiſquis loca adierit, & attente perpenderit, in quibus tradunt panis & vini conſecrationem, & quæ eam proxime conſequuntur; ut Alcuïni s caput *de celebratione Miſſæ & ſignificatione ejus*; Amalarij Fortunati t caput 24. & 25. libri 3. *de Eccleſiaſticis Officiis*; Rabani u librum 1. *de inſtitutione Clericorum* c. 32. & præſertim vero c. 33. in quo totius Miſſæ ordo explicatus cernitur. Valafridi Strabonis, x ejuſdem argumenti c. 22. libri de rebus Eccleſiaſticis. Quod vero hi ſcriptores in enarrandis & myſtice explicandis omnibus, etiam minimis ac leviſſimis Miſſæ ritibus ad faſtidium diligentes, omnes pariter omiſerunt, id nemo qui eos norit, dubitabit nondum fuiſſe eorum ævo in Eccleſia Latina uſitatum. Huc accedit proprium ex Micrologi autore, merito in hoc ordine laudato, duĉtum à Menardo argumentum, quod non eſt tacendum. Is enim ubi conſecrationis ritus exponit accuratiſſime, & ſingulorum rationes curioſe rimatur, tandem accedit ad panis & vini benediĉtionem; *Deinde*, inquit, *panis in manus* (à ſacerdote ſcilicet) *accipitur, & antequam reponatur in altare, benedicitur. Item & calix elevatus* (id eſt è ſacra menſa in qua ſtabat, ſublatus) *ante depoſitionem benedicitur. Nam & ipſe Dominus in Evangelio utrumque legitur benedixiſſe, antequam dimitteret è manibus. Accepta enim in manibus benedixit, poſtea diſcipulis dedit. Item ubi dicitur, Hoſtiam puram, hoſtiam ſanctam, hoſtiam immaculatam, tres cruces ſuper utrumque ſimul facimus.* &c. Hinc doĉtiſſimus Menardus z ita argumentatur, *Hæc ille, qui ſane hunc ritum* (elevationis hodiernæ quæ fit plane peraĉta conſecratione) *ſi ejus tempore viguiſſet, nunquam prætermiſiſſet; qui poſtea elevationis corporis, quæ fit ſimul cum calice, antequam oratio Dominica recitetur, mentionem facit*; a Et cum dicimus, per omnia ſecula ſeculorum, corpus cum calice levamus, & ſtatim in altari

depoſita

s Alc. c. de miſſ. §. Poſt. laudes t. 10. Bibl. Pat. p. 204. c.

t Amal. l. 3. c. 24. 25. ib p. 423.

u Rab. l. 1. de inſtit. cleric. c. 33. ib. 585. E

x Val. Strab. de reb. Eccl. c. 22. Ibid. p. 680. 684. D. E.

y Microl. c. 15. ibid. p. 740. c.

z Menard not. in vet. miſſ. p. 574.

a Micr. c. 17. ab. ſup. p. 741.

depoſita cooperimus. Hæc Menardus; omnino recte. Quis enim crediderit Micrologum qui duas iſtas panis & calicis elevationes diſerte commemorat, illam quæ hodie illuſtriſſima eſt, & præcipui momenti, omnem populum ad ſacramenti adorationem vocans, ſilentio intactam præteritutum fuiſſe? Atque hic obiter obſervandum eſt, illam quam ex Micrologo priorem deſcripſimus panis & calicis acceptionem ſive elevationem, eam ipſam eſſe quam Hildebertus paulo ante eum locum quem ſupra recitavimus, his verſiculis deſcribit, Caput XXII.

Panis in hoc verbo, ſed adhuc communis, in ara
Sumitur & ſumptum tollit utraque manu
Presbyter; hinc idem cum pervenit ad BENEDIXIT,
Imprimit elato myſtica ſigna crucis.
Nec prius in menſam demittit, quam tua, Chriſte,
Verba repræſentans explicat iſta ſuper.

Nam utraque eſt *panis benedicendi*, nondum *benedicti*, adeoque *adhuc communis*, quod ait Hildebertus. In utraque panis ex menſa ſacra, ſive ara ſumptus, non ante *reponitur in altare*, vel ut canit Hildebertus, *in menſam demittitur*, quam benedictus fuerit. Poſt utramque fiunt cruces ſuper panem & calicem; Iam idem quoque Menardus monet ex Micrologi capite 23. clarius etiam patere ignotam Latinis adhuc fuiſſe ejus ſeculo elevationem ſacramenti hodiernam. Ibi enim in accuratiſſima deſcriptione celebrandæ Miſſæ, ubi ad verba illa conſecratoria ventum eſt, *Hoc eſt enim corpus meum*, quibus nunc prolator Latini ſtatim ſuam hoſtiam elevantes populo adorandam oſtendunt, Micrologus de tam inſigni ritu ne unam quidem ſyllabam ſcribit, panis & calicis conſecrationem continenter, nulla panis neque elevatione, neque adoratione abruptam, totam ſimul ſemelque uno, ut ita dicam, ſpiritu deſcribit; cætera hoc uno excepto, omnia diligenter ediſſerens. Atqui idem poſtea, paulo ante orationem Dominicam, ubi ſacerdos dicit illa verba, *Eſt tibi Deo Patri omnipotenti in unitate Spiritus Sancti*, illam panis & calicis elevationem quam nunc quoque Latini ad id locorum factitant, [b] minime prætermiſit, ſed eam diſerte his verbis memoravit, [c] *Hic*. inquit, *elevat oblatam cum calice, dicens, Per omnia ſecula ſeculorum; Reſponſio, Amen; Et deponit oblatam, dicens, Oremus.* Quæſo te, qui hanc dicit, cur illam auguſtiorem, atque memorabiliorem, qua ſolemniſſima ſacramenti in omni Latina Eccleſia adoratio continetur, ſi ſciret, prætermitteret?

[b] Vid. miſſ. Rit. celebr. c. 9. §. 3.
[c] Microl. c. 23. ibid p. 746. B.

His argumẽtis doctiſſimus Menardus nõ modo, ut mihi quidem videtur, probabiliter, ſed neceſſario demonſtravit nondũ apud Latinos ſuos hanc hoſtiæ hodiernam elevationem in uſu fuiſſe; cui iiſdem ut apparet, victus rationibus plane aſſentitur Iacobus Goar. Atque hoc ita cum utrinſque conſenſu conſtituto funditus ruit ſupra memorata, non Bellarmini tantum, qui levi brachio hæc perſtrinxit, potius quam tractavit, ſed ipſius etiam Perronij aſtutius & operoſius, adeoque improbius [illegible] nitentis diſputatio. Si diem aut Conſulem poſces, quo hæc

 elevatio

Caput XXII.

elevatio quæ hodie nihil eſt in Latinorum rebus notius, auguſtius aut magnificentius, in eorum ſacra præciſe ſuſcepta ſit, fatebor equidem veriſſimum eſſe, quod ſcribit *d* Goar, *Quando*, inquit, *conſecrationi apud Latinos juncta fuerit hoſtiæ elevatio, non plane conſtat.* Neque hoc mirum videri debet, quod in omnibus fere, ut linguarum, ita & rituum ac conſuetudinum, non ſubitis ſed lentis & paulatim progredientibus mutationibus uſu venire videmus. Prima earum initia nos latent; quia ab obſcuro unius aut alterius uſu primum progreſſæ, tacitis incrementis invaleſcunt, vixque obſervantur, niſi ubi longe ab origine progreſſæ univerſam jam gentem in qua cæperant, invaſere. Eſſe enim hujus generis plæroſque Latinæ religionis ritus, de quorum novitate querimur, ſatis manifeſtum eſt. Sed mihi quod in hac diſputatione abunde eſt, id ex Goaris doctrina, ne ipſe quidem credo, negaverit. Mihi enim ſatis eſt hoc teneri, quod initio ſtatim poſui, apud Latinos non fuiſſe in uſu ante Berengariana certamina, illam elevandæ Euchariſtiæ & populo ad cultum adorationis oſtentandæ conſuetudinem. Atqui & Goar & Menardus fatentur, quo tempore Micrologi autor ſcribebat nondum obtinuiſſe illum ritum; imo eo libro vel inprimis nituntur ut eum nondum exſtitiſſe confirment. Iam vero Micrologum non fuiſſe ante Berengariana tempora ſcriptum ipſe liber clariſſime fatetur, qui Gregorium P.R.7. & Anſelmum Lucenſem ejuſdem σύγχρονον & amicum intimum memorat; *e* imo Gregorium libri autor jam ad plures abiiſſe, quo ipſe tempore ſcribebat, eo ſatis ſignificat, quod illum capite decimo ſeptimo, *reverendæ memoriæ Papam* dicit; *f* quo elogio ſuperſtites affici inſuetum. Gregorium autem ann. D. 1087. die 4. Maij mortuum eſſe conſtat, cum Berengarianum dogma jamdudum à Leone 9. ante an. D. 1054. & à Nicolao 2. ante an. 1061. & noviſſime ab ipſo Gregorio damnatum publica autoritate eſſet. Vnde nemo non videt ante exſtinctum Berengarium, adeoque ante publice ab Eccleſia Latina receptam tranſſubſtantiationis fidem nondum in uſu apud eam fuiſſe ritum illum elevandæ hoſtiæ nunc in Euchariſtico ſacro ſolennem. Idem inde colligitur, quod Goare & Menardo aſſentientibus, nondum extabat ille ritus quo tempore Ordinis Romani libelli, qui qualeſque hodie habentur compoſiti ſunt. Honorius vero Auguſtodunenſis autor eſt *g* Ordinem Romanum à Bernoldo Conſtantienſi Preſbytero, compoſitum fuiſſe, quem ait ſub Henrico 4. Imperatore floruiſſe. Vnde certa fides eſt iſtum eumdem fuiſſe cum eo, quem alij *Bertholdum* vocant, nobilem Hermanni Contracti Chronologi ad an. D. 1100. continuatorem, quo denique manifeſtum ſit Ordinis illius Romani ſcriptorem, & ſub Gregorio P. R. VII. vixiſſe, & ultra an. D. 1100. vitam produxiſſe, cum jampridem ſuſcepta eſſet à Latinis tranſſubſtantiatio, Berengario ejus oppugnatore multis publicis judiciis jampridem fulminato. Hanc autem de Ordinis Romani, qui qualiſque hodie habetur, natalibus ſententiam Hugo Menardus *h* quod ſupra *i* monuimus, probabilem cenſet. Idem denique

d Goar. in miſſ. Chryſ. not. 158. in Euch. p. 146.

e Microl. c. 7. c. 14.

f Ibid. c. 17.

g Hon. Aug. de Illuſtr. Script. in Bernol.

h Præfat. in Gregor. lib. Sacr.

i Supr. c. 6.

que confirmari, ni fallor, poſſet ex libro de divinis Officiis, qui vulgo ſub Alcuini nomine circumfertur, ſi verum ejus parentem noſſemus. Hunc enim librum non eſſe genuinum Alcuini fœtum, *ſed ſcriptum eſſe poſt a.D. 1000. Andreas Cheſnæus in Alcuini præfatione late probavit, & plærique nunc eruditi conſentiunt. Sed duodecimo ſeculo cum jam tranſſubſtantiationis dogma multis Paparum decretis confirmatum apud omnes Latinæ communionis Eccleſias obtineret, unâque irrepſiſſet quæ ex eo neceſſario conſequitur, de adoranda Euchariſtia opinio, veriſimillimum videtur circa eadem tempora mentes hominum ſubiiſſe illam de elevanda ad cultum conſecrata hoſtia cogitationem, cui ſimulatque conſecrata eſt, cum adorationem deberi ex præcepto errore crederent, hinc factum eſſe, ut non alio potius loco, quam ſtatim poſt conſecrationem, elevandam eſſe putarent. Dubitari certe non poteſt, quin elevandi ad cultum ſacramenti mos XIII. ſeculo obtinuerit. Lucas Tudenſis, qui ſe Gregorium 9. Romæ vidiſſe, adeoque circa a.D. 1241. ſcripſiſſe ipſe teſtatur, *k veluti rem nefariam & hereſi proximam denotat*, quod *quidam cum elevatur corpus Chriſti à ſacerdote in ſacratiſſimo miniſterio Miſſæ, vel alias defertur, erubeſcunt vel effugiunt ſuppliciter adorare*. Neque hic tamen de Berengarianis vel Albigenſibus loquitur, ſed de Latinis ipſis, quod ſatis ſignificat, cum id, non *hereticum*, ſed *hereſi* tantum *proximum* eſſe dicit. Sed hoc ſtatim docet apertius, cum addit; *l Hoc*, inquit, *maxime nonnulli Curiales faciunt, qui conſueverunt terrenis Principibus flexis genibus & nudo capite humiliter miniſtrare. O ſtulta dementia & inſana protervia, quæ ſe oculis filiorum hujus mundi * objicit inſolenter curialitatis prætextu, coram æterno Rege, Regum Domino, & ſacerdote vicario eius humiliari refugiunt, vel erubeſcunt!* & cætera in eundem ſenſum. Stulte honorem Principibus ab iſtis delatum objicit, niſi ij in Euchariſtia Chriſtum ineſſe confeſſi eſſent, id eſt, niſi ex ſuo & Latinorum judicio Catholici fuiſſent. Vnde apparet ne tum quidem omnes Catholicos legi de adoranda poſt elevationem Euchariſtia paruiſſe, quod magnum eſt novitatis ejus argumentum. Quod ergo illa Euchariſtiæ ſtatim poſt conſecrationem elevatio, duodecimo demum ſeculo apud Latinos innoteſcere cœperit, neque uſquam ante id tempus occurrat, omnes jam ſatis intelligunt ejus ritum novellum & recentem eſſe; ex tranſſubſtantiationis dogmate ortum ac propagatum, quod præcedenti ſeculo in Eccleſia Latina conſtitutum fuerat multis Paparum decretis, exindeque ab omnibus receptum.

CAPUT XXII.

k Luc. Tud. l. 2. cont. Albig. c. 10.

l Ibid. c. 14. Tom. 4. P. 2. BB. PP. p. 665. B.

* forte legendum *abjicit ſe inſolenter*, &c.

CAPUT

CAPVT XXIII.

Novum eſſe quod nunc apud Latinos ſolenne eſt, I. ut Euchariſtia ſimul elevata eſt, à plebe de geniculis adoretur. II. ut plebs ad eum cultum nola geſtatilis ſono excitetur.

SEcundus ritus eſt quod elevationem hoſtiæ, ſimulatque à Sacerdote conſecrata eſt, ſequitur apud Latinos totius populi circumſtantis genuflexio & adoratio, ut ſupra diximus. Honorij P.R. 3. lex eo pertinet, paulo ante a.D. 1227. lata, *ut plebs cum in celebratione miſſarum elevatur hoſtia ſalutaris, ſe reverenter inclinet.* m *Sacerdos* (inquit) *quilibet frequenter doceat plebem ſuam, ut cum in celebratione Miſſarum elevatur hoſtia ſalutaris, ſe reverenter inclinet, idem faciens cum eam defert presbyter ad infirmum.* Hac autem *reverenti corporis inclinatione*, & praxis, & Gloſſa, oſtendunt veri nominis adorationem intelligi, qua in genua adorant quis procumbit, & hoſtiam illam ſalutat, *veramque ac vivam, Verbum Patris, verum Deum, verum hominem eſſe* agnoſcit ac profitetur. Synodus denique Tridentina apertiſſime poſtremo rem omnem, nequis dubitet, definivit n *cultum latriæ qui vero Deo debetur, huic ſanctiſſimo ſacramento in veneratione exhiberi ab omnibus Chriſti fidelibus, pro more in Catholica Eccleſia ſemper recepto.* In *veneratione* cum dicit, vel ſolam, vel certe præcipue eam venerationem intelligit, quæ hoſtiæ à ſacerdote poſt ipſam ſtatim conſecrationem elevatæ à ſuis defertur. Hunc autem de cujus hic proprie ritu diſputamus, *morem in Catholica Eccleſia ſemper* fuiſſe, ut Tridentini loquuntur, *receptum*, tam evidenter falſum eſt, ut vix quicquam dici poſſit magis à rerum ipſarum veritate alienum. Quo enim loco iſta fit à Latina plebe ſacramenti adoratio, eo in veteribus omnibus Liturgiis ac libris nullum cernitur illius veſtigium? Certe nullum ipſi afferunt de hac ad id locorum adoratione teſtimonium, ſive primæ ſive mediæ ante Berengariana certamina antiquitatis. Sed neque ullum ea de re extare, ex iis quæ proxime diſputavimus, cuilibet cordato ſatis conſtare poteſt. Cum enim hujus cultus præviam elevationem nullam hoc loco in antiqua Euchariſtiæ Liturgia fuiſſe abunde ſit demonſtratum, etiam conſentientibus doctiſſimis adverſariis Menardo & Goare; quis non intelligit, fieri non poſſe, ut apud quos nulla hoc loco fuit hoſtiæ elevatio, apud eoſdem aliqua ejus fuerit ibidem adoratio? Vt illud nunc mittam, quod quo loco apud Veteres elevata fuiſſe memoratur oblata, in adyto ſcilicet & apud altare, ut ex Goare & ex ipſis Liturgiis probatum eſt, non potuit à plebe adorari, quæ nihil iſtorum, in alia ædis ab adyto cancellis & velis diſcluſa parte conſiſtens videbat. Vt ergo ipſa elevatio, ita & hæc quæ ad

m Greg. Tit. 41. c. 10. Decret.

n Cõc. Trid. ſeſſ. 13. c. 5.

illam

illam refertur, & hodie ſtatim poſt eam à Latinis fit, adoratio, ritus novus eſt ac recens, omnibus & primæ & mediæ antiquitatis ſcriptoribus indictus & ignotus; ſub finem duodecimi, ut videtur, ſeculi, ex paulo ante recepto poſt Berengariana certamina Tranſſubſtantiationis dogmate ortus & conſtitutus; ut ex Honorij P.R. 3. Decretali, & Lucæ Tudenſis teſtimonio nuper à nobis recitatis patet. Quibus addenda eſt illa Mimatenſis Epiſcopi, ſacrorum rituum nobiliſſimi interpretis, qui circa a. D. 1280. ſcripſiſſe fertur, ad hunc locum obſervatio. Is enim ubi elevationis hoſtiæ ſimulatque conſecrata eſt, rationes indagat, præter alias quatuor, hanc quintam, à veterum nemine memoratam, ipſe ex proprio illius ritus fine petitam adjicit; *o* *Quinto*, inquit, *hoſtia elevatur, ut populus non præveniens conſecrationem, ſed ex hoc cognoſcens illam factam, & Chriſtum ſuper altare veniſſe, REVERENTER ad terram proſternatur.* Hæc vera, unica eſt, ac propria ritus hujus ratio. Cæteræ, quas affert, communes ſunt aliarum etiam ſi quæ ſunt, ſacramenti elevationum.

CAPUT XXII.

o Rat. Diu. Off. l. 4. de 6. parte Can. f. 104. col. 1.

Tertius ſupereſt, nolæ ad hoſtiæ elevationem pulſandæ ritus, quem res ipſa novum eſſe ſatis arguit. Cum enim hæc campanulæ ad id locorum pulſatio ad hoc unum inventa ſit, ut ſuo ſono factam eſſe conſecrationem, adorandamque adeo eſſe hoſtiam ſignificet, fieri non poteſt, ut his rebus 12. duntaxat ſeculo inſtitutis ſit vetuſtior. Stephanus Durantus ex Nauclero refert *p* ad a. 1240 Gregorium P.R. IX. ſtatuiſſe ad corporis & ſanguinis Chriſti conſecrationem campanas pulſari. Sed & Ivonis Carnotenſis epiſtolam eodem refert ad Mathildem Henrici I. Angliæ Regis uxorem, adeoque poſt a. D. 1100. ſcriptam, id eſt poſt ſeculi 12. initium; Quamquam ille quidem non de geſtatili; ſed de majori campana loqui videatur. Dicit *q* enim campanas à Mathilde miſſas ſe *in loco celebri ad auditum confluentium populorum collocaviſſe, quæ ad ſignificationem certarum horarum moverentur,* cum alias, tum præſertim *quando illa ſalutaris hoſtia* inquit, *pro nobis redimendis in ara crucis oblata per novi ſacerdotij miniſtros in Domini menſa quotidie conſecratur.* Tempus Miſſæ celebratæ ſignificat; de elevatione hoſtiæ, ejuſque momento nihil dicit. Illud ergo verum eſt, quod ipſe Durantus ex Nauclero retulit, id à Gregorio IX. Honorij ſucceſſore primum inventum eſſe ſeculo demum decimo tertio, circa a. D. 1240. diu poſt Ivonis Carnotenſis obitum. Id ipſum quoque tradit * Albertus Crantſius, ubi de hoc Gregorio verba faciens, *Eo* (inquit) *tempore decrevit Pontifex, Salve Regina &c. certis divinæ rei horis addi, CAMPANASQUE ad EUCHARISTIÆ confectionem.* Conſtat certe nullam occurrere ſigni iſtius de hoſtiæ elevatione ex campanularum pulſatione dati mentionem in ullis veterum monumentis ante duodecimi ſeculi finem. Sed & ritus novitatem liquido id arguit, quod nulla ejus apud cæteras Chriſtiani nominis in Aſia & Africa gentes veſtigia cernuntur.

p Durant. de rit. Eccl. l. 2. c. 40. p. 480.

q Ivo epiſt. 142.

* Crantz. Sax. l. 8. c. 10. in. p. 208.

Caput XXIV.

CAPUT XXIV.

Novum eſſe & à prima Chriſtianiſmi diſciplina alienum, quod ſacerdos panem ſacrum trifariam frangit, & tres illas partes ſibi uni ſumit omnes. Solvuntur & refelluntur quæ pro eius moris antiquitate à Bellarmino, & Duranto allegantur. Morem poſt ſeculum 6. cœpiſſe. Eius poſtquam cœpit, diverſa ratio apud Latinos qui in tres partes; Græcos qui in quatuor; Moſarabas qui in novem ſacrum panem diviſerunt. Quod ſacerdos tres partes uni ſibi ſumit, id & poſt tranſſubſtantiationis ſuſceptum dogma cœpiſſe, & Latinorum eſſe proprium.

SEd hæc quidem de adoratione quæ Euchariſtiæ ubi primum conſecrata eſt, ab ipſo ſacerdote apud Latinos exhibetur, deque ejuſdem elevatione, & ſolenni in elevatam totius circumſtantis populi latria, & campanulæ cultum hunc indicentis ſono, dicta ſatis ſunt. Nunc ad reliquas Miſſæ partes progrediamur, & quæ in iis occurrunt ab antiquioris Chriſtianiſmi ritu ac praxi inſigniter aliena obſervemus. Latinus ſacerdos poſtquam conſecratam hoſtiam & ipſe ſæpius eximie adoravit, & elevatam circumſtanti plebi adorandam oſtentavit; multa alia gerit ac dicit, quorum nullum eſt in Evangelio veſtigium. Iis miſſis ad eum locum potiſſimum venio, quo r *hoſtia ſuper patenam ſiniſtro indice accommodata, diſcooperit calicem & genuflexus ſacramentum adorat.* Hic enim tria occurrunt præter priſcam Euchariſtiæ diſciplinam novata; unum quod panis ſingulari quadam, & ab ipſo Domini inſtituto abhorrente ratione frangitur: alterum quod panis trifariam fracti una particula in calicem immittitur, & vino ſacro intingitur; tertium quod ea panis fractio; quam & Dominus exemplo ſuo commendavit, & vetus omnis Eccleſia factitavit, plane penituſque omittitur. Ac de primo quidem ita Miſſale præcipit, s poſt eam *ſacramenti adorationem*, de qua noviſſime diximus; *Tum ſe,* inquit, *erigens* ſacerdos *accipit hoſtiam inter pollicem & indicem dextræ manus, & cum illis ac pollice & indice ſiniſtræ manus eam ſuper calicem tenens, reverenter frangit per medium* &c. *& mediam partem quam inter pollicem & indicem dextræ manus tenet, ponit ſuper patenam, de alia media, quam ſiniſtra manu tenet, frangit cum pollice & indice dextra manus particulam* &c. *& eam inter ipſos dextræ manus pollicem & indicem retinens, partem majorem, quam ſiniſtra tenet, adjungit mediæ ſuper patenam poſitæ,* &c. *particulam vero hoſtiæ quam in dextra manu retinuit, tenens ſuper calicem, quam ſiniſtra per nodum infra cuppam retinet, intelligibili voce dicit,* Per omnia ſecula ſeculorum ℞. Amen; *& cum ipſa particula ſignans ter à labio ad labium calicis, dicit,* Pax Domini ſit ſemper vobiſcum, *Reſponſo per miniſtrum,* Et cum ſpiritu

r Miſſ. Rom. Rit. celeb. miſſ. Tit. 10. §. 2.

s Ibid.

ſpiritu tuo, *particulam* illam, *quam dextra manu tenet, immittit in calicem, dicens ſecreto*, Hæc commixtio & conſecratio corporis, &c. Moxque multis partim precibus, partim cærimoniis functus, *ſe inclinans, cubitis ſuper altare poſitis reverenter eaſdem ambas partes ſumit* (quæ ſcilicet ſuper patenam poſitæ jacebant) Tertia vero parte, quæ in calicem immiſſa natat, ſi quæras quid fiat, Miſſale præcipit ſacerdotem poſtremo *calicem dextra manu infra nodum cuppæ accipere*, &c. *& manu ſiniſtra ſupponentem patenam calici, ſtantem reverenter ſumere totum, ſanguinem cum particula in calice poſita.* Hæc illi. Ego quæro, unde habeant? ex quibus Evangeliis? ex quibus veteris Eccleſiæ Canonibus aut Conciliis? Nullum ex duodecimo ſeculo antiquioribus monumentis proferent, ex quo omnem iſtarum rerum ordinem ſigillatim ita præceptum aut uſitatum promere poſſint. Mitto moroſiſſimam iſtam, ac Iudaïco quam Evangelico miniſtro digniorem de digitis diſciplinam, actuumque ſingulorum ambages ac minutias; quæ nullum habent in veteri Chriſtianiſmo exemplum. Potiora duntaxat capita tango. Quem Apoſtolum ex divinis litteris, quem Apoſtolorum ad a.D. 300. ſucceſſorem dabunt, qui panem ſacrum ſibi ſoli Euchariſtiam celebrans, fregerit? qui tres ipſe particulas unus ſumpſerit? qui panem per medium in duas partes æquales, harum alteram rurſum in duas, ſed inæquales diviſerit? Chriſtum Evangeliſtæ & Paulus panem fregiſſe narrant, ſed cujus fragmenta diſcipulis diſtribuerit. *Panem accepit, fregit, dedit diſcipulis, dicens, Accipite*, &c. Vbi illa omnia geminæ fractionis, diviſionis ac ſubdiviſionis myſteria? Certe tres ſibi particulas ſumpſiſſe Chriſtum adeo non dicunt, ut ne illud quidem memorent, an vel vnam ſumpſerit. Mitto tripartitæ fractionis myſteria allegorica, quæ hic Latini haud parce effundunt, quæque ingenioſis hominibus ad quoſvis ritus actuſve quantumvis vanos aut abſurdos fucandos, & commentitiis rationibus honeſtandos ſemper præſto ſunt. Mihi ſimpliciſſima hujus ritus ratio & origo eſſe videtur, quam Ernulfus, Benedictinus de ſeculo undecimo Monachus tradit; *t Eccleſiaſtica*, inquit, *inolevit conſuetudo, ut Epiſcopo aut presbytero ſacrificante, & Diacono ac Subdiacono cooperante, eiuſdem obſequij nemo, aut raro quiſquam ſanctæ communionis excipiatur participatione. Quia ergo ipſis tribus Dominici altaris ſervitoribus commiſſa ſunt Dominica ſacramenta, quibus Scriptura communicare jubet, ſtatutum eſt, ut arcanæ recordationis hoſtia in tres partes dividatur; quæ diviſa à ſingulis ſervitoribus ſingula ſuſcipiantur; quarum una Sacerdos in calice ſecurius ſibi reſervata, cæteras in patena miniſtris, Si præſentes fuerint, porrigit; Eis abſentibus, ſicut agit quod erant acturi, ita accipit quod erant accepturi.* Hæc ille, quæ veri, mihi quidem, ſimillima videntur. Quamdiu ergo mos vetus ſtetit, ut duo illi minimum Miniſtri celebranti adeſſent, & una cum eo communicarent, ratio manifeſta fuit, cur ante populi communionem, Euchariſtiæ tres particulæ fuerint, quas ipſe ſcilicet, cum duobus Miniſtris conſumerent. At poſtquam veteri com-

CAPVT XXIV.

t Ern. ep. 2. quæ eſt ad Lan*. cs. T. 2. ſpici leg. Dachet. p. 437.

Caput XXIV.

ri communionis uſu obſoluto, ſacerdotem ſua ſibi ſacra unum facere cæteris modo ſpectantibus, ſolenne fuit, una quoque decebat tripartitam illam panis ſacri fractionem aboleri, quæ ſcilicet fine & uſu ad quem erat inſtituta, de medio ſublato, ipſa deinceps ſupervacanea erat. Sed quia celebrantes ita panem dividere à majoribus didicerant, vicit eorum reverentia & vis longæ conſuetudinis, ut ritus tametſi ſupervacaneus retineretur. Sed cum ſenſiſſent in Eccleſia quicquam abſque ratione fieri abſurdum eſſe, itum eſt ad allegorias; neque diu laborandum fuit. Facile reperti ſunt, qui ut nunc fit, ritui abſurdo rationem, qua omni per ſe caret, ex ingenio ſuo commodaverunt. Vtcunque ſit, mihi quidem ſimpliciter nunc quærenti, an quæ nunc fiunt apud Latinos, ea ſemper apud Chriſtianos facta fuerint, ſatis eſt quod hic ritus, qualiſcunque de cætero ſit, in toto illo primo atque optimo Chriſtianiſmo, qui ad an. D. 300 fuit, nuſquam cernitur; quem ſi jam tum extitiſſet, omnino veriſimile eſt, vel Iuſtinum in Euchariſtiæ deſcriptione, u vel alium aliquem ejuſdem aut proximi ævi ſcriptorem memoraturum fuiſſe. Ne Pſeudo Clemens quidem in Conſtitutionibus Apoſtolicis, vel Cyrillus Hieroſolymitanus in Homilia myſtagogica 5. liturgiæ ordinem exſequens, hujus Euchariſtiæ in partes tres fractionis meminerunt: quo docemur ne 4. quidem ſeculo, quo ille ineunte, hic exeunte ſcripſiſſe videntur, notum fuiſſe hunc ritum. Quinti ſeculi eadem ratio eſt, è quo nullum vel affertur, vel afferri poteſt, pro tripertita illa ſacri panis diviſione teſtimonium. Nam quod Ioannes Stephanus Durantus eo refert x quædam Pſeudo-Areopagitæ verba, eo largiter fallitur. Ejus hæc de Epiſcopo Euchariſtiam celebrante verba ſunt; y *Operto,* (inquit) *indiviſoque pane revelato, & in multa diviſo, ſingularique calice omnibus impertito, unitatem ſymbolice multiplicat, diſtribuitque.* τὸν ἐγκεκαλυμμένον καὶ ἀδιαίρετον ἄρτον ἀνακαλύψας, καὶ εἰς πολλὰ διελών, καὶ τὸ ἑνιαῖον τοῦ ποτηρίου πᾶσι καταμερίσας, συμβολικῶς τὴν ἑνότητα πληθύνει καὶ διανέμει. Hæc ad eam panis fractionem pertinent, non qua unus ſacerdos fractas omnes partes ſolus ſeorſum ſumpturus eſt, ſed qua unus panis in multas particulas, μερίδας, fractus pluribus, imo omnibus communicandus eſt, ſingulis ſuam particulam ſumpturis. Res ipſa loquitur; non enim dicit Dionyſius panem in tres vel quatuor partes præciſe frangi, ſed in multas; *pane,* inquit, *in multa, εἰς πολλὰ diviſo,* non *in fruſta* ſimpliciter *conciſo,* quod de ſuo perperam edit Durantus. Idque neceſſario evincit, quod ſtatim addit *de poculi in omnes diſtributione.* Nimirum quo tempore poculum erat omnibus diſtribuendum, eodem panis in multas particulas dividebatur, pro communicatorum numero, quo & illa ex paragrapho ſequente pertinent, z *munerum* (panis & vini ſacri) *unitatem in multa dividi,* τὸ ἑνιαῖον αὐτῶν (δώρων) εἰς πολλὰ διαιρεῖσθαι, *& res diſtributas cum ſuſcipientibus ſumme uniri*; nimirum panem eſu, calicem potu. Vnde clarum eſt, eam panis fractionem hic eſſe ſignificatam, quam ſtatim ſequitur utriuſque doni in omnes communicantes diſtri-

u Iuſt. Apol. 2. p. 76.

x Dur. de rit. Eccl. l. 2. c. 51. §. 1.

y Dion. Hier. Eccl. c. 3. Theor. §. 12. p. 258.

z Ibid. §. 13.

diſtributio. Huc accedit quod neque ulla hic particularum in calicem immiſſa memoratur, quod Latinæ fractionis vel præcipuum myſterium eſt. Ex his Sole clarius eſt fractionem hanc Dionyſianam plane aliam eſſe ab ea, quæ apud Latinos obtinet; Hoc vidit & confitetur Corderius Ieſuita in ſuis ad hoc Dionyſij caput annotationibus. Cum enim obſervaſſet quinque hic à Dionyſio exhiberi Euchariſtiæ partes, primam, cui intererant Catechumeni; ſecundam, oblationem panis & vini; tertiam, conſecrationem; quartam, oblationem conſecratorum; quintam, communionem; hæc continenter addit, *a Non facit autem mentionem fractionis hoſtiæ ſupra calicem, nec utriuſque commiſtionis.* Non potuit diſertius Duranti ſive inſcitiam, ſive inverecundiam caſtigare ac refutare. Viderat & ante Corderium, Perionius, qui totum hunc Dionyſij locum, optime atque elegantiſſime ita eſt interpretatus; *b Pane enim, qui opertus erat & integer, aperto atque in multas partes fracto, & unico calice diviſo inter omnes, quod unum eſt ſignum multiplicat.* Pachymeres in Paraphraſi hanc quoque fractionem apertiſſime accipit de ea quæ fit ad diſtribuendum omnibus communicantibus panem quidem per particulas; calicem vero per potum. Eodem quoque pertinet illa *Domini* à Chryſoſtomo memorata *in oblatione*, ideſt in Euchariſtia, *confractio*; quam fruſtra Bellarminus ad illam trahit, *c* quæ in unius Sacerdotis uſum fit apud ſuos. *Quod non eſt paſſus in cruce* (inquit *d* Chryſoſtomus) *hoc in oblatione patitur propter te, & ſe patitur frangi, ut Omnes impleat.* ἀνέχεται διακλώμενος ἵνα πάντας ἐμπλήσῃ. Vltima hæc verba indicant eam hic Domini in ſymbolo Euchariſtico confractionem intelligi, qua eo fit ut omnes communicantes ejus ſint participes. Ideo ſcilicet panis ſacer in plures particulas frangitur, ut ſingulis ſuam ſumentibus omnes Chriſti dono impleantur; quod ad Domini fractionem in Cœna ſua factam pertinere cernimus; à Latina vero alienum eſſe intelligimus, cujus fragmentis non alius quam ſacerdos impletur. In Liturgiis quæ Iacobi & Chryſoſtomi nominibus circumferuntur, quæque ab eodem Bellarmino huc afferuntur, fateor quidem haberi panis ſacri confractionem, non in tres, ſed in quatuor partes, uniuſque ex his in calicem immiſſionem. Inde vero ſequi nego quod ille concludit, *e Quare*, inquit, *ipſa quoque confractio antiquiſſima eſt.* Ac Bellarminum quidem id ex Iacobi Liturgia concludere mirum eſt, quam ipſe alibi *à poſterioribus ita locupletatum eſſe dicit, f ut non ſit facile dijudicare, quæ pars hujus* liturgiæ tantum Iacobum habeat auctorem. Neque Chryſoſtomeæ certior fides; cui multa à poſteris pro temporum & hominum ingenio fuiſſe addita verum eſt, & apud eruditos confeſſum. Se poſito ergo hoc liturgiarum teſtimonio, ut incertæ de primis temporibus fidei, conſtare debet hunc fractionis Latinæ ritum, non modo tribus, ſed etiam quinque primis Chriſtianiſmi ſeculis ignotum atque inuſitatum fuiſſe; cujus ſcilicet nulla uſpiam apud certos & indubitatos illorum temporum ſcriptores mentio occurrit. Quod vero Stephanus Durantus hanc hoſtiæ partitionem

CAPVT XXIV.

a Corder. ib. p. 262. col. 2.

b Perion. in Dion. interp. ſua.

c Bell. l. 2. de miſſ. c. 15. §. Tertia.

d Chryſ. Homil. 24. in 1. Cor. L. p. 256. C.

e Bell. ub. ſup.

f Bell. de ſcript. Eccl. in Iacobo.

Caput XXIV.

nem diu ante Sergium, qui an. D. 687. Romanus Epiſcopus factus eſt, jam *inſtitutam fuiſſe* inde colligit, *g quod Sergius conſtituerit in hac fractione Agnum cantari*, in eo multum fallitur. Sigebertus, quem ille citat, ſcribit *h* Sergium, ſuorum anteceſſorum de Miſſa conſtitutionibus *hoc ultimum addidiſſe, ut inter communicandum Agnus Dei à Clero cantetur*; de tripartita Duranti fractione nihil dicit. Quin eo quod ait *inter communicandum Agnum cantari* edixiſſe, apparet non fuiſſe ex Sergij edicto eo loco cantatum, quo fit hodie tripartita fractio. Probabilius eſt, imo verum eſt, cantatum fuiſſe dum populus communicaret, quam eſſe hujus ſacri partem ultimam notum eſt. Cum vero immediatè ante illam communionem panis frangeretur, ejuſque particulæ ſtatim communicantibus diſtribuerentur, inde colligo, non de hac recenti tripartita fractione, ſed de altera à Domino inſtituta, & apud veterem omnem Eccleſiam ſolenni, à Latinis vero abrogata fractione capienda eſſe, quæ de Sergio tradit Anaſtaſius *k* in ejus vita; *Hic*, inquit, *ſtatuit, ut tempore confractionis Domini corporis* (id eſt eo tempore quo confringitur & populo diſtribuitur ſacramentum) *Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miſerere nobis, à Clero & populo decantaretur.* Atque ita ſane Sergij factum narrat atque interpretatur *l* Micrologi ſcriptor; *Congrue* (inquit) *pax datur ante communionem, quia iudicium ſibi manducat & bibit, quicumque non prius fratri ſuo repacificatus communicare præſumpſerit. Sergius Papa, in ordine 86. conſtituit ut in tempore confractionis Domini corporis, Agnus deinde à Clero & populo decantetur. videlicet ut ille nobis propitietur, cuius corpus ibi confringi videmus & credimus. Facta autem confractione debent omnes communicare.* His quoque ſuccinit vetus ille Ordinis Romani expoſitor à Georgio Caſſandro laudatus; *m Propter officium* (inquit) *confractionis Dominici corporis conſtitutum eſt à Papa Sergio, ut Agnus Dei decantetur, dum ipſum corpus Dominicum ab Epiſcopis Romanæ Eccleſiæ, vel à Presbyteris atque Diaconis tantum confringeretur, ut poſt peractam pacem ſine qua corpus Domini non digne percipitur, corda eorum ad compunctionem amoris eius, quem accepturi eſſent, excitarentur.* Ex his cæteri, ſiqui hoc Sergij inſtitutum memorent ſcriptores, de eadem illa veteri, non autem de hac novitia tripartita fractione intelligendi ſunt. Vnde nunc conſtat Alberti Magni hanc Latinam fractionem à Sergio inſtitutam eſſe putantis ſententiam ideo eſſe reprehendendam, non quod iſta fractio Sergio multo ſit antiquior (quod temere dicit Durantus) ſed contra, quod Sergio recentior ſit. Fateor hac Euchariſticæ diſciplinæ labe paulo poſt illud ſeculum, utramque Eccleſiam, Græcam, inquam, & Latinam deformatam fuiſſe. De Latinis teſtem habemus *n* Amalarium, noni ſeculi hominem, ex libellis Romanis docentem jam ante ſua tempora ſolenne apud Romam fuiſſe, ut hoſtia hoc loco rumperetur à Pontifice, & panis etiam bis poneretur in Calicem. Fere eadem leguntur in Additione, quæ habetur apud Rabanum ad calcem libri primi de inſtitutione Clericorum; & præter cætera, autor monet, *o Italos primo mittere de*

g Dur. lib. 2. de rit. Eccl. c. 51. §. 8.
h Sigeb. Chron. ad an. 688. p. 540. l. 13.
k Anaſt. in Serg.
l Microl. c. 18. Tom. 10. Bibl. P. P. 742. A.
m Expoſ. ord. Rom. apud Caſſ. in Liturg c. 29. p. 67.
n Amal. l. 3. de Eccleſ. off. c. 34.
o Rab. l. 1. de inſtit. cler. extr. p. 586. C. tom. X. Bib. PP.

re de ſancto pane in Calicem; aliquos vero reſervare immiſſionem, uſque dùm pax celebrata ſit & fractio panis. Scriptor Micrologi quem conſtat ſeculo 11. & quidem præcipiti vixiſſe, refert *p* ruptam fuiſſe hoſtiam ex dextro latere, ejuſque majorem partem in duo confractam; ut eſſent tres Dominici corporis portiones: unam in calicem miſſam: alteram neceſſario à Sacerdote ſumptam ante calicis participationem: *tertiam communicaturis ſive infirmis dimiſſam*: quæ hodierno ritui congruunt: niſi quod nunc Sacerdos tres illas oblatæ particulas ſumit, tertia illo ſeculo communicaturis, ſive infirmis dimittebatur. Mutati ritus rationem, & quidem idoneam, hanc affert Stephanus Durantus: *q Ritum illum*, inquit, *immutavit Eccleſia, propter pericula quæ contingere poſſent in reſervatione illius particulæ; quare partes omnes à ſacerdote ſumuntur.* Nimirum hic Latini quæ nulla aliquot ſeculis pericula viderant, ea illuminatis per plenam tranſſubſtantiationis fidem oculis, ſecutis poſt decimum ſeculum temporibus, animadvertere cœperunt. Itaque hujus ritus, ſi non inventio, certe perfectio novo tranſſubſtantiationis dogmati imputanda eſt. Apud Græcos hoſtia hoc quoque loco frangitur, *r* non in tres ſed *in quatuor partes ut crucis partes quatuor* (inquit Goar *cruce è particulis emergentibus effecta & cõpoſita deſignentur.* Nam ut facile eſt de numeris ludere, Græcis de quatuor, nõ minus quam Latinis de tribus, ſuæ & quidem æque ſolidæ conſtant rationes. Quin ut ingenium humanũ in ſuis luxuriat, Mosarabas olim idem Goar obſervat *s* ex eorum Miſſa, in novem partes hoſtiam ſuam diviſiſſe, neq; hoc, ut credibile eſt, abſque cauſa legitima. Quidni? cum novem ſint Hierarchiæ cæleſtis apud Dionyſiũ ordines? cum novem ſymbolo contineantur præcipua fidei noſtræ myſteria, ad quæ Moſarabes ſuas illas totidem particulas referunt, *t* quæque hoc ordine recenſent; Corporationem, id eſt, incarnationem; Nativitatem: Circumciſionem: Apparitionem id eſt, Epiphaniam: Paſſionem: mortem, Reſurrectionem: Gloriam: Regnum? Sed hæc ut donem, non minus quam Latina eſſe ingenioſa, nova quidem quin ſint, & non modo Apoſtolis, ſed etiam eorum poſteris ad ſequiora uſque ſecula ignota, nemo ut opinor, cordatus dubitabit.

p Micr. de Eccle. obſer. c. 17. ibid. p. 741. d. E.

q Dur. de rit. Eccl. l. 2. c. 51 §. 9.

r Goar. not. 163. in miſſ. Chryſ. Euchol. p. 147.

s Id. ibid.

t Offic. moſar. c. 27. T. 6. Bibl. P. B. 114. C.

CAPUT XXV.

Novitas moris Latini panem ſacrum communicantibus diſtribuendum minime frangendi. Id à Domini inſtitutione, ab Apoſtolica, à ſequentis Græca Latinaque, ad duodecimi ſeculi initia Eccleſiæ more & diſciplina alienum. Μερίδες. Partes. Particulæ. Moris tam alieni à Chriſtianiſmo cauſa & ratio.

VT autem illa ſacri panis nunc apud Latinos ſolennis fractio præter priſcorum Chriſtianorum officia abundat: ita altera quædam

& à

Caput XXV.

& à Chriſto inſtituta, & ab omni priſca Eccleſia uſurpata apud eoſdem
deeſt; eaque altera novitas eſt, quam in eorum Miſſa notavimus. Dominus quidem, ut eſt à divinis ſcriptoribus traditum, acceptum & benedictum panem *fregit ac dedit diſcipulis*, ita ut eorum nemo integrum panem acceperit; nemo non ex integro defractâ ſive decerptam partem.
Neque negant Latini; quorum alij *Chriſtum duodecim ex pane feciſſe*
u Iuſtinian. in 1. Cor. 11. *partes* aiunt, u *& ſingulis ſingulas dediſſe*; alij quod eodem redit, *ita panem*
fregiſſe dici, x *ut ex uno pane omnes partem acciperent*; *alij fregiſſe in totidem*
x Ianſon. Concord. Evang. c. 131. *particulas, quot erant Apoſtoli manducaturi*. y Omnibus notum eſt nihil
hodie apud Latinos, ſimile fieri; in quorum Miſſa nemo Communicantium fragmentum, vel particulam ex integro pane defractam aut deciſam ſumit; præter unum illum ſacerdotem, qui celebrat, quique quod
y Salmer. t. 9. tract. 12.
diximus, hoſtiam in tres quidem partes frangit, ſed quas omnes ipſe ſumit, duas ſiccas, tertiam vino ſacro immiſſam & intinctam. Cæteri omnes ceu laïci, ceu Clerici, maſculas illas azymas, de quibus ſupra diximus, ſeorſum ſingulas ac per ſe conſiſtentes veluti totidem panes vel nummos, totas integraſque ſumunt. Nulla cernitur, nulla revera fit fractio. Ac tametſi res per ſe ſatis perſpicua ſit, nequis tamen putet illam Latinorum fractionem, de qua diximus, eam ipſam eſſe quam Chriſtus uſurpavit, ecce Bellarminum aliud diſertè non modo confitentem, ſed etiam rationibus confirmantem; y *Porro fractio* (inquit) *quæ quarta*
y Bell. l. 1. de miſſ. c. 27. §. Porro *pars eſt* (Miſſæ Latinæ ſcilicet) *ſine dubio non habet Dominum autorem. Dominus enim fregit quidem panem. ſed fregit vel ante conſecrationem, ut multi volunt, vel ſtatim à conſecratione, ut diſtribueret eum diſcipulis. At noſtra fractio fit poſt conſecrationem, multis aliis actionibus interiectis, & non fit*
z Ibid. § 6. propoſitio. *ad diſtribuendum, ſed ad certum myſterium ſignificandum*. Et paulo poſt,
z illa Latinæ *fractionis cærimonia* negat *videri uſum eſſe Dominum*. Iam hinc ſatis eſt quod miremur eos qui ſe Chriſti *vicarios & legatos* eſſe gloriantur, eam fractionem quæ Chriſtum habet autorem, repudiaſſe, eam vero, qua uſus non eſt, tenere, ab ejus exemplo in re tanti momenti apertiſſime diſcedentes. Sed rei miraculum auget, quod ea quæ apud iſtos jampridem abrogata eſt, fractio, præter Chriſti autoritatem, etiam luculentiſſimo Apoſtolorum, & priſcorum Epiſcoporum, ac ut breviter dicam, univerſæ veteris Eccleſiæ uſu commendata eſt. Hæc fractio ævo Apoſtolico ita ſolennis erat, ut totam inde Euchariſtiæ actionem denominarent; ut ex Lucæ verbis apparet, a quo loco diſcipulos narrat *in*
a Act. 2. 46. *communione & fractione panis perſeveraſſe*, προσκαρτεροῦντας τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου. Et alibi, b *Cum conveniſſemus*, inquit, *ad frangendum*
b Act. 20. 7. *panem*; quod utrumque vix quiſquam negat eſſe de Euchariſtia accipiendum veterum quidem tantus erat ea de re conſenſus, ut Syriacæ verſionis autor in loco poſteriori ipſum *Euchariſtiæ* nomen pro *panis*, quod in Græco eſt, vocabulo ponere non dubitaverit. Neque alio reſpexit Paulus, quo loco de Euchariſtia loquens, c *Panis* (inquit) *quem frangimus, nonne participatio corporis Domini eſt*? Sed & ipſos adverſarios
hic

hic habemus conſentientes. Lovinus Ieſuita, in priorem locum ex 2. Actuum capite obſervat *d hūc ritū & morem primitivæ Eccleſiæ, quæ panem unum (* inquit *) ſolita erat conficere, atque illum conſecratum in tot partes frangere, quot erant communicantes; ſicut & Chriſtus in Cœna fecit.* Sic Iuſtinianus vix ejuſdem cum Lorino ordinis, in Pauli locum, *e Olim (* inquit *) quod etiamnum Græci uſurpant, ex uno eodemque pane conſecrato deliberata particulæ ſingulis tribuebantur, ut melius unio & coniunctio cum Chriſto, atque apertius ſignificaretur.* Sed & hunc à Chriſto & Apoſtolis traditum morem ab Eccleſia quæ ſucceſſit, ſervatum eſſe vel ipſum panis qui ſingulis communicantibus diſtribuitur, nomen ſatis ſuperque demonſtrat. Quæ enim communicantes è ſacra menſa accipiebant, veteres Græci μερίδας vocabant, & ἁγίας μερίδας, *ſanctas particulas*; Latini vero *partes*, & *particulas*. Quod ſtulte falſoque dictum eſſet, ſi quod diſtribuebatur, totum quid fuiſſet. Sed erant videlicet partes ex pane conſecrato fractæ, vel reciſæ. A μέρος *pars* fit μερὶς. Unde μερίζειν διανέμειν μοριχῶς, *particulatim dividere*, ut eſt apud Heſychium. Μερίδες κλάσματα. *fragmenta ſacri panis.* Auguſtinus, *f Norunt fideles quemadmodum manducent carnem Chriſti. Vnuſquiſque accepit ſuam partem. Unde & ipſa gratia partes dicuntur.* Iam ſic ævo Cypriani loquebantur *Quidam alius eſt ipſe maculatus, ſacrificio à Sacerdote celebrato, Partem cum cæteris auſus eſt latenter accipere: g* id eſt unam ex iis partibus, in quas diviſus erat vel fractus panis Euchariſticus. Et ipſe Auguſtinus, *h Neſcit nunc ſe de agni immaculati corpore partem ſumere.* Idem, loco nuper ex Beda recitato, de Domino loquens, *i Per partes,* inquit, *manducatur, & manet integer totus. Per partes manducatur in ſacramento, & manet integer totus in Cœlo: manet integer totus in corde tuo.* Denique hæc locutio adeo familiaris fuit veteri Latinæ Eccleſiæ, ut re abolita nomen aboleri non potuerit, quod adhuc manet. Nam ut doctiſſimi Sirmondi verbis utar, *k Oblata licet integra una conſecrentur, & integræ ſingulis erogentur, particularum tamen nomen ex antiqua conſuetudine ſortitæ ſunt:* ſed nomen ſine re caſſum & ſui ſenſus inane: qualiter Latini *Miſſam* etiam vocant, in qua nulla tamen eſt *Miſſa*, id eſt miſſio: *exhomologeſin*, quæ ejus rei quæ ſic antiquis dicebatur, nihil habet: & cætera de genere hoc non pauca: Catachreſi ejus ſimili qua Græci κυνέην vocant, *l* galeam etiam eam quæ eſt non ex corio canino, ſed ex ferro vel ære; *alabaſtrum* etiam, vas quod ex *vitro*, non ex alabaſtro; *pyxidem*, quæ ex ebeno eſt, non ex *buxo*, propter uſus utriuſque rei ſimilitudinem. Sic & *particulæ* Latinorum *oblata* ſunt, etiamſi particulæ nullæ ſint, ſed coronulæ integræ, quia earum uſus hodie eſt, qui particularum olim fuit apud majores. Illæ nunc, ut olim hæ, diſtribuuntur communicantibus. Sed ut *miſſæ* etymon indicat in veterum, apud quos miſſæ nomen natum eſt, ſynaxi fuiſſe *miſſionem*, etiamſi mirabili quodam abuſu etiam *Miſſa* dicatur, in qua nulla *miſſio* eſt; ita *particularum* nomen arguit veteres, apud quos ortum eſt, ſacrum panem diviſiſſe in multa fruſta ſive fragmenta, quæ ſingula ſingulis tradebantur, licet hodie

CAPUT XXV.

d Lorin. in Act. 2.

e Iuſtin. in 1. Cor. 10. 16.

f Aug. ſerm. de verb. Evang. apud Bedam, in 1 Cor. 10. 16. p. 164 init.

g Cypr. l. de lapſ. p. 202.

h Aug. ep. 86. p. 147. col. 1. D. extr.

i Aug. ex Bed. in 1. Cor. 10.

k Sirm. de Az. cap. 4. ex.

l Vide de hujus vocis & ſimilium ſenſu & ratione. Euſt. ad Iliad. Z. p. 421. lin. 6.

Caput XXV.

dit vulgus, neglecto vocabuli vero ſenſu, *oblatas* integras eo etiam nomine ſignificare conſueverit. Sed præter *donorum*, quæ ex menſa Domini ſumuntur, nomen, exſtant diſertæ Patrum voces liquido affirmantium fractam olim in hoc ſacro fuiſſe Euchariſtiam, fractaſque ejus particulas communicantibus fuiſſe à preſbytero traditas. Irenæus, m *Quando mixtus calix & fractus panis percipit verbum Dei, fit Euchariſtia corporis & ſanguinis Chriſti.* Scio apud Damaſcenum ubi hunc Irenæi locum in Parallelis Græce deſcribit, legi ὁ γεγονὼς ἄρτος, * *qui ę natura eſt panis*, non autem ὁ κεκλασμένος ἄρτος *fractus panis.* Sed Latini interpretis qui *fractum panem* dicit, eo valet autoritas, ut fractam fuiſſe ejus ævo Euchariſtiam probet. Hunc autem interpretem eruditi: conſentiunt eſſe antiquiſſimum, & Irenæi ipſius æqualem, vel certe non multo juniorem Clemens Alexandrinus, *Euchariſtiam quidam* (preſbyteri ſcilicet) n *cum ut mos eſt diviſerint, permittunt unicuique ex populo partem eius ipſum ſuam ſumere*, τὴν εὐχαριστίαν τινὲς διανείμαντες, ὡς ἔθος, αὐτὸν δὴ ἕκαστον τοῦ λαοῦ λαβεῖν τὴν μοῖραν ἐπιτρέπουσιν. Hoc unum iſtorum proprium fuiſſe docet, quod Euchariſtiæ particulā non ipſi, ut alij ſolebant, cōmunicanti in manū traderent, ſed eam unicuique pro ſua ſibi conſcientia ex menſa Domini vel ſumendam vel non ſumendam permittebāt. Quod vero ait iſtos primum panem ſacrum in multas partes fidelibus diſtribuendas *dividere*, id eos ex more Eccleſiæ ac cœterorum Paſtorum communi publicoque feciſſe teſtatur. Ergo mos vetuſtiſſimæ illius Eccleſiæ fuit, ut non alium ex ſacra menſa panem quam fractum quiſquam acciperet; Latinis noſtris è Diametro oppoſitus, qui nulli ſuorum Laïcorum, nulli Clericorum non celebrantium, alium quam integrum porrigunt; ac ne hoc quidem, ſed in os ipſi inſulciunt. Epiſtola ad Philadelphienſes quæ Ignatij nomine circumfertur, ex vulgata editione, o *una eſt caro Domini Ieſu, & unus eius ſanguis, qui pro nobis effuſus eſt; unus etiam panis pro omnibus confractus, & unus calix totius Eccleſiæ.* μία γάρ ἐστιν ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, καὶ ἓν αὐτοῦ τὸ αἷμα τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἐκχυθέν. εἷς καὶ ἄρτος τοῖς πᾶσιν ΕΘΡΥΦΘΗ, καὶ ἓν ποτήριον τοῖς ὅλοις διενεμήθη. p *Baſilius Perinde eſt, quantū ad efficaciam ſive quis partem unā excipiat à ſacerdote, ſive plures ſimul.* Ταυτὸν ἐστι κατὰ τὴν δύναμιν, εἴτε μίαν μερίδα δέξεταί τις παρὰ ἱερέως, εἴτε πολλὰς μερίδας ὁμοῦ. Μερίδας dicit *particulas*, quo nomine panis ſacri fragmenta in ſingulos fideles diviſa à Græcis vocari nuper eſt obſervatum. Chryſoſtomus in illa Pauli verba, q *Panis quem frangimus*; *Hoc enim* (inquit) *fieri* (id eſt corpus frangi) *licet quidem in Euchariſtia videre, in cruce autem nequaquam; quinimo contrarium; Os enim, inquit, eius non conteretur, ſed quod non eſt paſſus in Cruce, hoc in oblatione patitur propter te, & patitur frangi, ut omnes impleat.* τοῦτο γὰρ ἔστι μὲν ἐπὶ τῆς εὐχαριστίας ἰδεῖν γινόμενον, ἐπὶ δὲ τοῦ σταυροῦ οὐκέτι, ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον τούτῳ. ὀστοῦν γὰρ αὐτοῦ, φησίν, οὐ συντριβήσεται. ἀλλ' ὅπερ οὐκ ἔπαθεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, τοῦτο πάσχει ἐπὶ τῆς προσφορᾶς διὰ σέ, καὶ ἀνέχεται διακλώμενος, ἵνα πάντας ἐμπλήσῃ. Quod Chriſtum dicit *frangi*, id de pane ſacro neceſſario intelligendum eſt, neque id

quiſquam

m Iren. l. 5. c. 2. p. 434. C.

* locum è Damaſceno Græce exhibet Perron. in oper. de Euchar.

n Clem. Strom. l. 1. p. 271. C.

o Ign. vulg. ep. ad Philad. p. 96.

p Baſ. ep. 289. ad Cæſ. extr. t. 3. p. 279. D.

q Chryſ. hom 24. in 1. Cor. p. 256. B. C.

quiſquam negat. Chriſtum enim in Euchariſtia etiam multo minus quam in cruce, frangi qui eum in Euchariſtia realiter adeſſe volunt, ipſi confitentur. Ergo panis ſacer Chryſoſtomi ævo frangebatur; & quidem ad id frangebatur, ut omnibus diſtribueretur; ita ſcilicet ut ſuam ex eo partem quiſque communicantium haberet: Hoc enim apertiſſime ſignificant hæc verba; *Patitur frangi, ut omnes impleat.* Id vero de Latinorum altari falſo dixeris, apud quos ſuæ ſingulis hoſtiolæ totæ atque integræ diſpenſantur. Theophilus Alexandrinus, *r* de *pane Dominico, quo* (inquit) *Salvatoris corpus oſtenditur, & quem frangimus in ſanctificationem noſtri.* Cyrillus Alexandrinus ex Catena Patrum in Matthæum à Poſſino Ieſuita edita, *s* de Chriſto hoc ſacramentum inſtituente verba faciens; *Simul vero etiam typum nobis dat* (inquit) *prius gratias agendi, atque ita frangendi ac diſtribuendi panis.* ἅμα καὶ ἡμῖν δίδωσι τύπον πρῶτον εὐχαριστεῖν, καὶ οὕτω κλᾶν τὸν ἄρτον καὶ διαδιδόναι. Hic itum vides panem poſtquam benedictione conſecratus eſt, omnino *frangendum ac diſtribuendum eſſe docere*; niſi ab exemplari quod Chriſtus nobis propoſuit, diſcedere velimus.

r Theoph. Paſch. 1. tom. 3. BB. PP. p. 87. D.
s Cat. in matt. 26. 28. Gr. Lat. t. 2. p. 754.

Theophylactus de Chriſto; *t* *Cum benedixiſſet* (inquit) *id eſt gratias egiſſet, fregit panem; id quod etiam nos facimus, preces adjungendo.* εὐλογήσας δὲ, ἀντὶ τοῦ εὐχαριστήσας, ἔκλασε τὸν ἄρτον. ὅπερ καὶ ἡμεῖς ποιοῦμεν, εὐχὰς ἐπιλέγοντες. Non modo Græcos ſuos frangere ait; ſed Chriſti in eo exemplum ſequendum innuit. Idem in alio opere, de Corinthiis pane ſacro veſcentibus ſeorſum à fratribus; *u* *Tu edendo* (inquit) *antevertis, neque panem communem* (qui communis multorum eſſe debet) *in medium ponis, neque frangis ipſum, uti detur multis, ſed tibi ipſi retines.* σὺ δὲ προλαμβάνεις ἐσθίων, καὶ οὐδὲ τὸν κοινὸν ἄρτον εἰς τὸ μέσον τίθης, οὐδὲ κλᾷς αὐτὸν ἵνα δοθῇ πολλοῖς, ἀλλὰ σαυτῷ κατέχεις. Hæc Græci; quibus Latinorum conſentanea ſunt teſtimonia. Vetus Commentarij in Paulum ſcriptor, qui inter Ambroſij opera circumfertur, quique ab Auguſtino ſancti Hilarij nomine citatus noſcitur, *x* *Nos* (inquit) *de uno pane & de uno calice percipientes, participes ſumus & conſortes corporis Domini.* Idem de Euchariſtia loquens, *Munus*, inquit, *oblatum totius populi ſit* (puto legendum *fit*) *quia in uno pane omnes ſignificantur. Per id enim quod unum ſumus, de uno pane nos ſumere oportet.* Qui de uno pane plures participaſſe dicit, cum ille panem in plura diviſum fuiſſe neceſſario ſignificat. Auguſtinum paulo ante audivimus docentem, *Chriſtum in ſacramento per partes manducari.* Idem alibi, de his Pauli ad Timotheum verbis diſputans, *y* *Obſecro fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones; Sed eligo* (inquit) *z* *in his verbis hoc intelligere, quod omnis vel pœne omnis frequentat Eccleſia, ut precationes accipiamus dictas, quas facimus in celebratione ſacramentorum, antequam illud quod eſt in Domini menſa, incipiat benedici, orationes cum benedicitur, & ſanctificatur, & ad diſtribuendum* COMMINVITVR. Eo vero in loco, quem attigimus nuper, illa quæ inde recitavimus hæc præceſſerant, *a* *Manducemus*

t Theophyl. in Marc. 14. p. 272. B.
u Theoph. in 1. Cor. 11. 24. p. 258.
x Ambr. in 1. Cor. 10. p. 1911. D. ibid. p. 1915. a. In 1. Cor. 11.
y 1. Tim. 2. 1.
z Aug. ep. 59. quæſt. 5. p. 114. D.
a Aug. ex Bed. in 1. Cor. 10. ub ſup.

Caput XXV.

Christum, vivit manducatus, quia ſurrexit occiſus; nec quando manducamus, partes de illo facimus; & quidem in ſacramento ſic fit; & norunt fideles quemadmodum manducent carnem Chriſti. Unuſquiſque accipit partem ſuam, &c. ut ſupra. Gregorius P.R.I. de hoc myſterio loquens, *b Ibi*, inquit, *Chriſti corpus, ſumitur; eius caro in populi ſalutem partitur.* Sed toto ſeculo 7. quo ineunte mortuus eſt Gregorius, manſiſſe apud Latinos frangendi panis Euchariſtici morem luculentiſſime teſtantur Toletanæ decimæſextæ Synodi, a.D.693. habitæ, Patres. Illi enim recitata ex tribus Evangeliis & ex Paulo, Dominicæ Cœnæ hiſtoria, *c Quid aliud*, inquiunt, *innuitur, niſi quia panem integrum accipiens, & benedicendo confringens, particulatim unicuique diſcipulorum ſumendum contradicit? quod & nos in poſtmodum facturos edocuit, haud dubie ſignificans, quod omnis buccella panis, non omnis panis buccella?* Tum interjectis duobus verſiculis; *Ac proinde quia & Redemptoris verba teſtantur, quod panem integrum accipiens, non buccellam, quem poſt benedictionem confringens ſuis particulatim diſcipulis dederit, & Paulus Apoſtolus ſimiliter nihilominus narrat, quod panem acceperit, & gratias agens confregerit; nec non & illud, quod Chriſtus de quinque panibus confractis turbam refecerit, quid aliud inſtituit nos, niſi ut panem integrum ſumentes, ſuper altaris eius menſam benedicendum ponamus, non particulam panis, quod caput noſtrum nequaquam feciſſe perpendimus?* Hæc illi; aperte definientes, primo Chriſtum panem integrum in Euchariſtico epulo adhibuiſſe, hunc benedicentem fregiſſe, in particulas, quas ſingulis communicantibus ſingulas tradidit; ſecundo id ipſum in Eccleſia ſuo ævo factitari à Dei miniſtris rite ex more Chriſtiano hoc ſacrum celebrantibus; tertio denique illa Chriſti actione poſitam eſſe ſuis omnibus poſtmodum futuris Chriſtianis legem Euchariſtæ eodem modo ac more parandæ. frangendæ ac diſtribuendæ Manſiſſe morem non modo proximo, ſed etiam nono ſeculo docet Paſchaſius Ratbertus; * *Sacerdos* (inquit) *invocat. Sed ipſe* (Chriſtus) *benedicit & FRANGIT.* Mox; *Hic ſolus eſt qui frangit hunc panem, & per manus Miniſtrorum diſtribuit credentibus.* Idem; *Immolato Chriſto per ſacramentum decima traditioni corpus frangitur ad eſcam populis, & partitur fidelibus.* Sic & Paſchaſio paulo junior Ratramnus, ſive ut vulgo nominari ſolet, *d* Bertramus, cum ſcribit, *corpus Chriſti quod agitur in Eccleſia per partes comminutum diſpartiri ad ſumendum, & dentibus commolitum in corpus trajci.* Huc accedit potens in eam rem argumentum ex illo veteri & per multa ſecula ſervato oblationum more, de quo initio diximus. Cum enim panis, ex quo fiebat Euchariſtia, ab omnibus fidelibus offerretur, neque credibile ſit minutias illas panis, quales ſunt nunc Latinorum hoſtiæ, à quoquam Eccleſiæ fuiſſe oblatas, fatendum eſt panes illos majuſculos fuiſſe, qui ex his oblationibus conſecrabantur; quales revera ſunt Græcorum, Syrorum, & Alexandrinorum, rotundi & in circulos amplos fuſi panes, cruce vel crucibus, & Chriſti monogrammis inſcripti, quorum nobis formas exhibent ectypa

b Greg.l.4. Dial.c.58.

c Conc.Tol. 16.c.6.Tom. 5. Conc.p. 430. col.2. A.B.

* Paſch. de corp. & S.D. c.15. R. 1598. D. ibid.

* Id. c.19. p. 1603 E.

d Ratr. de corp. & ſang. Dom.

ectypa à Sirmondo *e* ex veris iconibus expreſſa & exhibita. Panes autem hujuſmodi nemo non intelligit neceſſario fuiſſe poſt conſecrationem in plures particulas fractos, vel diviſos, quo omnibus communicaturis diſtribui poſſent. Sed ne tam quidem illa fractio deſiit, cum primum eſt introductus apud Latinos azymorum uſus; quod eſt à Sirmundo ſolerter ex Humberto obſervatum. *f* Nam hic utrumque teſtatur ſuo ævo, id eſt, ultra medium undecimi ſeculi, & conſecrata jam fuiſſe azyma, & partes tamen confractas adhuc datas fuiſſe communicantibus: Non repetam quæ de azymis dicit, jam ſupra ſuo loco memorata. De fractione non loquitur obſcurius; quin & eam ſervandam allato Chriſti exemplo probat. *g In panis fractione*, inquit, *& communicatione nonniſi perfectam actionem Miſſæ debemus accipere; quemadmodum ipſum Dominum legimus, non imperfectam ſed perfectam commemorationem ſuis diſcipulis tradidiſſe, pane benedicto & mox fracto atque diſtributo. Non enim benedixit tantum, & reſervavit frangendum incraſtinum, nec fregit tantum & repoſuit, ſed fractum ſtatim diſtribuit. Unde B. Alexander Martyr & Papa V. ab Apoſtolo Petro, paſſionem Domini inſerens Canoni Miſſæ, non ait, Hoc quotieſcumque feceritis, ſed, hæc quotieſcumque feceritis, id eſt, benedixeritis, fregeritis, & diſtribueritis, in memoriam mei facietis; quia quodlibet horum trium ſi ſine reliquis fiat, ſcilicet aut benedictio ſine fractione, & diſtributione, aut fractio ſine benedictione & diſtributione, perfectam memoriam Chriſti non repræſentat, ſicut benedictio nulla ſine fractione & benedictione.* Ex quo Cardinalis Humberti dicto clariſſime conſequitur nullam hodie apud Latinos miſſam fieri, quæ perfectam Chriſti memoriam repræſentet; cum omnibus deſit fractio, plurimis etiam diſtributio. Sic autem ut ipſe cenſet, Romæ celebratam tum fuiſſe Euchariſtiam diſerte idem teſtatur; *h Sicut*, inquit, *ſancta Romana Eccleſia uſque nunc obſervat, panem* (Chriſtus) *integrum benedixit, & fractum ſingulis particulatim diſtribuit.* Quantum ab illa Romana Eccleſia mutata eſt ea quæ ſe Romanam eſſe hodie gloriatur? Hæc enim nulli dat quem illa omnibus communicantibus dabat fractum panem. Idem paulo poſt cum dixiſſet Eccleſiam Romanam obſervare eundem ſacrificij ritum, quem Hieroſolymitana antiquitus ſervabat; *i Siquidem*, inquit, *tenues oblatas ex ſimila præparatas integras & ſanas ſacris altaribus nos quoque ſuperponimus, & ex ipſis poſt conſecrationem fractis cum populo communicamur.* Vides hujus Humberti ævo, oblatas tametſi jam tenues & azymas, adhuc tamen fractas ex veteri diſciplina fuiſſe, & populo communicatus. Id ipſum ex Lanfranco Humberti συγχρόνῳ diſcimus; *k Dum*, inquit, *frangitur hoſtia, dum ſanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quam Dominici corporis in cruce immolatio, eiuſque ſanguinis de latere effuſio deſignatur?* hæc enim verba, non Proſperi (cui illa Gratianus *l* & alia non pauca, vel ſceleratiſſima fraude, vel oſcitantia plane pecuina, errore quidem certe immani, tribuit) ſed Lanfranci ſunt, annis poſt mortem Proſperi circiter 600. adverſus Berengarium ſcribentis.

Caput XXV.

e Sirm. de Az. c. 4. p. 122. 123.

f ib. p. 124.

g Humb. cont. Nicet. t. 4 Bib. P. part. 2. p. 246. B.

h Id. cont. Græc. c ſup. p. 216. B.

i ib. p. 217. A.

k Lanfr. de corp. & ſang. Dom. c. 13. p. 240.

l Grat. de conſec. d. 2. c. 37.

Caput XXV.

His autem verbis Lanfranus aperte ſignificat ſuo adhuc tempore & *fractam* fuiſſe *hoſtiam*, quæ *à fidelibus* ſumebatur, & *fuſum de calice in eorum ora* ſacrum vinum fuiſſe. Sane in Ordine Romano, qui liber undecimo illo ſeculo videtur, ea qua hodie eſt, forma editus, extat clariſſime expreſſus illius fractionis ritus. Nam cum res ad communionem tum cleri, tum populi parantur, videmus iſtic *m* quoſdam Acolythos ad preſbyteros deſcendere *ut*, inquit, *confringant hoſtias* tum duos Subdiaconos regionarios patenam deferre ad Diaconos *ut FRANGANT. Presbyteri autem*, inquit, *aſpiciunt ad faciem Pontificis, ut eis annuat frangere; & dum innuerit, reſalutato Pontifice, CONFRINGVNT; & Archidiaconus vacuato altari oblationibus, reſpicit in ſcholam, & annuit eis ut dicant Agnus Dei.* Et ſtatim, *Expleta*, inquit, *confractione Diaconus minor levatam de Subdiacono patenam defert ad ſedem, ut communicet Pontifex.* Inde ipſius primo Pontificis, aliorumque Clericorum; tum deinceps Laïcorum communionem exſequitur. Vnde videre eſt confractum fuiſſe primo panem ſacrum in multiplices particulas; inde ſtatim communionem peractam fuiſſe. Sed hæc fractio, cum aliquot primo Paparum decretis, & longa inde conſuetudine plane penituſque apud Latinos confirmatũ tranſſubſtantiationis dogma prævaluiſſet, tandẽ abolita eſt, quæ à Chriſtianiſmi primordiis ad undecimũ ſeculum extremũ manſerat, ut ex Humberto & Lanfranco & Ordine Romano didicimus. Abolitam autem veriſimile eſt duodecimo aut tertiodecimo ſeculo, eodemque tempore cœpiſſe minores oblatas, minuti nummi magnitudine, fieri ac conſecrari, quæ ſingulis integræ, ut hodie mos eſt, erogarentur. Paulo poſt id tempus accidit, quod Ordinis Romani à Caſſandro laudatus interpres, in ſua illius libelli expoſitione, ad l.1. c.16. memorat; *n Audivimus quidem*, inquit, *de modernis aliquos mirari, quod Romanus Ordo præcipiat confringi corpus Domini: Quaſi non legerint aut obliti ſint, quod in Evangelio ſcriptum eſt, Quia accepit Ieſus (panem) & benedixit ac fregit deditque diſcipulis ſuis, & ait, Accipite & comedite, &c. Et in actibus Apoſtolorum legitur primitivam Eccleſiam in doctrina Apoſtolorum unanimiter perſeverare, & communicatione FRACTIONIS panis & orationibus vacare. Et ut cæteros Patres tranſeamus, qui ordinem Eccleſiaſticum celebrabant, ſicut didicerant ex Evangelicis & Apoſtolicis inſtitutionibus; ecce habemus utile nimis & probabile quoddam exemplum de geſtis B. Gregorij, qualiter corpus Dominicum conficiebatur ex oblationibus fidelium, ut neceſſario deberet per miniſtros altaris confringi.* Tum exemplum illud totum ex lib.2. vitæ Gregorij recitat, in quo Gregorius narratur *PARTEM* illam *Dominici corporis*, quam matronæ ſumendam obtulerat, quod ea riſiſſet, *ſuper altare depoſuiſſe.* Huic etiam ex recentioribus Latinis aſſentiuntur Lorinus & Iuſtinianus Ieſuitæ, *o* quos ſupra audivimus dicentes *olim ex uno eodemque pane conſecrato delibatas particulas ſingulis tributas fuiſſe.* Neque cæteri, quod ſciam, valde repugnant. Hunc autem tam veterem, tam in Eccleſia ab ipſis Chriſtianiſmi

m Ord. Rom. qualiter miſſ. celebr. Tom. 10. Bib. P. p 15. E. p. 16. A.

n Expoſ. ord. Rom. apud Caſſand. in Liturg. c. 29. p. 67.

o Loc. in Act. 2 Iuſtin. in 1. Cor. 11.

ſtianiſmi primordiis, ſacrum ac religioſè obſervatum confringendi in multas particulas panis ſacri morem non alia de cauſa Latini antiquarunt, quam illa compulſi formidine, quæ ingens iis ex ſuſcepto tranſſubſtantiationis dogmate oborta eſt, neque panis, quem ipſi pro vero ac æterno Deo Chriſto latria adorant, particula aut mica in terram dum frangitur, forte defluens *periret*; ut eſt diſerte ab Alfonſo Salmerone famoſiſſimo Ieſuita obſervatum. *p* Neque aliunde factum eſt, quod azymis in nummulorum formam contractus ac tenuatis, pro ſolido ac uſitato pane, in conficiendo hoc ſacramento uti maluerunt. Inde etiam illæ moroſiſſimæ cautelæ profluxerunt veteri retro ante decimum ſeculum Eccleſia pæne omnes ignotæ, quibus horrendum illum caſum vel vitant, vel certe ut difficile eſt plane cavere ne unquam accidat, procurant atque expiant, ſi quid aliquando hujuſmodi contigerit. Sed hæc infra *q* utiliori ac commodiori loco explicabuntur diligentius. Sed Euchariſtiam ex tranſſubſtantiationis ſtudio frangi à Latinis deſiiſſe præter ipſam rerum ac temporum rationem, id etiam nos docet, quod cæteræ Chriſtianorum gentes apud quas nulla publica lege ſuſceptum eſt Latinum illud dogma, veterem frangendi ſacramenti ritum omnes ad hodiernam diem religioſe retinent. Iuſtinianum Ieſuitam de Græcis, quorum longe maxima eſt in Chriſtianiſmo natio, confitentem audivimus, & res ſatis ſuperque nota eſt; cujus clariſſimum argumentum nobis ſufficiunt illæ ipſæ quarum ſupra meminimus, à Sirmundo editæ oblatarum Græcanicarum, Syriacarum & Alexandrinarum icones. Æthiopum eundem quoque morem eſſe compertam eſt & iis quæ de eorum ſacro ab Alvareſio *r* tradita ſunt, quæque ſunt jamdudum à Caſſandro quoque deſcripta; *in Eccleſiis*, inquit, *faciunt litum, ſive placentam, magnam aut parvam pro multitudine gentis, quia omnes communicant, & pro magnitudine faciunt craſſum dimidio digito aut integro, aut etiam craſſius magno digito*. Vbi ad communionem ventum eſt: *ſacerdos ſacramentum panis in manibus accipiens partitur per medium, ex ſummitate partis paululum detrahit, quam particulam pro ſe accipit*. Tum *Diaconus ſacramentum ex lance ſumens, manuque dextra tenens MINVTIM diſtribuit*; Clericis, ut videtur in ſanctuario conſiſtentibus. Denique *eodem*, inquit, *modo datur communio illis qui ſtant ante primam cortinam, & aliis qui ſtant antè alteram cortinam; poſtea ſecularibus qui ſtant juxta portam principalem, tam viris quam mulieribus*.

CAPVT XXV.

p Salm. tract. 15. in Actu.

q inf. lib. 7. c. 25.

r Alv. viaggi d'Ethiop. c. 11.

s Caſſ in Lit. c. 11. p. 28.

CAPVT

Caput XXVI.

CAPUT XXVI.

Alia Latinorum novitas; qui plures oblatas, ſive hoſtiolas offerunt, cum veteres unum duntaxat in ſingulis ſynaxibus panem efferrent, cujus fracti particulæ communicantibus ſingulæ ſingulis diſtribuebantur. Priſcus mos primo ex Evangeliſtis & Paulo confirmatur. Pauli locus 1.Cor.10.17. explicatur, & ab Eſtij abſurdis cavillationibus vindicatur. Companis, & companio. *Idem mos conſtituitur 2. veterum teſtimoniis Pſeud-Ignatij, Pſeud-Ambroſij, Pſeud-Areopagitæ, Concilij Toletani XVI. Liturgiæ Baſilij, Durantis, Honorij Auguſtodunenſis, 3. ex hodierno uſu Eccleſiæ Æthiopicæ, & Græcæ; illius, ex Alvareſij, hujus, ex Metrophanis teſtimonio.*

EX his aliud Latinorum à veteribus hac in parte diſcrimen neceſſario exortum eſſe, animadvertere licet. Veteres enim unum numero totum & integrum panem in menſa Domini conſecrabant, cujus in multas particulas à Sacerdote fracti ſuam ſinguli communicantes ſumebant; non obſcuro neque ſane abſurdo aut ineleganti documento, qui ſumebant, eos tametſi inter ſe cætera diverſos, unum tamen eſſe in Chriſto corpus; qualiter ſcilicet illæ particulæ, quanquam inter ſe diviſæ, unus tamen re vera idemque panis erant, è quo omnes decerptæ defractæ ve erant. Hoc ſuaviſſimum noſtræ in Chriſto unitatis myſterium, quod omnis ſpirat Euchariſtia, totum hac quidem in parte apud Latinos delevit atque obliteravit azymarum oblatarum uſus; quæ, ut notum eſt, nullius rei ſunt totius atque integræ partes, ſed totidem jam à ſua origine per ſe extantia corpuſcula, nulla cum fierent ac efformarentur unione inter ſe cohærentia.

Veteres vero Chriſtianos ex eorum libris intelligimus unam olim, ut diximus, panis maſſam in menſa Dominica obtuliſſe, cujus totidem fierent particulæ, quot communicantibus diſtribuendas eſſe in unaquaque Synaxi judicabant; adeo ut ea uno eodemque pane participare vere dici poſſent quotquot fideles apud unam menſam communicabant. Principio Dominum eis exemplo ſuo ad hunc uſum præiviſſe in Evangeliis & Paulo videmus, Chriſtum enim plures panes vel fregiſſe, vel diſcipulis diſtribuiſſe nuſpiam legimus: Unum benedixiſſe, unum fregiſſe: unius in plures buccellas fracti ac diviſi ſuam ſingulis dediſſe omnia ſuadent, neque quemquam aliud vel priſcorum, vel recentiorum tradidiſſe memini. Huc Pauli accedit diſertum de ſui ævi Chriſtianis 1.Cor.10.17. teſtimonium: *Quoniam* (inquit) *unus panis, multi unum corpus ſumus: Omnes enim ex uno pane participamus.* Hic Apoſtolus ex panis, quem commu-

communicantes apud unam menſam. Simul ſumebant, unitate, ipſorum in Chriſto unitatem argumentatur ac commendat; *Quoniam*, inquit, vel *quia unus panis eſt* (quem ſcilicet ex una Domini menſa omnes nullo diſcrimine, quoties communicabant, unum eundemque accipiebant) ideo & nos ipſos unum in Chriſto corpus eſſe, tametſi multi alioquin homines ſimus, hoc ipſo intelligitur. Nam in primis verbis, *quoniam unus panis*, per ellipſin familiarem & paſſim apud Græcos obviam deeſt verbum ſubſtantivum *eſt*, ex proximo verbo *ſumus* repetendum ac ſupplendum, & panis (inquit) quem ſumimus, unus, & nos qui ſumimus, unum ſumus. Et ille & nos, utrique unum ſumus; ille unus panis: nos unum corpus. Id ipſum Apoſtolus verbis ſequentibus docet, dum argumentum evolvens atque explicans hanc addit, ejus rei, quam dixerat, rationem; *Omnes enim* (inquit) *ex uno pane participamus.* Hæc Apoſtoli ratiocinatio eſt; Qui ex uno pane participant, eos unum inter ſe corpus, unam ſocietatem eſſe, & cenſeri par eſt: Nos quotquot ſumus Chriſtiani qui ad menſam Dominicam accumbimus, ex uno eodemque pane participamus (unus enim omnibus ſacræ Cœnæ convivis panis ſumendus apponitur) Nos ergo omnes, tametſi numero diſcreti, plures homines ſimus, unum tamen corpus, unam Chriſti Domini ſocietatem & cenſeri & revera eſſe decet. Græca in hunc ſenſum clara ſunt; *ὅτι εἷς ἄρτος ἓν σῶμα, οἱ πολλοί ἐσμεν. οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν.* Neque Latina aliud ſignificant, tametſi nonnihil à Græcis diſcedant. *Quoniam unus panis: unum corpus multi ſumus omnes, qui de uno pane participamus.* Pauli mentem Syrus egregie expreſſit; *Quemadmodum igitur* (inquit) *unus eſt panis ille: ita & nos omnes unum ſumus corpus: ſiquidem nos omnes ex uno illo pane accipimus.* Sic etiam Arabs; *Quoniam igitur panis unus eſt, nos etiam multi unum corpus ſumus: quia nos omnes ex uno illo pane ſumimus.* Quibus Æthiopica quoque verſio congruit. *Quemadmodum unus panis eius: ſic unum corpus nos ſumus: quia omnes nos ex uno pane accipimus.* Vt particulæ quæ ſumuntur, tametſi multæ ſint. Singulæq; à ſingulis diverſæ, ſunt tamen revera unus ille, idemque panis, cujus multifariam fracti particulæ ſunt: ita & nos, tametſi multi numero, forma, nomine & cæteris hujuſmodi diſtincti homines ſimus, unum tamen idemque Chriſti illius corpus ſumus, è quo ducti quodamque modo decerpti Chriſtiani ſumus. Non procedit Apoſtoli, acuta certe ac præclara ratiocinatio, niſi id quod non eſt obſcurum, conſtituamus unius panis, non plurium, particulas ex menſa Dominica, quoties apud eam Synaxis fiebat, diſtribui apud primos illos Chriſtianos ſolenne fuiſſe. Cum vero ait Apoſtolus, *omnes de uno pane participamus*, ſignum *omnes* non eſt vexandum, quaſi omnes Chriſtianos, qui unquam aut uſpiam ſunt, vel fuerunt, de pane illo, quem unum fuiſſe dicit Paulus, participare intelligendi eſſent (quod longe abſurdiſſimum ac ſtultiſſimum deliramentum nonnullis Latinorum ſuggeſſit nimium tranſſubſtantiationis ſuæ ſtudium)

CAPUT XXVI.

Capvt XXVI. dium Enimvero vocula *OMNES* ad rem ſubjectam ita exigenda, atque reſtringenda eſt, ut omnes intelligantur fideles ad unam menſam accedentes: omnes unius ejuſdemque menſæ ac Synaxeos convivæ, ut hunc locum optime explicat doctiſſimus Hugo Grotius: Omnes (inquit) *Nempe qui eidem menſæ ſacræ pariter accumbimus, & unam facimus φρατρίαν, quæ φρατρία totius Eccleſiæ gerit imaginem.* Eſt enim etiam in ſeculo, convictus & unius panis eſus unionis & ſocietatis & in unum corpus (ut ſic dicam) *coalitionis* teſſera. Ad hanc ipſam rem eruditorum Phœnix Salmaſius noſter egregie, ut cætera, obſervat *companis vel companionis vocabulum pro ſocio mille ab hinc annorum Latinitatem recepiſſe:* quam obſervationem firmant quæ eodem adhuc ſenſu in Francica noſtra lingua manent *compagnonis* pro *ſocio*, & *compagnie* pro ſocietate voces. Idem quoque huc refert, quod ſic etiam Græci, *eos ὁμοσιτίους dicerent, qui eodem convictu conſociarentur, eodem pane, eademque menſa uterentur;* quos ex Ariſtotele docet *à Charonda ὁμοσιπύους vocatos eſſe*, id eſt inquit, *eodem pane veſcentes; σιπύον enim eſſe vas, in quo panis reponitur, eamque Grammaticos ἀρτοθήκην interpretari. Sic & Epimenidem eoſdem ὁμοκάπους eodem ſenſu, vocaſſe, ab equis ducta metaphora, qui ex eodem præſepi hordeum comedunt. Antiquo enim Græco vocabulo κάπην eſſe præſepe; à verbo κάπτειν quod eſt comedere; unde καπτὰ equorum pabula.* Ex hac ergo vetuſtiſſima, & apud Græcos *notiſſima* convictus ex eodem pane ſignificatione ductus fuit ille priſcorum Chriſtianorum ſacer uſus ex eodem pane ad eandem Domini menſam conveſcendi; quem Apoſtolus ſuis Corinthiis revocat in mentem, ad rem quam ibi agit, ita appoſitum, ut nihil dici potuerit appoſitius. Fruſtra hic Eſtius ſui Latiniſmi ſtudio abreptus turbat, dum hunc quem Paulus dicit *panem*, negat de ſingulis particulis intelligendum, quas ſinguli fideles ſumebant apud unam eandemque menſam, ex qua ſimul in eadem ſynaxi communicabant; pertendens de vno Chriſti corpore per eas ſignificato & communicato, ſimpliciter hunc panem eſſe capiendum. Planum enim eſt ex tota Apoſtoli oratione *panem*, quem hic dicit, illum ipſum eſſe, quem *frangi* verſiculo ſuperiore dixerat. At, qui apud menſam *frangitur*, is ipſe eſt, qui vnicuique hic vel illuc apud menſam diſtribuitur, panis. Neque ipſi credo Latini *oblatas*, ſiue hoſtiolas ſuas, tametſi in iis Chriſtum vnum & eundem latere velint, ideo vnam & eandem numero eſſe oblatam, vel hoſtiolam dixerint. Si hunc igitur Eſtius *panem* de quo Apoſtolus, velit vnum eſſe & eundem numero panem; illud quoque ſtatuat neceſſe eſt, quod delirum & inanum eſſe nemo iſegauerit, velle ſcilicet Apoſtolum omnes quotquot tum erant, imo & quotquot futuri erant vbique gentium fideles, eos ex iiſdem illis particulis & participaſſe olim, & etiamnum participare, quæ illo tempore Corinthi apud menſam ſacram ex vno pane fractæ diſtribuebantur illius æui fidelibus. Quod ſi hoc dicere refugiat neceſſario nobis concedere debebit Apoſtolum per *omnes*, qui de vno pane participant intelligere omnes omnis æui ac loci cõmunicantes fideles

Grot. in 1. Cor. 10. 17.

Salmas in iudic. de libr. Grot. poſt. ſub nom. Simpl. ver. p. 95.

Eſt in 1. Cor. 10. 17.

Caput XXVI.

deles, ſed eos duntaxat omnes, qui ad vnam eandemque menſam conuenientes vna ſimul ſacramentum eodem tempore ac loco ſumunt. Sed Paulus (inquit) ſeipſum includit cum iis, qui de pane illo ſacro Corinthi participabant; dicit enim, *de vno pane participamus*; nos ſcilicet, quorum vnus Paulus fuit. Sed ille, dum ſic agit, nodum in ſcirpo quærit. Quis enim non intelligit Paulum more ſuo, de quibuſvis Chriſtianis in prima perſona plurali ſic loqui, quia ipſe eorum vnus erat. Iam ergo quod ait *participamus*, idem eſt ac ſi dixiſſet, Chriſtiani fideles ſacræ cœnæ communicantes (de iis enim Paulum præciſe vt ſacræ menſæ communicantibus, loqui manifeſtum eſt) *OMNES de vno pane prrticipant*, Hoc ſenſu qui clarus eſt, vult Apoſtolus fideles, quotquot in ſua ſynaxi ſacram cœnam vna celebrant, *ex vno pane participare*; omnes ſcilicet qui Corinthi, pane qui in ea ſynaxi cui interſunt erat conſecratus; De Romæ, de Epheſi, de alibi communicantibus idem puta. Hæc Apoſtoli vera mens; quam ſupra verbis doctiſſimi viri Grotij expoſuimus. Vt Paulus cum verſu ſuperiore dicebat. *Panis quem frangimus*, eum intelligit, quem quotquot ſunt Domini Miniſtri in ſacra ſynaxi, *in ſua ſcilicet ſinguli* frangunt; quorum collegio ſe Includit, quod eorum ipſe quoque unus eſſet. Ita & hic dum dicit, *omnes nos, qui participamus de uno pane*, eum panem intelligit ex quo quotquot ſunt Chriſtiani, in ſacra cœna apud ſuam quiſque menſam & ſynaxin participant. Nimirum nulla tum erat apud Chriſtianos menſa ſacra, ex qua unus de hoc, alius de alio pane participaret. Vt una erat menſa, ita & unus in ea panis. Sed & ex eo quod Paulus hic dicit de ſigno, rem ipſam non inepte colligi confiteor; nempe omnes omnino cujuſvis loci ac temporis fideles una numero Chriſti carne, uno ſanguine veſci nutririque; ſed ſpiritu quia in vitam æternam. Singularum enim Eccleſiarum unaquæque ſynaxis ſive collecta *totius Eccleſiæ imaginem gerit*; ut aiebat nuper Grotius, Quod ergo unius collectæ fideles de uno pane ſymbolico participantes in unam ſingularem, ſive particularem Eccleſiam coëunt ac conſociantur; eo ipſo apertiſſime ſignificatur omnes qui ſunt aut fuerunt fideles una Chriſti carne, quæ per panem ſacramentalem repræſentatur, veſcentes, in unam Eccleſiam univerſalem, unumque adeo in Domino corpus uniri ac conſociari.

Atque ita Pauli locum cepiſſe veteres; & eum quem ille ſignificat celebrandæ ex uno pane Euchariſtæ, uſum ſeruaſſe, ex ipſorum dictis apparet. Qui Ignatij aſſumpto nomine epiſtolam ad Epheſios jam ante Euſebij ævum, id eſt ante a D. 300. ſcripſit; cum quædam ad perſeverantiam neceſſaria illi Eccleſiæ commendaſſet, conuentus ſacros, Præpoſitorum reverentiam, & obedientiam, fidei vnitatem, poſtremo hoc etiam addit. *VNVM panem frangentes* ἕνα ἄρτον κλῶντες. Quo & illa ejuſdem ſcriptoris ad Philadelphienſes pertinent, quæ ſuperiori capite jam deſcripſimus; *Vna eſt caro Domini Ieſu, & unus ejus ſanguis, qui pro nobis effuſus eſt; VNVS etiam panis pro omnibus confractus, & unus calix*

Ignat. ep. ad Eph. extr.

Id. ep. ad Phil. ad. ep. p. 96.

Caput XXVI.

totius Eccleſiæ. Editio vetuſtior, & Græca & Latina, de uno pane tacent, fateor; ſed calicem, cujus eadem eſt, quæ panis ratio, utraque VNVM diſerte memorat; *Studete* (inquit) *una Euchariſtia uti; Vna enim eſt caro Domini noſtri Ieſu Chriſti, & unus calix, in unionem ſanguinis ipſius; unum altare, ſicut unus Epiſcopus.* Vnitatem calicis liquido adſtruit *altaris & Epiſcopi* unitas; Panis vero Euchariſtici unitatem conſtituit aſſerta calicis unitas.

Ead. ep. ex cod. Medic. edit. Vſſ. p. 18

Ambr. in 1. Cor. 10. 17. p. 1911. D.

Hilarius, qui ſub Ambroſij nomine circumfertur *in 1. Cor. 10. 17. Sicut nos de uno pane & de uno calice percipientes, participes ſumus & conſortes corporis Domini; ita & qui edunt hoſtias, participes ſunt altaris erroris.* Idem in eodem opere; *Munus oblatum totius populi ſit; quia in uno pane omnes ſignificantur. Per id enim quod unum ſumus, de VNO pane nos ſumere oportet.* Quo loco rationem aperit, cur Euchariſtiæ panem oporteat eſſe unum, ab unitate fidelium in Chriſto petitam; quæ panis ex eadem menſa ſumti, unitate ſignificatur. Cum enim panis ille, etiam Eccleſiæ eo veſcentis ſymbolum & imago ſit; ut hæc una eſt, ita & illum unum eſſe decet.

Id. ibid. in c. 11. p. 1915. A.

Eodem recidit, tametſi paulo aliter expreſſa hujus rei ratio, quam Chryſoſtomus ad locum Apoſtoli attulit: *Non enim ex alio corpore tu; ex alio vero ille nutritur; ſed ex eodem omnes; & ideo ſubiunxit* (Apoſtolus ſcilicet) *Omnes enim ex eodem pane*, &c. οὐ γὰρ ἐξ ἑτέρου μὲν σώματος σὺ, ἐξ ἑτέρου δὲ ἐκεῖνος τρέφεται, ἀλλ' ἐκ τοῦ αὐτοῦ πάντες· διὸ καὶ ἐπήγαγε, κ.τ.λ. Nempe hoc ille vult; Panem, quo apud ſacram menſam omnes veſcimur, unum eundemque eſſe; quia & Chriſti corpus, verus fidelium cibus, cujus ipſe panis ſacramentum eſt, unum idemque eſt, non aliud atque aliud.

Chryſ. in 1. Cor. Hom. 24. p. 256. D.

Dionyſius vero Pſeudareopagita panem illum, qui frangebatur in ſacra menſa, & ex quo communicantes omnes participabant, diſertiſſime unum & eundem panem fuiſſe dicit; *Diviniſſima* (inquit) *unius ejuſdemque cum panis, tum calicis, communis ac pacifica participatio divinam iis morum conformitatem, tanquam ſimul enutritis, præſcribit.* ἡ δὲ θειοτάτη τοῦ ἑνὸς καὶ ταὐτοῦ καὶ ἄρτου καὶ ποτηρίου κοινὴ καὶ εἰρηναία μετάδοσις, ὁμοτροπίαν αὐτοῖς ἔνθεον, ὡς ὁμοτρόφοις νομοθετεῖ. Nihil poteſt dici clarius. Sed & idem infra docet apertiſſime cum de Epiſcopo panem ſacrum frangente verba faciens; *Opertum* (inquit) *& individuum panem revelans, & in multa dividens, atque unicum, ſive ſingulare, poculum omnibus impertiens, unitatẽ ſymbolice multiplicat & diſtribuit.* τὸν ἐγκεκαλυμμένον καὶ ἀδιαίρετον ἄρτον ἀνακαλύψας καὶ εἰς πολλὰ διελὼν, καὶ τὸ ἑνιαῖον τοῦ ποτηρίου πᾶσι καταμερίσας συμβολικῶς τὴν ἑνότητα πληθύνει καὶ διανέμει. Panem, quem indiviſum, antequam *in plura* (id eſt in plures particulas) divideretur, fuiſſe dicit, unum neceſſario primum fuiſſe omnes vident. Nam ſi iam tum plures panes fuiſſent; ij certe jam tum inter ſe diuiſi erant. Sed neque ſi aliter eſſet, illud vere adfirmare potuiſſet, quod ſubjungit, Epiſcopum dum panem frangit, & poculum omnibus impertitur, *unitatem multiplicare,*

Dion. Areop. Hier. Eccl. c. 3. in theor. §. 1. p. 244.

Id. ibid. §. 12. p. 258. D.

&

& dividere ſymbolice. Hoc enim nihil aliud eſt, quam ex eo pane, qui unus eſt, multas particulas facere, & ex eo poculo, quod unum eſt, vinum multis impertiri. Eodem quoque pertinet, quod paulo poſt iterum dicit Epiſcopum *ſacrorum munerum* (id eſt panis & vini) *unitatem dividere* τὸ ἑνιαῖον αὐτῶν (δῶρον) εἰς πολλὰ διαιρεῖ. Nullum ergo dubium eſt, quin quo tempore hæc ſcripſit ille Pſeudareopagita (videtur autem ſcripſiſſe vel ineunte quinto, vel certe exeunte quarto ſeculo) mos Eccleſiæ communis fuerit unum tantum panem in ſingulis ſynaxibus proponere, & in plures particulas diviſum ſingulis diſtribuere.

CAPUT XXVI.

Ibid. §. 13. p. 259. D.

Sed & apud Latinos eundem etiam ſeculo ſeptimo uſum obtinuiſſe indicat Toletanorum Patrum illa iam nuper à nobis commemorata lex a D 693. lata. *Ne aliter panis in altari Domini Sacerdotali benedictione ſanctificandus proponatur niſi integer & nitidus, qui ex ſtudio fuerit præparatus; neque grande aliquid, ſed modica tantum oblata ſecundum quod Eccleſiaſtica conſuetudo retentat.* Vnum panem, qui proponebatur, fuiſſe eo ſignificant, quod eum *integrum*: quod *oblatam modicam* vocant. Ex his patet, quis ſit horum in Baſilij Liturgia verborum ſenſus: *Nos omnes* (inquit Sacerdos ſecrete orans) *qui ex uno pane & calice participamus, uni invicem ad unius Spiritus Sancti communionem* ἡμᾶς δὲ πάντας τοὺς ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου καὶ τοῦ ποτηρίου μετέχοντας ἑνῶσαι ἀλλήλοις κ. τ. ε. Optant ſcilicet rem ſigno reſpondere, ac ut unius omnes panis, uniuſque poculi in Synaxi participes erant: ita & per unius Spiritus S. gratiam inter ſe uniri, unumque quodammodo panem fieri.

Concil. Tolet. 16 c. 6. T. 5. Conc. p. 430. C.

Lit. Baſil. T. 2. Bibl p Gr. L. p. 52. D.

Durantes Mimatenſis eadem de veteris Eccleſiæ uſu ſenſiſſe eo arguitur, quod cum dixiſſet *in primitiva Eccleſia omnes, qui celebrationi Miſſarum intererant, ſingulis diebus communicare ſolitos,* ſtatim ſubjungit, *Offerebant enim magnum panem & omnibus ſufficientem: quod adhuc Græci ſervare* (inquit) *dicuntur.* At ſi plures allati eſſent, ad hoc, ut omnes communicarent, nihil neceſſe fuiſſet, aliquem ex oblatis magnum fieri. Eadem ſenſiſſe. Honorium Auguſtodunenſem inde intelligimus, quod in eodem argumento verſans, contracti ſequentibus ſeculis ad anguſtum denarij modum panis Euchariſtici hanc rationem adfert: *Quia* (inquit *populo non communicante non erat neceſſe panem tam magnum fieri, ſtatutum eſt eum in modum denarij formari.* Sane quæ nuper diximus publice à Sirmondo exhibita panis Euchariſtici ectypa, qui qualiſque in Græcorum, Syrorum, & Alexandrinorum Eccleſiis conſecrabatur: ea ſatis amplam ejus formam fuiſſe indicant. His ne Bellarminum quidem ipſum admodum repugnaturum fuiſſe, veriſimile eſt, qui non modo concedit, verum etiam vehementer alicubi contendit unum duntaxat apud veteres fuiſſe olim conſecratum calicem, neque alios, quam qui ex eo bibebant, vini ſacri, ſive (ut ille loquitur) ſanguinis Dominici fuiſſe participes. Cum enim eadem ſit hactenus quidem utriuſque ſpeciei ratio, qui veteres poculum unum in ſynaxi obtuliſſe confitetur, nulla ratio eſt, cur idem

Durant. Ration. Off. L. 4. c. 53 fol. 124. co. 1.

Honor. Gemm. An. T. 10 Bibl. Patr. p. 1199. A. 1. L. 1. c. 66.

Bell. L. 4. de Miſſ. c. 24. §. Ord. Romanus.

Caput XXVI. neget unum quoque ab iiſdem in ſingulis ſacris oblatum fuiſſe panem, non plures.

Sed ejuſdem moris antiquitas inde etiam poſtremo perſpicitur, quod eum ad hodiernum diem retinent antiquiſſimæ Græcorum & Æthiopum Eccleſię. Apud hos unum panem in ſynaxi conſecrari oſtendit nuper à nobis ex Caſſandro deſcriptus Alvarezij de iis locus: *In Eccleſiis faciunt libum magnum, aut parvum pro multitudine gentis, quia omnes communicant.* Quod enim ad communicantium vel multitudinem vel paucitatem ſui libi modum admetiuntur, id apertiſſime nos docet non aliunde quam ex eo uno libo omnes, quotquot communicant, ſuam quemque particulam percepiſſe.

Apud Græcos vero etiam hodie perſeverare eum morem, quem iis Durantes jam ante annos pæne quadringentos tribuebat, ipſi locupletiſſimi ſunt teſtes. Metrophanes Critopulus, qui noſtra memoria Alexan-
Metroph. Critop. Confeſſ. Eccl. Orient. c. 9. p. 97. drinus Patriarcha fuit: *Unus* (inquit) *panis aſſumitur in Euchariſtia, non multi; quia unus eſt Chriſtus, non multi. Deinde, quia communio eſt Chriſti & hominum. Communio autem eſt, cum multi unum participant. Unum dico ratione quantitatis* (id eſt numeri) *non ratione qualitatis.* εἷς δὲ ἄρτος παραλαμβάνεται ἐν τῇ εὐχαριστίᾳ καὶ οὐ πολλοὶ ὅτι εἷς ἐστιν ὁ χριστὸς καὶ οὐ πολλοί. ἔπειτα ὅτι κοινωνία Χριστοῦ καὶ ἀνθρώπων. Κοινωνία δὲ ἐστὶ πολλοὺς κοινωνεῖν ἑνός. ἑνὸς λέγω κατὰ τὸ ποσὸν, οὐ κατὰ τὸ ποιόν. Tum Pauli locum deſcribit, *Panis quem frangimus &c. quoniam unus panis, unum corpus multi ſumus:* cumque locum de panis ſacramentalis in ſingulis ſynaxibus unitate interpretatur: perinde, ut ii quos ſupra recenſuimus eum locum enarrantes. Nimirum quod Chriſtus unus ſit, non plures: ideo panem, qui in unaquaque Synaxi Chriſti ſacramentum atque imago eſt, unum quoque eſſe debere, ipſe cum ſuis Græcis conſentaneum eſſe putat. Eadem quoque ratione Metrophanes in ſequentibus conſtituit unum in una Eccleſia altare eſſe debere, itidemque unam uno die apud unum altare Synaxin fieri debe-
Ibid. p. 102. re: *eo quod Chriſtus* (inquit) *unus ſit verus & ſummus angularis lapis, & quoniam crucifixus eſt in mundo, non ſæpe, ſed ſemel per omne ævum. Ut ergo illic unam quamque diem totius ævi, unum quodque vero templum totius mundi imagines eſſe* dicit, ita & hic *unumquemque* Euchariſtiæ in ſingulis ſynaxibus *panem Dominici corporis, unamquamque collectam totius Eccleſiæ imagines* eſſe vult, ac ut loquuntur, ſupponit. Unde patet hunc cum Græcis ſuis Pauli 1. Cor. 10. 17. plane eo ipſo ſenſu explicare, quo nos ſupra intelligendum eſſe demonſtravimus, & ex quo Eſtianam ad eum ſophiſticem refutavimus. Sed hæc de his ſatis ſunt. Nunc ad cætera pergamus.

CAPUT

Caput XXVII.

Caput XXVII.

Novum & abſurdum eſſe intingendi ſacri panis morem, in auditum primis ſeculis. Dionyſij de Serapione locus. Is mos ubi erupit, ſtatim repreſſus & vetitus à Synodo Bracarenſi. Proximis antè X. ſeculum temporibus conceſſus; ſed non aliis quam graviter infirmis. Mox in totam Eccleſiam ſe effudit ſeculo XI. tandem plane prohibitus ab Vrbano; & Paſchali ſic tamen ut ſemper manſerit unius è particulis tribus ſacerdotalibus intinctio.

TErtius ritus ſupereſt, quo Euchariſtiæ præter Chriſti inſtitutum & veteris Eccleſiæ morem trifariam fractæ una particula in calicem à ſacerdote celebrante immittitur, & vino ſacro intingitur. Hunc autem uſum plane peregrinum eſſe, & à Chriſti mente, & ſacramenti ipſius ingenio alienum, ac diu denique Eccleſiæ ignotum, neque niſi ſero receptum eſſe, nunc demonſtrandum eſt.

Dominum Chriſtum Evangeliſtæ & Paulus narrant panem benedictum & fractum diſcipulis diſtribuiſſe: aliquam ex fracto particulam in calicem immiſiſſe nemo refert. Quin & aliud eum apertiſſime inſtituiſſe clarum eſt, dum panem ſeorſum, & calicem ſeorſum porrexit: dum edere quem dabat, panem: bibere quem propinabat, calicem juſſit, nullam panis particulam bibere vel ſorbere præcepit. Qui enim vino tinctus, maceratus & immerſus hauritur panis, ille vero non *editur*, ſed bibitur aut ſorbetur. Itaque hoc quod Latinus ſacerdos facit, dum panem in calicem immiſſum haurit, non modo ab inſtitutione Domini alienum eſt, ſed etiam diſertiſſimo ejus præcepto repugnat, panis quicquid fuit in Euchariſtia, *edere* ſuos, non *bibere* aut ſorbere jubentis. Omnino videtur Latinus ſacerdos illam, Chriſti edere panem benedictum, bibere vinum ſacrum præcipientis ſimplicitatem faſtidiviſſe, & aliquid ſingulare, quo myſterium eſſet auguſtius comminiſci voluiſſe: ut ſcilicet panem & vinum uno eodemque actu ſimul ſemelque utrumque vel *ederet*, ſi placet, vel certe *biberet*. Huc & aliud accedit, quod illud quantumlibet ingenioſum ac ſubtile inventum, Chriſti in hoc ſacramento mentem ac conſilium manifeſte pervertit: quo ut in mortis ejus memoriam inſtituto corpus Dominicum repræſentari decet, non vivum, ſed mortuum, ut in cruce immolatum: hinc quidem ejus carnem vulneribus conſciſſam, exanimem & exanguem: illinc ſanguinem venis hauſtum, ac effuſum. Id enim præter ipſum myſterij finem à Chriſto & Paulo diſerte expreſſum, hunc ſcilicet ut in mortis Dominicæ memoriam iſta faciamus, clariſſime docent verba à Chriſto panem & calicem diſtribuente prolata, † *Hoc eſt corpus meum quod pro vobis frangitur*; &, quod eodem

† 1. Cor. XI. 24. Luc. 22. 19. Marc. 14. 24.

Caput XXVII.

eodem redit, *quod pro vobis datur* (*dare* enim in hoc argumento, eſt *ad mortem dare*, ut ex aliis ſimilibus locis patet in quibus occurrit eadem phraſis u) *Hic eſt ſanguis meus novi Teſtamenti, qui pro multis effundetur.* Hoc vero pane corporis, vino ſanguinis ſymbolis à ſe invicem ſejunctis ſeorſumque conſtitutis egregie nobis ob oculos ponitur diviſio animæ à corpore, adeoque mors Domini: contra vero immiſſus in calicem panis, corpus vitæ redditum, & ſuo ut ſic dicam, ſanguine in venas recepto animatum figurat, quod quam ſit abſurdum, quamque manifeſtæ Domini in hoc ſacro intentioni contrarium omnes vident. Neque ſane poſt Apoſtolos ullum in ſequenti ad an.D.300. Eccleſia, intinctæ Euchariſtiæ in ſolenni quidem ac legitima Synaxi exemplum occurrit. Fateor Dionyſium Alexandrinum apud Euſebium, x narrare unum de ſuis presbyteris puero, cui particulam ſacram Serapioni pœnitenti in ſupremis verſanti deferendam tradebat, præcepiſſe ut eam vino maceratam ſeni daret, quo eam glutire poſſet, idque vinum videri ſacrum ipſum quoque fuiſſe. Sed illam intinctionem ſumma neceſſitas extorſit. Cum enim Serapionem omnes corporis vires ita defeciſſent, ut nulla ſpes eſſet eum porrectum panem comedere poſſe, presbyter judicavit eſſe conſultius eâ arte mollitam particulam ei præberi, quam hominem ad pacem Eccleſiæ anhelantem ſine hac conſolatione dimittere. Res ergo plane extraordinaria fuit, cujus unum hoc eſt in omni illa antiquitate exemplum, adeoque hujuſmodi à quo nulla eſt ad Latinorum ritum ratio, qui valentes ſponte, nulla neceſſitate particulam illam quam diximus, in calicem immittunt, idque non ſemel aut raro, ſed quotidie in omni Miſſa uſurpant. Hoc vero nuſquam vel ex more Eccleſiæ, vel etiam præter eum ab ullis Chriſtianis factitatum fuiſſe reperimus totis pæne ſeptem prioribus Evangelicæ religionis ſeculis. Goar quidem ſcribit y Ilerdenſe Concilium, quod a.D.524. habitum eſt, *prohibuiſſe intinctum panem in communione præberi.* Sed vereor ne doctiſſimum virum ſua memoria fefellerit. Nihil enim ea de re in illius Synodi Canonibus habetur. Ille fortaſſe *Ilerdenſe* pro *Bracarenſi* ſcripſit, facili memoriæ lapſu, ideo quod utraque Synodus apud Hiſpaniam celebrata eſt. Septimi enim demum ſeculi a. 75. intinctionis mentio occurrit in Synodo Bracarenſi 3. quæ eam adeo non probavit, ut etiam diſerte damnarit, graviſſimiſque rationibus è Scriptura petitis, veluti ab inſtitutione Dominica alienam confutavit atque exploſit. Cum enim inter cæteras corruptelas, quas nonnulli in Euchariſtiæ celebrationem illis temporibus induxerant, quoſdam *audiviſſent intinctam Euchariſtiam populis pro complemento communionis* (id eſt ad complendam perficiendamque communionem) *porrigere*; eum uſum ipſi veluti perverſum & verbo divino repugnantem repudiant. z *Hoc*, inquiunt, *prolatum ex Evangelio teſtimonium non recipit, ubi* (Chriſtus) *Apoſtolis Corpus ſuum & ſanguinem commendavit. Seorſum enim panis, & ſeorſum calicis commendatio memoratur. Nam intinctum panem aliis Chriſtum præbuiſſe*

u Gal. 1.4. Tit.2.14. Ioan.3. 16. & 6.51.

x Euſeb. Hiſt.l.6.c. 44 p.246.

y Goar.not. 179. in miſſ. Chryſ. p.153. Euchol.

z Conc. Bracar 3. Can.1. T.4. Conc. p.332.333.

præbuiſſe non legimus, excepto tantum illo diſcipulo, quem intincta buccella Magiſtri proditorem oſtenderet, non quæ ſacramenti hujus inſtitutionem ſignaret. Scio hunc Canonem à Gratiano in jus Latinorum totidem verbis eſſe relatum; *a* & quidem in Iulij vetuſtiſſimi Romanæ Eccleſiæ Epiſcopi nomen tranſcriptum, quam ad rem Burchardus. *b* Ivo, *c* & alij decretorum Eccleſiaſticorum collectores præiverant, qui canonem omnes Iulio tribuerant. Quo magis mirandum eſt Latinos, quem morem à viro inter ſuos Pontifices laudatiſſimo exploſum ſibi perſuadent, in uſum recepiſſe, quotidieque ſumma cum religione in omnibus ſuis Miſſis ſervare. Neque enim quiſquam puto, iſtos eo ſatis purgatos exiſtimabit, quod non *populis*, quod Canon vetat, ſed ſacerdoti celebranti intinctum panem permittunt. Apparet enim in illo Canone quamlibet ſacri panis intinctionem damnari, & quidem ratione optima, à Domini inſtitutione petita, cujus exemplum panem intinctum non magis ſacerdoti, quam cæteris communicantibus porrigendum præſcribit. Mihi vero rem diligentius expendenti non videtur Iulius hujus Canonis autor fuiſſe. Primo, quod ex omni Scriptorum, qui plurimi vel Iulianis, vel proximis temporibus floruerunt, nemo eſt qui hujus ritus meminerit, à Patribus vel damnati, vel laudati, vel certe tolerati, cum tamen commemorandus omnino fuiſſe videatur, ſiquis tum apud noſtros extitiſſet, propter rei cum peregrinitatem ab Evangelio plane alienæ, tum novitatem ſuperioribus ſeculis retro ignotæ. Huc accedit Patrum Bracarentium de Iulio in hoc edendo Canone ſilentium; quem ſi verum ejus autorem ſciviſſent, erant profecto hoc loco nominaturi, tantique viri autoritate ſententiam ſuam confirmaturi, vel ſaltem adjecturi, id quod ipſi repudiant, non tantum divinis Scripturis repugnare, ſed eſſe etiam Eccleſiaſticis Canonibus jampridem vetitum. Neutrum fecerunt; Ergo hic non Iulij, aut alterius cujuſquam vetuſtioris legem aut verba uſurpant, ſed contra ſuis exortam temporibus corruptelam ſuis verbis id decernunt, quod ex Scripturis juſtum ac legitimum videbatur. Sed corruptelam, ſive Bracarenſium, ſive Iulij, ut poſtea creditum eſt, autoritas & è Scripturis ducta ratio, tametſi in præſens, ut videtur, repreſſerit, ita tamen coercere non potuit, ut non poſtea apud Latinos iterum atque iterum eruperit. Ac primum quidem ſatis honeſta neceſſitatis ſpecie à Turonenſi quodam Concilio, cujus tempus neſcitur, revocata eſt in uſum; ſed non aliorum quam infirmorum. Extat apud Burchardum ex capite hujus Synodi quarto his verbis deſcripta lex; *d Ut omnis Presbyter habeat pyxidem aut vas tanto ſacramento dignum, ubi corpus Dominicum diligenter recondatur ad viaticum recedentibus ſeculo. Quæ tantum ſacra oblatio intincta eſſe debet in ſanguine Chriſti, ut veraciter Presbyter poſſit dicere infirmo, Corpus & ſanguis Domini proficiat tibi, &c.* In Turonenſibus quæ habemus, Conciliis hoc nuſpiam legitur; ſed quodcumque fuerit illud Concilium, certe tempore Burchardi, id eſt XI. ſeculi primordiis non poteſt non eſſe antiquius. Ex his initiis ultra

CAPUT XXVII.

a de conſecr. D. 2. c. 7. Cùm omne etiamen.
b Burc. l. 5. Dec. c. 1.
c Ivo Dec. p. 2. c. 11. & c. 85.
d Burch. Dec. l. 5. c. 9.

Caput XXVII.

deinde progreſſus ille intingendi ſacri panis uſus Latius etiam in ipſas bene valentium communiones ſe effudit, ac prius quidem apud Monachos frequentari cœpit. Apud Cluniacenſes ex antiquis eorum conſuetudinibus jam ſolennem fuiſſe patet undecimo ſeculo, quo liber ille ſcriptus videtur. Communionis enim ordinem enarrans, e *Quotquot autem* (communicantibus ſcilicet) *ipſum corpus ſacrum dederit, ſingulis ſanguine prius intinguit.* In cuius loci margine Dacherius, qui librum edidit, alium monet codicem hæc addere; *Quanquam ſit extra uſum aliarum Eccleſiarum; quia quidam, maximi novitij noſtri adeo ſunt rudes, ut ſi ſanguinem ita ſeparatim acciperent, non remaneret, ut non magnam aliquando negligentiam incurrerent.* Ex Monaſteriis in Eccleſias primo aliquas, mox omnes, vel certe pæne omnes ipſo illo undecimo ſeculo, intinctionis uſus tranſiit, effuſionis metu Latinos ob ſuſceptam tranſubſtantiationis fidem validius urgente. Id autem mature contigiſſe, & paulo poſt damnatam primis Paparum decretis Berengarij fidem conſtat ex Ioannis Abrincacenſis de antiquo ritu Miſſæ celebrandæ ad Maurilium Rotomagenſis Eccleſiæ Archiepiſcopum libello; ex quo patet jam tum intincto pane communicatum fuiſſe populum; f *Tertiam,* (inquit, de tribus particulis ſcilicet, in quas hoſtia à Sercerdote frangitur) *Sacerdos, aut unus miniſtrorum accipiat; non autem intincto pane, ſed iuxta definitionem Toletani Concilij ſeorſum corpore ſeorſum ſanguine Sacerdos communicet: Excepto populo, quem intincto pane, non auctoritate, ſed ſumma neceſſitate timoris ſanguinis Chriſti effuſionis permittitur communicare.* Iam is Maurilius, cui liber inſcriptus eſt, mortuus eſt a. D. 1067. ut, qui eum edidit Menardus, annotavit, g ipſe vero Abrincacenſis, anno 1079. Ergo jam tum, Berengario adhuc ſuperſtite, intinctus panis populo in communione dabatur. Eam mutationem Nicolaus Cuſanus, Latinorum ſui ſeculi doctiſſimus, obſervavit. h *Illud*, inquit, *gratia, quod quondam ſervato priore ritu ſub diverſa ſpecie Chriſtianus conſequebatur, nunc comedendo ſeparatim, tunc & bibendo, illud poſtea ex unico actu communionis ſub ſpecie intincti panis erat aſſecutus. Et licet tunc non parva altercatio in principio mutationis illius prioris, in Eccleſia fuerit, ob praxin Chriſti & priorum Patrum, ut in eodem cap.* Cum omne; *tamen univerſalis Eccleſia, quia ita tempori congruebat, populum cum intincto pane communicare permiſit. Qua de re quidam Religioſus, frater Arnolfus, ad quæſtionem cujuſdam Lamberti circa illa tempora ſcribens, dicit poſt principium.* Prima ergo poſita percontatio de altaris ſacramento extitit, cur hodierna conſuetudo Eccleſiæ cenſeat porrigi Dominicum corpus aliter quam à Domino in Cœna diſcipulis fuit diſtributum; & cætera, quæ plura, quædam fuſe, ut ſunt ſcripta ac autore; quædam contracta laudat. Quam vere autem ac ſincere illa deſcripſerit Cuſanus, editæ non ita pridem à Dacherio autoris ipſius epiſtolæ nos docent. Is enim religioſus frater, quem Nicolaus *Arnolfum* vocat, abſque controverſia ille ipſe eſt, *Ernulfus*, ex Monachio Benedi-

ctino

e Conſuet. Cluniac. c. 30. Dach. T. 4. p. 146.

f Ioan. Abrinc. de rit. miſſ. in pend. Sacr. Greg p. 277. col. 1.

g Men. not. ad Greg. Sacram l. 4. p. 394. 397.

h Cuſan. ep. 3. ad Bohem. p. 839.

ctino *Roffenſis Epiſcopus*, cujus duæ extant Epiſtolæ, quarum ea ad Lambertum cujus meminit Cuſanus, ſecunda eſt. Virum Dacherius ex hiſtoricis Anglicis vere docet *i* a. D. 1114. ad Epiſcopatum Roffenſem fuiſſe evectum; 1124. è terris ad plures migraſſe octuagenario maiorem. Itaque veriſimillimum videtur hanc ad Lambertum epiſtolam paulo poſt id tempus ſcriptam eſſe, quo ſuum de Miſſa opuſculum Ioannes Abrincacenſis confecit. Ex ea autem epiſtola id quod diximus, de populo ex particulis intinctis communicato, clariſſime ac certiſſime intelligitur, cum ex Lamberti quæſtione, tum ex ipſa Ernulfi ad eum reſponſione. Illius quæſtio quæ fuerit, docet *k* auctor his verbis; *Prima ergo*, inquit, *poſita eſt percontatio de ſacramento altaris; ita propoſita, ut quæratur cur hodiernæ Eccleſiæ conſuetudo alio, & pane contrario ritu cenſeat porrigi corpus Dominicum, quam à Domino in Cœna diſcipulis ſuis fuerat diſtributum. Id enim quotidianus Eccleſiæ prætendit uſus ut tribuatur hoſtia ſanguine intincta, cum à Domino prius corpus, deinde ſanguis porrectus fuiſſe memoretur. Quem etiam morem Eccleſia ex Decretis Iulij Papæ nitimini improbare, quibus idem Papa Dominicum commendat ordinem, & Apoſtolica confidentia Eccleſiaſticam arguit diſpoſitionem; adjiciens intinctam panis bucellam Dominum proditori ſuo contuliſſe, & eo mentis eius impuritatem prodidiſſe.* Horum Ernulfus nihil negat; omnia & ſingula acerrime & pertinatiſſime defendit. Objicit intinctas populi particulas non probanti, eam quam ſacerdos tinctam comedit. *l Cur*, inquit, *miratur quiſpiam, quod acramenta porriguntur ſimul mixta? nonne indeſinenter in Dominici corporis & ſanguinis conſecratione, diviſo corpore in tres partes, una à ſacerdote, videlicet quæ ab ipſo ſumenda eſt, in calice reſervatur, ſanguini admiſcetur, ſanguine infunditur, cum ſanguine ſumitur? Si ergo bonum eſt ſumere hoſtiam ſanguine infuſam, malum erit porrigere hoſtiam ſanguine intinctam?* Recte quidem ille hactenus. Non enim capi poteſt cur populo intinctas particulas porrigere ſit nefas, ſi ſacerdoti licet ſibimet intinctam ſumere. Vtrumque vel omittendum, vel retinendum eſt. Sed quis eſſe retinendum id dubitaverit, quod & Chriſti inſtitutioni & Apoſtolorum, priſcæque Eccleſiæ traditioni ac praxi congruit? id repudiandum quod ab utraque diſcrepat? Ille vero ratiunculis ab effuſionis periculo ſumptis colligit ſapienter feciſſe, qui Dominicum inſtitutum mutarunt. *A religioſis viris provide* (inquit) *factum eſt, ut Dominici corporis portiuncula non ſicca, ſicut Dominum egiſſe novimus, porrigatur, ſed Domini infuſa ſanguine.* Quantulo iſte abeſt ab eo, ut Dominum *improvide* egiſſe dicat, qui aliud quam quod qui *provide* agunt, egerat ſcilicet? Iulij vero creditum illud, quod Bracarenſis Synodi eſt, obiectum à Lamberto decretum, abductis ſuperciliis, veluti *eminentiori rationis pondere* à more contrario depreſſum, dimittit. *m* Quam autem ille acriter effuſionis periculum urgeat, quantaſque & quam multas idem ille metus in Latinorum religionem novitates induxerit, nos infra *n*, Deo dante, in diſputatione de Euchariſtiæ latria, fuſius demonſtrabimus.

CAPVT XXVII.

i Dach. præf. in tom. 2. Spicileg.

k Ernulf. ep. 2. quæ eſt ad Lamb. in Dach. Spicil. to. 2. p. 432.

l Ib. p. 434.

m Ib. p. 436.

n l. 7. c. 26.

Caput XXVII.

Ergo hæc fuit adulto illo & ad extrema vergente undecimo ſeculo apud Latinos conſuetudo, ut in Miſſis præſertim frequentioribus, cum laïci multi communicaret, intinctum ſacro vino panem acciperent. Sed illa diu non manſit, Vrbani P. R. decreto ſublata; qui annis antequam Ernulfus moreretur, non pluribus quam novem & viginti, in Concilio Claromontano, ann. D. 1095. hunc Canonem condidit o, *Corpus Dominicum & ſanguis Dominicus ſingulatim accipiatur.* Sic enim refert p Ordericus Vitalis. Baronius q & ex eo Binius r, fuſius explicatum ex Codice, Lamberti Atrebatenſis Epiſcopi jam antea ab Antonio Auguſtino deſcriptum ſic recitant; *Nequis communicet de altari, niſi corpus ſeparatim & ſanguinem ſeparatim ſumat, niſi per neceſſitatem & cautelam.* Vltimis verbis, *niſi per neceſſitatem & cautelam*, excipi à lege eam Euchariſtiam quæ infirmis ſumma imbecillitate laborantibus intincta ad cavendam effuſionem dabatur, ut ſupra ex Burchardo audivimus, equidem Hugoni Menardo facile aſſentior. Etiam intinctæ Euchariſtiæ, quod ille quoque vult, adminiſtrationem ſacerdotibus hic ab Vrbano *in Miſſa ſolenni* concedi, *cum populus communicat, ne præ multitudine ſanguis effundatur*; fateor parū mihi veriſimile videri. Nā præter quā quod dilutior hic eſt ſenſus, quam ut eum verba Vrbani capere poſſint, ita acceptā legem exceptio vel ſuperaret, vel certe æquaret. Nam ſi ſacerdotibus licet per legem & ægrotis domi, & populo in Eccleſia panem ſacrum vino ſacro intinctum tradere; nulli alij ſupererunt niſi ipſi ſacerdotes, & nonnulli ſi forte Laïci ſeorſum communicantes, ad quos lex pertineat: quæ ſi Vrbani mens erat, Canonem his verbis abſurde concepit, *Nequis communicet de altari, niſi corpus ſeparatim, & ſanguinem ſeparatim ſumat.* Potius iſtis uſus eſſet, *Ne quis de ſanguine Domini puro, neque pane mixto bibat, niſi ipſe qui confecit ſacerdos, & ſi quis fidelis ſolus in privatis Miſſis communicet.* Hunc autem quem nos diximus eſſe generalem Canonis ſenſum, firmat Paſchalis P.R. 2. epiſtola ad Pontium Cluniacenſem Abbatem a. D. 1118. data, & à Baronio vulgata, in qua illum porrigendæ intinctæ communionis morem de integro prohibet; quod ut credibile eſt, videret Vrbani anteceſſoris ſui decretum non ubique ſervari; *Scribens*, inquit, *ad Cæcilium B. Cyprianus ait, Quando aliquid Deo inſpirante & mandante præcipitur, neceſſe eſt Domino ſervus fidelis obtemperet, excuſatus apud omnes, quod nihil ſibi arroganter aſſumat, ne aliud fiat à nobis, quam quod pro nobis Dominus prior fecit. Igitur in ſumendo corpore & ſanguine Domini, iuxta eundem Cyprianum, Dominica traditio ſervetur, nec ab eo quod Chriſtus Magiſter & præcepit & geſſit, humana & novella inſtitutione diſcedatur. Novimus enim per ſe panem, per ſe vinum ab ipſo Domino traditum. Quem morem ſic ſemper in ſancta Eccleſia conſervandum docemus atque præcipimus, præter in parvulis ac omnino infirmis qui panem abſorbere non poſſunt.* Aureus hic Paſchalis Canon, omnia ad primam Chriſti inſtitutionem exigens; quo non intincti modo panis uſus, ſed etiam multo magis conſtituta à Paſchalis ſucceſſoribus ſub

o Conc. Claromont. c. 28. T. 6. Conc. p. 507.

p Hiſt. l. 9 ad a. 1065. p. 780

q Bar. D. 1095. §. 28.

r Bin. ad Cā. 28. Conc. Clar. ubi ſup.

s Paſch. ep. ad Pont. apud Bar. Append. t. 12. ad a. D. 1118.

una

una ſpecie communio evertitur. Planum enim eſt, qui vinum in pane porrigit, à Chriſti eum inſtitutione & exemplo propius abſcedere, quam qui vinum, neque ſeorſum, neque in pane neque ulla alia ratione porrigit. Ratio quam affert Paſchalis, omnes ſynaxes probat celebrari debere pane ſeorſum, calice ſeorſum diſpenſatis. Sic enim ſuam Chriſtus adminiſtravit, cujus nos exemplum ſervare vult & præcipit Paſchalis. Exceptio regulam firmat, quæ nullos alios lege hac exſolvit, niſi eos quos morbi invicta neceſſitas ſic debilitavit, ut rem præceptam præſtare atque exequi non poſſint. Ergo hic verus germanuſque erat Vrbani in ſuo decreto ſenſus, non alios excipientis, quam eos quorum vel ætas tenerior eſt, vel valetudo infirmior, quam ut panem ſiccum edere ac glutire poſſint: in quo (ut loquimur) caſu caveri vult ille Pontifex nequid accidat reverentia Numini in pane latenti debita indignum, dum ſiccum glutire fruſtra adiguntur, quibus glutiendi nulla facultas ſupereſt. Neque his obſtat, qui ab Hugone Menardo objicitur, Ioannes Abrincacenſis ſupra à nobis deſcriptus locus. Ioannes enim, quod eſt obſervatum, ante a. D. 1067. ſcripſerat, quo tempore illa conſuetudo Euchariſtiæ fidelibus ex pane intincto tradendæ paſſim ac pœne ubique erat recepta; ut ex Ernulfo & ex Conſuetudinibus Cluniacenſis monaſterij demonſtravimus. Vrbanus vero a. D. 1095. ut pravam illam conſuetudinem reſcinderet, legem illam ſuam in Claromontano Concilio tulit, qua ſemel publicata, intinctæ populo in ſynaxibus miniſtrandæ uſus paulatim ita deſiit, ut in ſcriptoribus ſequentium temporum rara occurrat ejus mentio. Morem Epiſcoporum decretis, ſicubi pertinacius hæreret inhibitum fuiſſe docet Ricardi Cantuarienſis Archiepiſcopi & Romanæ ſedis Legati exemplum, qui in Synodo *ad emendationem Anglicanæ Eccleſiæ*, a. D. 1175. habita, inter cæteras corruptelas, hunc quoque intinctæ porrigendæ morem diſerte ipſis Patrum Bracarenſium verbis prohibuit; *t* *Inhibemus*, inquit, *nequis quaſi pro complemento communionis, intinctam alicui Euchariſtiam tradat. Nam intinctum panem aliis Chriſtum præbuiſſe non legimus excepto illo tantum diſcipulo quem intincta buccella magiſtri proditorem oſtenderet, non quæ ſacramenti hujus inſtitutionem ſignaret.* Ita quem morem ante annos centum Ernulfus, Lanfranci diſcipulus, cupidiſſime atque animoſiſſime in Anglia defenderat, eum nunc ibidem ejuſdem Lanfranci in Cantuarienſi ſede ſucceſſor, quæ ſunt rerum humanarum vices, ſevere prohibuit, ac ut veriſimile eſt, abrogavit. Eamdem in noſtris Galliis, & quidem maturius, poſt Vrbani & Paſchalis interdicta accidiſſe mutationem ex Hildeberti epiſtolis, qui anno ſeculi duodecimi 25 floruit, facile intelligimus. Is enim libere, acriter, & quidem veris argumentis intinctarum particularum uſum refellit; *u* monens amicum quemdam Abbatem, ut illam conſuetudinem ex ſuo Monaſterio tollat, cui neque *Evangelica conſonent, neque decreta concordent; quæ nec ex Dominica inſtitutione, nec ex ſanctionibus authenticis reperitur aſſumpta.* Ac utrumque deinceps

CAPUT XXVII.

t Gervaſ. in Chr. a. D. 1175. T. 1. ſcript. X. Angl. p. 1429. & 1431. Can. 15.

u Hildeb. ep. 64. T. 3. Bibl. PP. p. 232.

Capvt XXVII. probat ex litteris Apoſtolicis & Eccleſiaſticis; quo loco illam ponit Iulij P.R. nomine vulgatam, ſupra à nobis memoratam conſtitutionem. Denique diſputationem his verbis concludit, *Hæc tibi, cariſſime, ſufficiant, ſi veritatis compendia ſequi, quam poſt longos relinquendæ conſuetudinis circuitus aberrare malueris.* Paria non multis ante annis ſcripſerat *x* autor Micrologi; *Non eſt*, inquit, *authenticum quod quidam corpus Domini intingunt, & intinctum pro complemento communionis diſtribuunt.* Id enim & Ordini Romano adverſari, acute ſane probat, & cum Iulij atque Gelaſij P.R. decretis pugnare oſtendit. Ita intinctæ ex ſacra Domini menſa diſtribuendæ mos ob effuſionis metum apud Latinos inductus, cum paucos annos manſiſſet, paulo poſt Vrbani & Paſchalis Epiſcoporum Romanorum autoritate ac decretis repreſſus brevi obſolevit. Cæterum alteram illam unius particulæ celebrantis ſacerdotis propriam, intinctionem mordicus retinuerunt; tametſi ejus (quod, ut ſupra diximus, probe vidit Ernulfus) plane eadem ſit ratio, quæ hujus publicæ ac communis erat. Chriſti enim exemplum & veteris Eccleſiæ mos, & rei ipſius ingenium, Euchariſtiam non magis ab uno ſacerdote ſumendam intingi concedunt, quam particulas aliis de plebe & Clero communicantibus diſtribuendas. Sed antequam hoc diſputationis caput concludam, paucis obſervandum eſt quam falſo atque inſcite Baronius *y* & Binius *z* ad illum quem recitavimus Vrbani II. Canonem annotarint, eo interdici intincti panis uſum, *ob recentem damnatam hæreſin Berengarianam, quæ per unam tantum ſpeciem ſatis eſſe impleri figuram aiebat.* Atqui ex Ernulfo & Ioanne Abrincacenſi oſtendimus ipſorum Latinorum Eccleſias una illa panis ſed intincti ſpecie Euchariſtiam diſtribuiſſe; *Quotidianus Eccleſiæ* (inquit apud Ernulfum Lambertus) *prætendit uſus, ut tribuatur hoſtia ſanguine intincta. Eccleſiam* dicit, non Berengarium; quem hujuſmodi ex una ſpecie communionem approbaſſe, unus quod ſciam, Baronius ſomniavit, veterum nemo ſcripſit. Valdenſis plane aliud tradidit. Berengarianorum enim, quam ipſe vocat, hæreſin, cum altera quadam eorum, quos vult à Iulio P.R.I. denotatos comparans, *a Illi* (inquit) *ponunt corpus Chriſti & ſanguinem ſolum ineſſe figuraliter ſacramento, quod nude cæteri non ponebant. Accedunt autem eis ponendo ex hoc carnem tantum ſacramentaliter in pane, & ſanguinem tantum in vino; ideoque nullum dicunt ſumere Chriſti carnem & ſanguinem, niſi ſub duplici ſpecie congruente; carnem ſub pane, ſanguinem ſub vino, nec tamen carnem & ſanguinem per naturas, ſed ſub pane & vino tropice & per figuras:* Et paucis interjectis, *Vicleviſtæ, quia ſubſtantiam carnis ibi non concedunt, reſtat ut dicant tantum in pane carnem, tantum in vino ſanguinem, quia ſolum eſt utrumque ibi ſecundum propriam ſuam figuram.* Recte & appoſite ad Berengariani dogmatis ingenium. Baronij hariolatio plane craſſa ac pæne portentoſa eſt, quæ non modo omni veterum teſtimonio caret, ſed & rerum ipſarum & quibus fabulatur, naturæ valide repugnat. Sed hæc de intinctione ſatis ſunt.

x Micr. c. 19. T x. Bibl. PP. p. 742. C.

y Bar. a. D. 1095. §. 28.
z Bin. ubi ſup.

a Thom. Vald. tom. 2 c. 87 fol. 90. Col 3. init.

CAPVT

Caput XXVIII.

CAPVT XXVIII.

De ſumptione vini ſacri per fiſtulas, ſive pugillares, Moris novitas, abſurditas, & abrogatio.

HVc etiam pertinet ille Euchariſtici vini ſumendi ritus, quo id per fiſtulas è calice communicantibus veluti exſugendum à miniſtrantibus aliquando apud Latinos traditum eſt. Inepriſſimi inventi eadem quæ intinctionis cauſa fuit, nimia ſcilicet illa effuſionis formido, qua eorum mentes percelli cœperunt, poſtquam vinum ſacrum, & ſingulas eius guttulas [illegible] placuit. Idemque metus tamdiu eos exagitavit, donec tandem vt illa ſe ſollicitudine liberarent, eo devenerunt, vt calice cæteros (præter vnum ſacra facientem ſacerdotem) omnes pariter fraudandos eſſe decernerent. Ergo antequam dirum illud decretum promulgarent, timori de vini effuſione ſuo variè conſulebant. Plærique, quod diximus, particulas in calicem immiſſas, ac vino ſacro intinctas ad menſam Dominicam accedentibus porrigebant. Alii, ſed pauciores, è poculo per fiſtulas in ora communicantium tutius trajici putabant. Caſſander hanc artem magni facit, qua diſputat eius numinis, quod Latinis vel aſſentitur, vel certè concedit in vino latere, honori ac reuerentiæ abundè adverſus effuſionis periculum caueri. Ille igiur ſcribit, quo tempore quibusque locis hæc cautio in Euchariſtia adhibita eſt, communicantes vinum ſacrum ex calice, non admotis vt antea ſolebant, ad ipſius poculi oras labiis, ſed per fiſtulas argenteas aut vitreas ex calice ori inſertas delatum excepiſſe; idque olim vſurpatum & in Romana, in aliis Eccleſiis teſtari Ordinis Romani libellos dicit; Quin & *huiusmodi fiſtulas Calicibus ipſis adiūctas paſſim ſua memoria viſas eſſe, ac de monaſteriis idem quoque conſtare, præſertim Ciſterctenſium & Carthuſianorum.* Idem alibi obſervat *c* Euchariſticas illas fiſtulas in Ordine Romano dici *pugillares*: quod illo ſeculo uſurpatum eſſet *pugillarium* nomine ſignificare *ſtylos* ſeu *graphia*, ſive etiam pennas & calamos, quibus litteræ deformantur: ex qua ſimilitudine fiſtulas ceu cannas quibus ſanguis è Dominico calice exſugebatur, *pugillares* quoque dici cœpiſſe: cum proprie pugillares ſint ipſæ tabulæ, in quibus ſcribi conſuevit. Hæc Caſſander; quibus de re ipſa aſſentior: de tempore quo res in hoc ſacramento adhiberi cœpit, non probo quod ille Ordinis Romani autoritate deceptus, aut ante intinctæ uſum, aut ſimul cum eo fiſtulas quoque quoſdam Latinorum adhibuiſſe in hujus ſacramenti diſtributione vel putat, vel certe putare videtur. Ego panem infingi prius cœpiſſe crediderim: cuius ritus, ut ex ſuperioribus patet, & ante undecimum ſeculum jam aliqua, & undecimo ipſo ſatis crebra eſt apud ſcriptores mentio; cum fiſtularum ante ordinis Romani, quem habemus, autorem

b Caſſ. de comm. ſub utr. p. 1036.

c Id. in lit. c. 22. p. 51.

Caput XXVIII. rem, qui meminerit haud facile quemquam credo reperies. Ordinem vero Romanum, quem qualemque hodie habemus, qui adornavit, eum quod alibi *d* dictũ eſt non eſt veriſimile diu ante XI. ſeculi finem vixiſſe. Ciſtercienſium & Carthuſianorum nomina quæ hic dicit Caſſander, Monachos craſi hujus & inficeti inventi autores fautoreſque fuiſſe indicant, quo ſanctiſſimum & auguſtiſſimum Euchariſtiæ myſterium pæne in ludibrium abit. Itaque verius ego cenſuerim Monachos, cum ab Vrbano interdictum intinctæ Euchariſtiæ uſum eſſe cernerent, ſuas illas fiſtulas exeunte undecimo ſeculo excogitaſſe, & duodecimo labente frequentaſſe, tandemque nonnullas Eccleſias ad ſuum hoc uſurpandum inventum provocaſſe. Vtcunque ſit, manifeſtum eſt eum ritum, neque antiquum fuiſſe neque diuturnum. Cæpiſſe nemo, credo, dixerit vel Apoſtolorum ævo, vel ſeptem & octo ſequentium ſeculorum temporibus, quibus totis in nullo uſquam Eccleſia angulo abſurdiſſimæ iſtius conſuetudinis memoria, vel veſtigium occurrit. Neque diu mos poſt abolitam intinctionem manſit. Veriſimile eſt plæriſque mortalibus diſplicuiſſe inventi ineptiam, ac pæne ridiculam abſurditatem, facileque & cito in deſuetudinem veniſſe, tandemque plane extinctam eſſe; præſertim poſtquam cuncti eo inclinarent, ut ad omnes illas difficultates ſemel ſimulque vitandas, quæ ex effuſione oriebantur, ſatius eſſe putarent calice carere, & ſolo pane apud Domini menſam veſci, quam in tanti periculi metu aſſiduè verſari. Itaque nihil eſt, quod & eo uſu, cujus nunc quidem nulla cernuntur apud Latinos veſtigia, plura dicamus.

d c. 6. ſupr.

LIBER

LIBER IV.
DE CVLTIBVS LATINORVM RELIGIOSIS;
Qui de Euchariſtia ſecundus eſt.

CAPVT I.

Novum eſſe, & ad 5. ſeculum apud Chriſtianos illaudatum, ut ÿ ſolemnibus ſynaxibus intereſſent, qui non & ipſi communicarent. Veteris Eccleſiæ diſciplina & Canones Pſeud-Apoſtolici, & Antiocheni id probant. Ij explicantur, & vindicantur à Gloſſis Latinorum.

SED hæc de fractione & intinctione ſacri panis ſatis ſunt. Fractionem ſequitur diſtributio; quam rei autor Chriſtus princeps exemplo ſuo dedicavit. Eum enim Evangeliſtæ & Paulus omnes pariter narrant a *panem accepiſſe, benedixiſſe, fregiſſe & diſcipulis manducandum dediſſe*, quod ipſa porrigentis verba ſignificant *Accipite & comedite*. Qua in parte multæ apud Latinos occurrunt nunc denotandæ novitates; primum de ipſa diſtributione, quam negant eſſe ad hoc ſacramentum rite peragendum neceſſariam, plurimaſque ac pæne innumerabiles quotidie Miſſas abſque ea celebrant; tum de diſtributionis miniſtro; tertio de diſtributionis modo ac ratione; quarto de perſonis quibus ſacramentum diſtribuitur, quinto de re ipſa quæ diſtribuitur, cujus alteram partem, nempe calicem, à nemine niſi ab uno celebrante, guſtari patiuntur; ſexto denique de ſacramenti accepti reſervatione, quam ipſi grande nefas putant ulli communicanti concedi. In his omnibus clarum eſt Latinos longè aliud nunc facere, quam quod olim Chriſtiani faciebant; ac in pleriſque à Chriſti inſtituto, & ab Apoſtolorum Apoſtolicæque Eccleſiæ, & ſequentis ad ultima ſecula, praxi atque

a Matth. 26. 26. Marc. 14. 22. Luc. 22. 19. 1. Cor. 11. 23. 24.

Cap.I. uſu diſcedere; in nonnullis diuerſa à Patrum ſaltem exemplo ſequi ac ſervare.

Vt ergo à primo incipiam, Bellarminus ut rem involuat, nomen Miſſæ privatæ multipliciter diſtinguit *b*, & ſex diverſos ſenſus affert, quibus Miſſa dici poteſt *privata*. Nos miſſis cæteris in uno, qui ei eſt ultimus, pedem nunc figimus, quo Miſſa *privata dici*, inquit, *poſſet ea, in qua ſolus ſacerdos communicat*. In hac enim nulla, ut patet, fit ſacramenti *diſtributio*. Caſſander nequis *de privata Miſſa* vocabulo quod eſt homonymum, luderet, *ſolitariam* appellare maluit; & ex noſtris aliqui hanc quoque nomenclaturam retinent, ut Georgius Calixtus, quem honoris cauſa nomino. Itaque Latini concedunt quidem ſacerdotem, ut legitima ſit Euchariſtia, ipſum neceſſario communicare debere, id eſt, dona ſanctificata ſumere; aliis vel alteri diſtribuere negant eſſe neceſſarium; imo qui aliud ſentiunt, eos Tridentini anathemate figere non dubitarunt. *c Si quis*, inquiunt, *dixerit Miſſas, in quibus ſolus ſacerdos ſacramentaliter communicat, illicitas eſſe, ideoque abrogandas, anathema ſit*. Et antea cum ſuam hac de re fidem explicarent dixerant *d*. *Se quidem optaturos fuiſſe, ut in ſingulis Miſſis fideles adſtantes ſacramentaliter communicarent; non tamen propterea Miſſas illas, in quibus ſolus ſacerdos ſacramentaliter communicat, ut privatas & illicitas damnare, ſed probare atque adeo commendare*. In quibus verbis notanda eſt iſtorum ſolennis vafrities. Non enim dicunt, quod omnino dicendum erat, ſi vere & ex animo loquerentur, *optat quidem ſacroſancta Synodus, ut in ſingulis Miſſis*, &c. Sed *optaret quidem*; quaſi innuere velint; ſe quidem id quod aiunt optaturos fuiſſe, ſi rerum ſuarum ratio id ſineret; nunc quando aliter eſt, non eſſe auſos id rotunde *optare*. Hac ita ambigua ac ſuſpenſa oratione ideo uſi hoc loco videntur, nequis eis objiceret abſurdum eſſe & à ratione alienum, ut quis vel ea optet, quorum contraria *probat ac commendat*, vel ut ea *probet ac commendet*, quibus adverſantia ſerio optat. Si quod ſe optare præ ſe ferunt, id vere ac ſerio optarent, dicerent profecto ſe aliud tamen quã quod volunt, *ferre*, aut *tolerare*, non dicerent id ſe *probare ac commendare*. Sed & in eo fraudis aliquid latet, quod optarent quidem *fideles Miſſis adſtantes ſacramentaliter communicare*; de iis Miſſis quibus nulli adſtant fideles, nihil dicunt, ſuum hoc dedecus verſute diſſimulantes, quaſi nullæ apud eos fiant Miſſæ quibus nulli fideles interſunt. Atqui notum eſt apud eos Miſſas duorum eſſe generum; quaſdam quibus præter ſacerdotem & unum ſi forte aliquem comitem, nemo fidelium intereſt; alias quæ aguntur circumadſtante fidelium corona, maiore aut minore pro temporum aut locorum ratione. In his ſæpe, in illis ſemper; in illis neceſſario, in his, ut in ſcholis loquuntur, contingenter fieri, ut ſolus ſacerdos communicet. Nos utramque ſolitariæ communionis ſpeciem damnamus. Tridentini de poſteriori tantum loquuntur; de priori quæ flagitioſior & inhoneſtior videtur, plane tacent, ac ſi vel nulla eſſet, vel

b Bellar. de Miſſ. l. 2. c. 9. init.

Ib. 5. vltima priuata.

c Conc. Trid. ſeſſ. 22 can 8

d ibid. cap. 6.

vel à nemine repræhenderetur. Bellarminus vero ad hoc Tridentinæ Synodi caput, illud tantum defendit, quod etſi ejuſmodi Miſſæ privatæ dici poſſent ratione communicantium ſacramentaliter, tamen abſolute non privatas, ſed publicas & communes eſſe, quod ſit & earum fructus multorum communis, & qui eas celebrat Sacerdos, Miniſter Eccleſiæ publicus. *e* Sed iſtæ meræ ſunt tricæ hominis ingenio abutentis; in quibus explicandis nos quidem, qui quid olim factum ſit, ſimpliciter quærimus, nihil immorari neceſſe eſt. Suas illas Miſſas, quas unus ſacerdos in ſolo templi alicuius angulo ſolus celebrat, Bellaminus privatas & ſolitarias eſſe neget; *communes, publicas; imo & universales atque œcumenicas* eſſe defendat; per me nunc quidem licet. Vnum eſt, quod ab eo quæro, ut mihi, Miſſa de nomine rixa, aliquam, ſi poſſit, huiuſmodi Miſſam, vel apud Dei ſcripturas, vel apud veteres Græcas Latinaſque Eccleſias, oſtendat, in qua ſacerdos, ſive ſolus, ſive in corona fidelium ſacra faciens Euchariſtiam unus ſumpſerit, alij diſtribuerit nemini. Ad hanc lineam certandum eſt. Hic verus vnuſque eſt noſtræ quidem quæſtionis ſtatus. Ac ut res tota clarius perſpiciatur, prius quærendum eſt de ſynaxi Eccleſiaſtica, id eſt cui vel tota cujuſque Eccleſiæ plebs intereſt, vel certe pars eius non contemnenda, an omnes qui interſunt, olim communicaverint, necne; ſecundo an aliqua celebrata fuerit ſynaxis, cui nemo præter celebrantem, ſacramentaliter communicaverit?

CAP. I.

e Bell. l. 2. de miſſ. c. 9. §. vltimo.

De priori quæſtione Petavius ſcribit, *f hæreticis quibuſdam nimium ſtolide perſuaſum eſſe nunquam in veteri Eccleſia Miſſam auditam à fidelibus eſſe, qui una communicarent.* Et Caſobonum qui ita ſentit, ait *verſari in errore ſtultiſſimo.* Nos miſſis doctiſſimi quidem, ſed maledicentiſſimi hominis contumeliis, quid verum ſit inveſtigemus. In primis diſtinguenda ſunt tempora. Sane apud vetuſtiſſimos ſecundi & tertij ſeculi Chriſtianos hunc fuiſſe morem, ut nemo ſacræ Liturgiæ intereſſet, qui non communicarent, verius videtur, & nos alibi *g* demonſtravimus, tum ex aliis, tum ex inſigni præſertim Tertulliani loco in quo ait *h, pleroſque* ſui ævi fideles non putaſſe, ſi qui ad veſperam jejunarent, *ſtationum diebus* (quibus jejunium ſumpta Euchariſtia hora nona ſolvebatur) interveniendum, *ſynaxi, quod ſtatio,* inquit *ſolvenda ſit accepto corpore Domini.* Nulla enim hæc iis futura erat ſolvendi jejunij neceſſitas, ſi ut nunc, ita & olim liberum fuiſſet ſacræ ſynaxi intereſſe, neque tamen ſacramentum ſumere. Eum vero morem proximis poſt tertium ſeculis etiam clarius quam prioribus, fuiſſe patet. Notiſſimum enim eſt, & apud omnes confeſſum, ex quarti & quinti ſeculi diſciplina, non modo Cathecumenos, & energumenos, ſed etiam Pœnitentes omnes ex Eccleſiæ conventu dimiſſos fuiſſe antequam fidelium ſynaxis fieret: neque fas fuiſſe cuiquam iſtorum ei ſacro intereſſe. Extant in Conſtitutionibus & Liturgiis ipſiſſimæ diaconorum voces, quibus omnes iſti ſigillatim procul ab hoc myſterio extra Eccleſiæ limina, accurate dimittebantur; *Exite Catechumeni in pace.* προέλθετε οἱ

f Pet. not. ad Epiph. expoſ. fid. p. 355.

g lib. 2. eucl. tel. obj c. 13. p. 254.

h Tertull. de orat. c. vlt. p. 155. A.

Conſt. l. 8. c. 6. ext. c. 7. c. 9. ext.

Cap. I. κατηχούμενοι ἐν εἰρήνῃ. *Exite Energumeni* προέλθετε οἱ ἐνεργούμενοι. *Exite qui in pœnitentia eſtis.* ἀπολύεσθε οἱ ἐν μετανοίᾳ. Fideles, id eſt baptizatos ſtãtes, exire ſolos vetãt. *Nemo eorum, quibus non licet, exeat. Omnes fideles flectamus genu. Oremus Deum per Chriſtum eius.* μήτις τῶν μὴ δυναμένων προσέλθῃ τε. ὅσοι πιστοὶ κλίνωμεν γόνυ· δεηθῶμεν τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ. Ac poſtea ſub ipſum

k Ibid. c. 12. init. Epiſcopi ad ſacrũ peragendũ introitũ, Diaconus iterum eadẽ exclamat, k *Nequis ex Catechumenis, nequis ex audientibus, nequis ex Infidelibus, nequis ex Hæreticis.* His omnibus dimiſſis, tempore oblationis januæ

l ibid. c. 11. extr. p. 1013. d. claudebantur; ſemel clauſæ nemini, ne fideli quidem, donec conſummatum eſſet ſacrum, aperiebantur. l Eadem docent Liturgiæ; ut Iacobæa; m *Nullus Catechumenorum; nullus eorum qui nondum initiati ſunt, nullus eorum qui orare nobiſcum non poſſunt, interſit.* Liturgia Chryſoſtomi, ut ex editione Leonis Tuſci à Caſſandro recenſetur, n ſimilia continet. Iubentur exire Catechumeni & ſoli fideles remanere. Sic & Baſilij Liturgia. Atque hæc ita olim apud Eccleſiam ſolennia fuiſſe plurimi illius ævi ſcriptores teſtantur; Chryſoſtomus, o *Audis*, inquit, *præconem ſtantem & dicentem, Quicumque eſtis in pœnitentia, abite omnes;* ὅσοι ἐν μετανοίᾳ ἀπέλθετε πάντες. Pſeudo Dionyſius Epiſcopi ad conficiendã Euchariſtiam apparatũ deſcribens, poſt pſalmodiam & ſcripturarum lectionem, o *Ea*, inquit, *finita ſacro ambitu arcentur Catechumeni & cum iis Energumeni, ac pœnitentes, illis qui divinorum aſpectu & Communione digni ſunt, remanentibus.* μένουσι δὲ οἱ τῆς τῶν θείων ἐποψίας καὶ κοινωνίας ἄξιοι. Tum clauſas fuiſſe templi fores ſignificat. Plures in re clara confeſſaque teſtes citare nihil neceſſe eſt. Quamdiu ſtetit hæc diſciplina, nihil eſt quod dubitemus omnes, qui in Eccleſia remanebant communicaſſe. Aliter enim ſi factum eſſet, illud pœnitentis à fideli diſcrimen, quod tum erat conſpicuum, plane evanuiſſet; licuiſſet enim pœnitenti remanere; fidelis vero pro pœnitente habitus eſſet, ſi ſacra menſa abſtinuiſſet. Sed non eſt opus argumentis. Diſertas Eccleſiæ ea de re leges habemus: Canones Pſeud-Apoſtolici, qui circa 4. ſeculi initia una cum Conſtitutionibus primum editi videntur, *Quicumque* inquit, p *fideles ingrediuntur, & ſcripturas audiunt, in precatione autem & ſacra communione non permanent, ut Eccleſiæ confuſionem afferentes, ſegregari oportet.* Sic enim Dionyſius Exiguus Canonem Latine reddidit, qui Græce ita legitur. πάντας τοὺς εἰσιόντας πιστοὺς καὶ τῶν γραφῶν ἀκούοντας, μὴ παραμένοντας δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἁγίᾳ μεταλήψει, ὡς ἀταξίαν ἐμποιοῦντας τῇ ἐκκλησίᾳ ἀφορίζεσθαι χρή. Bellarminus reſpondet q *Canonem eos damnare, non qui abſolute non communicant, ſed qui certa de cauſſa, nimirum ob aliquam ſuperſtitionem, aut pravam opinionem, averſantur ſacram communionem.* Atque ita hunc Canonem ex Antiocheno canone 2. interpretandum eſſe vult. Sed cur velit, primo nulla ratio eſt; quod diverſa ſint utriuſque verba. Hic enim canon Pſeud-Apoſtolicus ſimpliciter & abſolute *fideles ſegregandos* dicit, qui ingreſſi Eccleſiam non permanent in precatione & communione. De eorum *ſuperſtitione & prava opinione* nihil dicit. Tantum eos qui ita ſe gerunt, dicit ἀταξίαν ἐμποιοῦντας τῇ ἐκκλησίᾳ, *ut Eccleſiæ confuſionem afferentes.* Ἀταξία nimirum eſt

m Lit. Iac. c. 2. Bibl. Pat. Gr. Lat. p. 6. D.
n Caſſ. in lit. c. 7. p. 18. c. 8. p. 21.
o Chryſ. Hom. 3. ad Eph. p. 887. D.
o Dionyſ. Hier. Eccleſ c. 3. in Myſt. p. 243. A
p Can. Apoſt c. 9. al. 10.
q Bell. l. 2. de Miſſ. c. 10. §. primum.

eſt conſtituti in Eccleſia ordinis perturbatio. Eccleſiæ ordo erat, ut eſſet Cap. I.
inter communicantes & non communicantes fideles certum & conſpicuum diſcrimen; hi de ſacro conventu ante Euchariſtiæ ſactum exirent, illi manerent. Hunc Eccleſiæ ordinem ij, quos Canon notat, apertiſſime turbabant ac pervertebant, qui neque exibant cum non communicantibus, neque communicabant cum permanentibus, quaſi tertium neſcio quod hybridarum & ex utroque miſtorum fidelium genus eſſent, cujus communis eſſet cum exeuntibus quidem ἀκοινωνησία, cum communicantibus in ſacro Euchariſtico præſentia. Neque aliud eis, quam hujus immodeſtiæ crimen imputat Canon; quod ordinem conſtitutum turbarent, atq; eo confuſionem in Eccleſiam, quod non decet, inveherent. Sed neque alius eſt Antiocheni canonis, quo ſuam gloſſam Bellarminus fulciendam putavit ſenſus. *Omnes qui ingrediuntur in Eccleſiam Dei, & ſacras ſcripturas audiunt, nec communicant in oratione cum populo, aut averſantur participationem ſacræ Euchariſtiæ per quamdam perverſitatem, hos ab Eccleſia ejici oportet, donec poſtquam confeſſi fuerint, fructuſque pœnitentiæ oſtenderint, & imploraverint veniam aſſequi poſſint.* πάντας τοὺς εἰσιόντας εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν ἱερῶν γραφῶν ἀκούοντας, μὴ κοινωνοῦντας δὲ εὐχῆς ἅμα τῷ λαῷ, ἢ ἀποστρεφομένους τὴν μετάληψιν τῆς εὐχαριστίας κατά τινα ἀταξίαν, τούτους ἀποβλήτους γίνεσθαι τῆς ἐκκλησίας, ἕως ἂν ἐξομολογησάμενοι. &c. Salmaſius teſtatur *s* in veteribus libris ſcriptum fuiſſe, μὴ κοινωνοῦντας δὲ τῆς τελευταίας εὐχῆς, *qui non communicant in oratione ultima*, id eſt quæ fiebat poſt communionem peractam. Atque ita ſane Canonem hunc exhibet Ioannes Antiochenus in ſynagoga Canonum, quæ in Bibliotheca juris Canonici veteris extat. *t* Iam, non aliud Canon iſtis quos damnat, crimen objicit, quam eandem illam ἀταξίαν, *ordinis perturbationem*, à Pſeud Apoſtolico Canone denotatam. Hæc enim eſt quam vetus Interpres *perverſitatem*, Dionyſius Exiguus *intemperantiam* reddunt. Ergo & hujus Canonis idem quoque, qui ſuperioris ſenſus. Sed conſulendi veteres quo Canonum origini propiores, & ex quotidiana ſuæ Eccleſiæ praxi, quid iis ſignificetur, multo quam nos certius intellexerunt, qui iis temporibus vivimus, quibus ex veteri diſciplina nihil fere aliud ſupereſt, præter legum quibus ea continebatur, verba & voces. Quid ergo illi de his Canonibus cenſent? Si Latinos adimus, vetuſtiſſimus & juris Eccleſiaſtici peritiſſimus Dionyſius Exiguus Eccleſiæ univerſalis Codicem Latine eſt interpretatus, ſingulisque Canonibus ſuum titulum præfixit, quo quis ſit eorum ſenſus breviter ac dilucide docet. *u* Is ergo Apoſtolico quidem Canoni hoc breviarium præſcripſit, *Can. X. Quod fideles Laici ingredientes Eccleſiam communicare debeant.* Hæc lex eſt, hæc legis mens. Verba ſubjecta, *omnes fideles*, &c. neminem fidelium *qui Eccleſiam ingrediuntur*, ab hac lege eximunt; & pœna legis violatoribus impoſita oſtendit, quam arcte omnes ad officium hic imperatum obſtringerentur. Ergo quiſquis ſynaxi intererat, eum canon Dionyſio interprete, communicare diſtricte jubet. Ita idem præcedentis Canonis

r Conc Ant. Can 2. in Cod Eccleſ. Vniu. 81.

s Salm. in ep. Simp. Ver. p. 250. 251.

t Part. 1. p. 595 Bibl. jur. Can. Vet.

u Bibl. jur. Can. vet. T. 1. p. 112.

Cap. I. titulum plane eodem modo ac ſenſu in re ſimili expreſſerat, *x Quod miniſtri altaris oblatione celebrata communicare debeant.* Neque vero aliter canonem Antiochenum accepit; Titulum ei hunc affixit. *y De his qui ſe à perceptione ſanctæ communionis avertunt.* Lex eſt iis verbis expoſita quæ ſupra recitavimus. Criſconius Afr, quem ad an. D. 690. vixiſſe ſatis conſtat, etiam clarius rem definit. Is enim in Breviario Canonum, *Quod fideles laici* (inquit) *z communicare debeant. in Can. Apoſt. Tit. 10. Conc. Ant. Tit. 2. Et in Canonum* collectione, utrumque Canonem totum ad caput 12. deſcribit. *a* Clarum eſt inferiorum ſeculorum Latinos Theodulfum, Strabonem, ipſum Micrologi ſcriptorem eadem ſenſiſſe. Sed ad Græcos venio. Ioannes Antiochenus, quē Iuſtinianus in ſedem Conſtantinopolitanam evexit, Canonem Antiochenum de iis accipit, *b* qui poſt lectiones, *non exſpectant ſanctorum* (ideſt Euchariſtiæ) *ſumptionem.* Alexius Ariſtinus Pſeud Apoſtolicum Canonem contrahit in eundem ſenſum; Antiochenum vero ſic reddit, *c Qui Eccleſiam ingreſſus, ſacram ſcripturam attente audit; deinde contemnens exit & à participatione ſe avertit, eyciendus eſt.* Symeon Magiſter nonum Apoſtolicorum ſic reddit; *d Excommunicabis eum qui in oratione & participatione non perſeverabit;* Antiochenum plane ut Ariſtinus. Balſamo deni que ac Zonaras utrumque Canonem plane in eundem quo nos cepimus ſenſum interpretantur; ac tametſi in aliquo diſſideant, in hoc tamen conſentiunt, quod uterque Bellarminianam gloſſam veluti occupantes refutant ac repudiant. Balſamo in canonem Antiochenum, negat *e* eos illic intelligi, *qui ſacram communionem odio habent, & abominantur; ſed qui præ contemptu & arrogantia ex Eccleſia ante ſanctam participationem inordinate exeunt, neque intueri ſuſtinent.* Zonaras vero in eumdem Canonem; *f Averſionem* (inquit ἀποστροφὴν) *Patres hoc loco, non odium erga divinam communionem, nuncupavere, quo impulſi quidam ab illa abſtinent; ſed quamdam ab ea fugam à reverentia fortaſſe ortam, & declinationem, velut ab animi demiſſione profectam.* Neque hoc poſtremo omiſerim, quod ipſe Baronius non aliter, quam hi Græci, utrumque hunc Canonem accepiſſe videtur, *g* cum eorum ſenſum breviter in pauca conferens, Apoſtolico quidem ait *in illos animadverti, qui ingreſſi Eccleſiam ſacram communionem non percipiunt.* Antiocheno vero *iiſdem præcipi ab Eccleſia eyciendos, qui accedentes ad eam, non communicant.* Ita ille, nunc ſane præter ſuum morem, ſatis commode atque fœliciter. Ex his videre eſt, quam non modo falſa, ſed etiam ſtolida præcepsque & procax fuerit maledica illa Petavij lingua, cum hunc *hæreticorum* errorem, & quidem *ſtupidiſſimum* eſſe pronunciavit; quem non modo Conſtitutionum & Canonum Apoſtolicorum ſcriptor, & ex veteribus Latinis Dionyſius Exiguus, & Criſconius; ex Græcis vero Ioannes Antiochenus, Ariſtinus, Symeon, Zonaras & Balſamo, ſed etiam his omnibus apud Latinos fortaſſe major Cæſar Baronius ſecuti ſunt.

x Ibid.
y Ibid. p. 125.
z Criſc. Brev. Can. cap. 12. in ead BB. c. ib. p. 457.
a Id. Coll. Can. ib. p. 59.
b Ioan Ant. ſyn tit. 47. ib. p. 595.
c Ib p. 675. 683.
d Ibid. p. 787.
e Balſ. in Can. Ant. 2. p. 812. C.
f Zon. in Canon. Ant. 2. p. 324. A.
g Baron. D. 57 §. 157.

CAPUT

CAPVT II.

Idem probatur ex illuſtri Chryſoſtomi loco, Homil. XI. in Eph. Diſcutiuntur inanes Bellarmini ad eum gloſſæ.

ATque hæc quidem veteris Eccleſiæ lex fuit; quam non nego paulatim refrigeſcente Chriſtianorum pietate à multis tandem neglectam fuiſſe, qui ſuorum vitiorum dulcedine capti, cum ſuæ ſibi indignitatis eſſent conſcij, neque ei mederi accurata ſui probatione, ſuſceptaque de vita emendanda cogitatione, ſuſtinerent, eo devenerunt, ut Dominicæ quidem menſæ communione ex ſuæ conſcientiæ ſenſu abſtinerent, ſacro vero ipſi intereſſent; quod ſibi ideo licere præſumebant, quod in nullo eorum ordine eſſent, qui Diaconi voce ex Eccleſia nominatim dimittebantur, cum Euchariſtia celebranda erat. Ac iſtorum vitio atque errori Paſtores primum interceſſerunt, flagitioſam eorum negligentiam, qua digna erat, acrimonia increpantes atque caſtigantes; cujus rei inſigne habemus Ioannis Chryſoſtomi exemplum. Is enim homiliis in Epiſtolam Pauli ad Epheſios ſuis, cum non paucos videret apud Antiochenam Eccleſiam, (ubi habitos eſſe iſtos ſermones ex Homilia XI. ſatis, ni fallor, patet) in illam ἀταξίαν prolabi, & Euchariſtico ſacro non communicantes intereſſe, in eos acerrime invehitur. *b O conſuetudinem,* inquit, *o præſumptionem,! fruſtra eſt quotidianum ſacrificium; fruſtra adſtamus altari. Nemo eſt qui participet. Hæc dico, non ut ſimpliciter ac utcumque participetis, ſed ut vos ita comparetis ut digni ſitis. Non es dignus ſacrificio, neque participatione. Ergo ne prece quidem dignus ed. Audis præconem ſtantem & dicentem, Quicumque eſtis in pœnitentia, abite. Omnes qui non participant ſunt in pœnitentia. Si es ex iis qui ſunt in pœnitentia, non debes participare. Nam qui non participat eſt in pœnitentia. Cur ergo dicit, Abite qui non poteſtis precari? Tu autem ſtas impudenter. At non es ex his, ſed ex iis qui poſſunt participare, & nihil curas, remque nihili eſſe putas. Conſidera, quæſo. Adeſt menſa regia. Adſunt Angeli miniſtrantes. Adeſt Rex ipſe, & tu ſtas oſcitans? Veſtes tibi ſunt ſordidæ, & nulla à te rei huius habetur ratio. Sin ſunt mundæ, accumbe igitur & participa. Venit quotidie, ut videat accumbentes; omnes alloquitur, & nunc in veſtra dicit conſcientia, Amici quomodo hic ſtatis veſtem non habentes nuptialem? Non dixit, Cur accubuiſti? Sed ante accubitum & ingreſſum eum dicit eſſe indignum. Non enim dixit, Cur accubuiſti? ſed, Cur intraſti? Hæc ergo nunc quoque dicit nobis omnibus, qui impudenter & inverecunde adſtamus; Quicumque enim eſt, qui myſteriorum non eſt particeps, is impudenter ſtat & nimis audacter.* ὢ τῆς συνηθείας; ὢ τῆς προλήψεως! εἰκῆ θυσία καθημερινή. εἰκῆ παρεστήκαμεν τῷ θυσιαστηρίῳ. οὐδεὶς ὁ μετέχων. ταῦτα οὐχ ἵνα ἁπλῶς μετέχητε, λέγω· ἀλλ' ἵνα ἀξίους ἑαυτοὺς κατασκευάζητε. οὐκ εἶ τῆς θυσίας ἄξιος, οὐδὲ τῆς μεταλήψεως, οὐκοῦν οὐδὲ τῆς εὐχῆς. ἀκούεις ἑστῶτος τοῦ κήρυκος καὶ λέγοντος, ὅσοι ἐν μετα-

b Chryſ. hō. 11. in Eph. p. 961. 962. unde certo colligitur in qua urbe dicebat, duos fuiſſe Epiſcopos ſeorſum colligẽtes, quod nequaquam Conſtantinopoli ſed Antiochiæ convenit, in qua Florianus & Paulinus eodem tempore erant Epiſcopi.

Cap. II. νεῖα, ἀπέλθετε πάντες. ὅσοι μὴ μετέχουσιν, ἐν μετανοίᾳ εἰσίν. εἰ τῶν ἐν μετανοίᾳ εἶ, μεταλαβεῖν οὐκ ὀφείλεις. ὁ γὰρ μὴ μετέχων, τῶν ἐν μετανοίᾳ ἐστί. τίνος οὖν ἕνεκεν λέγει, ἀπέλθετε οἱ μὴ δυνάμενοι δεηθῆναι, σὺ δὲ ἕστηκας ἰταμῶς; ἀλλ' οὐκ εἶ τούτων, ἀλλὰ τῶν δυναμένων μετέχειν, καὶ οὐδὲν φροντίζεις, οὐδὲν ἡγῇ τὸ πρᾶγμα. σκόπει παρακαλῶ. τράπεζα πάρεστι βασιλικὴ, ἄγγελοι διακονοῦνται τῇ τραπέζῃ, αὐτὸς πάρεστιν ὁ βασιλεὺς, καὶ σὺ ἕστηκας χασμώμενος; ῥυπαρὰ σοι τὰ ἱμάτια, καὶ οὐδείς σοι λόγος; ἀλλὰ καθαρά ἐστιν. οὐκοῦν ἀνάπεσον καὶ μέτεχε. ἔρχεται καθ' ἑκάστην ἰδεῖν τοὺς ἀνακειμένους. πᾶσι διαλέγεται. καὶ νῦν ἐν τῷ συνειδότι ὑμῶν, ἑταῖροι, πῶς ἑστήκατε ὧδε, μὴ ἔχοντες ἔνδυμα γάμου; οὐκ εἶπε διὰ τί ἀνέπεσες, ἀλλὰ πρὸ τοῦ κατακλιθῆναι καὶ τὸ εἰσελθεῖν ἀνάξιον αὐτὸν εἶναι φησίν. οὐ γὰρ εἶπε, διὰ τί κατεκλίθης; ἀλλὰ, τί εἰσῆλθες; ταῦτα καὶ νῦν πρὸς ἅπαντας ἡμᾶς διαλέγεται τοὺς ἀναισχύντως καὶ ἰταμῶς ἑστῶτας. πᾶς γὰρ ὁ μὴ μετέχων μυστηρίων, ἀναισχύντως καὶ ἰταμῶς ἕστηκε. Tum

i ibid p.888. D. nonnullis interiectis; i *Quomodo*, inquit, *nullum oportet adeſſe ex iis qui non ſunt myſteriis initiati; ita neque ex iis quemquam, qui initiati quidem ſunt, ſed tamen ſordidi ſunt. Dic mihi ſi quis ad convivium invitatus manus laverit & accubuerit, & ad menſam paratus fuerit, & deinde non fuerit eius particeps; annon contumelia afficit eum qui invitavit? Annon eſſet melius eum ne adfuiſſe quidem? Ita tu quoque affuiſti, hymnum cantaſti, te ex eorum qui digni ſunt, cenſu eſſe eo ipſo profeſſus es, quod cum indignis non receſſeris. Quomodo manſiſti, & menſæ non es particeps? ſum, inquis, indignus. Ergo illa quoque communione & ſocietate, quæ eſt in precibus, es indignus. Non enim ſolum per ea quæ in ſacra menſa proponuntur, ſed etiam per cantica illa undique deſcendit ſpiritus.* ὥσπερ τῶν ἀμυήτων μηδένα χρὴ παρεῖναι, οὕτως οὐδὲ τῶν μεμυημένων καὶ ῥυπαρῶν. εἰπέ μοι, εἴ τις εἰς ἑστίασιν κληθεὶς, τὰς χεῖρας νίψαιτο, καὶ κατακλιθείη, καὶ ἕτοιμος γένοιτο πρὸς τὴν τράπεζαν, εἶτα μὴ μετέχοι, οὐχ ὑβρίζει τὸν καλέσαντα, οὐ βέλτιον τὸν τοιοῦτον μηδὲ παραγενέσθαι; οὕτω δὴ καὶ σὺ παραγέγονας. τὸν ὕμνον ᾖσας μετὰ πάντων, ὡμολόγησας εἶναι τῶν ἀξίων, τῷ μὴ μετὰ τῶν ἀναξίων ἀνακεχωρηκέναι. πῶς ἔμεινας, καὶ οὐ μετέχεις τῆς τραπέζης; ἀνάξιός εἰμι φησίν. οὐκοῦν καὶ τῆς κοινωνίας ἐκείνης, τῆς ἐν ταῖς εὐχαῖς. οὐ γὰρ διὰ τῶν προκειμένων μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ᾀσμάτων ἐκείνων τὸ πνεῦμα πάντοθεν κάτεισι. Deinde, cum huc Iſraelitarum exemplum; qui montem ſacrum vel tangere vetiti ſunt, attuliſſet ut probaret eorum qui ſordidi ſunt, non os ſolum & palatum Dominici cibi eſu & tactu indignum, ſed oculos ipſos, ipſaſque aures eo ſpectaculo indignas eſſe, hæc ſubjicit,

k Ibid. D. *Atqui*, inquit, *poſtea etiam acceſſerunt, & viderunt ubi Deus ſteterat. Licet poſtea accedere & videre. Sed quando adfuerit, abi. Non enim tibi magis licet, quam Catechumeno. Non enim hæc paria ſunt, ſacramenta nondum eſſe aſſecutum, & poſtquam fueris aſſecutus, offendendo contemnere myſteria, teque ipſum iis indignum reddere.* καίτοιγε μετὰ ταῦτα καὶ προσῆλθον, καὶ εἶδον ποῦ ἔστη ὁ Θεός. ἔξεστι μετὰ ταῦτα προσελθεῖν καὶ ἰδεῖν, ὅταν μέντοι παρῇ, ἄπιθι. οὐκ ἔξεστί σοι μᾶλλον ἢ τῷ κατηχουμένῳ. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον μηδέπω τυχεῖν μυστηρίων, καὶ μετὰ τὸ τυχεῖν προσκρούσαντα καταφρονεῖν καὶ ἀνάξιον ἑαυτὸν κατασκευάσαι

l ibid. E. τοῦ πράγματος. Denique diſputationem concludens, l *Itaque*, inquit, *vos equidem adhortor, non ut non adſitis; ſed ne in nos majus iudicium ipſi arceſſatis*

arceſſamus, ut præſentia & aditu dignos vos reddatis. ἵν' οὖν μὴ μεῖζον ὑμῖν τὸ κρίμα ἐργασώμεθα, παρακαλῶ μὲν ὑμᾶς οὐχ ἵνα παραγίνεσθε, ἀλλ' ἵνα καὶ τῆς παρουσίας καὶ τῆς εἰσόδου ἀξίους ἑαυτοὺς καταστήσητε. Ex his Chryſoſtomi intelligimus, quam dîverſi fuerint veterum ab hodiernis Latinis hac in parte ritus, ac mores. In primis quod ille ait *fruſtra eſſe ſacrificium,* id eſt Euchariſtiam fruſtra celebrari, *fruſtra ad hoc ſacerdotem altari adſtare,* ſi præter ipſum ſcilicet, nemo communicet, quantumvis magnus ſacro interſit audientium & ſpectantium numerus. Quo aperte docemur veteres ſenſiſſe communionem, hujus ſacramenti proprium, proximum, neceſſarium, unicum eſſe finem; ita ut ejus confectioni & adminiſtrationi qui intereſt, fruſtra interſit, quod quidem pertinet ad ipſum ſacramentum, atque ad utilitatem quæ ex ea proprie percipitur. Vnde videre eſt quam diſtet à Latinorum uſu & praxi vetus illa diſciplina. Bellarminus reſpondet *m* fruſtra fieri quod ad communionem, non quot ad ſacrificium pertinet. Miſſam enim *celebrari partim ad ſacrificium Deo offerendum, partim ad populum ſacro illo pane reficiendum; cum nulli ſunt qui communicent, fruſtra fieri quod ad poſteriorem finem, non fieri fruſtra quatenus ordinatur ad priorem finem.* Hæc ille. Mitto quod ſumit in Euchariſtia fieri proprie dictum ſacrificium, externum, ac vere propiciatorium; quod falſum eſt, neque ex Scripturis, ac ne ex illius quidem ævi Patribus demonſtrari poteſt; quorum hic unus ipſe Chryſoſtomus alibi ſcribit, *n* nos ſi proprie loquendum eſt, ſacrificium Domini non facere, *ſed potius recordationem illius ſacrificij facere.* μᾶλλον δὲ ἀνάμνησιν ἐργαζόμεθα θυσίας. eique iunior quidem, ſed tamen eiuſdem ſeculi ſcriptor eximius ſuccinit *o* Theodoretus: *Clarum eſt,* inquit, *iis qui ſunt in rebus divinis eruditi, nos non aliud ſacrificium offerre, ſed illius unius & ſalutaris* (Dominici ſcilicet) *memoriam peragere.* δῆλον τοῖς τὰ θεῖα πεπαιδευμένοις ὡς οὐκ ἄλλην τινὰ θυσίαν προσφέρομεν, ἀλλὰ τῆς μιᾶς ἐκείνης καὶ σωτηρίου τὴν μνήμην ἐπιτελοῦμεν. Sed hoc, inquam, mitto quod ab hac diſputatione eſt alienum. Satis nunc eſt oſtendere Bellarmini diſtinctionem ad locum citatum accommodari non poſſe. Quidquid enim de ſacrificio dixeris, manifeſtum eſt Chryſoſtomum putare, omnem eius (ſi quod revera hic fieri ſacrificium ſtatuas) utilitatem non aliter ad eos qui ſacro interſunt, redituram eſſe, quam ſi ipſi communicaverint. Totus enim in eo eſt, ut demonſtret non ſatis eſſe ſacro huic intereſſe, niſi communices. Qui intereſt neque communicat, eum non modo nihil fructus inde percipere, ſed etiam graviter peccare, reumque eo ipſo fieri, vel imprudentiæ ſi communicare indignus eſt, quod inter dignos ipſe indignus conſiſtere audeat; vel contemptus & contumeliæ in Deum, ſi communicare neglexerit. Hæc enim, ut mox patebit, liquido conſtituit Chryſoſtomus. Itaque eo ipſo quod quis non communicat, non modo pabulo illo ſacro, quod communicantibus offertur, ſed etiam ſacrificij fructu (ſi quod ſit hic, quod nos quidem negamus, verum ſacrificium) ſeipſum

CAP. II.

m Bell. l.2. de Miſſ c.2. §. ad loc. Chryſ.

n Chryſ. in ep. ad Heb. Hom.17. p. 856.

o Theoc. in Ebr.8.4. p. 431.B.

Caput I. ex Chryſoſtomo privat; qui ad hoc ut ſit Euchariſtia iis utilis, qui eius ſacro interſunt, communionem eſſe neceſſariam docet ac conſtituit. Sed & ipſa eius verba gloſſam Bellarminianam reſpuunt. Non enim ſignificat eos qui adſunt nec communicant, vel aliquo dimidio, ſed omni Euchariſtiæ fructu privari. *Fruſtra*, inquit, *fit ablatio, fruſtra ſacerdos altari adſtat*. Id fateor ad eos ſolos eſſe referendum qui adſunt neque communicant. Nam iis quidem qui & interſunt & communicant, non fruſtra eſt oblatio vel altare. Mens ergo Chryſoſtomi eſt, iis qui non communicant, quantumvis ſacro interſint, etiam cum attentione & ſtudio, in caſſum tamen cedere omne illud ſacerdotis hac in parte miniſterium; quod falſo ita affirmaretur, ſi quis ad eos fructus inde rediret. Denique videtur Chryſoſtomus conſulto iis verbis uſus, quibus apertiſſime refellitur gloſſa adverſarij; quod ea Euchariſtiam ſignificent, qua ſacrificium eſt, non qua cibus. *Fruſtra*, inquit, *eſt ſacrificium*. θυσία, hæc clare ad ſacrificij fructum referuntur; quæ falſo dici patet; ſi ſacrificij fructum percipit qui non communicat. Si Chryſoſtomus dixiſſet, *Fruſtra fit ſacri panis in plures particulas diviſio; fruſtra eas ſacerdos in altari ad diſtribuendum collocat & parat, ſi nemo communicat*, tametſi ne ſic quidem evadere poſſet adverſarius, haberet tamen ejus gloſſa aliquem colorem. Nunc vero eam nobis non modo inepte & inefficaciter, ſed etiam inverecunde obtrudit, qua cum ipſis Chryſoſtomi verbis recta fronte pugnat; dum illius ſacrificij, quod iſte in altari *fruſtra* pro non communicantibus fieri dici, Bellarminus contra affirmat fructum à non communicantibus percipi. Id vero nihil aliud eſt, quam aurea ſanctiſſimi ſcriptoris verba, non explicare, ſec evertere; non interpretari, ſed mendacij & falſitatis inverecunde arguere. Quod vero addit *p* Bellarminus, Chryſoſtomum, qui ſic ut diximus, loquitur, *non tamen propterea omiſiſſe quotidie ſacrificare, quod certe feciſſet*, inquit, *ſi abſolute fruſtra fieri exiſtimaſſet*; id inquam, fruſtra eſt. Neque enim probet, quod falſo aſſumit, ex iis qui Antiochenæ Eccleſiæ ſacris intererant, plane neminem communicaſſe. Neque vero vexandum eſt quod ait Chryſoſtomus, *nemo communicat*. Quis enim neſcit in huiuſmodi locis, quibus de plurimis, officium, quod omnes æque debebant, negligentibus ſermo eſt, *neminem* id præſtitiſſe dici, quod rari paucique præ aliis præſtiterunt; Iſta comparate dici, omnibus ſatis ſuperque notum eſt. Qualiter Ioannes dicit, *q Teſtimonium ejus* (Chriſti) *nemo recipit*, cum paucos ac pæne neminem id recepiſſe ſignificaret. Sic etiam intelligendum, quod Paulus ſcribit, *r ſibi neminem in prima ſua defenſione affuiſſe*. Quamquam ſi argutari velim, merito reſpondere poſſem hæc à Chryſoſtomo hypothetice, non ſimpliciter & abſolute dici, *Fruſtra eſt ſacrificium quotidianum, nemo communicat*. Hoc vult fruſtra fieri ſacrificium, ſi nemo communicet. Iam quæſo hæc compara cum hodierna Latinorum praxi, apud quos pleræque omnes Miſſa, etiam frequentiſſimo ac copioſiſſimo populo præſente, ita fiunt, ut nemo præter ſacerdotem communicet

p Bell. ubi ſup.

q Ioan. 3.32.

r 2. Tim. 4.16

municet. Illa ſacra fruſtra fieri pronunciat Chryſoſtomus. Cedo ex Epiſcopis Latinis aliquem, qui ita de ſacris ſuis locutus ſit? Atqui ea omnes, interſis modo, tametſi non communices, utiliſſima, ſalutaria, meritoria eſſe defendunt; & Miſſas, *in quibus ſolus ſacerdos ſacramentaliter communicat*, Tridentina Synodus adeo cum Chryſoſtomo non damnat, tanquam inutiles ac fruſtra factas, *ut etiam diſerte probet atque adeo commendet*; & *qui eas reprehendunt*, adeoque Chryſoſtomum, *anathemate feriat*. *t*Conc. Trid. ſeſſ. 22. c. 6. *u* Ib. can. 8.

Sed ea nunc quoque expendamus quæ apud Chryſoſtomum ſequuntur. Ille ergo indignitatem ſuam excuſantes, quo minus ſacro cui interſunt communicent, ita deinceps refellit, *Non es*, inquit, *dignus ſacrificio & participatione* (id eſt ſacramenti communione) *Ergo* (inquit) *nec prece.* Clare pronunciat qui indignus eſt, qui communicet, cum pariter indignum eſſe, qui precibus iis interſit, quibus hoc ſacrum conficitur ac celebratur. Ergo hæc ejus ſententia eſt, vel communicare fidelem, vel ſacro abeſſe, debere; adeoque legitimam, atque ex eius animo, Chriſtianam & uſque laudabilem ſynaxin nullam eſſe aliam, niſi cui nemo intereſt, qui non ſacramentaliter conmmunicet. Quo valide exploditur Tridentinorum commentum, qui ad id ut populus iis etiam ſacris rite ac legitime interſit, quorum nullas particulas ſumit, ſatis eſſe decernunt *x*, *quod in eis ſpiritualiter communicet*. Atqui hoc Chryſoſtomus adeo valere non putat, ut qui ſacramenti participes non ſunt, eos quocumque modo de cætero ſe habeant, toto ſacro excludat atque ejiciat; uſque precis quemquam participem eſſe velit, niſi & ſacramenti particulam ſumpturus ſit. Hoc autem non modo ipſe ſciſcit, ſed hanc eſſe (quod tertio loco obſervādum eſt) totius Eccleſiæ communem ac publicam legem probat & ſolenni illo Diaconi in omnibus ſynaxibus præconio, omnes non communicantes diſcedere, mature jam ab ipſo ſacri initio jubentis; *Audis*, inquit, *præconem ſtantem & dicentem, quicumque eſtis in pœnitentia abite.* Vnde noſter ſic colligit; *omnes qui non participant, ſunt in pœnitentia. Si es ex iis qui ſunt in pœnitentia, non debes participare. Nam qui non participat, eſt in pœnitentia.* Atque hinc clariſſime intelligimus hanc communem fuiſſe uniuerſæ illius Eccleſiæ legem ac diſciplinam, ut nemo niſi qui eſſet ſacramentum ſumpturus, Euchariſtiæ celebrationi intereſt. Erat enim hæc, quod hic ait Chryſoſtomus, Eccleſiæ lex, nequis qui in pœnitentia eſſet, ſacro Euchariſtico intereſſet; ideoque omnes qui in eo erant ordine, ſacro ſummoveri ac de cætu fidelium antequam id fieret id mitti ſolebant. Iam ex Chryſoſtomo omnes qui non participant, ſive communicant ſacramentaliter in iis cætibus quibus interſunt, ſunt in pœnitentia; Ergo omnes qui non participant, ab Euchariſtiæ ſacro excludi, & abeſſe, veteris Eccleſiæ mens atque lex erat. Vnde nemo non intelligit, quid de iis Latinorum ſynaxibus ſenſerit vetus Eccleſia, in quibus nemo quidem præter ſacerdotem ſacramentaliter communicat, innumeri vero fideles *x* ibid. c. 6.

Cap. II. adſunt præſentes. Inde Chryſoſtomus iſtos qui ſacro intererant, neque tamen communicabant, *impudentiæ* merito arguit, qui totius Eccleſiæ voce Diaconi ore enunciata, juſſi abire perſtabant tamen inter fideles, & ad ſacri finem abſque communione remanebant, plane ut ſi quis Catechumenorum, poſt omnes ſui ordinis homines clara præconis voce ex ſacro conventu dimiſſos, in eo tamen conſiſtere animum obfirmaſſet; quod nemo non videt ſummæ futurum fuiſſe impudentiæ. Atqui ita Chryſoſtomus fidelem, qui ſacro tametſi non cõmunicaturus intererat, convenit; *Cur, inquit, dicit Diaconus, Abite qui non poteſtis precari* (id eſt, quibus per Eccleſiæ jura precari cũ aliis fidelibus in eo ſacro non licuit) *Tu autem ſtas impudenter*? Quod mox ſemel atque iterum inculcat. *Quicumque myſteriorũ non eſt particeps, is impudẽter & procaciter atque pervicaciter* (ἰταμῶς) *ſtat*, in ſacro illo ſcilicet cætu, in quo fit Euchariſtia. Vides quibus elogiis Latinos ornet, qui Miſſis ſuis plærique omnes ſic interſunt, ut ſacramento nequaquam communicent. Hoc quidem inde clarum eſt, neminem olim, rite quidem ac ex Eccleſiæ lege & mente, interfuiſſe ſacræ ſynaxi, qui non æque ac ipſe ſacerdos ſacramentaliter communicaret. Chryſoſtomus vero poſtquam eos qui indignitatem ſuam excuſabant, refellit, & ἀναιδείας atque impudentiæ ſingularis convicit, alteram eorum cavillationem diſcutit ac refutat. Erant enim ex hoc genere qui ad ſuperiorem ejus diſputationem dicerent ſe impudentiæ falſo accuſari, quod ſacræ ſynaxi intereſſent; qui quod liceret, facerent; ſe enim communione indignos eſſe negabant; quippe qui fideles eſſent, neque in ullo eorum ordine conſiſterent, quos Eccleſia à Domini menſa arcebat. Atqui ne hac quidem ratione à graviſſimo peccato purgari eos & abſolvi poſſe demonſtrat. *At non es*, inquit, *ex iſtis* (qui ſcilicet vetantur precari & conſiſtere in ſynaxi una cum fidelibus) *ſed ex iis qui poſſunt participare. Et nihil curas? rem nihili eſſe putas*? Hoc vult, eo ipſo quod communicare cum liceat, negligant, graviter peccare qui præ ſe ferant divinum hoc jus ſacræ menſæ communicandi, nihil à ſe fieri, qui eo ſcilicet, cum licet, minime utantur. *Quæſo te*, inquit, *attende, & rem diligentius puta. Adeſt menſa regia; adſunt angeli miniſtrantes; Rex ipſe adeſt; tu vero ſtas oſcitans*. id eſt, communionem, cujus tibi copiam Deus facit, oſcitanter negligis, tamque præclaram occaſionem tibi per tuam deſidiam atque oſcitantiam, de manibus elabi ſinis. Iam & aliud iſtius flagitium tangit; *Veſtes*, inquit, *tibi ſunt ſordidæ, neque tu hujus rei ullam habes rationem*; *Sordes* dicit peccatum, ſive vitium aliquod, cujus hunc arcana conſcientia ad menſam Domini accedere prohibebat. Neque enim veriſimile fiebat, tam ſalutari tamque honorifico convivio hominem abſtenturum fuiſſe, cui mens & conſcientia peccati puræ eſſent. Tum pergit, & veſtes ſe habere mundas mentienti; *Accumbe ergo*, inquit, *& participa*. Ita hominis mendacium arguit; quaſi diceret, quod non accumbis, eo ipſo prodis ſe alicujus tibi eſſe immundiciæ conſcium. Ac ne ſuæ ſe conſcientiæ ſatisfeciſſe diceret, quod precibus quidem adeſſet,

cæterum Euchariſtia ſe abſtineret; inane ei effugium præcludit allata ex Evangelio parabola, in qua Rex eos, non qui jam convivio ſuo accubuerant, ſed qui eo intraverant & veluti mox accubituri ſtabant, increpat ac ejici jubet velut indignos, quod in aulam regiam auſi eſſent ſine veſte nuptiali ingredi. *Venit*, inquit, *quotidie, ut videat accumbentes; omnes alloquitur, & nunc in veſtra dicit conſcientia, Amici quomodo hic ſtatis non habentes veſtem nuptialem? Non dixit, Cur accubuiſti? ſed ante accubitum & ingreſſum, eum dicit eſſe indignum, Non enim dixit, Cur accubuiſti? ſed, cur intraſti?* Vnde colligit, ejuſdem criminis eſſe reos, quicumque ſacro Euchariſtico audent intereſſe, qui communione vel ex conſcientiæ ſuæ ſenſu, indignos ſe judicant. *Hæc ergo nunc quoque dicit nobis omnibus, qui impudenter et procaciter ſtamus.* Denique, nequid ſuperſit quod dubites, dicit diſertiſſime, initiatos quidem, ſed ſordidos non magis fas eſſe Euchariſtiæ ſacro intereſſe, quam Catechumenos; remque appoſitiſſima exemplo eleganter demonſtrat. *Dic mihi* (inquit) *ſi quis ad convivium invitatus manus laverit & accubuerit, & ad menſam paratus deinde non fuerit eius particeps, annon contumelia afficit eum qui invitavit? Annon eſſet melius eum ne adfuiſſe quidem? Ita tu quoque affuiſti, hymnū cantaſti, cum dignis omnibus te es profeſſus; eo quod cum indignis non receſſeris. Quomodo manſiſti & menſa non es particeps?* Bellarminus, qui nihil haberet, quod ad hæc tam diſerta reponeret, ne plane obmutuiſſe videatur, dicit *Chryſoſtomum in his per exceſſum ita eſſe locutum*, cum ſolum hortari cuperet homines ad frequenter & digne communicandum. Et mox, iſta dicta eſſe ait *amplificādi gratia*. Sed quos ille nobis *exceſſus*, quas *amplificationes* narrat? Atqui vix eſt non modo apud noſtros, ſed vel apud ipſos Ethnicos, quiſquam hoc ſcriptore facundior, vel qui animi ſui ſenſa clarius & luculentius eloquatur. Metaphoris fateor, utitur; & in affectibus movendis vehemens eſt; ſed nihil uſquam ei excidit abſonum vel enorme, & quod ab artis regulis aberret. Oſtendere debuerat Bellarminus, in quo ſitus ſit hujus orationis exceſſus, & ſimplicem elocutionem edere, ad quam is exceſſus ex arte reduci debeat. Ille vero nihil hujuſmodi præſtitit; neq; vero præſtare poterat. Toto enim hoc Chryſoſtomi loco vix apud eum reperitur ſiccior & ſimplicior, & ab hyperbolis, grandibuſque Rhetorum figuris remotior. Quæſtionem totam enthymematis & rationibus partim ab Eccleſiæ ritibus, partim à re ipſa & à ſcriptura petitis, ſimpliciter & bona fide agit; appoſitis etiam ſimilitudinib. illuſtrat; quo in omni genere non ſolemus ὑπὲρ γράφειν, neq; ultra veri metas efferri. In hac vero parte, quam proprie Bellarmin. reſpicit, ubi quæſo, cernitur ille qui ab eo dicitur *exceſſus*? Ait autor, ſi quis ad convivium vocatus venerit & ad mēſam paratus, guſtare tamen quicquam noluerit, contumelia invitatorem afficere. Nihil dici potuit verius ac ſimplicius; idemq; ſenſus hominum communis judicat. Neque quiſquam credo, abnuet quin verum quoq; ſit, quod de viro illo addit Chryſoſtomus, *Annon melius eſſet eum ne adfuiſſe quidem?* Quis enim dubitat quin levior offenſio futura fuerit, ſi ſimpliciter ad convivium invitatus

Caput III.

primariæ Eccleſiæ cathedra publice docente accipio, quis eo ſeculo mos atque uſus legitimus eſſet. Tu mihi ex hominum privatorum flagitiis ac peccatis, leges veteris Eccleſiæ exſtruis. Sed audiamus tamen quid ex Agathenſi Synodo exſculpat. Primum hoc in ejus diſputatione denoto, quod ex iis quæ in Gallicana Eccleſia, a.D.506. decreta ſunt, perperam argumentatur; quis fuerit ævo Chryſoſtomi Antiochenæ Eccleſiæ in adminiſtranda Euchariſtia uſus. Antiochiam inter & Agathenſem civitatem multa magnaque ſunt & terrarum & marium intervalla; Illa Græca erat, procul à nobis; Orientis caput; Hæc Latina, hìc apud nos ſita. Neque temporum quam locorum minor fuit diſtantia: Ab eo enim anno quæ hæc à Chryſoſtomo, quæ deſcripſimus, Antiochiæ dicta ſunt, ad Agathenſem Synodum, *d* * annos minimum interceſſiſſe neceſſe eſt, 116. quo ſpatio in his ritibus quædam mutata fuiſſe credibile eſt; præſertim cum ipſo jam Chryſoſtomi ævo neglectam fuiſſe à multis veterem communicandi conſuetudinem ex hoc ipſo loco diſcamus. Siquid ergo Agathenſes Patres de veteri more, hominum ac temporum iniquitate coacti, conceſſiſſe reperiantur, id neque mirandum eſt; neque Chryſoſtomo quæ apud ſui temporis Eccleſiam Leges eſſent, teſtanti fraudi eſſe poteſt. Quid ergo illa tandem dicit a Bellarmino allata Agathenſis Synodus? *Canone*, inquit, *illius Concilii octavo, iubentur omnes Laici ter in anno communicare, in Natali, Paſcha & Penteceſte; & tamen Can.47. iubentur iidem Laici ſingulis diebus Dominicis Miſſa intereſſe, idque uſque ad Sacerdotis benedictionem quæ datur in fine Miſſæ.* Fateor illos Patres priori quidem Canone decernere, *e* *ne Catholici credantur, aut inter Catholicos habeantur ſeculares qui tribus illis feſtis non communicaverint*; nego vetare, quod abſurdiſſimum eſſet, ne aliis quam his tribus diebus communicent. Poſteriori vero Canone *ſpeciali ordinatione præcipere Miſſas die Dominico à ſecularibus totas teneri, ita ut ante benedictionem ſacerdotis egredi populus non præſumat.* Nego Dominicis diebus vel vetare ne communicent, vel permittere ut à communione abſtineant. Itaque niſi Bellarminus alio argumento vicerit jam tum ita laxatam fuiſſe in noſtris Galliis veterem diſciplinam, ut cuivis fideli licuerit & intereſſe Euchariſtiæ, neque tamen communicare, nihil ex iſtis duobus Canonibus neceſſario & evidenter concludet. Fieri enim poteſt, ut quod plæroſque fideles una cum Catechumenis & Pœnitentibus exire viderent, magnamque hoc modo in Eccleſia fieri ſolitudinem dum Euchariſtia celebraretur, hæc ita præcepiſſe ut honeſtior eſſet dum Liturgia fieret, conventus, ſimulque paulatim revocaretur priſca frequentius communicandi conſuetudo; eâque ſpe excitos Patres haud ægre conceſſerim mitius eos habuiſſe, qui toti ſacro interfuiſſent quidem, neque tamen communicaſſent. Chryſoſtomum vero qui procul ab iſtius ſeculi corruptione, iis locis temporibuſque vivebat, quibus adhuc apud plæroſque ſtabat veteris diſciplinæ reverentia, atque religio, nihil neceſſe fuit ſimilem

d * Agath. Syn habita eſt a.D. 506.

e Conc. Agath. Can.8. & 47. Tom. 1.Conc.Gall. p.165. 170.a. D.506.

συγκατάβασιν adverſus peccantes adhibere; ut nil ſit mirandum, quod cum iis multo quam Patres Agathenſes acrius ac diſtrictius egerit. Sed Bellarminus nobis perſuadere conatur, ipſum Chryſoſtomum puta ſe fas eſſe & legitimum intereſſe toti Euchariſtiæ ſacro, neque tamen communicare. *Nam*, inquit, *f homilia tertia de incomprehenſibili Dei natura; graviter reprehendit Auditores ſuos quod finita concione recederent, & ſacrificio non intereſſent. Vbi nihil de communione dicit, cum tamen ſciret plurimos non communicare niſi rariſſime; ſed tantum hortatur ut maneant, & ſimul orent ac ſpectent Chriſtum qui in myſteriis ſe oſtendit.* Ego vero fateor eo loco populum Antiochenum reprehendi, quod Chryſoſtomo quidem ex ſuggeſtu dicenti frequentiſſimi, acri ſtudio, magna patientia adeſſent, & quam libenter eum audirent, clare ſignificarent; ſimul vero dicendi finem feciſſet, diſcederent, *& fugam, quaſi eos hoſtis inſectaretur, arriperent*, cum tamen Euchariſtia poſt concionem celebranda ſupereſſet. *Cum ego*, inquit, *g veſter conſervus diſputo, ſtudium adhibetis & ingenium, contenditis animam, alter alterum impellit & iactat, ut ipſe propius adſit, & ad finem uſque perſeveratis: Vbi autem ad ſacra illa myſteria ventum eſt, in quibus Chriſtus apparet ac veluti repræſentatur, vacua & deſerta Eccleſia fit.* Clare dicit ex ingenti illa multitudine, quæ in Eccleſia dicentem conferta circumſteterat, pauciſſimos ac pæne neminem cum peroraſſet, manſiſſe, qui Euchariſtico ſacro intereſſet. Siqui autem manſiſſent & interfuiſſent, eos *Chriſtum in* myſteriis ſpectaturos quidem fuiſſe, quod ait Bellarminus, minime vero communicaturos, quod idem vult, nullus dicit Chryſoſtomus; neque ego aſſequor, unde id Bellarminus ex iis quæ hic habentur, colligere poſſit. *Nihil*, inquit, *de communione dicit:* quaſi vero omnia ubique dicenda ſint; neque quicquam etiam ex notiſſimis auditori taceri unquam & ſubintelligendum relinqui poſſit aut debeat. Imo, inquam, de communione ſatis dicit, illius quidem ævi & ritus hominibus, qui eos ut myſteriis interſint hortatur. Hoc ipſo ſe omnes intelligebant ad communicandum vocari, qui ſcirent ex ſolenni tunc diſciplina nullis niſi communicantibus licere ſacris illis intereſſe. Quod enim nos à Chryſoſtomo tam multis ſeculis remoti diſcere tamen poſſumus, ut in ſuperiori ejus teſtimonio oſtendimus; quis credat id ipſum eos neſciviſſe, qui illo vivente, præſente, aſſidue docente fruebantur? qui ritus Eccleſiæ illius ac diſciplinam, quam tangit ipſe hoc argumentum tractans, coram apud ſe & paſſim apud omnes Chriſtianos exerceri, & in uſu eſſe videbant? Ego vero multo ad hoc Bellarmini exemplum verius hinc argumentarer, non fuiſſe illis temporibus adoratam à Chriſtianis Euchariſtiam; quod de ejus ſcilicet adoratione nihil eo loco dicat; in quo illos objurgat, qui *finita concione recederent, neque ſacrificio intereſſent*; *tantumque hortetur, ut maneant & ſimul orent. Hic enim inprimis adhortandi erant, ut eam manentes in Eccleſia adorarent.*

CAP. III.

f Bell. l. 2. de Miſſ. c. 10. §. Porro Chryſ.

g Chryſ. hom. 3. de incompreh. T. 1. p. 324. B. C.

CAP. I. titulum plane eodem modo ac ſenſu in re ſimili expreſſerat, *x Quod miniſtri altaris oblatione celebrata communicare debeant.* Neque vero aliter canonem Antiochenum accepit; Titulum ei hunc affixit. *y De his qui ſe à perceptione ſanctæ communionis avertunt.* Lex eſt iis verbis expoſita quæ ſupra recitavimus. Criſconius Afr, quem ad an. D. 690. vixiſſe ſatis conſtat, etiam clarius rem definit. Is enim in Breviario Canonum, *Quod fideles laici* (inquit) *z communicare debeant. in Can. Apoſt. Tit.* 10. *Conc. Ant. Tit.* 2. *Et in Canonum* collectione, utrumque Canonem totum ad caput 12. deſcribit. *a* Clarum eſt inferiorum ſeculorum Latinos Theodulfum, Strabonem, ipſum Micrologi ſcriptorem eadem ſenſiſſe. Sed ad Græcos venio. Ioannes Antiochenus, quē Iuſtinianus in ſedem Conſtantinopolitanam evexit, Canonem Antiochenum de iis accipit, *b* qui poſt lectiones, *non exſpectant ſanctorum* (ideſt Euchariſtiæ) *ſumptionem.* Alexius Ariſtinus Pſeud Apoſtolicum Canonem contrahit in eundem ſenſum; Antiochenum vero ſic reddit, *c Qui Eccleſiam ingreſſus, ſacram ſcripturam attente audit; deinde contemnens exit & à participatione ſe avertit, eyciendus eſt.* Symeon Magiſter nonum Apoſtolicorum ſic reddit; *d Excommunicabis eum qui in oratione & participatione non perſeverabit;* Antiochenum plane ut Ariſtinus. Balſamo deni que ac Zonaras utrumque Canonem plane in eundem quo nos cepimus ſenſum interpretantur; ac tametſi in aliquo diſſideant, in hoc tamen conſentiunt, quod uterque Bellarminianam gloſſam veluti occupantes refutant ac repudiant. Balſamo in canonem Antiochenum, negat *e* eos illic intelligi, *qui ſacram communionem odio habent, & abominantur; ſed qui præ contemptu & arrogantia ex Eccleſia ante ſanctam participationem inordinate exeunt, neque intueri ſuſtinent.* Zonaras vero in eumdem Canonem; *f Averſionem* (inquit ἀποστροφὴν) *Patres hoc loco, non odium erga divinam communionem, nuncupavere, quo impulſi quidam ab illa abſtinent; ſed quamdam ab ea fugam à reverentia fortaſſe ortam, & declinationem, velut ab animi demiſſione profectam.* Neque hoc poſtremo omiſerim, quod ipſe Baronius non aliter, quam hi Græci, utrumque hunc Canonem accepiſſe videtur, *g* cum eorum ſenſum breviter in pauca conferens, Apoſtolico quidem ait *in illos animadverti, qui ingreſſi Eccleſiam ſacram communionem non percipiunt.* Antiocheno vero *iiſdem præcipi ab Eccleſia eyciendos, qui accedentes ad eam, non communicant.* Ita ille, nunc ſane præter ſuum morem, ſatis commode atque fœliciter. Ex his videre eſt, quam non modo falſa, ſed etiam ſtolida præcepsque & procax fuerit maledica illa Petavij lingua, cum hunc *hæreticorum* errorem, & quidem *ſtupidiſſimum* eſſe pronunciavit; quem non modo Conſtitutionum & Canonum Apoſtolicorum ſcriptor, & ex veteribus Latinis Dionyſius Exiguus, & Criſconius; ex Græcis vero Ioannes Antiochenus, Ariſtinus, Symeon, Zonaras & Balſamo, ſed etiam his omnibus apud Latinos fortaſſe major Cæſar Baronius ſecuti ſunt.

x Ibid.
y Ibid. p. 125.
z Criſc. Brev. Can. cap. 12. In ead BB. c. ib. p. 457.
a Id. Coll. Can. ib. p. 39.
b Ioan Ant. ſyn tit. 47. ib. p. 595.
c Ib p. 675. 683.
d Ibid. p. 787.
e Balſ. in Can. Ant. 2. p. 812. C.
f Zon. in Canon. Ant. 2. p. 324. A.
g Bar. an. D. 57 §. 157.

CAPVT

CAPUT II.

Idem probatur ex illuſtri Chryſoſtomi loco, Homil. XI. in Eph. Diſcutiuntur inanes Bellarmini ad eum gloſſa.

ATque hæc quidem veteris Eccleſiæ lex fuit; quam non nego paulatim refrigeſcente Chriſtianorum pietate à multis tandem neglectam fuiſſe, qui ſuorum vitiorum dulcedine capti, cum ſuæ ſibi indignitatis eſſent conſcij, neque ei mederi accurata ſui probatione, ſuſceptaque de vita emendanda cogitatione, ſuſtinerent, eo devenerunt, ut Dominicæ quidem menſæ communione ex ſuæ conſcientiæ ſenſu abſtinerent, ſacro vero ipſi intereſſent; quod ſibi ideo licere præſumebant, quod in nullo eorum ordine eſſent, qui Diaconi voce ex Eccleſia nominatim dimittebantur, cum Euchariſtia celebranda erat. Ac iſtorum vitio atque errori Paſtores primum interceſſerunt, flagitioſam eorum negligentiam, qua digna erat, acrimonia increpantes atque caſtigantes; cujus rei inſigne habemus Ioannis Chryſoſtomi exemplum. Is enim homiliis in Epiſtolam Pauli ad Epheſios ſuis, cum non paucos videret apud Antiochenam Eccleſiam, (ubi habitos eſſe iſtos ſermones ex Homilia XI. ſatis, ni fallor, patet) in illam ἀταξίαν prolabi, & Euchariſtico ſacro non communicantes intereſſe, in eos acerrime invehitur. *b O conſuetudinem*, inquit, *o præſumptionem*, ! *fruſtra eſt quotidianum ſacrificium; fruſtra adſtamus altari. Nemo eſt qui participet. Hæc dico, non ut ſimpliciter ac utcumque participetis, ſed ut vos ita comparetis ut digni ſitis. Non es dignus ſacrificio, neque participatione. Ergo ne prece quidem dignus es. Audis præconem ſtantem & dicentem, Quicumque eſtis in pœnitentia, abite. Omnes qui non participant ſunt in pœnitentia. Si es ex iis qui ſunt in pœnitentia, non debes participare. Nam qui non participat eſt in pœnitentia. Cur ergo dicit, Abite qui non poteſtis precari? Tu autem ſtas impudenter. At non es ex his, ſed ex iis qui poſſunt participare, & nihil curas, remque nihili eſſe putas. Conſidera, quæſo. Adeſt menſa regia. Adſunt Angeli miniſtrantes. Adeſt Rex ipſe, & tu ſtas oſcitans? Veſtes tibi ſunt ſordidæ, & nulla à te rei huius habetur ratio. Sin ſunt mundæ, accumbe igitur & participa. Venit quotidie, ut videat accumbentes; omnes alloquitur, & nunc in veſtra dicit conſcientia, Amici quomodo hic ſtatis veſtem non habentes nuptialem? Non dixit, Cur accubuiſti? Sed ante accubitum & ingreſſum eum dicit eſſe indignum. Non enim dixit, Cur accubuiſti? ſed, Cur intraſti? Hæc ergo nunc quoque dicit nobis omnibus, qui impudenter & inverecunde adſtamus; Quicumque enim eſt, qui myſteriorum non eſt particeps, is impudenter ſtat & nimis audacter.* ὢ τῆς συνηθείας; ὢ τῆς προλήψεως! εἰκῆ θυσία καθημερινή. εἰκῆ παρεστήκαμεν τῷ θυσιαστηρίῳ. οὐδεὶς ὁ μετέχων. ταῦτα οὐχ ἵνα ἁπλῶς μετέχητε, λέγω· ἀλλ' ἵνα ἀξίους ἑαυτοὺς κατασκευάζητε· οὐκ εἶ τῆς θυσίας ἄξιος. οὐδὲ τῆς μεταλήψεως, οὐκοῦν οὐδὲ τῆς εὐχῆς. ἀκούεις ἑστῶτος τοῦ κήρυκος καὶ λέγοντος, ὅσοι ἐν μετανοίᾳ,

b Chryſ. hõ. 11. in Eph. p. 961. 962. unde certo colligitur in qua urbe dicebat, duos fuiſſe Epiſcopos ſeorſum colligẽtes; quod nequaquam Conſtantinopoli ſed Antiochiæ convenit, in qua Florianus & Paulinus eodem tempore erant Epiſcopi.

CAP. II ·ν·ία, ἀπέλθετε πάντες. ὅσοι μὴ μετέχουσιν ἐν μετανοίᾳ εἰσίν. εἰ τῶν ἐν μετανοίᾳ εἶ μεταλαβεῖν οὐκ ὀφείλεις. ὁ γὰρ μὴ μετέχων τῶν ἐν μετανοίᾳ ἐστί. τίνος οὖν ἕνεκεν λέγεις, ἀπέλθετε οἱ μὴ δυνάμενοι δεηθῆναι, σὺ δὲ ἕστηκας ἰταμῶς; ἀλλ' οὐκ εἶ τούτων, ἀλλὰ τῶν δυναμένων μετέχειν, καὶ οὐδὲν φροντίζεις, οὐδὲν ἡγῇ τὸ πρᾶγμα. σκόπει παρακαλῶ. τράπεζα πάρεστι βασιλική, ἄγγελοι διακονούμενοι τῇ τραπέζῃ, αὐτὸς πάρεστιν ὁ βασιλεύς, καὶ σὺ ἕστηκας χασμώμενος; ῥυπαρά σοι τὰ ἱμάτια, καὶ οὐδείς σοι λόγος; ἀλλὰ καθαρά ἐστιν. οὐκοῦν ἀνάπεσον καὶ μέτεχε. ἔρχεται καθ' ἑκάστην ἰδεῖν τοὺς ἀνακειμένους. πᾶσι διαλέγεται. καὶ νῦν ἐν τῷ συνειδότι σου, ἑταῖροι, πῶς ἑστήκατε ὧδε, μὴ ἔχοντες ἔνδυμα γάμου; οὐκ εἶπε διὰ τί ἀνέπεσες, ἀλλὰ πρὸ τοῦ κατακλιθῆναι καὶ εἰσελθεῖν ἀνάξιον αὐτὸν εἶναί φησιν. οὐ γὰρ εἶπε, διὰ τί κατεκλίθης; ἀλλά, τί εἰσῆλθες; ταῦτα καὶ νῦν πρὸς ἅπαντας ἡμᾶς διαλέγεται τοὺς ἀναισχύντως καὶ ἰταμῶς ἑστῶτας. πᾶς γὰρ ὁ μὴ μετέχων μυστηρίων, ἀναισχύντως καὶ ἰταμῶς ἕστηκε. Tum nonnullis interiectis; i *Quomodo*, inquit, *nullum oportet adeſſe ex iis qui non ſunt myſteriis initiati; ita neque ex iis quemquam, qui initiati quidem ſunt, ſed tamen ſordidi ſunt. Dic mihi ſi quis ad convivium invitatus manus laverit & accubuerit, & ad menſam paratus fuerit, & deinde non fuerit eius particeps; annon contumelia afficit eum qui invitavit? Annon eſſet melius eum ne adfuiſſe quidem? Ita tu quoque affuiſti, hymnum cantaſti, te ex eorum qui digni ſunt, cenſu eſſe eo ipſo profeſſus es, quod cum indignis non receſſeris. Quomodo manſiſti, & menſæ non es particeps? ſum, inquis, indignus. Ergo illa quoque communione & ſocietate, quæ eſt in precibus, es indignus. Non enim ſolum per ea quæ in ſacra menſa proponuntur, ſed etiam per cantica illa undique deſcendit ſpiritus.* ὥσπερ τῶν ἀμυήτων μηδένα χρὴ παρεῖναι, οὕτως οὐδὲ τῶν μεμυημένων καὶ ῥυπαρῶν. εἰπέ μοι, εἴ τις εἰς ἑστίασιν κληθείς, τὰς χεῖρας νίψαιτο, καὶ κατακλιθείη, καὶ ἕτοιμος γένοιτο πρὸς τὴν τράπεζαν, εἶτα μὴ μετέχοι, οὐχ ὑβρίζει τὸν καλέσαντα, οὐ βέλτιον τὸν τοιοῦτον μηδὲ παραγενέσθαι; οὕτω δὴ καὶ σὺ παραγέγονας. τὸν ὕμνον ᾖσας μετὰ πάντων, ὡμολόγησας εἶναι τῶν ἀξίων, τῷ μὴ μετὰ τῶν ἀναξίων ἀναχωρηκέναι. πῶς ἔμεινας, καὶ οὐ μετέχεις τῆς τραπέζης; ἀνάξιός εἰμί φησιν. οὐκοῦν καὶ τῆς κοινωνίας ἐκείνης, τῆς ἐν ταῖς εὐχαῖς. οὐ γὰρ διὰ τῶν προκειμένων μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ᾀσμάτων ἐκείνων τὸ πνεῦμα πάντοθεν κάτεισι. Deinde, cum huc Iſraelitarum exemplum; qui montem ſacrum vel tangere vetiti ſunt, attuliſſet ut probaret eorum qui ſordidi ſunt, non os ſolum & palatum Dominici cibi eſu & tactu indignum, ſed oculos ipſos, ipſaſque aures eo ſpectaculo indignas eſſe, hæc ſubjicit, k *Atqui*, inquit, *poſtea etiam acceſſerunt, & viderunt ubi Deus ſteterat. Licet poſtea accedere & videre. Sed quando adfuerit, abi. Non enim tibi magis licet, quam Catechumeno. Non enim hæc paria ſunt, ſacramenta nondum eſſe aſſecutum, & poſtquam fueris aſſecutus, offendendo contemnere myſteria, teque ipſum iis indignum reddere.* καίτοιγε μετὰ ταῦτα καὶ προσῆλθον, καὶ εἶδον τὸν τόπον οὗ εἱστήκει ὁ Θεός. ἔξεστι μετὰ ταῦτα προσελθεῖν καὶ ἰδεῖν, ὅταν μέντοι παρῇ, ἄπιθι. οὐκ ἔξεστί σοι μᾶλλον ἢ τῷ κατηχουμένῳ. οὐ γὰρ ἐστὶν ἴσον μηδέπω τυχεῖν μυστηρίων, καὶ μετὰ τὸ τυχεῖν προσκρούσαντα καταφρονεῖν καὶ ἀνάξιον ἑαυτὸν κατασκευάσαι τοῦ πράγματος. Denique diſputationem concludens, l *Itaque*, inquit, *vos equidem adhortor, non ut non adſitis; ſed ne in nos majus iudicium ipſi*

acceſſamus

i ibid p.888. D.

k Ibid. De

l ibid. E.

acceſſamus, ut præſentia & aditu dignos vos reddatis. ἵν' οὖν μὴ μᾶλλον ὑμῖν τὸ κρίμα ἐργασώμεθα, παρακαλῶ μὲν ὑμᾶς οὐχ ἵνα παραγίνησθε, ἀλλ' ἵνα καὶ τῆς παρουσίας καὶ τῆς εἰσόδου ἀξίους ἑαυτοὺς καταστήσητε. Ex his Chryſoſtomi intelligimus, quam dìverſi fuerint veterum ab hodiernis Latinis hac in parte ritus, ac mores. In primis quod ille ait *fruſtra eſſe ſacrificium,* id eſt Euchariſtiam fruſtra celebrari, *fruſtra ad hoc ſacerdotem altari adſtare*, ſi præter ipſum ſcilicet, nemo communicet, quantumvis magnus ſacro interſit audientium & ſpectantium numerus. Quo aperte docemur veteres ſenſiſſe communionem, hujus ſacramenti proprium, proximum, neceſſarium, unicum eſſe finem; ita ut ejus confectioni & adminiſtrationi qui intereſt, fruſtra interſit, quod quidem pertinet ad ipſum ſacramentum, atque ad utilitatem quæ ex ea proprie percipitur. Vnde videre eſt quam diſtet à Latinorum uſu & praxi vetus illa diſciplina. Bellarminus reſpondet *m* fruſtra fieri quod ad communionem, non quod ad ſacrificium pertinet. Miſſam enim *celebrari partim ad ſacrificium Deo offerendum, partim ad populum ſacro illo pane reficiendum; cum nulli ſunt qui communicent, fruſtra fieri quod ad poſteriorem finem, non fieri fruſtra quatenus ordinatur ad priorem finem.* Hæc ille. Mitto quod ſumit in Euchariſtia fieri proprie dictum ſacrificium, externum, ac vere propiciatorium; quod falſum eſt, neque ex Scripturis, ac ne ex illius quidem ævi Patribus demonſtrari poteſt; quorum hic unus ipſe Chryſoſtomus alibi ſcribit, *n* nos ſi proprie loquendum eſt, ſacrificium Domini non facere, *ſed potius recordationem illius ſacrificij facere.* μᾶλλον δὲ ἀνάμνησιν ἐργαζόμεθα θυσίας. eique iunior quidem, ſed tamen eiuſdem ſeculi ſcriptor eximius ſuccinit *o* Theodoretus: *Clarum eſt,* inquit, *iis qui ſunt in rebus divinis eruditi, nos non aliud ſacrificium offerre, ſed illius unius & ſalutaris* (Dominici ſcilicet) *memoriam peragere.* δῆλα δῆλον τοῖς τὰ θεῖα πεπαιδευμένοις ὡς οὐκ ἄλλην τινὰ θυσίαν προσφέρομεν, ἀλλὰ τῆς μιᾶς ἐκείνης καὶ σωτηρίου τὴν μνήμην ἐπιτελοῦμεν. Sed hoc, inquam, mitto quod ab hac diſputatione eſt alienum. Satis nunc eſt oſtendere Bellarmini diſtinctionem ad locum citatum accommodari non poſſe. Quidquid enim de ſacrificio dixeris, manifeſtum eſt Chryſoſtomum putare, omnem eius (ſi quod revera hic fieri ſacrificium ſtatuas) utilitatem non aliter ad eos qui ſacro interſunt, redituram eſſe, quam ſi ipſi communicaverint. Totus enim in eo eſt, ut demonſtret non ſatis eſſe ſacro huic intereſſe, niſi communices. Qui intereſt neque communicat, eum non modo nihil fructus inde percipere, ſed etiam graviter peccare, reumque eo ipſo fieri, vel imprudentiæ ſi communicare indignus eſt, quod inter dignos ipſe indignus conſiſtere audeat; vel contemptus & contumeliæ in Deum, ſi communicare neglexerit. Hæc enim, ut mox patebit, liquido conſtituit Chryſoſtomus. Itaque eo ipſo quod quis non communicat, non modo pabulo illo ſacro, quod communicantibus offertur, ſed etiam ſacrificij fructu (ſi quod ſit hic, quod nos quidem negamus, verum ſacrificium) ſeipſum

m Bell. l.2. de Miſſ c.2. §. ad loc. Chryſ.

n Chryſ. in ep. ad Heb. Hom.17. p. 856.

o Theod. in Ebr. 8.4. p. 431.B.

Caput I. ex Chryſoſtomo privat; qui ad hoc ut ſit Euchariſtia iis utilis, qui eius ſacro interſunt, communionem eſſe neceſſariam docet ac conſtituit. Sed & ipſa eius verba gloſſam Bellarminianam reſpuunt. Non enim ſignificat eos qui adſunt nec communicant, vel aliquo dimidio, ſed omni Euchariſtiæ fructu privari. *Fruſtra*, inquit, *fit oblatio, fruſtra ſacerdos altari adſtat*. Id fateor ad eos ſolos eſſe referendum qui adſunt neque communicant. Nam iis quidem qui & interſunt & communicant, non fruſtra eſt oblatio vel altare. Mens ergo Chryſoſtomi eſt, iis qui non communicant, quantumvis ſacro interſint, etiam cum attentione & ſtudio, in caſſum tamen cedere omne illud ſacerdotis hac in parte miniſterium; quod falſo ita affirmaretur, ſi quis ad eos fructus inde rediret. Denique videtur Chryſoſtomus conſulto iis verbis uſus, quibus apertiſſime refellitur gloſſa adverſarij; quod ea Euchariſtiam ſignificent, qua ſacrificium eſt, non qua cibus. *Fruſtra*, inquit, *eſt ſacrificium*. θυσία, hæc clare ad ſacrificij fructum referuntur; quæ falſo dici patet, ſi ſacrificij fructum percipit qui non communicat. Si Chryſoſtomus dixiſſet, *Fruſtra fit ſacri panis in plures particulas diviſio; fruſtra eas ſacerdos in altari ad diſtribuendum collocat & parat, ſi nemo communicat*, tametſi ne ſic quidem evadere poſſet adverſarius, haberet tamen ejus gloſſa aliquem colorem. Nunc vero eam nobis non modo inepte & inefficaciter, ſed etiam inverecunde obtrudit, qua cum ipſis Chryſoſtomi verbis recta fronte pugnat; dum illius ſacrificij, quod iſte in altari *fruſtra* pro non communicantibus fieri dici, Bellarminus contra affirmat fructum à non communicantibus percipi. Id vero nihil aliud eſt, quam aurea ſanctiſſimi ſcriptoris verba, non explicare, ſec evertere; non interpretari, ſed mendacij & falſitatis inverecunde arguere. Quod vero addit *p* Bellarminus, Chryſoſtomum, qui ſic ut diximus, loquitur, *non tamen propterea omiſiſſe quotidie ſacrificare, quod certe feciſſet*, inquit, *ſi abſolute fruſtra fieri exiſtimaſſet*; id inquam, fruſtra eſt. Neque enim probet, quod falſo aſſumit, ex iis qui Antiochenæ Eccleſiæ ſacris intererant, plane neminem communicaſſe. Neque vero vexandum eſt quod ait Chryſoſtomus, *nemo communicat*. Quis enim neſcit in huiuſmodi locis, quibus de plurimis, officium, quod omnes æque debebant, negligentibus ſermo eſt, *neminem* id præſtitiſſe dici, quod rari paucique præ aliis præſtiterunt; Iſta comparate dici, omnibus ſatis ſuperque notum eſt. Qualiter Ioannes dicit, *q Teſtimonium ejus* (Chriſti) *nemo recipit*, cum paucos ac pæne neminem id recepiſſe ſignificaret. Sic etiam intelligendum, quod Paulus ſcribit, *r ſibi neminem in prima ſua defenſione affuiſſe*. Quamquam ſi argutari velim, merito reſpondere poſſem hæc à Chryſoſtomo hypothetice, non ſimpliciter & abſolute dici, *Fruſtra eſt ſacrificium quotidianum, nemo communicat*. Hoc vult fruſtra fieri ſacrificium, ſi nemo communicet. Iam quæſo hæc compara cum hodierna Latinorum praxi, apud quos pleræque omnes Miſſa, etiam frequentiſſimo ac copioſiſſimo populo præſente, ita fiunt, ut nemo præter ſacerdotem communicet

p Bell. ubi ſup.

q Ioan. 3. 32.

r 2. Tim. 4. 16

municet. Illa ſacra fruſtra fieri pronunciat Chryſoſtomus. Cedo ex Epiſcopis Latinis aliquem, qui ita de ſacris ſuis locutus ſit? Atqui ea omnes, interſis modo, tametſi non communices, utiliſſima, ſalutaria, meritoria eſſe defendunt; & Miſſas, *in quibus ſolus ſacerdos ſacramentaliter communicat*, Tridentina Synodus adeo cum Chryſoſtomo non damnat, tanquam inutiles ac fruſtra factas, *ut etiam diſerte probet atque adeo commendet*; & *qui eas reprehendunt*, adeoque Chryſoſtomum, *anathemate feriat*. *t* Conc. Trid. ſeſſ. 22. c. 6. *u* Ib. can. 8.

Sed ea nunc quoque expendamus quæ apud Chryſoſtomum ſequuntur. Ille ergo indignitatem ſuam excuſantes, quo minus ſacro cui interſunt communicent, ita deinceps refellit, *Non es*, inquit, *dignus ſacrificio & participatione* (id eſt ſacramenti communione) *Ergo* (inquit) *nec prece.* Clare pronunciat qui indignus eſt, qui communicet, cum pariter indignum eſſe, qui precibus iis interſit, quibus hoc ſacrum conficitur ac celebratur. Ergo hæc ejus ſententia eſt, vel communicare fidelem, vel ſacro abeſſe, debere; adeoque legitimam, atque ex eius animo, Chriſtianam & uſque laudabilem ſynaxin nullam eſſe aliam, niſi cui nemo intereſt, qui non ſacramentaliter conmmunicet. Quo valide exploditur Tridentinorum commentum, qui ad id ut populus iis etiam ſacris rite ac legitime interſit, quorum nullas particulas ſumit, ſatis eſſe decernunt *x*, *quod in eis ſpiritualiter communicet.* Atqui hoc Chryſoſtomus adeo valere non putat, ut qui ſacramenti participes non ſunt, eos quocumque modo de cætero ſe habeant, toto ſacro excludat atque ejiciat; uſque precis quemquam participem eſſe velit, niſi & ſacramenti particulam ſumpturus ſit. Hoc autem non modo ipſe ſciſcit, ſed hanc eſſe (quod tertio loco obſervãdum eſt) totius Eccleſiæ communem ac publicam legem probat & ſolenni illo Diaconi in omnibus ſynaxibus præconio, omnes non communicantes diſcedere, mature jam ab ipſo ſacri initio jubentis; *Audis*, inquit, *præconem ſtantem & dicentem, quicumque eſtis in pœnitentia abite.* Vnde noſter ſic colligit; *omnes qui non participant, ſunt in pœnitentia. Si es ex iis qui ſunt in pœnitentia, non debes participare. Nam qui non participat, eſt in pœnitentia.* Atque hinc clariſſime intelligimus hanc communem fuiſſe uniuerſæ illius Eccleſiæ legem ac diſciplinam, ut nemo niſi qui eſſet ſacramentum ſumpturus, Euchariſtiæ celebrationi intereſt. Erat enim hæc, quod hic aît Chryſoſtomus, Eccleſiæ lex, nequis qui in pœnitentia eſſet, ſacro Euchariſtico intereſſet; ideoque omnes qui in eo erant ordine, ſacro ſummoveri ac de cætu fidelium antequam id fieret id mitti ſolebant. Iam ex Chryſoſtomo omnes qui non participant, ſive communicant ſacramentaliter in iis cætibus quibus interſunt, ſunt in pœnitentia; Ergo omnes qui non participant, ab Euchariſtiæ ſacro excludi, & abeſſe, veteris Eccleſiæ mens atque lex erat. Vnde nemo non intelligit, quid de iis Latinorum ſynaxibus ſenſerit vetus Eccleſia, in quibus nemo quidem præter ſacerdotem ſacramentaliter communicat, innumeri vero fideles *x* ibid. c. 6.

Cap. II. adſunt præſentes. Inde Chryſoſtomus iſtos qui ſacro intererant, neque tamen communicabant, *impudentiæ* merito arguit, qui totius Eccleſiæ voce Diaconi ore enunciata, juſſi abire perſtabant tamen inter fideles, & ad ſacri finem abſque communione remanebant, plane ut ſi quis Catechumenorum, poſt omnes ſui ordinis homines clara præconis voce ex ſacro conventu dimiſſos, in eo tamen conſiſtere animum obfirmaſſet; quod nemo non videt ſummæ futurum fuiſſe impudentiæ. Atqui ita Chryſoſtomus fidelem, qui ſacro tametſi non cõmunicaturus intererat, convenit; *Cur*, inquit, *dicit Diaconus, Abite qui non poteſtis precari* (id eſt, quibus per Eccleſiæ jura precari cũ aliis fidelibus in eo ſacro non licuit) *Tu autem ſtas impudenter*? Quod mox ſemel atque iterum inculcat. *Quicumque myſteriorũ non eſt particeps, is impudẽter & procaciter atque pervicaciter* (ἰταμῶς) *ſtat*, in ſacro illo ſcilicet cœtu, in quo fit Euchariſtia. Vides quibus elogiis Latinos ornet, qui Miſſis ſuis plærique omnes ſic interſunt, ut ſacramento nequaquam communicent. Hoc quidem inde clarum eſt, neminem olim, rite quidem ac ex Eccleſiæ lege & mente, interfuiſſe ſacræ ſynaxi, qui non æque ac ipſe ſacerdos ſacramentaliter communicaret. Chryſoſtomus vero poſtquam eos qui indignitatem ſuam excuſabant, refellit, & ἀπαξίας atque impudentiæ ſingularis convicit, alteram eorum cavillationem diſcutit ac refutat. Erant enim ex hoc genere qui ad ſuperiorem ejus diſputationem dicerent ſe impudentiæ falſo accuſari, quod ſacræ ſynaxi intereſſent; qui quod liceret, facerent; ſe enim communione indignos eſſe negabant; quippe qui fideles eſſent, neque in ullo eorum ordine conſiſterent, quos Eccleſia à Domini menſa arcebat. Atqui ne hac quidem ratione à graviſſimo peccato purgari eos & abſolvi poſſe demonſtrat. *At non es*, inquit, *ex iſtis* (qui ſcilicet vetantur precari & conſiſtere in ſynaxi una cum fidelibus) *ſed ex iis qui poſſunt participare. Et nihil curas? rem nihili eſſe putas*? Hoc vult, eo ipſo quod communicare cum liceat, negligant, graviter peccare qui præ ſe ferant divinum hoc jus ſacræ menſæ communicandi, nihil à ſe fieri, qui eo ſcilicet, cum licet, minime utantur. *Quæſo te*, inquit, *attende, & rem diligentius puta. Adeſt menſa regia; adſunt angeli miniſtrantes; Rex ipſe adeſt; tu vero ſtas oſcitans.* id eſt, communionem, cujus tibi copiam Deus facit, oſcitanter negligis, tamque præclaram occaſionem tibi per tuam deſidiam atque oſcitantiam, de manibus elabi ſinis. Iam & aliud iſtius flagitium tangit; *Veſtes*, inquit, *tibi ſunt ſordidæ, neque tu huius rei ullam habes rationem*; *Sordes* dicit peccatum, ſive vitium aliquod, cujus hunc arcana conſcientia ad menſam Domini accedere prohibebat. Neque enim veriſimile fiebat, tam ſalutari tamque honorifico convivio hominem abſtenturum fuiſſe, cui mens & conſcientia peccati puræ eſſent. Tum pergit, & veſtes ſe habere mundas mentienti; *Accumbe ergo*, inquit, *& participa*. Ita hominis mendacium arguit; quaſi diceret, quod non accumbis, eo ipſo prodis ſe alicujus tibi eſſe immundiciæ conſcium. Ac ne ſuæ ſe conſcientiæ ſatisfeciſſe diceret, quod precibus quidem adeſſet,

ceterum Euchariſtia ſe abſtineret; inane ei effugium præcludit allata ex Evangelio parabola, in qua Rex eos, non qui jam convivio ſuo accubuerant, ſed qui eo intraverant & veluti mox accubituri ſtabant, increpat ac ejici jubet velut indignos, quod in aulam regiam auſi eſſent ſine veſte nuptiali ingredi. *Venit, inquit, quotidie, ut videat accumbentes; omnes alloquitur, & nunc in veſtra dicit conſcientia, Amici quomodo hic ſtatis non habentes veſtem nuptialem? Non dixit, Cur accubuiſti? ſed ante accubitum & ingreſſum, eum dicit eſſe indignum, Non enim dixit, Cur accubuiſti? ſed, cur intraſti?* Unde colligit, ejuſdem criminis eſſe reos, quicumque ſacro Euchariſtico audent intereſſe, qui communione vel ex conſcientiæ ſuæ ſenſu, indignos ſe judicant. *Hæc ergo nunc quoque dicit nobis omnibus, qui impendenter precaciter ſtamus.* Denique, nequid ſuperſit quod dubites, dicit diſertiſſime, initiatos quidem, ſed ſordidos non magis fas eſſe Euchariſtiæ ſacro intereſſe, quam Catechumenos; remque appoſitiſſima exemplo eleganter demonſtrat. *Dic mihi (inquit) ſi quis ad convivium invitatus manus laverit & accubuerit, & ad menſam paratus deinde non fuerit eius particeps, annon contumelia afficit eum qui invitavit? Annon eſſet melius eum ne affuiſſe quidem? Ita tu quoque affuiſti, hymnũ cantaſti, cum dignis omnibus te es profeſſus; eo quod cum indignis non receſſeris. Quomodo manſiſti & menſæ non es particeps?* Bellarminus, qui nihil haberet, quod ad hæc tam diſerta reponeret, ne plane obmutuiſſe videatur, dicit *Chryſoſtomum in his per exceſſum ita eſſe locutum*, cum ſolum hortari cuperet homines ad frequenter & digne communicandum. Et mox, iſta dicta eſſe ait *amplificãdi gratia*. Sed quos ille nobis *exceſſus*, quas *amplificationes* narrat? Atqui vix eſt non modo apud noſtros, ſed vel apud ipſos Ethnicos, quiſquam hoc ſcriptore facundior, vel qui animi ſui ſenſa clarius & luculentius eloquatur. Metaphoris fateor, utitur; & in affectibus movendis vehemens eſt; ſed nihil uſquam ei excidit abſonum vel enorme, & quod ab artis regulis aberret. Oſtendere debuerat Bellarminus, in quo ſitus ſit hujus orationis exceſſus, & ſimplicem elocutionem edere, ad quam is exceſſus ex arte reduci debeat. Ille vero nihil hujuſmodi præſtitit; neq; vero præſtare poterat. Toto enim hoc Chryſoſtomi loco vix apud eum reperitur ſiccior & ſimplicior, & ab hyperbolis, grandibuſque Rhetorum figuris remotior. Quæſtionem totam enthymematis & rationibus partim ab Eccleſiæ ritibus, partim à re ipſa & à ſcriptura petitis, ſimpliciter & bona fide agit; appoſitis etiam ſimilitudinib. illuſtrat; quo in omni genere non ſolemus ὑπερβάλλειν, neq; ultra veri metas efferri. In hac vero parte, quam proprie Bellarmin. reſpicit, ubi quæſo, cernitur ille qui ab eo dicitur *exceſſus*? Ait autor, ſi quis ad convivium vocatus venerit & ad mẽſam paratus, guſtare tamen quicquam noluerit, contumelia invitatorem afficere. Nihil dici potuit verius ac ſimplicius; idemq; ſenſus hominum communis judicat. Neque quiſquam credo, abnuet quin verum quoq; ſit, quod de viro illo addit Chryſoſtomus, *Annon melius eſſet eum ne adfuiſſe quidem?* Quis enim dubitat quin levior offenſio futura fuerit, ſi ſimpliciter ad convivium in- Cap. II.

Cap. II. vitatus non veniſſet? Contumeliam quippe, quæ illo arroganti præſentis convivij faſtidio continetur, nullam feciſſet. Nam ut hoſpes (quod Poëta veriſſime judicat) turpius ejicitur, quã non admittitur; ita & gravior injuria eſt, cœnam ad quam admiſſus es, reſpuere & faſtidire quam ad eam non veniſſe. Iam neque in ſimilitudinis ἀποδόσει quicquam occurrit, quod ſupra verum ſit. Convivio cœnam Dominicam comparat; Quænam ſimplicior & appoſitior, & apud omnes Chriſtianos notior ac familiarior cõparatio inſtitui poteſt? *Ita tu quoque adfuiſti (inquit) hymnum cantaſti, te unum ex dignis eo eſſe falſus es, quod cũ indignis nõ receſſiſti. Quomodo qui mãſiſti, menſæ non communicas?* Omnia vera ſunt. Nihil ſupra verũ. Orationem potius infra verum ſubſidere, quã ſupra ſurgere dixerim. Certe negari nõ poteſt, quin Domini Dei noſtri cœnam, hominis quãlibet eminentis convivio indignũ ſit cõparari. Illud credo, Bellarminũ uſſit, quod in extrema ἀποδόσει ſcriptor poſcat; *Quomodo qui manſiſti, menſæ nõ cõmunicas?* Hic enim fateor, ſi res ex hodiernis Latinorũ moribus æſtimetur, plane *exceſſus* eſt, & quidẽ adeo immanis, ut quod hyperbolæ, quoties nimia & improba eſt, accidit; in illud cadat, quod *frigidũ* & *ridiculũ* vocant Rhetores. Quis enim à riſu tẽperet ſi quẽ ex iſtis grandibus Latinorũ oratorib. ſuos eadẽ rogantẽ audiat? *Quomodo qui in Eccleſia ad finẽ Miſſæ manſiſtis, menſæ non cõmunicatis?* Nemo tam eſt apud iſtos hoſpes, qui hominẽ ita quærentem vel jocari, vel deſipere non putet. Quia ſcilicet apud iſtos ſolenne eſt ita Miſſæ intereſſe; ut nemo miretur nõ modo multos, ſed ne omnes quidem unius Eccleſiæ quantumvis populoſæ fideles Miſſas totas ab ovo ad mala accuratiſſime audire; de mẽſa ne micã quidem guſtare. Sacerdotẽ ſpectare ſatis habent veſcentem ac bibẽtem; & quæ ab eo edi ac bibi vident eminus religioſiſſime adorare. Ioannem vero noſtrũ nihil frigide aut ridicule dicere, & immortalia ejus opera, & nulli unquã verius inditũ Chryſoſtomi cognomentũ ſatis docent. Atqui iſta ejus oratio frigida ac ridicula apud ſuos futura erat, ſi apud eos obtinuiſſent hodierni Latinorum mores. Ergo neceſſario fatẽdum eſt, plane tum aliis vixiſſe noſtros moribus; id eſt jus ſolenneque fuiſſe, ut quiſquis ſacro intererat, cõmunicaret: illaudatũ & illegitimum fuiſſe, quod apud Latinos nunc ubique obvium eſt, & ab ipſa eorũ Synodo cõmendatum ac laudatum, ut è copioſiſſima Miſſæ adſtantium multitudine, nemo præter unum ſacrificiũ de pane vel de calice ſacro quicquã guſtet. Sed Latinis noſtris hic mos eſt ſcilicet, ut Patrũ voces ad ſua ſacra exigãt; ſi quid reperiant, quod ab his diſcedat; id pro *exceſſu* aut *hyperbole* habeant: qualiter Petavius ubi ſe hujus ipſius Chryſoſtomi non paucis contra confeſſionis neceſſitatem dictis urgeri videret, ad ea reſpõdet, multa à ſanctiſſimis Patribus, præſertimq; à Chry- ſoſtomo *in homiliis aſperſa, quæ ſi ad exactæ veritatis regulam accommodare volueris, boni ſenſus inania videbuntur.* Qui vero ante hæc certamina noſtra, ſimplicius & abſq; improbo illo rerum ſacrũ ſtudio, quod nunc plærorumq; animos occupavit, antiquitatis monumenta luſtrabant, ij quod verum eſt, bona fide confitebantur. Micrologi, ex undecimo ſeculo autor:

a Pet. not. ad Epip. Hær. 59. pag. 244.

a Scien-

a Sciendum eſt, inquit, *juxta antiquos Patres, quod ſoli communicantes divinis myſteriis intereſſe conſiteverant. Vnde & ante oblationem iuxta Canones iubebantur exire Catechumeni & pœnitentes, videlicet qui nondum ſe præparaverunt ad communicandum. Hoc quoque ipſa ſacramentorum innuit confectio; in qua ſacerdos non pro ſua ſola oblatione & communicatione ſed & aliorum rogat; & maxime in oratione poſt communionem pro ſolis communicantibus orare videtur.* Nondum iſti in mentem venerat Bellarmini Strophæ, qui noſtris has & alias ſimiles Latinorum ſacerdotum orationes objicientibus reſpondet, *b Illa verba dici in numero multitudinis, tum propter præſentes, non propter eos qui alibi communicant*; quod cum unum corpus ſimus, non ſolum præſentes, ſed etiam abſentes pro omnibus oramus.

CAPVT III. a Microl. c. 51. t. 10. Bibl. PP. p. 761. C. b Bell. l. 2. Miſſ. c. 20. §. ℞. Illa.

CAPVT III.

Refelluntur duo quædam à Bellarmino contra Chryſoſtomi ſuperiori capite explicatam ſententiam, objecta: 1. ex Concilio Agathenſi; alterum ex ipſius Chryſoſtomi Homilia 3. de Incompreh. Huius & ſuperioris Homiliæ tempora.

c Bell. ibid. §. ℞. Veteribus.

PVgnat *c* tamen Bellarminus *nō fuiſſe incognitum Veterius iſtum aſſiſtendi Miſſæ Sacrificio, & tamen in eo non communicandi ſacramentaliter vſum*, & Concilium Agathenſe citat. Si hoc vnum quod dicit, volebat, nihil opus fuit alios teſtes advocare. Hic ipſe à nobis allatus Chryſoſtomi locus clamat eum non neſciviſſe hunc quem iſte ait, *uſum*, vel vt veteres cenſebant & nos loquimur, *abuſum*. Quærimus non quid à quibusdam, vel etiam à plurimis olim factum fuerit, ſed quid ex communi Eccleſiæ diſciplina ac more fieret, fierique deberet: quid præpoſiti faciendum præciperent, factumque laudarent: non quid aliqui ſive pauci ſive multi, ex priuata libidine, non ex publica diſciplina fecerint, factumque Paſtore eiuſdem ævi adeò non laudarint, vt etiam diſertè reprehenderint. Sciebat Chryſoſtomus multos ævi ſui Chriſtianos toto anno ſemel communicare; fuiſſe etiam, maxime in eremis, qui ſæpe poſt duos annos communicarent. Num tu quæſo, inde argumentabere fuiſſe hunc veteris Eccleſiæ morem, ut poſt unum, etiam poſt alterum annum communicarent? Recte faceres ſi hæc Chryſoſtomus, qui ſcivit & tradidit, laudaſſet. Atqui ille non modo non laudat, ſed etiam reprehendit. Perperam ergo facis, qui privatorum flagitia toti Eccleſiæ imputas, & quorundam peccata, communes omnium leges fuiſſe vis. Non fuit ſane Chryſoſtomo *incognitus* iſte *uſus* quem dicis. Sed quod oſtendimus, fuit acriter ab eodem reprehenſus, & ex ipſo Eccleſiæ more, ex ſcripturis, ex communis vitæ uſu confutatus & exploſus. Ego à ſacerdote; & quidem eximio, in antiquiſſimæ &

Prima-

Caput III.

primariæ Eccleſiæ cathedra publice docente accipio, quis eo ſeculo mos atque uſus legitimus eſſet. Tu mihi ex hominum privatorum flagitiis ac peccatis, leges veteris Eccleſiæ exſtruis. Sed audiamus tamen quid ex Agathenſi Synodo exſculpat. Primum hoc in ejus diſputatione denoto, quod ex iis quæ in Gallicana Eccleſia, a.D.506. decreta ſunt, perperam argumentatur; quis fuerit ævo Chryſoſtomi Antiochenæ Eccleſiæ in adminiſtranda Euchariſtia uſus. Antiochiam inter & Agathenſem civitatem multa magnaque ſunt & terrarum & marium intervalla; Illa Græca erat, procul à nobis; Orientis caput; Hæc Latina, hìc apud nos ſita. Neque temporum quam locorum minor fuit diſtantia: Ab eo enim anno quæ hæc à Chryſoſtomo, quæ deſcripſimus, Antiochiæ dicta ſunt, ad Agathenſem Synodum, *d* * annos minimum intercesſiſſe neceſſe eſt, 116. quo ſpatio in his ritibus quædam mutata fuiſſe credibile eſt; præſertim cum ipſo jam Chryſoſtomi ævo neglectam fuiſſe à multis veterem communicandi conſuetudinem ex hoc ipſo loco diſcamus. Siquid ergo Agathenſes Patres de veteri more, hominum ac temporum iniquitate coacti, conceſſiſſe reperiantur, id neque mirandum eſt; neque Chryſoſtomo quæ apud ſui temporis Eccleſiam Leges eſſent, teſtanti fraudi eſſe poteſt. Quid ergo illa tandem dicit a Bellarmino allata Agathenſis Synodus? *Canone*, inquit, *illius Concili octavo, iubentur omnes Laici ter in anno communicare, in Natali, Paſcha & Pentecoſte; & tamen Can.47. iubentur iidem Laici ſingulis diebus Dominicis Miſſæ intereſſe, idque uſque ad Sacerdotis benedictionem quæ datur in fine Miſſæ.* Fateor illos Patres priori quidem Canone decernere, *e ne Catholici credantur, aut inter Catholicos habeantur ſeculares qui tribus illis feſtis non communicaverint*; nego vetare, quod abſurdiſſimum eſſet, ne aliis quam his tribus diebus communicent. Poſteriori vero Canone *ſpeciali ordinatione præcipere Miſſas die Dominico à ſecularibus totas teneri, ita ut ante benedictionem ſacerdotis egredi populus non præſumat.* Nego Dominicis diebus vel vetare ne communicent, vel permittere ut à communione abſtineant. Itaque niſi Bellarminus alio argumento vicerit jam tum ita laxatam fuiſſe in noſtris Galliis veterem diſciplinam, ut cuivis fideli licuerit & intereſſe Euchariſtiæ, neque tamen communicare, nihil ex iſtis duobus Canonibus neceſſario & evidenter concludet. Fieri enim poteſt, ut quod plæroſque fideles una cum Catechumenis & Pœnitentibus exire viderent, magnamque hoc modo in Eccleſia fieri ſolitudinem dum Euchariſtia celebraretur, hæc ita præcepiſſe ut honeſtior eſſet dum Liturgia fieret, conventus, ſimulque paulatim revocaretur priſca frequentius communicandi conſuetudo; eaque ſpe excitos Patres haud ægre conceſſerim mitius eos habuiſſe, qui toti ſacro interfuiſſent quidem, neque tamen communicaſſent. Chryſoſtomum vero qui procul ab iſtius ſeculi corruptione, iis locis temporibuſque vivebat, quibus adhuc apud plæroſque ſtabat veteris diſciplinæ reverentia, atque religio, nihil neceſſe fuit ſimilem

d * Agath. Syn habita eſt a.D. 506.

e Conc. Agath. Can.8. & 47. Tom. 1.Conc.Gall. p.165. 170.a. D.506.

συγκατάβασιν adverſus peccantes adhibere; ut nil ſit mirandum, quod cum iis multo quam Patres Agathenſes acrius ac diſtrictius egerit. Sed Bellarminus nobis perſuadere conatur, ipſum Chryſoſtomum putaſſe fas eſſe & legitimum intereſſe toti Euchariſtiæ ſacro, neque tamen communicare. *Nam*, inquit, *f homilia tertia de incomprehenſibili Dei natura; graviter reprehendit Auditores ſuos quod finita concione recederent, & ſacrificio non intereſſent. Ubi nihil de communione dicit, cum tamen ſciret plurimos non communicare niſi rariſſime; ſed tantum hortatur ut maneant, & ſimul orent ac ſpectent Chriſtum qui in myſteriis ſe oſtendit.* Ego vero fateor eo loco populum Antiochenum reprehendi, quod Chryſoſtomo quidem ex ſuggeſtu dicenti frequentiſſimi, acri ſtudio, magna patientia adeſſent, & quam libenter eum audirent, clare ſignificarent; ſimul vero dicendi finem feciſſet, diſcederent, *& fugam, quaſi eos hoſtis inſectaretur, arriperent*, cum tamen Euchariſtia poſt concionem celebranda ſupereſset. *Cum ego*, inquit, *g veſter conſervus diſputo, ſtudium adhibetis & ingenium, contenditis animam, alter alterum impellit & iactat, ut ipſe propius adſit, & ad finem uſque perſeveratis: Ubi autem ad ſacra illa myſteria ventum eſt, in quibus* Chriſtus *apparet ac veluti repræſentatur, vacua & deſerta Eccleſia fit.* Clare dicit ex ingenti illa multitudine, quæ in Eccleſia dicentem conferta circumſteterat, pauciſſimos ac pæne neminem cum peroraſset, manſiſse, qui Euchariſtico ſacro intereſset. Siqui autem manſiſsent & interfuiſsent, eos *Chriſtum in* myſteriis ſpectaturos quidem fuiſse, quod ait Bellarminus, minime vero communicaturos, quod idem vult, nullus dicit Chryſoſtomus; neque ego aſsequor, unde id Bellarminus ex iis quæ hic habentur, colligere poſſit. *Nihil*, inquit, *de communione dicit:* quaſi vero omnia ubique dicenda ſint; neque quicquam etiam ex notiſſimis auditori taceri unquam & ſubintelligendum relinqui poſſit aut debeat. Imo, inquam, de communione ſatis dicit, illius quidem ævi & ritus hominibus, qui eos ut myſteriis interſint hortatur. Hoc ipſo ſe omnes intelligebant ad communicandum vocari, qui ſcirent ex ſolenni tunc diſciplina nullis niſi communicantibus licere ſacris illis intereſse. Quod enim nos à Chryſoſtomo tam multis ſeculis remoti diſcere tamen poſsumus, ut in ſuperiori ejus teſtimonio oſtendimus; quis credat id ipſum eos neſciviſse, qui illo vivente, præſente, aſſidue docente fruebantur? qui ritus Eccleſiæ illius ac diſciplinam, quam tangit ipſe hoc argumentum tractans, coram apud ſe & paſſim apud omnes Chriſtianos exerceri, & in uſu eſse videbant? Ego vero multo ad hoc Bellarmini exemplum verius hinc argumentarer, non fuiſse illis temporibus adoratam à Chriſtianis Euchariſtiam; quod de ejus ſcilicet adoratione nihil eo loco dicat; in quo illos objurgat, qui *finita concione recederent, neque ſacrificio intereſſent*; *tantumque hortetur, ut maneant & ſimul orent. Hic enim inprimis adhortandi erant, ut eam manentes in Eccleſia adorarent.*

CAP. III.

f Bell. l. 2. de Miſſ. c. 20. §. Porro Chryſ.

g Chryſ. ho. 3. de incomp. T. 1. p. 324. B.C.

Cap. III. & una orarent. Nemo non videt id hoc loco primum & ante omnia urgeri debuiſſe; neque dubito quin Latini, ſi eundem hunc locum tractarent, adorationem eſſent commemoraturi, quæ primarium ac maxime neceſſarium apud eos eſt piorum in Miſſis, quibus interſunt, officium. Hoc ergo Chryſoſtomus urgeret; & eos qui ſe ab Euchariſtiæ ſacro ſubducerent, moneret, qua ſe, quantaque & quam neceſſaria pietatis parte fraudarent, qui præſens in ſacro Numen adorare negligerent. Atqui me Bellarminus ita argumentantem non ferret. Diceret Chryſoſtomum, qui ad ſacra in quibus *Chriſtus apparet*, vel ut ipſe interpretari maluit, *oſtenditur*, fideles hortatur, eos hoc ipſo ſatis monere de adoratione, quæ Chriſto quoties nobis *apparet*, debetur. Non excutio, quam vere quamque appoſite fuerit iſta mihi ſic ratiocinanti repoſiturus. Satis mihi eſt, quod hoc exemplum vincit, nihil ejus par argumentum valere, quo non communicaſſe omnes, qui ſacrificio intererant, inde colligit; quod Chryſoſtomum eos qui abeſſe ab eo ſolebant, objurgans nullam communionis mentionem faciat. Quaſi, inquam, non ſatis eo ipſo ad communicandum illos adhortetur, qui Euchariſtiæ ſacro intereſſe in ea Eccleſia jubet, in qua non alios quam communicantes ſacro huic intereſſe legitimum erat; quique eos multis verbis ad Eccleſiaſticæ orationis communionem urget, fuſe enarrans quot quantiſque bonis ſe ipſos iſti privarent, dum ſe ab ea prece ſubducerent, qua *indignum eſſe* ipſe alibi teſtatur, *quicumque communione indignus eſt*, & ſacro utrumque pariter excludi. Qui hæc ita docet, profecto eum neceſſe eſt, quos preci Euchariſticæ intereſſe jubet, eos ipſi Euchariſtiæ communicare eadem opera ſimul ſemelque jubere; quæ ſcilicet ita inter ſe cohærere ſentiebat, ut alterum ab altero divelli non poſſe putaret, quique precis particeps eſſet, eum & ipſius quoque ſacramenti participem eſſe debere. Mirificus homo eſt Bellarminus, qui ex illuſtri illo loco quem deſcripſimus, quique totus de communione eſt, non vult nos intelligere quid Chryſoſtomus de communione ſenſerit; ex hoc in quo de communione ne unum quidem verbum facit, diſcere nos jubet, quid idem ſcriptor de ea judicaverit. Sed ille Chryſoſtomum hic de communione neceſſario aliquid fuiſſe dicturum, ſi abſque ea nemini licere putaſſet Euchariſtiæ ſacro intere, inde hariolatur, *quod ſciret plurimos non communicare niſi rariſſime*. Atqui, inquam, qui ſciret hanc eſſe Eccleſiæ ſuæ diſciplinam, nemini ut ſacro niſi communicanti intereſſe liceret, dum ſuos ut frequentes ſint, hortatur, hoc ipſo eos ut frequenter communicent, hortatur. Itaque communionem, quæ eo officio, ad quod Auditores hortabatur, ex Eccleſiæ lege & more continebatur neceſſario, ipſam nominari nihil ſane neceſſe fuit. Quinimo prudentiæ fortaſſe Chryſoſtomeæ fuit eam hoc quidem loco, non nominare; quod iſtos ſcilicet quos hoc loco increpat, id potiſſimum

b Chryſ. Homil. 3 in Epheſ. p. 887.

poтiſſimum à frequentando Euchariſtiæ ſacro deterruiſſe videtur, quod ei intereſſe per Eccleſiæ morem ac diſciplinam non aliis liceret quam communicantibus; communicare vero tam crebro ſuæ ſibi indignitatis conſcij refugerent. Eo factum eſt, ut miſſa in præſens communionis, quæ iſtos terrebat, utilitate, de aliis tantum ipſe quoque ad Chriſtianam pietatem utiliſſimis ac pœne neceſſariis verba faceret, ſcilicet de precum, quas tota Eccleſia in eo ſacro faciebat, communione, ejuſque præcipuo fructu; quem locum late tractat Chryſoſtomus, & in eo uno reliquam pæne omnem orationem conſumit. Neque enim omnia ſimul ſemelque vel aſſequi vel agere, & moliri licet. Primo incipiendum eſt; inde gradu facto ad cætera, ac denique ad ſumma progrediendum ac connitendum. Hac prima objurgatione ſatis ſe profecturum merito putavit Chryſoſtomus, ſi ſuos ab illa ſacri Euchariſtici negligentia ac pæne contemptu ad ſaniorem mentem revocaret, iiſque perſuaderet ſacrum illud religioſius frequentandum ob inſignem precum, quas iſtic una omnes ad Deum fundunt, utilitatem ſingularemque efficaciam. Hoc ſi ſemel aſſequi poſſet, ſperabat ſuos daturos in poſterum operam, ut vitam emendarent, ſeque ita compararent, ut communione minime indigni viderentur, ſine qua ſacris ſe intereſſe ex Eccleſiæ illius more & lege non poſſe intelligebant. Ex quibus conjicere licet plæroſque omnes hac Chryſoſtomi objurgatione fractos, ſacrum deinceps Euchariſticum frequentaſſe diligentius. Sed ut Satan homines multifariam ludit ac fallit, cum hac ex parte nonnihil emendati eſſent, & frequentiores ſacris intereſſent, rarique eſſent quos vel pudor non cogeret iis intereſſe, inde accidiſſe videtur, ut paulatim remiſſa quod fieri ſolet, pœnitentiæ & emendationis cura, non auderent quidem a ſolennibus Eccleſiæ ſynaxibus abeſſe; ſed iis tamen ſic intereſſent, ut neglecta priſca Eccleſiæ diſciplina, ſacramenta minime ſumerent. Quod malum cum gliſcere apud ſuos animadvertiſſet Chryſoſtomus, ut ei quoque mederetur, alteram illam quam nos nuper attulimus, de communione diſputationem habuit; in qua, ut oſtendimus, docet ita decere nos ſacro Euchariſtico intereſſe, ut etiam communicemus. Ipſe ordo temporum, quibus habitæ ſunt duæ iſtæ Homiliæ rem ita accidiſſe perſuadet. Hanc enim tertiam de incomprehenſibili Dei natura Homiliam Hierocles à morte ad quam jam ducebatur, populi Antiocheni precibus anno Domini 371. Gratiano 2. & Probo Coſſ. liberatus, docet anno 381. fuiſſe à Chryſoſtomo adhuc juvene habitam. Quamvis enim ipſe Hieroclem non nominet, hunc tamen ejus caſum in homilia apertiſſime tangit; & ab eo tempore fluxiſſe ait, cum hæc ipſe diceret, annos decem, ut eſt à doctiſſimo viro Henrico Valeſio, vere & ſolerter obſervatum *k*. Homilias autem in Pauli Epiſtolas, adeoque etiam in eam quæ eſt ad Epheſios, non paucis annis poſt illum a.D. 381. à Chryſoſtomo fuiſſe elucubratas; & veteres ſcriptores tradunt, & omnes ni fallor recentiores conſentiunt. Itaque

CAPUT III.

i Chryſoſt. hom. 3. de incomp. Dei nat. p. 325. C. T. 1. ἀφ' οὗ δ' ἐκα [illegible]

k H. Valeſ. in not. ad l. 29. Amm. Marc. p. 385.

Cap. III. quæ ſi diligenter locus ille à Bellarmino objectus conſideretur, non modo nihil eum juvat, ſed etiam noſtram ſententiam confirmat. Nam ſi Euchariſtia apud Eccleſiam Antiochenam eodem tum loco erat, quo nunc eſt apud Latinos, profecto nihil erat cur ab ea omnes vulgo ita fugerent, ædemque ſacram vacuam ac deſertam relinquerent cum concione finita ſacramentum celebrari incipiebat; ut vel ex Latinæ plebis exemplo patet, quæ nulli divini cultus publici parti frequentius aut libentius intereſt, quam iſti, in qua ſe Deum præſentem videre atque adorare putent, atque hoc uno ſpectaculo peccatorum veniam mereri; neque tamen communicare coguntur, quod hominibus ob dignitatem quæ ad hoc officium requiritur, paulo gravius ac durius eſſe videtur. Sin autem, quod ex hoc ſcriptore & ex aliis probavimus, id verum eſſe conſtituamus, nimirum ex priſca illa diſciplina nemini niſi communicanti, Euchariſtiæ ſacris intereſſe licuiſſe, plana claraque erunt omnia, neque quicquam ſupererit quod miremur in Eccleſia florentiſſima ac populoſiſſima & Chryſoſtomi ſtudioſiſſima, illam accidiſſe quam dicit, vaſtitatem ac ſolitudinem, quoties agi cœperat hoc ſacramentum. Qui enim quod dixi ſcirent non alia lege intereſſe ſacro licere, niſi etiam communicetur, plærique laxioris ac ſolutioris vitæ mortales, qui iidem ſcirent quanti ſit periculi indignum communicare, neque id ſtudere vellent ut digni eſſent, malebant abſentia ſua periculum declinare, quam ſe præſentes in tantum diſcrimen dare, ut vel Dominum offenderent ſi communicarent, vel ſane diſciplinam, & morem priſcum violarent, ſi abſtinerent. Poſtremo illud quoque obſervandum eſt, peccare hic Bellarminum dum improbiori cauſæ ſtudio Chryſoſtomum ſcribit auditores *hortari* non tantum, ut finita concione maneant in Eccleſia, *& ſimul orent* (quod verum eſt) ſed etiam *ut ſpectent Chriſtum, qui in myſteriis ſe oſtendit*; quod pace ejus liquido falſum eſt. Scribit, fateor, Chryſoſtomus, τὸν Χριστὸν φαίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἱερῶν ἐκείνων μυστηρίων, *Chriſtum in ſacris illis myſteriis apparere*; Nuſquam populum hortatur, ut *eum ita apparentem ſpectet*; qui ad religioſam adorationem primus eſt gradus. Nam ſi quod cernitur & ſpectatur in ſacerdotis miſſificantis manibus, id vere & realiter (ut loquuntur) Dominus Chriſtus eſt id non citius ſpectari, quam ſtatim ac continenter adorari decet; idque ita fit apud Latinos. Neque ego dubito, quin Chryſoſtomus ad illud *ſpectandum*, imo & *adorandum* diſerte fuerit hortaturus, ſi de hoc idem ejus fuiſſet, qui Latinorum eſt ſenſus. Itaque Bellarminus Chryſoſtomum id quoque dicentem facit, quod dictum ab eo vellet, quod ipſe ſi fuiſſet ejus loco, procul dubio dixiſſet. Sed ego honeſto & liberali ingenio, præſertim vero ubi res divinæ aguntur, plane indignum cenſeo, ſtudia & affectus noſtros aliis præter verum affingere; quaſi mendacio veritas vel inveſtigari vel defendi poſſit aut debeat. Cæterum quod ait Chriſtum *in myſteriis apparere*, id *myſtice*, quia *de myſteriis*, intelligendum. *Apparet in myſteriis*, id eſt ut Latini loquuntur,

l Bellar. ubi ſup.

quuntur, *in ſacramentis*, hoc eſt, *in pane & vino co ſecratis*, ut in ſigno apparet res ſignificata; ut *in Iona Chriſtum apparuiſſe* ſcribit[m] Pſeud'Euſebius Emiſſenus; & Chriſtum *eundem in aſtro* (in ſtella ſcilicet quæ magis apparuit) *fuiſſe*, autor ſermonis [n] apud Auguſtinum 35. de Tempore; Maximus, [o] *in ſydere rutilaſſe, & in ſtella arriſiſſe, & in cælo radiaſſe*, Petrus Chryſologus, [p] *in ſtellis fulſiſſe*, & in iis à Magis *quæſitum*. Mitto alia de genere hoc innumerabilia. Vt Chriſtum qui *in Iona*, qui *in cælo*, qui *in ſydere*, qui *in ſtellis, apparuiſſe, fulſiſſe, rutilaſſe* dicitur, adoramus; Ionam, cœlum, ſydus & ſtellas minime adoramus; ita eumdem qui in myſteriis apparet, adoramus ſane; non ideo tamen *myſteria*, ſive *ſacramenta*, id eſt panem & vinum ſacrum adoramus.

Cap. IV.

m Euſ. Emiſſ. ſerm. 2. de Paſc. p. 37. b

n Aug ſerm. 35. de temp. c. 1.

o Max. homil. 1 in Epiph. & 2 p 571. & 4. p 755.

p P. Chryſol. ſect 160. init.

Ita iis profligatis quæcumque ad errorem ſuum incruſtandum Bellarminus fruſtra objecit, nunc concludendum eſt, quod Chryſoſtomus in allato à nobis ex homilia in Epiſtolam ad Epheſios tertia, loco diſſertiſſime neque ſemel poſuit ex veteris Eccleſiæ more quicumque ſacrum panem & ſacrum vinum ſumpturi non erant, iis ne precibus quidem, quæ in Euchariſtia celebranda fiebant, intereſſe licuiſſe; & hos illis Diaconi vocibus antequam id ſacrum inchoaretur ſolennibus, *Quicumque eſtis in pœnitentia abite*, item, *Abite, qui non poteſtis precari* quoslibet non communicaturos tam fuiſſe ex Eccleſia dimiſſos ſecundum Eccleſiæ mentem, quam vel ipſos Catechumenos. Itaque quicumque poſt illas voces auditas, in fidelium tamen collecta, tametſi non communicaturi manebant, impudenter, procaciter, & inverecunde illic ſtetiſſe verum eſt.

CAPUT IV.

Tertium pro communione omnium, qui ſynaxi intererant, argumentum ex Pſeudo-Dionyſio Areopagita. Quartum ex Gregorio P. R. I. & ex Ordine Romano. Quintum ex Æthiopum & Armeniorum, apud quos idem uſus hodie eſt, exemplo Sextum ex Micrologi teſtimonio & ratione. Eumdem morem in Eccleſia univerſa manſiſſe videri ad quinti ſeculi finem.

SEd huc quoque pertinet, quod ex Pſeudareopagita ſupra recitabamus, dimiſſis Cathechumenis, Energumenis & Pœnitentibus, non alios in Eccleſia *remanſiſſe* narrante, quam eos qui *divinorum aſpectu, & communione digni erant.* Sic expoſito quoque myſterio, de Epiſcopo loquens, *Ad ſacram* (inquit) *divinorum* munerum *communionem, cum ipſemet accidit, tum cæteros invitat.* εἰς κοινωνίαν αὐτῶν ἱερὰν αὐτός τε ἔρχεται καὶ τοὺς ἄλλους προτρέπεται.

q Dion. Hierar. Eccl. c. 3. p. 243. a. ibid. myſt. p. 243.

CAP. III. Τοὺς ἄλλοις *cæteros* dicit omnes qui dimiſſis Pœnitentibus remanſerant. Si qui duo diverſi fuiſſent eorum qui intererant huic ſacro, ordines, utrumque iſtorum ordinem edidiſſet accuratiſſimus iſte Myſtagogus; priorem quidem eorum qui ſacramentum ſpectarent, adorarent & ſumerent; alterum vero eorum qui id Latino more ſpectarent duntaxat & adorarent, non autem ſumerent; & quibus à ſe invicem officiis diſtinguerentur, non imperfecte ac mutilate, ſed plene exhibuiſſet; illos ſcilicet aſpicere & adorare tantum ſymbola; hos inſuper ſumere: & Epiſcopum non, ut inſtituit, feciſſet omnes ad communionem invitaſſe; quod ex Latinorum diſciplina longe eſt abſurdiſſimum; cum ne centeſima, imo ſæpe ne milleſima quidem pars eorum communicet, qui Miſſæ interfuerunt, ſacramentumque aſpicere & adorare ſatis habuerunt. Sed alteros quidem adorare & communicare; alteros vero adorare duntaxat juſſiſſet, dilata in aliud tempus communione, cum ad eam eſſent paratiores. Atqui ille neque adorationis prorſum meminit, neque alios divinæ rei adſtantes novit, quam quos ad communionem cohortatur. Ergo confitendum eſt, ne hujus quidem ævo vel adoratam apud Chriſtianorum Eccleſias fuiſſe Euchariſtiam, vel admiſſos ad ſacramenti conſpectum alios quam qui eſſent communicaturi.

Hunc morem Gregorij I. ſeculo adhuc manſiſſe, patet ex iis, quæ præfatur in narrationem de quibuſdam Sanctimonialibus mortuis, à Benedicto olim dum viverent, excommunicatis; quod narrationum anilium genus ad Purgatorij quam moliebatur ac meditabatur, ſubſtructionem, utiliſſimum prudentiſſimus ille Pontifex avidiſſime conſectatur; Ille ergo in iſtius hiſtoria initio nos docet *r* morem fuiſſe, ut Diaconus in Miſſis ante oblationem clamaret, *Si quis non communicat, det locum.* Huic Gregorij teſtimonio congruit quod in libello *de divinis officiis ſecundum Romanos* legitur, niſi quod ille Diacono, quod hic Exorciſtæ, tribuit; *Exorciſtam oportet abijcere Dæmones, & dicere populo qui non communicat, ut det locum.* Hic autem locus à Caſſandro ita citatur, *s* ut eſt à nobis ex ejus fide deſcriptus. Si huic vel Diaconi, vel Exorciſtæ voci, quod juſtum ac legitimum erat, parebant omnes quos ea compellabat, apparet neminem præter communicantes remanſiſſe, qui ſacro intereſſet. Eadem docent hæc à Caſſandro ex libri ſecundi Ordinis Romani expoſitione, deſcripta; *t Miſſam ideo appellari dicimus, quia lecto Evangelio foras mittuntur, qui minime offerendo vel communicando non poterunt intereſſe ſacramentis divini myſterij.* Inter eos quibus ſacramenti celebrationi intereſſe licitum non fuit, hos aperte cenſet qui non ſunt communicaturi, dum non communicare unam fuiſſe ex iis rationibus teſtatur, propter quas homines, cætera Chriſtiani, à ſacris excluderentur. Hujus ritus ſuperſunt expreſſa veſtigia in illa ipſa Æthiopum Miſſa, quam Latini in Bibliotheca Patrum ediderunt. In ea enim Diaconus omnes non communicaturos dimittit: *u* non tantum quibus exeundi neceſſitas erat, vel quod nondum eſſent initiati, vel quod à dæmoniis vexaren-

r Greg. Dialog L.2.c.23.

s Caſs. in Liturg. c.26. p.56.

t Caſſand. ibid.

u Miſſ. Æthiop. tom. 6. Bibl. Pat. p.4&D.

vexarentur; vel quod Pœnitentiam à miniſtro Eccleſiæ impoſitam agerent: ſed etiam qui non ſatis parati, voluntate ſua à ſacro convivio abſtinebant. *Exite foras* (inquit) *qui non vultis accipere ſacramentum ſive Euchariſtiam. Ite Catechumeni.* Idem iterum poſt contractum ſymbolum: *Qui communicare non vultis, diſcedite. Qui autem vultis communicare, amplectimini invicem.* Nihil potuit dici diſertius, vel ad eam quam explanavimus, Chryſoſtomi menſem aptius & appoſitius. Paria de Æthiopibus ſcribit Godignus, ubi eorum ritus tradens: *Nullus* (inquit) *poteſt ſacro interesse, qui eo finito non ſumat Euchariſtiam.* His Æthiopicis ſimilia quoque leguntur in Miſſa Armeniorum, quæ Caſſander exhibuit: y Diaconus paulo ante præfationem, *Qui non ſint digni communicare hanc oblationem Dei, exeant foras ante fores Eccleſiæ, & ibi orent.* Ita Chryſoſtomus ſupra, omnes qui communione indigni eſſent, à ſacris abeſſe volebat. Sed hæc adeo ſunt apud Veteres clara, ut illi ipſi qui poſt hunc mutatum ritum vixerunt, aliter olim fuiſſe confiteantur. Iam ſupra attulimus locum ex Micrologo, cujus hic quoque ſimilis alter in eodem libro habetur. z *Soli*, inquit, *communicantes confectioni ſacramentorum antiquitus intererant, quibus & oratio poſt communionem, quæ pro ſolis communicantibus inſtituta eſt, pro benedictione potuit ſatisfacere. Apud modernos autem, cum iam populus communicare ceſſaret, nec tamen à divinis myſteriis ſe ſubtraheret, neceſſario permiſſum eſt, ut à presbytero benediceretur; ne tam benedictione quam communione privatus diſcedere videretur.* Hæc ultima capite 51. idem argumentum tractans clarius ſic eloquitur, *ne populum ita benedictione, ut communione privatum diſcedere permittant.* Omnino obſervandum eſt, quod iſte ſcriptor acute ſane, & utiliter in utroque loco monet orationem poſt communionem populo pro benedictione ſatisfeciſſe, vel ſatis fuiſſe; quod ſane ex vetuſtiſſimis Liturgiæ expoſitoribus Pſeudo-Clemente in Conſtitutionibus, & aliis verum eſſe deprehenditur, apud quos nulla præſentium, & exiturorum alia benedictio, præter illam orationem quæ poſt communionem dicebatur. Nam cum abſurdum ſit & præpoſterum, ut fideles qui ſacro interfuerunt, abſque benedictione dimittantur, cum ne ipſos quidem Catechumenos & Pœnitentes aliter dimiſſos fuiſſe ex iiſdem autoribus diſcamus; hinc clariſſime apparet nullos alios quam qui revera communicarent, ſacro Euchariſtico interfuiſſe. Veriſſimum enim eſſe conſtat quod idem ille Micrologi ſcriptor ſolerter quoque obſervat, orationem illam, quæ poſt communionem fiebat, *pro ſolis communicantibus* (id eſt pro iis qui ſacramentum in illa ipſa ſynaxi ſumpſerant) *orare ſolitam*; ut iis inſpectis precibus patebit, quæ & in Liturgiis, & in libro Sacramentorum Gregoriano poſt communionem habentur. Itaque ſiqui ſynaxi interfuiſſent quidem, non tamen communicaſſent, ij abſque ulla ſacerdotali benedictione erant exituri: quod cum ſit abſurdiſſimum, illud denique quod diximus, neceſſario confitendum eſt, non alios ſacræ ſynaxi interfuiſſe, quam qui communicarent. His enim omnibus oratio poſt communionem,

x Nic. God. de Æthiop. L. 1. c. 5. p. 217.

y Caſſ. in Liturg c. 26. p. 57.

z Microl. c. 21. Tom. 10. Bibl. Pat. p. 743. E.

a Ibid. c. 51. E.

Cap.IV. nem, quæ pro communicantibus orat, vice benedictionis erat, & quidem luculentiſſimæ.

Quo autem proprie ſeculo acciderit magna illa à Micrologo memorata in Euchariſtiæ celebratione mutatio, *ut populus* ſcilicet, *communicare ceſſaret, nec tamen à divinis myſteriis ſe ſubtraheret*, dicere difficile eſt, niſi quod res non ſimul ſemelque, ſed ſenſim ac paulatim facta fuiſſe videtur: ut fere in iis uſu venire ſolet, quæ ab aliquorum more & exemplo orta, vel in publicum uſum, communemque omnium conſuetudinem veniunt: vel contra ex uſu & conſuetudine publica abeunt: paucis primum, inde pluribus, poſtremo omnibus id quod antea in communi uſu erat, omittentibus ac deſerentibus. Quocumque vero tempore ea mutatio acciderit, veriſimillimum eſt eodem à Præpoſitis ad mutationem conniventibus, quam fortaſſe animadvertebant vel non poſſe prohiberi, veteremque morem reſtitui, vel certe non aliter poſſe quam cum periculo & ſcandalo, inſtitutam fuiſſe novam illam populi ſacerdotalem benedictionem, quæ non ut olim, pro iis ſolis dabatur, qui communicaverant, ſed in genere pro omnibus, qui ſacro etiam non communicantes, interfuerant. Id vero mature apud nos quidem cæpiſſe fortaſſe quis non inepte conjecerit ex illo Agathenſis Synodi ſupra à Bellarmino objecto Canone, qui præcipit a *Miſſas die Dominico à ſecularibus totas teneri, ita ut ante benedictionem ſacerdotis egredi populus non præſumat*. Nam ſane *benedictionem* populi *ſacerdotalem* in fine ſynaxeos factam memorat. Quamquam, ut verum fatear, ne hic quidem Canon neceſſario nos cogit id concedere: cum & illa benedictio de oratione poſt communionem intelligi poſſit, & *tota miſſa teneri* eæ hic dicantur, quibus ita populus aderat, ut etiam communicaret. Neque alter Canon de communione trium feſtorum annua, neceſſitatem affert aliter ſentiendi. Non enim ille Canon ſimpliciter præcipit fidelibus tres illas quotannis communiones: ſic ut Patres eos laudandos putent, qui ter in anno communicaverint: ſed *Catholicos credi, aut inter Catholicos haberi* vetant, ſi qui *tribus ſaltem illis feſtis non communicaverint*. Multum autem hæc duo, ut quivis videt, inter ſe differunt: Neque, quod fruſtra vult Bellarminus, cum ratione aut rerum veritate pugnat, ut Patres Agathenſes & Chriſtianos omnes urgeant ad communicandum ſingulis Dominicis, (quod diu obſervatum a vetuſtiſſimis fuiſſe accepimus) & eos qui ſaltem tribus illis majoribus feſtis non communicaverint: iidem Catholicorum ut nomine, ita & communione indignos cenſeant atque proſcribant. Me tamen fateor, cum recordor quanta fuerit illa priſci moris inclinatio, quam Chryſoſtomus jam circa an. D. 390. in ipſa Antiochena Eccleſia factam fuiſſe nos docet, haud gravate conceſſurum an. D. 506. apud Gallias noſtras ita afflictam fuiſſe veterem diſciplinam, ut quod negare abſque gravi ob peccantium multitudinem ſcandalo non poterant, id populis ſuis tandem concederent, ſacris ſcilicet ut etiam non communicantibus intereſſe liceret: eoque benedictionem illam pertinere ante quam

a Concil. Agathi Can. 47.

quam vetant populum egredi. Vt veterem ritum his temporibus, id eſt circa ſexti ſeculi primordia, in Gallia mutatum fuiſſe concedamus, certe obtinuiſſe antea in ipſa Gallia, neque tum alibi deſiiſſe, credibile eſt; atque ita ſenſiſſe Micrologi autorem inde apparet, quod ad ſuam confirmandam ſententiam, Ambroſij & Auguſtini autoritatem afferat, quos ait *b ad quotidianam nos hortari communionem.* Eadem quoque diu poſtea Cardinalis Cuſani ſententia fuit; *c Dionyſius* (inquit) *dicit; poſt Evangelium omnes qui non fuerunt parati ad ſuſceptionem Euchariſtiæ, expellebantur ab Eccleſia. Vnde poſt fuerunt etiam non diſpoſiti admiſſi ad communionem orationis, & tales ad communionem pacis, Eulogiarum & benedictionis finalis admittebantur.*

b Microl. ub. ſup. D.
c Cuſa. epiſt. ad Bohem. 854.

Georgius Caſſander, vir Latinæ communionis, avorum noſtrorum memoria idem quoque docuit, *d* & variis ex antiquitate allatis teſtimoniis probavit. Atque ita ſatis, ni fallor, demonſtravimus hunc veteris Eccleſiæ per quinque minimum ſecula, morem fuiſſe, ut nemo Euchariſtiæ rite quidem ac legitime intereſſet, niſi qui communicaret.

d Caſſ. in Liturg. c. 26.

CAPVT V.

Secunda Latinorum novitas, miſſæ ſolitariæ; in quibus præter Miſſificantem nemo communicat. Commendatæ à Tridentinis. Earum ratio, Euchariſtiæ creditum à Latinis ſacrificium ex Bellarmino, ſed & ſacramenti adoratio. Eas nulla in uſu fuiſſe apud Chriſtianos veteres. Arg. I. inde ductum, quod omnes qui ſacro intererant communicarent. II. Chriſti & Apoſtolorum exemplum. III. Euchariſtiæ antiqua nomina, Synaxis, συνάλευσις, Collecta, Miſſa, Cœna Domini, convivium. IV. Synaxeos apud Iuſtinum deſcriptio.

SEd ab hoc veterum more Latini etiam multo longius recedunt, qui Miſſas plurimas quotidie faciunt, quibus nemo homo præter ipſum Sacerdotem non modo communicat, ſed ne intereſt quidem; quod ita à primi Chriſtianiſmi moribus abhorret, ut non dubitem veteres illos, ſi reviviſcerent, id ſpectaculum pro aliquo inuſitato ac incredibili prodigio habituros. Hujus autem cenſus Miſſas Tridentini Patres diſerte *probant ac commendant. Optaret quidem* (inquiunt) *ſacroſancta Synodus, ut in ſingulis miſſis fideles adſtantes non ſolum ſpirituali affectu, ſed ſacramentali etiam Euchariſtiæ perceptione communicarent; quo ad eos ſanctiſſimi huius ſacrificij uberior fructus proveniret; nec tamen ſi id non ſemper fiat, propterea Miſſas illas in quibus ſolus Sacerdos ſacramentaliter communicat, ut privatas & illicitas damnat, ſed probat atque adeo COMMENDAT; ſiquidem illæ quoque Miſſæ vere COMMVNES cenſeri debent, partim quod in eis populus ſpiritualiter cõmunicet; partim vero quod à publico Eccleſiæ miniſtro nõ pro ſe tantũ, ſed pro omnib⁹ fidelib⁹, quo ad corp⁹ Chriſti ſcilicet.* Sed & hãc de ſuo illo ritu doctrinã, miſſo in aliter ſentiẽtes diro iſto anathemate

e Concil. Trid. ſeſſ. 22. cap. 6.

CAPVT III. primariæ Eccleſiæ cathedra publice docente accipio, quis eo ſeculo mos atque uſus legitimus eſſet. Tu mihi ex hominum privatorum flagitiis ac peccatis, leges veteris Eccleſiæ exſtruis. Sed audiamus tamen quid ex Agathenſi Synodo exſculpat. Primum hoc in ejus diſputatione denoto, quod ex iis quæ in Gallicana Eccleſia, a.D.506. decreta ſunt, perperam argumentatur; quis fuerit ævo Chryſoſtomi Antiochenæ Eccleſiæ in adminiſtranda Euchariſtia uſus. Antiochiam inter & Agathenſem civitatem multa magnaque ſunt & terrarum & marium intervalla; Illa Græca erat, procul à nobis; Orientis caput; Hæc Latina, hic apud nos ſita. Neque temporum quam locorum minor fuit diſtantia: Ab eo enim anno quæ hæc à Chryſoſtomo, quæ deſcripſimus, Antiochiæ

d * Agath. Syn habita eſt a.D. 506.

dicta ſunt, ad Agathenſem Synodum, *d* * annos minimum interceſſiſſe neceſſe eſt, 116. quo ſpatio in his ritibus quædam mutata fuiſſe credibile eſt; præſertim cum ipſo jam Chryſoſtomi ævo neglectam fuiſſe à multis veterem communicandi conſuetudinem ex hoc ipſo loco diſcamus. Siquid ergo Agathenſes Patres de veteri more, hominum ac temporum iniquitate coacti, conceſſiſſe reperiantur, id neque mirandum eſt; neque Chryſoſtomo quæ apud ſui temporis Eccleſiam Leges eſſent, teſtanti fraudi eſſe poteſt. Quid ergo illa tandem dicit a Bellarmino allata Agathenſis Synodus? *Canone*, inquit, *illius Concilii octavo, iubentur omnes Laici ter in anno communicare, in Natali, Paſcha & Penteceſte; & tamen Can.47. iubentur iidem Laici ſingulis diebus Dominicis Miſſa intereſſe, idque uſque ad Sacerdotis benedictionem quæ datur in fine Miſſæ.* Fateor illos Patres priori quidem Canone decernere, *e ne Catholici credantur, aut inter Catholicos habeantur ſeculares qui tribus illis feſtis non communicaverint*; nego vetare, quod abſurdiſſimum eſſet, ne aliis quam his tribus diebus communicent. Poſteriori vero Canone *ſpeciali ordinatione præcipere Miſſas die Dominico à ſecularibus totas teneri, ita ut ante benedictionem ſacerdotis egredi populus non præſumat.* Nego Dominicis diebus vel vetare ne communicent, vel permittere ut à communione abſtineant. Itaque niſi Bellarminus alio argumento vicerit jam tum ita laxatam fuiſſe in noſtris Galliis veterem diſciplinam, ut cuivis fideli licuerit & intereſſe Euchariſtiæ, neque tamen communicare, nihil ex iſtis duobus Canonibus neceſſario & evidenter concludet. Fieri enim poteſt, ut quod plæroſque fideles una cum Catechumenis & Pœnitentibus exire viderent, magnamque hoc modo in Eccleſia fieri ſolitudinem dum Euchariſtia celebraretur, hæc ita præcepiſſe ut honeſtior eſſet dum Liturgia fieret, conventus, ſimulque paulatim revocaretur priſca frequentius communicandi conſuetudo; eáque ſpe excitos Patres haud ægre conceſſerim mitius eos habuiſſe, qui toti ſacro interfuiſſent quidem, neque tamen communicaſſent. Chryſoſtomum vero qui procul ab iſtius ſeculi corruptione, iis locis temporibuſque vivebat, quibus adhuc apud plæroſque ſtabat veteris diſciplinæ reverentia, atque religio, nihil neceſſe fuit ſimilem

e Conc. Agath. Can.8. & 47. Tom. 1.Conc.Gall. p.165. 170.a. D.506.

συγκατάβασιν adverſus peccantes adhibere; ut nil ſit mirandum, quod cum iis multo quam Patres Agathenſes acrius ac diſtrictius egerit. Sed Bellarminus nobis perſuadere conatur, ipſum Chryſoſtomum puta ſe fas eſſe & legitimum intereſſe toti Euchariſtiæ ſacro, neque tamen communicare. *Nam*, inquit, *f homilia tertia de incomprehenſibili Dei natura; graviter reprehendit Auditores ſuos quod finita concione recederent, & ſacrificio non intereſſent. Vbi nihil de communione dicit, cum tamen ſciret plurimos non communicare niſi rariſſime; ſed tantum hortatur ut maneant, & ſimul orent ac ſpectent Chriſtum qui in myſteriis ſe oſtendit.* Ego vero fateor eo loco populum Antiochenum reprehendi, quod Chryſoſtomo quidem ex ſuggeſtu dicenti frequentiſſimi, acri ſtudio, magna patientia adeſſent, & quam libenter eum audirent, clare ſignificarent; ſimul vero dicendi finem feciſſet, diſcederent, *& fugam, quaſi eos hoſtis inſectaretur, arriperent*, cum tamen Euchariſtia poſt concionem celebranda ſupereſset. *Cum ego*, inquit, *g veſter conſervus diſputo, ſtudium adhibetis & ingenium, contenditis animam, alter alterum impellit & iactat, ut ipſe propius adſit, & ad finem uſque perſeveratis: Vbi autem ad ſacra illa myſteria ventum eſt, in quibus Chriſtus apparet ac veluti repræſentatur, vacua & deſerta Eccleſia fit.* Clare dicit ex ingenti illa multitudine, quæ in Eccleſia dicentem conferta circumſteterat, pauciſſimos ac pæne neminem cum peroraſset, manſiſse, qui Euchariſtico ſacro intereſset. Siqui autem manſiſsent & interfuiſsent, eos *Chriſtum in* myſteriis ſpectaturos quidem fuiſse, quod ait Bellarminus, minime vero communicaturos, quod idem vult, nullus dicit Chryſoſtomus; neque ego aſsequor, unde id Bellarminus ex iis quæ hic habentur, colligere poſſit. *Nihil*, inquit, *de communione dicit:* quaſi vero omnia ubique dicenda ſint; neque quicquam etiam ex notiſſimis auditori taceri unquam & ſubintelligendum relinqui poſſit aut debeat. Imo, inquam, de communione ſatis dicit, illius quidem ævi & ritus hominibus, qui eos ut myſteriis interſint hortatur. Hoc ipſo ſe omnes intelligebant ad communicandum vocari, qui ſcirent ex ſolenni tunc diſciplina nullis niſi communicantibus licere ſacris illis intereſse. Quod enim nos à Chryſoſtomo tam multis ſeculis remoti diſcere tamen poſsumus, ut in ſuperiori ejus teſtimonio oſtendimus; quis credat id ipſum eos neſcivíſse, qui illo vivente, præſente, aſſidue docente fruebantur? qui ritus Eccleſiæ illius ac diſciplinam, quam tangit ipſe hoc argumentum tractans, coram apud ſe & paſſim apud omnes Chriſtianos exerceri, & in uſu eſse videbant? Ego vero multo ad hoc Bellarmini exemplum verius hinc argumentarer, non fuiſse illis temporibus adoratam à Chriſtianis Euchariſtiam; quod de ejus ſcilicet adoratione nihil eo loco dicat; in quo illos objurgat, qui *finita concione recederent, neque ſacrificio intereſſent*; *tantumque hortetur, ut maneant & ſimul orent. Hic enim inprimis adhortandi erant, ut eam manentes in Eccleſia adorarent.*

CAP. III.

f Bell. l. 2. de Miſſ. c. 20. §. Porro Chryſ.

g Chryſ. hom. 3. de incompreh. T. 1. p. 324. B. C.

Cap. III. & una orarent. Nemo non videt id hoc loco primum & ante omnia urgeri debuiſſe; neque dubito quin Latini, ſi eundem hunc locum tractarent, adorationem eſſent commemoraturi, quæ primarium ac maxime neceſſarium apud eos eſt piorum in Miſſis, quibus interſunt, officium. Hoc ergo Chryſoſtomus urgeret; & eos qui ſe ab Euchariſtiæ ſacro ſubducerent, moneret, qua ſe, quantaque & quam neceſſaria pietatis parte fraudarent, qui præſens in ſacro Numen adorare negligerent. Atqui me Bellarminus ita argumentantem non ferret. Diceret Chryſoſtomum, qui ad ſacra in quibus *Chriſtus apparet*, vel ut ipſe interpretari maluit, *oſtenditur*, fideles hortatur, eos hoc ipſo ſatis monere de adoratione, quæ Chriſto quoties nobis *apparet*, debetur. Non excutio, quam vere quamque apposite fuerit iſta mihi ſic ratiocinanti repoſiturus. Satis mihi eſt, quod hoc exemplum vincit, nihil ejus par argumentum valere, quo non communicaſſe omnes, qui ſacrificio intererant, inde colligit; quod Chryſoſtomum eos qui abeſſe ab eo ſolebant, objurgans nullam communionis mentionem faciat. Quaſi, inquam, non ſatis eo ipſo ad communicandum illos adhortetur, qui Euchariſtiæ ſacro intereſſe in ea Eccleſia jubet, in qua non alios quam communicantes ſacro huic intereſſe legitimum erat; quique eos multis verbis ad Eccleſiaſticæ orationis communionem urget, fuſe enarrans quot quantiſque bonis ſe ipſos iſti privarent, dum ſe ab ea prece ſubducerent, qua *indignum eſſe* ipſe alibi teſtatur, *quicumque communione indignus eſt*, & ſacro utrumque pariter excludi. Qui hæc ita docet, profecto eum neceſſe eſt, quos preci Euchariſticæ intereſſe jubet, eos ipſi Euchariſtiæ communicare eadem opera ſimul ſemelque jubere; quæ ſcilicet ita inter ſe cohærere ſentiebat, ut alterum ab altero divelli non poſſe putaret, quique precis particeps eſſet, eum & ipſius quoque ſacramenti participem eſſe debere. Mirificus homo eſt Bellarminus, qui ex illuſtri illo loco quem deſcripſimus, quique totus de communione eſt, non vult nos intelligere quid Chryſoſtomus de communione ſenſerit; ex hoc in quo de communione ne unum quidem verbum facit, diſcere nos jubet, quid idem ſcriptor de ea judicaverit. Sed ille Chryſoſtomum hic de communione neceſſario aliquid fuiſſe dicturum, ſi abſque ea nemini licere putaſſet Euchariſtiæ ſacro intere, inde hariolatur, *quod ſciret plurimos non communicare niſi rariſſime*. Atqui, inquam, qui ſciret hanc eſſe Eccleſiæ ſuæ diſciplinam, nemini ut ſacro niſi communicanti intereſſe liceret, dum ſuos ut frequentes ſint, hortatur, hoc ipſo eos ut frequenter communicent, hortatur. Itaque communionem, quæ eo officio, ad quod Auditores hortabatur, ex Eccleſiæ lege & more continebatur neceſſario, ipſam nominari nihil ſane neceſſe fuit. Quinimo prudentiæ fortaſſe Chryſoſtomeæ fuit eam hoc quidem loco, non nominare; quod iſtos ſcilicet quos hoc loco increpat, id potiſſimum

a Chryſ. Homil. 3 in Epheſ. p. 887.

potiſſimum à frequentando Euchariſtiæ ſacro deterruiſſe videtur, quod ei intereſſe per Eccleſiæ morem ac diſciplinam non aliis liceret quam communicantibus; communicare vero tam crebro ſuæ ſibi indignitatis conſcij refugerent. Eo factum eſt, ut miſſa in præſens communionis, quæ iſtos terrebat, utilitate, de aliis tantum ipſe quoque ad Chriſtianam pietatem utiliſſimis ac pœne neceſſariis verba faceret, ſcilicet de precum, quas tota Eccleſia in eo ſacro faciebat, communione, ejuſque præcipuo fructu; quem locum late tractat Chryſoſtomus, & in eo uno reliquam pæne omnem orationem conſumit. Neque enim omnia ſimul ſemelque vel aſſequi vel agere, & moliri licet. Primo incipiendum eſt; inde gradu facto ad cætera, ac denique ad ſumma progrediendum ac connitendum. Hac prima objurgatione ſatis ſe profecturum merito putavit Chryſoſtomus, ſi ſuos ab illa ſacri Euchariſtici negligentia ac pæne contemptu ad ſaniorem mentem revocaret, iiſque perſuaderet ſacrum illud religioſius frequentandum ob inſignem precum, quas iſtic una omnes ad Deum fundunt, utilitatem ſingularemque efficaciam. Hoc ſi ſemel aſſequi poſſet, ſperabat ſuos daturos in poſterum operam, ut vitam emendarent, ſeque ita compararent, ut communione minime indigni viderentur, ſine qua ſacris ſe intereſſe ex Eccleſiæ illius more & lege non poſſe intelligebant. Ex quibus conjicere licet plæroſque omnes hac Chryſoſtomi objurgatione fractos, ſacrum deinceps Euchariſticum frequentaſſe diligentius. Sed ut Satan homines multifariam ludit ac fallit, cum hac ex parte nonnihil emendati eſſent, & frequentiores ſacris intereſſent, rarique eſſent quos vel pudor non cogeret iis intereſſe, inde accidiſſe videtur, ut paulatim remiſſa quod fieri ſolet, pœnitentiæ & emendationis cura, non auderent quidem a ſolennibus Eccleſiæ ſynaxibus abeſſe; ſed iis tamen ſic intereſſent, ut neglecta priſca Eccleſiæ diſciplina, ſacramenta minime ſumerent. Quod malum cum gliſcere apud ſuos animadvertiſſet Chryſoſtomus, ut ei quoque mederetur, alteram illam quam nos nuper attulimus de communione diſputationem habuit; in qua, ut oſtendimus, docet ita decere nos ſacro Euchariſtico intereſſe, ut etiam communicemus. Ipſe ordo temporum, quibus habitæ ſunt duæ iſtæ Homiliæ rem ita accidiſſe perſuadet. Hanc enim tertiam de incomprehenſibili Dei natura Homiliam Hierocles à morte ad quam jam ducebatur, populi Antiocheni precibus anno Domini 371. Gratiano 2. & Probo Coſſ. liberatus, docet anno 381. fuiſſe à Chryſoſtomo adhuc juvene habitam. Quamvis enim ipſe Hieroclem non nominet, hunc tamen ejus caſum in homilia apertiſſime tangit; & ab eo tempore fluxiſſe ait, cum hæc ipſe diceret, annos decem, ut eſt à doctiſſimo viro Henrico Valeſio, vere & ſolerter obſervatum [k]. Homilias autem in Pauli Epiſtolas, adeoque etiam in eam quæ eſt ad Epheſios, non paucis annis poſt illum a. D. 381. à Chryſoſtomo fuiſſe elucubratas; & veteres ſcriptores tradunt, & omnes ni fallor recentiores conſentiunt. Itaque

[i] Chryſoſt. hom. 3. de incomp. Dei nat. p. 325. C. T. 1. ἀφ' οὗ δέκα [illegible] ἐτῶν.

[k] H. Valeſ. in not. ad l. 29. Amm. Marc. p. 385.

Cap. III. que ſi diligenter locus ille à Bellarmino objectus conſideretur, non modo nihil eum juvat, ſed etiam noſtram ſententiam confirmat. Nam ſi Euchariſtia apud Eccleſiam Antiochenam eodem tum loco erat, quo nunc eſt apud Latinos, profecto nihil erat cur ab ea omnes vulgo ita fugerent, ædemque ſacram vacuam ac deſertam relinquerent cum concione finita ſacramentum celebrari incipiebat; ut vel ex Latinæ plebis exemplo patet, quæ nulli divini cultus publici parti frequentius aut libentius intereſt, quam iſti, in qua ſe Deum præſentem videre atque adorare putent, atque hoc uno ſpectaculo peccatorum veniam mereri; neque tamen communicare coguntur, quod hominibus ob dignitatem quæ ad hoc officium requiritur, paulo gravius ac durius eſſe videtur. Sin autem, quod ex hoc ſcriptore & ex aliis probavimus, id verum eſſe conſtituamus, nimirum ex priſca illa diſciplina nemini niſi communicanti, Euchariſtiæ ſacris intereſſe licuiſſe, plana claraque erunt omnia, neque quicquam ſupererit quod miremur in Eccleſia florentiſſima ac populoſiſſima & Chryſoſtomi ſtudioſiſſima, illam accidiſſe quam dicit, vaſtitatem ac ſolitudinem, quoties agi cœperat hoc ſacramentum. Qui enim quod dixi ſcirent non alia lege intereſſe ſacro licere, niſi etiam communicetur, plærique laxioris ac ſolutioris vitæ mortales, qui iidem ſcirent quanti ſit periculi indignum communicare, neque id ſtudere vellent ut digni eſſent, malebant abſentia ſua periculum declinare, quam ſe præſentes in tantum diſcrimen dare, ut vel Dominum offenderent ſi communicarent, vel ſane diſciplinam, & morem priſcum violarent, ſi abſtinerent. Poſtremo illud quoque obſervandum eſt, peccare hic Bellarminum dum improbiori cauſæ ſtudio Chryſoſtomum ſcribit auditores *hortari* non tantum, ut finita concione maneant in Eccleſia, *& ſimul orent* (quod verum eſt) ſed etiam *ut ſpectent Chriſtum, qui in myſteriis ſe oſtendit*; quod pace ejus liquido falſum eſt. Scribit, fateor, Chryſoſtomus, τὸν Χριστὸν φαίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἱερῶν ἐκείνων μυστηρίων, *Chriſtum in ſacris illis myſteriis apparere*; Nuſquam populum hortatur, ut *eum ita apparentem ſpectet*; qui ad religioſam adorationem primus eſt gradus. Nam ſi quod cernitur & ſpectatur in ſacerdotis miſſificantis manibus, id vere & realiter (ut loquuntur) Dominus Chriſtus eſt id non citius ſpectari, quam ſtatim ac continenter adorari decet; idque ita fit apud Latinos. Neque ego dubito, quin Chryſoſtomus ad illud *ſpectandum*, imo & *adorandum* diſerte fuerit hortaturus, ſi de hoc idem ejus fuiſſet, qui Latinorum eſt ſenſus. Itaque Bellarminus Chryſoſtomum id quoque dicentem facit, quod dictum ab eo vellet, quod ipſe ſi fuiſſet ejus loco, procul dubio dixiſſet. Sed ego honeſto & liberali ingenio, præſertim vero ubi res divinæ aguntur, plane indignum cenſeo, ſtudia & affectus noſtros aliis præter verum affingere; quaſi mendacio veritas vel inveſtigari vel defendi poſſit aut debeat. Cæterum quod ait Chriſtum *in myſteriis apparere*, id *myſtice*, quia *de myſteriis*, intelligendum. *Apparet in myſteriis*, id eſt ut Latini loquuntur,

l Bellar. vbi ſup.

quuntur, *in ſacramentis*, hoc eſt, *in pane & vino conſecratis*, ut in ſigno apparet res ſignificata; ut *in Iona Chriſtum apparuiſſe* ſcribit *m* Pſeud'Euſebius Emiſſenus; & Chriſtum *eundem in aſtro* (in ſtella ſcilicet quæ magis apparuit) *fuiſſe*, autor ſermonis *n* apud Auguſtinum 35. de Tempore; Maximus, *o in ſydere rutilaſſe, & in ſtella arriſiſſe, & in cælo radiaſſe*, Petrus Chryſologus, *p in ſtellis fulſiſſe*, & in iis à Magis *quæſitum*. Mitto alia de genere hoc innumerabilia. Vt Chriſtum qui *in Iona*, qui *in cælo*, qui *in ſydere*, qui *in ſtellis*, *apparuiſſe*, *fulſiſſe*, *rutilaſſe* dicitur, adoramus; Ionam, cœlum, ſydus & ſtellas minime adoramus; ita eumdem qui in myſteriis apparet, adoramus ſane; non ideo tamen *myſteria*, ſive *ſacramenta*, id eſt panem & vinum ſacrum adoramus.

CAP. IV.

m Euſ. Emiſſ. ſerm. 2. de Paſc. p. 37. b
n Aug ſerm. 35. de temp. c. 1.
o Max. homil. 1 in Epiph. & 2 p 571. & 4. p 755.
p P. Chryſol. ſerm 160. init.

Ita iis profligatis quæcumque ad errorem ſuum incruſtandum Bellarminus fruſtra objecit, nunc concludendum eſt, quod Chryſoſtomus in allato à nobis ex homilia in Epiſtolam ad Epheſios tertia, loco diſſertiſſime neque ſemel poſuit ex veteris Eccleſiæ more quicumque ſacrum panem & ſacrum vinum ſumpturi non erant, iis ne precibus quidem, quæ in Euchariſtia celebranda fiebant, intereſſe licuiſſe; & hos illis Diaconi vocibus antequam id ſacrum inchoaretur ſolennibus, *Quicumque eſtis in pœnitentia abite*, item, *Abite, qui non poteſtis precari* quoslibet non communicaturos tam fuiſſe ex Eccleſia dimiſſos ſecundum Eccleſiæ mentem, quam vel ipſos Catechumenos. Itaque quicumque poſt illas voces auditas, in fidelium tamen collecta, tametſi non communicaturi manebant, impudenter, procaciter, & inverecunde illic ſtetiſſe verum eſt.

CAPVT IV.

Tertium pro communione omnium, qui ſynaxi intererant, argumentum ex Pſeudo-Dionyſio Areopagita. Quartum ex Gregorio P. R. I. & ex Ordine Romano. Quintum ex Æthiopum & Armeniorum, apud quos idem uſus hodie eſt, exemplo Sextum ex Micrologi teſtimonio & ratione. Eumdem morem in Eccleſia univerſa manſiſſe videri ad quinti ſeculi finem.

SEd huc quoque pertinet, quod ex Pſeudareopagita ſupra recitabamus, dimiſſis Cathechumenis, Energumenis & Pœnitentibus, non alios in Eccleſia *remanſiſſe* narrante, quam eos qui *divinorum aſpectu, & communione digni erant*. Sic expoſito quoque myſterio, de Epiſcopo loquens, *Ad ſacram* (inquit) divinorum munerum *communionem, cum ipſemet accidit, tum ceteros invitat.* εἰς κοινωνίαν αὐτῶν ἱερὰν αὐτός τε ἔρχεται καὶ τοὺς ἄλλους προτρέπεται.

q Dion. Hierar. Eccl. c. 3. p. 243. a. ibid. myſt. p. 243.

Cap. III. Τοὺς ἄλλοις *cæteros* dicit omnes qui dimiſſis Pœnitentibus remanſerant. Si qui duo diverſi fuiſſent eorum qui intererant huic ſacro, ordines, utrumque iſtorum ordinem edidiſſet accuratiſſimus iſte Myſtagogus; priorem quidem eorum qui ſacramentum ſpectarent, adorarent & ſumerent; alterum vero eorum qui id Latino more ſpectarent duntaxat & adorarent, non autem ſumerent; & quibus à ſe invicem officiis diſtinguerentur, non imperfecte ac mutilate, ſed plene exhibuiſſet; illos ſcilicet aſpicere & adorare tantum ſymbola; hos inſuper ſumere: & Epiſcopum non, ut inſtituit, feciſſet omnes ad communionem invitaſſe; quod ex Latinorum diſciplina longe eſt abſurdiſſimum; cum ne centeſima, imo ſæpe ne milleſima quidem pars eorum communicet, qui Miſſæ interfuerunt, ſacramentumque aſpicere & adorare ſatis habuerunt. Sed alteros quidem adorare & communicare; alteros vero adorare duntaxat juſſiſſet, dilata in aliud tempus communione, cum ad eam eſſent parationes. Atqui ille neque adorationis prorſum meminit, neque alios divinæ rei adſtantes novit, quam quos ad communionem cohortatur. Ergo confitendum eſt, ne hujus quidem ævo vel adoratam apud Chriſtianorum Eccleſias fuiſſe Euchariſtiam, vel admiſſos ad ſacramenti conſpectum alios quam qui eſſent communicaturi.

Hunc morem Gregorij I. ſeculo adhuc manſiſſe, patet ex iis, quæ præfatur in narrationem de quibuſdam Sanctimonialibus mortuis, à Benedicto olim dum viverent, excommunicatis; quod narrationum anilium genus ad Purgatorij quam moliebatur ac meditabatur, ſubſtructionem, utiliſſimum prudentiſſimus ille Pontifex avidiſſime conſecratur; Ille ergo in iſtius hiſtoria initio nos docet *r* morem fuiſſe, ut Diaconus in Miſſis ante oblationem clamaret, *Si quis non communicat, det locum.* Huic Gregorij teſtimonio congruit quod in libello *de divinis officiis ſecundum Romanos* legitur, niſi quod ille Diacono, quod hic Exorciſtæ, tribuit; *Exorciſtam oportet abjicere Dæmones, & dicere populo qui non communicat, ut det locum.* Hic autem locus à Caſſandro ita citatur, *s* ut eſt à nobis ex ejus fide deſcriptus. Si huic vel Diaconi, vel Exorciſtæ voci, quod juſtum ac legitimum erat, parebant omnes quos ea compellabat, apparet neminem præter communicantes remanſiſſe, qui ſacro intereſſet. Eadem docent hæc à Caſſandro ex libri ſecundi Ordinis Romani expoſitione, deſcripta; *t Miſſam ideo appellari dicimus, quia lecto Evangelio foras mittuntur, qui minime offerendo vel communicando non poterunt intereſſe ſacramentis divini myſterij.* Inter eos quibus ſacramenti celebrationi intereſſe licitum non fuit, hos aperte cenſet qui non ſunt communicaturi, dum non communicare unam fuiſſe ex iis rationibus teſtatur, propter quas homines, cætera Chriſtiani, à ſacris excluderentur. Hujus ritus ſuperſunt expreſſa veſtigia in illa ipſa Æthiopum Miſſa, quam Latini in Bibliotheca Patrum ediderunt. In ea enim Diaconus omnes non communicaturos dimittit: *u* non tantum quibus excundi neceſſitas erat, vel quod nondum eſſent initiati, vel quod à dæmoniis vexaren-

r Greg. Dialog L.2.c.23.

s Caſs. in Liturg. c.26. p.56.

t Caſſand. ibid.

u Miſſ. Æthiop. tom. 6. Bibl. Pat. p.4[illegible] D.

Cap. IV.

vexarentur; vel quod Pœnitentiam à miniſtro Eccleſiæ impoſitam agerent: ſed etiam qui non ſatis parati, voluntate ſua à ſacro convivio abſtinebant. *Exite foras* (inquit) *qui non vultis accipere ſacramentum ſive Euchariſtiam. Ite Catechumeni.* Idem iterum poſt contractum ſymbolum: *Qui communicare non vultis, diſcedite. Qui autem vultis communicare, amplectimini invicem.* Nihil potuit dici diſertius, vel ad eam quam explanavimus, Chryſoſtomi mentem aptius & appoſitius. Paria de Æthiopibus ſcribit Godignus, ubi eorum ritus tradens: *Nullus* (inquit) *poteſt ſacro intereſſe, qui eo finito non ſumat Euchariſtiam.* His Æthiopicis ſimilia quoque leguntur in Miſſa Armeniorum, quæ Caſſander exhibuit: *y* Diaconus paulo ante præfationem, *Qui non ſunt digni communicare hanc oblationem Dei, exeant foras ante fores Eccleſiæ, & ibi orent.* Ita Chryſoſtomus ſupra, omnes qui communione indigni eſſent, à ſacris abeſſe volebat. Sed hæc adeo ſunt apud Veteres clara, ut illi ipſi qui poſt hunc mutatum ritum vixerunt, aliter olim fuiſſe confiteantur. Iam ſupra attulimus locum ex Micrologo, cujus hic quoque ſimilis alter in eodem libro habetur. *z Soli*, inquit, *communicantes confectioni ſacramentorum antiquitus intererant, quibus & oratio poſt communionem, quæ pro ſolis communicantibus inſtituta eſt, pro benedictione potuit ſatisfacere. Apud modernos autem, cum iam populus communicare ceſſaret, nec tamen à divinis myſteriis ſe ſubtraheret, neceſſario permiſſum eſt, ut à presbytero benediceretur; ne tam benedictione quam communione privatus diſcedere videretur.* Hæc ultima capite 51. *a* idem argumentum tractans clarius ſic eloquitur, *ne populum ita benedictione, ut communione privatum diſcedere permittant.* Omnino obſervandum eſt, quod iſte ſcriptor acute ſane, & utiliter in utroque loco monet orationem poſt communionem populo pro benedictione ſatisfeciſſe, vel ſatis fuiſſe; quod ſane ex vetuſtiſſimis Liturgiæ expoſitoribus Pſeudo-Clemente in Conſtitutionibus, & aliis verum eſſe deprehenditur, apud quos nulla præſentium, & exiturorum alia benedictio, præter illam orationem quæ poſt communionem dicebatur. Nam cum abſurdum ſit & præpoſterum, ut fideles qui ſacro interfuerunt, abſque benedictione dimittantur, cum ne ipſos quidem Catechumenos & Pœnitentes aliter dimiſſos fuiſſe ex iiſdem autoribus diſcamus; hinc clariſſime apparet nullos alios quam qui revera communicarent, ſacro Euchariſtico interfuiſſe. Veriſſimum enim eſſe conſtat quod idem ille Micrologi ſcriptor ſolerter quoque obſervat, orationem illam, quæ poſt communionem fiebat, *pro ſolis communicantibus* (id eſt pro iis qui ſacramentum in illa ipſa ſynaxi ſumpſerant) *orare ſolitam*; ut iis inſpectis precibus patebit, quæ & in Liturgiis, & in libro Sacramentorum Gregoriano poſt communionem habentur. Itaque ſiqui ſynaxi interfuiſſent quidem, non tamen communicaſſent, ij abſque ulla ſacerdotali benedictione erant exituri: quod cum ſit abſurdiſſimum, illud denique quod diximus, neceſſario confitendum eſt, non alios ſacræ ſynaxi interfuiſſe, quam qui communicarent. His enim omnibus oratio poſt communionem,

x Nic. God. de Æthiop. L. 1. c. 3. p. 217.

y Caſs. in Liturg c. 26. p. 57.

z Microl. c. 21. Tom. 10. Bibl. Pat. p. 745. E.

a Ibid. c. 51. E.

Cap.IV. nem, quæ pro communicantibus orat, vice benedictionis erat, & quidem luculentiſſimæ.

Quo autem proprie ſeculo acciderit magna illa à Micrologo memorata in Euchariſtiæ celebratione mutatio, *ut populus* ſcilicet, *communicare ceſſaret, nec tamen à divinis myſteriis ſe ſubtraheret*, dicere difficile eſt, niſi quod res non ſimul ſemelque, ſed ſenſim ac paulatim facta fuiſſe videtur: ut fere in iis uſu venire ſolet, quæ ab aliquorum more & exemplo orta, vel in publicum uſum, communemque omnium conſuetudinem veniunt: vel contra ex uſu & conſuetudine publica abeunt: paucis primum, inde pluribus, poſtremo omnibus id quod antea in communi uſu erat, omittentibus ac deſerentibus. Quocumque vero tempore ea mutatio acciderit, veriſimillimum eſt eodem à Præpoſitis ad mutationem conniventibus, quam fortaſſe animadvertebant vel non poſſe prohiberi, veteremque morem reſtitui, vel certe non aliter poſſe quam cum periculo & ſcandalo, inſtitutam fuiſſe novam illam populi ſacerdotalem benedictionem, quæ non ut olim, pro iis ſolis dabatur, qui communicaverant, ſed in genere pro omnibus, qui ſacro etiam non communicantes, interfuerant. Id vero mature apud nos quidem cœpiſſe fortaſſe quis non inepte conjecerit ex illo Agathenſis Synodi ſupra à Bellarmino objecto Canone, qui præcipit *a Miſſas die Dominico à ſecularibus totas teneri, ita ut ante benedictionem ſacerdotis egredi populus non præſumat*. Nam ſane *benedictionem* populi *ſacerdotalem* in fine ſynaxeos factam memorat. Quamquam, ut verum fatear, ne hic quidem Canon neceſſario nos cogit id concedere: cum & illa benedictio de oratione poſt communionem intelligi poſſit, & *tota miſſa teneri* ex hic dicantur, quibus ita populus aderat, ut etiam communicaret. Neque alter Canon de communione trium feſtorum annua, neceſſitatem affert aliter ſentiendi. Non enim ille Canon ſimpliciter præcipit fidelibus tres illas quotannis communiones: ſic ut Patres eos laudandos putent, qui ter in anno communicaverint: ſed *Catholicos credi, aut inter Catholicos haberi* vetant, ſi qui *tribus ſaltem illis feſtis non communicaverint*. Multum autem hæc duo, ut quivis videt, inter ſe differunt: Neque, quod fruſtra vult Bellarminus, cum ratione aut rerum veritate pugnat, ut Patres Agathenſes & Chriſtianos omnes urgeant ad communicandum ſingulis Dominicis, (quod diu obſervatum a vetuſtiſſimis fuiſſe accepimus) & eos qui ſaltem tribus illis majoribus feſtis non communicaverint: iidem Catholicorum ut nomine, ita & communione indignos cenſeant atque proſcribant. Me tamen fateor; cum recordor quanta fuerit illa priſci moris inclinatio, quam Chryſoſtomus jam circa an. D. 390. in ipſa Antiochena Eccleſia factam fuiſſe nos docet, haud gravate conceſſurum an. D. 506. apud Gallias noſtras ita afflictam fuiſſe veterem diſciplinam, ut quod negare abſque gravi ob peccantium multitudinem ſcandalo non poterant, id populis ſuis tandem concederent, ſacris ſcilicet ut etiam non communicantibus intereſſe liceret: eoque benedictionem illam pertinere ante

a Concil. Agathi Can. 47.

quam

quam vetant populum egredi. Vt veterem ritum his temporibus, id eſt circa ſexti ſeculi primordia, in Gallia mutatum fuiſſe concedamus, certe obtinuiſſe antea in ipſa Gallia, neque tum alibi deſiiſſe, credibile eſt; atque ita ſenſiſſe Micrologi autorem inde apparet, quod ad ſuam confirmandam ſententiam, Ambroſij & Auguſtini autoritatem afferat: quos ait *b ad quotidianam nos hortari communionem.* Eadem quoque diu poſtea Cardinalis Cuſani ſententia fuit; *c Dionyſius* (inquit) *dicit; poſt Evangelium omnes qui non fuerunt parati ad ſuſceptionem Euchariſtiæ, expellebantur ab Eccleſia. Vnde poſt fuerunt etiam non diſpoſiti admiſſi ad communionem orationis, & tales ad communionem pacis, Eulogiarum & benedictionis finalis admittebantur.*

b Microl. ub. ſup. D.

c Cuſa. epiſt. ad Bohem. 854.

Georgius Caſſander, vir Latinæ communionis, avorum noſtrorum memoria idem quoque docuit, *d* & variis ex antiquitate allatis teſtimoniis probavit. Atque ita ſatis, ni fallor, demonſtravimus hunc veteris Eccleſiæ per quinque minimum ſecula, morem fuiſſe, ut nemo Euchariſtiæ rite quidem ac legitime intereſſet, niſi qui communicaret.

d Caſſ. in Liturg. c. 26.

CAPVT V.

Secunda Latinorum novitas, miſſa ſolitariæ; in quibus præter Miſſificantem nemo communicat. Commendatæ à Tridentinis. Earum ratio, Euchariſtiæ creditum à Latinis ſacrificium ex Bellarmino, ſed & ſacramenti adoratio. Eas nullas in uſu fuiſſe apud Chriſtianos veteres. Arg I. inde ductum, quod omnes qui ſacro intererant communicarent. II. Chriſti & Apoſtolorum exemplum. III. Euchariſtiæ antiqua nomina, Synaxis, συνάλευσις, Collecta, Miſſa, Cœna Domini, convivium. IV. Synaxeos apud Iuſtinum deſcriptio.

Sed ab hoc veterum more Latini etiam multo longius recedunt, qui Miſſas plurimas quotidie faciunt, quibus nemo homo præter ipſum Sacerdotem non modo communicat, ſed ne intereſt quidem; quod ita à primi Chriſtianiſmi moribus abhorret, ut non dubitem veteres illos, ſi reviviſcerent, id ſpectaculum pro aliquo inuſitato ac incredibili prodigio habituros. Hujus autem cenſus Miſſas Tridentini Patres diſerte *probant ac commendant. Optaret quidem* (inquiunt) *ſacroſancta Synodus, ut in ſingulis miſſis fideles adſtantes non ſolum ſpirituali affectu, ſed ſacramentali etiam Euchariſtiæ perceptione communicarent; quo ad eos ſanctiſſimi hujus ſacrificij uberior fructus proveniret; nec tamen ſi id non ſemper fiat, propterea Miſſas illas in quibus ſolus Sacerdos ſacramentaliter communicat, ut privatas & illicitas damnat, ſed probat atque adeo* COMMENDAT; *ſiquidem illa quoque Miſſæ vere* COMMVNES *cenſeri debent, partim quod in eis populus ſpiritualiter cõmunicet; partim vero quod à publico Eccleſiæ miniſtro nõ pro ſe tantũ, ſed pro omnibꝰ fidelibꝰ, quo ad corpꝰ Chriſti ſcilicet.* Sed & hãc de ſuo illo ritu doctrinã, miſſo in aliter ſentiẽtes diro iſto anathemate

e Concil. Trid. ſeſſ. 22. cap. 6.

Caput V.

ſanciunt; *Siquis dixerit Miſſas in quibus ſolus Sacerdos ſacramentaliter communicat, illicitas eſſe adeoque abrogandas, anathema ſit.* Hæc Tridentinorum doctrina non modo vetuſtiori ante ſexti ſeculi initia mori adverſatur, ex quo neminem Euchariſtiæ ſacro rite atque ex priſca & communi etiam illorum temporum diſciplina interfuiſſe demonſtravimus, qui non communicaret, ſed & ſequentium ſeculorum uſui repugnat, quibus tametſi non omnes qui aderant, eorum tamen plærique, certe ſemper aliqui communicare ſolebant, præter ipſum ſacerdotem qui ſacrum fecerat. Bellarminus de hoc Tridentino capite adverſus Chemnicium diſputans doctrinæ de ſolitaria Miſſa rationem ducet ab ipſa natura Euchariſtiæ, quam ſacrificium eſſe ſcilicet ſtatuit: g Et, *ſi adverſarij*, inquit, *concederent Miſſam non ſolum eſſe ſacramentum, ſed etiam ſacrificium, fortaſſe in hac re facile convenirent. ſiquidem ad ſacrificium, ut ſacrificium eſt, nihil refert ſi multi, vel pauci, vel nulli interſint, aut communicent, cum ſacrificium offeratur Deo pro populo. Poteſt enim ſacerdos pro populo offerre, etiamſi populus nec adſit, nec communicet. Et confirmatur ex lege veteri. Cum enim ſacrificia offerebantur pro peccato, nihil inde manducabat is pro quo offerebatur; ut patet Levit. 6. & 7. & tamen illi proderat. Et confirmatur rurſus à ſimili. Nam ſacrificium ſimile eſt orationi, imo eſt quadã realis & efficaciſſima oratio. Porro orationem prodeſſe ei pro quo fit, etiamſi ille non adſit, nec ſciat quid agatur certum & exploratum eſt.* Hactenus Bellarminus; qui (ut dicam quod ſentio) rem quod aiunt, acu tetigiſſe videtur. Nam ſi Euchariſtia, quod ille intelligit, proprie dictum ſacrificiũ eſſet, id eſt externum & Deo vere proprieque ad expiationem peccati noſtro loco immolatũ, hæc ipſius ſacri ratio nos ad hoc ut eo fruamur, ei dum offertur, intereſſe non magis requireret, quam requirit ut fideles ad hoc ut ſacrificij Deo in cruce à Chriſto oblati fructum percipiant, ei dum offerretur adfuerint. Hoc ergo veriſimillimum videtur ex ea maxime ratione, quæ à Bellarmino affertur, eſſe profectum, ut ſacerdoti etiã ſoli abſque aliis vel communicantibus, vel etiam præſentibus & adſtantibus Miſſificare licere putaretur. Quo & alia acceſſit ratio, quam ego demiror à Bellarmino prætermiſſam, Chriſti ſcilicet per ſactum evocati præſentiam atque adorationem. Cum enim Euchariſtiæ ſacrum ex eorum dogmate Chriſtum è cœlis quodammodo evocet, præſentẽq; hic nobis in altari ſub panis & vini ſpeciebus ſiſtat, divino Latriæ cultu adorandum; clarum eſt eam non ad hoc tantum fieri, ut vel peccata noſtra expiet, qua ſacrificium eſt, vel ut animas cœleſti cibo reficiat, qua ſacramentum eſt, ſed vel inprimis & ante omnia, ut ultrum numen, unicum Dei Filium carne & ſpiritu præſentem ſiſtat in terris, ab iis qui adſunt adorandum; quæ adoratio primus eſt ac maxime neceſſarius hujus myſterij finis, abſque quo neque ullam immolaret hoſtiam ſacerdos, neque vitæ pabulum in manibus haberet. Atqui quocumque loco atque tempore vere adſit Dominus Deus noſter, ad ejus legitimam & ſalutarem adorationem *nihil* (quod aiebat Bellarminus) *refert*

f ibid. Can. 8.

g Bell. l. 2. de Miſſa. c. 9. §. Et hinc naſcitur.

CAP. V.

refert ſi multi, vel pauci, vel nulli interſint aut communicent; non magis quam ad eum orandum. Quin, videtur adoratio quo magis arcana eſt, & à cætu hominum ſemota, eo melior atque acceptior eſſe Domino, juxta illud ejus mandatum; *b Tu cum oraveris intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora Patrem tuum in abſcondito.* Ad Chriſtum ergo in ſacro præſentem adorandum, nihil magis quam ad ſacrificandum refert, multi ne an pauci, aliqui vel nulli adſint, vel communicent. Quin eò melior ac purior ejus cultus futurus videtur, ſi procul ab omnium hominum oculis atque auribus uni Deo quem adorat, vacet atque operetur. Vnde ſequetur Miſſas iſtas ſolitarias eſſe, non modo quod Latini defendunt, licitas, ſed etiam omnium quæ apud eos fiunt, longe optimas ac clariſſimas, Deoque acceptiſſimas. Ex hac utraque ratione, niſi fallor, prodiit Illa omnis apud Latinos Miſſarum *ſolitariarum & angularium*, item altarium, ædium, ſacellorum, oratoriorum &c. plane immanis ac pœne innumerabilis multitudo. Niſi enim in hoc ſacro præſens adeſſe latria adorandum numen, & quamdam ad expianda peccata, Deumque propitiandum inexhauſtam hoſtiæ vim ſibi perſuaderent, nunquam eo venturos fuiſſe exiſtimo, ut communionem quidem ipſam impune ut plurimum à Laïcis omitti putarent, dummodo ſacramentum adorent; ſacerdotem vero ſolum abſque ullis licet ſecum communicantibus, & ſibi & cæteris abſentibus fidelibus haud fere minus conferre, quam ſi eſſent præſentiſſimi. Perronius ſi rem ipſam ſpectes, non alia quam hæc ratione cauſam ſolitariæ Miſſæ agit, quamquam ſuo more, multo ambitioſius. *i* Nam & multa parerga admiſcet, & ad ſacrificij quæſtionem, quaſi ea ſit hujus loci, non pauca Patrum loca huc convehit; & ſacrificium denique ipſum in multas ſpecies dividit. Vult enim Euchariſtiam eſſe holocauſtum, id eſt, ſacrum hujuſmodi quo Deo perpetuus latriæ cultus, perpetuaque ſervitutis noſtræ proteſtatio exhibeatur. Vult eandem eſſe ſacrificium Euchariſticum; vult eſſe, ut loquitur, impetratorium gratiarum ac benedictionum; Vult eſſe propitiatorium, quod ea cum ſucceſſerit omnibus veteris Teſtamenti ſacrificiis, debet una complecti quicquid olim veteres per ſua ſacrificia conſequebantur. Veteribus autem illis totidem fuiſſe ſtatuit ſacrificia, quot jam ex eo recenſuimus. Multa ſunt in hac Perronij argumentatione peccata, eaque graviſſima, à Matthæo Bocharto noſtro τῷ μακαρίτῃ, nequid de aliis dicam, diligenter detecta, & valide confutata. *k* Quæ quia ſunt ab inſtituto noſtro aliena, non tango. Duo tantum, quæ ad rem præſentem pertinent, obſervare ſatis erit. Ac prius quidem quod Bellarminus & Perronius vel non attenderunt, vel diſſimularunt, illud eſt, quod quicquid ſtatuas de ſacrificij nomine, ſive id Euchariſtiæ proprie ac univoce convenire cum Latinis dicas, ſive nobiſcum ac, ut mihi quidem videtur, etiam cum ipſis Patribus malis improprie tantum ac æquivoce id nominis ei tribus propter aliquas

b Matth. VI, 6.

i Perr. replic. ad Reg. Ang. de reſp. ad 2. inſtant. de Sacrif. c. 4. p. 910.

k M. Boch. de Sacrif. Miſſ. Part. 1. c. 5. 6. 7. P. 2. c. 14. 15.

Cap. V. cum ſacrificio proprie dicto ſimilitudines, negari tamen non poteſt, quin ea ſit proprie ac univoce dictum ſacramentum, & quidem hujuſmodi quod panis & vini ſacri cibo ac potu à pluribus una conveſcentibus celebretur: Eſt enim Cœna, eſt epulum, eſt convivium Dominicum, ut more dicemus. Eſto ergo quidlibet præterea aliud; eſto ſacrificium, eſto holocauſtum, & alia ſi libet, cętum ſacrificij genera. Non ideo certe vel ſacramentum vel epulum non erit. Hęc enim eſt prima, vera, neceſſaria, immutabilis ejus forma ac ratio. Qui vere loquitur, is cum Euchariſtiam ſacrificium eſſe dicit, idem dicit ſacramentum ac epulum Dominicum eſſe ſacrificium. Atqui Euchariſtia hoc ſacramentum & epulum non erit, ſi ea unus homo aliis ſpectantibus ſolus veſcitur. Ergo illa adventitia ejus attributa, cum dicitur *holocauſtum* & *ſacrificium* prohibere neq; poſſunt neque debent quominus ipſa plurium una conveſcētium ſit. Addo ſecundo qualitercumq; hæc ipſa ſe habeant, id eſt ſive jus revera ſit Euchariſtiam, quod Latini defendunt, à ſolo celebrante conſumi, ſive quod nos affirmamus, injuria ſit, id totum nihil ad noſtrum præſens inſtitutum pertinere, qui tantiſper ſepoſita juris quæſtione, de uno veteris Eccleſiæ facto nunc diſputamus, an apud eam ſcilicet, ſolenne vel uſitatum aliqua in parte fuerit, ſolum celebrantem communicare? Iam Bellarminus, qui ſperabat nos ſecum facile de Miſſis ſolitariis conventuros, ſi Euchariſtiam ſacrificium eſſe concederemus; non erat ut opinor, negaturus veteres Patres, ſi æque cum recentioribus Latinis credidiſſent Euchariſtiam eſſe & ſacrificium proprie dictum, & præterea verum in carne & ſpiritu præſentem Deum à nobis Latria colendum, facile ad ſacram ſynaxim eos etiam fideles admiſſuros fuiſſe, qui tamen non cōmunicarent, & ſacerdotibus non modo permiſſuros, ſed etiam mandaturos fuiſſe, ut *ſolitarias illas Miſſas*, quæ ſunt hodie in com muniſſimo uſu, incunctanter facerent quoties occaſio aliqua daretur, imo quoties ipſis liberet. Atqui manifeſtum eſt ex veteris Eccleſiæ monumentis, neutrum olim morem uſitatum apud noſtros fuiſſe illis temporibus Ergo vel judice Bellarmino concludendum eſt, veteres Euchariſtiam neque divino Latriæ cultu tanquam ipſum Chriſtum Deum ac Dominum noſtrum, adoraſſe, neq; pro externo vere ac proprie dicto ſacrificio habuiſſe. Ac priorē quidem morem, ut ſacro Euchariſtico nemo intereſſet qui non eſſet communicaturus, ad ſexti ſeculi initia duraſſe jam oſtendimus. Nunc de altero videamus, qui multo etiam diutius quam prior in Eccleſia Latina manſit. Neque enim ſolitarias in ea Miſſas plene approbatas ante decimum ſeculum fuiſſe reperimus.

Apoſtolicis quidem temporibus nō aliter Euchariſtiam quam in plurium cœtu actam fuiſſe vel ipſum *Cœnæ Dominicæ* nomen, quo eam ſignificavit Paulus, ſatis arguit. Cœna enim non unius eſt, ſed totius familiæ ſimul veſcentis. Neque res ipſa aliter apud divinos autores deſcribitur; ut prima à Chriſto autore facta, præſentibus & communicantibus omnibus Apoſtolis, id eſt, tota Chriſti familia, quæ ſingularum non perſonarum, ſed Eccleſiarum imago & exemplar fuit; quod

tamen

tamen non eſt vexandum, neque ita accipiendum, quaſi neque paucio- Cap. V.
res neque plures quam duodecim celebrare ſacramentum poſſint. Scimus enim quam difficilia incidant ſæpe tempora, vix ut pluribus convenire in unum locum ad ſacra peragenda liceat. Quod proſpiciens Chriſtus Dominus vigilanter, illud dixit quod eſt in Evangelio, *l Ubi ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum.* Unde illud quoque Tertulliani, *m Ubi tres, Eccleſia eſt.* Sed exceptis his, & hujus generis neceſſitatibus, plures pro temporum & locorum ingenio colligi ad Euchariſtiam decet. Verba Chriſti inſtituentis, *Accipite, edite, bibite,* quæ ſunt omnia in numero multitudinis poſita, non poſſunt ab uno præſtari; Dantem ab accipiente alium, & accipientem ipſum non unum, ſed alium atque alium ſignificant. Atque ipſa Evangeliſtarum & Pauli in his narrandis diligentia indicat *n* hæc Chriſtum non temere, ſed certo conſilio ita dixiſſe; nimirum his jam tum voculis ſynaxin piorum delineaſſe ac definiviſſe, non unius, ſed plurium eſſe, ab uno panem & vinum ſacrum accipientium ac ſumentium.

l Matth. 18. 20.
m Tertul. de exhort. caſtit. c 7. p. 668. D.
n Matth 26. 26. 27. Marc. 14. 22. Luc. 22. 19. 20. 1. Cor. 11. 24.

Hanc Euchariſtiæ non ab uno, ſed pluribus una præſentibus & communicantibus celebrandæ datam præſcriptamque à Chriſto auctore formam Apoſtolos religioſe tenuiſſe, non modo ſumma eorum in Magiſtrum reverentia perſuadet, ſed ipſi quoque divini libri diſerte teſtantur. Lucas de tribus illis credentium millibus, qui primi poſt Chriſti reſurrectionem baptizati ſunt, *o Erant* (inquit) *perſeverantes in doctrina Apoſtolorum & communione,* ſive ut habet vulgatus interpres, *in communicatione,* κοινωνίᾳ, *& fractione panis & orationibus.* Idem alibi de ſe & aliis Apoſtolorum diſcipulis Troade tam conſiſtentibus, *Una* (inquit) *p Sabbathi, cum conveniſſemus ad frangendum panem.* Hinc videmus non unum ſed plures in unam domum, in unum locum conveniſſe ad celebrandam Euchariſtiam; quam ex familiari in omnibus linguis tropo, totam unius partis nomine *panem* dicit. Eundem morem apud Apoſtolicam Eccleſiam manſiſſe Paulus in priore ad Corinthios circa ann. D. 51. ſcripta epiſtola nos docet; quo loco Corinthiorum in hoc adminiſtrando ſacramento peccatum grave correcturus ita orditur. *Primum,* inquit, *convenientibus vobis in Eccleſiam audio ſciſſuras eſſe inter vos.* Tum interjecto per parentheſin uno verſiculo, inſtitutum de hac eorum in Eccleſiaſtico conventu ἀταξίᾳ ſermonem reſumens, ac pertexens; *Convenientibus ergo vobis* inquit, *r in unum, jam non eſt Dominicam cœnam manducare. Unuſquiſque enim ſuam Cœnam præſumit ad manducandum; & alius quidem eſurit, alius autem ebrius eſt.* Ad Domini Cœnam Corinthios *conveniſſe* dicit *in unum,* id eſt, una, ſimul, & quidem in cœtum non contemnendum, quippe *in Eccleſiam* (rem enim eandem utraque phraſi *convenire in Eccleſiâ, & convenire in unum* a Paulo hic ſignificari ipſe orationis nexus oſtendit) Fideles ergo qui Corinthi erant *omnes* vel *fere omnes,* id eſt pleriſque conveniſſe cum celebranda erat Domini Cœna, hinc

o Act. 2. 42.
p Act. 20. 7.
q 1. Cor. 11. 18.
r Ibid. 20. 21.

Caput V. liquet: Aliter enim non dicerentur *coïviſſe*, ſive *conveniſſe* aut collecti eſſe *in Eccleſiam*; quo nomine hic non locus ubi fiebat collectas, ſed ipſa collecta, id eſt populi ad ſacra coacti cætus ſignificatur. Quid à ſingulari illo unius hominis, ſacro magis alienum dici potuit, quod etiam in ſolitudine, ubi nemo adſit, niſi ipſe ille qui Miſſificat, peragi poteſt? Ac ne tu fideles in Eccleſiam collectos Miniſtrum quidem ſacra agentem ſpectaſſe attentos, mirabundos & adorabundos fingas; ipſos vero ſacro minime communicaſſe, valide obſtat plurimus toti orationi inſertus de eſu & potu ſermo; *s Vnuſquiſque ſuam cœnam præſumit ad manducandum; Alius quidem eſurit, alius autem ebrius eſt.* Mox *quotieſcumque manducabitis panem hunc, & calicem biberis. Quicunque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem indignè. Sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui manducat & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit.* Denique diſputationem concludens, *Cum*, inquit, *conveneritis ad manducandum, invicem exſpectare. Si quis eſurit, domi manducet.* Ex his ultimis apparet in prioribus verſiculis, ubi Apoſtolus dicebat, *conveniſſe eos in Eccleſiam*, & *conveniſſe in unum*, ad perficiendum orationis ſenſum hinc ſupplendum eſſe actionis, id eſt collectæ aut conventus finem, ac ſi plene dixiſſet, *Convenientibus vobis in Eccleſiam ad manducandum*, & *convenientibus vobis in unum ad manducandam*, ſive *ad veſcendum*, id eſt quod ipſe planius eloquitur, ad *manducandam Cœnam Dominicam*. Hoc enim ipſo quod dicit rem ita ut iſti in ſuo conventu factitabant, facere, id vero non eſſe *Dominicam Cœnam manducare*, hoc, inquam, ipſo clariſſime ſignificat eos ad hoc quidem conveniſſe, ut Domini Cœnam manducarent; hunc iis in illis collectis propoſitum finem; cæterum ipſos ſuæ ἀταξίας vitio rem ſanctam ita totam corrupiſſe, ut nihil minus egiſſe videantur, quam id ad quod agendum in Eccleſiam convenerant. Bellarminus noſtris ex Act. 2. colligentibus diſtributum fuiſſe in Eccleſia Apoſtolica ſacramentum fidelibus qui Euchariſtiæ ſacro intererant, reſpondet *t nihil verius dici poſſe: ſed non inde ſequi non poſſe unquam ſacrificium ſine diſpenſatione* (id eſt diſtributione) *offerri.* Sed hic quid factum ſit, non quid non fuerit factum, quærimus. Quod ille ait factum eſſe, id nos tandem poſtremis ſeculis, ſed à ſolis Latinis factum eſſe videmus & dolemus. An fieri id debuerit, quod ab Apoſtolis & Apoſtolicis viris factum eſſe nunquam auditum erat, iudicent æqui cordatique homines. Ad locum Pauli idem negat *u* illic de ſacramento agi, contendit agi *de convivio quod olim in Eccleſia in pauperum refrigerium fieri ſolebat.* Agapen ut opinor, dicit. Ego in eo Eccleſiæ conventu, de quo ibi Paulus, *agapen* factam confiteor; ſed quæ in Euchariſtiæ communionem deſineret; Eo fieri ut Apoſtolus non agat præcipue de Euchariſtia, pernego. Si ita eſſet, quorſum ille totam ejus inſtitutionem Corinthiis ſuis repetitam ob oculos poneret; quorſum ejus ſed digne ſumendæ neceſſitatem doceret, etiam allatis exemplis eorum qui ob eam indigne ſumptam immiſſis à Deo flagellis vapulabant?

s ibid. v. 26. 27. 28. 29. 33. 34.

t Bell. l. 1. de miſſ. c. 10. §. reſpondeo.

u Bell. ibid. §. reſp. 1.

Neque

Neque valet quod urget adverſarius neminem vino in Euchariſtia ſumpto inebriari. Primo Cellotius Ieſuita hoc ab ebrietate à Paulo memorata argumentum ſatis exſufflat *x*, dum præfatus *immoderator ſumptu uſque ad ebrietatem vini ſpeciem ab homine intemperante ſolvi poſſe naturale jejunium*; negat *ſe vetari hoc Apoſtoli dictum.* Alius eſurit, alius ebrius eſt, *eo referre. Nam*, inquit, *cum oblationem ſinguli ſuam deferrent, modicam tenues, prælargam divites, ſua iſti poterant inebriari, non minus ſane quam illi mediocri ſua temperate nutriri.* Si hæc vera ſunt, nihil neceſſe eſt ad agapen Apoſtoli dictum referre; quod Cellotio judice, etiam de vino Euchariſtico vere dici poteſt. Nos vero etiam aliter reſpondemus; ac primo quidem monemus Paulum hoc loco *ebrium* dicere, non qui vino obrutus, ac ut Poëta loquitur, *ſepultus*; ſed ex Hebrææ linguæ idiodiſmo, eum qui plus paulo quam decebat, bibit, etiam Latini interpretes *y* obſervarunt. Sed hanc à Paulo ita ſignificatam in bibendo immodeſtiam, fateor non à vino ſacro, quod longe minori modo propinatur quam ut inebriare poſſit, ſed à potu in agape, quæ Euchariſtiam præceſſerat, nimio fuiſſe. Inde fieri nego ut Paulus de Euchariſtia hoc in loco non diſputet; quod eum facere omnis ejus oratio clamat. Sed & Pauli locum Patres, Auguſtinus, Theodoretus & alij, & ex recentioribus Latinis multi nobiſcum de Euchariſtico ſacro interpretantur; & mirum eſt quemquam reperiri, (adeo res clara eſt) qui reclamet. Itaque Bellarminus id ſentiens, aliter ſecundo reſpondet *z*; nimirum ſi donetur nobis per *Cœnam Domini* hic intelligi Euchariſtiam, nihil hinc tamen pro nobis colligi poſſe. Paulum enim Euchariſtiam privatam eam reprehendre, *à qua excluduntur alij, non ad quam non coguntur.* A ſuis autem Miſſis privatis ſive ſolitariis Eccleſiam adeo neminem excludere, ut etiam optet, ut in ſingulis Miſſis, qui adſtant communicent, ut affirmat Concilium Tridentinum, ſeſſ. 22. *Sed ſi nulli ſunt,* (inquit) *qui communicare velint, nulla culpa eſt ſacerdotis, nec reprehendi poteſt, quaſi ſolus participare velit Cœnam Dominicam*; Ille vero nos de more ludos facit. Neque enim Paulus uſpiam iſtos, quos objurgat, ait *ſolos voluiſſe participare cœnam Domini*; neque ſane id verum eſt. Bellarmini mera imaginatio eſt, ab eo ficta & vafre lectoribus objecta, ut eos hoc fuco à cauſa abducat. Corinthiis id crimini vertit Apoſtolus, quod eorum unuſquiſque cœnam ſuam præſumeret, antequam tota fraternitas conveniſſet. Itaque illis quod peccabant corrigens, præcipit, ut cum conveniunt ad manducandum, *alij alios exſpectent.* Non ergo Paulus cœnam eam reprehendit, à qua aliqui excluderentur, dicto, denunciatione, prohibitione cœnantium; ſed eam, quæ ſumebatur à ſolis, non exſpectatis cæteris, qui nondum convenerant. Atqui id ipſum factitant ſolitarij ſacerdotes; ſoli veſcuntur, neminem qui cum iis veſcatur expectant. Ergo ejuſdem cum Corinthiis criminis rei ſunt. Quamquam illi fortaſſe, ut ſe purgent, cauſſabuntur aliam eſſe ſuam, quam Corinthiorum rationem; Hos enim merito culpari, qui ſcirent eos quos non

CAP. V.

x Cellot. append. ad hiſt. Goet. Not. d opuſc. 7. in proœm. p. 574. col. 2.

y Eſtius in loc.

z Ibid. §. 2. etiamſi.

Cap. V. non exſpectarent, venturos; Se qui neminem invitarint, nemini ad cœnam condixerint, qui non modo neſciant quiſquamne ſit ad communionem venturus, ſed etiam certo ſciant venturum neminem, merito neminem exſpectare. Sed hoc ipſo peccant, quod cœnam inſtituant, cui unus qui eam parat, ſit adfuturus; novo & inuſitato, tum apud ſeculum, tum apud Eccleſiam more. Denique, etſi nemo eos culpet, quod ad ſuam Miſſam neminem conſecraneorum *cogant*; quod omnes religionis actus voluntarios eſſe deceat, non autem coactos, & vi extortos; graviter tamen neque iniuria culpandi videntur, quod ad ſua illa ſolitaria ſacra neminem invitant vel adhortantur, aut *compellunt* a *intrare* ad cœnam magni Regis; quod a Domino facere juſſus eſt ille ejus de parabola Evangelica ſervus; *Exi in vias & ſepes & compelle intrare, ut impleatur domus mea. Compelle intrare ἀνάγκασον εἰσελθεῖν.* vel *coge intrare*. Id enim eſt ἀναγκάζω, & ſæpe ita reddidit Latinus *b*. Qui ſervi Domini *non cogunt* homines hoc Evangelico ſenſu, *ad cœnam Dominicam*, id eſt, qui eos non urgent paſtorali admonitione & adhortatione ardenti ad hoc communionis officium, ij profecto non videntur à culpa facile poſſe purgari. Veteres quidem ita ſenſiſſe adhortationes. quibus plebem ad communicandum vel in ipſa ſacri Liturgia invitant, nos ſatis docent; qualiter ſupra Pſeudo Dionyſium teſtantem *c* audivimus Epiſcopum confecto ſacramento, non modo communicaſſe ipſum, ſed etiam *alios ad communicandum invitaſſe vel eſſe cohortatum*. Tridentini vero, ſi id quod ſe *optare* dicunt, ſerio & ex animo voluiſſent, dediſſent operam, ut mos vetus in uſum revocaretur, ſolitariamque illam Miſſam penitus abrogaſſent, quæ plebis animos à Cœnæ Dominicæ communione ejuſque ſtudio avocat; homines vana ſpe ludificans, quaſi ſacerdotem ad ſacrum pro piis agendum mercede conduxiſſe, vel eum miſſificantem ſpectaſſe ſatis ſit, ut menſæ ſacræ participes fiant. Boni vero iſti Patres uſque adeo ab hoc conſilio abhorruerunt, ut etiam eos qui *optent*, anathemate percuſſerint. Quo ſatis produnt ſe orbi Chriſtiano verba dare, cum loco à Bellarmino laudato aiunt, non quidem quod iſte falſo dicit, vel ſe, vel Eccleſiam *optare* ut in ſingulis Miſſis qui adſtant, etiam *ſacramentaliter communicent*; ſed ſe id optaturos fuiſſe, niſi quid, quod non edunt, velle hoc eos prohibuiſſet. Non enim dicunt, ut fingit Bellarminus, *optat* Eccleſia, vel Synodus; ſed *optaret quidem ſacroſancta Synodus, ut in ſingulis Miſſis, fideles adſtantes*, &c. *Sacramentali etiam Euchariſtiæ perceptione communicarent*. Iam vero ne ineruditorum quidem aures neſciunt multum hæc inter ſe differre, an dicas *opto hoc fieri*; an vero, *optarem quidem hoc fieri*. Prius enim te ait *optare* jam, ut id de quo loqueris, fiat. Alterum vero te hactenus negat id *optare*; optaturum fortaſſe ſignificat, ſi quid quod te, ne id jam velis, remoratur, amoveri queat. Ex his patet, omnes ſynaxes, quæ à divinis ſcriptoribus Apoſtolorum temporibus memorantur, plures habuiſſe communicantes. Nulla affertur, nulla revera exſtat quæ fuerit ἀκοινω-

a Luc XIV. 23.

b ut Marc. 6. 45. Act. 28. 19 2. Cor. 12. 11. Gal. 6. 12.

c Dion. Ar. Hier. Eccl. c. 3. p. 248.

ἀκοινωνητὶς ſine communicantibus. Proximorum temporum eamdem quoque fuiſſe hac in parte diſciplinam nihil eſt cur dubetemus. Primum ergo ut *Cœnæ* nomen Apoſtolicis temporibus, ita & ſecutis *ſynaxeos*, quo Euchariſtia ſignificata eſt, oſtendit eam non fuiſſe niſi in plurium convẽtu celebratam. Synaxis enim *conventus*; conventus vero non eſt niſi plurium. Ejuſdem eſt cum *ſynagoga* originis, à verbo συνάγεσθαι, quod eſt *colligi, convenire*. Vt ergo *ſynagoga*, ita & *ſynaxis*, niſi plurium, nulla vere eſt. Ac ut *Euchariſtia* nomen ab Apoſtolo manaſſe videtur, qui *ſacrum calicẽ* ποτήριον τῆς εὐλογίας *poculum benedictionis* vocat (nam apud divinos ſcriptores idem eſt εὐχαριστεῖν quod εὐλογεῖν; idem εὐχαριστία quod εὐλογία; idem *gratiarum actio* quod *benedictio*) ita ab eodem fluxiſſe credibile eſt & *ſynaxeos* appellationem. Ille enim ubi de Euchariſtiæ ſacro verba facturus eſt ait, *e Primum enim convenientibus vobis in Eccleſia* συνερχομένων ὑμῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Hinc occaſionem Veteres accepiſſe videntur Euchariſtiam *ſynaxeos* nomine ſignificandi. Nam συνάγεσθαι ubi de hominibus dicitur, idẽ quod συνέρχεσθαι; & σύναξις idem quod συνέλευσις, qua voce in eodem negotio uſus eſt *f* Iuſtinus. *Die autem quæ Solis dicitur, omnium qui vel in oppidis vel ruri degunt, in eundem locum conventus fit.* τῇ τοῦ ἡλίου λεγομένῃ ἡμέρᾳ πάντων κατὰ πόλεις ἢ ἀγροὺς μενόντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέλευσις γίνεται. Συνέλευσιν, *conventum* dicit, quam σύναξιν *collectam* vel *congregationem* dicere licebat. Latini ſane Euchariſtiam *collectam* eodem ſenſu, eademque ratione qua Græci σύναξιν dixerunt. Vt συνάγεσθαι, ita & *colligi* plurium eſt; Nos jam vulgo *congregari* & *congregationem* diceremus. Hieronymus in Epiphanij ad Ioannem Hieroſolymitanum epiſtola, quam Latine eſt interpretatus, *g Quando ſimul pergebamus ad ſacrum locum cui vocabulum Bethel, ut ibi COLLECTAM ex more Eccleſiaſtico tecum facerem. Collectam* dicit, quam non dubitem ſynaxim Græce ab Epiphanio dictam. Idem paulo poſt, *collectam celebrare* dicit *h* eodem ſenſu. *Celebrare collectas* idem eſt quod συνάγεσθαι. Ita quod Græce eſt, καὶ εὗρον ἰδίᾳ συναγομένους τοὺς συνελθόντας αὐτῷ, vetus interpres in hiſtoria Tripartita Latinè his verbis reddidit, *Invenienſque ſeorſum celebrare collectas ſocios ſuos*. Rectè. Eadem eſt nominis *Miſſæ* ratio *amittendo* dictæ, quod ea peracta *mitterentur*, id eſt, dimitterentur fideles, ut *Miſſa Catechumenorum* ea Liturgiæ pars, qua peracta Catechumeni dimittebantur. Nam qui huius vocabuli originem petebant, vel ex Hebræorũ, ut multi parentum noſtrorum ævo, vel ex Germanorum lingua, ut nuper Albaſpinæus, illi jam, etiam à ſuis videntur. Eruditi nunc omnes fatentur id eſſe quod dixi, Miſſæ etymon. Sirmondus mihi omnium inſtar erit, qui in notis ad Alcimum Auitum candide ac prudenter obſervavit. *i A miſſa (inquit) ceu miſſione populi, quæ re peracta fiebat, trãſlata vox fuit ad ſignificandas res ipſas, quæ gerebantur*; Et *eorũ caſſum laborẽ* dicit, *qui Miſſæ nomẽ exoticũ, id eſt Hebræum finxerũt*. Deniq; *Cœna Dominicæ* nomẽclatura quæ à Paulo, orta etiam apud Patres diu mãſit, vt ex Auguſt. k & aliis patet, qui ſæpe Euchariſtiã his verbis ſignificãt, huc etiã pertinet. Neq; n.

Ppp quod

Cap. VI.

d 1. Cor. 10. 16.

e 1. Cor. 11. 18.

f Iuſtin. Apol. 2. p. 77. l. 22.

g Epiph. ad Ioan. Hier.

h Hiſt. Trip. l. 6 c. 23.

i Sir. not. ad Avit. ep. 1. p. 2.

k Aug. ep. 118. ſerm. 33. de verb. Dom. c. 1. & 4.

Cap. V. quod jam diximus, *cœna* unius hominis eſt, quod vel ipſum vocabulum arguit, à Græco κοινὸς, id eſt *communis*, ortum, quod ea plurium eſſet communis, ut eſt à Plutarcho obſervatum, *l* *Cœnam*, inquit, *à communione dictam aiunt*; τὰ δεῖπνα φασὶ ΚΟΙ͂ΝΑ διὰ τὴν κοινωνίαν καλεῖσθαι. *quia ſeorſum prandebant priſci Romani modeſte vel modice cum amicis vero cœnabant.* καθ' ἑαυτοὺς γὰρ ἠρίστων ἐπιεικῶς οἱ πάλαι Ῥωμαῖοι, συνδειπνοῦντες τοῖς φίλοις. Quæ ergo hujus cenſus eſt Euchariſtia, ea plurium eſt; unius inepte ac ridicule dicitur. Iſidorus Hiſpalenſis, *m* *Cœna dicitur à communione veſcentium. κοινὸν quippe commune Græci dicant; Vnde & communicantes quod communiter id eſt pariter conveniant.* Eadem habent Rabanus *n* & Commentarius in Paulum Remigij Antiſſiodorenſis, *o* Haymoni ab aliis perperam vindicatus. Idem etiam clarius vincit *convivij* nomen, quod tralatitium eſt de hoc eodem ſacro *p* uſurpare. Quis enim neget ſtulte id *convivium* dici, in quo nulli ſunt *convivæ*? in quo unus edens ac bibens ſpectatur? nemine vel præſente vel certe una veſcente? Neque tu ſapientius *ſynaxin* dixeris, eum actum ad quem nemo præter eum *convenit*, qui ſacra facit; vel *collectam*, cum ei qui celebrat, nemo adeſt; vel *miſſam* denique è qua nemo mittitur. Neque vero eſt quod ad hæc reſponies nomina à rerum ipſarum ratione ſæpe diſcedere; adeoque infirmum eſſe quod ab eis ducitur argumentum. Fateor hanc eſſe temporis, ut in cæteris, ſic etiam in vocabula vim, ut ea varie commutet, & ad res à prima eorum ſignificatione longiſſime remotas transferat; quod in omnibus linguis factum videmus. Vt temere nullaque ratione nomina rebus ab initio impoſita fuerint, quorum ſenſus atque etymo res ipſæ quibus imponebantur, repugnarent; id vero nemo ſapiens concesserit. Stulte, fateor, argumentaretur qui quod galea κυνῆ apud Græcos dicitur, eo putaret non alias apud Græcos ſcriptores, quoties hoc vocabulo utantur, galeas ſignificari, quam quæ ex canis corio factæ ſint, quod ſcilicet κυνῆ proprie ſit *canis corium*; κυνῆ enim ſi plene dicatur eſt κυνῆ δορὰ, *canis corium*. Qui vero ex hoc nomine argumentetur apud antiquiſſimos Græcos, qui primi hoc galeæ nomen fecerunt, galeas ex canis corio fieri ſuiſſe ſolitas, ille vero ſapienter ac recte diſſereret, idque diceret quod res eſt, quodque à ſapientiſſimis ſcriptoribus eſt jampridem obſervatum, ut ab Euſtathio doctiſſimo Homeri interprete. *q* Ita & fateor, mutatis longo tempore vocabulorum ſignificationibus, fruſtra quemquam argumentaturum nunc apud Latinos nulla fieri Euchariſtiæ ſacra ſolitaria, quod ea ipſi perinde ac veteres, miſſas, ſynaxes, collectas vocent. Apud eos verò qui primi illa nomina Euchariſtiæ impoſuerant; nemo æquus rerũ arbiter recte ex his vocabulis concludi negaverit, nullum olim revera factũ fuiſſe Euchariſtiæ ſacrum, quo primum tempore eo nomine vocari cœpit, in quo non adeſſent plures, ad id *collecti, congregati, convenientes*, eoque peracto *miſſi*, ſive dimiſſi. Sed jam veteres audiamus; an rem ipſam ſic deſcribant, ut aliter inſtitutam fuiſſe doceant, quam nomen ei ab illis

l Plutarch. Sympoſ. l. 8. Problem. 6. p. 726. E.

m Iſid. Orig. l. 20. c. 2.

n Rab. de nat. rer. l. 20. c. 1.

o Haym. in 1. Cor 11.

p Greg. l. ſacr. ad d. 15. Kal. ſept. p. 125. col. 1. *Participatio cœleſtis convivij.*

q Euſt. in Iliad. K. p. 803. l. 46. & in Odyſ. Ω p. 1959. l. 52.

illis impoſitum præ ſe ferre videtur. Primus poſt Apoſtolos in eo ordine occurrit Iuſtinus qui fuſe ac dilucide totius ſynaxeos rationem enarrat. Principio ad eam confluxiſſe *omnium* (fidelium ſcilicet) *qui in oppidis vel rure degunt, multitudinem, in eundem locum convenientium.* πάντων κατὰ πόλεις ἢ ἀγροὺς μενόντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέλευσις γίνεται. Quid ? illinc adeo tam multi conveniebant, ut Euchariſtiam adorarent, & ſacrificum celebrantem ſpectarent, non ut ipſi communicarent ? Nequaquam. De adorato quidem ſacramento vel à plebe, vel à præſide (ſic enim eum vocat Iuſtinus, qui celebrat τὸν προεστῶτα) plane nihil hic legimus; ac ne de ſpectaculo quidem. Lecta primo memorantur *Apoſtolorum & Prophetarum ſcripta.* Inde *Præſes orationem habet, qua populum inſtruit & ad imitationem tam pulchrarum rerum cohortatur.* Tum ſequuntur *omnium una conſurgentium* preces (ex priſco ut videtur more, ut die Dominico ſtantes precarentur) Finita prece, Præpoſitus ſuper oblatum panem & vinum preces & gratiarum actiones fundit. Vbi populus fauſte clamavit *Amen, eorum*, inquit, [s] *quæ benedicta ſunt ſive per gratiarum actionem conſecrata, diſtributio fit atque communicatio* VNICVIQVE; *Abſentibus autem per Diaconos mittitur.* καὶ ἡ διάδοσις καὶ ἡ μετάληψις ἀπὸ τῶν εὐχαριστηθέντων ἑκάστῳ γίνεται, καὶ τοῖς οὐ παροῦσι διὰ τῶν διακόνων πέμπεται. Paulo ante, eadem omnia dixerat; atque hæc quidem poſtrema de omnium communione, etiam paulo quam hic fuſius, *Poſtquam* (inquit) *Præpoſitus gratiarum actionem perficit, & populus univerſus fauſtè acclamavit; tum qui apud nos vocantur Diaconi,* (id eſt, miniſtri) *dant* VNICVIQVE PRÆSENTIVM *participare ex pane, vino & aqua benedictis, ſive per gratiarum actionem conſecratis, & ad abſentes perferunt: hoc autem alimentum, ſive hic cibus apud nos Euchariſtia vocatur; cuius nemini alij quam credenti licet eſſe participem.* εὐχαριστήσαντος δὲ τοῦ προεστῶτος, καὶ ἐπευφημήσαντος παντὸς τοῦ λαοῦ οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῖν διάκονοι διδόασιν ΕΚΑΣΤΩ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος, καὶ τοῖς οὐ παροῦσιν ἀποφέρουσι καὶ ἡ τροφὴ αὕτη καλεῖται παρ' ἡμῖν εὐχαριστία, ἧς οὐδενὶ ἄλλῳ μετασχεῖν ἐξόν ἐστιν ἢ τῷ πιστεύοντι. Pleniſſimam hic vides non omnium modo præſentium, ſed quorundam abſentium communionem; quibus per Diaconos Euchariſtiæ particulæ mittebantur. Id enim ita fieri cogebat illorum temporum neceſſitas, quibus cum ſæviente ut plurimum perſecutione, ſingulis fidelibus non liceret fraternæ ſynaxi intereſſe, ſi vel ab Ethnicorum plebe poſtulati erant ad necem, vel à delatoribus apud Principum miniſtros accuſati, vel ſi ab ipſis Magiſtratibus ad iudicium conquirerentur, vel ob claritatem deprehendi periclitarentur. His enim cum deliteſcere, ut vitæ conſulerent, cogerentur, tutum non erat communibus ſuorum ſacris frequenter intereſſe; ideoque eorum conſolationi atque communioni, miſſa per Diaconos Euchariſtia, conſulebatur. Sed quæcumque hæc abſentium cauſa fuerit, præſentes quidem certe ad unum omnes communicatos fuiſſe patet in Iuſtiniana ſynaxi. Sacerdotem qui unus ſolusque

CAP. V.

r Iuſt. Apol. 2. p. 78. l. 23.

s ibid. l. 34.

t ibid. p. 76. l. 41.

Cap. VI. Iuſque Euchariſtiam vel fecerit, vel ſumpſerit, fruſtra apud Iuſtinum, vel alios proxima memoriæ ſcriptores, Irenæum, Tertullianum, Clementem, Alexandrinum quæſieris; Nullum reperies.

CAPUT VI.

Argumentum V. contra ſolitarias Miſſas, veterum omnium de iis ſilentium. Bellarmini pro iis conjectura 1. à presbyteris abſolutè ordinatis ducta refellitur.

IAm cum & his primis ſeculis & conſecutis ad annum Domini 500. temporibus ſuperiori diſputatione demonſtratum ſit, morem Eccleſiæ fuiſſe, ut quotquot ſynaxi intererant, ij omnes ſacramentum ſumerent, eadem quoque opera probatum eſt nullam tum fuiſſe ſynaxim ſolitariam, quæ quidem coram Eccleſia, vel aliqua ſaltem ejus parte perageretur. Si quas ergo ſynaxes tum ſolitarias fuiſſe pertendant, neceſſe eſt eas habitas fuiſſe ſacerdote ſolo, cui ſacra facienti nemo mortalium adeſſet, quique ſibi & Deo ſolus ſeorſum caneret; quod genus neſcio an adhuc illis temporibus exſtiterit. Difficile quidem mihi videtur reperire. Sed quid amanti & egenti difficile eſt? Etiam in cœlum iturum ſi juſſeris, eſurientem Græculum Poëta feſtiviſſimus dixit. Latinorum ſolitarias illas ſuas Miſſas mirifice dependentium, ac ut ſi dicam eſurientium, haudquaquam, credo, minor eſt, quam Græculorum iſtorum olim fuit ſolertia, vel induſtria. En tibi Bellarminum ſpondentem ſe arte ſua effecturum, ut id fuiſſe videatur, quod nunquam fuit, quodque adeo ipſe pæne fatetur nunquam fuiſſe. *Etiamſi* (inquit) *nuſquam expreſſe legamus à veteribus oblatum ſacrificium ſine communione alicujus, vel aliquorum præter ipſam ſacerdotem, tamen id poſſumus ex conjecturis facile colligere.* Atqui quod ille agnoſcit *nuſquam expreſſe legi* ullam apud veteres ſynaxin fuiſſe, in qua nemo præter celebrantem alius communicaret, quid aliud eſt quam fateri nullam revera hujuſmodi apud veteres fuiſſe? Quis enim crediderit ſi qua talis olim fuiſſet, nullam ejus uſpiam facturum fuiſſe mentionem aliquem, unum ſaltem aut alterum, ex ea veterum autorum multitudine, quantum habemus ex antiquitate ſuperſtitem, in libris qui ab iis ſcripti propemodum innumerabiles exſtant? Pſeudo Clemens, Pſeudo-Dionyſius, Liturgiæ Iacobi, Baſilij, &c. Ex Latinis vetuſtioribus Auguſtinus, ex recentioribus Iſidorus, Pſeud-Ambroſius de ſacramentis, & alij non pauci veteris ſynaxeos formam accurate expreſſam memoriæ mandarunt; ſed ita, ut nemo ſit qui eam aliter quam, cum fidelibus præter ſacerdotem communicantibus exhibuerit. Qui factum eſt ut in hoc propriè argumento verſantes, idque ſane diligenter ac copioſe exſequentes, rem in eo tam memorabilem, adeo inſigne ſcilicet in hujus ſacramenti admi-

niſtra-

niſtratione diſcrimen nuſpiam obſervarint, vel leviter innuerint? Præterea apud eos loca ſunt in quibus notant rituum in Euchariſtia adminiſtranda apud alias atque alias Eccleſias diverſitatem; ut videre eſt apud Baſilium, Auguſtinum, Socratem, Sozomenum; Atqui de hoc multo memorabiliori in una eadēq; Eccleſia diſcrimine ne unam quidem litteram uſpiam ſcribunt. Quis hinc non intelligit, nullum nimiū fuiſſe quod dicerent? Quod ſi revera fuiſſet, abſque flagitio pretermitti non poterat. Quid, quod eius ne illic quidem meminerunt, ubi ſuos ardentiſſime ad frequentem communionem hortantur? quo profecto loco de eo ritu aliquid neceſſario dicendum erat, ut communionem negligentibus, hunc ſuæ deſidiæ colorem eriperent, quam ſynaxes iſtæ ἀκοινώνητοι fovere videntur, dum occaſionem hanc quærentibus perſuadent vel ipſe Eccleſiæ præpoſitorum judicio, qui ſoli communicant, nihil uſque adeo neceſſe eſſe crebro communicare; ſatis eſſe ſynaxi intereſſe, cuncta attente intueri, & panem ubi conſecratione fatum mutavit, religioſiſſime adorare. Hæc objeciſſent illi, qui rariſſime communicabant: hæc non ſine aliqua ſpecie objicientibus Patres ſatisfeciſſent; oſtendiſſent ſe non ſponte ſua, ſuove judicio eo deveniſſe, ut ſoli interdum, imo ſæpius quam vellent, communicent. Teſtati eſſent verius ſane atque ſincerius, quam Tridentini, *optare ſe quidem, ut in ſingulis Miſſis fideles adſtantes* n *non ſolum ſpirituali affectu, ſed ſacramentali etiam Euchariſtiæ perceptione communicarent, quo ad eos ſanctiſſimi hujus ſacrificij fructus uberior proveniret*; Verum per eorum ſocordiam, flagitioſamque apud Eccleſias, dum hoc ſacrum peragitur, infrequentiam, vota ſua ac deſideria fruſtra eſſe; eo ſe cogi, ut vel ſoli communicent. Tu vero nihil iſtorum apud quemquam veterum reperies, ubi vel vehementiſſime ſuorum animos ad frequentem communionem accendere, atque inflammare ſtudent. Quid dixi nihil iſtorum apud veteres reperiri? Imo multa cum his apertiſſime pugnantia talibus apud eos locis reperies; ut ex illa Chryſoſtomi in epiſtolam ad Epheſios homilia apparet, quam nos ſupra x excuſſimus. Vt cætera mittant, quale quæſo iſtud eſt, quod eum qui ſacræ ſynaxi interfuit, neque communicavit, diſertiſſimus vir rogat, *Quomodo* (inquit) *manſiſti, & menſæ non es particeps*? Vel pueri intelligunt quantæ futurum fuerit infantiæ de Latinis nunc noſtris aliquem ita rogare, *cur non communicaverit, qui Miſſam bona fide totam & viderit & audiverit*? Quaſi vero apud iſtos non ita quotidie Miſſa exeant virorum mulierumque myriades, adoratione quidem & cætera omni in id ſacrum religione abſolutiſſime defuncta, cæterum à pane & vino ſacro æque jejuna, ac ſi abfuiſſent. Fungus eſt qui ex his & aliis ejuſdem gentis non ſentit plane diverſam veteris à Latina hodierna Eccleſia morem hac in parte fuiſſe. Itaque, quod Bellarminus fatetur, *nuſquam nos expreſſe legere* aliquam apud veteres fuiſſe ſynaxin, in qua nemo præter ſacerdotem communicaret, eo ipſo nullam revera fuiſſe confitetur; quod hoc ex illo ita evidenter conſequatur,

CAP. VI.

n Concil. Trid. ſeſſ 22. cap. 6.

x ſupr. c. 2.

Cap.VI.

ut id vir acutus & in verſandis antiquitatis, monumentis aſſiduus, neſcire non potuerit. Sed ille tamen ſuis artibus ita confidit, ut ſperet ſe ſuis quibuſdam fucis, ſive, ut ipſe honeſtius dicit, *conjecturis* effecturum, & quidem facile effecturum, ut apud Patres nos ea videamus, quæ nuſquam apud eos extant. Modeſtius, ut ſolet, Eſpenſæus difficile eſſe fatetur, y quod Bellarminus facile eſſe pronunciat. *Miſſa* (inquit ille) *privata ſeu nullis præter miniſtrum communicantibus veſtigium reportatum ſanè difficile; Publica contra, plena Ritualia primitiva.* Sed Bellarminis conjecturas videamus. Quatuor affert, quarum quæ ad Eccleſiam quinque priorum à Chriſto nato ſeculorum pertinent, eas nunc excutiamus; reliquas poſtea ſuo loco ac tempore ubi ad ſequentia tempora veſtrum erit, expendemus. * Prioris cenſus eſt conjectura quam Bellarminus ſecundam habet. z *Quidam* inquit, *initiabantur ſacris abſque ulla certa procuratione animorum, qui proinde non poterant ulli ſacramentum adminiſtrare, & tamen ſine dubio Miſſas celebrabant. Exemplum habemus in S. Paulino Nolano, qui Presbyter ordinatus fuit, ut ipſe ſcribit epiſtola 6. ad Severum, in ſacerdotium Domini, ſed nulli certæ Eccleſiæ alligatus.* Hæc ille: ſed neque id ex quo ducitur conjectura, ſatis ſolidum eſt; neque ſi ſolidum omni ex parte eſſe fingas, ideo valebit quod ex eo conjector colligit. Mos enim ille cui conjectura ſuperſtruitur, initiandi aliquem Clero abſque certo titulo, non erat apud veteres legitimus; ideoque fuit non ſemel in antiquis Canonibus diſerte vetitus. Notiſſimus eſt Canon ex Calchedonenſi Synodo à Gratiano & aliis, in jus Eccleſiaſticum relatus; *Neminem abſolute ordinari presbyterum, vel diaconum, vel quemlibet in Eccleſiaſtica ordinatione conſtitutum*; quo etiam irrita eſſe decernitur cujuſcumque abſolute & abſque certo titulo facta ordinatio. Zonaras ne Lectorem quidem, quem quidam ab hujus regulæ ſeveritate eximebant, aliter poſſe rite ordinari contendit. Ex eo autem quod vitio fit, non magis quam ex eo quod nuſquam eſt, ducitur argumentum. Ergo, ſi vel verum eſſet quod ponit Bellarminus, nihil tamen ex eo legitime concludi poſſet. Eſto enim; Fuerint olim, non *quidam*, quod iſte ait; ſed *multi* abſolute ordinati Presbyteri, iique ſoli abſque communicante ſacra peregerint. Quid tum? Ergo, inquis, olim licuit abſque communicante Euchariſtiam facere. Si ita fas eſt argumentari, quidni etiam inde pariter concluſero, ergo licuiſſe olim abſolutè ordinari? Atqui non licuiſſe ex Calchedonenſi Synodo patet. Ergo neque ex hujuſmodi exemplis ſi qua ſint, quicquam pro ſolitariis Miſſis effici poteſt. Ejus enim qui vitio ordinatus eſt, nullus actus rectus legitimus eſt, qui exemplo eſſe vel poſſit vel debeat. Neque eſt quod quis Paulinum ante Calchedonenſem Synodum vixiſſe cenſetur. Id enim juris eſt in Eccleſia perpetui, quod Calchedonenſis Synodus non condidit, ſed duntaxat promulgavit. Quam vero vitioſa illa ordinatio rara eſſet apud veteres, vel hinc vides, quod Latinus diſputator nullum aliud ejus exemplum attulit, quam Paulinum. Quem ſi conceſſero, quod vult adverſarius, obtuliſſe ſcilicet ſine commu-

y Eſpenſ. de miſſ. publ. & priv. fol. 210 a.

* Infr. c. 14.

z Bell. l. 2. de miſſ. c. 9. §. Secunda conjectura.

a Diſt. 70. c. 1. Neminem. Conc. Calch. c. 6. Zonar. ibi

communicante, nihil inde redibit ad Miſſas ſolitarias; quod ejus qui eas factitavit, ordinatio vitioſa diſertiſſimo ſynodi univerſalis paulo poſt Paulini mortem habitæ decreto judicata ſit. Quod ſi Bellarmino *conjicere* licet, me quoque ſuſpicari nulla erit invidia, hujuſmodi ordinationes præter alias rationes, ob hanc quoque vetitas fuiſſe, quod huic pravo & ab Eccleſiæ moribus alieno ſolitariæ communionis (ut loquimur) *abuſui* januam aperiret. Denique ſi quod Bellarminiana conjectura ſtatuit, non poſſunt illi abſolutè ordinati aliter quam ſoli & abſque communicante Euchariſtiam facere, profecto nequiter atque improbe fecerunt Tridentini Patres, qui cum quod ipſi profitentur, *optarent* ut in ſingulis Miſſis qui adſtant, communicent, eam tamen ſementem ex qua copioſiſſima Miſſarum ſolitariarum meſſis provenit, non ſuſtulerunt; id eſt quod abſolutam illam Preſbyterorum ordinationem, quâ fit ut quod ipſi optant, neceſſario inane & irritum maneat, de ſuæ Eccleſiæ finibus non exterminarint; præſertim cum id fas eſſet, cum & veteris omnium frequentiſſimæ, & poſt Nicænam celeberrimæ ſynodi lex, ipſæque juris Pontificij regulæ faverent ac ſuaderent: à quo tamen adeo longe abfuerunt ſanctiſſimi illi Tridentini Patres, ut nunquam major apud Latinos fuerit ſacerdotum abſolute ordinatorum copia, quam nunc eſt & fuit his temporibus quæ ab illo habito Tridenti Concilio effluxerunt. Nam illius cenſus Preſbyteris huc illuc temere inſtar mendicabulorum, oberrantibus tam hodie quam olim plena eſſe omnia videmus. Ex quibus veri mihi ſimillimum videtur, vel mentitos eſſe Tridentinos cum ſe *optare* dicerent, *ut in ſingulis Miſſis* fideles ſacramentum ſumant; vel certe (quod nemo iſtorum, ut opinor, non mallet) peccaſſe Bellarminum, ſeque & lectores ſuos eſſe ludificatum, cum conjiceret non poſſe presbyteros abſolute ordinatos conſiſtere, niſi ſolitariæ ab iis Miſſæ cantentur. Ego utrum verius ſit non valde laboro; & futuros ſuſpicor qui utrumque verum putent, & Tridentinos à ſincera veritate, & Bellarminum à recta ratiocinatione aberraſſe. Certe ſi quod ille conjicit, per ſe conſideretur, inane eſſe, & vel ipſa veri ſpecie carere liquido deprehenditur. Qui (inquit) abſolute ordinati erant, non *poterant ulli ſacramentum adminiſtrare*, & eos tamen miſſificare neceſſe erat; alioqui munere, ad quod ordinati erant, carituros. Illud mitto, quod ponit abſolute ordinatos in eo ſtatu manentes neceſſario miſſas celebraſſe. Atqui ne hoc quidem videtur, ſimpliciter affirmandum fuiſſe. Quid enim ſi ſic ordinati eſſent, ut muneris ad quod ita ordinabantur, functionem illam propriam non ante exercerent, quam eſſent certum titulum, & Eccleſiæ vel Eccleſiolæ alicujus miniſterium nacti? Sed hoc, inquam, quod eſt levius, mitto. Illud vero quod noſter *conjector* confidentiſſime conſtituit presbyteros illos, ſi qui eſſent abſolute ordinati, *non potuiſſe ulli ſacramentum adminiſtrare*, quis ei ſanus conceſſerit? Cui nullius *animæ procuratio* certo ac definite erat aſſignata, cum nemo negaverit ſacramentum adminiſtrare nulli animæ potuiſſe, quæ ſua, ut ſic dicam, eſſet, hoc eſt

cujus

Cap. VI. cujus ei miniſterium jure ordinationis competeret, quæ ejus, ut loquimur, ovis proprie eſſet. Non potuiſſe eumdem oves alienas (id eſt quarum procuratio ad alium Paſtorem jure pertinebat) cum ejus, cujus proprie erant, venia, imo eo etiam ad id vocante, rogante, ſaltem concedente, *procurare*, adeoque illis ſacramentum, ut Catechumeno baptiſmum, baptizato Euchariſtiam, peccatori pœnitentiã, pœnitenti abſolutionem, morienti oleum ex uſu Latinorum, *adminiſtrare*; id vero ab omni ratione, veritate, uſu denique ita abhorret, ut non poſſim non mirari rem adeo ſtultam & abſurdam Bellarmino excidiſſe. An Epiſcopis (ut vocant) *titularibus*, quibus non aliorum proprie hominum, quam Babyloniorum verbi gratia, aut Heliopolitanorum, quorum Præſules ordinati ſunt, cura ac miniſterium commiſſum eſt, non licet aliis quam Babyloniis & Heliopolitanis quicquam Epiſcopalis muneris adminiſtrare? Illi vero, ſi ea lege facti eſſent Epiſcopi, fruſtra facti eſſent; neque unquam illius quicquam muneris adminiſtrarent; qui Babylonem vel Heliopolim ſcilicet nunquam viſuri ſunt; neque earum urbium civem aliquem unquam conventuri. Sed quod reum ineluctabili neceſſitate facere in illis locis prohibentur; id alibi precario concedentibus ordinariis parœciarum Præſulibus facere eos & caritas jubet, neque leges vetant. Atqui iſtis non plus eſt in iſtos alienos quibus miniſtrant, juris quam presbyteris abſolute ordinatis in illos fideles, quibus vel rogante, vel certe concedente eorum ſacerdote, Euchariſtiam adminiſtrant. Ineſficax ergo, vel ſi verum licet dicere, inepta ac ridicula eſt omnis hæc Bellarmini *conjectura*; ſomniumque potius, vel delirantis hariolatio eſt, quam conjectura. Iſtos enim & Epiſcopos, & presbyteros, qui quod propriis careant ovibus, in procurandis alienis operam ſuam collocant, miniſteria quæ apud eas exercent, nefas eſt aliter, alio modo, aliave ratione exercere, quam ſolennis mos, communeſque leges ferunt, quamque ipſi in propriis ſi quas animas procurandas haberent, facturi erant. Niſi ergo Bellarminus ante præſtruxerit morem & uſum Pauliniani ſeculi fuiſſe, ut ſacra Euchariſtica fierent abſque ullo præter ſacerdotem communicante; fruſtra nobis Paulinum canit fuiſſe Barcinone presbyterum, ſed abſolute ordinatum. Quaſi ſcilicet iſti ita ordinati aliter facerent Euchariſtiam, quam certo titulo ab ordinatore alligati. Ille vero (quod feſtive quidem, ſed tamen vere hoc loco ſcribit *b* Chamerius noſter) plane ſic argumentatur, ac ſiquis ex eo quod Monachi Dominicani abſolute ſic Prædicatores inſtituuntur, ut nulli ſingulari Eccleſiæ ſint addicti, concludat hunc eſſe Latinorum morem, ut apud eos etiam abſque adſtantibus prædicetur. Ne illud quidem omiſerim, quod eſt à doctiſſimo Caliſto obſervatum, *c* Paulinum hoc ipſo loco quem laudat Bellarminus, ſatis id refellere, quod hic falſo negat, *ulli eum homini ſacramentum adminiſtrare potuiſſe*. Cum enim Severo ſuo in illa epiſtola ſuam illam abſolutam in presbyterum ordinationem nuntiaſſet, ſtatim eum invitat, ut ad ſe ſacramentum à ſe ſumpturus veniat. *Veni igitur* (inquit) *ſi pla-*

b Cham. l. 7. de Euch. c. 14. §. 14.

c Caliſt. de Miſſ. ſolit. §. 64. p. 54.

d ſi placet ante Paſcha, quod nobis optatius eſt, ut ſacras ferias me SACERDOTE concelebres.

d Paulin. ep. 6. p. 101.

CAPUT VII.

Refellitur ſecunda Bellarmini pro Miſſis ſolitariis conjectura, inde ducta, quod plurimi olim fuerint presbyteri, rari in multis locis Laïci communicantes. Presbyterorum Romæ ſub Concilio numerus. Presbyteri quotidie offerentes rari olim. Laïcorum olim communio frequens an infrequens. Falſum eſſe arguitur, quod Græci poſt annum tantum communecaverint. Libri de ſacramentis non ſunt Ambroſii, neque Auguſtini ſermo viceſimus octavus de verbis Domini.

ALtera conjectura, quæ Bellarmino tertia eſt, inde ducitur, *e* quod *cumplurimi olim ſacerdotes quotidie celebrarent, populus tamen multis in locis raro admodum communicaret*, Reſpondeo primum in genere; Olim ut multi offerentes fuere, fuiſſe & multos communicantes certũ eſt, ac ut quibuſdam in locis erant quotidianæ presbyterorum oblationes, ita & quotidianæ fuiſſe non paucis in Eccleſiis memorantur fideliũ communiones. Hieronymus, *Romana* (inquit) *Eccleſia & Hiſpaniæ id obſervare perhibentur*, ut ſcilicet quotidie accipiatur *Euchariſtia*. Et alibi, *g ſcio* (inquit) *Romæ hanc eſſe conſuetudinem, ut fideles ſemper Chriſti corpus accipiant, quod nec reprehendo nec probo.* Idem tamen alibi ſcribit, *h* ita nobis vivendum, ut eam (Euchariſtiam) *quotidie accipere mereamur*. Quæ ſi fuit, ut fuiſſe videtur communis illius Eccleſiæ ſententia, apparet illis Bellarmini ſacerdotibus quotidie celebrantibus non defuiſſe fideles cõmunicantes. Itaque vana eſt omnis hæc ejus conjectura. Quin & videtur non inepte colligi ex Patrum dictis Euchariſtiam nullam olim oblatam fuiſſe quæ non diſtribueretur. Auguſtinus certe utrumque fere conjungit, ut cum de eo loquitur, *i quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione conſumitur* (id eſt, ut patet, de pane & vino) dicit *hoc ipſum inter celebrationes ſacramentorum OFFERRI & DARI*. Dari autem panem illum nemo dixerit, niſi quis ſit alius præter offerentem, cui Euchariſtia tradatur, Sic alibi, de eodem myſterio verba faciens, ſcribit *k id quod eſt in Domini menſa, benedici & cum benedicitur, ſanctificari, & ad diſtribuendum COMMINUI.* Mox panis *ſanctificationem & DISTR:BUTIONIS præparationem* memorat, ac illam *ſanctificationem & diſtributionem* veluti duas hujus ſacri partes cõſiderat. Denique docet, certe docere videtur, hoc myſteriũ rite non concludi niſi *peractis* prius precibus *quibus populus benedicitur, PAKTICIPATO ſacramento*. Sic quoq; in alio opere dicit *pro omnibus* illis *ſacrificiis & oblationibus*, quæ veteris Teſtamenti temporibus celebrabantur, *nunc Chriſti corpus offerri, &*

e Bell. l. 2. de Miſſ. c. 9. §. Tertia conjectura.

f Hier. ep. 28. ad Lucin. t. 1 fol. 69. H.

g Ibid. ep. 50.

h Id. l. 6. in Ez. c. 16.

i Aug. l. 3. de Trinit. c. 10. t. 3. p. 108. C.

k id. ep. 59 quæ eſt ad Paul. Q. 5. p. 114. col. 2. D.

l Lib. 17. de Civit. Dei. p. 1138. B.

Cap. VII. *PARTICIPANTIBUS miniſtrari.* Cum ergo ex his veriſimillimum ſit nunquam apud veteres offerri conſueviſſe hoc ſacrū, quin & oblata communicantibus diſtribueretur, fruſtra ſunt omnes Bellarmini hariolationes ſuas illas Miſſas ſolitarias in priſca Eccleſia reperturum ſe ſomniantis, in quibus oblata nemini participanda diſtribuitur. Si is modeſtius conjiceret in tanta ſynaxeon multitudine quaſdam fuiſſe in quibus pauci de plebe communicarent iis ſeculis, quibus refrigeſcente Chriſtianorum zelo, multo rarius quam olim communicandi mos invaleſcebat, non repugnarem quin conjectura ſit ſatis probabilis. Nunc cum hinc aliud valde diverſum conficere velit, nimirum jam tum fuiſſe aliquas ſynaxes præter morem illorum temporum, ut ex omnibus illius memoriæ libris apparet, communem, ita celebratas ut ſolus ſacramentum qui confecerat ſacerdos ſumeret; nullum colorem habet conjectura, ſomnioque quam ratiocinationi ſimilior, in auras abit, tamque facile rejicitur, quam obtruditur. Nunc ut ſigillatim duo illa, quibus tota nititur, excutiamus; fateor multos fuiſſe in Eccleſiis antiquis Preſbyteros; ſcilicet pro ratione & modo populi, cui miniſtrabant; ut Romæ Cōrnelij Epiſcopi temporibus, nō tantum, quod Bellarmino ait, *m quadraginta*; ſed quod apud Euſebium * diſerte ſcriptum eſt, *n ſex & quadraginta* τεσσαράκοντα ἕξ. Quidni? cum ea jam eſſet Romæ Chriſtianorum Eccleſia, quæ, ut idem ille Cornelius teſtatur, *immenſo ac pœne innumerabili populo* abundaret. Μετὰ μεγίστου καὶ ἀναριθμήτου λαοῦ: quod etiamſi non diceret, facile tamen ex iis quæ ibidem narrat, quivis verum eſſe intelligeret. Ait enim præter illos ſex & quadraginta Preſbyteros miniſtrare eidem Eccleſiæ Diaconos ſeptem cum totidem Subdiaconis, Acoluthos vero duos & quadraginta, Exorciſtas, Lectores cum Oſtiariis duos & quinquaginta, viduarum denique, infirmorum & egentium, qui Eccleſiæ benignitate & ſumptibus alebantur multitudinem mille & quingentorum numerum ſuperaviſſe. Quantum enim quamque copioſam fuiſſe neceſſe eſt eam plebem, quæ tam multis alendis par fuit? Ego vero fateor hæc inprimis Eccleſiæ Chriſtianæ in qua urbe noſtri quotidie crudeliſſime mactabantur tantillo ducentorum ſcilicet annorum ſpatio tanta incrementa ſtupenda videri: Neque hunc locum unquam legi quin ſtatim animum meum de Chriſtianiſmi divinitate cogitatio ſubiret, quod neque factum ſit unquam, neque vero fieri poſſe videatur, ut ulla diſciplina tam longe lateque abſque omni humano præſidio, adverſis infeſtiſque omnibus mundi rectoribus, & in ejus innocentiſſimos ſectatores omni cruciatuum, ac tormentorum genere bacchantibus, in tantum multitudinem diffunderetur, & in ipſa urbium principe tam brevi ſpatio excreſceret. Sed hæc nihil ad ſacra Bellarmini ſolitaria. Eadem eſt eorum ratio, quæ idem hoc allato exemplo ſubjicit deinceps magis ac magis creviſſe *ſacerdotum multitudinem.* Nihil mirum creviſſe miniſtrorum numerum, pro ipſarum Eccleſiarum incremento, ad quarum uſum illi ordinabantur.

m Ibid. §.2. multi erant.

* n Hiſt. l. 6. c. 43. Gr. p. 244. A. B.

Sed

Sed non facile quemquam demonſtraturum puto eo uſque ex creviſſe unquam ſacerdotum in veteri Eccleſia multitudinem, ut aliquando æquarit illas ſacrificulorum legiones, qui hodie vel certis titulis affini, vel errones & vagi, vel monaſteriis clauſi (ſi tamen clauſi) ubique terrarum apud Latinos perſtrepunt; qui urbes, agros, incluſas, littora, culta incultaque jampridem replent; neque dum tamen ullus eſt iſtius fœturæ ſacerdotalis finis. Sed neque certum eſt quod ait) o Bellarminus *plurimos olim ſacerdotes quotidie celebraſſe* Euchariſtiam. Quoſdam ita feciſſe, ut quem ipſe ſupra memoraverat Caſſium Narnienſem (nam Andream quem edit, quotidie ſacrificaſſe ſcriptori apocrypho nos certe non credimus; de Caſſio conſtat ex Gregorio) Hoc ipſo quod id de iſto obſervatum eſt, intelligimus raros fuiſſe, qui ſacra quotidie facerent. Quod denique idem ſubjicit *p populum in multis locis raro admodum communicaſſe*, pro diverſis Eccleſiæ temporibus vere vel affirmari, vel negari poteſt ac debet. Primis temporibus, quibus ardentior erat pietas fideles quotidie communicaſſe multi affirmant. Poſtea, pace Eccleſiis reddita, tepeſcente, ut ſit, multorum fide, veriſimile eſt una refrixiſſe priſcum illum aſſidue communicandi morem; atque ita accidiſſe ſcriptorum Eccleſiaſticorum ſeries docet; eoque pertinere concedo illam Chryſoſtomi de ſuis Antiochenis querelam, quam huc affert Bellarminus; *Fruſtra habetur quotidiana oblatio, cum nemo ſit qui ſimul participet.* Quanquam enim Bellarmino minime concedam ita ad vivum reſecanda, præciſeque ſumenda eſſe ac ſi ſignificarent plane neminem fuiſſe; qui communicaret; fateor tamen ex his per hyperbolen in quotidiano ſermone familiarem ita dictis intelligi paucos fuiſſe communicantes præ non communicantibus. Sed neque verum eſt, quod Bellarminus rem ſupra verum augens, dicit hunc ipſum Chryſoſtomum alibi ſcripſiſſe *plurimos tantum ſemel in anno ad ſacramenti communionem acceſſiſſe. Multos* ille dicit, non *plurimos*. Quod vero vel in Græcorum gente, vel in Conſtantinopolitana civitate multi ſemel per annum communicarent, eo non fit, ut nemo in tota gente, vel urbe eſſet, qui ſæpius communicaret. Aliud ait auctor eo ipſo in loco, qui laudatur; q *Multi* (inquit) *huius ſacrificij ſemel toto anno ſunt participes; alij autem bis; alij vero ſæpe* πολλοὶ τῆς θυσίας ταύτης ἅπαξ μεταλαμβάνουσι τοῦ παντὸς ἐνιαυτοῦ ἄλλοι δὲ δίς. ἄλλοι δὲ πολλάκις. & mox ſignificat *eſſe qui ſemel, eſſe qui ſæpe, eeſſe qui raro communicarent.* τίνας ἀποδεξόμεθα; τοὺς ἅπαξ; τοὺς πολλάκις; τοὺς ὀλιγάκις; Sed & eremi incolas (id eſt anachoretas ibidem memorat, quos ait *ſemel in anno, ſæpe etiam poſt biennium eſſe participes.* ἐκεῖνοι γὰρ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μετέχουσι. πολλάκις δὲ καὶ διὰ δύο ἐτῶν. Sed neque tam de Græcis propriè, quam de quibuſvis in genere Chriſtianis loqui eo loco videtur. Illic enim non de ſingularum gentium inſtitutis diſputat; ſed in genere de ea ratione, qua cum fruſtra & laude

Cap. VII.

o Bell L. 2. de Miſſ. c. 9. §. Deinde negam.

p Greg. hom. 37.

q Chryſoſt. Hom. 17. in ep. ad Hebr, p. 8,6. D.

Cap.VII. communicatur, quam in eo ſitam eſſe oſtendit, non ut vel raro, vel ſæpe, ſed ut digne id fiat. Itaque hic eos colligit, qui vel ſæpe, vel raro, vel etiam ſemel in anno, imo etiam ut eremitæ, in biennio, communicant, cujuſcumque de cœtero ſint vel gentis, vel loci, Græci Latini, Europæi, Afri, Aſiatici. *Ad omnes* (inquit) *habetur oratio, non ſolum ad eos, qui hic ſunt, ſed etiam ad eos, qui ſunt in deſerto.* Tum; *Nos* (inquit) *neque eos, qui ſemel, neque qui ſæpe, neque qui raro* (communicant) *laudabimus ſed eos, qui cum munda conſcientia, qui cum mundo corde, qui cum vita inculpabili.* Hoc vero de cujuſlibet vel gentis, vel loci, vel temporis Chriſtianis verum eſt. Ergo de nulla præciſe ac definite gente dictum eſt; ut ridiculi ſint, qui inde Græcos plæroſque omnes in anno ſemel tantum vulgo communicaſſe colligunt quæ Bellarmini mens fuiſſe videtur. Huic enim graviſſimi ac certiſſimi auctoris teſtimonio aliud noti ac incerti ſcriptoris de Græcis nominatim loquentis dictum continenter ſubjicit; r *Ambroſius etiam* (inquit) L.5. de Sacramentis, c.4. dicit *Græca poſt annum communicare ſolere.* Vel hoc ipſum, quod iſte de Græcis dicit, præter alia non pauca ſatis eum arguit non eſſe Ambroſium; qui vir & ingenio & in omnem Eccleſiam affectu, rerumque divinarum ac humanarum peritia ſic excellebat, ut neſcire non potuerit, quid apud Græcos, quorum linguam didicerat, & callebat, ſuo ævo in religione gereretur, quive ſacri eſſent eorum mores ac ritu, quod iſtum, qui hæc ſcripſit, ignoraſſe hic locus vincit. Græcos enim, quod iſte ſcribit *poſt annum communicare ſolitos*, id de Ambroſiani ævi Græcis falſum eſſe ex veris certiſque ac fide digniſſimis illius memoria ſcriptoribus patet. Baſilius, Ambroſij σύγχρονος, Græcus fuit. Atqui hic teſtatur s *apud ſuos morem fuiſſe quater in ſingulis hebdomadis communicandi, feria quarta, ſexta, ſabbato & Dominica, & alias etiam, ſiqua occurrerent Martyrum natalitia.* ἡμεῖς μέντοι γε τέταρτον καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα κοινωνοῦμεν. ἐν τῇ Κυριακῇ, ἐν τῇ τετράδι καὶ ἐν τῇ παρασκευῇ καὶ τῷ σαββάτῳ, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἡμέραις, ἐὰν ᾖ μνήμη μάρτυρος τινός. Tam Græcorum, quam Latinorum fuit Sardicenſe Concilium. Canon autem in eo extat in quo Patres Hoſius ita compellat; t *Recordemini Patres noſtros in tempore præterito indicaviſſe, ut ſiquis laicus in aliqua urbe agens tribus diebus Dominicis in tribus hebdomadibus non conveniat, is communione moveatur* μέμνηνται δὲ ἐν τῷ προάγοντι χρόνῳ τοὺς πατέρας ἡμῶν κεκρικέναι, ἵνα εἴ τις λαϊκὸς ἐν πόλει διάγων τρεῖς κυριακὰς ἡμέρας ἐν τρισὶν ἑβδομάσι μὴ συνέρχοιτο, ἀποκινοῖτο τῆς κοινωνίας. Dionyſius Exiguus hunc canonem, quem Synodi Sardicenſis 14. putat, paulo aliter, ſed eodem ſenſu exhibet; u *Memini autem ſuperiore Concilio fratres noſtros conſtituiſſe, ut ſiquis Laïcus in ea, in qua commoratur civitate, tres Dominicas dies, id eſt per tres ſeptimanas non celebraſſet, conventum, communione privaretur.* Nemo mihi reſpondeat *Laïcos convenire*, vel in *conventum* συνέρχεσθαι juberi; *communicare*, non juberi. Eo enim tempore nemo conveniebat, niſi qui communicaret; ut ex Apoſtolicis & Antio-

r Ambr. L.5. de Sacr. c. 4. p. 1252. C.

s Baſil. ep. 289. ad Caſ. Patr T.3. p. 279. A, B.

t Sardic. Conc. c. 11. T 1. Conc. p. 530.

u Dion. Exig. Collect. Can. Canone 14. Bibl. Iur. Canon. vet. p. 140.

& Antiochenis canonibus, aliiſque locis ſupra demonſtravimus; neque *conventum celebraſſe*, eum facile quiſquam dixerit, qui convenit quidem, id tamen ad quod convenitur, non præſtitit. Atque hoc ſenſu canonem capit atque reddit Zonaras, quo loco eum citans, *x Synodi* (inquit) *Sardicenſis canon eſt, & alter eius, quæ fuit in Trulſo, & alius Antiochenæ, ut ſiquis per tres Dominicos præſens non communicavit hic ab Eccleſia ſeparetur.* εἴ τις ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας παρὼν μὴ μεταλάβοι ἀφοριζέσθω. Huc quoque reſpicit, quod Valafridus Strabo jam olim diu ante Zonaram, multo de Græcis verius, quam noſter fuit Pſeud-Ambroſius ſcripſerat; *y Apud Græcos quoque* (inquit) illi, *qui duas Dominicas vel tres ſine communione tranſierint, excommunicari dicuntur.* Quam vero Græci morem iis ab Ambroſio ſubdititio affictum poſt annum communicandi, probaverint, vel ea ſatis oſtendunt, quos ex Chryſoſtomo ſupra recitavimus, quæque ille Antiochiæ, totius Orientis capite, eodem tempore perorabat, quo Mediolani Ambroſius Epiſcopus ſedebat. In his autem audivimus ſanctiſſimum virum ſuos vehementer cohortantem, ne vel ab Euchariſtia ſacro, cum id celebratur, abſint, vel à communione, quoties adſunt, abſtineant. Multos apud ſe deſides, ac communionis negligentes, haud ſane diſſimulat; ſed peccatum hoc iſtorum fuit; non fuit Eccleſiæ Græcę mos & uſus. Sed & Socrates atque Sozomenus, qui annis circiter quadraginta poſt Chryſoſtomi mortem vixerunt, longe alia de Græcis quam Pſeud-Ambroſius, narrant. Socrates quidem omnes ubique terrarum Eccleſias ſingulis hebdomadibus die ſabbati myſteria celebrare, exemplis Romanis & Alexandrinis tradit, *z* Ægyptios Alexandrinis finitimos, & Thebaidos incolas, Sabbato quidem Synaxin facere, ſed pranſos, ſub veſperam offerre & communicare. Sozomenus *a* vero eadem habet, & ex utroque Nicephorus Calliſti ſed & præter diem ſabbati, omni die Dominica & obtuliſſe & communicaſſe non minus Græcos, quam Latinos, vel ex iis Baſilij verbis patet, quæ nuper recitavimus. Epiphanius, qui & ipſe quarto extremo ſeculo floruit, Conſtantienſis in Cypro Epiſcopus, cum adeo ſacras ſolenneſque in tota Eccleſia has diei Dominicæ & quartæ ſextæque feriæ ſynaxes eſſe videret, non dubitaverit *b* eas ab Apoſtolis inſtitutas dicere; tametſi ſuum interpretem Petavium *c* non habeat hac de re ſecum conſentientem. Neque hic mihi quiſquam Auguſtinum non modo paria, ſed plane eadem cum Pſeud Ambroſio de Græcis tradentem objectet. *Si quotidianus* (inquit) *eſt panis, cur poſt annum illum ſuum ſi quemadmodum Græci in Oriente facere conſueverunt.* Ille enim Auguſtinus, ne fallaris, non eſt verus Auguſtinus; ſed hic ipſe de ſacramentis ſcriptor, qui pro Ambroſio objectus eſt. Theologi Lovanienſes fraudem ipſi quoque deprehenderunt; hunc ideoque ſermonem ex verorum, vel etiam probabilium Auguſti operum cenſu in ſpuriorum claſſem id eſt in Appendicem, cum hoc titulo relegarunt; *e Fuit Sermo, non 18. quod mendoſe ſcriptũ eſt, ſed 28. de verbis Domini, ex L. 5. Ambroſij de Sacramentis, c. 4.* His, ne plura addam, ſatis

CAP. VII.

x Zonar. in Can. 9. Apoſt. p. 6. E.

y Valafr. de reb. Eccl. c. 20. T. 10. Bibl P. p. 679. A.

z Socr. L. 5. c. 21. edit. Lat.

a Sozom. L. 7. c. 19.

b Epiph. contr. Hær. extr. Expoſ. fid. p. 1104. §. 22.

c Pet. Not. p. 354.

d Aug. ſerm. 28. de verb. Dom.

e Aug. T. 9. Append. p. 643. col. 2.

Cap. VII. ſatis refellitur craſſum auctoris librorum de ſacramentis mendacium, inſcite affirmantis *Græcos in Oriente, conſueviſſe panem ſacrum poſt annum ſumere*; in quibus verbis, & hoc abſurdum eſt, quod *Græcos hoc in Oriente* facere dixit; quaq ſcilicet eorum diverſus, pro diverſis in quibus degebant locis, mos atque uſus fuerit. Vnde, ut hoc obiter dicam, cernere eſt, quam temere Perronius, non aliis, quam illis duobus, Chryſoſtomi ſcilicet, & Pſeud-Ambroſij nuper recitatis locis fretus *certum* eſſe pronuntiarit *f* apud omnes Græciæ, univerſique Orientis Eccleſias toto anno, die Paſchatis feſta, neque amplius communicaſſe fideles; paucas iterum, Natali Dominico. Chryſoſtomi quidem mentem oſtendimus non eam eſſe, quam iſte illi affingit; Ambroſium vero nequaquam eſſe, quem pro vero Ambroſio nobis obtrudit; quod tametſi tantum Antiquarium neſcire minime decebat; non eſt tamen in Parronio uſque adeo mirandum, quem hoc ipſo capite, ſed altam ad rem videmus pro veris Cypriani vocibus afferre *g* verba quædam ſcriptoris de Cœna Domini, id eſt ejus hominis, quem Bernardi ævo novem poſt Cyprianum ſeculis vixiſſe conſtat. Atque ita demonſtratum eſt, quam infirmis, quamque futilibus, partim falſis, partim incertis nitatur hac Bellarmini conjectura; quæ eo quoque levior atque inanior eſt, quod etiamſi conjectori, quod nullo jure poſtulat, donaverimus, *plurimos olim ſacerdotes quotidie celebraſſe, & tamen populum in multis locis raro admodum communicaſſe*; ne ſic quidem ulla erit ratio, cur ideo devinandum eſſe putemus fuiſſe tam ſacerdotes, qui præter omnes illorum temporum regulas & omnia quæ ſuperſunt exempla, ſoli in ſacro, quod celebrabant, communicarent. Quantumcunque enim conjector fingat communicantium paucitatem, negare tamen non poteſt vel in illa Laïcorum turba fuiſſe ubique aliquos, qui communicarent, vel ſi nemo Laïcus eſſet (quod incredibile eſt) Clericos certe iis, qui ſacra quali die faciebant, adfuiſſe. Quæ ſi vera claraque ſunt (ut ſunt certe) cur vel quotidie ſacrificanti ſacerdoti non potuit aliquis. Vel ex illis paucis Laïcis, vel certe ex Clericis, adeſſe, & una cum eo communicare? Nam neque ſacerdotem ſacra ſolum abſque ullo Clerico facere, vel Clericum ſacerdoti aſſiſtentem non communicare fas erat per illa ad ſextum minimum ſeculum tempora; ut ex canonibus Eccleſiæ patet, quæ per illa tempora florebat. Ac prius quidem non licuiſſe etiam diu poſt anno. Domini 500. ex inferiorum ſeculorum diſciplina conſtat. Certe Concilij Namnetenſis canon, ſuo à nobis loco deſcribendus, enixe præcipit * Presbyteros Euchariſtiam celebrantes *cooperantes habere*; & *ſacerdotem ſolum celebrare*. Vetant Theodulfus Aurelianenſis Epiſcopus *h* & Moguntini Patres, *i* & Carolus Magnus in Capitulari, & ſexta denique Pariſienſis Synodus, *k* hi docent *Presbyterum ſolum celebrare* nihil aliud eſſe, quam ſine miniſtris *ſolennia Miſſarum frequentare*. Quos enim *ſolos Miſſam celebrare* vetant, eos dicunt ſine Miniſtris *Miſſarum ſolennia frequentare*. Sed nos de his infra, fuſius cum bono

f Perr. Replic p. 918. c. 4. init.

g Ibid. p. 921. lin. 3.

* Concil. Namn. c. 30. ex Burch. l. 3. c. 68.

h Theodul. Capit. ad Presb. c 7.

i Capit. Car. M. L. 5. c. 93. & Cõc. Mog. c. 43.

K Conc. Par. 6. c. 48.

bono Deo dicemus, quo loco attendemus cæterorum Chriſtianorum, Latinæ communionis expertium eundem eſſe morem. Poſterius vero, Clericis, ut quibus adſtant ſacris non communicent, haut magis conceſſum eſſe conſtat ex iis Apoſtolorum Canonibus, quos Dionyſius Exiguus, qui ſexto jam adulto ſcripſit, Latine interpretatus Codici canonum Eccleſiaſticorum præfixit. Eorum enim Canonum nonus hoc in ipſo titulo vetat; *Quod miniſtri* (inquit) *altaris oblatione celebrata debeant communicare.* Tum ſequitur ipſe, etiam multo explicatior, canon; *Si quis Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, vel quilibet ex ſacerdotali catalogo, tacta oblatione non communicaverit, cauſam dicat, ut ſi rationabilis fuerit, veniam conſequatur, aut ſi non dixerit, communione privetur, tanquam qui populo cauſa læſionis extiterit, dans ſuſpicionem de eo, qui ſacrificaverit, quod recte non obtulerit.* Canonem Criſconius quoque breviavit, *m* & in collectione totum ex Dionyſio Exiguo repræſentavit, *n*

Cap. VIII.

l Can. Apoſt. c. 9. edit. Dionyſ.

m Criſc. in Can. brev. c. 11.

n Idem in coll. can. c. 11. in Bibl. Can. T. 1. Append. p. 39.

CAPVT VIII.

Tertia Bellarmini pro Miſſis ſolitariis conjectura, ex ſacris pro particulari cauſa factis refellitur. IV. aliorum conjectura ex ſacris in carcere apud Confeſſores celebratis oſtenditur eo ipſa fuiſſe pluribus diſtributa.

SEquitur alia Bellarmini conjectura, quæ ipſi quarta eſt; *o Multa* (inquit) *ſacra faciebant pro cauſa ita particulari, ut non ſit ullo modo veriſimile miniſtratam fuiſſe communionem in ejuſmodi ſacris*: quorum ex Auguſtino duo affert exempla; Prius ex confeſſionibus, ablati pro Monica Auguſtini matre ſacrificio, cadavere juxta conſtituto; Alterum ex opere de Civitate Dei, in quo narrat *unum de ſuis presbyteris ſacrificium obtuliſſe in domo ruſtica, ad eandem domum à malignorum ſpirituum vexatione liberandam.* Ille vero ſomniabat, cum ex his evanidis umbris ſerio ratiocinabatur. Quid enim prohibet, quo minus, etiam in hujuſmodi ſacris aliqui præter ſacerdotem communicaverint? Nihil eſt facilius, quam & dicere & putare id verum fuiſſe, quod iſte negat ullo modo *eſſe veriſimile.* Cur vero non eſt veriſimile? An quia nullus Hoſtiæ, ubi Monica ſepulta eſt; nullus in territorio Foſſatenſi vbi ſacrum ad abigendos ſpiritus domum Heſperij vexantes vel Clericus, vel Laïcus erat, qui vel honoris cauſa ſacra facienti adeſſent? qui ſacro peracto communicarent? Atque vix mapale ullum eſt ita ſolum, quo Latinorum hoſtia, ſi eo vel ad inter uſum aliquem agricolam eundum eſt, non magno comitantium & adorantium agmine ſtipato vectetur. Sed huius cenſus ſacra, quæ pro cauſa particulari fierent, quam nulla primis ſeculis, quam raro hoc ipſo quarto, quintoque ſequenti fuerint,

o Bell. l. 2. de Miſſ. c. 9. ext.

Bellarmini

Cap.VIII. Bellarmini clamat inopia; qui ex his totis ſeculis nó alia, quam hęc duo, & quidem ex quarto jam præcipiti, petita exempla afferre potuit, & hæc ipſa ad eam quam agit cauſam plane inefficacia, atque inutilia. Prioribus duobus ſeculis nullum, quod meminerim, occurrit Euchariſtiæ ſacrum pro cauſa (ut Bellarminus loquitur) *particulari*, id eſt ad unius alicujus hominis uſum. Ad quorumvis fidelium bonum, ut inſtitutum erat, ſic quoque peragebatur. Neque noſtros aliter tertio ſeculo inſtituiſſe legimus. Quod enim Deo laudes in orationibus Eccleſiæ publicis dabant ob coronatos ſuos Martyros, id non pro *particulari* cujuſquam, ſed pro communi totius Eccleſiæ cauſa fiebat. Sanctiſſimum ſacramentum ad communicandum piis animabus ſervatoris corpus & ſanguinem, uberrimoſque mortis ejus fructus inſtitutum, melius fuerat & religioſius ad unum hoc opus adhibere; non ad privatas mortalis cujuſquam hominis utilitates impendere. Sed pacis malo, animi luxuries, curioſitas, & ſuperſtitio hæc, & alia non pauca in Chriſtianiſmum invenere; quæ avide primo excepta, hoc ſemel gradu facto, malo inde gravioribus fidei & diſciplinæ corruptelis ſenſim poſtea partam aperuerunt. Illa quidem fateor jam tum erant erupturi olim morbi ſemina, Solitariæ Miſſæ nondum ullæ erant. Fruſtra Latini ad conjecturas confugiunt. Nullus adeo ſagax eſt hariolus, nullus tam doctus haruspex, qui toto hoc Eccleſiæ ad ann. D. 500. tractu ulla hujus cenſus ſacra reperire poſſit. Si humanis artibus ulla iſtis locis atque temporibus deprehendi poſſent, Bellarmini, quo nemo in his apud Latinos ſolertior artifex emerſit, jamdudum ingenio & ſtudio reperta eſſent. Fuere tamen & alij Bellarmino haudquaquam verecundiores apud Latinos conjectores, qui & in quibuſdam ab his diverſis antiquitatis locis ſolitarias ſibi Miſſas viſi ſunt olfacere. Vt qui ad hanc rem Cyprianum laudant præcipientem, ut presbyteri, qui *apud confeſſores in carcere conſtitutos offerunt, ſinguli cum ſingulis Diaconis alternent.* Sed cur iſti Preſbyteros illos, qui *ſinguli offerebant* volunt ſolos communicaſſe. Quia, ut opinor, putant ſolum, qui offerebat, Preſbyterum apud unum, & quidem ſolum Confeſſorem fuiſſe, eum quem, viſitabat ſcilicet oblaturus. Atqui hoc, quod iſti ſupponunt, incertum imo falſum eſſe, ex ipſo Cypriano apparet. Primo enim non unum Confeſſorem, ſed plures fuiſſe, quos Cyprianus intelligit Carthagine uno communi carcere ob Chriſti nomen concluſos, ex ipſis ejus verbis intelligimus; *Quantum* (inquit) *ad ſumptus ſuggerendos illis, qui glorioſa voce Deum confeſſi in carcere ſunt conſtituti*, &c. *peto nihil deſit.* Audin' plures dici, non unum? Et mox vocat *Confeſſores bonos, quos illuſtravit ſacra glorioſis initiis divina dignatio.* Denique *Presbyteri, qui illic* (in carcere) *apud Confeſſores offerunt.* Confeſſores ſemper dicit in numero plurium. Preſbyteri ergo, qui ſinguli alternis eos inviſebant, non apud unum confeſſorem, ſed apud plures in uno carcere conſtitutos offerebant. Tum neque ipſe, qui

p Cypr. ep. 4. p. 10.

oblaturas

oblaturus erat Preſbyter ſolus ad eas accedebat, ſed Diacono comitatus, Cap. VIII. *Presbyteri* (inquit) *ſinguli cum ſingulis Diaconis per vices alternent.* Sed & hoc quoque, quod conjectores ſupponunt, non modo incertum, ſed alio propius eſſe videtur, neminem ex Carthaginenſi Eccleſia præter Preſbyterum & Diaconum comitem fuiſſe cum Confeſſoribus, quo tempore apud eos offerebatur. Cyprianus ſatis teſtatur *fratres* (id eſt cæteros de eadem Eccleſia fideles) *pro ſua dilectione cupidos fuiſſe ad viſitandum & conveniendum illos* ipſos Confeſſores. Ac ipſe quidem huic ſane laudando eorum ſtudio ac deſiderio ita moderatur; *ut caute hoc & non glomeratim, nec per multitudinem ſimul junctam faciant, ne ex hoc* (inquit) *invidia concitetur, & introeundi aditus denegetur*; quod ſapientiſſimum Epiſcopum prudenter monuiſſe confiteor: Sed Confeſſores à fratribus *viſitari, & conveniri*, qui *glomeratim* vetat, ſigillatim à *ſingulis alternantibus* probat; Quos illuc ire per *multitudinem ſimul junctam* (quod futurum erat invidioſum) prohibet, iis profecto concedit *caute* ternos binos, ſingulos, ſi neceſſe eſſet, adire, & deſiderium ſuum explere, ſed tuto & cum hoc temperamento. Cum ergo his ſubductis rationibus conſtet apud Confeſſorum carcerem, quo tempore illic offerebatur, plures præter Preſbyterum, ad communicandum idoneos fuiſſe, ipſos primum Confeſſores, quos plures fuiſſe demonſtravimus; tum Diaconum, Preſbyteri comitem, denique unum etiam aut alterum ex eadem Eccleſia fratres, quos & ex hoc & ex aliis locis ſcimus fuiſſe cum Confeſſoribus frequentes & quantum licebat aſſiduos; nemo non intelligit, quam vani ſint augures, qui hinc devinant fuiſſe apud Cyprianeam Eccleſiam celebratas aliquas Euchariſtias, quarum nemo alius particeps fuerit, quã qui eas offerebat Preſbyter. Quid ni Confeſſoribus ipſis, quid ni Diacono, quid ni aliis fratribus, quos iſtic aliquos adeſſe licebat, communicare una cum Preſbytero licuerit? Vna Lucianeæ in carcere communionis accurata, qua extat, relatio docet, quid in cæteris ejuſdem generis ſynaxibus fieri potuerit, factúmque adeo re vera fuerit, etiamſi qui eas perſtringunt plus quam narrant, ſcriptores, multa quæ vere facta fuerunt, ſigillatim non exſequantur. Neque enim neceſſe eſt, cum res ſolennes, & communis adeoque notiſſimi uſus memorantur, ſingulas earum partes anxiæ deſcribi. Vt cum Latini narrant ſuos ſacerdotes pro anima alicujus defuncti ſacrificium obtuliſſe, nemo tam ſtulte diligens ac ſeverus eſt, ut ab iis exigat illud etiam, quod ab iis ſemper fieri nemo neſcit, diſerte memorari, ſacerdotem ſcilicet oblatum *ſacrificium conſumſiſſe, ac hoſtiam quidem ediſſe, calicem vero exhauſiſſe*, Nemo adeo ſtolidus eſt, ut ſi iſta ſcriptor aliquis Latinus in hujuſmodi narratione tacuerit, inde argumentetur ſacerdotem apud Latinos cum ſacrificia hujus generis offert, ea quidem offerre; oblata vero non ſumere. Atqui par earum ſtultitia eſt, qui quod Cyprianus jubet quidem ſingulos Preſbyteros

CAP. VIII. cum ſingulis Diaconis apud Confeſſores offerre; de Confeſſoris vero vel aliorum cum eo communione nihil dicit; ex eo inquam, ſibi videntur ſapienter conjicere neque Confeſſorem, neque Diaconum, neque ullum alium fratrem communicaſſe? Tu vero eadem ratione concluſeris ne ipſum quidem, qui offerebat, Preſbyterum communicaſſe; quem ſcilicet Cyprianus non magis, quam Confeſſorem & Diaconum communicaſſe memorat. Notum erat (inquit) neminem offerre, qui non communicet; Eo neque hoc dici neceſſe fuit. Atqui inquam, illo quoque ſeculo nunquam offerri ſine communicantibus, æque notum fuit, adeoque ne hoc quidem dici neceſſe fuit. Quid ni enim tum temporis id omnes noſſent, quod quotidie ita fieri videbant? quod nos ex vetuſtis omnibus monumentis factum ita fuiſſe, tametſi tam multis inde ſeculis abſimus, certiſſime tamen ſcire poſſumus, ſi vel ſolæ iſtorum ſeculorum Liturgiæ extarent. Sed nos conjectorum impudentia ac iniquitas cogit, etiam clariora teſtimonia afferre, in quibus quod in oblationibus apud Confeſſorum carcerem celebratis factum non fuiſſe ipſi hariolantur, id ipſum talibus locis revera factum fuiſſe, diſerte affirmatur. Ea ergo quid de Luciani Martyris in carcere oblatione ſigillatim narret Nicephorus; quod totidem pæne verbis apud ſcriptorem multo quidem vetuſtiorem, ſed Arianum, Philoſtorgium legitur. *De eo* (inquit Nicephorus) *Martyre* (Lucianum dicit) *illud eſt decantatum; eum moriturum, cum vis tyrannica neque templi, neque ſacrarij copiam faceret, & vincula quoque atque plagæ motum prorſus denegarent, in ſuo ipſius pectore diſcumbentem horrendo illo operatum eſſe myſterio, ad eumque modum & ipſum participaſſe de immaculato ſacrificio, & aliis ut participarent mandaſſe. Sacrum illud in carcere perficiebatur, & Eccleſiæ ſpecimen ſacer ille chorus repræſentabat, qui eum tanquam jam morientem ſtipabat. Aliam quoque ob cauſam ſacris ita operabantur, ut ſcilicet quæ à piis peragebantur, ab iis qui alterius eſſent opinionis, non conſpicerentur.* περὶ οὗ μάρτυρος λόγος διατεθρύληται τελευτᾷν μέλλοντος, τῆς τυραννικῆς βίας μήτε ναὸν, μήτε θυσιαστήριον παρεχούσης. ἀλλὰ μηδὲ τῶν δεσμῶν καὶ τῶν πληγῶν συγχωρούντων κινεῖσθαι, ἐν τῷ οἰκείῳ στέρνῳ ἀνακεκλιμένον τὴν φρικτὴν ἐπιτελέσαι μυσταγωγίαν. καὶ οὕτως αὐτόν τε μετασχεῖν τῆς ἀχράντου θυσίας, καὶ τοὺς ἄλλους μεταλαβεῖν ἐπιτρέψαι. τὰ δὲ τὴν λειτουργίαν, ἐτελεῖτο ἐν τῇ εἱρκτῇ, καὶ ἐκκλησίας χρῆμα ὁ κυκλώσας ἐκεῖνον ἱερὸς ἐτύγχανε χορὸς, ὡς ἤδη ἀποβιοῦντα. ἄλλως τε καὶ τῷ μὴ καθορᾶσθαι τὰ δρώμενα παρὰ τῶν ἀπίστων τοῖς ἄλλως ἔχουσι δόξης, οὕτως ἐτέλουν. Cur iſtos circumſtantes Martyr communicare voluit, cum res tota multo facilius, celerius, atque tutius expediri potuerit, ſi ſolus communicaſſet, iſtis nihil aliud, quam eum objecto donec communicaſſet corpore ab exterorum viſu protegentibus, ne, quid ille faceret, ſcirent. Nulla alia facti huius apparet idonea ratio, præter hanc quod vir ſanctus nefas putaret quemquam ſolum communicare.

q Niceph. Calliſt l. 8. c. 31. T. 1. p. 600. 2. b. ex Philoſt. l. 2. §. 14. p. 10.

Iam

Iam ſi Martyr apud impios in carcere verſans, in ultimæ neceſſitatis articulo ſolennem ita communicandi uſum violare tamen noluit; quanto minus id feciſſe credendus eſt, vel Cyprianeus ille Presbyter, qui apud Confeſſorem, vel Auguſtinianus, ſive ille qui pro Monica. ſive iſte alter, qui pro Heſperij domo Euchariſtiam celebravit? His enim multo quam Luciano Martyri facilius fuiſſe conſtat habere, qui ſecum communicarent. Ergo & hi paribus locis ac temporibus, ſimili in cauſa, idem quoque ne dubites, fecerunt, quod Lucianum feciſſe legimus; iſtos vero feciſſe, non quidem legimus, ſed ex congenere Luciani facto intelligimus. CAP.IX.

CAPVT IX

V. Latinorum conjectura refellitur ex ſingularibus quorumdam veterum ſacris ducta in extraordinariis locis celebrantium; ut Ambroſij, Nazianzeni, Theodoreti, Ioannis Eleemoſynarij, & Caſſij Narnienſis.

EAdem eſt aliorum exemplorum ratio; Ambroſij, quem Romæ in clariſſimæ cujuſdam fœminæ domo; Gregorij Nazianzeni, quem Conſtantinopoli in æde perangusta ſacra, celebraſſe proditum eſt ab hiſtoricis; Theodoreti, qui ſe in Maris Anachoretæ cellula Euchariſtiam feciſſe tradit; Ioannis Eleemoſynarij, Epiſcopi Alexandrini, qui apud Leontium dicit *ſibi licuiſſe facere Miſſas in Epiſcopio*; Caſſij Narnienſis Epiſcopi, quem Gregorius narrat in Epiſcopi oratorio ſacrum aliquando feciſſe, cum eum morbus in Eccleſiam deſcendere prohiberet. Ad hæc & ſimilia, ſi qua ſunt, brevis reſponſio eſt, nihil eorum ad Miſſas ſolitarias pertinere. Eſto; iſti omnes ſacra munera in locis privatis obtuliſſe dicantur; nemini oblata diſtribuiſſe ad communionem, nuſpiam dicuntur Ambroſium Paulinus narrat, r cum is Romam veniſſet, *invitatum trans Tiberim apud quandam clariſſimam fuiſſe, ut ſacrificium in domo offerret*; Id oblatum fuiſſe in domo illius matronæ ſacrificium, hinc diſcimus; neminem de ſacro præter Ambroſium guſtaſſe, non diſcimus. Veriſimilius eſt, qui invitaverant, ideo maxime invitaſſe, ut ex ejus manu communicarent. Quod vero de Conſtantinopolitana Gregorij ædicula affertur, s id plane à re quæ agitur, alienum eſt. Arianis templa urbis omnia vi occupantibus; Gregorius ea temporum iniquitate coactus eſt Catholicos, qui pauci præ Arianis erant, in parvas ædes colligere, conventuſque ſacros iſtic habere. Cur in ea æde potius, quam in aliis Euchariſtiam nemini communicaret? totam ſolus ſumeret? Eſpenſæus in libello à Genebrardo poſt mortem auctoris edito, cum illa de Gregorio recitaſſet,

r Paulin. in vita Ambr. c.4.

s Sozom. l.7. c.5.

Cap. IX. taſſet, *Quæ fateor*, inquit, *non video qui probent, aut etiam ad Miſſam privatam pertineant.* Et rationem addit idoneam, quod *quæ à Catholicis, Eccleſia ab hæreticis oppreſſa, fiebant in locis quantumlibet aliàs privatis doctrina, oblatio, communio, aliaque myſteria, publica ſi minus erant, habebantur tamen*; Hæc ille vere profecto, atque ſapienter. Neque eſt ad hanc cauſam opportunius, quod Theodoretus Mari recluſo Euchariſtiam jampridem deſideranti, & flagitanti, ut in ſua cellula fieret oblatio, annuens ſacra vaſa eo afferri juſſit, *u* quod nec procul abeſſet locus, Diaconorumque manibus pro altari uſus, ſacrum quod erat rogatus peregerit. Res ut liquet, plane fuit extraordinaria ad ſancti ſenis ſolatium conceſſa; ex qua tu fruſtra ac inepte collegeris, quid in mediis civitatibus, frequentiſſimiſque Eccleſiis fieret; non magis quam ſiquis nunc Romæ & Lutetiæ ſacerdotibus licere contenderet Miſſam ſine altari in Diaconorum manibus ideo celebrare, quod Theodoretus narret ſe ita tum in Maris cellula obtuliſſe. Sed ne id quidem, quod noſtri conjectores hinc elicere miſere cupiunt, ullo modo probabile eſt; Theodoretum ſcilicet illius ſacri, quod confecerat, ſolum fuiſſe participem. Quid ni enim ipſe Maris ſacri, quod ejus cauſa fiebat, particeps fuerit? Quid ni Diaconi, quorum in manibus fiebat, una ei communicaverint? Nulla nos id ſentire ratio prohibet. Non eſt ad ſolitarias Latinorum Miſſas firmior illa ex Leontio decerpta de Ioanne Eleemoſynario narratio, ſanctum virum, cum multos animadverteret de Eccleſia ſimul lectum eſſet Evangelium, exire, & otioſis ſermonibus pro oratione vocare, ut eos ab hoc flagitio deterreret, hac arte uſum eſſe; Ipſum ſcilicet abſoluta lectione Evangelii, de Eccleſia quoque exiviſſe, & cum turba ſediſſe; Cunctis vero obſtupeſcentibus, qui aderant, his eos verbis eſſe allocutum; *Filioli, ubi oves, ibi Paſtor. Aut intrate intro, & ingrediemur; aut manete hic; & ego manebo. Ego propter vos deſcendo in ſanctam Eccleſiam. Nam poteram facere mihimet Miſſas in Epiſcopio.* Fateor hinc apparere in Patriarchæ Alexandrini ædibus locum extra Eccleſiam fuiſſe ſacrum, in quo ſacra peragere liceret, qualia hodie ſunt magnorum Antiſtitum *ſacella, oratoria* domeſtica; In his non communicaſſe quemquam una cum Epiſcopo; id vero pernego; neque eam in rem vel unum extat in toto Leontij libro verbum. Non ſinunt nos ita ſentire, quæ veterum extant Liturgiæ; in quibus omnem primo Clerum una cum Epiſcopo (ſi hic quidem adſit) circa altare, intra cancellos; deinde ſuo ordine populum extra adytum communicare cernimus hac Ioanni in ſuo Epiſcopio offerenti neminem adſtitiſſe Laïcum; Omnis certe familia aderat, quæ plæraque Clericis conſtabat; Aderant & alii Eccleſiæ Preſbyteri, Diaconi, Hypodiaconi, quibus maximam illam, & florentiſſimam Alexandriæ Eccleſiam abundaſſe ſcimus. Hos ne Clericos finges Epiſcopo ſuo adſtitiſſe quidem offerenti, ſed præter veterem diſciplinam ita adſtitiſſe, ut non communicarent? Hoc ex priſcis Eccleſiæ

t Eſp. de Miſſ. publ. & priv. p. 226. A.

u Theodoret. Hiſt. relig. c. 20. T. 3. Theod. p. 854. A. B.

x Leont. Vita Ioann. Eleemoſ. c. 4. Extat L. 1. de vitis Sanct. p. 201.

cleſiæ monumentis demonſtrari non poteſt. Cap. IX.

Gregoriana vero de Caſſio Narmenſi narratio ſolitarias Miſſas adeo non firmat, ut eas aperte evertat. Caſſius enim, cum eum morbus oppreſſiſſet, quem ſibi ſupremum in terris futurum eſſe cœlitus agnoverat, Miſſam ſe Natalitio Apoſtolorum, quod agebátur, implere poſſe recuſavit; ſed ſuorum tamen precibus compulſus in Epiſcopii oratorio, *Miſſas* (inquit Gregorius) *fecit, & manu ſua corpus Dominicum, & panem omnibus tribuit.* Neque publicus fateor, erat locus, in quo Caſſius obtulit; neque tamen ſolitaria fuit ejus communio; quum Euchariſtiam omnibus tribuiſſe Gregorius diſerte dicit. Quo exemplo vides, quam cæca ſit & inanis eorum aruſpicina, qui ſolitarias nobis Miſſas ſomniant in omnibus ſacris, quæ facta fuiſſe dicuntur in Epiſcopio, vel aliis ſimilibus locis, quæ proprie non publica, ſed privata potius dici, cenſerique debent. Atqui in iis quoque Miſſis, quæ in locis hujuſmodi fiebant, non quoſdam tantum, ſed omnes præſentes ſcilicet, communicaviſſe, hoc Caſſianæ in Epiſcopii oratorio Miſſæ exemplum docet.

y Greg. Rom. Hom. 37 in Evang. f. 342. H. 5.

Iam ſatis ni fallor patet, quam vanæ ſint Latinorum ſuſpiciones de ſolitariarum Miſſarum uſu apud Chriſtianos, qui ante a. D. 500. vixerunt. Vnum tantum iis, quæ hactenus diſputavimus, veluti ad cumulum, adjiciemus; etiamſi Bellarminus & cæteri ſuis illis conjecturis effeciſſent (quod profecto minime effecerunt) ut ſolitariæ fuerint illæ veterum Miſſæ, de quibus ita hariolari ipſis libuit; ne ſic quidem illas ſolitarias, quæ nunc in maximo ac quotidiano ſunt apud eas uſu, tuto ac ſolido loco futuras. Prima verbi gratia Bellarmini conjectura, ſi quid valeret, eo tantum valeret, ut Preſbyteris abſolute ordinatis (quos univerſalis Synodi Calchedonenſis lex decernit nullos in Dei Eccleſia fieri) liceat dona à ſe conſecrata ſolis conſumere, ſi nullus alius ſit, cui eorum particulas diſtribuere poſſint. Atqui apud Latinos non ſoli iſtius cenſus Preſbyteri, ſed omnes cujuſcunque ſint ordinis ac loci ſolitarias Miſſas non modo impune, ſed etiam cum laude ubique faciunt. Altera vero ejuſdem conjectura, non alii Preſbytero licere ſacra à ſe confecta ſoli conſumere probat, niſi ei, cui nemo communicare vult, quantumvis & publicæ Eccleſiæ leges & canones & ipſius quoque Miniſtri voces omnes ad communicandum fruſtra compulerint; quod hactenus in Eccleſia Romana adeo factum non eſt, ut Synodus ejus noviſſima Miſſas iſtas ἀναντιρρήτως etiam publico decreto probarit atque commendaverit. Quarta ejuſdem conjectura ex Miſſis ſolitariis eos tantum purgat, quæ vel ad mortuorum ſive expiandos, ſive beandos manes, vel certe ad ædes à dæmonum incurſu & vexatione liberandas fiunt; Cæteras, quarum eſt immanis apud Latinos multitudo, nihil juvat.

Cap.X. Neque alij fœlicius, quam Bellarminus, conjectarunt. Cyprianeus Presbyter apud Confeſſorem offerens, Gregorius in ædicula, Theodoretus in Maris cella, Ioannes Eleemoſynarius, & Caſſius Narnienſis in ſuis Oratoriis ſacra facientes, iis tantum proſunt, ſi qui ſunt qui aliqua hujuſmodi neceſſitate circumventi miſſificant, vel in alicujus Confeſſoris carcere, vel in qua urbe hæretici dominantur, vel in recluſi Monachi cellula vel denique morbo præpediti in ſui Epiſcopij Oratorio. Nullum iſtorum exemplorum eas Miſſas juvat, quas quotidie, non in perſecutorum carceribus, aut in ædiculis, aut in oratoriis, non in urbe ſub hæreticorum jugo gemente, non in anguſtiſſimis, ſoliſque Eremitarum cellulis, ſed alta pace, florentiſſimo Eccleſiæ ſtatu, in ampliſſimis ut religioſiſſimis templis, etiam in concione frequentiſſima, in magna & Clericorum & Laicorum copia, interdum in pluribus unius ædis angulis ſimul ſemelque uno eodemque tempore diverſas fieri à ſingulis ſacerdotibus videmus, communicante cum unoquoque *nemine, ſæpe ne ullo quidem operanti adſtante.*

CAPUT X.

Demonſtratur nullas apud veteres fuiſſe ſolitarias ſynaxes, ex eo quod nulla in omnibus antiquitatis Liturgicis libris hujuſmodi nulli occurrunt. Id fuſe primo probatur ex Græcorum libris, Conſtitutionibus, quæ vulgo dicuntur Apoſtolicæ, Cyrilli Hieroſolymitani Myſtagogicis, Dionyſij Pſeudareopagitæ Hierarchia Eccleſiaſtica; tum ex Liturgiis Iacobi, Marci, Baſilij, Chryſoſtomi, & Præſanctificatorum Liturgia; in quibus omnibus plures una cum celebrante Clerici, Laicique communicant.

His depulſis Latinorum conjecturis, nunc demonſtremus totis primis quinque ſexve ſeculis nullas fuiſſe ſynaxes ſolitarias, id eſt in quibus nemo ſacra munera, præter eum, qui obtulerat, ſumeret. Ad hoc vero non conjecturas, non ſuſpiciones, & hariolationes noſtras, ſed vera liquidaque argumenta afferemus; quorum primum hoc eſto, quod nullæ toto illo tempore in veterum libris occurrant ſynaxes ſolitariæ; Publicis vero, & communibus, id eſt iis, in quibus alij præter conficientem communicarent, plena ſint omnia; *primitiva* non tantum, quod ait Eſpenſæus, Ritualia, ſed etiam cætera iſtorum temporum monumenta. Ac primis quidem tribus ſeculis quæ occurrunt, eorum ſupra z ſatis luculentum ſpecimen dedimus. Sequentium ad ſextum eadem ratio eſt; ut ex iis, quæ proxime diſputavimus patet. Cum enim crebram quidem ſynaxeon apud horum temporum ſcriptores mentionem fieri clarum, confeſſumque

z Supra c. 4. 5. 6. init.

confeſſumq; eſt, nullius vero fieri, quæ eſſet ſine communicantibus ex ſuperiori diſputatione appareat; omnino conſequens eſt, ut quæcumque toto illo tempore memorantur ſynaxes, in iis omnibus plures communicaverint. Ac tametſi ſatis per ſe evidens ſit argumentum, age tamen ex immenſa exemplorum copia aliquid huc afferamus. Cap. X.

Conſtitutionum libros Apoſtolicarum videri ſub quarti ſeculi initia conditos, & res ipſæ loquuntur, & nos propria alibi diſputatione oſtendimus. *a* In his totus ſynaxeos ordo, qui qualiſque tum fuit, accurate deſcribitur. Nullum in toto opere Miſſæ ſolitariæ veſtigium. Confecto ſacramento; *b Poſtea* (inquit) *communicet*, ſive *participet Epiſcopus; deinde Presbyteri & Diaconi, & Subdiaconi, & Lectores, & Cantores & Aſcetæ, & ex fœmininis Diaconiſſæ & Virgines, & Viduæ; deinceps pueri; tum denique omnis populus ordinate, cum pudore & reverentia ſine tumultu. Et Epiſcopus quidem oblationem tribuat dicens, Corpus Chriſti, & qui accipit, dicat, Amen. Diaconus vero retineat poculum, & diſtribuens dicat, Sanguis Chriſti, poculum vitæ, & qui bibit, dicat, Amen.* Hic eſt typus; hoc exemplar Synaxeon, quarti ineuntis ſeculi, haudquaquam ſane ἀκοινωνήτων; in quibus vides copioſam omnis generis communicantium multitudinem. Ac prius quidem *Ordinis*, id eſt Cleri; tum deinceps & populi; ac in priori, non unum Epiſcopum, ſed Presbyteros, Diaconos, Subdiaconos, & ex omnibus Cleri claſſibus aliquos; quibus proxime velut medio inter Clerum & Plebem loco ſuccedunt Aſcetæ, & ex fœminis Diaconiſſæ, Virgines, Viduæ, & Pueri. Poſtrema ſequebatur communio, quæ populi erat, atque ea etiam κατὰ τάξιν *ordinate*, id eſt quæ ſic fiebat, ut ſinguli de plebe ſuo loco atque ordine communicarent, viri prius, deinde mulieres. Ac ut id obiter dicam utramque tum communionem, Clericam & Laïcam diſtinctas fuiſſe apparet *tempore*, ita ſcilicet, ut Clerus prius; populus non niſi poſt Clerum communicaret. Nondum videmus alteram ab altera, etiam loco fuiſſe diſtinctam, quod paulo poſt obtinuit; ſic nimirum, ut Clerus intra ſacros cancellos ad Dominicam menſam communicaret; populus vero in templo extra velum & cancellos. Hic de omnium communione ſuccinunt, quæ ſcriptor ſtatim addit; *c Poſtquam cuncti cunctaque communicaverint, Diaconi ea quæ ſuperſunt, in Paſtophoria inferant* ὅταν πάντες μεταλάβωσι ϗ πᾶσαι, λαβόντες οἱ διάκονοι τὰ περισσεύσαντα εἰσφερέτωσαν εἰς παστοφόρια. Qui ſic communicarent, non eſt obſcurum quid ſignificarent, cum paulo ante ore Epiſcopi à Deo poſcebant *d ſacra munera miſſo Spiritu Sancto in corpus & ſanguinem Chriſti ideo conſecrari, ut qui eum* (panem & calicem) *participaverint ad pietatem firmentur, remiſſionem peccatorum conſequantur, à fallaciis Diaboli liberentur Spiritu S. impleantur* &c. ἵνα οἱ μεταλαβόντες αὐτοῦ βεβαιωθῶσι πρὸς εὐσέβειαν. &c. Eos ſcilicet fideles intelligunt, qui aderant, quique adeo communicaturi erant. Idem quoque eorum verborum ſenſus eſt, quibus Diaconus fideles, qui aderant ad gratias Deo agendas poſt communioné hortatur, *e Participato pretioſo corpore, pretioſoque ſangui-*

a In opere de Pſeud. Apoſtol.

b Conſtit. Apoſt. L. 8. c. 13. p. 1023. A.

c Ibid. B.

d Ibid. c. 12. p. 1010. D.

Quem nam iſta docet? An Sacerdotem? Nugæ. Planum eſt ei cum ſingulis communicaturis eſſe negotium. Ergo plures erant, quos ſingulos monet, ut exſpectent orationem, qua Deo gratiæ aguntur, *quod tantis nos myſteriis dignatus ſit*; planè, ut ex Pſeudo-Clemente intelleximus. Commendat iis poſtremo ſacram communionem: *Ne vos* (inquit) *à communione præcidatis; neu propter inquinamentum peccatorum hiſce ſacris ſpiritualibuſque myſteriis vos ipſos privetis.* τῆς κοινωνίας ἑαυτοὺς μὴ ἀποῤῥήξητε. μὴ διὰ μολυσμὸν ἁμαρτιῶν, τῶν ἱερῶν τούτων καὶ πνευματικῶν ἑαυτοὺς ἀποστερήσητε μυστηρίων. Si ad hanc formam peragebantur Euchariſtia ſacra apud quarti ſeculi Chriſtianos, clarum ex his, certumque eſt nullam illis temporibus apud noſtros in uſu fuiſſe Miſſam ſolitariam; à qua, quæ hic ex Clemente & Cyrillo attulimus, non minus abſunt quam cœli à terra.

Dionyſius Pſeud Areopagita (qui videtur quinto exeunte ſeculo libros ſuos ſcripſiſſe) rem Euchariſticam tractans, & multos Euchariſtiæ interfuiſſe, & qui intererant, omnes ad communionem vocatus eſſe diſertè dicit; ſic enim de Epiſcopo poſt confectum ſacramentum loquitur, q *Exhibitis divinorum operum muneribus ad ſacroſanctam eorumdem communionem, cum ipſemet accedit, tum cæteros invitat.* καὶ τοὺς ἄλλους προτρέπεται. *Accepta denique dataque divina communione in ſacram deſinit gratiarum actionem* μετασχὼν δὲ καὶ μεταδοὺς τῆς θεαρχικῆς κοινωνίας, εἰς εὐχαριστίαν ἱερὰν καταλήγει. Idem in Theoria myſterij: r *Poſtulat deinde* (Sacerdos) *hoc ſacrificio Dei imitatione dignas effici eſſe non ſecundum Chriſti ſimilitudinem divina celebrare, omninoque DISTRIBUERE, eoſque qui divinis participabant myſteriis, iis dignè ſanctèque communicare.* Hic ex ordine communicant ipſe primum Sacerdos: tum alij, quibus ille ſacra dona diſtribuit. Quæ paulo poſt iterum ibidem ſic docet, s *Sumpta denique ac tradita diviniſſima communione, una cum totius Eccleſiæ ſacra plenitudine in ſacram deſinit gratiarum actionem. Nam participatio communicationem, ipſaque perceptio myſteriorum, eorumdem diſtributionem myſticum accedit.* Vult nimirum Sacerdotem participare ac diſtribuere ſacra dona: ſic tamen ut prius participet, quam diſtribuat: *Eſt enim* (inquit) *iſte generalis rerum ordo, ac diſtributio divinarum, ut prius ipſemet Antiſtes ſacer communicet, ac donis iis, quæ per ipſum cæteris divinitus diſtribuenda ſunt, ſatietur, & deinde illa tradat aliis.* Atque hæc quidem ille hactenus, ex quibus nemo non videt Synaxin Dionyſianam, non magis, quam Clementinam, aut Cyrillianam, fuiſſe ſolitariam.

q Dion. Hier. Eccl. c. 3. myſt. §. unic.

r Ibid. in Theor. §. 12. p. 258. C. D.

s Ibid. §. 14. p. 260. C.

In Liturgiis Græcis, quæ nobiliſſima maximorũ & antiquiſſimorum auctorum nomina, ſed falſo, præferunt, multa ſunt vetera ſeculi quarti & quinti, quædam etiam vetuſtiora: plurima verò vel interpolata, vel adjecta ſequioribus ſeculis. Sed omnes hac in parte mirabiliter conſentiunt, quod nulla earum eſt, in qua non eluceat plurium & Clericorum & Laicorum præſentia, atq; cõmunio. Prima apud Patrum Bibliothecam

Cap. X. occurrit ea, quæ Iacobi ideo, ut puto, dicitur, quod Eccleſiæ Hieroſoly-
mitanæ primum fuerit, cujus Iacobus primus Epiſcopus ſedit; quem-
admodum quæ ſunt Eccleſiæ Romanæ, ea *Petri*; quæ Alexandrinæ,
Marci dici paſſim ſolent. Hujus vero ut & cæterarum, hæc ratio eſt, ut
qui ſacrum facit ſacerdos, plæraque, non ſuo unius, ſed plurium nomine
dicat, qui cum eo adſint, ac in rei, quæ fit, partem veniant, ipſiſque veluti
actionis præſidi ac principi actori ſuo quodammodo cooperentur; ut
t Lit. Iac. in oratione, quæ in ipſo Miſſæ principio habetur; *t Purga nos omni macu-*
Bibl. Patr. *la, puroſque nos ſiſte ſancto altari tuo, ut tibi laudis ſacrificium offeramus* &c.
Gr.L.T.2.p. *vi Spiritus tui ſanctificante nos ſanctificari.* Sic in ſequenti; *Recipe ad te ac-*
2.B.C.D. *cedentem Eccleſiam per Chriſtum tuum, & ſingulis quod utile eſt, perfice* &c.
Nos in Sanctam Eccleſiam tuam congregans. In tertia, quæ ſuccedit; *Acci-*
pe de manibus noſtris, qui ſumus peccatores, hoc thymiama, quod tibi adole-
mus, in odorem ſuavitatis, noſtrorumque peccatorum remiſſionem, ac totius
populi tui. Ita fere in omnibus Liturgiæ partibus, quas nihil adſcri-
bere neceſſe eſt. Deinde & illud quoque in hac & cæteris Liturgiis
obſervandum occurrit, quod in iis apertiſſime inter ſe colloquuntur,
ſalutant, reſpondent Sacerdos, qui ſacra facit, & qui ei adeſt populus.
u Ibid.p.3. Ita ille ad altare ingreſſus, *u Pax* (inquit) *omnibus. Populus. Et Spiritui*
E. *tuo. Sacerdos: Dominus benedicat nos omnes.* Diaconus crebro, ac pæne
perpetuo interfatur; modo Sacerdotem, modo Clerum, interdum po-
pulum, aliquando omnes ſimul, ſuo ſigillatim quoſque ordine mo-
nens de iis, quæ agenda ſunt; ut ſtatim poſt ſalutationem; *In pace Deum*
oremus. Quin & Cantorum collegium ſuas quoque hic partes agit;
x Ibid.p.4. *x* ut cum hymnus triſagij canitur. Sacerdote ſic orante. *Reſpice &*
A B. *exaudi nos* &c. *Libera nos pro tua bonitate*; oranti populus *Amen* ſuc-
Ibid.C. cinit. Sacerdos populo pacem imprecatur; Populus reponit; *Et*
y Ibid D E. *Spiritui tuo. y* Cantores *Alleluya* clamant. Hæc & conſimilia per to-
tam deinceps Liturgiam ſubinde occurrunt; ut qui hæc omnia in
multas diverſaſque perſonas diſtincta ac diſtributa unum ſolumque
Sacerdotem egiſſe vel agere poſſe putet, is Liturgiam, totamque
hanc graviſſimam, ſanctiſſimam, ac religioſiſſimam actionem in me-
rum drama commutet; in quo res, non quidem aguntur ipſæ, ſed
olim actæ repræſentantur ab uno homine diverſas auctorum perſo-
nas, ut in ſcena fit, aſſumente. Hoc vero, quis niſi vel male ſanus, vel certe
impius cogitaverit? Sed hæc, quæ ubique in omnibus Liturgiis occur-
runt ſemel hic obſervaſſe ſatis eſt; quæ quiſquis eas legerit, facile eſt
per ſe animadverſurus. Illud etiam in omnibus Liturgiis exſtat; quod
z Ibid.p.12. apud Cyrillum notavimus; ut Sacerdos populum jubeat *z ſurſum habe-*
D. *re mentem & corda*, populus annuat, reſpondens, alibi, *Habemus ad Do-*
minum; Alibi, *a Dignum & juſtum eſt.* Iam dona Sacerdos plurium nomine
a Ibid. p. offert Deo, *Offerimus tibi Domine hoc ſacrificium venerandū & incruentum,*
14 D. *orantes* &c. *Populus enim tuus* (inquit) *& Eccleſia tua ſupplicant tibi.* Qui
vere hæc ita dici poſſunt, ſi Deo, præter unum Sacerdotem, nemo ſuppli-
cat?

cat? Sed & populus hic ipſe in has voces erumpit; *b Miſerere noſtri Domine Deus. Pater omnipotens.* Tum Sacerdos precari pergit; *Demitte ſuper nos, & ſuper hæc dona propoſita Spiritum tuum ſanctiſſimum*, quæ ibidem ſtatim repetit. Sanctificari autem dona vi Spiritus Sancti in corpus & ſanguinem Chriſti petit, *c ut ſint* (inquit) *omnibus ex his ſumentibus in remiſſionem peccatorum.* ἵνα γένηται πᾶσι τοῖς ἐξ αὐτῶν λαμβάνουσιν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Hæc certe oblata non fiebat, ut unus eam ſumeret. Sed & in prolixa oratione Sacerdos pro cæteris precatus, tandem pro ſe, proque adſtantibus Diaconis; *d Memento* (inquit) *Domine, ſecundum multitudinem miſericordiæ tuæ. & miſerationum tuarum, mei etiam, qui abiectus & inutilis ſervus tuus ſum, & Diaconorum ſanctum altare tuum circumſtantium.* Iterum in alia oratione, *e Sanctifica Domine & animas noſtras, & corpora; & Spiritus.* Poſtquam una omnes Dominicam orationem dixerunt, Sacerdos multiplicem à Deo gratiam poſcit, *f ut* (inquit) *efficiamur digni communicare, & participare ſanctis tuis myſteriis* ἵνα ἄξιοι γενώμεθα κοινωνοὶ καὶ μέτοχοι γενέσθαι τῶν ἁγίων σου μυστηρίων; quæ non modo falſo, ſed etiam abſurde & impudenter ita dicerentur, ſi nemo præter ipſum Sacerdotem, eſſet communicaturus. Poſt alia ſatis multa, ſequitur ipſa communio; ipſius primo Sacerdotis & Cleri; tum populi. Ac pro ſe quidem Sacerdos Deum orat ſeorſum; *g Dignum me fac* (inquit) *gratia tua, ut citra condemnationem particeps fiam ſancti corporis, & pretioſi ſanguinis in remiſſionem peccatorum & vitam æternam.* Hic deſinere debuerat, ſi ſolus Latino more, communicaſſet. Longe aliter inſtitui Iacobæa Liturgia. *Deinde* (inquit) *impertit Clero* (ſacram ſcilicet communionem εἶτα μεταδίδωσι τῷ κλήρῳ. Succedit populi communio; Hic enim Diaconi attollunt diſcos & calices ad diſtribuendum, ſive *impertiendum populo*; *h* εἰς τὸ μεταδίδοναι τῷ λαῷ. Itaque Diaconus; *Cum timore* (inquit) *& fide & caritate accedite.* Quam ridicule, ſi nemo præter ſacerdotem jam communicatum aderat! Plures ſequuntur de communione populi gratiarum actiones; *i Gratias agimus tibi Domine Deus noſter, quoniam dignatus es nos participes fieri corporis & ſanguinis tui, in remiſſionem peccatorum & vitam æternam.* Item; *Gratias tibi agimus Servatori univerſorum Deo, pro omnibus bonis, quæ nobis prabuiſti, & pro ſumptione ſanctorum & immaculatorum tuorum myſteriorum.* Tum Diaconus in veſtibulo, *Gloria tibi &c. Chriſte, quoniam dignatus es, ut nos peccatores & indigni ſervi tui frueremur immaculatis myſteriis tuis.* Idem mox jubet Deum orare, *ut perceptio ſacrorum eius myſteriorum valeat nobis ad amoliendam omnem malam rem.* Tum Sacerdos una cum populo orans; *Deus* (inquit) *qui &c. dignatus es nos menſæ huius cœleſtis participes facere, ne condemnes nos peccatores ob perceptionem myſteriorum tuorum immaculatorum.* Denique fit ἀπόλυσις *miſſio, dimiſſio* populi, *k* ſive, vt Latini poſtea locuti ſunt, *miſſa.* Quæ malum, *dimiſſio,* quæ miſſa, quæ populi ἀπόλυσις, ſi vnus altari adſtitit ſacerdos, nullus quod ſæpe nunc fit) *interfuit populus? Sed & mox Sacerdos ab altari*

CAP. X.
b Ibid. p. 4. D.
c Ibid. p. 15. A.
d Ibid. p. 16. C.
e Ibid. p. 18. B. C.
f Ibid. p. 19. A.
g Ibid. p. 20. B.
h Ibid. p. 21. A.
i Ibid. D.
k Ibid. p. 23. A.

Cap. X. ad σκευοφυλάκιον procedens has Deo poſtremo gratias agit, *l Largitus es nobis Domine Deus, ſanctificationem in perceptione ſanctiſſimi corporis, & pretioſi ſanguinis Filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Hæc habet illa Iacobæa, quæ dicitur, Liturgia: quæ, qui Sacerdos apud altare non modo ſolus communicans, ſed etiam interdum ſolus conſiſtens, abſque populo, abſque Clero, abſque Diacono, ſicut ſcripta recitavimus, olim in Eccleſia dixiſſet, eum omnes haud dubiè veteres inſanire, ſplendideque furere exiſtimaſſent.

l Ibid. D.

Proxima eſt Marci (id eſt Alexandrina) Liturgia: cui plures interfuiſſe ipſa ſtatim clamat Sacerdotis ad populum ſalutatio, *m* & populi ad Sacerdotem fauſta apprecatio: Diaconique ad eum alloquia: & illa Sacerdotis, quæ poſt alia plura ſequitur oratio, qua Dominum ita precatur: *o In nos inſuffla circumaſſiſtentes ſervos tuos.* ἐφ' ἡμᾶς τοὺς περιεστηκότας δούλους σου. Eo autem plures illos conveniſſe vt communicarent, docet illa Sacerdotis oratio, in qua Deum precatus, vt Spiritu ſuo immiſſo panem & vinum in corpus & ſanguinem Chriſti conſecret, ſic pergit: *p vt* (inquit) *fiant omnibus nobis, qui ex iis participamus, in fidem &c. communionem beatitudinis vitæ æternæ.* ἵνα γένωνται πᾶσιν ἡμῖν τοῖς ἐξ αὐτῶν μεταλαμβάνουσιν εἰς πίστιν &c. Dicta oratione Dominica, paulo ante communionem, Sacerdos à Domino poſcit *q* ſibi & ſuis lætitiam & lucem Spiritus S. & cœleſte auxilium adverſus peccati inſultus: *vt* (inquit) *tui cognitione multiplicati digne participemus iis, quæ nobis propoſita ſunt, bonis, intemerati corporis & pretioſi ſanguinis vnigeniti Filij tui.* ὅπως μετάσχωμεν τῶν προκειμένων ἡμῖν ἀγαθῶν &c. Finita Cleri communione, vbi Diaconus populum juſſit ad orationem ſtare, Sacerdos hæc inter cætera precatur: *r Bone Domine, largire nobis communionem ſancti corporis, & pretioſi ſanguinis Vnigeniti Filii tui in fidem inconfuſam.* Et paulò poſt in alia oratione. *s Ipſe Domine per ſumptionem intemerati corporis tui, & pretioſi ſanguinis tui emitte inviſibilem dextram tuam plenam benedictionum, & omnibus nobis benedicito.* Idem poſt dimiſſum populum, orans in Diaconico: *t Dediſti nobis Domine, ſanctificationem in participatione ſanctiſſimi corporis, & pretioſi ſanguinis vnigeniti Filij tui.* Denique in vltima benedictione, qua totum ſacrum claudit: *u Benedictus Deus, qui benedicit & ſanctificat, & protegit, & conſervat omnes nos per participationem ſanctorum eius myſteriorum.* Cum ergo Alexandrina Eccleſia nullam niſi huic Liturgiæ conformem Synaxin olim celebraverit, apparet eam, non magis quam Hieroſolymitanam vllas habuiſſe Euchariſtias ſolitarias.

m Liturg. Marc. ibid. p. 26. A. p. 27. A. C. E. p. 28. D. p. 29. A. B.
o Ibid. p. 28. B.
p Ibid. p. 38. C.
q Ibid. p. 39. C. D.
r Ibid. p. 40. E.
s Ibid. p. 41. A.
t Ibid. C.
u Ibid. E.

Succedit Baſilij Liturgia Græca, cui plures interfuiſſe, eo præter cætera docemur, quod Diaconus circumſtantes hortetur, *x* poſt Symbolum: *Stemus honeſtè: Stemus cum timore: Attendamus ad ſanctam oblationem offerendam in pace.* Communicaſſe autem in ea plures, imo quotquot erant præſentes, patet ex iis, quæ Sacerdos Deum rogat *y* ſtatim poſt Sacramenti confectionem: *Nos autem omnes ex vno pane, & poculo*

x Lit. Bas. ibid. p. 48. D.
y Ibid. p. 52. D.

& poculo participantes uni (conjunge in unum ἑνῶσαι) *invicem , ad* Cap. XI.
unius Spiritus S. communionem ; & fac ut nemo noſtrum ad iudicium, vel condemnationem ſit particeps ſancti corporis & ſanguinis Chriſti tui; & quæ ſequuntur in eundem ſenſum. Idem probant , quæ paulo ante orationem Dominicam precatur z Sacerdos ; *Tu Deus noſter,* z Ibid. p. 56. B.
qui hæc dona (panem & vinum conſecrata) *ſuſcepiſti. Purga nos ab omni inquinamento carnis & Spiritus &c. ut puro quidem teſtimonio conſcientiæ noſtræ ſuſcipientes panem ſanctificationum tuarum , uniamur ſancto corpori , & ſanguini Chriſti tui , & his digne ſuſceptis habeamus Chriſtum in cordibus noſtris habitantem &c. & neminem ex nobis reum feceris horum venerandorum & ſupercœleſtium ſacramentorum tuorum* &c. Paulo poſt à Deo pro iis , qui iſtic capita ſua inclinarunt, ita precatur ; *a Dignare , ut citra condemnationem ſint participes horum impollutorum & vivificorum ſacramentorum.* Idem mox con- a Ibid. p. 57. A.
verſo ad Dominum Chriſtum ſermone ; *b Dignare potenti manu* b Ibid. C.
tua impertiri nobis impollutum corpus tuum , & pretioſum ſanguinem , & per nos toti populo. Sed neque ea gratiarum actione, quæ fit *c* poſt communionem , quicquam dici poteſt luculentius; c Ibid. B.
Gratias agimus tibi , Domine Deus noſter , propter participationem tuorum ſacramentorum &c. quæ dediſti nobis , propter beneficium , & ſanctificationem , & medelam animarum , & corporum noſtrorum. Tum ; *Concede , ut fiat nobis communio ſancti corporis & ſanguinis Chriſti tui in fidem in confuſam.* Inde Diaconus ; *d Rectè participatis divinis , ſan-* d Ibid.
ctis & ſacramentis Domino gratias dignè agamus. Mitto ejuſdem rei argumenta , quæ ex iis duci poſſent , quæ hæc Liturgia habet cum Iacobo, vel cum Chryſoſtomo communia.

Eſt & altera Baſilij Liturgia, qua Syri utuntur , quamque Anaphoram vulgo vocant ; ex lingua Syrorum Latinè ab Andrea Maſio, viro doctiſſimo , reddita. In hac multa cæterarum ſimilia habentur; & hoc imprimis , quod eam, non in angulo , neque ab uno Sacerdote, eoque ſolo , celebrari ſolitam omnia loquuntur. Plures autem in ea communicantes iſta propriè teſtantur , quæ Sacerdos poſt orationem Dominicam dicit , *e Benedictus es Domine , qui non modo dignatus es uſurpare memoriam teſtamenti ſui ſancti , perficereque ſacrificium hoc reverendum & incrementum*,] &c. *f Doce nos perficere , quod ſanctum eſt in timore tui : ut cum teſtimonio ſincero conſcientiæ noſtræ facti participes ſanctificationum tuarum uniamur corpori & ſanguini Chriſti tui.* Item : *g Præſta , ut ſine noxa reddamur participes myſteriorum illius ſalutarium.* Poſt communionem , *h Exaltamus te Deum Patrem omnipotentem* &c. *quia dignatus es nos ſumptione ſanctorum vitaliumque ſacramentorum.* Item : *i Cedat nobis eorum ſuavitas in remiſſionem peccatorum.* Paulo poſt omnes præſentes Diaconus ſic monet : k *Poſt ſumptionem ſanctorum ſacramentorum quæ exhibita ſunt , coram Domino myſericorde capita noſtra inclinemus.* Ex his videmus

e Anaph. Baſil. T. 6. Bibl. Patr. p. 10. B.
f Ibid. C.
g Ibid. p. 11. A.
h Ibid. B.
i Ibid.
k Ibid. C.

Cap. X.

& Cæſarienſibus, cæteriſque Cappadocibus, & Syris nullam fuiſſe ſynaxin ſolitariam; qui ſcilicet nullam, niſi ex his Baſilij Liturgiis, celebrabant.

Iam in ea Liturgia, quæ Chryſoſtomi eſt, omnia etiam clariora ſunt. Tota enim Liturgia Diaconus, ut in cæteris indivulſus ſacerdoti celebranti apparet & cooperatur ab initio ad finem. Et chorus ſæpicule intervenit. Tum in prima Antiphona orans Sacerdos; *m Fac nobiſcum* (inquit) *& cum iis qui nobiſcum orant divinas miſericordias.* Sic in Triſagio precatur; *n ſanctifica animas noſtras, & corpora*; quod non poteſt niſi de pluribus intelligi. Lector vero non ſemel occurrit. *o* Iſtos autem plures adfuiſſe vt communicarent, patet ex oratione, quæ confecto ſacramento dicitur: *p Tibi commendamus* &c. *& oramus & ſupplicamus, vt mereamur eſſe, participes ſuper cœleſtium ſacramentorum huius ſacra menſæ.* Poſt orationem Dominicam Chriſtum, vt ſupra in Baſiliana, precatur, *q vt ſibi ſuum corpus impertiatur, per ſe omni populo.* Tum Sacerdos, & Diaconus vterque nominatim communicant. *r* Peracta Clerica communione ad Laïcam pergunt. Ac primo Diaconus è porta adyti, poculum oſtendens, *s Cum timore* (inquit) *& fide accedite.* Poſt communionem Sacerdos precans, *t Gratias agimus tibi benedicte Domine,* &c. *quod etiam præſenti die dignatus es nos cœleſtibus tuis & immortalibus ſacramentis.* Quo loco illa quoque Diaconi ad plebem verba occurrunt, quæ jam ad Baſilium recenſuimus, *Recte participatis divinis &c. myſteriis digne Domino gratias agamus.* Atque hæc quidem de Chryſoſtomi, vt vulgo dicitur Liturgia. De qua operæ pretium eſt ea hic referri, quæ Eſpenſæus pro ſuo candore nos docet; *u* nimirum in Latina Leonis Tuſci circa a. D. 1170. edita hujus Liturgiæ interpretatione, quo loco Diaconus dicit, *Cum timore Dei & fide accedite*, legi hoc ſcholion, *Sacerdos ſumit corpus Dominicum, ſi ſolus fuerit.* Vnde quis ſuſpicari poſſet jam à Chryſoſtomi ævo ſacerdotem ſolum aliquando celebraſſe. Verum doctiſſimus Eſpenſæus Lectorem monet hoc ſcholion vel à Leone Tuſco, vel ab alio aliquo adſcriptum fuiſſe *ad ſua magis, quam ad Chryſoſtomi tempora reſpiciente*; cum in hac ipſa Liturgia *paſſim fiat mentio populi, vel aliquot certe Clericorum cum Sacerdote communicantium ſed* (inquit paucis interjectis Eſpenſæus) *editio Pariſienſis a.* 1537 *& Venetica* 1528. *nihil tale habet, aut admonet, præfetur licet ſcriptor innominatus ſe exemplari inhæſiſſe, quod nuper Romæ à venerandis in Græca Eccleſia ſacra pagina Magiſtris Archiepiſcopo Cypri, & Rhodio Metropolita Græcis formis excuſum fuerat.*

Denique & in Græca Præſanctificatorum Liturgia eadem fere occurrunt, quæ ad ſuperiores obſervavimus. Precatio fidelium ſecunda ſic habet; *x Domine ſancte, bonitatem omnem ſuperans obſecramus te, qui miſeratione es dives, vt propitius ſis nobis peccatoribus, & dignos nos effice perceptione vnigeniti Filij tui, & Dei noſtri, Regis gloriæ.* Mox ibidem de corpore & ſanguine Chriſti, quæ in

l Liturg. Chryſ. T. 2. Bibl. P. Gr. Lat.
m Ibid. p 65. o. & paſſim
Ibid p 66. c.
n Ibid. p. 67. c. & 73. c.
o Ibid. p. 70. A
p Ibid. p 82. A C
q Ibid. p. 83. C.
r Ibid. p. 84. 85
s Ibid. 86. A.
t Ibid. B.
u Eſp. de Miſſ. priv. & public p. 219. b. 220. A.
x Liturg Præſanct. vb. ſupr. p. 97. C. T. 2. Bibl. P. Gr. L.

menſa myſtica proponebantur, verba faciens; *Quorum* (inquit) *communionem innocuam nobis tribue*; ὧν τὴν μετάληψιν ἀκατάκριτον ἡμῖν δώρησαι. CAP. X.
Sacerdos paulo poſt ſubmiſſe orans; *y Sanctifica* (inquit) *omnium noſtrum animas & corpora* (ἁγίασον πάντων ἡμῶν τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα) *ſanctificatione ſtabili; vt conſcientia pura facie ſecura, corde illuminato divinis his participantes ſanctificationibus, & ab eis vivificati vniamur ipſi Chriſto vero Deo noſtro.* ἵνα ἐν καθαρῷ συνειδότι &c. τῶν θείων τούτων μεταλαμβάνοντες ἁγιασμάτων &c. ἑνωθῶμεν αὐτῷ Χριστῷ. Iterum in alia ſimili ad Deum oratione; *z Dignare, vt cuncti nos citra condemnationem participes ſimus horum tuorum vivificorum myſteriorum* ἀξίωσον πάντας ἡμᾶς ἀκατακρίτως μετασχεῖν τῶν ζωοποιῶν σου τούτων μυστηρίων. Mox ſequitur eadem illa ſacerdotis ad Deum oratio, de qua jam ſupra diximus, qua ille ſcilicet Chriſtum rogat, *a vt ſuum ipſe corpus, venerandumque ſanguinem communicet, & per ſe vniverſo populo.* Eadem nos docent orationes poſt communionem Euchariſtiæ; *b Gratias agimus tibi univerſorum Servatori Deo pro omnibus beneficiis, quæ præbuiſti nobis, & pro communione ſancti corporis & ſanguinis Chriſti tui.* Denique his verbis ſuas gratiarum actiones concludunt, *c Domine Deus noſter, qui adduxiſti, nos ad venerabiles iſtos dies* (quadrageſimales dicunt) *& participes nos feciſti tremendorum tuorum myſteriorum, conjunge nos rationali tuo ovili.*

y Ibid. p. 93. D.

z Ibid. p. 99. C. D.

a Ibid. G.

b Ibid. p. 100. B. C

c Ibid. p. 101. A.

Hæ ſunt celeberrimæ apud Græcos Liturgiæ: ex quibus, & ad quas fiebant olim omnes quotquot erant illius ampliſſimæ Eccleſiæ Synaxes; quarum nullam eſſe vidimus, in qua Sacerdos vel celebret, vel communicet ſolus.

Quæ has in Patrum Bibliotheca excipit, Petri Miſſa, ea ignobilior eſt: quam qui ediderunt, neque vnde ſumſerint, docent, neque vlla veterum auctoritate firmant: & ipſi non ſemel fatentur *d variis olim fuiſſe piorum hominum additamentis religioſe excultam*; ego potius dixerim temere; peſſimoque exemplo à male feriatis hominibus omnia ad ſuas novitates incruſtandas inverecunde interpolantibus vitiatam ac deformatam. Sed qualiſcunque de cætero ſit, certe ſolitaria non eſt. Nam vbi ad communionem ventum eſt: *e Poſtquam* (inquit) *omnes communionem acceperint*, μετὰ τὸ πάντας μεταλαβεῖν *Sacerdos thymiama ſpargit.* Qui communicaſſe omnes ait, non potuit diſertius negare celebrantem communicaſſe ſolum. Idem arguit illa, quæ in ſuperioribus quoque Liturgiis occurrit Diaconi ad præſentes exhortatio: *f Erecti qui divinorum &c. myſteriorum fuimus participes, digne in omnibus gratias agamus Domino.* Illa itidem, quæ continuo ſequitur oratio: *g Hæc nos Domine, quæſumus communio purget ab omni inquinamento carnis ac Spiritus.* Ac denique poſtrema illa gratiarum actio: *h Benedictus Deus, per quem immaculatum corpus & ſanguinem ipſius participare dignati ſumus. Ipſe benedicat & cuſtodiat nos omnes.*

d Lit. P. 113. ibid. p. 123. Not. margin.

e Ibid. B.

f Ibid. C.

g Ibid.

h Ibid. E.

CAPUT

CAPUT XI.

Idem confirmatur ex veteribus Latinorum Liturgicis libris; ex Gregoriano Sacramentorum opere; in quo cum Miſſæ omnis generis deſcriptæ habeantur, plures in omnibus cum Sacerdote communicantes occurrunt; quod longa inductione fuſe probatur.

Atque hæc quidem ex Græcis Liturgiis nullam apud eas Synaxin exhiberi oſtendunt, in qua non plures fuerint communicantes. Iam ad Latinos veniamus: è quibus nullum, quod ſciam habemus, Gregoriano Sacramentorum libro vetuſtiorem Miſſarum enarratorem. Is enim quotidianas totius anni Synaxes, ſuo ævo ſolennes, & ſingularum formas exhibet: ac tametſi non putem tantæ eſſe antiquitatis codices, è quibus illum vir doctiſſimus Hugo Menardus edidit, quantæ ipſe eos eſſe cenſuit: facile tamen concedo eos, & cæteris, ſiqui extant, fuiſſe vetuſtiores, & circa ſeculi decimi finem, aut vndecimi initia eſſe deſcriptos, cum jam quædam eſſent iis immiſſa à Gregorij & ævo & mente aliena: quale eſt verbi gratia, quod ipſe Hugo notavit, *i* adſcriptum quartæ infra quinquageſimam feriæ lemma, *Caput jejunij*: cum quatuor illas ante quadrageſimam ferias (quadrageſimalis jejunij nunc initiales) nondum à Latinis Gregorij temporibus eo loco ac numero habitas fuiſſe conſtet non ſolum ex diſertiſſimo homiliæ XVI. in Evangelia Gregorianæ teſtimonio, quod hic Menardus attulit, ſed etiam, quod miror à viro abſolutiſſimæ diligentiæ fuiſſe prætermiſſum, ex hoc ipſo Sacramentorum libro, in quo ad ejus Dominicæ Miſſam, quæ *Quadrageſima* dicitur, hæc habetur ſuper oblata oratio: *Sacrificium quadrageſimalis INITII ſolenniter immolamus, te Domine deprecantes &c.* Plane hunc ipſum diem quadrageſimalis obſervationis initium eſſe hic dicit Gregorius, à quo in Homilia illa XVI. putare incipit legitimum & ævo ſuo apud Romanos ſolenne Quadrageſimæ tempus. Cætera, quæ ad hunc diem exhibet, præſertim in Præfatione ac Benedictione, ea quadrageſimalem obſervationem auſpicantibus ita ad vnguem congruunt, vt ad hoc ineundæ Quadrageſimæ jejunium propriè pertineant. Sed nihil noſtra, nunc quidem refert, ſit-ne planè & omni ex parte integer atque ſincerus Gregorianus hic Sacramentorum liber, an etiam in nonnullis interpolatus. In eo certè, quod nunc agimus, omnino cum Græcis Liturgiis congruit. Nam plures & in Synaxi præſentes, & eidem communicantes paſſim ac conſtanter exhibet: neque vllum toto libro ſolitariæ Miſſæ veſtigium deprehendere licet. Vt in Græcis, ita & in his Gregorianis Sacerdotem videmus

i Menard. Not. ad l. Sacram. Greg. p. 52.

mus omnium, qui ſuo ſacro interfuerunt, nomine Deo quidem primum ſupplicantem, vt digne communicent: deinde verò gratias agentem, quod communicaverint. Vtriuſque generis exempla aliquot dabo, ſed promiſcue, non alio ordine, quam quo deſcripta in ipſo libro habentur. CAP. XI.

De plurium in ſacro præſentia, vel hic vnus locus ſuffecerit; *k Memento Domine famulorum, famularumque tuarum, Ill. & Ill. & omnium CIRCVMADSTANTIVM &c. qui tibi offerunt hoc ſacrificium laudis pro ſe ſuiſque omnibus.* Conveniſſe vero ſe, vt communicarent, ipſi his verbis loquuntur; *Supplices te rogamus &c. vt l quotquot ex hac altaris participatione ſacroſanctum Filij tui corpus & ſanguinem SVMSERIMVS omni benedictione cœleſti & gratia repleamur.* Ad Natalitium S. Stephani, ad complendum; *Auxilientur nobis Domine, ſumta myſteria.* Add. 6. Kal. Ianuarij; ad compl. *Refecti cibo, potuque cœleſti, Deus noſter, te ſupplices deprecamur.* Ad. d. 18 Kal. Febr. *Quæſumus Domine, ſalutaribus repleti myſteriis.* Ad d. 17 Kal. Febr. *Satiaſti Domine familiam tuam muneribus ſacris.* D. 13. Kal. Febr. *Refecti participatione muneris ſacri, quæſumus Domine.* Ead. die; *Sacro munere ſatiati, ſupplices te Domine deprecamur.* D. 5. Kal. Febr. *Sumpſimus Domine, celebritati annuæ votiva Sacramenta.* Non. Febr. *Domine, quæſumus* &c. *vt per ea, quæ ſumſimus æterna remedia capiamus.* Dominica 5. poſt Theophaniam; *Quæſumus omnipotens Deus, ut illius ſalutaris capiamus effectum, cujus per hæc myſteria pignus accepimus* Dom. 6. poſt Theoph. *Cœleſtibus Domine paſti deliciis, quæſumus* &c. In Septuageſima; *Fideles tui Deus, per tua dona firmentur, vt eadem & percipiendo requirant & quærendo ſine fine percipiant.* In Sexageſima; *Intende, quæſumus, Domine hoſtias familiæ tuæ, & quam ſacri muneris facis eſſe participem, tribue ad ejus plenitudinem pervenire.* In Quinquageſima; *Repleti ſumus Domine, donorum participatione cœleſtium.* Feria 4. capite jejunij; *Percepta nobis Domine, præbeant ſacramenta ſubſidium* Ibidem ſuper populum; *Inclinantes ſe Domine Majeſtati tuæ propitiatus intende, vt qui divino munere ſunt refecti, cœleſtibus ſemper nutriantur auxiliis.* Feria 5. infra Quinquageſimam; *Cœleſtis doni benedictione percepta, ſupplices te Deus omnipotens deprecamur.* Feria ſexta infr. Quinq. *Spiritum nobis Domine, tuæ caritatis infunde, vt quos vno cœleſti pane ſatiaſti tua facias pietate concordes.* In Quadrageſima ad Miſſam; *Tui nos Domine, ſacramenti libatio ſancta reſtauret* Feria 2. infr. Quadrag. *Salutaris tui Domine, munere ſatiati ſupplices exoramus, vt cujus lætamur guſtu renovemur effectu.* Feria 4. menſis 1. *Tui Domine perceptione ſacramenti & à noſtris mundemur occultis.* Dominica 2. in Quadrageſima *Refecti Domine pane cœleſti ad vitam quæſumus nutriamur æternam.* Fer. 2. in hebdom. 2. Quadr. *Hæc nos communio Domine purget à crimine* &c. Fer. 4. ejuſdem hebdom. *Sumtis Domine ſacramentis ad redemptionis æternæ quæſumus, proficiamus augmentum.* Ibidem feria 6. *Fac nos quæſumus Domine,*

k. L. Sacr. Greg. p. 1. col. 1.

l ibid. p. 5. col. 1.

Cap. XI. *accepto pignore ſalutis æternæ ſic tendere congruenter, ut ad eam pervenire poſſimus.* Ibidem Sabbato; *ſacramenti tui Domine, divina libatio penetralia noſtri cordis infundat.* Dominica tertia in Quadrageſima. *Cunctis nos Domine reatibus, &c. abſolve, quos tanti myſterij tribuis eſſe participes.* Hebd. 3. fer. 2. *Præſta &c. Deus, ut quæ ore contigimus, pura mente capiamus.* Ibid. fer. 4. *ſanctificet nos Domine, qua paſti ſumus menſa cœleſtis.* Ibid. fer. 5. *Sacramenti tui Domine, veneranda perceptio, & myſtico nos mundet effectu, & perpetua virtute defendat.* Ibid. Sabb. *Inter ejus membra numeremur, cujus corpori communicamus & ſanguini* Dominica 4. in Quadrageſima *Da nobis, &c. Deus, ut ſancta tua, quibus inceſſanter explemur, ſinceris tractemus obſequiis.* Ibid. Hebd. 4. fer. 4. *Sacramenta, quæ ſumſimus Domine Deus noſter & ſpiritalibus nos repleant alimentis, &c.* Ibid. fer. 6. *Hæc nos* &c. *participatio ſacramenti & propriis reatibus expediat*, &c. Ibid. fer. 2. pag. 56. *Sacramenti tui Domine participatio ſalutaris & purificationem nobis præbeat;* &c. Fer. 4. Hebd. 5. *Cœleſtis doni benedictione percepta ſupplices te Deus omnipotens deprecamur.* Ibid. fer. 6. *Sumti ſacrificij Domine, perpetua nos tuitio non relinquat.* Sabb. ante Ram. *Domine, quos cœleſtibus reficis ſacramentis à terrenis conſerva periculis.* Feria tertia poſt palm. *Repleti Domine ſacri muneris gratia ſupplices exoramus, ut quæ guſtu corporeo dulci veneratione contingimus, dulciora mentibus ſentiamus.* Feria quarta in Albis. *Nos Sacramenti tui veneranda perceptio in novam transferat creaturam.* Sabb. in Alb. *Per quem* (Chriſtum) *ſuplices expoſcimus, ut cuius muneris pignus accepimus, manifeſta dona compehendere valeamus.* Die 18. Kalend. Maij; *Cœleſti munere ſaginati quæſumus Domine.,* &c. *ut hæc nobis dona Martyrum tuorum interceſſio beata ſanctificet.* Feſt. Invent. cruc. p. 87. *Repleti alimonia cœleſti, & ſpiritali poculo recreati, quæſumus,* &c. Die 6. Id. Maij. *Quæſumus, &c. ut qui cœleſtia alimenta percepimus, &c. per hæc contra adverſa omnia muniamur.* Die 3. id. Mai. *Te rogamus, &c. ut quos tuis reficis ſacramentis tibi etiam placitis moribus dignanter deſervire concedas.* Fer. 2. poſt octav. Paſch. *ut dum dona tua in tribulatione percipimus de conſolatione noſtra in tuo amore creſcamus.* Ibidem fer. 4. pagin. 94. *Tribue quæſumus Domine, ut per hæc ſacra, quæ ſumſimus illuc tendat noſtræ devotionis affectus,* &c. Ibidem ſuper oblat. *Munera præſentia ſanctificans perceptione eorum occulta cordis noſtri remedio tuæ clarifica pietatis.* In Aſcenſ. Dom. *Præſta nobis, &c. Deus ut quæ viſibilibus myſteriis ſumenda percepimus inviſibili conſequamur effectu.* Menſ. 4. fer. 6. p. 102. *Sumpſimus Domine ſacri dona myſterij*, &c. Dominica octava Pentecoſt. pag. 104. *Proficiat nobis ad ſalutem corporis & animæ Domine quæſumus hujus ſacramenti perceptio.* Kalendis Iunij; *Te rogamus, omnipotens Deus, ut quos tuis reficis ſacramentis, intercedente Beato Martyre Nicomede tibi etiam placitis moribus dignanter tribuas deſervire* Prid. Idus Iunij. *Quæſumus Domine ut myſticis nos dapibus foveas.* Sabb. in 12. lect. pag. 108. *Sumtum quæſumus Domine venerabile*

Sacramentum

ſacramentum & præſentis vitæ ſubſidiis nos foveat & æternæ D. 13. Kal. Iun. *Concede nobis omnipotens Deus, ut his muneribus &c. & te placemus exhibitis, & nos vivificemur acceptis.* D. 6. Kal. Iul. *Sumſimus Domine, cœleſtia ſacramenta.* D. 6. Non. Iul. *Corporis ſacri & pretioſi ſanguinis repleti libamine, quæſumus Domine Deus noſter, ut quod pia devotione gerimus, certa redemptione capiamus.* D. 8. Kal. Aug. *Corpore & ſanguine Filij tui nos hodie refeciſti Domine.* Kal. Aug. *Corporis ſacri, & pretioſi ſanguinis repleti libamine quæſumus Domine, ut quod pia deuotione gerimus* &c. D. 6. 19. Aug. *Quæſumus Domine* &c. *ut ſacroſancta myſteria, quæ ſumſimus, actu ſubſequantur & ſenſu.* Natal. Laurent. *Supplices te rogamus, omnipotens Deus, ut quos donis cœleſtibus ſatiaſti &c. perpetua protectione cuſtodias.* D. 3. Id. Aug. *Sumſimus Domine, pignus redemtionis æternæ, Sit nobis..* &c. Idib. Aug. *ſacramentorum tuorum Domine, communio ſumta nos ſalvet.* Vig. Aſſumt. B. Virg. *Cœleſti munere ſatiatos omnipotens Deus, tua nos protectione cuſtodi.* Aſſumt. S. Mariæ. *Menſæ cœleſtis participes effecti imploramus clementiam tuam Domine.* &c. D. 15. Kal. Sept. *Protegat quæſumus, Domine populum tuum & participatio cœleſtis indulta convivij &c.* Feſto S. Timothei; p. 125. *Divini muneris largitate ſatiati, quæſumus Domine &c. ut ejus ſemper participatione vivamus.* Die Bartholomæi; *Sumſimus Domine pignus ſalutis æternæ.* Nat. S. Hermetis; *Repleti Domine, benedictione cœleſti, quæſumus* &c. D. 6. Kal. Sept. *Purificet nos Domine Deus, & divini perceptio ſacramenti* &c. Eadem die p. 128. *Conferat nobis Domine, S. Ioannis utrumque ſolennitas, ut & magnifica ſacramenta, quæ ſumſimus digne veneremur, & nobis ſalutaria ſentiamus.* Nativ. S. Mariæ *Sumſimus Domine, celebritatis annuæ votiva ſacramenta.* D. 18. Kal. Oct. Exalt. Cruc. *Ieſu Chriſti Dom. N. corpore & ſanguine ſaginati.* Nat. Cornelii & Cypriani; Quæſumus Domine ſalutaribus *repleti myſteriis.* &c. D. 17. Kal. Oct. *Purificent nos Domine ſacramenta quæ ſumſimus.* D. 16. Kal. Oct. *Sanctificet nos Domine quæſumus, tui perceptio ſacramenti.* D. 17. Kal. Oct. p. 132. *Perceptis Domine, ſacramẽtis* &c *deprecamur.* Mens. 7. fer. 6. p. 134. *Quæſumus omnipotens Deus ut de perceptis muneribus gratias exhibentes beneficia potiora ſumamus.* Vigil. Sim. & Iud. p. 138 *Sumto Domine ſacramento ſuppliciter deprecamur.* &c Nat. eorundem; *Perceptis Domine ſacramentis* &c. ut ſupra Kal. Nov. *Quæſumus omnipotens Deus, ut qui cœleſtia alimenta percepimus &c. per hæc contra adverſa omnia muniamur.* D. Nat. omn. Sanctorum; *Deus tribue nobis, quæſumus ut per hæc ſancta, quæ ſumſimus, tuorum admixti conciliis miſericordiæ tuæ dapibus ſaginemur.* Nat. 4. Coronator. *Cœleſtibus refecti ſacramentis & gaudiis ſupplices te Domine deprecamur* &c. Nat. S. Martini; *Tua Domine ſancta ſumentes ſuppliciter deprecamur* &c. D. 3. Kal. Dec. *Sanctificet nos Domine, quæſumus tui perceptio ſacramenti.* Eod. die p. 145. *Perceptis Domine, ſacramentis ſuppliciter exoramus* &c. Nat. S. Andreę; *Sumſimus Domine divina myſteria.* Nat. Lucię Virg.

CAP. XI.

Cap. XII. *Læti Domine ſumſimus ſacramenta cæleſtia.* In dedic. Baſilicæ. p. 159. *Multiplica Domine quæſumus per hæc ſancta, quæ ſumſimus, veritatem tuam in manibus noſtris.* In vig. Apoſtolorum. p. 160. *Cujus*(Apoſtoli) *natalitia per hæc ſancta, quæ ſumpſimus, votivo prævenimus obſequio.* In Vig. unius Martyris p. 161. *Sancta tua Domine in Beati Ill. Martyris beata paſſione, quam praimus, nos refoveant; quibus & jugiter ſatiamur.* Item pag. 162. *Sumſimus Domine ſancti Ill. Martyris ſolennitate cæleſtia ſacramenta.* Vigil. unius Confeſſoris; *B. Confeſſoris tui Ill. ſuffragiis exoratus percepta nos ſacramenti tui virtute defende.* Itidem pag. 167. *Præſta quæſumus, omnipotens Deus, ut de perceptis muneribus gratias exhibentes, intercedente B. Confeſſore tuo Ill. beneficia potiora ſumamus.* Vigil. plurium Confeſſorum; *Quæſumus Domine ſalutaribus repleti myſteriis, ut* &c. Nat. Virginum; *Auxilientur nobis Domine, ſumta myſteria.* Alia Miſſa p. 173. *Adjuvent nos quæſumus, Domine, & hæc myſteria ſancta quæ ſumpſimus, & B. Ill. Virginis interceſſio veneranda* Hebdom. 2. poſt Penteçoſten. p. 176 *Sanctis Domine repleti muneribus, quæſumus ut & ſalutaria dona capiamus, & à tua nunquam laude ceſſemus.* Hebdomade 3. poſt Pentecoſten; *Sumtis muneribus Domine quæſumus ut cũ frequentatione myſterij, creſcat noſtra ſalutis effectus.* Hebd. 4. poſt Pent. *Sacris muneribus Domine percepti, pio favore proſequere.* Hebd. 5. poſt Pent. *Sancta tua nos Domine ſumpta vivificent.* Hebd. 7. poſt Pent. *Quos cæleſti Domine, dono ſatiaſti præſta quæſumus, ut à noſtris mũdemur occultis* Hebd 8. poſt Pent. *Repleti Domine, muneribus tuis, quæſumus, ut eorum mundemur effectu & muniamur auxilio.* Heb. 10. poſt Pentec. *Sumptis Domine, tuæ inſtitutionis muneribus, quæſumus, ut nos eorum & munditia purges, & potenti virtute defendas.* Hebd. 11. poſt Pent. *Tui Domine, communio ſacramenti & purificationem conferat, & tribuat unitatem.* Hebd. 14. poſt Pent. *Vivificet nos quæſumus, Domine hujus participatio ſancta myſterij.* Hom. 15. poſt Pent. *Cæleſtibus Domine, donis ſatiatos, quæſumus, ut & voluntate pie rectèque vivendi, & virtute &c. nos jugiter donare digneris.* Hebd. 16. poſt Pent. *Præſtet nobis miſericors Deus, ut &c: per ſacramenta, quæ ſumſimus, peccatorum veniam conſequentes* &c. Hebd. 18. poſt Pent. *ſalutaris hoſtiæ participatione recreati, quæſumus omnipotens Deus, ut ejus potentia ſingulari nos ipſos tibi holocauſtum facias, ſempiternum.* Hebd. 19. poſt Pentec. *Cæleſtis menſæ quæſumus Domine ſacroſancta libatio corda noſtra purget ſemper & paſcat.* Hebd. 20. poſt Pent. ſuper oblat. *Munda nos Domine ſacrificij præſentis effectu, & perfice miſeratus in nobis, ut ejus mereamur eſſe participes.* Hebdom. 21. poſt Pent. *Gratias tibi referimus Domine ſacro munere vegetati, tuam miſericordiam deprecantes, ut dignos nos ejus participatione perficias.* Hebdom. 25. poſt Pent. *Immortalitis alimoniam conſecuti, quæſumus Domine, ut quod ore percepimus, mente ſectemur:* Hebdom. 26. poſt Pent. Deum rogant *ut myſterium*(inquiunt) *cujus nos participes eſſe voluiſti, & puro cernamus intuitu, & digna percipiamus effectu.* Hebd. 27. poſt Pent. Item Deum rogant, *ut quicquid*

(inquiunt)

(inquiunt) *in noſtra mente vitioſum eſt, ſacramenti, quod ſumpſimus medicatione curetur.* Sic & Hebdom. 5. ante Nat. Domini; Animas ſuas ſpiritu ſancto inflammari petunt, *ut* (inquiunt) *ſicut lampades divino munere ſatiati ante conſpectum venientis Chriſti, &c. fulgeamus.* Hebd. 4. ante Nat. Dom. *Intende quæſumus Domine ſacrificium ſingulare, ut hujus participatione myſterii, quæ ſperanda credimus exſpectata ſumamus.* Hebd. 3. ante Nat. Dom. *Repleti cibo ſpiritualis alimonia ſupplices te Domine deprecamur, ut hujus participatione myſterii doceas nos terrena deſpicere.* Menſis decimi feria 6. *Proſint nobis Domine, ſumpta myſteria,* &c. Sabbato ſuper 12. lectiones menſ. 10. ſuper obl. *Concede ut per hæc veneranda myſteria pane cœleſti refici mereamur.* Ibidem *Quæſumus Domine, &c. ut ſacro ſancta myſteria, quæ pro reparationis noſtræ munimine contuliſti, & præſens remedium eſſe facias & futurum* Dom. 1. ante Nat. Dom. ſuper obl. Dona præſentia à Domino ſanctificari poſſunt, *ut* (inquiunt) *eorum perceptione expiemur à crimine.* Ibid. *Tribue nobis Domine cœleſtis menſæ virtute ſatiatis & deſiderare, quo recta ſunt; &c.* Miſſa pro peccat. pag. 213. *Præſta nobis æterne Salvator, ut percipientes hoc munere veniam peccatorum deinceps peccata vitemus.* Item alia Miſſa p. 218. b. *Purificent nos Domine, ſacramenta, quæ ſumpſimus.* Item alia Miſſ. tempore mortalitatis p. 219. *à Sancta tua nos Domine ſumpta vivificent.* Item Miſſ. ad ordinandum Epiſcopum p. 240. b. *Hæc nos communio Domine purget à crimine,* &c. In Natali Papæ p. 241. *Corporis ſacri & pretioſi ſanguinis repleti libamine, quæſumus Domine Deus noſter, ut gratiæ tuæ munus,* &c. *propitius muniendo cuſtodias.* Alia Miſſ. pro Epiſcopo, &c. 254. b. *Sumentes Domine, perpetua ſacramenta ſalutis tuam deprecamur clementiam,* Miſſa votiva p. 255. *Purificent nos Domine, quæſumus, ſacramenta quæ ſumpſimus.* Miſſa ſpecialis Sacerdotis; *Hujus mihi Domine ſacramenti perceptio ſit peccatorum remiſſio.* Miſſa pro familiaribus; *Divina libantes myſteria, quæſumus Domine, ut hæc ſalutaria ſacramenta illis proficiant ad proſperitatem & pacem, pro quorum dilectione hæc tuæ obtulimus Majeſtati* Miſſa pro quacumque tribulatione, ſuper oblata p. 257. b. *Purificet nos Domine, quæſumus, muneris præſentis oblatio, & dignos ſacra participatione perficiat.* Ibid. ad compl. *Præſta Domine, quæſumus, ut terrenis affectibus expiati ad plenitudinem ſacramenti, cujus libavimus ſancta tendamus.*

Atque hæc quidem ex libro ſacramentorum Gregoriano excerpſimus; quorum plæraque jam erant à Caſſandro in Eccleſiaſticarum precum collectionem deſcripta, diverſo tamen in multis, ordine, diverſaque in quibuſdam lectione, ut ea quærunt uſus publici variè immutari, inverti, atque interpolari ſolent pro vario hominum guſtu, & varia temporum conditione.

CAPVT XII.

Ex ſuperioribus concluditur nullas fuiſſe apud veteres Latinos Miſſas ſolitarias. Ridiculum eſſe, quod nunc eorum poſteri easdem veterum formulas in ſuis Officiis retinent. Frigidæ Bellarmini, Innocentij 3. & Odonis Cameracenſis ad formulas gloſſa refelluntur. Aperitur tantæ abſurditatis cauſa.

EX his autem in omni Miſſarum genere atque ordine plures fuiſſe communicantes clarius eſt, quam ut plura in eo demonſtrando verba perdere neceſſe ſit. Nam qui Miſſis adſunt, & iis quæ Dominicis diebus, vel Martyrum natalitiis, & iis quæ aliis hebdomadum feriis, & iis quæ ob communem & univerſalem rei uſum, & iis quæ ob propriam aliquam & extraneam cauſam fiebant, ut pro peccato, pro tribulatione, pro Epiſcopi ordinatione, pro Papæ natali, pro voto, pro familiaribus, qui inquam, quibuſvis horum ſacrorum interſunt, illi ut intelleximus, omnes pariter ore Sacerdotis profitentur ſe *ſumpturos eſſe*, vel *ſumpſiſſe*, *ore contigiſſe*, *percepiſſe*, *libaſſe*. &c. *ſacramenta*, *viſibilia myſteria*, *dona*, *ſacra munera*, *cæleſtem panem*, *cæleſtia alimenta*, *Dominicum corpus & ſanguinem*, *ſacramentorum Dominicorum communionem* &c. Nihil potuit dici diſertius. Qui unus communicat, niſi ſi quis ſit de fabulis vel tergeminus Geryon, vel centiceps & centimanus Briareus, iſta ſic loqui non potuit, niſi falso, ſtulte ac ridicule. Ergo Sacerdos qui hæc in quibuſlibet Gregorianarum Miſſarum ita loquitur, in earum nulla unus communicavit. Scio, quid ad hæc Latini dicturi ſint, perperam ſcilicet inde colligi nullas Gregorianis temporibus Miſſas fuiſſe ſolitarias, quod apud ſe nemo neſciat & abundare id generis Miſſas, & tamen eadem illa, quæ in Gregorianis obſervavimus, quotidie nunc quoque eodem modo dici, etiam in ſacris, in quibus unus homo utramque paginam facit, id eſt in quibus unus idemque & communicat & altari adſtat, nemine præter ipſum communicante. In his enim vere *privatis*, vere *ſolitariis*, *ſoliſque* Miſſis, ille qui pro preſbytero, pro Epiſcopo, pro preſbyteris & Diaconis & Clericis, pro totius plebis corona, unus altari adſtat ſacrificulus ſibi ipſe & Sacerdos & miniſter, & plebs & omnia illa quæ erant olim Miſſificantibus ſolennia, *quotquot ex hac altaris participatione ſumpſerimus*, & *ſacramenta, quæ ſumſimus*, non minus in ſua illa ſolitudine clare, diſerteque dicit, *eloquitur*, *ac clamat*, quam ſi in frequentiſſimo multorum millium præſentium, ac communicantium conventu ſacra perageret. Evolve Miſſale. In iſtorum Miſſis collectas illas, quas ex libro Gregoriano recitavimus, reperies pæne omnes; niſi quod in alias interdum ſedes tranſlatæ, & ſi forte nonnihil alicubi mutatæ & interpolatæ ſunt. Illic quoque, ut olim, audies,

audies, *n quod de tuo altari ſancto accepimus, & quod ore contingimus*; cum tamen præter unam, nemo *acceperit*, vel *contigerit*. Ego vero, quod pace Latinorum dixerim, ab uno iſta homine, qui ſolus ſumpturus fuit, ſolus ſumpſit, ſolus accepit, ac contigit, abſurde & inſcite ita, quaſi plures vel *ſumturi ſint*, vel *ſumſerint & contigerint*, in plurium numero dici putabam; rectè, congruè, & appoſitè dici non ab alio poſſe rebar, quam ab eo, qui inter plures communicantes miſſificat. Suavis homo Bellarminus reſpondet *o* primo *illa verba dici in numero multitudinis propter plures communicantes, ſi qui adſint*. Quaſi vero ille neſciat non aliis hæc à nobis objici, quam iis, qui illic miſſificant, ubi nemo adeſt, qui communicet, præter ipſum miſſificantem, Itaque alio confugit ſolitariorum ſacrorum patronus; *Illa verba etiam* (inquit) *ſic dicuntur propter eos, qui alibi communicant*. Ita-ne vero etiam de alibi communicantibus illa dicta cenſebimus, *Quotquot ex HAC altaris participatione ſumſerimus*? Qui *hanc* dicit, quam dicit, velut intento in eam digito demonſtrat; Quæ alibi locorum, apud Seras ſi forte, aut Malabaras, vel Japonas, vel certe apud Romam aut Hiſpalim Miſſæ fiunt, vix credo, digito monſtraverit presbyter hic Lutetiæ in Ieſuiticæ alicujus Eccleſiæ angulo miſſificans. Gregorianus quidem Presbyter nequaquam iſto ſenſu formulas illas uſurpabat; qui quorum donorum perceptione expiari ſe & eos, quorum nomine loquitur *à crimine* petit, ea inquam dona *à Domino Deo ſanctificanda aſſumi poſcit*; quod non poteſt de aliis, quam de iis, quæ ipſe offerebat, intelligi. *p Hæc tibi Domine* inquit, *oblata benignus ſanctificanda aſſume libamina, ut eorum perceptione expiemur à crimine*. Idem quoque ſupra ita precabatur; *q Purificet nos Domine quæſumus, muneris præſentis oblatio*. Qui Romæ hæc precabatur Sacerdos *munus præſens* de nullo ni fallor alio intelligebat, quam de eo uno, quod ipſe ſuis manibus tractabat; non de *muneribus*, quæ Deo Syracuſis, vel Alexandriæ offerebantur. Et *munus erat præſens & præſentes ii*, qui munus ſumſiſſe, vel ſumturi eſſe dicuntur. Nam neque quod Romæ offerebatur, Alexandrini vel Syracuſani fideles ſumebant; neque Romani ſiquid eodem momento Alexandriæ vel Syracuſis offerebatur, percipiebant. Sed neque illud, quod à Latino Presbytero miſſificante dici ipſe notat Innocentius, *Orate pro me*, quiſquam Bellarmino ad eos, qui procul alibi communicant, dici affirmanti, facilè credo, aſſentietur. Itaque fruſtra ſunt, quæ hic iſte declamitat ad molliendum orationis abſurditatem, *Cum unum* (inquit) *corpus ſimus, non ſolum præſentes, ſed etiam abſentes pro omnibus oramus*. Vera iſta quidem eſſe omnia confiteor, *nos unum in Chriſto corpus eſſe; alios pro aliis etiam abſentes orare*; Iſta, quæ vera ſunt, quid ad rem, quæ agitur faciant, non equidem intelligo. Non enim Sacerdoti Latino, quod pro abſentibus oret, vel quod fideles unum eſſe corpus (ut loquuntur) *ſupponat*, controverſiam ullam (quod à nobis abſit) facimus. Illud nos pro noſtra ſimplicitate conſequi non poſſe confitemur; qui verè ac congruè dicat, *quotquot ex*

hac

CAP. XII.

n Miſſ. Rom. feſt. Luc. item Vrſul. poſt comm p. 650. 653.

o Bell. L. 2. de Miſſ. c. 10. §. Reſpondeo illa verba.

p Gregor. L. Sacram. Dom. ca. an. Natal. D. p. 101. a.

q Ibid. p. 457. b.

Cap. XII. *hac altaris participatione ſumſimus*, is qui unus ſumſit; vel *Orate pro me*, qui quo loco hoc dicit ibi ſe ſolum eſſe, probe novit; alium præter ſe, neminem. Bene eſt profecto, quod Latini Sacerdotes Latinè hæc apud plebem latinè neſcientem cantant. Plebs pro ſua eos ſimplicitate facere putaret, ſi hæc eos dicentes intelligeret. Itaque Tridentini cum alia multa, tum hoc ſapienter decreverunt, ne vlla vulgari lingua Miſſa pronuntiaretur. Quam nimirum homines irriſuros, ſi intelligerent, providebant, Patres illi prudentiſſimi non intelligi maluerunt, quam intellectam irrideri. Bellarminus verò fruſtra ac ineptè objicit *orationem Dominicam à ſingulis fidelibus in ſuo cubiculo ſolis dici, quæ tamen* (inquit) *ita compoſita eſt, ac ſi dicenda eſſet ſolum à multitudine congregata*. Sic eſſe compoſitam fateor, vt dici poſſit, & verò etiam dicatur à multitudine congregata; ſic, vt ſolum ita dici, ac non etiam à ſingulis ſeorſum recitari poſſit nego. Liturgiæ Græcæ, & Miſſæ Gregorianæ planè alia ratio eſt; quas ſic eſſe compoſitas liquet, vt à pluribus tantum vno in loco conſiſtentibus dicendæ ſint; vt ab vno homine celebrante ſolo dici, niſi ſtultè & indecorè non queant. Itaque quod ait Bellarminus has Miſſas orationis Dominicæ eſſe hac in parte ſimiles, id non modo falsò, ſed & parum verecundè dicit. Quis enim non videt, quantum ſit illarum ab hac diſcrimen? In hac divina dona à Patre cœleſti, non ſibi quiſque ſoli, ſed etiam fratribus ſuis petit; quod vbivis licet; In illis non modo hæc miſſificans ſibi & aliis Dominum poſcit, ſed fratres recta alloquitur, & pro ſe, vt orent, petit. Atqui nulli iſti hæc loquenti adſunt fratres, quos videat & ad hoc ſibi præſtandum officium vrgeat. In Miſſa Deum idem rogat, *memineris omnium circumadſtantium*, vbi bipedum nemo adſtat; vbi ne vna quidem muſca ſolitudinem ejus interpellat. In Miſſis diſertè rogatur Preſbyter *jubeat benedicere*. Atqui nemo ibi eſt, neque qui eum roget, neque quem benedicere jubeat. Fuit ne vnquam inſcitius, aut inficetius drama? in quo rogatur is, quem tamen nemo rogat? Dialogiſmos mitto inter ſe ſalutantium, & cœtera, quæ etiam lippi, in iis quæ deſcripſimus, cernunt. Siccine inſtituta eſt oratio Dominica? Qui ait Bellarminus ſuos lectores pro totidem fungis habuit, quos ſibi rem tam apertè falſam narranti fidem habituros putavit.

Sed Latinos, quid ad hanc abſurditatem compulerit, vt quæ non in aliis, quam in plurium communibus & publicis ſacris dici decebat, ea ipſi in ſolitariis ſuis præter omnem rationis ac decori ſpeciem retinuerint; non eſt ut opinor, intellectu difficile. Nimirum homines antiquarij, qui nihil ſe, niſi *ex majorum* (ut loqui amat Baronius) more ac inſtituto in religione gerere rudi popello perſuaſum eſſe cupiunt, noluerunt has in veterum Liturgiis ſolennes formulas loco ſuo movere, ne viderentur antiquitatem contemſiſſe. Itaque eos, etiam iis temporibus, tametſi abſurdè profecto ac præpoſtere retinuerunt, quibus jam immutata veteri Miſſificandi ratione, Preſbyteri apud eos ſacra ſua ſoli

tunc

ſine ullis aliis communicantibus facere cœperant. Sed cum animadverterēt (nemo enim adeo obtuſus eſt, ut rem in ipſos ſenſus incurrentem non videat) illas veterum, quas ipſi retinent, formulas validè ac irreconciliabiliter pugnare videri cum ſuo ſolitariarum ſynaxeon inſtituto; tum verò homines acuti ac ingenioſi ad πρὸς illa φάρμακα, quæ nunquam iis, ubi opus eſt, deſunt, de more confugerunt, ſuiſque artibus moliri cœperunt, ut res duæ per ſe antehac inſociabiles, amicè coirent ac conſpirarent. Ita Innocentius ille magnus Canoniſtarum, magnus tranſubſtantiationis, magnus Papalis omnipotentiæ auctor & partim parens, in his conciliandis jam olim verſabatur; quamquam ille quidem multo agit, quam Bellarminus, modeſtius ac verecundius; r *Statutum quidem eſt* (inquit) *in ſacris Canonibus, ut nullus Presbyterorum Miſſarum ſolennia celebrare præſumat, niſi duobus præſentibus, ſibique reſpondentibus ipſe tertius habeatur quia cum pluraliter ab eo dicitur*, Dominus vobiſcum, *& illud in ſecretis*, Orate pro me, *apertiſſimè convenit, ut illius ſalutationi reſpondeatur à pluribus. Verum aliud eſt neceſſitatis articulus; aliud religionis contemtus.* Rotundè fatetur nullam olim fuiſſe factam Euchariſtiam abſque pluribus, duobus ſaltem præter Sacerdotem, præſentibus, idque *apertiſſimè* intelligi ex ipſis Sacerdotis in peragendo ſacro ad circunſtantes verbis. Hoc tantum, quod nemo niſi volens, neſcit, nos monet *aliud eſſe neceſſitatis articulum, aliud religionis contentum.* Illud potius doceret, quæ neceſſitas coëgerit vel majora olim inſtituere, ut non niſi plures ſacrorum ſolennia celebrarent, vel aliquot inde actis ſeculis latinos veterum poſteros decernere, ut vel unus homo eadem ſolus ritè ac ligitimè conficeret. Apparet nihil apud utroſque neceſſitatis fuiſſe, cur Sacerdotis in hoc ſacro & unitatem & ſolitudinem, vel illi non ferendam, vel hi etiam commendandam cenſerent, ſi verum eſt quod Latini ſentire videntur utrumque, morem eſſe tolerabilem. Ergo Innocentius illi neceſſitati (quam hic falſo, ubi nulla eſt, aliquam eſſe fingit) ipſe ut videtur diffiſus aliud reſpondet, & ex ſuo illo veritatis ac ſapientiæ oraculo, aliud ſanè lepidum fundit; *Pie quoque* (inquit) *creditur & ſacris auctoribus comprobatur, quod Angeli Dei comites aſſiſtant.* Innocentio ne ſuus quidem Bellarminus de hujus gloſſæ invento credidit, qui hoc ejus ſpreto commento, aliud ipſe attulit. Nam præterquam quod ſtultum eſt verba, quæ Sacerdos inter ſacra facienda apud Dei plebem loquitur, ea ad Angelos referre, quos quantūvis præſentes, nemo tamen videt; id profectò de Angelis capi non poteſt, quod in Miſſa dicitur, *Quotquot ex hac altaris participatione ſumſerimus.* Beatos enim illos Spiritus noſtris ſacramentis participare nemo (quod ſciam) vel veterum vel recentiorum ſomniavit. Id quoque de Angelis abſurdiſſimè diceretur, quod in Miſſæ Canone ſcriptum eſt, *Memento Domine*, &c. *omnium circumſtantium, quorum tibi cognita eſt fides, & nota devotio*; quaſi ſcilicet pro Angelis Latini ſacrificuli precentur. Ad quæ verba Odo Cameracenſis

Cap. XII.

r Innoc. 3. l. 2. c. 20. de Offic. Miſſ. edit. Par.

CAP. XIII. (annis minimum 84. ante Innocentij Pontificatum) difficultatem ex his exorientem ſolvere tentans, candidè ita præfatur; s *Cumprimitus* (inquit) *Miſſæ ſine collectanon fierent, poſtea mos inolevit Eccleſiæ ſolitarias & maxime in Cœnobiis fieri; & cum non habeant, quam pluraliter collectam ſalutent, nec plurales mutare poſſint ſalutationes, convertunt ſe ad Eccleſiam, dicentes ſe Eccleſiam in Eccleſia ſalutare, & in corpore totum corpus alloqui, & virtute totius communionis in Eccleſia conſici ſancta myſteria per gratiam Dei; nec eſſe quempiam alicubi fidelium, qui vivificorum non fiat particeps & cooperatorius ſacroſanctorum, dum in corpore Eccleſiæ adhæret capiti, velut utile membrum.* Ad id quod ait ſe *convertere ad totam Eccleſiam, & Eccleſiam in Eccleſia ſalutare*, quærit t Eſpenſæus, *quam iſte intelligat, abſentem-ne, & ubilibet alibi locorum, an ad lapideam, materialem, cum præſentem aliam non habeant?* Sed Odo vix reliquit dubitandi locum, quin voluerit hæc verba priori ſenſu accipi, qui fere idem eſt cum Bellarminiano; idque clarius ac certius intelligitur ex iis, quæ mox ſubjicit; *ſecundum quem ſenſum*) inquit, verba de eo, quem poſuerat, faciens) *in hoc loco circumſtantes accipiuntur omnes ubique fideles, qui in unitate corporis & ſibi adhærent invicem, & ſummo capiti.* Hoc verò eſt verba canonis non interpretari, ſed inverecunde eludere. Quis enim cum Sacerdotem audit hæc dicentem, *Memento Domine famulorum, famularumque tuarum N. & N. & omnium circumſtantium*, alios eum ſuſpicetur intelligere, quā eos fideles, qui ſacro interſunt, ſtant circa ſanctuarium, in quo ſacramentum conficitur? Sed mos, qui invaluerat ab antiquo diverſus miſeros homines cogebat veterum verba his admotis fidiculis torquere, ineptosque & inuſitatos ſenſus ex iis elicere; ne ab antiquitate deſciviſſe viderentur, ſi uſurpatas apud eam formulas mutarent. Eam fuiſſe hujus abnormis & prodigioſę interpretationis cauſam ipſe Odo eo ſatis fatetur, quod dicit Monachos, *cum nec haberent, quam pluraliter ſalutarent collectam, nec plurales tamē mutare poſſent ſalutationes*, ideo ad has, ſanè ineptiſſimas allegorias deveniſſe, ut ſcilicet circumſtantes, quos ſalutant, non de fidelibus præſentibus, qui in ſolitariis Miſſis nulli ſunt, ſed de quibuſvis myſtici *corporis Domini membris intelligant.*

s Odo Cam. in San. Miſſ. T. 6 Bibl. P. p. 357. C.

t Eſp. de Miſſ. publ. & priv. fol. 213. b.

CAPVT XIII.

Refertur ac refellitur alia quædam Petri Damiani pro ſacris ſolitariis ad ſuperiores veterum Liturgiarum formulas ſolutio. Tertium contra Miſſas ſolitarias argumentum ex ipſis Petri & coævorum Monachorum circa hæc difficultatibus ac dubitationibus ductum.

SEd & annis præ propter quinquaginta ante Odonem in eodem argumento æſtuaverat. Petrus Damiani, cujus ea de re extat opuſculum. Hoc titulo; *Dominus vobiſcum.* Leonem quemdam Eremitam, quem laudibus ſupra cœlum vehit, in eo libro veluti conſulens, cauſam

è veſtigio ipſe non tantum agit, ſed planè liquidoque definit, arbitri ſententiam occupans. Cauſam autem ita conſtituit; *u Nonnulli* (inquit) *fratres eremitica ſectatores vita frequẽter interrogant cum ſingulares in cellulis commorentur, utrum illis liceat dicere,* Dominus vobiſcum, Iube Domine benedicere; *atque ipſi, ut ſunt ſoli, juxta morem Eccleſiaſticum ſibimet debeat reſpondere. Quidam enim inter ſe, quaſi ratiocinantes, dicunt; Num quidnam à Lapidibus, aut tabulis cellula petenda eſt benedictio, aut illis dicendum eſt, ut Dominus ſit cum eis? Quidam autem ſiquomodo Eccleſiaſtica traditionis ordinem deſerant, ſe peccare, tanquam qui penſum divini ſervitij minuant pertimeſcunt. Unde nobis dum ſolutio quæritur, ad percunctationem potius mens æque neſcia provocatur.* Hæ erant dubitantium in utramque partem rationes; in priorem quidem iuſtæ; in alteram vero planè frivolæ ac futiles. Nam ſi, quod hæc pars ſtolidè ac perperam ponit, verum eſſet, ſcilicet etiam à ſolo ſynaxin celebrari fas eſſe; profectò illud quoque fas fuiſſet, quod iſti tanquam piaculum, ridiculè averſantur, formulas à ſuo illo ſacro alienas mittere, & alias quæ ei congruerent uſurpare. Neque enim Evangelicus Dei cultus in verbis ſitus eſt, ut metuere debeat, qui verba abſona & abſurda & exterorum ſcandalo obnoxia abjicit, ne divini ſervitij *penſum minuat*; quod iſti craſsè ac monachaliter, ne dicam ſtultè pertimeſcebant. Sed & hi & illi pariter in eo errabant, quod ſolitarias illas Miſſas, quæ præter veram ſanctiſſimi Sacramenti ingenium in Eccleſiam Latinam irrepſerant, retinendas utrique ſtatuebant; cum ipſa veterum formarum ab illo abuſu aliena abhorrenſque ratio, eos ſi abſque præjudicio attenderent clariſſimè doceret nullum veteri Eccleſiæ fuiſſe *ſolitariarum* uſum; adeoque abrogandas eſſe, veluti antiquo Chriſtianiſmo ignotas. Quid autem judicarit iſte Leo, ad quem Petrus, veluti *ad Angelum*, ut ipſe vocat ſuum, rem totam defert, nos quidem neſcimus; niſi quod fere lævus, & in deteriora ut plurimum pronus Eremitarum, de quorum genere erat Leo, animus nos cogit ſuſpicari eum in Petri errorem facilè conceſſiſſe. Hic enim Leonis, quem tanti facit, non exſpectata ſententia, ipſe pronuntiat, etiam ſolis retinendas eſſe illas, tametſi plurales formulas, quæ à veteribus acceptæ in Eccleſiæ ſolennes adhuc erant. Ita enim ille totam diſputationem concludit: *x Quiſquis* (inquit) *frater in cellula ſingulariter habitat, communia Eccleſia verbo proferre non timeat* (ſacra nimirum faciens) *quem ſcilicet à conventu fidelium, etſi locale ſpatium dividit, cum omnibus tamen unitas fidei in caritate conjungit: qui licet abſint per moles corporum, praſtò ſunt tamen per unitatis Eccleſiaſtica Sacramentum.* Hujus ineptiſſimi atque abſurdiſſimi deliramenti non aliam toto ferè libro rationem affert, quam eam ipſam fidelium inter ſe communionem atque unitatem, qua hic quoque fruſtra nititur. Quod enim eas omnes, quantumvis locis atque ſpatiis inter ſe diviſos fides atque caritas in Chriſto conjungit; eo non fit, ut eorum cuiquam, nedum Sacerdoti,

CAP. XIII.

u Petr. Damiani Opuſc. 11. Dom. vobiſc. p. 96 a.

x Petr. Dam. ibid. c. 18. extr. p. 103.

Cap.XIII. liceat verba inania, & ab omni ſano ſenſu abhorrentia; imo etiam falſis propiora, ineptè & indecorè ſtultorum more profundere. Eum autem hominem, qui ſolus ſit, quaſi non unus modo aliquis, ſed etiam plures adſint, ſalvere eos jubere, & verba illa dicere, quæ nemo ſapiens dicit, niſi qui plures adeſſe intelligat, *Dominus vobiſcum*; quin & illud alterum pronunciare. *Et cum ſpiritu tuo*, quod reſpondentis eſt, & ſalutem ei, à quo eam prior accepit, reponentis; hæc inquam, ita ſolum loqui & pronunciare, profectò non ſani eſſe hominis vel ipſe non ſanus Oreſtes juret. Quid illud dicam, quod eſt in Miſſæ canone, *Memento Domine, famulorum famularumque tuarum N. & N. & omnium circumſtantium?* Profectò quiſquis hæc dicit, ſi is quidem ſapit, liquido affirmat ſibi plures adeſſe, & locum, in quo ſacra fiunt, ambire ac *circumſtare*. At, qui hæc Sacerdos ſolus miſſificans dicit, is certo novit ſe ſolum altari ſuo adſtare, neque alium præterea cujusvis vel ætatis, vel ſexus mortalem ſibi in eo loco ſacris operanti adeſſe; quod quid ſit aliud, quam mentiri, non equidem capio. Quæ Petrus verboſiſſime contra profundit, plæraque nihil ad rem pertinent, & paralogiſmis adeo craſſis ſcatent, ut ea vel retexere pigeat: Formulas è Scripruris ortas eſſe pertendit. Verum non hoc quæritur. Quæritur, utrum ubi locorum nemo plane alius homo adeſt, ibi virum gravem deceat ſolum ita alios homines ſalutare, alloqui, convenire, ac ſi complures adeſſent, & orationem ejus audirent, eique viciſſim reſponderent. Dominus dixit de Iſraëlitis. *y Inhabitabo in illis*; Chriſtus diſcipulis; *Ecce ego vobiſcum ſum*. Rectè. Nam & Iſraëlitæ & diſcipuli plures erant. Stultè vero fecerit, ſiquis de uno homine illa eadem dixerit. Si Monachi vel Eremitæ aliter ſapiunt, fruantur illi, ut libet, ſua ſingulari & abnormi ſapientia. Non eſt Eccleſiæ à trita humani, imo & divini ſermonis conſuetudine recedere. Sed Angelus, inquit, Mariam ita ſalutavit; *Ave Maria gratia plena, Dominus tecum.* Quidni ita ſalutaret, quæ una mulier erat, & in eodem loco erat, ſic, ut Angelum loquentem audiret? Boos vero meſſores, qui plures erant, & quidem præſentes aderant, & Dominus Apoſtolos, quorum ſimilis erat ratio, merito uterque ſic ſalutant, *Dominus vobiſcum.* Horum & cætera gemina ſunt, quæ Petrus veluti conſulto, ad jugulandas Solitariorum ſolœciſmos, ſanè opportunè attulit. Angelus (inquit) dixiſſe Danieli in venitur; *Noli timere, vir deſideriorum. Pax tibi. Confortare; & eſto robuſtus*, & Dominus ita ſalutat diſcipulos. *Pax vobis; & in quamcumque* domum venerint, jubet eos dicere. *Pax huic domui.* At inquam, nemo iſtorum eſt, qui uni dixerit. *Pax vobis*, vel pluribus. *Pax tibi*; nedum, ut ſit aliquis qui nemini utrumvis horum dixerit. Hunc ergo caſtiſſimum divinæ orationis canonem, tu quoque Petre ſequere; ut congrue ac decore, præſertim in ſacris loquaris; neque tibi licere putes vel unum inſtar plurium, vel plures inſtar unius, vel neminem, quod eſt plane monſtroſum inſtar alicujus, imo inſtar aliquorum, inſtar multitudinis,

y Id. ibid. cap. 3.

tudinis, vel abſentes inſtar præſentium, præter omnem Dei & ſapientum hominum ſermonem convenire, alloqui, ſalutare. Iam quod cauſſatur *illicitum eſſe, ut Eccleſiaſtica traditio permutetur*; id ipſum, ſi, quid ſit quod dicit, intelligeret, cauſſam ejus omnem in partes noſtras traducit. Vel hæ enim formulæ docent tradidiſſe veterem cujus hæ erant, Eccleſiam, ne ſacramentum ab uno ſolo homine celebraretur. Cur tu Petre, aliud tradis? Si manere debet Eccleſiæ traditio, tu eam revoca ac reſtitue, quam ſuſtuliſti; Novum hunc, quem induxiſti, ritum jube faceſſere. Si feceris, nullum tibi hæ formulæ, nullum tuis eremitis faceſſent negotium. Verba rebus, res verbis convenirent. Sacro nulla repugnabit ſacrificorū oratio. Multis inde Petrus de Eccleſiæ vnitate philoſophatur; quod competit toti, id parti etiam convenire, & quod vnius membri eſt; id cæterorum quoque eſſe. Ad quæ brevis reſponſio eſt, quæ fidelibus, qua Chriſti membra ſunt, conveniunt, ea omnium & ſingulorum eſſe, qui membra ſunt; vt credere, ſperare, amare inter ſe, ſacramenta percipere &c. Non ideo effici, vt cætera, quæ alicui Chriſtiano conveniūt, qua homo eſt, qua civis, qua hujus aut illius ſingularis Eccleſiæ Epiſcopus, Preſbyter, Clericus, Laicus &c. ea omniū & ſingulorū quoque aliorū Chriſtianorū ſint; quod ita manifeſtum eſt, vt à nemine negari poſſit. Iam eorum quæ in Liturgia dicuntur, non pauca ſunt poſterioris generis, non prioris, vt celebrantem hic aut illic, puta in Petri Damianici oratorio *circumſtare*: vt *ex HAC* (quæ ſcilicet hic & nunc & ab hoc celebratur) *altaris participatione Chriſti corpus & ſanguinem ſumere.* Ergo hæc quidem non de omnibus in genere fidelibus (quod vult Petrus) neque de iis ſimpliciter & indeterminate qui vbivis alibi communicant (quod Bellarminus maluit) ſed de certis tantum definitiſque hominibus dicuntur in eo loco, vbi peragitur id ipſum ſacrum, conſiſtentibus, & in hac ipſa altaris participatione ſive communione ſacramentum ſumentibus. Sed & fruſtra idem exemplis pugnat *a* eorū, quæ in Pſalmis & aliis libris ſive divinis, ſive Eccleſiaſticis, in plurali numero poſita ſoli legimus. Quæ enim ſunt hujus generis ad auctoris, non ad lectoris perſonam referri, ad eamque accommodanda eſſe nemo neſcit. Quæ verò ab Epiſcopo, vel preſbytero in ſacra ſynaxi dicuntur, ea & celebrantis & adſtantium perſonis ita convenire debent, vt nihil ſit ab eorum numero, profeſſione, ſtatu, actuque alienum. Neque procedit, quod Petrus ex nonnullis Canonis verbis colligere velle videtur, ſingula, quæ vocant, altaris ſacrificia, etiam quæ ab vno ſolo Sacerdote fiunt, ab vniverſa, qua per orbem patet, Eccleſia offerri. Verba Canonis ſunt: *Hanc igitur oblationem ſervitutis noſtra, ſed & cuncta familia tua, quæſumus. Domine, vt placatus accipias. Cuncta Dei familia*, eſt populus Eccleſiæ, non vniverſalis (quod abſurdiſſimè ſomniavit Petrus) ſed ejus in qua fit oblatio, puta Pariſienſis, Lugdunenſis &c. Oblationē verò hanc Sacerdos, dicit, non ſuæ tantum, & Clericorum miniſtrantium; ſed etiam *cuncta familia Dei*, id eſt totius Eccleſiæ, quæ illic Deo ſerviebat. Nimirum quod nos ſupra *b* in alia diſputationis parte

Cap. XIII.

a Id. ibid. c. 5. & 6.

a Id. ibid. c. 7.

b Supr. L. 3.

Cap.XIII. jam diximus, panem & vinum populus conferebat, ex quo fiebat Euchariſtia; & Sirmondum memini ea verba ad hoc ipſum referre; *c* eoque etiam pertinent illa paulò ante poſita Canonis verba, *famulos & famulas Domini offerre Deo hoc ſacrificium laudis*; quia non ſolum viri, ſed etiam mulieres panem apud altare conferebant, ex quo ſacrum fiebat. Sed & hinc apparet certas definitaſque eſſe eas perſonas, de quibus in Liturgia ſermo eſt; quales verbi gratia fuiſſe hinc conſtat, qui *hoc ſacrificium offerre* dicuntur. Non enim *vaga erant* (ut in ſcholis loquuntur) *individua*, ſed certæ ſuis nominibus, aliiſque ſingularibus notis diſtinctæ perſonæ. Ex his quippe vetuſtioribus formulis, quæ ſic adſcriptæ leguntur in codice Gregoriano; *Memento Domine famulorum, famularumque tuarum Ill. & Ill.* in recentioribus vero, *N. & N.* conſtat fuiſſe hoc loco publicè recitata virorum, ac mulierum nomina, qui panem ac vinum ad ſacrum Euchariſticum obtulerant. Itaque hæc non modo nihil ad confirmandas Miſſas ſolitarias valent, ſed eas planè ſubvertunt; quibus ſcilicet oſtenditur complurium fuiſſe, non tantum virorum, ſed etiam mulierum munus, quod Deo in Eccleſia offerebatur ad Euchariſtiam conficiendam. Mitto quæ his Petrus attexit à propoſita quæſtione paulò remotiora, *de unitate corporis Chriſti myſtici, de altari à Galaaditis exſtructo, de digamis à Sacerdotio repulſis, de feſtis quibuſdam tempore non ſuo*, ut ipſe putat, *celebrari ſolitis, deque indumentorum ſacerdotalium myſteriis*, & nonnullis id genus aliis. Illud longè periculoſiſſimæ præſumptionis eſſe videtur, quod iſte ſcribit *d* tantam eſſe Eccleſiæ à Deo conceſſam poteſtatem, ut verba ſibi famulantia ad ſuum convertat arbitrium, ut vel ſinguli plurium, vel plures ſingulorum eloquia proferant; quod nihil aliud eſt, quam verbi divini, quo ipſa judicanda eſt Eccleſia, rectæque rationis jugum excutere, juſque ſibi uſurpare omnia pro ſua libidine ſuſque deque invertendi, atque immutandi. Fateor ſimilem ſui hujus peccati fuiſſe, quem hic profert veteris Eccleſiæ errorem, quæ eam baptiſmi formam parvulis infantibus, præter omnem decori & honeſti rationem miniſtravit, ac miniſtrandam eſſe decrevit, qua adultos olim Chriſtianiſmo initiari acceperat.

c Sirm. de Agym. c. 1. p. 100.

d Ibid. c. 16.

Cæterum quantumcumque futiles ac pæne ludicræ ſint Petri rationes, iis tamen eo profectum eſſe ſcribit *e* Eſpenſæus, ut ſolis privatim non ſolum orare, aut canonicas horas recitare ſuo cuique in cubiculo liceat, ſed Miſſas etiam ne uno quidem arbitro celebrare. Ex his autem tribus teſtimoniis, hæc tria intelligimus. Primum, Miſſas ſolitarias duodecimo ſeculo, quo ineunte Odo Lutetiæ, exeunte Innocentius Romæ ſcribebant, jam fuiſſe apud Latinos conſtitutas. Alterum, undecimo ſeculo, quo jam adulto Petrus Damiani floruit, eas jam quidem cœpiſſe frequentari, non tamen eodem more, modoque; cum alii reſecari vellent quæcumque videbantur ſolis non ſatis convenire; aliis omnia retineri placeret; quorum Petrus ſententiam ſua auctorita-

e Eſp. de Miſſ. prob. 1. & fol. 214. b.

te plurimum confirmavit. Tertio illud obiter quoque ex Petri & Odonis teſtimonio obſervandum eſt, hanc Chriſtianiſmi labem, ut cæteras pæne omnes veteris diſciplinæ corruptelas à Monachorum & Eremitarum inſtituto vel originem habuiſſe, vel certè incrementum accepiſſe. Id enim & Petrus ſignificavit, & Odo diſertè docuit; *Poſtea* (inquit) *mos inolevit Eccleſiæ ſolitarias, & maxime in cœnobiis fieri Miſſas.* Denique quod præcipuum eſt, id velim inprimis ex his tribus ſcriptoribus animadverti, ubi pravus iſte mos apud Latinos præter veteris Eccleſiæ conſuetudinem irrepſit, noſtris ſtatim in mentem veniſſe illas de ſolitariarum Miſſarum cum ſolennibus Eccleſiaſticarum Liturgiarum formulis repugnantia dubitationes, quas Petrus clarius, ac fuſius, quam alij, commemorat, *Nonnulli fratres Eremitæ frequenter interrogant, utrum ſolis liceat dicere.* Dominus vobiſcum, *Iube Domine, benedicere. Quidam dicunt, Nunquid à lapidibus aut tabulis cellula petenda eſt benedictio?* CAP. XIII.

Iam ex his ſatis ni fallor, intelligere eſt, cur non ſit eadem veterum, quæ nunc Latinorum eſt hac in parte ratio. His, quos ſuſcepta, totiuſque ſuæ Eccleſiæ, ſuique etiam, quod multis majus graviuſque videtur, Papæ judicio commendata ac ſancita, & Miſſæ ſolitariæ & formulæ veteris religio obligatos, obſtrictoſque tenet, neutram excutere licet. Velint nolint, utramque ſimul quantumvis repugnante rerum ipſarum natura, defendere coguntur. Quos tam dira, tamque ineluctabilis neceſſitas urget, ac ſubigit, fruſtra ab iis rationem ejus poſcas, quod non ipſi voluntate ſua ſponte elegerunt, ſed aliena auctoritate impoſitum acceperunt. Itaque quod mutare, quanquam abſurdiſſimum, non poſſunt, ejus ab ingenio rationem excogitare ſtudent ne ſcilicet ſine ratione inſanire videantur. Veteres verò, quos nullà hujuſmodi neceſſitas premebat, qui in ſuis ſacris adminiſtrandis, non alienum arbitrium, ſed ſolas pietatis ac rectæ rationis leges ob oculos habebant, planè eſt incredibile ſic ſuas omnes Liturgias effecturos compoſituroſque fuiſſe, ut niſi à pluribus ritè celebrari non poſſent, ſi ſolitarias illi Miſſas in ſolenni ſuæ Eccleſiæ uſu eſſe ſciviſſent. Quod ergo Liturgiarum, quas ipſi inſtituerunt, ea ſit forma, quam ſupra oſtendimus; inde validè conficitur, nullo apud eos in uſu fuiſſe Miſſas Latinorum ſolitarias. Id ipſum etiam ni fallor ex hac ipſa diſputandi ratione clarè ſequitur, quam hic Latini uſurpant. Neque enim negant hanc veterem, quam ſequuntur liturgiæ formam vehementer videri cum ſolitariis ſacris pugnare. Inde illi dubitationum fluctus, qui Petri Eremitas agitabant. Lapis eſt, qui iſta non ſentit. Itaque Eremitæ Petrum, Petrus Leonem conſulunt. Petrus quæſitis ſubtilitatibus, & ab alto repetitis locis nodum ſolvere conatur, & totum librum elucubrat de duabus vocibus, *Dominus vobiſcum.* Odo ut ſuos ex eodem luto extricet, non parũ laborat. Aliã viam tẽtat Innocentius. Bellarm. ſuæ quoque Dialecticæ ſymbolum confert. Ergo inquã, ipſi quoq; veteres, niſi tu eos plũbeos aut ſaxeos fuiſſe finxeris eadẽ abſurda, eoſdẽ nodos paribus locis, & ſenſiſſẽt,

&c

Cap. XIV. & ſolvere itidem ad ſuorum ædificationem conati eſſent, ſi eadem cum Latinis de Miſſarum ſolitariarum vſu exiſtimaſſent. Atqui apud vetuſtiores nihil tale occurrit ergo veteres certum eſt ſuas omnes Liturgias pluribus præſentibus ac communicantibus feciſſe; quæ ab vno ſolo fierent, eas plane penituſque neſciviſſe.

CAPUT XIV.

IV. *Argumentum contra Miſſas ſolitarias ex diſertiſſimo Namnetenſis Concilij Canone 30. Refelluntur Bellarmini ad hunc canonem inanes & inverecundæ gloſſæ, ductaque ex iis abſurdiſſima conjectura.*

SEd quid ego dixi veteres eas difficultates, quibus nunc Latini vrgentur, vel rationes, quibus illæ ſolvuntur, neſciviſſe? Imò verò viderunt; deque iis diſſolvendis adeo non laborarunt, vt eas ipſi rationes, quibus ad eas ſolvendas nunc Latini vtuntur, clariſſimè exploſerint. Horum enim omnis ad eas tollendas ratio in eo, vt nuper oſtendimus ſita eſt quod iſtos fideles, quos Liturgiæ veluti ſacro Euchariſtico adſtantes & communicantes commemorant, Latini vel vt Innocentius de Angelis, qui cœtibus ſacris intereſſe & dicantur à Scriptura, & à piis creduntur, vel certè de quibusvis vbique terrarum Chriſtianis ſpirituali nobis cum nexu conjunctis, vt Petrus Damiani & Odo, vel denique de iis, qui alibi communicant, vt noviſſimè Bellarminus, intelligendos & accipiendos eſſe contendant. Mitto, quod hæ omnes ſolutiones ineptæ ſunt & futiles, & ad id, quod cupiunt, conficiendum inutiles, vt vel ex iis paucis, quæ ad ſingulas diximus, ſatis patere arbitror. Sed non tam de re ipſa, quæ qualiſque per ſe eſt nunc quæritur, quam de veterum ſenſu. Iam verò ipſi veteres clariſſimè loquuntur ſe nihil iſtorum, quæ à Latinis obtenduntur, intellexiſſe; Se affirmant per iſtos fideles, quorum in Liturgiis fit mentio, non Angelos, non Chriſtianos abſentes, ſed homines Sacerdoti miſſificanti, re vera, ac ut ſic dicam, *corporaliter* adſtantes ſignificatos putaſſe ac voluiſſe. Id verò certiſſimè ex Namnetenſis cujuſdam Concilij canone apparet, antequam Miſſarum ſolitariarum vſus inoleviſſet, condito, qui ſic habet; *Definivit ſanctum Concilium, ut nullus Presbyter præſumat ſolus Miſſam cantare cui enim dicit*, Dominus vobiſcum, *aut*, Surſum corda, *aut*, Gratias agamus Domino Deo noſtro, *cum nullus ſit, qui reſpondeat, aut in Canone.* Et omnium circum adſtantium, *cum nemo adſit? aut quem invitat ad orationem, cum dicit*, Oremus, *cum nullus ſit, qui ſecum oret? Aut igitur iſta penitus reticenda ſunt, & non ſolum non erit perfectum ſacrificium, verum etiam incurret, quiſquis ille eſt, terribilem illam ſententiam*, Si quis tulerit de hoc, tollet Dominus partem ejus de libro vitæ, *aut ſi hæc muris, aut parietibus inſuſurraverit, ridiculoſum* eſt.

* Ivo, celebrare. a. 1517.

eſt.Quapropter illa ridiculoſa ſuperſtitio,maximè à monaſteriis Monachorũ exterminanda eſt.Provideant autem Prælati,vt Presbyteri in Cœnobiis,& in aliis Eccleſiis cooperatores habeant in celebratione Miſſarum. Siquis hæc tranſgreſſus fuerit,ab officio ſuſpendatur.* Burchardus vndecimo ineunte ſeculo, *f* Ivo duodecimo *g* hunc vterq; Canonẽ Namnetenſis Concilij, ut ipſi numerant,trigeſimũ,quẽ qualemque nos deſcripſimus;exhibent.Ivo etiã eiuſdem,vt videtur,Concilij canones quintum & decimũ nonum in ſecunda ſui operis parte retulerat. *h* Conciliũ vero ipſum,vnde hi canones citantur,Namnetenſe nullum quod ſciam hodie exſtat;vt difficile ſit conjicere,quo propriè die ac Conſule conſtitutus fuerit hic canon.Caſſander eum quoq; exhibet:nõ tamen ex Burchardo,vel Ivone;ſed ex Reginone libro de diſciplinis Eccleſiaſticis,capite XIX.deſcriptum.Fidem Caſſandri noviſſimè firmavit *k* doctiſſimus Calixtus noſter ex MS. codice Reginonis , qui in Bibliotheca Iulia aſſervatur. In eo legi ait, num.191.totũ hunc canonem,planè qualem nos ex Burchardo & Ivone deſcripſimus.Vnde conficitur Conciliũ illud Namnetenſe,cui canonem omnes iſti adſcribunt,habitũ fuiſſe,vel ante Reginonis ævum,vel certè ejus ævo,eſſeque adeo decimo ſeculo antiquius; ad cujus ſcilicet initia Reginonem vivendo perveniſſe certum eſt,tum ex eo,quod ipſe Chron. a.D.908. ſe abſolviſſe in Præfatione dicit, tũ eo quod eum teſtatur Trithemius libros de diſciplina Ratbodi Epiſcopi Trevirenſis juſſu ſcripſiſſe;quem a.D.906.neque vltra a.D.913.vixiſſe conſtat.Ego diu ante Reginonẽ circa 7. ſeculi ſuprema habitum hoc Conciliũ ideo ſuſpicor , quod Patres hoc , qui inde citatur , canone Miſſas ſolitarias à nonnullis quidem, maximè Monachis fieri jam cœptas eo ipſo ſignificant, quod earum vſum,vt vel impium,vel certè *ridiculoſum* damnant; & qui illas, præter ſuã hanc legẽ vſurpaverit,eum ab officio ſuo ſuſpendunt. Cæterum nondum ævo ſuo inoleviſſe illam corruptelam eo quoque arguunt, quod eam,non molliter vt noni ſeculi Patres feciſſe videmus, ſed apertè valideque feriunt,& qui ſoli miſſificaverint, eos pœnæ canonicæ ſubjiciunt:quo morbo primulum naſcenti,nondum tamen plurium vſu confirmato maturè,vt apparet occurrerent. Vtcumque ſit,iſtos certè videmus,non modo Petro Damiani,& Odone,& Innocentio,ſed etiam ipſo Reginone abſque controverſiã vetuſtiores, primũ quidẽ ipſas ſolitarias Miſſas,quas Petrus jam olim tam animosè defendit,& Tridentini etiamnũ commendant,ſimpliciter damnare , & qui eas factitarint Sacerdotes, omnes adeo hodiernos Latinorum ſacrificulos, *officio ſuo ſuſpendere*. Vbi nunc illa,quę noſtris Latinis ſemper in ore eſt,antiquitatis reverẽtia?Vbi illa inviolabilis *Majorum*,& fixorum ab iis Canonũ majeſtas?Omnia ſc. poſtquã Papæ vrbico aliud placere cœpit,in fumos abierunt. Nunc volente Papa,Patrũ decreta impunè à poſteris cõculcantur;& quos illi pœna multabant,eos hi palàm,etiã in Synodo vniverſali ſecuri cõmendant. Tum & illud,quod eſt propriè hujus loci,obſervandũ venit,Patres Namnetenſes verũ ac genuinum Liturgicarum formularum, quem diximus,

CAP XIV.

* Regino periculoſa.

f Burch. l.3. c.68.

g Ivo Decr. P.3.c 70.

h Id. ibid. p. 2. c.118.121.

i Caſſ. Liturg. c.33. p. 83

k Calixt. de Miſſ. Solit. theſi 15.p.14.

Xxx ſenſum

Cap.XIV. ſenſum apertiſſimè conſtituere, inaneſque ac fanaticas Petri, & Odonis, & Innocentij & Bellarmini gloſſas exſufflare atque deſpuere. Presbyterum enim Miſſas *ſolum* cantare non debere eo probant, quod qui ſolus miſſificat, formulas illas Liturgicas, *Dominus vobiſcum*, *Gratias agamus Domino Deo noſtro, omnium circumſtantium, Oremus*, vſurpare niſi abſurdè, ac ut ipſi loquuntur *ridiculosè* non poſſit; iſta, vbi nemo dicenti homo adeſt, *muris & parietibus* fruſtra ac ineptè inſuſurando. Qui ſic argumentantur Patres, eos clarum eſt & indubitabile, intellexiſſe de ſingularibus perſonis carne in æde ſacra præſentibus ſalutem à Sacerdote in Liturgiis dici: eaſdem altare circumſtantes gratias Domino vna cum Sacerdote agere, atque orare; omnia illa denique de fidelibus illius Eccleſiæ, Clericis vel etiam Laïcis, certè pluribus, corpore eodem in loco, quo Preſbyter ſacra pro iis facit, conſiſtentibus accepiſſe; non de myſticis illis, ac ut ſic dicam, idealibus hominibus, quos Petrus Damianicus,& Latini exinde ſolitarij pæne omnes præter claras liquidaſque veritatis, ſenſuſque ipſius communis rationes, abſurdiſſime ex vanis ſui cerebri imaginationibus effinxerunt. Sed ego abſurditatem huius commenti nunc mitto. Illud vnum vrgeo, quod Patrum, de quorum inſtitutis quæritur, ſenſum plane alium fuiſſe patet. Quis enim dubitet hanc vere fuiſſe veteris Eccleſiæ in his formulis mentem, quam Namnetenſis Canon exhibet? Certe qui ſic eas interpretantur, Patres ipſi erant, & quidem in Concilio ab illius, & proximè ſequentis ævi Eccleſia probato, & inter regulas Eccleſiaſticas à Reginone primum, inde à Burchardo & Ivone Latinorum Canoniſtarum primipilis relato. Tunc Patres quis in iis, quæ quotidie factitabant ac pronuntiabant, ſui animi ſenſus, quæ mens, quæ ratio eſſet, neſciviſſe ipſos dixeris? Petrum Damiani, Odonem, Innocentium, Bellarminum poſt aliquot demum ſecula, quid illi in Liturgiis ſibi voluerint, atque cogitaverint, ſolos vere perſpexiſſe, vel ut verius dicam, ſomniaſſe? Tu ne hos multo poſteriores illis antiquioribus, hos ſingulos, illis in Synodo congregatis, hos novi & introductitij ritus ſtudio corruptos, illis liberè ac ſincerè abſque vllo animi affectu judicantibus antehabebis? Te quidem ad hanc iniquitatem, ne væſaniam dicam, devenire neceſſe eſt, qui ab vnis Papæ dictatis pendes; qui etiam atram eſſe nivem dejerare, ſi ille juſſerit, paratus es. Neque ego ſane intercedo, quin tu, quando ita tibi lubet, ex vno illius oraculo ſentias ac ſapias; dum mihi illud concedas, quod ex hoc Namnetenſi canone invictè demonſtravi, veteres illos Patres, de quorum nunc ſcitis ac ritibus quærimus, longè aliter ſenſiſſe, quam tuos illos novitios Paterculos Innocentium ac Tridentinos.

Atque ex his jam intelligimus, quam ſit futilis prima illa Bellarmini, *l* quæ huc à nobis ſupra *m* rejecta eſt, ex hoc Namnetenſi Concilio ducta conjectura, vel vt verius dicam, mera deliratio, Miſſas ſolitarias, in quibus vnus, ſoluſque celebrans communicaret, jam apud veteres in vſu fuiſſe inde hariolantis, quod in hoc Canone *jubentur* (inquit) *Presbyteri*

l Bell. l. 2. de Miſſ. 55. c. 9. §. Tertio probatur.

m Supr. c. 6.

Presbyteri non celebrare ſoli Miſſam, niſi habeant ſaltem vnum ſecum, qui reſpondeat. Hæc verò mera ſunt hominis cauſæ nimium ſtudentis figmenta. Primo enim falſo vt loquuntur, *ſupponit*, nos negare, quo ſeculo habitum eſt Namnetenſe illud Concilium, vllum fuiſſe, qui Miſſas ſolus *cantare* (quod Patres vetant) *præſumpſerit.* Nos verò hoc de ſex prioribus Chriſtianiſmi ſeculis negamus; ſeptimo ſi forte, certe octavo ſeculo primum cœpiſſe vitioſum illud Miſſarum genus; inde paulatim gliſcente veteris diſciplinæ faſtidio atque oblivione ad plures propagatum eſſe; vndecimo latius eſſe diffuſum, tandemque duodecimo, & ſecutis ad nos vſque ſeculis invaluiſſe planeque confirmatum eſſe, adeo non negamus, ut id in huius diſputationis limine, etiam ipſi poſuerimus Concilium vero Namnetenſe, ante ſeptimum ſeculum fuiſſe, ne ipſe quidem credo, Bellarminus contenderet, ſi adhuc eſſet in vivis. Cum enim neque de hujus, neque de alterius quod eſſet, Namnetenſis Concilij tempore quicquam certi à ſcriptoribus traditum ſit; neque vlla ratio ſit, cur ſuſpicemur hoc ipſum, de quo quæritur, ante ſeptimum ſeculum habitum fuiſſe (quo nos id nuper, non immerito, ut videtur, retulimus) apparet omnem Bellarmini conjecturam plane fluxam eſſe & evanidam; quæ ſcilicet in ipſo cauſæ, cui ſtudet, conſtituendæ ſtatu à vero vehementer aberravit. Atque hoc Bellarmini prius eſt in hac ſua conjectura figmentum. Sequitur alterum, haudquaquam priori levius; dum Canoni, ex quo conjicit, ſenſum affingit, qui nullus in illo cernitur. Ait enim canonem jubere, ut qui miſſificat *Presbyter, habeat ſaltem VNVM ſecum, qui reſpondeat.* Atqui nihil huiuſmodi Canonis verba tinniunt. Quid dixi nihil Patres ſimile ſignificare? Illi vero plane aliud, & quidem diſertiſſimè præcipiunt; *Provideant* (inquiunt) *Prelati, vt Presbyteri in cœnobiis, & in aliis Eccleſiis COOPERATORES habeant in celebratione Miſſarum.* Hæc enim verba Canonem claudunt, non apud Reginonem tantum, ſed etiam apud Burchardum, & Ivonem. Nomen plurale *cooperatores*, nunquam quod ſciam *UNVM SALTEM* ſignificat, qui reſpondeat; ſed plures, qui ſacris vna cum celebrante operentur; verbi gratia ex veteris Eccleſiæ vſu *Diaconum*, qui Catechumenos & Pœnitentes dimittat; qui modo Sacerdotem, modo Clerum, modo plebem de officio moneat, quidque faciendum ſit, ſingulis opportunè ſuggerat; *Cantores*, qui hymnos & cantica concinant; *Clericos & Laïcos*, qui *Amen*, & alia quædam ſuis locis reſpondeant, quique pro Sacerdote orent, & votis precibuſque ſuis omnem eius actum & ſermonem proſequantur, ac denique ſuo quique ordine peracto ſacro communicent. Hæc omnia nemo vnus præſtabit. Sed præter vltima illa verba omnis Canonis ratio inverecundum Bellarmini figmentum refellit. Patres enim, vt Miſſas illas ab vno ſoloque presbytero cantatas refutent, vtque quod ipſi loquuntur, omnem earum vel *ridiculoſam*, vel vt alij legunt, *periculoſam, ſuperſtitionem* ex omni Eccleſia exterminent, hac ratione nituntur, quod

CAP. XIV.

Cap. XV. ipſæ Liturgiarum voces præſcribant, non vnum, ſed plures eſſe debere, quibus celebrans ſalutem his verbis dicat, *Dominus vobiſcum*, & plures *qui circumadſtent*; quorum neutrum vere dicetur, non modo ſi nullus, ſed etiam, ſi vnus tantum presbytero operanti adſit. Patrum ergo tam ratio, quam ſermo plures neceſſario debere Euchariſtico ſacro intereſſe, quoties id celebratur, clariſſimè contra frivolam Bellarmini gloſſam conficiunt, nedum vt cuiquam Sacerdoti concedant vel ſoli, vel *vnum ſaltem hominem* ſecum habenti miſſificare.

CAPVT XV.

Quintum contra Miſſas ſolitarias argumentum ex Theodulpho VI. ex Synodo Moguntina, & Carolo Magno. VII. ex Synodo Pariſienſi ſexta, & Ludovico Pio.

NEque verò ſoli Namnetenſes iſti ſolitariæ Miſſæ primulũ tum venienti morbo occurrere ſtuduerunt. Circa eadem tempora (ſi noſtra de Namnetenſi Concilio conjectura admittitur) idem quoque præſtitit Theodulphus Aurelianenſis Epiſcopus in Capitulari ad ſuæ Parochiæ Sacerdotes. Fallitur enim Baronius, qui id opuſculum ad a. D.835. refert; quo tempore Theodulphus è vivis exceſſerat a.D.821. dum ad ſuos abſolutus rediret, vt eſt ab eruditiſſimo Sirmondo obſervatum; *n* qui multo probabilius hoc ejus Capitulare refert ad a. D. 797. exordiis epiſcopatus ejus propiorem. Eum enim idem Sirmondus, etiam ante Francofordienſem a. D. 794. habitam Synodum jam Epiſcopum fuiſſe demonſtrat *o* ex quarta Alcuini ad Carolum Magnum epiſtola. Theodulphus autem in illo ſuo libello ſic præcipit; *p Sacerdos Miſſam ſolus nequaquam celebret; quia ſicut illa celebrari non poteſt ſine ſalutatione Sacerdotis, reſponſione nihilominus plebis; ita nimirum nequaquam ab vno debet celebrari. Eſſe enim debent, qui ei circumſtent, quos ille ſalutet, à quibus ei reſpondeatur; & ad memoriam illi reducendum eſt illud Dominicum, Vbicumque fuerint duo vel tres in nomine meo congregati, & ego in medio eorum* Caſſander Canonem hunc deſcribit; ſed ex Capitulari Gregorij perperam citatum. Nullum enim inter Gregorij opera Capitulare à veteribus agnoſcitur. Eſt haud dubie Theodulphi; vt habet eius liber, tam in Baronij, quam in Sirmondi editione. Hic autem vetus ille Aurelianenſis Epiſcopus plane idem, quod Patres Namnetenſes, iiſdemquè de cauſis ac rationibus decernit, hoc Sacrum celebrari poſſe negans *ſine Sacerdotis ſalutatione & plebis reſponſione*: ita ut ei neceſſario plures adeſse neceſſe ſit; Tum, quod eodem recidit, eſse debere, qui Sacerdoti circumſtent, quos ille ſalutet, & qui ei reſpondeant;

n Sirm. ad Capit. Theodulph. & Præfat. ad Theod. opuſc.

o Id. Not. ad Capit. Theodulph. T. 2. Conc. Gall. p.683.

p Theod. Capit. c.7. Ibid. p.213.

deant; quæ non poſſunt aliter conſiſtere, niſi eos fideles, qui à celebrante ſalutantur, in Liturgiis, quique eum circumſtant de fidelibus, & quidem partim laïcis, ibidem, ut vulgo loquimur, *corporaliter* ac *perſonaliter* præſentibus proprie intelligamus; non autem de hominibus illis idealibus, certè abſentibus, ad quos hæc Petrus Damiani, & Odo, & Bellarminus & omnes hodie Latini ineptiſſimè referunt. Eadem quoque decernit Synodus Moguntiaca a. D. 813. Carolo Magno adhuc ſuperſtite habita, canone, qui in ipſius quoque Caroli & Ludovici filij Capitulare ab Anſegiſo & Benedicto totidem verbis relatum, in hunc modum legitur; *u Nullus Presbyter, ut nobis videtur, ſolus Miſſam cãtare valet recte. Quomodo enim dicet*, Dominus vobiſcum, *vel* ſurſum corda *admonebit habere, & alia multa his ſimilia, cum alius nemo cum eo ſit?* Sic illi Patres Miſſas à Sacerdote ſolo cantatas diſertè reprobant. Neque vero putandum eſt illis verbis, *ut nobis videtur*, molliri eorum ſeveritatem, qui hujus commatis ſacra ex omni Eccleſia exterminanda eſſet judicaverant. Verba ſunt Synodis ubi quid cenſent ac ſciſcunt familiaria; ut in ipſa Hieroſolymitana Synodo, *x Viſum eſt Spiritui Sancto & nobis*, ἔδοξε πνεύματι ἁγίῳ καὶ ἡμῖν. Idem eſt quod in Latinis Conciliis paſſim occurrit, *Placuit*; quod ſiquis eo trahat, ut quæ hac formula enuntiantur, ea non præcipi, ut neceſſaria, ſed ſuaderi tantum, ut probabilia intelligantur; næ ille peſſime Patrum mentem ceperit, & hac ſua gloſſa plæraque eorum decreta diſſolverit, & in nihilum redegerit. Ratio decreti, quã Patres afferũt, plane aliud ſignificat, exſertè negans fieri poſſe, ut quis dicat, *Dominus vobiſcum, & ſurſum corda*, & alia ejuſdem generis non pauca, *ſi nemo alius cum eo ſit*. Ratio eadem eſt cum ea, quam & Namnetenſes & Theodulphus afferebãt; ex qua idem, quod ad duo illa ſuperiora obſervabamus, colligitur, omnes illius ævi Patres omnes Liturgiarum formulas ad homines retuliſſe, non myſticos & ideales, & procul à nobis poſitos, ſed veros & ſolidos, ſuiſque corporibus, non ſpiritualiter & figuratè circumadſtantes; muſteas adeo atque inanes & chimæricas Latinorum gloſſas non tantum neſciviſſe, ſed etiam exploſiſſe & exſibilaſſe.

CAP. XV.

t Capit. Car. & Lud. L. 5. c. 93.

u Conc Mogunt c 43 T. 2. Conc. Gall. p. 284.

x Act. 15.

Poſt annos quatuordecim Lutetiæ apud Pariſios, imperante Ludovico Pio, habita eſt ſexta Pariſienſis Synodus, in qua cum ſolitariarũ Miſſarum uſum gliſcere, vireſque eundo acquirere viderent, multo quam antea, clarius, atque accuratius rem totam explicaverunt, ſeveriuſq; damnarunt. Dignus eſt hic recitari totus Synodi ea de re canon, quem etiam in capitulari Ludovici Pij Auguſti, *y* pauciſſimis vel detractis, vel immutatis, totum legere eſt: *z Irrepſit in plæriſque locis, partim incuria, partim avaritia reprehenſibilis uſus, & congrua emendatione dignus, quod nonnulli Presbyterorum ſine miniſtris Miſſarum ſolennia frequentent, quod nec verba Domini Salvatoris, quibus myſteria corporis & ſanguinis ſui diſcipulis celebranda tradidit, nec Apoſtoli Pauli documenta declarant, nec etiam in ipſis Actis Apoſtolorum, ſi enucleatim legantur, ita fieri debere ullo modo invenitur. Unde conveniendus, imo*

y Capitul. Car. & Lud. c 7. Addit. 2. c. 7.

z Concil. Par 6 c. 48. T. 2. Conc. Gall. p. 515.

Cap. XV. *interrogandus nobis videtur huiuſmodi corporis & ſanguinis Domini ſolitarius conſecrator, quibus dicit*, Dominus vobiſcum, *& à quo illi reſpondetur*, Et cum Spiritu tuo, *vel pro quibus ſupplicando Domino inter cætera*, Memento Domine & omnium circumadſtantium, *cum nullus circumſtet, dicit. Quæ conſuetudo, quia Apoſtolicæ & Eccleſiaſticæ auctoritati refragabatur, & tanto myſterio quandam dehonorationem irrogare videtur, omnibus nobis in commune viſum eſt, ut deinceps huiuſmodi uſus inhibeatur; provideatque unuſquiſque Epiſcoporum, ne in ſua parochia quiſquam presbyterorum Miſſam ſolus celebrare præſumat; & ſi hanc definitionem ſuperbiendo tranſgreſſus fuerit, Canonicæ correctioni ſubiaceat.* Nihil dici potuit vel ad rem ipſam, vel ad quæſtionem, in qua nunc proprie verſamur, luculentius. Rem ipſam dico. Nam Miſſæ ſolitariæ uſum Patres dicunt inprimis eſſe *reprehenſibilem & congrua emendatione dignum*; quæ elogia ſunt criminoſæ & flagitioſæ, non certe laudandæ, & quod Tridentinis placuit, *commendandæ* conſuetudinis. Tum uſus originem, ſane inhoneſtam ac probroſam denotant, *partim ab incuria, partim ab avaritia*, peſſimis matribus, exortum affirmantes. Tertio rei novitatem indicant, cum eam *irrepſiſſe* aiunt in *pleriſque locis*. Neque enim *irrepſiſſe* dicuntur in Eccleſiam, quæ vel ab Apoſtolorum, vel ab univerſalis Eccleſię inſtituto vel exemplo in uſum recepta ſunt. Non ergo hunc fuiſſe Patres iſti putaverunt uſum Eccleſiæ Apoſtolicæ & primitivæ, quæ Apoſtolicam ad propiora ævi ſui tempora ſecuta eſt; ſed furtim diu poſt eam ab operariis vel deſidibus, vel avaris inductum tandem ad plæraque loca, velut luem aliquam peſtilentem manaſſe. Quarto pravum illum uſum docent neque à Chriſto Domino inſtitutum, neque à Paulo ejuſque Collegis fuiſſe traditum; eoque regulam hanc auream conſtituunt, ad quam ritus uſuſque omnes Eccleſiaſticos exigamus, ut ſiquid ſit neque à Domino inſtitutum, neque ab Apoſtolis traditum, *id reprehendendum, congruaque emendatione dignum* cenſeamus. Quinto ex ipſis quoque ſolennibus, & apud omnes Chriſtianos receptis atque uſitatis celebrandæ Euchariſtiæ formulis, hunc abuſum liquido coargui oſtendunt. Ex his perorant illam conſuetudinem tum Apoſtolicæ, tum *Eccleſiaſticæ auctoritati refragari*, atque inſuper Sanctiſſimum Sacramentum *dehoneſtare*; quod quam verum ſit, facile intelliget, quiſquis perpenderit, quod ſupra aiebant Patres Nannetenſes, per pravum hunc unum plurima, quæ non ad alios, quam ad homines ratione & pietate præditos dici debuerant, à Sacerdotibus in illa ſua ſolitudine *muris atque parietibus inſuſurrari*; quod illi ridiculum merito judicant; adeoque cum quodam Chriſtianæ religionis dedecore conjunctum. Poſtremo nequid deſit, Patres Pariſienſes his ſane juſtiſſimis cauſſis permoti pronunciant hunc tam flagitioſum uſum inhibendum; Epiſcopos jubent curare, ne is in Eccleſiis, quibus præſunt, in poſterum uſurpetur; ſiquis ſuam hanc definitionem tranſgrediatur, eum *correctioni canonicæ ſubiacere* volunt ac jubent. Atque ita rem ipſam; id eſt Miſſas ſolitarias, quibus nemo præter celebrantem vel communicat,

vel

vel etiam adſtat, Canon diſertiſſime damnat; etiam conſtituta in eos pœna, qui ita miſſificaverint. Sed neque obſcurius refutat Latinorum, quas nunc proprie oppugnamus, gloſſas ad formulas Liturgiæ Solennes, *Dominus vobiſcum*, *Et cum Spiritu tuo*, *Memento Domine, omnium circumadſtantium*; *Quas* Petrus Damiani, & cæteri de quibus ſupra diximus, ad fideles non in æde ipſa, ſed in celebrantis duntaxat mente per ideam præſentes, imo ne ſic quidem fortaſſe præſentes, ſed cum Sacerdote ſpirituali ejuſdem fidei vinculo conjunctos, inepte profecto ac præter omnes uſitati ſermonis leges referebant; eas Patres Pariſienſes ad fideles *perſonaliter* (ut vulgo loquuntur) non ſolum ſpiritualiter, proprie, non myſtice, in templo, non in mente præſentes, ſecundum elocutionis divinæ, Eccleſiaſticæ, atque humanæ uſum & morem referendas eſſe clariſſime conſtituunt ac præſcribunt. Solitarium enim conſecrare quemquam ideo vetant, quod ſi ſolus conſecret, nulli futuri ſint, quibus dicat, *Dominus vobiſcum*: nulli qui reſpondeant, *Et cum Spiritu tuo*: nulli pro quibus Domino ſic inter cætera ſupplicet, *Memento Domine, omnium circumadſtantium*. Atqui ſi ad rite recteque miſſificandum ſatis eſt, ut quod Latini volunt, fideles licet carne abſentes, & apud Iaponas forte aut Sinas verſantes, in mente Sacerdotis per ideam præſentes ſint, eique ſaltem ex una fide conjuncti: apparet nullam has formulas vim habituras ad id, quòd iſti Patres volunt, concludendum, Sacerdotem ſcilicet Euchariſtiam celebrare ſolum non debere. *Interrogantibus* enim, *quibus dicat*, *Dominus vobiſcum*, & cætera ſimilia, *ſi nullus circumſtet: ſolitarius conſecrator* facilè & expeditè, ex Latinorum certe diſciplina, ita ſatisfacturus erat, tametſi nemo carne præſens *circumſtet*, ſibi tamen etiam ſoli abunde eſſe, ad quos iſta pertineant, Angelos ex Innocentio, omnes ex Petro Damianico fideles, omnes ex Bellarmino alibi diverſis toto orbe locis communicantes: Iſtos juxta ſubtiliſſimum Petrum, *a licet abſint per moles corporis, præſtò eſſe tamen per unitatis Eccleſiaſticæ Sacramentum: ſe verò ab horum conventu etſi locale ſpatium dividat, cum iis tamen omnibus unitate fidei in caritate coniungi.* Ita omnis illa Patrum ratiocinatio in auras ſoluta abit ex hodierna Latinorum Theologia. Atqui illi hoc argumento validiſſime argui ac revinci ſolitarium celebrantem putabant, neque eum habiturum ſperabant, quod contra hiſceret. *Conveniendus* (inquiunt) *imo interrogandus & nobis videtur huiuſmodi corporis & ſanguinis Domini ſolitarius conſecrator, quibus dicit*, Dominus vobiſcum &c. *cum nullus circumſtet.* Qui ſic loquuntur, apertiſſime ita futurum confidunt, ut ſolitarius Miſſificator his ſuarum interrogationum laqueis conſtrictus ac irretitus obmuteſcat. Quæ cum ita habeant, omnes vident omnia illa recentiorum de *ideali* fidelium, carne licet abſentium, præſentia, deque conventu in vaſtiſſima licet ſolitudine, frequentiſſimo myſteria dicam, an ſomnia omni ævi illius Eccleſiæ incognita fuiſſe, etiam tum cum jam *in pleriſque locis irrepſiſſet ſolitaria Miſſa uſus*. Neque hęc unius, aut alterius Theologi ignorantia fuit: Concilij totius, & quidem frequentiſſi-

CAP. XV.

a Petr. Dam Opuſc. 1. c. 8. p. 103. B.

Cap.XVI. quentiſſimi, fuit; Ac ne unius quidem Concilij, ſed plurium, *Namnetenſis, Moguntini, Pariſienſis*, ad quorum ſententiam Theodulphi quoque ſuffragium accedit, non ignobilis de octavo & nono ſeculo Epiſcopi eadem, ut oſtendimus, decernentis. Cum ergo de horum Patrum, qui ab initio Chriſtianiſmi ad noni ſeculi initia vixerunt, uſu ac ritu quæratur; cumque eos ex his conſtet Liturgiæ Eccleſiaſticæ ſolennes formulas ita, ut demonſtravimus, intellexiſſe; ſtat, quod ex his duximus, nullas ſcilicet apud eos fuiſſe Miſſas ſolitarias, quorum omnes quotquot extant Liturgiæ, iis formulis conſtent, quæ ex ipſorum, qui iis utebantur, ſenſu ac mente plurium in hoc ſacro præſentiam neceſſario deſiderent ac requirant. Latinis, qui eas pro ſuo acumine longè aliter interpretantur, fruſtra fateor, formulas objeceris; fruſtra nullas eſſe apud eos ſolitarias Miſſas ex eo collegeris, quod ipſi quoque iiſdem formulis utantur; Hi nimirum tam ſunt ingenioſi, ut unitatem cum multitudine, ſolitudinem cum collecta, neminem cum plurimis; præſentiam cum abſentia nullo negotio conciliaverint, unaque, ſimul ac ſemel conſiſtere poſſe docuerint, De veteribus quidem certè, quibus ignotiſſima fuit tota hæc mirifica philoſophia, valet noſtrum argumentum, ut nullam apud eos fuiſſe Miſſam, quæ ſolitaria eadem & legitima cenſeretur, inde colligamus quod eorum nulla reperiatur Liturgia, quæ nobis non exhibeat plures in hoc ſacro præſentes, Sacerdotem, Diaconos, Preſbyteros, Clericos, plebem multa inter ſe gerentes ac loquentes, univerſos ſacro poſtremo communicantes.

CAPUT XVI.

VIII. contr. Miſſ. ſolitarias Argumentum; ex quodam Pſeudo-Soteris canone. Huius epiſtolæ & aliarum antiquiſſimorum Romæ Epiſcoporum nomine vulgatarum auctores videntur circa octavi ſeculi finem, vel circa noni initium vixiſſe.

b Burch. L. 3. c. 74. IDem quoque ſignificat ille canon, quem Soteri Burchardus, *b* Ivo, *c* & poſt eos Gratianus, *d* tribuunt; quanquam in hujus margine no-

c Iv. p. 2. c. 117. tent Gregoriani editores *quædam exemplaria Anacletum*, non *Soterem* præferre. Sane Micrologus id, quod canon decernit, utrique, Soteri in-

d De conſecr. d. 1. c. 61. quam & Anacleto tribuit. *e* *Hoc quoque* (inquit Canon) *ſtatutum eſt, ut*

Hoc quoque. *nullus Presbyterorum Miſſarum ſolennia celebrare præſumat, niſi duobus præ-*

e Microl c. 2. *ſentibus, ſibique reſpondentibus ipſe tertius habeatur; quia cum pluraliter ab eo dicitur,* Dominus vobiſcum; *& illud in ſecretis,* Orate pro me, *aptiſſime convenit, ut & ipſius reſpondeatur ſalutationi.* Quæ totidem verbis ab Innocẽtio ex ſacris canonibus citata ſupra *f* exhibuimus. Canon nullam fere

f Supr. c. 12. Miſſam ſolitariã. Nam & tres, quo numero ſynaxin concludit, collegium faciunt, & Chriſtus fidelibus, etiam tam paucis, in nomine ſuo congregatis præſentiam ſuam promittere dignatus eſt. Sed ratio, quam decreto ſubjicit

ſubjicit à formulis illis ſalutandi, precandique pluralibus *ducta inprimis* CAPVT
eſt obſervāda; quæ *canonis* auctorem idem cum Pariſienſibus & Namne- XVII.
tenſibus Patribus de formularū ſenſu ac mente cenſuiſſe docet; nimirum iis formulis plures ſignificari, non Angelos, quod Innocentius vaticinabatur, ſed homines fideles; corpore non abſentes, quod Petrus Damiani & Bellarminus delirant, ſed vere ac reapſe præſentes. Hoc argumento præter alia non pauca, ſollicitor credere auctorem illius canonis, & aliorū, qui antiquiſſimorum urbis Romæ Epiſcoporum nomine apud decretorum collectores paſſim occurrunt, circa hæc potiſſimum tempora (id eſt ſub initia noni ſeculi) vixiſſe; eoq; factū eſt, ut in hunc maxime locum & iſtud capitulū, & alia pauca ejuſdem furfuris diſtulerim. Quæ enim iis continentur, apprime congruunt iſtis temporibus, atq; ad ea fere pertinent, quæ octavo ſeculo & noni initiis apud Latinos vitabantur; quorum de numero hanc fuiſſe de Miſſis ſolitariis cauſam Theodulphus, Synodique tres Namnetenſis, Moguntina, & Pariſienſis apertiſſime docent; & ſtatim ſequuta, quæ mox reddemus, auctorū, qui adulto hoc nono ſeculo floruerūt, teſtimonia. Huc accedit, quod Dionyſius Exiguus, in eo opere, quo Romanorum Epiſcoporum conſtitutiones & reſponſa collegit, plane iſtorū decretorū, vel epiſtolarum Papalium mentionem nullam facit, quæ jam à ſeptingentis & amplius annis Paparum Siricio vetuſtiorū nomine circūferuntur. Quid, quod ne Criſconius quidem, in ſuo Canonum breviario, inter aliquot recentiorum Paparū qua illic miſcet decreta, ullum iſtorum, ut creditur, lōge antiquiſſimorū, uſpiam memoraviſſe reperitur? nequid de Hadriani collectione dicā, in qua cum quædā occurrant, quæ non alio conſilio inſeruiſſe videtur, quam ut ſuæ Sedis dignitatem extolleret, nihil tamē ex illis priſcorum Paparum nomina præferentibus epiſtolis attulit, quæ ſi veræ eſſent plurimum ad eam rem valerent; quo apertiſſime conficitur, neq; epiſtolas, neq; decreta toto illo tempore, quo Hadrianus ſedit, id eſt ab a. D. 785. ad 795. Latinis noſtris innotuiſſe, adeoque nec extitiſſe. Quis enim iſta, ſi jam tum extitiſſent, Dionyſium & Hadrianū latere potuiſſe crediderit? Epiſtolas autem urbis Epiſcoporū Siricio anteriorū paulo poſt Hadriani mortē, circa noni ſeculi initia emerſiſſe, vulgariq; cœpiſſe ex Hincmaro *g* patet, qui Riculfum Moguntinum eas ex Hiſpania in Gallias attuliſſe dicit, & iſtas id eſt Galliæ *regiones ex illo* (epiſtolarum libro) repleri fecit. Decretorū eadem, quæ epiſtolarum ratio eſſe videtur. Ab eo tempore noſci, paulatimq; celebrari, citari, & auctoritatē nanciſci ita cœperūt, ut totum pæne Gratiani decretū iſtis quiſquiliis refertū fuiſſe cernamus, quas ille Burchardū & Ivonē ſecutus pro veris ac genuinis antiquiſſimorū Patrum epiſtolis venditare nō dubitat.

g Hincm. Opuſc. 55. capit. 24. T. 2. Hincm. p. 476.

CAPVT XVII.

IX. Cōtra Miſſas ſolitarias argumētū, ex quodā Pſeud-Anacleti decreto ductum. Bellarmini παῤῥησία in hoc decretū refellūtur.

HVc quoq; pertinet ejuſdē furfuris canō ex ſpuria Anacleti epiſtola à Burch *h* & Grat. *i* relatus: *Peracta cōſecratione, omnes communicēt, qui*

h Burch. L. 3. c. 77.
i Grat. de c. Cōſecr. d. 2. 10. Peracta.

Caput XVII.

noluerint Eccleſiaſticis carere liminibus. Sic enim & Apoſtoli ſtatuerunt, & Sancta Romana tenet Eccleſia. Decretum impoſtor, ut ipſe docet, ex canonibus, qui dicuntur *Apoſtolici*, confinxit, ut oratio perſonæ, quam aſſumpſerat congrueret, dignaque ſecundi ſeculi, Epiſcopo videretur. Ad hunc Pſeud Anacleti canonem Bellarminus primo reſpondet, k *eum quidem jubere, ut fideles communicent in Miſſa; ſed non prohibere Sacerdoti ſacrificare Si populus non adſit, aut communicare nolit.* Ego vero fateor Canonem non jubere diſerte, ut plures interſint ſacro; id tamen ipſum neceſſariò (ut loquuntur) ſupponere, quo tempore canon conditus eſt, non fuiſſe eum Eccleſiæ morem, ut Miſſæ celebrarentur, quibus nemo præter ipſum Sacerdotẽ intereſſet. Nam ſi jam tum ſolenne erat apud Latinos Miſſas hujuſmodi ſolitarias celebrari, quid abſurdius, aut ſtultius dici poteſt, quã quod iſtius canonis auctor loquitur? *Peracta* (inquit) *conſecratione omnes communicent.* Qui malum, omnes communicabunt, ſi in plæriſque Miſſis unus ſoluſque adeſt presbyter? Nullum fit Euchariſtiæ ut vocant, ſacrificium, niſi in eo *conſecratio peragatur.* Atqui canon peracta conſecratione omnes communicare jubet, & quidem lata in cõmunionem negligentes pœna. Ergo ne ullum quidem fieri ſacrificium canõ concedit, niſi ubi ſint communicaturi. Siquid jam tum Miſſæ ſolitariæ fuiſſet, dixiſſet haud dubiè impoſtor, Peracta communione, ſiqui adſint præter conſecratorẽ, ij omnes omnino communicent. Qui vero ſic, ut ille, loquitur, apertiſſime ſignificat non ſolere peragi conſecrationem, niſi in aliquot fideliũ cœtu, ſive multorum, ſive etiam paucorũ, de quibus vere dici poſſit, *Omnes qui adfuerunt, communicarunt.* Qui verò vel tres aliquid fecerint, id ij omnes feciſſe dici poſſunt, licet plures, non fecerint, quam tres; atq; ita de tribus locutus eſt Plato initio Epinomidis, ſi bene memini. Atq; hinc efficitur, id liquido falsũ eſſe, quod Bellarminus ſupponit licuiſſe eo ſeculo Sacerdoti ſacrificare, ſi nemo præter eum adeſſet. Apparet enim tum id moris non fuiſſe, neq; adeo licuiſſe. Cur enim non fieret, ſi licitũ eſſet? Quod ergo nõ fiebat, ut Sacerdos ſcilicet ſolus ſacrificaret; id prohiberi nihil neceſſe erat. Eo factum, ut quod à quibuſdã fiebat, qui cum ſacro adeſſent, communicare tamen ipſi nollent, id unum diſertè prohibuerit Canon, *Omnes* (inquit) *communicent.* Qui noluerint, ij Eccleſiaſticis careant liminibus. Quod Bellarmini ſecũdo reſpondet *canone Antiocheno ſecundo*, non alios damnari, quam eos, qui ob aliquam ſuperſtitionẽ, aut pravam opinionem averſantur *ſacram communionẽ*, id inquam, & ſupra m confutatũ eſt, & ad Pſeud Anacletum nihil pertinet, qui omnes non communicãtes damnat ſimpliciter & abſolutè, *Omnes* (inquit) *communicent. Qui noluerit, Eccleſiaſticis careto liminibus*; eamq; ipſam eſſe pſeud- Apoſtolici canonis, unde hic ſumptus eſt, mẽtem ſupra demonſtravimus. Tertio reſpondet Bellarminus, *hoc decretum ſolos obligare Clericos Epiſcopo in diebus ſolennibus ſacrificanti ſolenniter miniſtrantes. Quocirca* (inquit) *ſi diè aliquod, non ſolenni, aut ſine aliorũ Clericorũ ſolenni miniſterio quis ſacrificet, non cogitur ex hoc decreto communionem dare.* Sed Bellarminus, dum ſic agit, ſua nobis narrat ſomnia.

k Bell. L. 2. de Miſſ c 10. §. Reſp. primum.

l Plato in Epinon.

m Supr. c. 1.

ſomnia. Fingit enim primo apud veteres, ut nunc apud Latinos, Euchariſtiam aliquã celebrari ſolitã die non ſolenni apud eam Eccleſiam, in qua celebrabatur, quod probare debuit, non ſumere. Sed & illud ſecundo ſupponit, quod multo etiam magis eſt ab omni veri ſpecie alienũ fuiſſe ſcilicet apud veteres hunc morem, ut in quibuſdam Synaxibus ſolenne quidem eſſet Clericorũ miniſteriũ; in aliis vero nullus eſſet eorũ uſus; cujus diverſitatis nullũ in veterũ Liturgiis cernitur veſtigiũ. In omnibus, quotquot exſtant, occurrunt præter plebẽ, Clerici, & quidẽ plures. Tertio Bellarminus aliud quoq; fingit: Pſeud Anacleti decretũ ſcilicet de ſolis Clericis, non etiã de Laïcis præcipere. Atqui de omnib. omnino fidelibus intelligendã eſſe hanc legem ſuadent primo canones illi Pſeud-Apoſtolici, unde ſe hanc legẽ auctor hauſiſſe fatetur. Canones enim illi diſerte diſtincteq; Clericos primo, tum & Laïcos communicare jubent; omnes adeo, qui ſacris interſunt: ut ſupra *n* ſuo loco docuimus: quod vel utriuſq; Canonis tituli indicant: prioris quidẽ hic, *Quod miniſtri altaris oblatione celebrata cõmunicare debeãt:* poſterioris vero hic: *Quod fideles laïci ingrediẽtes Eccleſiam cõmunicare debeant.* Cũ ergo ex hoc fonte ſua ſe Pſeud-Anacletus derivaſſe profiteatur, apparet hãc ejus quoq; eſſe ſentẽtiã, ut omnes fideles tam Clerici, quam Laïci ordinis quibuſcumque interſunt ſacris, communicent. Sed Bellarminianam gloſſam falſam, ac vel de Laïcis maxime intelligendũ eſſe Pſeud-Anacleti canonem clariſſime, ut mihi videtur, arguit ipſa legis violatoribus conſtituta pœna. Quod enim hic eos decernit *Eccleſiaſticis carere liminibus,* qui in legem hic à ſe latam peccaverit, id ad ſolos Laïcos primo directeque pertinet. Clericos qui peccaverant, ab officio primum amoveri mos erat: poſtremo ſi per hos pœnarum gradus minimè reſipiſcerent, tum demum ex Eccleſia ejici. Tertio ipſa legis verba tam latè patent, ut nullum niſi univerſalem ſenſum admittant: *OMNES* (inquit) *communicent,* peracta ſcilicet conſecratione. Neminem ex iis, qui in Eccleſia remaneat peracta conſecratione, abſque communione abire patitur. Quibus ut videtur, rationibus, vel ſola fortaſſe rei ipſius luce, victus Ioannes de Raguſio hoc PſeudAnacleti decretum accipit *o* de Laïcorum communione. Neque obſtat, quod PſeudAnacletus de Epiſcopali Miſſa loquitur, quam fieri vult apparatu majori, quam presbyteralem. Quo enim dignior, ac ut ſic dicam, celebrior erat Epiſcopi Miſſa, hoc ipſo majorem, quam alias ei interfuiſſe Laïcorum numerum decuit. Itaque non eſt mirandum, quod de utriſque, Clericis, inquam & Laïcis, communem hic legem tulit, quos omnes, nullo ordinis diſcrimine, peracta conſecratione communicare jubet: juxta canones Apoſtolicos: ad quos ſe noſter reſpexiſſe profitetur: Ex quibus tandem patet futilem eſſe hãc omnem Bellarmini de hoc decreto diſputationem: cujus ille legem ad quoſdam tantum pro ſua libidine reſtringit, quam verba ipſa, quibus conſtat, omnibus latam fuiſſe clamant. Quãquam rem Latinam Bellarmini gloſſa parum poſtremo juvat. Finge enim legem nõ de aliis, quam Clericis eſſe intelligendam. Quid hoc Latinis proderit,

Caput XVII.

n Supr. c. 1.

o I. de Rag. Or. at. de comm. ſub utr. in Concil. Baſil. T. 8. Conc. p. 313. A.

Caput XVIII. apud quos innumeræ quotidie fiunt Miſſæ, in quibus præter celebrantem, nemo homo neque Laïcus neque Clericus, communicat? Poſtremo Bellarminus cum hæc præter verum ex uno cauſſæ ſtudio, ita diſputaſſet, tandem videtur manus dare, decreta iſta, utpote *humani, non divini juris, ſi ad populum pertinebant, progreſſu temporis abrogata eſſe.* Nos ad populum pertinuiſſe probavimus; Abrogata fuiſſe apud Latinos certè, & res clamat, & nos videmus. Tempore Ambroſij & Chryſoſtomi jam cœpiſſe abrogari (quod Bellarminus videtur velle) id ſatis ſupra confutavimus. Et hic ipſe Anacleti canon, quo tempore conditus eſt (octavo ſeculo ut videtur, extremo) nondum plane abrogata fuiſſe demonſtrat; quod & ex allatis nuper Synodorum decretis ſatis patet. Denique Euchariſtiam ſine ulla diſtributione fieri non modo quod fatetur Bellarminus, nullius eſt divini juris; ſed id præterea cum divino jure apertiſſime pugnat; cum Dominica puta inſtitutione & cũ traditione & praxi Apoſtolica. Sed hæc nunc quidem minime urgemus; qui quærimus, non quid juris, ſed quid moris olim apud Chriſtianos fuerit.

CAPUT XVIII.

Miſſæ ſolitariæ ſeculo nono invaluiſſe videntur. Valafridi locus, in quo iis favet; ſic tamen, ut neget eſſe legitimas. Monachos, & acephalos Presbyteros in Magnatum palatiis hanc labem Eccleſiaſticæ diſciplinæ obtuliſſe.

Atque hactenus quidem, id eſt ad annum uſque D.829. quo habita eſt Pariſienſis Synodus, irrepentem ſolitariæ Miſſæ uſum patres coercere ac comprimere adhibitis canonum ſuorum veluti frœnis ſtuduerunt. Exinde videtur acrius invaluiſſe; ut jam ſaniora conſilia paſſim Solitarij conſecratores reſpuerent. Mox vincente eorum multitudine, quod malum tolli poſſe deſperabant primo ferre, paulo poſt quæſitis coloribus purgare; poſtremo etiam aperte defendere cœperunt. Valafridum certe Strabonem, optimum alioqui noni ſeculi ſcriptorem (quem Hepidanus tradit *p* a.D.849. è vivis exceſſiſſe) videmus tamen huic corruptelæ favere; dum præfatus per totam Miſſam *pro eis quam maxime, & quaſi nominatim orari, qui ibi offerunt atque communicant*, ſtatim hæc ſubjicit; *q* *Poſſumus autem & debemus* (inquit) *ut eadem ſancta Miſſarum celebratio, non paucis, ſed multis prodeſſe credatur, dicere cæteros in fide & devotione offerentium & communicantium perſiſtentes, ejuſdem oblationis & communionis dici & eſſe participes.* Paucis verbis & veterem Eccleſiæ fidem delet, non alios ſacramenti *participes eſſe* ſentientis, ac dicentis, quam qui panem & vinum ſacrum ſumpſiſſent, & flagitioſæ Sacrorum ſolitariorum conſuetudini præſidia, tametſi imprudens ſubminiſtrat. Ex his enim, quæ iſte dicit, Sacramenti participationem, etiam ad abſentes, modo ejuſdem cum offerentibus & communicantibus fidei conſortes extendens, exortę ſunt

p Hepidan. in Hann. ad an.840.
q Valafr. de reb. Eccl. c. 21. T. 10. Bibl. Patr. p. 685. C. D.

illæ Petri Damiani & Odonis, & Innocentij, & Bellarmini ludicræ meteorologiæ, quas ſupra memoravimus. Sed quantumvis Strabo de his ita diſputans à regia majorum via deflexerit, ea tamen his addit, quæ hodiernam diſciplinam liquido ſubvertunt. *Quamvis autem* (inquit) *cum ſoli Sacerdotes Miſſas celebrant, intelligi poſſit illos eiuſdem actionis eſſe cooperatores pro quibus tunc ipſa celebrantur officia, & quorum perſonam in quibuſdam reſponſionibus Sacerdos exſequitur; tamen fatendum eſt illam eſſe LEGITIMAM MISSAM, cui interſunt Sacerdos, offerens, atque communicans; ſicut ipſa compoſitio precum evidenti ratione demonſtrat.* Hæc ille; quæ videntur inter ſe pugnare ea ſimul ſemelque ex vno ore profundens. Nam ſi (quod concedit) Sacerdotis, licet ſolius, cooperatores tamen intelligi poſſint, ij pro quibus tunc ipſa celebrantur officia, tametſi abſentes (ſi enim adeſſent, Sacerdos non eſſet ſolus) profectò & illud ſacrum, tametſi à ſolo celebretur, *cooperatores* tamen habebit, adeoque legitimum hactenus quidem erit. Tum ſi Sacerdos eorum, qui abſunt, *perſonam in quibuſdam reſponſionibus*, rectè (quod ait noſter) iteque exſequi dici poteſt; quid ni etiam in ipſa communione eorumdem perſonam exſequetur? Quod vtrumque, ſi verum eſt, apparet nihil ad hoc, vt legitima ſit Miſſa, neceſſe eſſe quemquam ei præter Sacerdotem intereſſe. Nimirum ex iis, quæ ſunt à Strabone conceſſa, Sacerdos licet ſolus, in ea tamen habebit & cooperatores, & offerentes, & communicantes, eos ſcilicet quorum ipſe perſonam ſuſtinet, atque exſequitur: quoſque cooperatores, & offerentes & communicantes dicere ideo licet, quod pro iis Sacerdos operetur, offerat, atque communicet. Sed his tamen ita poſitis ac vt videtur, conceſſis, id tamen concludit Strabo, quod recta fronte cum illis pugnat; dum fatetur non aliam eſſe *legitimam* Miſſam, niſi cui interſunt *Sacerdos, offerens, atque communicans*; idque ait *ipſam compoſitionem precum evidenti ratione demonſtrare*; quod vere quidem diceret, ſi vna cum Synodi Pariſienſis Patribus, & aliis vetuſtioribus poneret illos, qui in precibus *circumadſtare*, *orare*, *communicare* dicuntur, re vera ac vt loquuntur, *perſonaliter* adeſſe ipſos, loqui, panem & vinum ſacrum ſumere. Atqui ille aliud hoc ipſo in loco dicere videtur; quod ſi vere dicit, in manifeſtam contradictionem incidit, ea loquens, quæ inter ſe adeo non cohærent, vt etiam pugnent. Quamquam fortaſſe Strabonem ab hoc ἐναντιοφανεῖ quis liberaverit, ſi iis verbis, quæ prima adduximus, ſignificare eum voluiſſe dixerit Sacerdotes in ſynaxi *ſolos*, non quidem *eſſe*, ſed tamen *celebrare*. Quod ſi ne hoc quidē ad hunc locum explicandum ſatis eſt, tum eo concedam, vt confiteat virum doctum ac perſpicacem in his peccaſſe quidem; ſed ex quodam ignoſcendo animi ſtudio peccaſſe, dum veterum canones cum præſenti plærorumque ſui ævi Sacerdotum praxi conciliare cupit. Videbat nimirum non ſinere Canones, vt Miſſa, quæ ſit ἀκοινώνητος, eadem legitima ſit. Hoc ergo cum fateri veterum reverentia coëgit. Videbat idem plæroſque ævi ſui Sacerdotes, præſertim vero

CAPVT XVIII.

Capvt XVIII.

Monachos & Eremitas ſuos planè aliter inſtituere, Miſſaſque facere in quibus ſoli communicarent. Ergo vt hos quoque placaret, illud ſi fortè commentus eſt; quod diximus, Sacerdotis ſcilicet miſſificantis cooperatores eſſe, etiam qui abſunt, ſi pro iis ipſe operetur, eorumque perſonam ſuſtineat, atque exſequatur. Omnes vident hoc, quod Strabo iſtis concedit, cum eo quod ex veterum canonibus ſtatuit, pugnare. Vtrumque tamen pacis ſtudio poſuit. Ita eos nunc quoque ſæpè peccare videmus, qui noſtrorum cum Latinis conciliationem expetunt atque meditantur: quales parentum memoria fuerunt Caſſander & Balduinus, noſtra vero Millererius, Grotius, & Nigrinus. Hi enim, quæ apud veteres, quos ſe præcipuo quodam ſtudio venerari gloriantur, cum Latinorum doctrina ac ritibus non obſcurè pugnare videntur, ea ita admittunt atque oſculantur, ut ſua tamen Latinis ſalva, atque integra pænè omnia dimittant.

Non eſt dubitandum, quin & ſupremis noni hujus ſeculi temporibus, totoque decimo inſequenti per craſſas illas ignorantiæ tenebras, quæ orbi noſtro tum incubabant, ſeneſcente veteris diſciplinæ reverentia, ſolitariarum Miſſarum apud Latinos vſus planè confirmatus fuerit: idque ex iis clarè perſpicitur, quæ nos ex Petro Damiani ſupra attulimus. Inde enim diſcimus vndecimi ſeculi, quo Petrus vixit, homines de Miſſæ ſolitariæ ratione dubitaſſe: preces & formulas plurium numero conceptas, quæ in veteribus Liturgiis habentur, in hac ſolitaria reſecandas aliis affirmantibus, aliis negantibus: de re ipſa, id eſt de Miſſis ſolitariis neminem dubitaſse comperimus: vtroſque ſummo conſenſu earum vſum comprobaſse: quaſi putarent eas apud veteres quoque ſolennes ſemper fuiſse.

Ad hunc autem, tam ab Euchariſtiæ & prima inſtitutione, & antiqua celebratione alienum morem multum contuliſse videntur primo Eremitæ ac Monachi: à quibus hanc invidiam Eſpenæus amoliri fruſtra ſatagit. r Clariora ſunt veterum in eam rem teſtimonia, quam vt nobis vllum dubitandi locum relinquant. Quid enim aliud Patres Namnetenſes iis verbis, quæ ſupra exhibuimus, ſignificabant, s *Quapropter* (inquiunt) *illa ridiculoſa ſuperſtitio, maximè à Monaſteriis Monachorum exterminanda eſt*? Cur ſolitariæ Miſsæ conſuetudinem, quam *ridiculoſam ſuperſtitionem* vocant, *MAXIME è Monachorum Monaſteriis exterminandam* decernunt, niſi quod eam apud hos maximè vſurpari, & invaleſcere videbant? Quo etiam ſpectant ea quæ ſequuntur, *Provideant Prælati ut Presbyteri in cœnobiis, & in aliis Eccleſiis cooperatores habeant in celebratione Miſſarum. Cœnobia* ante alias Eccleſias nominant; quæ nimirum hanc labem præcipuè invaſiſse intelligebant. Itaque ex his Odo Cameracenſis rectè omnino illa, quæ ſupra quoque recitavimus, ſcripſiſse videtur; t *Cum primitus* (inquit) *Miſſæ ſine collecta non fierent, poſtea mos inolevit Eccleſiæ ſolitarias, & maximè in cœnobiis fieri; ubi cum non habeant quam pluraliter collectam ſalutent, nec plu-*

r Eſpenſ. de Miſſ. publ. & priv. fol. 227. init.

s Conc. Namnet. à 30.

t Odo Cam. in Can. Miſſ. T 6. Bibl. P. p. 357. C.

rales

vales mutare poſſint ſalutationes, convertunt ſe ad Eccleſiam. Eodem pertinet, quod Petrum Damiani ſupra quoque audivimus non aliorum, quam ſuorum Eremitarum ea de re dubitationes memorantem : *u* à quibus ſcilicet potiſſimum profectum eſse hunc vſum ſciebat : Iam neque hoc quiſquam neſcit, quanta de iſto genere, à quo in Chriſtianiſmo exortum eſt, fuerit apud omnes noſtros opinió, atque admiratio, illa ſanctitatis ex abſtinentia & duritie cultuſque ac habitus peregrinitate, imagine, quam præ ſe ferunt, quæſita. Decimo quidem & vndecimo ſeculis Monachos tanto in pretio apud Latinos fuiſse, ut vbique regnare viderentur, teſtantur quæ ſuperſunt omnia illorum temporum monumenta : quibus bonarum omnium artium, ac veræ præſertim pietatis ignari homines Chriſtianiſmum nuſquam alibi præclarius vigere, ac florere exiſtimabant, quam in iſtorum maleferiatorum cucullatorum cellulis ac ſyſſitiis. Quæ vulgi ac pænè cæterorum omnium perſuaſio dubitandum non eſt ; quin quas ab iſtis probari ac factitari cernebant Miſſas ſolitarias, commendarit, plurimumque ad hoc valuerit, vt eæ in publicum Eccleſiæ vſum facilè admitterentur.

CAPVT XVIII.

u Petr. Dam. opus c. 11. vid. ſupr. c.

Sed præter Monachos à publicis, totiuſque plebis communibus ſynaxibus ſegreges, ſua ſibi ſacra ſeorſum in ſuis Monaſteriis celebrantes, par magnatum ſua ſibi oratoria, & altaria in privatis ædibus ac palatiis habentium, ibique religioni procul à ſolenni Eccleſiæ conventu operantium, quæ ſeculo octavo & ſequentibus ferè erupit, conſuetudo, ſolitarias Miſſas non parum auxit, ac confirmavit. De ſacellorum ac oratoriorum per illa tempora multitudine opportunior erit dicendi locus, vbi de locis ſacris diſputabitur. Hic ſatis eſt obſervare, cum iſta, quod nemo negaverit, ita ſe haberent, Eccleſiarum quidem, ſingularum corpora imminuta éſse, ac in plures partes lacerata, Monachorum quidem hinc cellis ac cœnobiis, inde verò potentiorum familiis non paucos ſibi ex ſingularum plebium numero decerpentibus ; vt mirum non ſit, & ipſarum Eccleſiarum minus quam antea copioſos conventus, & eas ſynaxes quæ vel in Monachorum cœnobiis, vel in Magnatum palatiis fiebant, jejunas ac paucorum hominum fuiſſe. Vnde neceſſariò accidebat, vt in ſingulis illis conventiculis minor eſſet communicantium numerus, quam eſſe ſolebat, cum vna eſset omnium publica & communis collecta, vtque ex communicantium paucitate, ad vnius plærumque Sacerdotis communionem deveniretur.

Ad hoc malum aliud acceſſit, preſbyterorum immanis ex immenſo illo ſacellorum numero ebulliens multitudo. His enim ædiculis ſui ſingulis Sacerdotes addicebantur, qui in Magnatum familiam tranſibant, ibique procul à communi totius Eccleſiæ luce multa perperam, quædam etiam nequiter ac flagitioſè factitabant ; præſertim cum plærique eſsent vel rerum divinarum imperiti, vel vitæ parum probatæ. Agobardus vir noni ſeculi celeberrimus, Lugdunenſis Eccleſiæ Antiſtes, horum Preſbyterorum quanta eſset ævo ſuo multitudo, fœditas

atque

Caput XVIII.

x Agob. de Sacerdot. privil. & jur. c. 11. T. 1 p. 134. edit. Bal.

atque ἀταξία indignabundus luculentiſſimè demonſtrat; x *Quandoquidem* (inquit) *increbruit conſuetudo impia, vt penè nullus inveniatur anhelans, & quantulumcumque proficiens ad honores & gloriam temporalem, qui non domeſticum habeat Sacerdotem, non cui obediat, ſed à quo inceſſanter exigat licitam ſimul atque illicitam obedientiam, non ſolum in divinis officiis, verum etiam in humanis; ita vt plarique inveniantur, qui aut ad menſas miniſtrent, aut ſacrata vina miſceant, aut canes ducant, aut caballos, quibus fœminæ ſedent, regant, aut agellos provideant. Et quia tales, de quibus hoc dicimus, bonos Sacerdotes in domibus ſuis habere non poſſunt (nam quis eſſet bonus Clericus, qui cum talibus hominibus dehoneſtari nomen & vitam ferret?) non curant omnino, quales Clerici illi ſint, quanta ignorantia cæci, quantis criminibus involuti; Tantum vt habeant Presbyteros proprios, quorum occaſione deſerant Eccleſias ſeniores, & officia publica. Quod autem non habeant eos propter religionis honorem, apparet ex hoc, quod non habent eos in honore. Vnde & contumelioſe eos nominantes, quando volunt illos ordinari Presbyteros, rogant nos, aut jubent, dicentes; Habeo vnum Clericionem, quem mihi nutrivi de ſervis meis propriis, aut beneficialibus, ſive pagenſibus; aut obtinui ab illo, vel illo homine, ſive de illo, vel illo pago. Volo, vt ordines eum mihi Presbyterum. Cumque factum fuerit, putant ex hoc, quod majoris ordinis Sacerdotes non eis ſint neceſſarij, & derelinquunt frequenter publica officia & prædicamenta.* Hæc Agobardus; quibus eorum, quæ hodie apud Latinos fieri, & quidem etiam fœdius atque impudentius videmus, expreſſam imaginem depinxit. Stephanus Balugius, vir Doctiſſimus, ad hunc Agobardi locum multa de *acephalis* illis presbyteris, ex veteri illius temporis memoria pro ſua eruditione, ſelecta obſervavit, ſcitu digna, quæ adeat, qui horum malorum originem, incrementa, & progreſſum accuratius cognoſcere cupit. Ita invecta in communes Eccleſiæ conventus primo infrequentia, inde ſolitudo. In iſtis vero domeſticarum ædicularum vt ſic dicam, vmbraculis, præſertim ſub hujuſmodi rectoribus, omnia præter veteris Eccleſiæ ordinem, ac diſciplinam, facta eſſe quis dubitet? Hæ Chriſtianiſmi labes; hæc Laïcorum ac Clericorum flagitia Miſſas apud Latinos ſolitarias ſi non pepererunt, confirmarunt certè ac longè lateque propagarunt; gliſcenteque in dies hominum, & Laïcorum ambitione, & Clericorum ſuperbia atque avaritia & inverecundia, res poſtremo eo devenit, vt nunc Miſſæ illæ ſolitariæ omnem planè Latinorum religionem (vt ſic dicam) inundarint; ſic, vt pietatis pars habeatur ſuo ſingulos ſacro ac Sacerdote ſeorſum vti, ac frui.

y Balug. Not. ad loc. Agob. T 2. p. 63.

CAPVT

CAP. XIX.

CAPVT XIX.

Solitariarum inde Miſſarum amor, atque uſus ita crevit, ut proximo retro ſeculo infrequentiſſima fuerit apud Latinos communio. Ieſuitas gloriari eam à ſe, etiam Romæ reſtitutam. Quam mutila, quamque imperfecta fuerit Ieſuitica illa reformatio.

DEnique Miſſarum ſolitariarum amor omnium Latinorum animos ita ceperat, tantumque communionis faſtidium ac contemptum induxerat, ut ſuperiore ſeculo vix aliis quam tribus totius anni diebus haberentur publicæ ſynaxes, id eſt hujuſmodi in quibus vel unus aliquis præter Sacerdotem fidelis communicaret. Ita frequens communicandi uſus, apud veteres celeberrimus apud hos exoleverat, etiam Romæ, ſub ipſius Papæ oculis. Narrat Maffeius, & emendatam ab Ignatio Loyola, & ſuis hanc flagitioſam deſuetudinem, atque negligentiam gloriatur; z *Aſſecuti ſunt* (inquit) *ut ſacra confeſſionis, & Euchariſtiæ frequens uſus* (*quo nihil eſt humano generi ſalutarius*) *Diaboli fraude jampridem exſtinctus, magno utique Reipublicæ Chriſtianæ commodo in principe magiſtraque orbis terrarum Eccleſia reviviſceret.* Idem ferè Orlandinus de Stradæ Ignatiani hominis apud Montem Politianum prædicationibus ad ſui ſodalitij gloriam prædicat; a *Tum primum* (inquit) *frequentandæ Confeſſionis, & ſacroſanctæ Euchariſtiæ mos poſt tot ſecula renovatus.* Idem quoque Socios Parmæ perfeciſſe ſignificat, quod paulò poſt narrat; b *Nec defuere* (inquit) *qui pro concione tam crebram myſteriorum uſurpationem vitio verterint; quod ea res potius contemptum quendam ſacramentorum, quam pietatis incrementum habere videretur. Haud tamen languidiora facta ſunt hominum ſtudia, ſegniorve myſteriorum uſus.* Alibi Ieſuitas Valentiæ apud Hiſpanos eadem molientes ſcribit c parum ſecundis vulgi auribus primum auditos, rem tandem perfeciſſe; *Cum* (inquit) *in præcipuis fructibus crebram confeſſionem, crebramque Euchariſtiam ſocietas numeraret; Satanas, cui ea plarumque res plagas luculentas imponit, tam crebrum utriuſque rei uſum in magnam dubitationem ac ſuſpicionem apud vulgus induxit, pugnantibus pro utraque parte tota civitate ſententiis præſtaret ne crebrius an rarius ſacroſancta illa tractare myſteria, & de ſuggeſtibus orta lis erat; dum alij aliud pro concione probare, aut improbrare contendunt.* Sed Ieſuitis adfuiſſe Thomam Archiepiſcopum, *qui* (inquit) *in dicta in diem Dominicam concione ipſemet de ſuperiore loco duas ad horas ea de re verba fecit. Et antequam peroraret frequentem ſynaxin adeo populo commendavit, quod ea tota diſputatione jam effici videbatur, ut poteſtatem cuique faceret octavo minimum quoque die ſacra illa uſurpandi myſteria.* Bononiæ in Societatis inſtitutum ſcribit idem inſurrexiſſe duos Eremitas; d

z Maffei. vita Ignat. L. 2. c. 5.

a Orland. l. 2. §. 72.

b Id. ib. §. 75.

c Id. ibid. L. 8. §. 61.

d Id ibid. L. 14. §. 28. 29

Cap. XIX. *Revocaverat* (inquit) *illa* (Societas) *Bononiam magno animarum compendio priſcum in ſæpe uſurpandis divinis myſteriis Eccleſiæ morem, cum ex adverſo ſurrexit Eremitarum par, qui diuturnæ ſolitudinis latebris ſingularis ſanctimoniæ fama collecta apud frequentiſſimam multitudinem, quæ ad eos undique convolabat, morem illum vitio verterent, inque crimen vocarent.* Sed illud gladiatorum par Ieſuitæ conſuetis artibus facile dejecerunt. Cum enim Ignatius Româ ſcripſiſſet. *Eremitarum doctrinam è Spiritu ortam non bono videri, quæ tam acriter oppugnaret animorum ſingulare præſidium;* cumque Epiſcopus ab Eremitarum errore in Ieſuitarum ſententiam tranſiiſſet, *qua* (inquit) *ſumma cum animorum incolumitate Sacramentorum crebritas cœperat, ejus* (Epiſcopi) *auctoritate ad hoc uſque tempus continuata permanſit.* Pares quoque Cæſaraugiſtæ ea de re coortas turbas enarrans de Ieſuitarum æmulis

e Ibid. L. 16. §. 46. hæc ſcribit; *Erant* (inquit) *qui palam è ſuggeſtu frequentem divinorum myſteriorum uſum inceſſerent, eiuſque commendatores in erroris ſuſpicionem vocarent.* Mitigatos mox refert hominum animos Madridii cujuſdam

* A.D. 1556. opere, *Libellus* (inquit) *de frequenti uſu Euchariſtiæ à P. Chriſtophoro Madridio Romæ concinnatus, editusque hoc anno * Neapoli, & Cæſaraugustæ vulgatus per opportunus fuit; quippe planum factum eſt ea de re quid viri ſanctiſſimi, doctiſſimique ſentirent.* Ex his videre eſt, quanto in pretio apud Latinos eſſent Miſſæ ſolitariæ; quamque non modo non neceſſaria, ſed etiam propemodum damnoſa haberetur frequens Laïcorum communio; ut ei labanti niſi cœlitus miſſus Loyola ſubveniſſet, eo res tandem ventura fuiſſe videri poſſit, ut Laïci vel communicare plane penituſque prohiberentur, vel fortaſſe non ſæpius iis, quam poſt biennium ad ſacram menſam accedere concederetur, pro veteri ſanctiſſimorum

f Supr. c. 7. Eremitarum more, quem ex Chryſoſtomo ſupra f memoravimus. Laïcis certe communionem frequentem non fuiſſe ante actis temporibus uſquequaque liberam, id innuit, quod Orlandinus narrat *Thomam Valentianum Archiepiſcopum poteſtatem feciſſe cuique de populo minimum octavo quoque die Sacra illa uſurpandi myſteria.* Quæ enim per publicas Eccleſiæ leges licent, eorum à Præpoſitis poteſtatem fieri nihil neceſſe eſt.

g Caſſ. Conſult. tit. de Miſſ. Solit. p. 996 ex h Henr. de Gorgh. tr. de eff. Miſſ. Propos. 23. Quin & Caſſander refert g ex Henrico quodam de Gorghen, h Theologo, quod ille ait, ſeculi decimi quinti *non indocto*, nonnullos fuiſſe ea tempeſtate *Paſtores, qui ægre ferrent, quod nonnulli ex ſua Parochia ſubiectis ſingulis Dominicis diebus Sacramentorum communionem peterent, etiamſi laudabiliter viuerent;* Ipſum verò Gorghen iſtos reprehendere, ac negare *Paſtorem indignari debere, ſi qui è vulgo ſint, qui ſingulis Dominicis, aut etiam aliis diebus ad communionem ſacroſanctam accedere cupiant.* Vt ille ſcriptor hac quidem in parte eadem diu ante Ieſuitas de communione ſenſerit, quorum illi ſe primos auctores fuiſſe nunc jactitant.

Quanquam illi quidem ſibi falſo plaudere videantur, quod vetus frequentandæ Euchariſtiæ mos ſuis renovatus revixerit. Mos ab iſtis inductus, à veteri toto quod aiunt, cœlo diſtat. Neque

enim

enim veteres vel à fidelibus, quod nunc iſti faciunt, clanculariam confeſſionem exigebant, antequam eos ad communionem admitterent; vel Pœnitentibus Dominicum Sacramentum ante peractam ſatisfactionem, Ieſuitico more, concedebant; neque dimidiata myſteria communicantibus tradebant; poculo cæteros præter celebrantem fraudantes, neque quem tradebant panem ſumentes de geniculis latria adorare cogebant: ut alia non pauca mittam, quæ nunc apud Loyolæ diſcipulos fiunt, veteribus ignota atque inaudita. Qui ergo Ieſuitas hanc ex veteri uſu, ſed interpolatam ac tot modis deformatam communionis frequentiam inducentes ferre vix potuerunt Latini, turbantes & obſtrepentes, ſicuti ea res ad Sacramentorum contemptum ſpectaret: quid quæſo facturi erant, ſi beatiſmo illi Loyolæ libuiſſet veterem omnem diſciplinam bona fide in uſum revocare, Miſſas ſolitarias abrogare non alias probare, quam eas, in quibus non una, ſed ambæ Sacramenti partes priſco ritu traderentur fidelibus, & quidem ſtatim, quoties accederent, etiam abſque prævia in Sacerdotis aurem confeſſione: pœnitentibus vero nullis niſi præſtita & impleta ſatisfactione? Loyolam profecto ſuæ, quantumvis eximiæ artes defeciſſent, ſi hæc ita tractaſſet, eumque vix credo, furore ac fulminibus erepturę fuiſſent. Hoc quidem pro certo adfirmare auſim, non fuiſſe iſtum ſi ſic egiſſet, in cœlum illud Papale unquam eniſurum, in quo nunc inter Latinos primi ordinis Divos glorioſus fulget, ac longe lateque, qua ſacrum Romæ imperium patet, omnium precibus *ac votis religioſiſſime colitur.* Cap. XX.

CAPVT XX.

X. contra ſolitarias Miſſas Argumentum inde petitum, quod apud cæteras omnes Chriſtiani nominis gentes, Græcos, Ruſſos, Armenios, Syros, Ægyptios, Æthiopas, ignotus ſit iſte uſus, qui apud unos ex toto Chriſtianiſmo Latinos irrepſit & invaluit. Tanti diſcriminis rationes aperiuntur.

VEteres autem de his longè aliter, quam Latinos ſenſiſſe præter cætera, quæ hactenus diſputavimus, illud etiam poſtremo valide, ut mihi quidem videtur, confirmat, quod præter iſtos nulli ſint Chriſtiani nominis populi, quantumvis acres antiquarum traditionum zelotæ quibus ſolitariæ illæ Miſſæ in uſu ſint. Adi Græcos, longè antiquiſſimam ac nobiliſſimam Chriſtianiſmi portionem: Totum eorum Euchologium evolve: Ritus, ſacra, myſteria gentis ad ſuperſtitionem religioſæ: nulla reperies Miſſæ ſolitariæ veſtigia. Nulla apud eos fit Miſſa, niſi vel ex Chryſoſtomi, vel ex Baſilii inſtituto. Quam autem ſupra exhibuimus utriuſque Liturgiam, ea ut obſervavimus, ſuos ha-

Cap. XX. bet & quidem non paucos præter celebrantem communicantes. Genebrardus in admonitione ad lectorem de interpretatione Liturgiæ præſanctificatorum ſua, de hodiernis Græcorum ritibus *i* verba faciens; *Hodie* (inquit) *propter tyrannidem Turcarum, opinor unam duntaxat Miſſam in ſingulis Eccleſiis dicunt, vixque aliis, quam Dominicis & feſtis diebus.* Huic ergo ſi credimus, nullas Græci dicunt Miſſas ſolitarias. Neque enim ſolitariam quiſquam eſſe illam dixerit, quam iſte *unam* eos habere teſtatur, quæque vix aliis diebus dicitur, quam Dominicis & feſtis. Hoc enim Miſſarum, quæ feſtis diebus fiunt genus, aliud eſſe à ſolitariarum cenſu omnes ſciunt ac fatentur. Quod vero ſuſpicatur Genebrardus Græcos Miſſis ſolitariis propter Turcorum tyrannidem abſtinere, temere, ne dicam ſtultè, facit. Quis enim neſcit Turcos Græcis exercitium avitæ religionis liberum reliquiſſe, & ſiquam cultus divini partem exciperet, qui omnibus concedit, ut ſimul cum libet, communicent, abſurde prohibituros fuiſſe, ne Sacerdotes aliquando ſoli communicent? De Turcis certe longe alia narrat *k* Metrophanes Critopulus, ea in fidei gentis ſuæ in exegeſi, quam in media Germania à Turcis pro eo tempore liber conſcripſit. Poſtquam enim grave ſuorum ſub Turcorum Sultane in temporalibus jugum expoſuit; *Miretur vero quis* (inquit) illam Dei erga nos valde ſapientem providentiam *& ſummam benignitatem; qui fiat ſcilicet, ut Antichriſtus, cum tot ac tanta mala Eccleſiæ quotidie inferat, religionem non impediat, idque cum ipſe ſe perſecutorem & hoſtem Chriſtianæ fidei profiteatur verum permittat illam; quo ad cultum divinum, adminiſtrare NON MINUS QUAM SI * CHRISTIANI REGNARENT. † Nam & quatuor Patriarchæ libere utuntur legibus ſuis Eccleſiaſticis, & Archiepiſcopi, nec non Epiſcopi, nemine prohibente ea quæ ipſis incumbunt peragunt: ſimiliter & PRESBYTERI ea quæ ab ipſis exiguntur præſtant.* θαυμάσει δ' ἄν τις τὴν τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμᾶς ὑπέρσοφον πρόνοιαν, καὶ ἄκραν φιλανθρωπίαν, πῶς ὁ ἀντίχριστος τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα κακὰ τῇ ἐκκλησίᾳ καθ' ἑκάστην ἐπάγων, τὴν θρησκείαν οὐ κωλύει· καὶ ταῦτα διώκτην καὶ πολέμιον αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπιγράφων τῆς χριστιανῶν πίστεως. ἀλλ' ἐᾷ ταύτην πολιτεύεσθαι περὶ τὴν θρησκείαν κατ' οὐδὲν ἔλαττον ἢ εἴπερ χριστιανοὶ ἐβασίλευον. οἵ τε γὰρ τέσσαρες πατριάρχαι ἐλευθέρως χρῶνται τοῖς αὐτῶν ἐκκλησιαστικοῖς νόμοις. οἵ τε ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἐπίσκοποι ἀκωλύτως ἐπιτελοῦσι τὰ ἑαυτοῖς καθήκοντα. καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὁμοίως τὰ παρ' αὐτῶν ἀπαιτούμενα. Hæc ille; quæ inanem Genebrardi ſuſpicionem & calumniam funditus refellunt. Præterea huc accedit, quod qui Turci Latinorum Sacerdotum in ſua ditione degentium vel commorantium neminem vetant ſolitarias Miſſas agere, nulla profecto ratio eſt, cur eos ſuſpicemur non idem jus Græcis conceſſuros fuiſſe, ſi hi quidem eo uti vellent. Sed diſcriminis inter Latinos ac Græcos ſiti ratio clara certaque eſt. Turcus quidem utriſque ſuorum Sacrorum, ac rituum libertatem concedit, ut per ipſum non ſtet, quin vel illi ſolitariis, ſi libeat, abſtineant vel eas hi, ſi placeat, uſurpent.

i Genebrat. Admon. in Liturg. Præſanct. T. 2. Bibl. Patr. Gr. L. p. 102.

k Metroph. Confeſſ. Fid. c. 23. p. 157.

* quando

† regnabant.

Quod i

Quod ergo in illis partibus ſolitarias Miſſas & Latini faciant, & Græci nullas faciant, nulla Turcorum tyrannis, quod Genebrardus ſomniavit, cauſa eſt. Et his, & illis, quod ita inſtituant, una ratio eſt, ſuæ utrimque Eccleſiæ mos à majoribus traditus. Neque Græcos ante Turcorum jugum aliter ſe hac in parte religionis geſſiſſe quam nunc, ex ante actorum ſeculorum monumentis probari poteſt. Nullam Græcorum olim ſub Imperatoribus Chriſtianis Synaxin fuiſſe ſolitariam, illorum temporum Liturgiæ, quas nos ſupra excuſſimus, clamant, & ad eas Germani, Cabaſilæ, & aliorum theoriæ, quæ non magis, quam Liturgię ipſæ, ullam nobis indicant ſynaxin ſolitariam. Quod vero alius nonnemo ad hanc noſtrorum de Gręcis objectionem negat eorum ſe uſu commoveri, qui ſchiſmatici ſunt; id ſpeciem aliquam fortaſſe haberet, ſi Græcos ante exortum ſchiſma ſolitarias uſurpaſſe; poſt ſchiſma, uſurpare deſiiſſe doceremur. Nunc cum eas minime appareat magis ante, quam poſt ſchiſma, in uſu apud Græcos fuiſſe; ſciſſionis vero alterius ab altera gente factæ cauſas longe alias fuiſſe conſtet; ridiculi ſunt, qui ſchiſma Orientalium ad hanc cauſam adferunt. Ruthenorum ſive Moſcovitarum eandem eſſe cum Græcis, in quorum communione vivunt, praxin, eundemque uſum conſtat. Neque ulla ratio eſt, cur non idem quoque de Syris & Armeniis judicemus.

Æthiopum verò Eccleſiam nullas facere ſynaxes, in quibus non ſint aliqui præter unum celebrantem, communicantes; Franciſcus Alvarez, oculatus teſtis, apertiſſimè docet, quo loco Æthiopus narrat, *l* cum iis inſpectantibus, ſingulaque curioſe obſervantibus, Miſſam ipſe Latino ritu celebraſſet, cætera quidem laudaſſe; hoc denotaſſe, quod Sacerdos Miſſam unus diceret, neque communionem omnibus adſtantibus daret. Alibi idem hoc ipſum de Æthiopibus refert, *m* hoc inſuper addens, *neminem apud eos hoc ſacrum facere, niſi cui tres alii, vel quinque, vel etiam ſeptem adſint*; velut ii, quos Patres olim Namnetenſes *cooperatores* ſupra dicebant. His congruunt, quæ apud Godignum de Abaſſinis refert Antonius *n* Fernandius, *Quinque* (inquit) *minimum miniſtri adeſſe ſolent litanti* (Sacerdoti ſcilicet) quæque ibidem Ioannes de Sanctis Dominicanus; *Nullus* (inquit) *poteſt ſacro intereſſe, qui eo finito non ſumat Euchariſtiam.* Sed & ille ex Ignatianis ſodalibus Madridius, quem Orlandinus ſupra de frequenti communione librum a. D. 1556. edidiſſe memorabat, eadē omnia in ſua illa diſputatione de Æthiopibus affirmatiſſime tradit. *o Eſt* (inquit) *in ea Eccleſia mos, ſicut & quidam ſcribit, & nos à graviſſimis viris accepimus, ut quicumque ad ſacrificium Miſſæ audiendum conveniunt, ad unum omnes ſacram communionem ſemper accipiant.* Tum objectionem quandam occupans; *Ac ne quis* (inquit) *falſo exiſtimet apud hos populos raro fieri Sacrum, unde mirum non ſit, ſi præſentes omnes in eo communicent, idem*

CAP. XX.

l Alvar. Viagg. d'Ethiop. c. 84. nelle Navig. del Ramus. T. 1. K fol. 1249.

m Ibid. c 13. fol. 214.

n Nicol. Godign. de Abaſſ. L. 1. c. 35. p. 217.

o Chriſt. Madrid. L. de freq. comm. c. 4.

Cap. XX. *ille auctor, qui cum multis Occidentalis Eccleſiæ ſociis oculatus teſtis fuit, & hæc memoriæ prodidit, refert apud eos hoc eſſe in more poſitum, ut quotidie in ſingulis Eccleſiis, vel Cœnobiis una tantum Miſſa celebretur, ad quam quicunque conveniunt, ſacram ſynaxim percipiant.* Hæc ille. Quem autem auctorem innominatum laudat, is videtur eſſe Alvarez, qui ex Europæis primus ne rebus Abaſſinorum luculentas narrationes edidit. Ille certè, quæ hic Madridius de vna Æthiopum Miſſa habet, totidem verbis affirmat *p* in eodem illo opere, de quo nos quædam paulò ante recitavimus. His quoque concinunt, quæ Zaga zabus indigena de ſuis Æthiopibus apud Damianum à Goës tradit ubi præfatus memini Dominicum Sacramentum dari, niſi in ipſo templo, neque id alibi ſumere, concedi Patriachæ, ac ne ipſi quidem *Pretioſo Ioanni* (is eſt ſummus gentis Monarcha) paulò poſt ita ſcribit; *In noſtris templis* (inquit) *ſingulis diebus una tantum celebratur Miſſa, quam ſacrificij loco habemus, nec plures ex veteri inſtituto celebrare licet.* Tum; *Inibi* (inquit) *omnes Sacerdotes, & Diaconi, Subdiaconi & templum accedentes corpus Domini accipiunt.* Ex his conſtat, unis Latinis exceptis, cæteros Chriſtiani nominis ordines Græcos, Rutheros, Armenios, Syros, Æthiopas, in eo omnes concordes conſentire, quod nullas habet Miſſas ſolitarias. Gentes autem locis, moribus, etiam fide, & ritibus inter ſe diviſas diſcordes, ſed tamen avitarum traditionum tenaciſſimas, omnes in eo uſu ita conſpiraturas fuiſſe incredibile eſt, qui non eſſet à majoribus traditus. Itaque neceſſario confitendum videtur fuiſſe jam olim hunc apud eorum majores uſum, ut ſynaxes nullas facerent ſolitarias; omnes adeo ex vetuſtiſſimis Canonibus ita inſtituerentur, ut plures iis communicarentur. Quod ipſum de Æthiopibus diſertè candidéque affirmat Madridius, de hoc eorum in ſacramenti communione uſu ac more loquens; *r Ab Apoſtolorum* (inquit) *temporibus manaſſe, & uſque ad hanc noſtram ætatem duraſſe conſuetudinem illam cenſemus, quam ſumma conſenſione, & perpetua religione retinet, ſervatque antiquiſſima Eccleſia Æthiopica.*

p Alvar. ub. ſupr. c. 13.

q Dam. de morib. Æth. p. 507.

r Madr. ub. ſupr.

Cur autem hic antiquiſſimus diſtribuendi ac communicandi ſacramenti ritus apud hos & cæteros manſerit, apud Latinos mutatus ſit, non una eſt, neque profecto obſcura diſcriminis ratio. Ac prima quidem hæc fuiſſe videtur, quod illa ſacellorum, altarium, oratoriorum, & ex his Miſſarum, etiam in una eademque Eccleſia, atque uno tempore multitudo, à qua ſolitariarum uſus maxime profectus, confirmatuſque videtur, apud Latinos ut diximus, nono ſeculo irrepſit atque invaluit; apud cæteros nunquam obtinuit; quos conſtat ad hanc diem illud ſervare, ut unicum ſit in Eccleſiis ſingulis altare, & unica ad unum altare fiat Miſſa. Huc accedit, quod illa, quæ hinc apud Latinos profluxit, partim (ut ſic dicam) privatorum, partim autem *abſolutè* ordinatorum Presbyterorum propemodum innumerabilis multitudo, non eſt æquè, apud

apud cæteros recepta. Tertio hoc etiam inter Latinos ac cæteros Chriſtiani nominis populos diſcrimen intercedit, quod Eremitæ ac Monachi, apud quos Miſſas ſolitarias primum natas fuiſſe veriſimillimum eſſe ſuprà demonſtravimus, apud cæteras quidem gentes locorum, in quibus degunt, Epiſcopis ac Præpoſitis ſubjecti ſemper fuerunt, ſuntque etiam hodie; apud Latinos verò id, quantumvis juſtum ac legitimum jugum jam pridem excuſſerunt. Quo factum eſt, ut apud hos facilius fuerit novitatis ac ſingularitatis avidum genus, ſua Inventa primum tenere, deinde propagare, etiam aliquando invitis ac reluctantibus Epiſcopis; apud cæteros multo fuerit difficilius, Paſtorum eos auctoritate in ordinem cogente. Et ex his ſanè, quæ nos diximus, rem ita apud noſtros accidiſſe clarum eſt. Nam etiamſi tria Epiſcoporum Concilia Namnetenſe, Moguntinum, ac Pariſienſe fœdam hanc ſanctiſſimi ſacramenti corruptelam ex Cœnobiis maximè exterminandam eſſe ſapienter decreviſſent, non potuit tamen ſaluberrima lex apud cerebroſum & pervicax hominum genus tantum valere, ut à ſe inventum, ſibique commodum (ut loquimur) abuſum dimitterent, ac non potius foverent, ac propagarent, ut eſt omnibus quidem ferè mortalibus, his verò maximè, ſingularitatis admiratoribus, innatum, in vetita niti. Monachus fuit Valafridus, neque is ſanè ex deterioribus, qui primus ſolitarias lepido illo, de quo diximus, commento ſublevavit, & à moleſta, qua ab Epiſcopis urgebantur, formularum in Liturgiis ſolemnium auctoritate liberavit. Monachus quoque fuit, & eremitici inſtituti ultra omnem modum cultor & admirator Petrus ille Damiani, qui pro ſolitariis Miſſis animoſiſſime ſi verum licet dicere, impudentiſſime toto illo, de quo ſupra diximus libro pugnavit. Poſtremo hoc quoque, quod maximum eſt, Latini à cæteris Chriſtiani differunt, quod illis Papa pro Rege, ac pro lege eſt, cui non in omnibus parere, ultimam impietatem eſſe putant; cæteri, tametſi præpoſitis ſubſint, lege tamen, & Canonibus reguntur quod Alvarez alioqui Monachus, non diſſimulavit tamen. Narrat *s* enim Æthiopas, cum iis aliquando quærentibus, an Latini facerent quicquid à Papa facere juberentur, ipſe annuiſſet id illi in ſuos juris eſſe, ſeque adeo obſtrictos ex illo fidei Chriſtianæ articulo teneri, qui unam ſanctam Eccleſiam, eamque Catholicam eſſe ſancit; ad hæc inquam, Æthiopas reſpondiſſe dicit ſe verò ſi quid Papa imperaret, quod non eſſet ab Apoſtolis ſcriptum, minimè eum audituros; neque ſe Abunam ſuum aliter habere; hujus enim ſic quod eſſet præceptum hujuſmodi, id ipſum incunctanter incenſuros. Eo factum eſt, ut cum alia multa, tum hoc etiam de ſynaxi ſolitaria, in religione novati apud Latinos quidem facile; apud cæteros verò, operoſius ac difficilius fuerit; quod illi ſcilicet Papæ ad nutum obediant, etiam nova, inſolita, & abnormia obtrudenti; hi præpoſitorum, etiam Patriacharum ſuorum, qualis ab Æthiopibus cenſetur ſuus ille Abuna, mandata, ſi à fide, & canone, maiorumque moribus aliena eſſe [illegible] intelligant,

Cap. XX.

s Alvar. ub. ſupr. c. 83.

Caput. XXI. intelligant, impune aſpernentur. Cum ergo jampridem apud Papam Monachorum ordo omnium aliorum ordinum longè ſit gratioſiſſimus, quibus ſcilicet ſuæ omnipotentiæ nullos habet promptiores, aut paratiores, magiſve devotos miniſtros; non eſt mirandum, quod inventæ ab iis & expetitæ ſolitariæ Miſſæ, tametſi à more majorum abhorrentes, apud Latinos, qui Papæ parent, obtinuerint; apud cæteros, quibus Papa nullus imperat, haſtenus ignotæ & inuſitatæ fuerint.

CAPUT XXI.

Ex ipſis Latinis, & veteris & recentioris memoriæ non paucos ſuas Miſſas ſolitarias fateri à priſca Eccleſiæ moribus eſſe alienas, quod eſt XI. contra eas argumentum. Valafridi, Humberti, Micrologi, Odonis Cameracenſis, etiam Innocentij P.R.III. Durantis Mimatenſis, Cuſani ex vetuſtioribus teſtimonia; tum ex recentioribus Eraſmi, Hoffmeiſterij, Beati Renani, Pamelij, Caſſandri, Vicelij, Eſpenſæi, Baronij, Bellarmini, Madridij.

SAtis nunc ut opinor, demonſtratum eſt, quam alienus ſit à priſcæ Eccleſiæ moribus ac diſciplina, ille Miſſæ ſolitariæ uſus, qui ab aliquot ſeculis apud Latinos fervet. Sed ne quid omittamus, quod ad veritatis vel victoriam, vel certè triumphum pertineat, hic quoque poſtremo ex ipſo Latinorum ſinu teſtes excitandi ſunt, qui de hujus traditionis novitate nobiſcum vel omninò, vel partim certè conſentiant.

E vetuſtioribus jam Strabonem audivimus, ſolitariis quidem faventem, ſed ita tamen ut poſtremo fateatur *t* vel ut verius dicam, ſciſcat ac definiat *eam eſſe Miſſam legitimam, cui interſunt Sacerdos, offerens, atque communicans; idque ipſam compoſitionem precum evidenti ratione demonſtrare.* Si ad hanc regulam exigitur quicquid nunc Miſſarum ſit apud Latinos; quantula ex illo immenſo numero ſupererit legitimarum portio?

t Valafr. Strab. de reb. Eccl. c.22.

Strabonem, ſed longo intervallo ſequitur Humbertus, *Sylvæ* candidæ Epiſcopus, Cardinalis, qui in ipſo undecimo ſeculo jam adulto longè aliter docet, quam qui iiſdem pænè temporibus vixit, Petrus ille Damiani, de quo ſupra diximus. Is enim cum dixiſſet *u* in panis benedictione, fractione, & communicatione perfectam Miſſam actionē eſſe ſitā *Quemadmodum* (inquit) *& ipſum Dominum legimus, non imperfectam, ſed perfectam commemorationem diſcipulis ſuis tradidiſſe in pane à ſe benedicto, & mox fracto, atque diſtributo. Non enim benedixit tantum & ſervavit frangendum in craſtinum; nec fregit tantum, & repoſuit, ſed fractum ſtatim diſtribuit. Unde B. Alexander, Martyr & Papa quintus ab Apoſtolo Petro paſſionem Domini inſerens Canoni Miſſæ, non ait.* HOC quoticumque

Humbert. contr. Nicet. T.4. Bibl. P. Part.2. pag. 246.B.

cumque feceritis, *ſed*, HÆC *quotieſcumque feceritis, id eſt benedixeritis, fregeritis & diſtribueritis, in mei memoriam facietis; quia quodlibet horum trium, ſi ſine reliquis fiat, ſcilicet benedictio ſine fractione: aut fractio ſine benedictione & diſtributione, perfectam Chriſti memoriam non repræſentant; ſicut diſtributio nulla ſine benedictione & fractione.* Bellarminus reſpondet *x* ad Valafridi & Humberti teſtimonium: *Si Miſſa* (inquit) *accipiatur pro ſacrificio, perfectam & legitimam eſſe conſtat etiam ſine communicantibus, modo ſacrificium à Sacerdote conſumatur. Quia tamen, ut diximus, Miſſæ celebratio, non ſolum ad ſacrificium Deo offerendum, ſed etiam ad populum nutriendum ſpirituali pabulo ordinatur; propterea ex hac parte negari non poteſt, quin ſit magis perfecta & legitima Miſſa, ubi communicantes adſunt, quam ubi deſunt.* Sed ille ſua nobis de more ſomnia narrat, & his & cæteris Patribus indicta & ignota. Miſſam enim illi *ſacrificium* non aliter eſſe dicunt vel ſentiunt, quam quia Sacramentum eſt, memoria ſacrificii à Domino in cruce oblati. Per ſe ſacrificium non eſt, ſed Sacramentum vere ac proprie eſt: *ſacrificij* nomine, non proprie & univoce, ſed improprie & *ὁμωνύμως* donatur ob aliquam cum ſacrificio ſimilitudinem, & ad ſacrificium relationem: non quod ei vera propriaque & *κυρίως* ſacrificii ratio inſit. Itaque futilis eſt tota iſta Bellarmini vitilitigatio. Quæ Miſſa Sacramentum non eſt: ea ne ſacrificium quidem eſt. Tum ſi Sacramentum eſt, ſed imperfectum & illegitimum, ne ſacrificium quidem erit perfectum & legitimum. Omnis enim illius ſacrificii, cujus nomen Miſſæ ſive Euchariſtiæ tribuitur vis ac ratio à Sacramenti ratione apud Patres pendet, eaque una nititur: quique alterum ab altero dividit is à Patrum doctrina diſcedit. Præterea hic animadvertenda eſt craſſa Bellarmini fraus. Non enim eſt auſus concedere, Miſſam ut Sacramentum eſt, ad nutriendum populum ordinatum, *imperfectam* fore & *illegitimam*, ſi hoſtia à ſolo celebrante ſumatur. Atqui ex iis quæ ipſe ponit *imperfectam* fore conſequitur. Id enim *imperfectum* eſt, quod finem, ad quem *ordinatur*, non aſſequitur. Bellarmino autem fatente, hoc Sacramentum *ad populum nutriendum ordinatur*; Ergo *imperfectum* eſt, quoties non modo *nullum populum nutrit*, ſed ne populo quidem ulli ad eum nutriendum porrigitur, aut diſtribuitur. Ille tantum concedit Miſſam ea ratione minus perfectam, minuſque legitimam futuram. Atqui neque Strabo, neque Humbertus eam Miſſam, in qua nulla fit diſtributio Sacrorum munerum *minus legitimam*, *minusve perfectam* eſſe dicunt, quam eam in qua fit diſtributio. Strabo *legitimam* cenſens cui præter Sacerdotem alii aliqui communicant, eam ſimpliciter negat legitimam, cui præter celebrantem, nemo communicat. Humbertus ſimiliter quæcumque fit abſque *diſtributione*, eam habet pro imperfecta: eaque negat *perfectam Chriſti memoriam repræſentari.* Denique Bellarminianum figmentum rationes ab utroque ſcriptore allatæ valide refellunt.

CAPUT XXI.

x Bell. l. 2 de Miſſ. c. 10. §. Reſp. Si Miſſa.

Caput XXI.

Strabo enim quodcam tantum Miſſam, cui interſunt Sacerdos, offerens, & communicans, legitimam cenſeat, id ait ipſam *precum compoſitionem evidenti ratione demonſtrare*. Atqui hæ preces, quas dicit, ad Miſſæ non minus *ſacrificium*, quam *Sacramentum* pertinent, & ad utrumque neceſſario adhibentur. Ergo Strabo Miſſæ, etiam qua ſacrificium eſt, communicantem ut legitima ſit, neceſſario intereſſe debere cenſuit. Eadem quoque Humberti ratio eſt, qui obſervat in his canonis verbis, *Hæc quotieſcumque feceritis*, &c. non *hoc* in ſingulari numero, ſed *hæc* in plurali ideo dici, ut tres celebrantis actus ſignificentur, *benedictio, fractio, diſtributio*; indeque colligit, ſiquis Sacerdos in celebrando unum aliquem horũ trium ut, verbi gratia *diſtributionem* omittat ejus Miſſam eſſe imperfectam. Atqui hæc tam ad *ſacrificium*, quam ad *Sacramentum* dici neceſſe eſt. Ergo qui miſſificans nulli hoſtiam diſtribuit, ejus Humbertus *ſacrificium*, non *minus*, quam *Sacramentum* imperfectum eſſe definit. Genebrardus hic multo, quam Bellarminus, verecundius ac ſincerius; *Neſcio* (inquit [y] de Humberto verba faciens) *unde didicerit Miſſam illam* (præſanctificatorum ſcilicet) *eſſe imperfectam, quod ea demum perfecta ſit, quæ conſtat conſecratione, fractione, & diſtributione*. *Tum*; *Suſpectum eſt* (inquit) *quod de fractione & diſtributione adjicit. Nam videtur annuere opinantibus ſacrum non eſſe legitimum, niſi peracta conſecratione omnes ſimul communicent.* Recte Genebrardus; niſi quod Humbertum aliquanto plus dicere fingit, quam revera dicit. Non enim ille *omnes*, ſed *aliquos* communicare debere docet ei ſacro, quod unum ipſe perfectum cenſet. Qui Bibliothecam Patrum quarto ediderunt, iis non placet, quod Genebrardus ita acriter Humbertum reprehenderit; veluti ab hodierna Eccleſiæ Romanæ doctrina hac in parte diſſentientem. Ac ut virum oſtendant nihil hic ſcripſiſſe, quod ſit à Romæ ſuæ placitis alienum, negant [z] *eum penitus perſtringere, aut objicere ritum Græcorum de præſanctificatis*. Quam autem impudenter hoc negent, facile animadvertet quiſquis ipſum Humberti librum legerit. Ego vero (ad quem nihil nunc quidem iſta pertinent) id tantum vere meritoque à Genebrardo ſcriptum eſſe defendo, quod ille ait Humbertum cum iis ſentire videri, qui ſacrum, in quo ſolus Sacerdos communicat, perfectum aut legitimum eſſe non putant. Imo Genebrardus minus dixit, quam quod vere dicere potuit ac debuit. Non enim Humbertus, quod iſte ait, tantum videtur ita ſentire; ſed revera ita ſenſit, quod omnis ejus oratio, ut oſtendimus, clamat.

[y] Genebr. Præf. in Liturg. Præſanct. ubi ſupr.

[z] Ibid. p. 201.

Prope iiſdem cum Humberto temporibus vixit auctor Micrologi. Is quid verum ſit, rotunde quoque confitetur; quo loco, poſtquam obſervavit [a] divinis myſteriis juxta antiquos Patres non alios interfuiſſe quam ſolos communicantes, hæc deinde verba ſubjicit; *Hoc quoque ipſa Sacramentorum innuit confectio; in qua Sacerdos non pro ſola ſua oblatione & communicatione, ſed & aliorum rogat, & maxime in oratione poſt communionem pro ſolis communicantibus orare videtur.*

[a] Microl. c. 51. T. 10. Bibl Patr. p. 761. C.

videtur. Nec proprie communio dici poteſt, niſi PLURES de eodem ſacrificio participent. CAPUT XXI.

Proximo ſeculo, id eſt duodecimo, Odo ipſe Cameracenſis, licet Solitariorum patronus, confitetur *b* tamen *primitus Miſſas ſine collecta* (id eſt abſque populi ad ſacrum collecti cœtu) *factas non fuiſſe; poſtea morem inoleviſſe ſolitarias, maxime in cœnobiis fieri.* *b* Odo Cam in Can Bibl P. T. 6. p. 357 C.

Ne ipſe quidem, qui non multis poſt Odonem annis floruit, Innocentius hoc negat. *c* Dicit enim *ſtatutum eſſe in Sacris Canonibus, ut nullus Preſbyterorum Miſſarum ſolennia celebrare præſumat, niſi duobus præſentibus, ſibique reſpondentibus ipſe tertius habeatur.* Unde ſequitur nullam olim *canonice* quidem, id eſt legitime, factam fuiſſe Miſſam ſolitariam. Res ipſa vera eſt, quam dicit Innocentius, nullam antiquis temporibus Miſſam factam fuiſse ſolitariam. De Canone ipſo, quem reſpicit, largiter falſus eſt. Non enim quod ipſe putavit, canon ille, quem recitat, unus eſt è Sacris canonibus, quos vel ab Apoſtolis ipſis, vel certè à veteribus ante ſeptimum ſeculum Patribus, aut Conciliis conditos priſca olim habuit Eccleſia: ſed multo recentioris eſt, auctoris, qui vel Soteris, vel Anacleti nomen mentitus illa ſub noni, ut videtur, ſeculi initia dictavit, orbique impudenter obtruſit: ut jam ſupra diximus. *c* Innoc. 3. L. 2. de Offic. Miſſ. c. 10.

Durantes Mimatenſis ſeculo decimo tertio jam præcipiti obſervat *d* quoque ſingulis diebus Dominicis fideles in primitiva Eccleſia celebrationi Miſſarum interfuiſse ac omnes communicaſse. *d* Durant. Ration. L. 4. c. 53.

Cuſanus Cardinalis ad Bohemos ſcribens a. D. 1452. agnoſcit apud antiquos omnes, qui Sacris intererant, communicaſse, *eum quotquot non fuerunt parati ad perceptionem Euchariſtiæ expellerentur ab Eccleſia.* Idem nullas fuiſſe antiquitus Miſsas ſolitarias aperte concedit: *f Hoc eſt* (inquit) *ſingulariter attendendum, quod Sacerdotes nunquam ſine Diacono celebrarunt, & in omni miſſa Diaconus de manu* † *Sacerdotis accepit Euchariſtiam ſub ſpecie panis, & Sacerdos de manu* † *Diaconi calicem; ut Gloſſ. in c. Pervenit. 93. diſt. ponit cauſam; & ita præceptum fuit ſervari; & ut in Miſſali ponitur, Sumpſimus Domine, Sacramenta. Tunc clare videtur plures ſemper communicaſſe: quia ſervabatur illa ordinatio, cui nunc videmus in Romana Eccleſia (excepto Papali officio) derogatum.* *e* Cuſan. ep. 7 ad Boh. p. 854. *f* Ibid. p 854. extr. †† Incluſa deſunt in edit. Baſil a. 1565. ſupplenta ex Caſſ. Litur.g p. 81.

Eraſmus ſeculi ſequentis ſcriptor celeberrimus; *g Sunt* (inquit) *qui requirant in Miſſa communionem. Sic fateor fuit à Chriſto inſtitutum: & ita olim conſuevit obſervari.* Tum culpam à Sacerdotibus (quamquam, quod ſupra oſtendimus, falso in plebem transfert; &, *Nunc* (inquit) *quæ poſſit eſſe communio, cum quibuſdam in locis templa fere ſint vacua communionis tempore? Quidam adſperſi mox abeunt domum, & ante introitum faciunt exitum. Alij poſt* *g* Eraſm de amab. Eccl. conc. T 5. p. 422. extr.

Caput XXI.

auditum, & non intellectum Evangelium abeunt. A qui poſteaquam Sacerdos dixit, Surſum corda, *&*, Gratias agamus, *tum præcipua populi partes erant, quando tacente Sacerdote, quiſque cum Deo loquitur.* Hæc ille; quæ licet multo leniore, ac indulgentiore, quam res ipſa poſcebat, brachio tractaverit, non potuit tamen effugere, quin totus hic locus cum multis aliis ejuſdem ingenii, quæ vel præcedunt, vel ſequuntur, una litura à Biblomaſtigibus Hiſpanis omnia delerentur; *h* adeo nihil ferre poteſt Latinorum ſupercilium, quod à ſuis placitis vel tantillum diſcedere videatur.

h Ind Ex. purg Sandov. in Eraſm. T. 5.

Ioannes Hoffmeiſterus ejuſdem quoque ſeculi Theologus; *h Res ipſa* (inquit) *clamat, tam in Græca, quam in Latina Eccleſia, non ſolum Sacerdotem ſacrificantem, ſed & reliquos Presbyteros, Diaconos, nec non reliquam plebem, aut ſaltem plebis aliquam partem communicaſſe: quod quomodo ceſſaverit, mirandum eſt, & ut bonus ille uſus in Eccleſiam revocetur, laborandum, imo & à Deo precibus impetrandum eſt.*

h Hoffmeiſt. Sacrif Miſſ. Aſſert. ed. Mog. a. 1546.

Pamelius, quo vix quiſquam fuit Latinorum rituum pertinacior patronus in longiſſima tamen annotatione, qua initio ſuarum in Tertullianum de Oratione exegeſeon Miſſæ ſuæ apud vetuſtiſſimos veſtigia, mira ſagacitate quærit; etiam interdum, quæ nulla invenit, ſe inveniſſe ſomnians, refert, adjectoque ſuo calculo confirmat, quæ Beatus Renanus alibi in ejuſdem auctoris librum de Corona obſervarat veteris ſynaxeos ordinem exſequens, ac de hoc ejus articulo verba faciens, quo oratio Dominica recitabatur; *i Deinde* (inquit) *populus communicabat: Unde adhuc in hunc uſque diem ultimo Cantico communionis nomen manſit. Dum enim communicaret populus verſus aliquot è Pſalmis canebantur.* His Renani recitatis Pamelius; *Utrumque* (inquit) *ex Liturgicis ſcriptoribus notius eſt, quam quod probatione indigeat.* Atqui horum duorum, quæ ille probat, prius de communione populi poſt recitatam Domini orationem, haud ſatis mihi videtur cum ſolitariis Latinorum Miſſis congruere, in quibus ſolus Sacerdos ſacra dona ſumit.

i Pamel. in Tertull. de Orat. Ann. 1. p. 192.

Caſſander totam hanc cauſam ſincerè atque apertè egit, *k Non eſſe omnino præter rationem, quod Proteſtantes de privatis Miſſis conqueruntur, ſi privatarum nomine intelligunt eas Miſſas, in quibus ſolus Sacerdos confecta Sacramenta participat, nec ulla myſteriorum diſtributio fit;* quas ipſe aptiori nomine *ſolitarias* vocari cenſet (has autem ipſas à Proteſtantibus intelligi apertius erat, quam ut de eo vel dubitare potuerit Caſſander, vel certè ſatis verecundè fingere ſe de eo dubitare; & vero Calixtus diſertè nuper monuit, ac demonſtravit) *l Has veteribus quoque, cum primum in quibuſdam monaſteriis inoleviſſent, improbatas fuiſſe videri.* Id demonſtrat ex Concilii Namnetenſis Canone trigeſimo;

k Caſſ Conſult tit. de Miſſ. Solit. p. 995.

l Calixt. de Miſſ Solit. Thes. 8. 7.

geſimo; ex Concilio Paris. (quod ipſe *Papienſe* vocat; ſed perperam, vel ſua, vel, quod potius reor librorum culpa) ex Odone Cameracenſi, ex Valafrido Strabone, & Micrologo (quorum teſtimonia jam ſuis ſupra locis recitata hic nihil reponere neceſſe eſt) Obſervat nominatim antiquis eſſe conſentaneum Æthiopum hac in parte morem; Hoffmeiſteri, quem *reverendum Patrem, & virum doctiſſimum* appellat, à nobis nuper deſcriptum judicium ac votum recitat, cui totus ex animo ſubſcribit. Tum quod de privatis Miſſis ex Gregorio, Paulino Aſio, & Auguſtino objicitur; id occupat, eaſque Miſſas *privatim & extra publicum conventum factas* concedens, negat tamen eſſe credibile ſine omni prorſus Synaxi & collecta: vero videri propius *in tali actione Sacerdotem aliquos licet paucos, vel ex ipſo Clero ſeu Miniſtris Eccleſiæ habuiſſe, qui cum illo Sacramenta participarent*, idque ex eo patere, quod non licuerit Sacerdoti ſine Diacono celebrare, quem de manu Sacerdotis Euchariſtiam ſuſcepiſſe. Cuſanus probat: Optandum eſſe, ut quæ in Collegiis, aut Monaſteriis quotidie fiunt Miſſę, eæ ad unam in ſingulis ædibus reducerentur: *in qua viri religioni peculiariter conſecrati, ii maxime, qui Preſbytero celebranti miniſtrant, communionem ſacram perciperent*; Eum *morem* fuiſſe diutiſſime in Eccleſia obſervatum: quin ejus etiamnum hodie veſtigia apud Monachos Benedictinos retineri in quorum Monaſteriis hujuſmodi Miſſæ triduo ante Paſcha fiunt, Cœnobitis ex Abbatis manu una communicantibus. Atque hoc quod Caſſander de Monachis Benedictinis tradit, non nuper, ſed jam olim factitatum eſſe intelligimus ex antiquioribus Cluniacenſis Monaſterii Conſuetudinibus, à Dacherio ſuperioribus annis vulgatis: in quibus, ubi Cœnæ Dominicæ officium deſcribitur, hæc extant: *m Omnes* (inquit auctor) *accipiunt panem, omneſque communicant, & per illos quatuor dies* (Cœnæ Dominicæ, Paraſceues, Sabbati, Dominicæ) *communicare non quiſquam fratrum omiſerit, etiamſi aliud quid tale contigerit dormiendo.* Ac ne paucos fuiſſe putes, qui ita communicabant, ibidem paulo poſt idem narrat *n fratrum tantam multitudinem his diebus colligi, ut plus aliquando ſit, quam ducentorum.* Vnde videmus nihil neceſſe fuiſſe vel ipſorum Monaſteriorum Miſſas eſſe ſolitarias, facileque fuiſſe Monachis, ſi libuiſſet, Conciliorum veterum decretis obſequi, nec unquam niſi plures, quod illa jubebant, miſſificare. Hæc ergo Caſſandri de veteribus ſententia eſt: ea ipſa, ut liquet, quam nos defendimus. Quod poſtremos miſſificatores ſolitarios excuſat, eorumque peccatum elevat, & ſacrilegii expers putat: id viri facilitati condonandum eſt, qui nimio quodam pacis amore ac ſtudio, etiam interdum ipſa antiquitatis, quam alias religioſiſſime colit, ac tantum non adorat, judicia liquido ſpernit, ut hoc ipſo loco. Neque enim veteres illi Namnetenſis Concilii Patres, quos ille ad hanc judicandam cauſam induxit *ſolitarios* illos *conſecratores* ex omnibus Eccleſiis exterminari juſſiſſent, ſi eorum tam leve eſſe peccatum cenſuiſſent, quam ipſe exiſtimaſſe videtur.

Caput XXI.

m Ant Conſ. Cluniac. c. 14. T. 4. Spicil. Dacher. p. 54.

n Ibid. p. 56. init.

Cap. XXI.

o Vicel. El Euch. Abu. ſ. p. 568.

Georgius Vicelius ejuſdem quidem ævi; ſed tamen multo quam Caſſander, fortius ac verius; o *In Eccleſia (inquit) redundant Miſſæ vitia; maxime autem circa privatas iſtas miſſationes; qui abuſus de optimo Liturgiæ ac publico (uſu) per hominum ſuperſtitionem ac avaritiam crevit &c. In confeſſo eſt hic non eſſe nec eſſe poſſe Cœnam Dominicam; nec communiter hoc opificio quæri aliud, quam pecuniam, & quadrans alienam De pauciſſimorum pio affectu non loquor; quanquam nec hos tuebor, ni comparticipent vel in templo, vel domi. Tum; Mercenarias miſſationes & conductitias pro rejectis judicato, quiſquis de Chriſto, & ejus Cœna ultima recte ſentis. Quare? Quia ſunt mercenariæ, & non illis, vel tantillum cum inſtitutione originali, nec cum Apoſtolica traditione, convenit. Per Monachos irrepſit immundum; Per Monarchas conſopiatur.* Idem in alio opere, vbi auctorum Auguſtanæ Confeſſionis appellans; p *Vnicum (inquit) Sacrum in loco celebri, huicque rei ſacro reverenter, nec indigne peragi debere haud inique indicas, ubi frequens ſit populus ad orandum, confitendum, gratias agendum &* CO**M**PARTICIPANDUM. *Profecto qui veram antiquitatem ſapiunt, non longe ab hac ſunt ſententia; modo ſervetur priſtina Liturgiæ forma, reſtituta magis, quam reformata. Abominatis additamenta nova Miſſarum peculiarium ſive privatarum, per Mendicantium quorundam multiplicitatem introductarum. Nos equidem conſiderantes, quo initio iſta & quibus auctoribus cœperint, & quibus nitantur nervis, non admodum refragabimur, ſi conſopiantur cum auctoritate, non tumultu; quo in majori pretio apud fideles omnes ſit publica hujus ſacri actio, non vendita, ſed gratis parata atque exhibita nulli non, qui eſurit, ſititque juſtitiam. Particulares miſſulæ non congruunt cum inſtitutione Cœnæ, nec cum traditione Paulina, nec merentur Liturgiæ nomen, nec habent robur ex Evangelio, nec ex Eccleſia teſtimonium aut exemplum; nec ſanctorum Patrum (de antiquis loquor) conſenſionem firmam, nec beatorum Martyrum, aut homologetarum adſtipulationem, nec denique œcumenicorum Conſiliorum veterum approbationem ullam; ſed nuperis ſeculis adinvenit has vana hominum ſuperſtitio & hypocriſis, avaritia & αἰσχροκέρδεια. Divites huius mundi ſimplices, imo ſtolidi Midæ ab habendi cupidis perſuaſi has ſibi proprias fecerunt. Alius numerata pecunia, alius agris, pratiſque, vineis, alius aliis emolumentis ad redemptionem animarum peculiariter ſuarum; & quo negotiatio iſta fieret certior, membranis ſanxerunt indeletis, ut repeterentur iſta vel omni die, vel omni menſe, vel omni anno. Oneratis ligatique peccatis, ſic ſe ſolvi, & ſic ſe pœnas; quas dicunt purgatorias, effugere poſſe putant; ac ſi in hunc finem pararetur in publico cœtu Cœna Dominica. Atque has emptiones vocant ſolennes fundationes, aut ſupremas morientium voluntates; quæ fons & origo ſunt tot altarium per templa pene omnia, tot Sacerdotum &c.* Hæc ille de origine & incrementis Miſſarum privatarum in eam quam videmus, multitudinem; haud abſurde profecto ſed vere ac ſapienter philoſophari videtur.

p Id. Via Reg. ad artic. de Miſſa p. 305. ex:r.

* excuſum infideles; perpetuam ut videtur

Eſpenſæi

Eſpenſæi mens, fateor, paulo eſt, quam Caſſandri, aut Vicelii CAP.
occultior. Hi enim aperte rem gerunt & explicatæ. Ille tectior; in- XXI.
volutus, & inter ſe commiſſis auctorum contrariis ſententiis impedi-
tus; dubitanti quam definienti pæne ubique propior, ita hoc argu-
mentum in opere multo, quam aut Vicelianum, aut etiam Caſſandræum
eſt, prolixiori tractat ut veriora quidem malle, deterioribus tamen
non planæ repugnare videatur. Sed & hic tamen in plurimis, ne in om-
nibus dicam, Caſſandræus eſt; qui in primis ſcribit *q ex verbis ſalutatori-* q Ep nſ. de
is, & reſalutatoriis, quæ in Miſſa habentur, ***apparere Euchariſtiæ actio-*** Miſſ. privar.
nem publicã fuiſſe ac ſolenn.ẽ, Ex eis Micrologum notare plures eſſe debere & publ. fol.
reſpondentes & unum ſalutantem; *Ut enim inepte reſponderetur.* Et 212. a.
cum ſpiritu veſtro, *ſi unus eſſet ſalutator; ita incongrue ſalutari videri,*
per, Dominus vobiſcum, ſi unus tantum adſit vel nullus. Huc ad-
fert Anacleti & Soteris decretum. Idem citatis nonnullis, quæ Miſ-
ſas ſolitarias primis iam ſeculis in uſu apud Chriſtianos fuiſſe propemo-
dum ſuadere viderentur; *Verum* (inquit) *ab initio, & multo poſt non* r Ibid. f. 219.
ſic fuit. Cœnam ipſam primum dominicam ***plurium indubie fuiſſe***, ſ quod A.
ille accuratè demonſtrat; & Canonem, *Peracta*, qui eſt Pſeud'Ana- ſ Ibid. B.
cleti, ab iis *eludi, non elucidari*, dicit, t qui eum ad ſolos Clericos t Ibid.
reſtringunt. Et poſtquam Canones eadem de re Apoſtolicos & Antio-
chenos protulit, illud quod nos jam ſupra attigimus, ſubiicit, u *Miſ-* u Ibid. p. 216
ſæ privatæ, ſeu nullis præter Miniſtrum, communicantibus, veſtigium re- A. B.
periri tum ſane difficile; Publicæ contra, plena Ritualia omnia;
quod deinceps ex Clemente Dionyſio & Iuſtino probat Temporis
vero, quo communicare deſitum eſt, articulum vel ut digito ſubindicare, per-
difficile eſſe dicit. x Paulo poſt, cum illa Valafridi verba, quæ nos ſu- x Ibid. p.
pra recitavimus, deſcripſiſſet, ita deſinentia, ut autor fateatur *il-* 217. B.
lam legitimam eſſe Miſſam, cui interſunt ſacerdos, offerens & commu-
nicans; Hac ille (inquit y Eſpenſæus) liberè & ingenuè ante ann. y Ibid p. 218.
800. Et vero me dudum movet, & *συνάξεως ſeu ...* *nomen, & ip-* A.
ſe Canonis contextus, & cum alia in Miſſis, tum quæ poſt communia ...
vocantur orationes pene, omnes, quod * *in illis olim fieret ſacrorum; nec* * edit. liber.
tantum ſpiritualis, ſed ſacramentalis quoque communio. Quibus enim, aut habet qui-
pro quibus tum precabatur Liturgus, Memento Domine, cum omnium, *dem* male ut
tum circumſtantium, *niſi offerentibus? Quibus aut pro quibus, quod ſe-* videtur.
quitur, Ut quotquot ex hac altaris participatione ſacroſanctum Filij
tui corpus, & ſanguinem ſumpſerimus, *niſi de altari participaturis, &*
quæ ibi diſpenſabantur, ſumpturis? Et pauculis interiectis; *An vero cre-*
dibile eſt Cœnam tum exhibitam fuiſſe non cœnaturis, aut cibum potumque
propoſitum nihil horum guſtaturis? cum pro ſe tantum Miniſter, non etiam
pro iis quibuſcum communicaverat, ſive qui cum eo communicaverant pre-
cabatur? Quod ore (ore inquam, quoque nedum corde, & ſacramento nedum
ſpiritu) ſumſimus pura mente capiamus, aut quando vere ſic orabat, niſi
quando & alij communicaverant? Idem probat *ex illis quoque orationibus,*

Satiaſti

Caput XXI. *Satiaſti Domine familiam tuam muneribus ſacris*, & aliis conſimilibus (quarum nos ſupra ex Gregoriano Sacramentorum volumine numerum edidimus non contemnendum) & ex Iacobi & Baſilii Liturgiis, *a* & multorum Patrum locis. His mox Chryſoſtomi loca ex Liturgia & Homiliis in eandem ſententiam adjungit. Cætera non deſcribo. Illud non tacebo, quod Eſpenſæus, quæ pro Miſſis ſolitariis à nonnullis adferuntur, ea ipſe non ſemel negat eſſe efficacia. Canon eſt XXIX. Concilij Carthaginenſis tertii, *ſi quorum pomeridiano tempore defunctorum Epiſcoporum, vel cæterorum commendatio facienda eſt. ſolis orationibus fiat, ſi qui faciunt, jam pranſi inveniantur.* Quidam inde colligunt à contrario: *ſiquis cæteris pranſis impranſus reperiretur, ad altare quoque celebratione, non ſola oratione defunctos commendari potuiſſe. Conjectura modo eſt* (inquit Eſpenſæus) *multum à demonſtratione diſtans.* Aliis (quod & ſupra diximus) eodem trahentibus Gregorij Nazianzeni exemplum orthodoxos Conſtantinopoli, Arianis templa occupantibus in parvo quodam oratorio colligentis, & ibi ſacra celebrantis; *Non video fateor* (inquit *b* Eſpenſæus) *qui hæc probent, aut etiam ad Miſſam privatam pertineant. Catholicorum enim templis tum per hæreticos occluſis, altaribus incultis, cœtibus impeditis, ceſſante doctrina, deſinentibus hymnodiis, nec ulla ſpiritalium chriſmatum communione amplius ſuperſtite &c. quæ tum Orthodoxi ſacra in locis, quamlibet alias privatis faciebant, doctrina, oblatio, communio, aliaque myſteria publica ſi minus erant, habebantur tamen.* Iisdem ſolitarias quoque colligentibus ex Miſſis ab Ambroſio Romæ apud clariſſimam quandam fœminam, ab uno ex Auguſtini Presbyteris apud Fuſſatenſem Heſperii villam, & ab aliis alibi celebratis in privatorum hominum oratoriis; *Hæc* (inquit *b* Eſpenſæus *& ſimilia pro privatarum Miſſarum uſu & vetuſtate probabilia quidem ſunt, ſed minus aperta. Nec enim qui oblatum dicunt, communicatum negant, etiamſi taceant.* Eſt & ubi obſervat *c non ita privatas fuiſſe Miſſas, quæ in Monachorum cœnobiis Gregorio permittente fiebant, ut non & ſolennes ab ipſo interdum Gregorio vocentur: ſed privatas* dici, quod iis intereſſe hominibus laïcis, maxime fœminis non liceret; oppoſite *ad populares & promiſcuas* (quales ſunt quæ nunc dicuntur *parochiales*) quibus ſcilicet intereſſent Laïci utriuſque ſexus. Sed & quas quotidie factas olim fuiſſe Miſſas vehementer contendit, in iis non repugnat, *d* quin alij præter Sacerdotem celebrantem communicaverint, ſi minus Laïci, certe Clerici, maxime altaris miniſtri; Imo hos communicaſſe, ex quadam Caroli Magni conſtitutione merito colligi poſſe ſignificat, *e* quæ vetans *ne Sacerdos Miſſas faciens communicare ipſe unquam omitteret*, additur, *quomodo recte dicere poterit, ſi non communicaverit, Sumpſimus Domine, Sacramenta?* Nimirum cum illud *Sumpſimus* pluralis ſit numeri, ut id Sacerdos vere poſſit dicere, neceſſe eſt, aliquos alios præter ipſum, communicaſſe. Eſpenſæus enim id verbum de ſolo Sacerdote communicante intelligi non poſſe eo ipſo docet; *f* quod eorũ gloſſã, qui ſic interpretantur, quaſi Presbyter in numero plurium,

a Ibid. B & 202
a Ibid. B. & 220. a. 221. 222.
b Ibid. fol. 226. A.
b Ibid. b.
c Ibid. fol. 228. a.
d Ibid. fol. 230. a. b.
e Capitul. Car. M. L. 1. c. 6.
f Eſp. ibid. ub. ſupr. f. 231. a.

plurium, *ſumſimus*, dicat, non quod plures revera ſumſerint, ſed quod ipſe pro pluribus unus ſumſerit, eam inquam, gloſſam rejicit ac repudiat, veluti abſurdam, *Non puto* (inquit) Carolum *ſenſiſſe Miniſtros pro aliis non offerre tantum, ſed & manducare; quaſi quadam populi ora ſint, ac etiam ventres (abſit verbo invidia pariter & calumnia.*) Hoc verò gloſſema Carolo recentius fuiſſe putat, *fortè Scholaſticorum* (inquit) *nec eorum omnium*; & in horum numero Lyranum cenſendum eſſe oſtendit allato ejus ad Luc.15. loco, in quo ait *Sacerdotes hoc Sacramentum ſumere non ſolum pro ſe, ſed & pro populo.* Ipſe contra, ſolerter ſanè & acutè, notat apud veteres ſæpè illa occurrere *Miniſtros pro aliis offerre, immolare, &c. Hæc non temere apud eos legi, alios pro aliis ſumere bibere manducare.* Quibus hæc verè ac candide ſubjicit; g *Orationes ergo* (inquit) *poſtcommuniales pro communicantibus (ut & ex Rationariis Eccleſiaſticis prædiximus) instituta; communione tamen deſitaretenta (ut & alia in ſacris plura) commonent potius, quid olim factum ſit, ac proinde facere debemus, quam quid faciamus.* Paucis verbis omnem ſuorum ſolitariorum praxin ſugillat, quos vel quod olim fiebat, vel quod nunc fieri debebat, id facere rotunde ac liquido negat. Equidem vix iſtum puto id ex animo probaſſe, quod Tridentini ſolitarios Miſſificatores *commendant.* Neque enim is *commendari* merito videtur, qui id, quod facere *debet, non facit* tamen. Nunc evolutis, quæ Eſpenſæus huc illuc in eo libello ſparſit, apparet eum æquè ac Caſſandrum, ſenſiſſe nullas fuiſſe apud veterem, ante ea, quæ diximus, tempora Eccleſiam Miſſas propriè *ſolitarias*, id eſt eas, in quibus nemo, præter ipſum celebrantem, non modo Laïcus, ſed ne Clericus quidem, communicaret.

CAP. XXI.

g lb. 2. c. xiii.

Quid, quod ne ipſe quidem Baronius ab his multum diſcedere videtur? Ille enim, quod nos jam ſupra h obſervavimus, ſcribit ex Canonibus Apoſtolicis i & Antiochenis k antiquos Eccleſiæ fideles, quicumque Euchariſtico ſacro intererant, communicaſſe; etiam lata in eos pœna, qui non communicarent; ſynaxes autem ab Apoſtolis ex Epiphanio l ordinatas, *ut fierent feria quarta, proſabbato, & Dominica, in quibus populi ad eas convenientes communicarent.* Has autem leges, quas ipſe verè Apoſtolicas fuiſſe putat, negare non poteſt diu apud Eccleſiam, manſiſſe. Quartò certè ſeculo in uſu eas fuiſſe ex ipſo Antiochenæ illis temporibus habitæ Synodi canone conſtat; anterioribus verò tribus primis Chriſtianis in ſeculis, quibus majorem, quam poſtea, noſtrorum fuiſſe pietatem, & in res divinas affectum credibile eſt, viguiſſe illas Baronius credo non dubitabat. Atqui ubi Eccleſia ſynaxes ſuas ita adminiſtrant, locum Miſſæ ſolitariæ vix ullum habere poſſunt. Primis autem illis ſeculis planè nullæ fuiſſe videntur; quod iis deeſſent omnes illæ cauſæ, ex quibus illæ poſtea ortæ ſunt. Nec dum enim Eremitarum & ſolitariorum natio eruperat, apud quos illæ primum extitiſſe perhibentur; neque ulli tum erant vel vagi, ſolutique, vel privatarum familiarum uſui addicti Presbyteri; nulla unius familiæ propria Ora-

h Bar. a. D. 57. §. 157
i can. Ap. 10.
k can. Antioch 2.
l Epiph. in Comp. doct.

Cap. XXI. toria; neque in ſingulis Eccleſiis plures menſæ Dominicæ, ſive ut nunc loquuntur, plura altaria; ex quibus cauſis vel primum extitiſſe, vel certè creviſſe & inoleviſſe ſolitariarum uſus videtur. Si Confeſſores & Martyres objicis, quibus nulla facultas fuit ad communem ſynaxin una cum cæteris fratribus conveniendi; Luciani, quod ſupra eſt explicatum, exemplum docet ne in ipſis quidem Martyrum carentibus abſque communicantibus adminiſtratam fuiſſe Euchariſtiam. Sed incluſis conſulere etiam aliter facilè tum fuit; miſſis ex communi fratrum ſynaxin particulis ſacris. Sic enim ad abſentes mitti illis temporibus conſueviſſe ex Iuſtino conſtat; ne nunc illud dicam, quod infra pluribus ſuo loco demonſtrabitur, pleroſque fideles per illa tempora apud ſe habuiſſe ac ſervaſſe præſanctificatas particulas. Cum hæc ita ſe habeant, Baronius qui ſynaxes ter ſingulis hebdomadibus, ita factas concedit, ut quotquot iis intereſſent, communicarent; ſi ſibi conſtare velit, confiteri debet nullas apud noſtros primis illis ſeculis fuiſſe ſynaxes ſolitarias.

Eadem propemodum de Bellarmino dixerim. Is enim etiamſi de canone Apoſtolico, & Antiocheno, deque Anacleti decreto pugnet; tamen ſentiens credo, quam vana atque improba eſſet omnis ſua vitilitigatio, tandem admittit, ut iſta non ad Clerum, ſed etiam ad populum pertinuerint, abrogata poſtea fuiſſe, quod nemo negat contendit. Abrogata verò fuiſſe ante quartum ſeculum, quo ipſo quædam eorum facta fuiſſe conſtat, non dicet. Ergo toto illo tempore, quo nondum erant abrogata, id eſt tribus quatuor vel primis ſeculis, etiam ex iis, quæ Bellarminus concedit, ſequitur nullas adhuc fuiſſe apud noſtros Miſſas ſolitarias; quod iis rationibus conficitur, quas ad Baronium adhibuimus.

Iam & Chriſtophori Madridii, eo, quam Bellarmini, expeditior eſt ratio, quod is non modo admittit, ſed etiam pro vero certoque conſtituit, non apud Æthiopas modo perennaſſe, ſed apud multas alias Eccleſias diu duraſſe morem illum omnium fidelium communem, quicumque ſynaxi intereſſent communicandi, quem ſcilicet cenſet *m ab Apoſtolorum temporibus manaſſe,* & apud Æthiopas ſemper ad hunc diem, *in aliis vero Eccleſiis diu ad multa tempora ſervatum eſſe.*

m Madrid. de freq. comm. c. 4.

Cæterorum Ieſuitarum, totiuſque adeò illius Societatis, eandem ferè fuiſſe ſententiam illud *frequentis communionis* apud ſuos inducendæ ſtudium ſuadere videtur, de quo Maffeium & Orlandinum gloriante ſupra *n* audivimus. Sed illi ut apparet, ſynaxes utriuſque generis, publicas & ſolitarias colunt; neque quod illas revocent, eo ſegnius has retinent. Ignatium ipſum tradit *o* Orlandinus Deo, ſi apud Papam res ſuæ ſuccederent, tria hoſtiarum millia voviſſe; votum poſtea, cum ejus eſſet reus, exſolviſſe. Vix puto magnam fidelium multitudinem ſingulis Ignatij votis communicaſſe. Velim ſcire cujus de veteri Chriſtianiſmo fidelis exemplum Ignatius in hoc concipiendo voto ſit ſequutus. Ego quidem nullum me in toto Chriſtianæ antiquitatis litte-

n Supr. c. 19.

o Orland. l. 2. Hiſt. § 113.

ratio inſtrumento ſimile invenire memini. Sed cum ſint duo Miſſarum ſolitariarum genera; alterum earum, quibus nemo præter celebrantem, & unum ſi fortè alterumve, miniſtrantem quidem; minimè verò communicantem, intereſt; alterum earum, quæ in frequenti Eccleſiæ conventu fiunt multis quidem ſpectantibus, communicante verò præter celebrantem, nemine; Ieſuitas, priores una cum frequenti ac pæne quotidiana veterum Chriſtianorum communione retinere licet, Poſteriores, in illo Eccleſiæ ſtatu nullum habere locum poterant. Quæ enim iſtarum publicarum & apud Eccleſiæ conventum olim ſolennium ſynaxeon ſolitaria hoc ſenſu eſſe potuit, cum omnibus ex Apoſtolica traditione, & plebs tota, vel ejus certe aliqua portio intereſſet, & quicunque eis intererant eorum nemo abſque communione abiret? Sed ſi hoc mihi Ieſuitæ conceſſerint, quod ex eorum de frequenti communione doctrina neceſſariò conſequitur; neſcio qui prius illud ſolitariæ ſynaxeos genus, quæ vel uno vel altero tantum præſente peragitur, apud noſtros tribus primis, imò & quatuor Chriſtianiſmi ſeculis demonſtraturi ſint; cum tota hac memoria nullæ noſtrorum aliæ niſi Eccleſiaſticæ, ſolennes, ac ipſorum quidem reſpectu, publicæ ſynaxes fuiſſe reperiantur. Quæ enim, ſed raro apud Martyrum & Confeſſorum cuſtodias fiebant, ne eas quidem ſolitarias fuiſſe, eo, de quo diximus *p* Luciani Martyris exemplo ſatis docemur.

CAPUT XXI.

p Supr. c. 8.

D E
CVLTIBVS LATINORVM
Religioſis
LIBER QVINTVS,
QVI DE EVCHARISTIA TERTIVS EST.
CAPVT PRIMVM.

Reijcitur in alium locum quæſtio, An Diaconis aliquando Euchariſtiam offerre licuerit. Novum eſſe & præter veteris Eccleſiæ morem, quod nunc apud Latinos ſolis presbyteris liceat Euchariſtiam vel fidelibus in ſacro præſentibus porrigere, vel ad infirmos deferre? Olim Diaconis utrumque primo licuiſſe; & quidem utrumque e,us ſymbolum; deinceps ſacrum ſaltem poculum. Vaſquis ſolutio exploditur, ejuſque & vanitas & τὸ ἀπροσδιόνυσον. demonſtratur.

ITA demonſtratum eſt Euchariſtiæ abſque ulla ſymbolorum diſtributione celebrandæ morem nunc apud Latinos uſitatiſſimum, novitium eſſe, & ipſis eorum majoribus per multa ſecula ignotum.

Nunc quod ſecundo loco propoſitum fuit, de diſtributionis Miniſtro dicendum eſt. Is hodie apud Latinos non alius eſt, quam Sacerdos, vel prioris ordinis, id eſt Epiſcopus, vel poſterioris, id eſt Presbyter. Clericis inferioribus Euchariſtiam diſtribuere nullis licet, ſive apud ipſam ſacram menſam, ubi ea confecta eſt, ſive alibi in privatis locis, ut cum infirmis domi decumbentibus miniſtranda eſt.

Quæſtionem de conſecrationis miniſtro ideo prætermittimus, quod quamdiu & ubicumque ſtat Eccleſiæ ordo, nemini præter Presbyterum vel Epiſcopum (unum enim idemque munus utroque nomine à divinis

ſcriptoribus

ſcriptoribus ſignificatur) hujus ſacramenti conficiendi poteſtatem & veteres & noſtri cum iis unanimes conſentiunt; tametſi, quod Latini ultra tendunt, neque vlla urgente, etiam ſumma neceſſitate fas eſſe homini ſuæ ordinationis experti ſacrum hoc conficere concedunt, id non minus ab antiquioris, quam à noſtræ Eccleſiæ ſententia alienum eſſe videatur. De antiquioris Eccleſiæ ſenſu vetuſtiſſimum ſcriptorem Tertullianum teſtem habemus idoneum, qui quemlibet, etiam laïcum fidelem appellans, *a Vbi* (inquit) *Eccleſiaſtici ordinis non eſt conceſſus, & offers & tinguis, & Sacerdos es tibi ſolus.* Neque enim dubitandum eſt, quin illi, ut *tinguere*, baptizare eſt, ita & offerre ſit εὐχαριστεῖν, Euchariſtiam facere; idque ipſum firmat *Sacerdotis* nomen, quod viro laïco tali in tempore ac loco verſanti donat. Quo minus mirum videri debet, quod Diaconi olim, etiam in Eccleſia ordinata id ſibi juris antiquiſſimi illius Chriſtianiſmi temporibus ſumpſiſſe videri poſſint. Certè hoc in Romana ipſa Eccleſia circa ann. Domini 259. obtinuiſſe apertè docent apud Ambroſium *b* illæ Laurentij Diaconi ad Sixtum Epiſcopum ſuum egregiæ voces, cum hic ad martyrium præiret; *Quo progrederis ſine filio pater? Quo Sacerdos ſancte ſine Diacono properas? Nunquam ſacrificium ſine miniſtro offerre conſueveras. Quid ergo in me diſplicuit Pater? Num degenerem probaſti? Experire certè utrum idoneum miniſtrum elegeris. Cui commiſiſti Dominici ſanguinis CONSECRATIONEM, cui conſummandorum conſortium Sacramentorum, huic conſortium tui ſanguinis negas?* Sic enim hæc lego in veteri Ambroſij editione, quæ Pariſiis anno Domini 1545. typis Ioanni Roigny prodiit, neque mihi conſilium eſt veterem hanc lectionem cum novitia illa commutare, quam apud Baronium *c* reperio, fidei hoc in negotio ſuſpectioris, quam ut huic correctori auſcultare conſultum putem. Hic enim pro Dominici ſanguinis conſecratione (quod Latinorum placita jugulat) legit *diſpenſationem*, quod non uſque adeò illis repugnaturum ſperat. Sed quæ hic à Diacono Romano conſecratum Dominicum ſanguinem invictè vel una probat *conſecrationis* vox, ea verò hoc loco non ſola eſt, quæ id probat. Idem vincit, quod Laurentius in eundem ſenſum ſtatim ſibi commiſſum addit *conſummandorum conſortium ſacramentorum.* Non enim Diaconum credo dixeris *Dominici corporis ac ſanguinis ſacramenta conſummaſſe*, qui nihil aliud, quam unam jam conſummatorum partem communicaturo miniſtrarit. *Conſummare* aliud eſt, quam jam conſummata diſpenſare vel diſtribuere. Si verùm amamus *conſummare Sacramenta* eſt vel utrumque Euchariſtiæ ſymbolum, vel alterum certè è ſacramentis (ut veteres paſſim loquuntur) id eſt è ſymbolis, conſecrare. Quam dixerat Dominici ſanguinis *conſecrationem*, eam nunc conſummationem *Sacramentorum* dicit. Hoc verò Diaconos per illa tempora factitaſſe, vel ex eo intelligere licet, quod annis poſt Laurentij mortem circiter 56. id Patres Arelatenſes qui vetant, paſſim tamen factum fuiſſe teſtantur; *De Diaconis* (inquiunt) *quos cognovimus multis locis*

CAP. I.

a Tertul. de Exhort. Caſtit. c. 7. pag. 468. D.

b Ambr. L. 1. de offic. c. 41. p. 29. C.

c Bar. a D. 261. §. 7.

Cap. I. *offerre, placuit minimè fieri debere.* Hoc ipſum Nicæna quoque Synodus

d Conc Arelat. 1. c. 13. paucos poſt annos ſecuta eſt, adimens Diaconis *offerendi poteſtatem*, eæque regula ob ſummam illius Concilij auctoritatem, facile apud omnes

e Conc Nic. 1. c. 18. obtinuit.

Sed nunc prætermiſſa conſecratione, *de diſtributione*, ſive *diſpenſatione* Euchariſtiæ quod inſtituimus, quæramus. Certe conſecrata a Sacerdotibus dona cum præſentibus è menſa Dominica diſtribuere, tum ad abſentes deferre. Diaconis olim primis Chriſtianiſmi ſeculis licuiſſe diſerte docet Iuſtinus, locupletiſſimus ſuorum temporum teſtis; f *Poſtquam* (inquit) *præpoſitus, vel præſes* (Sacerdotem dicit) *gratiarum actionem* (qua ſcilicet conſecratur Euchariſtia) *perfecit, & populus univerſus læta apprecatione eum comprobavit, qui apud nos vocantur Diaconi diſtribuunt unicuique præſentium, ut participet eum, ſuper quo gratiæ actæ ſunt, panem, & vinum, & aquam, & ad abſentes perferunt.* εὐχαριστήσαντος δὲ τοῦ προεστῶτος, καὶ ἐπευφημήσαντος παντὸς τοῦ λαοῦ, οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῖν διάκονοι διδόασιν ἑκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος, καὶ τοῖς οὐ παροῦσιν ἀποφέρουσι. Id ad ſua tempora ſervatum eſſe docet Ancyrana Synodus; *Diaconos* (inquit) *qui immolaverunt, poſtea autem reluctati ſunt, honorem quidem habeant; ceſſare vero ab omni ſacro miniſterio, ſive à pane, ſive à calice offerendo, vel prædicando.* Διακόνους ὁμοίως θύσαντας, μετὰ δὲ ταῦτα ἀναπαλαίσαντας, τὴν μὲν ἄλλην τιμὴν ἔχειν, πεπαῦσθαι δὲ αὐτοὺς πάσης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, τοῦ τε τὸν ἄρτον ἢ ποτήριον ἀναφέρειν, ἢ κηρύσσειν. Ergo panem & calicem ſacrum ſaltem offerre præſentibus, adeoque & abſentibus deferre, ſolenne erat Diaconorum miniſterium. Abſurde enim iis functionibus multarentur, quas etiamſi minime deliquiſſent, nunquam tamen uſurpaturi erant. Iam vero, qui Euchariſtiam in ipſa ſynaxi diſtribuere ſolebant Diaconi, illis ejuſdem ad abſentes quoque (quod aiebat Iuſtinus) deferendæ poteſtantem fuiſſe, nemo eruditus dubitaverit. Quin & Acolythis hoc olim conceſſum fuiſſe, acta Tharſicij Romani Acolythi & Martyris docent, h quæ narrant Paganos eum inveniſſe *Chriſti Sacramenta portantem*, fuſtibuſque & lapidibus, quid gereret prodere conſtanter renuentem, *tamdiu mactaviſſe donec exhalaret Spiritum.* Sed & pueris interdum Laïcis traditum illis temporibus fuiſſe ſacramentum ad pœnitentes in pace dimittendos oſtendit Serapionis ſenis hiſtoria, quam ex quadam Dionyſij Alexandrini epiſtola circa ann. D. 260. data refert Euſebius. i Certe per Acolythos, etiam quinto ſeculo, Euchariſtiam ad abſentes deferri in ipſa Latinorum arce Roma ſolenne fuiſſe, conſtat ex Innocentij ad Decentium epiſtola; quo loco de Eccleſiis intra civitatem ſuam conſtitutis verba faciens ſcribit *earum Presbyteros, quia die ipſa* (Dominica) *propter plebem ſibi creditam ſecum convenire non poſſent, idcirco fermentum à ſe confectum per Acolythos accipere, ut ſe* (inquit) *à noſtra communione, maxime illo die, non iudicent eſſe ſeparatos.* Quod enim ille hic, & Melchiades & Siricius in ſuis apud Damaſi quod dicitur Pontificale decretis,

f Iuſt. Apol. 2. p. 76. ſin. 41.

g Ancyr. Concil. c. 2.

h Martyr. Rom. d. 15. Aug.

i Euſeb. Hiſt. L. 4. c. 44.

* Innoc. ep. 1. c. 5.

t fermen-

† *fermentum vocant*, id nihil aliud eſt quam ipſiſſima Euchariſtia ab Epiſcopo illa Domini die confecta, & ad civitatenſes ſuos Preſbyteros Miſſa unionis cum iis ſuæ teſtandæ ac confirmandæ cauſa, ne viderentur (ut ipſe inquit, *ab ea ſeparati*. Quo factum eſt, ut hac proprie Euchariſtia *fermenti* nomine à tribus illis Romæ Epiſcopis donaretur, quod *Eccleſiis, ad quas ab Epiſcopo mittebatur, fermenti vicem præſtaret, eiſque unionis inter ſe vinculum eſſet, ſicut fermentum maſſæ, cui commiſcetur*; ut vere & acute, ſicut plæraque ſolet, explicavit * eruditiſſimus Sirmondus. Baronij vero *fermentum* de eulogia ſive *pane benedicto* in his locis accipientis † παρερμηνεία craſſa & inſcita eſt, ut ſunt illius viri non pauca. Panis communis & uſitatus, non minus, quam Sacer (ſive tu hoc nomine eulogiam, ſive Euchariſtiam intelligas) fermentatus eſt. Neutrum tamen ideo *fermentum* dixeris. Quis enim neſcit *aliud* eſſe *fermentum*, aliud *fermentatum*? Euchariſtia ergo non à materiæ, ex qua conficitur, qualitate, ſed à fine & uſu ad quem mittebatur, * fermenti nomen ſortita eſt. Huc accedit, quod Melchiades id, quod *fermentum declarari* dicit, ipſe ait *oblationes* fuiſſe ab *Epiſcopo conſecratas*; quo nomine vix eſt, ut aliæ oblationes, quam Euchariſtiæ intelligantur. Sed ipſe Innocentius ſatis demonſtrat. Euchariſtiam fuiſſe, non panem benedictum, illud quod dicit *fermentum*. Cur enim fermentum, quod ad Eccleſias civitatenſes mittebat, non etiam ad *parochias*, id eſt ad exteras, ſive *ruſticas*, extra civitatem conſtitutas, mitteret, hanc rationem reddit, quod non longè aſportanda ſint ſacramenta. *Quod* (inquit) *per parochias fieri* (id eſt mitti ad eas fermentum) *non puto*. Quid ni? *Quia* (inquit) *non longe aſportanda ſunt ſacramenta*. † Id ergo inquam fermentum de quo quærimus, ex eo eſt ſacramentorum *genere, quæ non ſunt longe aſportanda*. Non autem erit ſi eſt quod vult acumen Baronianum) *eulogia*, quam mare trajeciſſe & ab Italica in Africam uſque eo tempore navigaſſe ex Paulinianis * ad Auguſtinum & Alypium epiſtolis ſcimus. A: ut olim ita, neque nunc ulla credo invidia eſt panem ut vocant, benedictum longe, imo in ultimas Sinarum, aut Iaponum terras portare. Ergo fermentum Innocentianum aliud eſt, quam Eulogia, ſive panis benedictus. Eſt haud dubie Euchariſtia; de qua id ipſum, quod hic ſe putare dicit Innocentius, Laudiceni Patres jam ante annos quinquaginta decreverant, † *Sancta* (id eſt Euchariſtiæ particulas) *in alias parœcias transmitti vetantes*. Ergo non modo Diaconi, ſed ipſi etiam Acolythi Euchariſtiam quinto ipſo ſeculo deferebant. *i* Hos nunc apud Latinos veterum mores fruſtra quæſieris. Illis Euchariſtiam non modo ex ſacra menſa diſtribuendam, ſed vel ad infirmos deferendam, non modo Laïcis; vel Acolythis, ſed ipſis etiam Diaconis tradere ſumma religio eſt. Non alia quam Sacerdotis manu tangi eam fas putant, Quin & Patres Tridentini pro ea qua pollent poteſtate omnia præterita atque ac præſentia

pro

CAP. I.

† Pontif. Dam. in Melch. & in Siric.

* Sirm. diſſert. de Azym. c. 5 p. 127.

† Bar. a. D. 313. §. 53. 54.

* Pont. Dam. in Melch.

† Innoc. ub. ſupr.

* Paul. ep. 44. ad Aug. & ep 45. ad Alip.

† Conc. Laud. c. 14.

i Euſeb. Hiſt. L. 4. c. 44.

Cap. I

pro re ſua immutandi, plane aliud de veteribus pronunciarunt, quam quod nos ex ipſis eorum libris demonſtravimus; *k* *In Sacramenti* (inquiunt) *ſumptione SEMPER in Eccleſia Dei mos fuit, ut Laïci à Sacerdotibus communionem acciperent, eumque morem tanquam ex traditione Apoſtolica deſcendentem iure ac merito retineri debere* decernunt. In futurum non repugno, quin illi pro ſua ſapientia quod libuerit proſpiciant, ac præcipiant. De præterito, ut eum morem SEMPER fuiſſe in Eccleſia efficiant, quem Iuſtinus & Patres Ancyrani & Dionyſius ſuo tempore fuiſſe negant: id vero non facile ut opinor, admiſſurus erat, vel Agatho, vel qui Agathonem laudat Ariſtoteles, *l* uterque ne Deum quidem hoc efficere poſſe putantes, ut infecta ſint, quæcumque ſemel facti fuerint Ἀγένητα ποιεῖν ἅσσ᾽ ἂν ᾖ πεπραγμένα.

k Conc. Trid. Seſſ. 13. cap. 8.

l Ethic. ad Nicom. L. 7. c. 2.

Sed ecce ſapientiſſimus Vaſques omnem hanc nubeculam adhibita diſtinctiuncula, tanquam uno & quidem levi flatu diſiicit: *m* Diaconos ſcilicet *hæc olim feciſſe* concedit, ſed *ex commiſſione feciſſe, non ex officio, & poteſtate ordinaria.* Nimirum ſi huic Magiſtro credimus, Tridentini Patres, cum affirmant *ſemper hunc morem in Eccleſia fuiſſe, ut Laïci à Sacerdotibus communionem acciperent*, non negant *aliquando morem fuiſſe, ut Laïci à Diaconis communionem acciperent*: Hoc tantum intelligunt nunquam Laïcos communionem accepiſſe à quoquam, qui eam quidem ex officio & poteſtate ordinaria miniſtraret, niſi à Sacerdote: tametſi aliquando ab alio quam à Sacerdote, nimirum à Diacono eam accipere ſolenne atque uſitatum fuerit, ſed à Diacono non alio quam qui eam ex Sacerdotis commiſſione daret. Mirificum (inquit) gloſſema. Quid facias? Ita neceſſe eſt: Alioqui enim Tridentinorum Patrum veracitas periclitabitur. Siquis vero aliud Latinorum ſcitum huic objiciat hujus ſacramenti ſolum Sacerdotem divino jure miniſtrum eſſe: quæ vero ſunt divini juris ea non videri aliis committi poſſe, quibus de jure divino nihil hujuſmodi competit: negat idem ille mirabilis Magiſter, *n* quod ſoli Sacerdotes hujus diſpenſationis jure divino miniſtri ſunt, eo effici, *ut ij non poſſint aliis hoc munus committere* Atqui eadem quoque ratione concludetur (certe concludi poſſe videtur) nihil obſtare, quo minus Preſbyteri Diaconis, ut diſtribuendæ, ſic & conſecrandæ datum ſibi divino jure manus, committere poſſint: quod Latinos conceſſuros non puto. Sed hæc nobis quidem homuncionibus captu ardua, apud illum vero ſapientem clara atque indubitata mittamus: Ea enim qualiacumque de cætero ſint, ad præſentem certe diſputationem nihil valent, in qua, quod ſæpe repetendum eſt, non de *iure*, ſed *de facto* quæritur. De jure Vaſques pro ſuo arbitrio ſtatuat. Nihil hoc ad me nunc quidem: qui quid veteres fecerint, inveſtigo: de jure, quo fecerint, non ſum equidem in præſentia ſollicitus. Vbi enim ex jure res agitur, ibi nulla antiquitatis ratio eſt. An quod fit, vel jure, vel injuria fiat, aliud eſt quæſtionis genus. Latini ubi nobiſcum pugnant, ipſo antiquitatis titulo ſua venditant: antiqua

m Vaſq. in 3. Thom. diſp. 219. c. 2. num. 4.

n Id. ibid. num. 2. 3.

antiqua eſſe, etiam Apoſtolica ſua omnia clamitant, & illud Poëtæ veteris de Roma, etiam ſua, uſurpant, CAP. II.

Moribus antiquis res ſtat Romana viriſque.

Mihi ergo an vera ſit hæc iſtarum gloriatio quærenti ſatis eſt utrorumque, veterum ſcilicet, & recentiorum Latinorum mores ac inſtituta ſimpliciter inter ſe contendere, ac comparare; quod horum, vel illorum jus ſit, ad aliam diſputationem pertinet. Cum ergo Iuſtini & Ancyranæ Synodi temporibus mos in Eccleſia illa vetuſtiſſima fuerit, ut etiam à Diaconis communionem vulgo ac paſſim Laïci acceperint; profecto nullus Vaſques hoc mihi, quod manu teneo extorſerit Latinorum apud quos ſoli Sacerdotes hodie Euchariſtiam diſpenſant, non eſſe eundem cum antiquiſſimi illius Chriſtianiſmi uſu, morem.

Poſtea etiam olim, aliquid mutatum fuiſſe ex veterum ſcriptis diſcimus. Nam Diaconis ademptam panis, calicis ſolam relictam diſtributionem ex Pſeud-Apoſtolicis Conſtitutionibus patet: quæ circa initia quarti ſeculi editæ videntur. Sic enim illæ præcipiunt; *o Epiſcopus quidem tribuat oblationem, dicens, Corpus Chriſti; & qui accipit, dicat, Amen, Diaconus vero calicem retineat, & tribuens aliis dicat, Sanguis Chriſti; vitæ poculum.* Res eodem modo habet in Liturgiis. Sacerdos Sacrum panem; Diaconus Sacrum poculum diſtribuit communicantibus, non Laïcis tantum, ſed etiam Clericis. Id apud Latinos ipſos ultro a. D. milleſimum ſervatum eſſe docet Ordo Romanus. In Miſſa Papæ de Epiſcoporũ & Preſbyterorum communione; *p Archidiaconus* (inquit) *recepto calice de manu eius* (primi Epiſcopi) *confirmat omnes* (ſanguine ſcilicet Dominico) *quos Papa communicaverit corpore Dominico.* Paulo poſt in communione laïca: *Poſtea* (inquit) Epiſcopi ſive Preſbyteri innuente Pontifice cõmunicant populũ. *& poſt eos Diaconi confirmant*, vino ſcilicet Sacro per pugillarem ſive fiſtulam vitream, aut argenteam ſingulis propinato. Apud Æthiopes morem antiquum etiam hodie ſervari ex Franciſci Alvarezij relationibus intelligimus narrantis iſtic Diaconũ ex lance Sacramentum ſumentem, idq; dextra manu tenentem minutatim diſtribuere ipſis etiam Sacerdotibus, qui altari adſtant; inter eaque Subdiaconum pauxillum de ſanguine, cochleari ex auro, argento, vel ære ſumptum porrigere iis, qui ſumpſerunt ſacramentum corporis: atque exinde cæteros fideles, qua laïcos, qua Clericos eodem modo communicari. Ex his omnes vident, quã diverſo à veteri more Euchariſtia hodie à Latinis diſtribuatur; cujus Diaconi neque utramq; partem, ut olim Iuſtini ſeculo, vel in ipſa Synaxi diſpenſant, vel ad abſentes deferũt; neq; ſaltem alteram, id eſt ſacrum calicem; quod poſtea quarto ſeculo & ſequentibus ad undecimum obtinuerat. Sed calicis diſtribuendi munere, non ſolum Diaconum, ſed ipſum etiam poſtremo Sacerdotem multarunt; qui quidem ipſe Dominicum poculum invadit, ac ſtrenue ſolus exhaurit; ejus neque de Clero, neque de plebe cuiquã vel unã guttulã propinat; quod à priſco Chriſtianorum more quãtopere abhorreat, ſuo poſtmodum loco oſtendemus. Hoc vero

o Conſt. L. 8. c. 13. p. 1024. B.

p Ord. Rom. Proceſs. ad Miſſ. p. 6. C. T. 10. Bibl. Patr.

q Alvar. Viagg. della Eth. c. 11. fol. 213. a.

Cap. II. Latinorum à veteribus de diſtributionis miniſtro diſcrimen ideo obſervandum duxi, quod id, ut multa alia, apud illas vel primum invexerit, vel certe haud modice confirmarit Tranſſubſtantiationis fides, poſtquam ſemel undecimo ſeculo ſuſcepta, & 13. ineunte plane *penituſque confirmata fuit.*

CAPUT II.

Novum eſſe quod apud Latinos Euchariſticus panis à Sacerdote in os communicantis immittitur veteres ab initio Chriſtianiſmi ad ſeculum uſque nonum communicantes Euchariſtiam in manus ſuas accepiſſe; idque demonſtratur teſtimonio, Scripturæ primo; tum & Patrum, Tertulliani, Clementis Alexandr. Cypriani Cornelij, Dionyſij Alex. Baſilij, Gregorij Nazianzeni, Ambroſij, Moſchi, Cyrilli Hieroſolym. Chryſoſtomi, Auguſtini, Bedæ, Caroli M. Nono vel decimo ſeculo antiquatus mos vetus; inſtitutum primo ac mulieres manu, ſed Dominicali linteo velata ſacrum panem acciperent; qui mos vetitus an. D. 692. à Trullanis Patribus.

SEd his de diſtributionis miniſtro obſervatis, jam ad ejus modum, ſive rationem, quâ illa fit veniamus; qua in parte Latini cultus inſigne cernitur à veteri diſcrimen Euchariſtiam Sacerdos in os communicantis ipſe immittit, quaſi infantulus ſit quicumque ad Dominicam menſam accedit, qui cibum præ manuum debilitate nondum ipſe accipere oblatum poſſit. Atqui ab hoc ritu plane diverſa fuit antiquiſſima, & ab ipſo religionis noſtræ principe atque autore Chriſto inſtituta, ductaque per multa olim ſecula apud omnes Chriſtianos conſuetudo, ut panis & calix Sacer in manus fidelium traderentur. Chriſtum ita inſtituiſſe conſentiunt Maldonatus, *r* Ianſenius; *s* Sa, *t* Salmero, *u* alij adverſariorum fere coryphæi; Eccleſiam priſcam ſecuram eſſe hunc morem iidem propemodum aiunt, & præter hos Pamelius, *x* Baronius, *y* Perronius, *z* Durantus Toloſanus, *a* Sanctius, *b* Garſias Loayſa, *c* Vaſques; *d* neque quiſquam, quod ſciam, repugnat. Quam verum ſit hunc uſum ad an. D. 300. apud noſtros perſeveraſſe nos alibi *e* ex Tertulliano, Clemente Alexandrino, Cypriano, Cornelio Romę, Dionyſio Alexandrię Epiſcopis abunde demonſtravimus. Sed eundem etiam ſecutis temporibus morem apud utroſque, Græcos inquam, & Latinos, manſiſſe ex illius ævi ſcriptoribus diſcimus. Baſilius, qui quarto ſeculo adulto floruit; *f In Eccleſia (inquit) Sacerdos particulam in manus tradit, quam qui excipit, tenet cum omni poteſtate, atque ita propria eandem manu ori ſuo admotam ingerit.* ὁ ἱερεὺς ἐπιδίδωσι τὴν μερίδα, καὶ κατέχει αὐτὴν ὁ ὑποδεχόμενος μετ' ἐξουσίας ἁπάσης, καὶ οὕτω προσάγει τῷ στόματι τῇ ἰδίᾳ χειρί. Nihil dici potuit in rem noſtram diſertius. Gregorius Nazianzenus Baſilij æqualis, & amicus intimus, Iulianū Augu-

r Mald. in Matth. 26.
s anſ. Conc. Evang. c. 131.
t Sa. in loc.
u Salm. T 9. tract. 12.
x Pamel. in Cypr. de Lapſ.
y Baron. an. D. 57. § 147. 348.
z Perr. L. 3. de Euch. c. 1. init.
a Durant L. 4. de Ritib. Eccl. c. 55. § 17.
b Sanct. in Act. a 4
c Loays. in Conc. Tolet. 1. c. 14. T. 1. Concil. gen.
d Vaſq. in 3. Th. Diſp. 196. num. 23
e L. 2. de cult. obi. c. 20. p. 198.
f Baſil. ep. 289. ad Cæ. T. 1. p. 279. C.

Auguſtum tradit, *g* cum à Chriſtianiſmo deficeret, *manus*, quibus Eucha- Cap. II.
riſtiam acceperat, ſacrificiis Paganicis, nequid ſibi Chriſti ſupereſſet, *s* Greg Naz.
profanaviſſe τὰς χεῖρας (inquit) ἀφαγνίζεται τῆς ἀναιμάκτου θυσίας ἀποκα- Or. ſtelit. in
θαίρων, δι' ἧς ἡμεῖς Χριστῷ κοινωνοῦμεν, καὶ τῶν παθημάτων καὶ τῆς θεότητος. Idem in Iulian. 1. T. 1.p.70.8.
carmine elegiaco mulieres Chriſtianas ſeſe ambitioſius exornantes in- *s* Id. carm.
crepans, *s Non horrens* (inquit) *palma, quas liba ad myſtica tendis,* 63. T. 2. p.
Et queis depingis triſte & inane decus. 152.A.

οὐδὲ χέρες φρίσσουσιν, ἐπὴν ἐς μύστιν ἐδωδὴν
τείνεις, αἷς σὺ γράφεις πένθιμον ἀγλαΐην;

Idem cum eo argumentum eſt, quo Tertullianus pictores ac ſculpto-
res Chriſtianos à fingendis idolis erat olim dehortatus, ingemens Chri-
ſtianum *u ab idolis in Eccleſiam venire, attollere ad Deum Patrem manus* Tertull. de
matres idolorum; denique eas manus admovere corpori Domini, quæ dæmo- Idolol. c. 7.
niis corpora conferunt. uterque ſcriptor clare indicat, hic viros, ille mulie- p.107.C.
res Euchariſtiam manu apud Eccleſiam à menſæ ſacræ miniſtro acce-
piſſe. Ambroſius quoque ſignificat fuiſſe hunc Eccleſiæ ſuo ſeculo mo-
rem; *x Per manum* (inquit) *offerimus, & ſumimus ſacramenta.* Idem Theo- *x* Ambr.
doſium Auguſtum ob cædem Theſſalonicenſem à ſacra menſa apud Hexaem. L.
Theodoretum *y* repellens, *Quomodo* (inquit) *manus extendes iniuſta cæ-* 6.c.9.p.894.
dis ſanguine adhuc ſtillantes? Quomodo iis manibus ſuſcepturus es ſacroſan- B. *y* Theodor.
ctum Domini corpus? πῶς τὰς χεῖρας ἐκτενεῖς ἀποστάζούσας ἔτι τοῦ ἀδίκου φόνου Hiſt. Eccl. L.
τὸ αἷμα; πῶς δὲ τοιαύταις ὑποδέξῃ χερσὶ τοῦ δεσπότου τὸ πανάγιον σῶμα; Quarum 5.c.19.
vocum eæ ſunt geminæ, quas in ſimili argumento pia quædam anima
apud Ioannem Moſchum *z* uſurpat ad ſui tumuli, ſuique funeris nefa- *z* Moſch.
rium prædonem; *Quo corde* (inquit) *quibusve manibus ſanctum, ac pre-* Prat. Spir. c.
tioſum Domini noſtri Ieſu Chriſti corpus ac ſanguinem accedens ſumis? ποίᾳ 78.T.2.Bibl.
καρδίᾳ καὶ ποίαις χερσὶν προσερχόμενος μεταλαμβάνεις τοῦ παναγίου σώματος καὶ αἵ- Patr.Gr.L.p.
ματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ; Sed hic quidem Moſchus circa ſeptimi ſe- 1086.E.
culi initia ſcripſit. Cyrilli vero Hieroſolymitani, qui quarto præcipiti
obiit, præ cæteris inſigne eſt de hoc ritu teſtimoniũ; *a Accedens* (inquit; *a* Cyr. Hier.
ad menſam ſacram ſcilicet) *ne expanſis manuum volis accedas, neque cum* Catech.
disiunctis digitis: ſed ſiniſtram ſedem dexteræ ſubjiciens, velut ei quæ legem ſu- Myſt.5.extr.
ſceptura eſt, concava manu Chriſti corpus ſuſcipe προσιὼν μὴ τεταμένοις τῶν χει-
ρῶν καρποῖς προσέρχου, μηδὲ διηρημένοις τοῖς δακτύλοις. ἀλλὰ τὴν ἀριστερὰν θρόνον
ποιήσας τῇ δεξιᾷ, ὡς μελλούσῃ βασιλέα ὑποδέχεσθαι, καὶ κοιλάνας τὴν παλάμην, δέχου
τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Hic etiam ſolennem noſtris manus ad hoc officium ſta-
tum ac formam graphice depinxit. Quæ Cyrillus quarto ſeculo, eadem
octavo Ioannes Damaſcenus de hoc apud ſuos Græcos ritu his verbis te- *b* Damaſc.
ſtatur; *b Accedamus* (inquit) *ad eum* (Dominum dicit) *ardenti cupidita-* de fid. or-
te manus in crucis formam componentes, crucifixi corpus ſuſcipiamus, & appo- thod.L.4.c.
ſitis communioni oculis, labiis, & fronte divini carbonis fiamus participes, ut 14.p.460.
ignis deſiderii qui in nobis eſt, ex eo carbone accendatur, & comburat peccata edit Lat.
noſtra. προσέλθωμεν αὐτῷ πόθῳ διακαεῖ, καὶ σταυροειδῶς τὰς παλάμας τυπώ-
σαντες τοῦ ἐσταυρωμένου τὸ σῶμα ὑποδεξώμεθα. καὶ ἐπιθέντες ὀφθαλμοὺς καὶ χείλη

Cap. II.

καὶ μέτωπα τοῦ θείου ἄνθρακος μεταλαβόμενοι, ἵνα τὸ πῦρ τὸ ἐν ἡμῖν πόθου προσλαβὸν τὴν ἐκ τοῦ ἄνθρακος πύρωσιν κατακαλέξῃ ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας. Chryſoſtomus, qui anno quinti ſeculi ſeptimo è terris ad meliorem vitam migravit, eadem docet cum Chriſtum hora illa, qua fidelibus Euchariſtia diſtribuitur, omnium manibus teneri ſcribit, *c* κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ταῖς ἁπάντων κατέχεται χερσί. Idem in alio opere; *d Quomodo ſtabis ad tribunal Chriſti, qui pollutis manibus & labris ipſum eius corpus audes invadere? Dic mihi, velles ne illotis manibus ad Sacrificium accedere? Non opinor, ſed malles potius omnino non accedere, quam ſordidis manibus. Et cum in re parva ſis adeò religioſus, ſordidam & immundam habens animam accedis & audes tangere? Atqui ad tempus quidem tenetur manibus; in illam autem totus & integer reſolvitur.* πῶς παραστήσῃ τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ μιαραῖς χερσὶ καὶ χείλεσι καταπαλμῶν αὐτοῦ τοῦ σώματος; εἰπέ μοι ἆρα ἂν ἕλοιο χερσὶν ἀνίπτοις τῇ θυσίᾳ προσελθεῖν; οὐκ ἔγωγε οἶμαι, ἀλλ' ἐθέλοις ἂν μηδὲ ὅλως προσελθεῖν, ἢ ῥυπαραῖς χερσίν. εἶτα ἐν τῷ μικρῷ οὕτως ὢν εὐλαβὴς, ψυχὴν ἔχων ῥυπαρὰν προσέρχῃ καὶ ἅπτεσθαι τολμᾷς. καίτοι ὑπὸ μὲν τῶν χειρῶν πρὸς καιρὸν κατέχεται, εἰς δὲ ἐκείνην ὁλόκληρος ἀναλύεται. Idem alibi; *e Cogita quid manu capias* (in communione ſcilicet) *neque ullum unquam verberare audeas, neque tanto decoratam munere plaga crimine dedecores. Cogita, quid manu ſuſcipias, & ipſam ab omni avaritia & rapina liberam conſerva. Reputa, quod non tantum manu ſuſcipis, verum & ori admoves, & linguam à contumelioſis, & turpibus verbis mundam cuſtodi.* ἐννόησον τί δέχῃ τῇ χειρὶ καὶ μηδέποτε ἀναισχύντως πλῆξαι τινα. &c. ἐννόησον τί δέχῃ τῇ χειρὶ, καὶ καθαρὰν αὐτὴν πλεονεξίας καὶ ἁρπαγῆς πάσης διατήρησον. λόγισαι ὅτι οὐ τῇ χειρὶ δέχῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ στόματι προσάγεις, καὶ καθαρὰν φύλαττε τὴν γλῶτταν αἰσχρῶν καὶ ὑβριστικῶν ῥημάτων. Sic & in homilia ſequente; *f Non audes illotis manibus Sacrā victimā attrectare, etiamſi mille neceſſitatibus premaris. Ne igitur illota accedas anima.* μὴ τολμᾷς ἀνίπτοις χερσὶ τῆς ἱερᾶς ἅψασθαι θυσίας, κἂν πολλὴ ἀνάγκη ἐπικεῖται. μὴ τοίνυν ἀνίπτῳ προσέρχου ψυχῇ. Sed etiā ſi taceret ipſe Chryſoſtomus, aliunde tamen conſtaret hunc in ejus Eccleſia fuiſſe morem, nimirum ex Macedonianæ illius mulieris hiſtoria, *g* quæ ſe Catholicam mentiens, & ad menſam ſacram cum fidelibus communicatura accedēs, id quod à Chryſoſtomo acceperat (id eſt panem Sacrum) *tenuiſſe* dicitur, neque *ſumpſiſſe* (ὅπερ ἐδέξατο κατέχουσα) & ejus loco alium ab ancilla clam datum panem ſumpſiſſe.

c Chryſ. l. 3. de Sacerd.

d Id. Hom. 3. in Paul. ad Eph. p. 887.

e Id. hom. 21. ad prop. Ant. T. 1. p. 238. C.

f Ibid. Hom. 22 quæ eſt de ſimult. & ir. p. 260. C.

g Sozom. L. 8. c. 5. fol. 107. b. edit. Rob. Steph Gr.

Auguſtinus, qui tribus & viginti annis poſt Chryſoſtomum in Domino obdormivit, *Quanta* (inquit) *h Sollicitudine obſervamus, quando nobis corpus Chriſti miniſtratur, ut nihil ex ipſo de noſtris manibus in terram cadat?* Idem alibi Donatiſtas Epiſcopos alloquens, de quodam eorum collega verba faciens, *In cuius* (inquit) *manibus Euchariſtiam ponebatis, cui viciſſim danti manus porrigebatis.* Hunc aperte dicit & porrectam à Collegis celebrantibus Euchariſtiam manu ipſum cepiſſe, & eam viciſſim Collegis celebrantem in manus tradidiſſe. Atque ad hunc Auguſtini locum ipſa Pariſienſis noviſſima editio hanc in margine annotationem exhibet: *Sancta Euchariſtia olim in manibus dabatur.*

h Auguſtin. Homil. 26.

i Id L. 2. contr. litt. Petiliani c. 23. T. 7. p. 100. col. 1. D.

Sexti ſeculi a. 78. Autiſſiodorenſe apud nos Concilium teſtatur eundem adhuc uſum fuiſſe; niſi quod Euchariſtiam nuda ſoli viri, mulieres velata, cæterum utrique manu acceperint. k *Non licet* (inquit) *mulieri nuda manu Euchariſtiam accipere.* Quo pertinet & canon ibidem paulo poſt ſequens; *Vt unaquaque mulier, quando communicat, Dominicalem ſuum habeat.* Quid autem iſte fuerit, mulierum ut Patres vocant Dominicalis, quod eo ſcilicet Dominicum Sacramentum à mulieribus ſuſciperetur, docet auctor Sermonis de Dedicatione Eccleſiæ (qui inter Auguſtinianos, ſed abſq; Auguſtini nomine circumfertur) ad hoc ſextum, ſeptimumve, ut probabile eſt, ſeculum, revocandus eſt, quo hic ſuperſtitioſus ritus cœpiſſe videtur; l *omnes viri* (inquit *quando communicare deſiderant, lavant manus ſuas, & omnes mulieres nitida exhibent linteamina, ubi corpus Chriſti accipiant.* Itaque viros hortatur, *ut aqua manus, ita eleemoſynis conſcientias lavent*; mulieres, *ut corpus caſtum, & cor mundum exhibeant; quomodo nitidum exhibent linteolum ubi corpus Chriſti accipiant.* Ex his patet *Dominicalem* illum muliebrem, linteolum fuiſſe mundum ac nitidum. Similem quoque apud Græcos ſuperſtitionem invaluiſſe, ſed ſeculo ſequente, id eſt ſeptimo, Trullani Patres a. D. 692. teſtantur. Sed illi melius ac fortius, quam Galli noſtri, corruptelam à Chriſtiana ſimplicitate alienam adeo non fovent, aut commendant, ut etiam acriter redarguant, pœniſque coërceant in ſuperſtitionis illius reos latis? Dignus videtur canon, qui totus hic deſcribatur; m *Corpus Chriſti* (inquiunt) *& templum, hominem ad imaginem Dei creatum divinus magna voce appellat Apoſtolus. Omnem ergo ſenſibilem creaturam ſuperans is, qui ſalutari paſſione cœleſtem dignitatem eſt aſſecutus Chriſtum bibens, vel comedens æternæ vitæ adoptatur, animam & corpus divinæ gratiæ participatione ſanctificans. Quare ſi quis immaculati corporis in ſynaxis tempore particeps eſſe voluerit, & offerre ſe ad communionem, manus in crucis formam figurans ſic accedat, & gratiæ communionem accipiat. Eos enim qui ex auro, vel ex alia materia quædam loco manus receptacula efficiunt ad divini muneris ſuſceptionem, & per ipſa immaculatam communionem recipiunt, minime admittimus, ut qui inanimatam ſubjectamque materiam Dei imagini præferant. Si quis autem deprehenſus fuerit immaculatam communionem iis impertiens, qui ejuſmodi receptacula afferunt, & ipſe ſegregetur, & is qui offert.* Poſtrema, quæ huc propriè ſpectant, ſic habent, τοὺς γὰρ ἐκ χρυσοῦ ἢ ἄλλης ὕλης ἀντὶ χειρὸς τινὰ δοχεῖα κατασκευάζοντες πρὸς τὴν τοῦ θείου δώρου ὑποδοχὴν καὶ δι᾽ αὐτῶν τῆς ἀχράντου κοινωνίας ἀξιουμένους οὐδαμῶς προσιέμεθα, ὡς προτιμῶντας τῆς τοῦ Θεοῦ εἰκόνος τὴν ἄψυχον ὕλην καὶ ὑποχείριον. εἰ δέ τις ἁλῷ τῆς ἀχράντου κοινωνίας μεταδιδοὺς τοῖς τὰ τοιαῦτα δοχεῖα προσφέρουσιν, καὶ αὐτὸς ἀφοριζέσθω καὶ ὁ τὰ τοιαῦτα ἐπιφερόμενος. Hi à noſtris Autiſſiodorenſibus apertè diſſentiunt, dum illa Sacramenti Dominici *δοχεῖα exceptoria*, ex quacumque materia parentur, adeoque etiam ea, quæ ex linteo, ſive linteamine fiunt, reprobant, & qui iis utuntur, Sacramento interdicunt. Sed neque obſcuris recentiſſimos Latinos pulſant, dum à quovis

CAP. II.

k Conc. Autiſſ c 38. & mox c. 42.

l Aug. Serm. 252. de Tēp. t. 10. §. 398. D

m Concil. Trull. Can. 101. T. 5. Conc. gen. p. 350.

Cap. II. communicante manu excipiendam eſſe Chriſti Euchariſtiam docent. Sed quidquid de illo ad eam excipiendam apparatu dixeris, omnes ad id tempus ſacramentum ſua, non Sacerdotis manu accepiſſe, & in os ſuum immiſiſſe, clarum certumque eſt. Manſiſſe apud Græcos priſcum hunc morem ex Codino patet, ubi de Imperatoris communione verba faciens; n *Patriarcha* (inquit) *poſtquam communicavit pretioſo corpori, dat Imperatori in manus particulam Dominici corporis* ὁ δὲ πατριάρχης μετὰ κοινωνῆσαι τοῦ τιμίου σώματος, δίδωσι τῷ βασιλεῖ εἰς χεῖρας μερίδα τοῦ δεσποτικοῦ σώματος. Octavo ſeculo eumdem uſum apud Latinos quoque manſiſſe ex iis intelligimus, quæ Beda de Ceadmonis ſupremis narrat, quem dicit Euchariſtiam expetiviſſe, eamque in manu excepiſſe. Sed & ad noni ſeculi initia idem obſervatum fuiſſe Caroli Magni Capitulare apertiſſimè nos docet, in quo lex hæc legitur; p *Placuit ut omnes, qui ſacram acceperint Euchariſtiam, & non ſumpſerint, ut ſacrilegi repellantur.* Ergo ſic eam accipiebant Caroli temporibus, ut qui *acceperant*, poſſent ſi vellent, non *ſumere*, id eſt non edere. At ubi in os ipſum communicantis à Sacerdote immittitur, *accipi*, quin & *ſumatur*, non poteſt. Nimirum *ſumi* dicitur, cum ore *ſuſcipitur*.

Hactenus hæc certa clareque habemus priſci ritus argumenta. Poſtea mutatum apparet, & quidem hoc ipſo ut videtur, id eſt nono ſeculo; qua verò ſeculi parte, non apparet. Ratherius Veronenſis Epiſcopus, qui ann. D. 974. ad plures migravit, morem ſe vivente hunc jam fuiſſe ſignificat, ut Euchariſtia in os communicantis immitteretur; ſi verè ejus eſt alter de Paſcha ſermo nuper à Dacherio editus; ubi dum quoſdam in ſuum ipſum Sacerdotem mala molientes denotat, q *Ipſi* (inquit) *qui ſanctum panem mittebant in ore dicendo.* Corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti proſit tibi in vitam æternam, *non ceſſabant perditionis laqueos tendere.* Burchardus, qui undecimo ſeculo ineunte vixit, a. ejuſdem ſeculi 26. mortuus eſt, à Synodo quadam Rotomagenſi conditum in hac verba decretum exhibet, poſt alia quædam Preſbytero de Euchariſtiâ communione præcepta, r *Nulli* (inquit) *Laico, aut fœminæ Euchariſtiam in manibus ponat, ſed tantum in os ejus cum his verbis ponat. Corpus Domini & ſanguis proſit tibi ad remiſſionem peccatorum ad vitam æternam.* Quæ autem fuerit, & quo anno habita Rotomagenſis illa Synodus, ex cujus capite ſecundo hæc laudat Burchardus, & an aliqua revera fuerit, incertum eſt; quod illius ſcriptoris valde ſubleſta ſit fides, vera falſaque, certa & incerta, ſincera & adulterata nullo pæne delectu in ſuam decretorum collectionem promiſcuè congerentis, & vera ipſa non verum auctorum nominibus edentis. Illud quidem ex iis quæ proxime de Bedæ hiſtoria, deque Caroli Magni Capitulari deprompta attulimus, pro certo ſtatui poſſe videtur, non fuiſſe hanc de immittendo in os communicantis Sacramento legem latam ante a. D. 814. quo Carolus fatis conceſſit, imò ne Ludovici quidem ejus filii temporibus (cujus hoc quoque Capitulare dicitur) publicatam fuiſſe.

n Cod. de offic. conſt.

o Bed. Hiſt. Angl. l. 4. c. 24. t. 3. p. 108.

p Capit. Car. M. l. 7. c. 372.

q Rather. ſerm. 2. de Paſch. T. 2. Spicil. Dach. p. 314.

r Burch. Decret. l. 3. c. 76.

Vndecimo

Vndecimo verò ſeculo & proxime ſequentibus obtinuiſſe, & ab omnibus presbyteris Euchariſtiam apud Latinos diſtribuentibus obſervatam fuiſſe, non eſt quod dubitemus. Vdalricus in Conſuetudinibus Monaſterij Cluniacenſis refert *s communicantes ſcutellæ cuidam ſe adjunxiſſe, ut ſi fortè* (inquit) *inter ſumendum corpus Domini aliquando vel de ore ſumentis, vel de manu porrigentis lapſum fuerit, niſi in ſcutellam cadere non poſſit.* Quod de *manu porrigentis, de ore ſumentis* dicit, id clamat Euchariſtiam illius Scriptoris ævo, qui miniſtrabat, eam *manu* quidem diſpenſaſſe; qui verò ſumebat, eum non jam & ipſum ut olim, *manu*, ſed *ore* duntaxat ingeſtam à Sacerdote ſumpſiſſe. Vdalricum autem iſtum circa undecimi ſeculi ſuprema vixiſſe inde conjicio, quod librum hunc ſuum Guillelmo Hirſaugienſi Abbati inſcripſerit; quem Trithemius auctor eſt a. D. 1091. vivere deſiiſſe. Ernulfus ex Monacho Benedictino Roffenſis Epiſcopus, qui iiſdem temporibus floruit, idem quoque indicat, dum panis ſacri intinctionem defendens, hanc ejus potiſſimum rationem adfert, *t ne* (inquit) *accipientes, ſive porrigentes peccemus, non habita fortè competenti cautela in labiis & manibus noſtris. Labia accipientis* (id eſt fidelis communicantis) *manus porrigentis* (id eſt Sacerdotis Sacramentum tradentis) dicit; quia nimirum hic manibus, ille labiis tantum Euchariſtiam tangebat. Ita paulatim pulſo, tandemque plane antiquato veteri tradendæ in communicantium manus Euchariſtiæ ritu, obtinuit apud Latinos ejus immittendæ in ora fidelium mos, iis temporibus, quibus invecta panis ſacri per tranſſubſtantionis fidem ἀποθέωσις hominum in novum numen religionem in immenſum promovit.

CAP. III.

s Vdalr. in ant. conſuet. Mon. Clun. c.30. T. 4. Spic. Dach. p.146.

t Ernulf. Roff. ep.2. Spicil. Dach. T.2. p.435.

CAPUT III.

Alienum fuiſſe à veteris Eccleſiæ jam inde à Cypriani ævo ad duodecimum ſeculum, infantibus Euchariſtiam communicantis more, quod iis nunc apud Latinos idem Sacramentum negatur. Veteres ita olim, ut diximus, factitaſſe demonſtratur teſtimoniis Cypriani, Pſeudo-Clementis, Theodori Mopſueſteni, Auguſtini, Innocentij, Chryſoſtomi; idque eos ita ſervaſſe, quod Eucharistiam ad ſalutem æque neceſſariam ac baptiſmum, putarent; quod ex Auguſtino, Pſeudo-Clemente, Chryſoſtomo, & aliis probatur.

SEquitur tertia circa perſonas, quibus Euchariſtia diſtribuitur, in Latinorum cultum, præter majorum ſuorum morem, inducta diverſitas. Illi nimirum non aliis, quam adultis Chriſtianis hoſtiam ſuam diſpenſant. Veteres ſacra munera etiam parvulis infantibus, & quidem ſtatim poſt ſuſceptum baptiſmum, tradebant; perverſo fateor, more,

neque

Cap. III. neque ab initio tradito, imò cum Apoſtolica doctrina pugnante, ſed tamen antiquiſſimo, adeòque hujuſmodi, quem ab antiquitatis non modo mediæ, ſed etiam infimæ adoratoribus retineri decebat; præſertim, qui eum adeo non damnent, ut *probabili* olim *de cauſa* inſtitutum fuiſſe cenſeant. Ita enim de eo decernunt Tridentini Patres. [a] Quam autem ſit antiquus ille à Latinis repudiatus ritus, Cyprianus de tertio ſeculo Epiſcopus & Martyr inſignis; in primis teſtatur, ubi Dei in eos judicia narrans, qui funeſtis Paganorum ſacris polluti ad menſam Domini nulla ſui criminis facta exhomologeſi accedere præſumpſerant, parvulæ cujuſdam Chriſtianæ meminit, cui nutricis ſcelere ad Magiſtratus, ſæviente in noſtros perſecutione, delatæ traditus erat panis de immolatione apud idola tinctus. Hanc poſtea mater receptam in fidelium ſynaxin intulit. *Ubi* (inquit Cyprianus) *ſolennibus adimpletis calicem Diaconus offerre præſentibus cœpit, & accipientibus cæteris locus ejus advenit, faciem ſuam parvula inſtinctu divinæ Majeſtatis avertere, os labiis obturantibus premere, calicem recuſare. Perſtitit tamen Diaconus, & reluctanti licet de ſacramento calicis infudit. Tunc ſequitur ſingultus & vomitus; In corpore atque ore violato Euchariſtia permanere non potuit.* Hic parvulæ vides, de nutricis ubere pæne adhuc pendentis ſuum fuiſſe inter communicantes locum; Huic ſolennibus adimpletis, ſuo ordine æque ac cæteris fidelibus calicem ſacrum à Diacono porrigi, etiam reluctanti infundi; quod propter effuſionis periculum tranſſubſtantiatorum nemo faceret, ne iis quidem temporibus, quibus nondum vel parvulis Euchariſtiæ, vel Laïcis calicis uſus ademptus erat. Idem alibi Fidum infantes ante octavum à natali diem *baptizandos*, aut *ſacrificandos* (id eſt communicandos) negantem ita refellit, ut illam quidem ad octavum diem præſcriptionem confutet haud ſanè perfunctoriè; de baptizandis verò & *communicandis* in illa ætatula parvulis adeò nihil obloquitur, ut id ipſe veluti rem extra controverſiam poſitam ubique ſtatuat, ac ut loquuntur, ſupponat.

[a] Cōc. Trid. ſeſſ. 21. c. 4.

[x] Cypr. l. de Lapſ. p. 202.

[y] Id. ep. 59. p. 108.

Idem alibi infantes parvulos ſuſcepto baptiſmo Euchariſtiam quoque ſumpſiſſe clariſſime teſtatur, quo loco dicit eoſque *parentum manibus vel impoſiti, vel attracti* idolis communicaverant, *amiſiſſe quod in primo ſtatim nativitatis exordio fuerant conſecuti.* Hoc enim quod parvuli primum conſecuti, parentum mox ſcelere amiſerant, de Euchariſtiæ ſanctificatione intelligendum eſſe ipſe ſtatim docet; [z] dum eos quicquid hoc erat criminis apud Dominum ſupremi judicij die ſic purgantes inducit; *Nos nihil fecimus, nec derelicto CIBO ac POCULO Domini ad profana contagia ſponte properavimus. Perdidit nos aliena perfidia. Parentes ſenſimus paricidas.* Apertiſſime ſignificant *cibum* ſe & *poculum* Domini, id eſt totum Euchariſtiæ Sacramentum, fuiſſe *conſecutos*, quod *ſe ſponte dereliquiſſe* negant Theodorus Mopſueſtiæ Epiſcopus apud Photium memorat [a] eos, quos oppugnat, docentes, ne infantes quidem recens natos peccati expertes eſſe, id ex miniſtratis, etiam illi ætati Sacramentis

[z] Id. de Lapſ. p 198.

[a] Theodor. apud Phot. in Bibl. 177. p. 205. edit. Gr.

Sacramentis probare inſtituiſſe; *Sanctum*(inquit)*baptiſma, ſacrique corporis communionem, quæ in peccatorum remiſſionem etiam ipſis infantibus adhibentur ad propriæ opinionis confirmationem adferre.* καὶ αὐτὸ τὸ ἅγιον βάπτισμα καὶ τὴν τοῦ ἀχράντου σώματος κοινωνίαν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ τοῖς βρέφεσιν ἐπιφερόμενα, ταῦτα πρὸς ὁρίζειν ἐπὶ βεβαιώσει τῆς οἰκείας νομίσεως. Ita fieri apud Pſeudo-Apoſtolicas Conſtitutiones videmus; *b* in quibus poſt accuratiſſime expoſitum totius ſacri Ordinem, Clerici primum, Virgines, & Viduæ; exinde τὰ παιδία, *infantuli, pueruli* communicant; καὶ τότε πᾶς ὁ λαός; & *deinde totus populus.*

b Conſt. Apoſt. L. 8. c. 13. p. 1023. A.

c Aug Serm. 8. de verb. Ap. c. 6. T. 10. p. 110.

Quinti ſeculi eandem quoque fuiſſe praxin teſtatur Auguſtinus *Infantes ſunt* (inquit de parvulis contra Religiones diſputans *ſed Sacramenta ejus accipiunt. Infantes ſunt, ſed menſæ ejus participes fiunt, ut habeant in ſe vitam.* Idem in altero contra Iulianum opere; *Cur miniſtratur ſanguis, qui de ſimilitudine carnis peccati in remiſſionem fuſus eſt peccatorum, quem bibat parvulus, ut habere poſſit vitam; ſi de nulla peccati origine venit in mortem?* Nimirum hæc Iuliano objicit, veluti quæ in univerſa Chriſti Eccleſia ita palam, aperteque fieri ſolerent, ut negari ab eo non poſſent. Sed præterea, ex hoc ſcriptore obſervandum eſt, cur illi parvulos non ſolum baptizarent, ſed etiam communicarent. Hoc enim ille docet ideo factum fuiſſe, ut parvuli habere poſſent vitam; quam ſcilicet abſque baptiſmi & Euchariſtiæ participatione, non modo ab adultis, ſed vel ab ipſis infantibus haberi poſſe non putabam. Auguſtini quidem certe hæc fuit ſententia, tam multis tamque apertis locis ab eo edita, ut mirum ſit nonnullos ea de re dubitare. Ille paſſim hoc telo Pelagii perfidiam petit, peccatum originale negantis, ut in duobus iſtis locis quæ deſcripſit. Sed & alibi paſſim eadem docet, ex illis Chriſti verbis, quæ extant apud Ioannem, *Niſi manducaveritis carnem meam & biberitis ſanguinem meum, non habebitis vitam in vobis*; conſtanter argumentans vita cariturum, quiſquis Euchariſtiæ, adeoque & baptiſmi non fuerit particeps, abſque quo ſcilicet nemini licet alterum Sacramentum ſumere; *e Dominum*(inquit)*audiamus, non quidem hoc de Sacramento ſancti lavacri dicentem, ſed de Sacramento ſanctæ menſæ ſuæ, quo nemo niſi rite baptizatus accedit,* Niſi manducaveritis carnem &c. *Quid ultra quærimus? Quid ad hoc reſponderi poteſt, niſi pertinacia pugnaces nervos adverſus conſtantiam perſpicuæ veritatis intendat?* Cum ea illis Domini ad Nicodemum verbis, *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non intrabit in regnum cœlorum,* concluderet etiam parvulos non baptizatos cœleſti regno multari, adeoque peccaſſe, quod neminē peccati expertē puniat Deus; reſpondebant Pelagiani iſtos regno quidē multari; non tamen vita æterna privari. Ergo, ut hoc eis effugium præcludat. Auguſtinus, illam alteram ex capite Ioannis ſexto ſententiam affert, qua non modo regno, ſed vita cariturí dicuntur quicūque carnem & ſanguinem Domini minime ſumpſerint; unde conſequens eſt & vita ipſa æterna multatum iri quotquot non baptizati mortui fuerint; quia nemo iſtorum baptiſmum conſecutus erat, cujus qui expers eſt ad

d Id. ep. imp. contr. Iul. L. 2. § 30. in T. 7 Aug. fin. p. 51. A.

e Id. L. 1. de pecc. mer. & remiſſ. c. 20. T. 7. p. 282. B.

Cap. III. Euchariſtiam non admittitur. Hic autem, ut omnes vident, clare ac neceſſario (ut loquuntur in Scholis) ſupponit, qui Euchariſtiæ expers ex hac vita diſceſſerit eum vita æterna cariturum. Horum gemina ſunt, quæ idem alibi eandem cauſam agens plurima ſcripſit; ut in epiſtola ad Paulinum, *f* ubi cum dixiſſet uſurpata ad eandem veritatem confirmandam *ab Apoſtolica Sede* (id eſt ab Innocentio. P. R. I.) *illa Domini verba, Niſi manducaveritis* &c. *Si autem* (inquit) *cedunt* (Pelagiani) *Sedi Apoſtolicæ, vel potius ipſi Magiſtro & Domino Apoſtolorum, qui dicit non habituros vitam in ſemet ipſis, niſi manducaverint carnem Filij hominis, & biberint ſanguinem ejus (quod niſi baptizati non utique poſſint) nempe aliquando fatebuntur parvulos non baptizatos vitam habere non poſſe.* Quod enim hic dicit, *Chriſti manducare carnem & bibere ſanguinem*, id de Sacramentali carnis & ſanguinis Chriſti ſumptione ab eo intelligi inde putet, quod id fieri poſſe niſi ab iis qui baptizati ſunt, negat; cum Dominicum corpus & ſanguinem ſpiritualiter ſumere, credentes nihil vetet, etiamſi nondum baptizatos. Quo & illud accedit, quod quam hic dicit *carnem, panem* paulo ante eadem de re verba faciens dixerat, *g Iſtam* (inquiens) *mortem* (id eſt temporalem) *neceſſe eſt pati, etiam qui de ipſo pane manducant.* Idem docent, quæ habet in epiſtola ſequenti; *h Ipſe* (inquit) *ſi in illa parva ætate moriuntur, utique ſecundum ea, quæ per corpus geſſerunt, id eſt tempore quo in corpore fuerunt, quando per corda & ora geſtantium crediderunt, vel non crediderunt, quando baptizati ſunt, vel non baptizati ſunt, quando carnem Chriſti manducaverunt, vel non manducaverunt, quando & ſanguinem biberunt vel non biberunt. Secundum hæc ergo, quæ per corpus geſſerunt &c. judicantur.* Vult damnatum iri, qui vel non crediderint, vel baptizati non fuerint, vel carnem Dominicam non manducaverint. *Carnem* autem *Dominicam edere* apertiſſime dicit Sacramentum illius carnis ore ſumere; quia quod his verbis ſignificat id *per corpus geri* ait; quod Sacramentali eſui convenit; à ſpirituali, plane alienum eſt. Cætera eadem de re loca ad hæc referenda ſunt, & ex iis explicanda; ut cum eos negat *i habere niſi æternam mortem poſſe, qui ſine participatione corporis & ſanguinis Domini æternam vitam habere non poſſunt.* Item cum Pelagianos reprehendens; *k Nec illud* (inquit) *cogitatis eos vitam habere non poſſe, qui fuerint expertes corporis & ſanguinis Chriſti, dicente ipſo, Niſi manducaveritis carnem, & biberitis ſanguinem meum, non habebitis vitam in vobis.* Libro ſecundo ejuſdem operis, *l Ecce* (inquit) *beatæ memoriæ Innocentius Papa ſine baptiſmo Chriſti; & ſine participatione corporis & ſanguinis Chriſti vitam non habere parvulos dicit. Si dixerit* (Celeſtius Pelagianus) *non erunt in vita* (ſcilicet æterna infantes abſque Euchariſtiæ perceptione mortui) *quomodo ergo non accipientes vitam æternam, utique conſequenter æterna morte damnantur, ſi nullum trahunt originale peccatum?* Et in eodem opere; *m Hæc* (inquit) *eſt reconciliatio in lavacro regenerationis & Chriſti carne & ſanguine, ſine quo nec parvuli poſſunt habere vitam in ſemet ipſis.* Ita & Iulianum Pelagianorum ſignif-

g ibid. B.

h Id. ep. 107. Senr 8. p. 189. D.

i Id. de pecc. orig. contr. Pel. L. 2. p. 337. A.

k Id. contr. duas ep. Pelag. L 1. c 22. p. 457. C.

l Id. ibid. L. 2. c. 4. p. 459. A.

m Ibid. L. 4. c. 4 p. 473. B.

ſigniferum in priori adverſus eum opere urget; *n Innocentius* (inquit) *parvulos definivit, niſi manducaverint carnem Filij hominis vitam prorſus habere non poſſe. Huic reſponde, imo ipſi Domino, cujus ille antiſtes uſus eſt teſtimonio, & dic unde imago Dei tam capitali ſupplicio puniatur, ut vita privetur, ſi peccatum à naſcentibus originaliter non trahatur?* Sic & libro ejuſdem operis tertio Pelagium ipſum dicit *o timentem damnari damnaviſſe eos, qui dicunt infantes, etiamſi non baptizentur habere vitam æternam*; cumque factum apud ſuos, ſi id illi ægre ferant, & reprehendant, purgare poſſe ratione idonea ab ipſa Dominicæ vocis luce petita; *Qui tamen* (inquit) *ſi vobis maledicentibus, dicat. Et quid velletis, ut facerem? An dicente Chriſto, ſi non manducaveritis meam carnem, & biberitis meum ſanguinem, non habebitis vitam in vobis; dicturus fueram parvulum habiturum vitam, qui ſine iſto SACRAMENTO finiiſſet hanc vitam? Puto, quod vos maledixiſſe homini pœnitebit.* Ergo idoneam hanc Pelagij ſatisfactionem fuiſſe futuram putavit Auguſtinus; idoneam autem futuram falſo putavit, ſi credidit hac Chriſti ſententia non multari vita, quiſquis abſque hoc corporis & ſanguinis Dominici Sacramento finierit hanc vitam. Ita in alio opere Pelagianos convinci affirmat *p parvulos non poſſe habere vitam æternam, quia non manducaverunt carnem, nec biberunt ſanguinem Chriſti.* Et paulò poſt iterum pronuntiat *q ſine accepto corpore & ſanguine Chriſti parvulos vitam prorſus habere non poſſe.* Cujus dicti geminum eſt, quod in alio opere legitur, *r ſine Sacramentis Eccleſiæ* (quæ de Chriſti latere manarunt) *ad vitam* (inquit) *quæ vera vita eſt, non intratur.* Neque verò hanc ſuam unius eſſe ſententiam dicit; Eadem cenſuiſſe, imò & definiviſſe in hac ipſa aduerſus Pelagium cauſa Innocentium urbi Epiſcopum teſtatur, ejuſque ſententiam identidem laudat, & aliquando, ut ſupra indicavimus, recitat. Ea autem etiam hodie legitur in epiſtola ejus ad Concilij Milevitani Patres, quæ inter Auguſtinianas extat numero 93. *s Illud vero* (inquit Innocentius) *quod eos* (Pelagianos) *veſtra fraternitas aſſerit prædicare parvulos æternæ vitæ præmiis, etiam ſine baptiſmi gratia poſſe donari, perfatuum eſt. Niſi enim manducaverint carnem filij hominis, & biberint ſanguinem ejus, non habebunt vitam in ſemetipſis.* His verbis, quod ſæpe affirmat Auguſtinus videmus ab Innocentio definitum neminem etiam parvulum, abſque carnis Dominicæ eſu ſanguiniſque potu vitam æternam poſſe conſequi, id eſt, abſque Euchariſtiæ participatione, de qua & ipſe & Auguſtinus & Chryſoſtomus, & multi alij Patres ea Domini verba vulgo accipiebant. Sed non ſolum Innocentium ſecum hac in parte ſentire affirmat Auguſtinus. Suam ſententiam liquido pronuntiat Apoſtolicam eſſe univerſæ Eccleſiæ traditionem. Hæc enim ejus hac de re verba ſunt ſanè diſertiſſima; *t optime Punici Chriſtiani baptiſmum ipſum, nihil aliud quam ſalutem. & ſacramentum corporis Chriſti nihil aliud, quam vitam vocant. Unde niſi ex antiqua, ut exiſtimo, & Apoſtolica traditione, qua Eccleſiæ Chriſti inſitum tenent, præter baptiſmum, & participationem Dominicæ* *menſæ*

CAP. III.

n Id.l.1.contr Iulian.c.4. p.368.A.

o Ibid.l.3.c.1 p.381.B.

p Ib.de pręd. Sanct.l.1.c.13 ſeſſ.3.A.

q ibid.B.

r Id.in Ioan. Tract.120. p.226.D.

s Innoc.1.ep. ad conc. Milev. apud. Aug e.93 p.161.A.

t Aug.l.1.de pecc. mer. & remiſſ. c.24. p.294.C.

Cap. III. *menſæ, non ſolum non ad regnum Dei, ſed nec ad ſalutem & vitam æternam poſſe quemquam hominum pervenire? Hoc enim & Scriptura teſtatur, ſecundum ea, quæ ſupra diximus. Nam quid aliud tenent, qui babtiſmum nomine ſalutis appellant, niſi quod dictum eſt,* Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis? *Quid aliud etiam, qui Sacramentum Dominicæ* (carnis) *vitam vocant, niſi quod dictum eſt,* Ego ſum panis vivus &c. *&,* ſi non manducaveritis carnem &c. *Si ergo, ut tot & tanta divina teſtimonia concinunt, nec ſalus, nec vita æterna ſine baptiſmo & corpore & ſanguine Domini cuiquam ſperanda eſt, fruſtra ſine his promittitur parvulis.* Atque hinc refellitur craſſus Caietani error, fingentis morem illum tinctos infantes communicandi à Pelagio exortum eſſe, qui (inquit) *motus ex verbis Domini Joann. 6. Niſi manducaveritis carnem Filij hominis, &c. non habebitis vitã in vobis, utramque Sacramenti ſpeciem etiam ad infantes baptizatos extendit, dogmatizando, quod ſi infans non poſſet Sacramentalem panem ſumere, deberet panis contritus cum ſanguine infundi in os infantis, & ſi quiſpiam eiectum eſſet, eſſe illud comburendum, iuxta antiquum de Agno Paſchali, Siquid reſiduũ fuerit igne comburetis.* Sed hæc totidem monſtra ſunt hominis de antiquitate ſibi ignota quidvis pro ſua libidine ſomniantis. Nam neq; Euchariſtiæ reſidua comburere, neq; intritum vino ſacro panem pro tota Euchariſtia porrigere à Pelagio eſt. Illud apud Eccleſiam Hieroſolymitanam ſolenne fuiſſe ex Heſychio diſcimus, Hoc diu poſt Pelagium invẽtum ex Synodo Bracarenſi, poſtremo Latinis in promiſcuo uſu fuiſſe ex undecimi ſeculi ſcriptorib. novimus. Illud vero, quod primo Caietanus poſuit, omnium longe abſurdiſſimum eſt, à Pelagio ſcilicet ortum parvulorum cõmunicandorum morem. Atqui plane contra eſſe ex Auguſtino & alijs Patribus intelligimus, qui eam conſuetudinem Pelagio uſq; adeo non imputant, ut etiam paſſim objectent, veluti communem totius Eccleſiæ eo ſeculo militantis morem, quod ſane quam verum ſit & ex iis Auguſtini atq; Innocentij locis, quæ nuper recitavimus, & ex cæteris illius ævi ſcriptoribus patet. Quod vero Auguſtinus hanc etiam vult fuiſſe traditionẽ Apoſtolicam, de eo fruſtra ſibi falſoque vir magnus blanditur. Neq; enim re vera Apoſtoli uſpiam docent neminem abſq; Euchariſtiæ perceptione ſervari; qui multa inſuper tradant cum hac opinione recto pugnantia. Sed Auguſtinus more ſuo *Apoſtolicum* hic eſſe *exiſtimat*, quod in omnibus ſui ævi Eccleſiis teneri cenſebat, cujuſque claram & certam in aliquo ſuperiorum temporum Concilio originem nullam reperiebat; minus attendens, quod tamen & veriſſimum, multas & opiniones & conſuetudines, ab uno & altero præter primam Apoſtolorum traditionẽ exortas, indè primo à plurib. exceptas, paulatim, ſenſimq; ac ſine ſenſu in omnium animos, ſive ob auctorũ famã, ſive ob veritatis, vel utilitatis ſpeciẽ irrepſiſſe, poſtremoq; totius Eccleſiæ communes factas eſſe, etiam abſq; ullo ſuperiorũ temporum Cõcilio præeunte; Quod in hoc quoq; negotio accidiſſe non modò veriſimile, ſed verum eſt. Nam paucorũ primo error Euchariſtiæ eundem eſſe ac baptiſmi rationem putantium, urgente paterno in liberos affectu, pertius

Tit. 3.
Joan. 6.
a Caiet. in 3. Th. q. 8. art. 12. p. 392. col. 1. Extr.

perſuaſit parvulos, nequid eis ad ſalutem deeſſet, non minus Euchariſtia, quam baptiſmo eſſe ad Chriſtianiſmum initiandos, quod in adultis omnibus ita fieri videbant, quibus ſimul ac tincti erant, Dominicæ menſæ panis ac poculum tradebatur. Ita ſenſim opinio aliqua veri atque utilis ſpecie in communem omnium uſum facile tranſiit. Quod vero ab omnibus fieret, id neceſſario fieri proclive fuit, ut in cæteris, ita & in hoc credi. Ita quæ Apoſtolorum nulla revera, omnium non multis poſt Apoſtolos temporibus communis traditio facta eſt, neceſſariam eſſe ad ſalutem Euchariſtiæ ſumptionem. Hoc fateor Auguſtinum vere de ſua illa ſententia prædicare, eam ſcilicet *à Chriſti Eccleſiis*, (ſuæ ſcilicet ac paulo ſuperioris memoria) teneri. Nam in iis, quæ exſtant illius antiquitatis monumentis etiam hodie cernuntur aliquot hujus opinionis veſtigia. Ritum ipſum mitto Euchariſtiæ parvulis tradendæ, quem ex Cypriano apparet jam fuiſſe ejus ævo in communi ac publico Eccleſiarum uſu; quemq; vix credibile eſt omnes ita ſuſcepturos fuiſſe, niſi Euchariſtiam etiam parvulis ad Salutem neceſſariam eſſe ſibi perſuaſiſſent. Sane ipſa illa de ſacramenti neceſſitate opinio apud vetuſtiſſimum Recognitionum ſcriptorem occurrit, quo loco Petrus inter cætera, quę longiſſimo ſermone Clementi vel narrat, vel exponit; *x Adultimum* (inquit) *monui eos* (*Judæos*) *ut priuſquam progrederemur ad gentes prædicare eis agnitionem Dei Patris, ipſi reconciliarentur Deo ſuſcipiẽtes Filium eius. Aliter nullo modo eos oſtendi Poſſe SALVARI, niſi per S Spiritus gratiam trina invocationis diluti baptiſmate properarent, & Euchariſtiam Chriſti Domini ſumerent.* Chryſoſtomus eadem ſenſiſſe ex his agnoſcitur, quæ Sacerdotum dignitatem extruens alicubi dicit; *y Si non poteſt quis* (inquit) *in regnum cœlorum ingredi, niſi per aquam & Spiritum regeneratus fuerit, & qui non manducat carnem Domini, & ſanguinem eius non bibit, æterna vita privatur; omnia autem hæc haud aliter, quam per ſacroſanctas illas manus perficiantur, manus inquam, Sacerdotum; qui fiet, ut citra illarum opem aut gehennæ ignem evitare quis poſſit, aut repoſita in cœlo coronæ præmia aſſequi?* εἰ γὰρ οὐ δύναταί τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐὰν μὴ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος ἀναγεννηθῇ· καὶ ὁ μὴ τρώγων τὴν σάρκα τοῦ Κυρίου, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ πίνων, ἐκβέβληται ἐκ τῆς αἰωνίου ζωῆς. πάντα δὲ ταῦτα δι' ἑτέρου μὲν οὐδενός, μόνον δὲ διὰ τῶν ἁγίων ἐκείνων ἐπιτελεῖται χειρῶν, τῶν τοῦ ἱερέως λέγω. πῶς ἄν τις τούτων ἄνευ ἢ τὸ τῆς γεέννης ἐκφυγεῖν δυνήσεται πῦρ, ἢ τῶν ἀποκειμένων στεφάνων τυχεῖν; *Quid in hanc rem dici potuit disertius? Eſu* enim *corporis Dominici & ſanguinis potu* Euchariſtiæ ſumptionem intelligi inde patet, quod hæc aliter quá à Sacerdotũ manu haberi negat; quæ ad Euchariſtiam quidem neceſſaria eſt, ad participationé vero corporis & ſanguinis Dominici Spiritualé, minime; Vt nunc illud mittam, quod Vaſques agnoſcit, Chryſoſtomũ illa Domini apud Ioannem de carnis ſuæ eſu verba, quæ hic adfert non aliter, quam de ſacramentali participatione accipere. Idé alibi quoq; docet, z ubi adverſus Manichæorum mortuos baptizantium inſaniam diſſerens, baptiſmũ viventi, non mortuo, neceſſario miniſtrandum ex hoc inprimis loco probat; *Quibusnam* (inquit)

CAP. III.

x Clem. Recogn. l. 1. fol. 8. M. cxiii.

y Chryſ l. 3. de Sacerd. c. 5. T. 4. p. 30. A.

z Id. Hom. 40. in 1. ad Cor. init. p. 430. D.

(inquit) *Chriſtus dixit. Niſi comederitis carnem meam & biberitis meum ſanguinem, non habebitis vitam in vobis? Viviſne an mortuis, dic quæſo?* τίνι δ' ἔλεγεν, ἐὰν μὴ φάγητέ μου τὴν σάρκα, καὶ μὴ πίητέ μου τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν αὐτοῖς; τοῖς ζῶσιν ἢ τοῖς τελευτηκόσιν εἰπέ μοι; Quorſum hæc quæro, niſi parem ille Euchariſtiæ ac baptiſmi neceſſitatem eſſe ſtatuerit, ac utrumque Sacramentum homini, & quidem viventi adminiſtrari, ad ſalutem neceſſarium eſſe crediderit? Nam his de Euchariſtia ſtatim illa quoque de baptiſmo ſubjecit, *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt videre regnum Dei.* Neque ſanè aliud eos Patres hac de re ſenſiſſe credibile eſt, qui non pauci illa Domini de carnis ſuæ eſu apud Ioannem *verba de Euchariſtiæ ſumptione intelligunt.*

CAPVT IV.

Refellitur Vaſquis ad ſuperiorem veterum de Euchariſtiæ ad ſalutem neceſſitate opinionem cavillatio. Eundem pueros & infantes communicandi morem poſtea etiam diu manſiſſe ad duodecimum ſeculum demonſtratur teſtimoniis Proſperi, Iſidori, Peluſiotæ, Cyrilli Alexandrini, Pſeud' Amphilochij, Pſeudo-Dionyſij, Fulgentij (cujus ſententia aperitur de Euchariſtiæ neceſſitate) Ferrandi Diaconi, Cæſarij Arelatenſis, Gregorij I. Concilij Toletani II. Caroli M. Ieſſe Ambianenſis, Amalarij, codicum duorum MSS. Hugonis Menardi, Pſeud' Alvini, Ordinis Romani, Rodulphi Ardentis, Paſchalis P. R. II. Hugonis de S. Victore. Seculo demum 12. mutatum apud Latinos morem; ſed apud cæteras Chriſtiani nominis gentes, Græcos, Moſcovitas, Armenios, Æthiopas in hunc diem manſiſſe. Ex his Concilij Tridentini ea de re definitio falſitatis, diſſimulationis, ac non ferendæ in antiquitatem temeritatis ac irreverentiæ arguitur.

NEque quicquam contra hoc valet θεὸν Vaſquis φάρμακον, Auguſtini deſcripta à nobis teſtimonia ſic eludentis, ut neget eum & cæteros Patres putaſſe parvulis neceſſariam eſſe, *ad ſalutem communionem ſacramentalem*, id eſt Euchariſtiæ; contendens eos *per manducationem carnis Chriſti intelligere effectum illum communem baptiſmi, qui eſt incorporatio, ſeu participatio corporis Chriſti*; vel, ut paulò ante dixerat, *unitas cum corpore Chriſti, quæ fiat non virtute Sacramenti Euchariſtiæ, ſed ſolius ſacramenti baptiſmi; incorporationem autem illam eſſe ſolam manducationem ſpiritualem.* Sed hæc de Auguſtino, quiſquis ejus dicta attente expenderit, non modo temere ac falſo ſed etiam impudenter affirmari

a Vaſq. in 3. Thom. Diſp. 214. c. 4. § 35. 36.

CAP. IV.

facile perſpiciet. Mitto, quam durum ſit & inuſitatum ita loqui ut dicas eum *carnem Chriſti manducare*, quem ſignificare velis membrum fieri *corporis Chriſti myſtici*; quam ineptum fuerit Auguſtinum toties, tum crebro, tum aſſidue illa ex Ioannis ſexto loca, quæ nemo unquam mortalium ad baptiſmum pertinere ſomniavit, Pelagianis in hac diſputatione objicere, obtrudere & inculcare, ſi nihil aliud probare intendebat, quam effectum illum baptiſmi communem; id eſt noſtram per baptiſmum in Chriſtum inſitionem, ac ut Vaſques loquitur, *incorporationem*; cum multa extent in divinis libris ad eam conſtituendam apertiſſima; qualis eſt exempli causâ ille Apoſtoli ad Romanos nobilis locus, *b* quo dicit nos Chriſto per baptiſmum conſepultos & complantatos eſſe: & alibi nos per baptiſmum *c* *Chriſtum induiſſe*; & qui eodem pertinet, egregius ad Coloſſenſes locus, *d* quo ait nos Chriſto *conſepultos in baptiſmo & conreſuſcitatos fuiſſe, & conviviſicatos.* Hæc Auguſtinus & alia ejuſdem generis, quæ aperta ſunt & obvia objectaſſet & inculcaſſet, ſi ei quam Vaſques affingit, mens fuiſſet; neque ea ad baptiſmum inutiliter torſiſſet, quæ nihil ad eam pertinere omnes vident. Sed hæc inquam nunc mitto. Ipſas Auguſtini voces excutiamus; an novum illum Vaſquis ſenſum ferre poſſint? an non clare liquidoque Euchariſtiæ perceptionem ſignificent? Quid enim? An aliud obſecro Auguſtinus quam Sacramentalem ſanguinis Chriſti communionem intelligit, *e* cum parvulis illum dicit *ſanguinem miniſtrari, quam bibant, ut vitam habere poſſint*? An fando unquam auditum eſt *ſanguinẽ Chriſti in Baptiſmo miniſtrari cathechumeno, qui tingitur, bibendũ*? An ille nihil aliud quã baptizandos infantes intelligit, *f* qui eos *menſæ Dominica participes* fieri vult, ac dicit? qui illa Chriſti ex Ioann. 6. verba quibus omnis hæc ejus diſputatio, *g non de ſacramento ſacri lavacri, ſed de ſacramento ſanctæ menſæ ſuæ.* Dicta eſſe ſcribit? qui parvulus illud *manducare*, & illud *bibere* ſecundum quod olim judicandi ſunt, *per corpus geſſiſſe* ait? *h* quorum neutrum in ipſo baptiſmo *per corpus* eos *geſſiſſe* clarum & confeſſum eſt? Qui *ſine Sacramento carnis & ſanguinis Domini* eos hinc diſcedere ſignificat, qui carnis & ſanguinis Dominici eo, quod dicit, ſenſu expertes mortui ſunt? Qui diſertiſſime negat *ſine iis Sacramentis, quæ de Chriſti latere* in cruce *manarunt* (id eſt ſine baptiſmo & Euchariſtia) *intrari ad vitam*? & alibi *præter baptiſmum & participationem Dominicæ menſæ neminem ad vitam æternam poſſe pervenire*? Ex his Auguſtinum in hoc negotio per *carnem & ſanguinem Chriſti*, utriuſque rei Sacramentum, id eſt Euchariſtiam, intelligere tam clarum eſt, quam Solem meridie lucere. Huic tantæ luci nequaquam obtendit Vaſques, quod Auguſtinus *n* alicubi negans Pelagianos cauſari poſſe aliquid eſſe ambigui in illa Chriſti toties ab eo objecta ſententia, *Niſi manducaverint carnem Filij hominis, non habebunt vitam*, priora verba *manducare carnem Chriſti*, interpretans id eſſe dicit *participes fieri corporis Chriſti.* Ego contra hinc multo probabilius contenderim de Euchariſtia eum loqui; qua notum eſt nos *participes fieri* Dominici

b Rom. 6. 3.4.5.
c Gal. 3.27.
d Col. 2.12.13.
e Aug. contr. Iul. op. imp. l. 2. § 30.
f Id. Ser. 8. de verb. Ap. c. 6.
g Id l. 1. de pecc. mer. & rem. c 20.
h Id ep. 107. ſent. 8.
i Id. l. 3. contr. Iul. c. 1.
k Ib. Tr. 120. in Ioan.
l Id. l. 1. de mer. & rem. c. 24.
m Vaſq. ub. ſupr. n. 36.
n Aug. l. 3. de pecc. mer. & remiſſ. c. 4. p. 306. A.
* 1. Cor. 10.

Caput IV. *Dominici corporis*; imò quæ illius corporis, ea Paulo * *communio eſt.* Sed quid tu huic homini feceris, qui Auguſtino clarè diſſertéque, & quidem in eodem libro neganti *o hæc à Chriſto de Sacramento ſacri lavacri*, affirmanti *de Sacramento menſæ ſua* dici, audet obloqui, & nobis eum narrare hæc non de *menſæ*, ſed de *lavacri* ſacramento intellexiſſe? Tam-ne ſtupidos ac fatuos eſſe nos putavit, ut ſibi potius, quam Auguſtino de hujus ipſius mente ſimus credituri? Iſtis non ſunt hilo ad rem Vaſquis validiora, quæ Auguſtini adfert, ſequentia paulo poſt verba; cum negat parvulos non baptizatos vitam æternam poſſe habere præter Chriſti corpus, *p cui ut incorporentur Sacramento baptiſmatis imbuuntur. Incorporationem igitur cum Chriſto* (inquit Vaſques) *tribuit baptiſmo.* Primo Auguſtinus neque hoc, neque aliud dicit, ex quo id ſequatur. *Baptiſmo* dicit *imbui parvulos, ut Chriſto incorporentur*, vel *Chriſti corpori*; non dicit ipſo *baptiſmo incorporari*, id eſt ipſo baptiſmi Sacramento illam (ut ſic dicam) *incorporationem perfici.* Minime gentium. Ille verò longè aliud ſignificat, nimirum ideo primum baptizari, ut accepto deinceps ex illius Eccleſiæ diſciplina, Dominici corporis Sacramento, Domino incorporentur; in unum cum eo corpus coaleſcunt. Nam cum *ad Sacramentum menſæ Dominicæ, nemo ritè niſi baptizatus accedat* (ut ipſe nos ſupra in hoc argumento verſans docebat *q* Auguſtinus) ablui prius *Sancti lavacri Sacramento* neceſſe erat, qui ad ſacram menſam erant acceſſuri, ut Chriſto in Euchariſtia incorporati vitam æternam adipiſcerentur. Id ipſum in hac eadem diſputatione iterum alibi inculcat; *Dominus* (inquit) *dicit non habituros vitam inſemetipſis, niſi manducaverint carnem Filij hominis, & biberint ſanguinem, quod niſi baptizati non utique poſſunt.* In his Auguſtinum vides duos actus inter ſe diverſos requirere ad hoc, ut ſerventur etiam ipſi parvuli; Priorem, quo niſi præcedente poſterior haberi non poteſt, ut baptiſmum recipiant; Alterum, ut *ad menſam Domini accedant*; quod cum aliter quam de Euchariſtiæ ſumptione intelligi non poſſit; hic quoque neceſſe eſt duo illa ejuſdem verba *parvulos baptiſmo imbui, ut incorporentur*; de duobus utriuſque Sacramenti actibus ſic intelligi, ut eos baptizari prius ſignificet, tum Euchariſtia ſumpta incorporari, quam nefas eſt quemquam, niſi baptizatum ſumere. Hic verus loci Auguſtiniani ſenſus; ad quem auctor verbo appoſitiſſimo uſus eſt, dum dixit eos imbui *baptiſmo. Imbuere* enim eſt non *perficere*, ſed inchoare; ut apud Tertullianum Petrus *clavem imbuiſſe* dicitur, *s* qua primus ac primum uti cœpit. Sic Baptiſmus fidelem *imbui*, id eſt initiat, & inchoat, ac dedicat; Euchariſtia, quæ τελετὴ τῶν τελετῶν eſt, ſumma Chriſtianiſmi conſummatio, perficiendum, id eſt Chriſto plane penituſque incorporandum. Nihil ergo egit Vaſques. Stat Auguſtini, adeoque & Innocentij hæc ſententia (utriuſque enim eadem eſt) non modo baptiſmum, ſed etiã Euchariſtiam eſſe omnibus, ipſiſque etiam parvulis ad ſalutem neceſſariam; quod ipſe veteris Eccleſiæ utrumq; Sacramentum omnibus tam parvulis

o Aug. l. 1. de pecc. mer. & remiſſ. c. 20.

p Id. ibid. B.

q Id. L. 1. de pecc. mer. & remiſſ. c. 20.

r Id. ep. 106. n. ſupr.

s Tertull. de pudic. c. 21. p. 745. C.

quam

quam adultis initiandis conferentis uſus per ſe ſatis innuere ac ſuadere videbatur. CAP. IV.

Proſper, eximius Auguſtini diſcipulus, in his, ut in cæteris, præceptoris ſententiam ſecutus, ſummam hominis antequam regeneretur corruptionem deſcribens dicit *t* liberum hominis arbitrium, *ubi uſum bonorum, quæ acceperat, faſtidivit, bibiſſe omnium vitiorum venena, & totam naturam hominis intemperantiæ ſuæ ebrietate madefeciſſe. Inde* (inquit) *priuſquam edendo carnem Filij hominis, & bibendo ſanguinem ejus letalem digerat cruditatem, labitur memoria, errat judicio &c.* Non aliter convaleſcere hominem diſcuſſa illa per peccatum contracta ebrietate ſtatuit, quam carnis Dominicæ eſu, ſanguiniſque potu, id eſt Euchariſtiæ perceptione. *t* Proſp. contr. Collat. c. 19.

Vt Proſper Auguſtinum, ita & Chryſoſtomum ſuum Iſidorus Peluſiota ſequitur Sacerdotij enim dignitatem, pariter ut ille, extollens, *u Illius enim*(inquit)*opera & regeneramur, & divinorum myſteriorum participes efficimur, SINE QVIBVS nemo cœleſtia præmia conſequi poteſt; quemadmodum ex ipſius veritatis oraculis ab omni mendacio alienis conſtat; primo quidem his verbis utentis, Niſi quis regeneratus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non intrabit in regnum cœlorum; nunc autem, Niſi quis manducaverit carnem meam, & biberit ſanguinem meum, non habebit partem mecum.* δι' αὐτῆς γὰρ καὶ ἀναγεννώμεθα καὶ τῶν θείων μετέχομεν μυστηρίων, ὧν ἄνευ τῶν οὐρανίων μεταλαχεῖν οὐχ οἷόν τε γερῶν, καθ' τοὺς ἀψευδεῖς τῆς ἀληθείας χρησμούς· ποτὲ μὲν λεγούσης, ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ποτὲ δὲ, ἐὰν μή τις φάγῃ μου τὴν σάρκα καὶ πίῃ μου τὸ αἷμα, οὐκ ἔχει μέρος μετ' ἐμοῦ. Tum ſic pergit; *Quo circa ſi abſque his ſempiternam ſedem conſequi non poſſumus; hæc autem non alia ratione, quam per Sacerdotium perficiuntur; qui tandem fieri poteſt, quin is, qui illud contemnit contumeliam rebus divinis inferat, animamque ipſe ſuam ſpernetur?* εἰ τοίνυν ἄνευ τούτων οὐχ οἷόν τε τῆς θείας ἀξιωθῆναι λήξεως, ταῦτα δὲ δι' οὐδενὸς ἑτέρου ἢ τῆς ἱερωσύνης ἐπιτελεῖται, πῶς ἐστί τινα αὐτῆς καταφρονοῦντα μὴ εἰς τὰ θεῖα παροινῆσαι καὶ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς καταφρονῆσαι; Hic Chryſoſtomi ipſa pæne verba, mentem quidem totam videmus; parem Euchariſtiæ cum baptiſmo ad ſempiternam ſedem; cœleſtiaque præmia conſequenda neceſſitatem; & quidem duabus illis Chriſti apud Ioannem ſententiis confirmatum, ex quibus eam & Chryſoſtomus primo, & poſtea quoque Auguſtinus & Innocentius arceſſebant. *u* Iſid. Pelus. L. 2 ep. 52. p. 144. E.

Cyrillus Alexandriæ Epiſcopus, ad quem hujus Peluſiotæ aliquot extant epiſtolæ, eadem ſuo quoque calculo approbat. Ipſam enim illam Chriſti apud Ioannem de ſuæ carnis eſu ſententiam enarrans; *x Expertes enim* (inquit) *& plane vacui vitæ, quæ in ſanctificatione ac fœlicitate eſt, remanent, qui per myſticam Eulogiam non ſuſceperunt Filium:* ἀμέτοχοι γὰρ παντελῶς καὶ ἄγευστοι μένουσι τῆς ἐν ἁγιασμῷ καὶ μακαριότητι ζωῆς οἱ διὰ *x* Cyr. Alex. L. 4. in Ioan. in c. 6. 54. p. 361. A.

CAP. IV. τὸ μυστικῆς εὐλογίας ἐν παραδεξάμενοι τὸν Υἱόν. *Eulogiam*, ut alias fere, ſolens dicit, quæ cæteris eſt Euchariſtiæ; cujus ſanè poculum Paulus τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας nominat, *Eulogiæ* (id eſt benedictionis) *poculum*; Neque profecto, ſi bene rem putes, aliud eſt εὐλογία, quam εὐχαριστία. Iam non poterat Vaſquis de participatione carnis Dominicæ non Sacramentali commentum clarius explodi, quam his Cyrilli verbis id exploſum videmus, diſertiſſime pronuntiantis Euchariſtiæ ſumptionem eſſe ad beatam illam vitam adipiſcendam ita neceſſariam, ut qui eam non ſumpſerint, ii planè penituſque παντελῶς vitæ beatæ expertes remaneant.

y 1. Cor. 10. 16.

Incertum eſt, quo veteris Eccleſiæ ſeculo vixerit vetus vitæ Baſilianæ ſcriptor; quæ Amphilochij nomine circumfertur. Illud conſtat, hoc opus non eſſe recens, quod ab Hincmaro z noni ſeculi homine, laudatum fuiſſe videmus. Sed is ſcriptor, quiſquis eſt, hanc & ſuam & ſui ſeculi de Euchariſtiæ ad ſalutem neceſſitate ſententiam fuiſſe docet, cum Baſilium quodam loco ad Iudæum, quem in fide erudiebat, hæc verba facientem inducit; *a Fieri nequit, ut dictum eſt* (inquit) *ut quis intret in regnum Dei, niſi per aquam & Spiritum* (vel ut alij legunt ut quis *ſalvetur, niſi fuerit regeneratus per baptiſmum*) *& niſi vivifica antitypa intemerati corporis & ſanguinis Chriſti ſumpſerit.* ἀδύνατον ἐστιν ἄνθρωπον, ὡς λελάληται, εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰ μὴ δι᾽ ὕδατος καὶ πνεύματος (ἄλλως σωθῆναι εἰ μὴ ἀναγεννηθῇ διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ μετάσχοι τῶν ζωοποιῶν ἀντιτύπων τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ.

z Hincmar. de div Loth. Reſp. 15. p. 658.

a Amphil. in vita Baſil. c. 17. p. 221. B.

Non eſt mirum, qui hac de re ita ſentiebant, quinti ſeculi Patres, eos Euchariſtiam etiam parvulis miniſtraſſe. Iam cum circa ſeculi ſexti initia innoteſcere cœperint Pſeudo-Dionyſii Areopagitæ opera, idcirco eum in hunc locum reſervavi. Iſti vero, ſi credimus, qui ſe Pauli auditorem, Timotheique ac Titi condiſcipulum eſſe narrat, non dubitabimus, quin hic miniſtrandæ parvulis Euchariſtiæ uſus ab Apoſtolis traditus fuerit. Is enim in loco jam alibi à nobis recitato teſtatur *b* infantes *ſanctiſſimorum divinæ communionis ſymbolorum participes ſuo ævo factos fuiſſe*, μετόχους γινομένους τῶν ἱερωτάτων τῆς θεαρχικῆς κοινωνίας συμβόλων. Quin *deiformes ſuos præceptores* (quos Paulum & cæteros Chriſti Apoſtolos fuiſſe fingit) moris hujus auctores eſſe affirmat. Iſte quidem de Apoſtolorum ſeculo, quorum ſe æqualem & convictorem fuiſſe mentitur, mihi non perſuadet, clariſſimis indiciis & quidem multis prudens diu ſe poſt eorum tempora vixiſſe. Sed cum ille ſua ad ejus Eccleſiæ mores rituſque componat, quæ quarto ac quinto ſeculo fuit, fidem in iſtis hactenus meretur, ut hæc, quæ de Apoſtolico ſeculo fingit, de eo quo ipſe vixit, tempore vere ita ut narrat, ſeſe apud Græcos ſuos habuiſſe non dubitemus.

b Dion. Areop. Hier. Eccl. c. 7. Theor. §. 11. p. 360. 361.

Sed & aliundè patet iiſdem ſexti ſeculi initiis eundem morem ſervatum

ſervatum fuiſſe; ex epiſtola ſcilicet Ferrandi Diaconi ad Fulgentium, in qua ex occaſione cujuſdam famuli Æthiopis, qui paulo poſt quam baptiſmum in ſupremis, vocis & motus expers ſuſcepiſſet, mortuus erat, ſuas non paucas de illius viri ſalute dubitationes proponit, & hanc poſtremo cæteris ſubjungit, *c hæſitans* (inquit) *qualis debeat habere ſententia de his, qui etiamſi legitime ſana mente baptizantur, præveniente velocius morte carnem Domini manducare, & ſanguinem ejus bibere non ſinantur. Nota quippe ſunt fidelibus Salvatoris verba dicentis. Niſi manducaveritis carnem Filij hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Vnde videre eſt communem tum fuiſſe, etiam eruditorum, qualis Ferrandus fuit, de Eucharistia ad ſalutem neceſſitate ſententiam. Alioqui enim Ferrandus ea re neque commotus eſſet, neque in dubitatione ſolvenda hæſitaſſet. Scio & confiteor Fulgentium, quem ille de hac quæſtione conſulebat, negare *d* quemquam fidelium moveri debere in illis, qui baptzati repente moriuntur, antequam Euchariſtiam ſumere, potuerint, quod ipſo quiſque baptiſmo, quem ſuſcipit, membrum Domini fiat; atque ita quodammodo *carnem Chriſti edere cenſeatur ſecundum myſterij veritatem*, etiamſi eam non ſumat *ſecundum veritatis myſteria. Qui enim* (inquit *e* poſt multa eadem de re ſubjecta) *membrum corporis Chriſti fit, quomodo non accipit, quod ipſe fit, quando utique illius fit verum corporis membrum, cujus corporis eſt in ſacrificio Sacramentum? Hoc ergo fit ille regeneratione ſancti baptiſmatis, quod eſt de ſacrificio ſumpturus altaris.* Epiſtolæ brevem Auguſtini ad infantes ſermonem ſubtexit; *f* in quo de illa noſtri per Euchariſtiam, imò, & per baptiſmum cum Chriſto unione non pauca dicit; ſed de propoſita à Ferrando quæſtione nihil dicit. Hæc autem Fulgentij ratio ea ipſa revera eſt, quam à Vaſque adhibitam fuiſſe ad diluendam Auguſtini, & aliorum Patrum de Euchariſtiæ neceſſitate ſententiam paulò ante diximus, quamque ex ipſo Auguſtino validè, ni fallor, confutavimus quo fit, ut mirer nullam eſſe de Fulgentio factam à Vaſque in illa ſua diſputatione mentionem. Sed etiamſi Vaſques cauſam juvare videatur, nihil tamen revera eam juvat. Planè enim à Fulgentiana diſcrepat Vaſquis cauſa. Hic pugnat Euchariſtiam infantibus abſque neceſſitate datum à veteribus fuiſſe; Ille hoc unum contendit, quem mors ſubito ingruens, ita rapuit, ut Euchariſtiam baptizatus ſuſcipere non potuerit, ei nequaquam fraudi futurum, quod neceſſitate, non voluntate prohibitus eſt menſæ Dominicæ communicare. Qui autem poſſit Euchariſtiam baptizatus accipere, accipiendæ debito neminem ſolvit. Plane, ut in quæſtione de baptiſmo ipſo factum eſſe videmus, cujus ſuſcipiendi quamquam Latini ſummam eſſe neceſſitatem velint, nondum tamen ſuis omnibus perſuadere potuerunt certo damnatum iri vel adultos, qui credentes & cupientes tingi improviſo aliquo caſu ita rapti ſunt, ut quod voluerant, id implere non potuerint, vel etiam parvulos, quos

CAPUT IV.

c Ferrand. ep. ad Fulg. de bapt. Æth. apud Fulg. p. 570.

d Fulg. ibid. p. 584. D. ep. de baptiz. Æth. c. 11.
e ibid. p. 585. extr. D.

f ibid. p. 586.

Caput IV. acerba mors ſic oppreſſit, ut volentibus aqua Chriſti miniſtrari non potuerit. Sic & de confeſſione auriculari philoſophantur, cujus tametſi neceſſitatem arctiſſime adſtringant, ejus tamen votum ad ſalutem ſatis eſſe iis definiunt, quibus Confeſſarij copia nulla neque fuit, neque eſſe potuit, quo momento è vivis exierunt. Horum cauſæ ea gemina eſt illius Æthiopis, de quo diſputat hoc loco Fulgentius. Erat enim ille adultus, qui quam eſſet Euchariſtiæ percipiendæ cupidus, vel eo ſatis teſtatus erat, quod ſe initiari voluiſſet, & baptiſmum, communioni prævium jam ſuſcepiſſet, ne quod rei conſequens erat communicaret uno ſed ineluctabili; mortis telo prohibitus fuerat. Illa ergo hinc ſecluſa neceſſitate, cujus ſuperandæ facultas, etiam vehementer volenti, nulla fuit; manet tamen illa altera paulo mitior neceſſitas, qua veteres ad Euchariſtiam neceſſario ſub pœna mortis æternæ ſuſcipiendam obligatos credebant quibuſcumque baptizatis, licet Euchariſtiam miniſtrari, ſic, ut neminem iſtorum vitam hibiturum putarent, qui tinctus ſive dolo, ſive negligentia Euchariſtiam, quam liceret ſumere, non ſumpſerit tamen. Itaque frivolum atque futile eſt, quod Caietanus huic, non quod ipſe falſo putavit, Pelagij, ſed omnium illius ſeculi Catholicorum ſententiæ objicit ex ea ſequi infantes, ſi cum ſolo baptiſmo decedant, vita æterna carituros; *quod conſtat* (inquit) *g hæreſin eſſe damnatam.* Veteres enim ſi quis baptiſmo lotus repente ex hac vita ita rapiatur, ut Euchariſtiam ſumere non potuerit, ei homini non putaſſe fraudi futurum, quod non communicavit, docet certe Fulgentij exemplum, qui negat diſertiſſime de hujuſmodi neophiti ſalute eſſe deſperandum. Baptizatos, qui altero cum ſumere licet ſacramento non ſumpto mortui erant, eos vero vita æterna excludebant; An autem ita ſentire apud Caietanum & Latinos *hæreſis damnata* ſit, neſcio; Scio apud Auguſtinum, Innocentium, imò & Fulgentium, & cæteros ejuſdem memoriæ Patres adeo non fuiſſe hanc hæreſin, ut eam ipſi pro vera & Catholica ſententia haberent.

g Caiet. ubi ſupr.

Certè Cæſarius, qui Fulgentio non plures quam decem in terris annos ſuperfuit, hac de re, plane ut Auguſtinus contra Pelagianos argumentatur, inſtituto de Euchariſtia ſermone, *h Quid adhuc* (inquit) *de hac duplici ſpecie inquirere debeas, ipſo Domino atteſtante, cognoſce, Niſi* (inquit) *manducaveritis carnem Filij hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quod teſtimonium contra Pelagij blaſphemias evidentiſſimum atque validiſſimum eſt, qui aſſerere arrepta impietate præſumit, non propter vitam, ſed propter regnum cœlorum baptiſmum parvulis conferendum, ſub his enim Domini verbis, quibus Evangeliſta pronuntiat, non habebitis vitam in vobis, aperte intelligenda eſt omnis anima munere baptiſmi vacua, non ſolum gloria carere, ſed vita.* Omnes vident vim argumenti ad hoc probandum nullam fore, niſi omnes, qui baptizabantur, adeoque ipſos etiam parvulos, ſimul atque tincti erant, Euchariſtiam illo ævo ſumpſiſſe confiteamur. Sed Pelagiani, qui hunc ubique obtinere apud Chriſtianos morem ſciebant, argumenti vim negare non poterant.

h Cæſar. Arelat Hom. 7. Bibl. P. T. 7. p. 279. C. D.

Hunc

Hunc verò ritum ad finem ſexti ſeculi Romæ perſeveraſſe docet Gregorianus Sacramentorum liber ex vetuſtiſſimis codicibus ab Hugone Menardo publicatus: in quo ad Sabbatum Paſchale, in celebratione baptiſmi ſolennis, hæc leguntur. *i Qui infantes* (inquit) *non prohibentur lactari ante ſacram communionem, ſi neceſſe fuerit.* Hinc etiam parvulos lactantes ad communionem poſt baptiſmum una cum adultis admiſſos fuiſſe patet. Menardus ad hunc locum notat *k* aliter præcipi in codice Remenſi; ſic nimirum. *Illud tamen providentes, ut poſtquam baptizati fuerint, nec ablactentur antequam communicent.* In codice verò Ratoldi ſic legi; *l Illud providendum eſt baptizatis, ut nullus cibum accipiat, nec ablactetur, atque communicet, niſi poſt Miſſas.* Sed quomodocumque hæc legas, vel interpreteris, ex iis liquido conſtat, etiam parvulos, nondum à lacte depulſos ad baptiſmum, indeque ad communionem eſſe admiſſos, non tantum Romæ, ſed etiam Remis, id eſt in noſtra Gallia. In Hiſpania verò idem obtinuiſſe etiam ſeptimo ſeculo, & quidem adulto dicimus *m* ex Toletano Concilio, quod undecimum a. D. 675. habitum eſt; *Quicumq; fidelis* (inquit) *inevitabili qualibet infirmitate coactus Euchariſtiā perceptam rejecerit, in nullo Eccleſiaſtica damnationi ſubjaceat. Similiter nec illos cujuſquam punitionis cenſura redarguet, qui talia aut tempore INFANTIÆ faciunt, aut in qualibet mētis ab alienatione poſiti, quid fecerint, ignorare videntur.* Superflua, imò & ridicula erat infantium hoc loco mentio, niſi iis ſolenne tum fuiſſet Euchariſtiam baptizatis tradere. Alioqui enim nullis, quod hic Patres aiunt accidere potuiſſet, *ut eam* perceptam rejicerent. Verum ergo ex iis quæ hactenus diximus, eſſe liquet, quod Maldonatus in Ioannem affirmat hanc fuiſſe Innocentij I. & Auguſtini ſententiā Euchariſtiam eſſe etiā infantibus neceſſariā. Ille hæc ſane multo verius, quā Vaſques ejuſdem inſtituti ſocius recentior, qui nequicquam pugnat non putaſſe Patres eam eſſe parvulis neceſſariam. Sed multo, quam Tridentini Patres, candidius ac ſincerius egit Maldonatus, qui illam de Euchariſtiæ ad infantium ſalutem neceſſitate ſententiam agnoſcit *n ſexcentos circiter annos viguiſſe in Eccleſia*, Tridentini vero parce ac maligne rem elevantes Patres illos dicunt *o nulla ſalutis neceſſitate id feciſſe.* Atqui ipſorum Patrum plane alia fuit de ſuo hoc facto ſententia, quos demonſtravimus definiviſſe ne parvulos quidem abſque Euchariſtia morientes ſalvari poſſe, ſuaque hac illius neceſſitatis opinione adductos fuiſſe ad hoc ſacramentum etiam infantulis, ſimulatque baptizati erant, tradendum. Refert prudentiſſimus hiſtoriæ Synodi Tridentinæ auctor mirabile viſū fuiſſe quod iſti Patres *ſine controverſia credendum eſſe* decernant veteres parvulis communionem *nulla ſalutis neceſſitate* dediſſe. Agi enim hic *p* rem facti, cujus veritatem nulla mutare poſſit auctoritas; conſtare autem Auguſtinum novem locis non uno verbo dicere, ſed rationibus atque argumentis conſtituere Euchariſtiæ ad ſalutem infantium neceſſitatem; eam baptiſmi ipſius neceſſitati in duobus ex his locis exæquare, neque ſemel affirmare rem eſſe ab Eccleſia Romana definitam, idque allato Innocentij primi teſtimonio confirmare.

i Greg l. Sacram. ad Sabb. Paſch. p. 73. extr.

k Men. in loc. l. Greg. Not. p. 73. extr.

l Men. ibid. p. 73 init.

m Cōc. Tol. 11. c. 11. T. 4. Conc. gen. p. 825.

n Maldon. in Ioan. 6. 53. §. 116.

o Cōc. Trid. ſeſſ. 21. c. 4.

p Piett. Soav. Hiſt. del Conc. Trid. l. 6. p. 525. extr.

Cap. IV. Iam quivis intelligere poteſt, quam juſte, quam vere quamque ſapienter iidem illi Tridentinæ Synodi Patres decernant id, quod ipſi hac de re falſo dicunt, *eſſe ſine controverſia credendum*; ſed etiam eos eſſe *anathemate feriendos*, q *qui dixerint parvulis, antequam ad annos diſcretionis pervenerint, neceſſariam eſſe Euchariſtia communionem*; quo fulmine ſuum Innocentium, Auguſtinum, & alios à nobis ſupra laudatos ſanctiſſimos, ac celeberrimos Patres, imo ſi Maldonatum audimus, ipſam ſex priorum ſeculorum Eccleſiam peti, tangi, ac feriri, cernimus, in qua ipſo Maldonato judice, ea ſententia viguit, in quam muſtei iſti Salmonei brutum hoc ſuum, caſſumque fulmen mittere non ſunt veriti.

q Conc. Trid. Seſſ. 21. can. 4.

Ille vero Euchariſtiæ parvulis communicandæ mos, non tantum ad ſexcenteſimum Chriſtianiſmi annum (quod putavit Maldonatus) ſed etiam multis infra eum annis manſit. Fuiſſe adhuc in Hiſpania, Maldonati patria, anno ultra id tempus ſeptuageſimo quinto, ex Toletana Synodo 11. nuper oſtendimus. Perronius etiam ad initia noni ſeculi manſiſſe concedit, r *Primitivam* (inquit) *Eccleſiam infantibus ſimul ac baptizati erant, Euchariſtiam dediſſe ex veterum monumentis diſcimus; eumque morem Carolus Magnus & Ludovicus Pius ſuo adhuc ævo in Occidente manſiſſe teſtantur.* Ego vero etiam ultra Ludovici tempora diu apud Latinos perſeveraſſe facile demonſtrabo. De Caroli quidem ævo res manifeſta eſt ex Carolino de imaginibus opere, quo loco ſeu Carolus, ſeu quis alter Caroli juſſu, & nomine libri ſcriptor Sacramentum Dominici corporis, ac ſanguinis cum imaginibus comparans, & quanta ſit ejus ſupra has excellentia demonſtrans; s *Cum ſine illius* (inquit) *perceptione nemo ſalvetur, ſine iſtarum vero obſervatione omnes, qui recta fidei ſunt ſalventur; conſtat eas à nullo eorum, qui ſane mentis intelligentiam habent, tanto myſterio æquiparandas.* His verbis apertiſſime definit Euchariſtiæ perceptionem eſſe ad ſalutem neceſſariam. Itaque ſuo adhuc ſeculo ſolenne fuiſſe infantes baptizatos communicare, ibidem paulo poſt ita docet; t *Si omnes* (inquit) *imaginum adoratione carentes ſecundum illorum falſiſſimam opinionem pereunt, infantes baptiſmatis unda loti, & corporis Dominici edulio, & ſanguinis hauſtu ſatiati, qui necdum imagines odorare voluerunt, & ſic è ſeculo migraverunt, pereunt.* Neque res eſt de Ludovici Pij ævo obſcurior. Ieſſe Ambianenſis hoc Pio imperante Epiſcopus in epiſtola ad ſacerdotes non ſemel à Menardo laudata; u *Noviſſime* (inquit) *corpore & ſanguine Chriſti confirmatur infans, ut eius poſſit eſſe membrum, qui pro eo paſſus eſt & reſurrexit, ipſo Domino atteſtante qui dixit, Qui manducat meam carnem in me manet.* Sed & cum hac praxi una quoque manſiſſe priſcam de Euchariſtiæ neceſſitate opinionem ſatis indicat Amalarius, qui ſub eodem Ludovico ſcripſit ac floruit; x *Chriſti* (inquit) *iam emiſit ſpiritum; exivit ab eius latere ſanguis & aqua. Sine his ſacramentis nemo intrat in vitam æternam:* Baptiſmi & Euchariſtiæ ſacramenta intelligit, quæ ut eſt apud Auguſtinum, *ex Chriſti latere manarunt.* Eundem morem ad decimi ſeculi finem propagatum eſſe apparet ex duobus Hugonis Menardi manuſcri-

r Petron de loc. Aug. ad Euch. pertinent. c. 10. p. 100.

s Car. M. de imag L. 2. c. 27. extr.

t Id. ibid.

u Ieſſ. ep. Catech. ad Sacerd. apud Menard. Not. ad L. Greg Sacram. p. 107.

x Amald. de Offic. Eccl. L. 3. c. 26.

CAP. IV.

manuſcriptis codicibus Ratoldi; & Remenſi, quorum ipſe priorem paulo ante an. D. 986. poſteriorem circa annum milleſimum ſcriptum fuiſſe *y* docet. Vtrumque enim codicem, plane ut antiquiorem Eligianum teſtari dicit *z* infantes cum baptiſmo ſumpſiſſe Euchariſtiam. Scriptor de divinis officiis, qui Alcuini nomine ſed falſo, circumfertur (eſt enim auctoris, ut eruditi obſervarunt, multo recentioris) ubi de baptiſmi ordine agit; *a* *Statim* (inquit) *confirmari eum* (qui baptizatus eſt ſcilicet) *oportet chriſmate, & poſtea communicare; & ſi Epiſcopus deeſt, communicetur à Presbytero, dicente ita*, Corpus *Domini noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat te in vitam æternam. Amen.* Ac nequis putet de ſolis hæc adultis dici, neque ad parvulos ſiqui baptizentur, pertinere, admonitio, quæ paulo poſt ſequitur, de his vel tantum, vel certe maxime ac præcipue agi oſtendit *b* *Sed & hoc* (inquit) *prævidendum eſt, ut nullum cibum accipiant, neque LACTENTVR, antequam communicent. Lactari* parvulorum eſt; non eſt adultorum; ut mittam, quod jubet, non ab ipſis, ſed ab eorum parentibus oblationes fieri; quo arguuntur fuiſſe adhuc ſub manu & poteſtate paterna. Paria docet Ordinis Romani liber eodem, ut videtur, quo Pſeudo-Alcuinus ſeculo, id eſt undecimo, editus; quæ de eo quoque eſt doctiſſimi viri Ioannis Morini ſententia.* Is quiſquis eſt ſcriptor, expoſito omni baptiſmi ritu admonitionem hanc habet; *c Illud autem de parvulis providendum eſt, ne poſtquam baptizati fuerint, ullum cibum accipiant, neque LACTENTVR, ſine ſumma neceſſitate antequam communicent ſacramento corporis Domini.* Idem confirmat Radulphus Ardens, Pictavus, quem ad finem ſeculi undecimi claruiſſe tradunt. Is cum Euchariſtiam epulum eſſe dixiſſet animabus noſtris neceſſarium, & ad eam rem illa Domini apud Ioannem verba recitaſſet, *d Niſi manducaveritis carnem Filij hominis &c. non habebitis vitam &c. Vnde ſtatutum eſt* (inquit) *ut pueris baptizatis ſaltem in ſpecie vini tradatur, ne ſine neceſſario diſcedant ſacramento.* Non dicit reſciſſam fuiſſe legem. Imo etiam tunc fuiſſe obſervatam objectio, quam verbis ſequentibus occupat clariſſime indicat. *Et ſiqui* (inquit) *diſcedant; numquid damnabuntur? Non fratres mei, quoniam in fide, ſi non ſua, ſaltem Patrinorum ſalvabuntur.* Omnes iſtum intelligunt nequaquam ſic fuiſſe locuturum, *Et ſi qui diſcedant*, ſi in ea Eccleſia vixiſſet, in qua nullus infans moreretur communicatus. Nunc quidem Latinorum, apud quos ita fit, nemo prudens hæc de ſuæ Eccleſiæ infantibus dixerit, *Siqui eorum ſine communione diſcedant, non damnabuntur*, in quo ſcilicet notum & nullum infantem mori communicatum. Neque fortaſſe Ardentis ævo multo anterior fuit ille Monaſticorum inſtitutorum ſcriptor, ex quo Caſſander hanc legem deſcripſit; *e In quinque ſolennitatibus omnes ad pacem accedere, omneſque debent communicare, etiam INFANTES.* Sed duodecimi etiam ſeculi initio miniſtratam adhuc fuiſſe parvulis Euchariſtiam, ſaltem intinctam, conſtat ex Paſchalis P.R.II. a. D. 1118. mortui, epiſtola jam à nobis ſupra laudata, in qua intinctam porrigere vetans pueros & infirmos morbo debilitatos

y Men. Præfar. in Greg. L. Sacr.
z II. Not. ad L. Greg. Sacr. p. 106. med.
a Alc. de offic. div. de Sabb. Paſch. p. 259. C.
b Ibid. E.
* L. Morin. Exerc. 9. de Diec. c. 1.
c Ord. Rom. Tit. de bapt. p. 84. C. T. 10. Bibl. P.
d Rad. Ard. Serm. prid. Paſch.
e Caſſ. in Liturg. c. 29. p. 66.

liratos ab hac lege excipit, *f Quem morem* (per ſe panem, per ſe vinum communicantibus tradendi ſic ſemper *in Sancta Eccleſia conſervatum, docemus, atque præcipimus, præter in parvulis ac omnino infirmis, qui panem abſorbere non poſſunt.* Hugo à S. Victore, qui paucis poſt Paſchalem annis circa an. D. 1130 floruit, cum hominem baptizatum dixiſſet, ſi ejus valetudinis eſt, ſtatim à ſacra tinctione ſacramenta unitatis, id eſt corpus & ſanguinem Chriſti percipere debere; *g Pueris* (inquit) *recens natis idem ſacramentum in ſpecie ſanguinis eſt miniſtrandum digito Sacerdotis, quia tales naturaliter ſugere poſſunt.* Tam recitatis Auguſtini de ſacramenti hujus *neceſſitate verbis*, eadem repetit; *Ergo* (inquit) *ſi ſine periculo fieri poteſt, juxta primam Eccleſiæ inſtitutionem ſacramentum Euchariſtiæ in ſpecie ſanguinis tradendum eſt pueris.* Tum eos reprehendit, qui effuſionem ſacramenti, ſi calicem infantibus darent, metuentes vinum iis pro ſacramento ſimplex dabant; *Unde* (inquit) *ignorantia Presbyterorum adhuc formam retinens, ſed non rem, dat eis loco ſanguinis vinum; quod penitus ſupervacuum arbitrarer, ſi ſine ſcandalo ſimplicium dimitti poſſet.* Ac denique rem totam concludens, *Si autem* (inquit) *in reſervando ſanguinem Chriſti, vel miniſtrando pueris immineat periculum, potius ſuperſedendum videtur.* Hæc Hugo hactenus; in quibus illud in primis obſervandum, quod licet ſuperiori ſeculo jam conſtituta eſſet panis ſacri ἀποθέωσις, ille tamen Euchariſtiæ calicem pueris miniſtrari jubet, primaria, ut ex ejus verbis apparet. Eccleſiæ inſtitutione permotus. Secundo, quod urgente effuſionis metu vult illum, quem dicit Chriſti ſanguinem ex digito Sacerdotis ſugi à parvulo; quæ communionis ratio, & à Chriſti præcepto ſuos in hoc ſacramento bibere, non ſugere jubentis, & à communi univerſalis Eccleſiæ praxi aliena eſt, & apud omnes Chriſtianos inaudita. Tertio quod teſtatur fuiſſe jam tum presbyteros, qui hinc effuſionem vini ſacri, illinc plebis ſcandalum timentes, ſi ſuis infantibus communio poſt baptiſmum negaretur, rati ſe falſa communionis imagine rudem popellum facile placaturos, vinum commune pro ſacro parvulis dabant; quod Hugo, velut merum ludibrium ex iſtorum ignorantia ortum damnat, & ſi fieri poſſit citra ſimplicium ſcandalum, veluti ſupervacaneum omitti cupit. Ex quibus videre eſt titubaſſe illius ævi Latinos, animadverſo periculo, in quod eos conjiciebat recepta Papæ auctoritate ac decretis ſacri panis ἀποθεώσεως; Alios alio confugiſſe, ſuis ſtudentes ita conſulere, ut neque infantium tradita à majoribus communio plane penituſque eriperetur Chriſtianæ plebi, neque tamen novum de ſacramenti ἀποθεώσεως dogma pulſaretur. Et illud quidem, quod Hugo probat, ut vinum ſacrum parvulis, ſed ex Sacerdotis digito ſugendum præberetur, brevi evanuiſſe videtur; cujus ſcilicet nulla, quod ſciam, extat apud Latinos mentio. Illud vero alterum Presbyterorum inventum, quod ipſe repudiat, multis adeo arriſit, ut diu hæſerit in quibuſdam locis. Lindanus ſane Ruremundæ Epiſcopus, *h* memoriæ prodidit in Eccleſia Dordracena ad ſua tempora ſervatum eſſe, ut vinum ſimplex pro

ſacra-

f Paſch. 2 ep. ad Pont. apud Baron. in Append. T. 12 ad a. D. 1118.

g Hug. de S. Vict. l. 1. c. 20. de Cærim. Eccleſ. T. 10. Bibl. Patr p. 1376. A. B.

h Lindan. Panopl. L. 4. c. 25. p. 214.

Sacramento recens baptizatis daretur. Sed ſive Hugonis ævo, ſive ſecutis tantum ſeculis hoc contigerit, illa certe infantium poſt baptiſmum communio, quæ à vetuſtiſſimis ducta temporibus huc uſque apud Latinos perennaverat, eorum tandem formidini ceſſit, verentium nequid ea recens à ſe promulgato dogmati noceret, neve abſurda atque incommoda ex ea, ſi retineretur, neceſſario profluentia Chriſtianos de novæ illius fidei veritate dubitare ſubigerent. Nunc quidem veteris illius infantium communionis memoria ſic apud illos evanuit, ut ea, ſi quando memoretur, prodigii inſtar habeatur.

Hujus rei certiſſimum argumentum eſt, quod cæteri priſcis traditionibus addicti Chriſtianorum ordines, qui novum hoc Latinorum de Euchariſtiæ tranſſubſtantiatione & ἀνάδειξει decretum inter publica fidei ſuæ capita non retulerunt, ut Græci, Armenii, Æthiopes, omnes antiquum miniſtrandæ parvulis Euchariſtiæ morem retinuerunt, & adhuc hodie retinent. De Græcis Hieremiam primarium eorum Patriarcham, teſtem habemus idoneum; *i Divinam* (inquit) *iis* (parvulis infantibus) *communionem poſtea* (id eſt poſtquam rite baptizati ſunt) *impertimur.* Tum utrumque *Sacramentum* oportere iis miniſtrari probat ex Ioannis capite ſexto; quæ etiam olim Innocentij, Auguſtini & aliorum Patrum in hac cauſa ratio palmaria fuerat. Hanc Græcorum communem eſſe ſententiam ex Symeone, Theſſalonicenſi, Nicolao Cabaſila, Gabriele Philadelphienſi, & aliis notum eſt; quorum teſtimonia Arcudius *k* recitat. His adjiciendus noviſſimus dogmatum Græcanicorum exegeſes Metrophanes Critopulus *l* qui docet infantes *apud ſuos incipiendo ſtatim à ſacro baptiſmate, deinde quoties parentes volunt, utramque qua Euchariſtia conſtat, ſpeciem participare* καὶ αὐτὰ τὰ βρέφη ἀρξάμενα εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, μετέχει τοῦ λοιποῦ ὁσάκις οἱ γονεῖς βούλονται (ἑκατέρου ſcilicet εἴδους τῶν ἐν τῇ ἱερατικῇ τραπέζῃ; quæ ſunt ex ſuperiori orationis parte ſupplenda) Mox hunc ſuorum morem confirmat ex eadem illa Domini ſententia, qua & Hieremias & ante eum veteres omnes nituntur, *Niſi ederitis carnem Filij hominis, &c.* Ruthenos & Moſcovitas eadem ſequi nemo dubitat, Eccleſiæ Græcæ portionem. Armenios tametſi à Græcis in quibuſdam diſſentientes, idem in parvulorum baptiſmo factitare, Euchariſtiam iis quoque miniſtrantes, tradit Antonius Gouveanus. *n* De Abaſſinis, id eſt Æthiopibus, Oſorius, Alvares, alij paria omnes affirmant. Alvares narrat *o* infantibus apud eos particulam exiguam magna aqua vi dilutam in fauces à Sacerdote adigi, atque ita in ventriculum protrudi; maribus ex patrio ritu die à natali quadrageſimo, fœminis octogeſimo.

i Hier. in Act. cum Virtemb. Ep. 1. c. 9. p. 86.
k Arcud. l. 1. c. 40. p. 179.
l Metroph. Eccl Or. c. 9. p. 98.
m Ibid p. 99. extr.
n Gouv. de bell. Cha-Abb L. 3 c. 5. p. 368.
o Alvar. Viagg. d'Ethiop. c. 22.

Quia & in ipſo Occidente, qui novam Latinorum de tranſſubſtantiatione fidem olim repudiarant, Bohemos Taboritas, vetuſtiorum Valdenſium non obſcuram propaginem, hunc ipſos quoque ritum ſervaſſe, & Æneas Sylvius docet, *p* iis exprobrari quod Euchariſtiam infantibus, & dementibus porrigerent, & ipſi confitentur

p Æn. Sylv. ep. 129. Hiſt. Boh.

Cap. V. in Euchariſtiam Pragenſium articulis ſancientes ſub utraque ſpecie ſumendam eſſe *tam ab adultis*, quam ab infantibus; & articulo 19. *Infantes*(inquiunt)*baptizatos mox ſi idonei ſunt, & cibi capaces, Sacramento corporis & ſanguinis Domini communicent*. Neque vero ſolos Taboritas, ſed etiam cæteros omnes *Sub-utraquiſtas* (ut vocabant) Bohemos in hac fuiſſe ſententia patet ex petitionibus, quos illi Baſilienſi Concilio a. D. 1438. obtulerunt. Earum enim hæc ſexta eſt; *r* *Item ſupplicamus, quatenus paternitates veſtræ conſiderata magna affectione populi noſtri velint dare nobis deſideratam libertatem communicandi parvulos ſacra Euchariſtia. Nam ſi iſte uſus communicandi, quem regnum noſtrum piè motum, magnorum Sanctorum Doctorum ſcripturis & exemplis inductum, ut Catholicum ſuſcepit, & à multis annis effectualiter exercuit, aboletur; certe magnum & intolerabile ſcandalum in populo orietur imo eorum animus plurimum ex hoc implacabiliter perturbaretur*. Ex his, quæ affirmant hunc uſum in ſuo regno *à multis annis exerceri*, probabile eſt hunc, qui apud omnes Latinos erat ante a. D. 1000. communis, jam inde ab illis temporibus apud Bohemos ad ſeculum illud 15. hæſiſſe; qui alibi nulla quidem publica lege, ſed ſponte ob effuſionis metum, apud cæteros Latinos paulatim poſt undecimum ſeculum defecerat.

q Prag. Art. 9. in Vald. Lyd. p. 359. 365.

r Compend. Narrat. de Bohem. init. Conc. Baſil. T. 8. Conc. gener. p. 11. B. Extat etiam in Faſcic. rer. Expet.

Atque ita quidem demonſtravimus hanc de Euchariſtia parvulis poſt baptiſmum tradenda conſuetudinem à Cyprianeis temporibus ad ipſa duodecimi ſeculi initia, non *in quibuſdam locis*, quod cauſæ ſuæ ſtudentes mentiuntur Tridentini, *s* ſed in Oriente & in Occidente, apud Latinos omnes. Italos, Gallos, Hiſpanos, in ipſa urbe Roma, apud Afros & Ægyptios, Græcos cæteraſque Chriſtiani nominis gentes obtinuiſſe; non *aliquando*, (quod neque verius aiunt Tridentini) ſed à tertio illo, quod ſignabimus, ſeculo conſtanter & perpetuo; neque denique, (quod iidem quoque falſo affirmant) *ob propabilem duntaxat pro illius temporis ratione cauſam*, ſed ob ſalutis creditam ab illis neceſſitatem, non quidem *abſolutam*, ſed tamen *hypotheticam*, ſi res ſcilicet fieri poſſet. Quo Latini inductæ in ſuam religionem novitatis, & quidem inſignis, manifeſti ſunt; dum recepto contrario uſu tandem Tridentino decreto tam vetuſtum, tamque univerſalem morem antiquarunt, & Euchariſtiam infantibus nō ſolum neceſſariam eſſe negarunt, ſed *ne iis quidem exhibēdam eſſe* pronuntiarunt, ut Caietanus, *t* vel quod eodem redit, non *licere eam dare* definiverunt, ut ait Maldonatus. *u* Quanquam Tridentini aliquanto etiam longius progreſſi ſunt, dum non contenti veterem & avitum morem refigere, novumque inducere, hunc inſuper Canonem contra aliud ſentientes condiderunt, *Siquis dixerit parvulis, antequam ad annos diſcretionis pervenerint, neceſſariam eſſe Euchariſtiæ communionem, anathema ſit*. Ita illi non obſcure Innocentium, Auguſtinum, Chryſoſtomum, Cyrillum Alexandrinum, & alias ſanctiſſimas ac de Chriſtianiſmo optime meritos Patres, unaque veterum illorum temporum Eccleſiam eadem condemnatione cum iis involvunt, in quos fulmen illud ſuum dirigebant. Id ipſum enim quod

s Conc. Trid. Seſſ. 21. cap. 4.

t Caiet. in 3. Thom. q. 80. art. 12.

u Maldon. in Ioan. 6. 54.

x Conc. Trid. Seſſ. 21. can. 4.

quod Tridentini ſuo anathemate dignum putarunt de Euchariſtiæ neceſſitate dogma, veneranda illa antiquitas ab eo, quod dixi, ſeculo aperte ſecuta *eſt, ut ex iis, quæ diſputavimus*, ſatis patet.

CAPUT V.

Immanis & ab omni veteris Eccleſiæ exemplo aliena Latinorum novitas, apud quos Sacerdos celebrans calicem ſacrum ipſe quidem hauſit, ſed nemini communicantium diſpenſit, ſive Laïco, ſive Clerico. Controverſiæ verus ſtatus, ſtudio ab adverſariis corruptus. Primum adverſus unius ſpeciei diſtributionem Argumentum, à Domini inſtitutione & exemplo ductum.

SUpereſt ultima, eaque longe graviſſima Latinorum à veteribus in Euchariſtiæ diſtributione diverſitas, qua in ipſis illis rebus verſatur, quę communicantibus apud ſacram menſam à Miniſtro diſpenſantur. Cum enim Chriſtus Dominus panem & vinum diſcipulis diſtribuerit, neque aliter diſpenſandam Euchariſtiam vel Apoſtoli docuerint, vel eorum ad ultima tempora poſteri factitarint; auſi ſunt Latini hanc legitimam ſacroſancti illius myſterij adminiſtrationem mutare, novumque ritum inducere, ut ipſum quidem ſacramentum in utroque, panis ſcilicet & vini elemento conficiatur; confecti vero utramque partem homo unus, is ipſe ſcilicet Sacerdos, qui confecit, ſumat; cæteris vero omnibus, quotquot Laïci, Clericive communicant; panem ſolum diſtribuat; calicem nemini miniſtret. Hęc mutatio, quam ſit immanis, quam Chriſto & Apoſtolis, quam veteri omni Eccleſiæ, quam præſentibus Chriſtianis contumelioſa, quam denique à rei ipſius ingenio & fine aliena, ſatis non modo noſtri, ſed etiam ex ipſis Latinis nonnulli demonſtrarunt, ac inter eos nominatim Georgius Caſſander, cum ſæpe alibi, tum in libello hac una de re ex profeſſo conſcripto; qui primo ob argumenti apud ſuos invidiam ſine auctoris nomine, ſed tandem inter ejus opera Lutetia editus eſt *y* a. D. 1616. Nos ex inſtituto mutationis tantum hiſtoriam exſequemur; & aliud à veteribus factum hac in parte fuiſſe oſtendemus, quam hodie fit apud Latinos.

y Caſſ. de comm. ſub utraque ſpec.

Quod antequam aggrediar, inprimis operæ pretium videtur admonere propoſitæ quæſtionis verum ac genuinum ſtatum hunc eſſe, quid apud veteres fidelibus ad Dominicam menſam in ſacra ſynaxi accedentibus miniſtri ſive Sacerdotes diſtribuere rite & ex legitimo communique Eccleſiæ more ſolerent; panem ne tantum, quod hodie Latini factitant, an vero panem quidem prius, ſed & mox calicem ſacrum. Tametſi enim eodem redire videatur illa altera formula, *an communio fidelium ſacramentalis fieri debeat ſub utraque ſpecie, panis ſcilicet & vini, an vero*

Cap. V. *ſub una tantum* ; diſcrimen tamen eſt inter utramque quæſtionem non contemnendum. Prior enim de Preſbyteri communionem miniſtrantis; altera de fidelis eam ſuſcipientis officio eſt. Iam iſta inter ſe non parum differre manifeſtum eſt. Fidelis enim viri officium quidem eſt ſanctiſſimi hujus ſacramenti communionem ſub utraque ſpecie expetere,& quidem quoad à ſe fieri poteſt,percipere.Si tamen aliquo vel interno,& ab ipſius ſuſcipientis corpore profecto , vel externo & ab aliis extra ſe cauſis exorto impedimento alteram ſpeciem ſumere prohibeatur ; ille quidem etiamſi unam tantum ſumpſerit,criminis expers videtur,& commiſeratione quā reprehenſione dignior,qui id,quod decebat,quantum quidem in ſe fuit,fecit;quod non plane perfecerit,id ne perficeret,nō ſua voluntate,ſed allata vel à natura, vel aliunde neceſſitate, prohibitus eſt. In priori genere ſunt,qui vel per ſe ab ipſo ortu,vel longa conſuetudine, quæ altera natura eſſe dicitur,ita abhorrent à vino,ut eius guſtū ferre non poſſint. Qualis etiam eorum ratio eſt , qui vi morbi alicujus ita fracti ac debilitati ſunt,ut panem ſiccum mandere, & per fauces in ventriculum demittere nequaquā valeant.Sed accidere præterea poteſt, vt mentis vel error,vel etiam latens hæreſis, hominem veluti conſtrictū teneat;ne poculum Domini ori admovere, & vinum ſacrum libare auſit; quo ſane ex ordine, qui poculo abſtinent, ij peccant, gravius leviuſve, prout is error eſt,quo à bibendo vino ſacro abſterrentur. Neceſſitas aliunde , quam ab ipſo ſumente,ei affertur, vel quem mors ſumpto pane ad menſam ſacram ſtantem ſubito ante intercipit,quam vinum ei Dominicum guſtare licuerit,vel cum vinū domi,ut olim mos erat,ſervatū,prius evaneſcit, aceſcit, vel alio aliquo caſu corrumpitur,quam ille ſe ad Euchariſtiam ſumēdam accinxerit.De iſtis non diſputo,quos hac ſacramenti parte aliqua vel *naturalis* (ut loquuntur) vel *moralis neceſſitas* fraudat. Itaque ſi quos mihi tales ſub una ſpecie communicātes de veterum monumentis excitaris,tu vero nihil egeris. De miniſtrorum officio quæro;quos hæc exempla, ut quivis videt, minime probant unam tantum ſacramēti ſpeciem obtuliſſe ac porrexiſſe communicantib.Ex his paucis,ſi memori mente teneantur, quivis facile perſpiciet, quanta ſit Tridentinorum,& omniū exinde Latinorū vafrities, qui totā hanc cauſam à miniſtris ad cōmunicātes transferunt;de ſolo horū officio & uſu verba faciunt;de illorum vero in diſtribuendo munere nihil dicunt.Tridentini accurate definiunt Laicis & Clericis non conficientib. ad ſalutem ſufficere *alterius ſpeciei communionem*; an conficientem ſatis ſit unam porrigere,non quærūt,quia prior quæſtio argumentis & ratiocinationibus tranſigitur,traditione vix poteſt decerni , poſterior ex veterum uſu facile deciditur. Nos ergo hanc unam agitabimus ; ex quo etiam prior illuſtrabitur. Neque enim vel Chriſtum inſtituiſſe,vel Apoſtolos præcepiſſe, vel omnem veterem Eccleſiam obſervaſſe duarum ſpecierum diſtributionem credibile eſt , ſi una quibus utraque diſtribuitur , iis ad ſalutem ſatis eſt ; maxime ex Latinorum hypotheſi , qui calicis promiſcuam diſpenſationem immanibus difficulta-

x Conc. Trid.Seſſ.21. cap.1.

cultatibus, & periculis inevitabilibus neceſſario obnoxium eſſe vo- CAP. V.
lunt. Sed in hac diſputatione ne ea quidem negligemus ſigna ſunt, quæ utramque ſpeciem à communicantibus ſumptam eſſe arguant. Nam ex eo quidem quod communicantes vel omnes, vel ſaltem pleriqne utramque ſumpſerint, neceſſario & evidenter ſequitur utramque fuiſſe à Miniſtris diſtributam; Quod aliqui unam tantum ſumpſerint, eo non conficitur unam tantum fuiſſe diſtributam.

Principio cum ipſe Chriſtus Euchariſtiam inſtituens utrumque ſymbolum Apoſtolis omnibus dederit; *a* cum etiam omnes bibere de ſuo calice juſſerit; *a* cum *omnes* audito ejus præcepto *bibiſſe* Evangelium diligenter ac diſerte monuerit; ab omni veri ſpecie abhorret, vel eos poſtea, vel eorum diſcipulos aliter, quam vel Chriſtus præceperat, vel ipſi fecerunt, inſtituiſſe. Bellarminus æſtuare ſe falſo ſimulat *c* in explicanda vocula *omnes*; an *univerſaliſſime* pro omnibus & ſingulis hominibus ſumenda ſit, an pro omnibus duntaxat virilis ſexus hominibus & ſimiles nugas in caſſum hic profundit; quæ nemini unquam niſi forte deliranti, venerint in mentem Quaſi vero obſcurum ſit *omnes* eo vocabulo à Chriſto ſignificari, qui menſæ accumbebant, & quibus calicem ſimul ſuum porrigebat, & quidem in eo verſantes, ut Euchariſtia participarent. Ergo hoc primum & maxime authenticum Chriſtianæ ſynaxeos exemplum eſt, in quo calix cõmunicantibus, & à Chriſto omnibus diſtributus, & ab omnib. ſumptus eſt; quod omnes adeo in illo ſacro celebrando ſequi ac imitari decet, iuxta Domini mandatum *Hoc facite*, quod Latini ad Apoſtolos, quatenus miniſtraturi erant hoc ipſum ſacramentum vel unice, vel quod nos potius putamus, præcipue dictum intelligunt. Quod ergo iidem hic cauſari ſolent, iſtos tum omnes communicantes fuiſſe Apoſtolos, id argumentum adeo nõ ſolvit, ut etiam arctius conſtringat. Quod enim Apoſtoli erant, id eſt ſacramenti miniſtri, hoc ipſo eos utramque ſpeciem diſtribuere cõmunicaturis jubet Chriſti cum exemplum, tum præceptum *Hoc facite*. Sed & *bibere* communicantes debere omnes, niſi invita aliqua neceſſitas prohibeat; idẽ locus demonſtrat. Quis enim eorum exemplum nobis omnibus ſequendum neget, qui totius noſtræ Societatis ſanctiſſimi ac religioſiſſimi apices fuerunt? Neque enim communio ſolis Apoſtolis commendata eſt, ſed etiam ſingulis fidelibus. Si Apoſtolorum eſſet propria, non panis magis quam calix cuiquam Chriſtiano eſſet diſtribuendus; quod nemõ poſt eos fuerit, vel futurus ſit veri nominis Apoſtolus. Sin Sacerdotes ſuos Latini ab Apoſtolis in illo ſacro repræſentatos finxerint; quanquam hoc profecto niſi abſurdiſſime fingi non poteſt) cur ergo, quem Chriſtus calicem Apoſtolis, licet non conficientibus, tradidit, eum ipſi ſuis Sacerdotibus negant, ſi quando id Sacramentum ab alio confectum ſumunt? Cur Synodus Tridentina hoc ita decrevit *d* eos *ſub una panis tantummodo ſpecie communicans, quorum ex ipſis iſtorum regulis calix proprius* erat?

a Matth. 26. 27.
b Marc. 14. 23.
c Bell. l. 4. de Euchar. c. 25 §. Videndum ig.
d Conc. Trid. Seſſ. 21. cap. 2.

Cap.V. erat? Certè Apoſtoli eodem hic jure ac nomine *biberunt*, quo *ederunt*. Eadem utriuſque rei ratio eſt. Vtramque Chriſtus porrexit; idem de utraque præcepit; de pane. *Manducate*; De calice. *Bibite*. Vt duæ ſunt Sacramenti partes, *panis & calix*; ita duo Sacramentum ſumentis actus, *manducare & bibere*. Vt in conficiendo *panis & calix* neceſſario adhibentur; ſic & in ſumendo duo actus *eſus & potus* neceſſario requiruntur. Itaque Chriſtus utrumque ſicut *benedixit*; ita & diſtribuit. Neutro in actu alterum ab altero divelli poteſt. Veriſſime Maldonatus; e *Duodecim, qui aderant Apoſtoli* (inquit) *omnis Eccleſiæ, cum qua fœdus inibat, perſonam repræſentabant*. Ergo, inquam, & ſacri vini potus totius eſt Eccleſiæ; quam ſcilicet, qui tum vinum biberunt, repræſentabant. Ergo vinum ſacrum, omnibus fidelibus, qui Eccleſiæ membra ſunt, tam diſtribui nunc debet, quam tunc Apoſtolis diſtributum fuiſſe conſtat.

e Maldon. in Matth. 26.

Ipſa Sacramenti inſtitutio, quam hic omnes haberi confitentur ſatis per ſe vincit Chriſti mentem, adeoque & mandatum fuiſſe, ut panis & calix omnibus uterque ad menſam ſuam accedentibus porrigatur guſtandus. Cum enim ritus aliquis inſtituitur à poſteris celebrandus, non aliter celebrari debere ſignificatur, quam iis adhibitis rebus, quas qui ritum inſtituit vel adhibuiſſe ipſe cognoſcitur, vel certè adhibendas edixiſſe. Ita in veteri fœdere quaſcumque in Paſchatis inſtitutione ſpecies adhibendas, vel utendas dixit f Moyſes eas in celebrando illo ſacro adhibendas, utendaſque eſſe præcepiſſe intelligitur, Agni anniculi carnes igne toſtas, azymos panes, agreſtes lactucas, &c. Harum rerum nullam ab illo ſacro abeſſe fas fuit; nullum item celebrantium in eas actum à Moyſe commemoratum, eſum agni quidem & lactucarum nocte prima, azymorum vero per ſeptem dies. Neque quiſquam apud Iudæos repertus eſt, qui ad ſacrum illud hircorum & vitulorum anniverſarium, g quod Levitici capite ſextodecimo deſcribitur putaverit unum hircum ſatis eſſe, vel emiſſarium, vel eum, qui pro peccato offerebatur, vel duos hircos abſque vitulo, vel vitulum ſine hircis; quia ſcilicet, quæ ſacrificij apud Moſem habetur, deſcriptio diſertiſſimi mandati vice eſt, quo ſingulæ illic commemoratæ ſpecies adhiberi præcipiuntur. Eadem eſt cæterorum ratio, in quibus & ſpecies, quæ nominantur, adhibendas, & ſingulas vel edendas, vel cremandas, vel effundendas, vel ſpurgendas, vel potandas, &c. præcipi à Legiſlatore intelligitur. Cum ergo Chriſtum Evangeliſtæ, & Paulus duas in Euchariſtia ſpecies, quo tempore ſacrum ejus ritum inſtituit, aſſumpſiſſe narrent, h panem & calicem vino plenum; utrumque benedixiſſe, panem fregiſſe, alterum ſeorſum ab altero diſcipulis porrexiſſe, panem manducandum, *Accipite, comedite*, vinum bibendum, *Bibite ex hoc omnes*; tota hæc tam accurata rei totius deſcriptio clamat velle, mandare ac præcipere Chriſtum totum hunc ritum ita à ſuis omnibus in poſterum peragi, ut miniſter quidem duas illas ſpecies adhibeat, utramque benedicat, panem frangat, fractum primo communicantibus

f Exod. 12.

g Lev. 16.

h Matth. 26. 26, 27.

buſ, tum & calicem diſtribuat; fideles vero communicantes panem acceptum comedant, & ex calice deinde bibant. Huc accedit & mandato utrique ſua adjecta ratio, quæ actus utilitatem commendat; nimirum comedendum eſſe illum panem *i* quod *ſit corpus Chriſti*, bibendum ex calice, quod *hic ſit novi teſtamenti ſanguis pro multis effuſus in remiſſionem peccatorum*. Cum ergo nemo ſit fidelium, cui non ſit apprime utilis ac neceſſaria corporis ſanguiniſque Dominici participatio, cumque panis ſacri eſus, corporis; calicis potus, ſanguinis Dominici participatio ſit, ut illa nos Pauli docent apertiſſimè, *k Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio ſanguinis Chriſti eſt; Et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini eſt*? omninò neceſſe eſt, vel ad Laicos, Clericoſque non conficientes nihil iſtam Dominici ſanguinis participationem pertinere; vel certè & calicis potum, æque ac panis eſum utrorumque cum conficiente miniſtro communem eſſe. Sed hæc, quæ ad jus rei proprie pertinent, breviter attigiſſe ſatis eſt, quæque adeo probant ex Dominicæ inſtitutionis ratione Euchariſtiam ſub utraque ſpecie tam diſtribui, quam confici debere; Alioqui Chriſti præceptum violari, peccarique in ejus Majeſtatem graviſſimi reum eſſe quiſquis hoc Sacramentum ſub una tantum ſpecie, vel fidelibus adminiſtrat, vel ipſe ſumit, niſi extrema aliqua eum neceſſitas altera carere invitum coëgit. Si quis de hoc ex divinis litteris argumento plura deſiderat, noſtros id locis ſuis tractantes adeat: præſertim vero Danielem Chamerium, *l* & Georgium Calixtum. *m* Hi enim omnes Latinorum vitilitigationes, quæ de hoc capite ſunt propemodum innumerabiles, accuratiſſime excutiunt ac refellunt, nihil ut neceſſe ſit poſt ſummam eorum diligentiam idem agere, ac ut veteri verbo utar, Iliada poſt Homerum ſcribere. Nos qui nunc quidem, non quid ſit juris, quærimus, ſed quid olim apud Eccleſiam in hac religioſi cultus parte factum fuerit indagamus, illam Dominicæ inſtitutionis hiſtoriam, ut unum de multis, ſed tamen præ cæteris omnibus illuſtre, ac maxime obſervandum exemplum offerimus; quia primum in hoc ordine, & Chriſti ipſius ore ac manu geſtum; quo merito veriſſima, ac tutiſſima omnium, quæ ſunt hujus generis, norma cenſeri debet. Ex his ergo id concluſum eſto primam omnium, quæ apud Eccleſiam factæ ſunt, Euchariſtiam ab ipſo Chriſto, totius religionis principe ac auctore Apoſtolis primis, adeoque antiquiſſimis Chriſtianorum omnium, iiſdemque ſanctiſſimis ac eminentiſſimis Patribus, adminiſtrata ſub utraque ſpecie fuiſſe; quod vel ipſi Conſtantienſes primi licet de diverſo ritu obſervando legis-latores, adeo non negant, ut etiam diſſertiſſime in ipſo legis proœmio ſtatim confiteantur *n Chriſtum poſt cœnam inſtituiſſe & ſuis diſcipulis adminiſtraviſſe ſub utraque ſpecie panis & vini hoc venerabile Sacramentum.*

i Ibid. verſ. 26.28.
k 1. Cor. 10. 16.
l Cham. Panſtr. T. 4. l. 8. de Euch. c. 1. 2. 3.
m Calixt. Diſp. contr. comm. ſub una.
n Conc. Conſt. ſeſſ. 18.

CAPUT.

CAPUT VI.

Argumentum II. contra unius ſpeciei diſtributionem, ab Apoſtolorum & Chriſtianorum, quos illi docebant, exemplo petitum. Hos enim omnes Eucharistiam omnibus communicantibus ſub utraque ſpecie diſtribuiſſe; idque demonſtratur ex 1. Cor. 11. Latinorum ex eodem loco verſu 27. Cavillatio ſolvitur ac refellitur. Particulas ἢ, aut, vel, *aliquando pro conjunctivis à Græcis, Latiniſque ſcriptoribus uſurpari. Arg. III. ex 1. Cor. 10. 17. juxta veterem Latini interpretis verſionem, apud Latinos olim vulgarem.*

SEd Apoſtolorum quæ ſuperſunt monumenta docent ipſos quoque hoc ſummi Magiſtri exemplum religioſiſſime, quod decebat, eſſe ſecutos; à quo diſcedere Conſtantienſes & Tridentini in ultima ſeculorum fæce primi ſolique omnium Chriſtianorum auſi ſunt. Paulus in priore ad Corinthios epiſtola, quam eruditi ſcriptam putant anno eræ Chriſtianæ vulgaris quinquageſimo primo, clariſſime teſtatur ad illud Domini exemplum à ſe & collegis inſtitutam & adminiſtratam fuiſſe Eucharistiam. Profitetur *o* inprimis ſe à Domino accepiſſe, quod Corinthiis *tradiderat*. Ergo & his, & cæteris Eccleſiis, quas condidit, *tradiderat* Eucharistiam non ſub una, ſed ſub duabus ſpeciebus panis & vini ſcilicet, eſſe adminiſtrandam. Neque enim quiſquam credo dixerit eum à Domino aliud de hoc Sacramento accepiſſe, quam quod ipſe fecerat. Sed & ſi quis aliter ea de re ſentiret, Paulus hanc ſuſpicionem ſtatim refellit, ſigillatim, & quidem accuratiſſime illud ipſum enarrans, quod ſe à Domino accepiſſe dixerat. Quid nam ergo illud fuit? *Quod* (inquit) *Dominus Ieſus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit, Accipite & manducate. Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur. Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, poſtquam cœnavit, dicens, Hic calix novum teſtamentum eſt in meo ſanguine. Hoc facite, quotieſcunque biberis, in meam commemorationem.* Hic vides panem & calicem à Domino, non modo acceptum, & gratiarum actione conſecratum, ſed etiam Apoſtolis manu Chriſti miniſtratum, panem quidem manducandum, calicem autem bibendum. Eucharistiam ergo miniſtratam ſub utraque ſpecie Paulus & à Domino acceperat, & Corinthiis tradiderat; quibus ſcilicet id tradiderat, quod à Domino acceperat. Si qua in re à Dominico exemplo hic diſcedi vel debere vel poſſe cenſuiſſet; ſiquid Laïcum inter & Clericum in Euchariſtiæ uſu diſcriminis ſtatuiſſet, id quoque ſibi à Domino, Corinthiis à ſe traditum dixiſſet. Nihil dixit. Ergo Euchariſtiam Corinthiis tradiderat ad Dominicum illud exemplum & conficiendam, & diſpenſandam; ſic, ut calix omnibus communicantibus ad bibendum diſtribueretur.

o 1. Cor. 11. 23.

Vnde patet primæ illius antiquitatis Chriſtianæ annis apud noſtros ex Apoſtolica diſciplina perſeveraſſe primi à Domino ipſo dati in Euchariſtia exempli fidelem ac religioſam obſervationem. Quod ipſum Apoſtolus luculentius ibidem docet. Sic enim recitata Domini inſtitutione ac traditione, ipſe pergit; *p* &, *Quotieſcumque enim (* inquit *) manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.* Mitto, quod *mortis Domini annuntiationem*, quæ in Euchariſtia neceſſario facienda eſt, panis eſu, ac calicis potu, non alterutro ſeorſum, ſed utroque ſimul, fieri definit, quo non modo ita tum ſervatum fuiſſe, ſed & in perpetuum ab omnibus ſervari & miniſtrantibus, & communicantibus debere apertiſſime præſcribit, nullo Laïci à Clerico hactenus diſcrimine; cum Laïcum non minus, quam Clericum Dominicam mortem in Euchariſtia ſumenda annuntiare neceſſe ſit; Hoc inquam mitto. Vnum id in his Pauli verbis obſervo, quod *panem hunc manducare, & calicem hunc bibere*, manifeſte dicit, pro *Euchariſtia communicare*, vel *eam ſumere*, aut *celebrare*. Qui vero ſic loquitur eo ipſo indicat Euchariſtiam duobus illis actibus contineri, non horum altero tantum Fideles ergo in Eccleſiis Paulinis apud menſam Dominicam, non tantum mãducabant, ſed etiam bibebant. Neque eſt quod quiſquam hoc de Clericis conficiẽtibus concedat; de Laïcis neget. Omnis enim hic Pauli Sermo ad utriuſque ordinis fideles pertinet; & quidem ad Laïcos magis, quam ad Clericos. Ab illis enim potiſſimum & profectum, & admiſſum fuiſſe apud Corinthios patet illud peccatum ad cujus emendationem ſpectat omnis hæc Apoſtoli diſputatio. Idem oſtendunt, *q* quæ ſequuntur; *Itaque quicũque manducaverit panem hunc; vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & ſanguinis Domini.* In his Euchariſtiam utroque illo *manducandi & bibendi* actu contineri, ut in ſuperioribus, videmus. Futilis eſt eorum cavillatio, qui ex particula disjunctiva *vel* argutantur jam tum panẽ ſine calice à nonnullis communicantium ſumptum fuiſſe. Primo enim ſi hæc cavillatio valeret, ne ſic quidem quod eſt in controverſia, id ſecundum Latinos adſtrueret. Sic enim induceret quidem à nonnullis communicantium ſumptam fuiſſe unam Sacramenti partem abſque altera; non induceret, id, quod nunc inter nos quæritur, non fuiſſe utramque à miniſtro porrectam omnibus ad ſacram menſam accedentibus. Secundo, ſi ea hic eſſet disjunctivæ illius voculæ vis, tam ſine pane bibiſſe, quam ſine potu ediſſe illos aliquos conficeret. At ne Latini quidem patiuntur ſuorum quemquam apud ſacram menſam bibere, niſi qui prius manducaverit. Præterea ſi valet hæc argutia, eo valet, ut disjungat, non ſimpliciter eſum à potu, vel potum ab eſu, quaſi quiſquam tunc temporis in ſacra ſynaxi vel ederet neque tamen biberet; vel biberet quidem, nequaquam tamen ederet, quo tendit Latinorum argumentatio. Sed hac particula disjungitur eſus panis indignus à potu calicis digno; vel contra hujus potus indignus ab illius eſu digno. Neque enim ſimpliciter dicit Apoſtolus, *Quicumque ederit panem hunc, vel biberit*

CAP. VI.

p 1. Cor. 11. 26.

q 1. Cor. 11. 27.

Cap. VI. *calicem Domini*; ſed, *Quicumque vel illum ederit, vel hunc biberit INDIGNE.* Vnde hoc quidem recte concluſeris, poſſe aliquem & indigne bibere qui non indigne ederit, & indigne edere qui non indigne bibat. Illud quod volunt Latini, nequaquam confeceris poſſe aliquem apud menſam Domini ritè ac legitime communicare, qui tantum edat, ac non etiam, poſtquam ederit, bibat. Si inſtant, ac id, quod nos ſupponimus, fieri poſſe negent, ut unus idemque homo Euchariſtiæ ejuſdem partem quidem unam digne, alteram vero indigne ſumat; primo reſpondebo Apoſtoli orationem, non abſolutam, ſed hypotheticam revera eſſe. Nam ὃς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον τοῦτον, idem eſt, ac ſi dixiſſet ἐὰν τις ἐσθίῃ *Quicumque ederit*, idem eſt ac ſi dixiſſet, *Siquis ederit*. Iam quæ in hypotheticis (ut vulgo loquimur) ſupponuntur, ea non eſt neceſſe omnia poſſe revera fieri, aut exiſtere in rerum natura; Satis eſt ſi animo

r Gal. 1. 8. fingi poſſunt. Vt cum alibi ad Galatas ſcribit Paulus; r *Si nos* (ἐὰν ἡμεῖς) *aut Angelus de cœlo evangelizet vobis, præter quam quod evangelizavimus vobis, anathema ſit*; Nemo inde colligit fieri re vera potuiſſe, ut vel ipſe Paulus, vel cœleſtis aliquis Angelus aliud à Paulino evangelium Galatis annuntiaret; ſed id ipſum quod nequaquam fieri, etiam quam nos certius ac liquidius intelligebat, *ſupponit* tamen; ſignificans tantam eſſe Evangelij à ſe prædicati veritatem, firmitatem ac perfectionem, ut ſi id accidat, quod per naturam ac ordinem à Deo conſtitutum accidere non poteſt, ut nimirum vel ipſe, vel de ſanctis Angelis unus aliquid præter illa prædicet, quæ Galatas de Chriſtianiſmo docuerat; & ipſe & Angelus ſi quid ſimile audeant, non audiendi, ſed explodendi ſint. Nihil ergo vetat quin hoc quoque loco ſuppoſuerit, qui panem ſacrum digne ederit, eundem de calice indigne bibere; etiamſi concedamus id nequaquam fieri poſſe. Satis eſt, quod id animo fingi poteſt, ut ab Apoſtolo legitime ſupponi potuerit, quo tantam eſſe debere utriuſque actus puritatem demonſtret, ut ſi quod difficile ac pæne impoſſibile videtur, contingeret, aliquem nimirum vel edere, vel bibere indigne, etiam unius iſtorum actuum indignitas ſatis ad hoc futura ſit, ut iſte corporis & ſanguinis Dominici reus ſit. Sed neque illud concedendum videtur, quod nos hactenus donavimus, fieri ſcilicet non poſſe, ut horum duorum actuum, quas apud eandem menſam pæne eodem temporis puncto unus idemque homo exercuerit, alter digne alter indigne factus fuerit. Grotius quidem vir eruditionis notiſſimæ, ſtudij que tam in Latinorum partes propenſi, quam à noſtris alieni, hoc adeo non cenſuit eſſe ἐκ τῶν

s Grot. in 1. Cor. 11. 27. ἀδυνάτων, ut etiam id revera apud Corinthios contigiſſe putet. s *Poteſt* (inquit) *disjunctiva hic in ſua proprietate ſumi; quia fieri poterat, ut dives ſeorſum à pauperibus biberet, non ederet; aut ederet, non autem biberet ſeorſum.* Sed abſque Latinorum cavillatione foret, nihil neceſſe erat ad has λεπτολογίας deſcendere. Notum enim eſt, & obſervatum à Iureconſultis antiquis, optimis & accuratiſſimis humani ſermonis arbitris atque cenſoribus, disjunctivam *aut* non raro uſurpari pro conjunctiva

conjunctiva, id eſt pro *ET*. *Sæpe ita comparatum eſt* (inquit Paulus ve- CAP. VI.
tus Iuriſconſultus) *ut coniuncta pro diſiunctis accipiantur, & diſiuncta*
pro coniunctis. Hujus generis exempla profert hæc, *Cum dicimus* (in- *t* Dig L 50.
quit) *ſuper pecuniæ tutelave ſuæ, tutor ſeparatim ſine pecunia dari non po-* Tit 116 L. 53.
teſt; *& cum dicimus, Quod dedi aut donavi, utraque continemus*. Apud Sæpe Ita.
Græcos quoque eodem quo apud Latinos modo, diſiunctiva pro con-
junctivis interdum uſurpari ad Homerum obſervat Euſtathius, eru-
ditiſſimus Poëtæ interpres, & linguæ ſuæ judex idoneus. Ille hæc Tire-
ſiæ ad Vlyſſem verba *u* enarrans ἐπὴν μνηστῆρας Κτείνῃς ἠὲ δόλῳ, ἢ ἀμ-
φαδὸν *Poſtquam procos occideris vel dolo, vel palam*, ſcribit veteres hic
particulam ἢ *Vel*. quæ diſiunctiva eſt, pro Καὶ *ET coniunctiva interpre-* *u* Euſtat. in
tari σημείωσαι δὲ (inquit) ὅτι τὸ ἠὲ δόλῳ ἢ ἀμφαδὸν, ἀντὶ τοῦ καὶ δόλῳ καὶ ἀμ- Odyſſ. L XI.
φαδὸν, νοοῦσιν οἱ παλαιοί. Et in librum ejuſdem operis decimum in illud p. 16. edit.
Poëtæ Εἰ δὲ φθεγξαμένου τεῦ, ἢ αὐδήσαντος. *Si te vocem mittentem vel loquen-* Rom.
tem audierit, ἢ *aut* notat *poſſe* pro ΚΑΙ' *ET accipi*. καὶ ἴσως μὲν τις κἀνταῦθα *x* Id. ibid. in
λήψεται ἀντὶ τοῦ καὶ τὸν ἢ σύνδεσμον. De Latinis idem non ſemel obſerva- L. 10. p. 1641.
vit utriuſque linguæ conſultiſſimus, & in his aliiſque pæne omnibus
verſatiſſimus Salmaſius noſter. Sic accipit *y* illa ſummi Poëtæ, *ma-* *y* Salmaſ. in
gnus pietate vel armis, id eſt (inquit) *pietate & armis*; & alibi paſſim Pall. Tertull.
apud auctores. Et in alio opere eodem ſenſu capiendum docet *z* illud p. 372.
Iulij Capitolini de Marco, *Viris claris permiſit, ut eodem cultu, quo ipſe* *z* Id. Not. in
Vel miniſteriis ſimilibus convivia exhiberent; *id eſt & miniſteriis*: *idque* Hiſt. Aug.
non ſemel apud iſtos ſcriptores obſervari poſſe monet. Ita & ſacri Scripto- Script. p. 90.
res loquuntur; ut ipſe Paulus cum alibi dicit, *a Non enim per legem* A.
promiſſio Abrahæ, AVT ſemini eius, id eſt, & ſemini ejus, quod in eo- *a* Rom. 4.
dem argumento alio in loco *b* ſic expreſſit, *Abrahæ dicta ſunt promiſſio-* 13.
nes, ET ſemini eius. Sic etiam Lucas; *c In qua poteſtate hæc facis, AVT* *b* Gal. 3 16.
quis eſt, qui dedit tibi hanc poteſtatem? pro eo, quod in eadem efferenda *c* Luc. 20. 2.
ſententia habent Matthæus *d* & Marcus, *e ET quis tibi dedit hanc po-* *d* Matth. 24.
teſtatem? Ita quod apud Moſem in Hebræo eſt, *AVT poſtea intellexerit*, 23.
Latinus recte interpretatus eſt, *ET poſtea intellexerit peccatum ſuum*. *e* Marc. 11.
Cum ergo hæc ſit particulæ Ἤ, *AVT* apud Græcos & Latinos vis, ut 28.
quæ inter ſe nectit, ea non ſemper diſiungat, ſed etiam interdum con- *f* Levitic. 4.
jungat, cumque ex rerum ipſarum de quibus agitur, ingenio, de ejus 23. Vide
ſenſu judicandum ſit, ut exemplo ſuo præſcribit Paulus Iuriſconſul- etiam Lev. 4.
tus, apparet non poſſe Latinos ex his Apoſtoli verbis, *Quicumque man-* 27. 28. Can-
ducaverit panem hunc, VEL biberit calicem Domini indigne &c. valide tic. 2. 7 & 3. 5.
concludere aliquos communicantium ita olim apud ſacram menſam
manducaviſſe, ut non etiam biberint, niſi prius demonſtraverint res
ipſas, id eſt eſum & potum jam tum aliquando fuiſſe in hoc ſacro
diſiunctas. Atqui hoc neque demonſtrant, neque demonſtrare poſ-
ſunt. Omnia alio ducunt, & hæc duo in Euchariſtiæ ſumptione con-
junctiſſima fuiſſe oſtendunt Domini inſtitutio, & diſertum præce-
ptum, totius Eccleſiæ Apoſtolorum proximæ conſtans ac perpetuus

 uſus,

Cap. VI. uſus, ut mox docebimus. Ergo fatendum eſt, quod Paulus hic dicit *vel biberit*, id idem eſſe, ac ſi ſcripſiſſet *ET biberit*. Atque hoc ipſe ſatis confirmat Apoſtolus, cum res eoſdem toto hoc loco tractans duo illa, de quibus quæritur, quater quidem conjunxerit; diſiunxerit vero tantum ſemel. Ita verſiculo hunc proxime antecedente, *Quotieſcumque manducabitis panem hunc. ET calicem bibetis.* Verſu ſtatim ſequente, *Sic de pane illo edat, & de calice bibat.* Iterum continuo; *Qui manducat, ET bibit indigne, iudicium ſibi manducat ET bibit.* Non eſt dubitandum, quin quam ſæpius uſurpavit particulam eam nativo, proprioque ac conſueto ſenſu potius intellexerit, quam eam, quæ ab eo varius ac parcius uſurpata hic occurrit. Atqui in verſibus non pluribus, quam quatuor particulam *ET*, qua conjungit, quater dixit; Vel quæ diſiungit, ſemel tantum poſuit. Quid ſupereſt, niſi ut veram ejus mentem vel ex ipſo locutionum numero præſcribamus fuiſſe hos, quos iſtis particulis inter ſe nectit, *edendi bibendique* actus, non quod Latini fruſtra contendunt *diſiungere*, Quid, quod ne illud quidem, quod Latini ſumunt, plane liquidoque certum eſt, Paulum ſcilicet hoc loco vel ſemel particula diſiunctiva uſum eſſe, & vere ſcripſiſſe, quod nunc in libris typis excuſis Græcis Latiniſque vulgo legimus, ὃς ἂν ἐσθίῃ ἢ πίνῃ, *Quicumque manducaverit Vel biberit*? Multa ſuadent & Paulum ſcripſiſſe ὃς ἂν ἐσθίῃ ΚΑὶ πίνῃ, & Latinum interpretem edidiſſe, *Quicumque manducaverit, ET biberit.* Certe qui hoc uno eodemque loco quater ſic eſt locutus, eum voce diverſa ad rem unam eandemque ſignificandam uſum ibidem eſſe, parum probabile videtur. Imo eandem hic quoque, ut in cæteris quatuor locis, & particulam ΚΑΙ, non autem Ἢ, ſcripſiſſe Apoſtolum ſuadet primo codex novi Teſtamenti Græcus, Therſæ Alexandrinæ mulieris manuſcriptus, qui Regi magnæ Britanniæ Iacobo I. à Cyrillo Patriarcha Alexandrino dono miſſus, in Regia Bibliotheca apud Anglos ſervatur, & omnium codicum, qui hodie extant, vetuſtiſſimus eſſe putatur. In illo enim codice hic Pauli verſiculus plane ſic, ut diximus, ſcriptus legitur. ὥστε ὃς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον. ΚΑΙ πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου ἀναξίως; ut eſt ad hunc Pauli locum in Bibliis Londinenſibus πολυγλώττοις annotatum. Athanaſius, ſive quis alius auctor Græci in paſſionem & crucem Domini tractatus, qui inter Athanaſij opera circumfertur, hunc quoque verſiculum, plane ut Theclæ codex, exhibet; [g] ὃς γὰρ ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον, ΚΑΙ πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου ἀναξίως. Sic etiam Latinus interpres reddit in Bibliorum Complutenſium laudatiſſima editione; *Itaque quicumque manducaverit panem hunc, ET biberit calicem Domini indigne.* Codicem Latinorum Bibliorum habeo, manu ſed Gotthica in charta pergamena ſcriptum, qui 300. vel 400. annorum ætatem præ ſe fert, in quo hic idem verſiculus, plane ut in editione Complutenſi, ſcriptus legitur, *Quicumque manducaverit panem*

g Athan. de Paſſ. & cruc. Dom. T. 1. p. 1027.

panem hunc, *ET biberit calicem Domini indigne.* Neque dubitandum eſt, quin multi fuerint manuſcripti hujuſmodi codices, qui eandem lectionem exhiberent. Neque enim ita edituros fuiſſe Complutenſes veriſimile eſt, niſi non modo aliquot, ſed etiam plures & melioris notæ libros habuiſſent, qui hanc lectionem præferrent, quam qui diverſam. Neque aliter Syrus, & Arabs legerunt; Ille ſic; *Qui ederit unum panem*, *& biberit* &c. Arabs; *Qui comederit hunc panem, ET biberit calicem Domini abſque merito, tenebitur crimine corporis & ſanguinis eius.* Æthiopis eadem quoque ratio eſt; *Et nunc* (inquit) *qui edit hunc panem*, *ET bibit hunc calicem indignus exiſtens, condemnabitur pro corpore & ſanguine Chriſti.* Vetus, qui inter opera Hieronymi exſtat, Latinus in Paulum commentarius eadem ſequitur; *Quicumque manducaverit panem hunc*, *ET biberit calicem Domini indigne* &c. Quin & de ſequioribus ſeculis Falbertus Carnotenſis, *b* Anſelmus, Thomas, Lyranus, Caietanus, & Guillandus eandem quoque lectionem habent. Atque ita ſane vel legendum, vel (ſi vulgatam à Clemente P. R. S. editionem ſequimur) intelligendum eſſe hunc Pauli locum vincit verſiculus ſequens; *Probat autem ſe ipſum homo* (id eſt unuſquiſque, ex noto Hebraiſmo) *& ſic de pane illo edat, & de calice bibat.* Hic enim Apoſtolus inſtitutum ſermonem perſequens, ut caveatur à fidelibus, qui ex indigne ſumpta euchariſtia contrahitur reatus, jubet unumquemque communicantium ſe ipſum antequam ad ſacram menſam accedat probare, atque ita demum panem & poculum Domini ſumere. Non ita utrumque conjungeret, niſi omnes omnino communicantes utrumque accipere, & uniuscujuſque fidelis officium, & totius, quæ tum erat Eccleſiæ communis mos fuiſſet. Itaque cum ejus, qui indigne communicat, jam commemoratum periculum verſu proxime iterum inculcat, eſum & potum conjunctim, non diviſim & ſeparatim eloquitur hoc modo, *Qui enim manducat, ET bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini.*

Cap. VI.

b Fulb. ep. 1.

Ex his apertiſſime liquet Apoſtolos & Eccleſias ab iis conditas Domini inſtitutionem & exemplum ſequentes Euchariſtiam ſub utraque ſpecie fidelibus quibuſvis adminiſtraſſe. Ac de illa Eccleſia ita aliquando ſenſiſſe, ipſos etiam Latinos, apparet ea cujuſdam alterius Paulini loci veteri, & apud eos olim vulgari interpretatione, in quo Græci codices hodierni ſimpliciter habent, *οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν*, Latini apud ſuum interpretem vulgo legebant, *i Omnes qui de uno pane, & de uno calice participamus*; mentem Pauli totius haud dubie Euchariſtiæ participationem intelligentis, plenius addita *poculi* ſacri mentione quod in Græco deeſt, mentione explicantes. Qui ſic legebant, putabant Pauli ævo *quicumque corpus unum* in Domino ſunt (id eſt omnes omnino fideles) de uno calice, æque ac de uno pane,

i 1. Cor. 10. 17.

Cap. VI. in Euchariſtia participaſſe. Bellarminus reſpondet, k illud & ex uno calice, *non haberi in Bibliis correctioribus vulgatæ editionis, ſed ſolum in paucis quibuſdam minus emendatis* Ego vero fateor, nunc quidem in omnibus Latinorum codicibus, qui ex Clementis editione excuduntur (neque fere alij quam ex hac hodie excuduntur) deeſſe quatuor illas voculas, *& ex uno calice* I. Olim vero, antequam nuper procurata à Clemente editio extiſſet in lucem, falſum eſt vel pauca fuiſſe, vel *minus emendata habita eſſe* illis temporibus illa Latinæ interpretationis exemplaria, in quibus allatus Pauli locus quatuor iſtis voculis auctior legebatur, quam nunc habetur in Clementinis. Imo apparet ex libris ante Clementina Biblia edita, vel manu ſcriptis, vel typis excuſis, communiſſimam hanc fuiſſe apud Latinos lectionem, *de uno pane & de uno poculo*. Vt de cæteris taceam, nulla Bibliorum ante Clementem editio emendatior aut caſtigatior, nulla clarior aut nobilior fuit, quam Complutenſis, Franciſci Ximenii ampliſſimi Hiſpaniæ Cardinalis auſpiciis ac ſumptu procurata, miſſis à Leone P. R. X. Cardinalis inſtituto favente ex Papali Bibliotheca antiquiſſimis, optimiſque exemplaribus, *tantæ vetuſtatis, ut fidem eis abrogare nefas videretur*. Hæc enim *illi impreſſioni archetypa fuiſſe*, ipſi editores in Græco Latina novi fœderis libris præfixa Præfatione teſtantur. Atqui in ipſa illa editione Pauli locus plane ita, ut exhibuimus Latine excuſus legitur; cum illa additione, *ET DE VNO CALICE*. Sed quid ego Ximenianam editione loquor? Sixtinam ipſam, quam Latini ſuam eſſe hodiernam, tametſi falſo præ ſe tamen ferunt, & rerum ignaris perſuadent, nos ipſi ſcimus ita quoque locum hunc exhibuiſſe *de uno pane & de uno calice*; & melius ac facilius, quam nos, ſcivit Bellarminus, ſed quod probe ſcivit, vafre diſſimulavit. Iam vero quam lectionem & Franciſcus Ximenius, & Sixtus Papa V. omnium, qui apud Latinos ſacrorum Bibliorum editionem emendare aggreſſi ſunt, celeberrimi ac præſtantiſſimi, retinuerant, eam apud Latinos olim multo communiorem ac emendatiorem habitam fuiſſe, nihil eſt, quod dubitemus; quantumvis Bellarminus ſophiſtice verbis æquivocis & veteratoriis lectori credulo illudens aliud nobis perſuadere voluiſſe videatur. Certe idem ille meus M. S. Bibliorum Latinorum liber, quem nuper memorabam, hic quoque idem habet, quod Complutenſes, & Sixtus prætulerunt, *Omnes, qui de uno pane, & de uno calice participamus*; itidemque alter Latinus paulo minori forma, ſed charactere grandiori manu in pergameno ſcriptus novi teſtamenti codex, qui & ipſe noſter eſt, locum Pauli cum iiſdem vocibus repræſentavit, eodem additamento, *& de uno calice*, quam in noſtris vulgatis auctiorem. Sed & præter hos, non dubito Cóplutenſes, plures quos ſequerétur, habuiſſe manuſcriptos libros, quorum auctoritate coacti ſint iſta *de uno calice* præter vulgatos Græcos codices, huic verſui inſerere. Eſtius in quibuſdam codicibus ita legi fatetur, m idque totum à plæriſque mediæ ætatis tractatoribus exponi; quod magno argumento eſt. Latinos *mediæ* (ut ille dicit) *ætatis*

k Bell. L. 4. de Euch. c. 24. §. Et miranda.

l Vide Jams. ad hunc loc in Bell. Papali.

m Eſt. in 1. Cor. 10. 17. 18

ita

ita omnes legiſſe. Certe Biblia Latina Veneta minoris formæ a. D. 1533. & Biblia à Renato Benedicto, Pariſienſi Theologo, in grandibus chartis a. D. 1565. Latine edita, utraque Complutenſem lectionem ſequuntur. Sed quid recentes loquor? Ipſe ille vetuſtiſſimus Pauli commentator, qui inter Ambroſij opera circumfertur, hunc in Pauli ipſius, ut loquimur, *textu* cum Sixto & Complutenſibus eundem verſiculum Latine exhibet, quo loco explanat; *n* & paulo poſt eum ipſe in commentario repetens iterum eundem deſcribit, *Omnes de uno pane, & de uno calice participamus.* Ac nequis de lectionis antiquitate dubitet, extat & ſervatur apud Benedictinos, qui in S. Germani ſub urbio ſedes habent Græco-Latinus litteris capitalibus Romanis ſcriptus, novi inſtrumenti codex, ipſa ſuo antiquitate venerabilis (præ ſe fert enim ætatem mille annorum) in, quo hic Paulinus verſiculus utraque lingua ita ſcriptus legitur, Græce, οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου, καὶ τοῦ ποτηρίου μετέχομεν. Latine; *Omnes enim de uno pane, & de uno calice participamus.* Hinc patet, quam vetuſta ſit illa lectio; quamque temere Bellarminus pronuntiarit exemplaria Latina, quæ ita legunt, *minus eſſe emendata*; in Græcis autem multis haberi verba illa, *& de uno calice*; in utroque, ut oſtendimus hallucinatus. Illud quidem, ut videtur, jam ſatis ſuperque probatum eſt Latinos, apud quos hæc lectio, ante noviſſimam Clementis Criticam publica ac pæne omnium communis erat, & à plæriſque teſte Eſtio, tractatoribus mediæ ætatis exponebatur, id ſenſiſſe quod diximus, nempe primam illam ævi Paulini Eccleſiam, non tantum *uno pane* (qui hodie Latinorum mos eſt, ſed etiam de *uno calice* apud menſam Dominicam *participaſſe.* Ex quibus, hoc etiam ſi me audis, diſces, quod Clemens noviſſime quatuor illas voculas (*& de uno calice*) de ſuæ editionis codicibus expungi voluit, id eum non feciſſe ullo veritatis, aut Græci fontis amore (nam alibi non pauca quæ in Græcis deſunt, nihiloſecius in Latino textu retinuit) ſed uno Conſtantienſis, Tridentinique decreti ſtudio, de mutilanda dimidia ſui parte Chriſtianorum hominum Euchariſtia. Iamdudum enim iſti pro correctioribus & emendatoribus habent, non quæ Hebraïcis Græciſve Scripturæ fontibus conſentanea ſunt, ſed quæ ſuis dogmatis ac decretis minus nocent; pro minus emendatis, quæ ſua placita validius pulſant, ac quatiunt; nihil fere ex vero, omnia ex præceptis Papæ & Papalis *Concilij decretis judicantes.*

n Ambr. in 1. Cor. 10. 17. 18.

CAPVT

CAPUT VII.

Pro diſtributione Euchariſtiæ ſub utraque ſpecie, ſequentis poſt Apoſtolicum ſeculum ad a. D. 325. Eccleſiæ teſtimonia, Iuſtini, Irenæi, Tertulliani, Origenis, Cypriani, Pſeudo-Ignatij, Dionyſii Alexandrini.

AB Apoſtolorum ævo digreſſis, altero Chriſtianiſmi ſeculo primus occurrit a. D. 150. Iuſtinus Martyr, qui apud Principes Romanos omnem ſacrarum ſynaxeon ordinem explicaturus poſt communes peractas preces, mutuaque fratrum inter ſe oſcula oblatum dicit ei fuiſſe, qui cœtui præeſt, panem & aquæ vinique poculum; atque *ubi* (inquit) *ille preces & gratiarum actiones abſolvit* (quibus ſcilicet conficitur Euchariſtia) *populuſque qui adeſt, omnis fauſta approbatione acclamavit, dicens Amen*, tum *qui apud nos* (inquit) *vocantur Diaconi diſtribuunt unicuique præſentium, ut participent ex pane & vino & aqua benedictis* (id eſt per gratiarum actionem ſuper iis factam conſecratis) *& ad abſentes perferunt, & hoc alimentum apud nos appellatur Euchariſtia, quod nulli alij participare licitum eſt, quam veram eſſe doctrinam noſtram credenti, & lavacro propter remiſſionem peccatorum & regenerationem abluto, & ita ut Chriſtus tradidit viventi* οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῖν διάκονοι διδόασιν, ἑκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος. καὶ τοῖς οὐ παροῦσιν ἀποφέρουσι. Hic vides in ſolenni ac publica Euchariſtiæ celebratione *panem* non ſolum ſed una quoque *vinum aqua mixtum gratiarum actione confecta*, εὐχαριστηθέντα, dari non uni de Clero, ſed unicuique fidelium, qui adſunt, adeoque omnibus clericis Laïciſque nullo diſcrimine communicantibus diſpenſari; & quidem quod neque eſt omittendum, Diaconorum manu, quod nunc apud Latinos nefas eſt, neque præſentibus ſolis dari, ſed etiam ad eos, qui abſunt deferri. Non potuit clarius nos docere tam quoſvis Laïcos ac Clericos, quam ipſum Præpoſitum, qui Euchariſtiam conſecerat, in hoc ſacro bibiſſe; certe omnibus utramque Euchariſtiæ ſpeciem miniſtratam ac traditam fuiſſe. Ac nequis putaret hæc temere apud eos ex poſterorum voluntate ac mandato fieri, paulo poſt ita ſcribit; *p Nam Apoſtoli in commentariis à ſe ſcriptis, quæ Evangelia vocantur, ita ſibi præcepiſſe Ieſum tradiderunt.* οἱ γὰρ Ἀπόστολοι ἐν τοῖς γενομένοις ὑπ' αὐτῶν ἀπομνημονεύμασι, ἃ καλεῖται εὐαγγέλια, οὕτως παραδεδώκασιν ἐντετάλθαι αὐτοῖς τὸν Ἰησοῦν. Quo loco breviter ex Evangeliis repetit Euchariſtiæ inſtitutionem. Non ergo putavit hanc tradendæ omnibus communicantibus utriuſque ſpeciei diſciplinam liberæ eſſe apud Chriſtianos obſervationis, ſic, ut à Præpoſitis, vel à Pontificibus pars ejus dari communicantibus, pars negari poſſit. Præceptam à Chriſto diſerte dicit. ἐντετάλθαι τὸν Ἰησοῦν, atque id ita traditum eſſe ab Apoſtolis. οἱ

o Iuſtin. Apol. 2. p. 76. lin. 43.

p Id. ibid. p. 77. lin. 5. 6.

ἀπόστολοι οὕτως παρέδωκαν ἐντετάλθαι αὐτοῖς. Ergo hunc uſum neceſſarium eſſe CAP. VII.
cenſuerunt, *Chriſti precepto*; Quo refellit muſteas Latinorum gloſſas, comminiſcentium à Chriſto quidem inſtitutam Euchariſtiam, non & præceptam ſub duplici ſpecie in Evangeliis memorari. Iuſtinus contra Ieſum *ita precepiſſe* dicit, & quidem eo ipſo Evangelij loco, in quo narratur hujus Sacramenti inſtitutio. Quo fit, ut Iuſtini tempore, hanc fuiſſe Chriſtianorum ſententiam appareat, & ipſam inſtitutionem præcepti inſtar eſſe quo ad bibendum obligamur, & illis Chriſti verbis, *Bibite ex hoc omnes* præceptum, quod ipſa etiam verba præferunt contineri, ut omnes non modo qui tum una cum Chriſto erant Apoſtoli, ſed etiam poſt futuri Chriſtiani ex ſacro calice communicantes biberent. Alioqui fruſtra hæc Iuſtinus afferret, niſi iis ad eadem facienda obſtringi putaſſet, & ſui ævi Chriſtianos, quorum ſynaxin, in qua calix omnibus dabatur, Chriſti verbo & auctoritate conſtituit ac defendit hoc prolato ex Evangeliis loco; ut non ſit mirandum, veteres hunc calicis quibuſvis communicandi ritum tam arcte retinuiſſe, quem ſuis à Chriſto & ipſa inſtitutione & diſerta lege commendatum præceptamque, ut eſt ſane ita eſſe exiſtimabant. Neque hic audiendus Bellarminus, qui hoc Iuſtini de Chriſti præcepto dictum ad ſolam Euchariſtiæ conſecrationem, non etiam ad communionem pertinere fingit. *q* Quinimo ad ea omnia, quæ Iuſtinus ſuperius dixerat, referri indicat primo ipſa totius orationis ſeries, ut legenti patet. At in ſuperioribus, non *aliquid* ut Bellarminus rem elevans loquitur, ſed omnia de communione planiſſime dixerat quæ locus requirebat, quæque à nobis jam deſcripta hic reponere nihil neceſſe eſt. Secundo idem ex ipſis illis poſterioribus Iuſtini verbis apparet, in quibus hoc Chriſti ex Evangelio dictum diſerte, & quidem primo recitat, *r Hoc facite, quotieſcumque BIBETIS, in meam commemorationem. Bibere* communicare eſt; non eſt Sacramentum conficere. Quod ipſe Paulus ſtatim enarrans ad utriuſque ſymboli participationem extendit. *Quotieſcumque enim* (inquit) *manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.* Hinc conſtat illud, *Hoc facite*, idem auctore ac interprete Paulo, eſſe, ac ſi Chriſtus dixiſſet, *Panem ſic benedictum, ut à me benedici vidiſtis, manducate & calicem bibite in mei recordationem.* Quibus duobus cum tota à Iuſtino commemorata panis vinique communio contineatur, clarum eſt eam his quoque Domini recitatis verbis eſſe ab eo conſtitutam ac confirmatam; non adeo ſolam, quod fruſtra vult Bellarminus, conſecrationem. Sed & præter hanc alia quædam Iuſtinum voluiſſe confirmare ipſe ſatis clamat, dum ibidem poſtremo ex Evangelio obſervat *Chriſtum Euchariſtiam ſolis Apoſtolis tradidiſſe.* Atqui hoc nihil ad confectionem Sacramenti pertinet; ad id quod ſupra præmiſerat, probandum manifeſte pertinet, Euchariſtiam ſcilicet nulli alij participare licere, niſi ei, qui credit verum eſſe Chriſtianiſmi dogma, quique accepto ad remiſſionem peccatorum & regenerationem

q Bell. L. 4. de Euch. c. 26. §. Reſp. illa verba Iuſt.

r 1. Cor. 11. 25. 26.

Cap. VII. baptiſmo, de cætero vitam ex tradita à Chriſto diſciplina inſtituit. Atque hæc fortaſſe cauſa fuit, cur Bellarminus verba illa Iuſtini ultima de Euchariſtia ſolis Apoſtolis tradita ſupprimeret, ne id quod ipſe dicit hunc ejus locum ad ſolam conſecrationem pertinere, falſo ab eo affirmari, illa ſi addita eſſent, nimis aperte proderent.

Paulo poſt, Iuſtinus ubi diei Dominicæ ſolennem apud noſtros conventum actuſque religioſos enarrat, poſtquam de Euchariſtia ex pane & vino confectione dixit, tum; *s Diſtributio* (inquit) *communicatioque eorum, ſuper quæ gratiæ actæ ſunt* (id eſt panis, vinique & aquæ mixtæ, quæ hic quoque Præpoſito oblata fuiſſe dicit) *fit unicuique* (præſenti ſcilicet) *abſentibus autem per Diaconos mittitur.* ἡ διάδοσις καὶ ἡ μετάληψις ἀπὸ τῶν εὐχαριστηθέντων ἑκάστῳ γίνεται, καὶ τοῖς οὐ παροῦσι διὰ τῶν διακόνων πέμπεται. Eadem omnia quæ ſupra τὰ εὐχαριστηθέντα *ſunt* ὁ εὐχαριστηθεὶς ἄρτος καὶ οἶνος. Ergo præſentium unicuique tam vinum quam panis diſtribuebatur & abſentibus mittebatur.

s Iuſt. Apol. 2. p. 77. lin. 34.

Id ipſum Iuſtino paulo junior Irenæus eo docet, quod ſcribit *t carnem fidelium à corpore & ſanguine Domini ali*; id eſt à pane, qui carnis, & vino, quod ſanguinis ſacramentum eſt; idque latius & planius alibi explicat, *u Chriſtum dicens ex eo calicem, quem ſanguinem ſuum confeſſus eſt, augere corpora noſtra, & ex pane, quem corpus ſuum eſſe confirmavit, noſtra augere corpora. Quando ergo* (inquit) *mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Euchariſtia ſanguinis & corporis Chriſti, ex quibus augetur & conſiſtit carnis noſtræ ſubſtantia; quomodo carnem negant* (hæretici ſcilicet) *quæ corpore & ſanguine Chriſti nutritur, & membrum eſt eius, capacem eſſe donationis Dei, quæ eſt vita æterna?* ὁπότε καὶ τὸ κεκραμένον ποτήριον, καὶ ὁ γεγονὼς ἄρτος ἐπιδέχεται τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ γίνεται εὐχαριστία σῶμα Χριστοῦ, ἐκ τούτων δὲ αὔξει καὶ συνίσταται ἡ τῆς σαρκὸς ἡμῶν ὑπόστασις· πῶς δεκτικὴν μὴ εἶναι λέγουσι τὴν σάρκα τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ, ἥτις ἐστὶ ζωὴ αἰώνιος, τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ τρεφομένην, καὶ μέλος αὐτοῦ ὑπάρχουσαν; Mox de eadem fidelium carne, *Quæ* (inquit) *de calice, qui eſt ſanguis eius, nutritur; & de pane, qui eſt corpus eius, augetur.* ἥτις καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου αὐτοῦ ὅ ἐστι τὸ αἷμα αὐτοῦ, τρέφεται, καὶ ἐκ τοῦ ἄρτου, ὅ ἐστι σῶμα αὐτοῦ, αὔξεται. Apertiſſime ponit, fidelium, qui olim in beatam immortalitatem reſurrecturi ſunt, carnem non minus ſanguine Chriſti ſive vino, ſanguinis ſacramento, quam carne Chriſti, ſive pane, carnis ejus ſacramento, nutriri atque augeri; quod ipſum quoque diſertiſſime ſcripſerat Iuſtinus, in eo loco quē noviſſime laudabamus, in quo legimus *x ex alimento Euchariſtiæ ſanguinem & carnes noſtras per mutationem ali*, ἐκ τῆς εὐχαριστηθείσης τροφῆς αἷμα καὶ σάρκες κατὰ μεταβολὴν τρέφονται ἡμῶν. Atqui ſacro illo & myſtico vino, Dominici ſanguinis ſymbolo & antitypo carnes noſtræ, noſterque ſanguis nutriri non aliter poſſunt, niſi non modo myſticam Chriſti carnem, ſed etiam myſticum ejus ſanguinem caro noſtra ſuſcipiat; quod aliter fieri non poteſt, niſi illud ipſum myſticum vinum ſumant. Sumebant ergo Irenæanorum temporum Chriſtiani calicem non minus, quam panem.

t Iren. L. 4. c. 34.
u Id. L. 5. c. 2.
Græca hæc Damaſceni Parallela exhent.

Idem

Idem quoque apud Tertullianum, ſupparem horum ſcriptorem, legitur. Is enim, æque ac iſti, de cuiuſvis ex quolibet ordine fidelis carne ſcribit, *y Caro* (inquit) *corpore & ſanguine Chriſti veſcitur, ut & anima de Deo ſaginetur.* Qui fidelium caro *Chriſti ſanguine*, id eſt vino myſtico, *veſcebatur*, ſi unus qui ſacramentum confecerat Sacerdos, id vinum guſtabat? Bellarminus *z* obſervat *Tertullianum dixiſſe nos veſci ſanguine; non dixiſſe nos bibere ſanguinem.* Ego vero obſervo, ne illud quidem, quod iſte ait, Tertullianum dixiſſe, *nos ſcilicet veſci ſanguine Chriſti.* Dicit ille, non *nos*, ſed *carnem*, noſtram ſcilicet, *veſci corpore & ſanguine Chriſti.* Carnem autem veſci liquido ſanguine, qualis ille eſt, qui Domini dicitur ſanguis, niſi quam biberit, inauditum. Hoc vero niſi de calice intellexeris, in Euchariſtia capi non poteſt, in qua id, quod Domini ſanguis dicitur, ſumi quidem dicitur, ſed bibendo. In verbo *veſcendi* præſidium fruſtra Bellarminus quærit; quaſi eo ſignificet auctor Chriſti tam ſanguinem, quam carnem, edendo carnem, ſimul ſemelque utrumque ſumi; quod Tranſſubſtantiatorum ſomnium eſt, Tertulliano, cæteriſque omnibus veteris memoriæ Chriſtianis plane incognitum. Primo nihil neceſſe eſt *veſcendi* verbum de unius panis eſu accipere. Id enim commune eſſe tum eſcæ, quæ editur, tum liquoris, qui bibitur, noſtri jampridem demonſtrarunt; ut ex illo Ciceronis de ſideribus patet, ubi illa negat *a iis eſcis, aut potionibus veſci, ut aut nimis acres, aut nimis concretos humores colligant.* Sed & ex Nonio obſervant *veſci* Latinos dixiſſe pro *uti*; ut apud Poëtam de Ænea, *Si veſcitur aura Ætherea*; apud Pacuvium *arte veſci, veſci armis.* Itaque Tertullianum nihil vetabat ad ſignificandam utriuſque ſpeciei ſumptionem, dicere carnem noſtram, veſci Domini & carne, panem ſacrum edendo, *& ſanguine*, vinum ſacrum bibendo. Denique ſi vel aliter eſſet, & *veſci* non aliud ſignificaret, quam *edere* vel manducare; non ideo ſequeretur id verbum non poſſe utramque ſpeciem complecti, per ſyllepſin ejus ſimilem, qua optimos auctores ſæpe uſos ſcimus; qualis illa plane eſt, apud Homerum etiam pueris nota, σῖτον & οἶνον ἔδοντες *panem & vinum edentes.* Grammatici notant *b* hic eſſe ſyllepſin; ſubaudiri enim analogum verbū *bibentes.* ὑπακούεται τὸ πίνοντες κατ' ἀναλογίαν. Ita & Tertullianus, ſi carnem noſtram dixiſſet, *Domini carnem & ſanguinem edere*, *edendi* verbo & ipſum edere, & κατ' ἀνάλογον bibere quoque ſignificaſſet. Quæ idem habet alibi de muliere Chriſtiana viro Ethnico nupta, *c Cuius manum deſiderabit? De cuius poculo participabit?* Si Pamelium de Euchariſtia accipientem audimus, etiam fæminis poculum ſacrum fuiſſe apud noſtros miniſtratum, probabunt. Sed quod hæc Rigaltius ad agaparum convivia appoſitius, ut opinor, refert; nolo adverſarij ſi forte, errore in rem meam abuti.

Origenes tertij ſeculi jam adulti celeberrimus ſcriptor, teſtatur Chriſtianis omnibus ſolenne tum fuiſſe *de Dominico calice bibere*, cum hos unum eſſe dicit à Deo laudatur populum, *qui in uſu habeat ſanguinem bibere.* Hoc autem etiam de menſæ Dominicæ myſtico

CAP. VII.

y Tertull. L. de reſurr. carn. c. 8. p. 385. A.

z Bell. L. 4. de Euch. c. 26 §. Eadem ſolutio.

a Cicer. L. 2. de nat. deor. p. 75. init.

b Euſtath. ad Odyſſ 9. p. 1593 lin. 19.

c Tertull. L. 2. ad Vxor. c. 6. p. 190. B.

Cap. VII. vino eſſe cupiendum docet, *d* quod paulo poſt ſequitur, *Bibere dicimur ſanguinem Chriſti, non ſolum ſacramentorum ritu ſed & cum ſermones eius recipimus, in quibus vita conſiſtit.* Ergo & *ſacramentorum ritu, populus* tum noſter *ſanguinem Domini bibebat.* Quomodo, ſi Dominici calicis expers erat?

d Orig. Hom. 16. in Num p.236.

Cyprianus ejuſdem ſeculi clariſſimus Epiſcopus & Martyr quoſdam reprehendit, *e quod vel ignoranter, vel ſimpliciter in calice Dominico ſanctificando, & PLEBI miniſtrando, non hoc faciant, quod Ieſus Chriſtus, Dominus & Deus noſter, ſacrificij huius auctor & doctor, fecit & docuit.* Vel hæc ſola docent, tum temporis Dominicum calicem plebi miniſtratum fuiſſe. Reſpondet Bellarminus *f* non agere hoc loco *Cyprianum, oporteat ne calicem populo præbere, an non? ſed tantum, ut ſi miniſtretur, ex vino mixto, non ex aqua ſola conſtet, & hoc dicit Dominum docuiſſe.* Sed hæc nihil ad me, qui neque hoc loco *ago, oporteat ne populo calicem præbere, an non.* Hoc ago, an veteres populo calicem præbuerint. Præbuiſſe autem eos populo calicem Cypriani tempore, vincit hic locus. Nam ſi nullus populo præbebatur calix, Stulte Cyprianus iſtorum ignorantiam vel ſimplicitatem in calice plebi miniſtrando argueret. Arguenda erat eorum præſumptio atque temeritas, quod calicem plebi concederent, quem ei Eccleſia negaret, ut hodie Latinos facere videmus, qui etiam impietatis eos damnare non verentur, qui plebem ſub utraque ſpecie communicandam putant; vel certe denotanda fuerat iſtorum Aquariorum ſtultitia, qui non vinum, ſed aquam in matutina ſynaxi præbendam in calice Sacro ideo putabant, non quod vinum alias miniſtrari non debere contenderent, ſed quod vererentur ne quis per ſaporem vini in ſacrificiis matutinis ſumpti *redoleat ſanguinem Chriſti.* Tales enim Cyprianus vel omnes, quos oppugnat, fuiſſe, vel eorum certe aliquos liquido teſtatur in ultima epiſtolæ parte; *g* quo loco cum dixiſſet actum eſſe de religionis diſciplina, *niſi quod ſpecialiter præcipitur & fideliter obſervetur,* * ſtatim addit, *niſi ſi in ſacrificiis matutinis hoc quis veretur, ne per ſaporem vini redoleat ſanguinem Chriſti.* Hos certe ſatis erat leniter monere, eſſe quo ſibi facile conſulere poſſent, ſi calice, quod per Eccleſiæ leges liberum erat ſcilicet (ſi Bellarminum audimus) mane abſtinerent; cum non alias, quam in veſpertinis Sacris ſumerent, quo tempore nihil eſſe ab eo periculi confitebantur, ne ex vini odore Chriſtiani deprehenderentur. Atqui iſtos Cyprianus longe aliter excipit; Perfidiæ accuſat; *eorum exemplo fraternitatem* quæritur *à paſſione Chriſti in perſecutionibus retardari*, dum in oblationibus dicit *de ſanguine eius & cruore confundi.* Minas iis cæleſtes inculcat, *Qui confuſus me fuerit, confundetur eum Filius hominis. Si hominibus placerem Chriſti ſervus non eſſem. Quomodo* (inquit) *poſſumus propter Chriſtum ſanguinem fundere, qui ſanguinem Chriſti erubeſcimus bibere?* Ille vero fruſtra tumultuatur, & fluctus (quod aiunt) in ſimpulo excitat

e Cypr. ep. 63. p.114. extr.

f Bell. L.4. de Euch. c. 6. §. Secundus locus.

g Cypr. ub. ſupr. p. 120.

* Ita legendum ex cod. Vatic monet. Rigalt. not. p.94.

excitat, ſi per veteris illius Eccleſiæ leges, non dico neceſſarium, ut Cap. VII.
nunc eſt apud Latinos, ſed vel liberum erat ſolum panem, non autem & una calicem communicantibus diſpenſare. Non enim is erat Cyprianus, qui humanæ infirmitati nihil concedere eſt; qui Chriſtum ab eo *confundi* ſtatim putaret, quiſquis deprehendi & ad mortem ex indicio rapi metuens officium in præſens non plane neceſſarium mittit, & in horam diei opportuniorem differt. Ex illa ergo tam acri, tamque vehementi Cyprianea iſtorum objurgatione luce meridiano clarius patet apud vetuſtiſſimam illam Eccleſiam non modo calicem non miniſtrare, ſed etiam ab eo miniſtrato abſtinere, adeo non fuiſſe, ut nunc eſt apud Latinos, Chriſtiani vel Sacerdotis vel hominis fidelis officium, ut plane contra, qui vel ex ſimplici metu vel à miniſtrando, vel à ſumendo calice abſtineret, is omnibus illius ævi Chriſtianis eſſet ſcandalo, Chriſtianiſmique diſciplinam ſubvertere, Chriſtum & evangelium erubeſcere, ejus ſigna deſerere, pugnamque pro Nomine detrectare videretur. Hæc Cyprianea cum ſuis comparet Bellarminus, miſſaque ſophiſtice pronuntiet, an illa his congruant? Quanquam ſi hic eſſet locus, ex his Cypriani facile vincere poſſem & Martyrem ipſum, & cæteros illius ævi fideles Eccleſiarum Paſtores in ea fuiſſe ſententia, ut putarent oportere calicem plebi Chriſtianæ præberi. Quid enim iſta aliud, quæ ex Martyre recitavimus, ſibi volunt, *Omnis veritatis & religionis diſciplina ſubvertitur, niſi id quod ſpecialiter præcipitur, & fideliter obſervetur*? An ille *ſpecialiter præceptum* eſſe diceret, ut vinum plebi in Sacro calice miniſtretur, ſi cum Latinis ſenſiſſet ne illud quidem præceptum eſſe, ut ullus plebi calix miniſtretur? Diceret ne omnem religiónis & veritatis diſplinam eo ſubverti, niſi *id fideliter obſervetur*, quod adeo non eſt neceſſarium, ut id etiam melius, tutius, ac conſultius fuerit in totum omitti? Sed hæc ego nunc quidem mitto. Satis eſt, quod ſolenne tum noſtris fuiſſe *calicem plebi præberi*, eo clariſſime teſtatur Cyprianus, quod quoſdam arguat *in calice plebi miniſtrando à Domini exemplo & verbis diſcedere*; quod primis ſtatim epiſtolæ verbis Epiſcopos laudet (quos plurimos toto mundo Eccleſiis præpoſitos eſſe dicit) *b* qui calicem vino mixtum ſanctificarent, plebique miniſtrarent, eoſque ſcribat *Evangelicæ veritatis, ac Dominicæ traditionis tenere rationem*, nec ab eo quod Chriſtus magiſter, & præcepit & geſſit humana & novella inſtitutione decedere. Satis eſt, quod toties & hic & alibi clamat *i non obſervari à nobis quod mandatum eſt, niſi eadem quæ Dominus fecit nos quoque faciamus; ab Evangeliis præceptis omnino recedendum non eſſe; eadem quæ magiſter docuit ac fecit diſcipulos quoque obſervare* & facere debere; Non hoc idem facere, quod fecit Dominum, nihil aliud eſſe, quam ejus diſciplinam contemnere. Qui

b Cypr. ub.

i Ibid. p. 131. ſupr. p. 114.

Cap. VII. meminerit Chriſtum calicem diſcipulis dediſſe, juſſiſſeque, ut ex eo omnes biberent, facile ex his Cypriani regulis perſpiciet, quid ille de Latinis calicem plebi præfracte negantibus, judicaturus fuerit, neque difficilius intelliget, quid illi ab ipſo laudati totius orbis Epiſcopi fecerint, id eſt calicem ne plebi dederint, an negarint.

k Id. ep. 56. p. 99.

Eadem docent, quæ idem Martyr in epiſtola ad plebem Thibaritanam ſcribit; k *Gravior nunc & ferocior pugna imminet, ad quam fide incorrupta, & virtute robuſta parare ſe debent milites Chriſti, conſiderantes ſe quotidie calicem ſanguinis Chriſti bibere, ut poſſint & ipſi propter Chriſtum ſanguinem fundere.* Vel negandum eſt Laïcos Chriſti eſſe milites, aut ſanguinem propter Dominum fundere debere; vel confitendum hos quoque ipſos Cypriani ſeculo calicem ſanguinis Chriſti quotidie bibiſſe. Quanquam ipſa epiſtolæ ad plebem Thibaritanam inſcriptio ſatis indicat ad Laïcos vel ea potiſſimum pertinere, quæ tota hac epiſtola tractat.

l Cyp. ibid. ep. 54.

m Ibid. & p. 86. init.

Ejuſdem ſunt argumenti, quæ ad Cornelium Romæ Epiſcopum de communione lapſis, ſed pœnitentia à primo lapſus ſui die fungentibus mature reſtituenda ob imminentem perſecutionem diſputat; l *ut quos* (inquit) *excitamus & hortamur ad prælium, non inermes & nudos relinquamus, ſed protectione ſanguinis & corporis Chriſti muniamus.* Hinc vides calicem ſacrum, quo ſanguis Domini communicatur, iis miniſtratum eſſe, quibuſcumque jus eſſet ad ſacram menſam accedendi. Mox; m *Quomodo* (inquit) *docemus, aut provocamus eos in confeſſione nominis ſanguinem fundere, ſi eis militaturis Chriſti ſanguinem denegamus? aut quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, ſi non eos prius ad BIBENDUM in Eccleſia poculum Domini jure communicationis admittimus? Hoc loco* (inquit Bellarminus) *confirmatur potius, quam infirmatur ſententia noſtra.* Tunc ergo (inquam) *inermes & nudos*, neque *ad martyrij poculum idoneos* relinqui putas fideles, quoſcumque ad *bibendum Domini poculum non admittis*? Si ita eſt, tu profecto non aliquot lapſos pœnitentia, quatenus licuit, junctos, ſed univerſos Chriſtiani populi fideles *nudos & inermes* hoſti objicis; quos omnes ſcilicet leges tuæ à poculo Dominico arcent ac prohibent. Sed videamus tamen quibus præſtigiis Bellarminus factum ſuum exemplo plane contrario defenſurus ſit. Mitto, quæ de Cypriano Cornelium hortante fabulatur, *ut lapſis imminente nova perſecutione reſtituatur jus communicandi*, Papam urbicum de more palpans, quaſi Cyprianus Cornelij ea de cauſa judicium trepidus & animi pendens exſpectaret, neque ipſe & tota Synodus, cujus nomine ſcripta eſt Epiſtola, quicquam de re tota jam ſtatuiſſet. Ad rem noſtram venio; *Loquitur* (inquit) *Cyprianus de lapſis, quibus ab Epiſcopis oblatum erat jus communionis.* Quid ni, quibus ex jure divino & ſacris litteris hujus cenſuræ medicinam adhiberi æquum & ſalutare eſt? Sed hinc argumentatur Bellarminus *jus laicorum ad communicandum à Sacerdotibus dari & tolli.* Modeſte inquam. Si proprie loquendum eſt, hoc jus à Sacerdotibus neque datum eſt, neque tolli potuit. Iuris à Chriſto conſtituti adminiſtratio

miniſtratio ac procuratio Epiſcopis ab eodem commiſſa eſt, ſuæ villicationis rationem Domino olim reddituris, & bene an ſecus geſtorum mercedem ſuo tempore recepturis. Iam jus communionis laïco vel ſtanti, neque ullius in Dominicam diſciplinam criminis comperto tollere, vel lapſo neque ulla legitima pœnitentia functo reddere, nulla cuiquam Sacerdoti, nulla Metropolitæ, nulla Patriarchæ, nulla Romano ipſi Papæ poteſtas, nullum jus eſt; & ſi quis alterum iſtorum fecerit, ſit licet vel Epiſcopus vel Papa pœnas dabit, & judicium feret ſervi illius nequam, qui conſtitutus à Domino ſuper familium ſuam, ut daret illis cibum in tempore, cum conſervos ſuos pro ſua libidine percutere cœpiſſet, diviſus eſt juſta ſummi judicis ſententiam & partem juſſus habere cum hypocritis. Ex his patet, quam futilis ſit & ridicula omnis adverſarij ex loco Cypriani argumentatio; *Sicut poſſunt Prælati ob crimina tollere jus communicandi, ita poſſunt ob alias juſtas cauſas diſponere & ordinare de modo communicandi ſub una ſpecie vel altera.* O acumen! Fas eſt Epiſcopum lapſos menſæ Dominicæ communionem interdicere. Ergo eidem quoque licet fideles, ac ut veteres loquebantur, juſtos, ſanctos, nullius Eccleſiaſticæ pœnitentiæ, nullius criminis reos, non paucos aliquot, ſed omnes omnino, quicumque Chriſti nomen profitentur, præter myſterium conficientem, communione Dominici calicis, non ad aliquod tempus, ſed in æternum privare. Nonne bella conſecutio? Eadem ratione collegeris medico quod ei jus ſit hominem ægrotantem cibo vel poculo, vel etiam utroque ad breve tempus fraudare, licere quoque eum valentem, Imo & cum eo cæteros cives ſuos, ab omni potu arcere non ad diem unum & alterum, ſed in omne vitæ tempus; vel Paſtori licere æves ſuas omnino à potu arcere, ſatisque habere pabulum iis miniſtrare; quod interdum ſi morbus id requirat, iis potum ad breve tempus neget. Sed neque illud concedo, quod Bellarminus poſuit, quaſi Regnum nobis aut Satraparum de ſeculo jura narret, *poſſe Prælatos ob crimina tollere jus communicandi.* Crimen reo hoc jus, vel potius juris uſum per ſe tollit ex Dei lege ac diſciplina. Epiſcopus peccatorem, quid juris amiſerit, docet; obteſtatur ne manus impuras rebus ſacris admoveat; pœnitentiam legitimam indicit; menſa Domini interim excludit, donec reſipiſcentiam ſuam obſequi probaverit. Ius ergo reo, quod ad communicandum inquinato nullum eſt, adeo non tollit, ut ſiquid ei juris revera ſit, quo Epiſcopus eum fraudet, non ipſe hactenus, ſed Epiſcopus damnandus ſit. Quod addit Bellarminus jus experendi calicis Dominici ex una hominum conſuetudine, laïcos & Cyprianeis & noſtris temporibus habere; id & per ſe abſurdum & falſum eſt, cum communionis hujus jura ex Domini ipſius inſtitutione mandato, & præcepto ſatis ſuperque manifeſta ſint; & qualiacumque de cætero ſint, certe ab hac noſtra diſputatione aliena ſunt, qui non quid ſit plebi hac in cauſa juris quærimus, ſed quis veterum Chriſtianorum fuerit hac in parte mos & uſus, nunc quærimus. Bellarminus vero neque

CAP. VII.

Matth. 24. 49. 51.

CAP. VII. que hic, neque fere uſquam alibi, quicquam clare ac rotunde de hoc uſu reſpondet; neque de eo quid ſentiat, quid neget, quid concedat eloquitur; ſed effugia captans ab hac ſe quæſtione ut ſic dicam, aſtute proripit, ex ſolenni Sophiſtarum fraude. Sed utrumque ſe habeat illa omnis, qua hic uſus eſt de jure cavillatio, allatus Cypriani locus invicte probat ejus ævo ſolenne fuiſſe adminiſtrare Euchariſtiam ſub utraque ſpecie.

Sunt & alia Cypriani loca, quæ id ipſum haud quaquam obſcurius confirmant; ut cum eos, qui ſæviente perſecutione fortiter ſteterant
n Cypr. de Laps. p. 193. prolixe laudans, *n Sanctificata* (inquit) *ora cœleſtibus cibis, poſt corpus & SANGVINEM Domini profana contagia & idolorum reliquias reſpuerunt.* Neceſſe eſt vel confeſſores iſtos Clericos omnes fuiſſe, quod dictu ſtultum & abſurdum eſt; vel certe etiam Laïcos ſanguinem Domini ore tum temporis ſumpſiſſe. Ibidem ubi infantes parentum manibus ad idololatriam in eadem perſecutionem compulſos complorans, eas ſe ſe de
o Id. ibid p. 196. crimine ita apud Deum die judicij purgantes inducit; *o Nos nihil fecimus, nec derelicto cibo & POCVLO Domini ad profana contagia ſponte properavimus. Perdidit nos aliena perfidia. Parentes ſenſimus parricidas.* Ergo ipſi etiam infantes poculum Domini libabant; nedum ut ab eo adulti & maturi & ſenes arcerentur; Idemque ex illius infantis caſu patet, quam paulo poſt narrat, quod ei de calicis Sacramento, licet reluctanti, in os erat à Diacono infuſum, id ſtatim evomuiſſe; in qua hiſtoria narranda
p Ibid. p. 202. illa ſancti Martyris verba notanda ſunt; *p Ubi vero* (inquit) *ſolennibus adimpletis CALICEM Diaconus offerre præſentibus cœpit, & accipientibus cæteris locus ejus advenit, faciem ſuam parvula inſtinctu divina Majeſtatis avertere &c* Ex his enim diſcimus, quis apud Eccleſiam illius ævi Euchariſtiæ miniſtrandæ ordo fuerit; ut ſcilicet peracta panis & calicis per conſuetas preces & gratiarum actiones conſecratione (quod his verbis ſignificatur *ſolennibus adimpletis*) tum miniſtrarentur duæ, ut loquuntur, confecti Sacramenti ſpecies; prius panis ſacer, de quo Cyprianus tacuit, ad hujus narrationis, quem præcipue intelligi & obſervari volebat exitum properans; deinceps calix, quem Diaconus præſentibus (omnibus ſcilicet communicaturis) *offerebat*, ſuo ſingulis ordine & loco; Præſentes oblatum calicem acciperent, ac de eo biberent; inter iſtos ut eſſet etiam infantibus, & quidem tam ſequioris, quam virilis ſexus locus. Nihil hac de re clarius, aut abſolutius dici potuit.
q Id. Ibid. p. 198. Iam quid iſta, quæſo, ſibi volunt, quæ ibidem dixerat *q* de lapſis communionem ſibi dari præmature flagitantibus? *Spretis* (inquit) *his omnibus atque contemptis, ante expiata delicta, ante exhomologeſin factam criminis, ante purgatam conſcientiam ſacrificio & manu Sacerdotis, ante offenſam placatam indignantis Domini & minantis, vis infertur corpori ejus & SANGVINI.* Hoc unum in illis & hic & alibi non ſemel damnat, quod præpoſtere nulla peracta graviſſimi criminis legitima pœnitentia communionem rapere, & de reluctantium Preſbyterorum manu extorquere

extorquere vellent. Communionem ipſam fidelium, qua nondum iſti digni erant *corporis* & ſanguinis fuiſſe, id eſt panis & poculi ſacri participationem definit, cum ab illis *vim inferri* dicit Chriſti *corpori* & *ſanguini*. Non ergo, qui legitime communicabant panem ſolum, quo corpus, ſed etiam poculum quo ſanguis communicatur, apud Domini menſam accipiebant. Eodem illa quoque pertinent, quæ in eoſdem lapſos poſtea dicit, *r* Eccleſiaſticam diſciplinam contumaciter contemnentes, & in ipſos Domini miniſtros inſurgentes; *Iacens* (inquit) *ſtantibus, & integris vulneratus minatur, & quod non ſtatim Domini corpus inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto Domini SANGVINEM bibat, Sacerdotibus Sacrilegus iraſcitur.* Quod lapſis ante ſatisfactionem negabatur, id profecto & ipſi peracta pœnitentia lapſi, & fideles quoties volebant, ab Eccleſiæ miniſtris accipiebant. At lapſis iſtis, quod nondum ſatisfeciſſent, corpus Domini accipere, ejuſque ſanguinem ORE bibere petentibus negabatur. Ergo cæteris in ſolenni Eccleſiæ cultu utrumque concedebatur; ut nimirum communicantes non ſolum Sacramentum corporis acciperēt, ſed etiam ut ore ſanguinis poculum biberent. Denique ne quod ſuperſit vel ſexus vel ætatis diſcrimen, quo communicantes à ſacro calice excluſos fuiſſe ſuſpicemur, Cyprianus paulo poſt mulieris cujuſdam, jam ætate provectæ mortē deſcribit, *s* quæ cum lapſa & idololatriæ ut videtur, rea, ſcelus ſuum occultans, ut pœnitentiæ & exhomologeſeos ignominiam vitaret Cypriano ſacra faciente *in Eccleſiam latenter* [illegible]*epſiſſet*, ubi apud ſacram menſam *inter fauces & pectus SANGVINEM* (id eſt ſanguinis Sacramentum) *admiſit, angi* (inquit) *& anima exæſtuante concludi poſtmodum cœpit, tandemque palpitans & tremens concidit.*

r Id. ibid. p. 201.

s Id. ibid. p. 202.

Ignatius, ſi qui extat, is vere eſſet, cujus nomine jampridem gaudet, omnibus, qui hactenus laudati ſunt, præire debuiſſet. Sed quia nobis valde ſuſpectus eſt, hunc in locum dilatus eſt, quod tertio demum ſeculo prodiiſſe videantur affictæ ei epiſtolæ. In harum una de eo, quod nunc quærimus, ita ſcribit; *t Vna eſt caro Domini noſtri Ieſu Chriſti, & unus illius ſanguis, qui pro nobis effuſus eſt, & unus panis omnibus fractus eſt, & unus calix OMNIBVS diſtributus.* εἷς καὶ ἄρτος τοῖς πᾶσιν ἐθρύφθη, καὶ ἓν ποτήριον τοῖς ὅλοις διενεμήθη.

t Ignat. ep. ad Philadelph.

Dionyſius Alexādriæ Epiſcopus, qui annos circiter duodecim Cypriano ſuperfuit eandem fuiſſe apud ſuos cōmunionis Euchariſticę rationem eo ſatis nos docet, quod in epiſtola ad Baſilidē ſcribit *u ſe putare mulieres pias & fideles ne ipſas quidem auſuras, quo tēpore in purgatione menſtrua verſantur, vel ad ſanctam menſam accedere, vel corpus & ſanguinem Domini attingere.* Hæc enim de menſtruo tempore exceptio firmat aliis, extra hoc temporibus pias mulieres Domini nō modo corpus, ſed etiam ſanguinem, id eſt ſacrum vinum, attigiſſe & ſumpſiſſe. Idem in narratione de quodā ſene exhæreſi ad veram fidem converſo, hominis ſincere Chriſtiani, qualem iſtum fuiſſe ait, hos in Eccleſiæ collectis religioſos actus recenſet, *x gratiarum actiones frequenter audire, & cum ceteris reſpondere Amen, ad ſacram*

u Dion. Alex ep. ad Baſil. T 1. Bibl. Patr. G. lat. p. 308. C.

x Id apud Euſeb. Hiſt. L. 7. c. 9. p. 255.

CAPVT VIII.

menſam adſtare, & manus ad ſuſcipiendum ſacrum cibum porrigere, illum excipere, corporis ac ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti participem fieri, εὐχαριστίας ἐπακούσαντα, καὶ συνεπιφθεγξάμενον τὸ ἀμὴν, καὶ τραπέζῃ παραστάντα, καὶ χεῖρας εἰς ὑποδοχὴν τῆς ἁγίας τροφῆς προτείναντα, καὶ ταύτην καταδεξάμενον, καὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετεσχηκότα ἱκανῷ χρόνῳ. Ergo & apud Alexandrinam, cæteraſque Alexandrinæ ſubjectas Eccleſias ſolenne erat fidelibus in ſancti alimenti ſuſceptione non corpus tantum, ſed etiam SANGVINEM Dominicum miniſtrari. Atque ex his omnibus ſatis jam ni fallor, patet tribus primis ſeculis, quæ Chriſtianiſmi ut ſic dicam, ipſa arx eſt, & metropolis ſolennem apud omnem Eccleſiam fuiſſe Euchariſtiæ ſub utraque, ut loquuntur, ſpecie diſpenſationem & communionem.

CAPVT VIII.

Quarti ſeculi pro Euchariſtiæ ſub utraque ſpecie diſtributione teſtimonia; Pſeudo-Clementis, Athanaſij, Optati Milevitani, Hilarij Pſeud-Ambroſij, Baſilij, Gregorij Nazianzeni, Cyrilli Hieroſolymitani, Ioannis Chryſoſtomi.

NVnc ſequuta ad conſtitutam apud Latinos tranſſubſtantiationis fidem, tempora videamus. Qui paulo poſt quarti ſeculi initium vixiſſe videtur, Conſtitutionem Pſeud-Apoſtolicarum parens, y *Fiat* (inquit) *ſacrificium cuncto populo ſtante, & ſilentio precante, & oblatione facta quiſque ordo ſeorſum corpus Domini & pretioſum ſanguinem ſumat accedentes ordine.* γινέσθω ἡ θυσία, ἑστῶτος παντὸς τοῦ λαοῦ, καὶ προσευχομένου ἡσυχῶς. καὶ ὅταν ἀνενεχθῇ, μεταλαμβανέτω ἑκάστη τάξις καθ᾽ ἑαυτὴν τοῦ Κυριακοῦ σώματος, καὶ τοῦ τιμίου αἵματος. Et paucis interjectis in his communicantium ordinibus fuiſſe & mulieres nominatim ſignificat; *Item mulieres operto capite, ut ordinem earum decet, accedant.* καὶ αἱ γυναῖκες κατακεκαλυμμέναι τὴν κεφαλὴν, ὡς ἁρμόζει γυναικῶν τάξει, προσερχέσθωσαν. Idem in alia parte operis, ubi totam Liturgiam fuſe accurateque deſcribit, addit x de confecto Sacramento communicaſſe primo Epiſcopum, totumque ſacrum ordinem; tum Aſcetas, Diaconiſſas Virgines, Viduas, & poſtea pueros, denique totum populum cum verecundia, & reverentia, ſine tumultu & ſtrepitu; Miniſtratum autem hoc modo fuiſſe omnibus Sacramentum deinceps ſtatim docet; *Atque Epiſcopus quidem* (inquit) *det oblationem, dicens, Corpus Chriſti, & qui accipit, dicat Amen. Diaconus vero retineat calicem, & tribuens aliis dicat, Sanguis Chriſti, calix vitæ. Et qui bibit, dicat, Amen.* Nihil inter ſumentes diſtinguit. Omnes nullo diſcrimine ab Epiſcopo quidem ſacrum panem; à Diacono ſacrum calicem accepiſſe & bibiſſe dicit. ὁ δὲ διάκονος κατεχέτω τὸ ποτήριον καὶ λεγέτω. αἷμα Χριστοῦ. ποτήριον ζωῆς. καὶ ὁ πίνων λεγέτω Ἀμήν. Atque hoc modo, id eſt ſub utraque ſpecie, omnes communicaſſe ſignificat; tunc mox ſubijcit, *Et poſtquam cuncti, cunctaque, communicaverint,* καὶ ὅταν πάντες μεταλάβωσι καὶ πᾶσαι, ſumant Diaconi reliquias & inferant in Paſtophoria.

y Conſt. Apoſt. L. 2. c. 57. p. 881. B. C.

x Id. ibid. L. 8. c. 13. p. 1023 A. B.

Athanaſius,

Athanaſius, qui quarti ſeculi Eccleſiam ultra an. D. 360. diutiſſime il- CAP. IX.
luſtravit, de Euchariſtico calice alloquens Sacerdotes, *a Eo* (inquit) *vos* a Athan. A-
legitimo ritu propinatis populo. τῷ ὑμεῖς νομίμως προπίνετε τοῖς λαοῖς. Ergo polog. ad
etiam populis è ſacro calice Chriſti ſanguis *rite* ac legitime νομίμως mi- Conſt. T. 1. p.
niſtrabatur; idque non aliorum eſſe dicit, quam Sacerdotum, μόνον γὰρ 732. A.
ὑμῶν ἐστι προπίνειν τὸ αἷμα τοῦ χριστοῦ.

Optatus id moris apud Afros quoque ſuos fuiſſe olim, & ſuo ævo (id eſt poſt an. D. 364. circa quod tempus vixit) apertiſſime nos docet iis, quæ de Lucilla narrat; Hanc in Eccleſia Carthaginenſi degentem jam ante concuſſam (Diocletianeæ (ſcilicet perſecutionis an Donatianæ ſciſſionis, turbinibus) pacem, dum adhuc in tranquillo eſſet Eccleſia; il-
lam inquam narrat, *b cum* ante ſpiritualem cibum & potum, os neſcio b Optat. L. 1.
cujus Martyris, ſi tamen Martyris, libare diceretur, correptam fuiſſe ab p. 40.
Archidiacono Cæciliano, quod *præponeret calici ſalutari os neſcio cuius hominis mortui, & ſi Martyris, ſed nec dum vindicati*; Mulierem autem animi impotentem non tuliſſe Archidiaconi correptionem, cum confuſione iratam diſceſſiſſe; atque ex hac unius factioſæ fœminæ ira exortam omnem illam nobilem Donatiſtarum tragœdiam, quæ in Cæcilianum primo coorta totam mox Africanam Eccleſiam diu turbavit. Hic videmus Dominici potus calicem etiam muliercularum cum Sacerdotibus fuiſſe communem.

Iiſdem cum Optato temporibus vixiſſe videtur auctor Commentarij in Paulum qui multis ſeculis ſub Ambroſij nomine latuit, nunc longe ab eo alius deprehenſus eſt, utilis tamen, quia vetuſtiſſimus eſt, ipſo
etiam (ut videtur) Ambroſio anterior. Is ergo quiſquis eſt, *c* Nos (in- c Ambr. in 1.
quit, de quibuſvis in genere Chriſtianis loquens) *de uno pane & de uno* Cor. 10. 17.
calice percipientes, participes ſumus & conſortes corporis Domini. Idem; p. 1911. D.
Quia morte Domini liberati ſumus, hujus rei memores in edendo & PO- d Id. in 1.
TANDO carnem & ſanguinem, quæ pro nobis oblata ſunt, ſignificamus, &c. Cor 11. 21. p.
quod eſt nova lex, quæ obedientem ſibi tradit cœleſtibus regnis. Et mox; *e In* 1915. 13. C.
cuius (ſanguinis) *typum nos calicem myſticum ſanguinis ad tuitionem cor-* e Id. ibid.
poris & animæ noſtræ ſumimus. Idem de fideli anima ſe ad communionem in verſ. 27. p.
præparante; *Hoc enim* (inquit) *apud ſe debet judicare, quia Dominus eſt,* 1916.
cujus in myſterio ſanguinem potat, qui teſtis eſt beneficij Dei.

Circa hæc tempora paſſus eſt ſub Iuliano Apoſtata, Donatus Aretij Epiſcopus; in cujus martyrio narrat Ado Viennenſis rem contigiſſe, quæ docet utramque ſpeciem miniſtratam fuiſſe fidelibus quibuſvis.
g Cum (inquit) *die quadam Miſſas celebraſſet populo, & de corpore Chri-* g Ado. Mar-
ſti & ſanguine ipſius populus venerabiliter recrearetur, Diaconus quidam no- tyr. d. 7. Id.
mine Antimus tradebat ſacrum ſanguinem Chriſti, & ſubito Paganorum im- Aug.
pulſu recidit, & ſanctum calicem comminuit. Hic in Miſſa populum vides *Chriſti ſanguine recreari*; Diaconum vides ſanguinem in calice tradentem.

Baſilius & Gregorius Nazianzenus, duo lucidiſſima Eccleſiæ Græcæ

Cap. IX.

b Baſ. L. 1. de Bapt. c. 3. extr. T. 1. p. 582. A.

i Id. Moral. reg. 80. c. 22. T. 2. p. 507. D.

k Id ep. 289. T. 3. p. 279. A.

l Greg Naz. Orat. 42. T. 1. p. 690 A.

m Id. Orat. 11.

ſidera, eundem apud ſuos morem fuiſſe teſtantur. Baſilius; b *Si is, qui fratrem* (inquit) *propter cibum offendit, à caritate excidit; quid nam de eo quis dixerit, qui otioſe & inutiliter audet edere corpus & bibere ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti?* τί ἂν τις εἴποι περὶ τοῦ ἀργῶς καὶ ἀνωφελῶς τολμῶντος φαγεῖν τὸ σῶμα καὶ πίνειν τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ; Idem alibi cum dixiſſet i *proprium eſſe Chriſtiani mundari ab omni inquinamento carnis & Spiritus,* &c. *eſſe ſanctum & immaculatum, & edere corpus Chriſti, & bibere ſanguinem, quia qui manducat & bibit indigne iudicium ſibi manducat & bibit;* deinceps quærit, *quid ſit proprium illorum, qui manducant panem & bibunt poculum Dei*, id eſt quorumvis hominum vere Chriſtianorum, ut ex præcedentibus liquet. τί ἴδιον τῶν ἐσθιόντων τὸν ἄρτον καὶ πινόντων τὸ ποτήριον τοῦ Θεοῦ. Eodem pertinet, quod in epiſtola ad Cæſariam in ipſo ſtatim limine occurrit, k *ſingulis diebus communicare & participare ſancti corporis & ſanguinis Chriſti* (μεταλαμβάνειν τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ. *bonum eſt* (inquit) *& fructuoſum.* Sed neque Gregorius, amicus Baſilij ſingularis, ſuam nobis ſymbolam in hoc argumento negat; l *Sine pudore* (inquit) *ac dubitatione corpus ede, ſanguinem bibe, ſi modo vitæ deſiderio teneris.* ἀνεπαισχύντως καὶ ἀνενδοιάστως φάγε τὸ σῶμα, πίε τὸ αἷμα, εἰ τῆς ζωῆς ἐπιθυμητικῶς ἔχεις. Idem alibi, quod infra demonſtrabitur, teſtatur m fidelibus tum temporis conceſſum fuiſſe, ut antitypa non corporis tantum, ſed etiam ſanguinis Dominici ſecum ex Eccleſia efferrent, domique haberent. Quanto magis iiſdem licuit utrumque apud ipſam Domini menſam ſumere?

n Cyrill. Hieroſ. Hom. Myſt. 4. p. 237. B. C.

o Id. ibid. Hom. 5. extr. p. 245. A.

Cyrillus Hieroſolymitanus, qui ad a. D. 386. vitam produxit in Catecheſibus, quas juvenis ſcripſiſſe traditur, auditores qui ad communionem convenerant hortatur n omni cum certitudine dona ſacra participare, *ut corpus & ſanguinem Chriſti. Nam* (inquit) *in panis typo corpus tibi datur; & in vini typo datur tibi ſanguis, ut Chriſti ſumpto corpore & ſanguine efficiaris eiuſdem cum eo corporis & ſanguinis.* μετὰ πάσης πληροφορίας, ὡς σώματος καὶ αἵματος μεταλαμβάνομεν Χριστοῦ. ἐν τύπῳ γὰρ ἄρτου δίδοταί σοι τὸ σῶμα, καὶ ἐν τύπῳ οἴνου δίδοταί σοι τὸ αἷμα, ἵνα γένῃ μεταλαβὼν σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ σύσσωμος καὶ σύναιμος αὐτοῦ. Idem in homilia ſequente quemvis fidelem communicaturum docens quam reverenter Euchariſtia ſuſcipienda ſit, poſtquam de Sacro pane multis dixit, o *Accede* (inquit) *& ad calicem ſanguinis illius, non extendens manus, ſed pronus in modum adorationis & venerationis, dicens, Amen, ſanctificare ex Chriſti quoque ſanguine participans. Et cum adhuc in labiis tuis supereſt humor, manibus attingens oculos & frontem & reliqua ſenſuum organa ſanctifica*, ejus ſcilicet contactu. προσέρχου καὶ τῷ ποτηρίῳ τοῦ αἵματος, μὴ ἀνατείνων τὰς χεῖρας, ἀλλὰ κύπτων καὶ τρόπῳ προσκυνήσεως καὶ σεβάσματος, λέγων τὸ Ἀμήν, ἁγιάζου καὶ ἐκ τοῦ αἵματος μεταλαμβάνων Χριστοῦ. ἔτι δὲ τῆς νοτίδος ἐνούσης τοῖς χείλεσί σου, χερσὶν ἐπαφώμενος, καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ μέτωπον καὶ τὰ λοιπὰ ἁγίαζε αἰσθητήρια. Quorſum hæc, niſi tum hic mos totius Eccleſiæ communis, ſolennisque fuiſſet quibuſvis nullo diſcri-

mine

mine communicantibus miniſtrari ſacrum poculum? Itaque hæc Cy- CAP. IX.
rillus cum cæteris, quæ de hoc argumento tradiderat, auditoribus enixe
commendat, p *Has* (inquit) *traditiones ſine labe retinere, voſque ipſos ſine* Ibid. B.
nullo offendiculo conſervate κατέχετε ταύτας παραδόσεις ἀσπίλους, καὶ ἀπροσκό-
πους ἑαυτοὺς διαφυλάξατε.

Chryſoſtomus, qui quarto & ipſe ſeculo floruit, quinti ineuntis
anno ſeptimo obiit, plurima nobis exhibet de eadem Eccleſiæ con-
ſuetudine luculentiſſima teſtimonia; quale eſt, quod ſcribit r in ope- r Chryſ. L. 3.
re de Sacerdotio; *Dum conſpicis Dominum immolatum, & illic ſitam*, &c. de Sacerd. ſ.
tum vero omnes pretioſo illo ſanguine purpuratos, ac rubefactos; etiamne 4. T. 4. p. 28.
te inter homines, verſari cenſes? ὅταν ἴδῃς τὸν Κύριον τεθυμένον καὶ κείμενον,
&c. καὶ ΠΑΝΤΑΣ ἐκείνῳ τῷ τιμίῳ φοινισσομένους αἵματι, ἆρα ἔτι μετὰ ἀνθρώ-
πων εἶναι νομίζεις; Si ſanguinem illum, de quo dicit, nemo præ-
ter unum Sacerdotem biberat, inepte ac frigide falſoque dicit
OMNES eo tinctos, ac purpuratos conſpici. Vt hæc oratio digna
ſit illo ore Ioannis noſtri aureo, neceſſe eſt omnem communican-
tium turbam de Dominico calice bibiſſe. Idem alibi Chriſtianos
cum Iſraelitis in genere omnes cum omnibus comparans; s *Quo-* s Id. hom.
modo tu (inquit) *comedis corpus Domini, ſic illi manna; & quomodo* 23. in 1. Cor.
tu bibis ſanguinem; ſic illi aquam è petra. καθάπερ σὺ τὸ σῶμα ἐσθίεις P. 243. E.
τὸ δεσποτικόν. οὕτως ἐκεῖνοι τὸ μάννα· καὶ ὥσπερ σὺ τὸ αἷμα πίνεις. οὕτως
ἐκεῖνοι ὕδωρ ἐκ πέτρας. Quomodo hæc conſiſtunt, ſi illi quidem aquam
iſtam omnes bibebant, ſanguinem unus de nobis bibit; cæteris bi-
bentem ſpectantibus, calicem quo ille ſe proluit, ne ſummo quidem
digito contingere audentibus? Idem alibi plebis ſuæ amentiam,
ut dignum erat, exagitans, quæ relicta Eccleſiæ ſalutari menſa ad tur-
pia ſpectacula concurrebat, t *Tu relinquis* (inquit) *huius ſanguinis* t Id. hom. 7.
fontem, calicemque reverendum, & ad diabolicum illum fontem feſtinus in Matth. p.
accurris, ut ſpectes meretricem natantem. σὺ δὲ ἀφεὶς τὴν πηγὴν τοῦ 86. C.
αἵματος, τὸ ποτήριον τὸ φρικῶδες, εἰς τὴν πηγὴν ἀπέρχῃ τὴν διαβολικὴν
ὥστε νηχομένην πόρνην ἰδεῖν. Abſurde relictum ab auditoribus calicem
dicit, ſi de eo nulli iſtorum bibere licebat. Ergo cuivis tum fideli li-
cebat. In iiſdem homiliis Antiochiæ, ut ex 67. apparet, habitis,
ubi de Sacerdotum cum iis, quibus præſunt plebibus, conjunctio-
ne ac in Domino paritate verba faciens; u *Multa nos* (inquit) *con-* u Id. ibid.
iungunt ac copulant; Una menſa omnibus nobis propoſita eſt, Vnus nos omnes homil. Gr.
genuit Pater; eoſdem omnes partus dolores intulimus parenti. Idem potus 32. p. 388. C.
*omnibus. Quid dico unus ac idem potus, cum etiam ex uno & eodem
calice detur? Pater enim noſter magno caritatis vinculo ſtudens nos uni-
re, ut etiam ex uno calice biberemus effecit; quæ res maxima nos cari-
tate copulat.* καὶ γὰρ πολλὰ ἡμᾶς ἐστι συνάγοντα. μία τράπεζα πρόκει-
ται πᾶσιν, εἷς ἐγέννησεν ἡμᾶς πατήρ. τὰς αὐτὰς πάντες ἐλύσαμεν ὠδῖ-
νας. τὸ αὐτὸ ποτὸν ἅπασι δίδοται. μᾶλλον δὲ οὐ μόνον τὸ αὐτὸ πο-
τὸν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἑνὸς ποτηρίου πίνειν. ὁ γὰρ πατὴρ βουλόμενος ἡμᾶς εἰς φιλο-

Cap.VIII. στοργὴν ἀγαγεῖν, καὶ τοῦτο ἐμηχανήσατο, ἐξ ἑνὸς ποτηρίου πίνειν πάντας ἡμᾶς, ὑπὸ ἐπιτεταμένης ὄντ' ἀγάπης. Vnum vides plebis cum Sacerdote potum; unum poculum; plebem ex eodem calice una cum Sacerdote bibentem; & quidem Dei voluntate ac providentia, utroſque hoc vinculo inter ſe copulare ſtudentis. Nihil potuit dici diſertius. Occurrit apud eundem hujus geminus alter alibi locus; x *Eſt ubi neque Sacerdotis* (inquit) *ullum eſt ab eo, cui praeſt, diſcrimen; veluti cum tremenda myſteria percipere oportet. Æque enim omnes ad ea admittimur; Non ut in veteri teſtamento alia quidem Sacerdos; alia ſubditus Sacerdoti edebat, nec plebi fas erat ea participare, quorum Sacerdos erat particeps. Nunc vero ſecus ſe res habet. Omnibus ſiquidem unum corpus, & unum poculum proponitur.* θέμις ἦν τῷ λαῷ μετέχειν ὧν μετέχοι ὁ ἱερεύς. ἀλλ' οὐ νῦν. ἀλλὰ πᾶσιν ἓν σῶμα πρόκειται, καὶ ΠΟΤΗΡΙΟΝ ἕν. Ad hunc locum Bellarminus ſua nobis narrat y ſomnia, Chryſoſtomum *vim facere in re, qua ſumitur, non in ſpeciebus, vel in modo ſumendi.* Sed omnem Bellarminianæ frontis duritiem frangunt diſerta Chryſoſtomi verba; non modo unum corpus, & unum potum, ſed etiam *unum poculum* proponi *omnibus*, id eſt & Sacerdoti, & populo. Ergo & populi calix erat. Atqui calicis alia quam panis ſpecies. Ergo & hanc cum Sacerdote eandem populus ſumebat ſpeciem eodemque modo. Neque enim aliud è calice, quam vinum ſacrum; neque aliter opinor, quam bibendo ſumitur. Superior quoq; locus diſertior erat, quam ut eludi poſſit, quod ex eo recitatum eſt, effeciſſe Deum, ut plebs & Sacerdos ex uno calice biberent. Non ergo vult Chryſoſtomus, quam rem accipit Sacerdos, eam quidem à plebe accipi; cæterum à Sacerdote ſub ea ſpecie accipi, qua plebs caret, illum adeo aliter, plebem aliter ſumere. Iſta Bellarmini aliud agentis mera ſunt inſomnia Chryſoſtomus clariſſime & rem & ſpeciem eandem, & eodem modo ab utriſque ſumi affirmat; corpus Chriſti, ſanguinem Chriſti, panem, poculum utroſque ſumere; eodem adeo utroſque modo; Neutri enim vel panem bibebant, vel poculum edebant. Quæ de potu habet Chryſoſtomus eodem modo ac ſenſu dicit, quo quæ dicit de eſu. Si potus Laïcorũ ſpeciẽ & modũ intellexit à potus Sacerdotalis ſpecie & modo differre; ergo & differre voluit eſus utrorumq; ſpeciem & modũ; quod omnes quam ſtultũ ſit & abſurdum vident. Quis enim neſcit eandem ſpeciẽ panem ſcilicet, eodemque modo, ore nimirum, edere tam Laïcos quam Sacerdotes? Eandem ergo eſſe neceſſe eſt & potus apud Chryſoſtomum rationem. Ille vero alibi eadem docet, ubi Diaconũ de officio admonens, z quod erat poculum ſacrũ diſtribuere, *Etiam ſi* (inquit) *dux ſit, etiamſi præfectus etiamſi ille ſit, qui diademate redimitus eſt, tamẽ ſi indigne acceſſerit, prohibe.* κἂν στρατηγὸς τις ᾖ, κἂν ὕπαρχος, κἂν ὁ τὸ διάδημα περικείμενος, ἀναξίως δὲ προσίῃ, κώλυσον. Et hæc, & ſequentia etiam clarius ſignificant eum velle calicem ſacrum quibuſvis Laïcis, etiam magnæ, etiam maximæ dignitatis negari, ſi peccatis contaminati ſunt excommunicatione dignis. Quorſum hanc quæſo ſeveritatem Diacono calicis diſpenſatori præcipit, ſi iſtorum nemini, quan-

x Id. hom. 18. in 2. Cor. p. 673. E.

y Bell. L. 4. de Euch. c. 26. §. Nono proferunt.

z Chryſ. Hom. in Matth. Lat. 83. (gr. 82.) p. 870.

quantumvis digno calix concedebatur? Quod etiam iſta vel ejuſdem vel alterius ejus nomine editi ſcriptoris ſignificant. *a Tu & pauper* (inquit, quemvis de populo Chriſtiano fidelem alloquens) *corpus ipſius* (Chriſti) *communiter de menſa participas; poculi ſimiliter eſtis participes; in magnis atque tremendis tecum communicat.* σὺ καὶ ὁ πένης κοινῶς ἐκ τῆς τραπέζης μεταλαμβάνετε. τοῦ ποτηρίου ὁμοίως μετέχετε. ἐν τοῖς μεγάλοις σοι, καὶ φρικτοῖς κοινωνεῖ. Itaque de quibuſvis communicantibus loquens, *Quicumque* (inquit) *corporis ſumus participes; quicumque ſanguinem guſtamus;* ὅσοι μετέχομεν τοῦ σώματος, ὅσοι τοῦ αἵματος ἀπογευόμεθα. Huc quoque haud dubie pertinent quæ ſcriptor facundiſſimus alibi habet de hoc ipſo argumento; *b Omnia* (inquit) *vobis* (Laïcis) *& nobis* (Epiſcopis) *ſunt æqualia, & eadem ſunt bonorum capita. Non ego quidem maiori copia, vos autem minori ſacræ ſumus menſæ participes: ſed utrique eam ſimiliter tangimus. Si autem ego prior, non magni refert. Nam & inter liberos maior natu prior manum extendit ad epulas; ſed ex eo tamen nihil accreſcit, ſed ſunt nobis omnia æqualia.* πάντα ἡμῖν καὶ ὑμῖν ἴσα, καὶ αὐτὰ τὰ κεφάλαια τῶν ἀγαθῶν. οὐ μετὰ πλείονος μὲν ἐγὼ ἀπολαύω, ὑμεῖς δὲ μετὰ ἐλάττονος μετέχομεν τῆς ἱερᾶς τραπέζης, ἀλλ' ὁμοίως ἑκάτεροι ταύτης ἐφαπτόμεθα. εἰ δὲ ἐγὼ πρότερος, οὐδὲν τοῦτο μέγα. ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς παισὶν ὁ πρεσβύτερος πρότερος τὴν χεῖρα ἐκτείνει εἰς τὴν ἑστίασιν. ἀλλ' ὅμως οὐδὲν πλέον ἐκεῖθεν γίνεται, ἀλλὰ πάντα ἴσα ἡμῖν. Hæc omnes intelligunt; non modo falſo, ſed etiam impudenter affirmari, ſi apud Dominicam menſam bibere Sacerdoti quidem licebat, Laïcis vero non licebat.

CAP. IX.

a Id. Serm. de ieiun. & eleem. T. 6. Chryſ. p. 657. B.

b Id. hom. 4. in 2 ad Theſſal. p. 391. A.

CAPVT IX.

Teſtimonia ex quinto ſeculo; Hieronymi, Auguſtini, Arnobij iunioris, Clericorum Edeſſenorum in Synodo Calchedonenſi, Leonis P. R. I. Theodoreti, Gelaſij P. R. I. Pſeudo-Dionyſij Areopagitæ.

Hieronymus, qui quarto extremo, quinto ineunte ſeculo ad an. D. 420. vixit; *c Sacerdotes* (inquit) *Euchariſtiæ ſerviunt, & SANGVINEM Domini, populis eius dividunt. Idem alibi; d Polluimus panem, id eſt corpus Chriſti, quando indigni accedimus ad altare, & ſordidi mundum ſanguinem bibimus.* Sic in eodem quoque commentario; *Polluit Chriſti myſteria indigne accipiẽs corpus eius & ſanguinem.* Corpus Chriſti & ſanguinem ſumere ubique dicit, pro Euchariſtiæ communicare, quam adeo ſub utraque ſpecie miniſtratam atque ſumptam fuiſſe ſignificat. Nam quod diu poſtea Tranſſubſtantiatores commenti ſunt, corpus in calice, & ſanguinem in pane ſumi, id Hieronymo & omni antiquitati ignotum & inauditum fuit. Huc quoque pertinet, quod Hieronymus de virginibus ſui ſeculi quibuſdam ſacris, ſed parum ſobriis refert. *e Si quando feſtive & lepide volunt vivere, ubi ſe* (inquit) *mero ingurgitaverint, ebrietati ſacrilegium copulantes, aiunt, Abſit, ut ego me à Chriſti ſanguine abſtineam.* Atqui nullus

c Hieron. in Sophon. c. 2. fol. 98. E.

d Id. in Malach. ibid. fol. 128. M.

e Id. ep. 22. quæ eſt ad Euſtoch. T. 1. fol. 49. I.

Cap. IX. nullus huic ſacrilego joco locus erat, ſi Domini ſanguinem, id eſt vinum myſticum, nulla virgo, nulla mulier ſeu vidua, ſeu conjux, bibebat. Idem ex his ejuſdem de Exuperio Toloſano Epiſcopo verbis; colligitur; *f Nihil illo ditius, qui corpus Domini caniſtro vimineo, ſanguinem portat in vitro.* Quorſum enim ſanguis ille *in vitro portatur*, niſi ad præbendum ſanguinis Sacramentum communicantibus vel in ipſa Eccleſia, ſed in remotiori à ſacra menſa parte conſiſtentibus, vel abſentibus.

f Id ep.4. ad Ruſt. fol. 18. A.

Auguſtinus qui Hieronymo annos non plures quam decem ſuperfuit, teſtis eſt ejuſdem vſus locupletiſſimus. Is neophytos alloquens; *g Vos* (inquit) *poſt illa jejunia, poſt labores, poſt humilitatem, poſt contritionem cordis; jam in nomine Chriſti, tanquam ad calicem Domini veniſtis* (id eſt veluti vinum Domini facti eſtis) *& ibi vos eſtis in menſa, & ibi vos eſtis in calice. Nobiſcum vos eſtis. Simul enim hoc ſumimus. Simul bibimus; quia ſimul vivimus*, Item alibi; *h Quid aliud agit totum tempus, quo Catechumenorum locum & nomen tenent, niſi ut audient, quæ fides, & qualis vita debeat eſſe Chriſtiani, ut cum ſe ipſos probaverint, tunc de menſa Domini manducent, & de calice BIBANT?* In alio item opere, *i Ab hujus* (Dominici) *ſacrifi ij ſanguine in alimentum ſumendo, non ſolum nemo prohibetur, ſed ad BIBENDUM omnes exhortantur, qui volunt habere vitam* Item; *k Qui jam manducant carnem Domini, & bibunt ſanguinem ejus, cogitent quid manducent, & quid bibant, ne ſicut Apoſtolus dixit, judicium ſibi manducent & bibant.* Mox ibidem; *l Qui uxores nondum habetis, & tamen ad menſam Dominicam acceditis, & carnem Chriſti manducatis, & ſanguinem bibitis. Si ducturi eſtis uxores, ſervate vos uxoribus veſtris.* Denique, *Cogitantes* (inquit) *gradus veſtros, ſervantes & profeſſionem veſtram, accedite ad carnem Domini; accedite ad ſanguinem Domini.* Toto hoc Sermone fideles à Catechumenis eo diſtinguit, quod illi Domini carnem & ſanguinem in Eccleſia accipiant; hi nondum accipiant. Idem in Ioannem; *n Non ſcandalizemur* (inquit) *etiamſi multi modo nobiſcum manducant & bibunt temporaliter Sacramenta, qui habebunt in fine æterna tormenta.* Nullum aliud præter calicis Dominici Sacramentum in Eccleſia nunc bibitur. Ergo hoc promiſcuè à veris fictiſque Chriſtianis apud menſam Domini ſumebatur. Idem alibi de Cypriano; *o Ineo* (inquit) *loco, ubi poſuit carnis exuvias &c. ibi hodie venerans multitudo concurrit, quæ propter natalem Cypriani bibit ſanguinem Chriſti.* Sed & quod alibi dicit *p* hypocritas *corporis & ſanguinis Chriſti Sacramento cum fidelibus communicare*, liquido arguit ſolenne tum fuiſſe omnes, qui ad menſam Domini admittebantur vtramque ſpeciem accipere. Idem in ſecundo, eoque imperfecto contra Iulianum opere: *q* Cur (inquit) *miniſtratur ſanguis Dominicus &c. quem bibat parvulus, ut habere poſſit vitam, ſi de nulla peccati origine venit in mortem?* Hinc & ex aliis non paucis ejuſdem conſimilibus locis, quorum ſatis multa ſupra attulimus, *r* patet illis temporibus calicem ſacrum ipſis etiam infantulis adminiſtratum fuiſſe; nedum, ut cuiquam adultorum negaretur.

g Aug. Serm. fidel. fer. 2. Paſch. apud Bedam in 1. Cor.10.17.p. 365.
h Id. de fid. & oper. c. 6.
i Id. Quæſt. 57 in Lev.
k Id. Serm. 46. de verb. Dom. c 1.
l Ibid. c. 2. D.
m Ibid. c. 4. B.
n Id. in Ioan. Tract.
o Id. Serm. 113. de diverſ. c. 2.
p Id. de 1. Quæſt. Dulcit. p. 283. A.
q Id. op. imperf. contr. Iulian. L. 2. §. 30 in ſuppl. Aug. P. 2. p. 57. D.
r Supr. c. 3. & 4.

Non

Non multo poſt Auguſtinum vixiſſe videtur junior ille Arnobius, qui commentarium ſcripſit in Pſalmos. Ille ad hanc ſub utraque ſpecie communium fidelium communionem reſpicit, *s Data eſt* (inquit) *lætitia in corde noſtro ab illo tempore, quo accepimus frumentum in corpore, vinum in ſanguine, oleum in chriſmate.* Iterum alibi; *t Accipimus panem, quod confirmat cor noſtrum. Accipimus vinum, quod lætificet cor noſtrum, & duabus confirmationibus cordis acceptis exhilarantur facies noſtræ oleo chriſmatis, ita ut per lignum crucis ſatientur omnia ligna campi, id eſt omnis turba ſimplicitatis.* Hactenus Arnobius. CAP. IX. r Supr c.3. & 4. s Arnob. in Pſ.4.extr. t Id.in Pſ. 108.p.280.

Ejuſdem ſub utraque ſpecie communionis inſigne extat documentum in libello contra Ibam Edeſſæ Epiſcopum à quibuſdam Presbyteris oblato, & Actis Calchedonenſis Synodi inſerto. Libelli caput nonum ſic habet; *u Quia dum memoria fieret ſanctorum Martyrum non eſt datum vinum ad ſacrificium altaris* (in Ibæ ſcilicet Eccleſia) *ad ſanctificationem, & populi diſtributionem, niſi admodum exiguum & vitioſum, ac lutoſum, & quaſi eo ipſo tempore vindemiatum, ut ex hoc cogerentur, qui deputati fuerant miniſtrare, de tabernis omnino vitioſi comparare ſex ſextarios, qui nec ſufficerent; ita ut his, qui ſanctum corpus diſtribuebant, innueret, ut ingrederentur, quia ſanguis non inveniretur, cum ipſi bibant, & habuerint, & ſemper habeant excellens & mirabile vinum.* ὅτι μνείας οὔσης τῶν ἁγίων μαρτύρων, ἐκ ἐδόθη οἶνος προσενεχθῆναι τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ, καὶ τῷ λαῷ διαδοθῆναι, εἰ μὴ ὀλίγος πάνυ καὶ ὄξος φαῦλος καὶ πηλώδης καὶ ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τρυγηθείς. ὡς ἀναγκασθῆναι τοὺς ἀφορισθέντας ὑπηρετῆσαι ἀπὸ καπηλείου φαῦλον πάνυ ἀγοράσαι ἓξ ξέστας τοὺς μηδὲ ἐπαρκέσαντας, ὥστε τοῖς τὸ ἅγιον σῶμα διανέμουσι ἔνθεν εἰσελθεῖν αὐτούς, ὡς τοῦ αἵματος μὴ εὑρισκομένου, αὐτῶν πινόντων καὶ ἐσχηκότων καὶ ἀεὶ ἐχόντων διάφορον καὶ ἀνεκτὸν οἶνον. Solennem hunc fuiſſe Euchariſtiæ celebrandæ, in omni Eccleſia morem, ut vinum ea copia adhiberetur, quæ ad diſtribuendum toti communicantium populo ſatis eſſet, Ibæ accuſatores eo ipſo conſtituunt, quod Epiſcopo apud Synodum Oecumenicam crimini vertunt, quod neque tanto myſterio congruum, neque ſatis ad diſtributionem copioſum vinum tali loco ac tempore ad hoc ſacrum ſuffici providiſſet. Nunc apud Latinos nullum Epiſcopi crimen eſt, etiam maximæ populi multitudini communicaturæ hoſtiarum duntaxat, quantum ſatis eſt, vini plane nihil providiſſe, aut paraſſe; crimen eſſet vel uni de populo vini ſacri vel unam guttulam propinaſſe. Neque vero eſt, quod quis ſuſpicetur vinum commune deſideratũ fuiſſe in illo ſacro, non quod ad cõmunionem, ſed quod ad oris ablutionẽ, ut fit apud Latinos, plebi daretur. Ne id fingi poſſit, diſerta libelli verba prohibent, ideo ſolutam fuiſſe ſynaxin, populo licet nondum omni communicato, *quia* (inquit) *ſanguis non inveniretur*, ὡς τοῦ αἵματος μὴ εὑρισκομένου. Non enim *ſanguis* dicitur aliud vinũ, quam quod verũ ſanguinis Dominici ſacramentũ eſt, id eſt ad veram cõmunionem, non ad ſolã oris ablutionem confectum ac comparatum. Sed hinc quoque apparet ne illud quidem u Conc. Calched. P.2. Act.10.T.3. Conc.gener. p.382.T.

Cap. IX. tunc fuiſſe liberum, ut abſque vino ſicca Euchariſtia in ſolenni ad ſacram menſam ſynaxi populo miniſtraretur; quod cum in Edeſſena Eccleſia in hoc celebrando ſacramento vinum defeciſſet, Sacerdotes communionem miniſtrare deſierint, & ab altari diſceſſerint. Nam ſi mos tum quoque fuiſſet panem ſacrum abſque calice in ſolenni ad Eccleſiaſticam menſam Euchariſtia populo vel aliquando, licet non ſemper, miniſtrare; facile erat Ibæ Clericis, ut hoc tantum ſcandalum vitarent, ſiccis particulis reliquam plebem communicare. Quod re imperfecta, ſtatim ut vinum deeſſe animadverterunt, ſacrum inchoatum necdum finitum reliquerunt, plebiſque partem minime communicatam dimiſerunt, id inquam clamat nefas tum fuiſſe in hoc ſolenni ſacro alteram ſine altera Euchariſtiæ partem cuiquam vel de plebe miniſtrare.

Hujus Calchedonenſis Synodi temporibus apud Latinos florebat Leo Romæ Epiſcopus; apud quem illuſtre ejuſdem ſub utraque ſpecie communionis argumentum ſupereſt. Is enim de cavendis Manichæorum venenis, & ineptis profaniſque ſuperſtitionibus apud concionem Romanam verba faciens, hæc de illis hæreticis tradit; x *Cum* (inquit) *ad tegendam infidelitatem ſuam noſtris audeant intereſſe myſteriis, ita in Sacramentorum communione ſe temperant, ut interdum tutius lateant; ore indigno Chriſti corpus accipiunt; ſanguinem autem redemptionis noſtræ haurire omnino declinant. Quod ideo veſtram volumus ſcire ſanctitatem, ut vobis hujuſcemodi homines & his manifeſtentur indiciis, & quorum deprehenſa fuerit ſacrilega ſimulatio, notati & proditi à ſanctorum ſocietate, ſacerdotali auctoritate pellantur.* Hæc ille; ex quibus liquido intelligimus apud ipſam Chriſtianiſmi ſi Latinis credimus, magiſtram Romam non aliter, quam ſub utraque ſpecie ex ſacra Euchariſtiæ menſa miniſtratum illis temporibus fuiſſe ſacramentum. Nam ſi mos hodiernus vel in aliqua urbis Eccleſiola obtinuiſſet, ut ſiccæ plebi particulæ abſque poculo miniſtrarentur, Manichæis facilè erat illuc convenire, ac ſine ullo incommodo vel periculo Catholicos ſe ſimulare. Nihil neceſſe eos fuiſſet *poculum haurire declinare*; *Declinaſſe* id abſurde dicerentur, quod neque ipſis, neque Catholicis ibi communicantibus à Sacerdote porrigeretur. Hic vero deprehenſus Bellarminus ad ſuas artes confugit. Fingit y Leonem ad detegendos Manichæos *obſervari iubere, non eos qui modo ſub una, modo ſub utraque ſpecie communicabant; ſed eos tantum, qui nunquam ſub utraque communicabant.* Atqui ſi hoc iſtius, quantumvis futile & abſurdum figmentum admittatur; ne ſic quidem efficiet, ut Leo ſi hodie reviviſcat, & hodiernos ſuæ olim civitatis mores rituſque contempletur, non ſit ex hoc ipſo Bellarminiano hæreſeos *indicio* ſuam omnem plebem Manichæiſmi non modo ſuſpectam, ſed etiam manifeſtam habiturus, quam videret à Sacro calice non minus accurate, religioſeque, quam ab interdicto, abſtinentem *nunquam ſub utraque ſpecie* commu-

x Leo Serm. 4. de Quadrag. c. 5. p. 108. C.

y Bell. L. 4. de Euch. c. 26 §. Altera ſolutio.

communicare. Vide quæſo, quanta in illius civitatis moribus facta Cap. IX. fuerit à Leonis tempore mutatio. *Semper ſub una ſpecie communicare* olim quidem Manichæiſmi indicium erat; Nunc eſt Catholiciſmi. Qui ſub utraque vel ſemper, vel ſaltem aliquando communicabat, olim ad unguem Catholicus apud Papam urbicum erat. Nunc nullum certius apud Romanum tribunal hæreſeos argumentum eſt, quam ſi vel ſemel ſub utraque, ſpecie communicaſſe deprehendaris. Sed & ſtante licet Bellarminiano commento, ſalva certe atque incolumis manebit communionis ſub utraque ſpecie miniſtratio. Bellarmino tantiſper donemus, quod ei ſomniare libuit, Leoni ſcilicet non ſatis fuiſſe ſemel atque iterum ſub una ſpecie communicantem deprehendi, ut homo Manichæiſmi reus peragerетur; ad hoc neceſſe fuiſſe, ut nunquam aliter communicaſſe vinceretur. Certe ut hoc ipſum deprehendi, argui, convinci poſſet; neceſſe erat Sacerdotes omni apud menſam Sacram communicanti calicem ipſos porrigere, ut in communicantis arbitrio eſſet eum vel omittere, vel ſumere. Alioqui nullum ex communione indicium contra Manichæos futurum erat. Sed neque conſiſtere cum Leonis mente poteſt Bellarmini figmentum. Leo enim plebi ſuæ hanc Manichæorum fraudem aperit, *ut vobis* (inquit) *huiuſcemodi homines & his manifeſtentur indiciis, & quorum, deprehenſa fuerit ſacrilega Simulatio, notati & proditi à Sanctorum ſocietate ſacerdotali auctoritate pellantur.* At ſi verum eſſet, quod Bellarminus fingit, nihil Catholicum hominem ad hoc deprehendendum ſicca Manichæi communio adjuvare poterat, cui ſcilicet ne Manichæus argueretur, in promptu erat mentiri ſe alias ſub utraque ſpecie communicaſſe, & nunc cauſam aliquam ſimulare cur calice in præſenti abſtinuerit. Ad hæc quivis de plebe Catholicus, cui urgendi ultra hominis jus nullum erat, nihil habebat reliquum, quod amplius ſuſpicaretur. Sua autem indicia Leo hujuſmodi fuiſſe dicit, ut ex his ſuis auditorib. manifeſtarētur Manichęi. Ergo nihil ad hoc opus fuit omnes Manichæi cōmunıones accurate, quod vult Bellarminus, obſervare, compertumq; habere, nunquam, eum vel ſemel ſub utraq; ſpecie cōmunicaſſe. Satis erat hominem vel ſemel ſub una cōmunicantem vidiſſe, ut Manichæū fuiſſe intelligeret. Vnde neceſſario conſequitur omnibus illius temporis Romanis Catholicis utramq; ſpeciem apud Domini menſam fuiſſe porrectam à celebrantibus; ratum fuiſſe, qui poculo abſtineret. Aliter enim nullū futurū erat Catholici à Manichæo hac in parte diſcrimen; nullum adeo Manichæiſmi ex ſicca communione indicium. Denique id in his Leonis verbis obſervandum videtur, quod *Chriſti corpus ore accipere, & ſanguinem eius haurire*, veluti duæ res ita inter ſe diſtinctæ dicuntur, ut altera ſeorſum ab altera fieri poſſit, ſic nimirum ut ore Chriſti quidem corpus accipiatur, ſanguis vero minime hauriatur; quod iſtos Manichæos, vaſte, ut laterent, feciſſe dicit Leo. Hinc enim intelligimus & hunc Leonem, & cæteros Patres *corporis & ſanguinis Dominici*

Cap. IX. in communionis Eccleſiaſticæ negotio, vocabula non ad res ipſas ſimpliciter, ut Latini nunc ſolent ſed ad ſpecies ſacramentales referre, ut iis *corpus Domini accipere* idem ſit, quod *panem Dominici corporis ſacramentum ſumere*; *Domini ſanguinem haurire, bibere, potare*, idem quod *calicem, vel poculum Euchariſticum participare*; quo non modo plæreque Bellarmini ad objecta à nobis Patrum hac de re loca cavillationes refelluntur, ſed etiam valide, ſiquis attente animadverterit, demonſtratur ignotum fuiſſe Leoni & cæteris illius ævi Patribus tranſſubſtantiationem Sacramenti nunc à Latinis creditam.

Leonis æqualis, imo & amicus, Theodoretus Cyri Epiſcopus, vir doctiſſimus, eadem de Eccleſiaſtica illius ſeculi communione non ſemel teſtatur, ut cum expendens quod in Regum libris ſcriptum eſt Davidem impune, ac ſine ulla reprehenſione ex ſacris panibus ediſſe (quod alioqui ſolis Sacerdotibus conceſſum erat) ait z eum *hoc ipſo præfiguraſſe myſticam menſam piis omnibus proponendam. Non enim* (inquit) *ii ſoli, qui ſunt conſecrati, ſunt participes Dominici corporis & ſanguinis, ſed omnes, qui ſunt ſanctum aſſecuti baptiſmum.* οὐ γὰρ οἱ ἱερώμενοι μόνοι μεταλαμβάνουσι τοῦ δεσποτικοῦ σώματός τε καὶ αἵματος, ἀλλὰ πάντες οἱ τετυχηκότες τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Hic præter ſolennem Patrum quem dixi, loquendi morem, ipſa quoque res cogit *corporis & ſanguinis Dominici participationem* de ſacramenti ſub utraque ſpecie perceptione intelligere. Aliter ſi capias populi à Sacerdote diſtinctio, eadem ſub novo fœdere manebit, quæ olim ſub veteri fuit. Nam neque Laïci olim in Iſraële fideles rerum per ſigna ſignificatarum veritate excludebantur, magis quam Sacerdotes. Eo tantum ab his differebant, quod ſignorum Sacerdotes quidem participes erant; Laïci vero minime. Id autem inter utroſque diſcrimen aliquando ſub novo fœdere ſublatum iri, ſignificatum fuiſſe eo Theodoretus putat, a quod David è ſacris panibus ſine culpa aliquando comedit. Huc etiam pertinet, quod idem ſcriptor alibi aliis verbis eodem ſenſu eloquitur; *Omnes cujuſcumque ordinis homines una* (inquit) *excipit piſcina; una omnibus offertur doctrina; una omnibus myſtica menſa proponitur, & quilibet credentium æquali parte fruitur.* μία πᾶσι μυστικὴ πρόκειται τράπεζα, καὶ τῶν πιστευόντων ἕκαστος ἴσης ἀπολαύει μερίδος. Hanc omnium communicantium, quod pertinet ad menſæ Dominicæ munera, paritatem ſive æqualitatem etiam affirmat, ubi de Sacramento Dominico loquens; *b Illius* (inquit) *omnes ſunt æque participes, & qui in paupertate degunt, & quibus divitiæ abundant, & Domini & ſervi, & qui præſunt & qui parent.* καὶ ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι ὁμοίως πάντες μεταλαμβάνουσι. Statim addit de menſa Dominica, *Hæc*, inquit, *omnibus ex æquo proponitur* ἣ πᾶσιν ὁμοίως πρόκειται. De eadem mox; *Ex ea omnes ex æquo participant.* ἐξ ἐκείνης μὲν γὰρ ἴσως μεταλαμβάνουσιν ἅπαντες. Nulla erit iſta paritas, ſi celebrans quidem calicem unus exhaurit, nemo præter eum bibit. Potius erit hæc menſa illis communibus Corinthiorum epulis ſimilis, ita

z Theodoret. Q. in 1. Reg. q. 52. T. 1. p. 253.

a Id Dial. 1. T. 4 p. 25. B.

b Id In 1. ad Cor. 11. 20. T 3.

c Ibid. ad verſ. 21. D.

inæqua-

inæqualibus, ut alij quidem eſurirent & ſitirent, alij etiam pluſquam neceſſe erat veſcerentur & biberent. Cap. X.

Sed age non teſtimonium, ſed legem de hac Eccleſiaſtica communione celeberrimam, & quidem à Papa urbico Gelaſio ſeculo quinto extremo latam proferamus. Lex extat apud Gratianum, *d* jam olim relata à veteribus Canoniſtis Anſelmo, Polycarpo, Ivone, & aliis. *Comperimus* (inquit) *quod quidam ſumpta tantummodo corporis ſacri portione à calice ſacri cruoris abſtineant. Qui proculdubio* (*quoniam neſcio qua ſuperſtitione docentur obſtringi*) *aut integra ſacramenta percipiant, aut ab integris arceantur, quia diviſio unius eiuſdemque myſterij ſine grandi ſacrilegio non poteſt provenire.* Titulus canoni apud Gratianum præfixus ſic habet; *Corpus Chriſti ſine ſanguine Sacerdos non debet accipere*; quaſi ſoli Sacerdoti conficienti hanc legem poſuerint Gelaſius; quod ineptum, falſumque eſt. Nullus enim in lege de Sacerdote proprius ſermo eſt; communis eſt de omnibus communicantibus. Quoſdam in genere damnat, qui ſumpta tantummodo corporis ſacri portione à calice abſtinebant; neque eos Sacerdotes fuiſſe ullo verbo ſignificat, non fuiſſe ſatis ſignificat pœna iis impoſita, ut ſacramenta (id eſt utrumque Euchariſtiæ ſymbolum) *aut integra accipiant*; *aut ab integris arceantur.* Si quos damnat, Sacerdotes fuiſſent, eos non tantum à Sacramentis ſumendis, ſed vel maxime à conficiendis, diſpenſandiſque arceret. Sed quia iſti Laïci erant, non aliam iis pœnam imponit, ſi calicem una cum pane ſumere nolint, niſi ut ab utroque ſumendo arceantur. Itaque reſtituendus canoni titulus verior, quem ſane appoſite jampridem ei Ivo præfixerat; *e Non eſſe ſumendum corpus Domini ſine calice.* Ivoni congruebant manuſcript. Caſſandri codices; *Canonis quoque* (inquit) *illius Gelaſiani in vetuſtis, qui apud nos adhuc ſunt, manuſcriptis libris intitulationem, vel ſummationem reperi*; *Quod nulli liceat abſque ſanguinis participatione ſolius carnis communionem percipere.* Micrologi auctor, quem iiſdem cum Ivone temporibus vixiſſe conſtat, Gelaſij verba eodem ſenſu cœpit; *g Gelaſius* (inquit) *ſcribens quibuſdam Epiſcopis* (Majorico & Ioanni) *excommunicari illos præcepit QVICVMQVE ſumpto corpore Dominico à calicis participatione ſe abſtinuerint. Nam* (*ut ipſe in eodem decreto aſſerit*) *huiuſmodi ſacramentorum diviſio ſine grandi ſacrilegio, provenire non poterit.* Ipſe Algerus, qui duodecimo ſeculo acerrimus tranſſubſtantiationis aſſertor extitit, hunc & ipſe locum de populo communicante, non de Sacerdote conficiente intellexiſſe cognoſcitur. *h* Hunc autem Gelaſij locum partem eſſe ejuſdem epiſtolæ, cujus altera pars prolixior à Gratiano alibi *i* refertur, rectè conjiciunt Gregoriani emendatores juris Pontificij *k* ex antiquioribus Canoniſtis. Epiſtola erat Gelaſij, in qua Majorico & Ioanni Eccleſiã Scyllacij apud Brutios commendat, quã ob occiſos in ea duos Epiſcopos epiſcopali dignitate multãdã judicat, ut ex priori parte

d Grat. de conſecr. d. 2. c. 12. Comperimus.

e Ivo Decr. P. 2 c. 89.

f Caſſ. ep. 19. p. 110.

g Microl. c. 19. T. 10. Bibl. Patr.

h Alger. L. 2. de corp. Dom. c. 8.

i Caſſ. 25. q. 2. c. ult.

k de conſ. d. 2. ad can. 12.

Cap. IX. epiſtolæ apparet, quam apud Gratianum alibi extare diximus. Hinc doctiſſimus Calixtus noſter acute ſane ac vere colligit *l* Gelaſium, quibus Scyllacij curam & viſitationem commiſerat eoſdem in illa quoque epiſtola admonere, quid vel de illius oppidi incolis, vel de vicinis didiciſſet, eſſe quoſdam ſcilicet in illo tractu, qui panem ſacrum abſque poculo ſumerent; hos ſi in perverſo illo uſu perſeverare voluerint, eſſe communione omnino privandos. Quo pariter efficitur Laïcos iſtos fuiſſe, non Clericos. Baronius Gelaſium ipſe quoque ſic accipit, ſuorumque hoc decretum de Sacerdote ſacrificante interpretantium errorem arguit; *m* *Nam revera* (inquit) *nulla ibi de Sacerdote ſacrificante mentio habetur; ut quod plane generaliter dictum eſſe apparet, ad Sacerdotes minime reſtringi debere ſatis intelligi poſſit. Reijcimus ergo* (inquit) *frigidam huiuſmodi ſolutionem*; quibus verbis Bellarmini ſui Collegæ judicium ſugillat, qui quam hic *frigidam* dicit *ſolutionem*, probabilem eſſe ideo pronuntiaverat, quod ei titulus præfixus faveret; caſſo & futili argumento; quia neque Gratianum hujus, quod Bellarminus temere affirmat, *n* tituli auctorem eſſe conſtat, neque ea ſi de hoc conſtaret, eſt Gratiani auctoritas, quæ Ivonis & Micrologi, vetuſtiorum, & ſane doctiorum ſententiæ antehaberi debeat; nequid de Algero & Baronio dicam, quos omnes Gelaſij verba de quibuſcumque communicantibus accepiſſe demonſtravimus. Maneat ergo fixum & conſtitutum Gelaſio P. R. I. auctore non poſſe ſine grandi ſacrilegio calicem à pane ſacro, non modo à conficiente, ſed ne à laïcis quidem communicantibus dividi. Hæc eſt Paparum urbicorum qui hodie regnant, cum ſuis majoribus concordia. Quod hi grandis ſacrilegij damnant, hoc illi nunc lata, & quidem in duabus Synodis generalibus lege ſuis omnibus exſerte præcipiunt, & qui ipſos erroris denotare, vel hanc ſuam de communione ſub una ſpecie legem reprehendere auſint, iis anathema dicunt. Atqui Gelaſius, non *legem*, ſed vel ipſum factum lege præceptum, non *erroris*, ſed quod incomparabiliter gravius eſt, *ſacrilegij*, imo *grandis ſacrilegij* ante annos mille & amplius damnaverat. Ergo illi Gelaſio non unam, ſed triplex anathema dixiſſe cenſendi ſunt. Bellarminus ut antiquos Papas cum nuperis & hodiernis reconciliet, negat *o* Gelaſium eos damnare, qui *juſta de cauſa à calice ſe abſtinent*; quod plane idem eſt, ac ſi tu neges lege eos damnari, qui juſta de cauſa furtum faciunt, vel adulterium committunt, ut amicum purges horum criminum poſtulatum. Vt enim lex furari, & mœchari ſimpliciter vetans, nullam eſſe juſtam furandi aut mœchandi cauſam ſtatuit; ita & Gelaſius eos ſimpliciter excommunicans, qui apud menſam Domini panem ſacrum ſic ſumunt, ut à calice abſtineant, eo ipſo apertiſſime oſtendit nullam eſſe legitimam poculi à pane in comunicando devidendi cauſam. Quid quod hanc diviſionem non poſſe ſine grandi ſacrilegio provenire exſerte pronuntiat? Aliqua ne eſt juſta ſacrilegij & quidem grandis committendi cauſa? Sed Bellarminus reclamat ſacrilegium cujus iſti à Gelaſio arguuntur, negat in hoc ſitum eſſe, quod ii Sacramentum

l Calixt. diſp. de comm. ſub una. §. 9. p. 86.

m Bar a. D. 496. §. 20.

n Bell. L. 4. de Euch. c. 26.

o Id. ibid 9. Altera ſolutio.

quod unum eſt, dividerent, unam tantum ejus partem ſumentes, alteram detrectantes; Id *ſacrilegium* errorem fuiſſe hariolatur Manichaïcum, quo iſti ſcilicet laborabant, Ieſum ſolventes, quem exiſtimabant non habuiſſe verum ſanguinem. Auctor Micrologi aliter olim judicavit, quia ſcilicet abſque ullo animi ſtudio judicabat; Gelaſij verba de *hujuſmodi Sacramentorum diviſione* accipiens, qua alterum (ſcilicet panis ſacer) ſine altero (id eſt ſacro poculo) ſumitur; quod ipſum ab iis, quos Gelaſius damnat, factum fuiſſe certum eſt. Ego vero à Bellarmino & Baronio primum quæro (nam & hic latam hunc in Manichæos à Gelaſio fuiſſe legem divinat) *p* unde reſciverint iſtos Sacramenti diviſores Gelaſianos, fuiſſe Manichæos vel Priſcillianiſtas? Quis hoc iis arcanum revelavit? Non certe Gelaſius, qui eos ſimpliciter damnat, *QVICVMQVE*, quod ait Micrologus, *ſumpto corpore Dominico à calicis participatione abſtinuerint*, quiqui de cætero fuerint, Troes, an Rutuli, Græci an Latini, Manichæi hæretici, an Conſtantienſes aut Tridentini etiam, ſi vis, Catholiciſſimi. Quis iſtis id juris dedit, ut quos lex non diſtinguit, ipſi de ſuo ingenio, & ex uſu ſuo dividant? Sed hæ ſunt ſolennes illorum artes, quoties iis aqua hæret. Ita Moyſem, ubi urgentur, Paganorum, & Iudæorum, & aliquorum etiam ſi forte Gnoſticorum ſimulacra dejeciſſe concedunt; ſua, ne attigiſſe quidem cauſſificantur; Paulum quorundam de veteri memoria hæreticorum in Angelos religionem prohibuiſſe, de ſua, nequaquam cogitaſſe; & Tatianorum & Marcionitarum, & Montaniſtarum de abſtinentiis ac cœlibatu leges mature deteſtatum eſſe; nihil minus, quam ſuas in animo habuiſſe; Petrum idololatriam, illicitam quidem damnaſſe; *licitam*, id eſt ut volunt ſuam, non denotaſſe 1. Non miror Bellarminum hoc exemplo eos qui *juſta de cauſa* id faciunt, quod Gelaſius prohibet, & ſacrilegium appellat; ab illis diſtinguere qui id ipſum faciunt juſta de cauſa. Nimirum vbi id Papæ expedit, vt *idololatria* aliqua *licita* eſt; ita & *ſacrilegium* aliquod eſt, quod *juſta de cauſa* fit. Illud, Valentia diſerte præfracteque poſuit; Hoc pene Bellarminus admittit. Non fuit iſtis difficilius hac in Gelaſium commentandi licentia uti, quam virorum divinorum, imo Dei ipſius leges ita pro libitu, quoties id rebus ſuis commodum eſt, reſtringere, ut eas à ſe ſuiſque capitibus amoliantur. Tum quæro, cur Gelaſius iſtos Manichæos fuiſſe non dixit, quod in eodem argumento fecit Leo, ſi Manichæos vere eſſe norat? Quæ invidia, quis metus, hunc Gelaſium, unum de generoſioribus Papis, verum reorum, quos damnat, nomen edere prohibuit? Atqui non ſolet ille, quos damnat, iis parcere. Sed ſi Manichæi vere erant, cur de iis tam molliter loquitur? *Neſcio qua ſuperſtitione*, inquit, *docentur obſtringi*. Neſciebat ſcilicet Papa doctiſſimus, quæ Manichæorum vel Priſcillianiſtarum eſſet *ſuperſtitio*. Neſciebat funeſtiſſimorum ac perditiſſimorum hominum prodigioſis deliramentis dirius aliquod, quam *ſuperſtitionis* nomen congruere? Neſciebat iſtorum dogmata, non *ſuperſtitiones*, ſed *hæreſes*, ſed venena, ſed peſtes, ſed monſtra fuiſſe

CAP. IX.

p Bar. a. D. 496. §. 20.

CAP. IX. fuiſſe letalia, quibus Satan nihil unquam in hominum genus invexit terrius, nocentius, aut capitalius? Cur non ſaltem eorum morbum repetitis ex Leonis anteceſſoris ſui myrothecio elogiis ornavit? Cur *ſuperſtitionem*, & quidem *neſcio quam* dicit, quam ille multo dignius *infidelitatem* dixerat? Cur *ſacrilegam ſimulationem*? cur fallendi & latendi conſilium tacuit? Cur denique pœnam iſtis, multo quam Leo mitiorem, ſi proditi fuerint decernit? Leo vult in iſtis inquirendis ac detegendis vigilare ſuorum induſtriam; deprehenſos, à *Sanctorum ſocietate Sacerdotali auctoritate pelli.* Gelaſius de ſuis iſtis, nihil ſimile Nullius eos fraudis arguit; non dicit hoc vel mutuæ communionis colore ulcus aliquod texiſſe; ne occultaſſe quidem hoc ipſum, quod dimidiam tantum Sacramenti partem ſumerent; ut videantur hoc iſti, non clam, ſed aperte feciſſe, ac præ ſe tuliſſe. Gelaſius certe nihil ſe compertum habere dicit de iis cauſis, quæ illas ad hanc dimidiatam communionem impellerent; hocque ipſe ſatis oſtendit, quod eos dicit neſcio qua ſuperſtitione, non *obſtringi* ſimpliciter; ſed *obſtringi doceri*; ſive quid ab hujus ad ſe delati de iſtis ſermonis auctoribus didiciſſet, ſignificare his verbis voluerit, ſive etiam quid ipſa hæc calicis abſtinentia argueret, quod eam ſcilicet vix aliunde proficiſci putaret, quam ab inani aliqua ſuperſtitione. Denique nihil in eos durius aut acerbius, nihil quale Manichæiſmi, aut Priſcillianiſmi crimen merebatur, decernit; ſed hoc tantum, quod æquiſſimum fuiſſe nemo negaverit; *aut integra* (inquit) *Sacramento percipiant, aut ab integris arceantur.* Quid, ſi Manichæus paratum ſe diceret integram Euchariſtiam percipere? eo ne ſatis Eccleſiæ feciſſe putabatur? Non hæreſin ejerare? non dicis perditiſſimæ ſectæ deliramentis, fœdiſſimæque diſciplinæ, & impiis in Deum & Chriſtum blaſphemiis nuntium remittere adigebatur? Certe aliquid horum dixiſſet Gelaſius, ſi Manichæos putaſſet eſſe hos, de quibus decernit; ſi in illa neſcioqua à calice abſtinendi ſuperſtitione perſtarent? *Ab integris* (inquit) *Sacramentis arceantur*; id eſt ne ſacrum quidem panem accipiant, quem ſcilicet ſine calice ſumere ſacrilegium eſt, quo ea devidebantur, quæ Chriſtus conjunxerat. Nullum-ne ergo aliam iſtis pœnam, quam hanc conſtituit, quæ beneficium Manichæo homini erat potius, quam pœna. Neque enim putandum eſt gravet eis fuiſſe futurum Eccleſiaſtico Dominici corporis Sacramento carere. Hanc jacturam pro magno lucro habuiſſent; qui ſcilicet noſtra fere omnia exſecrabatur; neque ſacro pane noſtro alio animo veſcebantur, quam ut ita ſe Catholicos ſimulantes multa gravia atque incommoda effugerent, quæ in publicis legibus adverſus Manichæos conſtituta erant. Profecto non ita cum Manichæis deprehenſis agit Leo. Hos non tantum altera illa Sacramenti parte, quam per hypocriſin acceperant, multat; ſed eos Sacerdotali auctoritate penitus à ſanctorum ſocietate pelli jubet; quæ maxima ſupremaque eſt omnium Eccleſiaſticarum pœnarum. Iſtos ergo Gelaſianos ſub una ſpecie communicantes nihil minus, quam Manichæos, aut Priſcillianiſtas fuiſſe ex his,

ni fallor ſatis patet. Infirmos fuiſſe potius crediderim ex illo hominum genere, quos *devotos* vulgo dicimus; quorum animos multiplices formidines ac religiones, ſæpe leviſſimis, interdum nullis de cauſis exortæ, conturbant, ad quas illi ſic adhæreſcunt, ut vix inde avelli poſſint. Ex his porro jam quivis intelligit quam ſit abſurdum Bellarmini commentum, qui ſomnia ſomniis ſuperſtruens, ex eo, quod temere falſoque hariolatus eſt iſtos fuiſſe Manichæos, concluſit illud grande diviſionis *ſacrilegium*, de quo Gelaſius, intelligendum eſſe de Manichaïco circa incarnationis Dominicæ myſterium errore. Cum enim iſtos nullo jure, nulla ratione, nullo merito Manichæos fuiſſe præſumat, quos Manichæos revera non fuiſſe demonſtravit non poteſt niſi ſtulte & abſurde ſacrilegium, cujus notatum à Gelaſio eorum factum arguitur, de errore illo Manichaïco accipi; cujus Gelaſius in toto hoc decreto plane nullus meminit. Myſterium illud, quod unum idemque negat Gelaſius abſque ſacrilegio poſſe dividi, proculdubio, ut optime jampridem judicavit auctor Micrologi, nihil aliud eſt, quam hoc ipſum Euchariſtiæ *Sacramentum*, de quo uno totus eſt hic ex Gelaſiana epiſtola decerptus canon. Duas itaque illas partes, quibus conſtat, panem ſcilicet & vinum ſacrum, alterum ab altera dividi ſic, ut una abſque altera ſumatur, rem eſſe ſacrilegii plenam pronuntiat Gelaſius. Mitto, quod Vaſques obſervavit q nihil opus fuiſſe iſtos, quo ſe à Manichaïco de incarnatione Dominica errore alienos eſſe teſtarentur, ad ſumendum calicem compelli; *Sola enim (inquit ille) corporis Chriſti communione errori illi ſatis ſuperque occurrebatur. Qui enim tantum ſumeret ſpeciem panis conſecrati, vere credens corpus Chriſti verum ibi contineri, errori Manichæorum omnino adverſaretur.*

q Vaſq. in 3. Thom. Diſp. 216. c. 6.

Huc quoque pertinet alter Gelaſii locus ex opuſculo de duabus Chriſti naturis; r *Certe Sacramenta, quæ ſumimus corporis & ſanguinis Chriſti, divina res eſt; propter quod & per eadem divinæ efficimur conſortes naturæ, & tamen eſſe non deſinit ſubſtantia vel natura panis & vini.* Cum dicit SVMIMVS de omnibus & ſingulis Chriſtianis loquitur. Quæ nam vero ſint quæ ſumerent, nemo dixit explicatius; nimirum non corpus & ſanguinem Chriſti, quæ ejus poſteri ſub una panis ſpecie ambo contineri fabulantur; ſed *Sacramenta corporis & ſanguinis* Chriſti, ac nequis ſubeſſet cavillationi locus, *Sacramenta quæ ſunt ſubſtantia panis & vini* Ergo non una, ſed ambæ Euchariſtiæ ſpecies ſumebantur à fidelibus.

r Gelaſ. de duab. nat. Chr. T. 4. Bibl. Patr. p. 422. D.

Hic Dionyſio Pſeudareopagitæ locus concedendus, quod is a. D. 532. noſci apud noſtros cœpit. Is vero miniſtratam fidelibus ſub utraque ſpecie fuiſſe Euchariſtiam teſtatur diſertiſſime, ubi Epiſcopum narrat, s poſtquam is Sacramentum confecit, *panem quidem retegere, & in multa dividere; calicem vero unum ac ſingularem OMNIBVS impertiri, atque ita unitatem ſymbolice multiplicare ac diſtribuere.* ἄρτον ἀνακαλύψας καὶ εἰς πολλὰ διελὼν, καὶ τὸ ἑνιαῖον τὸ ποτηρίου ΠΑΣΙ καταμερίσας συμβολικῶς τὴν ἑνότητα πληθύνει καὶ διανέμει. Quo & illa pertinet, quæ ibidem philoſophatur

s Dionyſ. Hier. Eccl. c. 3. Ther. §. 12. p. 258. D.

s communem ac pacificam unius ejuſdemque cum panis tum calicis participationem divinam communicantibus morum conformitatem præſcribere tanquam iis, qui ſimul nutriuntur, *ὡς ὁμοτρόφοις*; Quæ præclare ſane ac ſplendide, ſi unus idemque eſt omnium communicantium cibus ac potus; ſtulte vero ac ridicule dicuntur, ſi paucorum proprius eſt potus; omnium communis unus eſt duntaxat panis eſus.

Cap. X. s ibid. Theor. §. 1. p. 244. C.

CAPUT X.

Ex ſeculis 6. 7. 8. & teſtimonia Patrum de Euchariſtiæ diſtributione ſub utraque ſpecie, Remigij Remenſis, Caſſiodori, Pſeudo-Ambroſij de Sacramentis, Gregorij P. R. I. Iſidori Hiſpalenſis; Bedæ, Paulini Aquileienſis, Alcuini, Theodulfi, Leonis P. R. 3. Caroli M. Concilij Cabilonenſis 2. Ionæ Aurelianenſis, Concilij Pariſ. 6. Paſchaſij Radberti, Remigij Altiſſiodor. Ratherij Veronenſis.

EAndem in Galliæ noſtræ Eccleſiis etiam poſt an. D. 500. fuiſſe communionis rationem loquuntur vel hi Remigij Remenſis ineunte ſexto ſeculo Epiſcopi, verſus, calici ejus Sacro inſcripti, quos Flodoardus exhibet, u

Hauriat hinc POPULUS vitam de ſanguine ſacro
Ingeſto æternus quem fudit vulnere Chriſtus;
Remigius Domino reddit ſua vota Sacerdos.

Senator Caſſiodorus, qui annum Domini 514. ſuo nomine Conſul ſignavit, jubet x monaſterij ſui Aſcetas inter cætera Dei maxima in nos beneficia *agnoſcere; quod communicationem corporis & ſanguinis ſui clementiſſimus Redemptor indulſerit.*

Scriptor homiliæ quintæ de Paſchate, quæ Euſebij Emiſſeni nomine circumfertur, ſed quam Cæſario Arelatenſi, nobiliſſimo ſexti ſeculi ſcriptori potius tribuendam putant, inter cujus homilias ipſa quoque ſub numero ſeptimo habetur, y *Cum* (inquit) *ad reverendum altare ſalutari cibo, POTUque reficiendus accedis, ſacrum Dei tui corpus & ſanguinem fide reſpice, honore mirare, mente continge.* Ad menſam ergo Domini quiſquis Chriſtianus accedebat POTUM æque ac cibum, poculum æque ac panem accipiebat.

His ſexti ſeculi ſcriptoribus accenſere libet librorum de Sacramentis auctorem, qui diu poſt Ambroſium, tametſi inter ejus opera jampridem circumferatur, omnino vixiſſe videtur; *Sicut mortis* (inquit) z *ſimilitudinem ſumpſiſti; ita etiam ſimilitudinem pretioſi ſanguinis bibis.* Quam & unde, niſi vinum ex calice myſtico? Ibidem; a *Et tu bibe* (inquit, quemvis communicantium alloquens) *ut te Chriſtus ſequatur.* Item; b *Tangit Sacerdos calicem, & redundat aqua in calice. Salit in vitam æternam, & bibit populus*

u Flodoard. Hiſt. Rem L. 1. c. 10. p. 25.

x Caſſiod. d. de div. Lect. L. 1. c. 32. excſ. p. 248.

y Euſeb. Emiſſ hom. 5. de Paſch. fol. 45. A.

z Ambr. L. 4. de Sacr. c. 4.

a Id L. 5. c. 1.

b Id. ibid.

Dei,

Dei, qui Dei gratiam conſecutus eſt. Comparat autem Sacerdotem cum Moyſe petram in deſerto tangente; populum Chriſtianum cum Iſraele; illius poculum cum hujus aqua. Denique; *Quotieſcumque* (inquit) *BIBIS, remiſſionem accipis peccatorum, & inebriaris in ſpiritu.* Omnia, ut quivis videt, abſurdiſſime, ſi fideles, quos alloquitur, nunquam bibebant apud menſam Domini.

CAP. X.

c Id. ibid. c. 5.

De ſexti ſeculi exeuntis, ſeptimique ineuntis uſu teſtatur non ſemel Gregorius P.R.I. *Quid ſit* (inquit) d *Sanguis Agni, non iam audiendo, ſed BIBENDO didiciſtis; qui ſanguis ſuper utrumque poſtem ponitur, quando non ſolum ore corporis, ſed etiam ore cordis hauritur.* Ex quo loco refellitur Bellarmini ſolutio ad hunc & alterum Gregorij locum; Is enim negat, e nimium profecto inverecunde, *Gregorium dicere Chriſti ſanguinem bibi debere ore corporis.* Quid enim diſertius hoc dici poteſt, quam hoc loco dicit Gregorius, nos non *audiendo, ſed BIBENDO* didiciſſe, quid ſit *Agni ſanguis*; & illum ſanguinem *ore corporis hauriri*? Sed & alterius loci eundem eſſe ſenſum patet, quem à noſtris objectum eadem frontis duritie ſimiliter quoque Bellarminus eludit. Sic autem habet ille locus; *fibi* (id eſt in myſterio ſacræ immolationis) *Chriſti corpus ſumitur; eius caro in populi ſalutem partitur; Eius ſanguis, non iam in manus in fidelium, ſed in ora fidelium funditur.* His ad amuſſim congruunt, quæ in Gregoriano Sacramentorum libro ab Hugone Menardo ex antiquiſſimis MS. codicibus edito leguntur. In Miſſa, qui eam celebrant, Deum rogant, g *ut ſuas oblationes jubeat perferri in ſublime altare ſuum, ut* (inquiunt) *quotquot ex hac altaris Participatione ſacroſanctum Filij tui corpus, & SANGVINEM ſumpſerimus, omni benedictione cœleſti & gratia repleamur.* Clare dicunt, non unum Sacerdotem, ſed plures fideles, ſed cæteros omnes communicante ſanguinem æque ac corpus ſumpſiſſe. Ibidem. h *Ipſi qui ſumimus communionem huius ſancti panis & calicis, unum Chriſti corpus efficimur.* Si ſoli, qui conficiunt, Sacerdotes, Chriſti corpus ſunt, fatebor ſolos de Domini calice bibiſſe. Sin omnes fideles corpus Chriſti eſſe, nemo negat: omnes quoque ſumpſiſſe calicis communionem fatendum eſt. Item: i *Cu us* (inquit de Chriſto loquens) *carne paſcimur, roboramur & ſanguine, dum POTAMVR, abluimur.* Idem alibi: k *Quæſumus omnipotens Deus, ut inter eius membra numeremur, cuius corpori communicamus & SANGVINI.* Item in natali Iacobi Apoſtoli: l *Corpore & ſanguine Filij tui nos refeciſti*; ut paulo ante in natali Proceſſi & Martiniani dixerant *ſe corporis ſacri & pretioſi ſanguinis repletos libamine:* & in feſto exaltationis crucis, n *ſe Domini corpore & ſanguine ſaginatos.* Ita & alibi Deum ſuppliciter rogant, o *ut expulſis azymis vetuſtatis illius Agni cibo ſatientur & poculo, qui noſtram imaginem reparavit.*

d Greg. hom. 22. in Evang. p. 277. B.

e Bell. L. 4. de Euch. c. 26. §. Decimo tertio.

f Greg. L. 4. Dial. c. 58. T. 2. fol. 255. K.

g Id. L. Sacrament. p. 3. col. 1. extr.

h Id. ibid. p. 17. Dom. poſt Theoph. in Præf.

i Ibid. p. 39. fer. 3. primi mens. Præf.

k Ibid. a 50. Dom. 3. quadrag.

l Ibid. p. 116. ad Compl.

m Ibid. p. 130. ad compl.

n Ibid.

o Ibid. p. 193. hebd. 24. poſt Pont. Præf.

Gregorius Turonicus, Romani æqualis, de muliere quadã vidua communicante verba faciens: p *Expletis* (inquit) *celebratiſque Miſſis accedit ad poculum ſalutare, quæ tam fervens acetum hauſit ex calice, ut putaret ſibi dentes excuti.* Nimirum, pro generoſo vino, quod ipſa præbuerat ad ſacrificium,

p Greg. Tur. de Glor. Confeſſ. c. 65.

Cap. X.

crificium, id nequam Diaconus ſuæ gulæ reſervemus, acetum vehementiſſimum in calice obtulerat, ut ibidem narrat Gregorius. Alibi notam idem ex Græcis de vitrarij Hebræi filio hiſtoriam narrans, q *Ad participationem* (inquit) *glorioſi corporis & ſanguinis Dominici cum aliis infantibus infans Iudæus acceſſit.*

q Id. de glor. Martyr. c. 10.

Anno ſeculi ſeptimi 36. Iſidorum Hiſpalenſem, Redemptus viri ſuprema narrans, r ſcribit *corpus & ſanguinem Domini cum profundo gemitu cordis ab ipſis ſuſcepiſſe Pontificibus.*

r Redempt. de obit. Iſid. init op. Iſid.

Apud Moſchum Eviratum, qui his quoque ſeptimi ſeculi temporibus vixiſſe videtur, in loco jam ſupra s ad aliam rem allato, anima piæ mulieris ſui ſepulchri prædonem objurgans, t *Quo corde* (inquit) *quibuſve manibus ſanctum ac pretioſum Domini noſtri Ieſu Chriſti corpus ac ſanguinem accedens ſumis?*

s Supr. c. 2. init.
t Moſch. Prat. c. 78. T. 2. Bibl. p. Gr. Lat.

A. D. 675. habitum eſt apud Hiſpanos Concilium Toletanum undecimum, in quo Patres aiunt u *infirmos quoſdam præter Dominici calicis hauſtum traditam ſibi non poſſe Euchariſtiam deglutire.* Ergo etiam infirmis utraque ſpecies tradebatur.

u Conc. Tol. 11. c. 11. T. 1. Concil. gen. p. 825.

Ex octavo ſeculo Bedam primum teſtem citamus, a. D. 735. mortuum, qui in ſermone de Epiphania cum *panis & vini creaturam in ſacramentum corporis & ſanguinis Dominici ineffabili Spiritus ſanctificatione transferri* dixiſſet, *ſicque* (inquit) *corpus & ſanguis illius, non infidelium manibus ad perniciem ipſorum funditur & occiditur; ſed fidelium ore ſuam ſumitur in ſalutem. Idem Ceaddam Britannum Epiſcopum, ſuprema eius narrans, ſcribit* x *obitum ſuum Dominici corporis & ſanguinis perceptione ſeptimo ante mortem die muniviſſe,* eodemque in opere puero cuidam Saxoni, animi ſimplicis ac manſueti, prædictum eſſe, oblata vigilanti viſione, y ipſum *viatico corporis ac ſanguinis accepto ſic infirmitate ſimul & morte, abſolutum ad æterna in cœlis gaudia ſublevatum iri;* idque eodem die impletum. Unde intelligimus, quam ſit inanis Bellarmini ſuſpicio, ex alio quodam Bedæ loco, jam ejus ævo cæpiſſe in Anglia communionis ſub una ſpecie uſum hariolantis, quod ibi Chriſtiani cujuſdam Regis filij, ſed ipſi Pagani querebantur, z quod Epiſcopus *panem nitidum*, quem Patri dabat, ſibi minime porrigeret; Quaſi vero ex Paganorum ſermonibus diſcendum ſit, quæ vera & legitima fuerit populi Chriſtiani communio; vel quaſi qui panem communicatum dicunt, eo vinum communicatum negent, cum ſit hæc vulgaris locutio ſub uno *panis* nomine vinum quoque & totum convivium ſignificare

x Bed. Hiſt. Angl. L. 4. c. 3. T. 3. p. 87.
y Id ibid. L. 4. c. 14 p. 97.
z Id L. 2. c. 5.

Paulinus Aquileienſis octavi ſeculi excitũ vidit, & noni initiũ. Ejus eſt hymnus in dedicationẽ Eccleſiæ, de qua Dominum alloquens ita canit; a

Tuo ſacrato hic depaſti corpore,
Tuoque ſancto ſatiati ſanguine,
Ab hoſte tuo defenſi munimine
Læti fideles ſortiamur ſervuli
Vitæ perennis ſine fine, gaudia.

a Paulin. Aquil. Hymn. in ded. Eccl. apud Caſſ. in Hymn. p. 253. in.

Hinc

Huic hymno alter præmittitur, licet auctoris multo recentioris, in CAP. X. quo hi verſus, in eandem ſententiam leguntur; *b*

Hæc domus ſummo tibi dedicata,
Semper eſt, in qua populus ſacratum
Corpus aſſumit; bibit & beatum
Sanguinis hauſtum

b Ibid. p. 251.

Sirmondus Theodulfi Aurelianenſis Capitulare ad Preſbyteros à ſe editum, refert ad an. D. 797. In eo hic extat canon; *c Admonendus eſt populus, ut ad ſacroſanctum ſacramentum corporis, & SANGVINIS Domini nequaquam indifferenter accedat.* Item; *ſingulis diebus Dominicis in quadrageſima, præter hos, qui excommunicati ſunt, ſacramenta corporis & ſanguinis Chriſti ſumenda ſunt, & in Cœna Domini, & in Paraſceve, in vigilia Paſchæ, & in die reſurrectionis Domini penitus ab omnibus communicandum eſt.* Amalarius hoc quoque pane totidem verbis habet in fine libri tertij, in manu ſcriptis quidem codicibus, ut refert atque exhibet *d* Lucas Dacherius. Eadem quoque extant apud Burchardum, *e* veluti *ex dictis Papæ Silverij,* & in capitulis Eccleſiæ Britannicæ apud Spelmannum, *f* niſi quod iſtic omiſſa eſt Paraſceues memorata à Theodulfo communio.

c Theod Capit. c. 44. & c. 41. T. 2. Conc. Gall. p. 222.

d Dacher. Spic. T. 7. p. 173. extr. 174. init.

e Burch L. 5. c 19.

f Spelm. Conc. Britann. p. 615. 616 c. 41. 44.

Circa ultimum annum octavi ſeculi, cum Romani Leonem P.R. 3. è Gallia, quo ad Carolum confugerat, reducem magno triumpho exceptum in Eccleſiam B. Petri deduxiſſent; ibi & *Miſſarum ſolennia* (inquit Anaſtaſius) *g celebravit, & omnes communiter corpus & ſanguinem Domini fideliter participati ſunt.*

g Anaſt. in Põtif. Rom. in Leon 3.

Iam ſub ipſa noni ſeculi initia Alcuinus occurrit, qui de quovis Chriſtiano, poſtquam baptiſmum ſuſcepit, *Sic* (inquit) *h corpore & ſanguine Dominico confirmatur, ut illius ſit membrum, qui pro eo paſſus eſt & reſurrexit.* Alcuinum in ejus vita legimus. *i* Pipino ac Ludovico Caroli Magni filiis, qui in urbem Turonum una cum Patre venerant, *communionem corporis Chriſti, & SANGUINIS manu propria miſcuiſſe.*

h Alcuin. ep. 70 p. 1592. B.

i Vita Alc. T. 2 Francic. Cheſn. p. 384.

Iiſdem temporibus Carolus Magnus illuſtriſſimus ejuſdem ſub utraque ſpecie communionis teſtis habetur. Supra jam in alio argumento edidimus locum ejus inſignem, in quo ipſos etiam infantes parvulos docet fuiſſe ita communicatos; quanto magis adultos? Ipſe vero Auguſtiſſimus Princeps, cum eſſet in ſupremis, *ſacra communione percepta,* ut ait Eginhartus, *l ex terris migravit, ſeptimo poſtquam decubuit die.* Si aves ſcire, qualis illa communio fuerit, dicet Theganus, *m* ſcriptor ejuſdem ſeculi; *Septimo* (inquit) *die poſtquam laborare cœpit, juſſit familiariſſimum Pontificem ſuum Hiltibaldum venire ad ſe, ut ei ſacramenta Dominici corporis, & ſanguinis tribueret, ut exitum ſuum confirmaret.* Quo facto, ſequentis diei diluculo ex hac vita migraſſe eum dicit. Ne dubites eodem quoque ſenſu accipiendum, quod idem ſcriptor tradit *n* Ludovicum Pium Caroli filium an. D. 840. *ſacram communionem de more per manus Dragonis paulo ante mortem ſumpſiſſe.*

k Supr. c. 4. ex L. 1. c. 27. de Imag.

l Eginh. Vita Car. M. T. 1. Cheſn. p. 104.

m Ibid. p. 277. Thegan. Vita Lud. Pij

n Id. ibid. p. 319.

Cap. X.

Ionas Aurelianenſis Epiſcopus Ludovici Pij temporibus, homines laïcos inſtituens ad vitam Chriſtianę agendam, præcipit o inter cætera, *reverenter & ſalubriter percipiendum eſſe ſacro-ſanctum corpus & ſanguinem Domini*; eaque de re proprio capite ſatis fuſe diſputat, cui in libris titulus hic præſcribitur, p *Quod ad perceptionem Dominici corporis & ſanguinis frequenter & diſcrete ſit accedendum.* Sub finem capitis, ſcribit *conventum Chriſtianorum ad Eccleſiam ideo præcipue inſtitutum eſſe, ut inter hymnorum & laudum ſolemnia participatio corporis & ſanguinis Domini celebretur.* Idem pæne eadem repetit q in altero de Regia inſtitutione opuſculo; *In baſilicis* (inquit) *ſanguis & corpus Chriſti conficitur, & à fidelibus percipitur*; quorum gemina quoque leguntur in priori opere. r Sed & in ſecundo, s itidem ut in priori, *Ad perceptionem* (inquit) *ſacri corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti, vos ſalubriter præparetis.*

Hæc cum decretis Concilij Cabilonenſis ſecundi uno ante Caroli mortem anno habito, congruunt; quo loco Patres præfati magnam adhibendam eſſe diſcretionem in perceptione corporis & ſanguinis Dominici, recitatis quibuſdam verbis Chriſti & Pauli, ita pergunt; t *Iuxta ejuſdem ergo Apoſtoli documentum probare ſe debet homo, & ſic de pane illo manducare, & de calice bibere, ut videlicet abſtinens aliquot diebus ab operibus carnis, & purificans corpus, animamque ſuam præparet ſe ad percipiendum tantum Sacramentum.* His clare ſignificant corpus & ſanguinem Dominicum, de cujus perceptione præcipiunt idem ſibi eſſe, quod eſt Paulo *panis & calix Domini.* Iidem mox Euchariſtiam ab omnibus fidelibus in Cœna Domini percipiendam eſſe u *Eccleſiaſticus* (inquiunt) *uſus demonſtrat, cum etiam Pœnitentes eadem die ad percipienda corporis & ſanguinis Dominici Sacramenta reconciliat.* Euchariſtiam *corporis & ſanguinis Dominici Sacramentis*, id eſt ſymbolis, pane ſcilicet, & poculo ſacro definiunt. Eadem verba etiam Burchardus habet, & Amalarius, & Britannici canones; ut alibi eſt à nobis obſervatum.

Ipſe Paſchaſius, primus licet tranſſubſtantiationis apud Latinos ſator, vel nondum ſatis animadvertens, quid ex ſuo invento ſequeretur, vel certe tam antiquam, tamque univerſalem conſuetudinem pulſare veritus, eam quoque circa hæc tempora confirmat, cum de Chriſto, x *Hic* (inquit) *ſolus eſt, qui frangit hunc panem, & per manus miniſtrorum diſtribuit credentibus, dicens, Accipite & bibite ex hoc omnes, tam miniſtri, quam & reliqui credentes.* Paucis verbis omnia ſuorum ſectatorum in illa Chriſti verba, *Bibite ex hoc omnes*, commenta ac gloſſemata disjecit, fregit, ac diſſipavit; hoc Chriſti præceptum eſſe, idque non ſolis Apoſtolis, ſed omnibus credentibus datum liquido affirmans. Ac tametſi hoc ſit longe diſertiſſimum, non deſunt tamen & alia ad rem noſtram Paſchaſij dicta; y *Sacerdos* (inquit) *quia vices Chriſti viſibili ſpecie inter Deum & populum agere videtur, infert per manus Angeli vota populi ad Deum, & refert. Vota quidem offert & munera; refert autem impetrata per corpus & ſanguinem, & diſtribuit SINGVLIS.* Item; z *Non recte caro ſine ſanguine communica-*

o Ion. L. 2 de inſtit. Laïc. c. 18. T. 1. Spic. Dacher. p. 103.
p Ibid. p. 106.
q Id. L. de inſtit. Reg. c. 13. T. 5. Dach. p. 96.
r Id. de inſt. Laïc. L. 2. c. 11.
s Id. ibid. c. 16.
t Conc. Cabil. 2. c. 46. T. 2. Conc. Gall. p. 518
u Ibid. c. 47.
x Paſchaſ. de corp. & ſang. Dom. c. 15. p. 15, 8. D.
y Id. ibid. c. 12. p. 1590. B.
z Id. ibid. c. 19. p. 1603. B.
z Id. ibid.

tur; Item, *Christi corpore quotidie paſcimur, & potamur ſanguine.* CAP. X.

Concilium Pariſienſe 6. a. D. 829. celebratum ejuſdem ſub utraque ſpecie communionis non ſemel meminit; vbi cavet, *a ne populus Dei ſine Miſſarum celebratione, & Corporis & SANGVINIS Dominici perceptione maneat*; & alio in loco Euchariſtiæ communionem definiens, *b perceptionem* itidem vocat, non *Corporis* ſimpliciter, ut nunc Latinis familiare eſt, ſed *Corporis & Sanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti.*

a Conc.Par. 6 L.1.c.47.
b Ibid.L.3. c. 20.

Ita & Patres Concilii apud S. Macram. D. 881. eandem rem agentes dicunt *c periculum eſſe communicare* (indigne ſcilicet) *Corpori & Sanguini Domini.*

c Conc.ad S. Macr.c.5. T. 3. Conc. Gall.p.506.

Hoc quoque nono ſeculo & quidem præcipiti vixit auctor commentarij in Paulū à Villalpando ſub falſo Remigij Remenſis nomine publicati, cujus eſſe nō poteſt. Doctiſſ. Viſſerius opus Remigio Lugdunenſi tribuebat. *d* Eſſe revera Remigij Altiſſiodorenſis Albertinus *e* noſter ſolide demonſtravit. Hujus ſcriptoris hæc verba ſunt *f* in 1. Cor. 10. *Calix benedictionis dicitur, quia benedicitur à Sacerdotibus in altari. Appellatur & ipſe calix communicatio, quaſi participatio quia OMNES communicant ex illo, partemque ſumunt ex ſanguine Domini, quem continet inſe.*

d Vſſer.Hiſt. Gotthesc. p. 175.
e Albertin. L 3. de Euch. p. 937.
f Remig. in 1.Cor. 10.

Ratherius Veronenſis Epiſcopus, vir decimi ſeculi, & quidem jam adulti; *g Quater in anno* (inquit) *id eſt Natali Domini, & Cœna Domini, Paſcha & Pentecoſte omnes fideles ad communionem corporis & ſanguinis Domini accedere admonete.* Item; *h Omnis* inquit, *malevola extruditur, tam à ſumpturis, quam & porrecturis corpus & SANGVINEM Domini, intentio.* Item; *l Preparemus* (inquit) *cordium noſtrorum habitacula venturo ad nos per corporis & SANGVINIS ſui ſubſtantiam Chriſto.* Idem ad illud Apoſtoli 1. Cor. 5. 8. ad omnes fideles dictum, *k Epulemur, id eſt* (inquit) *carnem Domini manducemus, & ſanguinem ipſius bibamus.* Item; *l Cœnare* (inquit) *cum Domino eſt corporis & ſanguinis Domini initiata percipere Sacramenta.* Et alibi ad populum, *m Agni corpus & SANGVINEM ſolennius hodie tractaturi, veſtræque dilectioni propinaturi.* Ibidem, *n Nequitiam relinquite; ſi Agni Dei carnem vultis comedere, & ejus ſanguinem bibere.* Ibidem eundem actum dicit, *o Ad Agni Dei ſumendum corpus, & ſanguinem accedere, & ſine gemitu atque ſuſpirio corpus & ſanguinem Domini accipere*; & alibi, *p corpus & ſanguinem Chriſti cum exultatione ſumere.* Item; *q Interroget ſe quiſque, ſi in azymis ſinceritatis & veritatis corpus & ſanguinem Domini ſumpſit.* Idem ad 1. Cor. 11 27. *r Culpa effuſionis ſanguinis Chriſti imputabitur, ſi auſus fuerit bibere ſanguinem Chriſti indigne.* Idem ait *s corpore & ſanguine Domini reficiendis neceſſe eſſe præparationem facere.*

g Rather. Synod. ad Preſb. T. 2. Spic Dach. p. 262.
h Ibid.p 182. de conc. Can.
i Ibid.p 258. Syn. ad Preſb.
k Ibid.p.259
l Ibid.p.282. Serm.1. de quadr. § 3.
m Ibid.p. 308.
n Ibid.p.310.
o ibid. p. 311.
p Ibid.p 312.
q Ibid p. 313. Serm. 2. de Paſch.
r Ibid.p.310. Serm.3 de Paſch.
s Ibid. p.322. Serm.4. poſt. Paſch.
s Ibid. p.330. Serm.2. de Aſcens.

CAPVT

CAPUT XI.

Loca miſcellanea ex mediæ antiquitatis auctoribus, in quibus vel lapſi à corpore & ſanguine Domini ſeparari, vel morientes ſub utraque ſpecie communicari dicuntur.

Hinc illa eſt iſtis ſeculis vulgaris excommunicationis deſcriptio, *à corpore & ſanguine Domini ſeparari*; quæ ſubinde apud illorum temporum homines occurrit; vt in Concilio Tullenſi. a. D. 860. apud Tuſiacum habito, *t* cum *pervaſorem rerum Sacrarum à corpore & SANGUINE Domini ita ſeparari jubet, ut nec in fine communionem accipiat.* Sic Nicolaus P. R. I. *u* Epiſcopis in Caroli Calvi regno conſtitutis præcipit, ut Boſonis Comitis uxorem fugitivam, ſi ad virum redire contemnat, *corpore & ſanguine Domini noſtri Ieſu Chriſti excommunicare ſeſtinent.* Idem in alia ad Rivoladrum Epiſcopum epiſtola, præter cæteras, quas Vuimaro cuidam trium filiorum ſuorum homicidæ imponit ſatisfactiones, decernit, *x* ut *is ſeptem annorum curricula abſque communione Dominici corporis & ſanguinis ducat.* Idem Eriarthum quemdam pro occiſo Presbytero jubet *y quinque primos pœnitentiæ annos abſque corporis & ſanguinis Domini ſuſceptione agere.* Hincmarus Remenſis Fulcherum & Hardoïam *propter inceſtas nuptias* decernit *z à ſacra communione corporis & SANGUINIS Chriſti abjectos eſſe uſque dum reſipiſcant.* Concilium Duziacenſe 2. a. D. 874. ex Gregorio I. hæc repetit; *a Non tamen pro hac re* (inquit) *ſacri corporis & ſanguinis communione privandi ſunt.* Iidem Patres, quod in Apoſtolicis Canonibus ſimpliciter dicitur *communione privari* explicatius ſic eloquuntur, *b excommunicari à communione corporis & SANGUINIS Chriſti.*

Ioannis. P. R. 8. a. D. 878. cum Concilio Tricaſſino 2. *c* rerum ſacrarum pervaſores, niſi res Eccleſiaſticas reſtituerint, *à communione corporis & ſanguinis Chriſti alienos haberi jubet.* Bernardum nominatim Comitem idem Papa *à corpore & SANGUINE Domini noſtri Ieſu Chriſti alienum* decernit. *d* Idem alibi Liutegridum Comitem, ejuſq; unà conjugem, ſed aliud ob crimen *à corpore & ſanguin Domini ſeparat. e*

Stephanus P. R. 5. a. D. 885. contra maleficos & incantatores, *f Quiſquis* (inquit) *deinceps tali contagio ſe polluere tentaverit, alienum vivifici fieri corporis & SANGUINIS Domini noſtri Ieſu Chriſti* &c. *judicamus.*

Leo, P. R. 7. poſt a. D. 936. de vetitis conjugiis loquens, *g Qui hujuſmodi opus perpetravit, ſciat ſe* &c. *à ſacro corpore & ſanguine Domini noſtri Ieſu Chriſti alienum.*

Vrbanus P. R. 2. in privilegio Eccleſiæ Attrebalenſis a. 1093. jubet *h* qui *id violaverit, à ſacratiſſimo corpore & ſanguine Dei ac Domini, Redemptori noſtri Ieſu chriſti alienum fieri.* Idem Papa eadem formula utitur *i* in

t Conc. Tul. 2. C. 1. T. 3. Conc. Gall.
u Ibid. p. 159. Nicol. ep. 1.
x Ibid. p. 189.
y Ibid. p. 532. Nic. ep. ad Hincm. & Tirothar.
z Hincm. opuſculo 55. T. 2. p. 262.
a Conc. Duziac. 2. ibid. p. 409.
b Ibid. p. 417. in jud. Dud. & c. 5.
c Ioan. 8. Ibid. p. 477.
d Id. ibid. p. 487.
e Id. ep 53. T. 3. Francic. Cheſn. p. 8 5
f Anaſt. in Steph. 5. p. 256.
g Leo 7. ep. ad Iuvav Ep. in Chron. Reiſch. p. 11.
h Vrb 2. priv. Eccl. Attreb. T. 3. Spic. Dach p. 125.
i I. con-firm. don. Ralm. T. 6. Dach. p. 22.

confirmatione donationis Raimundi Comitiis, an. 1196. ut qui eam violaverit, *à ſacratiſſimo corpore & ſanguine Dei ac Domini &c. alienus fiat.* CAP. XI.

Ita etiam Paſchalis, P. R. 2. in epiſtola ad Epiſcopum Atrebatenſem, k *perſonam, quæ ſua* quædam mandata violaverit, *alienam* jubet *fieri à ſacratiſſimo corpore ac ſanguine Dei ac Domini, Redemptoris noſtri Ieſu Chriſti.* Idem Papa in Beſuenſi privilegio, data an. D. 1105. l *Siquis* (inquit) *hanc noſtræ conſtitutionis paginam ſciens contra venire tentaverit,* &c. *à ſacratiſſimo corpore ac SANGVINE Domini & Dei Redemptoris noſtri Ieſu Chriſti* &c. ut ſupra, *alienus fiat.*

k Paſch. 2. ep. ad Lamb. T. 3. Spic. Dach. p. 127.
l Chron. Beſenſu T. 2. Spic Dach. p. 637.

Calixtus P. R. 2. in Concilio Toloſano, m an. D. 1119. qui ſuum quoddam decretum violaverit, cum pariter jubet *à ſacratiſſimo corpore ac ſanguine Domini ac Dei. Redemptoris noſtri Ieſu Chriſti alienum fieri idem* eadem quoque formula in Privilegio Monaſterij Piſcarienſis utitur, n quod extat in Chronico ejuſdem Monaſterij.

m Calixt. 2. in Conc. Tol. T. 6. Spic. Dach. p. 28.
n Chron. Caſaur. vel Piſc. L. 5. p. 424. T. 5. Spic. Dach.

Aliquando formula utuntur paulo pleniori, ut cum reos interdicunt vel *communione*, vel *ſacramento* Dominici corporis ac ſanguinis; *Communione*, ut in Chronico Senonienſi, o ubi quidam *Iacobus de Salmis*, poſt an. D. 1251. *à communione ſacratiſſimi corporis & SANGVINIS Domini Ieſu Chriſti alienatur, Sacramento*, ut cum Adrianus P. R. 2. circa a. D. 869. nunciat Hincmaro Remenſi p *quicumque aliquid detrimenti Hincmari Laudunenſis abſentis rebus & Eccleſiæ intulerint, eos ſacramento corporis & SANGVINIS fore privandos.*

o Chron. Senonienſ. L. 5. c. 7. T. 3. Dach. p. 424.
p Adr. 2. ep. ad Hincm. T. 3. Conc. Gall. p. 375.

Eodem ſpectant, quæ de peccatorum poſt pœnitentiam reconciliatione eodem modo dicta ſunt. Lotharium verbi gratia à Nicolao 1. excommunicatum, cum Eccleſia ab Adriano 2. reconciliatum narrat q Regino, ſcribit eum *communionem corporis & SANGVINIS Domini de manu Pontificis ſumpſiſſe*, cum antea *Adrianum* dixiſſet *accepto in manibus corpore & SANGVINE Domini Lotharium ad menſam Domini invitaſſe*; & continuo addit Adrianum *communionem quoque ſequacibus & fautoribus Lotharij dediſſe* cum his verbis, *Corpus & ſanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti proſit tibi in vitam æternam.* Eadem narrat Richerſpergenſe à Chronicon r Gretſero Ieſuitarum maledicentiſſimo, editum & laudatum.

q Regino Chron. ad a. 869.
r Chron. Richerſ. a. D. 870.

Huc quoque pertinent loca, in quibus piorum mortes deſcribuntur. Cum enim tali tempore Euchariſtia memoretur, ſolet ea ab hujus noni ſeculi, ſuperiorumque & inferiorum etiam ad Conſtantienſem Synodum temporum ſcriptoribus, non ſolo (ut nunc fere fit à Latinis) *corporis*, ſed corporis & ſanguinis Dominici nomine expreſſo ſignificari. Ita quinto ſeculo Valentinus Patavienſis legitur s *ante obitum propriis manibus accepiſſe corporis & ſanguinis Domini ſacramentum.* De ſeptimo ſeculo Remaclus Trajectenſis Epiſcopus, dicitur, t *cum ſe ſacroſancto corporis & ſanguinis Domini ſacramento confirmaret, animam reddidiſſe* Audomarus Morinorum Epiſcopus, qui ann. D. 661. ex hac vita migravit, itidem narratur u in ſupremis *ſacramento corporis & ſanguinis Domini ſacroſancto pectus ſuum communiviſſe.* Eadem de Hermelandro Antrenſi Abbate ann. D. 690. moriente leguntur

s Sur. d. Aug. 4. p. 13.
t Id. d. 3. Sept. p. 29.
u Id. d. 9. Sept. p. 253.
x Id d. 25. Mart. p. 253.

Cap. XI.

tur *x* apud Surianum ſcriptorem I. Qui *viaticum* dicunt rem eandem tametſi alio nomine, ut notum eſt, ſignificant. Vt qui Vedaſti vitam ſcripſit, ſive Beda, ſive Alcuinus, eum memorat *y Sacroſancto corporis, & ſanguinis Dominici Viatico confirmatum obiiſſe*; quod contigit ann. D. 570. aut circiter. Sic Richarius ex Alcuino vitæ ejus ſcriptore ad Dominum hinc migrat *z poſtquam ſalutifero corporis & ſanguinis Chriſti viatico iter ſuum muniviſſet*. Septimi ſeculi an. 23. Radbertus Vangiorum Epiſcopus, *a munitus ſacroſancto corporis & ſanguinis Chriſti viatico moritur* apud Surianum vitæ ejus auctorem. Bertulſum quoque tradunt *b* a. D. 655. in ſupremis *percepiſſe corporis & ſanguinis Domini ſacroſanctum viaticum*. A. D. 664. Gertrudem vitæ ejus ſcriptor tradit *c* de obitu admonitam *Sacratiſſimum Chriſti corporis & ſanguinis viaticum accepiſſe*. Liobam Abbatiſſam Rudolfus Rabani diſcipulus ſcribit *d* ſimiliter *accepto corporis & ſanguinis Chriſti viatico eſſe mortuam*. Idem eſt eorum ſenſus, qui paribus locis *corpus & ſanguinem Chriſti percipere*, vel eorum perceptionem dicant. Ita Lætum Diaconum apud Surianum βιὼ ʒ.ρ.ρ.ρι legimus *e* de imminenti morte divinitus admonitum, exitum ſuum Dominici corporis & ſanguinis perceptione muniviſſe. Vixit autem Lætus ſexto ſeculo, a. D. 540. Benedictum, celeberrimum Monachorum in noſtro occidente parentem, Gregorius P. R. I. itidem ſcribit *f languore ingraveſcente exitum ſuum Dominici corporis & ſanguinis perceptione muniviſſe*, a. D. ut tradunt, 543. Paria de Ansberto Rotomagenſi Epiſcopo legimus, *g* quem a. D. 695. obiiſſe ferunt; *Perceptione corporis & ſanguinis Domini ſe muniens* (inquit auctor vitæ ejus) *ac ſancta Crucis vexillo ſe cunctoſque circumſtantes ſignans obiit.*

Bedam eadem de Ceadda narrantem jam ſupra exhibuimus. *h* Idem de Cuthberto, Linsfarnenſi Epiſcopo tradit, *i* vel circa ſeptimi ſeculi ſuprema, vel circa octavi initia mortuo; *Acceptis*, inquit, *à me ſacramentis ſalutaribus exitum ſuum, quem jam veniſſe cognovit, Dominici corporis & ſanguinis communione munivit*. Vulframum Senonenſem, qui vitam ejus apud Surium ſcribit, ſimiliter narrat, *k antequam de hoc mundo tranſiret, exitum ſuum Dominici corporis, & ſanguinis perceptione muniviſſe*. Hujus autem obitus ad a. D. 720. refertur. Neque aliter Corbianum, Friſingenſem Epiſcopum, vitam a. D. 730. clauſiſſe tradit *l* Suriana ejus Legenda, *poſt perceptionem corporis & ſanguinis Chriſti* narrans *mox Deo ſpiritum reddidiſſe*. Carolum magnum ſupra *m* ex Thegano audiebamus *Sacramenta Dominici corporis & ſanguinis*, ſupremo vitæ die ab Hiltibaldo accepiſſe. Ex his & aliis ejuſdem generis pæne innumerabilibus intelligimus illorum ſeculorum ſcriptores, quoties in locis iſtorum paribus *vivifica ſacramenta*, *aut myſteria* dicunt, nihil aliud ſignificaviſſe, quam duo Euchariſtiæ ſacra ſymbola, panem ſcilicet & calicem ſacrum; Verbi gratia, ubi Maurum Benedicti diſcipulum tradunt *n* circa a. D. 584. *exitum ſuum vivificorum muniviſſe perceptione ſacramentorum*. Item ubi Trudonem poſt a. D. 640. *allatis vivificis myſteriorum ſacramentis participaſſe o* a [illegible] de ſeculo; ne dubites hæc ſa-

x Id. d. 25. Mart P. 293.
y Id. d. 6. Feb. p. 69.
z Id 3. Apr. d. 26. p. 331.
a Id. d. 27. Mart. p. 268.
b Id. d. 5. Feb. p 55.
c Id. d. 17. Mart. c. 7. p. 198.
d Id. d. 28. Sept p. 301.
e Id. d. 5. Nov. p. 164.
f Apud Sur. d. 23. Mart. p. 238.
g apud Sur. d. 9. Febr. c. 24. p 95.
h Supr. c. 10.
i Bed. vitæ Cuthb. c 39. p. 180. T. 3.
k apud Sur. d. 20. Mart. p. 224.
l ibid. d 8. Sept. p. 99.
m ſupr. c 10.
n apud Sur. d. 15 Ian. p. 244.
o ibid. d 23. Nov p 512.

cramenta

cramenta, *hæc myſteria* fuiſſe panem & poculum Euchariſticum. Atque hæc ita intelligenda eſſe, tametſi per ſe ſatis manifeſtum ſit, apertiſſime inſuper ex Moſomenſi Chronico diſcimus, ubi S. Arnulfum *p* narrat *p* (is vixit diu ante a.D. 971. in ſupremis verſantem; cum negaſſet Sacerdotem ad dandam ſibi *Euchariſtiam* acciri, *mox facta oratione*, *& dicto ſymbolo participantem vivificis myſteriis*, *&c.* obiiſſe Euchariſtiæ mentio ejus hæc myſteria ſive ſacramenta fuiſſe, id eſt ſymbola, aperte ſignificat. Vnde patet, quam ſit futilis Bellarmini *q* & aliorum vitilitigatio, qui cum apud ſcriptores in locis hujuſmodi *corpus & ſanguinem Chriſti* ſimpliciter dicta audiunt, contendunt utrumque ſolo panis ſymbolo contineri ac ſignificari; itaque qui ſolum panem perceperit, eum nihilominus recte vereque dici *corpus & ſanguinem Chriſti* accepiſſe; quia ſcilicet corpore, quod in pane ſumpſit, ipſe etiam ejus ſanguis contineatur. Primum ego hoc miror, quod quam Latini rectam eſſe nunc aiunt locutionem, ea ipſi uti nunquam ſoleant. Equidem non memini me ab ullo homine Latini ritus vel loquente, vel ſcribente de alicuſus ex ſuis communione ſacramentali narrante, illam veteribus familiarem ac pæne perpetuam locutionem uſurpaſſe; ita ut de illo laice communicante diceret *corpus & ſanguinem Chriſti* eum vel in ſupremis, vel in aliis vitæ partibus ſumpſiſſe. *Corpus Chriſti* ſe ſuaſque accepiſſe vulgo omnes tam in familiari, quam in compoſito ac meditato ſermone dicunt. Si quem ſuorum *corpus & ſanguinem Dominicum* ſumpſiſſe quis diceret; vel à nemine intelligeretur, vel certe putaretur, non de homine Latino loqui, ſed de *Lutherano* aliquo (ut nos iſti διαυρῆται ἀπ᾽ appellant) Nimirum ipſos vel ſuus ſermo demonſtrat aliud revera ſentire quam quod æſtus diſputationis eos cogit nunc adverſum nos contendere. In omni certe & veterum & recentiorum ſermone *corpus Chriſti*, unam Euchariſtiæ ſpeciem, panem; *ſanguis Chriſti*, alteram ſignificat, vinum, neque quiſquam eſt tam ſingulari tamque abnormi ſenſu præditus, qui ut *vinum ſacrum* ſignificet, *corpus Chriſti* dicat, vel qui contra, ut *panem ſacrum* ſignificet, *ſanguinem Chriſti* nominet. Sed etiamſi Latini ita loquerentur (quod ipſa rei in ſenſus incurrente abſurditate deterriti non faciunt) non ideo ſequeretur ita locutos fuiſſe, qui ante undecimum ſeculum vixerunt Patres. Nam hi diſerte docent quod nunc Latini, admiſſa tranſſubſtantiationis fide, negare coguntur, qui alterum Euchariſtiæ ſymbolum ſumpſerit, puta panem, eum Chriſti quidem percepiſſe; non ideo tamen & eius ſanguinem percepiſſe. Latini enim, ut notum eſt, ſerio credunt ac docent tantundem ſub una ſpecie ſumi, quantum ſub utraque; adeoque ab eo qui unum vel panem, vel calicem ſeorſum alterum ab altero ſumpſit, nonminus & *corpus*, & *ſanguinem* Chriſti percipi, quam ab eo qui utramque panis & vini ſpeciem ſumpſit. Patres vero idem ſenſiſſe, non modo non conſtat, ſed aliud etiam ſenſiſſe conſtat. Leo enim Manichæos ſolam panis ſpeciem in communione ſumentes ait *r corpus quidem Chriſti accipere*, *ſanguinem*

p Chron. Moſom. T. 4. Dach. p. 627.

q Bell. l. 4. de Euch. c. 26. reſp. ad 3. loc. Cypr. & §. Decimo loco. & ib. bis. & §. Decimo tertio pronſeruat. & §. Tertio obſervandum eſt Paſch.

r Leo Serm. 4. de Quadr. c. 5.

Cap. XI. vero *noſtræ redemptionis haurire* negat, quia ſcilicet calicem ſacrum ſumere declinabant. Ita Concilij apud Burchardum Turonenſis Patres in
ſ Burch. L. 5. c. 9. canone qui mox recitabitur, negant ſ ei, qui ſolum Euchariſtiæ panem, nullam autem ſacri vini ſpeciem ſuſceperit, Sacerdotem *veraciter poſſe dicere, Corpus & ſanguis Domini proficiat tibi.* Atqui ſi corpus & ſanguis una panis ſacri ſpecie continetur, nihil prohibet, quo minus id iſti vere dici poſſit. Qui ergo hoc iſti veraciter dici poſſe, negans, apertiſſime eum negant *ſanguinem Chriſti* percepiſſe. Etiamſi ergo Latinis id quod poſtulant donaverimus eos, qui ſecum ſentiunt, ita poſſe recte & congrue loqui, ut uno *corporis Chriſti* nomine *& corpus & ſanguinem* complectantur; non ſequitur tamen Patres, qui plane aliud quam Latini ſentiebant, eodem quoque modo ac ſenſu eſſe loquutos, cum aiunt fideles vel in ſupremis vel alias *corpus & ſanguinem Chriſti ſumpſiſſe.* Qui enim Chriſti ſanguinem in Euchariſtia falſo dici eum ſumpſiſſe putabant, qui vinum ſacrum nullus guſtaſſet, eos palam eſt, quoties de *corpore & ſanguine Chriſti* ab aliquo fideli in Euchariſtia ſumpto, accepto, vel percepto loquuntur, toties ſignificare ab eo utrumque Sacramenti ſymbolum, id eſt non panem ſolum, ſed etiam vinum ſacrum ſumptum eſſe. Atque his Turonenſium Patrum verbis id liquido confirmatur, quod nos infra
* infr hoc libro. c. 25. extr. * obſervabimus, eam fuiſſe veterum etiam citima poſt Paſchaſium antiquitatis ſcriptorum ſententiam, neque cum pane ſanguinem, neque cum vino corpus Chriſti vel dari, vel ſumi, ſed utrumque ſeorſum, corpus pane abſque ſanguine, ſanguinem vino abſque corpore. Quod etiam inde ſecundo intelligitur, quod aliquando *ſanguinem Chriſti* in ſimilibus locis non ſimpliciter *ſumptum*, ſed *bibendo* ſumptum eſſe dicunt;
t Greg. hom. 22. in Ev. ſupr c. 10. qualiter ſupra Gregorium audivimus affirmantem, t fideles in ſacra communione *ſanguinem Agni, non audiendo, ſed bibendo didiciſſe.* At *ſanguis Chriſti*, ſi vel quod fingunt Latini verum eſſet, eum in pane ſumi ſcilicet, certe ne ſic quidem *bibendo* ſumeretur, ſed *edendo.* Tertio hic veterum ſenſus, quem diximus, inde validiſſime poſtremo atque apertiſſime conſtituitur, quod ea, quæ à fidelibus in communione ſumebantur, non modo *Chriſti corpus & ſanguinem*, vel *Dominici corporis & ſanguinis Sacramentum*, ſed etiam in numero plurium, *Sacramenta, & myſteria* dicunt; id eſt ex uſu veterum *ſacra ſymbola.* Quo docemur eos quoties de communione Sacramentali loquuntur, non modo res duas diverſas in Euchariſtia ſignificari corpus ſcilicet & ſanguinem putaſſe, ſed etiam duo in ea ſymbola panem & vinum neceſſario intellexiſſe. Neque vero ea locutio nova eſt, vel apud infimam tantum antiquitatem uſurpata, ſed etiam vetuſtioribus uſitata, qui non raro duas Euchariſtiæ partes *panem & vinum, Sacramenta & myſteria* in plurali numero appellant, tametſi unum revera proprie dictum Sacramentum conſtituant; unum inquam re & fine, tametſi ex duabus ſpeciebus coagmentatum. Ambro-
u Ambr. L. 6. Hexaſm. c. 9. p. 894. E. ſius; u *Manus ſacris infertur altaribus, per quam afferimus & ſumimus Sacramenta.* *Panem ergo & vinum*, ut offerebant, ita & ſumebant.

Alioqui.

CAP. XI.

Alioqui, *Sacramenta*, non, ut *obtuliſſe*, ita & *ſumpſiſſe* dicerentur. Latinos *offerre* quidem *Sacramenta* recte dixeris; *ſumere*, perperam dixeris; qui merum *panem*, id eſt Sacramentum unum, non duo, non adeo plura ſumunt. Chryſoſtomus; *x Si advenerit tempus ſanctæ quadrageſimæ, quivis qualiſcumque fuerit particeps ſit Sacramentorum* μετέχει τῶν μυστηρίων. Ergo inquam, utrumque Euchariſtiæ ſymbolum, panem & vinum ſumebant. Aliter non *Sacramentorum* in plurali numero, ſed *Sacramenti* in ſingulari *participes* tantum fuiſſent. Idem & quidem eodem loco iterum atque iterum ſic loquitur. *y* ὁ μὴ μετέχων τῶν μυστηρίων, *qui Sacramentis non participat*; & τυχεῖν μυστηρίων *myſteriorum z participem fuiſſe*, & alibi eodem ſenſu *frui Sacramentis* ἀπολαύειν τῶν μυστηρίων. Sic Auguſtinus dicit *a hypocritas corporis & ſanguinis Chriſti Sacramenta temporaliter communicâre*. Et Gelaſius P.R.I. *b ſumere Sacramenta corporis & ſanguinis Dominici*, à quo ſi quæras quæ qualiaque ſint hæc, quæ dicit Sacramenta, reſpondet *rem* quidem *eſſe divinam*, ſed quæ *tamen eſſe non deſinit ſubſtantia vel natura panis & vini*. Ergo effugere non potes, quin & ipſe & cæteri Patres, quoties dicunt à fidelibus vel in ſupremis, vel alias ſumi Sacramenta corporis & ſanguinis *Dominici*, toties intelligant ab iis *ſumi panis & vini* ſive *ſubſtantiam & naturam*, ut nos cum tanto Papa profitemur, vel certe ut vos loquimini, duas ſpecies; Vt verbi gratia Theganus, ubi dixit *c* Carolum Magnum ultimo vitæ die accepiſſe ab Epiſcopo *Sacramenta corporis & ſanguinis Domini*; Vt Synodus Cabilonenſis 2. ubi dicit *d* in Cœna Domini à reconciliatis pœnitentibus *percipi corporis & ſanguinis Dominici Sacramenta*; Vt Ratherius, cum ſcribit *e cœnare cum Domino eſſe corporis & ſanguinis Domini initiata percipere Sacramenta* (quem, ut hoc obiter dicam, ſi ſequimur, nemo nunc apud Latinos cœnat cum Domino p[r]æter unum celebrantem) Vt qui ſcriptor Maurum narrat *f* ſuum *exitum vivificorum muniviſſe perceptione Sacramentorum*, & qui Trudonem tradit *g viv[ifi]cis myſteriorum Sacramentis participaſſe* ante exitum; Ac ne plura congeram, ut Theodulphus Aurelianenſis, *h* ut Amalarius Trevirenſis, *i* ut ex Silverio Burchardus, *k* ut veteris Eccleſiæ Britannicæ Capitula, cum decernunt certis anni diebus *Sacramenta corporis & ſanguinis Chriſti à fidelibus eſſe ſumenda*. Ita confutatis Latinorum in vetera Patrum dicta perverſiſſimis gloſſis patet communionem ſub utraque ſpecie in iis, eſſe intelligendam, ubicumq[u]e percepta à ſui ævi Chriſtianis fuiſſe tradunt *corporis & ſanguinis Dominici Sacramenta*, ſive *myſteria*; neque alia ſenſu capienda quæ apud eos frequentiſſima occurrunt *de corporis & ſanguinis Dominici perceptione* loca; cum ex eorum quæ ſatis multa nuper exhibuimus, accurata inter ſe collatione meridiano Sole clarius eluceſcat plane idem omnibus iſtis veteris memoriæ ſcriptoribus fuiſſe *corpus ſanguinemque Dominicum ſumere*, & *corporis ſanguiniſque Dominici Sacramenta percipere*. Iam ex his omnibus ita explicatis

x Chryſ. Homil. 3. ad Eph. p. 886. D.
y Ibid. p. 888. A
z Ibid E.
a Id. hom. 18. in 1. ad Cor. p. 673.
b Gelaſ de duab. Chr. nat. ſu. c. 9. extr.
c Thegan. in Vita Ludov. Pii. c. 7.
d Conc. Cabil 2. c. 47.
e Rather. Synod. ad Preſb.
f Apud Sur. d. 15 Ian.
g Ibid d. 23. Nov.
h Theod. c. 41.
i Amal apud Dach. T. 7. p. 173.
k Burch L. 5. c. 19
l Cap Brit. apud Spelm. c. 41. 44. p. 615.

omnes ni fallor intelligunt validam & ineluctabilem exſurgere communionis ſub utraque ſpecie apud veteres ſolennis demonſtrationem.

Nunc deſcribendus eſt ille à nobis nuper memoratus Concilij Turonenſis à Burchardo in ſua decreta relatus Canon; quo de viatico ſive de oblata fidelibus à ſeculo recedētibus danda, Patres illi ſic præcipiunt, m *Quæ tantum ſacra oblatio intincta debet eſſe in ſanguine Chriſti, ut veraciter* (inquiunt) *Presbyter poſſit dicere infirmo, corpus & ſanguis Domini proficiat tibi.* Hæc illi; unde primo intelligimus, Euchariſtiam ſub utraque ſpecie neceſſario miniſtratam fuiſſe, ac ex horum quidem ſententia, miniſtrandam eſſe atque ſumendam; qui eam ſcilicet ne moribundis quidem ſub una ſpecie concedunt; quanto minus bene valentibus conceſſuri erant? Secundò hinc diſcimus (quod jam ſupra libavimus) qui ſolum panem ſumit, *ei veraciter dici non poſſe, Corpus & ſanguis Domini proficiat tibi.* Atqui hoc iſti tam vere, quam illi qui utramque ſpeciem ſumpſit, dici poteſt, ſi quod Latini contendunt, verum eſt, totam cum ſanguine corpus altera, & quidem utralibet ſpecie contineri. Ergo aliud ſenſerunt iſti Patres; nimirum Chriſti corpus quidem ab eo ſumi, qui panem; ſanguinem vero ab eo, qui calicem ſumit; non ſanguinem, ab eo, qui panem; neque corpus ab eo, qui calicem duntaxat ſumit. Eundem fuiſſe eorum ſenſum patet, qui populum intincto pane in Miſſa communicabant, quod circa ann. Dom. 1070. videtur in Eccleſia Anglicana, & alibi fuiſſe uſitatum ex epiſtola Ernulfi ad Lambertum ſuo loco recitata, in qua iſte hunc uſum neceſſario obſervari acriter diſputat ob effuſionis periculum. Nunquam enim ille eo veniſſet niſi communionem ſub utraque ſpecie neceſſariam eſſe quibuſvis fidelibus exiſtimaſſet. Ex his ruunt omnes Latinorum in veterum dicta gloſſæ; Vt nunc illud mittam, quod iſtis Turonenſium verbis ipſa tranſſubſtantiatio funditus evertitur; quæ ſi qua vere eſſet, efficeret ut corpus & ſanguis Chriſti, non minus in una ſeorſum, quam in utraque conjuncta ſpecie neceſſario reperiretur; quam & ipſam eſſe Latinorum ſententiam neminem latet.

m Burch. l.5. c.9.

CAPVT XII.

Ex undecimo & duodecimo ſeculo teſtimonia Humberti, Lanfranci, Micrologi, Deſiderij Caſſinenſis, Leonis Hoſtienſis, Petri Damiani, Vrbani P. R. II. Paſchalis Pontificis Romani II. Ordinis Romani, Chronici Novall. Radulphi Ardentis, Algeri, Ruperti Tuitienſis, Bernardi, Petri Cluniacenſis, Thomæ, Lucæ Tudenſis, & aliorum.

SEd tametſi inventum, & vulgatum à Paſchaſio tranſſubſtantiationis dogma, labente nono, quo exortum eſt, ſeculo, & decimo, quo

obtertà

obſtetricante ac fovente craſſa, quæ Occidenti noſtro incubabat, ignorantiæ caligine, confirmatum ac longe lateque diffuſum eſt, hominum animos novis, & hactenus apud Chriſtianos inauditis in Euchariſtiæ ſacramentum religionibus implevisſet, ne ſic quidem potuit illa ſub utraque ſpecie communio tam longo, tamque univerſali totius Eccleſiæ uſu propagata excuti. Quinimo, quod mireris, ea etiam undecimo ac duodecimo ſeculo manſit, cum jam multis Paparum judiciis conſtituta ubique eſſet tranſſubſtantiationis fides. Docent, quæ ſuperſunt, duorum illorum à decimo ſeculorum monumenta. CAP. XII.

Ex undecimo ſeculo S. Gulielmus Abbas circa a. D. 1020. *ſumpto corporis & ſanguinis Chriſti Sacramento reddidit Deo ſpiritum*, inquit *n* auctor Chronici S. Benigni. Ex eodem ſeculo, & quidem jam adulto, teſtis alter adeſt locupletiſſimus, Humbertus, Sylvæ-candidæ Epiſcopus; primus, iſque acerrimus tranſſubſtantiationis adverſus Berengarium aſſertor ac defenſor, qui Leoni P. R 9. eum ad palinodiam adigenti adfuit, & ipſam illam confeſſionem, cui invitus ſubſcripſit Berengarius, dictaſſe fertur. Is enim Græcos in diſputatione contra eos ſua reprehendit, & exagitat, quod panem Euchariſticum, in calice intritum, vinoque ſacro intinctum cum cochleari ſumerent; Tradit *o* in Romana Eccleſia ex utraque ſed ſeorſum miniſtrata ſpecie communicatum fuiſſe; *ſiquidem* (inquit) *tenues oblatas ex ſimila præparatas, integras & ſanas ſacris altaribus nos quoque* ſuperponimus, & ex ipſis poſt conſecrationem fractis cum populo communicamus. Et tunc demum calice meri, & liquidi cruoris potamur; quando quidem nemini diſcipulorum niſi Iudæ proditori, intinctum panem à Domino porrectum invenimus.*

n Chron. S. Benig. Dach. T. 1. p. 458.

o Humbert. cont Græc. cal T. 4. Bibl. P. Patr. 2. p 217. A.

* id. eſt ſicut Hieroſolym. Eccleſia, de qua idem dixerat.

Lanfrancus alter Berengarij primarius antagoniſta; *p Sacramenta illarum rerum, quarum ſacramenta ſunt, ſemper ſimilitudinem gerunt; ſicut in ſacramento, de quo hæc quæſtio ventilatur, dum frangitur hoſtia, dum ſanguis de calice in ora fidelium funditur; quid aliud, quam Dominici corporis in cruce immolatio, ejuſque ſanguinis de latere effuſio ſignificatur*: Mox, *q Alterum dum frangitur, & in populi ſalutem dividitur; alterum vero effuſum de calice ab ore FIDELIVM ſumitur; mors eius in cruce, & ſanguinis eius de latere emanatio figuratur.*

p Lanfr. de corp. Dom. med. libri.

q Ibid.

Micrologi auctor, quem iiſdem temporibus ſub Gregorio P. R. 7. vixiſſe conſtat, ipſe *r* quoque ut Humbertus, *intinctum* refellens, *quod quidam pro complemento communionis populo diſtribuebant, Iulius* (inquit) *Papa hujuſmodi intinctionem prohibet, & ſeorſum panem, & ſeorſum calicem iuxta Dominicam conſtitutionem ſumenda docet. Vnde & B. Gelaſius Papa in ordine* 51. *ſcribens quibuſdam Epiſcopis excommunicari illos præcipit quicumque ſumpto corpore Dominico à calicis participatione ſe abſtinuerint.*

r Microl. c. 19.

Iſtorum doctrinæ congruit undecimi ſeculi plærorumque Latinorum praxis, de qua conſtat ex variis ſcriptorum ejus ævi teſtimoniis. Deſiderius Caſſinenſis Abbas, qui a. D. 1087. mortuus eſt, de ruſtico quodam

Cap. XII.

s Deſid. Caſſ. l. 2. Dial. Ms. Refert. in Chron. Caſſ. Add. p. 146. in.

t Leo in Chron. Caſſ. l. 2. c. 8.

u P. Dam. Opuſc. 47. Cal. ep. 21. libri 2. c. 2.

quodam verba faciens feſtum B. Nicolai devotiſſime cum tota familia celebrante: *s Expletis* (inquit) *Miſſarum ſolemniis, & communione ſacri corporis & SANGVINIS Domini participata ad domum propriam ſunt reverſi.* Leo Hoſtienſis, res narrans paucis poſt mortem Henrici Imperatoris, id eſt poſt a. D. 1025. geſtas, Todini neſcio cujus ſcelus exaggerans refert *t* eum Caſſinenſes Monachos in tantam penuriam ac dedecus redegiſſe, *ut in ipſa ſanctæ Dei genitricis aſſumptione, etiam in miniſterium altaris vinum eis defuerit.* At quantacumque fuiſſe fingatur Todini illius immanitas, non eſt credibile iſtos vinum fuiſſe deſideraturos, quod uni tantum Sacerdoti conficienti ſatis eſſet. Apparet ergo majori vini copia opus fuiſſe; quod plures ſcilicet, id eſt omnes communicantes de calice ſacro biberent. Petrus Damiani, cujus mors ad a. D. 1072. refertur, nepoti Damiano Monacho adoleſcenti inter cætera caſtitatis præſidia ſuggerit, *u ut ſe quotidie Dominici corporis & SANGVINIS perceptione munire ſatagat. Videat* (inquit) *occultus hoſtis labia tua Chriſti cruore rubentia, quæ territus perhorreſcat, & mox in tenebrarum ſuarum latibula paveſcendo diffugiat. Quod enim tu per viſibilem panis & VINI ſpeciem ſuſcipis, ille velit nolit, Dominici corporis ac ſanguinis intelligit veritatem.* Teſtimonium ſatis per ſe diſertum firmat ibidem à Petro ſubjecta Rainaldi Cumanæ Eccleſiæ Epiſcopi, æqualis atque amici viri narratio de quodam miraculo eorum, quæ illis ſeculis non pauca ad tranſſubſtantiationem plebi perſuadendam ficta & vulgata ſunt, gemino; *Presbyterum quemdam Cumanæ Eccleſiæ aliquando ſacri muneris Euchariſtiam detuliſſe ægroto; illum mox, cum in Eccleſiam rediens aliquantulum Dominici ſanguinis comperiſſet remanſiſſe in calice, faſtidio præpeditum noluiſſe accipere, ſed mox calicem laviſſe, & in labrum marmoreum, in quo erat aqua ſanctifica, projeciſſe: illam vero labri partem, quem id, quod effuſum erat de calice contigit, in ſanguineum ruborem repente convertiſſe, neque guttas illas potuiſſe ullo ſtudio, vel ablui, vel abſtergi, quo rubor impreſſi ſanguinis aliquatenus valeret aboleri.* Petrus hanc ſui Rainaldi narrationem exſecutus; *Cum ergo*, inquit, *purpureus ille cruor tam tenaciter hæſerit in vaſe lapideo, quantum putamus jus ſibi poteſtatis vindicat virtus illa cœleſtis in pectore Chriſtiano? His itaque cœleſtibus ſacramentis fili cariſſime, munire te non differas.* Hactenus Petrus. Euchariſtiæ non unam, ſed duas partes communicatas etiam tum fuiſſe fidelibus, & quidem infirmis, & Petri ſermo, & tota de calice ad ægrotum delato, ab eoque ſumpto narratio, pluraque denique *Sacramentorum* nomen myſterio datum tam clare ſignificant, ut nullis ſtrophis teſtimonij vis eludi poſſit.

x Order. l. 9. a. D 1095. p. 720.

y Bar. a. D. 1095. §. 24. 27.

Sed quid in hanc rem dici potuit ea lege diſertius, quam ab Vrbano P. R. 2. a. D. 1095. in Synodo Claromontana latam ſcribit Ordericus Vitalis, *x Corpus Dominicum & Dominicus ſanguis ſingulatim accipiatur*; vel ut legem explicatius expreſſam refert Baronius, *y* ab Antonio Auguſtino ex codice Lamberti Epiſcopi Arelatenſis deſcriptam; *Ne quis*

commun

communicet de altari, niſi corpus ſeparatim & ſanguinem ſimiliter ſumat, niſi Cap. XII.
per neceſſitatem & cautelam. Hæc exceptio, quæ apud Ordericum deeſt, non rem, ſed rei modum reſpicit, eo addita ſcilicet, non ut alteram aliquando ſpeciem ita ſumi concedat, ut altera non ſumatur; ſed ut utraque ſemper quidem ſumenda à communicante ſignificetur, non tamen ſemper una ſeorſum ab altera, ſed interdum utraque ſimul ac conjunctim, id eſt panis vino Sacro intinctus. Omnes de hoc Vrbani ſenſu conſentiunt, ut ſupra ſuo loco diximus. Eadem quoque Paſchalis P.R. 2. mens eſt *z* in epiſtola ad Pontium ſupra jam à nobis ex Baronio relata in quæſtione de intincto pane, in qua cum Chriſtum Dominum obſervaſſet *panem per ſe, & per ſe vinum* (id eſt utrumque quidem, ſed alterum ſeorſum ab altero) *tradidiſſe*, *Quem morem* (inquit) *ſic ſemper in ſancta Eccleſia conſervandum docemus, atque præcipimus, præter in parvulis, ac omnino infirmis, qui panem abſorbere non poſſunt.*

z Paſch 2. ep. ad Pont. apud Baron. Append. ad T. 12. p. 78. extr.

His conſentanea Ordo Romanus exhibet qui qualiſque hodie extat hoc undecimo ſeculo præcipiti, ut videtur compoſitus, ac editus. In eo enim libro videmus *a* primum Epiſcopum in Synaxi Papali *confirmare calice* ſequentes ordines quicumque pane à Papa communicati ſunt uſque ad primicerium Defenſorum; Archidiaconum vero *confirmare* (è ſcypho Sacro) *populum cum pugillari*; id eſt fiſtula vitrea, aut argentea. Tum Papam *communicare*, Archidiaconum *confirmare*, qui in Senatorio ſunt; Poſt hæc Epiſcopos *communicare*. Diaconos confirmare populum. Denique Preſbyteros quoque *communicare*, viciſſimque *confirmare* populum. *Confirmari* autem in Euchariſtiæ negotio is dicitur, cui ſacrum poculum; *communicari*, cui panis ſacer diſpenſatur. Vt enim baptiſma chriſmate, ſic & panem hic poculo ſacro confirmari dicebant; pariterque *confirmari*, ut baptizatos, cum chriſmabantur; ſic & *communicatos* (ſacro ſcilicet pane) cum è poculo ſacro bibebant.

a Ord. Rom. in Miſſ. celebr. p. 16. Bibl. P. T. 10.

Anno undecimi ſeculi ultimo Anſelmus de Ribodimonte, Chriſtianorum cum Saracenis ad Antiochiam prælia, quibus ipſe interfuit, deſcribens, *b Chriſtiani* (inquit) *confeſſione mandati, perceptione corporis & SANGUINIS Chriſti firmiter armati, parati ad prælium portam egreſſi ſunt.*

b Anſ. de Ribod. ep. ad Manaſſ. T. 4. Dach. p. 195.

Seculo quoque duodecimo ſimilia exempla occurrunt; ut Henrici Imperatoris, an. D. 116. apud Hugonem Cluniacenſem de hoſtium crudelitate conquerentis; *Nec eſt* (inquit) *nobis relictus Sacerdos, cum de vita noſtra deſperaremus, à quo poſſemus corpus & SANGUINEM Domini pro viatico accipere.* Circa hoc quoque tempus contigiſſe videtur, quod Chronicon Novalirienſe tradit *d Vidonem quemdam Marchionem, hominem parum religioſum abſque munimine corporis & ſanguinis Domini ſubito mortuum eſſe.* Hic quoque Rodulfum Ardentem colloco, qui circa hæc tempora vixiſſe videtur. Is autem, cum etiam infantibus neceſſariam eſſe putarit calicis ſumptionem multo minus adultos eo fraudaſſe putandus eſt. *e* Qui circa a. D. 1160. vixit Odo Canonicus Regularis eodem

c Henr. Imp. ep. 1. ad Hug. T. 2. Dach. p. 393.
d Chron. Navalic. T. 3. Franc. Cheſn. p. 640. extr.
e Raduſf. Ard. Hom. in Paſch. p. 17[illegible]

Nnnn modo,

Cap. XII. modo, quo ſuperiores loquitur, *Nemo* (inquit) *ſe putet propter unam Dominici corporis & SANGVINIS perceptionem impleſſe communionis profeſſionem.* Algerus, Triumvirorum qui Berengarium oppugnarunt unus, circa a. D. 1130. hæc ſcribebat; *g Ut ſignetur animos noſtros & corpora animæ Chriſti & corpori uniri & conformari debere, ſimul corpus & ſanguis ſumitur à fidelibus.* Mox pro Auguſtinianis quaſdam Paſchaſij voces falſo laudans; *Unde ut ait Auguſtinus, nec caro ſine ſanguine, nec ſanguis ſine carne jure communicatur.* His præmiſſis Gelaſij jam ſupra recitatum à nobis canonem in hanc quoque rem vere & appoſite citat. Rupertus Abbas Tuitienſis, quem a. D. 1135. fatis conceſſiſſe conſtat ex Trithemio, eadem pluribus locis docet, ex quibus unum deſcribere ſatis eſt, ubi illa Chriſti de neceſſario ſuæ carnis eſu ſanguinisque potu apud Ioannem dictu tractans hæc habet; *h Nam quantumvis fidelis & Catholicæ profeſſionis homo ſis, ſi manducare & BIBERE recuſes de hoc cibo, potuque viſibili, eo ipſo quod tibi hunc neceſſarium non eſſe præſumis, à ſocietate membrorum Chriſti, quod eſt Eccleſia, te præcidis.* Bernardus, quem anno ejuſdem ſeculi 53. ad Dominum migraſſe ſcimus, *i Confidite* (inquit) *quia & in hoc gratia ſubvenit, & ut ſecuri ſitis Sacramenti Dominici corporis & ſanguinis pretioſi inveſtituram habetis.* Bernardi σύγχρονος Petrus Cluniacenſis; *k Verum eſt Apoſtolica auctoritate hoc docente quemcumque, hoc eſt omnem hominem poſſe manducare panem Domini, & BIBERE calicem Domini.* Habet & alia plura in eandem ſententiam. A. D. 1179. Concilium Lateranenſe 3. ſub Alexandro P. R. 3. *l Illis qui admonitioni Epiſcoporum in hujuſmodi parere contempſerint, à perceptione corporis & SANGVINIS Domini jubemus fieri alienos.*

f Od. Canon. ep. 1. T. 3. Dach. p. 417.
g Alg. de Sacr. L. 2. c. 8. T. 6. Bibl. P. p. 334. C. D.
h Rup. Tuit. in Ioan. 6.
i Bern. Serm. 1. in cœn. Dom.
k Petr. Cluniac. contr. Petr. de Bruits art. 4.
l Conc. Later. 3. c. 27. T. 7. Conc. gen. p. 661.

Sed ne ſeculo quidem decimotertio deſiiſſe apud Latinos communionem ſub utraque ſpecie, multa nos illius ævi monumenta docent. Lucas, Tudenſis Epiſcopus, qui ſe ipſe teſtatur Gregorij P. R. 9. temporibus, id eſt poſt a. D. 1227. vixiſſe, mulierem quandam tradit *m religioſiſſimam febre correptam die undecimo poſt perceptionem corporis & ſanguinis Dominici ſpiritum exhalaviſſe*; & alibi *n* hæreticum quemdam ignotum in ſupremis verſantem monitum à Xenodocho fuiſſe, *ut vocato Presbytero loqueretur cum eo more Pœnitentium & corporis & SANGVINIS Domini ſanctiſſimum acciperet Sacramentum.* Is, qui ſcripſit victoriam Caroli Regis Siciliæ a. D. 1265. de Manfredo reportatam, dicit *o* cum exercitus eſſent in procinctu, Decanum *Meldeſem aſſociatis ſibi Monachis corpus & ſanguinem Chriſti Regiis militibus dediſſe.* Ipſe Thomas, qui ad a. D. 1274 ſuperfuit, quo primum ſeculo erupiſſe apud Latinos videtur illa hodierna plane ſicca ſub una ſpecie comunio, non diſſimulat *p* tamen veterem ſub utraque communicandi morem ſuo etiam tempore *in quibuſdam Eccleſiis ſervari; in aliquibus propter periculum effuſionis ſolum Sacerdotem communicare ſanguine.* Certe in Chronico Senonienſi legimus *q* Sacerdotem quemdam pium ab homine excommunicato nefarie

m Luc. Tud. L. 2. contr. Albig. c. 10. T. 4. Bibl. P. Part 2.
n Id. ibid. L. 3. c. 7. p. 697. c. ib'd c. 14. p. 704. B.
o Apud Cheſn. T. 5. Franc. p. 840.
p Thom. in Ioan. 6
q Chron. Senon. T. 3. Dach. p. 417.

farie

fariè cæſum Sacerdotes alios cum adhuc palpitantem reperiſſent pro virili ſua curaſſe & corporis & SANGVINIS *Domini Sacramentis ejus exitum muniviſſe.* CAP. XIII.

Quid quod ne ſeculo quidem decimo quarto jam vergente plane deſiiſſe videtur apud Latinos, ritus ſub utraque ſpecie communicandi? Certe hoc refert Pileus de Præta Cardinalis, Ravennæ Archiepiſcopus de Vrbano P. R. 6. in epiſtola, qua ejus electionem deſcribit; *r Vltimo* (inquit) *omnes Diaconos Cardinales ſua propria manu pretioſo corpore & ſanguine Chriſti communicavit, ſicut de more ſummorum Pontificum ſemper fuit.* Illis autem ab undecimo ad 14. ſeculis manſiſſe adhuc apud Latinos veterem ſub utraque ſpecie communicandi ritum, inde quoque argumentari licet, quod Iacobus Vitriacenſis Cardinalis, a. D. 1240. mortuus, dum Surianorum Chriſtianorum fidem ac mores enarrat, cætera eorum cum Græcis fere communia, à Latinorum uſu & dogmate diſcrimina memorans, refert *s* quidem eos Spiritus ſancti à Filio proceſſionem negare, ex pane fermamentato Euchariſtiam conficere, Sacerdotibus & Diaconis uſum uxorem ante ſuſceptos ſacros ordines ductarum concedere, chriſmandi in fronte jus presbyteris permittere, ſabbato minime jejunare, & cætera ejuſdem cenſus; de communione vero ſub utraque ſpecie, quæ apud iſtos juxta, ut apud Græcos, alioſque Orientis Chriſtianos obtinebat, plane nihil dixit; quam nemo nunc Latinorum prætermittit, dum utriuſque Eccleſiæ Orientalis & Occidentalis diverſos ritus recenſent. Nimirum quæ ubique nunc apud Latinos regnat ſub una ſpecie communio, Iacobi tempore apud quaſdam tantum Latinorum Eccleſias, nullas publica lege, ſed ex privato tantum Præpoſitarum & populorum arbitrio ac voluntate irrepſerat. Sed neque poſtea Vitriacenſis, vel Iacobitas, vel Neſtorianos, vel alios Orientis Chriſtianos, de iis fuſe narrans, uſpiam denotat *t* ſub utraque ſpecie communicaſſe; quia ſcilicet nullam iſtorum à Latinis adhuc ſub utraque ſpecie libere paſſim communicantibus hac de re diſcidium fuit.

r Pil. à Prat. ad Lud. Com. Fl. landr. T. 4. Dach. p. 306.

s Iacob. à Vitriac. Hiſtor. Hier. c. 74. in Sect. Franc. Bongarſ. p. 1091.

t Id. ibid. c. 75. 76. 77. 78. 79.

CAPVT XIII.

Teſtimonia veterum Liturgiarum, quæ Baſilij, Chryſoſtomi, Petri, Iacobi, Marci, Gregorij, Cyrilli nomina præferunt, & Miſſa Moſarabica, & veterum aliquot Miſſarum ex antiquis MS. codicibus à Menardo editarum.

AD hæc ſingulorum ſeculorum ex antiquis ſcriptoribus teſtimonia accedit Liturgiarum falſis quidem nominibus inſcriptorum, veterum tamen; aliorum inſuper Ritualium librorum auctoritas, in quibus veluti totidem tabellis depicta habetur Eccleſiarum cujuſque civitatis

Cap.XIII. & gentis in adminiſtrando hoc ſacro forma. In hoc cenſu, præter Conſtitutionum Pſeudopoſtolicarum & Pſeudo-Dionyſianæ Hierarchiæ, quæ ſupra exhibuimus loca, primam hic collocabo Liturgiam, quæ Baſilij dicitur; in qua Sacerdos ſecrete orans; u *Nos* (inquit) *omnes, qui ex uno pane, & CALICE participamus, unito, nvicem ad unius Spiritus communionem* ἡμᾶς δὲ πάντας τοὺς ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου καὶ τοῦ ποτηρίου μετέχοντας ἑνώσαις εἰς ἑνὸς πνεύματος ἁγίου κοινωνίαν. Qui ſic loquitur Sacerdos, ſacri calicis non eſt unus particeps. Ex eo una cum ipſo bibunt iſti, quos *omnes* dicit illius ſecum eſſe participes. Et in alia oratione; x *Attende Domine Ieſu Chriſte*; &c. *Dignare potenti manu tua impertiri nobis impollutum corpus tuum, & pretioſum ſanguinem, & per nos toti populo.* καταξίωσον κραταιᾷ σου χειρὶ μεταδοῦναι ἡμῖν τοῦ ἀχράντου σώματός σου καὶ τοῦ τιμίου αἵματος. καὶ δι' ἡμῶν παντὶ τῷ ΛΑΩ. Idem poſt Cleri & populi communionem ſecrete orans, y *Ipſe* (inquit) *Domine omnium concede, ut fiat nobis communio ſancti corporis & SANGVINIS Chriſti tui ad fidem inconfuſam.* Αὐτὸς δέσποτα τῶν ἁπάντων, δὸς γενέσθαι ἡμῖν τὴν κοινωνίαν τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ χριστοῦ σου εἰς πίστιν ἀκαταισχυντον &c.

u Miſſ. Baſil. T. 2. Bibl. P. G. Lat. p. 52. D.
x Ibid. p. 57. C.
y Ibid. E.

In ea Liturgia, quæ Chryſoſtomi dicitur, Sacerdos ſecreto, ut in Baſiliana, orans, z *Dignare* (inquit) *tribuere nobis immaculatum corpus & ſanguinem tuum, & per nos omni POPVLO.* Tum in Clericali communione Sacerdos tenens calicem, Diaconum ad ſe vocatum ſic affatur; a *Sumis* (inquit) *ſerve Dei Diacone N. pretioſum & ſanctum corpus, & ſanguinem Domini & Salvatoris noſtri Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum tuorum, & in vitam æternam.* Et ubi *Diaconus ſumpſit* (vinum ſacrum ex calice) *dicit* b *Sacerdos. Hoc attigit labia tua, & auferet iniquitates tuas, & peccata tua purgabit*; ſicut ipſe ſumpto calice de ſe dixerat. c *Sciendum, quod primus Sacerdotum impertit* d *panem Sacerdotibus & Diaconis: ſecundus autem ſanctum ſanguinem.* Quæ obſervatio deeſt hic in Græcis, & Latine tantum habetur. Sed Goar *haberi eam* teſtatur *in vetuſtioribus exemplaribus* Græcis *plane* eandem, quæ hic Latine extat in hæc verba. ἰστέον ὅτι ὁ πρῶτος τὸν ἱερὸν μεταδίδωσι τὸν ἄρτον τοῖς ἱερεῦσι καὶ τοῖς διακόνοις· ὁ δὲ δεύτερος τὸ ἅγιον αἷμα. Poſt Clericalem communionem, ſequebatur Laïca, quæ quod nihil haberet à Clericali diverſum, breviter potius indicata quam deſcripta eſt in libris, hac ſuperioribus adjecta obſervatione; f *Sciendum, quod ſi ſint quidem aliqui* de populo ſcilicet, cujus proxime meminerat) *accipit è manibus Diaconi ſanctum calicem, & eis impertit*; Sacerdos ſcilicet. Et hæc quidem plane ut ſuperior, obſervatio in Græcis hic deeſt; in Latinis tantum habetur. Sed docet g nos idem Goar vetuſtiora Veneta exemplaria eam ſuperioribus addere; ἰστέον ὅτι εἰ μὲν εἰσί τινες οἱ μεταλαβεῖν βουλόμενοι, αἴρει ἀπὸ τῆς τοῦ διακόνου χειρῶν τὸ ἅγιον ποτήριον, καὶ μεταδίδωσιν αὐτοῖς.

z Ibid. p. 83. e Liturg. Chryſoſt.
a Ibid. p. 85. D.
a Ibid. p. 85. D.
b Ibid. D.
c Ibid. E.
d Ibid.
e Goar. in loc Euch. p. 93. nn.
f Miſſ. Chryſ. ub. ſupr. p. 86. A.
g Goar. ub. ſupr. pp.

In Liturgia præſanctificatorum eadem quoque illa oratio habetur, qua petit h Sacerdos *ſibi à Domino communicari immaculatum corpus ſuum, & venerabilem SANGVINEM, & per ſe univerſo POPVLO.*

h Liturg. Præſ. Bibl. Patr. Gr. L. T. 2. p. 99. B.

Peracta deinceps participatione ſacramenti, Sacerdos orat ſubmiſſe; CAP. XIII.
i Gratias tibi agimus univerſorum Servatori Deo pro omnibus, quæ præbuiſti nobis, beneficiis, & pro communione ſancti corporis, & SANGUINIS i Ibid.
Chriſti tui, & quæ ſequuntur. ἐπὶ τῇ μεταλήψει τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ χριστοῦ σου &c.

Miſſa ſive Liturgia S. Petri hac gratiarum ad Deum actione claudirur; *k Benedictus Deus, per quem immaculatum corpus & pretioſum ſanguinem ipſius participare dignati ſumus*, εὐλογητὸς ὁ θεὸς, δι' οὗ τὸ ἄχραντον αὐτοῦ σῶμα, καὶ τὸ τίμιον αὐτοῦ ΑΙΜΑ μεταλαβεῖν κατηξιώθημεν. k Liturg. Petr. ibidem p. 12. E.

In ea, quæ Iacobi, fratris Domini dicitur, poſtquam celebrans à Deo petivit panem & vinum Spiritus advenientis vi & efficacia ſanctificari, & effici corpus & ſanguinem Chriſti, *ut ſint omnibus* (inquit) *l ex HIS ſumentibus in remiſſionem peccatorum* &c. ἵνα γένηται πᾶσι τοῖς ἐξ αὐτῶν μεταλαμβάνουσιν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. l Lit. Iacob. ibid. p. 5. B. Non diceret *omnes ex his ſumentes*, ſi ex ſanguine non omnes, ſed unus tantum ſumpturus erat. Poſt communicatum Clerum, *m Cum autem* (inquit) *attollunt Diaconi diſcos, & CALICES ad impertiendum populo, Diaconus ait* &c. m Ibid. p. 21. A. ὅτε δὲ ἐπαίρουσιν οἱ διάκονοι τοὺς δίσκους καὶ τοὺς κρατῆρας εἰς τὸ μεταδοῦναι τῷ λαῷ &c. Quorſum calices ad impertiendum populo, ſi populus calicis nullus erat particeps? Mox populus præeuntibus Diaconis; *n Gratias agimus tibi Chriſte Deus noſter, quoniam dignatus es nos participes fieri corporis & SANGUINIS tui.* εὐχαριστοῦμέν σοι χριστὲ ὁ θεὸς ἡμῶν, ὅτι ἠξίωσας ἡμᾶς μετασχεῖν τοῦ σώματος καὶ αἵματός σου. n Ibid. D. Et Sacerdos poſt Miſſam gratias de communione agens, *o Largitus es nobis Domine Deus, ſanctificationem in perceptione ſanctiſſimi corporis, & pretioſi ſanguinis unigeniti Filii tui Domini noſtri Ieſu Chriſti.* ἔδωκας ἡμῖν δέσποτα τὸν ἁγιασμὸν ἐν τῇ μετουσίᾳ τοῦ παναγίου σώματος καὶ τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, Κυρίου δὲ ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ. o Ibid. p. 23. D.

Eadem in Liturgia, quæ Marci nomine circumfertur, occurrunt. Nam & ibi poſtquam Sacerdos Deum rogavit, ut panem & calicem ſanctificet & conſecret, *p ut fiant* (inquit) *omnibus nobis, qui ex iis participamus, in fidem, in ſobrietatem*, ἵνα γένηται πᾶσιν ἡμῖν τοῖς ἐξ αὐτῶν μεταλαμβάνουσιν εἰς πίστιν, εἰς νῆψιν &c. p Lit. Marc. Ibid p. 35. C. Stulte diceret, *nobis OMNIBUS ex iis participantibus*, ſi unus ipſe de calice, nemo præter ipſum participaret. Deinde Sacerdos in prece pro communicaturis petit *q* à Deo ea quæ ad dignam communionem neceſſaria ſunt, *ut* (inquit) *digne participemus iis, quæ nobis propoſita ſunt bonis, intemerato corpori & pretioſo ſanguini unigeniti Filii tui, Domini & Dei & Servatoris noſtri Ieſu Chriſti*, ὅπως ἀξίως μετάσχωμεν τῶν προκειμένων ἡμῖν ἀγαθῶν, τοῦ ἀχράντου σώματος, καὶ τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. q Ibid p. 39. D. In communione Cleri Sacerdos dicit *r* r Ibid. p. 40. D.

Cap.XIII. de calice (quem ſcilicet ſingulis de Clero communicaturis tradit) *ſanguis pretioſus Domini & Dei & Servatoris noſtri.* Tam ergo cæteri Clerici, quam is, qui Euchariſtiam confecerat, ſacrum calicem ſumebant. Peracta omnium, id eſt Cleri & populi communione, Sacerdos Deo gratias agit, ubi illa, quæ in aliis vidimus, occurrunt. s *Bone Domine largire nobis communionem ſancti corporis, & pretioſi SANGVINIS unigeniti Filij tui in fidem inconfuſam.* Mox in alia oratione; t *Domine, perſumptionem intemerati corporis, & pretioſi ſanguinis tui, emitte inviſibilem dextram tuam plenam benedictionum.* Et dimiſſo populo idem in ſacrario, *Dediſti nobis* (inquit) *Domine ſanctificationem in participatione ſanctiſſimi corporis & pretioſi ſanguinis unigeniti filij tui,* &c. ut ſupra in aliis.

s Ibid. E.

t Ibid. p. 41. A.

In Liturgia Gregorij Papæ cognomento *Dialogi*, quæ cum interpretatione Codini Græca edita eſt, Sacerdos in ea oratione, quam calicem tenens dicit; u *ut quotquot ex hac altaris participatione ſacroſanctum Filij tui corpus, & SANGVINEM ſumpſerimus, omni benedictione cœleſti & gratia repleamur.* Cur in plurali *quotquot ſumpſerimus* dicit, ſi ſanguinem ipſe unus, neque præter eum, quæquam alius, erat ſumpturus?

u Lit. Greg. Ibid. p. 129. C.

In Liturgia Cyrilli, Sacerdos ſimiliter de pane & calice conſecratis; x *Vt ſint* (inquit) *nobis omnibus ſumentibus ex eis fides ſine inveſtigatione & renovatio animi, corporis & Spiritus.* Mox in oratione diviſionis, y *Da nobis tunc carbonem verum & vivificantem animas noſtras, & corpora & Spiritus, quod eſt corpus ſacroſanctum & ſanguis pretioſus Chriſti tui. Ne accipiamus in iudicium.* Iſta non pro ſe uno, ſed pro omnibus ſecum communicaturis rogat. Ergo illis omnibus una cum corpore ſanguinem quoque Dominicum dari poſtulat.

x Lit. Cyr. T. 6 Bibl. P. p. 101 B

y Ibid. p. 102. A.

Præter has Liturgias, Hugo Menardus, vir & doctrinæ & diligentiæ ſingularis, Miſſas aliquot ex vetuſtis libris deſcriptas ad calcem Gregoriani Sacramentorum operis exhibuit. Primam ex quodam Ratoldi Abbatis Corbeienſis codice ante an. D. 986. ſcripto, ſe habere profitetur. In ea celebrans, ubi ad communicationem ſacri panis cum vino calicis ventum eſt, z *Hæc* (inquit) *ſacroſancta commixtio corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti, fiat omnibus ſumentibus ſalus mentis & corporis.* Non ita loqueretur, ſi unus ſanguinis particeps erat futurus. Tum paulo poſt, a *Et Epiſcopus* (inquit) *communicet Preſbyteros & Diaconos cum oſculo pacis, ſicco tamen ſacrificio, & ſubdiaconos mixto ſacrificio. Et Diaconi & Preſbyteri ſummatim guſtent cum calice tenente ſubdiacono de ipſo ſanguine.* Hic vides Preſbyteros & Diaconos primo panem ab ipſo Epiſcopo accipere; tum *de ipſo ſanguine guſtare cum calice*, id eſt ex calice; non ut ſubdiaconos, qui & ipſi quoque ſanguinem ſumebant, ſed pani mixtum, non *de calice*, vel *cum calice* ſeorſum. Vnde quivis intelligit, quod de *ſicco ſacrificio* Preſbyteris communicato hic dicitur, id veriſſime interpretatum eſſe Menardum, b de *corpore Chriſti*, id eſt de pane ſacro *ſeparatim à ſanguine* (id eſt à calice ſacro) per ſe *dato*, viciſſimque quod de *ſacrificio mixto* adjicitur, id cepiſſe *de corpore Chriſti ſanguini eius immixto.*

z Miſſ. Rat. Append. ad L. Greg. Sacrum p. 265. a.

a Ibid. b.

b Menard. Not. ad loc. p. 379.

In

In tertio libello, qui ibidem extat à Ioanne Abrincacenſi Epiſcopo ante an. D. 1067. ſcriptus; *c Seorſum corpore, ſeorſum ſanguine Sacerdos* (inquit) *communicet; excepto populo, quem intincto pane, non auctoritate, ſed ſumma neceſſitate timoris ſanguinis Chriſti effuſionis permittitur communicare.* Hic vides populum ipſum *ſanguine*; id eſt vino Sacro adhuc communicari, ſed una cum pane *commixto*; quod confitetur nulla *auctoritate* fieri; *quia* (inquit d Menardus) *nullum antea Concilium id permiſerat*; imo Bracarenſe diſerte vetuerat; permitti tamen *ſumma neceſſitate* dicit, ne ſcilicet in promiſcua multorum mortalium communione *effunderetur* Chriſti ſanguis. Quaſi vero iſta veteribus, æque ac iſtis, non fuerint timenda; quos tamen ipſi confitentur nihil ſimile præcipiſſe. Omnino inſignis eſt hic locus, rem ingenue qualiter geſta eſt, explicans. Hos nimirum undecimi ſeculi Latinos nimius ille & plane in Eccleſia novus effuſionis metus ultra modum ideo percellebat, quod ſatum duobus ante ſeculis à Paſchaſio tranſſubſtantiationis dogma paulatim apud omnes invaleſcens, & hoc quo liber ille Abrincarenſis ſcriptus eſt, tempore jam uno & altero ſedis Papalis judicio ſancitum, plæriſque perſuaſerat Euchariſtiam ipſiſſimam ipſi eſſe Dominici corporis & ſanguinis ſubſtantiam; ipſum adeo *αὐτόχρημα* Chriſtum, Deum & Servatorem neutrum. Inde ille Chriſtianos inſolitus & hactenus inauditus pavor iſtos coëgit ad illam tametſi à majoribus diſerte, ut dixi, vetitam intinctionem confugere; ſatis multa ſupra diximus. Vnde patet, quam neceſſaria habito fuerit etiam apud iſtos ſequiorum ſeculorum Latinos, calicis ſacri communio, quam hic ipſe tametſi validiſſimus, effuſionis timor, excutere adeo non potuit, ut mallent illius ævi homines ſuorum majorum ſcita ſpernere, & intinctionem ab iis diſtricte vetitam uſurpare, quam Sacro poculo plane penituſque carere.

CAP. XIII.

c Append. ub. ſupr. p. 277. a.

d Men. ad loc. in Not. p. 380.

Extat & alius apud Menardum veteris Miſſæ ordo, ſecundo loco ante hunc tertium de quo dixi, collocatus. Ipſe ex Tiliano quodam codice habuit, quem ſub Henrico Rege circa an. D. 1032. ſcriptum fuiſſe putat. e Ego multo recentiorem ſuſpicor; in quo ſcilicet de calicis communione nihil cernitur: niſi quod ubi ad commixtionem panis cum vino ventum eſt, Sacerdos precatur, *ut ea proſit omnibus ſumentibus ad vitam æternam.* Abſurde & ridicule, ſi eam, præter ipſum Sacerdotem, nemo erat ſumpturus. Sed Menardus Tilianæ Miſſæ quamſimillimam eam eſſe non diſſimulat, quæ jampridem à Matthia Illyrico ex Bibliotheca Palatina edita eſt, ideoque in ſuis ad Tilianam notis ambas inter ſe diligenter comparat. Iam hæc quæ in Tiliana deeſſe videmus, in Ollyriciana haberi monet: Calicem vero cum ſacroſancta communione dando Preſbyteris & Diaconibus, unicuique dicat, *Perceptio corporis & ſanguinis Domini noſtri ſanctificet corpus & animam tuam in vitam æternam Amen.* Statim vero, ubi in Tiliana ſimpliciter habetur in communicando Clero & populo, *Perceptio corporis Domini noſtri tibi ſit vita, & ſalus,* &c. Docet Menardus in Illyriciana ſic legi; *f In populo communicando dicat* (Sacerdos ſcilicet)

e Ibid. p. 271. B.

f Men. Not. ad L. Sacr. Greg. p. 390. 391.

Corpus

Cap.XIII. *Corpus & ſanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti proſit tibi in remiſſionem omnium peccatorum*; ſequi orationes quaſdam; hanc inter cæteras, *Praſto Domine Ieſu Chriſte, Fili Dei vivi, ut qui corpus & ſanguinem proprium pro nobis indignis datum edimus & BIBIMUS, fiat nobis ad ſalutem, & ad redem-* g Id. ibid. p. 380. *ptionis remedium ſempiternum omnium criminum noſtrorum* &c. Neque hic omiſerim, quod idem Menardus alibi ex libro quodam veteri MS. refert de viſitatione infirmorum, ægroto, quemvis morbi non ad tantam virium imbecillitatem adduxiſſet, dictum fuiſſe à Sacerdote eum communicante, *Corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat te in vitam æternam. Sanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti redimat te in vitam æternam.* At ſi infirmus ingravari cœpiſſet, ei tantum dictum fuiſſe, *Corpus & ſanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat animam tuam in vitam æternam*; Ex h Id. ibid. cujus duplicis formæ diſcrimine jure meritoque colligit doctiſſimus Menardus duos fuiſſe olim communicandæ ægrotis Euchariſtiæ pro diverſo eorum ſtatu modos, Nondum plane deliberato ægroto unamquamque ſpeciem ſeorſum diſtincteque miniſtratam fuiſſe; ac tum uſurpatam à Sacerdote porrigente priorem formam, in qua diſtincte ac ſeorſum dicitur primo, *Corpus Domini* &c. deinde, *Sanguis Domini noſtri* &c. Sin plane afflictæ proſtratæque eſſent ægrotantis vires, eum tum utraque ſpecie ſed ſimul ſemelque, pane ſcilicet in vinum ſacrum intincto, fuiſſe communicatum, Sacerdote poſteriorem in hac cauſa benedictionem uſurpante, nimirum, *Corpus & ſanguis Domini* &c. Iam vero ſi illo tempore utramque diſtincte & ſeparatim ſpeciem ei infirmo dabant, cujus nondum proſtratæ eſſent vires; quanto credibilius eſt bene valentibus & in publica ſynaxi ad menſam Domini accedentibus communionem eodem modo datam, ex utraque ſpecie, pane ſeorſum & vino ſeorſum porrecto? Atque his congruit, quod de priſcis Miſſalibus à Ioanne i Hus de Sang. Chr. T. 1. p. 45. B. Huſſo in opuſculo de Chriſti ſanguine memoriæ proditum legimus, i *In antiquo* (inquit ille) *Canone Miſſæ ponitur ſic; Communicans alios dicat, Perceptio corporis Domini noſtri Ieſu Chriſti proſit animæ tuæ, & corpori tuo in vitam æternam. Sanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti proficiat tibi in remiſſionem omnium peccatorum tuorum ad vitam æternam. Amen.*

Miſſam Moſarabum olim in tota Hiſpania ſolennem non habemus; ſed ejus breve duntaxat à Latinis adornatum compendium; in quo ea fortaſſe, quæ ſuis vel dogmatis, vel ritibus adverſantur, ut in aliis ſolent, reſecuerunt; Qualiter in in Mozarabico Miſſali olim Cardinalis Ximenij juſſu impreſſo, multa ex recentiorum Officiorum ritu addita fuiſſe tradit Eugenius Roblaſius. Toletanæ Eccleſiæ Parochus, in Ximenij k Roblaſ. Vita Ximen. Card. c. 32. vita. k Ex ea autem Mozarabum Miſſa, ſi ea ſincera extaret, non dubito quin intellecturi eſſemus populum olim ſub utraque ſpecie communicaſſe; plane ut id ipſum ex aliis Liturgiis intelligimus. Quod ut ita ſentiam, quædam ſuadent apud eundem Roblaſium ex iis capitibus, quæ ad l Id. c. 26. T. 6. Bibl. P. p. 113 B. Mozarabum officium pertinentia. Tomo Bibliothecæ Patrum addita ſunt. Quale eſt quod iſte dicit l *fideles omnes antiquitus cum Sacerdote communicaſſe.*

municaſſe. Item, quod communionem, quæ juxta illud officium fiebat, poſtea enarrans ait [m] *Sacerdotem offerre orationem peculiarem pro ſuſceptione Dominici corporis & ſanguinis, hiſque piis ſermonibus prolatis,* Ave in ævum ſanctiſſima caro Chriſti in perpetuum ſumma dulcedo, *ter pectus percutere, dicendo,* Domine, non ſum dignus. *His dictis,* inquit, *particulam, quam præ manibus habet ſuſcipit, cæteraſque ſuo ordine, primo ſumens eas, quæ poſtremæ fuerunt in patena, ſtatimque populo communionem largitur. Conſumptis ordine particulis, dicendo,* Ave in ævum cœleſtis potus, qui mihi ante omnia dulcis es, *ſanguinem ſuſcipit, aliamque dicens orationem lavat.* Calicem inde populo fuiſſe communicatum eodem modo, quo particulam communicatam fuiſſe dixerat, indicant ea, quæ auctor ſtatim ſubjicit, *Poſtea* (inquit) *canitur, aut recitatur Antiphona*, Refecti Chriſti corpore & ſanguine te laudamus Domine. *Alleluia. Alleluia. Alleluia.* Abſurde *ſanguine Dominico refecti* dicerentur in numero plurium, ſi unus celebrans ſacri calicis potu refectus *eſſet.*

CAP. XIV. [m] Ibid. c. 25. p. 115. C.

CAPVT XIV.

Conſenſus cæterorum Chriſtianorum, qui præter unos Latinos, Euchariſtiam omnes ſub utraque ſpecie communicantibus diſtribuunt, Græci, Ruſſi, Armeny, Suriani, Iacobitæ, Neſtoriani, e Æthiopes.

SEd præter ſuperiora, hunc fuiſſe veteris Eccleſiæ communem atque univerſalem uſum, illud poſtremo docet, quod poſt tam multa paſſim in Chriſtianiſmo ubique terrarum vel mutata, vel novata, manet tamen in hunc diem apud cæteros omnes gentes, exceptis unis Latinis, antiqua illa Euchariſtiæ ſub utraque ſpecie quibuſvis apud ſacram menſam communicantibus tradendæ ab Apoſtolicis uſque temporibus ducta conſuetudo.

De Græcis nemo ambigit; & Hieremias Patriarcha Conſtantinopolitanus in epiſtola ad Theologos Virtembergenſes an. D. 1576. data teſtis eſt locupletiſſimus, ac luculentiſſimus, ubi de abuſibus à Proteſtantibus notatis dicere incipiens; [n] *Dicitis itaque primum in Sacra Cœna* (inquit) *percipiendam eſſe utramque ſpeciem; & recte dicitis. Sic enim & nos facimus, quando veneranda percipimus myſteria, qui quidem digni ſumus; verum non in azymo, ſed in pane fermentato ſpecie panis utimur.* φησὶ τί οὖν α'. ὅτι μεταλαμβάνειν δεῖ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν· καὶ καλῶς λέγετε, οὕτω γὰρ ἡμεῖς ἐκτελοῦμεν τῶν φρικτῶν μεταλαμβάνοντες μυστηρίων. πλὴν οὐκ ἐν ἀζύμοις ἀλλ' ἐν ἄρτῳ ἐνζύμῳ τῷ τοῦ ἄρτου εἴδει χρώμεθα. Sic quoque Metrophanes Critopulus, qui noſtra memoria Alexandrinus

[n] Hier. Reſp. 1. ad Virt. c. 21. p. 129.

Cap.XIV. Patriarcha fuit; *o Omnes* (inquit) *eorum, quæ in menſa Dominica ſunt, utramque ſpeciem participant, panis inquam & calicis, tam Eccleſiaſtici, quam Laïci, viri & fœminæ, quin etiam & ipſi infantes.* μετέχουσι δὲ πάντες ἑκατέρου εἴδους τῶν ἐν τῇ τραπέζῃ δεσποτικῇ, τοῦ τε ἄρτου φημὶ καὶ τοῦ ποτηρίου. ὅσοι κληρικοί τε καὶ λαϊκοὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες. ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτὰ τὰ βρέφη. Quin & hujus ſui moris rationem reddit; *p Cauſa quare omnes Cœnam Dominicam in utraque ſpecie participent eſt hæc, quod omnes vita indigeant, quam ſine ſumptione Dominici corporis & ſanguinis adipiſci impoſſibile eſt*, quod ex Ioannis 6,53. probat, plane ut olim Chryſoſtomus, Auguſtinus, & Innocentius. ἡ αἰτία δὲ τοῦ πάντας τοῦ Κυριακοῦ δείπνου ἐν ἑκατέρῳ εἴδει μετέχειν, ὅτι πάντες δέονται τῆς ζωῆς. ἧς ἀδύνατον τυχεῖν ἄνευ τῆς μεταλήψεως τοῦ Κυριακοῦ σώματος καὶ αἵματος.

o Metroph. Confeſſ. Eccl. Orient. c. 9. p. 98.

p Id. ibid. p. 99.

Neque vero obſcurum eſt eadem Moſcovitas & Ruthenos ſequi, gentes Græcæ fidei, Græcique ut notum eſt ritus. Sigiſmundus Herberſteinius de Moſcovitis; *q Communicant* inquit *ſub utraque ſpecie, miſcentes panem vino. Sumit Sacerdos cochleari ex calice portiunculam, porrigitque communicanti.* Paulus Iovius de iiſdem; *r Sacramentum non ex azymo, uti iure debemus, ſed ex fermentato pane conficiunt, idque ſub utraque ſpecie, ſicuti ſoli apud nos Sacerdotes, panis ſcilicet divinique ſanguinis ab eorum Presbyteris univerſo populo communicatur.* Guagninus præfatus *s* Ruthenos Eucharistia ſub utraque ſpecie communicari, ſigillatim exſequitur, quomodo eam & valentibus, & infirmis, ac denique pueris miniſtrent.

q Sig. Herb. de reb. Moſcov p. 29.

r Iov. de Leg Moſcov. ibid p. 126.

s Guaguin. ibid. p. 176.

Iam Syros & Georgianos eodem quoque ritu communicare affirmat *t* oculatus teſtis Ioannes Cotovicus Vltrajectinus. Cum enim dixiſſet *à Græcis Laïcos ſub utraque ſpecie communicari, erectos, non genibus nixos, & ab iiſdem damnari qui ſub una ſpecie ſacramentum percipiunt*, continuo addit, *Syri ſive Suriani* (inquit) *conformes ſunt Græcis. Georgiani in rebus fidei, ſacriſque cærimoniis ac ritibus Græcorum conſuetudines obſervant.* De Maronitis montem Libanum præcipue inhabitantibus, idem paulo ante docuerat; *Laïcos* (inquit) *ſub utraque ſpecie communicant.*

t Cotov. Itin Syr. & Pal. L. 2. c. 6.

De Armeniis, tametſi à Græca Eccleſia jampridem ſegregibus, præter Cotovicum, eadem refert *u* Antonius Gouveanus, Monachus Luſitanus in Relatione de rebus Perſicis ſua. Neque vero diverſus eſt eorum Chriſtianorum uſus, qui à Latina Græcaque pariter Eccleſia in Oriente diſſident. *Iacobitæ* (inquit *x* idem Cotovicus) *quorum Patriarcha hodie reſidet in urbe Catharemida, vel Caramit, priſcis Amida, omnes ſub utraque ſpecie communicant, Cophti ſeu Copti, vel Cophiti, quos Syri vulgo Ægophtos, quaſi Ægyptios nuncupant &c. de reliquis fidei rebus cum Iacobitis ſentiunt.* Hos autem in Euchariſtia miniſtranda eundem cum Iacobitis Amidenſibus ritum obſervare, parilis Æthiopum ſive Abaſſinorum, Iacobiticæ ſectæ addictorum uſus arguit. Hos enim & hic idem Cotovicus, & cæteri, qui de eorum rebus aliquid memoriæ tradiderunt, Euchariſtiam ſub utraque ſpecie & miniſtrare & ſumere omnes conſentiunt.

u Gouv. L. 3. de bellis Scha Abb. c. 5. p. 387.

x Cotou. ub. ſupr.

tiunt, Hieronymus Oſorius, *y* Franciſcus Alvares diu in Æthiopia in aula Principis verſatus, qui religioſos eorum ritus deſcribens, *z* *Quotquot y* (inquit) *Dominicum corpus ſumunt, totidem & de ſanguine communicant;* Ieſuitæ, qui ante hos quadraginta proximos retro annos apud Abaſſinos magno in pretio & honore fuerunt, narrant *a* gentis illius homines aliquot eruditos ab Imperatore ad ſe miſſos, inter cætera quæſiviſſe, *cur Latini Chriſtianam plebem eo fructu fraudent, quem ex Chriſti ſanguine percipiunt, quibus ſacrum poculum communicatur.* Godignus Antonij cujuſdam, Sodalis ut videtur, Ignatiani, hoc de Abaſſinorum communione teſtimonium recitat; *b ſub utraque ſpecie omnes Euchariſtiam ſumunt. Ex calice, cui ſimilis capaci patera figura eſt, cochleari hauritur ſanguis, & communicantibus porrigitur.*

y Oſor. Hiſt. L. 9 p. 270.
z Alvar. Viagg. d. Ethiop. c. 11. p. 193. a.
a Relat. Æthiop. an. D. 1620.
b Godign. L. 1. c. 35. de Maſſ. p. 218.

Præter Iacobitas, alios quoque memorat *c* idem, de quo nuper diximus, Cotovicus, in Oriente Chriſtianos, *Chaldeos, qui Syriam, Meſopotamiam, Aſſyriam & Chaldæam regiones paſſim inhabitant; præcipue vero eam, quæ inter Mediam, & Meſopotamiam Aſſyrios adiacet, Curdiſtan Turcis dictam, & duobus hodie ſubſunt Patriarchis.* Hos autem, quos Neſtoriano dogmati addictos eſſe conſtat, narrat Cotovicus, itidem ut ſuperiores, *parvulis non minus quam adultis Euchariſtiæ ſacramentum ſub utraque ſpecie porrigere.* Atque hoc ipſum inde confirmatur, quod Thomæi nominis in India Orientali Chriſtianos, Chaldæorum iſtorum propaginem, quorum & dogma Neſtorianum ſequebantur, & Epiſcopum ab illorum Patriarcha conſecratum accipere conſueviſſe conſtat, antequam Latinico fermento à Ieſuitis corrupti, & in nomen Romanum tranſcripti eſſent; hos inquam, Thomæos ſcimus inter cætera, quibus à Latinis diſſentiebant, id quoque habuiſſe, quod ſub utraque ſpecie communicarent. Oſorius iſtos, ubi eorum fidem & ritus exſequitur, præfatus *ſubeſſe Epiſcopo in Chaldæa degenti*, diſertè ſcribit *d ſub utraque ſpecie communicare.* Idem affirmat Iarricus, *e* Ignatianæ Societatis ſcriptor, in commentariis de rebus à ſuis apud utramque Indiam geſtis, quo loco Thomæorum fidem, ſacra & origines fuſiſſimè enarrat. Duartus Bertonus, ipſe quoque Ieſuita, in epiſtola an. D 1581. Cocini apud Indos data, idem eo fatetur, *f* quod quo ipſe tempore ſcribit, Thomæos narret *ſub utraque ſpecie communicare deſiiſſe.* Nimirum eos jam tum Ieſuitæ cœperant Latinis dogmatis ac ritibus imbuere.

c Cotov. ub. ſupr.
d Oſor. L. 3. Hiſt. p. 107.
e Iarr. Indic. L. 2. c. 18. p. 514.
f Litt. ann. Cocin. an. 1581.

Sed ne in ipſo quidem Occidente defuiſſe Eccleſias, quæ veterem illam ſub utraque ſpecie communionem, etiam poſt Conſtantienſem Latinorum Synodum ad ipſa ævorum noſtrorum tempora retinerent, teſtis eſt Lindanus; *g Eccleſiæ Orientales* (inquit) *& uti audio, Dalmatianæ, & quædam Septentrionales, nunquam utriuſque communionem intermiſere, ſed maiori ſemper ex parte utramque ſumpſere.* Septentrionales illas Eccleſias in animo habebat; cum ibidem paulo ante ſcriberet *h Eccleſias diu poſt Gregorij P. R. tempora; quaſi Gentium in Occidente reliquias, ad Chriſtum converſas, calices in hunc uſque diem nobis oſtendere, unde populo ſanguis*

g Lindan. Panopl. L. 4. c. 56. p. 345.
h Ibid. p. 342. §. Cæterum quod.

Cap. XV. *Dominicus communicabatur.* Quin & eo progreditur, ut ne Romæ quidem in ipſa urbici Papæ Synaxi plane penituſque poſt Conſtantienſe decretum deſiiſſe narret *i* communionem ſub utraque ſpecie; *Abſoluto* (inquit) *Concilio* (Conſtantienſi) *Martinus ipſe P. R. 5. utrumque legitur Romæ adminiſtraſſe, ſpeciem, quod non de Diacono Pontificis adminiſtro ſolum accipiendum eſt, ſed & de populo. Teſtatur enim Rever. Pater Henricus Kaltiſen, Archiepiſcopus Nidroſienſis Martinum Romam reverſum Laicos* (ait) *ſub utraque ſpecie communicaſſe.* Quin & paulo ante dixerat idem Lindanus, in hunc uſque diem morem eſſe Romæ, *ut Sacros operante Pontifice maximo Diaconus* veteri ex more, non ſolum de hoſtia comedat, ſed & de calice combibat. *Narrant enim* (inquit) *viri graviſſimi, qui ſe ſuis vidiſſe aiunt oculis Diaconum fiſtula cryſtallina de calice Domini ſanguinem exſugere.* Sed utcumque ſe res habeat de iſtis à Lindano commemoratis Latinis, cæteros ſane veteri majorum ſuorum traditioni addictos Chriſtianos ex iis, quæ diximus, conſtat omnes ſub utraque ſpecie communicaſſe. Iam vero plane incredibile videtur apud homines tam variarum gentium, ac linguarum, & multos non modo diverſarum, ſed etiam inter ſe oppoſitarum ſectarum, tam conſtanter ad hæc uſque ultima tempora permanſurum fuiſſe illum Euchariſtiæ ſub utraque ſpecie promiſcue omnibus communicantibus miniſtrandæ ritum, niſi id fuiſſet ab antiquiſſimis temporibus, *& ab* ipſis Chriſtianiſmi primordiis ita inſtitutum.

i Ibid. p. 343. extr.

k Ibid. §. Deinde hoc.

CAPUT XV.

De Euchariſtia à veteribus ſub utraque ſpecie diſtributa, quorumdam ex ipſis Latinis doctiſſimorum virorum conſenſu Caſſandri, Georgij Vicelij, Franciſci Cordubenſis, Ruardi, Lindani, Petavij.

Ex his, ni fallor, ſatis demonſtratum eſt Euchariſtiæ utramque ſpeciem apud menſam Domini quibuſlibet rite ac ſolenniter communicantibus fuiſſe adminiſtratam, & ab iis ſumptam, in cæteris quidem Eccleſiis ſemper ad hæc ultima tempora; apud Latinos vere pane ad ſeculum decimum quintum. Quod ex veterum monumentis ita clarum atque apertum eſt, ut ex ipſis Latinis non pauci, vi veritatis compulſi ſint de hoc argumento tantum non eadem ultro concedere ac confiteri.

Caſſander quid ea de re ſenſerit, pluribus locis expoſuit. In Liturgicis ad Iuſtini & Pſeudareopagitæ loca, & mox ad Chryſoſtomi Liturgiam omnes olim fideles ſub utraque ſpecie communicaſſe notat. *l* Eadem de Æthiopibus, de Armeniis, de Moſcovitis, de Romanis ipſis ex ordinis Romani libellis docet. *m* Latius idem probat *n* allatis compluribus in

l Caſſ. Liturg. c. 1. 5. 7.
m Ibid. c. 11. 12. 15. 22.
n Ibid. c. 31. p. 71. 72.

in eodem libro, ubi de forma tradendæ & accipiendæ Euchariſtiæ tractat. Alibi ſuam illam obſervationem apud Ioannem Molinæum de ea ſubdubitantem docte fuſeque aſſerit ac defendit; *o* ubi cum illam ſub utraque ſpecie communionem *ſolennem* dici à Thoma Valdenſi docuiſſet, *Hanc* (inquit) *conſuetudinem communicationi corporis Domini in ſolenni & ordinaria miniſtratione communicationem quoque ſanguinis adiungendi, adeo manifeſte omnium veterum ſcripta teſtantur, ut non putem aliquem paulo eruditionem tam impudentem eſſe qui id negare poſſit*; quod quam vere ab eo dictum ſit, & ex iis quæ ipſe ibidem diſputat, & ex hac noſtra diſſertatione patet. Sed & in alia quadam epiſtola multa præclara dicit, *p* & Heſſelium ad quem ſcribit ſua hac de re ſententia, ut apparet, offenſum placans, hoc inter cætera mihi obſervandum dicit. *q ſe exiſtimare veteres totis mille annis in ſolenni adminiſtratione huius ſacramenti; hoc ſacramentum corporis & ſanguinis Domini fideli populo vel ſeorſum, vel certe pane in calice intincto diſtribuiſſe; huncque communicandi modum nunc utiliter ac pane neceſſario reſtitui poſſe.* Ejuſdem etiam plenior ac diſtinctior eſt de veritate à nobis probata conſenſio in Conſultatione; *r De adminiſtratione* (inquit) *ſacroſancti ſacramenti Euchariſtiæ ſatis compertum eſt univerſalem Chriſti Eccleſiam in hunc neque diem; occidentalem vero ſeu Romanam mille amplius à Chriſto amoris, in ſolenni præſertim & ordinaria huius ſacramenti diſpenſatione utramque panis & vini ſpeciem omnibus Eccleſiæ Chriſti membris exhibuiſſe; id quod ex innumeris veterum ſcriptorum tam Græcorum, quam Latinorum teſtimoniis manifeſtum eſt.* Quibus nonnihil de hujus apud Latinos uſus deſuetudine & contrarij admiſſione locutus ſcribit *s ſe Eccleſiaſticæ paci & unitati conveniens & propè neceſſarium futurum putare, ut mos priſtinus revocetur, ac reducatur in Eccleſiam.* Sed nuſpiam rem hanc totam excuſſit accuratius, quam in libello de hoc ipſo argumento elucubrato, in quo & quæ vera ſunt validiſſime conſtituit, *t* & quæ veris afferuntur adverſa perſpicue & acute explicat atque diſſolvit; quæ ſi hic omnia recitare velim, totus mihi liber deſcribendus erit, Parco cætera ejuſdem Theologi aliis *u* ſuis opuſculis paſſim eadem de re inſerta cõmmemorare, quod hęc abunde nos doceant, quis viri de hac controverſia ſenſus, quæ mens, quæ vota ac deſideria fuerint; pro quibus non modo docte ac erudite, ſed etiam moderate ac Chriſtiano conſultis ac in medium prolatis nihil à magnanimis Romuli nepotibus, niſi convitia, & diras, interdicta, & infame *hæretici* elogium retulit.

Neque hoc unius Caſſandri per illa tempora votum fuiſſe & aliunde apparet, & ipſe clare diſerteque affirmat *x* in illo Dialogo, quem, quod in Caſſandri operibus Lutetiæ excuſis deeſſet, Calixtus noſter exhibuit. Illic enim præfatus religioſiſſimos Principes Ferdinandum Imperatorẽ Romanũ, & Albertum Bavariæ Ducem, & Galliæ Antiſtites poſtulaſſe in ipſo

CAP. XV.

o Id. ep. 29. p. 1105.

p Id. ep. 106. p. 1209.

q Ibid. p. 1211.

r Id. Conſult. Art. 22. init.

s Ibid. p. 982.

t Id. de commun. ſub utr. ſp. p. 1019. & ſeq.

u Vide und. in Hymn. p. 218. 248. L. de bapt. Inf. p. 247. & Dialog. de ead. hac re apud Calixt. Diſput. cõtr. comm. ſub una ſpecie. p. 1. 2.

x Id Dial. apud Cal. p. 3. 4.

Cap.XV. Tridentino Concilio, ut ſibi ſuiſque publicus veteris ſub utraque ſpecie communionis uſus reſtitueretur, addit *his iſtorum poſtulatis multorum quoque millium per univerſum orbem Chriſtianum omnis* ordinis & generis hominum vota contineri. Tum ad id confirmandum adfert Franciſci cujuſdam Cordubenſis Monachi ſcriptum editum; in quo apud Papam ipſum multis diligenter diſputabat *expedire Eccleſiæ, ut quibuſdam certe, nempe* Germanis, calicis uſus concederetur. Id in eo deſiderabat Caſſander, quod hoc de ſolis Germanis, non autem de omnibus potius profeſſionis Chriſtianæ nationibus dixiſſet; Neque enim dubitandum eſſe, quin in omnibus *viri ſint doctiſſimi, & Catholicæ fidei reverentiſſimi, qui eodem Dominici calicis fruendi deſiderio teneantur.* Sed ſe & in hoc ab iſto Franciſco diſſentire profitetur, quod cum hic *indifferentem in veteri Eccleſia fuiſſe uſum ſcripſiſſet communionis ſub altera, vel utraque ſpecie*; ipſe negat *demonſtrari poſſe totis mille* annis in ulla Eccleſiæ Catholicæ parte Euchariſtiam fideli populo aliter, quam ſub utroque cibi potuſque ſymbolo, publice quidem ac ſolenniter adminiſtratam fuiſſe.

x Id. in Dial. ub. ſupr. & in ep. 27. p. 1107.

Ruardum idem inſignem ſcholæ Lovanienſis Antiſtitem & ibidem & alibi commemorat; x ſcripſiſſe affirmans *ex hiſtoria de Satyro Ambroſij fratre, & ex ſermone Cypriani de Lapſis videri, quod illis temporibus ſanguinem Domini ex calice omnes bibebant; & quod corpus Domini eis in manus dabatur, ut vel ſtatim ſumerent, vel ſecum portarent domum, ibique ſumerent, ut per temporum intervalla biberent ex calice ſanguinem Domini, & corpus Chriſti manducarent.*

y Vicel. Vias Reg. Tit. de utr. Sp. p. 309.

Georgius Vicelius à Ferdinando Imperatore de pace religionis per Germaniam conſtituenda eodem quo Caſſander tempore conſultus, Confeſſionis Auguſtanæ librum examinans, ubi ad hunc articulum ventum eſt, y *Cæterum* (inquit) *libro conſentimus de reſtitutione calicis; non in hoc attendentes, quid liber hic in medium allatus, atque ad diſcutiendum propoſitus, ſed quid Eccleſia Sancta Apoſtolica & Catholica ex Evangelio Chriſti ſui, quod cum doceat, tum faciat, primitus hauſerit. Hæc vero niſi idem conſtitueret, & cum doctrina exemploque Salvatoris noſtri conſentiret, librum indignum judicaremus, cui præberemus conſenſum ullum. Itaque non libro, ſed veritati diverſa creditur, quam oſtendit liber ea quidem parte. Eſt in confeſſo ſumptionem ſanctam de altari Eccleſiaſtico æque omnibus Chriſtianis communem extitiſſe ad ſalutem per omnia novi teſtamenti tempora; obliteratam quidem pauliſper apud nos Occidentales, & ab uſu promiſcuo ſemotam ſuas ob cauſas, at non deletam omnino atque extinctam. Ejuſce rei cum nube quodam certiſſimorum teſtium ſepti ſimus, πληροφορίαν amplectimur omni excluſo dubio. Idem alibi* communionis ſub una ſpecie morem apud Latinos receptum inter eorum abuſus cenſet, ſed quod ait, *quo tempore ſcribebat, ordinarie conceſſum eſſe utraque veſci ſpecie cuivis Chriſtiano antea ſatis explorato & myſterium intelligenti*, id inquam, hodie quidem nullo uſpiam apud Latinos in uſu eſſe videmus.

z Id. Elench. abuſ. p. 369.

Gulielmus Lindanus, quo nemo fuit acrior pertinaciorque noſtrorum

rum adverſarius *Quod* (inquit) *a per Occidentem fuerit populo utraque adminiſtrata ſpecies in proximum fere uſque Conſtantienſis Synodi ſeculum, haud prolixa opus habet demonſtratione*; idque mox ipſe probat, tum ex iis calicibus, qui Gregorij P.R.I. ævo in Anglicana Eccleſia plures in altari conſecrabantur; tum ex aliis calicibus, quos ad ſuam uſque memoriam ab Eccleſiis aliquot in Occidēte oſtendi dicit, unde populo ſanguis Dominicus communicabatur, quales à ſe ipſo viſos aliquot memorat. Idem paulo poſt notat *b in ætatem uſque D. Thomæ* (id eſt ad an. D. 1260.) *utriuſque ſpeciei communionem fere ubique fuiſſe Laicis adminiſtratum*; *ſed non ubique; periculis forte, & effuſi ſanguinis Dominici ſcandalis una cum populi negligentia, ac pietatis detrimento in crebreſcentibus paulatim utriuſque ſpeciei communionem in unam degeneraviſſe; ita ut per Occidentem annos 150. pauciſſimi, imo vix ſcio*, inquit, *an ulli utramque ſumpſerint*. Eo factum eſt, ut Lindanus Synodi Conſtantienſis hac de re legi novum quemdam ſenſum affingeret, quem neſcio an ullis aliis perſuaſerit. Hujus enim ſuæ ſingularis opinionis veniam modeſte præfatus, *c Synodi verbis*; inquit) *haud equidem exiſtimo, ut vulgo dictitatur, utriuſque ſpeciei communionem Laicis prohibitam ſed defenſam unius ſpeciei communionem tunc Laicis antiquiſſimo ex more uſitatiſſimam*. Quem morem nimirum paulo ante Thomæ tempora exortum eſſe docuerat, quam conſtanter ipſe nunc Conſtantienſis Synodi ævo jam fuiſſe *antiquiſſimum* dicat, viderint eruditi, ac veritatis ſtudioſi lectores.

CAP. XV.

a Lindan. L. 4. Panopl. c. 56. p. 342.

b Ibid. p. 343. init.

c Ibid.

Dionyſius Petavius, unus ex Ignatianæ Societatis celeberrimis primipilis de publica veterum Pœnitentia cum Antonio Arnaldo, viro inter Ianſenianos (quos vocant) doctiſſimo congreſſus; *d Quid ad hac Arnaldus* (inquit) *Negabit-ne hunc Euchariſtica ſub utraque ſpecie communionis uſum Apoſtolicis temporibus fuiſſe, multiſque inde ſeculos apud Eccleſiam perſeveraſſe? Atqui hoc negare vel inficiari non poteſt, niſi vel in ultima indoctorum, vel certe in prima imprudentiam hominum claſſe cenſeri velit.*

d Petav. de la Penit. publ. L. c. 5. p. 167.

CAPVT

CAPVT XVI.

Latinorum pro ſua Sacramenti Euchariſtici ſub una ſpecie diſtributione Argumenta, ut ipſi quidem vocant, ut vero res habet ſuſpiciones, ariolationes, & ſomnia. I. refellitur ex Luc. 24. 30 Act. 2. 24. & 20. 7. Inſignis Bellarmini in Melanchthonem impoſtura.

e Bell. L. 4. de Euch. c. 24. §. Rurſus exemplo.
f Luc. 24. 30.

HVjus tam multis rationibus demonſtratæ veritatis luci nihil ſolidi habent Latini, quod objiciant. Bellarminus, & alij quidam illud è Luca *f* afferunt, *e* Dominum duobus diſcipulis in Emmaus *porrexiſſe panem, quem acceperat, fregerat ac benedixerat*. Sed hunc non ſacræ, ſed communis menſæ panem fuiſſe, ad cœnandum, non ad ſacramentum celebrandum paratum, omnia ſuadent, hora, res, Chriſti mos; & ipſi Latinorum majores ita capiebant, Liranus, Dionyſius Carthuſianus, alij. Ipſe Vvidefordus *g* contra Viclefum; *Dico* (inquit) *quod non habetur ex textu, vel ex Gloſſa* (Luc. 24.) *vel per antiquos Doctores, quod ille panis, quem fregit poſt reſurrectionem in ſero coram diſcipulis, fuit conſecratus, vel quod ille panis fuit ſacramentalis, vel converſus in corpus Chriſti*. Quod negat aliud *ex antiquis Doctoribus probari poſſe*, merito ac vere negat. Nam Auguſtinus, & duo treſve alij Patres, ut allegorias ubique venantur, ad myſterium quidem trahunt, quod Chriſtus inter frangendum illum panem à diſcipulis fuit agnitus, eoque ſignificatum volunt Euchariſtiæ vim atque efficaciam; panem illum Euchariſtiam ipſam fuiſſe, non docent. Quorumdam è Latinis ad hunc locum animoſiſſimas, ſed inaniſſimas cavillationes, atque vitilitigationes mitto; tum quod vitro omnes ſint futiliores, omnique ad id, quod iſti cupiunt, conſtituendum efficacia careant; tum quod à doctiſſimis viris, Daniele, * Georgio Calixto noſtris accurate valideque fractæ ac confutatæ ſint.

g Videf. contr. Viclef. art. 1.

* Cham. T. 4. L. 9. de Euch. c. 2 §. 8. 9. & ſeqq.
† Cal contr. ſub. un. § 124. ad 134.
h Calixt. contr. commun. ſub una. §. 120. p. 191.

Vnum Bellarminianæ veracitatis hic obiter à Calixto notatum *h* exemplum dignum videtur, quod memoremus, ut ab hoc uno plæroſque iſtos diſcamus, qui Bellarmini fidem ſecuti ſunt. Melanchthon in Auguſtanæ confeſſionis Apologia ita de Latinis ſcripſerat; *Sed allegant locos, in quibus fit mentio panis; ut apud Lucam, ubi ſcriptum eſt, quod diſcipuli agnoverint Chriſtum in fractione panis. Citant & alios locos. Quanquam autem non valde repugnamus, quo minus aliqui de ſacramento accipiantur, tamen hoc non conſequitur unam partem tantum datam eſſe; quia partis appellatione reliquum ſignificatur communi conſuetudine ſermonis.* Quid ad hæc Bellarminus? Audi. *i Philippus Melanchthon* (inquit) *in Apologia Confeſſionis Auguſtanæ in articulo de utraque ſpecie fatetur hoc exemplum* (panis à Domino Lucæ 24. fracti) ad Euchariſtiam pertinere. Ita Bellarminus. Paria poſt eum de Melanchthone, Tannerus, Becanus, Vaſques ſcripſerunt. Atqui non hunc locum Melanchthon, ſed eorum locorum, quæ

i Bell. de Euch. c. 24. §. Sed occurrit.

quæ Latini in hac cauſa citant, *aliquos* de Sacramento accipi poſſe dixerat. Nonne mirabilis eſt iſtorum vel Dialectica, vel certe haruſpicina, qui Philippum de hoc nominatim intellexiſſe hariolati ſunt, quod ille indefinite de aliquibus dixerat? Qui non repugnat, ne *aliqui* ex pluribus locis ad Sacramentum pertineant, is hoc ipſo negat omnes ad Sacramentum pertinere; aliquem adeo dicit eo non pertinere. Ergo ex Philippi verbis tam mihi argumentari, vel divinare licebit auctorem negare hoc Lucæ exemplum ad Sacramentum pertinere, quam Bellarmino & ſodalibus licuit contrarium inde vaticinari. I. & iſtorum vel teſtibus, vel conjecturis fide.

Verius ac verecundius ſe geſſiſſent, ſi duos alios ex eodem Luca, ſed in alio opere locos ab omnibus pæne Latinis in hac quoque cauſa uſurpatos *aliquos* iſtos eſſe conjeciſſent, & ſcripſiſſent de quibus non repugnat Philippus, quin ii *k* de Sacramento accipiantur. Prior de primis Chriſtianis Hieroſolymitanis ſic habet, *Erant autẽ omnes perſeverantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis & orationibus.* Alter Paulum, Lucam, diſcipulos *una Sabbati conveniſſe* memorat *l ad frangendum panem.* Hunc certe utrumq; locum & Melanchtoniani & noſtri homines de Euchariſtia accipiendum eſſe conſentiunt; de ſuperiori, neutri, quod ſciam, aſſenſi erant. Ex illis autem plærique omnes Latini colligunt mero *m* pane ſacro tranſactam fuiſſe illam primorum Chriſtianorum communionem. Plane, ac ſiquis Chriſtum Paſcha ſolo agni eſu, abſque azymis & lactucis agreſtibus, abſque poculo & aliis legitimis ac ſolennibus celebraſſe, inde concludat, quod diſcipuli ab eo quærant, *n Ubi vis paremus tibi comedere Paſcha?* & quod ipſe pariter jubeat diſcipulos dicere patrifamilias domus, in qua erat feſtum celebraturus, *o Ubi eſt diverſorium, ubi Paſcha cum diſcipulis meis manducem?* vel ſiquis Iudæos ſiccum Paſcha præter majorum ac poſterorum communem morem illo anno egiſſe ex eo argumentetur, quod eos Ioannes ſcripſerit *o* abſtinuiſſe Pilati prætorio, *ut manducarent Paſcha.* Ut enim illic *fractio panis*; ita & hic manducatio Paſchæ, neque aliud dicitur. En quas ad ineptias improbum cauſæ ſtudium homines, etiam eruditos, agit! Quid enim iſtis puerilius? Quaſi quiſquam adeo ſtultus ſit, ſermoniſve aut humani, aut divini adeo rudis, ac inexpertus, ut neſciat rem totam paſſim unius partis nomine ſignificari. Boni iſti viri credo, cum apud veteres linguæ Romanæ auctores *tecta* pro ædibus dici legunt, domos apud illam gentem ſine fundamentis & parietibus olim fuiſſe ſuſpicantur. Fortaſſe etiam putant veteres in cœnis & conviviis neque Græcos panem aut cibum attigiſſe, neque Hebræos vinum guſtaſſe: Quidni enim putent, cum convivia illorum quidem *συμπίνα*, *compotationes* dici; horum vero *panis fractiones* paſſim, neque fere unquam aliter ſignificari *p* à vernaculis utriuſque ſcriptoribus notum ſit? Sed Bellarminus ne ſine ratione inſanire videretur, rationem attulit cur eſſet hoc loco illa *panis fractio*

k Act. 2. 42.

l Act. 20. 7.

m Bell. de Euchar. l. 4. c. 24. §. Tert. § Quod ea.

n Matth. 26. 17.

o Luc. 22. 11.

o Ioan. 18. 28.

p Luc. 14. 1. 15. Matth. 15. 2. Gen. 5. 37. & 31. 54. & 43. 25. 31. Exod. 2. 20. 1. Sam. 20. 34.

Cap.XVI. tam pueriliter interpretanda; *Erant* (inquit) *in illis initiis nonnulli inter illos Chriſtianos Nazaræi non bibentes vinum uſque ad finem dierum voti ſui. Vnde probabiliſſima conjectura eſt ideo Lucam ſolum meminiſſe fractionis panis, quod ab ea ſola ſpecie nulli abſtinerent.* Miror Lorino minus placuiſſe tantam ſui purpurati ſubtilitatem; *Nolim*, inquit, *vim adeo magnam hoc in argumento ponere, quoniam modicitas vini, nec nocet nunc celebrantibus, etiamſi voverint abſtinentiam ejus.* Sed quicquid ille judicet, fatendum eſt Bellarminum miræ ſagacitatis hominem fuiſſe, qui tam bella argumenta excogitare, ubi opus eſt, norit. Semel in libro Actuum neſcio quid legerat de quatuor quibuſdam viris, capita certo die ex voto raſuris. Hinc ſtatim ei exorti ſunt Nazaræorum manipuli, qui in Eccleſiam Chriſtianam ſparſi Apoſtolos cogerent in ſuam gratiam calicem Domini excutere de plebis manibus; ne hi ſcilicet Nazaræi vinum præter votum ſuum biberent. Siquis in iſtius verba jurarit, valebit, ut puto, argumentum ſuis ex ſomniis, nullo teſte vel auctore magnam multitudinem Nazaræorum in Eccleſiam illam Hieroſolymitanam immittentis, Apoſtolos iſtis Nazaræis tam addictos nobis effingentis, ut eorum voto Chriſti ſui exemplum, inſtitutum ac legem poſthabeant, cœleſtis illius Parracleti fœturæ adeo negligentes ut duorum ſi forte vel quatuor Nazaræorum votum, & quidem brevi per ſe ſolvendum, potius & ſanctius eſſe ducant cœpiſſimæ, & plura hominum millia colligentis Eccleſiæ ædificatione, atque conſolatione! Iſta ſi non ſunt vera, haud ſtulte certe inventa ſunt. Sed ego à Bellarmino auctores & teſtes poſco, quos nullos habet. Eſt & quiddam aliud, quod optimus & doctiſſimus Calixtus noſter obſervat, etiam Loriniana cenſura, ut videtur, moleſtius; quod Bellarminus ſuis iſtis de Chriſtianorum Apoſtolicorum Nazaræatu fabellis, dum ſiccam illam ſuam Euchariſtiæ communionem hinc extendere improbius ſtudet, non ſenſit ſe plagam tranſſubſtantiationi, rei totius fundo, letalem infligere. Nam ſi Nazaræis religio fuit de calice Chriſti bibere; Vinum ergo & ipſi & Apoſtoli illud re vera eſſe credebant, quod ex calice noſtro bibitur. Neque enim iſtorum puto, Nazaræorum votum erat, vel à Dominico ſanguine, vel à meris vini accidentibus, ſive Latini loquuntur, *Speciebus*, id eſt à falſo ac inani vini ſimulacro abſtinere. Quo & illud accedit, quod hoc argumentum ſi valet, conficiet, non modo plebem, ſed primum & ante omnia ipſum celebrantem calice abſtinuiſſe. Non enim dicit Lucas fideles in *eſu* ſed in *fractione* panis perſeveraſſe; neque ad *edendum* ſed ad *frangendum panem* conveniſſe. Atqui *panem frangere, & panis fractio* actus eſt non ſimpliciter *communicantis*, ſed *celebrantis*. Si ergo hæc loco omnem eam actionem quæ iſtis verbis ſignificatur, ad unum panem reſtringunt; omnemque in vinum actum excludunt; ex his ſequitur ipſos primo ac directe celebrantes, (quorum ſcilicet in ſynaxi proprium eſt *frangere*) *panem* quidem *fregiſſe*; *vinum* vero nullum *fudiſſe*; panem ediſſe: vinum nullum guſtaſſe. De plebe, non primo, ſed ſecundario tantum ſequetur neque ipſam in

hujuſmodi

hujuſmodi ſacro bibiſſe; quia in eo ſcilicet nihil quemquam bibere fas eſt, niſi quod à celebrante fundatur ac propinetur. Atqui Latini negant ullum ritè fieri ſacrum, niſi in quo celebrans non modo panem, ſed & vinum conſecret; niſi in quo de pane edat, ac de vino conſecrato bibat. Ergo neceſſe eſt eos fateri nullam eſſe, hujus argumenti vim ut re vera nulla eſt.

CAPUT XVII.

II. ***Latinorum pro communione ſub una ſpecie ſuſpicio refellitur; inde ducta, quod hæreticos quoſdam olim ſub una ſpecie communicaviſſe, neque tamen ideo ab Eccleſia reprehenſos eſſe ſomniant; ut Manichæos. Incertum eſſe, an Manichæi aliquam habuerint Euchariſtiam; vero propius videri, nullam habuiſſe.***

SEd & in ſequentis poſt Apoſtolos ævi Eccleſia uſitatam fuiſſe ſuam illam ſiccam ſub una ſpecie communionem multis contendit Bellarminus. Primum ejus in eam rem argumentum à Manichæis ductum eſt, q quos ſub una ſpecie communicaſſe conſtituit ex Leone. Atqui à nullis illi Patribus de hoc reprehenſi leguntur. Ergo putabat vetus Eccleſia communionem ſub una ſpecie eſſe licitam. Sed Bellarminus dum ſic agit, multipliciter peccat. Primo ab eo, quod nos nunc quærimus, plane aberrat. Non enim quæro, an vetus Eccleſia licere putaverit, quod Bellarminus concludit, quibuſdam Laïcis privatas, propriaſque ob cauſas calice, dum communicarent, abſtinere. Quærimus quid ipſi Eccleſiæ miniſtri ac Sacerdotes in ſacra ſynaxi porrexerint ac diſtribuerint ex jure moreque communi; an vel omnibus ut nunc Latini, an ſaltem aliquibus, unam tantum ſpeciem obtulerint ac diſpenſarint. Leonis autem de Manichæis locus r Euchariſtiæ miniſtros vel omnibus, vel quibuſdam utramque ſpeciem non porrexiſſe, adeo non probat, ut utramque porrexiſſe omnibus etiam Laïcis, valide & invicte, quod ſupra s demonſtratum eſt, probet. Tum ipſa Bellarmini ex Manichæis argumentatio in multis peccat. Primo enim ſi valet, plus concludit quam ipſe cupit. Nam ſi illi, quod ponit Bellarminus, aliquod Euchariſtiæ Sacramentum habuerunt, certum eſt eos vinum ex ſua ſynaxi plane excluſiſſe, ita ut id non magis Sacerdos, quam plebs, vel offerret, vel guſtaret; quia ſcilicet omnem vini uſum, non tantum in ſacris, ſed etiam in communi victu exhorreſcebant & prohibebant. Itaque ſi cum Bellarmino liberam apud Patres fuiſſe ſub una ſpecie communionem ideo argumentemur quod in Manichæorum communicantes unam tantum ſpeciem ſumentes nuſquam de hoc reprehendiſſe leguntur; pariter concludendum erit neque apud veterem Eccleſiam nefas fuiſſe ſub ſola panis ſpecie abſque vini calice offerre & Euchariſtiam facere; quæ ſcilicet non magis ea de

q Bell. L. 4. de Euch. c. 24. §. Quarta ratio.

r Leo Serm. 4. de Quadrag. c. 5.

s Supr. c. 9.

re quam de illa altera Manichæos reprehendiſſe reperitur. Cum ergo falſa ſit & abſurda hæc concluſio, neceſſe eſt vitioſam eſſe. Bellarmini argumentationem, ex qua illa ſequitur. Sed quod eſt (inquies) ejus vitium? Primum eſt, inquam, quod ea ex rebus dubiis & incertis ducitur. Ponit enim Manichæos communicaſſe ſub una ſpecie panis. At incertum eſt, an illi vel ſub ſpecie panis communicaverint, adeoque an ullum Euchariſtiæ ſacramentum apud ſe habuerint, & celebrarint. Quod vero ex Leone affertur quorumdam illius ſectæ hæreticorum factum, id nihil ad eorum apud ſuos ſacra, ſacrorumve ritum pertinet, vel oſtendit qualiter ea in ſuis cœtibus celebrare ſolerent: Leo tantum refert iſtos cum Romæ verſarentur, ac deprehendi timerent, ad tegendam infidelitatem ſuam interfuiſſe. Catholicorum myſteriis, ut tutius laterent, ita tamen ut panem quidem acciperent, vinum vero haurire omnino declinarent; à cujus uſu ut diximus, ex ſuæ impietatis dogmate omnino abhorrebant. Tota hæc ergo illorum mera fraus ac ſimulatio fuit, apud exteros & à ſecta ſua alienos verſantium, & quædam communionis larva, religionem quidem ſuam occultantium, alienum vero mentientium. Itaque quid Manichæorum aliqui in Catholicorum ſacris conventibus fecerint, ne ſuam ſectam proderent: hinc colligas licet: quid in ſuis & apud ſuos cœtibus, cum nullum erat latendi ſtudium, fecerint, an Euchariſtiam aliquam celebraverint, & ex quibus ſpeciebus: neque Leo nos hic docet, neque tu hinc certo ac legitime unquam concluſeris: A vino, quod & à multis aliis auctoribus accepimus, abſtinuiſſe & abhorruiſſe, hinc non inepte confirmaveris. Hanc enim rationem fuiſſe patet, cur poculo cum Catholicis communicantes abſtinerent: tum cur Leo hoc eos indicio manifeſtari atque à plebe agnoſci præceperit. Quæ vero ipſorum Manichæorum fuerit de Euchariſtiæ ſacramento ſententia, an id celebrandum & qualiter celebrandum crediderint ex hoc Leonis loco haberi non poteſt. Vero propius videtur nullam eos Euchariſtiam celebraſſe. Vt vinum exſecratos ex Auguſtino & aliis conſtat; ita & in panem ipſum affectos fuiſſe, qui *perfecti* apud eos vocabantur tradit Theodoretus; t *Nec panem* (inquit) *frangunt, nec olus ſcindunt, quin & eos, qui hoc faciunt, velut homicidas execrantur; ſciſſis tamen & fractis veſcuntur.* οὔτε ἄρτον κλῶσιν, οὔτε λάχανον τέμνουσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ταῦτα δρῶσιν, ὡς μιαιφόνοις φονεῦσιν ἐπαρῶνται. ἐσθίουσι δὲ ὅμως τὰ τεμνόμενα καὶ τὰ κλώμενα. Quam quæſo Euchariſtiam celebrare poterant, qui neceſſe *vinum* quo ea conſtat, ferebant, neque *panem*, frangebant? Quæ ergo Theodoretus *profana* eorum *myſteria* δυσαγῆ καὶ ἀθέμιτα μυστήρια mox dicit, in quibus ait *multum fuiſſe præſtigiarum uſum*, ea plane diverſi fuiſſe à Chriſtianorum Euchariſtia generis neceſſe eſt. De Manichæis quæ ſcripſit Theodoretus iis congruunt, quæ de iiſdem habet vel Epiphanius, u vel Auguſtinus, x in tam multis, quæ contra hanc hæreſin diſputavit. Sane de illorum myſteriis paria cum Theodoreto tradit; *exſecramentum*

t Theodor. L. Hæret. fabul. c. 26. p. 224. B.

u Epiph. Hær. 66. §. 28.

x Aug de Hær. c. 46.

fuiſſe

fuiſſe non *ſacramentum*, quod eorum non auditores & diſcipuli, ſed ſoli *electi* factitabant (Theodoretus τελείους *perfectos* vocat) Id vero Auguſtinus tantæ ac tum nefariæ turpitudinis fuiſſe dicit, ut ejus ipſos illos electos puderet; qui niſi coacti ac convicti talia apud ſe fieri, minime confiterentur. Fauſtus ſane Manichæorum ſignifer propriam ac peculiarem ſibi ac ſuis in Euchariſtiam, velut in ſingulare aliquod ſacramentum religionem fuiſſe, eo apertiſſime negat, quod de ſe ſuiſque loquens, & nobis (inquit) *circa univerſa, & vobis ſimiliter erga panem & calicem par religio eſt.* Nam ſi Manichæi Euchariſtiam pro ſacramento, perinde ac Catholici habuiſſent, ſibi hac in parte parem fuiſſe cum Catholicis religionem erga *panem* ſolum dixiſſet; Ille vero aliud dicit; ſibi quidem *circa univerſa*; Catholicis vero erga *panem & calicem* religionem eſſe dicit. quo agnoſcit Catholicos panem & calicem in ſacramentorum cenſu; adeoque in proprio, neque cæterarum frugum communi uſu ac honore habuiſſe; Manichæos vero nullam harum ſpecierum propriam, tanquam reliquis ejuſdem generis ſanctiorum rationem habuiſſe: ſed eas (*panem* quidem certe) eadem qua cæteras fruges religione proſecutas eſſe. Ex his patet nullum apud eos Euchariſtiæ ſacramentum fuiſſe: cujus partem alteram, *vinum*, abominabantur: alteram *panem*, non alia, quam cæteras fruges, pomaque ac nuces, & uvas religione ac obſervantia dignam cenſerent: quibus omnibus homines amentiſſimi divinum quid à natura ineſſe delirabant. Hunc enim aëris noſtri omnem ambitum, *Spiritus Sancti ſedem eſſe ac diverſorium* tradebant; cujus *ex viribus ac ſpiritali profuſione terram quoque concipere ac gignere patibilem Ieſum* omni ſuſpenſum ex ligno. *Patibilem* autem illum fabulæ Manichaïcæ omni ex ligno ſuſpenſum Ieſum fruges & poma & olera fuiſſe, & cætera quæ terra gignit, hoc ipſo in libro docet z Auguſtinus Fauſti dicta refellens. Quæ ergo iſtorum fabulatorum in panem fuit religio, ea non panis propria fuit, veluti huic ſpeciei ob aliquam Chriſti inſtitutionem ac conſecrationem debita, ſed panis cum cæteris omnibus frugibus, pomis atque herbis & oleribus communis, ob alligatum iis à natura ex Spiritus Sancti viribus ac profuſione patibilem illum Ieſum: idque diſerte Auguſtinus paulo poſt docet, cum ſuam de pane Euchariſtico ſententiam ab inſano Manichæorum de patibili Ieſu deliramento diſtinguens. a *Noſter autem panis* (inquit) *& calix, non quilibet* &c. *Sed certa conſecratione myſticus fit nobis, non naſcitur,* Vides diſcrimen. Panis, Manichæis naſcebatur, Chriſtianis *fiebat* ſacer: illis ab ipſo ſui ortu, quod venerabantur exhibebat: his, quod pro ſacramento ſumerent, à conſecratione conſequebatur: eo panis, illis quidem *omnis*: his vero non quilibet, ſed myſticus ſolus *ſacer*. Id ipſum quæ ſequuntur, apertiſſime ſignificant: *Proinde* (inquit) Auguſtinus) *quod non ita fit* (certa conſecratione myſticum)

Caput XVII.

x Aug. de Hær. c. 46.

y Fauſt apud Aug. L. 20. contr. Fauſt. init.

z Aug. ibid c. 11. p. 153. A.B.

a Id. ibid. c.13. p.154.B.

Caput XVII.

quamvis ſit panis calix, alimentum eſt refectionis, non ſacramentum religionis, niſi quod benedicimus, gratiaſque agimus Domino in omni eius munere, non ſolum ſpirituali, verum etiam corporali. Vobis autem per fabulam veſtram in eſcis omnibus Chriſtus ligatus apponitur. Hoc vult, Catholico præter myſticum certa conſecratione factum, fuiſſe & alium panem, ſed communem; Manichæo nullum fuiſſe per fabulam ſuam niſi ſacrum. Ex his conſtat nullum fuiſſe Manichæis proprium verique nominis ex pane ſacramentum. Itaque, qui ſecutis & à Leone remotioribus temporibus fuerunt Manichæi, ſive Pauliciani, eos Petrus Siculus teſtatur *ſanctorum myſteriorum corporis & ſanguinis Chriſti* non *converſionem* (ut Raderus interpres Ieſuita perperam accepit) ſed, *ſumptionem* τὴν μετάληψιν averſatos eſſe; *corpus & ſanguinem Chriſti* nihil aliud eſſe dicentes, quam verba illa Domini, quæ cum diſcipulis traderet, protulit; ut ex Petro ipſo Siculo, & ex Photio apud Euthymium demonſtrat doctiſſimus Calixtus. *b* Iam cum nullum Manichæis proprium veri nominis Euchariſtiæ ex pane ſacramentum fuerit, non eſt mirandum quod Patres nullam illorum arguunt ſacramenti ſub una ſpecie communionem. Satis fuit cætera eorum de vino, deque patibili in frugibus alligato Ieſu deliramenta denotare; Atque ita funditus diruto Bellarminianæ argumentationis fulcro, plane una cum eo ruit hinc ducta adverſarij pro communionis ſub una ſpecie apud veteres uſu conjectura. Denique præter totius argumenti vitium, in ipſo quoque Bellarmino conſtantiam hic deſidero. Hic enim dicit, illam quam ipſe, tametſi falſo, Manichæis tribuit communionem ſub una ſpecie, *nunquam à veteri Eccleſia reprehenſam fuiſſe aut damnatam.* Sed ipſe alibi diſerte ſcribit *c* eos *à Gelaſio reprehenſos eſſe, qui ex errore Manichæorum à calice abſtinebant; quales* (inquit) *erant tum ipſi Manichæi tum Priſcillianiſtæ.* Quæ ſi vera ſunt, falſo nunc dicit nunquam fuiſſe reprehenſam à veteri Eccleſia Manichaïcam ſub una ſpecie communionem. Hominem cauſæ peſſimæ ſtudium cogit pugnantia pro locorum, in quæ incidit, varietate loqui. Bellarmino Vaſques hac in parte prudentior fuit. Hanc enim hic illius rationem commemprat quidem, tacito auctoris nomine, ſed eam veluti ex incertis ductam repudiat.

b Calixt. cõtr. comm. ſub un. §. 1-4. p. 260.
c Petr. Sic. in hiſt. Manich.
Euthym. Pan. Part. 2. Tit. 21.
c Bell. L. 4. de Euch. c. 24. §. Altera ſolutio.
d Vaſq. in 3. Thom. diſp. 216. c. 3. §. 19. 20.

CAPVT

CAPUT XVIII.

III. Bellarmini ſuſpicio refellitur, à Manichaeorum Romæ, & Macedonianæ mulieris Conſtantinopoli fraude, ita ſimulantium ſe Catholicorum Euchariſtiam ſumere, ut panem quidem acciperent, vinum vero haurire declinarent.

NOn eſt firmior, quæ *ex duobus*, quod ait Bellarminus, *e illuſtribus exemplis hæreticarum fraudum* ducta eſt ſuſpicio; Altero horum ipſorum Manichæorum apud Leonem *f* inter Catholicos panem tantum in ſynaxi accipientium; à calice vero ſumendo declinantium; Altero fœminæ cujuſdam Macedonianæ, quam narrat Sozomenus *g accepiſſe in manibus Chryſoſtomo ſacris operante, panem Euchariſtiæ, tanquam eum paulo poſt manducaturam, ſed clam dediſſe illum ancillæ & ab ea ſumpſiſſe panem prophanum, quem ex domo adferri juſſerat, ut illum palam ederet loco Euchariſtiæ, ſed eum panem continuo in lapidem eſſe converſum.* Sed primo neque me hoc duplex exemplum magis ferit, quam ſuperius argumentum. Aberrat enim utrumque à propoſita quæſtione. Laïcos hic apud Eccleſiam unum panis ſymbolum accipientes video; nullam video Eccleſiam, nullum Eccleſiæ miniſtrum alicui apud ſe communicanti, cui panem porrexerit, eidem calicem negare. Quod iſti apud Eccleſiæ menſam non biberint, ipſorum fraus omnis fuit; nulla fuit Eccleſiæ invidia. Quod hæc quibuſvis porrigebat, illi improbe vel faſtidierunt, vel etiam abominanti ſunt. Siccine nunc Latini? Imo plane aliter. Quibus panem, qui conficit Sacerdos in os apud eos immiſit, eorum nemini poculum porrigit; etiam petentibus, etiam enixe flagitantibus negat. Quin & acrius inſtantes repellit, & hæreſeos ſuſpectos habet. Nihil ergo ad me exempla iſta pertinent, qui jam id unum quæro, quomodo apud veteres diſtributa fuerit Euchariſtia, id eſt an quibuſcumque panem miniſtrabant, iis poculum quoque porrigerent, ac bibere permitterent, an ut nunc Latini, negarent; imo etiam vetarent. Sed ne ipſos quidem Eccleſiæ cives populo abſtinuiſſe probant allata exempla; In altero, Manichæos homines; in altero Macedonianam mulierem cerno Catholicorum ſacris furtim mixtos, *calicem* illos quidem declinare; hanc vero prætermittere. Quid hæc ad Catholicos, verique nominis Chriſtianos? Priori quidem exemplo, quod eſt apud Leonem, ſupra demonſtravimus confirmari hunc Leonis ævo fuiſſe totius Eccleſiæ Romanæ morem, ut ad publicam ac ſolennem Chriſti menſam communicantibus panis prius, mox & poculum omnibus nullo diſcrimine traderetur. Sed (inquit Bellarminus) *ſi Romæ non fuiſſet libera communio ſub una ſpecie, ſed omnes ſemper ſumere debuiſſent ſub utraque; non potuiſſent ullo modo Manichæi latere, qui ſanguinem nunquam ſumebant.* Certe qui Euchariſtiam ſub utraque ſpecie

Romæ

e Bell. L. 4. de Euch. c. 24. §. Deinde teſtim. §. Alterum exemplum.

f Leo Serm. 4. de quadr. c. 5.

g Sozom. L. 8. c. 5.

Caput XVIII. Romæ olim, ut hic pæne confitetur adverſarius, omnibus & ſingulis communicantibus porrigebant, hoc ipſo à ſingulis ſumendam eſſe demonſtrabant, ac promulgabant. Non enim ſolet Eccleſia Domini ſui vel margaritas, vel poculum rejecturis offerre. Si illa Bellarmino ſomniata utriuſque modi communio in eadem Eccleſia ſimul ſemelque adminiſtrata eſſet; nemo non videt quanta futura fuerit totius ſynaxeos confuſio, ac perturbatio; in qua aliquid ejus ſimile viſum eſſet, quod Apoſtolus tantopere apud Corinthios factum fuiſſe indignatur; *Alius quidem* (inquit) *eſurit; alius autem ebrius eſt.* Ita & apud ſacram veteris illius Romanæ Eccleſiæ menſam ex Bellarminiana fabula *alius ſitiebat, alius potabat*; Chriſti poculum ab ejus ſervo oblatum alius ſuſcipiebat, alius faſtidiebat. Quid Chriſti convivio, quid ſanctæ Eccleſiæ moribus indignius, quam illa tanta convivarum apud Dominum ſuum diſparitas? Si ita eſſet, quo Romani ore illa Pauli pronuntiabant, quæ ſuperioribus ſæculis in eorum Bibliis ſcripta Clemens nuper eraſit, *b Omnes de uno pane, & de uno calice participamus*? Sed ſi omnes (inquit) bibebant; qui quæſo, latuerunt Manichæi, qui non bibebant? Ecce quam ex levi tenuique filo ſuas demonſtrationes ſuſpendat Bellarminus. Non capit, vel quod potius reor, non capere ſe ſimulat, quî Romæ latere potuerint Manichæi, qui ad menſam Domini accedentes non biberint, ſi ſola ſub utraque ſpecie communio Romæ tum ſolennis erat. Eo negandum eſt, quod omnis antiquitatis libri, omniaque monumenta loquuntur ac clamant ſolennem eam tum fuiſſe. Ego vero nihil eſſe neceſſe puto communionem ſub una ſpecie in Eccleſiam Leonis, licet reclamantem & invitam immittere, quia Bellarmino non libuit animo aſſequi, qui abſque, hoc fieri potuerit, ut Leoni iſti Manichæi latuerint. Primo enim pauci erant immenſæ atque innumerabili Catholicorum multitudini ſparſim hic illic immixti. Tum neque fortaſſe omnes communicabant; neque qui communicabant, crebro ad Dominicam menſam accedebant, ſed raro. Veniebant enim ad eam inviti, ne pro hominibus à Chriſtianiſmo alienis haberentur, ſi nunquam communicarent. Hactenus ergo communicarunt; non ultra quam neceſſe ad hoc erat, ut laterent. Deinde hoc quoque cogites velim, non fuiſſe ab uno eodemque homine, & quidem uno eodemque tempore adminiſtratam ſingulis utramque ſacramenti ſpeciem. Ex Ordine Romano & aliis pæne omnibus Ritualibus libris conſtat panem ab Epiſcopo vel Preſbytero primum unius ordinis communicantibus ſigillatim datum; iiſdem deinde à Diacono calicem fuiſſe oblatum. Cum hæc ita tum fierent, quid facilius fuit, quam Manichæum hominem ſumpto à Preſbytero pane, mox furtim ante Diaconi calicem porrecturi adventum ſe proripere; atque ita latere, ut fieri quotidie videmus in ſpiſſa hominum multitudine ſibi vacantium, ſenſuſque & animos ab alienis avertentium? Sed fac Diaconum Manichæo vinum in ſuo loco conſiſtenti propinaſſe. Cur hunc non putes potuiſſe ſtomachum proprio quodam naturæ ſuæ temperamento à vino abhorrentem

b 1. Cor. 11 17.

abhorrei tem fallaciter excuſare, atque ita Diacono nihil in alteram Cap.XIX.
partem ſuſpicanti imponere? Non enim credo, dices vel illi ſe ſe abſtemium; quam Catholicum mentiri fuiſſe difficilius, vel huic incredibile viſum eſſe in magna communicantium turba ûnum & alterum repertos, à natura ita factos, ut vinum guſtare non poſſent. Bellarminus certe hoc non putavit incredibile, qui multos vel natura habere, vel educatione & longo uſu ſibi comparaſſe id ventriculi temperamentum ſcribit. *Ut etiam in matura ætate non poſſint abſque nauſea vinum guſtare.* Ipſe Leo Manichæos illos ſuos ſignificare videtur arte aliqua adhibita à miniſtris Eccleſiæ extorſiſſe, ut ſibi à cæterorum fidelium tunc temporis communi ſacri poculi ſumptione abſtinere liceret; *Sanguinem* (inquit) *redemptionis noſtræ haurire omnino declinant*; id eſt, ut omnes vident, ſe ab eo officio dextre & callide, honeſto aliquo colore objecto ſubducunt. Atqui nullis artibus ad hoc opus erat, ſi jam tum apud Catholicos libera & uſitata erat illa ſub una ſpecie communio.

i Bell. de Euch. L. 4. c. 24. §. Tertium.

Macedonianæ vero illius mulieris petitum ex Sozomeno *k* & Nicephoro *l* exemplum nihil Bellarmini cauſam juvat. Primo enim quod ipſe ponit, mulierem unam tantum panis ſpeciem ſumpſiſſe, à ſe habet nō à ſcriptoribus, quorum neuter id tradit. Si inſtat, non ergo mulierem Catholicis plane illuſiſſe, quæ panem non guſtarat, *neque enim* (inquit) *pro calice Domini aliquid aliud ſumere potuit, quod calix admoveretur ori communicantium*; primum rogabo unde habeat *calicem* illo ſeculo *admotum fuiſſe ori communicantium*; non autem in manum cōmunicantis traditum; qualiter traditum fuiſſe panem demonſtravimus? Atqui hoc illo multo veriſimilius eſt, imo verum eſt. Iam ſi calix, & quidem, ut probabile eſt aureus vel argēteus mulieris traditus longe facillimum ei fuit fingere ſe bibere tametſi re vera nihil bibiſſet. Futile ergo eſt Bellarmini argumentum; rem dubiam, imo falſam, pro vera affirmantis. Sed age donemus vera eſſe quæcumque aſſumit omnia. Iis donatis, inde ſequi, ut mulier poculum non ſumpſerit, negabo. Catholicos, qua potuit, in pane fefellit; Calicem, in quo nulla fallendi ratio ſuppetebat, ſumere ideo coacta eſt, ne ſe & Sacerdoti, & conjugi, qui erat Catholicus cujuſque offenſam verebatur, proderet. Præterea, etiamſi daretur mulierem illam poculum non ſumpſiſſe; non ideo tamen ſequeretur liberum & uſitatum fuiſſe Catholicis communicare ſub una ſpecie. Hic enim (ut vulgo loquuntur) caſus plane inuſitatus & extraordinarius fuit. Mulier pro accepto pane ſacro alium communem ab ancilla furtim exhibitum in os immittit. Senſit eum in lapidem induruiſſe. Illa rei miraculo territa, *nequid gravius per Dei vindictam pateretur*, (δείσασα μὴ πάθῃ δεινὸν) *nulla* interpoſita mora ad magnum illum accedit Patrem (Chryſoſtomum dicit) rem ei actam exponit, &c. & venia delicti petita *deinceps in eadem cum marito opinione perduravit.* Hoc ergo iſtius mulieris factum nihil habet cum uſitata fidelium communione ſimile. Illam pavor & trepidatio, & inde repente conceptus terror communionem abrumpere

k Sozom. L. 8. c. 5.

l Nicephor. Call. L. 13. c. 7.

 confeſtim

CAP. XIX. confeſtim mulierem ſubegit, non auſam ultra progredi, ne ſi & in calicem manus mitteret, graviori aliquo malo, perfidiæ ac temeritatis ſuæ pœnas daret. Eo factum ut miſſis cæteris, ad Epiſcopum e veſtigio volaverit, ut animi pavorem, & hæreticæ fraudis atque hypocriſeos conſcientiam exponeret. Merito profecto Vaſques ductam à duobus illis exemplis rationem, itidem ut ſuperiorem, prætermittendam cenſet; m non pauca ad utrumque illud exemplum afferens; *quæ apud eum videas, qui volet.*

m Vaſq. in 3. Thom. d. 216. c. 3 §. 21, 22.

CAPUT XIX.

IV. *Bellarmini ſuſpicio refellitur, in veteri morientium communione ſuam ſacramenti ſub una ſpecie communionem fruſtra venantis. Dionyſij Alex. locus expenditur. Serapionis ab eo memorata communio, quæ qualiſque fuerit. Siccum fuiſſe, non conſtat ex Dionyſio. Ambroſij in ſupremis communio à Paulino Afro deſcripta; ut & Baſilij à Pſeudamphilochio ficta. Hoſtia infirmis reſervata. Ex veris certiſque demonſtratur apud veteres ad undecimum uſque ſeculum ipſorum etiam infirmorum communionem ſub utraque ſpecie fuiſſe.*

SEd illi validius ſibi videntur communionis ſub una ſpecie uſum veteri Eccleſiæ notum probatumque fuiſſe inde argumentari, quod ægrotantibus Euchariſtia ut plurimum ita daretur. Sed primo qualiſcumque de cætero ſit hæc objectio, certe ab inſtituta à nobis quæſtione aberrat. Quærimus enim (quod adverſariorum inverecundia nos ſubinde repetere cogit) non qualiter pauci aliqui Euchariſtiam vel corporis infirmitate, vel alia id genus neceſſitate conſtricti in locis ſi forte privatis ſumpſerint; ſed an eam miniſtri Eccleſiaſtici communicantibus apud menſam Dominicam fidelibus rite ac ſolenniter ex communi ævi ſui more ſub una quod nunc Latini faciunt, ſpecie porrexerint, à qua theſi diſcedit ſingularis quæ objicitur, infimorum communio, ex propriis quibuſdam cauſis, ut omnes vident, exorta. Sed rem ipſam tamen conſideremus. Equidem de quinto, & inde ſecutis ſeculis facile concedo ſolenne tum fuiſſe, ut fideles maxime in ſupremis verſantes, hoc ſibi ſumpto viatico conſulerent (qua de re infra * ſuo loco diſputabitur) ſed id factum in una ſpecie, nego. Serapionem Bellarminus inprimis, & cæteri fere Latini, de tertio ſeculo ſenem, ex quadam Dionyſij Alexandrini apud Euſebium epiſtola objiciunt; quem infra † oſtendemus, non ex fidelium, ſed pœnitentium ordine fuiſſe. Sed quod ei volunt, ſub una tantum ſpecie miniſtratam Euchariſtiam, id inquam hoc loco diſpiciendum venit. *Preſbyter* (inquit Dionyſius) *n exiguum Euchariſtiæ partem puero ad ſe accerſen-*

* infr. L. 5. c. 13.

† Infr. L. 6. c. 2.

n Euſeb. Hiſt. L. 6. c. 44. p. 246.

accerſendum miſſo tradidit, jubens, ut intinctam ſeni in os inſtillaret. Puer mox, ut rediit, intinxit, ſimulque in os ſenis infudit, qui buccella paulatim *abſorpta continuo animam exhalavit.* Ad hæc ego illud quod jam dixi, reſpondeo etiamſi adverſario, quod cupit donavero buccellam ſacram abſque altera ſacramenti parte fuiſſe à ſene ſumptam; ne ſic quidem hinc confici, morem Eccleſiæ jam tum fuiſſe, ut apud menſam ſacram in communi piorum ſynaxi cuiquam, qui panem porrectum ſumpſiſſet, & poculum volenti miniſter negaret; multo vero minus, ut quod nunc faciunt Latini, id communicantium nemini concederet; ipſe unus in Dominico ſympoſitu biberet. Fingamus ita ut vis, actum fuiſſe cum Serapione, dicam presbyterum morbo quidem ne ipſe veniret, effuſionis vero metu ne vinum ſacrum puero crederet, deterritum, & falſa quadam neceſſitatis imagine conſtrictum, ne ſenex & cætera probabilis, & à lapſu longa pœnitentia emendatus abſque communionis ſolatio contra Epiſcopi decretum moreretur, maluiſſe concedere, ut dimidiatam potius quam nullam Euchariſtiam ſumeret, Hujus ordinis hoc unicum extare in illa antiquitate exemplum; de quo rerum genere philoſophus illud communi hominum ſermone tritum ſapienter uſurpavit μία χελιδὼν ἔαρ οὐ ποιεῖ. Sed jam & illud ſecundo reſpondeo ne hoc quidem concedendum videri, quod tu (ut loquuntur) gratis ſupponis, Serapionem ſcilicet ſub una ſpecie communicatum fuiſſe. Nihil enim nos cogit id concedere. Potius ſtatuendum eſt quod non nemini de fratribus, viro doctiſſimo placuiſſe video, id nimirum Presbyterum in eo rerú articulo feciſſe, quod in ſimilibus cauſis, ſequioribus diu poſtea temporibus ſæpiſſime factum fuiſſe ſupra * audivimus, ut ſacram illam particulam, non aqua, ſed vino, eoque ſacro intinctam ſeni porrigi juſſerit; vinum in eam rem ſacrum puero in vaſculo deferendum dediſſe; puerum denique, quod juſſus erat, feciſſe. Græca hunc ſenſum ferunt βραχὺ τῆς εὐχαριστίας ἐπέδωκε τῷ παιδαρίῳ ἀποβρέξαι κελεύσας, καὶ τῷ πρεσβύτῃ κατὰ τοῦ στόματος ἐπιστάξαι. Ruffinus, primus interpres ſic reddit; *Parum Euchariſtiæ puero, qui ad ſe venerat dedit, quod infuſum juſſit ſeni præberi.* Chriſtophorſonus; *Puero exiguam quandam Euchariſtiæ partem dedit, præcipiens, ut eam madefactam in os ſenis infunderet.* Et mox; *Particulam puer, quam apportarat, madefactam in os ſenis infudit.* Nemo, ut puto, negaverit particulam tam vino, quam aqua, ſacro vino æque ac communi madefieri, ſive intingi potuiſſe. Qui poſtea id communionis genus in uſum publicum induxerunt, & aliquanto tempore uſurparunt particulas ſacramento Dominici ſanguinis madefactas ac dilutas, vulgo *intinctas*, communicantibus porrigebant. Res ergo nihil nos vetat Dionyſium ita capere. Sed neque repugnat verbum quo bis hoc loco uſus eſt, ἀποβρέχειν. Hoc enim & de vino madefactis dici oſtendit, quod hominem bene potum, ut Latini *madidum*, Virgilius *uvidum*, ita Græci ὑποβεβρεγμένον dicunt. Suidas; βρέχειν. ἀντὶ τοῦ μεθύειν λέγεται. καὶ ὑποβεβρεγμένος ὁ μεθυσκόμενος. Vnde viciſſim, quidvis, quovis ſucco affatim imbutum ac tinctum *ebrium* Latini dicunt.

Cap. XIX.

* Supr. L. 3. c. 19.

Cap.XIX. dicunt. Quod ergo presbyter puerum jubet buccellam *ἀπόβρεξαι madefacere* vel *intingere*, non aqua mera, ſed vino ſacro, adeoque aqua jam temperato molliendam intelligit; eo ſcilicet vino quod puero una cum buccella, in vaſculo perferendum dabat. Panem autem ſic intinctum præberi jubet, quod ſenem, cum à puero audiviſſet exhauſtis morbo viribus, vocis & ſenſus expertem, ſemianimem, fractum debilitatumque jacere, ſatis intellexerat non poſſe ab eo panem, niſi madefactum ac mollitum glutiri, & in ventriculum demitti. Siquis vero ſit, cui parum credibile videatur; jam illo ſeculo uſurpatam fuiſſe illam ſacri panis intinctionem, cujus ne ſequentibus quidem ante Bracarenſem Synodum an. D. 675. temporibus ulla occurrit mentio; nihil vetat ut huic dubitationi ſatisfiat, Dionyſianam narrationem ita accipere, ut cum buccella quæ miſſa in ea dicitur, miſſum quoque ſacrum vinum, altera ſacramenti pars ſubintelligatur. Dionyſius fateor; panem miſſum dicit poculum miſſum non dicit. Sed miſſum qui non dicit, non ideo miſſum negat. Quid neceſſe fuit id nominatim dici, quod ex facta Euchariſtiæ mentione ſatis ab omnibus illius ævi intelligebatur, gnaris nullam tum fieri, nullam diſtribui ſine poculo Euchariſtiam? Latini, qui omnia ea ſuis moribus æſtimant, etiam antiquiſſima, aliter interpretantur; Nimirum cum ſuis infirmis corpus Chriſti datum narratur, nemo iis inde intelligit datum quoque fuiſſe vinum ſacrum; quia hoc apud ipſos fieri non ſolet. Ad hanc normam, veterum de ſuis loquentium dicta metientes ideo negari putant poculum ſacrum miniſtratum, quoties diſerte non dicitur miniſtratum. Sed hæc nobis, qui alias fuiſſe veterum mores ſcimus, fruſtra canunt. Ergo cum pane, qui miſſus ad Serapionem dicitur, miſſum quoque tametſi non dicitur, vinum ſacrum fuiſſe vix dubitamus, rem ex illius ſeculi uſu, & more æſtimantes. Sane ſi ſub altera tantum ſpecie hominem communicari ſatis eſſe judicaſſet Alexandrinus ille Presbyter vinum ad Serapionem, non panem miſiſſet. Illam enim ſpeciem à ſene in ſupremis anhelante non facile glutiri poſſe hanc nullo negotio ab eo admitti hauririque poſſe ſciebat. Miſiſſet ergo vinum ſolum, quod erat facilius & expeditius, ſi communionem ſub una ſpecie ſatis eſſe putaſſet. Quod aliter inſtituit, & panem mittit, ejus nulla alia ratio idonea afferri poſſe videtur, quam hæc; quod ſcilicet abhorreret ab illius ſeculi more vinum ſacrum abſque ſacra particula ſumere. Itaque & vinum cum buccella miſſum fuiſſe credibile eſt, & partis, quæ miſſa dicitur, nomine alteram quoque una contineri atque intelligi, verum & rationi conſentaneum eſſe videtur. Sed hæc de Serapionis exemplo ſatis ſunt.

n Paulin. in vita Ambroſ. c. 25.

Alterum Bellarminus ex Paulino Afro attulit, qui Ambroſij ſuprema deſcribens narrat n Honoratum, Vercellenſis Eccleſiæ ſacerdotem, cum in ſuperiori domo quieſceret, audita neſcio cujus voce excitatū, *ſurgere ac feſtinare* eum jubentis, ſubito ad Ambroſium deſcendiſſe, eique obtuliſſe Domini corpus. Virum ſanctum, ubi acceptam ſacram buccellā *glutiviſſe*,

emiſiſſe

CAP. XIX.

emiſiſſe ſpiritum. Ex hoc ergo loco colligit o Ambroſium *Euchariſtiam ſub una ſpecie accepiſſe.* Credo equidem; quia ubi *panem glutivit, ſpiritũ emiſit.* An expectabat Bellarminus, ut mortuo ſacer calix propinaretur? vel nos tam ſtultos putabat ut ſi quos pane ſumpto mors ſubito ingruens ante rapiat, quam de calice biberint, poculo licet exanimes, communicandos eſſe arbitremur, ne ſacramenti pars altera ab altera divellatur? Nos vero Sacramẽti partes à preſbyteris, qui eas miniſtrãt, ſeparari unam ab altera debere negamus. Deo jura ſua integra ſervamus; cui ſũmo vitæ mortiſq; arbitrio ſuos ut alibi, ſic & in illo articulo, jam pane, nondũ vino communicatos rapere licet. Abſit ut Deo legẽ feramus. Si Latini calicem non aliis negarent, quam iis; qui ſumpto pane ſtatim, quod de Ambroſio hic dicitur, *emittunt ſpiritum*; nõ puto quemquã de ablato plebi Dominico calice cum illis fuiſſe unquam expoſtulaturum; vel quemquã futurum fuiſſe Principẽ, qui pro reſtituendo mortuis calice Papã, vel Papale Conciliũ miſſis oratoribus, & ſcriptis epiſtolis fatigaret. Sin Paulinum Bellarminus aliter interpretatur, ac præter ejus verba conjicit ſatis fuiſſe tẽporis, ut Ambroſio poſt ſumptũ pánem calix quoq; adhuc ſpiranti daretur; concedam equidẽ, ſed ea lege, ut mihi viciſſim liceat id factũ fuiſſe, quod fieri licuit, conjicere, atq; ita intelligere Ambroſium ſub utraq; ſpecie ſolenni ævi ſui more, Euchariſtiã accepiſſe. Cur enim viro maximo ac ſanctiſſimo Honoratus eã cõmunionis plenitudinẽ, ſi dare licuit, invidiſſet, quam vel ipſi adverſarij apud illius ævi Eccleſiã nulli deſiderãti fideli negatã fuiſſe concedunt? Sed nihil de hac parte Paulinus. Neq; profecto ſolent ſcriptores, cum res ſolennes narrant, ſingulas earum particulas, nulla omiſſa, anxie nominatim exprimere. Satis habẽt ſub unius nomine cæteras, quas ei adhærere omnes ſciunt, complecti; quæ figura Rhetoribus *Syllepſis* ni fallor, dicitur, de qua ad Lucæ loca jam ſupra monuimus.

o Bell. L. 4. de Euch. c. 24. §. Quantus erat.

Baſilianæ vitæ ſcriptorem, qui Amphilochij nomine circumfertur, ſatius fortaſſe fuerat, omittere, à Bellarmino p inter ſuppoſititios, & quidem pejoris notæ merito adſcriptum, & à Baronio non ſemel ignitis cenſuris uſtulatum. Sed quid tamen ille qualiſcumque de cætero ſcriptor? Scribit (inquit Bellarminus) *Baſilium in morte Euchariſtiam in ſola ſpecie panis accepiſſe.* Librum Amphilochij noviſſime à Franciſco Combefix, ex Prædicatorum ordine Theologo, Græce Latineque editum habemus. In eo hæc legimus, q *Circa nonam praſto fuit* (Baſilius) *ad ſacrificium Miſſarum, (εἰς λειτουργίαν ad Liturgiam) in ſacratiſſima Eccleſia, una cum Cleri & civitatis primoribus, cum quibus percepto iterum pane, dimiſit eos. Teſtamento autem ſepeliri ſanxit cum tertia illa portione data ſibi à Deo communionis, recumbenſque in lecto, Euchariſtia adhuc in ore, reddidit ſpiritum Deo.* Hic primo Baſilium in Eccleſia communicantem cerno una cum Cleri & civitatis Primoribus; quo quidem loco dicitur *percepiſſe panem* μεταλαβεῖν ἄρτου; unam *ſolamque panis ſpeciem percepiſſe* non dicitur; Neq; veriſimile eſt Epiſcopum Metropolitam in ſua Eccleſia ſupremo vitæ die cõmunicantem panem ſolum ſumpſiſſe. Cur enim

p Bell de Script. Eccl in Amphil.

q Amphil. Vita Baſil. p. 223. 224.

Cap. XIX. ita inſtitueret in ea civitate & gente, in qua omnium fidelium communis & ſemper fuit, & nunc quoque eſt utraque Euchariſtiæ ſpecies? in qua ipſe nuper Iudæo à ſe converſo, ſtatim poſt baptiſmum impertitus erat *r vivifica Sacramenta*, id eſt duo, ut quivis videt, Euchariſtiæ ſymbola, panem & vinum? μεταδὺς αὐτῷ τῶν ζωοποιῶν μυστηρίων; præſertim, qui eorum tantum ad ſalutem eſſe vim crederet, ut illum Iudæum in ſua catecheſi doceret *s neminem in regnum Dei intraturum, niſi per aquam & Spiritum, & niſi vivifica antitypa intemerati corporis & ſanguinis Chriſti ſumpſerit?* Secundo in illis ſcriptoris verbis video Baſilium teſtamento ſancire *ſe cum tertia quadam portione communionis ſibi olim à Deo data ſepeliri*. Si de hac Bellarminus intelligit, ea tota ad Liturgiam illam cœleſtem pertinet, quam hic auctor fingit *t* Domino & Apoſtolis adſtantibus à Baſilio celebratam, & Sacramentum ex pane & vino in altari propoſitis confectum; ſacro peracto panem ab eodem diviſum eſſe in partes tres; unam quidem ipſum cum multo timore & veneratione ſumpſiſſe (non certe abſque calice; de quo Latini ipſi non bibere, eum qui confecit, nefas putant) *Alteram vero particulam una ſecum olim ſepeliendam ſervaviſſe; tertiam denique in columba aurea depoſitam, deſuper ſacrum altare depoſuiſſe* Illam autem cum Baſilio ſepeliendam, ac ſuo tempore ſepultam particulam (ſi narrationem alioqui improbabilem fabulæque propriorem admittere placet) ego reſpondeo nihil cum legitima ac ſolenni Euchariſtiæ participatione habuiſſe commune, totamque propriæ ac ſingularis rationis fuiſſe; quæ etiam Franciſci Combefix *u* eſſe videtur de hoc loco ſententia. Bellarminus ergo à re miraculoſa, plane extraordinaria, & (quod caput eſt) ab homine ignoto, in eo libro ſcripta, quem alibi Baronius ait *x ſcatere mendaciis*, omnino perperam argumentatur ad ſolennem, quotidianam, ac legitimam ægrotantium ex antiquo Eccleſiæ more communionem.

Denique Bellarminus Amalarium Fortunatum, *y* & Micrologi auctorem *z* adducit, teſtantes ex tribus illis partibus, in quas hoſtiam à Sacerdote frangi ſolenne eſt, tertiam ſervari pro ægrotis, & *viaticum* morientium dici, idque ex *antiqua conſuetudine* fieri. Antiqua-ne, an recens fuerit illa conſuetudo quo tempore uterque auctor ſcripſit, neuter dicit. Illam fractæ hoſtiæ partem tertiam, *viaticum dici morientium*, uterque obſervat. Unus Micrologus eam *dimitti* ſcribit *infirmis*, ſed non ſolis. Ea ipſa ejus verba; *Tertiam autem communicaturis, ſive infirmis neceſſario dimitti*; Sacerdos ſcilicet. Amalarius notat eandem particulam remanere in altari uſque ad finem Miſſæ; *quia* (inquit) *uſque in finem ſæculi corpora Sanctorum quieſcant in ſepulcris*. Unde iſta apparet ad myſticam tertiæ hujus particulæ ſignificationem obſervari, ut ea ſcilicet ſignificare intelligatur Euchariſtiam eſſe morientium viaticum; quo oſtenditur ipſos in ſepulcris ad finem ſeculi quieſcere, quemadmodum ipſa ſuper altari ad finem Miſſæ remanet. Ut enim ea proprie ad uſum infirmorum ſervetur, dictu abſurdum eſſe videtur. Quid enim? Si plures ſint ut fit, in parœcia

infirmi

r Ibid. p. 223. C.

s Ibid. p. 221. C.

t Ibid. p. 175. 176.

u Combef. Not. in Vit. Baſil. §. 72.

x Bar. a D. 263 §. 55.

y Amal. L. 3. c. 35.

z Microl. c. 17. T. 10. Bibl. P. p. 741. E.

infirmi? ſi quod aliquando contingit, plurimi? Poterit-ne iſta hoſtia omnibus ſufficere? Videtur ergo Bellarminus non ſatis attendiſſe, quæ mens iſtorum ſcriptorum fuerit. Sed eſto: illam particulam ſacerdos proprie in uſum infirmorum ſervarit. Quid tum fiet? Ideo-ne neceſſe erit ægrotos communicari ſub una ſpecie? Vellem nobis Bellarminus aliquam iſtius conſequentiæ rationem attuliſſet, quæ evidens adeo non eſt, ut ſit obſcuriſſima. Imo falſam nullamque eſſe liquido vincit, quod præmittit Micrologus illam particulam dimitti non ſolis infirmis (ut Bellarmini ſuadebat oratio) ſed etiam *communicaturis*; quod ille vafre, an imprudenter neſcio, certe tacuit; imo primo quod decet, dimitti *communicaturis*, id eſt fidelibus in illa ipſa ſynaxi præter ſacerdotem communicaturis; Infirmis vero non aliter dimiſſa fuiſſe intelligitur, quam ubi, præter ipſum Sacerdotem, nulli communicabant. Si vel unus præter eum communicabat, ab eo conſumebatur, adeoque tum quærendæ aliæ fuerunt infirmis particulæ. Vt ergo, quod iſtis quos Micrologus *communicaturos* appellat, (id eſt fideles adſtantes ſacris, ut ſuo ordine communicarent) hanc particulam dimittebat ſacerdos, eos non ideo negabit Bellarminus ſub utraque ſpecie communicaſſe pro more illorum temporum; ita profecto neque *infirmos*, quibus illa particula dimittebatur, neceſſe eſt idcirco putare ſub una ſpecie Sacramentum ſumpſiſſe. Quid-ni enim, & his ut particula, ita & vinum ſervatum fuerit, mittendum una cum pane pro uſu & deſiderio ægrotantium?

Atque ita diſſlavimus Bellarmini pro infirmorum ſub una ſpecie communione, non teſtimonia vel argumenta, ſed ſuſpiciones, conjecturas, & inania paucarum ratiocinationum ſpectra. Ac tametſi his depulſis, ſane leviſſimis, adverſariorum objectionibus, ipſe veterum generalis de communione ſub utraque ſpecie conſenſus ſatis per ſe jam vincat eandem infirmorum hac in re rationem fuiſſe, quæ erat valentium; nos tamen hic aliquot non ſuſpiciones, aut conjecturas noſtras, ſed veras vivaſque Patrum voces certaque teſtimonia ex ſuperioribus repetemus, de ægrotantium proprie ac nominatim communione. Primo enim calicem Dominicum ipſos infirmos, & quidem lethaliter ægrotantes ſumpſiſſe clariſſime diſertiſſimeque teſtantur illa, quæ ſupra *a* non pauca collegimus, veterum ſcriptorum loca narrantium viros mulieresque fideles in ſupremis ſumpſiſſe *corporis ſanguiniſque Dominici ſacramentum, viaticum*, vel *ſacramenta*, *& myſteria*; ſe *corporis ſanguiniſque Dominici Sacramento, viatico, perceptione muniviſſe* vel *confirmaſſe*. Quid iſtis dici potuit ad hanc rem diſertius? Quid illa Rainaldi ex Petro Damiani à nobis recitata de quodam presbytero narratione clarius, qui cum ad ægrotum quemdam Euchariſtiam detuliſſet, domum reverſus animadvertit aliquid Dominici ſanguinis in eo calice remanſiſſe, quo ad id miniſterium uſus erat? Sed & quæ de intinctis vino ſacro Euchariſtiæ particulis diximus, ea totum Bellar-

a ſupr. c. 11.

mini

Cap.XIX. mini de ſicca infirmorum communione figmentum planiſſime evertunt. Oſtendimus enim ex Burchardo hunc Latinorum morem decimo & undecimo ſeculo fuiſſe, ut ea oblata, quæ à ſeculo recedentibus dabatur, intincta eſſet Chriſti, ut loquuntur, ſanguine. Atqui non neſciebant intinctæ hujuſmodi uſum jampridem à Synodo Bracarenſi, ac ut credebatur, à Iulio P. R. I. ſeveriſſime interdictum fuiſſe. Qui ergo eam nihilominus uſurpabant illorum ſeculorum Latini, neceſſe eſt hac ratione eo fuiſſe compulſos, quod nefas putarent ſub una ſpecie vel ipſos ægrotos, etiam in ſupremis verſantes communicari. Nam ſi fideles ægrotantes, & morbi vi proſtratos mos fuiſſet ſub una ſpecie (quod Bellarminus ſomniavit) communicare, nihil neceſſe erat ad hunc à Synodis & ab Epiſcopis Romanis damnatum intinctæ uſum confugere. Facile atque obvium erat iis vel ſiccam tantum particulam (quod nunc fit) vel ſi infirmiores eſſent, quam ut eam glutire poſſent, ſolum ſine pane vinum præbere. Sed quid in his diutius immoror? Omnem Bellarmini & aliorum eadem cum eo contendentium duritiem frangit, atque obterit Hugonis Menardi obſervatio, pro duplici ægrotantium ſtatu duplicem olim fuiſſe eos communicandi rationem, cujus jam ſupra meminimus; ut quos morbi vis nondum plane debilitaſſet, iis panis prius, deinde calix, uterque ſeorſum ſumendus præberetur; quorum vero vires penitus afflictæ dejectæque eſſent, iis panis, ſed vino ſacro intinctus, id eſt utraque ſacramenti ſpecies ſimul ſemelque traderetur. *In viſitatione* (inquit) *b infirmorum codicis MS. monaſterij Sancti Remigij Remis fundati, cum poſt unctionem communicat infirmus, quem vis morbi non ad tantum virium imbecillitatem adduxit, dicitur utraque forma, Corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat te in vitam æternam; Sanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti redimat te in vitam æternam; quæ diſtinctam ſumptionem indicant. At dum communicat infirmus, qui ingravari cœperit, unica tantum formula recitatur in hunc modum, Corpus & ſanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat animam tuam in vitam æternam.* Hæc Menardus, qui codicem illum Remenſem, è quo hæc obſervavit, ſcriptum cenſet regnante apud nos Carolo Magno. Ergo etiam illius Principis ævo in utraque ſpecie ægroti omnes Euchariſtiam ſumebant, hoc tantum diſcrimine, quod eam alij in duobus ſeorſum ſymbolis pane & vino, alii vero in pane ſed ex ſacro calice intincto ſumerent.

b Menard. in Libr. Greg. Sacram. Notar. p. 380.

Præter iſta Sole clariora indictum hactenus locum unum adjiciam è Gregoriano Sacramentorum volumine, quo eadem veritas clariſſime conſtituitur. In extremo libro plures occurrunt orationes ad viſitandum & ungendum infirmum; quibus deſcriptis, *c Deinde* (inquit) *communicet eum* (presbyter ſcilicet) *CORPORE ET SANGVINE Domini. Et ſic faciant illi per ſeptem dies, ſi neceſſitas fuerit.* Hic vides infirmum & quidem ſi Latinis credimus, in ſupremis verſantem (quippe qui unctionem,

c Greg. L. Sacr. in calce ad viſit. inf. p. 253. b.

nem, quam illi extremam vocant, ſuſceperat) hunc inquam, vides, non corporis tantum, ſed etiam ſanguinis Dominici Sacramentum id eſt utramque ejus ſpeciem, neque ſemel duntaxat, ſed ſepties ſi neceſſe eſſet, in eodem morbo ſumentem. Atque hæc ſatis ſunt ad refellendum Latinorum errorem ſuam ſub una ſpecie communionem in veteri infirmorum & morientium viatico nequicquam quærentium. Vnde non mediocriter confirmatur theſis, quam defendendam ſuſcepimus. Nam ſi ipſis etiam infirmis, ac deploratæ valetudinis fidelibus quorum ob infirmitatem habenda maxime erat ratio, veteres Euchariſtiam nihiloſecius ſub utraque ſpecie miniſtrandam putarint; quanto minus ipſos aliqua eam ſui parte mutilam ſanis & valentibus, apud ſacram Domini menſam adſtantibus præbuiſſe credibile eſt? CAP. XX.

CAPVT XX.

V. *Bellarmini ſuſpicio parvulorum olim communionem ſub una ſpecie fuiſſe ſomniantis, refellitur, veriſque & certis documentis demonſtratur ipſos etiam parvulos ſub utraque ſpecie fuiſſe apud veterem Eccleſiam communicatos.*

NVnc videamus, an Latinis res in parvulorum communione fœlicius ſucceſſura ſit. *Veteres enim* (inquit Bellarminus) *d aliquando infantes communicabant, ſed ſub una tantum ſpecie, nimirum inſtillando in os eorum aliquid ſanguinis Domini.* Nos vero ſupra non aliquando, quod iſte ait, ſed à Cyprianeis temporibus ad duodecimum uſque ſeculum perpetuo communicatos in Eccleſia ipſa Latina fuiſſe ſtatim à baptiſmo *e* infantes, hodieque etiam apud Græcos & Æthiopes, & alios à Latinis ſegreges Orientis Chriſtianos communicari luculentiſſimis teſtimoniis probavimus. Sed quod addit Bellarminus *eos ſub una ſpecie communicatos fuiſſe*, id nondum vel apud veteres ante ſeculum undecimum Latinos, vel apud quemquam cæterorum reperimus. *Sed res* (inquit ille) *patet ex Cypriano Sermone de Lapſis; tum ex manifeſta ratione; quia non poſſunt infantes cibum aliquem ſolidum ſumere.* Fateor eum quem dicit uſum apud Latinos, ſed poſt decimum demum ſeculum jam recepto tranſſubſtantiationis dogmate occurrere, uti ex Radulpho Ardente, & Hugone Sanvictorino patet, quorum ille dicit *f Euchariſtiam pueris baptizatis SALTEM in ſpecie vini tradendam*; hic vero Sacramentum iiſdem in ſpecie ſanguinis, non *inſtillandum in os*, quod vult Bellarminus, ſed *miniſtrandum eſſe digito ſacerdotis* ſcribit; *g quia tales naturaliter ſugere poſſunt*; ut jam à nobis ſupra *h* obſervatum eſt, ubi & paulo poſt illa tempora plane penituſque deſiiſſe priſcum illum infantium communicandorum morem diximus. Anterioribus *i* vero decem ſeculis nihil hujuſmodi deprehenditur. Cyprianum quidem in-

d Bell. L. 4. de Euch. c. 24 §. Tertius ritus.
e Supr. c. 3. & 4.
f Ardens hom. prid. Paſch.
g Hugo L. 1. de cærim. &c c. 20.
h Supr. c. 4.
i Cypr. de Lapſ. p. 202.

Caput XX. in eodem illo Sermone, quem laudat Bellarminus audiuimus narrantem parvulæ cuidam, ubi inter fideles poculo Dominico communicantes *locus eius advenit*, Diaconum calicem admoviſſe, *& reluctanti licet de ſacramento calicis infudiſſe*. Eidem inter eoſdem fideles ſacro pani communicantes conſiſtenti, ubi *locus eius advenit*, non fuiſſe, vt cæteris, porrectum â presbytero ſacrum panem, nuſquam apud Cyprianum invenimus. Hoc vt ſolet, Bellarminus de ſuo ſibi cerebro ſomniavit; ſomnium ſuum, quod ita cauſſæ vtile erat, Cypriano affinxit. *At* (inquit) *Cyprianus non dicit paruulum panem ſumpſiſſe*; Fateor; ſed neque negat ſumpſiſſe. Neque ille cæteros ejuſdem ſynaxeos fideles panem ſacrum ſumpſiſſe dicit, quos calici communicaſſe aperte ſignificat, cum ait *Diaconum calicem offerre præſentibus cæpiſſe, & accipientibus cæteris, paruulum calicem recuſaſſe*. Tunc hinc cæteros illos fideles ſub vna vini ſpecie communicaſſe: panem nullum ſumpſiſſe concluſeris? Abſit. Ergo inquam, neque paruulæ communionem panis expertem fuiſſe inde potes conficere, quod Cyprianus eo loco de pane vel ei oblato, vel ab ea ſumpto nihil dixit; qui hoc ipſum neque de cæteris dicit, quas tu tamen pani communicaſſe non dubitas. Plana eſt Martyris eo in loco mens ac ratio. Quædam Dei tremenda in eos judicia, qui Paganicis ſacris polluti ad menſam Dominicam acceſſerant, ideo commemorat, vt vel inde lapſi diſcerent, quam neceſſaria ſibi eſſet pœnitentia & ſatisfactio Eccleſiaſtica ad hoc vt ſecurè Dominica ſacramenta perciperent. Inter cætera exempla id quoque narrat, quod iſti paruulæ acciderat. Primo vt in ſanctorum cœtum illata, preces quæ fiebant, non ferens, *nunc* (inquit) *Ploratu concuti, nunc mentis æſtu cæpit fluctuabunda jactari, & velut tortore cogente, quibus poterat indiciis conſcientiam facti in ſimplicibus adhuc annis rudis anima fatebatur*. Hæc in genere de ea præfatus, ad vltima feſtinans, in quibus Dei judicium maxime elucebat, de panis quidem ſumptione nihil dicit; neque neceſſe erat, quod ſatis & ex ſuperioribus, & ex iis, quos ſequuntur, intelligi poteſt, repugnaſſe hic paruulam: & panem ori ingeſtum ægre admiſiſſe; de calice tantum dixit, cujus ſumptionem invitæ & reluctanti vtcumque extortam *ſecutus ſit* poſtremo *ſingultus & vomitus*, vbi illud demum, quo Martyr tendebat, enituit ac patuit, in *corpore* ſcilicet *atque ore*, quod ait, *violato* (Paganorum ſacrificiis) *Euchariſtiam permanere non poſſe*. Nihil ergo Bellarminum juvat Cypriani de pane hoc in loco ſilentium; veluti datus non fuerit, qui hic non dicitur datus. Neque enim omnia de omnibus vbique dici neceſſe eſt. Prudentes quæ ad rem pertinent, ea dicunt; cætera, ſiqua tacent, prudentibus ex iis quæ dicunt, intelligenda dimittunt. Sed Cyprianus, quod hic non dixit, quia hic dici nihil neceſſe fuit, id in alio
k Supr. c. 3. quodam hujus ipſius Sermonis loco, à nobis ſupra k quoque recitato, ſatis docet, plenam ſcilicet, non dimidiatam, tum fuiſſe etiam paruulorum communionem, vbi infantes ſe apud Deum de idolorum ſacris purgantes, quibus à parentibus erant admoti, ſuæque ætatis infirmitatem

tem & innocentiam his verbis excuſantes inducit; *l Nos nihil* (inquiunt) *ferimus; nec derelicto cibo & poculo Domini ad profana contagia ſponte properavimus. Perdidit nos aliena perfidia. Parentes ſenſimus paricidas.* Ex his verbis patet infantibus ab illius ævi Eccleſia datum fuiſſe Domini, non ſolum, quod Bellarminus delirat *poculum*, ſed etiam *cibum.* Sed ille rem fieri poſſe negat. *Non poſſunt* (inquit) *infantes cibum aliquem ſolidum ſumere.* Primo hæc ratio ipſam Latinorum cauſam jugulat. Si enim verum eſset, quod iſte vult, ideo negatam eſse infantibus panis communionem, quod nullo modo fieri poſſit, vt infans panem ſumat ac glutiat; profecto neque aliis negandus eſt calix, quam iis, qui *calicem ſumere non poſſunt*; Vnde ſequitur prave ergo, & præter majorum morem ac ſententiam facere nunc Latinos, qui omnes omnino Chriſtianos, præter vnos conficientes, ſacro poculo fraudant. Tum hinc & illud habebitur veteres neminem hominem Chriſtianum vlla Euchariſtiæ parte multaſse ipſos, ſed vtramque omnibus, qui communionis capaces erant, obtuliſse, & quatenus quidem in illis ſitum fuit miniſtraſse ac dediſse. Si qui alterum tantum ſumerent, iis partem, qua carerent, non Eccleſiam, ſed vel naturam, Deumque adeo naturæ auctorem negaſse vel propriam ipſorum voluntatem, ſuæ ſcilicet carnis, ſuorumque vitiorum ſtudia menſæ Dominicæ bonis antehabentium. Huc accedit, quod ipſa experientia id aperte refellit, quod ſatis inverecunde aſſumit Bellarminus. Parvulos fateor ægrius atque difficilius, quam adultos communicari: omnino non poſſe, ne arte quidem atque induſtria adhibita, & ratio & vſus refellit. Æthiopes certe paruulis ſuis Euchariſtiam multa aqua maceratam in os, indeque in fauces infundere atque immittere tradit Alvares; *m* & Græci cæteræque Chriſtianorum ad Orientem gentes ſimili arte vtuntur. Veteres Latinos eadem quoque ratione infantibus ſuis Euchariſtiam communicaſſe, cur dubitemus, nihil eſt. Feciſſe, & ſub vtraque ſpecie, etiam infantes communicaſſe conſtat ex libris Id jam ex Cypriano docui. Auguſtinus negat, imo negare ſecum omnes Catholicos ait, *n paruulos ſine cibo carnis Chriſti, & ſanguinis potu vitam habituros*, vel quod idem eſt, *ſine participatione corporis & ſanguinis Dominici*, vt alibi loquitur, *o* vel vt alibi breuius, *ſine corpore & ſanguine Chriſti*, quibus ibidem definit *Dominicæ menſæ participationem.* Plura ejuſdem in eandem rem loca ſupra *q* attulimus, & à Vaſquis gloſſis vindicavimus. Sic auctor Hypogniſticon. Pelagianos appellans: *r Quomodo vitam regni cœlorum promittitis paruulis non renatis aqua & Spiritu Sancto, non CIBATIS carne, neque potatis ſanguine Chriſti?* Pſeudo-Dionyſius infantes Euchariſtiæ non *Symbolum*; ſed *Symbola*, id eſt non vnam, ambas Sacramenti ſpecies ſumpſiſſe teſtatur. *ſ* Etiam diu poſtea Carolus Magnus infantes dicit *t corporis Dominici edulio* æque *ac ſanguinis hauſtu ſatiatos.* Pſeudo-Alcuinus, vndecimi ſæculi ſcriptor infantibus ſacrum panem miniſtratum fuiſſe liquido teſtatur, *u* cum eos baptizatos jubet communicari a Preſbytero dicente,

CAPVT XX.

l Cypr. de Laps. p 196.

m Alvar. ſtiſ. Æthiop. c. 22.

n Aug. ep. 106.

o Io. l. 1. de pecc. mer. & remiſſ. c. 20.

p Ibid c. 24.

q Supr. c 34.

r Hipogn. l. 5

ſ Dion. Hier. c 7. Theor §. 12.

t Car. m. l. 2. de imag. c. 27.

Cap.XXI. *Corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat te in vitam æternam*, quæ verba non ad alios, quam qui panem ſacrum ſumpſerant, dici ſolenne erat. Nam & eo ſeculo etiam pane ſi non omnes certe aliquos fuiſſe communicatos vel ipſe Ardens loco nuper deſcripto ſignificat, *x* cum dicit *pueris baptizatis dandam eſſe ſaltem in ſpecie vini Euchariſtiam.* Cur *ſaltem ſub hac ſpecie* tradendam dicit, niſi ut doceat quoad à nobis fieri poteſt, utramque dandam eſſe; ſi non ferant infantis vires alteram *ſaltem vini* ſcilicet tradendam? Quin & *y* ſub initia ſeculi duodecimi infantes ex utraque adhuc communicatos fuiſſe, ſed in pane intincto, ex Paſchalis P. R. 2. *z* epiſtola à nobis ſupra laudata obſervare eſt, qua intincti panis uſum in Euchariſtia vetans, *pueros ac omnino infirmos* ab hac lege excipit, *qui panem abſorbere non poſſunt.* Quorſum, niſi iis utramque ſpeciem dari in pane vino ſacro diluto, ac macerato, concederet?

w Alc. de offic. div. tit. de Sabb. S.
x Ard. hom. hom prid. Paſc.
y Supr. c. 4.
z Paſch. 2. in ep. ad Pont.

CAPVT XXI.

VI. *Bellarmini ſuſpicio refellitur, fideles olim particulas Euchariſtiæ ſervatas domi ſiccas eſitaſſe fingentis. Oſtenditur eos etiam vinum ſacrum ſervaſſe, adeoque etiam domi ſub utraque ſpecie communicaſſe. Exempla ex utroque Gregorio, Nazianzeno & Romano, & ex Pſeud-Amphilochio.*

PRæterea Bellarminus ad ſuam conſtituendam ſub una ſpecie communionem huc quoque adducit *a* quemdam veteris Eccleſiæ morem, quo fideles Euchariſtiam apud ſacram menſam ſuſceptam domum ſecum deferebant, eamque ibi tempore ſibi opportuno ſumebant; domi autem ſub una tantum ſpecie ſumptam fuiſſe pro certo atque indubitato habet; atque inde perſpicuum eſſe dicit, quod *ſola ſpecies panis daretur in manus fidelium, adeoque ſola domum ab iis deferri poſſet.* Sed Gabriel Albaſpineus, Aurelianenſis Epiſcopus, Antiquitatum Eccleſiaſticarum ſcrutator accuratiſſimus hunc & alios eadem ſentientes rogat, *b quo tandem pacto probare poſſint Laïcis Euchariſtiam ſub ſpecie panis domum portare licuiſſe; ſub vini, non licuiſſe?* Merito. Eadem enim eſt utriuſque ſymboli ratio. Bellarminus quidem nullum ex antiquis teſtimonium affert, quo conſtet non licuiſſe Euchariſtiam ſub vini ſpecie domum deferre & apud ſe habere. Tantum conjecturas quaſdam, ut ſolet, ſuas objicit; eas nobis pro totidem demonſtrationibus venditans. Albaſpineus vero ſatis ſignificat *nihil hac de re* in veterum monumentis extare. Itaque fatendum eſt, quod ille ibidem dicit *valde jejunum* eſſe totum hoc Bellarmini argumentum; quod ſola ſcilicet argumentantis ſuſpicione, nullo vero certoque veterum documento nititur. Sed præterquam quod hæc Bellarmini præſumptio nullum habet ex antiquitate teſtem, habet inſuper refragatorem, & quidem

a Bell. L. 4. de Euch. c. 24. §. ſecundus ritus.
b Albaſp. Obſerv. L. 1. c. 4. p. 10. extr.

dem præcipuæ auctoritatis, Gregorium Nazianzenum. Is enim de Gorgonia ſorore ſua verba faciens clariſſime docet *c* utramque ſacramenti ſpeciem domi à fidelibus ſervari conſueviſſe; *Siquid* (inquit) *uſpiam antityporum pretioſi corporis, aut SANGVINIS manus recondiderat* [illegible], *id lacrymis admiſcuit*; quibus eam *veluti quodam pharmaco totum corpus perfudiſſe* dixerat. Quod vero hic reponit Bellarminus Gregorium *ſub disjunctione loqui*, id plane frivolum ac futile eſt. Nam & ſupra *d* oſtendimus particulam AVT, ἢ, qua hic auctor utitur ſæpe apud probatos auctores pro conjunctiva καὶ, *ET*, ſumi; & hic ſi *disjunctive* ſumatur, nihiloſecius conficit hæc Gregorij oratio tam ſanguinis, quam corporis antitypum ab illius ævi fidelibus ſervari recondique ſolitum fuiſſe. Nam ſi unum corporis antitypum recondi ab illis licuiſſet; ſi alterum ſanguinis ſcilicet recondi inuſitatum ac nefas fuiſſet; plane nugatus fuerit hoc loco ſcriptor longe diſertiſſimus, ac caſtigatiſſimus, cum dicit, *ſiquid antityporum pretioſi corporis aut ſanguinis.* Quorſum enim illud adjecit, *aut ſanguinis*, ſi ex antitypo Dominici ſanguinis nihil ab ullo homine pio vel ſervaretur, vel ſervari fas juſque fuiſſet? Quis adeo obeſæ mentis eſt, ut hoc non ſentiat? vel non intelligat de ſolo pane ſi res ita habebat, loqui debuiſſe Gregorium, omninoque ita dicere, *ſiquid uſpiam antitypi pretioſi corporis manus recondiderat*? illa autem *aut ſanguinis* ſupervacanea fruſtra atque inaniter, adeoque ſtulte fuiſſe addita, ſi hanc Euchariſtiæ ſpeciem id eſt *vinum ſacrum*, nemo tum ſervabat? Atqui Gregorius, cujus omnis oratio ita limata eſt, ac expolita, ut vix eo quicquam Græcorum ſit ſcriptor emendatior, diſerte hæc quæ diximus poſuit εἴπου τι τῶν ἀντιτύπων τοῦ τιμίου σώματος ἢ αἵματος, *ſiquid uſpiam antityporum pretioſi corporis aut Sanguinis manus recondiderat.* Ergo velit nolit Bellarminus, neceſſario fatendum eſt Gregorium, qui ſic loquitur, ſignificare utriuſque ſexus fidelibus utramque ſacramenti ſpeciem ſervare illo ævo licuiſſe, & vero ab iis ſervatam vulgo fuiſſe. Quibus enim licuit *panem* vel *vinum* ſervare ſtultum eſt putare eos alterum tantum ſervaſſe. Vinum quidem qui ſervaret, panem non una quoque ſervaſſe, nemini ut opinor in mentem venerit. Neque dubito, quin Gorgonia utrumque ſervaſſet; neque Gregorium hic aliud voluiſſe putaverim; quo adducor, ut cum particula ἢ ad conjungendum utrumque antitypum, non autem ad alterum ab altero disjungendum hoc loco uſum putem.

Id ipſum ex Gregorio Romano confirmatur, qui narrat *e* Maximianum & ſocios navi tempeſtate fracta in Adriatico navigantes, cum in ultimo vitæ diſcrimine verſarentur, ex Euchariſtiæ, quam ſecum ex illius ſeculi more attulerant communicantes *corpus & ſanguinem Redemptoris accepiſſe.* Non ergo ſola panis, ſed una quoque vini ſpecies ſervari à fidelibus ſolebat. Idem ex eo quoque fuiſſe uſitatum intelligimus, quod is Baſilianæ vitæ ſcriptor, qui vulgo, ſed falſo, Amphilochius dicitur, narrat *f* Hebræum quemdam, cum Chriſtianis in Euchariſtiæ celebra-

CAP. XXI.
c Greg. Naz. Orat. 11. p. 187. A. T. 1.
d Supr. c. 6.
e Gregor. Rom. Dial. L. 3 c. 36.
f Amphil. Vita Baſ. c. 7. p. 178. A.

Cap. XXII.

celebratione furtim permixtus eſſet, prodigioſum quoddam oſtentum vidiſſe, poſtquam vna cum cæteris communicaviſſet, corporiſque prius, tum & ſanguinis ſacramentum ſumpſiſſet, vtriuſque reliquias domum ſecum abſtuliſſe. *Cum vero* (inquit) *de vtriſque ſervaſſet reliquias, domum abiens vxori ad faciendam fidem oſtendit* καὶ ἐκ τῶν ἑκατέρων φυλάξας λείψανα, ἀπελθὼν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ὑπέδειξε τῇ συμβίῳ αὐτοῦ πρὸς βεβαίωσιν τῶν λεγομένων. Ego vero non dubito, quin hic ſcriptor rem, quam narrat, ipſe finxerit. Is enim fabulis impenſe gaudet, multaque de ſuo à veritate aliena comminiſcitur, quæ lectoribus pro veris certiſque propinat; non ſic tamen, credo vt receptis ſuo tempore ab Eccleſia ſolennibus ſacris, ritibuſque repugnet; ſolenni fabulatorum arte, qui quæ fingunt, ea ut probabilia & πιθανὰ videantur, notis ac publicis ejus temporis, quo res geri faciunt, conſuetudinibus, vſibus ac moribus ſumma cura accommodant, ne ſcilicet mendaces deprehendantur, ſiquid inſit perverſe & præter veri ſimilitudinem fictum. Qui ergo hæc Iudæum ita vt diximus, facere fingit pſeud Amphilochius, is omnino locis, temporibus quod iis vixit quibus Euchariſtici non panis duntaxat, ſed etiam poculi (vt ille vocat) reliquias aliquas à fidelibus reſeruari, ac domum libere auferri, atque ibi conſumi, mos & vſus apud Chriſtianos eſſet. Neque contra hæc quicquam valent ſtramineæ Bellarmini objectiones; *Sola* (inquit) *Spec es panis dabatur in manus fidelium; ſanguis autem dabatur ex calice bibendus.* Certe ei, qui bibere volebat, vinum Sacrum ex calice bibendum dabatur. Si quis vero vinum ſibi ſervandum dari expeteret, quid prohibebat id illi ex calice in vaſculum, quod ad excipiendum paratum habebat, refundi? *g* Nemo negat, quod nos ſupra demonſtravimus, Euchariſtiam ex pane & vino ablatis à ſingulis fidelibus, olim confectam fuiſſe; vinum à communicaturis in *amulis*, id eſt lagenulis, in Eccleſiam delatum, ex amulis in calicem, ex calice in Scyphum majorem, vel ab Archidiacono, vel à diacono refuſum fuiſſe planiſſime docet Ordo Romanus. Quid illis amulis factum putes, poſtquam vino in ſcyphum refuſo vacuatæ erant? Illæ certe vel iis, qui obtulerant ſingulis ſuæ reddebantur, vel penes Eccleſiæ miniſtros remanebant. Verum vis dixeris, præſto ad hunc uſum aderant, ut nullo negotio liceret Diaconis vini ſacri aliquid in eas ex calice refundere, fidelibus, qui peterent, impertiendum; Sic, vt qui amulam ſuam vino, ſed communi plenam attulerat, idem eandem quoque, vel ſi forte alienam ſimilem vino, ſed ſacro repletam referret. Ex quibus doctiſſimus Calixtus noſter merito colligit *nihil obſtitiſſe, quin communio, etiam privata ac domi facta vtriuſque ſpecie eſſe potuerit.* Neque contra hæc id valet, quod Bellarminus objiciendum quoque putavit, quod aliquando ad longiſſimum tempus illæ domeſticæ Euchariſtiæ *aſſervarentur.* Caute dixit *aliquando* id vſu veniſſe. Non enim id ſolenne ac frequens fuiſſe vel hinc apparet, quod vnum tantum diu aſſervatæ *l* Euchariſtiæ exemplum profert ex Moſcho ſive Sophronio Seleucienſis illius fidelis, cujus in armario depoſitæ ſacræ

f Amphil. vita Bas. c. 7. p. 178. A.

g Supr. l. 3. c.

h Calix Disput. de cõm. sub vna §. 152. p. 220.

i Bell. l. 4. de Euch. c. 24. §. Ac primum

particulæ

particulæ totum iſticannum remanſerunt. Sed exemplum nihil probat rei, quæ præter conſuetum ordinem accedit. Neque enim ille Euchariſtiam ſtudio tamdiu ſervavit. Ita per accidens contigiſſe præter hominis mentem ipſe, qui narrat Moſchus nos monet, cum fidelis ille vir Conſtantinopolim ab hero negotii cujuſdam cauſſa proficiſci ſubito juſſus, animo itineris illius curis occupato Euchariſtiam *per oblivionem* in armario reliquiſſet. Improvide ergo & in caſſum Bellarminus hinc argumétatur illas Euchariſtias *ad longiſſimū tēpus aſſervatas* fuiſſe. Atqui in magna, quæ apud veterem Eccleſiam erat ſynaxeon frequentia nihil neceſſe erat vel vinum vel panem diu ſervari. Cum diebus omnibus Dominicis ſacra in Eccleſia ſolennia fierent, Euchariſtiam recentem accipere facile erat, & quam acceperant non ultra ſextum aut ad ſummum, ſeptimum diem domi ſeruare. Neque nos quin ita fecerint, dubitare ſinit commune panis & vini periculum; ne ſi paulo diutius aſſervarentur, ille quidem muceſceret, hoc vero aceſceret: Siqui paulo diutius ſervare cogerentur iis facile fuit adhibita cura & diligentia cavere ne vel panis vel vinum aliquid detrimenti caperet. De Græcis per annum integrum particulas ſervantibus, ex quibus infirmos communicent, mox dicemus opportunius. Iam quod in aliquot domeſticæ hujus communionis exemplis, vt apud Cyprianum de lapſis, apud Ambroſium de Satyro, apud hunc ipſum Moſchum de fideli illo domini hæretici miniſtro, vnius panis, non & vini facta mentio fuerit; id non ita eſt accipiendum, quaſi illi qui Euchariſtiam iſtis locis, vel domi, vel ſecum ſervaſſe memorantur, vnam tantum illam vt vulgo loquimur, *Speciem* vel apud Eccleſiam acceperint, vel apud ſe ſervarint (quod inde quoque, ſed fruſtra Bellarminus colligere conatur) ſed ut in talibus rebus fieri ſolet, quæ duabus aut etiam pluribus inter ſe diverſis partibus conſtant, ſcriptores ex vna parte Euchariſtiæ alteram quoque ſubintelligi voluiſſe ex duobus illis exemplis, quæ nuper commemoravimus ſatis patet. Qui enim cum Satyro navigantes particulas ſacri panis ſecum habuiſse diſerte ab Ambroſio memorantur, eos facile eſt ex Gregoriano Maximiani & ſociorum exemplo intelligere vini quoque ſacri ſi non amulas, certe vel amulam habuiſse. Et quæ mulier apud Cyprianum, qui vir apud Moſchum particulam in arca vel armario recondidiſse dicuntur, eos tu ex ſimili Gorgoniæ apud Gregorium Nazianzenum exemplo facile cogitabis vini quoque ſacri amulam & apud Eccleſiam accepiſse, & apud ſe vna cum particulis ſervaſse. Denique ſiquis mihi objectet neceſse fuiſse, vt illi Eremitæ, qui procul vrbibus in vaſtis & incultis locis, vbi nulla ſuppetebat ſacerdotis copia, degebant, Euchariſtiam, quam domi ad communicandum teſte Baſilio *l* habebant, diutius ſervarent, quam vt vinum tanto tempore incorruptum manere poſset; præterquam quod extraordinarium hoc & Eccleſiæ diu ignotum Eremi incolarum ſolitarium, abnorme, & à cæteris omnibus diverſum genus, aſſidue (ſi ipſos

CAP. XX.

k Moſch in Prat. Spir. c. 79.

l Baſil. Ep. iſt. 289. T. 3. p. 279.

Ca.XXII. quidem audimus) cum Chriſto verſans, & cæleſte cum Angelis manna jugiter eſitans & fonte ipſos paradiſi potans noſtram hanc ſacramentalem communionem minus fortaſſe deſiderat, quam cæteri Chriſtiani, eaque facilius caret, quam nos qui præ illis ſcilicet heroibus plebs ſumus; præter hæc inquam, illud quoque breviter reſpondeo iſtos Euchariſtiam in particulis ſuis totam diu conſeruare facile potuiſſe, ſi eas quod poſteris perquam familiare fuit, vino ſacro intingerent, & diligenter ſiccarent, atque ita domi in plures menſes, imo in annos totas ſervarent; quod mihi inventum eremitico illo & monachali ingenio tam dignum videtur, vix alios, quam bonos iſtos & *Spirituales*, vt ſe ipſi appellant, Patres ejus fuiſſe auctores putem.

CAPVT XXII.

Refellitur VII. Bellarmini ſuſpicio, ex præſanctificatorum apud Græcos, & Paraſceues apud Latinos communione, ducta. Demonſtratur ex veris utramque ſub vtraque ſpecie factam eſſe. Latinos veteres cenſuiſſe vinum commune infuſo ſacro, vel immixto pane ſacro, ſacrum ipſum quoque fieri.

SEd & in præſanctificatorum τῶν προηγιασμένων, Græcorum vernaculo ſacro, Bellarminus & alii ſuam ſub una ſpecie communionem venantur. *Sextus ritus erat* (inquit Bellarminus) *communio præſanctificatorum, cuius uſus erat apud Græcos in tota quadrageſima, excepto die Dominico & ſabbato. In latina Eccleſia iſte uſus fuit, & adhuc manet feria ſexta. Nam eo die non fit conſecratio, & ipſe etiam ſacerdos in publica actione communicat ſub una ſpecie.* Illud autem ſacrum, quod etiam nomen ipſum *præſanctificatorum* indicat, hujuſmodi erat, ut in eo Euchariſtia communicaretur, quos non ipſo illo die, quo tradebatur, & ſumebatur, confecta fuiſſet & conſecrata ſed vel pridie vel etiam remotiori ejuſdem hebdomadis feria. Iam diſcriminis inter Latinos & Græcos in hoc ſacro à Bellarmino obſervati ratio hæc fuit. Græci quidem, quod non putarent die eſuriali Euchariſtiam offerri & celebrari decere, quibus quadragelimæ diebus apud eos jeiunatur, Euchariſtiam nullam conficiunt; Sabbato & Dominica, quibus prandere apud eos ſolemne eſt, conficiunt. Ac ut cæteris hebdomadis diebus communicare liceat, ex ſacramento, quod die Dominico confecerunt, eam Euchariſtiarum copiam ſeruant, quæ Eccleſiæ ſuæ reliquis hebdomadis ad ſabbatum proximum feriis ſatis ad communicandum futura ſit. Illas ergo Euchariſtias, quæ ſabbato, vel Dominico conſecrata feria ſecunda & ſequentibus traduntur communicantibus & ab iis ſumuntur vocant τῶν

m Bell.l.4. de Euch.c. 24.§.Sextus

προ-

CAPUT XXII.

προηγιασμένα præſanctificata; quod ante illum diem, quo diſtribuuntur, jam conſecratæ eſſent. Cæterum quod Euchariſtiæ eſu ſolvi jejunium putent, ſolenne autem dierum in quadrageſima eſurialium jejunium hora demum nona (id eſt tertia poſt meridiem) non ante ſolvi fas legitimumque cenſeant; illa ſuæ præſanctificata nonniſi hora diei nona diſtribuunt ac ſumunt. Nicetus Pectoratus, Monachus Græcus in ſua contra Latinos diſputatione ann. D. 1053. aut circiter ſcripta; n *Nos* (inquit) *Sabbato & Dominica die ſecus tertiam diei horam, in qua & Spiritus S. deſcendit ſuper diſcipulos immolantes in ipſis ſanctificamus munera* (panem & vinum euchariſticum) *ex quibus ſufficientia in totam hebdomadem conſervamus. In aliis autem diebus hebdomadis juxta tempus hor[illegible] nona diei concludentes omnem miniſtrationem in conſummationem completorii, agimus nos Sacerdotes cum Diaconibus ingreſſum, thuribulum ſolum ferentes. Et poſt lectionem Prophetarum conſtitutas orationes à magno Baſilio facientes, & munera transferentes à Propoſitionis* * *altario* &c. *exaltamus præſanctificatum panem, & damus præſanctificata Sancta Sanctis & unitis communione, pane & calice myſteriorum Chriſti.* Humbertus Cardinalis in confutatione hujus Nicetæ ſua omnem illum Græcorum ritum vehementer damnat ac repudiat; o *Quotidie* (inquit) *ſive tertia, ſive nona, ſive quacumque hora fiat à nobis Miſſa, non fit niſi perfecta. Nec reſervatur ex oblatione ejus pars aliqua, ut per dies quinque agatur inde Miſſa imperfecta; quia nec ſancti Apoſtoli leguntur quicquam ex illo primo corporis & ſanguinis Chriſti myſterio ſub ipſa Cœna diſtributo reſervaſſe; nec actus eorum indicant eos aliquando tale quid egiſſe, aut præcepiſſe. Quinimo Sicut Lucas narrat, erant fideles perſeverantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis; quæ communicatio qualiter & quibus diebus fieret poſt pauca demonſtrat, dicens, quotidie perſeverantes unanimiter in templo, & frangentes circa domos panem ſumebant.* Et paucis interjectis obſervat *Dominum ipſum non benedixiſſe tantum & ſervaviſſe frangendũ* (panẽ) *in craſtinum, nec fregiſſe tantum, & repoſuiſſe, ſed fractum ſtatim diſtribuiſſe.* Ex quibus ita concludit, *Quia quodlibet horum trium, ſi ſine reliquis fiat, ſcilicet benedictio ſine diſtributione, aut fractio ſine benedictione & diſtributione perfectam Chriſti memoriã non repræſentat. ſicut nulla diſtributio ſine benedictione, & fractione*: Itaq; Græcos acriter increpãs. *Et vos, qui eſtis* (inquit) *qui dicitis duobus tantũ diebus hebdomadis Miſſam perfectam fieri debere: reliquis vero quinque, imperfectã?* Recte quidẽ ille ex Chriſti inſtitutione, & Apoſtolorum praxi Græcos redarguit: pro Latina vero Eccleſia, nõ ſatis, ut mihi quidẽ videtur, prudenter; non animadvertẽs ſe dũ ita agit Latinorũ quoq; ſuorum plæroſq; ritus una cum illis Græcorum *προηγιασμένοις* ac corruptelis oppugnare, & communi utroſque excidio involvere. Cætera nunc mitto. Præſanctificatorum quidem ſacrum quotannis in die Paraſceves ſive feriæ ſextæ antepaſchalis apud ſuos ſolenne, iſta ejus epicheiremata æque cum quadrageſimalibus Græcorum *προηγιασμένοις*

n Nic. Pect. contr. Lat. T. 4. Bibl. Patr. Part. 2 p. 236. (quæ mendoſe eſt 212.) B.

* *Ita corrige quod mendoſe habent edita*, [illegible]tionis.

o Humbert. contr. Nicet. Ibid. p. 246. A.

 ferjunt.

Capvt XXII. feriunt. Eo enim die Euchariſtias Latini non *benedicunt*; ſed pridie *benedictas* diſtribuunt ac ſumunt; quia ſcilicet negant *mortem Chriſti eo die eſſe repræſentandam, quo recolitur ejus realis mors, ne Chriſtus in propria perſona vivens & loquens introducatur eo die quo mortuus recolitur*; vel ob alias, ſi quæ ſint, rationes iis, quas Græci pro ſuis quadrageſimalibus præſanctificatis afferunt, haudquaquam meliores. Denique & hoc addam, illam præſanctificatorum communionem multo eſſe in utraque Eccleſia recentiorem, quam putat Bellarminus; quæ ſcilicet a. D. 700. nondum erat in uſu apud omnes Latinos, neque apud Græcos ullum credo, habet Trullanis Patribus *p* antiquiorem vel auctorem vel teſtem. Quem vero Bellarminus huc affert Laodicenæ Synodi *q* canonem 49. is de præſanctificatis nihil habet. Tantum negat *panem in quadrageſima offerendum niſi ſabbato & Dominica tantum*. ὅτι οὐ δεῖ τῇ τεσσαρακοστῇ ἄρτον προσφέρειν, εἰ μὴ ἐν Σαββάτῳ, καὶ Κυριακῇ μόνον Sed neque de Latinorum ex præſanctificatis communione; quæ fit feria ſexta hebdomadis Paſchalis quicquam habet Innocentius à Bellarmino laudatus; *r Traditio* (inquit) *Eccleſia habet iſto biduo* (Paraſceve ſcilicet, & ſabbato antepaſchali) *Sacramenta penitus non celebrari* Hæc Innocentius. De communione pridie ſanctificatorum, ſive iſto biduo, ſive ſola Paraſceve, plane nihil dicit. Gregorianus Sacramentorum liber eam ſane communionem exhibet; *s* ut etiam Ordo Romanus, uterque à Bellarmino laudatus. Sed quod hujus generis libris ritualibus multa ſubinde à poſteris addi ſoleant, & his addita eſſe certum ſit quædam à Gregorij I. temporibus aliena, nulla eorum eſt ad probandam hujus ritus antiquitatem auctoritas. Huc accedit quod vir doctiſſimus Hugo Menardus ex quarto & decimo ſexto Toletanis Conciliis demonſtrat *t* apud Hiſpanos ad an. D. 693. quo poſterius Concilium habitum eſt, nullam communionem peractam fuiſſe illo Paraſceves die. Rabanus & Micrologus, quos poſtremos Bellarminus citavit, probant *u* ſuis temporibus hunc ritum apud ſuos Latinos jam ſolennem fuiſſe; ſed id nemo noſtrum negat; cum Rabanus uſque ad a. D. 856. vixerit; Micrologi vero ſcriptor totis ducentis annis ipſo etiam Rabano recentior fuerit. Sed hæc levia ſunt. Ad rem redeamus.

Græcorum præſanctificata Bellarminus ad cauſam præſentem minime urget; ſed ea obiter tantum memorat; de cætero intacta ſinit. Bene quidem ille ac prudenter. Nihil enim ſiccam Latinorum ſub una ſpecie communionem præſanctificata Græcanica juvant; in quibus Nicolaus Cabaſilas docet *x* haberi *dona* (id eſt duo Euchariſtiæ ſymbola) *perfecta & ſanctificata, & corpus & ſanguinem Chriſti* τέλεια καὶ ἡγιασμένα, καὶ σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ. Fideles in ipſa ante conſecratorum Liturgia orantes idem profitentur; *y Ecce* (inquiunt) *immaculatum ipſius* (Domini Chriſti) *corpus, & vivificus ſanguis*, &c. *in hac menſa myſtica proponenda ſunt*. ἰδοὺ γὰρ τὸ ἄχραντον αὐτοῦ σῶμα καὶ τὸ ζωοποιὸν αἷμα, &c. τῇ μυστικῇ ταύτῃ προτίθεσθαι μέλλει τραπέζῃ. Ibidem Sacerdos Chriſtum rogat, *z ut immaculatum*

p Conc. Trull. can. 52.
q Cõc. Laod. c. 49.
r Innoc. 1. ep. 1. c. 4.
s Greg. I. Sacram. in Paraſc.
t Men. Not. ad Gr. Sacr. p. 87. 88.
u Raban. l. 2. de inſt. Cler. c. 37.
w Micr. c. 19.
x Cabaſ. Expoſt. Lit. c. 24. extr. p. 250.
y Ibid. in Lit. præſanctif. p. 97. C.
z Ib. p. 99. E.

culatum ſuum corpus, & venerabilem ſanguinem primum ſibi, deinde per ſe populo communicare dignetur. Cætera de Græcis mitto.

CAPUT XXII.

Ad Latinos venio, quorum in ſua illa Paraſceue communionem factam jam olim fuiſſe, ut nunc fit, *ſub ſola ſpecie panis* Bellarminus nimium profectò confidenter *patere* affirmat *a* ex Ordine Romano. *ubi*, inquit, *non ſolum habetur in paraſceve non confici ſacramenta, ſed etiam communicari ſacerdotem, & populum ſub ſpecie panis tantum abſque ſanguine Domini. Sanguinem etiam totum conſumi jubet feria quinta, & ſolum corpus Domini conſervari pro communione ſequentis diei, quo ſacramenta non conficiuntur;* ex quo (inquit) *intelligimus in publico etiam cœtu Eccleſiæ uſum fuiſſe unius ſpeciei, idque ab annis plus mille.* Ego vero fateor hanc iſtius diſputationem, ſi illa quæ ponit vera eſſent omnia, honeſtiorem & candidiorem futuram fuiſſe, quam quæ hactenus fuit. Hic enim ex ipſis publicis, & ſolennibus Eccleſiæ Latinæ, tametſi unius tantum quotannis diei actibus argumentatur; cum in ſuperioribus plæriſque omnibus ex privatorum hominum factis ſuas in nos objectiones duxerit. Sed quod argumentum omnium ſi veris niteretur, eſſet optimum, nunc longè omnium deterrimum ideo cenſeri debet quod ea *patere* affirmet, quæ non modo non patent, ſed quæ ex illis ipſis libris falſa facillime coarguuntur, in quibus hic nobis mirabilis Dialecticus patere ea affirmat. Ordinem Romanum laudat in officio Paraſceves. Ibi hæc quidem reperio; *b Duo ſubdiaconi, & presbyteri duo priores intrant in ſacrarium, vel ubi fuerit poſitum corpus Domini, quod pridie remanſit, ponentes illud in patenam. Et ſubdiaconus tenet ante ipſos calicem cum vino non conſecrato, & alter ſubdiaconus patenam cum corpore Domini. Quibus tenentibus accipit unus Presbyter prior patenam, & alter calicem; & defertur ſuper altare nudatum. Tunc deſcendens Pontifex ante altare, inclinat ſe, & iterum elevans, dicit, Oremus.* Et Liturgiæ ordinem hic breviter exſecutus, ita pergit; *Cum vero dixerint, Amen, ſumit de ſancta* (id eſt *de ſancto pane*, ut habet *c* hoc ipſum enarrans Pſeud Alcuinus) *& ponit in calicem nihil dicens, niſi forte aliquid ſecrete dicere voluerit. Pax Domini non dicit; quia non ſequuntur oſcula circumaſtantium. Sanctificatur autem vinum non conſecratum per ſanctificatum panem, & communicant omnes cum ſilentio. Et ſic expleta ſunt univerſa.* Hæc in Ordine Romano leguntur. Illud quod ait Bellarminus *communicari Sacerdotem & populum ſub ſpecie panis tantum abſque ſanguine Domini*, illud inquam, nuſpiam iſtic legitur. Quid dixi hoc ibi non legi? Imò illic plane aliud legitur. Quid enim quæſo ſibi volunt iſta, quæ inde deſcripſimus, ſubdiaconum *repoſito à Presbyteris in patena corpore Domini*, ante ipſos calicem cum vino non conſecrato tenere & utrumque id eſt corpus Chriſti, *& vini calicem ſuper altare à Presbyteris deferri*? Quid illud, quod ibidem ſequitur, ſignificat, panis ſancti particulam *in calicem ponere*? Quorſum hæc, ſi neque Pontifex, neque Clerus, neque populus de vino illo, in quod *ſanctus panis* im-

a Bell. l. 4. de Euch. c. 24. §. Quod in Paraſc.

b Ord. Rom. in Paraſc. T. 10. Bibl P. p. 75. B, C, D.

c Alcuin. de offic. divin Paraſc. ibid. p. 255.

Caput XXII.

miſſus eſt, participarunt? Omnia inepte & geſta, & commemorata ſunt, niſi & de hoc vino facta fuerit communio. Neque ſane factam quiſquam credo, negabit. Vinum conſecratum fuiſſe negabunt. Nihil mea refert, quid iſti hodierni Latinorum Theologi ea de re ſentiant. Quis veterum, quis illius auctoris, qui Ordinem Romanum ſcripſit, ſenſus fuerit, quærimus ſcriptor, quid ſenſerit diſertiſſime eloquitur, de illo vino nominatim hoc annotans; *Sanctificatur vinum non conſecratum per ſanctificatum panem*; quem ſcilicet à Pontifice in id vinum immiſſum fuiſſe dixit. Annotationem plane eandem hoc quoque loco habet Pſeud' Alcuinus. Non ergo *ſub ſpecie panis tantum* communicabant Pontifex & populus in Paraſceve, ſed etiam ſub ſpecie vini pane in id immiſſo ſanctificati, id eſt conſecrati, adeoque ſub utraque ſpecie, non ſub una. Scio Latinos recentiores aliter hanc vini *ſanctificationem* interpretari. Menardus ad verba Alcuini, quæ nuper diximus eadem eſſe cum illa à nobis recitata Romani Ordinis annotatione; *Hac* (inquit d) *non ita capienda ſunt, quaſi vinum non conſecratum per ejuſmodi admixtionem tranſeat in ſanguinem Chriſti, ſed quod ſanctificationem quandam exteriorem ex ejuſmodi commixtione percipiat.* Neque dubito, quin Bellarminus eadem quoque ſenſerit. Miſſis ergo æquivocorum ambagibus, quæramus quid Ordinis Romani ſcriptor ſignificare voluerit. *Sanctificatur* (inquit) *vinum non conſecratum per ſanctificatum panem.* Vel ipſa hæc ejus verba clamant quid voluerit. Quid enim quæſo eſt *ſanctificatum ille panis* per quem *vinum ſanctificatur*? Eſt-ne *panis exteriori quadam ſanctificatione affectus*, an verum corporis Dominici ſacramentum? Nemo non fatetur, quin panem in pridiana Miſſa plane penituſque confectum ac conſecratum, ac ut loquuntur, corpus Chriſti effectum intelligat. Ne ergo dubitaveris, quin ſcriptor *vinum* eodem ſenſu, quo *panem*, *ſanctificatum* dicat, id eſt *vinum conſecratum*, ac ut Cabaſilas loquitur, *τέλειον καὶ ἡγιασμένον αἷμα χριστοῦ*; id eſt ut nos interpretamur, verum ac perfectum Dominici ſanguinis ſacramentum. Idem ex ipſo totius ſacri nomine patet, quod dicitur *præſanctificatorum. προηγιασμένων.* Quæſo enim, quæ ſunt illa *ante conſecrata*, ſive *ante ſanctificata*? Suntne parva aliqua & minuta myſteria, exteriori tantum ſanctificatione prædita? Nihil minus. Illa vero ſunt corporis, ſanguiniſque Dominici Sacramenta, vera, perfecta, & ſic proprie dicta. Quid ergo eſt, quod nomen hoc ipſo in loco poſitum à conſueto ſenſu, eoque familiari ac omnibus trito tu vis aliter intelligi? Unum ſcilicet cauſæ ſtudium mentem à vero nominis ſenſu avertit, & ad alienum torquere ſubegit. Sed Theodulphus docet, quid ſit *poculum* illud *ſanctificatum*, dum Paraſceves communionem accenſet Dominicarum quadrageſimalium communioni, quibus *corporis ac ſanguinis Dominici ſacramenta ſumebantur*; e *ſingulis* (inquit) *diebus Dominicis in Quadrageſima* (*præter hos, qui excommunicati ſunt*) *ſacramenta corporis & ſanguinis Domini ſumenda ſunt, & in Cœna Domini, & in Paraſceve, in vigilia Paſcha, & in die reſurrectionis Domini penitus ab omnibus communicandum.* Tam Paraſceve, quam diebus Dominicis in quadrageſimæ definit ſumenda tam *ſanguinis*, quam *corporis* Do-

d Men Not. in Greg. l. Sacr. m. p. 87.

e Theodulf. Capit. c. 41.

minici ſacramenta. Atqui vinum *exteriori aliqua ſanctificatione affectum* nullum eſt *Dominici ſanguinis ſacramentum.* Ergo inquam *vinum* illud *ſanctificatum*, quod in Paraſceve ſumebatur, verum proprieque dictum erat *ſanguinis Dominici Sacramentum*; non quod Menardus perperam interpretatur, vinum exteriori duntaxat ſanctificatione affectum. Eadem ratio eſt communionis, quæ fiebat in vigilia Paſchæ, & in die reſurrectionis Domini. Vtraque ſub duplici ſpecie fiebat; neque tu mihi aliam, quo tempore ſcribebat Theodulfus, communionem ſolennem ex veris libris dabis. Ergo & Paraſceves communio quæ una cum iſtis hic cenſetur, fiebat ſub utraque ſpecie. Id ipſum ſignificat Theodulpho paulò junior Valafridus; quo loco cum *Apoſtolos* dixiſſet, & *proximos* eorum ſucceſſores Euchariſticum ſacrum *orationibus, & commemoratione paſſionis Dominici ſimpliciter egiſſe* ibidem hunc illorum priſcum ſuum ſolenni ævi ſui Paraſceves communioni æquiparat his verbis; * *Relatio* (inquit) *majorum eſt ita primis temporibus Miſſas fieri ſolitas ſicut modo in Paraſceve Paſcha in quo die apud Romanos Miſſæ non aguntur) communicationem facere ſolemus; id eſt præmiſſa oratione Dominica, & ſicut ipſe Dominus noſter præcepit, commemoratione paſſionis ejus adhibita, eos corpori Dominico communicaſſe, & ſanguini, quos ratio permittebat.* Hic Valafridum vides, ut doceret, quid ſit quod dixerat, priſcos Miſſas feciſſe ſicut ſui ævi fideles in Paraſceve communicationem facere ſolebant, rem ſic explicare; *id eſt*, inquit, *præmiſſa oratione Dominica, & commemoratione Dominicæ paſſionis adhibita corpori Dominico communicare & ſanguini.* Ergo inquam, auctore ac definitore Valafrido, etiam Paraſceves communio, non corporis tantum, ſed & ſanguinis Dominici participatio erat. Totum hujus communionis à cæterorum dierum communione diſcrimen in eo erat, non quod hæc unius panis, illa etiam calicis eſſet; ſed quod illa ſimpliciſſime, oratione Dominica, & commemoratione paſſionis Dominicæ fieret; *hæc multiplici orationum, cantilenarum, & conſecrationum officio perageretur* (ut idem paulo ante dixerat) & quod illa apud Romanos quidem (quos non fruſtra hic nominatim memorat) abſque Miſſa ageretur; hæc & Romæ & alibi non fieret niſi Miſſa priuſquam communicaretur, ibidem & eodem die celebrata. Ac ne cui mirum videatur iſtos Romani Ordinis Latinos vinum panis ſacri immiſſione ſanctificari ac plene conſecrari putaviſſe, obſervandum eſt eos non *panis* modo, ſed etiam *vini ſacri* admixtione *vinum commune conſecrari crediddiſſe*, Tertius eorum libellorũ, quos Caſſãder *Ordinis Romani* titulo inſcriptos edidit id ipſum nos docet, f *Ipſe Põtifex* (inquit *confirmatur ab Archidiacono in calice ſancto; de quo parũ refundit Archidiaconus in ma* [illegible] *calicem, ſive in ſcyphum quẽ tenet Acolythus, ut ex eodem ſacro vaſe CONFIRMETVR populus, quia vinum etiam non conſecratum, ſed ſanguine Domini commixtum, SANCTIFICATVR PER OMNEM MODVM*, & hæc verba nullo dempto apice omnia quoq; habentur in ea Ordinis Romani, editione, quæ curata eſt in Bibliotheca Patrum: In his autem *ſanctificari per omnem modum* nihil aliud eſſe poteſt, quã plane conſecrari, & verum

* Valafr. de reb. Eccl c. 22. p. 680 B. T. 10. Bibl P.

f Ord Rom. apud Caſſ. p. 122 extr & in ord Rom. edito T. 10. B bl Patr. p. 21 A.

Caput XXII.

Dominici ſanguinis ſacramentum fieri, non autem *exteriorem duntaxat aliquam ſanctificationem percipere.* Quod ex iis, quæ apud eundem ſcriptorem mox ſequuntur, g liquido intelligitur; *Recepto* (inquit) *calice* (majore illo ſcilicet, in quem parum de calice ſancto refuſum erat) *Archidiaconus confirmat omnes ſanguine Dominico, quos communicaverit Pontifex corpore Dominico.* Hic aperte *ſanguinem Dominicum* (id eſt verum proprieque dictum divini illius ſanguinis ſacramentum) vocat id ipſum vinum, quod ſupra ſanctificatum fuiſſe dixerat ſanguinis Dominici commixtione. Atqui nullum vinum, niſi rite conſecratum, ſanguinis Dominici nomen capit. Neceſſe eſt ergo *ſanctificationem* illam, quam *vinum* commune à commixtione ſacri calicis ſuſcipere credebant, nihil aliud iis fuiſſe, quam veram proprieque dictam conſecrationem. Idem quoque inde diſcimus, quod ab Archidiacono *confirmatos* fuiſſe ait, omnes quibus vinum illud ita ſanctificatum miniſtrabat. Neque enim alij in ſynaxi *confirmari* apud illorum temporum ſcriptores dicuntur, quam qui verum proprieque dictum ſanguinis Dominici ſacramentum poſt ſumptam ſacri panis particulam, hauriebant. Nimirum ſicut nunc Latini docent *aquam non benedictam additam benedictæ effici benedictam, & oleum non conſecratum additum conſecrato reddi conſecratum*; ita & iſti eorum majores *putabant* vinum conſecratum immiſſum in vinum conſecratum, tranſire in *eius naturam, & ipſum quoque vere conſecratum fieri.* Cum ergo ſacri panis eadem quæ calicis vis atque ratio ſit, apparet iſtos vinum commune ex ſacri tam panis, quam vini admixtione vere conſecrari putaſſe; adeoque falli Latinos, qui ei ſanctificationem neſcio quam duntaxat exteriorem hac panis immiſſione conciliatam fuiſſe ſomniant. Neque ſane aliter capi poteſt, quæ iſtorum mens, quive animus fuerit, in admiſcendo huic communi poculo ſive pane, ſive vino ſacro. *Exterior* illa *ſanctificatio*, quam hic obtrudit Menardus, prece vel benedictione facile haberi potuit; ut nihil opus fuerit Sacratum in Chriſti (ut illi loquuntur) *ſanguinem*, vinum, fruſtra gratiſque perdere. Neceſſe enim erat duorum alterutrum; nimirum hac admixtione vel conſecratum fuiſſe vinum, cui ſacramentum admiſcebatur vel certe quod copioſo vino non Sacro admiſcebatur parum ſacramenti, id juxta Thomæ doctrinam corrumpi, & in vinum non ſacrum tranſire; Hoc vero neſcio an rectæ rationi fideique Latinorum congruat; & an à profanationis atque abuſus crimine purgari poſſit. Vaſques quidem magnus ille *mundi Ieſuitici magiſter*, rotunde pronuntiat manifeſtum ſacrilegium *fore abſque magna neceſſitate ſola devotionis gratia ſpecies* (ſacramenti) *diſſolvere, & Chriſtum ab eis ſeparare.* Ergo illud de veteribus certo conſtituendum eſt, crediſſe eos ſcilicet hac admiſtione, non ſacramentum corruptum fuiſſe, & à ſuo ſtatu degeneraſſe, ſed contra vinum commune profeciſſe, & in id ipſum converſum eſſe, quod ei admixtum erat; id eſt in veri propriique nominis ſacramentum. Nobiſcum ſentit vetus Micrologi auctor, qui undecimo ſeculo

g Ibid. B. in Bibl. P.

Thom. 3. q. 77. A. 8. in reſolut.

* Vaſq. in 3. Thom. diſp. 195. c. 6. num. 65.

ſeculo ſub Gregorio P R. 7. vixit Nam hunc ipſum Ordinis Romani locum, quem Bellarminus tam confidenter ad erroris ſui patrocinium afferre auſus eſt, iſte haudquaquam ſane ex deterioribus illius memoriæ ſcriptoribus, plane ſic accipit, *b* ut eum nos interpretati ſumus; *Ordo* (inquit) *Romanus in Paraſceve vinum non conſecratum cum Dominica oratione, & Dominici corporis immiſſione iubet* CONSECRARE, *ut populus plene poſſit communicare. Id ipſum vinum, quod Ordo ſanctificatum dixit, hic plane conſecratum dicit*, *quidem* cum valide conſecratum, ut qui ex hoc vino bibit populus, eum Micrologus affirmet *PLENE COMMUNICARI*. Eadem olim in Ordinario ipſo Romano lecta fuiſſe Caſſander firmat *i* viri gravis teſtimonio: *Petrus Cantor Pariſienſis* (inquit) *vir ſummæ auctoritatis, in Ordinario Romano hæc ſe addita legiſſe teſtatur, UT CONTACTU DOMINICI CORPORIS INTEGRA FIAT COMMUNIO*. Hæc verba id ipſum ſignificant, quod dicit Micrologus, *ut populus plene poſſit communicare. Plena* enim communio idem eſt, quod *integra*. Vnde refellitur dilutum Vaſquis commentum; qui hoc antiqui Romanæ Eccleſiæ uſus difficultate coarctatus, eo concedit, ut dicat, *quia quadam ratione cenſetur totum vinum manere benedictum, ut eo QUODAMMODO poſſit populus confirmari*. Viderit ille quid ſit illud ſuum *quadam ratione benedici, & quodammodo confirmari* aiunt vinum non ſacrum illa ſacri admiſtione ſanctificari PER OMNEM MODUM, & populum qui inde bibebat PLENE *communicatum, & SANGUINE Dominico confirmatum*. Atque ex his omnes jam ut ſpero, ſatis vident, quam temere Bellarminus ſcripſerit *ex Ordine Romano intelligi in publico etiam cœtu Eccleſiæ uſum fuiſſe unius ſpeciei, idque annis plus mille*, quibus tam paucis verbis duo graviſſimi errores continentur: prior de re, alter de tempore. Nam à vero adeo abeſt, quod ille tam confidenter affirmat, ut plane contra quam putavit, liquido ex illo ſcriptore appareat ne ſeculo quidem undecimo ullum vel apud Latinos ipſos fuiſſe illius ſub una ſpecie communionis uſum. Sed & de tempore auctoris ordinis hujus Romani, quem nunc habemus, largiter idem falſus eſt, cum eum exiſtimavit annis ante nos plus mille vixiſſe. Atqui hujus libri auctorem, ipſe quod jam diximus, Morinus ne ante ſeculum quidem undecimum ſcripſiſſe & judicavit & probavit.

b Micro L. c. 19. T. 10. Bibl. P. 744. C.

i Caſſ. ep. 19. p. 1107. & L. de comm. ſub utraque, p. 1027.

* Vaſq. ubi ſupr.

Veteres fuiſſe eo ut eius communio INTEGRA fuit.

CAPUT

CAPUT XXIII.

VIII. *Bellarmini ſuſpicio refellitur, ex communione Laïca, ad quam Clerici damnabantur, ducta. Quid ſit Laïca communio ex Albaſpineo & Morino & Rigaltio oſtenditur; qua in re definienda Bellarminum & alios graviſſime eſſe hallucinatos.*

k Bell. L. 4. de Euch. c. 24 §. Quintus ritus.

l Cypr. ep. 52. & 67. & 75.

m Caſſ de comm. ſub utr. ſp. p. 1029.

n Albaſp. Obſerv. L. 1. c. 4. p. 10.

SUpereſt *Communionis Laïcæ* pro pœna Clericis infligendæ mos vetus, ex quo Bellarminus communionem ſub una ſpecie in antiquæ Eccleſiæ uſu fuiſſe argumentatur. k *Communio* (inquit) *Laïca in pœnam gravis alicujus delicti olim dabatur Clericis ablata eis communione Clericali.* Tum probat antiquum fuiſſe hunc uſum; quod nemo negat; & teſtibus, quos ad hanc rem adduxit, Cyprianum l illis omnibus antiquiorem addere poterat; qui ejus non ſemel meminit. Non docet, qui ex hoc more quæſtionem concludat. Supponit enim omnes *communionis* illius *Laïcis* nomine id ipſum intellecturos, quod hodie iſto nomine ſignificatur, communio ſcilicet ſub una ſpecie. Sed mutato veteri communionis ritu, ipſe nominis ſenſus neceſſario quoque mutatus eſt; quod in aliis fere omnibus apud Latinos accidit, ut rerum antiquarum, tametſi novatarum & in aliud mutatarum nomina tamẽ etiam hodie retineantur. Indignatur, quod Melanchthon & Chemnitius Latinos ſuæ memoriæ rideãt hoc argumento ad conſtituendam ſuæ ſub una ſpecie communionis antiquitatem utentes. Illi vero merito riſerunt: & hodie qui paulo ſunt in illis partibus eruditiores, ipſi ſuos iſtos veteres communionis ſub una patronos, vel rident, vel certe reprehendunt. Imo eorum errorem nonnulli Latinæ communionis viri jamdudum ante nos animadverterant, & denotaverant. Caſſander certe, annis non paucis antequam Bellarminus ſuas Controverſias ederet, hac de re ita ſcripſerat: m *Hodie* (inquit) *doctiſſimi quique, & rerum Eccleſiaſticarum periti ſſimi ingenue agnoſcunt ea quæ de Laïca communione apud veteres leguntur, non debere intelligi de alio communicandi genere, ſed de gradu, ordine & loco communicantium, quod alia dicendi forma dicebatur inter Laïcos, cum Laïcis, ut Laïcum communicare.* Quo inexcuſabilior eſt Bellarmini pertinacia, qui poſt hanc ſuorum obſervationem hærere maluit in eodem luto, quam verioribus manus dare, & glandibus poſt inventas fruges veſci, quam Dei munere cum illis doctoribus frui. Nunc quidem nihil eſt, quod ejus obſtinatum in veteri ſuorum errore animum multum moremur: poſtquam Gabriel Albaſpineus, Aurelianenſis Epiſcopus, ejus nominatim, & aliorum, qui in eodem verſantur errore, opinionem docte ac copioſe refutavit, n & abditam in veterum monumentis *Laïcæ* illius *communionis* veram rationem ita clare ac fortiter patefecit, explanavit, atque confirmavit, ut ne ipſi quidem

quidem Bellarmino, ſi nunc reviviſceret, vel cæteris de eodem genere capitonibus vllus relictus ſuperſit, non dico recalcitrandi, ſed vel contra hiſcendi locus. Ac cætera quidem reconditiora; quæ vir ille ſingulari acumine atque diligentia ex antiquitatis ruderibus fœliciſſime eruit ab iſtis leviore fere brachio hoc tractantibus animadverſa non fuiſſe, minus miror hoc vero non poſſum non imputare improbo cauſſæ, quam agunt, ſtudio, quod ne illud quidem viderunt, quod eſt in hac diſputatione opertiſſimam, fieri ſcilicet non poſſe, ut illa veterum *Laïca communio*, quicquid de cætero fuerit, ſub una ſpecie fuerit. Nam ſi *Laïca communio* ad Euchariſtiæ participationem, quod Bellarminus ſtatuit, referenda eſt, non alia de cauſſa *Laïca* dicta eſt, quam quod qui ea plectebantur Clerici, *Laïcorum more communicare cogerentur*. Iam vero Laïcos ſub utraque ſpecie communicaſſe, quibus temporibus Laïca communione puniti vel puniendi dicuntur Clerici, certiſſimum eſt, & ex iis quæ hactenus diſputavimus apertiſſimum; idque hoc ipſo loco Albaſpineus *neceſſe eſſe concedi* ſcribit. Ergo illud quoque neceſſario fatendum eſt illam veterum Laïcam communionem, ſi de Euchariſtiæ participatione accipiatur, ſub utraque ſpecie factam fuiſſe. Ita Albaſpineus Bellarmini errorem evidentiſſimo argumento confutavit Eius vero effugium cavillantis *o* illam communionem ad quam Clerici ob ſua crimina damnabantur, ideo vocatam fuiſſe à veteribus *Laïcam*, quod Laïcis non aliam, quam panis ſpeciem domum ſecum auferre licuerit, id, ut Albaſpineus merito affirmat, *futile eſt ac jejunum*; primo quia quo iſta cavillatio nititur, vini ſpeciem fideles nefas fuiſſe ſecum ex menſa Dominica auferre, id omni ex antiquitate fundamento caret; imo falſum eſt, ut nos nuper non uno veterum teſtimonio demonſtravimus. *p* Secundo quia communionis Laïcæ nomen ſimpliciter poſitum eam populi communionem ſignificat, quæ ſolennis & publica eſt Euchariſtiæ apud Eccleſiaſticam Domini menſam participatio, quæque adeo ſub vtraque ſpecie illis temporibus fiebat. Itaque ſi quod iſti ponunt verum eſſet (quod falſum eſſe conſtat) Laïcis vnam ſpeciem ſecum auferre & domi percipere licuiſſe; ne ſic quidem Laïca communio ſimpliciter ita dicta, ex illis temporibus intelligi potuiſſet, quæ domi à ſingulis fidelibus fiebat; neque iſti minus ridicule inſtituere mihi videntur, qui ex his ita à ſe poſitis argumentantur. Clericos ad *Laïcam communionem* damnatos ſub vna ſpecie Euchariſtiam ſumpſiſſe, quam ſi eos inde concluderent non in Eccleſia, ſed domi quemque ſuæ communicaviſſe; quia ſcilicet panem olim fideles, quem ex Sacra menſa aſportabant, non in Eccleſia, ſed domi privatim eſitabant. Poſtremo aliud etiam eſt, quod prohibet ne *Laïco communio* ab illo particulas ex menſa Dominica aſportandi more appellari potuerit; quod nimirum iſte mos, non magis Laïcorũ eſſet, quam Clericorũ, ut poſtea ſuo loco *q* exemplis Theodori Studitę & aliorũ ex media antiquitate

CAPVT XXIII.

o Bell. ub. ſupr. §. Sed neque hæc.

p Supr. c. 21.

q infr. l. 6. c. 15.

Capvt XXIII.

petitis demonſtrabitur : unde liquet hujuſmodi communionem non magis Laïcam fuiſſe, quam Clericam. Ad quam vero communionem Clerici damnabantur eam veteres hoc ipſo quod *Laïcam* vocant, clare ſignificant Laïcorum propriam ac peculiarem fuiſſe; non autem eorum cum Clericis communem. Iam ſi quæras, quidnam ergo veteres per *Laïcam* illam *communionem* ſignificaverint, ad quam Clericos quoſdam delinquentes damnabant, reſpondebit r pro nobis Albaſpineus; *Sic* (inquit ille) *cenſeo ; communionem Laïcam de Euchariſtia unico modo intelligi non debere ; ſed communionem latiſſime ius illud, quo unuſquiſque in corpore fidelium conſequitur, & neceſſitudinem, qua Chriſtianis inter ſe intercedit, complecti. Atque ut duo erãt Chriſtianorum ordines, Eccleſiaſticus & Laïcus; ita duo erant communionis genera; alterum Eccleſiaſticum; alterum Laïcum; vel ut appoſitius dicam, una tantum erat communio generalis, unum corpus, una Eccleſia, cui uni alij, ut Eccleſiaſtici, cæteri, ut Laïci, communicabant. Communio igitur Laïca erat eſſe in Eccleſia, & de Eccleſia, tanquam Laïcum; ita ut qui Eccleſiaſticus Laïcæ communioni deputabatur, gradu ſuo perpetuo excideret, & ex Clerico fieret Laïcus ; quod ſi Euchariſtiæ participaret, Laïcorum more, non Eccleſiaſticorum participaret. Sed omni ratione contendo potuiſſe fieri, ut quis Laïcorum more communicaret, nec tamen ſumeret Euchariſtiam. Nam communicare nihil aliud eſt, quam partem habere in conſociatione fidelium, quæ etiam conſiderata extra Euchariſtiam multas alias rationes complectebatur; quamvis nolim negare eius coniunctionis, per quam in unum corpus fideles coaleſcunt, præcipue vim & modum in Euchariſtia reſidere.* Hæc ille, quæ deinceps accuratiſſime expenſis atque inter ſe collatis omnibus totius antiquitatis, ubi de communione Laïca ſermo eſt, teſtimoniis, docte ſolideque conſtituit atque confirmat.

r Albaſ. L. 1. Obſerv. c. 4. p. 12.

Hujus præeuntem facem, ac veſtigia ſecutus Ioannes Morinus rem totam illuſtravit; cujus hic pauca ad majorem lucem adjicere non pigebit. Ille ergo *Clerico Laïcum tantum tribuere communionem nihil aliud eſſe* definit, s *quam Clericum omni Clericatus dignitate abdicare, id eſt uno verbo deponere. Vnde* (inquit) *Cyprianus conquerentibus quod* Cornelius, Epiſcopus Romanus, *Trophimum Sacerdotio poſt lapſum reſtituiſſet, eum reſpondet, ut Laïcum communicare; Sacerdotis vero munia non obire ; Sic tamen admiſſus eſt Trophimus, t ut Laïcus communicet, non ſecundum quod malignorum litteræ ad te pertulerunt, quaſi locum Sacerdotis uſurpet* verba ſunt Cypriani ex epiſtola 52. Tum illuſtri exemplo id confirmat; *Aimonius* (inquit) *refert u Carlomannum Caroli Calvi, Francorum Regis & Imperatoris filium, Senonenſiſque Eccleſiæ Diaconum perduellionis in Patrem convictum, ſecundum ſacras regulas ab omni gradu Eccleſiaſtico, Laïca ſibi communione ſervata, Sylvanecti in Epiſcoporum Synodo depoſitum fuiſſe. Hac animadverſione fractus non eſt regij juvenis animus : ſed contra audentior in cœpta ruit. Exiſtimavit enim* (inquit Aimonius) *eo facilius ad nomen & poten-*

s Morin. Exercit. Eccleſ. L. 2. Exercit. 9. p. 335.

t Cypr. ep. 52.

u Aimon. L. 5. c. 29.

tatum regium ſe conſcendere poſſe, quia ordinem Eccleſiaſticum non haberet & Epiſcoporum iudicio gradum Eccleſiaſticum amiſiſſet. Nihil eſt igitur Laice communicare, quam Eccleſiaſtice non communicare, officiiſque Eccleſiaſticis non defungi; cuius interpretationis argumenta non levia ſunt, nuſquam niſi in cauſa & condemnatione Clericorum Laicæ communionis mentionem fieri; Laicam communionem Clericis nunquam infligi, niſi ob peccata, quibus depoſitionem alij canones decernunt: Laicis denique Laicam communionem nunquam imeri, ut omnia & ſingula teſtimonia examinantibus erit manifeſtum. Hinc exponit x quid illa ſint, *Clerico ne Laicam quidem communionem concedere*, in Concilio Sardicenſi canone primo; Quid *in fine tantum eam concedere*, apud Fœlicem P. R. 3. epiſtola 7. quid denique eam *ne in morte quidem concedere*, in Concilio Sardicenſi C. 2. Vt Laïcæ communionis conceſſione, depoſitionem; ita ejus denegatione depoſitionem cum pœnitentia; conceſſione ejuſdem, ſed in fine tantum, vel ne in fine quidem eliminationem ab Eccleſia ſignificatam fuiſſe. Hæc Morinus hactenus; quæ ſi Bellarminus vel perſpecta habuiſſet, vel certe diligentius ad ea attendiſſet, nunquam ex illis Fœlicis & Synodi Sardicenſis, & aliorum verbis; quæ fruſtra affert, concluſiſſet y *pœnam Clericis inflictam hanc fuiſſe quod communicantibus aliis Clericis ſub utraque ſpecie, ipſi prohiberentur à calice Domini, & cogerentur unam tantum ſpeciem ſumere.* Merum hoc eſt Bellarmini ſomnium; neque ullum apud veteres tale Euchariſticæ communionis diſcrimen uſpiam occurrit, vel ejus qua Clerici ab ea qua Laïci, vel ejus qua Clerici ſtantes ab ea, qua lapſi & depoſiti communicabantur apud menſam Dominicam; nullum inquam tale diſcrimen in antiquis libris extat, quod nimirum ad ſacramenti quod miniſtrabatur ſpeciem pertineret. Quod ergo aliqui è Clericis lapſis ad *communionem Laicam* redigebantur id nihil aliud ſignificat, quam eos Clericali munere, quo fungebantur, & iis officiis, quæ muneris erant, abdicatos in Laicorum ſtatum & conditionem devolvi: & *plebem* poſthac *fuiſſe*, ſi phraſin ab Horatio z in alio argumento uſurpatam huc transferre liceat, adeoque Euchariſtiam eodem modo, eademque ratione ſumpſiſſe, qua ſumebant Laïci, quamdiu quidem communione Laïca frui illis concedebatur. Iam ſi quæras fuerit ne aliquod in ſumenda Euchariſtia Clericorum à Laïco diſcrimen; reſpondeo fuiſſe. Ac primo quidem *ordinis*; ut Clerici primo, Laïci non niſi poſt Clericos eam ſumerent, quod ex Conſtitutionibus * Pſeudapoſtolicis conſtat. Atque hoc quidem unum fuit alterius ab altera participationis diſcrimen, quamdiu omnes fideles ad ipſam Dominicam menſam ſacramentum accipiebant: quod Dionyſij † Alexandrini temporibus id eſt ad ann. D. 270. factitatum eſſe ex illius Epiſcopi quodam apud Euſebium loco, ſupra à nobis recitato ſatis patet. Sed poſtquam ſanctuarium à reliqua baſilica velo & cancellis ſecludi placuit, tum ad ordinis, etiam loci inter utramque communionem

CAPUT XXIII.

x Morin. ub. ſupr. Exercit. 10. p. 337. ad 242.

y Bell. L. 4. de Euch. c. 24. §. Sed neque hæc.

z Hor. Epiſt. L. 1. ep. 1.

* Conſtit. Ap. c. 8. c. 13. p. 1023.

† Ab. Dion. Al. apud Euſeb. Hiſt. L. 7. c. 9. p. 255. B.

Caput XXIII.

discrimen acceſſit. Ordinis enim honori datum eſt, ut Clerici non tantum, ut extra, prius communicarent, ſed etiam alio, eoque digniori loco quam Laïci, illi intra cancellos, in ſanctuario, apud ipſam ſacram menſam, hi extra cancellos, & portam *Βασιλικὴν* Regiam, ad procul ab altari; ut eſt à Goare obſervatum ac explicatum; qui non alia quam hac ratione *Clericum*, id eſt quam ipſe *Sacerdotalem & Eccleſiaſticam* vocat, *communionem* à *Laïca* diſtinguit. Qui ergo illis temporibus ad Laïcam communionem damnabantur Clerici eos minime dubitandum eſt, hoc & ordine & loco ſacramentum deinceps ſumpſiſſe, non ut antea ſolebant, ante plebem, & in ſanctuario, ſed una cum plebe poſt clericos, & extra Sacros cancellos. Nullum præter hoc, in omni veteris Eccleſiæ decurſu aliud diſcrimen inter Clericam & Laïcam ſacramenti Euchariſtici participationem obſervari poteſt. Vnde clare ac neceſſario, contra, quam volebat Bellarminus, conficitur illos ad communionem Laïcam dejectos Clericos Euchariſtiam ſub utraque ſpecie ſumpſiſſe, quando id jus Laïcorum fidelium illis temporibus fuiſſe & antiquitatis conſultiſſimus Albaſpineus concedit, & nos abunde tota hac diſputatione probavimus. His quæ de Laïca communione diximus conſentanea quoque ſcribit *a* vir è Latinis doctiſſimus Nicolaus Rigaltius, ad locum Cypriani de Trophimo à Morino citatum; Clericum ad laicam communionem dejectum *recepiſſe quidem Eccleſiaſticam communionem, hoc eſt ſocietatem & converſationem cum cæteris fidelibus, ita ut fieret particeps corporis Chriſti; ſed non recepiſſe locum, quem in ordine prius tenuerat.* Itaque (inquit) *de Epiſcopo, de Preſbytero, de Diacono fiebat id, quod erat, prius quam fuiſſet ordinatus. Reddebatur illi locus in Eccleſia; non dignitas loci; Communicabat ut Laïcus, ſive plebeius. Vtebatur iure cæterorum fidelium, qui nondum erant promoti ad quemquam ordinem Eccleſiaſticum. Hæc erat tunc communio Laïca: cuius adeo participes Euchariſtica ſacramenta, ſpeciem inquam utramq; panis & vini ſumebant.*

a Goar Miſſ. Chryſ. Not. 179. Euch. p. 151.

Ex his poſtremo patet quanta ſit Bellarmini vanitas, cum *conſtare* affirmat *ab annis plus octingentis fuiſſe uſum in quibuſdam Eccleſiis communionis ſub una ſpecie etiam in publico cœtu fidelium, & extra diem Paraſceves.* Atqui ne ipſo quidē Paraſceves die vel alibi, vel in ipſa urbe Roma hunc fuiſſe morem demonſtravit. Concilia Conſtantienſe & Baſilienſe, dū quod ille ait, teſtantur *hunc uſum longo tempore in Eccleſiis quibuſdam fuiſſe*, vel tempus intelligunt, quod à ſeculo duodecimo ad ſuam ætatem fluxerat, vel cauſæ ſuæ ſtudio ultra veri metas abripi ſe ſiverunt, quod hic quoque & alibi ſæpe Bellarmino & cæteris Latinis accidit, qui ſuis omnibus ritibus, inſtitutis ac dogmatis illum antiquitatis colorem obducere miſere cupiunt, totique orbi, etiam in hac litterarum luce per fas nefaſque perſuadere conantur ſua omnia antiquiſſima, & Apoſtolica eſſe. Bellarminus Græcos nihil unquā Latinis hac de re objeciſſe gloriatur, quod omiſſuri non fuerant ſi hoc iſtorum inſtitutum damnarent. Si veteres Græcos dicit, qui ante ſeculum decimumtertium vixerunt, non eſt mirum eos

non objeciſſe, quod nondum apud Latinos receptum erat. Si ſequentia poſt ſeculum duodecimum ad Conſtantienſem Synodum tempora reſpicit; Græcos ille uſus facile latere potuit, qui nulla communi & publica Latinæ totius Eccleſiæ auctoritate, ſed propria privataque vel populi ſuperſtitione, vel Præpoſitorum etiam quorumdam aut ſtudio, aut ignavia in quaſdam tantum Eccleſias primulum irrepere cœperat. Quo factum eſſe probabile eſt id, quod ſupra *b* obſervavimus, ut neque Iacobus Vitriacenſis Cardinalis Græcorum & Orientalium Chriſtianorum à ſuis Latinis in religionis negotio diſcrimina enarrans, ullam iſtarum gentium obſervaverit ſub utraque ſpecie Euchariſtiam omnibus communicantibus miniſtraſſe. Huc accedit, quod his temporibus Græci longe aliis curis diſtinebantur, domique occupatiores erant, quam ut iis in alienam fidem curioſius inquirere vacaret. Fateor eos neque apud Synodum à Papa Eugenio Ferrariæ primo, nondum ſoluta Baſilienſi, inchoatam, mox Florentiæ continuatam, ullam feciſſe de Latina ſub una ſpecie communione mentionem. Sed qui Papæ & Latinorum præſidium rebus afflictis, ac pæne perditis mendicatum venerant, facile ſuos hoſpites patiebantur ſuo hac in re uti judicio, præſertim qui ſecum eadem συγκαταβάσει uterentur, ſeque habere, & ſervare ſinerent acceptum à majoribus ſub utraque ſpecie communicandi ritum; nequid jam de eo dicam, *quod prius aperte coram Eugenio IV. profeſſi erant, ſe ſine totius Orientalis Eccleſiæ auctoritate quæſtionem aliam tractare non poſſe, cum pro illa tantum de Spiritu ſancto proceſſione Synodus convocata fuiſſet*; ut eſt à Stanislao Felic. obſervatum in notis ad Tridentinam Pallavicini hiſtoriam ſuis. Vbi vero propriæ illæ rerum ac temporum cauſæ Latinorum communio ſciunt, quibus aliquis cum iis uſus fuit, & illa Patriarchæ Conſtantinopolitani Hieremiæ ad Virtembergenſes Theologos verba, quæ nos ſupra exhibuimus una cum Metrophanis Critopuli teſtimonio, abunde nos docet. Neque hunc ritum ſoli Græci reprehendunt. Ipſos quoque Abaſſinos eum in Latinorum ſacris denotaſſe ex Ieſuitarum Annalibus didicimus; ac quæſiviſſe, *cur illi Chriſtianam plebem eo fructu fraudent, quem ex Chriſti ſanguine percipiunt quibus ſacrum poculum communicatur.*

CAPUT XXIV. *b* Supr.c.12. extr. *d* Felic. Not. in hiſt. Pall. ad c.9.n.50. p. 94. *e* Supr.c.14. *f* Ibid. ex Relat Æth.a. 1620.

CAPUT XXIV.

Bellarmini pro ſua ſub una ſpecie communione. Ratio eſt quatuor incommodis communionis ſub utraque ſpecie, petita refellitur.

QVas Bellarminus antiquis Eccleſiæ ritibus rationes ſubnectit duas, earum poſterior ab inſtituto noſtro aliena eſt, qui quid olim factū fuerit nunc quærimus; non quod illa ratio probare intendit, quod fieri

Caput XXIV.

vel debeat hodie, vel olim debuerit. Hæc enim ratio ex incommodis quibuſdam ducitur, quæ Bellarminus conſecutura eſſe hariolatur, ſi quibuſvis fidelibus utraque Euchariſtiæ ſpecies à ſacramenti miniſtris præbeatur. Primum incommodum eſſe dicit *impoſſibilitatem hoc præſtandi in iis locis, ubi populus ſit valide numeroſus, & unus tantum ſacerdos.* Sed ſi hoc eſt *impoſſibile* in iis locis; ergo neque id in talibus locis unquam factum eſt. Quod enim fit, id impoſſibile nemo ſapiens dixerit. Nullus autem apud veteres hujuſmodi locus nobis hactenus oſtenſus eſt, in quo Euchariſtia vel in numeroſiſſimo populo, etiam ab uno ſacerdote ſub ſola panis ſpecie miniſtrata ſit. Falſo ergo fruſtraque iſte uſpiam impoſſibile factu eſſe dicit, quod ubique factum fuiſſe cernitur. Neque ego ſatis capio cur apud unam menſam numeroſam hominum multitudinem edere facilius ſit, quam bibere, vel panem quam poculum ſingulis porrigere; curve Bellarminus, qui illud prius facile eſſe concedit, hoc poſterius *impoſſibile* eſſe ſibi perſuaſerit. In priori quidem ratione aliquid de commenticia illa impoſſibilitate, dixerat; ſed in Eccleſia Romana, in qua plures miniſtraſſe Preſbyteros, imo & Epiſcopos conſtat. Verum quam futili argumento ſuam illam imaginariam communionis ſub utraque ſpecie impoſſibilitatem adſtruere conatus ſit, mox Deo dante oſtendemus.

g Bell l. 4. de Euch. c. 24. §. Primum incomm.

Huc quoque id pertinet, quod ille tertium recenſet incommodum g *Multi* (inquit) *abhorrent à vino, & vel natura abſtemij ſunt, vel educatione, ut in calidis regionibus. Aſſueſiunt enim pueri & puellæ, etiam nobiles aqua potui; unde multi poſtea etiam in matura ætate non poſſunt abſque nauſea vinum guſtare.* Sed hoc incommodum neminem miniſtrorum prohibet utranque ſacramenti ſpeciem ad menſam Dominicam accedentibus porrigere de quo nunc quæritur; prohibet tantum calicem ſacrum eos ſumere, qui ex iſtis à Bellarmino enumeratis vinum guſtare plane nequeunt; de quo genere nulla nobis controverſia eſt. Cæterum ſi hæc idonea ratio eſt, cur nulli fidelium ad menſam Dominicam accedentium ſacer calix miniſtrari debeat, concludet quidem veteres inepte & imprudenter, judice Bellarmino feciſſe, qui calicem nemini negarunt; calicem eos cuiquam negaſſe, non concludet. Sed quia divinum jus eſt omnes apud Chriſti menſam bibere, Bellarminus inde colligit, etiam eos, qui natura abſtemij ſunt, hoc eſt quibus à natura negatum eſt vinum guſtare, ad bibendum tamen in ſynaxi vinum obligari. Cur hic oblitus eſt, quod & ipſe & cæteri Latini, alias tantopere urgent neminem ad ea, quæ ſunt impoſſibilia, teneri, & merito ſane urgent, ſi id impoſſibile intelligunt, quod non mentis & voluntatis vitio, ſed natura eſt impoſſibile? Sed viderint abſtemij. Miniſtros quidem neque hæc, neque ulla alia ſimilis ratio vetat utramque ſacramenti ſpeciem porrigere communicantibus. Vt taceam quantæ ſit iniquitatis ob quoſdam oppido paucos abſtemios, cæteros omnes fideles, quorum præ illis immenſa eſt multitudo, Domini ſui ſalutari poculo fraudari.

* Ib d. §. Tertium incommodum

Non

Non eſt juſtior, quæ quarto loco objicitur *h* vini in quibuſdam locis penuria. Sed neque docet Bellarminus hac cauſa compulſos fuiſſe veteres communionem ſub una ſpecie ulla in Eccleſia vel tolerare, vel quod Papa nunc facit, præcipere. Norvegis ex Volaterrano conceſſum fuiſſe ab Innocentio IV. narrat ſine vino ſacrificare; quod nullum apud eos vinum creſcat. Atqui nunc etiam in illis ipſis, viciniſqve regionibus Dania, Suecia, &c. noſtri, qui loca illa incolunt, omnes ſub utraque ſpecie communicãt, & Clerici, & Laïci. Vnde quivis videt, quam ſit vana hæc Bellarmini cauſificatio. Veteres quid facturi fuerint in ſimili cauſa, Æthiopum exemplum docet. Illi enim, quod vino careant, quodam ejus ut ita dicam *ἀντιβακχείῳ ſuccedaneo*, ex uvis paſſis aqua maceratis expreſſo liquore ad Euchariſticum poculum utantur; neque à quoquam veterum damnatum fuiſſe hunc eorum morem auditum eſt.

CAPVT XXIV.

i Bell. ibid. §. Quartum incommdum.

Sed hæc quæ ſunt, ut ſic dicam, *accedentaria*, rata paucorum hominum & locorum propria, mittamus. Si non aliis vel perſonis, quam abſtemiis, vel gentibus, quam vini neſciis calicem Papa negaret, aliquam hæc ejus lex ſpeciem haberet, Neque iſta perperam, & præter rem Bellarminus nobis in tali cauſa obtruderet. Nunc cum omnes nullo diſcrimine perſonas genteſque Papa à ſacro poculo arceat; plane negatur Bellarminus, qui talibus næniis nihil ad cauſam pertinentibus chartas replet.

Vnum eſt, ſecundum ut ille numerat, *i* icommodum, paulo cum cauſa conjunctius, irreverentiæ in Euchariſtiam periculum, ſi forte ſacri vini aliquid, quod in promiſcuo omnium potu cavere difficile eſt in terram effundatur. Sed ſi hic & ſimiles caſus uſque adeo reformidandi ſunt, ut poculum ſacrum omnibus negare præſtet, quam in tantum diſcrimen dare; vetus omnis Eccleſia intolerabilis, vel ſtultitiæ, ſi tantum periculum non intellexit, vel etiam impietatis, ſi intellectum neglexit, damnanda eſt. Itaque qui hic iſta ſuaviter declamitat Bellarminus, non tam ſui Papæ diſciplinam purgat, quam veterum ſapientiam, proterve ſane nequid gravius dicam, ſugillat; Quin & ipſius Domini inſtitutionem, & Apoſtolorum praxin non obſcure, ut videtur, ferit. Chriſtus vero (inquit) non juſſit vel communicantem bibere, vel celebrantem poculum communicanti porrigere. Sed ne hoc quidem, tametſi aſſertum impudentius, arcet omnem à Chriſto, & ab Apoſtolis contumeliam. Eſto enim; Hæc non præceperit Chriſtus; non docuerint Apoſtoli: certe non vetuerunt, quæ ex Papæ lege erant vetanda, ob ſcandalorum, in quæ incidunt, qui hæc ita inſtituunt, enormitatem. Legiſlatorem enim non purgat, qui eum quæ vel crimina, vel impietati & irreverẽtiæ in Deum neceſſario obnoxia ſint, ea præcepiſſe negat; quæ ſcilicet non modo non præcipere, ſed etiam vetare & amoliri debuerat. Atqui hæc quæ Papa ſcilicet prudenter ac neceſſario pro ſua ſapientia vetuit, Chriſtus & Apoſtoli adeo non vetuerunt, ut præter homines Papæ obnoxios nemo ſit, qui illius Evangelica & harum

i Ibid. §. Secundum incommodum

rum epiſtolas abſque animi ſtudio legens, non putet eos, iſta quæ Papa vetat, enixe præcipere. Sed ego deſino; cui nunc quidem ſatis eſt, quod quiqui tandem ſit juſtus-ne an falſus & inanis iſte tantus vini ſacri effundendi metus, veteres certe adeo non agitavit, ut cuiquam fidelium Dominicum ideo poculum negarint.

CAPUT XXV.

Altera Bellarmini ratio refellitur (quæ apud eum prior eſt) inverecunde fingentis ab annis plus 800. in quibuſdam Eccleſiis uſitatam fuiſſe ſuam ſub una ſpecie communionem. Figmenti vanitas detegitur, & quæ ad id conſtituendum allata ſunt omnia confutantur.

Sed altera nunc Bellarmini ratio, quæ apud ipſum prior eſt, nobis excutienda eſt, qua præter omnia, quæ hactenus aperte ac valide conſtituimus, audacter profecto & nimium confidenter affirmat *k ab annis plus octingentis fuiſſe uſum in quibuſdam Eccleſiis communionis ſub una ſpecie*, etiam in publico cœtu fidelium, & extra diem Paraſceves. Nos vero jam oſtendimus ne illo quidem Paraſceves die ſiccam fuiſſe vel Sacerdotum, vel Laïcorum communionem. Argumenta vero quibus ille ſuum iſtud figmentum probare contendit, omnia ſunt ut breviter dicam vel ridicule, vel certe leviſſima. Obſecro enim nonne ridiculum eſt, ut demonſtres *ab annis plus octingentis uſum fuiſſe communionis ſub una ſpecie in quibuſdam Latinorum Eccleſiis*, Patres Conſtantienſes & Baſilienſes citare homines ſeculi decimi quinti, & quidem primarios ac principes hujus ipſius uſus vel potius abuſus, de quo quæritur, aſſertores? His Bernardum & Thomam ſubjicere, quorum ille a. D. 1153. hic vero a. D. 1274. è vivis exceſſerunt? & Hoſij nuperi Cardinalis de ſuis Polonis hariolationes, quorum quam non vetus ſit Chriſtianiſmus, omnes ſciunt, qui ſcilicet cœpit pacis modo ante milleſimum Chriſti natalem annis? Duo vero reliqua, quæ ad hanc rem profert, leviſſima ſunt. Prius eſt ex Bedæ hiſtoriis ductum, de Principis cujuſdam Chriſtiani filiis Paganis, quærentibus quod non & ſibi, ut olim Patri, panem nitidum porrigeret Epiſcopus, quemque populo adhuc in Eccleſia dabat. Quam enim hoc infirmum ſit & inefficax ad probandum communionem jam tum apud Anglos datam fuiſſe ſub ſola panis ſpecie, & quivis facile per ſe perſpicit; & à nobis ſupra demonſtratum eſt, cum de Chriſtianorum octavi ſeculi quo Beda vixit, more ageremus. Alterum Bellarmini argumentum ex Ordinis Romani libris ductum ſupereſt; cujus argumenti vitium Bellarminus alio eoque duplici errore cumulavit. Ac prior quidem eſt, quod hoc Ordinis Romani opus, quale nunc extat, ante annos ut minimum

octingentos

k Bell. ub ſupr. §. Quinta ratio.

l Supr. c.

octingentos editum fuiſſe ſomniat. Atqui id Ioannes Morinus, Oratorii, doctiſſimus Presbyter poſt annum demum à Chriſto nato milleſimum ſcriptum fuiſſe, ut alias diximus, confitetur ac probat, neque nunc fere quiſquam repugnat, paulo eruditior. Alter Bellarmini error eſt, quod vt probet illius libri antiquitatem, ait eum ab Alcuino, Caroli Magni præceptore citatum eſſe. Eo enim prodit ſe cum vulgo putare Alcuinum, qui uſque ad a. D. 804. in terris vixit, verum eſſe ejus operis auctorem, quod illius nomine de divinis officiis circumfertur, in quo Romani Ordinis fit mentio. Sed quantopere & Bellarminus, & alii qui eadem ſentiunt, hallucinentur, Cheſnæus in Præfatione ſuæ Alcuini editioni præfixa valide demonſtravit, & Blondellus noſter etiam luculentius patefecit; *m* multiſque argumentis docuit id opus longe eſſe Alcuini ævo recentius. Nunc ad ipſum Bellarmini pro ſua ſub vna ſpecie communione argumentum venio; cujus quam ſint ſinuoſæ, quamque frivolæ argutiæ operæ pretium eſt hic conſiderare. Sic ergo ille agit; *In capite* (inquit) *de ordine celebrandi Miſſam ſignificat* (ordinis Romani ſcriptor) *in parvo calice ſanguinem Domini conſecrari ſolitum; deinde pro communione populi ex eo parvo calice effundi modicum ſanguinis Domini in magnum calicem vino & aqua plenum, atque ex eo magno calice conſueviſſe populum bibere poſt corpus Domini ſumptum. Et quia calix unus quantumvis magnus, non ſufficere poterat tantæ multitudini, veriſimile eſt, quantumvis id ibi non legatur) ſæpius eundem calicem vino fuiſſe repletum.* His ab illo ſcriptore *apertiſſime indicari vult in Romana Eccleſia publicum fuiſſe vſum vnius tantum ſpeciei.* Hoc & ſi vere colligeretur, ne ſic quidem Bellarminus inde id aſſequeretur, quod cupit, cum ſcilicet uſum ab annis plus octingentis fuiſſe in Eccleſia Romana. Nam à ſæculo vndecimo extremo quo ſcriptus eſt ille liber, ad Sixtum P. R. 5. quo ſedente Bellarminus ſuas illas controverſias ſcripſit, id eſt ad a. D. circiter 588. non ſunt credo, anni plures quam octingenti; imo vix ſunt quingenti. Sed neque Bellarmini ex libro rationes expediunt, quod erat ex eo concludendum, nimirum populi Romani ibi deſcriptam communionem fuiſſe ſub una panis non etiam ſub altera vini ſcilicet ſpecie. Quinimo plane aliud loquitur Ordinis liber. Diſerte enim affirmat, & quidem non ſemel poculi ſacri participes fuiſſe, quicumque communicabant. Primo Clericam omnem communionem de qua illic primo ſermo eſt fuiſſe ſub utraque ſpecie his, quibus nihil dici potuit diſertius, verbis affirmat; *n* *Recepto calice Archidiaconus confirmat omnes SANGVINE Dominico, quos communicaverit Pontifex corpore Dominico.* Deinceps Laïcam, ſive populi communionem eodem modo, iiſdemque verbis exſequitur, ut jam ſupra *o* ad quæſtionem de Paraſceues communione obſervavimus; *Hoc officio* (inquit) *juxta altare peracto, & pugillari, cum quo confirmatur populus per Subdiaconum regionarium jam accepto,* &c. *Deinde deſcendit Pontifex cum Primicerio Notariorum & primicerio Defenſorum, ut communicet*

m Blond. l. gall de Euchar.

n Ord. Rom. de Offic. Miſſ. T. 10. p. 11. A.

o Supr. c. 22.

Caput XXV. *principes populorum, & matres familias eorum. Et ſicut Archidiaconus confirmat, quos Pontifex communicat; ſic reliqui Diacones confirmant, quos Epiſcopi ſive preſbyteri poſt Pontificem communicant.* Hæc ille; qui profecto vel nos caſſo inanium verborum ſtrepitu ludit; vel ſignificat Laïcos utramque Sacramenti ſpeciem rite ac legitime ſumpſiſſe. Vt enim cum Pontificem dixerat *ſumpto corpore Dominico fuiſſe ab Archidiacono in calice ſancto confirmatum*; *confirmandi* verbo communionem calicis Pontifici ab Archidiacono miniſtratam ex ſtilo & libri hujus, & aliorum de media antiquitate ſcriptorum ſignificarat, ita plane & Clericos prius, & deinceps Laïcos, cum ſumpto Domini corpore vel ab Archidiacono, vel à Diaconis *CONFIRMATOS* dicit, eodem ut apparet ſenſu *hos* confirmatos dicit, quo Pontificem *confirmatum* dixerat; ſanguine ſcilicet Dominico, id eſt legitimo ſanguinis Sacramento *confirmatum*. Eo nos cogit, & ipſe verbi *confirmare*, apud illos auctores ſenſus, quem dixi, & Papalis cum clerica & laïca, cõmunionis hic apertiſſimus nexus. Nullum in Euchariſtiæ negotio *confirmari* dicebant, niſi qui pane ſacro *communicatus*, ſacrum inde poculum ſumebat. Si Papæ deſcripta hic communio plena fuit atque integra, id eſt ſub utraque ſpecie; eandem quoque fuiſſe neceſſe adjunctam & Cleri & populi communionem Papæ, integram fuiſſe non poſſunt negare. Ergo neceſſe eſt & Cleri & populi integram quoque fuiſſe. Sed quid verbis opus eſt? Pane vero conſecrato, quem corpus Domini dicunt, & Clericos & Laïcos communicatos fatentur. De ſolo vino litigant, quod Dominicum ſanguinem fuiſſe negant. Atqui ſcriptor id vinum, quo confirmati ſunt cæteri poſt Papam Clerici, SANGVINEM Domini fuiſſe dicit. *Archidiaconus* (inquit) *confirmat omnes ſanguine Dominico.* De Laïcis, quos exinde *confirmatos* dicit, nemo dubitat, quin ex eodem poculo idem quoque cum Clericis biberint; id ipſum; quod ſcriptor *Dominicum ſanguinem* dicit. Hæccine eſt illa ſub una *ſpecie* communio; quam hic fuiſſe *apertiſſime indicatam* Bellarminus gloriabatur? Atqui hic populumque Patreſque, & Papam & Clerum & Senatum & plebem videmus omnes pariter *& Corpore Dominico communicari & ſanguine Dominico confirmari.* Nulla plenior nulla perfectior, aut integrior dici vel cogitari poteſt Sacramentalis communio. Sed Bellarminus tamen ſuis de communione ſub una ſpecie inſomniis turbatus p nos vult ex iis, quæ de majoris & minoris calicis diſcrimine hoc loco ab auctore dicta obſervavit, intelligere id vinum, ex quo iſta Cleri populique communio facta eſt, fuiſſe non ſacrum, id eſt verum ſanguinis Dominici Sacramentum, ſed ſimplex vinum, aliqua duntaxat ex ſanguinis Dominici contactu ſanctificatione affectum, ejuſdem fere cum eo cenſus atque ordinis, quod nunc Latini ſuis poſt ſumptum Domini panem ad oris ablutionem propinant. Vtrumque enim mox inter ſe componit. Quid ergo? Suoſne ipſi dicunt eo vino, quo os abluunt, *confirmari*? Hoccine vinum *ſanguinem Dominicum* vocant? Quo nomine, vinum, quo *confirmati* ſunt communicantes in Ordine Romano ornari Bellarminus hic

p Bell. ub. ſupr. §. Eſt autem.

hic diſerte confitetur qui alias pertinaciſſime pugnat nihil aliud apud Patres *Dominici ſanguinis* nomine intelligi, quam ejus ipſiſſimam veram certamque ſubſtantiam? Non ſinunt hæc id, quod iſti ex majori calice vinum ſumpſiſſe dicuntur, aliud eſſe quam verum proprieque dictum Dominici ſanguinis Sacramentum. Quo & illud accedit, quod hoc vinum laïcos, non ore ad calicem admoto, ſed *pugillari* in eum immiſſo ſorpſiſſe atque hauſiſſe liber clare ſignificat. Dicit enim *Archidiaconum pugillare, cum quo confirmetur populus per ſubdiaconum regionarium accipere. Pugillare* ut alibi ex Caſſandro explicavimus, dicebant fiſtulam auream, argẽteam, vel cryſtallinam, qua communicantes vinum ſacrum de calice hauriebant, quod artificium ex nimio quodam effuſionis metu, undecimo illo ſeculo inventum fuiſſe alibi *q* diximus. Inde vero patet, id quo iſti confirmati ſunt vere ipſum fuiſſe Sacramentum, vel ut iſti loquuntur, *Dominicum ſanguinem* Neque enim ad ſumendum vinum commune, quo os abluunt *pugillari* apud Latinos utuntur communicantes; Neque ſane opus eſt; quod nulla ſcilicet religio ſit hujus vini aliquid inter ſumendum effundi, & in terram effluere. Sed in hæc, quæ certa ac manifeſta ſunt, nequicquam pugnat Bellarminus, negans vinum potuiſſe in Dominicum ſanguinem mutari ex contactu vel admixtione ejus ſanguinis, de quo liber ait *parum è calice ſancto refuſum fuiſſe in calicem majorem*, in eum nimirum è quo communicantes confirmandi erant. Nos vero aliud veteres illius ævi Latinos ſenſiſſe veris invictiſque argumentis paulo ante demonſtravimus, *r* cum de Paraſceues communione diſputaremus; & liber hoc ipſo loco vinum majoris calicis illa ſacri vini admixtione vere Sacramentum fieri nos monet; *De calice* (inquit) *ſancto parum refundit Archidiaconus in maiorem calicem, ut ex eodem ſacro vaſe* CONFIRMETVR *populus; Quia vinum etiam non conſecratum, ſed ſanguine Domini commixtum* SANCTIFICATVR PER OMNEM MODVM. Quid quæſo eſt *ſanctificari per omnem modum*, quam omnino, id eſt pleniſſime ac perfectiſſime ſanctificari, vere adeo conſecrari, & Sacramentum Dominici ſanguinis fieri? Quid aliud eſt illam refuſionem vini ſacri in vini communis calicem ad hoc fieri, ut *CONFIRMETVR* populus, quam eam ad hoc fieri, ut populus totum Sacramentum plane perfecteque ſic percipiat, ut nulla illius pars communicanti deſit? Atqui populus pane duntaxat ſumpto hoc aliter conſequi non potuit, niſi id vinum, quod ei de majori calice miniſtrabatur, illa ſanguinis, ut loquuntur, Dominici admixtione verum ac legitimum Sacramentum effectum eſſet. Neque enim veterum quiſquam communicantem poſt ſumptum panem ſacrum vino communi hauſto vel *confirmari* dixit, vel *confirmari* aliter poſſe putavit, quam aſſumendo Dominicum ut loquebantur, ſanguinem. Inſpice omnia mediæ illius antiquitatis monumenta. Rem ita ſe apud nos habere reperies. Qui ergo ſacrum vinum in majorem calicem ideo refuſum fuiſſe dicit Ordinis ſcriptor, *Ut inde populus CONFIRMARETVR*, neceſſario intelligit vinum, quod erat in majori

CAPVT XXV.

q Supr. L. 5. c. 20.

r Supr. c. 22.

Capvt XXV. calice per eam commixtionem verum proprieque dicti nominis Sacramentum Dominici ſanguinis fieri, ac ut ipſe loquitur, *per omnem modum ſanctificari*. Huc quoque illa pertinent, quæ nos paulo ante ad Paraſceues communionem diximus. Sunt enim utraque plane ejuſdem generis. Immanis ergo hic fuit Bellarmini incogitantia præter omnem veri ſpeciem affirmantis *hoc Ordinis Romani loco apertiſſime indicari communionem ſub una ſpecie ſuam*.

e Supr. ibid.

Atque ita funditus ſubverſa ruit *conjectura* illa *valde magna*, quam iſte his ita diſputatis ſubjicit, in alijs quoque Eccleſiis vinum, non ſacrum, ſed ſimplex populum ſumpſiſſe, cum in communione bibiſſe dicitur. Cum enim oſtenſum ſit ex hoc Ordinis Romani loco in ipſa urbe Roma verum, ſolenneque ac legitimum Dominici ſanguinis Sacramentum, non autem vinum ſimplex populo in communione miniſtratum fuiſſe; apparet in aliis Eccleſiis id ipſum quoque factum fuiſſe; ſi, quod & Bellarminus ponit, & nos veriſimillimum fatemur, ſtatuatur in plæriſque aliis Latinorum Eccleſiis eandem fuiſſe illis temporibus (id eſt iis, quæ Caroli Magni mortem conſecuta ſunt) communionis rationem, quæ Romæ erat. Quod vero negat *intelligi poſſe, quo pacto in Eccleſiis valde numeroſis patuerit dari communio toti populo ex calice veri ſanguinis Domini* (id eſt veri ejus ſymboli, ſive Sacramenti) ille vero nodos in ſirpo quærit; & quæ ad rem implicandam hic effutit, frivola ſunt & inania. In his enim id ille perpetuo veluti verum ſupponit, quod nos & hic & ſupra falſum eſſe demonſtravimus; non fuiſſe ſcilicet veri nominis Sacramentum id vinum, quod è majori calice populo dividebatur; eoque minorem tantum calicem, è quo Pontifex biberat, *hic veri ſanguinis Domini calicem* vocat; quaſi major ejuſdem ſanguinis calix vere dici non poſſit. Quod vero negat, *veritatem Catholicam* pati, ut alius calix, quam is, quem celebrans proprie ac ſeorſum conſecravit, dici poſſit *veri ſanguinis Dominici calix*; ſi *veritatem Catholicam* intelligit hodiernam Eccleſiæ Romanæ doctrinam, id concedi quidem poteſt, ſed ad quæſtionem præſentem non pertinet. Sin de Eccleſiæ illius Romanæ fide loquitur, quæ fuit olim quo tempore Ordinis Romani citatus ab eo liber ſcriptus atque editus eſt; id quod pronuntiat Bellarminus, liquido falſum eſſe, ex iis quæ diſputavimus patet. Hic enim ipſe liber docet Romanam illius ævi Eccleſiam ſenſiſſe vinum calicis majoris, ſi in eum vel modicum vini conſecrati refunderetur, vel panis conſecrati particula immitteretur, hac utravis admixtione abſque ulla nova conſecratione, ita plene ſanctificatum fuiſſe, ut verum veri ſanguinis Dominici Sacramentum fieret, *ſanguiſque* adeo *Dominicus* ex familiari Eccleſiæ loquendi uſu diceretur, quod utrumque quia eſt à nobis ſupra contra Bellarminianas argutias abunde demonſtratum, nihil hic retractare neceſſe eſt. Cum ergo hæc eo tempore fuerit Romanorum fides, neceſſe eſt vel iſtam quæ hoc crederet eorum Eccleſiam *à ve-*

ritate

ritate Catholica defeciſſe, adeoque ne Eccleſiam quidem fuiſſe; veſtiid admittere abnuit Bellarminus, omnino fatendum eſt veritatem *Catholicam* pati, ut etiam calicis majoris, tametſi ſeorſum per verba ſacerdotis minime conſecrati, vinum illa ex conſecrato calice infuſi vini admixtione vere conſecratum cenſeatur; vere adeo *ſanguis Dominicus* dici potuerit, uti re vera ab illo Ordinis ſcriptore diſertiſſime dicitur. Quæ cum ſole meridiano clariora ſunt, mane & ridiculum eſt, quod negat* Vaſques *ulla ratione credi poſſe Eccleſiam aliquando ſenſiſſe vinum non conſecratum poſſe conſecrari ſola infuſione ſpecierũ conſecratarũ & mixtione cũ ipſo, cuius tamen temeraria, ne impudentem dicam, aſſertionis mirabilis ille. Magiſter nullam aliam rationem adducit, niſi hanc, quod concors Scholaſticorum ſententia aliud definiverit; quaſi ex iſtorum muſteorum hominum placitis reformãda ſint quantumvis clara veterum aliud ab iis docentium ſententia.* Iam ex his ita conſtitutis, facillimum eſt intelligere plebem quantumlibet numeroſam nullo negotio potuiſſe etiam vino ſacro communicari; præſertim in ampla Eccleſia, ut erat Romana, in qua plures presbyteri & Diaconi miniſtrandæ Euchariſtiæ inſerviebant, tametſi unus in ſingulis menſis calix, iſque non ita magnus, à ſacerdote tractaretur, & verbis ſolennibus ſemel tantũ in ſingulis ſynaxibus conſecraretur. Nimirum ex eo pauxillum vini conſecrati in majorem calicem refundebatur, eaque infuſione *plene & per omnem modum ſanctificatum* majoris illius calicis vinum populo diſtribuebatur. Si neque hoc ad plebis confirmationem ſatis eſſet, ei calici vini ſimplicis ſed ſacri admixtione ſanctificati; mature antequam deficeret, largior copia infundebatur, ut ſacri, quod ſupererat, contactu & admixtione ipſum quoque ſacrum, veræque Euchariſtici ſacramenti pars fieret; idque tamdiu eodem modo, eademque ratione repetebatur donec totus populus communicaſſet. Hic autem de iis duntaxat temporibus loquor vel quibus ſcriptus eſt. Ordinis Romani liber, vel certe paulo vetuſtioribus. Priſcorum enim & his multo antiquiorum, quis uſus, quæ fides, ac ratio fuerit, non jam diſputo. Illud quidem mihi videor merito pronuntiare poſſe non exiſtimaſſe illorum priorum ſeculorum Patres illa vini conſecrati admixtione opus fuiſſe ad Sacramentum conficiendum. Potius credidiſſe eas putaverim illius conſecrationis ſacerdotalis, quæ ſemel in unaquaque liturgia fiebat, vim, in omne illud vinum extenſam ac diffuſam fuiſſe, quodcumque eſſet ſacri miniſtri manu apud menſam Dominicam in unaquaque ſynaxi ex calice vel eodem, vel alio diſtribuendum. Fuiſſe enim apud veterem Eccleſiam plura in eadem ſynaxi ad diſpenſandum vinum ſacrum adhibita pocula jampridem. Caſſander *t* & alij eruditi obſervarunt; de quibus *calices illi miniſteriales* accipiendi ſunt, quos Damaſi Pontificale memorat. *u* Horum unum fuiſſe merito Caſſander cenſet, quã à Remigio Remenſi donatum, dictumque Eccleſiaſtico miniſterio ſupra *x* diximus. *Quare enim* (inquit Caietanus) *miniſteriales dicti ſunt, niſi quia non ad offerendum, ſed ad adminiſtrandum populo Chriſti ſanguinem deſerviebant?* Mitto quod non eſt incredibile, calicem, qui verbis presbyteri proprie conſecrabatur, delectum fuiſſe ejus vini capacem, quod ad

CAPUT XXV.

* Vaſq in 3. Th. diſp. 195. § 65.

t Caſſ. in Liturg. c. 31. p. 75. & in Conſult. art. 22. p. 982.

u Pontific. Dam. in Silveſtr. in Dam. in Sixt. 3. in Hilaro. & alibi.

x Sup. c. 19.

Caput XXV.

populum confirmandum ſatis eſſet. Quod vero objicit Bellarminus *debuiſſe calicem non ita magnum adhiberi, vt poſſet à ſacerdote elevari & à Diacono huc & illuc deferri*, ille quoque hic fruſtra eſt. Antiquioribus enim illis, de quibus nunc loquimur temporibus, calicem, ut nunc fit, à ſacerdote elevatum nequaquam fuiſſe ſupra z demonſtratum eſt; neque eum huc & illuc à Diacono deferri neceſse erat. Si enim ejus molis eſſet, vt circumferri facile non poſſet; quid prohibebat Diaconum ex eo vinum ſacrum in miniſterialem ſcyphum refundere, quem ipſe commode ferre, & populo diſtribuere poſſet?

y Caietan. in 3. Tho. q. 80. art. 2. Quæſt. 3. §. Tertiò exemplo p. 396.

z Supr. l. 3. c.

Sed antequam hinc abeo, operæ pretium eſt obiter obſervare, quæ ratio Latinos coëgerit majorum ſenſu ac praxi tam immaniter hac in parte recedere, ut quæ apud hos fuerunt olim ſolennia, ea illi *veritatem Catholicam pati poſſe* nunc negent. Biel hanc quæſtionem pertractans illius *concordis Scholaſticorum ſententiæ* rationem aperit; * *Etiamſi* (inquit) *poſt conſecrationem vinum parum apponeretur ſpeciebus, non tranſit in ſanguinem; ſicut aqua non benedicta addita benedictæ efficitur benedicta, & oleum non conſecratum additum conſecrato redditur conſecratum.* Quidni, inquam cum tanto quam aquæ vel olei benedicti potentior ſit Dominici vini, imo ſi vobis credimus, ſanguinis virtus atque efficacia? *Non ſic in propoſito* (inquit Gabriel) *Nam ſanguini Chriſti in calice, quia non eſt extra venas corporis Chriſti, ſed in venis glorificatis; ideo ei nullus liquor appoſitus poteſt commiſceri, nec per conſequens aliquis in ipſum converti, niſi divina virtute verbis conſecrationis aſſiſtente; In aqua autem benedicta eſt perfecta unio alterius aquæ appoſitæ cum aqua benedicta, & conſtituunt vnam aquam; propter quod totum reſultans ſortitur nomen aquæ benedictæ; ita & in oleo.* Optima fateor, & clariſſima Gabrielis ratio, ſi ea ut loquuntur, ſupponas, quæ ille cum ſuis Latinis credit, ſanguinem ſcilicet Chriſti non modo in calice realiter eſſe præſentem, ſed ita ibi eſſe, ut ſimul venis incluſus contineatur, adeoque & divinum corpus, cujus illæ venæ vaſa ſunt, una cum eo ibidem adeſſe per eam nimirum, quam vocant, *concomitantiam*. Res ita aperta atque obvia eſt, ut qui eam clare diſtincteque cum Scholaſticis tenet, non poſſit, non id ipſum quoque, quod Gabriel inde concluſit, perſpicere atque animadvertere; nimirum vini non ſacri cum ſacro admixtione nequaquam tamen fieri poſſe, vt id Chriſti ſanguini, præſenti quidem, ſed venis concluſa, admiſceatur; Nihil adeo illam eius cum vino ſacro admixtionem ad hoc valere, vt ex vino ſanguis Chriſti fiat. Veteres ergo (niſi eos plane ſtupidos fuiſſe velimus conſtare debet ſi & *realem præſentiam & concomitantiam* ſic, vt credant hodie Latini, ipſi quoque crediſſent, nunquam eo amentiæ deventuros fuiſſe, vt putarent vinum commune ex illa cum Sacro commixtione ſacrum ipſum quoque fieri. Atqui hoc eos putaſſe certiſſimis argumentis demonſtravimus; Illud ergo, quod inde conſequitur neceſſario confitendum eſt, eos ſcilicet vel ipſam ſanguinis in vino ſacro præſentiam, vel certe concomitantiam neſciviſſe. Ac vetuſtiores quidem

* Biel. in Can. Miſſ. Lect. 35. R. fol. 59.

dem utramque neſciviſſe exiſtimamus; Paſchaſium vero & Ordinis Romani ſcriptorem, & ceteros ejuſdem ævi ac cenſus Latinos præſentiam crediſiſſe confitemur; cæterum *concomicantiam* nondum fuiſſe aſſecutos iſta quæ obſervauimus, probant. Atque inde non mediocriter confirmatur, quod vir illuſtris Petrus de Marca, Archiepiſcopus Pariſienſis, docuit in libello de Euchariſtia (quem ego legi, tametſi is a.D.1668. Lutetiæ ea cuſus, vix è prælo exierat cum repente ſuppreſſus eſt) Paſchaſium & Lanfrancum corpus & ſanguinem Chriſti ſub ſpeciebus alterum ab altero ſejunxiſſe, ac ſenſiſſe corpus in pane ſeorſum ſine ſanguine; ſanguinem pariter in vino ſeorſum ſine carne exiſtere & ſumi; quam in rem ſatis perſpicua videntur quædam Paſchaſii, verba; ut hæc nequid de aliis dicam, * *Non recte* (inquit) *caro ſine ſanguine, communicatur.* Hæc enim non recte diceret, ſi carnem ſine ſanguine communicari non poſſe crederet. Qui vero ſic ſentirent, id eſt qui ſanguinem in calice merum, liquidumque extra corpus & venas eſſe putarent, non eſt mirandum ei admiſceri, eoque in ipſum tanſire exiſtimaſſe quod calici conſecrato infunderetur vinum commune; ut aquæ benedictæ infuſa aqua vulgaris eo & ipſa quoque benedicta fit. Poſteri, qui die diem docente grande illud Latinæ tranſubſtantiationis arcanum paulatim perpoliverunt, ſero tandem deprehenderunt ſatius eſſe, ne ſanguis à corpore, vel corpus à ſanguine in utravis ſpecie ſejungeretur; Vnde tandem nobile paradoxum emerſit tantundem in altera, quantum in utraque ſpecie & eſſe, & ſumi, & qui manducat eo ipſo quoque bibere & qui bibit, eo quoque ipſo manducare. Sed hæc obiter dicta ſunto, ut pateat vera diſcriminis, quod inter veteris & novæ Romæ ſcita hic apparet, ratio. Nunc cœptam diſputationem abſolvamus.

Caput. XXVI.

† P. Marca Tract. Gall. de Euchar. p.25.& 47.

* Paſc. de corp.& ſ. Dom.c.19 p. 1693.B.

CAPVT XXVI.

Concluſio diſputationis. Quibus gradibus Latini ad Euchariſtiæ ſub una ſpecie diſpenſationem venerint, repugnantibus Valdenſibus Viclefo, Taboritis, & Bohemis; contra quos ea tandem a. D.1415. in Concilio Conſtantienſi conſtituta; & ſequenti ſeculo à Tridentinis, nequaquam deprecantibus, etiam Latinorum pleriſque Principibus, confirmata.

HActenus Latinorum in hac cauſa ſuſpiciones, & coniecturas excuſſimus, quamque vanæ ac futiles ſint liquido, ni fallor, patefecimus. His confutatis ſtat, quod in priori diſputationis parte ex Chriſti inſtitutione & exemplo, ex Apoſtolorum praxi, ex diſertis Patrum teſtimoniis, ex claris veterum Liturgiarum vocibus, ex omnium (ſi vnos Latinos exceperis) Chriſtianorum, Græcorum, Moſcovitarum, Iacobitarum, Neſtorianorum, Abaſſinorum ad hodiernam diem conſtante

ac perpetuo

CAPVT XXVI. ac perpetuo uſu demonſtratum eſt, in omni antiqua, etiam Latina Eccleſia ad undecimum uſque præceps ſeculum miniſtratam, & omnibus ad menſam Domini accedentibus rite ac legitime diſpenſatam fuiſſe ſub utraque ſpecie Euchariſtiam. Vndecimo vero ſeculo cum vehemens effundendi ſacri vini metus Latinorum animos inceſſiſſet, ut ſibi ab hoc periculo caverent, ad morem panis ſacro vino, tingendi, tinctumque miniſtrandi, tametſi à Bracarenſi olim Concilio damnatum confugerunt; ſic, ut primo ita communicarentur infirmis, qui quidem exhauſtis morbo viribus panem ſiccum ſumere non poſſent; mox ſe ſe iſtius intinctæ uſus in ſolennem ac publicam ſacramenti apud ipſum altare communionem effunderet, quod jam adulto ſeculo undecimo aliquamdiu obtinuiſſe ex illius ævi ſcriptoribus conſtat. Sed etiam ipſos hujus moris auctores ſenſiſſe fideles non aliter corporis & ſanguinis Dominici in hoc Sacramento participes eſſe poſſe, niſi utrumque ſymbolum, id eſt panem & vinum ſacrum ſumerent, apertiſſime docet ille canon, qui primus hac de re occurrit, à nobis ſupra *a* ex Burchardo deſcriptus, quo ſacerdos jubetur oblatam infirmo pro viatico porrigendam *in ſanguine Chriſti intingere*, *ut* (inquit) *veraciter Preſbyter infirmo poſſit dicere*, Corpus *& ſanguis Domini proficiat tibi.* Nam qui ſic loquuntur, eos manifeſtum eſt crediditſſe Preſbyterum, qui ſub una panis ſpecie Euchariſtiam fideli alicui miniſtrarit, non poſſe vere affirmare illum corpus & ſanguinem Domini ſumpſiſſe; ut eſt illic à nobis obſervatum. Sed intinctæ Euchariſtiæ ille in publica ac ſolenni Synaxi uſus brevi apud Latinos eodem, quo ut videtur, cœperat, ſeculo, deſiit ab Vrbano Papa ann. D. 1095. in Concilio Claromontano primum abrogatus; & paulo poſt à Paſchali ejus ſucceſſore ann. D. 1118. refutatus ac prohibitus, ut eſt à nobis ſuo ſupra *b* loco demonſtratum. Fuiſſe quoque illis temporibus diximus, qui pugillares, ſive fiſtulas vitreas aut argenteas ad cavendam effuſionem adhiberent, ex quibus ori inſertis communicantes vinum ſacrum haurirent. Sed neque hic uſus diu videtur manſiſſe in publicis quidem Synaxibus. Quid facerent, cum hinc in dies validius urgeret effundendi Dominici calicis metus; illinc vero paratum intinctæ adverſus id periculi remedium Paparum ac Conciliorum decreta, & merito quidem, exploderent? In has anguſtias ita conjecti tandem eo erupeRunt, ut calicis communionem, quam his depulſi præſidiis, retinere ſe abſque nimio pane quotidie effundendi Dominici ſanguinis periculo, non poſſe intelligebant, plane penituſq; omitterent Quod ipſum tamen non fuit ab univerſis ſeculi illius duodecimi ſeculi Eccleſiis receptum ut ex iis Paſchalis P.R. 2. Ruperti Tulienſis, Bernardi, Petri Cluniacenſis & Concilij Lateranenſis teſtimoniis patet, quæ nos in ſuperioribus *c* exhibuimus. Quin & tanta fuit antiquiſſimi moris etiam ſeculo decimotertio apud Eccleſias non paucas reverentia, ut eæ tum adhuc Euchariſtiam ſub utraque ſpecie miniſtrarent, ut ibidem *d* demonſtravimus ex Luca Tudenſi, ex Thoma, & ex anonymo ſcriptore de victoria

b ſupra L.

Caroli

Caroli Regis Siciliæ, ac denique ex Iacobi Vitriacenſis hiſtoriis. Quibus teſtimoniis duo alia nunc adjicimus. Prius eſt ex Petri Monachi Vallium-Cernaij Albigenſi hiſtoria poſt a. D. 1209. ſcripta in qua Balduini Comitis ſuprema narrans, *Dum* (inquit) *Capellanus afferret divini myſterij ſacramenta* &c. Et cum hoſtes Balduinum ea ſumere prohiberent, *Ex quo* (inquit) *mihi divinis ſacramentis communicare non permittitur. Sacramenta*, ut omnes vident inepte diceret, ſi unum tantum ac non utrumque Euchariſtiæ ſymbolum eo ævo miniſtrare ſolenne fuiſſet. Alterum teſtimonium eſt Thomæ, qui cum tres rationes in medium attuliſſet, quibus effici videtur non licere corpus Chriſti ſine ſanguine miniſtrare, contra hæc altera ex parte ita objicit; *g Sed contra eſt* (inquit) *multarum Eccleſiarum uſus, in quibus populo communicanti datur corpus Chriſti ſumendum, non autem ſanguis.* Tum paulo poſt; *Ideo provide* (inquit) *in quibuſdam Eccleſiis obſervatur, ut populo ſanguis ſumendus non detur.* Qui communionem *in quibuſdam*, item *in multis* Eccleſiis ſub una ſpecie dari, & quidem *populo*, non autem & clericis non conficientibus, ita dari dicit Thomas, eo ipſo teſtatur communionem ſub utraque ſpecie Clericis quidem quibuſvis in omnibus, populo vero etiam in quibuſdam, iiſque non paucis datam adhuc ævo ſuo fuiſſe. Sed & Petrus Paludanus de ſeculo decimoquarto, quo ipſum Bellarminus vixiſſe pro ſe indubitata conſtituit, *h* teſtatur nondum plane exoleviſſe priſcam conſuetudinem; quo loco, cum poſuiſſet ſacramentum non debere ſub utraque ſpecie dari populo, *i Græci tamen* (inquit) *communicant carni & ſanguini. Et in quibuſdam Eccleſiis eſt conſuetudo, quod communicant ſub utraque ſpecie. Nec eſt peccatum, quia quando mos erat, crimen non erat. Et ita caute in illis Eccleſiis, ſive monaſteriis, faciunt, quod nihil effundant; ſed ſi vulgo indifferenter daretur, eſſet maius periculum.* Iiſdem temporibus vixiſſe Gulielmum de monte Laudinio, ſive Lauduno, Pictavenſem Abbatem, inde conjectura eſt, quod Trithemius eum inter ſcriptores hujus ſeculi 14. locat. Ex ejus Sacramentali (ſive libro de Sacramentis apud Thrithemium) Ioannes Hus hunc locum deſcribit, *k* ab ipſo quoque Caſſandro memoratum; *l Quod recipiendo corpus totum veritatem accipit, licet non totum ſacramentum. Ideo in multis locis communicatur cum pane & vino, id eſt toto ſacramento.* Ex quibus apparet ne ſeculo quidem decimo quarto plane apud Latinos deſiiſſe veterem ſub vtraque ſpecie communicandi conſuetudinem. Sed ab illius ſeculi initiis paulatim exoleviſſe, diverſumq; unius panis miniſtrandi uſum paſſim apud omnes invaluiſſe ſatis intelligimus. Iam vero abuſui reſtitiſſe Viclefum omnino credibile eſt circa an. D. 1370. quibus eum temporibus floruiſſe certum eſt. Primo enim res ipſa docet, qui verum de Euchariſtia fidem palam repudiata ejus tranſſubſtantiatione & adoratione aſſeruit, eum quoq; ſub utraq; ſpecie ſacramentum miniſtrandum cenſuiſſe omnino eſſe conſentaneum; quod ita ſentientem aliter inſtituere nullus urgeat tantus ille effundendi ſanguinis ipſius Dominici metus, à quo profectã apud Latinos

f Petr. Vall. Cern. Hiſt. Alb. in Frãc. Cheſn. T. 5. p. 640. B.

g Thom. in 3. Q. 80 a. 12. p. 392.

h Bell. de Script. Eccl. ad an. D. 330.

i Palud. in 4. d. 12. an. 2, concl. 2.

k Hus de Sang. Chr. T. 1. fol. 43. b.

l Caſſ. de comm. ſub utr. p. 1043. init.

Capvt XXV.

m Vald. Doctr. B.

n Vald. T. 2. c. 87. fol. 90. col. 3.

eſſe patet Euchariſtiæ ſub una ſpecie communionem. Vicl[illegible]um *n* autem ex Valdenſi conſtat *m* tranſſubſtantiationis & adorationis Euchariſtiæ figmenta rejeciſſe ſummaque vi oppugnaſſe. Huc accedit diſertus Valdenſis locus; *n* *Viclefiſtæ* (inquit) *quia ſubſtantiam carnis ibi* (in Euchariſtia) *non concedunt, reſtat, ut dicant tantum in pane carnem, tantum in vino ſanguinem; quia ſolum eſt utrumque ibi ſecundum propriam ſuam figuram.* Viclefiſtas ergo qui Chriſti ſanguinem nullum in pane repræſentari vel exhiberi putabant, conſentaneum eſt communicantibus etiam vini ſpeciem miniſtraſſe; quos alioqui Dominici ſanguinis ſacramentaliter participes fieri non poſſe exiſtimabant. Quæ ſi vera ſunt, ut eſſe videntur, conſiſtere non poteſt, quod Bellarminus ex Ænea Sylvio narrat *o* exortam eſſe hanc de communione ſub utraque ſpecie controverſiam anno demum 1412. auctoribus duobus Germanis Petro Dreſdenſi, & Iacobello Miſnenſi, & quidem ex occaſione verborum Domini apud Ioannem, *Niſi manducaveritis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Sed multo etiam abſurdiora effutit Caietanus, controverſiæ hujus originem jam inde à Neſtorio hæreſiarcha arceſſens, quem præter omnis antiquitatis fidem fabulatur *p adſtruxiſſe univerſaliter ſervandam communionem ſub utraque ſpecie. Ille enim* (inquit) *putavit ſub ſpecie panis corpus* Chriſti *tantum eſſe, & ſub ſpecie vini ſanguinem tantum; quia in morte Chriſti ſanguis fuit ſeparatus à corpore; & propterea ſub utraque ſpecie oportebat ſacramentum ſumi, ut integer Chriſtus ſumeretur in memoriam mortis eius.* Sed & *Pelagium* idem ſomniat *utramque ſacramenti ſpeciem ad omnes, etiam infantes extendiſſe, motum ex verbis Domini Ioan. 6. Niſi* manducaveritis. De Neſtorio ſimilia quoque jam ante Caietanum garrierant *q* Baſilienſis Synodi Deputati ad Bohemos. Iſtæ vero meræ ſunt chimaræ ab hominibus omnis antiquitatis ignaris, in ſcholarum Latinarum tenebris & otio ſomniatæ. Cum enim vetus omnis Eccleſia ad ſeculi decimi tertij initia communionem ſub utraque ſpecie miniſtraverit, nulla potuit ei ab illis, qui hoc ipſum ſentiebant hujuſmodi moveri atque intendi controverſia. Sed neque dubitandum eſt ipſo illo decimotertio ſeculo *Valdenſes*, ſive *Pauperes de Lugduno* traditum à majoribus morem ſub utraque ſpecie communicandi retinuiſſe. Quod autem eos à Latinis hoc nomine reprehenſos toto eo ſeculo non legamus, hæc ut videtur, ſatis idonea cauſa eſt, quod etiam illo tempore ſimilis eſſet nonnullarum apud ipſos Latinos Eccleſiarum uſus; ut modo ex Thoma & Paludano intelleximus; Quæ ipſa quoque ratio fuiſſe videtur, cur hunc Viclefi ſenſum intactum fere reliquerint. Illud certum eſt & indubitatum Bohemos initio ſeculi decimiquinti mori diſtribuendæ ſub una ſpecie Euchariſtiæ jam tandem omnium Latinorum communi, repugnaſſe, eamque melius, ſanctius, atque utilius ſub utraque miniſtrari cenſuiſſe: atque in hac fuiſſe ſententia, non modo Petrum illum Dreſdenſem, & Iacobellum Miſnen-

o Bell. L. 4. de Euch. c. 20 & Quantum ad 1.

p Caiet. in 3. Th. q. 80. art. 12. q. 1. in art. p. 392.

q Narrat. præf. Act. Conc. Baſil. T. 8. Conc. gener. p. 9. B.

Miſnenſem, ſed etiam eorum cævum ac cõſecraneum Ioannem Huſſum, utroque multo nobiliorem virum. Hujus enim opuſculum extat hoc titulo, r *An expediat Laïcis ſanguinem Chriſti ſumere ſub ſpecie vini.* Id vero ipſe multis argumentis fuſe docteque ac ſolide affirmat; tum ex ſcripturis; tum ex Patribus. Nam ex Paulo 1. Cor. 11. docet fideles, etiam laïcos, debuiſſe ſanguinem Chriſti bibere ſub ſpecie vini. Tum Gelaſij nobilem illum Canonem *Comperimus*, &c. recitat, & Liranum & Thomam, & Albertum Magnum, & quædam Auguſtini Hieronymi, ac Gregorij ex Gratiani rhapſodiis deſcripta, & Cypriani tria loca inſignia; tum Bernardum, & illum de Monte Lauduno Gulielmum, & antiquum Miſſæ Canonem; ex quibus omnibus rem poſtremo in hæc verba concludit; *Ex jam dictis videtur* (inquit) *quod licet & expedit Laicis fidelibus ſumere ſanguinem Chriſti ſub ſpecie vini. Nam licet corpus & ſanguis Chriſti ſit ſub utraque ſpecie ſacramentali, tamen Chriſtus non ſine ratione, nec gratis inſtituit utrumque modum Sacramentalem ſuis fidelibus, ſed ad magnum profectum. Nam modus manducandi ſacramentalis ſub forma panis eſt ſpecialis modus figurandi, & excitandi efficaciter ad manducationem ſpiritualem; & modus ſacramentalis bibendi ſub forma vini, eſt ſpecialis modus figurandi, & excitandi mentem ex inſtitutione Chriſti ad guſtandam ſuaviter effuſionem Chriſti ſanguinis, quem effudit. Vnde Matth. 26. ex hinc dixit ipſe Dominus, bibite ex hoc omnes; &* 1. Cor. 11. *Hic calix novum teſtamentum eſt, &c. & addit Apoſtolus, quotieſcumque enim manducabitis panem hunc, & calicem biberitis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat. Ex quo patet, quod ſicut ſacerdos digne ſumens ſub utraque ſpecie non ſine cauſa ſumit; ſic & devotus Laicus poteſt licite ſumere, cum eadem ſit ratio ad ſumptionem corporis & ſanguinis utrobique.*

CAPVT XXVI.

r Ioan. Hus T. 1. fol. 40. a. b. & f. 41. A

Atque hæc quidem Ioannes Hus; in quibus tria quædam ſunt obſervanda. Primum, quod communionem ſub utraque ſpecie probat ex Chriſti inſtitutione, & ex Pauli priore ad Corinthios epiſtola: illa vero Domini apud Ioannem verba, quibus Bohemos maxima niti ac gloriari dicit Bellarminus, ne leviter quidem in tota diſputatione attigit. Alterum, quod licere quidem, atque expedire etiam Laïcis, ſub utraque ſpecie communicare contendit; id vero adeo eſſe neceſſarium, ut Laïci, niſi de calice biberint, ſalvari (quod iſtis tribuit idem Bellarminus) non poſſint, nuſquam dicit. Tertium denique, quod Hus qui de his ita ſentiebat, tamen de *tranſſubſtantiatione* & comitantia, profitetur ſe minime dubitare, ut ex toto opuſculo, & aliis eiuſdem libris patet. Sed neque viri modeſtia, neque apertiſſima ſcripturæ auctoritas, neque veteris omnis Eccleſiæ praxis duros Conſtantienſes Synodi Patres deterruit, quominus a. D. 1415. illum communionis ſub utraque ſpecie morem repudiarent, omneſque ſacramentum ſub una tantum panis ſpecie miniſtrare juberent, & rem totam his verbis definirent; *Cum in nonnullis mundi partibus quidam temerarie aſſerere præſumant populum Chriſtianum debere Sacrametum Euchariſtiæ ſub utraque panis & vini*

r Conc. Cõſt. ſeſſ. 13.

Xxxx 2 *ſpecie*

Caput XXVI.

ſpecie ſuſcipere, & non ſolum ſub ſpecie panis, ſed etiam ſub ſpecie vini populum Laïcum paſſim communicet, etiam poſt cœnam, vel alias non jejuni, & communicandum eſſe pertinaciter aſſerant contra laudabilem Eccleſiæ conſuetudinem rationabiliter approbatam, quam tanquam ſacrilegam damnabiliter approbatam, reprobare conantur; hinc eſt quod hoc Concilium præſens generale Conſtantienſe in Spiritu ſancto legitima congregatum adverſus hunc errorem ſaluti fidelium provideri ſatagens, matura plurium Doctorum tam divini, quam humani juris deliberatione præhabita declarat, decernit, definit, quod LICET *Chriſtus poſt cœnam inſtitueris & ſuis diſcipulis adminiſtraverit ſub utraque ſpecie panis & vini hoc venerabile ſacramentum; tamen hoc non obſtante ſacrorum Canonum auctoritas, laudabilis & approbata conſuetudo Eccleſiæ ſervavit, & ſervat, quod hujuſmodi Sacramentum non debet confici poſt Cœnam, neque à fidelibus recipi non jejunis niſi in caſu infirmitatis, aut alterius neceſſitatis à jure, vel Eccleſia conceſſo, vel admiſſo. Et ſicut hæc conſuetudo ad evitandum aliqua pericula vel ſcandala eſt rationabiliter introducta, quod licet in primitiva Eccleſia hujuſmodi Sacramentum reciperetur à fidelibus ſub utraque ſpecie, poſtea à conficientibus ſub utraque, & à Laïcis tantummodo ſub ſpecie panis ſuſcipiatur; cum firmiſſime credendum ſit & nullatenus dubitandum integrum Chriſti corpus & ſanguinem tam ſub ſpecie panis, quam ſub ſpecie vini veraciter contineri. Vnde cum hujuſmodi conſuetudo ab Eccleſia, & ſanctis Patribus rationabiliter introducta, & diutiſſime obſervata ſit, habenda eſt pro lege, quam non licet reprobare, aut ſine auctoritate pro libito mutare.* Hæc illi. Qui animum in utriuſque ſpeciei communione obfirmaverint eos jubent Cenſuris Eccleſiaſticis ab Antiſtitibus, ut hæreticos *coërceri, invocato etiam ad hoc (ſi opus fuerit auxilio) brachij ſecularis.* Legem luculentiſſimo exemplo ſanciverunt. Paucas enim poſt dies Ioannem Hus primo, quod communionis ſub utraque ſpecie percipiendæ Bohemis auctor fuiſſe videretur, inde Hieronymum Pragenſem, ejus diſcipulum, diuturno carcere maceratum, uno fere anno poſt præceptoris necem, publice carnificij manu uſtulatas interfici curarunt. Quanta animi magnitudine, quam conſtanti in Deum fide ſanctiſſimi duo Martyres dirum illud ſupplicium pertulerint, omne ævum loquetur. Hieronymum quidem ipſi hoſtes admirati ſunt, ut ex iis videre eſt; quæ ab Ænea Sylvio, *s* & à Poggio Florentino *t* Italis de viri morte litteris tradita etiam hodie extant. Quod autem Conſtantienſes communionem ſub una ſpecie ſuam ab Eccleſia & *Sanctis Patribus introductum eſſe, diutiſſimeque obſervatum fuiſſe* glorientur; id utrumque quam aperte falſum ſit, ſi de Eccleſia intelligatur quæ ante ſeculum duodecimum fuit, ſatis patet ex omni hac diſputatione noſtra; nihil ut opus ſit quicquam ad hoc refellendum mendacium addere.

s Æn. Sylv. Hiſt. Boh. c. 36.
t Pogg. ep. ad Leon. Aret.

Iam poſt hanc à Conſtantienſi Concilio latam, diroque & immani Ioannis ac Hieronymi vivicomburio ſancitam legem, non eſt dubitandum

dum, quin toto illoſeculo decimoquinto mutila Euchariſtiæ ſu uno ſigno diſpenſatio ubique apud Latinos recepta ſit. Bohemos excipio, quos à tradito veteris Eccleſiæ in utraque ſpecie communicandi ritu Conſtantienſium neque edita, neque minæ ac diræ, neque hactenus apud Synodos Chriſtianos audita, carnificina, abſterrere potuerunt. A. enim D. 417. die Martij menſis decima in plena Magiſtrorum Pragenſis Univerſitatis congregatione, decretum promulgarunt, quo docent *u Euchariſtiam à cunctis Chriſti fidelibus ſub utraque ſpecie licenter ſumi poſſe, atque adeo eiſdem miniſtrari expedire*; præter cætera illud etiam in medium merito afferunt, quod ipſum Conſtantienſe Concilium, *ut dicitur*, (inquiunt) *prædictam formam communionis ſub utraque ſpecie aſſerat à Chriſto fuiſſe inſtitutam, & miniſtratam, & ſic in Eccleſia primitiva diutiſſime & Catholice practicatam*. Ac denique contrariam conſtitutionem concludunt *humanæ inventionis eſſe dogma, tanquam ſuſpectum & à veritate Evangelica prorſus alterum & nullatenus advertendum.*

CAPUT XXVI.

u Aſſert. comm. ſub T. 2. Huſſi. fol. 384. a. B.

Quid porro ex his initiis conſecutum ſit, ex narratione ab Orthuino Gratio in faſciculum rerum expetendarum relatæ, x & inde. Baſilienſis Concilij Actis præfixa y diſcimus; *Cum* (inquit) *Bohemi in erroribus ſuis perſtiterent, & primitivam ac Apoſtolicam Eccleſiam iactantes à Romana ſede pertinacius evariarent, exulceratis nimirum illorum animis ob Ioannis Huſſi, & Hieronymi Pragenſis exuſtionem*, miſſus eſt in Germaniam Legatus Iulianus Cardinalis titulo S. Angeli, ut expeditionem appareret in rebelles Bohemos, quam Romana conſuetudo Cruciatam appellat. Putabat enim Romanus Pontifex hanc gentem à Germanis facile poſſe ſuperari. Verum res aliter evenit. Nam noſtris ſæpius in fugam verſis tantum vicinis omnibus terrorem incuſſerunt, ut nihil aliud quam pacem optaret Germania. Rebus itaque non ſuccedentibus, cum ſemper Bohemi ſuperiores eſſent, quanquam à novo jam Pontifice Eugenio ſententia anathematis damnati, optimum factu viſum eſt, ut Baſileam, ubi nuper indictum erat Concilium vocarentur. Hæc illi; ex quibus refellitur Petavij z in Huſſi diſcipulos belli invidiam transferentis manifeſta calumnia. Non enim à Bohemis ortum eſt bellum, ſed à Papa, qui in eos Cruciatam indixit, Germanicoſque exercitus immiſit; ex Apoſtolorum ſcilicet quorum ſe ſucceſſorem eſſe gloriatur, more ac diſciplina; ut qui errant, neque tibi auſcultant, eos tu non ratione & verbi divini prædicatione, ſed igni & ferro conſcriptiſque exercitibus in verba tua cogas. Quid autem cum Bohemis in Baſilienſi Synodo ann. D. 1431. 1437. & 1438. actum fuerit, cum ex ipſis Concilij actis, tum ex memorata narratione intelligere licet. Res huc rediit. Pragam miſſi à Synodo Legati, qui una cum Bohemorum Oratoribus poſt multos ultro citroque *habitos tractatus, tandem concordiam inierunt. a* Concordiæ forma apud Iglaviam oppidum Moraviæ inſtrumentis ac ſigillis roborata eſt (Compactata vocant) quinto die menſis *Iulij Cæſare præſente*. Cætera mitto. De communione ita ſpoponderunt.

x Faſcic. rer. expet. fol. 156.

y Conc. Baſ. T. 8. Conc. init. ſtat. p. 5.

z Petav. Ration. Temp. Part. 1 L. 9. c. 8. a. D. 1644.

a Narrat. ub. ſupr. p. 10. B. T. 8. Conc. gen.

Caput XXVI.

b Ibid p. 9. E.

Synodi Legati; *b Si perſeverantes* (inquiunt) *in deſiderio veſtro hoc veſtri ambaſiatores poſtulaverint, ſacrum Concilium Sacerdotibus veſtris communicandi; ſub utraque ſpecie populum veſtrum, eos videlicet, qui in annis diſcretionis conſtituti reverenter & devote poſtulaverint, auctoritatem & facultatem in Domino largietur; hoc ſemper obſervato, quod Sacerdotes communicantibus ſemper dicant, quod ipſi debent firmiter credere, quod non ſub ſpecie panis caro tantum, nec ſub ſpecie vini ſanguis tantum, ſed ſub qualibet ſpecie eſt integer & totus Chriſtus.* Illud etiam diſerte teſtati ſunt Legati, *non eſſe Concilii intentionem permittere communionem ſub duplici ſpecie permiſſione tolerantiæ, vel ſicut Iudæis permiſſus fuit libellus repudii &c. tali permiſſione, quæ peccatum non excludat, ſed taliter elargiri, ut auctoritate Domini noſtri Ieſu Chriſti & Eccleſiæ veræ ſponſæ ſit licita, & digne ſumentibus ſalutaris.* Has leges & à Baſilienſi ſynodo latas conceſſaſque, & à Bohemis acceptas fuiſſe circa ann. D. 1438. 1439. apparet ex Apologetica Georgii Pogiebracii, Bohemiæ Regis, ad Hungariæ Regem Matthiam epiſtola, a. D. 1468. data, in qua ille rem totam breviter ita exſequitur; *Putamus ſerenitati veſtræ, Frater cariſſime, per famam innotuiſſe, qualiter olim ſacrum Baſilienſe Concilium regnicolis regni noſtri indixerit, ut iis qui ad annos diſcretionis perveniſſent, quibus uſus eſſet Euchariſtiæ ſub utraque ſpecie ſumendæ, quique hoc devote petierunt, taliter ſcilicet ſub utraque ſpecie communicentur, hac præfatione, ut firmiter credant, non ſub ſpecie panis corpus exſangue, nec ſub ſpecie vini ſanguinem duntaxat, ſed qualibet ſpecie integrum ſumi Chriſtum; & hæc omnia non per modum tolerantiæ ſicut interdum peccata tolerat Eccleſia; ſed ut hoc liceat auctoritate Domini noſtri Ieſu Chriſti, & ſanctæ matris Eccleſiæ ſponſæ ejus.* Tum *Hoc* (inquit) Sacrificii ritu Nos, *& parens uterque noſter, & avus quoque uſi ſumus.* videntur tamen Romani Pontifices diſſoluta Synodo Baſilienſi iſtis ejus auctoritate cum Bohemica gente tranſactis, ac ut ipſi loquebantur, *compactatis* ſtare noluiſſe; ut vel ex illa Georgii Regis epiſtola diſcimus, in qua de graviſſimis Pauli P. R. 2. in ſe injuriis prolixe conqueritur. Idem patet ex illius Papæ ad Archiepiſcopum Lugdunenſem litteris a. D. 1469. die 23. Febr. datis, in quibus denuntiat *d* Georgium Regem *obſtinatæ perditionis filium* à ſe excommunicatum, *quod Huſſitarum hæreſin pertinaciter teneat ac defendat.* Itaque iſte *hæreſin* vocat ritum communicandi à Baſilienſi Synodo Bohemis conceſſum. Sed eos Papæ Romani vel inverecunda in contemnenda Synodi auctoritate præſumptio, vel in ſe fidem Synodi ſecutos dira & immanis iniquitas atque inhumanitas adeo non fregit, ut potius irritarit, & ab illa Sede magis magiſque abalienaverit; quod nos, ut cætera mittam, ſatis ſuperque intelligimus ex Ioannis Slecthæ Bohemi ad Eraſmum epiſtola ann. D. 1519. data. Is enim, tametſi Papæ partibus addictus teſtatur *eorum ſectam*, qui Euchariſtiam ſuo tempore ſub utraque ſpecie populo diſpenſant, ita apud Bohemiam floruiſſe, *ut ei licet ex Proceribus pauci, plurimi tamen ex no-*

c G. Pogiebr. ep. ad Matth. Hung. T. 4. Dach. p. 1413.

d Paul. 2. ep. ad Arch. Lugd. ibid. p. 417.

e Slecth. apud Eraſm. L. 14. epiſtolar. T. 5. p. 644.

ex nobilitate, civitates vero Regiæ prope triginta adhærerent. Hos autem, cum conditiones ſibi à Concilio Baſilienſi latas & à majoribus ſuis ſuſceptas viderent neque Eugenium Epiſcopum Romanum, neque ſequentes ejus ſucceſſores approbare ratasque habere, vel litteris pactionis ab illo Concilio datis conceſſiſque ſubſcribere voluiſſe, hac perſpecta *f tam obſtinata, & immobili Pontificum mente* offenſos Papis de cætero nuntium viciſſim remiſiſſe, neque eos jam pro veris Chriſti Vicariis habere; communionem vero nemini aliter, quam ſub utraque ſpecie miniſtrare. Cum ergo priſcus iſte mos Euchariſtiæ panem & calicem omnibus ad menſam Domini accedentibus porrigendi etiam ſeculo 14. teſte Paludano & Gulielmo de monte Laudano in nonnullis Latinorum Eccleſiis ſervatus fuerit, & ab Huſſo circa ſeculi 15. initia ſuis Bohemis reſtitutus, & ad ſeculi decimiſexti primordia ſumma ab illis fide reſenſus fuerit; apparet eum ne in occidente quidem ipſo ullo fere unquam tempore plane penituſque exſtinctum fuiſſe.

CAPUT XXVI.

f Ibid. p. 454.

Quo iniquior fuit Latinorum durities, qui decimoſexto ſeculo juſtiſſimas noſtrorum hominum admonitiones ac poſtulationes pertinaciſſime ſpreverunt, paſcentium ut plebi ſacrum poculum redderetur; præſertim cum ex ipſis Latinis non pauci, clariſſima rerum luce victi huic eorum deſiderio faverent. Itaque cum diu expectata Synodus, Tridenti tandem à Papa indicta haberetur, interceſſere tam apud Papam, quam apud Tridentinum Concilium plura maximi nobiliſſimique Principes, ut Dominicus calix omnibus communicantibus concederetur. Quæ fuerint Chriſtianiſſimi Galliarum Regis, quæ Cleri, quæ populi vota, patet ex iis litteris quas à Catharina, Henrici 2. Regis vidua ad Pium P.R. 4. an D. 1561. prid. Non. Sext. de Eccleſiæ reformatione datas Iac. Aug. Thuanus in Hiſtorias ſuas retulit. g In his enim Regina hoc nominatim religionis caput urget, *Sacra (* inquit*) communionis uſum integrum, hoc eſt ſub utraque ſpecie, ſine perſonarum diſtinctione reſtitui debere; nec Conſtantienſis Concilij, quod Dei mandato præponderare minime debeat, auctoritatem, quo minus id fiat, obeſſe poſſe.* Hæc Regina; quæ Sandovalianus Index, una cum cæteris pane omnibus, quæ in iis litteris habentur, deleri jubet, h ne eorum memoria ad poſteros propagetur. Extant i & Caroli IX. Regis, Catharinæ filij, eodem anno, die Oct. 24. datæ ad Inſulanſum, ſuum apud eundem Papam Oratorem, litteræ, quibus docet *ſe communibus Epiſcoporum & Doctorum regni ſui monitis ac precibus rogatum, ut apud Papam intercedat, quo cum ejus venia ac conceſſione illis liceat, omnibus ſibi pro ſacro munere ſubditis ſanctam Cœnam communicare ſub utraque panis & vini ſpecie; quem ritum primitivæ Eccleſiæ olim fuiſſe compertum ſit; eoſdemque Epiſcopos, præter innumerabiles doctas, ſanctiſſimaſque rationes hoc etiam afferre, quod eam rem Pontifex per ſe, propriaque poteſtate, non exſpectata Synodi opera conficere poſſit.* Inſulanus ad has Regis litteras d. 6. Novembr. *reſcribens, narrat k Papã, cum hac ipſe apud eum mandata Regis expoſuiſſet, dixiſſe, hanc ſuam*

g Thuan. Hiſt. L. 27 p. 31. 32.

h Sandov. Ind. expurg. ad Thuan. Hiſt.

i Inſtr. & teſtr. & c. pour le Conc. de Tr. p. 100.

Caput XXVI. *ſuam ſemper fuiſſe de calicis communione, deque Clericorum coniugio ſententiam, rem nimirum utramque juris eſſe poſitivi, adeoque huiuſmodi, quæ mutari poſſit; ſeque eo nomine in ultimo Conclavi pæne habitum eſſe pro Lutherano; Cæſarem eadem apud ſe primum pro filio Bohemiæ Rege, mox etiam pro ſuis patrimonialium ditionum ſubditis poſtulaſſe.* His Rex acceptis literis Inſulanum jubet *l eadem apud Piũ urgere.* Sed res ſolennibus Romanæ Curiæ artibus, in longum extracta, poſtremo in nihilum abiit; plæriſque. Cardinalibus Inſulano Regis mandata procuranti atque urgenti ſummo ſtudio obnitentibus. Illud memorari dignum, quo Inſulanus ſua apud eos pro hac cauſa officia Regi exponens narrat *m ſibi à Cardinali S. Angeli fuiſſe reſponſum ſe nunquam aſſenſurum, ut Galliarum populis tantum VENENUM pro medicamento propinetur, multoque ſibi conſultius videri, ut hoc morbo laborantes perire ſinant, quam ut tale iis remedium petentibus concedant, In his verbis Cardinalem ita, ipſum ſibi placuiſſe, ut ea voce contentiore & elatiore voce, & converſo ad eos ore qui ponè adſtabant pronuntiaret, nequis neſciret hanc ſuam eſſe ſententiam.*

l Ibid. p. 110.

m Ibid. p. 117.

Neque fœlicius proceſſere vel Regis, vel aliorum Principum apud Tridentinam Synodum conatus. Galli Oratores an. D. 1562. in litteris ad Regem die Iul. 19. datis teſtantur *n Imperatoris primo, mox etiam Bavarici Ducis Legatos communionem ſub utraque ſpecie flagitaſſe, eamque cauſam magna cura ſtudioſe egiſſe; caſſo omnia & inani labore.* Narrant *eos Synodo prolixam & præclaram ea de re commonefactionem exhibuiſſe; etiam Bavaricum in medio conſeſſu orationem apud Patres habuiſſe luculentiſſimam; Se Regis nomine & mandato iis adfuiſſe.* Doctiſſimus Calixtus accuratiſſime executus eſt, *o* qui Germanorum à Synodi principio ad finem, qui poſt ipſum Synodi exitum fuerint labores, qui conatus, quæ officia, Ferdinandi & Maximiliani optimorum ac laudatiſſimorum Imperatorum, Alberti Ducis Bavarici & aliorum, ut communionem ſub utraque ſpecie impetrarent; Quin & ipſam illam oratoris Bavarici *Auguſtini Baumgartneri* Orationem ad Tridentinos, aliaque multa de hoc argumento rara ac recondita, ex privatis ubi latebant, ſcriniis eruta in lucem publicam revocavit atque edidit; quæ apud eum videat, qui volet in ipſo limine eruditiſſimæ de communione ſub utraque ſpecie diſputationis collecta.

n Ibid. p. 159.

o Calixt. de comm. ſub utr. p. 13. & ſeqq.

Sed Tridentini obfirmatis & obſtinatis adverſus omnium vota, interceſſiones, atque officia animis, tandem a. D. 1562 præfati *p hanc Eccleſiæ ſibi* que adeo *Eccleſiam repræſentantibus, in adminiſtratione ſacramentorum auctoritatem eſſe ac poteſtatẽ, ut ſalva illorum ſubſtantia, ea ſtatuere, vel mutare poſſint, quæ ſuſcipientium utilitati, ſeu ipſorum* ſacramentorum venerationi *magis expedire iudicaverint;* ita de re tota deinceps decernunt; *Licet* (inquiunt) *ab initio Chriſtianæ Religionis non infrequens utriuſq; ſpeciei uſus fuiſſet, tamen progreſſu tẽporis latiſſime iam mutata illa conſuetudine, Eccleſia gravi-*

p Conc. Trid. Seſſ. 21. cap. 2.

gravibus ac iuſtis cauſis adducta hanc conſuetudinem ſub altera ſpecie communicandi approbavit, ac pro lege habendam decrevit, quam reprobare, aut ſine ipſius Eccleſiæ auctoritate pro libito mutare non licet. Ac neque ſpes erroris corrigendi ſupereſſet, anathemate eos feriunt, q *quicunque dixerint ex Dei præcepto omnes & ſingulos fideles utramque ſpeciem ſanctiſſimi Euchariſtiæ ſacramenti ſumere debere*; Inſuper etiam *eos, qui dixerint Eccleſiam Catholicam non iuſtis cauſis & rationibus adductam fuiſſe, ut Laïcos, atque etiam Clericos non conficientes ſub panis tantummodo ſpecie communicaret, aut in eo erraſſe.* Ac tametſi eos, qui calicis uſum flagitabant, ad Papam dimittant, qui pro ſua ſingulari prudentia ſcilicet, an alicui vel nationi vel regno id concedi, quibuſve conditionibus concedi poſſit, definiturus ſit, & quod è re Chriſtianiſmi & ipſorum petentium eſſe videbitur, decreturus; ſpes tamen ex his in ſpeciem honeſtis à multis concepta tandem ſic omnis in nihilum recidit, ut muſteus ille neque pluribus ante inchoatam Tridenti Synodum annis, quam CXLVII. publica lege receptus communionis ſub una ſpecie ritus, omnes nunc Eccleſiæ Latinæ partes atque angulos longe lateque occupaverit; alterius conſuetudinis, licet antiquiſſimæ, & à Chriſto ipſo, ipſiſque Apoſtolis ductæ nullum uſquam in toto Papæ regno remanſerit veſtigium, ſi Sacerdotem celebrantem exceperis, cui conceditur, ut quem conſecravit calicem, totum ipſe unus hauriat.

CAPUT XXVI.

q Ibid. can. 1.2.

DE CVLTIBVS LATINORVM RELIGIOSIS,

LIBER SEXTVS,

QVI DE EVCHARISTIA QVARTVS EST.

CAPVT PRIMVM.

Novum eſſe, quod apud Latinos Euchariſtia ab ingeniculatis excipitur. Apoſtolos & Apoſtolici ævi fideles eam diſcumbentes ſumpſiſſe; Poſtea ſtantes communicaſſe; ex Tertulliano, Dionyſio Alexandrino, Chryſoſtomo, &c. Sic etiam hodie communicare Græcos & Æthiopas. Quædam Latinorum nova in communione & poſt communionem cautela. De jejunio poſt communionem, ex Pſeudo Clemente.

DISTRIBVTIONEM Euchariſtiæ excipit ipſa communio, in qua illud apud Latinos novum occurrit, & à veteris Eccleſiæ uſu ac more diverſum, quod eam in Solenni Synaxi communicans, non aliter quam utroque genu poſito ſumit, ut eſt in Rituali Romano diſerte præceptum, *a ut omnes utroque genu flexo Sacramentum humiliter adorent, ac reverenter ſuſcipiant.* Nihil in omni Papæ Eccleſia accuratius obſervatur; nihil à fidelibus ſeuerius exigitur. Cultum, nequis ambigat, ipſi hunc eſſe profitentur, quem vero Deo Optimo Maximo omnes debemus, quemque eorum. Scholæ proprio vocabulo *Latriam* appellare ſolent. *b* Quin etiam qui aliud ſentiunt, aut docent, eos anathemate feriunt. Ita quidem Latini. In omni vero antiquitate hanc aut ſimilem legem fruſtra quæſieris. Nullam reperies.

a Rit. Rom. tit. de Euch. ſolc.p.73.

b Conc. Trid. Seſſ.13.c.5.& can.6.

Ac in prima quidem Euchariſtiæ celebratione, totius inſtituti fonte non genu flexos, imo ne ſtantes quidem, ſed, quæ corporis poſitura ab adora-

adorationis externæ ingenio alieniſſima eſt, in triclinio ad menſam accumbentes panem & calicem ſacrum de Chriſti manibus accepiſſe, ex ipſa Evangeliſtarum narratione qui rem totam accuratiſſime deſcripſerunt, facile quiſquis attenderit, intelliget. Neque aliter Apoſtolorum diſcipulos ſe in hoc ſumendo ſacramento geſſiſſe, apparet ex iis, quæ Paulus de Sacro hoc negotio in priore ad Corinthios epiſtola *c* diſputat. Inde enim videre eſt fideles tum quoque cænatos, ſtatim adeosq; ad candē illam ad quam cœnati erant, menſam diſcumbentes, ſacramentum hoc celebraſſe ac ſumpſiſſe; quod vtrumque quia alibi fuſius demonſtravimus, nihil nunc in iis immorari neceſſe eſt. Neque vel Iuſtinus, Euchariſtiam deſcribens vel alii iſtius ad a. D. 300. memoriæ ſcriptores genu flexos communicaſſe antiquiſſimos illos Chriſtianos memorant.

CAPUT I.

c 1. Cor. 11.

d l. 2 de cult. relig. obj. c. 8. & c. 19.

e Iuſt. Apol. 2.

Par eſt in ſequentium temporum libris de hoc ritu ſilentium; etiam apud ipſum Conſtitutionum Pſeud-Apoſtolicarum auctorem, quo loco *f* Epiſcopi primum & Clericorum, tum & totius populi, ſingulorumque ejus ordinum communio deſcribitur. Ille quidem cætera diligenter more ſuo exſequitur; Quemquam in genua procidiſſe, vel ea flexiſſe nullus dicit. Stantes communicaſſe ex iis monumentis, quæ ſuperſunt, non obſcure diſcimus. Nam Tertullianus, negans ſynaxin ſacram ob ſuſceptum jejunii officium deſerendam; *Nonne* (inquit) *ſolennior erit ſtatio tua ſi & ad aram Dei ſteteris?* Obiter docet, qua corporis poſitura fideles ad menſam Dominicam ſacramentum accepturi apparerent; nempe ſtantes, *Si ad aram Dei ſteteris*; particulam ſcilicet accepturus. Rigaltius nodum in ſirpo quærit, dum eo verbo alludi putat *h* ad Paganorum ſacrificia: in quibus victimas paſſim apud ſcriptores Ethnicos videmus ſtare ad Deorum aras. At ii de quibus Tertullianus loquitur, non immolandi ſed partem è ſacro ſuam accepturi acceſſerant, Proprium ergo hujus actus verbum *ſtare*; ut nihil ſit opus ad longe petita excurrere cum vocabulum rei ipſi ad amuſſim congruat. Id vero etiam firmat vetus tertii, ſed adulti ſæculi auctor Dionyſius Alexandrinæ Eccleſiæ Epiſcopus in illuſtri quodam apud Euſebium loco, ubi hos nobis communicantis fidelis actus recenſet; *h* atque hunc quidem primum, quod is *Euchariſtiam*, id eſt gratiarum actionem audiret, εὐχαριστίας ἐπακούειν; ſecundo, quod *Amen cum cæteris reſponderet*, συνεπιφθέγξασθαι τὸ ἀμήν; quod etiam Iuſtinus commemoravit; tum, quod ad ſacram menſam adſtaret τῇ τραπέζῃ παρεστάναι; Hinc, quod manus ad ſuſcipiendum cibum ſacrum porrigeret; poſtremo, quod cibum illum ſacrum ſumeret; *Qui gratiarum* (inquit) *actionem frequenter audiverit, & qui cum cæteris reſponderit Amen qui ad ſacram menſam* ADSTITERIT, *& manus ad excipiendum ſacrum cibum porrexerit, qui illum exceperit, & corporis ac ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti diutiſſime particeps fuerit, eum ego de integro renouare* (id eſt baptizare) *non auſim*. εὐχαριστίας γὰρ πολλάκις ἐπακούσαντα, καὶ συνεπιφθεγξάμενον τὸ ἀμήν, καὶ τραπέζῃ παραστάντα, καὶ χεῖρας εἰς ὑποδοχὴν τῆς ἁγίας τροφῆς προτείναντα, καὶ ταύτην καταδεξάμενον, καὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος, Κυρίου ἡμῶν

f Conſt. Apoſt. l. 8. c. 13.

g Tertull. de orat. c. 14.

g Rigalt. ad loc. Tert.

h Dion. Alex. apud Euſ. Hiſt. l. 7. c. 9. p. 255. B.

CAPVT I. Ἰησοῦ Χριστοῦ μεταχόντα ἱκανῷ χρόνῳ. ἂν δὲ ὑπερχῇς ἀποσκευάζειν ἔτι πλημμέλειαν. Omnia ſigillatim & quidem accuratiſſime, vt vides. Iſte primo Euchariſtiam (id eſt ſolennem precem, qua Deo gratiæ agebantur, quaque ſacra dona conſecrabantur à ſacerdote) audit. Tum *amen reſpondet*; ut eſt etiam apud Iuſtinum. Tum *ADSTAT ad ſacram menſam*; Ita enim olim & ipſi Laïci ad Domini menſam accedebant, ibique ſacrum cibum ſumpturi adſtabant; eum denique porrecta, ſive protenſa manu ſuſcipiebant; atque ita corporis & ſanguinis Dominici participes fiebant. Vides inter cætera diſerte poſitum τὸ παρεστάναι *adſtare* & τὸ προτείνειν *protendere manus*, quibus excipiebatur Dominicus cibus; vides inter utrumque nihil interceſſiſſe. Si fidelis poſtquam ad menſam acceſſerat, ibi repente genua ad excipiendum ſacramentum poſuiſſet. Dionyſius profecto id hoc loco dixiſſet, quo ſcilicet totum rei ordinem accuratiſſime exſequitur. Nullus dixit. Ne dubites fidelem ergo ad communionem procedentem apud ſanctam Domini menſam adſtitiſſe; adſtantem ſacrum cibum manu excepiſſe; genua ad hoc neque flexiſſe, neque in ea procidiſſe. Doctiſſimus, ſuoque merito celeberrimus Valeſius id ipſum ad hunc locum egregie obſervavit, *l Fideles* (inquit) *communicaturi ad altare accedebant, ibique corpus Chriſti de manu Presbyteri STANTES, non vt hodie genibus flexis, accipiebant.* Huic uſui veteres omnes liturgiæ congruunt; in quibus nullum videmus in communione vel priore, quæ Sacerdotis & Clericorum eſt, vel poſteriori, quæ plebis eſt, Euchariſtiam ingeniculatum ſuſcipere; neminem, vt communicet, juberi genua ponere, quod vtrumque in antiquiſſimis Liturgiis haud dubie cerneretur (plane, ut cernitur in recentioribus Latinorum Miſſalibus, ac Ritualibus) ſi ut nunc fit apud hos, ita olim apud veteres mos Chriſtianorum fuiſſet ſacra dona non aliter accipere quam in genua procumbentem Cur enim in his antiquitatis monumentis, quæ ſunt veluti totidem cultuum ac rituum in Euchariſtiæ ſacro olim ſolennium icones ac tabulæ, hic ritus, qui ſi Latinis credimus, ſanctiſſimus eſt, neque abſque inſigni impietate omitti poteſt, nuſquam expreſſus, vel adumbratus reperitur, cum cæteros omnes, etiam multo levioris ad Sacramentum momenti, actus. Voces, nutus diligentiſſime in iis tradi, deſcribi, etiam inculcari videamus? Atqui certum eſt, non modo in ea Liturgia, quæ eſt apud Pſeudo Clementem, de qua nuper diximus, vel in his, de quibus nunc loquimur, Iacobi, Marci, Baſilii, Chryſoſtomi &c. nomina præ ſe tametſi falſo, præferentibus, ſed etiam in aliis multo recentioribus, quæ in Latinorum, puta Iſidori. Amalarii, Rabani, Valafridi Strabonis, Pſeudo-Alcuini &c. libris nono decimo, vndecimo pæne toto ſæculo conſcriptis expreſſæ leguntur, vel in iis denique quas nuper Hugo Menardus ex veterum codicum manu ſcriptorum latebris erutas Gregoriano Sacramentorum operi ſubjecit, certum eſt inquam, in his omnibus tam multis primæ ac mediæ antiquitatis monumentis nullum vſpiam locum occurrere, in quo vel fidelis communicaturus jubeatur vel utroque. ut in Romano

l Henr. Valeſ. in l 7. Euſ. c. 9. in Not. p. 145. A

mano Rituali, vel ſaltem altero genu in terram fixo Euchariſtiam ſuſci- Cap. I.
pere, vel ubi aliquis ſive de Cleri, ſive de plebis cenſu ſacramentum ita ingeniculatus ſumere dicatur. Ergo fatendum eſt nondum toto illo tempore hunc ritum fuiſſe vel ex publica aliqua Eccleſiæ lege, vel ex tacito omnium conſenſu atque uſu ſolennem. Illi quidem ſcriptores memorant monitos circa Liturgiæ initia fuiſſe fideles *ut recte ſtarent*. Clemens; *Cl. Conſt. l 8.c.12.inic. *Recti ad Dominum cum timore & tremore ſtantes ad offerendum*, ὀρθοὶ πρὸς Κύριον μετὰ φόβου καὶ τρόμου ἑστῶτες ὦμεν προσφέρειν. Liturgia Chryſoſtomi; *Diaconus dicit clara voce; Stemus honeſte. Stemus cum timore. Attendamus ſanctam oblationem in pace offerre*, στῶμεν καλῶς. στῶμεν μετὰ φόβου· πρόσχωμεν τὴν ἁγίαν ἀναφορὰν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν. *l* Lit. Chryſ. Bibl. P. T 2. Gr. Lat. p. 77. B. Vbi vero ad cómunionem ventum eſt, nemo neque apud Clementem, neque in Liturgia jubetur genua flectere. Apud Clementem ubi ſacerdote præeunte Deum omnis Eccleſia ſupplex accuratis precibus ante numerum conſecrationem adoratura eſt, Diaconus dicit; *Quicumque fideles ſumus, flectamus genu; Deum omnes precemur per Chriſtum ejus*; ὅσοι πιστοὶ κλίνωμεν γόνυ. δεηθῶμεν τοῦ Θεοῦ διὰ Χριστοῦ αὐτοῦ. *m* Conſt. Ap. L. 8. c. 9. Quanto magis communicaturos idem juſſiſſet ad menſam ſacram accedentes genua omnes ponere, ſi is mos jam tum fuiſſet? Ille vero nihil tale ad hunc locum dicit. Ne ergo dubites nullum iſtorum ſcriptorum temporibus morem hujuſmodi fuiſſe. Sed ſtantes ſacram communionem Chryſoſtomi, æque ac Dionyſii Alexandrini, ſæculo ſumpſiſſe docet hujus ſimilis apud illum locus; ubi de ſacra ſynaxi verba faciens; *n Ne igitur* (inquit) *negligamus noſtram ipſorum vitam, ſed operam demus, ac omnia faciamus, ut ſine inimicis ſacræ menſæ ADSTEMUS*. μὴ τοίνυν καταμελήσωμεν τῆς ἑαυτῶν ζωῆς. ἀλλὰ σπουδάσωμεν, καὶ πάντα ποιῶμεν ὥστε χωρὶς ἐχθρῶν παραστῆναι τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ. *n* Chryſoſt. Hom 22. T. 1. p. 260. E.

Ita etiam Auguſtinus in ſermone ex Floriacenſi codice edicto; *Quemadmodum nunc* (inquit) *STAMUS in Eccleſia ante altare Dei, ita nos in die judicii ſtaturos eſſe credimus ante tribunal Dei*. *Aug. Serm. 2. de Bap. c. T. 10. in Append. ult. p. 846. Huc etiam Latinus Chryſoſtomi interpres retulit quemdam ejus locum; hunc nempe; πῶς παραστήσῃ τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ μιαραῖς χερσὶ καὶ χείλεσι κατατολμῶν αὐτοῦ τοῦ σώματος; Latinus autem, ac ſi nomen σώματος iſtic nullum legerit, ita locum vertit; § Chryſ. Hom. 3. in ep. ad Eph. p. 887. A. *Quomodo ſtabis ad tribunal Chriſti, qui pollutis manibus, & labris ad id audeas accedere?* Manifeſtum eſt Chriſti tribunal, ad quod *STARE* nos dicit Chryſoſtomus, interpretem de ſacra menſa accepiſſe, ad quam communicaturi accedimus.

Præter iſta in rem, quam agimus diſertiſſima, ex aliis Patrum dictis de fidelibus ad communionem ſe ſe comparantibus loquentium ſatis aperte colligitur hos eam non de geniculis, ſed ſtantes accepiſſe. Nullus enim eſt veterum ſcriptorum, qui talibus locis fideles *genua ponere, procumbere, proſterni, jacere*, γόνυ κλίνειν, γονυπετεῖν, προσπίπτειν, ante *menſam* vel *aram*, vel *ad communionem* dicat. Simpliciter dicunt, Græci προσιέναι, προσέρχεσθαι; Latini (quod idem eſt) *accedere*. Dionyſius Alexandrinus; † Dion. Alex. Ep. Can. ad Baſil. T. 1. Bibl. P. Gr. Lat. p. 308.
† Mulieres pias & fideles ne ipſas quidem auſuras puto hoc in ſtatu ver-

Caput I. ſantes *ad ſanctam menſam ACCEDERE.* τῇ τραπέζῃ τῇ ἁγίᾳ προσελθεῖν. Conſtitutiones Apoſtolicæ; * *Mulieres cooperto capite, ut earum ordinem decet, ACCEDANT.* ἐ αἱ γυναῖκες συγκεκαλυμμέναι τὴν κεφαλὴν ὡς ἁρμόζει γυναικῶν τάξει, προσερχέσθωσαν. Chryſoſtomus, φ *Dic mihi Velles ne manibus illotis ad ſacrificium ACCEDERE?* Tum ſtatim, *Sordidam & immundam habens animã ACCEDIS.* ψυχὴν ἔχων ῥυπαρὰν προσέρχῃ. Item in alio opere, χ *Noli illota anima ACCEDERE* μὴ ἀνίπτῳ προσέρχου ψυχῇ. Idem alibi Diaconum de ſuo in repellendis indignis officio commonefaciens; ψ *Siquis indigne acceſſerit, prohibe.* εἴτις ἀναξίως προσίοι, κώλυσον. Sic etiã apud Moſchũ; ω *Quo corde, quibuſve manibus Domini corpus ac ſanguinẽ ACCEDENS ſumis?* προσερχόμενος μεταλαμβάνεις. Sic & apud cæteros. Nuſquam apud eos leges; *jacens, proſtratus, ingeniculatus ante altare panem ſacrum ſumis.* Latini plane ut Græci. Hieronymus; α *Polluimus panem, id eſt corpus Chriſti, quando indigni accedimus ad altare:* Auguſtinus, β *Qui uxores nondum habetis, & tamen ad menſam Dominicam acceditis* &c. Mox; γ *Cogitantes gradus veſtros & profeſſionem veſtram accedite ad carnem Domini; accedite ad ſanguinem Domini.* Idem alibi, δ *Ad menſam Domini nemo niſi rite baptizatus accedit.* Idem in alio opere de pœnitente loquens; ε *Alij accedunt ad altare Dei; quo ipſe non ACCEDIT.* Etiam de decimo ſeculo Rathericus; ζ *Ad Agni Dei ſumendum corpus & ſanguinem accedere.* Præ cæteris ad hanc rem inſignis eſt Cæſarij Arelatenſis, ſub nomine & ſuo, & alieno editi, locus η *Cum* (inquit) *ad reverendum altare ſalutari cibo, potuque reficiendus ACCEDIS, ſacrum Dei tui corpus & ſanguinem fide reſpice, honore mirare mente continge.* Res poſtulabat, ex Latino certe more, ut diceret; *Cum ad reverendum altare proſtratus jaces, vel cum apud altare ingeniculatus ſancta accipis.* Hujus Latini tres gemini ſunt Græcorum Patrũ loci; Primus eſt Cyrilli Hieroſolymitani; ϑ *ACCEDENS* (προσιὼν ad menſam ſacram) *ne expanſis manuum volis accedas* (προσέρχου) *neque cum disiunctis digitis, ſed ſiniſtram dextra ſedem ſubijciens, utpote Regem ſuſceptura concava manu Chriſti corpus ſuſcipe dicens Amen.* Et mox de calicẽ; *Accede & ad calicem ſanguinis illius, non extendens manus, ſed inclinatus modo adorationis & venerationis, dicens Amen, ſanctificare etiam ex ſanguine Chriſti participans.* Alter locus eſt Synodi Trullanæ; ι *Siquis immaculati corporis in Synaxis tempore particeps eſſe voluerit, & offerre ſe ad communionem, manus in crucis formam figurans ſic ACCEDAT, & gratiæ communionem accipiat.* Tertius denique locus eſt Ioannis Damaſceni; ξ *ACCEDAMUS* (προσερχώμεθα) *ad Dominum ardenti cupiditate; manus in crucis formam componentes crucifixi corpus ſuſcipiamus, & communioni appoſitis oculis, labiis, & fronte divini carbonis fiamus participes, ut ignis deſiderij, qui in nobis eſt, ex eo carbone accendatur, & comburat peccata noſtra.* Hæc quidem illi Patres; quos (præſertim Cyrillum, & Damaſcenum) nemo non videt conſulto ac velut ex profeſſo quicquid Sacramento tum deferri ſolebat externæ in communione reverentiæ, id accuratiſſime, ſollicitiſſime, ac ut ſic dicam,

† Conſt. Ap. l. 2. c. 57. p. 881 c.
φ Chryſ. hom. 3. in Eph. p. 887. A.
χ Id. Hom. de ſimult. & 7. T. 1. p. 260. C.
ψ Id Hom. 82. [Lat 83.] in Matth. p. 870. &.
ω Moſch. Prat. Spir. c. 78. T. 1. Bibl. Patr. Gr. L. p. 10088. B.
α Hier. in Malach. fol. 128 M.
β Aug. Serm. 46. de verb. Dom. c. 2. D.
γ Ibid. c. 4. B.
δ Id. L. 1. de peccat. mer. & remiſſ. c. 20. p. 282. 13.
ε Id. hom. ſac. 4. p. 205. D.
ζ Rath. Serm. 1. de quad. T. 2. Spic Dach. p. 311.
η Cæſar. Arel. hom. 7. vel Euſe. Emis. hom. 5. de Paſch.
ϑ Cyrill. Hier. Catech Myſt. 5. extr. p. 244. & 245. A.
ι Conc. Trull. c. 101. T. 5. Conc. p. 350.

ambitioſiſſime explicare. Qui fit, ut corporis totius in genua ſummiſſionem, longe potiſſimam ex Latinorum diſciplina, venerationis totius partem tali loco indictam omnes prætererint? Cæcus eſt, qui non intelligit, quam hic non dicunt, nullam revera quam dicerent, apud noſtros ævo ſuo fuiſſe. Cyrillus de manus dextræ & ſiniſtræ ſitu, habitu, atque actu fidelem ad aram accedentem, anxie inprimis monet; In calicis ſumptione de inclinatione capitis aut cervicis philoſophatur; Id enim eſt (κύπτειν vergere, inclinari, oculos & cervicem demittere atque inflectere. Atqui hæc omnia vel plane omittere debuerat ex Latinorum certe legibus licebat apud quos iſta nulla ſunt) vel etiam ea dicere; ſed ſecundo loco. Si enim communicaturus illo tempore genua humi ante figere, quam Sacramentum acciperet, ſolebat; & naturæ & dignitatis ordo poſtulabat hunc actum primo ita dici; *ACCEDENS* ne recto conſiſtas corpore; ſed utroque genu humi fixo inprimis procumbas; Manus vero cave ne expanſas, digitiſque disjunctis porrigas; & cætera, quæ Cyrillus habet. Sic etiam Damaſcenus dixiſſet. Accedamus ad Dominum ardenti cupiditate; Ac primum quidem in terram corpus demittamus, ac utroque genu humi poſito ante ejus altare proni; & inde manum in crucis modum componentes crucifixi corpus ſuſcipiamus. Atqui altum cum apud alios, tum apud hos ipſos de hac ingeniculatione ſilentium. Non eſt ergo dubitandum, quin ſit novus, & poſt ſeculum ſeptimum atque octavum inventus hic ſumendæ de geniculis Euchariſtiæ, nunc apud Latinos ubique ſolennis ritus.

CAPUT I.
ξ Damaſc. L. 4. de fid. Orthod. c. 14. p. 460.

Huc etiam accedit hodierna aliorum præter Latinos, Chriſtianorum, majorum traditionibus juxta cum Latinis addictorum praxis; qui tametſi cætera non parum diſcordes, in hoc tamen omnes ni fallor, conveniunt, quod ſtantes Euchariſtiæ Sacramentum accipiunt. Ioannes Cotovicus teſtatur *o Laïcos à Gracis ſub utraque ſpecie STANTES communicari* Conſentit *p* Arcudius Græcanicæ communionis in qua natus erat, deſertor, Græcorum populum, etiam cum rei Euchariſticæ plurimum reverentiæ exhibet, *nolle tamen genua flectere*; non quidem ut ille maligne interpretatur, *ne imitari videatur Latinos*, vel ex aliquo eorum odio; ſed ex veteri ac conſtante ſuorum majorum traditione; quos Euchariſtiam genibus flexis vel excepiſſe venientes, vel ſumpſiſſe oblatam in publicis gentis Liturgiis nuſquam legimus. Quin & illam ſtantium communionem ſignificare videntur illa. Diaconi poſt eam verba, *q Recti participes effecti divinorum &c. Sacramentorum; digne Domino gratias agamus.* Ὀρθοὶ μεταλαβόντες τῶν θείων &c μυστηρίων. Neque obſtat Germani theoria hæc ad rectam mentem referentis. *r* Nimirum ille docet, quid ille communicantium erectorum ſtatus myſtice ſignificarit; ſtatum ipſum corporis erectum litteraliter his verbis intelligi, non negat.

o Cotov. Itin. Syr. & Pal. L. 2. c. 6.
p Arcud. de conc. Eccl. Or. L. 3. c. 19. p. 191. D.
q Liturg. Chrys. Euchol. p. 84.
r Germ. in Theor. Bibl. Patr. Gr. Lat. T. 5. p. 165. C.

Æthiopas ſtantes quoque, communicare docent, quæ de iis Caſſander ex Franciſco Alvareſio exhibet; *Ad communionem omnes veniunt ſublatis complicatiſque manibus.* Et ſuperius monuerat; *Eodem* (inquit) *modo*

s Caſſ. Liturg. c. 11. p. 29.

Caput I.

modo datur communio illis, qui ſtant ante primam cortinam, & aliis qui ſtant ante alteram cortinam; poſtea ſecularibus, qui ſtant ante portam principalem; Tum; *Dum datur communio, aut aliud quippiam officii ſit, omnes ſtant erecti.*

t Godign. de reb. Abaſſ. L. 1. c. 35. p. 216.

Godignus de Abaſſinorum communione narrans, ita refert t *omnes ſuis diſpoſitos locis, ſemperque ſtantes ſacris intereſſe, & Euchariſtiam ſub utraque ſpecie cantantes ſumere.* Neque dubito, quin cæterorum Chriſtianorum, qui vel Neſtoriani, vel Iacobitæ, Aſiam incolunt, mos idem & olim fuerit, & nunc quoque ſit. Ex quibus omnes vident novum eſſe hunc ſumendæ de geniculis Euchariſtiæ Latinorum morem, ex tranſſubſtantiationis, ut videtur, fide undecimo, vel etiam duodecimo ſeculo exortum.

u Rit. Rom. Gallice excuſum. p. 107.

Latini communicaturos præterea jubent u ita ut diximus, ingeniculatos, *capite recto, ore modice diducto, & quantum ſatis eſt aperto hoſtiam illam ſuam de ſacerdotis manu excipere; exceptam modeſte ore retinere, ſummiſſis oculis ac deiectis, lingua leniter verſare, aquam vel vinum à Clerico porrectum ſumere, ut una cum eo abſorbeatur, ſiquid ex ſacri panis fragmentis in ore hæſerit.* Necdum finis. Fidelibus enim hanc legem ita peracta communione diligenter ſervandam in Rituali Romano ferunt; x *Moneantur* (inquiunt) *communicantes, ut ſumpto ſacramento non ſtatim ab Eccleſia diſcedant, aut colloquantur, nec ſtatim vagis oculis circumſpiciant, aut expuant, neque de libro ſtatim orationes recitent, ne ſacramenti ſpecies ore decidant.* De leniter verſando pane ſacro, de aqua poſt eandem ſumptum ſorbenda, nequid ex eo fragmenti in communicantis ore remaneat; de illis item cautionibus, ne expuatur, ne orationes de libro recitentur plane nihil apud veteres legitur. Chryſoſtomus quidem vetat y ſacro illo convivio paſtos laſcivire, deliciari, inebriari; jubet orationi & hymnorum cantui, Evangelicorum myſteriorum meditationi vacare, quæ & rectæ rationi & Chriſti diſciplinę conſentanea ſunt; De minuta illa Latinorum circa capitis ſtatū, oris aperiendi modum, particulæ lingua verſandæ moram & curam, & à ſpuendo abſtinentiam philoſophia neque Chryſoſtomus, neq; quod meminerim, quiſquam de puriori antiquitate alius ſcriptor, quicquam præcipit. Novæ ſunt omnes illæ leges, ſuamque ipſæ originem ſatis per ſe fatentur. Quis enim eas non videt ex illa Latinorum de hoſtiæ fragmentis ingenti ſollicitudine natas eſſe, quę eorum mentes poſt admiſſam Euchariſtiæ ἀποδείπνων invaſit? Illam certe de ſputo cavendo legem Amalarius nondum ſuo, id eſt nono, ſeculo latam fuiſſe ſatis ſignificat, cum non inficiatur ſe aliquando *illico poſt conſumptum ſacrificium ſpuere*; neq; qui eū de hoc ſuo more reprehendit, is ullum Eccleſiæ canonem, ſed quorumdam duntaxat ſacerdotum diverſum morem objectabat; Ipſe vero negat z ſe peccare; *ſi mens* (inquit) *mea pura fuerit, & humilis in conſpectu Domini, confido ut faciat intrare corpus ad animam meam viviſicandam, & quod exeundum eſt propter ſanitatem corporis, faciat exire ſine diſpendio animæ.* Cætera mitto, quæ in hanc rem multa habet.

x Rit. Rom. de Euch. p. 73. edit. Lat.

y Chryſ. in 1. ad Cor. Hom. 37. p. 298. B.

z Amalar. ep ad Guntard. T. 7. Dach. p. 168. 170.

a Pſeudo-Clem. ep. 2.

Fuere, qui poſt communionem præciperent ſervandum per aliquot horas jejunium; ut apparet ex ſecunda Clementis epiſtola. *Qui* (inquit *ille*)

ille) reſidua corporis Domini, quæ in ſacrario relicta ſunt, conſumunt, non ſtatim ad communes accipiendos cibos conveniant, ne putent ſanctæ portioni miſcere cibum, qui per aqualiculos digeſtus in ſeceſſum funditur. Si igitur manu Dominica portio editur, uſque ad ſextam ieiunent miniſtri, qui eam conſumpſerunt; & ſi tertia vel quarta hora acceperint, ieiunent uſque ad veſperam. Hæc ille, quiſquis eſt epiſtolæ auctor. Clementi enim ſuppoſitam ab aliquo impoſtore, nemo hodie eruditus dubitat. Blondellus vero noſter & hanc & cæteras vetuſtiſſimis Romanæ Eccleſiæ epiſcopis ab impudentiſſimo juxta & ſtupidiſſimo artifice ſubditas epiſtolas cenſorio veru valide confixit. *b* Quin & hanc Clementis Paſchaſius jampridem hoc quod in ea habetur, decretum memorans *monumentis apocryphorum accenſet*, & *librum apocryphum vocat*. *c* Vnde conſtat epiſtolam ſeculo nono, quo vixit, Paſchaſius; extitiſſe, ſed recens, ut videtur, confictam; cujus ſcilicet ante Paſchaſium nemo meminit. Auctor, quiſquis fuit, cum videret ab omnibus ante Euchariſtiæ ſumptionem jejunari, judicavit ad ſacramenti honorem pertinere, ut poſt communionem pariter quoque jejunaretur; non ſine aliquo, ut videtur, colore. Neque enim credo, ſanctius eſt exceptam ventriculo particulam ſacram ſtatim ſuperinjecto illo, ut ſic dicam, ciborum communium cœno obrui, quam in natantes in ventriculo ſumto paulo ante cibo, diverſarum rerum, vini, panis, carnium materias mitti. Itaque impoſtor, ex Latinorum quidem rationibus haud quaquam ſtulte, juſſit ſex, ſeptemve horas à ſacramenti ſumptione ad communes dapes intercedere; quem etiam jejunij ante ſumptionem naturalis modum à poſterioribus Magiſtris fere definitum fuiſſe videmus. Atque hæc fortaſſe Latinæ ſapientiæ ſpecies Decretorum collectores ita decepit, ut hunc auctoris, tametſi pridem à Paſchaſio ad Apocryphos ablegati, canonem avidiſſime exciperent, & inter Eccleſiaſtica jura referrent Burchardus, *d* Ivo, *e* Gratianus, *f* alij. Haud facile dixerim, an eorum temporibus in uſum Eccleſiæ Latinæ receptus eſſet; quanquam vix purgari poſſe videatur iſtorum temeritas, ſi res nullius apud ſuos uſus, & quidem à Paſchaſio jamdiu damnatas Eccleſiæ decretis permiſcere auſi ſunt. Vtcumque ſit, nihil hodie quidem video de hoc pſeudo Clementis jejunio vel in libris Latinorum præcipi, vel *in uſu communi ſervari*.

CAP. I.

b Blond. contr. Epiſt. prim. Rom. Epiſc. affictas.

c Paſch. de corp. & ſang Dom. c.20. p. 1605. 1606.

d Burch. L. 5. c. 11.

e Ivo Part. 2. c. 21.

f Grat. de Conſ. d. 2. c. 22. Tribus grad.

CAPUT II.

Euchariſtiæ reſervatio duplex, Eccleſiaſtica miniſtrantium, privata communicantium. Illa Latinorum nunc ſolennis, res nova, antiquioribus ignota. Tridentina de ea definitio. Triplex ad eam quæſtio. I. An omnibus in exitu fidelibus datum olim fuerit primis quatuor ſæculis viaticum? Probatur non fuiſſe datum in Apoſtolica Eccleſia, ac ne diu quidem poſtea. Solvuntur, quæ objiciuntur I. ex Iuſtino; Ei Abſentes *non eſſe ægrotantes. II. ex Dionyſio Alexandrino; Id pertinere ad pœnitentes, non ad fideles. III. ex Synodo Nicæna; id ipſum quoque ad Pœnitentes pertinere.*

AD Euchariſtiæ communionem accedit ejuſdem reſervatio; eaque duplex; miniſtrantis, ſive celebrantis; altera ipſius communicantis. Circa utramque non parva cernitur Latinorum ab antiquis Chriſtianis diverſitas.

De priori nota eſt Latinorum praxis, præcipuum quodque & maxime inſigne altare, nullo (etiam extra communionem) tempore, pane Euchariſtiæ ſacro apud eos carere, qui ad hanc rem in *arcula*, ſive pyxide (*ciborium* vulgo vocant) magna religione cuſtoditur. Itaque non quoties hoc ſacrum fit, conſumuntur omnes omnino (vt veteres loquebantur) *particulæ*, ſive, (vt nunc vocant) *oblatæ* vel hoſtiæ, ſed quædam, quoties opus eſt, integræ reſervantur, ac in *ciborio* reconduntur, & quod dixi, diligentiſſime cuſtodiuntur. Tridentini ſuum hunc morem ſummopere commendant; [g] cum ab antiquitate, tum ab utilitate; *Conſuetudo* (inquiunt) *aſſervandi in ſacrario ſacram Euchariſtiam adeo antiqua eſt, vt eam ſæculum etiam Nicæni Concilii agnoverit. Porro deferri ipſam ſacram Euchariſtiam ad infirmos, & hunc uſum in Eccleſia diligenter conſervari, præterquam quod cum ſumma æquitate & ratione coniunctum eſt, tum multis in Conciliis præceptum invenitur, & vetuſtiſſimo Eccleſiæ more eſt obſervatum. Quare ſancta hæc Synodus retinendum omnino ſalutarem hunc & neceſſarium morem ſtatuit.* Legem deinceps in altera decretorum parte ſævo in diverſa ſentientes anathemate de more ſic ſanciunt; [h] *Si quis dixerit non licere Sacram Euchariſtiam in Sacrario reſervari, ſed ſtatim poſt conſecrationem aſtantibus neceſſario diſtribuendam, aut non licere; vt illa ad infirmos honorifice deferatur, ANATHEMA ſit.* Hæc illi; quæ majori cum veri ſpecie dicerent, ſi ſuam illam Sacramenti dimidiam partem, non ad alium, quam ad eum, quem ipſi hic ſolum commemorant, infirmorum vſum aſſervarēt. Nunc vero res longe aliter habet. Quod ut intelligi, atq; de eorum, quę Tridentini affirmant, veritate an falſitate, liquido judicari poſſit; Primo de cōmunicandæ quibuſvis infirmis Euchariſtiæ more diſ-

[g] Conc. Trid. Seſſ. 13. c. 6.

[h] Ibid. can. 7.

putandum eſt: Tum de ipſa particularum ad hunc uſum reſervatione: ac poſtremo denique de aliis vſibus, ad quos iſta hodie fit apud Latinos, oblatarum reſervatio. CAPVT II.

Vt ergo à primo ordiar, non videtur ille Euchariſtiæ fidelibus infirmis, maxime vero in Supremis, dandæ ritus tum eſſe antiquus, quam Tridentini videri eum volunt. Apoſtolicæ Eccleſiæ, quæ omnium *vetuſtiſſima* princepſque eſt, cognitum fuiſſe hunc morem, nihil eſt, vnde probari poſſit. In divinis quidem litteris nulla de eo ſyllaba occurrit. Multa in iis de Euchariſtiæ inſtitutione, atque vſu leguntur, neque vno loco ejus celebratæ exempla leguntur, ſed à ſanis & valentibus: nullius quod ſciam ab infirmis & moribundis. Corinthios quidem, quos Apoſtolus cœnatos Euchariſtiam ſumpſiſſe teſtatur, *i* eo ipſo bene valuiſſe conſtat, quod fraternis conviviis intereſſent. Et eos valuiſſe nemo opinor, negaverit, quos Lucas vel *in communione & fractione panis, & orationibus Hieroſolymis perſeveraſſe*, vel Troade in cœnaculum quoddam *ad frangendum panem conveniſſe* narrat. De fideli aliquo domi ſeorſum in morbo vel in ſupremis communicato altum vbique in Scripturis ſilentium. Denique nulla apud eas extra plurium conventum, nulla niſi à valentibus ſumpta vel celebrata occurrit Euchariſtia. *M*irum atque incredibile eſt ſanctiſſimos viros morem hunc tam conſtanter in tam multis libris ad Chriſtianæ pietatis diſciplinam accuratiſſime ac copioſiſſime ſcriptis, nullam uſquam facturos fuiſſe mentionem, ſi eum cum Tridentinis, *ſalutarem, neceſſarium omninoque retinendum eſſe* putaviſſent, Iacobus quodam loco de officiis fratri laboranti, & quidem (ſi Latinis credimus morbo periculoſo ac in ſpeciem letali laboranti exhibendis diligenter præcipit: *Infirmatur quis in vobis* (inquit) *Inducat Presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; & oratio fidei ſalvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & ſi in peccatis ſit, remittentur ei.* Nemo neſcit Latinos *infirmitatem* quidem, de qua Iacobus, de afflictiſſima ac pæne conclamata valetudine: *unctionem* vero de exeuntium ſacramento accipere. Viro in his verſanti ex eorum diſciplina Euchariſtiæ cômunio eſt in primis, & ante ipſam unctionem adhibenda, quæ viaticum ſcilicet eſt, exeunti & migraturo neceſſarium. Neque tu mihi quemquam ex Latinorum ſapientibus dederis, qui tali loco ac tempore non ſit infirmo Euchariſtiam & vnctionem commendaturus: quemque conſectanei, ſi Euchariſtiam hic omiſerit, de ſola unctione dixerit, non ſint craſſi in tradenda ſua diſciplina flagitij reum habituri. Atqui Iacobus, quem vel flagitii in ſcribendo, vel negligentia ſuſpectum habere nefas eſt, de oratione quidem ac de *unctione* diligenter monet: de Euchariſtia infirmo porrigenda nullum verbum facit. Silentii cauſam aliam præter hanc, ſuſpicari difficile eſt, id ſcilicet tacuiſſe ſapientiſſimum Apoſtolum, quod neque per ſe neceſſarium, neque in communi Eccleſiæ uſu eſſe videbat. Neque poſt Apoſtolos quicquam in omni vetuſtiſſimæ illius ad quartum vſque ſæculum Eccleſiæ monumentis occurrit, quo probari poſſit morem Euchariſtiæ

i 1. Cor. 11.
k Act. 2. 42. & 20. 7.
l Iacob. 5. 14. 15.

CAPVT II.

infirmis dandæ, non jam dico, quod Tridentini aiunt *neceſſarium* ſed vel ſolennem & uſitatum apud noſtros fuiſſe. Quæ enim ex Iuſtino & Dionyſio Alexandrino afferuntur duo loca ea ſi penitius inſpicantur, nihil ad hanc rem valere reperientur. Iuſtinus ſolennem ſuo tempore Synaxin deſcribens, dicit *m* quidem Diaconos benedictæ confectæque Euchariſtiæ panem & vinum ſacrum, non modo iis qui ſynaxi interſunt, diſtribuere, ſed etiam ad abſentes perferre, ϗ τοῖς ἀποῦσιν (inquit) ἀποφέρειν. *Abſentes* vero iſtas ægrotaſſe, non dicit. Latini vetera ex præſentibus Eccleſiæ ſuæ moribus, perperam ut ſolent, metientes iſtas ob morbum à ſolenni fidelium cœtu abfuiſſe hariolantur, ſed non probant. Ego vero quæro, cur Euchariſtiam ad *abſentes*, non autem ad *infirmos*, delatam fuiſſe dixerit, ſi id ipſum, quod nunc fit apud Latinos, ſuo ævo factum eſſe, ſignificare voluit. Ex Latinis quidem nemo hodie ſic loquitur, ut dicat *Sacramentum ad abſentes deferri*; & qui ſic loqueretur, peregrinum quiddam & a ſuis moribus alienum dicere eum putarent. Omnes apud eos Euchariſtiam *ad infirmos* deferri, & ſciunt & dicunt; *ad Abſentes* deferri inauditum. Ergo qui non ad infirmos, ſed *abſentes* delatam ævo ſuo fuiſſe ſcribit, Iuſtinus alium ævi ſui morem fuiſſe indicat, quam qui nunc Latinorum eſt. Sed quinam (inquis) abſentes illi erant, ad quos Diaconi Euchariſtiam deferebant, ſi infirmi non erant in ſupremis verſantes? Illi vero inquam, non unius generis erant. Primo enim cum Iuſtinus hæc ſcriberet, ea erant tempora, quibus ſæviente Gentilium in Chriſtianiſmum rabie, multi fideles deliteſcere cogebantur; ut exempli cauſa, qui apud Magiſtratum delati ultimum periculum adiiſſent, ſi deprehenſi captique eſſent. His ergo cum fidelium cœtibus, tametſi arcanis, ac ut plurimum nocturnis & antelucanis intereſſe abſque aliquo vitæ diſcrimine non liceret, Euchariſtiæ ſacra dona non quidem aſſervabantur, ſed peracto ſacro ſtatim per Diaconos mittebantur, non ex aliquo ciborio deprompta ſed ex ipſa Domini menſa ſublata. Hujus ordinis fortaſſe ii erant, de quibus in Luciani Martyris Actis ita ſcribit Metaphraſtes, cum Martyrem in carcere Euchariſtiam confeciſſe, circumdante eum fratrum corona, dixiſſet; *Cum* (inquit) *Sacro ritu omnia peregiſſet propoſita, ipſe & fuit particeps Sacramentorum, & tranſmiſit ad eos, qui aberant*; idque ita factum, ait ipſum Lucianum oſtendere in vltima ad eos (diſcipulos) *epiſtola*. Hos ob morbum abfuiſſe, quis & unde docebit? Abfuiſſe veriſimile eſt vel quod non eſſet conſultum nimis multos Martyri adeſſe in cuſtodia verſanti, ne noſtris ea multitudo, vel invidiam, quod eſt apud Cyprianum, vel etiam periculum crearet, vel ſane quod hi Martyris diſcipuli in locis ab ea, in qua paſſus eſt, urbe remotioribus habitabant, quam ut Magiſtro in ſupremo agone verſanti in tempore adeſſe poſſent. Sed & aliud abſentium, ad quos Euchariſtia mittebatur, genus fuiſſe nos docet *o* apud Euſebium Irenæus in epiſtola ad Victorem Romanum Epiſcopum; *Illi ipſi* (inquit) *qui te præceſſerunt Presbyteri, quamvis id minime obſervarent* (ut ſcilicet Paſcha eodem cum Aſianis die agerent) *Eccleſiarum Presbyteris*

qui id

m Iuſt. Apol. 2 p 76. lin. 45.

n Act. Luciani apud Sur. c. 7. ad d. 7. Ian. p 99.

o Euſeb. Hiſt. L 5. c. 24 p. 193. B.

qui id obſervant, Euchariſtiam tranſmiſerunt. αὐτοὶ μὴ τηροῦντες οἱ πρὸ σοῦ πρεσβύτεροι τοῖς ἀπὸ τῶν παροικιῶν τηροῦσιν ἔπεμπον εὐχαριστίαν. Plane ſignificat, quod doctiſſimus Valeſius demonſtrat, *p hunc tum morem fuiſſe promiſcuum, & ab omnibus paſſim Epiſcopis (*non autem à ſolis Romanis*) uſurpatum, vt ad aliarum ciuitatum Epiſcopos benedictionis nomine Euchariſtiam tranſmitterent*; quod & ex Concilio Laodiceno firmat, ac ipſum hunc, qui nobis objicitur, Iuſtini locum, de his accipiendum cenſet; eamque interpretationem illa altera *planiorem* eſſe dicit, quæ Iuſtinum de ægrotis intelligit. Cæterum pacis quoque & communionis cum iis teſtandæ cauſa, ad quos Euchariſtia mittebatur, eam miſſam fuiſſe, tota clamat Irenæi oratio. Sed & poſtquam mittendæ ad remotiores Euchariſtiæ mos ex Laodicenæ Synodi canone 14. antiquatus fuit, manſit tamen cætera parilis conſuetudo, qua Epiſcopus ad ſuæ civitatis Presbyteros quibus diebus apud ſe communicare illis non vocabat, Euchariſtiam mitteret. Id nos Innocentius quinto adhuc ſæculo etiam Romæ factitatam fuiſſe docet in epiſtola ad Decentium a. D. 416 data, in qua de Eccleſiis intra vrbem conſtitutis verba faciens *Quarum* inquit) *Presbyteri, quia die ipſa* (Dominica) *propter plebem ſibi creditam nobis cum convenire non poſſunt, idcirco fermentum à nobis confectum per Acolythos accipiunt, ut ſe à noſtra communione maxime illa die non judicent ſeparatos. Fermenti* enim nomine Euchariſtiam à ſe confectam ab Innocentio ſignificari alibi, *r* auctore ac teſte Sirmondo, demonſtratum eſt. Hos ergo omnes, quibus nimirum abſentibus, miſſam fuiſſe Euchariſtiam ex veris certiſque illius memoriæ ſcriptoribus conſtat, *abſentium* nomine ſignificatos fuiſſe à Iuſtino merito reſpondeo. De fidelibus in exitu verſantibus locum intelligi, nihil neceſſe eſt; imo ne ſic capiamus, repugnat & phraſis ſcriptoris, *abſentes*, non *infirmos* eos vocantis, ad quos Euchariſtia mittebatur, & *menſa* à qua mittebatur, non *ciborium*; vt mittam nullum ad Iuſtini ævum ſcriptorem Eccleſiaſticum occurrere, qui doceat morem communicandi morientes jam tum apud Chriſtianos obtinuiſſe.

Sed ex Dionyſio Alexandrino, qui centum poſt Iuſtinum annis floruit, Latini multo in ſpeciem probabilius ſibi videntur argumentari. Is enim narrat *s* fuiſſe Alexandrinæ Serapionem quemdam ſenem, qui urgente morbo cum in ſupremis ageret, nepotem ex filia ſuum juſſerit ocius unum ſibi ex Presbyteris accerſere; Presbyterum puero exiguam Euchariſtiæ particulam, quod ipſe morbo præditus domo prodire non poſſet, tradidiſſe perferendam; Senem buccella paulatim abſorpta, continuo animam exhalaſſe. His Bellarminus recitatis; *t Ex quo* (inquit) *loco apertiſſime patet morem fuiſſe aſſervandi Euchariſtiam propter ægrotos.* De aſſervatione, mox videro. De ægrotis, quod hinc & ipſe & alii putant colligi omnibus ſimpliciter fidelibus ſolenne apud illius ævi Eccleſiam fuiſſe, vt nunc eſt apud Latinos, in morbo præſertim gravi, & mortem portendente, Euchariſtiam ſumere; eo inquam, iſti Theologi largiter falluntur. Quod ut intelligatur, obſervandũ eſt in

CAP. II.

p Vales. in loc. Ire. Notar. in Euſeb. p. 109. A.

q Innoc. I. ep. I. c. 5. T. I. Conc. p. 752.

r Supr. l. 5. c. 1.

s Dion. Alex. apud Euſ. in hiſt. l. 6. c. 44 p. 246.

t Bell. l. 4. de Euch. c. 4. §. eod. ſæc. dio.

Cap. II. *ex oblatione dare debebit.* περὶ δὲ τῶν ἐξοδευόντων ὁ παλαιὸς καὶ κανονικὸς φυλαχθήσεται νόμος καὶ νῦν. ὥστε εἴτις ἐξοδεύοι, τοῦ τελευταίου καὶ ἀναγκαιοτάτου ἐφοδίου μὴ ἀποστερεῖσθαι. εἰ δὲ ἀπογνωσθεὶς, καὶ κοινωνίας πάλιν τυχὼν πάλιν ἐν τοῖς ζῶσιν ἐξετασθῇ, μετὰ τῶν κοινωνούντων τῆς εὐχῆς μόνης ἔστω. καθόλου δὲ καὶ περὶ παντὸς οὑτινοσοῦν ἐξοδεύοντος. αἰτοῦντος τοῦ μετασχεῖν εὐχαριστίας, ὁ ἐπίσκοπος, μετὰ δοκιμασίας ἐπιδότω. Hæc non de fidelibus, ac quibuſvis in genere Chriſtianis, ſed de ſolis pro lapſu pœnitentibus dixiſſe Patres luce meridiana clarius eſt. Primo id adſtruit ipſa Canonum ſeries. Cum enim tres ſuperiores X. XI. XII. ſint de fidelibus lapſis, eorumque pœnitentia; proxime vero ſequens XIV. de Catechumenis itidem lapſis, eorumque pœnitentia; abſurdum eſt hunc canonem XIII. inter iſtos de lapſis canones interpoſitum de omnibus ſimpliciter fidelibus interpretari. Idem ſecundo inde manifeſtum eſt, quod infirmos, quibus viaticum concedit, ſi præter ſpem convaleſcere eos contigerit, orationis tantum, non & Euchariſtiæ communione deinceps donari decernit; quo intelligimus iſtos, antequam viaticum acciperent, Euchariſtiæ communione caruiſſe, adeoque pœnitentes fuiſſe. Eſſet enim abſurdiſſimum atque iniquiſſimum eos propter acceptum in exitu viaticum deteriori, quam antea conditione eſſe jubere. Tertio ultima quoque verba nos eodem ducunt. Nam quicumque illi de cætero ſint, quibus canon viaticum concedit, iis non ſimpliciter id concedit, ſed cum prævio *Epiſcopi examine*, μετὰ δοκιμασίας, id eſt *cũ probatione*, quod Latinus ſubobſcure interpretatur *probabiliter*; Dionyſius Exiguus melius & ad Græca appoſitius habet, *Epiſcopis cum examinatione oblationẽ impertiat*. At ſi de fideli à pœnitẽte diſtincto res eſſet, nullo examine opus foret; cum fideli Euchariſtia nulli negetur. Quod ergo ait Canon, *generaliter omni cuilibet*, id non abſolute *de quovis Chriſtiano*, etiam qui ſit in ordine fidelium, ſed de quovis pœnitente accipiendũ eſt. Multa enim fuiſſe pœnitentiũ pro lapſuum & ſatisfactionũ genere diſcrimina, vel ex ſuperiore canone patet, qui XII. eſt; in quo aliquot referuntur pœnitẽtiũ inter ſe differentiæ. Deniq; huc etiam ſpectant illa prima canonis verba, quæ *antiquam & regularem legem*, vel ut elegantius reddidit Dionyſius, *antiquæ regulæ legem ſervari* jubent. Vetus enim illa regula ea ipſa eſt, quam ab Afris & Romanis in ſuis Concilijs ex Cypriano, & à Dionyſio apud ſuam Alexandriã diu ante Conciliũ Nicænũ conſtitutã fuiſſe diximus. De omnibus vero fidelibus dando in exitu viatico, *legem* vel *regulã* apud vetuſtiorẽ Nicæna Synodo Eccleſiam, plane nullã reperire eſt. Totum Canonẽ Zonaras de lapſis accipit; *d* cujus hæc eſt in ultima verba paraphaſis; *Et vero quicumq; luendæ pœnæ* (canonicæ ſcilicet) *obnoxius in extremo inquit Canon) exitu conſtitutus, ſancta oblationi cõmunicare ſe velle oſtenderit, ei cum approbatione Epiſcopi, hoc eſt re per illum examinata, & probata, fiat facultas.* καὶ πᾶς δὲ ὁ ἐν ἐπιτιμίῳ ὢν, περὶ τὴν τελευταίαν γενόμενος ἔξοδον. φησὶν ὁ κανών. εἰ ζητεῖ μεταλαβεῖν τῆς ἁγίας προσφορᾶς, μεταλαμβανέτω. μετὰ δοκιμασίας, ἤγουν γνώμης τοῦ ἐπισκόπου καὶ ἐξετάσεως. Nulli niſi pœnitentes, dicuntur eſſe ἐν ἐπιτιμίῳ. Non alios ergo quam pœnitentes *omnes* illos Canon intelligit, quibus generaliter

d Zon. in c. 13. Conc. Nic. p. 60. C.

liter

liter Euchariſtiam in exitu poſcentibus concedit. Neque aliter Balſamo, CAP. II.
qui generalem quidem ait eſſe Canonem; ſed de quo? *De omni* (inquit) *eo,* e Balſ. in c.
cui pœna impoſita eſt, & ſacramentis eſt privatus. παντὸς ἐπιτιμηθέντος καὶ τῶν Nic. 13. p.
ἁγιασμάτων στερηθέντος. Nullos autem pœna aliqua affectos, & ſacramentis 292.
privatos alios fuiſſe, quã lapſos in pœnitentia conſtitutos, omnes ſciunt.
Poſtremo appoſita huic Canoni in Græco-Latina Conciliorum Pariſienſi editione ſumma ſive inſcriptio; f *Conſtituitur* (inquit) *ne Pœnitentibus in extremo periculo vitæ conſtitutis communio, quæ viaticum appellari ſolet, denegetur.* Sic quoque Ancyrana Synodus g de ſacrificatis, id eſt in idololatriam lapſis, eorumque pœnis ac pœnitentia ſtatuens, *Si periculum* (inquit) *mortiſque expectatio ex morbo, aut aliqua occaſione contigerit, ſecundum canonem recipiantur.* Quæ vir doctiſſ. Chriſtophorus Iuſtellus ad Canonem Nicænum congeſſit, ea omnia pœnitentium ſunt in exitu communicandorum. *Fidelis,* ſive *juſti* in ſupremis communicati nullum iſtic exemplum eſt. Concilium Carthaginenſe IV. *Pœnitentes* (inquit) *qui in infirmitate ſunt, viaticum accipiant.* Et canone ſequenti; *Pœnitentes qui in infirmitate viaticum Euchariſtiæ acceperint, non ſe credant abſolutos ſine manus impoſitione, ſi ſupervixerint.* In his viaticum infirmitate gravi correptis concedi vides, ſed pœnitentibus; plane ex Canone Nicæno, de quo diximus. Sic etiam Baſſo Sexti P. R. 3. calumniatori Synodus noluit i *in ultima vitæ die viaticum denegari*; homini ſcilicet à ſe excommunicato, & ad ſupremam illam diem Euchariſtia cárituro. Hujus plane ſimile eſt illud aliud Lamponiani exemplum, *quem à ſe Syneſius à ſacra menſæ communione ita excluſum eſſe* narrat; k *ut ſi ei fatalis neceſſitas accederet, ſique præſtituta mortis dies adeſſe videretur, permiſerit omnibus, qui tum adfuerint, preſbyteris ei communionem impertiri. Nemo enim* (inquit) *mihi vinctus anathemate moriatur.* πρὸς τοῦτον ἐμοῦ ὁ συγχώρημα, εἰ προσπελάσοιε Λαμπωνιανῷ τὸ χρεὼν, καὶ ἡ κυρία παρεῖναι δοκεῖ. πᾶσιν ἐφῆκα τοῖς τότε παρεσομένοις πρεσβυτέροις κοινωνίας αὐτῷ μεταδοῦναι· μηδεὶς γὰρ ἀποθάνοι δεδεμένος ἐμοί. Si vero cõmunicatus convaluerit, jubet eum de integro iiſdem pœnis ſubjectum manere. Eodem quoque pertinent multi alij eorundem & ſequẽtium temporum canones; ut Innocentianus *de iis, qui in extremo vitæ pœnitentiam & communionem petunt,* a D 404 conditus, in hæc verba deſinens; l *Tribuitur ergo cum pœnitentia extrema communio, ut homines huiuſmodi vel in ſupremis pœnitentes, miſerante Salvatore noſtro à perpetuo exitio vindicentur.* Ita Arauſicani Patres, m *Qui recedunt de corpore pœnitentia accepta, placuit ſine reconciliatoria manus impoſitione eis communicari; quod morientis ſufficit conſolationi, ſecundum definitiones Patrum, qui hujuſmodi communionem congruenter viaticum nominarunt. Viaticum dici docent communionem,* non juſti aut fidelis, ſed pœnitentis in ſupremis; quod eſt obſervandum. Eadem decernit Aurelatenſis altera Synodus; n eadem Epaonenſe Concilium o a.D.517. Concilium Aurelianenſe p 3. a. D. 538. *cõmunionem viaticum* vocat, quam *pœnitenti periculoſam infirmitatem incurrenti non negandam eſſe* definiunt; *ne virginum quidem ſacrarum raptori.* Concilium Lugdunenſe 3. *puellis*

f Ad. c. 13. Nic. T. 1. Conc. Par. p. 368. C.

g Conc. Anc. c. 6.

h Conc. Carth. 4. c. 77. 78. T. 1. Conc. p. 730. A.

i Pont. Rom. in Sex. 3.

k Synes. ep. 67. quæ ad Theoph. p. 219. A.

l Innoc. 1. ep. 2. c. 2.

m Conc. Arauſ. 1. c. 3.

n Conc. Arel. 2. c. 28.

o Conc. Epao. c. 26.

p Conc. Aurel. 3. c. 6 & 16.

ſantes ad ſanctam menſam ACCEDERE. τῇ τραπέζῃ τῇ ἁγίᾳ προσελθεῖν. Conſtitutiones Apoſtolicæ; * Mulieres cooperto capite, ut earum ordinem decet, ACCEDANT. ἐ αἱ γυναῖκες συγκεκαλυμμέναι τὴν κεφαλὴν ὡς ἁρμόζει γυναικῶν τάξει, προσερχέσθωσαν. Chryſoſtomus, φ Dic mihi Velles ne manibus illotis ad ſacrificium ACCEDERE? Tum ſtatim, Sordidam & immundam habens animã ACCEDIS. ψυχὴν ἔχων ῥυπαρὰν προσέρχῃ. Item in alio opere, χ Noli illota anima ACCEDERE μὴ νίπτων ἀνίπτῳ προσέρχου ψυχῇ. Idem alibi Diaconum de ſuo in repellendis indignis officio commonefaciens; ✝ Siquis indigne acceſſerit, prohibe. εἴ τις ἀναξίως προσίοι, κώλυσον. Sic etiã apud Moſchũ; ω Quo corde, quibuſve manibus Domini corpus ac ſanguinẽ ACCEDENS ſumis? προσερχόμενος μεταλαμβάνεις. Sic & apud cæteros. Nuſquam apud eos leges; jacens, proſtratus, ingeniculatus ante altare panem ſacrum ſumis. Latini plane ut Græci. Hieronymus; α Polluimus panem, id eſt corpus Chriſti, quando indigni accedimus ad altare: Auguſtinus, β Qui uxores nondum habetis, & tamen ad menſam Dominicam acceditis &c. Mox; γ Cogitantes gradus veſtros & profeſſionem veſtram accedite ad carnem Domini; accedite ad ſanguinem Domini. Idem alibi; δ Ad menſam Domini nemo niſi rite baptizatus accedit. Idem in alio opere de pœnitente loquens; ε Alij accedunt ad altare Dei; quo ipſe non ACCEDIT. Etiam de decimo ſeculo Rathericus; ζ Ad Agni Dei ſumendum corpus & ſanguinem accedere. Præ cæteris ad hanc rem inſignis eſt Cæſarij Arelatenſis, ſub nomine & ſuo, & alieno editi, locus; η Cum (inquit) ad reverendum altare ſalutari cibo, potuque reficiendus ACCEDIS, ſacrum Dei tui corpus & ſanguinem fide reſpice, honore mirare mente continge. Res poſtulabat, ex Latino certe more, ut diceret; Cum ad reverendum altare proſtratus jaces, vel cum apud altare ingeniculatus ſancta accipis. Hujus Latini tres gemini ſunt Græcorum Patrũ loci; Primus eſt Cyrilli Hieroſolymitani; θ ACCEDENS (προσιὼν ad menſam ſacram) ne expanſis manuum volis accedas (προσέρχου) neque cum disiunctis digitis, ſed ſiniſtram dextræ ſedem ſubjiciens, utpote Regem ſuſceptura concava manu Chriſti corpus ſuſcipe dicens Amen. Et mox de calice; Accede & ad calicem ſanguinis illius, non extendens manus, ſed inclinatus modo adorationis & venerationis, dicens Amen, ſanctificare etiam ex ſanguine Chriſti participans. Alter locus eſt Synodi Trullanæ; ι Siquis immaculati corporis in Synaxis tempore particeps eſſe voluerit, & offerre ſe ad communionem, manus in crucis formam figurans ſic ACCEDAT, & gratia communionem accipiat. Tertius denique locus eſt Ioannis Damaſceni; ξ ACCEDAMVS (προσερχώμεθα) ad Dominum ardenti cupiditate; manus in crucis formam componentes crucifixi corpus ſuſcipiamus, & communioni appoſitis oculis, labiis & fronte divini carbonis fiamus participes, ut ignis deſiderij, qui in nobis eſt, ex eo carbone accendatur, & comburat peccata noſtra. Hæc quidem illi Patres; quos (præſertim Cyrillum, & Damaſcenum) nemo non videt conſulto ac velut ex profeſſo quicquid Sacramento tum deferri ſolebat externæ in communione reverentiæ, id accuratiſſime, ſollicitiſſime, ac ut ſic dicam, ambi-

† Conſt. Ap. l. 2. c. 57. p. 881 c.
φ Chryſ. hom. 3. in Eph. p. 887. A.
χ Id. Hom. de ſimult. & 7. T. 1. p. 260. C.
✝ Id Hom. 82. [Lat 83.] in Matth. p. 870. &.
ω Moſch. Prat. Spir. c. 78. T. 1. Bibl. Patr. Gr. L. p. 10088. E.
α Hier. in Malach. fol. 118 M.
β Aug. Serm. 46. de verb. Dom. c. 2. D.
γ Ibid. c. 4. B.
δ Id. L. 1. de peccat. mer. & remiſſ. c. 20. p. 282. 13.
ε Id. hom. ſac. 4. p. 205. D.
ζ Rath. Serm. 1. de quad. T. 2. Spic Dach. p. 311.
η Cæſar. Arel. hom. 7. vel Euſe. Emis. hom. 5. de Paſch.
θ Cyrill. Hier Catech Myſt. 5. extr. p. 244. & 245. A.
ι Conc. Trull. c. 101. T. 5. Conc. p. 330.

ambitioſiſſime explicare. Qui fit, ut corporis totius in genua ſummiſſionem, longe potiſſimam ex Latinorum diſciplina, venerationis totius partem tali loco indictam omnes prætereietint? Cæcus eſt, qui non intelligit, quam hic non dicunt, nullam revera quam dicerent, apud noſtros ævo ſuo fuiſſe. Cyrillus de manus dextræ & ſiniſtræ ſitu, habitu, atque actu fidelem ad aram accedentem, anxie inprimis monet; In calicis ſumptione de inclinatione capitis aut cervicis philoſophatur; Id enim eſt (κύπτειν vergere, inclinari, oculos & cervicem demittere atque inflectere. Atqui hæc omnia vel plane omittere debuerat ex Latinorum certe legibus licebat apud quos iſta nulla ſunt) vel etiam ea dicere; ſed ſecundo loco. Si enim communicaturus illo tempore genua humi ante figere, quam Sacramentum acciperet, ſolebat; & naturæ & dignitatis ordo poſtulabat hunc actum primo ita dici; *ACCEDENS* ne recto conſiſtas corpore; ſed utroque genu humi fixo inprimis procumbas; Manus vero cave ne expanſas, digitiſque disjunctis porrigas; & cætera, quæ Cyrillus habet. Sic etiam Damaſcenus dixiſſet. Accedamus ad Dominum ardenti cupiditate; Ac primum quidem in terram corpus demittamus, ac utroque genu humi poſito ante ejus altare proni; & inde manum in crucis modum componentes crucifixi corpus ſuſcipiamus. Atqui altum cum apud alios, tum apud hos ipſos de hac ingeniculatione ſilentium. Non eſt ergo dubitandum, quin ſit novus, & poſt ſeculum ſeptimum atque octavum inventus hic ſumendæ de geniculis Euchariſtiæ, nunc apud Latinos ubique ſolennis ritus.

ξ Damaſc. L.4. de fid. Orthod. c. 14. p. 460.

Huc etiam accedit hodierna aliorum præter Latinos, Chriſtianorum, majorum traditionibus juxta cum Latinis addictorum praxis; qui tametſi cætera non parum diſcordes, in hoc tamen omnes ni fallor, conveniunt, quod ſtantes Euchariſtiæ Sacramentum accipiunt. Ioannes Cotovicus teſtatur *o Laïcos à Græcis ſub utraque ſpecie STANTES communicari.* Conſentit *p* Arcudius Græcanicæ communionis in qua natus erat, deſertor, Græcorum populum, etiam cum rei Euchariſticæ plurimum reverentiæ exhibet, *nolle tamen genua flectere*; non quidem ut ille maligne interpretatur, *ne imitari videatur Latinos*, vel ex aliquo eorum odio; ſed ex veteri ac conſtante ſuorum majorum traditione; quos Euchariſtiam genibus flexis vel excepiſſe venientes, vel ſumpſiſſe oblatam in publicis gentis Liturgiis nuſquam legimus. Quin & illam ſtantium communionem ſignificare videntur illa. Diaconi poſt eam verba, *q Recti participes effecti divinorum &c. Sacramentorum; digne Domino gratias agamus.* Ὀρθοὶ μεταλαβόντες τῶν θείων &c μυστηρίων. Neque obſtat Germani theoria hæc ad rectam mentem referentis. *r* Nimirum ille docet, quid ille communicantium erectorum ſtatus myſtice ſignificarit; ſtatum ipſum corporis erectum litteraliter his verbis intelligi, non negat.

o Cotov. Itin. Syr. & Pal. L.2. c. 6.
p Arcud. de conc Eccl. Or. L.3. c. 19. p. 191. D.
q Liturg. Chrys. Euchol. p. 84.
r Germ. in Theor. Bibl. Patr. Gr. Lat. T.5. p. 165. C.

Æthiopas ſtantes quoque, communicare docent, quæ de iis Caſſander ex Franciſco Alvareſio exhibet; *Ad communionem omnes veniunt ſublatis complicatiſque manibus.* Et ſuperius monuerat; *Eodem* (inquit) *modo*

s Caſſ. Liturg. c. 11. p. 29.

Caput I. *modo datur communio illis, qui ſtant ante primam cortinam, & aliis qui ſtant ante alteram cortinam; poſtea ſecularibus, qui ſtant ante portam principalem;* Tum; *Dum datur communio, aut aliud quippiam officii ſit, omnes ſtant erecti.* Godignus de Abaſſinorum communione narrans, ita refert *t omnes ſuis diſpoſitos locis, ſemperque ſtantes ſacris intereſſe, & Euchariſtiam ſub utraque ſpecie cantantes ſumere.* Neque dubito, quin cæterorum Chriſtianorum, qui vel Neſtoriani, vel Iacobitæ, Aſiam incolunt, mos idem & olim fuerit, & nunc quoque ſit. Ex quibus omnes vident novum eſſe hunc ſumendæ de geniculis Euchariſtiæ Latinorum morem, ex tranſſubſtantiationis, ut videtur, fide undecimo, vel etiam duodecimo ſeculo exortum.

t Godign. de reb. Abaſſ. L. 2. c. 35. p. 216.

Latini communicaturos præterea jubent *u* ita ut diximus, ingeniculatos, *capite recto, ore modice diducto, & quantum ſatis eſt aperto hoſtiam illam ſuam de ſacerdotis manu excipere; exceptam modeſte ore retinere, ſummiſſis oculis ac deiectis, lingua leniter verſare, aquam vel vinum à Clerico porrectum ſumere, ut una cum eo abſorbeatur, ſiquid ex ſacri panis fragmentis in ore haſerit.* Necdum finis. Fidelibus enim hanc legem ita peracta communione diligenter ſervandam in Rituali Romano ferunt; *x Moneantur* (inquiunt) *communicantes, ut ſumpto ſacramento non ſtatim ab Eccleſia diſcedant, aut colloquantur, nec ſtatim vagis oculis circumſpiciant, aut expuant, neque de libro ſtatim orationes recitent, ne ſacramenti ſpecies ore decidant.* De leniter verſando pane ſacro, de aqua poſt eandem ſumptum ſorbenda, nequid ex eo fragmenti in communicantis ore remaneat; de illis item cautionibus, ne expuatur, ne orationes de libro recitentur plane nihil apud veteres legitur. Chryſoſtomus quidem vetat *y* ſacro illo convivio paſtos laſcivire, deliciari, inebriari; jubet orationi & hymnorum cantui, Evangelicorum myſteriorum meditationi vacare, quæ & rectæ rationi & Chriſti disciplinę conſentanea ſunt; De minuta illa Latinorum circa capitis ſtatū, oris aperiendi modum, particulæ lingua verſandæ moram & curam, & à ſpuendo abſtinentiam philoſophia neque Chryſoſtomus, neq; quod meminerim, quiſquam de puriori antiquitate alius ſcriptor, quicquam præcipit. Novæ ſunt omnes illæ leges, ſuamque ipſæ originem ſatis per ſe fatentur. Quis enim eas non videt ex illa Latinorum de hoſtiæ fragmentis ingenti ſollicitudine natas eſſe, quę eorum mentes poſt admiſſam Euchariſtiæ [illegible] invaſit? Illam certe de ſputo cavendo legem Amalarius nondum ſuo, id eſt nono, ſeculo latam fuiſſę ſatis ſignificat, cum non inficiatur ſe aliquando *illico poſt conſumptum ſacrificium ſpuere*; neq; qui eū de hoc ſuo more reprehendit, is ullum Eccleſiæ canonem, ſed quorumdam duntaxat ſacerdotum diverſum morem objectabat; Ipſe vero negat *z* ſe peccare; *ſi mens* (inquit) *mea pura fuerit, & humilis in conſpectu Domini, confido ut faciat intrare corpus ad animam meam vivificandam, & quod exeundum eſt propter ſanitatem corporis, faciat exire ſine diſpendio animæ.* Cætera mitto, quæ in hanc rem multa habet.

u Rit. Rom. Gallice excuſum. p. 107.

x Rit. Rom. de Euch. p. 73. edit. Lat.

y Chryſ. in 1. ad Cor. Hom. 37. p. 298. B.

z Amalar. ep ad Guntard. T. 7. Bibl. P. p. 168. 170.

Fuere, qui poſt communionem præciperent ſervandum per aliquot horas jejunium; ut apparet ex ſecunda Clementis epiſtola. *Qui* (inquit ille)

a Pſeudo-Clem. ep. 2.

Ge

ille) reſidua corporis Domini, quæ in ſacrario relicta ſunt, conſumunt, non ſtatim ad communes accipiendos cibos conveniant, ne putent ſanctæ portioni miſcere cibum, qui per aqualiculos digeſtus in ſeceſſum funditur. Si igitur manu Dominica portio editur, uſque ad ſextam ieiunent miniſtri, qui eam conſumpſerunt; & ſi tertia vel quarta hora acceperint, ieiunent uſque ad veſperam. Hæc ille, quiſquis eſt epiſtolæ auctor. Clementi enim ſuppoſitam ab aliquo impoſtore, nemo hodie eruditus dubitat. Blondellus vero noſter & hanc & cæteras vetuſtiſſimis Romanæ Eccleſiæ epiſcopis ab impudentiſſimo juxta & ſtupidiſſimo artifice ſubditas epiſtolas cenſorio veru valide confixit. *b* Quin & hanc Clementis Paſchaſius jampridem hoc quod in ea habetur, decretum memorans *monumentis apocryphorum accenſet*, & *librum apocryphum vocat*. *c* Vnde conſtat epiſtolam ſeculo nono, quo vixit, Paſchaſius; extitiſſe, ſed recens, ut videtur, confictam; cujus ſcilicet ante Paſchaſium nemo meminit. Auctor, quiſquis fuit, cum videret ab omnibus ante Euchariſtiæ ſumptionem jejunari, judicavit ad ſacramenti honorem pertinere, ut poſt communionem pariter quoque jejunaretur; non ſine aliquo, ut videtur, colore. Neque enim credo, ſanctius eſt exceptam ventriculo particulam ſacram ſtatim ſuperinjecto illo, ut ſic dicam, ciborum communium cœno obrui, quam in natantes in ventriculo ſumto paulo ante cibo, diverſarum rerum, vini, panis, carnium materias mitti. Itaque impoſtor, ex Latinorum quidem rationibus haud quaquam ſtulte, juſſit ſex, ſeptemve horas à ſacramenti ſumptione ad communes dapes intercedere; quem etiam jejunij ante ſumptionem naturalis modum à poſterioribus Magiſtris fere definitum fuiſſe videmus. Atque hæc fortaſſe Latinæ ſapientiæ ſpecies Decretorum collectores ita decepit, ut hunc auctoris, tametſi pridem à Paſchaſio ad Apocryphos ablegati, canonem avidiſſime exciperent, & inter Eccleſiaſtica jura referrent Burchardus, *d* Ivo, *e* Gratianus, *f* alij. Haud facile dixerim, an eorum temporibus in uſum Eccleſiæ Latinæ receptus eſſet; quanquam vix purgari poſſe videatur iſtorum temeritas, ſi res nullius apud ſuos uſus, & quidem à Paſchaſio jamdiu damnatas Eccleſiæ decretis permiſcere auſi ſunt. Vtcumque ſit, nihil hodie quidem video de hoc pſeudo Clementis jejunio vel in libris Latinorum præcipi, vel *in uſu communi ſervari*.

Cap. I.

b Blond. contr. Epiſt. prim. Rom. Epiſc. affictas.

c Paſch. de corp. & ſang Dom. c. 20. p. 1605. 1606.

d Burch. L. 5. c. 11.

e Ivo Part. 2. c. 21.

f Grat. de Conſ. d. 2. c. 22. Tribus grad.

CAPVT II.

Euchariſtiæ reſervatio duplex, Eccleſiaſtica miniſtrantium, privata communicantium. Illa Latinorum nunc ſolennis, res nova, antiquioribus ignota. Tridentina de ea definitio. Triplex ad eam quæſtio. I. An omnibus in exitu fidelibus datum olim fuerit primis quatuor ſæculis viaticum? Probatur non fuiſſe datum in Apoſtolica Eccleſia, ac ne diu quidem poſtea. Solvuntur, quæ objiciuntur I. ex Iuſtino; Ei Abſentes *non eſſe ægrotantes.* II. *ex Dionyſio Alexandrino; Id pertinere ad pœnitentes, non ad fideles.* III. *ex Synodo Nicæna; id ipſum quoque ad Pœnitentes pertinere.*

AD Euchariſtiæ communionem accedit ejuſdem reſervatio; eaque duplex; miniſtrantis, ſiue celebrantis; altera ipſius communicantis. Circa utramque non parva cernitur Latinorum ab antiquis Chriſtianis diverſitas.

De priori nota eſt Latinorum praxis, præcipuum quodque & maxime inſigne altare, nullo (etiam extra communionem) tempore, pane Euchariſtiæ ſacro apud eos carere, qui ad hanc rem in *arcula*, ſive pyxide (*ciborium* vulgo vocant) magna religione cuſtoditur. Itaque non quoties hoc ſacrum fit, conſumuntur omnes omnino (vt veteres loquebantur) *particulæ*, ſiue, (vt nunc vocant) *oblatæ* vel hoſtiæ, ſed quædam, quoties opus eſt, integræ reſervantur, ac in *ciborio* reconduntur, & quod dixi, diligentiſſime cuſtodiuntur. Tridentini ſuum hunc morem ſum-
g Conc. mopere commendant; g cum ab antiquitate, tum ab utilitate; *(Conſue-*
Trid. Seſſ. 13. *tudo* (inquiunt) *aſſervandi ſacrario ſacram Euchariſtiam adeo antiqua eſt, ut*
c. 6. *eam ſæculum etiam Nicæni Concilii agnoverit. Porro deferri ipſam ſacram Euchariſtiam ad infirmos, & huic uſum in Eccleſia diligenter conſervari, præterquam quod cum ſumma æquitate & ratione coniunctum eſt, tum multis in Conciliis præceptum invenitur, & vetuſtiſſimo Eccleſiæ more eſt obſervatum. Quare ſancta hac Synodus retinendum omnino ſalutarem hunc & neceſſarium morem ſtatuit.* Legem deinceps in altera decretorum parte ſævo in diver-
h Ibid. can. 7. ſa ſentientes anathemate de more ſic ſanciunt; h *Si quis dixerit non licere Sacram Euchariſtiam in Sacrario reſervari, ſed ſtatim poſt conſecrationem aſtantibus neceſſario diſtribuendam, aut non licere; ut illa ad infirmos honorifice deferatur, ANATHEMA ſit.* Hæc illi; quæ majori cum veri ſpecie dicerent, ſi ſuam illam Sacramenti dimidiam partem, non ad alium, quam ad eum, quem ipſi hic ſolum commemorant, infirmorum vſum aſſervarēt. Nunc vero res longe aliter habet. Quod ut intelligi, atq; de eorum, quę Tridentini affirmant, veritate an falſitate, liquido judicari poſſit; Primo de cōmunicandæ quibuſvis infirmis Euchariſtiæ more diſ-

putandum

putandum eſt: Tum de ipſa particularum ad hunc uſum reſervatione: ac poſtremo denique de aliis vſibus, ad quos iſta hodie fit apud Latinos, oblatarum reſervatio. CAPVT II.

Vt ergo à primo ordiar, non videtur ille Euchariſtiæ fidelibus infirmis, maxime vero in Supremis, dandæ ritus tum eſſe antiquus, quam Tridentini videri eum volunt. Apoſtolicæ Eccleſiæ, quæ omnium *vetuſtiſſima* princepſque eſt, cognitum fuiſſe hunc morem, nihil eſt, vnde probari poſſit. In divinis quidem litteris nulla de eo ſyllaba occurrit. Multa in iis de Euchariſtiæ inſtitutione, atque vſu leguntur, neque vno loco ejus celebratæ exempla leguntur, ſed à ſanis & valentibus: nullius quod ſciam ab infirmis & moribundis. Corinthios quidem, quos Apoſtolus cœnatos Euchariſtiam ſumpſiſſe teſtatur, *i* eo ipſo bene valuiſſe conſtat, quod fraternis conviviis intereſſent. Et eos valuiſſe nemo opinor, negaverit, quos Lucas vel *in communione & fractione panis, & orationibus Hieroſolymis perſeveraſſe*, vel Troade in cœnaculum quoddam *ad frangendum panem conveniſſe* narrat. De fideli aliquo domi ſeorſum in morbo vel in ſupremis communicato altum vbique in Scripturis ſilentium. Denique nulla apud eas extra plurium conventum, nulla niſi à valentibus ſumpta vel celebrata occurrit Euchariſtia. Mirum atque incredibile eſt ſanctiſſimos viros morem hunc tam conſtanter in tam multis libris ad Chriſtianæ pietatis diſciplinam accuratiſſime ac copioſiſſime ſcriptis, nullam uſquam facturos fuiſſe mentionem, ſi eum cum Tridentinis, *ſalutarem, neceſſarium omninoque retinendum eſſe* putaviſſent. Iacobus quodam loco de officiis fratri laboranti, & quidem (ſi Latinis credimus morbo periculoſo ac in ſpeciem letali laboranti) exhibendis diligenter præcipit: *Infirmatur quis in vobis* (inquit) *Inducat Presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; & oratio fidei ſalvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & ſi in peccatis ſit, remittentur ei.* Nemo neſcit Latinos *infirmitatem* quidem, de qua Iacobus, de afflictiſſima ac pæne conclamata valetudine: *unctionem* vero de exeuntium ſacramento accipere. Viro in his verſanti ex eorum diſciplina Euchariſtiæ cõmunio eſt in primis, & ante ipſam unctionem adhibenda, quæ viaticum ſcilicet eſt, exeunti & migraturo neceſſarium. Neque tu mihi quemquam ex Latinorum ſapientibus dederis, qui tali loco ac tempore non ſit infirmo Euchariſtiam & vnctionem commendaturus: quemque conſecranei, ſi Euchariſtiam hic omiſerit, de ſola unctione dixerit, non ſint craſſi in tradenda ſua diſciplina flagitij reum habituri. Atqui Iacobus, quem vel flagitii in ſcribendo, vel negligentia ſuſpectum habere nefas eſt, de oratione quidem ac de *unctione* diligenter monet: de Euchariſtia infirmo porrigenda nullum verbum facit. Silentii cauſam aliam præter hanc, ſuſpicari difficile eſt, id ſcilicet tacuiſſe ſapientiſſimum Apoſtolum, quod neque per ſe neceſſarium, neque in communi Eccleſiæ uſu eſſe videbat. Neque poſt Apoſtolos quicquam in omni vetuſtiſſimæ illius ad quartum vſque ſæculum Eccleſiæ monumentis occurrit, quo probari poſſit morem Euchariſtiæ

i 1. Cor. 11.

k Act. 2. 42. & 20. 7.

l Iacob. 5. 14. 15.

Caput II.

infirmis dandæ, non jam dico, quod Tridentini aiunt *neceſſarium* ſed vel ſolennem & uſitatum apud noſtros fuiſſe. Quæ enim ex Iuſtino & Dionyſio Alexandrino afferuntur duo loca ea ſi penitius inſpicantur, nihil ad hanc rem valere reperientur. Iuſtinus ſolennem ſuo tempore Synaxin deſcribens, dicit *m* quidem Diaconos benedictæ confectæque Euchariſtiæ panem & vinum ſacrum, non modo iis qui ſynaxi interſunt, diſtribuere, ſed etiam ad abſentes perferre, καὶ τοῖς αὐτῶν (inquit) ἀποφέρειν. *Abſentes* vero iſtas ægrotaſſe, non dicit. Latini vetera ex præſentibus Eccleſiæ ſuæ moribus, perperam ut ſolent, metientes iſtas ob morbum à ſolenni fidelium cœtu abfuiſſe hariolantur, ſed non probant. Ego vero quæro, cur Euchariſtiam ad *abſentes*, non autem ad *infirmos*, delatam fuiſſe dixerit, ſi id ipſum, quod nunc fit apud Latinos, ſuo ævo factum eſſe, ſignificare voluit? Ex Latinis quidem nemo hodie ſic loquitur, ut dicat *Sacramentum ad abſentes deferri*; & qui ſic loqueretur, peregrinum quiddam & a ſuis moribus alienum dicere eum putarent. Omnes apud eos Euchariſtiam *ad infirmos* deferri, & ſciunt & dicunt; *ad Abſentes* deferri inauditum. Ergo qui non ad infirmos; ſed *abſentes* delatam ævo ſuo fuiſſe ſcribit, Iuſtinus alium ævi ſui morem fuiſſe indicat, quam qui nunc Latinorum eſt. Sed quinam (inquis) abſentes illi erant, ad quos Diaconi Euchariſtiam deferebant, ſi infirmi non erant in ſupremis verſantes? Illi vero inquam, non unius generis erant. Primo enim cum Iuſtinus hæc ſcriberet, ea erant tempora, quibus ſæviente Gentilium in Chriſtianiſmum rabie, multi fideles deliteſcere cogebantur; ut exempli cauſa, qui apud Magiſtratum delati ultimum periculum adiiſſent, ſi deprehenſi captique eſſent. His ergo cum fidelium cœtibus, tametſi arcanis, ac ut plurimum nocturnis & antelucanis intereſſe abſque aliquo vitæ diſcrimine non liceret, Euchariſtiæ ſacra dona non quidem aſſervabantur, ſed peracto ſacro ſtatim per Diaconos mittebantur, non ex aliquo ciborio deprompta ſed ex ipſa Domini menſa ſublata. Hujus ordinis fortaſſe ii erant, de quibus in Luciani Martyris Actis ita ſcribit Metaphraſtes, cum Martyrem in carcere Euchariſtiam confeciſſe, circumdante eum fratrum corona, dixiſſet; *Cum* (inquit) *Sacro ritu omnia peregiſſet propoſita, ipſe & fuit particeps Sacramentorum, & tranſmiſit ad eos, qui aberant*; idque ita factum, ait ipſum Lucianum oſtendere in ultima ad eos (diſcipulos) *epiſtola*. Hos ob morbum abfuiſſe, quis & unde docebit? Abfuiſſe veriſimile eſt vel quod non eſſet conſultum nimis multos Martyri adeſſe in cuſtodia verſanti, ne noſtris ea multitudo, vel invidiam, quod eſt apud Cyprianum, vel etiam periculum crearet, vel ſane quod hi Martyris diſcipuli in locis ab ea, in qua paſſus eſt, urbe remotioribus habitabant, quam ut Magiſtro in ſupremo agone verſanti in tempore adeſſe poſſent. Sed & aliud abſentium, ad quos Euchariſtia mittebatur, genus fuiſſe nos docet *o* apud Euſebium Irenæus in epiſtola ad Victorem Romanum Epiſcopum; *Illi ipſi* (inquit) *qui te præceſſerunt Presbyteri, quamvis id minime obſervarent* (ut ſcilicet Paſcha eodem cum Aſianis die agerent) *Eccleſiarum Presbyteris* *qui id*

m Iuſt. Apol. 1 p 76. lin. 45.

n Act. Luciani apud Sur. c. 7. ad d. 7. Ian. p 99.

o Euſeb Hiſt. L 5. c. 24 p. 193. B.

qui id obſervant, Euchariſtiam tranſmiſerunt. αὐτοὶ μὴ τηροῦντες οἱ πρὸ σοῦ πρεσβύτεροι, τοῖς ἀπὸ τῶν παροικιῶν τηροῦσιν ἔπεμπον εὐχαριστίαν. Plane ſignificat, quod doctiſſimus Valeſius demonſtrat, *p hunc tum morem fuiſſe promiſcuum, & ab omnibus paſſim Epiſcopis* (non autem à ſolis Romanis) *uſurpatum, ut ad aliarum civitatum Epiſcopos benedictionis nomine Euchariſtiam tranſmitterent*; quod & ex Concilio Laodiceno firmat, ac ipſum hunc, qui nobis objicitur, Iuſtini locum, de his accipiendum cenſet, eamque interpretationem illa altera *planiorem* eſſe dicit, quæ Iuſtinum de ægrotis intelligit. Cæterum pacis quoque & communionis cum iis teſtandæ cauſa, ad quos Euchariſtia mittebatur, eam miſſam fuiſſe, tota clamat Irenæi oratio. Sed & poſtquam mittendæ ad remotiores Euchariſtiæ mos ex Laodicenæ Synodi canone 14. antiquatus fuit, manſit tamen cætera parilis conſuetudo, qua Epiſcopus ad ſuæ civitatis Presbyteros quibus diebus apud ſe communicare illis non vocabat, Euchariſtiam mitteret. *q* Id nos Innocentius quinto adhuc ſæculo etiam Romæ factitatam fuiſſe docet in epiſtola ad Decentium a. D. 416 data, in qua de Eccleſiis intra urbem conſtitutis verba faciens, (*Quarum* inquit) *Presbyteri, quia die ipſa* (Dominica) *propter plebem ſibi creditam nobis cum convenire non poſſunt, idcirco fermentum à nobis confectum per Acolythos accipiunt, ut ſe a noſtra communione maxime illa die non judicent ſeparatos.* *Fermenti* enim nomine Euchariſtiam à ſe confectam ab Innocentio ſignificari alibi, *r* auctore ac teſte Sirmondo, demonſtratum eſt. Hos ergo omnes, quibus nimirum abſentibus, miſſam fuiſſe Euchariſtiam ex veris certiſque illius memoriæ ſcriptoribus conſtat, *abſentium* nomine ſignificatos fuiſſe à Iuſtino merito reſpondeo. De fidelibus in exitu verſantibus locum intelligi, nihil neceſſe eſt; imo ne ſic capiamus, repugnat & phraſis ſcriptoris, *abſentes*, non *infirmos* eos vocantis, ad quos Euchariſtia mittebatur, & *menſa* à qua mittebatur, non *ciborium*; ut mittam nullum ad Iuſtini ævum ſcriptorem Eccleſiaſticum occurrere, qui doceat morem communicandi morientes jam tum apud Chriſtianos obtinuiſſe.

Sed ex Dionyſio Alexandrino, qui centum poſt Iuſtinum annis floruit, Latini multo in ſpeciem probabilius ſibi videntur argumentari. Is enim narrat *s* fuiſſe Alexandrinæ ſerapionem quemdam ſenem, qui urgente morbo cum in ſupremis ageret, nepotem ex filia ſuum juſſerit ocius unum ſibi ex Presbyteris accerſere; Presbyterum puero exiguam Euchariſtiæ particulam, quod ipſe morbo præditus domo prodire non poſſet, tradidiſſe perferendam; Senem buccella paulatim abſorpta, continuo animam exhalaſſe. His Bellarminus recitatis; *t Ex quo* (inquit) *loco apertiſſime patet morem fuiſſe aſſervandi Euchariſtiam propter ægrotos.* De aſſervatione, mox videro. De ægrotis, quod hinc & ipſe & alii putant colligi omnibus ſimpliciter fidelibus ſolenne apud illius ævi Eccleſiam fuiſſe, ut nunc eſt apud Latinos, in morbo præſertim gravi, & mortem portendente, Euchariſtiam ſumere; eo inquam, iſti Theologi largiter falluntur. Quod ut intelligatur, obſervandũ

Zzzz 3 eſt in

CAP. II.

p Vales. in loc Ire. Notat. in Euſeb. p. 109. A.

q Innoc. I. ep. 1. c. 5. T. 2. Conc. p. 752.

Supr. l. 5. c. 2.

s Dion. Alex. apud Eus in hiſt. l. 6. c. 44 p. 246.

t Bell. l. 4. de Euch. c 4. §. eod. ſæc. dico.

Cap. II. eſt in priſca Eccleſia præter Catechumeos, duos inſuper fuiſſe multũ inter ſe diſcrepantes Chriſtianorũ ordines, *Fideles*, & *Pœnitẽtes*. Priori nomine cẽſebãtur, quibus jus erat, Euchariſtiæ ex Domini mẽſa, ſi liberet, ſumendæ, quoties ea in Eccleſia miniſtrabatur; Poſteriori, qui in aliquod in Canonibus notatũ crimen lapſi à ſacra menſa tamdiu excludebantur, donec pœnitentiã publicam ex Præpoſitorũ judicio inflictam peregiſſent, atque ita ſatisfeciſſent. Sed ea aliquando fuit antiquæ illius Eccleſiæ in peccantes ſeveritas, ut qui eſſent graviſſimorum delictorum, ut idololatræ, aut adulterij manifeſti, eos ab Euchariſtiæ cõmunione & pace Eccleſiaſtica in perpetuum inexorabiliter ſummoverent. Non diu tamen ſtetit hic rigor; ſed paulatim ab Epiſcopis mitigatus eſt, nemini quantumvis crimi-noſo præciſa ſpe veniæ, ac pacis; quod non ſimul ſemelque factum eſt. Primus ad leniorem in idololatras diſciplinam gradus factus eſt Decianis temporibus, tertio jam adulto ſeculo, quo Cyprianus ſuos Afros tradit w *in copioſo conventu temperamentum ſalubri moderatione ſic liberaviſſe, ut nec in totum ſpes communicationis & pacis lapſis* (in idololatriam) *denegaretur* &c. *nec tamen rurſus cenſura Evangelica ſolveretur, ut ad communicationem temere proſilirent, ſed traheretur diu pœnitentia, & rogaretur dolenter paterna clementia, & examinarentur cauſæ, & voluntates, & neceſſitates ſingulorum*; atque ita tandem peracta congrua ſatisfactione lapſi iſti ad pacem & communionem admitterentur. Siqui vero ut fit, in medio hujus pœnitentiæ curſu graviter ita infirmarentur, ut verendum eſſet, ne eos mors ante præſtitam ſatisfactionem raperet, his pacem & communionem poſcentibus in exitu eſſe ſubveniendum, & Euchariſtiam dandam. Qui vero lapſi x *pœnitentiam non agentes, nec dolorem delictorum ſuorum toto corde & manifeſta lamentationis ſuæ profeſſione teſtantes, in infirmitate atque in periculo cœperint deprecari, eos omnino prohibendos cenſebant à ſpe communicationis, & pacis*. Teſtatur ibidem Cyprianus *Cornelium collegam ſuum, ad quem etiam Romam ſuper hac re ſcripſerat, & ipſum cum plurimis Coëpiſcopis habito Concilio in eandem ſecum ſententiam pari gravitate, & ſalubri moderatione conſenſiſſe*. Qui iiſdem temporibus Alexandriæ florebat Dionyſius Epiſcopus eadem quoque ſe de lapſis decreviſſe eo ipſo in loco teſtatur, qui nobis objectus eſt; *In mandatis* (inquit) *dederam, ut morituris, ſi peterent, & maxime ſi antea ſuppliciter poſtulaſſent, venia indulgeretur, quo bonæ ſpei pleni ex hac vita migrarent*. ἐντολῆς ὑπ' ἐμοῦ δεδομένης τοὺς ἀπαλλαττομένους τοῦ βίου εἰ δέοιντο, καὶ μάλιστα εἰ καὶ πρότερον ἱκετεύσαντες τύχοιεν, ἀφίεσθαι, ἵν' εὐέλπιδες ἀπαλλάττωνται. Dionyſium hæc de lapſis præcepiſſe oſtendit & res quæ narratur, & ipſum de iis præceptum, ac denique illa, quæ adjicitur; conditio, *ſi antea ſuppliciter poſtulaſſent*. Iam vero ex hoc lapſorum quidem, ſed pœnitentium ordine fuiſſe Serapionem, cui in ſupremis verſanti miſſa eſt Euchariſtia, ipſe Dionyſius narrationem exordiens docet; a *Erat* (inquit) *in hac urbe Serapion quidam ſenex fidelis, qui reliquo quidem anteactæ vitæ tempore diu nulli culpæ obnoxius fuerat, ſed in perſecutione lapſus erat. Is ſæpenumero veniam*

w Cypr. ep. 52. p 74. extr.

x Id. ibid. p. 81. init.

y Id ibid. p 75. init.

z Dionyſ. apud Euſeb. L. VI c. 44. p. 246. C.

a Ibid. B.

veniam petierat, neque quiſquam ei attenderat, eo quod ſacrificaſſet. Σαρα-πίων τις ἦν παρ' ἡμῖν πιστὸς γέρων. ἀμέμπτως μὲν τὸν πολὺν διαβιώσας χρόνον. ἐν δὲ τῷ πειρασμῷ πεσών. οὗτος πολλάκις ἐδεῖτο, καὶ οὐδεὶς προσεῖχεν αὐτῷ. καὶ γὰρ ἐτεθύκει. Hinc iſtum, qui lapſus erat qui in perſecutione ſacrificaverat, patet ex eo peccatorum ordine fuiſſe quibus nullum primo, aliquem poſtea pœnitentiæ, ſed longioris & ſeverioris locum datum fuiſſe diximus. Huic qui cætera vita ante lapſum purus & inculpatus vixerat, qui poſt lapſum acri ſui criminis pœnitentia functus ſæpe numero veniam & pacem ſuppliciter à præpoſitis petierat, ex illo mitiori Cypriani, Cornelij & Dionyſij decreto Euchariſtia, ſi eam in ſupremis poſceret, negari non poterat. Itaque hoc ejus exemplum pœnitentibus quidem, etiam ob graviſſima delicta, ſi nondum peracta ſatisfactione in morbum letalem incidiſſent, Euchariſtiam eo loco ac tempore ſuppliciter poſcentibus indultam fuiſſe docet; à quibuſvis fidelibus, etiam caſtiſſimæ ac emendatiſſimæ vitæ, expetitam fuiſſe & porrectam, nequaquam docet. Aliud probat ratio, quam huic indulgentiæ obtendit Dionyſius, pœnitentium propria. Dari enim iſtis in exitu Euchariſtiam ideo ſibi placuiſſe ait, *quo bonæ ſpei pleni ex hac vita migrarent.* Qui enim ab omni Eccleſiæ pace atque communione extorres, & quodam veluti futuræ damnationis præjudicio à piorum cœtu relegati in ſqualore & lacrymis degebant, eos urgente præſentis mortis metu, ingens anxietas ac trepidatio agitabat; nequid dicam de pœnis Eccleſiaſticis, quas in eo ſtatu mortuis veteris diſciplinæ canones infligebant; de quibus videri poſſunt, quę doctiſſimus Albaſpineus ſcripſit. *b* Vt ergo miſeri hoc tam gravi animi cruciatu liberarentur, pacis ac communionis Eccleſiaſticæ conſortes, ſecuri lætique migrarent; ſapienter ſane à ſanctiſſimis Epiſcopis mitigata eſt dira illa ſuperiorum temporum ſeveritas. Cum vero fideles, à pœnitentibus diſtincti, commune cum iſtis nihil haberent, in medio Eccleſiæ gremio ſacra pace, omnibuſque ejus ſymbolis, & Euchariſtia, quæ cæterorum omnium caput eſt, quotidie ſi liberet, ſingulis certe Dominicis vel etiam aliquanto crebrius fruerentur; nihil eos prohibebat *bona cum ſpe* εὐέλπιδας *ex hac vita migrare*; Nihil cogebat metuere, ne Euchariſtia, qua frequentiſſime veſcebantur, in ſupremis caruiſſe fraudi ſibi vel apud Chriſtum judicem, vel apud Eccleſiam futurum eſſet. Ergo ad fideles, qui maximam ac potiſſimam ſingularum Eccleſiarum partem efficiebant, nihil Serapionis aut ſimilium exemplum pertinet. Quantula iſti erant Eccleſiæ cujuſque portio?

CAP. II.

b Albaſpin. Obſerv. I.

Huc quoque referendus eſt Nicænæ Synodi canon; *c* *De his, qui ad exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua regularisque ſervabitur, ita ut ſi quis egreditur è corpore, ultimo & neceſſario viatico minime privetur. Quod ſi deſperatus & conſecutus communionem convaluerit, ſit inter eos, qui communionem orationis tantummodo conſequuntur. Generaliter autem omni cuilibet in exitu poſito, & poſcenti ſibi communis gratiam tribui, Epiſcopus probabiliter*

c Conc. Nic. c. 13.

ex

Cap. II. *ex oblatione dare debebit.* περὶ δὲ τῶν ἐξοδευόντων ὁ παλαιὸς καὶ κανονικὸς φυλαχθήσεται νόμος καὶ νῦν. ὥστε εἴτις ἐξοδεύοι, τοῦ τελευταίου καὶ ἀναγκαιοτάτου ἐφοδίου μὴ ἀποστερεῖσθαι. εἰ δὲ ἀπογνωσθεὶς, καὶ κοινωνίας πάλιν τυχὼν πάλιν ἐν τοῖς ζῶσιν ἐξετασθῇ. μετὰ τῶν κοινωνούντων τῆς εὐχῆς μόνης ἔστω. καθόλου δὲ καὶ περὶ παντὸς οὑτινοσοῦν ἐξοδεύοντος. αἰτοῦντος τοῦ μετασχεῖν εὐχαριστίας, ὁ ἐπίσκοπος. μετὰ δοκιμασίας ἐπιδότω. Hæc non de fidelibus, ac quibuſvis in genere Chriſtianis, ſed de ſolis pro lapſu pœnitentibus dixiſſe Patres luce meridiana clarius eſt. Primo id adſtruit ipſa Canonum ſeries. Cum enim tres ſuperiores X. XI. XII. ſint de fidelibus lapſis, eorumque pœnitentia; proxime vero ſequens XIV. de Catechumenis itidem lapſis, eorumque pœnitentia; abſurdum eſt hunc canonem XIII. inter iſtos de lapſis canones interpoſitum de omnibus ſimpliciter fidelibus interpretari. Idem ſecundo inde manifeſtum eſt, quod infirmos, quibus viaticum concedit, ſi præter ſpem convaleſcere eos contigerit, orationis tantum, non & Euchariſtiæ communione deinceps donari decernit; quo intelligimus iſtos, antequam viaticum acciperent, Euchariſtiæ communione caruiſſe, adeoque pœnitentes fuiſſe. Eſſet enim abſurdiſſimum atque iniquiſſimum eos propter acceptum in exitu viaticum deteriori, quam antea conditione eſſe jubere. Tertio ultima quoque verba nos eodem ducunt. Nam quicumque illi de cætero ſint, quibus canon viaticum concedit, iis non ſimpliciter id concedit, ſed cum prævio *Epiſcopi examine*, μετὰ δοκιμασίας, id eſt *cũ probatione*, quod Latinus ſubobſcure interpretatur *probabiliter*; Dionyſius Exiguus melius & ad Græca appoſitius habet, *Epiſcopis cum examinatione oblationẽ impertiat*. At ſi de fideli à pœnitẽte diſtincto res eſſet, nullo examine opus foret; cum fideli Euchariſtia nulli negetur. Quod ergo ait Canon, *generaliter omni cuilibet*, id non abſolute *de quovis Chriſtiano*, etiam qui ſit in ordine fidelium, ſed de quovis pœnitente accipiendũ eſt. Multa enim fuiſſe pœnitentiũ pro lapſuum & ſatisfactionũ genere diſcrimina, vel ex ſuperiore canone patet, qui XII. eſt; in quo aliquot referuntur pœnitẽtiũ inter ſe differentiæ. Deniq; huc etiam ſpectant illa prima canonis verba, quæ *antiquam & regularem legem*, vel ut elegantius reddidit Dionyſius, *antiqua regulæ legem ſervari* jubent. Vetus enim illa regula ea ipſa eſt, quam ab Afris & Romanis in ſuis Concilijs ex Cypriano, & à Dionyſio apud ſuam Alexandriã diu ante Conciliũ Nicenũ conſtitutã fuiſſe diximus. De omnibus vero fidelibus dando in exitu viatico, *legem* vel *regulã* apud vetuſtiorẽ Nicæna Synodo Eccleſiam, plane nullã reperire eſt. Totum Canonẽ Zonaras de lapſis accipit; *d* cujus hæc eſt in ultima verba paraphaſis; *Et vero quicumq; luendæ pœna* (canonicæ ſcilicet) *obnoxius in extremo inquit Canon) exitu conſtitutus, ſanctæ oblationi cõmunicare ſe velle oſtenderit, ei cum approbatione Epiſcopi, hoc eſt re per illum examinata, & probata fiat facultas.* καὶ πᾶς δὲ ἐν ἐπιτιμίῳ ὢν, περὶ τὴν τελευταίαν γενόμενος ἔξοδον. φησὶν ὁ κανών. εἰ ζητεῖ μεταλαβεῖν τῆς ἁγίας προσφορᾶς, μεταλαμβανέτω. μετὰ δοκιμασίας, ἤγουν γνώμης τοῦ ἐπισκόπου καὶ ἐξετάσεως. Nulli niſi pœnitentes, dicuntur eſſe ἐν ἐπιτιμίῳ. Non alios ergo quam pœnitentes *omnes* illos Canon intelligit, quibus generaliter

d Zon. in c. 13. Conc. Nic. p. 60. C.

liter Euchariſtiam in exitu poſcentibus concedit. Neque aliter Balſamo, CAP. II.
qui generalem quidem ait eſſe Canonem; ſed de quo? *De omni* (inquit) *eo,* e Balſ. in c.
cui pœna impoſita eſt, & ſacramentis eſt privatus. παντὸς ἐπιτιμηθέντος καὶ τῶν Nic. 13. p.
ἁγιασμάτων στερηθέντος. Nullos autem pœna aliqua affectos, & ſacramentis 292.
privatos alios fuiſſe, quã lapſos in pœnitentia conſtitutos, omnes ſciunt.
Poſtremo appoſita huic Canoni in Græco-Latina Conciliorum Pari-
ſienſi editione ſumma ſive inſcriptio; f *Conſtituitur* (inquit) *ne Pœniten-* f Ad. c. 13.
tibus in extremo periculo vitæ conſtitutis communio, quæ viaticum appellari Nic. T. 1.
ſolet, denegetur. Sic quoque Ancyrana Synodus g de ſacrificatis, id eſt in Conc. Par. p.
idololatriam lapſis, eorumque pœnis ac pœnitentia ſtatuens, *Si periculum* 368. C.
(inquit) *mortiſque expectatio ex morbo, aut aliqua occaſione contigerit, ſecun-* g Conc. Anc.
dum canonem recipiantur. Quæ vir doctiſſ. Chriſtophorus Iuſtellus ad Ca- c. 6.
nonem Nicænum congeſſit, ea omnia pœnitentium ſunt in exitu com-
municandorum. *Fidelis,* ſive *juſti* in ſupremis communicati nullum iſtic
exemplum eſt. Concilium Carthaginenſe IV. *Pœnitentes* (inquit) *qui in in-* h Conc.
firmitate ſunt, viaticum accipiant. Et canone ſequenti; *Pœnitentes qui in infir-* Carth. 4. c.
mitate viaticum Euchariſtiæ acceperint, non ſe credant abſolutos ſine manus 77. 78. T. 1.
impoſitione, ſi ſupervixerint. In his viaticum infirmitate gravi correptis Conc. p. 730.
concedi vides, ſed pœnitentibus; plane ex Canone Nicæno, de quo dixi- A.
mus. Sic etiam Baſſo Sexti P. R. 3. calumniatori Synodus noluit i *in* i Pont. Rom.
ultima vitæ die viaticum denegari; homini ſcilicet à ſe excommunicato, & in Sext. 3.
ad ſupremam illam diem Euchariſtia carituro. Hujus plane ſimile eſt il-
lud aliud Lamponiani exemplum, *quem à ſe Syneſius à ſacra menſa com-*
munione ita excluſum eſſe narrat; k *ut ſi ei fatalis neceſſitas accederet, ſique* k Syneſ. ep.
præſtituta mortis dies adeſſe videretur, permiſerit omnibus, qui tum adfuerint, 67. quæ ad
preſbyteris ei communionem impertiri. Nemo enim (inquit) *mihi vinctus ana-* Theoph. p.
themate moriatur. πλὴν ἐμαυτῷ συνεχώρησα, εἰ προσπελάσειε Λαμπωνιανῷ τὸ 215. A.
χρεὼν καὶ ἡ κυρία παρεῖναι δοκοῖ. πᾶσιν ἐφεῖναι τοῖς τότε παρεσομένοις πρεσβυτέροις κοι-
νωνίας αὐτῷ μεταδοῦναι, μηδεὶς γὰρ ἀποθάνοι δεδεμένος ἐμοί. Si vero cõmunicatus
convaluerit, jubet eum de integro iiſdem pœnis ſubjectum manere. Eo-
dem quoque pertinent multi alij eorundem & ſequẽtium temporum ca-
nones; ut Innocentianus *de iis, qui in extremo vitæ pœnitentiam & commu-*
nionem petunt, a. D. 404 conditus, in hæc verba deſinens; l *Tribuitur ergo* l Innoc. 1.
cum pœnitentia extrema communio, ut homines huiuſmodi vel in ſupremis pœ- ep. 2. c. 2.
nitentes, miſerante Salvatore noſtro à perpetuo exitio vindicentur. Ita Arauſi-
cani Patres, m *Qui recedunt de corpore pœnitentia accepta, placuit ſine re-* m Conc.
conciliatoria manus impoſitione eis communicari; quod morientis ſufficit con- Arauſ. 1. c. 3.
ſolationi, ſecundum definitiones Patrum, qui hujuſmodi communionem con-
gruenter viaticum nominarunt. Viaticum dici docent communionem, non
juſti aut fidelis, ſed pœnitentis in ſupremis; quod eſt obſervandum. Ea- n Conc.
dem decernit Aurelatenſis altera Synodus; n eadem Epuonenſe Conci- Arel. 2. c. 28.
lium o a. D. 517. Concilium Aurelianenſe p 3. a. D. 538. *cõmunionem viaticum* o Conc.
vocat, quam *pœnitenti periculoſam infirmitatem incurrenti non negandam eſſe* Epao. c. 26.
definiunt; *ne virginum quidem ſacrarum raptori.* Concilium Lugdunenſe p Conc.
Aurel. 3. c. 6

Aaaaa 3. *puellis* c. 16.

Cap. III. *3. puellis Deo devotis, quod à monaſterio receſſiſſent, à communione ſegregatis* pari indulgentia concedit *q viaticum miſerationis intuitu praberi.* De pœnitentibus ob homicidium idem conſtituit Concilium Remenſe *r* a. D. 630. Idem de ipſis parricidis Gregorius P. R. 3. *s* Mitto cætera, quæ multa afferri poſſent; ut Vernenſis Synodi *t* de ſanctimonialium ſtupratoribus conſtitutionem, *quos ex Innocentij decreto à communione ſuſpendi jubet, & niſi per publicam probatamque pœnitentiam omnino non recipi;* aut *his certe viaticum* (inquit) *de ſeculo tranſeuntibus; ſi tamen pœnituerint non negari.* Sed hæc plus ſatis; ex quibus patet veterem illam in ſupremis communionem in Serapionis hiſtoria, & in Synodis Nicæna, Carthaginenſi, & alijs memoratam, non omnium promiſcue baptizatorum fuiſſe in ſupremis communem, qualis ea eſt, pro qua certant Latini, ſed aliam longe diverſiſſimam, publice pœnitentium propriam quibus in medio pœnitentiæ curſu, nondum impleta ſatisfactione morbo gravi ex improviſo oppreſſis, ne pacis ac ſpei expertes morerētur conceſſa Euchariſtia ſubveniebatur, quæque *viaticum* ideo dicebatur, quo ſcilicet antea caruerant. Carere autem *viatico* non videntur dici potuiſſe fideles, qui Euchariſtiam crebro, ac fortaſſe uno tantum aut altero ante morbum die ſumpſerant. Fruſtra ergo eſt Bellarminus, qui in hanc diſputationem ſine delectu aut judicio Serapionis hiſtoriam & Nicænum canonem invexit.

Conc. lugd. 3. c. 3.
r Conc. Rem. c. 9
s Greg. 3. ep. 1.
t Conc. Vern. 2. a. D. 844. c. 5.

CAPUT III.

Communionem quorumvis in exitu fidelium nuſpiam apud veros Chriſtianiſmi ad ann. D. 397. Scriptores occurrere, ne iis quidem in locis, in quibus deſcribuntur mortes virorum & mulierum ob pietatem illuſtrium; ut Helenæ Auguſtæ, Antonij, Athanaſii, Baſilij, Gregorij patris, Gorgoniæ, Macrinæ, Gregorij Thaumaturgi, Ephræmi, Hilarionis; etiam quorumdam ex quinti ſæculi initiis; ut Nepotiani, Paulæ, Marcellæ apud Hieronymum, Martini apud Severum Monicæ, apud Auguſtinum, Auguſtini apud Poßidium. Poſt hæc tempora irrepſiſſe morem communicandi fideles in ſupremis, Ambroſij ut videtur, exemplo. Id apud Æthiopas ne nunc quidem eſſe in uſu. Tridentinæ definitionis labes.

Atque ita demonſtratum eſt ad a. D. 325. quo habita eſt Nicæna Synodus nullum de fidelium infirmorū in ſupremis cōmunione apud certos & idoneos auctores vel præceptum, vel exemplum reperiri. Certe ſi is uſus jam tum fuiſſet, ut hodie eſt apud Latinos, ſolennis & quorumvis paſſim fideliū, maximè vero eorū, qui pietate præcellerēt, cōmunis; nō eſt dubitādū, quin eum religioſiſſima mulier, Helena Auguſta Conſt. Magni parēs in ſupremis verſās vſurpatura fuerit. Nō uſurpaſſe id certo argumēto eſt, quod

eſt, quod Euſebius, ubi ejus ſuprema narrat, de Euchariſtia vel expetita, vel allata vel miniſtrata nullum verbum fecerit. *u* Neque Athanaſius Antonium a. D. 358. hinc ad meliorem vitam migrantē memorat *x* ſe hoc ſacramento ad exitum muniviſſe, tametſi de eo aliquot menſibus antequam dies ultima adveniret, divinitus fuiſſet admonitus. Neque ipſius Athanaſii vitam, & mortem quæ circa a. D. 370. contigit, deſcribens Gregorius Nazianzenus ſumptæ ab eo in exitu Euchariſtiæ meminit. *y* Idem Gregorius viri ſanctiſſimi & amiciſſimi Baſilij, decennio poſt Athanaſium mortui, vitam, obitum, & ultimos ſermones copioſe ac facunde exſequitur, neque tamen ab eo tali loco ac tempore percepta memorat *z* ſacra Dominici corporis ac ſanguinis ſymbola. Idem ea de re ſilentium apud Nyſſenum Baſilij fratrem obſervare eſt in oratione, qua ejus laudes cupidiſſime percenſet, *a* ac inter cætera, quæ illi cum Moyſe communia fuiſſe prædicat, eorum mortes inter ſe contendit; quo in loco Euchariſtiæ ſumptio, ſi qua in ejus ſupremis fuerat, omnino dicenda erat, ut ſancti viri intima cum Domino unio conferretur cum Moſis in Dei oſculo (quod tradunt Iudæi) expirantis fato. Vnde quivis facile intelligit, quam ſit contemnenda neſcio cujus fabulatoris fides, qui Baſilij vitam ſub Amphilochij nomine, aliquot poſt utrumque ſeculis tradens, narrat *b* cum ultimo vitæ die, non modo Euchariſtiam ſumpſiſſe, ſed etiam quandam ejus particulam ſecum ſepeliri juſſiſſe. Ille vero ſui ſeculi morem in ſuperiora tempora falſo ac imprudenter tranſtulit, quod Legendariis iſtis ſcriptoribus nimium familiare eſt. Sed hæc tota inſulſi impoſtoris narratio explodenda eſt, ex duorum certorum ac ſummorum virorum ſilentio, qui rem ſi vera eſſet, memorabilem non fuerant loco tam opportuno prætermiſſuri. Iam utriuſque Gregorij in aliis ſimilibus locis parem obſervare eſt eadem in re ἐχεμυθίαν; Vt cum Nazianzenus parentem ſuum Gregorium Epiſcopum in oratione Panegyrica effuſiſſime laudans, mortem ejus tradit; *c* ubi de ſumpta in exitu Euchariſtia, ſi quam ille revera ad id locorum ſumpſiſſet, dicere non modo conſentaneum, ſed pæne neceſſarium ideo erat, quod paulo ante morbum illum acerbum ac diuturnum commemorans, in quem vir ille ſanctus ſenectutem ingrediens incidit, quiddam de hoc ſacro mirabile dixerat; nimirum parentem ſuum alias quidem ſingulis diebus, ac pæne horis dolore cruciatum fuiſſe; ex ſola Liturgia (id eſt Euchariſtiæ celebratione) robur concepiſſe; morbum enim tantiſper dum huic officio vacaret, *tanquam ex edicto & imperio fugatum ſe ſubduxiſſe.* Quis non videt Theologum hac ipſa Liturgiæ mentione admonitum Euchariſtiæ in exitu ſumptionem in ea paternæ mortis deſcriptione, quæ ſtatim ſequitur, dicturum fuiſſe, ſi qua vere fuiſſet? Idem quoque Gorgoniæ ſuæ ſororis, religioſiſſimæ mulieris ſuprema operoſiſſime ac præcipua quadam cura tradidit, *d* mea in oratione, qua mortem ac funus ejus proſecutus eſt. Sanctas piæ fœminæ curas de viri ſui baptiſmo, de familiæ ſalute poſtremis illis vitæ ſuæ momentis ſerio

u Euſeb. L. 5. de Vita Conſt. c. 46. p. 506.
x Athan. Vita Anton. T. 2 p. 501. 505.
y Greg. Naz. Orat. 21. T. 1. p. 397. A.
z Id. ibid. Orat. 20. p. 370. 371.
a Greg. Nyſſ. Orat. in Baſil. T. 3. p. 495. B.
b Amphil. in Vita Baſ. c. 17. p. 224. B.
c Greg. Naz. Orat. 19. T. 1. p. 313. A.
d Id. Orat. 11. p. 187. D. 188. 189.

Cap. III. cogitantis cæteraque omnia placide , ſuo quæque ordine diſponentis (erat enim cælitus de exitus ſui die admonita) noviſſimas voces, quin & noviſſima ſuſpiria , omnia denique ad eam rem pertinentia, etiam minutiſſima diligenter enarrat. Quis virum diſertiſſimum in hoc argumento verſantem putet ſanctiſſimum viaticum prætermiſſurum fuiſſe, ſiquid ejus Gorgonia in exitu ſumpſiſſet? Plane prætermiſit. Ergo neque id ſoror ſumpſerat. Eadem alterius Gregorij, Nyſſeni ſcilicet, ratio eſt. Hic de ſanctiſſimæ mulieris Macrinæ, ſuæ ſororis vitalibrum ſcripſit, in quo ſtudioſiſſime, quod decebat, divinos piæ ac religioſæ animæ in ſupremis ſermones, actus, preces, nutus denique ipſos, ac beatum poſtremo exitum dixit; e de noviſſima illa Euchariſtiæ ſumptione, quæ ex Latinorum diſciplina totius rei caput eſt, nihil dixit. Idem ejuſdem de hoc officio ſilentium in narranda & Gregorij Neocæſarienſis f de tertio ſeculo præcipiti, & Ephræmi Syri, de quarto, ſanctiſſimorum virorum morte obſervandum occurrit. Cætera omnia, quæ de piis in hoc articulo verſantibus dici ac laudari ſolent, commemoravit. De ſumpta Euchariſtia, ne unam quidem litteram ſcripſit. Neque Hilarionem eximium Eremitam a. D. ex Baronij calculo 372. mortuum Hieronymus, qui vitam ejus edidit, Euchariſtiam in ſupremis vel ſumpſiſſe vel expetiviſſe tradit; h quam tamen facile, erat, ſi cupiviſſet, habere, cum ad ægrotantem multi de Papho religioſi viri, & Conſtantia ſancta fœmina veniſſent, quos omnes adjuravit, ut ſe ne puncto, quidem horæ reſervarent. Sed mortuum ſtatim in eodem hortulo terra operirent. De viatico ad ſe ocyus antequam migraret afferendo, nihil rogavit.

e Greg. Nyſſ. de vita Macr. T. 2. p. 289. ad 196.

f Id. Orat. de vita Greg. Neoc. T. 3 p. 574. D. 75. 576.

g Id. de vita Ephr. ibid. p. 613. 614.

h Hier. in Hilar. T. 1. f. 90. B.

Ita ad annum quarti ſeculi LXXX. provecti nullum hactenus reperimus Euchariſtiæ a fideli aliquo, ſive, ut loquebantur, *iuſto* in ſupremis ſumptæ exemplum aut veſtigium, cum tamen non paucæ extent hiſtoriæ, in quibus ſanctiſſimorum virorum , & quarum jam etiam fide ac pietate illuſtrium fœminarum mortes narrantur. Quod magno nobis argumento eſt nondum apud noſtros ſolennem fuiſſe illum communionis in exitu morem , qui aliquot poſt annis à paucis uſurpatus tandem Græcorum ac Latinorum pæne omnium communis factus eſt. Nam ſi ritus ille fuiſſet, ut eſt hodie apud Latinos, totius Eccleſiæ communis, incredibile eſt, vel homines Chriſtianæ religionis obſervantiſſimos Antonium, Athanaſium, & cæteros de quibus diximus , Euchariſtiam non fuiſſe in ſupremis ſumpturos , vel ſcriptores , quas laudavimus , eorum certe aliquos, id ſi factum eſſet, non fuiſſe in iis locis, quæ adduximus, commemoraturos; quod & ad eorum quos celebrant, laudem , & ad lectorum ædificationem manifeſte pertinebat. Nunc quidem Latinorum , & olim veterum , quicumque ſcriptores iis temporibus vixerunt , quibus hic mos jam publice receptus erat, nulli ſunt, vel fuerunt , qui in hujuſmodi de virorum aut mulierum fide ac pietate inſignium morte , paulo accuratioribus narrationibus non obſervaverint eos Euchariſtiæ ſacramentum ante ſumpſiſſe , quam ex hac vita migra-

migrarent. Ac recentiorum quidem ſcriptorum hanc eſse conſuetudinem, nemo in eorum operibus vel leviter verſatus negabit; adeo ut rem manifeſtiſſimam exemplis, quæ innumerabilia & omnibus obvia ſunt, illuſtrare ſupervacaneum putem. Neque eſt, quod de vetuſtioribus laborem, de quibus alibi fuſe ex alia occaſione dixi oſtendique adducta magna exemplorum copia, qui ſecutis poſt quartum ſeculum temporibus vixerunt, eos piorum morientium, quorum ſuprema narrant, ſolere noviſſimam illam in exitu communionem vel memorare diſerte, vel certe breviter ac perſpicue ſignificare. Siquis illa exempla videre cupit, adeat librum operis de extrema unctione noſtri alterum, *i* in quo etiam eſt inventurus claram eorum ſolutionem, *k* quæ Bellarminus fruſtra in medium attulit, ut hujus noſtræ à veterum de ſolennibus hujuſmodi rebus ſilentio petitæ demonſtrationis vim eluderet. Quæ utroque loco diſputavimus, repetere tametſi huic quoque loco opportuna, nunc piget. Satis eſt ea ſemel diſſeruiſſe; eaque quiſquis attente expenderit, eum ego confeſsurum ſpero, quod vetuſtiſſimi priorum quatuor ſeculorum ſcriptores de Helenæ, Antonij, Athanaſij, & cæterorum in ſupremis communione, eorum mortem narrantes nihil dixerunt, eo apertiſſime confici nondum iſtis temporibus morem illum fidelium in exitu communicandi ſolennem fuiſse & apud noſtros communem; quem ſanctiſſimi viri, & mulieres religioſiſſimæ, ſiquis jam tum fuiſset, nequaquam erant prætermiſsuri.

Cap. III.

i L. 2. de extr. unct. c. 3. p. 72.

k Ibid. c. 2. p. 69.

Ego vero ultro fateor poſt ſeculum illud quartũ paulatim apud Chriſtianos irrepſiſſe hunc uſum; cujus primum, quod ego quidem meminerim, exemplum occurrit in Ambroſij vita à Paulino quodam Afro initio quinti ſeculi ſcripta, annis aliquot poſt ipſius Ambroſij mortem. Ibi dicitur *l* Ambroſius, in morbo, quo raptus eſt, *corpus Chriſti accepiſſe; ubi glutivit, ſpiritum emiſiſſe*. Id autem accidit an. D. 397. d. 4. Aprilis. Inde mos ad plures manavit, non ſic, tamen ut ubique ſtatim obtinuerit; cujus ego rei hoc habeo argumentum, quod apud auctores, qui quinto ſeculo ineunte res illius memoriæ ſcripſerũt, multorum mortes abſq; ulla noviſſimæ hujus communionis mentione tradãtur. Annus ille 397. qui Ambroſiũ, idem quoq; Nepotianum, adoleſcentem religioſiſſimum abſtulit; cujus ſuprema Hieronymus non ſine lacrymis exſequitur; *m* fidem ejus in Deum, patientiam, mortis contemptum, noviſſimum de ſe ſermonem ſigillatim enarrãs, deſumpto vel expetito viatico, verbũ nullum fecit. Laudat *n* idem Paulam, nobiliſſimam fœminam, a D. 404. mortuam; cujus ſuprema, qua cura, qua pæne ambitione pingit? voces, ſuſpiria, actus, nutus, omnia? Atqui in tanto, tamque liberali rerum apparatu nullum uſpiam occurrit viaticum. Ita etiam in Marcellæ illuſtriſſimæ & ſanctiſſimæ matronæ circa annum D. 410. mortuæ epitaphio verſatur; *o* ac cætera quidem, quæ in hoc genere dici ſolent cõmemorat; de Euchariſtiæ in exitu ſumptione ſyllabam nullam ſcribit. Neque aliter Sulpitius Severus Martini Turonenſis Epiſcopi circa ann. D. 400. extincti mortem tradit. Quæcumque in morbo & exitu vel egit, vel paſſus eſt ſigillatim exſequens, ſumpte,

l Paul. Vita Ambr. c. 25. apud Sur. d. 4. Apr. p. 52.

m Hier. ep. ad Heliod. E 9. G.H.

n Id. epitaph. Paulæ ep. 27. fol. 65. G.H.

o Ibid. ep. 16. fol. 45. a.

Caput III.

vel à presbyteris, qui ad eum confluxerant, expetitæ nullus meminit. *p* Sed neque Auguſtinus in matris Monicæ; *q* neque Poſſidius in ipſius Auguſtini *r* ſupremis deſcribendis acceptum in exitu viaticum memorant; cum illa a.D.389. Oſtiæ, hic a.D.430. Hippone moreretur. Plura de his congerere nihil neceſſe eſt. Nam quod paulo ante dixi, ultro confitemur paulo poſt illa tempora adulto quinto ſæculo, maxime vero ſexto, ac ſequentibus religioſum eſſe apud Chriſtianos cœpiſſe ne infirmi abſque Euchariſtia morerentur; paulatim obſoleſcente illo, quod prius fuerat, fidelium à pœnitentibus diſcrimine, quod his quidem ſi morbo letali in medio pœnitentiæ curſu opprimerentur, viaticum incunctanter concederetur, ne ſine pacis Eccleſiaſticæ ſolatio morerentur; illis pace Domini atque Eccleſiæ fruentibus eo ſubſidio opus eſſe non videretur. qui fuerint moris progreſſus, quæ cauſæ, vel occaſiones difficile eſt in tanta rerum vetuſtate ſigillatim explorare. Illud in genere dixerim priſcæ pœnitentium diſciplinæ ſolutionem, quæ pace Chriſtianiſmo reddita, & Paganiſmo extincto, quaſſata primum ac labefactata poſtremo peſſum data eſt, hinc mori plurimum eſſe obſtetricatam. Cum enim remiſſa Eccleſiæ ſeveritate omnes ita paſſim viverent, ut publicam pœnitentiam plerique, qua digni erant, vel aſpernarentur, vel detrectarent, omnino pauci ſuſciperent; eo factum eſſe videtur, ut qui ſcelerum ac flagitiorum nulla ſatisfactione emendatorum ſibi erant conſcii, ad noviſſimum illud veterum pœnitentium ſubſidium confugerent; id ſibi ad præteritorum criminum remiſſionem, & ad redintegrandam cum Chriſto & Eccleſia pacem ſatis futurum exiſtimantes, ſi Dominicæ mortis ſymbola vel in exitu ſumerent. Quem pravum ac longe periculoſiſſimum errorem fovit ex multis variiſque rationibus præſumpta paſſim de efficaci ac pæne phyſica Sacramentorum ad ſalutem vi opinio. Iam cum his modis atque rationibus inductus, receptuſque eſſet apud plæroſque ille uſus; inde illud quoque quod fieri ſolet, contigit, ut quod paſſim à plæriſque fieri videbant, id pro ſalutari ac pæne neceſſario omnium officio haberent; Atque ita tandem factum eſſe videtur, ut Euchariſtiam in ſupremis, non modo quorum vita mendoſa ac contaminata fuerat, ſed ii etiam multo magis expeterent, qui religioſiſſime ac ſanctiſſime vixerant; eo impenſius, quod Ambroſium, virum in Eccleſia Latina celeberrimum, ſuo ipſis exemplo proſiviſſe intelligerēt. Vtcumque ſit, illud quidem clarum certumque eſt, ſolennem ac omnium, ut videtur, communem fuiſſe hunc morem ſexto ſeptimoque & ſequentibus ſæculis; quod nos abunde docent quicumque illorum temporum ſcriptores vitas, morteſque fidelium, ſive ex profeſſo, ſive etiam obiter & aliud agentes poſterorum memoriæ litteris mādatas tradiderunt. Vix enim apud eos ullus extat hujus generis locus, in quo non moneant vel certe ſignificent hos, de quibus narrant, Euchariſtiam à ſacerdote in exitu accepiſſe. Exempla huc afferre ſuperſedeo, quorum ex ſexto, ſeptimoque, octavo ac nouo Chriſtianiſmi ſæculis ſylvam non contemnendam in eo, de quo nuper diximus de extrema unctione

p Sulpit. ep. 3. T.3. Bibl. patr. p.231.A

q Aug Confeſſ. l 9. c.11. 12.

r Poſſid. Vita. Aug. c.31.

ctione

ctione, opere noſtro congeſſimus. *s* Præter exempla extant Canones ejuſdem uſus poſterioribus ſæculis recepti teſtes; qualis hic eſt in Caroli Magni Capitulari, *Ut Presbyter ſemper Eucharistiam habeat paratam, ut quando quis infirmaverit, aut parvulus infirmus fuerit, ſtatim eum communicent, ne ſine communione moriatur.* Hic ut vides, non de pœnitentibus, ſed de quibusvis in genere fidelibus, etiam de parvulis, ſermo eſt. Atque hic totidem verbis apud Burchardum recitatur, *u* veluti Concilij Vormatienſis quintus canon; à Gratiano *x* quoque ex eodem ejuſdem Synodi titulo; ſed abſque his verbis, *aut ſi parvulus infirmus fuerit*; quæ ex canone expuncta fuiſſe veriſimile eſt à recentioribus Latinis, poſtquam apud eos parvuli communicari deſierunt. Idem quoque ann. D.858. præcipit *y* Herardus Turonenſis; *Ut in infirmitate* (inquit) *poſiti abſque dilatione reconcilientur, & viaticum viventes accipiant, & benedictione ſacrati olei non careant.* Sed jam ab initio noni ſæculi hæc leguntur *z* inter capitula quæ electi ſacerdotes cuſtodienda cenſuerunt à Sirmondo ex Metenſi codice edita; *Ut cuncti ſacerdotes omnibus illis confitentibus eorum crimini dignam pœnitentiam cum ſumma vigilantia ipſis indicent; Et omnibus infirmis ante exitum vitæ viaticum & communionem corporis Chriſti miſericorditer tribuant.*

Caput III.

s l.2. de extr. unit. c.3. p. 73.

t Capit. Car. M. l.1. c.161.

u Burch. l.5. c.10.

x de Conſecr. d 3 c 93. Presbyter

y Herard. c. 21. T.3. Conc. Gall. p.112.

z Ibid. T.2. p.251. cap.21.

Sed tametſi hic mos apud Latinos & plæroſque alios Chriſtiani nominis populos tam multorum ſæculorum uſu confirmatus jam plane, penituſque invaluerit; ſupereſt tamen non ignobilis Chriſtianiſmi pars, in quo ne nunc quidem locum ullum habere comperitur. Ea eſt antiquiſſima Æthiopum, quos hodie Abaſſinos dicimus, Eccleſia. Zaga Zabus Æthiops diſſertatione de patriæ religione ac moribus, quam Damiano à Goës nobili Luſitano debemus; *Sacramentum Euchariſtiæ accipiunt; niſi dum convaluerint. Id fit, quoniam omnes tam Clerici, quam Laici, conſueverunt illud ad minus bis in hebdomada accipere, & omnes id volentes facere templum accedunt. Quippe nemini datur, niſi in ipſo templo; nec id conceditur Patriarchæ, nec ipſi pretioſo Ioanni.* Godignus Ieſuita ex Sociorum relationibus; *Conſtat* (inquit) *divinum de viatico præceptum nec illic* (apud Æthiopes) *obſervari, nec agnoſci, quod Azzevedius, & Patres alij non ſemel ſcripſere.* Ita ille; qui vellem nos docuiſſet, in quo divinarum tabularum loco illam ſuam de viatico legem traditam fuiſſe deprehenderit; quo-ve eam merito divinum præceptum vocaverit. Sed nunc quidem mihi ſatis eſt, quod quocumque loco ac numero cenſeat ſuum illud de Euchariſtia in exitu ſumenda præceptum, id certe ab Æthiopibus *neque obſervari, neque agnoſci* confitetur; quod eſt ſane veriſſimum; ut idem alio ejuſdem operis loco tradiderat, ubi ſingularia Æthiopum dogmata recenſens: *Non ſervant* (inquit) *Chriſti de viatico præceptum*; atque id ipſum paulo inferius, ne id neſciremus, aliis verbis repetit: ubi poſtquam Abaſſinos negavit vel Chriſmatis Sacramento roborari, vel morti vicinos ſacro oleo inungi: *Neque demum* (inquit) *è vita diſceſſuri vitæ pane ſtabiliuntur.* Quo id, quod ſupra probavimus, non parum confirmatur,

a Dam. à Go. de mor. Æth p.506.

b Godign. l. 1. de reb. Abaſſ. c.35. p 217.

c Ibid. c.28. p.171.

d Ibid. p.173.

Caput. III. matur, primis quatuor Chriſtianiſmi ſæculis non fuiſſe Chriſtianis ſolenne in ſupremis communicari. Si aliter eſſet, mos eſſet Æthiopibus una cum cæteris religioſis ritibus ab Apoſtolorum diſcipulis traditus, à quibus illi fidem acceperunt. Traditum non fuiſſe arguit, quod gens & paternarum traditionum retinentiſſima, & cærimoniarum rituumque exteriorum ad ſuperſtitionem religioſa hunc morem neſcit. Neque enim traditum, gentem, quæ hoc ſit ingenio, ultro ac per ſe abrogaſſe credibile eſt. Illud potius mirandum eſt, quod eum uſum à cæteris Chriſtianis jam pridem receptum ſoli per tam multa ſæcula Æthiopes ſuis de cætero moribus congruum, tam conſtanter ad hæc uſque tempora ſpreverint.

Atque ex his tandem patet, quid de Tridentinorum ſuper hac re decretis ſit ſtatuendum. Ac in primis quidem apparet falſum eſſe id, quod illi confidentiſſime, ut ſolent, pronuntiant *vetuſtiſſimum* eſſe ſuum illum infirmos communicandi ritum. Antiquitas enim illa demum in Chriſtianiſmo cenſenda eſt, quæ ab Apoſtolis eſt. Hic autem mos adeo ab Apoſtolis non eſt, ut ne unum quidem hujus moris exemplum ex omni prima antiquitate quæ ad a.D.397. fuit, ab iſtis proferri poſſit; quod eſt à nobis demonſtratum. Neque illud ſecundo obſcurum eſt, cum ritum, qui ante quintum ſæculum jam affectum in uſum communem receptus non agnoſcitur, ſatis inverecunde ab illis *Patribus vetuſtiſſimum morem* dici. Ut illud tertio jam mittam, quod qui apud Latinos vetus cenſeri poteſt, ſi ſæculorum retro ante nos elapſorum ratio habeatur; is certe *mos vetus* perperam dicitur, qui neque antea, neque nunc totius Eccleſiæ vel eſt, vel fuit; ſed quarundam tantum ejus partium, non omnium. Non fuiſſe, autem neque nunc eſſe totius Eccleſiæ hunc morem, Æthiopicæ Eccleſiæ exemplum probat. Quarto id quoque ambitioſius, quam verius dixiſſe Tridentinos clariſſime ex ſuperioribus liquet; ſuum illum morem ſcilicet *multis in Conciliis probatum inveniri.* Qui veterum teſtimonia in Synodi Tridentinæ margine annotarunt, non alia hic nobis Concilia indicant, quam Remenſe & Lateranenſe ſub Innocentio 3. & ex Gratianeo jure canonem 93. diſtinctionis de Conſecratione 3. Ex hoc autem cenſu, Innocentianum illud Concilium expungendum eſt; quod a. D. 1215. habitum eſt. Ridiculum enim eſt ad probandam ritus antiquitatem ea afferre, quæ diu poſt illum confirmatum ipſa exiterunt. De Remenſi vero Concilio, altum apud cæteros omnes ſilentium. Ego ab ulla veteri Remenſi Synodo præceptum fuiſſe hunc morem non reperio. Unum ergo ſupereſt ex media antiquitate Vormatienſe Concilium, cujus canon eſſe & à Gratiano, & à Burchardo dicitur, is quem uterque de infirmorum viatico recitat. Sed an vere dicatur, incertum eſt. Nam ſubleſta eſt utriuſque Rhapſodi fides; neque ex Conciliis Vormatienſibus, quæ extant, ullum eſt, in quo reperiatur hic canon. Non-ne bella eſt Tridentinorum gloriatio, qui ut hunc morem commendent, quem aiunt eſſe *vetuſtiſſimum*, jactant in multis eum Conciliis præcipi? de quo tamen ubi ad

ubi ad rem ventum eſt, nulla Synodus mentionem feciſſe præter unam deprehenditur? ſed quæ ne ipſa quidem extat; tantum à ſuſpectæ fidei ſcriptoribus memorata legitur? Quæ cum ita ſe habeant, illud quinto facile omnes intelligunt, quam vanum ſit, quod beatuli illi Patres, temere profecto ac nimium audacter, definiunt ſuum hunc morem eſſe neceſſarium. Qui enim *neceſſarium* id dici poteſt, quo omnis illa, ut antiquiſſima, ita & laudatiſſima Eccleſia annos pæne quadringentos caruiſſet? quo Æthiopica, nobile univerſalis membrum, etiam hodie carere cernitur? Quo nam illud abiit decantatiſſimum Vincentij Lirinenſis verbum, quod iſti pæne ſemper in ore habent, *In ipſa autem Catholica Eccleſia magnopere curandum eſt, ut id teneamus, quod VBIQVE, quod SEMPER, quod ab OMNIBVS creditum eſt?* Atqui morem, quem iſti nunc defendunt, neque *ubique*, neque *ſemper* neque *apud omnes* obtinuiſſe ex ſuperioribus conſtat. Vnde quam proterve ab aurea illa Vincentij regula Patres iſti Tridentini deſciverint, ſexto facile perſpicitur, qui quod illa vetat, id diſertiſſime, *omnino retinendum* eſſe decernunt, quod ſemper ac vbique obtinuiſſe adeo certum non eſt, ut contra ex ſuperioribus conſtet id nuſpiam primis pæne quatuor ſæculis; apud Æthiopas vero nunquam obſervatum eſſe. Denique nunc ex ſuperioribus cuivis mentem in Tridentinorum canones intendenti dileſcit, quanta Patrum iſtorum in iis condendis Canonibus vafrities fuerit. Si enim quæ iſti decernunt vera eſſent, hunc ſcilicet ſumendæ in ſupremis Euchariſtiæ morem eſſe non modo *vetuſtiſſimum*, *ſummaque cum ratione & æquitate coniunctum*, ſed etiam *neceſſarium*; nemo non videt conſequens fuiſſe, vt ii, qui hæc quæ ipſi definiunt, negant, anathemate feriantur. Atqui hos ne ipſi quidem defigere ſunt auſi; ſuæ ſibi credo in his decernendis temeritatis ac futilitatis conſcii. Vix enim credibile eſt viros doctos & eruditos, qui Synodo interfuerunt ſerio ſibi perſuaſiſſe hunc, quem conſtituunt uſum vel *vetuſtiſſimum* eſſe, vel, quod longe abſurdiſſimum eſt, etiam *neceſſarium*. Si quis vero id quod ipſi affirmant, ſimpliciter neget, ei ſuaviſſimi Patres clementer parcunt; nullum in eum fulmen expediunt. Quorum ergo caput petunt? Nempe [f] *eorum qui dicunt non licere ſacram Euchariſtiam in ſacrario reſervari, ſed ſtatim poſt conſecrationem aſtantibus neceſſario diſtribuendam, aut non licere, ut illa ad infirmos HONORIFICE deferatur.* Atqui è noſtris, in quos iſti hoc fulmen miſiſſe videri volebant, vix quiſquam eſt, qui de iis quæ in hoc canone denotantur, ita rigide ſentiat. Daniel quidem Chamerius, quem nemo credo, Tridentinis aſſentari ſuſpicatur, longe aliter de his docet; qui quoddam Vegæ argumentum ſolvens; [g] *Reſpondeo* (inquit) *conſultiſſimum eſſe, ut Sacramenti actio ſit continua; quod etiam religioſe apud nos obſervatur, ut poſt recitatam inſtitutionem ſtatim plebs vocetur, accedatque ad communionem; in quo fatemur, interdum abire multum temporis à primo ad ultimum, precipue in maxima concione. Negamus autem apud nos admitti eum morem deferendi Sacramentum ad abſentes, ſive agros, ſive peregrinos: verum tamen quia olim factum piis viris, NON SVMVS ADEO*

[f] Conc. Trid. Seſſ. 13. can. 7

[g] Cham. T. 4. Panſtr. l. 7. de Euch. c. 7. §. 28. p. 362. F.

PRÆFRACTI in noſtra ſententia, ut DAMNEMUS. Hæc ille. Quid ergo neceſſe erat Patres Tridentinos tantopere niti ad id ejaculandum fulmen, quod neminem feriret? Illud mitto, quod quos ipſi damnant, eos ſignificant nolle Euchariſtiam, non ſimpliciter *ad infirmos deferri*, ſed *nolle honorifice deferri*; quaſi iſti paſſuri ſint ſcilicet eam ad ægrotos *deferri* ſi indecore & inhoneſte deferatur, veluti profanum quid; iidem vero abnuant atque abominentur, Sacramentum honorifice deferri. Quod profecto vel ridiculum eſt, vel ad faciendum noſtris invidiam pertinet; quaſi ſanctiſſimam Euchariſtiam nullo honore, veluti rem communem ac profanam, habendam eſſe (quod falſiſſimum eſt) cenſeant.

CAPUT IV.

Primis Chriſtianiſmi ad Synodum Nicænam ſæculis non fuiſſe reſervatam Euchariſtiam. Solvuntur, quæ Bellarminus contra objicit ex Iuſtino, ex Actis Tharſici, & ex Dionyſij Alexandrini epiſtola.

SEd hæc de primo capite ſatis ſunt. Nunc ad alterum, quod eſt de Euchariſtiæ reſervationes veniamus. Tridentini ita definiunt; *Conſuetudo* (inquiunt) *aſſervandi in Sacrario ſacram Euchariſtiam adeo antiqua eſt, ut eam etiam ſæculum Concilij Nicæni agnoverit.* Bene eſt, quod ne ipſi quidem hanc conſuetudinem auſi ſunt altius, quam à temporibus hujus Concilij repetere; id eſt ab a.D.325. Vera autem apud Chriſtianos antiquitas à primordio cenſetur, apud quos ſcilicet jampridem conſtat *id eſſe prius, quod & ab initio; id ab initio, quod & ab Apoſtolis.* Falſo *antiquam* pronuntiant eam *conſuetudinem*, quam non ab initio, non ab Apoſtolis, ſed à Nicæno Concilio, annis poſt initium 325. poſt Apoſtolos, 225. demonſtrare ſe profitentur, ſi tamen quod profitentur, præſtant; de quo mox videro. Nunc Euchariſtiam non aſſervari; quam aſſervari antiquius eſſe oſtendo; quia nulla à Chriſto, nulla ab Apoſtolis aſſervata in omni eorum inſtrumento memoratur. Chriſtum audi ex Evangeliorum codice. k Accepit panem, benedixit, fregit. Tractum diſtribuens; *Accipite* (inquit) *& comedite.* Eadem & apud Paulum ſonant. l Quem panem comedi jubet, eum ni fallor, aſſervari prohibet. Neque valebit, ſiquis cavilletur porrectum ſingulis panem manducatum fuiſſe; non fuiſſe manducatum, qui porrectus non fuit; hunc adeo aſſervari licuiſſe. Siquis enim ſic diſputet, ſua nobis ſomnia narrat. Nos Scripturas; nos Dei teſtimonia poſcimus. Lego benedictum, lego fractum, diſtributum, comedi juſſum, comeſum. Nullam ejus particulam lego benedictam, neque tamen diſtributam; nullam non comedi, ſed aſſervari juſſam ſcriptum eſſe doceant Latini. *Si non eſt ſcriptum, timeant m væ illud adjicientibus aut detrahentibus deſtinatum.* Huc accedit, quod benedicti panis aſſervatio digna fuit, quæ diſerte diceretur, ſi vera ſunt, quæ Latini narrant; ad hoc ſervari illum panem, ut corpore ſuo præſens in æde Deus habeatur ut illic à fidelibus latria colatur; ut illinc ad neceſſarium morientium viaticum,

h Conc. Trid. Seſſ. 13. cap. 6.

i Tertull. adv. Marcion. l. 4. c. 5. p. 505. B.

k Matth. 26. 26

l 1. Cor. 11. 24.

m Tertull. adv. Hermog. c. 22. p. 477. C.

CAPUT. VI.

ticum, ad Sacram divini feſti pompam, ad incendia exſtinguenda, ad animas & preces pias inflammandas, ad Pontificis Chriſtianorum maximi præſidium, & ſiquid ſit aliud hujus generis, exporrecur. De iſtis, non minus, quam de manducatione doceri nos decebat; neque ſimpliciter de aſservando præcipi ſatis erat. Poſcebat tanti numinis majeſtas, poſcebat adorationis ei debitæ, ibique exhibendæ ratio, ut de ſacrario, quo numen eſset habitaturum, Eccleſia diligenter admoneretur; ex qua qua materia conficienda eſset ſacra illa Numinis ſedes, qua forma, ubi locanda, & cætera, quæ nunc Latini operoſiſſime tradunt, atque obſervant. Latinos mitto. Reſpice mihi Moſem; qua ille cura, qua diligentia quo ſtudio de arca, de tabernaculo ſuos Hebræos docuerit, *n* omnia ſigillatim, ac particulatim ediſseruerit, nequid in re tanta peccaretur. Et in arca tamen non alia erat, quam ſymbolica ac umbratilis Dei præſentia. Hic ubi ipſa Dei Majeſtas, ipſum Dei CORPVS habetur: quanto omnia accuratius de noſtro, quam apud Moſem de Iudaïco ſacrario dici, explicari, inculcari neceſse erat? Hiccine dormitaſse Apoſtolos quiſpiā ſuſpicabitur, cum in multo levioribus Moſes vigilaverit? Apage impias & in Spiritum Apoſtolorum ducem ac magiſtrum contumelioſas cogitationes. Quod ergo ſanctiſſimi divinarum inſtitutionum interpretes nihil de iſtis, non modo diſerte & copioſe præceperunt, ſed ne obiter quidem ac breviter dixerunt, eo valide concludimus nihil ſacri panis aſſervatum fuiſſe; nihil Dominum Chriſtum aſſervari vel tum juſſiſſe, vel in poſterum voluiſſe, Humbertus Cardinalis Græcorum ex donis præſanctificatis Miſſas hoc præter cætera argumento oppugnat; *o* *Nō leguntur* (inquit) *Sancti Apoſtoli quicquam ex illo primo corporis & ſanguinis Chriſti myſteriō ſub ipſa Cœna diſtributo reſervaſſe; nec Actus eorum indicant eos aliquando tale quid egiſſe, aut præcepiſſe.* Vel iſte nihil agit, vel ex Scripturæ de reſeruatione ſilentio nihil à Chriſto, vel ab Apoſtolis reſervatum fuiſſe tradentis, nihil eſſe reſervandum valide conficitur. Niſi enim hoc poſueris, laborat tota hæc ejus adverſus Græcos argumentatio, totaque in fumos abit.

n Exod. 25. 10. 21. c. 26. toc.

o Humb. contr Nicet. T. 4. Bibl. Patr. Par. 2. p. 246. A.

Sed neque poſt Apoſtolicæ Eccleſiæ initia ulla occurrit in veris temporum ad quartum ſæculum ſequentium monumentis de reſervata Euchariſtia mentio. Nullam fuiſſe ab Eccleſiæ præpoſitis tota illa memoria ſervatam arguit, quod ne fideles quidem fuiſſe tum temporis in ſupremis communicatos conſtet. Nam qui primi aliquot Euchariſtiæ particulas peracto ſacro à celebrantibus aſſervari voluerunt, eos manifeſtum eſt, vt poſtea audiemus, id non alio, quam ad infirmorum uſum inſtituiſſe. Id ipſum ex eo quoque intelligi poteſt, quod Presbyteri, qui Confeſſores in carceribus ob Dei nomen conſiſtentes, exhortandi & conſolandi gratia adibāt, ac in, viſebant, ibidē apud eos *offerrent*; etiā iis temporibus, quibus ſolpertia & arte opus erat ad minuendam noſtrorum ex talibus officiis invidiam, quod ex Cypriano diſcimus ſuis Clericis præcipiente, *ut Presbyteri* (inquit) *qui apud Confeſſores afferunt, ſinguli cum ſingulis*

Cap. IV *Diaconis per vices alternent, quia & mutatio perſonarum, & viciſſitudo convenientium minuit invidiam.* Quis non intelligit longe facilius ac tutius futurum fuiſſe, ſacras particulas ad Confeſſores mitti, quam totum illic apud eos ſacrum peragi? Feciſſent ergo haud dubie, ſiquas Preſbyteri aſſervare, & apud ſe extra ſynaxin habere jam tum ſoliti fuiſſent. Id ipſum ex Luciani quoque Martyris facto confirmatur; qui cum eſſet in vinculis ſacrum ipſe una cum fratribus, & quidem ſuper ſuo pectore fecit; haud levi cum periculo ſi deprehenſus eſſet. Atqui nullo negotio, certe abſque hoc diſcrimine deferri ad eum ſacras particulas licitum eſſet, ſi eas ſervari mos fuiſſet, quod cum neque apud Lucianum, neque apud illos Cyprianeos Confeſſiores factum fuerit; eo ipſo docemur nullum adhuc tum fuiſſe, illum Euchariſtiæ aſſervandæ morem.

p Cypr. Ep. 4. p. 10.

q Nic. Call. L. 8. c. 31.

Sed neque id omiſerim, quod tametſi id ipſum concederetur, quod nos falſum eſſe demonſtravimus, fidelibus jam tum ſolenne fuiſſe Euchariſtiã in exitu dari, non ideo tamen neceſſe fuiſſe videatur aliquas ejus particulas ad hunc uſum peracto ſacro ſervari. Facile enim fuiſſet infirmis de ſacro illo viatico abſque hac publica & ſacerdotali reſervatione proſpicere. Nam cum Euchariſtiam olim factam fuiſſe Latini quidem quotidie velint; nos vero crebro, ac bis terve ſingulis hebdomadibus concedamus; quid vetabat Preſbyteros celebrantes de fidelis cujuſque morbo monitos unam è particulis in ipſa menſa ſelectam per Diaconum ad infirmum ſtatim mittere? Diaconos enim ex Eccleſia, ipſo Synaxeos tempore, Euchariſtiam ad abſentes detuliſſe ſupra ex Iuſtino r didicimus Sed & altera eſt ratio, quæ illis ſeculis ſupervacaneam ut plurimum futuram fuiſſe illam reſervationem oſtendit; hæc nimirum, quod plærique omnes fideles Euchariſtiam de Domini menſa acceptam apud ſe habebant; quod & nos s infra demonſtrabimus, & ultro confitentur Latini. Denique alia etiã ratio ſuppetebat, qua infirmis in hoc neceſſitatis articulo conſuli ſic poterat; ut ſcilicet Preſbyter apud ejus lectulum, ſacrum faceret, cui & ipſe, & infirmus, & Diaconus, & alij amici communicarent; quod non minus, imo multo magis licebat, quam Cyprianeis Preſbyteris, & Luciano Martyri in ipſo carcere inter infidelium cuſtodias licuit. His de cauſis planum eſt illis moribus atque temporibus nullam aſſervandæ in ſacro Euchariſtiæ neceſſitatem allaturum fuiſſe dandi in ſupremis viatici morem; etiamſi is jam tum apud Chriſtianos ſolennis fuiſſet; quod tamen oſtendimus à veri ſpecie ſatis abhorrere videri.

r Iuſt. Apol. 2.

s Infr. c. 15.

Sed neque illud me parum movet, quod iſtius reſervationis neminẽ de priſcis ſcriptoribus meminiſſe deprehendamus, diſcrete inquam & nominatim. Scio enim quædam apud eos inveniri, ex quibus Latini ſuam illam reſervationem argumentorum ſubtilitate educere conãtur; quã fœliciter, mox expendemus. Sed qui eã proprie clareque nominaverit vel deſcripſerit, habent profecto neminem. Rem tam memorabilem omnes ad unũ ſi vere fuiſſet, prætermiſſuros, etiam in levioribus ſæpe diligentes, ne unum quidẽ vel uno verbo ſignificaturũ fuiſſe; credat Iudæus Apella; non ego.

Iam ea videamus, quæ Latini ex quibuſdam illius antiquitatis locis argumentantur. Primo Iuſtini teſtimonium à nobis ſupra *t* deſcriptum recitant; *u* ſed fruſtra; in quo ſcilicet & ex ipſo Synaxeos ſacro miſſam per Diaconos Euchariſtiam, & ad abſentes miſſam legimus; reſervatam & ad infirmas miſſam neque iſtic, neque alibi apud Iuſtinum legimus. Atqui quod jam ſupra diximus, alij erant abſentes, ad quos Euchariſtiam mitti decuit, & vero mos fuit. Et quam hic Iuſtinus dicit ad abſentes delatam, ea ex ipſa Domini menſa, dum haberetur ſynaxis, ſumebatur, & ſtatim peracta ſynaxi deferabatur, non adeo ex ullo ſacrario, in quo antea reſervata fuiſſet, mittenda depromebatur. Ad hunc quoque locum pertinet Tharſici de tertio ſeculo adulto Acolythi & Martyris à Bellarmino objecta *x* hiſtoria, qui cum Euchariſtiam deferret, in Paganos incidit, à quibus ideo necatus eſt, quod ſciſcitantibus, quid ferret aperire noluiſſet. Delatam ab eo Euchariſtiam narrat vetus ſcriptor; *y* ex ſacrario, in quo repoſita cuſtodiretur, acceptam, neque ille dicit, neque probat adverſarius. Quid ni enim, ut apud Iuſtinum Diaconus, ita & apud hunc Acolythus ex ipſa Domini menſa acceptam eveſtigio ad abſentes illos, quiqui fuerit, detulerit? Hoc multo, quam illud credibilius. Ex ipſa enim ſynaxi delatas fuiſſe ſacras illas particulas teſtis me docet illius memoriæ locupletiſſimus Iuſtinus. *z* Qui dicat in ſacrario vel pyxide cuſtoditas, & inde quæ ad abſentes mitterentur, depromptus, neminem certum ex tribus primis Chriſtianiſmi ſeculis teſtem auctoremve profert adverſarius.

Tertio objicitur idem ille Dionyſij Alexandrini de Serapione ſupra *a* jam à nobis deſcriptus locus; *b* quo ibidem oſtendimus, non de fidelibus ita proprie ac ſimpliciter dictis (quæ maxima ac potiſſima eſt Eccleſiæ pars) ſed de pœnitentibus agi, quos ante peractam ſatisfactionem gravis aliquis morbus ſic afflixit, ut exigua ſpes eſſet eos evaſuros. Itaque adverſarios nihil hic locus juvat, qui Euchariſtiam in ſacrario omnibus fidelibus, etiam ſanctiſſimis, & à publice pœnitentium ſtatu remotiſſimis ſervant. Sed ſaltem inde (inquies) ſequitur ſervatas olim in ſacrario, ſi non quibuſvis Chriſtianis, certe iſtis pœnitentibus fuiſſe ſacras particulas, in exitu, ſi morbus urgeret, dandas. Ego vero id ex Dionyſiana de Serapione hiſtoria conſequi nego. Dionyſius depromptam à preſbytero ex Eccleſiæ ſacrario fuiſſe mittendam ad Serapione particulam, neque dicit, neque innuit; quod dici ſi verum erat, & facile fuit, & certe decuit. At ille Preſbyter (inquit *c* Bellarminus) *tunc non celebravit ſacram Cœnam.* Qui ſcis? inquam. *Quia* (inquit) *ægrotabat, & forte hora intempeſtiva erat.* Certe, inquam; & ipſe ait Dionyſius *preſbyterum* ægrotaſſe, & noctem fuiſſe cum puer ad eum à Serapione miſſus venit, & hanc cauſam fuiſſe; cur non ipſe ad ſenem iverit. Quid tum? An hæc ejuſmodi erant, quæ Preſbyterum in ſuprema Serapionis neceſſitate, ſacrum extra ſolennem ordinem peragere prohiberent? Nihil nos cogit credere hujus Preſbyteri graviorem quam

t Supr. c. 2.
u Bell. L. 4. de Euch. c. 4. §. Poſt. a. D.
x Id. ibid §. Eodem ſec.
y Vitæ S. Steph.
z Iuſt. Apol. 2.
a Supr. c. 2.
b Dion. Alex. in Hiſt. Euſ. L. 6. c. 44.
c Bell. ub. ſupr. §. Eod. ſec. Dion.

CAP. V. Luciani Martyris in vinculis decumbentis infirmitatem fuiſſe, de quo Nicephorus hæc ex Philoſtorgio refert (ejus enim innominati ſcrinia compilare ſolet) *Vincula* (inquit) *& plagæ mótum ei prorſus denegabant.* μηδὲ τῶν δεσμῶν καὶ τῶν πληγῶν συγχωρούντων κινεῖσθαι. Nihil tale de ſuo Preſbytero Dionyſius. Tantum dicit ἐνόσει, id eſt *infirmabatur.* Lucianus tanta corporis infirmitate atque ἀκινησίᾳ conſtrictus Euchariſtiam tamen fecit. Quid ni & Alexandrinus Preſbyter, multo ut credere eſt, validior, corporiſque ſui (ut ſic dicam) magis compos, idem quoque ſacramentum confecerit? ut miſerrimi ſenis, & in ipſo exitu poſiti paci ac conſolationi rogatus conſuleret? Sed non erat hora tempeſtiva. Esto. Quam multa præter ſolennia rerum tempora fieri ſæpe cogit, quæ hoc loco ſumma erat, neceſſitas? Quamquam ne illud quidem quod ſumitur, videam ſatis firmum eſſe, noctu ſcilicet Euchariſtiam fieri jam tum apud noſtros nefas fuiſſe. Atqui ſupra ex Cypriano demonſtravimus etiam Dionyſianis temporibus Euchariſtiam interdum noctu celebratam fuiſſe poſt cœnam. Denique ſi hæc tametſi probabiliſſima, repudientur ab adverſario; poſſum ei nullæ cauſſæ, quam tueor, fraude hoc quod cupit partim ita concedere, ut largiar quidem reſeruatam à preſbytero fuiſſe quam Serapioni miſit particulam, ſed quam apud ſe habuiſſet, non tanquam Sacerdos, ſed tanquam quivis de fidelium cenſu Chriſtianus, ſibi ſuiſque, non fidelium, quibus miniſtrabat, uſibus; non in ſacrario vel pyxide Eccleſiaſtica; non apud Eccleſiam, ſed domi, in muſæo ſi forte, vel cubiculo; quod quibuſvis Laïcis per illa tempora licitum fuiſſe mox *e* in ultima præſentis diſputationis parte demonſtrabimus. Hic ſatis eſt obſervare Baſilium aperte teſtari *f* eam olim conſuetudinem, non laïcorum tantum, ſed multo etiam magis Clericorum fuiſſe Alexandriæ & in Ægypto, cum dicit in iis Eccleſiis, *unumquemque, ETIAM de plebe, ut plurimum habere communionem domi ſuæ.* ἕκαστος (inquit) καὶ τῶν ἐν λαῷ τελούντων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔχει κοινωνίαν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Quod ait, καὶ τῶν ἐν λαῷ τελούντων. *ETIAM eorum, qui in plebe cenſentur*, eo ſignificat non tantum Clericos, ſed etiam Laïcos ita habuiſſe; & illos quidem præ his, crebrius. Nihil ergo mirandum eſt, hunc, qui Alexandrinæ Eccleſiæ Preſbyter erat, Euchariſtiam domi ſuæ ſi forte habuiſſe, ad ſuum ipſius uſum, more cæterorum familiari, eamque ad Serapionem, cum ſumma ſenis neceſſitas nullas pateretur moras, libenter miſiſſe. Vnde omnes intelligunt, ſi vel hoc concedatur, eo tamen non fieri, ut Alexandriæ publicum in Eccleſia fuerit *ſacrarium, in quo Euchariſtia ad Pœnitentium inſupremis* communionem aſſervaretur.

d Niceph. L. 8 c. 31. p. 600. B. ex Philoſt. l. 2. §. 14. p. 20

e Supr. L. 3. c. 10.

e Inſr. c. 15.

f Baſil. ep. 289.

CAPVT

CAPVT V.

Solvuntur, quæ pro aſſervata poſt tertium ſeculum Euchariſtia Bellarminus objicit, 1. ex Concilio Nicæno. 2. ex quibuſdam Ruffini verbis, quæ falſo pro Nicæno canone habet. Canones Nicænos non plures fuiſſe, quam XX.

HÆc ex veterum ad an. D. 300. monumentis afferunt Latini; quæ cum nullam, ut apparet, vim habeant, concludendum eſt ex iis, quæ ſupra poſuimus, nullam fuiſſe publicam atque Eccleſiaſticam apud horum trium ſeculorum Chriſtianos Euchariſtiæ in aliquo ſacrario, ut nunc fieri ſolet, ad infirmos in exitu communicandos reſervationem. Sed ne ſecutis quidem proxime temporibus hunc morem uſitatum fuiſſe perſpicimus. Adfert *g* Bellarminus inprimis Nicænam Synodum; ſed in qua nihil ſimile ſcriptum reperitur; Ille tantum ex ea id quod cupit, ſuis quibuſdam hariolationibus conatur exeundere. Ait in Canone XIII. qui verus eſt & genuinus, quique in omnibus codicibus reperitur, *h Patres jubere, ut ſecundum antiquam regulam in mortis articulo nemini denegetur ſacra communio.* Nos vero in ſuperiori hujus diſputationis capite demonſtravimus Patres hic non de omnibus Chriſtianis, imo ne de iis quidem, qui tum proprie dicebantur *fideles*; ſed tantum de Pœnitentibus loqui, ſiqui in medio ſatisfactionis curſu morbo oppreſſi communionem poſcerent; adeoque adverſarium, vel falli vehementer, vel certe lectoribus ſuis imponere, dum quæ ad hunc proprie hominum ordinem ſpectant; ea nobis perſuadere cupit omnium Chriſtianorum in ſupremis fuiſſe olim communia. Sin urgeat, & vel ex hoc, quod nos confitemur, conſequens eſſe pertendat, ut fuerit illis temporibus ſacrarium aliquod, in quo ſaltem ad hunc pœnitentium uſum ſacræ particulæ aſſervarentur, negabo hoc ex illo ſequi. Dicam cum non ita magnus in ſingulis Eccleſiis fuerit hujuſmodi Pœnitentium numerus, qui cœpta, necdum peracta pœnitentia, gravi morbo oppreſſi Euchariſtiam poſcere cogerentur, nihil magnopere, opus fuiſſe, ad eorum viaticum illo Latinorum ad hoſtiarum cuſtodiam ſacrario. Primo enim facile erat iſtis ex Dominica ipſa menſa ſubſidium poſcentibus erogare, & ad eos per Diaconum aut Preſbyterum peracta ſynaxi Euchariſtiam ſtatim mittere; quomodo nuper ad abſentes miſſam fuiſſe ex Iuſtino & aliis ſcimus. Fruſtra hic Bellarminus neſcio quid argumentatur, *i* inutiles futuras fuiſſe hujuſmodi ad pœnitentes in exitu miſſas particulas, quas ſcilicet apud ipſius pœnitentis cubiculum non conſecrabat Diaconus, qui eas ferebat; cujus non erat Euchariſtiæ conſecrandæ miniſterium. Nos fatemur eas apud pœnitentem non fuiſſe conſecratas; quæ ſcilicet in ſolenni ſynaxi modo fuerant conſecratæ. Quod vero arguit panem, niſi

verbum

g Bell. de Euch. L. 4. c. 4. §. In eod. Nic.

h Conc. Nic. c. 13.

i Bell. de Euch. L. 4. c. 5. §. Tertio ſupervacan.

Cap. V. verbum adhibeatur, ne ſacramentum quidem eſſe ex Lutheranorum principiis. id inquam nihil ad rem. Ei enim pani, qui ad pœnitentes mittebatur, erat adhibitum in ſynaxi verbum; & quidem ad hoc, ut ederetur in memoriam mortis Chriſti; atque ita plene perfecteque eſſet Dominici corporis ſacramentum; quod ſtatim aſſequebatur, cum ab eo fideli comedebatur, ad quem mittebatur. Neque eſt, quod cavilletur adverſarius inter Eccleſiæ ſynaxin, & pænitentis communionem aliquid interceſſiſſe temporis. Tantillum enim intervallum minime prohibebat, quo minus ſignorum factæ in ſynaxi benedictioni communio pœnitentis continuaretur, adeoque ab ea penderet, & ſic ei adhæreret, ut illa eſſet quædam totius Synaxeos portio. Symbolis benedicebat ὁ προεστὼς, ſive tu Epiſcopum, ſive presbyterum velis, Diaconus ſymbola benedicta diſtribuebat ſuo ſingulis ordine, ac poſtremo abſentibus ad quos ea deferebat. Apparet unam hanc actionem fuiſſe; quæ cum tota explicari, atque evolvi, niſi aliquo tempore non poſſet, ſic tamen una erat, non modo tota unius generis, ſed ab uno & ad unum continenter, licet per diverſa momenta fluens. Quæ cum ita ſint, conſtat, illum à pœnitente manducatum in ſupremis panem tam vere ſacramentum fuiſſe, quam cæteras præſentibus diſtributas particulas. Reſervatarum plane alia eſt ratio; quæ cum aliquot ſaltem diebus diſtribuantur poſt peractam ac finitam ejus Synaxeos communionem, in qua conſecratæ erant, iiſque diſtribuantur, de quibus ne cogitatum quidem fuerat; profecto quæ ſit earum participatio, nihil ad illius ſynaxeos communionem pertinere videtur. Sed nihil nos neceſſe eſt in his Bellarmini argutiis evolvendis operoſius immorari; qui nunc ſimpliciter quærimus, quis veterum in his uſus fuerit, rectus-ne, an pravus fuerit, & an aliquas patiatur difficultates, non jam quærimus. Hoc autem, quod nos ſtatuimus, in uſu apud Patres fuiſſe, liquet ex iis, quæ de miſſa ad abſentes Euchariſtia nuper ex Iuſtino, Irenæo, Luciani Actis, & Innocentij ad Decentium decretali diſſeruimus. Sed & altera quædam erat ex Patrum praxi ratio, quæ pœnitentibus periculoſe ægrotantibus caveri poterat abſque reſervatione. Nimirum ſi ita ſubitus ac repentinus erat illorum morbus, ut morituros ante appareret, quam ex ipſa ſolenni Cœnæ ſynaxi viaticum ad eos mitti poſſet; ut tanto miſerorum diſcrimini obviam iretur, licebat Presbytero ſe è veſtigio ad eorum ædes conferre, atque illic paucorum hominum ſynaxin agere, ac brevi Euchariſtiam ægrotanti dare. Hic vero præter omnem modum cavillatur ac vitilitigat *k* Bellarminus: *Certum eſt* (inquit) *ægrotos in articulo mortis exiſtentes ad Eccleſiam venire non potuiſſe.* Quaſi vero quiſquam ſit ita mente captus, ut hoc aliquando apud veteres factum eſſe, vel per ſomnium cogitaverit. Tum pergit. *Certum eſt etiam non potuiſſe celebrari in cubiculis ſingulorum ægrotantium totam actionem Cœnæ.* Hoccine quæſo, *certum* eſt? Quid-ni vero tam potuerit in hominis Chriſtiani infirmi cubiculo, quam in Martyris vel Confeſſoris carcere, vel in anguſtiſſima eremitæ cella tota Cœnæ actio celebrari? Atqui apud veteres

k Bell. ubi ſupr. c. 4 § In eodem.

res

res tertij ſeculi Chriſtianos ſcimus *l* ſolitos Presbyteros ſingulos cum ſingulis Diaconis apud Confeſſores in carcere conſtitutos *offerre.* Scimus Martyrem in vinculis ac dira cuſtodia potuiſſe tamen ſynaxin ipſam facere, *& ſacro ritu omnia peragere propoſita, m* poſtremo *participare ſacramenta, & ad eos qui aberant transmittere.* Scimus denique Epiſcopum in Eremitæ cellula ſacram Euchariſtiam perfeciſſe, & quidem Diaconorum ſuorum manibus pro altari uſum. *n* Primum ex Cypriano; alterum ex Luciani Actis; tertium ex Theodoreto diſcimus. Qui iſta potuerunt; quid ni iis licuit in Pœnitentium viaticum in ſupremis poſcentium ædibus Euchariſtiam conficere, confectæque particulam iis dare, ut pacem Eccleſiæ conſecuti *cum bona ſpe* ex hac vita exirent? Fruſtra noſtrorum privatas Miſſas damnantium dogma hic objectat adverſarius. Neque enim de noſtris hic quæritur, ſed de veteribus quarti & quinti ſeculi Patribus; quorum hanc fuiſſe conſtat praxin, quam ille eſſe non potuiſſe contendit. Sed neque noſtri *privatas*, quas quidem damnant, ſynaxes, alias damnant, quam *ſolitarias*, in quibus Euchariſtiam ſolus, qui confecit, ſumit; adeoque ab eo, quod iſte illis objectat, abſurdo abſunt, ut ex ipſis & Germani, qui *Lutherani* vocantur, & Angli univerſi, qui Euchariſtiam infirmis utrique tradunt, plane ea ratione qua diximus, tradant, ſic ſcilicet, ut eam apud infirmum in exigua aliquot hominum collecta conficiant, ipſique & cæteris adſtantibus confectam abſque ulla reſervatione porrigant.

CAP. V.

n Theodoret. Hiſt. Relig. c. 20. p. 584. B. T. 4.

Ita patet, quam non modo temere, ſed etiam falſo jactent *o* Tridentini *conſuetudinem aſſervandi in ſacrario ſacram Euchariſtiam eſſe adeo antiquam, ut eam ſeculum etiam Nicæni Concilii agnoverit.* Atqui in eo Concilio non modo non agnoſcitur illa Euchariſtiæ in ſacrario reſervatio; ſed ne unum quidem verbum habetur, ex quo ea ſophiſticis ullis ſubtilitatibus extundi queat.

o Conc. Trid. Seſſ. 13. cap. 6.

Quod vero Bellarminus Nicænæ Synodo illam neſcioquam legem tribuit, quæ *jubet* (inquit) *ut in abſentia Presbyterorum Diaconi Euchariſtiam porrigant*; id nos commovere non debet. Ait autem *id haberi Synodi canone* 14. *alias* 18. *alias* 20. quæ mihi tanta in indicanda hujus legis ſede varietas mirifica viſa eſt; Bellarmini tamen fide fretus Canonem Nicænum primo 14. inde 18. poſtremo 20. ex Græca Latinaque editione inſpexi, & paulo acrius mentem intendens ſingulos excuſſi, expendi, ſcrutatus ſum, ſi quid Bellarminianæ legis in occulto abditum lateret. Nihil tale eruere potui. Repugnabant omnes canones, ſeque ſinguli longe alia decernere clare, diſerteque teſtabantur. Itaque noſter ille Bellarminus, qui Nicæni Concilij locum, ubi hæc haberentur, citans ſcripſit, *canone* 14. *alias* 18. *alias* 20. addere profecto pro ſuo candore debuerat, *alias nullo.* Sed ipſe ſibi hujus fraudis conſcius; *Eſt autem hic obſervandum* (inquit) *iſtam partem canonis non haberi in omnibus editionibus*; quanquam ne hic quidem ſatis candide nobiſcum agit. Sic enim loquitur, quaſi aliquæ ſint Synodi

p Bell. lib. 5. ſupr. 5. Poſt. a. D. 300.

Cap. V. Nicænæ editiones, in quibus *illa pars* quam dicit; habeatur. Ego vero ullam hujuſmodi exſtare Græcam, Latinam, veterem, Dionyſianam, recentem, neque reperire ipſe potui, neque repertam ab aliis, vel commemoratam audivi. Sed obſervare ita pergit Bellarminus; hanc tamen canonis partem haberi expreſſe *apud Ruffinum L.* 10. *Hiſt. c.* 6. *Non habetur* (inquit) *in omnibus* (Synodi Nicænæ ſcilicet) *editionibus*, Exſpectabam, ut diceret, *verum habetur in quibuſdam*, & *quidem emendatioribus*; Ille vero longe aliud ſuperiori orationis membro oppoſuit; *verum* (inquit) *habetur expreſſe apud Ruffinum L.* 10. *Hiſt.* De Synodi editionibus cœperat, *non in omnibus hæc haberi.* Qui ſic loquitur, dum fatetur hæc non haberi in omnibus, eo ipſo certe ſignificat haberi in nonnullis. Cedo ergo aliquas Synodi editiones, ubi hæc habeantur. *Expreſſe* (inquit) *habentur apud Ruffinum, in Hiſtoria.* Ergo ne Ruffinus aliqua eſt Synodi Nicænæ editio? Nunquam equidem audiveram. Cur hæc monſtra præter morem loquitur Bellarminus? Ego dicam, quid ſuſpicer. Cauſæ ſtudio noluit quod res eſt ita dicere, *Obſervandum eſt iſtam partem canonis in nullis haberi editionibus*; *ſed haberi tamen apud Ruffinum.* Nemo non videt hanc obſervationem ita fuiſſe inſtituendam, atque efferendam; neque ego dubito, quin ita inſtituturus fuerit Bellarminus pro ſua illa ſolenni elocutionis perſpicuitate. Non fecit; quia ni fallor, verebatur, nequis eum diceret *id nobis pro inſigni Concilij Nicæni teſtimonio venditaſſe*, quod ipſe paucis poſt verſiculis fateretur in nullis Synodi editionibus haberi. Vt hanc reprehenſionem effugeret, maluit elocutionem nonnihil à recta forma inflectere, ita eam temperans, ut lector poſſi[t] ſuſpicari iſta quæ nobis pro Nicænis objicit, *in multis, certe in quibuſdam etſi non in omnibus, Synodi editionibus haberi.* Non eſt Bellarmini melior in Cyrillum fides, quem ait in epiſtola ad Synodum Carthaginenſem ſua, teſtari quos canones Ruffinus deſcripſit, *eos eſſe veros & authenticos Nicænæ Synodi canones*; eademque poſt Bellarminum Binius affirmare non veretur. Atqui Cyrillus in tota illa epiſtola de Ruffino, deque deſcriptis ab eo Nicænis canonibus non magis loquitur quam vel de Bellarmini controverſiis, vel de Biniana Conciliorum farragine; r *Neceſſe* inquit Cyrillus) *habuit* &c. *fideliſſima exemplaria ex authentica Synodo in Nicæa civitate habita veſtra caritati dirigere*; *quod & in Eccleſiaſtica hiſtoria requirentes invenietis.* ἀναγκαῖον ἐγνώκαμεν &c. τὰ πιστότατα ἴσα τὰ τῆς αὐθεντικῆς συνόδου τῆς ἐν τῇ Νικαίων πόλει τῆς Βιθυνίας ἐχόμενα τῇ ὑμετέρᾳ ἀποστεῖλαι ἀγάπῃ ὅπερ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ ζητοῦντες εὑρήσετε. Bellarminus *hiſtoria Eccleſiaſtica* nomine *librum Ruffini* intelligi vult à Cyrillo; & canones ab eo in illa hiſtoria deſcriptos ſignificari, cum dicit *in hiſtoria Eccleſiaſtica eadem inventuros* Afros, quæ in Canonibus, quorum ipſe exemplaria mittebat. Omnes vident, quam levia ſint momenta, quæ Bellarminum eo impulerunt, ut de Ruffini libris proprie ac nominatim acciperet, quæ Cyrillus ſimpliciter ac indefinite de *Eccleſiaſtica Hiſtoria* dixerat. Vnde enim didicit Cyrillum,

q Bin in Conc. Nic. c.14. T. 1. Conc. p.368.

r Ep. Cyr. Cod. Can. Eccl. Afric. c. 115. T. 1. Conc. p.977.

cum

cum hæc ſcriberet, Ruffinum vel ejus libros habuiſſe in animo? Nullæ CAP. V. ne apud Græcos Eccleſiaſticæ hiſtoriæ erant, ut neceſſe ſit eum de Ruffino hæc dixiſſe, quem fortaſſe ne de nomine quidem norat? Certe non eſt hic mos Græcorum; qui Latinos ſcriptores, quod ſuis abundarent, raro memorant. Sua plæraque Latini à Græcis derivarunt, præſertim quæ ad hiſtoriam Eccleſiaſticam ſpectant;hos ab illis vix ac ne vix quidem quicquam mutuari cernimus. Mihi vero tutiſſimum videtur,*Eccleſiaſticam hiſtoriam* hic in genere & indefinite,ut Cyrillus dicit,ita etiam lectorem accipere; ſic, ut ille ſignificet Afros, ſi res Eccleſiæ geſtas ex veris, ſinceriſque actibus ac monumentis inveſtigent, reperturos, quæ de Synodo Nicææ habita dixit,quæque de ejus canonibus mittit, ea vera ſinceraque eſſe. Iam ſi iſta, quæ eos Cyrillus reperturos ſcribit, proprie de Canonibus Nicænis cum Bellarmino accipias; manifeſtum eſt iſta hoc ſenſu ad Ruffini hiſtoriam referri non poſſe. Sic enim vel canones à Cyrillo miſſi cum Ruffinianis congruunt; vel ſiquid ab iis diſcrepent, Cyrillus falſo & inconſiderate,id quod dicit, affirmaſſe deprehendetur; quod nemo,ut opinor,de tanto viro ſuſpicabitur. Atqui miſſos à Cyrillo ad Africanam Synodum Canones à Ruffinianis diſcrepare facile demonſtratur. Diſpar enim eſt Canonum apud utrumque numerus. Ruffinus duos & viginti recenſet. *s* In exemplari à Cyrillo miſſo non plures erant quam viginti. Id vero inde probatur, quod illa exemplaria à Cyrillo Alexandriæ,& Attico Conſtantinopolis Epiſcopis ex authenticis miſſa, eadem Africanis Patribus *per Innocentium Presbyterum & Marcellum Diaconum Bonifacio P.R. directa ſunt poſt conſulatum Honorij XII. & Theodoſii VIII. d. 6. Kal. Dec.* ut ipſi affirmant in epiſtola ad Cœleſtinum P. R. ſcripta a. D. 424. Iam in his ipſis exemplaribus Canones non fuiſſe plures, quam XX. teſtatur Hadrianus P. R. I. in epitome Canonum ſub finem; *Quod exemplaria Nicæni Concilij poſt conſulatum Honorij & Theodoſii Auguſtorum. VI. Kal. Dec. ad Bonifacium Papam SUB XX. CAPITIBUS pervenerint, ſicut per omnia in ſuperioribus ſunt.* Idem inde confirmatur, quod in Codice canonum Eccleſiæ Africanę,cum c.137. recitatum eſſet Synodi Nicænæ Symbolum, *x Huic* (inquiunt) *ſymbolo fidei etiam exemplaria ſtatutorum eiuſdem Concilii Nicæni à memoratis Pontificibus* (Cyrillo & Attico *annexa ſunt ſicut ſuperius per omnia continentur, quæ nos hic iterũ conſcribi neceſſariũ non eſſe duximus.* Ex his verbis conficitur Canones à Cyrillo miſſos eoſdẽ fuiſſe *per omnia* cum canonibus, qui in præcedentibus de eadẽ cauſa Synodis cõtinentur. Iam vero nuſpiam in Africanis iſtis Synodis recitati reperiũtur Nicęni canones, niſi in Cõcilio Carthaginẽſi VI. ut vulgo inſcribitur) At iſtic, plane ut in editionibus Concilij Nicęni, vulgatis, viginti tantũ canones habẽtur; inter quos, qui XVIII. de Presbyterorũ ſupra Diaconos jure eſt *y* idem eſt, cum eo, quẽ vulgatæ editiones præferunt; id vero aſſumentum, quod canon Ruffinianus 20. habet, neque in iſto 18. neque in 20. neque in ullo alio reperitur. Cætera mitto Hæc ſunt ſatis. Cũ ergo Ruffini liber alia contineat, quã Cyrillianũ Nicęnę Synodi exemplar;

s Ruff. L. 1. c. 6. l. 1. p. 206. op. Ruf. vel L. 10. c. 16. ut habetur in Hiſtor. Euſeb. *t* Cod can. Eccl. Afric. c. 138. T. 1. Conc. p. 980. D. E. *u* Hadr. epiſt. Can. extr. T. 5. Conc. p. 563. D 2. *x* Cod. can. Eccl. Afr. c. 137. T. 1. Conc. p. 886. *y* Ibid. p. 888. A.

Cap. V. Sponte ruit, quod gratis ſibi fingebat Bellarminus Ruffinianum librum à Cyrillo intelligi, & laudari *Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ* nomine, in qua ea ipſa reperturos ait Afros Patres, quæ ipſe in exemplari Nicæni Concilij ad eos mittebat. Neque de Ruffini nomine Latinis invidiam, (quod poſſem) facio; quem illi pro re nata modo laudant; modo ſugillant, hic pro authentico Nicænæ Synodi editore, alibi pro falſario, & Synodi eiuſdem adulteratore, habent. Non eſt res tanti, ut in ea diutius immorentur. Quid enim tandem dicit loco laudato Ruffinus? Hæc ſunt ipſiſſima ejus verba; *Ne Diaconi* (inquit) *Presbyteris præferantur; neve ſedeant in conſeſſu Presbyterorum, aut illis præſentibus Euchariſtiam dividant, ſed illis agentibus ſolum miniſtrent.* Hactenus ſatis expreſſis mentem Nicæni Canonis, qui nobis eſt XVIII: ut patebit utriuſque verba inter ſe conferenti. Sed ne miſeros Diaconos omni plane *dividendæ* (id eſt diſtribuendæ) *Euchariſtiæ* jure Synodus ſpoliare videretur, hæc de ſuo adjecit; *Si vero Presbyter nullus eſt in præſenti, tunc demum etiam ipſis licere dividere.* In hæc Bellarminus inſilit, & artibus ſuæ Dialecticæ ſolennibus, ex iis Miſſas nobis extruit mirificas & abnormes, in quibus ſola fiat ſine benedictione ſive conſecratione diſtributio: *Loqui* (inquit) *Concilium de tempore, quo ſacra Cœna non celebratur, perſpicuum eſt, quia Cœna ſine Presbyteris celebrari non poteſt.* Inde collegerat *Euchariſtiam ſervari ſolitam in Eccleſia, ut diſtribui poſſet quovis tempore, etiam quando Cœna non celebratur.* Illa vero fruſtra omnia. Nulla ad Ruffini mentem reſervatione opus fuit. Ruffinus Diaconis, ubi nullus ſit presbyter in præſenti, dividere ſive diſtribuere Euchariſtiam permittit. Cum Diaconus è Synaxi particulas ad abſentes ferebat, nullus credo, aderat cum eo Presbyter. Cum idem, vel etiam Acolythus ab Innocentio miſſus fermentum ad Presbyteros ſuæ civitatis die Dominica deferebat, nullus ferenti aderat Presbyter, neque item cum à veteribus Epiſcopis ad collegas Epiſcopos Euchariſtiam in communionis ſymbolum ac pignus miſſam Diaconi portabant. Ergo talibus locis Diaconi, quin & ipſi, quod magis mireris Acolythi Euchariſtiam iis, ad quos mittebantur, dividebant. Hoc iis jus Ruffinus vindicat, neque aliud. Ergo (inquit Bellarminus) Euchariſtia olim interdum diſtribuebatur, *etiam eo tempore, quo Cœna non celebrabatur.* Sane inquam, ſed quo paulo ante, tempore celebrata erat. Quæ enim diſtribuebatur, ea ex ipſius celebrantis manu excepta erat, & peracta ſynaxi ſtatim iis ad quos mittebatur, delata à Diacono diſtribuebatur. Ergo hæc nullo in ſacrario repoſita, ſervata cuſtodita fuerat, ſed ex ipſa Domini menſa ſtatim iis, quibus erat deſtinata, tradebatur: ut eorum communio ejus eſſet communionis portio, quæ aliquot ante momentis, etiam ſi forte horis, in Synaxi publice peracta erat. Ita levi momento in auras difflata abiit omnis Bellarmini Dialectica. Vnde liquet, quam præpopera fuerit ejus gloriatio, ex his *Ruffini evidenter colligi affirmantis Euchariſtiam olim ſervari ſolitam in Eccleſia.* Sed Binij multo etiam ſtolidior ac putidior jactatio eſt, qui cum ipſe nihil niſi ex alieno ſapiat,

Baroniana paſſim, vel ut hic, Bellarminiana obtrudens nos hinc *diſcere* & agnoſcere jubet olim in Eccleſia extra Sacrificium, in uſum infirmorum, *præſervari ſolitam Euchariſtiam.* CAP. VI. a Bin. in c. 14. Conc. c. Nic.

CAPVT VI.

Solvitur tertia Bellarmini objectio Pſeudo Clementis Paſtophoria in pyxides transformantis. Quid ſint Paſtophoria; quid παστοφορεῖα ex 70. Interpretibus & aliis oſtenditur; & locus Pſeudo Clementis explicatur.

SEd Bellarminus in Pſeudo Clemente, cujus ſcripta ad quarti quoque ſæculi initia pertinere videntur multo majora molitur. a Non enim argutiis Dialecticis, ſed ſumma poteſtate agit; *exedram* aut *cubiculum* nobis in *pyxidem* ſubito pro ſua voluntate transformans. Clemens, totius ſynaxeos ordinem exſecutus, b *Poſtquam* (inquit) *omnes ſumpſerunt, accipiant Diaconi reliquias & portent in paſtophoria*, καὶ ὅταν πάντες μεταλάβωσι, λαβόντες οἱ διάκονοι τὰ περισσεύοντα, εἰσφερέτωσαν εἰς τὰ παστοφόρια. Hæc *Paſtophoria* Bellarminus vult eſſe ſuas illas pyxides, ſive ſua *ciboria*, in quibus ſacras olim particulas de Synaxi reſiduas conderent ac ſervarent, ſuos mores ad veterem Eccleſiam gratis nulla ratione transferens. Hodie ſcilicet ſuas Latini hoſtiolas ſervant in pyxide ad infirmorum viaticum. Veteres idem eundemque ad uſum feciſſe non dubitat Bellarminus; Quia ſi aliter eſſet, vetus Eccleſ. ab hodierna Rom. diſcreparet quod credere vel defēdere ingens apud iſtos piaculum ac nefas eſt. Ergo his ita conſtitutis *paſtophorium* pyxidem fuiſſe neceſſe eſt; quia in quod vaſculū Synaxi peracta immittuntur hodie Latinorum hoſtiæ, *pyxis* eſt; reſiduæ autem Euchariſtiæ particulæ *in paſtophoria* immittebantur. Ergo *Paſtophorium* pyxis olim fuit; fuit vaſculum ſacrum, in quo particulæ ad uſum infirmorum ſervabantur. Sed veteres Grammatici, ſed LXX. interpretes, ſed hic ipſe Clemens, ſed omnes eruditi repugnant; docent *paſtophorium* non pyxidem eſſe, ſed cubiculum, thalamum, exhedram. Quid Grammaticos inquit, & veteres & eruditos mihi narras? Vſus Eccleſiæ Romanæ ſuprema lex eſto; à quo diſceſſiſſe vetuſtiſſimam illam & ſanctiſſimam Eccleſiam, incredibile eſt. Aliter enim concedendum erit piſcam illam Eccleſiam à columna veritatis deficere potuiſſe & re vera defeciſſe; quod falſum eſt, & plane ἀδύνατον. Tum eſto (inquit Bellarminus) pyxis noſtra proprie ac citra tropum ne dicatur *paſtophorium*; Metaphorice quidem *paſtophorium* dici nihil vetat: imo bella erit metaphora. Hieronymus enim docet *paſtophorium* fuiſſe, non quodvis cubiculum; ſed tabernaculum, ſive thalamum, in quo Templi præpoſitus habitat. Iam Chriſtum eſſe verum templi divini Præpoſitum nemo dubitat; Habitare autem Chriſtum in noſtra

a Bell. l. 4. de Euch. c. 4. init.

b Clem. Conſt. l. 8. c. 13. [al. 20.]

Cap. VI. pyxide Eccleſiæ Romanæ decretum eſt. Ergo velint nolint hæretici, grammatici ſchiſmatici, *paſtophorium* veterum noſtra *pyxis fuit:* Et hæc ratio fuit, cur Apoſtoli, qui Eccleſiæ olim in urbe Roma futuræ placita in omnibus ſequebantur, pyxidem illam ſacerrimam in qua recondebantur hoſtiæ reſiduę, *paſtophorium* elegantiſſima metaphora indigetare non dubitarint. Hæc Bellarmini invicta demonſtratio eſt; quæ ei adeo lepida viſa eſt, ut eam hic poſuiſſe non contentus, alio poſtea loco iterum repoſuerit. *c* Sed nos amoto metaphorarum ludo, ſeria ac vera quæramus. Paſtophorium Græcæ eſſe originis vocabulum, nemo dubitat. Heſychius; παστοφόριον. τὸ τὸν παστὸν φέρον. *Paſtophorium, quod fert thalamum.* Hoc nominis etymon. παστὸς enim *thalamus*. Suidas eadem habet. Addit Heſychius; ἢ συναγωγή; ἢ ναὸς ἀνθηρός. *vel eſt ſynagoga, vel templum floridum.* Synagogam ni fallor, *proſencham* dicit; id eſt ædem in qua colligebantur Iudæi ad preces & ſacra. Apud Ægyptios idololatras fuiſſe memorat Clemens Alexandrinus quemdam ſacrorum miniſtrum, qui παστοφόρος diceretur; ubi de eorum templis loquens; παστοφόρος δὲ (inquit) ἢ τις ἄλλος τῶν ἱεροποιούντων περὶ τὸ τέμενος. *Tum vero Paſtophorus, vel quis alius ex iis, qui circa templum ſacra faciunt.* Cujus Miniſtri munus fuiſſe videtur, Dei cujus erat templum, *thalamum, ferre*; id eſt, ut interpretor, ædiculam ei ſacram. Idem vocabulum ter apud * Apuleium occurrit. Primo ille ſacerdotes & miniſtros Iſidis hoc nomine cenſet, eorum cœtum tradens *ſacroſanctum Paſtophororum collegium* dici; idque eorum eſſe nomen. Tum Aſſinium Marcellum Oſiridis ſacerdotem unum *de Paſtophoris, vocat*; *denique* ſe ab *Oſiride in collegium Paſtophororum ſuorum electum* gloriatur. Inde factum videtur, ut ipſa miniſtri ſedes, vel exhedra in qua apud templum habitabat, παστοφόριον dicta ſit. Vtcumque ſit, Septuaginta veteris teſtamenti interpretes frequenter hac voce uſi ſunt; tum ad alia nomina Hebræa reddenda, tum ad nomen לשכה *ei* λευῖται ἦσαν ἐπὶ τῶν παστοφορίων. Latinus; *Erant ſuper hexedras.* Et mox de iiſdem; ἐν τῷ παστοφορίῳ διατρίβοντες. Latinus; *In hexedris morabantur.* Atque ita in compluribus locis; *f* in quibus Hebræum לשכה Græci παστοφόριον reddunt; Latinus exhedram. Iam vero Hebræum לשכה cubiculum vel thalamum eſſe conſentiunt omnes Hebræi, *g* Chriſtianique interpretes, & Chaldaïcum לשכתה, quod cum Hebraico idem eſt, *cubiculum, conclave*, vel *cella* eſt. *h* Exhedra quoque in eundem ſenſum convenit. Non eſt ergo dubitandum, qui τῶν LXX. παστοφόριον idem quoque ſit; nempe cubiculum, vel conclave. Id vero inde quoque perſpicitur, quod idem illud Hebraïcum לשכה iidem LXX. alibi quidem *gazophylacium* reddunt; Latinus, vero *exhedram*; ut L. 4 Regum, qui Solis equi ab Ezechia combuſti ſunt, eos LXX. fuiſſe dicunt ἐν τῇ εἰσόδῳ οἴκου κυρίου εἰς τὸ γαζοφυλάκιον Ναθὰν βασιλέως ἀνέχων Latinus; *In introitu tẽpli Domini iuxta exhedram Nathanamelech Eunuchi.* Sed & loca occurrunt non pauca, in quibus illud idem nomen Hebraicum לשכה, Græci *exhedram* reddunt; Latini viciſſim *gazophylacium*; ut apud Ezechielem; *k Gazophylacium* (Gr. ἐξέδρα) quod

c Bell. ub. ſupr. c. 5. §. Ad ſecundam.

d Clero. Alex. Pæd. L. 3. c. 2 p. 216. C.

* Apul. L. 11. Metam. p. 389. 399. 402.

e I. Paral. 9. 26. 33.

f 1. Par. 23. 28. & 28 12.

g Vid. David de Pom. Dav Kimchi

h Buxt Lex. Chald.

i 4. Reg. 23. 11.

k Ezech 40 46. vid ib. c. 41. 20. & 42. 4. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. & & 44. 19. & 46. 19.

quod *reſpicit ad viam Aquilonis.* Sunt loca, in quibus pro eadem Hebraica voce tam Latinus quam Græcus habent *l* gazophylacium. Eſt & ubi pro gazophylacio Græcorum, Latinus reddit cubiculum, ut apud Eſdram; *m Surrexit Eſdras ante domum Dei, & abiit ad cubiculum.* (Græce εἰς γαζοφυλάκιον *Ioanan filij Eliaſib* Quin idem illud nomen לשכה Græci ſemel κατάλυμα (quod eſt *diverſorium*) reddunt; *n* Latinus appoſitius, *triclinium*; quo loco ſermo eſt de aula vel *cœnaculo*, ubi à Samuele celebrabatur epulum ſacrum. Ex his ni fallor, jam ſatis clarum eſt *paſtophorium* eſſe *hexedram, cubiculum, triclinium gazophylacium*; rem pæne eandem, ſed pro diverſo uſu diverſam; quo fit ut tam multa nomina ſortita ſit. Poſt LXX ſenes vox apud Iudæos Græciſſantes eodem in uſu hæſit; ut apud Maccabaïcorum ſcriptorem, quo loco inter triſtia templi à ſuis viſa, narrat *paſtophoria diruta*, καὶ τὰ παστοφόρια καθῃρημένα, & paulo poſt, *Inſtaurarunt* (inquit) *portas & paſtophoria.* ἐνεκαίνισαν τὰς πύλας καὶ τὰ παστοφόρια. Libro Eſdræ tertio, *p paſtophoria domus Dei*, τὰ παστοφόρια τοῦ οἴκου τοῦ θεοῦ. Atque ibidem videmus quod in volumine Eſdræ Canonico Eſdras legitur, *abiiſſe ad cubiculum* (ut habet Latinus) vel *ad gazophylacium* (ut Græcus) *Ioanan filij Eliaſib*; id inquam, videmus ſcriptorem hujus tertij libri, eadem narrantem, ſic eſſe elocutum; *q* καὶ ἀναστὰς Ἔσδρας ἀπὸ τῆς αὐλῆς τοῦ ἱεροῦ, ἐπορεύθη εἰς τὸ παστοφόριον, Ἰωνὰν τοῦ Ἐλιασίβου. Et exſurgens Eſdras ab ante *atrium templi, abiit in paſtophorium Ionatha filij Naſabi* (pro Ioanan filij Eliaſibi) Ex quibus locis inter ſe collatis intelligimus παστοφόριον his ſcriptoribus plane idem eſſe, quod *cubiculum*, vel etiam gazophylacium. Idem quoque ex eo videre eſt, quod apud Hieronymum legimus, Theodotionem apud Ezechielem c. 41. 1. παστοφόριον reddidiſſe, quod ipſe *gazophylacium*, Symmachus & LXX. *exhedram* interpretantur; ſeque ipſe paulo poſt hæc tria promiſcue habere, ſatis docet, *s* cum deambulationem fuiſſe obſervat ante fores *gazophylaciorum omnium*, ſive (inquit) *exhedrarum & thalamorum.* Thalamos enim *paſtophoria* dicit; *t* ut liquet ex alio loco; *Thalami* (inquit *Græce dicuntur paſtophoria.* Gaſpar Sanctius, doctiſſimus Ieſuita hæc omnia obſervat ad locum libri Maccabaïci nuper laudatum; *u Paſtophorium*; inquit) *vox eſt Græca, quam adhibuere LXX. ubi Vulgata legit gazophylacium, exedram, thalamum. Hæc autem erant cubicula, in quibus ſacra ſervabatur ſupellex, & in quibus habitabant, qui ſacra obibant in templo miniſteria.* Hæc ille; quibus addit Hieronymum in H.c.22. *paſtophorium tabernaculum interpretari, ubi Sobna templi præpoſitus habitabat.* Vellem potius dixiſſet Hieronymum eo loci tradere, quod LXX. *ἐν* παστοφορίῳ *reddiderunt, id Aquilam in tabernaculo* tranſtuliſſe. His ita explicatis monet præterea Sanctius *thalamum proprie eſſe non ipſum lectum*, ſed *cubiculum ubi lectus ſternitur*; quod verum eſt; idque ille confirmat ex duobus Luciani & Athenæi locis; & hæc ipſa ſe antehac ad Ezechielis c. 40. oſtendiſſe dicit. Ita refellitur craſſus Bellarmini error, qui ut ſuo metaphorico luſui velificetur, fingit, certe fingere videtur, unum illud cubiculum, ſive (ut ipſe vocat) *tabernaculum*,

CAP. VI.

l Neh. 10. 37. 38. & 13. 4. 5. 7. 8.

m Eſdr. 10. 6.

n 1. Reg (1. Sam.) 9. 22.

o 1. Macc. 4. 38. 57.

p 3. Eſdr. 8. 59. (Lat. 60.)

q 3. Eſdr. 9. 1.

r Hier. L. 13. in Ezech. c. 41. 1. fol. 288. B.

s Id. ibid. in verſ. 4.

t Ibid. L. 12. in c. 40. fol. 254. C.

u Sanct in 1. Macch. 4. 38. §. 31. p. 440.

Cap. VI. *lum*, in quo templi Præpoſitus habitaret, *Paſtophorij* nomen omnium illarum exhedrarum commune erat, quæ ad templi muros erant exſtructæ; & abſque diſcrimine tam eæ, in quibus ſacra templi miniſteria aſſervabantur, quam illæ, in quibus quivis ſacrorum miniſtri habitabant; puta ſacerdotes, Levitæ, alij *paſtophoria* dicebantur, ut ipſe Bellarmini conſecraneus Sanctius obſervavit. Quod vero ille nobis Hieronymum ſui hujus commenti auctorem facit, in eo quoque hallucinatur. Neque enim ſcribit Hieronymus *paſtophorium id ſolum dici, in quo templi Præpoſitus habitat*. Hæc ſunt ejus verba; *Iubetur ergo ingredi Propheta ad Pontificem, qui habitabat iuxta* LXX ἐν παστοφορίῳ; *iuxta Aquilam in tabernaculo*. Inde recte concluſeris *paſtophorium* fuiſſe in quo ille ex Hieronymo Pontifex habitabat; nullum aliud niſi hoc ejus habitaculum, *paſtophorium* fuiſſe dictum, tu quidem haudquaquam recte concluſeris; quod eſt ſane contra manifeſtiſſimam rerum ipſarum veritatem. Atque ita tota à fundo ruit lepida illa allegoria, quæ hoc uno fulcro nitebatur, vaſculum, in quo Chriſti ſacramentum nunc aſſervatur, paſtophorium ideo dictum eſſe, quod Chriſti veri Pontificis ſit ſedes atque habitaculum. Colorem haberet hoc figmentum, ſi unum Pontificis cubiculum hoc nomine dictum fuiſſet. Nunc cum conſtet aliorum etiam ſacerdotum, etiam levitarum apud templum cubicula, etiam ſacræ ſupellectilis cellaria ſive conditoria, & gazophylacia, omnia apud Græcos interpretes *Paſtophoria* dici cenſerique; omni ratione caret Bellarmini commentum id nomen ſuis pyxidibus ideo datum fuiſſe fabulantis, quod unius ſummi Pontificis cubiculum, ſive exedra, *paſtophorium* diceretur. Mitto quod ne de eo quidem conſtat, quod iſte audacter ſumit, Sobnam illum in gazophylacio ſecundum 70. (ut quidem ſcribit Hieronymus) *habitantem* illum inquam, non conſtat Pontificem fuiſſe, quinimo potius conſtat
* Iſ. 22. 15. non fuiſſe. Quod enim eum Latinus interpres *templi præpoſitum vocat*, * eo ab Hebræo fonte diſcedit, in quo iſte Sobna legitur *fuiſſe ſuper domum* אשר על הבית, id eſt *præfectus*, vel *præpoſitus domus*; non Dei, quæ ſola templum eſt, ſed *Davidis*, ut ex verſiculo 22. diſcimus; adeoque domui non divinæ, (id eſt templo) ſed Regiæ (id eſt Aulæ) præfuiſſe. Græci ταμίαν reddiderunt, *œconomum*, *diſpenſatorem*. *quæſtorem* apud veteres Gloſſas; Heſychius. ταμίας (inquit) φύλαξ χρημάτων προεστὼς διοικητὴς οἰκονόμος. διοικητής. Sed de hoc Bellarmini & aliorum errore vide doctiſſimum
y Rainold. Ioannem Rainoldum noſtrum, fuſe ac fortiter diſputantem, veriſque de-
de Apocr. monſtrantem Sobnam inter Iudæos Pontifices nunquam ſediſſe. Mihi
Lect. 71. p. nunc quidem id ſatis eſt, quod Bellarmini purum ſomnium eſt,
820. 821. T. 1. nullo auctore, nullo teſte nixum, quod hic ille nobis obtrudit, pyxidem in qua aſſervatur Euchariſtia, ab antiquiſſimi tertij & quarti ſeculi Patribus *paſtophorium* dictam fuiſſe. A quo didicit? Vnde habet? Atqui ante iſtos de Ignatij ludo diſputatores natos, nemo veterum, nemo recentiorum, nemo medioxumorum hoc dixerat. Clemens fateor, ſcribit in paſtophoria portata fuiſſe à Diaconis, quæ ex ſacra ſynaxi ſuperfuerant.

Sed

Sed *pyxides* re-vera fuiſſe illa, quæ dicit *paſtophoria*, & quidem eo nomine ab Apoſtolis donatas, nuſquam dicit Clemens; nedum ut ei quicquam in mentem venerit de illa ineptiſſima ac plane joculari hujus nomenclaturæ ratione, quam Bellarminus Muſis omnibus invitis, excogitavit. Illa vero quæ Conſtitutionum ſcriptor hic dicit *Paſtophoria*, veri nominis *paſtophoria*, fuerunt, id eſt cubicula, vel cellariæ aut gazophylacia; quæ jam ſuo ævo Eccleſiis Chriſtianorum apponi atque adſtrui ſolita fuiſſe ipſe nos docet libro ejuſdem operis ſecundo, ubi de Eccleſiæ ædificandæ forma præcipiens; *Primum* (inquit) *ſit longa domus ad Orientem converſa; Ex utraque parte paſtophoria habens ad Orientem, quæ navis habeat ſimilitudinem* πρῶτον μὲν ὁ οἶκος ἔςω ἐπιμήκης κατ᾽ ἀνατολὰς τετραμμένος ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν τὰ παστοφόρια πρὸς ἀνατολὴν, ὅςις ἔοικε νηΐ. Iſta credo, non erant allegorica Bellarminianæ ſubtilitatis *paſtophoria*; id eſt pyxides, & arculæ geſtatiles, aliquot oblatarum nummulariarum capaces, quæ non proprie, ſed metaphorice *paſtophoria* dicuntur. Neque enim oblongas Latinorum Eccleſias *ex utraque parte*, id eſt ex utroque latere hujuſmodi pyxides habere quiſquam ſanæ mentis ideo dixerit, quod in earum altari una aut altera hujuſmodi pyxis conſiſtat. Multo etiam minus quiſquam conſtruendi ac componendi apud eos templi rationem tradens, ita præceperit; *Primo ſit longa domus, & ex utraque parte pyxides vel arculas habeat.* Qui ſic loquitur de aliqua ipſius ædificij ſive ſubſtructionis parte loquitur; non de ſacra templi ſupellectile, in quo rerum ordine eſt iſta pyxis, miniſterij, non ædificij Eccleſiaſtici portio. Sed quid moror? Res eſt omnis perſpicua. Vel Baronium ſane audiamus, illa nobis Clementina *paſtophoria* non inerudite explicantem. Ille enim in diſputatione de veterum Eccleſiarum forma cum quædam ea de re dixiſſet; *a Duo* (inquit) *præterea Paſtophoria in eiſdem* (baſilicis, ſive Eccleſiis) *exſtrui conſueviſſe apud Clementem legimus, b quæ à Paulino nuncupantur ſecretaria, hinc inde apud apſidem poſita; quorum quis eſſet uſus duo hæc diſticha ab eodem deſuper ipſa inſcripta declarant. A dextra apſidis;*

Conſt. Ap. L. 2. c. 57. (Lat. 6.) init.

a Bar. a. D. 57. §. 105.

b Clem. Conſt. L. 2. c. 61.

Hic locus eſt, veneranda penus qua conditur & qua.
Promitur alma ſacri pompa miniſterij.

A ſiniſtra eiuſdem;

Siquem ſancta tenet meditandi in lege voluntas.
Hic poterit reſidens ſacris intendere libris.

Atque hoc quidem ſecundum ea, quæ habentur apud Clementem, ut Eccleſia duo habeat paſtophoria; quæ vox (ut explicat Hieronymus) idem eſt, quod thalamus, ſeu interius cubiculum. Ex his Baronij habes, quæ qualiaque fuerint illa *Paſtophoria*, in quæ Clemens inferri jubet quæ peracta communione, ſupererant. Erant nimirum duo ex utroque latere intus extructa cubicula, in quorum altero ſacra miniſteria in altero ſacri libri reponebantur: illa ipſa, niſi nos fallit Baronius, quæ Paulinus

c Hier. in Ezech. c. 41.

Ddddd vocat

CAP. VI. vocat *Secretaria*. Eo ergo *portabantur* & *inferebantur* ſynaxeos reſidua. Non-ne egregius interpres Bellarminus, qui cum ſcriptoris iſtius, ipſo teſte, jam eſſent in Chriſtianorum Eccleſiis hujuſmodi veri nominis *Paſtophoria*, nos jubet ad allegoriam confugere, ubi is de Eccleſiæ Paſtophoriis loquitur? quaſi ſcilicet nihil tum adhuc eſſet apud Chriſtianos, quod verum, proprieque intellectum *Paſtophorium* eſſet? Huc accedit ipſa ſcriptoris elocutio, quæ Bellarmini figmentum reſpuit, *Diaconi reliquias portent in paſtophoria.* *οἱ διάκονοι τὰ περισσεύοντα εἰσφερέτωσαν εἰς τὰ παστοφόρια.* Nemo nunc Latinorum de ſua pyxide ſic loquatur, quæ in ipſo altari, ubi Diaconi adſunt, poſita eſt. Iuberent reliquias, in pyxide *reponi, recondi, in eam immitti; portari* aut *inferri* in eam non opinor, dicerent; ut hoc nunc mittam nimis abnorme, nimiſque ab hodierno illorum jure alienum eſſe, ut Diaconi, maxime præſẽte Epiſcopo, vel certe Preſbytero, manus in oblatas mittere, eaſque condere in illa ſacroſancta pyxide audeant. Cum ergo illa veterum Paſtophoria ab altari paulo remotiora fuerint, & in ea tamen Clemens particulas à Diaconis inferri jubeat; ſequitur non ut aſſervarentur fuiſſe in paſtophoria illatas (Latini in altari, vel ad altare eas ſervant) ſed ut ab hominibus ſacris, preſbyteris, Clericiſque cõſumerentur; quod etiam ſecutis temporibus aliquando factum eſſe poſtea oſtendemus. Itaque cum Clemens illata fuiſſe in paſtophoria teſtetur quæcumque peracta ſynaxeos diſtributione ſupererant; apparet hinc colligi nullas adhuc ejus ævo aſſervatas fuiſſe poſt communionem particulas; tantum abeſt, ut hic locus aſſervatas fuiſſe vincat; quod Bellarminus, & Stephanus Durantus, *d* & alij præ nimio cauſæ Latinæ ſtudio, nulla ratione, ſibi perſuaſerunt. Cæterum, ut hoc obiter dicam, cum Euchariſtia olim fieret ex totius Eccleſiæ oblationibus, quarum ſelectam à Miniſtris partem ad id ſatis fuiſſe credibile ſit; facile eo adducor, ut credam illa *περισσεύοντα*, quæ Clemens in Paſtophoria portari vult, eſſe non de ſolis panis vinique conſecrati reſiduis intelligenda, ſed de omnibus omnino populi oblationibus, ex quibus decerptæ fuerant particulæ, eſſe capienda; quæ omnia munera ideo ſimul ſemelque aſportabantur in illas exhedras, ut iſtic dividerentur partim preſbyteris cæteriſque Clericis; partim etiam, ſi ea copia ſuppeteret, cæteris de plebe vel infirmis vel egentibus.

d Durant. de rit. Eccl. l. 1. c. 16. §. 8.

CAPVT VII.

Solvitur IV. objectio, quæ Steph. Duranti eſt, ex Gregorio Turonenſi. Miniſterium. Miniſterium Eccleſiæ. Solvitur V. objectio; ex Ambroſij noviſſima apud Paulinum βιόγραφον communione.

VT Bellarminus in Clementis *Paſtophoriis*, ita Stephanus Durantus in Gregorij Turonenſis turre hodiernam Latinorum pyxidẽ fruſtra & ipſe quærit *e* *Hanc enim* (inquit) *pyxidem nonnulli auctores turrem appellant.*

e Steph. Dur. de rit. Eccl. l. 1. c. 16. §. 4.

CAPUT VII.

lant. Gregorius Turonenſis; f *Acceptaque turre Diaconus, in qua miniſteriũ Dominici corporis habebatur, ferre cœpit ad oſtium, ingreſſuſque templum, ut eã altari ſuperponeret, elapſa de manu eius ferebatur in aëra, & ſic ad aram ipſũ accedens, nunquam eam manus Diaconi potuit aſſequi; quod non alia credimus actũs de cauſa, niſi quia pollutus erat in conſcientia. Sæpius enim ab eodẽ adulteria ferebantur admiſſa.* Hæc Gregorius. *Turris* ei, quæ dicitur, arcula fuit, fateor, ad turris ſimilitudinem efformata; *Ciborium* eam fuiſſe in quo ſacramentum hodierno more aſſervaretur, quod non modo Durantus, ſed eo etiam longe doctior Voſſius noſter ſuſpicatur, g equidem nego; Primo quod Gregorij hujus noſtri temporibus, id eſt ſeculo ſexto extremo, nuſquam hactenus vel apud hunc, vel apud coævos ſcriptores quicquam hujuſmodi reperiam. Sed & ipſe Gregorij locus repugnat, ne de ciborio turris accipiatur. Ciborium enim vel in altari, vel non procul ab eo, certe in ipſa Eccleſia reponitur atque aſſervatur; neque inde unquam temere, niſi neceſſaria aliqua de cauſa ſic effertur, ut ſtatim in ædem ſacram reportetur, & in loco ſuo reponatur. Hanc vero Gregorianam *turrim* ex loco, qui extra templum eſſet, eductam & in templum allatam eſſe apparet ex his verbis, *Accepta turre Diaconus ferre cœpit ad oſtium* (templi ſcilicet) *ingreſſuſque templum, ut eam altari ſuperponeret.* Ergo ſuper altare non fuerat, ac ne intra templum quidem; ſed in templum à Diacono illata eſt, ut altari ad uſus ſacros ſuperpoſita ſacerdoti celebranti præſto eſſet; quod à Latinis ciborij ritu, religione atque uſu alienum eſt. Sed neque ei congruit, quod illa turris eo tempore ad altare allata eſt, cum jam peractis cæteris, quæ ad diei Polycarpo ſacri celebrationem pertinebant, officiis, Sacerdos in eo eſſet, ut ſynaxin faceret. Ita enim narrat Gregorius; *Lecta igitur* (inquit) *paſſione* (id eſt Actis martyrij Polycarpiani, ut ego quidem interpretor) *cum reliquis lectionibus, quas canon Sacerdotalis invenit, tempus ad Sacrificium offerendum advenit, acceptaque turre Diaconus,* &c. ut ſupra. Denique verba hæc Gregorij alium fuiſſe turris, ſive turriculæ illius uſum indicant, *in qua turre* (inquit) *miniſterium Dominici corporis habebatur.* Sic enim legunt & libri, & ipſe, qui hunc locum deſcribit Stephanus; neque ſatis ſcio unde noſter Voſſius illud, quod recitat pro *miniſterio*, *myſterium* habuerit. Sed *miniſterium* rectum eſt, omninoque retinendum. *Miniſteria*, quod docuit h Salmaſius noſter ὁ πάνυ, ſunt vaſa aurea & *argentea*; &, *miniſterium eſt* (inquit) *quod vulgo vocamus* (Francice ſcilicet) *un ſervice. un ſervice d'argent. unius abaci argentum.* Atque ita uſurpari apud Latinos auctores, vel ipſa illa Lampridij & Capitolini loca indicant, ad quæ vir doctiſſimus hæc hujus locus de Marco Auguſto habet; i *Tunc viris claris permiſit, ut eodem cultu, quo & ipſe, vel miniſteriis ſimilibus convivia exhiberent.* Locus eſt alter Lampridij de Alexandro Severo; k *Cum argentum in miniſterio plus ducentis libris non haberet.* Ergo in illa *turre*, vel

f Greg. Tur. L. 1. de glor. Mart. c. 86.

g Ioa. Ger. Voſſ. L. 5. de vit. ſerm. Lat. c. 53. in Turricula p. 630.

h Salmaſ. ad Capit. Marcum. p. 90. col. 1. B & ad Lampr. Alex. ſev. p. 226. col. 1. F.

i Capitol. in Marc. p. 29. E.

k Lampr. in Alex. p. 128. C.

CAP. VII. turricula Gregoriana aſſervabantur, non Dominica ſacramenta, ut perperam ſuſpicatus eſt Durantus. Sed vaſa aurea & argentea, id eſt patena & calix, quibus ſacrum illud epulum miniſtratur; adeoque *miniſterium Dominici corporis*; id eſt Euchariſtiæ. Omnia ad unguem quadrant. Id enim *miniſterij* à Diacono ſervari, & quoties uſus eſt, *in Eccleſiam afferri* verum eſt ex priſco more; & *altari ſuperponi*, quo tempore ſacrum faciendum eſt, quis decere neget? Illud vero patenæ caliciſque ex auro vel argento *miniſterium*, cur *Dominici corporis* dicatur, cujus erat ad ſacramentum corporis ſanguiniſque Dominici celebrandum, nemo opinor, cordatus cauſam requiret. Sed ecce nequis dubitet, Gregorius quid ſibi ſit hoc *miniſterium*, ipſe eloquatur. De Maximo ſacerdote in mari pæne ſubmerſo; *l Habebat* (inquit) *ad collum cum Evangeliorum libro miniſterium quotidianum, id eſt patenulam parvam cum calice.* En quid in illa Diaconi turre fuerit. Ita idem alibi non ſemel; De fure in Eccleſiam ingreſſo; *m Cum nihil de ſacris miniſteriis, quid auferret, adverteret.* Et alibi, *ſacrilegos* narrat *n ex Eccleſia abſtuliſſe palliola, vel reliqua miniſteria.* Item alibi, patenam altaris argenteam *de MINISTERIO altaris* fuiſſe apertiſſime docet; *o ſi ab Eccleſia* (inquit) *tibi aliquod vas miniſterij, quod in altari ponitur deferatur in quo pedes ablueres, poteras tibi hac cauſa ferre medelam.* Tum Comitem Britannorum hoc à quodam de ſuis audito ſermone, narrat *celeriter ad Eccleſiam miſiſſe, & patenam argenteam ſacroſancti altaris de ſacrario ſuſcepiſſe.* Erat ergo illa patena *miniſterij* altaris portio. Ita conſtat nullas magis in *turre* Gregoriana, quam in Pſeudo-clementinis *Paſtophoriis* reperiri Latinorum vel *pyxides* vel *hoſtias.*

l Greg. Tur. de glor. Conf. c. 22.
m Id. de glor. Mart. L. 1. c. 59.
n ibid. c. 66.
o Ibid. c. 85.

Sed idem Durantus huc quoque adfert exemplum Ambroſij ab Honorato Vercellenſi in ſupremis communicati. Ita rem Paulinus narrat; *p* Cum Ambroſius deficeret, *Honoratus ſacerdos* (inquit) *cum in ſuperiori domo ſe ad quietem compoſuiſſet, tertio vocem vocantis ſe audivit, dicentiſque ſibi, Surge, feſtina; quia modo eſt receſſurus. Qui deſcendens obtulit ſancto, Domini corpus. Quo accepto, ubi glutivit, emiſit ſpiritum, bonum viaticum ſecum ferens; ut in virtute eſca anima refectior Angelorum nunc conſortio, quorum vitam vixit in terris, & Eliæ ſocietate lætetur.* Audio; & quod ſupra ſum confeſſus, primum hic video hominis proprie fidelis ac ſancti exemplum, Euchariſtiam in ſupremis ſumentis. Sed unde habet Durantus illam particulam ex pyxide, in qua apud menſam Domini aliquamdiu ſervata eſſet, ab Honorato fuiſſe depromptam, ac non potius ex ipſa menſa in ſynaxi acceptam? Honoratus, non in Eccleſia, Sed *in ſuperiori domo* quieſcebat. Si audita voce ſtatim ad Ambroſium deſcendit, quod ſcriptoris verba præ ſe ferunt; profecto in Eccleſiam, ubi Euchariſtia in ciborio ſcilicet aſſervabatur, non eſt ingreſſus; ſacramentum ex pyxide non deprompſit; nõ adoravit; cũ ea qua decebat, pompa in Ambroſij cubiculũ detulit; ſed quod jam apud ſe habebat ſecum geſtans, eveſtigio deſcendens recta ad Sancti viri cubile, ei poſtremo obtulit. Iam ſacramentum,

p Paulin. in vita Ambr. c. 47. apud Sur. d 4. April.

ut apud ſe haberet, nihil eum neceſſe fuit, ex pyxide ante accepiſſe, quam in ſuperiorem domum ad quietem aſcenderet. Tam facile fuit Honoratum ſacram illam particulam ex Domini menſa in ipſa ſynaxi in qua erat conſecrata, accipere, quam extra eam è pyxide promere. Quid ſi eam apud ſe ex ſeculi illius more, uno aut altero ante hunc die apud altare ex Sacerdotis celebrantis manu, acceptam ſervaverat? Ita eam Ambroſio offerre potuit, tametſi nulla in pyxide ad morientium viaticum apud Eccleſiam repoſita & aſſervata ante fuiſſet? Sin ſcriptoris oratio non ita præciſe accipiatur, ſed per ea, quæ dicit, alia quædam quæ non dicit, familiari hiſtoricorum more ſignificare intelligatur; tum nobis æque ac Duranto licebit Paulini verba ita interpretari, ut dicamus Honoratum quidem voce audita divinitus admonitum deſcendiſſe & ad Ambroſium veniſſe, ſed ſic veniſſe, ut prius in Eccleſiam ingrederetur, & ſacrum paulo majori quam ſolebat, compendio perageret, atque ita demum particulam ad Sanctum deferret. Vtrovis ſenſu Paulini narrationem acceperis, nulla inde conficitur Euchariſtiæ in pyxide ad altare Eccleſiæ reſervatio. Prudenter ergo Bellarminus inter exempla, unde ſuas de reſervatione conjecturas elicit, hoc omiſit. CAP. VIII.

CAPVT VIII.

Solvitur ſexta pro Eccleſiaſtica Euchariſtiæ aſſervatione objectio, quæ Bellarmini eſt ducta ex vino ſacro in æde Conſtantinopolitana per tumultum, cum Chryſoſtomus eiectus eſt, effuſo.

ATque hoc quidem Ambroſij exemplum quarto ſeculo pęne exeunte editum eſt. Ex quinto ineunte Bellarminus objicit q narratam à Chryſoſtomo hiſtoriam; *ubi ille* (inquit) *ſcribit* r *milites quoſdam ad veſperam magni ſabbati ſanctuarium ingreſſos tantum excitaſſe tumultum, ut effuſus ſanctiſſimus Domini ſanguis, qui in ſanctuario erat, in eorum veſtes effunderetur.* Bellarminus obſervat hæc non fuiſſe geſta dum ſacra Cœna celebraretur; quia ex ipſo Chryſoſtomo conſtat ea contigiſſe cum mulieres præpararentur ad baptiſmum. At Paſchali ſabbato nunquam myſterium Euchariſtiæ niſi peracto baptiſmo celebrari ſolitum, ut neophyti tum primum ſancto illi myſterio intereſſent & Euchariſtiam perciperent. Vnde concludit illum Chriſti ſanguinem, qui in militum veſtes effuſus eſt, non tunc conſecratum aut diſtributum fuiſſe; ſed alio aliquo ante hunc die jam conſecratum in ſanctuario aſſervatum fuiſſe. Sed hæ meræ ſunt Bellarmini de more conjecturæ, ſua ex incertis per ſtrophas Dialecticas extundentis. De pyxide de ciborio, de tabernaculo ſive ſacrario nullum apud Chryſoſtomum verbum; de aſſervatione, nullum. Si hæc, quod ille vult, ſic erant, ut apud Latinos hodie ſunt r. Chryſoſtomus ut ingreſſos in locum ubi

q Bell. L. 4. de Euch. c. 4. toto.

r Chryſ. ep. ad Innocent. T. 4. p. 596. C. D. E.

Cap.VIII. ſancta erant, milites; etiam ex iis quoſdam non initiatos dixit; ita quoque dixiſſet eos tabernaculum, in quo ſancta cuſtodiebantur, aperuiſſe, vel potius perfregiſſe; ita etiam profanis non initiatorum oculis patuiſſe, quæ videre eos nefas erat. Nemo non videt hoc ad exaggerandam tum iſtorum impietatem, cum ipſam rei indignitatem omnino hoc loco dicendum fuiſſe; neque ſine flagitio, non modo à Chryſoſtomo, viro omnium Patrum longe eloquentiſſimo, ſed vel à tirone prætermitti potuiſſe. Atqui de hoc altum apud facundiſſimum ſcriptorem ſilentium. Ille rem ſic narrat, ut appareat militibus in ſanctuarium ingreſſis ſtatim omnia, quæ ibi habebantur, impiorum librorum oculis patuiſſe; viſa ſtatim ſimul ſemelque ſacramenta; neque altum tabernaculum, ullamve pyxidem perfringi, vel recludi neceſſe fuiſſe, vt ſacra dona omnes, etiam non initiati aſpicerent. Sic enim Chryſoſtomus deſcripta illa fœdiſſima mulierum, quæ ſe ad baptiſmum nudaverant, præcipiti ob ſubitam militum irruptionem fuga; *Neque hic* (inquit) *rerum finis erat. Nam & locum, in quo ſancta ſeorſum habebantur, ingreſſi ſunt milites, quorum aliquos ſcimus nullis initiatos fuiſſe myſteriis, & viderunt omnia quæ intus erant.* καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἵστατο τὰ δεινά. ἀλλ' ἔνθα τὰ ἅγια ἀπέκειτο, εἰσελθόντες οἱ στρατιῶται. ὧν ἔνιοι καθὼς ἔγνωμεν, ἀμύητοι ἦσαν. πάντα τε ἑώρων τὰ ἔνδον, καὶ τὸ ἁγιώτατον αἷμα τοῦ χριστοῦ, &c. omnia ingreſſos ſtatim vidiſſe, etiam ſanctiſſima Sacramenta dicit. Ea ergo in altari nuda apertaque proſtabant. Nulla pyxis, nullum clauſum tabernaculum eorum, qui locum ingreſſi erant, oculos à rerum ſacratum aſpectu ſummovebat. Ergo nihil iſtorum hic aſſervabatur in craſtinum ad infirmorum, quod fingit Bellarminus, viaticum. Quæ ſic aſſervantur, clauſa ſub ſera habentur. Aliud eſt etiam hodie Latinis *exponi*, aliud *aſſervari* myſteria. Illa nocte, illo loco patuiſſe militum oculis docet Chryſoſtomus. Non ergo aſſervabantur; non in pyxide latebant, ſed in ſacra menſa cuivis, qui in ſacrario eſſet, ad aſpectum patebant. Itaque quicquid ſatagat Bellarmini ſophiſtice, conſtat illud ipſum ſacramentum, ex quo argumentatur, nequaquam fuiſſe eo, quo vult ſenſu, aſſervatum, id eſt in pyxidem, vel arculam ad uſum infirmorum à ſacerdote poſt peractam ante illum diem in ſolenni Synaxi communionem immiſſum ac reconditum. Præterea quorſum ſacræ illæ particulæ in menſa ſacra Paſchali nocte proſtabant? An ad communicandos neophytos, poſtquam baptizati eſſent? At illa communio non ex præſanctificatis fiebat, ſed ex donis ipſa illa hora ſolenniſſimo ritu conſecratis. Ergo velit nolit Bellarminus, fatēdum eſt illa à militibus viſa in ſacrario dona, non pridie aut nudius tertius, ſed recens ipſo illo tempore, quo Eccleſia violata eſt, conſecrata fuiſſe. Huc accedit, quod ipſius decreta hæc ejus interpretatio apertiſſime evertit; quæ ſi ſtat ſcilicet, liquido conficit ſacramenti utrumque ſymbolum, ſervatum olim fuiſſe, adeoque infirmis, quibus ſervatum fuiſſe contenditur, miniſtratum. Neque enim Chryſoſtomus unam tantum panis ſpeciem in menſa ſacra viſam fuiſſe ſignificat; ſed præter panem, etiam vinum Sacrum

crum ibi extitiſſe clarius ac diſertius affirmat; *Milites* (inquit) *ingreſſi viderunt omnia, quæ intus erant; & ſanctiſſimus Chriſti ſanguis, ſicut in tali tumultu contingit, in prædictorum militum veſtes effuſus eſt.* Noſtri Latini nequid tale deinceps contingeret pro ſua ſapientia optime caverunt, qui nullam ſacri illius ſanguinis guſtam non modo aſſervari ad tempus, ſed ne in præſenti quidem ulli ad ſacram menſam accedentium propinari patiuntur. Veteres aliter inſtituiſſe, ipſiſque adeo infirmis communionem ſub utraque ſpecie dediſſe hic vincet locus, ſi, quod in veſtes militum effuſum eſt vinum ſacrum, ad infirmorum viaticum ſervatum fuiſſe cum Bellarmino dicamus. Cum ergo ipſe alibi aliud doceat. *s* acriterque contendat *communicationem ægrotorum* olim Ambroſij Baſilij & Chryſoſtomi temporibus, *ut plurimum factam fuiſſe ſub una ſpecie*, atque hoc ipſum inter ea argumenta collocarit, quibus probare conatur communionem ſub una ſpecie fuiſſe apud veteres notam & uſitatam; profecto niſi hæc ſua ipſe epichiremata ſolvere ac evertere velit, tam illius quam noſtra intereſt tueri ac defendere quod verum eſt, illa ſcilicet dona ſacra, quæ commemorat Chryſoſtomus, non præſanctificata & moribundis reſervata, ſed eo ipſo tempore in ſolenni ſynaxi ibidem conſecrata, fidelibusque ſtatim in eadem Eccleſia niſi turbaſſet militum tumultus, communicaturis parata fuiſſe.

s Bell. L. 4. de Euch. c. 24. §. Quartus erat, communicatio.

Sed nunc ſolvenda eſt Bellarmini ex hoc loco ducta pro reſervatione objectio. Ille quæ illo tumultu ex Chryſoſtomo retulimus, ea negat geſta eſſe, dum ſacra Cœna celebraretur. Quia (inquit) hæc eo tempore contigerunt, quo mulieres ſe ad baptiſmum præparabant; Sabbatho autem Paſchali, in quem diem illa inciderunt, myſterium Euchariſtiæ celebrari non ſolebat, niſi peracto competentiam baptiſmo, ut neophyti tunc primum ſacro illi intereſſent, & communicarent. Ego vero hæc, ſi de neophytorum ſynaxi intelligantur, omnia facile concedo. Cum enim ut ex narratione apparet, competentes qua hora milites in Eccleſiam irruerunt, in eo adhuc eſſent, ut ſe ad ſacrum lavacrum accingerent, conſtat eorum ſynaxim, ad quam nonniſi rite initiati admittebantur adeo non fuiſſe tum celebratum, ut ne inchoari quidem potuerit, niſi poſt aliquot horas. Nam ut competentes rite initiarentur, eas non modo tingi nudos, ſed & deinde veſtitos confirmari oportebat; quibus demum peractis, ea ſynaxis inchoabatur. Cum ergo officiorum, quibus initiatio conſtabat, longa eſſet ſeries, non poterat niſi ſatis largo temporis ſpatio explicari atque peragi; præſertim ubi copioſus erat initiandorum numerus, qualem tum Conſtantinopoli fuiſſe ex Palladio diſcimus, qui in Paſchali hujus anni à nato Chriſto 404 ſabbato baptizatos fuiſſe teſtatur ad tria millia. Hactenus ergo recte procedit Bellarmini ratiocinatio. Sed eo hallucinatur, quod gratis ſupponit apud illam Eccleſiam in Paſchæ vigilia nullam aliam, quam Neophytorum celebrari potuiſſe Synaxim. Hoc vero demonſtrandum erat non pro confeſſo ſumendum. Ipſa Chriſoſtomi narratio duo illa clare liquidoque conſtituit,

Pallad. de vita Chryſ. tial. 9.

Cap. IX. ſtituit, quæ Bellarminus negat poſſe ſimul conſiſtere; nempe quo momento milites in Eccleſiam ingreſſi ſunt, & celebratam eſſe aliquam in ſanctuario Synaxin, nec dum tamen celebrari cæptam Competentium Synaxin. Prius jam contra Bellarminum confecimus; alterum ei ultro concelſimus. Ergo neceſſe eſt priorem illam Synaxin, quæ irrumpente milite in ſanctuario peragebatur, non neophytorum, ſed fidelium fuiſſe; alteram, ad quam communicaturi erant neophyti, ſerius cœptam eſſe. Illa veſpera ſabbati poſt ſolis occaſum (quæ diei hora diſerte à Chriſoſtomo notata eſt) fiebat; hic nocte, & quidem jam provecta peracta initiatione, celebranda erat. Siquis hic mihi veterem morem objectet, quo ad unum altare, adeoque in vna Eccleſia, unam tantum Eucharistiam, non plures, vno die celebrari ſolenne erat; facilis eſt ſolutio non ita fixam & immutabilem fuiſſe illius regulæ obſervationem, ut ſiqua præter conſuetum rerum ordinem neceſſaria vel probabilis cauſa occurreret, ulla fuerit ejus prætermittendæ religio. Nota eſt Auguſtini de feriæ quintæ Paſchalis ſynaxi ſententia, *bis offerendum* in vna eademque Eccleſia illo die cenſentis, *mane propter prandentes, & ad veſperam propter jejunantes.* Et Leonis diſerta extat ab hac regula exceptio; (*um ſolennior* (inquit) *feſtivitas conventum populi numeroſioris indixerit, & ad eam tanta fidelium multitudo convenerit quam recipere baſilica ſimul una non poſſit, ſacrificij oblatio iteretur.* Vtraque cauſa in illam Paſchalem Chryſoſtomeæ ædis ſynaxin concurrebat. Nam *feſtivitas agebatur*, non modo quod ait Leo, *Solennior*, ſed *totius anni ſolenniſſima*, Paſcha ſcilicet; in cujus noctem præter cæteros fideles, neophytorum inſuper *numeroſius populus*, communicandus conveniebat. Huc accedebat jejunij illo Sabbato ſolenniſſimi magna inter fideles jam ab Alexandrini Dionyſij temporibus diverſitas, quod alij ſcilicet maturius, alij ſerius ſolvebant. Nihil ergo abſurdi fuit bis illa die in eadem æde ſynaxin fieri, priorem veſpere poſt ſolis occaſum propter eos, qui ad id uſque temporis jejunij ſui officium extendebant. Prioris nimirum erat ſacer ille Dominicæ menſæ apparatus, quem profanus miles vidit in ſanctuario, & ille calix, è quo vinum ſacrum effuſum eſt. Nihil ad hoc pertinebat neophytorum ſynaxis, qui illa hora nondum tincti neque chriſmati erant, nedum, ut jam ad ſacram menſam communicaturi adſtarent.

Aug. ep. 118. c. 6.

Leo ep. 18. c. 2.

Dion. Alex. in ep. Canō. apud Zon. p. 879.

CAPUT IX

Solvuntur quatuor reliquæ Bellarmini objectiones; VII. ex Hieronymo. VIII. ex Cyrillo. IX ex Gregorio Romano. X. ex quodam Pſeudo Clementis decreto.

a Bell L. 4. de Euch. c. 4. §. Ead. ſæc. S. Hier.

b Hier. ep. 4. fol. 18. A.

Bellarminus ex eodem, quinto ſcilicet ſeculo, Hieronymum objicit de Exuperio Toloſæ Epiſcopo ita prædicantem, *b Nihil* (inquit) *illo ditius, qui corpus Domini caniſtro vimineo, ſanguinem portat in vitro.* Audio equidem

equidem de utroque ſacramenti ſymbolo in vimine & in vitro à ſanctiſſimo illo Antiſtite portato; De pane (ut nunc Latinis mos eſt) in pyxide aſſervato, nihil audio; neque ſatis aſſequor, quid iſta ad *reſervationem* faciant Quocumque Exuperius, & ad quoſcumque ambas illas Euchariſtiæ ſpecies ſive ipſe portarit, ſive à Presbyteris, Diaconiſve ſuis portari juſſerit ac curarit, eas certe tam facile fuit ex ipſa Domini menſa in media Synaxi, quam ex tabernaculo vel pyxide ſeorſum extra ſynaxin accipi. Illud modo inter hæc duo intereſt, quod Euchariſtiam priſcis temporibus in ipſa ſynaxeos actione acceptam, ut ad abſentes deferretur, à Iuſtino, & Luciano Martyre didicimus; ex pyxide diu poſt ſynaxin, in qua confecta erat, aſſervatam depromi jam tum ſolenne fuiſſe, ut ad quoſvis fideles in ſupremis deferretur, neque nos uſquam invenimus, neque hactenus Latini docent. Cap. IX.

Nihilo magis cauſam Bellarmini promovet, quod Cyrillus ad Caloſyrium ſcribit, *inſanire eos, qui aſſerunt Euchariſtiam, ſi in alterum diem ſervetur, vim ſuam amittere*. Inde fateor, non inepte concluſeris fuiſſe tum Euchariſtiam à nonnullis ſervatam (ſolenne enim plærique olim fuiſſe acceptam in ſynaxi de manu celebrantis Euchariſtiam domum auferre, ſecum habere, ac ſervare ſuo tempore poſt aliquot dies ſumendam, nos adeo non negamus, ut id ipſum poſtea *d* ſuo loco confirmaturi ſimus) De ſervata ab iſtis Euchariſtia, verba Cyrilli capimus, & vero ita capienda eſſe ipſa oratio ſatis clamat. Sed hoc nihil ad Latinorum morem; apud quos ſacerdos Euchariſtiam nemini fidelium porrectam, peracta jam communione, pyxide includit ac recondit; ſervatque in tabernaculo, loco publico ac ſacro, ad infirmos, ſiqui communionem in ſupremis expetant, deferendam; vel certe, ſi bene omnes valere contigerit, à ſacerdote, ſi diligens in fungendo officio fuerit, conſumendam; ſi negligens, ut fit nonnunquam, alio fato functuram; de quo nihil hic neceſſe eſt plura dicere.

c Cyrill. ad Caloſyr.

d Infr. c. 17.

Ad eandem illam privatam (ut ſic dicam) ſingulorum fidelium *reſervationem* pertinet Benedicti factum, celeberrimi Monachorum Benedictinorum parentis, quod hic Bellarminus ex Gregorio repetit. *e* Ejuſdem generis eſt, quod huic ex eodem auctore ſubjicit, Maximiani & ſociorum exemplum. Nos de utroque infra *f* cum bono Deo ſuo loco dicemus, in propria de privata reſervatione diſputatione.

e Bell. ub. ſupr.

f Infr. c. 17.

Clementis denique teſtimonium, quod nobis etiam eſt à Bellarmino, quanquam in alia diſputationis parte, objectum *g* huc in ultimum locum conſulto diſtuli, quod ea, ex qua deſumptum eſt, *Clementis*, ut titulus præfert, *ad Iacobum epiſtola ſecunda*, liquido ſuppoſititia ſit, jam ante an nos octingentos à Paſchaſio Ratberto, graviſſimo apud Latinos teſte ad libros apocryphos relegata; *h* uti ſupra *i* jam à nobis demonſtratum eſt. Qui Clementi epiſtolam ſubdidit impoſtor eo ſe poſt Gregorium

g Bell. L. 4. de Euch. c. 5. § Ad ſecund. nego.

h Paſch. de corp & ſang. Dom c. 20.

i Supr c. 1.

Cap. IX. P. R. I. id eſt poſt a. D. 600 vixiſſe fatetur, quod aliquot ejus ſententias à Blondello noſtro notatas *k* uſurpaverit, ſuoque operi inſeruerit. Quamquam ne hæc quidem epiſtola cauſam adverſarij magnopere adjutura fuerit, ſi vel ejus ſcriptoris eſſet, cui aliquid deferri deberet. Quid enim contra eum his diſertius dici poteſt, quæ in epiſtola leguntur. *Certe tanta in altario holocauſta offerantur, quanta populo ſufficere debeant. Quod ſi remanſerint, in craſtinum NON RESERVENTUR, ſed cum timore & tremore Clericorum diligentia conſumantur.* Commodum Bellarmine, elegiſti judicem, qui hoc ipſum quod tu defendis particulas eſſe in craſtinum reſervandas, diſtricte vetat. Ille vero ut eſt invicto contra verum animo, reſpondet *hunc locum debere intelligi exceptis his partibus, quæ conſervandæ erant pro communione infirmorum. Nolebat enim* (inquit) *nimis multum Euchariſtiæ conſervari.* Sed quis tam projectam inverecundiam æquo animo ferat? Lex laudata, ſi quæ remanſerint poſt populi communionem particulæ eas edicit à Clericis conſumendas eſſe; Reſervari eas prohibet; *In craſtinum* (inquit) *non reſerventur* Quas Bellarminus pro communione infirmorum conſervari vult, ea ni fallor, ex ſacro poſt populi communionem remanſerant. Ergo & has reſervari lex vetat; quas tu adeo falſo, fruſtraque excipis. Siquid auctor legis excipi voluiſſet, ipſe profecto excepiſſet, Non homini Ieſuitæ poſt tot ſecula naſcituro id negotij reſervaſſet, ut quæ ipſe ſimpliciter & abſolute vetat, ea nobis iſte cum inſigni exceptione intelligenda eſſe Prætoria auctoritate decerneret. Sed hæc (inquis) epiſtola manifeſte jubet partem Euchariſtiæ aſſervari debuiſſe. Si ita eſt mirabor equidem unum eumdemque hominem in uno eodemque opere duo inter ſe ita pugnantia poſuiſſe, qui vetuit, eas quæ remanſerint, Euchariſtiæ particulas reſervari, imperaſſe eumdem & quidem eodem loco, has partes, quæ remanſerint, reſervari. Negabo ejus viri, qui uno eodemque ore calidum flat, & frigidum, quiſquis de cætero ſit, edictis quemquam teneri. Sed videamus tamen, ut Bellarminus præſtet, quod minatur. Verba impoſtoris recitat paulo ante jubentis *Eccleſiæ miniſtros reliquias fragmentorum corporis Domini cuſtodire, ne qua putredo in ſacrario inveniatur, ne* (inquit) cum negligenter agitur, portioni corporis Domini gravis *inferatur iniuria.* Atqui ne ex his quidem Dominici Sacramenti reſervationem concedit *m* Chamerius noſter. Illud enim *ſacrarium*, cujus hic fit mentio, obſervat non pyxidem fuiſſe, ſed ſacrum cubiculum, in quo pallas & vela & alia ſacra miniſteria repoſita ac cuſtodita fuiſſe ſtatim dicit ipſe Pſeudo Clemens. Iam in illud ſacrarium illatas repoſitaſque fuiſſe olim oblationes, quæ à fidelibus fiebant & ex quibus tantum panis & vini quantum ad communionem conſecrari neceſſe eſſet, res eſt ex priſcis ſcriptoribus nota. Quæ ergo his decerptis, quæ in Euchariſtiam erant conſecranda, ex illa oblationum maſſa ſupererant, ea Chamerius *reliquias fragmentorum corporis Domini* à Pſeudo-

k Blondell. de epiſt. Papar. fictit. p. 69.

l Pſeudo-Clem. Ep. 1.

m Cham. Panſtr. T. 4. L. 7. de Euch c. 9 § 17 18 19 20. 21 22 23. 24. 25.

à Pſeudo-Clemente dici putat. *Reliqua* nimirum erant, poſtquam inde detracta fuerant fragmenta in corporis Dominici ſacramentum conficienda & conſecranda. Has ergo reliquias in ſacrario repoſitas fictitius ille Clemens jubet diligenter cuſtodiri, caverique nequa ſit in ſacrario, ubi reponuntur, putredo. In illo enim ſacrario *poterant* (inquit Chamerius) & *mures, & aranei & tineæ ſtabulari; tum palla, velaque & candelabra ſitum contrahere, rubiginemque & putredinem.* Ad eandem ſacrarij curam pertinet, quod paulo poſt idem Clemens jubet *incendio dari pallam, canthara, candelabrum, velum, ſiqua in ſanctuario,* id eſt in ſacrario, *fuerint vetuſtate conſumpta.* Denique mundum ac nitidum vult eſſe id ſacrarium; ne ex putredine & ſordibus, ſiquæ illic ſint, labes affricetur Dominici corporis ſacramento, quod ex oblationibus eodem loco repoſitis aſſumebatur; *ne* (inquit) *cum negligenter agitur* (id eſt non ea qua decet, cura atque diligentia ſacrarium & quæ in eo ſunt, adminiſtrantur, & cuſtodiuntur) *portioni corporis Domini gravis inferatur injuria*, dum ſacra portio, quæ hinc aſſumitur ad Dominici corporis myſterium; ipſa quoque ex illa loci & rerum quæ in eo ſunt, illuvie & immunditia polluatur adeoque injuria afficiatur. Ex hac Chameriana interpretatione patet nullam ex his Pſeudo-Clementinis colligi poſſe ſacramenti reſervationem, atque ita inventos abire Bellarmini interrogationem ad eam probandam hic quærentis, *quodnam putredinis periculum timendum fuerit ſi nihil ſervaretur?* Brevis reſponſio eſt ſervata fuiſſe in Sacrario, quæ erant à populo oblata, quæque Sacramenti materia futura erant. Hinc Clementem iſtum fictitium timuiſſe, nequa iis labes, nequid vitij accideret; unde ipſa portio, quæ conſecranda erat, pollueretur. Sed hæc de Pſeudo Clemente id eſt improbo impoſtore, plus ſatis. CAP. X.

CAPUT X.

Demonſtratur nullas Euchariſtiæ particulas ſex primis à Domini natali ſæculis fuiſſe in Eccleſiis reſervatas. I. *Argum. ex Origene.* II. *ex Optato.* III. *ex Auguſt.* IV. *ex Scriptore commentarij in Paulum.*

HÆ ſunt Bellarmini non demonſtrationes, ſed conjecturæ meræ, & quidem, vt patuit, futiles ac frivolæ, quibus ille fruſtra conatus eſt adſtruere ſolennem Latinorum morem aſſervandi ſacri panis ad infirmorum viaticum, apud veteres quarti ac quinti ſæculi Chriſtianos notum ac uſitatum fuiſſe. Nos ex illorum temporum ſcriptoribus quædam contra ante afferemus, quam hunc diſputationis articulum concludamus.

Primo non videtur cum eo more poſſe cōſiſtere illa Origenis in Dominicum de Euchariſtia præceptum obſervatio; *n Dominus* (inquit) *panem, quem diſcipulis dabat, & dicebat eis, Accipite, & manducate, Non diſtulit, nec ſervavit in craſtinum.* Bellarminus negat *o hoc agere.* Origenem,

n Orig. hom. 5. in Lev. p. 129 imit.

o Bell. L. 4. de Euch. c. 5. §. Sec. loco prof.

Cap. X. *nem, ut probet non poſſe Euchariſtiam conſervari.* Quaſi quiſquam contendat id eum hoc loco agere. Neque enim id agere neceſſe erat, quod tum ſcilicet à nemine negabatur, quodque erat in communi totius Eccleſiæ uſu, nihil ut ex Euchariſtia in aliud tempus ſumendum aſſervaretur. Sed hoc ille tametſi hoc loco nullo argumento demonſtret, aſſumit tamen veluti rem ex Chriſti inſtitutione notam atque confeſſam ad id, quod agit, probandum & illuſtrandum aptam atque idoneam. Quod autem hoc loco probare vult, id ipſe paulo ante, ſatis ſignificaverat. Cum enim recitaſſet verba legiſlatoris de oblatione primitiarum, ut eſſent *nova & recentia*; *Vides* (inquit) *ubique ea quæ ad laudes Dei pertinent (hoc eſt enim Sacrificium laudis) nova & recentia eſſe debere.* Hic Origenis eſt in illo loco ſcopus; hoc agit. Quorſum cum attulliſſet quoddam Apoſtoli præceptum, ſic pergit; *Nam & Dominus panem*, & cætera, quæ recitavimus. Qui ſic diſputat, vel delirat, neque ſcit, quid loquatur; vel certe (ut in ſcholis loquuntur) *Supponit* Euchariſtiam nullam accipi, nullam manducari debere, niſi novam ac recentem; nullam dilatam & in craſtinum ſervatam. Hoc enim niſi verum ſit, fruſtra ac inepte adducitur ut probet ſacrificium laudis novum ac recens eſſe debere. Recens non eſt Euchariſtia, quæ aliquot jam dies aſſervata eſt; quæ ſi Origenem audimus, vel in craſtinum dilata eſt. Si hanc Chriſtus ex hoc Sacro non excluſit, ea nihil ad Origenis inſtitutum pertinet. Neque enim quæ Chriſto placet, etiam non recens oblatio, ea efficit, ut omne laudis ſacrificium novum ac recens eſſe debeat, quod vult Origenes. Vnde patet, quam vana ſint, quæ Bellarminus de verbis Domini ab Origene huc allatis cavillatur, negans ex iis effici non debuiſse unquam poſtea Euchariſtiam conſervari. Non enim nunc inter nos quæritur, quæ revera ſit illius Dominici præcepti vis atque efficacia; quæritur, quamnam eſse putaverit Origenes. Putaſse autem ipſa ejus diſputatio clamat, hanc eſse Chriſti in illis verbis mentem, ut nulla niſi *recens*, nulla in *craſtinum dilata* comedatur Euchariſtia. Hoc autem incredibile eſt ita ſenſurum fuiſse Origenem, ſi ſolennis totius Eccleſiæ mos ejus ævo jam fuiſset Euchariſtias aliquot ſemper ac perpetuo habere ſervareque non tantum heſternas, ſed etiam plurium dierum in pyxide jacentes. Quod ille Domini verba ſic cepit, quod clare ac rotunde hunc ſuum ea de re ſenſum publice apud Eccleſiam edere auſus eſt; id apertiſſime demonſtrat nondum hodiernam Latinorum conſuetudinem, vel Bellarminianis in Chriſti verba gloſsas Origenico ſæculo obtinuiſse. At (inquit Bellarminus) etſi non juſſerit *Chriſtus Euchariſtiam à ſe conſecratam differri in craſtinum non poteſt tamen inde colligi non debuiſſe uſquam poſtea Euchariſtiam conſervari.* Ille vero dum ſic agit, nos ludit. Neque enim Chriſtus ſimpliciter *non juſſit Euchariſtiam differri in craſtinum*; ſed quod multo majus eſt juſſit Euchariſtiam *manducari*; idque diſerte recitavit & obſervavit Origenes. Quod vero nos Chriſtus acceptum manducare jubet id non eſt ſimpliciter *non jubere in craſtinum* differri; ſed exſerte diſtrictéque vetare, ne

re, ne id ſerves aut differas in craſtinum. Sed ſatis eſt quod Origenem hoc ſenſu, qui planus eſt & perſpicuus, præceptum Domini accepiſſe oſtendimus.

Optatus quarto ſeculo eoque iam adulto, quo opus ſcripſit contra Donatiſtas ſuum, nondum in Eccleſiæ altaribus, ut nunc fit apud Latinos, ſervari ſolitam eſſe Euchariſtiam, eo apertiſſime teſtatur *p* quod Donatiſtarum ſcelus exaggerans, qui altaria Catholicorum *aut raſerant, aut fregerant, aut removerant*; *Quid vos* (inquit) *offenderat* Chr*iſtus, cuius illic per* CERTA MOMENTA *corpus & ſanguis habitabat?* Corpus & *ſanguinem Chriſti* dicit ex familiari Patrum ſermone panem & vinum ſacrum, Dominici corporis & ſanguinis ſacramentum; quod nos Facundus, & ipſe domo Afer, docuit, Iam quod *iſta per certa momenta illic* (id eſt in altaribus) *habitaſſe* dicit; eo diſerte negat auguſtiſſimum hoc Sacramentum ibi ſemper & aſſidue habitare; affirmat eo tantum tempore ibi habitare, quo ſynaxis fit; id eſt quo panis & calix myſtica prece conſecrati à Clero & populo Chriſtiano ex altari ſumuntur; extra id tempus; nullum illic eſſe Chriſti corpus & ſanguinem, id eſt nullo Dominici corporis & Sanguinis Sacramenta. Atqui ſemper & aſſidue illic iſta habitaſſent, ſi apud veteres Chriſtianos, quod nunc eſt apud Latinos ſolenne jam tum fuiſſet Euchariſtiam in ciborio ſuper altari jugiter noctu diuque aſſervare. Ergo neceſſario fatendum eſt nondum Optati temporibus iſtum morem apud noſtros in uſu fuiſſe.

p Opt. l.6.p. 94. ant.med. pag.

Idem ex quodam Auguſtini loco jam ſupra, *q* ſed ad aliam rem allato, colligitur; in quo ad Ianuarij de quintæ feriæ ante paſchalis jejunio & communione quæſita reſpondens, ait *r ea die bis offerri* (id eſt Euchariſtiam fieri) *mane & veſperi*; *Mane* (inquit) *propter prandentes, quia ieiunia ſimul & lavacra tolerare nō poſſunt ad veſperam vero propter ieiunantes.* At ſi ſolenne jam tum erat aſſervare ex ſacra Synaxi particulas nihil neceſſe erat bis offerri illa die. Quorſum enim; cum jejunantibus diſtribui ad veſperam particulas ex matutina prandentium ſynaxi aſſervatas liceret? Sed alij videlicet erant illius ævi mores; per quos nihil Euchariſtiæ diſtribui ſolenne erat, niſi recentis, ex ipſa *oblatione*, eo ipſo tempore, quo oblata erat. Idcirco ut hora ſua id eſt ad veſperam, communicarent qui jejunabant; neceſſe fuit eadem illa hora iterum offerre.

q Supr.

r Aug.ep. 118.c.7.

Commentarij in Pauli epiſtolas ſcriptor [qui Pelagius revera eſt, non Hieronymus, inter cujus libros id opus à multis jam ſæculis falſo cenſetur] *In Eccleſia* (inquit) *convenientes ſuas ſeparatim offerebant, & poſt communionem* QUÆCUMQUE *eis de ſacrificiis ſuperfuiſſent illic in Eccleſia communem cœnam comedentes pariter conſumebant.* Nihil eos aſſervaſſe clarum eſt, qui quæcumque de oblationibus ſuperfuerant, ea ibidem conſumpſiſſe dicuntur.

s Hier. in Paul. 1. Cor. 11. T 9. fol. 140. A.

CAPUT XI.

V. contra reſervationem argum. ex Heſychio, non Salonitano, quod delirat Perronius, ſed Hieroſolymitano. Cremata olim. Synaxeos reliquiæ. Heſychij locus à Bellarmini gloſſis vindicatus.

SEquitur nobiliſſimus Heſychij in Leviticum locus; qui quoddam Moſaïcæ legis præceptum explanans; *t Hoc* (inquit) *quod reliquum eſt de carnibus & panibus in igne incendi præcepit. Quod nunc videmus etiam ſenſibiliter in Eccleſia fieri, ignique tradi QUÆCUMQUE remanere contigerit inconſumpta.* Hæc ille; de quibus antequam dicam, aliquid de auctore præmittendum eſt. Perronius eum hominem Latinum fuiſſe vult, *u* & quidem ipſum illum Salonitanum Epiſcopum Heſychium ad quem extant aliquot Auguſtini epiſtolæ. Sed omnes libri repugnant, & ſcripti, & excuſi, qui conſtanter Hieroſolymitanum præferunt, eumque ſe ipſe fuiſſe claris argumentis non ſemel indicat. Huc accedit, quod ille Salomitanus, cui hoc opus Perronius in gratiis nullo jure vindicat, Epiſcopus fuit; hic noſter Presbyterum ſe ipſe eſſe ait. Præterea Salonitanum Auguſtinus ſe adhuc ſuperſtite mortuum eſſe eo arguit, quod illum *beatæ memoriæ virum* nuncupat, *x* cum ejus meminit in opere de Civitate Dei. At hunc noſtrum non eſt obſcurum diu poſt Auguſtinum vixiſſe. Sed piget rem ab Albertino noſtro luculentiſſime jam pridem *y* agere cum conſulat, ſiquis plura de Heſychij patria & Eccleſia velit. Quiſquis autem ille noſter Heſychius fuerit, omnino vixiſſe videtur ante Concilium generale quintum, id eſt ante an. D. 555. Nunc ejus verba expendamus. Illa vero Sole clariora ſunt. Neque enim quiſquam dubitat, quin de rebus in Euchariſtia oblatis loquatur. Iam quæcumque ex iis inconſumpta remanere contigerat, ea *igni tradi* ſolere dicit. Nihil ergo, inquam, aſſervatum ex iis fuit. Fruſtra Bellarminus cavillatur *z Heſychium addere non prohiberi aſſervationem Sacramenti per unum vel duas, vel plures dies ſed comburi debere id quod vel per temporis diuturnitatem, vel alia de cauſa per manducationem conſumi nequit.* Ego vero fateor, ſi hæc quæ iſte ait, adderet Heſychius, colorem aliquem habituram adverſarij exceptionem. Sed res plane aliter habet. Poſtquam enim Heſychius ea, quæ recitavimus, ſcripſit, non illa, quæ ei Bellarminus, ſane inverecunde affingit, ſed hæc ſubjicit; *Non omnino ea, quæ una die, vel duabus, aut multis ſervata ſunt (ſi ut e iam apparet, non hoc Legiſlator præcepit) ſed quod reliquum eſt incendi jubet. Dies autem non commemoravit, ut quæcumque cujuſcumque rei cauſa emergente, remanſerint inconſumpta, ſive tempus in cauſa ſit, ſive quid aliud fuerit, ignis opus & conſumptio fiat.* Iam in his nihil de conceſſa ſacramenti per unum, aut plures dies aſſervatione; nihil de exceptione, quæ obtenditur;

non

t Heſych. L. 2. in Lev. c. 8. fol. 49. extr.

u Perron. de l. Euch. Aut. 27. p. 603. 606.

x Aug. l. 22. de Civ. c. 5.

y Albert. L. 2. de Euch. in Heſych. c. 1. p. 847.

z Bell. L. 4. de euch. c. 5. §. Tert. loc. proſertur.

non alia ſcilicet comburi debere, quam quæ vel per temporis diuturnitatem, vel alia de cauſa manducari non potuerint; quæ Bellarmini ſunt ſomnia; ſuavia quidem illa, ſed tamen ſomnia. Quod ut clarius eluceſcat. Heſychianæ in primis orationis mendoſa in libris interpunctio emendanda eſt. Nam in vulgatis, hæc quæ nos proxime recitavimus, cum iis, quæ paulo ante deſcripſeramus, uno veluti ſpiritu continuata, neque aliter, quam ſimplici virgula inter ſe diſtincta, ſic cohærent, ut dere una, eademque ſermo in utraque parte eſſe videatur, in hunc maxime modum; *Quod nunc videmus etiam ſenſibiliter in Eccleſia fieri, ignique tradi quæcumque remanere contigerit inconſumpta, non omnino ea, quæ una die vel duabus, aut multis ſervata ſunt* &c. Male. Prior pars orationis, quæ in his verbis deſinit, *contigerit inconſumpta*, plane perfecta eſt, neque à ſequentibus pendet, à quibus appoſita στιγμῇ hoc modo diſpeſcenda eſt, *ignique tradi quæcumque remanere contigerit inconſumpta. Non omnino ea, quæ una die vel duabus, aut multis ſervata ſunt (ſicut enim apparet, non hoc Legiſlator hoc præcepit) ſed quod reliquum eſt incendi iubet. Dies autem non commemoravit* &c. ut ſupra. Hæc enim ſic omnino diſtinguenda ac conſtituenda eſſe acute ac fœliciter jamdudum animadvertit *a* doctiſſimus noſter Chamerius. Rectam ac neceſſariam eſſe diſtinctionem fatebitur quiſquis totum locum attente expenderit, in quo Heſychius verſatur in hoc explicando Moſis ad Aaronem præcepto; *Coquite carnes ante fores tabernaculi, & ibi comedite eas. Panes quoque conſecrationis edite, qui poſiti ſunt in caniſtro; ſicut præcepit mihi Dominus, dicens, Aaron & filij eius comedent eos.* Ibi hoc primum obſervat, *præcipi carnes cum panibus comedi, ut nos* (inquit) *intelligeremus illud ab eo myſterium dici, quod ſimul panis & caro eſt ſicut corpus Chriſti, panis vivi, qui de cœlo deſcendit.* Idemque myſterium dicit Dominum præfigurare voluiſſe per carnes, quas mane, panes, quos veſperi à corvis ad Heliam delatos eſſe editio τῶν LXX. tradit. Inde ſecundo colligit *intus oportere in Eccleſia, id eſt in loco ſancto ad altare coqui & comedi* (Euchariſtiæ ſcilicet) *myſterium; alibi vero nequaquam.* Quo refert quædam Pauli ad Corinthios verba, ex iis concludens *illic* (in Eccleſia) *abſolute myſticam cœnam debere celebrare.* Tertio ex eo quod *Aaron & filij comedere* jubentur, obſervat *Chriſtum una* cum ſacerdotibus, ejus filiis, in peragendo hoc Euchariſtiæ ſacro adeſſe neceſſario debere, ſcribens *nullatenus ſacrificium Dominicum fieri, niſi Chriſtus rogatus ore ſacerdotum ipſe venerit, & cœnam ſanctificaverit, & initiaverit ea quæ aguntur.* Quarto denique ad ſequentia apud Moſem verba progreditur, hæc nimirum, *Quicquid autem reliquum fuerit de carne & panibus ignis abſumet*, camq; ad partem duo quædam obſervat; prius quidem litterale ac ſenſibile; poſterius vero ſpirituale & myſticum. Prius his verbis exſequitur; *Sed hoc, quod reliquum eſt de carnibus & panibus in igne incendi præcepit; quod nunc videmus etiam ſenſibiliter in Eccleſia fieri, ignique tradi quæcumque remanere*

conti-

CAP. XI.

a Cham. Panſtr. L. 7. de Euch. c. 1.. § 44. T. 4. p. 378. d. e.

b Lev. 8. 31.

Cap. XI. *contigerit inconſumpta.* Si hoc ipſum in Euchariſtico pane ſenſibiliter apud Eccleſiam fiebat, quod in carnibus & panibus Moſaïcis olim apud tabernaculum fieri præcipit Moſes (quod diſerte affirmat Heſychius) neceſſario fatendum eſt, poſtquam communicantes panis ſacri particulas apud Eccleſiam ederant, ſiquid de pane ſacro à veſcentibus minime conſumptum remaneret, id totum igni traditum fuiſſe. Sic enim cum carnibus & panibus olim ex Moſaïca lege conſecratis actum fuiſſe, & Scriptura & ex ea Heſychius docet; quicquid ſcilicet ex iis, poſtquam ederant ſacerdotes ſupereſſet id igne abſumptum fuiſſe. Ita abſoluta eſt prior obſervatio. Continuo ſequitur ſecunda, ſpiritualis & myſtica, ad quam extruendam cum neceſſe eſſet, ut mox intelligemus, igne plane abſumi quicquid ex illis carnibus & panibus Moſaïcis ſuperfuerat; hoc quod obſervationis quaſi materia futurum erat, inprimis conſtituit, his verbis; *Non omnino ea, quæ una die vel duabus, aut multis ſervata ſunt (ſicut enim apparet, non hoc Legiſlator præcepit) ſed quod reliquum eſt incendi iubet.* Quæ verba nonnihil involuta, ſi eo conſtituamus ordine, quo ex legitima ſyntaxi conſtrui debent, clara erunt omnia. Iam cum & cætera à verbo *iubet* pendere, & huic verbo nomen *Legiſlator* convenire manifeſtum ſit: nemo opinor, dubitabit, quin hæc vera, naturaliſque ſit ac legitima totius orationis conſtitutio: *Legiſlator iubet incendi, non* omnino ea, quæ una die, vel duabus, aut multis ſervata ſunt (hoc enim, ſicut apparet, non præcepit) ſed quod reliquum eſt. Hinc autem liquido perſpicimus, hoc ad illud ſuperius Moſis præceptum proprie pertinere: quod vel unum legiſlatoris nomen ſatis indicat. Itaque de quibus igne abſumendis loquitur, ea ſunt carnes & panes. Moſaïci, de quibus ille ſcilicet præcepit. Quid autem ille præcepit igne abſumi? *Manifeſtum eſt* (inquit) *cum de panibus & carnibus ad utrum diem, ad biduum, vel forte ad plures dies ſervandis nihil dixiſſe:* nihil de abſumendis quæ ex iis poſt aliquod hujuſmodi tempus ſupereſſent. Ille ſimpliciter quod ex iis reliquum eſt, abſumi igne ſcilicet, jubet. Tum rationem adducit, cur nulla certi alicujus temporis facta fuerit in hoc præcepto deſignatio: *Dies autem* (inquit) *non commemoravit, ut quæcumque cuiuſcumque rei cauſa emergente, remanſerint inconſumpta, ſive tempus in cauſa ſit, ſive quid aliud fuerit, ignis opus & conſumptio fiat.* Hic clare præſcribit ideo nullum incendendi ejus quod ſuperfuerit, certum tempus eſſe conſtitutum, ut intelligeremus ejus ſervandi nullam rationem dari, prætexive poſſe legitimam, & ſiquid fuerit, quod prohibuerit ne ſtatim conſumeretur illud panis ac carnium reſiduum, quod ex iis quæ ſacerdotes ederant, inconſumptum remanſerit, quæcumque illa cauſa ac ratio fuerit, ſive quod defuerit tempus, ſive quicquid finxeris aliud, nihil eos morari debere, quin iſta poſt ſacerdotum epulum inconſumpta, ſiqua eſſent, ignis opus & conſumptio fierent. Quod enim ait Heſychius *ſive tempus in cauſa fuerit*, id non eſt ad

temporis

temporis diuturnitatem referendum, quod abſurdiſſime imaginatur Bellarminus; (quo enim amplius temporis ſupererat ad comedendum ſpatium, eo largior erat relicta conſumendi facultas) ſed id de temporis brevitate atque anguſtia accipiendum eſt; ut ſi verbi gratia epulantes ſacerdotes opprimeret veſpera, craſtini diei ſecundum Hebræos initium; nefas erat ex hoc Moſaico canone ea quæ illo temporis puncto non comeſa ſupererant, diutius differri edenda, ſed igni tradi & flammis conſumi fas ac neceſſe erat; quia ſi aliter factum eſſet, reliquiæ poſt epulum Sacerdotale manſiſſent igne non conſumptæ; quod lex vetabat. His ita præſtructis ac conſtitutis, Heſychius obſervationem alteram myſticam ac ſpiritualem ex iis ita colligit. *Ergo* (inquit) *ex hoc, quod agitur ſenſibiliter, ſignificatio cujuſdam intelligibilis rei est, qui intendunt, provenit, vt quando ad ſacrificij comeſtionem deficimus, & comedere illud integre* * *non poſſumus, mente forſan laſſeſcente ſive deficiente, vtrum ea, quæ videntur corpus oporteat intelligi Domini, in quod Angeli nec oculis poſſunt proſpicere, non relinqui, ſed tradi ea igni oportet Spiritus, vt ea comedat, quæ nobis ſunt ex infirmitate inceſſibilia.* Atque hæc quidem ille ita hactenus; ex quibus id in primis falſum eſſe videmus, quod ait Bellarminus, *addere* ſcilicet *Heſychium non prohiberi aſſervationem ſacramenti per vnum, vel duos, vel plures dies.* Nos vero omnia Heſychij verba deſcripſimus, in quibus nuſquam negat *prohiberi*, quod ille eum negare dicit. Imo id quoque falſum eſt, quod idem Bellarminus pro vero ut loquuntur, *ſupponit*; nimirum recta ac proprie de Euchariſtiæ ſacramento dicta eſſe illa apud Heſychium, *non omnino ea, quæ vna die vel duabus vel multis ſervata ſunt* &c. *incendi jubet.* Hæc enim, vt oſtendimus, recta, primo, ac proprie de iis, quæ ex panibus & carnibus Leviticis ſupererāt intellexit. Heſychius, vt ex eo patet, quod iſta non *præcipere Legiſlatorem* (id eſt Moſem dicit) & mox eundem ait *incendi hæc jubere.* Moſem enim hæc non de *Euchariſtia* recta ac proprie, ſed *de panibus ac carnibus Aaronicis* ſcripſiſſe certum eſt, eaque ad ſacramentum noſtrum nonniſi typice atque allegorice extendi poſſe. Vbinam vero dicit Heſychius. Moſem *non prohibuiſſe illa ex panibus & carnibus Leviticis reſidua aſſervari?* vel quomodo id vere dicere potuit? Moſes enim cum juſſiſſet Aaronem & ſacerdotes panes illos carneſque comedere ante fores tabernaculi, continuo ſic pergit; *Quicquid autem reliquum fuerit de carne & panibus, ignis abſumet*; id eſt abſumat; futuro pro imperatiuo ex familiari Hebraiſmo poſito. Quiſquam ne eum, qui ſic loquitur, *prohibere* negaverit ne illa aſſerventur in plures dies? Permittuntur-ne aſſervari, quæ jubentur incendi, & igne abſumi? Mirificus homo fuit Bellarminus ſi hoc ipſe revera ſic vel ſenſit, vel ſe nobis perſuaſurum putavit. Non eſt ergo dubitandum, neque Moſis mentem, neque Iſraëlitarum praxin hanc fuiſſe, vt illa de pane & carnibus reſidua in dies plures, vel in vnam etiam diem aſſervarentur; fuiſſe, vt poſt peractum epulum incenderentur. Illud certe ne ipſe quidem credo, Bellarminus negaturus erat reſidua iſta, ſi forte eſſent in alteram diem ſervata, nemini neque ſacro, neque

* Ita leg. non *integra*, vt habet editus codx. c

Cap. XI. que profano homini licuiſſe comedere, vel in alium omnino vſum impendere, quæ legiſlator ſcilicet *igne abſumi* exſerte jubet. Quæ autem ſic abſumi neceſſe erat, ad quid quæſo ſervata eſſent? Quis non vel hinc intelligit ſtatim ea incēdi debuiſſe, ne forte quid ea aliud quam *ignis* (quod lex præcipit) *abſumeret*? Itaque ad religionem pertinebat iſta quam recentiſſima atque incorruptiſſima flammis tradi; adeoque citiſſime, imò ſtatim poſt peractum ſacerdotale epulum id fieri debuiſſe; ne ſervata vel ab hominibus aut profanis aut imprudentibus, vel etiam ab animalibus forte conſumerentur, quæ lex *ignem abſumere* diſerte jubebat. Quod vero ſubdit Heſychius *de ſervatis una die vel pluribus*, id non ideo facit, ut hoc licuiſſe ſignificet (diſerte enim negat hoc Legiſlatorem præcepiſſe) Sed ut oſtenderet, ſi vel hoc, quod Legiſlatoris hac in parte ſilentium damnabat, contingeret tamen (ut multa in rebus humanis præter leges accidere ſolent) ne ſic quidem reſidua illa ab incendio liberata fuiſſe; ſed ignis opus & conſumptionem fieri debuiſſe quæcumque tandem foret cauſſa illa, ob quam inconſumpta remanſerant, ſive illa ejuſmodi eſſet, quæ veniam mereretur, ſive ſecus. Sed in iis quæ attexit Bellarminus, fraus etiam manifeſtior eſt; *Heſychius (inquit) addit comburi debere id, quod vel ob temporis diuturnitatem, vel alia de cauſſa per manducationem conſumi nequit.* Quid dici vel fingi potuit perverſius? & vel à Moſis lege, vel ab Heſychii mente ac verbis magis alienum? Moſes jubet ignem abſumere quicquid de carne & panibus poſt epulum ſacerdotum reliquum fuerit. Vult Bellarminus iſta poſt epulum reſidua aſſervari, ac tamdiu à ſacerdotibus, & ab aliis comedi, donec tandem ob contractum ex diuturna aſſervatione vitium, vel alia aliqua de cauſa nemo amplius ea guſtare ſuſtineat; tum demum ſi ugi Legiſlator concedit, ut ea igni tradantur. Sed neque iſte ab Heſychio minus, quam à Moſe diſcrepat. Heſychius edicit, *ut quæcumque remanſerint inconſumpta* (poſt ſacerdotale ſcilicet epulum) cujuſcumque rei cauſſa id factum ſit, ea *ignis opus fiant*. Bellarminus *non aliud patitur comburi, quam id quod per manducationem conſumi nequit.* Atqui ea de re, nihil apud Moſem, nihil apud Heſychium. Neuter iſta, quæ incendi vterque jubet, ad eſum inepta eſſe debere dicit. Vterque ea, ſi ſacerdotali epulo ſuperfuerint, flammis tradit. Qua in parte Bellarminus ab ipſis Heſychij verbis, dum eius ſententiam explicare ſe ſimulat, apertiſſime diſceſſit. Heſychius dixerat *quæcumque remanſerint inconſumpta* incendi debere. Bellarminus dicit, imo Heſychium dicere mentitur id *comburi debere, quod per manducationem conſumi nequit.* Bellarminus in præſenti *quod conſumi nequit*. Heſychius in præterito *quæcumque remanſerint*. Loquelæ diſcrimen mentis diverſitatem arguit. Heſychio ſecundum Moſem, vt iſtæ carnis & panis reliquiæ incendantur, ſatis eſt quod conſumptæ non fuerint in epulo ſacerdotali. Id Bellarmino non eſt ſatis. Incendi vetat, niſi vel tamdiu, vel tam male ſervatæ ſint, vt eas nemo homo ſit, qui guſtare eas poſſit. Et tamen Bellarminus hanc Heſychij eſſe ſententiam affirmat.

affirmat. Nimirum hoc eum comminiſci cauſſæ ſtudium cogit. Ac vt ille olim *regnandi cauſſa* jus violandum eſſe concedebat; ita Bellarminus vincendi cauſſa verum violare à ſe ſuoque officio alienum eſſe non putavit. CAP. XI.

His ita diſcuſſis jam patet omnis Bellarminianæ ſolutionis vanitas. Primo quod ait Heſychium addere non prohiberi aſſervationem per vnum, vel duos, vel plures dies, id apertiſſime falſum eſt; ac duplici quidem nomine. 1. quod quæ reſpicit Heſychij verba, ea non de Euchariſtiæ, ſed de Moſaicæ carnis ac panis reliquiis proprie dicta ſint; 2. quod ne has quidem panis carniſque reliquias dicit Heſychius in plures dies aſſervari non eſſe prohibitum. Tantum negat Legiſlatorem aſſervari præcepiſſe in plures dies. Non fuiſſe autem in plures dies ſervatas verba Moſis ſatis oſtendere, quæ eas abſumi igne jubent. Secundo id longe falſiſſimum eſt, quod Bellarminus inde aſſumit, Heſychium addere *id comburi debere, quod vel ob temporis diuturnitatem, vel alia de cauſſa per manducationem abſumi nequit.* Non enim dicit Heſychius eas carnium Leviticarum, de quibus loquitur, reliquias comburi ideo debuiſſe, quod per manducationem conſumi nequeant (ſunt hæc mera Bellarmini Inſomnia, de quibus nihil apud Heſychium legitur) Ille vero ſimpliciter dicit *quæcumque cujuſcumque rei cauſſa emergente remanſerint inconſumpta ignis opus & conſumptionem fieri debere.* Sed neque id dicit Heſychius quod illi affingit Bellarminus, iſta ſcilicet *remanſiſſe inconſumpta temporis diuturnitate.* Quin hoc ei non tantum falſo, ſed etiam vt ſupra obſervavimus, abſurde affingitur. Quod enim ait iſta *remanſiſſe inconſumpta*, eo ſignificat illa non fuiſſe à Sacerdotibus epulantibus eſu ſive per manducationem conſumpta. Iam vero dictu abſurdum eſt quemquam *diuturnitate temporis* prohibitum fuiſſe, ne panis quem in manibus habebat aliquid conficeret. Contra quo plus temporis ad eſum habuit, eo illi facilius fuit totum panem eſu abſumere. Itaque quod ait Heſychius, *ſive tempus in cauſſa ſit*, quod illa carnium & panis reſidua remanſerint inconſumpta id ad temporis non diuturnitatem, ſed anguſtias potius pertinet; quod vrgente tempore & craſtini diei initia vt diximus, incurrente ſacerdotibus ſatis ſpatij non fuerit ad illa reſidua ea ipſa die comedere quæ erant Deo oblata. Sed Bellarmino, vt Heſychio iſtam *temporis diuturnitatem* falſo atque inverecunde affingeret, cauſa fuit, quod Euchariſtiæ reliquias ſequioribus ſæculis ſi muceſcerent, vel aliud vitium diutius ſervatæ contraherent, igne abſumi ſolitas meminiſſet, quam ad rem ſtatim Burchardum & Ivonem, vndecimi ſæculi homines teſtes, & ex iis Aurelianenſe nobis neſcio quod Concilium citat, de quibus, ſed ſuo mox *c* loco dicendum erit. Heſychij vt ætas, ita & ſententia longe diverſa eſt, qui de illis *ſpecierum* vt loquuntur, vitiis ex diuturnitate contractis nullum verbum facit. Simpliciter dicit igni tradi quæcumque (poſt Euchariſtiæ ſcilicet peractam in ſynaxi communionem) *remanere contigerit inconſumpta. Quæcumque*, inquit. Ergo omnes omnino quæ remanſerant par- *c* Infr. c. 13.

Cap. XI. ticulæ comburebantur. Ergo non ſolæ mucidæ, aut aliter corruptæ. Imò nullas fuiſſe hujuſmodi; fuiſſe omnes ſanas, & illæſas verum eſt; quæ ſcilicet eo ipſo tempore è Domini menſa tollebantur. Præter ipſa verba, quorum eſt vis ineluctabilis, idem demonſtrat Heſychiana hujus facti cum veteri ſacerdotum Leviticorum exemplo comparatio. Expoſito enim de his Moſis præcepto; *Quod* (inquit Heſychius) *nunc videmus etiam ſenſibiliter in Eccleſia fieri* (id eſt non modo myſtice & ſpiritualiter, ſed etiam ſenſibiliter, reapſe, & ad litteram) Iam de Moſaicis ſacerdotibus, quid ii facerent ex lege manifeſtum eſt; idque ipſe ſupra docuerat. *Edebant illi ante fores tabernaculi carnem & panes conſecrationis; quicquid autem reliquum erat de carne & panibus, ignis abſumebat.* Ergo id ipſum teſte Heſychio, *in myſterio panis & carnis* (id eſt in Euchariſtia) *fiebat.* Non fiebat autem ſi non incenderetur quicquid panis ſacri poſt peractam Synaxin remaneret. Incenſum ergo, non ad eſum cujuſquam ſervatum fuit, quicquid ſacri panis in menſa Dominica ſupererat. Id ipſum ex iis invicte confirmatur, quæ ſtatim addit Heſychius; *quæcumque ex carne & panibus quacumque cujuſcumque rei cauſſa emergente remanſerant inconſumpta, ea ignis opus & conſumptionem ex præcepto Legiſlatoris facta eſſe.* Cum enim idem ex Heſychio de Euchariſtiæ reliquiis heret; fatendum eſt *quæcumque ex ea, quacumque rei cauſſa emergente, inconſumpta remanſerãt, ea pariter ignis opus, & conſumptionem facta fuiſſe.* Nullas ergo ejus particulas ad eſum cujuſquam fuiſſe à ſacerdotibus poſt diſtributam in ſynaxi, Euchariſtiam reſervatas planum eſt. Ac ut pateat, quam ſit inanis omnis Bellarmini cavillatio, fingamus tantiſper verum eſſe, quod ille nulla ratione contendit, licuiſſe aliquas particulas una die, vel duabus, vel pluribus ſervare; certe ne hoc quidem donato evincet cuiquam aliquam ad eſum ſervare, ſacerdoti licitum fuiſſe. Cum enim, quæcumque de Euchariſtia, *quacumque cujuſcumque rei de cauſſa inconſumpta remanſerint, ignis opus & conſumptionem fieri*, ex Heſychio oportuerit; profecto omnes vident nullam ex iſtis particulis ad eſum cuiquam ſervari licuiſſe. Neque enim quod *ignis opus & conſumptio* ſit, *edi*, vel ut loquitur Bellarminus, *per manducationem conſumi* à quoquam homine poteſt. Denique idem confirmat altera Heſychii, ſpiritualis & myſtica in eundem morem obſervatio; quo vult ſignificari, ut quæ in Euchariſtiæ myſterio capere non poſſumus, *ea igni Spiritus comedenda tradamus*, vel ut alibi locum ipſe Bellarminus explicat, *ut ea omnipotentiæ Dei relinquamus*. Iam quæ de hoc myſterio ſpiritualiter *non comedimus*, id eſt non capimus, ea ni fallor, omnia myſtico Spiritus igni tradenda; nullum eorum, quæ ſunt hujuſmodi, nobis aut aliis reſervandum eſſe concedent; imo etiam contendent aduerſarii. Ergo ut huic veritati ſua imago congruat, illud quoque fatendum eſt, neque ex iis panibus & carnibus, quibus veſcebantur Aaron & ſacerdotes ante fores tabernaculi, neque ex eo pane, quem fideles accipiunt apud menſam Domini ullam ex Heſychio quidem, partem vel ex convivio olim Levitico,

a Bell. L. 2. de Euch. c. 32. §. Iſychius.

tico,

tico, vel poſtea ex Chriſtianorum Synaxi remanſiſſe, quæ non vero &
proprie dicto igne abſumeretur; adeoque nullam à Chriſtianis ad eſum quorumlibet fidelium in ſupremis verſantium fuiſſe ſervatam. Concluſum ergo eſto nondum ſexto ſæculo in Eccleſia Hieroſolimitana ſolennem fuiſſe illum in ciborio apud Eccleſiaſticum altare ſervandæ ad infirmorum viaticum Euchariſtiæ morem.

CAPUT XII.

VI. *Arg. contra reſervationem &c. inde ductum, quod Euchariſtia celebratæ reliquiæ à pueris conſumerentur, ex quodam Evagrij loco, qui à Bellarmini fraude vindicatur. VII. arg. ex Matiſconenſi Synodo 2. Bellarm. & Perronij ad eam ſomnia diſcutiuntur.*

IDem quoque confirmat Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, tametſi diverſa, in hoc negotio conſuetudo. Evagrius teſtis eſt, qui Hiſtoriam Eccleſiæ ſuam pæne ad ſeptimi ſæculi initia deduxit; *Mos* (inquit) *vetus obtinet Conſtantinopoli, vt ſiquando multa particulæ puri & immaculati corporis Chriſti Dei noſtri ſupereſſent, pueri impuberes, qui ſcholas frequentabant, accerſerentur, eaſque manducarent.* ἔθος παλαιὸν βούλεται ἀνὰ τὴν βασιλεύουσαν, ἐπὰν πολύ τι χρῆμα τῶν ἁγίων μερίδων τοῦ ἀχράντου σώματος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐναπομείνοι, παῖδας ἀφθόρους μεταπέμπτους γίνεσθαι πεὶ τῶν ἐς τοὺς χαμαιδιδασκάλους φοιτώντων, καὶ ταῦτα κατεσθίειν. Nicephorus Calliſti hunc morem ad ſua tempora Conſtantinopoli manſiſſe tradit. f Sed illum mitto, qui in fæce Sæculorum vixit circa a. D. 1300. Evagrij mihi teſtimonium ſatis eſt. Bellarminus reſpondet g *nullam hic eſſe difficultatem; Loqui iſtum ſcriptorem de reliquiis, quæ ſuperabundant; ideoque non quotidie factam fuiſſe illam reliquiarum conſumptionem; ſed ſolum feria quarta vel ſexta; quando videlicet renovabatur ſacramentum in pyxide.* Ille vero ſua Evagrio affingit; qui de feria quarta, vel ſexta nullum verbum facit; multo minus de pyxide, cujus ad illa vſque tempora mentionem occurrere nondum demonſtratum eſt; vt ex iis, quæ nuper contra iſtorum ex Pſeudo-Clemente & Gregorio Turonenſi futiles conjecturas diſputavimus. Fateor non in omni ſynaxi accerſitos pueros; quia tametſi ſynaxes nondum ad eam communicantium paucitatem eſſent redactæ, quam hodie apud Latinos videmus, jam tamen paſſim imminuta erat earum frequentia, ut ex adſtantium numero facile eſſet conjicere quot futuri eſſent communicantes. Etiam credibile eſt illo ſæculo habitas ſæpe ſynaxes, in quibus ſoli Clerici communicabant, quorum cum notus eſſet numerus, non raro accidebat, ut non plures fierent particulæ, quam quot eſſent communicantium capita. Quod ſi quando aliter contingeret, neque tamen communicantium numerus multo eſſet, quam particularum minor; facile erat ex ipſis

e Evagr. l. 4. c. 35. (Lat.) 36. (Gr.)

f Niceph. Call. Hiſt. L. 17. c. 25. T. 2. 771.

g Bell. L. 4. de Euch c. 5. §. Quarto profertur.

CAP. XII. ſacerdotibus, vel certe Clericis inferiorum ordinum aſſumere, qui reliqua ſacri panis fragmenta conſumerent. Siquando ergo multæ ſacramenti particulæ peracto ſacro ſupereſſe deprehendebantur; tum vero pueri, qui eas conficerent, accerſebantur. Hic verus eſt ſciptoris ſenſus,, qui accerſitos pueros, non *feria quarta vel ſexta* dicit, ſed cum multæ particulæ Dominici corporis ſupereſſent ὅταν πολύ τι χρῆμα τῶν ἁγίων μερίδων Siquando *magna quædam ſacrarum particularum copia remaneret.* Non omnes autem ab iis conſumptas eſſe, ſed ex reſiduarum numero ſelectas fuiſſe aliquot, quæ in pyxide ad ægrotorum viaticum ſervarentur, neque dicit Evagrius, neque nos. Bellarmino rem tantam ſine vllis illius ævi teſtibus temere pro animi ſui ſtudio narranti credimus.

Latinorum pæne ſimilem fuiſſe in his morem conſtat ex Matiſconenſi Synodo 2. a. D. 585. ſub Rege Gunthramno habita, in qua legitur *h* hic Canon; *Quæcumque reliquiæ ſacrificiorum poſt peractam miſſam in ſacrario ſuperſederint, quarta vel ſexta feria innocentes ab illo, cujus intereſt, ad Eccleſiam adducantur, & indicto eis jejunio eaſdem reliquias conſperſas vino percipiant.* Miror, unde Perronio venerit in mentem hunc canonem eo adducere, ut probet quas particulas Heſychius incendi ſcribit, eas mucidas corruptaſque fuiſſe. Nam neque de incendendis, neque de earum mucedine, vel alio aliquo vitio quicquam habet Canon. Nihil ab iis diverſum habet, quæ de Conſtantinopolitanis ab Evagrio tradita recitavimus: niſi quod pueros jejunio ad edendas particulas præparatos, eaſque vino conſperſas fuiſſe memorat; item quod feria quarta factam à pueris eandem conſumptionem dicit de quibus nihil apud Græcum legitur. Perronio vero de mucidis contendenti adeo non favet, ut etiam repugnet. Iubent enim Patres *à pueris percipi* ſacrificiorum reliquias, non quæ muceſcerent, vel alia de cauſſa corruptæ ſumentibus nauſeam parerent, ſed *QVÆCVMQVE poſt peractam miſſam in ſacrario ſuperſederint.* Quæſo, an nullæ niſi corruptæ ſuperſederant, ne ex eo quidem Miſſa quæ ipſo illo die celebrata fuerat? Multo verius eſt fuiſſe omnes ſanas, quæ vel eodem ſcilicet die vel certe ante triduum fuerant oblatæ. Bellarmino eadem mens, qui canonis ſenſum ſic pervertit, *k* ut dicat in eo ſtatui, *ut feria quarta & ſexta advocentur innocentes parvuli, & indicto eis jejunio detur ipſis ſiquid ex ſacramenti particulis conſumendum ſit.* Itane vero? Atqui canon *quæcumque reliquiæ ſacrificiorum poſt peractam Miſſam in ſacrario ſuperſederint, EASDEM à pueris percipi jubet.* Pueri ergo non *ſiquid ex Sacramenti particulis conſumendum eſſet, accipiebant; ſed quæcumque ſuperſederant,* quicquid ex iis remanſerat, conſumebant. Poſt puerorum eſum vel conſumptionem aliquid in ſacrario ex ſacramenti particulis remanſiſſe canon quidem negat; Bellarminiana vero gloſſa affirmat. Ille omnia à pueris conſumi; hæc quædam tantum jubet. Ille omnia pueris conficienda, quæ in ſacrario ſupererant; Bellarminus aliquam tantum

h Conc. Matiſcon. 2. c. 6. Conc. Gall. T. 1. p. 384.

i Perr. l. 3. de Euch. c. 6. p. 860.

k Bell. l. 4. de Euch. c. 5. §. Quart. profectum.

tantum eorum partem tradit. Ita ſcilicet Latini Patrum dicta interpretantur, ut eos quoties res ſua ita poſtulat, plane aliud dixiſſe fingant, quam quod re vera dixerunt. Neque eſt, quod ſibi Bellarminus de quarta ſextave feria blandiatur. Ego concedo aliquas ex iis Miſſis, quæ aliis, præter has feriis, ut Dominica fiebant ſiquid particularum ſuperfuiſſet, id ex hoc canone in ſacrario ad proximam ſive quartam, ſive ſextam feriam ſuperſediſſe, adeoque ſervatum eſſe. Sed ad quid ſervabatur? Non ſane ad infirmorum viaticum, de quo nihil hoc loco Patres, ſed ad conſumptionem, quæ facilius ac minori negotio una harum dierum ſimul ſemelque fiebat. Fuiſſet enim difficile & plærumque incommodum parvulos toties in Eccleſiam adduci jejunos, quoties Euchariſtia agebatur. Itaque ut res tota facilius adminiſtraretur, Patribus Matiſconenſibus placuit, ut ſemel ſingulis hebdomadibus, certa definitaque die, quarta ſcilicet vel ſexta feria pueri convenirent, & omnes ſacrificiorum, quæcumque tota hebdomade facta erant, reliquias conſumerent. Hæc ergo particularum reſervatio ab ea, quam nunc ſolennem habent Latini, diverſa eſt. Hæ particulæ ſervantur ad communionem fidelium ſolennem, ac ut ipſi defendunt, legitimam proprieque dictam; Illa ſeruabantur ad meram particularum conſumptionem. Itaque Latini particulas, quas ſervant, non pueris extra ordinem vocatis, ſed ſolis adultis in ſupremis verſantibus pro viatico tradunt. Veteres, quas in Sacratio habebant, pueris dabant; illi ſuas non aliis, quam fidelibus erogant; veteres ſuas haud magno ſane delectu, etiam infidelium liberis promiſcue una cum fidelium filiis de ludo litterario accerſitis tradebant, ut ex Euagrii loco nuper à nobis laudato patet, in quo narrat *l* aliquando ſub Menna Patriarcha Conſtantinopolitano contigiſſe, ut inter illos pueros, qui ad conſumendas Euchariſtiæ reliquias erant vocati, eſſet & viri cujuſdam Ebræi, vitrarii filius, qui una cum cæteris de reſiduis illis particulis eſitavit. Huc accedit, quod ex veterum more accidere poterat, imo ſæpe accidiſſe veriſimile eſt, ut ſacrarium particulis vacuum eſſet. Cum enim quæcumque ſuperſederant in ſacratio poſt peractam Miſſam, ſacrificiorum reliquiæ à pueris ex Canone Matiſconenſi conſumerentur, neceſſe erat Sacrarium, quo die illæ à pueris conſumptæ erant, particulis carere. Quid ſi poſt ſequentis ab hac die feriæ ſacrificium, nullæ eſſent (quod facillime fieri poterat) reliquiæ? Tamdiu manſiſſe liquet ſine particulis ſacrarium donec aliqua Miſſa celebraretur ex qua peracta ſupereſſent aliquot particulæ. Id vero eſt à Latinorum diſciplina alienum, ut pyxis hoſtiis vacua vel uno die maneat.

Ex his patet ne ſæculo quidem ſexto jam adulto ſolennem fuiſſe apud *m* Chriſtianos illum Latinorum hodiernum aſſervandæ in pyxide Euchariſtiæ morem; eoque ſatis eliſa eſt illa Bellarmini, ſane ferox & inverecunda gloriatio, qui ſcribere non dubitavit *doctrinam &* *conſue-*

Cap. XII.

l. Evagr. l. 4. c. 35. al. 36.

m Bell. l. 4. de Euch. c. 5. §. Ad primam partem.

Cap. XIII. *conſuetudinem aſſervandæ euchariſtiæ, non à paucis nec pauco tempore ſervatam eſſe, ſed à Patribus omnium ætatum & ab ipſo Niceno Concilio, & ab omni omnino Eccleſia.* Quod de omnium ætatum Patribus jactat, id quam futile ſit vel hæc ejus ea de re diſputatio ipſa oſtendit, in qua ne unum quidem, certum atque idoneum ſui hujus moris teſtem ex prioribus Chriſtianiſmi ſex ſæculis ab eo editum fuiſſe demonſtravimus, ſed frivolas duntaxat animi ſui allatas conjecturas. Quod vero ab omni omnino Eccleſia ſervatam jactat ſuam illam conſuetudinem, id inquam, vel una Æthiopum Ecleſia abunde refellit, quam ipſi ejus ſodales Ieſuitæ docent ab omni hoc reſeruandæ Euchariſtiæ more ita eſſe alienam, ut nemini fidelium infirmo & in ſupremis verſanti viaticum tradant, vel tradendum putent; ut eſt à nobis in ſuperiori quæſtione *n* demonſtratum.

n Supr. c. 3.

CAPUT XIII.

Inducta poſt ſextum ſæculum particularum apud Græcos reſervatio ad ſacra ex præſanctificatis, quæ Zonaras fruſtra falſoque, à Laodicena Synodo arceſſit. Apud Latinos clara diſertaque reſervationis mentio primum occurrit in tribus quibusdam à Burchardo, homine undecimi ſæculi, relatis canonibus, quorum tempus incertum eſt. Gregorii P. R. 3. & Bedæ nequaquam eſſe, quæ eorum nomine de reſervatione ſcripta leguntur. Humbertum non videri reſeruationi favere; & Bielii ipſius quædam dicta extare non admodum huic diſciplinæ conſentanea. Eccleſiæ Æthiopicæ, etiam hodie ignotam eſſe omnem Euchariſtiæ reſervationem.

Apud Græcos verò & Latinos poſt ſextum ſæculum hanc aſſervandæ Euchariſtiæ conſuetudinem irrepſiſſe primo, mox invaluiſſe, ac tandem longe lateque obtinuiſſe ultro confitemur. Apud Græcos Trullani Canones a D. 692. conditi Præſanctificatorum liturgiam conſtituunt, *o* ad quam neceſse eſt Sacra ſymbola à die Dominica ad ſabbatum ſequens ſervari; *In omnibus* (inquiunt illi Patres) *ſanctæ quadrageſimæ jejunii diebus, præterquam ſabbato & Dominica, & ſancto Annuntiationis die, fiat ſacrum præſanctificatorum miniſterium.* ἐν πάσαις τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς τῶν νηστειῶν ἡμέραις, παρεκτὸς σαββάτου καὶ Κυριακῆς καὶ τῆς ἁγίας τοῦ εὐαγγελισμοῦ ἡμέρας γινέσθω ἡ τῶν προηγιασμένων ἱερὰ λειτουργία. Supra *p* diximus ea *Præſanctificatorum* ſacra Græcos appellare, in quibus nulla ſymbola in præſenti conſecrantur, ſed jam ante in alia præcedenti ſynaxi conſecrata, & ex ea reſervata offeruntur, diſtribuuntur & communicantur. Cur vero hujuſmodi ſacra diebus quadrageſimæ, eſurialibus agant, hanc Balſamo & Zonaras cæterique Græci rationem edunt; ſacri-

o Can Trull. Syn. quiniſext. c. 52. T. 5. Concil. p. 338. A

p Supr. L. 5. c. 11. init.

q ſacrificare, quod eſt lætitiæ, minime decere diebus jejunialibus, qui mœroris ac triſtitiæ ſunt. Quaſi vero ſacrificij epulum, & oblatas particulas ſumere Deo gratias agentem mœroris ſit & luctus, ac non potius gaudij & exultationis. Sed quid ſuperſtitione facias, quæ ubi ſemel hominum animos invaſit, ac ſibi ſumpſit leges de divinis ferre, leviſſimo quoque momento ad ſua conſtituenda inventa impellitur? Cæterum novus eſt hic *præſanctificatorum* apud Græcos fœtus, non multo ut videtur, Trullanis iſtis canonibus antiquior. Ab antiquioribus certe memoratum nuſquam invenimus. Quod enim Zonaras ſcribit r canone 49. Synodi Laodicenæ eadem conſtitui cum iis, quæ in Canone Trullano de præſanctificatis habentur, id liquido falſum eſſe ex utriuſque canonis inter ſe collatione; quod etiam à nobis ſupra eſt ad Bellarminum obſervatum paria cum Zonara de hujus diſciplinæ antiquitate delirantem. Latini vero id ſacrorum Græciæ proprium, genus, merito ut videtur, repudiant, & jam olim Humbertus Cardinalis (quod ibidem quoque diximus) Græcos eo nomine vehementer exagitavit. Vtcumque ſit (neque enim id nunc agitur) illud certe conſtat Græcanicam hanc particularum reſervationem haud plane eandem eſſe cum Latina de qua inſtituta eſt noſtra hæc diſputatio. Græci enim quas die Dominica oblatas ac confectas ſervant particulas, eas valentibus in Eccleſia deinceps miniſtrant ac communicant; Suas Latini non aliis ſe ſervare profitentur, quam infirmis periculoſe ægrotantibus.

Caput XIII.

q Bulſ. & Zon. in c. Trull. c. 52.

r Zon. ibid.

s Supr. L. 5. c. 12.

Apud Latinos eodem pæne tempore occurrit inſignis de reſervata Euchariſtia locus in Synodo Toletana XVI. quam a. D. 693. habitam eſſe conſtat. Patres enim Hiſpani quorundam ſacerdotum in hoc parando & curando ſacro negligentiam caſtigantes, poſtquam præceperunt t *non aliter panem in altari Domini ſacerdotali benedictione ſanctificandum proponi, niſi integrum & nitidum, qui ex ſtudio fuerit præparatus, neque grande aliquid, ſed modicam tantum oblatam, ſecundum quod Eccleſiaſtica conſuetudo retentat*; hæc continenter addunt; *cujus* (panis ſcilicet) *reliquiæ aut ad conſervandum modico loculo abſque aliqua injuria facilius conſerventur, aut ſi ad conſumendum fuerit neceſſarium, non ventrem illius, qui ſumpſerit, gravis farciminis onere premat, nec quod in digeſtionem vadat, ſed animam alimonia ſpirituali reficiat; ita nempe, ut ab his, qui ea ſumpſerint, priſcorum canonum inſtituta ſerventur.* Vel *ſervari*, vel *conſumi* ſignificant reſiduas ex oblata particulas; ad utrumque modicam eſſe debere oblatam. Sic enim facilius atque commodius vel ſervari, vel conſumi. Ad ſervandum, ſi modicæ ſint particulæ, ſatis futurum eſſe modicum loculum. Eaſdem conſumentis ventriculum minimo pondere onerare, neque *moleſte in digeſtionem ire*; ut Loaiſæ in hunc locum verbis utar Modicum fuiſſe loculum, quo condebantur, docent; qui qualiſque de cætero fuerit hic loculus, non docent: an arcula fuerit, vel turricula; *an aliquod ad angulos, vel columnas templi in locis*

t Conc. Tolet. 16. c. 6. T. 5. Conc. p. 430.

u Garſ. Loais. in loc. ibid. p. 436. C.

Cap. XIII. *abditioribus, veluti armariolum*; qualia Marcus Antonius de Dominis *a* Spalatinus Archiepiſcopus, ſe in antiquis templis obſervaſſe teſtatur; *x* ex his Concilij verbis nondum habemus; ex ſequentium ſeculorum libris diſcemus.

a De Domin. L. de Reſp. Eccl. 6

Hanc enim ipſam, qua Latini utuntur, *pyxidem* diſerte primum apud Burchardum reperio, qui aliquot poſt a. D. milleſimum annis floruit; neque verum Bellarminus hujus inſtituti auctorem ullum edit iſto vetuſtiorem. Apud hunc vero res clare liquidoque expreſſa legitur; *y Ut omnis (* inquit *) Presbyter habeat pyxidem, aut vas tanto ſacramento dignum, ubi corpus Dominicum diligenter recondatur ad viaticum recedentibus à ſeculo; quæ tantum ſacra oblatio intincta eſſe debet in ſanguine Chriſti &c. ſemperque ſit ſuper altare obſerata propter mures & nefarios homines; & de ſeptimo in ſeptimum diem ſemper mutetur, id eſt illa à Presbytero ſumatur, & alia, quæ eadem die conſecrata eſt, in locum ejus ſubrogetur; ne forte diutius reſervata mucida, quod abſit fiat.* Idem paulo poſt alium ſimilem canonem exhibet, *z* quo eadem præcipiuntur, *Ut Presbyter (* inquit *) ſemper Euchariſtiam habeat paratam, ut quando quis infirmatus fuerit, aut parvulus infirmus fuerit, ſtatim eum communicet, ne ſine communione moriatur.* Eodem quoque ni fallor, pertinet, qui apud eumdem paulo poſt ſequitur, canon; *a Illud etiam annectendum videtur, ut oblationes, quæ in altari offeruntur, de ſabbato in ſabbatum ſemper innoventur; quia panes propoſitionis, qui ſuper Domini menſam ponebantur, à ſabbato in ſabbatum ſemper mutabantur, ne diu ſervati mucidi fiant, & ut quidam ſaviunt igne concrementur.* Atque hæc quidem ita refert Burchardus. Nulla dubitatio eſt, quin duo priores canones de Euchariſtiæ reſervatione ad viaticum infirmorum capiendi ſint; eodemque pertinere *oblationes in altari oblatas*, quæ tertio canone memorantur, ſatis probabile eſt. Ex his ergo diſcimus jam ante Burchardum fuiſſe morem ſervandæ ad infirmorum uſum Euchariſtiæ; eodem pæne modo quæ nunc fit apud Latinos; niſi quod in pyxide hi plures oblatas ſervant; illi veteres unam tantum, eamque tinctam ſervabant. Quo vero tempore conditi fuerint hi canones, multis ne, an paucis ante Burchardum annis, non conſtat. Ille quidem primum horum Concilij Turonenſis quartum eſſe indicat; alterum ex Concilij Vormatienſis canone quinto laudat; tertium ex Aurelianenſis Concilij c. 4. Sed in nulla earum Synodorum, quæ his hodie nominibus extant, reperiuntur illi canones. Huc accedit, quod ne hoc quidem certo compertum habemus, an revera aliqua iſtorum nominum Synodi aliquid horum quæ deſcribit Burchardus, re vera decreverint; quod hujus ſcriptoris & conſimilium, fides in hoc genere valde ſubleſta ſit. Hos enim ſciunt eruditi nimium quam ſæpe canonum titulos mutare veteres recentioribus, recentiores veteribus adſcribere, vera, falſa, certa, incerta plane exiguo diſcrimine habere; omnia denique mirifice conturbare ac commiſcere. Quæ omnia

y Burch. L. 5. c. 9.

z Id. Ibid. c. 10.

a Id. ibid. c. 11.

efficiunt

efficiunt, ut incertum ſit, quo primum tempore præcepta his canoni- Cap. XIII.
bus Euchariſtiæ aſſervatio apud Latinos obtinere cœperit. Secundus
certe canon, qui in Caroli Magni, & Ludovici Pij capitulari extat,
oſtendit hanc diſciplinam jam in uſu apud noſtros fuiſſe circa ſeculi
noni initia. Scio in quodam excerpto Gregorij P. R. 3. (qui a. D. 731.
ordinatus eſt, hunc canonem legi, *b Qui negligit ſacrificium, ita ut vermes in eo generentur, &c. pœniteat*, idque ipſum pæne totidem verbis
extare in libello de remediis peccatorum apud Bedam. *c* Sed de utriuſque ſcripti vero auctore magna eſt dubitatio. Spelmannus dudum obſervavit *d* poſteriorem libellum Bedæ eſſe non poſſe, quod in ipſo ſtatim
operis limine memoretur *excerptum Domini Agberti Archiepiſcopi*. Cum
enim iſte Agbertus a. D. 735. factus fuerit Archiepiſcopus, pallium vero
anno demum 745. conſecutus fuerit (quod Spelmannus ex ſcriptoribus
Anglis accurate demonſtravit) nequaquã fieri potuit, ut ejus *Archiepiſcopi*
excerptum viderit Beda a. D. 734. mortuus. Nque vero obſcurior eſt
prioris libelli Gregorij 3. nomen præferentis impoſtura. Nam auctor
excerptum ſe collegiſſe profitetur *ex magnorum Patrum ſententiis Iſidori, Auguſtini, Gregorij, Bedæ &c. Caſſiani*. Egberti. At Gregorius 3. Bedam
cum magnis vetuſtiſque Patribus nequaquam cenſuiſſet, cujus ætate
quidem propemodum erat æqualis (ei enim non plures quam octo
annos in terris ſuperfuit) ne jam dignitatem Gregorij memorem; qua
Papa preſbyterum antecelluit. Sed neque ille Egbertus, quem Gregorius inter auctores eos nominat, ex quibus ſe ſuum opuſculum collegiſſe narrat, alius fuiſſe videtur, quam ipſe ille Agbertus Archiepiſcopus, pallium a. D. 745. conſecutus; id eſt eodem anno quo ipſo Gregorius ad plures migravit.

b Greg. 3. in excerpt. c. 28. T. 5. Conc. p. 471. F.

c Bed. de remed. peccat. T. p.

d Spelmann. in Conc. Brit. p. 288.

Sed neque poſt inductum apud Latinos ſervandæ Euchariſtiæ uſum *e*
defuerunt, qui vel ejus abſurditatem notarent, vel novitatem proderent. Humberti Cardinalis contra Græcos diſputantis voces ac rationes ſupra exhibuimus, quibus reſervationem plane evertit. Neque Bellarmini ſolutio ſatisfacit cavillantis *f Humbertum non reprehendere ſacramenti aſſervationem, ſed quod Græci ſacrificium Miſſæ ex illis præſanctificatis celebrarent. Sacrificium enim vere fieri nequit, niſi panis conſecretur & conſumatur.* Hæc ille. Sed primo Humbertus nihil tale de ſacrificio dicit. Si ſolius ſacrificij haberet hoc loco rationem, Miſſam eam imperfectam eſſe falſo & contra Latinorum dogma non diceret, quæ fit ſine diſtributione. Atqui ille hoc non ſemel in hac diſputatione pronuntiat, atque repetit, *Quodlibet horum trium* (inquit) *ſi ſine reliquis fiat, ſcilicet benedictio ſine diſtributione, aut fractio ſine benedictione & diſtributione, perfectam Chriſti memoriam non repræſentant.* Aſſervationem vero ſacramenti apertiſſime reprehendit, aut negat *à ſe ſuiſve partem aliquam reſervari ex oblatione*, cum in allato cœnæ Apoſtolicæ exemplo id nominatim obſervat, quod non legantur Sancti Apoſtoli quicquam *ex primo myſterio reſervaſſe, vel in ſua poſt Chriſti aſcenſionem Euchariſtia tale quid* egiſſe.

e Supr. L. 5. c. 22.

f Bell. L. 4. de Euch. §. Quinto profertur.

Cap.XIII. *egiſſe aut praecepiſſe.* Quorſum hæc quæſo, ſi aſſervationem laudat? Plane inepta eſt tota hæc ejus argumentatio, niſi & Apoſtolorum in hoc negotio ſequendum exemplum ſtatuat, neque id in hoc myſterio audendum quod nullæ Scripturæ ab Apoſtolis factum teſtantur.

Sed & de novitate aſſervationis particularum ſacrarum teſtem habemus Vdalricum, qui antiquiores conſuetudines Cluniacenſis Monaſterij perſcripſit circa Humberti Cardinalis tempora, an. D. 1070. ut cenſet Dacherius, qui id volumen edidit. Autor ille in Paraſceves ſacro deſcribendo hæc habet; *Aliquando* (inquit) *erat illa diligentia, ut poſtquam omnes communicaverant, quicquid reſiduum erat, ab eiſdem Preſbyteris, qui apportaverant cum magna reverentia & cautela SUMERETUR, & nihil omnino in craſtinum remanſit.* Neque id ita factitum in una Paraſceves ſynaxi, ſed etiam in cæteris ſatis innuunt, quæ ſequuntur, cum mutatum morem monet, *Tam hoc die* (inquit) *quam in alio, ſi quid communicantibus ſupererit reſervatur.* Antitheſeos ratio poſcit, ut *aliquando*, ante inductum illum aſſervandarum reliquiarum morem, tam illo Paraſceves die, quam in alio, ſiquid communicantibus ſupereſſet, id non ſervaretur, ſed à Clericis conſumeretur. Veterem ſcilicet ſacramenti reſidua conſumendi morem ſignificat diu etiam poſt promulgatas contrarias leges, in Benedictinis monaſteriis hæſiſſe; paulatim poſtea recentiori ceſſiſſe.

g Vdalr. Conſuet. ant. Monaſt. Clun. c. 13. T. 4. Spicil Dach. p. 58.

Denique ne ſic quidem vetus mos ex omni plane Eccleſia exterminatus eſt, ut non ad hodiernum diem apud Abaſſinos, ſive Æthiopas integer atque illæſus manſerit; apud quos *Euchariſtia ſacramentum non ſervatur h in templis, neque ægroti corpus Dominicum accipiunt; neque id cuiquam extra templum datur, ac ne ipſi quidem vel Patriarchæ vel* totius gentis Monarchæ; ut Zagam Zabum ſupra i ea de re conſentiente Godigno, & aliis ejus collegis de Ieſu (ut vulgo loquuntur) ſocietate, affirmatiſſime teſtantem audivimus.

h Zag zab. de morib. Æthiop. à Goes publicatus. p. 506.
i Supr. c. 3. extr.

Poſtremo ne Bellarmini quidem ira atque indignatio me terrebit, quo minus hic adſcribam quaſdam Gabrielis Bielis inter Theologos Scholaſticos nobiliſſimi voces adſcribam, priſco uſui apertiſſime faventes; Sic ergo ille de Domino loquens, *Poſtquam* (inquit) *corpus ſuum conſecrabit, non ſiſtebat in conſecratione. Neque dedit diſcipulis, ut honorifice ſervarent* (quod Latini nunc faciunt) ſed dedit in ſui uſum, dicens accipite & manducate. Tum; *Manducatio & potio hujus* (inquit) *ſacramenti eſt uſus* Et ſtatim ei *addit, quæ recitavimus Hinc & volens diſcipulos ſuos Chriſtus fructus hujus ſacramenti participes fieri, poſtquam corpus ſuum conſecravit* &c. Qui verborum nexus docet fructum hujus ſacramenti non aliter poſſe percipi, niſi quod jubet Dominus, panem ſacrum comederimus. Pergit. Gabriel. *Quoniam* (inquit) *per uſum manducatio tranſit & conſumitur, dedit eis, quoties vellent conſecrandi poteſtatem dum addit, Hoc facite in meam commemorationem; ut ita nunquam fructu uſum ſacramenti conſequente privarentur propter ſacramenti carentiam*

k Biel in Can. Miſſ. Lect. 36. fol. 61. init.

ventiam & defectum. Sed & ita rem concludit; *Ex his ſatis patet, quod conſecratio ad uſum, qui eſt eius* (ſacramenti) *manducatio, tanquam ad finem quodammodo proximum ordinatur, quod Chriſtus poſtquam accepit panem, benedixit, dedit diſcipulis ſuis, ut manducarent.* Recte ſane ac valide. Atqui ſi ſtatim ut conſecratæ ſunt ſpecies adorari debent, ſi adoratæ in pyxidem recondi, reconditæ in ea aliquandiu ſervari ac coli, antequam comedantur, conſecrationis non proximus, ſed remotus erit finis rei conſecratæ uſus ac manducatio; proximus vero finis erit ſacramenti adoratio, & aſſervatio & cultus. Ad hæc referenda ſunt & ex his intelligenda, quæ ne uſui Latinorum repugnare videretur, paulo ante dixerat, *ſacramentum non tantum prodeſſe in pyxide conſervatum, ſicut oblatum & ſumptum in vera fide & devotione.* *l* Ejuſdem quoque ſenſus ſunt quæ dixerat, *m Remiſſio peccatorum* (inquit) *plus fit per uſum huius ſacramenti, quam per ipſum eſſe.* Vult nimirum, ſicut eucharistiam conſecrari & ita per ſe manere ad remiſſionem peccatorum non eſt ſatis, niſi eam vera fide & devotione ſumpſeris; (id eſt niſi eam manduces) ita neque ſatis eſſe eam in pyxide ſervari, niſi eam vera fide & devotione ſumas. Horum illa gemina ſunt, quæ paulo ante ſcripſerat; *Chriſtus hoc* (inquit) *ſacramentum inſtituit, ut eſſet memoriale ſignum paſſionis ſuæ, & ut eſſet remedium contra peccata quotidiana animæ. Hæc autem conveniunt huic ſacramento plus per ſui uſum, quam conveniant ei ſecundum ſe. Hinc dicit Apoſtolus* 1 *Cor.* 11. *Quotieſcumque manducabitis panem hunc & calicem bibetis. Non dicit conficitis, ſed ſumitis.* Atque ex his æſtimari poteſt, quam iniqua, quamque à ratione aliena ſit omnis illa Bellarmini in Chemnitium commotio, quem indignatur ex his Bielis quædam Latinis in hac cauſa objeciſſe, clamitans *hoc eſſe impudenter tractare ſcripta Catholicorum auctorum, & velle per fas & nefas hæreticos facere eos, qui ſemper hæreticis fortiſſime reſtiterunt.* &c. Sed ille quidem adverſarij odio excæcatus furit. Quis enim unquam adeo deſipuit, ut veritatis adverſarios *impudenter tractari* putaverit: ſiquid ex eorum ſcriptis paulo commodius dictum uſurpaverit? Nullius ne hominis teſtimonio mihi in cauſa mea uti licebit, niſi cujus omnes de rebus divinis atque humanis ſententias probem? Nefas erit ullas adverſarij in rem meam ſententias, ſiquæ mihi utiles illi vel meditato vel imprudenti exciderunt, tranſcribere? Atqui nulla ſunt utiliora, quam ipſorum adverſariorum teſtimonia: quæ ſcilicet palam eſt non amorem aut in nos ſtudium, ſed ipſam veritatis vim ab invitis extorſiſſe. Tertullianus Paganis ſuas voces reponit divinæ unitatis ac veritatis teſtes. Paulus ipſe iiſdem vernaculos ipſorum Betas objicit, ex quibus etiam aliquot verſiculos recitat. Tunc ideo vel P. Tertullianum vel Paulum Paganos *impudenter tractare* criminaberis? *& per fas & nefas velle eos facere Chriſtianos* qui Chriſtianos vel impotentiſſime oderant

CAP. XIII.

l Id. ibid. fol. 60. extr.
m ibid.

n Id. ibid. ad verba *Dedit diſcipulis.*
o Bell. L. 4. de Euch c. 5. §. Sexto profertus Gabr.

Caput XIV.

ac perſequebantur, vel certe plane penituſque Apage ineptias. Atqui eadem eſt Clementij cum Biele ratio; quem, quod quædam ejus verba in rem noſtram Chemnitius adduxerit, eo puto nullus negauit Latinæ ſcholæ pugillem & quidem acerrimum fuiſſe. Quod vero docet Bellarminus duplicem apud ſuos eſſe *Eccleſiaſtica fructum*; unum primarium qui ex ejus eſu percipitur; alios eſſe ſecundarios, qui ex ejuſdem aſſeruatione habentur; ad id ego breviter reſpondeo, hunc quidem, quem ille *primarium vocat*, Sacramenti hujus fructum, qui ex ejus manducatione habetur, à Chriſto in Evangelio commendari, & ab omni antiqua & recenti Eccleſia celebrari; illos veros alios, quos iſte ex aſſervata in pyxide Euchariſtia percipi fingit, nuſquam vel in Canonicis, vel in Eccleſiaſticis trium priorum Chriſtianiſmi ſæculorum monumentis extare. Illum quidem Gabrielis verba diſerte ponere, & ex Chriſti præcepto *manifeſte* (quod ait Bellarminus) *colligere*, Hos vero Bellarmini ſecundario ex pyxide fructus, ita parce, maligneque tãgere, ut eos Gabriel non tam augere quam imminuere, multoque potius evertere quam conſtituere voluiſſe videatur; ea gratia factum eſſe, ut Chemnitius præclaras ejus re eade voces, ex hoc ipſo onere veluti flores ex denſo alioqui multiplicitũ errorum ſpineto legere & huic diſputationi inſpergere operæ pretium putarit. Sed hæc de Euchariſtiæ ad infirmorum viaticum aſſervatione dicta ſatis ſunto. Nunc ad cætera pergamus.

CAPVT XIV.

Reſervatas poſt ſextum, ſeptimumve ſæculum particulas ad morientium duntaxat viaticum. Novum eſſe, quod nunc à Latinis hoſtiæ ad longe alios fines aſſervantur, ad pompam, & adorationem, & alia. Ingens hac in parte recentiorum à veteribus diſcrimen. Reſervationis, quæ nunc fit, proximum ac præcipuum finem eſſe hoſtiæ adorationem.

SVpereſt tertium de Euchariſtiæ aſſervatione caput; in quo apparet Latinos non modo à vetuſtioris ad ſextum ſæculum Eccleſiæ nullas particulas in altari aſſervantis, ſed etiam à proxime ſequentis more diſceſſiſſe, quæ particulas quidem aliquas reſervaſſe agnoſcitur, non tamen ad eoſdem cum hodiernis fines atque uſus, neque eadem ratione, eodemve modo. Nam quibus temporibus Euchariſtia cœpit aſſervari, patet non ad aliud aſſervatam fuiſſe, quam ad infirmorum viaticum. Canon Concilij Turonenſis apud Burchardum quartus; *Vt omnis Presbyter habeat pyxidem, aut vas tanto ſacramento dignum, ubi corpus Dominicum diligenter recondatur ad VIATICVM recedentibus à ſæculo.* Sic etiam qui paulò poſt apud eundem ſequitur Vormatienſis Synodi canon,

p Burchard. l. 5. c. 9

q Vt presbyter ſemper Euchariſtiam habeat paratam, vt quando quis infirmatus fuerit, aut parvulus infirmus fuerit, ſtatim eum communicet. Neque quicquam iſtius memoriæ reſervatam ad alium quam ad hunc uſum Euchariſtiam fuiſse tradit. Nunc vero manifeſtum eſt etiam ad alios fines reſervari. Quinimo negat *r* Marcus Ant. de Dominis, Spalatenſis Epiſcopus, neceſse eſse Euchariſtiam hodie aſseruari, ſi nullus ejus ſit alius uſus ac finis, præter privatam infirmorum vel etiam aliorum communionem; *Quæ nobis nunc* (inquit) *neceſſitas talis aſſeruationis pro agrotis, ſive advenis, ſi quotidie innumerabiles Miſſæ celebrantur, quibus poſſit communio quæcunque privata exhiberi?* Ac merito quidem ita judicare videtur. Nam ex tam multis Miſſis, quæ ubique gentium quotidie apud Latinos celebrantur, ſacerdos de infirmi voluntate ac neceſſitate admonitus poſſet nullo negotio particulam, dum miſſam peragit, ad eum pro viatico deferendam ex patena, æque ac ex pyxide accipere. Huc etiam accedit, quod licet non paucis canonibus vetitum ſit alibi, quam in locis conſecratis, vel certe benedictis, ſacra facere, hodie tamen vulgo *miſſiſicent* etiam in locis non benedictis, non modo propter neceſſitatem, ſed etiam extra eam, modo cum privilegio, vel cum Papæ aut Epiſcopi licentia, imo etiam abſque ea; tanta libertate, ut ubi nullus ſit contemptus, nullumque ſcandalum vix arbitretur *s* Sotus *poſſe contingere* peccatum mortale. Idem refert *t Prædicatoribus & Minoribus indultum eſſe, vt cum altari portatili poſſint etiam ſine licentia Epiſcopi extra Eccleſiam celebrare*; eoque ex jure canonico laudat *In his* de privilegiis. Addit etiam modo per Pontificum *diplomata, ratione cruciatæ, quibuſvis conceſſum eſſe, ut intra lares proprios Miſſas poſſint facere celebrari.* Idque Sotus, tametſi in his paulo ſeverior, probat tamen, *quoties aliqua neceſſitas incumbit*; conceſſiones iſtas à ſimili inde confirmans, quod Concilium Agathenſe, *Si quis oratorium in agro habere voluerit, ei juſta ordinatione permittit, vt ibi, exceptis maioribus. Miſſas audiat propter fatigationem familiæ.* Iam quod Papa Prædicatoribus & Minoribus, id eſt Monachis, per ſe & ab origine ſua, ab omni Eccleſiaſtico munere alienis, indulget, *ut ubicumque fuerint cum altari valeant viatico celebrare, etiam abſque Prælatorum aſſenſu*; id multo juſtius legitimis atque ordinariis Eccleſiarum Præpoſitis ac Curatoribus concedi debet, vt ſaltem in infirmorum neceſſitate licet ſacra in eorum ædibus cum altari viatico facere. Item; Quod modo quibuſvis ratione cruciatæ permittitur, *vt intra lares proprios Miſſas poſſint facere celebrari*; id ipſum infirmis ratione viatici eo magis liberum eſſe decet, quod ea, in qua illi verſantur, neceſſitate maior nulla pæne alia apud Latinos habeatur. Nihil ergo neceſſe fuit ſacras particulas apud eos aſſervari propter eam, quam illi falſo obtendunt, infirmorum communionem, quibus ſcilicet abſque ea Papa de viatico proſpicere facillime potuit, id Chriſti presbyteris in infirmorum duntaxat cauſa concedendo, quod ſuis Monachis multo leviori minuſque neceſſaria, ne dicam nulla de cauſa indulſit. Imo haud

q Ibid. c. 10.

r de Domin. L. 5. de Rep. Eccl. c. 6. §. 257.

s Sot. in 4. d. 13 q. 2. art. 3 p. 331 col. 1.

t Id. ibid.

u de conſecr. d. c 35. Si quis etiam

x Decret. Greg L. 5. 4. 31. c 30. In his, quæ

Caput XIV.

hauddubie, niſi quid aliud obſtaret, feciſſet jam pridem, ad ea pericula ſcandala atque incommoda vitanda quæ ſæpe alias acciderunt, ac ne imposterum quidem ſatis caveri poſſunt, dum hoſtia in pyxide jacet; dumq; ad infirmum defertur. Nihil tamen hactenus ſimile ab ullo Papa tentatum audivimus his ſexcentis retro annis, tametſi multa ſane contigerint quæ murium, & araneorum injurias, & ſubitam tempeſtatum vim, & varios hominum ſacra per vicos publice geſtantium caſus præcavere ſatis clare monebant. Neceſſe eſt ergo à Latinis aliquid aliud, & quidem illa infirmorum communione majus graviuſque in hac Euchariſtiæ aſſervatione fuiſſe quæſitum. Imo vix in ea veriſimile eſt ullam habitam eſſe ſupremæ illius communionis rationem; cum abſque aſſervatione facillime, ut oſtendimus, infirmorum ſolatio ac ſaluti conſulere liceret; atque ita hoſtiam ab omni eorum incommodorum periculo liberare, quibus aſſervata & procul ad ægrotos delata objicitur. Ex his patet Kemnitium hac de re à Bellarmino ſatis inique fuiſſe reprehenſum; *Falſum eſt etiam* (inquit) y *quod Kemnitius dicit apud nos non ſervari Euchariſtiam ad manducationem, ſed ad alios fines alienos ab inſtitutione. Nam vt ſupra diximus, primarius finis ſervandi Euchariſtiam ſemper fuit & eſt manducatio. Servatur enim potiſſimum ob viaticum infirmorum.* Hæc ille. Reſpondeo hujus moris cum primum in Eccleſiam irreperet, & proxime ſecutis dehinc temporibus finem re vera hunc fuiſſe præcipuum, imo unicum. Nullum certe alium apud veteres memoratum reperio. Sed neque negaverim hunc quoque ipſum Latinos ſuæ reſervationis finem eſſe plerumque profiteri; neque Kemnitium, virum, quod ejus monumenta litteraria teſtantur, doctiſſimum id neſciviſſe putaverim. Quid ergo eſt, quod hoc ipſum negat? Hæc ſunt ejus recitata à Bellarmino verba; z *Dicit* (inquis: Kemnitius ſcilicet) *veteres, qui Euchariſtiam aſſervabant, ſine ſuperſtitione id feciſſe, quia aſſervabant, vt manducaretur; nunc à Catholicis aſſervari ſuperſtitioſe quia non ad manducationem ſed ad pompam & geſtationem, & adorationem, & alios ejuſmodi fines alienos à Chriſti inſtitutione aſſervatur.* Hæc ille. Iam non eſt is orationis Kemnitianæ ſenſus ut velit nihil ex iis particulis comedi, quæ apud Latinos aſſervantur. Ne ipſe quidem credo. Bellarminus Kemnitium tam infantem fuiſſe dixerit, vt ei hic tam abſurdus ſenſus tamque ab iis alienus, quæ quotidie apud iſtos fieri etiam pueri vident; in mentem venire potuerit; Ergo hoc rejecto ſenſu, planum eſt Kemnitium totis verbis comparate eſſe locutum, ac ſignificare voluiſſe Euchariſtiam, non ad ſolam manducationem, vt olim à Patribus ſervabatur, ita nunc à Latinis aſſervari, ſed inſuper ad pompam, adorationem, geſtationem & alia. Ita enim loqui vulgo ſæpe ſolemus, vt ea abſolute in ſpeciem negemus, quæ comparate tantum negata intelligi volumus; Vel certe Kemnitius non rem ipſam apud Latinos ſolennem reſervationem ſcilicet reſpexit; ſed eorum, qui poſt ſancitum tranſſubſtantiationis dogma, priſcum morem retinuerunt, ſignificans id eos proprie cepiſſe conſilij non propter manducationem ad quam

y Bell L. 4. de Euch. c. 5. § Falſum eſt

z Bell. ibid. §. Altera reſponſio

ad quam reſervatio neceſſaria nequaquam fuit, ſed ob alia quædam, quæ commemorat. Atq; hunc ipſum Kem. ſenſum Antonius de Dominis diu poſtea ſic clarius expreſſit; *Non ad neceſſitatem* (inquit) *privatarum illarum communionum apud nos aſſervatur* (Euchariſtia ſcilicet) *ſed ad ſolam adorationem.* Bellarminus ergo Kemnitium vel non intellexit, vel ſi intellexit, calumniatus eſt, ſenſum ei affingens à ſua mente alienum. Quod vero ipſe affirmat *primarium finem aſſervandi Euchariſtiam eſſe manducationem* (ſic nimirum, ut apud veteres fuit) id quam falſo dixerit, ſatis ex iis quæ attigimus, patet. Nam ſi vel nihil aliud quam infirmorum, ſalutem, vel hanc certe primario ac præcipue in animo habuiſſent, nihil huc eos venire neceſſe fuit, ut ſuam hoſtiam iis periculis ac ſcandalis objicerent, quæ ex illa reſervatione ut plurimum accidere ſolent. Cum verò à Latinorum hominum prudentia abhorreat rem periculi & invidiæ plenam abſque ulla neceſſaria vel idonea cauſa vel inducere, vel inductam ab aliis fovere; profecto non eſt credibile eos Euchariſticam aſſervandam ideo vel vnicè vel præcipue putaſſe, quo infirmis de ſeculo receſſuris viaticum exhiberetur; Verius eſt aliquid aliud ſcitis & rebus ſuis commodius cogitaſſe, & eo primum impulſos eſſe, ut hoſtiam in templis & altaribus aſſervandam eſſe ſtatuerent; illud quoque ſecundo decreviſſe, ut inde viaticum fidelibus in ſupremis verſantibus aſſumeretur; hoc enim ipſo fucum ſe hominibus facturos, quaſi hac in parte cum veteribus plane conſentiant, quibus à ſeptimo ſeculo & aliis ad duodecimum id fuiſſe moris ſciebant, ut particulas ad infirmorum viaticum aſſervarent. Non ergo hanc Euchariſtiæ reſervationem Latini duodecimi ac decimitertij ſeculi, quam apud majores jam à longo tempore fuiſſe reperiebant, ob eandem illam infirmorum communionem retinuerunt, ob quam hactenus eam in uſu fuiſſe videbant. Si nihil aliud fuiſſet, non dubito, quin eam, ut alia non pauca, abrogaturi atque antiquaturi fuerint; veluti rem novo ſuo de Euchariſtiæ divinitate dogmati parum conſentaneam; quæ ſcilicet creditum ab illis Numen in quædam diſcrimina tanta majeſtate indigna abjiceret. Sed cum altera ex parte conſiderarint, quam utile futurum eſſet, quam decorum & ſalutare, nuperique ſui dogmatis rationibus conſentaneum, quod Numen eſſe decreverant, id in templis atque altaribus ſuis præſentiſſimum habitare, & in ſacra illa ſede delatos à fidelibus honores ac cultus excipere, hac velut injecta neceſſitate victi, ſervandam more priſco in altaribus, tametſi diverſo conſilio Euchariſtiam cenſuerunt. Ita in omnium animis quotidiano illo cultu facile conſtitutum, auctumque iri, novum alioqui ac creditu difficile de hoſtiæ ſuæ divinitate dogma. Hoc Kemnitius; hoc Marcus Antonius breviter ſignificarunt; cum ea ſcriberent, quæ nos recitavimus. Bellarminus his non plane penituſque repugnat; Tantum vult *manducationem finem & quidem primarium*, *ſervandi Euchariſtiam*, qui fuit olim apud veteres, nunc eſſe etiam apud ſuos; in quo quantopere eum ratio fugerit, ſatis ni fallor, demonſtravimus. Iam de altera parte

CAP. XIV.

a de Dom. L. 5. de rep. Chriſt. c. 6. §. 257.

Hhhhh quid

Cap.XIV. quid dicit? de ea ſcilicet, quæ affirmat Euchariſtiam ad pompam & adorationem aſſervari? Negat ne? Non eſt auſus rem in omnium oculis poſitam negare. Ergo-ne aſſentitur? Ne hoc quidem fecit. Tantum ut ex difficili loco aſtu elaberetur, cum dixiſſet Euchariſtiam *ſervari potiſſimum ob viaticum infirmorum*, continuo hæc addit. *Interim autem* (inquit) *dum non conſumitur, nihil prohibet ſumere ex ea alias utilitates, ut Patres fecerunt.* Viden' ſophiſtæ artem? Quærebatur *de pompa, de geſtatione, de adoratione Euchariſtiæ* Kemnitius hanc ad illas à Latinis ſervari dixerat; à veteribus ſervatam ad hæc negabat. Bellarminus hic plane verſipellis hæc uno ſaltu tranſilit, quæque diſerte erant ab adverſario poſita, ea ipſe neque ait, neque negat, ſed demiſſis manibus ex ſcommate furtim ſe proripiens, inter fugiendum clamitat, *nihil prohibere dum Euchariſtia non conſumitur, alias ſumere ex ea utilitates, ut Patres fecerunt.* Primo de *utilitatibus*, nihil nunc quidem quærebatur. Quærebatur *an ad pompam, an ad geſtationem, an ad adorationem.* Euchariſtia olim publico ſolennique totius Eccleſiæ more atque inſtituto aſſervaretur, ut nunc fit apud Latinos. Eſto. Aſſervata fuerit ad communionem infirmorum; & fatemur id factum poſt ſextum ſeculum. Fuerit hic olim primarius reſervationis uſus & finis, ut nunc eſſe vult Bellarminus. Quæritur an pompa, an geſtatio, an adoratio reſervationis apud veteres, olim finis atque uſus fuerit ſaltem ſecundarius. Quid ad hæc Bellarminus? Nihil. Nobis ille de *utilitatibus* otioſe philoſophatur; quas extra inſtitutum à Domino uſum ac finem, quomodocumque ex Euchariſtia percipi poſſe putat, quaſque negat quicquam prohibere, quominus eas ſi forte ex illa percipiamus, dum nondum conſumpta ſervatur. Si reſpondeat ſe *utilitatum* nomine etiam pompas & geſtationem & cætera hujus generis complecti; quin ergo recta & incunctanter affirmavit Latinos has etiam *utilitates* ex ſervata Euchariſtia quæſiviſſe? Cur ambiguo & generali *utilitatum* nomine nos ludit? cum ſe ſciret de iſtis in ſpecie a Kemnitio memoratis eſſe pulſatum, non in genere de omnibus? Quanquam non putem apud veteres ad quicquam aliud, præter eſum, ſervatam fuiſſe Euchariſtiam, publico inquam Eccleſiæ more ac inſtituto. Siquid Satyrus, & Gorgonia & alij inde utilitatis perceperint (de quo poſtea videbimus) id privatorum hominum conſilium, & factum fuit. Hic de publicis ſolennibuſque totius Eccleſiæ inſtitutis atque actibus quærimus

CAPVT

CAPVT XV.

Pompæ & adorationes, ad quas Latini ſuas hoſtias aſſervant. 1. ipſe locus, in quo hoſtia aſſervatur, & loci ornatus, & lucernæ coram ea ardentes. 2. Eius ſic collocatæ cultus, etiam extra ſynaxeos tempora. 3. Eius in Ordinatione, in chriſmatis confectione, in baptiſmo, in pœnitentiæ ſacro, in rebus difficilibus uſus ac cultus. 4. Templi ex ea ſanctificatio. 5. Eius ad res proſperas adverſaſve expoſitio. 6. Pompa cum evehitur ad infirmos. 7. Feſtum eius. 8. Circumgeſtatio ex die. 9. etiam aliis diebus. 10. Ea Papæ antefertur ad præſidium & cuſtodiam. Ad iſta Euchariſtiam apud Latinos præcipue aſſervari.

NOs vero miſſis Bellarmini cavillationibus, rem ipſam, quæ agitur, videamus, an Euchariſtia ad pompam olim ſervata ſit, ut nunc ſervatur à Latinis. Ad pompam autem pertinet ipſo primo ſedes, in qua aſſervanda collocatur. Nunc ergo, ut obſervat *b* Spalatenſis, ac ut omnes vident, *in præcipuo ac maxime patenti totius Eccleſiæ altari tabernacula, quæ vocant, eriguntur, & pretioſiſſimo opere, ornatuque fiunt conſpicua.* Sed præter uſum Latinorum communem, ex quo hæc de iis vere dicta eſſe ſcimus, extat in authenticis eorum libris diſertiſſima lex, quæ Barochum jubet *c* cum hoc ornatu Euchariſtiam aſſervare; *Curare porro debet* (inquit) *ut perpetuo aliquot particulæ conſecratæ eo numero, qui uſui infirmorum & aliorum fidelium communioni ſatis eſſe poſſit, conſerventur in pyxide ex ſolida decentique materia, eaque munda, & ſuo operculo bene clauſa, albo velo cooperta, & quantum res feret, ornato in tabernaculo clave obſerato. Hoc autem tabernaculum conopæo decenter opertum, atque ab omni alia re vacuum, in altari maiori, vel in alio, quod venerationi & cultui tanti ſacramenti commodius ac decentius eſſe videatur, ſit collocatum.* Eſtius, nobilis ſcholæ Latinæ Theologus, hujus aſſervationis typum olim fuiſſe vult *d* manna illud, quod Domini juſſu *in vaſculo repoſitum cuſtodiebatur in arca in futuras generationes.* Nimirum ut arca in tabernaculo ad dignitatem, tanquam pretioſiſſimum divinæ præſentiæ ac majeſtatis pignus aſſervabatur; ita quoque nunc ſacramentum in tabernaculo Iudaïcæ magnificentiæ æmulo cuſtoditur. Ac ut in arca manna inerat cœleſtis Angelorum cibus; ita ſacramento Chriſti caro, æternitatis pabulum, divina animarum eſca, continetur. Deinde ut manna, tametſi edulium per ſe eſſet, non tamen iſtic ad manducationem ſervabatur, *e* ſed ad ſignificandam & ad poſteros propagandam Dei in Iſraëlem benignitatem atque indulgentiam; ita quoque, ſi bene poſita eſt ab Eſtio hæc inter utrumque cibum ratio, neceſſe eſt divinum illum panem, qui nunc à Latinis in tabernaculo códitus ſervatur,

b de Domin. de Reb. Eccleſ. L. 5. c. 6. §. 257.

c Rit. Rom. Tit. de Euch. p. 73. 74.

d Eſt. in 4. d. 10. §. 11.

e Exod. 16. 33. 34. 35.

Cap. XV. non ad eſum, quanquam alioqui eſui eſſe poſſit, ſed ad Dei honorem ac fidelium cultum iſtic ſervari. Lex recitata his congruit, quæ Euchariſtiam tabernaculo incluſam in altari locari, proſtare & ſervari præcipit, non ad ſolam communionem, ſed etiam *ad venerationem & cultum*. Sed hæc Latinæ hoſtiæ cum Hebraico manna comparatio in duobus tamen, ut cætera mittam, inſigniter claudicat; quorum hoc prius eſt. quod hoſtia quidem iſtic repoſita à Latinis *latria* colitur; manna à Iudæis eo cultu adoratum nuſquam legimus. Alterum diſcrimen eſt, quod verus quidem illud manna nuſquam in arca computruiſſe cernitur, incorruptumque ad poſteras generationes manſiſſe certo intelligitur ac creditur; Divinum vero panem imo ipſum Deum Latinorum eadem gaudere incorruptione nondum audivimus; quod devotas animas nonnihil conturbat, merito indignantes putredini id nunc licere in ipſiſſimum Dei ſui corpus, vel certe in divini corporis velum, quod olim non licuit in nudam ejus umbram. Siccine antiquioris Chriſtianiſmi Patres? Hic vero neque Latini quicquam proferunt; neque nos ſane apud Patres quicquam legere meminimus de illo Latinorũ tabernaculo. Bellarminus ſupra ex Pſeudo-Clemente nobis *Paſtophoria* recitabat, olim legitimam Euchariſtiæ (ut ille quidem vult) ſedem. Nos demonſtravimus *paſtophorij* nomine exedrã, vel cubiculum, ſive gazophylacium ſignificari ad latus Eccleſiæ extructũ. Eo importabantur, quæ peracta communione ex Euchariſtia remanſerãt; conſumenda, ut nos quidem exiſtimamus; ut vero jubet Bellarminus, aſſervanda. Donemus iſtic aſſervata fuiſſe; Certe paſtophorium, quod erat ad latus Eccleſiæ, ab altari paulo remotius fuiſſe neceſſe eſt. Ergo ſi vel Bellarmino largiamur iſtic non conſumptas, ſed aſſervatas fuiſſe ſacramenti particulas; omnes vident eas non in altari ad pompam, ſed in gazophylacio ad cuſtodiam fuiſſe aſſervatas. Volebat idem Bellarminus *reliquias fragmentorum Dominici corporis* ab alio quodam Pſeudo-Clemente in epiſtola memoratas, eſſe *particulas Euchariſtiæ* poſt peractum ſacrum reſiduas, in ſacrario ſervatas. Atqui illud Pſeudo-Clementis *ſacrarium* nõ tabernaculum in altari ſitum fuit, ſed cubiculum, in quo vela, candelabraque, cæteraque Eccleſiaſtici miniſterij ſervabantur. Fateor apud Burchardum, quod ſupra obſervatum eſt, *oblatam ſuper altare obſeratam in pyxide, ſive vaſe tanto ſacramento digno diligenter reconditam* legi *f* neceſſaria adverſus mures & nefarios homines cautione. Sed ne illic quidem quicquã de tabernaculo reperimus. Et quod de *altari* dicit, id vel Turonenſium, apud quos canon hic conditus dicitur, proprium fuit, vel poſtea certe nõ ubique obtinuit, quod ex Spalatenſis obſervatione patet; *Vidi* (inquit) *& obſervavi in plurimis antiquis templis locum ad aſſervationem Euchariſtici panis quaſi armariolum quoddam præparatum. Et quia hæc armariola cernũtur in angulis ſeu columnis, in partibus templi, quaſi abditioribus; hinc ſatis evidenter colligo non fuiſſe, ut nunc apud nos, aſſervatam Euchariſtiam ad adorandum & ad preces coram ea fundendas.*

f Burch. L. 5. c. 9.

g De Domin. L. 5. de rep Ch. c. 6. §. 257.

Ad hanc pompam illud quoque pertinet, quod ante hoſtiarum tabernaculum,

naculum, ita ut diximus, vel in alio aliquo ad cultum commodiſſimo Ecclesiæ loco poſitum lampades *plures, vel ſaltem unam die noctuque perpetuo ardere* jubent; ut habetur *b* apud Rituale Romanum; cujus ego moris memoriam ex veris veterũ monumentis poſco. In his enim nullam ejus mentionem hactenus vel ipſe reperi, vel à Latinis indicatam vidi. Hic ipſe rei tanto apparatu extructus ſuggeſtus ſatis clamat longe ad aliud, quam ad eſum ſervari apud Latinos hoſtiam. Quod nihil tantæ hujus pompæ ſimile apud veteres reperitur (apud eos inquam, quos euchariſtiã reſervaſſe confeſſum eſt) id arguit horum, quam illorum plane aliam fuiſſe aſſervationem. Omnia nos eo, quo docet Spalatenſis, ducunt; nempe ad adorationem, qui potiſſimus eſſe videtur hujus aſſervationis finis. Primo enim Latini hoſtiam ſuam, etiam ita velatam, ciborioque ac tabernaculo veluti duplici quodam muro undique munitam ac concluſam, adorare tamen plurimum ſolent quicumque ſunt apud Latinos paulo tenerioris in res divinas religionis; illud fere uſurpantes, quod de quodã ſanctiſſimo duorum Ignatianorum ſodalium pari alibi diximus, ut quoties Eccleſiam aliquam ingrediuntur, toties verſus altare procedentes genibus poſitis Euchariſtiam devotiſſime adorent illic quieſcentem. Quam multi ſunt, qui Eccleſias non alia de cauſa frequentes ingrediuntur, quam ut jacens in ſuo tabernaculo numen vel adoratione, vel invocatione venerentur? Iam ſiquid agatur grave ac momentoſum, id ſolent adhibita hoſtiæ præſentia ſanctificare; ut cum Preſbyteri ab Epiſcopis ordinantur *paratur hoſtia ſuper patenam poſita*, *k* ut in præſentis Numinis conſpectu omnia ſanctius adminiſtrentur, & Ordinator, ut id officij auſpicato aggrediatur, inprimis *ſacramento facit reverentiam*, Et in confectione chriſmatis Pontifex, *l* & qui ei adſunt, ſacerdotes duodecim ſacramento in altari poſito eundem cultũ exhibent. Feria ſexta antepaſchali, ubi crucis adoratio peracta eſt, ſacerdos genu poſito ſacramentum adorat; *m* & in funebri apparatu presbyter ante ſacramentum, ſi forte tranſeat, genu flectit. *n* Ieſuitæ ſacro lavacro initiatos in Goana Eccleſia ante hoſtiam ſiſtunt *o* pro ſuæ regenerationis munere, humili eam gratiarum actione veneraturos. Iidẽ quoque pœnitentes ante idem ſacramentum proſtratæ pro ſuis criminibus ſatisfacere inſtituunt; *p* acceptius fore atque efficacius hoc eorum officium putantes, ſi eo ante ipſius os Numinis fungantur. Quin & hoſtiã in altari quieſcentem de rebus dubiis ac difficilibus conſulere, Ieſuiticæ religionis eſſe docent exempla alibi ex eorum annalibus allata. Denique quanti hoc, ſi vel unum eſſet, cenſendum eſt, quod per hanc particularum reſervationem Deum habent in templis diviniſſimo ſuo corpore præſentem? quo munere nulla unquam vel vera, vel falſa religio, præter Latinã, gloriata eſt? Pagani, ſiqua in ſuis fanis ac delubris Deorum, quos colebant, ſimulacra vel ob antiquitatem, vel ob ſingularem operis excellentiã religioſiora haberẽt, beatos ſe putabant. Iſraëliticæ gentis multo verior, majorque fuit gloria, qui veri Numinis, non quidem ſimulacrum, ſed arcam, tabernaculum, ædem, cariſſima ſempiternæ Majeſtatis pignora penes ſe ſervarent, viderent, ac contemplarentur. Sed ne-

Cap. XV.

b Rit. Rom. tit. de Euch. p. 74.

k Pontif. R. p. 37. extr. p. 49.

l Ibid. p. 408. 423.

m Miſſ. Rom. in Paraſc. p. 219.

n Rit. Rom. de exeq. p. 173.

o Ep. ann. Iap. a. D. 1577.

p Froeſ. ep. ann. Iap. an. D. 1581. p. 151. 154.

q L. 2. de obj. cult. relig c 11. p. 249.

Cap. XV. que his, neque ullis aliis datum unquam fuit, præſentem apud ſe in plurimis ædium ſuarum ſpectare, Dei non imaginem, aut evanidam effigiem, ſed ipſiſſimā Majeſtatem, ipſiſſimam illam, quam ad ſalutem noſtram ſuſcepit, carnem. Atqui hoc tantum decus, quo ſe uni ex omni hominum genere Latini jactant atque efferunt, uni iſti Euchariſtiæ aſſervationi debent. Abſque hac foret, non perpetua, neque fixa ac ſtabilis, ut nunc eſt, in ſacris eorum templis ac delubris eſſet Dei præſentia, ſed mobilis & per intervalla tantum ſe ſe modo exhibens, modo ſubducens adeoque ædes etiam ſanctiſſimas neceſſe eſſet glorioſæ illius majeſtatis præſenti tutela carere. Bellarminus alibi, cur Deus preces in templis citius potiuſque exaudiat, quam in aliis locis, hanc quinto loco adfert r rationem *qua præter Dei præſentiam, quæ eſt ubique, eſt etiam ordinarie in templis præſentia Mediatoris Chriſti corporaliter in Euchariſtia; quæ certe* (inquit) *auget ſpem & fiduciam orantis, & præterea non poteſt non incutere menti religioſæ timorem & reverentiam.* Idem inter ea, quæ efficiunt, *ut templum conſecratum merito ſanctum ac venerabile, ac divina quadam virtute præditum exiſtimari debeat*; recenſet s *Dominici corporis in Euchariſtia præſentiam.* Iam vero, cum hæc quæ in medium adfert, omnino ſint ex Latinorum fide præcipui ad pietatem, adeoque ad ſalutem, ædificationem, ac conſolationem momenti, eoque per Dominici corporis præſentiam latius & crebrius efficiantur, quo ea in templis magis aſſidua eſt; apparet nihil apud Chriſtianos haberi poſſe utilius ac divinius, quam ſi in Eccleſiis jugis ac perpetua ſit *Dominici corporis* præſentia. At in templis perpetua non aliter eſſe poteſt, quam ſi ex conſecratis hoſtiis aliquæ ſemper aſſeruentur; quia ſcilicet ſynaxes non fiunt, neque vero fieri poſſunt perpetuo atque indeſinenter. Ergo qui Euchariſtiam ipſiſſimum eſſe Chriſtum putant Latini, omnino imprudenter, ac pœne impie ſe gererent, ſi, etiamſi nulla eſſet communionis in ſupremis neceſſitas, Euchariſtiam ad fines adeo nobiles ac ſalutares minime aſſervarent. Illi vero cum ſint in ſua generatione longe prudentiſſimi, dubitandum non eſt, quin eam reſervationem putarint, non tantum ad dandum morientibus viaticum, ſed etiam ad conciliandam, & fidelium precibus, & ipſis in quibus eæ fiunt, templis vim ac dignitatem tam admirabilem. Quo apertiſſime ſpectat ipſa eorum praxis. Nam præter ea, quæ paulò ante commemoravimus, quoties opus eſt Deo vel ob res adverſas afflictaſque, ardentiores ſolito preces. Vel ob lætas & proſperas vehementiores gratiarum actiones offerre, toties fere ab illis videmus Euchariſtiam *exponi*, id eſt in loculo egregie ornato, apud aliquam Eccleſiam collocari, omneſque fideles ad ſupplicationem apud ſanctiſſimum Sacramentum indictam publice convocari; quo velut claſſico accenſa immenſa virorum ac mulierum multitudo eo undique confluit apud hoſtiam proſtrata atque adorabunda preces, vota, gratiarum actiones pro diverſis cauſis atque temporibus indeſinenter fundens; cujus inventi gloriam Ieſuitæ videntur ſibi vindicare. Narrat enim Orlandinus ſuos illos Ignatianos Sodales ann. D. 1556. Maceratæ in Italia, ut cives

r Bell. de cul. t. Sanct. L. 3. c. 4. § Quinta ratio

s ibid. c. 5. §. Iam vero

t Orland. L. 16. §. 10. p. 540.

à ſpectaculis

à ſpectaculis ſæcularibus ad pietatem averterent, *pulcrè exornato loculo, in eundem diem, quo populo exhibenda à iuventutis principibus fabula* paſſim à plærisque avidiſſime expectabatur, *quadraginta horarum ſupplicationem ad ſanctiſſimum Chriſti corpus* (id eſt ad hoſtiam ſuam) edixiſſe. Majorem civitatis partem ad preces illas concurriſſe; idque inſtitutum Ieſuitas apprime ſalutare expertos ad minuendam genialium ante quadrageſimam dierum ſolemnem laſciviam ac licentiam, *ita poſterioribus annis frequentaſſe*, ut id ſuis in domiciliis prope omnibus in mores tandem induxerint. In hac quidem ampliſſima Pariſiorum civitate quotannis famoſo illo Hilariorum die videmus à Ieſuitis illam ad Sacramentum ſupplicationem apud ſuas Eccleſias indici ac celebrari. Nunc vero ille mos Euchariſtiæ ad ſupplicationes exponendæ omnium, ut opinor Latinorum ita communis factus eſt, atque ita invaluit, vt diverſis temporibus, variiſque de cauſis, non in Ieſuitarum tantum conventiculis, ſed in quibuſvis etiam parochialibus Eccleſiis frequenter uſurpetur, rebus tam lætis quam triſtibus, diebus feſtis ac profeſtis; cujus uſus exempla ex Latinorum hiſtoriis praxique quotidiana nos alibi edidimus. Quin & tanta eſt de harum ſupplicationum vi opinio, vt Ieſuitæ tres totos menſes à ſuis ſociis aliquando continuatas fuiſſe prædicent, dum alij aliis in hoc precandi officio ita ſuccederent, ut omni illo tempore nullum momentum effluxerit, quo non aliquis genibus ante panem ſacrum poſitis oraret. Audio & alios hanc Ieſuitarum diſciplinam longe eſſe ſupergreſſas, & nobili quodam Monacharum cœnobio hanc in perpetuum ſervandam tuliſſe legem, ut non trimeſtri, ſed anno toto, qui quantuſque eſt, de religioſis illius domus mulieribus ſemper una aliqua precans atque ſupplex ante Sacramentum in altari quieſcens excubet. Atque ad hos quidem uſus prodeſt jacens in tabernaculo Euchariſtia.

u L. 2. de obj. cult. relig. p. 244.

Sed & cum de his excita locis ſurgit, & foras extra Eccleſiam prodit etiam tum à Latinis & ad gloriam Dei & ad hominum ſalutem non parum conferre creditur. Primo enim cum ad infirmos in ſupremis verſantes pro viatico ſumenda fertur, tanta hinc enaſcitur bonorum ſeges, ut morientis ſolatium exigua videri poſſit totum portio. Hoſtia enim magna pompa publice ante ora civium ſub umbella, venerantium promiſcua multitudine comitante ſtipata circumfertur, funalibus copioſe allucentibus, tintinnabuli ſono obvios omnes, quacumque iter tendit adorationis ad officium excitante. Ac ne hæc putes ſpontanea hominum devotione fieri, ipſi in ſuo Rituali ea accurate jubent, diſerteque lege lata præcipiunt. *x Deferri* (inquiunt) *debet hoc ſanctum Sacramentum ad privatas ægrotantium domos decenti habitu, ſuperpoſito mundo velamine, manifeſte atque honorifice, ante pectus cum omni reverentia & timore, ſemper lumine præcedente.* Tum Parochum jubent *ad hoc officium proceſſurum curare vt aliquot campanæ ictibus convocentur Parochiani, ſeu Confraternitas ſanctiſſimi Sacramenti, ubi fuerit inſtituta, ſeu alij pij*

x Rit. Rom. Tit. de. comm. infirm. p. 81. 82.

Cap.XV. *alij pij Chriſti fideles, qui ſacram Euchariſtiam cum cereis ſeu intortitiis comitentur, & umbellam ſeu baldachinum, ubi haberi poteſt deferant. Vt agri cubiculum mundetur, & in eo paretur menſa linteo mundo cooperta, in qua ſanctiſſ. Sacramentum decenter deponatur*; & cætera ad ægroti communionem ſpectantia. His paratis *ſacerdos indutus ſuperpelliceo, & ſtola, & ſi haberi poteſt, pluviali albi coloris, Acolythis ſeu Clericis comitatus, &c. de more acceptas particulas conſecratas vel unam tantum*, &c. *Imponat in pyxide, ſeu parva cuſtodia, quam proprio ſuo operculo cooperit, & velum ſericum ſuper imponit; ipſe impoſito ſibi prius ab utroque humero oblongo velo decenti, utraque manu accipiat vas cum Sacramento, & deinde umbellam ſeu baldachinum ſubeat, nudo capite proceſſurus. Præcedat ſemper Acolythus, vel alius miniſter deferens laternam*, &c. *Sequantur duo Clerici, quorum alter aquam benedictam*, &c. *Alter librum Ritualem deferat, & campanulam jugiter pulſet. Succedant deferentes intortitia: poſtremo ſacerdos Sacramentum geſtans elevatum ante pectus ſub umbella*; & quæ ſequuntur. Signum campana datur, ut omnes viri mulieresque quotquot per vicos & plateas pompæ occurrunt, eo ſono moniti in genicula adorabundi procumbant, neque ante ſurgant, quam pompa præterierit. Infirmi cubiculum diligenter everri, ac quam decentiſſime, poteſt ornari. Neque vero apud Latinos recens eſt tota Euchariſtiæ extra Eccleſiam geſtatæ adoratio. Honorius III. jam ante a.D 1227. legem tulerat, *y* qua hoſtiam jubet, non modo in Eccleſia, cum à ſacerdote elevatur, ſed etiam extra ſacrum adorari ſi cui forte presbyter, vel in publica via occurrat, homine cui illa fit obvia *ſe reverenter*, id eſt *flexis genibus, inclinante* ut habet Gloſſa. Sed jam paulo ante Honorij tempora eundem hoſtiæ cultum extra ſacrum præceperat *z* Odo Pariſienſis Epiſcopus; Si tamen vere ejus eſt hoc Conſtitutionis, nomen Odonis præferentis caput. Id enim eo mihi ſuſpectum eſt, quod in editione Pariſienſi notatum fuerit, & lineolis à cæteris ſejunctum. Ac ut ſcias quanti hanc pompam faciant Ieſuitæ, memento eos aliquando Peckini apud Sinas unius ex ſuis neophytis viaticum in morbo letali flagitantis precibus nullis adduci potuiſſe. *a* Vt hoſtiam in ejus ædes ferrent, quod in urbe à Chriſtianiſmo aliena ferri eam cum ſolenni illo triumpho non liceret. Quod eorum factum aperte refellit Bellarmini temeritatem affirmantis infirmi communionem primarium eſſe finem, cur Euchariſtia aſſervetur; Nam ſi ita eſſet, ſapientiſſimi Ieſuitæ ſacramentum ſua pompa quam ſacramento neophytum carere maluiſſent. Nunc cum neophyto viaticum, quam Sacramento pompam deeſſe potius juſtiuſque duxerint, eo clare pronuntiarunt hoſtias non tam ad morientium neceſſitatem, quam ad pompæ gloriam à ſuis aſſervari. Neque tu Ieſuitas temere ita judicaſſe putaveris. Sciebant quam eſſet hæc pompa ad Sacramentum deferendum neceſſaria, cœleſti quodam prodigio edocti, quod apud Orlandinum veraciſſimum Societatis hiſtoriographum extat. Narrat *b* enim ille non diu ante ſua tempora cum Salzani, agri Tarviſini pago, ſacerdos quidam

y Greg. Decretal. L. 3. Tit. 41. c 10.

z Od. Stat. Synod. de Sacr. al. 4. c. 6. Bibl. Patr. T. 6. p 411.

a Trigant. Exped ſin. L. 5. c. 7. p. 517.

b Orland. Hiſt. L. 2. §. 27. p. 43.

quidam Sacramentum ad ægrotum ſine comitatu ac pompa deferret, aſellos extra oppidum occurriſſe, qui ex utroque viæ latere in genua ſtatim procumbentes primo numen obvium adorarunt; inde præeuntem ſacerdotem ſequentes ad infirmi ædes pompam deduxerunt; denique à ſacerdote ab infirmo poſt peractum officium egrediente dimiſſos ita demum ad paſcua rediiſſe. Quo illuſtriori miraculo ſanciri potuit pompæ ad Sacramentum rite deferendum neceſſitas? CAPUT. XVI.

Sed Euchariſtiam non modo ad fidelium in exitu viaticum, ſed etiam ad alios uſus, in quibus nulla fit ejus manducatio, efferri apud Latinos mos eſt; quorum longe nobiliſſimus eſt, cum quot annis feſtum huic ſacramento ab Vrbano Papa a. D. 1264. dicatum celebratur; de cujus origine & cauſſis alibi *c* fuſe diximus. In hoc autem feſto Euchariſtia bis de ſuo tabernaculo educitur; prius quidem ipſa ſolennitatis die, id eſt ejus hebdomadis quinta feria, quæ à Dominica Trinitati ſacra exſurgit; iterum vero octava ab hinc die. Pæne par eſt utriuſque diei pompa. Sacramentum ipſum, à quo dies *corporis Chriſti*, vel etiam *Dei feſtum* dicitur, *ſingulari veneratione ac ſolennitate ita celebratur, ut in proceſſionibus reverenter & honorifice per vias & loca publica circumferatur*; His enim verbis Tridentini Patres rei ſummam deſcribunt, *d* ac definiunt *e æquiſſimum eſſe ſacros aliquos ſtatutos eſſe dies, cum Chriſtiani omnes ſingulari quadam, ac rara ſignificatione gratos & memores teſtentur animos erga communem Dominum & Redemptorem pro tam ineffabili & plane divino beneficio, quo mortis ejus victoria ac triumphus repræſentatur.* Quibus & hæc inſuper addunt; *Atque ſic quidem oportuit victricem veritatem de mendacio & hæreſi triumphum agere, ut ejus adverſarij in conſpectu tanti ſplendoris, & in tanta univerſæ Eccleſiæ lætitia poſiti vel fracti & debilitati tabeſcant, & confuſi aliquando reſipiſcant.* Ac ne quis de his dubitare auſit, mox anathemate feriunt, *f quicumque negaverit ſanctum Euchariſtiæ ſacramentum feſtiva peculiari celebritate eſſe venerandum; & in proceſſionibus ſecundum laudabilem & univerſalem Eccleſiæ ſanctæ ritum & conſuetudinem ſolenniter circumgeſtandum, vel non publice, ut adoretur, populo proponendum.* Neque ego nunc diſcutio, quam vere iſta omnia dixerint; vel quo pudore, quave oris verecundia affirment ſacramentum in proceſſionibus ſolenniter *circumgeſtare univerſalem eſſe ſanctæ Eccleſiæ ritum ac conſuetudinem*, cùm nemo ſit uſque adeo rerum Eccleſiaſticarum rudis, qui neſciat illum ſacramenti *in proceſſionibus circumgeſtationem* adeo non eſſe *Eccleſiæ univerſalem ritum*, ut cæteris omnibus, qua Chriſtianiſmus ad omnes orbis plagas patet, Eccleſiis præter unos Latinos, etiam hodie plane penituſque ignotus ſit; ipſis vero Latinorum majoribus anno demum quo diximus, 1264. innoteſcere cœperit, cum ſuperioribus temporibus, maxime vero quarto ac quinto ſæculis, quæ laudatiſſima ac fœliciſſima habentur, mos obtinuerit iſti ritui adeo adverſus atque contrarius, ut ſiquis hoc ſacramentum populo per vias ac plateas publice

c L. 2. de cult relig. obj. c. 17.

d Conc. Trid. d. Seſſ. 13. cap. 5.

e Ibid.

f Ibid. canone 6.

 circumferens

circumferens propoſuiſſet, nemo eruditus dubitet, quin eum hominem omnes illius memoriæ Chriſtiani pro impio ac ſacrilego myſteriorum proditore habituri fuerint. Sed hæc mitto. Illud mihi nunc ſatis eſt, quod ſi hæc, quæ Tridentini decernunt, vera ſunt, negari profecto non poteſt, quin hæ aſſervandæ Euchariſtiæ cauſæ non minus ſint momentoſæ ac neceſſariæ, quam illa infirmorum in exitu communio, quæ Bellarmino primarius eſt reſervationis finis. Quid enim iſtis, quæ Tridentini narrant, majus aut juſtius fingi poteſt, *ſingulari, ac rara ſignificatione gratos ac memores animos teſtari erga Chriſtum pro divino ſuo beneficio, & ſacros ei aliquot dies ſtatuere? Veritatem victricem de hæreſi triumphum agere, Eccleſiæ adverſarios debilitari ac frangi, tabeſcere, vel certe reſipiſcere?* Si illud Dominici corporis feſtum ad hæc tanta, tamque divina confert aliquid (quod iſti ponunt ac conſtituunt) nemo negaverit, quin id feſtum indici ac conſecrari *æquiſſimum* fuerit; imo (quod iidem pronuntiant) quin id *oportuerit* ita fieri. Ita autem fieri non poteſt, niſi Euchariſtia aſſervetur inconſumpta. Neque enim ea circumgeſtari, & ante ora omnium oſtentari poterit, ſi omnis quantacumque eſt, à communicantibus apud Domini menſam conſumatur. Aliquam inconſumptam poſt Synaxin ſervari particulam plane neceſſe eſt, quæ ex ſuo loculo educta per urbem circumgeſtetur. Siquis mihi reſponſet Euchariſtiam quidem ab exeuntibus ſumi, ad eorum ſalutem eſſe neceſſarium; omni illa hoſtiæ circumgeſtatione, quæ fit die ejus ſacro, Eccleſiam ſine ullo detrimento carere poſſe; primum neſcio an hoc ſint facile conceſſuri, qui primi eam ſolennitatem inſtituerunt, vel qui de ea inſtituenda præceptum divinitus accepiſſe dicuntur. 2. Ipſi Tridentini, qui quod per hujus feſti pompam fieri affirmant, id ipſum quoque affirmant *FIERI OPORTUISSE*; quod idem eſſe videtur, ac ſi dixiſſent id factu fuiſſe neceſſarium. Denique ut hoc concedam, eo nihil ad viaticum redit præcipui. Ieſuitæ enim viaticum ad ſalutem morientium hactenus neceſſarium eſſe cenſent, g ſi ad eos cum pompa deferri poſſit. Si non poteſt, conſultius omitti putant, ut ex eo Sinenſis neophyti exemplo patet, de quo nuper diximus.

Præter duos illos dies huic pompæ ſacros, Euchariſtiam olim ante annos 200. ſingulis totius anni hebdomadibus feria quinta circumgeſtari apud Germanos conſueviſſe. Albertus Crantſius teſtatur, h ſcribens hunc apud eos morem fuiſſe, *ut id Sacramentum in publicum deferre ſolitum in diebus Iovis per anni circulum*; ſed Nicolaum Cardinalem Cuſanum, Papæ Legatum, morem inhibuiſſe. Crantſius Nicolai conſilium ideo laudat, *quod Euchariſtiæ uſus à cœleſti Magiſtro inſtitutus ſit ad eſum, non ad oſtentationem.* Nunc vero etiam aliis præter feſtum, temporibus ac cauſſis videmus Euchariſtiá ex ſuo tabernaculo foras efferri; ut in Paſchali feſtivitate; qua narrat i Froës Ieſuita ſe ſacramentum apud Iaponas ſub pallio, quod umbella careret, geſtaſſe; & alibi k legimus in Paſchalis Paraſceves ſolennibus, Bungi Iaponum urbe, a. D. ni fallor, 1580. Sacramentum

g Vide Trigantii locum Exp. edit. ſin. L. 5. c. 7 p. 517.

h Crantſ. Metrop. L. 22. c 39. p. 360. A.

i Froës Epiſt. Iapon. L 4. p. 221

k Laur. M ex Litt. ann. a. 580 p. 115. 116.

tum, Patre quodam Protaſio umbellam præferente, rite atque honorifice ſepulcro in Eccleſia extructo fuiſſe conditum; nimirum ut Dominici corporis ſepultura graphice repræſentaretur. Similia in ejuſdem diei ſolennibus apud Braſilienſes a.D. 1577. acta in Ludovici Fonſecæ epiſtola eodem anno data occurrunt; *l* quo conjicio plærorumque apud Latinos hunc eſſe communem morem. Præterea compertum habemus hoſtiam ex ſuo tabernaculo ſæpe efferri ad reſtinguenda incẽdia, cujus rei illuſtre alibi *m* exemplum attulimus, cum Avenione a.D. 1656. graſſanti in Franciſcanorum Recollectorum domo igni Pontificis Romani Legatus Sacramentum objecit. CAPUT XV.

l Fonſec. ep. Ann. a.1577. p.59.60

m L.1.de cult. ret.obj. c.10 p.97.

Poſtremo neque omittendus eſt alius hoſtiæ aſſervatæ apud Latinos uſus; qui primo fortaſſe loco commemorandus fuiſſe videbitur, ob ſummam ejus, cui impenditur, in Eccleſia Romana dignitatem. Cum enim Papa equitat in Pontificalibus, Euchariſtia ſemper præit; cujus ritus pompam ita deſcribit ſacrarum Cærimoniarum liber. Is enim cum tradidiſſet poſt crucem, quæ Papæ præfertur, *immediate incedere duodecim pedites Clericos vel Laicos accenſa funalia deferentes, & juxta eos equitare duos Clericos Capellæ, laternas duas argenteas præferentes, in quibus candela perpetuo lucent*, ita deinde pergit; * *Ducitur poſt hos equus albus, phaleratus, manſuetus, pulcher, cum tintinabulo ad collum bene ſonante, qui capſulam venit cum ſacratiſſimo Chriſti corpore, ſupra quod cives nobiles portabunt baldachinum; Funalia condecenter deferentur per Clericos cum ſuperpelliciis.* Eidem Papæ ad urbes alias iter facienti, eaſque intranti idem quoque Sacramentum eadem cum pompa præferri patet ex eodem libro quo loco dicit cives ejus urbis, in quam Papa eſt ingreſſurus, debere *baldachinum pro ſacramento & pro Papa invenire*, id eſt ni fallor, cuique ſuum. Idem quoque fit, cum Papa ſine Pontificalibus equitat ad aliquam Eccleſiam religionis gratia, *Sacramentum corporis Chriſti* (inquit idem auctor) *ſemper aderitus.* Denique Perronius Cardinalis tradit † Papæ extra Urbem procedenti, vel peregre iter agenti nunquam deeſſe crucem & Euchariſtiam, quæ ante eum præferuntur, ad ſacri ſcilicet illius capitis *cuſtodiam, præſidialem* (inquit Perronius) *& patronalem*, non autem *miniſterialem*, ut ille ſolertiſſime diſtinguit. Id vero jam in uſu fuiſſe initio ſæculi quintidecimi conſtat ex Theoderico à Nyem, quo loco iter deſcribit ** Gregorii P. R. XII. Luca Senas tendentis, *Contigit* (inquit) *quod mula, quæ corpus geſtabat Dominicum ante ipſum Dominum Papam prout etiam fieri conſuevit, ut aſſumo non bene recta, neque directa per iter, ad quoddam foſſatum cecidit, adeo graviter, quod quaſi mortua pæne duabus horis jacebat in ipſo. Sed tandem rediviva beneficio, quem geſtabat, Salvatoris, qui homines ſalvat & jumenta, cum non modico labore multorum auxiliantium à foſſato hujuſmodi trahebatur.* Hæc ille: ex quibus intelligimus ann. D. 1408. quo hæc geſta ſunt, jam conſuevisse Euchariſtiam Papæ urbico præferri, in mula quidem certe, nondum quod ſciam, in equo.

* Chriſt. Marcell. L.1. Sacr. Cærim. Sect.12.c.1. p.82. A edit. Ven. ann.D. 1582. apud dunt.

Ibid.c.5.p. 85.

Ibid p.86.A.

† Perr. L.3. de Euch. c. 19. extr. p. 918.

** Theoder. à Nyem. Nem. Unios. Tract.6. c. 43.p 391. edit.Baſil. a. D.1566.

Ex his nemo non intelligit Latinos, non ſolum ad infirmorum

Cap. XVI. viaticum hoſtias ex Synaxi reſeruatas in pretioſiſſimis illis, ornatiſſimiſque tabernaculis condere, ac cuſtodire, ſed ad hoc præcipue ac primario, ut numen in ſuis Eccleſiis perpetuo præſens habeant, quod fidelium ante ſe apud altare procumbentium cultum, latriam, religioſas ſupplicationes, vota, gratiarum actiones, conſultationes excipiat, atque exaudiat; ut ipſi templo ſanctitatem, ac divinam quandam virtutem conciliet, orantiumque animos hinc ſpe ac fiducia ſublevet; inde reverentia ac religioſo timore perfundat; ac poſtremo, ut ſubindè ex tabernaculo prodiens honorifice geſtatum, modo ab obviis civibus per vicos publice ante adoretur, quam infirmorum tecta ſubeat; modo omnia ſigillatim urbium & caſtellorum loca luſtret deducente vniuerſa plebe, dignaſque ſummis ac æternis beneficiis grates ac laudes religioſis animis vocibus ac plauſibus exſolvente; de hoſtibus victis triumphet, eoſque t. ntæ gloriæ ſplendore perculſos vel frangat ac tabefaciat, vel certe ad pœnitentiam ac reſipiſcentiam cogat. Sed neq; contemnendam eſſe operam; quam aſſervatæ hoſtiæ Latinis navant aliquando ad aſſimulandam Chriſti ſepulturam, vt in Paraſceve, interdum ad reſtinguenda incendia, ſæpe denique ac pæne aſſidue ad honorandum ac protegendum ac protegendum Pontificis maximi, id eſt ſummi rei Chriſtianæ apicis, comitatum.

CAPVT XVI.

Eucharistiam nullam apud veteres aſſervatam fuiſſe ad vllam ex iſtis proxime commemoratis pompis & adorationibus. Ne nunc quidem à Græcis ad quidquam hujuſmodi aſſervari; multo etiam minus ab Æthiopibus, qui eam ne ad morientium quidem viaticum ſervant; cujus ſcilicet plane nullus eſt apud eos uſus.

ITa quidem hodie Latini inſtituunt. Iam quæ ad aliquem ex his finibus aſſervaretur Euchariſtia, plane nulla in omni Chriſtiana antiquitate reperitur. Ac de ea quidem quæ ſolenniter circumgeſtatur, vel publice extra ſynaxin populo odoranda proponitur vel die feſto, vel procedente extra domum Pontifice, nemo dubitat, quin apud veteres ignota & inaudita fuerit, quorum ſcilicet mos fuit totum hoc myſterium religioſe occultare, ac ne verbis quidem aperte ſignificare, quid rei eſſet, nedum ut id vulgo ac palam oſtenderent, videndumve aut ſpectandum quorumvis oculis objectum irent. Par eſt omnium veterum ſilentium de Euchariſtia ad hoc in templis perpetuo quieſcente, ut locum & ędificium ipſum ſanctificet, divinaque neſcio qua virtute afficiat, ac ut ſic dicam, induat; vel ut indictas à Præpoſitis ad certam diem fidelium ante eam proſtratorum ſupplicationes, vota, gratiarũ actiones, cõſultationes, latriá ac Dei proprios cultus ſuſcipiat. Nuſquã totũ hoc reſervationis genus apud Chriſtian. occurrit ante duodecimũ ſeculũ. Nihil opus eſt ire per ſingula.

Cum

Cum enim in aſſervanda poſt peractam Synaxin Euchariſtiæ fines in ejus CAPVT.
adoratione ſiti omnes ſint; nullum eorum apud veteres fuiſſe inde certo XVI.
colligere licet, quod ii patriam, id eſt religioſum vni Deo debitum cultum nunquam detulerunt, vel deferendum cenſuerunt; quod quia in libro ſequente fuſe ac vt ſpero valide demonſtrabitur, nihil neceſſe eſt in eo probando tempus ac verba hic perdere. Sed hoc idem apertiſſime ni fallor oſtendit ipſa Bellarmini in hoc loco diſputatio, qui de ſervata à veteribus ad pompam, ad geſtationem, denique ad adorationem Euchariſtia proprie, clare diſerteque à Kemnitio pulſatus, de horum aliquo plane nihil repoſuit. Quis enim talem virum putaverit, ſiquid hujuſmodi in aliquo antiquitatis monumento vere extaret, id non fuiſſe deprehenſurum, qui ea eſt ſagacitate, vt in iſtis libris, etiam quæ nulla re vera in iis ſunt, ſæpe tamen & quidem facile olfaciat atque odoretur? Reperiſſe autem eum aliquid apud veteres hujuſmodi, ſed noluiſſe tamen in medium proferre, etiam ab adverſario provocatum, vſque adeo ſtultum atque abſurdum dictu eſt, vt neminem, qui virum vel ex ungue norit, tale quid de eo unquam ſuſpicaturum credibile ſit. Neque vero eſt, quod quis reſpondet, quæ à Bellarmino ex antiquitate ad hunc Kemnitij locum allata ſunt, *n* ea adverſarij interrogationi ſatisfacere. Vel inſpecta negant ſe ejus eſſe ordinis, de quo quæſitum erat à Kemnitio. In primis Gorgoniæ & Satyri exempla, plane ſunt *ἀπροσ-διόνυσα*. Illa enim, quæ ex iis colligitur, particularum reſervatio: privata fuit; hic autem de ſolenni, publica, denique Eccleſiaſtica quæritur. Illa Laicorum fuit, ſua ſponte ac voluntate, nullo Eccleſiæ imperio Euchariſtiam in Synaxi acceptam aſſervantium; hæc, quæ nunc agitur, ſacerdotum eſt, & quidem Eccleſiæ Latinæ præcepto ac lege inſtituta. Illa ergo hinc faceſſat; quæ ſuo mox loco atque ordine ventilabitur. Nunc de publica & ſacerdotali reſervatione abſolvamus. Etiam ineptius objicitur Cyrilli auctoritas communicantes monentis, vt labia vini ſacri contactu ſanctificata digito tangant, eoque humore oculos & frontem contingant. Quid ad reſeruationem ſacerdotalem hæc quæ apud menſam Domini illico poſt communionem fiebant? Neque eo quicquam facit Auguſtinianus ille Preſbyter, qui vexatam à dæmoniis domum oblata ſynaxi purgavit. Quid ni preces ipſo ſanctiſſimi officii tempore Deo oblatæ beneficium impetrarint? Nihil eo particulis reſervatis vel meritur: Denique quem Epiſcopi alii aliis in ſignum pacis & communionis mittebant ſacrum panem; unde habet Bellarminus vel ex ſua pyxide, nó autem ex media Synaxi miſſum eſſe? vel ad hoc non eſſe miſſum, ut ederetur? ſed ut ſeruaretur? Verum libet horum poſuerit, ſuum ſomnium poſuerit; non veteris Eccleſiæ inſtitutum operæ pretium fecilſet, ſi pro iſtis, quæ à re inſtituta aliena ſunt, nobis alicui de priſcis Vrbis Epiſcopis, ſi non Cornelio, aut Victori, Leoni certe. Gelaſio, aut Gregorio præeuntem in equo manſueto Euchariſtiam ex priſcis illius ævis monumentis oſtendiſſet. Sed

n Bell. L. 4. de Euch c. 5. § Ad quart- pa[r]te

Cap. XVI. difficile eſt, quod nunquam fuit, id re vera olim fuiſſe demonſtrare. Præterea hæc quoque iſta omnis Bellarmini objectio vitio laborat, quod quæ objiciuntur, ea fieri plæraque jampridem deſierunt. Quod enim Gorgonia, mulier conjugata ſervavit, quod Satyrus nondum initiatus collo circumligavit ſacramentum, hoc apud Latinos hodie ſiqua mulier, ſiquis vir facere auderet, ſacrilegij damnaretur. Neque mitius credo haberentur communicantes, ſiqui quod ſuos Cyrillus facere adhortatur vini ſacri in labiis relictas guttulas digito abſtergerent, iiſque oculos contingerent. Quid de miſſitato olim ab Epiſcopis ad collegas ſacramento dicam? quem morem jampridem apud Latinos abrogatum omnes ſciunt? Viderit Bellarminus ex iis quæ Patres faciebant, ipſe vero & alij Latini neque faciunt, neque facienda judicant, quam vere, quamque ſincere ac verecunde concluſerit ſe *ſacramento ſervato, utilitates ſumere, ut Patres fecerunt.* Non eas certe, quas illi ſumpſerunt. Cæterum quod de *utilitatibus* ex ſacramento ſumendis toties reponit, id lectorem prudentem non fallet, qui meminerit Kemnitium, cui iſte reſpondet, de *utilitatibus* nihil dixiſſe; hoc tantum negaſſe Patres ſacramentum nequaquam ad *pompam*, ad *circumgeſtationem*, vel denique ad *adorationem* reſervaſſe, quod nunc Latini omnes ſacerdotes aſſidue faciunt.

Cum ergo hæc quæ qualiſque nunc in uſu apud Latinos eſt, Euchariſtiæ in tabernaculo *ad pompam, ad circumgeſtationem & adorationem* aſſervatio in nullis ante duodecimum & amplius ſeculum veris ac ſinceris Chriſtianiſmi monumentis, vel à Bellarmino & aliis reperta ſit, vel à quoquam reperiri poſſit; confitendum eſt eam apud ipſos Latinos novam eſſe ac recentem, ac ut vere & acute collegit *o* Spalatenſis Epiſcopus, tum demum inſtitutam, cum jam duobus illis ſupra decimum ſeculis in Eccleſiæ Occidentalis fidem invectum eſſet nuperum tranſſubſtantiationis dogma; idque inde confirmatur evidentiſſime, quod cæteri extra Papæ communionem Chriſtiani iſta Latinorum propria ſacramenti ad pompam aſſervatione carent. Æthiopes nullas infirmis in exitu exhibendas particulas ſervare, imo ne ullis quidem exhibere ſupra jam non ſemel diximus. *p* Græci fateor, infirmis viaticum in exitu præbent; & unde anno toto præbeant, particulas quinta quotannis feria antepaſchali acceptas, vinoque ſacro adſperſas, diligentiſſimeque ſiccatas in annum currentem ſervant; *Ad pompam, ad circumgeſtationem, & adorationem* plane nullas ſervant. Metrophanes Critopulus, *q* qui in patriam redux Patriarcha Alexandrinus noſtra memoria factus eſt; *Non circumferimus* (inquit, de Euchariſtia verba faciens) *ſacratum hoc myſterium per plateas, ſed tantum in infirmi ædes portatur; quia hoc nobis datum non eſt, ut circumferatur per plateas, ſed ut religioſe participetur in remiſſionem peccatorum ſecundum verba Domini* οὐ περιφέρομεν δὲ τοῦτο τὸ ἅγιον μυστήριον διὰ τῶν πλατειῶν. ἀλλ' ἢ μόνον ὅταν κομίζηται εἰς οἶκον νοσοῦντος. ὅτι οὐ δέδοται ἡμῖν τοῦτο ἵνα περιφέρηται διὰ τῶν πλατειῶν. ἀλλ' ἵνα εὐλαβῶς μετέχηται εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν κατὰ τὰ δεσποτικὰ ῥήματα. Caſſander ritus Latinos novitatem rotunde

o de Dom. L. 5. de Rep. Eccl. c. 6. p. 257.

p Supr. c 3. 13.

q Metr. Critop. Conf. Eccleſ. Orient. c. 9. p. 103.

ſunde confitetur; r *Conſuetudo vero* (inquit) *qua panis Euchariſtiæ in publica pompa conſpicuus circumfertur, ac paſſim omnium hominum oculis ingeritur, præter veterum morem ac mentem haud ita longo tempore inducta & recepta videtur.* Addit veteres (quod ſane veriſſimum eſt) *ne ad inſpectionem quidem* hujus ſacramenti alios admiſiſſe, niſi fideles, quos Chriſti membra & tanti myſterij participatione dignos eſſe exiſtimarent, ideoque ante conſecrationem Catechumenos & cæteros non communicantes Diaconi voce & Oſtiariorum miniſterio ex Eccleſia dimitti ac ſecludi ſolitos olim fuiſſe. Vnde concludit hunc circumgeſtationis uſum cum Eccleſiæ lucro omitti poſſe, *cum* (inquit) *recens ſit, & ſine eo diu ſuus ſacramento honos conſtiterit, & hodie conſtare poſſit.* Memorat Alberti Crantſij, quam ſupra exhibuimus, de Cardinali Cuſano narrationem & ſapiens ea de re judicium. Poſtremo denique quod mireris; *De ipſo vero* (inquit) *feſto certum eſt illud ab Vrbano, non ad circumgeſtationem inſtitutum, ſed ad celebriorem conventum, & ut homines per pietatis opera ita ſe præpararent, quo hujus pretioſi ſacramenti eo die participes fieri, atque ipſum reverenter ſuſcipere mereantur. Ita enim habent verba decreti, ad quod inſtitutum ſi redeatur, nil puto fore abſurdi.*

CAPVT XVII. r Caſſ. Conſult. ad Imp. ad art. 22. p. 584.

CAPVT XVII.

De privata ſingulorum fidelium reſervatione, olim apud veteres conceſſa; nunc apud Latinos nulla. Eorum, qui ſic ſervabant communionem propius à legitima communicandi forma abfuiſſe, quam qui hodie apud Latinos ex reſervatis hoſtiis communicant. Olim uſitatum fuiſſe, ut utriuſque ſexus fideles acceptas apud Domini menſam particulas domi ſervarent, & peregre etiam ſecum ferrent; non tantum tertio, quartoque ſeculo, ſed etiam ſecutis uſque ad duodecimum ex Tertulliano, Cypriano, Baſilio Gregorio Nazianzeno, Ambroſio Gregorio Romano, Moſcho; Beda, Theodoro Studite, & Laurentio Dublinenſi. Monachos Græcos idem, etiam hodie, factitare. Is mos jampridem à Latinis abrogatus.

HActenus de publica, ſive Eccleſiaſtica Euchariſtiæ aſſervatione diximus. Nunc de privata dicendum eſt. Vt illa apud veteres fere ac diu inuſitata, apud Latinos frequentiſſima, perpetua ac pæne aſſidua; ita hæc viciſſim, quæ veteribus notiſſima atque uſitatiſſima fuit, nunc apud Latinos nulla, ac non modo non ſolennis, ſed etiam illicita, eo loco ac numero cenſetur, ut ſiquis eam hodie uſurpet, eum Papa & Latini pro homine profano atque irreligioſo habituri ſint. Nam apud veteres Chriſtianos diu licitum fuit quibuſvis fidelibus acceptam apud menſam Domini particulam vel ſtatim ibidem edendo conſumere, vel

Caput XVII. ſecum inconſumptam habere, ac domi quamdiu liberet, aſſervare, ſuo tempore conſumendam. Fateor morem iſtum parum probabilem videri; neque ſatis cum Chriſti inſtitutione & Apoſtolorum praxi convenire. Illud tamen vere, ni fallor, affirmaverim hanc priſcorum reſervationem minus à recta rei ipſius ratione diſcedere, quam eam, quæ hodie apud Latinos in uſu eſt. Primo quidem quod veteres, non ad alium finem particulas acceptas reſervarent, quam ad communionem, id eſt ad eſum; Latini vero ſacerdotes ſuas hoſtias etiam ad pompam, ad circumgeſtationem, ad cultum & adorationem & alia non pauca ſervent, de quibus proxime diſputavimus. Nemo autem dubitat, quin proprius, verus, ac maxime legitimus Euchariſtiæ finis ſit eſus, ſive communio; à qua illæ Latinorum pompæ legitime remotæ ſunt. Id etiam mos vetus præ recenti habet præcipui, quod omnes iſti, qui Euchariſtiam ſervabant, ſynaxi ſacræ, in qua ea erat confecta ac conſecrata, interfuerant & particulam, quam aſſervabant; de manu Miniſtri, ipſi acceperant: Apud Latinos vero infirmi, neque Miſſæ interfuerunt, in qua illa hoſtia confecta eſt, quæ iis in exitu præbetur: neque eam adeo apud altare ex celebrantis manu acceperunt. Vnde porro ſequitur ex particulis, quas olim fideles domi ſumebant, cuique ſumenti eam ipſam, quam ſumebat, fuiſſe à Chriſti miniſtro deſtinatam, adeoque in ejus proprie uſum conſecratam. Apud Latinos res longe aliter habet. Nam quæ à ſacerdote aſſervantur hoſtiæ, eæ in nullius certæ ac definitæ perſonæ uſum vel conſecratæ vel ſervatæ ſunt. Quo fit, ut qui olim particulas è menſa Domini acceptas, & ſervatas domi ſumebant, eorum qui ſuas in ipſa ſynaxi conſumpſerant convivæ & eſſent, & merito dicerentur: qui ſcilicet cum illis ad eandem menſam accubuerant, eundemque panem acceperant: nullo alio diſcrimine, quam quod hi cibum in eodem illo convivio ſacro ſibi oblatum deſtinatum, acceptumque in aliquot horas vel etiam dies diſtulerant, quem cæteri convivæ apud ipſam menſam confecerant. In Latino vero more, nihil tale fit: quo reſervatæ hoſtiæ iis dantur, qui neque ſynaxi, in qua conſecratæ ſunt, adfuerunt, neque eas ipſi ex celebrantis manu acceperant: quibus certe definite ac nominatim à miniſtro, cum cæteras Chriſti convivis diſtribueret, neque vel manu, vel animi cogitatione deſtinatæ erant: ut fractum, qui apud Dominum in illa ſacra ubi benedictæ ſunt, collecta epulati ſunt, convivæ dici nequaquam poſſint. Vnde poſtremo magnum inter utroſque diſcrimen cernitur. Qui enim apud veteres particulas ſervatas domi eſitabant, ij ejuſdem menſæ, in qua celebratum erat ſacrum epulum, cum fidelibus, qui apud ſacram menſam ederant, communio certa claraque hoc ipſo nomine erat, ut eorum convivæ vere eſſent. Latinis, qui porrectas ſibi à Preſbytero hoſtias domi in exitu ſumunt, plane nulla eſt, hactenus quidem, cum iis communio, qui Miſſæ in qua conſecratæ ſunt, interfuerunt, & ſacramenti apud eam Participes fuerunt: ut eorum convivæ vere dici non poſſint. Iam vero hanc fidelium inter ſe communionem in eo ſitam, quod ex eodem pæne

in

in communi menſa conſecrato, ſibique deſtinato ac diſtributo partici- CAPUT XVII.
pant, ad legitimum convivij uſum pertinere apertiſſime docet Paulus,
cum ait *nos unum corpus eſſe*, qui tametſi multi cæteroqui ſimus, omnes [s] 1.Cor.10.
tamen *ex uno pane* (illo ſcilicet; qui in menſa Dominica nobis diſtri- 17.
buitur) *participamus*. Fateor hanc Dominicorum convivarum communionem plenius, perfectiuſque, & ad Christi mentem accuratius ab iis præſtari ac repræſentari, qui eundem panem, non modo apud eandem menſam accipiunt, ſed etiam eodem tempore ac loco ſimul, ſemelque omnes edunt, quæ ſolennis eſt convivij forma à Chriſto in prima Cœna inſtituta, ab Apoſtolis in ſequentibus, quantum ex Scripturis intelligimus, ſervata; Sed neque negari poteſt multo ab ea longius diſcedere nunc Latinos; propius vero ab ea abfuiſſe veteres in ſua utroſque particularum aſſervatione, ut ex dictis patet. Neque enim horarum, vel etiam dierum aliquot mora prohibet, quo minus unum idemque convivium *moraliter*, ſi non *phyſice*, fuerit, fuiſſeque merito cenſeatur, id cujus particulas ſibi certo ac definite deſtinatas omnes ſumebant, tametſi quidam ſuas paulo quam cæteri, ſerius ſumerent. Vt vero eorum conviva fuiſſe dicaris, quibuſcum neque accubuiſti, neque tibi ex eorum epulo deſtinatam, miſſamque ullam partem accepiſti, non ratio, non communis ſermonis leges patiuntur. Atqui hæc plane eſt infirmorum hoſtias apud Latinos in exitu eſitantium ratio, quas ipſis conſtat neque præſentibus, cum ſacrum epulum celebraretur, diſtributas fuiſſe, neque vero abſentibus à celebrante ex menſa miſſas, vel etiam leviſſima animi cogitatione deſtinatas. Quæ cum ita ſint apparet eos ſacrum cibum rapere potius, quam accipere; ut ſiquis ex regio convivio ferculum aliquod furtim legat, idque homini forte obvio, ac poſcenti, nullo Regis conſilio, nulla certa ac definita voluntate donet; nemo credo, dixerit cum hominem, qui ferculo ita ſibi dato veſcitur, Regis eo ipſo convivam eſſe. Neque ego moror, quod ſcio à Bellarmino obſervatum, illas particulas apud veteres in multos aliquando menſes, etiam interdum in annum, vel in annos fuiſſe ſervatas. Pauciſſima hujus generis ex antiquitate exempla afferuntur, ex cauſſis extra conſuetum rerum ordinem emergentibus, ac (ut ſic dicam) intercurſantibus orta, quorum adeo vel nullam, vel certe perexiguam rationem haberi decet; quale eſt verbi gratia, quod mox memorabitur è Moſcho petitum de fideli hominis cujuſdam hæretici famulo, qui cum ſacram de more particulam ſervaſſet in armario repoſitam; forte accidit, ut heri juſſu peregre, ſubito urgente negotio proficiſceretur, multoque quam putarat diutius abeſſet domo; Quo factum eſt, plane (ut in ſcholis loquuntur) *per accidens*, ut illa ſacra particula annum totum in illo armario hæſerit. Alias, ſi nihil hujuſmodi accideret, non eſt veriſimilem ultra unum, aut alterum, vel tertium, quartumve ad ſummum diem dilatum olim fuiſſe particularum, quæ aſſervabantur, eſum. Sed etſi par eſſet utriuſque, veteris ſcilicet & hodiernæ aſſervationis ratio ac conditio, illam tamen à Latinis antiquari

Caput XVII. minime decebat, tantis antiquitatis veneratoribus. Vtcumque ſit, patet eos, etiam in hac parte, novatores fuiſſe, ſi, quod apud veteres in uſu fuit, id ipſi obſoleſcere, tandemque plane exſtingui paſſi ſunt; tanto contumelioſius, quanto gravior in majores irreverentia eſt eorum inſtituta reſcindere atque abolere, quam novis adjectis amplificare.

Hunc autem, quem diximus, morem & veterum fuiſſe & Latinorum eſſe deſiiſſe, utrumque juxta certum atque manifeſtum eſt. Ac primo quidem morem hunc nos alibi *t* ex Tertulliano & Cypriano clare oſtendimus jam ab initio tertij ſeculi uſitatum fuiſſe, Sed & diu poſtea manſiſſe clarum eſt, ex ſequentium temporum monumentis. De quarto ſeculo teſtis inprimis eſt locupletiſſimus Baſilius, qui ad a. D. 380. pervenit. Is enim negat *u* *graviter aut inique ferendum eſſe, ſi quis ſacerdote vel miniſtro abſente propriis manibus communionem percipiat; cum enim primo neceſſitate, perſecutionis temporibus invectum fuiſſe morem; poſtea vero inveterata conſuetudine confirmatum. Nam (* inquit *) & illi omnes, qui per eremos vitam monaſticam inſtituunt, ubi copia non ſuppetit ſacerdotis, cum habeant domi communionem, de ſuis manibus illam percipiunt Alexandria autem & per Ægyptum, unuſquiſque etiam de plebe ut plurimum habet domi ſuæ communionem.* πάντες γὰρ οἱ κατὰ τὰς ἐρήμους μονάζοντες, ἔνθα μή ἐστιν ἱερεὺς, κοινωνίαν οἴκοι κατέχοντες, ἀφ᾽ ἑαυτῶν μεταλαμβάνουσι ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, ἕκαστος καὶ τῶν ἐν λαῷ τελούντων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἔχει κοινωνίαν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Idem aliquot ejuſdem ævi exemplis illuſtratur Gregorius Nazianzenus, Baſilij amicus intimus, narrat *x* Gorgoniam ſororem ſuam, gravi morbo laborantem: *ſi quid antityporum pretioſi corporis aut ſanguinis manu ſua recondidiſſet, & apud ſe haberet, id cum lacrymis ſuis admiſcuiſſe*, atque ita morbo liberatam repente fuiſſe. εἴπου τι τῶν ἀντιτύπων τοῦ τιμίου σώματος ἢ αἵματος ἡ χεὶρ ἐθησαύρισεν. Ambroſius, qui a. D. 397. mortuus eſt, ejuſdem rei nobis inſigne exhibuit exemplum. Narrat *y* enim Satyrum, fratrem ſuum, cum navis, qua vehebatur, ſcopuloſo vado illiſa eſſet, in ultimo vitæ diſcrimine conſtitutum ab iis, qui erant initiati, cum nondum ipſe eſſet baptizatus, ne myſteriis plane vacuus exiret è vita fidelium ſacramentum popoſciſſe, idque orario illigatum collo involviſſe; atque ita cum ſe in mare miſiſſet, incolumen enataſſe. De quinto ſeculo teſtes duos habemus eximios; Hieronymum tradentem *z* quoſdam Romæ de numero nobilium Euchariſtiam ſuæ domi ſumpſiſſe; quam ſcilicet è menſa Dominica ſuſceptam ſecum ſervaverant; & Auguſtinum narrantem *a* piam quandam matronam Acatio filio oculis capto cataplaſma ex euchariſtia feciſſe; quam adeo habebat domi; filium eo cataplaſmate oculis impoſito curatum eſſe. De ſexto ſeculo Gregorius Romanus *b* geminam Ambroſianæ hiſtoriam tradit; Maximianum adhuc Monachum cum aliquot ſociis Conſtantinopoli Romam redeuntes, in mari Adriatico nimia tempeſtate deprehenſos, ... præſenti

t L. 2 de cult relig. obj. c. 21. p. 300.

u Baſ. ep. 289. T. 3. p. 279. B.

x Greg. Naz. Orat. 2. T. 1 p. 187 B.

y Ambr. de obitu Satyri.

z Hieron. Apol ep. 50. ad pamm. T. 2. fol. 39 I.

a Aug. L. 3. op. imp. contr Iu-li n. 5. 164.

b Greg. Dial. L. 3, c. 36.

CAPUT XVII.

præſenti monte turbatos *ſibimet pacem dediſſe, corpus & ſanguinem Redemptoris accepiſſe, Deo ſe ſingulos commendantes.* Deique benignitate præter ſpem omnem humanam octavo poſt die mirabiliter ſervatos eſſe. Ioannes Diaconos eadem ex Gregorio, cujus vitam ſcripſit, repetita narrat. Arcudius perperam, veluti duas de rebus diverſis narrationes ſuis lectoribus obtrudit. *d* Eadem Benedicti ratio eſt: quem idem Gregorius narrat juſſiſſe Euchariſtiam poni ſuper pectus cujuſdam monachi mortui, atque ita eum ſepeliri. Euchariſtiam illam Benedictus, non ex Eccleſiæ pyxide, quod fingit Bellarminus ſed arcu habuit, in qua eum pro more illius ævi ſervabat. Atque ex his Baronij manifeſtus error arguitur, ſcribentis *g hanc conſuetudinem in Occidente perſeveraſſe ſaltem uſque ad Hormiſdæ tempora.* Cum enim Gregorius annis poſt Hormiſdam 67. ordinatus fuerit Romæ Epiſcopus, patet etiam poſt Hormiſdam eundem illum Euchariſtiæ domi ſervandæ morem in Occidente manſiſſe. Arcudius Baronium errantem ſequitur. Vtriuſque eo inexcuſabilior fuit oſcitantia, quod quo loco dicunt *iſtam conſuetudinem apud Latinos antiquatam eſſe tum ex Concilio Toletano I. c.14. tum ex Cæſarauguſtano c.3. & Rotomagenſi Can.2.* eodem inquam illo loco attulerant & Maximiani ex Gregorio I. & quatuor ſacerdotum ex Laurentij Dublinenſis vita mox à nobis proferendam hiſtoriam; quarum prior quidem conſuetudinem illam annis poſt Cæſarauguſtanam Synodum 140. poſt Toletanam 120. in uſu adhuc apud Latinos fuiſſe docet; Poſterior vero annis poſt Rothomagenſem Synodum circiter 150. fuiſſe adhuc in ultimo Occidente vſurpatam, manifeſtam fidem facit. Baronius alibi eorum, qui Synodum Cæſarauguſtanam ad Hormiſdæ tempora rejecerant parachroniſmum corrigit. Scribit enim habitam ſub Damaſo a. D.381. Garſias Loaiſa ad a.D.380. retulit. *k* Fateor in illa Synodo Epiſcopos Hiſpanos anathema ei dixiſſe, qui *Euchariſtiæ gratiam in Eccleſia acceptam non ſumpſerit*; idque ipſum decretum Toletanos ejuſdem gentis Patres his verbis poſt annos XX. *Siquis acceptam à Sacerdote Euchariſtiam non ſumpſerit, velut ſacrilegus propellatur.* Vnde ducta ſunt, vt apparet, illa quæ in Capitulari Caroli Magni leguntur; *n Placuit, vt omnes qui ſacrum acceperint Euchariſtiam, & non ſumpſerint, vt ſacrilegi repellantur.* Iam cum Gregorij Nazianzeni de Gorgonia ſorore Ambroſij de Satyro fratre, Gregorij Romani de Maximiano & ſociis, narrationes vincant neque Cæſarauguſtanæ, neque Toletanæ Synodi decreta vel à Latinis fuiſſe obſervata; neceſſario confitendum eſt illum utriuſque Synodi canonem topicum & nationalem duntaxat fuiſſe, neque alibi quam apud Hiſpanos valuiſſe; in quorum ſane gratiam ex cauſis generis illius propriis conditus fuerat. Illis enim temporibus, quibus utraque Synodus habita eſt, per Hiſpanias graſſabatur peſtifera Priſcillianiſtarum hæreſis, qui (quod eſt à Baronio obſeruatum) *o ut laterent, convenientes ad Eccleſiam Catholicorum, ut viderentur communicare, ſic accipiebant Euchariſtiam, ut eam non comederent.* Hiſpani ergo Patres, ut hanc latebram

c Ioan. Diac. Vita Greg. L.1.c.33.
d Arcud. de conc. Eccl. Or. l.3. c.59. p.343.
e Greg. Dial. L. 2. c. 24.
f Bell. L.4. de Euch. 4. §. Poſt a. D.
g Bar. a. D. 57. § 150.
h Arcud. ub. ſupr. L.3.c. 59. p.344.
i Bar. a. D. 381. §.
k Loaiſ. ad Syn. Cæſar. aug. I.
l Conc. Cæſar. c.3. T.1. Conc. p.684.
m Conc. Toll. c. 14. ibid. p 739.
n Capit. Car. M. L.7. c. 367.
o Bar. a. D. 381. §.106.

Caput XVII.

lucifugis unguibus eriperent, canonem illum in duabus Synodis apud ſuos promulgarent, cuius nulla à cæteris Chriſtiani orbis provinciis habita eſt ratio; quod ſe ſcirent ſcilicet Priſcillianiſticæ peſtis expertes, adeoque intelligerent non ſibi, ſed Hiſpanis latam fuiſſe hanc legem: neque iuſtum eſſe putarent conſuetudinem longo uſu apud vniuerſam Eccleſiam firmatam uno atque altero aliquot de Hiſpania Antiſtitum gentis ſuæ cauſſis conſulentium decreto convelli & aboleri.

Præter aducta ex Gregorio exempla alia ſunt, quæ eundem morem illis temporibus perſeveraſſe oſtendunt. Quale eſt, quod apud Ioannem Moſchum occurrit de fideli, & Catholico viro Seleucienſis civis ſeveriana hæreſi infecti famulo, qui cum die Cœnæ Dominicæ (id eſt feria quinta Paſchali communionem ex illius regionis more accepiſſet: eam linteo mundiſſimo involutam in armario repoſuit, in quo totum annum vertentem manſit, cum ille Conſtantinopolim negotij cujuſdam gratia miſſus eam iſtic per oblivionem proficiſcens dimiſiſſet. Anno autem ſequenti, eadem feria Paſchali recurrente, cum abſentis famuli armarium herus hæreticus reſeraſſet, Moſchus eum vidiſſe narrat *ſanctas particulas culmos & ſpicos germinaſſe*, reique miraculo attonitum ejurata hæreſi nomen Eccleſiæ Catholicæ dediſſe. ὅπερ κτ̀ τὸ ἔθος τ̃ χώρας ἔλαβε κοινωνίαν τῇ ἁγίᾳ πέμπτῃ, καὶ βαλὼν αὐτὴν ἐν μιζικίῳ ἀπέθετο ἐν τῷ ἰδίῳ ἀρμαρίῳ. Hæc autem ſub extrema ſexti ſæculi tempora accidiſſe inde conjectura eſt, quod ea ſibi à Theodoro, Seleuciæ Epiſcopo, veluti recenti memoria ſub Dionyſio ſuo in illa Eccleſia deceſſore, narrata fuiſſe ipſe Moſchus teſtetur; quem conſtat paulo poſt id tempus ſcripſiſſe.

p Moſch. Prat. ſpir. c. 79. Bibl. Patr. Gr. L. T. 1. p. 1089.

Id ipſum apud Latinos etiam ſeptimo ſæculo jam ad exitum vergente ſolenne fuiſſe apparet, ex iis, quæ Beda de Ceadmone narrat; q qui cum divinitus admonitus intelligeret ſibi mortem inſtare, rogavit miniſtrum ſuum, vt ſibi locus in caſa quadam monaſterio, vbi ipſe degebat, proxima pararetur, *in qua infirmiores, & qui prope morituri eſſe viderentur, induci ſolebant.* Eo tranſlatus, & multa cum iis, qui ibidem antea fuerant hilariter locutus, cum jam media pars noctis exacta eſſet, interrogare omnes cœpit, ſi Euchariſtiam intus haberent; quam allatam in manum accepit, & hoc viatico mature ſe muniens paulo poſt in Domino obdormivit. Vnde videmus etiam hoc ſæculo apud Anglos, qui Eccleſiæ Romanæ ritus ab Auguſtino illinc miſſo acceperant, ſolenne tamen fuiſſe, vt Euchariſtia extra altare & tabernaculum apud communes domos à fidelibus Laïcis ſervaretur. Nono ſæculo Michael Studites, referente r Baronda, tradit huc fuiſſe Theodori Studitæ morem, *vt haberet ubique ſecum partes aliquas vivifici corporis*; & habuiſſe eum aliquas in carcere, quo arctiſſime incluſus tenebatur. Quem locum Annaliſta recitans; *Ferre ſecum* (inquit) *ſolitos ſanctos viros Euchariſtiam in itinere, moris fuiſſe olim tam in Occidentali quam in Orientali Eccleſia, ſuis locis ſæpe ſuperius dictum eſt.* Sed quod multo magis mireris, annis etiam poſt receptam tranſſubſtantiationem non paucis, circa ann. D. 1160. ſolenne

q Bed. Hiſt. l. 4. c. 24.

r Prator. 2. D. 8. 6. §. 12.

ſolenne adhuc fuiſſe quibuſdam Latinis peregre proficiſcentibus Euchariſtiam deferre, diſcimus ex vita Laurentij Epiſcopi Dublinenſis, in Hibernia; quem conſtat ex hac vita a. D. 1181. migraſſe. Narrat enim vitæ ejus auctor quatuor ſacerdotes cum magna turba hominum per loca prædonibus infeſta iter facientes *Euchariſtiam, ſicut tunc moris erat pluribus ſecum pro tuto viatico ac ſecuro duce itineris publice detuliſſe.* In his anonymi ſcriptoris verbis apprime obſervandum eſt illud, quod ait *id moris tunc pluribus fuiſſe* Eo enim duo ſignificat; ac prius quidem illis de quibus ſcribit temporibus, id eſt jam altero ſeculo poſt conſtitutam in Papalibus Synodis tranſſubſtantiationem adhuc fuiſſe id moris, & quidem non paucis, ſed *pluribus*, Euchariſtiam peregre proficiſcentibus *ſecum* deferre *pro tuto viatico*; quoſdam tamen ab illo more deſiſtere jam tum cœpiſſe. Alterum vero, quod itidem innuit, eſt eo quo ipſe vivebat tempore, plane deſiiſſe eum morem apud ſuos Latinos. Quod enim ait *tunc fuiſſe*, id liquido negat *NVNC*, id eſt eo, quo ſcribebat, tempore, amplius in uſu fuiſſe. Apud Græcos vero ne hodie quidem mos ille plane penituſque intercidit. Arcudius, ortu Græcus, ſed deſerta avita religione, Latinus communione, *ſuæ gentis Monachos Euchariſtiam peregre deferre, idque in itineribus longioribus* teſtatur. *t* Ac id quidem ipſe in locis Turcorum, & Barbarorum infidelium tolerandum putat (certe tolerare videtur) quod ibi propter periculum Euchariſtiam liceat per vicos ſine cruce tintinnabulo & luminibus latenter deferre ægrotantibus; in locis vero Chriſtianorum hunc ſibi morem *abſurdiſſimum videri* dicit *propter parvam* (inquit) *reverentiam erga tantum Sacramentum*; neque ſemel Græcos ſuos ille transfuga hac de re culpat. Ego vero iſtum non miror patriæ à qua defecit, mores reprehendere: Latinorum, ad quos tranſiit, laudare; miror præ novæ ſuæ fidei ſtudio non cogitare ſe, dum cives ac gentiles ſuos ita procaciter inſectatur, vetuſtiſſimos ac ſanctiſſimos Patres una eademque opera ſugillare ac proſcindere, & *parvæ*, quod ait, *reverentiæ erga tantum ſacramentum* damnare Neque enim negare auſus eſſet, quod à novis ejus magiſtris paulo ante affirmari diximus, *ſanctos viros tam in Orientali, quam in Occidentali Eccleſia*, id olim, etiam nono ſeculo feciſſe, quod novus iſte ex Græco Latinus Ariſtarchus in parentibus & civibus ſuis ferre non poteſt. Neque ejus temeritatem purgat, quod apud infideles verſantibus iſta permittit, quæ *in locis Chriſtianorum ferre* non poteſt. Non enim qui Ambroſii ævo una cum Satyro ejus fratre in Sardoo mari navigabant fideles, vel qui Gregorij temporibus in Adriatico, Maximianus & ſocij, in barbarorum & infidelium locis verſabantur. Ergo ringatur licet Arcudius, & quicquid eſt famelicorum Græculorum, qui ejerata Patrum fide in Latinorum caſtra transfugiunt; hæc olim apud Græcos Latinoſque jam inde à Tertullianeo ſeculo ad a. D. 1100. per novem nimirum ſecula, uſitata fuerunt, quæque apud Latinos *noſtris* (inquit *u* Baronius) *temporibus penitus inconceſſa ſunt.*

CAPUT XVII.
s Laur. Dubl. Vita. c. 8. apud Sur. d. 14. Nov.
t Arcud. ub. ſupr. L. 3. c. 59.
u Bar. a. D. 57 §. 150.

CAPVT XVII.

Sed quid ille rem elevat *inconceſſa* dicens quæ ſub graviſſimis pœnis non neſcit interdicta? quæ ſi fierent,pro capitalibus & abominandis facinoribus apud ſuos habitum iri novit? Petavius multo ſimplicius, iſta apud veteres uſitata fuiſſe præfatus, x *Siquis* (inquit) *nunc Laicus aliquid ſimile auderet, is apud nos cenſeretur gravi pœna expiandi criminis reus, veluti ſanctiſſimi ſacramenti profanus temerator.* Quis iſtos neget priſcos majorum mores ac ſenſus ad unguem referre ac retinere qui ea nunc horrent atque abominantur, quæ illi olim concedebant, etiam laudabant,ac pro ſanctimoniæ ſpecimine habebant?

x Petav. de la Penit. publiq. Part. I. L. I. c. 7. p. 94.

DE

DE CVLTIBVS LATINORVM RELIGIOSIS,

LIBER SEPTIMVS,

QVI DE EVCHARISTIA QVINTVS EST.

De Euchariſtiæ Adoratione.

CAPVT PRIMVM

Proponitur quæſtio de Euchariſtiæ adoratione. Status controverſiæ. Latinorum pro adoratione argumenta ſolvuntur, I. ex Pſeud Origenis Hom. 5. de diverſis, ex quo neque tranſſubſtantiationem, neque adorationem Euchariſtiæ ſequi oſtenditur. Perronij fides.

DE iis hactenus diximus, quæcumque in hoc Euchariſtiæ ſacramento ad rem ipſam pertinent, & quibus vel materia ipſa ex qua fit continetur, vel ratio, qua fit, aut diſtribuitur, aut ſumitur; atque in his ſingulis non pauca eſſe oſtendimus, quæ præter veteris Eccleſiæ morem apud Latinos novata ſunt. Cætera minutiora nunc expendenda ſuperſunt. Sed quod de eorum origine multo minor eſt, quam de ſuperioribus controverſia, antequam ad ea procedamus, non modo utile, ſed etiam neceſſarium eſſe videtur, ut de ſacramenti hujus adoratione, quam apud Latinos obtinere non ſemel demonſtravimus, fuſius diſputemus. Eſt enim hæc quæſtionum omnium, quæ de cultibus Euchariſticis agitantur, longe nobiliſſima, maximeque momentoſa; ad quam cætera ſi non omnia, certe pleraque referri, imo propter eam inventa atque novata eſſe ſuis quæque locis monuimus. Ac primis quidem tribus

Cap. I. Chriſtianiſmi ſeculis ignotum fuiſſe hunc Euchariſtiæ cultum, fuſe ac niſi fallor, non obſcuris neque infirmis argumentis demonſtravimus, in alio opere, quod de cultus religioſi objecto edidimus. *a* Sed & in hac ipſa diſputatione multa jam ſupra præſtruximus, ex quibus facile intelligitur, ne ſequentibus quidem ad Berengariana uſque certamina temporibus, ſolenne fuiſſe apud Latinos Euchariſtiæ ſymbola latriæ cultu ut nunc fit, adorare. Quin & pauca quædam, quæ ex Liturgiis ad eum cultum conſtituendum à nonnullis afferuntur, obiter ſupra *b* ſolvimus, atque explicavimus. Ac tametſi veri videatur ſimillimum, nullum apud veteres eum Euchariſtiæ cultum fuiſſe, qui in Liturgiis, id eſt iis ipſis in locis nullus cernitur, in quibus omnes hujus ſacramenti partes, atque actus ſigillatim copioſe ac perſpicue repræſentantur; tamen quod Latinorum Theologi ſuum illum ritum ex aliis antiquitatis monumentis probare ac conſtituere conentur, multaque ad eam rem veterum ſcriptorum teſtimonia recitent, hanc etiam partem expendere placuit, totumque hunc locum quo ad quidem à nobis fieri poterit, diligenter purgare. In ea autem diſputatione ita verſabor, ut ea primum excutiam, quæ Latini objectant; Cum enim jam à nobis in iis quos dixi libris, præſtructum ſit ignotam Chriſtianis fuiſſe ad an. D. 300. hanc Euchariſtiæ latriam, neceſſe eſt ſi ea proxime ſequentibus temporibus obtinuit, aliquid fuiſſe in Chriſtianiſmo præter majorum fidem ac religionem novatam. Id autem factum eſſe, eorum in primis eſt demonſtrare, qui factum eſſe contendunt. Niſi id claris documentis approbaverint, apparet rationi eſſe conſentaneum, ut Apoſtolicæ ac primitivæ Eccleſiæ nepotes potius exiſtimemus in majorum, ut decebat, cultu ac fides manſiſſe, neque adeo inſignem & momentoſam novitatem præter ea, quæ à totius religionis auctoribus tradita acceperant, in Chriſtianiſmum invexiſſe. Tum vero depulſis cum bono Deo adverſariorum telis, illa parte altera afferam, quæ mihi ad verum conſtituendum aptiſſima ac maxime idonea videbuntur. Sic enim apertiſſime conſtabit totum illum Euchariſticæ adorationis ritum, qui nunc apud Latinos tanto ſtudio tantoque zelo exercetur ac defenditur, novum, imo recentem eſſe totiſque mille annis orbi Chriſtiano ignotum, tandem invecta in Eccleſiæ Romanæ fidem tranſſubſtantiatione in religionem paulatim irrepſiſſe ac invaſiſſe.

a L. 1. & toto 2.

b Supr. L. 3. c. 12.

Ac priuſquam rem ipſam aggrediar, paucis, nequid erroris contingat, aperiendum eſt, qui verus ſit hujus controverſiæ ſtatus. Itaque illud principio in tota hac diſputatione memori mente tenendum eſt, nos neutiquam abnuere, quin pani & calici, ſacris Dominici corporis & ſanguinis ſymbolis ſuus honos, ſuaque reventia debeatur, tum ob auctoris majeſtatem, tum ob rerum quas ſignificant, divinitatem, ac denique ob uſus, quem in religione habent, excellentiam ſingularem. Sed omnem hanc in illa ſymbola reverentiam ad id honoris genus pertinere cenſemus, qui & olim Agno Paſchali, & nunc baptiſmo, cæteriſque religionis ſignis, ritibuſque ſacris legitime habetur, ab eo cultu, qui ſummo Dei

Opt.

Opt. max. numini ſummus debetur, longe quod omnes fatentur diverſus, immenſoque infra eum ſpatio ſubſidens ac jacens. Sed & illud ſecundo diligentiſſime advertendum eſt, neque nos detrectare, quin fideles in ipſa hujus ſacramenti perceptione, divinum corpus hic quidem ſignificatum, in cœlis vero ad Dei dexteram in Majeſtatis ſolio radians, prono mentis totiuſque animi affecta adorent. Quod enim religioſe coli omni & tempore & loco fas eſſe credimus, id abſit ut eo rerum articulo colendum negemus, quo maxime noſtram in Dominum pietatem ac religionem cum grata ſalutis ab eo acceptæ recordatione conjunctam teſtamur. Hoc unum contendimus hic, ut alias ſemper, diligenter eſſe ſecernenda ſigna à rebus, quorum ſigna ſunt; enixeque cavendum, ne, quod Auguſtinus miſerrimæ ſervitutis eſſe pronuntiat, *c* ſigna pro rebus accipiamus, altera cum alteris permiſcentes, ac confundentes. Signis ſua reverentia exhibeatur; Chriſto ſua uni latria ſervetur. Quæ tametſi in uno eodemque officio, dum ſacramentum percipimus, ſimul ſemelque fiant, diſtincta tamen altera ab alteris & inconfuſa manere neceſſe eſt; quod in baptiſmo, altero novi fœderis ſacramento, clariſſime elucet; in quo qui tinguntur adulti, ii Chriſtum Dominum, cui initiantur, quemque toto animo circumfuſi complectuntur, religioſiſſime veluti Servatorem, Redemptorem, ac Deum ſuum, adorant eo latriæ cultu, quo nullus eſt ſuperior; & aquam ſanctiſſimum myſterij ſymbolum, qua eodem momento à miniſtro perfunduntur, reverenter excipiunt; Vnde nemo ſanus concluſerit ab iis ipſam quoque aquam latria adorari. Omnes fatentur aliud eſſe quod Chriſto; aliud quod aquæ honoris exſolvitur. Plane eadem eſt honoris, qui in Euchariſtiæ perceptione tum Chriſto, tum ſacramento exhibetur, ratio. Non ergo inter nos jam quæritur, num veteris Eccleſiæ fideles, cum communicarent, vel Chriſtum latria adorarint, vel panem & calicem ſacrum reverenter exceperint; De utroque, ultro aſſentimur, ac confitemur. Illud proprie quæritur, an ſacramento, quod miniſtri manu porrectum ipſi accipiebant & ſumebant *latriæ cultum, qui vero Deo debetur, exhibuerint*; an is mos qui nunc apud Latinos ſolennis legitimuſque eſt, *in Catholica Eccleſia ſemper receptus fuerit.* Ait Tridentina Synodus, cujus hæc ipſiſſima verba ſunt; *d* Nos negamus. Ad hanc lineam certandum eſt. Hic conſiſtendum. Hoc adverſario demonſtrandum. Niſi hoc egerit, quicquid aliud egerit, id quod quidem ad præſentem diſputationem pertinet, fruſtra egerit. Ac de antiquiſſimæ quidem Eccleſiæ, quæ primis tribus Chriſtianiſmi ſeculis floruit, more ac inſtituto, ſatis ſuperque à nobis in alio opere *e* actum eſt. Neque adverſarij ex primo illo veriſſimo ac ſanctiſſimo Chriſtianiſmi ſtatu quicquam habent quod objiciant. Nunc

c Aug. L. 3. de doctr. Chriſt. c. 5. extr. & c. 9.

d Conc. Trid. Seſſ. 13. c. 5.

e L. 2. de relig. cult. obj.

Caput I. quoniam diximus hanc adorationem ſero inſtitutam fuiſſe poſt receptum undecimo ſeculo publicaque lege ſancitum tranſſubſtantiationis dogma; ſequens quoque ab a. D. 300. ad 1100. ætas vindicanda eſt. Videamus ergo ſiquid omnibus illis ſeculis occurrat, quo contraria adverſatiorum opinio ſuum Euchariſtiæ cultum omni illo tempore apud Chriſtianos obtinuiſſe contendentium probari conſtituique poſſit.

Bellarminus leviſſime defungitur *f* ad ea loca nos dimittens, quæ in diſputatione de tranſſubſtantiatione à ſe adducta & expenſa fuiſſe dicit. Perronius eadem, & nonnulla fortaſſe alia fuſius more ſuo tractat. Nos ſingula pro ordine temporum evolvemus. Quo in cenſu hic primam conſideremus, quem Origenis nomine afferant locum ex opere decem de diverſis homiliarum. Eum enim locum ex priori de religioſi cultus objecto diſputatione, ideo nominatim excluſimus, *g* quod ejus operis in quo legitur, non Origenes, ſed incertus neſcio quis auctor ſit. Nam & cæteras homilias quæ eo opere continentur, pæne omnes, ipſi Latini Origeni jamdudum abdicarunt; ſecundam Eraſmus, Sixtus Senenſis, Baronius, Poſſevinus, Gretſerus, & hic ipſe, qui quintam nunc objicit, Bellarminus; *h* octavam Eraſmus, & Merlinus; nonam & decimam idem ille Bellarminus. Primam denique noſter Albertinus *i* ex Origenis familia juſto certoque decreto ejecit, quod de beatiſſimæ Virginis partu plane aliter quam Origenes philoſophetur, id negans quod diſerte ait Origenes, ſanctiſſimæ Mariæ *uterum in partu fuiſſe reſeratum*. Neque mihi veriores videntur reliquæ, quos illi intactas reliquerunt. Tertiam alienam eſſe ab Origene multa viri eruditione & ingenio indigna arguunt, *m* tota ſenſuum & orationis id ea, cujus ſpecimen vide in illa Herodis proſopopœa, quæ in media homilia habetur; tum in his, quæ de eodem ibidem dicuntur; *frendebat dentibus, nubilo tenebricabatur aſpectu, igneus oculis ejus ſe ſe turbo infuderat, &* cætera vix in tirone ferenda. Neque ego putaverim infantium ab Herode occiſorum *memoriam*, quod iſte ſcriptor affirmat, jam Origenis temporibus, *ſemper in Eccleſiis celebratam fuiſſe ſecundum integrum ordinem Sanctorum*; idque *Sanctos Patres mandaviſſe*. Sed hanc ipſam quintam, ex qua Latini argumentantur, non eſſe Origenis clamat *n* quod inter largitiones fidelibus ſolennes eas recenſet quæ *in altaris honorem cultumque ſanctorum fiebant*; nondum quod ſciam, ævo Origenico apud noſtros notas & uſitatas. Quo & illa accedunt quæ de *agri* & *villa* etymo philoſophatur, *agrum dici quod in eo aliquid agatur*, *villam* vero *à circumvallatione limitis*. Hæc enim ſcriptorem produnt hominem fuiſſe Latinum, & quidem ſatis ineptum; quod utrumque ab Origenis & gente & ingenio valde alienum eſt. Sed ſi homiliam Origenis eſſe nego, non ideo nuperam eſſe aio. Fateor eſſe priſci alicujus, de ſequioribus poſt Origenem ſeculis

f Bell. l. 4. de Euch. c. 29. §. Secundo probatur.

g L. 1. de relig. cult. c. 3. p. 37.

h Bell. de ſcript. Eccl. in Orig. de cæteris vid. Coc. in Orig.

i Albert. de Euch. in Orig. c. 3. p. 364 col. 2.

k Orig. hom. 1. de div. init. *clauſtris non apertis genuit.*

l Hom. 14. in Luc. p. 224. init. pag.

m Hom. 3. de div. Orig. T. 2. p. 436.

n Ibid. Hom. 5. p. 440.

o Ibid. p.

ſeculis. Videamus ergo an Euchariſtiam jam tum cum ſcripta eſt, adorari fidelibus ſolitam fuiſſe demonſtret. Auctor illa Centurionis ad Dominum ex Matthæi capite octavo enarrans, *p* *Non ſum dignus, ut ſub tectum meum intres; Intrat & nunc* (inquit) *Dominus ſub tectum credentium duplici figura, vel more. Nunc enim quando ſancti & Deo acceptabiles Eccleſiarum Antiſtites ſub tectum tuum intrant, tunc ibidem per eos Dominus ingreditur; & tu ſic exiſtimes, quaſi Dominum ſuſcipiens. Et aliud; Quando ſanctum cibum, illudque incorruptum accipis epulum, quando vitæ pane & poculo frueris, manducas & bibis corpus & ſanguinem Domini, tunc Dominus ſub tectum tuum ingreditur. Et tu ergo humilians te ipſum, imitare Centurionem, & dicito, Domine non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum. Vbi enim indigne ingreditur, ibi ad judicium ingreditur accipienti.* Hæc ille. Bellarminus eo loco, ad quem nos dimittit, hinc argumentatur, quod communicantes ore accipiunt, ipſum eſſe Dominum Chriſtum (ſub panis ſcilicet ſpeciebus ex præcepto de tranſſubſtantiatione dogmate) latentem. Hoc vero ubi aſſecutus fuerit, tum hinc aliis aſſutis ex ſuo ingenio argumentum conficiet, Euchariſtiam adorandam eſſe, quod eâ ſcilicet Chriſtus contineatur. Itaque omnes jam vident hunc locum ad diſputationem non de adoratione (de qua nihil habet) ſed de Domini reali (ut loquuntur) in ſacramento præſentia pertinere. Recta enim nihil de adoratione concludit; id tantum inde colligi putat Bellarminus, ex quo ſi conceſſum fuerit, conſequetur Euchariſtiam eſſe adorandam. Atqui ſi ſic agere licet, magna in hanc diſputationem invehetur confuſio. Sic enim licebit quæ pro reali Chriſti in ſacramento præſentia à Latinis afferuntur, ea fere omnia in hunc quoque locum transferre; quod illi ex ea ſemel poſita ſequi exiſtiment ſacramentum eſſe adorandum. Itaque candidius egiſſet Bellarminus, ſi hunc locum in priori de Chriſti in ſacramento præſentia, quo proprie pertinet, attuliſſe contentus, eo in hac altera de adoratione cauſa plane abſtinuiſſet. Sed quando ei nobiſcum ita ſe gerere libuit, age videamus, quantam vim habeat hæc ejus argumentatio. *q* *Si* (inquit) *loqueretur Origenes de corpore Domini per metonymiam, id eſt de pane ſignificante corpus Chriſti, non vocaret eum panem, incorruptum epulum, nec ei dici vellet, Domine non ſum dignus,* &c. Ego vero reſpondeo homiliæ auctorem de duobus apertiſſime loqui, de *ſancto illo cibo*, quem *incorruptum epulum, vitæ panem*, ac denique *corpus & ſanguinem Domini* vocat, Alterum vero ſubjectum de quo loquitur *Dominus* eſt, quem ait ſub communicantis *tectum ingredi.* Bellarminus hæc duo ſubdole, ſed falſo, inter ſe confundit, ac pro uno eodemque ſubjecto accipi vult; quæ auctor apertiſſime diſtinxit, alterumque ab altero ſecrevit. De priori dicit, communicantem

CAPUT I.

p Ibid. p. 441. ult. med.

q Bell. L. 2. de Euch. c. 8. §. Alterum teſtimonium.

Cap. I. cibum illum accipere, Domini corpus manducare, ſanguinemque bibere; de poſteriori dicit *Dominum ſub tectum noſtrum ingredi.* Hæc autem diverſa inter ſe eſſe, quis non videt? Neque enim vel qui hoſpitis tectum ſubit, eum quiſquam *ab hoſpite manducari, bibi, in cibum accipi* dixerit, vel cujus *corpus, & ſanguis ab hoſpite manducatur & bibitur*, eum ſub *tectum hoſpitis intrare.* Hi actus tam inter ſe diverſi res ipſas, quibus illi tribuuntur, plurimum quoque inter ſe differre apertiſſime indicant. Si vero unam eandemque Chriſti perſonam (quod pugnat Bellarminus) ſignificare hic ſcriptor voluiſſet, nihil neceſſe erat tam diverſis vocabulis in priori & poſteriori enuntiationis parte uti; rem ſatis in priori parte vero nomine expreſſam relativo pronomine ſimpliciter in poſteriori ad hunc modum ſignaſſet; *Quando Dominum in ſacro & incorrupto epulo manducas, ille ipſe tunc ſub tectum tuum ingreditur.* Qui ergo non ita loquitur, ſed alia in hac parte vocabula, alia in illa uſurpat, in illa quidem *ſanctum cibum, incorruptum epulum, vitæ panem & poculum, corpus* denique *ac ſanguinem Domini* dicit; in hac vero *Dominum* ipſum; is hoc tanto nominum diſcrimine clamat ſe res diverſiſſimas intelligere; prioribus ſcilicet nominibus *Euchariſtiam* Domini epulum, poſteriori vero Domini vocabulo ipſam *Chriſti* perſonam ſignificaſſe; plane ac ſi dixiſſet *Quando panem & poculum ſacrum accipis, tunc Dominus ſub tectum tuum ingreditur.* Sed & ipſa ſcriptoris mens, totiuſque loci ratio neceſſario poſcit res iſtis vocabulis diverſas ſignificari. Nam quiſquis hunc locum attente legerit, ſtatim per ſe ſatis intelliget, ſcriptorem hoc velle, quod poſteriori loco dicit, *Dominum ſub tectum noſtrum ingredi*, aliquid eſſe majus, ac divinius, nobiſque honorificentius, quam quod priori loco dixerat, *Domini corpus manducare & ſanguinem bibere.* At ſi hoc de ipſa Domini perſona ac natura proprie dicta perinde ac in ſecundo loco *Domini* nomen intelligas; patet totam illam manifeſtiſſimam ſcriptoris intentionem perverti. Nam ſi ita ſe res habeat, quod poſteriori loco dicitur, eo quod priori dictum erat, non modo non erit majus, ſed etiam multo erit minus. Quis enim non intelligit, multo majus, atque mirabilius eſſe Chriſtum in os, in pectus, in viſcera ipſa admittere, quam in ædes? Chriſtumque multo majori amore ac honore eum dignari, in cujus ſe viſcera penitus immittit, quam cujus tectum ſubit? Ergo niſi tu hunc tuum teſtem Bellarmine ineptiſſime, ac plane ridicule non modo aliud quam quod in animo habebat, ſed res cum iis quas intendebat, recta pugnantes locutum fingas; neceſſario confiteri debes illum quem priori loco dicit *ſanctum cibum, vitæ panem* &c. omnino aliud eſſe, quam hunc, quem poſteriori loco nominat, *Dominum.* Atque ita eſſe altera illa, quæ præceſſit, hujus gemina, enuntiatio liquido demonſtrat; *Quando* (inquit) *ſancti & Deo acceptabiles Eccleſiarum antiſtites ſub tectum tuum intrant, tunc ibidem per eos Dominus ingreditur.* Hic ne tu quidem negaris *Antiſtites*, quos priori loco dicit, plane aliud eſſe quam *Dominum*, quem deinceps nominat, & hoc quod poſteriori loco ait, *Dominum tectum noſtrum ſubire* aliquid eſſe

majus

majus atque honorificentius, quam quod prius dixerat, *Antiſtites ſub tectum noſtrum intrare*; ac denique id quod dicit, Dominum *tunc* ad nos *ingredi*, non proprie eſſe intelligendum, ac ſi vellet ſignificare Chriſti perſonam naturamque ejus humanam tectum noſtrum corpore ſuo ſubire (quod omnes ſatis vident eſſe abſurdiſſimum) ſed improprie ac figurate eſſe accipiendum; ut eo ſignificetur Chriſtum ad nos non *per ſe*, ſed per *Antiſtites* ingredi, quod ipſum diſerte adjecit auctor, *tunc* (inquit) *PER EOS Dominus ingreditur.* Vno verbo Chriſtum dicit tunc *ad nos ingredi*, quia *aliquid Chriſti* (ut ſic dicam) tunc tectum noſtram ſubit; tametſi non ipſe Chriſtus, vel ipſa Chriſti perſona tectum noſtrum ſubeat. Illos enim antiſtites quos qualeſque deſcribit, nemo aliquid Chriſti eſſe negaverit; Chriſti ſcilicet miniſtros, & membra. Omnino par eorum eſt ratio, quæ continenter de communicantibus ſubjicit; *Quando ſanctum cibum &c. accipis, tunc Dominus ſub tectum tuum ingreditur* Ergo & hic, ut in ſuperiore exemplo, aliud *cibus*, aliud *Dominus*; & *Dominum ſub tectum tuum ingredi*, aliquid majus atque honorificentius eſt, quam ſacrum *cibum accipere*; ac denique quod ait tunc cum communicamus ſcilicet *Dominum ſub tectum noſtrum ingredi*, id non proprie dictum eſſe, ac ſi Chriſtus ipſe, ejuſque vel perſona vel natura humana ad nos veniat; ſed improprie ac figurate, ut ſignificetur Chriſtus non per ſe, ſed per *ſacramentum ſuum* ingredi; non quod *ipſe*, ſed quod *ipſius aliquid*, tum ad nos ingrediatur; ejus ſcilicet panis ac poculum; qualiter Chriſtum & per Antiſtites *ad nos ingredi* modo dixerat, & paulo ante *verbo venire*, ubi Centurionem indignitatem ſuam ne Chriſtus ad ſe veniret, pluribus excuſantem, inducit; r *Non ſum dignus* (inquit) *ut intres ſub tectum meum, ſed tantum dic verbo; ſed tantum VENI VERBO.* Eadem *ingrediendi*, quæ *veniendi*, & *ſacramenti* eadem quæ *verbi* ratio. Quod Chriſtus ad nos *ſacramento ingreditur*, eo Chriſti ſacramentum Chriſtum ipſum proprie ac realiter eſſe, haud ſapientius dixeris, quam Chriſti verbum ipſum realiter Chriſtum ideo eſſe, quod Chriſtus *verbo ad nos veniat.* Denique ipſe ſcriptor hæc ita eſſe accipienda hunc ſermonem ingrediens diſerte præcipit, certe præcipere videtur; *Intrat* (inquit) *& nunc Dominus ſub tectum credentium duplici figura vel more*; *Figuram* dicit, non proprietatem; neque alteram tantum *figuram*, qua ad nos Chriſtus per *antiſtites* ingreditur; ſed *utramque*; *duplici* (inquit) *figura*; adeoque etiam ea, qua Chriſtus per cibum ſanctum, ſub tectum noſtrum intrat. Quanquam de eo nos moneri nihil magnopere opus erat. Quid enim iſta ſermonis figura notius, qua vel Chriſto, vel à Chriſto fieri dicuntur, quæ iis rebus & perſonis fiunt, quæ Chriſti ſunt, qualia illa ſunt, s *Qui recipit vos, me recipit*; *Qui vos audit, me audit*; Qui *vos ſpernit, me ſpernit.* *Qui accipit ſiquem miſero, me accipit.* *Quamdiu feciſtis uni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis.* Inde illud, *Saule, Saule quid me perſequeris?* Vt quæ miniſtri Chriſti nomine patiuntur ea Chriſtus ipſe pati dicitur. Iam ut miniſtri; ſic & verbum, & ſacramenta aliquid quoque ſunt

Cap. I.

r Orig. ub. ſupr. p. 491.

s Matth. 10. 40. Luc. 10. 16. Ioan. 12. 20. Matth. 25. 40. Act. 9. 4.

Cap. I. Chriſti; eſus ſcilicet organa, media, ac inſtrumenta, quæ non modo inſtituit, ſed quibus etiam ipſe utitur ad opus ædificationis noſtræ; ut ad quos *verbum venit*, quibus ſacramentum aliquod *Dominicum* confertur, ad eos nihil mirum ſit dici Chriſtum ipſum *ingreſſum eſſe*. Cum ergo ex his ſatis ſuperque pateat *cibum*, *& Dominum* in loco objecto duo eſſe re interſe diſtincta, aliudque cibum eſſe, aliud Dominum; hinc non modo non confirmatur, ſed etiam apertè evertitur ac refellitur quod Bellarminus inde concludit Euchariſtiæ ſacramentum vere proprieque eſſe Chriſti corpus; adeoque ipſum Chriſtum. Quæ vero ille affert, ut hoc probet, ea ex his quæ diximus, nullo negotio vel ſolvuntur, vel etiam refelluntur: Ne ipſe quidem id urget, quod cibum illum ſanctum ſcriptor *corpus Domini* dicit. Merito facit. Veriſſimum enim eſt, quod dicit *t* illud *corporis Dominici* nomen *de pane ſignificante corpus Chriſti* id eſt de Euchariſtia per metonymiam dici. Nihil apud Patres vulgarius; de quo & ipſi nos ſedulo monuerant. Auguſtinus; *u Pane quidem ſacramentum omnes corpus eius* (Chriſti) *dicimus*. Facundus & ipſe quoque Afer, ſed Auguſtino centum annis recentior; *x Sacramentum corporis & ſanguinis eius* (Chriſti) *quod eſt in pane & poculo conſecrato CORPUS eius & SANGUINEM dicimus, non quod proprie corpus eius ſit panis, & poculum ſanguis; ſed quod in ſe myſterium corporis ſanguiniſque contineant.* Quod vero Bellarminus ſic accipi poſſe negat *corporis Dominici* nomen apud homiliæ ſcriptorem poſitum; in eo largiter fallitur. Sed (inquit) ſi ita acciperet, *non vocaret eum panem*, incorruptum epulum. Quidni (inquam) Bellarmine? Petrus quidem *verbum Dei ſemen* regenerationis noſtræ ſcilicet, *incorruptibile* vocat. *y* Sacramentum quoque *Dei verbum* eſt; neque alio à verbo diſtat, niſi quod aure, illud oculo & manu & ore percipitur; unde & hoc Auguſtinus *viſibile verbum* dixit. *z* Et baptiſmum alterum Eccleſiæ ſacramentum, *aquam vitæ* ὕδωρ ζωῆς Iuſtinus, *a indumentum incorruptionis* ἀφθαρσίας ἔνδυμα Nazianzenus *b* vocant; unde nemo colligit aquam baptiſmalem vel Chriſtum, vel Spiritum Sanctum vere eſſe ac *realiter*. Quod vero negat Bellarminus ſacro pani dici poſſe, *Domine non ſum dignus*, fateor. Domino Chriſto ſic ad nos in ſacramento, ut in *verbo*, ut in *Eccleſiæ antiſtitibus venienti*, id dici non poſſe nego; neque ex eo *panis* magis quam *verbi*, vel *Antiſtitum* in Chriſtum tranſſubſtantiationem, Vel certe Chriſti in his præſentiam realem concludi poſſe defendo. Ex quibus quivis videt, fruſtra & præter rem hic ab eodem illa afferri *Chriſtum per fidem non poſſe accipi niſi à piis*, & *ab indignis non accipi ſecundum nos niſi externum ſymbolum*. Nihil enim hic ſcriptor habet, quod his repugnet. Is enim cibus de quo loquitur, non alius à nobis intelligitur, quam Dominici corporis ſacramentum, quod etiam ab impiis aliquando, ſed in judicium ſumi, confitemur. Atque hinc poſtremo omnes intelligunt, cum ex hoc ignoti ſcriptoris loco vel panis tranſſubſtantiatio vel Chriſti realis in pane præſentia nullis Bellarminianæ ſophiſtices fidiculis extorqueri poſſit, multo minus ex eo Euchariſtiæ

t Bell. L. 2. de Euch. c. 8. §. Alterum teſt.

u Aug. ſerm. 53. de verb. Dom.

x Facund. L. 9. de trib. capit.

y 1. Petr. 1. 23.

z Aug. L. 19. contr. Fauſt. c. 16.

a Iuſt. contr. Tryph. p. 178. lin. 48.

b Greg. Naz. orat. 40.

Euchariſtiæ adorationem ulla arte elici poſſe. Nimirum cui ſcriptor dici vult, *Domine non ſum dignus , ut intres ſub tectum meum*, quemque ideo Bellarminus *adorari & invocari* argumentatur: is (quod ille abſurdiſſime atque ineptiſſime ſupponit , non eſt panis Euchariſticus , qui à communicantibus ore corporis manducatur : abſit : ſed eſt Dominus Chriſtus , quem panis ille ſignificat ex ipſius inſtituto , & *in quo* vel *per quem* Dominus ad nos *venire & ingredi* dicitur, non proprie, ac ut ſic dicam *naturaliter* vel *perſonaliter*, ſed metaphorice & figurate: ut in ſuo ſacramento : plane eodem modo , quo idem quoque Chriſtus ab hoc ipſo auctore ad nos & *in verbo venire* , & *per Eccleſiæ antiſtites* ingredi hoc eodem in loco dicitur : unde nemo ſanæ mentis concluſerit, vel vocali Domini verbo,quod aures carnis noſtræ ferit, vel *antiſtitibus* Eccleſiæ nos Chriſti nomine convenientibus , latriæ adorationem atque religioſam invocationem exhiberi à nobis debere. CAP. I.

Perronius hunc quoque locum in tractatu de adoratione Euchariſtiæ , velut idoneum admittit , *c* ſed ad aliam ſui operis partem, eam ſcilicet quæ eſt de tranſſubſtantiatione nos ablegat,in qua ſe adverſarij ſolutiones diſcuſſiſſe dicit. Sed ibi de adoratione nihil proprie dicit. *d* Tantum ex his ſcriptoris verbis haberi affirmat Chriſti corpus vere ac realiter eſſe in ſacramento. Cæterum ad id probandum nihil habet præter illa ipſa , quæ à Bellarmino allata profligavimus. Sed antequam ad cætera pergo , obiter obſervandum eſt qua fide Perronius diſputator ille apud noſtrates famoſiſſimus , quaque religione controverſias noſtras tractarit. Ille Origenem quoties occurrit , miris modis lacerat, veluti hominem inteſtabilem : in hac nominatim cauſa, quæ de Euchariſtia eſt , *omni auctoritate carere* pronuntiat : *e* & cum nobilem ex eo locum objeciſſet adverſarius , ne viri quidem conſpectum tulit : totuſque repente inhorreſcens exclamat, indignatur, tumultuatur, maledicta & convicia eructans, omneſque in miſerum Origenem iratum effundit habenas : ac ut cætera mittam , quædam ejus ex loco qui fuerat objectus , hanc vim habere dicit , *f* ut ſignificent ab eo quæri , *an Euchariſticus panis vere ſit corpus Chriſti necne* ? Origenem hujus quæſtionis *partem negantem ſequi ac defendere* : adverſus *ſimpliciores* (quo nomine Perronius vult *g* ab eo *Catholicos* fuiſſe ſignificatos) *partem quæſtionis affirmantem ſequentes*. Mitto Perronianæ hujus cauſæ vana : ut ſunt plæraque illius viri. De his Albertinum noſtrum non indiligenter , neque perfunctorie diſputantem , videat qui volet. Nunc illud tantum obſervo confiteri Perronium imo docere & argumentis pro ſua virili probare hanc fuiſſe Origenis eandem cum noſtra de Euchariſtia ſententiam ; quem ille ſcilicet affirmat ſenſiſſe hoc ſacramentum *nequaquam vere eſſe Chriſti corpus*. Itaque locum objectum Perronius dimittit ac repudiat veluti hominis adverſarij , ſuarumque partium hoſtis profeſſi , indignum adeo cujus in hac diſputatione ulla habeatur ratio. Satis quidem pro

c Perr.L.3.de Euch.c.12. p.878.

d Id.ibid L. 2. Auct. 7. Orig. p. 215.

f Ibid.L.1.c. 35.extr.p. 16.

f Ibid.L.2. Auct.7.p. 216.

g Ibid.p. 220.

imperio:

CAP. II. imperio; Ferremus tamen ſi ſibi conſtaret. Nunc plane aliter eſt. Hunc enim Origenem quem modo contra ſe dicturum, veluti hominem inteſtabilem, repulit, hunc ipſum inquam, vix dimiſſum ſtatim revocat, eumque contra nos audiri æquum juſtumque eſſe poſtulat. Homiliam enim illam in qua habetur locus de quo proxime diſputavimus, pro genuino Origenis fœtu in nos citat; antiquiſſimi ac longe doctiſſimi ſcriptoris nomen & voces vel explodens, vel laudans, prout rebus ſuis vel adverſatur, vel favet. Nullam ego cauſam tam deſperatam eſſe puto, quam non ſit facile his quidem legibus tueri; ut unius ejuſdemque viri teſtimonium valeat quidem ſiquid pro te; abiiciatur vero ac dimittatur ſiquid in te dixerit. Sed ad rem nunc redeamus.

h Ibid. p. 223. 225.

CAPUT II.

Solvuntur Latinorum pro Euchariſtiæ adoratione Arg. II. ex Pſeudo-Clemente. III. ex Cyrillo Hieroſolymitano. IV. ex Gregorio Nazianzeno. V. ex Ambroſio.

BEllarminus Conſtitutionum Pſeudaphoſtolicarum parentem inter eos quoque auctores cenſet, *i* ex quibus ſuam Euchariſtiæ adorationem probari poſſe putat. *k* Locum indicat L. 2. c. 61. (in Græca editione eſt 57.) *Quiſque ordo ſeorſum corpus Domini & pretioſum ſanguinē ſumat accedentes ordine, cum pudore & reverentia, ut ad corpus Regis.* μεταλαμβανέτω ἑκάστη τάξις καθ' ἑαυτὴν τοῦ κυριακοῦ σώματος καὶ τοῦ τιμίου αἵματος ἐν τάξει, μετὰ αἰδοῦς καὶ εὐλαβείας ὡς βασιλέως προσερχόμενοι σώματι. Ex veteris Eccleſiæ ſtilo, quem nuper ex Auguſtino & Facundo obſervabamus, pro Euchariſtiæ ſacramento *Domini corpus* dicit & *ſanguinem.* Sumi à ſingulis cum *pudore & reverentia* jubet; quod tanto ſacramento à Chriſto in ſuæ mortis memoriam inſtituto dignum ſit; *latria adorari*, quod unius Dei eſt, neque hic neque alibi uſquam jubet. Euchariſtiam porro adiri vult, ὡς βασιλέως σῶμα, *ut corpus Regis*; quia ſcilicet ejus eſt μνημόσυνον, ac ut hic auctor ſæpius nominat ἀντίτυπον, *antitypum*; eo inſtitutum, ut diviniſſimi illius corporis ad ſalutem noſtram mactati paſſionem annunciemus; ſacroque hoc ejus monumento atque pignore excitati divinam illam victimam nobis ob oculos mentis ponamus, ac veluti in ejus præſentia nos geramus. Quis dubitat adultos ad ſalutarem baptiſmi aquam eodem quoque pudore, eademque reverentia accedere debere, veluti ad Chriſtum pro nobis mortuum ac ſepultum, cum eo commorituros ac conſepeliendos, eumque quod ait *m* Paulus, *induturos*? Nemo tamen illam, ut Juſtinus vocat, *vitæ aquam* ideo putaverit latria colendam.

i Bell. L. 4. de Euch. c. 29. §. Secundo probatur.
k Conſt. L. 2 c. 57. (al. 61.) extr.
l Ibid. L. 5. c. 13. p. 926. D. L. 6. c. 29. p. 967. B. L. 7. c. 26. p. 979. D.
m Gal. 3. 27.

Sequitur Cyrilli Hieroſolymitani locus ex Catecheſi Myſtagogica quinta, quo Latini plurimum utuntur, ad conſtituendum tum tranſſubſtantia-

ſtantiationis, tum adorationis negotium. De priori, quæ ex eo argumentenctur, mitto; Siquis ea cognoſcere cupiat, Albertinum *n* noſtrum adeat in opere, quo totam illam quæſtionem doctiſſime ac copioſiſſime eſt executus. Quod vero ad Euchariſtiæ latriam pertinet, Bellarminus *o* & Perronius *p* illa enixe urgent Cyrilli *q* verba; *Poſt communionem* (inquit) *corporis Chriſti, accede & ad calicem ſanguinis, non extendens manus, ſed pronus, in modum adorationis & venerationis, dicens Amen.* μετὰ τὸ κοινωνῆσαί σε τοῦ σώματος Χριστοῦ, προσέρχου καὶ τῷ ποτηρίῳ τοῦ αἵματος, μὴ ἀνατείνων τὰς χεῖρας, ἀλλὰ κύπτων, καὶ τρόπῳ προσκυνήσεως καὶ σεβάσματος, λέγων τὸ ἀμήν. Audio, quo corporis ſtatu accedendum ſit ad ſacrum calicem; nimirum ſtantem quidem, ſed tamen corpore nonnihil prono & inflexo, in hominis venerabundi morem. Calicem ipſum latria adorari, non equidem audio. Illud fateor, docet myſterium hic agi, rem ſacram quæque ad ſalutem animæ pertinet, tibi communicari; quem ad actum nemo negat, quod jam ab initio præſtruximus, magnam reverentiam eſſe afferendam, ac hujuſmodi quæ vel exterius in ore, in oculis, in totius corporis geſtu ac poſitura eluceat. Corpus ergo vult *inclinari* aliquantulum, hactenus ut nonnullam adorantis aut venerantis ſpeciem præ ſe ferat. Ipſam proprie adorationem fieri non jubet; quamquam etſi juberet, nihil eo Latinorum cauſam juvaret; hoc enim quicquid eſt quod præcipit venerationis & adorationis, non definit cui ſit impendendum; ego vero non dubito, quin ad ipſum Chriſtum, cujus myſterium agitur, non autem ad ſymbola, dirigendum eſſe ſenſerit quicquid adorationis hoc loco fit, ſiquid fit. Cæterum quod dixi, verum eſt, auctorem non hic præcipere communicanti, ut vel Chriſtum, vel Chriſti poculum adoret. Tantum deſcribit, quo corporis habitu accedendum ſit ad calicem; quem ſic deſcribit, ut communicans pronus ſit, hominis adorabundi ac venerabundi more modoque; non corpore, vel humi ſtrato, vel in genua procumbente, ſed cervice inflexa, & pectore ſi forte incurvato. Hæc Cyrilli mens eſt. Adorationis aliquid ſimile fieri vult; adorationem ipſam fieri non hic quidem intelligit. Quæ adoratio cultus eſt religioſus, ac ut Latini loqui amant, *latria*, ea fateor, fit in Euchariſtia, ſed Chriſto Domino in cœlo ſedenti, & in corde adorantis per fidem præſenti, fit; *pani & calici* non fit. Chryſoſtomus vero hominem baptiſma ſuſcepturum liquido diſerteque plenam veri nominis adorationem facere jubet; *r* *Poſtquam* (inquit) *ad thalamum Spiritus perveneritis, poſtquam ad porticum gratiæ accurreritis; poſtquam prope tremendam ſimul & deſiderabilem piſcinam veneritis, & tanquam captivi procideritis coram Rege, omnes ſimiliter in genua vos projicite.* ἐπειδὰν πλησίον γένησθε τῆς φοβερᾶς ὑμῶν καὶ ποθεινῆς κολυμβήθρας, προσπίπτετε τῷ βασιλεῖ, ῥίψατε πάντες ὑμεῖς ἐπὶ γόνατα. Adorationem hic diſertiſſime expreſſit; non ſolam, ut ille, adorationis ſimilitudinem. Sed eam adorationem dixit, quæ ad Regem, id eſt Chriſtum, non ad aquam dirigitur. Idem de iis

CAPUT II.

n Albert. L. 2 de Euch. in Cyr. Hier. p. 431, a.

o Bell. L. 2. de Euch. c. 13 §. Neque enim.

p Perr. de Euch. ubi ſupr.

q Cyrill. Hier. Catech. myſt. 5. extr.

r Chryſ. Hom. in illud. Simile eſt regnum. &c.

Cap. XII. quæ Cyrillus habet de Euchariſtico poculo loquens eo magis ſtatuendum eſt, quod ne adorare quidem accedentem ad illum calicem diſerte præcipit.

s Greg. Naz. Orat. 11.

Ex Gregorio Nazianzeno locum deſcribunt, in quo narrat *s* Gorgoniam ſororem cum morbo graviſſimo laboraret, abjectis humanis remediis, intempeſta nocte, cum morbus nonnihil remiſiſſet, *ad altare cum fide procubuiſſe, & eum qui ſuper eo honoratur magno clamore invocaſſe*, τῷ θυσιαστηρίῳ προσπίπτει, μετὰ τῆς πίστεως, καὶ τὸν ἐπ' αὐτῷ τιμώμενον ἀνακαλεσαμένη βοῇ μεγάλῃ &c. Inanes Perronij *t* ad hunc locum ampullas de Gorgoniæ in Euchariſticis ſymbolis, ſive vt Gregorius loquitur, antitypis fiducia, nihil moror. Sunt enim mera verba hominis ſibi indulgentis & aërem vano ſtrepitu verberantis, noſque tam ſtultos fore præſumentis, vt ei conceſſuri ſimus, nihil nos in morbis levaminis, aut remedij ſperare poſſe, niſi ab eo, quod ſit numen, unique numini debito cultu dignum; quaſi non & à Deo omnia, & à medicis, aliiſque humanis mediis & à cæteris cauſſis ſecundis præſidij aliquid expectare liceat, dum ſuo à ſingulis, ordine ac gradu pendeamus. Bellarminus non quidem fœlicius, ſed tamen ſimplicius, ac meliori fide, miſſis Perronianæ eloquentiæ ſpiſſis & contortis fumis, agit, *u* & quod Gorgonia eum *qui in altari honoratur* ſive *colitur invocavit*, concludit *adorandam* eſſe Euchariſtiam. Quid ita? Quia (inquit) *dubium eſſe non poteſt, quid ſuper altare colatur, cum nihil ibi ponatur à Chriſtianis niſi panis & vinum mutanda in corpus Chriſti.* Zelus, quo in hoſtiæ gloriam ardet Bellarminus, ejus menti alioqui perſpicaciſſimæ caliginem interdum offundit; atque id illi hoc loco accidiſſe videtur. Sic enim agit, quaſi vel quicquid ſuper aliquo altari colitur, id ſuper eo poni neceſſe ſit; vel quicquid ſuper altari ponitur, id etiam ſuper eo coli deceat; (cultum autem intelligit religioſum, atque uni Deo debitum. At Deum olim ſuper Iſraëlis altari cultum fuiſſe ſatis ni fallor, conſtat; quem ſuper eo poſitum aliquando fuiſſe; haud ſane memini. Et victimas in eodem altari poſitas, ſcimus; adoratas, nemo ut puto, dixerit. Nihil ergo neceſſe eſt Chriſtum quum realiter ſub ſpeciebus hoſtiæ latentem ſuper altari jacere; ut *ſuper eo coli* dici poſſit. Satis eſt, quod omnis ille cultus, qui ſuper altari, vel ut ſimplicius cum Paulo dicam, ſuper menſa Domini peragitur, ad Chriſti gloriam peragitur, eique à piis cum fide & ſumma animi demiſſione offertur. Non ergo antitypa, id eſt panem & vinum, ſed Chriſtum, antitypis illis ſignificatum invocavit Gorgonia; Vnde concludas licet, Chriſtum ergo, qui in menſa ſacra colitur, eſſe invocandum; quod ego libens concedo; Non licet illud quoque quod tu vis, inde argumentari; Ergo panem & vinum corporis & ſanguinis Dominici antitypa, eſſe invocanda, & latriæ cultu adoranda.

t Petr. L. 2. de Euch. Auct. 18. p. 345. 346.

u Bell. L. 2. de Euch. c. 18. §. Illud teſtim.

Sed

Sed Latini de nobili illo Ambroſii loco præcipue gloriantur, in quo hæc Pſalmi verba, *Adorate ſcabellum pedum ejus*, id eſt Dei, enarrans; x *Per ſcabellum* (inquit) *terra intelligitur; per terram autem caro Chriſti, quam hodie quoque in myſteriis adoramus, & quam Apoſtoli in Domino Ieſu, ut ſupra diximus, adorarunt.* Ad quæ verba Bellarminus abſque ullo certamine ἐπινίκιον ſibi canit; x *Hic locus* (inquit) *nullam admittit ſolutionem.* Sed nodum vel indicare, vel certe facere debuerat, antequam ejus ſolutionem deſideraret. Quid enim? Nos-ne *carnem Chriſti*, quod ait Ambroſius, *in myſteriis*, id eſt *in ſacramentis*, adorari, vel *adorandam eſſe*, negamus? Perronius ſolennes quoties fallit artes hic uſurpat; y denſa nos interrogationum (ut ſic dicam) grandine magno impetu, ſed irrito ſtrepitu feriens, & grandibus vocabulis detonans, ex barbaro illo ſcholarum idiomate quæſitis; *Quis non videt* (inquit) *S. Ambroſium illic loqui de adoratione externa, corporali & viſibili, quæ fit in actu celebrationis Euchariſtiæ, directeque ac diſtincte & particulariter ad corpus Chriſti dirigitur, & quidem ut in Euchariſtia exiſtens, non ſimpliciter ut in cœlo exiſtens? Nam ſi ſimpliciter ageretur de adoratione interna, mentali, & intellectuali, qua in ſpiritu corpus Chriſti coniunctim una cum divinitate ad Patris dexteram adoramus; quid opus erat præciſe hic denotare ipſum celebrationis ſacramenti momentum?* Cætera mitto, quæ ſimilibus bombis reſonantia per grandes iſtius paginas volvuntur, & aures flagellant, mentem non poſcunt. Noli nos quæſo, Perroni, tuis iſtis ampullis nimium territare. Mitte tua illa, in quibus tantopere tibi places, diſtinctionum ſcholaſticarum crepundia, *externe, interne, mentalis, corporalis, viſibilis intellectualis.* Ego, ut ſimpliciter & bona fide interroganti tibi reſpondeam, iſtorum, quæ tu apud Ambroſium *ab omnibus videri* affirmas, fateor me nihil apud eum vidiſſe. Eum vidi de illis Prophetæ verbis ſollicitum, *Adorate ſcabellum pedum eius*; quod terram, quæ *ſcabellum pedum Dei* apud Scripturam eſt adorare ſit nefas. Vidi eum ut hunc nodum exſolvat, eo confugere, ut per terram, carnem à Dei Filio in perſonæ unionem aſſumptam, intelligat; quam adorare rite legitimeque apud omnes Chriſtianos conſtat; idque probat duplici argumento, altero, à ſolenni adoratione, qua colitur apud Eccleſiam in myſteriis; altero, Apoſtolorum auctoritate, & exemplo, qui *eum adoraverunt in carnis gloria reſurgentem*, quod ipſe paulo ante dixerat, z & nunc repetit. Hæc autem eo ſpectant, ut Chriſti divinitatem ex ejus cultu conſtituat; qui etiam carni ejus competit ob unionem perſonalem in quam à Filio aſſumpta eſt. Vnde patet nihil ad Ambroſij diſputationem referre interna ne ſit illa Dominicæ carnis adoratio, an externa; carnisne ſit in terra an in cœlo exiſtentis; ſolius-ne & ſeorſum à divinitate conſideratæ, an cum ea & ſimul cum ea, & propter eam adoratæ. Nam divinitatis certiſſimum argumentum eſt non minus interna

CAP. II.

x Ambr. L.3 de Sp.S.c.12. p.403.A.T.2

x Bell.L.2. de Euch.c. 14.§. Quint. teſtim.

y Du Perr. L.3.de l'Euch.c.14. p.887.

z Ambr.ub. ſupr. p. 402. D.

Cap. II. quam externa adoratio; neque ea minus, quæ in cœlo exiſtenti nunc defertur ab Eccleſia, quam ea quæ olim ab Apoſtolis in terra exiſtenti delata eſt. Itaque inanis eſt omnis hæc Perronii ſpeculatio; non alio comparata, quam ad tenebras lectori offundendas. Iam & illud futile eſt, quod quærit, cur adoratio ab Apoſtolis Chriſti carni olim delata comparetur cum ea quæ nunc à nobis eidem in myſteriis exhibetur, niſi hæc æque ac illa externa viſibilis & corporalis ſit, pariterque in objecto ſub ſpecie aliqua viſibili exiſtente terminetur? Nam & ab ipſo ſimiliter quæretur, quorſum hæc cum illa comparetur, niſi hæc itidem, ut illa, in objecto ſub ſua, non autem ſub aliena ſpecie, exiſtente terminetur? Hæc inquam; nihil ad Ambroſii inſtitutum pertinent; & certe frivola ſunt, & extra rem arceſſita. Non enim adorationes illas inter ſe accurate ſic inter ſe comparat, quaſi eas in omnibus maximis, minimis circumſtantiis inter ſe accurate ac ut loquuntur ad amuſſim congruant. Eas hactenus duntaxat comparat quatenus utraque vera eſt Dominici corporis adoratio; Rem cum re, actum cum actu comparat; non ſingulas rei actuſque inter ſe circumſtantias. Tam enim hæc noſtra, quam illa Apoſtolorum vetus Chriſti divinitatem probat; quod nunc Ambroſio ſatis eſt. Quæ ergo in his vanis & futilibus Perronius deinceps extruit, in fumos omnia abeunt. Cur autem *myſteria* hoc loco Ambroſius proprie & nominatim memoraverit, non autem in genere tantum dixerit à nobis Chriſti carnem adorari; ratio manifeſta eſt, quia ſcilicet in aliis Chriſtianæ religionis actibus non profitemur diſerte à nobis Chriſti corpus coli; Euchariſtiæ vero myſterium, quod Dominici corporis ac ſanguinis in cruce ad ſalutem noſtram oblati & recordatio ſit, & communicatio, apparet neminem, ſincere ac legitime abſque fraude & hypocriſi celebrare niſi qui corpus illud & illum ſanguinem Domini adoraverit. Quiſquis enim ad hanc menſam rite ac legitime accedit, eo ipſo profitetur ſe juſtitiam, ſalutem atque æternitatem quam ſperat huic diviniſſimo Filij corpori ac ſanguini acceptam ferre; quiſquis autem hoc vere & ex animo ſentit, fieri profecto non poteſt, quin is Chriſto, æterno Servatori ac Redemptori qua Sacerdoti & qua Victimæ ſacrificium Euchariſticum pro divino illo & immortali munere exſolvat, quem nemo credo negaverit eſſe veri numinis cultum. Quam Patrum hac de re ſententiam fuiſſe vel ipſum Euchariſtiæ nomen indicat, quod jam à vetuſtiſſimis temporibus huic myſterio indiderant; quo etiam pertinet illud elogium quo Epiphanius idem Sacramentum ornavit, dum id λατρείαν οἰκονομίας œconomiæ, (id eſt incarnationis) *cultum* vocat. a Ita enim eſt. Hoc ipſum myſterium, quod in memoriam Dominicæ mortis celebratur, Dei ac Domini gloriæ, pro nobis crucifixi, adeoque incarnati latria eſt. Atque inde eſt, quod Neſtorium Cyrillus in Synodo Epheſina Chriſtum hominem in terris natum alium à λόγῳ, æterno & conſubſtantiali Patris Verbo eſſe docentem argumento ex his myſteriis ducto

a Epiph. expoſ fid. §. 22. p. 1105. D.

ducto

ducto refellit, *b* in quibus ſcilicet omnis Eccleſia Chriſti carnem pro nobis paſſam, vivificam eſſe non hominis nudi, ſed Dei ſummi λόγου ſcilicet carnem profitetur adeoque adorat. Chriſtianos enim Euchariſtiam conficere *credentes corpus, quod in ea celebratur & communicatur, non hominis cujuſpiam nobis ſimilis, ſed Verbi omnia vivificantis proprium eſſe corpus.* Itaque inde probat, quod *communis caro vivificare non poteſt,* ex Domini apud Ioannem dicto, *Caro non prodeſt quicquam;* Vnde concludit Neſtorium hujus *myſterij vim ac virtutem* hæreſi ſua diſſolvere. Cum ergo omnes qui vere ſincereque communicant, credere ſe profiteantur Chriſti carnem vivificam, adeoque veram ac propriam Dei carnem eſſe; planum eſt neminem vere ſincereque myſteriis communicare, qui non Chriſti carnem adoret, adorandamque eſſe ab omnibus hoc ipſo ſuo facto pronuntiet. Ipſum per ſe myſterium de vi carnis Dominicæ vivifica, adeoque de ejus divinitate ex perſonali cum λόγῳ unione teſtatur; ſic omnes fideles, maxime cum communicant, ad debitum divinitati cultum provocans. Quod vero eam carnis Dominicæ adorationem, quam Euchariſtiæ myſterium à communicantibus exigit, Perronius poſtulat non ſpiritualem & mentalem, ſed externam & corporalem eſſe, item ad carnem eo loco, quo fit adoratio, non in cœlo exiſtentem dirigi, utrumque gratis poſtulat; quod probari debuit, non poſtulari. Id enim ſupponit, quod quæritur, nimirum carnem Chriſti ſub panis ſpeciebus realiter eſſe præſentem; de quo nihil hoc loco dicit Ambroſius; tantum dicit carnem à nobis *in myſteriis adorari*; quod ſive ſpiritu duntaxat fiat, ſive etiam corpore, ſive ad præſentem carnem, ſive ad abſentem, ad Ambroſij cauſam perinde eſt. Ad rem quam agit ſatis eſt, carnem Chriſti in myſteriis adorari, quomodocumque adoretur. Inde enim conficitur ſcabellum pedum Dei adorari, quod unum ille hoc loco agit. Addo tamen ἐκ περιουσίας veteres illam quam carni Chriſti in myſteriis exhibebant, adorationem, non fuiſſe corporalem, & externam, id eſt genuflexionem, & proſtrationem, neque ad Euchariſtiam directam, ſupra abunde probatum eſſe ex omnibus veterum Liturgiis, in quibus nulla hujuſmodi Euchariſtiæ adoratio occurrit, qualis hodie in Latinorum Miſſa & præcipitur, & exhibetur; idemque ex eo confici, quod Cyrillus & Epheſini Patres, qui contra Neſtorium id quidem urgent, quod ex myſteriis clariſſime habetur carnem Chriſti eſſe vivificam, adeoque Verbi, id eſt veri & Patri conſubſtantialis Dei merito adorandam carnem; nuſpiam vero ei objicere reperiuntur externam illam corporalem Euchariſtiæ adorationem; quæ ſi in uſu Eccleſiæ ſolenni fuiſſet, ut nunc eſt apud Latinos, objecta proculdubio fuiſſet à Patribus, utpote quæ una rem totam confeciſſet; clareque eviciſſet carnem Chriſti latria adorandã eſſe; quod Neſtorius diſerte ac nominatim negabat; non alia profecto de cauſa, quam quod eam contenderet non eſſe veram ac propriam verbi carnem. Sed hæc ad Ambroſij locum ſatis ſunt.

CAP. II.

b Conc. Epheſ. Part. 3. Explan. Anath 11. p. 440. T. 2. Conc.

CAPUT III.

Solvitur Latinorum pro adoratione Arg. VI. ex Chryſoſtomo ductum Chryſoſtomum credidiſſe Euchariſtiam eſſe panis ſubſtantiam; non credidiſſe eam eſſe Deum, Videri etiam ea dici, quorum ſigna videntur, etiamſi ipſa proprie minime videantur.

c Bell. L. 4. de Euch. c. 29.

AD Chryſoſtomum & Auguſtinum veniamus; quos duos pro omnibus audiri Bellarminus præcipit. Primum Chryſoſtomi locum; quem audiri vult, in homilia ad populum Antiochenum 61. haberi indicat, *c* & hæc verba deſcribit, *Si pura ſunt veſtimenta, adora & communica.* Sed hæc non probant ſacramentum adorari. Docent tantum fidelem, antequam communicet, adorare debere; de quo nemo ambigit. Nemo enim vere religioſus ad terribilem illam menſam accedit, cujus panem quiſquis indigne comedit, mortem ſibi & judicium comedit, quia prius Deum vel Chriſtum ſupplex adoret, ac Spiritus lumen poſcat, quo mente purgata cœleſtes dapes ad vitam ſumat. Aliud hic inſuper ad hoc teſtimonium obſervandum occurrit. Eruditi dudum deprehenderunt *d* homilias Chryſoſtomi ad populum Antiochenum veras quidem ac genuinas, non eſſe plures, quam unam & viginti primas; cæteras, quæ infra primam & viceſimam ad LXXX. eodem titulo ſequuntur, non eſſe verum Ioannis opus, ſed ἀπανθίσματα florilegia ab aliquo ejus ſtudioſo ad exercendum ſi forte ſtylum, vel ad ſuum uſum ex diverſis eloquentiſſimi ſcriptoris orationibus excerpta, & in ſermonum morem contexta; quo fit ut in poſterioribus iiſque emendatioribus Chryſoſtomi editionibus, ut Pariſienſi & Etonienſi omiſſæ ſint. Fronto Ducæus in ea quinti Tomi editione, quæ Lutetiæ ann. 1609. exiit, pro ſumma, qua pollebat, eruditione, incredibilique diligentia, & indefeſſo de litteris bene merendi ſtudio, accuratum earum homiliarum quæ ſupra 21. ad populum Antiochenum inſcribuntur, indicem edidit, in quo magna ſolertia annotavit è quibus Chryſoſtomi operibus ſingulæ earum partes eſſent excerptæ. Hanc autem quam laudat Bellarminus LXI. docet *e* Fronto tribus conſtare partibus; quarum prima habetur in Chryſoſtomea in Ioannem 46. Secunda in tertia ad Epheſios: Tertia quæ ultima eſt in XVII. ad Hebræos. Loca notata adii, & legi diligenter ſed verba à Bellarmino deſcripta, nuſquam inveni: ea tamen inveni ex quibus illa ducta ſunt. Nam in tertia ad Epheſios Chryſoſtomus auditores adhortans, *f* ut ſe diligenter ad ſacrum epulum præparent, *Si veſtes* (inquit) *ſunt mūda, accūbe ergo, & participa.* ἀλλὰ καθαρὰ ἐστι. ἱμάτια; ἀνάπεσον & μέτεχε. Florilegij interpres hallucinatus ἀνάπεσον putavit idē eſſe, quod *procūbere*; quo errore factū ſit, ut *adora* hic pro *accumbe* ſit interpretatus. Ita interpres fraudi fuerit Bellarmino, Hûc enim locū interpretis adulteraſſe, & *adora* pro *accumbe*

d Vid. Front. Duc Not ad Chryſ. Hom. ad pop. Antioch. 1. ad titul p. 1. & 2.

e Fronto Duc. Catal. Homil. T. 5. Chryſoſt.

f Chryſ. Hom. 3. in Epheſ p. 887. E.

cumbe reſcripſiſſe non ſit mihi veriſimile. Vtcumque ſit, illud quidem certum eſt, Chryſoſtomum hoc loco nihil ipſum de adoratione, quod Bellarminus putavit ſcripſiſſe; & hoc quod etiam Latinus ejus interpres reddidit, voluiſſe, fidelem cui pura ſint veſtimenta accumbere menſæ Dominicæ debere. CAP. III.

Sed ex hoc potiſſimum Chryſoſtomi loco adoratam fuiſſe olim Euchariſtiam argumentatur: *h Hoc corpus* (inquit) *etiam iacens in præſepi reveriti ſunt Magi. Viri impii & barbari patria & domo relicta, & longam viam confecerunt, & cum veniſſent, cum multo metu & tremore adorarunt. Imitemur ergo etiam barbaros, nos, qui cœlorum cives ſumus.* τοῦτο τὸ σῶμα καὶ ἐπὶ φάτνης κείμενον ᾐδέσθησαν μάγοι. καὶ ἄνδρες ἀσεβεῖς καὶ βάρβαροι τὴν πατρίδα καὶ τὴν οἰκίαν ἀφέντες, καὶ ὁδὸν ἐστείλαντο μακράν, καὶ ἐλθόντες μετὰ φόβου καὶ τρόμου πολλοῦ προσεκύνησαν. μιμησώμεθα τοίνυν κἂν τοὺς βαρβάρους ἡμεῖς οἱ τῶν οὐρανῶν πολῖται. Sed hæc Chriſti corpus adorandum eſſe conficiunt (qua de re nemo dubitat) Euchariſtiam non ſignificant adoratam fuiſſe à Chriſtianis illius memoriæ, de quo quæritur. Itaque ut Euchariſtiam ipſam eſſe probent illud quod Chryſoſtomus dicit Chriſti corpus, verba ejus ſequentia hæc recitant; *i Nam & illi quidem, cum & in præſepi viſſent, & in tugurio, neque tale quidpiam vidiſſent, quale tu nunc, cum magna acceſſerunt reverentia. Tu autem non in præſepi vides, ſed in altari; non fœminam eum tenentem, ſed ſacerdotem adſtantem, & Spiritum cum magna copia ea quæ ſunt propoſita, ſupervolantem. Non ſolummodo hoc ipſum corpus vides, ſicut illi, ſed noſti ejus & virtutem & diſpenſationem, & nihil ignoras ex iis, quæ per ipſum effecta ſunt, ut qui in omnibus myſteriis ſis exacte & accurate initiatus. Nos ergo ipſos excitemus, & formidemus, & longe maiorem, quam illi barbari, oſtendamus reverentiam, ne ſi temere & inconſiderate acceſſerimus, in noſtrum caput ignem congeramus.* ἐκεῖνοι μὲν γὰρ καὶ ἐπὶ φάτνης ἰδόντες καὶ ἐν καλύβῃ, καὶ οὐδὲν τοιοῦτον ἰδόντες, οἷον σὺ νῦν, μετὰ πολλῆς τῆς φρίκης προσήεσαν. σὺ δὲ οὐκ ἐν φάτνῃ ὁρᾷς, ἀλλ' ἐν θυσιαστηρίῳ. οὐ γυναῖκα κατέχουσαν, ἀλλ' ἱερέα παρεστῶτα, καὶ πνεῦμα μετὰ πολλῆς τῆς δαψιλείας τοῖς προκειμένοις ἐφιπτάμενον. οὐχ ἁπλῶς αὐτὸ τοῦτο τὸ σῶμα ὁρᾷς, ὥσπερ ἐκεῖνοι, ἀλλ' οἶδας αὐτοῦ καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν οἰκονομίαν ἅπασαν, καὶ οὐδὲν ἀγνοεῖς τῶν δι' αὐτοῦ τελεσθέντων μετὰ ἀκριβείας μυσταγωγηθεὶς ἅπαντα. διαναστήσωμεν τοίνυν ἑαυτοὺς καὶ φρίξωμεν, καὶ πολλῷ τῶν βαρβάρων ἐκείνων πλείονα ἐπιδειξώμεθα τὴν εὐλάβειαν, ἵνα μὴ ἁπλῶς, μηδὲ ὡς ἔτυχε προσελθόντες πῦρ ἐπὶ τὴν ἑαυτῶν σωρεύσωμεν κεφαλήν. Sed neque in his quicquam dicit Chryſoſtomus de Euchariſtiæ adoratione. Tantum ait nobis ad ſacram menſam accedendum mente vigilante, cum timore & tremore; & majori cum reverentia, quam qua olim Magi ad Chriſtum in præſepi jacentem acceſſerunt; Quidni, qui mortem Domini, maximum ejus myſterium annuntiari, commemoraturi, & celebraturi venimus? Si corpus illud Sanctiſſimum pro nobis in ara crucis immolatum, adorandum eſſe inde colligunt, nemo negat. Aliud quæritur, an id quod à menſa ſumitur, quodque in viſcera noſtra edendo immittitur, adorandum ſit; De eo nihil habet Chryſoſtomus.

h Chryſoſt. Hom. 24. in 1. Cor p. 261. E.

i Ibid. p. 262. A.

Quod

Cap. III. Quod vero ſibi videntur hoc loco videre ipſum illud quod è menſa ſumitur, quodque omnes noſtri ſenſus panem eſſe judicant ac teſtantur, eſſe vere & realiter corpus Domini olim in cruce oblatum; ea vero eſt mera eorum imaginatio, à præcepto & præjudicato tranſſubſtantiationis dogmate profecta; neque ad hanc quam nunc tractamus de adoratione, ſed ad aliam de tranſſubſtantiatione quæſtionem pertinet; de qua adeundi noſtri, qui fuſiſſime eam explicarunt. Albertinus, ne cæteros laudem, quæcumque ad eam ex Chryſoſtomo afferuntur, & hunc ipſum nominatum locum, docte ac copioſe excuſſit ac explanavit. k Ego breviter pauca delibabo. Ac inprimis illud præfabor, quam alienus fuerit Chryſoſtomus ab illo (mirifico profecto, & apud omne hominum genus inaudito) dogmate, conſtare ex iis, quæ ab eo ad Cæſarium Monachum ſcripta, & à Petro Martyre olim laudata, nos certe qui epiſtolam totam vidimus, vera eſſe ſcimus; *Antequam* (inquit) *ſanctificetur panis, panem nominamus; divina autem illum ſanctificante gratia mediante ſacerdote, liberatus eſt quidem ab appellatione panis, dignus autem habitus eſt Dominici corporis appellatione, etſi NATURA PANIS in eo permanſit.* Hæc ille, quem id, quod *natura* panem eſſe ſentiebat, latria adoraſſe, vel adorandum docuiſſe, nemo, qui viri ſanctitatem atque eruditionem norit ſibi perſuaderi patietur; Ne jam illud dicam, quod infra ſuo loco memorabitur, Chryſoſtomum Dei nomine & cultu ea indigna eſſe cenſuiſſe quæcumque homines furari poſſent. Qui ergo Euchariſtiam hujuſmodi injuriis obnoxiam eſſe non neſciret, nemo non intelligit eum neceſſario ſenſiſſe Euchariſtiam non eſſe vere ac proprie Deum latriæ adoratione colendum. Neque ſane, ſi à Latinorum mentibus abſit ille præceptus penituſque animis infixus de tranſſubſtantiatione error, quicquam in deſcriptis Chryſoſtomi verbis occurrit, quod illi dogmati faveat. Quæ enim dicit de Chriſti corpore magnifica ea ad verum & proprie dictum Chriſti corpus quod in cœlis eſt pertinent; ad ſymbola non pertinent, ſed per ſymbola ſignificantur, adeoque in animis fidelium, quo tempore communicant, verſari debent. Sed inquit, Chryſoſtomus diſerte dicit & quidem non ſemel, nos Domini corpus *videre* & videre in altari; & quidem illud ipſum Domini *corpus*, quod Magi olim in præſepi jacens viderunt. Fateor; ſed quis hæc non ſentit myſtice ac figurate ita dici, quod in hoc ſacramento corpus Chriſti nobis ut in ara crucis jacens, ob oculos ponitur, eaque videri à nobis dici, quorum ſigna quidem ac ſymbola in menſa ſacra proſtant, imagines vero ſpirituales ex rerum ipſarum recordatione effictæ animos noſtros eo momento ſic occupant atque afficiunt, ac ſi res ipſæ præ oculis noſtris adeſſent ac gererentur? Corpus Chriſti ne tu quidem à te in Miſſa proprie *videri* dixeris, ut viſum eſt olim à Magis. Nam ſi proprie loquendum eſt, non *alia videmus*, quam ea, quorum colorem, formam ac figuram, & cætera quæ Scholæ vocant *accidentia*, oculis uſurpamus; atque ita Magos Chriſti infantis corpus olim vidiſſe ex Evangelio

k Albertin. de Euch. L. 2. in Chryſoſt. c. 4. p. 555.

Evangelio ſcimus. Tu vero Dominici corporis in tuo altari neque colorem, neque formam, neque ſpeciem, neque quantitatem, aut menſuram, neque ullum aliud denique accidens *vides*; non Dominici corporis, ſed panis illæ omnes ſpecies ſunt, quæ ſenſus hic tuos feriunt; ut ſi verum auſis dicere, neceſſario fateri debeas te ſi proprie loquendum eſt, non *Chriſti corpus*, ſed *panem*, vel certe panis ſpecies in altari tuo *videre*. Sed te mittamus. Patres de quibus quæritur, certum eſt credidiſſe ac docuiſſe Dominum Chriſtum ac Deum noſtrum videri hic in terris non poſſe. Diſertas Auguſtini voces *eum oſtendi* poſſe non *l* uno loco negantis infra ſuo loco audiemus. Non *oſtendi* autem non poſſet, ſi videri poſſet. Si dicas ſub ſua quidem ſpecie (ut vos loquimini) Dominum videri oſtendique non poſſe; poſſe tamen certo ac definite locum atque ſpecies oſtendi, in quibus latet; ne id quidem Patres ſenſerunt. Auguſtinus enim exſerte negat digito intento Dominum nunc à nobis oſtendi poſſe; quod facillime fieret, ſi vera eſſent quæ tu de pane in Chriſtum tranſſubſtantiato nobis narras. Quid enim facilius eſt, quam intento in oblatam digito dicere, *Ecce quod colo; Ecce Deum quem colo?* Qui ergo Domini corpus *oſtendi*, adeoque & *videri*, hoc modo ac ſenſu negant Patres eos, neceſſe eſt aliud intellexiſſe, dum *corpus Domini in altari* à fidelibus *videri* dicunt. Conſtat nimirum eos dum ſic loquuntur, neque id intelligere quod vos ipſi quoque reſpuitis, corporis Dominici colorem, figuram, menſuram, cæteraſque ſpecies illic *videri*; neque id velle quod vos admittitis quidem, ſed illi Auguſtini ore repudiant, nos ſcilicet in altari definitum locum in quo Domini corpus eſt, definitaſque ſpecies ſub quibus eſt, *videre*. Ergo inquam, neceſſe eſt, ut illa eo ipſo, quo ego accipio ſenſu dixerint; nimirum Dominum in Euchariſtia *videri*, ut in ſuo ſigno ac ſymbolo, & quidem ad hoc ipſum inſtituto, ut eo oſtendatur ac memoretur quam acerbam, quam diram ſanctiſſimo corpore pro ſalute noſtra mortem in cruce pertulerit. *Tu* (inquit Chryſoſtomus) *Domini corpus in altari vides.* Nimirum quod per panem illum in altari jacentem *oſtenditur*, illud ipſum Domini corpus eſt, quod Magi olim in præſepi viderunt. Itaque corpus illud Chriſti verum, in altari per panem *oſtenditur*, adeoque à fidelibus myſterium intelligentibus, in pane & ex pane *videtur* quidem, quod ait Chryſoſtomus; non ideo tamen ipſum quoque vel in pane, vel cum pane vere ac realiter eſt, ut in loco, vel *circumſcriptive*, vel *definitive*, ut in ſcholis loquuntur, quorum nihil neque hic, neque alibi dicit Chryſoſtomus. Quid enim? Nihilne videri dicitur, niſi id cujus ſubſtantia ibi proprie eſt, ubi videri dicitur? Atqui apud hunc ipſum Chryſoſtomum Dominus Chriſtus hypocritas, quos ob non præſtitam piis egentibus caritatem damnat, his verbis alloquitur; *n Eſurientem me VIDISTIS, & non cibaſtis*, πεινῶντά με ἴδετε, καὶ οὐκ ἐθρέψατε. Iam vero nemo dubitat,

l Aug. de diverſ. ſerm. 12. c. 2.

m infr. c. 38.

n Chryſ. Hom. in Matth. 50. (al. 51) p. 555. C. ad Matth. 25. 42.

Cap. III. quin viſos ab iſtis intelligat eos ipſos, quos non cibaverant, pios ſcilicet egentes. Ergo ne hinc concluſeris vel pios ab iſtis hypocritis contemptos ac neglectos Chriſtum vel revera ipſum fuiſſe, corpore hic in terris præſentem, vel ſaltem in piorum perſona carne ſua latentem? Nemo ſanus dixerit. Sed quod pij ſint Chriſti membra, fide ei innexi tanquam Domino ac Redemptori ſuo, ideo ille ſe in iis viſum ac deſpectui habitum queritur. Eodemque ſenſu capienda ſunt, quæ idem ſcriptor multo etiam majori cum emphaſi & eodem illo loco, & alibi ſæpe hac de re dicit; Idem ſcilicet Chriſti corpus, & in menſa ſacra, & in paupere honorari. *Qui enim dixit, Hoc eſt corpus meum, & verbo rem confirmavit, eum quoque dixiſſe, Eſurientem me vidiſtis*; Aperte ſignificat Chriſti corpus tam in paupere fideli, quam in Euchariſtia eſſe, videri, honorari. Alibi de paupere fideli loquens, eum eſſe dicit *o altare ſanctum, quia ipſum Chriſti corpus eſt*, ὅτι δὴ αὐτὸ σῶμά ἐστι χριστοῦ. Non eſt ergo mirandum, cum hic *ipſum Chriſti corpus ſit*, Chriſtum ipſum dici videri, quoties ille videtur. Et tamen ridicule argumentetur ſiquis concludat Chriſti carnem in fideli paupere realiter eſſe præſentem. Non eſt ergo ſanior Latinorum ratiocinatio, dum ex eo quod Chriſti corpus in Euchariſtia *videri à nobis* ſcribit Chryſoſtomus, concludunt in ea Chriſti corpus realiter adeſſe. Conſtat enim familiare eſſe Patribus, imo omnibus hominibus, ita loqui, ut ea nobis *oſtendi & à nobis videri* dicant, quorum ſigna & ſymbola, imagines, vel etiam argumenta nobis *oſtenduntur* & à nobis *videntur* atque percipiuntur. Ipſi Patres id diſerte obſervarunt; *Qui videt imaginem alicuius* (inquit Origenes) *videt eum cuius imago eſt.* Quidni, cum ad hoc ipſum fiant ſigna & imagines, ut res quæ in iis expreſſæ ſunt, ſenſibus noſtris exhibeantur quo quæ, qualeſque ipſæ ſint, inde perſpiciamus? *Imagines* (inquit Marcellus Ancyranus apud Euſebium q) *oſtenſiva ſunt eorum, quorum ſunt imagines, etiam abſentium; adeo ut per illas, iſque abſens eſt, apparere videntur*; αἱ εἰκόνες τούτων ὧν εἰσιν εἰκόνες, καὶ ἀπόντων δεικτικαί εἰσιν, ὥστε καὶ τὸν ἀπόντα δι᾽ αὐτῶν φαίνεσθαι δοκεῖν. Inde illa ſunt paſſim apud Patres obvia; Apud Euſebiũ Pſeudemiſſenum, cum de Iona Chriſti typo ſermo eſſet, r *Videte* (inquit) *Dominum etiam in veteri teſtamento in ſervi (Ionæ) perſona mirabiliter APPARVISSE.* Si *apparuiſſe* dicere licet, ergo & ab iis qui Ionam viderunt, *viſum eſſe* dici poteſt. Prophetarum litteræ Chriſti venturi ſigna & argumenta ſunt. Ergo & de iis verba faciens alius quidam multo recentior, qui ſub eodem Euſebij Pſeud Emiſſeni nomine circumfertur; s *Ibi* (inquit) *Chriſtum invenies, & cognoſces, & VIDEBIS. Ibi enim transfiguratur. Ibi ſuis fidelibus Maieſtas eius revelatur.* Huc illa quoque pertinent de Evangelio in Sermone de uno legiſlatore apud Chryſoſtomum t dicta; *Quotieſcumque prædicatum fuerit Evangelium, nihil aliud VIDEO quam Petrum, & Andream, & chorum Apoſtolorum recte Evangelium expandentes*; ὁσάκις ἐὰν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον, οὐδὲν ἕτερον ΟΡΩ ἢ Πέτρον καὶ Ἀνδρέαν, καὶ τὸν χορὸν τῶν Ἀποστόλων δίκτυον ἁπλοῦντας τὸ εὐαγγέλιον

o Id. Hom. 20. in 2. ad Cor. p. 689. E.

p Orig. Hom. 1. in Gen.

q Euſeb. L. 1. c. 4. contr. Marcell. Ancyr.

r Euſeb. Emiſſ. Hom. 2. de Paſch. p. 37. B.

s Id. Hom. in Evang Hom. poſt. 1. Dom quadrag. fol. 64. B.

t Chryſ. T. 6. ſerm. de uno Legiſl.

ἀγγελικόν. Quale & illud eſt Baſilij Seleucienſis, *u VIDI modo in ore Evangelico Dominum miracula patrantem*, ΕΙΔΟΝ ἄρτι μὲν ἐν στόμασιν εὐαγγελικοῖς τὸν δεσπότην θαυματουργοῦντα. Et mox; ΕΙΔΟΝ τὸν ἑκατόνταρχον πρὸς τὰ τοῦ δεσπότου καλινδούμενον ἴχνη; *VIDI Centurionem ad Domini veſtigia provolutum.* Stella, quæ Magis præluxit, Chriſti ſignum erat. In eo ergo Chriſtum apparuiſſe, imo etiam ſplenduiſſe & radiaſſe ſcribunt, quæ jam ſupra obiter attigimus. *Chriſtus* (inquit Maximus Taurinenſis) *x iacebat in præſepi, ſed in SIDERE RVTILABAT. Nobis* (inquit idem *y*) *vagiebat in cunis; nobis arridebat in ſtella.* Idem iterum de eodem; *In cunis* (inquit) *iacebat; ſed RADIABAT in cœlo.* Ita & Chryſologus Chriſtum *fulſiſſe* dicit *z* in ſtellis. *Hodie* (inquit) *Magus, qui FVLGENTEM quærebat in ſtellis, in cunis reperit vagientem.* De eadem ſtella auctor ſermonis 34. de tempore apud Auguſtinum, *a Chriſtus* (inquit) *in alto FVLGET.* Sic Herodes apud auctorem operis imperfecti in Matthæum, *b* de Chriſto loquens, *Quis* (inquit) *eſt puer ille, qui antequam naſcatur in terra, iam APPARET in cœlo?* Rubus, quem ardentem vidit Moyſes, inſigne Chriſti ſymbolum fuit. Itaque Arnobius junior; *c Filius* (inquit) *Dei luctatur cum Iacob; SPLENDET in rubo.* Eadem eorum ratio eſt, quæ nobis res ad quas referuntur, in memoriam revocant, & animis noſtris veluti præſentes ſiſtunt. Cum enim ea adſunt & à nobis cernuntur, & intelliguntur, tum res ipſas videre & intueri dicimur. Paula & Euſtachium apud Hieronymum; *d Sepulcrum Chriſti* (inquiunt) *quotieſcumque ingredimur, toties iacere in ſindone CERNIMVS Salvatorem; & paululum ibidem commorantes rurſus VIDEMVS Angelum ſedere ad pedes eius, & ad caput ſudarium convolutum.* Sed nemo eſt Chryſoſtomo noſtro in hoc genere crebrior, aut elegantior; De animalium creatione, quam ex Moſaicis monumentis Eccleſiæ in concione repræſentaverat; *e VIDISTIS* (inquit) *animantia & ex aquis & ex terra edita;* εἴδετε τὰ ζῶα τὰ ἔμψυχα καὶ ἐκ τῶν ὑδάτων καὶ ἐκ τῆς γῆς ἀναδιδόμενα; Quia ſcilicet audiverant enarrantem horum creationem. Alibi, ubi omnes adeſſe jubet *f* Dominici natalis die, *ut* (inquit) *VIDEAMVS Dominum in præſepi iacentem, faſciis involutum, tremendum illud ac ſtupendum ſpectaculum.* ἵνα ἼΔΩΜΕΝ τὸν δεσπότην ἐπὶ τῆς φάτνης κείμενον ἐσπαργανωμένον. τὸ φρικτὸν ἐκεῖνο καὶ παράδοξον θέαμα. De Lazaro mendico, cujus hiſtoriam pro concione explicabat, cum priori ejus parte abſoluta ad alteram progrederetur; *g Tum illum* (inquit) *VIDISTIS in veſtibulo divitis; VIDETE eundem hodie in ſinu Abrahæ. Vidiſtis illum cum à canibus circumlingeretur, Videte nunc eundem ab Angelis ſtipatum. Vidiſtis illum tum in paupertate; VIDETE nunc eundem in deliciis: Vidiſtis illum in fame, VIDETE nunc in multa rerum affluentia: Vidiſtis illum certantem: videte coronatum. Vidiſtis labores: videte præmium.* εἴδετε αὐτὸν ἐν τῷ πυλῶνι τοῦ πλουσίου ποτέ· βλέπετε αὐτὸν σήμερον ἐν τοῖς κόλποις τοῦ ἀβραάμ. εἴδετε αὐτὸν ὑπὸ κυνῶν περιλειχόμενον. βλέπετε αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων δορυφορούμενον. εἴδετε αὐτὸν ἐν πενίᾳ τότε. βλέπετε ἐν τρυφῇ νῦν. εἴδετε,

CAP. III.

u Baſil. Seleuc. Orat. 19. p. 108. G.

x Max. hom. 1. in Epiph.

y Ibid. hom. 2. p. 571. B.

z Petr. Chryſ. Serm. 160. init.

a Aug. Serm. 34. de tempore c. 1.

b Chryſoſt. T. 2 in N. T. Hom. 2. op. imp. in Matth. p. 21. col. 1. D.

c Arnob. in Pſ. 102. p. 275.

d Hier. ep. 17 quæ eſt ad Marcell.

e Chryſ. Hom. 9. in Gen. p. 73. B.

f Id. T. 1. Hom. 31. de B. Philog. p. 357. B.

g Id. T. 5. Hom. 2. de Laz. p. 42. C.

Cap. III. ἐν λιμῷ. βλέπετε ἐν ἀφθονίᾳ πολλῇ. εἴδετε ἀγωνιζόμενον. βλέπετε στεφανούμενον. Harum locutionum exempla, quibus alia non pauca ſimilia addi poſſent, clare docent, ubi adſunt & videntur rerum ſigna & memoriæ, ibi Patres dicere ſolere res ipſas, tametſi abſentes, *videri*. Cum ergo & Patres doceant, & Latini ipſi fateantur, Euchariſtiam eſſe ſignum, ſymbolum, imaginem, monumentum corporis & ſanguinis Dominici, & in eo celebrari memoriam mortis Chriſti, qua divinum illud corpus mactatum & ſanguis ejus effuſus eſt; omnes jam intelligunt, ubi Euchariſtia adeſt, & celebratur, ibi ex familiari Patrum ſtilo, dici poſſe corpus & ſanguinem Domini *videri*, tametſi ex eo loco abſint. Vnde poſtremo apparet falſo & inepte Latinos argumentari dum ex deſcriptis Chryſoſtomi verbis, quibus ait fidelem, qui Euchariſtiam in altari videt, in eo *videre corpus Domini*, concludunt ipſum illud Domini corpus proprie *videri*, adeoque Euchariſtiam eſſe proprie ac realiter Domini corpus; Plane ac ſiquis colligeret *Salvatorem in ſepulcro iacuiſſe, & Angelum ad pedes eius ſediſſe*, quoties eo ingrederentur Paula & Euſtachium, ex eorum paulo ante recitatis verbis, *iacere in ſindone cernimus Salvatorem, & videmus Angelum ſedere ad pedes eius:* vel ſi quis ex iis Chryſoſtomi verbis, quæ addidimus concluderet ejus auditores, vel *animalia* ex terra & aquis creata, cum Geneſin; vel Lazari ſtatum in vita & poſt mortem cum parabolam Evangelicam exponeret; vere ac proprie oculis ſuis vidiſſe; vel Chriſti ſubſtantiam vere in ſtella fuiſſe; aut ſtellam ipſum Chriſtum realiter fuiſſe, quam videbant Magi, eo argumentaretur, quod Patres Chriſtum in ea *fulſiſſe, rutilaſſe, radiaſſe, apparuiſſe* diſerte ſcribunt; quæ quam falſa atque abſurda ſint, etiam cæci vident. Clarum eſt in his & aliis ejuſdem ingenij locis, ea nos videre dici non quæ oculis aut aliis corporis ſenſibus ipſa uſurpamus, ſed quæ vel ex rebus quas videmus, vel ex verbis, quæ audimus, intelligimus, & animo velut præſentia, cogitamus. Ita Domini corpus in Euchariſtia *videmus*; cum pane præſente ejus ſymbolo admoniti ad animum revocamus, cordaque ſurſum, quod Miniſtri jubent in cœlum attollentes, omnem cogitationem, omnemque mentis ſenſum in divino illo corpore defigimus; quod tametſi à terra in qua conſiſtimus, longiſſime abſit, fidei tamen noſtræ præſentiſſimum eſt. Qui ſenſus ad Chriſti corpus in Euchariſtia videndum afferendi ſint, auctor ille qui ſub Euſebij Emiſſeni nomine circumfertur, his verbis lucidiſſime docuit; h *Tu* (inquit) *cum ad reverendum altare ſalutari cibo, potuque reficiendus accedis ſacrum Dei tui corpus & ſanguinem FIDE RESPICE, MENTE CONTINGE, CORDIS MANV ſuſcipe, & maxime hauſtu INTERIORE aſſume.* Neque hilum valet Bellarmini vitilitigatio; i *Si Chriſtum* (inquit) *tantum in ſigno habemus, non modo non ſumus Magis ſuperiores, ſed tanto inferiores, quanto inferior eſt imago Chriſti ipſo vero Chriſto* Reſpondeo nos Magis à Chryſoſtomo hoc præferri, quod plura in Euchariſtia videamus, quæ nos ad Dominici corporis reverentiam excitant atque obligant

h Euſeb. Emiſſ. Hom. 5. de Paſch. p. 45. A.

i Bell. L. 2. de Euch. c. 22. §. Adde quod hom. 24.

obligant, quam quæ Magi Bethlehemi viderunt. Hos enim vidiſſe corpus Chriſti, ſed infantis jacentis in præſepi; Nos id ipſum in Euchariſtia videre, ſed viri, mactati pro ſalute noſtra, nos carne ſua ſuoque ſanguine in vitam æternam paſcentis, Illos vidiſſe mulierem pauperculam corpus infantis in ulnis ſuis geſtantem; Nos videre ſacerdotem Chriſto, ut Deo apparentem ac miniſtrantem; Illos vidiſſe infantem pannis involutum; Nos videre Spiritum Sanctum magna copia undique ſuper hæc myſteria volitantem; Illos corpus oculis uſurpaſſe; divinam illam corporis vim, virtutem, œconomiam, & quæcumque per ipſum effecta ſunt, id eſt ejus mortem, reſurrectionem, aſcenſionem in cœlum, victoriam & triumphos non vidiſſe, quæ nos omnia clariſſime videmus, ex Evãgelio edocti. Hæc illis potiora eſſe, auguſtiora & diviniora, majorem adeo ab accedentibus ad communionem reverentiam exigere, nemo negaverit. Non ergo nos *Chriſtum in ſigno tantum habemus*, quod falſo delirat Bellarminus; ſed vere & re ipſa eum Chriſtum habemus, qui qualiſque per Euchariſtiæ ſignum nobis objicitur ac monſtratur; niſi forte ille putet divina hæc quæcumque ſacramentum nobis objicit ac repræſentat, fabulas eſſe & fallaces umbras. Fateor ſi non alios quam carnis oculos ad hoc ſacramentum afferamus, nihil nos iſtorum in eo viſuros; ſed neque quicquam in oblata Latinorum deprehenſuros patet, qui eam non alio quam corporis ſenſu metientur. Hi enim in altari non corpus Dei, ſed viliſſimam exigui panis bracteolam cernent, quod ſpectaculum infra divini infantis à Magis conſpectam formam multum ſubſidit. Sin dicat Bellarminus quod res eſt non carnis, ſed mentis fide illuminatos oculos ad hoc myſterium afferendos, his certe oculis magna illa quæ diximus omnia conſpicienda tam vere à ſacramento noſtro objiciuntur, quam ab oblata Latinorum, id eſt tam à pane incolumi ex Chriſti diſciplina conſecrato, quam ab eodem tranſſubſtantiato. Neque quod illa divina ab eo loco abſunt in quo nos ſacris operamur, eo fit, ut mente obſcurius à nobis percipiantur, vel incertius aut inefficacius fide apprehendantur atque teneantur. Nihil enim ad rem & veritatem myſterij vel prodeſt vel nocet loci ac temporis vel propinquitas vel longinquitas. Corpus certe Dominicum, quicquid Latini de ejus ſibi præſentia blandiantur, tam ab eorum ſenſibus abeſt, quam ſi non alibi quam in cœlo eſſet; ut nihil dicam de ejus morte, & de ſacrificio crucis, quæ ipſi fatentur in ſigno tantum haberi, ſolaque communicantium mente ac fide percipi. Cæterum quanti ſit Chriſtum ita habere non in ſigno tantum, ſed etiam in animo, docet *k* Auguſtinus; *Habemus* Chriſtum (inquit) *ſi credimus. Habebant illi* (duo diſcipuli) *Chriſtum in convivio. Nos habemus in animo. Plus eſt Chriſtum habere in corde, quam in domo.* Neque hic omiſerim incerti quidem, ſed tamen diſertiſſimi ſcriptoris locum, *l* qui hactenus ſub falſo Euſebij Emiſſeni nomine latet. Is idem hoc de Magis argumentum tractans; *Secundum hæc* (inquit) *cariſſimi, nos quoque perſonam Magorum ſpiritalibus imitemur obſequiis. Inprimis tamdiu quæramus Chriſtum,* donec

k Aug. Serm. 144. de Tempore c. 7. B.

l Euſeb. Emiſſ. Hom. 1. in Epiphan. p. 82 extr. & 83 init.

Cap. IV. *donec illum invenire mereamur. Ducatum nobis præbeat, velut Stella, lux fidei. Hæc illum nobis oſtendat, non iam in præſepio vagientem, ſed in ſumma COELI arce dominantem; nec in matris gremio, ſed in patris SOLIO ADORANDVM. nec alterius in HVMILITATE iudicandum, ſed ad iudicium cum maieſtate venturum.* Ergo ut hunc locum cum ſcriptore illo concludamus fatemur Dominum à piis videri & adorari, ſed quo eum loco *OSTENDIT FIDEI LVX*, non in terra nobiſcum verſantem, aut in HVMILITATE, inter panis involucra latentem (quo nihil dici poteſt humilius; adeo ut ne ſuæ quidem humiliationis tempore eo uſque ſe demiſerit) ſed in glorioſiſſimo Patris SOLIO ſedentem, ibi regnantem, ibi citra controverſiam à tota Eccleſia adorandum. Eò evehendas mentes, & alias, & in Euchariſtia maxime, quæ tota ad ejus gloriam gratis animis celebrandam inſtituta eſt. Itaque cum ex allatis Chryſoſtomi verbis ne illa quidem realis ut loquuntur Domini ſub panis ſpeciebus præſentia concludi poſſit, multo minus ex iis haberi poteſt Euchariſtiæ adoratio, quam Latini nulla alia de cauſa huic ſacramento deferendam putant, quam quod in ea Chriſtum realiter latere ſummo ſibi mentis errore perſuaſerunt.

CAPVT IV.

Solvuntur tria alia Latinorum ex eodem Chryſoſtomo argumenta; VII. ex L. de Sacerdotio. VIII. ex Hom. in Eph. IX. ex Hom. in 1. ad Cor. Refellitur X. Perronij eadem de re ex Hieronymo non tam argumentum, quam ſuſpicio.

HOc autem, cui plurimum confidunt, ita explicato loco vel nulla vel certe perexigua ſupereſt in aliis ex eodem ſcriptore objectis difficultas; quorum eadem fere eſt ratio. Pertinent enim omnia non ad ſacramenti, ſed ad Domini Chriſti, cujus ſacramentum eſt, adorationem ac cultum. Quale eſt quod ex opere de Sacerdotio affertur; m *Ego* (inquit) *commemorantem olim quendam audivi, cum diceret ſenem quemdam, virum admirabilem, ac cui revelationum myſteria multa divinitus fuiſſent detecta, ſibi narraſſe, ſe tali olim viſione dignum habitum à Deo eſſe, ac per illud quidem tempus* (conſecrationis Euchariſtiæ) *derepente Angelorum multitudinem conſpexiſſe* (*quatenus conſpectus humanus ferre poterat*) *candidis veſtibus inductorum, altare ipſum circumdantium, & deorſum ſe inclinantium, ut ſiquis milites præſente Rege ſtantes videat; id quod facile mihi perſuadeo.* ἐγὼ δὲ καί τινος ἤκουσα διηγουμένου ποτὲ, ὅτι αὐτῷ τις πρεσβύτης, θαυμαστὸς ἀνὴρ, καὶ ἀποκαλύψεις ὁρᾷν εἰωθὼς, ἔλεγεν ὄψεως ἠξιῶσθαι τοιαύτης ποτὲ, καὶ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἄφνω πλῆθος ἀγγέλων ἰδεῖν, ὅσον αὐτῷ δυνατὸν ἦν, στολὰς ἀναβεβλημένων λαμπρὰς, καὶ τὸ θυσιαστήριον κυκλούντων, καὶ κάτω νενευκότων, ὡς ἂν ὅ τις στρατιώτας παρόντος βασιλέως ἑστῶτας ἴδοι. καὶ

m Chryſ. L. 6. de Sacerd. c. 4. T. 4. p. 83. A.

ἔγωγ

ἔργῳ πέπυμαι. Hunc locum Perronius magna cum pompa de more oſtentat, & velut Achillem ſuorum Triaricorum poſtremum in acie collocat; *n* adorationem ſacramenti eo haberi dictitans *ex teſtimonio non rhetorico, metaphorico, aut allegorico, ſed hiſtorico*; idque hoc etiam mendacio exaggeravit, *teſtari* ſcilicet Chryſoſtomum ſe hæc qua narrat, *ex proprio eorum ore audiviſſe, quibus Angeli in Euchariſtiæ celebratione apparuerunt.* Ait enim Chryſoſtomus ſe hæc olim accepiſſe, non ab ipſo ſene, cui oblata erat hæc viſio, ſed à *quodam* alio ea commemorante, quæ ſenex ille ſibi narrauerat; ut ex verbis modo deſcriptis clare cognoſcitur. Sed ego narrationis, etiam ab alio, quam ab ipſo auctore traditæ fidem non ſollicito; tametſi periculoſum ſit Chriſtianiſmi vel dogmata, vel cultus hujuſmodi viſionum poſteris privatiſque hominibus oblatarum fundamento ſuperſtruere; quas res ipſe Thomas diſerte hinc excludit in ipſo ſuæ Summæ limine, ſapienter præſcribens *o fidem noſtram inviti revelationi Apoſtolis & Prophetis factæ, qui canonicos libros ſcripſerunt, non autem revelationi ſigna fuit aliis Doctoribus facta.* In hac vero Chryſoſtomæa nihil eſt quod Latinorum opinionem pro qua adducitur, conſtituat. Angelos Eccleſiæ conventui interfuiſſe narrat, ſtolis albis amictos: altare circumdantes, ore deorſum inclinatos inſtar militum coram Rege adſtantium. Quidni, quos & Chryſoſtomus & cæteri fere Patres divinarum litterarum auctoritate freti conſentiunt ſacris religioſiſque piorum cœtibus gaudere, reverenterque intereſſe? Adoratæ Euchariſtiæ, de qua quæritur, ne meminit quidem. Κάτω νεύειν dicit: id eſt capite inclinato ſtare, quod aliud hic eſſe quam adorare, vel militum coram Imperatore conſiſtentium imago docet. Neque enim Regem circumſtare ſignificat civilem ei adorationem exhibere: ſed honoris cauſa reverenter ei apparere; qualis eſt Angelorum & piorum hominum in Dei conſpectu conſiſtentium, etiam cum non adorant, ſed vel verbum divinum audiunt, vel alij ſacro religionis officio interſunt, & vacant. Sed fac adoraſſe Angelos. Eo ne Euchariſtiam adoraſſe confeceris? Quaſi vero Chriſtum, in ſolio quidem cœleſti corpore conſidentem, hic vero Majeſtate in medio ſuorum conſeſſu, quod promiſit, præſentem adoraſſe non ſit verius, & Angelico ſpiritu dignius, quam eum in pane in his terris poſito quærere. Hoc vero conjectare eſt non modo piorum hominum, ſed quod multo etiam tætrius eſt, Angelorum cœleſtium mentes è cœlo in has terrenas & humiles regiones dejicere.

Eadem ratio eſt locorum, in quibus ait *p* Chryſoſtomus nos ejus ſanguinem guſtare, *qui ſurſum* (in cœlo ſcilicet) *ſedet, quique ab Angelis adoratur*; id eſt Chriſti, ut omnes vident. Hic locus *Chriſtum, qui in cœlo ſedet ab Angelis adorari* dicit; quod & Paulus docet, *q* & omnes Chriſtiani confitentur; Euchariſtiam à fidelibus adorari, nequaquam dicit; quod quæritur, quodque erat probandum. Alibi in Acta Apoſtolorum de Euchariſtiæ celebratione; *r Adſunt* (inquit) *Angeli, adſunt Archangeli, adeſt ipſe Dei Filius, cum tanto tremore adſtant omnes; adſtant illi clamantes omni-*

CAP. IV.

n Perr. L. 3. de Euch. c. 15. p. 899.

o Thom. P. 1. q. 1. art. 1. Ad 2.

p Chryſ. Hom. 3. in Eph. p.

q Hebr. 1.

r Chryſ. Hom. 21. in Act.

tes omnibus ſilentibus. πάρεισιν ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι. πάρεστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ· μετὰ τοσαύτης φρίκης ἑστήκασιν ἅπαντες. παρεστήκασιν ἐκεῖνοι βοῶντες πάντων σιγώντων. *Angelos adſtare*, & *Chriſtum adeſſe* myſteriis ait. Nemo negat. *Altare cum tremore Angelos*, id eſt cum religioſiſſima reverentia. Quidni, in tam divini myſterij actione. *Clamare* eoſdem ait; Merito vel præ admiratione rerum divinarum, vel præ gaudio ob ſalutis humanæ, & Dominicæ in homines miſericordiæ excellentiam. De adoratione, nihil; quanquam ſiqua hic memoraretur, ea ad Chriſtum facta intelligenda eſſet, non carne in panis ſpeciebus latentem; ſed Majeſtate & Spiritu inter pios præſentem. Eodem quoque illa pertinent ex homilia in nativitatem Chriſti, in quibus auditores incondite & immodeſte hoc ſacrum celebrantes objurgans, ut doceat quanta cum reverentia myſteriis intereſſe debeant, affirmat *s altare cum timore & tremore Angelicas* virtutes, & Cherubinos facies ſuas velare, & ſeraphinos cum tremore clamare *Sanctus, Sanctus Dominus.* Eadem quæ in loco proximo, niſi quod explanat, quis eſſet ille Angelorum clamor cujus ibi meminerat. Nimirum hymnum Seraphicum illo clamore ſignificari.

s Id. Hom. in Nativ. Chryſt. T. 5.

Hæc ſunt loca, in quibus de Angelis fit mentio. Sed & adorandam eſſe Euchariſtiam eo argumentantur, quod invocatam fuiſſe à fidelibus Chryſoſtomus alicubi doceat; *t Rogamus* (inquit) *Agnum iacentem* (in menſa ſcilicet Dominica) *qui ſuſcepit peccata mundi.* δεόμενοι τοῦ ἀμνοῦ τοῦ κειμένου, τοῦ λαβόντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. *Hic* (inquit *u* Bellarminus) *apertiſſime dicit invocari* (*quæ ſpecies eſt ſumma adorationis*) *Agnum in altari iacentem.* Ego vero libens admitto, quod ille hic ponit, invocationem religioſam *ſpeciem eſſe ſummæ adorationis*; neque in præſentia quæro, vel excutio, cur ergo Sanctos & Angelos idem eſſe religioſe invocandos defendat, quos *ſumma adoratione* colendos negat. His miſſis, quod non eloquitur quidem, ſed tamen neceſſario intelligit, nego Chryſoſtomum dicere Euchariſtiam invocari. Fateor *Agnum in altari iacentem invocari.* Sed quem? Eum qui *ſuſcepit peccata mundi.* τὸν λαβόντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, id eſt (ut ex Scripturis univerſa fatetur Eccleſia) unum Dominum Chriſtum. Euchariſtiam vero *ſuſcepiſſe peccata mundi,* & in Scripturis & in Eccleſia juxta inauditum. Sed (inquit adverſarius) Euchariſtiam eſſe ipſum illum Chriſtum, quem tu invocandum eſſe confiteris, aperte docet, cum ait Agnum illum, quem & nos Chriſtum intelligimus, *jacere*, ſcilicet in altari. Chriſtus enim qui ſedet in cœlo non poteſt idem jacere in altari, niſi Euchariſtia, quæ ſola *jacet in altari*, intelligatur eſſe Chriſtus. Sed hæc omnis argumentatio vana eſt & ſophiſtica, ab eo quod figurate & in ſigno dicitur id quod proprie intelligitur colligens; plane eodem modo, quo ſupra ex eo quod Chriſtus à fidelibus in Euchariſtia videri apud Chryſoſtomum figurate dicitur, Euchariſtiam proprie Chriſtum eſſe concludebat. Hic ergo eadem quæ ſupra ad idem ſophiſma, reſpondeo, Agnum *iacere* hic dici plane eodem modo ac ſenſu, quo ſupra *videri* denuntiavimus, in *ſigno* ſcilicet, non in ſe ipſo; in myſterio

t Chryſ. Hom. 41. in 1. ad Cor. p.

u Bell. L. 2. de Euch. c. 22. § Quintum teſtim.

ſterio ſignificante, non in carnis veritate, adeoque tropice & figurate, non proprie. Chriſtus *iacet in altari*, id eſt eo pane, qui jacet in altari, repræſentantur tanquam victima jacens in ara, in qua pro peccatis noſtris immolatus eſt. Panis enim & calix Euchariſticus memoria & ſymbolum eſt illius ſacrificij. Ne ipſi quidem Latini verbum *iacere* aliter poſſunt hoc loco interpretari. Neque enim ille Chriſtus quem fingunt in pane latere, ibi *iacere* proprie dici poteſt. Docent enim eum ibi eſſe, non *circumſcriptive* (ut loquuntur in Scholis) ad modum corporis, ſic, ut ſingulæ ejus partes extendantur alia extra aliam, locumque occupent ſuæ quantitati parem; ſed *definitive*, admodum ſpiritus, qui omnis molis expers eſt, nullumque adeo ſpatium implet. At, quæ ſic ſunt in loco, ea vel *jacere*, vel *ſtare*, vel *ſedere*, niſi falſo non dicuntur, ſi proprie loquendum eſt. Nemo unquam quod ſciam, Angelum *jacere* dixit, ut ſignificaret eum in loco certo & definito eſſe. Vt exempli cauſa, Gabrielem, cum Mariam allocutus eſt, nemo ſanus dixerit in Beatæ Virginis cubiculo *jacuiſſe*. Ipſe Bellarminus ea tantum verba de corpore Chriſti in Euchariſtia *ſimpliciter affirmari poſſe* definit, x quæ ejus in illa præſentiam ſignificant *à modo exiſtendi abſtractam*; addens ideo *recte dici corpus Domini eſſe, contineri, manere, reperiri, ſumi, percipi in Euchariſtia. At* (inquit) *non recte diceremus, Corpus Chriſti in Euchariſtia extenſum eſt, vel occupat locum.* Iam verbum *jacere* non ſignificat præſentiam rei in loco *abſtractam à modo exiſtendi. Iacere* enim eſt non ſimpliciter, ſed *certo quodam modo exiſtere in loco* Aliter enim exiſtũt in loco, quæ jacent; aliter quæ ſtant; aliter quæ ſedent. Ergo ipſi etiam Latini neceſſario confugere coguntur ad tropum, ut id interpretentur quod Chryſoſtomus & alij Patres paſſim dicunt Chriſtum *jacere in menſa Dominica*; nimirum hæc ita dici non per ſe quaſi ipſum Chriſti corpus proprie jaceat (quod ex eorum hypotheſi liquido falſum eſt) ſed *ratione ſpecierum, quibus conjunctum eſt*. Quod illæ jaceant, ipſum quoque jacere, ſed improprie dicitur. Quod autem illæ jacent, eo nobis Chriſti corpus repræſentatur ut jacens in altari quando pro nobis immolatum eſt. Cum ergo ex ipſa Latinorum doctrina Chriſto ipſi tribui poſſint ea, quæ ejus ſigno, qua ſignum eſt, proprie conveniunt; profecto nihil vetat, quin Chriſtus *jacere* ibi ipſe dicatur, ubi proprie non ipſe, ſed ejus ſignum jacet. Atqui panis, qui Chriſti ſignum, vel ſymbolum eſt, in menſa ſacra jacet; Ergo & Chriſtus ipſe recte, tametſi figurate, ibi *jacere* dici poteſt. Quod enim ipſum Chriſti corpus abeſt ab eo loco, in quo panis jacet, non eo fit, ut Chriſti ſignum eſſe panis nequeat; quod ad rationem ſigni nihil neceſſe ſit adeſſe cum ſigno id ipſum quod ſignificatur; ne jam illud dicam, quod ſigna rerum potius abſentium, quam præſentium eſſe ſolent; quæ ſcilicet fruſtra adhibentur, ubi res ipſæ præſto ſunt; maxime cum ſigna eo fiunt inſtituta, ut earum rerum, quas ſignificant, memoria per ipſa jugiter conſervetur, ac recolatur; in quo ſignorum genere Euchariſtiam habendam eſſe & Paulus, imo & ipſe Chriſtus docet, & omnes ni fallor, conſentiunt.

CAP. IV.

x Id. L. 1. de Euch. c. 2. §. Quarta regula &c.

Cap. IV. Chriſtus infans quo tempore in cunis erat, ab illo mirabili ſidere, quod Magis ex Oriente venientibus præluxit, longe aberat, quod quidem ad corporis, quod induerat ſubſtantiam ipſam pertinet. Quia tamen id Chriſti infantis ſalutare ſignum fuit, Patres, quos nuper laudavimus, dicere non dubitarunt, Chriſtum *in ſtella apparuiſſe, fulſiſſe; in cunis IA-CVISSE, ſed in cœlo radiaſſe*; ea Chriſto aperte tribuentes, quæ ſigni proprie erant. Quid ni nunc vice verſa eum in cœlo RADIANTEM, & longiſſime à terris noſtris ſemotum, dixerint in eo ſigno IACERE, quod jacet, eoque proprie & quidem ab ipſo inſtitutum eſt, ut diviniſſimi ſui corporis pro nobis immolati, adeoque tanqnam in altari jacentis ſacrificium repræſentet? Cum ergo ex loco Chryſoſtomi minime probari poſſit Euchariſtiam ipſum illum Agnum eſſe, quem fideles in ſacra Liturgia rogabant; apparet, nihil valere Bellarminianum argumentum, quo hinc Euchariſtiã invocatam olim adeoque adoratam fuiſſe concludebat.

Cætera Chryſoſtomi, quæ ad præſentiam Dominici corporis in Euchariſtia realem plurima, ſed fruſtra afferuntur, quod ad hanc de adoratione ſacramenti diſputationem proprie non pertineant, miſſa facio; apud eos videnda, qui de priori illa quæſtione diſputarunt; ac, ut cæteros taceam, apud Albertinum noſtrum, qui omnia Chryſoſtomi in utramque partem dicta diligentiſſime ac copioſiſſime excuſſit, explanavit, & à Latinorum cavillationibus ac ſophiſmatis vindicavit.

y Albertin. de Euch. L. 2. in Chryſ. a. p. 522. ad 578.

Sed antequam ad Auguſtinum venio quem unum cum Chryſoſtomo audiri volebat Bellarminus, Perronio occurrendum eſt, quemdam Hieronymi locum nobis objicienti ex Præfatione in epiſtolam Theophili Alexandrini Paſchalem Latine à ſe interpretatam; z *Mirati ſumus*, inquit, *in opere tuo utilitatem omnium Eccleſiarum, ut diſcant, qui ignorant, eruditi teſtimoniis Scripturarum, qua debeant veneratione ſancta ſuſcipere, & altaris Chriſti miniſterio deſervire, ſacroſque calices & ſancta velamina, & catera qua ad cultum Dominica pertinent paſſionis, non quaſi inanima & ſenſu carentia ſanctimoniam non habere; ſed ex conſortio corporis & ſanguinis Domini eadem qua corpus eius & ſanguis maieſtate veneranda.* Hinc Perronius argumentatur, a ex cujus Euchariſtiæ conſortio *calices, & velamina*, & cætera ejuſdem cenſus venerationem conſequuntur, eam ipſam *adoratione & latria* haud dubie colendam eſſe. Sed ille dum ſic agit, nobis quæ ipſe obſtat, obtrudit; non quæ Hieronymus dicit, in cujus verbis nihil de *adoratione & latria* legitur. Ille quidem ait nos *ſancta debere cum veneratione ſuſcipere altariſque miniſterio deſervire. Sancta* autem Euchariſtiam dicit, *ſacra dona*, τὰ ἅγια; quæ non *latriæ*, vel *adorationis*, quod ait Perronius, ſed *venerationis* honore excipi vult. Iam vero *venerationem* Dei ſacramentis deberi, nemo negat, & nos diſerte in ipſo diſputationis limine profeſſi ſumus. *Venerationem* autem longe aliud eſſe quam latriam, & omnes ſciunt, & hic ipſe docet Hieronymus; cum *ſacros calices, & velamina veneranda* eſſe ſcribit. Nemo enim eſt, qui iſtis rebus latriæ cultũ deberi putet. Sed neque ex eo, quod his veneratio propter conſortiũ

z Hier. Præfat in Paſch. Theoph.

a Perron. L. 3. de Euch. c. 15. extr. p. 900.

ſacramenti

ſacramenti defertur, conſequens eſt, ut ipſum ſacramentum *latria* colatur. Plures enim ſunt *venerationis* gradus, & eorum quæ *veneramur* alia aliis magis minuſve veneramur. Euchariſtiæ ergo majorem quidem exhibendam eſſe venerationem, quam velaminibus & cæteris, quæ propter ejus conſortium veneramur, verum eſt, idque hinc concludi poſſe concedo; latriam vero eidem deferendam, quod vult Perronius, nulla arte ex his Hieronymi verbis excludi poteſt. Multo verius inde collegeris Euchariſtiam, quamquam majore, *veneratione* tamen ejuſdem cum eis generis quæ iſtis Eccleſiæ miniſteriis exhibetur, tametſi ſuperioris gradus eſſe honorandum, non autem *latria*, quæ ſupra venerationem toto genere aſſurgit. Vltima autem Hieronymi verba cum ait illa velamina & cætera cultus diuini miniſteria eadem, *qua corpus eius & ſanguis maieſtate veneranda eſſe*, Perronius nequaquam edit quo ſenſu intellexerit. Tantum eam, quam Hieronymus dicit, majeſtatem, ipſe *ſacramenti maieſtatem* vocat; quod neque auctor dicit, neque eo ſane admitto. *Dominicæ paſſionis myſterium* intelligit, quaque ejus *maieſtate fit*; ut Euchariſtiam tanti myſterij ſymbolum veneremur, eadem quoque fieri dicit, ut vela, calices, & alia quorum eſt aliquis in hoc celebrando ſacro uſus, ex eo conſortio veneranda ipſa quoque cenſeantur; quia nimirum ipſa quoque ſuo modo ac gradu *ad cultum Dominicæ pertinent paſſionis*. Hæc ni fallor, vera eſt Hieronymi in hoc loco mens ac ſententia; quæ id quod præmiſimus apertiſſime conſtituit; Euchariſtiam, non quidem latria, quæ uni Deo ac Domino debetur, colendam; ſed tamen ob *Dominicæ paſſionis*, cujus ſacramentum eſt, ſummam dignitatem atque majeſtatem, eſſe venerandam; neque eam tantum, ſed etiam cætera quæ in ejus adminiſtratione adhibentur, eadem majeſtate eſſe veneranda, id eſt ob eandem myſterij, cui celebrando ſuo modo atque ordine inſerviunt, majeſtatem.

Caput V.

Solvitur Latinorum pro adoratione ſacramenti XI. Arg. ex Auguſtino in Pſ. 98. Caro Chriſti adoratur. Diſcutitur vana Perronij ſophiſtice. Vltima loci verba expenduntur & exponuntur. Quamlibet *adverbium eſſe in his Auguſtini verbis.*

Ita diſcuſſa Perronij ad illum Hieronymi locum ſuſpicione verius quam argumentatione, nunc ad Auguſtinum veniamus. Ex eo primum objicitur locus, in quo ad illa Davidis verba fluctuans, quæ in Pſalmo latine legebat, *Adorate ſcabellum pedum eius*, Dei ſcilicet, eo cum Ambroſio confugit, *b* ut terram illam, quæ adorari jubetur, de Chriſti carne accipiat; *Suſcepit enim* (inquit) *de terra terram, quia caro de terra eſt*, *b* Aug. in Pſ. 98.

Cap. V. *& de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipſa carne hic ambulavit, & ipſam carnem nobis manducandam ad ſalutem dedit; nemo autem illam carnem manducat niſi prius adoraverit, inventum eſt quemadmodum adoretur tale ſcabellum pedum Domini, & non ſolum non peccemus adorando, ſed peccemus non adorando. Numquid autem caro vivificat? Ipſe Dominus dixit, cum de ipſa commendatione ejuſdem terræ loqueretur,* Spiritus eſt qui vivificat, caro autem nihil prodeſt. *Ideo & ad terram quamlibet cum te inclinas atque proſternis, non quaſi terram intuearis, ſed illum ſanctum, cujus pedum ſcabellum eſt, quod adoras; propter ipſum enim adoras. Ideo & hic ſubjecit,* Adorate ſcabellum pedum ejus; quia ſanctum* eſt. *Quis Sanctus eſt? In cujus honore adoras ſcabellum pedum ejus. Et cum adoras illum, ne cogitatione remaneas in carne, & in Spiritu non vivificeris,* Spiritus enim, inquit, vivificat; Caro non prodeſt quicquam. Hæc Auguſtinus; quibus diſerte quidem docet carnem Chriſti, propter Sanctum illum, id eſt Dei verbum, verum Deum, cui perſonaliter unita eſt, adorandam eſſe; Euchariſtiam vero adorari vel eſſe adorandam, adeo non dicit, ut ejus toto hoc loco ne meminerit quidem. Sed, inquit c Bellarminus, ſi tantum vellet Auguſtinus dicere terram ſine impietate adorari, quia caro Chriſti *ut eſt in cœlo adoratur; ſine cauſa dixiſſet eam carnem nobis manducandam datam eſſe.* Ego vero pariter à Bellarmino quæro, ſi Auguſtinus præciſe ſignificare vellet, *carnem Chriſti in Euchariſtia manducari*; cur & quorſum dicat, eum *in ipſa carne hic ambulaſſe*? Hoc enim quid quæſo ad Euchariſtiam? Sed ille utrumque hoc poſuit, ut adorari Chriſti carnem à fidelibus demonſtret. Cum enim Chriſtus cum in terris verſaretur, ſæpe fuerit adoratus; cumque in terris vivens non aliter quam illa carne viſus fuerit, & quidem velut in ſua propria carne vere in utero Mariæ ſuſcepta; inde patet Chriſtum, etiam qua homo eſt, eſſe adorandum, ſive, quod idem eſt, carnem quoque ejus propter inhabitantem Deitatis plenitudinem, eſſe adorandam. Atque hoc ipſum argumentum ad eandem rem probandam Ambroſius quoque ſupra adhibebat, cum Chriſtum diceret in gloria reſurgentem fuiſſe ab Apoſtolis adoratum. Quod vero de manducatione carnis addit Auguſtinus, eodem ſpectat. Eſt enim alterum adorationis Dominicæ carni debitæ argumentum. Cum enim Dominus carnem ſuam nobis manducandam dederit ad ſalutem; hinc etiam probatur eam carnem veluti ſalutis noſtræ cauſam, ſive ut ſupra loquebatur Cyrillus veluti vivificam, Deique adeo non hominis nudi propriam, ſummo cultu eſſe adorandam, neque illam rite ac legitime, adeoque ad ſalutem manducari à quoquam poſſe, niſi qui eam adoraverit. Hoc autem non alio quam ad eam adorationem, quæ fit in Euchariſtia, pertinere, affirmanti Bellarmino aſſentirer ſi crederet Auguſtinus Chriſti carnem non alibi quam in ſacramento manducari poſſe. Nunc cum Dominicam carnem etiam extra Euchariſtiam, à piis & quidem ſalutariter manducari docuerit & Auguſtinus, & omnis illius memoriæ Eccleſia;

* Videtur leg. Sanctus.

c Bell. L. 2. de Euchar. c. 24. § Præterea ſi tantum.

abſurdum

abſurdum eſt & futile illa Auguſtini verba ad eam ſolam carnis Dominicæ manducationem reſtringere, quæ fit in Euchariſtia. Aliud etiam eſt Bellarmini peccatum, quod hic vult præter auctoris mentem, de adoratione carnis Dominicæ agi in Euchariſtia *PRÆSENTIS* (realiter ſcilicet) non autem ſimpliciter de omni illius carnis adoratione ſive præſentis, ſive abſentis. Nihil enim fidelem vetat etiam in ipſa Euchariſtiæ participatione Chriſti carnem mente in cœlum evecta tametſi abſentem vere adorare. Quinimo ipſum hoc ſacramentum aperta quædam manifeſtaque eſt de adoranda Chriſti carne proteſtatio, quæ carnem illam vivificam, ac ſalutiferam eſſe, eaque vitæ æternæ cauſam contineri clamat; eoque potentiſſime argui quod ex Cyrillo & Synodo Epheſina didicimus, carnem illam non alterius cujuſquam nudi hominis, ſed Filij Dei vere ac perſonaliter eſſe carnem propriam. Quo neſcio equidem, quid clarius atque illuſtrius doceat carnem illam adorandam eſſe; ut ſiquis Euchariſtiam ſumat, is hoc ipſo ſe carnem Domini adorare profiteatur. Ex quibus Perronij quoque ad hunc locum cavillationes refelluntur. Objicit *d* *externam* hic *adorationem* ab Auguſtino intelligi; quod probat ex his ejus verbis, *cum te inclinas atque proſternis.* Reſpondeo proprie intelligi *mentalem*, abſque qua nulla eſt vera vereque dicta adoratio; ſed quæ tamen interdum cum proſtratione vel inclinatione corporis conjuncta ſit. Externam ergo hic comprehendi non negamus; ſed ſinceram, & cum mentali conjunctam. Objicit ſecundo adorationem carnis eam intelligi, quæ fit ante manducationem; *Nemo carnem illam manducat niſi prius eam adoraverit.* Atqui hoc de adoratione mentali dici non poteſt, inquit Perronius; Quia, inquit, adoratio illa mentalis nihil aliud eſt quam manducatio *mentalis* ſcilicet, quam hic nos ab Auguſtino dictam capimus. Hoc vero, quod ille ſumit, negamus. Etſi enim indivulſo inter ſe nexu duo illi actus cohæreant, *adorare*, & *manducare*, ſic, ut nemo carnem Chriſti vere mente & animo manducet, niſi qui eam adoraverit, & viciſſim nemo adoret, quin etiam manducet; non ſunt tamen *formaliter* ut loquuntur, unus idemque actus. *Adorare* enim eſt carnem Domini ut Filij carnem, eique vero, ſummo ac æterno Deo perſonaliter unitam colere; *Manducare* vero eſt eadem fide ad ſalutem frui; quæ diverſa inter ſe eſſe omnes vident. Neque aliud vincunt huc allata à Perronio Vigilij Tapſenſis, & ipſius Auguſtini loca; quæ id tantum, quod nos conceſſimus, docent actus ſcilicet illos eſſe indiviſibiliter connexos; qualiter Iacobus ait, *e* *religionem veram eſſe viſitare pupillos, & viduas*; tametſi hos viſitare nemo neſciat aliud eſſe formaliter quam religionem; ſed quia caritas, quæ hoc agit, cum religione veluti rivus cum fonte, à quo defluit, neceſſario ac indiviſibili nexu conjuncta eſt, ideo Apoſtolus non dubitavit veram religionem his caritatis actibus cenſere ac definire. Sed nihil nos neceſſe eſt in his immorari, quæ & per ſe manifeſta ſunt, & ab Albertino noſtro jam ſatis ſunt contra Perronium conſtituta ac

CAP. V.

d Perr. L. 5. de Euch. c. 16. p. 900. & Tract. de Aug. c. 21. p. 222.

e Iacob. 1. 27.

Cap. V.

f Albert. L. 2. de Euch. in Auguſt. Propoſit. 4. c. 6. p. 687. B.

g Perr. tract. de S. Aug. locis c. 21. p. 212.

h Id. ibid. p. 213.

i Vaſq. in 3. Thom. T. 1. diſp. 96. c. 6 §. 45. & diſp. 110. c. 2. §. 0.

explicata. *f* Quod vero his addit Perronius *externam adorationem non poſſe directe terminari in carne Chriſti, ut in cœlo exiſtente,* id inquam non modo falſum, ſed etiam abſurdum & inopinabile eſt. Quid enim vetat fidelem, corporis inclinationem ad eandem illam in cœlo exiſtentem Domini carnem dirigere, ad quam mentalem adorationem dirigit? Atqui id ne aliter quidem fieri poſſe videtur, ſi ſincere fit. Corporis enim actus animi ſenſum atque intentionem ſequitur. Neque melior eſt, aut ſolidior ratio, quam ſuæ hujus aſſertionis attulit, quod ſcilicet *g cæterarum adorationum quotquot externas Chriſto Domino exhibemus, nulla ſit, quam ad carnem Chriſti proprie dirigi ullo argumento pateat.* Nihil enim neceſſe eſt hoc patefieri ullo exteriori argumento. Satis eſt ad Auguſtini diſputationem, quod fideles ſuas aliquas adorationes ad corpus Chriſti, ut Filio Dei perſonaliter unitum, mente ideo dirigant, quod ejus corporis paſſiones ſibi ſalutem pepererint. Hoc enim ſi verum eſt, quod eſt ſane veriſſimum, habet Auguſtinus, quod illo loco contendit; nimirum etiam terram eſſe aliquam, quæ non modo abſque impietate adoretur, ſed cui id pietatis officium exſolvi neceſſe ſit. Poſtremo illa nobis Auguſtini verba objicit *h* Perronius, *Ideo & ad terram quamlibet, cum te inclinas atque proſternis, non quaſi terram intuearis, ſed illum Sanctum, cuius pedum ſcabellum eſt, quod adoras; propter ipſum enim adoras.* Conſultius ſe geſſit Bellarminus, ab hoc loco manum abſtinens; qui Latinos torquet, neque ullum ad rem eorum Euchariſticum commodum ſenſum admittit. Mitto Vaſquem glorioſiſſimæ Societatis præcipuum decus, qui *quamlibet illam terram,* de qua Auguſtinus, non de carne Chriſti, neque de Euchariſtia, ſed de terra quavis elementari, montana, campeſtri, paluſtri, culta, inculta, fertili, infrugifera, vitibus an pomiferis arboribus conſita accipit, quam magnus ille Magiſter decernit poſſe à piis quibuſque adorari, eodem modo atque res ſacras à ſuis Latinis adorari ſciebat. Abſurdiſſime fateor; ſed ne felicius quidem Perronius locum attrectavit, qui *quamlibet* illam Auguſtini *terram* de variis diverſiſque ſuarum Miſſarum hoſtiis, nove ni fallor, ſed perverſiſſime accipit. Hoſtias Perronianas mittamus. Auguſtinus quidem certe *terram,* de qua hic verba facit, *carnem* Chriſti eſſe, in qua olim ambulavit, quam nobis manducandam *ad ſalutem* dedit, tam liquido, tam clare, tam crebro toto hoc in loco clamat, ut de alio ſubjecto niſi præter apertam auctoris mentem accipi non poſſit. Si hoſtias ſuas Perronius hanc ipſam carnem eſſe oſtendit, præterquam quod litem ex lite ſerit, & rem difficilem atque obſcuram alia longe difficiliori atque incredibiliori expedit (quod non eſt bene & cum laude diſſerere) hoc quidem neceſſario confiteri debet omnes ſuas hoſtias, quamlibet immenſus ſit earum numerus, unam tamen, & quidem individuam eſſe Chriſti carnem, non plures. Atqui de re, quæ una eſt atque individua, nomen quilibet dici non poteſt *Quamlibet* autem dicit Auguſtinus eam *terram* de qua loquitur; Ergo plures ſunt ejus partes, quibus ſingulis *terræ* nomen ac definitio convenit; quod eum de Chriſti corpore

corpore, quod unum eſt, neque in plura ſui ordinis ac cenſus corpora dividi poſſit, clarum eſt neque id Chriſti corpus, neque hoſtias Latinorum, ſi ſunt omnes unum hoc Chriſti corpus, *terram* eam eſſe, de qua Auguſtinus hic ait, *terram quamlibet*. Hæc Vaſquem ni fallor, eo adegerunt, ut *terram* illam *quamlibet* de diverſis terræ elementaris ſpeciebus ſive partibus ſumeret; Sed illi quod ait Poëta accidit, *Incidit in Syllam cupiens vitare Charybdin.* Perronius difficultatem vidit, quam cum probe intelligeret eſſe ineluctabilem, inſigni hic fraude uſus eſt, qua ſelectoribus minus ad rem attentis ſperavit illuſurum. Vt enim Auguſtini verba ad ſuas hoſtias torqueret, de vi ac ſenſu nominis adjectivi *quilibet* ita grammaticatur; *k Nomen* quilibet (inquit) *quod hic terra adjicitur, exiſtendi multiplicitatem inducit*, vel (ut ipſe loquitur) *importat. Suam autem in locis exiſtentiam non multiplicat corpus Chriſti, quatenus in cœlo eſt, ſed tantum quatenus eſt in terra ſub ſpecie ſacramenti, ſub qua multiplicat ſuum eſſe in loco ſecundum hoſtiarum ſacramentalium multitudinem. Ideoque nomen quidem* quamlibet *multiplicitatem notat atque exprimit hoſtiarum ſacramentalium ſub quibus caro Chriſti continetur; nomen vero* terræ *carnem Chriſti ſignificat, quæ ſcilicet ſola eſt terra illa ideo adoranda, quod ſcabellum ſit pedum Chriſti.* Sed ille quidem fruſtra cavillatur. Quod enim ſtatuit vocabulum *quilibet* ejus rei, cujus nomini adjicitur, *exiſtendi multiplicitatem* notare, id obſcure ad tegendam ſophiſmatis fraudem ſed falſo dictum eſt. Res ſi penitius perſpiciatur, patet. Nam illa *exiſtendi multiplicitas* quam iſte dicit, vel eſt rei ſive ſubjecti in pluribus locis exiſtentia, vel diverſa exiſtendi in locis illis ratio, ut in uno exiſtat ſic (puta *circumſcriptive*) in alio aliter (puta *definitive*,) Atqui utrumque eſt à propoſitis Auguſtini verbis alienum; qui neque de loco, in quo exiſtit *terra* illa adoranda, neque de modo, quo in loco exiſtit, quicquam dicit. Totus illi ſermo eſt de ipſa *terra*, ut patet. Si dixiſſet *quolibet loco exiſtat illa terra*, vel *quocumque modo in loco exiſtat ubi eſt*; faterer *multiplicitatem exiſtendi* his verbis ſignificari. Nunc plane aliter eſt. Dicit enim *ad terram quamlibet* adeoque notat non *exiſtentiæ*, aut *modi exiſtendi*, quem Perronius ſomniat, ſed rei ipſius, id eſt terræ *multiplicitatem*. Nam ex omnium communi loquendi uſu manifeſtum eſt vocabulum quilibet id ipſum cui adjicitur nomen, non aliud in plura neceſſario diſtribuere, neque adeo poſſe congrue ac legitime ulli ſubjecto adjici niſi ei, quod plura ſub ſe continet, de quibus vere atque univoce prædicetur; ut ſi dixero *quolibet animal ſentit, quilibet homo riſibilis eſt*, nemo non intelligit plura eſſe veri nominis animalia, plures veri nominis homines, ex quibus ſignifico nullum animal ſumi poſſe, quod non ſentiat; nullum hominem qui non ſit riſibilis. Sin vero res, de qua ſermo eſt, una omnino ſit ſui cenſus atque ordinis, individue, neque in ulla alia partibilis, de quibus ejus nomen dici poſſit; apparet non poſſe ejus rei nomini vocabulum quilibet adjici niſi ſtulte & abſurde. Vt ſiquis de Socrate illo Athenienſi diceret, *Quilibet Socrates*, vel de proprio ejus corpore, *Quodlibet Socratis corpus*,

Caput V.

k Perr. ub. ſupr. p. 223.

Cap.V. *corpus*, nemo non rideret vanam & recti ſenſus inanem elocutionem; quod omnes ſciant tam Socratem, quam ejus corpus, ſubjectum eſſe unum, in alia ejuſdem nominis impartibile. Iam ſanctiſſimum illud Domini corpus, quod conſtat ab Auguſtino *terræ* nomine in loco objecto ſignificari, unum eſt, neque in alia dividi poteſt, quæ ſingula Chriſti corpus univoce cum ipſo dici poſſint. Omnes enim conſentiunt unum eſſe, non plura Domini Chriſti corpora. Fateor id corpus poſſe in pluribus locis conſiſtere; Sed ſive in pluribus iſtis locis *ſucceſſive*, quod nos verum putamus, ſive ſimul ſemelque, quod Latini fingunt, exiſtere dicas, unum tamen idemque corpus eſt, non plura Locorum diverſitas rem ipſam nihil mutat. Neque modi, quo in loco exiſtit, magis quam ipſius loci, multiplicitas corpus ipſum multiplicat. Neque enim Latini corpus hoc, cum id in ſacramento *definitive exiſtere* quamquam abſurdiſſime ac plane prodigioſe ſtatuunt, aliud tamen ab eo eſſe imaginantur, quod eſt *circumſcriptive* in cœlo. Etſi aliter hic, aliter illic eſſe fingant, unum tamen idemque eſſe, non plura, contendunt. Quæ cum ita ſe habeant, apparet chimærica illa Perronij de *exiſtentia multiplicitate* dictata ad nihilum redire, & ab hoc loco plane penituſque eſſe aliena; omninoque ſtatuendum eſſe *terræ* nomine vel aliud Auguſtinum intellexiſſe quam Chriſti *corpus*, vel ſane illam ejus locutionem *quamlibet terram*, ineptam eſſe & intolerabilem, quo ſenſu eam accipi vult Perronius, de Chriſti corpore ſive in cœlo, ſive in ſacramento exiſtente; quorum prius cum ſupra ſit à nobis clariſſima ratione exploſum, neque ab alio quod ſciam, quam à Vaſque, defendatur, in hoc poſterius omnino concedendum eſt. Quid ergo (inquis) tu ne Auguſtinum inepta, & veri rectique ſenſus inania hic profudiſſe putas? Ego vero non puto. Sed quod mihi jam olim venit in mentem, quodque Albertinum noſtrum ſequutum, eſſe video, locum levi menda laborare ſuſpicor, & expuncta præpoſitione *ad*, quæ in noſtris codicibus habetur, ita eſſe legendum, ut ab Hadriano P. R. I. in epiſtola ad Carolum Magnum pro ſeptima Synodo exhibetur; *m Ideo & terram quamlibet, cum te inclinas atque proſternis, non quaſi terram intuearis, ſed illum Sanctum, cuius pedum ſcabellum eſt, quod adoras.* Loci ita conſtituti ſenſus eſt rectus, neque obſcurus, ſi modo vocabulum *quamlibet*, non pro accuſativo ſingulari fœminino nominis adjectivi *quilibet* ſumamus (quomodo Perronius & alij perperam & præter omnem rationem ſumpſerunt) ſed pro adverbio, *quamlibet*, idem ſignificante quod *licet*, *etiamſi*, vel *quantumvis*; quodque in eo ſenſu cum cæteri ſcriptores Latini, paſſim uſurpant, tum vel maxime & frequentiſſime Auguſtinus. Exempla ſunt apud eum pæne innumerabilia, ut cum de animalibus hominum ultima die reſuſcitatorum verba faciens, *n Sic habebunt* (inquit) *ſua corpora, ut nunquam non habeant, nunquam ea prorſus vel ad exiguum QVAMLIBET tempus ulla morte deponant.* *Quamlibet* idem hic eſſe, quod *quantumvis* etiam cæci vident. Ita & alibi in eodem opere, *naturam quamlibet minimam* eodem modo dicit. *o* Neque hic mihi quiſquam

l Albert. ub. ſupr. p. 689.

m Hadr. l. pro Sept. Syn c. 31.

n Aug. L. 22. de Civ. D. c. 26.

o Ibid. L. 12. c. 24.

quiſquam vitilitigator cavilletur Auguſtinum dixiſſe *terram quamlibet*, non autem *quamlibet terram*, ut in aliis fere ſolet, cum illa particula pro *quamvis, licet, quantumvis* utitur, Inanis eſt hæc argutia; Has enim particulas nominibus quibus adjiciuntur, non modo præponi, ſed interdum etiam poſtponi, vel illud è Cypriano docet de vino Euchariſtico parvulæ invitæ ac repugnanti ingeſto *p Diaconus* (inquit) *RELUCTANTI LICET, de ſacramento calicis infudit*; ubi vides *licet* non propoſitum, ſed poſtpoſitum nomini; *reluctanti licet*; plane ut ſi hic Auguſtinus dixiſſet, *terram licet intuearis*. Cum autem utriuſque particulæ *licet* & *quamlibet* idem ſit ſenſus, eundem quoque eſſe uſum clarum eſt. Sed & in uno duorum ex ipſo Auguſtino exemplorum *exiguum quamlibet tempus* attentius intuenti clarum eſt particulam quamlibet id nomen afficere cui poſtponitur, nempe *exiguum*; nō autem id cui præponitur nempe *tempus*. Sed in his tricis immorari piget. Iam vero planus eſt ſi hæc ſequimur, totius Auguſtinianæ in hoc loco orationis ſēſus; hominē ſcilicet Chriſtianum, cum *ſe inclinat & proſternit*, nimirum ad terram illam, id eſt ad carnem Dominicam adorandam eam *quantumvis terra ſit* (ſubſtātiæ ſcilicet ac naturæ ſuæ ratione) *intuendam* tamen eſſe non *quaſi terram*; ſed quaſi Sanctum illum, Filium ſcilicet Dei, Deum verum, *cujus pedum* (inquit) *ſcabellum eſt, quod adoras; propter ipſum enim adoras*. Locus Domini carnem ob unionem cum Filio perſonalem adorandam docet, & quidem adorandam non quaſi terram, id eſt quę noſtræ eſt ſubſtantiæ & originis, ſed *quaſi Sanctū illum*, cujus *ſcabellum pedum* eſt, à quo ſcilicet aſſumpta eſt, velut ejus πρόσλημμα; quo nomine indigetatam alicubi à Gregorio Theologo Chriſti carnem meminiſſe videor, tametſi nunc non ſuccurrat locus. De Euchariſtiæ vero adoratione verbum nullum hic habetur; nullum cernitur veſtigium, Quod enim Perronius urget verbum *intuearis, non quaſi terram intuearis*, inde argumentans *obiectum adorationis* noſtræ propinquum eſſe, & eo loco ſitum quo à nobis etiam oculis corporeis cerni viderique poſſit, non adeo in cœlo, quo nulla humani viſus acies penetrare potis eſt; id inquam, dilutum eſt, ac nequid gravius dicam, frigidum. Quis enim neſcit nos ea poſſim dici *intueri*, quæ non carnis, ſed mentis oculis uſurpamus, cogitamus, ac conſideramus? Ut apud Apoſtolum, de Melchiſedecho, *q Intuemini* (inquit) *quantus ſit hic, cui & decimas, dedit de præcipuis Abraham Patriarcha*; Intueri liquido hic eſt non oculis contendere, ſed mente cogitare, conſiderare atque animadvertere. Quo ſenſu nos idem in eadem epiſtola *r aſpicere* jubet *in auctorem fidei & conſummatorem Ieſum*; unde ne ipſe quidem credo Perronius collegerit Ieſum hic in terris exiſtentem cominus à nobis intuendum à divino ſcriptore intelligi. Sed neque aliter apud Auguſtinum accipi res ipſa patitur, Quod enim *intueri* nos jubet, id non aliis quam mentis oculis intueri licet. Nos enim jubet non in terra ſive *carne* defigere oculos; ſed aciem in *Sanctum*, Deum Filium intendere; qui non aliter quam mente atque animo aſpici poteſt. Sed hæc de illo Auguſtini loco ſatis.

p Cypr. de lapſ. p. 206. lin. 10.

q Hebr. 7. 4.

r Hebr. 12. 2.

Caput VI.

Duo alia Latinorum ex Auguſtino ducta Argumenta ſolvuntur, XII. ex epiſt. 118. *XIII. ex Tract. in Pſal.* 21. (*Hebr.* 22.)

s Bell. L. 4. de Euch. c. 29. §. ult & L. 2. c. 24. §. Id. in ep. 118.

ALium poſt hunc Bellarminus locum nos inſpicere jubet ex epiſtola 118. c. 3. docentem *Euchariſtiæ* (inquit) *deberi ſingularem venerationem*. Ego apud Auguſtinum *ſingularem illam venerationem Euchariſtiæ* lego; eam ibi de *latriæ adoratione*, ſacramenti ſymbolis delata vel debita intelligendam nego, de *veneratione* Euchariſtiæ & divinorum ſacramentorum propria ac ſingulari libens admitto; quam nemo noſtrum rejicit aut impugnat. Auguſtinus ſane baptiſmo eandem quam Euchariſtiæ venerationem, utrumque ſacramentum conjungens, decernit, ubi de illis ambobus verba faciens; *t Quæ unuſquiſque* (inquit) *cum percipit, quo referantur imbutus agnoſcit, ut ea non carnali ſervitute, ſed ſpiritali potius libertate VENERETUR*. Ergo & baptiſmus huic venerandus; An ideo & latria colendum putas? Abſit. Neque ergo Euchariſtiæ latriam vindicat debita ei & exhibita veneratio. Quid ergo iſtic præterea ſcripſit Auguſtinus, unde ſua illa elicuerit Bellarminus? Ille ſcripſit *u* hoc ſacramentum neque qui quotidie accipiendum negant, neque qui aiunt, *exhonorare*; ſed potius utroſque id certatim *honorare contendere*. Iam vero *honorare* nemo neſcit longe latius patere quam *adorare*; neque *ſiquos* vel *ſiqua* honoremus, eo nos iſtis continuo *latriæ* cultum, qui uni Deo debetur, impendimus. Sed inſtat Bellarminus, & iſtos qui ad hoc ſacramentum ex devotione utrique vel accedunt quotidie vel non accedunt, obſervat ibidem ab Auguſtino *cum Zachæo & cum Centurione comparari, quorum alter Dominum accepit in domum ſuam gaudens*; *alter dicit, Non ſum dignus*. Fateor, inquam. Quid tum poſtea? Rogas, inquit? Nimirum hinc ſequitur latria colendum hoc eſſe ſacramentum; quia niſi ipſam Dominicæ carnis ſubſtantiam vere & realiter ſumamus, *comparatio inepta & frigida eſt*. Atrox decretum; quod non ratio, ſed merum cauſæ ſtudium Bellarmino dictavit. Memini ſcriptorem Origenis nomine ſupra nobis objectum comparaſſe eos qui antiſtites ſuſcipiunt cum iſtis Chriſtum in Evangelio tecto ſuo excipientibus. Ergo ne Bellarmine, niſi Antiſtites latria uni Deo debita colamus, & in iis Chriſti ſubſtantiam vere & realiter ineſſe credamus; decernes tuum illum Origenem *inepte & frigide* hæc inter ſe comparaviſſe? Non facies tu quidem, ſi ſapis. Quid, quod ipſe quoque Auguſtinus Zachæo Chriſtum ſub tectum ſuum excipienti eos comparat, *x* qui nunc Chriſtum ut ipſe loquitur, *attendunt jacentem in porticu*, eſurientem, frigus patientem, egenum, peregrinum. Egenos, ſed Chriſtianos, Chriſti ſervos, & membra in Chriſto illo jacente in porticu, haud dubie ſignificat, quos quoties ſuſcipimus Chriſtum à nobis

t Aug. de doctr. Chriſt. L. 3. c. 9.

u Aug. ep. 118. c. 3.

x Aug. Serm. 19. de diverſis.

nobis ſuſcipi intelligit. Ergo ſi legiſlatori Bellarmino paremus, iſti egeni latria colendi ſunt; in iſtis enim propria Chriſti ſubſtantia, quamquam ſub pannis iſtis latens, vere tamen & realiter ineſt. Nemo ut opinor, Bellarmino has leges ferenti auſcultabit; Ne ipſe quidem credo ſibi talia decernenti dum in vivis eſſet, paruit. Sed tamen inquis, jubet ille niſi lex ſua ſteterit frigidam & ineptam eſſe omnem illam Auguſtini comparationem. Vellem ne feciſſet. Vt enim nunc ſunt res hominum comparatæ, vix erit, ut non omnes cenſeant, inepte frigidoque potius judicaſſe Bellarminum, quam comparaſſe Auguſtinum. Vtcumque ſit, nullam nos quidem hactenus Euchariſtiæ ab Auguſtino *latriam* decretam fuiſſe videmus.

Supereſt ultima ex Auguſtino objectio ducta ex aliquot locis, in quibus ille hæc Pſalmi 21. Hebræis 22.) verba vel explicans, vel alludens, *y Manducaverunt & adoraverunt omnes divites plebis*, *Ipſi quidem* (inquit) divites id eſt ſuperbi, *adducti ſunt ad menſam Chriſti, & accipiunt de corpore & ſanguine ejus, ſed adorant tantum, non etiam ſaturantur, quoniam non imitantur. Manducantes enim pauperem, dedignantur eſſe pauperes.* Cætera loca, quod eadem ſit eorum & mens & ratio, nihil neceſſe eſt deſcribere. z Ad hæc, quæ recitavimus, ita Bellarminus; *Hoc loco* (inquit) *Auguſtinus aperte dicit homines ſuperbos accipere de menſa Domini corpus Domini, & adorare; ſed non ſaturari.* Imo neutrum dicit, nedum ut aperte utrumque dixerit. Non prius; Nam eos de Dominica menſa accipere dicit, non quod iſte ait, *corpus Domini*, ſed quod habet recitatus locus, *de corpore & ſanguine Domini*, quod aperte negat iſtos *accipere corpus Domini*; quod cum ſit indiviſibile, plane totum vel accipitur, vel non accipitur. At ſacramentum Dominici corporis quod frangitur, & per partes ſumitur, & ex obſervata à nobis ſupra ex ipſis Patribus locatione *corpus Domini* paſſim apud eos dicitur, hic intelligere eo ipſo agnoſcitur Auguſtinus, quod *ex eo accipere* dicuntur communicantes. Id enim *ſacramento* quidem convenit quod *corporis* nomine figurate vocatur; naturali proprieque dicto Chriſti *corpori*, non convenit. Itaque Beda, quo nemo Auguſtinum preſſius ac ſtudioſius ſequitur, hæc ipſa Pſalmi verba exponens, ait *a* iſtos divites *manducaturos*, non ſimpliciter, ſed *quantum ad ſacramenta*. Sed neque illud alterum quod aperte ab Auguſtino dici affirmabat Bellarminus, in loco deſcripto extat, *Corpus* ſcilicet Domini *iſtos adoraviſſe*. Hæc enim ſunt ejus verba, *b Accipiunt de corpore & ſanguine Domini, ſed adorant tantum.* Quid *adorent* hic tacet; alibi dicit apertiſſime, *Non dixit* (inquit *manducaverunt & ſaturati ſunt; ſed manducaverunt & adoraverunt. ADORANT quidem Deum, ſed humanitatem nolunt exhibere fraternam.* Hinc ergo habetur Deum ab iis, qui communicant, adorari (quod nemo negat) ſacramentum *adorari*, quod quæritur, non habetur. Quo autem ſenſu iſti ſuperbi Deum cum communicant, *adorare* dicantur, planiſſime explicat *c* Beda loco nuper laudato; *Adorabunt* (inquit) *quia cum quadam exteriori veneratione accedent, vel manducabunt, id*

y Aug. ep. 120. c. 27.

z Vid. eund. in Pſ. 21. Expoſ. 1. & in Pſ. 48 Conc. 1. & ſerm. 8. de div. Bell. L. 2. de Euch. c. 24. §. in Ep. 120.

a Bed. in Pſ. 21.

b Aug. in Pſ. 48. Conc. 1.

c Bed. in Pſ. 21.

Cap. VII. *eſt delectabuntur in paſſione mea, & ADORABUNT ſimulantes venerationem meam veram; ſed non ſaturabuntur, quia omnes qui deſcendunt in terram, id eſt qui ſolis terrenis delectantur, vel qui in ſacramentis nihil niſi QUOD TERRENUM ET VISIBILE eſt attendunt, cadent, id eſt caſum patientur damnationis æternæ.* Hæc ille; ſane luculentiſſime. Neque enim putandum eſt veram ac legitimam, adeoque Domino gratam & acceptam eſſe illorum hypocritarum ſimulatam & eatenus quadam oris atque oculorum dejectione adumbratam adorationem; de qua ex Beda intelligenda ſunt Pſalmi verba. Ex quibus refellitur atque evertitur omnis Bellarmini ſophiſtice. *Per corpus Domini* (inquit) *non intelligitur ſignum corporis* Quidni, inquam? *Quia* (inquit) *panis non adoratur.* Atqui inquam, neque illud Domini corpus, *ex quo accipimus*, uſquam *adorari* dicit Auguſtinus. Tu quidem hoc ei affingere auſus es; ſed repugnanti, & alibi *Deum* ab iſtis adorari exſerte teſtanti. Paris eſt ſophiſtices, quod ait corpus Domini non intelligi ut eſt in cœlo. Sane inquam. Nam hoc quod figurate ex communi Eccleſiæ more dicit Auguſtinus, *corpus Domini*, ejus corporis quod *eſt in cœlo*, ſacramentum eſt; non eſt ipſum illud proprie atque univoce naturale Domini corpus. Atque ita concidit quicquid iſti ex Auguſtino pro Euchariſtiæ adoratione afferre ſolent.

CAPUT VII.

Solvitur Latinorum pro Euchariſtia adoratione Argumentum XIV. ex Theodoreti Dialogis ductum. Theodoretum à tranſſubſtantiationis fide alienum fuiſſe, etiam quoſdam ex Latinorum Theologis confiteri. τὸ προσκυνεῖν adorare *ambiguum. Diſcutitur Perronij ſophiſtice; & in ipſum retorquetur.*

SUb Auguſtini occaſum efflorescebat in Oriente Theodoretus Cyri Epiſcopus, excellentis vir ingenij, qui plurimis iiſque eximiis operibus Eccleſiam ſui ſeculi illuſtravit; is ipſe, qui alibi ait *d ultima eſſe dementia id ipſum adorare, quod comeditur:* quique negat *ſanæ mentis hominem id quod Deo offert & comedit, pro Deo habiturum*; quibus nihil dici potuit adverſus Euchariſtiæ adorationem diſertius. Ex hoc tamen ſcriptore locum afferunt Latini de quo vehemente gloriantur, & quidem non ſine aliqua ſpecie. De ſymbolis Euchariſticis loquens, in diſputatione contra Eutychis ſectatores ſua; *e Intelliguntur* (inquit) *ea eſſe, quæ facta ſunt, & creduntur & adorantur, ut quæ illa ſint, quæ creduntur.* Νοεῖται δὲ ἅπερ ἐγένετο καὶ πιστεύεται, καὶ προσκυνεῖται, ὡς ἐκεῖνα ὄντα ἅπερ πιστεύεται. In his ea adorari ait, quæ comeduntur & offeruntur; Euchariſtiæ enim ſymbola & offerri & comedi omnis olim prædicavit, omnis etiam hodie confitetur Eccleſia; maxime autem Latina. Alibi, quod modo dicebamus, negat quæ offeruntur & comeduntur, ea adorari. Nihil in ſpeciem dici

d Theodoret. in Geneſ. Quæſt. 55 & in Levitic. Q. 11.

e Id. Dial. contr Eutich. 2.

dici poteſt his duabus aſſertionibus magis ἀσύςατον, quarum prior affir- Cap. VII.
mat, quod altera diſerte negat. Non eſt autem veriſimile vel mediocris ingenij virum, nedum Theodoretum, quo pauci ſunt auctores acutiores, & mentis in omni doctrinæ genere conſtantioris, res tam inter ſe pugnantes eodem ore pronuntiare, eademque manu litteris mandare poſſe. Quid ergo eſt? Profecto neceſſe eſt in verbis, quod ſæpiſſime, etiam præſtantiſſimis ſcriptoribus accidit, aliquod anceps & homonymum latere; ex quo exortum ſit illud ἐναντιοφανές. Expendamus ergo ea verba, ex quibus inter ſe diſcrepantes ac compugnantes orationes contextæ ſunt. Neque ſane diu laborandum eſt, quo conciliandæ utriuſque orationis rationem inveniamus. Occurrit enim ſtatim in utraque oratione verbum προσκυνεῖν, *adorare*; quod ambiguum eſſe ac πολύσημον, neque ſemper de eodem cultus, honoriſve genere apud Eccleſiaſticos illius ſeculi ſcriptores Græcos, imo & Latinos à multis & veteris & recentioris memoriæ doctiſſimis viris obſervatum ac demonſtratum eſt. Res innumerabilibus poſſet exemplis ex Chriſtianæ antiquitatis monumentis confirmari ac illuſtrari. Ego quia de Theodoreto quæritur, non aliũde afferam, quam ex auctoribus, qui ante quintum ſeculum adultum, quo ille floruit, ſcripſerunt. Quod antequam facio, paucis Perronio hic noſtros criminanti ſatisfaciendum eſt. Is enim in quodã operis de Euchariſtia ſui loco noſtros ſcribit *f* *nolle Patres unquam admiſiſſe aliam religioſæ adorationis ſpeciem* *f* Perr. de
præter eam, quæ ſoli Deo debetur. Equidẽ illud putarim vere affirmari poſſe Euch. L. 2. in
antiquiſſimos ad quarti uſque ſeculi initia Patres hac voce προσκυνεῖν *ado-* Theodoret.
rare nunquam aliter uſos, ubi de honore & cultu in religione ſolenni ſer- c. 8. p. 532.
mo eſt, niſi ad eum cultum ſignificandum, qui uni Deo debetur, neque iis notos fuiſſe iſtos hujus cultus gradus, quos Latini nunc triplici diſcrimine celebrant, *latriamque*, *duliam*, *& hyperduliam* vocitant; quod nos in prima alterius operis diſputatione *g* ſatis ni fallor demonſtravimus. Sed *g* L. 1. de cul-
& *religioſæ adorationis* ambiguo Perronius noſtris dolum ſtruxit. Nam ſi tus rel. obi.
illam adorationem *religioſam* dicit, quæ ipſius religionis actus eſt, ab ea c. 3. 4. 5 &
ut in ſcholis loquuntur, *elicitus*; non puto Perroniũ inter eos Theologos propriec. 6.
qui ante quartum ſeculum vixerunt, quemquam facile reperturum fuiſſe, qui hanc adorationem alij quam Deo deberi, cenſuerit. Sin adorationis religioſæ nomine eos venerationis actus intelligit, quos religio non quidem ipſa elicit, ſed tamen rebus & perſonis ſacris exhiberi imperat; non facile crediderim quemquam noſtrorum putaſſe Patres nullum horum actuum alij quam Deo deberi cenſuiſſe. Hæc ad depellendam a noſtris calumniam ſatis ſunt. Quod vero nunc quæritur, id clarum certumque eſt nimirum vocabula προσκυνεῖν & προσκύνησιν, etiamſi aliter quam pro latriæ cultu ſumpto fuiſſe non reperiantur à Theologis, qui ante ſeculi quarti initia vixerunt, reperiri tamen ab iis qui floruerunt quarto ſeculo, & quinto quo Theodoretus ſcripſit, uſurpata pro ea veneratione quæ ſacris cum perſonis, tum rebus exhibetur, immẽſo infra latriam interuallo. *h* Capr. Ep.
De perſonis, res clara eſt. Nã in Capreoli Carthaginenſis Epiſcopi ad Sy- ad Conc.
nodũ Epheſinã I. epiſtola, *h* quæ in illius Cõcilij Actis Græce interpretata Eph.

Cap. VII. extat, ipſa ſynodus προσκυνητὴ *adoranda* dicitur, & qui ei intererant, Patres & Archimandritæ προσκυνητοὶ ἀδελφοὶ *adorandi fratres*, & προσκυνητοὶ ἱερεῖς *adorandi ſacerdotes* ſalutantur. Sic etiam Martianus Auguſtus Calchedonenſem Synodum προσκυνητὴν vocat. *i* Iam illarum Synodorum Patres & Ælienſes Archimandritas venerandos ſive venerabiles fuiſſe, ut omnes fatentur, ita latria cultos fuiſſe nemo dixerit. Ergo προσκύνησις & προσκυνητὸς etiam de veneratione, id eſt honoris genere à latria plurimum diſcrepante, dici ac uſurpari Græcorum Patrum jam eo tempore uſus fuit quo Theodoretus vixit. Ille enim duabus iſtis Synodis Epheſinæ & Calchedonenſi interfuit. Sed eadem quoque ratio eſt ejus venerationis, quæ ſanis rebus, ad uſum religionis pertinentibus defertur. Ita loquitur *k* quarto ſeculo provecto Gregorius Nazianzenus; *Venerare* (inquit) *Bethlehem, & præſepe* ADORA, Βηθλεὲμ αἰδέσθητι, τὴν φάτνην ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΟΝ. *Adorare* dici pro *venerari* clarum eſt, quomodo & Latine Hieronymus; *l Adoravi* (inquit) *præſepe & incunabula Salvatoris:* & apud eum Paula & Euſtochium, *Heliſei* (inquiunt) *& Abdiæ cineres pariter adorare.* Nemo dixerit latriæ cultum præſepi Bethlehemi, & Prophetarum cineribus exhibitum fuiſſe. *Adoratas* quidem hoc ſenſu Martyrum reliquias qui iſtis locis ita loquitur Hieronymus, alibi *m* vehementer negat. Neque vero aliter ſumendum eſt, quod in Chryſoſtomi *n* Liturgia legimus *Evangelij codicem* à Diacono *cum reverentia adorari*, ὁ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΑΣ μετὰ εὐλαβείας τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον; eodemque pertinet quod Galla Placidia *altare* adorandum vocat, προσκυνητὸν θυσιαστήριον; Iſidorus Peluſiota *o præſepe Chriſti* adoratum προσκυνούμενον. Ex his nemo non intelligit verbum *adorare* προσκυνεῖν apud Patres illius ævi, interdum & quidem ſæpe ſignificare, non latriam, Deo uni debitum cultum, ſed honorem illum, qui rebus ſacris exhibetur, quemque veteres alias *venerationem* appellare ſolent. Ita Auguſtinus de ſignis & ſacramentis ad religionem pertinentibus; *p Sub ſigno* (inquit) *ſervit, qui operatur aut* VENERATUR *aliquam rem ſignificantem, neſciens quid ſignificet; Qui vero aut operatur aut* VENERATUR *utile ſignum, divinitus inſtitutum, cujus vim ſignificationemque intelligit, non hoc* VENERATUR, *quod videtur & tranſit, ſed illud potius quo talia cuncta referenda ſunt.* Tum proprie de baptiſmo & Euchariſtia; *Quæ* (inquit) *unuſquiſque cum percipit, quo referantur imbutus agnoſcit, ut ea non carnali ſervitute, ſed ſpirituali potius libertate veneretur.* Gregorius in libro Sacramentorum de ipſa Euchariſtia; *q Conferat nobis Domine S. Ioannis utrumque ſolennitas, ut & magnifica ſacramenta quæ ſumpſimus, digne* VENEREMUR, *& nobis ſalutaria ſentiamus.* Auguſtinus alibi *honorare* ſimpliciter dicit; *r* ubi de Euchariſtia, *ſaluberrimum* (inquit) *ſacramentum certatim* HONORARE *contendunt*, tam ſcilicet qui ſæpe, quam qui raro communicat. *Nam* & ille (inquit paulo poſt) HONORANDO *non audet, quotidie ſumere, & ille* HONORANDO *non audet ulla die prætermittere.* Mox honorem illum definit non *latriam* vel *divinam adorationem*, ſed VENERATIONEM. *Apoſtolus*

i Marc. ep. ad Ardum. Æl. Act. Syn. Calch.

k Greg. Naz. orat. 38. p. 623.

l Hier. Apol. adv. Ruffin. 3. 6. & ep. 17.

m Id. contra Vigilant.

n Liturg. Chryſ.

o Iſid. ep. L. 4. ep. 27.

p Aug. L. 3. de doctr. Chriſt. c. 9.

q Greg. L. ſacr. die decollat. Bapt. p. 118.

r Aug. ep. 118. c. 3.

ſtebu (inquit) *indigne dicit acceptum* (ſacramentum Domini) *ab eis, qui hoc non diſcernebant à cæteris cibis, VENERATIONE ſingulariter debita.* Cum hunc ergo *honorem*, hanc *venerationem* rerum ſacratum & à Deo in religione ad uſum fidelium inſtitutarum, *adorandi* vocabulo ſæpe ſignificatum fuiſſe ex iis quæ adduximus pateat à Patribus qui ab an. D. 380. ad 460. vixerunt; non eſt mirandum, quod Theodoretus, qui illis temporibus floruit, & Synodis Epheſinæ & Calchedonenſi interfuit, *adorare* de Eucharistia loquens eodem illo ſenſu dixerit, neque dubitandum, quin eo vocabulo eam ſimpliciter *venerationem* intellexerit, quam Auguſtinus & Gregorius ſacramento deberi & exhiberi dicunt. Ex quibus nunc facile eſt illa quæ pugnare interſe videatur diverſa Theodoreti dicta conciliare, alterum quo id quod comeditur, *adorare* προσκυνεῖν fas eſſe negat; alterum quo ſymbola Euchariſtica quæ conceduntur eadem *adorari* προσκυνεῖσθαι in Eccleſia ait. Nimirum horum unum de latriæ cultu, alterum de veneratione diverſiſſimo à latriæ honore, accipiendum eſt. Iam neque obſcurum eſt uter locus poſteriori hoc ſenſu intelligendus ſit. Nam res ipſa clamat, & omnes credo, conſentiunt, de latriæ cultu accipienda eſſe illa loca, in quibus ſcribit *s ſummam eſſe inſaniam adorare quod comeditur* τὸ ἐσθιόμενον προσκυνεῖν; idque à ſe ita intelligi nos ipſe docet in alio hujus ſimili loco, quo eadem de re verba faciens negat *t ſanæ mentis quemquam Deum id eſſe nuncupaturum quod vero Deo oblatum ipſe etiam comedit.* πῶς γὰρ ἄν τις σωφρονῶν ὀνομάσοι θεὸν τὸ τῷ ἀληθινῷ θεῷ προσφερόμενον καὶ παρ' αὐτοῦ ἐσθιόμενον; Clare dicit quod προσκυνεῖν prius dicebat, id eſſe quod adoras *Deum nuncupare*; quod ad latriam pertinere planum eſt. Idque alibi ipſe hoc idem argumentum tractans diſerte pronuntiat, *u* Deum ea quæ comeduntur, indicaſſe eſſe *contemnenda neque divinos ſibi honores vindicare*, καὶ μὴ τὸ θεῖον σφετερίζεσθαι σέβας. *Divinos honores*, θεῖον σέβας, id eſt latriam vocat eum cultum, quem iis rebus exhibendum negat, quæ *comeduntur*. Nulla nunc dubitatio eſt, quin de ſummo latriæ cultu intellexerit eam adorationem, quam nefas eſſe putat ac decernit iis exhibere quæ comeduntur. Illum ergo niſi ſibi ipſi turpiter contradixiſſe velimus, neceſſario confitendum eſt cum in objecto loco *adorari* dicit quæ offeruntur & comeduntur, ſymbola ſcilicet Euchariſtica, id non de *latriæ cultu*, ſed de ea duntaxat veneratione locutum eſſe, quæ rebus ſacris exhibetur, quæque toto quod aiunt cœlo à latria diſtat; qualiter ſexto ſeculo baptiſmum, quem nemo latria colendum putat προσκυνητὸν *adorandum* à Iuſtiniano Auguſto vocatum *x* eſſe ſcimus; quod & ex duobus illis Theodoreti locis manifeſtum eſt, quæ jam jam attigimus. Latini enim quod offerunt & comedunt ſacramentum, id ipſum *Deum ſuum* nuncupant, θεὸν ὀνομάζειν, eique *divinos honores* τὸ θεῖον σέβας exhibent. Non ergo eadem eſt cum Euchariſtiæ ſolenni apud Latinos *latria*, ea *adoratio*, qua Theodoretus *adorari* dicit ſymbola Euchariſtica; à qua ſcilicet ipſum ex locis adductis removiſſe atque excluſiſſe conſtat Dei & nomenclaturam, & σέβας honores. Fruſtra in hæc quæ ſolida ſunt & immota,

CAP. VII.

s Theodor. in Gen. Q. 55.

t Id. in Levitic. Q. 11.

u Id. ſerm. 7. de ſacr.

x Iuſtinia. Novell. 6.

Cap. VII. immota, & omni veteris Eccleſiæ fidei ac praxi conſentanea, argumentatur y Perronius ſymbola hæc Euchariſtica dici à Theodoreto προσκυνεῖσθαι adorari, ὡς ἐκεῖνα ὄντα ἅπερ πιστεύεται, *ut quæ illa ſunt. quæ eſſe creduntur;* Fruſtra ad hæc declamitat particulam *VT* , non *ſimilitudinis* eſſe , ſed *identitatis*;id eſt conjunctionem eſſe hoc loco ratiocinativam, quæ ideo adoranda eſſe ſymbola conſtituit, quod illa ex ipſa ſint, quæ eſſe credantur. Ego vero hæc, in quibus tantopere exultat Perronius, adeo non repudio , ut ex iis illum ipſum quem poſui Theodoreti ſenſum , exſtruam atque confirmem. Iſtis enim quæ ab adverſario allata dixi conceſſis, ex iis etiam Perronio præeunte concludo illam à Theodoreto attributam ſymbolis Euchariſticis adorationem ex iis eſſe definiendam, quæ ipſe de illis ſymbolis credebat. *Adorantur* (inquit) *ut quæ ſint ea ipſa quæ creduntur,* ὡς ἐκεῖνα ὄντα ἅπερ πιστεύεται. Ergo hic Euchariſtiæ honos ab ea fide pendet , quæ de ea erat apud Theodoretum. Videamus quid ille de Euchariſticis ſymbolis crediderit. Inde conſtabit quem iis honorem, quam adorationem exhibuerit. Credidit-ne Theodoretus nullum eſſe in Euchariſtia conſecrata panem verum , nullum vinum ? omnem utriuſque elementi ſubſtantiam ac naturam in divinum Chriſti corpus vere ac realiter fuiſſe commutatam? Credidit-ne illa ſymbola poſtquam conſecrata ſunt , non amplius panem illum , aut vinum eſſe ex quibus facta ſunt , ſed naturale Domini corpus , αὐτὸ σῶμα , ſed ipſum Dominum, Deum ac ſervatorem noſtrum eſſe Ieſum Chriſtum? Si hæc ita eſſe Theodoretus credidit , ſi Theodoretum credidiſſe Perronius demonſtraverit; nos facile concedemus , tametſi quæ contra adduximus valide repugnent , illam quam ſymbolis tribuit προσκύνησιν iſte de *latria* intelligendam, quam ſcilicet omnis tum recens, tum vetus Chriſtianiſmus Dominico corpori vindicet. Sin vero aliud auctor ille credidit, ſi ſymbola verum panem , verum vinum eſſe ; ſi de priſtina ſubſtantia ac natura nihil mutaſſe ſenſit, ſi dono & gratia Chriſti ornata eſſe putavit, ut ſanctiſſimi ejus corporis, vera ac non fallacia ſigna, ſymbolaque eſſent; profecto illud inde apertiſſime conſequitur, ut non latriam, quæ unius Dei, nullius vero creaturæ eſt, ſed venerationem rerum ſacrarum propriam ab eo intellectam fuiſſe confiteamur, quo loco illa ſymbola de quibus ita ſcilicet ſenſerit , *adorata* à ſe & cæteris fidelibus dixit. Vt autem intelligamus utrum iſtorum de ſymbolis Euchariſticis ſenſerit Theodoretus, nihil neceſſe eſt hinc longe diſcedere. Locum enim objectum immediate præcedebant hæc verba ; z *Neque enim* (inquit) *myſtica ſymbola poſt ſanctificationem à ſua NATVRA diſcedunt. Manent enim in priori SVBSTANTIA & forma , & viſibilia , & palpabilia ſunt , qualia prius erant.* οὐδὲ γὰρ μετὰ τὸν ἁγιασμὸν τὰ μυστικὰ σύμβολα τῆς οἰκείας ἐξίσταται φύσεως. μένει γὰρ ἐπὶ τῆς προτέρας οὐσίας , καὶ τοῦ σχήματος , καὶ τοῦ εἴδους. καὶ ὁρατά ἐστι καὶ ἁπτά , οἷα καὶ πρότερον ἦν. His illa , quæ prius à Bellarmino & aliis objecta deſcripſimus , continenter ſubnectuntur. Sed & alibi in eodem opere ſuam hanc de ſymbolorum Euchariſticorum natura & ratione ſententiam explicavit: è

y Perr. L. de Euch. p. 906.

z Theodoret. Dial. 2.

è quibus unum tantum locum afferam, quo ea & priſtinam panis & vini ſubſtantiam retinere affirmat, & rationem cur *corpus & ſanguis Domini* dicantur breviter quidem, ſed tamen clariſſime exponit, ita de Domino Chriſto loquens; *a Qui quod natura corpus* (ſuum ſcilicet) *eſt frumentum & panem appellavit, is viſibilia ſymbola* (panem nimirum & vinum) *corporis & ſanguinis ſui appellatione honoravit, nõ NATVRAM MVTANS, ſed gratiam naturæ adjiciens.* Hæc & alia, quæ prudens mitto adverſus Latinorum tranſſubſtantiationem, adeo ſunt dilucida, ut qui hos Dialogos Romæ ediderũt, præfati ſint, quæ à Theodoreto his locis dicta ſunt, eorũ ſentẽtiæ favere videri, qui tradũt permanere in ſacramento panis ſubſtantiam. Neq alij eorumdem partium deſunt, *b* qui idem quoq; de hoc ſcriptore judicant. Sed homines valde quoties expedit, benigni, hoc Theodoreto peccatũ facile ut alias ſolent, ignoſcunt, virũ hoc nomine venia dignum cenſentes, quod *ea de re eius tempore ab Eccleſia nondum fuiſſet aliquid promulgatũ*; Gamachæus vero etiam explicatius, *d* quod *tranſſubſtantiatio eius tẽporibus non ita perſpicue tradita & explicata fuerat.* Non laudo, quod veteres, ad quorũ tribunal de religionis controverſiis indeſinenter tantis clamoribus provocant, quos judices legerant, eos nunc reprehendunt, ſeq; iis condonare profiteantur ſiquid ad ſuam mentem minus commode dixerint; quaſi ipſi Patrũ non modo judices, ſed etiã Principes ſint. Illud vero non poſſum non laudare, quod libere fateantur nondum fuiſſe Theodoreti tẽporibus promulgata ſua illa de tranſſubſtãtiatione myſteria, eumq; videri ſenſiſſe in ſacramento *manere panis ſubſtantiã.* & merito quidem ita judicarũt. Quid enim eſt obſecro, iis verbis lucidius, quæ recitavimus, in quib. & *mutari* ſymbolorũ *naturam* negat, vel ea, quod idẽ eſt *à propria natura diſcedere* & affirmat diſertiſſime eadẽ *in priore ſubſtantia, & figura, & forma permanere*? Ex his apertiſſima nunc eſt Theodoreti & Eccleſiæ illius ſeculi de his myſticis Euchariſtiæ ſymbolis fides; Credebantur nimirum eſſe ejuſdem poſt ſanctificationem *naturæ* atque *ſubſtantiæ* cujus retro fuerant, id eſt verus *panis* verumque *vinum*; *corporis & ſanguinis* Dominici nomine ideo donata, quod eorum *naturæ gratiam* Chriſtus adjecerit, non quod *naturã* ipſam *mutaverit.* Hujuſmodi autẽ rebus; quæ ſunt *panis* ſcilicet & *vinum* natura ac ſubſtantia ſua, *latriam* deferri apud omnem Eccleſiam, multoque magis apud ſcripturam nefas eſt; venerationem deberi, ut gratiæ divinæ inſtrumentis, quibus Domino uti libuit ad ſui corporis & ſanguinis communionem, nemo unquam abnuit. Cum ergo Theodoretus ea *adorari* affirmavit, veluti *quæ ſunt illa quæ creduntur eſſe*, profecto qui hæc, ea quæ diximus eſſe credidit, vel intellexit non latria eſſe adoranda, quod volunt Latini, ſed veneratione (quod nos ſentimus) proſequenda, vel certe mentitus eſt, cum ſcripſit *adorata* fuiſſe, ideo quod iſta eſſe quæ ipſe expoſuit, crederentur. Neque enim ſymbolis myſticis ut ut ſanctificatis materia tamen inanimata conſtantibus latriæ cultus vel alius quam venerationis honos convenit; ſecundum ipſius maxime Theodoreti doctrinam à nobis paulo ante ex ejus in Geneſin & Leviticum

a Id. Dial. 1.

b ut Gardinerus, Alanus, Gregorius Valentinianus, Gamachæus.

c Præfat. in edit. Rom. Dial. Theodor.

d Gamach. T. 3. ad Q. 75. c. 3.

Cap. VIII. commentariis, explicatam. Vnde poſtremo conficitur Verum ac genuinum Theodoreti in verbis objectis ſenſum eſſe quem noſtrorum aliqui expreſſerunt, nimirum ſymbola Euchariſtica eſſe *veneranda*, non autem quod Latini nulla ratione contendunt, *latria* colenda. Quas vero ad hunc ſcriptorem Perronius effudit, ſane longiſſimas atque inaniſſimas more ſuo meteorologias, eas accuratiſſime Albertinus noſter diſcuſſit; quem adeat, ſiquis & illius ſophiſticen & hujus acumen atque ſolertiam penitius pernoſcere cupiat. Nos qui de uno adorationis negotio tractamus, iſta quæ ad tranſſubſtantiationem proprie pertinent, invadere prohibent inſtitutæ diſputationis leges.

CAPVT VIII.

Solvitur Latinorum pro adoratione ſacramenti Argumentum XV. ex Pſeudo-Dionyſij Areopagitæ ad Euchariſtiam Apoſtrophe per proſopopœam efficta; quam illi fruſtra falſoque religioſam eſſe volunt.

Dioniſij Pſeud-Areopagitæ quod Latini afferunt quo Euchariſtiæ adoratione teſtimonium huc diſtuli, quia qui ſub hoc nomine circumfertur ſcriptor paulo poſt Theodoretum vixiſſe videtur circa ſeculi vel quinti finem, vel ſexti initia Sic autem habet objectus ex eo locus; e *O diviniſſimum ac ſacroſanctum ſacramentum circumpoſita tibi ſymbolice ænigmatum operimenta revelans liquido nobis manifeſtare, mentiſque noſtræ obtutus ſingulari & intecta luce adimpleto.* ὦ θειοτάτη καὶ ἱερὰ τελετὴ, τὰ περικείμενά σοι συμβολικῶς ἀμφιέσματα τῶν αἰνιγμάτων ἀποκαλυψαμένη τηλαυγῶς ἡμῖν ἀναδείχθητι, καὶ τὰς νοερὰς ἡμῶν ὄψεις ἑνιαίου καὶ ἀπερικαλύπτου φωτὸς ἀποπλήρωσον. Ad hæc Bellarminus; f *At* (inquit) *eiuſmodi invocatio ſtultiſſime & impie referretur ad ſacramentum, ſi ſolum eſſet panis triticeus, non autem panis cœleſtis vivus & divinus.* Ego vero reſpondeo Bellarminum inepte ac nugatorie argumentari, dum id poſtulat quod erat demonſtrandum, idque ridicule ſumit veluti confeſſum quod non conceditur. Quod enim iſſe ponit his Pſeudo-Dionyſij verbis ſacramenti invocationem contineri, id nos non concedimus, ſed negamus. Quanquam enim iſte & cæteri Latini parum profecto verecunde, Euchariſtiam latria coli ſolitam ab hoc ſcriptore inde colligant, quod ab eo invocata ſit, qui ipſi ſcilicet B. Mariam, Angelos, Divos, crucem imagines invocant, tametſi nihil eorum latria vel à ſe adorari, vel eſſe revera adorandum doceant; nos tamen facile concedimus quod verum eſt, nefas eſſe religioſa prece quicquam invocare, niſi quod ipſum latria quoque colendum ſit; adeoque fatemur noſtrum hunc Dionyſium Euchariſtiæ adoratæ merito reum fore, ſi verum eſt, quod fingit Bellarminus eum hic Euchariſtiam invocare. Sed ille hanc Areopagitæ orationem (quam ipſe

e Dionyſ. Hierarch. Eccl. c. 3. Theor. §. 2. p. 249.

f Bell. L. 2. de Euch. c. 3. §. Ille igitur.

pſe gratis & abſque ratione vult eſſe invocationem) minatur *ſtultiſſi*- CAP. VIII.
me, imo & *impie relatum iri ad ſacramentum ſi ſolum eſſet panis triticeus.* At neque Dionyſium, neque nos ferit hoc telum. Quis enim Chriſtianus Euchariſtiam docet *ſolum eſſe panem triticeum?* Certe ſacramentum eſſe omnes confitemur. Nemo ergo *ſolum* eſſe *panem triticeum* credit. Et Dionyſius paſſim *ſymbolum* eſſe dicit; & nos poſt eum & cæteros Patres id arcte tenemus; & quidem ſymbolum corporis & ſanguinis Dominici, ab ipſo Chriſto inſtitutum & commendatum ad memoriam mortis ſuæ, diviniſſimi myſterij, quo omnis noſtra ſalus continetur; denique tanti momenti tantæque utilitatis ſacramentum, ut illius corporis ac ſanguinis, cujus ſymbolum eſt, etiam communio ſit, ſiquis id rite ac digne ſumat. Ne *panem* quidem *cœleſtem, vivum ac divinum* (quod ait Bellarminus) ſuo quodam ſenſu ac modo dici poſſe abnuimus. Illud unum, quod ille ambigue maluit, quam aperte dicere, negamus ſacramentum hoc nullum eſſe vere & univoce panem, meram eſſe Chriſti Domini ſubſtantiam ſub nudis panis & vini jam nullius accidentibus deliteſcentem. Hac ego depulſa Bellarmini calumnia, quærendum nunc ſupereſt, an Dionyſiana oratio non poſſit ad Euchariſtiam referri, niſi ea non ſit panis; niſi ſit *realiter ac ſubſtantialiter* (ut loquuntur) ipſe Dominus Chriſtus *latria* colendus? Hoc, quod nos negamus, probare debuit Bellarminus; & certe id probare ſatagit, cum proximo paragrapho adverſus Martyrem noſtrum diſputans, dicit Dionyſium *ea à ſacramento petere, quæ à ſolo Deo recte peti poſſunt*; unde ſic colligit; *Exiſtimavit igitur* (inquit) *in ſacramento vere Chriſtum ipſum Deum & hominem contineri, imo ipſum Chriſtum una cum externis ſymbolis ſacramentum eſſe.* Antequam hujus concluſionis argumentum diſcutio, in ea ipſa obſervandæ ſunt artes Bellarmini. Argumentum erat Dionyſium *ea petere à ſacramento, petere, quæ à ſolo Deo recte peti poſſunt.* Hinc erat recta ac ſimpliciter inferendum; Ergo Dionyſio ſacramentum erat Deus. Noſter hoc, quod rectum erat, parva corporis declinatione vitavit, & minus aliquid, quam quod ex argumento ſequebatur, poſuit; nempe, *Ergo Dionyſius exiſtimavit Chriſtum Deum & hominem vere in ſacramento contineri.* Sed hæc concluſio aberrat à ſcopo. Nam Bellarminus illa, *quæ non ab alio, quam à Deo peti recte poſſunt*, dixerat Dionyſium petere, non ab eo, *qui ſit in ſacramento*, ſed *à ſacramento* ipſo. Et Dionyſium ſane ad τὴν τελετὴν, ad ſacramentum orationem convertit, non ad aliquid quod ſit in ſacramento. Neque profecto ex eo quod invocare licet eum, qui in aliquo eſt, puta Deus in mundo, Chriſtus in cruce, in fidelis cujuſque corde, bene concluſeris mundum, crucem, fidelem quemque eſſe invocandum religioſe, id eſt latria adorandum. Hinc videre eſt quam vafer fuerit ſophiſta Bellarminus, qui aliud pro alio clanculum ita ſolerter ſubſtituens, ut vix quid agat, animadvertas, diſputationem à ſuo cardine furtim revulſam alio longiſſime tranſtulit. Sed neque altera pars concluſionis, qua videtur partis prioris vitium tegere ac corrigere voluiſſe recte ſe habet. Cum enim

Cap.VIII. aperte ac rotunde dicendum eſſet, *imo ſacramentum eſſe ipſum Chriſtum*, quod ſcilicet ex argumento recta ſequebatur; ille rurſum rem ſubdole involvit, pro illo, quod non eſt auſus dicere, hæc aliena ſupponens, *imo ipſum Chriſtum una cum externis ſymbolis eſſe ſacramentum*. Primo invertit rectum ac genuinum elocutionis ordinem. Concluſio enim hæc recta eſſe debuerat, *Ergo ſacramentum eſt Chriſtus, ſive Deus*. At ne hoc quidem auſus eſt dicere, ſed inverſo ordine nomen Chriſti, quod erat legitimum *enuntiationis* (ut in ſcholis loquuntur) *prædicatum*, pro *ſubiecto* poſuit; & vice verſa *ſacramenti* nomen, quod erat verum concluſionis *ſubiectum*, loco prædicati ſubſtituit, ita; *Ipſe Chriſtus eſt ſacramentum*. Deinde ut rem emolliret illa aſcititia orationi pro ſua libidine infulſit. *VNA CUM EXTERNIS SYMBOLIS*; quæ non ex auctore, ex quo argumentatur, neque ex ipſius argumenti (ut decebat) propoſitione repetivit; ſed ex ſuæ ſophiſtices penu ad turbandam & implicandam miſeri lectoris mentem vafre intruſit. Sed & hinc emergit manifeſta abſurditas. Si enim illa, quæ iſte dicit, externa ſymbola neceſſaria ſunt ſacramenti pars, ita ut abſque illis Chriſtus ſacramentum non ſit, ſequetur Dionyſium, qui ſacramentum religioſe ex Bellarmino latria adoravit, illa quoque externa ſymbola, id eſt meram creaturam, quod eſt nefas, invocaſſe & adoraſſe. Nimirum ſymbola illa externa ex Bellarmini & aliorum Latinorum ſententia nihil aliud ſunt, quam nuda panis & vini accidentia, nulla naturali, eſſentialive cum Chriſto ipſo unione conjuncta; cujus hęc ſcilicet accidentia nulla ſunt. Atque ita recidit adverſarius in id ipſum abſurdum, quo nos terrere voluit. Nam ſi vera ſunt, quæ ponit, Dionyſius à meris creaturis, ſaltē partim, ea petivit, *quæ à ſolo Deo recte peti poſſunt*; atque ita non modo *ſtultiſſime*, ſed etiam ex Bellarmino, *impie* invocationem ad objectum illicitum ac vetitum direxit. Denique hæc iſtius aſcititia gloſſa pugnat cum ſolenni Patrum doctrina, qui hæc ipſa ſymbola ſacramentum eſſe paſſim docent; eademque corpus & ſanguinem Chriſti ſecundum *quemdam modum* eſſe dicunt. Vnde planum eſt Patres ſenſiſſe non Chriſtum cum ſymbolis (quod iſte novus ſacramentorum architectus affirmat) ſed ſymbola ſola ſacramentum Chriſti eſſe, nequid dicam de illa prodigioſa ſacramenti definitione, cujus Deus ipſe (id eſt Chriſtus) præcipua, imo ſola, pars eſſentialis conſtituitur. Neque enim nuda ac mera accidentia ad ipſum ſacramenti eſſentiam pertinent, quæ nullo nexu eſſentiali cum ea ſubſtantia cohærent, quæ ſecundū Latinos propria & quidē una, ſacramēti eſt. Sed jam ipſum Bellarmini argumentū conſideremus illis tricis & involucris liberatū, quibus ipſe illud conſulto implicare ſtuduit, quod ſcilicet cū ſuo dogmate aptari ac cohærere poſſe diffidebat. Argumentū inde erat petitū, quod Dionyſius ea hoc loco à ſacramento petere dicitur, quæ à ſolo Deo recte peti poſſunt; quod cū non liceat, inde Bellarminus concludit Dionyſiū ſacramentū pro Deo habuiſſe, ac religioſe invocaſſe, adeoq; latria coluiſſe. Antequā reſpōdeā, operæpretiū facturus mihi videor, ſi Bellarmini in alio opere ſimilis nodi, ſolutionem attulero. Quo enim ille loco de ea religioſi cultus ſpecie

diſputat

diſputat, qui imaginibus debetur, cum negaſſet *ullam imaginem latriæ cultu per ſe & proprie adorandam*, Thomiſtarum qui aliud ſentire videntur, objectiones ſolvens eam inprimis excutit, quam illi ex quodam valde ſolenni apud Latinos cantico ducunt, in quo omnes eorũ Eccleſię crucis Dominicæ ſimulacrum, quod habent præ oculis, his verſiculi afflantur; g CAP. VIII.

O crux ave ſpes unica Hoc paſſionis tempore
Auge piis iuſtitiam Reiſque dona veniam.

g Breviar. Rom. Sabb. ant. Domin. Paſſion.

vel ut habent noviſſima Vrbani P. R. VIII. juſſu emendata Breviaria, *Piis adauge gratiam, Reiſque dele crimina.* Iam *piis augere iuſtitiam*, vel *gratiam*; *reis* vero *veniam donare*, vel *crimina delere*, quod illi utrumque à cruce petunt, ex eorum genere eſt, *quæ à ſolo Deo recte peti poſſunt.* Ergo ex hac Bellarmini ad Dionyſium argumentatione ſequitur, certe ſequi videtur, vel ſtultiſſimam eſſe atque impiam hanc Latinorum ad crucem orationem; vel certe eos exiſtimare illa crucis ſimulacra, à quibus hæc petant, Deum ipſum eſſe. Quid igitur ad hæc tandem noſter ille Bellarminus? Ille vero præfatus & hoc & cætera facile ſolvi reſpondet *h* in his cantici verbis *vel ſumi crucem pro ipſo Chriſto crucifixo, vel illam eſſe Proſopopœam rhetoricam, qua Eccleſia alloquitur crucem eo modo quo Moſes alloquitur cœlum,* Audite cœli, quæ loquor; *& quando B. Andreas eandem alloquebatur, cum diceret,* Salve crux pretioſa, &c. *Significamus autem* (inquit) *hac proſopopœa nos deſiderare fructũ crucis, id eſt ſalvari per meritum Chriſti, qui in cruce paſſus eſt.* Iam ſi hæc recta ſunt, & ad ſolvendã Thomiſtarum objectionẽ valent, profecto non poſſunt non valere ad ſolvẽdum præſens Bellarmini contra nos ex Dionyſio ductum argumentum, quo Euchariſtiam ab illo ſcriptore religioſe invocatam & latria adoratam ex iis colligit, quæ ille ab hoc ſacramento petit. Reſpõdebo enim cum ipſo, qui ita contra nos argumentatur Bellarmino, *τελετὴν ſacramentum* vel ibi accipi pro Chriſto per ſacramentũ ſignificato & repræſentato; vel illam eſſe proſopopœam Rhetoricã, qua Dionyſius alloquitur Euchariſtiam, eo modo quo Moſes alloquitur cœlos; Illum autem figurata hac oratione ſignificare ſe deſiderare fructum Euchariſtiæ, id eſt per Chriſti communionem; quæ in Euchariſtia habetur, vera luce, veraque vita frui. Bellarminus hanc loci Dionyſiani interpretationem reſpuere non poteſt, quin & ſuas in illud Latinorum ad crucem canticum gloſſas refutet. Nam ſi *crucis* vocabulum in Cantico pro Chriſto ipſo crucifixo recte *accipi* poteſt, ut in priori ſolutione accipit Bellarminus, multo magis *τελετὴν ſacramentum* pro Chriſto accipere in Dionyſij verbis licet; quia Euchariſtia quidem ad hoc ipſum à Chriſto inſtituta eſt; ut ſui corporis ac ſanguinis ſymbolum, imo & ipſa communio fidelibus ſit, ut vero materiale illud *crucis*, quod Latini præ oculis habent, ſimulacrum ſui apud nos ſymbolum, vel communio ſit, nequaquam inſtituit vel præcepit. Cum ergo Chriſtus non alia de cauſa per aliarum rerum nomina ſignificari jure poſſit, quã quod eæ res ad ipſum legitime referãtur, ejuſq; ſigna ac ſymbola ſint, omnino conſequens eſt, ut Euchariſtiæ quidem nomen cum Chriſto aliquo modo communicari poſſit, ad quem

h Bell. L. 2. de Imag. Sanct. c. 21. §. Ex his ad arg.

Cap. VIII. ſcilicet ſignificandum illa vere proprieque à Domino inſtituta eſt; *crucis* vero vocabulo Chriſtus intelligi non aliter poſſit, quam ex mero ſermonis abuſu; quæ ſcilicet ad eum apud fideles repræſentandum nuſquam inſtituta cernitur. Huc præterea accedit, quod ne ita accipiatur *crucis* in hoc Cantico nomen, multa obſtent. Iſtic enim *crucis* vocabulo crucem materialem, non autem Chriſtum intelligi ſuadet primo ſimulacrum ipſum in quod intuentes hæc loquuntur. Secundo id ipſum vincunt elogia, quæ cruci iſti ibidem tribuuntur; quod *ſit lignum, à quo regnavit Deus*; quod *ſit arbor decora & fulgida, electa, qua digno ſtipite tam ſacra* Domini *membra tangeret*; quod *eius brachiis pretium pependerit ſeculi*; quod *ſtatera facta ſit corporis* Dominici. Nihil horum Chriſto; Cruci materiali omnia conveniunt; quæ eam apertiſſime à Chriſto ipſo diſtingunt. Poſt hæc autem continuo Latini illa quæ diximus, canunt; *O crux, ave ſpes unica*, &c. Ergo nihil aliud hic ſignificatur, quam *illud lignum, à quo regnavit Deus, illa arbor quæ Domini membra tetigit, & in cuius brachiis pretium mundi pependit*. Cui autem hæc conveniunt, non Chriſtus, ſed materialis, veri propriique nominis crux eſt. At in Dionyſiano loco, nihil ſupra, nihil infra eſt, quod τελετῆς *ſacramenti* (ut Latini interpretantur) vocabulum pro Domino Chriſto, cujus Euchariſtia ſacramentum eſt, hic ſumi vetet. Ergo prior illa Bellarmini ſolutio Dionyſij verbis apte accommodari poteſt; Cantici ad crucem Latini verbis non poteſt. Sed & alterius Bellarminianæ ſolutionis eadem ratio eſt. Si enim hæc Cantici verba, *O crux auge piis iuſtitiam* &c. congrue & appoſite per proſopopœam ſignificare, quod ait Bellarminus, poſſunt eos qui hæc ita canunt, *deſiderare fructum crucis*; nemo negaverit, quin hæc quoque Dionyſiana, *O ſacramentum noſtros mentis oculos tua luce adimple*, itidem per proſopopœam ſignificare poſſint, eum qui illa dicit *deſiderare ſacramenti fructum*, id eſt eam divinæ cognitionis ac vitæ lucem, quæ per Euchariſtiam habetur. Atqui hos Euchariſtiæ, non minus, quam illos crucis fructus deſiderari à piis decet. Quæ vero pios *deſiderare* decet, hæc eos ſignificare à ſe *deſiderari* nulla eſt vel ſtultitia, vel impietas. Ergo hæc Dionyſiana neque *ſtulte*, neque *impie* quod ſtatuebat adverſarius dicta ſunt. Ex his videre eſt, quale Bellarmino jecur fuerit; qui cum ſibi probe eſſet conſcius, qua ipſe alibi ratione Cantici ad crucem verba interpretatur, eadem quoque plane ac liquido explicari poſſe Dionyſij ad ſacramentum verba, neque ex his Euchariſtiæ magis, quam ex illis crucis ἀποδεῖξιν, invocationem ac latriam confici, hic tamen ſcribere auſus eſt illam Dionyſianam Euchariſtiæ allocutionem ſtultiſſimam, atque impiam fore, niſi concedamus à Dionyſio verum proprieque dictum latriæ cultum ſacramento per eam exhiberi. Sed hæc de Bellarmini verſutia, ac diſſimulatione, cæteriſque ſophiſticis artibus ſatis ſunt.

Nunc recta ac ſincere, quod candidum ac veri amantem hominem decet, objectum ex Dionyſio locum expendamus, quamque nihil habeat

cum

cum divino Euchariſtiæ cultu commune, breviter oſtendamus. Scio nonnullos de noſtris, & quidem viros doctiſſimos illa Areopagitæ verba ſic interpretari, ut τελετῆς nomine Dominum ipſum per metonymiam ſignificatum velint; eodem modo quo Bellarminum *crucis* nomen in Latinorum cantico accepiſſe diximus; qua in re Pachymerem, Græcum Dionyſij Paraphraſtem, *i* præeuntem habuiſſe, ac ſecuti eſſe videntur, ducem ſane haudquaquam ignobilem. Horum ego ſententiam in medio relinquo; ſatiſque habeo edere quid mihi ſimplicius, & ſcriptoris menti propius videatur. Igitur inprimis concedo τελετὴν illam, ad quam Dionyſius ſermonem convertit, quamque Latini interpretes *ſacramentum* reddiderunt, eſſe auctori totam Euchariſtiæ actionem, atque cærimoniam, totum ſacramenti hujus ritum, panis & vini conſecratione, fractione, diſtributione, communione, aliiſque actibus, una cum relatione, ad ea, quorum ſigna ſunt myſtica, conſtantem; qui quidem actus in ſuperiori hujus capitis parte, quam ſcriptor *myſterium* appellat, accurate deſcripti ſunt, iidemque deinceps in hac altera, quam nunc ingreditur, quamque theoriam dicit, ita explicantur, ut quo ſinguli referantur, qualque ſignificationes habeant, & ſiquid in iis myſterij lateat, auctor enucleate more ſuo ediſſerat, & in claram lucem educat. Is enim nominis ſenſus communi Dionyſij, & cæterorum Græciæ ſcriptorum uſui maxime congruit. Heſychius; τελεταί. ἑορταὶ θυσίαι, μυστήρια. *teleta, feſta, ſacrificia, myſteria.* Phavorinus; τελετὴ θυσία μυστηριώδης, *ſacrificium myſticum.* Gloſſæ veteres τελετὴν *conſecrationem* interpretantur; id eſt, ut ego quidem capio, actum & ritum, qui in conſecrando adhibetur. Sed & totius loci genio, atque argumento hic ſenſus apprime convenit. Abſoluta enim ipſius myſterij ſive Liturgiæ expoſitione, pauca in theoriam præfatus, cum in eo eſſet, ut arcanas rituum Euchariſticorum ſignificationes ediſſereret, Euchariſtiæ perſonam affingit, & converſo veluti ad animantem rationis & loquelæ compotem ſermone, eam optat ac jubet ſuorum ipſam myſteriorum ænigmata, & in externis actibus abditos reconditoſque ſenſus pandere, ac nudare, latentiſque in rerum terrenarum involucris veritatis lucem in apertum eductam mentium noſtrorum oculis clare conſpiciendam objicere. Id nimirum jubet Euchariſtiam facere, quod ipſe mox eſt in omni ſequenti oratione facturus. Ergo figuratus eſt hic Dionyſij ſermo. Figura autem eſt apud Rhetores nobiliſſima *Proſopopœa*, quæ rebus mutis atque inanimatis ſenſum, mentem, & ſermonem affingit; apud ſcriptores ſacros, prophanoſque uſitatiſſima, eos præſertim, qui grandi & ſublimi orationis idea gaudent. Perſonarum enim fictio à Cicerone & Quintiliano, *k* ſummis artis magiſtris in iis cenſetur, quæ ſunt in oratione *audaciora*, & *maiorum* (ut ipſi loquuntur) *laterum*. Bellarminus paulo ante fatebatur eam etiam à Prophetis & Apoſtolis uſurpatam; à ſuis vero pane quotidie etiam nunc uſurpari; Quominus mirandum eſt Dionyſium hunc PſeudAreopagitam, ſcriptorem excelſi ſpiritus, ſublimia ſenſuum ac verborum ubique fere conſectantem,

Cap. VIII.

i Pachym. ad hunc loc. in Hier. Eccl. c. 3.

k Quintil. Inſt. L. 9. c. 2.

Cap. IVII. ſtantem, interdum in eo genere ultra modum aſſurgentem, ac tantum non laſcivientem, ea figura uſum eſſe. Poſſem exempla huic ſimilia ex auctoribus locupletiſſimis pæne innumerabilia afferre; ſed in re obvia, & apud omnes eruditos, etiam apud Bellarminum confeſſa, non placet tempus & chartam perdere. Eſto ergo conſtitutum hunc Dionyſij ſermonem totum eſſe figuratum; adeoque non *invocationem religioſam*, quod perperam ponit Bellarminus, ſed proſopopœa mixtam ad Euchariſtiam apoſtrophen, qua eam in perſonam audientem atque intelligentem effingit, effictamque alloquitur. Cæterum tametſi audacior ſit hæc figura, ſuum tamen fateor, modum habet, ſuaſque leges, à quibus ſi diſceſſerit, merito exſilibandæ, & ad ſermonis, non ornamenta, ſed ineptias, & dehoneſtamenta, ablegandа eſt, & in eo genere quod Græci Rhetores ψυχρὸν vocant, deterrimum orationis vitium, cenſenda. Lex autem proſopopœæ hæc vel præcipua, maximeque neceſſaria eſt, ne perſonæ quæ fingitur, quidquam tribuatur, quod ſit à rei ſubjectæ ratione alienum. Ita enim præcipiunt magiſtri, *ne perſonæ quam fingimus, quod ei non convenit, tribuamus*. His ita conſtitutis, de quibus nemo mentis compos, dubitabit, nunc videamus, quæ Dionyſianæ proſopopœæ ratio ſit, quiſque ſenſus. *Sed tu* (inquit) *ò diviniſſimum ac ſacroſanctum ſacramentum, circumpoſita tibi ſymbolice ænigmatum operimenta revelans, liquido nobis manifeſtare.* τηλαυγῶς ἡμῖν ἀναδείχθητι, id eſt *re ipſam* nobis Euchariſtia, quæ qualiſque es, non foris, ſed intus, oſtende; non qua etiam carni, ſed qua uni menti pates; non ea modo, quæ in te videntur, ſed ea etiam quæ intelliguntur; non quæ corporis, ſed quæ cordis oculis objicis. Euchariſtiæ quædam *ænigmatum veſtimenta* ἀμφιέσματα, *integumenta, operimenta* tribuit, id eſt, ut puto, *ænigmata* quibus magni divinique ſenſus, magna myſteria, ſic teguntur, ut veſte corpus. *Ænigmatum operimenta*, id eſt ænigmata quæ ſunt operimenta; Qualiter dicitur *herba lapathi*, *urbs Athenarum*, & apud noſtros *ſignum circumciſionis*, *expanſum cœlorum*, & alia de hoc genere ſexcenta. Sin malis *ænigma* eſſe, non orationem, qua res obſcure ſignificatur, ſed rem ipſam, quæ ita ſignificatur, & *operimenta ænigmatum* accipere de iis, quibus res ipſæ tectæ ac latentes, obſcurius ſignificantur, quanquam hic nominis ſenſus vix in uſu ſit, non tamen repugnabo. Res enim eadem recidet. Iam hæc Euchariſtiæ, quæ res ſubjecta eſt, ad amuſſim congruunt. In ea enim notum eſt, aliud eſſe quod videtur; aliud quod intelligitur; ac ut in ænigmate verba, ita & in ſacramento res actuſque ea tegere ac ſignificare, quæ non minus ab iis quæ cernuntur, diverſa ſunt, quam corpus à veſte qua tegitur. Sed quod iſta ait eſſe *Euchariſtiæ ſymbolice circumpoſita*, τὰ περικείμενά σοι συμβολικῶς, id eſt inſtar ſymbolorum, vel ut ſint rerum aliarum, quam ipſa ſunt, ſigna ac ſymbola, id etiam ad Euchariſtiam pertinet. Nam quæ objicit ſenſibus, ea rerum quæ intelliguntur, totidem ſunt ſymbola; quo nomine in hoc argumento Dionyſius impenſe gaudet; ut eſt à Maximo Areopagiticorum Scholiaſte obſer-

vatum; *l* *Nota* (inquit) *quod divinam hanc hierurgiam ubique dicit ſymbolicam, & ſancta dona verum veriorum, quæ ſurſum ſunt, ſymbola.* Σημείωσαι (inquit) ὅτι πανταχοῦ συμβολικὴν λέγει τὴν θείαν ἱερουργίαν, καὶ τὰ ἅγια δῶρα σύμβολα τῶν ἄνω καὶ ἀληθινωτέρων. Sed & verba & alia ſymbola rerum, quas ſignificant, amictum veluti ac veſtem apud Patres paſſim cenſeri obſervare eſt. Tertullianus *m* de Pſalmo 21. (Hebræis 22.) qui totus de Chriſto eſt; *Totus Pſalmus* (inquit) *veſtimenta ſunt Chriſti.* Marcus Eremita; *Egent* (inquit) *plerique ſcientia, ut prius velamenta verborum Deo verbo circumpoſita penetrantes eum nudum ita demum mente contemplentur.* πολλοῖς χρεία τῆς ἐπιστήμης, ὥστε διαδύντας πρότερον τὰ περὶ τὸν θεῖον λόγον τῶν ῥημάτων καλύμματα οὕτω γυμνὸν τῷ νοῒ αὐτὸν &c. θεάσασθαι. Iam quod Euchariſtiam jubet iſta ſibi ſimbolice circumpoſita ænigmatum operimenta ipſam retegere ἀποκαλύπτειν, id eſt amovere & explicando patefacere, quæque in iis latebant myſteria nudare ac revelare, ſeque (id eſt veritatem ad quam illa unice refertur, quaque præcipue conſtat) palam atque aperte ut nudam oſtendere (ea enim vis eſt horum verborum, πάλιν ὡς ἡμῖν ἀναδείχθητι) id inquam ab Euchariſtiæ ratione ſimpliciter ac per ſe conſideratæ alienum eſt; hactenus enim res eſt inanimata intelligentiæ ſermoniſque expers; Eidem vero, ut perſonæ, in quam à Dionyſio efficta eſt, omnia rectè congruunt. Nam ſi, quod ille hic fingit, Euchariſtia perſona eſſet, mente ratione, loquendi facultate prædita, non eſſet ipſi puto, quam Dionyſio difficilius ſymbolorum, rituum, & actuum ſuorum myſticas ſignificationes evolvere, aperire, ac explicare. Quod enim eam hic facere jubet, id ipſe ſtatim exſequitur; imo hæc ad ſacramentum oratio ſuæ de his theoriæ quædam præfatio eſt, qua quid ſit in ea tractaturus, breviter & figurate ob oculos lectoris ponit; omnia ſcilicet Euchariſtiæ arcana ita enarraturus ac revelaturus, ut quæ nunc in iis tecta latet veritatis lux mentes noſtras circumfuſura ſit, ſeque clare conſpiciendam exhibitura. Itaque ſi hanc ejus ſermoni figuram detraxeris, ſimplex hic ſenſus remanebit, ſe nunc operam daturum, ut totum nobis Euchariſtiæ myſterium pateſiat; ſibi jam animum eſſe illud penitius explicare, atque efficere, ut quæcumque ſuis illis multiplicibus in ſenſus incurrentibus cærimoniis, ritibuſque ſacris tegit, adumbrat, atque paulo obſcurius ſignificat, ea nuda apertaque nobis ante oculos ponantur, ac intuenda oſtendantur. Hoc autem ipſum, quod nunc figurate facturum ſe pollicetur, id è veſtigio facere aggreditur, atque in eo tota hæc ultima capitis pars ita diligenter atque accurate verſatur, ut quivis attente perlegens id ipſum illic ab auctore fieri facile intelligat, quod & ſacramẽto fieri poſtulaverat. Hujus autem proſopopœa plane illa gemina *n* eſt, qua Latini ſacras reliquias, cum eas procedẽtes in novas ædes transferunt, jubent id facere, quod ipſi ſuo iis miniſterio præſtãt, id eſt in ea loca migrare, in quæ ipſi illas humeris vel manibus portantes transferunt. Sic enim illi ſuas Reliquias in ſolenni quodam carmine affantur; Movete

CAP. IV.

l Max. in Hier. Eccl. c. 3. p. 75.

m Tertull. L. 4. contr. Marcior. c. 42. p. 573. B.

n Pontif. Rom. Tit. de Conſecr. Eccl. p. 24. an. 245. 246. 251.

Cap. VIII. *vos Sancti Dei de manſionibus veſtris. Ad loca feſtinate, quæ vobis parata ſunt.* Tum poſt alia non pauca; *Surgite, Sancti Dei de manſionibus veſtris, Loca ſanctificate Plebem benedicete, & nos homines peccatores in pace cuſtodite.* Item paulo poſt; *Ambulate Sancti Dei, Ingredimini civitatem Domini. Ædificata eſt enim vobis Eccleſia nova.* Denique; *Ingredimini Sancti Dei. Præparata eſt enim à Domino habitatio ſedis veſtra.* Hæc illi; quæ tametſi oſſibus & cineribus, vitæ motuſque expertibus dicantur, non ideo tamen *ſtultiſſime dici* putabat Bellarminus. Nimirum per proſopopœam dicta ſunt, quæ Latini ſignificant iſtas reliquias in Eccleſiam illam novam ex animo votoque ſuo transferri, eamque tranſlationem & Sanctis honori; & ſibi ſuiſque magno uſui futuram; ut non dubitent Reliquias, ſi reviviſcerent, & motus ſenſuſque animi & corporis pridem amiſſos iterum reciperent, ſibi ipſis de tanta & ſua, & fidelium fœlicitate gratulaturos, atque ultro ad loca illa honorifica ambulaturos, in quæ nunc vita caſſæ, alienis pedibus manibuſque transferuntur. Non excutio nunc, quod iidem ex ſuæ Theologiæ placitis jubent iſtas reliquias *loca ſanctificare, plebem benedicere, & peccatores in pace cuſtodire.* Quod cum nullo in Scripturis divinis fundamento nitatur, nihil invenio quo Latinorum proſopopœa à labe purgari poſſit, ea à reliquiis petens, quæ ſupra hominis dignitatem poſita, unius Dei ſunt. Hac ergo Latina reliquiarum proſopopœa illa Euchariſtiæ Dionyſiana multo hac in parte caſtior eſt; ſed eo etiam laudabilior eſſe videtur, quod illa Latinorum de reliquiarum, ſi reviviſcerent, ob ſuam tranſlationem gratulatione, & ſpontanea in novam Eccleſiam migratione perſuaſio, ex rebus ipſis adeo non conſtat, ut reliquias indignaturas multo ſit probabilius ob has ſcilicet neque à Chriſto, neque ab Apoſtolis inſtitutas, neque ab antiquiſſimis ad an. D. 300. Chriſtianis uſurpatas novas illas in mortuos religiones, & averſaturas exoticum iſtum ac peregrinum ſui cultum. Quod vero ſupponit Dionyſiana proſopopœa Euchariſtiam, ſi animæ & ſermonis compos eſſet, quæ myſteria nunc ſub ſymbolis clauſa continet, ea ipſam nudaturam, & aperte revelaturam, id inquam, rei ipſius inſtitutioni & uſui conſentit. Nam tametſi hoc ſacramentum mente & ſermone careat, neque adeo reconditam in ſe veritatem clara & ſenſibili voce demonſtret; hæc tamen quodammodo facere, non quidem proprie, ſed per tropum dici poteſt, quod iſtorum argumenta objicit, & imagines non ſpernendas, neque iis profecto obſcuras, qui Chriſti in hoc ſacro inſtituendo conſilium norunt; Qualiter *cœli* apud Prophetam quantumvis, quod ipſe monet; *nulla ſint iis loquela, neque ſermones*, dicuntur tamen *Dei gloriam enarrare*, quod ejus percipiendæ atque intelligendæ luculentiſſima nobis argumenta diu noctuque objicere non deſinant. Pſ. 18. (Hebr. 19.) 2. 4.

Sed Dionyſius tertium quiddam ultimo tandem loco ab Euchariſtia in illa ſua proſopopœa petit, quod interpretes moviſſe, & in devia egiſſe videtur. Eam enim rogat, ut revelatis ænigmaticis illis ſuis integumentis,

tis,nudam ſe aperte manifeſtans, *noſtra mentis oculos* (obtutus) *ſingulari* CAP. VIII.
& aperta (retecta, nullis ut antea involucris tecta) *luce adimpleat.* καὶ
τὰς νοερὰς ἡμῶν ὄψεις ἑνιαίου καὶ ἀπερικαλύπτου φωτὸς ἀποπλήρωσον. Sed neque in
his ulla major,quam in ſuperioribus difficultas revera ineſt. Quam enim
iſte dicit lucem, ea profecto nihil aliud eſt, quam eadem illa veritas
quam optavit ænigmaticis & ſymbolicis involucris liberatam atque
exſolutam erumpere, ac ſeſe palam inſpicientium oculis videndam
oſtendere. Quod ut intelligatur,meminiſſe nos oportet duplicem eſſe in
Scripturis & apud Patres *lucem*; Quam, quæ mentibus noſtris divinitus
infunditur;Alteram,quæ mentis oculis objicitur.Illa interior eſt,à Spiritu in animos noſtros illabente;Hæc extrinſecus objicitur in verbo &
in ſacramentis. Illa divina vis eſt Spiritus hominum animos vel ad
fidem comparantis vel in ea confirmantis, Hæc doctrina, quæ vel auribus percipitur, cum prædicatur; vel oculis, cum legitur. Breviter illa
gratia eſt;hæc veritas. Vtriuſque illuſtre in Actis exemplum exſtat, quo
loco Dominus dicitur *o* cor Lydiæ purpuratoriæ *aperuiſſe, attendere his,* *o* Act.16.14.
quæ dicebantur à Paulo. Illa Domini gratia, quæ cor mulieris clauſum
aperuit lux fuit Spiritus quædam cœleſtis ac divina. Veritas Evangelica,
quæ mulieri à Paulo prædicante offerebatur, lux & ipſa fuit:utraque ab
eadem quidem origine, ſed alia tamen atque alia. Illa Domini unius
manu quibus ei libet, diſpenſatur: Hæc quibuſvis paſſim objicitur,
etiam iis à quibus reſpuitur. Illam Paulus intelligit, cum Deum precatur, *p* ut Epheſiis det *illuminatos cordis oculos*; Hanc,cum ſe miſſum ad *p* Eph.1.17.
gentes narrat,*q* ut convertantur à tenebris ad lucem, id eſt ad veritatem *q* Act.26.18.
Evangelicam. Ipſum enim Dei verbum lucem eſſe & omnes fatentur, &
docet Propheta, *r* dum id *oculos illuminare,* & alibi *lucernam eſſe pedibus* *r* Pſ.18.
ſuis,& lumen ſemitis ſuis canit. Cum porro quæ verbo,eadem ſacramento (Hebr.19.)
contineatur veritas, patet, tam quæ hoc, quam quæ illo ſignificatur ac 9. & 118.
docetur, eam utramque & eſſe, & jure dici lucem. De illa priori luce, (Hebr.119.) 104.
quæ interior eſt, quamque unus Dei ac Chriſti Spiritus in hominum
animos infundit, proximis verbis dixerat Dionyſius, ubi ſe ait ſacram
noſtram *ſynaxin atque conſentaneam rerum intelligibilium contemplationem
Ieſu prælucente* (vel *lucem præferente*) *viſurum.* τὴν ἱερὰν ἡμῶν σύναξιν,
καὶ τὴν ἀκόλουθον τῶν νοητῶν Ἰησοῦ φωταγωγοῦντος ἐποψόμεθα θεωρίαν. De hac vero
altera luce, quæ in Sacramenti ſymbolis abdita habetur, & inde per
theoriam educitur,omnino capienda ſunt illa verba, quæ ad ipſam Euchariſtiam per proſopopœam dicit, & *mentis noſtra oculos ſingulari ac retecta luce adimpleto.* Id docet primo ipſe orationis ordo. Prius enim petivit *circumpoſita ſacramento ænigmatum operimenta revelari*;tum demum
lucem illam oculos ſuos implere. Nimirum illa quidem in Euchariſtia,
etiam ante ænigmatum, illorum revelationem inerat, ſed abdita,ac veluti nube clauſa: Iam vero hoc veluti reducto velo, emicat,ſuoque ſplendore oculos mentis noſtræ ferit,& quod ait Dionyſius,adimplet. Atqui
hæc in alteram illam lucem, quæ à Deo infunditur, non congruunt.

Cap. IX. Neque enim ut mentibus noſtris illuceſcat, neceſſe eſt prius ulla ænigmata ſolvi. Quinimo ſi naturæ ordinem ſpectes, illa prius infunditur. Nullæ ante fugantur umbræ; nulla ſolvuntur ænigmata; ſed eo potius infunditur, ut illæ umbræ fugentur, & quicquid inerat in animis noſtris erroris ac tenebrarum, id ejus adventu diſcutiatur. Idem ſignificat, ac vincit epitheton lucis nomini adjectum. Non enim petit Dionyſius mentes noſtras luce ſimpliciter repleri; ſed *luce retecta*, ſive *revelata*, *ἀνακεκαλυμμένῳ*, non amplius, tecta; quæ lux nulla alia eſſe poteſt, quam veritas, quæ explanatis Euchariſticorum ſymbolorum ſignificationibus ex illis veluti latebris clara demum erumpit. Nunc patet argumẽti à Bellarmino objecti ſolutio; Si ſacramentum (inquit) Deus non eſt, non ſunt ab eo petenda, *quæ à ſolo Deo recte peti poſſunt*. Ego vero toto capite annuo; & Bellarminum ſui hujus decreti meminiſſe jubeo. Atqui (inquit) Dionyſius à ſacramento petit *quæ à ſolo Deo recte peti poſſunt*. Hoc vero nego; Neque qui affirmat, Bellarminus de eo demonſtrando laboravit, ac ne cogitavit quidem. Videtur enim pro re indubitata, & apud omnes confeſſa ſumpſiſſe, *lucem*, quam Dionyſius dicit, de interiori Spiritus luce eſſe intelligendam, quæ ſane non ab alio, quam à Deo Patre, Chriſtoque ejus mentibus noſtris ad percipiendam & credendam myſteriorum ſuorum veritatem infunditur. Sed illum ſua opinio fefellit. Nam *lucem* illam licet, imo decet ac neceſſe eſt de ea veritate accipere, quæ in ſacramenti ſymbolis habetur, & latet quidem quamdiu vera eorũ ſignificatio ignoratur; effulget vero atque erumpit, ubi ea ſemel percipitur. Iam veritatis illius expoſitionem & explanationem non tantum à Deo ejus auctore, ſed etiam à veris ejus miniſtris poſcere fas eſt, & ex ejus verbo atque ſacramentis petere. Nam petere eam debemus ex omnibus locis, in quibus à Deo repoſita eſt. Collocatam vero divinam illam veritatem à parente ejus Deo & in verbo & in ſacramentis, & in ore fidelium verbi prædicatorum, omnes fatetur. Nulla ergo invidia, nulla Dei injuria eſt eam etiam ex his petere. Et à Miniſtris quidem qui mente atque loquendi facultate præditi veræ perſonæ ſunt, peti eam poſſe & nos & maxime Latini confitemur. A verbo & ſacramento, quæ res ſunt animæ & vitæ expertes, proprie ac citra tropum peti poſcique non poſſe concedimus; per proſopopœam poſſe, cum iis perſona, ut ſæpe fit, affingitur, nemo qui hanc figuram in hominum ſermonem admittit, negaverit. Quid ni ergo Dionyſio per hanc figuram licuerit Euchariſtiam veluti perſonam alloqui, & ab ea petere, ut illis reductis ſymbolorum & ſignorum velis, quibus ea veluti amicta ac operta eſt, ſeſe quæ qualiſque & eſt & intelligitur, nudam nobis patefaciat, & luce illa divinæ veritatis, quam continet, retecta ac patefacta noſtræ mentis oculos impleat? Nihil in his eſt, quod non ipſe Dionyſius abunde in ſequentibus præſtiterit, illam quam dicit *lucem* id eſt veritatem ex Euchariſtiæ ſymbolis theoriæ adminiculo eductam nobis ob animi oculos clare conſpiciendam ſiſtens. Quod ergo id petit ab Euchariſtia fieri, eo ſignificat ea huic ſacramento ineſſe, quæ ſi attente, ut par eſt, ab homine Chriſtianiſmi perito conſiderantur, illum per ſe

ad

ad claram veritatis divinæ lucem facile deductura ſint, quæ rebus iſtis Cap. IX.
ſacramenti externis adumbratur ac ſignificatur. *Cœlos* Propheta dicit
ſ enarrare Dei gloriam, & firmamentum annuntiare opera manuum eius; ſ Pſ. 18.
actus iis per proſopopœam tribuens, qui proprie ſunt perſonarum. Per (Hebr. 19.)
eandem ergo figuram licet cœlos alloqui, & ab iis petere, ut nos auctoris 2.
ſui gloriam doceant; ut *eius inviſibilia, ſempiternam virtutem ac divinitatem* nobis patefaciant, eaque *conſpicienda* in aperto conſtituant; ac denique ut primæ illius veritatis ſplendidiſſima ac ſaluberrima luce mentis noſtræ oculos perfundant ac repleant. Hæc enim *à creatura mundi per ea quæ à Deo facta ſunt, intellecta conſpici* Paulus nos luculentiſſime docuit. *t* Neque ego ſiquis cœlos ita figurate alloquatur, quemquam putem *t* Rom. 1. 20.
futurum Bellarminum, qui eum hoc nomine idololatriæ accuſet, vel concludat *ſtultiſſime & impie* à cœlis ea petiviſſe, quæ *à ſolo Deo recte peti poſſunt*. Cum ergo parem eſſe Dionyſianæ orationis ſenſum abunde ſit demonſtratum; falſo Bellarminus affirmavit eam invocationem eſſe religioſam, quæ mera eſt ſacramenti per apoſtrophen & proſopopœam allocutio; falſo hunc ſcriptorem ſumpſit ea à ſacramento petere, quæ à ſolo Deo recte peti poſſunt; falſo denique ex his concluſit eum Euchariſtiam latria coluiſſe, & Chriſtum ipſum eſſe putaviſſe.

Sed antequam hinc diſcedo, nequid ex iis quæ de negata à Bellarmino imaginum latria ſupra veluti, cuiquam ſcrupuli aut dubij hæreat, tacendum non puto, ex iis quæ hic ille veriſſime quidem ſed præter rem poſuit, nimirum *quæ à ſolo Deo recte peti poſſunt, ea impie ab aliis peti*, validiſſime eo argui ac refelli eam proſopopœam, ex qua idem ſuos ut diximus, purgare conatur à cruce petentes, ut *iuſtitiam piis adaugeat, & reis donet veniam*. Cum enim hæc non ab alio, quam ab uno Deo haberi & recte peti poſſint: apparet intolerabilem, planeque vitioſam eſſe eam, quam Bellarminus in illa verba inducit proſopopœam; quæ ſcilicet ea perſonę, quæ fingitur, tribuit, quæ ei, etiamſi revera id eſſet, quod fingitur, id eſt perſona, minime tamen convenirent. *Donare* enim *reis veniam & augere piis iuſtitiam*, ſolius eſt Dei Opt. Max. Nullius alterius perſonæ vel eſt vel eſſe poteſt, qualemcumque eam vel quantumcumque eſſe finxeris. Sed & hinc quoque videre eſt Moſis & Andreæ exempla, quæ ibidem Bellarminus ad ſuam illam ineptiſſimam atque impiam proſopopœam conſtituendam attulit, plane eſſe ab ea aliena. Moſis verba ſunt: *Audite cœli, quæ loquar: audito terra ſermones oris mei.* Nempe cœlo & terræ, multis & ſenſus expertibus auditum tribuit, & teſtimonium denuntiat. Ergo inquam, proſopopœa eſt: ſed elegans, & legitima: quæ nihil ab ea perſona, quam illis affingit, alienum continet. Cum ſint enim cœlum ac terra virtutum ac operum Dei illuſtriſſimi quidam ut ſic dicam teſtes, indices ac præcones: quis utrumque, ſi perſonæ, quod fingitur, mente ac memoria præditæ eſſent, nō putet minas illas, promiſſioneſq; cœleſtes, quas Moſes Dei nomine illo loco ac tēpore apud Iſraëlem explicabat, avidiſſime auditurum atque intellecturum fuiſſe, memorique mente reconditurum

Cap. IX. & olim ſi neceſſe eſſet, luculentum de his, quæ audiverunt, teſtimonium perhibiturum? Veſtra vero illa Bellarmine, proſopopœa longe alia eſt; quæ non modo abſurde, ſed etiam impie ea cruci tribuit, quæ unius Dei ita proprie ſunt, ut nullius creatæ, quantumvis celſæ atque eminentis perſonæ cum Deo communia eſſe poſſint. Tu-ne vero idem eſſe putaſti *cœlo & terra* teſtandi de rebus à ſe auditis jus ac facultatem tribuere, quod fecit Moſes, cum eo, quod vos facitis, qui *cruci materiali*, ligneæ aut lapideæ augendæ piorum juſtitiæ, & donandæ reis veniæ poteſtatem affingitis? Atqui hoc unius Dei; illud cujuſvis creaturæ rationalis eſſe nemo neſcit. Nihil ergo ad rem tuam Moſis proſopopœa. Ne illæ quidem Andreæ tui ex apocryphorum lacunis hauſtæ voces te hilo magis juvant. Andreas cum crucem ad quam erat propter Chriſti fidem damnatus, vidiſſet, fertur eam his verbis ſalutaſſe; *Salve crux, quæ in corpore Chriſti dedicata es.* Nihil enim ille aliud ſignificavit (ſi tamen vere hæc aliquando dixit) quam crucem poſt Domini exemplum adeo nullum ſibi horrorem, vel metum incutere, ut etiam gratum ſibi atque ſuave ſit tantum Magiſtrum ſequi præeuntem, & in cruce, quod ille prior paſſus eſt, mori; Quæ omnes intelligunt, quantum ab iis diſtent, quæ Latini à crucis ſimulacro petunt, ut pios juſtitiæ augmentis, reos peccatorum venia donet. Sed hæc obiter. Nunc ad inſtitutam diſputationem redeamus.

S. Andr. act. c. 10. apud Sur. d. 30. Nov. p. 355.

CAPUT IX.

Dimiſſa Bellarmini ad adorationem inutili Pſeud-Euſebij Emiſſeni citatione, expenduntur & ſolvuntur, quæ Perronius pro eadem objecit. Argum. XVI. ex Iuſtiniano & Euthymio. XVII. ex Ioanne Climaco. XVIII. ex Metaphraſte; de Theoctiſte Monacha paria.

Hæc ergo ſunt quæ pro adoratione Euchariſtiæ ſua Bellarminus attulit. Nam quod Pſeud-Emiſſeni quintam in Paſcha homiliam indicat, *x* eo lectorem fallit. Vbi enim fuſe hujus ſcriptoris dicta recitat, *y* quæ ipſe Latinorum cauſæ favere putat, pro tranſſubſtantiatione quidem ſatis multa deſcribit ex hac ipſa homilia; pro adoratione vero, nihil adfert; neque ego ſane quicquam in ea reperio, quod ad hanc conſtituendam valere poſſit.

Perronius vero præter hæc, quædam alia adducit. Inprimis Iuſtiniani Auguſti, qui ſexto ſeculo adulto imperavit, Novellam CIX. in qua Euchariſtiam vocat *ſacroſanctam & ADORABILEM communionem.* *a* Cui loco alter genuinus, ſed auctoris longe recentioris, adjungendus eſt, qui paulo poſt à Perronio quoque deſcribitur, *b* Euthymij *c* ſcilicet, Euchariſtiæ *myſteria*, adorabilia vocantis. Vtriuſque loci plane eadem eſt

x Bell. L. 4. de Euch. c. 29. §. ult.
y Id. ibid L. 2. c. 30. toto.
z Perron. de Euch L. 3. c. 17. p. 908.
a Iuſtin. Auth. Nov. Conſt. 109.
b Perr. ibid. p. 909.
c Euthym. in Matth. 26.

eſt ratio. Sed ſolutio facilis eſt ex iis, quæ ad Theodoretum diximus de verbo *adorare*, & nominibus inde derivatis *adoratio, adorabilis*; ea jam quarto ſeculo cœpiſſe latius à noſtris accipi non tantum pro *latria* cultu; ut olim ſolebant tribus primis Chriſtianiſmi ſeculis; ſed etiam pro veneratione longe diverſi à latria generis, ea ſcilicet, quæ cum perſonis, tum etiam rebus ſacris habetur; quo ſenſu baptiſmus ab hoc ipſo Iuſtiniano *adorabilis* προσκυνητὸς dictus eſt; & quo ſēſu optimus & eruditiſſimus auctor, *e* Iſidorus Peluſiota τὰ Εὐαγγέλια προσκυνητὰ *Evangelia adorabilia* vocat; de codicis Evangelici apertione verba faciens. Vt ergo nemo ſapiens inde concluſerit (vel baptiſmum, vel codicē Evangeliorum latria olim cultum fuiſſe à Chriſtianis ita neque ex eo quod Euchariſtiam alterum novi fœderis ſacramentum, *adorabilem* nuncuparint Iuſtinianus & Euthymius quiſquam ſanæ mentis conſequens eſſe putaverit, ut eam vel ipſi vel cæteri illius memoriæ fideles *latria adoraverint*.

d Iuſt. Nov. 6.

e Iſid. Peluſ. L. 1. ep. 136.

Eadem eſt eorum ratio, quæ Perronius è Ioanne Climaco, Monacho Sinaita *f* refert; *Si fœda & indecora illa verba mea ſunt, quomodo donum, dum ſumo, adoro; quomodo poſſum maledicere & benedicere?* εἰ γὰρ ἐμοὶ οἱ ἄσμενοι ὀκνηροὶ καὶ ἀπρεπεῖς λόγοι. πῶς τὸ δῶρον δεξάμενος προσκυνῶ; πῶς λοιδορεῖν καὶ εὐλογεῖν δύναμαι; Cum enim hunc Ioannem, non an. D. 346. (quod perperam tradit Trithemius) ſed non longe poſt tempora Iuſtiniani Imperatoris, ut habet Baronius, *g* an. D. 560. (ut Bellarminus *h* & Raderus *i* conſentiunt) vixiſſe conſtet, nullam vim habet hoc ejus dictum ad conſtituendam Euchariſtiæ latriam. Cum enim illis temporibus verbum προσκυνεῖν paſſim à noſtris pro *venerari* uſurparetur; nihil aliud ex recitatis Climaci verbis vere ac legitime concludi poteſt, niſi eo ſeculo Euchariſtiam veneratos eſſe fideles; id eſt eo honore eſſe proſecutos, quem rebus ſacris, ac præſertim inſtitutis à Domino ſacramentis, ut baptiſmo verbi gratia, haberi decet; qua de re nulla eſt à nobis controverſia. Hunc autem inter honorem, & eum quem Latini vocant *latria* cultum, uni Deo debitum, magnum eſſe, imo immenſum & infinitum intervallum διάστημα omnes Chriſtiani pariter conſentiunt ac confitentur. Hunc autem fuiſſe iſtis temporibus uſum, ut adorare προσκυνεῖν pro ſimplici *veneratione* dicerent, præter ea, quæ ſupra attulimus oſtendit Ruſtici, Eccleſiæ Romanæ Diaconi, Iuſtiniano imperante florentis, ſuperſtes contra Acephalos diſputatio, in qua id verbum paſſim eo ſenſu uſurpat, ut cum de crucis ſignis verba faciens; *k Adoramus* (inquit) *omnes crucem, & per ipſam, illum cuius eſt crux; non tamen crucem coadorare dicimur Chriſto*; Quibus verbis crucem à ſe latria coli negat; *non enim coadorari in Sancta Trinitate niſi perſonas tantummodo*, dixerat. Ibidem ſtatim; *Similiter adorare altare, coadorare altari Trinitatem non dicimur; ſed potius per altare.* Idem multis interjectis; *l Nec non & clavos, quibus confixus eſt* (Chriſtus) *& lignum venerabilis crucis omnis per totum mundum Eccleſia, abſque ulla contradictione adorat.* Ergo ut hic dum *crucem, altare, clavos, lignum crucis* Chriſtianos *adorare* dicit, non *latriam*,

f Climac. Grad. 23. In fine p. 298. extr.

g Baron. ad Martyr. Rom. d. 30. Mart.

h Bell. de Script. Eccl. in Climaca.

i Rader. Præf. ad ſuam Clem. eclit. c. 3.

k Ruſt. cōtr. Aceph. T. 9. Bibl. Patr. Part. 1. p. 831. A.

l Ibid. p. 838. B.

quæ

Cap. IX. quæ unius Dei eſt,ſed venerationem iſtis rebus impendi ſignificat;ita & Climacus Euchariſtiam eodem modo ac ſenſu dum adorare ſe ſcribit, *venerari* ſe intelligit.Eadem quoque ratione loca ſancta, in quibus olim Dominus verſatus eſt,*adorare* pro *venerari* dicebant;ut Antiochus Lauræ Monachus,qui non multo poſt Climacum vixit, ab externis regionibus Hieroſolymam multos venire ſcribit, *m ut ſancta illa loca adorarent*, εἰς προσκυνῶσι τῶν ἁγίων τόπων. Loca dixerat paulo ante σεβάσμια, *venerabilia*; qualiter & *crucem* Ruſticus *venerabilem*. Æque ſi libuiſſet, dixiſſent hic *crucem adorabilem*; ille *loca adoranda*. Iſtis nimirum ut προσκυνεῖν *adorare* eſt σεβίζειν *venerari*; ita προσκυνητὸς *adorabilis* eſt σεβάσμιος *venerabilis*.

m Antioch. ep. Pand. præfix. Bibl. Patr. Gr. Lat. T. 1. p. 1024. E.

Tertio, hunc *n* ex Metaphraſte noni ſeculi ſcriptore de ſancta Theoctiſte Leſbia locum recitat Perronius: *Ego eduxi è ſinu meo pyxidem cum carne Domini* (Euchariſtiam autem ex veterum ſtilo dicit, *Cum illa autem in terram cecidiſſet, divinum donum accepit, & lamentationibus & lachrymis terram rigans, dixit, Nunc dimittis ancillam tuam Domine; quoniam viderunt oculi mei ſalutare tuum; quoniam remiſſionem peccatorum in manibus accepi. Nunc abibo, quo me tua jubet potentia.* Hæc autem apud Metaphraſtem loquitur adoleſcens quidam, qui cum venandi ſtudio errans in Pari inſulæ deſertis in Theoctiſten ab annis 35. in ſumma ibi ſolitudine degentem forte incidiſſet, à ſancta virgine rogatus, ut Euchariſtiam,qua omni illa tempore caruerat, ſibi anno ſequente afferret, his verbis narrat quid acciderit cum ipſe rem præſtitiſſet. Cæterum Perronius illa quidem verba deſcribit; qua autem ratione hinc Euchariſtiæ adorationem eruat non dicit. An quod ſe Theoctiſte donum acceptura in terram abjecerit?Sed unde ſcit adverſarius ſanctam mulierem illa ſui abjectione, non Dominum Chriſtum, ſed ipſum proprie ſacramentum adoraſſe. Angli fratres, quos Latini æque ac noſtros homines in Sacramentariis cenſent, panem Domini ingeniculati accipiunt; & apud nos, multis ac pæne omnes paulo antequam ad menſam ſacram communicaturi accedant,Deum de geniculis adorant;neque tamen quiſquam vel Anglos fratres vel noſtros homines ſuſpicatur non Deo,ſed ſacramento illam adorationem deferre. Sed & Latinos ipſos cum ſacerdotes, tum miniſtros & laïcos ſiquis cineribus ſacris *latriam* exhibere ideo dixerit, quod eos quotannis in capite quadrageſimalis jejunij omnes non aliter, quam *genibus ante altare flexis ſingulatim recipiant*, imo & recipere jubeantur;non puto Perronium ſi viveret, æquo animo laturum fuiſſe hominem ita ratiocinantem.Atqui hujus geminum eſt ſophiſma,quo nunc ipſe nobis perſuadere conatur Theoctiſten ſacramentum *latria* adoraſſe, eo quod in terram procumbens ſacrum illud donum acceperit. Theoctiſtes ſortum Latini non alia de cauſa quam ex ſuo more ad rem ſuam interpretantur; Nimirum quod ipſi in genua procumbentes Euchariſtiam ſumant, eoque ſe actu ſacramentum proprie *latria* adorare profiteantur, eadem Theoctiſten mente, idem officium Euchariſtiæ, non Chriſto

n Vita Theoct. apud Sur. c. 24. d. tom. Nov. p. 240.

o Miſſ. Rom. ad fer. 4. Ciner. p. 75. a.

Chriſto, exſolviſſe ſibi fingunt. Colorem haberet figmentum, ſi Græcæ Eccleſiæ, in qua illa nata, tinctaque & educata fuerat parilis mos eſſet. Nunc res aliter habet; Stantes enim Græci, non proſtrati Euchariſtiam ſumunt. Neque ergo probabile eſt ſanctam Virginem hanc ſuam adorationem ipſi Euchariſtiæ ignoto apud ſuos ritu, ſed Domino Chriſto detuliſſe, gratias agentem, quod deſideratum tam multis annis donum, ſacrum, & Dominicæ mortis μνημόσυνον, & ſuæ ſalutis pignus, tandem videret ac teneret, dulciſſimum animæ ſuæ antequam de carne migraret, ſolatium. Neque enim neſciebat ſe brevi, quod ita quoque contigit, migraturam. Si Perronius aliud ſpectavit; ſi quod Theoctiſte Symeonis de Chriſto verba repetens, *ſe ſalutare Domini oculis ſuis vidiſſe* dicit, eo illam argumentatur quod à venatore acceperat ſacramentum pro ipſo Chriſto, prece ſacerdotis vere ac realiter ex pane nuper confecto, habuiſſe; eadem ratione potuit argumentari, nos quos falſo ac contumelioſe Sacramentarios vocitat, ipſos quoque ſecum tranſſubſtantiationem admittere. Nos enim (apud quos natus & educatus erat, Patre, ac inſtitutore verbi divini Miniſtro, optimo ac doctiſſimo viro) neſcire profecto non potuit quoties ſanctam Euchariſtiam in Eccleſiis noſtris percepimus, hoc idem Symeonis canticum Deo de geniculis adorabundos una omnes ſuccinere, gratias illis ipſis verbis de ſumpto dono agentes quibus pari loco uſa eſt Theoctiſte. Neque ego quemquam rerum Chriſtianarum tam eſſe ignarum puto, qui eum *Dei ſalutare* vidiſſe negaverit, qui Chriſtum ſalutis auctorem ac principem fide vera ſinceraque complexus, & ſacramento digne accepto conſignatus adoravit; etiamſi eum in carne non viderit. Nota ſunt Domini ipſius ad Thomam verba, *p Beati qui non viderunt, & crediderunt.* Beatos ait, quos vidiſſe negat; carne ſcilicet; Nam Spiritu quidem nemo non vidit, qui modo credidit. *p* Ioan. 20. 29.

CAPVT X.

Solvuntur duo alia Perronij pro adoratione argumenta. XIX. ex vita Stephani junioris. Ambiguitas verbi προσκυνεῖν apud auctores horum ſeculorum ex Germano, ex Synodi 7. Patribus & aliis explicatur. XX. ex Nicolao Cabaſila.

QVarto adfert Perronius quædã Stephani junioris verba, *q* qui mortẽ a.D.767. ob imaginũ cauſam perpeſſus eſt. Is in collatione cũ Conſtãtino Copronymo habita inter alia multa, ita cũ allocutus fertur, *Quid?* (inquit) *An tu quoque corporis & ſanguinis Chriſti antitypa ab Eccleſia proſcribes, ut quæ imaginẽ ac veram illorũ figurã teneant? quæ & ADORAMVS & oſculamur, & eorum perceptione, ſanctitatem conſequimur?* Stulte quidem ille hæc ab illo Imperatore quærens, quẽ ſatis ſciebat id Iconoclaſtarum *q* Vita Steph. Iun. apud Sur. c. 36. ad d 28. Nov. p. 645.

Cap. X. Concilium probare ac ſequi, à quo nuper inter cætera, quibus religioſum imaginum cultum damnaverant, etiam Euchariſtiæ venerabile ſacramentum allatum eſſe, veluti ſinceram Dominicæ œconomiæ ab ipſo inſtitutam imaginem. Sed & hoc ipſo quod ſic diſputat, clariſſime docet Euchariſtiam neque à ſe, neque à ſuis pro vero ac naturali Chriſti corpore haberi. Nam ſi ita cum Latinis hodiernis ſenſiſſet, hæc abſurdiſſime Copronymo erat objecturus; cui in promptu fuiſſet reſpondere Chriſti antitypum, quod ſic eſſet vera ejus figura, ut ſimul etiam ipſe Chriſtus realiter eſſet, merito & quidem latria adorari; imaginum longe aliam eſſe rationem; quæ cum nuda ſint & vacua verum divinarum ſimulacra, ab eo longiſſime abeſſe, ut res ipſæ vere ſint. Itaque quod eas de medio tollat, nihil ideo eſſe Stephano metuendum, ne ipſum quoque divinum, latriaque dignum Domini corpus ab Eccleſia proſcribat. Mitto iſtum qui ſacramentum quo tempore adoratur, quoque adeo jam conſecratum fuit, *antitypa corporis & ſanguinis Dominici nuncupat, imaginem illorum ac veram figuram tenere* dicit, his verbis craſſum & peſtilentem Nicænorum Patrum errorem confutare, qui aliquot poſt illius mortem annis, in ſua illa ſeptima, ut ipſi quidem volunt, univerſali Synodo non minus imperite quam imprudenter negarunt Euchariſtiam à Patribus unquam dictam fuiſſe imaginem vel antitypum corporis Dominici, niſi forte ante conſecrationem. Sed his miſſis, Perronio hinc latriam Euchariſtiæ ſuam concludenti reſpondeo, nihil ejus argumentum valere, non enim de latria, ſed de veneratione, quæ rebus ſacris impeditur, intelligendum eſſe id quod ait Stephanus, ſe & cæteros fideles *antitypa corporis & ſanguinis Chriſti adorare & oſculari*; plane eodem ſenſu quo uno tantum & altero ſupra locum deſcriptum verſiculo; cum dixiſſet ſe *crucem ex quacumque tandem materia confecta ſit, ADORARE*; ſtatim addit, [r] *Sed & pepla ſancta* (inquit) *& ſacroſancta vaſa à nobis ADORATA nullam nobis reprehenſionis notam inurunt.* Nemo non videt, ſi argumentum Perronij valet, latriam Euchariſtiæ delatam fuiſſe; inde colligentis, quod eam Stephanus *adoratam* fuiſſe à communicantibus ſcribit? latriam non modo *crucibus* ex qualibet materia confectis, ſed etiam *peplis* ac vaſis ſacris exhibitam fuiſſe à Græca illius ævi Eccleſia; valide quoque inde confici, quod idem ille Stephanus eodem loco iſta à ſe & aliis Chriſtianis adorata fuiſſe affirmet ſine ulla reprehenſionis nota; quod cum à Latinis, ut error abſurdiſſimus explodatur, ipſos denique confiteri neceſſe eſt hoc Perronij ſui argumentum nihil ut diximus valere. Ac tametſi quæ de *προσκυνεῖν, προσκύνησις, προσκυνητὸς, adorare, adoratio, adorabilis* vocabulis notavimus abunde probent ea jamdudum apud noſtros de veneratione ſimpliciter fuiſſe uſurpata; nequid tamen deſit, juvat allatis aliis exemplis demonſtrare iis potiſſimum in quibus nunc verſamur ſeculis, id eſt ſeptimo & proxime conſequutis, quibus exarſerunt de imaginum cultu inter Chriſtianos certamina, paſſivum ac promiſcuum fuiſſe hunc illarum vocum uſum dicam an abuſum.

[r] Vbi ſupr.

Ac

Cap. X.

Ac primum quidem Germanum, Conſtantinopolitanum Antiſtitem, doctiſſimum cauſæ imaginum patronum audiamus. Ille præfatus divinum cultum uni Deo Patri, Filio, & Spiritui Sancto deberi ac deferri, quem ad ſanctos conſervos noſtros deflecti ſit nefas; docet *s* tamen nulla ejus fraude Sanctis à nobis exhiberi honorem quendam inferiorem; *Neque enim* (inquit) *Reges vel Principes in terra* ADORANTES, *æqualem adorationi, quam Deo exhibemus facere noſcimur. Etenim Nathan Prophetam conſtat ſuper terram adoraſſe David hominem exiſtentem & Regem; ſed non ideo accuſabitur quaſi qui hominem veneratus ſit præter Deum.* οὐ γὰρ βασιλεῖς ἢ ἄρχοντας ἐπὶ γῆς προσκυνοῦντες, τὴν ἴσην ὡς πρὸς τὸν Θεὸν προσκύνησιν ποιοῦντες φαινόμεθα. καὶ γὰρ ὁ προφήτης Νάθαν φαίνεται ἐπὶ τῆς γῆς προσκυνήσας τὸν Δαβὶδ ἄνθρωπον ὄντα καὶ βασιλέα. ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο ἐγκληθήσεται, ὡς ἄνθρωπον σεβασθεὶς παρὰ τὸν ὄντα Θεόν. Ex his vides apud Germanum προσκυνήσεως *adorationis* vocabulum, ut de honore civili dicitur qui regi exhibetur, ita & de ea veneratione dici, quam perſonis & imaginibus quoque ſacris deberi putabat; utraque tamen longe ab ea adoratione diverſa quam uni Deo debemus. Sed nihil iis clarius dici poteſt, quæ de hoc vocabulo non ſemel docet *t* Nicæna ipſa an. D. 794. pro imaginibus habita Synodus; qui diſerte definit προσκυνεῖν idem eſſe quod ἀσπάζεσθαι, *ſalutare*; quo quidem ipſi uſurpant ſenſu; idque longe aliud eſſe ab *adoratione latriæ*. Cum enim dixiſſent illi Patres Sanctorum imaginibus in Eccleſia poſitis impendendam eſſe adorationem debitam τὴν ὀφειλομένην προσκύνησιν; continuo hæc addunt; *Sive ergo alicui gratum ſit ſalutationem vocare, ſive adorationem (utrumque enim ipſum idem eſt) niſi forte quis adorationem, quæ ſecundum latriam intelligat, alia enim eſt hæc, ut multipliciter eſt oſtenſum.* εἴτε οὖν ἀσπασμὸν τινὶ φίλον καλεῖν, ἢ προσκύνησιν· ταὐτὸν γὰρ ἀμφότερα. εἰ μή πού τις τὴν κατὰ λατρείαν προσκύνησιν τις ἐννοήσειν. ἄλλη γὰρ αὕτη, ὡς πολλαχῶς δέδεικται. Diſerte docens προσκύνησιν *adorationem* idem eſſe quod ἀσπασμὸν, *ſalutationem*; utramque aliud eſſe quam λατρείαν *latriam*, id eſt cultum uni Deo debitum. Eadem Synodus alibi cum dixiſſet imagines *adorandas id eſt ſalutandas*; *id ipſum enim eſt* (inquit) *u utrumque.* κυνεῖν *quippe antiqua lingua Græca & ſalutare & oſculari ſignificat, & præpoſitio* πρὸς *augmentum quoddam ſignificat amoris: quemadmodum* φέρω *&* προσφέρω, κυρῶ *&* προσκυρῶ, κυνῶ *&* προσκυνῶ, *quod ſalutationem ſignificat, & ſecundum protenſionem amicitiam* (id eſt vehementem amicitiam) *quod enim quis oſculatur, etiam adorat, & quod adorat profecto & oſculatur.* καὶ ταύτας (εἰκόνας) προσκυνεῖν ἤτοι ἀσπάζεσθαι. ταυτὸν γὰρ ἀμφότερα. κυνεῖν γὰρ ἡ ἑλλαδικὴ ἀρχαία διάλεκτος τὸ ἀσπάζεσθαι, καὶ τὸ φιλεῖν σημαίνει. καὶ τὸ τῆς πρὸς προθέσεως ἐπίτασίν τινα δηλοῖ τοῦ πόθου. ὥσπερ φέρω καὶ προσφέρω, κυρῶ καὶ προσκυρῶ, κυνῶ καὶ προσκυνῶ, ὃ ἐμφαίνει τὸν ἀσπασμὸν, καὶ τὴν κατ' ἐπίτασιν φιλίαν. ὃ γάρ τις φιλεῖ, καὶ προσκυνεῖ, καὶ ὃ προσκυνεῖ, πάντως καὶ φιλεῖ. Sic etiam diſtinguitur adoratio προσκυνήσεως à latria in ſententiis de uſu imaginum, quæ dicuntur comprobatæ in illa ipſa ſecunda Nicæna Synodo. *x Cultus ille in Spiritu & veritate quem Latriam appel-*

s German. CP. ep. ad Ioann. Synod. Conc. 7. Act. 4. p. 665. A.

t Conc. 7. Act. 6. Tom. 6. p. 810. D.

u Ibid. Act. 7. epiſt. ad Imperat. p. 833. C. D.

x Sent. de uſu imag. Bibl. PP. Gr. Lat. T. 1. p. 727. C.

Cap. X. *appellant, beatæ Trinitati tribuitur ab Orthodoxis; ſanctis autem imaginibus non latria omnino, ſed ADORATIO, exoſculatio & honor.* ἡ μὲν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρεία τῇ μακαρίᾳ τριάδι παρὰ τῶν ὀρθοδόξων ἀπονεμομένη, ταῖς δὲ ἁγίαις εἰκόσιν, οὐ λατρεία πάντως, ἀλλὰ προσκύνησις, καὶ ἀσπασμὸς, καὶ τιμή. Hic vides προσκύνησιν *adorationem*, non tantum diſtingui à *latria*, ſed ei etiam ſic opponi, quaſi ne nomen quidem προσκυνήσεως *adorationis latriæ* conveniat, id eſt quaſi latria non ſit amplius vocanda *adoratio*, neque adorationis nomine, viliori ſcilicet & humiliori, ſignificanda. Aiunt enim imaginibus tribui non *latriam*, ſed *adorationem*. Non potuit validius negari *adorationem* eſſe *latriam*. Mox ita alteram ab altera diſtinguunt, y ut quæ Chriſto ipſi tribuitur, ſit per *latriam*; naturalis, ſuæ ſcilicet ipſius divinæ naturæ cauſa; cultus vero qui imagini defertur, adoratio quædam ſit *relativa & æquivoca.* ἐπὶ μὲν τοῦ χριστοῦ, λατρευτικὴ ἡ προσκύνησις καὶ φυσικὴ &c. κατὰ τὴν θείαν αὐτοῦ φύσιν. ἐπὶ δὲ τῆς εἰκόνος τοῦ χριστοῦ, σχετικὴ ἡ προσκύνησις καὶ ὁμωνυμική. Vbi notandum eſt iſtos his fateri adorationis vocabulum, de honore iſto ut vocant, *relativo* σχετικῷ, dici tantum æquivoce ὁμωνύμως, adeoque proprie ac συνωνύμως ſoli *latriæ* convenire. Sed ex iis quæ paulo ante dixerant, apparet id nominis communi hominum uſu tandem à ſua proprietate tam longe diſceſſiſſe, ut non modo ad *latriam* ſed etiam ad *venerationem* quandam ſignificandam plurimum, imo immenſum à latria diſtantem, indifferenter quin etiam ſæpius ac crebrius uſurparetur. Ibidem ex Leontio rem omnem ita explanant; z *Adorationum una eſt eximia & ſupra omnes poſita adoratio, quæ ſoli univerſorum Deo Creatori &c. debetur & attribuitur, qualis eſt quæ in Spiritu & veritate conſideratur. Aliarum altera eſt excellentiæ cauſa & dignitatis, ut quæ Regibus & aliis principibus à ſubditis exhibetur. Altera tyrannica & violenta, quam hoſtibus ac tyrannis metu ac pœnæ timore inviti, coactique præſtant. Alia voluntaria eſt & honoraria, non per latriam ex deſiderio &* fide; *qualem eam eſſe aiunt, quæ Sanctis, Angelis item, & viris divinis attribuitur; quin & ſacris & templis honorandis & vaſis*, ἱεροῖς καὶ ναοῖς τιμίοις καὶ σκεύεσι. Vltimum autem hoc προσκυνήσεως *adorationis* genus nihil aliud quam *venerationem* eſſe patet; De qua id quoque intelligendum quod paulo ante ex eodem Leontio dicebant, a *Veneramur & adoramus ea quoque loca, in quibus ambulavit, aut ſedit Dominus.* σέβομεν καὶ ΠΡΟΣΚΥΝΟΥΜΕΝ καὶ τοὺς τόπους ἔνθα περιεπάτησεν, ἢ ἐκάθισεν. Eadem quoque habet, b qui iiſdem temporibus vixit Theodorus Studites, imaginum cultor ac patronus ardentiſſimus, an. D. 826. mortuus. Is non tantum imagines, ſed & alia multa adoranda dicit, quibus ne Latini quidem ipſi alium, quam venerationis honorē detulerint; *Loca* (inquit) *in quibus editus eſt Chriſtus, adoranda atque ſancta & ſunt & dicuntur.* Tum de Romanis; *Illi* (inquit) *argento ſabrefactas* (Petri claves) *proponunt adorandas; tanta eſt eorum religio.* Atque hæc ipſa idem alibi in epiſtola ad Naucrationem totidem verbis repetit. c Sed quid neceſſe eſt plura addere? Perronius hæc

Ibid.

z Ibid. p. 729. B. C.

a Ibid. E.

b Theod. Stud. Serm. 15. Bibl. Patr. T. 2. p. 627. E.

c Bibl. Patr. T. 3 p. 163. D.

hæc adeo non neſcivit, ut ea ipſe quoque & quidem in hoc ipſo opere diſerte tradiderit, ubi *adorationem imaginum* à Patribus ſeptimæ Synodi conſtitutam ex ipſorum mente venerationem eſſe intelligendam dicit; *d neque enim* (inquit) *aliud* προσκυνήσεως *adorationis vocabulo ſignificatum voluerunt*, & paulo poſt eoſdem Patres dicit *e ſacris imaginibus ſimplicem duntaxat honorariam decreviſſe adorationem, quam* (inquit) *venerationem appellamus*. Quo improbior eſt illius viri ſophiſtice, qui cum probe ſciret adorationis nomen iſtis Patribus, cæteriſque adeo ejuſdem ſeculi & ſequentium temporum ſcriptoribus paſſim eſſe aliud nihil quam *venerationem*, ea tamen illorum teſtimonia ad demonſtrandam Euchariſtiæ *latriam* afferre non dubitavit, in quibus illa nihil aliud quam *adorata*, vel *adoranda* dicebatur, quæque ipſe ſibi conſcius erat de ſimplici ſacramenti veneratione accipi poſſe, nihilque adeo de latria Euchariſtiæ exhibita probare.

d Perr. 4. de Euch. L. 2. Aug. 36. p. 651. lin. 6.

e Ibid. l. 3. a. f.

Iſtis quæ Perronius pro ſua Euchariſtiæ adoratione hic attulit, addenda ſunt quæ idem alio quidem loco, ſed ad eandem cauſam ambitioſe recitat *f* Nicolai Cabaſilæ verba, de infima Græcia ſane doctiſſimi ſcriptoris. Is ubi explicavit quomodo ſacerdos ſumpto ipſe prius ſacramento laïcos ad communionem adhortetur, hæc continenter ſubjicit; *g Illi autem* (inquit) *pietatem oſtendentes, & fidem, Ieſum qui in iis* (in donis ſanctificatis) *intelligitur, & adorant & benedicunt, ac ut Deum celebrant; & ut ſit ſplendida glorificatio ex verbis Prophetæ eam faciunt; Benedictus, qui venit in nomine Domini. Deus, Dominus & apparuit nobis.* Tum paucis interjectis; *h Iiſdem ipſi quoque verbis utentes, Chriſtum tanquam nunc ad eos venientem & apparentem benedicunt* αὐτοὶ δὲ τὴν εὐλάβειαν ἐπιδεικνύμενοι, καὶ τὴν πίστιν· καὶ προσκυνοῦσι καὶ εὐλογοῦσι καὶ θεολογοῦσι τὸν ἐν αὐτοῖς (ἁγιάσμασι) νοούμενον Ἰησοῦν. καὶ ἵνα λαμπρὰ γένηται ἡ δοξολογία ἀπὸ τῶν προφητικῶν αὐτὴν ποιοῦνται ῥημάτων, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου. Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν .... τοῖς καὶ αὐτοὶ τοῖς λογίοις χρώμενοι, ὡς νῦν αὐτοῖς τὸν χριστὸν ἐρχόμενον καὶ φαινόμενον εὐλογοῦσι. Cabaſilam Perronius in his *diſerte docere* affirmat *Euchariſtiam à populo adorari*. Ille Ieſum *adorari* dixit, fateor; *dona*, vel *ſanctificata adorari*, certe non dixit. Hoc neque Græca, neque quæ nos Latina ex Græcis expreſſimus, præferunt. Quæ Perronius Gallice interpretata recitavit, illa fateor id ipſum quod affirmat, *diſerte* habent. Sic enim ille iſta Cabaſilæ Græca, καὶ προσκυνοῦσι, καὶ εὐλογοῦσι, καὶ θεολογοῦσι τὸν ἐν αὐτοῖς νοούμενον Ἰησοῦν, Gallice ſic repræſentavit, *Eux monſtrans leur pieté & leur foy LES adorent, & beniſſent & celebrent comme Dieu Ieſus qui eſt entendu eſtre en eux*, id eſt, *Ipſi pietatem & fidem ſuam oſtendẽtes, ILLA* (nimirum ſanctificata dona) *adorant, & benedicunt & celebrant ut Deum, Ieſum, qui intelligitur eſſe in iis.* O interpretẽ! I, & cum iſto homine in tenebris mica. Atqui hoc ſenſum auctoris eſt nõ reddere, ſed mẽtiri; & tuum figmentum, non ejus teſtimonium edere. Quæro, ubi ſit apud Cabaſilam illa brevis quidem, ſed tamen hic magni omnino momẽti vocula *LES*, id

f Perr. L. 3. de Euch. c. 14 p. 817.

g Cabaſil. Expoſit. Lit. c. 39. Bibl. PP. Gr. Lat. T. 2. p. 250. B C.

h Ibid.

Cap. X. eſt, *ILLA, ſanctificata* ſcilicet, ſive *dona*? Tantilla voce Cabaſilæ verbis de ſuo non minus callide quam liberaliter inſerta, *dona* nobis *adorata* apud eum reperit, quod ipſe cupiebat: pro *Ieſu adorato*, quem auctor dixerat; in Cabaſilæ corio Papæ credo Clementi, cui purpuram debebat, obſequutus præcipienti *i in libris Catholicorum ſi paucis additis quod emendari poſſe videatur, id correctores faciendum curent.* Cabaſilas quidem diu ante an. D. 1515. vixit; adeoque fuit extra eorum auctorum cenſum, in quorum ſcripta hanc cenſuram exerceri voluit Clemens. Sed Perronius fortaſſe hoc in hominem Græcum, & aperte ſchiſmaticum etiamſi Catholicis, in quos paria Clemens permiſit, aliquanto vetuſtiorem, jure ſibi licere putavit. Verumque eſt, bene nobiſcum agitur quod Græca Cabaſilæ integra ſuperſunt, quæ omnem iſtam Perronianam liberalitatem reſpuunt. In iis enim tria illa verba activa, προσκυνῶσι, εὐλογῶσι, θεολογῶσι, nullum aliud vel nomen vel pronomen habent, quo referri, quodque regere queant præter unum in accuſandi caſu poſitum Domini nomen Ἰησοῦν; quo fit ut neceſſario ita reddēda ſint, ut nos ea exhibuimus, *Ipſi* &c. *Ieſum & adorant & benedicunt* & θεολογῶσι, *ut Deum celebrant.* Itaque abſit modo mala & infida interpretis manus, nullum hic quidem eſt Cabaſilæ pro Latina Euchariſtiæ adoratione teſtimonium. Si adorata eſſet à populo apud Græcos, moniti eſſent hoc in Liturgiis loco communicantes, genua flectere, eamque de geniculis ſumere; ut fit apud Latinos. At in Græcorum Liturgiis nullum occurrit hoc in loco ea de re verbum. Quin & ſtantes & dona ſumpſiſſe eos olim, & nunc ſumere, ſupra *k* probatum eſt. Mitto alteram Perronij in his Cabaſilæ verbis fraudem; à quo, ut pro ſua tranſſubſtantiatione teſtimonium extorqueret, quod ille ſimpliciter ſcripſerat Ἰησοῦν ἐν τοῖς ἁγιάσμασι νοεῖσθαι, *Ieſum in donis intelligi*, hoc eſt ut omnes vident, ut in ſignis ſymboliſque ſuis ſignificari, & mentis cogitatione conſiderari, ſic reddit, quaſi auctor ſcripſerit *Ieſum intelligi eſſe in ſanctificatis.* Si ſidum interpretem deſideras, *verbum verbo*, quod ait vetus Poëta, *reddentem*, alium quæras licet quam Perronium, hunc noſtrum, qui in tantillo ſpatio geminam ſuo auctori imposturam fecit. Neque ultima Cabaſilæ in loco objecto verba moror, quibus nonnihil quoque Perronius conſiſus videtur. Chriſtus *communicantibus venire*, *& apparere* dicitur, ut in ſigno ſcilicet & ſymbolo ſuo, concitante Majeſtate & Spiritu, cum corde excepturis, ſi digne communicent, ut ſupra Chriſtum apud Pſeud-Origenem in antiſtitibus ad nos venire audivimus, & apud alios in *ſtella Magis fulſiſſe, rutilaſſe, apparuiſſe.* Quomodo & alij Deum in Nathan ad Davidem veniſſe, & Chriſtum in Iona viſum eſſe dixerunt. Sed hæc ad tranſſubſtantiationis cauſam proprie pertinent, cui adeo non favet hic Cabaſilas, ut ipſi etiam Latini ſuos moneant caute eſſe legendum, quemdam ejus in hoc ipſo opere locum haud ſatis cum eorum placitis conſentientem; *l Non omnes* (inquit) *quibus dat ſacerdos, vere ſumunt; ſed illi omnino ſoli, quibus dat ipſe Chriſtus. Sacerdos enim ſimpliciter omnibus qui accedunt: Chriſtus autem* dat

i Clem. 8. in Inſtr. de libris tit. de Correct. §. 3.

k Supr. L. 6. c. 1.

l Cabaſil. ub. ſupr. c. 43. p. 254. E.

dat iis ſolum, qui participes eſſe digni ſunt. οὐ γὰρ πάντες, ὡς δίδωσιν ὁ ἱερεὺς, ἀληθῶς μεταλαμβάνουσιν. ἀλλ' ἐκεῖνοι μόνοι πάντως, οἷς αὐτὸς δίδωσιν ὁ χριστός. ὁ μὲν γὰρ ἱερεὺς πᾶσιν ἁπλῶς τοῖς προσιοῦσιν. ὁ δὲ χριστὸς τοῖς ἀξίοις τοῦ μετασχεῖν. At tranſſubſtantiatores cunctos ſimpliciter tam indignos quam dignos, Chriſtum ipſum totum Deum & hominem vere ac ut loquuntur, *realiter*, non duntaxat ſigno & ſacramento tenus accipere decreuerunt. Sed nos nunc aliud agimus. CAP. X.

CAPVT XI.

Solvitur aliud Perronij ex eodem Nicolao pro adoratione Euchariſtiæ Argumentum, Latinorum XXI. Refellitur recentioris cuiuſdam ex Ianſenij ludo ſcriptoris nova ex eodem Nicolai loco inſtantia.

PEtronius alium Cabaſilæ locum ex eodem ejus opere deſcribit, cujus quæ ad oſtenſionem ſacramenti pertinent nos ſupra jam expendimus; quæ ad tranſſubſtantiationem ab Albertino noſtro fuſe explicata ſunt, & ab adverſariorum παρερμηνείαις vindicata. Nos hic tantum ea attingemus, quæ ad Euchariſtiæ latriam perperam detorquentur. Auctor eo loco ſuorum errorem arguit, qui vulgo fere ſolebant, & etiam hodie ſolent, ſacrum panem, vinumque cum nondum ſanctificata ex Protheſeos altari in magnum altare Eccleſiæ ad conſecrationem transferuntur eadem veneratione excipiunt, quæ excipienda eſſent, ſi jam ſanctificata eſſent; oſtenditque unde hic eorum error ortus ſit; m *Siqui autem* (inquit) *eorum qui Sacerdoti cum donis ingredienti accidunt, dona quæ deferuntur adorant, atque interloquuntur, ac ſi ea iam eſſent corpus & ſanguis* Chriſti: *illi ab ingreſſu præſanctificatorum decepti ſunt, ignorantes huius & illius ſacrificij differentiam. Hoc enim in hoc ipſo ingreſſu dona habet nondum ſacrificata, perfectaque: illud vero eadem habet perfecta & ſanctificata, & corpus & ſanguinem Chriſti.* εἰ δέ τινες τῶν προσπιπτόντων εἰσιόντι μετὰ τῶν δώρων ἱερεῖ, ὡς σῶμα χριστοῦ καὶ αἷμα τὰ κομιζόμενα δῶρα προσκυνοῦσι, καὶ διαλέγονται. ἀπὸ τῆς εἰσόδου τῶν προηγιασμένων δώρων ἠπατήθησαν, ἀγνοήσαντες τὴν διαφορὰν τῆς ἱερουργίας ταύτης κἀκείνης. αὕτη μὲν γὰρ ἐν ταύτῃ τῇ εἰσόδῳ ἄθυτα ἔχει τὰ δῶρα καὶ ἀτελείωτα. ἐκείνη δὲ τέλεια καὶ ἡγιασμένα, τὸ σῶμα καὶ αἷμα χριστοῦ. Hæc Cabaſilas; in quibus interpretãdis duo ſunt inprimis notãdi errores Latini interpretis. Prior eſt, cũ prima hujus loci verba ſic reddidit; *ſiqui autem eorum, qui ſacerdote cum donis ingrediente humi procumbunt*; quaſi Cabaſilas ſcripſiſſet, εἰσιόντος μετὰ δώρων ἱερέως, in genitivo, ut Grammatici loquuntur, abſoluto. Quod non ita eſt, ut liquet. Scripſit enim τινὲς τῶν προσπιπτόντων εἰσιόντι μετὰ δώρων ἱερεῖ, in caſu dandi, qui apud Græcos nunquam *abſolute* ponitur, ſed ſemper pendens à verbo, vel participio, à quo regitur; ut ſciunt qui Græce ſciunt. Itaque clarum eſt illos dativos

m Id. ibid. c. 24. extr. p. 230. C. D.

εἰσιόντι

Cap. XI. *εἰσιόντι ἱερεῖ* non eſſe abſolute poſitos (quod in lingua Græca monſtrum eſſet inauditum) ſed regi à proximo participio *τῶν προσπιπτόντων*, adeoque cum eo conſtruendos; & ſicut nos reddidimus interpretandos eſſe, *Siqui autem eorum, qui SACERDOTI cum donis INGREDIENTI ACCIDVNT*, id eſt, qui eum procumbentes humillima veneratione ingredientem ſalutant atque excipiunt. Ita Symeon Theſſalonicenſis à Goare laudatus de hac ipſa cærimonia verba faciens; *n Sacerdotibus ſupplices cuncti procumbant fideles, meritoque eorum precibus iuuari expoſcunt; προσπίπτουσι πάντες τοῖς ἱερεῦσιν οἱ πιστοὶ, δικαίως τὰς αὐτῶν εὐχὰς ἐξαιτούμενοι.* Vnde manifeſtum eſt illam *τῶν προσπιπτόντων* venerationem ſacerdoti factam fuiſſe non donis; ad illum adeo non ad hæc referendam eſſe. Latinus qui vellet ad dona pertinuiſſe, ut Græcorum ſuæ ſimilem haberet in ſacramentum religionem, inde paululum deflexit, & *ſacerdote ingrediente* abſolute poſuit, quaſi illa procumbentium veneratio nihil ad ſacerdotem pertineret, ſed tota donorum eſſet. Hanc fuiſſe Gentiano Herveto interpreti, in loco alioqui facili ac plano, errandi cauſam, valde probabile eſt. Eadem haud dubie & Arcudio ratio fuit hæc Cabaſilæ verba cum citaſſet, Latine cum eodem vitio repræſentandi. Neque enim neſcire potuit homo Græcus, & in gentili lingua multum verſatus quid Græca ſignificarent. Vtcumque ſit, ſive imprudens, ſive dolo, Cabaſilæ verba Gentianus male acceperit, ejus quidem errorem avide ſecutus Perronius, interpretis quam auctoris verba lectori obtrudere maluit, quo nimirum perſuaderet illam, quam mox auctor dicit, *donorum adorationem*, eandem cum Latina fuiſſe, atque adeo Græcos in genua procumbentes (qui Latinorum nunc mos eſt) Euchariſtiam veneratos eſſe. Sic enim ille lingua Francica, plane ut Gentianus Latina, Cabaſilæ locum expreſſit: *p Si quelques uns de ceux, que lors qui le Preſtre entre portant les dons, ſe proſternent à terre, adorent les dons,* &c. Neque unus Perronius hunc locum ita corrupit. Noviſſimus ex Ianſenianorum grege diſputator, non ſatis habuit Perronij ſui peccatum retinere ac ſequi: Id inſuper altera fraude cumulavit, locum ita vitiatum exhibens, ut diſerte definiat iſtos Græcos non ſacerdoti, quod vult Cabaſilas, ſed *donis* exhibuiſſe illam ſuam venerationem, qua in terram procumbebant! Sic enim locum Gallice interpretatur, *q Si quelques uns de ceux, qui lors que le Preſtre entre auecque les dons, ſe proſternant par terre adorent les dons qui ſont portez* &c. id eſt, *Siqui eorum qui ſacerdote cum donis ingrediente, ſe in terram proſternentes dona quæ deferuntur adorent* &c. Hoc novo iſtius flagitio, vides diſerte affirmari iſtos *dona obiecto in terram corpore adoraſſe*; quod procul eſt à vero & auctoris mente. Eo autem iſtorum & fœdior lapſus eſt, & fraus inhoneſtior, quo clarior eſt Cabaſilæ oratio. Is enim hanc donorum à Protheſi in ſanctuarij altare tranſlationem deſcribens, verbis proxime præcedentibus, hunc ipſum venerationis ſacerdoti cum donis ingredienti exhibendæ ritum enixe commendaverat: *Oportet etiam tunc* (inquit) *ad ſacerdotis genua procidere, & orare ut illis orationibus noſtri meminerit,* &c. *Ne-*

n Sym. Theſſ. apud Goar. in Euch. p. 132. b.

o Arcud. de Eccl. Orient. & occid. concl. L. 3 c. 19.

p Perr. ub. ſupr.

q Perpet. de la foy de l'Euch. Part. 2. c. 5. p. 267.

&c. *Neque enim eſt alius modus ſupplicationis, qui tantum poſſit.* δεῖ δὲ CAP. XI.
προσπίπτειν πολλάκις τῷ ἱερεῖ, καὶ δεῖσθαι, ἵνα ἡμῶν ἐν ταῖς εὐχαῖς ἐκείναις μνησθῇ. ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλος τρόπος ἱκετείας οὕτω μεγάλα δυνάμενος. Cum ſexto abhinc verſiculo laïcos audis προσπίπτοντας εἰσιόντι μετὰ δώρων ἱερεῖ *ſacerdoti cum donis ingredienti ad genua accidentes*; an-non ſatis perſpicuum eſt iiſdem illis verbis eodem modo conſtructis rem eandem ſignificari, ſacerdotis ſcilicet non donorum propriam venerationem? Nonne iſtis Latinis cauſæ ſtudium mentem & oculos eripuerat, qui rem tam claram non viderunt? Huc & illud accedit, quod Cabaſilas illam donorum præproperam antequam ea confecta ſint, adorationem improbat, atque erroris arguit. At ſacerdotis ingredientis venerationem adeo non damnat, ut eam etiam quod diximus commendet. Non poteſt ergo hæc ingredienti ſacerdoti facta veneratio eadem eſſe cum illa à Cabaſila reprehenſa donorum adoratione. Ipſe quidem perſonas utraque fungentes apertiſſime diſtinguit. Hos enim quos arguit intempeſtivos donorum adoratores, dicit quoſdam fuiſſe eorum, qui ſacerdoti accidebant; non dicit fuiſſe *omnes*. Quod ergo omnes venienti & dona transferenti ſacerdoti ad genua acciderent, ſeque ejus precibus commendarent, non reprehendit; ſed ut rite factum, & à ſe proxime præceptum ac laudatum probavit. Illos tantum reprehendit, ſiqui ſacerdoti accidere ſeque ac ſua ejus precibus commendare non contenti, dona inſuper ipſa, quaſi jam confecta ac conſecrata eſſent, propria ac ſolenni veneratione excipiebant. Atque ita ſatis ni fallor, priorem Peronij & aliorum Latinorum in hoc Cabaſilæ loco errorem confutavimus. Alter error eſt, & quidem ex eodem fonte, nimio ſcilicet cauſæ ſtudio, exortus, quo verbum διαλέγονται interpretati ſunt *alloquuntur*, ut incautis lectoribus perſuadeant Cabaſilam velle iſtos Euchariſtiam eſſe allocutos, adeoque pro perſona vivente ac vere divina habuiſſe; *& parlent à eux* (inquit Perronius) *comme au cors & au ſang de Chriſt*, id eſt, *& ad ea* (ad dona) *loquuntur tanquam ad corpus & ſanguinem Chriſti*. Iſtos dicit quidem Cabaſilas *dona tanquam corpus & ſanguinem Chriſti adoraſſe*; *allocutos eſſe dona*, vel *locutos eſſe ad dona*, non dicit. Græce enim recte dixeris προσκυνεῖν δῶρα *adorare dona*, nomen rei adoratæ in accuſandi caſu conſtruens cum verbo προσκυνεῖν (quod legitimum eſt) διαλέγεσθαι vel δῶρα, vel aliud quicquam, barbarum eſt, & apud Græcos inauditum. Suidas diſerte monet dativum regere; ubi alloqui ſignificat. Διαλέγονται hoc loco abſolute, ac (ut Grammatici loquuntur) *neutraliter* poſitum eſt, & iſtos ea tum locutos ſignificat, quæ Græcorum fideles ſolent, ubi ſacramentum confectum venerantur; quæque adeo abſurde & ἀκαίρως dicuntur, cum nondum eſt confectum. Quales forte erant gratiarum ad Deum actiones pro eximio hoc dono, & cætera ejuſdem generis. Ex his nullum apud Cabaſilamupereſſe apparet Euchariſtiæ latria cultæ argumentum. Quid? (inquis) Nonne dona à laïcis in illo introitu ſacerdotis *adorata* dicit? Non nego; & quæ hic

CAP. XI. loco & ordine non ſuo adorata denotat, fateor eum velle ubi conſecrata ſunt, rite adorari. Sed ſi hæc adoratio de illa *προσπτώσει* quam ſcriptor dicit, id eſt corporis vel proſtratione vel in genua ſummiſſione quod tu vis intelligantur; non erit profecto hæc adoratio latria; quam nuper demonſtravi *ſacerdoti* fuiſſe delatam; quem nemo quod ſciam, *latria* coli jubet. Sed te tuaque mitto. Non ego paulo ante multis demonſtravi familiare fuiſſe veteribus, iis maxime qui octavo ſeculo & ſequentibus vixerunt, *προσκυνεῖν* late uſurpare, pro ea *veneratione* quæ perſonis vel rebus ſacris habetur; Si adoratio *προσκύνησις* Patribus ſeptimæ Synodi in imaginum negotio uſurpatæ confitente ac docente Perronio nihil aliud eſt, quam ea, quæ à nobis dici ſolet veneratio; quid ni Cabaſilæ quinque & amplius ſeculis poſt Synodum illam nato licuerit debitam Euchariſtiæ ſanctiſſimo ſacramento, ab ipſo Domino inſtituto venerationem, eodem quoque vocabulo ſignificare? Ergo uno verbo reſpondeo quos hic auctor dona *προσκυνεῖν* dicit, eos iſta veneratos eſſe intelligere; omninoque ſic hoc loco ſumendum illud verbum, ut in Synodo Nicæna accipi vult Perronius. Cætera, quæ ille ex Cabaſila deſcribit, à meo inſtituto aliena ſunt, & ad controverſiam de tranſſubſtantiatione pertinent. Sed quia hunc Cabaſilæ locum video pro Euchariſtiæ latria à Ianſeniano illo, de quo nuper dixi, diſputatore vehementer urgeri, libet in eo explanando paulo etiam diutius immorari. Nervus ratiocinationis à noviſſimo illo adverſario nobis objectæ, in eo, quantum equidem intelligo, ſitus eſt, [r] quod Cabaſilas illam, quam iſti quos reprehendit, donis exhibebant adorationem, cum è Protheſi in ſanctius altare conſecranda transferuntur, eam donis iiſdem, ſed poſtquam rite conſecrata fuerint, deberi legitimeque deferri putavit. Neque ego ſane negaverim ita ſenſiſſe Cabaſilam. Quod vero adverſarius aſſumit, certe aſſumere debet, Cabaſilam ſenſiſſe quam iſti donis nondum conſecratis exhibebant, adorationem, eam latriam fuiſſe uni Deo debitam; id ergo abſit, ut concedam, quod neque Cabaſilas dicit, neque ſane ex eo demonſtrari poteſt. Quod ſi id adverſarius ex auctore valide probaſſet, merito profecto concluderet putaſſe Cabaſilam Euchariſtiæ ſymbola ſemel conſecrata latria ut Deum, colenda eſſe. Sed ille hoc adeo non demonſtravit, ut ne unum quidem ad id probandum verbum fecerit. Ad id vero refellendum ſatis eſt, quod Cabaſilas eos, qui hos honores donis nondum conſecratis deferebant, *erroris* duntaxat arguit, qui à præſanctificatorum ſacro ſolenne aliorum temporum ſacrum eo diverſum eſſe non animadverterent, quod in hoc dona nondum conſecrata, in illo jam conſecrata è Protheſi tranſferrentur. Neque ille quicquam in iſtas gravius dicit, qui ſi latria vere fuiſſet ille eorum cultus, idololatriæ & quidem craſſiſſimæ rei futuri erant. Quos vero tanti tamque horrendi in religionem criminis, manifeſtos eſſe putaſſet Cabaſilas, vir doctiſſimus, ac ſacris ſuis addictiſſimus; profecto longe acrius atque durius habuiſſet; neque *erroris* aut *incogitantia*, ſed impietatis ac non ferendi ſceleris damnaſſet. Atqui nihil ſimile

r Perpet. de la Foy P. 1. c. 5. p. 260.

in eos dicit; Errorem eorum duntaxat leniter caſtigat, ſatiſque habet eos docere quid ſit verius. Non ergo putavit Cabaſilas iſtos quos reprehendit idololatriæ reos fuiſſe, neque adeo latriam fuiſſe quem illi donis nondum conſecratis deferebant cultum. Vnde plane contra quam contendit adverſarius apertiſſime conficitur Cabaſilam, qui ex adverſarij hypotheſi cultum quem iſti donis nondum conſecratis perperam tribuebant, eum conſecratorum verum ac legitimum cultum eſſe ſentiebat, illud quoque quod nos affirmamus ſenſiſſe eam ſcilicet quam dicit ſacramenti adorationem nequaquam eſſe latriam, ſed multo inferiorem cultum, eum qui ſacramentis debetur. Scio Arcudium ipſos illos honores, quos nunc omnes Græci donis, cum è Protheſi nondum confecta transferuntur, magnifice exhibent, multo triſtius atque acerbius excepiſſe, quam Cabaſilam; quin & eo uſque provehi, ut iſtos cultus *idololatricos* eſſe aſſerat, *s* & Græcos qui eos exercent, *idololatrare* rotunde dicat, & *adorationem latriæ reipſa pani non conſecrato exhibere*. Nos vero Cabaſilæ viro doctiſſimo, patriæque ac Eccleſiæ Græcæ amantiſſimo, Theſſalonicenſi Archiepiſcopo de ſuorum rebus ac cultibus ante annos trecentos ſcribenti credere multo verius eſſe putamus, quam Arcudio, avitæ religionis deſertori, Romæ procul patria ad Papalia beneficia anhelanti, & in ſuos cives odium ac contemptum paſſim non obſcure prodenti. Neque hanc leviſſimi hujus Græculi in damnandis ſuorum ritibus temeritatem probavit vir tametſi Latinus, Græcarum tamen rerum multo quam iſte eſt conſultior, Iacobus Goar; ſed hac de re diſſerens oſtendit *t* ex ipſis Latinorum Græcorumque dogmatis ac principiis illum quem tantopere Arcudius exagitavit panis & vini nondum conſecrati cultum omnis eſſe idololatriæ expertem. Primo ipſam hujus cultus pompam fuſe deſcribit, è qua ea tantum libabo, quæ Arcudium maxime, ut videtur, commoverunt; ut verbi gratia, quod *cuncti celebrantium orationibus commendant, quod quidam inclinant, alij procumbunt in genua, nonnulli pedibus ſe tranſeuntium ſubſternunt*, & quod his *frequentius* eſſe dicit, *Chriſtum quaſi præſentem latronis in cruce pœnitentis voce alloquuntur*, *u* Κύριε, μνήσθητί μου, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου, *Domine, memento mei cum veneris in regnum tuum*. (hic eſt διαλογισμὸς, voce διαλέγεσθαι ſignificatus à Cabaſila, ad Chriſtum, non ad panem, & vinum, quod Perronius & Ianſenius delirant, directus.) Denique *populo venerabundo procumbenti* (προσπίπτοντι τῷ ἱερεῖ, inquit Cabaſilas) *& adoranti*, ſacerdos dona ferens, reponit, *x Memor ſit Dominus omnium noſtrûm in regno ſuo, perpetuo, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.* Μνησθείη Κύριος ὁ Θεὸς πάντων ἡμῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, &c. Iam ſi Arcudium urit, quod illi Chriſtum ut præſentem alloquuntur & colunt, *condemnet ille* (inquit Goar) *Catholicos quoſvis, qui viſo Chriſti vultu depicto, ſimili cultu, quaſi præſentem quoque venerantur, & ſæpius ô Domine Ieſu, velut audienti exclamant.* Et paulo poſt; *Homines vivos, pictas imagines, reliquias Sanctorum, ſacram Chriſti crucem, Deum ipſum adorare dicimur in Scripturis, in Conciliis, in Patrum Eccleſiæ*

CAP. XI.

s Arcud. L.3. c.21. p.197. A.1.199. B.2.

t Goar. in Miſſ. Chryſ. Not. 110. Buchol. p. 131. col.2.

x Goar. ibid. p.132.a.

u Luc. 23.42.

Cap. XII. *caditibus; an ideo idololatriæ rei ſumus proclamandi?* Neque ego quidem ſatis mirari poſſum iſtos ſive Perronios, ſive alios ejuſdem ordinis viros, qui cum ipſi quotidie ante Divorum ſuorum vel reliquias vel iconas proſtrati aut ingeniculati Divos ipſos veluti præſentes alloquuntur atque invocant, tametſi & Divos ab iſtis rebus, quas venerantur, & latriam à ſuo in eas cultu longiſſime abeſſe profiteantur; iidem ſiquos fideles apud veteres memorari audiant aliquid ſimile ante Euchariſtiam feciſſe, ſtatim exclamant eos ergo qui ſic ſe geſſerunt ſcilicet, Dominum reapſe in ſacramento ipſo ſui corporis ſubſtantia præſentem latriaque adeo adorandum eſſe putaviſſe. Atqui hæc, quæ apud Euchariſtiam fiunt, eo minus quam illa quæ Latini apud imagines faciunt, culpanda eſſe videntur, quod Euchariſtia quidem ſacramentum ſit à Domino Chriſto ad ſui memoriam inſtitutum; icones & reliquiæ à Deo non modo non inſtitutæ, ſed quod multo gravius eſt, etiam prohibitæ fuiſſe videantur. Si Græcos regerant hos cultus etiam non conſecratis ſymbolis deferre; reſpondebo difficile eſſe capere quid Divorum icones & reliquiæ conſecrationis habeant, quæ ne inſtitutæ quidem à Deo ſunt. Goar vero reſpondet iſtam *ad ſummum eſſe præcipitatam quandam venerationem, & exuberans devotionis argumentum.* Denique qua nulla eſt apud Latinos certior veri demonſtratio, eam huc affert, *ſummum Pontificem in Græcis Romæ degentibus, & dona ſacra quolibet teſte venerantibus hæc aut approbare aut tolerare*; Græcos vero qui hæc faciunt illam ἀρτολατρείαν, & οἰνολατρείαν ſibi *à contribuli ſuo Arcudio imputatam* omnes ad unum inficiari ac deſpuere. Sed nobis ſatis eſt Goaris, viri & Arcudio & Perronio & Ianſeniano diſputatore, accuratius ac fœlicius in Græcorum rebus tractandis ac pernoſcendis, verſari judicio atque auctoritate demonſtraſſe honorem illum, qui à Græcis præpropere ſacris ſymbolis ante exhibetur, quam ea conſecrata ſint, latriæ eſſe expertem. Vnde omnes intelligunt, quam abſurda, quamque inepta ſit Ianſeniani diſputatoris ratiocinatio, ex eo quod idem ille honos ex Cabaſila donis conſecratis deferri debeat, argumentantis, qui honos conſecratis ſymbolis à Græcis exhibetur, cum revera eſſe latriæ cultum.

CAPUT XII.

Solvitur Latinorum pro ſua adoratione Argumentum XXII. à recentiori ſcriptore ex nuper vulgato ignoti auctoris Græci commentario de Luca æque ignoti Anachoretæ vita & rebus ductum.

HÆc hactenus Perronius; Diſputator vero Ianſenianus *y*, præter Theoctiſtes factum, & Cabaſilæ teſtimonium, quæ & ipſe poſt

Perronium

Perronium in hanc cauſam induxit, ignoti quoque ſcriptoris de Luca quodam Anachoreta juniore, adeo hactenus obſcuro, ut vel ejus nomen Baronius, Annaliſta tantus ignoraverit, narrationem huc affert. *y* Tradit *z* Franciſcus Combefix, Monachus Dominicanus, vir ſane doctus, ſed apocryphorum & μυθικῶν paulo avidior, ſe Lucæ iſtius Acta habere, *ſed prolixiora* (inquit) *quam ut commodum videatur integra exſcribere & dare.* Itaque multis reciſis, excerpta tantum edidit, quæ maxime utilia judicavit. Omnia teſtimonium haud ſane multum commendant, teſtis innominatus, is de quo ſcribit, etiam ſummo Latinorum Annaliſtæ ignotus, utriuſque tempora obſcuriſſima, de quibus per ambages hariolandum potius & divinandum, quam certi aliquid definiendum eſt, editor Monachus, & quidem vitæ Baſilianæ, Amphylochio inſcriptæ, & aliorum ejuſdem furfuris patronus ac laudator, opus denique ipſum, neque cuiquam ante hos retro quinque & viginti annos viſum, neque integrum, ſed ab editore pro ſuo judicio breviatum. Qui diſputator illuſtriſſimorum auctorum, Origenis, Euſebij, Tertulliani, Cypriani, Auguſtini, Theodoreti, Gelaſij Pontificis Romani, & aliorum vel ejuſdem vel non admodum diſparis cenſus certiſſimas voces, ſiquando à noſtris contra Latinam tranſſubſtantiationem, vel ſacramenti latriam adferuntur, vix audire ſuſtinet, obſcuras eſſe dictitans, & ex ignotis angulis latebriſque eductas; quanto quæſo cum faſtidio rejecturus erat, ſi quod hujus ſui Lucæ ſimile teſtimonium in rem noſtram ederemus? quantis cum ſibilis & cachinnis nos noſtrumque teſtem exploſurus erat? Sed videamus tamen, quid ille tam ſero exortus Lucas præſidij Latinis afferat. Is quemdam Corinthi æque ignotum Epiſcopum, non quidem inviſit conſulturus (quod adverſarius credidiſſe videtur) ſed ſe inviſentem ea accepta occaſione conſuluit, qua ratione ſibi montes ac ſolitudines colenti tremenda myſteria abſente ſacerdote percipienda ſint; Cui Epiſcopus ita reſpondiſſe dicitur; *a Si ſacerdos neceſſaria omnino ratione abſit, imponendum ſacra menſæ præſanctificatorum vaſculum; ſiquidem eſt oratorium; ſin autem cella, ſcamnum mundiſſimum. Tum explicans velum minus propones in eo ſacras particulas, accenſoque thymiamate, Typicorum pſalmos, aut hymnum ter Sanctus cantabis cum ſymbolo fidei; trinaque genuum flexione facta, manus quidem contrahes, ore autem ſacrum pretioſi Chriſti ac Dei noſtri corpus ſumes, dicendo Amen.* Græca quoque ipſa ſubjicienda ſunt; ἱερεὺς δὲ κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην ἀπείη πως, ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης τιθέναι τῶν προηγιασμένων τὸ σκεῦος, ἐὰν εὐκτήριον ᾖ. εἰ δὲ κελλίον, ἐπὶ σκάμνου τοῦ καθαρωτάτου. εἶτα καλυμμάτιον ἐφαπλώσας, ἐν αὐτῷ προθήσεις τὰς ἁγίας μερίδας καὶ θυμίαμα καύσας, τοὺς τῶν τυπικῶν ψαλμοὺς, ἢ τὸ τρισάγιον ἐπάσεις, μετὰ τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως. καὶ τρὶς τὸ γόνυ κλίνας. τὰς μὲν χεῖρας συστελεῖς. μεθέξεις δὲ στόματι τοῦ τιμίου σώματος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, λέγων τὸ Ἀμήν. In his ego quædam ab antiquiſſima Chriſtianiſmi ſimplicitate aliena video; ut illam moroſam cellæ ab oratorio, menſæ à ſcamno diſtinctionem, veli expanſionem, thymiama, genuum

y Perpet. de la Foy de l'Euch. P. 2. c. 5. p. 260.
z Combefix. Not. ult. in Vit. Theod. Stud. p. 970. T. 2. Auctar. Bibl. PP. Gr. Lat.

a Luc. iun. Vita. p. 985. 986. C. D.

Cap. XII. flexionem, & quidem trinam, omnia tribus primis ſeculis ignota & inaudita; illud etiam ab omnis Græciæ veteris more abhorrens, ut dona ore non manu ſumantur, quod ex ſequiorum Latinorum uſu eſt; de adoratis ipſis donis nihil audio. Quod enim jubet Epiſcopus anachoretam *genu ter ante flectere, quam communicare*, cur de adorato pane ſacro potius intelligamus, quam de adorato Chriſto ipſo, cujus hoc totum myſterium eſt, nulla plane ratio eſt, ſi unam Latinorum de ſua ſacramenti latria τρίαν ψιν & praxin amoveris. Nam & nos ipſi Chriſtum ante adoramus, quam ad ſacram ejus menſam accedamus. Hoc vidit recentiſſimus ille diſputator Ianſenianus. Itaque ut rem conficeret, Perronij magiſtri in his ſui ſolertiam imitatus, inſerta auctoris verbis una de ſuo litterula, brevi, ſed audaci facinore, *adorationem ſacramenti* in hoc teſtimonium, in quo nulla erat, fœliciter, ſed falſo immiſit. Quod enim ſimpliciter & abſolute in Græcis legitur, τρὶς τὸ γόνυ κλίνας, *ter genu flexo*, in Latinis vero *trina genuum flexione adorans*, noſter iſte corrector Gallice ſic reddidit; *b puis L' ADORANT en fléchiſſant trois fois les genoux*, id eſt, *deinde hoc adorans ter flexis genibus*. Littera illa *L*, qua una Latini interpretis verſionem auctiorem de ſuo fecit, idem eſt Francis, quod *HOC* Latinis; *HOC* autem poſitum eſt pro eo, quod præceſſit, *myſterij* ſive *ſacramenti* nomine. Itaque unius iſte litterulæ adjectione, ex Clementis 8. diſciplina, & Perronij praxi, calidiſſime effecit, ut ſacramenti adoratio, quæ in ipſo auctore nulla eſt, in ſua interpretatione diſerta eſſet. Artem hominis, induſtriam, ſolertiam, ingenium, Latini per me licet laudent, ac ſi libet admirentur; Nos, quibus ſimplex veritas placet, totum hoc artificium non alio quam fraudis, & impoſturæ, vero nomine cenſere poſſumus. Hoc unum ad hunc locum addere libet tres illas Lucæ à Corinthio Antiſtite præceptas γονυκλισίας, *genuflexiones*, totidem eſſe videri προσκυνήματα ex eorū genere, quæ ſupra *c* ex Goare, ſunt à nobis explicata, Græcis non modo in Dei cultu, ſed etiam in Divorum, & ſacrarum imaginum, & ipſorum etiam Antiſtitum honoribus familiaria; προσκύνημα enim definiente Goare, *d eſt corporis incurvatio profunda Deo vel imagini ſacræ exhibita, quam corpore erecto ſequuntur aliquot crucis ſigna cum brevi prece.* Ἅγιος ὁ Θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς. *Sanctus Deus, Sanctus Fortis, Sanctus immortalis, miſerere nobis.* Hæc ſunt quæ Lucas ter facere ac dicere communicaturus jubetur, quæ, cum illa, qua totus ritus concluditur, precatio ad Deum dirigi oſtendat, perperam ut omnes vident, ea novus diſputator ad Euchariſtiæ ſumendæ latriam traduxit. Nuper ſane ex Cabaſila & Symeone Theſſalonicenſi audivimus *ſacerdotibus omnes fideles accidiſſe ſive procubuiſſe ſupplices, eorum precibus invari expoſcentes*, quod aliquanto majus eſt apud Græcos, quam προσκύνημα & γονυκλισία ſimplex; idque ipſum eſſe videtur, quod illi vulgo vocant μετάνοιαν βάλλειν; de quo ſupra *e* ex Goare diximus. Nemo tamen ſacerdotibus latriæ cultum à Græcis deferri ſomniavit. Sed hæc de Ianſeniani diſputatoris objectionibus, adeoque de Latinorum pro

b Perpet. de la Foy de l'Euch. p. 261.

c Supr. L. 3. c. 12.

d Goar. in Euchol. Ord. ſacr. miniſt. Not. 13. p. 29.

e Supr. L. 3. c. 12.

pro adoratione Euchariſtiæ ſua, ex antiquitate petitis teſtimoniis, ſatis ſunt. Cap. XIII.

CAPVT XIII.

Tranſitur ad alteram diſputationis partem, in qua demonſtratur Euchariſtiam non fuiſſe à veteribus Chriſtianis adoratam. Id de Eccleſia quæ ad an. D. 300. fuit, alibi iam eſſe probatum; Sed neque ſequentibus ad undecimum ſeculis cognitam fuiſſe illam ſacramenti adorationem oſtenditur variis argumentis; quorum hoc Primum inde ducitur, quod ea neque à Iuliano deſertore, neque à cæteris Paganis toto illo tempore noſtris obiecta vel exprobrata fuiſſe reperiatur; qui cætera Chriſtianiſmi omnia ſpeciem aliquam abſurditatis habentia, cupidiſſime criminati ſunt.

DEpulſis ac confutatis iis, quæ adverſarij pro ſua Euchariſtiæ latria ex veterum monumentis objiciunt; ſupereſt, ut ea quæ contrariam ſententiam, id eſt noſtram confirmant, in medium afferamus. Nihil me neceſſe eſt hic ea repetere, quibus alibi * valide ni fallor ac perſpicue demonſtravi tribus primis Chriſtianiſmi ſeculis ignotum fuiſſe illum Euchariſtiæ latria adorandæ morem, qui & à Tridentinis diſerte conſtitutus eſt, & ab his ſexcentis retro annis apud omnes Latinorum Eccleſias obtinet; cujus demonſtrationis veritas vel ex eo clariſſime perſpicitur, quod ne ipſi quidem celeberrimi adverſarum partium Theologi Bellarminus ac Perronius ullum ex veris ac genuinis illius memoriæ libris pro illo ſuo ritu teſtimonium quod afferrent, habuerunt. Atque id quidem unum rem attente conſideranti ſatis eſſe ad noſtram hanc cauſam videri merito poſſet. Cum enim adverſarij non modo confiteantur, ſed etiam acriter contendant nihil apud ſuos majores in hac religionis parte à primis Chriſtianiſmi ſeculis ad Berengariana certamina mutatum eſſe; qui demonſtravimus Euchariſtiam primis illis temporibus latria minime fuiſſe adoratam, profecto eadem opera ſimul ſemelque confecimus eam ne ſequentibus quidem ita cultam fuiſſe; ſi ſtant quæ ipſi veluti certa de ſuorum majorum in retinenda primitivæ Eccleſiæ traditione conſtantia decernunt, præſertim cum vana & futilia eſſe proxime oſtenderimus quæcumque ab iis contra afferuntur. Sed quanquam ſupervacaneus labor hic noſter, cauſa jam ex iis quæ alias diſputata ſunt, profligata videri poſſit; tamen quia res eſt graviſſima & præcipui in tota Chriſti Domini religione momenti, ad expugnandam omnem adverſariorum pertinaciam, operæ pretium eſt ſequentia Chriſtianiſmi à tertio ad undecimum ſecula luſtrare, & ſiquid in iis occurrat, quo ſententiæ noſtræ veritas luculentius confirmari poſſit, id obſervare, & quam vim habeat.

* L. 2. de cult. relig. obj. 1010.

Cap.XIII. habeat, expendere. Quam autem in priori de tribus primis Eccleſiæ ſeculis diſputatione rationem ac methodum ſecuti ſumus, eandem hic in poſterioribus tenebimus; ac inprimis oſtendemus argumenta illa, quæ antiquiſſimos Chriſtianos probant nullam Euchariſtiæ latriam detuliſſe, eadem, certe plæraque id ipſum quoque de ſequentium temporum ad an. D. 1000. Eccleſiæ, demonſtrare.

Quale eſt inprimis id, quod in priori diſputatione à Paganorum hac de re ſilentio duximus argumentum. Nimirum ſiqua fuiſſet apud noſtros vel quarto ſeculo & ſequentibus, Euchariſtiæ adoratio, incredibile eſt Paganos, qui tum vel religionem Chriſtianam oppugnabant, vel ſuam defendebant, non fuiſſe ejus rei in utroque loco aliquam mentionem injecturos; propter inſignem utilitatem quam iis ille cultus præbere poterat cum ad noſtra refutanda, tum ad ſua tuenda. Hunc enim ſacramenti cultum infideles non poterant aliud eſſe exiſtimare, quam religioſam panis & vini, rerum in natura viliſſimarum, adorationem; neque adeo dubitare, quin quæ ita à noſtris coli, ſummiſque ac vere divinis honoribus affici cernerent, ea ab illis pro numinibus, proque primi ordinis Diis haberentur. Iam vero Pagani, ut quis id ipſum adoret, quo veſcitur, non modo abſurdiſſimum, ſed etiam incredibile eſſe ſentiebant; (ut eſt ſane ſi rem ex communi hominum ſenſu atque ratione æſtimemus) atque id ex his apparet, quæ vel Ethnicorum pueri apud ſuum Ciceronem quotidie legebant; *f Ecquem* (inquit) *tam amentem eſſe putas, qui illud quo veſcatur, Deum credat eſſe?* Id ipſum vero Bellarminus rotunde conſitetur; *Vere* (inquit) *g ſtulti haberi poſſemus, ſi abſque verbo Dei crederemus veram Chriſti carnem ore corporali manducari. Nam id ſemper infideles ſtultiſſimum paradoxum exiſtimarunt; ut notum eſt de Averroë & de aliis.* Atqui neminem videmus Paganum panis & vini adorationem noſtris unquam ad undecimum ſeculum objectaſſe, quo publice à Latinis ſuſceptum eſt tranſſubſtantiationis dogma. Quarto ſeculo extitit inſignis Chriſtianiſmi obtrectator, atque hoſtis infenſiſſimus Iulianus Auguſtus, & quidem Apoſtata, qui noſtris ſacris, quæ à puero didicerat, ac coluerat, perfide abjectis ac ejuratis Paganicam impietatem palam ac publice profeſſus eſt, eamque rerum potitus ornare ac reſtituere, Chriſtianam vero fidem delere omni niſu conatus eſt. Is cum litterarum & philoſophiæ ſtudiis ultra Principis modum apprime excultus eſſet, libros ſeptem contra Chriſtianos *in expeditione Parthica evomuit*, ut loquitur *h* Hieronymus, in quo ſe opere *de omnibus eorum dogmatibus verba facturum profitebatur*; idque ipſum præſtitiſſe eo fateatur Cyrillus, quod ſcribit nihil plane apud nos fuiſſe, quod ejus dentem effugerit, ſive *quod intactum & irreprehenſum reliquerit*, τῶν καθ' ἡμᾶς (inquit) ἀκαταψευστὸν παρ' αὐτῷ παντελῶς οὐδέν. Neque enim noſtrorum quicquam ignorabat, *qui ut teſtatur i* Cyrillus *l in Eccleſia & in monaſteriis fuerat enutritus, inter fideles baptiſma, adeoque & Euchariſtiam, aſſecutus, & in ſacris libris eruditus.* Cum ergo & odio in Chriſtianos acerrimo flagraret, & Eu-

f Cic. L. 2. de nat. Deor. p. 135.
g Bell. L. 1. de Euch. c. 12. §. Secundo ex illis verb.

h Hieron. ep. 84. ad Magn.
i Iulian. apud Cyr. L. 2. p. 21. E.
k Cyrill. Alex L. 10. contr. Iulian. p. 326. B T. 6.
l [illegible] Alex. L. 1. contr. Iul. T. 6. p. 3. c. d.

& Euchariſtiæ caſus annos complures particeps fuerat, myſterium & CAP. XIII. ſiquid in eo ſingulare fuit, vel calumniæ obnoxium, probe ſciret, ejus quam vere panem ac vere vinum eſſe ſentiebat, latriam inprimis erat noſtris objecturus & exprobraturus, ſi, qui nunc apud Latinos obtinet ſacramenti cultus religioſus, is jam tum in Eccleſiæ uſu fuiſſet. Præter ſummam ipſius rei apud homines ſolo ſenſu rationiſque judicio utentes, abſurditatem, ad hoc hominem provocabat ſuorum ſimulacrorum & cæterarum Paganiſmi cærimoniarum cauſa, & in ſolennes noſtrorum in id genus reprehenſiones & irriſiones. Quid enim vel ad ſuorum cultuum defenſionem, vel ad noſtrorum invidiam dici potuit appoſitius, atque opportunius, quam eos qui Paganorum vel in homines mortuos, vel in ſimulacra muta & animæ expertia religionem criminabantur, & pro intolerabili inſania traducebant, ipſos panis fruſtula, & vini guttulas pro ſummo numine ſupplices de geniculis quotidie adorare, & quæ ſtatim in os indeque in ventriculum immiſſuri erant ea diviniſſimis uniuſque principis Dei propriis honoribus afficere? Atqui hac de re Iulianus inter tam multa quæ in Chriſtianiſmum furens paſſim jactat probra; nullum in totis ſeptem libris verbum feciſſem apud Cyrillum Alexandrinum legitur, qui ejus opus accuratiſſime refellens cætera omnia illius in nos dicta memorat, ac plærumque ipſas adverſarij voces deſcribit. Atqui ille Chriſti nobis adorationem non ſemel exprobrat, cumque à nobis præter Dei legem ſe unum coli præcipientis, adorari objicit; *m Si enim* (inquit) *neminem vult adorari* (Deus) *quamobrem Filium hunc adoratis, quemque ipſe non ſenſit, aut exiſtimavit unquam ſuum?* εἰ γὰρ οὐδένα θέλει προσκυνεῖσθαι, τοῦ χάριν τὸν Υἱὸν τοῦτον προσκυνεῖτε, καὶ ὃν ἐκεῖνος ἴδιον οὔτε ἐνόμισεν, οὔτε ἡγήσατο πώποτε; iterum alibi noſtros *dementiſſimos* fuiſſe coarguit *n* (ſic enim de iis impius deſertor loquitur) *qui æternis Diis relictis ad Iudæorum mortuum* (Ieſum ſcilicet) *ſe contulerint.* εἰς τοῦτο ἥκετον ἠλιθιότητος, ὥστε τοὺς αἰωνίους ἀφέντας θεοὺς ἐπὶ τὸν Ἰουδαίων μεταβῆναι νεκρόν. Eſt etiam ubi & Ieſum, & multos præter eum alios, Martyras ſcilicet, à Chriſtianis coli denotat, cum tolerabilius erraturos fuiſſe noſtros dixiſſet ſi Iudæorum religioni plane adhæſiſſent, *Vnum enim* (inquit) *o pro multis Diis* (Deum ſcilicet) *coleretis, non hominem* (Chriſtum ſcilicet) *imo multos potius infælices homines* (Martyras nimirum dicit.) ἵνα γὰρ ἀντὶ πολλῶν θεῶν ἕνα σέβησθε ἄν, οὐκ ἄνθρωπον, μᾶλλον δὲ πολλοὺς ἀνθρώπους δυστυχεῖς. Hæc & Iulianus ſcripſerat & Cyrillus bona fide, ut erant ſcripta exhibet. Sed neque hanc Apoſtata criminationem in aliis quæ nunc etiam ſuperſunt, operibus omiſerat. *Chriſtum* (inquit, ad noſtros Antiochenos verba faciens *p*) *amatis, & quaſi numen tutelare colitis, pro Iove & Daphnæo, & Calliope.* Χριστὸν δὲ ἀγαπῶντες ἔχετε πολιοῦχον ἀντὶ τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Δαφναίου καὶ Καλλιόπης. Sic & Alexandrinos increpat, *q* quod Sole & Luna dimiſſis, & cæteris cœli ſideribus, quos Deos ἐμφανεῖς *illuſtres* ſive *conſpicuos* vocat, Ieſum colerent; *Ac iſtorum quidem*

m Ibid. L. 5. p. 159. C.

n Ibid. L. 6. p. 194. D.

o Ibid. p. 201. C.

p Iul. Miſopog. p. 49.

q Id. ep. 51. ad 11.

Cap.XIII. (inquit) *Deorum nullum adorare audetis; quem vero neq; vos, neque Patres veſtri viderunt Ieſum Deum eſſe VERBUM creditis oportere.* καὶ τούτων μὲν θεῶν οὐδένα προσκυνεῖν τολμᾶτε· ὃν δὲ οὔτε ὑμεῖς, οὔτε οἱ πατέρες ὑμῶν ἑωράκασιν, Ἰησοῦν οἴεσθε χρῆναι θεὸν ΛΟΓΟΝ ὑπάρχειν. Hæc ille. Atqui multo & per ſe invidioſius & ad cauſam quam iſte agit, aptius erat & ſpecioſius panis & vini quam Chriſti adorationem noſtris objicere. Chriſtum enim virum fuiſſe ratione præditum, & quidem eximie pium, ac bonum & fœlicem, & numinis amicum, negare non poterat, niſi & Porphyrium, *r* & ſuos ipſius Deos mentitos eſſe defenderet, qui hæc & alia perhonorificè de eo affirmaverunt. Panem vero & vinum res eſſe & inanimes, & exigui pretij, & ab omni non modo divina, ſed etiam humana excellentia longiſſime remotas, non ſuos modo omnes confitentes, ſed etiam ipſam rerum naturam ſuis hac in parte conſentientem habebat. Hæc ergo ſi à Chriſtianis adorari ſciviſſet, eorum profecto tanto potius ac crebrius quam Chriſti cultum dixiſſet ac exprobraſſet, quanto illa quam hunc coli indignius ac turpius eſſe putabat. Atqui plane aliter res habet. Chriſti enim adorationem ſæpe ac paſſim; panis & vini ne ſemel quidem noſtris objicit. Nimirum Chriſtum à noſtris religioſiſſime adorari certo ſciebat; panem & vinum adorari neſciebat; Neſciviſſe, Iulianum, quod apud noſtros in quotidianis religionis cultibus ſolenne eſſet atque uſitatum, nemo niſi inſigniter vel ſtultus vel improbus dixerit. Ergo confitendum eſt nondum apud illius memoriæ Chriſtianos in uſu ſolenni fuiſſe ut Euchariſtia adoraretur. De cæteris, quæ non pauca in Chriſtianiſmo criminabantur, idem judicandum eſt. Omnia arguunt nondum ejus ævo notam noſtris fuiſſe panis ac vini ſacri adorationem. Verbi gratia, noſtros infœliciſſimos, cæterorumque mortalium vel odio, vel certe commiſeratione dignos ideo fuiſſe judicat, quod Martis quidem ancile διοπετὲς cœlo (ut ille delirans fabulatur *s*) delapſum adorare nollent; *crucis vero lignum adorarent, eius ſigna in fronte formantes, & veſtibulis ædium inſculpentes.* τὸ τοῦ σταυροῦ προσκυνεῖτε ξύλον, εἰκόνας αὐτοῦ σκιαγραφοῦντες ἐν τῷ μετώπῳ, καὶ πρὸ τῶν οἰκημάτων ἐγγράφοντες. Atqui neque rectum verumque eſt, quod hic *crucis lignum* eo à noſtris adoratum fuiſſe argumentatur, quod ejus ſignum & manu in fronte effingerent, & veſtibulis ædium inſculperent; Hæc enim tum à Chriſtianis fiebant, non ut crucis ſigna adorarent, ſed ut ſalutarem Domini crucem, quæ nos (ut ait *t* Cyrillus) *ad omnis virtutis recordationem adducit*, ejuſque memoriam his ſibi ſignis ad animum aſſidue revocarent, atque hac ſe cogitatione de vita recte ſancteque & ad Chriſti humilitatem ac caritatem inſtituenda admonerent. Sed neque hæc ſignorum crucis adoratio quam iſte falſo & per calumniam ſciens ac prudens noſtris impingit, etiamſi vere lis objecta fuiſſet, *panis & vini adorationi* æquiparanda erat, ſi ea quidem vere apud noſtros obtinuiſſet, ut nunc apud Latinos. Latini enim Euchariſtiæ per ſe latriam deberi; cruci, plærique non latriam, ſed duliam; & qui latriam, eam non

r Vide hæc de Ieſu teſtimonia apud Euſeb. L. 3. Demonſtrat. p. 87. gr. ed. c. 6 p. 274. Lat. ed.

s Iul. apud Cyr. L. 6. p. 194. C.

t Ibid. p. 95. D. & 96. D.

non per ſe, ſed propter aliud deberi putant; omnes certe quicquid cruci cultus impenditur, id ad relativi & σχετικοῦ cultus genus pertinere conſentiunt. Ergo ex his patet panis multo verius ac potius, quam ligni crucis adorationem debuiſſe noſtris à Iuliano objici, ſi illam quidem apud eos ſolennem eſſe ſciviſſet. Ille vero noſtris crucis quidem lignum adoratum objectat; de pane adorato tacet. Ergo tum apud noſtros aliquid fuit quod aliquam tametſi falſam haberet adoratæ crucis ſpeciem; nihil fuit quo adoratam ab iis fuiſſe Euchariſtiam, non dico vere, ſed vel probabiliter & cum aliqua veri ſimilitudine argumentari poſſes. Sed neque eum cultum omiſit Iulianus, quem Martyribus Chryſtiani deferebant. Locum paulo ante recitavimus, in quo præter Chriſtum *multos ab iis cultos fuiſſe* dicit *u infœlices homines*; Martyres noſtros eo nomine ſignificat ſummo mentis errore *infœlices* putans, qui ſunt beatiſſimi. Eadem ei mens eſt, cum alibi Chriſtianos compellans; *x Vos* (inquit) *multos priſco illi mortuo* (Ieſum dicit) *novos mortuos ſuperinduxiſtis*; idque factum ait præter primam diſciplinam, novo recentiorum *invento*, πολλοὺς ἐπεισάγοντες τῷ πάλαι νεκρῷ τοὺς προσφάτους νεκρούς. Eoſdem in alio opere intelligit, *y* quos *à Diis ad mortuos & reliquias converſos* dicit; id eſt, ad eum religionis cultum, quem ipſe ſuis Diis deferendum putabat, ad Martyras & eorum reliquias tranſtuliſſe. τοὺς ἀπὸ θεῶν ἐπὶ τοὺς νεκροὺς καὶ τὰ λείψανα μετατετραμμένους. Neque id omiſit *z* Eunapius ſophiſta, ejuſdem cum Iuliano ſectæ, cum inter cætera probra; quibus noſtros aſpergit, *Quos* (inquit) *publicum magiſtratus tribunal ſupplicio affecerat iſti Deos deſignarunt, & iis ſupplices advolvuntur.* θεοὺς ἀπεδείκνυσαν, καὶ προσκαλινδοῦντο. Sic etiam Maximus Madaurenſis indignatur *a* Iovi, Iunoni & aliis Ethnicorum Diis prælatos eſſe à Chriſtianis Martyras barbaricis nominibus, ac ut videtur Punicis appellatos; quos ut Eunapius iſte quoque mentitur *conſcientia nefandorum facinorum, ſpecie glorioſæ mortis ſcelera ſua ſceleribus cumulantes, dignum moribus factiſque ſuis exitum maculatos reperiſſe. Horum* (inquit) *buſta ſi memorari dignū eſt, reiectis templis neglectis maiorum ſuorum manibus, ſtulti frequentant.* Sed & reliquiarum cultum, quem Iulianus obiter tetigit, Eunapius quoque noſtris exprobrat; *Oſſa* (inquit) *& capita noxiorum hominum colligunt: ſeque meliores putant ſi ad eorum ſepulcra polluantur.* ὀστέα καὶ κεφαλὰς τῶν ἐπὶ πολλοῖς ἁμαρτήμασιν ἑαλωκότων συναλίζοντες. Iulianus, quam in loco nuper adducto uno verbo ſignificarat Martyrum adorationem fuſius mox ibidem clarius diſertiuſque ediſſerit, reliquiarum cultum nominatim noſtris & probrans; *b Sepulcris* (inquit) *& monumentis impleſtis omnia, licet apud vos nuſquam dictum ſit, ut ſepulcris quis advolvatur, vel ea colat.* πάντα ἐπληρώσατε τάφων καὶ μνημάτων, καίτοι οὐκ εἴρηται παρ' ὑμῖν οὐδαμοῦ τοῖς τάφοις προσκαλινδεῖσθαι καὶ θεραπεύειν αὐτούς. Quin & huic cultui objicit Chriſti apud Matthæum verba, *c ſepulcrum plenum eſſe omni immunditia; Si ergo* (inquit) *ſepulcra Ieſus, immunditia plena eſſe dixit, quomodo vos ſuper iis*

Cap. XIII.

u Ibid. L. 6. 194. D.

x Ibid. L. 6. p. 335. B.

y Iul. ep. 52. ad Boſtr. p. 216.

z Eunap. in vita Ædeſii.

a Max. Mad. ep. ad Aug. quæ eſt 43. inter Epiſt. Aug. p. 58. D.

b Iul. apud Cyr. L. 10. contr. Iul. p. 335. b. c.

c Matth. 23. 27.

Cap. XIII. *Deum invocatis?* εἰ τοσαύτης ἀκαθαρσίας Ἰησοῦς ἔφη εἶναι πλήρεις τοὺς τάφους, πῶς ὑμεῖς ἐπ' αὐτῶν ἐπικαλεῖσθε τὸν θεόν; Qui hos Chriſtianis cultus exprobrat, quanto magis panis & vini ſacri adorationem erat objecturus, ſi ea tunc temporis apud eos ſolennis erat & quotidiana? Martyras enim noſtri divinis à ſe honoribus affici, ſive adorari, quod Iulianus ait, ſtrenue negabant; *Sanctos porro Martyres* (inquit d Cyrillus) *neque Deos eſſe dicimus* (quod impudenter calumniatur Eunapius) *neque adorare* conſuevimus, ſed eos ſummis potius honoribus coronamus, quippe qui fortiter ac generoſe pro veritate certarunt.* τούς γε μὴν ἁγίους μάρτυρας, οὔτε θεοὺς εἶναί φαμεν, οὔτε προσκυνεῖν εἰθίσμεθα. στεφανοῦμεν δὲ μᾶλλον ταῖς ἀνωτάτω τιμαῖς, ὡς τῆς ἀληθείας γενναίως ὑπεραθλήσαντας. Sed & cum reliquiarum cultum noſtri, quem iis Ethnici imputabant, pariter quoque inficiabantur; & quicquid iis honoris à ſuis impendebatur id ad ſepulcorum laudem ac memoriam pertinere, neque ultra tendendum docebant, ut ex iis conſtat, quæ ad hanc Iuliani criminationem fuſe reſpondet Cyrillus; e in quibus illud eximium eſt, quod diſputationem concludens, ſcribit, f *Divinitus inſpirata Scriptura nos docet unum & natura ſecundum veritatem Deum; alium vero præter ipſum, plane neminem adorare ſoliti ſumus.* μάλιστα μὲν οὖν ἕνα τε καὶ φύσει καὶ κατ' ἀλήθειαν ὄντα θεὸν ὁ θεόπνευστος ἡμῖν διηγόρευσε γραφή. ἕτερον δὲ πρὸς αὐτὸν παντελῶς οὐδένα προσκυνεῖν εἰθίσμεθα. Euchariſtiæ vero adorationem (ſi tamen eadem veteres cum hodiernis Latinis ea de re ſenſiſſe finxeris) adeo non erant inficiaturi Chriſtiani, ut eam etiam liquido fuerint explanaturi, ac profeſſuri ſe ſanctiſſimo illi ſacramento, non humanum aliquem honorem deferre, ſed (quod Tridentini promulgarunt g) *ipſum illum latriæ cultum* indubitato in veneratione exhibendum cenſere ac definire *qui vero Deo debetur.* Si hæc erat veteris Eccleſiæ hac de re fides & praxis, vel ſtupidum vel prævaricatorem fuiſſe Iulianum neceſſe eſt, qui hanc cauſam tanto cum apparatu, ſtudio ac conatu agens, illa de Sanctorum, ac reliquiarum cultu dubia ac controverſa, neque apud adverſarios confeſſa, hic & illic paſſim eadem ad faſtidium inculcans, objicit; Euchariſtiæ liquidam, indubitatam; ac minime controverſam adorationem adverſariis ne ſemel quidem totis ſeptem libris objeciſſe cernitur. Illum vero impium, ac perfidum etiam ſupra vulgarem modum fuiſſe confitemur; ſtupidum aut in hac cauſa prævaricatorem fuiſſe, nemo niſi ad prodigium imperitus, omniſque illius hiſtoriæ ignarus dixerit. Quid ergo eſt, cur homo ſingulari quidem in noſtros odio, ardens, ſed tamen neque ingenij, neque eruditionis expers totum hunc adeo inſignem, adeo ad eam quam agit cauſam opportunum, utilem, atque neceſſarium locum de Euchariſtiæ adoratione nuſquam in longiſſima diſputatione tractarit, explicarit, objectarit? Quid eſt, quod ne uno quidem verbo rem adverſariis invidioſiſſimam attigerit, aut perſtrinxerit? Ego vero nullam aliã tam ſtupendæ tamque incredibilis reticentiæ rationem video

d Cyrill. ibid. L. 6. p. 203. D.

* Gloſſam è margine in textum perperam inſultam omiſimus, quæ & in Oecolampad. interpretatione deeſt.

e Cyr. L. 10. p. 335. d. e.

f Ibid. p. 338. D.

g Conc. Trid. Seſſ. 13. cap. 5.

video, niſi hanc unam; Euchariſtiæ nimirum adorationem Iulianus Chriſtianis nullam objicit, quia quæ nondum apud eos ulla erat, ſed multis poſtmodum ſeculis exorta eſt, nullam ſcire potuit. Atque hoc unum nondum adoratæ quarto ſeculo à noſtris Euchariſtiæ argumentum, tam clarum mihi eſſe videtur, ut etiamſi alia omnia nobis deeſſent, unum ad rem definiendam apud æquos quidem, neque ullo vel ſtudio vel odio corruptos judices, ſatis futurum putem.

Eadem quinto ſeculo adulto Chriſtianis de reliquiarum cultu à Paganis objecta fuiſſe patet ex Theodoreto, qui eos ita convenit; *h Deridetis* (inquit) *& ludibrio habetis honorem qui his* (Sanctis & Martyribus) *paſſim ab omnibus defertur, & abominandum ſcelus ducitis ad mortuorum buſta propius accedere,* ἀλλὰ γελᾶτε καὶ κωμῳδεῖτε τὸ τιμῆς παρὰ πάντων περιφέρουσι γέρας, καὶ μύσος ὑπολαμβάνετε τὸ πελάζειν τοῖς τάφοις. Idem Ethnicos ad purgandum religioſum plurium apud ſe ſolennem cultum, noſtrorum in Angelos honorem in medium attuliſſe teſtis eſt; *i Etiam vos* (inquiebant) *inviſibiles quaſdam poteſtates eſſe dicitis, quas & Angelos & Archangelos nominatis & appellatis, & Principatus ac poteſtates & Dominationes & Thronos, aliaſque inſuper Hebraïcis nominibus Cherubim ac Seraphim vocari didiciſtis. Cur itaque adverſum nos indignamini, ſi poſt Deum illum qui ſemper eſt, quique eodem modo ſemper ſe habet, ſecundarios quoſdam Deos, eoque multo inferiores opinamur eſſe, & veneratione proſequimur?* ἀνθ' ὅτου τοίνυν νεμεσᾶτε μετὰ τὸν ἀεὶ ὄντα, καὶ ὡσαύτως καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ ἔχοντα, δευτέρους τινὰς θεούς, καὶ πολὺ δήπου ἐκείνου ἀποδέοντας νομίζουσί τι καὶ γεραίρουσι. Auguſtinus de iiſdem eadem quoque ante Theodorêtum tradiderat; *k Reſpondent* (inquit) *Non colimus mala dæmonia; Angelos, quos DICITIS, ipſos & nos colimus, virtutes Dei magni & miniſteria Dei magni.* Ac illi quidem ſuum plurium cultum non ſine aliqua veri ſpecie defendebant; quanquam neque hac in parte plane pares eſſent noſtrorum in Angelos honores cum Gentilium in Divos religionibus. Neque enim illi Angelis, ut hi Divis (quod ipſum affert *l* hic Theodoretus) *Deorum* nomen tribuebant, vel religioſum proprie cultum exhibebant. οὐ μὴν θεοὺς (inquit) τούτους ὀνομάζομεν, οὐδὲ θεῖον αὐτοῖς ἀπονέμομεν γέρας, οὐδὲ μερίζομεν εἰς τὸν ὄντα θεὸν καὶ τούτους τὴν θείαν προσκύνησιν. *Hos tamen Deos non appellamus, nec divinum illis cultum tribuimus, neque divinam adorationem in eum qui Deus eſt, & iſtos partimur*; quod & in Sermone octavo non ſemel docet. *m* Quod vero Chriſtianos ſubſannarent, ob mortuorum & reliquiarum honores, in eo etiam ipſa rationis vel umbra carebant; qui ſcilicet & ipſi mortuos, eorumque tumulos adorabant; quod fuſe oſtendit *n* ad hanc eorum criminationem Theodoretus; unde merito rem concludens ita eos arguit; *o Quid vos igitur, qui tot numero mortuos homines Deo appellaſtis, nobis ſuccenſetis, qui Martyres non Deos facimus, ſed honoramus tanquam Dei teſtes, ſervoſque amantiſſimos? Cur inquinari pollui que, eum cenſetis, qui ad defunctorum loculos accedat? ſunt enim iſta amentiæ atque ignorantiæ ſummæ,*

h Theodoret. ſerm. 8. de Martyr. T. 4. p. 594. A.

i Id. Serm. 3. de Angelis &c. ibid. p. 522. A.

k Aug. in Pſ. 96. p. 445. col. 1. D.

l Ibid. B.

m Id. ſerm. 8. p. 597. D. 599. C.

n Ibid. p. 594. 595. 596.

o Ibid. p. 597. D. 598.

 idque

CAP. XIII. idque eo probat, quod ipſorum Paganorum templa mortuorum ſepulcra eſſet, Cecropis, Acriſij, Cleomachi, Lycophronis, Telmeſij vatis. Hinc videre eſt inepte à Paganis hoc utrumque noſtris objectum fuiſſe. Quanto illi rectius & invidioſius, & ad rem ſuam utilius panis & vini cultum objecturi erant ſi is jam tum apud noſtros fuiſſet, ut nunc eſt, apud Latinos, ſolennis & quotidianus? Nam hic neque à divino diſtinguitur, ſed is ipſe eſt, qui Deo debetur, neque apud Gentiles in uſu erat, ut eum Paganis liceret & ad purgandam ſuam in plures religionem probabiliter afferre, & ſecure irridere, apud quos ſcilicet nulla erat quæ in eos repercuti poſſet, panis & vini alicujus ſacri adoratio? Bacchum illi quidem & Cererem adorabant, *vinum* ipſum & *panem* adoraſſe inauditum; & in Mithræ ſacris adhibitum fuiſſe panem legimus, *p* adoratum non legimus. Atque quos, quod erat & ad ſui in plures cultus purgationem, & ad noſtrorum irriſionem ineptius, objeciſſe ex Theodoreto diſcimus Angelorum ſcilicet honorem, & ſepulcrorum ac reliquiarum venerationem, & alia; eos, quod longe erat ad utramque illam cauſam appoſitius atque tutius, Euchariſtiæ nimirum adorationem, in ſuis adverſum nos diſputationibus attuliſſe, neque hic Theodoretus, neque alibi quiſquam ejuſdem ævi ſcriptor tradidit. Vnde hic tantus virorum minime ſtultorum in deligendis argumentis ſtupor? Illi vero non mentis aut ingenij culpa peccarunt, ſed argumenti penuria. Martyrum & reliquiarum honore, quem apud adverſarios videbant, in rem ſuam abuſi ſunt; de Euchariſtiæ adoratione non fuerunt illis moleſti, quæ nondum ſcilicet inventa, nulla apud noſtros erat. Eandem fuiſſe & ſeculis temporibus eorum, quæ Pagani in noſtris denotabant rationem, ex illius memoriæ libris patet. Imaginum enim cultum, cum is poſtea in Chriſtianiſmum irrepſiſſet, haud ſegniter ad purgandum idololatriæ ſuæ crimen arripuerunt. Ita apud Ioannem Theſſalonicenſem Epiſcopum in loco à ſeptimæ Synodi Patribus laudato, *Græcus*, id eſt *Gentilis*, diſputans inducitur; *q Vos ergo in Eccleſiis imagines non pingitis Sanctis veſtris? & adoratis illas? & non ſolum Sanctis, ſed ipſi Deo veſtro? Sic ergo æſtima & nos ſimulacra circumfoventes, non ea adorare, ſed incorporales virtutes, quæ per illa placantur.* ὑμεῖς οὐκ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις εἰκόνας οὐ γράφετε τοῖς ἁγίοις ὑμῶν; καὶ οὐ μόνον τοῖς ἁγίοις ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ Θεῷ ὑμῶν; οὕτως οὖν νόμιζε καὶ ἡμᾶς τὰ βρέτη περιθάλποντας οὐκ αὐτὰ προσκυνεῖν, ἀλλὰ τὰς δι' αὐτῶν θεραπευομένας ἀσωμάτους δυνάμεις. Quin & Iudæos hoc argumento uſos eſſe contra adorationem quam noſtri illis temporibus cruci deferebant teſtis eſt Athanaſius, qui Quæſtiones ad Antiochum diu poſt Alexandrinum illum magnum Athanaſium ſcripſit; *r Si crux à fidelibus quod noſtri aſſerebant propter* Chriſtum *qui in ea pependit adorari debet; ergo debere & à nobis aſinos ſalutari, quandoquidem etiam aſino* Chriſtus *inſedit*, ἐπειδὴ καὶ εἰς ὄνον ὁ Χριστὸς ἐπεκάθισεν, ὀφείλομεν λοιπὸν καὶ τοὺς ὄνους ἀσπάζεσθαι. *Hoc enim* (inquit auctor) *nobis objiciunt Iudæorum Græcorumque filij.* ταῦτα γὰρ πρὸς ἡμᾶς λέγουσιν οἱ Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων παῖδες.

p Tertull. de Præſcr. c 40. p.247.A.

q Syn 7. Act. 5 T. Conc. p. 700. E.

r Athan. T. 2. p. 1136. D. Quæſt. ad Ant. 40.

CAPVT

CAPVT XIV.

II. contra adorationem Euchariſtiæ Argumentum, ſuperioris geminum, inde petitum, quod neque Iudæi eam olim Chriſtianis veteribus objectarunt; licet ij non ſecus quam Pagani, objicere noſtris ſolerent, quæcumque aliquam abſurditatis ſpeciem in Chriſtianiſmo habere viderentur.

NAm Iudæos quod iſte ait, acerrimos Chriſtianiſmi hoſtes, & hæc & alia ſiqua iis apud noſtros dura, & vel à communi rationis luce, vel à veterum Scripturarum auctoritate aliena eſſe viderentur, ſtudioſè collegiſſe, & objectaſſe, nihil eſt quod dubitemus. Præter hunc Pſeudonymum Athanaſium id confirmat Leontius, Cyprius Epiſcopus, qui libro quinto ſui contra Iudæos operis objectam ſibi pro magno crimine à Iudæo, quem ſecum colloqui facit, imaginum adorationem prolixo & quidem ſatis longe arceſſito ſermone diſſolvit; *s* quem videat, qui volet, in ejuſdem Synodi ſeptimæ Actis. Hunc autem Leontium cujuſdam in Cypro Eccleſiæ Epiſcopum fuiſſe, & ſub Mauricio Auguſto floruiſſe teſtatur ibidem Conſtantinus Conſtantienſis in eadem inſula Epiſcopus, unus ex Patribus Synodi VII. In eadem quoque Synodo diſputatio quædam Iudæi & Chriſtiani laudatur; in qua Iudæus ſic intei fatur; *t Credidi ad omnia, & credo crucifixo Ieſu Chriſto, quia eſt Filius Dei vivi. Scandalizor autem in vos Chriſtiani, quia imagines adoratis. Scriptura quippe ubique præcipit non facere quemquam ſculptile, vel omnem ſimilitudinem.* ἐπίστευσα εἰς πάντα, καὶ πιστεύω τῷ ἐσταυρωμένῳ Ἰησοῦ Χριστῷ. ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. σκανδαλίζομαι δὲ εἰς ὑμᾶς ὦ χριστιανοὶ, ὅτι τὰς εἰκόνας προσκυνεῖτε. ἡ γραφὴ γὰρ πανταχοῦ παραγγέλλει μὴ ποιεῖν ἑαυτοῖς γλυπτὸν ἢ πᾶν ὁμοίωμα. Anaſtaſius Abbas S. Euthymij in Palæſtina, quem circa an. D. 749. vixiſſe ferunt, hanc unam fuiſſe ex Iudaïcis adverſum nos objectionibus ſcribit, *u ut quærerent cur cum Deus præceperit non adorare ligna, aut lapides, aut denique opera hominum, ipſi colamus & adoremus cruces & imagines.* Sed quid opus eſt exoticos teſtes aſciſcere, ut ſciamus quid olim Iudæi in cultibus Chriſtianorum oderint ac reprehenderint? Extat vernaculus eorum liber, de diſputatione à neſcio quo Iudæo perdocto cum Coſri Rege quodam habita ante annos viginti & nongentos, id eſt circa an. D. 746. *x* in qua ipſos eadem illa in Chriſtianiſmo criminantes videre eſt, quæ noſtris à Leontio dicuntur olim objeciſſe. Nam in quarta operis parte, Iudæus interlocutor fatetur *y* homines alterius à ſua ſectæ intentionem quidem ſuam direxiſſe ad Deum; ſed *retinere ritus cultuum antiquorum* (Paganicos autem dicit) *dieſque feſtos & ſolennitates illorum, nihilque niſi figuras mutaſſe, quæ erant illic; has aboleviſſe; non etiam fidem & religionem earum; ut parum* (inquit) *abſit, quin dicam Deum eo, quod dixit,*

s Syn. 7. Act. 4. p. 631. E. T. 5. Conc. Ibid. p. 638. E.

t Ibid. Act. 5. p. 702. B.

u Anaſt. L. adv. Iud. in Bibl. PP. T. 4. Part. 2. p. 1079. A.

x Vid. Buxt. in Coſr. P. 1. §. 47. p. 23.

y Coſri Part. 4. §. 11 p. 284.

Cap. XIV. *Et ſervietis illic Diis alienis ligno & lapidi Deut. 4 28. & alibi ſæpius repetitur, reſpexiſſe ad hos, qui exaltant lignum & lapidem.* Notat Buxtorfius z hæc *ultima* auctoris *verba in ſecunda editione expuncta fuiſſe, quia videntur in Chriſtianos dicta.* Neque ſane ad alios, quam ad hos pertinent; qui paulo ante ſeculum octavum vel etiam ſeptimum præter dierum feſtorum & ſolennium jam antea receptam multitudinem, cœperant lapideas & ligneas cruces atque imagines in ſacris locis erigere, Martyrum & Sanctorum formas referentes, non ut olim apud Paganos Deorum; quod mihi videntur ſignificare illa Iudæi ſcriptoris, noſtros dicentis *figuras* veterum duntaxat *mutaſſe*; non religioſos ritus, quibus in ſuis colendis numinibus uſi erant Ethnici; ipſam quinetiam priſcorum de Divorum officiis atque muneribus opinionem quam fidem vocat, pæne eadem apud Chriſtianos manſiſſe. Iterum alibi de Chriſtianis diſerte ac nominatim verba faciens, dicit a *eos in Apoſtolis ac Apoſtolicis viris ſibi benedicere, & loca tum nativitatis, aut habitationis, tum mortis eorum VENERARI & exſtruere eis fana ac delubra nominibus eorum inſignita & dicata.* His autem verbis cum Latini ſuam & majorum in Martyres ac Sanctos, eorumque loca, tumulos ac reliquias cultum apertius denotari viderent, quam ut hæc alio torqueri poſſent, nomen הנוצרים *Nazariorum*, quo Iudæi Chriſtianos ſignificare ſolent, in ſecunda quoque editione deleverunt, ac pro eo *Perſas* reſcribi curarunt; eadem techna, qua ex ſuorum & cæterorum libris, ubi id in illos juris eſt ac poteſtatis, quæcumque diſplicent eradunt; Quibus artibus ſi in poſterum graſſari in libros pergant, ut his centum & quod excurrit annis factum eſt, brevi fiet, ut nulla rerum, quæ Romanis vel moribus vel dogmatis adverſantur, memoria uſpiam ſuperſit.

z Buxtorf. ad loc.

a Ibid. §. 22. p. 298.

Cætera mitto quæ in Chriſtianiſmo tam Pagani quam Iudæi criminabantur, ut Trinitatis fidem quam Iulianum diſerte his verbis denotaſſe teſtatur Cyrillus; *Nos* (inquit) b *ab utrorumque opinione* (Græcorum & Iudæorum) *aberraſſe putat; quod neque multos admittamus Deos, neque porro unum, ſecundum legem, ſed tres tamen pro uno confiteamur;* τῆς ἐν ἀμφοῖν δόξης ἡμαρτηκέναι τοὺς ζῶν τὰ καθ' ἡμᾶς, διά γε τοι τὸ μήτε θεοὺς εἰσποιεῖν πολλοὺς, μήτε μὴν ἕνα κατὰ τὸν νόμον, τρεῖς δὲ μὴν ἀνθ' ἑνὸς ὁμολογεῖν. Hoc inquam, mitto, & alia ejuſdem generis ſexcenta, quæ ob eam cum ratione repugnantiam quæ ipſis ineſſe videtur, abſurda putabant; quod ea ad ipſum Chriſtianiſmi dogma pertineant, non autem ad religionis cultum, de quo nunc diſputamus. Hæc quæ hactenus attulimus à Paganis & Iudæis in religionis Chriſtianæ cultu denotata ſatis ſunt, ut intelligamus nihil ab iis ex noſtris rebus prætermiſſum eſſe, quod vel in ſpeciem rationi adverſari videretur, vel etiam aliquam habere cum iis, quæ ipſi factitabant, affinitatem. Unde porro id quod diximus, conficitur, neutros Euchariſtiæ adorationem intactam fuiſſe dimiſſuros, ſi eam apud Eccleſiam ſolennis fuiſſet, ut nunc apud Latinos obtinet. Neque enim vel eorum quæ noſtris ab iis objecta memoravimus, vel aliorum

b Cyr. L. 9. contr. Iul. p. 314. A B.

in

genere omnium, quæ in religionis negotio inſtituta apud homines fuiſſe accepimus, quicquam facile reperias, quod vel hujus ritus apparentem abſurditatem exæquet, vel Paganis utilius eſſe potuerit ad ſuos cultus purgandos ac defendendos. Cætera quæ illi nobis objiciunt, cum ratione hominum pugnare videntur; hoc ſenſus, totamque eorum fidem funditus evertit. Huc accedit, quædam immanitas, ab omni non modo humanitate, ſed etiam pietate in ſpeciem aliena; ut quis Deum ipſe ſuum voret, cum vel hoſtem glutire nemo niſi ex Cacibúm genere ſuſtineat, id eſt ut quod ames & venereris ſanctiſſime, in hoc ipſum id committas, quod nemo niſi vel furens, vel belluinis moribus etiam in eos quos acerbiſſime odit, atque exſecratur, deſignare velit; quoque vel ipſæ Poetarum fabulæ nihil dirius, aut horribilius comminiſci potuerunt. Iam neque in omni noſtra religione quicquam eſt, quod Paganicis cultibus magis in ſpeciem favere videatur, quam idem ille adorandæ Euchariſtiæ ritus. Noſtri Paganos exagitabant, quod ſimulacra muta, ſenſus expertia eſſe, & manu hominis facta pro Diis adorarent. Quo jure, ſi multo etiam viliores, & ab homine atque confectas panis & viri ſpecies ipſi acorabant? Quis non intelligit Ethnico paratum & in promptu apud ipſum adverſarium fuiſſe quo ſua propugnaret, ſi à noſtris Euchariſtia adorata fuit? Irridebant & noſtri neſcio quas ſimulacrorum per numinis in conſecrata illabentis præſentiam ab Ethnicorum ſapientibus excogitatas apotheoſes. Atqui quas verbo refellebant, eas facto conſtituebant, ſi & ipſi Deum in pane & calice conſecratis adorabant. Siquid ergo hujuſmodi apud Chriſtianos ſolenne fuiſſet, id profecto Pagani præ cæteris omnibus denotaſſent, objeciſſent, inculcaſſent, in ore pæne ſemper habuiſſent; quoties vel noſtra laceſſebant, vel ſua defendebant. Non jam diſputo vere-ne abſurdus ſit ille Euchariſtiæ cultus, vere-ne aliquid habeat Paganorum rebus ſimile. Id unum, quod nemo ſanus negaverit, affirmo Paganis omnia ex ſenſu & ratione æſtimantibus, & ex præceptis domi à puero de ſuis ſacris, deque ſua religione opinionibus, non potuiſſe hunc cultum non abſurdiſſimum, & iis quæ ſibi objiciebantur, non multo diriorem & ſtultiorem videri. Itaque in ſuis de Chriſtianiſmo, quem oderant & acerbiſſime perſequebantur, ſermonibus Iulianus, & cæteri ejuſdem cenſus adverſarij, hunc locum vel unum, vel certe præ cæteris omnibus maxime & acerrime tractaſſent, in eo præcipue pedem fixiſſent, ſive noſtra oppugnanda, ſive ſua propugnanda eſſent. Atqui toto illo tempore quo Paganiſmus ſtetit, nihil hujuſmodi factum ab ejus ſectatoribus cernitur; ne uno quidem verbo injecta ab illis de Euchariſtiæ cultu mentio in iis omnibus extat, quæ plurima contra ſanctiſſimam Chriſti Domini diſciplinam effudiſſe in priſcis vel ſuis, vel noſtris monumentis noſcuntur. Quo accedit Iudæorum, etiam acriorem Evangelij hoſtium, par eadem de re ſilentium.

Capvt XV.

Superiora duo argumenta inde illuſtrantur & confirmantur, quod poſt undecimum ſeculum Muhammedani, Iudæi, & Philoſophi adorationem hoſtiæ Latinis obiectarunt, & obiectant etiam hodie; veluti rem abſurdiſſimam; quo intelligimus veteres Paganos & Iudæos, quibus neque odium in Chriſtianiſmum, neque in diſputando ſolertia deerat, illum cultum Chriſtianis obiecturos fuiſſe, ſi is iam tam apud illos obtinuiſſet.

SEd ut tota hæc demonſtratio clarius eluceſcat, nunc obſervandum eſt, qualter iidem illi ſe geſſerint, ubi ſecutis poſt exploſam Berengarij fidem temporibus Euchariſtiæ adoratio apud Latinos conſtituta, palamque ſuſcepta, ſolennis apud eos in omnibus ſacris eſſe cœpit. Nemo enim negat rem hoc loco apud Latinos undecimo ſeculo præcipitri fuiſſe, maxime autem duodecimo & tertio decimo, & ſequentibus. Hic vero Ethnici illi fateor, qui nobis erant antea adverſati, nulli ſupererant; jam pridem tota Europa extincto ac deleto veteri Græcorum & Romanorum Paganiſmo. Itaque de eo genere fruſtra quemquam his locis ac temporibus in orbe hoc noſtro Occidentali quæſieris, quem roges, quid de ſacri panis adoratione ſenſerit. Sed neque tum deerant Chriſtianiſmi hoſtes, priſcis Paganis haudquaquam mitiores, Muhammedani, Philoſophi, Iudæi; uno vocabulo homines infideles à Chriſti Evangelio & fide alieni. Hi ne ergo de Euchariſtiæ adoratione tacent? Eamne indictam & intactam prætereunt, ubi docent quid in noſtra religione reprehendant, vel cur ab ea abhorreant? Minime gentium. Quinimo de qua nemo veterum Paganorum vel unum verbum fecerat, hi omnes repente coorti, eam primo fere ſemper loco memorant; clamant nihil apud nos ſibi videri intolerabilius, vel magis ab omni ratione alienum. Refert *c* doctiſſimus Hottingerus noſter, Akmed Ben Edris Muhammedanum doctorem ante annos quingentos in Mauritania contra Chriſtianos & Iudæos hactutum ſcripſiſſe, in quo ait *Chriſtianos atrociores eſſe in Chriſtum quam Iudæos. Hos enim Chriſtum occiſum reliquiſſe; hos carnem eius edere & ſanguinem bibere, quod ipſa experientia teſte affirmat eſſe truculentius.* Qui hæc de manducatione Euchariſtiæ, quæ ejus adorationem ſequitur, ita ſenſit; apparet eum & ipſam adorationem pro Domini ludibrio habuiſſe, haud ejus abſimili, quo ipſi illi Chriſtum poſitis genibus adoraſſe legantur, *d* qui eum mox erant crucifixuri. Eadem mens erat Averroïs excellentiſſimi quidem philoſophiæ Peripateticæ interpretis, ſed à Chriſti quoque fide alieni, & apud Muhammedanos educati, quem ex Epitome Vaſei & aliis Arabum monumentis a. Hegiræ 595. mortuum

c Hotting. Apol. de Euch. Sect. 14. p. 220.

d Matt. 15. 19.

eſſe

eſſe nos docet Eduardus Pocockius, *e* vir in litteris & rebus Arabicis apprimere verſatus. Id autem tempus cum ſeculi à Chriſto nato duodecimi fine, vel 13. initiis concurrit, cum Romæ ſederet Innocentius III. lateque apud Latinos tranſſubſtantiationis dogma regnaret. Hic ergo Averroës ſi de Latinorum ſacris eum interroges, reſpondet (quod ex Petro Scarga Ieſuita à Perronio traditur, *f* & apud omnes vulgare eſt) ſe ſectam *Chriſtiana deteriorem aut ineptiorem nullam reperire; cuius ſectatores ſuum quem colunt Deum, dentibus diſcerpunt, & devorant.* Hinc vides acutiſſimo illi viro nihil hac Euchariſtiæ adoratione in tota Latinorum religione viſum fuiſſe abſurdius, & à recta ratione magis alienum. Neque obſcurum eſt eadem hac de re cæteros quoque Muhammedanos ſentire, quod vel vulgare apud Turcos oſtendit in homines Chriſtiani ritus convitium; quos quia omnes Euchariſtiam perinde ac Latinos adorare putant, θεοφάγους *Dei voratores,* * ſive *manducatores* δημιουργικῶς ad contemptum appellitant; idque αὐτόπτης Boulagus in ſuæ per Orientem peregrinationis relatione tradidit. *g* Sed neque Iudæi aliter hunc Latinorum in Euchariſtiam cultum, & dogma, quo utitur, exceperunt. Ioſephus Albo, quem alij volunt an. D. 1425. floruiſſe; R. vero Gedalja an. D. 1390. mortuum eſſe tradit in Cabbalæ Schaſchelet, id eſt Catena; is inquam Ioſeph ſatis indicat, quid de hac Euchariſtiæ adoratione ſentiat, cum tranſſubſtantiationem, qua illa nititur, multis ex ipſa rerum natura petitis argumentis refellit, & demonſtrat *h* *Euchariſtiam panem eſſe & vinum huiuſmodi, quæ ſi in quantitate idonea ſumantur, hominem iis veſcentem nutritura ſint, & in membrorum nutrimentum ceſſura, ſic plane ut fieret, ſi quivis alius panis, & quodvis aliud vinum ſumpta eſſent.* Hinc enim clarum eſt Rabbinum iſtum una cum ſuis recutitis, illam Euchariſtiæ adorationem, quæ ſit à Latinis, habere pro religioſo veri proprieque dicti *panis ac vini* cultu; eam adeo cenſere in eo cultus genere quem ipſi vocant *avoda zara.* Sed nemo dubitat hanc illorum eſſe de hac re ſententiam. Quod in Iudæorum libris ſub Latinorum imperio excuſis vel pauca, vel etiam fortaſſe nulla fere hodie extent hujus eorum ſententiæ teſtimonia, id non eſt mirandum. Nam Romana Congregatio Cardinalium ad Librorum Indicem permiſſionem, & prohibitionem, expurgationem & impreſſionem *in univerſa Rep. Chriſtiana deputatorum* cavet, vel per ſe in urbe, vel Inquiſitorum, Epiſcoporum, & Monachorum in aliis civitatibus ac regnis opera & manu nequid Ebraïcorum voluminum in lucem exeat, quod non fuerit omnibus minimis, maximis, quæ Latinis diſplicent, diligenter purgatum, reſectis vocabulis, commatis, capitibus, ſiqua Romanam vel fidem, vel praxin pulſare videntur; cujus rei duo nuper ſpecimina à doctiſſimo & candidiſſimo Buxtorfio noſtro in Coſri obſervata dedimus. Ac ne alios referamus hunc ipſum Ioſephum Albo ab iiſdem exſectoribus multo majores in ſuis illis noviſſimæ editionis Ikkarim plagas accepiſſe ſcimus, quam quas olim infans in cute à ſuo Mohele acceperat cum octavo die circumcideretur. Vera me dixiſſe fatebitur,

CAP. XV.

e Poc. ex. Not. ad Greg. Abulfaraj. p. 385. num. 196.

f Perron. de Euch. L. 3. c. 29. p. 973.

* Mange Dieu

g La Boul. Voyág Part. 1. c. 10. p. 28.

h Iaſ. Alb. L. 3. Ikkarim c. 35. Latine edit. à Gilb. Genebr. Par. a. 1566. p. 18. 19.

Cap. XV. tur, quiſquis Venetam an. D. 1618. operis Ikkarim in folio editionem cum ſuperioribus, puta cum Bombergiana an. D. 1521. in quarto, vel an. D. 1597. ſedulo comparaverit. Nam vt cætera mittam, hanc ipſam Ioſephi contra Latinorum de tranſſubſtantiatione dogma diſputationem, quam citavi, in poſtrema illa editione capite libri tertij viceſimo quinto vnde eam citavi, totam deſiderari perſpiciet, inde Biblomaſtigum Romuleorum fraude ſublatam & eraſam, quæ ante centum fere annos in Bombergiana bona fide repræſentata erat, quamque ipſe Genebrardus inde excerptam & Latine ſeorſum redditam annis ante hunc diem duobus ſupra centum Lutetiæ ediderat. Sed & nuper didici ipſum illum Ioſephi Albo locum itidem totum haberi in tribus aliis eiuſdem operis Editionibus, Veneta an. D. 1544. Ariminenſi, an. 1522. Lublinenſi an. 1597. Erupit tamen, ſed Amſtelodamo, *i* non Roma, auctor cujuſdam Iudaicæ Reſponſionis ad quæſtiones XXIII. ab aliquo vt veriſimile eſt Chriſtiano propoſitas; cum XLVI. quæſtionibus Iudaicis, viciſſim a Reſpondente repoſitis. Iudæus ille, quiſquis eſt, in harum 42. & 43. quærit, *k* qui factum ſit, *vt hoſtia, quam Chriſtiani* (Latini ſcilicet) *pro ipſomet Deo oſtentant, ſemel coram Pontifice, & alio rurſus tempore coram Rege Hiſpaniæ attrectata ſit & pedibus conculcata ab Anglo, quem tamen nulla in ipſo facinore divina quidem vindicta oppreſſerit, cum Aſam* l *conſtet ſtatim exanimatum concidiſſe, cum arcam Dei, in qua ſolum poſita erant legis tabulæ, ſimpliciter attrectaſſet, & quidem ex religioſa animi reverentia metuens ne caderet?* Quin & nequiſſimus ille Iudæus ita quærere auſus eſt; *m Si hoſtia* (inquit) *Deus eſt, cur ſitu obducta corrumpitur? cur a gliribus & muribus corroditur?* Denique cum hæc fidei Chriſtianæ, quæ impoſſibilia putat, recenſuiſſet; *Vnum & tres, Deum & hominem Virginem & puerperam*, illa quoque tria adjecit, *Panem & carnem, Vinum & ſanguinem, vnum corpus in multis diverſis locis vno eodemque temporis articulo.* Sed hæc ni fallor ſatis ſunt. Iam vtroſque Chriſtianiſmi adverſarios inter ſe comparemus, veteres cum recentioribus, Paganos cum Muhammedanis. Iudæos antiquos cum ſuis poſteris; illos qui ante vndecimum ſæculum, cum his qui poſt id tempus vixerunt. Vtrorumque adverſus noſtros pugnas, tela, objectiones, conſideremus. Multa vtrorumque in hoc certamine communia animadverto. Par vtrorumque in noſtros odium; ingenium haud multum abſimile, & ſiquid in hoc diſcriminis eſt, veteres præſertim Pagani, eruditione & eloquentia his recentioribus fidei noſtræ hoſtibus ſuperiores erant. Iiſdem propemodum telis vtrique noſtra repellunt. Chriſtum veteres indignabantur cum Patre æque a nobis, tametſi vnius Dei fidem profeſſis, coli. Hoc nemo neſcit a Iudæorum nepotibus & a Muhammedanis nobis quoque invidioſiſſime ad hunc diem objectari. Veteres Martyrum & Apoſtolicorum virorum nimios & divinorum æmulos honores, oſſa, tumulos, reliquias exprobrant. Eadem ſi Muhammedani parcius, Iudæorum certe nepotes haud

ſegni-

i Amſtel. an. 1661. Q Iud. 42.

k Reſp. Iud. ad 23. q. cum conſider. Ioan. Corr.

l Odam Reg. 6. 7.

m Vb. ſupr. R. 46. p. 346.

ſegniter reprehendunt. Iam crucis, ab antiquioribus, & paulo poſt imaginum ab eorum ſucceſſoribus adoratio partim irriſa à Iudæis; partim etiam à Paganis in noſtros repercuſſa cernitur. Iuniores vix quicquam acerbius, frequentius, aut majori cum indignatione jaculantur. Iudæus quidem ſuos Fioghus nihil eos omnes dubitare teſtatur, *n* quin Latini, qui imaginibus cultum magno ſtudio & defendunt & factitant, cultores ſint *avoda zara*; quod quid ſit, norunt qui Hebraice ſciunt. Vnū hoc quod diximus, inter utroſq; diſcrimen eſt; quod qui ante undecimum ſeculum vixerūt veteres nuſquā noſtris objectaſſe reperiuntur, quam ſequentium poſt undecimum temporum vel unam, ut ſæpe, vel certe inprimis ac præcipue in Chriſtianis cædunt ac deſpuunt Euchariſtiæ adorationem. Iuniores clamāt in Chriſtum ſuos eſſe quam Iudæos multo crudeliores qui quem adorarunt, vocant, & hoc vel uno Chriſtianiſmum omni alia religione deteriorem eſſe arguunt; ideoq, noſtri nominis homines θεοφάγους vocant. A veteribus ſive Paganis, ſive Iudæis nihil unquam hujuſmodi objectum noſtris fuiſſe reperimus. Ἀνθρωποφαγίαν vetuſtiſſimos exprobraſſe aliquando legimus, de θεοφαγίᾳ nullum uſpiam verbum factum audivimus. Atqui dirius eſt Deum quam hominem glutire; Ac ἀνθρωποφαγίας quidem crimen neque ab aliis, quam à levibus & inverecundis de plebe ſycophantis, neque diu jactatum fuiſſe comperimus. Qui fabulam hanc totam apud Minutium recitat Cæcilius, de vulgi ſermonibus hauſtam fatetur, *o* (*Paſſim* inquit) *omnes loquuntur*; & qui eum refellit Octavius paucis depellit, ut dignum erat, crimen nulla veri ſpecie fricatum; *fabulam*, inquit, *adverſum nos dæmonum coitio mentita eſt*. Sed & inſulſam calumniam tempus brevi delevit, neque ultra Tertulliani tempora conſiſtere ſivit. Certe altum de illa ἀνθρωποφαγίᾳ apud Paganos ævi Cyprianei & ſequentium ſeculorum ſilentium. Eo præter cætera, quæ nos alibi *p* ſumus exſecuti, illorum error arguitur, qui diabolicum illum de noſtris rumorem ex Euchariſtici ſacri occaſione ortum fictumque putant. Cum enim ſacrum illud apud noſtros ſemper manſerit, neque à poſteris quam à primis Chriſtianis parcius, aut negligentius factitatum ac frequentatum fuerit, manſiſſet una apud Paganos hæc calumnia, ſi hæc ejus origo fuiſſet. Illa vero ſubito defecit, ac evanuit una cum hæreticis, è quorum flagitiis & nefariis ſacris efficta coaluerat. Sed qui de ἀνθρωποφαγία tametſi neque omnes neque diu aliquid fabulati ſunt Pagani, nullam vel ipſi, vel eorum quandiu manſerunt, poſteri, θεοφαγίαν criminati ſunt. Nova eſt, & recentiorum Muhammedanorum propria hæc accuſatio. Rogo, cur tam ſero tam invidioſum crimen contra Chriſtianos ſpargi cœperit? Euchariſtiam à noſtris comedi jam ab initio ſolenne fuit. Si eandem jam tum pro Deo adorari mos fuit; nemo eſt adeo hebes, qui non perſpiciat Deum à noſtris jam tum comedi ſolenne fuiſſe. Hoc ex illo ſequi, Turci ipſi, quorum quod ſciam, nulla eſt in Dialecticis præ cæteris vel exercitatio vel excellentia, animadverterunt. Quis veteres Paganos

CAP. XV.

n Fab. Fiogh. Dial. c. 33. p. 68. B.

o Minut. in Octav. p. 23. 92.

p L. 2. de cult. relig. obj. c. 28. p. 332.

CAP. XV. homines doctos & eruditos hunc rerum nexum, hanc ut Scholæ loquuntur, *conſequentiam* non vidiſſe dixerit, quam vel ſtupidiſſimi facile deprehendant? Omnino enim neceſſe eſt veteris illos noſtræ fidei hoſtes neſciviſſe Chriſtianos Deum ſuum comedere, qui hoc illis nunquam objecerunt, objecturi haud dubie, ſi ſciviſſent, rem tam novam, tam inauditam, tam in ſpeciem dicam atque horrendam. Cur autem id ſi verum eſt neſciverint, reperire non poſſum. Sciebant à noſtris Euchariſtiam comedi. Ergo ſi eam non prius à quoquam apud noſtros comedi ſciviſſent, quam ab eodem eſſet adorata, illud profecto quod inde clariſſime conſequitur, neſcire non potuerunt Chriſtianos quod adorabant id ipſum comediſſe, adeoque Deum ſuum comediſſe. Atqui hoc illos qui non objecerunt, neſciviſſe certum eſt. Vt autem rem apud noſtros ſibi ſuiſque ubique permixtos in religione jam à ducentis, trecentis, quadringentis annis ſolennem, uſitatam, quotidianam, Pagani eorum cives neſcierint, fieri multo minus potuit, quam ut Turci Latinorum cultum ignorarent. Quidni? inquit, cum cultum neſcierint, quem noſtri conſulto ac de induſtria occultabant, neque unquam palam vel coram infidelibus, ſed clam tantum inter ſuos, factitabant? Abſurdiſſimum, & inaniſſimum commentum, quo ſimul ſemelque ſingularis, quædam & noſtris vafrities & Paganis inauditus ſtupor, ſummaque cæcitas & ſtultitia præter omnem rationem tribuitur, ſatis alibi *q* confutavimus. Hic ſatis eſt quærere, an Iulianum quoque id arcanum neſciviſſe? pudeat. Si ita eſt, hominem ac prodigiũ obliviosũm fuiſſe neceſſe eſt, qui ætate florẽti, quę antehac à puero aſſidue ac pæne quotidie per viginti annos & amplius & fecerat ipſe & alios facientes viderat, eorum nondum exacto à quo facere illa deſierat, triennio, nihil prorſum meminiſſet. Sin, quod plane neceſſe eſt, fateris Iulianum probe ſciviſſe quicquid apud Chriſtianos in Euchariſtiæ adminiſtratione ac communione fieri ſolenne eſſet; vitare non potes, quin illud quoque mihi concedas, non fuiſſe tum apud noſtros iſtum adorandæ Euchariſtiæ morem, qui nunc apud Latinos eſt. Nam ſi fuiſſet, inde Iulianus perſpexiſſet Chriſtianos id ipſum quod adorabant, adeoque pro numine habebant, comedere ac glutire ſolitos. Id vero neſciviſſe Iulianum omnis illa diſputatio quam in nos evomuit, clamat; in qua cum plurima alia multo leviora nobis exprobret, quædam etiam præter verum affingat, de illa θεοφαγίᾳ nihil dicit. Iam eorum quæ Chriſtianis Iudæos poſt undecimum ſeculum hac de re objeciſſe diximus, eadem quoque ratio eſt. Nemo ante illud tempus Iudæus occurrit, qui noſtros, quod Ioſeph Albo fecit, de pane Euchariſtiæ vexet, qui hunc quæſitis ex naturali ratione argumentis veri propriique nominis panem eſſe ad corpus nutriendum idoneum colligat, eoque perperam adorari cogitandum lectoribus relinquat; nemo, qui ut feſtivus ille ex Anſtelodamo verpus quærat cur *hoſtia ſi Deus eſt, ſitu obducta corrumpatur? cur eadem à gliribus & muribus corrodatur?* Non abnuo, quæ tria Chriſtianiſmo velut impoſſibilia, objicit, *unum & tres, Deum & hominem,*

q L. 2. de cult. relig. abj. c. 25. p. 318.

nem, *Virginem & puerperam*, à primis hoſtium noſtrorum majoribus agitata quoque & ſugillata eſſe. Nam primum quidem de Deo uno & trino jam antiquiſſimis temporibus irriſum vulgo fuiſſe velut ex illa ipſa contradictione, quam involvere videtur, incredibile, Philopatridis Dialogus apud Lucianum oſtendit, in quo Triephon cum Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum commemoraſſet; *r* ἓν ἐκ τριῶν (inquit) ἢ ἐξ ἑνὸς τρία, ταῦτα νόμιζε. *Vnum ex tribus, tria ex uno eadem putato*; cui Critias, *Non* inquit *intelligo quid dicas; unum tria, tria unum*. Et diu poſtea Iulianus, quod paulo ante diximus, *tres pro uno noſtros confiteri* criminabatur. In *Deum* vero & *hominem*, id eſt *Deum in carne manifeſtatum*, ſive *verbum carnem factum*, nemo neſcit jam à principio tanquam contra abſurdum & impoſſibile dogma, & Paganos & Iudæos allatraſſe. Tryphon unus ex Iudæi noſtri proavis jam pridem hoc de noſtris ut vocat Iuſtinus *paradoxis* velut *blaſphemum* criminatus erat, *s* & Græcorum Poëtarum figmentis homo impius æquiparaverat. Quod denique pertinet ad nativitatem Chriſti ex Virgine (quam hic ex recutitorum colluvie recentiſſimus *impoſſibilem* ſtulte & impie cenſet) jam unum olim ex iſtius majoribus à Celſo philoſopho in ſua contra noſtros diſputatione inductum fuiſſe ex Origene *t* didicimus, qui & alia complura Ieſu Chriſto objectaret, & hoc inprimis, *quod ſe ille finxerit ex Virgine natum*. ὡς πλασαμένου αὐτοῦ τὴν ἐκ παρθένου γένεσιν. Et hoc unum fuit ex illis ut loquitur Tertullianus, *u mundi ſtultis*, quæ jam olim in Chriſtianiſmo deridebant Ethnici, *credere in Deum natum, & quidem ex Virgine, & quidem corneum, qui per illas naturæ contumelias volutatus ſit*. Hæc tria priora, hodierni ex Iudæis diſputatoris ſcandala, non miramur, ad quæ veteres Evangelij hoſtes tum Ebræos, tum Græcos jam ab initio conſtanter offendiſſe ex omnibus Eccleſiæ Chriſtianæ monumentis novimus. Tria vero poſtremo de quibus idem à noviſſimis Chriſtianis deinceps quærit, cur ea tametſi impoſſibilia in fidei ſuæ fundamentis cenſeant, nimirum *panem & carnem, vinum & ſanguinem, unum corpus in multis diverſis locis uno eodemque temporis articulo*, iſta inquam, neminem vel Hebræum, vel Gentilem ante ſeculum decimum à Chriſtianorum veterum fide noviſſe reperimus. Quibus & illud adjungendum eſt, quod idem paulo ante à Chriſtianis quærebat; *Cur ſi hoſtia Deus eſt, ſitu obducta corrumpitur? Cur eadem à gliribus & muribus arroditur?* Excute omnia Chriſtianiſmi veteris monumenta, nullum invenies ex priſcis illis infidelibus vel Paganis vel Iudæis qui hæc *incredibilia* objecerit, ac de illis negotium noſtris fecerit. Cedo mihi aliquem ex omni illa antiquitate vel Tryphonem, vel Celſum, vel Iulianum, vel Eunapium, vel de utrovis hoſtium, Iudæorum inquam, aut Gentilium grege aliquem, qui de his noſtros veluti de totidem fidei ſuæ fundamentis cóvenerit, ut nunc Latinos iſte recutitus convenit; qui quæſierit, cur id, *quod ipſi adorabant & Deum eſſe credebant, à gliribus & muribus arroderetur? cur ſitu quoque obductum corrumperetur?* Cur panem & vinum ſimulacque conſecrata ſunt unum idemque eſſe

cum

r Lucian. Philop. T.2. p.998.

s Apud Iuſt. cõtr. Tryph. p.198. l.35. & 217. l.30. & 226. extr. 227. a.

t Orig. L.1. contr. Celſ. p.22.

u Tertull. de carn. Chr. c. 4. p.361. A.

Cap. XV. cum Chriſti corpore & ſanguine putarent? cur unum idemque numero corpus ſimul ſemelque in locis inter ſe remotiſſimis uno & eodem temporis puncto exiſtere crederent? Nullum dabis, qui ſic nobiſcum primis Chriſtianiſmi ſeculis egerit. Quæro ergo cur veteres fidei hoſtes ab iſtis recentioribus tam diverſe in hac diſputatione ſe geſſerint? Cur qui & tria illa de Trinitate, de Incarnatione, de virginitate Mariæ, qui cætera, de quibus diximus, Martyrum & reliquiarum honores, crucis & ſimulacrorum uſum & venerationem, &c. Chriſtianis quidem olim plane ut eorum hodie & anterioribus aliquot ſeculis poſteri, objecerunt; illa vero quæ hi velut palmaria urgent, panis & vini cum corpore & ſanguine Dominico unitatem ac ut ita dicam, *identitatem* & unius corporis in diverſis ac diſiunctis locis exiſtentium, & murium & glirium in id quod à Chriſtianis pro Deo adoratur injurias, non minus in ſpeciem abſurda, ſenſibus certe humanis multo magis expoſita, nunquam noſtris exprobraverint? Tanti in eadem agenda cauſa inter utroſque diſcriminis aliquam ſubeſſe rationem neceſſe eſt. Neque enim id fortuito contigiſſe poteſt. Neceſſe eſt aliquam vel in Chriſtianiſmo qui oppugnatur, vel certe in iis, qui oppugnant factam eſſe mutationem. In his nulla apparet, nulla revera eſt. Idem apud utroſque in noſtrum nomen odium; idem conciliandæ Chriſtianiſmo invidiæ ſtudium. Neque vero quæ nunc poſteri pro abſurdis & incredibilibus habent; eorum majores vera, vel ſaltem probabilia eſſe cenſuerunt; quo factum ſit ut quibus hi abſtinuerant elenchis, eos illi nunc in oppugnanda Latinorum fide adhibeant. Illa enim de quibus quærit ille hodie Iudæus, ut quod panis & vinum eſt omnium quidem ſenſuum judicio, id ipſum hominis caro ſit & ſanguis, & quod hic in terris corpus conſiſtit ſimul in cœlo ſit, ac denique ut Deus ſit atque adoretur quod à muribus ac gliribus arroditur, illa inquam nullus non modo Iudæos, ſed ne ullum quidem hominum genus, pro veris, aut probabilibus ac denique pro non abſurdis vel cenſuit unquam, vel olim cenſebit; ſi eos modo ex hac numero exceperis, qui ſibi firmiſſime credunt auctoritate divina præceptum eſſe, ut iſta quantumvis per ſe incredibilia, pro veris tamen habeant; quod Iudæi non magis veteres, quam hodierni, ſibi divinitus imperatum nunquam putarunt. Cum ergo quam quærimus hujus in hac cauſa diſcriminis rationem, ea in adverſariis qui Chriſtianiſmum oppugnant nulla ſit, eam neceſſe eſt in ipſo Chriſtianiſmo ineſſe. Nimirum iſta quæ nunc ei ab aliquot ſeculis Iudæi objiciunt, ea nondum apud noſtros obtinebant, quo tempore veteres Iudæi vivebant. Multis poſt temporibus inventa & addita ſunt; ut nihil mirandum ſit Iudæorum majores quidem de iſtis nihil dixiſſe, quæ nondum erant ſcilicet; poſteros vero eadem laceſſiviſſe, quæ nimirum quo ævo vixerunt, in Chriſtianam fidem recepta videbant. Atque ita videmur ſatis demonſtraſſe Euchariſtiæ adorationem ex illo tum Ethnicorum tum Iudæorum veterum de ea ſilentio, nondum primis decem ſeculis ullam apud Chriſtianos fuiſſe; undecimo & duodecimo ac

deindeps

deinceps invaluiſſe, ex Muhammedanorum & Iudæorum qui illis temporibus vixerunt diſputationibus; in quibus eam, ejuſque neceſſaria conſectaria diſerte memorata videmus. Vnde omnes facile intelligunt cum illo undecimo ſeculo Berengarij fides exploſa, & tranſſubſtantiationis dogma receptum fuerit, adorationem hoſtiæ ex tranſſubſtantiationis fide ortam eſſe. CAP. XVI.

CAPVT XVI.

Argum. contra adorationem ſacramenti III. inde ductum, quod cum plurimi poſt ſeculum decimum contra eam inſurrexerint, & à Latinis hæretici judicati ſint, inter tam multos qui Eccleſiam decem retro ſeculis hæretici turbaverant, nemo reperiatur, qui ei de hac Euchariſtiæ adoratione controverſiam moverit.

IDem nos docet aliud ſuperioris affine argumentum; altum nimirum de hac Euchariſtiæ adoratione apud omnes veteres hæreticos ſilentium, quotquot ante ſuſceptum à Latinis undecimo ſeculo tranſſubſtantiationis dogma, ab Eccleſia ſeceſſerunt. Ac primis quidem tribus Chriſtianiſmi ſeculis nihil Eccleſiæ de Euchariſtiæ adoratione objectam fuiſſe ab hæreticis abunde alibi *x* demonſtratione. Sequentibus par eorum fuit ab ea de re ſilentium. Manichæos Auguſtini temporibus videmus Catholicis quoſdam cultus invidioſiſſime exprobraſſe; de Euchariſtiæ adoratione, quæ longe gravius & odioſius iſtos commoviſſet, nihil dicunt. *Vos* (inquit Fauſtus eorum Epiſcopus Catholicos conveniens) *y* *deſciſcentes à Gentibus Monarchiæ opinionem primo vobiſcum divulſiſtis, id eſt ut omnia credatis & Deo; ſacrificia vero eorum vertiſtis in agapes, idola in Martyres, quos votis ſimilibus colitis; defunctorum umbras vino placatis & dapibus; ſolennes Gentium dies cum ipſis celebratis, ut Calendas & ſolſtitia; de vita certe mutaſtis nihil.* Hæc ille; noſtris quædam per calumniam de ſuo affingens, alia ſupra verum ad invidiam extollens. Certe de Euchariſtiæ adoratione nihil habet. Neque ſequentium ſeculorum quiſquam Latinis hac de re moleſtus fuit. At cum poſtremis citimiſque ſeculis pro tranſſubſtãtiatione, mox ipſe hic ſacramẽti cultus apud Latinos erupiſſet, ingens ſtatim hominum multitudo oorta eſt, qui & ipſum dogma, & adorationẽ Euchariſtiæ, quæ dogma conſecuta eſt, rejecerunt atque oppugnarunt, eoque nomine à Latinis hæreſeos damnati, ab eorum communione diſcedere coacti ſunt, ij primo qui circa ipſa duodecimi ſeculi initia orti Valdenſes paulo poſt à Lugdunenſi quodam cive, cui Petra de Valdo nomen fuit, circa an. D. 1142. dici cœperũt. Circa an. D. 1140. Henricum quendam cum Petro Bruits eadem ſeculum eſſe tradit *z* ex Petro Cluniacenſi Bellarminus. Albigẽſes, qui vel plane iidẽ cũ Valdenſibus, vel certe eorũ genuini fuerũt, tranſſubſtantiationẽ, & adorationẽ Euchariſtiæ

x L. 1. de cult. rel. obj. c. 17. p. 145.

y Fauſt. apud Aug. L. 20. contr. Fauſt. c. 4 T. 6. p. 151. A.

z Bell. L. 1. de Euch. c. 1. §. Quintus.

Cap.XVI.

quæ ex ea ſequitur oppugnarunt, ut ipſe ex Antonino refert ac fatetur *a* Bellarminus, eoſque an. 1208. docuiſſe teſtatur. Eorum autem ſectam longe lateque toto illo ſeculo ac ſequente, ideſt quarto decimo, diſſeminatam eſſe patet ex illorum temporum ſcriptoribus. Ante an. D. 1313. Clemens P. R. Begardos & Beguinos teſtatur *b* docuiſſe *ſe in elevatione corporis Chriſti non debere aſſurgere, nec ei reverentiam exhibere.* Bellarminus auctorem Flagellantium circa an. D. 1350. eadem de re Euchariſticæ ſenſiſſe ex Bernardo Lutzenburgenſi affirmat. *c* Ioannem Viclefum an. D. 1372. cæteras Latinorum traditiones, & hanc nominatim vehementer in Anglia oppugnaſſe & ſuperſtites ejus libri, & omnium illius ævi ſcriptorum monumenta clariſſime teſtantur. Valdenſis, qui contra ipſum pro Latinis tres tomos olim edidit, refert *d* eum huic Euchariſtiæ cultui uſque adeo infenſum fuiſſe, ut *idololatriam beſtialem* eſſe diceret, & qui hoſtiam adorarent eos *muribus ſtultiores* eſſe contenderet, *qui non recognoſcerent in ſacramento ſubſtantiam nutribilis panis*; *hos in adorando hoſtiam, tanquam gentes ad ſimulacra muta prout ducebantur, captivatos ire ad idololatrandum.* Eadem ſequebantur ejus diſcipuli, quos & longe plurimos fuiſſe, vulgari *Lollardorum* nomine notos conſtat. Seculo quinto decimo Taboritas eadem in Bohemia ſenſiſſe ex Ioanne Lukavits patet qui pro iis Apologiam accuratam ſane ac eruditam ſcripſit. *e* Apud eos an. D. 1512. manebat eadem fides; quod ipſi in Apologia ad Regem Vladiſlaum docent, *f* dum exerte negant, vel à Domino traditum fuiſſe *colere ſacramentalem ſubſiſtentiam corporis & ſanguinis Chriſti* (id eſt ſacramentum corporis Chriſti.) Negant *g* *Apoſtolos ullam tali ſacramento venerationem exhibuiſſe.* Iidemque in alio ejuſdem argumenti libello ſcribunt *Eccleſiam primitivam non feciſſe reverentiam huic ſacramento*; neque *Chriſtum hoc ſacramentum ad venerationem dediſſe.* Denique concludunt *non eſſe reverentiam exhibendam ſacramento, ſed corpori Chriſti exiſtenti in cœlis.* Paucis poſt annis Martinus Lutherus; & qui eum propemodum innumerabiles in Germania, Dania, Suecia, & in aliis Septentrionalibus civitatibus ac provinciis ad hodiernum diem ſequuntur, tametſi aliquam dogmatis de Euchariſtia Latini partem retinuerint, in hoc tamen conſentiunt, quod ipſum ſacramentum adorandum omnes pariter negant Huldricum Zuinglium, Andream Caroloſtadium, Ioannem Oecolampadium, Ioannem Calvinum, & alios ejuſdem fidei conſortes, nihil opus eſt memorare, quos notum eſt in Helvetia, Germania, Gallia, Belgio ac tota Britannia hunc Euchariſtiæ cultum omnes conſtanter reſpuere, ac inter præcipuas cauſas cenſere, quæ eos à Latinis disjunxerunt. Hi à publicato tranſſubſtantiationis dogmate contra Euchariſtiæ adorationem omnes inſurrexerunt, eoque nomine hæreſeos à Latinis damnati ſunt ac proſcripti; Quorum præſertim tam multorum exemplum oſtendit ſiqua apud veteres ante undecimum ſeculum Chriſtianos publica ſolenniſque fuiſſet Euchariſtiæ hujus Latriæ adoratio; non defuturos aliquos, qui Eccleſiæ ea de re litem moverent; eoque à Patribus

a Id. ibid. §. Sextus.

b Clement. L. 5. Tit. de Hær. c. 3.

c Bell. ub. ſupr. §. Septimus.

d Vald. T. 2. c. 26. fol. 25. B. Et T. 3. tit. 12. 13. 14. & c. 128. in. & Tit. 20.

e Ioan Luk. Conf. ſſ. Tab. c. 8. p. 17.

f Apol. Vald. p. 28.

g Excuſat. cor. p. 43 44. 67. 70.

damnarentur;

damnarentur, & inter hæreticos cenſerentur. Nulla enim ratio eſt cur illa adoratio his citimis ſeculis abſurdior hominibus viſa fuerit, quam ſuperioribus; vel cur eam quibus abſurda videbatur, poſtremis potius temporibus pulſarent, quam primis. Rei ipſius ingenium tempora non mutant. Quocunque ex ſeculo exiſtat, non poteſt non gravis videri, & hominis ratione utentis mentem ac ſenſus non movere ac ferire. Quinimo ſi bene repures vix quicquam in toto Chriſtianiſmo eſt, quod ab omni rationis ſpecie vehementius abhorrere videatur, quam hic ritus, quo id homines fideles adorare jubentur, quod ſenſus motuſque omnis expers eſt, quodque & ab eo qui confecit editur, & ab iis ipſis qui adorarunt, in os ac ventriculum aſſumitur, atque dejicitur. Vnde eſt quod Averroes ut ſupra vidimus, Chriſtianorum Latinorum ſecta nullam eſſe deteriorem hoc ipſo judicarit, quod ſoli ex omni religioſorum hominum numero ſuum quem colunt Deum, ipſi vorent, vel quod eodem recidit, quod id ipſum pro Deo ſuo colant, quod vocant. Hoc ergo ex iſtius eruditiſſimi atq;acutiſſimi philoſophi judicio omniũ, quę in Chriſtianiſmo abſurda eſſe putabat, abſurdiſſimũ eſt. Hæretici autem non alia fere vexanda arripiunt, quam quæ inſignem aliquam abſurditatem ex cõmuni ſenſus ac rationis judicio cõtinere videntur. Excute omnes qua veteres, qua recentiores hæreſes. Omnes reperies non aliunde exortas eſſe, quam ex aliqua Eccleſiaſtici dogmatis, quod oppugnandum ſumebant, abſurditate (ut ſic loquar) apparente. Eundem & hominem eſſe & Deum apud rationem humanam ſtultum & inſanum eſt. Eo factum eſt, ut utrumque de Chriſto vere dici neque poſſe neque debere plurimi jam ab ipſis Eccleſiæ incunabulis contenderint. Alij Chriſtum Deum negarunt, ut Ebion, ut Artemon, ut Arius, ut Photinus; Alij hominem, ut Marcion, ut omnes Docetæ, ut Manichæi & alij. Naſci Deum, imo & crucifigi & mori abſurdiſſimum ſenſui carnis videtur. Neque ſane defuerunt hæretici, qui hæc omnia de Chriſtiana fide tollerent. Carnem hominis mortui de pulviſculo, in quem reſoluta eſt, in priſtinam formam refingi, philoſophus ut ridiculum; explodit. Ergo fuere & hæreticorum plures greges, qui carnis reſurrectionem de fidei Chriſtianæ cenſu eraderent. Manichæi & Pelagij contrarias inter ſe factiones, eadem utramque abſurditatis ſpecies peperit; quod utriſque incredibile videretur à Deo id ulla ratione eſſe, quod malum eſt. Cætera ſigillatim perſequi nihil neceſſe eſt. Patet enim, neque à quoquam ut opinor, negabitur; nihil eorum eſſe, quæ Gentiles Chriſtianiſmi *paradoxa, impoſſibilia,* vel *ſtulta* appellabant, ex quo non aliqua in Chriſtum & Eccleſiam, Paganorum foris calumnia, hæreticorum intus blaſphemia & ſciſſio orta ſit. Atque ut id quis adoret quod ipſe glutit, hoc inquam longe omnium abſurdiſſimum & omni humano generi videtur, & eſt ſane, ſi res ſeorſum per ſe æſtimetur. Ergo & de hoc quæſiiſſet, dubitaſſet, ſeditionem feciſſet aliquis hæreticus, ſi id quidem jam tum in publico Eccleſiæ cultu fuiſſet. Neque vero cauſari potes, fuiſſe quidem qui hoc non proba- CAP. XVI.

Cap. XVI. rent ; non tamen auſos vel rem negare diſerta Chriſti aut Eccleſiæ lege præſcriptam, atque ſancitam, vel auctoritatem præſidentium pulſare. Nam præterquam quod neutrum iſtorum veteres hæreticos terruit, quominus plurima ex diſertiſſimis Chriſti litteris & publica totius Eccleſiæ voce definita oppugnarent; clarum ac liquidum eſt neque ullam de iſta Euchariſtiæ adoratione vel Chriſti vel univerſalis Eccleſiæ legem apud noſtros ante Berengariana tempora extitiſſe ; neque unquam adverſantibus, & aliud à communi publicaque fide ſentientibus formidabiliorem fuiſſe Eccleſiæ auctoritatem, quam quo ſeculo Latina de Euchariſtiæ adoratione lex pulſata eſt. Tum enim in eos qui contra hanc legem auderent hiſcere, non ut olim, admonitione, cenſura, & excommunicatione, ſed ferro & igne, conſcriptiſque exercitibus, cædibus, lanienis, bellis denique ſæviſſimis, actibus antehac apud omnes retro Chriſtianos inauditis, agebatur. Ergo nihil revera fuit, quod prohiberet veteres hæreticos Euchariſtiæ adorationem reprehendere, ac de ea controverſiam Eccleſiæ, quæ tum florebat, movere. Atqui nullos unquam de Euchariſtiæ adoratione hæreticos Eccleſiæ non dico bellum indixiſſe, ſed vel obloquutos eſſe ante Berengariana tempora conſtat. Imo ne fuiſſe quidem ullos ante Bertramum & Scotum, qui de Dominici corporis in ſacramento præſentia dubitarent, quæ adorationis mater eſt, confitetur *h* Bellarminus. Is (inquit de Erigena, id eſt de Scoto loquens) *primus in Eccleſia Latina de hac re ſcribere cœpit.* Scripſit autem Ioannes iſte Erigena, non (quod Bellarminus falſo & inſcite dicit) *tempore Caroli Magni circa an.* D. 800. ſed ſub Carolo Calvo, circa an. D. 850. Quod vero nonnulli ſuſpicantur jam Ignatij temporibus fuiſſe hæreticos, qui de tranſſubſtantiatione vel Chriſti in ſacramento præſentia dubitarent, id inquam, ipſe Bellarminus merito refellit, *i* obſervans *antiquiſſimos illos hæreticos*, quorum mentio fit in loco à Theodoreto velut ex Ignatij ad Smyrnæos epiſtola, adducto, *non tam ſacramentum Euchariſtiæ, quam myſterium incarnationis oppugnaſſe. Dominum* exerte *negantes habere carnem* ; ut eſt in ipſo illo Pſeud-Ignatij loco. Verum quoque eſt quod ibidem addit Bellarminus, *nullum veterum, qui de hæreſibus ſcripſerit*, hunc errorem *in Catalogo poſuiſſe, ut* (inquit) *patet ex Irenæo, Tertulliano, Philaſtrio, Epiphanio, Auguſtino, Theodoreto, Damaſceno.* Sed quod idem addit primos *qui veritatem corporis Domini in Euchariſtia in quæſtionem vocarunt* (apud Græcos ſcilicet) *fuiſſe Iconomachos* (ut refertur in 7. Syn. Act. 6. T. 3. in fine) id inquam à recentiſſimis Latini dogmatis defenſoribus Ianſenianis nuper exploſum eſt, qui hos Iconomachos cum Nicænæ *Synodi 2. Patribus de Euchariſtia quod ad rem ipſam pertinet conſenſiſſe* ponunt *k* atque conſtituunt ; & paulo poſt negant *l* quicquam eſſe in Iconomachorum verbis, quod ad litteram *non ſit verum ex ipſa Catholicorum ſententia*; Denique eoſdem affirmant *m* quæſtionem de Euchariſtiæ converſione *deciſiſſe ex Catholicorum mente* ; *Nicæ noſque ipſos Patres id agnoviſſe.* Neque hujus de Iconomachis opinionis Ianſeniani iſti

h Bell. de Euch. L. 1. c. 1. §. Secundus.

i Ibid. §. Primi.

k Lib. de Perpet. fid. de Euch. Part. 2. c. 4 p. 345.
l Ibid. p. 352.
m Ibid. p. 353.

iſti primi ſunt auctores. Idem de illis ſcripſerat *n* vir in his controverſiis famoſiſſimus Iacobus Davy Perronius, è cujus fere ſcriniis Ianſeniani ſua de hac quidem quæſtione pæne omnia compilarunt. Iam ſi hæc Perronij & Ianſenianorum ſcita vera ſunt, neceſſario falſum eſt, quod eos dicit Bellarminus ſuorum Catholicorum *ſententiam in quæſtionem vocaſſe.* Sed ſi ab utrorumque dictis ſeponantur quæ cæco De ſua tranſſubſtantiatione præjudicio admiſta ſunt, facile eſt utroſque revocare ad concordiam. Patres enim Synodi Conſtantinopolitanæ contra imagines, Euchariſtiæ *tranſſubſtantiationem* non modo quod ait Bellarminus *in quæſtionem vocarunt*, ſed apertiſſime everterunt, qui diſerte definiunt *ſubſtantiam panis Chriſti præcepto in Euchariſtia offerri*, & alia ejuſmodi non pauca, quæ qui cum tranſſubſtantiatione conciliare nituntur, aërem verberant, neque hilo magis proficiunt, quam ſi (quod eſt apud Poetam) *vulpes iungerent, & mulgerent hircos.* Sed altera ex parte illud quoque fatendum eſt, quod volunt Ianſeniani, catholicum fuiſſe quod hac de re dicunt Iconomachi, neque ſi ſummam rei ſpectes, vel ab Eccleſiæ illius temporis doctrina alienum, vel à Nicænis ipſorum adverſariis imaginum patronis damnatum fuiſſe. Nihil ergo erat, quod Bellarminus de illius Conſtantinopolitanæ Synodi Patribus ſuos hic lectores obtunderet. Mihi vero abunde eſt, quod nemo ex decem primis Chriſtianiſmi ſcriptoribus profertur, qui hæreticus ideo ab Eccleſiæ judicatus fuerit, quod Euchariſtiæ adorationem rejiceret; nemo hæreticus judicatus, qui Eccleſiæ adorationem Euchariſtiæ objecerit. Quæro enim cur & qua ratione factum ſit, ut cultus qui, quod ex humano judicio rectaque ratione, imo & ex Scripturæ doctrina, videtur abſurdiſſimus, innumerabiles his fere ſex retro ſeculis habuit adverſarios, nullos totis decem primis habuerit? Cur quem totæ Chriſtianorum gentes acerrime his poſtremis temporibus Latinis exprobrarunt, ne unus quidem vir Chriſtiani nominis primis ad undecimum ſeculum objecerit? Cur cujus cauſa & nomine omnis generis ſexus & ſtatus mortales Latini his quingentis annis damnarunt & excommunicarunt; ob eum nemo homo annis à Chriſto nato mille & amplius non dico excommunicatus & damnatus, ſed vel perſtrictus, aut admonitus ab Eccleſia fuiſſe legatur? Tanti inter utraque tempora diſcriminis rationem poſco. Nulla alia ne fingi quidem poteſt, quam hæc; poſtremis ſcilicet ſeculis eos quos Latini hæreticos appellant, quoſque eo nomine à ſua communione præſcripſerunt, habuiſſe de quo cum Latinis de adoratione Euchariſtiæ expoſtularent, quod hanc illi revera adorarent; priorum ſeculorum hæreticis nihil fuiſſe quod de Latino Euchariſtiæ cultu Chriſtianos Catholicos reprehenderent, quia hi ſcilicet Euchariſtiam nulli tum adorabant.

n Perr. L. 2. de Euch. Auct. 36. p. 649. 650.

CAPUT

Caput XVII.

CAPUT XVII.

Stultum & iniquum eſſe à nobis ea veterum in hac cauſa teſtimonia flagitare, quibus diſerte & formaliter negent ſe Euchariſtiam latria adorare. Argumentum contra Euchariſtiæ adorationem IV. inde ductum, quod illa adoratio, quibus maxime inſignibus tribus locis apud Latinos ſemper fit atque in eorum Liturgiis accurate & in aliis etiam libris non raro memorata occurrit, ea nuſquam apud veteres occurrit, vel in Liturgiis, vel in aliis eorum libris. Tria autem illa tempora ſunt, I. cum ea in Miſſa à ſacerdote adoratur, ſimulatque confecta eſt. II. cum à plebe ibidem, cum elevatur, III. cum ad infirmos vel alios foras effertur, ab obviis quibuſvis extra ſacrum adoratur.

SEd jam Catholicos Chriſtianos ſpectemus, quid ipſi de ſuo cultu ſuaque religione profiteantur ac doceant. Hic noli expectare, ut eos ſiſtam diſerte totidem verbis negantes à ſe Euchariſtiam adorari. Satis enim eſt quemque quid colat, edere; quæ non colit, ſigillatim perſequi, ac de ſingulis negare ea à ſe coli, nihil neceſſe eſt; neque ſane id homines æqui à quoquam exigunt; niſi ſingularis aliqua cauſa ſubſit. Ut ſiquis de alieno aliquo cultu vel accuſatus eſt, vel per ſe ſuſpectus, quod vel iis qui ei addicti ſunt in eadem gente ac civitate permixtus habitet, vel frequentem cum iis uſum habeat; hunc & ſuæ exiſtimationis & alienæ ædificationis ratio poſtulat non modo quid colat, candide profiteri, ſed & id, de quo ſuſpectus eſſe poteſt, negare atque à ſe amoliri. Veteres Chriſtianos, quos ut oſtendimus, neque foris Pagani, neque intus hæretici, de Euchariſtiæ adoratione unquam pulſaſſe reperiuntur, nihil neceſſe fuit id inficiari de quo nemo eos arguebat. Illi fateor, non ſemel negant, atque exſecrantur Paganicorum numinum cultum; quod iis ſcilicet temporibus ac locis viverent, quibus impia iſtorum obtinebat religio; quanquam quod ſe Chriſtianos profitentur, eo ipſo ſatis negent ſe vana illa coluiſſe. Euchariſtici cultus, plane alia ratio eſt, quem cum nulla gens, nulla ſecta, nullum collegium exerceret, profiteretur aut noſſet, præpoſteræ fuiſſet diligentiæ ſe ab eo purgare, quod vix ac ne vix quidem in cujuſquam mentem cadere potuit. Quin & veri ut mihi quidem videtur perquam ſimile eſt ne ullum quidem extitiſſe priſcis illis ſeculis Chriſtianum, qui vel ipſa animi cogitatione præſenſerit aliquando futurum ut res uſque adeo abſurda, & ab omni non modo hominum ſenſu atque ratione ſed etiam Dei lege & doctrina, in aliquem Eccleſiæ uſum veniret. Quo fit, ut non poſſim ſatis mirari quorumdam Latinorum in hac diſputatione iniquitatem; qui noſtras de hac cauſa argumenta-

mentationes irrident, atque elevant; flagitantes à nobis diſerta liquidaque teſtimonia, in quibus Patres totidem verbis clare ac proprie pronuntient ſe Euchariſtiæ eum latriæ cultum, qui uni Deo debetur, nequaquam exhibendum credere. Atqui ipſorum eſt hujuſmodi nobis de veteris Eccleſiæ ſecum in hac adoratione conſenſu documenta proferre; quibus hoc, quod iſti nunc docent ac factitant, Patres exerte affirment, panem ſcilicet ac vinum ſacrum latria eſſe colendum, Primo quod in hac cauſa actores ſint, quibus probandi onus, ut notum eſt, incumbit. Noſtrum eſt, quid iſti afferant, expendere. Ipſi enim adoratam ab antiqua Eccleſia Euchariſtiam affirmant, nos negamus. Secundo, quod hoc, quod iſti affirmant, non modo mirum & inſolens, ſed etiam abſurdum atque incredibile apparet; quod ipſe ſenſus reſpuit; quod ratio refugit; quod nulla Dei, nulla naturæ vox commendat; ut, niſi neceſſaria atque evidenti ex Dei legibus demonſtratione conſtitutum fuerit, non facile à quoquam cordato admitti vel poſſit vel debeat. Nullum autem Latinos hujuſmodi veterum de re propoſita teſtimonium habere (quo ſcilicet neceſſario ac evidenter demonſtretur, latriæ cultum fuiſſe olim Euchariſtiæ à Chriſtianis exhibitum) nuper oſtendimus, & quæcumque nobis in hac cauſa ab illis objiciuntur, ea abunde diſſolvimus. Nunc ergo quod inſtituimus agamus, miſſaque, quod à nobis in hac diſputatione poſci iniquum eſt, puræ diſertæque inficiationis teſtimonio, argumentis, ut cœpimus, ductis à rei conſequentibus, antecedentibus, oppoſitis, & aliis hujuſmodi ſignis, inveſtigemus, an Euchariſtia olim à Chriſtianis ante undecimum ſeculum adorata fuerit. CAPUT XVII.

Quo in genere illud primum, ſane memorabile cenſeo, quod ille hujus ſacramenti cultus, quibus locis nunc apud Latinos maxime conſpicuus occurrit, & quibus hunc revera maxime occurrere conſentaneum eſt apud eos, qui Euchariſtiam latria dignam putant, nullus in veterum monumentis apparet. Loci autem illi, ut cæteros nunc mittam, tres ſunt à nobis maxime inſignes in Latinorum religione ſupra obſervati; primus, cum ſacramentum ſimulatque confectum eſt, ſtatim à celebrante accuratiſſime adoratur, ante utrumque ſigillatim ſymbolum illico in genua procumbente. Alter huic proximus locus eſt, cum ſacer quidem panis prius, mox & ſanctus calix ſuo uterque ordine à ſacerdote elevatus ab omni plebis circumſtantis corona companulæ ſono excitatæ, de geniculis devotiſſime colitur; Tertius denique locus eſt, cum vel ad infirmorum viaticum, vel quævis alia ſe cauſa publice defertur, paſſimque ab omnibus, quotquot occurrunt, nullo ſexus, ætatis, dignitatis diſcrimine, in terram eo viſo procidentibus eadem religione excipitur. Nemo negaverit Euchariſtiæ, ſi res eſt latria digna, ac ut uno verbo dicam, ſi *Deus*, quod Latini affirmant, vere eſt, jure meritoque, adeoque neceſſario, tribus his locis ac temporibus adorationem illam eximiam deberi. Hoc ſi Euchariſtiæ deberi Latinorum exemplum, omni in eos argumento validius, non præſcribit, ratio certe communiſque omnium

mortalium

Caput XVII. mortalium animis ab ipſa natura inſitus ſenſus vincit; quo interius urgente, homines cætera ſtupidiſſimi, etiam abſque monitore, ſiquid occurrat quod ipſi numen eſſe pro certo credant, ſtatim ei adorationem vel proſtrati vel in genua ruentes, vel alio quocumque ſolenni apud ſuos religionis ritu exhibent. Feciſſe hoc pios ſanctoſque veteris ſub Moyſe fœderis viros non ſemel in divinis litteris legimus, quoties iis Dominus Majeſtatem ſuam in aliquo ſigno conſpiciendam præberet, ſtatim adorabant, quem Deum eſſe certo comperiebant. Vnum Ioſuæ exemplum ſatis eſt, quem pronum in terram cecidiſſe, adorantem videmus, *o* ſimul intellexit Deum eſſe, qui ſe alloquebatur. Gentium in ſua numina eandem fuiſſe religionem, vel ille apud Minutium noſtrum Cæcilius docet, qui Serapidis ſimulacrum, ut vidit, odoravit; *Serapidos* (inquit) *ſimulacro denotato* (id eſt animadverſo) *manum ori admovens oſculum labiis preſſit*; quam ipſiſſimam fuiſſe ſolennem apud Paganos adorationem notum eſt. Neque hæc unius Cæcilij religio fuit. Eadem paribus locis facere ſolitos cæteros ejus conſecraneos monet nos Minutius, qui hoc Cæcilij factum narrans, *ut* (inquit) *ſuperſtitioſus vulgus ſolet.* Idem demonſtrat omnium gentium ſimilis vel in principes, & eximiæ dignitatis, vel in amicos & caros viros, ſi quãdo iis obvij fiunt civilitas. Nulla enim gens eſt paulo humanior, in qua non videamus, non modo ad omnem Regis & magiſtratuum, ſed etiam majoris cujuſque perſonæ occurſum homines inferioris ordinis (ut cum Tertulliano loquar) *decreſcere*, id eſt corpus, certe caput & pectus honoris & reverentię cauſa inclinare ac ſummittere. Quanto magis Deo, ſummo Divorum, atque hominum Regi, ſi quando is ſe nobis dignatur in conſpectum dare; ſuam, id eſt divinam, adorationem debemus? Hoc vero noſtri eſſe in Chriſtum ſuum officij, Pater ipſe liquido definit, qui ut eſt apud Apoſtolum, *r cum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit. Et adorent eum omnes Angeli.* Nam ſi Chriſtum ubicumque apparet, ipſi Angeli adorare ex hac Patris lege neceſſe eſt; nos eodem in ipſum officio fungi eo magis decet, quo ei plura quam vel Angeli, vel ullæ aliæ creaturæ, debemus. Si ergo veteres Chriſtiani Euchariſtiam ipſiſſimum Chriſtum eſſe ſeſe nobis tribus illis locis quæ notavi, manifeſtantem, juxta cum Latinis credidiſſent, non eſt dubitandum, quin ſacramento in his locis verſantes latriæ adorationem delaturi fuerint. Non detuliſſe ſupra ad ſingula loca inde demonſtravimus, quod in Liturgiis, quæ eorum nomina præferunt nulla iſtic extat hujus adorationis mentio. Sed præter Liturgias id ipſum quoque ex cæteris antiquitatis ante decimum ſeculum veris certiſque monumentis intelligitur. Cum enim in Latinorum libris, qui his retro proximis quinque ſeculis ſcripti extant, non pauca paſſim reperiantur adoratæ his locis Euchariſtiæ exempla, nullum hujuſmodi obſervare eſt in vetuſtiorum jam ab initio Chriſtianiſmi ad decimum uſque quod diximus ſeculum, ſive hiſtoricis, ſive alterius argumenti litteris. Quod ego inter utraque tempora tam inſigne diſcrimen pro certo ejus diverſitatis argu-

o Ioſ. 5.14.

p Minut. in Octav. p. 4.

q Tert. de Pœnit. c. 13. p.148.A.

r Hebr.1.6.

mento habeo, quam in hac cultus Chriſtiani parte inter utramque Ecclesiam, antiquiorem ſcilicet & hanc recentiorem fuiſſe defendimus. Idem quoque tertio licet inde argumentari, quod Latini ſuarum Eccleſiarum rectores jubent plebes ſuæ fidei commiſſas, de divino hoc Euchariſtiæ cultu diligenter docere dareque operam, ut omnes laïci, quibus ipſi præſunt, eam religioſe colãt, ſanĉte frequenterq; ſuſcipiãt ut illud preterea intelligant, memorique mente teneãt non debere hoc ſacramentum cuiquam tradi niſi rite confeſſo & naturaliter jejuno (quod qui ſit ſupra docuimus) ita demum paratos utroque genu flexo ſacramentum humiliter adorent, ac reverenter ſuſcipiant. Atque hæc quidem commonefactio Latinorum fidei quam ſit conſentanea, quam in eorum diſciplina neceſſaria omnes vident. Cum enim in omni religione nihil ſit latriæ cultu divinius, nihil in quo gravius, majorique cum periculo peccetur, apparet, qui cultum hunc Euchariſtiæ deberi credunt, vehementer eos ac turpiter officio ſuo deeſſe, ni ſuas plebes ad eum rite exhibendum accuratiſſime, quo ad fieri poteſt, inſtituant. Atqui in veteris decimo ſeculo anterioris Eccleſiæ monumentis, cum plurima loca occurrant, in quibus majores noſtri ſuos fideles ad hoc ſacramentum legitime atque utiliter ſumendum diligentiſſime cohortentur; altum ubique eſt de eo latria adorando ſilentium. Ergo confitendum eſt majores illos noſtros, vel homines fuiſſe ſui officij negligentiſſimos, quod nemo pius ſuſpicabitur; vel quod eſt ſane veriſſimum, hanc Latinorum adorationem ac latriam neſciviſſe. Ieſuitæ quidem tanti faciunt ſuorum hac in parte zelum, ut quo omnes ad parem hoſtiæ Miſſalis cultum accendant, in ſuorum ſodalium elogiis (quos ſane laudare admodum liberaliter ſolent) hoc inter cætera eorum decora non raro commemorent, quod magno in hoc ſacramentum zelo arſerint. Qualiter Orlandinum videmus inter cæteros flores, quibus Cornelij cujuſdam Croci de Ignatiana familia herois, pietatem ac Chriſtianiſmum conſpergit, hunc hominis zelum nominatim laudaſſe; *Divinum* (inquit) *cultum, venerationem præſertim auguſtiſſimæ Euchariſtiæ perſtudioſe tuebatur.* Nemo mihi in veterum, quos dixi, laudationibus ſimile quicquam oſtenderit. Cum ergo ex his ſatis ſuperque conſtet illis, quæ notavi, locis nullam apud veteres hujus Euchariſtiæ mentionem occurrere, cum concluſum eſto in priſca Eccleſia ignotam fuiſſe.

CAPVT XVII.

ſ Rituale Rom. tit. de Sacr. Euch. p. 73.

ſ Orland. Hiſt. Societ. L. 10. §. 73.

Caput XVIII.

CAPUT XVIII.

Argumentum contra adorationem Euchariſtiæ V. inde ductum, quod ea adoratio neque in aliis multis locis, in quibus fit apud Latinos, unquam facta reperiatur apud veteres, ut in ſolenni cujuſque fidelis communione, in baptiſmi, in pœnitentiæ, in Ordinationis adminiſtratione, in Chriſmatis confectione; in ſolenni crucis die Paraſceves cultu, in infirmorum communione, in funeris apparatu, in Eccleſiæ ingreſſu.

SEd Euchariſtiæ adoratio, non modo in tribus illis locis, quorum maxime propria eſt apud Latinos extat. Etiam alibi frequens eſt, inprimis vero quoties fideles communicant. Lex hæc eſt in Rituali, *w* Omnes utriuſque ſexus genu flexo ſacramentum humiliter adorent, ac reverenter ſuſcipiant. Itaque nemo niſi utroque genu humi poſito apud eos communicat, qui adorandi apud Chriſtianos jam ab initio ſolennis eſt ac legitimus ritus. Hunc ergo & veteres in Euchariſtia ſumenda uſurpaſſent ſi eam cum hodiernis Latinis ſummo latriæ cultu adorandam putaſſent. Atqui abunde ſupra demonſtravimus antiquiorum temporum Chriſtianos ſtantes communicaſſe; eumque adhuc uſum apud Græcos, & Æthiopes ſervari. Illud quidem, confiteor, ſiquis Euchariſtiam ſumens genu flexus adoret, non eſſe inde conſequens, ut ipſam adoraſſe putandus ſit, Fieri enim poteſt, ut illa ſua genu flexione non panem vinumque ſacrum, ſed Chriſtum; qui per iſta ſymbola ſignificatur, adoret, *ad* quem ſe cor ſurſum *habere* profeſſus eſt. Apud ipſos Latinos genibus flexis ſuſcipiuntur & cineres in capite jejunij, & rami benedicti in Dominica Palmarum; neque tamen quod ſciam, latria vel rami vel cineres adorantur. Cui vero latriam deberi credis, id excipere nefas eſt alio quam adorantis actu geſtuque. Iam vero humi genua figere, vel in terram corpus proſternere ſolennis ſemper ac legitimus apud Chriſtianos adorationis ritus fuit; ſi Dominicos dies totamque Pentecoſten excipias; quibus temporibus ad Dominicæ reſurrectionis memoriam ſtantes adorare & precari mos olim fuit, tametſi nunc etiam apud Latinos antiquatus. Atqui veteres non Dominicis modo & Pentecoſtes diebus, ſed quocumque etiam alio anni tempore ac die, Euchariſtiam ſtantes accipiebant; neque aliter Græci & Æthiopes etiam hodie factitant. Neceſſario ergo fatendum eſt eos vel impios fuiſſe, qui quod numen latria dignum eſſe credebant, id aliter quam genu flexi acciperent; vel certe aliud quam Latinos de Euchariſtiæ natura & honore ſenſiſſe; id nimirum pro ſanctiſſimo & utiliſſimo ſacramento, magna cum veneratione ſumendo habuiſſe; non putaſſe Numen eſſe, cadē cum Deo latria colēdum.

w Rit. Rom. Tit. de Euch. p. 73.

x Supr. L. 6. c. 1.

y Miſſale ad fer. 4. Gen. p. 74. 75. Ibid. Dom. in Palm. p. 180.

Nunc

Nunc ad cætera loca pergamus, in quibus apud Latinos frequens extat hæc hoſtiæ adoratio. Nam ut breviter dicam, ea in Latinorum ſacris pæne ubique occurrit (ut ſupra, *z* cum de ejus reſervatione diſputaremus jam annotavimus) in Baptiſmi, in Pœnitentiæ, in Ordinationis adminiſtratione, in Chriſmatis confectione, in ſolenni crucis die Paraſceves cultu, in infirmorum viſitatione. Alibi *a* oſtendimus Indos quidem à Ieſuitis ad ſuam fidem Goæ converſos ſimul atque ſacro lavacro abluti ſunt, *ſacramento in altari quieſcenti gratias agere pro tanto beneficio, quo eius filij facti ſunt*; pœnitentes vero diſciplinas ante hoc ſacramentum ſuas facere, id eſt Deo pro peccatis ſatisfacere ſolere; idque Sanguini cujuſdam Iaponis exemplo probauimus, qui ad expiandum neſcio quid criminis à ſe admiſſi à religioſiſſimis Latinorum ſacrorum antiſtitibus Ieſuitis juſſus eſt ante ſacramentum pro[ſt]ratus tandiu tergum flagris lacerare, donec recitatus eſſet unus è pſalmis pœnitentialibus; Eodemque loco oſtendimus neutrius moris ullum extare in omni primorum Chriſtianorum Eccleſia, qui ante an. D. 300. vixerunt, veſtigium. Sed neque in ſequentis ad an. D. 1100. Eccleſiæ monumentis quicquam ſimile obſervare eſt. Ejus diſciplina fuit, ut omnes neophyti & adulti & infantes ſtatim à baptiſmo Euchariſtiam ſumerent; idque nos ſupra demonſtravimus; Vt adorarent, inauditum. Ita Cyrillus quos alloquitur recens baptizatos, eos ſtatim ad ſacram communionem vocat. *c* Sic apud Dionyſium Pſeud-Areopagitam Epiſcopus hominem rite baptizatum *ſacroſanctæ Euchariſtiæ participem declarat*; *d* & in eodem capite; *Omnibus vero* (inquit) *peractis eum qui initiatus eſt, ad ſanctiſſimam Euchariſtiam vocat, & myſteriorum perficiendi vim habentium communionem illi tradit.* Ambroſius vel quiſquis eſt auctor ſane vetus, *His abluta plebs dives inſignibus ad Chriſti contendit altaria*; Quorſum? An ut adoret ſacramentum? Nihil ille de eo tradit; ſed quid in altari quærat neophytus, mox docet, *cœleſte illud* (inquit) *feſtinat adire convivium.* Ergo ſacramento veſcebatur baptizatus. Eadem ſignificat *f* liber de Sacramentis quartus apud eundem Ambroſium. Morem ad undecimum ſeculum manſiſſe Ordo Romanus loquitur, *g* in quo videmus baptizatos, etiam infantes, ſtatim *communicaſſe ſacramento corporis Chriſti*. Baptizatos ergo adultos Euchariſtiam poſt ſacrum *lavacrum* ſumpſiſſe, omnes veteres teſtantur; *adoraſſe*, nemo. Ieſuitarum diſciplina hujus plane contraria; ex qua adultæ poſt ſuſceptum baptiſmum Euchariſtiam *adoraſſe* quidem legi; *ſumpſiſſe*, quod meminerim, non legi. Sed à priſco more multo etiam longius recedit eorum lex Pœnitentialis; qua peccatores exhomologeſin illam (ſane diram ac inhumanam & omni quod ſciam veteri Eccleſiæ ignotam) ante ipſam Euchariſtiam proſtrati & adorabundi faciunt; a quo inſtituto adeo aberant veteres, ut ſacra ſymbola ne eminus quidem videre pœnitentes fas eſſet; nedum ut ante ea conſiſtere, piis adorationem exhibere liceret; adeoque clara Diaconi voce quicumque erant in eo ordine ex Eccleſia ante dimittebantur, quam Euchariſticum ſacrum fieret; quod quia

CAPUT. XVIII

z Supr. L. 6. c. 13.

a L. 2. de cult. rel. obj. c. 32. p. 251.

b Supr. L. 5. c. 3. & 4.

c Cyril Hier. Bar. Myſt. 4.

d Dionyſ. Hier. Eccl. c. 2. in fin. myſt & in fin. Hier.

e Ambr. de iis qui init. c. 8. init.

f Id L. 4. de Sacr. c. 2.

g Ordo Rom T. 10. Bibl Patr p. 84. C.

Capvt XVIII.

omnibus notum eſt, in eo nos ex veterum monumentis demonſtrando nihil immorari neceſſe eſt. En quam accurati ſint Ieſuitæ antiquitatis imitatores, quorum leges non modo aliæ ſunt quam veteres, ſed veteribus plane veluti de induſtria oppoſitæ atque contrariæ.

In ordinationibus quoque apud Latinos occurrit Euchariſtiæ adoratio, ut in Presbyterali, ad quam præter cætera, *paratur h hoſtia ſuper patenam poſita*. Ordinator, id eſt Pontifex, ſive Epiſcopus poſtquam ordinati diſpoſiti fuerint & genuflexi, ipſe *facit reverentiam ſacramento.* In confectione chriſmatis Pontifex ſemel atque iterum *facit i reverentiam ſacramento in altari conſecrato.* Poſtmodum duodecim quoque illi ſacerdotes, qui ei adſunt, antequam chriſma ſalutent, ſuo ſinguli ordine eidem *ſacramento in altari poſito reverentias faciunt. k* Sed & feria ſexta in Paraſceve in proceſſione, quæ fit finita crucis adoratione, cum perventum eſt ad locum Sacramenti. *Sacerdos genu flectit ante ſacramentum, & orat aliquantulum. l* Iam cum viaticum ad infirmos defertur, *m* ſacerdos ſacramentum, ſuper *menſa depoſitum genuflexus adorat, omnibus in genua procumbentibus.* Infirmo communicato ſi altera *particula* ſuperfuerit. (ſupereſſe autem ſemper debet) *genu flectit presbyter, & diſcedit. Poſtremo cum pervenerit ad Eccleſiam, ponit ſacramentum ſuper altare, & adorat.* Apud veteres in his omnibus locis nulla occurrit de *adorando ſacramento*, vel de *reverentia ei facienda*, vel de *flectendis coram eo genibus* mentio. In Conſtitutionibus Pſeud-Apoſtolicis, *n* & apud Dionyſium *o* deſcribitur ritus ordinationis Presbyteralis; apud hunc etiam chriſmatis confectio ejuſque ritus. *p* Nullum in his apud utrumque de Euchariſtiæ adoratione verbum. Sed neque in Ordine Romano, *q* ubi de ordinatione, vel Clericorum in genere; vel Presbyterorum nominatim, vel de chriſmatis confectione, vel crucis die Paraſceves adoratione fuſe agitur, quicquam de reverentia ſacramento facta dicitur. Præterea ex Orlandino *r* obſervo qui ſunt apud Latinos cæteris religioſiores (vulgo devotos dicimus) eos in ipſo in Eccleſias ingreſſu Euchariſtiam ante omnia adorare. Hæc enim ille Palmij cujuſdam Ieſuitæ verba de ſe & de Sylveſtro quodam Landino ejuſdem ordinis ſanctulo; *Nuper* (inquit) *in templum pariter deſcendimus populo expectante concionem. Genua flex imus ante ſanctiſſimam Euchariſtiam.* Poſco de ſimili adoratione ſacramento in Eccleſiæ ingreſſu à fidelibus delata ex veteris ad an. D. 1000. Chriſtianiſmi monumentis exemplum. Nullum memini; nullum ex ſinceris quidem libris exhiberi poſſe puto. Hoc quoque apud Latinos ſcriptores de ſuis hominibus legimus; ut apud Solerium, *s* de Sacramenti ſodalibus, eos Eccleſias *frequentare, ut ſacramentum adorent.* Atque hunc quidem eſſe plærorumque vulgo morem ſatis ſuperque notum eſt, ut templa adeant, ſacramenti non participandi, ſed adorandi gratia. Neminem de toto illo vetere, quem diximus, Chriſtianiſmo reperies, qui ad Euchariſtiam adorandam loca ſacra adiiſſe, vel in iis verſatus eſſe dicatur.

h Pontif. Rom. de ordin Presb. p. 37. extr.
i Ibid. p. 49. Ibid. Part 3. de chriſm. p. 408. col 2.
k Ibid. p. 423. col 1.
l Miſſ. Rom. Paraſc. p. 219. b.
m Rit. Rom. Tit. de Euchar. p. 83. 85.
n Conſt. Apoſt L. 8. c. 16. & 24.
o Dion de Eccl. Hier. c. 5.
p Ibid. c. 4.
q Ord. Rom. Tit. de ſacr. ordin. p. 96. 97. T. 10. Bibl. PP. & Tit. de ord. Presb. ibid p. 102. 103. ibid. de chriſm. p. 70. Ibid, die Paraſc. p. 71. 72. 73.
r Orland. Hiſt. Soc. L. 14. § 33
s Sol. Iapon. L. 17. c. 2. p. 491.

Capvt

CAPVT XIX.

Argumentum VI. contra adorationem Euchariſtiæ, inde ductum, quod ſacramentum Deum & Dominum ſuum vocare, & ſacramenti vocabulo Deum ſignificare, Latinis quidem familiare eſt; apud veteres vero plane inſuetum & inauditum.

IAm de honoribus dicamus, qui huic Sacramento decreti delatique ex ejus divinitatis opinione fluxerunt. Quo in genere illud primum occurrit à rei nomine petitum, quod Euchariſtiam veteres ſi latriæ cultu adoraſſent, eam utique *Deum & Dominum*, &, *omnem* ſuum vocaſſent, viciſſimque ejus vocabulo ad numen ſignificandum uſi eſſent; quod utramque nunquam feciſſe reperiuntur. Latini certe, qui eam adorant, in quotidiano ſermone, quoties cauſa, vel occaſio incidit, utrumque libere uſurpant. Gulielmns Alanus, Cardinalis, *Dominum noſtrum*, & *Deum noſtrum* vocat; *t* Richardus vero Briſtous *Dominum meum*, & *Deum meum* appellat. *u* Apud noſtrates vulgare eſt & omnium fere ſermone tritum, ut ſe *Creatorem ſuum ſumpſiſſe*, vel *ſumpturos* eſſe dicant, qui hujus ſacramenti communionem ſignificare vult. Neque vero novum eſt memoratum à nobis alibi diſtichon, quo obviam Euchariſtiam flexis genibus à ſuis ſalutari vult Decretalis Honorianæ Gloſſator,

t Alan. de ſacr. Euch. c. 41.
u Briſt. motiv. 26.

Salve lux mundi, verbum Patris, hoſtia vera,
Viva caro, Deitas integra, verus homo.

Sed & Euchariſtiæ nomen pro Dei Dominique noſtri in ſecula benedicti nomine in communi ſermone uſurpare tam eſt familiare, ut illud etiam hoc illis pæne ſuavius & religioſius eſſe videatur. Certe pro illis in omni retro Eccleſia notiſſimis atque uſitatiſſimis, *Laus Deo, Laus Chriſto, Chriſto laudes*, Latinorum plærique, & quidem qui cæteris religioſiores, purioreſque Catholici exiſtimantur; hæc de Euchariſtia ſemper in ore habent, *Laus ſanctiſſimo ſacramento*. Suos ipſos Martyras ultimum pro Latina fide certamen adeuntes illa verba ad exitum uſq; ingeminaſſe tradunt Ieſuitarum annales; ut Ioannem Gerogemonem Iaponem ex horum diſciplina athletam, quem aiunt, quum ſe ad mortem à Magiſtratu damnatum audiviſſet, exultantem & ſibi de decreta hac palma gratulantem, chartulæ hæc verba inſcripſiſſe, *x Laus ſanctiſſimo altaris ſacramento*, & chartulam in ſinu ſuo condidiſſe, quæ ſibi eſſet pro viatico. Paulum Vehubirorum, cujus invictam fortitudinem in cœlum ferunt, in horrendis cruciatibus ad mortem non deſiiſſe *y* idem carmen occinere, *Laus ſanctiſſimo ſacramento*, Paria de ſexdecim Martyribus paucis poſt annis apud Iapones pro ſua fide occiſis narrant; item de Iacobo Caravallio Ieſuita, *z* Simeone Iapone, *a* & aliis quos dicere longum & ſupervacaneum eſt. Denique hunc Ieſuitæ Salſetanis, ſuo

x Sol. Iapon. L. 19. p. 755. 756. Rois Gir. Ann. Iap. a. 1626. p. 1614.
y Relat. cap. a. 1628 p. 41.
a Gir. Rel. a. 1626. p. 336.
z Solier. L. 20. c. 28.

Cap. XIX. ſuo regno, in ſuburbano Goæ agro, morem eſſe gloriantur, ut homines vel præſentes, vel etiam abſentes per epiſtolam non aliter ſeſe mutuo colloquentes ſalutent, quam his ipſis verbis, *Laus ſanctiſſimo ſacramento*; quam benedicendi formulam audio & apud Hiſpanos eſſe in communi omnium uſu. Nihil horum apud vetuſtiores tranſſubſtantiationis incunabulis Chriſtianos reperitur. Nemo eorum *Creatorem ſumere* dixit pro panem ſacrum edere, Nemo Euchariſtiam *Deum ac Dominum vel noſtrum, vel ſuum* vocavit; Nemo quod in ſcholis Latinis auditum eſt Creatorem à ſacerdote creari, vel *Dominum Chriſtum in Epiſcoporum manibus quotidie incarnari*, quod nuper Adamus Ieſuita in libello contra nos ſuo

b Adam Rép. à Daillè p. 51. 69. ſcripſit. *b* Illæ vero jam multo uſu conſecratæ apud Latinos voces, Laus ſanctiſſimo ſacramento; plane inauditæ fuerant in omni Chriſtianiſmo, ante hæc noviſſima tempora; neque dubito quin veteris Eccleſiæ hominibus horrorem incuſſuræ fuerint, ſi quos hujuſmodi audiviſſent. Non ergo veteres oblatam latria adorabant; quam ſi ita coluiſſent, haud dubie *Deum ac Dominum ſuum* cenſuiſſent; neque ei ſua nomina, ſuamque laudem ac gloriam invidiſſent, neque aliter quam Latini de hoc ſacramento loquuti eſſent. Quorum *loquela* adeo diverſa eſt, non poteſt idem fuiſſe vel ſenſus vel cultus. Sed præterquam quod nihil iſtorum in veterum libris extat, hoc etiam eos nunquam ſic eſſe locutos arguit, quod nemo unquam Paganorum, vel aliorum adverſariorum ante Berengariana tempora noſtris objeciſſe legitur, quod *panis eorum eſſet Deus*; quod procul dubio erant opinaturi, ſi ipſi Euchariſtiam, ut nunc Latini Deum, Dominumque ſuum vocaſſent, aut *laudem ſacramento* eum dixiſſent, quam Deo cæteri fere omnes dicunt. Neminem vero tribus prioribus ſeculis Chriſtianiſmi repertum eſſe, qui *panem* eorum *Deum*

c L. 2. de cult. rel. obj. c. 14. p. 135. fuiſſe diceret, alibi fuſe *c* demonſtravimus. Sequentium vero ſeculorum plane eadem ratio eſt, quod ad hanc quidem criminationem attinet, quam ex hiſtoriis conſtat poſt tranſſubſtantiationis receptum à Latinis dogma, exortam fuiſſe. Sed pergamus ad cætera.

CAPUT

CAPUT XX.

Argumentum VII. contra Euchariſtiæ adorationem, inde ductum, quod apud veteres ſolenne non fuerit ut coram ſacramento lucernæ ſemper arderent, ut nunc eſt apud Latinos. Argum. VIII. Quod quæ nunc Latini Euchariſtiæ ſigilla ſive parva ſimulacra habent, ex veteribus ignota fuerint.

LEx apud Latinos de cultu Euchariſtiæ extat, ubi de tabernaculo in quo illa aſſervatur, præcipiunt; *d Lampades coram eo plures, vel ſaltem una, die noctuque perpetuo colluceant.* Itaque harum lampadum ſive lucernarum multa ubique apud eorum ſcriptores mentio. Exempla non pauca ex Ieſuitarum hiſtoriis in alio opere exhibuimus, *e* quæ nihil neceſſe eſt hoc loco repetere, & hunc ritum ab Eccleſiæ, quæ ante tertij ſeculi exitum floruit, moribus & inſtitutis plane alienum fuiſſe, ibidem fuſe docuimus. Fatemur quarto ſeculo extremo mature inductum hunc fuiſſe morem, ut etiam de die cerei in Eccleſiis accenderentur vel apud martyrum memorias, vel etiam dum Evangelium legeretur, quorum prius *per imperitiam & ſimplicitatem ſecularium hominum*, aut *religioſarum fœminarum* irrepſiſſe; poſterius paſſim *per totas Orientis Eccleſias* factum *f* fuiſſe tradit Hieronymus. Sed neque me latet ſequioribus poſtea diu poſt Hieronymi mortem temporibus receptum fuiſſe, ut Euchariſticum ſacrum nunquam niſi accenſis cereis etiam de die, celebraretur; Qua de re tota infra *g* cum bono Deo diſputabimus. Nunc illum proprie morem tango quo lampades coram Euchariſtia, non cum conficitur, ſed alias noctu diuque perpetuo collucent. Hujus ego ritus exemplum apud Chriſtianos aliquod ex antiquioribus Eccleſiæ temporibus requiro. Nullum me vidiſſe memini; nullum ante undecimum ſeculum, & exinde ſecutas ætates reperiri apud veros ſcriptores puto.

Etiam ut opinor, multo eſt recentius Euchariſtiæ ſigilla, id eſt parvula ex ære vel ex alia materia ſimulacra, ſacra ac religioſa fieri, multoque eſſe apud Latinos in pretio; de quibus ipſis alibi *h* quoque diximus. Vt antiquiſſimus Chriſtianiſmus, apud quem nefas erat imagines ullas colere, Euchariſtiam hoc honore fundaverit; non debebant certe poſteri, qui octavo ſeculo, obſoleta illa majorum ſuorum priſca religione, imagines non modo impune ſed etiam cum laude fieri ac coli putabant, non debebant inquam illi ſacramentum, ſi id quidem numen eſſe putabant pati hod ſignorum & icuncularum ornamento carere. Sed qui à ſeptimo ſeculo imagines Chriſto in carne manifeſtato conſecraverunt atque coluerunt, eos nullas apparet Euchariſtiæ dedicaſſe, aut in aliqua ſuæ religionis parte poſuiſſe. Quod non levi eſt argumento eos *toto illo tempore Euchariſtiam* nondum vel adoraſſe, vel pro Deo habuiſſe.

d Rit. Rom. de ſanct. Euchar. Ccr. p. 74.
e L. 2. de cult. relig. obj. c. 15.
f Hieron. contr. Vigil. T. 2. fol. 45. a. 44. M.
g Infra L. 8. c. 32.
h L. 2. de cult. rel. obj. c. 16.

CAPUT

CAPUT XXI.

Argum. IX. contra adorationem Euchariſtiæ, inde petitum, quod veteres à communicaturis naturale jejunium exegiſſe non reperiantur; quod nunc ſit apud Latinos.

HOc quoque Latini Euchariſtiæ honori dederunt, ut nemo eam ſacerdos celebraret, nemo vel Clericus, vel Laïcus ſumeret, niſi à media nocte accuratiſſime & naturaliter (ut loquuntur) jejunus; quod ab omni veteris Eccleſiæ uſu alienum fuiſſe ſupra *i* demonſtravimus. Quarto ſeculo inſtitutum, ut non niſi jejuni communicarent; ſed id jejunium morale & Eccleſiaſticum fuiſſe, non naturale, ibidem docuimus, imo ne aliud quidem noſtris notum fuiſſe per illa tempora jejunium, quam hoc ipſum quod Latini nunc Eccleſiaſticum vocant. Poſtquam vero Euchariſtiam Deum eſſe placuit, qui ſacramento honos ſatis hactenus fuerat, is ipſi Deo non eſſe ſatis viſus eſt; & eſt ſane rationi conſentaneum, ut ipſi præſentis numinis majeſtati majores, quam ejus abſentis ſymbolo, quantumvis ſacro, honores habeantur. Itaque mortalium omnium longe ſapientiſſimi atque acutiſſimi Scholaſtici Theologi novum illud jejunij genus, quod ipſis Naturale nuncupare libuit, commenti ſunt, in Eccleſia omnibus retro ſeculis ad illa tempora inauditum. Quod ſi (ut Latinis placet) qui abſque hoc jejunio Euchariſtiam ſumit, graviter peccat; veterem Eccleſiam, quæ nullum unquam niſi Eccleſiaſticum jejunium ad hoc ſumendum ſacramentum flagitaſſe à ſuis noſcitur, Latinum illud de Chriſto in pane ac calice vere ac (ut loquuntur) ſubſtantialiter præſente ac latente myſterium neſciviſſe neceſſe eſt.

i Supr. L. 3. c. 10.

CAPUT XXII

Argumentum contra adorationem Euchariſtiæ X. inde ductum, quod quæ nunc Latini Euchariſtiæ dedicant ſodalitia veteres nulla habuiſſe reperiantur. Argum. XI. quod feſtum Euchariſtiæ ſacrum omnis, etiam Latina, ad ſeculum 13. Eccleſia neſciverit. Argumentum XII. quod veteres nullas ad ſacramentum preces fecerint, quod nunc à Latinis fit ſtudioſiſſime.

IAm ut ad reliqua pergamus, inter eos honores, quos Latini Euchariſtiæ tribuunt, hic quoque obſervandus eſt, quod ſodalitia in ejus nomen inſtituant (confraternitates vulgo vocant) pæne in omnibus civitatibus; ſic ut rara ſit apud eos paulo amplior Eccleſia, in qua non ſit aliquod hujuſmodi dedicatum ſodalitium; quadam ut videtur, veterum Ethnico-

Ethnicorum imitatione, apud quos ſuæ erant Divorum, qui publice colebantur, ſervitio addictæ ſocietates, ſive familiæ, ut ex Cicerone in Verrinis earum apud Siculos inſtitutarum crebro mentionem injiciente diſcimus. Hi autem ſacramenti ſodales ea omnia apud Latinos procurant quæ ad ejus cultum pertinent; hoſtiam frequentes deducunt, quoties ea publice vel ad infirmos vel ad alios defertur, & cætera id genus officia obeunt. Narrant Ieſuitæ eorum ſe opera apud Iapones utiliſſime fuiſſe uſos ad Latinæ fidei propagationem; eorumque pietatem ac zelum magnis ferunt laudibus. Quoſdam illius ordinis memorant, qui ſingulis menſibus Miſſæ, quam ſuo nomine, ſuaque cauſa magnifice celebrari curant, interſunt, quique ea peracta omnes una communicant; quo ſic accendi eorum animos in hujus ſacramenti religionem prædicant, ut ad hoc adorandum ſint multo quam cæteri in Templis frequentiores. Quin & nocturno tempore, quo ædes ſacra raro aperitur, ante ejus fores proſtratos excubare, horaſque in oratione & precibus totas ducere, à Solerio traditum eſt. *k* Novum eſſe inſtitutum & apud omnes olim Chriſtianos inauditum, ne ipſi quidem credo; Ieſuitæ negaverint. Vnde factum eſt, ut quod Euchariſtiæ majeſtas flagitabat conſecratorum ſui cultui hominum collegium, ejus ſummam utilitatem ac propemodum neceſſitatem, Latinorum majores per tam multa ſecula, vel non animadverterint, vel neglexerint? Eorum hoc quidem pietate, illud vero ſapientia plane indignum eſt. Quid ergo eſt? Nimirum quod ſacramentum numen eſſe latria colendum ne ſuſpicati quidem unquam erant, eos non eſt mirandum nullum ad illius magis quam ad baptiſmi adorationem inſtituiſſe ſodalitium.

k Soler. Iapon L. 17. c. 2. §. 11.

Præterea Euchariſtiæ Latini diem feſtum conſecrarunt. Neque aliter fieri debuit, ſi verum eſt quod ipſi credunt, hoc ſacramentum eſſe ſummum numen, & quidem mirabili quadam ac incomprehenſibili ſtupendaque prorſus ratione apud nos præſens, ad ſalutem noſtram. Cum enim dies feſtos maxime in honorem Dei, & ad memoriam & ſignificationem præcipuorum myſteriorum fidei inſtitui oporteat, eorumque obſervatio cultus divini pars ſit, ut late diſputat *l* in ſuis controverſiis Bellarminus; negari non poteſt, ex Latinorum quidem hypotheſi, quin dies feſtus ſacramento conſecrari debeat; quod ſcilicet contendunt & numen eſſe ſummum, omni latriæ cultu dignum, & myſterium continere, quo nihil ſit in omni Chriſtianiſmo celſius, auguſtius, ac divinius; & quod illi *miraculum miraculorum* vocant. Abſque hoc feſto foret, mutila eſſet Latinorum pro ſua fide religio. Atque id ipſum portendebat illa Lunæ ſpecies Iulianæ virgini, primæ hujus feſti inventrici, divinitus oblata, ſplēdentis quidem, ſed *tamen cum aliquanta ſui orbicularis corporis fractione.* *m* Hoc enim idē, qui viſum obtulerat, Spiritus Iulianæ quid hoc eſſet dubitanti, interpretatus eſt, *ſignificari in Luna quidem Eccleſiam, in eius vero fractione, defectum huius ipſius feſti.* Vnde omnes intelligunt

l Bell. L. 3. de cultu Sanct. c. 10.

m Dieſt. Blar. apud Bzov an. D. 1232. §. 16.

Caput XXII.

Eccleſiam quæ hoc feſto caret, Lunam eſſe, ſed fractam; ſed hiulcam & interciſam, & aliqua ſui parte defectam. Itaque ſi veteres Chriſtianiſmi magiſtri, ac ut ſic dicam Patriarchæ Euchariſtiam ſummum numen eſſe putaſſent; ſi Euchariſtiam, ut nunc Latini, latria uni Deo debita, adoraſſent, non eſt dubitandum quin ei hoc feſtum conſecraturi fuerint; ne hiulcam & aliqua labe deformem Eccleſiam ſuis diſcipulis poſteriſque traderent. Quid-ni qui Chriſti morti Paraſceven, reſurrectioni Paſcha, aſcenſioni in cœlos cognominem ſolennitatem, incarnationi Natalem dedicarunt; huic quoque pari, ac fortaſſe diviniori Dominicæ in ſacramento præſentiæ diem ſuum conſecrarent? *Convenit enim devotioni fidelium* (ut ait n ſapientiſſimus Thomas in ipſo feſti hujus officio) *ſolenniter recolere inſtitutionem tam ſaluiferi, tamque mirabilis ſacramenti, ut ineffabilem modum divinæ præſentiæ in ſacramento viſibili veneremur, & laudetur Dei potentia, qui in ſacramento eodem tot mirabilia operatur, nec non & de tam ſalubri tamque ſuavi beneficio exſolvantur Deo debitæ gratiarum actiones*. Hoc profecto *convenire*, quod ait Thomas, nemo negaverit, qui ea, quæ fuit dicit, de Euchariſtiæ myſterio ſenſerit. Natalem Chriſti feſto celebrandum duxerunt, quod Dei Filius ſe in terris præſentem ſtitit in Virgine & ex Virgine incarnatus. Cur Euchariſtiæ myſterium non pari honore dignarentur, qui eo putant eundem Dei Filium ſeſe fidelibus præſentem quoque in pane & ex pane incarnatum ſiſtere; non modó, ut cum in terris natus eſt, conſpiciendum & adorandum, ſed etiam manducandum, & in viſcera trajiciendum? Si rei magnitudinem ſpectas, hominem ex cruſtulo ſtatim fieri, & ex pane incarnari, majus & mirabilius eſt, quam hominem ex muliere, quamlibet Virgine, & quidem non repente, ſed ſolenni novem menſium ſpatio, formari. Sin utilitatem reſpicis, quid ſalutarius eſt, quam Deum non mente aut cogitatione, ſed viſceribus ipſis tuis ſuſcipere, tuæ carni reſurrectionis & æternitatis ſemina ſuæ ſanctiſſimæ carnis contractu mandantem atque infigentem? Si ergo vetuſtiſſimi Patres hoc quod nunc cum ſuo Thoma omnes Latini ſentiunt, de Euchariſtia ipſi quoque ſenſiſſent; nulla ratio eſt, cur dubitemus, quin ij, vel eorum certe poſteri, quos omnes ſapientiſſimos ac propemodum divinos homines fuiſſe confitentur, id facturi fuerint, quod huic fidei *convenit*. Habuiſſet profecto hoc feſtum vel prima & Apoſtolica, vel certe ſequens Conſtantiniani ævi Eccleſia. Atqui plane aliter ſe res habet. Vetus omnis Eccleſia hoc tam neceſſario ornamento totis undecim ſeculis caruit; Ne duodecimo quidem ſeculo auſi ſunt Latini de eo promulgando cogitare, quamquam jam tum de dogmate & cultu unde feſtum pendet, edocti; quod nimirum ejus fidem prius conſtituendam, quam feſto decorandam eſſe prudenter animadverterent. Totum ergo duodecimum ſeculum in priori cura conſumpſerunt; ſed poſtquam longis ac ſubtilibus diſputationibus, & ardentiſſimis concionibus, præſertim vero ferro & igne, milite, proſcriptionibus, ſuppliciis, exercitibus, ac bellis tranſſubſtantiationis dogma ita apud omnes confirmatum

n Brev. Rom. Offic. fer. 6. infr. oct. corp. Chr. lect. 4. & 5.

ac

ac ſtabilitum fuit, ut nemo contra hiſcere auderet; tum demum de adjicienda feſti ſolennitate, quæ hactenus defuerat, ſerio cogitare cœperant; reſque tandem circa annum 1264. ab Vrbano P.R. confecta eſt. Ex quibus omnes vident veterem omnem ad XI. ſeculum Eccleſiam hoc ſacramentum neque adoraſſe, neque pro ſummo numine habuiſſe; quæ nullum ei feſtum toto illo tempore conſecravit. Sed nos plura alibi *o* de toto hoc feſto diſputavimus; quæ nihil neceſſe eſt hoc loco repetere. CAPUT XXII. *o* L.2.de euk. rel.obj.c.17.

Iam religioſa prece hoc Euchariſtiæ ſacramentum invocare quod eſt adorationis vel conſequens, vel etiam pars aliqua, tam veteribus inſuetum, ignotumque fuit, quam eſt hodie Latinis ſolenne atque familiare. Horum quidem hæ in publicis ac ritualibus libris leguntur ad Euchariſtiam preces. In hymno Thomæ ab illa Deitate & humanitate, quam ſub his ſacramenti *figuris vere latitare* utramque dicunt, Deumque ſuum eſſe confitentur; id inprimis *petunt*, *p* quod *petivit* latro *pœnitens* (ut ſui ſcilicet in regno cœleſti meminerit) tum, *Fac me* (inquit unuſquiſque eorum ſupplicans) *tibi ſemper magis credere, In te ſpem habere, te diligere*: mox, *Preſta meæ menti de te vivere, & te illi ſemper dulce ſapere.* Titulum hymnus hunc præfert, *q Rhythmus S. Thomæ ad ſacram Euchariſtiam.* In *Miſſis propriis feſtorum Ordinis Fratrum Minorum* Proſa habetur *de ſacratiſſimo Chriſti corpore* (Euchariſtiam intelligunt) *Ave verum corpus natum de Maria Virgine*; tum poſt unum aut alterum verſiculum; *Eſto nobis prægustatum mortis in examine.* Faber Ieſuita nobilis in Monitis, quæ Parmenſi ſodalitati ſuæ multum rogatus reliquit cum eſſet ab illis diſceſſurus, ubi de Euchariſtia confecta & elevata loquitur; *r Tum vos (inquit) veſtris malis morbiſque remedia, & quæ optatis dona petetis à Deo, ut robur animi & cognitionem veſtri pectoris, ut mutuam fraternamque concordiam, quodque in ſummis memorandum eſt donis, famem, ſitimque iuſtitiæ.* Hæc ad Deum; De ſacramento, quod *Chriſti corpus*, ut illi loqui ſolent, dicit, iſta continenter addit; *Rogabilis etiam ipſum Chriſti corpus, ut ſpirituali quadam communione ſui haud abnuat tecum animæ veſtræ ſuccedere.* Hoc enim ab iſtis peti vult, quoties ſacro intereſſent quidem, non tamen communicarent (ut loquuntur) *ſacramentaliter.* Fabrum vero preces ad ſacramentum ſuas ipſum quoque inter miniſtrandum feciſſe Orlandinus alibi teſtatur. Narrat *s* enim iſtum, quem ut abſolutiſſimum Ieſuiticæ pietatis exemplar oſtentat, induxiſſe *in animum ſe quotannis rebus omnibus, quæ præſentem ad victum & cultum pertinerent funditus exuere, nihil ut ſe ſpoliatius, nihil eſſet egentius.* Quibus ita explicatis ſic pergit; *t Itaque (inquit) rogavit inter ſacrificandum ex animo Chriſtum, quem ſuis præſentem intuebatur oculis, manibuſque tractabat, ut quamdiu vita ſuppeditaret, nullus abiret aut recurreret annus, quo mens illa pariter non rediret.* Ita Latini quidem. Apud veteres ab ullo unquam Chriſtiano invocatum fuiſſe ante Berengariana tempora hoc ſacramentum, nullum eorum monumentorum docet, quæ ex Eccleſiaſtica ad illud ſeculum antiquitate ſuperſunt. Cur quæ in

p Miſſ.Rom. Orat. ante Miſſ. p. ult.

q Ad calcem Miſſ. p. 57.

r Orland. Hiſt. Soc. L. 2. §. 109. p. 76.

s Id. ibid. L. 2. § 33.

t Ibid. §. 34. p. 81.

Latinis libris nunc extat atque eminet ſacramenti invocatio, in veteribus nuſpiam occurrit ? In promptu cauſa eſt ; quod ſacramenti ſcilicet adoratio apud illos ſolennis ſit ; apud hos inuſitata atque ignota fuerit.

CAPUT XXIII.

Argumentum XIII. ab illis pompis ductum, quibus hodie Latini ſuam hoſtiam & in Eccleſiis ſervant, & foràs eductam geſtant; quarumque nihil ſimile apud veteres uſpiam occurrit. Argum. XIV. inde ductum, quod Euchariſtiam Latini quidem ſæpe, veteres vero nunquam in rebus dubiis ac momentoſis conſulere reperiuntur.

IDem quoque arguit ipſa illa rei pompa, quoties Latini ſuam (ut vocant) hoſtiam vel apud Eccleſias variis de cauſis atque temporibus exponunt, vel publice geſtant, atque circumferunt, ſive ad infirmorum viaticum, ſive ad ornandam præcipuorum feſtorum ſolennitatem, ſive ad exorandam, ut aliquando fit in rebus adverſis, divinam aliqua ſupplicatione Dei Majeſtatem. Nam in his omnibus pompa adhibetur ejus quodammodo æmula, quæ ipſo ſacramenti die per totas civitates ſpectanda magno cum triumpho deducitur; denique cum ad Papæ iter facientis præſidium ante eum geſtatur, de quibus, quia ſigillatim ſupra u ſatis diximus, & infra x attingemus, nihil hic aliud dicendum occurrit, niſi quod iſta omnia apud Chriſtianos nova ſunt, in omni veteri Eccleſia inuſitata ac inaudita.

u Supr.L.6. c.13.
x Infr.c.7. ſequenti. id eſt 24.

Poſtremo, adorationis quæ Euchariſtiæ defertur, pars quoque cenſeri debet, quod eam Latini in rebus momentoſis, dubiis, ac difficilibus non aliter conſuluit, quam Deum Iſraelitæ, vel ſua numina Ethnici paribus locis atque temporibus conſulere olim ſolebant. Quod feciſſe Ignatium Ieſuiticæ ſocietatis conditorem narrat y Orlandinus, cum ſcribendis Conſtitutionibus ſuis operam daret, *Priusquam quid* (inquit) *de quaque re deliberaret, omninoque decerneret, id quod ſuper eam orando, deliberandoque commentatus eſſet, calamo exceptam, atque exaratum imponebat altari, ubi quotidiana ſacrificia factitabat (quemadmodum & nos à ſenioribus accepimus, & is qui ſacrificanti miniſter aderat Ioannes Paulus Borellus expoſuit) ut ſcribenti deliberantique illuceſceret Chriſtus uberius, & multiplicato lumine de re quaque ſecundum maximam Dei gloriam, honoremque ſtatueret.* Apud eundem Bartholomæus quidam Buſtamantius, ſacerdos ac Theologus Hiſpanus, cum ſtudio flagraret ardentiſſimo omni ratione probandi ſe Deo, & quæreret quæ ad id optima & rectiſſima eſſet regula, in ea poſtremo deliberatione ſacramentum ſibi conſulendum putavit, z *Ad extremum* (inquit Orlandinus) *inter Miſſæ ſolennia vi lacrymarum atque ſingul-*

y Orland. Hiſt.L.10 §. 54.55.p.317. 318.

z Id L.12.§. 48.p.394.

ſingultuum Chriſtum illum, quem HABEBAT in manibus, oculiſque cernebat, quodammodo perpulit (votis precibuſque ſuis ſcilicet) *ut ſignificationem ſibi aliquam ederet voluntatis ſuæ, ſibique genus illud vitæ, quod ei maxime probaretur, oſtenderet.* Neque defuit conſultationi ſuus eventus. Chriſtus enim ille, quem manibus miſſificans tenebat, id eſt ut apparet *hoſtia*, hominem per arcanas quaſdam, ut oraculorum mos eſt, ambages ad Ignatij Loyolæ veluti omnium longe optimam ſectam deduxit; ut ille ſocietatis ſcriptor tradit. Id ipſum Adalberto Bauſech ſed recta & diſerte idem oraculum neque interroganti ultro reſpondit; ſiqua Orlandino fides. Is enim Adalberto iſti narrat *a in Collegij Ieſuitici templo preces ad Deum fundenti Ieſum pueri venuſtiſſimi ſpecie in ſacroſancta hoſtia apparuiſſe, rogantique quid ab ſe vellet, Volo* (inquit puer) *ut ibi ſis, ubi es*; quo reſponſo Adalbertus quod facile erat intellexit ſe ad Ieſuitiſmum vocari. Hoſtiæ vocanti paruit, & paulo poſt Ieſuita factus eſt. Huc etiam ni fallor pertinet, memorabile Petri Paeſij, Antonij Fernandis, & Antonij de Angelis Ieſuitarum exemplum; qui cum ad difficillimam ſibi à ſocietatis ſuæ rectoribus impoſitam ſacræ in Æthiopas expeditionis provinciam proficiſcerentur, *b* ille an. D. 1603. hic vero an. D. 1604. pridie quam navigarent, totam noctem ante hoſtiam in Eccleſia proſtrati, ſupplices, adorabundi, multis cum votis, precibus, ac lacrymis inſomnes egerunt, teſtantes ſe in illius Domini, quem ſcilicet præſentem ſe in hoſtia habere ac videre credebant, manus ſe totos tradere. Hoc enim ipſo hoſtiam de ſua profectione conſulebant, an ei grata, & accepta eſſet; Ejus ut numinis præſentiſſimi fidei, ac voluntati conſilia ſua, eventuſque committebant; ſicuti ſe rem tantam auſpicato non aliter aggredi poſſe judicarent, quam propitiato his ſuæ pietatis officiis ſacramento.

CAPUT XXIV.

a Ibid. L. 16. §. 22. p. 544.

b Iarric. in Iudicis L. 5. c. 32. 35. T. 3. p. 230. 270.

CAPUT XXIV.

Superiora argumenta varie illuſtrantur ac confirmantur.

IAm hæc quæ enumeravimus omnia iis quæ adorantur, ab iis qui ea adorant, deferri non tantum licere, ſed etiam oportere, ac officij in rem adoratam humani eſſe, patet primo ex hac ipſorum Latinorum in ſuam hoſtiam praxi; qui hæc & alia ejuſdem ordinis pro religioſiſſimis ſuæ pietatis actibus habent. Secundo id ipſum probat omnium gentium mos ac ſenſus, quæ religioſæ vel nunc eſſe vel olim fuiſſe perhibentur. Earum enim vix ullam reperies, quæ non paribus Latinorum officiis id, quodcumque eſſet, quod adorabant, coluerit. Evolve verbi gratia veterum Paganorum ſive Græcorum ſive Latinorum quæ plurima extāt monumenta. Liquido intelliges eos ſacra illa ſimulacra, quæ adorabant, *expoſuiſſe*, id eſt ſuis ad venerationem in loco aliquo ſacro exhibuiſſe, ſtatis ſolennibuſque feſtis, rebus vel ſecundis vel adverſis; eadem geſtaſſe in ſupplicationibus, & præſidij cauſa ſecum portari

Caput XXIV.

ac deferri curaviſſe, ac denique in rebus dubiis conſuluiſſe. Tertio eadem Latini in diſputationibus ſuis fatentur. Bellarminus enim ſuam hoſtiæ die ei ſacro circumgeſtationem ex veteri ipſius Iſraëlis ritu probat, *c* quem ex divinis litteris oſtendit arcam fœderis in caſtra traduxiſſe, & cum ex uno loco in alium transferretur publica ac lætiſſima proceſſione proſecutum eſſe; quam ad rem aliquot divinorum librorum teſtimonia citat, in quibus arca vel in caſtris fuiſſe perhibetur, ut cum inſignem victoriam rex Saul de Philiſtinis retulit, *d* & cum Ioab Hammonitas ſuperavit, vel non fuiſſe in exercitu obſervatur, *e* ut cum Iſraëlitæ ab Amalekitis victi ſunt; quaſi ſcriptura ſignificet cauſam illius cladis fuiſſe divinæ arcæ abſentiam. Item alia loca, quæ deſcribunt *f* ſolennes populi arcam in ſuum locum deducentis proceſſiones. Perronius qui arcam ab Iſraelitis adoratam fuiſſe putat, iiſdem exemplis iſtos hoſtiæ à ſuis delatos proceſſionis & circumgeſtationis honores conſtituit. *g* Idem quoque de eo more ſtatuendum eſt, quo nunc hoſtiam Papa ad ſui tutelam atque præſidium in ſuo comitatu, quoties peregre proficiſcitur in equo magnifice inſtrato deferri jubet. Nam & omnes Iudæorum in deſerto per annos XL. peregrinatio, Arca, Sacroſancto divinæ Majeſtatis apud ſuos præſentiſſimæ Symbolo, præeunte fiebat, & apud Ethnicos ſimiles quoque de Deorum ſuorum præſidio ritus fuiſſe certum eſt; ut iis ſcilicet, maxime vero Regibus & Principibus viris Dij, quos colebant, iter agentibus præferrentur. Sanctius, Ieſuita doctiſſimus, ſolerter obſervavit: * *Reges Perſarum* (inquit) *quocumque procedebant, ignis antecedebat*: quod ex Xenophonte, Curtio, Procopio, Ammiano Marcellino, & Tertulliano firmat. Tum; *Quia* (inquit) *Solem Perſæ & Chaldei colebant; ideo quoque credo, ignem pro Deo coluiſſe; qua ſi uſpiam ulla, hac viva Solis imago eſt.* Itaque *tabernaculum Molochi* quod Stephanus *ab Iſraëlitis ſuſceptum fuiſſe* dicit; † *feretrum quoddam* interpretatur. *in quo ſolenni pompa circumferebatur Moloch, quem* (inquit) *Iudæi gentium ritu ſecum quocumque pergerent, protectionis & religionis ergo portabant, inſtituta via comitem ac ducem; ſicuti per deſertum Arcam, & in ipſa divinum oraculum olim portaverunt Hebræi. Uſitatum autem eſſe, ut gentes Tutelares Deos viæ comites. Secum adducerent, docet ſervius, in id Æneidos 6.*

Errantesque Deos, agitataque numina Trojæ,

Neque aliam ob cauſam exiſtimo Rachel furatam eſſe Deos patris ſui, & ſervos Iacob, cum egreſſi ſunt ex Meſopotamia, à quibus Iacob abſtulit idola, & infodit ea ſubter terebinthum. Gen. 35. Hac puto de cauſa Laban tum facile deprehendiſſe, ſublatos eſſe Deos; quia cum via comites ex more habere vellet, non invenit. Atque hæc ille quidem hactenus. Iam vero ſi hi & Iſraëlitarũ & Gentilium ſimiles in hujuſmodi religionibus ritus ac mores oſtendunt (ut oſtendunt certe) ex ipſo rectæ rationis iudicio quæ adorantur, iis fas atque æquum eſſe hujuſmodi honores ab illis qui adorant deferri; quanto magis eoſdem Deo ſummo haberi deceret, imo neceſſe

c Bellarm. de Euch. l. 4. c. 30. extr.
d 1. Sam. 14. 18. 2 Sam. 2. 11.
e Num. 14. 44.
f 2. Sam. 6. 5. 1. Reg. 1. 8.
g Perron. de Euchar. l. 3. c. 19. p. 917.
* Gaſp. Sanct. in Act. 7. 47. num. 92 94. ex Xenop. Cyrop. L. 8. Q. Curt. l. 3. Proc. l. 1. bell. Perſ. Amm. Marc. l. 23. Tertull. Apolog. c. 16.
† Act. 7. 47.

neceſſe eſſet, ſi is ipſe apud nos in proprio ſuo corpore vere ac ut loquuntur realiter præſens eſſet? Latinos ergo qui hoc de ſua hoſtia credunt, illa ei omnia quæ recenſuimus deferre nemo mirari debet. Sed neque eſt quod quiſquam dubitet eadem quoque facturam veterem Eccleſiam, ſi de Euchariſtia idem quod ſentiunt nunc Latini, ipſa quoque olim ſenſiſſet; id eſt ſi eam ipſum Deum ac Dominum vere eſſe crediddiſſet, eoque nomine latria adoraſſet. Quod enim eo loco ac numero haberent, quodque ſummo proprieque divino cultu adorarent, ei recta ratio, omniumque religioſarum gentium exemplum, ac Latinorum poſtremo praxis, illa quæ diximus deberi demonſtrant. Atqui non modo iſtos omnes quos recenſuimus honores, ſed ne eorum quidem aliquem Euchariſtiæ à veteribus delatum fuiſſe vllum oſtendit ex omnibus antiquitatis monumentis; quod certiſſimo argumento eſt ne illorum quidem quicquam apud eos fuiſſe olim vſitatum, ut nunc ſunt apud Latinos omnia. Neque enim fieri ſi aliter fuiſſet, poterat, ut horum non aliquid ſaltem extaret in tam multis veterum libris, quos etiam hodie habemus ſuperſtites. Ac nos quidem alibi *b* jam demonſtravimus nullum iſtorum rituum apud primos ad an. D.300. Chriſtianos cognitum fuiſſe. Sed clarum eſt neque ſeris eorum ad an. D.1000. nepotibus ſolenne fuiſſe, ut vel Euchariſtiam cum ea pompa deducerent, quæ hodie apud Latinos in vſu eſt, ſive ſingulari aliquo anni die, ſive paſſim cum ad infirmos deferebatur; vel ut lætis adverſiſve rebus ſuis in illis ad gratias agendas, in his ad auxilium ſibi impetrandum vel laude vel ſupplicatione coram & aperte exponerent, vel in rebus obſcuris ac difficilibus conſulerent, vel ſecum circumferendam vlli iſtorum temporum Papæ ad ſui præſidium procurarent. Nihil iſtorum in libris veteribus legitur, qui ab an. D.300. ad milleſimum ſcripti ſunt. Ergo neque id quod nos defendimus, obſcurum eſt ignotum omnibus illis ſeculis apud Eccleſiam Chriſtianam fuiſſe hoc apud Latinos nunc vbique receptum de Euchariſtiæ divinitate & adoratione decretum.

b L 2. de cult. relig. obj [c.9.10. n.14.

CAPUT XXV.

Argum. XV. contra Euchariſtiæ adorationem, ab ingenti illa Latinorum ſollicitudine, qua moroſiſſime & præter omnium veterum conſuetudinem, cavent nequid ſacri panis decutiatur aut excidat, & ſiquid exciderit, id religioſiſſime legunt, & ſiquid ei ſordidi adhæſerit, ſacro quodã ritu expiant. Iſta non occurrere apud veteres.

SEd idem quoque arguit ingens illa Latinorum præter veterum mores ſollicitudo, nequid ſacri panis decidat, vel ſacri calicis effluat. Fateor & antiquos Chriſtianos vtramque illam Euchariſtiæ ſpeciem reverenter, ut res ſacras decet, habuiſſe; fateor caviſſe, nequid eius de celebrantium, vel ſumentium manibus laberetur; ſed moderate; neque aliter,

CAPUT XXV.

aliter, quam cætera, quæ vel ſacra ſunt, vel ob inſignem vtilitatem cara tractare atque vſurpare ſolemus. Teſtem habemus Tertullianum; *i Calicis* (inquit) *aut panis, etiam noſtri, aliquid decuti in terram, anxie patimur.* Eandem ſibi de pane etiam communi, & quotidiano, ad victum in menſis domeſticis appoſito, ſollicitudinem fuiſſe dicit. Hunc enim ſignificat, quod ait, *panis,* etiam *noſtri,* id eſt, ut liquet, non tantum *Dominici,* quo conſecrato apud Eccleſiam veſcimur, ſed etiam noſtri, quo in communi vita alimur; *etiam non Euchariſtici, etiam profani,* ut optime accepit *k* Rigaltius. Ergo vel parem, vel certe pæne parem de vtroque, nequid eius in terram decuteretur, curam ſibi ac cautionem fuiſſe ſignificat. Quod ergo panis ſacri *aliquid in terram decuti anxie paterentur,* id à nulla divinitatis in eo reſidentis opinione proficiſcebatur. Neque enim eos dixeris *ſuum,* id eſt non ſacrum, *panem,* idcirco Deum eſſe putaſſe, quod etiam hujus aliquid in terram decidere ægre atque anxie paterentur. Similis quoque poſtea fuit citeriorum ſeculorum de *benedicto* (ut vocant) *pane* cautio; quem nemo, quod ſciam, *tranſſubſtantiatum* putat. Atqui etiam de eo Hincmarus id ipſum Sacerdotibus ſuis præcipit, *l* quod à fidelibus in Euchariſtiam obſervatum olim eſſe fatemur, & nunc etiam ab omnibus piis obſervari ſcimus; *Sacerdos* (inquit ille de pane benedicto verba faciens) *accepturis diſtribuat, & MICAS ne incaute defluant, cuſtodiat.* Veterum in faciendo & ſumendo Euchariſtiæ ſacramento cautio non alia fuit, quam ea quæ ab Hincmaro in pane benedicto præcipitur; Vt concedam aliquanto majorem fuiſſe, quanto panis Euchariſticus eo ſacratior eſt, qui *benedictus* dicitur, certe eiuſdem cenſus atque ordinis fuit, tametſi gradus nonnihil ſuperioris; (reverentia ſcilicet in panem à Chriſto inſtitutum, eoque ſacratiſſimum) cæterum natura panem. Latinorum vero ſollicitudo ac cautio longe major; plane quam de re non modo ſacra, ſed divina, imo quam non de re divina, ſed de Deo ipſo eſſe decet. Primo enim nequid hujuſmodi accideret, id eſt nequid panis ſacri in terram decuteretur, ſacramentum conficiunt ex pane, non communi & vſitato, ſed azymo, quod hic quam ille, ut ſupra obſervavimus, lentior ſit, adeoque minus friabilis. Tum azyma ſua in minutam atque exiguam formam, inſtar nummorum contracta, frangere cavent, ſed tota integra atque illæſa communicantibus ſingulis ſingula in os immittunt; nequid eorum inter frangendum excutiatur, & decidat; quod eſt à nobis ſupra demonſtratum cum de ſacramenti fractiones diſputaremus. Eius vero omiſſæ atque antiquatæ hanc Salucero ſane *bonam* quod ipſe dicit ac veram rationem adfert, *m ne in fractione periculum accidat, & aliquæ micæ vel particulæ panis ſacri pereant.* Neque in his ſtetit anxia Latinorum religio, ac de hoc cavendo periculo ſollicitudo. Nam tametſi tripartita illa ſacramenti fractio, de qua ſupra diximus, ſic fiat in eorum Miſſis, ut facile caveri poſſit nequa mica excidat, quod & unius hoſtiæ, & in partes non plures quam tres fractio ſit, prætertim cum eas ipſe ille, qui diviſit

Sacerdos

i Tertull. de coron. c.5. p.121.D.

k Rigalt. in loc. Not. p. 28.

l Hincm. in Capit. an. 852. c.7. T.1. p.712.

m Salm. tract.15. in Act.

Sacerdos ſtatim omnes abſorbeat; illi tamen nullam in tanti momenti negotio cautionem nimiam eſſe poſſe exiſtimantes, n jubent Sacerdotem, vbi duas hoſtiæ, quam trifariam diviſit, particulas ſumpſit, *accipere patenam, inſpicere corporale, colligere fragmenta cum patena, ſiqua ſint in ea; patenam quoque diligenter cum pollice & indice dextra manus ſuper calicem extergere, & ipſos digitos, nequid fragmentorum in eis remaneat;* tum *calicem cum particula in eo poſita totum ſumere*, ac haurire; ac deinceps *vino in calicem infuſo ſe purificare; deinde vino & aqua abluere pollices & indices ſuper calicem, eoſque abſtergere purificatorio;* poſtremo *ablutionem ſumere* (id eſt ebibere) *& extergere os & calicem purificatorio;* vſque adeo miſere metuunt, nequid ſui numinis in illis micis hæſerit. Sed & de hoſtiis *pro alio tempore conſervandis* eadem cavent, ut Sacerdos dum eas ex corporali, ſuper quo erant poſitæ, acceptas *reponit* o *in vas ad hoc ordinatum, diligenter advertat, ne aliquod fragmentum quantumcunque minimum, remaneat ſuper corporale; quod ſi fuerit accurate reponit in calicem*; una cum ſacro vino ſcilicet, & particula in immiſſa ſimul ſemelque abſorbendum. Poſt aliorum, ſive laïcorum, ſive clericorum communionem, eædem cautiones occurrunt. p *Si particulæ* (id eſt hoſtiæ, quæ iis diſtributæ ſunt) *poſitæ erant ſuper Corporale, Sacerdos illud extergit cum patena, & ſiqua in eo fuerint fragmenta, in calicem immittit.* Ad eandē cautionē pertinet, quod cōmunicantes jubent q ore exceptam hoſtiam modeſte retinere, & vino vel aqua libatis leniter verſatam glutire, ut ſi quod ex ea fragmentum in ore ſuperfuerit, id una cum ſumpto liquore in ventriculum demittatur. Nec dum finis. His enim officiolis perfunctos vetant r *ſtatim ab Eccleſia diſcedere, aut colloqui, aut vagis oculis circumſpicere, aut expuere, aut de libro orationes recitare; ne* ſcilicet *ſacramenti ſpecies de ore decidant.* Sed quia in tanto Miſſarum, quæ vbiq; quotidie celebrantur numero, quantarumq; adhibeatur diligentia, vix ac ne vix quidem effugi poteſt, ut non aliquādo alicui Latinorū hoſtiæ id accidat, quod illi tantopere metuunt ac cavent, ne id quidem neglexerunt ſiquid hujuſmodi præter ſolennem rerum ordinē contingat; verbi gratia *ſi Sacerdos* evomat ſumptam hoſtiam, eam *ſi ſpecies integræ appareant, reverenter ſumi* præcipiunt. ſ Sin obſtet nauſea quominus ſumatur, *tunc ſpecies* (inquiunt) *conſecratæ caute ſeparentur, & in aliquo loco ſacro reponātur, donec corrumpantur, & poſtea in ſacrariū projiciantur. Quod ſi ſpecies non appareant, comburatur vomitus, & cineres in ſacrariū mittantur.* Item, t *ſiquid venenatū contigerit hoſtiam conſecratā, tunc alterā conſecret* (Sacerdos) *& ſumat; & illa ſervetur in tabernaculo loco ſeparato, donec ſpecies corrumpantur, & corruptæ deinde mittantur in ſacrariū.* Deniq; ne omnia hic deſcribam; u *Si hoſtia conſecrata, vel aliqua eius particula dilabatur in terram, reverenter accipiatur, & locus vbi cecidit, mundetur, & aliquantulū abradatur, & pulvis ſeu abraſio hujuſmodi in ſacrariū immittatur. Si ceciderit extra Corporale in mappā, ſeu alio quovis modo in aliquod linteū, mappa vel linteu eiuſmodi diligenter lavetur, & lotio ipſa in ſacrariū effundatur.* Hāc ego tantā, tā accuratā

n Miſſ. Rom. tit. de rit. celebr. Miſſ. c.10. §.4.5.

o Ibid. §.5.

p Ibid. §.6.

q Ritual. Rom. Gallice edit. de Euch. p.107.

r Ritual. Rom. Tit. de Euch. Sacr. p.73.

ſ Miſſal. de defectib. Miſſ. c.10. §.14.

t Ibid. §.7.

u Ibid. §.15.

Capvt XXV.

tam moroſam in Euchariſtiam religionem, tantas, nequid ex ea quantumvis exiguum decidat, tamque delicatas cautelas, nimias eſſe, & Iudæorum verporum, quam Chriſtianorum hominum ſpiritu digniores, fateor, ſi nobiſcum ſtatuas eam vere panem eſſe, quantumvis ſacrum ac ſalutarem, neque aliud Latinos ipſos, ſi eadem de hoc ſacramento ſentirent, exiſtimaturos fuiſſe, id ut mihi videtur, ſatis arguit, quod de aqua baptiſmali, tametſi eam pro ſanctiſſimo myſterio habeant, non ſunt tamen vſque adeo ſolliciti, nequa guttula effluat. Sed ſi quod illi ſtudioſe docent ac vehementer affirmant, Euchariſtia ipſiſſimus Chriſtus revera eſt, latriæ cultu una cum Patre adorandus: nemo credo, negaverit, quin omnis hæc eorum de re tanta diligentia, cautio, atque moroſitas religioſa, legitimaque, ac omnino neceſſaria cenſeri debeat. Neque illi profecto ſtulte aut improvide metuunt, omnibuſque modis ne accidat, cavent id, quod ſiquando accidat, non poteſt ex hac quidem eorum ſententia non pro fœdiſſimo, omnibuſque Chriſtianiſmi ſtudioſis deteſtando ac nefando caſu haberi. Quid enim quæſo dirius, quid piorum omnium horrore & abominatione dignius eſt, quam illas particulas quod ait Salmero *perire*, quarum nulla eſt quantumvis exigua mica, quæ non ſit Chriſtus, Deus ſuper omnia benedictus, opt. max. orbis conditor, ac noſtri generis Redemptor ac Servator? Itaque qui ſic ſentiunt Latini merito mihi videntur omnia, quæ ad hoc cavendum tantum nefas pertinent, excogitaſſe ac procuraſſe, vſitatum panem ex ſuis altaribus amoviſſe, azymum ad hoc ſacrum adhibuiſſe, ipſam poſtremo fractionem amoliti eſſe. Nam ut illud mittam, quod videtur abſurdiſſimum, ut id tute confringas, quod Deum tuum eſſe credis; quo non injuria videntur primi Latinorum tranſſubſtantiatorum diſcipuli mirati eſſe, ut refert *x* ille ſupra à nobis laudatus Ordinis Romani interpres, quod ſui majores (quos eadem ſecum de reali panis tranſſubſtantiatione ſenſiſſe tametſi falſo putabant) *confringi præciperent corpus Chriſti*; ut id inquam mittam, nulla profecto eſt, humana quidem attentio, ac diligentia tanta, quæ in plurium particularum fractione, quæ qualiſque fit præſertim in populoſis Eccleſiis, cum aliquot hominum millia communicant, cavere poſſit ne vlla omnino mica excidat; quæ ſiqua exciderit, quantumvis exigua & inſectilis, Chriſtus ipſe, ut iſti quidem ſibi perſuadent, cecidit in ea totus; in pulverem lapſus eſt, murium & animalculorum morſibus, & hominum pedibus conculcandus objectus eſt. Rebus etiam ſacris, aliquid iſtorum in omnibus ſectis ac religionibus interdum accidere notum eſt; quo fit, ut id ſiquando accidat, nullam vel exteris calumniæ, vel infirmis ſcandali probabilem occaſionem præbeat; Deum vero ipſum huiuſmodi caſibus eſſe obnoxium, & in exigua panis mica in pulviſculum defluere, id vero portentum eſt apud homines inauditum, quod exteri rident, infirmi ſtupent, omnes mirantur. Itaque his rationibus videmus qui eadem de Euchariſtia cum Latinis ſentiunt, eos ſi ſapiunt, neceſſario debere ſibi cavere ab illa

x Ord. Rom. Expoſ. apud Caſſ. Liturg. c. 19.

promiſcua

promiſcua ſacri panis fractione; quod ſi ipſa rerum ratio ſatis clare non demonſtraret, vincit certe vel Latinorum exemplum; qui ſuo judicio ſapientiſſimi, noſtro calidiſſimi fractionem panis Euchariſtici aboleverunt; rem à Chriſto præceptam, ab Apoſtolis & cæteris omnibus Chriſtianis ad hodiernum diem, etiam ab ipſis Latinorum majoribus ad ſeculum decimum tertium factitatam, abrogarunt tamen, tanti illi antiquitatis veneratores; quod nunquam facturi fuiſſe videntur, niſi ſuæ de Euchariſtia fidei ratio ac neceſſitas coegiſſet; intelligentes fieri non poſſe, ut in eam multa tamque fœda ac dira diſcrimina eum panem mitterent, quicumque eum non amplius panem, ſed Chriſtum ipſum revera eſſe crederent. Cum ergo Dominum Chriſtum, cum ejus Apoſtolos, cum eorum ad vndecimum ſeculum poſteros nefas ſit exiſtimare minus acutos, minuſve ſapientes fuiſſe, quam Latinos iſtos de temporum fæce novitios; omnino concludendum eſt eos vel Euchariſtiam cum illis minime habuiſſe vel habendam cenſuiſſe pro ipſo latria digno Chriſti corpore ſub panis ſpeciebus realiter latente; vel certe panem neque ipſos factum in ſynaxi eſitaſſe, neque aliis manducandum fregiſſe ac diſtribuiſſe. Atqui nos ſupra ex apertiſſimis veterum teſtimoniis, & ex diſerta ipſorum Latinorum confeſſione oſtendimus veteres neque in azymis, ſed in pane vſitato, eoque in totidem particulas fracto, quot erant communicaturi, hoc ſacramentum ad duodecimum vſque ſeculum conſtanter celebraſſe; Quas autem nos ſupra partim ex Miſſali, partim ex Rituali Latinorum deſcriptas cautelas exhibuimus; apud ſcriptores Paſchaſio primo tranſſubſtantiationis ſatore antiquiores fruſtra quæſieris; Nullus eas, quas exhibuimus, omnes exhibet. Nihil ergo eſt quod dubitemus à veteribus nullum ſacro pani exhibitum fuiſſe quem ei Latini hodie exhibent latriæ cultum. Neque vero mirandum eſt, quod vetus fractionis ritus aliquandiu apud Latinorum majores manſerit etiam poſt ſuſceptam ex aliquot Paparum decretis tranſſubſtantiationis fidem. Nam ne ipſa quidem adoratio ſtatim poſt receptum illud dogma admiſſa fuiſſe videtur. Conſuetudines nimirum multo ægrius, quam opiniones mutantur. Hæ enim in paucorum animis reſident; illæ familiari ac continuo vſu omnium animos imbuunt. Quo accedit hominibus innata antiquitatis veneratio, qua fit ut inviti dimittant quæ olim in religione à majoribus factitata perpetua quadam praxi ad ſe propagata fuiſſe vident. Non pauca alia, apud veteres ſolennia, eadem de cauſa aliquot annis apud Latinos etiam poſt receptam tranſſubſtantiationem ſervata ſunt; quæ poſtea ſunt abrogata, cum eſſet animadverſum ea ſuſcepto dogmati non ſatis congruere; quod ſupra de infantium Euchariſtia, de communione ſub vtraque ſpecie, & aliis obſervavimus.

CAPVT XXV.

CAPUT XXVI.

Argum. XVI. ab eo, quod Latinorum de vino, nequid ejus effluat, vel effundatur, etiam multo major eſt, quam de pane nequid ejus excidat, metus. Eo factum, ut præter veteris Eccleſiæ morem ac leges primo panem vino intinctum dederint communicantibus, vel per pugillares diſtribuerint; poſtea etiam ut omnes præter celebrantem ſolum calice multarint. Cautiones ea de re veteribus ignotæ. Eo item factum, ut Euchariſtia infantium, & calicis vitrei uſus à Latinis antiquarentur.

HUc præterea pertinet Latinorum de calice, etiam multo quam de pane major metus, quod vini ſpecies liquida ſit, adeoque fundi & effluere quam panis decidere facilior; tum quod colligi panis quidem lapſus poteſt, vinum vero fuſum non poteſt; ut eſt à Bellarmino diſerte obſervatum. *y* Idem fieri poſſe negat, *ut ſanguis Domini miniſtretur tantis populorum turbis, quanta in Paſchate ad communionem accedunt, quin ſæpius effundatur; præſertim cum multi ſint ſenes, debiles, ruſtici, qui vix ad bibendum de manu alterius accommodare ſe norunt. In deportatione etiam ad ægrotos facillimum eſſet* (inquit) *ut vel effunderetur, vel ex illa agitatione turbidum & ineptum ad bibendum fieret; quod non raro accidiſſe docent exempla. quæ referuntur ab Ænea Sylvio in Dialogo de communione ſub utraque ſpecie.* Caſſander narrat *z* fuiſſe ſua memoria virum quemdam doctum (nomen ejus ſe honoris cauſa ſupprimere dicit) *qui hæc pericula & ſcandala ſacrilegij & irreverentiæ ex ſanguinis effuſione tantopere urgebat, ut ſcriberet huic periculo non poſſe provideri, niſi per calicis ablationem, ac niſi à rectoribus Eccleſiæ id fiat, omnem culpam illis imputandam; præſertim quia hoc ſacrilegium non ſit inter caſus inopinatos, & raro contingentes.* Hujus viri, cum Bellarmino, ut apparet, ſentientis de hac quæſtione judicium Caſſander arguit ac reprehendit. Merito facit, ſi Papæ & Papalium Conciliorum de tranſſubſtantiatione & latria ſententias ac decreta reſpuit. Sin probat, ut ſane probare videtur, hæc reprehenſio non eſt ejus ſententiæ ac fidei conſentanea. Sacrilegium & ſcandalum effuſioni objectum ne ipſe quidem negat vere objici. Quod vero ea per communionem ex pane intincto minui poſſe putat, fruſtra eſt. Illa enim intinctio & cum Chriſti Domini inſtitutione, & cum praxi antiquioris ac melioris puriorisque Eccleſiæ pugnat, & quod apud plæroſque Latinos præcipuum habetur, à duobus Papis diſertiſſime exploſa, atque damnata eſt, ut nos ſupra *a* ſuo loco fuſius oſtendimus. *a* Sin vini ſacri effundendi periculum in promiſcua omnium ſub utraque communione non tam crebro quam

y Bellar. L. 4. de Euchar. c. 24. §. Secundum incommodum.

z Caſſ. de comm. ſub utraque p. 1035. extr.

a Supr. l. 3. c. 19.

CAPUT XXVI.

ille ejus adverſarius aiebat, contingere pertendat, cogor equidem in hac hominis alioqui eruditiſſimi cenſura aliquid attentionis vel certe ſinceritatis deſiderare. Iſtorum enim quæ & ejus adverſarius, & poſtea Bellarminus objectarunt, aliquid frequenter ac pæne ſemper contingere, neque plane vitari admiſſis ad calicem omnibus communicantibus poſſe, & ipſe communis ſenſus ſatis docet, & Bellarmini inductiones probant Tranſſubſtantiatorum experientia confirmat qui quinque pæne ſecula in hoc cavendo effuſionis periculo fruſtra laborarunt, donec tandem novam illam de calice laïcis & ſacerdotibus non conficientibus adimendo legem ferendam eſſe judicarunt. Neque enim eos nuper & à Conſtantienſis tantum Synodi temporibus incelſere cœpit novus hic tantus effuſionis metus. Vix lata erat à Leone nono, & mox à Nicolao 2. Pontificibus de tranſſubſtantiatione adverſus Berengarium ſententia, cum Latinorum animos ſtatim ſubiit ingens ille de effuſione pavor. Ille motus jam effecerat, *b* ut *quotidianus Eccleſiæ* uſus eſſet, hoſtiam ſanguine *intinctam tribuere* communicantibus, *cum à Domino prius corpus, deinde ſanguis porrectus fuiſſe memoretur*; quod legimus apud Ernulfum illis proprie temporibus ſcribẽtem in epiſtola ad Lamberdum à nobis ſupra *c* alio in loco commemorata. Neq; ille aliam affert *d* tantæ mutationis cauſam præter effuſionis periculũ, quod inevitabile eſſe probat, ſi ſeorſum utramq; ſpeciem traderent, alteram ab altera diviſam. *Nos carnem Domini* (inquit) *intinguimus in ſanguine Domini &c. ne accipientes ſive porrigentes peccemus, non habita forte competenti cautela in labiis & manibus noſtris. Evenit enim frequenter, ut barbati, & prolixos habentes granos,* dum *poculum inter epulas ſumunt, prius liquore pilos inficiant, quam ori liquorem infundant. Ii ſi acceſſerint ad altare liquorem ſanctum bibituri, QUOMODO periculum devitare POTERUNT inter accipiendum? quomodo uterque accipiens ſcilicet & porrigens effugiẽt GRANDE PECCATUM? Preterea ſi imberbes & ſine granis, aut mulieres ad ſumendam communionem ſanctam conveniant, quis ſacerdotum poterit tam provide miniſtrare, tam caute calicem Domini diſtribuere, ut multis eum ſingulatim dividat, dividens ſic in ora eorũ fundat, ut infundens nihil effundat? Sæpe enim dum ſibi ſoli calicem infundere diſponit, negligentia aut imprudentia faciente effuſionis periculum incurrit; quanto facilius in multitudine poſito ſacerdoti, multis diverſarum formarum miniſtranti contingere poteſt unde GRAVITER offendat? unde eum aſperam POENITENTIAM agere oporteat? Ne ergo POLLUAMUS ſanguinem noſtræ redemptionis; ne tanquam IMPIETATIS manibus effundamus poculum humanæ ſalutis, à religioſis viris provide actum eſt, ut Dominici portiunculæ corporis, non ſicca, ſicut Dominum egiſſe novimus, ſed Dominici infuſa ſanguine fidelibus tribuatur.* Hæc ille; in quibus duo ſunt animadvertenda, prius, quod illum ſacramentalem Chriſti quem appellat ſanguinem fundere peccatum eſſe judicat, etiamſi id per imprudentiam vel à ſacerdote vel à communicante fiat, *non habita forte* (inquit) *competenti cautela in labiis aut manibus noſtris*; neque ſimpliciter pecca-

b Ernulph. ep. ad Lamb. in Miſcell. Dach. T. 2. p. 433.
c Supr. L. 3. c. 19.
d Ernulph. Ibid. p. 435.

* Id eſt myſtacis pilos, qui grani Gothis; non autem *capillos ſparſos*, quod ab hoc loco alienum, etſi forte alibi is ſit vocabuli ſenſus. Vid. Voſſ. de Vit. ſerm. Lat. in *Grandebala* & *Grani* p. 215. 216.

Caput XXVI.

tum, ſed *GRANDE peccatum*, *gravem offenſam*, & aſpera pœnitentia luendam; quod etiam clarius ſignificat, cum eos, quibus id contingit mox dicit *e polluere ſanguinem humanæ redemptionis, & tanquam impietatis manibus effundere poculum humanæ ſalutis*; & cum paulo poſt ait *f eum*, qui intinctum panem vel ſumit vel porrigit *g periculum evadere*, *dum Chriſtum in tanta re offendere omnino formidat*. Alterum vero eſt, quod liquido negat fieri poſſe, ut non crebro incidant in illud effuſionis tantum tamque grave peccatum, qui calicem ſeorſum à pane vel porrigunt ſacerdotes, vel ſumunt communicantes. *Quomodo* (inquit) *periculum evitare poterunt* &c. *quanto facilius miniſtranti contingere poteſt?* quæ loquendi formulæ rem de qua interrogant, validius, ut notum eſt, negant. Atque in hac quidem ille re cum Bellarmino ſentit, quem paulo ante id ipſum, de quo loquitur Ernulfus *fieri poſſe* negantem audivimus; ut ſcilicet freqnenti plebi in communione puta Paſchali calix Domini ita miniſtretur, quin ſæpius effundatur. Cum ergo illi hanc effuſionem & graviſſimam offenſam & tamen in calice ſeorſum omnibus miniſtrando inevitabilem eſſe putent, non eſt mirum cum hac neceſſitate ſe conſtrictos teneri viderent; illud quod exiſtimabant levius maluiſſe ne ſcilicet calix ſeorſum omnibus & ſingulis miniſtraretur. Itaque Ernulfus eas cauſas, quibus adductam fuiſſe Eccleſiam ad diſtribuendum communicantibus panem, Chriſti (ut loquitur) ſanguine intinctũ *neceſſarias* paulo poſt vocat; *g Nec mirum* (inquit) *rationabilem uſum TANTIS actum NECESSARIIS CAVSIS, Iulij* (P.R.I. *decretis anteponi*. Neque ſatis intelligo, qui duorum, quæ iſte poſuit, alterum negari à Tranſſubſtantiatoribus poſſit. Nam ut de priori prius dicam, quid vel animo fingi poteſt in diviniſſimum Domini ac Servatoris noſtri corpus indignius aut contumelioſius, quam id in homuncionis pilo hærens ferri, vel terræ alli di, vel in lapidem, aut pulviſculum, aut cœnum defluere? Poteſt ne Chriſtianiſmus profanorum hominum ſannis atque ludibriis apertius exponi, quam ſi id ipſum quod ab ejus cultoribus latria adoratur, quodque divinis unique ſummo numini debitis honoribus colitur corpus, ad hanc ignominiam ab ipſis redigi audiant, ut iſta quæ nulla gens, quantumvis vana & ſuperſtitioſa, de Deo ſuo admiſit, illi de Dei Filio, vero Deo ac Domino Chriſto credant ac concedant? Si enim, quod Euchariſtiæ adoratores volunt, etiam in minima ſacri vini guttula totum eſt Domini corpus cum toto ſanguine, omnibuſque quibus id conſtat venis, arteriis, mẽbris negari nõ poteſt, quin iſta, quæ nos diximus, ei vere accidant, quoties vini illius ſacri aliquid, quantumvis exiguũ, etiam atomo non majus in barbam virorum, vel in digitos ſacerdotũ, vel in altare aut linteum defluit. Hoc autem ſi omnibus fidelibus calix in ſacra menſa miniſtretur, frequenter ac pæne quotidie accidere, ſatis patet ex iis, quæ nos ex Bellarmino & Ernaldo recitavimus.

Sed illi quidem primi Ernaldinorum temporum, id eſt undecimi ſeculi vergentis tranſſubſtantiatores, communionem ſub utraque ſpecie

Eucha-

e p.435.

f Ibid. paulo poſt.

g Ibid. p. 435.

Euchariſtiæ adeo neceſſariam eſſe adhuc putabant, ut quantumvis ur- CAPUT XXVI.
gente diro illo effuſionis metu, nondum tamen auſi fuerint eam abolere; verum alio confugerent, quo & ſalva illa ſub utraque ſpecie communione, effuſionis tamen periculum caveretur; Nimirum id inſtituerunt, quod *à religioſis viris PROVIDE actum eſſe* affirmat Ernaldus, ut panis vino ſacro intingeretur, atque ita in eo uno utraque ſpecies communicantibus traderetur. Eadem quoque mente invectæ in uſum fuiſſe videntur, illæ argenteæ vel cryſtallinæ fiſtulæ, de quibus ſupra *h* diximus. *h* Supr. L. 3. c. 20.
Sed intincti panis porrigendi mos non diu manſit, ab Urbano ante ipſius undecimi ſeculi quo cœptus erat, exitum, ut ſupra *i* oſtendimus, *i* Ibid. c. 19.
abrogatus. Neque fiſtulæ multo diutius videntur ad communionem uſurpatæ. Hinc ergo per Papalem illam legem dejecti, eo confugerunt primo pauci, mox plures, poſtremo omnes, quod in diſputatione de communione ſub utraque ſpecie demonſtratum eſt, ut Dominicum calicem, idem qui confecit ſacerdos, ſolus biberet; cæteri ſacrum panem ſumerent. Quid enim aliud facerent? cum & intinctus panis lege Pontificiis interdictus eſſet, neque animo alte infixus excuti poſſet ille ex tranſſubſtantiationis fide neceſſario exiſtens effuſionis metus? Quibus neque tranſſubſtantiationis tam multis artibus, ſuppliciis ac bellis ſancitum dogma deſerere licebat, neque à religioſis viris inventum communionis ex intincto pane miniſtrandæ morem retinere; eos profecto huc neceſſario concedere cogebat ille de effuſione pavor, ut poculo abſtinerent, ſolo pane fruerentur. Itaque Latini eo tandem venerunt; ac ut ſublatæ ſub utraque ſpecie communionis invidiam minuerent, decreti ſui neceſſitatem iiſdem rationibus aſtruxerunt, quibus in eadem cauſa uſum fuiſſe Ernaldum oſtendimus, ſed varie amplificatis, & aliis inſuper non paucis pro ſuo acumine excogitatis argumentis. Quid in eam rem præſtiterint, qui Conſtantienſis Synodi temporibus vivebant Theologi videre eſt apud Ioannem Gerſonem, *k* celeberrimum illius ævi Docto- *k* Gerſ. contra hær. de Comm. laic. ſub utr. ſp.
rem, in opuſculo *contra hæreſin de communicatione Laïcorum ſub utraque ſpecie*. Illic contendit *conſuetudinem* communicandi ſub una ſpecie *rationabiliter* fuiſſe introductam propter evitationem multiplicis periculi irreverentiæ & ſcandali circa ſuſceptionem hujuſmodi benedicti ſacramenti; Primum periculum *in effuſione* collocat; ad quod alia quæ addit nonnulla revocanda ſunt, quale eſt quod quarto loco memorat *de longis laïcorum barbis*. Recentiores poſt Tridentini Concilij definitionem eadem fere urgent; etiam acrius & explicatius. Effuſionis, quam inprimis cavendam decernunt, cauſas & occaſiones omnes curioſe exſequuntur; multos eſſe adeo ruſticos & ſocordes, ut vix bibant, quin aliquid de poculo effundant, maxime quod non ſua, ſed aliena manu (ut jampridem fit apud Latinos) miniſtratur, tenetur ac regitur; vix ac ne vix quidem vitari poſſe in magna communicantium multitudine ac frequentia, quin aliquid ſacri vini effluat; Id vero etiam multo facilius ac crebrius in ſacramenti ad ægrotos deportatione contingere, maxime ubi longe

deferen-

Caput XXVI.

deferendum eſt; ſi ſacerdos deferens collabatur, vel ad obvium lapidem aut cæſpitem offendat; ſed & ex ſumentium nauſea id ipſum pæne neceſſario contingere; etiam ædes infirmorum adeo eſſe interdum anguſtas, ut incommode apud eos conveniatur, ubi adeo ægre caveri poſſit ex aliquo caſu effuſio. Hæc hodie pæne omnes declamitant. Tantum autem eſſe illius effuſionis periculum definiunt, ut ſi vel ſemel toto triennio fiat, eo *grande commiſſum iri ſacrilegium* juret Heſſelius, *luctum* proinde *ac inexplicabilem fidelium genitum futurum.* Ex his & ſimilibus pronuntiat Bellarminus hoc ſacramentum *expoſitum iri evidenti periculo irreverentiæ, ſi communiter populo daretur Euchariſtia ſub ſpecie vini; neque enim* ſi detur, *moraliter fieri poſſe, quin ſæpius effundatur ſanguis Domini.* Atque hinc idem porro colligit, *licet*, quod ipſe negat, *plus gratiæ ac fructus ex utraque ſpecie perciperetur, quam ex una, ne ſic quidem conſentaneum fore, ut omnes utramque ſpeciem ſumant*; Nimirum *ex duobus malis ſemper eſt eligendum minus malum; Eſt autem minus malum, ut homines aliqui careant aliquo bono non neceſſario, quam ut ſacramentum Dei evidenti periculo irreverentiæ exponatur.* Ex his omnibus Latini decernunt calicis uſum nemini communicantium, niſi uni, qui cum conſecravit, ſacerdoti concedendum. *m Decuit enim Eccleſiam,* inquit Slotanus, *omnia illa tollere, per quæ hoc diviniſſimum ſacramentum quovis modo poſſet inhonorari. Cum enim ei HONOR MAXIMUS debeatur, REVERENTIAQUE MAXIMA, ſummopere cavendum erat, ne aliqua fieret injuria, aut irreverentia tanto ſacramento.* Ergo hoc quidem judice, illa de miniſtrando ſub una ſpecie ſacramento Latinorum lex, non aliunde proficiſcitur, quam ab illius *honoris ac reverentiæ*, quæ Euchariſtiæ debetur, magnitudine. Cui enim *honos maximus, maximaque reverentia* debetur, id irreverentius haberi abſque gravi ſcelere non poteſt. *Maximam* autem *reverentiam* eam iſte dicit, qua nulla major eſt, id eſt latriam; quæ ſummus eſt ac diviniſſimus honos, quo nullus cuiquam major deferri poteſt. *Latriam* autem ſive *maximam reverentiam* Euchariſtiæ deferre nefas eſt, niſi ea ſit Deus. Latriam enim uni Deo deberi omnes, etiam Latini conſentiunt. Unde evidenter ac neceſſario conſequitur quicumque Euchariſtiæ hanc *reverentiam* & credunt exhibendam, & revera ipſi exhibent; eos decere *effuſionis periculum* ex hujus ſacramenti adminiſtratione removere, adeoque vel panem intinctum fidelibus porrigere, vel quod verius potiuſque judicarunt, citeriorum ab undecimo ſeculo temporum Latini, calicem ſimpliciter negare omnibus præter ſacerdotem communicantibus, quia ſcilicet moraliter *fieri non poteſt*, Ernulfo de veteri memoria, ac Bellarmino de recentiori judicibus, quin ſæpius effundatur vinum ſacrum ſi omnibus fidelibus promiſcue detur calix. Ergo qui vinum, non in calice, ſed in pane intincto dederunt, *ij provide egerunt*, & quidem *ob cauſas neceſſarias*, ut judicavit olim Ernulfus; & qui diu poſtea calicem laicis & clericis non conficientibus, negarunt Conſtantienſes & Tridentini, ij, quod Gerſon contendit, *rationabiliter*, id eſt rectæ rationi conſentanea defi-

Heſſel l Bell. L. 4. de Euch. c. 22. §. Tertia propoſitio.

m Slotan. citatus à Chamiero Pāſtr. T. 4. p. 520. §. 16.

definiverunt. Quæ ſi vera Latini judicant (ut judicant veriſſima neque illud ſane ex altera parte negare poſſunt improvide eos, ac præter veræ rationis leges egiſſe, quicumque huic ſacramento maximam reverentiam, id eſt latriam, & religioſe ipſi exhibuerunt, & exhibendam ab omnibus fidelibus eſſe crediderunt, ſi eam ſub utraque ſpecie quibuſvis fidelibus promiſcue tradiderunt. Apertiſſimæ enim eſt imprudentiæ illa non *tollere*, ſed ſtare ſinere *per quæ diviniſſimum hoc ſacramentum quovis modo poteſt inhonorari*; inter quæ communio ſub utraque ſpecie ob ingens effuſionis periculum merito primas tenet. Sed & iſtorum imprudentia inde liquido arguitur, quod ex duobus judice Bellarmino malis id quod erat majus nequaquam repudiarunt, ſed valere & in medio apud Eccleſiam, veluti quemdam offendiculi lapidem, proſtare paſſi ſunt. Ita enim factum fuerit, ut Clericos pariter ac laïcos prudentes conjecerint *in grandis peccati* in *offenſa aſpera pœnitentia puniendæ* (quod cenſet Ernulfus) imo in *grandis* (ſi Helſelium audimus) *ſacrilegij* inevitabilem *reatum*, crimenque hujuſmodi, quod *moraliter non poteſt non contingere*, quod ſciſcit Bellarminus. Quin imo, quod acute vidit Anonymus ille Doctor, cujus meminit Caſſander, quæcumque ex non remota calicis communione apud Eccleſiam ſacrilegia per vini ſacri effuſionem contingunt (multa autem hujuſmodi ibi quotidie contingere, unde ea non eſt remota non modo probabile, ſed etiam *moraliter neceſſe* eſt, ut fatetur Bellarminus) *omnis hæc culpa Eccleſiæ rectoribus imputanda eſt*. Atqui veteres Patres communionem ſub utraque ſpecie, illam tot malorum, tantorumque ſacrilegiorum fœcundiſſimam, ſi iſtis credimus, matrem, non modo non ſuſtulerunt, ſed etiam ſervarunt, coluerunt, commendarunt, *tanta* ad ſeculum illud undecimum, religione, ut aliqui legantur Euchariſtiæ communionem abrumpere, quam ſub una ſpecie tradere maluiſſe; alij hanc ſub una ſpecie communionem vetuerint, neque ſine ſacrilegio fieri definiverint; ut eſt à nobis in ſuperiore de hoc argumento diſputatione clare fuſeque demonſtratum. *n* Ergo plane neceſſe eſt illos Patres, Apoſtolos inquam, & omnes ſequentis ad undecimum ſeculum Eccleſiæ rectores vel Euchariſtiæ maximam ſummamve *reverentiam* (id eſt latriam) neque exhibuiſſe ipſos, neque ab aliis exhibendam docuiſſe; vel certe *improvide egiſſe*, extremæ imprudentiæ reos eſſe, malum retinere majus quam minori carere maluiſſe; Chriſtianos & coævos & poſteros in laqueos inextricabiles induiſſe, in apertiſſimum ac ineluctabile ſacrilegij & impietatis diſcrimen conjeciſſe, deniq; omnium ſcandalorum ac ſacrilegiorum, quæ totis illis decem ſeculis, quoties aliquid de ſacro calice effuſum fuit, culpam in eos eſſe jure meritoque conferendam; qui quam nullo negotio amovere poterant, illam ex qua iſta omnia dira ac nefaria orta ſunt, calicis communionem, adeo non ſuſtulerunt, ut de ea abroganda toto illo tam multorum ſeculorum decurſu ne cogitaſſe quidem unquam videantur. Hoc vero nemo niſi qui amens impiuſque fuerit, de

CAPUT XXVI.

n Supr. L. 5. c. 9.

Ccccc anti-

Caput XXVI. antiquiſſimis Eccleſiæ Chriſtianæ rectoribus, Apoſtolis & Patribus dixerit; Ergo velint nolint Latini, illud alterum quod dixi, neceſſario confitendum eſt neque Apoſtolos, neque Apoſtolorum ad undecimi ſeculi initia poſteros, *maximam illam* (quam Slotanus dicit) *reverentiam*, ut nos interpretamur *Latriam*, Euchariſtiæ detuliſſe, vel omnino deferendam docuiſſe; neque adeo illam vini ſacri effuſionem perinde ac Latinos à ſex proximis retro ſeculis exhorruiſſe; neque ut iſtos, pro piaculo vel pro diro & nefando ſacrilegio habuiſſe, ſiquis ut fit invitus ac nolens per incogitantiam, vel per manus ſtomachive imbecillitatem fortuito caſu, non ſponte aut conſulto aliquam ſacri vini guttulam vel granis inſperſiſſet, vel in terram effluere ſiviſſet. Quantum ab hoc veteres abfuerint vel Cyrilli monſtrat exemplum, qui adeo non extimuit nequid vini ſacri extra calicem & os ſumentium excideret, ut etiam ſacri ſiquid laïcis in labiis hæſiſſet, eo ſuos jubeat manu diligenter collecto oculos & frontem contingere; de quo mox *o* fuſius dicendum erit.

o Infr. c. 28.

Præter intinctionem ſacri panis, & communionem ſub una ſpecie in publicas ſolenneſque Latinorum Miſſas ex nimio effuſionis metu poſt ſuſceptum Tranſſubſtantiationis dogma inductas, alia quoque ſunt eorumdem in hujus ſacri adminiſtratione novata, quæ ex eodem fonte fluxerunt. Quale eſt, quod ſupra *p* oſtendimus Latinos infantibus Euchariſtiam more à Cyprianeis temporibus ad duodecimi ſeculi initia perducto adminiſtrare deſiiſſe illo ipſo ut videtur ſeculo, ſed vel præcipiti, vel certe jam adulto. Nam ad hujus ipſius ſeculi initia manſiſſe illum ritum ex Paſchalis P. R. II. epiſtola oſtendimus *q* (qui an. 1117. vivere deſiit.) Sed & paulo poſt omitti cœpiſſe ex Hugonis Victorini à nobis ibidem allato teſtimonio conſtat; Neque aliunde quam ex ingenti illo effuſionis metu uſurpari deſiiſſe, idem ille Hugonis locus his verbis indicat. *r Si in reſervando ſanguinem Chriſti, vel MINISTRANDO pueris immineat periculum, potius ſuperſedendum videtur.* Timebant ſcilicet ne vinum ſacrum ſi pueris miniſtraretur, iis ob ætatis infirmitatem ſi forte reluctantibus effunderetur; neve ſi ad hoc ſervaretur, vel aceſceret, vel etiam caſu aliquo effunderetur. Neutrum metuiſſe veteres inde patet, quod quoſcumque pueros tinxerant, iis Euchariſtiam incunctanter dabant, etiam acrius & improbius reluctantibus; ut ex parvulæ illius à nobis ſupra *s* commemoratæ exemplo patet; *cui* Cyprianus narrat *t Diaconum reluctanti licet de ſacramento calicis aliquid infudiſſe.*

p Supr. L. 5. c. 3.

q Supr. L. 5. c. 4.

r Hug. de Cærim. Eccl. &c. c. 20.

s Supr. L. 5. c. 3.

t Cypr. de Lapſ.

Eadem docet alius mos Euchariſtiæ ſcilicet in calicibus vitreis conficiendæ & miniſtrandæ diu quidem apud veteres etiam poſt calicum aureorum & argenteorum uſum à nonnullis uſurpatus; à Latinis vero plane penituſque circa Paſchaſiana tempora interdictus; quod quia ſuo ſupra loco demonſtratum eſt, *u* hic non repetimus. Quin autem vitrum ideo vetitum fuerit, quod futile ſit frangique facillimum, nemo ut opinor, dubitat, urgente ſcilicet hominum animos nimio illo de vini ſacri

u Supr. L. 3. c. 8.

ſacri effuſione metu. Neque ego ab uno quin laudanda ſit hæc Latinorum tanta in calicem religio, ſi Euchariſtiæ quidem vera ſit, quod illi ſibi perſuadent, ἀποδείκνυσι. Quid enim indignius, quam numen in futili vitro liquidum natare, eoque in loco eſſe, quo ſingulis momentis effundi periclitatur? Cur veteres aliter? cur vetuſtiſſimi quidem vulgo ac pæne ſemper, etiam poſteri interdum in vitro (ut loquuntur) obtulerunt? Cur nulla lex ante decimum vel certe nonum ſeculum certa apparet, qua profanus, & ad Dei injuriam tam facilis mos abrogatus ſit? Cur qui eum etiam quinto, etiam ſexto ſeculo uſurparunt Exuperius, & Cæſarius *x* adeo non reprehendi, ut etiam laudati eo nomine fuerint? Incredibile profecto eſt Euchariſtiam eos pro Deo adoraſſe, qui tam flagitioſam irreverentiam non modo inultam dimiſerunt, ſed etiam laudarunt. Perronius nobis hoc loco priſci in ſacris miniſterij pompam explicat; *y* argenteos, aureos, gemmatoſque calices, vaſa, vela, & cætera magnæ artis magnique pretij ex veteribus ſcriptoribus ambitioſo, ſed caſſo & inani labore conquiſita oſtentat. Neque enim nunc quæritur, an ſplendida & pretioſa liceat divino cultui impendi, quod in veteri Eccleſia factum eſſe nemo negat, quod fieri poſſe, etiamſi nulla ſit rerum ſacrarum tranſſubſtantiatio, ditiſſimus ac ſplendidiſſimus Moſaici tabernaculi atque ſacerdotij apparatus docet, & omnes credo confitentur. Illud quæritur, cur vetus Eccleſia in vitro ad omnes etiam leviſſimos ictus caſuſque fragili Euchariſtiæ partem liquidam diu ſecuro obtulerit, ut Tertulliani Zephyrinique Papæ temporibus, cur a quoquam ſequentibus offerri paſſa ſit? cur etiam in vitro portatam laudarit? Cur illam nunc tantopere à Latinis formidatam effuſionem non extimuerit? cur hoc non intellexerit, quod omnes etiam pueri vident, ad Chriſti injuriam contumeliamque pertinere quod ſanctiſſimum ejus numen effuſionis & irreverentiæ tantæ in vitro exponitur? Ad hoc, quod unum agitur, noſter Antiquarius, in vanis ut ſolet diſertus, obmutuit.

CAPUT XXVI.

x Hieron. ep. 4 Cæſar Vita L. 1. c. 14.

y Du Perr. L. 3 de l'Euch. c. 2. p. 844. 845.

Huc quoque pertinet alius apud veteres quidem ſolennis, apud Latinos vero circa eadem illa noni decimique ſeculi tempora jampridem antiquatus mos; iſque duplex. Calicem enim quem nunc nemini, niſi ſacerdoti, qui confecit, tangere licet, veteres omnibus apud ſacram menſam fidelibus in manus dabant. Quin &, quod multo mirabilius eſt, ſuam cuique ſacri vini portionem ſibi ſervare, domum efferre, ibique eam habere ſuo arbitrio ſumendam, contendebant; in quo uſu quam immane fuerit effuſionis periculum facile omnes vident. Sed de utroque ritu ſuo ſeorſum loco mox dicemus. Nunc ſatis eſt hinc, quod luce meridiana clarius eſt, obſervare veteres de illa vini ſacri effuſione, quam nunc Latini poſtquam id numen eſſe decreverunt, tam miſeris modis metuunt, ac formidant, multo minus ſollicitos, multoque ſecuriore fuiſſe; Id ipſum denique ex iis canonibus intelligitur, qui de procuranda ac expianda effuſionis irreverentias, ſi quando ea acciderit, multi apud Latinos, iique

z Mox, cap. ſeq.

Caput XXVI.

a Miſſ.Rom. Tit. de defect. circ. Miſſ.c.10.§. 12.13.

diligenter ac pæne anxie conſcripti; apud Patres vero paulo antiquiores plane nulli reperiuntur. Apud illos quidem hæc in omnibus Miſſalibus leguntur, *a* & magna cum religione in omnibus eorum Eccleſiis obſervantur; *Si per negligentiam aliquid de ſanguine Chriſti ceciderit, ſiquid ſuper terram, ſeu ſuper tabulam, lingua lambatur; & locus ipſe cadatur, quantum ſatis eſt, & abraſio comburatur; cinis vero in ſacrarium recondatur. Si vero ſuper lapidem altaris ceciderit, ſorbeat ſacerdos ſtillam, & locus bene abluatur; & ablutio in ſacrarium projiciatur. Si ſuper linteum altaris, & ad aliud linteum ſtilla pervenerit: ſi uſque ad tertium, linteamina ter abluantur, ubi ſtilla ceciderit; calix ſupponatur, & aqua ablutionis in ſacrarium projiciatur. Quod ſi in ipſo ſolum corporali, aut ſi in veſtibus ipſis ſacerdotalibus ceciderit, debet ſimiliter ablui, & ablutio in ſacrarium projici. Si in ſubſtrato pedibus panno, vel tapete, bene abluatur, ut ſupra. At ſi contingat totum ſanguinem poſt conſecrationem effundi; ſiquidem aliquid vel parum remanſit, illud ſumatur, & de effuſo reliquo ſacramento fiat, ut dictum eſt.* Hæc illi; quæ profecto jure meritoque ita accurate, diligenter, ac religioſe inſtituunt, ſi quod ipſi docent, verum eſt, harum ſtillarum, quas tam anxie procurant, nullam eſſe tam exiguam, quæ non Chriſtus ſit ipſiſſimus *realiter*, ut loquuntur, atque *ſubſtantialiter* divino *latriæ* cultu adorandus. Non eſt ergo dubitandum, veterum ſi idem fuiſſet ſenſus ac cultus, parem quoque futuram fuiſſe in his locis ac cauſis diligentiam, ſedulitatem atque religionem; ac eo quidem impenſius, quod viri erant, ut modeſtiſſime dicam, non minori profecto, quam nunc Latini noſtri ſunt, in res divinas fide, cura ac zelo; quodque ea agebantur tempora, quibus multo quam nunc crebrius ac fœdius illa piacula accidiſſe conſtat; cum nimirum vinum ſacrum, quod nunc unus ſacerdos bibit, id olim omnes promiſcue communicantes biberent, omneſque poculum, è quo propinabatur, manu ſuſceptum tenerent, aut denique eam ejus partem quæ ſibi propinabatur, excipere, & domum ſecum deferre unicuique communicantium liceret. Atqui iſtorum, quos è miſſali Romano deſcripſimus, canonum nullum in omnibus, quæ propemodū innumerabilia ſuperſunt, Chriſtianæ antiquitatis ad ſexti ſeculi exitū monumētis, reperies; nihil, quo de *ſanguinis* (ut iſti loquūtur) Dominici ſtillis aliquid præcipiatur, ſique forte in terrā, in tabulā, in altare, in linteū, in corporale ceciderit; nihil quo ſacerdos alias ex his ſtillis ſorbere, alias abradere; vel loca quæ cōtigerāt, abluere, ablutionē in ſacrariū projicere jubeatur. Hęc Latinæ religionis particula tota antiquiſſimis eorū majoribus ad ſeptimi ſeculi initia, etiam ut probabile eſt multo diutius, indicta, ignota, atq; inaudita fuit. Quid hoc eſſe mōſtri dicā, ut qui ſanctiores fuiſſe perhibētur res tā divinas, Deū (ſi iſtis credimus) ipsū minus curarint, quā hi, qui ſuā ab illis pietatē omnē præfluxiſſe gloriātur? ut quæ rariſſime nunc cōtingunt flagitia de iis procurādis plurimæ atque accuratiſſimæ leges conditæ fuerint, eadem quo tempore ob cauſas nuper dictas, quotidie accedebant, neglecta, & inexpiata manſerint?

ut

ut poſtremo quibus ſeculis canones de aliis rebus, multo (ſi Latinorum quidem de Euchariſtia fides admittatur) levioribus propemodum innumerabiles diligentiſſime conditi ſunt, ſervatique in libris adhuc extant; iis ipſis inquam ſeculis, ne una quidem littera de cauſa ad ſummam Chriſti injuriam pertinente ſcripta ſit; quæ quidem ad nos manarit? Ne ergo dubitaveris, qui Patres ne ſacrum vinum vila ratione effunderetur, tam negligenter, tamque oſcitanter caviſſe, ut effuſum procuraretur, plane nihil operæ dediſſe reperiuntur; eos profecto illam effuſionem multo minoris feciſſe quam Latinos; quod cum ab iis longiſſime abeſſe debere demonſtraverimus, qui hoc ſacrum vinum pro Domino Deo ac ſervatore noſtro, *latria colunt*; omnino confitendum eſt, qui ita ſe in his geſſerunt Patres, eos, quicquid obſtrepant ac vitilitigent Latini, non vino magis quam pani ſacro divinos honore vel exhibuiſſe ipſos, vel ab omnibus fidelibus exhibendos ſenſiſſe aut docuiſſe. Caput XXVII.

CAPVT XXVII.

Argumentum contra Euchariſtiæ adorationem XVII. inde ductum, quod eam veteres quidem omnibus communicantibus in manum tradiderint, Latini alia quam Sacerdotis manu tangi nefas putent. Argum. XVIII. quod veteres Euchariſtiam omnibus vtriuſque ſexus fidelibus, etiam laïcis, retinere, domum auferre, domi ſervare, ſecum peregre deferre permiſerint, vbique & ſemper ad 12. ſeculum; exceptis ſolis Hiſpanis, qui an. D.381. eum vſum, ſed ob proprias gentis cauſas, prohibuerunt; Latini vero hoſtiam ſuam alibi quam in loco ſacratiſſimo, prope altare, vel in altari ſervari nefas putant, Refelluntur Bellarmini & Baronij cavillationes.

SEd ita eſſe non tantum eo docemur, quod illi multa, quæ Euchariſtiæ adorationi conſentanea ſunt, nullo in vſu habuiſſe noſcuntur, ut ea ſunt de quibus hactenus diximus. Id ipſum inde etiam facilius atque liquidius intelligimus, quod iidem non pauca factitarunt, ſolenniaque & legitima habuerunt, quæ divino ſacramenti cultui adverſantur, eoque à Latinorum religione & ſacris nunc abſunt, vanaque ſi fierent, & irreligioſa, quædam etiam nefaria, apud eos cenſerentur.

Mitto, quod nuper *b* dixi, diu apud noſtros vinum ſacrum in vitro fuiſſe & confectum & communicantibus omnibus miniſtratum; quod nunquam paſſura erat Eccleſia, ſi id quod miniſtratur ipſam eſſe credidiſſent Dominici corporis ac ſanguinis adorandam ſubſtantiam; ob vitri non modo vilitatem (quam unam attendiſſe videtur Perronius) ſed præſertim fragilitatem, ad vitandum effuſionis periculum; cujus metus Latinos poſtremo coegit hujus materiæ in calice Euchariſtico vſum

b Supra, c. 26.

Caput XXVII. plane abdicare, diſertiſque legibus vetare.

c Supr. L. 5. c. 1. Huc vero illud evidenter pertinet, quod ſupra *c* ſuo loco demonſtratum eſt, veteres ſcilicet Euchariſtiam & præſentibus diſtribuiſſe, & ad abſentes miſiſſe per Diaconos; quam nunc à ſolis Sacerdotibus vel diſtribui, vel deferri ſinunt; cui illud quoque adjiciendum eſt, quod nos docet apud Euſebium Dionyſius miſſam ad infirmum à Sacerdote fuiſſe per puerum laïcum. Certe in hoc ſacramento deferendo diu vſos eſſe Acolythorum opera & manu diſcimus, quod illic quoque obſervatum eſt, *d* non modo perſecutionis tempore, ut patet ex Tharſicij Acolythi hiſtoria, quem Acta Stephani P. R. tradunt *e* à Paganis mactatum cum corporis Chriſti ſacramenta portaret; ſed etiam pacatis Eccleſiæ temporibus; ut in eadem vrbe Roma etiam quinto ſeculó morem fuiſſe nos docet Innocentius, vbi de Eccleſiis intra civitatem conſtitutis loquens, *f Quarum* (inquit) *Presbyteri, quia die ipſa* (Dominica) *propter plebem ſibi creditam vobiſcum convenire non poſſint, idcirco fermentum à nobis confectum per ACOLYTHOS accipiunt.* Fermentum enim iſtic Innocentio, ut & Melchiadi & Siricio in Pontificali, eſſe Euchariſtiam, ſupra *g* oſtendimus. Quid audio! Innocentius ſapientiſſimus ſiquis alius Pontifex Deum ſuum, ſummum numen per Acolythos mittit, infimi in Eccleſia miniſterij homines? & mittit non ad vnum aliquem infirmum, ſed ad totas Eccleſias, ſuæ cum iis communionis teſtandæ cauſa? Non habuit Preſbyterum, non ſaltem Diaconum per quem mitteret, quamquam ne Diaconos quidem vos dignos putatis, qui Deum veſtrum portent? Iam ſi Innocentius ſummus ut vos quidem vultis, Eccleſiæ Monarcha ita corpus Dei ſui miſit, non dubitatis credo & cæteros ejus ex veſtra fide, Miniſtros ac ſubditos, orbis Chriſtiani Epiſcopos Euchariſtiam ad Eccleſiarum ſuarum civitatenſes preſbyteros eodem exemplo per Acolytheo quoque miſſitare ſolitos. Profecto confitendum eſt priſcos illos Patres vel rudes admodum craſſoſque & divini, veſtri quidem certe, juris ignaros fuiſſe, qui ſic Euchariſtiam tractarent; vel quam ſic tractarent, eam pro numine adorandam nequaquam putaſſe. Prius de Innocentio ac de cæteris illius ævi laudatiſſimis viris, nemo ſanæ mentis dixerit. Ergo alterum confitendum eſt, Euchariſtiæ adorationem & divinitatem illius ſeculi Chriſtianis nondum notam fuiſſe. Atque hinc primo patet falli Baronium dum putat *h* non alio quam perſecutionis tempore ſacramenta Acolythos portaſſe. Nam quo tempore Innocentio reſte ſolenne erat Euchariſtiam per Acolythos ad Eccleſias civitatenſes mitti, id non erat perſecutionis ſed pacis tempus, ut notum eſt. Quod vero negat eſſe quod miremur veteres Euchariſtiam Acolythis portandam commiſiſſe, qui eam etiam laicis donum ſecum deferre permittebant; ad id ego ſic reſpondeo vt concedam hoc revera non eſſe mirabile ſi illorum temporum Eccleſiam ſtatuas (quod nos contendimus) Euchariſtiam pro ſancto quidem ſacramento habuiſſe, non tamen putaſſe ſummum & latria dignum eſſe Numen. Si vero

d Ibid.
e Apud Baron. an. D. 260. §. 5.
f Innoc. I. ep. 1. c. 5.
g Supr. L. 5. c. 1.
h Baron. Not. ad Martyr. d. 15. Mai. D.

fingamus

fingamus (quod Baronius cupit) Patres Euchariſtiam pro Chriſto ipſo CAPVT
habuiſſe, profecto nemo mirandum eſſe negaverit, quod iidem de qua XXVII.
idem cum Latinis ſentiunt, eam tam diverſe à Latinis tractaverint; Vos quidem Baroni, Euchariſtiam Laïcis adeo non permittitis, ut etiam Acolythis, imo & Diaconis ad infirmos portandam negetis. Ac vos quidem qui de ea ſic ſentitis, merito & dogmati veſtro conſentanee facitis, qui creditis eſſe Chriſtum ipſum ſummum ac latria dignum Deum non ab alio contrectari, ferri, haberi, quam ab eo ipſo Sacerdote, cui uni Sacramenti conficiendi, aſſervandi ac miniſtrandi jus datum eſſe cenſetis. Quin & illud ſapientia veſtra plane dignum eſſe concedimus, quod apud Eccleſias paulo copioſiores videmus quemdam ad hoc proprie miniſterium deligi Sacerdotem, quem à munere, *Dei bajulum* vel *portitorem* * apud vos dici ferunt; auguſtiſſimo quidem, ſed omni tamen [* *Porte-Dieu.*] Chriſtianæ antiquitati ignotiſſimo nomine. Quæ vos omnia ſi ſacramento, quod eſſe vere ac reapſe ſummum & æternum Numen creditis, jure meritoque deberi atque exſolvi cenſetis; profecto illud quoque confiteri vos neceſſe eſt non tantum mirabile, ſed plane eſſe incredibile veteres Euchariſtiam vobiſcum Deum eſſe putaſſe, quam non ſolis ut vos Sacerdotibus, ſed etiam Diaconis, neque his tantum ſed etiam Acolythis, ac denique ipſis (quod vobis ingens nec ſine horrore nominandum nefas videtur) ipſis etiam Laïcis viris ac mulieribus contrectandam, domum aſportandam, ſecum ſibi habendam (de quo mox dicemus) vulgo, paſſim ac pæne quotidie permittebant.

Hic præterea quiddam aliud occurrit; Quod ante an. D. 260. nullo prohibente ab Epiſcopis factitari ſolenne fuit; ut illi nimirum Euchariſtiam alij aliis circa Paſchæ feſta teſtandæ ſuæ in Domino communionis gratia inter ſe miſſitarent. Quo doctiſſimus Henricus Valeſius merito, ut alibi diximus, *i* refert, *k* quod apud Iuſtinum legimus, Diaconos [*i* Supr. L.6. c.2.] ſacras particulas non tantum diſtribuiſſe præſentibus, ſed etiam *ad abſentes portaſſe*; miſſas ſcilicet a ſuo Epiſcopo ad alios abſentes Collegas [*k* Valeſ. Not. ad Euſeb. Hiſt. L.5. c.24. p.193.] honoris & benedictionis gratia. Idem eodem quoque ſenſu accipit, quod ex Actis Luciani diſcimus, *m* Martyrem ſacramentorum quæ vinctus in carcere confecerat & ſumpſerat, ſacras partes ad eos qui aberant [*l* Iuſtin. Apol. 2.] tranſmiſiſſe. Cum autem diſſitæ inter ſe & quidem aliquæ plurium dierum itinere Epiſcoporum eſſent parœciæ, neceſſe fuit ad hoc Epiſcopalis caritatis commercium, Euchariſtiam longe ad loca remota ſæpe portari. [*m* Acta Luc. c. 9. ad d.7. Ian.]

Qualiter id officij Aſianis olim Romanos Epiſcopos exhibuiſſe nos docet *n* Irenæus, vbi ad Victorem vrbis Epiſcopum ſcribens, *Illi ipſi qui te* (inquit) *præceſſerunt Presbyteri, quamvis id minime obſervarent, Eccleſiarum Presbyteris qui id obſervabant Euchariſtiam tranſmiſerunt*, ἀλλ' αὐτοὶ μὴ τηροῦντες οἱ πρὸ σοῦ πρεσβύτεροι τοῖς ἀπὸ τῶν παροικιῶν τηροῦσιν ἔπεμπον εὐχαριστίαν. Significat, præeunte & conſentiente eruditiſſimo Valeſio, [*n* Iren. ep. ad Vict. apud Euſeb. Hiſt L.5. c.24.] *o* Anicetum, Pium, Hyginum, Teleſphorum, & Xyſtum, qui Eccleſiæ [*o* Valeſ. vbi ſupra.]

Romanæ

Caput XXVII. Romanæ ante Victorem præfuerant, cum aliarum Eccleſiarum nimirum Aſianarum Epiſcopis, licet diverſo quam ipſi ſolebant die Paſcha celebrantibus, pacem tamen coluiſſe, & Euchariſtiam fraternæ concordiæ pignus ad eos miſiſſe. Iam nemo neſcit quantum Roma ab Epheſo & reliqua Aſia diſtet, & quam multa inter vtrumque locum interceſſerint maria καὶ ὄρεα σκιόεντα.

Præter iſta, hunc quoque antiquitus apud noſtros morem fuiſſe, vel quæ eum inhibuit *p* Laodicena Synodus, confirmat. Cur enim id fieri vetaret, quod à nemine fieret? *Quod ſancta* (inquit) *inſtar Eulogiarum in feſto Paſcha ad alias Parœcias* (vel ex Dionyſio Exiguo parochias) *tranſmitti non debeant.* περὶ τοῦ μὴ τὰ ἅγια εἰς λόγον εὐλογιῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ πάσχα εἰς ἑτέρας παροικίας διαπέμπεσθαι. Ergo id antea fiebat, id eſt ante an. Dom. præpropter 360. quo habita eſt hæc Synodus. Zonaras in hunc canonem; *Fuit hoc quoque* (inquit) *antiqui moris, ut Sancta, corporis ſcilicet ac ſanguinis Domini particulæ,* μερίδας τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, *Paſcha tempore ab una parœcia in aliam, benedictionis iis ad quos deſtinatæ fuerant, impartiendæ cauſa tranſmitterentur.* Iam ſpecta quæſo in quæ, & quam dira, quam fœda, & infanda diſcrimina Patres iſti vetuſtiores Deum Chriſtumque ſuum conjicerent, qui ſub Ethnicis Principibus per medios Chriſtianiſmi hoſtes, fervente ſæpe perſecutione ab Italia in Aſiam vſque divinum ejus corpus ac ſanguinem tranſmittebant! Hic quidem certum eſt talibus locis ac temporibus non potuiſſe Chriſtum cum ea qua dignus eſt pompa, deferri, longo comitantium ac venerantium agmine cereis hinc inde allucentibus ſtipatum. Atqui hoc, ſi vel unum eſſet, homines ſanctos ab hoc incœpto deterruiſſet; qualiter Pechinenſes Ieſuitas inſtituiſſe legimus, cum viaticum infirmo ſeni, tametſi cupidiſſime expetenti, præfracte negarunt, ideo quod hoſtia in ejus ædes tribus paſsuum millibus ab vrbe diſtantes non aliter quam per mediam idololatrarum civitatem deferri poſſet; conſultius judicantes optimum alioqui & ſibi addictiſſimum hominem hoc in ſupremis ſolatio, quam Chriſtum legitimis honoribus, digniſque Majeſtate ſua pompis tantiſper carere. Abſit ergo à nobis ut priſcos illos primi Chriſtianiſmi Patres, Ieſuitis ni fallor haudquaquam vel ſapientia vel pietate inferiores, pro Domino ac Deo ſuo Chriſto illas panis & vini ſacri particulas habuiſſe coluiſſe & adoraſſe, quas in loca tam longinqua inglorias & inhonoratas inter mille diſcrimina mittere audebant, & quidem cum nulla eos acrior neceſſitas ad hoc periculoſiſſimæ aliæ opus vrgeret.

Sed alios jam vſus exſequamur, ſiqui apud veteres fuerunt ab Euchariſtiæ adoratione alieni. Hic, ut ſupra *r* demonſtratum eſt, veterum communis ac diuturnus mos fuit Euchariſtiam communicantibus, mulieribus & viris, & his tum clericis tum laicis, in manus tradere; iſque vſus ad octavi vſque ſeculi initia ſervatus fuiſſe videtur. Latini non ab aliis, quam à Sacerdotibus tangi fas putant. Merito vtrique, & ex

p Syn. Laodic. c. 14. cod. univ. 118.

q Zonar. in can. 14. Conc. Laod. p. 341.

r L. 5. c. 2.

& ex ſua ſinguli fide, ſuoque cultu. Illis enim Euchariſtiam, quam panem tametſi ſacrum, panem tamen vere eſſe ſentiebant, neque eam latria adorabant, fidelibus quibuſque porrigere merito nulla religio fuit. Hi, quod ſummo, Dei vnius proprio cultu adorant, manifeſta ratio eſt, cur id non ab aliis attrectari quam à ſacris hominibus patiantur; qui meminerunt Huzam, arcæ divinæ tactum, tametſi eam neceſſario tangeret, ut ruentem ſublevaret, & à caſu prohiberet, morte tamen luiſſe. Idem haud dubie exemplum veteres Chriſtianos terruiſſet, ne à ſuis vel laïcis vel inferioris cenſus clericis ſacramentum impune tangi ſinerent, ſi hoc cum recentioribus Latinis latria coluiſſent, proque ſummo Deo habuiſſent. Quos ergo plane aliter ſe geſſiſſe, & quibuſvis Chriſtianis Euchariſtiam in manus tangendam attrectandamque per tot ſecula ſecuros tradidiſſe videmus; quid aliud eos de hac re ſenſiſſe ſuſpicari licet, niſi panem revera eſſe, nulla latria dignum?

CAPUT XXVII.

Huc aliud multo gravius accedit; quod veteres Euchariſtiam quibuſvis communicantibus non modo manu tangendam, ſed etiam apud ſe domi ſervandam, peregre iter ſive in terra ſive etiam in mari facientibus ſecum ferendam tradebant, ac permittebant; quod ſupra *ſ* eſt à nobis luculentis exemplis probatum. Quis veteres Chriſtianorum præpoſitos, homines, ut liquet, religioſiſſimos, tam abjecte, ne dicam tam impie de ſummo numine ſenſiſſe putet, ut id nulla ipſis religio fuerit quorumvis virorum, quarumvis mulierculartum temeritati exponere? ſuſque deque habentes ad quid & qualiter vſuri eſſent non re divina, ſed ipſo Deo, non aliter quam ſummis cum honoribus excipiendo, ac tractando? Atqui Euchariſtiam conſtat ſanctiſſimos Patres quibuſvis qui expeterent Chriſtianis, ita auferendam & apud ſe habendam conceſſiſſe. Ergo non putarunt eam ipſum eſſe opt. max. Chriſtianorum Deum. Vide qui ita de hac ſentiunt Latini, qualiter ſe hoc loco gerant. Illi vero ab homine, qui ad divinum cultum non ſit conſecratus, vel tangi nefas putant. Nuſquam eam, niſi in ſacro, collocari patiuntur, in ipſo templi penetrali, atque adyto, in tabernaculo, & quidem ornatiſſimo, ſera accuratiſſime clauſo. Ne apud Sanctimoniales quidem *intra chorum*, vel *ſepta monaſterij* ſervari ſinunt; *t* nulla quantumvis in ſpeciem honeſta ratione, *nullo indulto*, vel *privilegio*, ab *Eccleſiarum publicarum* ſacris altaribus decipi patiuntur; Hoc unum ejus eſſe verum ac legitimum domicilium; hoc ſolium; hoc cœlum; hunc denique *Solem, in quo poſuit ſuum tabernaculum*. *u* Siquis laïcus Euchariſtiam inde abreptam ſecum haberet ſub tecto ſuo pernoctantem, vel peregre deferret, *is homo* (inquit Petavius) *x apud nos cenſeretur graviſſimi criminis reus*; Nemo non exclamaret contemptam, violatam ac inceſtatam eſſe religionem; temeratum diviniſſimum ſacramentum; ingens admiſſum ſacrilegium. Iam quod iſti tantopere exſecrantur crimen, id apud

ſ Supr. l.6.c. 15.

t Conc. Trid Seſſ. 25. cap 10.

u Pſ.19 (Lat. 18.) 6.

x Petav. de publ. pœnit. L.1. Part.1. c.7. p.94.

Caput XXVII. id apud veteres impune ab omnibus quotidie Chriſtianis fiebat; à nullo vetuſtiſſimorum præpoſitorum reprehenſum reperitur, ad quartum ſeculum extremum; Nemo ante id tempus, ne id admitteret, Sacerdotum oratione vel admonitione deterritus legitur; Ac ne tunc quidem ubique, ſed in ſola Hiſpania ob cauſas quaſdam gentis proprias mos ille vetitus; Ipſi volentibus quibuſvis criminis (ſi hoc quidem crimen fuit) liberam poteſtatem faciebant, qui nulli petenti, ſi Hiſpanos poſt an. 380. exceperis, ſacras panis particulas negabant, ſecum habendas, domi & ubi libuiſſet reponendas, ſervandas, vtendas. Sed quid ego illius ævi præpoſitos quod hoc iſti graviſſimum crimen, rem, quod ait Baronius, *penitus inconceſſam* putant, nemini ſuorum negaſſe? nemini ut abſtinerent ſuaſiſſe dico? Profectò ipſe ille publicus ac omnium communis uſus muta quædam lex erat, qua id non vetari, ſed præcipi, non pro crimine damnari, ſed pro re honeſta laudari, ac pro aliqua pietatis parte commendari videbatur. Neque aliud ſenſiſſe ipſos Patres inde apparet, quod ij omnes (præter ſolos poſt an. Dom. 380. Hiſpanos) non modo adverſus morem ſi Latinis credimus, impium, ac profanum, ne leviſſima quidem unquam voce ipſi intercelſerunt, ſed etiam quorumdam qui ita factitarunt, pietatem laudant; ut Gorgoniæ Gregorius Nazianzenus, *y* ut Maximiani & ſociorum Gregorius alter Romanus. *z* Quid quod Tertullianus ſuadet *a* quibuſdam, ut particulam apud menſam Domini acceptam ſervent, ſuo domi tempore, non ibidem in fratrum collecta, concedendam? Quibus enim religio erat panem ſacrum ſtationis die, quo prandium ad horam nonam differebatur, ante peractum jejunium ſumere, hoc ille quod diximus, ſuggerit, quo utrique officio, communionis ſcilicet & ſtationis ſatisfacerent. *Accepto* (inquit) *corpore Domini & reſervato, utrumque ſalvum eſt, & participatio ſacrificij, & executio officij.* Pertonius ſane & his ipſis, & aliis nonnullis argumentis fuſe probat *b* hanc Euchariſtiæ reſervationem, non pro ſacramenti profanatione, ſed pro religioſo & laudabili ritu à veteribus illis Patribus habitam eſſe. At illi ſi Euchariſtiam Deum eſſe credidiſſent & latria coluiſſent, næ hunc morem ejus in laïcorum manus tradendæ, domi aſſervandæ, pro ſingulorum arbitrio utendæ, juxta cum Latinis ut indecorum, ut inhoneſtum, Deique majeſtate indignum, denique ut periculoſiſſimum damnaſſent, & abrogaſſent. Cum ergo eum probaſſe, uſurpaſſe, diu retinuiſſe noſcantur, neceſſe eſt eos aliud quam Latinos de Euchariſtia ſenſiſſe, neque eam pro ſummo numine habuiſſe vel adoraſſe. Bellarminus hoc olim permiſſum fuiſſe reſpondet, *c* quod *tunc ſimpliciores eſſent Chriſtiani, nec dum cœpiſſent ad Magias abuti ſacramentis.* Ego vero neſcio cur vel quo ſenſu ſimpliciores tum fuiſſe noſtros dicat, quam nunc ſunt. Cum enim hic mos per multa ſecula in Eccleſia manſerit, non video cur eos, qui poſt Conſtantinum vixere nobis ſimpliciores fuiſſe ſuſpicemur. Sed quicquid ille de veterum ſimplicitate finxerit, non efficiet, ut Deum per ſe præſentem apud

y Greg. Naz. orat 11.

z Gregor Rom. Dial. L.3. c.36.

a Tertull. de orat. c. 14. p.155.A.

b Pert. L.3 de Euchar. c 7. p.861. 862. 863.

c Bell L.4. de Euch. c 4. §. Tertio dicit.

vllos

vllos Chriſtianos honeſtum aut decorum fuerit in privatorum hominum manibus eſſe, in eorum ædibus, arcis, & armariis jacere. Qui hoc ita fieri patiuntur, eos ego verius vel ſtultos vel certe impios dicendos putaverim. Sane quæ ſuperſunt etiam vetuſtiſſimorum opera ſatis loquuntur eorum ſimplicitatem cum pari prudentia & ſapientia fuiſſe conjunctam; ut non ſit credibile illos hanc tantam moris abſurditatem atque indignitatem tardius fuiſſe intellecturos quam Latinos, ſi eadem cum iis de Euchariſtia ſenſiſſent. Sed eſto Chriſtianos ad octavum & nonum ſeculum ſimpliciores plæroſque fuiſſe concedamus, quam fuerunt ab aliquot retro ſeculis Latini; nemo tamen negaverit inter plures in unaquaque Eccleſia ſimpliciores permixtos fuiſſe non paucos vafros atque improbos; fere eodem modo quo etiam hodie res ſe habent. Tam iſtis quam *ſimplicibus* licitum fuit Euchariſtiam apud ſe habere, eaque *ad Magias abuti*; quo uno metu narrat Bellarminus eſſe factum, ut mos ille vetus aboleretur. *Nondum* (inquit) *cœperant ad Magias abuti ſacramentis.* Primo, quis hoc eum docuit? Vnde iſtius abuſus vera initia didicit? Erant jam ab initio Chriſtianiſmi & Magi, & eorum magiſtri dæmones, & abuſos jam tum hoc ipſo ſacramento ad opus ſuum fuiſſe nonnullos Sathanæ miniſtros, apud antiquiſſimum ſcriptorem Irenæum legimus; *d* ut Marcum illum, qui *Anaxilai ludicra cum nequitia Magorum commiſcens per hæc virtutes perficere putabatur; poculaque vino mixta ſimulans ſe in Euchariſtiam conſecrare invocationis verba in multum extendens efficiebat, ut purpurea & rubicunda apparerent.* ποτήρια οἴνῳ κεκραμένα προσποιούμενος εὐχαριστεῖν, καὶ ἐπὶ πλέον ἐκτείνων τὸν λόγον τῆς ἐπικλήσεως, πορφύρεα καὶ ἐρυθρὰ ἀναφαίνεσθαι ποιεῖ. Hinc videmus Sathanam jam ante ſeculi ſecundi finem hujus ſacramenti ſimulacro abuſum eſſe ad Magias. Quid-ni & ſacras particulas apud Catholicos benedictas jam tum ad ſuas nequitias uſurpaverit, quarum erat communis & promiſcua reſervatio? Fruſtra ergo in Magorum abuſus confertur antiqui hujus moris abolitio. Si hæc ejus abrogandi vera cauſa fuiſſet, jam à primis ſeculis abrogatus fuiſſet; quibus Magorum abuſus non minus metuendi erant, quam poſterioribus. Sed hæc abrogati moris aliena cauſa fingitur, ut vera occultetur; quæ non alia profecto eſt, quam tranſſubſtantiatio his poſtremis retro ſeculis in Latinam Eccleſiam invecta. Sed aliud etiam ſubeſt in Bellarminiana cavillatione vitium. Videtur enim nihil aliud periculi aut abſurdi ex hoc veterum more metuiſſe præter iſtum Euchariſtiæ quem ſane unum memorat, ad Magica abuſum. Res illi in tuto futura videtur, ſi ſacramento ſatis à Magis cautum fuerit. Quid? Nihil-ne veretur ipſam rei indignitatem, ſi Numen, cujus in terris domicilium nullum aliud eſſe decet, quam ſacri templi ſanctiſſimam partem, id in privatis homuncionum quorumvis ædibus habitet, eorum manibus attrectetur, voluntati & libidini permittatur? Nihili-ne facit, quo neſcio quid turpius, aut ab omni decoro magis alienum dici poſſit, Deum Deorum in arca mulier-

CAPVT XXVII.

d Iren. L.1. c.8.9. p.69. 70.

Caput XXVII.

culæ inter muliebres reculas permixtum jacere, vel in ſervuli armario concluſum annum totum deliteſcere veluti captivum? Ita enim ex illo antiquo more excipi atque haberi ſolitam Euchariſtiam à mulieribus & ſervis ex Cypriani *e* & Moſchi locis *f* diſcimus, quæ ſupra *g* ſunt à nobis recitata? Non cohorruit ſaltem Bellarminus ad illud quod ipſe, qui Euchariſtiam Dominum eſſe credit, aliquando factum eſſe & quidem antiquiſſimis temporibus non poteſt negare, ut Deus verus, opt. max. in diabolica ſpectacula, inter ſcorta, & hiſtriones delatus conſiſteret? Euchariſtiæ enim ſuo ævo id accidiſſe teſtis eſt *h* vel Cyprianus, vel eiuſdem ævi, auctor libri de Spectaculis, qui inter Martyris illius opera circumfertur; *Feſtinans* (inquit) *ad ſpectaculum dimiſſus* (ex fidelium ſynaxi) *& adhuc gerens ſecum, ut aſſolet, Euchariſtiam inter corpora obſcœna meretricum tulit.* Non ſinit nos veterum gravitas, ſanctitas, ſapientia, ac religio eos putare iſtis tam fœdis, tam Deo ac Domino noſtro, honoreque quem ei ſummum debemus, indignis caſibus, adeoque Paganorum quidem & Iudæorum ſannis atque ludibriis, infirmorum vero magno & periculoſiſſimo ſcandalo Euchariſtiam objecturos fuiſſe, ſi eam latria adoraſſent, ipſumque Deum ac Dominum gloriæ vere ac ut loquuntur realiter eſſe cum hodiernis Latinis putaſſent. Baronius narrat *i* hæc laïcis à veteribus conceſſa fuiſſe, *cum minus liceret ad ſacras ſynaxes tempore perſecutionis Chriſtianæ in unum ſæpe coire; ut* (inquit) *cum in Eccleſia, vel aliis in locis abditis ſacra peragerentur Miſſa, qui ad eas conveniebant fideles Euchariſtia, qua oblata erat, particulas à ſacerdote acceptas domum ferendas ſumerent, quas reverenter aſſervatas ſingulis diebus ſummo mane jejuni participarent.* Fateor Baſilium in epiſtola ad Cæſariam tradere hanc hujus moris originem fuiſſe. Sed primo, ſi Euchariſtiam quod fingit Baronius, una cum Latinis ſummum eſſe Deum jam tum credebant, ne hæc quidem cauſa fuit idonea, cur eam his quos diximus, caſibus, vel infirmorum fidem perniciosiſſimo ſcandalo objectum irent. Neque enim quemquam ad hoc ut ſervetur, Euchariſtiam quotidie ſumere neceſſe eſt. Satis eſt, ſi cum licet, ſumatur. Contemptus ſacramenti, vbi ejus copia eſt, reum facit; eo carere, ſi abeſt neceſſario ac præter voluntatem tuam, nemini pio nocet. Itaque multo erat potius fideles, quotidiano illo ſolatio ad tempus fraudari, quam Dei ſummi majeſtatem in hæc merito piis horrenda, abjicere. Idque eſſe conſultius vel ipſum Latinorum exemplum demonſtrat; quos equidem nunquam audivi ſuis, quibus locis ac temporibus *minus licet inter ſuæ fidei hoſtes ad ſynaxes in unum coire*, hactenus conceſſiſſe, ut ſacras particulas ſibi ſinguli viri ac mulieres domi ſuæ haberent, ſervarent, pro arbitrio ſumerent. Ab eo uſque adeo abſunt, ut Miſſæ Papalis religioſiſſimos zelotas Ignatianos, non modo nihil hujuſmodi diſcipulis in Iaponia ſuis omnibus in commune indulſiſſe legamus, quantumvis longa ac dira perſecutione oppreſſis; ſed ne id quidem ſuæ cuidam neophytæ, Iuliæ, mulieri egregia & in Deum pietate, & in

e Cypr. de Lapſ. p. 202.
f Moſch. prat. ſpir. c. 79.
g L. 6. c. 15.
h Cypr. de Spectac. pag. 370.
i Bar. an. D. 57. §. 149.

& in ſua ſacra fide, in quadam deſerta inſula ob religionem exulanti, ac ſacramenti uſum inprimis deſideranti, conceſſerint; k neque aliud ei ad leniendum rei deſiderium donaverint, niſi abſentis Euchariſtiæ iconem. Idem uſurpaſſent in ſimili cauſa veteres, & ſuis non ipſum ſacramentum, ſed ſacramenti æneum aut ligneum ſimulacrum domi habendum, atque utendum dediſſent; ſi eadem illorum de Euchariſtia, quæ nunc eſt Ieſuitarum, jam olim fuiſſet fides. Vel hoc unum utrorumque in ſacramenti adminiſtratione tantum diſcrimen vincit de eo aliud hos, aliud illos ſenſiſſe; niſi tu ſuſpiceris Ieſuitas, homines ingenioſos, ac doctos, & ſi non vafros, certe minime *ſimplices*; facile commentos eſſe, ut Dei ſui imagine ſuam illam mulierem ſolarentur, potius quam ipſum Deum in idem cum illa exilium mitterent, veteribus, utpote ex Bellarmini ſententia; *ſimplicioribus*, id eſt rudioribus, & craſſioribus, tam lepidum atque elegans inventum in mentem venire non potuiſſe. Sed aliud præterea exemplum eſt, quod etiam apertius docet quam ſacer & inviolabilis eſſe debeat numinis in ſacramento reſidentis honos. Apud Trigautium l legimus Peguinenſem quemdam ſenem conſtantiſſimum Ieſuiticæ fidei zelotam, cum in ſupremis eſſet, ardentiſſime communionem à Patribus expetiviſſe; Hos vero præfracte negaſſe; non quod ſibi ob aliquam perſecutionem non liceret in ſua Eccleſia ſynaxin facere (hoc enim liberum iis erat) ſed quod ſacramentum non ſatis pro majeſtate numinis honorifice per vicos civitatis Ethnicæ deferri poſſe putabant. Hominem interim ſolabantur, negantes viro cæteris pietatis officiis perfuncto fraudi futurum, quod ſine viatico *legitime impeditus*, proficiſceretur. Atqui multo magis numinis majeſtas imminuitur ac læditur, ſi tu id quibuſvis apud ſe habendum, & ſub privato tecto inter res domeſticas locandum dedas, (quod veteres factitabant) quam ſi tu id ipſum ſemel, certe raro, abſque pompa, fateor' ſed tamen ſine contumelia inter Ethnicos deferas, quod facere Ieſuitæ ſua in ſacramentum religione deterriti, noluerunt. Ergo ex his ipſorum Latinorum legibus veteres nihil purgat urgētis perſecutionis incommodū; quominus graviſſime peccaſſe cenſendi ſint, qui Euchariſtiā vel in hac neceſſitate, ſuis promiſcue apud ſe reſervandā, & pro arbitrio utēdā permiſerūt; numinis honori ac dignitati hominū ſolatiū antehabentes; quod quam ſit perverſum ac præpoſterū omnes ſatis intelligūt. Sed abſit ut in Patres tantā impietatē cadere potuiſſe putemus. Clara expeditaq; eſt eorū purgandorū ratio; Qui nimirū Euchariſtiam non Deum ac Dominū ipſum, ſed ſacrum Dominici corporis ſignum ac ſymbolū eſſe credebāt; ei ſatis à ſe reverentiæ haberi eo ſtatuebant, quod nullis niſi fidelibus, rite initiatis ſacramentum tradebant, ſiqui eo ſecius uterentur, culpā ipſorum fore, non ſuam; ſacramenti injuria eum qui facit, lædi; cæterum ea neque Dei honorem, imminui, neque vel Gentilibus ludibrij, vel noſtris ſcandali anſam dari. Sed Baroniana ſententia, eo etiam laborare noſcitur, quod etiamſi ad eos, qui talia fidelibus ſæviente perſecutione concedunt, purgandos

CAPUT XXVII.

k Trigaut. Martyr. Iapon. L. 1. c. 9. p. 43.

l Id. L. 5. c. 7. Expedit. p. in fin.

Capvt XXVII.

valeret (nihil autem valere oſtendimus) eos certe qui in Eccleſiæ pace eadem concedunt, non purgat, ſed in graviſſimo manifeſtæ contra Dei majeſtatem impietatis crimine hærentes deſtituit. Atqui veteres Patres, non perſecutionis modo, ſed etiam plenæ pacis temporibus, ſub Conſtantino, ſub Theodoſio utroque eundem illum morem, de quo nunc quærimus, ſervaſſe certum eſt; & quidem ut videtur, etiam quam antea, impenſius ac frequentius. Baſilius eo ipſo loco, quem Baronius ſtatim deſcribit, *m* teſtis eſt *n* etiam ſuo ævo, id eſt quarto jam adulto ſeculo, *Alexandriæ & in Ægypto unumquemque ex laïcis, qui illic degunt maxima ex parte communionem habuiſſe domi ſuæ.* Quinimo hunc eundem morem apud Græcos, & Latinos plæroſque ultra ſeptimum ſeculum, & apud quoſdam ad duodecimum duraſſe ſupra *o* demonſtravimus, & quæ contra verum fruſtra objectat Baronius, diſſolvimus. Quid ergo? Tu-ne hos tam multos; tam pios Patres, tune totam illam Eccleſiam quæ ad decimum ſeculum fuit, læſi numinis, ſpretæque, vel certe neglectæ ejus majeſtatis damnabis? Abſit. Et qui primi invenerunt, & qui poſtea ad tranſſubſtantiationem apud Latinos receptam, ſecuti ſunt ac retinuerunt illum morem, illi Euchariſtiam, non Dominum ipſum, ſed Domini panem, non Deum, ſed ſacramentum eſſe non latria adorandam, ſed reverenter habendam putarunt; eo nihil à ſe impie in Dei majeſtatem conſuli credebant, quod fidelibus ſuum ſacrum permitterent. Poſt tranſſubſtantiationem ſemel receptam, haud diu morem illum perſeveraſſe, ſed brevi extinctum eſſe ſupra *p* etiam obſervavimus; & qui cum illo tempore retinuerunt, ex ſola antiquitatis reverentia id retinuerunt, quod à majoribus traditum acceperant; cum nondum novi de Chriſto ex pane facto dogmatis vim, ac eas quas Scholæ vocant, conſequentias ſatis animadvertiſſent. Venerationem Euchariſtiæ, id eſt ſacramenti à Domino inſtituti, & quidem ad ſanctiſſimum ac ſaluberrimum uſum inſtituti ac traditi, reverentiam, eo veterum more non tolli equidem Baronio libens largior; non tolli latriam & adorationem, quod ille cupit; nego. Quæ alia ille à Patribus in Euchariſtiam laïcis quibuſvis conceſſa fuiſſe & ille confitetur, & nos oſtendimus, talia inquam concedere id profecto cum ſacramenti latria, & tranſſubſtantiationis, ex qua cultus natus eſt, fide conſiſtere apud viros prudentes nequaquam poteſt. Fruſtra ille, ut aliud probet, occinit, majorem penes cunctos, quibus illa olim concedebantur, fidem viguiſſe, quas nullus fuerit, cui non potuerit tuto committi Deus. Pauca illa, quæ ex Cypriano attigimus, de arca, & de ſpectaculis, ſatis oſtendunt non fuiſſe penes cunctos illam, quam Annaliſta ſomnians iis tribuit, majorem fidem; & ſiquis illius Eccleſiæ ſtatum ac mores ex veris avet cognoſcere, Cyprianum adeat in libro de Lapſis, fuſe deplorantem labes, quæ jam tum Chriſtianorum mores deformabant. Reperiet Eccleſiam, ſi ea purior tum fuit, quam nunc eſt, non caruiſſe tamen ſuis morbis, vitiis, corruptelis; & bonis permixtos fuiſſe non paucos malos, à quibus merito metui caverique debebat in Euchariſtiam negli-

m Bar. an. D. 57. § 150.
n Baſil. ad Cæſariam Patr.
o Supr. L. 6. c. 15.
p Supr. ibid.

negligentia, ac abuſus; id eſt ſumma in ipſam Dei majeſtatem impietas, ſi Euchariſtia quidem vere Deus eſt. Qui ergo Euchariſtiam omnibus promiſcue communicantibus ſecum domi habendam; ſervandam, tractandam, & pro arbitrio ſumendam tradere non verebantur, ij profecto hoc ipſo negant ſe Euchariſtiam latria colere, proque Deo ac Domino ipſo habere; longe aliter ſcilicet ejus honori ac majeſtati conſulturi, ſi eam tali loco ac numero habuiſſent. CAPVT XXVIII.

CAPVT XXVIII.

Argument. XIX. inde ductum, quod veteres laïcos minime vetuerint corpus ſuum Euchariſtia in morbo inungere, vel cataplaſma ex ea factum oculis laborantium imponere; quinimo communicantes juſſerint utraque eius ſpecie oculos, frontem, ſenſuum organa contingere; quod nunc Latinis grande piaculum eſſet, ſi à quoquam fieret.

IDem quoque inde perſpicitur, quod fuiſſe videmus in veteri Eccleſia, qui illa Euchariſtia reſervata non ad manducationem, vel ad adorationem, quos Latini legitimos ejus uſus cenſent, ſed alia, longe diverſa, & quidem eo modo, eaque ratione uterentur, quæ à majeſtate numinis plane aliena eſt. Gregorius Nazianzenus refert ſororem ſuam Gorgoniam, in morbo quodam gravi, humana remedia fruſtra expertam ad Deum confugiſſe, & intempeſta nocte ad altare clamantem & lacrymantem acceſſiſſe, & lacrymis, quibus ut pharmaco à ſe allato totum corpus inungebat, admiſcuiſſe *q* ſiquid *uſpiam antityporum pretioſi corporis aut ſanguinis manus recondiderat*; atque ita morbo liberatam eſſe. *Antitypa corporis aut ſanguinis pretioſi* nemo dubitat, quin Euchariſtiam dicat. εἶτα τῷ παρ᾽ ἑαυτῆς φαρμάκῳ τούτῳ τὸ σῶμα πᾶν ἐπαλείφουσα, καὶ εἴ πού τι τῶν ἀντιτύπων τοῦ τιμίου σώματος ἢ αἵματος ἡ χεὶρ ἐθησαύριζεν, τοῦτο καταμιγνῦσα τοῖς δάκρυσιν, ὢ τοῦ θαύματος! ἀπῆλθεν εὐθὺς αἰσθομένη τῆς σωτηρίας. Hiſtoriam hujus ſimilem narrat Auguſtinus; *Erat apud nos* (inquit) *Acatius quidam, honeſto apud ſuos ortus loco, Clauſis oculis natum ſe eſſe dicebat: ſed quia intus ſanis palpebris cohærentibus non patebant, medicum eos ferro aperire voluiſſe: neque hoc permiſiſſe religioſam matrem ſuam, ſed id effeciſſe EX EVCHARISTIA CATAPLASMATE: cum iam puer quinque fere aut amplius eſſet annorum: unde hoc ſe ſatis meminiſſe narrabat.* Par eſt utriuſque mulieris factum. Ex Euchariſtia Gorgonia unguentum fecit, quo ſe lacrymis ſuis permixto inungeret: Acatij mater cataplaſma quod clauſis filij oculis imponeret. Mirificum & inauditum apud hominum genus (ſi Euchariſtia quidem Deus eſt latriæ cultu adoratus) & *unguentum & cataplaſma*: Quis enim unquam fando accepit factum fuiſſe alicubi ex Deo vel *unguentum* quo corpus perungeretur, vel *cataplaſma*, quod

q Greg. Naz. or. 11. p. 18. A.

r Auguſt. L. 3. ſecundi adv. Iul. op. §. 164. p. 153. C.

Capvt XXVIII.

quod oculis imponeretur? Quis ad tam infandum prodigium non cohorreſcat? ut quiſquam ſit, qui quod religioſiſſime & ipſe adorat, & adorandum credit, diſcors à ſua ipſius fide ac religione ex eo ſibi unguentum vel cataplaſma conficere auſit? eoque ſummi ac tremendi Numinis majeſtatem abjicere, ut ex eo ipſo, medicinas, quæ ex herbis viliſſimis fieri ſolent ſuo corpori parare & applicare ſuſtineat? Quis pius & Dei vere religioſus hoc ab homine tentatum vel videns, vel etiam audiens, non indignetur & expaveſcat ad tantam in Deum opt. max. contumeliam? Si ergo Euchariſtiam vel Gorgonia, vel Acatij mater ſumma, uniuſque Dei propria adoratione coluiſſent, vereque Deum ac Dominum ſuum eſſe credidiſſent, ſanctæ ac religioſæ mulieres nunquam id, quod eas feciſſe conſtat, commiſiſſent. Neque illa Dei ſui ſtatum admixtis lacrymis corrumpere, & ex eo corpori ſuo unguentum parare; neque hæc ex eodem cataplaſma filij oculis conficere & imponere in animum ſuum induxiſſet. Nunquam illa ſuam, nunquam hæc filij valetudinem contumelioſo in Domini ſui numen remedio redimendam putaſſent. Et ſi per errorem & incogitantiam muliebrem, ſui in Deum officij immemores, feciſſent, Gregorius certe & Auguſtinus, ſanctiſſimi ac doctiſſimi Epiſcopi, earum factum damnaſſent, ſaltem reprehendiſſent, & præter Eccleſiæ diſciplinam ac fidem factum eſſe monuiſſent. Neuter vel uno ve bo perſtrinxit, aut denotavit; Potius laudarunt, & velut inſigne religionis ac pietatis exemplum attulerunt, quam in illis mulieribus ſingularem fuiſſe ſignificant. Quin & Deum ipſum, Deum illum zelotem, qui in Huzam acerrime animadvertit, quod arcam ſuam præter fas, tametſi ex ſpecioſiſſima cauſa tangere auſus eſſet, ipſum inquam illum Deum narrant mulieris utriuſque facto adeo non fuiſſe offenſum, ut etiam pio earum animo faverit, & quod humili & ardenti prece poſtulabant, utrique ſtatim repræſentaverit. Neq; ergo hi de Euchariſtia aliter, quam illæ ſentiebant. Illas, factum; hos, ipſa in eo narrando oratio demonſtrat credidiſſe hoc ſacramentum *panem* eſſe & *vinum* (ex quibus ſi uſus poſcit, medicinas fieri abuſum eſſe concedo, ſcelus, aut impietatem nego) numē, Deum, Dominum noſtrum ipſum eſſe nequaquā credidiſſe, neq; id hoc nomine, latria, uni Deo debita, coluiſſe. Apud Latinos quidem, qui Euchariſtiam latria adorant, Deumq; ac Dominum ſuum eſſe putant nullam quod ſciam, ab undecimo ſeculo, quo tēpore illa de ejus ἀποθεώσει fides cœpit, mulierem reperies, quæ harum duarum Gregoriani & Auguſtiniani ævi matronarum facto ſimile aliquid tentaverit. Siqua nunc quidem id auderet, quo animo id Latini Epiſcopi laturi ſint, patet, qui ſacramentum non modo mulieris vel viri, ſed etiam clerici cujuſquam, niſi qui ſacerdos ſit, manibus tangi nefas putant. Sed etiamſi quæ apud eos ſunt in hanc rem diſertiſſime leges, nullæ extarent; ſatis quicquid eſt religioſorum hominum, ipſe naturæ ut videtur ſenſus deterreret, ne quod ipſi ſupremo cultu adorant, Deumque opt. max. ipſum re vera eſſe perſuaſum habent, ex eo ſibi *unguenta & cataplaſmata* facerent, quod uſq; adeo abſurdū eſt, & ab omni

pietatis

pietatis ratione alienum, ut hoc ne Paganos quidem ipſos patienter auditutos fuiſſe credibile ſit, ſed velut novum & infandũ portentum averſaturos. CAPUT XXVIII.

Eodem quoque pertinet, quod Cyrillus Hieroſolymitanus de Euchariſtia apud ipſam Domini in Eccleſia menſam communicantibus præcipit, *s* ut utraque ejus parte oculos contingant. Ac de pane quidem prius; *s* Cyr. Hier. *Sanctificatis* (inquit) *diligenter ſancti corporis contactu oculis, communica.* Catech. μετ' ἀσφαλείας ἁγιάσας τοὺς ὀφθαλμοὺς τῇ ἁγίου σώματος, μεταλάμβανε. De ſa Myſt 5. extr. cro ibidem vino mox communicantem, ubi biberit, ſic monet, *Deum* p. 244. D. *adhuc in labiis tuis ineſt humor, manibus attingens* (illum ſcilicet humorem, qui in labiis adhuc reſidet) *& oculos & frontem & reliqua ſenſuum organa ſanctifica.* ἔτι δὲ τῆς νοτίδος ἐνούσης τοῖς χείλεσί σου, χερσὶν ἐπαφώμενος καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ μέτωπον καὶ τὰ λοιπὰ ἁγίαζε αἰσθητήρια. Ex Latino dogmate vel minima laticis illius ſacri guttula Deus ipſe eſt. Ergo & ea *roris*, ille humor Deus eſt, qui ex ſacro calice bibentium labiis adhæſit, quemque vult Cyrillus à communicante manibus ex labiis attingi, & colligi, & collecto oculos & frontem ſanctificari. Mitto quod alibi *t* obſervatum eſt, quemvis communicantem laicum vinum ſacrum contra Latinorum *t* Supr. L. 5. leges & bibere & manu contingere juberi; Illud tantum nunc urgeo, c. 2. quod illo reſiduo vini ſacri, labiis adhuc adhærente, humore vult Cyrillus oculos, frontem, cæterorum ſenſuum organa ad hoc madefieri, ut ita ſanctificentur. Hoc vero ſi rem ſpectes, idem eſt quod aiebat Gregorius Gorgoniam ſe antitypo ſanguinis Dominici perunxiſſe, niſi quod illa quidem lacrymas ſacramento admiſcuit; hic communicans mero antitypi liquore oculos contingit; quo & illud accedit, quod Gorgonia copioſius, hic parcius ſacro humore inungitur. Cæterũ rem ipſã major minorve modus, vel ut in ſcholis loquuntur, *gradus* nõ mutat. Itaque ſi Cyrillus ſacramentum latria ut verum numen adoravit cum Latinis; fatendum eſt eum jubere Chriſtianum quemque Deo in illo exiguo rore, quem manu ex labiis abſtergit, oculos & frontem & ſenſuum organa contingere ac madefacere; quod quam dictu abſurdum ſit, nemo non intelligit. Latini quidem, qui ita de Euchariſtia ſentiunt, ſedulo cavent nequid hujuſmodi à ſacerdote conficiente fiat (Laïci enim ne id apud illos faciant, nil eſt verendum quos toto ſemel calice in perpetuum multarunt) Quin & Arcudius Græcos ſacerdotes graviter reprehendit *u* & quod de eo ſcribit *x* *u* Arcud. L. 3. Goar, *rei ſacræ profane tractatæ reos agere tentat,* quod *conſumpta ſancti pa-* c. 60. p. 344. *nis communione, manum qua illum tenuerant, capiti confeſtim admoveant, ibi-* de conc. oc. & occ. *que abſtergãt;* quod ſcilicet non dubitet, *quin ſæpe numero micæ adhæreant,* *x* Goar. in *& remaneant.* De calice eadem ratio eſt; Nam & eoſdẽ de hoc pariter ar- Miſſ Chryſ. guit, quod non vereantur poſtquam ex eo biberunt, ſtatim os abſtergere Not. 13. Eumanu ſeu linteolo: *Imo vero* (inquit) *cum valde nutriant barbam, neque* chol. p. 15. 2 *unquam myſtaces tondere patiantur, non raro guttæ ſanguinis* (ita ille vinum ſacrum vocat) *ex myſtacibus, vel in ipſum ſacrum ornatum, vel ſuper altare, vel etiam quandoque in terram cadunt.* Itaque quemdam

Caput XXIX.

Liturgiæ Græcanicæ locum, quod huic iſtorum magno, ut ipſe ſentit, flagitio faveat, corrigi jubet. Goar Græcos recentiores à ſui Arcudij criminatione purgat quidem, oſtendens tantam eſſe eorum hac in parte diligentiam, *ut prophanandarum ſacrarum ſpecierum nullum ſit apud eos periculum*. Veteribus vero Cyrilli coætaneis Græcis fatetur *y Arcudium ſolerter forſan potuiſſe ſcrupulum ingerere*; ob ea ſcilicet quæ ex nuper deſcripto Cyrilli præcepto factitabāt. Cyrilli ergo ſcita Latinorum mori non congruunt. Quid eſt, quod Latini tantopere ſibi metuunt ab hoc vel minimæ ſacri panis particulæ, vel quantumvis exiguæ vini ſacri *guttulæ* contactu? Cur nulla hic iis ſatis eſt diligentia? Nimirum quas cujuſquam communicantis manu, oculis, fronte, capillis tangi, tantopere formidant, horrent ac refugiunt, Euchariſtiæ *micas* & guttulas; latria adorant, Deumque ſummum vere ac realiter eſſe & ſibi & cæteris perſuadent. Hinc illa omnis iſtorum in hæc ſuæ fidei conſentanea, religio. Cyrillum ergo & ejus *coætaneos*, qui hæc adeo non putarunt nefas eſſe tangi à communicantibus, ut ea ſumma ipſi cura tetigerint, eorumque contactu oculos, frontem, & organa ſenſuum ſuorum omnia ſanctificaverint, & ab omnibus piis eadem fieri præceperint; eos inquam neceſſe eſt, qui tam diverſe à Latinis ſe geſſerunt; neque Euchariſtiam latria adoraſſe, neque adeo ſummum numen, quod unum hoc cultu dignum eſt, revera eſſe putaviſſe.

y Goar. Not. 173. in Miſſ. Chryſ. Euchol. p. 150. col. 1. extr.

CAPUT XXIX.

Argumentum XIX. inde ductum, quod veteribus nulla fuerit religio vino ſacro vice atramenti in ſubſcribendo uti; idque probatur repetitis ex veteri memoria exemplis, Theodori Papæ, Patrum Synodi VIII. Caroli Calvi Francorum Regis. Id vero plurimum abhorret ab ea religione, qua nunc Latini Euchariſtiam proſequuntur; eoque eſt apud eos ab XI. ſeculo, quo illa religio primum ſuſcepta eſſe videtur, plane penituſque inauditum.

SEd ecce alius multo mirabilior Euchariſtiæ apud veteres uſus; Parte ejus liquida, id eſt vino ſacro etiam vice atramenti quidem Patribus ad ſubſcribendum rebus graviſſimis uſi ſunt, quo major eſſet ſubſcriptionis religio. Ita de Theodoro Romæ Epiſcopo refert. Theophanes; *Pyrrhus* (is erat hæreticus Monotheleta) *cum Roma* (inquit) *diſceſſiſſet, & Ravennam perveniſſet, ut canis ad vomitum reverſus eſt Quo Papa Theodorus comperto, plenitudine convocata Eccleſiæ, ad ſepulcrum verticis Apoſtolorum acceſſit, & divino calice expoſtulato, ex vivifico SANGUINE* (ſanguinis vivifici ſacramentum dicit) *in atramentum ſtillavit, & ita propria manu depoſitionem Pyrrhi excommunicati fecit*. Hæc ad an. D. 648. ex Baronio *a* referenda ſunt; qui illa quoque Theophanis verba ibidem deſcribit. eademque jampridem deſcripſerat Hiſto-

z Theoph. an. 20. Heracl. Imp.

a Bar. an D. 648. Paul. Diac. Hiſt. Miſcell. L. 18. p. 588.

Hiſtoriæ Miſcellæ auctor, quæ Pauli Diaconi nomine vulgata circumfertur. Atque hoc ut videtur, exemplum ſequuti Patres ſynodi C.Pæ.quæ Photium Patriarcham Conſtantinopolitanum an.D.869.depoſuit, quæque VIII. generalis à Latinis habetur. Photij damnationi ſubſcribentes calamum quoque ad majorem hominis deteſtationem ſacro calici intinxerunt. Rem narrat & confirmat *b* Nicethas Paphlago; *Subſcribunt autem* (inquit) *damnationi Photij facto chirographo non ſimplici atramento, ſed horrendum dictu (ut ab his, qui id norunt accepi) ipſo videlicet Salvatoris ſanguine calamum tingentes ita damnantes Photium* ὑπογράφουσι δὲ τῇ καθαιρέσει οὐ ψιλῷ τῷ μέλανι, ἀλλὰ, τὸ φρικτὸν ἐστιν, ὡς τῶν εἰδότων ἀκήκοα διαβεβαιουμένων, ἐν αὐτῷ τοῦ Σωτῆρος αἵματι βάπτοντες τὸν κάλαμον, οὕτως ἐξεκήρυξαν Φώτιον. *c* Nemo ſanæ mentis id, quod atramento ipſe ſciens volens immiſcet, quoque ſcribit, adoraverit; vel adoraviſſe unquam eſt auditus. Euchariſtiam & Theodorus Papa, & octavæ penes Latinos ſynodi Patres vino ſacro atramento immixto ad ſubſcribendum Pyrrhi & Photij condemnationi uſi ſunt. Neutri ergo vinum ſacrum vel latria coluerunt vel Deum eſſe crediderunt. Vel hos vel illum id non coluiſſe latria, quod omnis & Latinorum & Græcorum Eccleſia ſic coleret, abſurdum eſt & incredibile. Ergo Euchariſtiam neque ſeptimi ſeculi quo vixit Theodorus, neque noni, quo habita eſt octava Synodus, vel Latinæ vel Græcæ Eccleſiæ homines latriæ cultu adoraverunt. Sed & tertium nobis ejuſdem uſus & quidem ex eodem illo nono ſeculo exemplum nuper exhibuit vir doctiſſimus & Eccleſiaſticæ antiquitatis indagator diligentiſſimus Stephanus Baluzius ex quodam Ariberti, priſci ſcriptoris fragmento, quod à Gulielmo Maſnavio Toloſano Senatore ex veteri libro ſibi ſuppeditatum refert. In eo enim fragmento Bernardum Toloſanum ex Barcinonenſi Comitem narrans pacis ſpecie à Carolo Calvo evocatum, & cum veniſſet, pugione Regis manu occiſum, narrationem ſic orditur; *d Pace itaque cum SANGUINE EUCHARISTICO ſeparatim per Regem & Comitem firmata, & OBSIGNATA, Bernardus Toloſam venit*; & quæ ſequuntur. Occiſum autem à Carolo Bernardum an.D. 854. Annales Fuldenſes tradunt. Itaque ad hæc uſque tempora manſiſſe patet hunc morem, litteras, quas firmas, ſacraſque & inviolabiles apud ſe eſſe, futuraſque teſtarentur, eas *Euchariſtico ſanguine* (ut hic ſcriptor loquitur) id eſt vino Euchariſtico obſignare; idque ſolenne apud ejus ævi Chriſtianos fuiſſe tria diverſa exempla, unum Romani Pōtificis, alterum Synodi œcumenicæ, tertium Regis Galliarum, ſatis ſuperque teſtantur. Ac tertium quidem Caroli & Bernardi pacis inter ſe factæ tabulas ita obſignantium exemplum nondum, ut reor, viderat Baronius, quod nuper ſcilicet an.D.1664. Baluzij opera in lucem exiit. De duobus ſuperioribus, non eſt quidem auſus aperte negare, quod illi duo ſcriptores Græci narrant; quia quæ auctores laudati, neq; de alio mendacio convicti, ſuis temporibus facta pro veris narrant, etiam quæ alter ab iis qui ſciebant, ſibi confirmata eſſe dicit, ea pro falſis fictiſque rejicere, nulla alia ratione, niſi

CAPUT XXIX.

b Nicet. in Ignat. in Cōc. Gener. edit. Rom.p. 332. E.

c Vid. & Bar. an.869.§.39.

d Baluz. Not. ad Agobard. p.129.

Caput XXIX.

quia tibi non probantur, id ut molliſſime dicam, nimiæ eſſet nequeferendæ temeritatis. Cæterum id tamen occulte & per cuniculos agit Annaliſta, ut utriuſque de his fidem elevet. Nam ad Theophanis quidem narrationem, poſtquam eam deſcripſit, hæc notat; *Hanc* (inquit) *excommunicationem Pirrhi tunc per Theodorum Papam Romæ factam Annales habent, ſed de ſanguine Chriſti ex calice diſtillato in atramentū in ſignum maledictionis & damnationis æternæ, in ritibus ſacris Eccleſiæ Romanæ haud aliqua huiuſmodi de his reperitur eſſe præſcripta lex, vel factū ipſum aliquo alio, quod ſciamus, declaratum exemplo. Verum deſunt iſta in Anaſtaſio.* Ad Nicetam vero itidem. *Hæc* (inquit) *Nicetas. Verum nihil de his in Actis* (ſynodi ſcilicet 8.) *quæ integra extant.* Clarum eſt, quo iſta tendant. Sed neque eſt obſcurius, quam levia ſint & futilia; quod ipſe credo Annaliſta ſentiens non auſus eſt, quod ſæpe alibi ſatis liberaliter facit, in iſtos quicquam dicere inclementius. Quod enim ſuſpecta hæc ideo ſtudet reddere, quod *in ſacris* (ut ille loquitur) *Eccleſiæ Romanæ ritibus, nulla de his reperitur præſcripta lex*; id aliquam vim haberet, ſi nihil Romani unquā Pontifices niſi ex lege in ſuis Eccleſiæ ritibus præſcripta vel egiſſent olim, vel etiam hodie ageret. Sed & has quas dicit leges, nemo neſcit, ab alicujus Pontificis exemplo, vel decreto, plæraſque eſſe exortas; ante quem cum nullæ fuerint, non ideo credo, argumentaretur Baronius primum ipſum à quo ductæ ſunt exemplum, nunquā revera ullum fuiſſe, quod ſcilicet quo tempore editum dicitur, *nulla de eo in Eccleſiæ Romanæ ritibus præſcripta lex reperitur.* Satis eſt, ut hoc à Theodoro fieri potuiſſe, & vero quando ita affirmat Theophanes, factum eſſe putemus, quod nulla lex à Baronio proferatur, quæ hoc quod ipſe feciſſe dicitur, Papam facere vetat. Quamquam tametſi aliqua hujuſmodi proferretur, ne ſic quidem neceſſe eſſet Theophanem mendacij ſuſpectum habere; quam nemini ignotum ſit multa Papas feciſſe, & poſteros contra leges majorum, & majores præter ſcita & decreta poſterorum. Quod idem deinceps negat *ſe ſcire hoc factum ullo alio declaratum eſſe exemplo*; ne quid de Caroli Calvi exemplo dicam, reſpondeo, Baronium id ſi cum hæc ſcriberet neſcivit, ſciviſſe certe poſtea cum XI. Annalium Tomum elucubraret, in quo Patrum octavæ ſynodi ſimilem ex Niceta ſubſcriptionem, narrans, hæc addit, *quod*, inquit, *factum legimus in damnatione Pyrrhi Pſeudo Patriarchæ Monothelitæ.* Hæc ergo à diverſis auctoribus, diverſiſque temporibus ſcripta ſeſe mutuo (ut Baronius loquitur) *declarant*; mutuamque alterum alteri lucem fœnerant. Neque Anaſtaſij hominis altero poſt Theodorum jam elapſo ſeculo ſcribentis ſilentium Theophanis, quæ ſua memoria geſta erant memorantis diſertæ affirmationi fidem abrogare æquum eſt; neque ſi in Actis Synodi VIII. publice editis, quicquam de hoc Patrum illius Synodi facto extat; eo fit ut mentiti fuerint ij, qui Nicetæ hoc ſe noſſe ac ſcire affirmaverant. Acta, qui ſubſcripſerint, quo nomine, quoq; ordine ſubſcripſerunt, edunt; quo calamo, quo atramēto,

& quam

& qualiter temperato ſubſcripſerint nihil neceſſe eſt Acta ſigillatim tradere. Mitto Caroli factum quod apertiſſime vincit hunc fuiſſe illorum temporum morem. Sed etſi (quod tamen eſt plane improbabile & ab omni veri ſpecie alienum) demonſtraret Baronius factum hoc & Theodoro & Patribus Synodi VIII. falſo utrumque à Theophane & Niceta affictum eſſe; nihilo ſecius ex eodem utriuſque ſcriptoris figmento, conſtaret vino etiam ſacro, in re gravi, attamentum quo ſcripturus os dilueret, non fuiſſe illis, quibus iſti vivebant, ſeculis, pro re impia & infanda habitum. Nam & qui fingunt, dant inprimis operam ne quid fingant, quod ſui ſeculi mores, ſenſuſque ac opiniones maxime de religione communes pulſare videatur. Iam ſi hoc quod iſti narrant ſeculi quo uterque vixit, mores ac fidem de Euchariſtia non pulſat; apparet neutro adhuc ſeculo publice & ex communi Eccleſiæ more aut lege latria pro Deo ac Domino noſtro adoratum fuiſſe Euchariſtiæ ſacramentum. CAPVT XXX.

CAPVT XXX

Argumentum XX. inde ductum, quod olim etiam religioſiſſimi viri particulas ſacras cum fidelium corporibus ſepeliverint; quod vehementer abhorret à latria Latinorum hodierna.

QVod etiam luculentius perſpicitur ex more, qui olim fuit apud non paucos Euchariſtiæ particulas una cum mortuis ſepelire. Id jampridem obſervarat *e* Cuſanus; *Alij etiam* (inquit) *mortuis infuderunt Euchariſtiam, quod etiam fuit Synodaliter prohibitum.* Rem noſtro ſeculo non diſſimulavit Albaſpineus, cujus aliquoties in Obſervationibus L. 1. c. 9. meminit, *f* & canones de ea mox citandos attulit. Eo tantum fallitur, quod putat, vel certe putare videtur non aliis, quam Catechumenis, vel Pœnitentibus, illis ante baptiſmum, his ante abſolutionem mortuis datam olim fuiſſe Euchariſtiam; *quod* (inquit) *opitulari poſſe ſe iis exiſtimarent, atque hoc modo illos in fidelium numerum tranſcribere*; idque *veteres canones affirmare ex ſimplicitate & opinione populari eſſe profectum.* Hæc ille; Ego vero facile hunc morem conceſſerim ab iſtorum errore & ſimplicitate primum exortum eſſe, idque factitatum plurimum fuiſſe inde in ejus generis mortuos, id eſt qui vel in catechumenatu vel in pœnitentia obierant antequam baptiſmum & reconciliationem eſſent conſecuti. In his ſolis hoc eſſe uſurpatum, nego. Nam etiam Antiſtitibus (quod diſerte & quidem vere obſervat Balſamo) & aliis viris non modo piis & fidelibus, ſed etiam magnæ præcipuæque ſanctitatis datam eſſe mortuis Euchariſtiam, ex veterum libris conſtat, ut mox apparebit. Certe Pſeud-Amphilochius Baſilium, cujus vitam deſcribit, ex illa mirabili ſynaxi, quam ſub oculis Dei & Angelorum fecit *particulam*

e Cuſan. ep. 7 ad Boh. p. 854.

f Albaſph. l. 1. Obſerv. c. 9.

una ſecum ſepeliendam ſervaviſſe tradit; g τὴν δὲ (μερίδα) ἐφύλαξεν (inquit) συνταφῆναι αὐτῷ; & cum eſſet *in ſupremis, h teſtamento ſanxiſſe, ut ſecum ſepeliretur tertia illa particula datæ ſibi à Deo communionis*, διέταξε δὲ (inquit) συνταφῆναι αὐτῷ τὴν τρίτην μερίδα τῆς ὑπὸ τοῦ Κυρίου δοθείσης αὐτῷ κοινωνίας. Combefix illam *conſuetudinem* ſepeliendæ ſcilicet cum mortuis Euchariſtiæ, tunc (id eſt quarto ſeculo adulto, quo mortuus eſt Baſilius) obtinuiſſe ſcribit; i ſed & eam vult peculiari *Dei inſtinctu* à Baſilio *ſervatam*. Hoc vero una Pſeud-Amphilochij ſui auctoritate permotus credidit. De conſuetudine, non videtur dubitandum, quin tunc cum illa ſcripta ſunt, obtineret. Neque enim credibile eſt hunc falſi nominis Amphilochium ea de Baſilij geſtis fuiſſe fabulaturum, quæ à ſui ſeculi moribus plane penituſque eſſent aliena. Goar certe Baſilium ſcribit particulam communionis *diutiſſime ſervatam ſepeliri ſecum mandaviſſe, iuxta VIGENTEM TUNC MOREM*. Sed hujus rei auctores non deſunt Pſeud-Amphilochio iſto multo certiores. Extant enim trium Synodorum diverſiſſimis temporibus ac locis apud Afros, Gallos, & Græcos habitarum canones diſertiſſimi qui hoc fieri vetant; fruſtra, ut omnes vident, niſi id à quibuſdam fieri factumque eſſe comperiſſent. Prima lex occurrit in Codice canonum Eccleſiæ Africanæ, an. Dom. 397. in Carthaginenſi Synodo lata; l *Item placuit, ut corporibus defunctorum Euchariſtia non detur; ſcriptum eſt enim, Accipite & comedite; Cadavera autem nec accipere poſſunt, nec edere; & ne iam mortuos homines baptizari faciat presbyterorum ignavia.* In Græcis eſt ἀγνωσία, *ignorantia*. Alter canon eſt m Antiſſiodorenſis Synodi an. Dom. 578. in Gallia habitæ; *Non licet* (inquit) *mortuis nec Euchariſtiam nec oſculum tradi, nec velo, nec palliis corpora eorum involvi.* Tertius Canon an. D. 692. cum cæteris Trullanis Conſtantinopoli conditus; n *Ne mortuorum corporibus Euchariſtiam communicet; ſcriptum eſt enim, Accipite, edite* &c. plane ut in Canone Africano. μηδεὶς τοῖς σώμασι τῶν τελευτώντων τῆς εὐχαριστίας μεταδιδότω. Ad quem Canonem Zonaras; o *Antiquæ* inquit) *conſuetudinis fuit corpus & ſanguinem Domini mortuorum corporibus impertiri.* ἔθος ἦν παλαιὸν μεταδιδόναι τοῖς νεκροῖς σώμασι τῶν τελευτώντων τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου. Balſamo hæc quoque ibidem obſervat. p *Ante hanc ergo Synodum* (inquit) *mos erat nonnullis divina ſacramenta* τὰ θεῖα ἁγιάσματα *corporibus mortuis impertiri.* Recte & vere vterque; quod fortaſſe etiam à veteribus traditum in iis libris legerant, quibus nos caremus. Quanquam ipſæ per ſe leges hoc ſatis verum eſſe indicant. Quorſum enim tam ſerio & Afri, & Galli, & Græci ſeculis quarto, ſexto, & ſeptimo eam legem alij primum ferrent, alij latam repeterent, & inculcarent, niſi fuiſſent non modo qui hoc tam abſurdum flagitium olim admiſiſſent, ſed etiam qui id poſtea tametſi ab Afris vetitum admitterent? Sed neque negat Balſamo eum morem in Antiſtitum ſanctorum funere vel olim vſurpatum, vel etiam ævo ſuo adhuc retineri; q *Quod autem* (inquit) *ſanctus panis antiſtitibus poſt mortem tradatur, & ſic ſepeliantur,*

Caput XXX.

g Amphil. Vita Baſil. c. 6. p. 176. C.
h Ibid. c. 17. p. 224. A.
i Combef. in Vit. Baſ. Not. 71. pag. 267.
k Goar Not. 32. in Præſanct. off. Euchol. pag. 208. med.
l Cod. Can. Eccl. Afr. c. 18.
m Conc. Antiſſ. c. 12.
n Conc. 6. in Trullo. c. 83.
o Zonar. in loc.
p Balſam. ibid. p. 460. A.
q Ibid. p. 461. A.

ſepelianıur, exiſtimo hoc fieri ad avertendos dæmonis, & ut per ipſum viatico ad iter cœleſte muniantur, ἵνα δι' αὐτοῦ ἐφοδιάζωνται πρὸς ὁ ἐγγύον. Sed & ex multo vetuſtioribus monumentis conſtat, quo tempore quædam harum Synodorum habitæ ſunt, imo & poſt id tempus, hoc ipſum, quod illæ vetant, apud noſtros factitatum eſſe. Primo enim Gregorio teſte, diſcimus id, & quidem auctore Benedicto, monachorum parente, ante an. Dom 543. quo Benedictus mortuus eſt, in Italia factum eſſe. Gregorius de puero monacho verba faciens, qui quod ſine benedictione è Benedicti monaſterio exiiſſet, ſubito mortuus erat, r *Cum eſſet* (inquit) *ſepultus, die altera projectum foras corpus eius inventum eſt, quod rurſus tradere ſepulturæ curaverunt. Sed ſequenti die iterum projectum exterius, atque inhumatum ſicut prius invenerunt. Tunc concite ad Benedicti patris veſtigia currentes, cum magno fletu petierunt, ut ei ſuam gratiam largiri dignaretur. Quibus vir Dei manu ſua protinus communionem Dominici corporis dedit, dicens, Ite, atque hoc Dominicum corpus ſuper pectus eius* [*cum magna reverentia*] *ponite, & ſic ſepulturæ eum tradite. Quod dum factum fuiſſet, ſuſceptum corpus eius terra tenuit, nec ultra projecit.* Bellarminus negat ſ *credendum eſſe relictum Dominicum corpus in ſepulcro cum homine mortuo, ſed tantum poſitum ſupra pectus eius, dum collocaretur in tumulo, ac deinde continuo ablatum.* Sed hæc ille ſolens de ſuo ingenio hariolatur, & ex fide ſua ſuique ſeculi moribus Gregoriani ſeculi fidem & mores perverſe æſtimans, quod jam nemo hodie abſque horrore audiret, illud Domini corpus ſepeliri, & in ſepulcro cum cadavere relinqui; quia ſcilicet ſacramentum ipſum eſſe Chriſtum, Deum. Opt. max. putant; eo Bellarminus eandem Gregoriano ævo Latinorum fidem fuiſſe, eoſdemque mores ſomniat, & ex illo ſuo ſomnio Euchariſtiam ex pueri illius pectore continuo ablatam vaticinatur. Nos vero vaticinanti non credimus. Auctorem poſcimus, vel Gregorium, vel alium eiuſdem ævi, qui hoc tradat, quod nunc poſt mille annos fabulatur Bellarminus. Gregorius quidem nihil tale dicit. Imo diſerte dicit factum fuiſſe, quod fieri juſſerat Benedictus; quod cum factum eſſet, id eſt cum Dominicum corpus ſuper pectus pueruli mortui poſitum eſſet, tum puerum ſepulturæ traditum, terram mortui corpus ita demum ſuſceptum tenuiſſe, neque ultra projeciſſe. Si Bellarmini ſomnia vera ſunt, terræ mandatum corpus, effodi iterum & exhumari oportuit, ut ſacramentum pectori impoſitum auferretur. De eo nihil Gregorius, qui rem ſic narrat, ut Euchariſtiam una cum corpore ſepultam ibi ſub terra manſiſſe ſatis ſignificet. Cur hoc vel Bellarminus, vel quiſquam Latinus incredibilius putat, quam idem ſacramentum una cum Baſilij corpore ſepultum fuiſſe, quod narrat Pſeud Amphilochius? Sed ne hunc teſtem reſpuas, alios de re ſimili dabo. Amalario quidem noni ſeculi ſcriptori hoc non eſſet viſum incredibile, qui ex Beda narrat t *corpus Cuthberti Epiſcopi* (quem an. Dom. 688. diem ſuum obiiſſe tradunt) *totum levatum, capite ſudario circumdato, OBLATA ſuper pectus ſanctum poſita, veſtimento ſacerdotali indutum,*

CAPVT XXX.

r Gregor. Dial. l. 2. c. 24.

ſ Bell. l. 4. de Euch. c. 4. §. Poſt an. D. 500.

t Amalar. l. 4. de div. offic. c 41. init. Bibl. Patr. T. 10. p. 497. E 498. A,

Caput XXX.

indutum, in obviam Chriſti calceamentis ſuis preparatum, in ſindone cerata involutum eſſe. Neque dubitat idem, quin hunc ſepeliendorum Antiſtitum morem Angli ab Eccleſia Romana traditum accepiſſent. Itaque ſi ei credimus, ipſi Romæ Epiſcopi cum Euchariſtia pectori impoſita ſindone involvebantur, atque ita ſepeliebantur. Idque eo credibilius Amalario viſum eſſe par eſt, quod de recentiori memoria fortaſſe non neſciret Othmarum Sangallenſem Abbatem cum oblatis ſub capite & circa pectus poſitis circiter an.Dom.758. ſepultum fuiſſe. Narrat enim Iſo in altero de vita Othmari volumine cum eius corpus annis poſt mortem 35. de ſuis ſedibus Salomonis Conſtantienſis Epiſcopi juſſu effoderetur, repertas ibi quoque fuiſſe oblatas una cum eo ſepultas; *ſub capite autem, & circa pectus viri Dei* (inquit) *quædam panis rotulæ, quæ vulgo OBLATÆ dicuntur, ita illaſa atque ab omni corruptione extranea ab eodem Epiſcopo inveniebantur.* Et paulo poſt, *Idem Epiſcopus venerabiliter eas* (oblatas ſcilicet) *aſſumens ſacro corpori appoſuit, ipſumque corpus cum ſumma cautela obvolutum in lectica honorifice commendavit*; quod ibidem tradit x Epiſcopi juſſu *in Eccleſiam S. Galli tranſlatum, ac juxta eius altarium in dextera parte depoſitum.* Ex his duobus exemplis intelligimus prima quidem non eſſe, quod ait Bellarminus, incredibile, ſed potius credendum eſſe Euchariſtiam pueri pectori juſſu Benedicti impoſitam, in ſepulcro cum eo relictam manſiſſe; ſecundo morem iſtum oblatas particulas una cum mortuis ſepeliendi, etiam poſt Conciliorum Carthaginenſis, Altiſſiodorenſis & Trullani decreta diu apud noſtros manſiſſe; ac tertio denique eo more ſepeliri cum ſacramento ſolitos eſſe per ea tempora etiam ſanctiſſimos Epiſcopos & Abbates, quod ſupra aiebat Balſamo. Quis vero putaverit quemquam ita ſtupidum atque immanem apud Chriſtianos fuiſſe, qui quod ſummum eſſe numen crederet, quod hoc nomine divino latriæ cultu adoraret, id hominis mortui corpori tradere, unaque cum eo terræ mandare ac defodere ſuſtineret? Quis hoc non dico facere, ſed vel ſpectare, vel etiam audire patienter poſſit? Atqui vel incultis, ac ſemibarbaris gentibus hic ab ipſa natura ſenſus inſitus eſt, ut quæ religioſe colunt, ea etiamſi muta ſint & animæ expertia ſimulacra, extollant, & ſublimibus erecta locis venerentur. Eum vero in mortuorum tenebras inter fœtentia cadavera abjicere, quem tu lucem, quem vitam, quem cœli Dominum & Regem eſſe credis, ac prædicas, uſque adeo dirum atque indignum eſt, ut id in cujuſquam unquam hominis mentem venire poſse plane ſit incredibile. Atqui videmus olim ſolenne fuiſse etiam apud viros religioſiſſimos, Euchariſtiam mortuis tradere, atque una cum eorum corporibus ſepelire. Ne ergo dubitaveris illius ævi Chriſtianos longe ab eo abfuiſse, ut hoc ſacramentum ipſiſſimum eſse Dominum ac ſervatorem noſtrum crederent, eoque nomine latria adorarent. Sed & ipſos illos Patres, qui hunc morem in Synodis reprobarunt, ab hoc Eccleſiæ Latinæ paradoxo alienos fuiſse, ipſæ eorum leges loquuntur. Nam ſi cum his ſenſiſsent, profecto ad tantum

w L. 2. Vitæ Othm. c. 3. apud Sur. d. 16 Nov.

x Ibid. c. 4.

tantum ſcelus cohorruiſſent, ejus reis inſaniam & impietatem exprobraſſent; eorumque facinori dignas pœnas ſtatuiſſent. Atqui iſtos videmus nihil commoveri; nihil perturbari; nullas pœnas, nulla ſupplicia minari; hoc unum edicere, ſibi *non placere, ut defunctorum corporibus detur Euchariſtia.* Siccine quæſo tam remiſſe, tamque languide agerent, ſi Dei opt. max. majeſtatem, ſi fœdiſſimam & poſt homines natos in auditam in numen contumeliam agi putarent? Sed cur hoc quæſo, illis non placet? *Quia* (inquiunt) *à Domino dictum eſt,* Accipite & edite, *Cadavera autem nec accipere poſſunt, nec edere.* Optima ſane legis ratio, ſi Euchariſtia merum ſacramentum eſt. Sin Deus re vera eſt, nihil dici potuit frigidius. Summa rei indignitas, & atrox in Chriſtum injuria, quem de cœleſti ſolio ut ſic dicam, dejectum iſti in ſepulcrales mortuorum fœditates, Deum viventem, Deum æternum mittebant, hic dicendæ erant. Indignandi, flendi, & exclamandi neceſſarius erat locus; quorum apud iſtos nihil cernitur. Sed & quod Afri addunt, ſi Euchariſtia vere Deus eſt, quæſo quam dilutum, quam re propoſita indignum eſt! Illi enim hoc ſe vereri ſignificant, ne ſi mortuis Euchariſtia detur, homines baptiſmum iiſdem quoque conferri poſſe ſuſpicentur; Quaſi ſcilicet mortuum aliquem baptizari, quam Chriſtum ipſum cum mortuis ſepeliri, ſit indignius. Et hos ergo Patres, qui ſic agunt, & eos, quibus hanc ſuam legem ferunt ne dubites utroſque Euchariſtiam quidem pro ſaluberrimo, ac ſanctiſſimo ſacramento habuiſſe; eam vero latria colendam, ac pro ſummo & immortali numine cenſendam eſſe, nequaquam cenſuiſſe.

CAPUT XXXI.

CAPUT XXXI.

Argumentum XXI. inde ductum, quod Eccleſiæ apud veteres nobiliſſimæ, quæcumque peracta communione remanſerant, ea cremarent, quo nefandum patraretur piaculum, ſi eadem illa particulæ latria, veluti vera numina, colerentur.

ID vero etiam aliquanto, ut videtur, validius demonſtrat cremandæ Euchariſtiæ mos, quem nos ſupra ex Heſychio apud Hieroſolymitanos fuiſſe olim ſolennem oſtendimus. y Supr. l.6.c. 9. Is enim in ea ſcribens, quæ apud Moſem de ſacerdotalis conſecrationis oblatione leguntur, z *Hoc* (inquit) *quod reliquum eſt de carnibus & panibus in igne incendi præcepit. Quod nunc videmus etiam ſenſibiliter in Eccleſia fieri, ignique tradi quæcumque remanere contigerit inconſumpta*; z Heſych. l. 2. in Lev. c. 8. in Euchariſtiæ ſacro ſcilicet, de quo hic iſtum loqui omnes fatentur. Heſychii locum ſupra a ubi hunc ritum Latinæ ſacramenti reſervationi repugnare obſervavimus, a Supr. l. 6. c. 9. ſatis vindicavimus à Bellarmini Gloſſis, omneſque omnino peractæ Euchariſtiæ reſiduas particulas ab auctore intelligi;

Caput XXXI.

non autem eas tantum, quæ mucidæ eſſent, igni fuiſſe in Eccleſia Hieroſolymitana traditas, atque incenſas. Id unum nunc nobis demonſtrandum eſt, non ergo fuiſſe eas ab iis, à quibus incendebantur, latria adoratas, & pro Deo ſuo habitas cultaſque. Atqui hoc per ſe evidentiſſimum eſſe videtur, ut nemo de eo ſapiens dubitare poſſit. Quæſo enim, quis quemquam vel fuiſſe, vel futurum unquam eſſe putet, qui numen ipſe ſuum, quod religioſiſſime colit & adorat, igni tradat? Id ſane non poſſe fieri Remigius ſenſit, qui Clodovæo Regi ad baptiſmum an. D.496. ingredienti ſic præcipit, *b Mitis* (inquit) *depone colla Sicamber. Adora quod incendiſti, incende quod adoraſti.* Si Chriſtiani illius ævi Euchariſtiam, quam incendebant, ut ex Heſychio patet, adorabant tamen; inepta hæc ſunt Remigij verba, *Adora* (inquit) *quod incendiſti.* Nihil inquam abſurdius dici potuit, ſi Chriſtum; quem à Clodovæo adorari jubebat, ipſi Chriſtiani incendiſſent. Nam ne ipſi quidem Pagani Chriſtum ſic incendebant. Non aliter eum *incendiſſe*, quam in membris ejus dici poſſunt; quatenus eos, qui Chriſti nomen profitebantur, ferro & igne perſequebantur; qualiter Paulum in ſuos furentem ac immaniter ſævientem Chriſtus ipſe de cœlo increpabat; *Saule Saule quid me perſequeris?* Chriſtum ipſum à quo revixit & ad dexteram Patris conſedit, nemo Paganus corpore in terris præſentem *incendit.* Si hoc ipſum quod Paganus neque Clodovæus, neque alius quiſquam fecerat, faciebant Chriſtiani, abſurde Remigius, quem in Chriſtianorum cenſum admittit Clodovæum, jubet *adorare quod incenderat.* Verius dixiſſet; Adora quem incenſurus es; quem hactenus in membris incendiſti, nunc vero in ſe ipſo incendes. Atqui clarum eſt eum hæc duo velut inter ſe contraria ac pugnantia comparare; *adorare quem incenderis; incendere quem adoraris.* Itaque Clodovæum Chriſtianum, ut vetat *idola adorare*, eo ipſo quod jubet *incendere*; ita profecto Chriſtum vetat *incendere*, eo ipſo quod *jubet adorare.* Quin imo, ut quod idola *incendere* jubet, hoc ſignificat ea non tantum non adoranda, ſed etiam execranda, & ſummo odio ſummaque contumelia digna eſſe; ſic quoque altera ex parte dum Chriſtum *adorare* jubet, ſignificat itidem eum non modo non *incendendum*, ſed etiam ſummo ac vere divino cultu proſequendum. Vnde planum eſt Remigio ut *adorare* eſt hic ſummo cultu afficere; ſic viciſſim *incendere* nihil aliud eſſe quam vltima ignominia, vltimo dedecore atque ſupplicio mactare. Bene ſane; ac plane ex rectæ rationis judicio communique hominum ſecundum eam uſu; qui ignem ut notum eſt peſſimorum ac perditiſſimorum pœnam eſſe voluerunt; quia ignis eos qui comburuntur non modo cruciat & necat, quod ſummum malorum cenſetur, ſed etiam abſumit, eorumque formam, paucis momentis ita omnem delet, ut ex totis miſerorum corporibus, nihil reliqui faciat, quo eos extitiſſe aliquando vel ſuſpicari poſſimus; qua ignominia, ut ſunt res humanæ, major nulla eſſe videtur. Itaque quod Clodovæum Remigius idola retro adorata, nunc incendere

b Greg. Turon. Hiſt. l.2. c.31. p. 287. A.T.1. Franc. Cheſn.

dere jubet, eo ipſo vult Regem, tanquam certiſſimo argumento, demonſtrare ſe idola nequaquam habere pro Diis; ſe eorum cultui & adorationi optima fide renuntiare. Nullo ergo Remigius certiori argumento putabat demonſtrari poſſe, homines aliquid minime adorare, adorandumve credere, quam hoc, ſi illud quodcumque ſit, incendant. Atqui veteres quinti ſeculi Chriſtianos ex Heſychio conſtat Euchariſtiam incendiſſe. Ergo non fuiſſe ab iis adoratam Euchariſtiam pariter quoque conſtare debet. Demonſtrationem ſanctiſſimus ac laudatiſſimus eius ævi Epiſcopus Remigius evidentiſſimam ac certiſſimam eſſe cenſuit. Si quæras cur illi particulas Euchariſtiæ reſiduas incenderint, duo reſpondeo; prius quidem, quod eſt à doctiſſimo & optimo Theologo Georgio Calixto vere ac ſapienter obſervatum, *c quia nolebant panem per benedictionem ſive conſecrationem ſanctis vſibus deſtinatum ad vlterius communem & promiſcuum vſum redire.* Ne id fieret, quicquid poſt ſanctiſſimum illum ad divinam communionem vſum, ſacrarum particularum remanſerat, id alij igne cremabant, alij à pueris conſumi curabant; Etiam apud Græcæ poſteriorum temporum vel ſacerdotes iſtis è ſacro reſiduis vice panis communis veſcebantur, vel ſi plura ſupereſſent, quam ſumere ipſi valerent, ea vel *ſubterrabant*, vel *in puteum projiciebant*; ut refert ac indignatur de Græcis ſuis, id eſt vndecimi ſeculi, Humbertus Cardinalis. Horum omnium una eademque illa, quæ dicta eſt, ratio fuit. Si vero rogare pergas, cur Hieroſolymitanis igne potius, quam humano eſu abſumi iſtas ſacramenti reliquias placuerit; reſpondeo ſecundo nihil mihi occurrere commodius, aut probabilius, quam quod eruditiſſimus Salmaſius noſter tradidit videri eos *ita inſtituiſſe ad exemplum Iudaïcæ legis ac cærimoniæ*, ipſius inquam, illius legis, quam Heſychius hoc loco explanat. *Neque enim mirum eſſe ſi ea Eccleſia, cui Iudæi rectores præfuerunt vſque ad Hadriani tempora,* aliquid Iudaïcorum rituum æmulata eſt. Sed vtrumque ſe res habeat, illud certum eſt bonos iſtos Hieroſolymitanos, quibus Euchariſtiam incendere nulla fuit religio, nihil minus credidiſſe, quam quod hodie docent Latini, panem illum calicemque ſacrum ipſiſſimum eſſe Dominum ac Servatorem noſtrum Ieſum Chriſtum, ſummo latriæ cultu adorandum, neque cæteros ejuſdem ævi Chriſtianos aliquid Latino iſti dogmati ſimile de hoc ſacramento ſenſiſſe, qui ſcilicet id comburentes Hieroſolymitanos nuſquam leguntur hoc nomine reprehendiſſe, vel eorum communionem ea de cauſa refugiſſe.

c Calixt. de Tranſſubſt. §.36.

d Humbert. contr. Nicet. T.4. Bibl. PP. Part. 2. p.247. C.

e Salm. L. de Tranſſubſt. ſub ſimplic. Verini nomine p.483.

Caput XXXII.

CAPUT XXXII.

Argumentum XXII. ductum à veteri Græcorum undecimi ſeculi more, qui quas conſumere non valebant Euchariſtiæ particulas, eas ſubterrabant, vel in puteum projiciebant. Argum. XXIII. ab Eccleſia CPa. ſeptimo ſeculo more, apud quam ſi multæ ſacro peracto remanſiſſent particulæ, eæ à pueris è ludo litterario accerſitis conſumebantur. Argum. XXIV. ex ſuperioris parili Galliarum more, apud quas reliquiæ ſynaxeos à pueris jejunis quarta ſextave feria conſumebantur, quæ omnia ſacramenti latriæ valide repugnant. Diluuntur Latinorum exceptiones, cavillantium in iſtis ultimis duobus exemplis de mucidis tantum particulis agi.

Longe quoque ab ea ſententia quæ Euchariſtiam latria colit, Græcos vndecimi ſeculi abfuiſſe indicat ritus ille apud eos Humberto teſte ſolennis, *oblationis reliquias ſubterrandi, aut in puteum projiciendi.* Sed iſtos fortaſſe Latini non multum pugnabunt ſecum de hoc Euchariſtiæ cultu conſenſiſſe, quos & Humbertus ipſe olim, & nuper Ieſuita Cellotius in *Stercoraniſtarum* album ideo retulerunt, quod ſancta communione jejunium ſolvi putaverint, ut nos alibi ſupra *f* docuimus.

f Supr. L. 3. c. 11.

Sed licet illi repugnent; res tamen vincit eandem eſſe & multorum de veteribus rationem, qui reſiduas poſt communionem particulas à pueris conſumi curabant; quo in numero primi apparent Conſtantinopolitani, apud quos hanc olim fuiſſe ſeptimo ſeculo conſuetudinem tradit *g* Euagrius (à nobis in diſputatione de Euchariſtiæ Reſervatione jam ſupra *h* allatus) *ſiquando multæ ſacramenti particulæ ſupereſſent, ut pueri impuberes, qui ſcholas frequentabant, accerſerentur, eaſque manducarent.* Illi vero ſi Euchariſtiam pro ſummo Numine latria coluiſſent, nunquam eam puerulis ex ludo litterario promiſcue accerſitis ſumendam tradituri erant, vel minori religione tractaturi, quam hodie à Latinis tractari videmus. Hi ſane hoſtias ſuas, *ſiquando fuerint paulo diutius ſervatæ,* non ab aliis, quam à ſacerdotibus, ut præcipit Rituale Romanum, *i* vel certe ut eſt apud Perronium, *k* etiam à fidelibus adultis legitime præparatis, conſumi patiuntur. Veteres, non cum eſſent *diutius ſervatæ particulæ,* ſed *quoties multæ ſacro peracta ſupereſſent,* ut patet ex Euagrio, ſolebant non *ſacerdotes,* aut *fideles legitime præparatos,* ſed pueros de ſchola impuberes accerſere, iiſque manducandas tradere. Quin & pueros promiſcue, nullo delectu, quicumque in ſchola occurrebant, accerſitos fuiſſe hiſtoria hic ab Euagrio narrata docet. Refert enim aliquando ſub Menna Patriarcha contigiſſe, ut inter iſtos pueros eſſet vitrarij cujuſdam

g Euagr. Hiſt. L. 4. c. 35. Gr. 36.
h Supr. L. 6. c. 12.
i Rit. Rom. de Sacr. Euchar. p. 74.
k Du Perr. L. 3. de Euch. c. 6. extr. p. 861.
l Euagr vb ſupr.

Hebræi

Hebræi filius, qui particulas ipſe quoque una cum aliis eſitaſſe dicitur. Quanto ergo probabilius eſt in eum quoq; cenſum receptos fuiſſe pueros, qui licet nondum baptizati, Chriſtianis tamen, non Iudæis, aut Gentilibus parentibus nati eſſent? Multos enim olim baptiſmum, tametſi è Chriſtianis natos, non ſtatim in infantia, ſed in adoleſcẽtia demum ſuſcepiſſe conſtat, ut vel Gregorij Nazianzeni exemplo docemur, qui licet patre Epiſcopo, matre vero religioſiſſima natus eſſet, ſacro tamen lavacro adultus demum anno ætatis decimo ſeptimo vel circiter, ablutus eſt. Idem teſtantur Baſilij & aliorum ejuſdem ævi ad eos, qui baptiſmum differebant, exhortationes. Neque dubitandum videtur, quin multorum ea adhuc eſſet Iuſtinianeis temporibus conſuetudo. Iam vero quis crediderit illius ævi ſacerdotes, tam negligenter, ne dicam flagitioſe, ita quibuſvis pueris, nullo de ſchola accedentium adhibito examine, Euchariſtiam promiſcue fuiſſe tradituros, ſi eam, ut hodie Latini, ſuprema adoratione pro Deo Opt. Max. coluiſſent? Cæcus eſt, qui ex tam diverſo Latinorum & veterum uſu non intelligit diverſam quoque fuiſſe utrorumque de hoc myſterio fidem, diverſam adeo venerationem; Latinos; qui Euchariſtiam adorant, ſummo, ut par eſt, religione cavere, nequid ei præter tantæ majeſtatis decorum accidat, veteres, quam non pro numine, ſed pro ſacro rei divinæ ſymbolo habebant, minus quoque in tuenda ejus dignitate diligentes moroſoſque fuiſſe. Perronius videtur *m* Euagrium æque ac ſupra Heſychium, putare de particulis non aliis loqui, quam de iis, quæ vetuſtate ſordidæ, mucidæve eſſent, quæque adeo horrorem ſumenti incuterent. Sed ille non tantum temere & gratis, ſed etiam falſo hæc ſuſpicatur. Cum enim Euagrius ſcribat particulas ſi multæ ſupereſſent, pueris traditas fuiſſe concedendas, abſurdum eſt ariolari eas ita corruptas fuiſſe, ut abſque horrore vel nauſea ſumi non poſſent. Si tales eſſent, viri potius forti ſtomacho, quam pueri ad earum eſum delecti eſſent, qui in illa ætate infirmiori ſtomacho eſſe ſolent. Sed ſanas atque integras fuiſſe oſtendit ſcriptoris altum de ullo earum vitio ſilentium. Neque enim ille aliam hujus uſus rationem adfert, quam hanc, quod peracta communione plurimæ remanſiſſent. Nimirum communicantium numerus minor fuerat, quam ut conſumendis omnibus, quæ conſecratæ erant, ſatis eſſet. Eo factum erat, ut plures remanerent; non autem illa temporis diuturnitate, de qua nullum vel Euagrius, uel ipſe etiam Nicephorus Calliſti, *n* Euagrium diu poſtea ſecutus, ullum verbum faciunt.

Conſimilem fuiſſe Latinorum conſuetudinem oſtendit alterius Matiſconenſis Synodi canon, à nobis ipſe quoque in ſuperiori *o* de reſervatione controverſia deſcriptus, & explicatus; quo jubentur *p quacumque reliquiæ ſacrificiorum poſt peractam miſſam in ſacrario ſuperſederint, quarta vel ſexta feria innocẽtibus ac Eccleſ. adductis & ieiunis, percipi vino cõſperſa.* Fateor hos aliquanto diligentius, quam Græcos, in hoc negotio verſari, qui pueros jejunio ad ſumptionem reliquiarum præparandos decernunt.

n Niceph. Gall. Hiſt. L. 17. c. 25. p. 772.

o Supr. L. 6, c. 15.

p Conc. Matiſc. 2 c. 6. T. 1. Conc. Gall.

Caput XXXIII.

Cæterum neque ipſi magis quam Græci baptizatos ad hoc eligi præcipiunt; eoque videntur quoſvis fidelium liberos etiam catechumenos, imo necdum etiam catechumenos, ad hoc officium aſſumpſiſſe. Vtcumque ſit, morem hunc Latinos, quem antiquarunt, minime probaſſe res ipſa loquitur. Nimirum poſtquam Euchariſtiam Deum eſſe decretum eſt, conſultius divinaque majeſtate dignius eſſe judicarunt, ut ea, à ſolis maturæ ætatis viris, maxime ſacerdotibus ſumeretur. Deum adorando quodam ſupra captum noſtrum modo ſe nobis in myſterio manifeſtantem pueris credere & indecorum & periculoſum eſſe viſum eſt.

CAPVT XXXIII.

Argum. XXV. ab inferiorum ſeculorum, puta noni vel decimi, ad undecimum præceps, apud Latinos more, hoſtias corruptas, mucidas vel ſordidas incendendi. Ne hoc quidem cum Euchariſtia divinitate & latria congruere; etiam teſte Paludano. Veteres putaſſe pœnale eſſe adeoque ignominioſum, vel nudi ac ſimplicis hominis mortui corpus cremari. Mirifica Latinorum ad incitas redactorum ſomnia, quod honorificum ſit igni tradi puriſſimo elemento.

HI erant Galliæ noſtræ ſexto Chriſtianiſmi ſeculo mores. Diu-ne poſtea manſerint, in incerto habeo. Illud ſcio extare apud Burchardum q & Ivonem, undecimi ſeculi ſcriptores, illos quos jam ſupra r attigimus, canones, quique jubent omne *ſacrificium ſordida vetuſtate perditum igne comburi, & cinerem juxta altare ſepeliri*; * item caveat ne panes ſacri diu *ſervati mucidi fiant, & ut quidam ſæviunt, igne concrementur*, s Item edicunt, *ſi vermes in ſacrificio inveniantur, ut in ignem accendatur*. Iſtorum decretorum tempora incerta eſſe ſupra eodem loco demonſtravi. t De re ipſa, non repugnavi, quin nono ſæculo, vel etiam paulo vel prius, vel ſerius mos ille fuerit, ut eæ particulæ, quæ diutius aſſervatæ eſſent, eæ mature incenderentur ne forte muceſcerent, aut corrumperentur. Id vel Guitmundus & Algerus tranſſubſtantiationis nobiliſſimi de 11. & 12. ſeculo hyperaſpitæ, eo ipſo nos ſatis docent, quod hunc ab adverſariis objectum ritum, non ſunt auſi plane penituſque negare. Tantum reſpondent u eas incendi, *non ut combuſtione conſumantur, ſed igni committi, tanquam omnium elementorum purgatiſſimo ac mundiſſimo*. Neque -'iter Perronius hunc nodum ſecat. Illi vero nobis, dum ſic diſputant, ſtrenue illudunt. Negant eſſe poſſibile, ut Chriſtus ignibus abſumatur, *cum ſit omnium elementorum Deus*. Quaſi vero quiſquam de hoc dubitet Chriſtianus. Non hoc jam quæritur. Quæritur, an quemquam deceat id, quod colit numē, quod adeo immortale eſſe credit, an vel ejus exuvias deceat

q Burch. L. 5. c. 50. Iv. Part. 2. c 59.
r Supr. L. 6. c. 13.
s Burch. L 5. c. 12. Iv. Part. 2. c. 22.
t Greg. 3. in Excerpt. c. 28. T. 5. Cōc. p. 471. B.
u Guitm. L 2. de ver. Euch. Alger. L. 2. de ſacram. c. 1.

deceat ignibus tradere? An hoc fas ſit?an ſanctum? an ſummo illo hono- re dignum, quo Deum veneramur? Atqui ne ipſi quidem Latini eorum, quos Divos vocant, quoſque multo quam Chriſtum minori honore dignari ſe profitentur, reliquias incendi honorificum eſſe putant; & ſiqui in eas tale quid auderent, ij credo, non ferrent impune, ſed triſti experimento brevi diſcerent, quam non honorificum, ſed atrox & contumelioſum ſit, ſiquid eſt veneratione dignum, id *omnium elementorum purgatiſſimo, ac mundiſſimo committere.* Miſſis ergo intempeſtivis, ac ſane ridiculis de naturali ignis puritate, vi, atque efficacitate declamatiunculis, de re ipſa, quæ agitur, ſatisfaciant; honos ne ſit, an pœna, cultus an contumelia, Dei vel corpus, vel certe corporis exuvias in flammas mittere? Si honorem eſſe aiunt; ſi pœnam negent; conſurgent in tam prodigioſam ſapientiam omnium gentium ac populorum leges, quæ vix ullum nocentiſſimis perditiſſimiſque hominibus decernunt dirius ac tætrius igni, puriſſimo illo elemento, ſupplicium, majorique cum ignominia conjunctum. Ipſa ſanctiſſimi, ut vocant, Officij tribunalia tam inauditum paradoxum refutabunt, ne hæreticos colere ac venerari videantur, quos à ſe acerbiſſime puniri hactenus ſibi perſuaſerant, cum eos puriſſimo illi ac defæcatiſſimo elemento commendant. Reliquiæ, cruces, imagines, & quantumcumque eſt apud eos rerum ſacratum de ſe actum eſſe clamabunt, ſi id honori deputandum ſit, quo omne hominum genus, nullum eſſe hactenus crediderat turpius, aut ignominioſius malum. Ipſe tranſſubſtantiationis ut ſic dicam, primipilus Humbertus hoc iſtorum commento labefactari ac ſubrui quiritabitur ſua in Græcos epicheremata; Quibus ille ſi bene memini, pro ſingulari flagitio objicit, *x* quod *oblationis reliquias velut communes panes, nonnunquam ad faſtidium ſumerent, & ſubterrarent, aut in puteum projicerent, ſi ſumere non ſufficerent.* Nam ſi bene reputes, nihil iſtorum eſt eo, quod vos facitis, in ſpeciem quidem turpius. Non enim videtur irreligioſius panem ſacrum in hominis nutrimentum, quam in flammæ pabulum cedere, neque terra, cui Sanctorum corpora ad diem ſupremam cuſtodienda Deo volente ac præcipiente mandantur, igne impurior eſt, neque Græcorum aqua ad eluendum quam ignis ad purgandum ineptior eſt aut inefficacior, niſi fortaſſe hoc indigneris, quod ſuas Græci reliquias non in profluentem, ſed in puteum mittant. Mihi vero neutrorum ritus ad Euchariſtiæ divinitatem collineare videntur. Quicquid enim vel hi vel illi dixerint, nemo ut opinor, homo eſt qui, ſi ſuo judicio, ſtudij & odij juxta expers judicet, rem non cenſeat longe abſurdiſſimam, ab omni ratione, ab eo honore, quo Numen omnes eſſe proſequendum fatentur, magnopere alienum id, quod tute pro ſummo Deo adoras, vel igni vel terræ vel aquæ mandare. Itaque Euchariſtiam neque veteres, qui incenderunt, neque Græcos undecimi ſeculi qui vel terra vel puteo ſepelierunt, eam pro Deo opt. Max. habuiſſe, ſummo adeo latriæ cultu coluiſſe puto. Sed quid ego iſtorum commenta excutio?

De

CAPUT XXXIII.

x Humbert. contr. Nicet. T. 4. Bibl. Patr. Part. 2. p. 247. C.

CAPVT XXXIII. De veteribus agitur. Horum vero ſententiam ſi noſſe cupis, eam facile eſt ex aliis eorum decretis pernoſcere. Nam cum primum Evangelium orbi illuxit, Græci, Romani, aliæ plæræque gentes ſuorum mortuorum corpora cremabant. Non neſciebant noſtri eo ex igni neque ullum ad ſuos doloris aut cruciatus ſenſum redire, neque ullam ea ſævitiæ imagine vel vitæ vel gloriæ illorum fraudem fieri. Non ideo tamen morum illum inhumanum, & in ſancti ac primarij animalis exuvios contumelioſum tolerandum putarunt; Rem ſuam Deo potius, ac terræ, miniſtræ ejus, fidei credendam cenſuerunt. Itaque priſcus cremandorum corporum ritus paulatim exolevit, neque uſpiam apud Chriſtianos quidem vel ſervari nunc vel ſervatum olim fuiſſe conſtat. Hanc tu fuiſſe veterum mentem, hunc ſenſum, aliud ipſe licet ſentias, negare profecto non potes. Audi Tertullianum, teſtem omni in hac cauſa exceptione majorem. Is cum quorumdam philoſophorum vel Medicorum dogma expoſuiſſet, docentium animam corpore non totam ſimul ſemelque excedere, ſed ejus modicum quid in corpore ſubſidere, ipſum quoque aliquando deceſſurum, cum totam corporis ſcenam tempus aboleverit, eoque negaſſe iſtos dixiſſet *ignibus funerandum, parcentes* ſcilicet *ſuperfluo animæ*; ipſe poſtremo veram ex Chriſtianorum ſententia ejus rei rationem ita diſſerit; y *Alia eſt autem* (inquit) *ratio pietatis iſtius, non reliquiis animæ adulatrix, ſed crudelitatis, etiam corporis nomine adverſatrix, quod & ipſum homo, non utique mereatur, pœnali exitu impendi.* Qui *pietatem* eſſe cenſet corpus mortui hominis terræ mandare, qui *crudelitati* deputat ignem ei admovere; qui quod *crematur*, etiam poſt mortem, *pœna* affici, & quod ait, *pœnali exitu impendi*, arbitratur; tu-ne eum credis fas piumque ac religioſum eſſe crediditſe, Numen ipſum, vel certe quantumvis tenues, ſanctas tamen *Numinis exuvias*, in ignem injicere? tunc laudaturum uſtrinam in Deum, quam vel in hominem *crudelitatis* elogio damnat? vel denique pro quadam divini honoris parte cenſiturum, quam carnis, etiam mortuæ, ac exanimis *pœnam* eſſe contendit? Ille vero minus impium eſſe putaſſet illum Græcorum morem, quos ait Humbertus Euchariſtiæ reliquias terræ mendaſſe. Nam & ipſum Domini corpus humatum legimus, incenſum non legimus, & ſpecies panis terra conditas in ſuam ibi originem reſolvi magis decet, quam *pœnali exitu* per ignem abſumi. Sed (inquit) mucidæ ſunt. Quid tum? An quod mucedinem contraxerunt, eo tu commeruiſſe illas putas ut ſupplicio hæreticorum puniantur? Cur iis indignum cenſes, quod ipſe ille Deus, quem texerunt, fieri paſſus eſt? Quin tu ejus potius nomini rem committis, ut ſui veſtimenti, quod ille decreverit, id fatum ſit? Atqui Huzæ arram vel tetigiſſe non fuit impune. Quid futurum fuiſſe putas, ſi eam forte ne quod lignis accidere ſolet, vetuſtate putreſceret, veritus incendiſſet? Multo quam tua melior Paludani, viri de veſtra ſchola non ignobilis, in Deum ſuum fides, qui z *hoſtias conſecratas quamvis mucidas, comburere inmane* cenſet

y Tertull. de anim. c. 51. p. 350. B. C.

z Paludan. 4 d. 9. q. 1. art. 3.

cenſet *ſacrilegium*. Cum ergo Latinos qui ante undecimum ſeculum vixerunt, conſtet ex canonibus nuper memoratis mucidas ſacramenti particulas cremaſſe, apparet ne illis quidem temporibus hunc apud eos publice receptum fuiſſe morem, ut Euchariſtia pro ſummo Deo latriæ cultu adoraretur. Sed Perronium alibi negare *a* hoc ex illo ſequi; & negationis hanc afferre rationem, quod qui Euchariſtiam latria adorabant Humbertus, Guitmundus, Algerus, ij tamen ipſi mucidas ejus reliquias incendendas putarunt. Sed dum ita ratiocinatur, multipliciter peccat. Primum ac maximum hujus ratiocinationis flagitium eſt, quod ea ipſa, ex quibus ducitur, nutant, & falſis propiora videntur. Quod enim aſſumit tres illos viros Euchariſtiæ mucidas particulas incendiſſe, de eo nihil conſtat. Humbertum Græcis, quod eas *ſubterrarent*, vel *in puteum projicerent*, exprobrantem nuper audivimus; quod eas non cremarent objeciſſe, vel quod hic eſſet Latinorum mos, tradidiſſe, nuſquam legimus. Neque veriſimile eſt, qui quas ſubterrari habet pro inſigni flagitio, ipſius eas incendi decreviſſe, vel honeſtum & laudabile cenſuiſſe. Non ſunt veriora, quæ de Guitmundo & Algero Perronius affirmat. Hi enim, quod eſt ſolerter ab Albertino noſtro *b* obſervatum, nuſquam in his ab adverſario allatis locis mucidas ſacramenti particulas à ſui ævi Eccleſia incendi ſolere teſtantur; nuſquam morem illum ipſi præcipiunt, vel laudant; Guitmundus ab adverſariis ſuis ſuis objici tantum dicit, *c* quod *in quibuſdam ut aiunt*, inquit, *canonibus igni tanquam abſumenda ſacra myſteria tradi iubentur*. Neque Algerus aliud ea de re ſcribit, niſi quod vel objectum fuerit, vel objici certe potuerit, *quod à religioſis incendio tradi, & ibi diſparere dicerentur ipſæ ſacramentales ſpecies*. Cellotius Ieſuita de Guitmundo; *d Malles tamen Averſanus* (inquit) *ſpecies illas, quæ corrupta videntur, honorato quodam loco concluſas aſſervari, videturque non AGNOSCERE CANONES eſſe ullos, qui iubeant ignibus tradi*. De Algero vero; *Neque* (inquit) *idem Algerus Canones illos ſignificat; ſed hoc unum ait, etiam à religioſis ſpecies incendio tradi, & ibi diſparere*. Sed ne alterum quidem illud conſtat, quod Perronius pariter ſumit, Humbertum & Guitmundum docere ſuo ævo Euchariſtiæ delatum latriæ cultum. Algerum fateor ipſum qui iſtis junior fuit, adorandam liquido *e* docere. Neque eſt quod quiſquam dubitandum neget, quin iſti Euchariſtiam adorandam cenſuerint, quam in corpus Chriſti tranſſubſtantiatam credebant. Non enim quæ aliquod dogma per ſe neceſſario conſequuntur, ſtatim ea omnia ab iis vel admitti vel fieri neceſſe eſt, qui dogma probant ac tuentur. Ritus ac mores uſuſque publicos tenacius hærere, retinerique diutius opiniones facilius mutari, notum eſt. Qui primi tranſſubſtantiationis dogma commenti ſunt Paſchaſius, & ejus diſcipuli, nihil ipſi videntur de Euchariſtiæ adoratione cogitaſſe, Nihil certe præcipiſſe ex eorum libris patet. Ne Lanfrancus quidem, qui duobus & amplius poſt Paſchaſium ſæculis alter tranſſubſtantiationis parens

a Perr. L. 2. de Euch. ad Heſych. c. 3. p. 607.

b Albert. L. 2. de Euch. in Heſych. c. 2. p. 853. A.

c Guitm. L. 2. de ver. Euch.

d Cell. Hiſt. Goth. Append Not in procem. p. 56. col. 1.

e Alger. L. 1. de ſacr.

Caput XXXIII. fuit, quicquam de ſacramenti latria in tota contra Berengarium diſputatione memoraſſe cernitur. Nondum ipſi fortaſſe ſatis animadvertebant, id ex ſuo dogmate ſequi, ut latriæ cultus ſacramento decerneretur; vel ſi id ipſi jam pervidebant, nihil tamen novare in receptis venerationis ritibus auſi ſunt, quadam antiquitatis reverentia; tum quod novare, invidioſum putarent; tum quod à majoribus traditos venerationis ritus augeri atque explicari & de latria tandem accipi paulatim confirmato apud omnes dogmate facile poſſe ſperabant; Atque ita ſane contigit. Sed & hinc videre eſt, etiamſi vera eſſent quæ Perronius ſumpſit omnia, ne ſic quidem ex iis effici, quod ille inde concluſum voluit, nempe non pugnare cum Euchariſtiæ adoratione ejuſdem ſive ſanæ & integræ, ſive etiam mucidæ & corruptæ uſtrinam & incendium. Hunc enim ritum primi tranſſubſtantiatores ſi tantiſper retinuerunt, ideo retinuerunt quod eum à majoribus acceptum ſtatim abolere, & difficile & periculoſum exiſtimarent ob inſitam fere omnium animis rerum antiquarum reverentiam; non quod eum ipſi dogmati ſuo conſentaneum eſſe exiſtimarent. Itaque tolerare ad tempus maluerunt, quam antiquum morem cum multorum offenſione ſubito abrogare, eoque ne tranſſubſtantiationi noceret, cum qua pugnare eum ſatis intelligebant, colores ab ingenio quæſitos de ignis puritate in medium attulerunt; dilutos quidem illos & ineptos, ſed tamen hujuſmodi, qui animis dogmatis ſtudio occupatis ſatisfacerent, & cum eo ritum veterem utcumque reconciliare viderentur. Sed poſtquam dogma altiores in omnium mentibus radices egit, ac inter præcipua fidei fundamenta cenſeri cœpit, tum vero vetus ille mos paulatim ei cedere, ac ſenſim locum ſuum deſerere coactus eſt, donec tandem plane ex Latinorum uſu ac praxi exolevit. Itaque ſi Humbertus, Guitmundus, & Algerus hoſtias & adorarent & incenderent non ideo ſequeretur non eſſe hoc cum illo ἀσύςατον. Hi nimirum uno cauſæ, quam tuendam, ſuſceperant ſtudio coacti ſunt hoc negare quod eſt per ſe cuivis homini ratione utenti perſpicuum. Nam cum majores ſuos ex eorum canonibus intelligerent Euchariſtiæ reliquias incendiſſe, ne adverſarij, quod inde concludebant obtinerent, nullam eſſe ſcilicet panis ſacri in divinum Chriſti corpus tranſſubſtantiationem, negarunt incendium illud ad numinis cujus corpus incenditur, contumeliam pertinere, contenderuntque ejus exuvias honorifice exuri; quod ſane incredibile portentum eſt. Si mens libera fuiſſet, neque præcepto illo de tranſſubſtantiatione errore occœcata, plane aliter judicaſſent, & cum Paludano facile confeſſi eſſent hoſtiam (ſi, quod illi ſtatuebant, Deus eſt) etiam, cum mucida facta eſt, non poſſe abſq; immani ſacrilegio comburi. Patrum, qui Euchariſtiam cremari primi inſtituerunt, longe alia ratio eſt. Illis enim nulla ritum antiquitas commendabat, quem adeo nunquam inventuri, nunquam de eo in uſum admittendo cogitaturi erant, ſi Euchariſtiam pro ſummo Deo adoraſſent. Sed neque eorum poſteri hunc ritum per tot ſecula apud Græcos primo, tum

& ex

& ex aliqua parte apud Latinos ad undecimum ſeculum manere ſiviſſent, ſi ſacramentum ut hodie factitant Latini, latria adoraſſent; ſed perſpecta ejus abſurditate, & cum illa adoratione ἀσυστατῳ, mature abjeciſſent; ut à Latinis factum videmus; qui primo quidem eum recta oppugnare & abrogare non ſunt auſi ob vulgo notam ac creditam ejus antiquitatem, mox tamen variis artibus attritum plane penituſque deleverunt, ut hoc ingens ſcandalum à ſuorum oculis amolirentur; idque animadvertere eſt in Guitmundi & Algeri diſputatione. Illi enim non ſimpliciter & rotunde, quod viros probos & candidos decebat, ſed vafre & aſtute reſpondent; neque aientes, neque negantes hæc apud ſui ævi Eccleſiam factitari; ac ne illud quidem diſerte docent an à veteribus factitata nec ne fuerint. Paludanus vero, qui decimo quarto ſeculo ineunte vivebat, quo res jam confecta erat, & abolita à Latinis cremandæ Euchariſtiæ conſuetudo, aperte ac ſine ambagibus agit, & illud quod diximus, rotunde confitetur, *immane eſſe ſacrilegium hoſtias conſecratas, etiam mucidas comburere.* Denique quam veterum de hoc negotio ſenſus ab Algeri & Guitmundi mente diſcreparent, patet. Veteres enim, ut ex Tertulliani & Remigij laudatis ſupra vocibus, oſtendimus quod adoratur, id ab eo incendi, à quo adoratur, nefas putabant, & corpus hominis mortui ignibus funerari, pœnale, adeoque ignominioſum cenſebant. At iſti noviſſimi Latinorum heroës Guitmundus & Algerus ſerio nobis narrant incendi ac ignibus tradi quoddam eſſe venerationis, profecto mirificum genus, eoque nullam argui ejus qui incenditur, indignitatem, tantumque ſibi de noſtro ſtupore blandiuntur, ut frigidis ac puerilibus de elementari ignis puritate, munditie, ac efficacitate philoſophematis ſe nobis perſuaſuros ſperarint rem non tantum falſam, & à communi hominum ſenſu & à Patrum doctrina abhorrentem, ſed etiam ſtultam, deliram ac ridiculam. Itaque quod hi, qui iſto ſenſu & animo erant, ut honoris cauſa quemquam igni comburendum tradi putarent Euchariſtiam vel ipſi combuſſerint, vel alios comburentes ferendos imo etiam laudandos duxerint, ex eo fateor confici non poſſe eos Euchariſtiam vel ipſos minime adoraſſe, vel adorandam cenſuiſſe. Patres vero, qui igni cremandum tradi *pœnam* eſſe & *ignominiam* juxta communem hominum ſenſum rectamque rationem exiſtimant, ſiquid incenderint nemo ſanæ mentis negaverit recte nos ratiocinaturos ſi eos inde argumentemur id quicquid eſt quod incenderunt, pro Deo ſummo minime adoraſſe. Nihil ergo Perronij cavillationes vim argumenti infringunt; quo non fuiſſe à Patribus adoratam Euchariſtiam inde concluſimus, quod eam illi in antiquiſſimis aliquot Eccleſiis incendere olim & comburere ſoliti fuerint.

CAPUT XXXIII.

Caput XXXIV.

CAPVT XXXIV.

Argumentum XXVI. inde ductum, quod veteris Eccleſiæ diſciplina pœnitentes etiam tertij gradus ab Euchariſtiæ conſpectu excludebat; ac ne ipſos quidem fideles admittebat, niſi eſſent communicaturi. Quod utrumque abſurdiſſimum eſſet, ſi Euchariſtia quidem vere Deus eſt latria colendus. Nam pœnitentem maxime veteranum, multo vero magis fidelem, ad Dei ſui conſpectum admitti adoraturum & decet & utile eſt; ut vel inde intelligimus, quod Latini quibus Euchariſtiam Deum eſſe placuit, utrumque illum morem jam pridem aboleverunt.

PRæter iſtos veteris Eccleſiæ ritus huc quoque proprie pertinet communis ejuſdem in ſacramentis adminiſtrandis diſciplina, quæ quarto ſeculo, ut videtur, inſtituta, hoc & aliquot ſequentibus diu apud noſtros manſit; ex qua notum confeſſumque eſt, ut jam ſupra *f* monuimus, non modo Catechumenos & Energumenos, ſed etiam Pœnitentes primi, ſecundi, & tertij gradus ex conventu fidelium ante dimiſſos fuiſſe, quam fieret Liturgia Euchariſtica, neque fas fuiſſe cuiquam iſtorum Euchariſtiam videre. Extant in omnibus veterum Liturgiis ipſiſſimæ Diaconorum voces, quibus ab hoc myſterio excludebantur, & extra Eccleſiæ limina omnes iſti ſigillatim accuratiſſime dimittebantur; *g Exite Catechumeni in pace. Exite Energumeni. Exite qui in pœnitentia eſtis.* προέλθετε οἱ κατηχούμενοι ἐν εἰρήνῃ. προέλθετε οἱ ἐνεργούμενοι. Ἀπολύεσθε οἱ ἐν μετανοίᾳ. *Fideles* (id eſt Chriſtianos baptizatos & quidem *ſtantes*, hoc eſt nullo crimine pœnitentiam commeritos) exire ſolos vetant, *Nemo horum, quibus non licet, exeat. Omnes fideles flectamus genu. Oremus Deum per Chriſtum eius.* μήτις τῶν μὴ δυναμένων προσελθέτω· ὅσοι πιστοὶ κλίνωμεν γόνυ. δεηθῶμεν τοῦ θεοῦ διὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ. Sub ipſum Epiſcopi ad ſacrum peragendum introitum, Diaconus iterum eadem exclamat; *h Nequis ex catechumenis, nequis ex Audientibus; nequis ex infidelibus; nequis ex hereticis.* Dimiſſis his omnibus, oblationis tempore claudebantur januæ. *i* Semel clauſæ nemini ne fideli quidem, donec conſummatum eſſet ſacrum aperiebantur. Hæc ex Pſeud Apoſtolicis Conſtitutionibus. Eadem habent Liturgiæ; ut Iacobi, quam unam exempli cauſa adſcribere in re minime controverſa ſatis eſt; *x Nullus Catechumenorum, nullus eorum, qui nondum initiati ſunt, nullus eorum qui orare nobiſcum non poſſunt interſit.* Scriptores illorum temporum eadem paſſim teſtantur; *l Audis* (inquit Chryſoſtomus) *præconem ſtantem, & dicentem, Quicumque eſtis in pœnitentia, abite omnes.* ὅσοι ἐν μετανοίᾳ, ἀπέλθετε πάντες. Pſeudo-Dionyſius Epiſcopi ad conficiendam Euchariſtiam apparatum deſcri-

f Supr. L. 4. c. 1.

g Conſtit. L. 8 c. 6. extr. c. 7. c. 9. extr.

h Ibid. c. 12.

i Ibid. c. 11. extr. p. 1013. D.

x Lit. Iac. T. 2. Bibl Patr. Gr. lat. p. 6. d.

l Chryſ. Hom. 3 in ad Eph. p. 887.

deſcribens; poſt pſalmodiam & ſcripturarum lectionem; *m Ea* (inquit) *finita, ſacro ambitu arcentur Catechumeni, & cum iis Energumeni, ac pœnitentes, illis qui divinorum aſpectu & communione digni ſunt, remanentibus.* μένουσι δὲ οἱ τῆς τῶν θείων ἐποψίας καὶ κοινωνίας ἄξιοι. Tum ſtatim clauſas fuiſſe templi fores ſignificat. Alios mitto teſtes, quos de re confeſſa plures excitare nihil neceſſe eſt. Non jam vrgeo quod Catechumeni & alieni anno Chriſtianiſmo homines hoc ſpectaculo excluderentur, quorum ſingularis quædam fuit ratio. Illis enim ſeculis, apud noſtros ex quadam, ut videtur, myſteriorum Ethnicorum imitatione mos invaluerat ut omnis baptiſmi, Euchariſtiæ, & cæterarum ſacrarum cærimoniarum celebratio quæ, qualiſque foret, & ex quibus rebus illa fierent, omnes nondum initiatos ſummo ſtudio celarent; ita ut coram iis nefas putaretur, non modo ſacramenta conficere, vel accipere, ſed etiam ſermone, ſive loquentes, ſive ſcribentes, aliquid de iis efferre. Quo fit, vt Catechumenos, qui nondum ſcilicet erant initiati, ab harũ rerũ ſpectaculo ſummoveri non ſit mirandum. Pœnitentes, qui pridem initiati fuerant, & communicati, quique totum illud ſacramenti arcanum, non minus, quam ipſi fideles, cognitum habebant, cur æque ac Catechumeni & cæteri ab Euchariſtiæ ſacro dimiſſi ſunt? *Indigni* (inquit) *erant, qui Deum viderent.* Vos ergo ſacrilegi, qui iſtos, tametſi id ſit indignum, Deum videre ſinitis; ejuſque ſi forte communione, non etiam aſpectu excluditis. Nam quod me ſupra jam dixiſſe memini, Latini pœnitentes adeo non arcent ab hoc ſpectaculo, ut eos ante ſuam oblatam, coram altari in quo illa quieſcit, proſternant, ibique ſuas illas diras & immanes flagellationes peragere jubeant, quibus ad ſatisfaciendum Deo aliquid inde pretij accedere non ſane ſtulte aut abſurde putant, quod coram ipſo illo Deo qui læſus eſt, exſolvuntur. Mitto, quod etiamſi peccatorem, recenti adhuc delicto, necdum vllis pœnitentiæ actibus expiato, à Dei ore & adoratione per aliquot dies exulare juſtum faſque fuerit; nulla certe ratio fuit, cur peccatum apud præpoſitos confeſſo, in pœnitentium cenſum admiſſo, multis pœnitentiæ actibus jam apud Eccleſiam aliquot menſes vel etiam fortaſſe annos perfuncto, negaretur Numinis aſpectus, & præſentis Majeſtatis adoratio. Cur non ei ſaltem concedebatur, ut vel *exhomologeſin*, quæ tertia erat pœnitentiæ actio, & quædam ejus conſummatio, apud Euchariſtiam faceret? Chriſtus olim, dum in terris verſabatur, mulierem illam famoſam, ſed pœnitentem, à ſui conſpectu adeo non repulit, ut etiam pedes ſuos contrectare eam, lachrymiſque conſpergere, & oſculis conterere, etiam ſpectante & ringente Phariſæo paſſus ſit. *n* Eſt-ne à quo in cœlum aſcendit, factus in noſtrum genus immitior? Vos vero longe aliter, & quidem ni fallor, multo ſapientius judicatis, qui reos etiam à crimine recentes ante Chriſti oculos ſiſtitis, exhomologeſin facturos. Vbi enim hoc officio melius atq; utilius fungaris, quã ante ipſa Dei illius ora, quem læſeris? Eadem ergo Patres vetuſtiſſimi inſtituiſſent, ſi de Euchariſtia

CAPVT XXXIV.

m Dionyſ. Hier. Eccleſ. c. 3.

n Luc 7. 37. 38. 39.

Capvt XXXIV.

idem vobiſcum ſenſiſſent; quibus illi profecto neque obſtiores, neque immitiores fuerunt. Quid ergo eſt quod eos tam diverſe a vobis in hoc eodem pœnitentium negotio verſari videmus, ut vel illi duri & inhumani ſi vos ſapitis, vel vos profecto ſacrilegi ſitis, ſi illi recte inſtituebant? Ego breviter utroſque abſolvo; quos ſcio ex ſua quoſque ſententia in hac cauſa ſe gerere. Vos nimirum, qui illud, quod in ara oſtenditis, non Chriſti modo ſacramentum aut Symbolum, ſed ipſum Chriſtum ipſum Deum putatis, jure ſane miſeros peccatores ante ipſius os collocatis, ut proſtrati ad Servatoris pedes præſentis miſericordiam ſua ſupplicatione acrius & efficacius commoveant; Sed & veteres, qui Euchariſtiam, non Deum (ut vos pertenditis) ſed divinæ modo pacis pignus teſſeramque eſſe putabant, merito quoque ejus vel aſpectum peccatoribus niſi jam expleta ſatisfactione expiatis ac reconciliatis, negabant. Vos, qui veſtram illam hoſtiam, non ad hoc ſolum Eccleſiæ repræſentari cenſetis, ut communicetur, ſed etiam ut primum & ante omnia latriæ cultu adoretur, merito hoc ab illo officium ſecernitis, omnibuſque pœnitentibus adorare quidem eam conceditis, ſumere niſi abſolutos & reconciliatos vetatis; Veteres vero, qui ad hoc unum inſtitutam, ad hoc unum in Eccleſia exhiberi Euchariſtiam putarunt, ut fidelibus ſumenda communicetur, merito & ipſi nemini eam niſi communicaturo videndam vel tangendam porrexerunt, vel eminus oſtenderunt. Vtriſque ſui facti conſtat ratio, ex ſuæ ſingulis fidei decretis. Illud unum quærendum reſtat utrius Eccleſiæ verior ſit fides, veſtræ-ne quæ Euchariſtiam Deum, an veteris quæ panem eſſe credidit? illius quæ latria adorandam ait, an hujus quæ negat? Sed nos in præſentia de facto ſolo quærimus. An veteres Euchariſtiam latria, quod vos hodie facitis adoraverint? Non adoraſſe inde certo probamus, quod nemini eam oſtenderunt, vel porrexerunt, niſi ſumpturo & communicaturo; itaque non catechumenis ſolum, ſed etiam pœnitentibus ejus aſpectum negaverunt; non facturi, ſi eam latria adorari & poſſe & debere cenſuiſſent. Id clare diſerteque expreſſit *a* Areopagites ille Pſeudo-Dionyſius, dum non alios in ſuis ſacris remanſiſſe dicit, niſi *eos qui rerum divinarum aſpectu & communione digni eſſent.* Neque enim dicit τῆς θεοῦ ἐποψίας, *Dei aſpectu* (quod plane dicere debuit, ſi cum Latinis ſenſiſſet) ſed τῶν θείων ἐποψίας *rerum divinarum aſpectu*, id eſt myſterij, ſive ſacramenti. Res divinæ τὰ θεῖα aliud ſunt quam Deus; ut res humanæ aliud quam homines. Tum neque manere eos dicit qui ſimpliciter digni ſint rerum divinarum aſpectu; ſed qui earum & *aſpectu & communione digni ſunt*; quo apertiſſime ſignificat nullum Euchariſtiæ aſpectu dignum eſſe, qui non & communione. Vnde patet non ſenſiſſe illius ævi Chriſtianos Euchariſtiam conſecrari ut adoretur. Nam ſi ita eſt, etiam iis qui eam ſumere indigni ſunt, oſtendi & ob oculos poni debet, non quidem ut ſumatur, quod nondum licet, ſed tamen ut adoretur, quod quibuſvis Chriſtianis licet; ut vel ex ipſa Latinorum praxi liquet. Veteres ergo qui ad

a Dionyſ. vbi ſupr.

Euchariſtiæ

Euchariſtiæ aſpectum neminem niſi qui & ejus communione dignus eſſet, admittebant, apparet eam cenſuiſſe neque adorandam, neque ad aliud conſecrandam niſi ad communicandum. CAPUT XXXIV.

Id vero etiam clarius patet ex eo more, quem nos ſupra *p* oſtendimus totius Eccleſiæ communem ad ſextum ſeculum fuiſſe; ut nimirum quicumque Euchariſtiæ ſacro intereſſent fideles, ei communicarent. Cur enim quæſo videndi & adorandi Dei ſui copiam iſtis, non Pœnitentibus ſed fidelibus etiam non communicaturis negarent, ſi Euchariſtiam Deum eſſe revera credidiſſent? Quia (inquit) nolunt communicare ſacramentaliter; id eſt quia nolunt Deum ipſum panis ſpeciebus tectum ſumere. Bona fateor ratio; ſi Chriſtum adorare nemini licet niſi prius ore ſumptum in ventriculum, in quo cibi coquuntur, dimiſerit. Atqui hoc omnes vident, quam non modo falſum & abſurdum, ſed etiam delirum inſanumque ſit. Mitto quod apud Latinos innumerabiles quotidie fidelium myriades hoſtiam in Miſſis adorent, in quibus nullam ſumpſerunt. Sed Chriſtum quis neſcit dum eſſet in terris, ab Apoſtolis, & ab aliis multis religioſiſſime fuiſſe adoratum etiam antequam ſe ut vos vultis, in pane manifeſtaſſet? Quis etiam hodie extra Miſſam adorari ab omnibus piis neſcit? Fidelem Deo ſupplicare, & latriæ cultum deferre, nulla quovis loco, ac tempore invidia unquam fuit, ac ne nunc quidem eſt. Imo vbi proprio aliquo & peculiari in loco adeſſe, eum præſentem certus es; tum eum adorare non modo licet, ſed quod multo majus eſt, non adorare non licet; idque nulli Chriſtiani acrius contendunt verum eſſe, quam Latini; quos notum eſt ſuæ hoſtiæ adorationem, omni quo apparuerit tempore ac loco, ab omnibus & ſuis & alienis, non verbis modo, ſed etiam pugnis ac calcibus exigere, vbicumque rerum potiuntur, & Lutheranos quos vocant, eo maxime irridere atque damnare, quod Dominum etiamſi in pane adeſſe credant, adorare tamen in pane renuant ac refugiant, ut ex Bellarmino *q* intelligere licet qui adverſus eos diſputat Chriſtum in Euchariſtia præſentem *ſive in uſu, ſive extra uſum*, latriæ adoratione eſſe colendum. Iam cum Paulus fidelem non *ſemper*, ſed ea tantum lege præcipiat communicare, *ſi ſe ipſum probaverit*; inde manifeſtum eſt, cui ſui probandi vel facultas vel tempus vel voluntas hactenus defuerit, eum non modo non peccare ſi à ſacris dapibus abſtineat; ſed etiam graviter peccaturum ſi in eo animi ſtatu imparatus & illotis quod aiunt manibus, in menſam ſacram manus immittat. Ergo quem Euchariſtiæ adminiſtratio in eo ſtatu deprehendit atque opprimit, ei ſacras quidem particulas ſumere non licet fateor, ac ne expedit quidem; Adorare tamen Dominum Chriſtum, ſi ſe ei præſentem ſiſtat, etiam tum licet, quo etiam expedit, atque eum religioſa prece invocare, ut ſibi adſit, mentemque ac conſcientiam ſuam Sancti Spiritus virtute ac lumine purgare & mundare velit. Fidelem vero ita animo affectum ejicere de Eccleſiæ cœtu; impudentiæque damnare, ac ne id pati quidem velle, ut ei Dominum ſi

p Supr. L. 4. c. 1.

q Bell. L. 4. de Euchar. c. 29. §. His præmiſſis.

minus

Caput XXXIV.

minus edere ac in ventriculum condere, certe colere adorare & invocare liceat; id vero iniquum atque inhumanum eſt. Ergo ſi veteres Euchariſtiam latria legitime coli, & adorari poſſe crediddiſſent; nunquam profecto duram & inhumanam illam legem tuliſſent, ne quis ejus ſacro interſit niſi qui communicet. Dura enim & inhumana lex eſt fidelem Dei ſui aſpectu, & religioſa præſentis invocatione fraudare. Nam ſi Euchariſtia Deus eſt, qui ab ejus ſacro licet alioqui non eſſet communicaturus arcetur, omni eo fructu fraudatur, qui ex Dei præſentis aſpectu & invocatione à fideli percipitur. Atqui eam legem à veteribus latam fuiſſe nos ſupra *r* ex Canonibus Pſeud-Apoſtolicis, & ex Concilio Antiocheno, Chryſoſtomo & aliis probavimus. Non ergo credebant illi Euchariſtiam Deum ipſum eſſe latria colendum & adorandum; ſed Domini duntaxat ſacramentum nobis ſui perceptione Dominicæ mortis fructus communicaturum. Idemque ex eo intelligi poteſt, quod eſt etiam à nobis ſupra *s* ſuo loco demonſtratum, non fuiſſe apud veteres in vſu Miſſas ſolitarias. Nam ſi Deus corpus ſuum in ſano Euchariſtiæ realiter præſens ſiſteret adorandum, cum ad cultum adorationis nihil interſit plures adeſſe, tamque ab uno quam à pluribus hoc officium vtiliter præſtari poſſit, clarum eſt non à pluribus tantum, ſed etiam ab uno per Euchariſtiam evocari poſſe ac interdum debere Numen, ut ei præſenti adoratio etiam ab uno, quoties id expedit, deferatur; quod ipſa adverſariorum praxis demonſtrat. Mitto quod hinc pariter eadem ratione concludi poteſt neque veteres Euchariſtiam pro ſacrificio proprie dicto habuiſſe, ad cujus oblationem unius Sacerdotis præſentiam & actum ſatis eſſe ipſi adverſarij non modo affirmant, ſed etiam contendunt, eoque in primis Miſſas ſuas ſolitarias conſtituere conantur. Sed quod hinc adorationem Euchariſtiæ refutavimus, id ipſum inde quoque confirmatur, quod apud Anaſtaſium Nicænum legimus *t* quemdam Anachoretam quærenti cur *tam conſtanter pergeret à ſancta Eccleſia ſeparatus eſſe & abſtinere à ſancta Synaxi; reſpondiſſe, omnes Synaxes & publicas liturgias ideo fieri, ut homo expurgetur à ſuis peccatis, & Deus in eo habitet. Si ergo homo factus ſit templum Dei animatum, animam qua Deum geſtet recedere ab omni deſiderio Eccleſiarum, & ſynaxeon, & feſtorum humanorum.* Nam ſi in Euchariſtia Dominus divino ſuo corpore ſe nobis realiter extra nos præſentem ſiſtit, ut eum latria colamus, nihil valeret illa Anachoretæ reſponſio ad purgandam ſuam à ſacris ſynaxibus abſentiam. Nam ſi hoc quod nunc Latini credunt, verum eſt, non eſt ſatis fidelem Deum in ſe habere habitantem, niſi adoret extra ſe ſub panis ac vini ſpeciebus mirabiliter exiſtentem. Alioqui ſi ſponte eo cultu abſtineat, quantacumque de cætero fingatur ejus ſanctitas, eo reus erit contemptæ Dominicæ illius manifeſtationis, id eſt (ſiqua ſit Latinis fides) myſterij omnium pæne quæ ſunt in religione Chriſtiana diviniſſimi, ſpretique cultus, quo nullus ex eorum quidem hypotheſi, ſanctior ac præſtantior Chriſto

r Supr. L.4. c.1.

s Supr. L.4. c.5.

t Anaſt. Nic. Quæſt. 2.

Chriſto Domino deferri poteſt. Ille ergo, qui ita reſpondit Anachoreta totam hanc mirificam Theologiam neſcivit, neque Euchariſtiam eo fieri putavit, ut à nobis latriæ adoratione colatur, ſed ſacramentum à Domino ad hunc tantum uſum inſtitutum eſſe credidit, ut ejus ſuſceptione purificemur ac ſanctificemur, & in Dei amorem hac communione ſic accendamur, ut ejus templum facti numine fruamur in nobis habitante. CAPUT XXXIV.

Denique neque eum morem omiſerim, quem olim in univerſa Eccleſia fuiſſe ſupra demonſtratum eſt; ut Euchariſtia diebus jejunialibus, non mane, quod alias ut plurimum fiebat, ſed veſpere vel hora nona celebraretur, ac ſumeretur. Tamerſi enim id prima fronte leve videatur, & ab ea, in qua verſamur, quæſtione ſatis alienum; ſi tamen uſum hunc penitius excuſſeris, & cauſſam cur inſtitutus fuerit, expenderis, comperies rem eſſe maximi ad id quod nunc agimus momenti. w Supr. l.5. c.11.

Docuimus x ex priſcorum monumentis rationem huius diſcriminis, quod olim ſervabatur inter ſacra, quæ die jejunii fiebant, & quæ cæteris anni diebus agebantur, hanc fuiſſe, quod veteres Euchariſtiæ eſu ac potu jejunium ſolvi putarent; eo factum, ut ſacra communio in eam horam differretur, qua diei cujuſque jejunium ſolvi ſolenne ac legitimum eſſet, ſive veſpere, ſive hora nona. Iam vero non eſt difficile, qui ſic de ſacro pane & vino ſentirent, eos intelligere longiſſime abfuiſſe à Latinorum dogmate de Euchariſtiæ ἀποθεώσει, & cultu. Nam cujus cibi ſumptione jejunium frangitur, eum hujuſmodi eſſe neceſſe eſt, ex quo corpus nutriatur, quique adeo ventriculo receptus coquatur in alimentum, digeratur, partimque in membra, ex quibus conſiſtimus, convertatur; partim etiam excernatur, ac per vias à natura ad eum uſum comparatas, egeratur ac ejiciatur. Itaque Cellotius Ieſuita Græcos, qui jejunium ſumpta Euchariſtia ſolvi putant, merito inde argumentatur y ſentire ſacra dona à cibis communibus hac inquam in parte, nihil differre, qui inquit, *nutriunt, digeruntur, & egeruntur*. Cum ergo veteres ita de Euchariſtia ſenſiſſe ex veris certiſque ſupra demonſtratum ſit, viros ſapientiſſimos ac religioſiſſimos omni rationis, pietatis, ac judicii laude ſpoliat, quiſquis rei de cujus natura ipſi tam humiliter ſentirent, cultum latriæ, uni Deo Opt. max. debitum detuliſſe exiſtimat. x Ibid. y Cellot. opuſc. 7. in tract. Anon. de Euchar. p. 564. col. 1.

Hhhhhh CAPUT

CAPVT XXXV.

Argumentum XXVII. inde ductum, quod Patres, etiam temporum infra an. D. 300. Paganis exprobraverint cultum eorum, quæ hominum arte & manu facta ſunt. Arg. XXVIII. ex eo, quod iidem iiſdem objectarint cultum rerum & naturæ & hominum injuriis obnoxiarum; fruſtra utrumque & abſurde, ſi ipſi Euchariſtiam & ipſam ab homine factam, & iiſdem injuriis obnoxiam latria coluiſſent.

ATque hæc de veterum ritibus ab Euchariſtiæ adoratione (ut ſic loquar) diſſentaneis dicta ſunto. Iam ea quoque deſpiciamus, quæ illi adverſus religioſos Paganorum cultu diſputarunt. Ex his enim non pauca contra Latinos: argumenta deprompſimus in ea operis parte, quæ de religioſi cultus objecto fuit, quibus ſatis ni fallor demonſtratum eſt Euchariſtiam non fuiſſe ab antiquiſſimis ad an. D. 300. Chriſtianis adoratam. Fateor pauciores extare in Chriſtianorum, qui ſequentibus ſæculis floruerunt, adverſus Paganos diſputationes; quod ſub Principibus Chriſtianis paulatim primo contabuerit, poſtremoque plane extinctus fuerit Paganiſmus; nihil ut magnopere opus eſſet errorem per ſe ruentem & evaneſcentem longa diſputatione inſectari. Sed tamen ne ipſi quidem horum ſæculorum Patres hac in parte plane muti ſunt. Pauca ergo quæ nos in hoc genere obſervavimus, hic exſequemur. Primum illud erit, quod veteres quarto ſæculo anteriores oſtendimus *a* Paganis paſſim objicere Deos ab ipſis coli hominum arte & manu factos. Hoc autem iſtis non fuiſſe objecturos ſi Euchariſtiam ipſi, hominum ut liquet, manu & opera factam, ac in Dei corpus transformatam ipſi latria coluiſſent. Iam eorum, quos ita cum Paganis diſputantes edidimus, unus eſt Arnobius, qui cum ipſis quarti ſæculi initiis floruerit, oſtendit ne quarto quidem ſeculo apud noſtros in uſu fuiſſe Euchariſtiæ cultum religioſum. Ac inter cætera quæ ille in Divos gentium jacit, hoc nominatim exprobrat eos *b incoctos fuiſſe fornacibus figulinis, & in eas formas, quæ cernebantur, conflatos ductoſque exiiſſe.* Qui factum, ut nihil timuerit, ne Pagani retaliarent, Deum quoque à Chriſtianis coli, qui & ipſe piſtoriis focis incoctus, ferroque incluſus conflatus eſt in eam ſpeciem quæ videtur? Cur non timuerit, vna hæc ratio eſt, quod noſtri ſcilicet illius ævi homines Euchariſtiam, quam negare non poterant hac, & ſimili hominum arte ac opera fieri, minime adorarent, vel latriæ cultu dignam eſſe putarent. Si Arnobius hanc adoraſſet, ſi corpus ante eam ſuum in terram proſtraviſſet, ſi in adverſis rebus invocaſſet, quo tandem ore, qua fronte ſuum ipſius factum in amentiæ crimen aliis verteret? *Ita iſte* (inquit) *c non error eſt? non ut proprie dicatur amentia*

z L. 1. & 2. de obj. cult. rel.

a L. 1. de cult. relig. obj. c. 21.

b Arnob. l. 6. contr. Gent. p. 251.

c Id. ibid.

amentia? DEUM CREDERE QUEM TUTE IPSE FORMARIS? ſupplicare tremebundum fabricata abs te rei? & cum ſcias & certus ſis tui eſſe operis, & digitorum partum, pronum in faciem ruere, opera rogare ſuppliciter, adverſiſque in rebus, atque in temporibus aſperis propitij numinis facere ſuccurrere? Sed & Lactantius, qui ſub Conſtantino Arnobii diſcipulus, floruit, paria quoque Gentilium Divis objecit; *d Timent* (inquit) *opera digitorum ſuorum; quaſi quicquam eſſe poſſit artifice ſuo maius. Quæ igitur amentia eſt, aut ea fingere, quæ ipſi poſt modum timeant, aut timere quæ finxerunt:* Multis paulo poſt iſtum Gentium errorem exagitat, *e hominem* illorum *quaſi parentem putandum eſſe, quæ per eius manum nata ſunt; per eum ſpeciem, figuram, pulchritudinem habere cœpiſſe; & ideo meliorem* eſſe qui fecit, *quam illa quæ facta ſunt. Et ſic hæc adoranda ſunt, artificem à quo facta ſunt, ipſum quoque multo potiori iure adorandum eſſe.* Neque iſte veritus eſt, ne hæc ſibi Pagani impudenter ab eo objici quererentur, qui Euchariſtiam adorat quidem, nec tamen ſacerdotem à quo facta eſt ulla latria colit.

CAPUT XXXV.

d Lact. l. 2. Inſtit. c. 2.

e Ibid. p. 78. extr.

Sed & primorum ſeculorum Chriſtianis ignotam fuiſſe Euchariſtiæ nunc apud Latinos ſolennem latria, inde quoque iu eadem diſputatione probavimus, quod eorum Theologi Paganos irriſerint, ea religioſe colentes, quæ erant multiplicibus injuriis obnoxia; & Naturæ, ut fulmini, igni, tempori; & animalium ut murium, avium, canum, & ipſorum denique hominum, ut furum & latronum; quibus caſibus cum ipſam quoque Euchariſtiam ſubjacere manifeſtum ſit, non eſt credibile ſapientiſſimos homines ea adverſariis fuiſſe obiecturos, quæ in ſe repercuſſa reditura erant. Iam vero conſtat quarti & ſequentium ſeculorum Patres eadem quoque Paganorum Divis objeciſſe. Ita paſſim Arnobius, & Lactantius, primi quarti ſeculi Patres, paſſim de illis fictitiis numinibus ludunt; Ille *f* Iovis Capitolini & Iunonis Argivæ, & Serapidis Ægyptii, & liberi Athenienſis & Dianæ Epheſiæ, & Apollinis Delphici incendia ſalſe deridet. Neque Lactantius Paganis parcius iſta colentibus inequitat; *g Frangi enim* (inquit) *& cremari poſſunt, ac perire. Nam & tectis vetuſtate labentibus ſæpe comminui ſolent, & conſumpta incendio dilabuntur in cinerem. Tum, quæ igitur inſania eſt timere pro quibus aut ruina, aut ignes aut furta timeantur? Quæ vanitas aliquam ab his ſperare ſalutem, quæ tueri ſemetipſa non poſſunt? Quæ perverſitas ad eorum præſidia decurrere, quæ ipſa cum violantur, inulta ſunt, niſi à colentibus vindicentur?* Iam Gentium Divos, furta, quæ ab iis *timeri* Lactantius dicit, ſæpe reapſe paſſos eſſe latius allatis exemplis oſtendit *h* Arnobius; *Antiochum* (inquit) *Cyzicenum ferunt decem cubitorum Iovem ex delubro aureum ſuſtuliſſe, & ex ære bracteolis ſubſtituiſſe fucatum.* Mox Dionyſium juniorem memorat, qui Iovem velamine aureo Æſculapium vero barba ut ille ait, *ampliſſima, boni ponderis,* (aurea ſcilicet) *& philoſophicæ denſitatis ſpoliavit,* etiam ſuis numinibus *jocularibus facetiis illudenis,* quæ duo exempla Lactantius quoque attulit; *i* atque illis Verris Romani faci-

f Arnob. l. 6. p. 260.

g Lact. l. 2. c. 4. p. 77.

h Arnob. l. 6. p. 257.

i Lact. l. 2. Inſt. c. 4 p. 79.

Caput XXXV.

k Id.ibid. p. 80. extr.

l Chryſoſt. Hom. 57. in Gen.p.615.

nus adjecit quem Marcus Tullius teſtatur Cererem Ennenſem ex arcanis & vetuſtis penetralibus immiſſis latronibus ſævis impune ſuſtuliſſe. Atque hæc quidem illi, vt demonſtrent non eſſe Deos, qui furto ſurripi, qui latrocinio ſpoliari ab hominibus poſſint. Qualiter & Chryſoſtomus Labanis ſtultitiam ridet, qui quos Deos ſuos dicebat, eoſdem à Rachele filia furto ſibi ſubductos querebatur. In hæc enim Labanis ad Iacobum verba, *Quare furatus es Deos meos? O ſummam* (inquit) *amentiam. Tales ne ergo ſunt Dij tui, vt eos etiam furari quis poßit? Non te pudet hæc de Diis tuis ita dicere. Quare furatus es Deos meos? Vide quantus hic fuerit erroris exceſſus, vt ligna & lapides qui ratione præditi ſunt colant? Igitur hi ſunt Dij tui Laban, qui ne ſe ipſos quidem à furum injuria vindicare valuerunt*: ὢ ἀνοίας ὑπερβολὴ, καὶ ποῖοι εἰσὶν οἱ θεοί σου, ὡς καὶ κατὰ τὴν αἰσχύνην λέγειν, ἵνα τί ἔκλεψας τοὺς θεούς μου; ὅρα πόση ἦν ἡ ὑπερβολὴ τῆς πλάνης ὡς τοὺς λόγῳ τετιμημένους ξύλα καὶ λίθους θεραπεύειν, καὶ οἱ μὲν θεοί σοι. ὦ Λάβαν, οὕτω κλέπτεσθαι μέλλοντες, ἑαυτοῖς ἀμῦναι ἴσχυσαν. Horum infirmitati, qui ne ſibi quidem ipſis cavere poſſunt ſummam veri Dei potentiam deinceps opponit, qui à Iacobo, etiam neſciente omnem Labani impetum cohibuit, injuriamque propulſavit. Qui ſic contra Paganos diſputant, ea apertiſſime colenda, adoranda, pro Diis habenda negant quæcunque ſunt his vel Naturæ vel hominum injuriis expoſita. Ergo Euchariſtiam iidem adorandam vel pro Deo habendam nunquam profecto putarunt, quam iiſdem caſibus obnoxiam eſſe neque ipſi ignorarunt, neque Latini nunc negant. Poſſem cum hiſtoriis ab Arnobio de Divis Gentium allatis paria de Euchariſtiæ conflagratione & aliis caſibus componere. Sed conſulto abſtineo. Furto quod Chryſoſtomus Labanis Diis obiicit ſubjacere etiam Euchariſtiam, tametſi ſatis per ſe notum ſit unico tamen Latini antiſtitis teſtimonio illuſtrabo. Is eſt Alexander Geraldinus ex Epiſcopo Vulturarienſi Romanæ Eccleſiæ Legatus, ſancti Dominici in Hiſpaniola Americani Oceani inſula Epiſcopus, qui in Epiſtola ad Carolum Quintum Cæſarem Itinerario ſuo ſubjecta, m *Quoniam* (inquit) *templum ſedis meæ Epiſcopalis è tignis, è caſpitibus, materia tenui, è tabulis & luto, è ramis arborum, veluti topiaria arte intertextis erectum erat, unde noſtri libri, organa, ipſa altarium ornamenta, à ſacrilegis ſublata ſæpe ſunt: ipſum DEI CORPVS à IVRIBVS, à Magis, à Necromantibus, ab aruſpicibus, ab ariolis, à Pythonibus, à fanaticis, à ſceleratorum igne tutum non eſt; te precor omnium ſeculis noſtri excellentiſſimum, ut octo millia pondo auri à Ferdinando olim Rege pro templo meo Epiſcopali condendo relicta, & Peſſimutio Quæſtore collecta mihi per ſolvantur imperes, quæ ego in teſtudines tholo majoris altaris peragendo exponam.* Eadem narrat Cardinali Ægidio, in epiſtola quam ad eum ſcribit; n *Quoniam* (inquit) *Epiſcopale templum inſula mea è ramis arborum, è palmis, è caſpitibus, è materia periculo plena erectum eſt, quo ſanctiſſimum ſacramentum Dei noſtri à ſicarius, à ſacrilegis, à ſceleratis, à vicino igne minime tutum eſt.* Hic *Deum ſuum* in templo ex infirma

m Alex.Gerald.in Epiſt ad Carol. V. Ægid. in Itiner.

n Ibid.

ex infirma ad fures repellendos materia conſtructo tutum eſſe negat; Pro eo furta *timet*, cui vt ſit à furum & Magorum inſidiis & manu tutum, emendicato à Cæſare auro opus eſſe confitetur. Hunc ergo iſtius Epiſcopi Deum id eſt Euchariſtiæ ſacramentum Lactantius Deum eſſe non credidit, qui ea pro quibus furta timentur, *timere*, id eſt religioſe colere & pro Diis habere *inſaniam* eſſe putavit; Ab hoc Geraldini Deo (hoc eſt à ſacro Euchariſtiæ pane) *tutelam ſperandam* eſſe negat; qui ab illis eam ſperare, quæ tueri ſemetipſa non poſſunt, *vanitatem eſſe* profitetur. Ad huius denique *præſidia decurrendum* negat, cui Cæſaris, qui eum colebat præſidium emendicatur, vt ab humanis injuriis vindicetur. De Chryſoſtomo vero quid dicam, qui Labanem non ſtultitiæ, ſed amentiæ, ejuſque non ſimplicis, ſed inſignis, & ſingularis, inſimulat, quod Deos dixiſſet quos Iacobum furatum eſſe ſuſpicabatur? Iſne Geraldinum tuliſſet id *Dei ſui corpus* nominantem, quod à furibus ſubduci, à Magis & necromanticis & hariolis rapi poſſet? Non hominem caſtigaſſet? Non tanquam abſurdum & ineptum hunc eius ſermonem reprehendiſſet? ac illa ſua ad Labanem dicta ad hunc vſurpaſſet? *Quid ais, Epiſcope? Talis ne Deus tuus eſt, ut eum etiam furari quis poſſit? Non te pudet hac de Deo tuo ita dicere*, Dei mei corpus à furibus, à Magis, à Necromanticis & cæteris hominibus ſceleratis tutum non eſt? Hæc in Latinos Chryſoſtomus profecto diceret, qui ſua illa Labanis objurgatione non modo dicit, ſed clamat inſani eſſe hominis ea colere, ac Dei nomine cenſeri, quæ furum injuriis obnoxia ſunt.

Caput XXXVI.

Argum. XXIX. *ex eo, quod veteres Paganis eorum cultum objectent, quæ humano præſidio ad ſui tutelam egent. Item Arg.* XXX. *ex eo quod iidem Paganis quoque exprobrent, quæ illi colebant cuſtodiri, muris, ſeris & repagulis muniri; quod utrum quæ, Latinorum hoſtiæ congruit, quam ipſi mures, minimaque animalcula violarent, niſi arcerentur.*

SEd & hoc ipſum, quod Gerardinus à Cæſare poſcit Deo ſuo contra fures præſidium, veteres Theologi iis quæ à Paganis adorabantur paſſim objectant, vt hoc velut certiſſimo & evidentiſſimo argumento probent iſta nihil minus fuiſſe, quam Numina, cultu & adoratione digna. Arnobius inter cætera, quibus hanc cauſſam agit, illud etiam quærit à Paganis, cur eos (quos adorabant ſcilicet Deos) ſi vere

Caput XXXVII.

Deos eſſe crederent, *ſub validiſſimis clavibus, ingentibus ſubclauſtris, ſub repagulis, peſſulis, aliiſque huiuſmodi rebus cuſtodirent, conſervarent atque haberent incluſos, ac ne forte fur aliquis, aut nocturnus irreperet latro, adituis protegerent, atque excubitoribus.* Lactantius hoc ipſum quoque attigit, *p* quo loco ait Gentilium Deos *plerumque in prædam furibus cedere, niſi ſua illis magnitudo ſubvenerit, aut cuſtodia* (inquit) *Diligens ſepſerit*, id vt videtur, à *q* Cypriano mutuatus, qui in eadem adverſus Demetrianum cauſa Deos iſtos dixerat *clauſos ne pereant colentium tutela cuſtodiri.* Iam vero Euchariſtiam iiſdem Latinos artibus à furum & maleficiorum inſidiis tueri notum eſt. Ac ei quidem contra nullius injuriam magnitudo ſua ſubvenit; quæ ſcilicet perpuſilla eſt facileque cujuſvis non modo viri, ſed etiam pueri, imo & infantuli manu tolli poteſt. Quo magis contra vim omnem alienam ei conſuli neceſſe fuit. Itaque templa inprimis in quibus colitur & aſſervatur ſolidiſſimis muris cingi & *validiſſimis foribus, clavibus, clauſtris, repagulis, peſſulis* diligentiſſime claudi ſolent, & ad hanc curam oſtiarii, æditui, aliique cuſtodes adhiberi; quam ad rem Gerardinum modo audiebamus octo ſibi millia pondo auri à Cæſare repræſentari flagitantem, quo templo ex firma ſolidaque pro futili materia extructo, & cæteræ ſacræ ſuppellectili, & præſertim ille *Dei corpori* quod dicit; adverſum latronum vim, & furum inſidias caveret. Præterea ipſum illud ut loquuntur *Dei corpus* vaſculis diligenter obſeratis incluſum, ac in tabernaculo quodam & ipſo clauſo, reconditum in altari collocant; quod eos diſerta lege præcipere non piguit; nequid hic per errorem ab imprudentibus miniſtris peccaretur. Lex ſupra alibi *r* ſuo loco recitata eſt. Innocentius 3 maximus Latinorum ſacrorum & ſacramentarii cultus auctor, jam pridem decreverat *ſ vt in cunctis Eccleſiis Euchariſtia ſub fideli cuſtodia conſervetur, ne poſſit ad illam temeraria manus extendi.* Cum ergo Patres, ex iis quæ contra Paganorum numina diſputant, clarum liquidumque ſit putaſſe nihil eorum, quæ clavibus, foribus, & aliis hujus generis humanis præſidiis clauduntur, muniuntur, & cuſtodiuntur, adorari fas eſſe, ac pro numine haberi; profecto neque illud quo contendimus, obſcurum eſt, eos Euchariſtiam, quæ ad hoc vt ſervetur, ciborio ac tabernaculo ſub clave cuſtoditur, nequaquam cenſuiſſe adorandam, & vni Deo debita latria colendam.

p Lact. L. 2. Inſtit. c. 4 p. 77.
q Cypr. ad Demetr. p. 236.
r Supr. L. 6. c. 3 in.
ſ Decretal. L. 3. Tit. 44. c. 1.

Sed illa à Latinis ita diligenter cuſtoditur, vt ſervetur, non ſolum à manu furum & latronum, ſed etiam ab iniuriis ſacrilegorum, murium, & aliorum huiuſmodi animaculorum, quæ plurimum ei moleſta atque infeſta eſſe ſolent. Cum enim mures, qua ſola præditi ſunt ſenſuum vi externas panis ſpecies, ſub quibus Latinorum numen latet, intelligant; ſubſtantiam rei, id eſt Dei corpus non videant; quo ſenſus trahit, eo facile feruntur, & quem ſenſus nuntiat panem, cum optima fide nihil de Deo latente ſuſpicantes, panem eſſe re vera non dubitantes, arrodunt ſcilicet & qua eſt tenuitate atque minutia, aliquando totum glutiunt. Vnde eſt illa Latini Miſſalis cautela; *t Si hoſtia conſecrata diſpareat, vel*

t Miſſal. de Defect. Miſſ. c. 3. 5. 7.

vel caſu aliquo, vt vento, aut miraculo, vel ab aliquo ANIMALI CAPVT
accepta, nequeat reperiri, tunc altera conſecretur, ab illo loco incipiendo. Qui XXXVI.
pridie cum pateretur, &c. Hinc etiam exiſtit illa Scholæ Romanæ quæſtio, an corpus Chriſti mus comedat cum ſacramentum comedit, quam Thomas ita definit, *u Etiamſi mus, vel canis hoſtiam conſecratam manducet, ſubſtantia corporis Chriſti non deſinit eſſe ſub ſpeciebus, quandiu ſpecies illæ manent.* Et Alexander Ales; *x Si canis* (inquit) *vel porcus deglutiret hoſtiam conſecratam integram, non video quare vel quomodo corpus Domini non ſimul cum ſpecie traiiceretur in ventrem canis vel porci.* Atqui has animalium injurias non poſſe in id cadere quod legitime colitur, Patres docent; qui falſo & impie à Paganis Deos ſuos adorari inde probant, quod illi his multo leviora ab animantibus paterentur. Non ſoli enim Minutius, Clemens, Tertullianus de ſecundo tertioque ſæculo, ſed etiam Arnobius *y* hoc argumento idolorum divinitatem ac cultum religioſum evertunt. Hic certe dum ſtultitiam Paganorum exagitat, qui idolorum *plantas ac genua contingebant, ac contrectabant orantes*, qui apud eos erat adorationis religioſæ actus, hoc inter cætera ad probandam iſtius cultus vanitatem affert, quod ſub iſtorum Deorum *canes ſtelliones, Sorices, mures, blattaque lucifugæ vidamenta ponerent, atque habitarent, quoque in eorum ore aranea ordirentur retia, atque inſidioſos caſſes; quod hirundines denique in eos alvi proluvies deonerarent.* Iam multo eſt iſtis omnibus gravius atque indignius quod tu cultu divino dignaris, id ipſum ab iſtis animalibus corrodi, imo deglutiri. Ergo quod hæc etiam pati poteſt, id illi Patres, coli magis eſſent indignati, quam quos tamen ſtulte & ridicule ab hominibus coli ideo credebant, quod illas leviores contumelias ab avibus & muribus ſibi illatas ferrent. Nemo enim eorum narrat ab iſtis Græcis Romaniſque idololatris cultum aliquod numen fuiſſe quod vel mures aliquando corroſiſſent, vel porci aut canes glutiviſſent. Pallas, ſi bene memini, queritur in ludicro quodam poëmate quod mures ſuas coronas corroderent, & lucernas propter oleum corrumperent; maxime vero quod peplum ſuum corroſerint & perforaverint, з.

u Thom. p. 3. q. 80. a. 3.
x Alex. Al. p. 4. q. 45. memb. 1. art. 2.
y Vid. l. 1. de vel cult. obj. c. 19. p. 163, 164.

Πέπλον μου κατέτρωξαν, ὃν ἐξύφηνα καμοῦσα.
Τρώγλος τ' ἐμποίησαν.

Battachomyomach.

Quod vero ex iſto fabuloſo Græcanicorum vel etiam Romanorum numinum cenſu aliquem ſive marem ſive fœminam vel canis glutiverit, mus corroſerit, apud veteres omnes ſcriptores, & noſtros & exoticos, eſt niſi vehementer fallor, inauditum. Colligamus ergo Euchariſtiam, cui utrumque accidere poſſe, & Latini confitentur, & res ipſa indicat, adeo non adoraſſe priſcos Chriſtiani nominis Patres, ut etiam graviter indignaturi fuerint ſiquem ſuorum vidiſſent ei religioſum illum vni Deo debitum cultum deferre.

Caput XXXVII.

CAPUT XXXVII.

Argumentum XXXI. inde ductum, quod noſtri olim Paganos irriderent colentes res mutas, ſenſuſque & anima experties; ridicule, ſi ipſi quoque Euchariſtiam non minus anima, motu, ſenſuque carentem adorarent. Occupatur & refellitur Latinorum ad hoc argumentum reſponſio. Argum. XXXII. ex eo quod veteres quererentur Paganos hominum mentem ac religionem à cælo in terram, à ſummis ad ima deiicere; inverecunde, ſi ipſi numen in terra ſitum adorarent.

Sed neque ſatis capio, qua fronte noſtri, ſi Euchariſtiam ipſi adorabant, Paganis exprobrarint rerum mutarum & anima carentium cultum; quod ante an. D. 300. à pluribus factum eſſe demonſtravimus in prima Diſputatione, quæ fuit de objecto cultus religioſi. *a* At neque ſequentis ævi, Chriſtiani iſta parcius Gentilibus objectarunt. Ita Arnobius eos exagitat, quod & *opem ſperarent de numine, & nullius ſenſus ad effigiem deprecarentur.* Lactantius idola cultu indigna eſſe eo conficit, *b quod nec ſentiunt, nec moventur,* adeoq; non eſſe Deos, ut ne Dei quidem ſimulacra ſint. *Nec intelligunt* (inquit) *homines ineptiſſimi, quod ſi ſentire ſimulacra & moveri poſſent, ultro adoratura homines fuiſſent, à quibus ſunt expoſita.* Aperte conſtituit res ſenſus expertes hominem colere potius decere, quam ab homine coli. Mox ut rem abſurdiſſimam Paganis exprobrat, *c quod qui ſentirent, inſenſibilia adorarent; qui ſuperent irrationabilia: qui viverent, exanimas?* Ac poſtea ubi diſputata colligit; *d Quanto igitur* (inquit) *rectius eſt omiſſis inſenſibilibus & vanis oculos eo tendere, ubi ſedes, ubi habitatio eſt Dei veri?* Sed & in calce ejuſdem libri, ubi ſe docuiſſe dicit *e Deorum religiones triplici ratione vanas eſſe,* alteram ex his tribus rationibus, iſtam affert, *quod ipſæ imagines ſacræ, quibus* (inquit) *inaniſſimi homines ſerviunt, omnes ſenſu carent.* Quo palam negat cuiquam eſſe ſerviendum, id eſt quicquam eſſe adorandum, & latria colendum (ſervire enim idem eſt quod λατρεύειν) quod idem ſenſu careat. Athanaſius, magnum ſui ſæculi decus, adverſus Gentes diſputans; *f Quomodo* (inquit) *non ſunt miſeri, qui ita aperte res inanimatas pro veritate religioſe colere convincuntur? Quæ nam verò illis ſpes, aut quæ venia ſupereſt, qui in irrationalibus & immobilibus fiduciam ſuam collocant?* πῶς οὐκ ἂν εἶεν κακοδαίμονες, οἱ οὕτω φανερῶς ἐλεγχόμενοι τὰ ἄψυχα θρησκεύοντες ἀντὶ τῆς ἀληθείας, ποία δὲ τούτοις ἐλπὶς, ἢ τίς ἂν αὐτοῖς γένοιτο συγγνώμη πεποιθόσιν εἰς τὰ ἄλογα, καὶ ἀκίνητα, ἃ ἀντὶ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ σέβουσι; Qui ſic urgent Paganos, ſiquid conficere volebant, omnino neceſſe eſt eos hoc inprimis ſtatuiſſe nefas eſſe quicquam adorare, quod ſenſu, motu, & anima careat. Atque Euchariſtiam ſenſus motuſque omnis expertem eſſe palam

a L. 1. c. 18. p. 158.
b Arnob L. 6 p. 215.
b Lact. L. 2. c. 2. p. 71.
c Ibid p. 72.
d Ibid. c. 5. p. 81.
e Ibid. c. 17. p. 122.
f Athan. Orat. contr. Gent. T. 1. p. 16. D.

palam eſt. Negari ergo non poteſt, quin veteres illi Euchariſtiam cenſuerint nullo cultu religioſo eſſe adorandam. Neque mihi quiſquam reſponſet ea Chriſtum verum numen, divina intelligentia, atque ſapientia præditum contineri. Nam ut mittam, hoc quod ab annis ſexcentis docent Latini, nondum liquere neque ab ullo iſtorum Theologo hactenus fuiſſe probatum, iſtis Patribus placuiſſe; ut hoc inquam, mittam, vana eſt & quidem duplici ratione, iſta ad argumentum noſtrum reſponſio; Vna, quod Paganos quidem certe conſtet nihil minus de Euchariſtia noſtra ſenſiſſe, quam quod Latini nunc docent. Qui enim unam ſenſuum & rationis lucem atque auctoritatem ſequebantur, Euchariſtiam profecto nihil aliud eſſe putarunt quam panem à noſtris conſecratum; quod ſenſus & ratio dictabant; Deum in illo pane vere latere adeo non credebant, ut ſiquid hanc opinionem loci apud noſtros habuiſſe vel ſuſpicati eſſent, non ſit dubitandum id pro monſtro habituros iiſque hoc ipſum inprimis objecturos, ac contumelioſe exprobraturos fuiſſe, quod tamen nunquam à Paganis factum eſſe ſupra demonſtratum eſt. Quin & ipſi Latini hoc eos neſciviſſe præter omnem veri ſpeciem ideo commenti ſunt, ne quod inde apertiſſime conſequitur, admittere cogerentur, illorum temporum Chriſtianos nondum revera coluiſſe Euchariſtiam, quam ſcilicet ab illis coli neſcire non poterant Pagani ſi ab iis univerſis jam tum culta fuiſſet. Iam vero ſive Euchariſtiæ cultum Paganos ſciviſſe dicas, ſive neſciviſſe; profecto Patres hoc iis objicere non decebat ſi revera eam colebant. Nam ſi id Pagani neſciebant, candor & veracitas Patres prohibuiſſet adverſariorum ignorantia abuti, & eos ejus rei arguere, quam ipſi erant in eos repercuſſuri, ſi ſciviſſent quid ab eis fieret. Si vero Pagani quod eſt multo veriſimilius, Euchariſtiam à noſtris coli ſciviſſent; non erat hominum prudentium iis niti, quæ ab adverſariis negatum iri, proſpiciebant, (nimirum Euchariſtiam rem eſſe animatam & rationabilem) quæque difficillimam atque inextricabilem apud homines à fide alienos controverſiam paritura eſſent. Sed eſt etiam altera ratio, quæ hanc noſtræ demonſtrationis ſolutionem vanam eſſe oſtendit; hæc nimirum, quod ipſi Pagani eodem modo ſuum idolorum cultum purgabant, quo nunc Latini ſuam Euchariſtiæ latriam defendunt. Vt enim hi non panis vinique ſenſu & anima carentes ſpecies, ſed Chriſtum in iis latentem à ſe coli cauſſantur; ita illi ſe non ſimulacra muta & exanimia, ſed numina in iis habitantia adorare oſtendebant. *Neque nos æra* (inquiunt apud Arnobium) g *neque auri argentique materias, neque alias,* g Arnob. L. 6. *quibus ſigna conſiunt, eas eſſe per ſe Deos, & religioſa decernimus numina: ſed* p. 264. *eos in his colimus, eoſque veneramur, quos dedicatio infert ſacra, & fabrilibus efficit inhabitare ſimulacris.* Si par fuiſſet cum Latinis veterum in Euchariſtiam ſenſus & cultus, clarum eſt eos hunc ab idolorum ut ſic dicam inſenſibilitate petitam objectionem plane omittere decuiſſe, quæ nihil aliud ſcilicet quam litem ex lite ſereret; in hoc uno pedem figere, quod inter utroſque vere controverſum manebat; nimirum Deos

CAPUT XXXVII.

CAPVT XXXVII.

nequaquam eſſe ', qui à Paganis in ſimulacris habitare credebantur, ideoque apud ea adorabantur; quod vero à ſe in pane colebatur, id verum ac ſempiternum eſſe Filij Dei unigeniti numen. Atqui longe aliter agunt Patres. Nam quos Pagani vocabant Deos, nihil revera habuiſſe divini, ſed vel hominum ut plurimum improborum animas, vel certe ſpiritus nequam ac deſertores eſſe fuſe quidem diſputant; ſed, & hoc ſeorſum ut audivimus, vrgent, quod res inſenſibiles & exanimes coli non debeant. Quæ diſputandi ratio oſtendit apertiſſime eos plane neſciviſſe vllum rei anima, ſenſu, & ratione carentis cultum religioſum; adeoque neque Euchariſtiæ, quam per ſe ſenſus & rationis expertem eſſe omnes vident; idque clariſſime ex iis intelligitur, quæ Arnobius ad hanc Paganorum cavillationem reponit; *In gypſo ergo* inquit) *h manſitant atque in teſtulis Dij veſtri? quinimo teſtularum & gypſi mentes, ſpiritus atque animæ Dij ſunt? Atque* (*ut fieri anguſtiores viliſſimæ res poſſint*) *concludi ſe patiuntur, & in ſedis obſcuræ coercitione latitare?* Atqui hoc in ipſum quoque recitebat, ſi Euchariſtiam adoravit, non alio diſcrimine, quam hoc, quod nimirum in gypſo is Deus, quem Pagani adorabant, manſitaret; Quem vero Chriſtiani, in pane & vino. Non eſt autem, ut videtur, indignius id adorari quod in gypſo, quam quod in pane & vino latitat, vel ut Latini volunt in panis & vini accidentibus; imo in ſingulis panis micis & vini guttulis; in pane qui glutitur; qui deſcendit in ventriculum, etiam in alvum, interdum in ſeceſſum, in cloacam, in lutum, quinetiam in murium & canum fauces ac ventres; quod neque Arnobius, neque quiſquam noſtrorum iis, quæ à Paganis colebantur, objeciſſe legitur. Hæc ergo Arnobianæ diſputationis pars contra Paganorum ad ſuum argumentum reſponſionem firmat noſtros nihil adorandum putaſſe, quod in materia terrena concluderetur, vel manſitaret; ut in gypſo, in teſtula, neque adeo in pane & vino, quorum eadem eſt ratio. Non ergo Arnobius id quod in Euchariſtiæ pane & vino eſt adoravit, vel Chriſtiano id eſſe credidit.

h Ibid. p. 265.

Idque hinc etiam valide argumentari poſſumus, quod veteres paſſim Paganis objectant, quod eorum ritus cultuſque hominum mentes terræ, terreniſque rebus affigeret; fruſtra profecto, ne ſtulte dicam ac impudenter, ſi quam ipſi potiſſimam ac diviniſſimam cenſebant ſuæ religionis partem illi rei exhiberent, quæ hic nobiſcum in terris verſatur, in aris & altaribus lapideis conficitur ac oſtenditur, in ciborio, in tabernaculo materiali collocatur, in Sole, ſed plane terreſtri, habitat, ipſa quinetiam è terra nuper germinavit, & vi elementorum noſtratium aquæ & ignis, ferro compreſſa, in eam ſpeciem, formamque coaluit, quam etiam cum adoratur, retinet. Atque hæc ab iis Theologis qui ante quarti ſeculi initia, apud nos floruerunt, Paganis ſtrenue & paſſim objecta fuiſſe, in alio opere i oſtendimus. Sequentium ſeculorum Patres eadem quoque diſputarunt. Noſter ille ſane diſertiſſimus Lactantius hoc ipſo Paganicas Deorum religiones refellit, k quod curvarent

i L. 1. de relig. cult. obj. c 20 p. 166.

k Lact. L. 2. c. 1. p. 69.

hominem

hominem *cœleſte animal, ad veneranda terrena. Parens enim* (inquit) CAPUT
noſter ille , unus & ſolus, cum fingeret hominem , id eſt animal intelligens & ratio- XXXVII.
nis capax, eum vero ex humo ſublevatum ad contemplationem ſui artificis erexit. Eo ipſo nos admoneri ſurſum aſpicere & cœlum ſpectare; *l ut religionem ibi* (inquit) *quæramus; ut Deum cuius ſedes illa eſt, quoniam* *l* Ibid. p.70.
oculis non poſſumus , animo contemplemur; quod profecto non facit , qui æs aut lapidem quæ ſunt terrena veneratur. Viderint Latini, ut cætera quæ colunt mittam, an non illa *oblata* , in cujus eximia adoratione præcipuam ſuorum religionem eſſe volunt , res ſit terrena , quæ in terris oſtentatur, è terra nata eſt, & in terram poſtremo ſolvitur. Lactantius capite proximo eadem agit; *m Cœlum potius intuemini, ad cuius ſpectacu-* *m* Ibid. c.2.
lum vos excitavit ille artifex veſter Deus. Ille vobis ſublimem vultum de- p.72.
dit; Vos in terram curvamini. Tum paucis interjectis ; *Humi* (inquit) *miſeri volutamini , cum deorſum quæritis, quod in ſublimi quærere debuiſtis.* Nonne Latinos affari videtur, Chriſtum , qui in ſublimi eſt, deorſum præpoſtere quærentes? *in ciboriis & tabernaculis* affabre, ſed terreni tamen artificis manu, effictis, eum qui in gloriæ ſolio ſupra ſumma cœlorum convexa ſedet ? Denique in eodem volumine extremo quemque jubet *n* erecta mente oculos ſuos tendere in cœlum ; *non ſub pedibus* *n* Ibid. c.18.
quærere Deum (id eſt in terra) *nec à veſtigiis ſuis eruere quod adoret , ſed* p.123.
quærat in ſublimi, quærat in ſummo. At qui Euchariſtiam, id eſt rem è terra quæſitam , in agro & ex agro natam, colit , is negari non poteſt *à*
veſtigiis ſuis eruiſſe quod adoret. Mox. *o Deus ſupra non infra eſt , nec in* *o* Ibid.
ima potius, ſed in ſumma regione quærendus eſt. Quod vero in Latinorum altari oſtentatur adorandum , non eſt ſane *in ſumma regione.* Latinorum Miſſale revolve. Videbis omnem eorum etiam excellentiſſimum cultum non ad cœleſtia *in ſummam illam regionem* , ſed in hac *ima* ferri. Videbis totius populi oculos atque animos, non in cœlum volare, ſed circa hanc terram ad Sacerdotis digitos adhæreſcere , ibi corde defixo, ubi theſaurum ſuum Chriſtum aſtare putant , immemores illius præcepti quod à primo Chriſtianiſmi ortu derivatum nunc ſurdis fruſtra canitur, *SURSUM CORDA.* Ipſa Sacerdotis mens in eo actu, quem ſanctiſſimum putant , haud ſane multum ſupra ſuum verticem erigitur, nedum ut ſupra cœlum ſcandat , dum in hoſtiam , quam *elevat* , *oculos intentos* habet, ex diſerto Miſſalis præcepto; *p* totus in ejus micis, ſi quæ *p* Miſſ. tit.
forte exciderint , accuratiſſime everrendis, in digitis abſtergendis , & celebr Miſſ.
aliis hujuſmodi , in quæ totam animam impendere cogitur , propter c.3.§.5.6.
ſummam illam ſollicitudinem , tenerrimamque religionem , qua in his verſari jubetur. Ne in ipſa quidem oratione Dominica , in qua Deum, his verbis ſalutat , *Pater . qui es in cœlis* , oculos in cœlum , quo nos Chriſtus cogitationem ac ſenſus invocantes evehere, hoc Dei cognomento monitos voluit, ſed ad ſacramentum quod procul à cœlo hic in terra eſt , intentos habet , *q* ſtans & orationem ad finem proſequens. *q* Ibid. c.10.
Idem poſtquam genu flexus ſacramentum adoravit , ſurgit , & ſtans 9.2.

Caput XXXVIII. junctis manibus ante pectus, capite inclinato *verſus SACRAMENTVM*, dicit intelligibili voce. *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi*; & dextra percutiens pectus, ſiniſtra ſuper corporale poſita dicit ſemel atque iterum, *Miſerere nobis*, idemque tertio faciens, dicit, *Dona nobis pacem*. Denique ne plura congeram manibus junctis ſuper altare poſitis, oculiſque *ad ſacramentum* intentis, inclinatus dicit ſecreto orationem, *Domine Ieſu Chriſte*. Quibus actibus *gratiam, pacem, Deum, ſalutem*, non ſurſum, ſed *deorſum*, in ima mundi regione, non in ſumma id eſt in terra, non in cœlo; quærere ſe profitetur; contra diſertas veterum voces; populumque circumſtantem his exemplis in terram, ubi ſacramentum eſt, apertiſſime devocat, ac curvat, ut Lactantius loquitur. Vnde planum eſt antiquos Patres, qui negant Deum in ima regione, id eſt *in terra, deorſum*, quærendum, *in ſumma, in ſublimi, ſurſum* autem quærendum, Euchariſtiam neque invocaſſe, neque adoraſſe, neque pro Deo ipſo habuiſſe.

CAPVT XXXVIII.

Argum. XXXVIII. inde ductum, quod veteres Paganis quod Chriſtiani colerent, id ſibi oſtendi petentibus conſtanter negant ſe id oculis carnis oſtendere & intento digito monſtrare poſſe, & dicere, Ecce quod colo, *quod illi falſo negaſſent ſi Euchariſtiam coluiſſent.*

ID ipſum inde poſtremo perſpicitur, quod Paganis, ut antiquiſſimis, ita & ſecutis temporibus, noſtros urgentibus ut ſibi quod colebant, oſtenderent; hi conſtanter negabant Deum ſuum videri, monſtrari, & ad oculum oſtendi poſſe. Id in alio opere r de Chriſtianis ſecundi ſeculi ex Theophilo & Minutio demonſtravimus. De quarto eadem Auguſtinus non uno loco luculentiſſime teſtatur. s *Inſultant* (inquit) *nobis Pagani, & dicunt, Ubi eſt quem colunt Chriſtiani? Oſtendant nobis quem colunt. Ecce ego oſtendo illis Deum meum, & ipſi oſtendant mihi Deum ſuum. Dum tibi hoc dicit Paganus, non invenis, quod illi oſtendas; quia non eſt, cui oſtendas.* Cur negat noſtros invenire quod Pagano oſtendant petenti ſibi oſtendi, quem colerent ſi Euchariſtiam colebant? Eane invisibilis eſt, ut oſtendi non poſſit? Neque eſt, quod cauſſeris occulte habitam fuiſſe illo ſeculo, neque aliis quam initiatis oſtenſam. Fateor: ſed ſi noſtri Euchariſtiam colebant, non ideo aqua illis hæſiſſet, ut ad hanc Pagani inſultantis quæſtionem obmuteſcerent, & quod addit Auguſtinus, *ad Deū plangerent, & illi ſuſpirarent antequā viderent*. In promptu erat reſpondere facile eſſe illi, quod petebat, *oſtendere quem colerent*; ſi modo noſtris ſacris initiaretur: Neq; enim fas eſſe alios quod colebant quam initiatos aſpicere; ex familiari apud ipſos Paganos diſciplina, quæ

ſuoru m

r De cult. rel. obj. L. 2. c. 24. p 317.

s Auguſt. in Pſ. 27. p. 612. A. col. 1.

Caput XXXIX.

ſuorum ſacrorum *ἐποψίαν* aliis, quam plane initiatis, non concedebat. Quid, quod Auguſtinus apertiſſime ſignificat, non ipſis tantum Paganis, qui profani erant & *ἀμύητοι*, ſed ne noſtris quidem fidelibus, quamlibet initiatis, oſtendi id potuiſſe, quod colebant? quos dicit ſcilicet ſuſpirare ad Deum ſuum *antequam eum videant*? His enim verbis intelligit, nos hic in terris poſitos *ſuſpirare* ad Dominum, neque eum *videre* donec in cœlo ſimus. Quod vero ideo ſe invenire negat quod Pagano hæc quærenti *oſtendat, quia non eſt cui oſtendat*; eo niſi fallor ſignificat non eum eſſe Paganum, qui quod colimus, oſtendi poſſit; quia ſcilicet fide caret; mentis oculo, quo uno ſcilicet & videtur & oſtenditur, quod colimus. Vnde patet noſtros Euchariſtiam minime coluiſſe; ad quam videndam cum Pagano non deeſſent carnis oculi, noſtro non defuiſſet cui id oſtenderet quod colebat, ſi Euchariſtiam quidem, quod Latini contendunt, Auguſtinus & cæteri illius ævi Chriſtiani coluiſſent. Hunc eſſe Auguſtini in his verbis ſenſum vincit alter ejuſdem locus hujus plane geminus; *t In hac* (inquit) *interim peregrinatione ſint vobis lacrymæ veſtræ panis die ac nocte; dum dicentibus vobis quotidie, Vbi eſt Deus veſter, non poteſtis carnalibus demonſtrare, quod oculus non audivit, nec auris audivit, aut in cor hominis aſcendit donec veniatis, & appareatis ante oculos Dei veſtri.* Hic ne Deum quidem poſſe hic in terris oſtendi ſignificat; vel certe ad quæſitum non reſpondet. Iam autem cum *carnalibus demonſtrari* eum poſſe negat, eum quamdiu hic ſumus carnis oculis expoſitum eſſe negat; Nam cum his *carnales* minime careant, ipſis quoque *demonſtrari* poſſet, ſi carnis oculis conſpici poſſet. Spiritualibus vero oculis patere eum hoc ipſo intelligit, quod *carnis* oculis videri non poſſe dicit. At ſi in Euchariſtia Deus, ipſe eſſet eum profecto etiam in hac vita tam carnis quam mentis ſive ſpiritus oculis demonſtrari nihil prohiberet. Eadem alibi, etiam clarius atque diſertius eloquitur, ubi de Chriſto Domino verba faciens, *u Credimus in eum* (inquit) *iam ſedentem ad dexteram Patris; ſed tamen quamdiu ſumus in corpore, peregrinamur ab eo nec eum dubitantibus vel negantibus & dicentibus. Vbi eſt Deus tuus, valemus oſtendere.* Quid ni Auguſtine, quem in Euchariſtia, tenuiſſimis panis vinique ſpeciebus leviſſime velatum habes in manibus, ſi Latinis quidem credimus, qui ſe tuos eſſe poſteros gloriantur? Ille vero, quicquid Latini dicant, fortiter negat Euchariſtiam *unum eſſe Dominum Chriſtumque*, vel *à ſe latria coli*; qui ſe *valere* negat *oſtendere* eum *dubitantibus*; quod de Euchariſtia dici non poteſt, quam ſciunt omnes impiis oſtendi, & ab iis videri poſſe. Atque hic locus totidem verbis in alio quoque ſermone legitur, qui inter Auguſtinianos de tempore num. 157. ante hac circumferebatur; nunc in nothorũ cenſum à Lovanienſibus magno ſuo merito trãſcriptus eſt. Hominis enim eſt ſtupidi juxta & impudentis, qui illũ de diverſis ſermonem fere totum, ſed nullo judicio expilavit. Huc quoq; pertinet ex eodẽ de diverſis opere inſignis Auguſtini locus; *Si litigare* (inquit) *mecum velis, mihique dicere, Quem Deum colis?*

t Id. Serm 8. de diverſ. c. 5. p. 456. A.B.

u Id. ſerm. 74. de diverſ. c. 4. p. 549. A.B.

x In Append. T. 10. Serm. 86. p. 710. col. 2. C.

y Id. de div. Serm 12. c. 2. p. 461 A.

z Id. ibid. c. 3 B.

 Qualem

Qualem Deum colis? Oſtende mihi quod colis, reſpondebo; Etſi eſt, quod oſtendam, non eſt cui. Tum paulo poſt; *Noli* (inquit) *contendere, noli litigare, exigendo à me qualem Deum colo. Non enim idolum eſt, & digitum extendo, & dico tibi, Ecce Deum quem colo; aut aliquod ſidus eſt, aut aliqua ſtella, aut Sol, aut Luna, & extendo digitum in cœlum, & dico, Ecce quod colo. Non eſt quo digitus extendatur; ſed eſt quo mens extendatur.* Deum quidem eſſe affirmat, quem oſtendat; negat eſſe, cui oſtendat; quod qui eum ſibi oſtendi petebat, impuro & occæcato corde eſſet, Deoque propterea frui non valeret; ut ipſe docet *a* in ſequentibus, *Ego* (inquit) *oſtendo, quis habitet in cor tuum, qui vis videre Deum.* (Juſſerat autem iſtum mundare cor ſuum.) *Hoc enim dixeram, eſt quod oſtenderem, ſed cui non eſt.* Cæterum clariſſime nos docet, non poſſe id quod colitur digito monſtrari, & dicier *hic eſt*; inſtar idoli, quod intento in id digito oſtenditur; vel inſtar ſideris, quod eodem quoque modo monſtratur. At ſi ille Euchariſtiam *coluiſſet*, profecto falſo, ne dicam impudenter, negaret id quod colit, poſſe intento digito monſtrari, & dici, *Ecce quod colo*, qualiter Pagani ſimulacra, & ſidera quæ colebant, oſtendebant. Clarum enim eſt Euchariſtiam ita monſtrari & oſtendi poſſe, & quidem tanto certius quam ſidera, quo propius. Falſo quoque diceret eſſe quidem quo mens extendatur, non eſſe tamen quo digitus extendatur. Quicquid enim in certo loco exiſtit, oculis humanis expoſitum, eo monſtrantem digitum intendere nihil vetat. Itaque in Euchariſtia eſt & quo digitus, & quo mens extendatur. Non ergo Euchariſtiam Auguſtinus, vel cæteri ejuſdem memoriæ Chriſtiani colebant; cum quod colebant, hujuſmodi eſſet, quo mens quidem extendi poſſet, digitus vero non poſſet.

a Ibid. c. 5. p. 462. A.

CAPVT XXXIX.

Argum. XXXV inde ſumptum, quod veteres ex Euchariſtiæ latria nunquam æternam & ὁμοούσιον Chriſti divinitatem contra Arianos probant; quam non erant in illa cauſa omiſſuri, ſi ea jam tum in Eccleſia ſolennis fuiſſet. Refellitur Perronij in hac cauſa vanitas; & ex veris certiſque demonſtratur Arianos Filium non eodem cultu coluiſſe, quo Patrem, & allata contra hanc theſin argumenta diſſolvuntur. Religioſi cultus Arianos conſtituiſſe duas diverſas ſpecies; ſuperiorem, unius Patris, inferiorem Filij.

EA exſecuti, quæ nobis in veterum adverſus Paganos diſputationibus Euchariſtiæ adorationi repugnantia occurrebant; nunc ad ea veniamus ſiqua ejuſmodi ſuperſint in eorum contra hæreticos certaminibus. Ac ex primis quidem ad a. D. 300. ſeculis jam alibi *b* obſervavimus, illam Euchariſtiæ latriam, ſi tum obtinuiſſet, utiliſſimam atque efficaciſſimam futuram

b L. 2. de relig. cult. obj. c. 29. p. 338.

futuram fuiſſe ad confodiendum Ebionæorum & Marcionitarum errorem; neque tamen allatam unquam fuiſſe agnoſci in utraque hæc cauſa ab illius memoriæ Patribus; quod magno eſt ut videtur argumento tum ignotum fuiſſe noſtris hominibus illum cultum, quem ſi ſciviſſent orthodoxi Theologi non erant in hujuſmodi diſputationibus omiſſuri. Supereſt ut ſequentium ſeculorum hæreſes & orthodoxorum cum iis certamina inſpiciamus, ſiquid forte in iis reperiatur, quod huic noſtræ cauſæ lucem aliquam adferre poſſit.

Sub ipſa quarti ſeculi initia erupit teterrima Arij hæreſis, qua plurimos paſſim ſua lue infecit, ac diutiſſime Eccleſiam vexavit. Hujus dogma erat palmarium, Ieſum Chriſtum meram eſſe creaturam, principem quidem, & Deo proximam, ſed ita tamen ut eſſentiæ eſſet ab eo diverſæ. Huic ut omnes vident, errori refellendo potentiſſimum telum ſuppeditabat illa in religioſo cultu ſuprema adoratio, quam nunc Latini latriam vocant. Cum enim hic cultus unius veri ac ſempiterni numinis proprius ita ſit, ut nulli præter ipſum, deferri abſque graviſſimo ſcelere poſſit; palam eſt ſi cum Euchariſtiæ ab Eccleſia Chriſtiana univerſa tribui ſolenne erat, vel Eccleſiam idololatriæ ream futuram fuiſſe, vel certe Euchariſtiam vere eſſe ſummum & Patris æqualem Deum. Quid clarius? Si ergo hic cultus jam tum apud omnes Chriſtianos receptus fuiſſet, nemo dubitare debet quin Patres, qui adverſus Arianos duo & amplius ſecula magno numero & ſumma ingenij vi pugnarunt, tam validum tamque evidens veritatis, quam tuebantur, argumentum in hac agenda cauſa fuerint adhibituri. Atqui ex tam multis ſapientia, eruditione, ingenio, arte, ſolertia, atque acumine præſtantiſſimis viris, qui hanc controverſiam ſumma diligentia tractarent, nullus reperitur, qui cultum Euchariſtiæ Arianorum impietati objecerit. Fieri ergo non poteſt, ut hic latriæ cultus jam illis temporibus Euchariſtiæ à Chriſtianis deferretur. Perronius cum hoc ab adverſario objectum eſſet, ferociter ac plane Thraſonice declamitat, *c* imo albis quadrigis veluti prælio fœliciter confecto, invectus triumphat, nihil adverſarium hoc ſuo argumento aliud, quam inſcitiam cum ſuam tum eorũ prodere, à quibus illum ſua accepiſſe per immanem calumniam falſo, audacter ac temere fingit, quos totius antiquitatis rudes ac ignaros fuiſſe ex hoc ſpecimine arguit. Denique adverſario ita argumentanti defuiſſe affirmat memoriam; defuiſſe judicium. Sed mittamus maledicta, quæ Perronius ſuo & ſophiſtarum more ubique larga manu ſpargit in adverſarios, non alia mente, quam ut iis invidiam conciliet. Quid ad rem ipſam dicit? Certe conſecutionem argumenti non negat, quæ eſt evidentiſſima. Si honore & cultu veri & æterni Dei proprio adoratur Euchariſtia; Ergo Euchariſtia ſive quod ea continetur, verum & æternum eſt nomen, Deo Patri. ὁμοούσιον. Sed neque id negat, quod aſſumpſimus, & in eos qui Chriſti τὸ ὁμοούσιον non agnoſcunt, Patres hoc Euchariſtiæ cultu, ſi ſolennis ac publicus fuiſſet in Eccleſia, uti debuiſſe, &, Patres ea objectione nunquam contra Arianos eſſe uſos. Tantum quod non

c Perron. l. 3. de Euch. c. 10. p. 870.
d Ibid. p. 872.

ſint

Caput XXXIX.

ſint uſi eam fuiſſe dicit rationem, non quam nos inde concluſimus, quod ſcilicet eorum tempore nullus eſſet hujuſmodi Euchariſtiæ in Eccleſia cultus, ſed quod Ariani quibus cum iis erat negotium, quantumvis τὸ ὁμοούσιον Filij cum Patre negarent, eodem tamen cultu ſacramentum cum Eccleſia adorarent, quo ipſe Pater adoratur. Itaq, inane & ſuperfluum futurum fuiſſe id iis objicere de quo ipſi cõſentirent. Id tantum confirmandum fuiſſe, quod illi negabant; ſummum ſcilicet religioſi cultus apicem, qui Patri debetur, ac defertur, ita ejus eſſe proprium, ut creaturæ cum eo communis eſſe nequeat, verbi gratia Filij ex eorum blaſphema hypotheſi à Patre creati. Ergo omnis nunc Perronij labor in hoc uno verſatur, ut refellat quod nos (ut loquuntur) ſuppoſuimus; Filium ab Arianis non fuiſſe adoratum eodem plane cultu quo & ab iis & à Catholicis adorabatur Pater, ſed diverſo atque inferiori. Ac primo quod ille probare inſtituit, id portentoſum & incredibile videtur; fuiſſe nimirum aliquando homines ſenſus cõmunis & rationis compotes, qui quem ex nihilo creatum, quem infinitis ſpatiis Patre minorem eſſe contendebãt, quem Patris ſervum, cultorem & adoratorem eſſe affirmabant, ei tamen honorem ac cultum plane eundem cum eo eſſe debere putarẽt, qui ejus Creatori, Domino numini neceſſario ſummus debetur & re vera in Eccleſiâ ſecundum Scripturas exſolvitur. Honorem enim ejus cui redditur, dignitati parem atque analogum eſſe decet; ut non hominum, ſed animalium ratione carentium illud decretum fuiſſe neceſſe ſit, quod Arianis hic tribuitur; quaſi illi honorem Filio Dei deberi eumdem docerent cum eo, qui Creatoris, ac conditoris ſui legitimus eſt ; neque Creatorem immenſis ac infinitis ſpatiis , creatura omni excellentiorem alio honoris ac cultus religioſi gradu adorandum eſſe putarent, quam quo creatura ipſa digna eſſe poſſit. Sed neque illud ſimpliciter & abſolute verum eſt , quod Cenſor noſter confidentiſſime & magna cum pompa hic figit ex omni antiquitate conſtare, Arianos ſcilicet in ea ſententiâ, quam illis affingit, fuiſſe. Si noſter ille ſummus Antiquitatis promus condus omnes ejus angulos accurate luſtraſſet, plures fortaſſe teſtes qui illud traderent reperiſſet. Nos certe rudes & imperiti quos ille adductis ſuperciliis tantopere deſpicit, unum & alterum objiciemus. Nam ſi Filium (quod vult hic Ariſtarchus purpuratus) omnes Ariani eodem quo Patrem cultu adorabant; quid ſibi vult Vigilius Afer, Tapſitanæ Eccleſię Epiſcopus, ante hac ſub nomine Idacij Clari contra Varimadum editus, dum Arianos dicentes inducit, *e ſolum Patrem à fidelibus adorari?* Idem quoque de Arianis teſtatur *f* Fulgentius, & ipſe Afer Ruſpenſis Epiſcopus; *Non eſt mirum* (inquit) *ſi illi, quos malitia ſua (ſicut ſcriptum eſt) excæcatos veritas ipſa quæ lux eſt vera deſeruit, quorumque ſquallentem perverſi cordis oblatũ tanti erroris obſcuritas circumſepit, inſeparabilem Trinitatem, quam ſubſtantiali diverſitate diſparem prædicare non dubitant, conſequẽter HONOROFICENTIÆ quoq; IMPARI OFFICIO diſſipare contendant.* Neq; aliter de iiſdem ſcribit *g* Gregorius Nyſſenus. *Chriſti paſſionem iis eſſe impedimento, quominus unigenitum Deum æqualiter ac Patrem, qui ipſum genuit, glorificent,* τοῖς δὲ τὸ πάθος ἐμπόδιον γίνεται

e Vigil. L. 1. contr. Varim. c. 58.

f Fulg L. 2. ad Movem c. 2. p. 74. B.

g Greg. Nyſſ. L. 4. contr. Eunom. T. 2. p. 588. B.

γίνεται πρὸς τὸ δοξάζειν τὸν μονογενῆ θεὸν ἐπ' ἴσης τῷ γεγεννηκότι πατρί. His conſentanea habet Cyrillus Alexandrinus dum Arianos ad obiectum à Catholicis illud Chriſti, *ut omnes honorificent Filium, ſicut honorificant Patrem*, ita reſpondentes inducit, *h Si ex eo quod ſcriptum eſt inquiunt, Vt honorificent Filium, &c. exiſtimatis Filium ÆQVALIBVS cum Patre HONORIBVS eſſe decorandum, neſcitis à veritate longe vos abeſſe. εἰ διὰ τὸ λέγεσθαι φησὶν, ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν υἱὸν, &c. νομίζετε χρῆναι τὸν Υἱὸν ἰσομέτροις τῷ Πατρὶ κατασεμνύνειν τιμαῖς, ἀγνοεῖτε τῆς ἀληθείας μακρὰν τι βαδίζοντες.* Qui Patrem *ſolum* teſte Vigilio, adorare ſe dicebant; ii-ne quæſo, Filium vno illo eodemque cultu adorabant, quo Patrem? Qui teſte ac auctore Fulgentio ac Gregorio Nyſſeno impari honorificentiæ officio Trinitatem diſſipabant, neque Filium *æqualiter ac Patrem glorificabant*: ii-ne eodem quo Patrem, cultu Filium quoque adorabant? Qui procul à vero Catholicos aberrare teſte Cyrillo, putabant, exiſtimantes *Filium æqualibus cum Patre honoribus* eſſe *decorandum*; ii-ne hoc ipſum quod vult Perronius, aſſirmabant & factitabant cum Catholicis? Iam ſi quod Latini volunt, vetus erat & ab initio ad Arij vſque tempora propagata traditio, Euchariſtiam ipſo illo cultu adorandam eſſe quo Patrem omnes Chriſtiani adorant; Si hæc omnium erat Arianorum, æque ac Catholicorum, conſors, conſentienſque fides ac praxis; certe quicquid Perronius obſtrepat, non videtur ex ea iners aut infirmum duci potuiſſe contra Arij blaſphemiam argumentum. Eſto enim quod Latini defendunt; Ariani ſummo religionis cultu eo ipſo, quo Patrem colebant, Chriſtum in Euchariſtia vna cum Catholicis ex prima eaque totius Eccleſiæ communi traditione coluerint. Nonne hoc Euchariſtiæ ſive Chriſti in Euchariſtia ab illis delato cultu altera illa eorum aſſertio clare liquidoque evertitur, qua *ſolum* (quod ait Vigilius) *Patrem adorandum* decernebant? qua Filium (quod tradit Nyſſenus, & poſt eum Cyrillus) *non æqualiter ac Patrem glorificabant*? Si hæc idem omnes intelligunt Catholicis ad refellendas iſtas Arianorum blaſphemias, non inſulſe aut ridicule (quod cavillatur Perronius) ſed ſapienter ac valide illam Euchariſtiæ adorationem eandem ex Latinorum hypotheſi cum Patris adoratione, illis fuiſſe objecturos: Quæ hæc eſt inſania, vt cui Chriſto vnum eundemque ac Patri cultũ in Euchariſtia quotidie nobiſcum exhibetis, ei Patris eſſentiam ac naturam negetis? adorandum confiteri nolitis, quem tamen quoties é ſacra menſa in pane porrigitur, ipſi nobiſcum adoratis? Stupet, qui non ſentit hoc argumentum plane invictum ac decretorium in Arianos futurum fuiſſe, ſi quod Latini pugnant, id verum eſſet, omnem ſcilicet Eccleſiam & ipſos cum ea Arianos ſummo Patriſque proprio cultu Chriſtum in Euchariſtia latentem adoraſſe. Atqui tam efficax argumentum nemo veterum Theologorum in hac cauſſa attulit; non Athanaſius, non Auguſtinus, non quiſquam cæterorum, quorum numerus vix iniri poteſt: ne ipſe quidem Vigilius. Hunc enim certe Arianis negantibus quod ipſe ait, Chriſtum adorandũ, utiliter ac efficaciter objecturum fuiſſe Euchariſtiæ latriam Perronius

h Cyrill. Alex L. 2. in Ioan. cap. 8. in Ioan. 5. 23. T. 4. p. 226. E.

Caput XXXIX.

non erat negaturus, qui quominus ea à Patribus in hac cauſſa objiceretur, hac vna ratione factum eſſe putat, quod Ariani ſcilicet Filium ipſi quoque vna cum Catholicis adorarent. Atqui ne Vigilius quidem hoc telum Varimado Ariano quem toto libro oppugnat, hoc in loco objecit, ſolum Patrem adorandum diſerte pronuntianti. Sed hic nobis Perronius denſam teſtium de ſua antiquitate nubem excitat, Filium ab Arianis *adoratum* fuiſſe vna voce affirmantium; neque id ſolum, ſed hoc inſuper eos docuiſſe tradentium Filium ab Angelis, imo & ab ipſo *Spiritu Sancto* & adorari, & re vera eſſe adorandum. Primo Arianum hominem in Sermone quodam ſuo hæc ita profitentem inducit i *Filius adorat & honorat Patrem; Spiritus adorat & honorat Filium.* Et paulo poſt; *Filius* (inquit) *ut ſacerdos adorat Deum ſuum, & ab omnibus adoratur, vt Deus, & creator omnium. Pater vero ſolus nullum adorat quia majorem nec æqualem habet, quem adoret.* Item: *Sicuti nemo poteſt ſine Filio ad Patrem tranſire: ita nemo poteſt ſine Spiritu Sancto Filium in Spiritu Sancto adorare.* Tum Maximum, Epiſcopum Arianum, eadem docentem affert, k *Nos Chriſtum colimus, ut Deum omnis creatura. Nam quia adoratur & colitur, non tantum ab hominum natura, verum etiam ab omnibus cœleſtibus, audi clamantem B. Paulum, Hoc enim ſentite &c. Dicendo enim, ut in nomine Ieſu omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, univerſa concluſit. Nihil eſt in cœlo, quod non genu flectat Chriſto. Nihil remanſit in terra, quod non genu flectat Chriſto. Nihil in inferis, quod non genu flectat Chriſto. Et hoc Pater ei donavit.* Tum paucis interjectis; l *Autoritate ſanctarum Scripturarum adoramus Patrem: Æque ab ipſis divinis Scripturis inſtructi colimus & adoramus Deum Chriſtum. Si alicubi adorandus ſit Spiritus Sanctus; ſi Pater ſic ei perhibuit teſtimonium: ſi Filius, ſi iſta amplexus eſt, lege præterquam diximus ex divinis Scripturis.* Hæc Perronius diſerta in ſpeciem pro ſua aſſertione ex ipſis Arianis teſtimonia citat. Sed ille ingenio ſuo abutitur, & lectoribus imperitis dum ſic agit, apertiſſime illudit; Quod vt pateſiat, inprimis obſervandum eſt, quid illi probandum incumbat. Ille autem decrevit Chriſtum ab Arianis *adorari*, non quovis religioſo cultu, ſed eo ipſo quem nunc ipſe cum Latinis Euchariſtiæ ſacramento in veneratione deferendum putant, id eſt eo cultu, quem Tridentina Synodus, *latriæ cultum, vni Deo debitum eſſe* difinit. m Ipſe hoc de ſe diſerte profeſſus eſt hoc in loco, vbi ex Athanaſij loco, qui poſtea recitabitur, notat Arianos creaturam adoraſſe non quovis, ſed *latriæ* cultu. *Latriam* autem eo ſenſu accipit, quo apud Latinos ſumitur, pro ea religioſi cultus parte, quæ vnius Dei propria eſt. Iam vero ab eo allata Arianorum ex Auguſtino teſtimonia Chriſtum ab iis *adorari* ſimpliciter & in genere perhibent; de cultu unius Patris proprio, nullum verbum dicunt. Itaque hactenus quidem Perronius id quod intendebat, minime probavit; ſed in voce *adorandi* ambigua ſophiſtice ludens, offucias meras lectori offudit; Plane ac ſiquis ex

i Serm. Arian. §. 8 33. 34 apud Aug T. 6. p. 272. c. 6. p. 273. A.

k Aug. L. 1. contr. Maximin. T. 6. p. 288. col. 2. D.

l Ibid. 28. B. 9

m Conc. Trid. Seſſ. 13. c. 5.

ex aliquo Latinorum ſcriptorum loco, quo Mater Virgo, vel adoranda eſſe, vel non ab hominibus tantum, ſed etiam ab Angelis adorari diceretur, concluderet Latinos latriæ cultum Virgini deferre. Qui ſic argumentaretur, eum Latini irriderent, ac dicerent adorationem religioſam non eſſe omnem vnius, ejuſdemque ordinis; divinam vni ſe Deo exhibere; Aliam eſſe quam B. Virgini deferunt. Hujus geminum eſt ſophiſma, quo nunc Perronius nos ludit. Chriſtum eodem quo Patrem cultu adoratum fuiſſe ab Arianis ex eo perperam inferens, quod illi ſe Chriſtum adorare aliquando, ut in locis recitatis, profiteantur. Nam & illi olim vt nunc Latini plures adorationis ſive ſpecies, ſive gradus diſtinguebant; Neque ſe confitebantur eandem Filio deferre quam Patri deferebant; idque inde primo intelligitur, quod Chriſtum à ſe adorari interdum ajebant, ut Maximinus, & auctor Sermonis apud Auguſtinum; interdum negabant, ut Varimadus apud Vigilium loco nuper à nobis adducto, *n* in quo ille *adorandum ſolum Patrem* dicit, adeoque Filium negat; Plane ut nunc Latini in eodem æquivoco vocabulo ludentes, & à ſe B. Virginem, Angelos, Divos & ſacra eorum ſimulacra adorari modo ajentes, modo negantes: quo ipſo clamant ſe id verbum aliter atque aliter accipere. Arianorum eadem ratio eſſe debet. Neque enim credibile eſt quemquam idem de eodem & affirmare & negare eodem prorſus ſenſu. Secundo id ipſum quoque inde intelligitur, quod iidem ita ſe Chriſtum adorare dicant, ut ei Sacrificium immolandum negent; Id enim non alij, quam Patri immolandum docebant. Vigilius Varimadum Arianum oppugnans; *o Si vero* (inquit) *dixerint* (Ariani) *in hoc Pater Filio major eſſe docetur quia illi ſoli ſacrificium immolatur,* &c. Ita etiam Fulgentius de Arianis verba faciens; *p Dei* (inquit) *vnigenitum Filium, Deum ſcilicet verum, nec glorificare cum Patre conſentiunt, nec vno eodemque ſacrificio pariter honorari permittunt*: & paulo poſt? *Nos dicimus ſacrificium non ſoli Patri, ſed ſimul vnum Patri Filioque offerri: illi autem* (Ariani ſcilicet) *Patri SOLI exiſtimant immolari.* Idem tertio abhinc capite; *Cum Filio SACRIFICIUM non offerunt, à fide Patriarcharum ac Prophetarum miſerabili obduratione deſciſcunt.* Itaque Fulgentius ad hanc lineam conſiſtit, multiſque contra iſtorum impietatem ex Veteri Teſtamento argumentis ſolerter & accurate demonſtrat *ſ* ſacrificium Filio fuiſſe oblatum, & ſub novo pariter fœdere ex Sophoniæ prophetia oſtendit *ſpiritales hoſtias non Patri tantum, ſed etiam Filio à fidelibus offerendas.* *t* Sed & in alio contra Fabianum, virum apud ſuos Arianos celebrem, opere eadem Fulgentius iiſdem argumentis vrgere, ac diſputare videmus, in prolixo fragmento, quod vna cum aliis non paucis Franciſcus Chiffletius nobis ieſuita ex libris manuſcriptis edidit. Cum enim Fabianus in rem ſuam mentitus eſſet Fulgentium *ſemper firmaſſe ſoli offerri omne ſacrificium Patri*, quaſi ille ſcilicet idem hac de re cum Arianis ſenſiſſet, noſter

CAPUT. XXXIX.

n Vigil. L. 1. adverſ Varimad. c. 58.

o Id. ibid. c. 51.

p Fulg. L. 2. ad Monim. c. 2 p. 74. D.

q Id. ibid. c. 8. p. 75 B. Ibid. c. 5. p. 78. D.

ſ Ibid c. 3 4. & 5.

t bid. c. 5 p. 78. B.

u Id fragm. 3. quo eſt ex L. 9. Fulg. contr. Fabian p. 232.

Capvt XXXIX. hoc ejus mendacium refutat *u* negans *ſe aliquando id dixiſſe, vel nunc dicere. Sancta enim* (inquit (*Eccleſia Catholica non ſoli Patri, ſed ſimul ſancta ſacrificat Trinitati.* Filio vero nominatim ſacrificium rite offerri præter cætera argumenta inde probat, *x* quod ei Magi adhuc infanti
x Ibid. p. 233. extr. *thus ſuppliciter obtulerunt*; *Thus autem* (inquit) *certum eſt in ſacrificiis Deo ſemper offerri.* Multa alia hac de re proſecutus, *y Quocirca quiſquis*
y Ibid. p. 238. (inquit) *ſacrificium, quod offertur Patri, negat Filio & Spiritui Sancto, alienum ſe eſſe cognoſcat à Chriſti membris.* Quorſum hæc ille tam fuſe tanta diligentia explicaret, ſi de hac re adverſarium id eſt Arianum, habuiſſet, quod fabulatur Perronius, ſecum conſentientem? Iam vero nemo neſcit, Latinos non ſolum concedere, ſed etiam pugnare ac contendere ſacrificij oblationem potiſſimam eſſe & maxime propriam partem cultus Deo debiti, quem & ipſi & Fulgentius, *z* tametſi alia atque alia mente
z Fulg ibid. 236. *latriam* vocant. Quem ergo cultum Ariani ſe Chriſto concedere profitebantur, non erat is quem Perronius & ejus conſecranei *latriam* vocant; a quo illi ſcilicet ſacrificium potiſſimam latriæ partem, excluſam volebant. Tertio idem inde perſpicitur, quod Ariani Patrem tantum non etiam Filium *invocari*, aut *invocandum eſſe* docebant. Fabiani eorum in
a Fulg. L. 9. contr. Fabian Fragm. 31. in 219. Africa ſigniferi hanc fuiſſe ſententiam teſtatur *a* Fulgentius; *Dicis* (inquit eum alloquens) *quod ſive oratio Dominica, ſive omnes orationes communes & preces nonniſi ad ſolius Dei Patris perſonam rite fundantur.* Quem eorum errorem fuſe atque operoſe Fulgentius multis ex utraque veteris
b Ibid. p. 220. 221. &c. 224. & novi Teſtamenti ſcriptura teſtimoniis refellens, demonſtrat *b* Filium fuiſſe à fidelibus *invocatum*; *Invocationem* autem ad latriam pertinere notum eſt. Arianos ergo latriam Filio detuliſſe quod affirmat Perronius, falſum eſt. Quarto Gregorius Nyſſenus, quod jam ſupra obſervatum
c Greg. Nyſſ contr. Eunom Orat 4. p. 580 B. eſt, hoc inter Catholicos & Arianos diſcrimen conſtituit, *c* quod illi quidem *Chriſtum ſic arbitremur colendum eſſe & honore afficiendum, ſicut Pater colitur & adoratur*, ὥστε τιμᾶν δεῖν καθὼς τιμᾶται ὁ πατήρ, ſive, ut
d Ibid. 580. D. mox idem diſcrimen inculcans dicit, *d* quod *illi Filium æqualiter ac Patrem adorent*. προσκυνῶσιν ἴσα πατρὶ τὸν υἱὸν, Ariani vero unigenitum Deum, *haudquaquam æqualiter ac Patrem glorificarent*, μὴ δοξάζειν τὸν μονογενῆ θεὸν ἐπ' ἴσης τῷ γεγεννηκότι πατρὶ *Glorificare* enim τὸ δοξάζειν idem eſſe quod *colere, honorare, adorare*, τιμᾶν προσκυνεῖν, vincit oppoſitionis inter orthodoxos & Arianos inſtitutæ ratio; præter inſitam ipſius veibi vim. Atque id ipſum quinto clariſſime ſignificant ea quæ hoc
e Ibid. C. eodem loco de Eunomio, nobiliſſimo Arianiſmi ramo tradit *e* Nyſſenus; *Perſpicuum eſt* (inquit) *quod hujus* (paſſionis) *cauſſa Patrem ſupra Filium ponit MAIORIBUSQVE auget honoribus*, δῆλον ὅτι τούτου χάριν ὑπερτίθεσθαι τοῦ υἱοῦ τὸν πατέρα, καὶ ταῖς ΜΕΙΖΟΣΙΝ ἀποσεμνύνειν τιμαῖς. Sexto id ipſum luculentiſſime confirmat Cyrillus cum
f Cyrill. Alex L. 2. in Ioan. p. 226. E in loco nuper à nobis recitato tradit *f* Arianos non modo *Filium æqualibus cum Patre honoribus decorandum eſſe* negaſſe, ſed etiam

cos

CAPUT XXXIX.

eos reprehendiſſe veluti à veritate longe recedentes, qui aliud ſentirent & ex diſertiſſimo Ioannis 5. 23. teſtimonio putarent Filium æqualiter cum Patre honorandum. Hinc luce meridiana clarius liquet falſiſſimum eſſe, quod hic nobis Perronius pro re veriſſima obtrudere auſus eſt, Arianos ſcilicet Filium adoraſſe eodem quo patrem, cultu. Sed & ipſe poſtremo Maximinus, non obſcure innuit diverſiſſimos fuiſſe honoris cultuſque gradus, quos ipſe cum ſuis Arianis Patri, Filio, ac Spiritui Sancto exhibebant, dum apud Auguſtinum de Spiritu Sancto pulſatus, ſuam de Trinitatis cultu ſententiam ita breviter aperit; g *Nos* (inquit) *Spiritum Sanctum competenter honoramus, ut Doctorem, ut ductorem, ut illuminatorem, ut ſanctificatorem; Chriſtum colimus, ut Creatorem; Patrem cum ſincera devotione ADORAMUS, ut auctorem* (Chriſti ſcilicet & Spiritus Sancti) *& unum auctorem ubique omnibus pronuntiamus.* De Spiritus quidem honore iſte tam exiliter tamque jejune loquitur, ut eum ne adoraſſe quidem eo adorationis genere videatur, quo Filium adorabat. Nam cum paulo ante hæc verba quæ ſunt à Perronio allata dixiſſet *Auctoritate Sanctarum Scruipturarum adoramus Patrem; æque ab ipſis divinis Scripturis inſtructi colimus & adoramus Deum Chriſtum* ubi ad Spiritum Sanctum ventum eſt, hæc de eo ſtatim ſubjicit, *h Si Pater ſic ei perhibuit teſtimonium, ſi Filius, ſi ipſe de ſe iſta amplexus eſt, lege præter quam diximus ex Sanctis Scripturis.* Si adoraſſet, clare id ac rotunde eſſet elocutus. Nunc ut de re apud ſe dubia, jubet Auguſtinum ſi quid de ea re, modo ex ſacris ſcripturis habeat, id promat ac ſecum communicet. Iam de Filio, quid cum opus erat ſeorſum à Patre edere, ſi uno eodemque cum eo cultu adorandum putabat? Cur non quod brevius erat & diſertius dixit; Chriſtum & Patrem, ut ὁμοτίμως adoramus? Huc accedit, quod cum à ſe coli profitetur, non ob divinam aliquam naturæ ſuæ eminentiam, ſed ob beneficium; *Chriſtum colimus* (inquit) *ut Creatorem.* Tametſi enim Chriſtum creatum eſſe à Patre dicerent, adeoque in creaturarum ordine cenſerent, nihilo ſecius eum (quod profecto craſſum delirumque erat) volebant cœli ac terrarum & omnium quæ iis continentur, Creatorem fuiſſe. De Patre vero non ita, ſed plene ac magnifice; *Patrem* (inquit) *cum ſincera devotione ADORAMUS.* Tardus eſt, qui non intelligit ex tam diſpari elogiorum & elocutionis genere longe diverſum fuiſſe honorem, quem iſte Patri deferri vult ab eo, quem Filio à ſe tribui dicit. Sed & idem ille Maximinus, qui loco à Perronio citato Filium ab omnibus non modo hominibus, ſed & virtutibus cœleſtibus, imo & à Spiritu Sancto coli & adorari dicit, eundem alibi à quoquam coli negat, ubi ita ſcribit, *i A nobis* (inquit) *unus colitur Deus innatus, infectus, inviſibilis, qui ad humana contagia, & ad humanam carnem non deſcendit;* quibus verbis *cultum*, quem dicit, uni Patri tribuit, & ab eodem Filium cum cæteris omnibus excludit. Nam dum Patrem, qui unus colitur, *innatum, infectum, ad humana contagia*

g Maxim. apud Augu. L. 1. contr. Maxim. T. 6. p. 289. C. col. 1. §. 5.

h Ibid.

i Ibid p. 286. col. 2. B. §. 2.

Caput XXXIX.

non deſcendiſſe dicit, eo ipſo Filium coli negat, quem ſcilicet natum & factum, & ad humanam naturam ſine ulla peccati labe, ut alibi explicat, deſcendiſſe docet; plane ut ejuſdem ſectæ Varimadus *ſolum patrem adorandum* dixit. Vnde neceſſario ſequitur Maximinum verbum *colere* & *adorare* alio atque alio ſenſu accepiſſe, dum Filium coli idem & ait & negat; de inferiori cultus gradu, dum ait; de ſummo & unius Patris proprio, dum negat; ut ſupra de Varimado demonſtravimus.

His de Arianorum in Patrem & in Filium cultu ita explicatis, facile eſt aliorum de his allata à Perronio contra nos teſtimonia ſolvere. Primum eſt Ambroſii Arianos ſic urgentis; k *Aut igitur deſinant colere, quem creaturam appellant; aut deſinant, quem colere ſe ſimulant, dicere creaturam.* Idem eſt quod Maximino objicit Auguſtinus, *A vobis* (inquit) *unum Deum coli dixiſti, ſicut te loquente advertere potui; Conſequens eſt, ut aut non colatis Chriſtum, aut non unum Deum colatis, ſed duos.* Nimirum uterque ita argumentantur, quia repudiato illo ſecundario religioſi cultus gradu, quem Ariani quidem ponebant, omnis vero Eccleſia ad hoc uſque tempus neſciebat, unum ſimpliciſſimum veri nominis proprie dictum cultum ſive adorationis ſive religionis admittunt quem Eccleſia agnoſcebat. Recte quidem illi, ac vere. Ex quo ita conſtituto, evidenter ac neceſſario ſequitur Arianos utrumque ſimul ac ſemel tenere non poſſe; Chriſtum ſcilicet & eſſe creaturam, & eſſe colendum; (quod concluſit Ambroſius) & colendum eſſe Chriſtum qualem fingebant creatum, & non eſſe duos Deos. Vnde illud quoque eſt, quod Ariani cum horum neutrum dimitterent, Chriſtumque eundem & colendum & creatum eſſe impie contenderent, *idololatriæ* ab omnibus Catholicis damnarentur. Ex his ergo Ambroſii & Auguſtini teſtimoniis ſequi concedo eum quem Ariani Chriſto deferebant cultum, revera & ex horum Patrum totiuſque Eccleſiæ ſententia, fuiſſe ſummum, Deo uni debitum cultum; religioſum ſcilicet, qui totus unius veri Dei proprius & eſt, & cenſebatur ab illius ævi Patribus. Eandem vero hoc loco ac numero ab Arianis fuiſſe habitum, non ſequitur; qui per ſummum mentis errorem, præter unanimem & divinæ ſcripturæ, & totius ad Arii uſque tempora Eccleſiæ doctrinam, ipſum illum cultum, quem Chriſto exhibendum profitebantur, & religioſum eſſe aiebant, & eo tamen cultu qui Patris proprius eſt, inferiorem, diverſique ab eo gradus cenſebant. Atque hæc duo diligenter obſervanda ſunt; quorum hoc poſterius ſatis ſuperque ex ipſis Arianis probavimus, qui dum *ſolum Patrem adorandum, unumque colendum* ſciſcunt, neque hilo ſecius Chriſtum, & à Patre diverſum eſſe, & religioſe colendum eſſe docent; plane (niſi eos delirare & inſanire dixeris) ſtatuunt hunc quem Chriſto, honorem exhibent, ejuſdem quidem generis eſſe cum eo quem Patri ſoli deberi affirmabant; eſſe enim utrumque religioſum: non eſſe tamen, ut loquuntur ejuſdem cum eo vel gradus, vel ſpeciei: qui qualiſque ſi eſſet, ne ab iis quidem negari poſſet Filii cum Patre communis non ſolius Patris proprius.

k Ambr l.1. de fid. c.7.
l Aug. l.1. contr. Maxim p.287. C. ad §.1.

prius. Alterum vero, nimirum Catholicos illorum æque ac ſuperio- CAPUT XXXIX.
rum temporum Patres nullum religioſi cultus ſpeciem, nullum gradum alium agnoviſse præter eum, qui Patris, adeoque veri Dei proprius eſt ac legitimus. præter multa alia, hæc eorum adverſus Arianos argumentatio invicte probat. Nam ſi aliquam religioſi cultus partem eſſe putabant, quæ creaturæ recte ac legitime, nulla veri Dei fraude, deferri poſſet; nihil abſurdius aut infantius illa eorum diſputatione dici poteſt, qua ex cultu Chriſto ab Arianis delato concludunt, vel Chriſtum non eſſe creaturam, vel ſi eſt, duos ab iis Deos, ambos veri nominis id eſt impietatis monſtrum in Eccleſiam induci. Illud ergo confitendum eſt nullum eos religioſum cultum agnoſcere niſi qui Deo debetur, idque veluti fixum immotumque Chriſtianiſmi dogma contra novam Arianorum diviſionem conſtanter retinuiſſe. Unde intelligimus, non modo à ſuperioris ad an. D.300. ævi Theologis, ſed ne ab his quidem, qui poſtea quarto ſæculo, & prima quinti parte floruerunt, Latinos hauſiſſe religioſi cultus tripertitam diviſionem, quæ nunc in eorum ſcholis regnat: ſed eam ab Arianis primo inventam & ad ſuæ impietatis patrocinium excogitatam, temere ac perperam ſuſcepiſſe ad ejus cultus defenſionem, quem ſecutis temporibus ſanctis cœlo receptis, & Dei divorumque ſacris imaginibus attribuerunt. Nam ſi admitatur quod hi plane ex Arianorum mente docent, non omnem religionem Deo uni deberi; ſed quandam eſſe ejus partem Sanctorum & Angelorum, alteram Mariæ Virginis, tertiam Dei ſolius legitimam, quas unius ejuſdemque generis partes ſive ſpecies ad ſingulas vel affictis, vel certe accommodatis nominibus appellant, primam, *duliam*, alteram *hyperduliam*, tertiam denique *latriam*; ſi hæc inquam admittantur, actum eſt de omni illa demonſtratione, qua hi Patres religionis arcem adverſus Arianorum impietatem defendunt. Ariani Ambroſio nullo negotio ex hac quidem Theologia ſatisfacient, urgenti, ut Chiſtum vel creatum eſſe, vel certe colendum eſſe negent. Nihil, inquient, neceſſe eſt. Utrumque ſalvum eſt, ſi ei cultus inferiorem gradum tribuimus, qui etiam creaturæ eſt; ſummum uni Deo ſervemus, cujus eum proprium eſſe confitemur Auguſtino inde quoque quod unum Deum colendum dicerent conſequens eſſe urgenti, ut vel Chriſtum colendum negarent, vel duos Deos admitterent: ex eadem Latinorum doctrina reſpondebant ſe Chriſtum religioſo quidem cultu dignari, non tamen ſummo, quem unius Patris proprium eſſe confiteantur, ſed inferiori, quem etiam Sanctis & Angelis, quanto magis Chriſto principi & auctori creaturarum omnium, abſque Patris injuria tribui poſſe putent? Certe ſi Virgini Matri, ſi Angelis, ſi Sanctis eos honores nulla divini cultus fraude deferre fas eſt, quos iis nunc à Latinis deferri videmus: falſum eſt & ἀνακόλουθον; quod hi Patres negant poſſe Chriſtum religioſo cultu adorari, niſi ex creaturarum cenſu eximatur, & alius à Patre novus Deus inſtituatur: cum quæ B. Virgini, Sanctis & Angelis defertur utique religioſa hyperduliæ

vel

Capvt XXXIX. vel dubiæ adoratio, his neque creaturarum ſubjectionem detrahat, neque novæ divinitatis nomen & elogium alleтat. Itaque ex hac Ambroſii & Auguſtini argumentatione Perronius quidem recte concluſerit quod nos libenter concedimus, & Arianos & ſe ipſum cum ſuis Latinis, falſo & præter veteris illius Eccleſiæ fidem opinari cultum religioſum aliquem eſſe qui creaturæ idem ſit legitimus: Arianos vero olim non fuiſſe opinatos vel non opinari nunc Latinos aliquem eſſe creaturæ legitimum cultum, qui ſit religioſus, Perronius hinc male concludit. Noſtros certe Theologos, quoties ex ſua ſententia & ea quidem vera argumentantur Latinis vel eſſe negandum Sanctos religioſe colendos, vel confitendum plures eſſe Deos: nemo ideo dixerit hoc eos Latinis quoque tribuere, quod Dei unius proprium eum cultum eſſe dicant, aut putent, quem ipſi Sanctis deferunt. Hoc tantum noſtros qui ita agunt recte concluſeris ſenſiſſe, quem Latini Sanctis deferunt religionis cultum, eos falſo opinari non eſſe Dei proprium. Nullam vero vim contra nos habet Nicænorum in Synodo ſeptima teſtimonium, ubi dicunt *m* ab Euſebio Pamphili *Filium & Verbum Dei creaturam & miniſtrum Patris, ſimulque ſecundo adorandum* vocari. κτίσμα τε τ̃ υἱὸν ϰ̀ λόγον ϛ̃ ὑπουργὸν ἀποϰαλεῖ ϰ̀ δεύτερον προσϰυνητόν. *Adorandum* ab eo dici aiunt: Summo & Patri uni debito cultu adorandum (quod Perronio probandum erat) non dicunt. Si dicerent, falſo dicerent. Nam Euſebius, ſi re vera quod illi volunt, Arianus fuit, Filium colendum quidem ſenſit, non tamen pari cum Patre cultu, ut eſt à nobis demonſtratum ſenſiſſe Arianos. horum Nicænorum hac in parte ſimiles: qui imagines, id eſt creaturas, adorandas σχετιϰῶς eſſe cum definiant, quanto minus indignari debebant, quod Ariani, Filium, quem intelligentem eſſe prædicabant, tametſi Patri ὁμοούσιον eſſe negarent, ſecundario cultu ac σχετιϰῶς adorarent? Supereſt illuſtris Athanaſii locus *n* à Perronio allatus; *Quid* (inquit) *Arianis cum Scripturis, aut quid eas proferunt homines iſti, qui creaturam aſſerunt Dei verbum, & ut Ethnici ſolent, cultum exhibent Creaturæ, omiſſo Creatore?* τί δὲ ϰ̀ ταῖς Ἀρειανοῖς αἱ γραφαί: ϰ̀ τί ταύτας προσφέρουσιν, ἄνθρωποι ϰτίσμα λέγοντες εἶναι τὸν θεοῦ λόγον, ϰ̀ ὡς Ἕλληνες λατρεύοντες τῇ ϰτίσει παρὰ τὸν ϰτίσαντα; Exponit quid de Arianis ipſe cum tota illius temporis vera & Orthodoxa Eccleſia ſentiat, eos nimirum λατρεύειν τῇ ϰτίσει, *latriam creaturæ exhibere* (quod ego veriſſime ab eo dictum eſſe non modo concedo, ſed etiam probo ac contendo) Arianos id ipſum quoque de ſe confiteri, & ita ſuis tradere ſummo Deique proprio cultu adorandum eſſe illum ipſum Dei Filium, quem creaturam eſſe cenſebant, hoc inquam neque dicit Athanaſius, neque ſane verum eſt, ut nuper demonſtravimus. Atque ita fruſtra eſt inanis Perronii de verbo λατρεύοντες obſervatio Fateor id verbum &, quod alibi fuſe probatum eſt, alia conſimilia προσϰυνεῖν, θρησϰεύειν, δουλεύειν, σεβεῖν, *adorare, colere, ſervire*, &c. apud Eccleſiaſticos primæ ad Athanaſium memoriæ ſcriptores nunquam

m Syn. Nic. 2. Act.6. Tom.5 p. 627. edit. Rom.

n Athan.p. 286.D.

o Perr.ub.ſupr. p.870. init. L.1.de relig. cult.obj c.6.

quam aliter quam de ſumma Deique unius propria adoratione acci- CAPUT XXXIX.
pi; quoties quidem ad religioſum cultum ſignificandum uſurpantur. Perronius vero, quod nonnulla ex iis verbis, ut δουλεύειν, προσκυνεῖν, jam pridem apud Latinos de eo religionis cultu intelligantur, qui creaturis ſanctis à Chriſtianis novo neque ab Apoſtolis tradito more exhibetur, λατρεύειν vero, id eſt *latria colere*, cum tantum ſignificet, qui Dei proprius eſt; arrepta hinc occaſione, callide quidem, ſed tamen falſo ſupponit eandem fuiſſe apud Athanaſium & ejuſdem ævi Eccleſiam horum inter ſe verborum diſtinctionem; & inde obſervat præclarum illum ſcriptorem τῇ κτίσει λατρεύοντες de Arianis potius, quam προσκυνοῦντες conſulto dixiſſe; ut ſignificaret eos Chriſtum (id eſt ex ſua hypotheſi creaturam) non *dulia* aut *hyperdulia* tantum, quod tolerabilius futurum erat ſcilicet, ſed ipſa latria, ſic plane ut Patrem, coluiſſe. Sed vana eſt omnis hæc ejus ſubtilitas; & vanum quo ea nititur, fundamentum. Nondum enim nata, aut nota erat Athanaſij tempore illorum verborum, nunc apud Latinos familiaris diſtinctio. Melior & ſincerior fuit Latini interpretis fides, qui ſimpliciter reddidit *cultum exhibent creaturæ*, quod non ideo denotavi, quaſi velim hic ab auctore alium cultum quam divinum ſignificari. Et hoc enim verbum & alia quæ recenſui, apud ſcriptores tam divinos, quam Eccleſiaſticos illius ævi, ubi de cultu religioſo agitur, nunquam aliter quam de divino ſumuntur; quia neque ullum alium religioſum norant præter eum, qui Deo uni deferri debet. Itaque Athanaſius cultum illum religioſum, quem Ariani creaturæ (id eſt ei quem creaturam eſſe credebant) deferendum tradebant, eúm eſſe cultum, qui uni Deo debetur, ex ſuo & Eccleſiæ illius ſenſu ſtatuit; maxime vero ex Scripturis, de quibus agit, & quibus cum nihil Arianis commune eſſe dicit, quicquid illi obtenderent, cauſantes alium eſſe quemdam religionis cultum, qui creaturæ omnium præſtantiſſimæ, impune tribui poſſit. Nunquam enim exoticorum cultuum auctoribus ad impietates & ſuperſtitiones ſuas fucandas hujuſmodi prætextus defuerunt; quales in hac ipſa cauſa adhibuiſſe olim Arianos probavimus. Quo factum eſt, ut eos vir ſanctus (tametſi non ignoraret cultum quem rei ex ſua fide creatæ decernebant jactare ſolitos infra eum eſſe, qui Patri debetur, quemque à ſe *unum coli*, *ſolum adorari* ſæpe profitebantur) verbis illis Apoſtolis fulminare non dubitaverit, quæ erant in Ethnicos ſcripta, ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα. Sed hæc obiter de Perronij vafra in verbum λατρεύειν obſervatione dicere placuit, ne artes ejus ſolennes hic quemquam laterent. Atque ex his quæ diſputavimus, nunc patet Arianos, quicquid obſtrepat Perronius, ſuo illi imaginario & in creaturam deformato Chriſto cultum, non eum detuliſſe vel deferendum docuiſſe, quem ipſi exiſtimarent ac dicerent plane penituſque eundem eſſe cum eo, quem illi una cum Catholicis Patri exhibebant, quiq; nunc

CAPVT XXXIX. à Latinis *latriæ cultus* dici ſolet;ſed alium ſupremo illo inferiorem, religioſum quidem,ſed ejus ordinis,quo nunc Latini eos honores cultuſque cenſent, quos Sanctis cœlitibus, ac præſertim B. Matri Virgini magna ubique religione exſolvunt. Quo conſtituto, apparet ſi jam Euchariſtiæ ea tempeſtate omnes Chriſtianorum Eccleſiæ ſolerent ex Apoſtolica, & à primo Chriſtianiſmi ortu propagata lege cultum latriæ, ut nunc vocant, quotidie ac paſſim exhibere,eo facillime Arianorum impietatem congrui ac revinci potuiſſe, qui hunc quidem Patri cultum concedebant,Chriſto vero negabant. Quis enim Dominum eo cultu indignum cenſere poſſet, quem noſſet ab omnibus Eccleſiis Dominico corpori omnibus pæne diebus exhiberi? Ego vero non dubito, quin Athanaſius, Hilarius, Baſilius, Gregorius, Ambroſius,Epiphanius, Auguſtinus, tamque multi alij ſumma pietate pari cum eloquentia ac ſapientia præditi hoc vel inprimis crebroque Arianis in omni hac cauſa objecturi fuerint,ſi idem jam, quod fingunt adverſarij, obtinuiſſet apud noſtros colendæ latria Euchariſtiæ uſus, qui nunc apud Latinos Chriſtianæ pietatis pæne priora ac puppis habetur. Atqui non omnes, non multi, non pauci, hoc in hac pugna telo uſi ſunt. Nemo ut breviter dicam inter tam multos præſtantiſſimos ſcriptores, qui in florentiſſima Eccleſiæ ætate vixerunt,& quorum monumenta ad nos pervenerunt,uſquam reperitur, qui hujus rei ad hanc hæreſin oppugnandam, vel leviſſimam mentionem injecerit. Quid hoc eſſe dicam? quam hujus prodigij cauſam?ut nemo quod omnes fideles ſciebant, nemo quo nullum erat potentius aut expeditius in Arianos telum,id cum peſtilentiſſima illa gente manus conſerens uſurparit? Finge quodcumque libuerit. Nullum hujus de Euchariſtica illa latria ſilentij in loco tam opportuno rationem aliam reperies, quam hanc; Patres nimirum merito adorationem illam tacuiſſe quam neſcirent, merito neſciviſſe, quæ niſi multis poſt ſeculis apud Chriſtianos eſſe ac celebrari cœpit. Viderint jam Perroniani quo omnes viri illius triumphi abierint, qui vanitate elatus non ferenda tantum ſibi de ſua illa antiquitatis ſcientia arrogarit, ut qui ab ejus opinione hac in parte diſſentirent, proculcandos omnes veluti omnis veteris hiſtoriæ rudes & imperitos putarit;cum tamen nunc ni fallor clarum liquidumque ſit,& quod ille tuebatur, eſſe falſum,& quod tantopere contemnebat argumentum,id pro ſententia noſtra videri non profecto leve,ſed graviſſimum.

CAPVT

CAPVT XL.

Argumentum XXXV. ab eo quod veteres nunquam ex Euchariſtiæ latria dogma Neſtorij refellunt adorandam Chriſti carnem, id eſt humanam naturam, negantis.

SÆculo quinto exorta eſt hæreſis Neſtorij à Concilio univerſali 3. Epheſi habito damnata an. D. 430. Neſtorius humanam Chriſti naturam à Filio, æterno Dei Verbo ſic divellebat, ut duæ eſſent perſonæ; negans hominem è Maria natum eſſe Deum; viciſſim Verbum à Patre ante ſecula genitum, eſſe vel fuiſſe unquam hominem. Hanc inter cæteras ejus impias & damnatas voces, unam fuiſſe refert ipſa Synodus, palam Epheſi pronunciantis; p *Nolle ſe bimeſtrem, aut lacte nutritum. ADORARE; neque illum qui fugit in Ægyptum, Deum nominare.* διμηναῖον καὶ γαλακτοτραφέντα μὴ ἀναγκάζεσθαι προσκυνεῖν, καὶ τὸν εἰς Αἴγυπτον φυγόντα μὴ ὀνομάζειν θεόν. Theodorus Ancyranus Epiſcopus ſe hæc ex illo auribus ſuis audiviſſe apud Synodum affirmaret; *Vt* (inquit) *lactationem, ex Virgine generationem, aliaque eiuſmodi de Deo dici non poſſe in epiſtola contendit, ita hoc in loco diſſerens Deum bimeſtrem aut trimeſtrem appellare nefas eſſe repetivit*, ἐν ταῦτα πολλάκις ἔφη διμηναῖον μὴ δεῖν λέγεσθαι θεόν. Hæc ille; quæ quomodo ita dixerit, difficile eſt intelligere, ſi quod Latini contendunt, verum eſt univerſam quinti illius ſeculi Eccleſiam in ſacris omnibus ſynaxibus Euchariſtiam eodem illo Dei proprio cultu, quem ipſi *latriam* vocant, palam religioſiſſime coluiſſe. Nam ſi ita ſe res habet, negari non poteſt, quin Neſtorius, Conſtantinopolitanæ, maximæ & florentiſſimæ Eccleſiæ Epiſcopus quoties ſacra faceret, ipſum Domini Chriſti corpus cultu uni Deo debito adorauerit. Quo ergo ore, qua fronte apud Epiſcopos exſerte negaret ſe illum ipſum quem quotidie adorare ſolebat, adorare ſuſtinere? Cur tam impudens mendacium non arguit Marcellus? Cur ſaltem non rogavit, quidnam ergo illud eſſet, quod in ſynaxi publica faceret, quoties Euchariſtiam vel celebrans vel ſumens adorationem ei religioſiſſimam deferret? Hæc nullo modo cohærere poſſunt. Tum cur Synodus, cum hæc à Marcello accepiſſet, non hominem ſtatim poſtulavit graviſſimi criminis, pulſatæ ſcilicet totius Eccleſiæ, de corporis Dominici in Euchariſtia adoratione fidei? Cur non juſſit de eo proprie capite reſpondere? Cur reſpondere abnuentem, (ſi tamen ea de re interrogatum fuiſſe donemus) non eo proprie nomine damnarunt, quod omnem Euchariſtiæ, ſanctiſſimi, ac diviniſſimi ſacramenti cultum ſolveret, quam Chriſti carnem omnis Eccleſia ſcilicet latria Dei propria in eo ſacro colebat, eam ſe præfracto negans adorare poſſe, aut velle? Nihil in Neſtorium apud omnem Chriſtianorum multitudinem hoc crimine invidioſius erat futurum. Atqui Neſtorium de Euchariſtiæ

p Conc. Epheſ. Act. 3. extr. in Ep. Syn. ad Cler. CP. p. 335. D.

q Ibid. Act. 1. p. 265. b. c.

CAP. XL. cultu violato neque à Marcello argui, aut corripi, neque à Synodo poſtulari, aut damnari videmus. Sed quid ego Marcellum, quid Synodum dico? Ne Cyrillus quidem Alexandrinus, infenſiſſimus viri adverſarius, hæreſeos Neſtorianæ hoſtis acerrimus, victor ac triumphator nobiliſſimus, in tam multis verſuum millibus, quæ de hac cauſa vel in ipſa illa ſynodo, vel etiam ante aut poſt eam ab illo ſcripta ad nos uſque perennarunt, inter tantæ ſubtilitatis vndequaque ſumma diligentia, ſummoque labore conquiſita argumenta pæne innumerabilia, hoc quod omnium erat longe evidentiſſimum atque potentiſſimum futurum, (ſi Euchariſtiam quidem à fidelibus adorari mos jam tum fuit) ne ſemel quidem attigit. Cyrillus ſcilicet vir acutiſſimus, & quocumque animi vel ſtudium vel odium ferebat, ardentiſſimus non videbat, quod nemo de plebe fidelium quantumvis craſſus, neſciebat, non poſſe illam Euchariſtiæ adorationem conſiſtere cum Neſtorij profeſſione, negantis ſe eum qui bimeſtris aut trimeſtris, Matris lacte nutritus erat, adorare ſuſtinere? Quænam vel fingi poſſunt directius inter ſe aut validius oppoſita? Nemo ut opinor, Cyrillum qui noſcit, ſuſpicabitur parcere homini voluiſſe. Iam ſi hunc odium, cur Ioannem Antiochenum ſi non ſtudium, certe caritas excitavit, ut Neſtorium de Euchariſtiæ periculo, de oritura inde invidia admoneret? Omnes amici, inimici, Græci, Ægyptij; Marcellus, tota Synodus, Cyrillus, Ioannes, in aliis omnibus vigilantiſſimi in hoc uno articulo ita non modo dormiebant, ſed ſtupebant, ut in tanto contra Neſtorium tumultu ac fragore, quantum non temere reperies ullis Eccleſiæ temporibus in quemquam excitatum fuiſſe, ne unius quidem hominis vel leviſſima vox de Euchariſtiæ adoratione audita fuerit. Ac ne multis quidem poſtea ſeculis quiſquam id argumentum contra Neſtorianum dogma uſurpavit. Ergo nondum illis temporibus Euchariſtiam in Eccleſiis adorari mos fuit; qui ſi fuiſſet Neſtorio objectus, haud dubie eſſet à tot tantiſque adverſariis. Quod nemo rem tam, ad hanc cauſam utilem, tam opportunam, tam manifeſtam, tam in omnium oculos, ſi qua tum fuiſſet incurrentem, contra Neſtorium attulit, id certo atque indubitato probat nondum eam fuiſſe.

CAPVT

CAPVT XLI.

CAPVT XLI.

Argumentum XXXVI. ex Auguſtino panem ſacrum inter ea ſigna cenſente, quæ honorem, ut religioſa habent; ſtuporem tanquam mira non habent. Argumen. XXXVII. ex eodem Euchariſtiam inter ea ſigna cenſente, quæ licet ad Chriſtum ſignificandum aſſumpta, negat ideo eſſe adoranda.

HIs expoſitis & in ſuos locos digeſtis, jam hic quoque in unum colligenda ſunt alia quædam ejuſdem veritatis teſtimonia huc illud apud Patres ſparſa. Quale illud eſt Auguſtini, ubi de rerum ſignis diſputans, cum de iis quæ non in dictis, ſed in factis, non in verbis, ſed in rebus quibuſdam ſita ſunt docuiſſet, & quædam poſtremo ex eo genere eſſe dixiſſet, quæ peracto miniſterio tranſitura ſunt, *panem*, in horum exemplum affert, *qui ad hoc factus* (inquit) *in accipiendo ſacramento conſumitur*, atque hic continenter illa ſubjicit; *Sed quia hæc hominibus nota ſunt, quia per homines fiunt, honorem tanquam religioſa poſſunt habere, ſtuporem tanquam mira non poſſunt.* *Honorem* ſacro *pani*, tanquam *rei religioſæ*, id eſt ad religionis uſum inſtitutæ atque aſſumptæ, concedit; *ſtuporem*, id eſt admirationem negat. Cur? quia miram eſſe negat; rem notam hominibus eſſe ait, & per homines fieri. At quæ adorantur illa mira ſunt, neque per homines fiunt; & inter ea quæ nunc adorantur, nihil eſt magis mirum, nihil admiratione, nihil ſtupore hominum & Angelorum dignius, hoc ipſo *pane*, ſi iis quidem credimus, qui eum adorant. Ergo non fuit ex iſtorum adorantium numero Auguſtinus; qui quem illi ſtupent panem ipſe negat ſtuporem habere poſſe; quemque negat mirum eſſe eo illi nihil eſſe admirabilius putant.

r Aug L. 3. de Trin. c. 10. pag. 107. D. T. 3.

Sed id quoque diligenter obſervandum eſt quod ille nos alibi etiam atque etiam monendos putavit, ne aliqua rerum ſignificantium ad ſignificatas ſi divinæ ſint, ratione decepti, illas ideo adorandas eſſe putemus. *Ne putetis* (inquit) *fratres, ideo nonnullis Solem eſſe adorandum, quia Sol in ſcripturis aliquando Chriſtum ſignificat. Talis eſt enim dementia hominum, quaſi adorandum quid dicatur, cum dicitur, Sol Chriſtum ſignificat. Adora ergo & petram, quia Chriſtum ſignificat. Sicut ovis ad victimam ductus eſt. u Adora & ovem, quia Chriſtum ſignificat.* Vicit Leo de tribu Iuda. *x Adora & Leonem, quia Chriſtum ſignificat. Videte, quam multa Chriſtum ſignificent. Omnia iſta Chriſtus in ſimilitudine; non in proprietate. Quæris proprietatem Chriſti, In principio erat Verbum, & Verbũ erat apud Deum. Ecce proprietas Chriſti per quam factus es. Vis audire & proprietatem per quam refectus es? Et Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis.*

s Aug. in Pſ. 103 Conc. 3. p. 493 extr. D. 4. 4. A.

t 1. Cor. 10.
u Eſ. 53.
x Apoc. 5. 6.

CAPVT XLI.

Cætera ſimilitudines ſunt. Intellige. Eſto ſcriptura capax: ut aliud objici videas oculis tuis, aliud innui cordi tuo. Hæc eſt Auguſtini de ſignis doctrina; ne ea quæ ad Deum vel Chriſtum ſignificandum, vel in ſcripturis, vel in myſteriis aſſumuntur, ea ideo adoranda eſſe putemus, quod res per ea ſignificatæ adorentur. In his enim aliud eſſe, quod oculis corporis objicitur; aliud quod per illam oculis objectam ſpeciem menti noſtræ intelligendum ſignificatur, Hoc quidem adorandum eſſe, puta Chriſtum; illud non eſſe adorandum; puta Solem, ovem, leonem, quibus Chriſtum in ſcripturis, petram qua eundem in myſteriis ſignificatum ſcimus. Iam & in alio ejuſdem operis loco nobis ab iſto errore cavendum docuerat: ubi cum Pauli verba recitaſſet ſanctos luminaribus in mundo lucentibus comparantis, ſtatim hæc ſubjicit, x *Sed ne quiſquam* (inquit) *propterea putet colenda eſſe & adoranda luminaria cœli, quia inde aliqua ſimilitudo ducta eſt ad ſignificationem Sanctorum. Prius hoc explicemus in nomine Chriſti, quam non ſit conſequens, ut propterea tibi videatur adorandus Sol, aut Luna, aut ſtella, aut cœlum; quia aliqua de illis ſimilitudo ducta eſt, qua ſignificarentur Sancti: quia multa ſunt de quibus ducta eſt ſimilitudo ad ſignificandos ſanctos, quæ non adorantur. Si enim quicquid eſt, unde ſimilitudo ducitur ad Sanctos, adorandum tibi putas, adora montes & colles: quia dictum eſt, Montes exultaverunt, velut arietes, & colles velut agni ovium. Tu de Sanctis dicis, Ego de ipſo Chriſto dico. Adora leonem: quia dictum eſt. Vicit leo de tribu Iuda. Adora petram, quia dictum eſt: Petra autem erat Chriſtus. Si autem non adoras in Chriſto iſta terrena, quamvis de illis ſimilitudo quædam data eſt ad ſignificandos Sanctos de quacumque creatura ducta fuerit ſimilitudo, tu intellige ſimilitudinem creaturæ, & adora artificem creaturæ. Dictus eſt Sol Dominus noſter Ieſus Chriſtus: Numquid iſte Sol, quem & minutiſſima animalia nobiſcum vident? Sed de quo dictum eſt, Erat lumen verum, &c.* Hæc ille: timens ne homines leviſſima hac ſpecie vel potius umbra decepti ferrentur ad adoranda non Chriſti modo Domini, ſed etiam Sanctorum ſigna, qui quantumvis ſancti fuerint, creaturæ tamen erant: adeoque ne ipſi quidem adorandi erant, nedum ut eorum ſigna adoratione digna ducamus. Sed nos in præſentia illud unum cæteris miſſis obſervamus, quod in his duobus locis Auguſtinus non modo diſerte, ſed etiam ſollicite nos vetat Chriſti ſigna adorare: quod pluribus exemplis illuſtrat. Iam vero fatentur omnes Chriſtiani panem & vinum Euchariſticæ menſæ, Dominici corporis & ſanguinis eſſe ſigna, ſymbola, typos, antitypa, ſimilitudinem, repræſentamina, quod ipſum quoque ſolenne in hoc argumento ſacramenti vocabulum indicat, quod apud ſcriptores Eccleſiaſticos nihil aliud eſt, quam ſacrum ſignum. Iamdudum enim etiam ab ipſis Latinis, exploſus eſt ille Synodi ſeptimæ, ſane craſſus, & picturarum materialium adoratoribus plane dignus error negantis Euchariſtica dona eſſe antitypa, idque veluti aliquid apud Patres inauditum ac prodigioſum aſſerentis. Cum ergo Euchariſtia in ſignorum cenſu & olim

x Aug. in Pſ. 93. pag. 425. col. 1. D.

olim ab Eccleſiæ primordiis, & ipſo Auguſtini ſeculo, maximeque ab Auguſtino habita fuerit; fatendum eſt, qui omnia Chriſti in genere ſigna negat adoranda, eum ipſam quoque Euchariſtiæ, non ſecus ac aliorum ſignorum, adorationem repudiaſſe ac damnaſſe. Ac ut diſerte & quidem bis, in duobus ſcilicet illis locis nos monuit, ne *petram* ideo adorandam eſſe putemus, quod *petram* apud Apoſtolum legamus *Chriſtum* Dominum *fuiſſe*; ita certe & de pane ſacro intellexiſſe cenſendus eſt; panem hunc nimirum nequaquam nobis adorandum videri ideo debere, cum in Euangelio & in Apoſtolo eſſe *corpus Domini* Chriſti legamus. Si quod vero horum ſignorum quod ad ſigni rationem attinet, inter ſe eſſet diſcrimen; id Auguſtinus etiam ad nauſeam interdum in ſupervacaneis diligens, obſervare in re tanti momenti ubi adoratio, cultus diviniſſimus agitur, minime profecto omiſiſſet. Atqui cum illud prius ſignum, *petram* inquam, dixiſſet, de pane nihil dixit; nihil excepit; nihil admonuit. Quod ex omnibus Chriſti ſignis unum omnino erat adoratione dignum, unum adeo facillime & quidem neceſſario excipiendum, Auguſtinus loco tam opportuno, in quo non videtur abſque flagitio id tacere potuiſſe. adeo non excepit diſerte, ut ne uno quidem verbo, in altero horum duorum locorum, excipiendum innuerit. Hujus profecto in utroque hoc loco tam abnormis tamque ab omni ratione alieni, atque incredibilis ſilentij ratio nulla eſſe alia poteſt, quam quod ſcriptor diligentiſſimus ac copioſiſſimus quam exciperet, vel hujus ſigni Euchariſtiæ adorationem nullam habebat, nullam in omni Eccleſiæ cultu ſciebat; ſiquam ſciviſſet, haud dubie hic commemoraturus, & ab illa generali de ſignis regula excepturus. Quinimo eo certius validiuſque cenſeri debet hoc argumentum, quod videmus hunc eundem Auguſtinum duo iſta ſigna Dominici corporis, *petram* illam Iudaïcam, & *panem* hunc myſticum, veluti ejuſdem generis ſigna, ad tertij cujuſdam, ſed ad alteram rem ſignificandam uſurpari ſigni illuſtrationem, alibi attuliſſe, cum adverſus Adimantum de eo diſputans, y quod dicit Moyſes *ſanguinem pecoris eſſe eius animam*; *Poſſum etiam* (inquit) *interpretari præceptum illud in ſigno eſſe poſitum* (id eſt ſic, ut ſanguis *anima eſſe* dicatur, pro *quod eſt animæ ſignum*) *Non enim* (inquit) *Dominus dubitavit dicere, Hoc eſt corpus meum, cum ſignum daret corporis ſui.* Vides, ut *panem* corporis Dominici ſignum ad hoc interpretandum Moyſi dictum afferat. Eodem mox *petram* quoque confert vetus ejuſdem corporis in eremo ſignum; z *Sic eſt* (inquit) *ſanguis anima, quomodo petra erat* Chriſtus: *ſicut dicit Apoſtolus: Bibebant enim de ſpiritali ſequente eos petra.* PETRA *autem* ERAT *Chriſtus. Notum eſt autem filios Iſraël petra percuſſa bibiſſe aquam in eremo, de quibus loquebatur Apoſtolus cum hæc diceret, nec tamen ait, Petra ſignificabat* Chriſtum, *ſed ait, Petra erat Chriſtus.* Hæc duo ſigna *panem & petram* qui ad eandem rem tertiam illuſtrandam affert

atque

CAPUT XLI.

y Id. contr. Adim. c. 12. T. 6. p. 78. B. col. 1.

z Ibid. col. 2. D.

Caput XLI. atque comparat, ſignificat ea ambo inſigni quidem ratione, ejuſdem eſſe generis atque ordinis. Horum ergo unum, *petram* ſcilicet, qui ideo adorandam eſſe negat, quod Dominici corporis ſignum fuerit; ne alterum quidem id eſt panem adorare nobis ideo concedit, quod corporis Dominici ſacramentum ſit. His duobus locis, alius horum geminus adjiciendus eſt ex poſteriori ad Ianuarium epiſtola; a *Non ideo tamen* (inquit) *putare debent ſtulti, qui nolunt in melius commutari, adoranda eſſe illa luminaria* (cœli ſcilicet) *quia ducitur ex eis aliquando ſimilitudo ad divina myſteria figuranda. Ex omni enim creatura ducitur. Nec ideo debemus in ſententiam damnationis irruere, quæ ore Apoſtolico de quibuſdam profertur*, qui coluerunt & ſervierunt creaturæ potius, quam Creatori, qui eſt benedictus in ſecula. *Sicut enim non adoramus pecora, quamvis dictus ſit Chriſtus*, & Agnus, b, & Vitulus; b *nec feram, quia dictus eſt* Leo de tribu Iuda; c *nec lapidem, quia* Petra erat Chriſtus; d *nec montem Sion, quia in ipſo figuratur Eccleſia*: ſic nec *Solem, nec Lunam, quamvis ex ea cœleſti creatura, ſicut ex multis terreſtribus ſacramentorum figura ad informationes myſticas diſmantur.* Ac nequis cavillationi locus ſupereſſet, paulo poſt diſerte nos monet f eorum in genere omnium hanc eſſe rationem, quæ ex creaturis non modo *ad ſermonem*, ſed etiam *ad ſacramentorum celebrationem ſuſcipimus*: quo ſecundo in genere *jam Chriſtiana* (inquit) *libertate parciſſime* (ſupple ex ſuperioribus, *ad rem ſacram ſignificandam ſimilitudines aptas religioſiſſime ſuſcipimus*) *ſicut de AQVA, de FRVMENTO, de VINO, de OLEO. In ſervitute autem veteris populi etiam multo celebrari imperata ſunt, quæ nobis tantummodo intelligenda traduntur.* Hæc Auguſtinus; ſuam illam in ſuperioribus verbis fixam ſententiam, *nequaquam illa eſſe adoranda ex quibus ad divina myſteria ſignificanda ſimilitudo aliquando ducitur*, latiſſime patere, omninoque de iis intelligendam eſſe quæcumque vel in ſermone Scripturæ, vel etiam in utriuſque teſtamenti ſacramentis veteris quidem, affatim, Novi vero parcius, ad res divinas ſignificandas uſurpata ſunt. Ac hujus quidem noviſſimi ordinis quatuor diſerte ac nominatim exempla poſuit, *aquam, frumentum, vinum, oleum*, quæ quò referantur omnes vident, *aqua* ſcilicet ad baptiſmum, *frumentum ac vinum* ad Euchariſtiam, *oleum* denique ad *chriſma*. Hæc ergo omnia Auguſtinus & in veteri olim & nunc in novo fœdere inſtituta ac ſolennia ſacramenta æque ab adorationis cultu ſummovet ac Solem & Lunã; Agnum, Vitulum, Leonem, lapidem paulo ante ſummoverat. Vnde evidenter ac neceſſario conſequitur neque aquam baptiſmi, neque Euchariſtiæ frumentum ac vinum, neque chriſmatis oleum Auguſtinũ colenda vel adoranda cenſuiſſe; neque Pauli & totius Scripturæ doctrina minus diſcedere, qui ſacrum Euchariſtiæ panem colunt, quam ſi vel aquam baptiſmi vel chriſmatis oleum adorarent. Hæc enim ille tria ſtatuit ejuſdem eſſe cenſus atque ordinis.

a Auguſt. ep. 119. c 6 p. 215. col. 2. A.
b Ioan. c. 29.
b Ezech. 43. 9.
c Apoc. 5. 5.
d 1. Cor. 10. 4.
e Gal. 4. 26. Hebr. 12. 22.
f Ibid. c. 7. C.

ordinis, quod quidem ad adorationem pertinet. Euchariſtiæ ſiquam ea in re eſſe propriam rationem putaviſſet, illam haud dubie ex ſacramentorum numero excepiſſet, quam nunc promiſcue una cum iis recenſet. Feciſſet, quod in hac ipſa epiſtola infra feciſſe eum vidimus, ubi de vetito imaginum cultu loquens g *Nulla* (inquit) *imago Dei coli debet, niſi illa quæ hoc eſt quod ipſe*; Ita & hic nullum Dei Chriſtive ſacrmentum colendum eſſe dixiſſet, niſi unum illud quod ipſe Deus, Chriſtusque eſt. Qui nulla hujuſmodi exceptione vtitur, ſed quodvis rerum divinarum ſignum ἁπλῶς & abſolute coli vetat, eo liquido ſignificat nullum ſe noſſe religionis ſignum, quod adorari debeat, quod adeo vel Deus vel Chriſtus ipſe ſit.

CAPVT XLII. g Ibid. c. 11. p. 216. extr. D.

CAPVT XLII.

Argumentum XXXVIII. ex Theodoreto non ſemel diſertiſſime pronuntiante inſaniæ eſſe extremæ ea ipſa adorare quæ comeduntur Argum. XXXIX. eu eodem negante numina eſſe, quæ nos Deo ſacrificamus.

SEd quid iis hac de re clarius dici poteſt quæ non ſemel apud ſcriptorem præſtantiſſimum, ac inter ſui id eſt quinti jam adulti principes non poſtremum leguntur, Theodoretum Cyri Epiſcopum? Is enim legis à Deo poſt diluvium de edendis carnibus latæ rationem afferens. h *Deus* (inquit) *prævidens homines in extremam dementiam lapſos hæc omnia* (animalia) *pro Diis habituros permiſit illorum eſum, ut impietatem illam cohiberet. Summa enim eſt INSANIA ADORARE QVOD COMEDITVR Propterea vero animalia quædam immunda dixit; alia vero munda: ut illa quidem tanquam, immunda exhorrentes non deificent; hæc comeduntur, NON ADORENT.* ἀβελτηρίας γὰρ ἐσχάτης τὸ ἐσθιόμενον προσκυνεῖν. Διά τοι τοῦτο, τὰ μὲν ἀκάθαρτα τῶν ζώων λέγει, τὰ δὲ καθαρά. ἵνα τὰ μὲν ὡς ἀκάθαρτα βδελυττόμενοι, μὴ θεοποιῶσι, τὰ δὲ μὴ προσκυνῶσιν ἐσθιόμενα. Eandem alibi animalium in munda & immunda diviſioné tractans, idem concinne de more eloquitur; i *Qomodo enim ſane* (inquit) *mentis quiſquam Deu nuncuparit id, quod aut tanquam immundam odio averſatur, aut quod vero Deo oblatum tandem ipſe comedit?* πῶς γὰρ ἄν τις σωφρονῶν, ἢ τὸ ἀκάθαρτον ὀνομάσοι θεὸν, ὃ μυσαττόμενος ἀποστρέφεται, ἢ τὸ τῷ ἀληθινῷ θεῷ προσφερόμενον καὶ παρ' αὐτοῦ ἐσθιόμενον; Sic alibi cum Deum dixiſſet ſuillas carnes quæ ob Ægyptis comedebantur, lege immundas haberi, *juſſiſſe*, addit *econtra ipſum præcepiſſe edi quæ* (animalia) *pro Diis colebantur* (ab Ægyptis) *ut ſpernenda viderentur quæ ipſi comederent, neque divinos ſibi honores vindicarent*; ἀκάθαρτα νομίζειν ταῦτα νομοθετήσας, ἐσθίειν ἐκέλευσε τὰ θεοποιούμενα. ἵνα εὐκαταφρόνητα φαίνηται ὡς παρ' αὐτῶν ἐσθιόμενα, καὶ μὴ τὸ θεῖον σφετερίζηται σέβας. Idem ſignificat, quod in præcedentibus, nihil ab ejus quod adoratur,

h Theodoret. in Gen. Quæſt. 55. T. 1 p. 44. D.

i Id. in Lev. Quæſt. 11. p. 104. D.

k Id. Serm. 7 de ſacrif. T. 4 p. 585. A.

Mmmmmm natura

Caput XLII. natura & ratione magis abhorrere quam ut id quod adoramus, comedatur. Ideo Iudæos agnis, capſis, bubus, &c. veſci juſſos, ut eo ipſo quod iſta ederent, ab iis Ægyptiorum more colendis deterrerentur. Sed & quartus eſt apud hunc locus, in quo neque hæc eum piguit de integro repetere ac inculcare; ubi id enarrans, quod Apoſtolus dicit Paganos volucrum, quadrupedum, & ſerpentium imagines adoraviſſe. *Eos* (inquit) *videre oportebat, quod iſtorum alia quidem ipſi comedunt, ut eſculenta; alia autem abhorrent, ut immunda; alia autem fugiunt, ut noxia, & eu inſidiantia. Sed per extremam ſtultitiam ex ſtuporem, etiam eorum, quæ comedebant, & quæ abhorrebant, & quæ necabant, imagines in Deos retulerunt.* ἔδει δὲ αὐτοὺς συνιδεῖν, ὡς τούτων τὰ μὲν ἐσθίουσιν, ὡς ἐδώδιμα, τὰ δὲ μυσάττονται, ὡς ἀκάθαρτα, τὰ δὲ φεύγουσιν ὡς ἐπίβουλα. ἀλλ' ἐξ ἀβελτηρίας καὶ παραπληξίας ἐσχάτης, καὶ ὧν ἤσθιον, καὶ ὧν ἐμυσάττοντο, καὶ ὧν ἀνῄρουν, τὰς εἰκόνας ἐθεοποίησαν. Hæc hactenus Theodoretus. Obſecro hanc fidem, ubi erat iſtius animus, ubi mens, ubi ſenſus, cum iſta tam crebro inculcat, ſi tum apud omnem Eccleſiam publicus ſolenniſque mos Chriſtianorum erat Euchariſtiam, quam comeſturi ſtatim erant, adorare? Quid tam male de eo omnes illius ævi Chriſtiani promeriti erant, ut id, quod eos quotidie factitare ſciret, facere diceret eſſe *ſummæ inſaniæ*, ἀβελτηρίας ἐσχάτης; *ſtuporis extremi*, παραπληξίας ἐσχάτης? Neque hoc ei ſatis fuit. Clara imo etiam contenta voce clamans negat ſani eſſe hominis *id Dei nomine ſalutare, quod VERO DEO primum oblatum, mox ipſe comeſturus eſt.* Potuitne diſertius ac diſtinctius deſcribere quod omnes hodie Latini viri, mulieresque faciunt, quoties communicant, oblatas poſtquam ex oblatæ Deo vero fuerint incunctanter & adorant & comedunt? Si hæc iſtius ſæculi homines Chriſtiani æque ac nunc Latini faciebant; cur non omnes in Theodoretum involarunt? cur hominem & in ſe contumelioſum & in ſui Dei nomen blaſphemum non denotarunt? cur non ſaltem has ejus voces obeliſcis confoderunt? cur auctorem nullo anathemate percuſſerunt? Maxime cum tam multi ex diverſis Chriſtianis orbis provinciis de ejus fide, id eſt capite & fortunis, quærendum cenſerent? Atqui de ſugillata Eccleſiæ in Euchariſtiam religione, nemo dicam Theodoreto ſcripſit unquam? Non erat ergo Eccleſiæ per illa tempora uſus id fideles adorare quod ederant; non adeo Euchariſtiam latria colere, quod nunc Latini faciunt; neque impune ferrent ſi qui aliter inſtituerent; nedum ut fas cuiquam apud eos ſit *inſaniæ & ſtuporis* libere & aperte damnare omnes iſtorum ab Innocentio III. Papas, omnes Synodos, omnes denique apud eos communicantium ordines. Eodem quoque pertinet, quod apud hunc ipſum in tertio ex iis locis, quæ adduximus, ubi Deum ſcribit [m] ſacrificare quidem Iudæis propter eorum imbecillitatem *indulſiſſe, ſed ita tamen, ut quæ prius colebant, ea immolare juberet?* Quid ita? *Ut Sacrificando* (inquit) *diſcerent, Deos non eſſe, quos tanquam victimas ipſi mactarent.* ἵνα τῷ θύειν μάθωσι μὴ θεοὺς νομίζειν τὰ ὡς ἱερεῖα θυόμενα. Hoc eſt quod vetuſtiores Paganis olim objectaverunt, quod ii res eaſdem & immo-

[l] Id. in Rom. 1.23. T. 3. p. 18. D. p. 19. a.

[m] Id. Serm. 7. de ſacrif. T. 4. p. 584. D. 585. A.

& immolarent, & adorarent: ut alibi [n] ex Tatiano & Minutio obſervavimus. Id ipſum nunc ait Theodoretus Deum voluiſſe Iudæos diſcere ex ipſo hoſtiarum genere, quibus apud eos ſacra fieri inſtituerat. Nimirum quæ retro olim Paganico ritu animalia apud Ægyptum coluerant, ea immolari juſſit, ut illa ſcilicet quæ immolari viderent, eo ipſo intelligerent pro Diis haberi, id eſt coli & adorari, non modo impium, ſed etiam ſtultum & inſanum eſſe. Cum ergo Euchariſtiam & veteres olim Deo offerrent, & Latini nunc maxime offerri propriéque dictum ſacrificium eſſe contendunt: ſi eadem fuit illorum, quæ nunc eſt iſtorum ſententia: nemo non videt, Euchariſtiam adeo non fuiſſe illis Theodoreti temporibus adoratam, ut à ſe ſuiſque ne adorari quidem eam eſſe exiſtimarent: quam ſcilicet ipſi Deo ſacrificarent.

CAPVT XLIII.

[n] L. 2. de relig. cult. obj. c. 16. p. 441.

CAPVT XLIII.

Argum. XL ex illuſtri teſtimonio Patrum 338. Concilii Conſtantinopolitani ſeptimi, quod vulgo Iconomachorum vocant, Euchariſtiam non figurare hominis formam ne idololatria ſubintroducatur.

SEd & octavo ſæculo & quidem adulto nondum fuiſſe in uſu apud Chriſtianos, ut Euchariſtia latriæ cultu adoraretur, inſigne habemus ſeptimæ Synodi an. D. 754. Conſtantinopoli habitæ teſtimonium, quod extat in Nicæna ſecunda, quæ ſeptimam quoque ſe appellat, huius Actis inſertum. Sic ergo illius Synodi 338. Patres de Euchariſtia, inter cætera loquuntur, quæ pleniſſime de ea exponunt. *Imaginem juſſit* (Chriſtus) [o] *materiam eximiam id eſt panis SVBSTANTIAM offerri, non figurantem hominis formam, ne idololatria ſubintroducatur.* τὴν εἰκόνα ὕλην ἐξαίρετον, ἤγουν ἄρτου οὐσίαν, προσέταξε προσφέρεσθαι, μὴ σχηματίζουσαν ἀνθρώπου μορφήν, ἵνα μὴ εἰδωλολατρεία παρεισαχθῇ. Obſervant in ea *panis ſubſtantia* quæ offertur, quæque eſt vera hujus ſacramenti ex Domini inſtitutione materia, nullam ex ejus præcepto impreſſam videri *hominis* effigiem, vel figuram, ſed ſimplicem & ſolennem panis formam. Tum cur Euchariſtia in humanam formam ſive effigiem minime expreſſa vel efficta fuerit, cum Chriſti qua homo eſt, hæc forma ſit, hanc rationem reddunt: id ita inſtitutum fuiſſe *ne idololatria ſubintroducatur*, id eſt ne ex huiuſmodi figuræ occaſſione ſurreperet in Eccleſiam idololatria. At hæc ratio nihil valet, ſi latria eſt legitimus & Deo probatus Euchariſtiæ cultus. Nam ſi ita eſt, nihil erat verendum, ne Euchariſtiæ cultus in idololatriam degeneraret. Id enim tum merito metuendum eſt, cum ea ſunt venerationis objecta, quibus non latria, ſed honos multo inferior, & creaturæ legitimus, tribuendus eſt: in quibus cauſis merito timetur, ne reverentia, ut fit, modum ſuum ſupergreſſa, in ſuperſtitionem, inde in idololatriam evadat. Quod olim ſerpenti æneo accidit, cui cum thura & ſuffitus ado-

[o] In Syn. 7. Act. 6. T. 3. p. 56. D. T. 5. Concil.

Caput XL II.

letentur, ita honos ille legitimus, ſanctiſſimo divini operis monitum ento debitus, in idololatriam corruptus degeneravit, quæ ut coerceretur & plebs ad juſtam divini cultus rationem revocaretur, Ezechias Rex ſanctiſſimus totum illud ſignum confregit. *p* Quod ergo hominum ingeniū eo natura propendeat, vt ad formæ humanæ, quamtūvis mutæ atq; inanimis conſpectum facile in exoticos ejus cultus inaudeſcat; Vitandi hujus periculi gratia patres illi exiſtimant cautum à Domino fuiſſe ne cujus hominis vultus vel forma in Eucharistia emineret, vel cerneretur. Ergo Euchariſtiæ non latriæ vel unius Dei proprius cultus ad illa uſque tempora deferebatur à Chriſtianis. Alioqui apparet vanum futurum fuiſſe totum hunc iſtorum metum. Neque enim quidquam latriæ accedere poteſt. Quæcumque forma fuerit, ſi Euchariſtia ſit, latriæ capax eſt, ex adoratorum ejus ſententia; adeoque timendum non eſt, nequid ei ultra modum legitimum accedat, vt illud contra hac opinione (ut loquuntur] ſuppoſita verendum ſit nequid ei detrahatur. Igitur qui non hoc, ſed illud vitaſſe Chriſtum volunt Patres, ne nimia ſacramenti veneratio in idololatriam paulatim excreſceret, ii profecto neque ipſi Euchariſtiam latria colebant, neque à cæteris coli ſciebant. Ac tametſi jam per ſe ſatis ſit amplum hoc teſtimoniū, quod non unus aut alter ſed 338. Epiſcopi, flos totius Eccleſiæ Orientalis, in Synodum coacti perhibuerunt, clariſſime teſtantes idololatriæ reos fore, quicumque Euchariſtiam latria coluerint; tamen huc etiam accedit, quod adverſaria eorum Synodus, Nicææ aliquod poſt annos, a. nimirum D. 387. congregata, tametſi cætera eorum decreta contra imaginum cultum ſummo cum odio damnarit, atque abrogarit, hanc tamen de Euchariſtiæ cultu particulam illæſam abſque ulla reprehenſione tranſmiſerit, atque id unum maligno dente in illorum de hoc ſacramento definitione ſed infœliciter arroſerit, quod Euchariſtiam *veram, ac minime mendacem Servatoris imaginem,* item *typum & rememorationem* τύπον καὶ ἀνάμνησιν vocaſſent, quo loco eo uſque provecti ſunt, ut negarint, *q* ſane impudenter, *typi* aut *antitypi* nomine appellatum vnquam à quoquam Patrum fuiſſe panem Dominicum ubi ſemel conſecratus eſt; quod iſtorum mendacium hac appoſita utrique Græci Latinique contextus margini, nota, tanquam obelo, utraque lingua coarguere ac configere coacti ſunt Romani, aliique Conciliorum editores; *Græci Patres jam Sanctificata non raro vocant antitypa, ut Nazianzenus Orat. fun. in ſororem, & Apol. l. Grill. Hieros.* Catech. 5. *Myſtag. & alij.* Qui tanto adverſarios reprehendendi ſtudio arderant, ut etiam quæ vere & ipſis Patrum verbis illi dixerant, falſo apperiverint; non eſt credibile eos quæ de Euchariſtiæ cultu hic inſperſa ſunt abſque nota cenſoria dimiſſuros fuiſſe, ſi vel univerſalis illius temporis Eccleſia vel ſaltem ipſi hoc ſacramentum, ut nunc ſolent Latini, divino *latriæ* cultu adoraſſent. Quod ergo hæc adverſariorum de idololatria intacta reliquerunt, id claro argumento eſt neque ipſos, neque reliquam Græciæ Eccleſiam extremo octavo ſæculo ullam adhuc Euchariſtiæ latriam detuliſſe.

p 4. (Hebr. 2.) Reg. 18. 4.

q Ibid. p. 757. A. C.

CAPVT

Caput XLIV.

Argum. XLI. *ex eo quod Paſchaſius Radbertus, nobilis tranſſubſtantiationis apud Latinos nono ſæculo parens, ne ipſe quidem hanc cauſam tribus diverſis ſcriptis agens adorationem Euchariſtiæ in medium affert, quæ ſi nota fuiſſet, nullum erat pro ejus dogmate neque clarius, neque validius argumentum. Idem adorationis Euchariſticæ ſilentium obſervatur in Lanfranci & Durandi libellis pro Paſchaſiano dogmate contra Berengarium undecimo ſæculo jam adulto editis.*

FAteor paucis poſt annis, nimirum a. D. 818. (ſi bene putant crediti) de hujus ſacramenti negotio in Galliis noſtris eſſe turbatum; cum hinc Paſchaſius Radbertus, Corbejenſis apud nos Abbas, ſpiſſius de hoc myſterio philoſophari cœpiſſet, ac tranſſubſtantiationis rudimenta & prima lineamenta apud Latinos libello ea de re ſcripto edidiſſet, illinc vero Rabanus, & paulo poſt Ratramnus, Joannes Scotus, id eſt Hibernus, & alij memoriæ illius Theologi in alia irent. Sed utrorumque altum de ſacramenti adoratione in tota hac cauſa ſilentium arguit, ne illis quidem temporibus ſolenne, aut uſitatum apud noſtros fuiſſe latriæ in Euchariſtiam cultum. Nam Paſchaſius quidem Radbertus ſe peti ac perſtringi ſentiens, neque facile diſſentientium cenſuras ferens ſemel atque iterum in palæſtram prodiit, ſuaque ab adverſariorum reprehenſionibus defendens omnes in hac cauſſa ingenij nervos contendit, quo demonſtraret corpus & ſanguinem Chriſti, ipſumque adeo Chriſtum, vere ac realiter, non vero in figura vel ſigno duntaxat, Euchariſtiæ ineſſe: & à fidelibus ſummi; denique ut ipſius verbis dicam, *r licet in figura panis & vini hæc ſint* (quæ ſumuntur ſcilicet in menſa Dominica) *omnino nihil aliud eſſe credenda poſt conſecrationem, quam carnem Chriſti & ſanguinem: carnem* inquam *non aliam plane, quam quæ nata eſt de Maria, & paſſa in cruce, & reſurrexit de ſepulcro.* Plurima de Scripturis, non pauca de veteris Eccleſiæ ſcriptoribus tum ad conſtituendam tum ad purgandam ac tuendam ſuam illam opinionem affert. Omnes vident quantum ad hanc rem momentum collatura fuerit Euchariſtiæ latria, ſi ea ſemper apud Chriſtianos jam inde à primis initiis ad illa tempora propagata etiam tum temporis in ſolenni Eccleſiæ vſu fuiſſet. Cum enim Latini Dei vnius proprium eſſe velint cultum, quem Euchariſtiæ deferendum decernunt; quis non videt qui vicerit eam divino hoc cultu dignandam eſſe, eadem opera facile nulloque negotio evicturum eam non panis & vini elementis, quibus latriam ſcilicet nefas eſt deferri, ſed rebus adoratione dignis conſtare, id eſt ipſo corpore & ſanguine Domini Chriſti, Dei in ſæcula benedicti?

r Paſch. de corp. Dom. c. 1. p. 1555. E.

CAPVT. XLIV.

& ex auctoribus Eccleſiaſticis ad hanc cauſſam corradat, quædam etiam interdum præter candidi diſputatoris officium, improbis ac inverecundis vel gloſſis, vel epichirematis ad ſua placita torqueat. At ſi jam tum vniverſa (quo Latini volunt) Eccleſia latriæ cultum Euchariſtiæ palam, ac ubique deferebat, nihil erat quod Paſchaſius in hac diſputatione tantopere æſtuaret; qui in promptu, ac vt ſic dicam præ oculis & ad manum haberet, quo & reprehenſorum cenſuram refelleret, & diſcipulorum murmura ſedaret, ac vtroſque ad ſilentium nullo negotio cogeret, & quo profligatis vtrarumque partium copiis magna ſua cum gloria triumpharet. Neque enim vel hi vel illi verum propriumque Chriſti corpus id eſſe negaturi erant, quod ſcirent ab omnibus Chriſtianis latria coli. Ne eos quidem vllum Paſchaſio negotium hac de cauſa facturos fuiſſe credibile eſt, ſi eo jam ſæculo Euchariſtiam latria coli in omni Chriſti Eccleſia ſolenne fuiſſet. Sed illos in Paſchaſium ſimulatque prodiit ejus de hoc ſacramento dogma, ſtatim inſurrexiſſe & ipſe teſtatur, & aliunde etiam patet. Rabanum certe adverſus Paſchaſianum illud dogma, quo Euchariſtiam affirmabat illud ipſum eſſe Domini corpus, quod è Virgine natum eſt, pauculis poſtquam liber ad Placidum prodierat, annis, ſcripſiſſe epiſtolam ad Egilonem, & ipſe ad huc loquitur in fragmento ex ejus Pœnitentiali ſuperſtite; & alij docent, ut Anonymus ille à *g* Cellotio publica nuper luce donatus. Nondum ergo quo tempore hæc inter ſe adverſaria ſcripta ſunt edita, id eſt circa annos noni ſæculi decimum octavum & primum ac viceſimum, latria publice apud noſtros Euchariſtia colebatur. Sed fac Paſchaſij adverſarios vel cæco animi impetu, vel certe generoſo veritatis Evangelicæ ſtudio commotos publicum illum ſui ſæculi de adoranda Euchariſtia errorem contemnere potuiſſe; Paſchaſium certe, vbi ſuum illud dogma non ab vno, aut altero, ſed à pluribus peti, à ſuis ipſis diſcipulis in dubium vocari vidit; vbi etiam editis à Rabano, imo etiam à Ratramno, & Ioanne Erigena, libellis laceſſi, impugnarique ſenſit (viſum enim ab eo Ratramni libellum cum in Matthæum ſcriberet, non dubitabit, qui quæ in hoc commentario ſcribit, cum iis comparaverit, quæ à Ratramno de illa quæſtione illis temporibus edita etiam nunc habemus) Paſchaſium inquam, poſtquam ſua à celeberrimis ſui ævi Theologis ita accepta eſſe intellexit, plane ſtupidum fuiſſe neceſſe eſt, niſi animadverti: nihil ſibi eſſe ad ſuum dogma propugnandum, & contrariam adverſariorum ſententiam evertendam, invidiaque apud omnes abruendam facilius atque expeditus, quam Euchariſtiæ latriam. Atqui obviam illam eandemque fortiſſimam atque tutiſſimam ſui dogmatis defenſionem non in primo de ſacramento opere non in Commentario, ubi adverſarios refellit, non denique in epiſtola ad Frudegardum, in qua diſcipulo querenti ſatisfacit, adhibitam ac vel vno vocabulo commemoratam videmus. Nulla ergo adhuc erat ſolennis Euchariſtiæ in Eccleſiaſtico officio latria. Virum enim doctum, & in

Eccleſiaſticis

f Raban. in Pænitent ad Herib. p.c. 33.p.669.

g Anonym. apud Cellot. Hiſt. de Gotheſc. in appen. c.1. p. 541.

Eccleſiaſticis muneribus à puero verſantem, vel Euchariſtiam latria in Eccleſia coli, ſi ita revera culta fuiſſet, neſciviſſe: vel quam ſciret, ex ea non animadvertiſſe invicte & adverſariorum dogma frangi, & ſuum conſtitui, nemo ut opinor dixerit: Quam vero ad ſuam hanc cauſam profligandam tantam habere vim intelligeret, eam ut non uno loco, ſed in tribus locis, diverſis temporibus de eodem argumento ſcriptis, prudens volenſque conſtanter prætermiſerit: id longe abſurdius eſt, quam ut in animum cujus quam venire poſſit, qui Paſchaſij in hac quæſtione ſtudium norit. CAPUT XLIV.

Eodem argumento oſtendi poteſt, ne ſeculo quidem vndecimo jam adulto publice apud Eccleſias Latinas receptum fuiſſe adorandæ latriæ cultu Euchariſtiæ morem: quantumvis per illorum temporum caliginem obſtetricante craſſa rerum divinarum ignorantia, & ſuperſtitione, individua fere eius comite, longe lateque propagatum eſſet Paſchaſij de hoc ſacramento dogma. Cum enim eo quo dixi ſeculo exortus Berengarius gliſcenti paſſimque apud noſtros graſſanti errori ſeſe ſtrenue objeciſſet, & illata Evangelicæ veritatis face non paucos in viam regiam revocaret; cumque Romana ſedes, qua vix vlla erat illius memoriæ Eccleſia corruptior, dignum ſuis moribus, ſuoque ſpiritu, ſequioris dogmatis patrocinium ſuſcepiſſet; Lanfrancus quo nemo hanc cauſam acrius, diligentius, ac fuſius adverſus Berengarium egit, ne ipſe quidem in tota de hoc argumento diſputatione ſua, Euchariſtiæ latriam in medium protuliſſe cernitur. Ille Paſchaſij veſtigia premens defendebat ſub illis, quæ in Euchariſtia cernuntur ſpeciebus, non panis, ſed corporis Dominici veram proprieque dictam ſubſtantiam latere. Multa ſatis vel levia, vel ambigua, vel falſa in eam rem adducit; ex Patribus vero multo plura, ac ſelectiora, quam quibus olim Paſchaſius uſus erat. Illa de Chriſto ſub forma viſibili quorumdam oculis non uno aut altero in loco manifeſtato miracula, à Paſchaſio diu ante memorata, ipſe etiam ſemel atque iterum in ſuo contra Berengarium opuſculo attigit. *b* Adorationem, multo potentius in eum telum, plane penituſque prætermiſit. Hanc fuiſſe Berengarij ſententiam dicit, *i panem vinumque Dominicæ menſæ inter conſecrandum, quantum ad ſubſtantiam, immobilia permanere, hoc eſt panem & vinum extitiſſe ante conſecrationem, & panem vinumque poſt conſecrationem.* Nihil in hanc ſententiam fortius, nihil in eius auctorem invidioſius afferri poterat, quam Euchariſtiæ adoratio; quæ ſi apud omnem illius memoriæ Eccleſiam confeſſa, recepta, ſolenniſque erat, una ad hoc ſatis erat ut Berengarius convinceretur, vel abſurdiſſimi erroris, ſi veram panis creaturam latria adorandam eſſe concederet, vel intolerabilis proterviæ, ſi, quam rem Eccleſia univerſa ſummo latriæ cultu adoraret, ipſe nudum panem eſſe contenderet. Atqui Lanfrancus, multo quam Paſchaſius, vehementior & ardentior, & ab omni parte callidior, ac diligentior diſputandi artifex, ne unum quidem μῦ de ſacramenti adoratione in toto volumine dicit. In aliis tempus terit,

b Lanfr. de corp. Dom. c. 17. p. 242. C. & c. 19. p 24 . E.
i Ibid. c 22. p. 250. A.

Caput XLI.

Cætera ſimilitudines ſunt. Intellige. Eſto ſcripturæ capax: ut aliud objici videas oculis tuis, aliud innui cordi tuo. Hæc eſt Auguſtini de ſignis doctrina; ne ea quæ ad Deum vel Chriſtum ſignificandum, vel in ſcripturis, vel in myſteriis aſſumuntur, ea ideo adoranda eſſe putemus, quod res per ea ſignificatæ adorentur. In his enim aliud eſſe, quod oculis corporis objicitur; aliud quod per illam oculis objectam ſpeciem menti noſtræ intelligendum ſignificatur, Hoc quidem adorandum eſſe; puta Chriſtum; illud non eſſe adorandum; puta Solem, ovem, leonem, quibus Chriſtum in ſcripturis, petram qua eundem in myſteriis ſignificatum ſcimus. Iam & in alio ejuſdem operis loco nobis ab iſto errore cavendum docuerat: ubi cum Pauli verba recitaſſet ſanctos luminaribus in mundo lucentibus comparantis, ſtatim hæc ſubjicit, x *Sed ne quiſquam* (inquit) *propterea putet colenda eſſe & adoranda luminaria cæli, quia inde aliqua ſimilitudo ducta eſt ad ſignificationem Sanctorum. Prius hoc explicemus in nomine Chriſti, quam non ſit conſequens, ut propterea tibi videatur adorandus Sol, aut Luna, aut ſtella, aut cælum; quia aliqua de illis ſimilitudo ducta eſt, qua ſignificarentur Sancti: quia multa ſunt de quibus ducta eſt ſimilitudo ad ſignificandos ſanctos, quæ non adorantur. Si enim quicquid eſt, unde ſimilitudo ducitur ad Sanctos, adorandum tibi putas, adora montes & colles: quia dictum eſt, Montes exultaverunt, velut arietes, & colles velut agni ovium. Tu de Sanctis dicis, Ego de ipſo Chriſto dico. Adora leonem: quia dictum eſt. Vicit leo de tribu Iuda. Adora petram, quia dictum eſt: Petra autem erat Chriſtus. Si autem non adoras in Chriſto iſta terrena, quamvis de illis ſimilitudo quadam data eſt ad ſignificandos Sanctos de quacunque creatura ducta fuerit ſimilitudo, tu intellige ſimilitudinem creaturæ, & adora artificem creaturæ. Dictus eſt Sol Dominus noſter Ieſus Chriſtus: Numquid iſte Sol, quem & minutiſſima animalia nobiſcum vident? Sed de quo dictum eſt, Erat lumen verum.* &c. Hæc ille: timens ne homines leviſſima hac ſpecie vel potius umbra decepti ferrentur ad adoranda non Chriſti modo Domini, ſed etiam Sanctorum ſigna, qui quantumvis ſancti fuerint, creaturæ tamen erant: adeoque ne ipſi quidem adorandi erant, nedum ut eorum ſigna adoratione digna ducamus. Sed nos in præſentia illud unum cæteris miſſis obſervamus, quod in his duobus locis Auguſtinus non modo diſerte, ſed etiam ſollicite nos vetat Chriſti ſigna adorare: quod pluribus exemplis illuſtrat. Iam vero fatentur omnes Chriſtiani panem & vinum Euchariſticæ menſæ, Dominici corporis & ſanguinis eſſe ſigna, ſymbola, typos, antitypa, ſimilitudinem, repræſentamina, quod ipſum quoque ſolenne in hoc argumento ſacramenti vocabulum indicat, quod apud ſcriptores Eccleſiaſticos nihil aliud eſt, quam ſacrum ſignum. Iamdudum enim etiam ab ipſis Latinis, exploſus eſt ille Synodi ſeptimæ, ſane craſſus, & picturarum materialium adoratoribus plane dignus error negantis Euchariſtica dona eſſe antitypa, idque veluti aliquid apud Patres inauditum ac prodigioſum averſantis. Cum ergo Euchariſtia in ſignorum cenſu & olim

x Aug. in Pſ. 93. pag. 425. col. 1. D.

olim ab Eccleſiæ primordiis, & ipſo Auguſtini ſeculo, maximeque ab Auguſtino habita fuerit; fatendum eſt, qui omnia Chriſti in genere ſigna negat adoranda, eum ipſam quoque Euchariſtiæ, non ſecus ac aliorum ſignorum, adorationem repudiaſſe ac damnaſſe. Ac ut diſerte & quidem bis, in duobus ſcilicet illis locis nos monuit, ne *petram* ideo adorandam eſſe putemus, quod *petram* apud Apoſtolum legamus *Chriſtum* Dominum *fuiſſe*; ita certe & de pane ſacro intellexiſſe cenſendus eſt; panem hunc nimirum nequaquam nobis adorandum videri ideo debere, cum in Euangelio & in Apoſtolo eſſe *corpus Domini* Chriſti legamus. Si quod vero horum ſignorum quod ad ſigni rationem attinet, inter ſe eſſet diſcrimen; id Auguſtinus etiam ad nauſeam interdum in ſupervacaneis diligens, obſervare in re tanti momenti ubi adoratio, cultus diviniſſimus agitur, minime profecto omiſiſſet. Atqui cum illud prius ſignum, *petram* inquam, dixiſſet, de pane nihil dixit; nihil excepit; nihil admonuit. Quod ex omnibus Chriſti ſignis unum omnino erat adoratione dignum, unum adeo facillime & quidem neceſſario excipiendum, Auguſtinus loco tam opportuno, in quo non videtur abſque flagitio id tacere potuiſſe. adeo non excepit diſerte, ut ne uno quidem verbo, in altero horum duorum locorum, excipiendum innuerit. Hujus profecto in utroque hoc loco tam abnormis tamque ab omni ratione alieni, atque incredibilis ſilentij ratio nulla eſſe alia poteſt, quam quod ſcriptor diligentiſſimus ac copioſiſſimus quam exciperet, vel hujus ſigni Euchariſtiæ adorationem nullam habebat, nullam in omni Eccleſiæ cultu ſciebat; ſiquam ſciviſſet, haud dubie hic commemoraturus, & ab illa generali de ſignis regula excepturus. Quinimo eo certius validiuſque cenſeri debet hoc argumentum, quod videmus hunc eundem Auguſtinum duo iſta ſigna Dominici corporis, *petram* illam Iudaïcam, & *panem* hunc myſticum, veluti ejuſdem generis ſigna, ad tertij cujuſdam, ſed ad alteram rem ſignificandam uſurpati ſigni illuſtrationem, alibi attuliſſe, cum adverſus Adimantum de eo diſputans, *y* quod dicit Moyſes *ſanguinem pecoris eſſe eius animam*; *Poſſum etiam* (inquit) *interpretari præceptum illud in ſigno eſſe poſitum* (id eſt ſic, ut ſanguis *anima eſſe* dicatur, pro *quod eſt animæ ſignum*) *Non enim* (inquit) *Dominus dubitavit dicere, Hoc eſt corpus meum, cum ſignum daret corporis ſui.* Vides, ut *panem* corporis Dominici ſignum ad hoc interpretandum Moyſi dictum afferat. Eodem mox *petram* quoque confert vetus ejuſdem corporis in eremo ſignum; *z* *Sic eſt* (inquit) *ſanguis anima, quomodo petra erat Chriſtus: ſicut dicit Apoſtolus: Bibebant enim de ſpiritali ſequente eos petra. PETRA autem ERAT Chriſtus. Notum eſt autem filios Iſraël petra percuſſa bibiſſe aquam in eremo, de quibus loquebatur Apoſtolus cum hæc diceret, nec tamen ait, Petra ſignificabat Chriſtum, ſed ait, Petra erat Chriſtus.* Hæc duo ſigna *panem* & *petram* qui ad eandem rem tertiam illuſtrandam affert atque

CAPVT XLI.

y Id. contr. Adim. c. 12. T. 6. p. 78. B. col. 1.

z Ibid. col. 2. D.

Caput XLI.

atque comparat, ſignificat ea ambo inſigni quidem ratione, ejuſdem eſſe generis atque ordinis. Horum ergo unum, *petram* ſcilicet, qui ideo adorandam eſſe negat, quod Dominici corporis ſignum fuerit; ne alterum quidem id eſt panem adorare nobis ideo concedit, quod corporis Dominici ſacramentum ſit. His duobus locis, alius horum geminus adjiciendus eſt ex poſteriori ad Ianuarium epiſtola; *a Non ideo tamen* (inquit) *putare debent ſtulti, qui nolunt in melius commutari, adoranda eſſe illa luminaria* (cœli ſcilicet) *quia ducitur ex eis aliquando ſimilitudo ad divina myſteria figuranda. Ex omni enim creatura ducitur. Nec ideo debemus in ſententiam damnationis irruere, qua ore Apoſtolico de quibuſdam profertur*, qui coluerunt & ſervierunt creaturæ potius, quam Creatori, qui eſt benedictus in ſecula. *Sicut enim non adoramus pecora, quamvis dictus ſit Chriſtus*, & Agnus, *b*, & Vitulus; *b nec feram, quia dictus eſt* Leo de tribu Iuda; *c nec lapidem, quia* Petra erat Chriſtus; *d nec montem Sion, quia in ipſo figuratur Eccleſia:* ſic nec *Solem, nec Lunam, quamvis ex ea cœleſti creatura, ſicut ex multis terreſtribus ſacramentorum figura ad informationes myſticas adſumantur.* Ac nequis cavillationi locus ſupereſſet, paulo poſt diſerte nos monet *f* eorum in genere omnium hanc eſſe rationem, quæ ex creaturis non modo *ad ſermonem*, ſed etiam *ad ſacramentorum celebrationem ſuſcipimus:* quo ſecundo in genere *jam Chriſtiana* (inquit) *libertate parciſſime* (ſupple ex ſuperioribus, *ad rem ſacram ſignificandam ſimilitudines aptas religioſiſſime ſuſcipimus*) *ſicut de AQVA, de FRVMENTO, de VINO, de OLEO. In ſervitute autem veteris populi etiam multo celebrari imperata ſunt, quæ nobis tantummodo intelligenda traduntur.* Hæc Auguſtinus; ſuam illam in ſuperioribus verbis fixam ſententiam, *nequaquam illa eſſe adoranda ex quibus ad divina myſteria ſignificanda ſimilitudo aliquando ducitur*, latiſſime patere, omninoque de iis intelligendam eſſe quæcumque vel in ſermone Scripturæ, vel etiam in utriuſque teſtamenti ſacramentis veteris quidem, affatim, Novi vero parcius, ad res divinas ſignificandas uſurpata ſunt. Ac hujus quidem noviſſimi ordinis quatuor diſerte ac nominatim exempla poſuit, *aquam, frumentum, vinum, oleum*, quæ quo referantur omnes vident, *aqua* ſcilicet ad baptiſmum, *frumentum ac vinum* ad Euchariſtiam, *oleum* denique ad *chriſma*. Hæc ergo omnia Auguſtinus & in veteri olim, & nunc in novo fœdere inſtituta ac ſolennia ſacramenta æque ab adorationis cultu ſummovet ac Solem & Lunã; Agnum, Vitulum, Leonem, lapidem paulo ante ſummoverat. Vnde evidenter ac neceſſario conſequitur neque aquam baptiſmi, neque Euchariſtiæ frumentum ac vinum, neque chriſmatis oleum Auguſtinũ colenda vel adoranda cenſuiſſe; neq; à Pauli & totius Scripturæ doctrina minus diſcedere, qui ſacrum Euchariſtiæ panem colunt, quam ſi vel aquam baptiſmi, vel chriſmatis oleum adorarent. Hæc enim ille tria ſtatuit ejuſdem eſſe cenſus atque ordinis.

a Auguſt. ep. 119. c 6 p. 215. col. 2. A.
b Ioan. c. 29.
b Ezech. 43. 9.
c Apoc. 5. 5.
d 1. Cor. 10. 4.
e Gal. 4. 26. Hebr. 12. 22.
f Ibid. c. 7. C.

ordinis, quod quidem ad adorationem pertinet. Euchariſtiæ ſiquam ea in re eſſe propriam rationem putaviſſet, illam haud dubie ex ſacramentorum numero excepiſſet, quam nunc promiſcue una cum iis recenſet. Feciſſet, quod in hac ipſa epiſtola infra feciſſe eum vidimus, ubi de vetito imaginum cultu loquens g *Nulla* (inquit) *imago Dei coli debet, niſi illa quæ hoc eſt quod ipſe*; Ita & hic nullum Dei Chriſtive ſacramentum colendum eſſe dixiſſet, niſi unum illud quod ipſe Deus, Chriſtusque eſt. Qui nulla hujuſmodi exceptione vtitur, ſed quodvis rerum divinarum ſignum ἁπλῶς & abſolute coli vetat, eo liquido ſignificat nullum ſe noſſe religionis ſignum, quod adorari debeat, quod adeo vel Deus vel Chriſtus ipſe ſit.

CAPVT XLII.

g Ibid. c. 11. p. 216. exit. D.

CAPVT XLII.

Argumentum XXXVIII. ex Theodoreto non ſemel diſertiſſime pronuntiante inſaniæ eſſe extremæ ea ipſa adorare quæ comeduntur Argum. XXXIX. eo eodem negante numina eſſe, quæ nos Deo ſacrificamus.

SEd quid iis hac de re clarius dici poteſt quæ non ſemel apud ſcriptorem præſtantiſſimum, ac inter ſui id eſt quinti jam adulti principes non poſtremum leguntur, Theodoretum Cyri Epiſcopum? Is enim legis à Deo poſt diluvium de edendis carnibus latæ rationem afferens. h *Deus* (inquit) *prævidens homines in extremam dementiam lapſos hæc omnia* (animalia) *pro Diis habituros permiſit illorum eſum, ut impietatem illam cohiberet. Summa enim eſt* INSANIA ADORARE QVOD COMEDITVR *Propterea vero animalia quædam immunda dixit; alia vero munda: ut illa quidem tanquam, immunda exhorrentes non deïficent; hæc comeduntur,* NON ADORENT. ἀβελτηρίας γὰρ ἐσχάτης τὸ ἐσθιόμενον προσκυνεῖν. Διά τοι τοῦτο, τὰ μὲν ἀκάθαρτα τῶν ζώων λέγει, τὰ δὲ καθαρά. ἵνα τὰ μὲν ὡς ἀκάθαρτα βδελυττόμενοι, μὴ θεοποιῶσι, τὰ δὲ μὴ προσκυνῶσιν ἐσθιόμενα. Eandem alibi animalium in munda & immunda diviſioné tractans, idem concinne demore eloquitur; i *Qomodo enim ſane* (inquit) *mentis quiſquam Deus nuncuparit id, quod aut tanquam immundam odio averſatur, aut quod vero Deo oblatum tandem ipſe comedit?* πῶς γὰρ ἄν τις σωφρονῶν, ἢ τὸ ἀκάθαρτον ὀνομάσοι θεὸν, ὃ μυσαττόμενος ἀποστρέφεται, ἢ τὸ τῷ ἀληθινῷ θεῷ προσφερόμενον καὶ παρ' αὐτοῦ ἐσθιόμενον; Sic alibi cum Deum dixiſſet ſuillas carnes quæ ob Ægyptis comedebantur, lege immundas haberi, *juſſiſſe*, addit *econtra ipſum præcepiſſe edi quæ* (animalia) *pro Diis colebantur* (ab Ægyptis) *ut ſpernenda viderentur quæ ipſi comederent, neque divinos ſibi honores vindicarent*; ἀκάθαρτα νομίζειν ταῦτα νομοθετήσας, ἐσθίειν ἐκέλευσε τὰ θεοποιούμενα, ἵνα ὡς καταφρονητὰ φαίνηται ὡς παρ' αὐτῶν ἐσθιόμενα, καὶ μὴ τὸ θεῖον σφετερίζηται σέβας. Idem ſignificat, quod in præcedentibus, nihil ab ejus quod adoratur,

h Theodoret in Gen. Quæſt. 55. T. 1 p. 44. D.

i Id. in Lev. Quæſt. 11. p. 104. D.

k Id. Serm. 7 de ſacrif. T. 4 p. 585. A.

Caput XLII.

natura & ratione magis abhorrere quam ut id quod adoramus, comedatur. Ideo Iudæos agnis, capſis, bubus, &c. veſci juſſos, ut eo ipſo quod iſta ederent, ab iis Ægyptiorum more colendis deterrerentur. Sed & quartus eſt apud hunc locus, in quo neque hæc cum piguit de integro repetere ac inculcare; ubi id enarrans, quod Apoſtolus dicit Paganos volucrum, quadrupedum, & ſerpentium imagines adoraviſſe. *Eos* (inquit) *videre oportebat, quod iſtorum alia quidem ipſi comedunt, ut eſculenta; alia autem abhorrent, ut immunda; alia autem fugiunt, ut noxia, & eis inſidiantia. Sed per extremam ſtultitiam ex ſtuporem, etiam eorum, quæ comedebant, & quæ abhorrebant, & quæ necabant, imagines in Deos retulerunt.* ἔδει δὲ αὐτοὺς συνιδεῖν, ὡς τούτων τὰ μὲν ἐσθίουσιν, ὡς ἐδώδιμα, τὰ δὲ μυσάττονται ὡς ἀκάθαρτα, τὰ δὲ φεύγουσιν ὡς ἐπίβουλα. ἀλλ' ὑπὸ ἀβελτηρίας καὶ παραπληξίας ἐσχάτης, καὶ ὧν ἤσθιον, καὶ ὧν ἐμυσάττοντο, καὶ ὧν ἀνῄρουν, τὰς εἰκόνας ἐθεοποίησαν. Hæc hactenus Theodoretus. Obſecro hanc fidem, ubi erat iſtius animus, ubi mens, ubi ſenſus, cum iſta tam crebro inculcat, ſi tum apud omnem Eccleſiam publicus ſolenniſque mos Chriſtianorum erat Euchariſtiam, quam comeſturi ſtatim erant, adorare? Quid tam male de eo omnes illius ævi Chriſtiani promeriti erant, ut id, quod eos quotidie factitare ſciret, facere diceret eſſe *ſummæ inſaniæ*, ἀβελτηρίας ἐσχάτης; *ſtuporis extremi*, παραπληξίας ἐσχάτης? Neque hoc ei ſatis fuit. Clara imo etiam contenta voce clamans negat ſani eſſe hominis *id Dei nomine ſalutare, quod VERO DEO primum oblatum, mox ipſe comeſturus eſt.* Potuit ne diſertius ac diſtinctius deſcribere quod omnes hodie Latini viri, mulieresque faciunt, quoties communicant, oblatas poſtquam ex oblatæ Deo vero fuerint incunctanter & adorant & comedunt? Si hæc iſtius ſæculi homines Chriſtiani æque ac nunc Latini faciebant; cur non omnes in Theodoretum involarunt? cur hominem & in ſe contumelioſum & in ſui Dei nomen blaſphemum non denotarunt? cur non ſaltem has ejus voces obeliſcis confoderunt? cur auctorem nullo anathemate percuſſerunt? Maxime cum tam multi ex diverſis Chriſtianis orbis provinciis de ejus fide, id eſt capite & fortunis, quærendum cenſerent? Atqui de ſugillata Eccleſiæ in Euchariſtiam religione, nemo dicam Theodoreto ſcripſit unquam? Non erat ergo Eccleſiæ per illa tempora uſus id fidelium adorare quod ederant; non adeo Euchariſtiam latria colere, quod nunc Latini faciunt; neque impune ferrent ſi qui aliter inſtituerent; nedum ut fas cuiquam apud eos ſit *inſaniæ & ſtuporis* libere & aperte damnare omnes iſtorum ab Innocentio III. Papas, omnes Synodos, omnes denique apud eos communicantium ordines. Eodem quoque pertinet, quod apud hunc ipſum in tertio ex iis locis, quæ adduximus, ubi Deum ſcribit [m] ſacrificare quidem Iudæis propter eorum imbecillitatem *indulſiſſe, ſed ita tamen, ut quæ prius colebant, ea immolare juberet?* Quid ita? *Ut Sacrificando* (inquit) *diſcerent, Deos non eſſe, quos tanquam victimas ipſi mactarent.* ἵνα τῷ θύειν μάθωσι μὴ θεοὺς νομίζειν τὰ εἰς ἱερεῖα θυόμενα. Hoc eſt quod vetuſtiores Paganis olim objectaverunt, quod ii res eaſdem

& immo-

[l] Id. in Rom. 1.23. T. 3. p. 18. D. p. 19. a.

[m] Id. Serm. 7. de ſacrif. T 4. p. 584. D. 585. A.

& immolarent, & adorarent: ut alibi *n* ex Tatiano & Minutio obſervavimus. Id ipſum nunc ait Theodoretus Deum voluiſſe Iudæos diſcere ex ipſo hoſtiarum genere, quibus apud eos ſacra fieri inſtituerat. Nimirum quæ retro olim Paganico ritu animalia apud Ægyptum coluerant, ea immolari juſſit, ut illa ſcilicet quæ immolari viderent, eo ipſo intelligerent pro Diis haberi, id eſt coli & adorari, non modo impium, ſed etiam ſtultum & inſanum eſſe. Cum ergo Euchariſtiam & veteres olim Deo offerrent, & Latini nunc maxime offerri propriéque dictum ſacrificium eſſe contendunt: ſi eadem fuit illorum, quæ nunc eſt iſtorum ſententia: nemo non videt, Euchariſtiam adeo non fuiſſe illis Theodoreti temporibus adoratam, ut à ſe ſuiſque ne adorari quidem eam eſſe exiſtimarent: quam ſcilicet ipſi Deo ſacrificarent.

CAPVT XLIII.

n L. 2. de relig. cult. obj. c. 16. p. 345.

CAPVT XLIII.

Argum. XL ex illuſtri teſtimonio Patrum 338. Concilii Conſtantinopolitani ſeptimi, quod vulgo Iconomachorum vocant, Euchariſtiam non figurare hominis formam ne idololatria ſubintroducatur.

SEd & octavo ſæculo & quidem adulto nondum fuiſſe in uſu apud Chriſtianos, ut Euchariſtia latriæ cultu adoraretur, inſigne habemus ſeptimæ Synodi an. D. 754. Conſtantinopoli habitæ teſtimonium, quod extat in Nicæna ſecunda, quæ ſeptimam quoque ſe appellat, hujus Actis inſertum. Sic ergo illius Synodi 338. Patres de Euchariſtia, inter cætera loquuntur, quæ pleniſſime de ea exponunt. *o* *Imaginem juſſit* (Chriſtus) *materiam eximiam id eſt panis SVBSTANTIAM offerri, non figurantem hominis formam, ne idololatria ſubintroducatur.* τὴν εἰκόνα ὕλην ἐξαίρετον, ἤγουν ἄρτου οὐσίαν, προσέταξε προσφέρεσθαι, μὴ σχηματίζουσαν ἀνθρώπου μορφήν, ἵνα μὴ εἰδωλολατρεία παρεισαχθῇ. Obſervant in ea *panis ſubſtantia* quæ offertur, quæque eſt vera hujus ſacramenti ex Domini inſtitutione materia, nullam ex ejus præcepto impreſſam videri *hominis* effigiem, vel figuram, ſed ſimplicem & ſolennem panis formam. Tum cur Euchariſtia in humanam formam ſive effigiem minime expreſſa vel efficta fuerit, cum Chriſti qua homo eſt, hæc forma ſit, hanc rationem reddunt: id ita inſtitutum fuiſſe, *ne idololatria ſubintroducatur*, id eſt ne ex huiuſmodi figuræ occaſſione ſurreperet in Eccleſiam idololatria. At hæc ratio nihil valet, ſi latria eſt legitimus & Deo probatus Euchariſtiæ cultus. Nam ſi ita eſt, nihil erat verendum, ne Euchariſtiæ cultus in idololatriam degeneraret. Id enim tum merito metuendum eſt, cum ea ſunt venerationis objecta, quibus non latria, ſed honos multo inferior, & creaturæ legitimus, tribuendus eſt: in quibus cauſis merito timetur, ne reverentia, ut fit, modum ſuum ſupergreſſa, in ſuperſtitionem, inde in idololatriam evadat. Quod olim ſerpenti æneo accidit, cui cum thura & ſuffitus adolerentur

o In Syn. 7. Act. 6. T. 3. p. 56. D. T. 5. Concil.

Caput XLII.

letentur, ita honos ille legitimus, ſanctiſſimo divini operis monum ento debitus, in idololatriam corruptus degeneravit, quæ ut coerceretur & plebs ad juſtam divini cultus rationem revocaretur, Ezechias Rex ſanctiſſimus totum illud ſignum confregit. p Quod ergo hominum ingeniũ eo natura propendeat, vt ad formæ humanæ, quamtũvis mutæ atq; inanimis conſpectum facile in exoticos ejus cultus inaudeſcat; Vitandi hujus periculi gratia patres illi exiſtimant cautum à Domino fuiſſe ne cujus hominis vultus vel forma in Eucharistia emineret, vel cerneretur. Ergo Euchariſtiæ non latriæ vel unius Dei proprius cultus ad illa uſque tempora deferebatur à Chriſtianis. Alioqui apparet vanum futurum fuiſſe totum hunc iſtorum metum. Neque enim quidquam latriæ accedere poteſt. Quacumque forma fuerit, ſi Euchariſtia ſit, latriæ capax eſt, ex adoratorum ejus ſententia; adeoque timendum non eſt, nequid ei ultra modum legitimum accedat, vt illud contra hac opinione (ut loquuntur] ſuppoſita verendum ſit nequid ei detrahatur. Igitur qui non hoc, ſed illud vitaſſe Chriſtum volunt Patres, ne nimia ſacramenti veneratio in idololatriam paulatim excreſceret, ii profecto neque ipſi Euchariſtiam latria colebant, neque à cæteris coli ſciebant. Ac tametſi jam per ſe ſatis ſit amplum hoc teſtimoniũ, quod non unus aut alter ſed 338. Epiſcopi, flos totius Eccleſiæ Orientalis, in Synodum coacti perhibuerunt, clariſſime teſtantes idololatriæ reos fore, quicumque Euchariſtiam latria coluerint; tamen huc etiam accedit, quod adverſaria eorum Synodus, Nicææ aliquod poſt annos, a. nimirum D. 387. congregata, tametſi cætera eorum decreta contra imaginum cultum ſummo cum odio damnarit, atque abrogarit, hanc tamen de Euchariſtiæ cultu particulam illæſam abſque ulla reprehenſione tranſmiſerit, atque id unum maligno dente in illorum de hoc ſacramento definitione ſed infœliciter arroſerit, quod Euchariſtiam *veram, ac minime mendacem Servatoris imaginem*, item *typum & rememorationem τύπον ϰ̀ ἀνάμνησιν* vocaſſent, quo loco eo uſque provecti ſunt, ut negarint, q ſane impudenter, *typi* aut *antitypi* nomine appellatum vnquam à quoquam Patrum fuiſſe panem Dominicum ubi ſemel conſecratus eſt; quod iſtorum mendacium hac appoſita utrique Græci Latinique contextus margini, nota, tanquam obelo, utraque lingua coarguere ac configere coacti ſunt Romani, aliique Conciliorum editores; *Græci Patres jam Sanctificata non raro vocant antitypa, ut Nazianzenus Orat. fun. in ſororem, & Apol. 1. Grill. Hieros. Catech. 5. Myſtag. & alij.* Qui tanto adverſarios reprehendendi ſtudio arſerant, ut etiam quæ vere & ipſis Patrum verbis illi dixerant, falſo appetiverint; non eſt credibile eos quæ de Euchariſtiæ cultu hic inſperſa ſunt abſque nota cenſoria dimiſſuros fuiſſe, ſi vel univerſalis illius temporis Eccleſia vel ſaltem ipſi hoc ſacramentum, ut nunc ſolent Latini, divino *latriæ* cultu adoraſſent. Quod ergo hæc adverſariorum de idololatria intacta reliquerunt, id claro argumento eſt neque ipſos, neque reliquam Græciæ Eccleſiam extremo octavo ſæculo ullam adhuc Euchariſtiæ latriam detuliſſe.

p 4. (Hebr. 2.) Reg. 18. 4.

q Ibid. p. 757. A.C.

Caput XLIV.

Argum. XLI. *ex eo quod Paſchaſius Radbertus, nobilis tranſſubſtantiationis apud Latinos nono ſæculo parens, ne ipſe quidem hanc cauſam tribus diverſis ſcriptis agens adorationem Euchariſtiæ in medium affert, quæ ſi nota fuiſſet, nullum erat pro ejus dogmate neque clarius, neque validius argumentum. Idem adorationis Euchariſticæ ſilentium obſervatur in Lanfranci & Durandi libellis pro Paſchaſiano dogmate contra Berengarium undecimo ſæculo jam adulto editis.*

FAteor paucis poſt annis, nimirum a. D. 818. (ſi bene putant crediti) de hujus ſacramenti negotio in Galliis noſtris eſſe turbatum; cum hinc Paſchaſius Radbertus, Corbejenſis apud nos Abbas, ſpiſſius de hoc myſterio philoſophari cœpiſſet, ac tranſſubſtantiationis rudimenta & prima lineamenta apud Latinos libello ea de re ſcripto edidiſſet, illinc vero Rabanus, & paulo poſt Ratramnus, Ioannes Scotus, id eſt Hibernus, & alij memoriæ illius Theologi in alia irent. Sed utrorumque altum de ſacramenti adoratione in tota hac cauſa ſilentium arguit, ne illis quidem temporibus ſolennẽ, aut uſitatum apud noſtros fuiſſe latriæ in Euchariſtiam cultum. Nam Paſchaſius quidem Radbertus ſe peti ac perſtringi ſentiens, neque facile diſſentientium cenſuras ferens ſemel atque iterum in palæſtram prodiit, ſuaque ab adverſariorum reprehenſionibus defendens omnes in hac cauſſa ingenij nervos contendit, quo demonſtraret corpus & ſanguinem Chriſti, ipſumque adeo Chriſtum, vere ac realiter, non vero in figura vel ſigno duntaxat, Euchariſtiæ ineſſe, & à fidelibus ſummi; denique ut ipſius verbis dicam, *r licet in figura panis & vini hæc ſint* (quæ ſumuntur ſcilicet in menſa Dominica) *omnino nihil aliud eſſe credenda poſt conſecrationem, quam carnem Chriſti & ſanguinem: carnem* inquam *non aliam plane, quam quæ nata eſt de Maria, & paſſa in cruce, & reſurrexit de ſepulcro.* Plurima de Scripturis, non pauca de veteris Eccleſiæ ſcriptoribus tum ad conſtituendam tum ad purgandam ac tuendam ſuam illam opinionem affert. Omnes vident quantum ad hanc rem momentum collatura fuerit Euchariſtiæ latria, ſi ea ſemper apud Chriſtianos jam inde à primis initiis ad illa tempora propagata etiam tum temporis in ſolenni Eccleſiæ vſu fuiſſet. Cum enim Latini Dei vnius proprium eſſe velint cultum, quem Euchariſtiæ deferendum decernunt; quis non videt qui vicerit eam divino hoc cultu dignandam eſſe, eadem opera facile nulloque negotio evicturum eam non panis & vini elementis, quibus latriam ſcilicet nefas eſt deferri, ſed rebus adoratione dignis conſtare, id eſt ipſo corpore & ſanguine Domini Chriſti, Dei in ſæcula benedicti?

Paſch. de corp. Dom. c. 1. p. 1555. E.

CAPVT. XLIV.

Vno hujus cultus præſidio poterat om . is cauſa , Paſchaſii quidem conſtitui ac tuto collocari: adverſariorum vero eius everti ac profligari. Ergo ſi jam tum extitiſſet apud Latinos ſolennis hic Euchariſtiæ cultus; eum Paſchaſius ad hanc ſuam cauſſam quam tanto ſtudio per omnem fere vitam egit, indubie attuliſſet. Non attulit. Ergo nihil eſt quod dubitemus nondum eo, quo ille vixit ſæculo, ſolenne apud noſtros fuiſſe Euchariſtiam adorari. Ac merito quidem nondum fuit ; quam ſubſtrato primum Paſchaſiano errori ita demum ſuperſtrui decebat, non contra. Primum enim res ipſas exiſtere neceſſe eſt; conſtitutis quos decet honores decerni. Poſitum à Paſchaſio fundamentum præceſſit, Domini corporis realis per tranſſubſtantiationem præſentia. Succeſſit poſito, hujuſque & aliorum artificum manu lente dum unum & alterum ſæculum decurrit expoſito fundamento impoſitus poſtremus ille ut ſic dicam, adorationis ſuggeſtus Tria extant Paſchaſij de hoc argumento ſcripta; Extat primo liber *de corpore & ſanguine Domini* ſingularis, in quo multis

ſ Paſch. de corp. Dom. c.1.p.1554. & c.4. p. 1563.

ſtatim à principio demonſtrare conatur *ſ* numine dubitandum eſſe. *Chriſti communionem* (id eſt Euchariſtiam) *verum corpus ejus & ſanguinem eſſe.* Item *in veritate corpus & ſanguinem fieri conſecrationem myſterij.* Denique totus liber eo potiſſimum atque unice tendit , *t* ut id ipſum

t Ibid. c.2. p. 1558.

pro certo ac indubitabili Chriſtianæ fidei capite conſtituatur ac cenſeatur; tanti momenti , ut contendat id a nemine fideli ignorari debere. Cum vero toto libro, qui ſatis prolixus eſt, & capitibus conſtat duobus & viginti, ad ſuam illam confirmandam opinionem plurima afferat; nuſpiam tamen divinum illum Euchariſtiæ cultum adducit; qui cum & rem validiſſime conficiat, & omnibus omnino fidelibus notiſſimus eſſe debuerit (ſi quidem in vſu publico, quod volunt adverſarij , jam tum fuit) vel vnus, vel certe præcipuo loco dicendus, memorandus, ac inculcandus erat. Atqui ille capite ſuæ diſputationis decimo quarto (ſi hæc ejus quod Latini contendunt, vere ſunt) obſcuras quaſdam & fabulæ propiores de Chriſto in Euchariſtia viſibili aliqua vel carnis & ſanguinis, vel venuſti pueruli forma à nonnullis viris viſo, narrationes

u Ibid. c 14. p. 1594. 1595.

ad opinionem ſuam probandam nequaquam prætermiſit. *u* Qui his vtitur dubiis , quanto magis ad rem ſuam allaturus erat Euchariſtiæ latriam, quæ ſi vere jam tum extabat, nemini ignota fuit, totius ſcilicet Eccleſiæ communis ? Atqui nullo eam loco in ſui dogmatis argumentis Paſchaſius poſuit; Ergo quam poneret , nulla adhuc tum temporis in publico Eccleſiæ uſu extabat.

Altera Paſchaſij eadem de re diſputatio extat libro in Matthæum duodecimo, multis ut videtur, poſt ſuperius opuſculum annis conſcripto. Iſtic enim cœnam Dominicam enarrans, eos hac data occaſione incurſat, qui ſuam illam de Euchariſtia opinionem explodebant ; ut ipſe

x Id. in Mat. L.12. in c 26. 26. p. 1094. B.

ibidem his verbis teſtatur ; *x Hæc* (inquit) *idcirco prolixius dixerim & expreſſius , quia audivi quoſdam me reprehendere quaſi ego in eo libro, quem de Sacramentis edideram Chriſti , aliquid his dictis* (Chriſti verba illa

ſignificat

ſignificat, *Hoc eſt corpus meum*) *plus tribuere voluerim, quam ipſa* CAPUT XLIV.
repromittit veritas. Iſtos autem, quiqui de cætero fuerint reprehenſores ſuos, dicit in illis Chriſti verbis *hoc eſt corpus meum*, *extenuare hoc verbum corporis, quod non ſit vera caro Chriſti, quæ nunc in ſacramento celebratur in Eccleſia Chriſti, neque verus ſanguis ejus; fingere, quaſi virtus ſit carnis & ſanguinis in eo admodum ſacramento*, *y* eos verba illa Domini ſic interpretari, quaſi iis ſignificare voluerit *hoc myſterium eſſe*, vel *in hoc myſterio eſſe virtutem vel figuram corporis ſui.* Item mox miratur *z quid velint nunc* (inquit) *quidam dicere non in re eſſe veritatem carnis & ſanguinis, ſed in ſacramento virtutem carnis, & non carnem: virtutem ſanguinem: figuram, & non ſanguinem: figuram, & non veritatem, umbram & non corpus.* Hæc ille de ſua, & ſuorum reprehenſorum ſententia. Iam & ſuam defendere, & illorum evertere uno verbo potuit, ſi id, quod illi ipſum Chriſti naturale corpus eſſe negabant, ab omni Eccleſia divina illa latriæ adoratione coli oſtendiſſet. Nihil eſſe hujuſmodi, ne hoc quidem loco aduerſantium reprehenſione provocatus & accenſus, reponit; ſed Chriſti verba iterum atque iterum fruſtra & in caſſum repetit; quæ ejus reprehenſores non ideo vera eſſe, (quod ille impudenter calumniatur) negabant, quod ea non ſimplici & proprio, ſed tropico, & figurato ſenſu acciperent.

y Ibid. p. 1095. B.C.

z Ibid. D.

Tertium ejuſdem auctoris de eadem quæſtione ſcriptum quadam epiſtola continetur ad Frudegardum, *fratrem ac commilitonem ſuum*, data, *a* Frudegardus ſcripſerat ſe à tradita ab eo in libello de *ſacramentis* doctrina, iis fuiſſe revocatum, quæ apud Auguſtinum libro de Doctrina Chriſtiana tertio legiſſet, *tropicam eſſe locutionem, ut* (ſacramentum ſcilicet) *corpus Chriſti & ſanguis eſſe dicatur.* Paſchaſius omnem lapidem movet, *b* ut hanc de Frudegardi animo ſpinam evellat, & quod pridem docuerat, tueretur; nimirum Euchariſtiam ipſiſſimam eſſe illam *Chriſti propriam carnem quæ nata eſt de Maria Virgine, & pependit in cruce*, & ipſiſſimum illum *ſanguinem qui profuſus eſt in cruce, & tunc erat in proprio corpore.* Ad hoc ille demonſtrandum vehementer laborat, *c* ſeque in omnes partes verſat; & Scripturæ verba urgens, & quædam Auguſtini loca vexans, mirificeque interpolans; majori, ſi verum amamus, ſtudio, quam ſucceſſu; Quin & iſtis ſuis ipſe (ut videtur) diffidens, Frudegardum jubet *d* libellum illum ſuum olim à ſe editum relegere; cique totum quem modo attigimus, ex ſuo in Matthæum commentario deſcriptum locum, mittit, *e* una cum nonnullis Patrum ſed pauciſſimorum ſententiis. Ex his patet quantum iſti hæc quæſtio cordi fuerit, de qua non modo ab aliis Theologis, ſed & ab ipſis diſcipulis pulſaretur: quantoque ipſe opere ſtuduerit illorum ſententiam oppugnare, horum dubitationes componere; qui tam diverſis temporibus, juvenis ac ſenex idem illud dogma verſarit, omnemque quod aiunt lapidem moverit, ut ad id quidem exteros traduceret, in eo vero diſcipulos confirmaret; ut denique quæcumque vel reperit, vel invenit ex Scripturis

a Paſch. ep. ad Frudeg. p. 1620. C.

b Ibid. p. 1619. C.

c Ibid. p. 1625. A

d Ibid. D.

e Ibid. p. 1636.

& ex-

Caput. XLIV.

& ex auctoribus Eccleſiaſticis ad hanc cauſſam corradat, quædam etiam interdum præter candidi diſputatoris officium, improbis ac inverecundis vel gloſſis, vel epichirematis ad ſua placita torqueat. At ſi jam tum vniverſa (quo Latini volunt) Eccleſia latriæ cultum Euchariſtiæ palam, ac ubique deferebat, nihil erat quod Paſchaſius in hac diſputatione tantopere æſtuaret; qui in promptu, ac vt ſic dicam præ oculis & ad manum haberet, quo & reprehenſorum cenſuram refelleret, & diſcipulorum murmura ſedaret, ac vtroſque ad ſilentium nullo negotio cogeret, & quo profligatis vtrarumque partium copiis magna ſua cum gloria triumpharet. Neque enim vel hi vel illi verum propriumque Chriſti corpus id eſſe negaturi erant, quod ſcirent ab omnibus Chriſtianis latria coli. Ne eos quidem vllum Paſchaſio negotium hac de cauſa facturos fuiſſe credibile eſt, ſi eo jam ſæculo Euchariſtiam latria coli in omni Chriſti Eccleſia ſolenne fuiſſet. Sed illos in Paſchaſium ſimulatque prodiit ejus de hoc ſacramento dogma, ſtatim inſurrexiſſe & ipſe teſtatur, & aliunde etiam patet. Rabanum certe adverſus Paſchaſianum illud dogma, quo Euchariſtiam affirmabat illud ipſum eſſe Domini corpus, quod è Virgine natum eſt, pauculis poſtquam liber ad Placidum prodierat, annis, ſcripſiſſe epiſtolam ad Egilonem, & ipſe ad huc loquitur in fragmento ex ejus Pœnitentiali ſuperſtite; & alij docent, ut Anonymus ille à *g* Cellotio publica nuper luce donatus. Nondum ergo quo tempore hæc inter ſe adverſaria ſcripta ſunt edita, id eſt circa annos noni ſæculi decimum octavum & primum ac viceſimum, latria publice apud noſtros Euchariſtia colebatur. Sed fac Paſchalij adverſarios vel cæco animi impetu, vel certe generoſo veritatis Evangelicæ ſtudio commotos publicum illum ſui ſæculi de adoranda Euchariſtia errorem contemnere potuiſſe; Paſchaſium certe, vbi ſuum illud dogma non ab vno, aut altero, ſed à pluribus peti, à ſuis ipſis diſcipulis in dubium vocari vidit; vbi etiam editis à Rabano, imo etiam à Ratraumo, & Ioanne Erigena, libellis laceſſi, impugnarique ſenſit (viſum enim ab eo Ratraumi libellum cum in Matthæum ſcriberet, non dubitabit, qui quæ in hoc commentario ſcribit, cum iis comparaverit quæ à Ratraumo de illa quæſtione illis temporibus edita etiam nunc habemus) Paſchaſium inquam, poſtquam ſua à celeberrimis ſui ævi Theologis ita accepta eſſe intellexit, plane ſtupidum fuiſſe neceſſe eſt, niſi animadverti: nihil ſibi eſſe ad ſuum dogma propugnandum, & contrariam adverſariorum ſententiam evertendam, invidiaque apud omnes abruendam facilius atque expeditus, quam Euchariſtiæ latriam. Atqui obviam illam eandemque fortiſſimam atque tutiſſimam ſui dogmatis defenſionem non in primo de ſacramento opere non in Commentario, ubi adverſarios refellit, non denique in epiſtola ad Frudegardum, in qua diſcipulo querenti ſatisfacit, adhibitam ac vel vno vocabulo commemoratam videmus. Nulla ergo adhuc erat ſolennis Euchariſtiæ in Eccleſiaſtico officio latria. Virum enim doctum, & in

f Raban. in Pænitent ad Herib. p.c. 33. p. 669.

g Anonym. apud Collet. Hiſt. de Gotheſc. in appen. c. 1. p. 541.

Eccleſiaſticis

Eccleſiaſticis muneribus à puero verſantem, vel Euchariſtiam latria in Eccleſia coli, ſi ita revera culta fuiſſet, neſciviſſe: vel quam ſciret, ex ea non animadvertiſſe invicte & adverſariorum dogma frangi, & ſuum conſtitui, nemo ut opinor dixerit: Quam vero ad ſuam hanc cauſam profligandam tantam habere vim intelligeret, eam ut non uno loco, ſed in tribus locis, diverſis temporibus de eodem argumento ſcriptis, prudens volenſque conſtanter prætermiſerit: id longe abſurdius eſt, quam ut in animum cujus quam venire poſſit, qui Paſchaſij in hac quæſtione ſtudium norit. CAPUT XLIV.

Eodem argumento oſtendi poteſt, ne ſeculo quidem undecimo jam adulto publice apud Eccleſias Latinas receptum fuiſſe adorandæ latriæ cultu Euchariſtiæ morem: quantumvis per illorum temporum caliginem obſtetricante craſſa rerum divinarum ignorantia, & ſuperſtitione, individua fere eius comite, longe lateque propagatum eſſet Paſchaſij de hoc ſacramento dogma. Cum enim eo quo dixi ſeculo exortus Berengarius gliſcenti paſſimque apud noſtros graſſanti errori ſeſe ſtrenue objeciſſet, & illata Evangelicæ veritatis face non paucos in viam regiam revocaret; cumque Romana ſedes, qua vix ulla erat illius memoriæ Eccleſia corruptior, dignum ſuis moribus, ſuoque ſpiritu, ſequioris dogmatis patrocinium ſuſcepiſſet; Lanfrancus quo nemo hanc cauſam acrius, diligentius, ac fuſius adverſus Berengarium egit, ne ipſe quidem in tota de hoc argumento diſputatione ſua, Euchariſtiæ latriam in medium protuliſſe cernitur. Ille Paſchaſij veſtigia premens defendebat ſub illis, quæ in Euchariſtia cernuntur ſpeciebus, non panis, ſed corporis Dominici veram proprieque dictam ſubſtantiam latere. Multa ſatis vel levia, vel ambigua, vel falſa in eam rem adducit; ex Patribus vero multo plura, ac ſelectiora, quam quibus olim Paſchaſius uſus erat. Illa de Chriſto ſub forma viſibili quorumdam oculis non uno aut altero in loco manifeſtato miracula, à Paſchaſio diu ante memorata, ipſe etiam ſemel atque iterum in ſuo contra Berengarium opuſculo attigit. *b* Adorationem, multo potentius in eum telum, plane penituſque prætermiſit. Hanc fuiſſe Berengarij ſententiam dicit, *i panem vinumque Dominicæ menſæ inter conſecrandum, quantum ad ſubſtantiam, immobilia permanere, hoc eſt panem & vinum extitiſſe ante conſecrationem, & panem vinumque poſt conſecrationem.* Nihil in hanc ſententiam fortius, nihil in eius auctorem invidioſius afferri poterat, quam Euchariſtiæ adoratio; quæ ſi apud omnem illius memoriæ Eccleſiam confeſſa, recepta, ſolenniſque erat, una ad hoc ſatis erat ut Berengarius convinceretur, vel abſurdiſſimi erroris, ſi meram panis creaturam latria adorandam eſſe concederet, vel intolerabilis protervïæ, ſi, quam rem Eccleſia univerſa ſummo latriæ cultu adoraret, ipſe nudum panem eſſe contenderet. Atqui Lanfrancus, multo quam Paſchaſius, vehementior & ardentior, & ab omni parte callidior, ac diligentior diſputandi artifex, ne unum quidem μῦ de ſacramenti adoratione in toto volumine dicit. In aliis tempus terit,

b Lanfr. de corp. Dom. c. 17. p. 242. C. & c. 19. p. 24. E.
i Ibid. c. 22. p. 250. A.

CAPVT IV.

multo & infirmioribus & ab ea cauſa, quam agit, remotioribus; quale eſt quod hic maxime vrget de Eccleſiæ in terris perpetuitate, & in veritate perſeverantia. Qui ſic agit, non erat illud in adverſarium multo præſentius ac potentius ex Euchariſtiæ adoratione ductum argumentum omiſſurus, ſiquam jam tum apud omnes Chriſtianos huic ſacramento deferri ſciviſſet.

x Durand. Troarn L. de corp. & ſang. Dom. in append. ad Lanfr. p. 72.

l Ibid P. 1. c. pag. 72. 2. c. P. 3. p. 73. 1. E. P. 4. 79. 2. E. P. 6. p. 96. 2. 14.

Eadem quoque ratio eſt Durandi Abbatis Troarnenſis; qui cum iiſdem cum Lanfranco temporibus adverſus Berengarium pari animi ſtudio ſcriberet, nuſpiam hoc telum in eius de panis in Euchariſtico ſacro permanente ſubſtantia ſententiam toto opere intorſiſſe reperitur; quo videtur eo impenſius vti debuiſſe, quod ſubinde inſectetur atque exagitet, *l* quod ex illo dogmate neceſſario conſequitur, *ſubſtantiam ſacræ oblationis adeo eſſe corruptibilem, ut in digeſtione communium ciborum pereat, & amplius æquo ſumentes in crapulam & ebrietatis furorem queat vertere.* Quid enim validius huic opinioni objici poterat, quam Eccleſiam univerſam latria id ipſum colere, quod iſti tam fœdis, tamque inhoneſtis caſibus obnoxium eſſe affirmabant? Atqui ne hoc quidem iſtis vſquam Durandus objicit. Quid ni? Nimirum nondum illis temporibus adorari latria Euchariſtiam ſolenne erat apud Latinos; manente adhuc ſcilicet priſtina ſolennis in id ſacramentum reverentiæ, modeſtia, mutato licet veteri de eius forma ac natura dogmate.

Sed cum tandem multis Paparum decretis confirmata eſſet tranſſubſtantiatio, & eorum qui repugnabant cædibus, laniemis, & ſtragibus ſancita; quod dogmati conſentaneum erat, id poſtremo inſtitutum eſt, ut deificata ſymbola ſummo latriæ cultu adorarentur; lataeque ſunt de hoc ritu illæ leges; quas initio hujus diſputationis memoravimus. Cæterum ante ſeculum duodecimum, & tempora quæ inde ad nos conſecuta ſunt, ignotam & inuſitatam in omni Chriſti Eccleſia fuiſſe hujus ſacramenti nunc apud Latinos ſolennem latriam, ſatis ex iis quæ hactenus diſputavimus, patet.

DE

De Religiosis Latinorum Cultibus,

Liber Octavus

Qui de Eucharistia sextus est.

Caput Primum.

Hinc in alium locum rejicitur quæſtio de Linguæ peregrinæ in Sacris communi & promiſcuo uſu. Hic quæri proprie de verbis conſecrationis Euchariſticæ, an ea ſummiſſa voce pronuntiata olim fuerint, ut nunc ſit apud Latinos, Fraus Tridentinorum in ſuo hac de re decreto.

His, quæ præcipue obſervanda erant, diſputatis, nunc ad cæteros Miſſæ Latinæ ritus pergamus. Bellarminus antequam ad minutas cærimonias deſcendat, duo quædam defendere aggreditur, *a* noſtris hominibus reprehenduntur; prius de genere linguæ; alterum de modo vocis, quo ſingula in Euchariſtiæ officio efferuntur. Ac priorem quidem quæſtionem leviter non tam tractat, quam ad alia loca nos amandans indicat in quibus ait hanc à ſe diſputationem profligatam fuiſſe. Ac ille quidem merito facit. Cum enim apud Latinos, non Miſſa ſola, ſed cæteræ omnes publici cultus partes Latine apud quaſvis gentes, neque vſpiam (quod quidem ſciamus) lingua vlla vulgari, eiuſque populi, apud quem ſacra fiunt, vernacula celebrentur: apparet hanc controverſiam, non hujus partis propriam, ſed & cæterarum omnium communem eſſe, adeoque alibi quam hic, in genere agitandam ac definiendam fuiſſe. Bellarmini ergo judicium ſequentes, quæſtionem illam hoc quidem loco mittimus: nequid alienum in hanc diſputationem inſulciamus: atque id unum in præſentia monere ſatis habebimus Patres

a Bellar. L. 2. de Miſſ. c. 11. & 12.

Caput I. Tridentinos ſuam hic quandam plane mirificam in plebem Chriſtianam caritatem præferre, dum quæ ad eius ædificationem plurimum valere judicant ac profitentur, illa ipſa pronuntiari ea lingua vetant qua vulgo à quibuſvis intelligi poſſent. Ita enim illi decretum inſtituunt, *b* quo Miſſam proprie ſciſcunt non aliter, quam Latine celebrandam; *Etſi Miſſa* (inquiunt) *magnam contineat populi fidelis eruditionem, non tamen expedire viſum eſt Patribus, ut vulgari paſſim lingua celebraretur.* Nimirum optimi Patres *ſuam fideli populo eruditionem* invident, qui quæ magnam ejus eruditionem continent, ea nolunt ab ipſo intelligi. Nam ſi volunt, cur negant expedire, ut ea lingua vulgo nota celebrentur? cur Latina, quam de plebe nemo intelligit, pronuntiari apud populum jubent? Quamquam & in iſtis illorum verbis fraus manifeſta eſt. Sic enim loquuntur, quaſi Miſſa, etiamſi non *paſſim*, *alicubi* tamen, vel *aliquando* apud ſuos vulgari lingua vel celebretur, vel eam ipſi celebrari jubeant, aut certe permittant; quorum alterum communis experientia: alterum ipſi ſtatim refellunt. Nuſpiam enim qua quidem Papæ imperium patet, Miſſam *lingua vulgari celebrari* omnes vident; etiam multi in ipſis eorum partibus dolent ac non obſcure indignantur. Ipſi vero Patres Miſſam aliquo vel tempore vel loco lingua vlla vulgari celebrari non concedunt; ſed aperte, & quidem hoc ipſo in loco vetant; cum ſtatim ſequentibus verbis jubent *vbique retineri cuiuſque Eccleſiæ antiquum & à Sancta Eccleſia Romana, omnium Eccleſiarum matre & magiſtra probatum ritum.* Iam vero ex omnibus Papæ ſubjectis Eccleſiis nulla, cum hæcilli Patres ita decernerent, erat, vel etiam nunc eſt, cui alius quam Latine Miſſam celebrandi ritus ſolennis vel tum fuerit, vel nunc ſit, ab illa (*Chriſtian'ſmi*, ut iſti quidem volunt, *matre ac magiſtra Roma probatus.* Annis certe ante hoc iſtorum decretum haud multo pluribus, quam centum Bohemis enixe flagitantibus, *c* non ut totam Miſſam, ſed quaſdam tantum ejus partes, *puta Evangelia, epiſtolas & ſymbolum in vulgari in Eccleſiis coram populo ad excitandam devotionem in ſuo regno legi & decantari liceret,* Patres Baſilienſes eam facultatem negaſſe comperimus. Cum ergo Latinus hodie ſermo nullius ſit gentis proprius ac vernaculus, nemo non intelligit Tridentinos, qui Miſſæ Latine celebrandæ ritum *VBIQVE* ab unaquaque Eccleſia retineri volunt, eadem quoque opera vetare, ne Miſſæ unquam, vel vſpiam ſacrum vulgari vlla lingua celebretur; adeoque ficte ac præter verum animi ſui ſenſum ita eſſe locutos, ac ſi nonnunquam, tametſi non vulgo neque vbivis, aliter apud ſuos fieret; quod omnino ſignificabant illa eorum verba, quæ nuper recitavimus; *Non tamen expedire viſum eſt Patribus, ut Miſſa vulgari PASSIM lingua celebraretur.* Si ſincere & ex animo locuti eſſent, illud *PASSIM*, veluti menti ac legi ſuæ adverſum, omiſiſſent, aperteque ac rotunde negaſſent viſum eſſe Patribus expedire, ut Miſſa vulgari unquam lingua celebraretur. Sed de linguæ peregrinæ in ſacris vſu, alius eſt, ut diximus, diſputandi locus.

b Conc. Trid. Seſſ. 22. cap.

c Conc. Baſil. in lim. Comp narrat. de Boh. T Conc. gener. p. 11. & 12. ad Bohem petit. 7.

CAPUT

CAPUT II.

Conſtituitur verus quæſtionis ſtatus, & à Bellarmini dolo vindicatur. Novum eſſe verba conſecrationis ſecreto pronuntiari. Nullum pro eo ritu teſtem citari Baſilio vetuſtiorem; ſed hunc falſo ac præter rem citari, cujus locus à Bellarmino allatus explicatur, & ſolvitur.

HIs ergo miſſis ad alterum à Bellarmino propoſitum *d* de modo vocis in conſecrando caput veniamus. Miſſale Romanum præcipit, *e* quod omnes Presbyteri diligenter, quoties miſſificant, obſervant, ut in ea Miſſæ ſuæ parte, quos *Canon* dicitur celebrans, poſtquam illa de Chriſto verba finierit, *benedixit, fregit, deditque diſcipulis ſuis, dicens, Accipite & manducate ex hoc omnes, cubitis ſuper altare poſitis, ſtans capite inclinato diſtincte, reverenter, & ſecreto proferat verba conſecrationis ſuper hoſtiam*, id eſt verba illa celeberrima, quibus panis & vinum in Deum hominem Chriſtum convertuntur, *Hoc eſt enim corpus meum & Hic eſt enim calix ſanguinis mei* &c. Quod autem volunt hæc verba *ſecreto proferri*, eo ſignificant celebrantem illa apud ſe voce ita ſummiſſa pronuntiare, ut nemo, quantumvis prope adſtans loquentem audire poſſit. Id Tridentini tanti fecerunt, tantaque religione ſervandum exiſtimarunt, ut ſiquis contra tendere auſit, eum diro illo ſuo anathematis fulmine feriant; *f Si quis* (inquiunt) *dixerit Eccleſiæ Romanæ ritum, quo ſummiſſa voce pars Canonis & verba conſecrationis proferuntur, damnandum eſſe* &c. *anathema ſit*. Noſtri hoc iſtorum ſecretum accuſant abſurditatis & novitatis. Abſurditas eo manifeſta eſt, quod verba, ejus quod præceſſit, *Accipite & manducate*, rationem contineant; ideo ſcilicet accipiendum & edendum eſſe illum à Domino benedictum & fractum panem, quod is ſit corpus Chriſti fractum pro nobis, cujus memoriam in Euchariſtia celebramus. Ut ergo præceptum de *accipiendo & manducando*, clara, non ſummiſſa voce pronuntiari decet, ut communicaturi, ad quos dirigitur, ea verba audiant atque percipiant, quæ ſui ſunt officij; ſic etiam rationem qua ad fungendum officium compelluntur & ſtimulantur, audiri ab iiſdem neceſſe eſt, adeoque clare pronuntiari. Novitas vero ſecreti inde arguitur, quod ejus neque in divinis, neque in Euchariſticis veterum Chriſtianorum litteris ulla uſquam mentio fiat. Nos de abſurditate hujus ſecreti nihil nunc quidem addemus; ſiquis de ea plura deſidet, Danielem Chamerium noſtrum adeat, qui totum hunc locum accuratiſſime purgavit *g* & abunde confutavit quicquid huc à Latinis rationum, ſive verius, colorum adducitur, qui iis nunquam tali loco deprehenſis deſunt, ex ingenio, non ex rebus ipſis ſumpti. Nam quoties hæ repugnant, illi ad allegorias in quibus facile eſt hominibus acutis ludere, veluti ad

d Bell. l. 2. de Miſſ. c. 12.

e Miſſ. R tit. Rit. celebr. Miſſ. c. 8 § 5.

f Conc. Trid. Seſſ. 22. can. 9.

g Cham. Panſtr. T. 4. L. 6. de Euch. c. 8. & 9.

Cap. II. ſacram anchoram confugiunt. Nos, quod noſtri eſt inſtituti, hoc unum quæremus antiquum-ne ſit, an novum, celebrantem (quod fit apud Latinos) conſecrationis verba in ſacra ſynaxi, ſecreto mutis autem apud ſe vix deductis labiis tacito murmure halare potius, quam eloqui aut pronuntiare? Bellarminus cum res ſibi in arcto eſſe intelligeret, quæſtionem ex his anguſtiis in amplum ac patentem (ut ſic dicam) campum eduxit, ubi ſibi liberior eſſet fugiendi, & ſophiſticen ſuam explicandi copia. Quæri enim vult, *h an conſuetudo Latinæ Eccleſiæ quædam ſubmiſſa voce pronuntiandi repugnet* Chriſti *inſtitutioni, ac proinde ſit mala ac neceſſario corrigenda.* Richeomus Ieſuita, quo nobis invidiam faceret, etiam longius eſt evagatus, qui (quod refert *i* Chamerius ſtatum quæſtionis ita ponebat, *quaſi morem damnemus orandi interdum ſummiſſa voce*, quod à nobis noſtriſque omnibus procul eſt. Neque multo ſincerius egit Bellarminus. Ivellus quidem noſter non hoc, quod iſte dicit, ab Hardingo Ieſuita, ſed longe aliud quæſierat; *k* nimirum ſibi probari *intra ſexcentos à Chriſto annos licuiſſe ſacerdoti verba conſecrandi tacite & ſilentio ſibi demurmurare.* Hic Bellarminum conſiſtere æquum erat; non pro ſua libidine diſputationem ad alia transferre. Mihi vero, ſi id tantum quod ille proponit, ageret, nihil nunc quidem cum eſſet negotij, qui de ſecreta verborum in conſecrando pronuntiatione id unum jam quæro, recens-ne, ſit an vetus. Sed quia ille quædam affert, quæ videntur etiam ad hujus proprie ritus antiquitatem probandam pertinere, nos ea cum bono Deo excutiemus. Neque vero ſic ago, quaſi cætera vel Latinæ, vel etiam Græcæ Liturgię ſecreta, in quibus quædam orationes ſummiſſa voce pronuntiantur, antiqua eſſe concedam. Hinc enim omnem vocis in pronunciandis apud plebem, etiam frequentiſſimam, quibuſdam Liturgiæ locis varietatem diu poſt Apoſtolos irrepſiſſe in Eccleſiam vetera rimanti patet; cum noſtrorum ingeniis, pace hæc otia faciente, religionem, quam à majoribus ſimplicem, caſtamque, & fucorum ac pigmentorum experrem acceperant ex colere cæpiſſent, & ad mundi guſtum latius, & ſpecioſius, ac ut ſperabant, utilius, exoticis artibus exornare. In illa vero horridula, Chriſtianitate, quæ annos tercentum totos nuda ſub Domini ſui cruce fortiter ac glorioſe depugnavit, nihil iſtorum cernere eſt. Neque ſane ex ea quicquam adverſarij afferunt; apud quos nullum in hac diſputatione Baſilio vetuſtiorem ex antiquitate teſtem deprehendo. Itaque ſi cum Tertulliano non alia antiqua cenſeamus, quam quæ ab initio fuerint, Bellarminus effugere non poteſt, quin novum ſit, non modo conſecrationis verba, ſed etiam cætera ſummiſſa voce ſic in Euchariſtico ſacro pronunciare, ut nunc Latinorum, vel etiam Græcorum mos eſt. Sed quia uſus ille in cæteris quidem & antiquior eſt, quam in verbis conſecrationis, & Græcorum cum Latinis communis, adhæc momenti multo levioris; nobis viſum eſt cum doctiſſimo ac præſtantiſſimo Ivello, quæſtionem ad hæc ſola conſecrationis verba contrahere; cætera mittere; niſi quatenus aliqua

h Bell. ub. ſupr. §. Alia quæſtio.

i Chamb. ub. ſupr. c 8. §. 2.

k Ivell. contr. Hard. init.

corum

eorum conſideratio ad inſtitutum noſtrum pertinere alicubi videbitur. Cap. II.
Nos ergo negamus verba illa in Euchariſtiæ Liturgia, ut nunc fit apud Latinos, ita olim ſecreto fuiſſe pronuntiata; quia ſi hujuſmodi mos jam olim fuiſſet, aliqua extaret ejus mentio in tam multis, quæ ſuperſunt veterum de hujus ſacramenti officio ritibus & ordine commentariis. Nullam autem in iis exſtare hujus ſecreti mentionem inde perſpicuum eſt; quod nullum hactenus adverſarij clarum certumque ea de re teſtimonium attulerunt.

Quod ut demonſtrem, expendenda ſunt, quæ diligentiſſimus ac ſtudioſiſſimus diſputator Bellarminus ad hanc controverſiam citavit. Ille ergo inprimis Baſilium objicit, *l* docentem *multum conferre ad dignitatem & reverentiam conſervandam myſteriorum, ut non aſſueſcant homines eadem ſæpius audire, vel potius, ut non efferantur ad aures vulgi.* Hæc ille. Sed primo quiſquis de cætero ſit Baſilij in objecto loco ſenſus, eſſe nihil eum ad propoſitam quæſtionem pertinere manifeſtum eſt. Quæro enim an olim in Euchariſtiæ ſacro verba conſecrationis *ſecreto*, an clare aperteque pronuntiata ſint. Iam hujus ipſius Baſilij Liturgia diſertiſſime præcipit *m* illa verba clare pronuntiari. Nam ubi ad hunc locum ventum eſt; *Sacerdos* (inquit) *caput inclinat, & dexteram ſuam reverenter extollens benedicit ſanctum panem clara voce dicens, Dedit ſanctis ſuis diſcipulis, & Apoſtolis dicens, Accipite, comedite. Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur in remiſſionem peccatorum. Chorus canit Amen.* ὁ ἱερεὺς κλίνει τὴν κεφαλὴν, καὶ αἴρων τὴν δεξιὰν αὐτοῦ μετὰ ἀληθείας, εὐλογεῖ τὸν ἅγιον ἄρτον, ἐκφώνως λέγων, ἔδωκε τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις, εἰπὼν, λάβετε φάγετε. τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Ὁ χορὸς ψάλλει, Ἀμήν. Vides ut ipſa illa conſecrationis verba, de quibus nunc quærimus, Baſilius, non *ſecreto* & ſummiſſa, ac prope nulla voce, ſed *clara*, & in auribus populi ſonante ἐκφώνως, à celebrante pronuntiari jubeat. Ipſe Bellarminus paulo poſt fatetur *n verba conſecrationis in Eccleſia Orientali* (id eſt ea Eccleſia, cujus Baſilius illuſtriſſimum membrum fuit *alta voce pronuntiari conſueviſſe, idque apertiſſime conſtare ex Liturgia Chryſoſtomi.* Cur non addidit, & *Baſilij* non minus hāc in rem diſerti? Fingat ergo vel cætera omnia quæ libuerit, Baſilium voluiſſe ſecreto pronuntiari; illa certe conſecrationis verba, de quibus quærimus, negare non poteſt eum & pronuntiaſſe ipſum, & à cæteris ſacerdotibus pronuntiari voluiſſe ἐκφώνως *clara voce.* Itaque neceſſe eſt Bellarmini ex Baſilio probationem hac quidem in parte frivolam eſſe ac futilem. Sed neque ad cætera, quæ hic quidem controverti poſſunt, quicquam valet ille Baſilij locus, ut eo plane abuſus ſit in rem ſuam Bellarminus, lectoribus imperitis nimis inverecunde illudens; quod equidem mirarer à viro alioqui docto tam ſecure factum eſſe, niſi ſcirem quo & hunc & alios hoc nequaquam deteriores viros impotens animi ſtudium abripere ſoleat. Quæ enim loco illo objecto agit Baſilius, ea ſunt ab hac cauſa plane penituſque aliena. Hic quæritur, an verba liturgiæ Eccleſiaſticæ conſecrato-

l Bell L. 2. de Miſſ c. 12. §. Et quidem Kemnitius.

m Liturg. Baſil T. 1. Bibl. Patr. Gr. Lat. p. 51. A.

n Bell. ub. ſupr. § Reſp. verba.

ria

CAP. II. ria (ut loquuntur cum id ſacrum peragitur, à celebrante ſint clare apud fideles, qui communicaturi adſunt, & ſacram menſam circumſtant pronuntianda Baſilius negat ſacros Chriſtianorum myſteriorum ritus quibuſvis eſſe temere efferendos, eamq; ob cauſam non ſcripto publicatos,

o Baſil. de Spir. S. c. 27. T. 2. p. 351. C.

ſed ore à Patribus traditos fuiſſe adfirmat. *o* Duo enim eſſe eorum, quæ in Eccleſia ſervantur, genera, *altera quidem* (ipſe κηρύγματα vocat) *quæ è doctrina ſcripto tradita habemus* ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας; altera vero (δόγματα) *quæ ex Apoſtolorum traditione ad nos in myſterio, ſive in occulto propagata excepimus*, ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως διαδοθέντα ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ παρεδεξάμεθα. In hoc ſecundo ordine cenſet baptiſmi multos, quos refert, ritus,

p Ibid. p. 352. A. B.

q Ibid. D.

quoſque ait *p haberi ex hac minime publicata & arcana doctrina*) ἐκ τῆς ἀδημοσιεύτου ταύτης καὶ ἀπορρήτου διδασκαλίας, *quam* (inquit) *Patres noſtri ſilentio quieto minimeque curioſo ſervarunt* ἣν ἐν ἀπολυπραγμονήτῳ σιγῇ οἱ πατέρες ἡμῶν ἐφύλαξαν. Et laudat, quod ita inſtituerint. *Nam* (inquit) *quæ nec intueri fas eſt non initiatis, qui conveniebat eorum doctrinam publicitus ſcripto circumferri?* ἃ γὰρ οὐδὲ ἐποπτεύειν ἔξεστι τοῖς ἀμυήτοις, τούτων πῶς ἂν ἦν εἰκὸς τὴν διδασκαλίαν θριαμβεύειν ἐν γράμμασιν; Tum nonnullis de eodem argumento interjectis, alterum, prædicationum ſcilicet τῶν κηρυγμάτων à dogmatis (δογμάτων) diſcrimen conſtituit, *q quod hæc quidem ſileantur, illa vero publicentur.* τὰ μὲν γὰρ δόγματα σιωπᾶται. τὰ δὲ κηρύγματα δημοσιεύεται. Κηρύγματα autem *prædicationes* vocat ea fidei noſtra capita, quæ Scripturis ſacris tradita credimus atque amplectimur. Δόγματα vero *dogmata*, ſive *decreta*, ritus quibus ſacramenta in Eccleſia miniſtrantur. Duplex inter utrumque genus diſcrimen ſtatuit; Prius, quod κηρύγματα ſint ἔγγραφα in Scripturis tradita, δόγματα, arcana & ἀγράφῳ traditione ad nos propagata pervenerint; Alterum, quod illa quidem publice prædicentur, & apud quovis ex Eccleſiæ ambone explicentur; hæc vero non ita, ſed in arcano procul profanorum, & omnium non initiatorū oculis cum ſolis fidelibus communicarentur. In his duobus ſitum eſt illud, quod Baſilius dicit *dogmatum* ſilentium; quod ea ſcilicet neq; ſcripto eſſent tradita, neq; publice pro concione explicarentur. Ita cupiendū quod ait *dogmata ſileri*, nō abſolute, quaſi velit nullū unquā de iis verbū fieri, ne apud eos quidem quos vel initiabāt, vel ad Euchariſtiā jā ante initiatos admittebāt (quod plane ſtultum ac ridiculū eſſet) ſed comparate ad τὰ κηρύγματα; quod illa non ut hæc vel in Scripturis eſſent tradita, vel apud quoſvis publice prædicarentur; ſed quod viva voce tantum; non autem litteris eſſent tradita, quodq; apud ſolos initiatos, non autē palam apud quoſvis enuntiarētur. Hoc illud eſt ſilentiū, *quo* Baſilius *myſteriorū venerationē conſervari* dicit

r Ibid. p 332. C.

r hoc illud κεκρυμμένον καὶ ἀφθέγκτον, quo *Patres* ait *ſuā myſteriis ſervaſſe dignitatem.* Itaq; cum negat *myſteriū eſſe, quod ad populares & vulgares aures effertur* οὐδὲ γὰρ ὅλως μυστήριον τὸ εἰς τὴν δημώδη καὶ εἰκαίαν ἀκοὴν ἐκφερόμενον; his

s Ibid. D.

verbis ſignificat non omni, qui in populo cenſetur, etiā initiato, abſcōdi myſterium, ſed non cuivis de vulgo temere ac promiſcue, etiam profano, ἀμυήτῳ, prodi. Eodem denique pertinent, quæ addit, *rationem; cum*

quædam

quædam tradita ſint abſque ſcripto, hanc ne dogmatum, id eſt ritum ſacrorum) *cognitio propter aſſuetudinem vulgo veniret in contemptum.* ὅτι ὁ λόγος τῶν ἀγράφων παραδόσεως, ὡς μὴ καταμεληθεῖσαν τῶν δογμάτων τὴν γνῶσιν εὐκαταφρόνητον τοῖς πολλοῖς γενέσθαι διὰ τὴν συνήθειαν. Ne ſcilicet cognitio, quæ cuivis pateret, quæque nullo labore & ſtudio, nulla cura haberi poſſet, hac ipſa facilitate vileſceret. Hæc omnino Baſilij eſt in eo loco meus atque ſententia; ut cuivis locum inſpicienti patet. Vnde nunc apparet, quanta Bellarmini fuerit in eo obiiciendo loco fraus, vel certe ſecuritas, qui res tam à propoſita quæſtione alienas ob aliquam duntaxat verborum ſimilitudinem ſatis lectoribus ſuis futuras ſperarit; quaſi ſcilicet ſacros myſteriorum ritus neque ſcripto, neque publica prædicatione vulgare (quod loquitur Baſilius) idem ſit, quod verba Liturgiæ in Eccleſiaſtica Synaxi non clara ſed ſummiſſa voce *pronuntiare* (pro quo pugnat Bellarminus) vel quaſi arcanos ſacramentorum ritus fidelibus initiatis clare enunciare (quod nos defendimus) idem ſit ac eoſdem quibuſvis hominibus, etiam non initiatis, etiam plane profanis & atheis prodere, quod Baſilius abſurdum ac periculoſum putat.

Capvt. III.

Solvitur loc. 2. à Bellarm. allatus pro ſecreto verborum conſecrationis, qui eſt Innocentij P. R. I. Eum locum, æque ac ſuperiorem è Baſilio allatum, ad veterum diſciplinas pertinere de non vulgandis apud profanos necdum initiatos ſacris myſteriorum officiis. Argumentum in Latinos retorquetur.

EAdem eſt Bellarmini ad Innocentij P.R.I. teſtimonium, vel fraus, vel certe hallucinatio *Ille t* (inquit) *interrogatus, quo tempore in myſterio Miſſæ pax danda eſt, indicat præcipuam partem Miſſæ eſſe ſecretam.* Quid ita? *Quia* (inquit) *non audeo u aperire, quæ ſint illa quæ recitantur, antequam pax detur. At ſi totus populus illa omnia audire conſueviſſet, certe nihil fuiſſet ſecretum, nihil arcanum & facile potuiſſent litteris committi, quæ erant vulgo omnibus nota.* Atqui hæc quoque ad veterem quarti, quo vixit Baſilius, & quinti, quo Innocentius, ſæculi diſciplinam itidem, ut ſuperiora, pertinent. *Ea* (inquit Innocentius) *poſt quæ omnia pax eſt* (in myſteriis ſcilicet) *indicenda, aperire non debeo.* Quidni? Nimirum ritus myſteriorum ſacros, neque chartæ ac litteris committere, neque cuiquam non initiato aperire fas putabant. Cum ea ergo, quæ in Synaxi fiebant antequam pax daretur, ad ritus illos ſacros pertinerent, hic ſe Innocentius ex ſui ævi more ac legibus gerit, negans *ea ſe aperire debere.* Id enim erat vetitum. Verendum ſcilicet erat ne epiſtola, ſi hic illa aperuiſſet, in alicujus hominis non initiati manus incideret, qui ea inde diſceret ac vulgaret. Ergo & hanc & cæteras Miſſæ

t Bell. L. 2. de Miſſ. c. 12. §. ex Latina.

u Innoc. ep. 1. c. 1.

Oooooo ſive

Caput III. ſive Euchariſticæ Liturgiæ partes tũ populo atque omnes ignotas fuiſſe, hinc quidem colligere potes; Sed cui *populo*? Profanorum, id eſt nondum initiatorum; quales erãt Ethnici, & inter ipſos Chriſtianos Catechumeni; Populo vero *fidelium*, quorum Euchariſtiæ Sacrum *Miſſa* dicebatur, iſta ignota fuiſſe, hinc nemo niſi ſtultus & moris antiqui ignarus concluſerit. Falſiſſimum ergo eſt, quod Bellarminus hinc ridicule elicit illa *TOTUM* populum minime audiviſſe; ſi totum quem dicit *populum*, eum *fidelium* intelligit, quem niſi intelligit, nihil hic ad rem diſputat. Parem Innocentianæ de iſtis reticentiam ſive ἐχεμυθίαν apud illorum temporum ſcriptores animadvertimus, quoties aliqua hujus ſimilis occaſio occurrit. Ibi fere negare ſolent ſibi dicere, quæ ille locus alioqui requireret, ea aperte liquidoque dicere; ne forte adſint vel exteri, vel Catechumeni, id eſt homines non baptizati, ἀμύητοι *non initiati*. Exempla ſunt apud Chryſoſtomum, Theodoretum, Auguſtinum & alios ejuſdem ævi innumerabilia. Ergo (inquit Bellarminus) *præcipua* pars Miſſæ erat ſecreta. Imo inquam, non tantum præcipua pars, ſed omnes Miſſæ (quæ fidelium erat) partes, & quæcunque vel ad materiam, vel ad ritus ſacramentorum ſolennes pertinebant, plane ſecreta tum erant. Hæc occultata, neque niſi parce, ac velut in maligna luce oſtenſa fuiſſe confiteor; Catechumenis inquam, & nondum initiatis; quorum per illa tempora ingens erat Chriſtianis paſſim permixta multitudo. Unde patet quam inepta ſit Bellarmini ratiocinatio inde concludentis, & iſta, quæ hic Innocentius, & alia quæ cæteri Patres paribus locis tacent ac eloqui verentur fuiſſe fidelium populo ſacra audienti ac ſpectanti (id eſt plebi hominum initiatorum) ignota. Imo vero, hæc omnia tam initiatis nota id eſt fidelibus quam ἀμυήτοις (id eſt exteris & Catechumenis) ignota erant. Itaque hæc Patres, quę tacent, ac ne efferantur, timent iidem ipſis illis in locis affirmant fuiſſe initiatis nota. Unde illæ formulæ οἴδασιν οἱ πιστοί, ἴσασιν οἱ μεμυημένοι, *Noſti qui initiatus es, Sciunt initiati*, apud Græcos, & hæc apud Latinos, *Norunt fideles*, & cætera de hoc genere Patribus familiaria, quæ miror Bellarmino non veniſſe in mentem. Oſtendunt enim clariſſime iſtas myſteriorum partes quibus ignotæ erant, iis ideo ignotas fuiſſe, quod ipſi à ſacra Synaxi arcerentur, non autem quod in ea occultarentur, vel ſecreto ita dicerentur, ut nemo præſentium audiret; qua nunc arte Latini hanc ſui myſterij de qua diſputamus partem, non hominibus, ut veteres, *initiationis* expertibus, ſed fidelibus ipſis, imo etiam Clericis, & ſanctiſſimis quibusque occultandam putant. Eodem pertinent, quæ Innocentius paulo poſt in hac ipſa epiſtola, cum quædam dixiſſet de ritu, quo Presbyteri baptizatos chriſmate ungebãt, ſtatim ſubjicit; *Verba vero* (inquit) *dicere non poſſum, ne magis prodere videar, quam ad conſultationem reſpondere.* Hinc ſi Bellarmini Dialecticã ſequimur, argumentabimur verba illa, quę dicere refugit Innocentius, ſecreto fuiſſe in baptiſmi vel chriſmatis officio pronuntiata; quod inauditum eſt non modo in veterum, ſed & in ipſorum Latinorum diſciplina. Atqui eadem

x Innoc. ibid c. 3.

omnino

omnino eſt Bellarmini ex priori loco ratiocinatio, vel ut verius dicam, deliratio, verba quæ in Euchariſtico ſacro antequam pax indiceretur, ſecreto pronuntiata fuiſſe inde hariolantis, quod ea ſe Innocentius neget aperire debere. Tam hæc quam illa, aperte ac palam, hæc in Euchariſtiæ, illa in baptiſmi myſterio dicta fuiſſe, ex ipſis Patrum locis quæ ſunt ejuſdem generis, vere certoque colligitur. Cum enim illi hæc ipſa quæ non initiatos celant, initiatis fuiſſe nota teſtentur; nota autem non aliter eſſe potuerint, quam ſi clara voce apud eos pronuntiata fuerint; hinc profecto quivis intelligit illa verba in veteri Eccleſia clare liquidoque in omni ſynaxi fuiſſe pronuntiata, cui ſcilicet neminem intereſſe, niſi initiatum fas erat. Atque ita ſuum Bellarmino argumentum plane in caput recidit, & cauſſam, cui conſtituendæ allatum erat, valide ſubvertit.

Caput IV.

CAPUT IV.

III. *Bellarmini ex veteribus Liturgiis ducta objectio expenditur, & in ipſum retorquetur. Eorum quæ in aliis Liturgiarum locis ſecreto dicuntur, ratio.*

Sed hæc peccata Bellarminus alio cumulat etiam multo fœdiori. Huc enim tertio adfert antiquam Liturgiam tum Græcæ tum Latinæ Eccleſię. Ac de hac quidem nihil aliud edit, quam id ipſum Innocentij teſtimonium, quod jam jam diſſolvimus nihilque cum preſenti cauſa commune habere oſtendimus. De Græca vero teſtes citat ipſas Baſilij ac Chryſoſtomi Liturgias. Quid ergo? Illa-ne jubent ſacerdotem verba conſecrationis ſecreto ſic apud ſe demurmurare, vt ne ejus quidem auricula linguæ ſuæ ſonum audiat, ut noſtri nunc Latini faciunt? Imo vero plane aliud, & quidem diſertiſſime jubent. De Baſiliano jam diximus; quæ ipſa illa conſecrationis verba ſacerdotem docet ἐκφώνως λέγειν, id eſt *alta* (vt interpres Latinus) vel ut ego malim *clara voce pronuntiare*. Omnia eadem occurrunt in Chryſoſtomæa, [y] *Sacerdos inclinat caput, & dextram ſuam reverenter attollens benedicit ſanctum panem, alta voce dicens, Accipite, comedite. Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur in remiſſionem peccatorum.* Ὁ ἱερεὺς κλίνει τὴν κεφαλήν, καὶ αἴρων τὴν δεξιὰν αὐτοῦ μετὰ εὐλαβείας εὐλογεῖ τὸν ἅγιον ἄρτον ἐκφώνως λέγων, λάβετε τοῦτό ἐστι, &c. His Bellarminus teſtibus probat apud veterem Eccleſiam conſecrationis verba ſummiſſa voce fuiſſe prolata. Ego vero, vt hoc ejus argumentum confirmem his duas alias Græcas Liturgias addo; Priorem Petri, quæ cum ad hunc locum ventum eſt, [z] ſacerdotem quoque inducit *clara voce iſta pronuntiantem, Accipite, comedite. Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur*; & mox *clara* pariter voce illa altera efferentem, *Bibite ex hoc* (calice) *omnes. Hic eſt ſanguis meus. Populus, Amen.* λέγων ἐκφώνως, λάβετε, φάγετε, &c. Item λέγων ἐκφώνως πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου. ὁ λαός, Ἀμήν. Altera eſt Marci, in qua ille Magiſtro ſuo concinit; [a] *Sacerdos elata* (inquit) *voce Accipite, comedite, &c. Hoc eſt enim corpus meum, quod pro*

[y] Lit. Chryſ. Bibl. Patr. T. 2. Gr. Lat. p. 78. D.

[z] Lit. Petr. ibid. p. 120. B.

[a] Lit. Marc. ibid. p. 37. B.

Caput. IV. *vobis frangitur & diſtribuitur in remiſſionem peccatorum. Populus, Amen.* ὁ ἱερεὺς ἐκφώνως, &c. τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου. Sic & de calice; *Sacerdos clara voce* pergit; *Hic eſt ſanguis meus novi teſtamenti, qui pro vobis & multis effunditur in remiſſionem peccatorum. Populus, Amen.* ὁ ἱερεὺς ἐκφώνως τοῦτο ἐστι τὸ αἷμά μου, &c. Non alios equidem teſtes, quam hos ipſos Bellarminianos requiro. Si hi audiantur, vicimus. Clare præcipiunt, quod nunc Latini vetant, in Miſſæ officio clara voce pronuntiari illa Chriſti verba quibus illi conſecrationem fieri volunt. Si ergo quod Liturgiæ habent, vetus; neceſſario fatendum eſt, quod nunc Latini faciunt, id plane novum eſſe. Neque eſt, quod Bellarminus reſponſet ita factum in Eccleſia Orientali, in Occidentali aliter. Petrum ſuum, ſi non faſtidit Græciſſantem, audiat. Ille ni ſua Eccleſia (quam ni fallor Romanam fuiſſe Bellarminus non negaverit) idem quod in Orientali, factum eſſe & quidem ex ſua diſciplina, exſerte clamat. Sed de Occidentali Bellarminus, quod ponit, id vnus ponit. Neminem de veteri Occidente ſuæ præſumptionis teſtem habet & quem dederat Innocentium, plane aliud, quam quod ipſe cupit, dicere demonſtravimus. Iniquum eſt autem, quod poſtulat, ſibi vni in ſua cauſſa credi, nullo veteris memoriæ teſtes, de antiquitate affirmanti.

Sed eſto, inquis. Ex his Liturgiis Bellarminus nihil pro verbis conſecrationis proprie vicerit. Illud certe, quod contendit, *b* vicit, quamquam verba conſecrationis apud Græcos clara voce efferrentur, *tamen alia quædam ſubmiſſa voce ac plane ſecreto pronuntiata apud eos fuiſſe*; neque adeo mirandū eſſe ſi Latinis, & alia quædam, & hæc ipſa conſecrationis verba ſecreto pronunciare pro ſuo jure licuerit. Ad hæc ego reſpondeo, primo utcumque iſta ſe ſe habeant, illud quod poſui firmum ac inconcuſſum manere, illa ſcilicet conſecrationis verba non nuper aut nudius tertius apud Græcos clara voce prounntiari cœpiſſe (nam illi nunc plane ita inſtituunt, contrario Latinorum ritu) ſed jam olim Chryſoſtomæis ac Baſilianis temporibus ſic pronuntiata fuiſſe. Latinos eorundem temporum aliter factitaſſe tum credemus, cum adverſarij teſtibus & argumentis idoneis probaverint. Hactenus quidem cum Bellarminus nihil ad id probandum attulerit, quod non ſit futile, & ab ipſa quæ agitur, cauſſa alienum, veri multo ſimilius videtur Latinorum eundem priſcis illis temporibus, vt in cæteris plæriſque, ita in hoc quoque ritum fuiſſe cum Græcis, ut verba ſcilicet conſecrationis clare pronuntiarent, imo id verum eſſe, nos ut ſpero ſtatim idoneis argumentis demonſtrabimus. Secundo ut de generali illa Bellarmini concluſione ſatisfaciam, concedo ſane ex illis Baſilij & Chryſoſtomi Liturgiis valide quidem confici apud quas Eccleſiæ in vſu erant, puta apud Cæſarienſem & Conſtantinopolitanam, non omnia fuiſſe clara, Sed quædam ſummiſſa voce pronuntiata; quod diſertius docent ipſæ Liturgiæ, quam ut verecunde poſſit negari; itidemque factum fuiſſe Alexandriæ & Romæ, quo tempore illæ à nobis memoratæ Petri & Marci Liturgiæ apud eas urbes obtinuerunt.

b Bell. ub. ſupr. §. Reſp. verba conſ.

Cap. IV.

obtinuerunt (ſi tamen revera unquam iſtic obtinuerunt) Cæterum perperam inde concludi per quoque fuiſſe apud omnes Orientalis Eccleſiæ urbes, vocis in celebrando Euchariſtiæ ſacro diſcrimen. Id enim ne ex his colligi poſſit, obſtat verbi gratia Iacobi Liturgia à qua abeſt omnis illa quædam ἐκφώνως clare, quædam μυστικῶς ſecreto pronuntiandi varietas; ut hinc appareat apud Eccleſiam Hieroſolymitanam, quæ illa Iacobi ſui Liturgia utebatur, omnia uno eodemque vocis modo, id eſt clare aperteque fuiſſe pronuntiata (Nam ut omnia ſecreto demurmurata fuerint, nemo credo, ſanæ mentis admiſerit) Quod ſatis evidenti argumento & omnia primum apud vetuſtiſſimos Chriſtianos ſimpliciter ac bona fide ita fuiſſe pronuntiata, ut ab omnibus præſentibus audiri poſſent: minutam illam ac moroſam quæ ex arte eſt, vocis hic ſummittendæ, alibi vero extollendæ diſciplinam poſtea acceſſiſſe: quod animis, ut jam ſupra *c* diximus, pace luxuriantibus, & otio abundantibus quodam priſtinæ ſimplicitatis faſtidio, religionis Chriſtianæ cultum hoc & cætero novorum inventorum ſuggeſtu extruere atque exornare placuiſſet. Tertio denique reſpondemus Græcanici illius vocis in quibuſdam vel attolendæ vel ſummittendæ inſtituti rationem plane eſſe ab eo, de quo quærimus, verborum conſecrationis ſecreto alienam. Quod ut intelligamus, afferendæ ſunt ex Nicolao Cabaſila, doctiſſimo ac locupletiſſimo rituum ſuæ gentis interprete, rationes vocis ita in hoc ſacro diſcriminandæ. Ille ergo ita rem explicat: *d Interea dum*(inquit)*petitiones prait Diaconus & ſacer orat populus Sacerdos intus orat per ſe* (apud ſe) *ſubmiſſa voce pro adſtantibus, & pro hac ſancta domo, ut eis divites infundantur miſericordia & miſerationes à Deo*: & adjicit cauſſam propter quam ipſe hæc petit. Tum paulo poſt ſic pergit. *Propterea cum perfecit orationem, hanc ætiologiam* (cauſſæ allationem) *quia eſt in extrema parte, & eſt glorificatio, ſic legit,* * *ut eam omnes audire, poſſint: nimirum ut omnes hymni participes accipiat, & Deus ab omni Eccleſia laudetur. Audientes ergo ſunt hymni cum illo participes. Poſtquam enim ille dixit, & glorificavit, fideles omnes Amen dicunt, & cum omnes acclamarunt, omnes illius voces, ut proprias ſibi aſſumunt.* Hæc ille ad primum (ut Græci vocant) *antiphonum* quod incipit, *Domine Deus noſter cujus nec potentia æſtimari, &c* (eſt in Liturgia Chryſoſtomi p. 66. A.) Secundi, quod incipit, *Domine Deus noſter ſerva populum* (quod eſt ibidem p. 67. A) Similem reddit rationē: *Dum peragebantur pſalmodia* (inquit) *& fideles orabāt, ſacerdos poſtquam intus ad Deum fecit orationem* (ſecreto ſcilicet & apud ſe, ut prius) &c. *cauſam adducit imprimis opportunam & convenientem, Quia tua eſt potentia, &c. Et hanc cauſæ redditionem* (ætiologiā) *quæ ſcilicet eſt glorificatio, omnium fideliū auribus inclamat*: id eſt ἐκφωνεῖ, vel ἐκφώνως λέγει. Similia ad tertiū antiphonum obſervat quę nihil neceſſe eſt exhibere. Sunt enim pręcedētiū plane gemina. In his vide causā ſane probabilē, cur ſacerdos vocē vel attollat, vel ſummittat. Nimirū dum populus præeunte Diacono orat vel pſallit, ſacerdotē par eſt (quē neq; feriari neq; Diacono pręeunti ſuccinere decet) orare interea, ſed apud ſe ἡσυχῆ, quiete, & ſūmiſſiori

c Supr. c. 2.

d Cabaſil. Expoſit Liturg c. 15. T. 2. Bibl. Patr. Gr lat. p. 21. E.

* εἰς ἐπήκοον πάντων, ἀναγινώσκει.

Caput. IV.

voce, ne populo eodem tempore oranti obſtrepat. Sed neque plebem decet ſacerdotalis orationis plane expertem eſſe. Ergo neque illud inepte ſacerdos, quod deſinente plebis prece ipſe ultimam ſuæ partem, quæ ætiologiam ſuæ petitionis, id eſt Dei glorificationem, continet, clara voce pronuntiat, ut ei auditæ ac perceptæ plebs *Amen* ſuum ſuccinere, & hoc ſuo voto totius orationis particeps fieri queat. Iſta vero, quæ Cabaſilas obſervat, adeo clare elucent in ipſa Græcorum Liturgia, ut ea ipſe etiam Bellarminus animadverterit. *e* Scribit enim de Græcorum liturgiis adverſus Kemnitium diſputans, nos in iis moneri *Sacerdotes illas preces ſecreto recitare, dum Diaconus alta voce canit Litaniam, vel dum cantores alia quædã concinunt; proinde non poſſe populum iis attendere quæ dicit ſacerdos.* Ergo inquam, ipſa rei atque decori ratio ſacerdoti Græco neceſſitatem vocis talibus locis ſummittendæ imponit: quo fit, ut Græcanica iſta vocis ſummiſſio evidenti ratione, nitatur, quodamque modo neceſſaria ſit. Siqua ſint in Latinorum Liturgia, quæ à Sacerdote ob hanc vel aliam ſimilem rationem ſummiſſa voce pronuntientur ea nos minus quidem morabimur: An ſint: non eſt operæ pretium diligentius inquirere. Utcumque enim cætera hujus generis ſe ſe habeant, illud quidem clarum atque certum eſt, nihil ea cum illa ratione commune habere verba conſecrationis, de quibus nunc proprie quærimus; Neque vero Latini cur ea ſummiſſa voce recitent, vel populi Diacono præeunte preces (quæ nullæ fiunt hoc loco) neque quicquam eorum ſimile cauſſantur, quæ Cabaſilas pro Græcorum ritu attulit: ſed vocis tum hic, tum in aliquot aliis Liturgiæ locis ſummittendæ rationes ab illa Græcorum elegantia plane alienas adducunt, à frigidis & inanibus ac pæne puerilibus allegoriis petitas, quæ poſt inductum ritum inventæ ſunt, Gotthici ſæculi, quo iſta exorta ſunt, ſapientiam redolentes, ne omni colore careret rei in ſenſus incurrens abſurditas. Græci multo melius, atque prudentius, qui illa ipſa verba clara voce pronuntiari præcipiunt, quæ Latini adeo ſummiſſe dicant (ſi tamen dicunt) ut nullæ quantumvis attentæ aures ullum vel vocis murmur aut ſonum ex ore celebrantis exire deprehendant. Sane ex erudita Cabaſilæ de hoc argumento diſputatione apparet verba illa clara voce efferri ἐκφωνεῖσθαι Græcorum more decuiſſe: non autem voce, quod Latini faciunt, non tam ſummiſſa, quam ſuppreſſa obteri atque obliterari. Continent enim graviſſimam ac omnium fidelium ſumma attentione digniſſimam officii in hoc Sacro noſtri *ætiologiam*, id eſt rationem ac cauſſam. Docet enim Cabaſilas ea maxime verba, quæ hujuſmodi ætiologias continent, ſacerdotes ſuos clariore ſono pronuntiare, ac ut ipſe loquitur *εἰς ἐπήκοον πάντων ἀναφωνεῖν καὶ βοᾶν ἐν τοῖς ἀπάντων ὠσὶ τῶν πιστῶν.* Merito ſane, ſiquid judico: quod cauſas rerum ad pietatem pertinentium apud fideles quidem eloqui atque publicare & decet & neceſſe eſt, tacere vero, & quod eodem recidit, ita apud te demurmurare, ut nemo te audiat, eſt longe abſurdiſſimum.

e Bell. l. 2. de Miſſ. C. 12. § ſecundo habemus.

CAPUT

Caput V.

Prodigium de Paſtoribus igne cœleſti peremptis ob pronuntiata verba conſecrationis ad quod referunt legis de ſecreto Miſſali originem; ex eo figmento legis novitas arguitur. Diſcutitur Bellarmini ad fucandam fabellam vafrum commentum. Moſchi quamquam ſimilis, alia tamen ab hac narratio.

SEd ut in tragœdiis ad ſolvendos rerum humana arte inexplicabilium nodos Poetæ Deos de cœlo evocatos in machina repræſentabant; ita Latini hoc loco cum ſuum illud ſecretum omni ratione carere intelligerent, cum abſurdis, quibus involuitur ſatis explicari poſſe deſperarent ad miraculum de more confugerunt, quod in agris accidiſſe narrant, cum neſcioqui Paſtores illa, quæ nunc ſecreto dicuntur verba, temere inter ſe cantaſſent, lapſum de cœlo ignem homines repente tetigiſſe, & in cineres ſolviſſe; Hac de cauſſa latam legem ne deinceps verba clare aperteque recitarentur in ſacris, Fabulam, ut in fictis incertiſque uſu venire ſolet, non uno eodemque modo omnes componunt. Ejus primus meminit auctor, libri de divinis officiis, quem Bellarminus quidem Alcuinum, cujus nomen vulgo præfert, eſſe putans, ante annos 800. f floruiſſe falſo aſſirmat. Cheſnæus, & alii eruditi multo fuiſſe Alcuino recentiorem deprehenderunt; ex quorum rationibus, omnino poſt decimum ſæculum floruiſſe comperitur. Is Pſeudo Alcuinus ubi eam Canonis orationem explicat, quæ incipit, *Te igitur Clementiſſime Pater* &c. pauca de Deo in ſpiritu adorando præfatus: rudem fabellam, ac ut videtur, ab incude adhuc calentem ita tradit; *Idcirco ut ferunt, conſuetudo venit in Eccleſia, ut tacite iſta obſecratio atque conſecratio à ſacerdote cantetur ne verba tam ſacra, & ad tantum myſterium pertinentia vileſcerent, dum pene omnes per uſum ea retinentes, per vicos & plateas, aliiſque in locis, ubi non conveniret, ea decantarent. Inde fertur, quod antequam hæc conſuetudo inoleviſſet, cum paſtores ea decantarent in agro, divinitus ſint percuſſi* Hæc ille, neque plura. Si diem & Conſulem quæris, quo vel illa de *tacito cantu* mirifica lex lata eſt, vel quo Paſtores illi divinitus percuſſi; Si rogas, quis legis auctor, quæ Paſtorum patria, quæ habitatio, quod nomen: verecundus homo Pſeudo Alcuinus quæſtionum iſtarum crucem deprecatur: Se res afferre non viſas, aut compertas: ſed fama acceptas. Itaque, ſibi cavens in hanc omnem & legis & miraculi fidem transfert, *Ut ferunt* (inquit) *conſuetudo venit in Eccleſia* &c. & fabulam exordiens, *Inde fertur* (inquit) *cum Paſtores* &c. Peſſimum auctorem & legis & facti dicit vulgi rumorem communem famam: id eſt *malum, quo non aliud voloctius ullum*: famam tam ficti falſique tenacem, quam nuntiam veri. Poſt Pſeudo-Alcuinum, Hugo de S. Victore

f Bell ub. ſupr. § Reſp. Miraculum

g Cheſn in edit. Alcuini ſuam. Vide etiam Blondell. de Euch.

h Alcuin. de div. Offic. Tit. de celebrat. Miſſ. T. 10 Bibl Patr. p. 284. D.

Capvt V.

i Hug. Vict. in Theol. erudit. c.7. Bibl. Patr T. 10. p.1358.B.

victore eandem fabellam ad hunc quoque locum recitat; *In primitiva Eccleſia* (inquit) *alta voce proferebatur* (ſecretum) *donec Paſtores memoriter ex quotidiano uſu verba retinentes in campis eadem cantabant. Sed ipſi divina vindicta ibidem percuſſi ſunt. Unde Eccleſia conſuevit propter reverentiam tantum myſterium ſecreto agere.* Eadem quoque nobis obtrudit ſed altero miraculo auctiora, Ioannes Beleth, Theologus Pariſienſis, quem Miræus an.D.1162. claruiſſe tradit; k *Secreta* (inquit) *dicitur, quæ ſecreto pronuntiatur, cum olim tamen alta voce diceretur; unde & ab hominibus laïcis dicebatur. Contigit igitur, ut quadam die Paſtores panem ſuper lapidem quemdam ponerent; qui dum hujus ſecretæ verba proferrent, in carnem converſus eſt, & forſitan tranſſubſtantiatus, ut ſic loquar, in corpus Chriſti.* Tum narrat in eos divinitus factam eſſe acerrimam vindictam. Nam percuſſos eſſe divino judicio cœlitus miſſo. *Unde ſtatutum eſt* (inquit) *ut de cætero ſub ſilentio diceretur.* Hæc ille. Nimirum ut fluvii, ita & fama, & quæ ex ea fabulæ, eundo creſcunt, & vires acquirunt. Pſeudo-Alcuinus dixerat *paſtores illam ſecretam in agro cantaſſe*, Belethus alia, ſive de ſuo, ſive de famæ penu addit *paſtores panem ſuper lapidem poſuiſſe*, tum *illum panem in carnem converſum*, ac ſuam conjecturam, *forſitan in corpus Chriſti tranſſubſtantiatum eſſe.* Pſeudo Alcuinus narrabat *paſtores divinitus percuſſos.* Belethus omnes iudicio *cœlitus miſſo* percuſſos. Denique quæ ille verecunde & ex fama retulerat, *fertur* (inquit) *quod Paſtores*, hic confidenter pro veris affirmat; *Contigit* (inquit) *ut Paſtores* & Partem ex Pſeudo Alcuino, partim ex Beletho, paulo eo junior Honorius Auguſtodunenſis; m *Fertur* (inquit *dum canon primitus publice quotidie recitaretur, ut ab omnibus per uſum ſciretur, & cum eum Paſtores in agro ſuper panem & vinum dicerent, repente carnem & ſanguinem ante ſe invenirent, atque inde divinitus percuſſi interirent. Unde Synodali decreto ſub anathemate præceptum eſt, ut nullus canonem dicat, niſi in libro & in ſacris veſtibus, & niſi ſuper altare & ſuper ſacrificium.* Hinc cæteri ſimilia produnt; omne de carne pro pane inventa, ut hic habet, vel ut cæteri, ex pane per ſubitam converſionem facta magno conſenſu memorant. Gulielmus Durantes Mimatenſis Epiſcopus, qui ſæculo decimo quarto jam adulto floruit; *Fertur* (inquit) n *quod cum antiquitus publice & alta voce canon diceretur, omnes pane per uſum illum ſciebant, & in plateis & in vicis decantabant. Unde cum quidam Paſtores illum in agro cantarent, & panem ſuper lapidem poſuiſſent, ad verborum ipſorum prolationem panis in carnem converſus eſt; ipſi tamen divino judicio igne cœlitus miſſo percuſſi ſunt; propter quod Sancti Patres ſtatuerunt verba iſta ſub ſilentio dici, inhibentes ſub anathemate ne proferantur, niſi à ſacerdotibus ſuper altare, & in Miſſa & cum veſtibus ſacris.* Gabriel Biel, celeberrimus Scholæ Theologus, eadem de verbo ad verbum in ſuum de Miſſæ canone opus tranſtulit. o Atque hi duo genus pœnæ, quo miſeri iſti Paſtores affecti ſunt, nominatim definiunt, eos ſcilicet igne cœleſti percuſſos interiiſſe. Ad hæc Biel ſubtilitate ſcholaſtica de illa converſione panis

k Mir. de Script. Eccl. c.18. ad Henr. Gand.

l Bel. divin. offic. c.44.

m Hon. Gem. an. c.103. T.10. Bibl. Patr. p.1209.

n Durant. Rat. div. offic. l.4. c.35.

o Biel in Can Miſſ Lect.15. litt. E.

panis in carnem philoſophatur; *factam* negans *virtute illorum verborum; quoniam niſi prolata à ſacerdote rite conſecrato cum debita intentione virtutem habent converſivam ſubſtantiæ panis in corpus Chriſti; ſed aliunde factam eſſe divino miraculo; quomodo cruor fertur effluxiſſe de hoſtia conſecrata ad punctionem infidelium Iudæorum.* Hæc ille; ſolerter ſane & ſagaciter ad ſalvandam illam, quam dicit Latinorum κυρίαν δόξαν, non ab alio ſcilicet, quam à legitimo ſacerdote Euchariſtiam poſſe confici. Dubito tamen, an hæc fuerit eorum, qui primi hanc fabellam finxerunt, mens atque ſententia; ex qua nihil neceſſe fuiſſe videtur legem de verbis illis ſecreto pronuntiandis ferre; ſatiſque futurum fuiſſe propoſitæ hac tam gravi Paſtorum illorum pœna homines à temere proferendis illis verbis deterrere. Huc accedit, quod primi auctores de illa converſione plane ſic loquuntur, ut Latini de ſua tranſſubſtantiatione loqui ſolent; Beleth; *Dum huius* (inquit) *ſecreta verba proferrent, panis in carnem converſus eſt.* Honorius; *Cum canonem* (inquit) *Paſtores ſuper panem & vinum dicerent, repente carnem & ſanguinem ante ſe invenerunt.* Durantes, ſed & ipſe Biel, *Cum paſtores canonem in agro cantarent, ad verborum ipſorum prolationem panis in carnem converſus eſt.* Omnes vident Latinos de tranſſubſtantiatione, quam in Euchariſtia fieri docent, eodem plane modo loqui, ut ſignificent vi illorum verborum fieri, ut panis in carnem mutetur. Ergo & primos iſtos fabulatores idem ſignificaſſe verum eſt; non ita tamen, ut vellent verba proprie ipſa id effeciſſe vi aliqua phyſice illis & *realiter* indita atque infuſa (nam neque hoc credo, ſenſu Latini panem in Euchariſtia vi horum verborum mutari dicunt; ſed quod ex Chriſti Domini inſtituto, promiſſione ac pacto ſimulatque illa verba pronuntiantur, ſtatim Dei opere & manu fiat illa converſio. Unde clarum eſt iſtos vel non ſenſiſſe, vel certe cum hæc ita ſcriberent, non ſatis attendiſſe ad illud, quod Gabriel hic affert, Latinorum dogma, verba canonis vim illam converſivam non aliter habere, quam cum à ſacerdote rite pronuntiantur: mirabili illa virtute carere, quoties eorum, qui ſacerdotes non ſunt, ore proferuntur. Neque mirum videri debet, quod illi veteres hæc verba crediderint etiam ab homine laïco pronuntiata eam vim habere, ut panem in carnem, & quidem in Chriſti carnem convertant. Certe Ioannes Moſchus ipſe ille, quem Bellarminus hujus ſive fabulæ, ſive hiſtoriæ ſcriptorem fuiſſe putat, in eodem opere, ſed diverſo capite, narrat *p benedictiones* (τὰς εὐλογίας) cum frater quidam laicus verba ſancta oblationis, eas ferens dixiſſet, *ſtatim fuiſſe ſanctificatas ac perfectas.* Denique niſi hæc ita ſe habuerint, vanum ac vacuum eſt in illa Latinorum narratione totum panis in carnem mutati miraculum. Simpliciter fingendum erat Paſtores in verbis prolatis ſtatim igne cœleſti tactos concidiſſe. Sic enim pateret illa verba non ab aliis, quam à ſacerdotibus eſſe proferenda. Nunc illud miraculum aliud nihil ſignificare

p Moſch. Prat. Spirit. c 25.

Cap.V. care poteſt, tantam eſſe verborum illorum vim, ut etiam à ruſticis prolata panem in carnem mutent; Quo & lex ipſa ex ea cauſa lata pertinet. Hæc enim verba illa à laïcis, non modo uſurpari, ſed etiam ſciri prohibet, dum ea in ſacro ubi neceſſario adhibentur, ita pronuntiari jubet, ut à nemine audiri poſſint.

Hanc ergo Latini commenti ſunt abſurdiſſimæ ſuæ ſecretæ ſatis ut videtur, probabilem cauſam. Sed ſiqua iſtis ſcriptoribus fides adhibeatur, hæc noſtram de ſecretæ illius novitate ſententiam, adeo non labefactant, ut etiam valide confirment. Ipſi enim novum eſſe verba illa ita pronuntiandi morem diſertiſſime docent, dum *narrant canonem primitus publice quotidie recitatum fuiſſe* (quod ſcribit Honorius) vel *antiquitus publice & alta voce canonem dici conſueviſſe* (quæ Durantis & Gabrielis verba ſunt) Ergo inquam, iſta verba clara voce pronuntiari *antiquum* fuit; *ſummiſſa* pronuntiari novum eſt. Quinetiam novi illius moris & originem & exinde cauſam ipſa nobis fabula, ſi paulo acrius mentem intẽdas, non obſcure prodere videtur. Nam ſi vera ſunt, quæ iſti narrant, illa non multo ante eorum, qui narrant, ævum acciderant, quia res adeo memorabiles ſcriptores his antiquiores non erant indictas præterituri, ſi ea jam ſuo tempore notæ fuiſſent. A nullo autẽ ſcriptore ante iſtos proditum fuiſſe mirificam hanc ac terrificam hiſtoriam conſtat, non eo tantũ, quod de plurimis, qui hodie exſtant iſtis anteriores ſcriptores, nemo eam memorat, ſed eo etiã, quod ne ipſi quidem quemquã vel nominant, vel ſaltem ſignificant auctorem ſe vetuſtiorẽ, qui iſta litteris mandarit, quod tamen, cum id ad conſtituẽdam narrationis fidem plurimum valeret, non videntur fuiſſe prætermiſſuri, ſi cujus hic nomen, non dico vere uſurpare, ſed vel probabiliter fingere, ac mentiri licuiſſet. Iam iſtorum, quos edidimus hujus narrationis auctores, nemo eſt Pſeudo-Alcuino vetuſtior; quem ſane, ut in his ſolet fieri, rem multo ſimplicius tradidiſſe videmus. Is vero, ut ante diximus, ex eruditorum rationibus poſt an. D. 1000. vixit. Cæteri omnes etiam recentiores ſunt; de duodecimo, decimotertio, decimoquarto, etiam de decimoquinto ſeculo. Ergo ſtatuendum eſt rem iſtam paulo ante decimum ſeculum, vel factum, quod ipſi quidem produnt, vel quod nos verius putamus, fictam fuiſſe. Ex quibus intelligimus ad hoc tempus totos nongentos annos verba illa ex antiquo more clara voce in ſacræ ſynaxeos officio pronuntiata fuiſſe; à ſeptem circiter ſeculis novum ſecreto illa dicendi uſum apud Latinos inductum eſſe. Sed & quod diximus, inde quoque animadvertimus, quæ fingendæ hujus narrationis, quæ ritus, ad quem conſtituendum ficta eſt, vera cauſa fuerit, nimirum ipſa illa de tranſſubſtantiatione Euchariſtiæ opinio temporibus à Paſchaſio Radberto ad Gregorium VII. ſecutis id eſt à noni ſeculi primordiis ad undecimi ſuprema) apud Latinos invecta, tandemque conſtituta; quæ alias apud eas plurimas novitates peperit, quæque ad ſui miraculum hominibus perſuadendum multa hujus generis vel de carne viſa in pane exiſtere, vel de cruore ex calice ſtillante

prodi-

prodigia, anteactis apud noſtros temporibus inaudita, in lucem edidit; Eadem inquam illa tranſſubſtantiatio hanc quoque legem de verbis, quibus tam ſtupenda converſio fieri creditur, ſecreto ac rei venerationem augendam pronuntiandis, & fabulum ad legis ſanciendam auctoritatem perutilem ſuggeſſit.

Fabuloſam enim eſſe totam hanc narrationem, confictumque à Latinis in ſui dogmatis gratiam, miraculum quod ea continetur (qualia fere innumerabilia ex eodem officina prodierunt) non pauca neque profecto levia coarguunt. Primo, quod neque temporis, quo hæc facta perhibentur, neque provinciæ, in qua ea acciderunt, neque ullius denique ad firmandam rei veritatem circumſtantiæ meminerunt ſcriptores, planeque hæc eo modo narrant, quo fabulatores ſua figmenta componere ſolent. Ego quidem, cum hæc apud iſtos lego, *Paſtores quidam canonem in agro cantarunt* &c. unum mihi videor Apuleianum audire ſuas fabulas ita exordientem, *Erant in quadam civitate Rex & Regina.* Huc accedit, quod hæc ipſa, quæ fabulantur, ita abſurde ſtulteque contexunt, ut ſua ipſi arguam mera eſſe maleferiatorum hominum commenta. Nam ſi iſti Paſtores, de quibus contexta eſt fabula, de cœlo percuſſi ſubito ſtatim interierũt profecto neceſſe eſt omnem rei, cujus præter ipſos nemo erat conſcius, memoriam una enim ipſis ſimul ſemelque intercediſſe. Vnde ergo hæc, quæ narrantur, didicerant qui primi ea in vulgus diſſeminarunt? Oportet vel revixiſſe aliquem de iſtis miſeris, qui ſua iſtis ſcriptoribus ad nos litteris propugnanda revelaverit, vel ſane Propheta eos fuiſſe, qui hæc arcana ita revera geſta fuiſſe, divinitus intellexerint; quorum neutrum vel ipſi dicunt, vel nos ſane credimus. Denique quod iſti de Patrum decreto garriunt, quo caveretur etiam ſub anathematis pœna, nequis iſta verba ſacerdos aliter, quam *ſecreto* ac, ut illi lepide profecto & eleganter loquuntur, *ſub ſilentio* diceret; quis tam facilis, ut id ex nudo iſtorum teſtimonio ſuſcipere poſſit? Vbi enim hoc decretum eſt? in qua Synodo? à quibus Patribus? quo Auguſto imperante? Habemus luculentiſſimam Iuſtiniani Imperatoris legem, qua & cæteras religioſi cultu partes, & hæc ipſa conſecrationis verba diſtricte jubet clara in ſynaxi voce renunciari, quam nos ſuo mox loco recitabimus. Qui vero vel Imperator vel Epiſcopus, quæ Synodus, quæ Eccleſia hanc ſacerdotibus legem tulit? Nullum profecto ſtraminei illius decreti veſtigium in omnibus antiquitatis monumentis cernitur. Apud ſolos Tranſſubſtantiatores, pæne in ultima ſeculorum fæce lex iſta occurrit.

Senſit Bellarminus fabulæ τὸ κακόπλαστον, ſeque conſuetis artibus ex his laqueis explicare & extricare conatur. Ac primum quidem ita agit, ac ſi Kemnitius eſſet inſulſiſſimæ illius narrationis auctor. Dicit *q* enim *hoc miraculum vere accidiſſe, ſed aliter & antiquiore tempore, quam à Chemnitio narratur.* Atqui culpa ſiqua eſt, tota in Belethum Pariſienſem, in Honorium Auguſtodunenſem, in Durantem Epiſcopum, in Gabrielem Scholaſticæ Doctorem extremum, omnes ante aliquot

q Bell. L. 2. de Miſſ. c. 12. §. Reſp. in

Cap. V. ſecula denatos, omnes Sedi & communioni Romanæ addictiſſimos, conjicienda eſt; non in Kemnitium, quem ipſe ſtatim fatetur, quæ de his dixit, ea ex iſtis collegiſſe. Tum Bellarminus, ut quod miraculum ab iſtis ſcriptoribus memoratum id eorum ævo multo antiquius eſſe, & aliter quam illi narrant accidiſſe probet; tacite veluti rem notam & confeſſam, ſupponit id ipſum à Latinis auctoribus intellectum fuiſſe, quod Sophronius ſcriptor Græcus, deſcripſit in Prato ſpirituali capite 196. Inde docet Sophronium ante Concilij Nicæni 2. tempora floruiſſe; cujus ſcilicet loca aliqua ab illis Patribus Act. 4. & à Ioanne Damaſceno Orat. 3. de cultu imaginum recitantur. Vnde concludit id miraculum contigiſſe ante annos plus minus nongentos, atque id vitium commemorari ab Alcuino ante annos octingentos. Denique oſtendit id aliter à Sophronio narrari, aliter à Latinis; quod ea eorum, quæ utrique habent, collatione planum eſt. Hæc ille omnia ad hunc locum, in quibus ut intelligatur, quid vere, quid ſecus dictum ſit, breviter prius & paucis de Sophronio quærendum eſt ac de ævo auctoris qui Pratum ſpirituale compoſuit. Tum expendendum erit, an quod ſumit Bellarminus, verum certumque ſit, nimirum quod Latini narrant miraculum, id *ipſum* eſſe, quod Prati ſpiritualis auctor ait ſuo circiter tempore contigiſſe. Quod ad prius attinet, etſi non neſciam Græcum iſtum ſcriptorem à Nicænis Patribus, & à Ioanne Damaſceno *Sophronij* nomine indigetari; vellem tamen Bellarminus eum proprio potius quam adſcititio nomine appellaſſet. Nam quod libri præferunt, & quod Photius docet, verus libri ſcriptor *Ioannes* quidam fuit, cognomine Moſchus, ſtatu Monachus. ὁ δὲ συντεταχὼς (inquit Photius) Ἰωάννης μὲν ὄνομα αὐτῷ, ἐξ ἐπικλήσεως δὲ ἐλέγετο ὁ τοῦ Μόσχου. Interpres Latinus eum, etiam *Eucratii* cognomento donavit. De his nulla nunc eſt apud eruditos dubitatio. Moſchi autem ævum ipſum opus apertiſſime loquitur ſuum auctorem poſt Gregorij Papæ I. ac Mauricij Auguſti tempora vixiſſe quorum ſcilicet res ac nomina interdū uſurpat; id eſt poſt exactū ſextum ſeculū. Quo vero ſeptimi ſeculi anno vel opus, vel vitam abſolverit, mihi quidem incertum eſt, niſi quod probabile eſt eum non diu ultra ſexti ſeculi exitū ſuperfuiſſe. Quod vero Bellarminus aſſumit miraculum, quod Moſchus loco ſui operis notato deſcribit, id ipſum eſſe cum eo, quod à Latinis narratum ſupra edidimus, id inquam, demonſtrare debuerat, non poſtulare. Id enim non modo non videtur verum, ſed utraſq; narrationes intuēti potius falſum apparet. Latinorum voces ſuum deſcribentium ſupra exhibuimus; Iam Moſchi narrationem videamus. Is ergo Latinis noſtris multo hac in parte callidior, ut res mirabili fidem conciliaret, inprimis ſe eam præfatur *s* à Gregorio Africanæ Provinciæ Præfecto, viro cum ob dignitatem, tum ob pietatem idoneo accepiſſe, qui etiam quemdam eorum, quibus iſta mira cōtigerant, ſe vidiſſe aiebat. Tum locum edit, ubi illa facta erant, qui *Carzago* diceretur, quadraginta à Thorace oppido, in Apamienſi Provincia, Gregorij patria milliaribus ſito. In eo agro, pueros, qui pecora paſcebant,

r Phot. Bibl. Cod. 199. p. 268.

s Moſch. Prat. Spirit. c. 196. T. 2. Bibl. Patr. Gr. L. 1150. 1152.

ſynaxin

ſynaxin ſacram per luſum imitantes, unum ex ſuo numero Preſbyterum eſſe juſſiſſe, duoſque ei alios, qui medium dextra lævaque cingentes ſacra facienti miniſtrarent; Exinde ſuper ſaxum in planitie editum panem & vas teſteum cum vino apposuiſſe; Qui presbyterum agebat, ſanctæ eum oblationis verba dixiſſe; quæ ſcilicet inter pueros ante ſacrarium, ut moris erat, in ſynaxi aſſiſtentes, ſæpius audiens didicerat. Sed cæteris ad Eccleſiaſticam conſuetudinem peractis, cum in eo eſſent, ut panem frangerent, ac communicarent, ignem repente cœlitus delapſum, quæ propoſita erant, conſumpſiſſe omnia, ſolumque ipſum combuſſiſſe; Pueros in terram omnes præ timore corruiſſe, exanimeſque ac ſemi mortuos ita jacuiſſe, cum neque vocem mittere, neque de terra ſurgere valerent. Parentes abſentia puerorum, cum domum hora ſolita non revertiſſent, turbatos in agrum veniſſe, triſtique ſpectaculo mœſtos & paventes ſuum quemque filium domum portaſſe; neque vel ea die, vel proxima nocte vocem vllam ab iis de miſerabili hoc ſuo caſu elicere potuiſſe; Poſtera demum luce pueros recepto ſpiritu ac ſenſu, ſingula quæ contigerant, ſuis narraſſe; Epiſcopum denique Apamienſem de miraculo admonitum, poſtquam veritatem diligenti inquiſitione exploratam ac conpertam habuit, in loco vbi iſta acciderant, latiſſimum monaſterium conſtruxiſſe; Vbi vero ignis ſaxum & cætera conſumpſerat, ibi Eccleſiam & altare condidiſſe. Hæc neque plura de ſuo miraculo Moſchus. Quædam in his eorum, quæ ex Latinis exhibuimus, ſimilia eſſe confiteor, paſtores, agrum, ſaxum, panem, vinum, verba oblationis ſive conſecrationis pronuntiata à laïcis, pœnam illico repræſentatam, ignem cœlo lapſum in vtraque narratione occurrere; ſed in cæteris latum eſſe diſcrimen. Græcus ætatem notat, *pueros* fuiſſe, quibus hæc contigerunt; Latini autem ſignificant *paſtores fuiſſe*, de ætate nihil addunt. Græcus locum, tempus, ſingula accurate notat; de his ne unum quidem verbum Latini. Ille pueros ſtupentes, attonitos, propemodum exanimatos ſcribit, dignum puerili laſcivia mercedem. Hi atrocius, paſtores ſuos, quicquid illud fuit criminis, morte extemporare luiſſe volunt; quo ipſo non pueros, ſed viros fuiſſe innuunt, quos tum gravi ſupplicio affectos narrant. Puerili enim ſimplicitati levior pœna conveniebat. Quæ argumento conſentanea ſubjicit Græcus parentum pavorem, famam de miraculo ad Epiſcopum delatum, monaſterium ædificatum, Eccleſiam conditum, altare poſitum, ea à Latinis abſunt omnia, & quidem neceſſario; quod per ſummam ſimplicitatem, an imperitiam, quos teſtimonium de ſuo miraculo dicturos ſervare vivos oportuerat, Latini omnes una cum ipſis rebus igne cœleſti ſubito abſumi faciunt; atque ita & miraculi & ſuæ de eo narrationis fidem ipſi omnem imprudentes evertunt. Sed aliud præterea eſt inter vtramque ſive fabulam, ſive hiſtoriam præcipuum diſcrimen. Latini enim panem ad verborum ſacrorum prolationem in carnem mutatum diſerte tradunt; de qua cæteris longe mira-

Caput V.

CAP. V. mirabiliori metamorphoſi Græcus in aliis omnibus liberalis & copioſus, ne unam quidem litteram ſcripſit. Sed neque ille quicquam habet de lege, quam Latini ex hujus miraculi occaſione à Patribus, etiam ſub anathematis pœna latam perhibent, ut verba ſacramentalia ſub ſilentio dicantur, neque ab aliis, quam à Sacerdotibus. ſuper altare, & in Miſſa, & cum veſtibus ſacris. Quod ergo Bellarminus hariolatur duo tam multis modis inter ſe diverſa unum idemque miraculum fuiſſe; ſua nobis ſomnia pro veris certiſque rebus ſolens obtrudit. Similia ſunt inquis, non pauca. Quid tum? An tu in unum idemque factum conflabis, quæcumque multis vel ſimilia vel etiam eadem contigiſſe dicuntur? An qui poſteriores ſcripſerunt, eos res ab antiquioribus traditas corrupiſſe, & aliter quam contigerunt, narraſſe criminaberis? Tu vero ſi feceris, omnem hiſtoriarum, maxime veſtrarum fidem ſubruis. Hac arte licebit Saturninæ Martyris abſciſſum caput portantis manibus ſuis ex Balderici Chronico *t* miraculum, aliaque apud alios conſimilia expungere, quod idem ſcilicet à Dionyſio jam olim factum narrave: int alij; & Gregorianam de Stephani neſcio cujus anima ex inferis, ad quos Angeli errore abducta erat, ad ſuperos Dei juſſu reducta narrationem *u* pro fabula repudiare, quod eadem jampridem, ſed alibi contigiſſe Plutarchus *x* & Lucianus *y* tradiderunt; ut ſexcenta alia ejuſdem farinæ prætercam. Quod ſi concedis, actum eſt de plurimis, celeberrimis, optimis, & Latinorum Reip. longe vtiliſſimis fabulis. Viderit ergo Bellarminus quanti periculi facinus ſit, quod hic aggreditur. Bonas quidem ac traditionum Latinarum ſtudioſus cupidaſque animas hanc injuriam vix concocturas arbitror; neque ſibi tum ſuavem de pane in carnem converſo fabellam de manibus eripi paſſuras. Quid, quod idem ille Moſchus, quem ſuis Latinis Græcum licet, præfert Bellarminus, ſuam hanc de cantatis ab homine Laico verbis ſacris ſive fabulam ſive hiſtoriam alia narratione pæne contraria ſubvertit? In eodem enim illo opere narrat *z* fuiſſe quemdam in cœnobio Cuziba fratrem, qui cum ſanctæ oblationis verba ritumque didiciſſet, Ierichunte, quo ad hoc miniſterium miſſus erat, *eulogias*, id eſt panes ad Euchariſtiam conficiendam paratos, in monaſterium rediens afferret, verba illa ſacra, quaſi verſus aliquos, cantavit; idque impune, tametſi ad illam verborum pronuntiationem panes valide conſecrati eſſent: ut eſt poſtea à Sacerdote ſynaxes ex illis oblatis peragente mirabiliter intellectum. Nemo ſanæ mentis ideo dixerit, vel iſtum, vel certe illam alteram de pueris ob eadem vſurpata verba divinitus animadverſis narrationem falſam eſſe, vel corruptam. Vtramque *boni* (ut loquuntur) *Catholici* pro vera ſuſpiciunt. Quanto ergo æquius erat, & rei Romanæ conſultius Bellarminum itidem & Latinorum ſuorum & Moſchi narrationem vtramque pari fide amplecti, candideque agnoſcere illis duo diverſa temporibus & locis geſta miracula contineri? neque antiquioris Legendarij fidem fraudi eſſe recentiorum hiſtoriis. Sed præter ipſam vtrorumque ſcriptorum orationem, aliud eſt præterea,

t Balder. Chron. Camer. L. 2. c. 12.
u Greg. Dial. L. 4. c. 36.
x Plutarch. de anima apud Euſeb. L. 11. Præp. Evang.
y Lucian. in Philops.
z Moſch. Pr. Sp. c. 25.

præterea, quod ſatis arguit Latinos alio, quam ad miraculum à Moſcho traditum reſpexiſſe. Nam ſi id ipſum miraculum in animo habuiſſent; cur id recitantes Moſchi nomen tacuiſſent? Cur ad incertam famam potius quam ad certum, & quidem probatum auctorem rem tantum referre maluiſſent? Liber erat in omnium manibus, ejus operis decimus, quod *Vitas Patrum* vocant. Si ad miraculum à Moſcho traditum Latini reſpicerent, dicerent, *Unde in vitis Patrum ſcriptum eſt*, aut aliquid ſimile, quo ejus rei quam memorant, certus auctor, adeoque veritas & fides firmaretur. Atqui non ita loquuntur; Aiunt ſimpliciter; *Vnde fertur*; quo ſignificant recentius eſſe, quod narrant, paulo ante ſuam memoriam factum; hujuſmodi quod fama quidem circumferatur, & præſentium hominum memoria adhuc teneatur, nondum tamen ab vllo idoneo auctore litteris traditum habeatur. Quo maxime argumento refellitur Bellarmini error qui Pſeudo-Alcuinum nominatim, quod de pane in carnem mutato nihil dicat, de miraculo à Moſcho tradito agere affirmat. Atqui ille non magis, quam alij Latini, vel Moſchum, vel *Sophronium*, vel *Patrum vitas* citat; ſed ſimpliciter dicit, *Inde fertur*; veluti de re non quæ litteris ab auctore certo tradita ſit, ſed quæ fama tantum & rumore vulgi diſſeratur, & diſſeminetur, quæ adeo non eſſet admodum vetus. Falli enim Bellarminum jam ſupra non ſemel diximus, qui hunc ſcriptorem Alcuinum vere fuiſſe putat an. Dom. 804. mortuum. Hunc certum eſt diu poſtea ſcripſiſſe, ſeculo ut videtur, vndecimo. Eadem quoque Innocentij P. R. III. mens fuit, cum hæc ipſa Pſeudo-Alcuini verba, de obſecratione ſecreta agens, deſcribit; a *Ne ſacroſancta verba vileſcant* (inquit) *ut omnes pane per vſum ipſa ſcientes in plateis & vicis aliiſque locis incongruis decantarent, decrevit Eccleſia, ut hæc obſecratio, quæ ſecreta cenſetur, à Sacerdote ſecreto dicatur. Vnde ferunt quod cum ante conſuetudinem, quæ poſtmodum inolevit, quidam Paſtores decantarent eam in agro, divinitus ſunt percuſſi.* Hæc enim non Innocentij, ſed Pſeudo-Alcuini ſunt, illa ipſa, quæ ſunt à nobis ſupra deſcripta. Ergo & Innocentius, atque ac falſus ille Alcuinus, & alij Latini, quos nuper edidimus, miraculum tametſi aliqua in parte ejus, quod à Moſcho traditum eſt, ſimile, aliud tamen ab eo, locoque ac tempore diverſum in animo habuerunt: Ex his patet, quam falſo fruſtraque Bellarminus ex narratione Moſchi colligat miraculo à Latinis memorato neque panem in carnem eſſe mutatum, neque Paſtores, qui ſacra cantaverant, morte affectos. Fateor hæc à miraculo, quod Moſchus narrat, abeſſe. Miraculum, quod Latini memorant, id ipſum eſſe, quod tradit Moſchus, non demonſtrat Bellarminus; imo eo ipſo aliud à Moſchi miraculo fuiſſe evidentiſſime conficitur, quod hæc quæ à Moſchi narratione abſunt, apud Latinos diſertiſſime legimus, ut patet vtrorumque deſcripta à nobis loca legenti. Quod vero Bellarminus Latinos ſcriptores, ut eorum auctoritatem elevet, *obſcuros & recentiores* vocat, primo fruſtra eos inter ſe contendit, ut horum, quam Moſchi minus

a Innoc. de Myſt. Miſſ. L. 3. c. 1.

Cap. V. certam eſſe fidem probet. Merito faceret, ſi de eadem utroſque loqui conſtaret. Nunc cum res, quas vtrique narrant diverſæ ſint, inepte quæritur, vtri verius res ſuas narraverint. Sed neque ſatis intelligo, cur Moſchum illum Eviratum Monachum vel Beletho Theologo Parisienſi, vel Durante Mimatenſi Epiſcopo, nobiliſſimo apud ſuos ſcriptore, vel Gabriele viro in Latina ſchola adeo celebri, ut eum Miræus vocatit *b illuſtre ſidus, clariorem* eſſe putet, vel hos illo *obſcuriores*, cujus librum ne ipſe quidem Bellarminus alibi extra diſputationis æſtum ſcribens auſus eſt omni ex parte *vtilem* dicere; dixit *c* tantum *magna ex parte vtilem*; quibus verbis ſatis innuit, quod verum eſt, *quædam*, ego vero dixerim *plurima*, in eo eſſe inania, atque inutilia. Quod poſtremo Bellarminus negat Moſchum ſcribere *iſtam eſſe cauſam, cur verba illa ſecreto nunc dicantur*; ne id quidem vſquequaque verum eſt. Hoc enim Moſchus etſi non ſcribat in hac de pueris hiſtoria, ſcribit tamen aliquid ſimile de alio quodam eius, quod à Latinis traditur hac in parte ſimili miraculo; ut videre eſt capite operis ſexto ſupra viceſimum; vbi poſtquam narravit, cum verba illa ſacra à quodam fratre de Cœnobio Cuziba panes ad conficiendam Euchariſtiam paratos ſecum deferente in via pronuntiata eſſent, panes eo ipſo *fuiſſe ſanctificatos ac perfectos*, ἁγιασθῆναι καὶ πεπληρῶσθαι, quod Latini ex ſuo dogmate dicerent *in Chriſti carnem vere ac realiter mutatos*; cum hæc inquam ita narraſſet, *d Ex tunc* (inquit) *Senior* (id eſt Abbas) cœnobij Ioannes, qui poſtea Cæſarienſis in Palæſtina Epiſcopus) *ſtatuit, ut nullus deinceps addiſceret ſanctæ oblationis verba, niſi qui ordinatus ad hoc eſſet, neque ea paſſim quiſpiam diceret quocumque tempore abſque loco conſecrato.* καὶ ἀπὸ τότε λόγον ἔθηκεν ὁ γέρων ὥστε μηδένα μαθεῖν τὴν ἁγίαν ἀναφορὰν μὴ ἔχοντα χειροτονίαν, μηδὲ ὡς ἔτυχε λέγειν αὐτὴν ἐν οἱῳδήποτε καιρῷ χωρὶς τόπου ἠγιασμένου. Etiam hujus narrationis duplex eſt à Latinorum fabula diſcrimen; Prius quidem in ipſa lege, quod quam Moſchus memorat eo vetat tantum verba ſacra ab alio, quam à Sacerdote, & alibi quam in loco ſacro dici; Latinorum vero edictum prohibet ne vel in ipſa legitima ſynaxi, loco adeoque ſacro, clara voce pronuntientur; Alterum in legis auctore, quam Moſchus ab uno Abbate in ſolo cœnobio Cuziba, adeoque ſolis illius loci Monachis latam tradit; Latini vero ſuam ab Eccleſia, à ſanctis Patribus, Synodali decreto, & quidem anathemate ſancitam ſcribunt. Nimirum Latini videbant ſuæ totius Eccleſiæ morem hunc eſſe communem ut conſecratio ſub ſilentio fieret; ideo non ab uno aliquo, ſed a Patribus, veluti ab omnibus, latam finxerunt, Græcus Eccleſiæ ſuæ, cujus nullus erat iſte mos, conſentanea narravit. Siquis ergo Latinos pertinacius contendat ad Græcum ſcriptorem reſpexiſſe (quod ego quidem non puto) concedam tamen, ſed ita ut, non ad unam cum Bellarmino, ſed ad duas ejus narrationes reſpexerint, & ex iis ſuam, id eſt ex duobus fabulis unam, confecerint; qua arte Latinos Poetas ex duabus Græcorum comœdiis unam aliquando Latinam compoſuiſſe ſcimus. Quicquid

b Mir. de Script. Eccl. c. 181. p. 272.

c Bellarm. de Script. Eccl. ad an. 630. in Ioan. Moſcho.

d Moſc. vb. ſupr. c. 26.

quid enim hactenus diſputavimus, id ex adverſariorum doctrina, & communibus hypotheſibus diximus. Nam ſi roges quid ego de iſtis ſentiam, fatebor equidem tam quæ Græcus, quam quæ Latini de ſuis prodigiis jactant, ea mihi dubia atque incerta, falſiſque multo quam veris propiora videri; ex eo rerũ genere, quas Melchior Canus ex Latinorum doctiſſimis non poſtremus, etiam à veteribus notat atque indignatur ſuis de Sanctorum vita & laude narrationibus inſperſas. Ac Latinorum quidem in his ſuis fidem vehementer laborare, aliquot jam ſupra argumentis demonſtravimus, totamque hanc eorum traditionem in moris apud ſuos ex tranſſubſtantiationis ſtudio recepti gratiam potius fictam, quam ex ipſa rerum veritate expreſſam eſſe. Moſchi vero duas narrationes, ipſas quoque auctoris φιλομύθου ingenium figmenti ſuſpectas reddit: cuius, ſi cujuſdam alterius Monachi, liber totus huic hominum generi familiaribus viſionum, prodigiorum, & miraculorum narrationibus ſcatet, ut bonus ille Ioannes Palæſtinum, & Sinaïtidos deſertæ, Ægyptum, & alias terras non alia mente peragraſſe videatur, quam ut collectas undequaque, maxime vero ex Eremitarum & Cœnobitarum fere vaniſſimæ ac mendaciſſimæ gentis putidis atque anilibus ſermonibus fabulas in ſuum hoc volumen, veluti in quoddam commune plauſtrum comportatas receptaſque ante ora omnium circumvectaret. Neque quemquam moveat, quod perſonas, loca tempus diligenter notet. Hoc enim artis eſt, ut tutius ac veriſimilius mentiaris. Fieri etiam poteſt, ut à quibus ſe iſtas merces accepiſſe affirmat, ii vel vulgi imperiti rumoribus, vel impoſtorum inventis, vel monachorum ſive μελαγχολών-των ſomniis, ſive vafrorum piis (ut loquuntur) fraudibus nimium creduli, decepti fuerint, & quæ Moſcho narrabant pro veris ipſi habuerint. Gregorius certe Epiſcopus Romanus, vir Moſcho haud paulo gravior, ſed qui tamen fabellis æquo gaudet impenſius, quæ de illo Stephano, viro, ut ipſe perhibet, *illuſtri* ad ſuperas poſt mortem dimiſſo habet, ſibi ab ipſo narrata fuiſſe affirmat: *f* non minus quam Moſchus à Gregorio Africæ Præfecto ea ſe audiviſſe teſtatur, quæ de puerorum Synaxi & divinitus immiſſo in panem & ſaxum igne ſcribit. Neque tamen quiſquam, credo eſt paulo humanior (ſi quaſdam nimia ſuperſtitione devinctus animus exceperis) qui Gregorianam illam hiſtoriam fabuloſam eſſe non putet. Sed non eſt noſtri inſtituti de Moſchi ingenio & libro diſputare. Quocumque loco & ipſe & Latini, & utrorumque ſupra commemorata de verbis oblationis narrationes cenſeantur: illud profecto ex iis, quæ diximus, ſatis ſuperque patet, nihil iis juvari Latinorum de verborum ſacrorum ſecreto traditionem: de qua Moſchus quidem nihil dicit, Latini vero qui ſupra auditi ſunt, *diſerte negant antiquam eſſe illius ſecreti conſuetudinem.*

CAP. V.

e Can. locor. l.11.c.6. p. 538.546.

f Greg. Rom. l.4. Dial. c.36.

CAPUT VI.

Novum eſſe ſacra illa verba ſecreto pronuntiare. Arg. I. à Chriſti & Apoſtolorum exemplo. II. à Græcorum conſtante, & ad hodiernum item perpetua proaxi. III. ab eodem Mediolanenſis Eccleſiæ uſu. IV. ex eo quod plebs ſacerdotis verba recitantis ſuccineret. Amen teſte Dion. Alex. Iuſtino, Tertull. Pſeud. Ambroſio. V. ex diſerta Iuſtiniani lege, ad quam refelluntur Bellarm. cavillationes.

CUm ergo Latini nihil ex Patribus, Pſeudo-Alcuino, undecimi ſeculi homine, vetuſtius afferant, quod ad ſuum illum morem cum aliqua veri ſpecie torqueri poſſit ſatis jam vel ex ipſo hoc antiquitatis ſilentio patet, rem eſſe novam, neque multo ante an. D. 1000. inſtitutam. Sed ſunt etiam alia nonnulla quæ id ipſum confirmant: In primis Chriſti Servatoris, accurate à tribus Evangeliſtis & à Paulo deſcriptum exemplum. Dominum enim verba illa, quæ Latini *conſecrationis* vocant, non *ſecreto*, ſed clara voce, eadem, qua cætera ad hoc ſacrum pertinentia, pronuntiaſſe apparet, neque hæc inter & alia ullum hac in parte diſcrimen divini ſcriptores notant. Ne ipſe quidem Bellarminus id negare auſus eſt. Tantum cavillatione frigida tanti exempli auctoritatem eludere conatus eſt: Chriſtum enim ideo hæc clare elocutum eſſe cauſificatur, quod cum Apoſtolos doceret conſecrandi ritum, omnino neceſſe fuerit eum ita pronuntiare, ut ab illis audiretur. Sed ſi Chriſtus hæc loquens Apoſtolos modum rite conſecrandi docuit, ergo vera conſecrandi ratio eſt verba illa clare, quod ille fecit, pronuntiare. Neque valet quod adducit, ſuorum Epiſcoporum exemplum, quos ait *hoc tempore cum inter Miſſarum ſolennia ordinant ſacerdotes, ſic pronuntiare verba conſecrationis ut omnes illi novi ſacerdotes audire poſſint.* Hoc vero ipſum novum quoque eſt apud Latinos, ut Miſſarum, inter quarum ſolennia ordinantur Presbyteri, verba quædam aliter pronuntientur, quam in cæteris ſolent. Hujus inter iſta duo Miſſarum genera diſcriminis nullum, quod meminerim, in omni antiquitate extat vel leviſſimum veſtigium. Ad rem ipſam reſpondeo, ſi novi illi Sacerdotes, quos Bellarminus dicit, nullum aliud ritus, quo conſecratio facienda eſt, documentum haberent præter illud ſui ordinatoris miſſificantis exemplum, quiſquam ne eſt, qui putet eos aliter, quam clara voce conſecraturos eſſe, qualiter illum ita peregiſſe animadvertiſſent? & ſiquem poſtea ſecreto & ſub ſilentio conſecrantem viderent, non exiſtimaturos eum perperam, ac vitio conſecrare, ab exemplo ſcilicet ſui ordinatoris diſcedentem? Res ut videtur clara eſt. Quod vero nunc nihil hujuſmodi accidit, inde fit, quod novi illi presbyteri, & ex quotidianis aliorum ſacerdotum Miſſis, & ex Miſſalibus ſuis libris jam didicerunt iſta verba ſecreto eſſe pronuntianda: ut

g Bell.l.1.de Miſſ.c.12 §. Quod attinet.

illa

iſta Epiſcopi eos ordinantis cautio plane ſupervacanea ſit, & ad aliquam pompam, ſicut alia Latinorum non pauca, potius quam ad ullum uſum inſtituta ſit. Nimirum quia ordinatio præsbyteri actus eſt ſingularis, non quotidianus, placuit Miſſam, quæ in ea fit, aliquid ipſum ſingulare, neque quotidianum habere, ut ex peregrinitate ac novitate aliquid actui dignitatis accederet. Notabiliora enim ſunt, quæ rariora, quæque præter conſuetum ordinem fiunt. Iam vero Apoſtolorum ea plane erat ratio, quam dixi. Neminem illi ad iſtam diem viderant Euchariſtiæ ſacrum facientem; nullum Miſſalæ legerant, in quo aliquid præciperetur ab eo modo diverſum, quo Dominum vel agentem, vel loquentem ſpectarunt. Non potuerunt ergo ejus actum & ſermonem non pro abſolutiſſimo exemplo habere, quod quam accuratiſſime ſibi in omnibus instituti partibus ſequendum eſſet; juxta Domini ipſius diſertiſſimum mandatum, *Hoc facite*. Si cum ipſi ſacrum illud erant celebraturi, vocem illos eo loco ſummittere voluiſſet Chriſtus, quo ipſum nihilo, quam alibi ſummiſſius edere audierant; eos profecto pro ſua ſapientia docuiſſet grande illud Bellarminianum arcanum, longe aliud eſſe ſcilicet verba illa pronuntiare ſimpliciter, ut conſecres: aliud, ut etiam alios ritum conſecrandi doceas; Illic ſummiſſe; Hic clare pronuntianda eſſe. Atqui nihil hujuſmodi vel Chriſtum apud Evangeliſtas docuiſſe, vel Paulum apud Corinthios, cum inſtitutionem Euchariſtiæ traderet, monuiſſe legimus. Vnde omnes intelligunt Apoſtolos & omnem ab iis inſtituta Eccleſiam verba illa ſimpliciter, vt Chriſtum, id eſt clara voce, perinde ac cæteras ſynaxeos partes pronunciaſſe. CAPVT VI.

Sed neque de ſecuris poſt Apoſtolos temporibus, res obſcurior eſt. Omnem Græcorum Eccleſiam, etiam recentem & hodiernam ſecreti illius Latini expertem illa verba clara voce, nullo à cæteris diſcrimine pronuntiare ex ipſis gentis Liturgiis demonſtravimus; ipſo etiam Bellarmino aſſentiente. Siquid à Græcorum ritu hac in parte alienum Latini eſſent ſecuti, non tacuiſſent veteres; qui utriuſque gentis in aliis, etiam levioribus, ſiqua fuerunt diſcrimina, puta in jejuniis & cæteris, notarunt. Nemo de vocis in verbis illis pronuntiandis modo quicquam dixit, vel innuit fuiſſe à Græcis apud Latinos diverſum. Non eſt ergo dubitandum quin ea pariter apud utroſque clara voce pronunciarentur.

Eccleſia Mediolanenſis in Italia, nobilis Latinorum portio fuit, ac pæne ſuburbana. Atqui apud eam hæc verba, ut apud Græcos, clara voce dicebantur. Teſtis Radulphus Tungrenſis, laudatiſſimæ in his ſcrutandis & obſervandis diligentiæ ſcriptor, de ſecretis orationibus, *h In Ambroſiano (inquit) dicuntur alte.* Ambroſianum autem Miſſæ ordinem diutiſſime, ad noſtra pæne tempora retinuit Eccleſia Mediolanenſis, vt notum eſt. *h* Rad. Tur. gr. De obs. canon. T. 10. Bibl Patr. p. 1159. A.

Kemnitium eo argumentantem apud vetuſtiſſimos Chriſtianos verba illa clare fuiſſe pronuntiata, quod ad ea, ubi à ſacerdote pronuntiabantur, fideles ex quadam Dionyſii Alexandrini apud Euſebium

CAPVT. VI. *i* epiſtola reſponderem Amen, Bellarminus minime reprehendit; quo tacite confitetur ratiocinationem valere, ut certe valet. Qui enim fieri poteſt, ut quiſquam, qui idem ſincerus ſit & verax ad ea, quo non modo non intellexit, ſed ne audivit quidem, *amen* dicere, id eſt ea vere dici confirmet? Huc pertinet illud Apoſtoli, de eo homine, qui te peregrina, ſibique ignota lingua loquentem non intelligit, *Quomodo dicturus eſt Amen ad tuam gratiarum actionem*? Atqui etiam ex Iuſtino, qui Dionyſium annis centum præceſſit, patet *l* Chriſtianos, quorum Euchariſtiam deſcribit, ad Præpoſiti τ͂ προεστῶτος in Synaxi verba reſpondiſſe Amen; *Vbi ille,* (inquit) *preces & Euchariſtiam perfecit, populus, qui adeſt, omnis fauſta approbatione acclamat, dicens Amen.* οὗ συντελέσαντος τὰς εὐχὰς καὶ τὴν εὐχαριστίαν. πᾶς ὁ παρὼν λαὸς ἐπευφημεῖ λέγων Ἀμήν. Ergo Iuſtini ævo, id eſt anno poſt Domini in terris natalem 150. in omni Chriſtianorum Eccleſia verba, quibus Euchariſtia perficiebatur, clara voce pronunciabantur. Neque enim veriſimile eſt jam tum cœptum fuiſſe Græcorum à Latinis hac in parte diſſidium.

i Euſeb. Hiſt. l. 7. c.

k 1 Cor. 4. 5.

l Iuſt. Apol. 2. p. 76. Ibid. 98.

Sed & de Latinis proprium habemus Tertulliani teſtimonium, haud pluribus quam quinquaginta poſt Iuſtinum annis. Locus eſt in libro de Spectaculis, *m* quo pugnat Chriſtianum hominem nefas eſſe iis intereſſe; *Quale eſt enim* (inquit) *Eccleſia Dei in Diaboli Eccleſiam tendere? de cœlo, quod aiunt, in cœnum? illas manus, quas Deum extuleris, poſtmodum laudando hiſtrionem fatigare? ex ore quo, Amen in ſanctum protuleris, gladiatori teſtimonium reddere?* Inter hominis Chriſtiani religioſos actus atque Eccleſiaſticos cenſet *Amen in ſanctum proferre*; *ſanctum* dicit Regaltio interprete, *n myſterium, ſacramentum, corpus Chriſti.* Et Goar * acute obſervat Tertullianum *non dixiſſe in ſancto, hoc eſt in ſacrificio ut cumque, vel in ſacro loco, ſed in ſanctum, id eſt in teſtimonium ſancto Chriſti corpore jam conſecrato reddendum.* Hinc ergo patet etiam apud Latinos Tertulliani ævo morem fuiſſe Amen à populo dici ad conſecrationem Euchariſtiæ: adeoque verba, quibus ea conficitur, clare populo audiente fuiſſe pronunciata.

m Tertull. de Spect. c. 25. p. 101. B.

n Rigalt. Not in loc.

* Goar. in Miſſ. Chrys. Not. 131.

En tibi & alium de Latinis, proprium teſtem, & quidem ſi titulo quem præfert, credimus, Ambroſium. Ego dubito an is ſit: Sed nemo Latinum, nemo antiquum, nemo denique idoneum negaverit, illum auctor operis *de iis, qui myſteriis initiantur*: *Ante benedictionem* (inquit) *verborum cœleſtium alia ſpecies nominatur: poſt conſecrationem corpus ſignificatur. Ipſe dicit ſanguinem ſuum. Ante conſecrationem aliud dicitur. Poſt conſecrationem ſanguis nuncupatur: & tu dicis Amen, hoc eſt, verum eſt. Quod os loquitur, mens interna fateatur. Quod ſermo ſonat, affectus ſentiat.* Ergo illius ſcriptoris ævo, etiam apud Latinos, clare ſic efferebantur iſta verba, ut à circumſtante populo audiri poſſent: aliter abſurde *Amen* ad ea quæ non audiverat reſponſuro. Quid ad hunc locum dicturus fuerit Bellarminus, quem prætermiſit, neſcio. Hoc ſcio duos viros doctiſſimos

Ambroſ. de iis, qui init. myſt. c. 9.

doctiſſimos, & in hac antiquitatis parte quæ de Eccleſiaſticis ritibus eſt, ſic verſatos, ut non dubitatim eos hactenus quidem vel tribus Bellarminis anteferre, Hugonem Menardum, & Iacobum Goarem, ex hoc teſtimonio ambos pariter concluſiſſe; *Menardum* quidem, *o verba conſecratoria olim in Eccleſia Ambroſiana elata voce fuiſſe pronuntiata, ut apud Græcos in Baſilij & Chryſoſtomi Liturgiis:* Goarē vero, *tempore Ambroſij obſervatum adhuc fuiſſe, ut verbis conſecrationis Amen à populo reſponderi ſolenne eſſet.* Quin & addit *Leonis P. R. I. ætate hanc quoque conſuetudinem nondum deſiiſſe, legi Serm.6. de jejunio menſis ſeptimi.* Et hæc Leonis ex eo loco verba recitat, *Hoc ore ſumitur, q quod fide creditur, & fruſtra ab illis Amen reſpondetur, à quibus contra id, quod accipitur, diſputetur.*

CAPUT VI.

o Men. Not. in Greg. Sacr. p. 159.
p Goar Not. 131. in Miſſ. Chryſ. Euch. p. 138.
q Leo Serm. 6. de jejun. menſ. 7.

Iuſtinianus Auguſtus, ſequenti poſt Leonem proximo ſæculo hanc legem tulit; r *Ad hæc jubemus omnes Epiſcopos & Presbyteros, non in ſecreto, ſed cum ea voce, quæ à fideliſſimo populo exaudiatur divinam oblationem & precationem quæ fit ſancto baptiſmate, facere, ut inde audientium animi in majorem devotionem, & Dei laudationem & benedictionem efferantur. Sic enim & divinus Apoſtolus docet dicens in priore ad Corinthios epiſtola,* ſ *Cæterum ſi ſolum benedicis Spiritu, is qui idiotæ locum implet quomodo tuæ gratiarum actioni Deo ſubjiciet ſanctum illud Amen, ſiquidem quid dicat non novit. tu autem pulcre gratias agis, ſed alius non ædificatur. Et rurſus in ea quæ eſt ad Romanos ſic dicit:* t *Corde quidem creditur ad juſtitiam: ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Idcirco igitur convenit, ut ea precatio, quæ in ſancta oblatione dicitur, & aliæ orationes cum voce à Sanctiſſimis Epiſcopis & Presbyteris proferantur Domino Ieſu Chriſto Deo noſtro cum Patre & Spiritu Sancto: ſcituris religioſiſſimi ſacerdotibus, quod ſi quid horum contempſerint, & horrendo Dei & Salvatoris noſtri Ieſu Chriſti judicio reddituri ſint, & nos iſta cognoſcentes non relinquemus quieta & inulta* πρὸς τούτοις κελεύομεν πάντας ἐπισκόπους τε καὶ πρεσβυτέρους μὴ κατὰ τὸ σιωπώμενον ἀλλὰ μετὰ φωνῆς τῷ πιστοτάτῳ λαῷ ἐξακουομένης τὴν θείαν προσκομιδὴν, καὶ τὴν ἐν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι προσευχὴν ποιεῖσθαι, πρὸς τὸ κᾀντεῦθεν τῶν ἀκουόντων ψυχὰς εἰς πλείονα κατάνυξιν καὶ τὴν πρὸς τὸν δεσπότην Θεὸν διανίστασθαι δοξολογίαν, &c.

r Iuſtin. Nov. 123. al. 137.
ſ 1. Cor. 14.
t Rom. 10.

Senſum Photius in pauca contractum ita Nomocanone & breviter & perſpicue expreſſit; u *Preces ſacroſanctæ communionis, & ſacroſancti baptiſmatis à populo exaudiri debere.* λέγει τὰς εὐχὰς τῆς ἁγίας κοινωνίας καὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ὀφείλειν ἐξακούεσθαι τῷ λαῷ. Doctiſſimus Goar ad hanc cauſſam, x eandem quoque illam Iuſtiniani Novellam adduxit. Sed invicta Bellarmini durities, ne his quidem frangitur, ſed in ſtimulum recalcitrat. y *Poſſet* (inquit) *reſponderi, inprimis non ad Imperatorem pertinere de ritu ſacrificandi leges ferre: proinde non multum referre, quid ille ſanxerit.* Ego fateor ſi quidem à ſophiſta & vitilitigatore ad incitas redacto reſponderi impudenter & inaniter

u Phot. Nomoc. Tit. 3. can. 1.
x Goar vt ſupr. Nol. 131. in Chryſ. Miſſ.
y Bell. L. 2. de Miſſ. c. 12. [illegible]. Ad Novel.

Cap. VI. inaniter poſſe; Ab homine candido,& veriora ex animo quærente ſic poſſe appoſite & verecunde reſponderi,nego. Quid enim ad rem pertinet quod Bellarm. hic nobis canit, *non pertinere ad Imperatorem de ritu ſacrificandi leges ferre?* Quiſquam ne noſtrum hanc vel Iuſtiniano, vel cuivis alij Principi poteſtatem concedit? Atqui eam nos poteſtatem ſæculi Principibus adeo non concedimus,ut etiam Epiſcopis, Patriarchis, Papis,Conciliis,etiam Generalibus negemus.Nullis enim Eccleſiæ Præpoſitis jus dominandi,adeoque multo minus leges de ſacrificio ejuſque ritu ferendi datum ſcimus. Id vnius Chriſti eſt. Epiſcoporum eſt non ſuas,ſed Domini Chriſti leges promulgare, curareque ut ab Eccleſia, apud quam non imperium, ſed Dei miniſterium exercent, caſte atque accurate obſerventur.Cæterum Imperatoris jus, imo officium eſſe non negamus ſuo modo,ſuaque auctoritate curare,ut Deus rite colatur,& Evangelium pure ac ſincere prædicetur,& ſacerdotes nequam, imo ipſos etiam Papas,ſiqui ſuo officio deſint, coërcere,& in ordinem,tametſi invitos ac reluctantes, cogere.Sed quid hæc ad rem? An neceſſe eſt veteris Eccleſiæ hominem ut teſtimonium de ſui ævi moribus ac ritibus dicat, poteſtatem habere ferendi leges de ſacrificio? Nos vero Iuſtinianum,ut teſtem eorum,quæ ſuo tempore fiebant in Eccleſia adducimus, & quidem teſtem eo locupletiorem, quo ſupra cæteros omnes illius ſeculi fideles Imperatoria majeſtate celſiorem; non ut ejus legis, quam commendat,auctorem,ſed ut rerum,quæ in Dei cultu & obſervarentur, & obſervari deberent gnarum. Neque is ſane hanc,quam Bellarminus dicit *legum de ritu Sacrificandi ferendarum poteſtatem ſibi ſumit.* Latam à Chriſto & Apoſtolis, obſervatam in Eccleſia ad ſua tempora legem commendat,retineri obſervarique vult; ſiqui vel Epiſcopi,vel Presbyteri eam violare præſumant, ſe,qui Dei miniſter,ſit,gladio ad hoc ipſum ab eo accinctus, officio ſuo minime defuturum denuntiat. Atque eo improbior eſt hæc Bellarmini in Iuſtinianum calumnia, quod iis in hac ipſa Novella hanc,quam executionis dari legem ſancit non ſuam, ſed Chriſti omnium Domini eſſe aperte ipſe eo teſtetur, quod hanc Pauli Apoſtoli auctoritate conſtituat. Neque hactenus, quod equidem ſciam, præter hunc Bellarminum, quiſquam Iuſtinianum putaverat, quaſi in hac Novella vel Dei, vel etiam Papæ jus aliquod invaderet; in qua nihil eum aliud facere clarum certumque eſt, quam, laudatiſſimi Principes Conſtantinus, Theodoſius, Carolus Magnus, Ludovicus Pius, & alij in ſuis Conſtitutionibus & Capitularibus ſæpe fecerunt. Quod ergo negat Bellarminus *multum referre, quid Iuſtinianus ſanxerit,* primo Græca omnis Eccleſia longe aliter judicavit, in cujus Nomocanone z Novella hæc conſtitutio inter publicas ac communes univerſæ gentis de rebus Eccleſiaſticis regulas cenſetur. Secundo; Fateor equidem hanc Novellam non eſſe ad hoc ſatis,ut conſtet, eam rem,quam ſancit, eſſe rectam & apud Deum legitimam; ut neque Epiſcopi vel Synodi cujuſvis conſtitutio eo ſimpliciter ac per ſe valet, ut probet

z Phot. Nom. ubi ſupr.

CAPUT VI.

res ab iis conſtitutas eſſe juri divino conſentaneas; quia ſcilicet & Imperatores & Epiſcopi, imo & totæ eæque ampliſſimæ ac frequentiſſimæ Synodi falli & errare poſſũt. Sed neq; nos ad hoc Iuſtinianeam Novellam adduxiſſe ſatis patet. Ad id vero demonſtrandum, quod nos contendimus, nimirum verba oblationis eo ſæculo fuiſſe clara voce pronuntiata, non modo aliquid, ſed omnino plurimum refert ſcire quid Iuſtinianus ſanxerit; quod ejus rei teſtis, hoc qui Imperator fuit, nemo alius illuſtrior, fidelior ac locupletior eſſe poteſt. Quin & pro vero habendum eſſe ejus teſtimonium inde apparet, quod nemo ei, tametſi publicato ac promulgato, Epiſcopus reſtiterit; nemo ex Ordine ejus ævi Eccleſiaſtico contradixerit, ac ne ipſe quidem Papa Romanus, cujus poteſtatem Latini ſupra Imperatores efferunt. Itaque ipſe Goar hanc Novellam pro idoneo argumento habuit atque attulit, *a* quo probaret conſecrationi verba fuiſſe illo ævo clara voce recitata. Sed neque melior eſt altera Bellarmini reſponſio, qua fatetur quidem quæ jubet Iuſtinianus *clara voce* pronuntiari, ea ex recepta conſuetudine *alta voce dici ſolemne apud noſtros fuiſſe*; quo Bellarminus illud, quod prius reſponderat, totum hic una litura delet. Si enim, Iuſtinianus non alia quam quæ erant in Eccleſiæ uſu quotidiano ſolennia, juſſit (quod iſte nunc dicit) profecto nullam *de ritu Sacrificij legem tulit* (quod iſte eum facere, dicebat. Tantum eum morem Iuſtinianus, qui in Eccleſia legis vicem obtinebat, ſervari neque à quoquam impune violari decrevit. Sed Bellarminus hoc, quod negaverat, nunc concedens aliter evadere conatur. Fingit enim hanc novellam Eccleſiis duntaxat Orientalibus eſſe latam; apud quas hunc fuiſſe morem veris ac neceſſariis argumentis confiteri coactus eſt; ad Latinos ſuos perperam extendi, non dicit quidem diſerte, ſed dicere eo ipſo voluiſſe videtur, quod iſta *in Eccleſiis* Orientalibus fuiſſe ſolennia ſcribit. Nihil enim neceſſe erat *Orientales* dicere, ſi hic mos omnium Eccleſiarum communis fuit. Sed qui hoc Bellarmino jus dedit, ut Romani Principis, quod Occidentis quoque erat, imperium ſolo Oriente circumſcribat? Ut autem imperium; ita & ejus leges erant. Cum ergo nulli certæ diœceſi, aut Provinciæ hanc Novellam Iuſtinianus ſcripſerit, apparet eam omnibus, qua patebat ejus imperium, ſubditis Provinciis atque Civitatibus eſſe latam, adeoque etiam Italiæ, & iis, quæcunque Romani juris in Occidente erant. Mutca illa Bellarmini exceptio omnem Iuſtinianei juris firmam ac rationem corrumpit; ut ſi illum ſequimur, omnia tam Codicis, quam Novellarum Iuſtiniani jura ſolis Orientalibus data eſſe fatendum ſit. Quod immane mendacium eſt, refelli ex ipſis illis Conſtitutionibus facile, in quibus videmus Principem teſtari ſibi curæ eſſe ut leges non modo *politicæ*, ſed etiam *divinæ* de ſalute animarum definitæ ſacrique *canones* inviolabiliter apud omnes ſuos ſubditos obſerventur διὰ πάντων φυλάττεσθαι ὑπηκόων. Ergo neceſſe eſt vel Iuſtinianum nullos habuiſſe in Occidente ſubditos, vel hanc Novellam etiam Occidentalibus ſcriptam

fuiſſe

a Goar ub ſupr.

Novell. 37. init.

Caput VII. fuiſſe & promulgatam. Illud nemo ſanæ mentis dixerit. Hoc ergo verum eſſe neceſſe eſt Occidentales ipſe excepiſſet, ſi hæc ſolis Orientalibus præcipere voluiſſet. Atqui *omnes Epiſcopos & Presbyteros* diſerte eos nominat, quos huic ſuæ Conſtitutioni parere jubet; non ergo aliquos tantum; eorum non partem, ſed vniverſitatem complectitur. Cum ergo quem obſervari jubet morem, is vel fatente Bellarmino ſolennis legitimuſque eorum eſſet ad quoſcumque hæc novella data eſt; omnino conſequens eſt eum, quem obſervari jubet morem, ne ſcilicet in ſecreto, ſed clara voce pronuntientur ſacra Synaxeos verba, cum Occidentalis quoque Eccleſiæ communem tum fuiſſe.

Caput VII.

Argum. VI. *de ſecreta novitate ex Paſchaſij Radberti, & Ratramni teſtimonio.* VII. *ex Miſſæ interpretum, qui nono ſæculo floruerunt, de eo ritu ſilentio.* VIII. *ex cæterarum Chriſtianiſmi præter Latinos gentium vſu, Græcorum, Syrorum, Æthiopum, Armeniorum.* IX. *ex doctorum nonnullorum communionis Latinæ hominum conſenſu, Caſſandri, Lorichij.*

Sed eundem apud Latinos vſum diu etiam poſt Iuſtinianum ad nonum ſeculum adultum manſiſſe intelligimus ex quodam Paſchaſij Radberti loco; c *Reſpice* (inquit) *in Sacramentorum libro inſtituente B. Petro, ut credimus, quid erat ſacerdos in canone, exceptis his quæ poſt communionem dicuntur; Vt fiat* (inquit) *corpus & ſanguis dilecti Filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti; Qua prece expleta conſona voce omnes Amen dicimus; ſicque omnis Eccleſia in omni gente & lingua confitetur & orat.* Similia habet Ratramnus, ſive, vt vulgo eum appellant, Bertramus; qui iiſdem temporibus Carolo Calvo apud nos regnante, floruit; *In orationibus* (inquit) *quæ poſt myſterium corporis & ſanguinis dicuntur, & à populo reſpondetur Amen, ſic ſacerdotis voce dicitur, Pignus æternæ vitæ capientes humiliter imploramus, ut quod imagine contingimus ſacramenti manifeſta participatione ſumamus.* Hæc illi. Eas preces populus audiebat, ad quas Amen reſpondebat; Quas vero ille audiebat, eæ non *ſecreto & ſub ſilentio*, ſed clara voce dicebantur. Cum ergo his teſtibus ad preces, quæ in canone à ſacerdote recitabantur, populus illo nono ſæculo & ineunte & adulto, quo Ratramnus floruit Amen reſponderet, profecto eas, non ſummiſſa, ut nunc fit, ſed clara voce recitatas fuiſſe neceſſe eſt.

c Paſch. ep. ad Frudeg. p. 1633. E.

d Ratram de corp. & ſang. Dom.

Id vero etiam inde agnoſcere promptum eſt, quod qui eodem ſeculo

de

de Officiis divinis & Eccleſiaſticis ſcripſerunt Amalarius Fortunatus, Rabanus, & Valafridus Strabo, cum Liturgiæ Miſſalis cætera etiam minutiſſima accuratiſſime perſequantur, de hoc verborum conſecrationis ſecreto conſtanter omnes tacent, *e* non prætermiſſuri, ſi jam tum id in vſum receptum eſſet. Nulla ratio eſt, cur quod à poſterioribus, ut ab Hugone, Honorio, Durante & aliis diligenter memoratur ſecretum, de eo vetuſtiores illi ſiluerint, niſi quod hi id tacuerunt quod nondum ſuis temporibus in vſu erat, illi memorarunt, quod ſuo id eſt vndecimo, & decimotertio ſeculo ſolenne, adeoque omnibus notiſſimum erat.

e Vid. T.10. Bibl. Patr. Annal. l.3. c. 24. Raban. de Inſt. Cler. L.1.c.32. Valafr. de reb. Eccleſ. c.22.

His argumentis ſatis ſuperque demonſtratum eſt ad an. Dom. circiter milleſimum ſolenne Latinis fuiſſe verba conſecrationis clara voce recitare; idque inde poſtremo confirmatur, quod apud cæteras Chriſtianorum gentes idem mos conſtanter ad hæc tempora manſerit; ut apud Græcos de quibus abunde diximus. Syrorum eandem eſſe conſuetudinem eorum Liturgia docet, *f* in qua vbi ad hunc locum ventum eſt, Sacerdos exſerte dicitur *extollere vocem*. Sic & apud Æthiopes, in quorum Liturgia, ſive ut ipſi vocant, *Canone univerſali*, nulla hoc loco notatur *g* vocis Sacerdotalis mutatio. Idem Armeniorum Leopoli in Ruſſia vſus eſt, quorum Sacerdos illa tam de pane, quam de calice verba *clara voce dicere* in gentis Liturgia jubetur. *h* Neque de vlla alia gente (quæ Chriſtiana ſit) aliud traditum meminimus. Vnde perſpicimus hunc fuiſſe ab initio communem omnium Chriſtianorum vſum, ut hæc pars ſynaxeos clara voce recitaretur: donec tandem Latini poſt receptum de Euchariſtiæ μετουσιώσει & adoratione dogma circa ſeculum undecimum mutarunt, & novam hanc de premendis conſecrationis verbis, ſecretoque ſic, ut nullus audiat, recitandis legem in ſacra ſua induxerunt.

f Liturg. Syr. apud Caſſandr. in Liturg. c.9. *g* Ord. Miſſ. Æth. ibid. c.10. & 11. *h* Armen. Liturg. ibid. apud Caſſ. c. 12.

Neque nos ſoli ſumus in ea ſententia. Eandem ex ipſis adverſariis Caſſander proponit, variiſque argumentis, quæ nos plæraque exhibuimus, late confirmat toto Liturgicorum ſuorum viceſimo octavo capite, cui hunc præfixit *i* titulum: *Canonicam precem, & inprimis Dominici corporis & ſanguinis conſecrationem ita veteres legebant, ut à populo intelligi & Amen acclamari poſſet.* Ac ne cui ſuſpecta ſit viri alioqui doctiſſimi juxta ac candidiſſimi fides, Bellarmini de hoc ejus opere teſtimonium hic recitare juvat, ac certe decet, vbi recenſitis auctoribus ſedecim, qui de cærimoniis & partibus Miſſæ ſcripſerunt, poſtremo Georgij Caſſandri, & Beati Rhenani meminit: & hunc caute legendum præfatus, de illo ita loquitur: *k Superior* (Caſſandrum autem dicit) *etiamſi* (inquit) *hæreticus fuerit, nihil tamen de ſuo addidiſſe videtur.* Cæterum, nō aliter quam nos Caſſander, ita ut diximus, ſenſit. Ipſe ex vetuſtioribus affert *l* Honorij Auguſtodunenſis, Innocentij P.R. III. Ioannis Belethi ſententias ſupra à nobis memoratas, quibus adjicienda ſunt Pſeudo-Alcuini, Gulielmi Durantis & Gabrielis Bielis à nobis quoque recitata teſtimonia. Hos enim

i Caſſ. Lit. c.28. *k* Bell. l.2. de Miſſ. c.13. §. Scribunt autem. *l* Caſſ. Litur. c.28. p.64.65.

Kkkkkk omnes

Cap. VIII. omnes ſenſiſſe patet hoc Latini Sacerdotis in Miſſa ſecretum novum eſſe, & verba, quæ nunc Sacerdos ſibi uni apud ſe muſſat potius quam loquitur, olim clara voce pronuntiari ſolita. Ex recentioribus vero Caſſander Gerardi Lorichij hæc in eandem ſententiam deſcribit; *m Non eſt* (inquit) *arbitrandum orationem eam dici ſecretam quaſi non liceat Laicis eam vel noſſe, vel audire: ſed quia juxta atque canon, non canitur voce altiore.* Item; *Canon etiam alio nomine dicitur* ſecretum; *non quod à plebe (quod aliqui ſomniant) nefas ſit audiri, legi, noſci; ſed quod in Miſſa ſubmiſſa vel preſſa voce, legi expediat.* Item; *Cæterum neque Canon debet nimium tacite legi, ſed expreſſa voce ut à circumſtantibus poſſit audiri & percipi. Quod inde fit cognobile, quod circumſtantes debeant ad orationes ſingulas reſpondere Amen.* Denique prolixiorem locum ſic concludit; *o Conſequitur ergo Canonem clare & aperte legendum, ut ad gratiarum actionem Sacerdotis populus conſentiens reſpondeat Amen; quod & Apoſtolus ita docet 1. Cor. 14. &c. Gloſſa ordinaria 1. Paralipomenon 16. ſuper verbo, Benedictus Dominus Deus Iſraël &c. & dicat omnis populus Amen. Sacerdotibus orantibus populus reſpondet Amen, ut concordet in precibus ſacerdotum intentio, & populi ſana devotio, ſecundum illud, ſi duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, ex omni re, quam petierint, fiet illis.* Sed hæc de verborum ſacramentalium ſecreto ſatis ſunt; ex quibus vident omnes illius ritus novitatem: quem non ab initio, neque proximis poſt Apoſtolos ſeculis, ſed annis, ut videtur, mille & amplius poſt Chriſti in terris natalem vſurpari apud Latinos cœpiſſe demonſtratum eſt.

m Ibid. p. 65. ex Ger. Lorich. de Miſſ. publi.

o Ibid. in 4. Part. Can.

CAPUT VIII.

Secunda quæſtio de veſtibus Miſſalibus. Sex apud Latinos eſſe Presbyterorum; octo vel novem Epiſcoporum proprias, omnes allegoricas, & ad hoc ſuo ſingulas ritu conſecratas. Earum nomina ut conſecratio, myſteria & induendi modus. Abſque his Miſſam defectu laborare cenſeri.

NUnc ad alias Miſſæ Latinæ cærimonias veniamus: quas Bellarminus in duos ordines diſtribuit: *p Quaſdam in rebus conſiſtere, & prærequiri ad ſacrificium* (ſic enim Euchariſtiæ celebrationem ex ſuo dogmate vocat) *Alias in actione conſiſtere & adhiberi inter ſacrificandum partim erga Deum, partim erga populum, partim erga ipſum ſacrificium. Quæ prioris ſunt ordinis, earum quaſdam ſumi à perſona, quaſdam à loco, alias à tempore.* Nos quæ de ſingulis dicit conſideremus. In priori ergo ordine primum cenſet veſtium ſacrarum in Miſſa vſum, quibus celebrantem veſtitum eſſe neceſſe eſt, ut rite ſacrum peragat. *q* Quænam autem ſint veſtes illæ ſacræ, quas *paramenta* vulgo vocant, ex Miſſali Romano diſcimus, in quo ſex enumerantur *Amictus*, *Alba*, *Cingulum*

p Bell. l. 2. de Miſſ. c. 14. §. Hanc.

q De his vide Ioan. Steph. Duran l. 2. de rit. Eccleſ. Cath. c. 9.

Manipulus, Stola, Caſula. Omnes has veſtes myſticas eſſe perhibent, Cap. VIII. & virtutes ac dotes, quibus præditos eſſe decet homines ſacros, per varias allegoriarum ambages ſignificare, de quarum myſteriis ſubtiliter, ſed varie philoſophantur. *Amictum,* quo collum induitur, vocis inſtrumentum, eſſe vocis cuſtodiam; ſed eundem, quia caput obnubit, figurare divinitatem humanitate velatum. *Albam,* quæ linea eſt, & ad talos defluit, ſignificare perſeverantiam in bona actione, vel gloriam Dominicæ reſurrectionis. *Cingulo,* moneri Sacerdotem de caſtitate, qua circa lumbos debet accingi, ut reſtringat concupiſcentiam. *Manipulo,* cujus eſt uſus ad pituitam oculorum & narium detergendam, præſentem vitam eleganter deſignari, in qua ſcilicet ſuperfluos humores patimur. *Stolam,* quæ ad genua protenditur, ſacerdotem de manſuetudine & humilitate admonere: quia ſcilicet genua curvantur. *Caſulam,* quæ totum hominem, quaſi minor caſa, tegit, & omnibus veſtimentis ſuperponitur, egregiam caritatis eſſe imaginem, quæ cunctis virtutibus ſupereminet, eaſque omnes includit ac protegit. Alias mitto Latinorum veterum, & recentiorum de his indumentis ſpeculationes, pæne innumerabiles; quas bellas & elegantes, & omni Metaphyſica ſublimiores nemo, ut opinor, qui ſit eruditus & Scholarum philoſophia paulo altius imbutus, negabit. Neque vero quiſquam tantam vim ſapientiæ iſtis indumentis ineſſe mirabitur, qui norit ea accuratiſſimis Pontificum precibus omnia fuiſſe conſecrata. Pontifex enim, ut eſt in ſacris eorum libris *r* perſcriptum, *volens ea benedicere, ſtans ſine mitra,* magna gravitate ac devotione ab illis Prophetæ verbis exorſus, *Adjutorium noſtrum in nomine Domini,* ad Dominum converſus, & commemorata Pontificalium & Sacerdotalium veſtimentorum inſtitutione ac lege Moſaïca, omnipotentem ac ſempiternum Deum rogat *adſit propitius invocationibus ſuis; & hæc* (inquit) *indumenta Sacerdotalia deſuper irrigante gratia tua, ingenti benedictione per noſtræ humilitatis ſervitium purificare, benedicere, ac conſecrare digneris, ut divinis cultibus, & ſacris miniſteriis apta & benedicta exiſtant; His quoque ſacris veſtibus Pontifices & Sacerdotes ſeu Levitæ tui induti ab omnibus impulſionibus, ſeu tentationibus malignorum ſpirituum muniti & defenſi eſſe mereantur, tuiſque myſteriis apte & condigne ſervire & inhærere, atque in his tibi placide & devote perſeverare tribue per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.* Poſt hanc vel ſimilem aliam, conceptis quoque verbis expreſſam ac traditam orationem, Pontifex *indumenta ipſa aſpergit s aqua benedicta.* Eſt & uniuſcujuſque indumenti ſua proprie benedictio in qua Pontifex eadem, quæ ſupra præfatus, *Deus* (inquit) *omnipotens, bonarum virtutum dator, & omnium benedictionum largus infuſor, ſupplices te rogamus, ut manibus noſtris opem tuæ benedictionis infundas, & has caligas & ſcandalia, vel amictum, vel albam, vel cingulum, vel ſtolam, vel manipulum* &c. *divino cultui præparatum virtute ſancti Spiritus benedicere, ſanctificare, &*

r Pontif. Rom. Part. 2. de ben. indum. Sacerd. p. 357.

s Ibid. p. 358.

Cap. VIII. *conſecrare digneris, & omnibus eo* vel eo, vel eis, *utentibus gratiam ſanctificationis ſacri myſterij tui benignus concedas, ut in conſpectu tuo ſancti & immaculati, atque irreprehenſibiles appareant, & auxilium miſericordiæ tuæ acquirant per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum* &c. Hæc precatus, quod conſecrat indumentum aqua benedicta adſpergit. Sed præter hæc ſex Epiſcoporum & Presbyterorum communia indumenta, ſunt & ſua quædam Epiſcoporum, cum miſſificant, propria; quæ neque parcioribus allegoriis ab hierophantis Latinis vexantur, neque minore pompa conſecrantur. *Sandalia* horum ordinem ducunt, quæ ut notum eſt, habent ſubter integram ſoleam, ſupra vero corium feneſtratum ſeu perforatum; inſigni ſi iſtis credimus, myſterio; *t quia greſſus prædicatoris ſubter debent eſſe muniti ne polluantur terrenis, & ſurſum aperti, quatenus ad cœleſtia cognoſcenda revelentur, neque prædicatio occultetur:* ut ipſi quidem interpretantur. Quis enim alius eſſet ſuſpicatus in Epiſcopalibus ſandaliis tantum doctrinæ ac myſterij latere? Poſt ſandalia Mimatenſis ſecundo loco ſuccinctorium & orale recenſet; *u orale* definiens ſindonem, quam Pontifex capiti, in modum veli imponit, & replicat ſuper humeros & ante pectus. Sandalia ſequitur apud alios *tunica*, ipſa quoque talaris, eoque ſcitum perſeverantiæ ſymbolum, ad *talos*, id eſt ad finem *conſtantis*. Tunicæ Pontifex ſuperinduit *dalmaticam*, quæ per ſui latitudinem (habet enim laxas atque amplas manicas) *curam proximorum* ſignificat; acuto atque ingenioſo, quis neget? ænigmate. Sed & quod præ ſe fert *crucis* formam, eo monet, qui ipſa induitur, crucifixum eſſe debere mundo. Quid cogitari appoſitius poterat? Sed neque obſcurius innuit largas eſſe & ad benefaciendum aptas Epiſcopi manus. Poſt Dalmaticam, *chirothecas* Epiſcopus manibus ſuis induit. Quorſum? Vt nos doceat ſimilitudinem peccati, *x* quam Chriſti manibus, id eſt operibus. Rebecca mater, id eſt Spiritus Sancti gratia, circumdedit. Chirothecæ enim ſunt hædorum pelliculæ; quales ſcilicet Iacobi manibus Rebecca circumdedit. O doctum & ſapiens Innocentij Papæ jecur! Quis iſta tam abdita, niſi ille præiviſſet, de chirothecis erueret? Non eſt ejus minor in bicorni Epiſcopi mitra ſubtilitas, qua illud contineri vult, *y* quod Pſaltes de Chriſto cecinit, *Gloria & honore coronaſti eum.* *Annulus* inde digito datur Epiſcopi inſerendus; quo donum Spiritus Sancti, interprete eodem Innocentio, *z* ſignificatur; *Digitus enim* (inquit) *articulatus atque diſcretus Spiritum Sanctum inſinuat: donorum perfectionem, annuli aurum & rotunditas.* Tum *virgam* geſtandam accipit, quæ & *pedum* & *baculus* quoque dicitur; poteſtatis Dominicæ ſymbolum, juxta illud Prophetæ, *Virga directionis virga regni tui.* Præter hæc Archiepiſcopi & Primates *pallium* quoque induunt; de quo mirabilia multa certatim philoſophantur Theologi & Canoniſtæ, quæ, ut & cætera de ſacris veſtibus fuſe & enucleate diſputata videat, qui volet, vel apud Mimatenſem, *a* vel apud Ioannem Stephanum Durantum. *b*

t Io. Steph. Dur. vb. ſupr. §.21.

u Dur. Ration. L.3. c.8.

x Innoc. 3. L.1. de myſt. Miſſ. c 29.

y Ibid. c.32.

z Ibid. c.34.

a Rat. l 3. c.1. 2. &c.

b Steph Dur. L.2. c 9. de rit. Eccl.

Hæc

Hæc autem Epiſcoporum propria, ſuo quoque non minus, quam Preſbyteralia indumenta, ritu ac modo conſecrantur. Verbi gratia baculus Epiſcopalis hoc modo benedicitur. Epiſcopus inprimis Deum ita precatur; *c Suſtentator (* inquit *) imbecillitatis humanæ Deus benedic baculum iſtum, & quod in eos exterius deſignatur, interius in moribus huius famuli tui* (Epiſcopus ſcilicet, cui baculus tradendus eſt) *tuæ propitiationis clementia operetur per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen. Deinde aſpergit illum aqua benedicta.* Sic & annulum benedicit *d* prece & aqua benedicta. Creator (inquit) *& conſervator humani generis, dator gratiæ ſpiritualis, largitor æternæ ſalutis, tu Domine, emitte benedictionem tuam ſuper hunc annulum, ut quicumque hoc ſacroſancto fidei ſigno inſignitus inceſſerit, in virtute cœleſtis defenſionis ad æternam ſibi vitam proficiat per* Chriſtum &c. Miſſæ eadem ratio; *e Domine Deus, Pater omnipotens* (inquit conſecrator *) cuius præclara bonitas eſt, & virtus immenſa, à qua omne datum optimum, & omne donum perfectum, totiuſque decoris ornamentum, benedicere & ſanctificare dignare hanc mitram famuli tui Antiſtitis capiti imponendam* &c. Tum adſpergit *eam aqua benedicta.* Ac ne hanc benedictionem rem eſſe putes exigui pretij, mitram ita conſecratam mox *galeam munitionis & ſalutis* vocant, *f* qua ornatus *Antiſtes decorata facie & armato capite cornibus utriuſque teſtamenti terribilis appareat adverſariis veritatis.* Seu & chirothecæ eodem quoque ritu conſecrantur; Nam qui conſecrat, *Omnipotens (* inquit *)* Creator*, qui homini ad imaginem tuam condito manus diſcretione inſignitas, tanquam organum intelligentiæ ad recte operandum dediſti, quas ſervari mundas præcepiſti, ut in eis anima digne portaretur, & tua in eis digne conſecrarentur myſteria, benedicere & ſanctificare dignare manuum hæc tegumenta; ut quicumque miniſtrorum tuorum ſacrorum Pontificum his velare manus ſuas cum humilitate voluerit, tam cordis quam operis munditiem tua miſericordia ei ſubminiſtret per* Chriſtum &c. *Et aſpergit eas aqua benedicta.* Cætera dicere nihil neceſſe eſt, quæ ad parem formam ritu omnino ſimili fiunt.

c Pontif. Rom. Part. 1. de conſecr. Ep. p. 73.

d Ibid.

e Ibid. p. 79.

f Ibid.

Hæc ergo quæſitiſſima religione conſecrata, tot tantiſque myſteriis fœta ſeu veſtimenta, ſeu *paramenta* ſacra longe à communi & quotidiano uſu ſemota, in mundo loco intra Eccleſiam reponi, mundiſſimaque ſervari à Latinis non eſt mirandum. Concilium Lateranenſe poſt latam de Euchariſtiæ cuſtodia legem; *g* *Prædicimus quoque* (inquit) *ut veſtimenta prædicta munda & nitida conſerventur. Nimis enim videtur abſurdum in ſacris ſordes negligere, quæ dedecerent etiam in profanis.* Horum autem longe præcipuus in Euchariſtia celebranda uſus eſt. In ipſo autem uſu magna omnino ſubtilitate loca ac tēpora diſcriminãt. In officio Miſſæ, celebrãtē ſemper uti volunt *h planeta*, id eſt caſula ſuper albã; Epiſcopum vero cum celebrat, ſuper dalmaticã & tunicellã. Cætera, quæ licet minutiora, accuratiſſime tamē apud eos ſervantur, mitto. In ſacro quidē ipſo, ſacras veſtes adeo neceſſarias putant, *i* ut Miſſam *defectu* (id eſt vitio aliquo) *laborare*

g Conc. Later. cap. 19. can. 1.

h Miſſ. Rom. Tit. Rubr. gener. c. 19.

i Ibid tit. de defect. Miſſ. c. 10.

Cap. IX. cenſeant, *ſi celebrans omittat aliquid ex veſtibus ſacerdotalibus; vel ſi veſtes ſacerdotales & mappæ non ſint ab Epiſcopo, vel ab alio hanc habente poteſtatem benedictæ*; ut diſerte docet Miſſalis liber. Vt ergo hunc defectum à ſuis ſacris amoliantur miſſaque omnibus ſuis partibus ac numeris conſtantes habeant, jubent ſacerdotem ad id officium ſe præparantem, poſtquam manus lavit, veſtes, quas diximus, mente attenta & ad rem erecta induere & breves ad ſingulas emittere ad Deum preces; quas ut rituum ratio clarius perſpiciatur, recitare operæpretium puto. Sacerdos ergo, cum amictus capiti ejus imponitur; k *Impone* (inquit) *Domine, capiti meo galeam ſalutis ad expugnandos Diabolicos incurſus.* Cum alba induitur; *Dealba me Domine & munda cor meum, ut in ſanguine Agni dealbatus gaudiis perfruar ſempiternis.* Ad cingulum, dum cingitur; *Præcinge me Domine, cingulo puritatis, & extingue in lumbis meis humorem libidinis, ut maneat in me virtus continentiæ & caſtitatis.* Ad manipulum dum imponitur brachio ſiniſtro; *Merear Domine, portare manipulum fletus & doloris, ut cum exultatione recipiam mercedem laboris.* Ad ſtolam, dum imponitur collo, *Redde mihi Domine ſtolam immortalitatis, quam perdidi in prævaricatione primi parentis; & quamvis indignus accedo ad tuum ſacrum myſterium; merear tamen gaudium ſempiternum.* Denique ad Caſulam, dum aſſumitur; *Domine, qui dixiſti, Iugum meum ſuave eſt, & onus meum leve: fac ut illud portare ſic valeam, quod conſequar tuam gratiam. Amen.* Atque hæc quidem ſunt etiam Preſbyterorum communia. Epiſcopi ad ea, quæ ſunt eorum propria, ſimiles ipſi quoque dicunt preces; ut ad *Scandalia*, quæ illi etiam *caligas* vocant; *Calcea Domine pedes meos in præparationem Evangelij pacis, & protege me in velamento alarum tuarum.* Cætera, quod horum gemina ſint ad tunicellam, ad dalmaticam, ad chirathecas, ad mitram, ad annulum recitare ſupervacaneum eſt.

k Ibid. Præp. ad Miſſ.

CAPVT IX.

Latini veſtes ſuas allegoricas ab Apoſtolis inſtitutas, ſaltem antiquiſſimas eſſe contendunt. Id & ratione cultus Evangelici, & diſerto veterum teſtimonio refellitur. Bellarminus quæſtionis ſtatum corrumpit I. ejus ratio ab exemplo Moſaici cultus, confutatur II. Teſtimonia citimorum ſeculorum, ridicula repudiantur, & contrariis de veſtiarij negotij novitate teſtimoniis Valafridi, Honorij Auguſtodun. refelluntur. Bellarminianæ de hoc argumento diſputationis vitium, atque ordo præpoſterus in genere arguitur & exploditur.

His inſtructus & ornatus ſacerdos ita demum Euchariſtiæ ſacrum aggreditur, ſiquid eorum deſit, à ſacerdote ſive primi, ſive ſecundi

ordinis prudente vel imprudente omiſſum, Miſſa imperfecta habetur, CAP. IX.
& aliqua ſui parte deficere cenſetur. Si quæ res hujus tam multarum cærimoniarum uſus originem, Tridentini Patres affirmant eas ab Apoſtolis eſſe profectas. Vbi enim de Miſſæ cærimoniis decernunt, quas Apoſtolicas eſſe pronuntiant, in earum numero *veſtes* diſerte ac nominatim cenſent, *l Cærimonias item in Miſſa adhibuit* (Eccleſia ſcilicet) *ut myſticas benedictiones, lumina, thymiamata, VESTES, aliaque id genus multa ex Apoſtolica diſciplina & traditione quo & maieſtas tanti ſacrificij commendaretur, & mentes fidelium per hæc viſibilia religionis & pietatis ſigna ad rerum altiſſimarum, quæ in hoc ſacrificio latent, contemplationem excitarentur.* Hæc illi, quæ quam ſint, non tantum à vero, ſed ab omni etiam veri ſpecie aliena, facile eſt perſpicere, ſi Apoſtolicæ diſciplinæ ingenium paulo attentius conſideremus. Ego quidem libens concedo, quod iſti præfati ſunt, *eam hominum eſſe naturam, ut non facile queat ſine adminiculis exterioribus ad rerum divinarum meditationem ſuſtolli.* Nimirum quo infirmior eſt anima noſtra eo impenſius eget & gaudet iſtis cærimoniarum adminiculis; quo fit, ut pueri & fœminæ iis maxime capiantur propter infirmitatem animi illis ab ætate, his à ſexu inſitam. Itaque iſtæ rerum divinarum imagines eo maxime tempore apud Dei populum in religione abundarunt, quo Eccleſia adhuc rudis & ingenio puerili ſub lege, tanquam ſub pædagogo degebat. Nunc vero cum ea Chriſti ſui beneficio in ætatem maturam adoleverit, longe puriorem ac liberiorem magiſque ut ſic dicam, ſpiritualem decet eſſe ejus diſciplinam; quo factum eſt, ut Dominus Chriſtus omnem illam Moſaïcarum cærimoniarum denſam ac perplexam ſylvam, quibus olim Iſraëlis infantia merito exercebatur, ſuſtulerit, ſuos *Deum adorare* inſtituens, *m* non ut antea in carne & in umbris, id eſt craſſis & corporeis rebus ac in ſenſus incurrentibus, veritatem duntaxat adumbrantibus, ſed *in Spiritu & veritate*, id eſt eo cultu, qui actibus ſpiritualibus, Dei amore & in homines caritate, & operibus inde manantibus conſtat, quique res ipſas vere continet, quæ Moſaïcis ſuperiorum temporum imaginibus, vel potius umbris repræſentatæ fuerant. Hoc nos Paulus clariſſime ac conſtantiſſime in omnibus fere epiſtolis docet. Neque Chriſtus pro Moſaïcis abrogatis alios ritus externos, præter baptiſmum & Euchariſtiam ſuis inſtituiſſe vel commandaviſſe legitur. Indumenta autem ſacra & allegorica adeo non benedixit, aut uſurpavit in celebrando ſui corporis & ſanguinis ſacraměto, ut non aliis *quam propriis veſtibus uſus ſit*, quod & Stephanus Durantus confitetur, *n* & Scriptura diſerte tradit. *o* Ioannes enim ultimam illã cœnam deſcribens in qua Dominus ſacramentũ hoc inſtituit, dicit eum veſtimenta quotidiana quæ pedes diſcipulorum loturus poſuerat, perfecto illo officio accepiſſe Vnde videre eſt in his ipſis veſtimentis panem & vinum benedixiſſe, & benedicta Apoſtolis diſtribuiſſe. Rationi res ipſæ congruunt. Neque enim vel Paulus, vel quiſquam alius Apoſtolorum ullum de ſacris illis (ut vocant) veſtibus vel conſecrandis,

l Conc. Trid. Seſſ. 22. c. 6.

m Ioann. 4.

n Durant. L. 2. de Rit. Eccl. c. 9. §. 3.

o Ioan. 13. 4. 12.

vel

Cap. IX. vel ad Euchariſtiam celebrandam aſſumendis verbum fecit. Sed neque in Eccleſiaſticis antiquiſſimi & Apoſtolici Chriſtianiſmi monumentis ullum earum veſtigium cernitur.

Bellarminus rem totam levi brachio perſtrinxit verius, quam tractavit. Nam verum quæſtionis ſtatum diſſimulans, id tantum probandum ſumit, Chriſti miniſtros veſtem olim in ſacris geſtaſſe à ſua quotidiana & vulgari diverſam. De veſtis illius qualitate tacuit; hujuſmodi ſcilicet eſſe, quæ & ab Epiſcopo certo ritu, prece & aquæ benedictæ aſperſione ad hunc uſum conſecrata ſit, & quæ non ad alios quam ad ſacros actus adhibeatur, & quæ denique myſtica ſit res quaſdam myſticas allegoricè ſignificans; qua de re altiſſimum eſt apud omnes vetuſtiſſimos ſilentium. Sed neque id Bellarminus, quod inſtituit, rectè probat. Exemplum in primis affert *Moſaïci ſacerdotij, ad quod obeundum certis veſtibus à Deo præſcriptis utebantur.* Quid hoc ad *Apoſtolicam traditionem*, quam Tridentini ſuis veſtibus obtendunt? Quod vero hic dicit Leviticas illas veſtes ſuarum typos fuiſſe, id ridicule dici videtur. Nam ut illæ erant typicæ, ita & has eſſe volunt. Vtræque ergo myſteria quædam ſignificant. At typum alterius typi imaginem ſive typum eſſe abſurdum eſt. Typi enim non ad alios typos; ſed ad res ipſas, quas ſignificant, referuntur. Moſaici ergo veteres typi quidem erant; ſed rerum ſpiritualium, quarum veritas & corpus in Chriſto eſt; non autem veſtium externarum & carnalium, quæ & ipſæ typi ſunt. Itaque potius & verius ex his probatur nullas eſſe novi fœderis Miniſtrorum ſacras & allegoricas veſtes; cum conſtet cruce Chriſti abrogatum fuiſſe veterem illum omnem Moſaïcarum cærimoniarum apparatum, cujus veſtes ſacræ & allegoricæ pars erunt. Secundo loco Bellarminus affert *uſum Eccleſiæ antiquiſſimum. Nam omnia* (inquit) *indumenta, quibus nunc utimur in Miſſa, enumerant & ſignificationes eorum explicant multi antiqui ſcriptores.* Quinam? inquam. Cedo aliquem. Innocentius (inquit) *tertius, Libro tertio, de myſteriis Miſſæ. Rupertus Libro ſecundo, de divinis officiis. Bonaventura in L. de explicatione Miſſæ. Hugo de S. Victore L. 2. de Sacramentis Parte* 4. En idoneos teſtes *antiquiſſimi Eccleſiæ uſus*; &, quod aiunt Tridentini *Apoſtolicæ traditionis!* homines, qui partim poſt undecimum ab Dominico natali ſeculum, ut Hugo & Rupertus: partim etiam poſt duodecimum, ut Innocentius & Bonaventura, & vixerunt. Neque his multo ſunt illi vetuſtiores, quos idem Bellarminus ſubjicit: Alcuinum ſcilicet non veri, ſed falſi nominis Alcuinum, quem eruditi poſt decimum ſeculum ſcripſiſſe probant, & Amalarium & Rabanum & Valafridum, quos conſtat poſt octavum ſeculum floruiſſe: id eſt iis temporibus, de quibus nulla nobis eſt cum Latinis de veſtibus ſacris controverſia. Fatemur enim jam tum in Chriſtianiſmum irrepſiſſe illam de veſtibus inanem ſapientiam. Neque eos vel contendimus, quod Bellarminus obſervat, q dicere *hæc quæ ſcribunt, ſuo tempore incepiſſe*; vel negamus *ea ipſos à maioribus accepiſſe.* Nam à proximis retro majoribus, imo ab uno vel altero ſeculo vetuſtioribus

p Bell. L. 2. de Miſſ. c. 14. §. Ac primum.

q Id ibid. §. Præter nos.

ribus fortaſſe acceperant; *Ab antiquiſſimis* (quod ait Bellarminus) *ab* CAP. IX.
Apoſtolis (quod Tridentini affirmare non dubitant) *accepiſſe*; id demum eſt, quod negamus. Quid, quod ex eo ipſo cenſu aliqui id ipſum nobiſcum negant? Audi Valafridum ex illis *antiquis* Bellarmini auctoribus unum, neque ſane deterrimum. Ille vero cultus Eccleſiæ reliquos Præfatus *magis magiſque per incrementa temporum ſuccreviſſe*, proprie de veſtibus hæc addit; r *Veſtes etiam ſacerdotales per incrementa ad eum, qui nunc habetur, auctæ ſunt ornatum. Nam primis temporibus COMMUNI indumento veſtiti agebant Miſſas; ſicut & hactenus quidam Orientalium facere perhibentur.* Hic certe tametſi non dicat *illa veſtimenta ſuo tempore cœpiſſe*, exſerte tamen ea negat à primorum temporum majoribus fuiſſe accepta, *primos* illos majores *Apoſtolos & proximos eorum ſucceſſores* diſertiſſime confitetur *communi indumento veſtitos Miſſas egiſſe*; quæ plane noſtra eſt de his ſententia; à Bellarmino & Tridentinis diverſiſſima, quorum ille *antiquiſſimorum*, hi *Apoſtolorum* eam eſſe *traditionem*, nimium profecto inverecunde affirmant. Quin & ipſe, Honorius Auguſtodunenſis de 13. ſeculo ſcriptor non ignobilis eadem quoque docet; s *Apoſtoli* (inquit) *& eorum ſucceſſores in quotidianis veſtibus, & ligneis calicibus Miſſas celebraverunt.*

r Valafr. de reb. Eccl. c. 24 p. 686. 4. T. 10. Bibl. Patr.

s Ibid. p. 1106. B: Hon. Aug. L. 1. Gemm. an. c. 89.

Hinc Bellarminus ad ſuperiora tempora tranſit, & ex iis auctores affert, t *qui* (inquit) *breviter aliquid attingunt de hujuſmodi veſtibus*; id eſt qui aliquam ex iis, vel memorant, vel Bellarmino certe videntur memorare. Colligit, quæ *de ſacerdotali veſte*, de *veſtimentis ſacerdotalibus*, de *ſacris veſtibus* in genere, vel de *tunica*, qua *unus* aliquis nominatim in *miniſterio uſus ſit*, dicta apud veteres reperit; quaſi quiſquam contendat ſacerdotes nudos olim vel vixiſſe, vel ſacra peregiſſe. His illa addit, quæ vel de Diaconorum *alba & dalmatica*, vel unius ex Apoſtolis *petalo* habentur; quaſi vel de Diaconorum, vel de Apoſtoli alicujus veſte aut ornatu quæratur. Atqui longe aliud nunc agitur. Nimirum quæritur, an ut nunc eſt, ita olim ſolenne fuerit Euchariſtiam rite non aliter celebrari, quam à ſacerdotibus *amictu, alba, cingulo, manipulo, ſtola, & caſula* veſtitis, & his quidem veſtibus, quæ ab Epiſcopo certo ritu ita eſſent conſecratæ, *ut eam benedictionem conſequantur; qua his induti ab omnibus tentationibus malignorum ſpirituum muniti eſſe mereantur.* Item an hujuſmodi indumenta ita requirantur in hoc ſacro, ut & Miſſa in qua unum ex his aliquid defuerit, imperfecta ac mutila, & ſacerdos, qui eam celebrarit, mortalis peccati reus cenſeri debeat. De his certe diſputamus; ut illa alia novem Epiſcoporum propria veſtimenta nunc mittam. Denique quæritur, an hic hodiernus Latinorum mos à Chriſti Apoſtolis jam ab ipſis Chriſtianiſmi incunabulis traditus ſit. Hæc Bellarmino erant accurate demonſtranda, ſi ſuorum doctrinam, & Tridentinæ Synodi decreta nobis perſuadere cupiebat. Atqui eorum, quæ ille in hac cauſa attulit, nihil eſt, quod vel omnia hæc apud veteres fuiſſe, non dico ad Euchariſtiam celebrandam neceſſaria, ſed vel apud eos nota & uſitata, vel ab Apoſtolis tradita. Quod tametſi cuilibet inſpicienti per ſe ſatis pateat,

t Bell. ub. ſupr. c. 14. §. Præter hos.

Cap. X. age tamen ad majorem rerum lucem ſingula ſpectemus; non quidem eo ordine, quo Bellarminus illa propoſuit, qui motu retrogrado à poſterioribus exordiens ea primum recenſet, quæ nobis propiora, ab Apoſtolis longiſſime abſunt, quod ille quo conſilio fecerit, Deus novit; nolo ſuſpicari fraude ac dolo factum. Nos vero, planius ni fallor, & ipſi rerum ordini convenientius, à primis & antiquiſſimis incipientes, & inde ſenſim progredientes in noviſſimis deſinemus.

CAPUT X.

I. Latin. arg. pro vertib. Miſſal. ex vera antiquitate, ex Ioannis lumina ductum ſolvitur Moſaïcum, πέταλον quid ſit. Mitra non fuit. Quid Polycrates eo verbo de Ioanne ſignificarit. Epiphanij error. Marci πέταλον.

NObis ergo primum erit, quod Bellarmino ultimum fuit, illud Ioannis Apoſtoli ex Polycratis Epheſij apud Euſebium epiſtola repetitum πέταλον, quod Latini ſuorum Epiſcoporum *mitram* eſſe volunt. Hæc ſunt Polycratis verba;* *Præterea Ioannes, qui in ſinu Domini recubuit, qui etiam ſacerdos fuit, & laminam geſtavit; Martyr denique & Doctor fuit.* ἔτι δὲ καὶ Ἰωάννης ὁ ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Κυρίου ἀναπεσών. ὃς ἐγενήθη ἱερεὺς τὸ πέταλον πεφορεκώς, καὶ μάρτυς καὶ διδάσκαλος. Ruffinus reddiderat, *qui fuit ſummus ſacerdos, & Pontificale* πέταλον *geſſit.* πέταλον, quod in Græco eſt, Heſychius φύλλον *folium* interpretatur. πέταλα plurale τὰ φύλλα *folia.* & πεταλισμὸν τὸν διὰ φύλλων ὀστρακισμὸν γινόμενον. *oſtraciſmum, qui fit per folia.* Hinc eſt, quod πέταλον, pro bractea aurea ſumitur. Sic & Francice vocamus *folium aureum, une fueille d'or.* Græci in Exodo y Hebræum ציץ *tſits* interpretati ſunt πέταλον. καὶ ποιήσεις πέταλον χρυσοῦν καθαρόν; Latinus, *laminam, Facies & laminã de auro puriſſimo.* Eſt enim lamina, *bractea,* ſed tenuis. Ea autem *ligabatur vitta hyacinthina, & erat ſuper tiaram, imminens fronti Pontificis,* id eſt, ſummi ſacerdotis, ut tradit Moyſes. Hinc ſumptũ eſſe illud Ioannis à Polycrate attributũ πέταλον nemo dubitat, Latini adeo non repugnant, ut etiam affirment, ac ſiquis ſit qui neget, contendant. Iam donemus illam laminã fuiſſe mitram epiſcopali ſimilem, ne ſic quidem eadem erit Epiſcoporum. Nam illa, quam geſtabat Ioannes (ſi tamẽn mitram fuiſſe donaveris) laminam habebat auream fronti Pontificis imminentem ac infima ſui parte incumbentem, in qua inſcriptum erat, *SANCTUM DOMINO*; quæ omnia abſunt ab Epiſcoporum mitris. Præterea illam non alius, quam ſummus ſacerdos unus geſtabat, ſummæ in Iſraëlitico miniſterio dignitatis, inſigne. Atqui ſumma miniſterij dignitas unius eſt Papæ apud Latinos; non autem quorumvis Epiſcoporum. Quanquam ne Papæ quidem eſſe poteſt illa Ioannis, quod volũt, mitra, quia ſcilicet Papæ non magis, quam Epiſcoporũ mitra, ullam habet auream frõti impendentem laminam. Nihil ergo Ioannis πέταλον ad mitram, quam geſtare jubentur Epiſcopi, quoties rem divinam faciunt. Huc accedit, quod ne illud quidem

* Polycr. apud Euſeb. Hiſt. L. 5. c. 24.

y Exod. 28. 36. 37.

dem conſtat, quod iſti vehementer, ſed abſque ratione affirmant, πέταλον id eſt laminam, ſive bracteam auream eſſe mitram, ſive tiaram; neque ego aliud, præter improbum cauſæ veſtiariæ ſtudium, video, quod eos huc impulerit, ut laminam in mitram transformarent. Quid enim laminæ aureæ cum mitra, re omni ex parte diſſimillima? Neque ipſi negare poſſunt. Sed Hartus tamen Ieſuita Rainoldo noſtro ita ſatisfaciebat, z ut diceret *mitram per illam bracteam eſſe deſignatam per quandam figuram ſermonis, qua pars pro toto uſurpatur.* Quis vero Hartum docuerat illam bracteam mitræ partem fuiſſe? Certe fuiſſe dicitur *ſuper tiaram*, id eſt *mitram.* Non ergo tiaræ pars fuit, id eſt mitræ. Adjunctam fuiſſe mitræ lego, *appoſitam* ſcilicet *è regione* (quod ait Rainoldus) anterioris partis mitræ Aaronis Pontificis Iudæorum, ut ſuper ejus frontem penderet; partem eam mitræ fuiſſe, inauditum. Huc accedit, quod ſynecdoches (quam Hartus intelligit) figura ſive tropus nullius ſolet partis nomen ad totum aliquid ſignificandum transferre, niſi ejus, quæ totius, cui nomen ſuum commodat, *eſſentialis*, ut ſic dicam, ſit, atque ita neceſſaria, ut id totum nuſquam ſit abſque hac ſui parte. Ita *tectum* pro domo, *animam* pro homine, *puppim* pro nave dicimus. Recte. Neque enim domus ſine tecto ulla, vel homo ſine anima, vel navis ſine puppi conſtare poteſt. Bracteæ vero ſive laminæ ad mitram nulla eſt hujuſmodi ratio. Adeo enim mitræ ad hoc ut ſit mitra, bractea illa nihil neceſſaria eſt, ut nulli mitræ, hac una Hebræi Pontificis excepta, fundo unquam auditum ſit bracteam ullam adjunctam fuiſſe. Mitras inſpice veteres Perſarum, Phrygum, Ethnicorum ſacerdotum Apollinis, vel Cereris; hodiernas Latinorum Epiſcoporum; nullam uſpiam reperies, cui bractea aurea adhæreat. Niſi ergo & ſermonis figuras, & rerum naturas pro tua libidine inverteris, non potes πέταλον *bracteam* vel laminam eo transferre, ut hoc ſimpliciter poſitum nomen mitram ſignificet. Vnde jam ſecundo patet nihil ad Epiſcoporum mitram facere illam Ioannis Apoſtoli memoratam à Polycrate laminam. Si me roges, quid hæc ergo Polycratis de Ioanne oratio ſignificet; fatebor ejus ſenſum obſcurum ac difficilem videri. Quid hoc enim quæſo eſt, quod ille ait Ioannem fuiſſe ſacerdotem, *ἱερέα*? Ne ex Levitica quidem tribu, unde omnes apud Iſraëlem ſacerdotes, Ioannem fuiſſe auditum eſt. Piſcatorem fuiſſe ſcimus. An qui ſacerdotes erant, iiſdem piſcatoribus eſſe apud Iudæos licebat? artem viliſſimam facere, ac ſimul ſemelque præcipuam in ea gente dignitatem gerere? Quanquam ne hoc quidem Ioanni ſatis ad hoc futurum erat, ut laminam illam geſtaret; Nempe eam geſtare, nemini ſacerdoti præterquā uni ſummo fas erat, totius apud Iſraëlem ſacerdotij apici. At Ioannem, ſi vel obſcurum eſſet de tribu Levi oritum non fuiſſe, illud certe neſcire, non poſſumus, quod adhuc ex Ioſepho & tabulis Pontificum Hebræorum cōſtat, nunquam eum fuiſſe ſummum illius gentis ſacerdotem. Ergo aliud Polycrates his verbis intellexit. Nam quod ait a in ipſum locum doctiſſimus Valerius *de Pontificatu Iudæorum hac non eſſe accipienda;*

z Rainold. Coll. cum Hart. c. 8. Sect. 4. p. 351.

a Val. Not. ad L. 5. c. 24. Euſeb.

Cap. X. *da*;id inquam ſatis patet. Itaque ille hæc Polycratis ad Ioannis dignitatem,non Iudaïcam,quam ille nullam habuit,ſed Chriſtianam merito refert,id eſt ad eam, quam erat à Domino Chriſto conſecutus, quo etiam pertinent, quæ addit, Ioannem etiam *Martyrem & Doctorem fuiſſe.* Eo nobis præiviſſe Hieronymum acute & appoſite obſervat Valeſius, dum hæc Polycratis de Ioanne verba ſic Latine reddit;*qui ſupra pectus Domini recubuit,& Pontifex EIVS fuit,auream laminam in fronte portans.Pontifex eius*, inquit; Domini ſcilicet ſupra cujus pectus recubuit, id eſt Chriſti! Quod Græce ſimpliciter eſt ἱερεύς, Hieronymus non *ſacerdotem*, ſed *Pontificem*;neque ſimpliciter *Pontificem*, ſed *Chriſti Pontificem* eſſe vult,Ioannem nimirum *Chriſti*, ut Martyr & Doctor fuit; ſic etiam fuiſſe *Pontificem.* Vt ergo ſacerdotis nomen, non literaliter ac proprie de Aaronico ſacrificio capiendum eſt,ſed de Chriſti miniſtro,myſtice ac tropice,ſimilis in Chriſtianiſmo dignitatis,cujus ſacerdotes erant apud Iudæos;ita & ſequentia interpretanda videntur, qui *bracteam*, ſive laminam τὸ πέταλον geſtavit.Nimirum quod ſacerdotem dixerat,nequis eum unum aliquem de gregariis miniſtris fuiſſe putaret, adjecit, *qui laminam geſtavit*,hoc eſt ſummæ in Eccleſia dignitatis inter Chriſti miniſtros fuit. *Auream* enim *illam* Moſaïcam laminam ſummæ, id eſt Pontificalis in Iudaïco ſacerdotio dignitatis inſigne fuiſſe conſtat. Mitras etiam aliis ſacerdotibus gerere licuit.ut eſt à Raynoldo noſtro vere obſervatum;Laminam alium

b Exod.28. 4.40. quam Pontificem geſtare nefas fuit. Itaque hac ad Moſaïcam hierarchiam alluſione ſignificarit Polycrates Ioannem ſumma fuiſſe cum cæteris Apoſtolis inter Chriſti Miniſtros dignitate, qua nulla cujuſquam Miniſtri eſſet in Eccleſia ſuperior. Ac ut Pontifex Hebræorum ſummus erat in terris Synagogæ rector; ita & hunc Ioannem unum ex illis XII. viris fuiſſe, quorum auctoritati nihil par eſt apud Chriſtianos. Denique quæ hic à Polycrate laminæ illius Iudaïcæ imagine ſignificatur eximia, id eſt Apoſtolica dignitas atq; auctoritas, ea alibi ab ipſo Chriſto,etiam multo auguſtiori regij throni ſymbolo magnificentiſſime deſcripta eſt; quo loco futurum prædicit, ut poſtquam ipſe in cœlum aſcenderit, in *regeneratione*, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, id eſt in hac mundi per Chriſti Evange-

c Matth. 19. 28. liũ innovatione (*juxta illud Pauli*, *Ecce vetera tranſierunt;facta ſunt omnia nova*) adeoque in Eccleſia Chriſtiana,non ut olim Moyſes & Prophetæ,

d 2.Cor.5. 17. ſed 12.Apoſtoli ſumma & ἀνυπευθύνῳ cum auctoritate jura omnibus toti Iſraëli myſtico, dicant. Hic enim omnino eſſe videtur Chriſti in illis verbis ſenſus; *In regeneratione,cum ſederit Filius hominis in ſede Maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper thronos duodecim iudicantes duodecim tribus Iſraël.* Neque vero eſt,quod quiſquam putet inepte & ἀπροσδιονύσως hic à Polycrate exaggeratam Ioannis ſui dignitatem. Quimmo vix videtur quicquam ad eam, quam agit, ſuorum Aſianorum contra Romanos de die celebrandi Paſchatis cauſam dici potuiſſe appoſitius. Notum enim eſt Romanos Petrum auctorem ſui moris obtendiſſe, ejuſque auctoritate maxime niti ſolitos, Apoſtoli & quidem primarij.Huic ergo

illorum præſidio & ſuum opponit Polycrates; ſui quoque ſibi moris au- CAP. X.
ctorem eſſe Ioannem illum, *qui in ſinu Domini recubuit:* ſed & Sacerdos Chriſti fuerit, iſque non gregarius, ſed ipſe quoque princeps; cui eandem illam auream *laminam*, æque ac Petro geſtare datum fuerit, quique idem paribus & martyrij & magiſterij honoribus fulgeat; Alterius ergo auctoritatem alterius auctoritati nequaquam præjudicare. Atque hæc mea eſt de difficili Polycratis apud Euſebium loco, ſive ſententia, ſive conjectura; quæ ſi non eſt plane eadem cum incomparabilis viri Ioannis Rainoldi interpretatione certe non multum ab ea diſcedere videtur. *Similius veri eſt* (inquit ille) *e Polycratem cum dicit Ioannem Sacerdotem fuiſſe, qui geſtavit bracteam, ſignificaſſe per quemdam ad Moſaicam legem alluſionem, illum eſſe ingreſſum quaſi ſanctuarium cum quadam prærogativa, ipſaque myſteria Dei ſibi revelata accepiſſe.* Quod vero alij, & quidem viri doctiſſimi hæc de Ioanne dicta ad litteram ſic interpretantur, ut *non Ioannes tantum, ſed etiam alij primi Chriſtianorum* (ut ipſi loquuntur) *Pontifices, exemplo Iudæorum Pontificum* hoc *honoris inſigne geſtarint:* id mihi non videtur poſſe conſiſtere. Nam ſi Ioannes, adeoque & quidem multo magis ex eorum hypotheſi, Petrus, *laminam auream in fronte portarunt*; qua fronte claudo eleemoſynam poſcenti negaſſet *f* Petrus *ſe aurum* aut argentum habere? Sed & hoc Apoſtolorum modeſtiæ repugnabat, ut id fronte inſigni præferrent, quo nihil erat apud Iſraëlem carnalem glorioſius. Iam neque hoc videtur Evangelicæ doctrinę ingenio conſentaneum, ut quos ipſi Moſis ritus ſummo ſtudio abrogabant, eorum unum & quidem ex præcipuis ac maxime inſignibus præ ſe ipſi ferrent? Quo loco illud obſervandum eſt eos ab hoc Iudaïca in Chriſtianiſmum transferendi conſilio adeo fuiſſe alienos, ut quorum Sacerdotum nobiliſſimum inſigne fronte geſtaſſe dicuntur; eorum ne nomen quidem, tametſi generale & Gentilium cum Hebræis commune vel ſibi ipſis, vel aliis Chriſti miniſtris tribuiſſe unquam reperiantur. Neque enim vel ſe ipſos, vel quoſvis Collegas ſuos in Domini ſecum opere laborantes uſpiam leguntur *Sacerdotum ἱερέων* nomine deſignaſſe; nedum ut quemquam ex eo numero *Pontificem* vel ſummum Sacerdotem appellarint. Se Apoſtolos, cæteros Chriſti operarios *Epiſcopos, Presbyteros, Evangeliſtas, Paſtores, Doctores, Diaconos* appellant, nunquam *ἱερέας Sacerdotes*, ut quidem id nominis publicum in Eccleſia officium ſignificat. Huc accedit, quod Iudæos, ſi noſtros ſui unius Pontificis gloriam ſibi palam hoc aſſumpto inſigni vindicantes, cuique eximium & ſingulare excellentiſſimi in tota gente muneris ſymbolum geſtantes vidiſſent, non eſt credibile ceſſaturos, vel tantam ſuæ legis contumeliam æquis animis laturos, ac non omnia clamoribus & querelis repleturos fuiſſe, cœlumque terræ mixturos, potius quã ut hanc principis in religione ſui injuriã inultam abire paterentur. Atqui nihil hujuſmodi apparet, vel in divinis, vel in Eccleſiaſticis litteris; quæ Iudæorũ in noſtros criminationes ac calumnias continent non paucas; de hoc uſurpato ſui Pontificatus inſigni, cujus apud hanc gentem

e Rain. Colloq. cum Hart. c.8. Sect.4. §.351.

f Act. 3. 2.

invidioſiſſimum futurum erat crimen, plane nihil loquuntur. Denique nullus in illa prima antiquitate extat certus & clarus locus ex quo credibile fiat primos Chriſtianiſmi prædicatores hoc Iudaïci Pontificatus inſigne geſtaſſe. Hoc enim Polycratis de Ioanne dictum, quam difficile ſit ita explicare, ſatis oſtendimus.

Cap. X.

Fateor Epiphanium (quod objiciunt viri doctiſſimi) ſemel atque iterum ſcripſiſſe Iacobum fratrem Domini *bracteam in capite geſtaſſe.* Sed præter multa alia, ut molliſſime dicam, mirifica, parumque probabilia, quæ ibidem de Iacobo habet Epiphanius, ut quod is & Ioſephi de tribu Iuda filius eſſet, idemque Sacerdos ex veteris ritu Sacerdotij (quod quam ſit abſurdum & alienum ab Hebræorum lege, omnes vident) in hac certe de Iacobi petalo narratione luce meridiana clarius eſt eum fuiſſe hallucinatum. Cum enim ſcripſiſſet quædam à ſe de Iacobo dicta plæroſque ante ſe memoriæ prodidiſſe, Euſebium ſcilicet, Clementem, & alios; tum continenter addit; *g Sed & bracteam eidem in capite geſtare licuiſſe, quos proxime nominavi, idonei ſcriptores commentariis ſuis teſtatum reliquerunt.* ἀλλὰ καὶ τὸ πέταλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐξῆν αὐτῷ φέρειν, καθὼς οἱ προειρημένοι ἀξιόπιστοι ἄνδρες ἐν τοῖς ὑπ' αὐτῶν ὑπομνηματισμοῖς ἐμαρτύρησαν. Si ei credimus, Euſebius teſtatus eſt etiam Iacobum bracteam geſtaſſe. Atqui ille de Iacobo plane nihil habet hujuſmodi. De Ioanne hoc habet ex Polycrate. *De Iacobo* (inquit ad alterum locum Petavius) *haud ſcio an quiſpiam prodiderit. Nam quos hæreſi 29. citat Epiphanius* (Euſebium nempe & Clementem) *de Ioanne, non Iacobo iſta ſcripſerunt.* Patet ſancti viri errorem fuiſſe μνημονικὸν (qualia non ſemel peccat) qui quæ de uno Ioanne apud Euſebium legerat, ea de Iacobo dicta fuiſſe perperam putabat. Vt nunc id mittam, quod credidiſſe videtur hoc πέταλον, quod geſtaſſe Iacobum imprudens fingit, fuiſſe ipſam Iudaïci Pontificis bracteam, & Iacobum geſtaſſe eam *ex permiſſione Iudæorum.* Ait enim *hoc ei licuiſſe,* per ſuos ſcilicet, ob inſignem ſanctimoniam; quod ſi verum eſt, Iacobus bracteam ex Pontificum Hebræorum, non æmulatione, ſed venia & conceſſione geſtarit, & hoc ejus unius proprium fuerit, non autem ei cum aliis Chriſtianorum primis Antiſtitibus commune; quod viri doctiſſimi volebant. Alter eodem pertinet Epiphanij locus in quo ex præcepto memoriæ errore Iacobo iterum tribuit, *i* quæ de Ioanne apud Euſebium ex Polycrate dicta legerat; *Iacobus iſte* (inquit) *bracteam in capite geſſit.* ὅπως ὁ Ἰάκωβος πέταλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐφόρει. Itaque cum ea in re hallucinatum fuiſſe Epiphanium nuper demonſtratum ſit, nihil cauſæ eſt, cur jam actum agamus.

g Epiph. hær. 29. quæ Nazar §. 4. pag. 119. B.

h Petav. ad Epiph. Hær. 78. §. 3. Not. p. 333.

i Epiph. Hær. 78. §. 14. p. 1046. A.

Sed viri doctiſſimi etiam aliud geſtatæ à primis Eccleſiæ Chriſtianæ rectoribus bracteæ exemplum ex MS. quodam paſſionis Sancti Marci libro, his verbis deſcriptum exhibent; *Quem quidem B. Marcum juxta ritum carnalis ſacrificij Pontificalis apicis petalum in populo geſtaſſe Iudæorum, illuſtrium virorum ſyngrapha declarant; ex quo manifeſte datur intelligi de ſtirpe eum Levitico, imo Pontificis Aaron ſacræ ſucceſſionis originem habuiſſe.*

habuiſſe. Hæc ille quiſquis eſt manuſcripti operis auctor; de cujus fide ac pretio nos judicare difficile, & fortaſſe etiam iniquum eſt, qui ejus præter unum hunc locum nihil vidimus. Sed utcumque ſe cætera habeant, tradit ſcriptor *Marcum geſtaſſe petalum.* An apud Chriſtianos? Minime gentium; ſed *in populo Iudaico.* Ergo ipſe, quo quidem tempore id geſtavit, adhuc erat religione Iudæus; nondum erat Chriſtianus. Quod & ex ſequentibus manifeſtum eſt; vbi Marcum, quod petalum in populo Iudæorum geſtarit, ex eo argumentatur ortu Levitam fuiſſe, & quidem ex Aaronis familia. Nam ſi Chriſtianorum primi illius ævi antiſtites *petalo*, quod volunt viri eruditiſſimi, vſi eſſent Pontificum Iudaïcorum exemplo; cum conſtet in eo numero multos fuiſſe domo & ortu Gentiles ut Clementem Romanum, Dionyſium Athenienſem, alios innumerabiles; nemo non videt ex *petali* vſu nequaquam intelligi potuiſſe aliquem noſtrorum Levitam, ac multo etiam minus ex Aaronis ſemine ac domo fuiſſe. Sed ne hæc quidem ſatis plene dixit ſcriptor. Non enim quod quis petalum geſtaret, eo ſe tantum Levitam, & quidem ex nobiliſſima Aaronis familia fatebatur, ſed aliud præterea longe majus indicabat, ſe eſſe ſcilicet ſummum Iudæorum Sacerdotem; quod ſane videtur non fuiſſe à ſcriptore hoc loco de Marco tacendum. His ita explicatis, illa nunc omni antiquitatis præſidio atque auctoritate nudata eſt opinio de geſtato ab Apoſtolis, & aliis Chriſtianiſmi primis prædicatoribus petalo: quam Petavium quoque probare, ſed nullis argumentis confirmare comperimus.

k Petav. vbi ſupr. pag. 3; extr.

Cæterum veteris de Marci petalo ſcriptoris, tametſi improbabilem & fabellæ ut videtur, propiorem traditionem excutere vel exagitare hoc loco nihil neceſſe eſt; quod ea ad rem noſtram, qualiſcumque de cætero ſit, nequaquam certe pertineat.

CAP. XI.

CAPVT XI.

Arg. 2. ex Tertull. pro Epiſcoporum mitra, ſolvitur. Infulæ Tertulliano metonymice pro Sacerdotio dicta. Arg. 3. à Phrygio Conſtantinianæ Donationis refellitur. Mitram epiſcopalem noſtris nondum notam fuiſſe ſeculo II. Arg. 4. à Dalmaticis Diaconorum ſolvitur ac retorquetur. Arg. 5. ex candidis Hier. & Chryſoſt. memoratis ſolvitur Arg. 6 ex Chryſoſt. Liturgia. & 7. ex Hieron. ſolvuntur. 8. ex Conc. Carthag. quarto. 9. ex Beda. 10. ex Iuliano Toletano diluuntur.

SVnt, qui epiſcopalem mitram à memoratis Tertulliano infulis repetant. Is enim monogamiam, tam laïcorum eſſe, quam Clericorum, ex Montani ſpiritu pugnans, ſecunda vota & alteras poſt expunctum unum conjugium nuptias ex Chriſtianiſmi finibus exterminans, & Catholicos novo dogmati reſiſtentes, & argumentantes Apoſtolum laïcis eo connubium iterare permittere; *quod ſolos qui ſunt in clero monogamiæ jugo*

Cap. XI. *jugo adſtrinxerit:* refellens, ipſe è diverſo noſtros inconſtantiæ arguit, *l* & diverſi pro cauſarum varietate ſenſus; *Cum extollimur* (inquit) *& inflamur adverſus Clerum, tunc unum omnes ſumus: tunc omnes Sacerdotes, quia Sacerdotes nos Deo & Patri fecit: Cum ad peræquationem diſciplinæ Sacerdotalis provocamur, deponimus infulas, & impares ſumus.* Hæc ille; cujus mens ſatis clara eſt; Catholicos Laïcos, vbi de dignitate certatur, paria Clericorum ſibi jura ſumere, & cauſari ſe quoque eſſe Sacerdotes: Nunc vbi diſciplina agitur, eoſdem ne æque cum Clericis unis nuptiis adſtringantur, ſuo illi, quod in altera cauſa ſibi vindicabant, Sacerdotio renuntiare, ſeque pares eſſe negare; *perſonam Sacerdotalem deponere, & iam dicere alios eſſe Laicos, alios Sacerdotes:* ut in hunc locum Regaltius ſcribit. *m* Ergo (inquis) erant jam tum apud noſtros *infulati*, id eſt mitrati Sacerdotes. Nego inquam ſequi. Nimirum *Sacerdotium* Tertullianus per ſolenne Sacerdotij tam apud Hebræos, quam apud Gentes inſigne ſignificat, metonymice poſito rei adjuncto pro re ipſa; ut cum *coronam* pro regno, *faſces* pro conſulatu dicimus. Neque hic aliter intelligere licet *infularum* nomen; quia de Laïcis loquitur, quorum Sacerdotium quidem eſt, infulæ vero nullæ ſunt. Cum ergo à laicis *infulas* deponi ſcribit, neceſſario *Sacerdotium* dicit: quod laïcorum ſuo ſenſu eſt: *infulas* proprie pro mitra ſumptus non dicit: Has enim Laici, quas deponant, nullas vel nunc habent, vel olim habuerunt. Hinc ergo recte ſane collegeris fuiſſe jam tum apud Chriſtianos *Sacerdotium*, & quod omnium eſt, myſticum & ſpirituale, & quod Clericorum tantum eſt, miniſteriale: id eſt presbyterium (quod nemo negat) *Infulas* adjunctum rei, extundere hinc non potes: Et omnis Eccleſiæ hiſtoria repugnat, ne priſcis illis temporibus jam eo erupiſſe noſtrorũ typhum putemus, ut mitratos haberent, non ſolos, ut nunc Epiſcopos, ſed ipſos etiam gregarios presbyteros: quod ne ipſa quidem nunc Roma probaverit. Qui enim Tertulliano ex Eccleſiæ diſciplina *monogami*, iidem ſi verba vrgeas, neceſſario *infulati* erant, adeoque non uni Epiſcopi, ſed etiam presbyteri infulati. Prudenter itaque Bellarminus imbelle hoc & anceps pro ſua mitra telum omiſit.

l Tertull. de Monog. c. 12. p. 684. D.

m Rigalt. Not. in loc.

Pari etiam ſapientia id aſpernatus eſt, quod alij incautius ex famoſa Conſtantinianæ donationis fabula ſuorum Antiſtitum mitris præſidium adſciſcunt; in qua narrat *n* Conſtantinus ſe Sylveſtri Papæ vertici manibus ſuis impoſuiſſe *Phrygium candido nitore ſplendidum:* cum oblatam ex auro puriſſimo, & gemmis pretioſis coronam repudiaſſet; ſuis quidem ille ſucceſſoribus hac in parte modeſtior, qui vel unam ſibi imponi paſſus nõ eſt, cum hi vltro ſibi tres ipſi geſtandas ſumpſerint. Sed hæc tota objectio & futilis & abſurda eſt. Primo enim illa, unde ducitur, Conſtantini donatio, fabula eſt, & quidem inſulſiſſima, eruditorum virorum obelis jampridem confixa & confoſſa. Deinde etiamſi vera eſſet, (quod non eſt) nihil tamen ad rem, quam agimus, faceret, & quæ ex ea habetur objectio, pluribus ſcatet vitiis: primo quidem, quod cauſam, ad quam probandam affertur, adeo non confirmat, ut tum ipſam, tum quædam, quæ à Latinis

n Decret. d. 96. c. 14. Conſtantinus.

CAPVT XII.

pro ejus firmamentis habentur, labefactet. Nam objectio ſi valet id quod Tridentini aiunt, ſuas illas veſtes ſacras à traditione eſſe Apoſtolica id inquam apertiſſime refellit; quæ ſcilicet ſunit, hanc, quam memorat non à Chriſto, vel ab Apoſtolis ſed à Conſtantino fuiſſe traditam. Quo & aliis, quæ de inſignibus & ornamentis Clero ab eodem Auguſto conceſſis Donatio fabulatur, commotus olim vir doctiſſimus Ioannes Viclefus, qui donationem eſſe veram pro captu ſui ſæculi putabat, veſtes illas Latinorum Miſſales & ſacerdotales (*Cæſareas*, non inficto vocabulo appellare ſolebat; vt Iohannes Lukavits in opere quodam ſuo teſtatus *o* eſt non ſemel. Tum eadem narratio ſi admittitur, duo illa, quæ nuper excuſſimus, à Latinis pro veſtibus ſacris allata Polycratis & Tertulliani teſtimonia, vna ſimul ſemelque litura delet. Nam ſi à Conſtantino primum traditus eſt ſacris hominibus *phrygii*, id eſt, vt ipſi interpretantur, *mitræ* vſus, is ergo nondum vel Ioannis, ſed Tertulliani ævo apud noſtros obtinebat. Huc accedit, quod hæc Sylveſtri mitra Epiſcopalis mitræ cauſſam nihil juvat. Non enim Sylveſter gregarius Epiſcopus fuit, ſed Papa; ut ſi cui utilis ſit hæc Conſtantiniana mitra, non alij quam Papæ urbico utilis eſſe poſſit. Denique ne id quidem hinc haberi poteſt, an illa mitra eo proprie tempore à Papa geſtanda ſit, quo ſacrum facit Euchariſticum (de quo genere nunc diſputamus) an vero aliis tantum extra Miſſam locis atque temporibus. Sed quam futilia, quamque falſa ſint hæc & alia ejuſdem farinæ, quæ pro mitrarum Epiſcopalium antiquitate obtruduntur, certiſſime (quod eſt à doctiſſimo Rainaldo noſtro vere atque ſolerter obſervatum) *p* inde intelligimus, quod ne multis quidem poſt Sylveſtrum ſeculis notam apud Latinos fuiſſe mitram ex noni ſæculi & citeriorum etiam temporum ſcriptoribus conſtat. Amalarius *q* enim Rabanus, *r* & Valafridus, *ſ* auctores noni ſæculi, cum veſtiariæ diſciplinæ jam poſita eſſent rudimenta, totum illum de veſtibus ſacris & miſſalibus locum diligenter tractantes nullum de mitra verbum faciant. Quis nobiliſſimum apicis Epiſcopalis ornamentum, ſi id ſcivitſent, eo loco prætermiſſuros fuiſſe putaverit, quo etiam de hoc genere minutiſſima, ut ſandalia, &c. diſerte commemorant? Sed vel vndecimo jam ineunte ſæculo notam Latinis fuiſſe Pontificalem illam mitram negant *t* hæc diſertiſſima Pſeudo-Alcuini verba, vbi ille de Aaronica corona, eique adnexa lamina aurea loquitur; *Huiuſmodi* (inquit) *veſtis non habetur in Romana Eccleſia, vel in noſtris regionibus.* Ivo Carnotenſis, qui ſæculo vndecimo floruit, negat *u* itidem *villos novi teſtamenti ſacerdotes uti lamina aurea.*

Ad Bellarminum redeo, qui hæc quoque ex Damaſi Pontificali refert *x* Syluestrum Papam conſtituiſſe, *y vt Diaconi in Eccleſia dalmaticis uterentur, & palla linoſtima lævam cooperirent.* Atqui de Miſſali vel Epiſcopi, vel Presbyteri veſte quærimus, quo miſſificantes, Dalmatica ille quidem vtitur, hic vero nulla vtitur. Quid ad hæc Diaconorum dalmaticæ faciunt? Diaconos certo veſtis

Ttttt genere,

o Lukav. in Confeſſ. Tabor. c.15.

p Rain. Colloq. cum Hurat c.8. Sect.4.p.352.

q Amal. l.2. de offi. Ecc. c.21. T.10. Bibl. Patr. p. 391.

r ibid p.572. Rab. in. de inſt. Cler. L. 1. c 14.

ſ ibid p 686. Val. de Eccl. c.24.

t Ibid p.272. E Alcuin. de div. off. tit. de ſing veſt.

u ibid. p.781. D. Ivo Carn. Serm in Syn. de Sign. indum.

x Bell. L.2. de Miſſ c.14.

§ Sylveſter.

y Dam. Pont. in Sylveſt.

Caput XI.

genere, modo honeſto, in Eccleſia uti, nemo prohibet. Quæritur, an ſex Presbyterum, an quindecim certis definitiſque veſtibus Epiſcopum ita neceſſario indutos eſſe dum ſacra faciunt, oporteat, ut qui ex vtroque ordine abſque his volens, prudenſque miſſificat, is graviter peccare cenſendus ſit? Patet nihil ad hanc rem Diaconorum dalmaticas pertinere. Imo vel hinc conſtat novum eſſe, & poſt Sylveſtri demum tempora inſtitutum, ut Epiſcopus ſacra faciens dalmaticam geſtet.

Eadem quoque eſt ejus teſtimonij ratio, quod ex antiquo Quæſtionum veteris & novi teſtamentj ſcriptore inter Auguſtini opera excuſo eadem de re Bellarminus adducit, y *Diaconos vti ſolere dalmaticis.* z Hinc ſane habetur dalmaticas illo tempore Diaconorum, non proprias, ſed cum Epiſcopis communes fuiſſe. Epiſcopos niſi hac veſte indutos, Euchariſtiam non confeciſſe, hic non magis quam Damaſus teſtatur.

y Bell. vb. ſupr. c. Auctor Quæſt. z Quæſt. V. & N.T c. 46. T. 4. Aug. Append.

Ad hæc, duo Hieronymi loca à Bellarmino a offeruntur. Prior locus tradit b *omnes Epiſcopos & Presbyteros & omnem Clerum in ſacrificij adminiſtratione candidis veſtibus uti.* *Quod idem* (inquit) *habet Chryſoſtomus hom. 83. in Matthæum.* Atqui ne hæc quidem Hieronymus ſimpliciter affirmat; ſed Pelagio docenti *gloriam veſtium & ornamentorum Deo eſſe contrariam*: *Quæ ſunt rogo*, inquit, *inimicitiæ contra Deum ſi tunicam habuero mundiorem? ſi Epiſcopus, Presbyter, & Diaconus & reliquus ordo Eccleſiaſticus in adminiſtratione ſacrificiorum candida veſte proceſſerit?* Non dicit eos ita ex lege & more Eccleſiæ, adeoque neceſſario facere. Negat peccaturos, ſi fecerint; de quo nemo, ut opinor dubitat. Sed eſto. Hieronymum eo ſenſu locutum eſſe donemus, quo Bellarminus cum cepit. Quod veſtiti Euchariſtiam celebrarent, nemo negat. Quod albis veſtibus in eo ſacro vterentur, id eorum arbitrij fuit. Veſtes certe alicujus coloris eſſe neceſſe eſt. Ex omnibus candidum maxime placuiſſe, nemo miratur. Eſt enim is colorum ſimpliciſſimus; quo & Romanos gaviſos olim eſſe conſtat, quorum togas albas, non pullas fuiſſe ſcimus. Vnde *candidati*, qui togati publicum munus ambiebant; Et honeſtiores quique togati erant. Quid, ſi ex vulgari illo & profano veſtitu, Chriſtianorum ſacræ veſtes primum fluxerunt? Ni virum noſtri initio ſacra in communi honeſtiorum veſte celebrabant; quod Chriſtianæ ſimplicitati congruit, quam vulgatis & vſitatis uti potius, quam peregrina ſectari verum eſt. Poſteros morem à majoribus in ſacris acceptum quadam antiquitatis reverentia retinuiſſe veriſimile eſt etiam poſt mutatum profanæ veſtis apud Romanos vſum. Cæterum qui albis veſtitos Clericos ſacra ævo ſuo celebraſſe teſtatur Hieronymus, is nuſquam quod ſciam, tradit candidas illas eorum veſtes concepta prece ſolennique carmine aquæ benedictæ aſperſione à Pontifice conſecratas fuiſſe, vel ſex numero fuiſſe, ſuæ ſingulas formæ, myſticas omnes & allegoricas, & ad eam rem ita neceſſarias, ut ſiquis miniſter abſque earum aliqua ſacrum Domini epulum

a Bell. vb. ſupr. §. Hieronym. b Hier. L. 1. contr. Pelag. T. 2. fol. 98. B

epulum celebraſſet, is gravis peccati reus haberetur. De iſtis, quæ Lati- Cap. XI.
norum ſunt omnia ſolennia, quæritur; de quibus nullum nobis Bellarminus Hieronymianæ memoriæ teſtem edit.

Ad Chryſoſtomum eadem reſpondemus, ſacerdotes monentem, *e* vt in Euchariſtiæ diſtributione indignos à dignis diſcernant; illos à ſacramentis repellant; hos ſolos ad eam admittant. *Hæc enim* (inquit) *eſt veſtra dignitas, hæc ſecuritas: hæc corona præcipua: non ut tunicam induti candidam ac fulgentem per Eccleſiam circumeatis.* αὕτη ὑμῶν ἡ ἀξία, αὕτη ἡ ἀσφάλεια, τοῦτο ὁ στέφανος ἅπας· οὐχ ἵνα λευκὸν χιτωνίσκον καὶ ἀποστίλβοντα περιβαλλόμενοι περιίητε. Quanquam ne hinc quidem habetur omnes, ſed quoſdam tantum clericos atque etiam hujuſmodi, quos non admodum laudaſſe videtur Chryſoſtomus, his lucidis tunicis amictos fuiſſe.

e Chryſ. homil. 83. in Matth. p. 871 A.

Liturgiæ Chryſoſtomeæ alia ratio eſt; quam eſſe Chryſoſtomi verum ac genuinum opus, non liquet; quam interpolatam diu poſt Chryſoſtomum fuiſſe conſtat; ut ex ea nullum certum atque evidens argumentum duci de iis poſſit, quæ ipſius Chryſoſtomi ævo vere erant Eccleſiaſtici moris.

Sequitur alter Hieronymi locus; vbi narrat *d* Nepotianum in ſupremis agentem ſibi mitti juſſiſſe *tunicam, qua vtebatur in miniſterio*. Sed quid inde colligi poteſt aliud, quam tunicæ vſum in ſacro miniſterio Nepotianũ presbyterum? Credo eo tempore tunica communiſſima erat omnium veſtis. Sed & huic miniſterio aliquam quotidiana ſi forte cultiorem ac mundiorem repoſitam habuiſſe Nepotianum nemo negaverit. Ex his quid Bellarminus pro ſuis ſex ſacris veſtibus, earumque conſecratione, & allegoriis & vſu ad ſacra obeunda neceſſario concludere poſſit, nihil equidem video.

d Hier. ep. ad Heliod. T. 1. 9. H.

Neque ad rem Latinorum utilior eſt Carthaginenſis Concilij Bellarmino laudatus *e* canon; *f Vt Diaconus tempore oblationis tantum vel lectionis alba vtatur.* Nos enim non de Diaconi, ſed de ſacerdotis veſte, & quidem ad ſacrum faciendum neceſſario adhibenda quærimus. Ejuſdem cenſus eſt, quod Bellarminus ex Beda & Ioanne Diacono affert miſſa fuiſſe à Gregor. P.R.I. in Britaniam ad novam illam Eccleſiam veſtimenta ſacerdotalia & Clericalia. Neque enim quiſquam ita inſanit, vt putet ſacerdotes & Clericos vel nudos, vel in veſte nullo à communi & vulgari diſcrimine diſtincta ſacra officia ſæculo ſexto præcipiti peregiſſe. Sed hæc quæ concedimus, quam ab iis longe abſunt de quibus nunc diſputamus? Neque his validius eſt, quod Bellarminus *k* ex *Iuliano*, (non Pomerio, ut ipſe appellat, ſed Toletano) narrat Hildefonſo Archiepiſcopo *donatam ab ipſa B. Virgine veſtem ſacerdotalem & quidem de cœlo allatam, qua uteretur in Miſſa.* Atqui nemo ambigit, quin Hildefonſi temporibus (id eſt ſeptimo ſæculo jam adulto) propria quædam eſſet Epiſcoporum veſtis. Quæritur an illa à nobis recenſita veſtimenta, ſex quidem Presbyteris novem præter iſta Epiſcopis conſecrata certis precibus ac cærimoniis ad Euchariſtiam rite celebrandam

e Bell. vb. ſupr.
f Conc. Carth. 4. c. 41. T. 1. Conc. p. 729.
g Bell. L. 2. de Miſſ. c. 14. §. Gregorius.
h Bed. Hiſt. L. 1. c. 29.
i Ioan. Diac. L. 2. c. 37. de vita Greg.
k Bell. vb. ſup. §. Præt. hoc.
l Iulian. Tol. Vita Hildef. c. 5. apud Sur. d. 23. Ian.

Cap. XII. ſic eſſent, ut nunc apud Latinos ſunt, neceſſaria? Ea vero de re, quæ proprie inter nos controvertitur, nullum verbum dicit, vel Iulianus, vel Beda, vel Hieronymus, vel vllus denique ex ſuperioribus nono ſæculis à Bellarmino laudatus.

CAPVT. XII.

Cætera Latinorum pro veſtibus Miſſalibus argumenta ſoluuntur. 11. *ex Theodoreto.* 12. *ex orario Satyri apud Ambroſium.* 13. *ex ſtola Spiritus apud Euſebium.* 14. *ex pallio Scribarum apud Epiphanium.*

ATque hæc quidem Bellarminus. Alij plura etiam iſtis deteriora addunt. Ac primo quidem ex Theodoreti Hiſtoria Eccleſiaſtica, *m* Conſtantinum Macario Epiſcopo ſtolam ad Eccleſiam cohoneſtandam donaviſſe; de qua ſtola illud præterea refert, quod Acacius Cæſarienſis Epiſcopus Cyrillum Hieroſolymitanum apud Conſtantium accuſans, affirmarit eam veſtem à Cyrillo venditam fuiſſe; cantorem vero quemdam ſcenicum, qui emerat, cum eam induiſſet, ſaltantem corruiſſe, & caſu afflictum interiiſſe. Sed hæc inepte huc afferuntur, à præſenti cauſſa aliena. Quæritur de veſtimentis Miſſalibus. Hanc, quam Theodoretus memorat veſtem, Miſſalem non fuiſſe ipſe docet, Macario ad hoc donatam à Conſtantino diſerte ſcribens, *vt ea amictus ſacroſancti baptiſmatis miniſterium obiret,* ἵνα ταύτην ἀμφιβαλλόμενος τὴν τοῦ θείου βαπτίσματος ἐπιτελῇ λειτουργίαν. Neque eſt, quod de ſacræ ſtolæ nomine ſibi blandiantur, quo Chriſtophorſonus interpres eam donavit. Græcis enim στολὴ (quod nomen Theodoretus hic vſurpavit) quævis veſtis eſt, non ea, quæ proprie Latinis *ſtola* dicitur. Stephanus ipſe Durantus locum ad hanc quæſtionem citans *veſtem* bona fide reddidit; *n* non autem *ſtolam* Quod vero addit Durantus Bedam ſimile miraculum narrare L. 1. Hiſtoriæ Anglicanæ c. 29. neſcio quid ſibi velit. Nullum enim toto illo capite de re veſtiaria miraculum legitur.

m Theodor. Hiſt. L. 2. c. 27.

n Steph. Dur de rit. Eccl. L. 2. c. 9. §. 5.

Iocularе eſt, quod cum ipſe tum & alij ſe ſtolam ſuam in Satyri apud Ambroſium orario reperiſſe ſomniant. Narrat Ambroſius fratrem ſuum ſatyrum cum in magno naufragij diſcrimine adhuc Catechumenus verſaretur, timentem ne myſteriorum plane expers moreretur, Euchariſtiam à fidelibus ſecum navigantibus popoſciſſe, acceptam *ligari feciſſe in orario & orarium involviſſe in collo. Orarium* illud Latini *ſtolam* fuiſſe volunt. Sed vnde, & quorſum ſtola illa Miſſalis in navi? Aliquis-ne ſacerdos miſſificaturus navi illa vehebatur? Initiatos adfuiſſe dicit Ambroſius. De ſacerdote, nihil dicit. Sed fac fuiſſe ibi aliquem. Cur nulla ei religio fuit ſtola ſacra, vnius ſacerdotis propria hominem Catechumenum induere? Sed quid tergiverſamur, quaſi

res

res obſcura ſit? *Orarium* fuiſſe veteribus linteolum, quo os detergebant magis longum quam latum, paſſivi communiſque apud omnes uſus, obſervarunt eruditi, *o* & docet illud Paulini Afri, *p Iactabat etiam turba virorum ac mulierum ORARIA vel ſemicinctia ſua.* Fateor ſequioribus ſæculis id nominis pro ſtola miſſali ſumptum. Sed nihil ad Ambroſium eorum uſus, qui diu poſtea vixerunt. Et omnes loci circumſtantiæ obſtant ne de ſacra ſtola intelligatur apud Ambroſium; favent ut de linteolo illo, cujus tum erat uſus communis, qualis hodie apud nos eſt linteolorum, quæ *muccinia* vocamus. Cap. IX.

o Voſſ. de vitiis Lat. Serm. l. 3. c. 30. p. 523.
p Paulin. in vita Ambr.

Quæ poſtremo Hartus Rainoldo noſtro ex ſuo Stapletono objectabat, piget referre; adeo ſunt inepta, & ab eo, quod quæritur, aliena. Affert *q* ex Panegyrico ad Paulinum, qui apud Euſebium exſtat, hæc ad Epiſcopos in ipſo orationis limine verba: *r Sacra* (inquit) *tunica talari induti, & cœleſti gloriæ corona decorati, divinaque unctione delibuti, & Sacerdotali Sancti Spiritus veſte amicti eſtis.* οἱ τὸν ἅγιον ποδήρη καὶ τὸν οὐράνιον τῆς δόξης στέφανον τό τε χρῖσμα τὸ ἔνθεον καὶ τὴν ἱερατικὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος στολὴν περιβεβλημένοι. *Talarem* illam *tunicam* adverſarii volunt eſſe ſuam *albam.* Sed nemo non videt paulo acutior (quod eſt vere à Rainoldo obſervatum) allegoricum eſſe totum hunc ſermonem, ex veteris teſtamenti imaginibus ad res Evangelicas ſignificandas tranſlatis contextum; qualis fere eſt cætera omnis illius Panegyrici oratio. Vt ergo per *unctionem divinam* vocationem & ordinationem: qua in Epiſcopali munere divinitus conſtituti erant; per *veſtem Spiritus Sacerdotalem*, bona ad obeundum munus cœleſtia ſignificat, ita per *tunicæ illius talaris indumentum* ipſum epiſcopatum intelligit. Nihil ergo hic albæ Latinorum Miſſali vel ſeritur, vel metitur.

q Hart. Col. Rain. c. 8. ſect. 4. p. 350.
r Euſeb. l. 10. Hiſt. c. 4. initio p. 371. D.

Multo vero mirabilius eſt, quod etiam Scribarum pallium τρίβωνα ab Epiphanio memoratum *s* Hartus ad Miſſales ſuas veſtes traxerit. Id enim pallium fuiſſe Iudaici illius ordinis geſtamen, vel inſpectus Epiphanianæ orationis titulus, totaque ſeries adeo clare eloquitur, vt eum ſtupere oporteat, qui id ad Latinæ Miſſæ veſtes pertinere ſomniet.

s Epiph. Hær. 15. p. 39. A.

CAPUT XIII.

Ex ſuperioribus concluditur novam eſſe totam hanc circa veſtes Miſſales Latinorum diſciplinam; qua de re apud ipſam ſuam Synodum Patres Tridentinos, ſed fruſtra, fuiſſe admonitos à F. Antonino de Valle-telina Dominicano.

ITa explicatis quæ à Latinis pro Miſſalibus veſtibus fruſtra afferuntur, apparet vere à Valafrido ante annos octingentos obſervatum eſſe *t primis temporibus communi indumento veſtitos Miſſas egiſſe*; ſucceſſiſſe dehinc alium morem, ut veſtes propriæ id eſt ſacræ, ad Euchariſtiæ celebrationem adhiberentur: *& addentibus aliis alia, vel ad imitationem eorum, quibus veteres utebantur ſacerdotes* (Moſaïcos autem dicit) *vel ad myſticæ ſignificationis expreſſionem, ut paulatim per illa incrementa ad eum, qui nono ſæculo obtinebat, aucta fuerint ornatum.* Nec dum tamen res illis temporibus veſtiaria ad eum locum perducta erat, quo nunc apud Latinos conſiſtit. Nunc enim Epiſcopum propria quidem novem, cum presbyteris verò communia ſex veſtimenta recenſent, ex quibus quindecim in univerſum exiſtunt. Nono vero ſeculo non plura, quam octo, vel ad ſummum novem numerabant. Valafridus veſtes ævi ſui ſacras cum Moſaicis comparans: *Numero ſuo* (inquit) *antiquis reſpondent; quia ſicut ibi* (id eſt apud veteris teſtamēti Sacerdotes) *tunica ſuper humeralis, ſuperhumeralis, rationale balteus, feminalia, tiara, & lamina: ſic hic* (ſub novo teſtamento ſcilicet) *dalmatica, alba, mappula, orarium, cingulum, ſandalia, caſula & pallium.* Vides in neutro ordine plura numerari quam octo. Amalarius auctor ejusdem ſeculi, ſed Strabone paulo vetuſtior, de numero convenit; res vel aliter nominat, vel certe in iis paululum diſcrepat. Cum dixiſſet de Levitici Pontificis veſtimentis: *Habet* (inquit) *ſummus Pontifex noſter à capite uſque ad pedes octo veſtimenta. Primum eſt amictus: ſecundum camiſia, tertium cingulum, quartum ſtola: quintum & ſextum duæ tunicæ: ſeptimum caſula, octavum pallium.* Rabanus ejuſdem cum Valafrido ævi ſua quoque veſtimenta cum Moſaïcis comparans, ad novem recenſet. *x* Pſeudo-Alcuinum, tametſi fere eadem ſequentem, *y* quia tamen ſcripſit annis poſt iſtos centum & quod excurrit, non moror. In his illud in primis obſervandum de quo jam ſupra diximus, Mitræ quæ nunc eſt vel præcipuum Epiſcopi ornamentum, nullam plane extare mentionem. Sed hæc ni fallor, ſatis ſunt, ut omnes intelligant veſtiariam illam Latinorum diſciplinam recentem eſſe, vt nihil dici poſſit magis à vero alienum, quam quod Tridentini decernunt eam eſſe ab Apoſtolica traditione, vel quod ſimili temeritate affirmat Bellarminus, eam eſſe antiquiſſimam.

Eo autem inexcuſabilior fuit Tridentinorum in hac ſua definitione

t Val. Str. de reb. Eccl. c. 24. p. 686. A. C.

u Amal. l. 2. de Offic. Eccl. c. 22. T. 10 Bibl. Patr. p. 391.

x ibid. Raban. l. 1. de inſt. cleric. c. 14. & ſeqq.

y Ibid. p 274. D L. de div. offic. Tit. de div. offic.

CAPUT XIV.

inverecundia quod in ipſa Synodi congregatione, non defuit, qui veriora eos doceret atque de apertiſſima ſui decreti falſitate, atque abſurditate commonefaceret. Cum enim de his & aliis capitibus ad Miſſæ ſacrificium pertinentibus quæ poſtea decreta ſunt & promulgata, deliberaretur die Iul. 28. inter eos Theologos, qui ultimi ſententiam ſuam dixerunt, Petrus Suavis Tridentinæ hiſtoriæ ſcriptor eximius, narrat * quendam ſurrexiſſe Antonium de valle Telina, Dominicanum, fratrem, qui totum de ritibus decretum multis ex antiquitate, Eccleſiaſtica argumentis confligeret, ac ſuaderet, ut iſtis prætermiſſis, ea tantummodo tractarentur à Patribus, quæ ipſam Miſſæ eſſentiam continent. Quod vero ad veſtimenta, vaſa, & alia inſtrumenta vel miniſtrorum, vel altarium paramenta pertinet, affirmaſſe nonmodo ex veterum librorum lectione intelligi, ſed vel ex ipſis veteris memoriæ picturis, ac operibus ſculptis perſpici iſta antiquo more priſcaque forma fuiſſe immutata, ut ea veteres, ſi nunc reviviſcerent, nequaquam ſint agnituri. Auctor addit diſplicuiſſe quidem plæriſque auditoribus has iſtius tam liberas voces, Fuiſſe tamen ex ipſis Patribus nonneminem Epiſcopum (Quinqueccleſienſem nimirum ex Hungaria) qui Monachum defenderet; Nihil enim eum dixiſſe, quod falſum ſit; ſed neque de ſcandalo dato argui poſſe, qui non apud populum, ſed apud idiotas, ſed in doctorum virorum corona verba feciſſet, quos quæ vera ſunt, offendere non debent; ut eum neceſſe ſit ſe primo ipſum damnare & à capienda veritate alienum eſſe fateri, quiſquis Antonium vel ſcandali vel temeritatis damnare voluerit. Ita hæc veritas *etiam in ipſis hoſtium* caſtris, aſſertores ac teſtes ſuos habuit.

* Pietr. Soav. Hiſt. Conc. Trid. l. 6. p. 533.

CAPUT XIV.

Veſtium Miſſalium colores pro temporum diſcrimine diverſi, quinque apud Latinos; amœna quidem, ſed omnibus tamen antiquis Chriſtianis ignotiſſima obſervatio.

AD rem Miſſæ veſtiariam illa quoque pertinet longe jucundiſſima, ſapientiſſimeque excogitata colorum diverſitas, quam miror à Bellarmino fuiſſe prætermiſſam. Miſſale vero hanc elegantiſſimam colorum pro temporibus ac cauſis varietatem accuratiſſime exhibet. Inprimis docet z *paramenta altaris, celebrantis, & miniſtrorum debere eſſe coloris convenientis officio & Miſſæ diei, ſecundum uſum Romanæ Eccleſiæ.* Ingens hic myſterium vides Chriſto & Apoſtolis, totique ni fallor, ante ultima hæc ſæcula Eccleſiæ ignotum; nimirum certis Miſſis, certiſque ac definitis diebus ſuum quemdam proprium colorem convenire; quo in argumento non dubito, quin magna eluceat Romanæ philoſophiæ ſubtilitas in aperiendis occultiſſimis mirandæ illius colorum ad Miſſas

z Miſſ. R. tit. Rubric. gen. c. 18.

Cap. XIII. Miſſas proportionis ac convenientiæ rationibus. Nobis vero non libet tam profundam rerum ac ſapientiæ Latinæ abyſſum ingredi. Obſervationes tantum ipſas, miſſis earum cauſis ac rationibus exſequemur. Miſſale ergo pergit, *& Romanam Eccleſiam* tradit *quinque coloribus uti conſueviſſe albo, rubeo, viridi, violaceo & nigro.* Ipſum colorum numerum myſticum vides; *imparem* ſcilicet quo *Deum* Romani tum adhuc Ethnici *gaudere* diu ante hos ſuos poſteros ſenſerant, ac ſciverant. *Nigrum colorem in Miſſis adhibendum feria ſexta in Paraſceve, & in omnibus officiis & in Miſſis defunctorum.* Hic ſane non eſt obſcura eorum ſapientia, qui res mortis & mortuorum in veſtibus atris agendas eſſe judicarunt. Sed nigri quidem anguſtum eſt imperium; Albi multo latius ac diffuſius, occupantis quicquid à veſperis vigiliæ Nativitatis Domini ad octavam Epiphaniæ protenditur, feriam item quintam in Cœna Domini, & ſabbatum ſanctum in officio Miſſę, & ab illo die uſq; ad ſabbatũ in vigilia Pentecoſtes ad nonam, de tempore, feſta Trinitatis, corporis Chriſti, transfigurationis Domini, plæraque feſta B. Virginis, item Angelorum, Ioannis & Baptiſtæ, Cathedræ & vinculorum Petri, converſionis Pauli, omnium Sanctorum; Item feſta Confeſſorum Pontificum & non Pontificum, & Doctorum, ſanctarum, Virginum non Martyrum, & nec virginum nec Martyrum. Item in conſecrationibus Eccleſiæ, Altaris, Papæ, Epiſcopi, in Miſſis votivis, & pro Sponſo ac Sponſa. In his omnibus, & in aliis ſi forte paucis, longe lateque regnat albus color Rubeo ſua quoque ſunt attributa ſpatia, certa ac definita, ut eo in feſtis Martyrum utantur, & in octavis ſiquæ ſint, iſtorum feſtorum; in quo genere magna quædam occurrit ſubtilitas. Nimirum ſi feſtum Innocentium in Dominicam incidat, Miſſa fit in rubeo ſi in aliam feriam, fit in violaceo, ſed in ejus octavo, in quamcumque feriam inciderit, rubeo utuntur. Viridis vero color regnat ab Octava Epiphaniæ uſque ad Septuageſimam & ab Octava Pentecoſtes uſque ad Adventum excluſive, in officio de tempore, excepta Dominica Trinitatis, & aliis. Violacei denique coloris uſus eſt in Miſſa Litaniarum Sancti Marci, & Rogationum; in Miſſa de paſſione Domini, pro quacumque neceſſitate, pro peccatis, ad tollendum ſchiſma, contra Paganos tempore belli, pro pace, pro vitanda mortalitate, pro iter agentibus, & pro infirmis, &c. Hæc vero omnium temporum ac cantiarum in ſuos colores tam accurata, tamque lepida diſtributio adeo ſubtilicam pellitorum Patrum ſapientiam ſuperavit, ut neminem dubitaturum putem, quin ea tota ſit à fœliciori ac elegantiori recentiorum ingenio. Neque ego putaverim caſcos illos Apoſtolicæ memoriæ ſenes, ſi hac quam apud Latinos cernimus cærimoniarum pompa, & hac variorum colorum amœnitate ſacra fieri vidiſſent, non aliquid Paganici, vel certe Scenici artificij ſubeſſe ſuſpicaturos. Sed de re, deque rationibus, quod non eſt noſtri inſtituti, nunc mitto dicere. De utos antiquitate quæro; an illum quintuplicem pro colorum ſcilicet diverſitate Miſſa-

rum

rum ordinem notum, ſolennemque habuerint Apoſtoli? an Apoſtolici viri? an ſanctiſſimi ad Conſtantini imperium Martyres? an Græcæ Latinæque poſt illum Auguſtum Eccleſiæ? an veri iſtorum ad decimum ſeculum nepotes? Adverſarij nulla ipſi antiqua hujus vſus documenta proferunt, neque (quod equidem animadverterim) vlla re vera extant. Eſto ergo & hæc colorum apud Miſſam diſciplina una ex Latinorum novitatibus. Cap. XV.

CAPVT XV.

Altaris Miſſalis materia & conſecratio, quæ eius forma eſt apud Latinos. Conſecrationis ritus.

Bellarminus poſt veſtes Sacerdotum Miſſales, de templis & aris dicit; *a* quam partem breviſſime perſtringit verius, quam tractat. Nos in alium opportuniorem locum rejecta de templis diſputatione, hic de ara, ſive de altari ipſo prius dicemus; tum de ejus veſtimentis, ſive paramentis. Nam ara & hæc ejus ornamenta ad Miſſam celebrandam cenſentur apud Latinos neceſſaria; Templorum paulum diverſa ratio eſt, extra quæ etiam rite miſſificari putant; & ipſi ſane ita non raro miſſificant. Ac ut tota diſputatio clarior, faciliorque ſit intellectu, ante omnia demonſtrandum eſt quis hodiernus Latinorum ſit de altari ſenſus atque vſus.

a Bell. L.2. de Miſſa c. 14. §. Iam vero.

Magnam igitur ac præcipuam eſſe altaris ad Euchariſtiæ ſacrum neceſſitatem, omnes Latini docent, merito quidem illi, qui eam ſcilicet externum eſſe cenſent, vere proprieque dictum, & quidem propitiatorium ſacrificium. Neque enim hujus nominis ac cenſus ſacrificium alibi, aut aliter, quam in altari rite peragi poſſe conſentiunt omnes gentes, quarum vel nunc eſt, vel olim fuit aliquis ſacrificiorum vſus. Quale autem ſuum illud altare eſſe debeat, in quo *Miſſæ ſacrificium celebrandum eſt*, Latini diſerte accurateque ipſi definiunt. *b* Ac primo quidem ſciſcunt *lapideum eſſe debere*; tum *& ab Epiſcopo conſecratum*. Sed quia hujuſmodi altaria non alibi, quam in templis & ædiculis ſacris, in quibus poſita ac conſtituta ſunt, vſui ad Miſſam eſſe poſſunt; ideo, ut aliis etiam in locis pro rerum ac temporum neceſſitate Miſſa celebrari poſſit, aliud altaris genus commenti ſunt, geſtatile, ac ut ipſi vocant, *viaticum*, quod commode in quævis loca portari queat. Sed & hanc aram, ipſam quoque *lapideam eſſe & ab Epiſcopo conſecratam* jubent, & quidem *tam amplam, ut hoſtiam & maiorem partem calicis capiat*.

b Miſſ. Rom. in Rubr. gener. c. 20.

Conſecratur autem altare, vel in ipſa Eccleſiæ, in qua collocatur, dedicatione, vel etiam extra eam ſeorſum ac ſeparatim. Sed quia pæne eadem eſt vtriuſque conſecratio, ſatis eſt eam, quæ fit in Eccleſiæ dedi-

Vuuuuu catione,

Cap. XV. cation e, quia pleniſſima eſt, ac maxime ſolennis, breviter enarrare. Pontifex ergo, vbi ad id ventum eſt, *retenta mitra ſtans* ante altare, intingit pollicem dexteræ manus in aqua vltimo per eum benedicta, & cum eo, & aqua hujuſmodi facit crucem in medio tabulæ altaris, dicens, *Sanctificetur hoc altare in honorem Domini omnipotentis & glorioſæ Virginis Mariæ, atque omnium Sanctorum, & ad nomen ac memoriam Sancti N.* (ejus ſcilicet cui dedicatur Eccleſia) Tum facit cum eadem aqua, & eodem pollice *quatuor cruces in quatuor cornibus altaris repetens in qualibet cruce* verba præmiſſa, *Sanctificetur hoc altare* &c. Mitto ordinem, modum, loca altaris, quibus fiunt illæ quatuor cruces; omnia myſtica. Tum poſita mitra con ſtens Pontifex longa prece Deum exorat, *ut lapidis illius expolitam materiam, ſupernis ſacrificiis imbuendam ipſe ſuæ dicari ſanctificationis ubertate præcipiat, qui quondam lapideis legem ſcripſit in tabulis. Oratione expleta, Pontifex ſepties circumit tabulam altaris, aſpergens eam & ſtipitem de aqua prædicta cum aſperſorio de herba hyſſopi facto*, hoc modo. *Stans ante medium altaris incipit d Antiphonam, & Schola proſequitur, Aſperges Domine hyſſopo &c. & mundabor.* Ac dum cantantur aliquot Pſalmi quinquageſimi verſiculi, *Pontifex accepta mitra circumit altare, illudque aſpergit, & redit ad locum ante medium altaris, unde diſceſſerat.* Inde idem eandem illam Antiphonam exorditur, *Aſperges me*, quam Schola proſequitur. Vbi ad illa verba ventum eſt, *& in peccatis concepit me mater mea, Pontifex circumit ſecundo, aſpergitque & redit ut prius. Tum eandem Antiphonam, Aſperges me* &c. tertio inchoat, ac dum Schola eam proſequitur, ipſe interim circumit altare tertio, aſpergitque & redit, ut prius; & finito illo Scholæ cantu, quarto inchoat e Antiphonam, Aſperges me; ac dum ſchola eam proſequitur, quarto ipſe circumit, & aſpergit altare, ut prius; eademque quinto, ſexto, & ſeptimo fiunt. Subſequenter circumit ter Eccleſiam interius tantum aſpergendo parietes ejus. Quæ hinc plurima ſequuntur, mitto, quod ea ad ipſius Eccleſiæ dedicationem pertineant. Cæterum illis peractis Pontifex accepta mitra procedit ante altare, & ibi cum præmiſſa aqua benedicta facit f maltham, ſeu cæmentum; quod mox depoſita mitra ſtans ibidem benedicit, Deum precans, *ut illus calcis & ſabuli creaturas per Chriſtum Dominum noſtrum ſanctificet ac benedicat cæmentum illud ita benedictum reſervatur, reſiduum vero aquæ benedictæ funditur ad baſim ſeu pedem ſtipitis, altaris per circuitum.* Quæ inde ſequuntur ad reliquiarum in medium altaris immiſſionem ac ſepulturam pertinent. Nullum enim abſque reliquiis conſecratur altare. Reliquiis in altaris ſepulcrum rite illatis, peractiſque cæteris eo pertinentibus, (de quibus nos alibi g diximus) Pontifex cum mitra altare vndique & ex omni parte diligentiſſime thurificat; h & exinde converſus ad preces, *Dirigatur* (inquit) *oratio noſtra, quæſumus, Domine, ſicut incenſum in conſpectu tuo, & copioſa beneficia populus Chriſtianus aſſequatur, VT quicumque tibi in hoc altari ſacranda libamina devotus obtulerit, vel ſacrata ſuſceperit, & vitæ ſubſidia præſentis,*

c Pontific. Rom. Part. 2. Tit. de Eccl. conſecr. p. 221. extr. 228.

d Ibid. p. 229.

f Ibid. p. 230.

Ibid. p. 242.

g L. 4. de cult. rel. objecto c. 9.

h Pontif vb. ſupr p. 258 extr. & 259.

præſentis, accipiat, & remiſſionem omnium peccatorum pariter conſequatur, & gratiam ſempiternæ redemptionis percipiat &c. Mitto, quod iterum atque iterum intenſatur, & circumitur altare. Tum Pontifex; *i Adſit* (inquit) *Domine, miſericordiæ tuæ ineffabilis pietas, & ſuper hunc lapidem ſpem tuæ benedictionis, & virtutem tuæ unctionis infunde, ut te largiente referat præmium quiſquis intulerit votum.* Poſtea idem quinque cruces; primo de oleo Catechumenorum, & mox totidem alias ex chriſmate facit k in altari; incenſans, & à Deo petens, *ut ei benedictionis & ſanctificationis ſuæ virtutem, & conſecrationem infundat; item ut in eo Sacramentorum virtus, & votorum ſemper obtineatur effectus,* Et, *Deſcendat* (inquit) *l quæſumus Domine Deus noſter, Spiritus tuus Sanctus ſuper hoc altare, qui & dona noſtra, & populi tui in eo ſanctificet.* Sed & poſt alia quædam *accepta mitra fundit m & ſpargit de oleo Catechumenorum, & chriſmate pariter ſuper altare, illud manu dextera confricans, liniens, & per ungens*; cantante Schola, *Ecce odor filij mei, ſicut odor agri pleni* &c. Pontifex orare jubet, *n ut Dominus lapidem iſtum, in quo unguentum ſacræ unctionis & funditur, benedicat, conſecret, & quod à ſe unctum eſt, ſit unctum in nomine eius; ut plebis vota ſuſcipiat, & altari per ſacram unctionem perfecto, dum propitiationem* (inquit) *ſacrorum imponimus ipſi propitiatores Dei eſſe mereamur.* Tum alia ad templi dedicationem exſecutus, ad altare revertitur, *o* & cum mitra, ac de integro thurificans, inchoat Antiphonam, *Ædificavit Moyſes altare Domino* &c. Tum ex benedicto incenſo, & quidem aqua benedicta conſperſo, *format p propria manu quinque cruces, quamlibet de quinque granis, ſuper illa quinque loca altaris, in quibus cruces de aqua, & oleo ac chriſmate factæ prius fuerant; & ſuper quamlibet crucem thuris, ponit unam crucem factam de ſubtili candela, ad menſuram crucis de granis incenſi factæ; & cujuſlibet crucis capita accenduntur, ut cum ipſis thus comburatur & crematur. Omnibus crucibus accenſis Pontifex Spiritus Sancti adventum poſcit; q* & ſchola cantillat Antiphonas duas, *Aſcendit fumus aromatum* &c. &, *Stetit Angelus iuxta aram templi.* &c. *Combuſtis candelis, & thure, cineres illius combuſtionis per unum ex Miniſtris cum ſpatulis ligneis abraduntur, r & collecti in aliquo vaſe projiciuntur in ſacrario.* Hic ad Deum converſus Pontifex, *Præſta* (inquit) *s ut in hac menſa ſint libamina tibi accepta: ſint grata, ſint pinguia, & Sancti Spiritus tui ſemper rore perfuſa* &c. Mox infra; *t Dignare hoc altare cœleſti ſanctificatione perfundere & benedicere. Aſſiſtant Angeli claritatis, & Sanctus Spiritus illuſtratione perfulgeat. u Sit illius quoque apud te gratiæ, cuius fuit illud, quod Abraham pater fidei in noſtræ figuram redemptionis Filium immolaturus exſtruxit &c. Sit x ergo Eccleſia tua titulus ſempiternus. Sit menſa cœleſti ſpiritualique convivio præparata* &c. Poſtremo accepta mitra cum pollice dexteræ manus chriſmate intincto facit *y* crucem in fronte altaris, ſtatim Deum precans, *ut id altare ſacroſancti chriſmatis unctione delibutum placeat ipſi, atque altare maneat perpetuum,* & quæ ſequuntur in eandem ſententiam. Qua oratione expleta, eodem modo quo ſupra, con-

CAP. XV.

i Ibid. p. 262.
k Ibid. p. 263. 264.
l Ibid. p. 265.
m Ibid. pag. 267.
n Ibid. p. 268.
o Ibid. 271.
p Ibid. p. 272.
q Ibid. p. 273.
r Ibid. p. 274.
s Ibid. p. 275.
t Ibid. p. 277.
u Ibid. p. 278.
x Ibid. p. 279.
y Ibid. p. 280.

Cap. XV. junctiones menſæ, ſeu tabulæ altaris, & tituli ſive ſtipitis, chriſmate inungit, & prece ſuperioris ſimili officium claudit. z Subdiaconi denique abſtergunt diligenter cum mantilibus telæ groſſæ menſam altaris. Hæc eſt altaris quæ cum Eccleſiæ dedicatione fit, apud Latinos conſecratio. Vbi vero ſeorſum, extra Eccleſiæ dedicationem, res peragitur, eædem propemodum adhibentur cærimoniæ, benedictiones, luſtrationes, preces, & pſalmodiæ. In altaris quoque confeſſione reconduntur reliquiæ. Nam abſque his nullum apud eos altare fit, ne portatile quidem; quod ipſum eadem quoque rituum multiplicitate ac pompa celebratur. Siquis rem omnem penitius noſſe cupit, Pontificalis Romani librum adeat, ſingula diligentiſſime tradentem. a

z Ibid. p. 281.

a Ibid. p. 289. & ſeqq.

Ego vero jam non requiro ſacri tam operoſi, tamque ſinuoſi & involuti rationem: neque nunc quæro, qui cum Spiritu Evangelico tam multa elementa, aqua, balſamum, oleum, ceræ, thura congruant; Qui cum ſimplicitate Apoſtolica toties repetita eadem carmina eædemque preces; vel quæ illa vis ſit Spiritus ac Sanctitatis, quæ his ritibus in lapidem infunditur. Vnum quod inſtitui ſcrutor, recens-ne res ſit apud Chriſtianos, an vetus illud ita conſecratum altare? Latinos Antiquarios poſco inſtitui, à quo ſua omnia pendere volunt, originem atque auctorem. Illi enim abſque ſacro miſſali Chriſtianiſmum poſſe conſiſtere vehementer negant; ſacrum vero miſſale ſine altari peragi ipſum autem altare legitimum quidem atque idoneum ſine illa ſua conſecratione dedicari ac perfici non poſſe docent. Atqui ſuæ illius moroſiſſimæ conſecrationis formam nullam in veteribus vel divinis vel Eccleſiaſticis libris edunt; nullam in omni antiquitate reperiunt. Ego vero ne rem longius traham non hanc modo conſecrationis formam, vel aliam hujus ſimilem apud antiquiſſimos Chriſtianos fuiſſe nego; ſed ut inde ordiar, ipſum altare novum eſſe, non ab initio, non a Chriſto, non ab Apoſtolis, primis fidei noſtræ Magiſtris inſtitutum contendo.

CAPUT

CAPUT XVI.

CAPUT. XVI.

Altare proprie dictum rem eſſe in Euchariſtia apud Chriſtianos novam, demonſtratur I. arg. quod de eo ſtruendo vel conſecrando nihil ſcriptum ſit. II. quod Chriſtus Euchariſtiam apud menſam non apud altare inſtituerit & celebrarit. III. Quod neque Apoſtoli neque eiuſdem temporis Chriſtiani Euchariſtiam ad altare, ſed ad menſam fecerint. IV. Quod Iudæi nuſquam priſcis Chriſtianis obiecerint aliud præter ſuum poſitum ab iis altare. V. Quod in quibus locis ſuum Chriſtianiſmum prædicant, altaria ſtatim erigere, Latini quidem ſoleant; Apoſtoli vero numquam ſimile aliquid feciſſe reperiantur VI. quod altaria everſa in perſecutionibus Latinorum quidem paſſim memorentur; ſimilibus vero Chriſtianorum ad an. D. 300. temporibus nuſquam dicantur.

NAm ſi Evangelicos codices conſulamus, Chriſtum Dominum Euchariſtiam inſtituiſſe, confeciſſe, diſtribuiſſe videmus, non ad altare, ſed ad menſam; & quidem eandem ad quam erat cœnatus, id eſt ad menſam communem; communis ad cibum ſumendum non ſacri ad immolandum Deo victimam uſus. Omnes ea de re conſentiẽtes: niſi fallor, habemus; nec dum quiſquam, quod equidem ſciam, repertus, qui menſam, ad quam tum Apoſtoli accumbebant, lapideam ex lignea, ſacram ex cõmuni arcana aliqua conſecratione a Chriſto factâ fuiſſe ſuſpicatus ſit. Si Chriſtus, quod iſtis nunc decernere placuit, voluiſſet mortis ſuæ ſacramentum nefas eſſe apud menſam, vel alibi quam in altari confici; cur non Apoſtolos lapidem ſibi parare, & in triclinium portare juſſit, Romanis mox à ſe ritibus ſua voce & manu in aram tanto ſacrificio dignam, conſecrandum ac dedicandum? Quid ſapientiſſimum, eundemque potentiſſimum religionis noſtræ Principem atque auctorem prohibuit rem vel tam claram atque obviam intelligere, vel tam facilem facere? Neſcivit ſcilicet, quod Latinorum etiam pueri, nunc ſciunt, vel abſque hoc ſacrificio perſum ire omnem, quam inſtituebat, religionem, vel hoc ſacrificium non alibi, quam in altari peragi fas eſſe. Avertat ipſe a nobis impias mentes, ut quicquam quod eſſet nobis ad ſalutem neceſſarium, vel neſciviſſe ipſum, vel nobis invidiſſe putemus. Atqui hoc tantum, tamque neceſſarium (ſi Latinis credimus) arcanum non modo neque verbo, neque facto docuit, ſed ita Euchariſtiam ipſe ſuâ adminiſtravit, ut id ipſum, quod iſti tantopere urgent, & in quo religionis proram ac puppim ſitam eſſe volunt, contrario exemplo refutare ac refellere voluiſſe videatur. Totum enim ſacrum in menſa lignea confecit; totum ex eadem illa menſa ſuis diſtribuit; Altaris, in illo, ubi princeps Euchariſtiam imbuit, triclinio

Cap. XVI. nullum uſpiam veſtigium cernitur. Latinos mihi vide, qui neceſſarium ad hoc ſacrum eſſe altare arbitrantur; quam illi ſollicite caveant, ne extra altare quiſquam ſuorum miſſificet; quanta religione ac pæne ſuperſtitione totam conſecrationis formam certis conceptiſque verbis, definitis ritibus, præſcriptis cātibus expreſſerint; de conſecrantis veſte, mitra, greſſu, omnibus denique actibus, ac pæne etiam nutibus leges tulerint, & in tabulas retulerint. Ac illi quidem merito in re, quam tum gravem, tamque momentoſam putant, hanc accuratiſſimam diligentiam adhibent; in qua ex eorum ſenſu ac judicio peccare citra immane periculum non licet. Nihil dubitandum eſt quin Dominus Chriſtus eadem facturus fuerit, ſi idem ejus fuiſſet de altaris apud ſuos neceſſitate ſenſus. Moſis ſane multo quam Latinorum altare minoris erat dignitatis, uſus ac pretij. Atqui ne ſuo quidem Moſes hac in parte defuit. Quæ materia, quæ forma, qui uſus, quæ dedicatio ejus eſſet, ſigillatim maxima, quod in ejus litteris apparet, cura explicavit. a Chriſtus de Latinorum altaris ne unum quidem verbum in totis Evangeliis fecit; de eo à quoquam Apoſtolorum vel Evangeliſtarum ne unam quidem litteram ſcribi curavit. Hoc ipſum jam, quod nihil tali tempore ac loco de altari dixit, ſatis eſt, ut ad hoc ſacrum nemo Chriſtianus altare adhibere auſit, nedum ut eo neceſſario requiri putet: quod ſi aliter eſſet & res ipſa & Moſis in Chriſtianæ veritatis umbris diligentia credere nos cogunt optimum maximum noſtræ religionis auctorem non fuiſſe prætermiſſurum. Sed quid Chriſti de altari ſilentium urgeo? Ille vero ſuo facto multo, quam ullo voce clarius, quid ſibi placeat edixit: cum hoc ipſum ſacrum, quod Latini abſque altari fieri poſſe negant, ipſe in menſa, ad quam erat cœnatus, confecit; atque diſtribuit. Ergo in ipſa, ut omnes vident, rei origine menſa quidem fuit: altare nullum fuit. Putant Latini iteratum Emmaunte Euchariſticum ſacrum intelligi, ubi b dicitur *recumbēs cum duobus diſcipulis accepiſſe panem, benedixiſſe ac fregiſſe, & porrexiſſe illis.* Ne hic quidem ullum cernitur altare: Menſam fuiſſe, in qua hoc, quicquid fuerit, factum eſt, vel hoc arguit, quod *recubuiſſe* cum diſcipulis hoc acturus dicitur. Ad menſam enim recumbitur: ad altare quemquam *recubuiſſe*, inauditum eſt. Iam evecto in cœlum Domino, eadem apud Apoſtolos, eorumque diſcipulos rerum facies occurrit. Narrat c Lucas diſcipulos *perſeveraſſe in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus*; moxque addit eos *fregiſſe circa domos panem.* In menſa fregiſſe, non in altari ex eo intelligimus quod ſequitur, *ſumebant cibum cum exultatione & ſimplicitate cordis.* Hinc enim eos apparet Chriſti exemplo cœnæ communi ſacram continuaſſe: adeoque panem ſacrum ad eandem illam menſam ſumpſiſſe ad quam erant cœnati. Quod ipſum quoque docent ædes, in quibus ad ſacras illas epulas conveniebant, quas privatas ſingulorum fidelium fuiſſe inde diſcimus, quod *circa domos* dicuntur fregiſſe *panem*, id eſt modo in hujus modo illius ædibus, ut erant opportunum. Atqui altare, non in communi, ſed in ſacro loco poni ac conſtitui fas

a Exod. 27. & 28. & Num. 7. & alibi.

b Luc. 24. 30.

c Act. 2. 42. 30.

& ſolen-

& ſolenne eſt. Neque hic mihi quiſquam geſtatilia & *viatica* altaria CAP.XVI.
fuiſſe ſomniet. Eorum enim uſum noſtris per multa poſt Apoſtolos ſecula, ignotum fuiſſe certum eſt, & poſtea ſuo loco demonſtrabitur. Sed & urbis, in qua hæc geſta ſunt, ratio nos vetat de altari apud noſtros ullo ſuſpicari. Hæc enim fiebant Hieroſolymis, qua in urbe templum & Pontifex, totuſque ſacerdotum & Seniorum ordo adhuc conſiſtebant, & quod pertinet ad ſacra, ſuo jure libere utebantur. Hos vero in hac ſuæ religionis arce ullum, præter id, quod in templo erat, altare aliud erigi vel nominari à ſuæ gentis hominibus paſſuros fuiſſe incredibile eſt. Certe de hoc, ſiquid à noſtris hujuſmodi tentatum fuiſſet, veluti de infando piaculo, capitalique in legem ſuam contumelia, inſignique in Deum impietate conqueſti eſſent. Atqui in Iudæorum adverſus noſtros criminationibus, quæ in divino Actuum Apoſtolicorum volumine ſatis multæ memorantur, nulla hujus fit mentio, quæ omnium graviſſima, & apud Iudæos invidioſiſſima futura erat, ſi verum eſſet erecta jam tum fuiſſe à Chriſtianis ad ſacrum Euchariſticum altaria. Id ipſum ex iis colligere eſt, quæ Lucas alibi narrat, *d* Paulum Troade cum fidelibus in domus privatæ *cœnaculo* *ad frangendum panem conveniſſe*; quod nemo dubitat de Euchariſtiæ celebratione dictum eſſe. Vnde autem in illud cœnaculum illatum repente eſſet altare, cum Paulus iter illac faceret, cum altare in ſacro, neque alibi, collocari fas eſſet? Denique idem, etiam multo clarius, ex iis apparet, quæ Paulus de Euchariſtia in priore ad Corinthios epiſtola ſcribit. *e* Docet enim in illa Eccleſia ſtatim poſt Cœnam, ſive *agapen*, ad eandem adeo menſam, ad quam erant epulati, celebratum fuiſſe divinum illud ſacramentum. Non ergo ad altare, ſed ad menſam ſumendis cibis, non ſacrificiis peragendis, factam paratamque, Euchariſtiam celebrare Apoſtolicis Eccleſiis ſolenne fuit. Itaque ipſe alibi non *altare*, ſed *menſam* in eodem argumento verſans diſerte vocaverat, *f* ad quam fideles communicabant; *Non poteſtis* (inquit) *menſæ Domini participes eſſe & menſæ dæmoniorum*. Non ergo ad *altare*, ſed ad *menſam* ſacra Euchariſtiæ communio fiebat in Eccleſia Apoſtolica.

d Act. 20. 7.

e 1. Cor. 11. 20. & ſeq.

f 1. Cor. 10. 21.

Quem uſum apud Chriſtianos proxime ſecutis poſt Apoſtolos temporibus mutatum fuiſſe, nihil in iis, qui illius memoriæ extant, libris ſuadet; nonnulla, manſiſſe perſuadent. Ac in primis id ipſum, quod in Apoſtolica Eccleſia obſervatum eſt; Iudæos ſcilicet nihil Chriſtianis toto illo tempore de violato divinæ legis unicum altare apud ſuos erigi præcipientis mandato, objeciſſe. Superſunt quædam à noſtris illius ævi Theologis editæ adverſus Iudæos lucubrationes, in quibus memorantur ac refelluntur quæcumque illi in Chriſtianam religionem probra vel crimina conjiciebant; præſertim ſiqua eſſent in hoc genere gravia, ac ut ſic dicam, capitalia; quo in cenſu haud dubie futurum erat, ſiquod vere noſtris fuiſſet, altare; præcipuum

Cap.XVI. Chriſtiani cultus, ſi Latinis credimus, fundamentum. Atqui non in his magis quam Apoſtolicis monumentis ullum extat hujus criminationis Iudaïcæ veſtigium. Nam ut Tertulliani adverſus Iudæos opus taceam, habemus Iuſtini luculentiſſimum cum Tryphone Iudæo de religione colloquium circa an. D.150.editum;in quo videmus Tryphonem cætera quidem, quæ perfidis illis in Chriſtianiſmo culpare ac damnare ſolenne ſemper fuit,diligenter objectare;nullam vero de altaribus Iuſtino facere invidiam. Nondum ſcilicet apud noſtros ullum, de quo eos Trypho pulſaret,altare erat.

Præterea obſervo Latinos, cum in aliquas infidelium provincias ſuæ religionis propagandæ gratia proficiſcuntur, ubi primum in iis locis pedem fixerunt,nihil habere antiquius,quam ut ædiculam exſtruant, & in ea altare ponant. Ita Michael Rogerius Ieſuita, cum Cantonem, Sinarum urbem veniſſet,g inprimis à Magiſtratu petit,ut ſibi concedatur domus, in qua ſacrificare liceat, quamdiu illic victurus eſt. Impetravit, ſtatimque in ea domo ædiculam pro præſentibus copiis inſtruxit, aramque in ea collocavit, ac decentiſſime ornavit; quo ſpectaculo affecti Sinæ plurimi paſſim hominem inviſebant. Idem cum aliis duobus ex eadem Societate collegit, cum Xanchinum apud eoſdem Sinas veniſſet, h ineunte anno D. 1583. cum bona Magiſtratus urbani venia, ædiculam illic quoque exſtruit, atque exornat; in qua altare ſcriptor collocatum fuiſſe eo ſatis ſignificat, quod Socios ibidem miſſificaſſe tradit; quod abſque altari fieri nefas putant. Gaſpar Villela, ex ejuſdem Ignatij ludo, cum Meacum, nobiliſſimam Iaponum civitatem vix eſſet ingreſſus, illico peramplam domum coemit, i & templum, quod non fit ſine altari, inſtruxit. Eundem Sacayj Iaponum quoque civitate, fanum itidem ædificaſſe, etiam antequam quiſquam civium nomen Chriſto dediſſet, narrat k ejus collega Arias Sanctius. Ioannes Vreman, vir ejuſdem ordinis ſcribit, l cum Daïfu pulcherrimas, quas ſui Latini Nangazachi in Iaponia extruxerant Eccleſias cremaſſet, Ieſuitas etiam perſecutione flagrante, cœnaculum omnium quæ domi habebant pulcherrimum, ſelegiſſe, & in eo ſacellum una cum altari & præclaris ornamentis inſtruxiſſe ac dedicaſſe;adeo res Latina ſine æde & altari conſiſtere nequit. Chriſtophorus item Borrius, ejuſdem ordinis refert m Buzomum Ieſuitam, cum in aulam Cocincinenſem primum veniſſet, Eccleſiam ſibi ſtatim conſtrui curaviſſe, in qua ſacra faceret; & mox mulierem nobilem à Buzomo ad Latinorum cultum converſam, multa domi ſua altaria, & oratoria erexiſſe. Ita & Emmanuel Pinnerus Ieſuita ſe ſuoſque tradit n cum Lahore ab Achebaro Mogorum Monarcha benigne eſſent excepti, Eccleſiam prope palatium illico molitos eſſe loco peropportuno, tum ad ſacrificium, tum ad populum operis elegantia capiendum. Sacrificium quod dicit, altare arguit in illa Eccleſia ſimul collocatum fuiſſe. In aliis eorumdem annalibus legimus o Suarezium unum quoque ex Ignatianis ſodalibus cum Cambayam apud Indos fidei

g Iarr. in reb. Ieſuit. Ind. c. 4. c. 22.

h Id. ibid. c. 24.

i Epiſt. Iap. L. 3. p. 171. a.

k Ibid. p. 178. A.

l Vrem Ann. Iapon. an. 1615. 1616.

m Borr. Relat. Cocin c. Patt. 2. c. 2. p. 104. 105.

n Relat. de Mog Ieſ. c. an. 1598 p. 27. B

o Iarr. L. 5. rer. Ieſuit. apud Ind. p. 221. cap. 30.

CAPVT XVI.

ſuæ prædicandæ gratia veniſſet oratorium & altare ſtatim ibi conſtruxiſſe: & in Africa exteriori Barreiram quemdam Ieſuitam in portu Burræo & apud Serram Lionam cum per loca illa tranſiret, Eccleſias exſtrui juſſiſſe, cum tamen nullus adhuc in iis locis eſſet Chriſtianus. Eadem apud Braſilienſes fuit Ieſuitarum diſciplina. Cum enim quatuor illius ordinis ſodales an. D. 1594. ad montem Raci in illa terrarum parte poſitum ad baptizandos barbaros pervenisſent, *p* fanum ante omnia exſtruxerunt, & in eo altare poſuerunt. *q* Plura recitare & tædet & ſupervacuum eſt. Hæc ſatis ſunt, ut ex iis quivis intelligat quibus altaris religio eſt, eos abſque hoc Latini cultus inſtrumento nihil aggredi debere: maxime vero in iis quæ ad convertendos ad Chriſtum Gentiles pertinent: quę quam ſint Ieſuitarum de ſacrificij Miſſalis divinitate ac neceſſitate dogmati conſentanea omnes vident. Itaque ſi Apoſtolorum eadem fides & praxis fuiſſet; profecto in eorum & primorum diſcipulorum hiſtoriis altare alicubi extaret, eſt nunc in Ieſuitarum Annalibus paſſim extare videmus. Atqui apud antiquiſſimos Chriſtianiſmi ſcriptores nihil tale reperitur. Lucas in Actis, quæ Petrus, maxime vero quæ Paulus ad Gentilium converſionem geſſerunt, diligenter ac copioſe narravit; ut ille Cornelium Centurionem, ad quem divinitus erat miſſus cum univerſa familia baptizaverit; hic vero & Lydiæ, & Stephanæ, & commentarienſis familias ad Chriſti fidem traduxerit: ut Epheſi totum biennium in hoc labore non ſine magna fruge conſumpſerit; ut Aſiam, ut Macedoniam, ut Corinthum & Achaiam eadem mente eodemque conſilio peragrarit: & Melitam luce Evangelica colluſtrarit; ut Romæ biennium in proprio conducto egerit. Nonne mirabile eſt qui Pauli ſermones, qui miracula, qui ærumnas qui perpeſſiones, & dura certamin tam diligenter omnia exſequitur, de altari ab eo poſito in aliqua tam multarum Provinciarum, urbiũ, familiarum ne unum quidé uſpiam verbum feciſſe? Profecto vel Lucæ in tradenda divina hac hiſtoria fides damnanda eſt (quod nemo pius concesſerit vel confitendum eſt rudi illo ſæculo ignotum adhuc fuiſſe Apoſtolis altaris in Chriſtianiſmo uſum. Cur enim ſi in uſu fuiſſet, ejus Lucas potius quam Ieſuitæ oblitus fuerit, nulla ratio eſt. Extant & alia Petri Acta, ante Origenis ut conſtat, tempora à Pſeudo-Clemente ſub nomine *Recognitionum*, vel περιόδων *Circuituum*, ſive *Itinerarij* Petri, ficta quidem illa fateor, ſed tamen ad eam doctrinæ & diſciplinæ formam in plæriſque fere omnibus eſficta, quæ tum apud Chriſtianos obtinebat. Atqui ne in iſtis quidem apocryphis magis quam in veris & canonicis Petri actis ullum uſpiam occurrit Miſſalis altaris veſtigium, tametſi in iis multæ Petri apud Ethnicos peregrinationes ad eos convertendos inſtitutæ narrentur. Ille neque Cæſareæ neque Ptolemaïde, vel Tyri, aut Sidone, aut Tripoli Syrico, aut Laodiceæ, vel deniq; Antiochiæ, in quas urbes veniſſe fingitur, ullũ cum in eas primũ ingrederetur factũ, fanũ vel altare (quod Ieſuitici moris eſt) conſtruxiſſe dicitur. Sed neque ſcriptor altaris meminit, ubi quibuſdam

p ibid. c. 46. p. 391.

q Id. ibid. l. c. 18. p. 418.

Caput XVI.

à ſe baptizatis Petrus ſacrum panem miniſtraſſe narratur his ſimpliciter verbis. Euchariſtiam frangit cum eis neque cùm Theophilum Antiochenum civem ingentem domus ſuæ baſilicam Eccleſiæ nomine conſecraſſe fabulatur, *s* quo loco nemo eſt Ieſuita, qui in ſimili hiſtoria non fuerit adjecturus in ea egregij operis altare, fuiſſe erectum. Pſeudo-Clemens cathedram quidem Petro in ea ab omni populo conſtitutam dicit, de altari, ne unum quidem μῦ ſcribit.

Sed & aliud & nobis ejuſdem rei non obſcurum argumentum, quod cum graviſſimæ ac pæne continuæ fuerint totis illis tribus primis Chriſtianiſmi ſæculis in noſtros perſecutiones à Principibus Ethnicis, nullus in earum deſcriptionibus locus occurrit: qui noſtrorum altaria ſubverſa disjecta ve, vel alio modo corrupta aut læſa ſignificet. Incredibile autem eſt vel altaria ſiqua tum apud Eccleſiam fuiſſent, illæſa in illis cladibus atque integra manſiſſe, vel ſcriptores ſi ea violata eſſent, non aliquam ejus injuriæ mentionem facturos fuiſſe, qua vix ulla major, vel religioſis hominibus gravior in ſua ſacra fieri poteſt. Notum eſt talibus locis & Iudæos, & Ethnicos altarium ſuorum caſus atque contumelias vix unquam prætermittere. Ita Elias religionem ab Iſraëlitis fœdiſſime violatam apud Dominum complorans ſubverſa ſtatim altaria memorat, *t Dereliquerunt pactum tuum filij Iſrael; altaria tua deſtruxerunt; Prophetas tuos occiderunt.* Et Maccabæorum temporibus inter cæteras Iudæis ab hoſtibus illatas clades *profanatum altare* non ſemel memoratur, *idolum deſolationis ab Antiocho ædificatum ſuper altare Dei, altare repletum illicitis.* Sed quid ego longinqua conſector? Latinos ipſos vide. Illi quidem nihil in ſuis adverſis, ſiqua iis ob religionem accidunt, vel indignius ferunt, vel diſertius commemorant ac deplorant, quàm ſuis altaribus illatas à Paganis injurias. Balthazar Gagus Ieſuita ſuorum apud Iaponas Firandinorum graviſſimam perſecutionem narrans *templum cum ara diſturbatum fuiſſe à barbaris idololatris* tradit. *x* Similia loca, quorum vix numerus iniri poteſt, deſcribere piget. Si ergo horum Latinorum paria olim hac in parte fuiſſent antiquiſſimorum Chriſtianorum ſacra, dubitandum non eſt, quin aliqua altarium in eorum perſecutionibus futura fuerit mentio. Atqui *erepta iis fuiſſe cæmeteria, y* in quibus ſacri conventus fiebant, ereptas, quod idem eſt, *areas*, *z Eccleſias ſolo æquatas, a Scripturas igni abſumptas, b conventicula immaniter diruta, c ſcripta ignibus data d* ab illius ævi ſcriptoribus diſcimus. Qui vero de Chriſtianorum altari ab Ethnicis everſo, violato, læſo quicquam dicat, plane nemo eſt. Extant Acta Fœlicis Flaminis Cirthæ in Africa a. D. 303 confecta: Narrant *e* Fœlicem, Curatorem Cirthenſem, *veniſſe ad domum, in qua Chriſtiani convenire dicebantur*: omnes domus angulos curioſiſſime ſcrutatum, ſiquid iſtic ſcripturarum reperiret. Quid in ſingulis locis invenerit accuratiſſime annotatur: calices aureos, item argenteos aliquot, urceola, lucernas ex eadem materia, alia plurima reperiſſe, cum omnem illius domus ſupellectilem anxie excuteret. De *Altari*,

de

s Id. l. 10. extr.

t 3. (Hebr. 1.) Reg 19. 14

u 1. M 1c. 4. 33. c. 1. 57 & 1. 2 c. 6. 5.

x Epiſt. Iap. L. 2 p. 545. B.

y Paſſ. Cypr. & Euſ. Hiſt. l. 7. c. 11.

z Tertull. ad Scap. c. 30

a Euſeb. Hiſt. l. 8 c. 2.

b Ibid.

c Arnob l. 4 p. 191.

d Id. ibid.

e Act. Afr apud Baron. A. D. 303. §. 35.

de *imaginibus* de *crucibus*, quæ latino hodie altari vix unquam deſunt, Fœlicem vel à noſtris quæſiviſſe, vel quicquam horum apud eos reperiſſe, nuſquam in Actis illis legimus. CAPVT. XVII.

CAPVT XVII.

Arg. VII. inde ductum, quod Pagani, Celſus apud Origenem, Cæcilius apud Minutium, omnes vulgo apud Arnobium, Iulianus deſertor apud Cyrillum Alex. Chriſtianis exprobrent, quod nullas aras, nulla altaria habeant. Refellitur inſcitia Bellarmini ad hoc argumentum reſponſio.

SEd Gentilium de noſtris querela, nullum iis altare fuiſſe etiam validius probat, quam Iudæorum, quæ ſupra obſervata eſt, ea de re taciturnitas. Querebantur enim veteres jam à primis temporibus Pagani, quod Chriſtiani nulla haberent in ſuis ſacris altaria. Celſi, quem Origenes ſub Hadriano Auguſto, id eſt circa an.D.140. vixiſſe auctor eſt, hæ jam tum erant de Chriſtianis in ſua contra eos diſputatione voces; f *Non ferunt* (inquit) *templa, aras, & ſtatuas inſpicere.* ἐκ ἀνέχονται νεὼς ἱρῶντες καὶ βωμὸς καὶ ἀγάλματα. Significat eos aras, neque ullas ipſos apud ſe habere, neque earum, quas alii, puta Pagani, habent vel aſpectum ferre. Hunc enim eſſe Celſi ſenſum vincunt verba ſtatim continenterque ſequentia; *Ac ne hoc quidem Scythæ & Numidæ & Seres impii* (ferunt ſcilicet) *non aliæ gentes, quæ tam religione carent, quam moribus.* ὐδὲ γὰρ Σκύθαι πω, ὐδὲ Λιβύων οἱ νομάδες, ὐδὲ Σῆρες οἱ ἄθεοι, ὐδὲ ἄλλα ἔθνη τὰ δυσαγέστατα καὶ ἀνομώτατα. Qui iſtas gentes altaria quoque ut Chriſtianos, refugiſſe dicit, hos ille apertiſſime ſignificat non modo Græcorum & Romanorum Gentilium altaria exhorruiſſe; ſed & ipſos nulla plane apud ſe habuiſſe totumque hunc colendi per altaria conſecrata Numinis ritum contempſiſſe atque repudiaſſe. Populos enim iſtos, quos Chriſtianis hac in parte exæquat, conſtat, quod ipſe de Perſis Celſus ſtatim ex Herodoto nominatim tradit, *aras ipſos quidem nullas dedicaſſe*, & qui aliquas dedicarent, ut Græci & Romani, eos vero *pro ſtultis habuiſſe*. Πέρσας οἶδε (inquit) βωμὺς ἐκ ἱδρυμένους, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἱδρυομένοις μωρίαν ἐπιφέρουσι. Sed ejuſdem eadem de re alter eſt, etiã hoc clarior, locus, in quo dicit noſtros *ararum, ſtatuarum, & templorum dedicationes fugere ut hac veluti teſſera occulti fœderis fidem ſanciant.* ὁ Κέλσος φησὶν (inquit Origenes) ἡμᾶς βωμὺς καὶ ἀγάλματα καὶ νεὼς ἱδρύεσθαι φεύγειν. ἐπεὶ τὸ πιστὸν ἡμῶν ἀφανῦς καὶ ἀπορρήτου κοινωνίας οἴεται εἶναι σύνθημα. Ergo ſi huic credimus (neque video, quid nos ei credere vetet de re manifeſta publicaque, & omnium oculis expoſita teſtimonium dicenti)

f Celſ. apud Orig. l. 7. contr. Celſ. p. 384.

g Ibid l 8. p. 400.

Caput XVII.

Chriſtiani ſub Hadriano Principe, id eſt altero à Chriſti in terris natali ſæculo, jam adulto, nulla adhuc altaria dedicabant; nulla in cultu Dei religioſo adhibebant.

Eodem ſecundo ſæculo, ſed jam vergente ac pæne præcipiti, adeſt alter de eadem Ethnicorum objectione luculentiſſimus teſtis Latinus, Cæcilius homo ipſe quoque Paganus. Hic enim in ea oratione quam contra Chriſtianam religionem declamitat apud Minutium, vetuſtiſſimum illius memoriæ ſcriptorem Chriſtianum, inter cætera crimina ac probra, quæ magna cum invidia, in noſtros jactat, Cur (inquit) [h] *nullas aras habent? templa nulla? nulla nota ſimulacra?* Sed etiam quarto ineunte ſæculo manſiſſe eandem Ethnicorum de nullo apud noſtros altari opinionem, & hoc ipſum iſtos quoque pro gravi crimine, proque manifeſta impietate damnaſſe & Chriſtianis exprobraſſe patet ex Arnobio, illius memoriæ ſcriptore nobiliſſimo: Sic enim ille de templis, ſimulacris, ſacrificiis dicturus, Paganos ipſos compellans librum ſui operis ſextum pæne exorditur, [i] *In hac enim* (inquit) *conſueſtis parte crimen nobis maximum impietatis affigere, quod neque ædes ſacras venerationis ad officia conſtruamus, non Deorum alicujus ſimulacrum conſtituamus, aut formam; non altaria fabricemus, non aras, non cæſorum ſanguinem animalium demus, non thura, neque fruges ſalſas, non denique vinum liquens paterarum effuſionibus inferamus.* Hinc videmus Paganos nullum fuiſſe apud noſtros altare non modo putaſſe atque ſenſiſſe, ſed etiam pro immani crimine id ipſum noſtris objeciſſe, exprobraſſe atque inculcaſſe, ac per annos pæne ducentos ita cum Chriſtianis egiſſe, ut pro re manifeſta, confeſſaque in omni hac diſputatione ſumerent nulla illis altaria, nullas aras fuiſſe. Ac ne ſæculo quidem quarto jam adulto ita nobiſcum agere deſiciunt. Nam circa an. D. 362. hæc noſtris exprobrabat [k] Iulianus Auguſtus deſertor, *Neque enim* (inquit) *Abraham imitamini aras ei* (Deo Abrahami) *excitando, & altaria ædificando, ac ut ille ſolebat, eum ſacrificiis colendo.* οὐδὲ γὰρ τὸν Ἀβραὰμ μιμεῖσθε, βωμούς τε ἐγείροντες αὐτῷ καὶ οἰκοδομοῦντες θυσιαστήρια, καὶ θεραπεύοντες ὥσπερ ἐκεῖνος, ταῖς ἱερουργίαις. Quæ Cyrillus paulo poſt referens ſic expreſſit. *Quod autem aris erectis Deo non ſacrificamus, ſicuti divinus Abraham, rurſum nos arguit.* [l] ὅτι δὲ βωμοὺς οὐκ ἐγείροντες ἱερουργοῦμεν τῷ θεῷ κατὰ τὸν θεσπέσιον Ἀβραάμ, αἰτιᾶται πάλιν ἡμᾶς. His tam multis hoſtium teſtimoniis, Iudæorum noſtros de altaribus contra ſuum à Deo inſtitutum erectis nihil incuſantium Paganorum iiſdem ſacra abſque ullo altari per tria fere ſæcula exprobrantium, abunde confirmatur tribus iſtis, quatuorve ſæculis nulla fuiſſe apud Chriſtianos vera, proprieque dicta altaria, quæ qualiaque & olim apud Iudæos, atque Paganos, & nunc apud Latinos videntur. Neque tu mihi teſtium, utpote hoſtium, fidem elevaris. Scio non eſſe temere cuiquam homini etiam ſanctiſſimo, de inimico credendum, quod ira & odium etiam ſapientiſſimorum animos pervertunt, ut ea interdum de hoſtibus vel

credant

[h] Minut. Fæl. in Octa v. p. 25.

[i] Arnob. l. 6. contr. gent. init.

[k] Iulian. apud Cyrill. Alex l. 9. contr. Iul. p. 354. B.

[l] Ibid. p. 356. B.

credant vel fingant, quæ vera non ſunt; quæ etiam nonnunquam ab omni veri ſpecie aliena ſunt. De factis tamẽ publicis, ac hujuſmodi, quorum veritatem quiſque quotidie nullo negotio explorare poteſt etiam ſenſu, oculo, & manu; non puto hominem quantumvis inimicum, ſi mentis ſit compos, ac non plane perditus, facile mentiturum; maxime ſi nulla ei propoſita ſit vel mentienti merces, vel vera dicenti pœna. Pagani olim calumniatores horrenda quædam de nocturnis Chriſtianorum conventibus finxerunt. fateor; ſed quorum vanitatem, quæ nocte ſcilicet fieri dicebantur, non facile cuivis fuit deprehendere ac coarguere. Huc accedebat, quod iſta fingendi aliquam occaſionem nacti erant in flagitioſiſſimis ac turpiſſimis quorundam hæreticorum moribus; quorum ſcelera, ut etiam in aliis accidit in vniverſum Chriſtianorum nomen vel ex errore, vel etiam ex mera improbitate tranſlata ſunt. hic omnia alia. Negant Pagani Chriſtianis eſſe altaria; Atqui ſi erant, qualia hodie ſunt Latinis, res ipſa corporea ac ſolida eodem loco in omnibus Chriſtianorum ſynaxibus, cæmeteriis, oratoriis conſiſtens, certæ adhæc definitæque formæ improbam negantium impudentiam facile confutaſſet. Ergo ſiqua re vera fuiſſent; fuiſſe nemo etiam impudentiſſimus, negaturus erat; & ſiquis vel imprudens, vel improbus aliquando negaſſet, mendacium per res ipſas confutatum cito defeciſſet. Ne ipſa quidem illa de Thyeſtæis dapibus, promiſcuiſque fœditatibus initio tam avide excepta fabula diu manſit; Imo ne recentem quidem paulo honeſtiores admiſerunt. Trypho ſane Iudæus licet, & quidem ſatis pervicax, aperte tamen negat * ſe credere indigna ait quæ credantur; quod longe abſint à natura humana. Celſus altare noſtris nullum fuiſſe diſerte dicit, & quidem bis in vno libello. Annis poſt Celſum non paucis eadem Cæcilius de noſtris notat. Annis poſt Cæcilium centum Arnobius Paganos affirmatiſſime tradit iſta in religione noſtros criminari, & annis poſt Arnobiũ circiter ſexaginta Iulianus deſertor negat noſtros Deo vel erigere aras, vel ædificare altaria. Si re vera toto illo tempore altaria apud noſtros eadem erant, quæ nunc ſunt apud Latinos, plane ſtupidos & amentes iſtos Chriſtianiſmi adverſarios fuiſſe neceſſe eſt, qui rem adeo claram, adeo in quorumvis oculos ac ſenſus incurrentem videre aut intelligere tanto tot annorum ſpatio non potuerunt, totiſque pæne trecentis annis præfracte negarunt illa fuiſſe apud noſtros altaria, quorum ſi Latinis credimus, nullum fuit conventiculum nullum oratorium, nulla baſilica vel Eccleſiola, vbi non eſſet poſitum aliquod, ſaltem vnum altare; quorum ſacra (ſcilicet ex ipſorum opinione) ſynaxis, ſolennis ac legitima nulla ſine altari fuit.

CAPUT XVII.

* Iuſtin. Dia. l. cum Tryph. p. 1. ſ. lin. 27.

Bellarminus Celſi ex Origene & Paganorum ex Arnobio, & Iuliani ex Cyrillo teſtimonia intacta præterit omnia. Vnum Cæcilij apud Minutium memorat; m ſed *facilem eſſe* ait *ſolutionem. Nam* (inquit) *Chriſtiani illis tempo ibus diligentiſſime cavebant, ne ulli Ethnici intereſſent ſacris noſtris. Primum, quia non erant idonei ad tanta myſteria intuenda, deinde*

m Bell. L. 1. de Miſſ. c. 16. extr.

vero non ſimpliciter, ſed *notis* carere, adhibita cautione dicit: quod hæc ſcilicet in arcano haberi poſsent: palam & aperte, ut aras & templa, haberi nihil neceſse erat. Itaque nequid non verum diceret, orationem circumſcripſit, & *ſimulacra* eos non ſimpliciter, ſed *nota ſimulacra* habere negavit, id eſt quæ vulgo nota eſsent, quæque aperte conſpicienda, oculis omnium paterent. Quid, quod hæc Cæcilius, quæ de nullis noſtrorum aris & templis dicit, etiamſi ipſe per ſe non comperiſset, ea tamen didiciſse poterat, vel à Paganis Magiſtratuum miniſtris, qui cum noſtros ſacris ſuis operantes oppreſſiſsent, nullas in eorum conventu aras fuiſse obſervaſsent? Noſtros enim talibus locis atque temporibus à Principum pietati infeſtorum Miniſtris aliquando, imo ſæpe deprehenſos eſſe, & per ſe probabiliſſimum, eſt, & ex diſerto Tertulliani teſtimonio *n* certum atque exploratum) Id quoque Cæcilius aliunde accepiſſe poterat; nimirum à transfugis & deſertoribus, quos in tam adverſis rebus, non paucos fuiſſe conſtat; vel denique à fidelibus, etiam ab hoc ipſo Minutio, cujus erat familiaris? Quicquid enim de myſteriorum arcano finxeris, nulla profecto erat invidia noſtros etiam apud Paganos confiteri ſe aras habere, ſi vera haberent, vel iis carere, ſi re vera carerent. Cauſſa vero, quæ à Bellarmino duplex affertur, vtraque inanis eſt. Quod enim Pagani ad intuenda noſtrorum ſacra non eſſent idonei, eo, vt omnes vident, minime efficitur neque eos idoneos fuiſſe, ad diſcendum vel audiendum noſtri ne aras & templa haberent, an non haberent. Hoc eos ſcire myſterij dignitatem nihil minuit. Sed ad perſecutionem cavendam, quid neceſſe fuerit Paganos noſtrorum templa & aras celari, capere difficile eſt. Potius liquet ad odia perſecutorum minuenda utile futurum fuiſſe iis noſtrorum templa atque altaria oſtendi, (ſiquidem vere eſſent aliqua) vel ex ipſis Bellarmini rationibus, qui *noſtros* dicit & verè profecto dicit *o ideo vulgo exiſtimatos eſſe plane atheos, quod nullis Diis palā ſacrificare cernerentur.* Cum ergo illa de impietate invidia perſecutionis in noſtros flammam vel vna maxime accenderet, nihil ad hanc vel reſtinguendam, vel certe minuendam atque leniendam conducibilius erat, quam eum, vnde opinio de noſtrorum impietate manabat, errorem ex hominum animis revelli, neque id porro aliter fieri poterat, quam demonſtrando ſua noſtris, neque templa, neque altaria, neque denique ſimulacra defuiſſe. Nonne egregiam Bellarminus majoribus illis noſtris ſapientiam tribuit, quos ſingit ne perſecutores irritarent templa altaria, ſimulacra denique ſua iis conſulto ſtudioſe occultaſſe, quos cognita placatiores reddituia erant? Sed nihil neceſſe eſt in redarguenda futili Bellarmini ſolutione diutius immorari, quam ipſa noſtrorum ad illam Paganorum ſive quæſtionem, ſive criminationem reſponſio abunde refellit. Noſtri enim ad hunc locum, quod iis Pagani aras nullas fuiſſe exprobrabant, id adeo non inficiabātur, ut etiam aperte confiterentur atque concederent; hoc duntaxat refellentes, quod Pagani falſo ſibi perſuaſerant, nullam eſſe abſque templis & altaribus.

CAPUT XVII.

n Tertull. Apol. c. 7. p. 8. B.

o Bell. vbi ſupr.

Caput XVIII.

altaribus verum adverſus Deum pietatem. Atque hoc ipſum quod nos dicimus, adeo clarum atque manifeſtum eſt, ut id Perronius non fuerit auſus negare. *p Origenes* (inquit) *Celſo exprobranti nullos Chriſtianis eſſe* βωμοὺς (id eſt nullas aras) *id minime infitiatur, ſed confitetur.* Idem quod negat Cæcilius noſtras *ullas habere aras*, id vere ab eo negari, ultro concedit; *q* quo funditus evertitur omnis Bellarminianæ ſolutionis ſubſtractio, Paganos hæc Chriſtianis falſo objectaſſe conſtituentis, atque contendentis. Hæc ſcilicet eſt Latinorum artificum in propugnanda ſuorum altarium antiquitate concordia. Hic diruit, quod ille ædificat; neque ii quicquam penſi habent, vera-ne an falſa ſint, quæ afferunt, dummodo aliquid in rem ſuam dicant, quo imperitis imponere queant.

p Perron. Refut. libelli ſuo de colloq. cum Pleſſ. p. 22

q Id ibid. p. 229.

Caput XVIII.

Excutitur Perronij ad ſuperiora teſtimonia ſophiſtice, ſive grammaticatio, fingentis aram βωμὸν, *ab* altari θυσιαστηρίῳ *multum differre. Demonſtratur quam ſint inania hæc ejus ſomnia. Probatur* aram βωμὸν *latiſſime ſumi pro quovis altari, etiam eo, quod foco & ſanguine careret. Refelluntur Perronij argumenta, ab etymo & aliunde ducta. Sed & ſtare argumentum noſtrum de novitate Latini altaris, etiam ſi, quæ Perronius vana falſaque attulit, ea vera eſſent ac ſolida.*

IGitur dimiſſo Bellarmino, jam ſpectemus, quo modo Perronius hunc nodum diſſolvat. Ille vero ſuarum artium memor, hic multa turbat, & miſſis rebus voculas aucupatur; mira myſteria in *ara* vocabulo latere fingens, idque longe aliud ſignificare quam *altaris* nomen contendens. Aram enim eſſe vult *ſacrum focum, ſedem igni ſacrificiorum deſtinatam ac paratam*; *eoque factum, ut nonnulli, Varrone & Iſidoro teſtibus* aram ab ardendo dictam eſſe tradiderint. Eo refert vulgare apud Latinos verbum pro *aris & focis*, & Cæſaris Auguſti jocum ad Hiſpanos nuntiantes palmam in ara ei ſacra enatam. *Altare* vero aliud eſſe vult, quam aram; neque tamen, quid, id proprie ſit, docet; etiamne aram ſuo ambitu comprehendat, & in genere omnem locum ſignificet, ad excipiendam & mactandam victimam conſecratum, ſive cum foco, ſive abſque eo; an vero eum tantum locum ſignificet, qui ad rem divinam faciendam, ſed ſine foco, conſecratus ſit. Sed & de Græcis altaris nominibus, haud ſane perfunctorie philoſophatur; definiens βωμὸν idem eſſe Græcis, quod nobis *ara* eſt; θυσιαστήριον apud illos *altari* noſtro reſpondere; Græcoſque ait βωμὸν excepta ejus baſi, cætera cum ἑστίας & ἐσχάρας vocabulis confundere: duo autem illa Græca *focum* ſignificant.

r Perr. ub. ſupr. p. 229. 229. 230.

ſignificant. Auctorem in margine indicat Ammonium veterem Grammaticum Græcum. His ergo ita conſtitutis, totum hujus cauſſæ, quæ Paganis cum Chriſtianis erat ſtatum immutat, & alio transfert. Quæri enim inter eos fingit, non in genere, an aliqua Chriſtiani cujuſcumque modi, ſive cum focis, ſive abſque focis altaria habuerint) Habuiſſe enim eos aliqua inter utroſque confeſſum fuiſſe hariolatur) ſed in ſpecie, an altaria cum focis haberent. Hoc ſenſu & exprobraſſe Celſum & confeſſum eſſe Origenem ſ nullos Chriſtianis fuiſſe βωμοὺς; eodem negaſſe ſ Cæcilium noſtros *aras* habuiſſe; neque id inficiatum eſſe Octavium, Chriſtianiſmi apud Minutium defenſorem. Atque ita ſe Perronius effeciſſe putat, vt ex his Origenis, Minutij, Arnobij & Iuliani locis nihil aliud concludi poſſit, niſi hoc vnum, nulla priſcis illis Chriſtianis altaria fuiſſe, in quibus focus eſſet, & ignis ad cremanda dona numini oblata; ex quo minime conſequens eſſe, ne alia altaria habuerint, in quibus abſque igne & foco ſacrificium fieret. Hæc autem Perronius magna ut ſolet, pompa, magno non modo rudis popelli, ſed etiam ſemidoctorum hominum, (quæ turba in Aulis principum fere abundat) planus, ex Grammatices & Sophiſtices ſuæ penu deprompta oſtentat.

CAPVT XVIII.

ſ Ibid. p. 229.

Sed hæc omnis ejus ſolutio multis modis laborat. Nam & res aſſumit falſas, & ex iis, quod concludit, id perperam & falſo colligit. Donemus enim illi *aram* in hac diſputatione pro ea tantum ſumi, in qua id quod offertur partim incenditur, partim aliter conſumitur: patet ne hoc quidem ſenſu vere potuiſſe vel Ethnicos objicere, vel noſtros confiteri, quod ait Perronius, *nullas aras habuiſſe veteres Chriſtianos*; ſi illud quidem quod ipſe ſtatuit, conſiſtat, ſacras omnes illorum fidelium menſas totidem fuiſſe veri nominis altaria. Si ita eſt, apparet Eccleſiarum Hieroſolymitanarum menſas *aras* hoc ipſo ſenſu fuiſſe; in quibus ſcilicet donorum oblatorum pars quidem aliqua comedebatur à fidelibus; pars vero poſt communionem peractum reſidua igni (quod ſupra * ex Hesychio demonſtratum eſt) abſumenda committebatur; non aliter quam apud Hebræos, ipſoſque etiam Gentiles fiebat; quorum utrorumque plæraque vulgo ſacrificia partim cremabantur; partim ſacerdotibus, & iis, qui victimas obtulerant, in eſum cedebant. Cum ergo abſurdum ſit graves viros rem liquido falſam & objectaſſe Ethnicos, & confeſſos eſſe noſtros, neceſſe eſt eorum verba, alio quam quo vult Perronius ſenſu eſſe accipienda; ita nimirum, ut ſignificent nullum apud Chriſtianos veri proprieque dicti nominis fuiſſe ALTARE: id eſt apud quod ſacrificium externum vere proprieque dictum Deo offerretur; ſive foco, ſive eſu, ſive alia ratione conſumendum. Quo & illud ſecundo accedit, quod hæc Perronij tota tam longe petita gloſſa Latinos, etiamſi admittatur, nihil tamen juvat; quæ ſcilicet non tantum concedit, ſed etiam ſtatuit ac ponit veteribus Chriſtianis nulla fuiſſe altaria apud quæ quicquam arderet, aut incenderetur. Nam ſi ita eſt (quod eſt ſane ex Perronij hypotheſi) patet ne hodierna

* ſupr. L. 6. c. 11.

quidem Latinorum altaria ex hac Minutianæ & Origenicæ diſputationis flamma eripi poſſe. Nemo enim opinor, negaverit in hodiernis Latinorum altaribus, non aliquando, ſed ſemper, quoties quidem res divina fit, & ardere ceras & adoleri thura, & fumare *intortitia*, id eſt ni fallor, funalia. Ergo ex Perronij gloſſario, ſi is quidem in prioris definitionis linea conſiſtit, vere proprieque & etymi ab eo allati rationibus cógrue, nihil obſtat, quo minus ARÆ & ſint & dicantur omnia hodiernorum Latinorum altaria. Cum enim ille ex Celſi & Origenis, Cæcilijque & Octavij diſputatione conſtare velit priſcis illis Chriſtianis nullas fuiſſe ARAS, & ſiqua fuerunt altaria (fuiſſe autem totidem ille vult, quot erant ſacræ apud noſtros Euchariſtiæ menſæ) ea foci, ignis & fumi fuiſſe expertia; profecto negari non poteſt nullum illo ævo apud noſtros hujuſmodi fuiſſe altare, qualia nunc ſunt Latinorum omnia; apud quæ ſcilicet nullum fit ut omnes vident, ſine acerra & thure, igne, foco & & ſuaveolenti fumo ſacrum. Sed quo certius atque evidentius patefiat Perronianæ ſolationis vanitas, ea jam ex quibus educta atque conflata eſt, conſideremus. Tota nititur vna *ARÆ ab ALTARI* Grammatica diſtinctione, quaſi illo nomine non alia ſignificentur altaria quam ea in quibus ignis uſus eſt ad ſacra conſumenda. Atque hic inprimis illud eſt mirabile, quod hæc quæ tanto niſu tantaque arte excogitavit, non prius extruxit, quam ea ipſe omnia, & quidem continenter vna litura deleat; quin adeo ſuos ipſe triumphos disjiciat & quę fixerat, tropæa, revellat. *s* His enim quæ nuper retulimus declamitatis, & aliquot veterum ſcriptorum locis in ſuam rem recitatis, *Neque tamen* (inquit) *neſcio non omnes ſcriptores hoc inter altare & aram diſcrimen ſervaſſe*; ac Tertullianum fatetur *aræ* nomen de ſuis altaribus, quæ ſine foco ſunt, vſurpaſſe; & Arnobium ſcripſiſſe non modo aris: ſed etiam altaribus caruiſſe ævi ſui Chriſtianos: quibus ex Paganis ſcriptoribus addere poterat Iulianum, quem nuper edidimus diſerte pronunciantem *noſtros* neque βωμοὺς; neque θυσιαστήρια, id eſt ex Perroniano Gloſſario, *neque aras*, neque *altaria* Deo ad ſacrificandum erexiſſe. Vnde conſtat hos ſane locupletiſſimos Latini, Græcique ſermonis auctores utrumque aræ & altaris vocabulum promiſcue habuiſſe. Neque cæterorum alia fere ratio eſt. Vana enim ſunt & futilia, neque alio quam ad oſtentationem allata quæcumque ex Latio vel Græcia Perronius hic fruſtra convaſavit.

s Ibid. p. 130.

Primo enim ipſa hæc Perroniana *aræ* ab altari diſtinctio nova eſt; cujus nullus verus ex priſcis linguæ Latinæ ſcriptoribus, ac Grammaticis meminit. Servius longe aliud inter hæc nomina diſcrimen ſtatuit; *Superiorum* (inquit) id eſt cœlitum *& aræ ſunt, & altaria; inferorum tantum aræ*. Idem alibi: *Novimus aras* (inquit) *& Diis eſſe ſuperis & inferis conſecratas; altaria vero eſſe ſuperorum tantum Deorum*; eoque refert illa ſummi Poëtæ.

a Serv. in L. 2. Æn. altaria circum.

x Id in Virg. Ecl. 5. in. *En quatuor aras.*

—*En quatuor aras.*

Ecce

Ecce duas tibi Daphni; duoque altaria Phœbo. CAPUT. XVIII.

Daphnis nimirum mortalis fuerat; Phœbus Paganis, cœlitum vnus. Alij eadem habent. Vnde Iſidorus; *y Inter altaria & aras hoc intereſt: quod altaria Deo ponantur: ara etiam defunctis.* Quamquam ne hoc quidem altaris ab ara diſcrimen videtur ſervatum ab auctoribus. Nam Virgilius *altaria vocat,* z quæ Auguſto adhuc viventi, necdum inter ſuperos relato, ſacrata erant: y Iſidor. de diff. verb. ſent 127. z Virg. E. clog. 1.

Bis ſenos cui noſtra dies altaria fumant.

Hic enim juvenem ſibi *Romæ viſum*, cui altaria illa poſuerat, Auguſtum intelligi & per ſe patet, & Servius monet. Sed etiam alibi, a quas Erebi & Hecates, inferorum numinum *aras* Poëta dixerat, paulo poſt *altaria* vocat. *Stant aræ circum, mox altaria* dicit, a Id. l. 4. Æn.

Ipſa mola, manibuſque piis altaria circum.

Sed hæc vtcumque ſe habeant, adeo Perronium non juvant, vt ei etiam plurimum noceant. Nam præter ipſum rerum diſcrimen, ex his videmus *aræ* nomen latius quam altaris patere apud Latinos; cum *aræ* etiam quæ *Superorum* erant, dicerentur; *altaris* vocabulum non alia quam Superis conſecrata contineret. Qui ergo apud Minutium *aras* noſtris fuiſſe negat Cæcilius, plane quicquid vel hoc, vel illo nomine apud Ethnicos cenſebatur, à noſtrorum uſu removet, eoſque adeo etiam altaribus caruiſſe ſignificat, & Perronij figmentum evertit *altaria* noſtris aſſerentis: idque apud utroſque, Paganos inquam & Chriſtianos, confeſſum fuiſſe ſtatuentis. Huc accedit quod Perronius, non modo præter veterum Latini ſermonis auctorum ſententiam, ſed etiam contra legitimam diſtinctionum rationem duo illa *aræ & altaris* nomina inſcite ac perperam alterum ab altero ſecernit. Hæc enim probæ diſtinctionis lex eſt, vt ne ejus inter ſe partes coëant, ac, ut in ſcholis loquuntur, *coincidant.* Atqui hoc vitio laborat Perroniana diſtinctio. Ait *aram ſedem fuiſſe igni ſacrificiorum deſtinatam.* Bene eſt. *Altare* vero, Perroni, quid quæſo, erat? Certe & ipſum quoque erat *ſedes igni ſacrificiorum deſtinata.* Neque enim quiſquam, credo, rerum Paganicarum vſque adeo eſt imperitus, qui neſciat tam in *altaribus*, quam in *aris* ignem ad cremanda ſacrificia accenſum olim plærumque fuiſſe. Itaque apud Virgilium Latinus *caſtis adolet b altaria tedis:* & alibi apud c eundem Alpheſibœus quoque *verbenas & thura in altaribus adolet:* b Æn. l. 5. Nota ſunt illa ejuſdem Poëtæ: *e Altaria fumant:* & iſta, c Id Ecl. 8.

...... *Corripuit tremulis altaria flammis.* e Id Ecl 1.

Sponte ſua, dum ferre moror cinis ipſe... f Ibid. 5. Ecl. 8.

Item....: *Impoſitis ardent altaria fibris.*

Alia aliorum ſcriptorum mitto innumerabilia. Atque huc quoque pertinent illa inauſpicato à Perronio g ex Arnobio adducta verba, *Altaria ſuccenſa*, ex quibus intelligimus tam *altaria*, quam aras apud Ethnicos *ſuccendi ſolenne fuiſſe.* Quin & ſacrificiorum ita communem fuiſſe apud Ethnicos ignem & focum, ut raro abſque eo res divina g Perr. vbi ſupr. p. 229. 230. h Arnob. L. 6.

 fieret

Caput XVIII. fieret ex Porphyrio diſcimus, vbi de ſacrorum origine fuſe diſputat. Docet *i* enim ab initio cum primum homines Diis ſacrificare cœpiſſent, cum herbæ virentis primitiis, graminiſque foliis ac radicibus, totiſque illius naturæ germinibus ſacra facerent, *iam tum illa colligentes flammis adoleviſſe* πόας δρεπόμενοι φύλλα καὶ ῥίζας καὶ τὰς ὅλως φύσεως αὐτῆς βλαστοὺς κατέκαιον. Atque ex his ſuffimentis θυμιατήριον *k* Græcis dictum, quod Latinis acerra eſt, & τὸ θύειν ſacrificare, & θυσία ſacrificium. Nam verbum θύειν primum apud Græcos ſignificaſſe θυμιᾶν, adolere & ſuffire, non autem σφάξαι immolare, atque conſtanter ab Homero antiquiſſimo Græciæ ſcriptore in illorum quam in hoc ſenſu vſurpatum eſſe, luculentiſſime docet *l* Euſtathius in librum Odyſſeæ XIV. Sed & reperto frumenti vſu, *huius quoque alimenti contriti primitias in ignem Diis libatas fuiſſe:* poſtea etiam odores, flores, thus, aromata, ſacra facientes abſque vllis animatis victimis incendiſſe Porphyrius auctor eſt: *m* ac ut antiquiſſimum, ſic quoque Diis gratiſſimum eum ſacrorum ritum eſſe contendit, *n* in quo non ſanguine, ſed primitiis de terræ fructibus collectis res divina fit eorum, *partem coram Diis apponendo, partem vero adolendo.* τὰ μὲν παρατιθέντας, τὰ δὲ καθαγιάζοντας αὐτοῖς. Id autem in quo iſta vel apponebantur, vel adolebantur, altare & fuiſſe & dictum eſſe nemo dubitat. Ergo ne antiquiſſimis quidem temporibus ſine foco & igne fuiſſe altaria clarum eſt. Ex quibus apparet Perronium infœliciter grammaticari, & ſi verum licet dicere, plane nugari, dum *aram* ab *altari* eo diſtinguit, quod illa (vt ipſe loquitur) *ad ignem eſſet*, id eſt ita comparata, ut in ea quæ numini offerebantur, igne cremarentur: quaſi vero *altarium* non idem quoque vſus apud Ethnicos fuerit. Si ergo & Celſus atque Cæcilius cum objectant, & Origenes atque Octavius cum confitentur *noſtros nullas habuiſſe aras* eo utrique intelligunt noſtris nullum fuiſſe focum ſacrum, nullum locum in quo incenderetur aliquid Deo oblatum: hoc inquam, ipſo negant noſtros nullum *altare* habuiſſe, quia ſcilicet neque fere tum vllum erat altare, in quo non aliquid incenderetur. Atqui plane aliud vult Perronius: contendens noſtros jam tum *altaria* habuiſſe: idque dicit confiteri Origenem: hoc eſt Origenem & affirmare ſimul & negare Chriſtianos altaria habuiſſe.

Secundo ex his patefit Perronij dolus. Nam cum initio ſimpliciter dixiſſet *o aram eſſe ad ignem* (Francice *autel à feu*) id eſt aram ad ignem ſacrificiorum accendendum paratam ac deſtinatam: mox paulum progreſſus longe alia loquitur, aram illam ſuam definiens *locum immolandis, & cremandis hoſtiis, fuſoque in ſacrificiis earum ſanguini excipiendo dedicatum.* Atqui ille neque *de fuſo ſanguine*, neque de *immolandis hoſtiis* quicquam primo dixerat. Vnde nunc iſta nobis prodeunt? Satis ei erat ignis & focus, ut ea ara eſſet ac diceretur in qua ſacra fiunt: neque aliud flagitabat bella illa hujus nominis etymologia, quæ *aram* ab *ardendo* ducit. Nihil ne ergo incendi, nihil uſtulari poteſt, niſi quod ſanguinem habet.

i Porphyr. de abſtin. L. 2. §.
k ibid. p. 54.
l p. 55.
l Euſt. in lib. 20. odyſſ. p 2767. lin. 14.
m Porph. ub. ſupr. p. 55. 56.
n ibid. § 16. p 63.
o Perr. vb. ſupr. p. 228. expr.

habet, cujuſque ſanguis effuſus eſt. Hoc credo ne Perronius quidem diceret, ſi viveret. Ergo ille falſo & ſophiſtice ad aræ ſuæ definitionem præter ignem *& focum*, illam quam vafre & veteratorie hic adjecit, *ſanguinis effuſionem* aſſumpſit. Certe in antiquiſſimis illis Ethnicorum ſacris, de quibus nos ex Porphyrio diximus, herbæ, flores, fructus, farinæ, placentæ, thus & aromata Diis oblata & ſacrificata tantum fuiſſe patet; qualia Porphyrius Hermionei, & Clearchi Methydrij, & Docimi Delphij acceptiſſima Diis Sacrificia memorat. *p* In his aliquid adolebatur, & in ignem conjiciebatur: neque tamen ullius rei ſanguis effundebatur. Ergo id, in quo vel ſuper quo iſta, puta thus, flores, &c. offerebantur & adolebantur, veri nominis *ara* fuit, vel ex ipſa priori definitione, & ex illa eleganti *aræ* ab *ardendo* originatione, quæ ei tantopere placuit. Porphyrius certe ea loca, in quibus inanimata illa & exſanguia Diis offerebantur atque adolebantur βωμοὺς vocat, id eſt, etiam ex Perronij gloſſario, *aras*. Nam cum & primum animalia mactari cœperunt, homines dicit *q* τοὺς βωμοὺς αἱμάξαι, id eſt *aras cruentaſſe*, *vel ſanguine reſperſiſſe*; quæ adeo & *aræ* antea fuerant, ſed puræ caſtæque, in quibus non alia quam è terra nata, vel ex arboribus decerpta adolerentur. Tum de eo ævo loquens, quo nondum alia quam hujus generis ſacra fiebant, Thoas Thraciæ gentem, exciſos divinitus periiſſe dicit, *r* quod ſacrificare nollent *ſuper ſacris beatorum aris* ἕρδειν μακάρων ἱεροῖς ἐπὶ βωμοῖς. Faceſſat ergo illa hic falſo Perronij fraude aſſuta aræ definitioni lacinia, ut ara nulla dicatur, niſi quæ mactati animalis ſanguine reſperſa fuerit. Ethnicis tam *ara* fuit ea, quæ pura & incruenta odores fruges, aromata, & alia animæ expertia adolebat, quam ea, quæ animalia cremabat; tam quæ aqua, lacte, vino, melle, oleo, & aliis liquidis, quam quæ ſanguine imbuebatur & madebat. Quin imo his illas aras longe præferebat omnis Pythagoreorum ſchola, & Theophraſti atque Porphyrij cæterorumque, ut ex hujus diſputatione patet, Ethnicorum ſapientum cohors; eaque apud illos ſententia ipſis etiam Diocletiani temporibus florebat. Siquis illo ævo Chriſtianus thus idolo adoleret, is apud noſtros *ſacrificatus*, id eſt tam idoli Sacrificio pollutus cenſebatur, quam ſi ovem aut vitulum immolaſſet. *Ara* itaque & habebatur & vere erat in quam thus adolendum immittebatur.

CAP. XIX.

p Porph. l. 2. de abſtin. §. 15. 16. 17. p. 62. 63.

q Id. ibid. §. 7. p. 56.

r Ibid. §. 8.

CAPVT. XIX.

CAPVT XIX.

Diſtinctio aræ ab altari Perroniana amplius confutatur. Aræ etymon varium & incertum Intuta ab etymo ducta argumentatio. Aram Latinis dici etiam eam, quæ ignis expers. Ara piorum Delia. Menſam Domini non modo altare, ſed etiam aram dici à veteribus.

SEd tametſi hæc ſatis eſſe poſſent ad vindicanda à Perronii ſophiſtice Minutii atque Origenis ſupra recitata teſtimonia, juvat tamen ad plenam veritatis victoriam Perronianum de vera aræ βωμοῦ ſignificatione decretum penitius excutere. Hæc igitur erat, nova ſane, & hactenus quod ſciam, inaudita Grammaticæ Perronianæ lex atque definitio, ne *ara* ulla dicatur, niſi quæ ſit eadem, ut ſic dicam, *focalis, & ignitaria,* Francice *à feu*; id eſt, niſi in qua aliquid ardeat, uratur, incendatur. Quid ita, (inquam)? Quia (inquit) non defuerunt, qui, quod Varro *t* & Iſidorus *u* demonſtrant, *aram* ab ardendo dictam eſſe vellent. Ego vero & decretum ipſum novum, iniquum, falſumque eſſe aio, & rationem decreti vanam atque ludicram. De novitate decreti jam dixi. De ejuſdem falſitate mox dicã. Nunc rationem, qua nititur, expendamus. Aram ab *ardendo* quidam olim, quod Varro & Iſidorus teſtantur, dictam eſſe voluerunt. Ergo nulla ara vel eſt vel dicitur, quæ eadem ſit foci & ignis expers. Vide quæſo, quam futile ſit argumentum. *Aram* ex Varrone & aliis, & ipſo Peronij purpurato collega Bellarmino, *x* nonnulli dictam voluerunt, quaſi *anſam.* Ergo inquam, nulla vel eſt vel dicitur ara, niſi quæ anſas habet, Ne Perronius quidem credo, ridiculum hoc eſſe argumentum negaverit. Nil ergo obſtat, quin idem de ipſius bella illa ex etymo ratiocinatione cenſeamus. Imo hoc ejus argumentum iſto ab *anſa* ducto etiam aliquanto futilius eſt. *Aram* enim ab *anſa* genus ducere probabilius eſt, quam ab *ardere.* Vt enim *ara* fiat ab *ardeo* vix ut opinor patitur, Latini ſermonis analogia; ex qua ab *ardeo* fieret *arda*, vel certe *arſa*; non autem *ara.* Ab *anſa* vero veterum factam eſſe à poſteris *aram* Latinitatis ingenio congruit; in qua Grammatici ſciunt, & obſervarunt *y* non pauci, familiare eſſe litteram S. in R. tranſire, quo modo ex iis quæ priſci dicebant *Valeſius*, *Fuſius odos, colos, labos, vapos, clamos, honos*, poſteri duxerunt hæc quæ nunc omnes dicimus, *Valerius, Furius, odor, color, labor, vapor, clamor, honor*; & pro veterum *laſibus* & *feſiis*, poſtea placuit *lares* & *ferias* dici. Quin & aliud eſt *aræ* etymon apud eoſdem auctores, Servio, *z* ut videtur maxime, probatum; *Ara* (inquit) *dicitur à precibus, quas Græci ἀρὰς dicunt; Unde contra, imprecation κατάρα dicitur*; quę verba etiam ab Iſidoro deſcripta ſunt. Hinc recte *aram* dixeris, ad quam quæ Deo offeruntur

s Perr. ub. ſup. p 228. extr.

t Varro l.4. de l l.

u Iſid. l.15.

x Bell. l.1. de Miſſ. c.2. §. Sextum

y Perrot. in Corn. cop. p. 14. lin. 22. G. Sc. hopp. Gram. Philo 5.

z Serv. in 2. Æneid p. 626. Iſid. Orig. L.15. & de diff. verb. ſent. 227.

runtur, una cum precibus offeruntur, quæ ratio. Ideoque & aræ nomen *altari* miſſali ad unguem convenit. Itaque & hinc *altare Miſſale* nullum priſcis Chriſtianis fuiſſe effeceris; qui ſcilicet nullas *aras* etiam fatente Perronio, habuerunt. Cum ergo tam dubia ſit atque incerta nominis *aræ* origo, apparet nihil ex ea certi poſſe colligi. Quamquam ſi vel certo conſtaret aram ab ardendo dictam; ne ſic quidem efficeretur nullam *aram* dici apud Latinos, niſi aliquid in ea ardeat. Nemo enim neſcit paulo eruditior, quam longe à certis licet & indubitatis etymis vocabulorum ſenſum ſæpe abducat uſus; *quem penes arbitrium eſt & vis & norma loquendi.* Homerus ſuorum heroum galeas ſæpe vocat κυνέας: quod nomen *corium caninum* ſignificat. Nemo tamen tam ſtultus eſt, ut eas ex ære aut ferro fuiſſe neget, vel ex corio canino fuiſſe contendat. Alia ſunt hujuſmodi ſine numero: ut ne longe abeam, apud Latinos *Miſſa* etiam hodie dicitur, in qua nulla cujuſquam ſit ea miſſio, unde res nomen nacta eſt; & *particulæ* dicuntur hoſtiæ, quæ totæ & integræ ſunt, non autem cujusquam rei particulæ. Vocabula non raro à ſua origine diſſentiunt; quia varie imponuntur, interdum ob ſimilitudinem, aliquando ob uſum vel ex accidenti; ut eum in multos errores incidere neceſſe ſit, qui nomina urgere, & ex iis ipſas rerum naturas metiri velit. Faceſſat ergo hinc præpoſtera Perronianæ Grammatices ſeveritas. Nos aræ ſignificationem, non ex vocabuli etymo, quod & dubium, & lubricum eſt, ſed ex uſu & re ipſa inveſtigemus. Sed *focos* (inquit Perronius) Latini aris opponunt, ut ex eo apparet, quod ſæpe uſurpant, *pro aris & focis.* Quid ni inquam, opponant res inter ſe diverſiſſimas? unam humanam? alteram divinam? illam qua domus, hanc qua templa habentur & coluntur? Auguſti jocus, à Perronio allatus, nihilo magis eum juvat. Auguſtus nuntiantibus Tarraconenſibus *palmam in ara ejus enatam, Apparet* (inquit) quam ſæpe accendatis. Iocus, & in hac Auguſti ara, & in aliis plæriſque arguit vulgo ſolenne fuiſſe hoſtias cædi & cremari; quod nemo negat; nullam dictam fuiſſe aram, niſi in qua hoc fieret, non probat. Oſtendimus id quoque in altaribus factitatum, neque tamen Perronius abnuit, quin altare ſit & dicatur, in quo nullus ſit focus, nulla, quæ cædatur aut exuratur victima. Eadem aræ, quæ altaris ratio. Utrumque nomen eam ſedem ſimpliciter ſignificat; in qua res divina ſit, in qua ſacrificatur. Et res ſacra & ratio ſacrificandi diverſa pro gentium, temporum, religionum diſcrimine. Sed quæcumque ſit natura ac ratio, id omne, in quo Sacrificium peragitur, ara & altare promiſcue dicitur, atque hinc Græce θυσιαστήριον vocatur appoſitiſſimo ad rei naturam nomine; quaſi id, in quo vel ſuper quo ſacrificatur. *Eadem* quoque ratio eſt vocabuli Hebraici מזבח *mitsbeach,* quo *Sacrificium* dicitur, à זבח *Sacrificare.* Latini *altare* dicunt, à forma & qualitate, quod altum ſit, ut Servius, & cæteri conſentiunt, item *anſam* & poſtea *aram*, à ritu, quod Sacerdos, dum rem divinam facit aram teneat, vel ab adjuncto, quaſi ἄραν, quod preces religioſæ apud

aream

Cap.XIX aram fierent: vel denique ab ardendo, quod cor Perronij jubet. ob morem incendendi quæ in ara oblata erant. Itaque *ara & altare* plane rem unam & eandem apud Latinos ſignificant, tameſi ratio ſignificandi diverſa ſit: niſi ſicui poſitum inter iſta nomina à Servio diſcrimen ſequi libeat, quod equidem à Grammaticorum potius ingenio, vel à flaminum ſi forte & Pontificum ſuperſtitioſa περιεργίᾳ, quam à re ipſa, & ab auctorum uſu profectum eſſe arbitror. Sed hoc diſcrimen, qualecumque de cætero ſit, verum an fictum, nihil ad rem noſtram pertinet. Satis eſt, quod ex Virgilio, optimo linguæ Latinæ auctore, rem eandem oſtendimus utroque nomine citra ullum diſcrimen dictum eſſe & altare & aram Noſtri, Latinitatis peritiſſimi, idem ſe his duobus vocabulis intelligere teſtantur, dum iis promiſcue utuntur, Vt vetuſtiſſimus

*Apoc.6.9. Apocalypſeos interpres Latinus, qui θυσιαστήριον, quod in Græco eſt, *aram*

a Victor. in Apoc. T.1. Bibl. patr.p. 574. A. reddiderat* quod apparet ex Victorini Pictabionenſis commentario: *a* qui ad eum locum ubi nos legimus, *Vidi ſub altari animas interfectorum*, ipſe habet, *Vidi ſub ara animas occiſorum*, idque ſæpius nomen ibidem uſurpat, ita ut interpreti, ex quo illa verba refert, *ara* idem fuerit, quod vulgata noſtro *altare* & quod Ioanni θυσιαστήριον. Præter Victorinum, ita hunc locum à vetuſtiori interprete redditum fuiſſe indicat* auctor Homiliarum in Apocalypſin, quæ inter Auguſtini opera circumferuntur. Is enim Ioannis verba hæc exhibet. *Vidi ſub ara*

b 2.Paral.23. 17. *Dei animas interfectorum.* Sic etiam Hieronymus, quæ prius altaria dixerat, eadem ſtatim eodem verſu *aras* dicit; *b Ingreſſus eſt omnis*

m ibid.c.30 14. *populus domum Baal, & deſtruxerunt eam, & altaria ac ſimulacra ejus confregerunt: Matan quoque Sacerdotem Baal interfecerunt ante aras.* Eſt etiam ubi ea altaria dicit, in quibus ignis accendebatur: *Surgentes deſtruxerunt altaria, quæ erant in Hieruſalem, atque univerſa, in quibus adolebatur incenſum.* Cum ergo doctiſſimus ille interpres eo ſermone codicem ſacrum reddiderit, qui tum in uſu erat apud homines Latinos, non eſt dubitandum quin duo illa nomina vulgo eodem ſenſu uſurpata fuerint, ut plane fruſtra ſit Perronius, qui ex incerto nominis etymo fictitium illud ſuum *ara* ab *altari* diſcrimen contra communem apud veteres loquendi conſuetudinem inducere conatur. Sed nequid dubij ſuperſit, illud etiam hic obſervare operæ pretium eſt *ara* nomen ita late patuiſſe, ut *aras* vocaverint etiam illas, quarum eadem quæ cæterarum erat forma, ſi aliquis earum eſſet in religione uſus, tametſi apud eas nihil vel animatum, vel etiam inanime adoleretur: qualis erat Delia illa ara apud quam Macrobius ex Cloatio Vero, nullam hoſtiam cæ-

n Macrob. l. 1. Saturn. c. 6.p.329. ſam, ſed tantum ſolenni *Deum prece* veneratos fuiſſe tradit: cujus etiam Porphyrius meminit eo loco qui paulo poſt recitabitur. De ara illa Delia Macrobius hæc Veri Cloatij verba deſcribit: *n Deli* (inquit) *ARA eſt Apollinis* γενέτορος, *in qua nullum animal Sacrificetur, quam Pythagoram velut inviolatam, adoraviſſe produnt.* Sed & ex Catone hæc de eadem ara refert:

refert; *Nutrix* (inquit) *hæc omnia faciebat in verbenis, ac tubis* * *ſine hoſtiis, ut Deli ad Apollinis genitivi ARAM.* Eat nunc Perronius, & ſua nobis figmenta narret, vetans aram dici, quæ fumo, igne & foco careat. Iam cùm hæc ſit hujus nominis ratio, ut etiam ab ipſis Ethnicis eæ *aræ* dicerentur, apud quas nihil neque credebatur, neque adolebatur, modo earum forma eadem eſſet, quæ cæterorum altarium, & uſus item ad religionem aliquis; primo quidem hinc patet nihil Minutii temporibus apud noſtros fuiſſe, non modo in quo ſacrificia proprie dicta fierent, ſed ne ejus quidem formæ cujus vulgo erant olim Paganorum, vel ejus cujus hodie ſunt Latinorum altaria. Siquid enim hujuſmodi apud noſtros fuiſſet, Cæcilius non erat noſtris exprobraturus, nullas apud eos aras haberi, quippe qui ſiquas Deliæ ſimiles illi habuiſſent, eas nihilo ſecius erat pro veris aris habiturus. Secundo hinc quoque intelligimus, quam vana, ſit Perronij *o* ad Tertullianum *p* & Arnobium *q* cavillatio, quos ait hanc aræ ab altari differentiam minime obſervaſſe. Qui quæro eam obſervaſſent, quæ omnibus ante Perronium ſeculis inaudita, non ante in lucem prodiit, quam eam ipſe ex ſuo cerebro, peſſimæ cauſæ ſtudio obſtetricante tam multis poſt illorum virorum obitum ſeculis emiſit? Arnobium certe Latinæ linguæ periciſſimum hominem, etiam eorum, quæ in hoc ſermone abſtruſa ſunt & recondita curioſum, quique in his litteris ætatem contriverat, non latuiſſet id diſcrimen, ſiquod re vera fuiſſet. Cur autem id, ſi ſcivit, hoc loco neglexerit, nulla cauſa dici poteſt. Quod ergo aræ ab altari diſcrimen Perronianum neſcivit, hoc ipſo intelligimus id re vera nullum apud Latinos fuiſſe. Id ipſum de Tertulliano judicandum eſt, viro Patrum ſui ævi Latinorum doctiſſimo, linguarum & diſciplinarum callentiſſimo, adhæc Chriſtianæ fidei zelote ferventiſſima Hunc-cine viram putabimus ſanctiſſimam ac caſtiſſimam Domini menſam *aræ* vocabulo ſignificaturum fuiſſe, *r* ſi ſciviſſet *aram*, non aliam apud Latinos dici, quam quæ eadem beſtiarum laniena, atque uſtrina eſſet, rogus pecorum, & hoſtiarum buſtum? Apage à magno & incomparabili ſcriptore infamem & impiam metaphoram. Quod ita locutus eſt, arguit aram etiam apud Latinos interdum rei honeſtæ nomen fuiſſe, & ab idolorum nidore & fumis alienæ; denique hujuſmodi qualem Tertullianus apud ipſos Paganos aram illam Deliam ferri dicique, ſacrificiorum belluinorum & buſtuariorum expertem ſciebat. Quid enim ille neſcivit, quod extaret vel in humanis vel in divinis litteris?

Caput. XIX.

o Perron. ub. ſupr. p. 2 o.
p Tertull. de Orat. c. 14.
q Arnob. L. 6.

CAPUT XX.

Apud Chriſtianos & uſurpatum olim fuiſſe, & uſque ad noſtra tempora uſurpari aræ nomen pro altari; ignotum adeo omnibus & Paganis & noſtris fuiſſe, quod utriuſque vocabuli fictum nuper à Perronio eſt, diſcrimen.

QVid, quod etiam ſequentium ſeculorum Chriſtiani, cum *altaris* nomine Dominicam menſam appellari, auctore hoc ipſo Tertulliano, placuiſſet, *aræ* in hoc negotio vocabulum ne ipſi quidem vel faſtidierunt, vel exhorruerunt, eumque hujus nominis de Euchariſtica menſa ſenſum ad noſtra uſque tempora propagarunt? Horum ergo teſtium agmen ducat Tertullianus; *Non ne* (inquit) *s ſolennior erit ſtatio tua, ſi ad aram Dei ſteteris?* *Aram Dei* hic eſſe menſam Domini apud omnes in confeſſo eſt. Alij paſſim ita loquuti ſunt. Auguſtinus, & ipſe Afer, in Sermonibus XL. à Sirmondo editis; *t Nos* (inquit) *in iſto loco, non aram fecimus Stephano, ſed de reliquiis Stephani aram Deo.* An *aram* dicit Perronianam, quæ cæde, cruore, incendio, fumis, cineribus animalium quotidie polluatur? Abſit. *Menſam* Chriſti dicit, ſedem panis & vini ſacri in Dominicæ mortis memoriam fidelibus poſitam. Ita & Gregorius Turronicus; *u Turris* (inquit) *elapſa de manibus Diaconi ferebatur, in aëra, & ſic ad ipſam aram acceſſit.* *Ara* nomine hic quoque Domini dixit menſam. Alcuinus idem nomen eodem uſurpat *x* ſenſu;

Hanc regat omnipotens Michael Angelus ARAM;
Jungitur huic Gabriel cultos venerabilis ARÆ

Paſchaſius Radbertus, *Venerabilis* (inquit) *y Preſbyter pavidus ab imo vultum erigens vidit ſuper ARAM Patris filium puerum* &c. Idem utrumque nomen eadem de re ſimul ſemelque adhibet; *z Iuncta ſublimis aram altaris ſemper aſſiſtere Scriptura teſte probatur.* Nemo Latinorum negat altare Chriſtianum ſignificatum fuiſſe à fidelibus, qui Romæ in Capitolio baſilicam è regione Tarpeiæ rupis in memoriam Mariæ, matris Domini, olim erectam *ARAM COELI* dixerunt; quod ei nomen etiam hodie manet, ut eſt omnibus notiſſimum. Baronius baſilicam in eo ipſo loco ſitam eſſe vult, *a in quo ſteterat ara primogeniti Dei*, ab Auguſto (ut quidem Suidas narrat *b*) olim poſita. Idem quoque Baronius alibi tradit *c aram* quandam in nomine Dei Iſraël, & ipſius teſtis Stephani in Galliis dedicatam, quia inter Paganorum altaria reperta fuerat, & quidem Deo ignoto inſcripta. Viderit Baronius an hiſtoriæ veræ ſint. *Aræ* certe nomenclatura docet aram, quo tempore iſta vel tradita ſunt, vel ſcripto id ipſum quod altare apud Chriſtianos ſignificaſſe. Nondum omnes aras Perronius & beſtiarum cruore res perſe:at, & carnium incendio, fumo, ac nidore contaminaverat. Poſteri eadem quoque ſequuti ſunt. Hildebertus

s Tertull. de orat. c. 14.
t Aug. in Serm. 40. Sirm. Serm. 15 p. 821. A. T 10. Aug.
u Greg Tur. de glor. Martyr. L. c. 85.
x Alcuin. Poëmat. 101. p 1695. D.
y Paſch. de corp. & S. D. c. 14. p. 1599. E.
z Ibid. c. 12. p. 15 0. A.
a Baron. in Apparatu Annal. §. 26.
b Suid. in *Auguſtus.*
c Baron D. 34 § 206. & an. 52 § 6.

debertus Turonenſis Epiſcopus, duodecimi ſeculi ſcriptor; *d* — CAP. XX. *d* Hildeb de offic. Miſſ. Bill P.T 3. p. 262 E.

Panis in hoc verbo; ſed adhuc communis ab ARA
Sumitur

Vrbanus.P.R II. an. D. 1096. narrat *e* ſe apud Ægidij monaſterium Baſilicæ novæ *ARAM omnipotenti Deo ſuis manibus dicaſſe.* Proximo retro ſeculo, & hoc noſtro, quibus paſſim renaſcentibus litterarum ſtudiis, emerſit in Italia primum, mox & in tota Europa latiſſima doctiſſimorum, & utriuſque linguæ potiſſimorum virorum ſeges, nemo præter hunc Perronium fuit, qui iſtam aræ ab altari differentiam obſecerit; nemo qui altaria Latinorum hodierna, *ARAS* dicere aliqua religione deterritus refugerit. Ex immenſa eorum copia, qui de Latinis altaribus ita locuti ſunt, paucos exempli cauſa ad ſpecimen dabo. Iacobus Sannazarius, qui Actius Sincerus dici voluit, Beatam Virginem, opus de ejus partu ſuum exordiens, ita alloquitur. *f* — *e* Vrban. 2. Confirm. Donat. Com. Toloſ. Spic. Dach. T. 6. p. 22. *f* Sannaz. L. 1. de part. Virg.

Manſuetus tibi ponimus ARAS.

Maſſeius, Ignatiani generis ſcriptor diſertiſſimus, in Iaponicis ſuorum epiſtolis, quod opus Latine eſt interpretatus, narrat *g ſuorum templum Firandi apud Iaponas cum ARA diſturbatum fuiſſe à barbaris idololatris;* Trigantius ex eodem ſodalitio tradit *h Sciauquini apud Sinas à Ieſuitis domi ſua erectam aram, in qua Dominicis, aliiſque feſtivis diebus ſacris operabantur.* Idem paulo poſt eoſdem dicit *i ARAM in oratorio ſtatuiſſe.* Tum *k in ea ara collocatum Dei parentis, & pueruli Ieſu effigiem Sinas ipſos reverenter eſſe veneratos;* Item, *l Sinas amice oleum ad concinnandam lampadem, quæ coram ARA ſplendebat, obtuliſſe.* Nicolaus Godignus, Ignatianæ & ipſe gentis ſcriptor non indiſertus, ubi Abaſſinorum ſacra deſcribit; *m Sacerdotes* (inquit) *in ARA conficiunt ſacramentum.* Iuſtus Lipſius, Romæ & veteris & novæ cultor & adorator unicus, cæterum. Latinæ linguæ & eruditionis peritiſſimus; in libello de Virgine Hallenſi ſuo, narrat *n* ſe cum Hallenſem ædem ingreſſus ſacris interfuiſſet, *cœpiſſe oculos avide circumferre ad ARAM*, & capite quarto *in ala ſacelli Hallenſis ingredientibus ſiniſtra eſſe ARAM.* Idem Aſpricollem Divam quodam carmine invocans; — *g* Epiſt. Iapon. L. 2. p. 145. b. *h* Trigant. Exp. Sin L. 2. c. 4. p. 165. *i* Ibid. c. 5. p. 169. *k* Ibid. p. 170. *l* Ibid. *m* God. de reb. Abaſſ. L. 1. c. 35. p. 217. *n* Lipſ in D. Hall c 1 7. 2. p. 807. *o* Ibid c. 4. p. 809. *p* Id. in D. Aſpric. c. 26. p 834.

Diva, pronus ARÆ advolvor tuæ.

Sed quid alios congector? Romanum ipſum Miſſale, ſacratiſſimum apud Latinos volumen, ipſum quoque ARÆ nomine ſuum altare ſignificat; ubi decernit *ARAM ad Miſſificandum ſaltem eſſe debere lapideam ab Epiſcopo conſecratam, in eo (altari) inſertam;* ubi obſervandum eam altaris partem, in qua ſacrificium fit magis proprie *aram* ab illis dici, quam altare. Denique Bellarminus, ubi tradit quid id ſit, in quo fit ſacrificium, poſtquam id docuit ab Hebræis מזבח, à Græcis θυσιαστήριον dici; *Latini* (inquit) *à forma & ritu nomen deducere maluerunt, Dixerunt enim altare, quaſi altum; & aram, quaſi anſam, ut Varro interpretatur quia ſacerdos aram tenere conſueverat, dum ſacrificium offerret.* Hic tantus diſputator apertiſſime docuit. Latinis *aram* idem eſſe quod — *q* Miſſ. Rom. Rubr. gen. c. 20. §. 1. *r* Bell. L 1 de Miſſ. c. 5. §. Sex. arg.

Cap. XXI. *altare* ; idem quod Græcis θυσιαστήριον , & Hebræis plane eodem ſenſu *mizbeach* dicitur ; pauciſque verbis omnem ſui Collegæ Grammaticam fregit. Ita ſatis demonſtratum eſt *aram*, apud Latinos idem eſſe re ipſa quod altare ; adeoque caſſam & futilem eſſe omnem Perronij ea de re vitilitigationem.

Capvt XXI.

Perronij de Græco nomine βωμὸς ridicula decreta confutantur. 1. veterum Grammaticorum auctoritate. 2. Scriptorum ſacrorum & profanorum uſu. 3. ipſo nominis etymo βωμὸς ara etiam incruenta. βωμὸς altari potius quam aræ reſpondet. βωμῶ verum etymon. Ammonij locus obiter emendatus & explicatus.

o Perr. ub. ſupr. p. 229.

IAm experiendum eſt , an ejus in Græcis fœlicior , quam in Latinis Grammatica fuerit. Vult Latino quidem *aræ* nomini reſpondere Græcum βωμὸν ; *altari* vero θυσιαστήριον ; adeoque βωμὸν apud Græcos nullum eſſe fingit abſque foco & cruore. Hæc ſunt Perronij dictata ; in quibus multo etiam gravius ac turpius lapſus eſt , quam in Latinis. In his quoddam , tametſi incertum *aræ* etymon , ejus tamen figmento nonnihil favere videbatur. In Græcis omni plane præſidio deſtitutus omnia adverſa , infeſtaque habet, Grammaticorum auctoritatem , veterum ſcriptorum uſum , ipſam etiam poſtremo nominis originem. Grammaticos primum audiamus. Eſt in hominum eruditorum manibus Onomaſticon Latino-Græcum vetus , ab Henrico Stephano prius , poſtea à Bonaventura Vulcanio publicatum ; Si ab ejus auctore quærimus , *t* quid ſit βωμὸς , *Altare* (inquit) βωμὸς, Plane ait, quod Perronius negat. Vtri credemus? Huic veteri Grammatico, abſque ullo partium ſtudio vel odio judicanti ; an Perronio , homini recentiſſimo, & in cauſa deſperata æſtuanti , & κρυφαγωγητὸν anxie quærenti ? Illi utriuſque linguæ , ut apparet ex ejus opere gnaro ? an huic , qui ut ejus cætera in his litteris peccata mittam , tam doctus Græce eſt, ut μυηγεῖν fumare *u* ſit interpretatus , idque in duobus operibus publice editis ? Si Phavorinum , Nucerinum Epiſcopum , hominem doctiſſimum , cujus Græcum Lexicon exſtat ex omni veterum Græciæ Grammaticorum ſylva excerptum , eadem de re interrogemus; reſpondebit βωμὸν duo ſignificare ; prius quidem ea , ſuper quibus ſacrificabant ; deinde etiam id ſimpliciter , quod ſic conſtructum exſiſtit , atque exſurgit , & eminet , ut ſuper eo aliquid reponi ac ſuſtineri poſſit. βωμοὶ οὐ μόνον ἐφ' ὧν ἔθυον , ἀλλὰ καὶ κτίσμά τε ἁπλῶς

t Onom. Lat. Gr. p. 9. in Altar.

u Perron. des paſſag. deſt. Aug. c. 20 p. 13. & Repl. au R. d. Angl. alia 2. Inſt. c. 1. p. 796.

x Var. Phavor. Lex Gr. p. 396. lin. 20.

ἁπλῶς καὶ ἀνάςημα, ἐπ' ᾧ θύεται καὶ τελοῦται. Huic ut vides, βωμοῦ primarius & maxime vſitatus ſenſus eſt, ut ſignificet ea in quibus, vel ſuper quibus ſacrificatur; Atqui ſacrificia ſuper altari & fiebant olim, & fiunt etiam hodie. Ergo ex hujus ſententia, *altare* βωμὸς eſt; quod Perronius negat. Magnum Etymologicum; βωμὸς, τέμενος ἱερὸν, ὅπου θύουσι τοῖς θεοῖς. tum addit, ἱδρυμένος τοῖς θεοῖς πρὸς θυσίαν *locus ſacer vel ſacrarium, vbi Diis ſacrificatur. Locus Diis ad ſacrificium conſtitutus.* Ergo & ex hoc Grammatico βωμὸς eſt in genere quivis locus, in quo ſacrificatur, quocumque modo id fiat. Nemo horum in nomine βωμὸς commentum Perronianum vidit. Sed jam Græcos ſcriptores adeamus. In his LXX. Seniores, qui divinos veteris fœderis libros Græce interpretati ſunt, utrumque nomen θυσιαστήριον & βωμὸν promiſcue ſe habere eo apertiſſimos teſtantur, quod Hebraicum מזבח nullo diſcrimine modo hoc, modo illo nomine reddunt. In Exodo; [z] τοὺς βωμοὺς αὐτῶν καθελεῖτε. *Aras eorum deſtruetis.* Id ipſum alibi ſic interpretatur; [a] τὰ θυσιαστήρια αὐτῶν καθελεῖτε. Hebræus in utroque loco unum idemque habet nomen *mizbeach.* Græci in priori reddunt βωμοὺς; in altero θυσιαστήρια. Itaque ſenſus inter hæc duo Græca diſcrimen fruſtra quæritur quod nullum eſt. Paſſim alibi unum illud idem nomen Hebraïcum modo βωμὸν, † modo θυσιαστήριον * interpretantur, nullo alio diſcrimine, niſi quod hoc, quam illud crebrius uſurpant. Quædam indicaſſe ſatis eſt. Vnum ſingulare recitabo, in quo Hebraïcum altaris nomen bis in uno eodemque verſiculo poſitum, prius βωμὸν; poſtea θυσιαστήριον reddunt; [b] καὶ ὑμεῖς μὴ ἀποστῆτε ἀπὸ Κυρίου διὰ τὸ οἰκοδομῆσαι ὑμᾶς βωμὸν ἔξω τοῦ θυσιαστηρίου Κυρίου τοῦ θεοῦ ἡμῶν. Latinus Hebræum ſecutus unum utroque in loco nomen poſuit; *Tantum ut à Domino & à noſtro conſortio non recedatis, ædificato altari, præter altare Domini.* Græci Gentiles eadem quoque nomina promiſcue habent; niſi quod βωμὸς (quantum quidem memini) multo crebrius dicunt, quam θυσιαστήρια. Βωμὸν vero adeo non habent eorum altarium proprium, in quibus (quod vult Perronius) cæduntur & cremantur victimæ, ut etiam id nomen uſurpent de aris, in quibus inanimata Diis offeruntur: imo etiam in quibus minime adolentur; quale illud Delium altare erat; de quo nuper ex Cloatio & Catone diximus. Hoc enim, ut Latini *aram*, ita & Græci βωμὸν vocant: Porphyrius, vbi caſtius atque ſanctius abſque animalium ſacrificiis coli numen diſputat: [c] *Hoc autem* (inquit) *perſpicere licet ex ara circa Delum uſque ad hanc diem aſſervata, ad quam quia nullum adducitur, neque ſuper ea mactatur animal, PIORVM vocatur Ara. Vnde non ſolum ab animalibus ſacrificandis abſtinuerunt, ſed etiam iis, qui aram poſuerant & ara utebantur, piorum nomen impertiti ſunt. Quapropter Pythagorei hunc morem amplexi per totam vitã ab animalium eſu abſtinuerunt:* θεωρῆσαι δὲ ἔστιν ἐκ τοῦ περὶ Δῆλον ἔτι νῦν σωζομένου βωμοῦ &c. ΕΥΣΕΒΩΝ καλεῖται ΒΩΜΟΣ &c. Hic βωμὸς, hæc ara totum Perroni. Sophiſticen evertit. Neque enim βωμὸν ſimpliciter vocabant, qui ſine cruore, foco & igne erat (quod Perroniana lex vetabat) ſed

Zzzzzz 3 inſuper

CAP. XXI.

y Etym. M. in voc. βωμός.

z Exod. 34. 13.

a Iud. 2. 2.

† Vt Num. 23. 1. 2. 4. &c. Deut 7. 5. & 12. 3. Ioſ. 22. 10. 2. Paral. 31. 1. Iſai. 17. 8. & 27. 9.

* Gen. 8. 20. & 12. 7. & ita paſſim.

b Ioſ. 22. 19.

c Porph L. 2. de Abſtin. §. 28.

CAPVT XXI. inſuper εὐσεβῶν βωμὸν, *Piorum aram* nominabant; quaſi quæ cruore reſperguntur, vel igne calefiunt, vel fumos exhalant altaria, ea neque vere piorum ſint, neque aræ nomine digna. Huius quoque aræ meminit Diogenes Laertius, & in ea poſita fuiſſe dicit fa ra, hordeum & placentas, ſed ſola ſine igne. μόνας ἄνευ πυρός. Hic diſerte nos docet hoc piorum altare non ſolum cruoris, ſed etiam ignis expers fuiſſe; neque ideo tamen vel *aræ* vel βωμοῦ nomine caruiſſe. Sed & ſacræ ipſæ litteræ alterum nobis exhibent βωμὸν, non modo cædis, fumi, nidoris, ignis & foci expertem, ſed etiam eo tantum ſacrum, quod in teſtimonium divini fœderis, & quidem ad altaris Moſaïci formam extructum eſſet. Id autem eſt altare, quod Rubenitæ & cæteri cum iis Galaaditæ apud Iordanis tumulos in terra Canaan ædificaverunt infinitæ magnitudinis; *e* quod Hebræus quidem codex מזבח *mizbeach* & Latinus *altare* vocat. Græci vero conſtanter βωμὸν dicunt, idque de eo nomen octies eodem illo capite vſurpant. Ergo & ſacris & profanis ſcriptoribus etiam βωμοὶ *aræ* dicebantur, in quibus nihil incendebatur, in quibus adeo nullus erat focus.

d Diog. Laert. L. 8 in Pythag.

e Ioſu. 22. 10. 11. 16. 19. 26. 34.

His denique congruit nominis vtriuſque etymon θυσιαστήριον quidem eſt à verbo θυσιᾷν, quod in genere eſt ſacrificare, quomodocumque id fiat. Auctor Etymologici *f* θυσιαστήριον, τὸ τὴν θυσίαν τηρεῖν; quamquam ille quidem more ſuo nugatur, qui τήριον nudum nominis caſum à τηρεῖν ſervare deducit; quod ineptum eſt; quaſi ποτήριον, ἐργαστήριον, δικαστήριον, & alia ſimilia fiant à verbo τηρεῖν; quod eſt ridiculum. Hebraïcum nomen huic Græco plane reſpondet. Vt enim θυσιαστήριον à θυσιᾷν; ita & מזבח à זבח; quod ipſum quoque eſt θυσιᾷν *ſacrificare*. Sed hæc quidem ipſe Perronius concedit de quovis altari dici; etiam de eo, in quo abſque cæde, cruore, foco ſacrificatur. De ſolo βωμῷ lis eſt, quem ille aræ Latinæ ſuo illo fictitio ſenſu ſumptæ reſpondere, adeoque Græcis non alium βωμὸν dici pugnat, quam eum in quo victima cæditur & incenditur. Sed hoc ejus ſomnium, præter Grammaticorum ſententiam, & ſcriptorum vſum, ipſum quoque nominis etymon confutat. Scio Dionyſium Voſſium βωμὸς ab Hebræo במות *bamoth* deducere; *g* quod τὰ ὑψηλά, loca alta & edita ſignificat, ut montes ac colles, quas recte putat primas fuiſſe mortalium aras, naturales quidem illas ac ſimpliciſſimas, quibus poſtea ſucceſſerunt quæ arte humana ex lapide & alia materia fieri cœperunt. Hebræum ſane *bamoth* ὑψηλὰ Græci plærumque reddunt (quæ propria nominis vis eſt) Reddunt tamen & βωμοὺς non ſemel; *h* fortaſſe capti vocis Hebrææ cum ſua ſimilitudine. Itaque negari non poteſt, quin ſit ingenioſa & elegans Voſſiana illa τῶν βωμῶν ex *bamoth* Hebraïco etymologia, vel certe illius nominis ad hoc alluſio. Sed & Latinum nomen *altaria* Hebraïco *bamoth*, licet ſono diſpar, ſenſu tamen congruit. Sunt enim *altaria* dicta ab altitudine, quod omnes Grammatici conſentiunt; ut Hebræum *bamoth* in numero plurium plane idem ſit, quod eſt *altaria* Latinis. Neque fortaſſe abſurde putaveris Latinos

f Etymol. Mag. in θ.

g Dion. Voſſ. in Moſ. Maymon. de Idolol. §. 2. p. 7.

h Vt Eſai. 15. 2. & 16. 12. Ier. 7. 31. & 32. 35. & 48. 35. Oſ. 10. 8. Amoſ. 7. 9.

Latinos à primo & antiquiſſimo more loca, in quibus ſacra faciebant, *altaria* dixiſſe, quod ea in locis altis, excelſis atque editis, quales ſunt montes & colles, fierent. Cum ergo βωμοὶ Græcorum ſint, etiam auctoribus ſeptuaginta ſenioribus Hebræorum *bamoth*; *bamoth* vero res ipſa doceat plane eſſe Latinorum altaria; multo rectius erat atque concinnius hæc nomina ita inter ſe comparare, ut βωμὸς Græcorum *altari* Latinorum reſpondeat, quam quod abſurde, & præter ipſum vocum etymon inſtituit Perronius, qui nulla ratione, ſed ſola ex cauſæ ſtudio libidine vult βωμὸν *ara* reſpondere, non *altari*. Cæterum quod ad ipſum vocabulum βωμὸς pertinet, id fateor merum eſſe Græcum, non uſu tantum, ſed etiam ortu; idque vel hinc facile deprehenditur, quod per ſe non *aram* aut *altare* proprie, ſed quidvis ita ſtructum ut extet, & aptum ſit, in quo aliud reponatur ac conſiſtat, in genere communiter ſignificet, ut jam ſupra ex Phavorino diximus, qui ſua illa ex Euſtathio hauſiſſe videtur. Euſtathius enim obſervat Homerum, omnis Græcæ litteraturæ parentem, βωμοὺς dixiſſe non ſolum loca, in quibus currus domi reponebantur, & aſſervabantur; ſed etiam baſes in quibus collocabantur illa *aurea* Caput XXI.

---- juvenum ſimulacra per ædes
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris
Lumina nocturnis epulis ut ſuppeditentur,

quæ Lucretius *i* eleganter atque ſuaviter ex his Homericis *k* expreſſit; *i* Lucret. L. 2. *k* Homer. Odyſſ. H.

Χρύσειοι δ' ἄρα κοῦροι ἐϋδμήτων ἐπὶ ΒΩΜΩΝ
Ἕστασαν αἰθομένας δαΐδας μετὰ χερσὶν ἔχοντες
Φαίνοντες νύκτας κατὰ δώματα δαιτυμόνεσσι.

Ad hunc locum Euſtathius; *l* βωμοὶ δὲ ἁπλῶς (inquit) ἀναβαθμοὶ ἐνταῦθα, ἐφ' ὧν λυχνοφόροι κοῦροι ἵστανται χρύσεοι καὶ αὐτοί; βωμοὺς *ſimpliciter hic eſſe baſes, ſive ſedes, in quibus juvenes ſtabant aurei lychnophori*, id eſt lychnos ſive lampadas ferentes. Itaque idem alibi *m* obſervat non eſſe otioſum, quod Poeta βωμοὺς ἱεροὺς *ſacros* dicat cum de altaribus ad ſacrificandum paratis loquitur, *l* Euſtath. in loc. p. 1570. lin. ult. *m* Id. in Odyſſ. γ. pag. 1467. lin. 31.

Πολλὰ δὲ μηρί' ἔκηε θεῶν ἱεροῖς ἐπὶ βωμοῖς,

Hoc enim epitheto, βωμοὺς quos hic dicit, ab iis diſtinguit, in quibus, vel currus, ut in Iliade, vel ſimulacra juvenum lychniferorum reponebantur, ut in Odyſſea. ἱεροὶ δὲ βωμοὶ πρὸς διαστολὴν ἑτέρων μὴ οὕτως ὄντων. ὁποῖοι ἐν Ἰλιάδι ἐφ' ὧν ἅρματα τίθενται, καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς δὲ οἱ ἐϋδμήτοι περὶ Φαίαξι βωμοί, ἐφ' ὧν ἵστανται χρύσεοι κοῦροι δαΐδας ἐν χερσὶν ἔχοντες. Βωμὸς ergo nomen eſt purum putum Græcum, à verbo antiquato βάω. βῶ, ut multa alia, derivatum, per ſe primo in genere ſignificans quidvis ita erectum ac exſtructum, ut in eo aliud reponi atque conſiſtere poſſit; ut illæ curruum ac lampadum apud Homerum ſedes, de quibus diximus. Vetus enim illud verbum βῶ hoc inter cætera ſignificaſſe ſatis indicant ortæ ex eo voces, ut *baſis* noti in utraque lingua ſenſus, & βέβαιος, βεβαιοῦν, quæ firmum ac ſtabile eſſe ſignificant. Sed βωμὸς ab hoc communi

ſenſu

Capvt XXI.

ſenſu, (ut factum eſt in multis aliis vocabulis) ita diſceſſit, ut poſtea ſimpliciter poſitum non aliter quam pro ſacris & ad ſacra facienda paratis βωμοῖς ſumatur. Etymologici auctor, n βωμὸς παρὰ τὸ βῶ, τὸ βαίνω. ὁ βεβηκὼς καὶ ἱδρυμένος τοῖς θεοῖς πρὸς θυσίαν. ἐπιτίθεται γὰρ τὰ ἱερὰ παρ' αὐτῷ. Βωμὸν *firmum ac ſtabilem eſſe* dicit *Diis poſitum atque erectum ad ſacrificia: ei enim imponi ſacra*; victimas ſcilicet, & cætera quæ numini offeruntur, Euſtathius o τῆς ἐσχάρας ἀπὸ βωμοῦ diſcrimen tradens dicit ὁ βωμὸν quidem *extare*, eminere, aſſurgere, *ac ut ſic* (inquit) *dicam adſcendere* ἐσχάραν *vero humilem eſſe, & in terra jacere.* ὁ μὲν (βωμὸς) ὑπερέστηκε καὶ ὡς εἰπεῖν ἀναβέβηκεν. ἡ δὲ (ἐσχάρα) προσγειός ἐστι. Ita & ab hac parte infœliciter grammaticatus eſt Perronius, dum βωμὸν *altari* oppoſuit, cui ex enarrata ab Euſtathio nominis ratione potius reſpondet ac congruit. Iam vero quod ille, p ut figmentum ſuum conſtituat quemdam Ammonij veteris Grammatici Græci locum ſubindicat, in eo quoque fruſtra eſt. Locus ille, ut extat vulgo in Lexicis ita mutilus eſt, ut vix quicquam ſani ex eo educi poſſit. Sed bene accidit, quod eum Euſtathius, non nominato auctore, totum extremo in Odyſſeæ Z. commentario recitat; unde vulgati Ammonij codices ſunt emendandi. ἐνθεῦθεν μνηστέον (inquit Euſtathius) τοῦ εἰπόντος, ὅτι βωμὸς μὲν ὁ προσβάσεις ἔχων. ἐσχάρα δὲ ἡ πρὸς βιωτικὴν γινομένην χρείαν ἐπὶ γῆς. τὰ δὲ πολυτελῆ φασιν, ἑστίας. μέγαρον δὲ τὸ περιοικοδομούμενον ἐπί. καὶ σημαίνει οἶκον. In his Ammonius docet quid ſit βωμὸς, quid ἐσχάρα, quid ἑστία, quid μέγαρον; βωμὸν habere gradus, gradibus adiri, adeoque altum eſſe. ἐσχάραν vero (focum Latinis) ad vitæ uſum humi in terra fieri. ἑστίας autem in focorum genere dici, quæ ſumptuoſa ſunt & magnifica; quales ſcilicet erant foci, qui in Deorum ſacris adhibebantur. μέγαρον eſſe, quod circumædificatum eſt, & id nomen domum ſignificare. Quid hæc Perronij figmentum juvent, equidem divinare non poſſum. Quod enim hic ipſe ait βωμὸν *excepta baſi* cum ἐσχάρᾳ & ἑστίᾳ confundi, id neque Ammonius dicit, neque quod puto, quiſquam ante Perronium. Certe vel quod notavit Euſtathius eo differunt, quod ἐσχάρα ἐστὶ προσγειος, & Ammonius, ἐπὶ γῆς, *humilis, in terra* βωμὸς vero ὑπερέστηκε. Quin & ipſe Perronij ſermo pæne ridiculus eſt βωμὸς (inquit) *excepta baſi cum* ἐσχάρᾳ *confunditur.* Dum enim ſic loquitur eo ipſo fatetur aliud eſſe βωμὸν, longe aliud ἐσχάραν, niſi quis rem extantem & ex baſi aſſurgentem idem eſſe putet cum foculo humi jacente. Itaque huc eius oratio redire videtur, βωμὸν niſi quod aliud eſt ab ἐσχάρᾳ, cum ea idem futurum eſſe. Neque vero huc pertinet, quod Neanthem Ammonius tradit id inter βωμὸν & ἐσχάραν conſtituiſſe diſcriminis, ut βωμὸς Deorum eſſet: ἐσχάρα, heroum, quamquam & hoc ipſum & Ammonius & Euſtathius pariter refutent, affirmantes Sophoclem & Euripidem etiam de Deorum focis ἐσχάραν dixiſſe. Sophoclis locum non recitant. Euripidis vero verſiculum hunc deſcribunt μηλοσφαγεῖτε δαιμόνων ἐπ' ἐσχάραις (ſic enim verſum exhibet Euſtathius) Vbi obſervandum eſt Poëtam non ſimpliciter ἐσχάρας dixiſſe, ſed δαιμόνων ἐσχάρας. *Deorum focos* ex quo:

n Etymol. Magn. in B.

o Euſtath. in Odyſſ. H. p. 1575. l. 39.

p Perr. ub. ſupr. p. 229.

ex quo altaria neceſſario intelliguntur; quia Deorum foci nuſquam alibi, quam apud eorum altaria. Itaque quod hic *ἐσχάρα aram* ſive *altare* denotat: id profecto non per ſe primo rectaque ſignificat, quaſi ἐσχάρα idem ſit quod βωμὸς, ſed ex re adjuncta lectori intelligendum exhibet. Quæ enim ἐσχάρα Deorum erat, non alibi quam apud *βωμὸν altare* erat. Inde vero non ſequitur ἐσχάραν re vera atque ex communi vſu idem eſſe, quod *ara*. Quæ poſtremo Perronius Cypriani & Chriſoſtomi affert teſtimonia, Dominicam menſam, *altaris θυσιαστηρίου* nominibus ſignificantium, ad ea mox *q* reſpondebitur, & oſtendetur illorum Patrum ſermonem cum Octavij & Origenis nullas noſtris aras fuiſſe confitentium teſtimonio nequaquam pugnare: quia hi ſcilicet quas ſe habere negant aras, eas proprie, quo ſenſu id ipſum illis à Paganis exprobrabatur, intelligunt (id eſt aras, in quibus Deo fit externum & proprie dictum ſacrificium) illi vero, Cyprianus, Chryſoſtomus, & alij; quod Chriſtianorum *altare* eſſe dicunt, id improprie & metaphorice dicunt de menſa Dominica, cujus epulum tametſi proprie ſacrificium non ſit, eo tamen nomine donari illis Patribus placuit, propter aliquam rerum inter ſe ſimilitudinem, quæ poſtea loco ſuo *r* explicabitur. Cum autem illi noſtrorum altaribus Paganorum aras opponunt, res rebus, cultum cultui opponunt; non autem nomina nominibus; quaſi vel menſam Domini *aram*, vel aram Paganorum *altare* dici nefas eſſet (quod ſane vel cogitare ſtultum & abſurdum eſt) Si de domini menſâ loquentes, Græci, *θυσιαστηρίου* Latini *altaris* nomine crebrius utuntur, quam *βωμοῦ* & *ara*; id propterea vt opinor, accidit, quod duo priora nomina de veri Dei apud Iſraëlem altari multo ſæpius quam aræ & *βωμοῦ* vocabula in ſacris libris reperirent; Atque hujus rei ratio non eſt vt opinor obſcura. Nimirum diu apud noſtros ſola obtinuit Græca τῶν LXX. Seniorum interpretatio, in qua multo ſæpius *θυσιαστηρίου* quam *βωμοῦ* vocabulum occurrit, non alia vt videtur de cauſſa, quam quod *θυσιαστηρίου* ſenſum & etymon ipſum ad amuſſim congruere intelligerent cum Hebraïci vocabuli מזבח mizbeach ratione. Itaque hoc nomine præ cæteris utuntur, idque locis pæne omnibus ponunt, ſic putantes ſuam hanc interpretationem eo propius accedere ad Hebraïcam veritatem, quod verborum, quibus ea conſtat, non ſenſum modo, ſed ipſam etiam formam ac rationem quodammodo contineat. Vtcumque ſit, nihil eſt mirandum Patres ea potiſſimum vocabulo gaudere, quo creberrime vſos eſſe perſpeciebant nobiliſſimos, præcipuæque in Eccleſia dignitatis Scripturarum interpretes.

Caput. XXI.

q infr. c. 25

r Ibid. c. 26

CAPVT. XXII.

Verus Origenici teſtimonij ſenſus rationibus conſtituitur ex re ipſa petitis contra Perronij Sophiſticen.

SEd hæc quidem hactenus contra Perronianam de his vocabulis vitilitigationem dicta ſunto; ex quibus cum nunc ſatis conſtet *aram* Latinis idem eſſe, quod *altare*; βωμὸν Græcis idem quod θυσιαστήριον; apparet falſum eſſe & abſurdam illam adverſarij gloſſam Celſi βωμοὺς & Cæcilij *aras*, non de quibuſvis, ſed de iis tantum altaribus intelligentis, in quibus quæ offerrentur victimæ, eæ cæderentur & incenderentur. Sed præter ipſum verborum ſenſum, ſunt etiam alia in Origenis, Minutij Arnobij, & Cyrilli adductis, quæ obſtant, ne illa in hac diſputatione ita ſumi poſſint, ut vult Perronius. Ac primo quidem cauſæ ipſius ratio. Nam & Arnobius adfirmat, & confitetur Bellarminus, Paganos Chriſtianis crimen impietatis ideo affinxiſſe, quod ii *nullas aras ad officia venerationis fabricarent*. At illi, ſiqua apud noſtros altaria vidiſſent tametſi ἄπυρα ϗ ἄκαυστα, ad cultum tamen venerationemque numinis conſtituta; ratio fuiſſet, cur eos aliter quam ſuos Græcos & Romanos vulgo ac paſſim, numen colere putarent; nulla fuiſſet, cur eos nullum numen colere ſuſpicarentur. Vtrique certe Græci inquam, & Romani, qui aram illam Deljam, de qua nuper diximus, poſuerant, quique ad eam numen ſine cæde ſine cruore, ſine igne, fumo, ac nidore colebãt, eos adeo non putarant impios, ut etiam *PIOS* vocarent, quod obſervat Porphyrius, & hanc ipſam illorum aram *PIORVM ARAM* εὐσεβῶν βωμὸν dicerent. Itaque Chriſtianos, qui à Paganis impij ideo habebantur, quod aris carerent, neceſſe eſt his etiam ἀπύροις caruiſſe; non autem iis tantum, in quibus ſacra cum igne, foco, & cruore tranſigebantur. Ex quo intelligimus Paganorum apud Minutium, Origenem, Arnobium, & Cyrillum nullas fuiſſe noſtris aras criminantium hanc omnino fuiſſe mentem, ut eos ſignificarent aris & altaribus omnino caruiſſe, tam iis, in quibus focus & ignis eſt, quam iis, quæ foco carebant. Sed neque aliter accipi poſſunt Celſi verba, vetuſtiſſimi noſtrorum accuſatoris? Priori enim apud Origenem loco, ſ ille noſtros, quod jam eſt à nobis obſervatum, Perſis, Nomadibus, Afris, & Seribus atheis hoc in crimine æquat. Perſas vero & Nomadas, Libyas & Seras nulla plane altaria, ſive cruenta, ſive ſicca, ſive accenſa, ſive frigida numini conſecraſſe conſtat ex veterum monumentis. Nemo eſt, quod ſciam, qui eas gentes doceat altaribus non omnibus ſimpliciter, ſed iis tantum caruiſſe, quæ focum habent. Ergo & Chriſtianos Celſus, quos iſtis hac in parte exæquat; nullum vtriuſvis generis altare habuiſſe liquido certoque intelligit. Cum ergo Perronius, quod eo loco Celſus

ſ Orig. contr Celſ. L. 7. p. 384.

Celſus de noſtris dicit, id Origenem quoque ipſum pro vero concedere confiteatur: illum neceſſe eſt hoc præterea confiteri quod nos defendimus, noſtros neq; Celſi neq; Origenis temporibus ullum habuiſſe veriuſvis generis altare. Atque hanc fuiſſe ipſiſſimam Origenis mentem ex iis, quæ adhunc priorem Celſi locum reſpondet clare perſpicitur. Nam ſi Chriſtiani à Perſis, Seribus & Nomadibus eo hac in parte diſcrepabant, quod illi quidem omnibus omnino ſive aris, ſive altaribus carerent, noſtri vero altaria haberent, tametſi foci & fumi expertia: Origenes, acutiſſimus, ac diligentiſſimus diſputator, id imprimis inter utroſque diſcrimen hoc loco erat obſervaturus: & Celſum calumniæ poſtulaturus, qui noſtros cum illis barbaris falſo & invidioſe compararet. Atqui nihil ille adfert hujuſmodi. Contra vero Celſo quod ille objiciebat, concedens noſtros cum iſtis gentibus hactenus conveniſſe, quod altaria nulla haberent: longe aliud in medium adducit, quo noſtrorum ab iſtis diverſam eſſe in hac ipſa cauſſa rationem doceat: hoc nimirum, [t] quod illarum gentium *nemo ideo ab aris & ſimulacris alienus ſit, quod vereatur religionem erga Deum ad huiuſmodi materiam ita effictam ac efformatam deiicere ac detorquere.* οὐδεὶς ἐκείνων (inquit) διὰ τὸ ἐκκλίνειν καταστᾶν καὶ κατάγειν τὴν περὶ τὸ θεῖον θρησκείαν ἐπί τινα αὐτὴν ὕλην οὑτωσὶ ἐσχηματισμένην, οὐκ ἀνέχεται βωμῶν καὶ ἀγαλμάτων. Omnia ergo ex illa materia conſtituta tam altaria, quam ſimulacra à numinis cultu removendi, hæc noſtris cauſſa fuit: illis vero à Celſo commemoratis gentibus nulla fuit. Origenes ergo apud utroſque factum idem fuiſſe confitetur: utroſque ſcilicet altarium ſubſtractionem exhorruiſſe, & ex ſacris repudiaſſe, facti apud utroſque communis cauſſam fuiſſe diverſiſſimam: ejus enim noſtris quidem rectam certamque rationem conſtitiſſe: illis vero gentibus nullam fuiſſe. Unde id, quod diximus, duplici argumento confirmatur: ac priori quidem, quod ipſum in repudiandis altaribus factum & noſtrorum hominum, & illarum gentium, plane ut Celſus, exæquat, neque ullum hactenus quidem, inter utroſque diſcrimen notat. Cum ergo illas gentes conſtet nulla plane altaria habuiſſe, idem quoque de noſtris cenſendum eſt. Sed idem quoque vincit allata ab Origene ratio, cur noſtri altaria in religione repudiarent: ut caverent nimirum ne veri numinis cultum in materias certo modo fictas atque efformatas demitterent atque abjicerent. Hæc enim ratio, tam ἄπυρα altaria, quam aras Perronianas accenſas evertit, quod illa ſcilicet, non minus quam hæ, materia aliqua conſtent certo quodam modo constructa ac deformata.

CAPUT XXII.

[t] Id ibid. p. 385.

Iam neque obſcurior eſt Origenis in altero loco ſenſus, ubi Celſo noſtros iterum criminanti, *quod aras, ſimulacra & templa conſtituere ac dedicare refugiant*, nequaquam id reſpondet, [u] quod eum ex Perronij figmento reponere decebat, noſtros aras quidem accenſas ac fumantes averſari: ſua tamen altaria habere, ſed pura caſtaque, fumi, cruoris, ac nidoris expertia: Ille vero longe aliter Celſo ſatisfacit, *Celſus* (inquit)

[u] Orig. L. 8. contr. Celſ. p. 400.

Caput XXII.

non animadvertit nobis aras eſſe juſti cujuſque mentem, ex qua ſurſum vere ac ſpiritualiter emittuntur ſuaveolentes ſuffitus; preces è pura conſcientia. Quapropter apud Ioannem in Apocalypſi dicitur, Suffitus ſunt orationes Sanctorum: & in hymnis Davidis, Fiat oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo, Domine. ὐχ ὁρῶν ὅτι βωμοὶ μὲν εἰσιν ἡμῖν τὸ ἑκάςου τῶν δικαίων ἡγεμονικὸν, ἀφ' οὗ ἀναπέμπεται ἀληθῶς καὶ νοητῶς εὐώδη θυμιάματα, αἱ προσευχαὶ ἀπὸ συνειδήσεως καθαρᾶς κ. τ. ἑ. Hæ Chriſtianorum erant illo ævo aræ; myſticæ, ut omnes vident, & allegoricæ, ſpirituales & mentales. Si quas materiales, proprieque dictas ſciviſſet Origenes, eas hoc loco dicturus erat. Neque ille hic tantum altaribus ſive Gentilium, ſive Hebræorum ex materia conſtructis, noſtra ſpiritualia & myſtica opponit, ſed etiam alibi non ſemel. Ita ubi de altari Deo à Ioſua in monte Gebal ædificato philoſophatur, & explicat, quid ei in Eccleſia Chriſtiana reſpondeat, altaris quidem Miſſalis, quod hoc loco dicendum erat, ſi quod jam tum apud noſtros fuiſſet, nullus meminit; in primis vero monet, *x nos qui in Chriſtum credimus lapides vivos* apud Petrum *y* dici; & paulo poſt rem ipſam definiens, *Unde ego* (inquit) *arbitror, quod quicumque ex vobis lapidibus vivis apti ſunt in hoc & prompti, ut orationibus vacent, & ut die noctuque obſecrationes offerant Deo, & ſupplicationum victimas immolent, ipſi ſunt ex quibus Ieſus ædificat altare.* Mox de altaris illius excellentia pauca locutus; *Ego puto* (inquit) *quod forte iſti tales lapides integri incontaminati ſancti Apoſtoli eſſe poſſint, omnes ſimul unum altare conſtruere, ſuper quod Ieſus ſacrificium offerat Patri. Tamen & nos tentemus dare operam, ut eadem dicamus omnes unanimiter unum ſentientes, &c. ſi forte poſſimus etiam nos effici lapides ad altare.* Cætera non deſcribo quæ in hanc rem ſane egregia, latius exſequitur. Sed & in eodem opere terrenæ veterum Iſraëlitarum hæreditati noſtram cœleſtem eleganter opponens *z Si veniens* (inquit) *ad Hieruſalem civitatem terrenam, ô Iudæe, invenies eam ſubverſam &c. noli flere, ſicut nunc facitis, tanquam pueri ſenſibus; Noli lamentari; ſed pro terrena require cœleſtem. Surſum reſpice & ibi invenies Hieruſalem cœleſtem, quæ eſt omnium mater. Si ALTARE videris deſtitutum, nolo contriſteris. Si Pontificem invenias, nolo deſperes. Eſt in cœlis altare, & aſſiſtit ei Pontifex futurorum bonorum, ſecundum ordinem Melſchiſedech electus à Deo.* Hic certe Iudæo pro ſuo altari deſtituto ac ſubverſo alterum hic in terris apud nos, imo pro uno plurima ubique terrarum ex lapidibus conſtituta monſtrare debuerat, ſi ea jam tum erat rei Chriſtianæ conditio, quæ nunc eſt apud Latinos. Iſta enim Iudæus maxime, imo unice requirit. Qui nullum hic hujus generis indicat: qui Iudæum ad cœlum, ubi nobis altare eſt, amandat: is profecto nullum terrenum norat. Idem nobis Origenes præceptum à Paulo cultum rationabilem atque Evangelicum enarrans, *a* de Apoſtolo ſic loquitur: *Qui cultus quoniam dudum in pecudum mutarum corporibus conſiſtebat, nunc inquit* (Paulus ſcilicet) *in corpore rationabilis hominis offeratur,*

x Id. hom. 9. in Ioſ. init.
y 1. Petr. 2. 5.
z Ib. ibid. hom. 17. init p. 321.
a Id. L. 9. in Paul. ad Rom. in c. 12. 1. p. 6?1.

ratur, & corpora veſtra magis, quam pecudum fiant ſacrificium Deo, atque in ſacris ALTARIBUS collocentur. Corpora noſtra nullis in altaribus proprie collocari, notum & confeſſum eſt. Ergo neceſſe eſt altaria iſtum intelligere ſpiritualia ac myſtica; non adeo Miſſalia, quæ veri, proprieque dicti nominis altaria eſſe volunt. Quod vero duobus locis ex Origene contra Celſum allatis Perronius alium quemdam objicit *b* ex homilia in Ioſuam decima, in quo *altaris Eccleſiaſtici ornatum memorari c* videmus, cui & alterum ſimilem locum adjungere licebat in quo *altaris circulus* legitur: *d* Reſpondeo in primis, etiamſi conſtaret hæc ipſiſſima vere eſſe Origenis verba, facilem tamē futuram eorum ſolutionem. Nimirum eo tempore ſcribebat Origenes, quo menſa Dominica *altaris* nomine dici cœperat; ſed improprie & metaphorice, quod mox cum bono Deo demonſtrabitur. Itaque nihil hæc duo loca obſtant, quo minus vere idem auctor negaverit ulla apud ſuos erecta fuiſſe altaria, proprie ſcilicet ac citra tropum dicta. Hæc enim intelligere & Celſum Origenem cum nulla fuiſſe Chriſtianis altaria, in illa diſputatione, ille quidem objicit, hic vero confitetur, clarum eſt & apud omnes confeſſum. Sed mihi duo illa ultima loca attentius conſiderandi vehementer ſuſpectum eſt *altaris* ibi poſitum nomen, propiuſque vero videtur id Ruffini eſſe interpretis, quam ipſius Origenis. Hoc enim Homiliarum opus Latine tantum habemus, & quidem Ruffini deterrimi interpretis opera ex Græco converſum. Primo Origenis ævo parum congruit, quod iſtic legimus *de Eccleſiæ cultu & ornatu*: cum quas ædes poſtea *Eccleſias* dixerunt, *oratoria*, & *conventicula* & *cœmeteria* appellarent; nec dum uſitatum fuiſſe videtur, ut fideles de ſuorum oratoriorū altarium ornatu admodum eſſent ſolliciti; *Ad Eccleſiam* (inquit, de hypocritis loquens) *veniunt, & inclinant caput ſacerdotibus*, &c. *ad ornatum quoque altaris vel Eccleſiæ aliquid conferunt.* Scilicet is Chriſtianis illius ſæculi plærumque ſub cruce gementibus labor, ea cura erat! Sed & ipſum altaris nomen dubito an in hoc ſenſu vere ſit Origenis. Tametſi enim Tertullianus primum, & poſt Cyprianus eo nomine pro Domini menſa, & hic quidem ſæpius abuſi ſint, mihi tamen Græci eorumdem temporum caſtiores hac in parte ſerius ac parcius id uſurpaſſe videntur. Scriptores quidem illius ævi & linguæ ſimpliciter menſam Domini nominant, quam Cyprianus toties *altare* dicit; ut ex Dionyſio Alexandrino, Cypriani σύγχρονω patet. Cum ergo hunc locum non ab ipſo Origene, ſed à Ruffino quo vix quiſquam fuit audacior habeamus, in vitiandis, interpolandis, & ad ſui ævi ſtilum ac mores inflectendis iis, quos eſt interpretatus, priſcis ſcriptoribus, equidem Perronium laudare non poſſum, qui tametſi nihil horum ignoraverit, non dubitavit tamen Ruffinianas nobis voces pro veris ac genuinis Origenis verbis obtrudere.

CAPUT. XXII.

b Perr. Refur. du diſc. p. 229.
c Orig. hom. 10. in Ioſ. p. 309.
d Id. hom. 3. in Iud. p. 343.

Caput XXIII.

CAPUT XXIII.

Locorum Minutij Arnobij & Cyrilli verus ſenſus rationibus ex ipſa auctorum mente, cauſa, & oratione ſumptis contra Latinos firmatur. Unde certo liquidoque adſtruitur nulla fuiſſe veteribus Christianis veri proprieque dicti nominis altaria.

SEd neque Octavius Cæcilio, aliter quam Origenes Celſo de aris ſatisfacit. Cæcilius, quod Chriſtiani templis & aris carerent, eos inde argumentatur numen ſuum occultare. *Putatis autem* (inquit, Cæcilium & Paganos alloquens e) *nos occultare, quod colimus, ſi delubra & aras non habemus?* Si Chriſtiani aras & delubra habebant, ad hæc Octavius negare debuit ſe iis carere. Ita plane, liquidoque ſoluta erat quæſtio. Ille-ne ergo hoc negat? Nihil minus. Alia omnia agit. Rem concedit; argumenti conſecutionem negat. Quod ergo *nulla templa, nullas aras* habere dicebantur, id pro vero cum adverſario eo ipſo ait, atque admittit, quod tuli loco non negat. Sed ex eo, quod iſta Chriſtiani non haberent, negat conſequens eſſe, ut quod colebant, id occultare velle putarentur. Hoc vero probat, allatis aliis, iiſque veris cauſis, cur neque templum, neque aram ei, quem colebant, Deo dedicent atque conſecrent. Quas autem affert cauſas, eæ vincunt iſta Deo dedicari, vel iis Deum coli, vel inane eſſe & à recta ratione alienum, vel etiam nefas. Ex adverſo vero quædam ab iis aris & templis, quibus carebant, longe diverſa in medium profert, quæ ſibi pro templis & aris eſſent myſtica & ſpiritualia plane omnia. Primo de ſimulacris; *Quod enim* (inquit) *ſimulacrum Deo fingam, cum ſi recte exiſtimes, ſit Dei homo ipſe ſimulacrum?* Tum de templo; *Templum quod ei exſtruam, cum totus hic mundus, eius opere fabricatus, eum capere non poſſit?* & mox ſimul ſemelque de templo & ara; *Nonne melius in noſtra dedicandus eſt mente? in noſtro imo conſecrandus eſt pectore?* Hic iſte *mentem & pectus*, plane ut ſupra Origenes τὸ ἡγεμονικὸν, Chriſtianis eſſe profitetur vice delubri & aræ. Nullum apud ſuos materiale vel templum, vel altare novit; unam ſibi mentem, unum pectus, delubrum & altare eſſe: ſed myſticum utrumque ut omnes vident, ac ſpirituale. Sed cum *templum & altare* eo Pagani exſtruerent, ut Diis ſacrificarent, noſter etiam abſque ullo ſacrificio, externo ſcilicet & proprie dicto, conſtare docet verum, ac Deo acceptiſſimum religionis cultum: *Hoſtias & victimas* (inquit) *Domino offeram, quas in uſum mei protulit, ut rejiciam ei ſuum munus?* His verbis victimas Paganicas, veluti ſupervacaneas & ineptas à cultu Dei removet. Num ergo in earum locum Miſſalem hoſtiam reponit? Fateor, eam ſi mactari apud

e Minut. in Octav. p. 95.

ſuos

CAPUT XXIII.

ſuos ſciviſſet, hic ſi non aperte edere, ſignificare certe & innuere, quod facillimum erat, neceſſario debuit. Atqui nihil ille de hujuſmodi Sacrificio vel dixit, vel cogitavit. Longe alia Cæcilio ſuo ſacrificia narrat, *Ingratum* eſſe dicit *Deo reÿcere ſuum munus* (id eſt ei offerre & ſacra facere animalia, fruges, & cætera de genere hoc, adeoque & panem, quæ ipſe in uſum noſtri creavit ac protulit) *cum* inquit, *ſit litabilis hoſtia bonus animus & pura mens, & ſincera ſententia. Igitur qui innocentiam colit, Domino ſupplicat; qui juſtitiam, Deo libat; qui fraudibus abſtinet, Deum propitiat; qui hominem periculo ſubripit, opimam victimam cædit. Hæc noſtra Sacrificia; Hæc Dei ſacra ſunt. Sic apud nos religioſior eſt ille, qui juſtior.* Hæc noſter Octavius, ſane aurea, quibus non minus vere, quam facunde *adorationem illam in Spiritu* eſt elocutus, qua Chriſtus & Patrem gaudere & ſuos functuros edixerat. In his nullum ſacrificium vides, niſi Spirituale: nullas alias *hoſtias*, quam *bonum animum*, *puram mentem*, *ſinceram ſententiam*, His apud Deum vere *litari*; nulla niſi de innocentiæ & juſtitiæ cultu *libamina*; nullam niſi de fraudium abſtinentia, *propitiationem*, nullam niſi de proximi ſalute & ædificatione, *opimam victimam*. Denique nequid dubites hæc veteres Chriſtiani ſua eſſe Sacrificia ore ſui patroni teſtantur ac profitentur, hoc ipſo quod ita fatentur, externa cætera à ſuo cultu omnia excludentes. Quibus luculentiſſime id probat Octavius, quod erat concludendum, non ideo ſuos altaribus ac templis carere, quod Deum ſuum occultare vellent, ſed quod iſta ad veram pietatem, verumque Dei cultum eſſe, ut revera ſunt, inutilia putarent. Atque ex his denique patet nullas non modo *aras*, ſed neque illa, quæ ab *aris* falſo fruſtraque diſtinguit Perronius, *altaria* à noſtris in cultu divino fuiſſe adhibita; primo, quod hæc ſi quæ ſiqua noſtris fuiſſent, hic memorari & aris repudiatis opponi neceſſe erat, neque memorat, neque vindicat Octavius; Secundo quod eæ rationes, quibus aras à Dei cultu removet, non minus adverſus *altaria* illa, quam adverſus aras militent. Cum enim ille Sacrificium externum ac materiale à cultu Chriſtianorum divino omne removeat, neque aliud quam Spirituale admittat; nemo non videt illa Perronij *altaria*, quæ ad illud tantum Sacrum, non autem ad hoc neceſſaria ſunt, æque cum aris, fuiſſe olim noſtris in ſuis ſacris ignota & inuſitata. Libelli autem, in quo hæc Octaviana Chriſtianiſmi adverſus Cæcilium defenſio habetur, qui auctor eſt Minutius, is non Origenis & Cypriani (quod Perronius ait *g*) σύγχρονος fuiſſe, ſed diu ante utrumque ſcripſiſſe. Videtur; qui ſcilicet de Frontone Oratore, veluti de homine ſuæ memoriæ loquitur; *h* Frontonem autem ex Lampridio, *i* Gellio *k* & aliis conſtat

g Perron. ub. ſupr. p. 229.
h Minut. in Octav. p. 23. collat. cum
i Lampr. in Marco.
k Gell. l. 19. c. 10. & c. 13.

Caput. XXIII.

conſtat ſub Pio, & Marco Auguſtis floruiſſe circa an. D. 160. & 170. Sed hæc obiter.

Sequitur Arnobij de hac Ethnicorum in noſtros criminatione teſtimonium. Ille vero omnem Perronianæ diſtinctionis fundum, veluti conſulto, evertit ac disjecit. Non enim *aras* tantum cum Minutio, neque *βωμοὺς* duntaxat cum Origene, ſed etiam ipſa diſerte *altaria* apud noſtros nulla fuiſſe, & exprobrantes Paganos inducit, & ipſe ultro fatetur. Illos enim *nobis crimen maximæ impietatis affigere ſolitos ſcribit*, *l* quod non *ALTARIA fabricemus, non aras*: Tam *altaria*, quam *aras*: imo *altaria* prius quam aras: criminantur nulla fuiſſe apud nos. Ipſe vero Arnobius non modo non inficiatur: ſed ultro, & quidem ſtatim confitetur. Tria erant criminationis capita: Primum, quod noſtri nulla templa conſtruerent: Alterum quod non altaria, non aras fabricarent: tertium quod non ſacrificarent (Nam quæ de ſimulacris interjicit, nunc mitto, quod ea à re quam agimus, aliena ſint) Ille de *his* tribus ſimul, ſemelque ſatisfaciens: *m* *Hæc quidem nos* (inquit) *ceſſamus non ideo exædificare, vel facere, tanquam impias geramus & ſceleroſas mentes, aut aliquem ſumpſerimus temeraria in Deos deſperatione contemptum: ſed quod Deos arbitramur & credimus (ſi modo Dii certi ſunt, & nominis hujus eminentia præditi) honorum hæc genera, aut riſui habere, ſi rideant, aut indigne perpeti, ſi motibus exaſperentur irarum.* Noſtros, quod objiciebant Pagani, ipſe rotunde fatetur, *ceſſare* exædificare templa, & altaria, facere Sacrificia, libamina, incenſa. Illud vero, quod iidem calumniabantur, negat; hæc ſcilicet noſtras ex impietate, vel aliquo in numen contemptu, ex ſua religione abjeciſſe, atque repudiaſſe: ſed certa, rectaque ratione, quod iſta arbitrarentur numini ridicula ac ſua majeſtate indigna videri. Paulo poſt *n* idem diſertiſſime negat ſe ſuoſque vel Deo ipſi optimo maximo quem unum colendum docebant ac credebant, quicquam iſtorum in cultu religioſo exhibere, *Numquid enim* (inquit) *delubris, aut templorum eum conſtructionibus honoramus? Numquid hoſtias cædimus? Numquid res alias damus, quas libare, profundere non eſt rationis expenſæ, ſed tracti per conſuetudinem moris?* His verbis exſerte negat noſtros Deum vel templo, vel ſacrificiis, vino, frugibus ſalſis, neque adeo altari, colere. *o* Hæc enim ultima paulo ante memoraverat omnia, tanquam ad altaria & aras pertinentia. Hic ſe Perronius deprehenſum ſentiens frontem commaculat, & Arnobium affirmat *p* *altaria* ſenſu Paganico pro *aris* dixiſſe, eaque voce Deorum *focos* ſignificaſſe. Quid iſto homine feceris, qui momento inſtar Vertumni, in varias formas *mutatur*, *hic aiens quod tantillo* ante negaverat, Paganos noſtris exprobraſſe, non quod *altaribus*, ſed quod

l Arnob. l. 6. init. p. 237.

m Id ibid. p. 238.

n Id. ibid p. 239.

o ibid p. 237.

p Petr. ub. [illegible] p. 230.

quod *aris* carerent, & *aram* Latinis, *βωμὸν* Græcis aliud eſſe quam *altare*, *θυσιαστήριον*? Fruſtra affert *ſuccenſa* Arnobio alibi dicta eſſe *altaria*; quaſi quiſquam neget plæraque paſſim apud Paganos altaria focum, æque ac aras, habuiſſe; imo vel hinc conſtare poteſt futile fuiſſe, quod iſte fruſtra ſtatuere conatus eſt inter aram & altare diſcrimen. Vtraque ſuum ignem, ſuumque focum vel habebant, ſi ſacrificia ea offerebantur, quæ vel omnino, vel partim cremanda eſſent; vel non habebant, ſi *ἄπυρα* & *ἄκαπνα* ſacra fierent. Nihil in eo erat inter aram & altare diſcriminis. Cum ergo utriuſque generis ſacrificia apud Ethnicos fierent, apparet focum non fuiſſe aræ magis, quam altaris proprium; utrumque adeo nomen tum apud Ethnicos, tum apud noſtros id ſignificaſſe ſuper quo ſacrificium fiebat, ſive cum foco & igne, ſive abſque eo. Sed Perronius Arnobium quo tempore hoc ſuum opus conſcripſit, ut teſtimonij ejus fidem elevet, obſervat [q] ex Hieronymo [r] adhuc fuiſſe *Catechumenum nondum myſteriis initiatum*; *nondum adeo de altaribus & ſacrificiis edoctum.* Hæc ille. Ego vero cauſam alicujus forte futuram fuiſſe momenti confiteor, ſi de ratione, materia ac forma ſacrificij ageretur; ad cujus ſcilicet inſpectionem nemo niſi initiatus ex veteris Eccleſiæ diſciplina admitteretur. At nunc id tantum quæritur, an altare, quale hodie Latinorum eſt, Arnobij jam ævo in ſolenni Eccleſiæ uſu eſſet. Ad id autem explorandum, nihil Arnobium neceſſe fuit eſſe initiatum. Satis fuit eum & oculis eſſe præditum, & in locis, vbi Chriſtianorum ſynaxes fiebant, aliquando verſari. Cum enim altare ex ipſa, qua conſtat, materia & forma, ſatis ſe intuentes quid ſit, doceat; profecto ſi qua fuiſſent illo tempore in Chriſtianorum conventiculis altaria (ut fuiſſe neceſſe eſt, ſi Euchariſtia nunquam niſi in altari miniſtrata ſit) id Arnobius vir doctiſſimus, licet adhuc Catechumenus, neſcire non potuit. Fateor, qui in eo ordine adhuc erant, iis non licuiſſe intereſſe myſteriis, quod me ſupra non ſemel dixiſſe memini. Sed convenire in locum, vbi celebranda erat ſynaxis, ibique ad Catechumenorum Liturgiæ finem conſiſtere licebat; adeoque loci formam, & partes, & ſiquid in eo eſſet altarium, pernoſcere. Non eſt ad rem appoſitius, quod addit Perronius, Arnobio ei vel initiatus fuiſſet, non ideo liberum futurum fuiſſe altaria & ſacrificia Chriſtianorum Paganis revelare. Ille vero, dum ita decernit, dupliciter peccat, primo, quod gratis ponit doctrinam de ſacramentis Eccleſiæ, jam Arnobianis temporibus in arcano fuiſſe habitam, ut poſtea ſeculo quarto adulto, & quinto toto obſervatum fuiſſe confitemur. Secundo quod quo tempore ſtetit illa de myſteriis diſciplina, nefas fuiſſe putat hominem initiatum Pagano vel ſignificare vel verbo tantum confirmare altaria apud noſtros fuiſſe; quaſi id foret ſcilicet arcani Eccleſiaſtici fidem prodere; quod quam ſit abſurdum ac pæne, ridiculum, omnes ni fallor, ſatis intelligunt.

[q] Ibid.
[r] Hier. in Chron.

Tertius ſupereſt Paganicæ de altari criminationis auctor, ac teſtis

Caput XXIII.

Iulianus Apoſtata. Vt Arnobiani Ethnici futilem Perronij de *ara & altaris* apud Latinos diſtinctione exceptionem refellebant; ita hic Iulianus frivolum ejuſdem de βωμῶν & θυσιαστηρίου apud Græcos diſcrimine cavillationem egregie confutat. Vt enim illi Arnobiani noſtros, non modo aras (quod concedit Perronius) ſed etiam (quod ille negat) altaria nulla fabricaſſe teſtabantur; ita etiam Iulianus deſertor, non modo βωμοὺς (quod idem Perronius annuit) ſed & θυσιαστήρια *nulla Deo erexiſſe* (quod idem ille Perronius averſatur) liquido tradit: *s Neque enim* (inquit Iulianus, Chriſtianos alloquens) *Abrahamum imitamini aras* (βωμοὺς) *Deo excitantes, & altaria* (θυσιαστήρια) *ædificantes.* Neque contra Cyrillus pugnat. Reſpondet *t* enim nos etiam *nunc melius, quam olim ſub lege veteres ſacrificare*; ſed quæ nobis tribuit *ſacrificia*, ſpiritualia eſſe, ad quæ offerenda nullis aris aut altaribus ex materia conſtitutis opus eſt, & hic annuit, cum ait *nunc patefacta veritate verum cultum* τὴν ἀληθῆ λατρείαν *obtinere debere*, & jam ſupra diſertius atque fuſius erat exſecutus; quo loco non *ignem ſenſibilem, ſed Spiritum Sanctum ex Patre per Filium deſcendere* præfatus, addit *u* de eodem Spiritu; *Illuminat* (inquit) *Eccleſiam, & victimas quoque à nobis accipit ſpiritales nimirum & intellectuales,* πνευματικὰς δηλονότι καὶ νοητάς. Et Chriſtianorum cultum ſtatim dicit *ſpiritualem & intellectualem eſſe. Offerimus enim* (inquit) *Deo in ſuavitatis odorem omne virtutis genus, fidem, ſpem, caritatem, juſtitiam, continentiam, obſequium, & obedientiam, glorificationes indeſinentes, & reliquas virtutes. Deo enim ſimpliciſſimo, & ab omni penitus materia ſemoto hoc materia quoque expers ſacrificium prorſus convenit, & honeſte ac recte vivendi rationes ſunt intellectualis fragrantiæ oblationes.* Hæc ille plane, ut nuper Minutianus Octavius. Hoc vero ſacrificiorum genus non modo nullas aras requirit: ſed ne illa quidem tam ſolerter à Perronio conficta altaria deſiderat: ut non ſit mirandum, quod qui hæc tantum apud noſtros agnoſcit ſacrificia Cyrillus, Iuliano neganti βωμοὺς & θυσιαστήρια aras & altaria Deo à noſtris excitari, hac quidem in parte nequaquam contradixerit. Denique ad hæc accedat inſigne Radulphi Tungrenſis de altarium in Chriſtianiſmo novitate teſtimonium: *Sixtus II. qui cœpit an. Dom. 261.* (inquit) *conſtituit, ut Miſſa ſuper altare celebraretur; QVOD ANTEA non fiebat.* Ad illud ergo tempus nullus fuit altaris apud noſtros vſus.

r Apud Cyril. L. 10. contr. Iulian. p. 354. B.

s Ibid. p. 356. B.

u Ibid. p. 343. B.C.D.

CAPVT

Capvt XXIV.

CAPVT XXIV.

Solvuntur duo Pauli loca, quæ adverſarij pro ſuo altari afferunt. I. ex 1 Cor.10.18. II. ex Hebr.13.10. Oſtenditur in priori menſam Domini comparari, non cum altari Iudaico vel Paganico, ſed cum menſa, ad quam in hoc vel in illo immolata comedebantur; In poſteriori vero altaris nomine Chriſtum ipſum intelligi.

SEd antequam ad alia progrediamur, hic refellenda ſunt, quæ ab adverſariis pro ſuis altaribus objiciuntur. Primo Paulum x adducunt in priori ad Corinthios epiſtola comparantem menſam Domini cum menſa Iudæorum & Gentilium: indeque argumentantur, cum illorum menſa verum ac proprie dictum fuerit altare, idem quoque de Domini menſa ſtatuendum eſſe. Sed plane futilis eſt hæc argumentatio. Nam ut illud mittam; quod omnibus notum eſt, non idem neceſſario eorum eſſe proximum genus, quæ inter ſe comparantur, cum inter res diverſorum alioqui generum aliquam tamen intercedere ſimilitudinem nihil vetet, cujus ratione eæ inter ſe comparari poſſunt: ut ex probatiſſimorum, imo & divinorum auctorum uſu atque exemplis patet, in eo vehementer peccant adverſarij, quod id pro vero & indubitato ſibi ſumunt, quod liquido falſum eſt. Vnde enim habent, quod aiunt y *Paulum hic apertiſſime comparare menſam Domini, unde ſumimus Euchariſtiam cum altari Gentilium, ubi immolabatur idolis, & cum altari Hebræorum, vbi immolabantur carnalia ſacrificia vero Deo*? Ita-ne vero? Probari debuerat id poſtulatum: non autem pro vero id negantibus obtrudi. Atqui hoc clare refellunt ipſa illa Apoſtoli verba, quibus id *apertiſſime* contineri volunt. Ille primo de Hebræorum: mox de Gentilium ſacris verba facit. De Hebræis: z *Videte* (inquit) *Iſrael ſecundum carnem; Non ne qui edunt hoſtias, participes ſunt altaris*? Hoc autem eo affert, ut quod poſuerat, illuſtret ac confirmet, nos, qui pane apud Eccleſiam fracto veſcimur, eo Dominici corporis participes eſſe: *Panis* (inquiebat) a *quem frangimus; non ne participatio corporis Domini eſt*? Verba allata cum his proximis conferenti patet hic ab Apoſtolo, non *menſam noſtram* (quod falſo ſumebat adverſarius) ſed *Domini corpus* cum altari Hebræorum comparari. Id enim, cujus participes ſunt qui Euchariſtia veſcuntur, comparatur cum altari, cujus erant participes Hebræi hoſtias ſuas edentes. Atqui nos, dum Euchariſtia veſcimur, Paulus docuit ac dixit *eſſe participes*, non *menſæ*, ſed *corporis Dominici*. Vnde colligas licet *corpus Domini altare eſſe*, non repugnabo. *Menſam Domini-*

x 1. Cor. 10. 18.21.

y Bell. L.1. de Miſſ. c.14. §. Ex his verbis.

z 1. Cor. 10. 18.

a Ibid. verſ. 16.

Caput XXIV. mini, 'altare eſſe vere proprieque dictum, tu quidem hinc nunquam recte concluſeris. Paulus eo loco fateor, Chriſtianos Hebræis comparat; illos Euchariſtia veſcentes; his hoſtias ſuas edentibus his altari hoſtias ſuas edendo, participantibus; illos Euchariſtia veſcendo Dominico corpori communicantes. Hæc apud Apoſtolum clara ſunt; ex quibus omnes vident inſcitam & à Pauli mente & verbis alienam eſſe adverſarij ſophiſticen ſua ſomnia ſacro ſcriptori audacter affingentis. Sin dicat Hebræos hoſtias ſuas apud altare comediſſe; Ergo & menſam apud quam pane Euchariſtico veſcimur, ipſam quoque altare eſſe; negabo, quod iſte nunc quoque temere ac falſo ſumit, Hebræos apud altare hoſtias ſuas ediſſe, ut nos apud menſam Domini pane ſacro veſcimur. In altari hoſtiam ſuam offerebant, atque immolabant Sacerdotes Hebræi; Hoſtia cæſa & ipſi & alij non apud altare, ſed apud menſas ſeorſum ab altari veſcebantur epulantes. Non enim ad veſcendum & epulandum, ſed ad victimam ſanctificandam & immolandam poſitum ac comparatum erat altare; quod vel ipſa ejus forma præter diſertiſſimum Dei inſtitutum ſatis docet. Altare enim prioris quidem templi altum fuiſſe decem cubitos ex ſacris litteris *b* diſcimus; ſecundi vero quindecim, quod Ioſephus docet. Vtriuſque altitudo, maxime vero poſterioris, quod Pauli temporibus ſtabat, quantopere à vera & legitima menſæ altitudine abhorreat, quamque ad epulandum inepta fuerit omnes vident; niſi forte Paulini ſeculi homines gigantes fuiſſe finxeris, tantæ proceritatis, ut iis menſas ad accumbendum apponi oportuerit altas quindecim cubitos. Mitto quod ad epulandum apud ſanctiſſimum illud altare quoſvis etiam de plebe infima quotidie ac promiſcue admiſſos fuiſſe, ab omni veri ſpecie procul eſt. Eadem quoque eſt eorum ratio, quæ Paulus de Gentilium idolothytis ſcribit; *d* *Non poteſtis* (inquit) *menſa Dominicæ participes eſſe, & menſa dæmoniorum.* Primum rogo te, cur tam noſtram, quam Gentilium *menſam* dixerit Apoſtolus, ſi utramque verum altare fuiſſe ſciebat? Certe *altare Domini, & altare dæmoniorum*, quam *menſam* dicere non erat credo difficilius; ſed multo futurum erat clarius, tutius, & omni ex parte appoſitius. Nam *menſæ* nomen de eo, quod proprie altare eſt, dicere abſurdum eſt & inſuetum. Ergo vel hic Apoſtoli ſermo Euchariſtiam non fieri fatetur in altari proprie dicto; quod ſi verum eſſet ſcilicet, incredibile eſt Apoſtolum non fuiſſe altaris potius quam menſæ nomen hoc loco uſurpaturum. Huc accedit, quod *menſam dæmoniorum*, id eſt eam, in qua apponebantur & edebantur carnes hoſtiarum dæmoniis immolatarum, *altare* fuiſſe gratis & præter omnem rationis ac veri ſpeciem ſumitur. Quis enim putet altaria, quæ non ab aliis quam à ſacris hominibus tractabantur, quibusvis ad epulandum conceſſa fuiſſe, ut iis pro menſis convivalibus vterentur? Non cohærent iſta

b 2. Paral. 4. 1.

c Ioſeph de bell. Iud. l. 6. c. 6. (Lat) 14. (Gr.) p. 918. D.

d 1. Cor. 10. 21.

Caput XXIV.

iſta cum Paganorum in altaria ſua religione. Quid quod illi ſua idolothyta ſæpe ſolerent domum deferre, eaque, vel aliquam certe eorum partem vanum dare, vel domi privatis epulis una cum amicis conſumere? Erant-ne hæ domeſticæ menſæ, in quibus iſta convivis apponebantur, veri quoque nominis altaria? Nugæ. Clarum eſt victimas immolatas quidem fuiſſe in altari; ibidem ex iis apud ipſum altare epulatos eſſe qui obtulerant, nequaquam probabile eſt. Nulla ergo ratione poſſunt ex his à Paulo commemoratis menſis Latinorum *altaria* educi atque conformari.

Alterum quoque huc Bellarminus torquet *e* ex epiſtola ad Hebræos locum; *f Habemus altare de quo edere non habent poteſtatem, qui tabernaculo deſerviunt.* Sed Bellarmini hac in parte conſtantiam primum deſidero; qui alibi de his ipſis Apoſtoli verbis ita ſcribit; *Exiſtimant* (inquit) *aliqui, ut Haymo & alij nonnulli graves auctores improbabiliter menſam Domini expreſſe vocari altare, Hebr. 13. Habemus altare &c. Tamen quia non deſunt ex Catholicis, qui eo loco per altare intelligunt crucem, aut ipſum Chriſtum non urgeo ipſum locum.* Sed & alibi etiam validius ſuum hoc ipſe argumentum evertit, negans *altaris nomen uſurpare Apoſtolos*; quod falſum eſt, ſi Paulus in his ad Hebræos verbis altaris nomen eo nunc vult adverſarius ſenſu, pro ſuo Miſſali altari poſuit. An vero quis *non improbabiliter* ex iis, quæ falſa ſunt, argumentari poſſit, judicent quibus ſanum eſt ſinciput. Sed miſſis adverſarij ἀντιλογίαις, ad rem ipſam venio. Nihil ergo hunc Apoſtoli locum ad Miſſale Latinorum altare pertinere, ipſe ejus ſermo ſtatim docet. Altare enim de quo loquitur, hujuſmodi eſt, ut ex eo edere Chriſtiani fideles poſſint, qui tabernaculo ſcilicet Moſaïco non deſerviunt. At neque Miſſaticum altare, neque cætera ejuſdem generis ex lapide, vel alia materia ſimilis conſtructa hujuſmodi ſunt, ut ex iis quiſquam edere poſſit. Ergo altare, de quo hic Apoſtolus, neque Miſſaticum, neque aliud eſt ejuſdem cum Miſſatico generis. Itaque nomen à Paulo poſitum omnino ſit ad aliud diverſi generis altare referendum eſt; quod ejuſmodi ſit de quo edere pij quidem & ſinceri Chriſtiani poſſint; non poſſint, qui veteri tabernaculo deſerviunt. Recte ergo & appoſite illi Catholici, quos ait. Bellarminus *Chriſtum ipſum* in hoc altari intelligere; divinum ac cœleſte noſtrum altare, ita comparatum, ut eo omnes pij veſcantur; quod ipſe fuſe docet ſexto Ioannis capite. Nota ſunt, quæ ipſi Latini in ſuo Pontificali veriſſime tradunt *i Altare quidem ſancta* (inquiunt) *Eccleſiæ ipſe eſt Chriſtus teſte Ioanne, qui in Apocalypſi ſua altare aureum ſe vidiſſe perhibet ante thronum, in quo & per quem oblationes fidelium Deo Patri conſecrantur.* Idem in breviario fatentur *k Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum altare, hoſtiam, & ſacerdotem noſtrum eſſe.* Origenes multis ante eos ſeculis ſcripſerat Chriſtum ipſum *eſſe & ſacerdotem & hoſtiam & altare.* Etiam ante Origenem Irenæus *altare noſtrum* ex eo in cœlis eſſe colligebat, *m* quod illuc *preces noſtræ & oblationes dirigantur*; Altare autẽ in cœlis præter Chriſtum, nullum eſt.

e Bell. L. 3 de Eccl. triũph. c. 4. § Probatur igitur.
f Hebr. 13. 10.
g Bell. L. 1. de Miſſ. c. 14. & Ex his verbis.
h Id. L. 1. de Miſſ. c. 14. § Ex his verbis.
i Pontif. Rom. Part. 1. De Subdiac. p. 26. B.
k Brev. R. d. 9. Nov. lect. 4.
l Orig. hom. 8. in Ioſ. p. 303.
m Item. L. 4. c. 34. extr.

Caput XXV. De eo ſe loqui Paulus hoc ipſo ſignificat, quod illud *noſtrum eſſe* dicit; oppoſite & ἀντιδιηρημένως ad Iudaïcum ſive Moſaïcum altare. Sic enim ille ſolet rerum veteris teſtamenti nomina ſpiritualiter ac myſtice, intelligenda eſſe ſignificare. Verbi gratia, Paſcha res erat veteris teſtamenti; agnus ſcilicet ille, qui quotannis certo ritu mactabatur & comedebatur. Sed ubi Paulus Paſcha dicit *n noſtrum*, id jam non de agno illo animali ſecundum litteram, ſed de Chriſto per illum olim Agnum figmento; ſecundum ſpiritum accipiendum eſſe demonſtrat, *Paſcha* (inquit) *noſtrum immolatus eſt, vel immolatum eſt pro nobis Chriſtus.* τὸ πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη ὁ χριστός. Sic *Chriſti circumciſio* (id eſt noſtra, nobis ab auctore Chriſto tradita) eidem eſt, *o* non vetus Iudaïca, carnalis & in figura; ſed, ut ipſe eleganter definit, *non manu facta* (ἀχειροποιήτος) *exſpoliatio* (non præputij, exiguæ carnis particulæ, ſed totius) *corporis carnis.* Ita & hic, quod *nos* (Chriſtianos) *habere*, ſive quod *noſtrum eſſe* dicit *altare*; id non Moſaïcum, vel ejuſdem cum Moſaïco ingenij (id eſt materiale & figurativum) intelligi vult, ſed myſticum, ſpirituale, & figuratum; quod nullum aliud eſſe poteſt, quam Chriſtus Ieſus, pro nobis *peccatum & maledictio factus*, id eſt immolatus, *ad iuſtitiam & ſanctificationem noſtram*, ad cibum & refectionem & vitam æternam. *Ex eo altari* merito, & profecto eleganter eos veſci negat, qui adhuc poſt exortum Evangelij Solem veteres umbras conſectantur, & in *eſcis illis* Moſaïcis (de quibus ſuperiore verſu dixerat *p*) veras faſtidientes ambulant.

n 1. Cor 5.7.
o Col. 2. 11.
p Hebr. 13 9.

CAPUT XXV.

Solvitur Latinorum pro ſuis altaribus argumentum inde petitum quod Tertullianus, & alij poſt eum Græci Latinique Patres omnes menſam Domini ARÆ & ALTARIS nominibus ſignificare paſſim ſolent. Id ei nomen non proprie, ſed metaphorice tributum eſſe tribus rationibus probatur; quorum tertia inde ducta eſt, quod iidem paſſim omnes rem eandem menſam dicunt; idque multis exemplis probatur.

ITa jam conſtat apud ſacram Scripturam nullum exſtare Miſſalis altaris veſtigium; neque ullum aliud Chriſtianorum altare in ea memorari, quam cœleſte; id eſt Chriſtum ipſum in cœlis exiſtentem: *in quo & per quem* (ut inquit Pontificalis Latinorum liber) *oblationes fidelium Deo Patri* conſecrãtur. Nunc ad ſcriptores Eccleſiaſticos veniamus, qui poſt Apoſtolorum tempora vixerunt. Bellarminus ex eo cenſu primum objicit *q* Canones Apoſtolorum; in quibus dicit *apertam eſſe c. 3. & 4. altaris mentionem ad Euchariſtiam offerendam erecti*; Tum Dionyſium Areopagitam, *qui* (inquit) *capite 3. Eccleſiaſtica hierarchia altaris meminit.* Ego vero

q Bell. L. 1. de Miſſ. c. 16 §. Ac primum.

vero nego Canones, quos nobis ille obtrudit, eſſe Apoſtolorum; Nego CAPUT. Eccleſiaſticam Hierarchiam à B. Dionyſio Apoſtoli Pauli diſcipulo, XXV. fuiſſe conſcriptam; ſed Canones quidem ſub initia quarti ſeculi, Hierarchiam vero vel quinto eunte, vel in eunte ſexto ſeculo in lucem prodiiſſe; idque nos utrumque propria diſputatione demonſtravimus; r & habemus ex ipſo Latinorum ſinu viros eruditiſſimos ea de re nobiſcum fere uſquequaque conſentientes non paucos.

r L. de Pſeuden. Apoſt. L. 4 & L. 1. de Scriptis Dion. & Ignat. ſuppoſ.

Tertullianum deinde citat Bellarminus; tertium de altaris antiquitate teſtem; quem conſtat ſub exitum ſecundi ſeculi ad annum tertij circiter 18. floruiſſe. Itaque vel ex ipſa adverſarij defenſione intelligimus *altaris* non modo rem, ſed ipſum etiam nomen nullo in uſu fuiſſe apud primam atque antiquiſſimam ad ad tertij propemodum ſeculi initia Eccleſiam. Novum ergo fuit, quod ſeculo tertio apud noſtros in aliqua Chriſtiani cultus parte audiri cœpit *altaris* nomen. Non ita fuerat ab initio; & quod eſt à doctiſſimo viro Matthæo Bocharto noſtro vere ac ſolerter obſervatum Tertullianus ex omni verorum Eccleſiaſticorum ſcriptorum choro primus eſt apud quem illa in ſermone novitas occurrit. Duo ex eo loca Bellarminus attulit. Priorem locum ex libro de Pœnitentia *s* ubi *inter alia* (inquit) *humilitatis pœnitentium ſigna numerat* *preſbyteris advolvi, aris Dei adgeniculari.* Sed hunc ille locum omittere poterat. Quas enim iſtic *aras* invenit, eæ non Tertulliani, ſed corruptoris manu ibi exſtructæ ſunt. Tertullianus quod habet vetus Agobardi codex, quodque reſtituit non modo Rigaltius, ſed etiam ante Rigaltium Pamelius, ita ſcripſerant, inter cæteros ex homologeſeos actus, hos quoque recenſens, *preſbyteris advolvi, & CARIS Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis ſuæ iniungere.* Quibus *caris Dei adgeniculari* dixerat, eos *fratres* ſtatim dicit; & quorſum iis pœnitentes adgenicularentur docet; ut iis nimirum *legationes deprecationis ſuæ iniungerent,* Iraque hoc quidem in loco Bellarminus nihil habebat, unde ſuas *aras*, vel ut mavult Critica Perroniana, *ſua altaria* inſtauraret. Alterius loci alia fateor, ratio eſt. *Nonne* (inquit *t* Tertullianus) *ſolennior erit Statio tua, ſi & ad aram Dei ſteteris?* Eum refellit, qui fidelem ſtationum diebus jejunantem non putabat *orationibus ſacrificiorum* (id eſt orationibus ſemi jejunij, & Euchariſtiæ, quæ ſtationem hora nona claudebat) intervenire debere; Et mox iterum Euchariſtiam *ſacrificium* dicit: *Accepto* (inquit) *corpore Domini, & reſervato, utrumque ſalvum eſt, & participatio ſacrificij, & executio officij.* Quem ergo actum ſacrificij *nomine* donat, non eſt mirandum, quod ei & cætera ſacrificij adjuncta, ex conſequenti impertiatur. Actus, *ſacrificij*; id ſuper quo miniſtratur actus, *altaris* nomen omnino eadem ratione ſortiuntur: non quod proprie vel Euchariſtiæ actio, *ſacrificium*; vel *menſa*, ad quam ea fit, altare ſit; ſed quod illæ cum his aliquam habeant ſimilitudinem. Rigaltius ad Cyprianum; *u* *Quid fecerit, quid docuerit Chriſtus, Evangelia narrant: nec aliud Corinthiis ſuis tradidit Paulus. Quod in Cœna Chriſtus inſtituit, Chriſtiani dein ſacrificium* appella-

s Tertull. de Pænit. c. 9. p. 146. D.

t Id. de orat. c. 14.

u Rigalt. ad Cypr. ep. 63. Notat. p. 92. init.

Caput XXV. *appellavere, & ſacra Cœnæ miniſtros, ſacerdotes.* Ita eſt profecto. Res eſt à Chriſto; Rei nomen à Chriſtianis qui poſt Apoſtolorum obitum vixerunt. Quid Chriſtus inſtituerit, ex Evangeliſtis & Paulo patet; apud quos nullum *ſacrificium*; nullum *altaris*, aut ſacerdotis veſtigium cernitur. Hæc ergo nomenclatura tota eſt ab ævi Tertullianei hominibus, qui pro humani ingenij vanitate Chriſti ſe inſtituta exornaturos ac commendaturos putarunt; Si ea honeſtioribus, & apud Gentes æque ac Iudæos acceptioribus vocabulis appellarent. Quam ergo Evangeliſtæ & Paulus *cœnam*, hi noſtri *ſacrificium*; quam illi menſam, hi *altare*; quos illi miniſtros Presbyteros, Epiſcopos, hi *ſacerdotes*, *ἱερέας*, *ἀρχιερέας* vocarunt. *Levitas* quidem proprie dici hujus ſacramenti miniſtros, nemo tam ſtultus eſt, qui putet. Cur abſurdius eſt, qui *presbyteri* ſunt eos *ἱερέας ſacrificos*; vel quæ menſæ ſunt, eas *altaria* dici? Atqui Patribus tam familiare eſt Diaconos *Levitarum*, quam presbyteros *ſacerdotum*, aut menſas ſacras altarium nomine ſignificare. Non ergo magis ex his ſequitur vel presbyteros eſſe veri nominis ſacerdotes, vel menſas ſacras proprie dicta altaria, quam ex illis Diaconos eſſe veros abſq; ullo tropo Levitas. Atqui hoc *Levitarum* nomine Diaconos non proprie, ſed figurate ac per quemdam ſermonis tropum ſignificari omnes conſentiunt. Nihil ergo vetat, quin illa altera *ſacerdotum* pro presbyteris, & *altarium* pro ſacris menſis poſita nomine nõ proprie, ſed metaphorice propter aliquam rerum inter ſe ſimilitudinem uſurpari atque intelligi dicantur. Quod eo quoque magis eſt admittendum, quod & alias tam ſacrificij quam *altaris* nomen improprie ac figurate & à divinis, & ab Eccleſiaſticis auctoribus, non raro, ſed frequentiſſime uſurpatum reperiamus. Sacrificij quidem nomen fidelium precibus, gratiarum actionibus, eleemoſynis, jejuniis, cæteriſque pæne omnibus pietatis ac caritatis actibus, ab utriuſque ſcriptoribus tribui omnes confitentur, nihil ut in eo probando immorari neceſſe ſit. Iam vero altaris nomen, etiam aliis extra ſacram ſynaxin rebus dari notum eſt; quale

x Apoc. 8. 3. 5. illud eſt, in cœlis myſticum apud Ioannem x altare aureum, quod eſt ante thronum Dei; de cujus igne dicitur *Angelus impleviſſe thuribulum*

* Polyc. ep. Philip p.17. † Ignat. ep. ad Talis. * Neque aliter credo, quiſquam reperit, quod vidua, *Eccleſia altare* in Polycarpi, & Ignatij epiſtolis & in Clementis Conſtitutionibus y vocatur;

y Conſtit. L. 3.c.6 p.?92. B. vel quod ait z Clemens Alexandrinus *altare noſtrum in terris eſſe eorum congregationem, qui precibus vacant, z animam iuſti eſſe ſanctum altare: θυσιαστήριον ἅγιον ἡ δικαία ψυχὴ*: vel quod Origenes ſcribit b *altare eſſe cor hominis fidelis*: eodem quo ab eodem alibi ſenſu dictum eſſe ſupra obſervavimus

z Clem. Alex Strom. L.7 p.717.A *τὸ ἡγεμονικὸν mentem eſſe altare Chriſtiani hominis*; vel denique quod etiam nunc Latini Græcorum *βῆμα altare* vocant; quam veri nominis

a Ibid C. altare eſſe nemo putaverit qui norit in ea nullum proprie dictum ſacri-

b Orig. Tract.25.in Matth p.123. & l.8. contr. Celſ. p.400. ficium offerri vel immolari. Cum ergo hæc ſacrificij & altaris nomina tam multis aliis rebus figurate tribui videamus, quæ cum proprie, & univoce dictis ſacrificiis atque altaribus nihil habent commune: nemo ut opinor, negabit ex eo quod ſacræ Euchariſtiæ menſa ſæpe apud Patres *ara* vel

vel *altaris* nomine ſignificetur, minime ſequi, ut menſam illam Patres ſenſerint veri proprieque dicti nominis eſſe altare. Atq; hanc hujus nominis homonymiam ſive ambiguitatem recte alibi obſervavit c ac diſtinxit Bellarminus; ubi eam ſententiam refellens, quæ vult *ſacrificium proprie dictum eſſe opus bonum, quod fit, ut ſancta ſocietate inhæreamus Deo, ſive ea ſe ſit opus virtutis, ſive non,* contra eam ſententiam ita argumentatur; *Altare & ſacrificium relativa ſunt. Non eſt autem altare proprie dictum neceſſarium propter omne opus bonum, nec propter omnes cærimonias, quibus Deum colimus. Non igitur eſt ſacrificium proprie dictum omnis eiuſmodi cærimonia, ſeu opus bonum.* Hic iſtum vides caviſſe, ne altare in ſua propoſitione nude ac ſimpliciter diceret, quam ſciret, ſi ita generaliter pronuntiaretur, negatum iri: Multa enim dici altaria metaphorice, in quibus quæ fiunt ſive cærimoniæ, ſive bona opera, non ideo tamen pro ſacrificiis proprie dictis cenſeri debent. Itaque ut hanc exceptionem occuparet, conſulto dixit, *altare proprie dictum non eſſe neceſſarium propter omne opus bonum* &c. Qua diſtinctione hic adhibita apertiſſime concedit, *ad aliquod bonum opus*, vel *ad aliquam cærimoniam* neceſſarium eſſe altare non proprie, ſed improprie & figurate dictum, quæ non ideo tamen proprie ſacrificia cenſenda ſint. Nunc ergo ex hac, ipſius Bellarmini praxi approbata, vocabuli *altaris* homonymia, clare detegitur ejuſdem contra nos de Patrum circa hanc quæſtionem ſententia diſputantis ſophiſtice dum ex eo, quo Patres ſeſe ad Euchariſtiæ celebrationem altaribus uti ſignificant, ſupponit ea fuiſſe proprie dicta altaria, atque adeo hinc concludit Euchariſtiam eſſe ſacrificium proprie dictum. Sic enim pariter concludere poſſem aliqua fieri in cœlo ſacrificia proprie dicta & quæ viduis datur eleemoſynæ eas eſſe ſacrificia proprie dicta, & quæ à Græcis in ſua Prothesi fiunt cærimoniæ eas, eodem quoque numero ac cenſu habendas, & ſic de cæteris, quæ in iis rebus fiunt, quas Patres altarium aliquando nomine donant; quod quam ſtultum ac delirum ſit, omnes vident. Itaque Bellarminus, ut ſua Miſſatica altaria apud veteres fuiſſe oſtenderet, Patrum loca adducere debuerat, in quibus Euchariſtica menſa non ſimpliciter *altare* vel *ara* ſed veri proprieque dicti nominis *altare* & *ara* diceretur. Atqui ne demonſtrare quidem aggreſſus eſt id menſæ Dominicæ nomen univoce ac proprie tribui: ſibi ſcilicet conſcius id non poſſe ex Patribus demonſtrari.

CAPUT XXV.

c Bell. L. 1. de Miſſ. 1. c. 2. §. Sext. argum.

Nos vero facile oſtendemus illa *altaris* & *aræ* nomina improprie & æquivoce ei rei tribui, ſuper qua conficitur, & ex qua diſtribuitur Euchariſtia. Inprimis id ex ſuperiori diſputatione manifeſtum eſt: in qua Octavium, duoſque alios teſtes Tertulliano juniores audivimus, & his longe recentiorem Cyrillum nullas Chriſtianos aras, nullaque altaria habuiſſe, vel diſerte confitentes, vel certe id objectantibus Paganis minime inficiantes. Niſi ergo iſtos cum Tertulliano, Cypriano, & aliis innumerabilibus poſteriorum ſeculorum ſcriptoribus irreconciliabiliter pugnare ſtatuamus (quod eſt incredibile) fatendũ eos de re una eademque, non eodem, ſed alio atq; alio ſenſu loquutos eſſe: Illos nimirũ negaſſe

Caput Chriſtianis ulla eſſe altaria, proprie & univoce dicta; hos vero *altaria*
XXV. Chriſtianis, ſed improprie & æquivoce dicta attribuiſſe. Secundo cum horum trium *ſacrifitij, altaris*, & *eius qui altari deſervit* mutua quædam inter ſe relatio ſit, nexuſque inviolabilis; ſi *altaris* nomen proprie in hac cauſa de menſa Euchariſtiæ dixerunt Patres: neceſſe eſt ab iiſdem altaris miniſtros proprie dictos fuiſſe ſacerdotes & Levitas. Ergo cum hos *Levitas* improprie dictos fuiſſe conſtet propter aliquam duntaxat eorum cum Moſaïcis in gradu miniſterij ſimilitudinem: fatendum eſt cætera quoque vocabula improprie fuiſſe uſurpata: *ſacerdotis* quidem ad Presbyterum ſignificandum, quod apud nos eodem loco ac gradu ſit presbyter, quo apud Iſraëlem erat ſacerdos: *Sacrificij* vero ad ſignificandum Euchariſtiam, quod hæc fieret ex oblationibus populi, Deoque benedicenda offerretur, & quidem in Dominici ſacrificij apud crucem peracti memoriam: ut olim ſacrificia Moſaïca ex rebus ab Iſraële oblatis fiebant, Deoque offerebantur, & quidem ad Chriſti ſacrificium obſcure ac veluti in typo repræſentandum: *Altaris* denique ad menſam noſtrã deſignandam, quod in ea Presbyter ſacrum panem reponat, frangat, ac benedicat: ut victimas Aaronicus ſacerdos in altari. Neque hic mihi quiſquam reſponſet ſatius eſſe, ut Patres qui *altaria* ſibi eſſe aiunt, proprie: qui vero negant, improprie locutos eſſe cenſeamus, quam contra. Tu vero negantes, ſi hoc ſenſu negaſſe dixeris, eos apertiſſime mentitos fuiſſe finxeris: & quidem eo impudentius, quod Octavius & Origenes in hoc ipſo ſuæ diſputationis articulo affirmant ac profitentur noſtros habuiſſe hoc altarium improprie ac metaphorice dictorum genus: mentem ſcilicet, animum, τὸ ἡγεμονικὸν, ut ſupra oſtendimus. Cum ergo hoc quod confitentur nulla ſibi fuiſſe altaria, nullas aras non poſſit niſi de altaribus proprie & univoce acceptis vere dici: omnino conſequens eſt illud quod nos diximus, ut alios qui *altarium* apud noſtros meminerunt, eos de altaribus non proprie, ſed æquivoce ac figurate ſic dictis hæc locutos eſſe, neceſſario ſtatuamus. Tertio id ipſum inde aperte intelligitur, quod *menſæ* nomen (etiam poſtquam de ea *ara & altaris* elogium in uſum Eccleſiæ irrepſit) apud noſtros manſit. Origenes, qui poſt uſurpatum in hac re à Tertulliano *ara*

d Orig. tract. 33. in Matth. p. 175. extr.

e Ibid. p. 176. init.

nomen vixit, *ſpiritualem menſam, cibum ſpiritualem, & Dominicam Cœnam* de hoc ſacramento dicit: *d* his *Iudam à Chriſto dignificatum fuiſſe* obſervans ad exaggerandum ejus ſcelus; Tum de eodem, *e Magiſtrum* (inquit) *cum cibo divinæ MENSÆ & calicis & hoc in die Paſchæ tradidit*: Et, *Tales ſunt omnes*, inquit, *in Eccleſia, qui inſidiantur fratribus ſuis, cum quibus ad eandem menſam corporis Chriſti, & ad eundem potum ſanguinis eius frequenter ſimul fuerunt*. Dionyſius Alexandrinus Origenis, tametſi paulo junior, ὢν γέρων, de fideli communicaturo loquens, cum dicit, *f* non ad *aram* vel *altare*, ſed ad *MENSAM adſtare, & ad manus ad ſuſcipiendum ſacrum cibum porrigere*. τραπέζῃ παρεςάναι ϗ χεῖρας εἰς ὑποδοχὴν τ̃ ἁγίας τροφῆς προτείνειν. Idem in epiſtola canonica de mulieribus quo tempore in menſtrua purgatione verſantur: *g Neque ipſas* (inquit) *arbitror, ſi fideles ſint ac piæ*

f Dion. Alex. apud Euſ. Hiſt. L. 7. c. 9. B.

g Id. ep. ad Baſil. id. T. 1. Bibl. Patr. Gr. L. p. 308. C.

ſic

ſic affectas, auſuras vel ad ſanctam MENSAM accedere; vel corpus & ſanguinem Domini attingere. οὐδὲ γὰρ αὐτὰς οἶμαι πεσοῦσας ἐν τοσούτῳ ἀθλίως πολ- μήσειν οὕτω διακειμένας, ἢ τῇ τραπέζῃ τῇ ἁγίᾳ προσελθεῖν, ἢ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ προσάψασθαι. Euſebius Cæſarienſis; *h huius* (inquit) *ſacrificij* (à Chriſto in cruce oblati) *memoriam per ſymbola corporis eius, & ſanguinis ſalutaris in menſa celebrare accepimus.* τούτου δῆτα τοῦ θύματος τὴν μνήμην ἐπὶ τραπέζης ἐκτελεῖν διὰ συμβόλων τοῦ τε σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ σωτηρίου αἵματος παρειληφότες. Et paulo poſt ſacramentum vocat *i auguſta vel veneranda MENSÆ Chriſti myſteria,* τὰ σεμνὰ τῆς χριστοῦ τραπέζης μυστήρια. Athanaſius directionem Eccleſiæ Alexandrinæ deſcribens; *k Subſellia* (inquit) *thronum, MENSAM, quippe quæ lignea erat, vel Eccleſiæ, & cætera quæ poterant, foras elata combuſſerunt.* ἁρπάσαντες τὰ συμψέλλια καὶ τὸν θρόνον καὶ τὴν τράπεζαν. ξυλίνη γὰρ ἦν, καὶ τὰ βῆλα τῆς ἐκκλησίας, τά τε ἄλλα ὅσα ἠδυνήθησαν ἐξενέγκαντες ἔκαυσαν.. De iiſdem alibi; *l In ſacroſanctam menſam* (inquit) *quanta impietas! quantaque facinora commiſſa!* ἐπὶ δὲ ἁγίας τραπέζης ἡλίκα ἀσέβεια καὶ παρανομία γέγονεν; Gregorius Nazianzenus de ſuis civibus, qui ipſum acciverant ut presbyter fieret; *m Vos me* (inquit) *convocaſtis, atque huic ſacroſanctæ menſæ adſtrinxiſtis.* αὐτοί με συγκαλέσαντες ἦν ἄγετε, καὶ τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ προσδήσαντες. Sic impiorum in Chriſtianos dira facinora perſtringens, inprimis cenſet *n* in hoc numero *flagitia circa ſacras ædes commiſſa, & ſacrarum MENSARVM contumelias, & myſtica pocula furioſe contaminata.* περὶ τὰς ἱερὰς τραπέζας ὕβρεις. Idem quo Præfectum quemdam molliret, & ad lenitatem in cives inflecteret, ei inter alias myſterij partes *ſacram hanc MENSAM* (in Eccleſia enim dicens eam digito monſtrabat) in medium adducebat, *o ad quam* (inquit) *communiter accedimus.* τὴν τράπεζαν ταύτην ἣ κοινῇ προσίομεν. Chryſoſtomus, *Nemo qui inimicũ habet, accedat ad ſacrã MENSAM & corpus Chriſti accipiat* μηδεὶς τῶν ἐχόντων ἐχθρὸν προσίτω τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ, καὶ δεχέσθω τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου *q Operam demus ac omnia faciamus, ut ſine inimicis ad ſacram menſam adſtemus.* σπουδάσωμεν καὶ πάντα ποιῶμεν, ὥστε χωρὶς ἐχθρῶν παρεστάναι τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ. Alibi *r* auditores cohortans, ut ſe ad ſumptionem Euchariſtiæ ſummo ſtudio præparent: *Nam hæc* (inquit) *menſa vicem explet præſepis* (in quo ſcilicet Chriſtus recens natus) ἡ γὰρ τράπεζα αὕτη τάξιν τῆς φάτνης πληροῖ. Et ſtatim iterum; *s Si cum his muneribus acceſſeris, multa cum fiducia frueris ſacra hac MENSA.* ἂν μετὰ τούτων προσέλθῃς τῶν δώρων, μετὰ πολλῆς παρρησίας ἀπολαύσῃ τῆς ἱερᾶς ταύτης τραπέζης. Idem alibi *t* eadem de re verba faciens: *Adeſt MENSA regia; adſunt Angeli miniſtrantes menſæ, adeſt Rex ipſe: & tu ſtas oſcitans?* τράπεζα πάρεστι βασιλική. ἄγγελοι διακονούμενοι τῇ τραπέζῃ. αὐτὸς πάρεστιν ὁ βασιλεὺς καὶ σὺ ἕστηκας χασμώμενος; Ibidem paulo poſt: *u Quomodo manſiſti, & menſæ non es Particeps?* πῶς ἔμεινας καὶ οὐ μετέχεις τῆς τραπέζης; Sic & eadem homilia extrema *x* ad Pſalmi CXXVII. novellas olivarum alludens, iiſque fideles comparans, *Fortes ſunt* (inquit) *& validæ, ut ſint omnes in circuitu menſæ.* ὥστε πάντας

CAPVT. XXV.

h Euſeb. L. 1. Demonſtr. c. 10. p. 39. A.
i Ibid. B.
k Athan. ep. ad uir. Sol. ag. T. 1. p. 818. D.
l Id. ep. ad Orth. ibid. p. 945. D.
m Greg. Naz. Or. 2. p. 47. B.
n Id. Or. 4. p. 110. B.
o Id. Or. 17. p. 275. C.
p Chryſ. Hom. 22. quæ de ſimult. & ira. T. 1 p. 265. C.
q Ibid. p. 260 E.
r Ibid. p. 357. c. Hom. 31. de Philog.
s Ibid. p. 357. D.
t Id. Hom. 3. in Eph. p. 887. D.
u Ibid. p. 888. C.
x Ibid. p. 889.
y Id. Hom. 27 in 1. Cor. p. 397. D.

Caput XXV.

μετέχῃς καλῶς τῆς τραπέζης. Idem alibi indigne communicãtem objurgans: Talis (inquit) *menſæ fuiſti particeps* τραπέζης μετέχεις τοιαύτης. Item quibus communicare non licebat, eos ait *y ſacroſanctæ menſæ eſſe non poſſe participes* τοὺς οὐ δυναμένους τῆς ἱερᾶς μεταχεῖν τραπέζης. Et paulo poſt; *z* βάπτισμα ἓν ἐστι, καὶ τράπεζα μία. *Baptiſma unum eſt; & menſa una.* Denique & in alio opere, *a Non ego quidem maiori copia, vos vero minori participes ſumus ſacra menſæ, ſed utrique eum ſimiliter tangimus.* μετέχομεν τῆς ἱερᾶς τραπέζης. Theodoretus: *b Una omnibus myſtica menſa proponitur, & quilibet credẽtium æquali parte fruitur.* μία πᾶσιν πρόκειται τράπεζα. Iobius Monachus libro VI. de Verbo incarnato, capite 25. ut habetur *c* apud Photiũ, *Corpus Dominicum in ſacra MENSA proponitur,* τὸ Κυριακὸν σῶμα ἐπὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης προτίθεται. Ita Græci. Idem ſtilus in Latina Eccleſia manſit. In ipſa Africa, ubi Tertullianus primum, & exinde Cyprianus *ara & altaris* nomina uſurpare cœperunt, iis tamen viventibus & diu poſt eos, *menſæ* nomen ejus rei proprium vulgo apud noſtros fuiſſe, in qua panis Domini benedicebatur, & ex qua ſumebatur, oſtendit *MENSÆ CYPRIANI* titulus apud Carthaginem ei menſæ à plebe fidelium primo inditus, & ad Auguſtini uſq; tempora ſuperſtes, quæ in eodem loco poſita erat, ubi ſanctiſſimus Martyr olim paſſus erat; quod Auguſtinus non ſemel memorat, *d Menſa* (inquit) *Deo conſtructa, tamen menſa dicitur Cypriani non quia ibi eſt unquam Cyprianus epulatus, ſed quia ibi eſt immolatus, & quia hac immolatione ſua paravit hanc menſam, nõ in qua paſcat, ſive paſcatur, ſed in qua ſacrificium Deo, cui & ipſe oblatus eſt, offeratur.* Si, quo tempore illa menſa primum exſtructa eſt, jam tum *altaris* nomen ita uſitatum apud noſtros fuiſſet, ut poſtea fuit & nunc eſt; illa profecto non menſa, ſed *ara* vel *altare Cypriani* dicta eſſet, ut nunc & multo ſuperioribus jampridem ſeculis in ſimilibus cauſis factum fuiſſe videmus. Sed quia *altaris & ara* nomina, ei quæ proprie menſæ & erat & à principio dicta fuerat non aliter quam per alluſionem ad res Iudaïcas, non tam ob ipſius rei ingenium, quam ob aliquam ſimilitudinem, non ab Apoſtolis, aut ab Eccleſia iis proxima, ſed à ſingularibus ſcriptoribus, puta à Tertulliano, & Cypriano, qui ejus ſcriptis imperite gaudebat, in uſum invecta erant; inde acciderat, ut primum ac proprium *menſæ* nomen, etiam tum apud noſtrorum plebem hæreret; *altaris* elogium vulgo eſſet Ignotius. Itaque Latini æque pæne ac Græci, id nominis in hac re crebro adhibuerunt. Ambroſius, *e Vbique myſterij ordo ſervatur; ut prius per remiſſionem peccatorum vulneribus medicina tribuatur: poſtea alimonia menſæ cœleſtis exuberet.* Item alibi; *f Myſtica quoque menſa ieiunio comparatur: illa menſa de qua dicit David: Paraſti in conſpectu meo menſam.* Mox; *g Ad menſam illam venerabilem ieiunia ſancta nos perducant.* Auguſtinus: *h Peccatione* (inquit) *facimus in celebratione ſacramentorum, antequam illud, quod eſt in Domini menſa, incipiat benedici.* Eos alibi *à menſa Dominica ſeparari* dicit *i*, qui ob mores perditos ſubjiciuntur pœnitentiæ. Item alibi ſcribit *k* prolatum à Melchi-

y Id. Hom. 18 in 2. ad Cor. p. 674. B
z Ibid. p. 675. A.
a Id. Hom. 4. in 2. ad Theſſ. p. 391. A.
b Theodoret. Dial. 1. p. 25. E. T. 4.
c Phot. Bibl. cod. 222 p. 31. lin 10.
d Aug. Serm. 113 de diverſ. c. 2. 13.
e Ambr. L. 6. in Luc in Luc. c 9 p. 1708.
f Id. de Hel. & ieiun. c. 10. in p. 1127. B.
g Ibid. c.
h Aug. ep. 59. ad Paulin ad Quæſt. 5. T. 2. p 114. D.
i Id de 8. Quæſt. a Dolcit. T. 4. p. 283. A.
k Id. ep. 95. p. 163. A.

CAPUT XXV.

Melchiſedeco *menſa Dominica* ſacramentum. Idem : *l Sacramentum* (inquit) *unitatis corporis & ſanguinis Chriſti alicubi quotidie, alicubi certis intervallis dierum in Dominica MENSA præparatur, & de MENSA Dominica ſumitur.* Item de Martyribus : *m Ad ipſam menſam non ſic eos commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requieſcunt.* Idem apud Bedam *n* Sermone de fidelium &c. feria Paſchæ ſecunda : *Iam in nomine Chriſti tanquam ad calicem Domini veniſtis, & ibi vos eſtis in MENSA, & ibi vos eſtis in calice.* Item in alio ſermone ; *o Qui uxores nondum habetis, & tamen ad menſam Dominicam jam acceditis* &c. *ſervate vos uxoribus veſtris.* Sed & Euchariſtiam idem vocat *ſacramentum menſæ Dominicæ :* & infra in eodem libro pro Euchariſtiæ communione dicit *q participationem Dominicæ menſæ.* Item quoque de parvulis verba faciens, *r Infantes ſunt* [inquit] *ſed menſæ eius, (Chriſti) participes fiunt.* Idem de ſuperbis loquens : * *Adducti ſunt ad menſam Chriſti, & accipiunt de corpore & ſanguine eius.* Extat inter Auguſtini opera liber contra Fulgentium Donatiſtam, cujus ſcriptor, quiſquis de cætero fuerit, eodem quoque modo loquitur; *s Dixiſti tuum eſſe baptiſma, tuum oleum ſanctum, tuam menſam Dominicam.* Neque ſequens Latinorum Eccleſia ita loqui deſiit. Patres Toletani an. Dom.693. *t Ad conventus noſtri agnitionem delatum eſt, quod quidam Sacerdotum &c. non panes mundos & ſtudio præparatos ſupra MENSAM Domini in ſacrificio offerant. Menſam* vocant, quam paulo poſt *altare* dicunt. Non aliter *panis in altari Domini proponitur, niſi integer & nitidus.* Humbertus Cardinalis, qui circa an. Dom. 1054. floruit ; de azymis lapide paratis, aut argillæ ſuperpoſitis, *u Hæc* [inquit] *ad magnam Chriſti menſam non accedunt* : id eſt ad altare, ut ex iis fiat Euchariſtia. Ivo Carnotenſis : *x Illa ſingularis hoſtia, &c. per novi ſacerdotii miniſtros in Domini menſa quotidie conſecratur.* Hildebertus, *y* de ſacerdote celebrante ; *Nec prius in menſam demittit* [hoſtiam elevatam ſcilicet] *quam tua Chriſte, Verba repræſentans explicet iſta ſuper.* Sed nullus erit finis, ſi omnia perſequi voluero. Eſt enim menſæ vocabulum omnibus Græcæ Latinæque Eccleſiæ ſcriptoribus in hoc ſenſu familiariſſimum. Itaque hoc ſpecimen abunde eſt; maxime cum viri apud Latinos celeberrimi hoc quod nos probare inſtituimus veriſſimum eſſe fateantur : ut Iacobus Sirmondus, ſcriptor ex Ieſuitico ſodalitio longe eruditiſſimus, qui ad titulum cujuſdam Sermonis Auguſtiniani præferentem eum dictum fuiſſe *ad menſam Cypriani, id eſt* [inquit] *z ad altare S. Cypriani. Menſam enim altare dicebant; ut Græci ἱερὰν τράπεζαν.* Ipſi ſane Latinorum ſacri Rituales libri eo etiam nomine ſuum altare interdum ſignificant ; ut in altaris conſecratione ; *a Præſta* [oratio eſt ad Deum] *ut in hac menſa ſint libamina tibi accepta.* Iterum in eadem prece de ſuo altari verba faciens Epiſcopus ; *b Sit Eccleſia tua titulus ſempiternus : ſit menſa cœleſti Spiri-*

l Id. Tract. 26. in Ioan. p.94. B.
m Id. ibid. Tract.84.p. 185. B.
n apud Bed. in 1. Cor.10. 17 p.305.
o Aug.Serm. 46. de verb. Dom c.2 D.
p Id. l.1 de pecc. mer. & remiſſ. C.20. p.282.B.col. a.
q Ibid. c.24. p.184.
r Id. Serm.8. de verb. Apoſt. c. 6. p. 110.B.
* Id ep.120. c.27.
s Aug. contr. Fulg. Donat. c 15.
t Conc. Tolet 16.c 6.T. 5.Conc. gen. p.410.
u Humbert. contr.Nicet. in Append. T.11. Bar. p. 967. C.
x Ivo Carn. ep.142.p.60.
y Hildeb. de offic. Miſſ. T 3. Bibl. Patr. p.202. extr.
z Sirm. ad 26. Serm. cor.40. quos edidit. T 10. Aug. p.852.

a Pont. Rom. Part.2. De ded. Eccl. p.275.A. b Ibid. p.278.

Caput XXV.

tualique convivio præparata. Idem alibi; *e Adeſto Domine dedicationi huius menſæ tuæ.* Equidem non nego ſacram hanc menſam à Tertulliano & ſcriptoribus citeriorum ab eo temporum, non modo *altare* (quod falſo & infœliciter, ut multa alia, hariolatur futilis Perronij critica) ſed etiam aram promiſcue fuiſſe vocatam. Atque eo pertinent indicata à Bellarmino *d* teſtimonia, primo ipſius Tertulliani, Cypriani, qui Tertullianum, ſicuti magiſtrum diſcipulus, hic & in aliis non paucis, imitatus hac nomenclatura vehementer gaudet ac plurimum vtitur, Pſeud Apoſtolicorum Canonum collectoris, Euſebij, Optati, Gregorij vtriuſque, Nazianzeni & Nyſſeni, Chryſoſtomi, Hieronymi, Auguſtini, Pſeud Areopagitæ Dionyſij; de quibus nihil neceſſe eſt ſigillatim dicere, quod iſtos & alios longe plures vltro confiteamur illis vocabulis menſam Dominicam, quod volunt Latini, ſæpe ſignificare. Tantum contendimus illos auctores non proprie, ſed figurate & metaphorice ob rationes ſupra explicatas ita eſſe locutos. Idque, quod jam diximus, inde patet, quod iidem auctores rem eandem haudquaquam parcius *menſam* appellarint, quod ex iis, quæ attulimus, clarius eſt, quam ut poſſit negari. Nam quicquid philoſophetur vel Bellarminianum, vel Perronianum acumen, nunquam profecto efficiet, ut non ſint *ara & menſa* res ſua natura, forma, fine, & uſu diverſiſſimæ. In ara Deo ſacrificatur; in menſa cibus convivis apponitur, & benedicitur, & ex ea ad veſcendum ſumitur. Iam vero non poſſunt duarum rerum inter ſe natura & forma diverſarum nomina uni eidemque ſubjecto proprie ac univoce attribui. Cum ergo res his duobus *ara* ſive *altaris*, *& menſa* nominibus ſignificatæ plurimum inter ſe natura & forma, quod notum eſt, differant; omnino fatendum eſt non poſſe ea de uno eodemque ſubjecto ambo proprie ac univoce pariter dici. Vnde ſequitur horum nominum alterum non proprie & univoce, ſed improprie, ac ut ſcholæ loquuntur, æquivoce & metaphorice ei rei tribui, de qua in Euchariſtiæ negotio dicitur, Atqui manifeſtum eſt & per ſe notum, eam rem in qua Euchariſtia conficitur, & ex qua à communicantibus ſumitur, vere, proprie, ac univoce *menſam* & eſſe, & dici, ad quam ſcilicet accumbitur, in qua panis & vinum ad veſcendum apponuntur, & ex qua à convivis ſumuntur. Quod confirmatur primo ex prima rei origine, atque inſtitutione. In qua enim menſa Chriſtus hoc ſacramentum inſtituit, eam veri proprieque dicti nominis *menſam* fuiſſe, certum atque indubitatum eſt; apud quam & Paſchalis cœna prius à Chriſto & Apoſtolis diſcumbentibus erat celebrata, & mox panis & calix Euchariſticus appoſiti, benedicti, & Apoſtolis convivis, etiam diſcumbentibus, diſtributi atque ſumpti ſunt: hoc uno à noſtris uſitatis ac convivalibus diſcrimine: quod menſa illa quidem ſacra, hæ communes: illa religioſa, hæ humanæ ac profanæ ſunt. Id ipſum ſecundo ex ſacris Hebræorum, atque Gentilium ritibus illuſtratur. Nam apud utroſque patet ex eorum monumentis aras, in quibus victimæ & hoſtiæ immolabantur,

ab

e Ibid. de alt. conſ. p. 299. col. 1.

d Bell. L. 1. de Miſſ. c. 16. §. Ac primum.

ab iis menſis diſtinctas diverſaſque fuiſſe, in quibus epulæ ſacræ ex immolatitiis fiebant, ut nuper contra Bellarminum & Tridentinos demonſtravimus Hebræorum & Gentilium aras in ſacras quidem, ſed tamen convivales menſas perperam, ac præter ipſam rerum naturam, veterumque librorum fidem dolo an errore craſſo transformantes. Denique cum horum duorum *ara & menſæ* nominum, quæ uni eidemque ſubjecto à Patribus tributa fuiſſe perſpicimus, alterum de eo proprie, alterum improprie dictum eſſe neceſſe ſit; quando id ſubjectum proprie menſam dici & per ſe pateat, & vero demonſtratum ſit; profecto relinquitur, ut alterum, nempe *altare* de eo improprie à Patribus dictum fuiſſe confiteamur. Scio Latinos ſuis *altaribus*, quæ proprie ſic dici volunt, *menſæ* vocabulum ipſos quoque interdum tribuere. Sed hoc illi faciunt abſurde, ac præter omnem rationem, quod eorum pace dictum ſit, ex ſolo iniquiſſimæ cauſæ ſtudio, ne videantur ab antiquitatis ſtilo & ſermone, cujus ſe religioſiſſimos eſſe diſcipulos gloriantur, diſcedere putentur. Si eſſet iis liberum ex veris, non ex præceptis opinionibus, rem quæ quæritur, expendere; viderent profecto, quicquid eorum ſcholæ de his philoſophantes garriant, *menſæ* & altaris veram atque eſſentialem formalemque (ut loquuntur) rationem nequaquam poſſe in unum idemque ſubjectum convenire. CAPVT XXVI.

CAPVT XXVI.

Menſas Dominicas, etiam poſtquam aræ & altaria *dici cœperunt, ligneas tamen & quidem ejus formæ, cujus hodie menſæ ſunt, diu fuiſſe demonſtratur ex Athanaſio, ipſo Latinorum Breviario, Optato, Socrate, Ruffino, Auguſtino.*

SEd præter veram atque intimam rei, de qua quæritur, rationem, ipſa quoque ejus materia, ac forma, quæ qualiſque apud veteres fuit, liquido vincit eam veri nominis menſam fuiſſe; non fuiſſe proprie dictum altare, quale ſuum Latini inſtituunt. Ipſi quidem ſuum lapideum aut marmoreum eſſe jubent. Hæc enim una eſt ex capitalibus Miſſalis diſciplinæ regulis; *e Altare, in quo ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium celebrandum eſt, debet eſſe lapideum, & ab Epiſcopo conſecratum; vel ſaltem ara lapidea, ſimiliter ab Epiſcopo conſecrata, in eo inſerta, quæ tam ampla ſit, ut hoſtiam & majorem partem calicis capiat.* Duo in Euchariſtico illo altari requirunt: Prius ad materiam pertinet; poſterius ad formam rei interiorem: Illud, ut ſit lapideum; hoc, ut ſit ab Epiſcopo certis ritibus conſecratum. Neque enim quivis lapis altare eſt; Is demum altare & eſt & apud eos dicitur, qui eſt ab Epiſcopo rite conſecratus. Itaque inter defectus in ipſo miniſterio occurrentes hunc ſecundum diſerte cenſent, *f ſi Miſſa celebretur in altari non conſecrato.*

e Miſſ. Rom. Rubr. gen. Miſſ. c. 20. §. 1.

f Ibid. de defect. Miſſ. c. 10. §. 1.

Iam

CAPVT XXVI.

Iam quod ad prius pertinet, conſtat ex quo tempore Patres cœperunt menſæ Dominicæ *altaris* nomen, in hoc antea ſenſu apud noſtros inauditum, tribuere (id eſt à ſecundo Chriſtianiſmi extremo ſeculo) illa ipſa, ut vocantur *altaria*, non lapidea, quod Miſſale Romanum præcipit, ſed lignea, fuiſſe, qualia ſcilicet jam ab initio antea fuerant. Athanaſium de ſuis temporibus, teſtem habemus omni exceptione majorem, cujus nuper *g* diſertas voces recitavimus affirmantis *h ligneam fuiſſe Alexandrinæ Eccleſiæ menſam*, eamque ab Arianis crematam fuiſſe narrantis, *Lignea enim erat* (inquit) ξ λίνη ϒὸ ἦν. *Menſam* quod omnes fatentur) eam intelligit, in qua Euchariſtia conficiebatur, id eſt eam, quam alias *ara* vel *altaris* nominibus ſignificari jam tum receptum erat. Data enim eſt illa epiſtola, in qua hæc Athanaſius ſcribit, diu poſt Conſtantini mortem, imperante & Catholicos diris modis vexante Conſtantio, poſt an. D.352. Sed nullis apud Latinos ea de *re* teſtibus opus eſt, quam ipſi diſertiſſime tradunt in ſuo Breviario; *i Cum* (inquiunt) *à S. Petro uſque ad Silveſtrum, propter perſecutiones, Pontifices certo loco conſiſtere non poſſent, quocumque eos neceſſitas compuliſſet, ſive in crypta, ſive in cœmeteria, ſive in ædes piorum, ſuper illo altari ligneo, ad arcæ ſimilitudinem concavo, ſacra faciebant.* Inde narrant illud ipſum altare ligneum, in quo Eccleſiæ Romanæ Epiſcopi ad illa uſque tempora (id eſt ad an. Dom. circiter 315.) quin etiam ipſe ſi eis credimus, Petrus, ſacra omnes retro fecerant, à Silveſtro ad rei memoriam ſervatum, & in Lateranenſi baſilica collocatum, ſed ea lege, *ne quiſquam in eo præter Romanum Pontificem Miſſam deinceps celebraret.* Cæterum ſimul ſemelque decreviſſe Silveſtrum, *ut deinceps niſi ex lapide, altaria non ædificarentur.* Hæc Breviarium; cujus apud Latinos fides publica ac ſacra eſt. Nos ligneam quidem apud Romanos & cæteros Chriſtianos ad illud tempus fuiſſe Dominicam menſam admittimus. Quod aiunt, ut ea fuerit olim altaris materia, factum eſſe propter perſecutiones, id ipſi de ſuo commenti ſunt; à nullo probato & indubitato antiquitatis ſcriptore traditum. Et hoc ſuum ipſi figmentum paulo ante refellebant, ubi affirmabant *k jam ab Apoſtolorum tempore loca apud noſtros fuiſſe Deo dicata, quæ à quibuſdam Oratoria, ab aliis Eccleſiæ dicebantur, ubi collectæ fiebant per unam ſabbati, & Chriſtianus populus orare, Dei verbum audire, & Euchariſtiam ſumere ſolitus erat.* Nam ſi perſecutiones, tametſi graviſſimæ, minime tamen prohibuerant, quo minus certis locis *oratoria & Eccleſiæ* Deo ad cultus ſacros ibi peragendos, quod illi aiunt, dedicarentur; nullam eædem perſecutiones neceſſitatem afferebant altaria lignea potius, quam lapidea fabricandi. Imo altarium, quam Oratoriorum eo facilior erat exſtructio atque dedicatio, quo illorum quam horum moles multo minor eſt; ita ut Eccleſias & oratoria certis locis exſtruere ac dedicare multo ſit operoſius, ac locis temporibuſque hujuſmodi periculoſius, quam aram in iiſdem

g Supr. c.25.
h Athan. ep ad ſolit vit. og. p.848.d.
i Brev. Rom. d.9. Nov. Lect.6.
k Ibid. Lect. 4.

iiſdem erigere ac conſecrare. Ieſuitas quidem, quamtumvis dira ac immanis Iaponum perſecutio minime deterruit ab altaribus apud eos; ſacrandis, quamdiu iſtic fuerunt. Veterum autem Chriſtianorum minorem fuiſſe, quam hodie Ieſuitarum eſt, vel in res divinas zelum, vel in cavenda hoſtium invidia ſolertiam ac induſtriam mihi fateor non ſit veriſimile. *Portatilia* iſtorum altaria mitto, quibus caruiſſe veteres vel ex hac Breviarii traditione clarum eſt. Sed quæro, cur hæc nulla habuerunt veteres, ſi eorum in altaria religio eadem jam olim erat, quæ nunc Latinorum eſt? Neque enim credo, de veterum ingenio tam male ſentiunt Latini, ut iis deſperent rem inventu tam facilem in mentem venire potuiſſe. Quid ergo eſt? inquis; cur tu majores noſtros lignea potius, quam lapidea maluiſſe putes altaria? Breviter dicam, ac vere, quia quas *aras* vocari placuit, eæ re vera menſæ erant, quas ut notum eſt, mos & uſus hominum & fuit olim, & nunc eſt, ligneas vulgo fieri, non lapideas. Tum & illud in Breviario diſplicet, quod ſic rem narrent, quaſi poſt Silveſtrum menſæ Dominicæ, (præter Lateranenſem illam, non tam ad uſum præſentem, quam ad præteritorum memoriam, reſervatam) omnes lapideæ fuerint; quod eſt liquido falſum. Nam Alexandriæ, nobiliſſima poſt Romanam Eccleſia, etiam circa a.D.350. annis poſt Silveſtri illud, quod dicitur decretum, multis, haud certe paucioribus, quam triginta, ligneam adhuc fuiſſe *menſam* conſtat ex Athanaſio. Ac ne putes Alexandriæ, proprium ſi forte ac ſingularem illum lignearum menſarum uſum fuiſſe, docet eſſe poſt a.D.360. Optatus Milevitanus Epiſcopus, Athanaſio junior, eundem adhuc tum fuiſſe noſtrorum in ſua Africa morem. Is enim Donatiſtarum in Catholicorum altaria furores deſcribens ea dicit *l* ſchiſmaticos illos *aut raſiſſe, aut fregiſſe, aut removiſſe*. Ac dum hujus in altaria tam diverſæ ſævitiæ cauſas quærit, obiter quos fuerit eorum materia aperit; *Ut æſtimo* (inquit) *alio loco copia lignorum frangi juſſit; Alio, ut altaria raderent, lignorum inopia imperavit; Ut removerentur, ex parte verecundia juſſit.* Sic enim interpungendus locus. Senſus eſt, quibus locis magna erat lignorum copia, in iis altaria Donatiſtas fregiſſe; nihil penſi habentes materias ſervare, quarum vilis apud ſe erat annona. Quibus vero locis ligna vel nulla, vel certe rara eſſent, ibi raſa tantum altaria, ſervatum ad uſum materiam ob pretium. Denique alibi non fracta, ac raſa quidem, ſed remota tantum ex Donatiſtarum ædibus, quadam verecundia, ne ſi in altaribus ſacrificarent, quibus uſu etiam Catholici, hoc ipſo communicare iis viderentur, à quibus ſeceſſerant. Iam quid iſtic facit lignorum in locis, ubi in altaria Donatiſtæ ſæviebant, vel *copia* vel *inopia*, ſi altaria lapidea erant? An lapides ſunt ibi viliores, ubi magna eſt lignorum copia? An illic cari, ubi magna horum inopia? Nugæ. Stupet, qui hinc non intelligit Afrorũ altaria fuiſſe illis temporibus lignea; quæ frangerẽtur quidem, ubi materia illa abundabat; ubi vero deerat, ſervarentur, raſa

CAPUT. XXVII.

Optat. l. p. 94. init. l.

Caput XXVI.

tantum ad ignominiam ſuperficie. Mox etiam auctor idem apertius demonſtrat, cum ignem, quo aqua calfieret, qua vinum temperaretur à perditis hominibus bibendum, quorum operas Donatiſtæ ad altaria evertenda conduxerant, ex particulis altarium accenſum fuiſſe ſignificat; *m Calida* (inquit) *de fragmentis altarium facta eſt, ut* (quod ante dixerat) *perditorum conducta multitudo vinum in mercedem ſceleris datum immundo ore, Sacrilegis hauſtibus biberet.* Ergo lignea fuerant illa altararia, de quorum accenſis fragmentis *aqua fiebat calida.* Ex lapideis enim fragmentis nihil huiuſmodi fieri poteſt. Denique hanc Optatus de fractis altaribus contra Donatiſtas cauſam perorans, *n Quis* (inquit) *neſcit in peragendis myſteriis ipſa ligna linteamine cooperiri? Inter ipſa Sacramenta velamen potuit tangi, non lignum. Aut ſi tactu potuit penetrari velamen, ergo penetrantur & ligna. Si penetrari poſſunt ligna, penetratur & terra. Si à vobis lignum raditur, & terra, quæ ſubter eſt, foditur. Altam facile ſcrobem, dum pro veſtro arbitrio quæritis puritatem. Sed obſervate ne veniatis ad inferos, & illic inveniatis Core, Datan & Abirã ſchiſmaticos, magiſtros ſcilicet veſtros.* His verbis Donatiſtarũ ſcelus oſtendit cũ apertiſſima inſania conjunctum fuiſſe, qui *raderent lignum* (id eſt ſummam altaris ſuperficiem) ne ejus quod à Catholicis tractatum erat, contactu manuum ſuarum puritatem ſcilicet violarent; cum tamen manifeſtum ſit in peragendis myſteriis, non ipſa ligna ex quibus conſtructum erat altare, ſed velamen, quo ligna cooperiebantur, tangi ſolere. Sin tactu velaminis, ipſum lignum maculari, ideoque radi debere putarent; eadem ratione terram, in qua ſteterat altare, ipſam quoque lignorum macula infici, & pari de cauſa ſodiendum eſſe, ut purgetur. Ex his patet etiam quarto ſæculo jam provecto, imo pœne præcipiti, diu poſt Silveſtri mortem, Romani de lapideis altaribus ſi iſtis credimus, Legiſlatoris, lignea fuiſſe non modo Alexandriæ, & in Ægypto, ſed etiam in Africa, Chriſtianorum altaria. Hugo Menardus ex his Optati locis eadem quæ nos, ipſe quoque argumentis iiſdem colligit: * fuiſſe ſcilicet ea tempeſtate lignea Afrorum Chriſtianorum altaria. Vnde intelligimus, ſiqua vere Silveſtri fuit de altaribus lapideis lex, eam Romanæ Eccleſiæ propriam, adeoque particularem fuiſſe; non fuiſſe totius Eccleſiæ communem, ſive univerſalem. Novum ergo eſt, non ab initio, in ipſa Roma, ne à tertio quidem ſæculo, in cæteris vero Eccleſiis ne à quarto quidem ſæculo, inſtitutum id, quod Latini nunc ſequuntur, ut lapidea ſint altaria, in quibus Euchariſtia conſecratur, utque eam nefas ſit in ligneis conſecrari. Quod vero addit Romanum Breviarium, vetus illud ligneum altare, in quo Romæ ſacra ante Silveſtrum fiebant, *ad arcæ ſimilitudinem concavum fuiſſe*; id, inquam, *non congruit cum iis, quæ in hiſtoria Eccleſiaſtica leguntur. Narrat enim* Socrates Alexandrum Conſtantinopolitanum Epiſcopum de concertatione cum Ario futura vehementer ſollicitum, orationibus & jejuniis vacantem, *ſe ſolum in Eccleſiam occluſiſſe, & progreſſum in Sacrarium* (id enim hic, ut alibi ſæpe ſignificat, quod in Græco habetur,

m Ibid.

n Ibid. p. 95.

* H. Menard. Not. in Greg. l. Sacr. p. 197.

o Socr. Hiſt. l. 1 c 37 (Gr. ed. fol. 190. a.

habetur συνεστήριξε *ſe ipſum ſub ſacram menſam pronum in os profudiſſe*, ſive *extendiſſe, ac lacrymantem oraviſſe*. Ita enim Græca habent ὑπὸ τὴν ἱερὰν τράπεζαν ἑαυτὸν ἐπὶ στόμα ἐκτείνας; non autem quod Chriſtophorſonus exhibet, p *CORAM ſacra menſa humi ſe in faciem proſtravit*. Atqui ὑπὸ τὴν ἱερὰν τράπεζαν, *SVB ſacram menſam*, aliud eſt opinor, quam *coram ſacra menſa*. Ita quoque Ruffinus eandem de Alexandro hiſtoriam aliquot ante Socratem annis narrans; q *Tum ille*(inquit)*nocte quæ ad conſtitutam intererat diem. SVB altari jacens, atque in oratione & lacrymis totam pervigilem ducens Eccleſiæ cauſam Domino commendabat. Altare* dicit, quam Socrates *Sacram menſam* poſtea nominavit. Cæterum diſerte ipſe quoque *SVB altari*; non, quod Chriſtophorſonus pro hodierna ſuorum altarium forma vafre ſubſtituit *coram altari*. Vnde promptum eſt intelligere illud quod dicitur *altare* quarto ſæculo, quo Alexander, & quinto, quo Ruffinus & Socrates vixerunt, non fuiſſe *concavum*, id eſt ex omni parte à ſummo ad imum ita concluſum, vt tamen interiora, quæ ſub tabula erant, non ſolida, ſed vacua & inania eſſent, qualis eſt arcarum quadratarum forma, ſed plane ad inſtar menſarum convivalium, tabulam fuiſſe ligneam quadratam quatuor fulcris ad angulos ſuperſtratam, ita ut ſub ea inter illos angulos ſpatium pateret ex omni latere apertum, quod hominem humi proſtratum facile caperet. Itaque hactenus quidem illorum temporum, quod jam tum dicebatur, *altare* nihil aliud re vera fuit, quam menſa proprie dicta, ſed ſacra, eadem materia, & eadem forma exteriori conſtans, qua etiam hodie ſunt noſtræ vulgares menſæ. Extat & apud Auguſtinum in nobili contra Creſconium opere ad eandem rem inſigne documentum; ubi ille narrat r Donatiſtarum immanem in Maximianum Bagajenſis civitatis Epiſcopum Catholicum, crudelitatem ac furorem; *In ipſa*(inquit) *Eccleſia SVB altari quo confugerat, eodem ſupra ſe fracto, ejuſque lignis, aliiſque fuſtibus, ferro etiam crudeliter cæſus, totum illum locum ſanguine opplevit*. Hic inprimis luculentiſſime confirmatum videmus, quod nuper ex Optato, qui & ipſe Afer erat, demonſtravimus, in illis ſcilicet Eccleſiis lignea fuiſſe altaria. Quare & alibi eadem narrans dicit illum Epiſcopum s *lignis altaris effractis cæſum fuiſſe*. Sed & hinc apparet eorum veritas, quæ de exteriori altarium apud veteres forma ex Socrate & Ruffino obſervavimus. Neque enim aliter fieri poterat, ut Maximianus ſub illo, quo confugerat, altari ſic eſſet, ut illo *SVPRA ſe fracto caderetur*. Denique Sozomenus huc quoque pertinet, quo loco narrat t Eutropium Eunuchum cum ex palatio profugus ad Eccleſiam ſupplex accurriſſet ſub menſa ſacra ὑπὸ τὴν ἱερὰν τράπεζαν jacuiſſe. Ex his ergo conſtitutum eſto novam eſſe & à veteri longe diverſam eam, quos hodie apud Latinos obtinet, altarium materiam ac formam: & quantum ex ſuperioribus intelligere licet, *menſam ſacram* veri nominis menſam reapſe fuiſſe, tametſi ea à Patribus altaris nomine ſæpiſſime ſignificetur.

CAPVT XXVI.

p Chriſtoph. in ſua Socr. edit. Lat. c. 25.

q Ruff. Hiſt. l. 10. c. 12. extr.

r Aug. l. 3. contr. Creſc. c. 43.

s Id ep. 50. ad Bonif. p. 84. A. 2.

t Sozom. l. 8. c. 7.

putemus, non poſſit negari, quin hic ritus, abſque quo Euchariſtia rite celebrari non poteſt, non modo non antiquus, ſed etiam multis aliis cærimoniis & traditionibus humanis recentior ſit, qui ſcilicet per annos trecentos noſtris majoribus ignotus fuerit. CAPVT. XXVII.

Videamus tamen quid illi à Bellarmino citati teſtes perhibeant. Concilium Carthaginenſe, quod vulgo numeratur quintum, habitum eſt circa à D. 400. Sed *a* ejus canon ſextus de Eccleſiarum quidem conſecratione aliquid decernit (quod erit ſuo loco, vbi de Eccleſiis agetur, expendendum) de altaribus vero plane nihil habet. Agathenſis verò Synodus de iis ita decernit; *Altaria placuit non ſolum vnctione Chriſmatis, ſed etiam ſacerdotali benedictione ſacrari.* Ego vero primum quæro, cum hæc Synodus anno demum ſexti ſæculi ſexto habita fuerit, quo jure hic ejus canon pro antiquiſſimo nobis obtrudi poſſit? Secundo in hoc canone ad altaris conſecrationem nihil aliud adhiberi videmus, quam chriſma & preces ſacerdotis. Preces autem cum etiam ad ſanctificationem cibi communis adhibeantur non eſt mirandum ſi eæ ad dedicationem menſæ Dominicæ uſurpentur. Chriſmatis alia ratio eſt quod cum neque à Chriſto, vel ab Apoſtolis traditum fuerit, neque vero à rei auctoribus ad vngenda altaria ante ſextum hoc ſæculum adhibitum fuiſſe reperiamus, neque denique facile intelligatur, quid ad ſanctificandum altare valere poſſit; fatemur hunc ejus abuſum ad Latini ritus rudimenta pertinere. Itaque hoc quoque inter ea cenſeri debet, quæ præter antiquum, non modo primi & ſecundi pæne totius ſæculi, ſed etiam ſequentium ad a. D. 500. temporum diſciplinam novata ſunt. Tertio denique etiamſi hoc ad veram puramque menſæ Dominicæ rationem & ex hoc loco, & ex aliis ſcriptorum ejuſdem ævi, ut Pſeudareopagitæ, libris jam tum acceſſiſſe appareat, nondum tamen quicquam eorum obtinuiſſe cernimus, quibus nunc conſtat altarium Miſſalium conſecratio; quæ qualiſque à nobis ex authenticis Latinorum libris in ipſo hujus diſputationis limine *c* repræſentata eſt. Nulla iſtic adhuc occurrit *aqua ſacra* ſive *benedicta* mentio; nullum quinque ex ea crucium diverſis altaris locis Pontificali manu ductarum myſterium, nullæ ejuſdem aquæ ſeptemplices ex hyſſopo aſperſiones, tota ſchola illud è Pſalmis interim cantillante, *Aſperges Domine hyſſopo*, &c. Nihil denique præter chriſma, cæterorum, quæ ſupra commemorata, adeo ſunt multa, repetere piget, tam mea, quam lectoris cauſſa.

a Conc. Carth. 5. c. 6.

b Agath. Conc. c. 14.

c Supr. c. 15.

Poſt Concilia Bellarminus nos jubet adire ſcripta Patrum, ex quibus Euſebium primo citat. Ille vero quarto de Vita Conſtantini, qui indicatur, libro non nullam Eccleſiarum Hieroſolymis à Conſtantino magnifice exſtructarum dedicationem memorat; *d* de altaris conſecratione, nullum verbum facit. Ejus autem hac de re ſilentium, tum in hujus libri locis, tum etiam in alio opere *e* ubi templi à Paulino in vrbe Tyro magna cura, magnoque ſumptu ædificati encænia fuſiſſime atque ambitioſiſſime deſcribit, hoc inquam, ejus in his locis de menſæ

d Euſeb. L. 4. de vita Conſt. c. 40. 43. 47.

e Id Hiſt. L. 10. c. 4.

Caput XXVII.

Dominicæ conſecratione ſilentium, magno mihi certoque argumento eſt nullas adhuc tum noſtris vſitatas fuiſſe altarium conſecrationes, quas Euſebius ſiquæ re vera jam fuiſſent, non erat locis adeo opportunis, prætermiſſurus. Eadem quoque eſt eorum ratio, quæ ex Athanaſij ad Conſtantium Apologia, ex Ambroſij ad Fœlicem epiſtola, Gaudentij ſermone de dedicatione, Auguſtini vltimis de tempore Sermonibus, afferuntur. Athanaſius negat f ſe Eccleſiæ cujuſdam, Aquileienſis vt videtur; ipſe eam Κυριακὸν *Dominicum* vocat) encænia celebraſſe; quæ agnoſcit ante Conſtantij decretum celebrari non licuiſſe, neque vero fas fuiſſe; Synaxin duntaxat ſe in ea feciſſe confitetur. De altaris conſecratione, nullum verbum. Ita & Ambroſius baſilicæ à Baſſiano recens extructæ dedicationem proxime celebrandam memorat; g De altari, nihil habet. Sic & Gaudentius, de altari quidem, de quo quæritur, tacet; h de XL. Martyrum baſilica; ejuſque Encæniis, ſive dedicatione loquitur. Denique ex citatis Auguſtini nomine ſermonibus, vnus eſt ejus genuinus certuſque fœtus; is nimirum qui de tempore eſt 256. Sed in eo Eccleſiæ, non altaris dedicatio ſive initiatio memoratur. In ſermonibus ejuſdem operis 252. & 255. de feſtivitate vel conſecratione altaris verba fiunt. Sed cum ipſi Lovanienſes in incerto reliquerint, an hi ſint vere Auguſtini, & multa alterius auctoris eſſe ſuadeant; tametſi nihil alioqui contineant, quod Latinam altarium conſecrationem magnopere juvet; non libet tamen in incertis tempus fruſtra terere.

f Athan Apo. ad Conſt. T. 1. p. 682. A. 683. A.
g Ambr. L. 1. ep. 5.
h Gaudent. Serm 17. T. 2 Bibl. p. 59.
i Aug. de Temp. Serm. 252. 255. 256

Præter hos, qui nihil ad inſtitutam hoc loco de altari diſputationem pertinent, Bellarminus Baſilij præterea homiliam in Pſalmum 114. k & Gelaſij P.R. epiſtolam l citat; quæ in noſtro quidem Conciliorum codice ad Euphemianum eſt C.P. Epiſcopum. Sed neque in hac Latina epiſtola, neque in illa Græca homilia quicquam reperio quod ad conſecrationem altaris pertineat. Hæccine Bellarmini, an typographi, qui ejus quo vtor, librum excudit, culpa citata vel annotata fuerint hæc duo loca, neſcio; hoc ſcio neutrum quicquam habere, quod ad rem, quam agimus, faciat. Denique expungenda eſt ex Bellarminianorum teſtium cenſu illa, quæ poſtremo loco citata eſt, apocrypha Fœlicis P.R. IV. decretalis, jamdudum à doctiſſimo Blondello noſtro m decretoriis obeliſcis confixa. Si Fœlix P.R. IV. quod hic de eo gloriabundus jactat Bellarminus Gregorij I. qui Romanam diu poſtea ſedem magna cum fama tenuit, vere atavus fuit fieri non poteſt, ut ipſe ſit hujus epiſtolæ auctor. Hunc enim iſte quiſquis de cætero fuerit, poſt Gregorium vixiſſe furtum ſuum prodit; quod inter alienas plumas, quibus ſe furax cornicula impudenter ornavit, vna emineat tota de Gregorianis epiſtolis, n ſublecta, ab his verbis, *Ego vero quamvis, à vobis*, vſque ad illa, *Sollicìti ſervate unitatem ſpiritus in vinculo pacis.*

k Baſ. in Pſ. 114. T. 1. p. 263.
l Gel. 1. ep. 8. T. 3. Conc. p. 619.
m Blondell. Cenſur. epiſt. &c p. 578. Fœl. 4. ep. T. 3. Conc. p. 826.
n ex Greg. ep. l. 4 ep 36

Ita ex omnibus à Bellarmino laudatis ſcriptoribus vnus ſupereſt Gregorius Nyſſenus, cujus hæc ſunt verba; o *Altare hoc ſanctum* (inquit) *cui nos aſſiſtimus, lapis eſt natura communis, nihil differens ab aliis*

o Greg. Nyſſ. orat in Chr. bapt. T. 3. p. 69 D

cruſtis

cruſtis lapideis, ex quibus parietes noſtris exſtruuntur, & pavimenta exornantur. Sed poſtquam Dei cultui conſecratum eſt, ac benedictionem ſuſcepit, menſa ſancta, altare immaculatum eſt, quod non amplius ab omnibus, ſed à ſolis ſacerdotibus, iiſque venerantibus attrectatur. τὸ θυσιαστήριον τοῦτο ἅγιον, ᾧ παρεστήκαμεν, λίθος ἐστὶ κατὰ τὴν φύσιν κοινὸς, οὐδὲν διαφέρων τῶν ἄλλων πλακῶν, αἳ τοὺς τοίχους ἡμῶν οἰκοδομοῦσι, καὶ καλλωπίζουσι τὰ ἐδάφη. ἐπειδὴ δὲ καθιερώθη τῇ τοῦ Θεοῦ θεραπείᾳ, καὶ τὴν εὐλογίαν ἐδέξατο, ἐστὶ τράπεζα ἁγία, θυσιαστήριον ἄχραντον οὐκέτι παρὰ πάντων ψηλαφώμενον ἀλλὰ μόνων τῶν ἱερέων καὶ τούτων εὐλαβουμένων. Sed hæc conſecrationem altarium Latinam nihil juvant. Dicit enim lapidem *cultui Dei conſecrari*, voluntate ſcilicet & voto Epiſcopi, & ipſo Eccleſiæ vſu; Non dicit aqua benedicta aſperſa in crucis figuram, Chriſmate & aliis multis cærimoniis affici, ac vim neſcioquam divinam realiter accipere. *Benedictionem* tum lapis *ſuſcipit*, cum ex voto & deſtinatione Epiſcopi Euchariſtia ſuper eo conficitur, & ex eo fidelibus diſpenſatur. Hic ei nimirum omnis honos inde ſurgit, quod ſacramentum Dominicum in eo fiat; non quod per ſe & extra hunc vſum, aliquam habeat vi cærimoniarum & precum inditam & inſertam virtutem & dignitatem. *Hoc altare* (inquit p Chryſoſtomus) *natura quidem lapis eſt; ſanctum autem efficitur poſtquam* (id eſt quoniam) corpus Chriſti excipit. λίθος μὲν ἐστὶ τὴν φύσιν ἅγιον δὲ γίνεται, ἐπειδὴ σῶμα δέχεται Χριστοῦ. Nihil ad ejus ſanctificationem neceſſaria ſunt tua illa tam multa, aqua, chriſma, thura, ceræ, &c. quibus lapidem abluis, aſpergis, vngis. Ad hoc judice Chryſoſtomo ſatis eſt, quod *Chriſti corpus* (i. e. ſacramentum) excipit. *Eximium enim* (inquit q ille) *atque admirandum eſt ob eam victimam quæ illi imponitur.* τοῦτο μὲν γὰρ θαυμαστὸν ἐστὶ διὰ τὴν ἐπιτιθεμένην ἐν αὐτῷ θυσίαν Vnde omnes jam vident, nihil illa Nyſſeni verba ad Latinam altaris conſecrationem conferre quæ aqua, chriſmate, thure, & aliis elementis atque ritibus fit; cum illa vetus à ſolo vſu atque miniſterio penderet, cui deſtinabatur atque adeo re ipſa mancipabatur altare.

Alia vero præterea huc congerit Stephanus Durantus; ſed caſſa & futilia, plæraque ex apocryphorum & ſuppoſititiorum librorum lacunis hauſta. Bonus enim ille vir abſque vllo delectu omnes ſcriptores ex titulo cenſet, neque alterius quam antiquiſſimi auctoris eſſe credit quodcumque opus videt priſci alicujus viri nomen in fronte gerere. Ita hic nobis aniles nænias pro certis & indubitatis rebus obtrudit; r quas ſub nomine Martialis venditari cernebat, quod eum Apoſtolici ævi hominem fuiſſe affirmantibus Monachis crederet. Ejuſdem ſunt furfuris Euariſti Papæ, quæ affert, decreta; quia hoc nomine apud Burchardum veniunt. Ita pro veris. Cypriani ſententiis cupide recitat, quæ in libro de Cardinalibus Chriſti operibus inter illius Martyris monumenta vulgo leguntur: cum tamen ratus hodie ſit in eruditorum hominum choro, qui non confiteatur bellum illud, & *cardinalitio galero* dignum de cardinalibus Chriſti operibus volumen muſteum eſſe duodecimo

CAPVT. XXVII.

p Chryſ. Hom. 20 in 1. Cor. p 689. E.

q Id. ibid. D.

r Steph. Dur. de Rit. Eccl. l. 1. c. 25. §. 1.

Caput XXV.

duodecimo demum ſæculo natum Arnoldi Bonæ-vallenſis Abbatis fœtum.

Cũ ergo nulla anterioribus tẽporibus occurrant certa & authẽtica de chriſmate, vel alio aliquo ritu eorũ ſimili, quæ nunc ſunt apud Latinos ſolemnia, ad dedicandam Domini menſam adhibito; confitendum videtur chriſmatis ad eam rem vſum ſexto demum ſæculo ineunte, vel paulo ante, cœpiſſe. Anno enim illius ſæculi ſexto in Agathenſi illo Canone, quem nos ſupra exhibuimus, prima, ni fallor, occurrit chriſmatis in eo negotio mentio; cui paulo poſt ſuccedit alter Synodi Epaonenſis a. D. 517. habitæ canon; *f* *Altaria* (inquit) *niſi lapidea, chriſmatis vnctione non ſacrentur.* Quo loco obſervandum eſt, hunc Canonem & apud Ivonem *t* & in vulgatis Decreti Gratianei codicibus, citatum fuiſſe ex Hipponenſi Concilio, cui Stephanus Durantus hæc verba citans, monet *u* *Auguſtinum interfuiſſe*; ut altaris ex chriſmate conſecrationi pondus, credo, adderet Auguſtini nomen. Sed ne ipſe quidem diſſimulat Burchardum *x* & Gratiano & Ivone antiquiorem hæc ipſa verba ex Epaonenſis Concilij canone 26. laudaſſe & Gratianei decreti correctores annotant *y* ita etiam ſcriptum eſſe in vetuſtis Gratiani codicibus; eamque ipſi lectionem in editione Decreti à ſe emendata reſtituerunt, expuncta altera, quæ ex *Hipponenſi* pro ex *Epaunenſi* Concilio mendoſe præferebat. Rem appertiſſime confirmat ipſa illa Epaonenſis Synodus, in qua (extat enim etiam hodie) canon à me deſcriptus totidem verbis legitur. Ita paulatim invaluit, ne altaria alia quam lapidea fierent. In Græcanicis quidem Eccleſiis, quibuſdam morem ſub extremum quartum ſæculum jam fuiſſe, ut altaria ex lapide fierent, patet ex iis Gregorij Nyſſeni & Chryſoſtomi locis, quæ nuperrime recitaverimus. In Africa lignea fuiſſe in vſu, etiam diu poſt Silveſtrum ex Optato & Auguſtino docuimus. Arguit hic Epaonenſis canon eundem vſum diu apud Gallos noſtros manſiſſe. Cur enim diſtricte fieri prohiberent, quod à nemine fieret? Sed tandem nouitati ceſſit vetuſtas; maxime cum Græcorum Eccleſiæ & Romana ipſa Occidentis caput novitatem jam prætuliſſent. In Capitulis excerptis, quæ ad a. D 802. exhibet Sirmondus, *z* inter alios canones non paucos, hic quoque renovatus legitur; *De altaribus non conſecrandis niſi lapideis.* In Britanniam quoque penetraverat. Legitur enim in Excerptionibus Egberti, Eboracenſis *a* Archiepiſcopi, quos qui edidit, Spelmannus refert ad a. D. 750. *Altaria niſi lapidea, chriſmatis vnguine non conſecrentur.* Ad Chriſma labentibus temporibus acceſſit quoque aliud aquæ ſcilicet elementum. Cujus diſerta apud Rabanum noni ſæculi ſcriptorem mentio; *Quod vero altare* (inquit) *poſt aſperſionem aquæ chriſmate perungitur ad imitationem Patriarchæ Iacob factum eſt, qui poſt viſionem illam terribilem unxit lapidem in titulum fundens oleum deſuper.* Sed & Moſaicam vtriuſque altaris, thymiamatum ſcilicet, & holocauſti ex libro Exodi [illegible] vnctionem [illegible]

f Conc. Epaon. c. 26.
t Ivo Part. 3. c. 30.
u St. Dur. l. 1. de rit. Eccl. c. 25. p. 3.
x Burch. L. 3. c. 25.
y Decr. Not. ad De cõſecr d. 1. c. 31. Altaria.
z Sirm. T. 2. Conc. Gall. p. 251 § 16.
a Exc. Egb. in Conc. Brit. Spel. p. 263.
b Rab. n L. 2. de inſt. Cler. c. 45.

unctionem huc adfert; vnde probat decere res ſacrificandas ſacro chriſmatis liniri vnguento. Eo enim jam ventum erat, vt cujuſcumque cerimoniæ, non dico exemplum, ſed vel vmbra aut veſtigium apud Moſem reperiri poteſt, cum aliqua myſtica ſignificatione, ea ſtatim in divinum Eccleſiæ Chriſtianæ cultum admittenda putaretur; veluti Chriſtus ritus morte ſua Moſaïcos, non aboleverit, ſed conſtituerit; & eam, quæ in vmbris & carne erat, adorationem ea quæ in *veritate & Spiritu* eſt, adeo non permutarit, vt etiam additis de novo aliis æque vmbraticis & carnalibus cærimoniis conduplicaverit. Qui error cum jampridem obtinuerit, tametſi craſſus, & ab omni Chriſtianiſmi genio vehementer abhorrens, non eſt mirandum, quod tam multa exotica & peregrina in Sanctiſſimam Domini Chriſti religionem tam facile invecta, & pronis auribus atque animis pæne ab omnibus ſuſcepta fuerint. Pergit ibidem Rabanus & poſt chriſma, thus quoque ad conſecrationem altaris adhibitum fuiſſe narrat *c* *Quod vero tunc* (inquit) *incenſum à Pontifice ſuper altare ponitur, ſignificat ſacerdotis puram ſuper illud orationem eſſe debere.* Denique & *reliquiarum meminit ſubtus tabulam altaris poſitarum*; quem morem diu ante Rabanum apud Chriſtianos receptum fuiſſe confitemur, ex iis miraculis exortum, quæ à reliquiis, ſi non vere facta, certe fieri credita ſunt; qua de re, deque reliquiariæ diſciplinæ origine & incrementis ſatis in alio opere *d* diximus. Meminit & Valafridus Strabo, Rabani σύγχρονος, hujus conſecrationis, quam & ex iiſdem Patriarcharum, & Moyſi atque Aaronis exemplis, & præterea ex ſimilibus veterum Paganorum inſtitutis confirmat. *e* Neque ipſe tamen (quod obſervandum arbitror) altaris vnctionem & benedictionem altius, quam à Synodo illa Agathenſi repetit; *Invenitur etiam* (inquit) *Concilio Agathenſi ſtatutum, vt altare vngatur & benedicatur.* His gradibus provecta altaris conſecratio brevi poſtea adſcendit ad eum locum, in quo hodie conſiſtit. Totum illum, quem initio exhibuimus, rei ordinem ac modum, tertio demum ſupra decimum ſæculo breviter perſtringit *f* Honorius Auguſtodunenſis; fuſius mox ac plenius Gulielmus Durantes Mimatenſis Epiſcopus, Honorio junior, enarrat; quæ nihil neceſſe eſt hoc loco recitare.

Ita apparet multiplicem illam, atque laciniosſam altaris nunc apud *g* Latinos ſolennem conſecrationem ſero, neque niſi poſt decimum, fortaſſe etiam vndecimum ſæculum cum perfecto illo, quo nunc peragitur, cærimoniarum apparatu ac ſuggeſtu, fuiſſe compoſitam ac ordinatam, & in communem Eccleſiæ vſum receptum; idque vel inde conſtat quod ejus nulla apud veteres formula occurrat. In Conſtitutionibus Pſeud Apoſtolicis, quæ circa quarti ſæculi initia conditæ videntur, auctor quiſquis eſt olei quidem myſtici, & aquas ad baptiſum comparandæ, & chriſmatis ſive vnguenti myſtici benedictionem, ſive conſecrationem ejuſque formulam tradit: *h* & has ſpecies alio etiam loco benedici, &

CAPUT XXVII.

c Id ibid.

d L. 4. de cult. Relig. obl.

e Valafr. de reb. Eccl. c. 9. p. 670. A.

f Honor. Gemm. an. c. 160.

g Durant. Rat. Offic. L. 1. c. 7.

Conſt. L. 7. c. 43. [Gr.] 42. [Lat.] & c. 44. 45 [Gr] 43. 44.

Caput XXVII.

prece id faciendum ſit, diſerte præcipit; *i* De altaris vero conſecratione, tametſi in talibus ſupra modum diligens ac curioſus, nihil in toto opere ſcribit; ne tum quidem, cum de æde ſacra, ejuſque partibus forma, & ordine, quo tam clerici, quam Laïci conſiſtere illic debeant, deque ſingulorum officiis & actibus accurate diſſerit. *k* Atqui ne hic, quidem qui proprie locus erat & ædis & altaris conſecrationem deſcribendi, de hac vel illa verbum ullum fecit. Quid ita quæſo, niſi quod illo ævo nondum reperta erant à noſtris utriuſque conſecrationis myſteria? Sed, quod etiam mirabilius eſt, ne ipſe quidem Pſeudareopagita, qui ſub initia ſexti ſæculi ſcripſiſſe videtur, vllam hujus conſecrationis ſolennem formam edit. Significat quidem ille altare chriſmate inungi (quod eo ipſo tempore factitatum fuiſſe ex Agathenſi & Epaonenſi Synodis nuper demonſtravimus) cum dithyrambico illo ſuo ſtilo obſervare nos jubet *l ſacratiſſimorum legem myſteriorum puriſſimis ſacratiſſimi unguenti affuſionibus divini quoque altaris ſacram conſecrationem perficere* ὅτι καὶ ἡ θείου θυσιαστηρίου ἱερὰ τελείωσις ἡ τῶν ἁγιωτάτων τελετῶν θεσμοθεσία ταῖς τοῦ ἱερωτάτου μύρου τελεσιουργεῖται παναγέσιν ἐπιχύσεσιν. Quis crediderit, tam doctum, tamque impigrum Hierophantam rem tantam, quanta eſt iſta conſecratio tam ad Euchariſtiæ confectionem neceſſaria, indictam fuiſſe prætermiſſurum, ſiqua jam tum in vſu apud noſtros vbique fuiſſet? Idem de cæteris Græcis Latiniſque, veris horum temporum ſcriptoribus dictum volo: quorum nullum eſſe video, qui ſinuoſam hanc, ac tot tantiſque myſteriis fœtam altaris conſecrandi formam, rationem, atque diſciplinam ante illa, quæ ante decimum ſæculum ſignavi tempora, memoraverit.

i Ibid. L. 8. c. 29. [Gr.] 35. [Lat.]
k Ibid. L. 2. c. 57. [Gr.] 61. [Lat.]
l Dionys. Hier. Eccl. c. 4. Theor. § 12. p. p. 291. B.

Caput. XXVIII.

Novum eſſe, quod nunc Latini licere negant Euchariſtiam abſque altari celebrare. Veteribus abſque altari Euchariſtiam celebrare nullam fuiſſe religionem. Luciani Martyr. & Theodoreti exemplum. Inde intelligi viaticorum ſive portatilium altarium ignotum olim fuiſſe vſum.

QVid, quod veteres etiam ad quintum ſeculum jam adultum, apparet ab illo Latinorum de altaris ad Euchariſtiam rite conficiendam neceſſitate decreto procul abfuiſſe. Primo id inde intelligimus, quod nulla priſcis religio fuerit ſacram Synaxin ſuper Martyrum tumulis natali eorum die quotannis celebrare: quantumvis tumulorum neque forma exterior ea eſſet quæ menſæ Dominicæ eſt: neque adhibita vlla iis eſſet ad hanc rem legitimæ conſecrationis formulæ: id eſt quantumvis illi tumuli nequaquam eſſent veri nominis menſæ ſacræ:

vt

CAPVT. XXVIII.

vt infra * demonſtrabitur. Secundo id ipſum ex duabus hiſtoriis manifeſtum eſt, quas jam ſupra *m* in alia huius diſputationis parte attigimus. Prior erat de Luciano Martyre, *n* qui in carcere, vnde ad martyrium paulo poſt eductus eſt, conſtitutus Euchariſtiam recubans abſque altari ſuper ſuo ipſe pectore fecit & amicis circum adſtantibus diſtribuit. Altera erat de Theodoreto, qui in Maris Eremitæ cella idem ſacrum in manibus Diaconorum abſque altari peregit, vt ipſe narrat *o* in Hiſtoria Religioſa: *Ego vero* (inquit) *Mari* (id enixe ſcilicet flagitanti) *libens obtemperavi, & ſacra vaſa afferri juſſi* (*nec enim procul aberat locus*) *Diaconorumque manibus vtens pro altari, myſticum ac divinum & ſalutare ſacrificium obtuli.* Mitto, quod ex his duobus exemplis intelligimus non putaſſe veteres, quod nunc inprimis Latini contendunt, Euchariſtiam eſſe ſacrificium proprie dictum. Cum enim Bellarminus inter κυρίας ſuorum δόξας cenſeat *p* nullum eſſe ſacrificium proprie dictum, niſi quod in proprie dicto altari offertur: clarum eſt neque Lucianum Martyrem, neque doctiſſimum Theodoretum ſenſiſſe verum eſſe ac proprie dictum ſacrificium, quod ipſi abſque ullo proprie dicto altari obtulerunt: niſi forte quis exiſtimet, vel viri recubantis pectus, vel miniſtrantium Diaconorum manus eſſe veri proprieque dicti nominis altaria: quod omnem abſurditatem ſuperat. Quin & hinc conſtat idem cum illis ea de re ſenſiſſe omnem utriuſque illius memoriæ Eccleſiam, quæ neque illud Luciani, neque hoc Theodoreti factum damnaſſe, vel reprehendiſſe reperitur: quod nunc omnes Latini, veluti letale peccatum exhorreſcerent. Sed hæc nunc inquam, mitto. Illud quod inſtituti mei eſt, duntaxat urgeo: nimirum hinc apertiſſime colligi non exiſtimaſſe veteres altare certo ritu à Pontifice conſecratum ad Euchariſtiam rite conficiendam eſſe neceſſarium: qui ſi ita ſenſiſſent, nunquam, quod feciſſe eos conſtat, Euchariſtiam non modo abſque altari conſecrato, ſed abſque vllo altari celebraturi erant; ut non ſit mirandum eos omni conſecrandi altaris formula caruiſſe, qui hanc lapidis conſecrationem ad ſacrum hoc rite peragendum neceſſario requiri adeo non putarunt, ut id ſi cauſſa, locus, ac tempus poſceret, etiam abſque vllo altari rite cōfici poſſe cenſerent. Vnde quivis videt, quantopere veteres Chriſtiani Lucianei, vel etiam Theodoretei ævi, ab illo decreto abfuerint, quod Latini inter authenticas Canonici ſui juris regulas retulerunt, *q* *Satius eſt Miſſam non cantare, aut nō audire, quam in his locis, vbi fieri non oportet,* (id eſt niſi in templo & altari rite conſecratis) Quæ enim iſtic excipitur *ſummæ neceſſitatis* cauſſa, ea nullum in Luciani, ac multo etiam minus in Theodoreti facto locum habuit. Poterat enim & ad Lucianum à fratribus & collegis, & ad Marim à Theodoreto mitti particula rite in altari conſecrato confecta; ex ipſo Latinorum more.

* Infr. c. 31.
m Supr. L. 4. c. 8. & 9.
n Philoſt. L. 2. c. 14. Niceph. Cæliſt. L. 8. c. 31.
o Theodoret. Hiſt. rel. c. 20.
p Bellarm. L. 1. de Miſſ. c. 2. §. Sextum.
q De conſ. d. 1. c. 11. Sicut non ſunt. Ivo Decr. Part. 2. c. 70.

Sed neque hoc poſtremo omiſerim, quod inter tantas in altaris negotio apud cæteros Chriſtianos factas mutationes, Thomæi in Indiis

Caput. XXVIII.

cis Gangem Chriſtiani priſcam videntur ſimplicitatem ad noſtram uſque memoriam ſervaſſe. Iarricus enim; ubi invectum à ſuis qua vi, qua arte & dolo in eam gentem latiniſmum magna pompa deſcribit, eos tradit *r* antea ad illam diem ſacro oleo, quo Eccleſias & altaria conſecrari ſolenne eſt, in tota illa diœceſi caruiſſe. Mox capite ſequenti dicit *s* in Thomæorum Eccleſiis vel nulla vel non conſecrata fuiſſe altaria; quam ipſe quidem magnam in eorum Chriſtianiſmo labem fuiſſe putat, atque iis prolixe gratulatur, quod Archiepiſcopus Latinus *Cacanaribus* (ſic illi ſuos ſacerdotes vocant) inſpectantibus, & cærimoniarum latinarum majeſtatem admirantibus, multa apud eos altaria ritu Romano conſecraverit. Quaſi vero lugendi ſint vetuſtiſſimi ante Siveſtrum & Conſtantinum fideles, quos Romanum ipſum Breviarium negat ulla habuiſſe in titulum conſecrata altaria; vel quaſi menſæ non eo ipſo ſacræ cenſendæ ſint, quod in iis conficitur Sanctiſſimum Euchariſtiæ myſterium.

r Iarr. Hiſt. Ieſui. in Ind. l. 6. c. 10. p. 604.

s Id. Ibid. c. 11. p. 621.

Iam ex utraque illa de Luciano, deque Theodoreto narratione, valide quoque arguitur altarium *portatilium*, Sive *viaticorum* novitas; quorum celebre nunc eſt apud Latinos nomen. Siquis enim eorum in Eccleſia illorum virorum temporibus uſus fuiſſet, facile uterque ſibi conſulere potuiſſet, & ſolemni more Euchariſtiam celebrare. Nam viaticum aliquod altare & amicis ad Lucianum, & Diaconis ad Theodoretum tam licuiſſet deferre, quam panem ipſum & vinum. Etiam Theodoreto inter ſuos verſanti, in loco quem ipſe à ſua Eccleſia procul abfuiſſe negat, res erat multo, quam Luciano expeditior. Diaconos enim ad locum propinquum excurrentes non erat credo, difficilius id genus altare geſtatile, quam cætera vaſa ſacra inde, quod juſſi ſunt, apportare. Hoc ipſum, quod Diaconi juſſi *vaſa ſacra* ad Euchariſtiam celebrandam afferre, nullum altare attulerunt, ſatis ni fallor, demonſtrat nondum apud illius ævi, id eſt quinti ſæculi jam adulti Chriſtianos, inter ſacra illa vaſa ullum fuiſſe Diaconis cognitum altare *viaticum & portatile.* Stephanus certe Durantus Ivone Carnotenſi, qui annum duodecimi ſæculi ſextum decimum vivendo attigit, nullum antiquiorem auctorem edidit, *t* qui ſuorum altarium portatilium meminerit. Ille fateor, meminit; & ita quidem, ut de iis traditionem doceat non vulgarem. *Parvum* enim *illum lapidem*, quo conſtat hujus generis altare, *aliter ſe conſecrare* negat, *niſi vel in tabula lignea, vel in aliquo competenti ſubſtratorio compactus, & firmiter ſit affixus.* Hoc autem ita inſtituendum ſubtiliter ex veteri quodam Canone probat, qui jubet, *Si altare motum fuerit, Eccleſiam*, in qua id exſtructum eſt, *denuo conſecrari.* Vnde ſic Philoſophatur magnus ille Decretorum Magiſter; *Quod ſi Eccleſia propter motionem ſolius altaris denuo eſt conſecranda; quanto magis ipſum altare, quod motum eſt?* Nemo, ut puto, negaverit, quin acutiſſime ac validiſſime res concluſa ſit. Ergo, ne altare portatile, quoties transfertur, toties, quod magnæ molis eſt de integro conſecrari neceſſe

t Steph. Dur. l. 1. de rit. Eccl. c. 25. §. 7.

u Ivo ep. 72. & 80.

neceſſe eſſet, vel ſapientiſſimo Ivoni, vel ejus certe majoribus placuit d altare ea ratione fieri, quam expoſuimus; vt ſcilicet una cum altari, quoties id transfertur, ipſe quoque eius locus, in quo fixus eſt transferretur. *Vnde* (inquit) *licet hujuſmodi altaria de loco ad locum portentur, non tamen de loco, in quo conſecrata ſunt, mouentur; à quo ſi avulſa fuerint ſicut cætera altaria, denuo ſunt conſecranda.* Fuiſſe tamen dicit, qui negarent *portatilia altaria denuo conſecrari, licet de loco ad locum moveantur,* quorum ratio mihi pace Ivonis, probabilior fuiſſe videtur; quod canon ille de Eccleſia, ſi motum fuerit altare, denuo conſecranda, ex Burchardo repetitus, iis temporibus conditus fuerit, quibus nulla erant, niſi in Eccleſiis & ſacrariis extructa altaria, commodum eſſet inuentum illud mirabile geſtatilium altarium genus; cui durum & inhumanum videtur de latis alteri generi legibus præjudicari. Vt illud jam taceam, quod difficile eſt hominibus, latinæ quidem metaphyſices expertibus, animo capere, qui immotum cenſeri debeat id altare, quod ea Europa ad Iaponas & Seres vel Sinas uſque tranſlatum eſt: quod omnes ni fallor ipſo naturæ ſenſu, una cum corpore, quod movetur, cætera quoque moveri, quæ in eo ſunt, judicent, eique judicio nouiſſima hujus ævi philoſophia aſſentitur, qua deprehendit motum corporis transferentis cum eo quoque, quod transfertur, communicari; quanquam ne vetus quidem Lycæum, cui placuit locum cujuſque corporis ejus eſſe aëris quo ambitur, ſuperficiem, Ivoni facile conceſſurum fuiſſe putem immotum id eſſe altare, quod alius atque alius aër toties mutatus ambivit. Sed ille, ut erat ingenioſus, adverſarium neſcio quot de ſuo allegoriarum penu promptis argumentis obruit, & in ſuas concedere partes vel invitum & reluctantem, cogit. Vtrumque ſit, illud quidem ſatis conſtat, viatici hujus altaris inuentum, ſi ſubtile eſt & latinis ſacerdotibus commodum, non eſſe certe valde antiquum; cujus nemo de primis undecim totis Chriſtianiſmi ſæculis meminerit. Stephanum tamen Durantem nonnihil ſolatur Viti Amerbachii fides, teſtantis *ſe vidiſſe in monaſterio Sancti Emerami altare, quo Carolus magnus in caſtris utebatur.* Equidem non dubito, quin hoc, quod dicit Amerbachius, Monachi apud eum affirmarint, Caroli ſcilicet fuiſſe quod ei apud ſe altare monſtrabant; qualiter id genus multa de priſcorum monumentis jactare ſolet. Sed an id, quod bonus Amerbachius Monachis affirmantibus credidit, verum fuerit, ego quidem non puto nefas eſſe dubitare. Tum ut donem id verum eſſe, quod ego dubium & incertum duco, nullus nobis Amerbachius illud, quod apud S. Emeramum vidit altare affirmat fuiſſe de puſillo hoc noſtrorum viaticorum cenſu. Probabilius, imo ut opinor, verius eſt magnum & regium fuiſſe altare, eorum geminum, quæ in Eccleſiis ædificata cernuntur, quod una cum capella Regia in caſtra Caroli portaretur, ne jam illud denique, quod veriſſimum eſt dicam, ne ea quidem quæ Caroli Auguſti paulo poſt noni ſæculi initia mortui ævo jam fuerunt, in Chriſtianis antiquitatibus merito cenſeri vel poſſe vel debere.

CAPVT XXVIII.

x Barth. l. 3. c. 11

Capit. XXIX.

Caput XXIX.

Novum eſſe, quod nunc fit apud Latinos, altare tribus mappis, neque aliis quam quæ ab Epiſcopo conſecratæ fuerint inſterni. Diluuntur quæ ex Optato & Theodoreto afferuntur pro hujus ritus antiquitate.

SEd nunc ad aliam in Miſſali altari novitatem pergamus. Latinis enim ſatis non fuit Domini menſam tot tamque longe petitis ritibus præter auctoris inſtitutum, ut ipſi quidem loquuntur, conſecrare; ut vero nos putamus, corrumpere, & procul à ſua origine divulſam in rem plane aliam transformare. Inſuper decernunt, ut ſuum illud altare, tametſi tam varia, tamque multiplici cærimoniarum pompa dedicatum,
y Miſſ.Rom. Rubr.gen. c.20. antequam ſacrum in eo fiat, *operiatur tribus mappis, ſeu tobaleis mundis ab Epiſcopo vel alio habente poteſtatem benedictis, ſuperiori ſaltem oblonga, quæ uſque ad terram pertingat, duabus aliis brevioribus, vel una duplicata; Pallio quoque ornetur, coloris, quo ad fieri poteſt, diei feſto vel officio convenientis*; id eſt vel albi vel rubei, viridis vel violacei, aut nigri; quibus quinque coloribus varie pro ſua ſapientia uti conſuevilſe Ro-
z Supr.c.14. manam Eccleſiam alibi ſupra ex z Miſſali monuimus. His autem veſtiri altare ita putant ad ſacrum faciendum eſſe neceſſarium, ut inter Miſſæ
a Ibid. Defect. in Miſſ. c.10. §.1. defectus diſerte cenſeant, *a ſi id celebretur in altari tribus mappis non cooperto.* Itaque hæc paramenta antequam ad Miſſam uſurpentur, accuratis precibus ac benedictionibus, crucis ſignis, aqua luſtrali à Pon-
b Pontif. Rom. Part.2. p.357. tifice conſecrari jubent; *b Exaudi* (inquit) *Domine preces noſtras, & hæc linteamina ſacri altaris uſui præparata benedicere & ſanctificare digneris*, &c. *Domine Deus omnipotens, qui ornamenta & linteamina facere Moyſen famulum tuum per 40. dies docuiſti, quæ etiam Maria texuit, & fecit in uſum miniſterij tabernaculi fœderis, benedicere, ſanctificare & conſecrare digneris hæc linteamina ad tegendum, involvendumque altare glorioſiſſimi Filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſt.* &c. *Deinde adſpergit ea aqua benedicta.* His autem ornamentis quinta quotannis Paſchalis hebdomadis feria altaria nudantur uſque in ſabbatum quibus tertia poſtmodum die cooperiuntur, & cæteris totius anni diebus gaudent. Neque
c Honor. gemm. Anim. L.1.c.167. T.10. Bibl.P. hic Latinis ſua deſunt myſteria. *Altare* (inquit c Honorius) *veſtitur, quia animæ in reſurrectione corporibus veſtiuntur. Nudum erat altare dum animæ ſine corporibus in cœlis fuerunt collocatæ. Altare veſtitur dum*
d Durant. Ration divin. offic. L.6. c 76. *anima immortali & incorruptibili corpore induetur.* Durantes aliter *d Altare Chriſtum* (inquit) *ſeu corpus ejus ſignificat, &c. Altaris vero veſtimenta Apoſtolos ſeu Sanctos Dei ſignificant, &c. Altare igitur veſtimentis denudatur, quia fugientibus Apoſtolis Chriſtus ſolus remanſit, tertio die cooperitur, quia poſt ejus reſurrectionem diſcipuli ad Dominum redierunt.*

Sed

Sed & alia myſteria his ſignificata adiicit ; *Denudatio* (inquit) *altaris* CAPVT.
deſignat, quod Chriſtus fuit denudatus in cruce. Item *altaris denudatio* XXIX.
ſignificat Chriſtum divinitatis gloria nudatum. Vnde à contrario altare veſtitum pronum eſt intelligere Chriſti reſurgentis & glorificati Symbolum eſſe. Quam denſa hic ſapientiæ latet Sylva! Quis crederet lapidis conſecrati mappis tantam ineſſe vim myſteriorum? Ego vero frigidam iſtorum ſubtilitatem non exagito quidlibet ex quolibet pro ſua ſagacitate eruentium. Mirentur iſti, & timeant, quibus humani allegoriarum luſus placent. Hoc vnum ego poſco, ut iſti ſepoſitis ſuorum commentorum fucis mihi ſimpliciter & bona fide hoc tam accuratum altarium ſuorum velamen triplex apud antiquiſſimam Chriſti Eccleſiam oſtendant. Si fecerint, nunc quidem de altaris Miſſalis ornatu quieſcam.
Lina olim quod nuper ex Optato e recitabam in *peragendis myſteriis* e Opt. L. 6. p.
linteamine cooperiri ſolita fuiſſe ſcio, neque ſane miror. Cum enim 95.
illud, quod Optatus dicit, *altare ligneum* veri nominis menſa, eaque ſacra ac Dominica fuerit ad ſacras celebrandas epulas parata; dubitandum non eſt quin quo menſæ, etiam communes, apud omnes gentes aliqua humanitate excultas linteamine inſterni ſolent, eo illa quoque Domini menſa ad celebrandum divinum ejus convivium cooperiretur. Neque nos tametſi nullum Miſſale altare habeamus, aliter inſtituere norunt quicumque noſtris ſynaxibus interfuerunt. Hoc ad publicam honeſtatem, & ad ſacræ actionis decorum pertinet. Illud vero linteamen, quod ſacræ quidem ſed ligneæ tamen menſæ velandæ imponebant quis illius ævi ſcriptor triplex fuiſſe tradidit? Quis tria illa ab Epiſcopo prius conſecrari, quam menſæ ad epulum Dominicum inſterni docuit? quis ita comparatas ut ſuperius quidem & extimum longius eſſet & ad terram pertingeret? altera duo curta, & illo primo breviora? Quis magna illa triplicis velaminis myſteria enarravit? quis denique antiquorum Chriſtianiſmi ſapientum in ſuis tam multis, etiam hodie ſuperſtitibus, monumentis de Latinorum pallio, deque diverſis ac myſticis illius pro varia temporum ac factorum ratione coloribus philoſophatus eſt? Atqui hæc de quibus proprie quærimus, non de menſali, ſed de myſtico & ad arcana quædam pertinente linteamine nemo veterum quicquam dixit; non Pſeudo Clemens, non Pſeudo Dionyſius, curioſiſſimi licet rerum divinarum atque Eccleſiaſticarum interpretes; non Pſeud Ambroſius, non Iſidorus, non Amalarius, non Rabanus, aut Valafrius, qui & ipſi in his non abſimili diligentia verſati ſunt. Quod vero quidam huc adducunt memorata à Theodoreto in templi Hieroſolymitani encæniis pompa & magnificentia Regia celebratis *aulæa f* Theodoret.
plane regalia & monumenta lapidibus pretioſis colluſtrata, quibus altare Hiſt. Eccl. L.
adornatum fulgebat, illi profecto perperam ac perverſe diſputant. Nos 1. c. 31. init.
enim de altaris ſolenni, ac quotidiano in omnibus veterum Eccleſiis ornatu quærimus. Illi nobis recitant, quid Princeps maximus, feſta lætaque præter conſuetum rerum ordinem die, in frequentiſſimo plurimorum

Capvt XXX. morum Epiſcoporum coetu, immenſoque populorum concurſu ſolennem ac quotidianum Eccleſiarum morem fecerit. Quamquam neque dum ſingula luſtro paulo diligentius, triplex illud inæquale Latinorum & linteamen, vſpiam apud Theodoretum reperio; Sed ne, *pallium* quidem eorum hic video. Nam neque *aulæum*, quod exhibet Chriſtophorſonus, neque παραπέτασμα, quod ſcripſit Theodoretus pallium eſt. Lexicon Græcolatinum vetus παραπέτασμα velũ. Sic autẽ habent Græca Theodoreti; διακοσμεῖν δὲ καὶ τὸ θεῖον θυσιαστήριον βασιλικοῖς παραπετάσμασι, καὶ κειμηλίοις λιθοκολλήτοις χρυσοῖς. Deo cõmemorat altaris ornamenta, *vela* magni pretij, qualia in Auguſtorum regia eſſe ſolent. Vela autem dicit, quibus oppanſis altare & ipſum in quo erat ſanctuarium, à reliqua templi parte dividebantur, ac diſcludebantur; quæ nihil ad pallium Latinorum pertinent. Alterum ornamentum erant κειμήλια, quæ idem illud Græcolatinum Lexicon retenta Græca voce *cemelia* reddit; Heſychius definit τὰ ἀπόθετα χρήματα. Erant nimirum pretioſiſſimæ ſpecies vna in altari in donarium repoſitæ, puta aurum & gemmæ, quod addita à Theodoreto epitheta ſignificant λιθοκολλήτοις & χρυσοῖς *gemmatis, aureis*. Hæc autem regali munificentiæ congrua nihil cum ipſo ſacro commune habent. Illud ergo Latini altaris & triplex linteamen myſticum, & pallium recentiorum Romanorum propria ſunt; neque vllum habent in omni Chriſtianiſmi antiquitate exemplum.

Capvt XXX.

Novum eſſe, quod nunc vulgo fit apud Latinos, vt plura ſint in vna æde altaria. Vnum in vna æde fuiſſe olim in tota Orientali Eccleſia, eſſeque etiam hodie; quod pluribus teſtimoniis & argumentis demonſtratur; confutatis Mutmanni Ieſuitæ ineptis cacavillationibus. Æthiopum & aliorum à Latinis ſegregum Chriſtianorum eundem nunc quoque eſſe cum Græcis morem.

SEd ne illud quidem poſtremo in hoc Euchariſtiæ negotio novum omiſerim, quod nunc Latini in vna eademque Eccleſia multa habent altaria; eo fere plura, quo baſilica amplior eſt atque ſplendidior; qualiter in templo, quod Philippus 2. Hiſpaniæ Rex Divo Laurentio parentum noſtrorum memoria magnificentiſſimum conſecravit altaria vιιι aiunt ad XLIII. Hoſpinianus vero noſter ex Caſpare Bruſchio refert *g* in auguſto quodam templo B. Virginis Mariæ apud Vlmam à civibus dicato vnam & quinquaginta aras elegantiſſime poſitas fuiſſe, & in baſilica cœnobij Selemitani 28. fuiſſe inſignia altaria. Non eſt in re nota & vbique obvia pluribus exemplis opus. Iam neque obſcurum eſt hæc à Latinis præter majorũ jura ac mores fieri, quos ex antiquitatis monumẽtis perſpicimus vnam tantum in vna Eccleſia aram habuiſſe, non plures.

g Hoſpinian. de Templ. l. 1. c. 6. p 102.

h vulg. Ignat. ep ad Philad p. 96. apud Viſſor.

Pſeudo-Ignatius, in editione vulgari; *h Vnus etiam panis pro omnibus*

omnibus confractus eſt : & unus calix omnibus diſtributus : unum ALTARE CAPUT XXX.
toti Eccleſiæ, & unus Epiſcopus &c. εἷς καὶ ἄρτος τοῖς πᾶσιν ἐθρύφθη. καὶ ἓν ποτήριον τοῖς ὅλοις διενεμήθη. ἓν θυσιαστήριον πάσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ εἷς ἐπίσκοπος. Antiqua vero editio Latina ex libris MSS. ab Vſſerio publicata, multo quam vulgata, ut vetuſtior, ſic & melior; *i Una enim caro Domini noſtri Ieſu Chriſti, & unus calix in unionem ſanguinis ipſius : unum ALTARE & * unus Epiſcopus.* Huic Græca ex codice Medicæo à Voſſio, & mox ab Vſſerio quoque vulgata reſpondent : *k* μία γὰρ σάρξ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἓν ποτήριον εἰς ἕνωσιν τοῦ αἵματος αὐτοῦ. ἓν θυσιαστήριον, ὡς εἷς ἐπίσκοπος. Altare cum Epiſcopo ; illius unitatem cum hujus unitate confert. Ergo in ſingulis Eccleſiis, ut unum Epiſcopum, non plures ; & ita & altare unum, non plura, & fuiſſe ſignificat, & eſſe decernit. Auctorem tametſi Ignatium eſſe non puto ; veterem tamen eſſe fateor ; Euſebio certe, cui notæ fuerunt plæræque ejus epiſtolæ vetuſtiorem : & hanc meam ſententiam præter cætera fusè à nobis explicata in alio opere, *l* firmat hoc loco uſurpatum *altaris* pro *menſa Euchariſtica* vocabulum duobus primis Chriſtianiſmi ſeculis apud Græcos in hoc ſenſu ignotum, atque inuſitatum : apud Latinos, quod eſt ſupra *m* obſervatum, ſecundo demum ſeculo extremo in eo ſenſu ſemel à Tertulliano uſurpatum. Ignatium non dubito hic cum Paulo, & aliis antiquiſſimis Chriſtianiſmi ſcriptoribus Græcis, non altare θυσιαστήριον, ſed menſam Domini τράπεζαν Κυρίου dicturum fuiſſe, ſi verus eſſet hujus epiſtolæ auctor. Hunc ſcriptorem, qui ſic loquitur, probabile eſt tertio demum ſeculo adulto vixiſſe : quo θυσιαστηρίου nomen in hoc negotio à Græcis uſurpari cœpiſſe vel Euſebius illis temporibus natus demonſtrat, qui eo pro *menſa Euchariſtica* & alias aliquoties, & in illuſtri quodam Hiſtoriæ ſuæ loco præcipui ad rem ipſam quæ agitur, momenti.

i Ibid. p. 215.

* Gr habet.

k Ibid. Ign. vetus Græc. Lat. p. 29.

l L. 2. de ſuppoſit. Dionyſ. & Ignat.

Is extat Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro decimo, in oratione Panegyrica, *m* quæ Tyri in compluriurn Epiſcoporum conventu dicta eſt ad encænia templi, quod Paulinus urbis Epiſcopus magno ſumptu & eximio opere ibidem ædificaverat. Ædis amplitudo & magnificentia poſcebat ex hodierna Latinorum diſciplina, ut in ea ſi non plures, certe non pauciores, quam in Vlmenſi, aut in San Laurentiana Eccleſia aræ conſecrarentur. Atqui Panegyriſta, omnia quæ ad ædis ornatum ac gloriam pertinent ſtudioſe conſectans, & ambitioſe enarrans de pluribus aris nihil dicit. Vnam in *templi meditullio* conſtitutam deſcribit : eamque allegorice Paulini animæ comparat : quo ipſo ſatis indicat ut anima Epiſcopi una erat, ita & aram ædis unam fuiſſe. In hoc enim potiſſimum ſita eſt totius allegoriæ ratio. Sed unam eam fuiſſe ſignificare ſatis non habuit : diſertiſſime rem dixit : *auguſtum* (inquit) *magnum, & VNICVM altare,* μυχὸν καὶ μέγα καὶ μονογενὲς θυσιαστήριον. Neque hic audiendus neſcioquis, Mulmannus ex Lutherano Ieſuita, excipiens

m Euſeb. Hiſt. l. 10. c. 4. p. 386. D.

Ffffff *n parti-*

Caput XXX.

n particulare eſſe hoc exemplum. Eſt fateor; Fuit enim illud altare non alius Eccleſiæ, quam Tyriæ. Sed quis Paulinum crediderit, quam magnificentiſſimam extruebat ædem, hoc eam plurium altarium ornamento fraudaturum fuiſſe, ſi id tuliſſent, qui tum erant Eccleſiæ Chriſtianæ mores. Cum ergo hujuſmodi fuerit hoc tametſi *particulare exemplum*, apparet ex eo non modo *poſſe* (quod Mulmanni jecur negat) ſed etiam *debere* concludi non fuiſſe tunc temporis, id eſt initio quarti ſeculi, apud noſtros ſolenne in æde ſacra quantumvis ampla ac magnifica, multoque adeo minus in modica ac vulgari, plura altaria ponere. Neque hoc quiſquam æquus, ac ſtudio vacuus arbiter negaverit; niſi ſiquis Paulino fuiſſe doceat propriam aliquam ac ſingularem rationem, quæ eum prohibuerit plura altaria in illa ſua æde ponere. Debuerat ergo Mulmannus, ut ſua diſputatio procederet, hujuſmodi rationem, ſiquam norat, in medium proferre. Nullam protulit: neque alius opinor, quiſquam, quicquam ad eam rem probabile repertarus eſt. Ergo ex illo ædis Paulinianæ, tametſi particulari exemplo, bene ac prudenter concluſum eſt, in Chriſtianorum ædibus ſacris, etiam ampliſſimis atque magnificentiſſimis, unum duntaxat illo ævo fuiſſe altare. Atque hoc ipſum inde concluſit Heribertus Roſweidus, & ipſe quoque Ieſuita, ſed Mulmanno longe doctior ac nobilior: *Primoribus* (inquit) *Eccleſiæ temporibus unicum plerumque altare in templis erat; uti conſtat ex templo à Paulino eiuſdem urbis Epiſcopo ædificato: de quo Euſebius l. 10. c. 4.* Et locum Euſebii totum deſcribit; ex quo *id conſtare* ait, quod Mulmannus falſo, inſcite, atque inverecunde negavit. Quod vero Roſweidus non ſimpliciter & abſolute, ſed *plerumque* ita fuiſſe dixit, hoc artis Ieſuiticæ fuit, ne Bellarminum, & alios ſi forte ſodales aliud ſentientes recta pugnare videretur. Ipſum ſenſiſſe nullum revera illo ſeculo fuiſſe templum, in quo plures conſecrarentur aræ, arguit, quod ſtatim quoddam ſui Paulini dictum diſſolvit, ex quo videbatur colligi aliqua fuiſſe cum altaribus pluribus templa. Cur enim homo prudens de eo ſolvendo laboraret, quod ſuæ ſententiæ nihil noceret? Quam autem affert ſolutionem, ea vera eſt; & paulo poſt à nobis in altera hujus diſputationis parte deſcribetur. Simplicius egit Iacobus Goar, etiam ipſe Latinus, Dominicanus Theologus, &, ſi hoc parum eſt, Papalis in Orientem Miſſus, ſed Roſweido quidem candidior, Mulmanno vero ab eruditione & judicio multo melior. Is enim unum olim apud noſtros in ſingulis templis fuiſſe altare, rotunde agnoſcit, & in eam rem hunc ipſum Euſebii locum eadem, qua nos, mente ac ratione uſurpat; *p Unum eſt* (inquit, *& ut Euſebius loquitur*, μονογενὲς θυσιαστήριον) *etiamnum hodie apud Græcos.* Cum ait *etiamnum hodie eſſe apud Græcos*, eo clare ſignificat, *unum* & olim apud eoſdem fuiſſe. Idem infra ſcribit *q veteres canones, dum unico ſacrificio attenderunt, unicum in Eccleſia altare dedicandum* μονογενὲς θυσιαστήριον (*ut loquitur Euſebius*) *& non iterandum in eo ſacrificium, præparaſſe.*

n Mulman. Diſput. de Miſſ. priv. contr. Calixt. theſ. 34.

o Roſueid. Additam. ad Not. in epiſt. 22. Paulini. p. 894.

p Goar. Not. in Euch. p. 26.

q Id. ibid. p. 28. init.

Veram eſſe hanc ex loco Euſebiano conſecutionem, hodierna firmat

Orientalis.

Orientalis Eccleſiæ praxis, quæ traditiones majorum multo quam Latina religioſius integras ac incorruptas ſervat ac retinet. Conſtat enim apud Græcos, quod Goar teſtis in hanc rem locupletiſſimus, docet, unum eſſe in ſingulis Eccleſiis altare, non plura. Metrophanes Critopulus, qui noſtra memoria Patriarcha Alexandrinus fuit; r *In uno (inquit) eodemque templo haud ſæpius de die ſacra celebramus, neque multas in uno templo menſas ſacras habemus, ſed unam duntaxat in unoquoque marmoream: eo quod Chriſtus etiam unus ſit, verus ille & angularis lapis.* οὐ πολλάκις τῆς ἡμέρας ἱερουργοῦμεν ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ, οὔτε πολλὰς ἁγίας τραπέζας ἔχομεν ἐν ἑνὶ ναῷ· ἀλλὰ μίαν μόνην ἐν ἑκάστῳ ἐκ λίθου μαρμάρου· ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς εἷς ἐστιν ὁ ἀληθὴς καὶ ἀκρογωνιαῖος λίθος. Tum rationem traditionis ediſſerit; *Et quoniam ille crucifixus eſt in mundo non ſæpe, ſed ſemel per omne ævum ab initio uſque ad finem; quorum veluti imaginem, ævi quidem unaquæque dies, mundi vero unumquodque templum, exprimit; ita etiam nos haud ſæpius de die, ſed ſemel quolibet die in unoquoque templo cœnam Dominicam celebramus.* ὅτι γὰρ οὐ πολλάκις ἐσταυρώθη ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλ᾽ ἅπαξ καθ᾽ ὅλον τὸν ἀπ᾽ ἀρχῆς ἕως τέλους αἰῶνα, οὗ εἰκόνες ὥσπερ, τοῦ μὲν αἰῶνος ἑκάστη ἡμέρα, τοῦ δὲ κόσμου ἕκαστος ναός. οὕτω καὶ ἡμεῖς οὐ πολλάκις τῆς ἡμέρας, ἀλλ᾽ ἅπαξ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἐν ἑκάστῳ ναῷ ἱερουργοῦμεν τὸ κυριακὸν δεῖπνον. Ratio, ut vides, concinna eſt, & Græca ſolertia atque elegantia digna; ad quam etiam reſpexiſſe veterum canones ex Goare nuper audiebamus.

Id ipſum confirmat parilis quoque Æthiopicæ Eccleſiæ uſus, quæ non minus quam Græca, antiquarum traditionum ſervantiſſima eſt. Nam etiam apud eam in ſingulis Eccleſiis & unum eſſe altare, & rem divinam ſemel; non ſæpius uno die fieri dicit, s Franciſcus Alvares, teſtis αὐτόπτης, ubi quoddam monaſterium Æthiopicum, ejuſque Eccleſiam deſcribens, *Unum tantum* (inquit) *in ea eſt altare; Non vi è più d'uno altare*; & alibi t de Eccleſia Sanctæ crucis, *Unum in ea eſt altare, ſicut in cæteris. Hà un ſolo altare, come hanno le altre.* Idem de ſacro Euchariſtico; u *In omni Eccleſia unam de die tantummodo Miſſam dicere ſolent.*

Moſcovitas, Græcæ Eccleſiæ portionem, eadem ſequi non eſt mirandum. Sigiſmundus, Liber Baro; x *In ſingulis templis unicum eſt altare: & in dies ſingulos unicum quoque ſacrum faciendum putant.*

Sed præter hunc ad noſtram memoriam ſervatum ab Orientalibus & Auſtralibus Chriſtianis morem: ipſa quoque veteris Eccleſiæ monumenta loquuntur eandem jam olim fuiſſe ejus praxin ac ſententiam. Nam ut Euſebius Tyriæ; ita & Athanaſius Alexandrinæ Eccleſiæ unum fuiſſe altare ſatis aperte teſtatur, dum duobus jam ſupra allatis locis Arianorum in ejus direptione ſcelera atque immanitatem deſcribens; in utroque ſacram menſam in ſingulari numero dicit: In priori y nefarios prædones, cum *alia*, quæ in Eccleſia erant, *ſubſellia, thronum, vela, tum menſam ſacram rapuiſſe, extuliſſe, ac combuſſiſſe*: In altero, z eorumdem in

r Metroph. Critop. Confeſſ. Eccl. Orient. c.9. p.102.

s Alvaſ. Viagg. d'Ethiop. c.11. T.1 del Ramuſio fol. 212. B

t Id ibid. c. 5. fol.233.D.

u Id ibid. c. 22. extr. fol. 217.

x Sigiſmun. B. i. de reb. Moſcov. Tit. de Relig. p. 21. l 32.

y Athan. ad ſolitar. vit. ag. T.1 pag. 848.D.

z Id. ep. ad Orthod. ibid. p.945. d.

Caput XXX. *ſanctam menſam magnam fuiſſe impietatem, magna facinora.* Vt *ſubſellia* ac *vela* in numero plurium dicit; ſic & *menſas ſacras*, vel, quod idem eſt, *ſancta altaria* dixiſſet; ſi ut *ſubſellia ac vela*: ita & altaria in illa Eccleſia plura fuiſſent. Neque enim credibile eſt, ſi plures in illa æde *menſa fuiſſent*, vel Arianos in unam ſævituros, vel Athanaſium, ſi plures ab illis eſſent violatæ, unius tantum injuriam memoraturum fuiſſe. Nunc ergo cum ut *thronum*, ita & altare in ſingulari numero dixerit: eo clare ſignificavit, ut *ſedem* Epiſcopi (eam enim *throni* nomine intelligit) ita & Dominicam menſam in Eccleſia Alexandrina utramque unam fuiſſe, non plures. Id ipſum inde intelligitur, quod Petrus Athanaſij ſucceſſor de Theoria Alexandriæ Eccleſia à Paganis prophanata apud Theodoretum narrans loco Athanaſiani loci ſimillimo complorat, *a* quæ in diebus Patrum neque facta neque audita fuerant, *ea tum impios in altari ipſo perpetraviſſe* ταῦτα ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θυσιαστηρίου ἐπετέλουν οἱ δυσσεβεῖς. Tum nefandum eorum factum exſequens Puerum infamem *muliebri* (inquit) *habitu ſuper ipſum ſanctum altare ſaltare compulerunt.* ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου ὀρχεῖσθαι παρεσκεύαζον. Ergo & in Theoria Alexandriæ altare unum erat, non plura.

a Petr. Alex. apud Theodoret. Hiſt. Eccl L. 4. c. 19. Tom. 3. Theodor. p. 688.

Sed & Hieroſolymitanæ ædis à Conſtantino conditæ unum altare, non plura fuiſſe ex Theodoreto quoque intelligimus; qui cum Epiſcopos Imperatoris juſſu ad conſecrandam ædem illam frequentes illuc conveniſſe narraſſet, *b* ita pergit: *b Divinum porro altare velis regalibus, cimeliiſque auro & gemmis collucentibus ornabatur.* ἐκόσμει δὲ καὶ τὸ θεῖον θυσιαστήριον βασιλικοῖς παραπετάσμασι καὶ κειμηλίοις λιθοκολλήτοις χρυσοῖς. Plura altaria, ſi fuiſſent, haud dubie & Conſtantinus exornaturus, & Theodoretus exornata dicturus erat; quod ſcilicet ad Principis laudem pertinebat. Neque hic hili eſt vitiligatoris Mulmanni vaticinatio, plura in Hieroſolymitano hoc templo altaria fuiſſe ex quodam Euſebij loco ita hariolantis; *c Quando* (inquit) *in vita Conſtantini refert Euſebius Epiſcopos invitatos ad dedicationem templi Hieroſolymitani magno numero illuc confluxiſſe, & ſacrificiis incruentis Deo oblatis diem feſtum celebraſſe: quomodo id fieri potuiſſet ſi nonniſi unicum illud altare in illo templo exſtitiſſet?* Peſſimus haruſpex Mulmannus; qui in extis, ex quibus vaticinatur, ea ſe vidiſſe putat, quæ in ipſis nuſquam extant, & ex his, quæ ſe vidiſſe mentitur, perperam & præter artis leges conjectat. Ille enim fingit duo quædam apud Euſebium exſtare, quæ nuſquam apud eum comparent; Prius, omnes ad templi encænia convocatos Epiſcopos nihil aliud in illa panegyri, quam miſſificaſſe: Alterum, unum tantum fuiſſe ſolennitatis illius diem. Euſebius omnia alia narrat; *d* ex omni illo Sacerdotum, qui convenerant numero alios quidem Imperatoris pietatem laudibus celebraſſe, & ædis magnificentiam dixiſſe; alios ſacra Theologiæ dogmata ad præſentem celebritatem accommodantes ſpiritale quoddam epulum auditoribus præbuiſſe, Quoſdam ſcripturas

b Ibid. L. 1. c. 29. p. 581. D.

c Mulman. ub. ſupr.

d Euſeb. l. 4. de V. Conſt. c. 45. p. 549.

ſacras eſſe interpretatos. *Qui vero ad hæc adſpirare non poterant, eos incruentis ſacrificiis,& myſticis immolationibus Deum placuiſſe, pro pace communi,pro Eccleſia Dei,pro Imperatore tot bonorum auctore, eiuſque piiſſimis liberis preces Deo ſuppliciter offerentes*; Se quoque ipſum variis ſermonibus publice habitis ſolennitatem decoraſſe. Iam non eſt credibile vel hanc tantam officiorum varietatem uno die totam explicari potuiſſe, vel adeo lætam ac magnificam panegyrin tam paucis horis peragi. Quæ ſiquis omnia attenderit, is ſi vel Mulmannus fuerit, nullo opinor negotio perſpiciet facile fieri potuiſſe,ut Euchariſtiæ celebrandæ partes, qui eas ſortiti erant, ad unicum licet altare obierint, hic uno die, alter ſequenti,& ſic deinceps, ſi plures dies, quod veriſimillimum eſt,continuata eſt illa ſolennitas; Alij ſimiliter ſuam ſinguli ſuo tempore ac loco dicendi provinciam in illo conventu exornarint. Sed etiam ſi illa, quæ Mulmannus pro ſua una libidine finxit,vera eſſent omnia,ne ſic quidem procederet ejus de pluribus altaribus divinatio. Nihil enim ex majorum quidem more, vetabat plures apud unum altare Epiſcopos una ſimul ſemelque ad unam eandemque Synaxin diverſis modis operari, ut vel ex ipſo Romano Ordine apparet,* in quo apud ſynaxin Papalem non Diaconos, modo & presbyteros, ſed etiam Epiſcopos complures concurrere videmus. Sed nos recoctum ac induratum vitilitigatorem Mulmannum mittamus; cujus nugas & pingues elenchos ſatis ſuperque confutavit vir doctiſſimus Henricus Iulius Blumen luculentiſſima illa defenſione,quam in eum edidit.

Manſiſſe ſequentibus ſeculis apud Eccleſiam Orientalem illam altaris in una æde unitatem teſtatur *e* Chryſoſtomus, ubi de totius Eccleſiæ concordia,atque unione verba faciens, *Etenim* (inquit) *tanquam domum unam*, Sic *Eccleſiam habitare decet & omnes ut unum corpus,affectos eſſe convenit; quemadmodum videlicet & baptiſma unum eſt, & MENSA una, & fons unus, & creatio una, & pater unus*, ϰ γὰρ εἰς μίαν οἰκίαν δεῖ τὴν ἐκκλησίαν οἰκεῖν, ὡς σῶμα ἕν, οὕτω διακεῖσθαι πάντας. ὥσπερ καὶ βάπτισμα ἕν ἐστι, καὶ τράπεζα μία καὶ πηγὴ μία καὶ κτίσις μία, ϰ πατὴρ εἷς. Id ipſum patet ex ſcriptoribus, qui nuſquã plura in eadem æde altaria memorare reperiuntur; & *altarii* quoties de eo ſermo eſt, Græcum nomen in numero ſingulari conſtanter efferunt; qualiter Athanaſium τράπεζαν, *menſam*, Petrum Alexandrinum,& Theodoretum, θυσιαστήριον *altare* dicentes nuper audivimus. Ita etiam Socrates loquitur, ubi Antiochenum altare, non ad Orientem, ut in aliis Eccleſiis fieri ſolebat, ſed ad occaſum ſpectaſſe obſervat. ἐν Ἀντιοχείᾳ δὲ &c. τὸ θυσιαστήριον πρὸς δύσιν τὴν θέσιν ἔχει. *Altare* dicit; non *altaria*. Si plura fuiſſent in illa Eccleſia, haud dubie in plurium numero dixiſſet. Neque enim ſi plura fuiſſent, diverſo ac contrario inter ſe ſitu in eadem Eccleſia poſita dixiſſet. Non ergo *altare*,quod ſcripſit,ſed altaria dixiſſet Antiochiæ Syriæ contrarium

CAPUT XXX.

* Ord.Rom. de Proceſſ. ad Miſſ.T. 10.Bibl. Patr.p 6.&c.

e Chryſ. Hom. 18. in 2. ad Cor. p. 674.E.

f Socr. Hiſt. L.c.c.21. (Lat.) 22. (Gr.)

Ffffff 3 ab

Caput XXX. ab aliis Eccleſiis ſitum habuiſſe. Cæterorum Græciæ ſcriptorum eadem ratio eſt, quoties quidem de una Eccleſia loquuntur.

Sed & ſexto ſeculo templum S. Sophiæ Conſtantinopoli à Iuſtiniano conditum, quo nullum Sol apud noſtros vidit magnificentius, unum altare, non plura habuiſſe non obſcure docet g Evagrius, cum in ejus deſcriptione loci ad faciendam Euchariſtiam comparati, unius tantum meminit, quem *ſacram concham* vocat. *in qua* (inquit) *incruentum immolatur ſacrificium.* *τὴν ἱερὰν κόγχην, ἔνθα τὰ τῆς ἀναιμάκτου καλλιερεῖται θυσίας.* Græca hæc ita conſtituta ſunt, ut ſignificent nullum in ea æde, niſi hoc uno loco factum eſſe ſacrificium. Quam autem dicit κόγχην eo plane ſenſu videtur dicere, quo Paulinus ipſum illud nomen, Latine aliquoties uſurpat h *concham* dicens, quam Roſueidus *abſidem* eſſe ait, i & cum hoc Euagrij loco illum Paulini comparat. Ea ergo *concha* baſilicæ *abſis* erat; apud quam altare ad rem divinam faciendam ponebatur; unum adeo in una concha. Ita in nobiliſſimis, longeque celeberrimis ac facile primariis totius Eccleſiæ Orientalis baſilicis quatuor Alexandrina, Antiochena, Hieroſolymitana, & Conſtantinopolitana, unum in ſingulis altare, non plura fuiſſe vidimus. Rem in cæteris templis ejuſdem Eccleſiæ eodem ſe modo habuiſſe ipſa eorum conſtitutio oſtendit à quo illa tempore libere à noſtris ædificari cœperunt, plena pace paulo poſt quarti ſeculi initia Chriſtianis à Conſtantino Auguſto reddita; quod à doctiſſimo illo Blumeno noſtro, cujus paulo ante memini, acute ac ſolerter obſervatum eſt. Satis enim conſtat (quod ille etiam nonnullorum & quidem eruditiſſimorum ex Latinis ſcriptorum teſtimonio confirmat) k ſacrarum ædium partes olim fuiſſe tres; Primam ſanctiſſimam, quam *ſacrarium*, etiam *adytum* appellabant, quod ſolos in eam ſacros homines ingredi fas eſſet; Alteram, quæ ναὸς *templum* totius nomine ad unam partem reſtricto, vocabatur, quæque fidelium Laïcorum erat ſedes, Tertiam, quam eruditi νάρθηκα à Græcis dictam eſſe docent, in qua Pœnitentes & Catechumeni conſiſtebant. Hæc Bellarminus l non modo confitetur; ſed etiam indicatis plurium Græcæ Latinæque Eccleſiæ ſcriptorum locis firmat. Altare in uno ſanctuario, non alibi, collocabatur; quod cum tangi quidem à Laïcis, à Catechumenis vero etiam videri nefas eſſet, ſtultum eſt & à veteris Eccleſiæ diſciplina alienum putare id vel in Catechumenorum, vel etiam in Laïcorum locis fuiſſe poſitum. Iam neque credibile eſt, in uno ſanctuario plura fuiſſe conſtituta altaria; Nullum certe in omni prima antiquitate tam abſoni uſus cernitur veſtigium. *Altare* autem hic intelligo ſacram Domini menſam, apud quam conficitur, & ex qua communicaturis diſpenſandis tollitur panis Euchariſticus. Fateor enim *Protheſeos* menſam illic quoque & fuiſſe jampridem, & nunc eſſe apud Græcos, quam Latini ſæpe, & ipſi ſi forte Græci *altaris* nomine donant; ſed latiſſime ſumpto vocabulo; quod Eccleſiæ veteris uſus ad menſam Dominicam ſignificandam tranſtulerat. Atqui panis ſacer in Protheſi præparatur tantum ad ſacram ſynaxin; cæterum neque

g Euagr. L. 4. c. 30 Lat. 31. (Gr.)

h Paulin. ep. 12 p. 151. 152.

i Roſueid. ad Paulini ep. p. 785. & 795.

k H. Iul. Clum. defenſ. contr. Mulm. §. 75. p. 70.

l Bell. L. 3 de cult. Sanct. c. 3. init.

neque apud eam conficitur, neque ex ea diſtribuitur. Neque vero putandum eſt ſolis Græcis vel vetuſtiſſimis olim fuiſſe, vel recentiſſimis nunc eſſe hunc morem. Patet ex eorum monumentis, qui mediis inter utroſque temporibus ſcripſerunt, eandem quoque illorum ævo fuiſſe conſuetudinem. Primo enim ſi præter unum illud in ſanctuario poſitum, aliquod aliud apud ſuos fuiſſet, alia ab eo, cum de illis rebus ſermo incidit, diſtinxiſſent, & hoc quidem *maius* dixiſſent, quomodo nunc Latinos inſtituere ac loqui talibus locis videmus; hoc nomine eam aram, quę in ſingulis Eccleſiis princeps eſt ac primaria, à cæteris inferioris dignitatis in eadem æde altaribus hoc elogio ſeparantes. At in omni Græcorum cujuſvis ævi ſcriptorum copia nihil uſpiam hujuſmodi occurrit. *Altare*, vel quod idem eſt, *menſam* ſimpliciter atque conſtanter in ſingulari numero dicũt, quia ſcilicet nullum aliud in eorũ Eccleſiis altare erat, præter id quod in ſanctuario extabat; cujus adeo nomini nullum ſingulare elogium addi neceſſe erat, quo ut fit apud Latinos, ab aliis ejuſdem templi aris ſecerneretur. Græcos ita loqui ſolere docent allata Athanaſij, Petri Alexandrini, Chryſoſtomi, Theodoreti, Socratis loca. Sic etiam poſteri; ut Theophanes apud Anaſtaſium, ubi Mariam Leonis Auguſti uxorem dicit *proceſſiſſe ad magnam Eccleſiam, & orationem ante ingreſſum altaris effudiſſe.* Ac ut hic altare, ita alibi *menſam ſanctam* eodem ſenſu ac numero dicit. Huc & illud accedit, quod inter mediæ ætatis Græcos ſcriptores nonnulli reperiantur, qui res omnes Eccleſiaſticas enarrant, quoque eæ referantur & quid ſignificent diligentiſſime exponunt; ut de ſeculo ſeptimo Maximus: de octavo Germanus, de decimoquarto Cabaſilas, & alij. Hi qui etiam minutiſſima conſectantur, neque quicquam, quod ſit alicujus momenti indictum tranſmittunt, ne unam quidem de ſecundariis illis altaribus ſyllabam uſpiam ſcribunt. Protheſin quidem illi diſerte memorant, tametſi ea ut diximus, non ſit altare: In altarium vero ordine nullum aliud cenſent, quam illud unum quod in adyto eſt. Germanus altaris, & quidem honorificentiſſime meminit: ſed unius: de quo quædam tradit, quæ ad ejus in unaquaque Eccleſia unitatem apertiſſime referuntur. m *Sancta menſa* (inquit) *eſt vice loci ſepulturæ, in quo poſitus eſt Chriſtus* &c. *Eſt quoque ipſa Dei ſedes* &c. Item: *Sancta menſa eſt vice menſæ Chriſti cum diſcipulis.* Et paulo poſt: *Altare* (inquit) *eſt & dicitur præſepe & ſepulcrum Domini.* Atqui his ipſis rebus unũ in ſingulis Eccleſiis altare conſtituit, Nimirum ut Dei ſedes, & Chriſti menſa, una fuit: Vt unum Chriſti & præſepe & ſepulcrum. Nihil ergo dubitandum eſt, quin hic unius altaris in una Eccleſia uſus perpetuus apud Græcos à primis temporibus ad hodiernum diem fuerit.

m Germ. Theor. rer. Eccleſ. T. 2. Bibl. Patr. Gr L. p. 133. B. C E.

CAPVT

CAPVT XXXI.

CAPVT XXXI.

Eundem morem unius aræ in una æde ponendæ apud Latinos quoque uſque ad Hadriani I. tempora, id eſt ad octavum ſeculum præceps manſiſſe, demonſtratur pluribus teſtimoniis & argumentis. Solvuntur duo à Bellarmino ex Ambroſio & Gregorio objecta. Altaria in plurali pro altari in ſingulari numero dici apud Patres, etiam à Roſueido obſervatum. Tumulis Martyrum aræ, & altaris, menſæ nomen catachreſtice attributum. Tumuli Martyrum olim ad Gregor. Turon. non erant plani; ſed turriti: & gibboſi.

LAtinos eadem primis ſeculis ſecutos eſſe perſuadet; primo utriuſque Eccleſiæ per illa tempora in plæriſque ritibus conſenſio, atque conformitas. Siquid hac in parte inter utramque diſcriminis fuiſſet, id illius memoriæ ſcriptores æque obſervaſſent ac alia etiam minutiora obſervarunt, ſiqua eſſent in quibus Latini *n* Græcis diſcreparent. Atqui nemo quicquam apud illos ab his ea in re diverſum fuiſſe tradidit. Secundo cum eandem apud utroſque per illa tempora fuiſſe conſtet templorum formam, atque poſitionem, eandemque diſciplinam ſacra Catechumenis quidem occultandi, fideles vero ab ingreſſu ſanctuarij prohibendi, illud, quod hinc, ut diximus, conſequitur, pariter quoque conſtare videtur, ut ne apud Latinos quidem ullum eſſet in una Eccleſia altare, præter unum illud, quod in ſanctuario habebatur. Tertio; Latini certe ipſi in ſuo Breviario tradunt *n* Petrum, & ſequentes ab illo ad Sylveſtrum uſque (id eſt ad quarti ſeculi initia) Pontifices uno tantum altari, eoque ligneo uſos: *Cum* (inquiunt) *à S. Petro uſque ad Sylveſtrum propter perſecutiones, Pontifices certo loco conſiſtere non poſſent, quocunque eos neceſſitas compuliſſet, ſive in cryptas, ſive in cœmeteria, ſive in ædes piorum, ſuper illo altari ligneo ad arcæ ſimilitudinem concavo ſacra faciebant.* Mox eadem repetunt; *Petrum & reliquos Pontifices uſque ad id tempus* (Scilicet) *ad myſteria conficienda eo altari uſos fuiſſe.* Ergo toto illo tempore unum fuit ejus Eccleſiæ altare, in quo ipſe Romæ Epiſcopus ſacra faciebat. Neque quicquam hac in parte à Silveſtro mutatum dicunt. Tantum tradunt eum edixiſſe ne deinceps altaria fierent, niſi lapidea. Quarto: Si ſemel tantum, non ſæpius de die in eadem æde ſacra celebrare Latinorum cum Græcis commune per illa tempora fuit: non videtur dubitandum, quin unum etiam apud illos altare in ſingulis Eccleſiis fuerit, non plura. Quorſum enim plura altaria in eo loco, ubi una tantum ſacra apud altare fiebant? Iam vero doctiſſimus Goar negat *o Eccleſiam Latinam ſe ab hujuſmodi laudando* (ſacra eadem die ſemel faciendi) *ritu præbuiſſe alienam*; & ſententiam hanc ſuam aliquot argumentis firmat, Petrique

* Anaſt. Hiſt. Eccl. in Leon. Iſaur. an. 3. p. 132.
† Ibid. p. 156.

n Brev. Rom. d. 9. Nov. Lect. 6

o Goar. Not. in Euch. Græc. p. 28.

Vrbe-

CAPVT XXXI.

Vrbevetani ſuffragio ita ſcribentis;*p olim ad inſtar Græcorum non cuntabatur* (inquit) *in Eccleſia niſi forſan una Miſſica, quod magis ædificabat ſecundum antiquos.* Addit Goar, & Franciſci, celeberrimi Monachorum mendicantium parentis, ad ſui ordinis ſacerdotes præceptum; *Moneo*(inquit ille *& exhortor vos in Domino ut in locis, in quibus morantur fratres, una tantum celebretur Miſſa in die ſecundum formam S.R.Eccleſiæ. Si vero in loco plures fuerint ſacerdotes, ſic per amorem caritatis ſit alter contentus audire celebrationem Sacerdotis alterius. Ex quibus* (inquit Goar) *evidenter deducitur Sancti illius ætate* (id eſt ſeculo 13.) *nondum Eccleſiam Romanam plures Miſſas eadem die celebrandi conſuetudinem ubiq; acceptam habuiſſe.* Neque vero eſt, quod quiſquam Leonis ad Dioſcorum decretum objiciendum putet; *Cum* (inquit) *ſolennior feſtivitas conventum populi numeroſioris indixerit, & ad eam tanta fidelium multitudo convenerit, quam recipere baſilica ſimul una non poßit, ſacrificij oblatio indubitanter iteranda.* Hæc vero id, quod nos contendimus, conſtituunt potius quam evertunt, juxta vulgare verbum, *exceptio firmat regulam.* Nam decretum Leonis docet extra ſingularem illam, quam adfert, *ſolennioris feſtivitatis* cauſam, non eſſe iterandam in eadem Eccleſia, ſynaxin ſacram. Si aliter fuiſſet, ut eſt hodie apud Latinos, ſupervacanea ne dicam ridicula, futura erat Leonis conſtitutio. Concluſum ergo eſto ipſis Leonis temporibus, id eſt quinto ſeculo adulto etiam Romæ ſolenne fuiſſe, in una Eccleſia & unam tantum fieri ſynaxin, & unũ adeo poni altare. Quinto; Hieronymus, quæ Pſeudo-Ignatius & Chryſoſtomus Græci ſupra dixerunt, eadem ipſe Latinus ſcribit, cum ad illa Prophetæ Amos verba, *ſuper altaria Bethel,* hæc commentatur; *r Non unum* (inquit) *altare, quod habet Eccleſia,* Quo reſpexit, *s* quatuor poſt Hieronymum ſeculis, Lugdunenſis Præſul Agobardus: *Audiat* (inquit) *etiam hoc Amalarius, quia ſicut unũ altare Eccleſiæ, ita unus panis corporis Chriſti, & unus calix ſanguinis eius.* Atq; inde orta eſt illa vetuſtiſſima Eccleſiæ de ſchiſmaticis ſeorſum ab ea ſacra ſua facientibus, vulgaris locutio, *altare contra altare erigere* ſexto. Id ipſum inde confirmatur, quod illa à nobis jam memorata majoris & principis in Eccleſia aræ à cæteris diſtinctio apud vetuſtiores Latinos nõ magis, quã apud Græcos uſpiã occurrit. Vt hi, ſic & illi quoties de altari alicujus Eccleſiæ ſermo incidit, *altare* ſimpliciter nominant: nullo addito ad nomẽ epitheto, quo id ab aliis diverſi ordinis altaribus ſecernatur: Cur diſtinctio talibus locis, ad ſermonis perſpicuitatẽ neceſſaria, à recentioribus quidẽ diligenter adhibetur? à vetuſtioribus conſtanter omittitur? Nimirum apud illos ſunt plura in eodẽ templo altaria, quæ inter ſe ita diſtingui decet, ut quod primariũ eſt, *majus* dicatur; Apud hos vero non erant plura, ſed unum tãtum in ſingulis Eccleſiis, à quo diſtingui quæ nulla erant, alia ſupervacaneum erat. Ita vero ut diximus, locutos eſſe etiã veteres Latinos, exemplis demonſtrandũ eſt Marcellinus & Fauſtinus de ſuæ in quadã Bæticæ provinciæ civitate baſilicæ everſione ac direptione loquentes; *t Poſtremo* inquiunt) *quod horroris eſt dicere, ad cumulũ perpetrati ſacrilegij ipſum altare Dei de Dominico ſublatum, in templo ſub pedibus idoli poſuerunt.* Iidem infra

p Petr. Vrbev. ſchol. in Pontif. in Deus, dedit.

q Leo I. epi 81. c. 2. p. 436. C.

r Hier. L. 1. in Am. c 3. 14. T. 6. fol. 38 D.

s Agob. contr. Amalar c. 13. p. 115.

t Marcell. & Fauſt. Prec. ad Imper. p. 64.

Caput XXX.

de ſuorum Eccleſia, quæ in Oxyrinchi civitate erat, à Theodoro Epiſcō po ſubverſa; u *Eam ille evertit* (inquiunt) *ita ut ipſum altare Dei ſecuribus diſſiparent.* Ruffinus de Alexandro Conſtantinopoleos Epiſcopo apud ædem ſacram in precibus & lacrymis pernoctante, x *Tum ille nocte: quæ ad conſtitutum intererat diem: ſub ALTARI iacuit:* & cætera ut in loco y ſupra deſcripto habentur. Auguſtinus in loco jam ibidem recitato z de Maximiniano Epiſcopo; *In qua* (inquit) *Eccleſia ſub ALTARI quo confugerat, eodem ſupra ſe fracto caſu:* &c. Dixiſſet, ut nunc fit, *ſub altari maior,* ſi duo iſtic aut tria altaria fuiſſent; non unum tantum. Concilium Arelatenſe tertium, circa an. D. 455. de Monaſteri Lirinenſis Eccleſia; a *Vt Clerici atque altaris miniſtri à nullo, niſi ab ipſo* (Theodoro Forolivienſi Epiſcopo) *vel cui ipſe iniunxerit, ordinentur.* Cur non dixit, ut nunc loquuntur, *ALTARIUM*? Quia unum ſcilicet in illa Eccleſia erat altare. Victor Vitenſis, Vandalicam Eccleſiæ Africanæ perſecutionem deſcribens, narrat de Proculo quodam, Gieſerici Regis Vandalorum miniſtro, cùm is à Sacerdotibus Eccleſiæ Zeugitanæ *miniſteria ſacra, vel libros divinos* extorquere nequiviſſet; b *Ipſe* (inquit) *rapaci manu cuncta depopulabatur, atque de pallis ALTARIS proh nefas! camiſias ſibi & femoralia faciebat.* Narrat idem c paulo poſt in quodam loco (Africa) qui *Regia* dicitur plurimos feſto Paſchalis in Eccleſia ſagittis & jaculis à perſecutoribus *in medio crepidinis ALTARIS fuiſſe occiſos.* Idem poſtquam Fœlicis cæci Carthagine in ſolenni Epiphaniæ baptiſmo apud Fauſti baſilicam illuminati miraculum deſcripſit, d *Procedit* (inquit) *ad ALTARE cum Eugenio* (loci Epiſcopo) *ſicut moris eſt, qui fuerat cæcus, ſuæ ſalutis oblationem Domino redditurus.* Vnum nempe erat in baſilica hoc altare; quod ſcriptor à cæteris, ſiqua alia fuiſſent, aliquo hic elogio diſtincturus erat. Gregorius Turonicus de Brivatenſi Eccleſia; e *Vnus per effractam ſenſur, in ALTARI ſancto feneſtrā vitream ingreditur.* Si plura in illa æde fuiſſent *altaria*, dixiſſet *in maiori altari,* vel certe, *in uno altarium.* Idem de Clerico Aredij in baſilicam S. Iuliani ad feſtivitatem ingrediente, f *Cum veniſſet ad oſtium reperit remotos undique populos uſque ad ſanctum ALTARE.* Idem de baſilica S. Martini Turonica loquens narrat g *ſe Iuliani reliquias ſuper ALTARE poſuiſſe.* Item; h *Sacerdos nihil aliud pro reliquiis in Sanctum ALTARE ſanctum ALTARE condere voluit, niſi vaſculum* &c. Idem de corpore S. Vrſini, primi Biturigum Epiſcopi, in alio opere; i *Gaudente populo iuxta ALTARE ſepelitur.* Parco plura deſcribere. Sunt enim hujus generis omnia vetuſtiorum loca ſimilia Sed hic nō eſt prætermittēdum, quod eò quoq; pertinet, quodque Blumenus noſter ſolerter obſervavit, k Anaſtaſium in Vitis Pontificum Romanorum *ALTARIS MAIORIS* in Hadriani primum vita meminiſſe, & deinceps in ſequentium Paparum vitis eodem modo loqui; In Epiſcoporum, Hadriano anteriorū, ſimilibus vitis eodem modo loqui; In Epiſcoporum, Hadriano anteriorū, ſimilibus factis *altare* ſimpliciter dicere. Egregia eſt obſervatio, & vera. Nam vitarum quæ in illo volumine à Silveſtro uſq; ad Hadrianū habentur, auctor quiſquis eſt, ſane vetus (neq; enim earum omnium maxime priorū, Anaſtaſius, ſed alius aliquis eo vetuſtior, ſcriptor fuiſſe videtur) ille, inquam

quoties

u Ibid. p. 79.
x Ruffin. Hiſtor L. 10. c. 12.
y Supr. c
z Aug. L. 3. contr. Creſc. c. 43.
a Conc. Arel. 3. T. 1. Conc. Gal. p. 121.
b Vict. Vitenſ. L. 1 de perſec. Afric. p. 13.
c Ibid.
d Ibid. L. 2. p. 21.
e Greg. Tur. de glor. Mart. L. 2. c. 24.
f Ibid. c. 28.
g Ibid. c. 28.
h Ibid. c. 40.
i Id. de glor. Confeſſ. c. 8. extr.
k Henr. Iul. Blum. ubi

quoties de una Eccleſia ſermo eſt, nunc quam *altaria* in numero plu- CAPUT
rali, ſed *ALTARE* conſtanter in Singulari dicit. De Sixto, *l* qui XXX.
a.D.432. Romæ ſedere cœpit; Ille in baſilica S. Mariæ obtulit (inquit)
coronam pharam ante *ALTARE* argenteam. Iterum de eodem; *l* Pontific.
m Ornavit tranſennam & ALTARE in æde Sancti Laurentii. Damaſi. in
De Hilaro; *n* In Baſilica Conſtantiniana *fecit pharacanthara argentea,* Sixto.
quæ pendent ante ALTARE. De Symmacho; *o* In baſilica S. Silveſtri, & *m* Ibid. p.26.
Martini à ſe conſtructa *fecit tugurium argenteum ſuper ALTARE.* Atque *n* Ibi. in Hil.
hi quidem quinto ſæculo ſederunt. De ſexto ſæculo eadem occurrunt *o* Ibid in
De Hormiſda, *p* qui a.D.514. ordinatus eſt, *Fecit in baſilica Conſtantiniana* Symmach.
arcum argenteum ante ALTARE. De Vigilio Conſtantinopoli verſante; *p* Ibid. Hormiſd.
q Fugiens in Eccleſiam S. Euphemiæ tenuit columnam ALTARIS. Ne- *q* Ibid. in Vigil.
que aliter de Papis ſeptimi ſæculi. De Benedicto II. qui ſedit a.D.687. *r* *r* Id. Bened. 2.
Fecit coopertorium ſuper ALTARE. De Sergio; *s* In æde S. Petri, can- *s* Id. in Serg.
tharos & coronas, quæ *ante Sacrum ALTARE ex antiquo pendebant,*
fecit. Sic etiam de iis loquitur, qui octavo ſæculo vixerunt. De Ioanne
ſexto; *t Hic ſuper altare Eccleſiæ* S. *Marci coopertorium fecit.* Item de eo- *t* Id. in Io. 6.
dem: *u In Baſilica B. Pauli inter columnas ALTARIS dextra lævaque vela* *u* Ibid.
alba fecit. *x* De Gregorio ſecundo; *Hic in baſilica B. Pauli Apoſtoli,* *x* Id. in gr. 2.
cujus pars magna ceciderat ALTARE à novo; fecit. De eodem; *y* In Pa- *y* ibid.
triarchio Oratoriam in nomine S. Petri Apoſtoli *refecit, & circumqua-* *z* Id. in Greg.
que ALTARIS parietes deargentavit. De Gregorio III. *z In Eccleſia S.* 3. p.73.
Chryſogoni obtulit veſtes ALTARIS. Item, *a in baſilica S. Calixti contulit*
veſtem ALTARIS. Item, *b* In Eccleſia B. Geneſis *ALTARE erexit, &* *a* Ibid.
crucem auream pendentem ſuper ALTARE. Denique de eodem, *c In Ec-* *b* Ibid. *c* Ibid. p.74.
cleſia B. Pauli Apoſtoli trabes ab arca ALTARIS uſque ad regias reſar-
civit. De Zacharia; *d Hic fecit veſtem ſuper ALTARE B. Petri.* Eadem *d* Ibid. in Zachar p 78.
de eodem verba habet infra, *e* ubi de altari S. Andreæ Apoſtoli ſermo eſt *e* ibid. p.80.
Denique de Stephano IV. qui a.D.768. ſedit non pluribus, quam quatuor
ante Hadrianum annis, *f In Eccleſia Salvatoris fecit tres regulares argen-*
teos ſuper regas per quas ingrediuntur ad ALTARE. Atque hæc quidem *f* Ibid. in Steph. IV.
ex libro Pontificali Damaſi hactenus. Si his à quarto ſæculo ad octavum adultum temporibus uſus & mos latinorum fuiſſet plura in vna æde altaria ponere, ea profecto in illis vrbis Romæ baſilicis, & quidem plurisque ampliſſimis ac ſplendidiſſimis plura poſita fuiſſent, Neque ſi poſita eſſent, taciturus erat ſcriptor ſingula ſingulorum Paparum opera curioſe ac pæne ambitioſe enarrans. Atqui nihil illa huiuſmodi de quoquam eorum, quorum nomina edidi, Pontificum dicit. Quoties eorum aliquod opus in *altari*, vel *circa*, vel *ante*, vel *ſuper* altare Eccleſiæ alicujus memorat, nunquam ille aliter quam altare in ſingulari numero dicit. Ergo inde intelligendum unum duntaxat in ſingulis Romæ Eccleſiis altare fuiſſe, non plura adeoque hactenus Latinorum cum Græcis communem hunc morem atque ritum fuiſſe. Neque ab alio prius quam ab Hadriano vel iam ſub eo mutatum fuiſſe veriſimile eſt. Nam ex in qua obſeruata

Caput XXXI. ſunt, licet animadvertere priorem unius in una æde altaris ſacrádi unum etiam ſub Stephano, proximo Hadriani deceſſore obtinuiſſe.

In Hadriani demum vita illa unius altaris à cæteris ejuſdem Eccleſiæ diſtinctio primum ita occurrit:* *In Eccleſia ſancta Dei genitricis ad præſepe fecit veſtes duas ſuper ALTARE MAIORE*; quæ locutio in ſequentium Paparum vitis ſæpicule uſurpatur.

Bellarminus duo quædam huic noſtræ ſententiæ objicit; *g* Prius eſt, quod Ambroſius ubi de una baſilica verba facit, ſcribit *h* tamen *milites in altaria irruentes oſculis ſignificaſſe pacis inſigne*. Alterũ quod Gregorius diſerte affirmat *i in una quadam Eccleſia fuiſſe tredecim altaria*. Ad prius, doctiſſimus Ieſuita Roſueidus eam nobis, quã ſupra *k* innuimus, ſuppeditat ſolutionem, ad hujus ſimilem Paulini locum ita ſcribens: *l Nec movere debet, quod hic habeas altaria in numero multitudinis. Nam ita & mox habes in carmine, Sancta Deo geminum velant altaria honorem, cum tamen præcedat, Hic titulus indicat depoſita ſub altari ſancta ſanctorum*. Hæc ille; recte ſane atq; appoſite. Nã & paulo ante Paulinus eodẽ quoq; modo ac ſenſu *altaria* in plurali numero dixerat *m* pro *altari* in ſingulari, in epitaphio Clari Preſbyteri ſub altari conditi, *Sacta ſub æternis altaribus oſſa quieſcunt*; & mox de eodẽ, *n Digna pio domus eſt altaria ſub quibus artus Conditur exanimes*. Deniq; ſequenti in eundẽ carmine: *o Caſta ſuum digne velant altaria corpus*. Ita & ipſe alibi Ambroſius de uno altari, quod Exodi 24. apud Moyſen legitur, *Sanguinis* (inquit) *partẽ infundens altaribus ſacris*: i.e. ſacro altari. Iterũ in alia re Honoriũ Theodoſij filiũ *adiiſſe* dicit q *ſacris altaribus*: i.e. ut quivis videt *ſacro altari*. Nihil ergo mirandũ eſt, quod Ambroſius *altaria* in loco objecto pro uno *altari* dixerit; cũ & ipſe & Paulinus ejuſdem ævi ſcriptor & alij plurale hujus nominis pro ſingulari nõ ſemel uſurpaſſe noſcantur. Sed, inquit, Gregorius, qui ſeptimi ſeculi initia vivendo attigit diſerte teſtatur in Eccleſia à Palladio Sanctonico Epiſcopo conſtructa, fuiſſe altaria tredecim. Nihil opus eſt hic excipere Gregoriũ Ambroſio totis ducentis annis eſſe juniorem. Promptum eſt reſpondere tredecim illa, quæ Gregorius dicit *altaria*, non fuiſſe totidem menſas Dominicas, in quarum ſingulis ſacra quovis ſolenni die fierent: quales ſunt multæ illæ veri nominis, quæ hodie in Latinorum Eccleſiis viſuntur *aræ*. Ex ipſa Gregorij epiſtola quatuor nominatim fuiſſe manifeſtum eſt, quæ recipiendis, condendiſque Petri, Pauli, Laurentij atque Pancratij reliquiis comparatæ eſſent. Vnde pronum eſt argumentari novem reliqua altaria ejuſdem fuiſſe cum quatuor illis cenſus: niſi forte unum excipiendum eſſet, quod eſſet legitimum, ſolenne ac ſtricte dictum Eccleſiæ illius altare. Illa nimirum altaria ideo dicuntur, quod totidem Martyrum, vel Confeſſorum corpora tegerent. *Altaria* ergo Gregorius illos ſanctorum tumulos improprie per catachreſin ex communi ſermonis vulgaris uſu dixit. Nam eam locutionem jampridem apud noſtros obtinuiſſe, ut Martyrum ſcilicet tumuli *ara & altaria* dicerentur ob eorum aliquam cum Dominicis menſis ſimilitudinẽ docet nos Optatus Gregorio multo antiquior. Is enim aras vocat, tumulos, *r* quos Donatiſtæ Circúcellionibus

ſuis

* In Hadr. p. 109.

g Bell. L. 2. de Miſſ. c. 9. §. Quinto id probo.

h Ambroſ. ep. 33.

i Greg. L. 5. ep. 50.

k Supr. c. 30.

l Roſueid. Addend. ad Not. in Paulini ep. 12. p. 894.

m Paulin. ep. 12 p. 150.

n Ibid. p. 145.

o Ibid. p. 146.

p Ambroſ. L. 1. ep. 2. p. 509. D.

q Id Orat. de obitu Theod. pag. 492. A.

r Optat. L. 3. p. 68. med.

ſuis ab armato Taurini milite occiſis poſuerant: *Quorum* (inquit) *corpora uſq. in hodiernum per dealbatas aras, aut menſas poterunt numerari. Per aras* &c. (inquit Albaſpineus) *s per dealbatos tumulos in ara formã constructos.* Optatus *aras* vel *menſas* ex vulgi uſu non dubitat eos tumulos dicere, qui non Martyrum, ſed Latronum Circumcellionum corpora tegebant, quod eos ſcilicet Donatiſtæ eos loco ac nomine cenſebant. Quanto facilius altaria Gregorius dixerit tumulos quibus Catholicorum ac vere ſanctorum virorum exuviæ condebantur? Ad ſimilitudinem tumuli cum altari, quod utriuſque externa forma pæne eſſet eadem, illud quoque accedebat, *quod apud iſta Martyrum ſepulcra quotannis die* ſingulorum natali ſacra recepto tum more fierent. Porro ex hoc Optati loco apparet *menſæ & aræ* nomina vulgo fuiſſe hoc in ſenſu promiſcua, poſtquam ſcilicet, quæ vere proprieque ex Domini inſtituto & exemplo, *menſæ* erant eas *altaria* quoque jam in tertij ſeculi primordiis vocari noſtris placuit. Vnde confirmatur, quod nos ſupra *t* contra futilem Perronij Grammaticã de *aræ & altaris* indiſtincta in hoc negotio notione conſtituimus. Optatus enim hic *aras* dicit, quas ipſe *menſas* interpretatur, quaſque Gregorius *altaria* nominat. Itaque etiam illo ævo loca, in quibus fiebat Euchariſtia, & *menſas, & altaria, & aras* promiſcue nulloque diſcrimine vocitata fuiſſe ex his liquet. Quanquã quod addit Albaſpineus *tumulos Martyrum in ara formã constructos* fuiſſe; neſcio equidem an uſquequaque verũ ſit. Fateor hoc *tumuli* cum *ara* fuiſſe commune, quod tumulus æque ac ara extaret, & ſupra terram in altitudinem pæne conſimilem aſſurgeret. Faſtigij eandem in tumulo ac in ara formam jam à primis temporibus fuiſſe non puto. Aræ enim ſumma pars & ſemper fuit, & hodie etiam eſt plana; quod de noſtrorum aris *menſæ* quoque nomen indicat. Nimirum rei finis & uſus flagitabat, ut plana eſſet, quæ ideo conſtruebatur, ut ſuper ea collocarentur & componerentur ſacra dona. Tumulorum ſub quibus condebantur hominum mortuorum, etiã ſanctorum corpora, aliam fuiſſe rationem credere nos cogit inſignis Gregorij noſtri Turonici locus de Dionyſij Epiſcopi & Martyris Pariſienſis in æde vrbana ſepulcro. Quemdam, ut videtur, Sigeberti Regis militem narrat, cum illam baſilicam mente ſacrilega furandi cauſa eſſet ingreſſus, dignam ſcelere mercedem tuliſſe. *u Alius* (inquit) *ſuper ſepulcrum Sancti (Dionyſij ſcilicet) calcare non metuens dum columbam auream lancea quærit elidere, elapſiſque pedibus ab utraque parte, quia turritum erat tumulum, compreſſis teſticulis lancea in latere defixa exanimis eſt inventus.* Ipſa rei narratio negat ſummam tumuli ſuperficiem planam fuiſſe. Si enim fuiſſet, facile quis in ea certo firmoque veſtigio conſiſtere potuiſſet. Nunc cur militis pedes ab utraque parte laberentur, hanc fuiſſe cauſam dicit Gregorius, quod *tumulus eſſet turritus.* Eo ergo ſignificat, non planam, ſed inæqualem fuiſſe tumuli ſummitatem; nimirum vel acuminatam, vel quod verius videtur, hemiſphæricam, arcuatam, & in modum fornicis, ſemirotundam; ut tumuli moles, lateribus utrimque paulatim decreſcenti-

CAPUT XXXI.

s Albaſp. Not. ad L. 3. Opt. p. 146.

t Supr. c. 18. & ſeqq.

u Greg. Tur. de glor. Matt. c. 12. p. 93.

Caput XXXI.

bus in faſtigium convexum deſineret; in quo, nemo non videt difficile fuiſſe militem pede utroque juncto inſiſtere nitentem, ut columbam auream, ad quam inhiabat, lancea decuteret. Eo factum eſt, ut pedes fallente veſtigio, utrimque laberentur; ita ut femoribus hinc & inde divaricatis, corpore in tumuli faſtigium corruente teſtes eo caſu comprimerentur. Hujuſmodi olim fuiſſe ſanctorum ſepulcra docet Orentij Epiſcopi baſilica apud Auguſtum Auſciorum in Novempopulania; in qua ſe vir ampliſſimus Iacobus Auguſtus Thuanus veteres ſanctorũ hac forma tumulos ſpectaſſe & obſervaſſe narrat. *x* *In templo S. Orentij* (inquit) *juvit ſpectare altaria hinc inde in templo poſita; quæ ſunt ſepulcra Martyrum, ad quæ Chriſtiani cœtus olim celebrari ſolebant, non menſæ, ut ſunt noſtra ſpecie plana jacentia, ſed dorſi gibbo aſſurgentia, cum nota Labari inſcriptione, quæ duabus litteris Græcis Chriſti nomen refert: quod purioris antiquitatis ſeculum procuļdubio arguit.* Hæc Thuanus. Ille quem dicit, Orentius is ipſe eſt, quem alij *Orientium* vocant, *y* quemque Sammarthani fratres quinto inter Auſcienſes Epiſcopos loco numerant. *z* Quo is præciſe tempore vixerit definire difficile eſt. Claudius Robertus eum ad an. Dom. 392. retulit. Sed quo auctore, non dicit. Dextri Chronicon etiam antiquiorem facit, *b* natum ſignificans ante annum Domini 246. Sed Hiſpani impoſtoris, qui noſtra memoria cum libellum Dextro ſubdidit, merito nulla eſt apud eruditos fides. Hoc certum eſt Orientium illum ante an. Dom. 506. vixiſſe; quo conſtat Nicetium, eius in Epiſcopatu Auſcienſi ſatis magno intervallo ſucceſſorem, Synodo Agathenſi ſubſcripſiſſe. *c* Antonius Boſius in admirando illo opere, quod *Romam ſubterraneam* inſcripſit, exhibet nobis non pauca hujus formæ, arcuata & ad inſtar hemiſphærij fornicata monumenta; quale illud eſt, quod *in decimo cubiculo Cœmeterij Sanctorum Marcellini & Petri via Lavicana inter duas lauros ad S. Helenam* extare tradit, * & cujus ipſe iconem accuratiſſime effictam lectorum oculis ſpectandam ſubjicit. *In publicis eiuſdem Cœmeterij viis innumerabilia cerni* dicit *a* *huius generis arcuata monumenta*: cætera quidem picturæ omnis expertia: tria vero tantum ex eo numero reperta eſſe picturis exornata: & horum ipſe imagines ex inciſo ære expreſſas edidit. Occurrunt & alia in eodem opere non pauca ejuſdem formæ monumenta; ut id verbi gratia, quod in Cyriacæ Cœmeterio via Tiburtina repertum deſcribit, *e* in quo vel ipſam olim Sanctam Cyriacam, vel certe aliam aliquam non diſpari pietate matronam conditam fuiſſe non abſurde ex figuris inſculptis conjicit. Denique ne hic diutius immorer, ex uno Priſcillæ via Salaria cœmeterio decem ſimilia arcuati operis monumenta capite LXI. exhibet; *a* quæ inſpicere ne pigeat ſiquis librum illum in promptu habeat. Iam cum magna ſit ac veneranda iſtorum Cœmeteriorum antiquitas, non eſt dubitandum, quin Martyrum monumenta apud vetuſtiſſimos Chriſtianos ea formæ fuerit, quam & Dionyſianus apud Gregorium tumulus, & ſepulcra Sanctorum indicant tum apud Thuanum in S. Orientij æde nonnulla,

x Thuan. l. 2. de Vita ſua p. 29.
y Vſuard. & Ado in Martyrol.
z Samm. in Gall. Chriſt. T. 1. Auſcit.
a Cl Rob. in Gall. Chriſt p. 29.
b Deut. Chron. ad an. D. 246. p. 33.
c T. 1. Conc. Gall p. 174.
* Boſ. in Rom. ſotterr. ed. Rom. à Gul. Facc. an. D. 1632. l. 3. c. 37. p. 365.
a Ibid p. 391. 393.
e Ibid. c. 40. p. 405.
a Ibid c. 61. p. 501. 515 521 523. 527. 529 531. 535.

nulla,

nulla, tum apud Boſium in Marcellini & Petri Cœmeterio & alibi in cryptis Romanis innumerabilia. Inde porro ſatis intelligimus Martyrum tumulis *aræ* vel *altaris* nomen late & valde improprie fuiſſe attributum, quorum ſcilicet ipſa forma exterior alia erat, quam *menſarum* aut *altarium*: nequid de propria rei ratione dicam: quæ non video quomodo utriuſque rei eadem eſſe poſſit, cum nemo neſciat Domini *menſam* ſive *altare* ad Euchariſtiam celebrandam fieri; tumulos ad mortuos condendos comparari. Neque ſane apud veteres ſcriptores ulla extat formula tumuli ad Euchariſtiam conficiendam conſecrandi. Quod ergo etiam vetuſtiores hoc ſacrum ſuper Martyrum tumulos fecerint; id per accidens fecerunt, ad eorum memoriam honorificentius celebrandam, & ſuam cum iis communionem teſtandam: iis temporibus, quibus nondum putabant altare ad ſacram ſynaxin eſſe neceſſarium; quod ſupra *d* demonſtratum eſt. Fateor poſtquam reliquiariæ religionis labes Eccleſiam pervaſit, itum eſſe in pejus: & iis demum temporibus id ſi forte factum eſſe, quod Albaſpineus dicit, *ut ſupra Martyrum monumentis ſacra commode poſſent fieri, ea in altaris formam* (id eſt plana) *facta fuiſſe*. Sed id ne Gregorij quidem Romani ævo in Gallia noſtra paſſim obtinuiſſe Gregorius noſter ejus æqualis eo nos docet, quod Dionyſij *tumulum turritum* Lutetiæ adhuc fuiſſe teſtatur: neque quo tempore id obtinuit, eo plura altaria in una Eccleſia ſtatim erigi cœpiſſe concedo, in quibus quovis die ſacra facere liceret: quales nunc apud Latinos aras videmus. Veri multo ſimilius eſt ſuper eos tumulos eo tantum quotannis die ſacra facta eſſe, quo Martyr qui ſub iis erat conditus, pro Domino paſſus erat: ita ut interea maneret uni menſæ Dominicæ, in ſacrario poſitæ ſuum nomen, ſuaque dignitas: id eſt, ut una cenſeretur illius, in qua erat, Eccleſiæ ſolenne ac legitimum altare, ſolenni ſynaxi, quæ in ea fiebat, conſecratum: in quo ſacra ſtato ſingulis hebdomadibus die fierent, & ad quod Clerus ac populus communicaturi conſuetis temporibus accederent. Ergo quæ Gregorius memorat Eccleſiæ apud Santones à Palladio ædificatæ *altaria*, dicimus ſepulcra Martyrum, proprie fuiſſe, *altarium* nomine non ex accurata loquendi norma, ſed ex vulgari uſu, late & catachreſtice donata tum ob eam, quam obſervavi ſimilitudinem, tum quod apud ea uno ſi forte anni die res divina fieret, non per ſe, ſed per accidens, ad honorificam ejus Sancti commemorationem, cujus reliquiæ in ſingulis eſſent conditæ.

CAPUT XXXII.

d Supr. c. 28.

Reliqua duo, quæ à Bellarmino afferuntur *e* teſtimonia: unum ex vita Bernardi, alterum ex Petro Damiani, nihil moramur. Neque enim ij ſumus, qui vel duodecimo ſeculo, quo vixit Bernardus, vel undecimo quo Petrus Damiani negemus plura altaria collocari in una Eccleſia cœpiſſe. Adeo ab hoc abſumus, ut ſupra obſervaverimus ex Pontificali, quod dicitur Damaſi, eum uſum, vel potius abuſum jam Hadriani P. R. I. temporibus obtinuiſſe; Quin eo uſque ventum eſt, ut Carolus Magnus Hadriani æqualis, edixerit *f de altaribus, ut non ſuperabundent in Eccleſiis*:

e Bell. ub. ſupr.

f Capit. Dominic. Car. M. c. 6. T. 2. Concil. Gall. p. 254.

Caput XXXII. *Eccleſiis*; vel, ut habet Appendix ad librum quartum Capitularis, *g ut non ſuperflua ſint.* Sed quod hic abuſus octavo, vel etiam ſeptimo ſi forte ſeculo alicubi irrepſerit, eo haudquaquam fit, ne novus in Chriſtianiſmo cenſeri debeat, qui anterioribus Eccleſiæ ætatibus nuſquam, ac ne apud ipſos quidem Latinos, occurrit, apud cæteras vero Chriſtiani nominis gentes Græcos, Moſcovitas, Æthiopas, &c. neque tunc, neque conſecutis temporibus, ac ne nunc quidem receptus ſit; quod utrumque ſatis eſt, ut opinor, in ſuperioribus *h* demonſtratum.

g Capitul. Car. M &c. Append. 1. ad L. 4. c. 7. p. 71.

h Supr. c. 30.

CAPUT XXXII.

Rejectis in alia loca, quæ hic Bellarminus quædam diſputat, demonſtratur novum eſſe ſynaxin, etiam claro die, accenſis cereis & funalibus celebrare; quod Latini etiam neceſſario faciendum eſſe decernunt. Id totis primis quatuor ſeculis ignotum noſtris fuiſſe. Refelluntur quæ contra, ſed perperam objiciuntur ex Athanaſio, Gregorio Nazianzeno, Concilio Carthag. IV. Chryſoſtomo. Ne quinto quidem ſeculo eum ritum obtinuiſſe videri: tametſi jam tum quædam ritus rudimenta cœperint. Expenduntur Hieronymi & Auguſtini loca. Eraſmi ad Hieronymum annotatio a Biblomaſtigibus Hiſpanis eraſa. Septimo demum ſeculo cerei in Miſſa adhibiti apparent apud Iſidor. Hiſpal.

Bellarminus ab aris tranſit *i* ad vaſa ſacra; id eſt calicem & patenam, & cætera. Nos calicis ad vinum, patenas ad panem ſacrum conficiendum & miniſtrandum fatemur uſum ab initio fuiſſe; neque negamus eo uſu ſacra & fuiſſe & dicta eſſe à veteribus. De materia calicis & patenæ jam ſupra *k* diximus; quæ Bellarminus aurea, vel argentea, quod nemo negat, jam olim fuiſſe multis fruſtra probat: Id quæritur, de quo iſte nihil dicit, extiterit-ne apud Apoſtolicam & ſequentem ad quartum ſeculum imo & ad ſextum ſeptimumve Eccleſiam ille Latinorum de his Canon; *l Calix & patena ſint aurei vel argentei: non arei, aut aurichalcei, vitrei vel lignei.* Nos nullum fuiſſe; imo apud ipſam Romam calicibus & patenis vitreis, etiam ſub finem ſecundi ſeculi uſos eſſe ſupra *m* oſtendimus, eumque morem diu poſtea apud quaſdam Eccleſias nulla cenſura notatum manſiſſe. Nova ergo eſt illa Latinorum lex, novus ex lege mos, aureis & argenteis vaſis in hujus ſacramenti adminiſtratione ſic utens, ut vitreis, fictilibus, & ex quacumque alia materia uti ſit nefas.

i Bell. l. 2. de Miſſ. c 14. §. De Sacr. vaſ.

k Supr. L. 3. c. 8.

l Pontif. R. Part. 3. Ord. ad Syn. & Miſſ. R. Rit. celebr. c. 1. §. 1.

m Supr. l. 3 c. 8.

Proxime de cereis, quos Latinis ad ſuas Miſſas adhibent, agit *n* Bellarminus, Ac cereos quidem, vel ex alia materia luminaria ſacris, ſi qua noctu fiant, adhiberi ipſa rerum ratio ſuadet ac cogit. Ita apud Lucam legimus

n Bell. ub ſupr. §. De cereis autem.

legimus *o* Troade in cœnaculo, quo Paulus & diſcipuli ad frangendum panem convenerant, cum ea res in mediam noctem protracta eſſet, lampadas fuiſſe copioſas. Neque aliter poſtea in ſynaxibus Eccleſiæ primitivæ vel veſpertinis, vel antelucanis ſacra peracta fuiſſe quiſquam mentis compos negaverit. Illud quæritur, an quod hodie apud Latinos fit, luminaria etiam ad eas ſynaxes adhiberentur, quæ de die, orto jam ſole celebrabantur. Latini certe ei Miſſæ, *in qua non adſint luminaria, & quidem cerea,* aliquid putant *p* deeſſe, luminariumque hujuſmodi abſentiam diſerte ac nominatim inter eos defectus cenſent, qui in ipſo miniſterio occurrunt. At ubi legitimæ, perfectæque ac ſolennis Miſſæ formam deſcribunt, ibi *q* inprimis videmus ſacerdote cum Diacono & ſubdiacono ad aram procedente, Acolythos præire *deferentes candelabra cum candelis accenſis, quæ deinde collocantur ſuper credentia:* Illa autem candelabra in alia ſacrorum parte *r* poſt lectum Evangelium *Acolythi de credentia ſumunt.* Sed & ubi *s* hoſtiam ſacerdos eſt elevaturus, *accenditur prius intortitium, quod nonniſi peracto ſacro exſtinguitur.* Quin & ibidem docēt in Miſſa ſolenni ad finem præfationis accendi duo ſaltem intortitia quæ exſtinguntur poſt elevationem; calicis; niſi aliqui ſint communicandi; tunc exſtinguuntur poſt communionem. Quin & ſuas hoſtias cereis adeo gaudere putant, *t* ut ante eas, etiam extra Synaxin, in ciborio quieſcentes, multas lampadas, vel ſi non ſit ea copia, ſaltem unam diu noctuque jugiter ardere præcipiant. Illa autem ſua lumina Tridentini una cum thymiamatis, veſtibus, & aliis *ex Apoſtolica diſciplina & traditione* Miſſis ſuis *adhibita fuiſſe* definiunt. *u* Sed hæc iſtorum definitio: quam non modo à veritate, ſed etiam à pudore & verecundia aliena ſit, alibi demonſtravimus, & repetitis ex prima antiquitate teſtimoniis perſpicue docuimus non modo ab Apoſtolorum, ſed & à totius, quæ ad an. D. 300. fuit, Eccleſiæ traditione & uſu abhorruiſſe, ut claro die lumina vel in Euchariſtica Synaxi, vel in ullis omnino ſacris apud noſtros adhiberentur. Nam & Tertullianum iſtic edidimus pares Paganorum lucernas inter diurna eorum ſacra accenſas ſalſe deridentem, *y* & arguentem pluribus nominibus hunc morem; ut *profanorum numinum honori dicatum,* ut *iis ſolis dignum, qui vera Chriſti luce carent, quibuſque hæc competunt teſtimonia tenebrarum;* denique ut *naturæ & rationi contumelioſum; Accendant* (inquit) *quotidie lucernas, quibus lux nulla eſt; Illis competunt teſtimonia tenebrarum* Item; *Cur die læto lucernis diem non infringimus?* Et: *Quis philoſophum ſacrificare, aut deierare, aut lucernas meridie vanas proſtituere compellit?* Ibidem & Arnobium deſcripſimus circa quarti ſeculi initia Nationum Deos ſugillantem *z* *cum lucernis & facibus amiſſa ſub ſole clariſſimo quærentes:* & Eliberitanam Synodum planiſſime vetantem *a* fideles *lucernas publice* (id eſt de die) *accendere.* Qui ſic vel de ſe vel in Paganos agunt, eos Tridentini vel imprudenter, vel certe ſtulte ac imperite fingunt in quotidianis ſacris cereos, etiam rutilante

CAPUT XXXII.

o Act. 20. 7. 8.

p Miſſ. Rom. Defect. circ. Miſſ. c. 10. §. 1.

q Ibid. Rit. celebr. c. 2. §. 5.

r Ibid. c. 6. §. 5.

s Ibid. c. 8. §. 6. & 8.

t Ritual. R. de Euch. p. 73.

u Conc. Trid. Seſſ. 22. cap. 5.

x L. 1. de cult. relig. obj. c. 15 pag. 263. 264.

y Tertull. de Idol. c. 5 pag. 114. D.

y Id. Apolog. c. 46. p 40. A. & ibid. c. 35. p. 32. B.

z Arn. L. 5. p. 220.

a Conc. Eliber. c. 37.

Capvt. XXXII. Sole, & accendiſſe ipſos, ac ut accenderent, ex traditione Apoſtolica habuiſſe. Bellarminus plane verecundior, qui rei originem à quarto demum ſeculo reperit: quanquam ne ipſe quidem vere. Nam ne tum quidem morem apud noſtros fuiſſe lucernas claro die accendendi, ſatis nos docet Lactantius, ſcriptor illius memoriæ diſertiſſimus, dum id ipſum Paganis exprobrat, *b accendunt* (inquit) *lumina Deo velut in tenebris agenti. De cereis autem* (Bellarmini verba ſunt) *quibus in Miſſa vtimur, ac præſertim dum legimus Evangelium, non deſunt antiqua teſtimonia.* Tum Athanaſium citat. Viderit ille, an ſibi in Chriſtianiſmo *antiquum* ſit, quod poſt annum ejus trecenteſimum editum eſt. Mihi nihil niſi, quod ab initio, à Chriſto, & ab Apoſtolis eſt, *antiquum* videtur. Sed & illud quam aſtute dicit *ſibi de cereis, præſertim dum Evangelium legitur, non deeſſe teſtimonia*! Atqui nos de cereis nunc quærimus, *præſertim*, vbi Euchariſtia elevatur ac ſumitur; non vbi Evangelium legitur; Quærimus enim de Miſſalis ſacrificij cereis; Sacrificium autem iſti fieri, & factum ſumi volunt, non vbi Evangelium legitur, ſed dum ſacerdos panem vel conſecrat & elevat, vel ſumit, vel aliis diſtribuit quo omni tempore non vnus apud eos claro die lucet cereus. Sed nunc aduerſarij teſtes audiamus. *Athanaſius* (inquit) *inter ſacrilegia Arianorum vnum fuiſſe ſcribit, quod cereos Eccleſiæ idolis adolerent.* Hæc fateor, ſcribit *d* Athanaſius. *Arianos candelabra ad parietem depoſuiſſe, cereoſque Eccleſiæ adoleviſſe idolis.* τὰς λυχνίας παρ' αὐτὰ ἐν τῷ τοίχῳ ἀπετίθεσαν. τοὺς κηρίωνας τῆς ἐκκλησίας τοῖς εἰδώλοις ἀνῆπτον. Hæc ille quidem dicit; de quibus nihil controverſiæ eſt. *Cereos* illos accenſos fuiſſe, dum Euchariſtia interdiu vel conficeretur, vel miniſtraretur, de quo quæritur, vel ſaltem *dum Evangelium* (quod quæri callide, ſed falſo, ſupponit adverſarius) *legeretur*, non *dicit*. Sed (inquit) quorſum ergo cereos habebat Eccleſia? Quaſi vero cerei eam carere neceſſe fuerit, niſi quibus claro die uteretur. Habebat inquam, ad vſum nocturni luminis; qui ſcilicet omnium hominum communis eſt; & merito quidem. Noctu enim adſcititium illud lumen tam neceſſarium eſt, quam interdiu inane ac ſupervacaneum. Illius autem ævi Eccleſiis nocturnum lumen, vt cæteros communes vſus taceam, certe ad ſacras vigilias, quæ tum, diuque poſtea, & noctu, (non vt nunc interdiu) fiebant, & ſatis crebræ erant, non modo vtile, ſed etiam neceſſarium fuit. Nihil ergo ad rem Bellarmini facit hoc Athanaſij teſtimonium. Huc quoque pertinet illa Nazianzeno memorata faciunt ac luminarium geſtatio λαμπαδηφορία καὶ φωταγωγία, quam pridie Paſchatis actitatam fuiſſe in Eccleſia dicit, ſed noctu, quod ipſe ſatis ſignificat, cum ait *e fideles largo illo ſuo igne noctem colluſtraſſe,* δαψιλεῖ τῷ πυρὶ τὴν νύκτα καταφωτίζοντες. Illam enim noctem, quæ Paſcha præcedit, *à Sabbati veſpera pervigilem traducebant vſque ad horam* (noctis ſcilicet) *ſeptimam, cantantes, ac lampades accendentes, atque imminentem ſervatoris noſtri reſurrectionem exſpectantes*; ut in hunc ipſum *illius*

b Lact. Inſt. L.6.c.2.

c Bell. vb. ſupr.

d Athan. e ad omn. Orthod. p.946. C.

e Greg. Naz. Orat. 42. quæ eſt in Paſch. p.674.D.

Gregorij locum Nicetas, ejus Scholiaſtes, obſervavit. *Magnum* vero illud *lumen, cujus exſurgentis heſternum prænuntium* fuiſſe, ac veluti profectum quodam de eo gaudium; cave putes alium, quam Chriſtum ipſo Paſchatis die reſurgentem ſignificari. *Heri quidem* (inquit, à ſabbati ſcilicet veſpera ad horam noctis ſeptimam) *lumen erat magni illius luminis exſurgentis prænuntium, ac veluti quædam antepaſchalis lætitia ac feſtivitas. Hodie vero ipſam reſurrectionem celebramus, non jam in ſpe poſitam, ſed iam ortam.* χθὲς μὲν πρόδρομον ἦν τοῦ μεγάλου φωτὸς ἀνισταμένου τὸ φῶς, καὶ οἷον εὐφροσύνη τις προεόρτιος· σήμερον δὲ τὴν ἀνάστασιν αὐτὴν ἑορτάζομεν, οὐκ ἔτι ἐλπιζομένην ἀλλ' ἤδη γεγενημένην. Ad has ergo illuſtrandas Paſchatis, Natalis, & aliorum feſtorum prævias vigilias pertinebant illi ab Athanaſio memorati Alexandrinæ Eccleſiæ qui inter Auguſtinianos circumfertur: *g ſunt* (inquit) *multi, qui vovent, alius pallam, alius oleum, alius ceram ad luminaria NOCTIS.* Erant ergo tum in Eccleſia cerei, ad nocturnos vſus. Vnde quivis intelligit nudam cereorum apud veteres mentionem nihil ad hoc valere, ut conſtet eos cereis, etiam interdiu in Euchariſtia celebranda vſos. Itaque ex Concilio Carthaginenſi IV. hic etiam à Bellarmino inter ſuos teſtes laudato, colligi quidem poteſt a. D. 399. quo Concilium habitum eſt aliquem fuiſſe cereorum in Eccleſia vſum; nequaquam vero probari, quod contendit adverſarius, jam tum accenſa fuiſſe interdiu claro lucente. Sole in publica Synaxi luminaria, ne tum quidem cum legeretur Evangelium. Sic enim habet indicatus illius Synodi canon: *h Acolythus, cum ordinatur, ab Epiſcopo quidem doceatur, qualiter in officio ſuo agere debeat. Sed ab Archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo, ut ſciat ſe ad accendenda Eccleſiæ luminaria mancipari. Accipiat & vrceolum vacuum ad ſuggerendum vinum in Eccleſiaſticam ſanguinis Chriſti.* Hic quidem videmus officium fuiſſe Acolythi *Eccleſiæ luminaria accendere*, nimirum quoties erat eorum vſus. Quando autem eſſet eorum vſus noctu-ne an interdiu, non dicit Canon, neque docet ad eam Evangelij lectionem; quos claro die fiebat in Synaxi adhibita fuiſſe illa (quod Bellarminus vult) lumina. Noctu vero iis uſam eſſe illius temporis Eccleſiam, patet ex Vigiliis, quæ tum noctu crebro celebrabantur: quo factum eſt, vt in eo Sermone, quem modo ex Auguſtinianis laudavimus, non ſimpliciter *luminaria*, ſed definite *noctis luminaria* dicerentur: quod fruſtra ineptеque eſſet additum, ſi *die* æque, imo crebrius quam *noctu* fuiſſent in Eccleſia accenſa. Huc etiam illa Eccleſiæ *lucerna* λυχνία pertinet à Chryſoſtomo memorata, qua ſcilicet in pervigiliis nocturnis, non autem in diurnis ſacris vterentur. Mitto quæ Bellarminus ex ordine Romano & ex Chryſoſtomi liturgia laudat; quod illum quidem, quem hodie habemus Ordinem, poſt annum Domini milleſimum ſcriptum eſſe conſtet; Hanc vero non paucis poſt Chryſoſtomum temporibus à

CAPVT XXXII.

f Ibid. p. 678. A

g Aug. Serm. 7. de tempore. p. 214. A.

h Conc. Carth. 4. c. 6. T. 1. Concil. p. 728. B.

i Chryſ. homil. 32. (Lat. 33) in Matth. p. 386. B.

Capvt. XXXII. poſteris auctam, & ad vſum currentis ævi à poſteris accommodatam atque interpolatam fuiſſe manifeſtum ſit.

Sed nunc expendenda ſunt, quæ Bellarminus ex Hieronymo ſecundo ſuo teſte objicit. Vigilantius, in quem a. D. 406. librum Hieronymus, judice Baronio, hunc ſcripſit, dixerat, k in honorem reliquiarum *prope ritum Gentilium ſub prætextu religionis introductum fuiſſe in Eccleſiis; Sole adhuc fulgente moles cereorum accendi.* Mitto quam de reliquis & earum veneratione tractat controverſiam, de qua nos proprie alio loco egimus, ac fuſe demonſtravimus l illum morem tum recens in Eccleſiam invectum eſſe præter priſci Chriſtianiſmi vſum ac fidem; m ſibique Hieronymum ac ſuo ingenio in ea cauſſa nimium indulſiſſe. Nunc nobis de luminaribus, non de aliis hoc loco conſiſtendum eſt. Ac ea quidem lumina, quæ reprehendit Vigilantius, nihil ad præſentem cauſſam pertinent, quod ea, non ad Euchariſtiæ celebrationem, ſed ad reliquiarum cultum. *Sole adhuc fulgente accenderentur*; Illud tantum in hac Vigilantij criminatione obſervandum eſt, quod ille hæc ita fieri *Gentilium ritu* denotat; quos ſane ita inſtituiſſe, ut lucernæ ad cultus religioſos accenderentur & ex ipſorum monumentis, & ex iis Tertulliani atque Arnobij locis patet, quæ nos paulo ante attigimus. Iam vero ſi non modo Eccleſiaſtica, ſed etiam (quod definiunt Tridentini) Apoſtolica traditio, conſuetudoque hæc fuiſſet, vt cerei ad Euchariſtiæ celebrationem quotidie apud noſtros *Sole adhuc fulgente accenderentur*; in credibile eſt tantam futuram fuiſſe Vigilantij ſtultitiam atque proterviam, ut morem à ſanctiſſimis Apoſtolis traditum, & in Eccleſia vniverſali ſolennem ritum Gentilium dicere auderet. Potius illud eſſet indignatus, quod honos qui Auguſtiſſimi Euchariſtiæ ſacramenti proprius erat is abſque ulla vel veteris, vel præſentis Eccleſiæ lege cum mortuorum reliquiis communicaretur. Atqui hac ille de re verbum nullum facit. Illud quod dixi, libere atque aperte objectat eſſe hunc ſcilicet Gentilium ritum, quo ipſo negat eſſe Chriſtianorum. Hinc ergo jam habemus ne quinto quidem ineunte ſæculo ſolenne fuiſſe noſtris cereos claro die in celebranda ac miniſtranda Euchariſtia accendere. Quod ipſum etiam multo luculentius confirmat Hieronymi ad illa Vigilantiana reſponſum. Quid enim ille ad hæc tam vehement, tamque acerbus diſputator & adverſarius? Confitetur-ne eum, qui objiciebatur ritum ſolennem apud ſuos fuiſſe? Atqui hoc ille tantum abeſt vt concedat; vt etiam diſertiſſime negat; vt qui objiciebat, eum calumniæ reum peragat. Sic enim ille, vbi ad hoc Vigilantianæ criminationis caput ventum eſt, ſe ſuoſque purgnat; n *cereos autem*, inquit, *NON clara luce accendimus, ſicut fruſtra calumniaris, ſed ut noctis tenebras hoc ſolatio temperemus, & vigilemus ad lumen, ne cæci tecum dormiamus*

k Hier. in Vigil T. 2. fol. 44. G.

l L. 4. de obſcult. relig. toto Ibid. in. L. 1 c 17. p. 149. 150.

n Hier. vb. ſupr. M.

mus in tenebris. Hæc ille. Quod præfracte, ſimpliciter, & abſolute negat ſe ſuoſque (id eſt Catholicos *cereos clara luce accendere*, quod aliud de iis affirmantes *calumniatores* dicit; eo diſertiſſime pronuntiat nullos in Catholicorum Eccleſiis cereos in diurnis ſynaxibus fuiſſe accenſos; adeoque & Tridentinos & Bellarminum & alios, qui morem accendendi eo tempore & loco cereos, vel ex Apoſtolica traditione, vel ex univerſali antiquæ Catholicæ Eccleſiæ inſtitutione, lege, atque uſu ſolennem circa quinti ſeculi initia fuiſſe affirmant ac contendunt, *CALVMNIÆ* reos eſſe apertiſſime teſtatur ac decernit. Quod vero ait ſe ſuoſque *cereos accendere, ut noctis tenebras hoc ſolatio temperent & vigilent ad* lumen, eo validiſſime confirmat quod paulo ante diximus, illius ſcilicet temporis Chriſtianos cereis, quos in Eccleſia ad diurna ſacra nullos adhibebant, noctu uſos eſſe in vigiliis. Id enim clariſſime his verbis ſignificat: *Cereos accendimus, ut noctis tenebras hoc ſolatio temperemus, & VIGILEMVS ad lumen.* Atque hæc quidem Hieronymus de legitimo ac ſolenni Eccleſiarum ævi ſui more in genere dicta de Latinis tamen maxime, præcipue ac proprie intelligit: in quorum ſcilicet communione & ipſe & is quem oppugnat, Vigilantius vivebant. Nam quod ex iis, quæ porro diſputat, mox intelligemus, apud Orientis Eccleſias ille accendendorum etiam clara luce cereorum vſus, vel potius abuſus jam tum irrepſerat. Videamus nunc quæ iſtis à nobis deſcriptis ſubjicit. Sentiens enim Vigilantium excepturum ſe illa, non de ipſa Eccleſia, ſed de iis tantum dixiſſe, qui hoc ritu Paganico reliquias venerabantur, ſic pergit: *o Quod ſi aliqui propter imperitiam & ſimplicitatem ſecularium hominum, vel certe religioſarum fœminarum (de quibus vere poſſumus dicere: Confiteor, Zelum Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam) hoc pro honore Martyrum faciunt: quid inde perdis?* Et aliis quibuſdam ad purgandam iſtorum imperitiam & ſimplicitatem interjectis; *Nam & abſque Martyrum reliquiis* (inquit) *per totas Orientis Eccleſias, quando legendum eſt Evangelium, accenduntur luminaria jam Sole rutilante: non utique ad fugandas tenebras, ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum.* Ad hæc Hieronymi verba inprimis obſervandum eſt, quod illum ipſum cereos accendendi morem, non in ſacra ſynaxi, ſed ante reliquias, non Epiſcopis aut Theologis, ſed *hominibus ſecularibus*, & *religioſis fœminis* tribuit. Secundo, quod eum *ex imperitia & ſimplicitate & zelo Dei, ſed non ſecundum ſcientiam* ortum eſſe confitetur: quo Tridentinorum decretum refellit ad Apoſtolicam traditionem iſtos ritus referentium. Mitto ea, quæ ut iſtorum culpam elevet, in medium adducit, levia profecto (quod tanti Patris pace dictum ſit) & futilia: ſic enim ille agit, quaſi Paganicos ritus in Chriſtianiſmum ab hominibus imperitis & ſimplicibus ex cæco

CAPVT. XXXII.

o Ibid.

Caput. XXXII.

zelo induci, nullius fraus, vel jactura ſit; vel quaſi mulieris Chriſtum in Evangelio vngentis factum æquiparari (quod fit ab Hieronymo) mulierculatum cereos ante Martyrum reliquias accendentium facto vel poſſit vel debeat; vel quaſi hæ iſtud ex fide fecerint, quod nullo Dei verbo, ex quo fides eſt, nititur; de quo adeo multo appoſitius dixerimus, quod decernit *p* Apoſtolus, *Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt.* Hæc (inquam) mitto, quæ non ſunt hujus loci. Ad id venio, quod vnum Bellarminus vrget, & quod præ oculis habuit, cum ſcribens ſibi non deeſſe *antiqua teſtimonia de cereis*, quibus Latini in Miſſis utuntur, illa quæ jam notavimus, adjecit, *præſertim dum Evangelium legimus*; quia ſcilicet hic tradit Hieronymus accenſa fuiſſe etiam claro die in Eccleſiis Orientis luminaria, quando legendum erat Evangelium. Sed ille primo, quod jam diximus, nullum hic habet de accenſis in Euchariſtiæ adminiſtratione cereis teſtimonium; quod proprie ac potiſſimum quæritur. Secundo neque hic quicquam de Latinis, quorum hæc tota cauſſa eſt, legitur. Imo vero quod hic legitur, eo Hieronymus apertiſſime negat hunc fuiſſe vel Latinæ vniverſalis Eccleſiæ morem. Si aliter erat, cur quæſo, homo Latinus adverſus hominem Latinum diſputans, ſuos Latinos prætermitteret, præſertim, ſi, quod eorum poſteri nunc nobis perſuadere volunt, jam tum Latinis ſolenne erat, non ad ſolam Evangelij lectionem, ſed ad totam ſynaxin luminaria plura, etiam clariſſimo die, accenſa adhibere? Quas autem dicat *Orientis Eccleſias*, an omnes, quæ Latinorum reſpectu ad Orientem ſitæ erant, an eas tantum, quæ ſub Antiocheno Epiſcopo in proprie dicta Orientis diœceſi erant, incertum; quanquam hoc equidem, quam illud Hieronymi eruditione, & communi illius ſæculi loquendi vſu dignius putem. Vtcumque ſit ex his conſtat, primo hunc non vniverſalem omnium Chriſtianorum, ſed topicum & quarundam in Oriente Eccleſiarum proprium ac ſingularem morem fuiſſe; Secundo ne hunc quidem particularem Orientis morem eundem fuiſſe cum hodierno Latinorum ritu. Apud hos enim cerei & ante & poſt Evangelium perpetuo ardent, tametſi clariſſimo die, Apud illos, nulli accendebantur, niſi cum legendum erat Evangelium. Apud hos non extinguuntur cerei, niſi tota communione peracta; apud illos finita Euangelij lectione extinguebantur; quem vſum & apud ipſos etiam Latinos aliquandiu fuiſſe in ordinis Romani libro *q* & apud Durantem Mimatenſem *r* legimus. Tertio hic & illud obſervandum eſt, vel apud ipſas illas Orientis Eccleſias ne ante eam quidem Euangelij lectionem, quæ fit in Euchariſtiæ ſacro, accenſa fuiſſe luminaria, vel earum certe altaria reliquiis caruiſſe ſine quibus hodie Latinorum ara nulla conſecratur. De iis enim diſerta ſunt Hieronymi verba; *Nam & abſque Martyrum reliquiis per totas Orientis Eccleſias, quando legendum eſt Evangelium, accenduntur luminaria jam Sole rutilante.* Poſtremo neque

p Rom. 10. 23.

q Ord. Rom. Tit. de Offic Miſſ.

r Dur. Rat. div. Offic. L. 4. c. 24.

neque ea omiſerim, quæ ad hunc Hieronymi locum annotavit *ſ* Eraſmus, *Præterea* (inquit) *Videtur* (Hieronymus) *in hac eſſe opinione, vt putet ſuperſtitioſum accendere cereos in honorem Sanctorum luci, nec accendendos, niſi in ſolatium noctis, cum hodie præcipuus cultus ſacrorum ſit in cereis. Verum apparet hanc conſuetudinem eo ſæculo magis toleratam fuiſſe, quam comprobatam, & multa commutat ætas.* Sed Cardinalis Sandoval, Biblomaſtigum Hiſpanorum caput, hæc Eraſmi verba vna omnia litura deleri jubet *t*.

CAPVT XXXII.

ſ Eraſm. ad loc. Hieron. vb ſupr. fo. 1. 46. H.

t Sand. Ind. ex purgat. ad Eraſm. Sch. cl. in Hier.

Ex his initiis, cum mulierculatum & hominum ſæcularium ſuperſtitio cereos in reliquiarum cultu adhibere cœpiſſet, vſum etiam iis, qui non probabant, excuſantibus, vt vel ex hoc Hieronymi exemplo patet, mos paulatim latius graſſatus eſt. Cereos apud Orientem in nonnullis primo, fortaſſe inde in omnibus, cum eſſet legendum Evangelium, accendi placuit. Hinc poſtremo ſolenne factum eſt, vt nulla ſynaxis ſine cereo fieret. Latinis quidem quinto ſæculo ineunte, ignotum adhuc fuiſſe illum morem ex Hieronymi de iis in hoc loco ſilentio, intelligimus. Sed quod vere dicit Eraſmus, *Multa commutat ætas.* Quo præciſe anno mutatio contigerit, incertum. Nullum ea de re vel Bellarminus attulit, vel ego obſervavi teſtem, Iſidoro Hiſpalenſi vetuſtiorem, qui ſeptimi ſæculi annum XXXVI. vivendo attigit. Ejus autem hæc ſunt verba, *u* *Acolythi* (inquit) *Græce, Latine ceroferarij dicuntur à deportandis cereis, quando Evangelium legendum, aut ſacrificium offerendum. Tunc enim accenduntur luminaria ab eis & deportantur, non ad fugandas tenebras, dum Sol eodem tempore rutilat, ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum vt ſub typo luminis corporalis, illa lux oſtendatur, de qua in Evangelio, Erat lux vera, &c.* Ita qui priſcis ſecundi ſæculi Chriſtianis *tenebrarum* teſtimonium erat, lucernarum claro in ſole vſus, poſteris poſt annos quadringentos factus eſt Chriſti veræ lucis ſymbolum. Quantum hic ab illo mutatus ſenſus? Iſidorum ſed longo intervallo ſequitur apud Bellarminum Micrologus, cujus auctor poſt Gregorij Papæ VII. mortem ſub finem ſæculi XI. vixit. *Iuxta Romanum* (inquit *x* ille) *ordinem nunquam Miſſam abſque lumine celebramus; non vtique ad depellendas tenebras, cum ſit clara dies, ſed potius in typum illius luminis, cujus ſacramenta ibi conficimus, ſine quo & in meridie palpabimus, vt in nocte.* Tibi vero ô bone, tuiſque Latinis Tertullianus, & ejuſdem ævi majores veſtri inde colligerent *nullam eſſe illam lucem,* qui ſcilicet *lucernas claro die accendere* non alios vel patiebantur, vel putabant, quam quibus *nulla lux eſt.* Sed ne hic quidem Micrologus illum cereorum in Miſſa vſum omnibus Latinis tribuit, ſed iis tantum, qui Romanum Ordinem obſeruabant; quod ita definite non videtur fuiſſe dicturus, ſi juxta cæteros etiam à Latinis vel iſto etiam ævo obſeruatos ordines, puta Gallicanum veterum & Ambroſianum idem quoque ritus neceſſarius in omni Miſſa fuiſſet.

u Iſidor. Orig. L. 7. c. 12. p. 100.

x Microl. c. 11. extr. T. 10 Bibl. p. 738. c.

His

Caput. XXXIII. His demum temporibus, id eſt ſeptimo & inſecutis ſæculis occurrunt illi in Miſſa cerei, non modo dum *legendum eſt Evangelium*, ſed etiam *cum eſt Sacrificium offerendum*, vt diſerte & explicite ſcribit Iſidorus. Vnde intelligimus falſum eſſe & quod Tridentini affirmant hunc ritum eſſe ex traditione Apoſtolica, & quod Bellarminus negat eius de eſſe *antiqua teſtimonia*, plane verum eſſe, quod nos conſtituimus morem attendendorum in Euchariſtia etiam diurno, Sole rutilante, officio cereorum apud Chriſtianos novum eſſe, id eſt diu poſt Apoſtolicam ætatem, receptum.

Illius vero alterius moris, qui nunc diligentiſſimæ apud Latinos ſervatur, ut ante tabernaculum, in quo ſacræ particulæ reconditæ cuſtodiuntur, in magno altari multæ jugiter lampades noctu dignè ardeant, vel ſaltem vna, ſi ceræ penuria ſit, illius inquam, moris multo etiam, quam ſuperioris obſcuriora ſunt apud veteres veſtigia, quod nos jam ſupra *y* monuimus.

y Supr. l. 5. c. 15. & L. 7. c. 20.

Caput XXXIII.

Dimiſsis, quos alibi tractata, Bellarminus hic tangit, demonſtratur 1. novum eſſe celebrantem cruci vel imagini crucifixi caput inclinare, quod fit apud latinos; non eſſe Chryſoſtomi quod in ejus Liturgia eam in rem legitur 2. Oſculum dilectionis ſive pacis in veterum ſynaxibus ſolenne à Latinis abrogatum eſſe: Quod eius loco ſubſtituerunt tabulæ Chriſti imaginem cum reliquiis continentis oſculum, id recentiſsimum & nuperum eſſe Latinorum fraus, antiqua rebus novis nomina imponentium.

Bellarminus inde die maxime Dominica, celebrandam eſſe probat *z* Euchariſtiam, Neque quiſquam credo, repugnat, quod ea ſcilicet maxime die Chriſtianos ad ſacra ſua convenire ſolemne ſit, ducto ab ipſis ut videtur, Apoſtolis more.

z Bell. L. 2. de Miſſ. c. 14. §. porro. quod attinet.

Iam de hora celebrandi Valafridus ita docet, *Tempus* (inquit) *Miſſæ faciendæ ſecundum rationem ſolennitatum diverſum eſt. Interdum enim ante meridiem; interdum circa nonam; aliquando ad veſperam, interdum noctu celebratur.* Ita olim, etiam ſæculo nono, quo ſcriptor hic vixit. Sed ipſe Bellarminus ſatis fatetur *b* novum eſſe id, de quo apud ſuos, ut ille vocat, *Catholicos convenire* dicit, vt hoc Sacramentum antemeridiano tempore celebretur. Narrat enim hoc eodem in loco veteres etiam hora nona (id eſt tertia pomeridiana) etiam ſub Veſperam, etiam media nocte Sacram ſynaxin celebraſſe. Veriſſime profecto ille. Ac in horam quidem nonam differri ſolitam ſynaxin non paucis anni diebus, ſed omnibus

a Val. Str. de reb. Eccleſ. c. 23. init. T. 10. Bib. P. p. 683.
b Bell. vb. ſupr. §.
De hora diei

omnibus eſurialibus, & quæ ejus moræ cauſſa fuerit, quamque diu etiam apud ipſos Latinos, mos iſte obtinuerit, nos alibi ſupra *c* diximus. Nunc vero, quod ipſe Bellarminus totidem verbis profitetur, *Excepta Miſſa, quæ adhuc media nocte canitur in Natali Domini, ordinarie ab hora prima, ſive ab aurora, uſque ad ſextam, id eſt ad meridiem, ſacra celebrantur.* Non potuit apertius confiteri ſe ſuoſque omnes Latinos plane eſſe *Novatores*; qui priſcum ſacra etiam poſt meridiem faciendi morem per tam multa ſecula à ſuis majoribus ſervatum, quique ab Æthiopibus, ac ni fallor, etiam à Græcis nunc ſervatur, antiquarunt; nefaſque putant alias quam in Natali Domini, poſt meridiem miſſificare. Sed ille aboliti antiquiſſimi ritus cauſam callide diſſimulat, quam nos ſupra *d* edidimus, hanc ſcilicet quod poſtquam recepto apud eos tranſſubſtantiationis dogmate credi cœptum eſt jejunium ſumpta Euchariſtia nequaquam ſolvi, ſynaxin ad nonam, vel etiam ad veſperam differri viſum eſt ſupervacaneum; quam veteres eo uſque omni die jejuniali ea de cauſa differebant, quod jejunium ſumpto cibo illo ſolvi putarent, ſacro quidem illo, ſed tamen, quod ad materiam ejus pertinet, ejuſdem cum pane cenſus.

CAPUT XXXIII.

c Supr. L.3. c.12.

d Supr. L.3. c.12.

Quæ his Bellarminus ſubjicit *e* de naturalis jejunii, antequam Euchariſtia ſumatur neceſſitate, ea nos quatenus id requirebat inſtituti noſtri ratio, ſupra *f* jam expendimus, & oſtendimus plane novam eſſe hanc Latinorum legem, quæque contra afferuntur, diſcuſſimus.

e Bellar. ub. ſupr.

f Supr. L.3. c.10. & ſeqq.

Quæ vero idem habet *g* capite ſequenti de Miſſæ cærimoniis, quæ ad Deum referuntur, ea plæraque vel controverſia carent, vel certe antiqua non ſunt. Nam & manus orantem elevare, & oculos in cœlum tollere, & caput inclinare, ac genua incurvare (quæ tria in primis recenſet) nemo negat antiqua & recta eſſe, modo ea Deo exhibeantur. Cruci autem aut imagini crucifixi, & ipſi etiam altari caput inclinare, quod ſæpius facit Sacerdos Miſſificans, id *antiquiſſimum* eſſe (quod profecto temere & falſo affirmat *h* Bellarminus) negamus. Neque aſſertionem ejus probat adductus ex Chryſoſtomi Liturgia locus, vbi Sacerdos dicitur *egredi ex parvo oſtio, & converſus ad Chriſti imaginem inflexo capite cum exclamatione dicere orationem*: Inprimis etiamſi hæc verba ſic à Chryſoſtomo ſcripta fuiſſe conſtaret, ut recitantur; non ideo tamen ſequeretur *antiquiſſimam* fuiſſe illam conſuetudinem Chryſoſtomus enim Liturgiam, ſiquam re vera edidit, non edidit niſi aliquandiu poſt an. Dom. 398. quo factus eſt Epiſcopus CP. Atqui conſtat nullum ad id tempus vel alicui crucis, aut Chriſti crucifixi figuræ, aut altari denique à miniſtro ſynaxeos factam fuiſſe capitis inclinationem; ut ex eo intelligi poteſt, quod neque Conſtitutiones Pſeud-Apoſtolicæ, neque Cyrillus ipſe Hieroſolymitanus, qui paulo ante an. illum D. 398. vixit, ullum vſpiam hujus ritus mentionem fecerint; tametſi accuratiſſime totum Græcanicæ Liturgiæ ordinem exſequantur. Neque in aliis veris certiſque quatuor primorum Chriſtianiſmi ſeculorum monumentis vllum

g Bell. L.2. de Miſſ. c.15.

h Id. ibid. § Tertia quæ eſt.

Caput XXXIII.

exſtat hujuſmodi moris veſtigium. Huc accedit, quod toto illo tempore nullas in Chriſtianorum Eccleſiis crucis, nullas Chriſti imagines apud menſam Dominicam proſtitiſſe, nos alibi *i* claris certiſque documentis fuſe demonſtravimus. *Antiquiſſima* vero ea dici in Chriſtianiſmo ridiculum eſt, quæ poſt 400. à Chriſti in terris natali, annos exorta ſunt. Secundo reſpondeo nihili eſſe petitum è Liturgia argumentum, quam vel Chryſoſtomo affictam, vel certe à poſteris diu poſt Chryſoſtomum interpolatam eſſe clarum eſt ex quibuſdam rebus, quas continet Chryſoſtomi vel ævo recentiores, vel veris ejus ſententiis repugnantes; ut eſt à noſtris *k* obſervatum; quod vel hic ipſe locus indicat. Imaginem enim Domini in altari à ſacerdote ſacram ſynaxin celebrante ſalutari, ne diu quidem poſt Chryſoſtomi obitum apud noſtros ſolenne fuiſſe vel Pſeudo-Dionyſij Hierarchia Eccleſiaſtica oſtendit. Is enim, qui ſub exitum quinti ſeculi vixiſſe videtur, quo loco Euchariſtiæ totum ordinem accuratiſſime deſcribit, hujus ritus non meminit: quem non erat prætermiſſurus, ſi is jam tum apud Græcos obtinuiſſet: adeo ut omnino credibile ſit verba à Bellarmino ex Liturgia Chryſoſtomi citata poſt Græcorum de imaginibus certamina in illam Liturgiam fuiſſe inſulta; idque vel inde deprehenditur, quod nemo ex imaginum patronis hunc locum Iconoclaſtis objeciſſe reperitur; ac ne ipſe quidem in ſeptima Synodo Epiphanius Diaconus; ubi adverſariis quædam Chryſoſtomi verba contra imaginum cultum ſpecioſiſſima afferentibus, hæc quidem è Liturgia, quæ validiſſima & omnibus notiſſima futura erant, ſi jam tum in publica Chryſoſtomi Liturgia fuiſſent, plane tacet; alia vero quædam reponit *l* multo, quam hæc ad illam cauſam infirmiora, & obſcuriora ex Homilia, *quod Vnus ſit veteris & novi Teſtamenti Legiſlator*; quam ipſe quidem Ioannis Damaſceni eundem locum ad idem imaginum patrocinium afferentis *m* exemplum ſecutus, pro genuino Chryſoſtomi opere, venditat; ſed falſo, ved ipſo Frontone Ducæo judice, doctiſſimo Ieſuita, qui hanc orationē inter notha Chryſoſtomi opera primā collocavit.

Sequitur ſecundus Miſſalium cærimoniarum, ordo, earum ſcilicet quæ in Euchariſtiam fiunt; in quo genere Bellarminus primam recenſet elevationem hoſtiæ coram Deo; *o* ſecundam ejuſdem oſtenſionem ad populum.* tertiam fractionem & commixtionem; † quartam vini & aquæ mixtionem ● de quibus abunde in ſuperioribus libris diximus.

Succedunt Sacerdotis in ſe ipſum duæ cærimoniæ; prior tunſio pectoris: altera lotio manuum; de quarum antiquitate au novitate acrius diſputare equidem ſupervacaneum duco; idemque dictum volo de cærimoniis erga populum, ejus ſcilicet ſalutatione, & poſt peractum ſacrum dimiſſione. De hac vltima obiter monemus veri ſimillimum videri, quod Polydorus Virgilius ſcribit * Latinos ſuam plebis dimittendæ formulam *ex moribus inſtitutiſque priſcorum* (Gentilium ſcilicet) *eſſe mutuatos*. Hos enim conſtat ex Apuleio † in ſacris ſuis, peractis noviſſimis precibus *ſermone rituque Græcienſi*, *ita renuntiaſſe* Λαοῖς ἄφεσις, *populis miſſa*

i L. 2. de Imag. & L. 5. de obj. cult. relig.

k Coc. Cen. 5. Libr. in Chryſ.

l Syn. 7. Act. 6. T. 5. p. 776. 777. B.

m Ioan. Damaſc. Orat. 3. de Imag. p 782.

n Chryſoſt. edit. Duc. Tom.

o Vide ſupr. L. 3. c. 13.

* Ibid.

† Ibid. c. 17.

r Ibid. c. 19.

● Ibid. c. 7.

* Pol. Virg. L. 5. de rer. priv c. 12.

† Apul. Metam. L. 11. p. 329.

miſſa id eſt miſſio eſt. Quantulum hæc à Latinis diſtant, *Ite miſſa eſt?* [CAPUT XXXIII.]

Quartum cærimoniarum ordinem *cantus & organa* conſtituunt: quintum cærimoniæ communes: nimirum aſperſio aquæ benedictæ, thurificatio, oſculum, & ſignum crucis. Ac ceteræ quidem horum duorum ordinum cærimoniæ, cum ad cultus communes pertineant, alibi dicendæ ſunt. De oſculo, quod unius Miſſæ proprium eſſe puto breviter & paucis diſputandum eſt.

Fatemur antiquiſſimum, & ab Apoſtolicis temporibus ductum fuiſſe apud Chriſtianos morem inter ſe oſculandi: quod oſculum Paulus *p* [p Rom. 16. 15, &c.] *ἅγιον Sanctum*, Petrus *q ἀγάπης φίλημα caritatis* ſive *dilectionis* oſculum vocant. [q 1. Petr. 5. 14.] Oſculum vero Latini Sacerdotis miſſificantis, quo ille, ut tradit *r* Bellarminus, *oſculatur altare* frequenter, deinde *librum Evangelij, & miniſtrum ſuum, & per eum in univerſum Clerum & populum pacem diffundit*: [r Bellar. ub. ſupr. §. Tertia cærimonia.] vellem ne Bellarminus nos ita fungos putaſſet, ut hoc inquam oſculum iſto Latinorum ritu porrectum perſuaderi nobis paſſuri ſimus idem eſſe cum antiquiſſimo illo Eccleſiæ Apoſtolicæ oſculo. *At* (inquit) *hæc cærimonia habetur in Liturgiis omnibus: tum Græcis, tum Latinis: & eiuſdem meminit Iuſtinus in fine ſecundæ Apologiæ, Tertullianus, de Oratione cap. ultimo, Cyrillus homilia quinta Myſtagogica*, & Chryſoſtomus homilia 77. in Ioannem. De homiliis, quarum ætas atque ſinceritas non eſt uſquequaque certa, mox videro. Patres de quorum ſcriptis, & ævo conſtat, audiamus. *Iuſtinus eiuſdem* (inquit) *cærimoniæ meminit.* Itane vero? Hæc ſunt Iuſtini verba; *s A precibus finitis, mutuis nos oſculis ſalutamus.* [s Iuſt. Apol. 2.] ἀλλήλους φιλήματι ἀσπαζόμεθα, παυσάμενοι τῶν εὐχῶν. Tertullianus id ipſum ſuo tempore ſolenne fuiſſe teſtatur, *t* dum eorum conſuetudinem reprehendit, *qui jejunantes habita oratione ſubtrahebant oſculum pacis, quod eſt* (inquit) *ſignaculum orationis. Quando autem magis conferenda cum fratribus pax eſt, niſi cum oratio commendabilior adſcendit, ut ipſi de noſtra operatione* (id eſt jejunio) *participes jam audeant de ſua pace fratri tranſigere? Quæ oratio cum divortio ſancti oſculi integra? Quem Domino officium facientem impedit pax? Quale ſacrificium eſt, à quo ſine pace receditur?* [t Tertull. de Orat. c. 14.] Cyrillus eundem ritum memorat; *u Clamat* (inquit) *Diaconus, Alij alios mutuo ſuſcipite; & mutuo nos oſculo ſalutemus.* [u Cyrill. Hier. Orat. Myſt. 5. inſt.] Eodem ſpectat *x* Chryſoſtomus: *Ideo* (inquit) *in myſteriis invicem ſalutamus, ut multi unum efficiamur.* διὰ τοῦτο καὶ ἐν τοῖς μυστηρίοις ἀσπαζόμεθα ἀλλήλους, ἵνα οἱ πολλοὶ ἓν γενώμεθα. [x Chryſoſt. Homil. 77. (Lat.) 78. [Gr.]] Nonne ſuavis homo Bellarminus, qui in his ſuam illam oſculi cærimoniam videre nos jubet? Primo iſtic non video frigida ſaxo toties à Sacerdote figi oſcula, quæ Latinis ſuæ cærimoniæ pars prima eſt: Tum apud hos unum unius Sacerdotis quod ille ſuo miniſtro dat, oſculum eſt. Apud illos vero Patres, adſtantium fidelium mutua ſunt inter ſe oſcula. Denique qui apud Latinos *per miniſtrum in univerſum Clerum & populum pacem diffundere dicitur Sacerdos*, vel ænigma eſt, vel certe nullus eſt apud veteres. Ut ergo intelligamus, quid hoc ſit, quod iſte dicit *pacem in omnes diffundere*: ſciendum eſt præclaris iſtis verbis ſignifi-

Caput XXXIII.

cari, quod Latini in Miſſis facere ſolent: Nimirum miſſificans apud eos Sacerdos miniſtrum id eſt Diaconum, *oſculatur* (quamquam ille quidem non Diaconum ſemper, ſed eius loco ſæpius imaginem, vel tabulam ſibi per miniſtrum porrectam oſculatur: ut à Biele y didicimus) Tum Miniſter, *tabulam illam, quam dixi, Chriſti imaginem, aut Sanctorum reliquias continentem offert ſingulis oſculandam.* Hoc ſi Bellarmino credimus, eſt *pacem in univerſum Clerum & populum diffundere.* Nam tabula iſta, quæ offertur oſculanda, pax apud iſtos dicitur. Hoc vero apud quem vel Iuſtinum, vel Cyrillum, vel Chryſoſtomum invenerit? Tabulæ iſtius, quam Latini *pacem* vocant, allegorica illa falſi nominis *oſcula*, apud Patres nulla reperio: fidelium vera ſanctaque oſcula reperio. Oſculari enim (quod ipſa vox ſignificat) eſt os ori fratris admovere & jungere. Neque Tertullianus hoc credo in ſuis jejunantibus reprehendit, quod *tabulæ*, ſed quod *fratribus* oſculum ſubtraherent. Ne illud quidem apud priſcos Chriſtianos olim *pacis* oſculum occurrit, quod Steph. Durantus mirabiliter loquitur *Chriſtianos olim ſibi à Sacerdote porrectum invicem præbuiſſe.* Verborum iſta portenta ſunt ad hoc efficta, ut ſub eorum nube aliqua Latini ritus vmbella latuiſſe videri poſſit. Nos, qui ſimpliciores ſumus, intelligimus Sacerdotem non plebi, ſed miniſtro, oſculum præbuiſſe; ita & fideles inter ſe mutuo oſculatos, ut mutuam, non cum Sacerdote, ſed inter ſe ſe pacem & concordiam ſancirent. Scio quid Stephanus hic nobis narret, juſta de cauſa nequid ex iis oſculis ſcandali oriretur, eum morem jampridem deſiiſſe. Sed quid hæc ad conſtituendum Latinæ cærimoniæ antiquitatem? Non enim ſi is ritus, in cujus locum illa à Latinis cærimonia ſuffecta eſt, antiquus fuit, eo ipſa quoque antiqua cenſenda eſt. Quin imo ſi recte putes, hoc ipſum novitatem ejus arguit, quod id cui ſucceſſit, per quatuor & amplius à Chriſto in terris nato ſecula manſit. Neque ſi vetus licet conſuetudo, merito ob hominũ vitiũ abrogata eſt, ideo laudaveris Latinorũ inventũ, craſſum profecto ac pæne mimicũ, *ſaxi & tabulæ oſcula* Chriſtianis hominibus pro ſanctis illis majorũ oſculis, frigide ac jejune propinantium. Sed quantumlibet illi allegoriis rem in ſpeciem abſurdam fucare conentur, illud certe nunquam efficient, ut nova (quod unum contendo) nõ ſit iſta ipſorum cærimonia.

Iam neque Liturgias verecundius citavit Bellarminus (quanquam harum teſtimonium parum in omni hac cauſa valeat, ob temporis quo eæ vel fictæ, vel interpolatæ ſunt incertum.) Niſi enim ille recentiſſimas ſuorum a ſex ſeptemve retro ſeculis Liturgias intelligat, ego nullas Græcas, nullas Latinas, antiquas quidem certe, reperio, quæ fideles lignum *pacis* nomine velatum, pro fratre oſculari jubeant. Debuit adverſarius locum *liturgiæ* edere atque indicare, in quo hoc legerit. Conſtitutiones certe Pſeud-Apoſtolicæ hæc in Euchariſtiæ Liturgia tradunt z in apparatu ad conſecrationem donorum, poſtquam Epiſcopus pacem toti Eccleſiæ eſt imprecatus, *Et Diaconus dicat, ſalutate vos invicem in oſculo ſancto; & ſalutent Clerici Epiſcopum, & viri laici laicos, & mulieres*

ſalutent

y Gabr. Biel. in Can. Miſſ. Lect. 81. fol. 275. col. 1. init.

z Conſtit. Apoſt. l. 8. c. 15. [Lat.] 11. [Gr.]

ſalutent mulieres. Καὶ ὁ διάκονος εἰπάτω πᾶσιν, Ἀσπάζεσθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ κ. τ. ε. Sed & alibi eadem habent; *a* *Salutent inter ſe viri & inter ſe mulieres oſculo in Domino; ſed caveant ne quis doloſe id faciat, quemadmodum Iudas in oſculo Dominum tradidit.* ἀσπαζέσθωσαν ἀλλήλους οἱ ἄνδρες. καὶ ἀλλήλας αἱ γυναῖκες τὸ ἐν Κυρίῳ φίλημα. καὶ τὰ ἑξῆς. Eadem eodem Synaxeos loco exhibet Iacobi Liturgia; *b* *Diaconus Oſculemur inter nos ſancto oſculo.* Διάκονος, Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ. Liturgia Marci; *c* *Salutate vos invicem.* Ἀσπάσασθε ἀλλήλους. Baſilij; *Diaconus; Diligamus* (id eſt oſculemur. ſalutemus) *invicem, ut in concordia confiteamur.* Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν. Eadem verba infra quoque repetuntur. Verbo autem ἀγαπᾶν hoc loco oſculi ſalutationem ſignificari, patet ex Chryſoſtomi Liturgia, in qua eadem, quæ hic, occurrunt verba hunc ipſum actum ſignificare confeſſum eſt. *e* Ὁ διάκονος. Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους &c. ut ſupra. Atque ita hæc late interpretatur Goar, *f* quo loco Græcorum à Latinis diſcrimen obſervat in hujus oſculi tempore. Græcos enim pariterque Armenios hanc per oſculum pacis ſalutationem longe ante conſecrationem præmiſiſſe ex Dionyſio, Pſeudo-Clemente, Concilio Laodiceno, Cyrillo Hieroſolymitano &c. probat, Latinos vero quondam id officij ad horam communionis inſtantem remiſiſſe ex Auguſtini Sermone 83 de diverſis &c. demonſtrat, tametſi quoſdam, nominatim Hiſpanos conſecrationi oſculum illud præmiſiſſe moneat. Eadem quoque Menardus ante Goarem annotaverat. *g* Ita quidem Græcorum Liturgiæ. Nunc de Latinis videamus. Auguſtinus; *h* *Ubi ut* (inquit) *peracta ſanctificatio*) donorum ſcilicet) *dicimus orationem Dominicam, quam accepiſtis & reddidiſtis. Poſt ipſam dicitur; Pax vobiſcum & oſculantur ſe Chriſtiani in oſculo ſancto, quod eſt ſignum pacis, ſi quod oſtendunt labia, fiat in conſcientia, id eſt quomodo labia tua ad LABIA fratris tui accedunt; ſic cor tuum à corde eius non recedat.* Iſidorus eundem oſculi ritum exhibet, *i* licet non eodem Liturgiæ loco (ante conſecrationem ſcilicet donorum, quem poſt eam edit Auguſtinus) *Quarta*, inquit, (oratio ſcilicet) *poſt hæc infertur pro oſculo pacis, ut caritate omnes reconciliati invicem digni ſacramento corporis & ſanguinis Chriſti conſocientur.* Amalarius Fortunatus, Iſidoro ducentis pæne annis junior, ubi ad hunc ſalutationis locum venit; recitatis Innocentij I. de ea verbis; *Interrogatus ſum* (inquit) *m* *ab aliquibus, quare non invicem porrigant ſibi oſcula viri & fœmina in officio Miſſæ? Quibus, quamvis tunc non reſponderem, reſpondendum nunc fore arbitror. Carnales amplexus, quibus iunguntur ſæpiſſime viri & fœminæ, vitandi ſunt in Eccleſia conventu. Ac ideo ſequeſtrantur viri & fœminæ in Eccleſia, non ſolum ab oſculo carnali, ſed etiam ſitu locali. Ab his perſonis dantur oſcula multa in Eccleſia, quæ nullam titillationem libidinoſæ ſuggeſtionis cogunt ſuſcitare.* Pſeudo Alcuinus, Amalario multo recentior; *n* *Imprecata* (inquit) *pace incipiens dat ſibi mutuo omnis Eccleſia oſculum pacis.* Neque aliud ad hunc locum habet vel ipſe Mimatenſis Durantes,

CAPUT XXXIII.

b Lit Iac. T. 1 Bibl. P. Gr. Lat p. 8. A.
c Marc. L. Ibid p. 31. B.
d Baſ. L. ibid. p. 48. B.
e Chryſ. L. ibid p. 77. A.
f Goar. in Euchol. Gr. p. 134. Not. 117. in Miſſ. Chryſ.
g Hug Men. in Greg. L. Sacr. p. 376. 377.
h Aug. Serm. 83. de dig. T. 10. p. 556. B.
i Iſid. de offic. Eccl. L. 1. c. 15.
m Amal. L. 3. de Eccl. Offic c. 32. p. 433. D. T. 10. Bib. P.
n Alc. de offic. divin. De celebr. Miſſ. Ibid. p. 294. D.

 ſcriptor

CAPVT XXXIII.

ſcriptor ſeculi decimitertij jam præcipitis. Is enim id ipſum quoque, quod Amalarius, obſervat; o *Viri* (inquit) *& mulieres non ſibi invicem oſculum in Eccleſia porrigunt, ne forte aliquid laſcivie ſurrepat.* Gabriel Biel ævo ſuo, id eſt ſeculo decimoquinto extremo, aliud (quamquam ne tum quidem ubique) obſervatam narrat; p *Licet olim* (inquit) *& hodie in plæriſque locis fideles ſibi mutuo pacis oſculum à ſacerdote per miniſtrum ſibi porrectum imprimant, ne tamen ſub ſpecie boni aliquid carnalitatis diabolico afflatu ſubintret, honeſtiore cautela tabula Chriſti imaginem aut ſanctorum reliquias continẽs offertur ſingulis oſculanda.* Atque hæc ſatis ſunt, ut quivis perſpiciat ſuis Bellarminum lectoribus nimium ſecure illuſiſſe, cum ſcripſit hodiernam illum *ſacerdotalis ſive pacis*, ſive *oſculi* apud Latinos *cærimoniam haberi in Liturgiis omnibus, tum Græcis, tum Latinis.* Ex his enim conſtat eam in nullis omnino libris ad Bielem uſque, id eſt ad an. D. 1490. inveniri; ac ne tunc quidem receptam fuiſſe apud omnes omnino Eccleſias. Fateor vocabulum, quo Latinis eam indigetare placuit, iſtic reperiri; *oſculi* ſcilicet *& pacis* nomen; rem ipſam uſpiam inveniri nego. Nam pro mortuo fidelium ineſſe ſe oſculo, quod veteres omnes conſtanter memorant, Latini nunc nobis obtrudunt oſculum tabulæ pictæ à fidelibus ſingulis exhibitum; quod à veteri tantum diſtat, quantum tabula ab homine fideli. Itaque ſi vera dicere licet, Latini non ipſum in veterum Liturgiis & libris expreſſum pacis & ſancti oſculi ritum habent; Habent tantum ineptam quandam ac pæne jocularem, Chriſtum quidem gravitate indignam mimeſin. Quo loco plæriſque fere omnibus quantumvis novis ac muſteis Eccleſiæ ſuæ inſtitutis, antiquitatis auctoritatem vindicant; ex nomine ſcilicet quod techna plane veteratoria, novis vetus impoſuerunt, atque continuarunt, veluti res ipſæ veteres immutatæ adhuc maneant,

o Dur Rat. offic. L. 4. c. 53. extr.

p G. Biel. L. 81. in can. Miſſ. fol. 175. col. 2.

DE

DE RELIGIOSIS LATINORVM CVLTIBVS,

LIBER NONVS,

QVI DE EVCHARISTIA SEPTIMVS EST.

Capvt Primvm.

Simpliciſſimum initio fuiſſe Euchariſtiæ ritum, & à Chriſto inſtitutum & ab Apoſtolis uſurpatum. Beſſarionis diſertum ea de re teſtimonium. Eandem ſimplicitatem ad quarti ſeculi initia perſeveraſſe, docetur teſtimonio Iuſtini, Tertulliani, Cypriani. Vnde obiter colligitur Liturgias Iacobi, Marci &c. eſſe illis auctoribus poſterorum fraude & ingenio ſuppoſitas.

SED tametſi tam multa apud Latinos in rebus ac ritibus ad Euchariſtiæ celebrationem pertinentibus nova eſſe conſtet, imo nonnulla etiam recentiſſima; pugnat tamen pertinaciſſime Bellarminus ipſam eorum Miſſam, quæ totum ſacri hujus ordinem continet, eſſe antiquiſſimam; maxime autem præcipuam, ac, ut ſic dicam, *cardinalem* ejus partem, quæ vulgo *Canon* dici ſolet. In hac autem diſputatione ita ſe gerit, ut de ſingulis Miſſæ partibus dicat, & demonſtret quid earum unaquæque contineat, ac id pro ſua virili ab errore & vitio prius, tum & à novitate purget; non auſus de univerſa Miſſa ſimul ſemelque conſiſtere, ac confligere. Nos, quibus veritatem unam quærentibus, nihil eſt hujuſmodi artibus ac dolis opus, rem totam, quæ qualiſque hodie habetur apud Latinos, quatuor illis partibus conſtans, quæ à Bellarmino his nominibus recenſentur, *Miſſa Catechumenorum, Canon minor, Canon maior, & communio*; totum inquam illud orationum, cõſecrationum, & aliarum plurimarum cærimoniarum, Lectionum & cultuum corpus, quod *Miſſa*

q Bell. L. 2. de Miſſ. c. 16. & ſeqq.

dicitur,

Cap. I. dicitur, negamus ab initio Chriſtianiſmi traditum fuiſſe; negamus toto Apoſtolicæ Eccleſiæ ad an. D.300. decurſu extitiſſe; poſtremis demum ſeculis emerſiſſe contendimus, & ex ſimpliciſſima ac breviſſima forma paulatim in eam molem excreviſſe, quam nunc apud Latinos videmus.

Id vero facile intelligemus, ſi Miſſam Latinorum cum divina Chriſti ipſius, ut ſic dicam, Liturgia comparemus. Hæc enim, ut eſt à tribus Evangeliſtis perſpicue ac diligenter enarrata, r nihil aliud continet, quam ſymbolorum, id eſt panis & vini benedictionem, myſterij quo utrumque conſtat, breviſſimam ac luculentiſſimam exegeſin; tum panis fractionem, & utriuſque ſpeciei diſtributionem; quæ quantopere diſtent à tota Miſſæ Liturgia, etiam cæci vident. Hanc ab optimo maximo Magiſtro acceptam ſanctiſſimi myſterij formam integram, incorruptam, ac illabatam Apoſtolos, quod fideliſſimos ac religioſiſſimos diſcipulos decebat, conſtanter tenuiſſe, & ſuis optima fide tradidiſſe, Paulus luculentiſſime teſtatur, ac confirmat, s quo loco verba de hoc ſacramento facit apud Corinthios, ſuos in Domino alumnos. Teſtatur enim inprimis in ipſo limine diſſertationis de hoc argumento ſuæ, *ſe iis tradidiſſe, quod à Domino acceperat.* Quid autem accepiſſet, continuo exponens, eadem illa quæ apud Evangeliſtas leguntur, edit, neque quicquam de ſuo primæ auctoris formæ adjicit. Quo exemplo & Dominicam inſtitutionem omnibus ſuis partibus ac numeris abſolutiſſimam eſſe definit, & cæteris Chriſtianiſmi Magiſtris præſcribit, ut divino illo ſummi Doctoris exemplari contenti manum à violanda ejus integritate abſtineant, id eſt nequid ei vel addant, vel detrahant. Non ſinit autem nos dubitare ſumma divinorum virorum in curanda Dei opere concordia, quin cæteri Apoſtoli iis, quas inſtituebant, Eccleſiis eadem illa traderent, quæ Paulus hic ſuis Corinthiis à ſe tradita eſſe conteſtatur. Anno ergo à Dominico in terris natali 51. quo datam eſſe hanc Pauli ad Corinthios priorem epiſtolam viri eruditi conſentiunt, adhuc ſincera apud Eccleſias manebat illa divinæ ſimplicitatis ac brevitatis forma, quam in hoc celebrando myſterio Dominus Chriſtus ſuis præiverat. Unde patet nondum iis temporibus notum fuiſſe Miſſæ Latinæ ab hoc diverſiſſimum ordinem.

Atque id ipſum ex his Pauli verbis jampridem concluſit t vir ortu quidem Græcus, ſed religione & communione Latinus, Beſſario, clariſſimus Eccleſiæ Romanæ Cardinalis. *Paulus (inquit) tradidit nobis, quæ acceperat. Cum autem ea ſola tradiderit, quæ in epiſtola ad Corinthios ſcribit certe illa SOLA accepit, & illa ſola Apoſtolos facere vidit. Nam ſi plura facere vidiſſet, ea quoque tradidiſſet. Nihil autem in illa epiſtola dicit amplius, niſi Chriſtum accepiſſe panem in ſuas manus, benedixiſſe, dediſſe diſcipulis, atque dixiſſe, Accipite, & comedite. Hoc eſt corpus meum. Idem igitur omni ex parte Apoſtoli, quibus tradentibus Paulus id accepit, faciebant. Hoc tantum ab illis accepit Paulus, hoc tradidit nobis.* Atque hæc quidem, quæ Beſſario affirmat, certa Pauli, ex cujus ille verbis ea conclu-

r Matth. 26. 26. Marc. 14. 22. Luc. 22. 17.

s 1. Cor. 11. 23.

t Beſſar. de Sacram. Euchar. T 6. Bibl. Patr. p. 476. B.

concluſit, auctoritate nituntur. Quod vero idem ſtatim ſubjicit, *poſtea ſive Clementem, ſive Iacobum, ſive alium quemcumque alias orationes & hymnos & cantica, non ad neceſſitatem, ſed ad ornatum addidiſſe*; id, inquam, ſi iſta Pauli & cæterorum Apoſtolorum temporibus addita eſſe intelligit (ut certe intelligit) plane eſt incertum, ut vel ipſe ſignificat, dum nullum hujus additionis certum auctorem edit, rem in ambiguo relinquens cum ait, *ſive Clemens, ſive Iacobus, ſive alius* QVICVMQVE *illa addiderit*. Videbat nimirum vir doctiſſimus rem eſſe plane incertam, quā nullius ex Apoſtolis, vel Apoſtolicis viris auctoritate factam eſſe ex veris vel Apoſtolici, vel proximi poſt Apoſtolos ævi ſcriptoribus conſtaret. Quo non obſcure fatetur ſe & Iacobi Liturgiam, & conſtitutiones Apoſtolicas, quæ Clementis dicuntur, & Dionyſij opera, & alia ejuſdem generis, quæ Apoſtolis, vel certe Apoſtolicis viris inſcripta vulgo circumferuntur, pro libris nothis & ſubdititiis habere ac cenſere. Nam ſi hæc pro veris germaniſque eorum auctorum operibus habuiſſet, quorum nomina præferunt, rem quam illa ſcripta apertiſſime atque diſertiſſime affirmant, non erat in medio, velut incertum relicturus. Nos ſane quod ille dicit alias *orationes & hymnos, & cantica* ad formam Liturgiæ Corinthiis à Paulo, aliis Eccleſiis à cæteris Apoſtolis traditam acceſſiſſe, id quidem fatemur; illa vero ab Apoſtolis, vel ab eorum diſcipulis, cum adhuc eſſent in vivis Apoſtoli, addita eſſe (quod Beſſario ſtatuere videtur) admittere non poſſumus. Hoc enim abſque ulla idonei teſtis auctoritate à poſteris tantum affirmatur, quos veriſimillimum eſt id finxiſſe ad conciliandam iis ritibus, quos ævo ſuo in Eccleſiæ uſum receptos videbant, antiquitatis ſpeciem, ne eos ſua novitas in contemptum adduceret. Huc accedit, quod incerta illa, & vel judice Beſſarione, ambigua fama de additis Apoſtolicæ Liturgiæ ſive à Iacobo, ſive à Clemente, vel ab alio ejuſdem ævi viro, iis orationibus & canticis, quæ poſtea apud Græcos & Latinos in uſu eſſe cæperunt, non modo caret vero & indubitato de prima antiquitate auctore, ſed inſuper cum iis, quæ ex illis temporibus ſuperſunt non obſcure pugnat. Iuſtinus, quem annis poſt Apoſtolorum dormitionem quinquaginta ſcripſiſſe conſtat, quo modo ac ritu apud ævi ſui Eccleſiam Euchariſtia celebraretur, diligenter, ac perſpicue tradit in Apologia, quæ ſecunda dicitur. Atqui in hac ejus Eccleſiaſticæ Synaxeos deſcriptione nihil eorum cernitur, quæ tam multa in poſterorum Liturgiis videmus. Narrat *a* die Solis (id eſt prima hebdomadis feria, quæ nunc *Dominica* dicitur) *fideles in* unum locum ad ſacra conveniſſe; In eo conventu lecta in primis fuiſſe Apoſtolorum commentaria, aut ſcripta Prophetarum. Inde lectione abſoluta, *x* *Præpoſitum orationem habuiſſe, qua populum inſtruebat, & ad hæc præclara* (quæ ſcilicet lecta erant) *imitanda provocabat*. ὁ προεςὼς διὰ λόγου τὴν νουθεσίαν ϗ πρόκλησιν τῆς τῶν καλῶν τούτων μιμήσεως ποιεῖται. Hæc omnino illa eſt fraternitatis cohortatio, quam Græci *homiliam*, Latini *Tractatum & Sermonem* dicebant. Eam homiliam

Cap. I.

a Iuſtin. Apol. 2. p. 77. lin. 22.
x ibid. lin. 27.

Kkkkkkk excipiebant

Caput I. excipiebant ſacræ preces, quæ omnibus vna conſurgentibus atque conſiſtentibus dicebantur. His peractis tum demũ Euchariſtiam hoc ordinẽ celebrabant *y* *Panis* (inquit) *& vinum & aqua offertur, & Præpoſitus preces ſimiliter & gratiarum actiones fundit, quantum pro ſua virili poteſt, & populus fauſte acclamat. Amen. Tum ex iis, quæ benedicta, ſive gratiarum actione conſecrata ſunt unicuique diſtributio fit & paricipatio; abſentibus autem per Diaconos mittitur.* ὁ προεστὼς εὐχὰς ὁμοίως, καὶ εὐχαριστίας ὅση δύναμις αὐτῷ ἀναπέμπει καὶ ὁ λαὸς ἐπευφημεῖ, λέγων τὸ Ἀμήν· καὶ ἡ διάδοσις καὶ ἡ μετάληψις ἀπὸ τῶν εὐχαριστηθέντων ἑκάστῳ γίνεται, καὶ τοῖς οὐ παροῦσι διὰ τῶν διακόνων πέμπεται. In his nihil præter ea videmus, quæ & Chriſtus feciſſe in Evangelio, & Paulus in epiſtola ad Corinthios tradidiſſe legitur; ſi id vnum exceperis, quod ex ſacris donis aliquid in diſtributione ad abſentes miſſum dicitur. Cætera vtrobique eadem. *Benedictionem* panis & vini, & ab Evangeliſtis & à Paulo memoratam apertiſſime continent Præpoſiti *preces & gratiarum actiones.* εὐχαριστεῖν enim *gratias agere*, quod jam non ſemel monuimus, *z* divinis, indeque Eccleſiaſticis ſcriptoribus idem eſt, quod εὐλογεῖν *benedicere*: τὰ εὐχαριστηθέντα *ea ſuper quibus gratiæ actæ ſunt*, idem quod τὰ εὐλογηθέντα *ea quæ benedicta ſunt*, id eſt prece & gratiarum actione conſecrata. Poſt obſignatas totius populi *Amen* acclamantis voce Præpoſiti preces, ſequitur apud Iuſtinum id ipſum quod apud Evangeliſtas & Paulum; nimirum ſacrorũ donorum diſtributio & participatio. Ergo, ne tum quidem (id eſt a. D. præpropter 150.) quicquam erat in Apoſtolica Liturgia mutatum, cum tamen Iacobus, Marcus, Clemens, & alij jampridem obdormiviſſent, ſiqui feruntur Apoſtolicæ memoriæ aliquid Dominico inſtituto præter iſta adjeciſſe.

z Supr. L. 3. c. 12.

Neque ſecutis ad tertium ſæculum temporibus quicquam Apoſtolicæ illi formæ adjectum videtur. Siquid fuiſſet, Tertullianus, qui non paucos poſt ſecundi ſæculi finem annos vixit, id cupide arripuiſſet, quo loco ea recenſet, *a* quæ præter traditam in Scriptura formam Chriſtianis diſciplinis, ut baptiſmo, & huic nominatim Euchariſtiæ poſtea acceſſerant. Atqui nihil ille de adjectis ad ejus formam in Scriptura traditam dicit. De hora myſterij celebrandi illud tantum obſervat, quod *id ſacramentum & in tempore victus & omnibus mandatum à Domino* ipſi tunc *etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum, quam præſidentium manu ſumerent.* Quanto erat validius, & appoſitius dicturus, ſiquid eſſet in ipſa rei celebrandæ forma mutatum? Sed ego ne Cypriani quidem temporibus quicquam adhuc in Euchariſtiæ ordine innouatum fuiſſe crediderim, quod alicujus eſſet momenti. Aliter non video, qui poſſit conſiſtere quod tantopere vrget *b* in quadam de hoc ſacramento diſputatione ad *radicem atque originem traditionis Dominicæ revertendum: ſic, vt aliud non fiat à nobis, quam quod pro nobis Dominus prior fecerit; Non obſeruari à nobis quod mandatum eſt, niſi eadem quæ Dominus fecit, nos quoque faciamus; Ab Evangelicis præceptis omnino recedendum.*

a Tertull. de Cor. c. 3. p. 102. D.

b Cypr. 63. ad Cæcil p. 115. & 118.

recedendum non eſſe, & eadem, quæ Magiſter docuit & fecit, diſcipulos quoque obſervare & facere debere. Ex Paulo *nefas eſſe vel ipſum Apoſtolum, vel Angelum de cœlo annuntiare, aliter aut docere præterquam quod ſemel docuit, & Apoſtoli ejus annuntiaverunt.* Neque cum his pugnat, quod idem alibi teſtatur ſuo jam tempore ſolenne fuiſſe, vt *ſacerdos ante orationem præfatione præmiſſa pararet fratrum mentes, dicendo*, Surſum corda, *& reſponderet plebs*, Habemus ad Dominum, *eoque admoneretur nihil aliud ſe, quam Dominum cogitare debere.* De his fruſtra ſibi blanditur Bellarminus. Ipſe enim Martyr teſtatur hæc non ad ipſam pertinuiſſe Liturgiam, ſed præfationem fuiſſe, qua fidelium mentes excitarentur ad caſte atque religioſe audiendum orationem, qua myſterium ipſum conficiebatur, & ad digne ſumenda ſanctiſſima illa mortis Dominicæ Symbola; Qua cohortatione nihil novatur; animus tantum excitatur, ut rebus à Chriſto jam ante ab initio inſtitutis ſancte ac Chriſtiane ad ſalutem ſuam utatur. CAPVT II. e Id in Orat. Domin. p. 228.

CAPVT II.

Id ipſum de ſimplicitate primi Chriſtianiſmi in hac peragendo ſacro, docuiſſe etiam poſterorum ſæculorum ſcriptores; Gregorium, Valafridum, Remigium, Stephanum Eduenſem, Bernonem, Rupertum Tuitienſem, Hugonem Victorinum, Honorium Auguſtodunenſem, Durant. Mimatenſem, Radulphum Tungrenſem, imo etiam multo recentiores, Cirvelum Doracenſem, Beatum Renanum, Caſſandrum.

EX his apparet pæne ad finem tertij ſæculi ſimpliciſſimam ac facillimam fuiſſe Euchariſticæ Liturgiæ formam & quæ prope ad Apoſtolicam accederet; adeoque plurimum ab hodierna Latina Miſſa diſcreparet; qua nihil involutius, prolixius, cujuſque partes minus inter ſe cohæreant. Neque nos ſoli in ea ſumus ſententia. Id ipſum ſequentium ſæculorum veri ſcriptores non pauci obſervarunt; etiam qui iis temporibus vixerunt, quibus jam magna facta erat in hac religionis parte rerum, verborum, & ordinis mutatio.

Non tacuit *d* Gregorius, qui Romæ ſedit Pontifex ad a. D. 604. *Mos* (inquit) *Apoſtolorum fuit, ut ad ipſam ſolummodo orationem* (Dominicam dicit) *oblationis hoſtiam conſecrarent.* Neſcio vnde habuerit hac oratione uſos Apoſtolos ad ſacramenti confectionem. Sed ſiquam aliam adhibuerunt, præter eam benedictionem, qua Domini exemplo ſuper oblatis gratias egerunt, veriſimillimum eſt Dominica uſos. Iam ſi ad hanc *ſolummodo* (quod ille ait) conſecrarunt: negari non poteſt, quin ab Apoſtolica forma multum diverſa ſit tota Latinorum Miſſa. Ac tametſi nono ſæculo iam maxima facta eſſet in hac Chriſtiani cultus parte mutatio, verum tamen vidit ac obſervavit, qui iis temporibus vixit d Greg. L. 7. ep. 63. ad Ioan. Syrac. p. 423. c.

Cap. II. Valafridus Strabo, optimus ſcriptor, & quo Bellarminus in hac tota diſputatione plurimum vtitur, Is enim ſui temporis Miſſam cum Apoſtolica Synaxi comparans; e *Quod nunc* (inquit) *agimus multiplici orationum cantilenarum, & conſecrationum officio; totum hoc Apoſtoli, & poſt ipſos proximus* (proximi) *vt creditur, orationibus & commemoratione paſſionis Dominicæ, ſicut ipſe præcepit, agebant ſimpliciter. Unde circa domos, ſecundum ſuperius commemorata teſtimonia frangebant panem; Quod etiam alia ſententia Lucas declarat;* Vna autem ſabbati cum conveniſſemus ad frangendum panem; *& reliqua. Et relatio majorum eſt in primis temporibus Miſſas fieri ſolitas, ſicut modo in Paraſceve Paſchæ* (*in quo die apud Romanos Miſſæ non aguntur*) *communicationem facere ſolemus, id eſt præmiſſa oratione Dominica, & ſicut ipſe Dominus noſter præcepit, commemoratione paſſionis ejus adhibita corpori Dominico communicaſſe & ſanguini quos ratio permittebat. Proficiente dehinc religione, amplius aucta ſunt à Chriſti cultoribus officia Miſſarum; quod vel pax præſtita latius terminos propagavit Eccleſiæ, vel ſanctorum copia vſu facta eſt convaleſcente frequentior. Quod & in ſacrarum ædium conſtructione, vel ornatibus ita proveniſſe jam diximus; non quod aliqui ſequentium Apoſtolis fuerint ſcientia vel religioſitate majores: ſed quia illi maxime curabant ab infidelitate ad fidem, à tenebris homines ad lucem vocare, & in veritate ſtabiles reddere, ipſa facilitate religionis melius quod volebant, rudibus perſuadere voluerunt.* Hæc ille; Gregorio conſentiens Apoſtolorum, & proximorum Synaxin totam ſola oratione Dominica, commemoratione paſſionis Dominicæ, & communicatione ſacramenti peractam fuiſſe ſtatuit. Ergo quicquid præter hæc in Miſſa Romana habetur, novum eſt, & poſt Apoſtolos, & proximos eorum ſucceſſores inventum & additum; qua vna Gregorij & Valafridi ſententia, nova cenſenda eſt pæne tota, pauciſſimis exceptis, Latinorum Miſſa; idemque de Græcorum Liturgiis, quæ circumferuntur, judicandum eſt.

e Val. Str. de reb. Eccl. c. 21. T. 10. Bibl. P. p. 620. D.

Gregorij & Valafridi judicium Latini plærique vno ad vltima fere tempora conſenſu, ſecuti ſunt. Nono ſæculo Remigius Altiſſiodorenſis, f *Hanc Miſſam* (inquit) *B. Petrus Apoſtolus primus omnium Antiochiæ dicitur celebraſſe, in qua tres tantummodo orationes in initio fidei proferebantur, incipientes ab eo loco, vbi dicitur, Hanc igitur oblationem.* Decimo ſeculo Stephanus Eduenſis; g *Nota* (inquit) *quod ſicut Magiſter docuerat Apoſtolis ſe & alios communicando conſecrationem corporis & ſanguinis Domini facere cœperunt, & fieri per vniverſas Eccleſias prædicando inſtituerunt. Primo ſine aliquo ordinatu fiebat Canonis myſterium: poſtea cum Canone legebantur Epiſtola & Evangelium. Deinde à Romanis Pontificibus quibuſdam additis ad ornatum & decoratum Eccleſiæ celebrandæ ſuſceperunt.* Berno Augienſis; h *In exordio* (inquit) *naſcentis Eccleſiæ, non eo, quo nunc, modo vel ordine ſacra celebrabantur Miſſarum ſolennia, teſte etiam beatiſſimo Gregorio Papa* (cujus locum nuper à nobis indicatum totum hic recitat)

f Remig. Altiſſ de celebr. Miſſ. L. 1. init. T. 6 Bibl. Patr. p. 441 A.

g Steph. Ed de Sacram. alt. c. 20.

h Bern. Aug de offic. Miſſ. c. 1 in T. 10. Bibl. Patr. p. 698.

CAPUT II.

citat) Tum : *Sed creſcente* (inquit) *ſtatu religionis ſimul accrevit decus Eccleſiaſtici honoris. Attamen ipſum Canonem non unus ſolus totum compoſuit: ſed per tempora alius aliud interpoſuit vel adjecit.* Duodecimo ſæculo Rupertus, Abbas Tuitienſis: *Olim non tanto exterioris apparatu decoris. Miſſarũ ſolennia celebrabantur, nec ab uno quolibet hæc omnis religioſi obſequij gloria conſummata & perpolita eſt. Pontifices quippe ſacri, ſplendida Romanæ urbis luminaria, ſicut diverſis temporibus effulſerunt: ita paulatim ſtudij ſui claritate venuſtatem hujus ſalutaris officij perfecerunt.* Et mox k *Traditum à Domino mirabilem novi ſacrificij ritum per primos Apoſtolos ſancta Romana Eccleſia ſuſcipiens religioſa fide amplexata eſt, fideli cura conſervavit, diligenti apparatu exornavit.* Hæc ille appertiſſime; docens, Romanos ab Apoſtolis ea tantum accepiſſe, quæ his erant à Domino tradita; Cætera, quæ præter hæc, in Miſſa Latina nunc habentur, Eccleſiam Romanam de ſuo contuliſſe, iiſque ad traditum à Chriſto ordinem adjectis, rem totam exornaſſe. Quod ipſum ſtatim affirmat l etiam diſertius: *Non quidem* (inquit) *ſanctius eſt, quam erat prius, quando ad ſola verba Domini, ſolamque Dominicam orationem conſecrabatur.* Hugo de S. Victore eodem ſæculo: m *Dominus & ſalvator noſter Ieſus Miſſam celebrari inſtituit, quando panem & vinum in corpus & ſanguinem ſuum commutans ſuis præcepit hoc in ſui facere commemorationem. Apoſtoli Miſſam auxerunt, dum ſuper panem & vinum verba, quæ Dominus dixerat, & orationem Dominicam dixerunt. Deinde ſucceſſores eorum Epiſtolas & Evangelia legi ſtatuerunt.* Sæculo decimotertio Honorius Auguſtodunenſis eadem ſequitur, & his ipſis Hugonis verbis mentem ſuam expreſſit n *in* libro, qui *Gemma animæ* dicitur. Gulielmus Durantes in Rationali: *Miſſam inſtituit Dominus Ieſus ſacerdos ſecundum Melchiſedec, quando panem & vinum in corpus & ſanguinem ſuum tranſmutavit, dicens, Hoc eſt corpus meum: Hic eſt ſanguis meus: ſubjungens: Hoc facite in meam commemorationem. Apoſtoli autem hanc miſſam adauxerunt, dicentes in Miſſa non ſolum verba præmiſſa: verum & Dominicam orationem ſuperaddentes. Inde B. Petrus ſic Miſſam primus dicitur celebraſſe in partibus Orientalibus, &c. In primordio ergo naſcentis Eccleſiæ Miſſa aliter dicebatur, quam modo &c. Sequenti vero tempore Epiſtola tantum & Evangelio recitatis Miſſa celebrabatur. Subſequenter Cæleſtinus Papa inſtituit Introitum ad Miſſam cantari :* & quæ ſequuntur. Idem alibi o in eodem opere ait *antiquam Apoſtolorum Miſſam, celebrandi conſuetudinem fuiſſe, ut prius lectione præmiſſa dicerentur ſolummodo verba illa, Hoc eſt corpus meum, & Hic eſt ſanguis meus, ſed eos poſtmodum orationem Dominicam addidiſſe.* Circa finem ſæculi decimi quarti Radulphus Tungrenſis Decanus; p *Ab initio cum adhuc eſſet novella Eccleſia, Apoſtoli cum ſanctificatione crucis & oratione Dominica prout in quibuſdam Scripturis veteribus reperitur, & in quotidianis veſtibus, & ligneis calicibus celebrabant.* Denique ſæculo decimoquinto Antonius Archiepiſcopus Florentinus Gulielmi Durantis ſententiam κατ' πόδας ſequitur, & ejus paulo ante

i Rupert. Tuit. L. 2 de div. Off. c. 21. vb. ſupr. p. 879. B.
k ibid p. 880. c.
l Ibid.
m Hug Victor. Theolo. de div. Offic. L. 2 c. 11. Ibid. p. 1394. A.
n Hon Aug. Gemm. an. L. 1. c 86. Ibid p 1266.
n Dur Ration. L. 4. c. 1.
o Id. ibid. L. 6. c. 77. fol. 226 col 3.
p Rad. Tungr. de Can. obſervat. T. 10 Bibl. Patr. p. 1152. B
q Antonin. ſumm. mai. Tit. 13 c. 5. fol. 163. col. 4

recitata verba deſcribit ; *q Sciendum* (inquit) *prout dicitur in Rationali divinorum officiorum, quod Miſſam inſtituit Dominus Ieſus*, &c. (vt ſupra) *Subſequenti vero tempore epiſtola tantum & Evangelio recitatis Miſſa celebrabatur.* Eodem quoque ſæculo floruit Beſſario Cardinalis , cuius luculentiſſimum hac de re locum jam ſupra ad illuſtrandum Pauli in priore ad Corinthios epiſtola teſtimonium attulimus.

Sed ne citimis quidem temporibus defuerunt, qui eadem veris victi ſenſerent. Caſſander in Liturgicis Petrum quemdam Cirvelum Doracenſem memorat , *r* quem reperio Ioannis Pici Mirandulani fuiſſe æqualem, adeoque vixiſſe ſæculo decimoquinto jam inclinato ; Expoſitionis libri Miſſalis in Academia Complutenſi auctorem ; ex quo opere nonnulla recitat in eam ſententiam ſatis diſerta, quæ hic Caſſandri fide deſcribere non pigebit (fateor enim librum ipſum nondum mihi viſum eſſe) Hæc ergo ille habet in operis ſui proœmio ; *Apoſtoli* (inquit) *ſuper verba conſecrationis panis & vini à Chriſto accepta ſolam orationem Dominicam, id eſt Pater noſter , oppoſuerunt, & ſtatim communicabant , id eſt Eucharistiam aſſumebant, & aliis miniſtrabant.* Tum ; *Deinde* (inquit) *Romani Pontifices , Petri ſucceſſores , paulatim ſucceſſu temporis addentes etiam devotas orationes totius Miſſæ canonem ſecretum in trecentis fere primis annis Eccleſiæ perfecerunt.* Ex hac ſua hypotheſi idem hæc ſupra ſcripſerat ; *Vrgentibus Eccleſiæ perſecutionibus infidelium , Euchariſtiæ ſacrificium, quod in Miſſa conficitur, actum fuiſſe à fidelibus valde ſimpliciter, & ſine pompa alicujus ſolemnitatis , quia offerebatur à ſacerdotibus Chriſti occulte in domibus privatis , ideoque tunc Miſſæ officium fuiſſe ſatis breve.* Itaque idem in epiſtola nuncupatoria non dubitavit affirmare *etiam Damaſi Papæ tempore* (is autem a. D. 384. vivere in terris deſiit) *præter ſecretum Miſſæ Canonem ſolum Evangelium lectum fuiſſe in templo Dei fideli populo, quaſi ſermonem quemdam præparatorium ante Euchariſtiæ conſecrationem & ſumptionem ; quædam addita ſecutis temporibus ; atque ita paulatim ventum eſſe ad Gregorij Pontificatum circa , a. D. 600. qui alia plurima ſuperaddidit.*

r Caſſand. Liturgic. c. 18. p. 38.

Beati Renani multa in eandem ſententiam à Caſſandro ibidem memorantur, quæ extant in doctiſſimi illius viri Notis ad Tertullianum de Corona, è quibus hæc paucula deſcribere ſatis erit ; Præfatus *ſ ſe ſtudioſis aperire velle quid* (inquit) *de Miſſa compertum habeant, qui vetuſtos ſacrarum litterarum interpretes, videlicet Origenem & ſimiles cum judicio diligenter ex uſſerunt.* *Arbitrantur* (inquit) *illi Miſſam incepiſſe dicente ſacerdote, Dominus vobiſcum, & mox, Surſum corda. Deinde Gratias agamus Domino Deo noſtro ; & iterum , Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere Domine , ſancte Pater omnipotens, æterne Deus , per Chriſtum Dominum noſtrum.* Poſt quæ verba putant illa ſtatim ſubdidiſſe, *Qui pridie quam pateretur* , &c. *Nam Canonem, Te igitur à quodam conſcriptum aiunt , cui Scholaſtico nomen fuerit* ; & cætera, quæ apud Renanum videas, qui volet. Proſtat enim locus Latinorum Biblomaſtigum obelis & ſpongiis intactus.

ſ B. Renan. ad c. 3 Tertull de cor. edit. Par 1635 p. 859 col 2.

Caſ-

Caſſandrum ipſum eadem cum Cirvelo, & iſtis à Renano laudatis viris ſenſiſſe, inde diſcimus, quod huic Liturgicorum ſuorum capiti, in quo & iſta & alia complura teſtimonia colligit, hunc titulum præfigat, *t Miſſæ quomodo initio apud Romanos celebrari ſolerent, & quomodo paulatim acceſſio facta ſit.* Sed & in Conſultatione, quantumvis Romano Papæ, ejuſque doctrinæ & ritibus impenſe ac pro virili ſua blandiatur, fateri, *u* tamen cogitur Canonem ipſum (id eſt potiſſimam ſacri Latini partem, & quæ Miſſæ vice cordis eſt) *à Gelaſio demum & Gregorio in eum, quem nunc cernimus ordinem fuiſſe redactum*; quorum ille a.D. 494. hic a.600. floruit.

CAPUT II. t Caſſ. vb. ſupr. u Caſſ. Conſult ad art. 24. Confeſſ. Aug p. 1002.

Sed quæ Polydorus Virgilius, homo Italus, jamdiu ante Caſſandrum hac de re ſcripſerat, eo memorati digniora ſunt, quod illa Hiſpani Bibliomaſtiges ex auctoris opere iniquiſſimis lituris delenda decreverunt; * quæ tu adeo fruſtra, ni fallor, requiras in editione Romana, vel priori a.1576. vel poſteriori a. 1585. Vtraque enim non dubito, quin horum cenſorum ſpongiis ac pumicibus luculentiſſime deterſa ac lævigata prodierit. Ita ergo Polydorus de Miſſæ origine & augmentis tradit; † *Nuda* (inquit) *ab initio omnia, ſimpliciter myſteria à Chriſto tradita apud Apoſtolos erant; Nuda omnis cærimoniarum ratio, plus pietatis habens, quam apparatus. Nam ſatis conſtat Petrum, qui vel primus omnium, vt Apoſtolorum Princeps, vel vna cum aliis Apoſtolis rem divinam eo ritu, quem à Chriſto accepiſſet, identidem fecerat, poſt conſecrationem continuo inferre ſolitam Dominicam precem. Auxit inde hæc myſteria Iacobus, Hieroſolymitanus Antiſtes: auxit Baſilius, aliique alia ſubinde inſtituere. Caleſtinus Miſſæ introitum, cujus initium eſt,* Iudica me Deus, *Damaſus confeſſionem, quæ fit à Sacerdote, priuſquam altare conſcendat: quidam tamen Pontiano aſſignant. Gregorius antiphonam, quæ introitum ſequitur, & ob id vulgo eodem nomine nuncupatur: Item ut novies* Kyrie *diceretur & antiphona poſt epiſtolam. Evangelium, & communionem. At antiphonam poſt epiſtolam* Graduale *appellant: quod Diaconus adſcendat in editiorem gradum ad pronuntiandum Evangelium: Teleſphorus hymnum,* Gloria in excelſis Deo; *Gelaſius primas orationes, id eſt precum clauſulas, quas vocant: Epiſtolam & Evangeliũ Hieronymus: & cum id legeretur, vt cuncti, qui ſacris intereſſent, cur vi ac venerantes ſtarent, vti expeditiores ad Evangelium defendendum,* &c. *Anaſtaſius primum conſtituit:* Alleluia *ex Hieroſolymis tranſlatitium eſt. Symboli decantatio fuit Marci Pontificis primi decretũ.* &c. *Antiphonam, quam* Tractum *vulgo appellant, & hymnos Gelaſius fecit, ac Præfationes quæ Canonem præcedunt, cantu quidem & ſermone eleganti compoſuit, vt teſtatur Pelagius, nouem numero ſunt: Decimam ad honorem Deiparæ Virginis Urbanus addidit.* Hactenus Polydorus; cujus totum hunc locum iſti librorum immaniſſimi exſectores quam præter verum ac juſtum conciderint, partim ex iis quæ diximus, jam patet: partim ex iis quæ poſtea de ſingulis Miſſæ partibus diſputabimus, etiam multo luculentius patebit.

* Iud. Exp. Sand in Polyd.
† Pol. Virg. l. 5. de rer. Inuent. c. 11. p. 333.

CAPVT

Caput III.

CAPUT III.

Refellitur Goarii conatus Gregorianam de Miſſa Latinæ novitate ſententiam configere ex Act. 2. fruſtra ſatagentis & ex Liturgia Iacobi. Conſtitutionibus Clementis,&c. quos libros obiter demonſtratur novos & ſuppoſititios eſſe: denique ex quodam Chryſoſtomi loco, qui explicatur,& à Goarii gloſſis vindicatur.

Atque hæc ſatis eſſe poſſent ad id quod poſuimus demonſtrandum, ſimpliciſſimam ac breviſſimam fuiſſe, adeoque à Latina Miſſa diverſiſſimam Euchariſtiæ Apoſtolicis ac proxime conſecutis temporibus adminiſtrationem. Neque enim hic audiendus eſt Goar, qui recitata Gregorij & Beſſarionis ea de re ſententia, concedit *x* quidem *ex Apoſtolis unum aut alterum, vel temporis anguſtia, vel inopia loci, vel perſequentium metu preſſum à prolixioribus inter ſacrificandum orationibus, cum earum nondum eſſet una forma per Eccleſiam univerſam recepta, quandoque abſtinuiſſe*; contendit tamen *ſæpius in horas productis orationibus permanſiſſe dum ſacra myſteria ſumerent, & aliis in Miſſa ſumenda porrigerent.* Neque Gregorius neque cæteri quos audivimus teſtes, aliqua ſimili exceptione utuntur. Illi Apoſtolos, quidam etiam primos eorum ſucceſſores ſimpliciter, non *unum aut alterum ex iis*, illa brevi & ſimplici forma uſos dicunt; neque ad aliquod tempus, ſed perpetuo, neque ob ſingulares aliquas cauſſas, ſed de more, ut eam unam fuiſſe ſynaxeos eorum formam in celebranda Euchariſtia liquido ſignificent. Quo & illud accedit, quod brevem illam & ſimplicem Liturgiam cum eo, qui ſuo tempore erat more comparant; eique diſerte opponunt; non autem eam, qua Apoſtoli & eorum diſcipuli quibuſdam interdum cauſſis & neceſſitatibus coacti utebantur, illi quæ ipſis extra eas cauſſas ſolennis eſſet. Hæc enim rerum inter ſe ſic inſtituta comparatione liquido demonſtrant aliud in Apoſtolica, aliud in ſua moris fuiſſe. Denique Paulus, cujus auctoritate nititur Beſſario, docere ſe profitetur *y* quid Chriſtus quidem tradidiſſet, ipſe vero diſcipulis ſuis traderet. Atqui ſtultum eſt imaginari vel Chriſtum, vel Apoſtolum ſuis non plenam, ſolennem, & legitimam Euchariſtiæ adminiſtrandæ formam tradidiſſe, ſed curtam, & mutilam, neque alias, quam in quibuſdam cauſſis utendam, cum vel temporis vel loci iniquitas ſacrum officij Euchariſtici penſum explicare, & totum exſolvere non ſineret. Neque vero aliud vincit, qui à Goare ex Actorum cap. 2. objicitur locus, *z* ubi de primis Chriſtianis, *Erant autem* (inquit) *perſeverantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis & orationibus*; vel ut habet Græcus codex, *in communione & fractione panis*. His verbis Lucas complexus

x Goar in Euchol. in Miſſ. Chryſ. Not. 136. p. 139.

y 1. Cor. 11.

z Act. 2. 42.

plexus eſt pietatis Chriſtianæ actus præcipuos fidem in doctrina, caritatem in communione, ſacramentorum uſum in *panis fractione*, ac denique orationem & preces ad Deum. Sed nihil neceſſe eſt orationes ita capere quaſi eæ ad Euchariſtiam unam omnes pertinuerint, ejuſque vel priores vel poſteriores partes fuerint. Quis neſcit ſæpe preces fieri, etiam in iis piorum cœtibus, in quibus neque fit, neque ſumitur panis ſacer? & in collectis, in quibus is fit & ſumitur, nihil vetare, quin & preces pro rerum & temporum neceſſitate ad Deum fundantur, quarum nullus eſt ſolennis in Euchariſtiæ ſacro uſus? Iuſtiuſus ſupra teſtabatur apud ſui temporis Eccleſiam morem hunc fuiſſe, ut diebus Dominicis primo Scripturæ legerentur, tum Paſtor orationem ſive homiliam ad fratres haberet; quam precibus ad Deum clauderet, quibus plebs ſuo *Amen* ſuccinebat; His demum peractis apparatum, confectum, ac diſtributum fuiſſe Euchariſtiæ ſacramentum. Diu idem ſervatum fuiſſe, ut concio ſacra primum à Paſtore haberetur; tum communio celebraretur, ſatis nos *docet vel* unus, Chryſoſtomus, dum quæritur* auditores ſibi quidem concionanti frequentiſſimos adeſſe; ubi vero ſermone expleto ad communionem veniebatur, plæroſque omnes repente ex æde ſacra diſcedere, ac diffugere; Vt ipſarum Liturgiarum primam partem *mittam* quæ *Miſſa Catechumenorum* dicebatur; quam nihil ad Euchariſtiæ officium pertinuiſſe vel hoc ipſum clamat, quod ei Catechumeni intererant, quibus nemo neſcit, ex quarti ſeculi & ſequentium diſciplina non licuiſſe vel Euchariſtiæ, vel baptiſmi, vel cæterorum ſacrorum rituum quicquam vel eminus ſpectare. Nihil ergo valet Goaris argumentum ad id refellendum, quod Gregorius, & multi Patres tradunt ſolam benedictionem & orationem Dominicam adhibuiſſe Apoſtolos ad cōſecrandum, ſumendū & diſtribuendum panē Euchariſticum.

* Chryſ. Hom. 3. de Incompr. T. 1. p. 524. B.C.

Quam addit Apoſtolorum apud Clementem Liturgiam id tacite adfirmare, *ſi vera eſt*, merito addit *ſi vera eſt*. Id enim probe ſit, non ſolum à nobis, ſed etiam à viris ſuæ communionis eruditis, iiſque non paucis negari. De Liturgia Iacobi, idem quoque dicere debuit, quam cum ipſe Bellarminus *à poſterioribus ita locupletatam eſſe* fateatur, *a ut non ſit facile dijudicare, quæ pars eius Liturgiæ ſanctum Iacobum habeat auctorē*; nemo non intelligit, quod has vel illas orationes contineat, eo nequaquam poſſe confici eas ab ipſis olim Apoſtolis fuiſſe in Euchariſtia celebrāda uſurpatas. Falſo autem & Conſtitutiones Clementi, & Iacobo Liturgiam attribui, Goar pro ſua ſolertia, proque ſua eruditione ex eo ipſo Gregorij, quod hic paulo ante memoravit, teſtimonio facile intelligere potuit. Affirmat enim ibi Gregorius, ipſo referente Goare (quod & nos ſupra recitavimus) Apoſtolos *ſola Dominica oratione præmiſſa conſecraſſe & ſacramenta diſtribuiſſe.* Iam vero plane eſt incredibile tantæ eruditionis, tantæque pietatis, ac in Apoſtolos, & in ſuos anteceſſores, Sedemque Romanam reverentiæ atque obſervantiæ Pontificem, vel iſta affirmaturum fuiſſe, ſi Iacobum, unum ex duodecim, ſi

a Bell. de ſcript. Eccl. in Iacobo.

Cap. III. Clementem, primum Romæ Epiſcopum aliud liquido tradidiſſe ſciviſſet. Vnde intelligimus eum & illam Liturgiam, quæ Iacobi, & illas, quæ Clementis Conſtitutiones nunc dicuntur, aut neſciviſſe, aut certe reſpuiſſe ac contempſiſſe. Quo telo pariter quoque confodiuntur, quæ ſub Petri & Marci nominibus nunc vulgo circumferuntur Liturgiæ, ex quibus Gregorius, ſi eas ſciviſſet & pro veris agnoviſſet, certo erat intellecturus, falſiſſimum illud eſſe, quod ipſe tamen pro certo affirmare non dubitavit, Apoſtolos ſcilicet *ſola Dominica oratione premiſſa conſecraſſe*. Non eſt ergo dubitandum iſtas quoque omnes Liturgias Gregorium vel neſciviſſe, vel certe pro ſpuriis ac ſuppoſititiis ſcriptis habuiſſe; quod utrumque pariter incredibile eſt, ſi verum eſſe concedamus, quod hodie nonnulli Latinorum volunt, illas Liturgias vere eorum eſſe auctorum, quorum nomine venditantur. Me vero perſpecta Goaris eruditio plane ſingularis vix ſinit dubitare, quin has ille & alias ejuſdem farinæ merces eo, quo dignæ ſunt, loco ac numero cenſuerit; quod ipſum quoque mihi perſuadet illa cautio, qua hic uſus eſt, cum ex Clementis auctoritate contra ſuam Gregorium pugnans, *Id* (inquit) *affirmat Apoſtolorum Liturgia*, SI VERA EST; *apud Clementem* &c. Atqui ex incertis & dubiis nihil affirmari poteſt. Ergo qui hoc ipſum, ex quo theſin ſuam affirmat, dubium eſſe profitetur Goar, vel ludit & operam ſuam inventos, ſciens volens fruſtra ſpargit, vel (quod ego potius reor) hac lege, *SI VERA EST*, enuntiationi ſuæ apposita, lectorem monitum voluit, aliorum, puta Turriani, & Bovij, & cæterorum ejuſdem cenſus hominum eſſe hoc argumentum, qui Conſtitutiones pro vero ac genuino Clementis fœtu habent; ſuum non eſſe, cui nondum de illius libri veritate liqueat.

b Goar. ub. ſupr. Sed neque mihi quicquam adverſus Gregorianam de Apoſtolis traditionem valere videntur, quæ Goar affert ex Chryſoſtomo c; *Cogita* (inquit) *quid fecerint Apoſtoli, quando ſacrarum illarum menſarum fuerunt participes. An non ad preces & hymnos converſi ſunt? nonne, ad ſanctas vigilias? Nonne, ad longam illam doctrinam, & multa philoſophia plenam?* ἐννόησον, ὅτε μετέλαβον οἱ Ἀπόστολοι τῶν ἱερῶν δείπνων ἐκείνων τί ἐποίησαν. οὐχὶ εἰς εὐχὰς ἐτράπησαν καὶ ὑμνῳδίας; οὐχὶ εἰς παννυχίδας; οὐχ, εἰς διδασκαλίαν τὴν μακρὰν ἐκείνην, καὶ πολλῆς γέμουσαν φιλοσοφίας; Hæc Goar deſcribit, quibus, ut plane aperiatur mens auctoris & verborum ſenſus, continuanda ſunt, quæ ſequuntur, *Tunc enim illis* (inquit) *res magnas & admirabiles narrabat & præcipiebat, cum abiiſſet Iudas advocandos eos, qui ipſum acturi erant in crucem.* τὰ γὰρ μεγάλα καὶ παράδοξα τότε αὐτοῖς διελέχθη καὶ παρήγγειλε, ἀπελθόντος τοῦ Ἰούδα καλέσοντος τοὺς μέλλοντας αὐτὸν σταυροῦν. Ex his jam planum eſt qua de re hic agat Chryſoſtomus; de iis nimirum quæ egerunt Apoſtoli, & ad quæ eos Dominus vocavit, poſtquam nocte illa, qua ab Iuda traditus eſt, ſacram cum eo Cœnam ſumpſiſſent. Quæ enim dicit ἱερὰ δεῖπνα ἐκεῖνα; id eſt *ſacras illas Cœnas*, ſive *ſacra illa convivia*, ea hanc poſtremum Apoſtolorum cum Domino Cœnam ſignificant, tametſi plurium numero expreſſa

c Chryſoſt. Hom l 27. in 1. ad Cor. p.258.B.C.

expreſſa ſint; quod vidit Interpres, qui *ſacras menſas* reddidit, quæ auctor CAP. III.
ἱερὰ δεῖπνα ſacras Cœnas dixerat. Nimirum vel ob rei magnitudinem, vel
ob duplices epulas, quæ in illo uno convivio diſtingui poſſunt, Vnas,
Agni Paſchalis; alteras, Euchariſtiæ; illas veteris, has novi Teſtamenti;
quod *δεῖπνον Cœnam*, & Paulus *d* & nos cum Paulo in ſingulari numero *d* 1. Cor. 11.
dicimus, Chryſoſtomus *δεῖπνα Cœnas* in plurali dicere maluerit. *Cum* 20.
ergo (inquit) *Apoſtoli ſacram illam cœnam ſumpſiſſent, tum converſi ſunt ad*
preces & hymnodias &c. Omnia ex Evangelica hiſtoria clariſſima. Nam
Matthæus & Marcus diſerte tradunt *e* Chriſtum & diſcipulos Cœna illa *e* Matth. 26.
peracta *hymnum dixiſſe*, eoque dicto in montem Oliveti exiiſſe. *Vigilias* 30. Marc. 14.
vero & *preces* eas dicit, quas Chriſtus Apoſtolis eadem illa nocte com- 26.
mendabat, *f Suſtinete hic* (inquit) *& vigilate mecum*; atq; iterum cum eos *f* Matth. 26.
in ſomnum gravatis oculis lapſos inveniſſet, *Vigilate* (inquit) *& orate,* 38. 41.
ne intretis in tentationem. Longam autem, *& multa philoſophia plenam do-*
ctrinam, dicit diviniſſimos ſermones, quos nocte illa (poſtquam Iudas
accepta buccella continuo exiviſſet) Dominus Ieſus apud cæteros Apo-
ſtolos habuit, quoſque Ioannes poſteriori capitis decimitertij parte, &
quatuor inde ſequentibus totis capitulis ad c. 18. initium, complexus lit-
teris ad noſtram memoriam diligentiſſime mandavit. *g* Iam hæc omnes *g* Ioann. 13.
credo ſatis intelligunt, quam ab Apoſtolico Euchariſtiæ officio & Ca- 30. 31. & c.
none aliena ſint, quæ ad omnes, etiam Laïcos, ſuo quodam modo perti- 14. 15. 16. 17.
nent, quicumque Dominicæ menſæ participes facti ſunt; quibus ſcilicet
hoc incumbit, ut apud Domini menſam epulati reliquum illius diei
tempus non in commeſſationibus, aliiſque ludicris & vanis conſumant,
ſed in hymnis & precibus, & doctrinæ ac ſapientiæ Chriſtianæ auditio-
ne, lectione & meditatione caſte ſobrieque exigant; qualiter illam no-
ctem traduxiſſe Apoſtolos poſt ſumptam cum Domino Cœnam apud
Evangeliſtas legimus. Hoc enim agit toto illo loco Chryſoſtomus. Non
iſtic Preſbyteros inſtituit, quo ritu, quibuſve orationibus peragi debeat
ſacra ſynaxis. Omnia plane alia agit. Auditores objurgat, *h* quod poſt *h* Chryſoſt.
ſumptam Euchariſtiam Eccleſia egreſſi ebrietati & commeſſationibus ub. ſupr. B.
indulgerent, *ſemper quidem* (inquit) *ſed maxime in feſtis, quando maxime*
oporteret non fieri. Tunc enim poſt communionem ſtatim excipit ebrietas, &
pauperum deſpicientia. Et poſt quædam alia in eandem fere ſententiam
dicta, *Cum autem in convivio Spiritu ſis paſtus* (cum Spiritum epulatus
fueris) *Satanicas inducis delicias*, πνεῦμα δὲ ἑστιαθεὶς, σατανικὴν ἐπεισάγεις
τρυφήν. Quibus continenter ea, quæ recitavimus, ſubnectit, *Cogita quid*
fecerint Apoſtoli, quando fuerunt participes ſacrarum menſarum facti, &c.
Hæc uſque adeo clara ſunt, ut non poſſim ſatis mirari doctiſſimo Goa-
ri veniſſe in mentem, ut in iſtis verbis ſe nactum putaret, quibus acti-
bus, quibuſve orationibus conſtaret Apoſtolicum Euchariſtiæ officium.

CAPUT IV.

De ſingularum Miſſæ partium novitate diſſeritur. Ac primo Introitum non fuiſſe ante an. D. 423. apud Latinos uſitatum docetur ex Valafrido, Amalario Rabano, Stephano Eduenſi, Bernone, Pſeud-Alcuino, Sigeberto, Micrologo, Hugone Victorino, Radulpho. Tum refelluntur, quæ contra afferuntur à Radulpho ex Caſſiano, cuius locus explicatur, & ab inſcita Radulphi interpretamento vindicatur. Sed & excutiuntur, quæ Stephanus Durantus ex Pſeudareopagita, ex Græcorum Liturgiis, ex Gregorio Nazianzeno, Pſeud-Ambroſio & Micrologo huc ineptiſſime detorſit.

SEd iidem illi Scriptores, quos protulimus, & alij ejuſdem ævi, aliud inſuper teſtimonium de novitate Miſſalis Liturgiæ non minus clarum perhibent, dum ejus partes pæne omnes Euchariſtico Officio à diverſis poſt Apoſtolica tempora auctoribus adjectas eſſe tradunt. Ipſum primo Miſſæ initium, quam à Pſalmo 42. *Iudica me Deus* &c. peccata generaliter confitētes ordiuntur, novum eſſe apparet, ex ipſo Bellarmini ſilentio, qui antiquum eſſe Confeſſionis uſum ante Introitum Miſſæ nullis aliis teſtibus probat, *i* quam Micrologo, qui liber undecimo ſeculo jam præcipiti ſcriptus eſt, & Liturgia Iacobi, quā ipſe, ut nuper diximus, à poſterioribus interpretatam fatetur. Pſalmum quidem 42. hic uſurpatum non fuiſſe, inde patet, quod ante Cæleſtinum, qui an. D. 423. Romæ ſedere cœpit, *ante ſacrificium lectio una Apoſtoli tantum, & Evangelium legeretur*; quod eſt à Valafrido obſervatum; *k* cui cæteri conſentiunt. Amalarius de introitu ad Miſſam; *Hoc* (inquit) *officium addidit Miſſæ Cæleſtinus. Ille, ut in geſtis Pontificalibus continetur, conſtituit, ut Pſalmi Davidis 150. ante ſacrificium pſallerentur Antiphonatim ex omnibus, quod ante non fiebat, niſi tantum epiſtola B. Pauli Apoſtoli recitabatur, & ſanctum Evangelium & ſic Miſſa celebrabatur. Quod nos ita intelligimus, ut ex omnibus Pſalmis excerperet Antiphonas, quæ canerentur in officio Miſſæ. Nam ante inchoabatur Miſſa à lectione.* Rabanus; *m In initio mos iſte cantandi non erat, qui nunc in Eccleſia ante ſacrificium celebratur. Sed tamen* (leg. tantum) *epiſtolæ Pauli recitabantur, & ſanctum Evangelium. Cæleſtinus autem 45. Epiſcopus poſt Petrum Eccleſiæ Romanæ, traditur primus ſtatuiſſe, ut Pſalmi 150. ante ſacrificium pſallerentur Antiphonatim ex omnibus.* Stephanus Eduenſis; *n Cæleſtinus Papa 150. Pſalmos cum Antiphonis cantari inſtituit.* Berno Augienſis, cum eadem de Pſalmis Officio à Cæleſtino adjectis dixiſſet, *o quod* (inquit) *antea non fiebat, niſi tantum epiſtola B. Pauli recitabatur, & ſanctum Evangelium.* Pſeudo Alcuinus eadem, quæ Amalarius, & quidem totidem verbis expreſſa habet. *p* Sigebertus; *q Cæleſtinus 41. Papa Introitus, Gradalia, offertoria, & communiones ex Pſalmis modulari Antiphonatim inſtituit.* Idem alibi

i Bell. L. 2. de Miſſ c. 16. §. Vſum autem.
k Valafr. de reb. Eccl. c. 22. T. 10. Bibl. Patr. p. 680 B.
l Amal. L. 3. de Offic. Eccl. c. 5. Ibid. p. 400. B.
m Raban L. 1. c. 32. de Inſtit. Cleric p. 584. C.
n Steph. Ed. de ſacram. Altar. c. 20. T. 5. Bibl. Patr. p. 394 B.
o Bern. de pertin. ad Miſſ. T. 10. Bibl Patr. p. 698 A.
p Alcuin. Ibid. p. 276. B.
q Sigeb. ad an. D 426.
r Id. al. ad an. 688.

alibi fuſius de Cæleſtino; *r Hic conſtituit, ut Pſalmi David* 150. *ante ſacrificium Antiphonatim canerentur ex omnibus, quod ante non fiebat, niſi tantum epiſtola B. Pauli, & ſanctum Evangelium recitabatur. Ex hoc inſtituto excerpti de Pſalmis Introitus, Gradalia, Offertoria ante ſacrificium communionis inter communicandum cum modulatione cantari cœperunt.* Micrologi auctor de Antiphona ad Introitum; *s Hanc* (inquit) *ad Introitum dici Cæleſtinus Papa in ordine* 45. *inſtituit: cum uſque ad eius tempora ante ſacrificium epiſtola tantum Pauli, & Evangelium legeretur.* Rupertus Tuitienſis: *t Cæleſtinus conſtituit, ut Pſalmi Davidici* 150. *ante ſacrificium canerentur Antiphonatim ex omnibus, quod ante non fiebat: ſed tantum Epiſtola & Evangelium recitabantur.* Hugo de S. Victore; *u Cæleſtinus Papa Pſalmos ad Introitum Miſſæ cantari inſtituit: de quibus Gregorius poſtea Antiphonas ad Introitum modulandas compoſuit.* Hæc ille, ex quibus illud obiter notandum eſt, quæ nunc apud Latinos ad introitum habentur, etiam Cœleſtino recentiora eſſe; cujus inventum ſcilicet a Gregorio annis poſt eum propemodum ducentis interpolatum eſt. Hugonis de Cæleſtino verba nullo mutato apice ſumma fide deſcribit & ſequitur *x* Honorius Auguſtodunenſis. Gulielmus Durantes ipſe expoſita primæ Eccleſiæ in hoc ſacro peragendo ſimplicitate; *ſubſequenter* (inquit) *y Cæleſtinus Papa inſtituit introitum ad Miſſam cantari.* Idem alibi Amalarij hac de re verba nuper recitata ſuppreſſo auctoris nomine deſcribit. Fruſtra hanc vetuſtiorum de Cæleſtiniano inſtituto concordiam pulſat *z* Radulphus Tungrenſis temere affirmans *Pſalmos jam inde ab initio diu ante Cæleſtinum ſervatos*, id eſt *particulatim ante ſacrificium dictos*: idque probat auctoritate Caſſiani Pſalmos & lectiones in diei Dominicæ Miſſa memorantis. Sed ille dum hoc agit, non ſemel peccat: ac inprimis quidem, quod ut ſuum iſtum cantum probet Cæleſtino antiquiorem eſſe, imo ab initio fuiſſe, Caſſianum teſtem citat, Cæleſtino adeo non vetuſtiorem, ut ejus æqualis fuerit. Nam ut obſervavit *a* doctiſſimus Vſſerius, Caſſianum Collationem XVIII. ſcripſiſſe ſub Epiſcopatu Honorati Arelatenſis, hoc eſt an D. 426. Collationis Præfatio docet; ipſe autem ſe *dudum abſolutis Exercitationibus*, opus de Incarnatione ad Leonē ſcribere aggreſſum eſſe dicit; unde intelligimus eum uſque ad an. D. 431. quo habita eſt Synodus Epheſina, vel etiā paulo vlterius vixiſſe. Cæleſtinū vero conſtat anno non toto poſt eā Synodum vivere deſiiſſe. Ridiculus ergo eſt Radulphus, qui ex Caſſiani teſtimonio colligit diu ante Cæleſtinum, imo ab initio Chriſtianiſmi, uſitatū fuiſſe Introitus Miſſalis cantum. Sed ille eo inſuper peccavit, quod quæ laudat verba Caſſiani peſſime accepit. Caſſianus in illo opere, nō cōmunes ac publicos Eccleſiæ univerſæ, ſed Monachaliū Cœnobiorū proprios ac privatos mores ac ritus deſcribit. Ergo, ubi de Dominicæ diei apud Monachos obſervatione dicit: *b Verū ne hoc quidē ignorandū die Dominico unā tantummodo Miſſam ante prandiū celebrari, in qua Pſalmorū atque Orationū ſeu lectionū pro ipſius Collecta, vel cōmunionis Dominicæ Reverentia ſolemnius aliquid ac propenſius impendentes, in ipſa tertiā, ſextamque pariter conſummatam reputant:* in his verbis Radulphus putavit

r Id. at. ad an. 688.

s Microl. c. 1. extr. Ibid.

t Rupert. l. 2. de div. Off. c. 21. Ibid.

u Hug. Vict. l. 2. de Offic. Eccleſ. c. 11. Ibid. p. 1394. A

x Honor. Aug. Gemm. anim l. 1. c. 87 Ibid. pag. 1205.

y Durant. Rational. l. 4. c. 1. & c. 5. fol. 59. col. 1.

z Radulph. Tungr de Can. obſer. T. 10. Bibl. Patr. p. 1153.

a Vſſer. Antiq Brit. c. 11. pag. 313. extr. 314.

b Caſſ. l. 3 de inſtit. Cœnob c. 11.

Cap. IV. *Miſſam* idem eſſe Caſſiano, quod nunc Latinis eſt, officium ſcilicet, ſive ordinem ſacri Euchariſtici; ideoque *Pſalmos atque orationes, ſeu lectiones*, ejuſdem officij partes ſolennes jam tum in publico univerſæ Eccleſiæ cultu fuiſſe. Sed illa erravit. Si enim is eſſet Caſſiani ſenſus, cum dicat *die Dominico unam tantummodo Miſſam celebrari*, & quidem ante *prandium*; ſequeretur in Cœnobiis aliis quidem hebdomadis feriis plures celebratas fuiſſe ſacras Euchariſtiæ Synaxes, die vero Dominica unam tantum; quod longe abſurdiſſimum eſt. Quid ergo eſt? Nimirum Caſſiano (quod Alardus Gazæus vere ad hunc locum monuit) *e Miſſa* hic, ut & alibi non ſemel, quivis eſt Monachorum conventus ad quodvis divinum Officium peragendum; verbi gratia ad Officium Tertiæ, vel Sextæ, vel Nonæ horæ; quibus temporibus Monachi conveniunt ad ſui peculiaris privatique Monaſtici inſtituti officium, tametſi nulla in eo fiat Euchariſtia: quomodo ſupra capite hujus libri quinto *Miſſam Canonicam* dixit pro officio matutino, ſive nocturno toto ex *canone*, id eſt legitime & regulariter peracto. Caſſianus ergo in loco objecto ſignificat Cœnobitas ſemel tantum die Dominico ante prandium in Eccleſiam conveniſſe, & *officium divinum*, ſcilicet ſui monachalis inſtituti proprium, quod aliis diebus ſolebant horis ſtatutis puta tertia & aliis per intervalla exſolvere, ob diei & Euchariſtiæ reverentiam vel plane omittere, vel aliquam ejus partem, puta aliquot illius officij pſalmos lectiones & orationes ad eandem illam horam qua communionem ſacram peracturi ſunt, transferre, iiſque dictis Euchariſtiam continenter inchoare. Unde recte quidem collegeris Pſalmos in iſtis Cœnobitarum propriis tertiæ & ſextæ officiis dictos fuiſſe; eoſdem in ſacro Euchariſtico totius Eccleſiæ communi cantatos fuiſſe, male concluſeris. Nihil ergo erat, quod Radulphus communem auctorum ſe vetuſtiorum de celebrato à Romanis ſine pſalmodia ante Cæleſtinum Euchariſtiæ ſacro aſſertionem pulſaret; vel quod ad eorum dicta cum Caſſiano concilianda ſtramineum illud nobis commentum ſuum excogitaret; quaſi ſcilicet, qui *à Celeſtino conſtitutum* ſcribunt, *ut Pſalmi ante ſacrificium dicerentur*, id eum ſignificent, non quidem inſtituiſſe, ſed jam *conſtitutum & obſervatum à prioribus vel innovaſſe & auctorizaviſſe* (ſic enim ille noſter Tungrenſis Tullius loquitur) *vel emendaviſſe, publicaviſſe, declaraviſſe, aut quid ſimile feciſſe*. Sed hanc, ſane impudentem gloſſam, præterquam quod nulla cujuſquam de veteri memoria ſcriptoris auctoritate nititur, valide inſuper refutant ipſæ Patrum, quibus eam iſte invitis ac reluctantibus aptare fruſtra conatur, diſertiſſimæ voces. Illi enim quod à Cæleſtino inſtitutum aiunt, id ante eum factum fuiſſe præfracte negant; ut ex Valafrido, Amalario, Ruperto Tuitienſi, Bernone Augienſi, Pſeudo-Alcuino &c. intelleximus; partim etiam morem à Cæleſtino inſtitutum in Eccleſia ante eum non fuiſſe dicunt, quod ex Hugone Victorino recitavimus.

e Alard. Gaz. in loc. Caſſ. Vid. eund. in Not. c. 5. L. 5. & in c. 7. L. 2.

Ioannes Stephanus Durantus hujus Radulphi temeritatem ita probavit,

CAP. IV.

bavit, ut eam ipſe multis etiam paſſibus ſit prætergreſſus. Is enim Caſſiano à Radulpho perperam ut oſtendimus, intellecto, alios longe celebriores teſtes adjungit quibus fretus evicturum ſe ſperat Antiphonas è Pſalmis, excerptas longe ante Caſſianum in Miſſa cantatas fuiſſe. Inprimis Dionyſium Pſeud-Areopagitam nobis obtrudit, *d* ſcriptorem ante an. Dom. 532. apud Chriſtianos ignotum & innominatum, ut eſt à nobis alibi *e* demonſtratum. Præterea iſte, quiſquis de cætero ſit, certe Græcorum ſuorum, non autem Romanorum, de quibus nunc à nobis quæritur, jura, mores, & ritus deſcribit. Tum Baſilij, & Chryſoſtomi Liturgias citat, quæ cum liquido ſint à poſterioribus interpolatæ, ac præterea Græcanicæ, minime autem Latinæ Eccleſiæ ſynaxin exhibeant, plane penituſque ſunt ab hac diſputatione removendæ. Idem de Gregorij Nazianzeni ex Oratione XXVIII. teſtimonio cenſendum eſt, quod huc quoque Durantus inauſpicato mox intrudit, quaſi auctor Latinus fuerit, vel de horum ritibus ſcripſerit; Ne jam illud dicam, quod tamen eſt veriſſimum, nihil hunc Gregorij locum ad Euchariſticum ſacrum pertinere. Davidem ille ſibi videri dicit *f* de altari, quod ipſe iſtic memorat, eſſe philoſophatum, cum ait, *g Et introibo ad altare Dei, qui ſpiritualem juventutem meam lætificat.* Altare autem, quod ibi dicit *f* Gregorius, in cœlis eſt, ſpirituale & myſticum, *cujus figuræ ſunt, quæ nunc oculis cernimus; ad* quod *quæ immolatur, oblatio tanto iis, quæ nunc offeruntur, excellentior eſt, quanto veritas umbra antecellit*; Altare denique illud hujuſmodi eſt, à quo Gregorium nemo abſtrahere, quantumvis volens, poterat. Iam ſi de cœleſti illo & æterno altari Gregorius capienda putat illa Davidis verba; equidem non intelligo, qua arte Durantus hinc efficere poſſit Græcos ipſa illa Pſalmographi verba ad initium ſuæ Liturgiæ, quod nunc faciunt Latini, ad altare terreſtre, cantaviſſe. Viderit Durantus apud quos Dialecticos tam male cohærentes ſyllogiſmos nectere didicerit. Non eſt in Ambroſio fœlicior, (ſi is tamen vere eſt Ambroſius) qui de plebe ad communionem poſt perceptum baptiſmum accedente, ita loquitur; *h His abluta plebs dives inſignibus, ad Chriſti contendit altaria, dicens, Et introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat juventutem meam.* Pulchre quidem hæc neophytorum plebi accommodat, in Chriſto juvenum, imo infantium. Atque hæc ſcriptorem equidem puto velle plebem illam in ſpiritu, mente, non voce canere ad ſacram menſam pergentem. Nam hæc ore ceciniſſe Laïcos ad communionem venientes tam inauditum eſt, quam à Duranti ſcopo alienum, qui pſalmum iſtum non à plebe, ſed à Sacerdote cantatum olim fuiſſe probare hic volebat. Neque alia mens eſt ſcriptoris de Sacramentis, ubi pariter Neophytum ſe ad communionem accingentem ita alloquitur; *i Dicet anima tua, Introibo ad altare* Dei &c. *Depoſuiſti peccatorum ſenectutem: ſumpſiſti gratiæ juventutem*; ne jam dicam hoc opus non Ambroſij, ſed auctoris eſſe multo recentioris. Sed in Micrologo ſe Durantus plane mirabilem præbet. Quem enim ipſe paulo ante inter eos auctores

d Steph. Dur. L. 2. de rit. Eccl. c. 11. §. 3.

e L. de ſuppoſit. Dion. libris.

f Greg Nazianz Orat. 28. extr. pag. 484. B.

g Pſalm. 42. 4.

h Ambroſ. de iis, qui init. myſt. c 8. p. 1234. C.

i Id L. 4 de Sacram. c. 2. p 1247. B.

vere

Cap. V. vere ediderat, qui Pſalmos ante Cæleſtinum ad Miſſæ introitum cantatos fuiſſe negant, eundem nunc, ut hanc ipſam (id eſt ſuam) ſententiam refellat, inducit narrantem, k quid ſuo tempore (id eſt annis pæne ſeptingentis poſt Cæleſtinum) in Eccleſia Latina fiat; *Presbyter* (inquit) *cum ſe parat ad Miſſam, inprimis cantat Pſalmos &c. Paratus autem venit ad altare dicens, Introibo ad altare Dei* Pſ. 42. Et his recitatis exclamat, *En quam vetus, & uſitatum eſt initio Miſſæ*, Introibo &c. Eiuſdem eſt ſapientiæ, quod poſtremo Introitum Hieronymo in Eccleſia antiquiorem eſſe inde hariolatur, quod verſiculi quidam, quibus nunc Latini vtuntur in Introïtu, diſcrepent ab editione Latina, quæ *Vulgata* nunc dicitur, quæque Hieronymo tribuitur. Bonus vir neſcivit, quod etiam pueri hodie ſciunt, neque Hieronymi eſſe, quod in vulgata habetur Pſalterium, neque eas ipſas Vulgatæ editionis partes, quæ vere ſunt Hieronymi, ſero, & fere ducentis poſt ejus mortem annis in communem Eccleſiæ Latinæ uſum, receptas eſſe. Ita ergo confutatis & Radulphi, & Stephani Duranti craſſis & inſcitis epichirematis, concluſum jam eſto Miſſæ Latinæ *Introïtum* eſſe, non quod illi volunt, antiquiſſimum, & jam ab ipſo initio, ſed poſt annum à Dominico Natali 423. primo à Cæleſtino inchoatum, à diverſis poſtea auctoribus expolitum, tandem ad eam, quam hodie videmus formam, effictum eſſe.

k Microl. c. 23.

CAPUT V.

II. Novitas. Verſiculum Gloria Patri & Filio &c. novum eſſe in Miſſæ Latinæ introïtu cantari; quarto primum ſeculo, & quidem præcipiti à Damaſo Romæ inventum; in Galliis, an. Dom 529. receptum. Refelluntur quæ à Latinis contra hæc objiciuntur.

l Bell. l. 2. de Miſſ. c. 16. §. Verſiculus, Gloria.

INde Bellarminus pugnat l verſiculum, *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto* &c. qui additur ad Introïtum, eſſe antiquiſſimi in Eccleſia uſus. Ego id facile concedo. Sed hoc nunc non ſimpliciter quæritur; Quæritur, an quo loco hic verſiculus in Euchariſtica Eccleſiæ Romanæ Liturgia hodie canitur, eodem olim jam ab Apoſtolorum temporibus cantatus fuerit. Quam vero Bellarminus ex Theodoreto m & Sozomeno n nobis narrat hiſtoriam de diverſis Catholicorum & Arianorum divinæ glorificationis formulis, cum Antiochiæ in Vigiliis, & aliis congregationibus illi quidem dicerent, *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto*; hi vero, *Gloria Patri per Filium in Spiritu Sancto*: illa, inquam, hiſtoria perperam huc affertur: Quod enim in ea traditur, de eo nemo dubitat; De quo vero dubitatur, id nuſquam in ea apparet; nimirum an in Euchariſtiæ Introïtu Latini jam tum canerent illum verſiculum. Eadem eſt Baſilij ratio, qui formulas, quibus Catholici in Deo glorificando vtebantur rectas eſſe ac legitimas contra Arianos defendit o quidem; nuſquam

m Theodor. Hiſt Eccleſ. l. 2. c. 24.
n Sozom. l. 3. c 19.
o Baſil. de Spir. S. c. 28.

nuſquam vero affirmat jam tum à Latinis ad Synaxeos Introïtum cantatum fuiſſe illum verſiculum, qui nunc ibi cantatur. Mitto, quod hi auctores Græcanicæ Eccleſiæ ritus narrantes perperam nobis obtruduntur de Miſſæ Latinæ antiquitate diſputantibus, ſed Bellarminus Valafridum ait ſcribere, *compoſitum eum verſiculum fuiſſe à Nicæno Concilio; idque ipſum verius putare.* Ego vero & in auctore hoc citando, ejus ſinceritatem nonnihil deſidero: *Affirmant* (inquit Strabo) *multi hymnum iſtum* p *Nicæni Concilij ſacratiſſima ſanctione prolatum, ut omnibus officiis, & orationibus intermixtus, & fidem coæternæ Trinitatis inculcet, & in ſingulis petitionibus ipſa confeſſio melius favorem divinæ exauditionis obtineat.* Quod iſtorum opinionem non dicit ſe probare, eo ipſo innuit eam ſibi parum firmam videri. Sed & quam ibi tangit atque explicat obſervationis diverſitatem, ea arguit non fuiſſe hoc quod iſti affirmabant *Synodi Nicænæ ſanctione prolatum.* Neque enim credibile eſt ullum in formula futurum fuiſſe obſervationis diſcrimen, ſi ab univerſali tantæ auctoritatis Concilio ſancita eſſet. Neque video ſiquid hujuſmodi eſſet ab illis Patribus decretum, cur nemo ex tum multis illius ævi ſcriptoribus decreti meminiſſet; Theodoretus verbi gratia eo ipſo in loco, quem modo nobis à Bellarmino objectum dicebamus. Sed hujus aſſeſſionis vanitatem etiã multo clarius refellit is ipſe Synodi Vaſenſis II. canon, quem paulo poſt ſubjicit Bellarminus. Sic enim illi Patres: *Quia* (inquiunt) q *non ſolum in Sede Apoſtolica, ſed etiã per totum Orientem, & totam Africam, vel Italiam, propter hæreticorum aſtutiam, qui Dei Filium, non ſemper cum Patre fuiſſe, ſed à tempore cœpiſſe blaſphemant, in omnibus clauſulis, poſt Gloria. Sicut erat in principio dicitur, etiã & nos in univerſis Eccleſiis noſtris hoc ita dicendum eſſe decernimus.* Clare ſignificant, quo tempore convenerunt, nondum apud noſtras Gallias receptum fuiſſe, ut iſte verſiculus ita totus recitaretur Synaxeos initio. Annus autem, quo habita eſt Synodus, Chriſti erat 529 aliquanto plus quã ducenteſimus ab acta Nicæna Synodo. Quis credat Gallos noſtros tamdiu neglecturos fuiſſe eum uſum, quẽ à Nicæno Concilio ſancitũ fuiſſe ſcirent? Huc accedit, quod qui Romæ, & Orientis, & Africæ, atque Italiæ morẽ ſuo decreto obtendunt, ij profecto Synodi Nicænę legem nequaq; à prætermiſſuri erant, ſiquam ea de re illi Patres tuliſſent. Vana ergo fuit illa multorũ à Valafrido commemorata quidem, nõ vero & adoptata de Synodi Nicænæ ſanctione ſententia. Ritus hujus formulæ totius ad Synaxeos Introïtum adjiciendæ ex Arianiſmi occaſione, primum in nonnullis Eccleſiis, puta in Antiochena, & aliis Orientalibus, quas plurimũ illa hæreſis turbabat exortus eſt: inde paulatim ad alias manavit, ut cætera de hoc genere ſolent. Itaq; nullo jure Bellarminus repudiavit, quod Pſeudo Alcuinus ea de re attulit, r nimirũ *Hieronymum Damaſo petenti primũ* compoſuiſſe illũ verſiculũ *Gloria Patri, & Filio & Spiritui Sancto*, & cum nequaquã hoc ſufficeret, eodẽ poſtea *Epiſcopo iterum ſuggerente, addidiſſe, adhuc: ſicut erat in principio.* Pſeudo Alcuinum Hugo Victorinus eſt ſecutus: s *Gloria Patri* (inquit) *Nicæna Synodus compoſuit, ſed Damaſus Papa ad Miſſam cantari inſtituit.* Eadẽ habet t Honorius in *Gemma Animæ.*

CAP. V.

p Valafr. Strab de reb Eccleſ. c 25. T. 10. Bibl. Patr. p 688. D.

q Concil. Vaſenſe 2, c 5.

r Alcuin. de div. Off tit. de celebration. Miſſ. T. 10 Bibl. Patr. p. 278. B.

s Hug de S. Vict. ibid p. 1394. B. L. 2. de off. Eccl. c. 11

t Ibid. Gem. An. L. 1. c. 87.

CAPUT VI.

3. Litaniam Kyrie eleiſon &c. novam eſſe, & ad 4. ſeculum ignotam; imo non multo ante an. Dom. 529 receptam videri ex Conc. Vaſenſi 2. Bellarmini de illa Synodo parachroniſmus. Repetitionem Litaniæ, ut novies diceretur, à Gregorio I. inventam videri poſt an. Dom. 590. Auguſtini auctoritatem pro lingua peregrina in ſacris uſu fruſtra hic à Latinis objici.

SEquitur Litania, id eſt ter terna Græcæ invocationis *Kyrie eleiſon* repetitio, quæ apud Græcos quoque in Iacobi, Baſilij, & Chryſoſtomi homiliis, ſed lingua illorum vernacula, & terna tantum occurrit. Apud Romanos vero novam eſſe, vel ipſa ſermonis peregrinitas arguit. Nam mere Græcam eſſe novit, quiſquis Græce ſcit. Κύριε, ἐλέησον. Cur vero Romani Deum hoc loco Græce potius, quam Latine *Domine miſerere* invocarent? Ea profecto mera eſt, & quidem inepta ac puerilis cacozelia, ab Apoſtolis diſerte vetita, præcipientibus *u* nequid peregrinum, neque audientibus intellectum in ſacris Eccleſiæ collectis ſonet. Sed hic uſus etiam ab Eccleſiæ, quæ Apoſtolis ſucceſſit, gravitate abhorret; cujus hæ leguntur apud Origenem voces; *Perſuaſum ſit omnibus, quod germani Chriſtiani Deum Græci Græcis, Romani Romanis, ſinguliqne propria lingua pro viribus precantur & laudant.* πεπείσθω ὅτι οἱ γνήσιοι τῶν χριστιανῶν, ἕλληνες μὲν ἑλληνικοῖς, ῥωμαῖοι δὲ ῥωμαϊκοῖς. καὶ οὕτως ἕκαστος κατὰ τὴν ἑαυτοῦ διάλεκτον εὔχεται τῷ θεῷ, καὶ ὑμνεῖ αὐτὸν, ὡς δύναται. Qua fiducia Celſum Origenes aliud noſtris objectantem calumniæ arguit, & *aliena cum Chriſtianorum rebus confundere* dicit, ita eum provocans, *Oſtendat* (inquit) *quem nos invocemus nomine barbaro?* δεικνύτω τίνα ἡμεῖς βαρβάρως ὀνομάζοντες, ὡς καλοῦντες αὐτὸν εἰς τὴν βοήθειαν: Quæ ut omnes vident, ſtulte ac ridicule noſter jactaret, ſi jam tum Latinæ omni Eccleſiæ ſolenne erat Chriſtum Dominum *lingua peregrina* (id enim eſt Origeni βαρβάρως) quotidie Κύριον & quidem novies repetita prece invocare? Quaſi *Domini* nomen Græce pronunciatum efficacius ſit ac potentius, quam Latine: quæ ſane fuiſſe videtur Durantis Mimatenſis ſententia, ſcribentis * magnam horum verborum *Kyrie Eleïſon* eſſe efficaciam, & apocrypha neſcio quæ de Sancto Baſilio, & Geminiano ad hoc comprobandum afferentis. Abfuit ergo ab omni haud dubie antiquiſſimæ Eccleſiæ Romanæ ante quartum ſeculum cultu hæc peregrino, adeoque ſibi barbaro ſermone concepta Litania. Neque ſane quicquam de ea ante Concilium Vaſenſe ſecundum, apud Latinos legitur, cujus hic eſt tertius à Bellarmino *y* recitatus canon: *z Quia tam in Sede Apoſtolica, quam etiam per totas Orientales atque Italiæ Provincias dulcis & nimium ſalutaris conſuetudo eſt intromiſſa, ut Kyrie eleiſon frequentius cum grandi affectu & compunctione dicatur; Placuit etiam nobis, ut in omnibus Eccleſiis noſtris iſta tam ſancta conſuetudo*

u 1.Cor. 14. ad verſ. 34.

x Orig. L. 8. contr. Celſ. p. 414.

* Durant. Ration. L. 4. c. 12.

y Bell. L. 2 de Miſſ. c. 16. §. ſequitur.

z Conc. Vaſenſ. 2. c. 3.

ſuetudo & ad Matutinas, & ad Miſſas, & ad Veſperam Deo propitio intromittatur. Ex his patet ante illam Synodum (id eſt ante annum Domini 529.) nondum in Gallia ſolenne fuiſſe, ut *Kyrie eleiſon*, vel ſemel in Miſſæ introitu dicerent, quod nunc novies in eo loco ingeminatur. Abnormis enim eſt Bellarmini calculus, qui hanc Synodum in anteriora pro ſua libidine retroagens, eam ſcribit *annis centum & quinquaginta ante Gregorij ætatem celebratam eſſe.* Gregorius enim Papa renunciatus eſt an. D. 590. Synodum vero Decio juniore Conſule (id eſt an. D. 529.) actum eſſe & conſtat ex Actis, & à doctiſſimo viro Iacobo Sirmondo firmatum eſt, & ad id tempus congruunt Cæſarij Arelatenſis, & aliorum ſubſcriptiones. Vnde liquido conficitur ab ea Synodo ad Gregorij Epiſcopatum annos non plures interceſſiſſe, quam unum & ſexaginta ipſe vero Gregorius aliquid etiam in hac Litania novaſſe videtur. Certe ævi ſui hominibus viſus erat eam à Græcis ſumſiſſe; ut ex eo apparet, quod hac de re ita ſe apud Ioannem Syracuſanum Epiſcopum purgat: a *Kyrie eleiſon nos neque diximus, neque dicimus, ſicut à Græcis dicitur: quia in Græcis ſimul omnes dicunt: apud nos autem à Clericis dicitur: à populo reſpondetur: & totidem vicibus etiam Chriſte eleiſon dicitur: quod apud Græcos nullo modo dicitur. In quotidianis autem Miſſis alia quæ dici ſolent, tacemus: tantummodo Kyrie eleiſon, & Chriſte eleiſon dicimus, ut in his deprecationis vocibus paulo diutius occupemur.* Vbi obiter obſervandum eſt, quam male ſuis inſtitutis conſulant Bellarminus, & alij Latini, qui eorum antiquitatem ex Græcorum Liturgiis & libris defendunt: quorum conſortium adeo hic refugit maximus ipſorum Pontifex, ut pro crimine habuiſſe videatur aliquid Græcis in Miſſa ſimile dicere: quamquam ille rumpatur licet, inficiari tamen non poteſt, quin ipſas illas voces, quibus iſta Litania conſtat *Kyrie eleiſon*, à Græcis Latini ſui habuerint. Scio Bellarminum, & alios, ut major ſui ritus ſit antiquitas Auguſtinum hic laudare dicentem b *ab omnibus Chriſtianis Græcis, Latinis, barbaris ſupplicari Deo, ut miſereatur, lingua Græca.* Ego vero iſta apud Auguſtinum ita ſcripta reperire non potui; Hæc quæ recitabo, me apud eum reperiſſe fateor: *ſicut Græca lingua, quod eſt homouſion, una dicitur vel creditur à fidelibus Trinitatis omnino ſubſtantia: ſic una rogatur, ut miſereatur, à cunctis Latinis & barbaris unius Dei natura, ut à laudibus Dei unius nec ipſa lingua barbara penitus ſit aliena. Latine enim dicitur Domine miſerere.* Quorum verborum ſimpliciſſimus hic eſſe videtur ſenſus, liberum eſſe, quod omnium gentium Chriſtiani de Deo & credunt, & ſua ſinguli lingua eloquuntur, id Græco quoque ſermone enunciare. Concinunt, quæ ſequuntur: *ſi enim licet dicere, non ſolum barbaris lingua ſua, ſed etiam Romanis Sibora armen (quod interpretatur Domine miſerere) cur non licet in Conciliis Patrum, in ipſa terra Græcorum, unde ubique deſtinata eſt fides, lingua propria homouſion confiteri, quod eſt Patris & Filij & Spiritus Sancti una ſubſtantia?* Vult Patribus Nicææ, urbe Græca, congregatis, licuiſſe *homouſion* dicere Græce, quo unam eſſe Patris & Filij & Spiritus Sancti

Cap. VI.

a Greg. L. 7. ep. 63.

b Aug. ep. 178. extr. p. 304. D. col. 2.

Cap. VII. ſubſtantiam declararent; qualiter homines, etiam Romanos, nihil vetat *Sihora armen*, in Gothia vel apud Gothos verſantes dicere (ſi illæ quidem voces Gothicæ ſunt, ut creditur) ut ſignificent *Domine miſerere*. Vtcumque ſit, *Litaniæ* (quod ait Valafridus, c & poſt eum Berno Augienſis) d id eſt *Kyrie eleiſon, & Chriſte eleiſon à Græcorum uſu ſumtæ creduntur; quia & Græca ſunt verba, & ea ipſi Græci ſæpius in ſuis iterant Miſſis.* Græcos autem non apparet his in Euchariſtica Liturgia uſos eſſe ante Conſtantij tempora. Ac illi quidem Græca Græci jure & apposite uſurparunt; Latini cur peregrina, quam ſua, maluerint, dicere difficile eſt. Sigebertus videtur e hunc in eorum Miſſis uſum Gregorio tribuere; fortaſſe, quod quoties repetendæ ſint hæ voces, & quod apud Græcos inuſitatam *Chriſti* à *Domino* diſtinctionem primus ordinaverit. Nam verba quidem ipſa *Kyrie eleiſon* jam ante Gregorium uſurpata fuiſſe à Latinis conſtat ex Vaſenſi Canone, quem paulo ante recitavimus. Idem cum Sigeberto ſenſit f Hugo quoque Victorinus: *Kyrie eleiſon* (inquit) *Sylveſter Papa de Græco ſumſit: quod Gregorius Papa ſtatuit ad Miſſam cantari.*

c Valafr. c. 22. B.
d Berno c. 1. B. 698 B.
e Sigeber. ad an. D. 688.
f Hug. de div. Offic. l. 2. c. 11.

CAPVT VII.

4. *Hymnum Angelicum* Gloria in excelſis *&c. Latini mediæ antiquitatis à Teleſphoro Papa in Miſſam immiſſum fuiſſe volunt, vel Pontificalis Damaſini, vel certe epiſtolæ Teleſphori auctoritate freti. Vtriuſque ſcriptoris dubiam eſſe, etiam penes Latinos, fidem. Pontificale hoc ipſo loco quatuor quædam præter omnem veri ſpeciem tradere. Ieiunium 7. hebdomadum; de quo locus in Chronico Euſebij ſub titulum. Quæ in hymno ſequuntur,* Laudamus te, *eſſe etiam multo recentiora.*

Litaniæ in Latinorum Miſſa ſuccedit hymnus Angelicus, *Gloria in excelſis Deo*, &c. quem omnes noni ſeculi, & exinde veteres ſcriptores volunt Liturgiæ ſuæ à Papa Teleſphoro, id eſt paulo poſt an. Dom. 142. inſertum eſſe. Amalarius, g Rabanus, h Valafridus, i Berno, k Sigebertus, l Pſeudo Alcuinus, m Rupertus Tuitienſis, n Hugo à S. Victore, o Honorius, p alij, quos recenſere longum & ſupervacaneum eſt. Bellarminus & cæteri Latini aſſentiuntur, antiquitatis ſpecie illecti. Teleſphorus enim vetuſtiſſimus eſt; qui ſcilicet an. D. 142. Epiſcopus Romæ ordinatus eſt. Nos de hac eius inſtitutione dubitamus. Eſt enim obſervandum omnes illos, quos nominavimus ſcriptores hanc ſuam de Teleſphoro traditionem non aliunde, quam ex duobus corruptiſſimis fontibus hauſiſſe nimirum vel ex epiſtola Teleſphoro à nequiſſimo impoſtore circa initia noni ſeculi ſubdita, una cum aliis multis, quas idem artifex ex eodem luto antiquiſſimis Romæ Epiſcopis immani

g Amal. l. 3. c. 8.
h Raban. l. 1. de Inſt. Cler. c. 32.
i Valafr. c. 22. T. 10. Bibl. Patr. pag. 681 A.
k Bern. c. 2. ibid.
l Sigeb. an. D 68.
m Alc. de div. off. T. 10. Bibl. Patr. p. 276. A.
n Rupert ibid l. 2. c. 21.
o Hug. Vict. de offic. l. 2. c. 11.
p Honor. Gemm. an. l. c. 87.

andacia

audacia affinxit; vel certe ex Vitis Pontificum, quarum liber ipſe, quoque in plurimis vitiatus & interpolatus, vulgo Damaſi Pontificale dicitur. Vtriuſque autem ſcripti teſtimonium pro uno, eodemque habendum eſt. Ipſa enim verba arguunt alterum ab altero hæc, quæ de Teleſphoro ſcribunt, furatum eſſe. Cæterum difficile dictu eſt hæccine ex Pontificali in ſuam Teleſphori epiſtolam traduxerit impoſtor; an econtra ex impoſtoris figmento, Pontificale hoc loco auctum fuerit & interpolatum. Res ex Bellarmini quidem de Pontificali ſententia facilis eſſet explicatu. Cum enim ille ſtatuat *q* Anaſtaſium Bibliothecarium illius libri auctorem eſſe, quem ſub Ioanne P.R. VIII circa an. D. 879 floruiſſe ex illius Papæ vita conſtet; omnino ex Bellarmini opinione ſequitur hæc de Teleſphoro in Pontificale ex ſtraminea illius Papæ epiſtola ab Anaſtaſio traducta fuiſſe, non contra; quia ſcilicet certum eſt illam epiſtolam, & ejuſdem furfuris cæteras non paucis annis antequam floreret Anaſtaſius, editas ac publicatas fuiſſe. Sed de Pontificalis auctore erraſſe Bellarminum invicte dudum demonſtravit *r* doctiſſimus Blondellus noſter, indicatis aliquot ſcriptorum Anaſtaſio antiquiorum locis, in quibus Pontificalis libri teſtimonia citantur. Hoc præterea Blondellus fatetur, neque qui verum amat, quiſquam negaverit, Pontificale & ab ipſo fortaſſe Anaſtaſio; & ab aliis etiam ante Anaſtaſium haud perfunctorie vitiatum & interpolatum fuiſſe paſſim adjectis ad ſcriptoris ſimpliciſſimi verba non paucis alienis, quæ cum poſtea in ejus textum irrepſiſſent, tandem habita ſunt pro genuinis auctoris ſententiis; cui calamitati cum omnis generis libri, tum maxime ij ſunt obnoxij, qui ut hic, vitas & actus veterum nude ac ſimpliciter ex temporum ordine recenſent. His enim à poſteris fere addi ſolent ſiqua à primo auctore omiſſa, ad eos, quorum acta deſcribuntur, pertinere ipſi ſeu vere, ſeu falſo putant. Pontificalis autem librum id vitij paſſum eſſe, oſtendit, ſi vel cætera deeſſent, illa certe immanis variarum lectionum ſylva, quam in noviſſima, eaque clariſſima editione ante viginti annos viri doctiſſimi Lutetiæ ad calcem opuſculi exhibuerunt. Sic ergo habet liber de Teleſphoro verba faciens; *s Hic conſtituit, ut ſeptem hebdomadas ante Paſcha jejunium celebraretur, & Natali Domini noctu Miſſæ celebrarentur, cum omni tempore ante hora tertia curſum nullus præſumeret Miſſam celebrare, qua hora Dominus noſter aſcendit crucem, & ante ſacrificium hymnus diceretur Angelicus, hoc eſt, Gloria in excelſis Deo.* Notant ex Regio & Mazzarinæo codice aliter lectum eſſe; nimirum *ut per ſeptem hebdomadas ante Paſcha jejunia celebrarentur, & ut in Natale Domini noctu Miſſæ celebrarentur, & ut omni tempore ante hora tertia curſum nullus præſumeret Miſſam celebrare; qua ſcilicet hora Dominus noſter aſcendit crucem, & ut ante ſacrificium* &c. ut ſupra. Hæc ultima ſenſum efficiunt à vulgati codicis

CAP. VII.

q Bell. de Script. Eccl. in Damaſo.

r Blond. Apolog. Hieron. de Epiſc. Præfat. p. 26. 27.

s Pontif. Dam. in Teleſph.

t Var. lect. ad calc. Anaſt. de 8. Pontif. p. 253. edit. Par. Reg. an. 1649.

ſenſu diverſum. Hæc enim illud de Miſſa ante tertiæ horæ curſum non dicenda à Teleſphoro inſtitutum ſignificant; Vulgata, jam ante Teleſphorum obtinuiſſe eo innuunt, quod hunc morem Teleſphori de Miſſa in Natali Dominico noctu dicenda decreto veluti diverſum opponunt. Verum hujus libri exigua eſt auctoritas, propter ea, quæ plurima & primæ ejus editioni à poſteris adjecta & admixta eſſe noſcuntur; quo factum eſt, ut Baronius librum pronuntiaverit *u à diverſis auctoribus collectum*, multaque in eo reperiri *inter ſe pugnantia*. Ieſuitæ Moguntini Præfatione in illius operis editionem ſuam fatentur *x* id nonnullis in locis depravatum eſſe adulterina *aliorum adiectione, vel detractione ob ſummam ſuperiorum ſæculorum inſcitiam*. Petrus Aurelius, ſcriptor de Ianſenianorum ſchola aſſentitur *y huius Pontificalis exiguam eſſe auctoritatem*; *Id* alibi *aſt eruditorum iudicio multoties exploſum eſſe.* Cum ergo hoc uno libro nitatur omnis illa tam multorum de nono ſeculo, deque ſecutis inde temporibus ſcriptorum traditio de inſtituto à Teleſphoro Papa cantandi in Miſſo hymni Angelici ritu, ea profecto pro certa ac indubitata haberi non debet. Nam ipſam Teleſphori quæ dicitur, epiſtolam, & repudiarunt jampridem multi, etiam de Latinis, graviſſimi atque eruditiſſimi viri, & de noſtris Blondellus ὁ μακαρίτης luculentiſſime confixit *a* in accuratiſſima earum Epiſtolarum cenſura, quæ primis Sedis Romanæ Epiſcopis ab Iſidoro Mercatore affictæ ſunt. Videtur autem illius epiſtolæ auctor, quæ Teleſphoro tribuit decreta, ea ex Pontificali jam ante ſua tempora interpolato ſumpſiſſe, tametſi ea, ne furtum pateret, nonnihil immutaverit, atque incruſtaverit. Nam cum Pontificale ſimpliciter affirmet Teleſphorum conſtituiſſe, *ut per ſeptem hebdomadas ante Paſcha ieiunia celebrarentur*, ſuaviludius ille noſter epiſtolæ ſcriptor Teleſphorum ſuum facit *b* illud jejunium *Clericis* tantum, non autem omnibus cujuſvis ordinis fidelibus imperare, ac ne jejunium quidem iis ſimpliciter imperare, ſed tantum *ieiunium à carne*. *Cogneſcite* (inquit) *à nobis & à cunctis Epiſcopis in hac ſancta & Apoſtolica ſede congregatis ſtatutum eſſe, ut ſeptem hebdomadas ante ſanctum Paſcha omnes Clerici in ſortem Domini vocati à carne ieiunent.* Sic etiam, quod Pontificale habet Teleſphorum edixiſſe ſimpliciter, ut ante ſacrificium hymnus diceretur Angelicus, ille arte impoſtoris perſonatus Teleſphorus jubet primo *hymnum illum in Miſſis Natalis Dominici noctu ſolenniter decantent*; mox eundem *ab Epiſcopis pro tempore ac loco Miſſarum ſolenniis celebrari*; ita ut videatur hymnum à Presbyterorum Miſſis excludere. Cum ergo tota illa de hymno traditio multos alios, quam hos duos ex ulteriori ante nonum ſeculum memoria teſtes habeat, ambos ignotos, multiſque de cauſæ merito ſuſpectos; eam nobis fruſtra obtrudunt ſequentium temporum auctores. Ac mihi quidem, ut libere dicam quod ſentio, inprimis videtur Pontificalis, liber jam antequam cuderentur illæ Papis affictæ epiſtolæ, interpolari ac vitiari cœpiſſe. Sed neque dubito, quin tota illa è Teleſphori vita paulo ante recitata particula ab aliena manu in hunc locum

u Bar. ad an. D. 69. D. §. 35.
x Præf. in edit. Mog. Anaſt.
y Petr. Aurel. vind. adv. Spong. T. 2. p. 41.
z Id. ibid. Part. 1. Orthod. c. 6.
a Blondell. in epiſt. Teleſ. h.
b Teleſph. ep. ad Epiſc.

loctum inſulra fuerit. Primo, quod res ipſæ, quas illa continet, Teleſphori temporibus (id eſt vix adhuc adulto ſecundo à Chriſti natalibus ſeculo minime congruant. Quale eſt, quod iſte nobis primum narrat præceptum fuiſſe ab illius ævi Epiſcopo Romano ſeptem ante Paſcha hebdomadum jejunium. Id enim apud veros certoſque illius memoriæ ſcriptores inauditum eſt. Si verum eſſet, quod iſte ait, Teleſphorum hanc ſuis Catholicis de jejunio legem tuliſſe; qua fronte omnis poſt cum circiter quadraginta Apollonius Montano pro magno crimine objeciſſet, *c* quod is *ieiuniorum leges tuliſſet?* οὗτός ἐςιν ὁ νηστείας νομοθετήσας. Ut *c* Apoll. apud Euſeb. L. 5. c. 18. p. 184. C. taceam conſtare ex Tertulliano, ne ineunte quidem tertio ſeculo ulla fuiſſe apud noſtros ſtata, & certis diebus quotannis recurrentia jejunia (ſi unum Paraſceves Paſchalis diem exceperis, *quo* (inquit *d* idem ille *d* Tert. de jej. c. 2 p. 702. A. Tertullianus) *e communis, & QUASI publica ieiunij religio erat.* Sed hoc ipſum, quod Teleſphorus edixiſſe fingitur, cum nullis Eccleſiæ Romanæ ullius ſeculi moribus congruit; quam ne Gregorij quidem ævo per plu- *e* Id. de Orat. c. 13. p. 155. A. res, quam ſex ante Paſcha hebdomadas jejunaſſe certum eſt, ac ne nunc quidem per totas ſeptem jejunare. Si de aliquo Græcæ Eccleſiæ Epiſcopo diceret, apud quam per ſeptem ante Paſcha hebdomadas jampridem jejunari ſcimus? minus miraremur; De Romano Epiſcopo, id plane eſt incredibile. Quod abſurdum, ut leniret alter, epiſtolicus nimirum, impoſtor, Teleſphorum fingit non toti Eccleſiæ, ſed ſoli Clero ſuum illud abnorme jejunium præcipere. Itaque Bellarminus eorum opinionem memorans, qui Quadrageſimæ inſtitutionem ad Teleſphorum referunt, ait *f* eam inde forte natam eſſe, *quod Teleſphorus legatur Clericis mandaſſe, ut ſeptem integras hebdomadas à carnibus abſti-* *f* Bell. de bon. op. in part. L. 2. c. 14. §. Tertia ſententia. *nerent*; aſtute diſſimulans in libro longe antiquiori, id eſt in Pontificali, legi, Papam illum *conſtituiſſe*, non quod hic dicit, *Clericis*, ſed ſimpliciter & abſolute, *conſtituiſſe*; non, *ut à carnibus abſtinerent* (quod idem dolo malo ex Pſeudo-Teleſphori epiſtola ſupponit) ſed *ut ieiunia celebrarentur per ſeptem hebdomadas ante Paſcha.* Baronius vero alter quidem, non tamen fœlicius rem gerit. Vult *g* enim hoc Te- *g* Bar. an. D. 136. D. leſphori decreto quadrageſimale jejunium, non tum primum, quaſi rem in Eccleſia novam, *conſtitutum* fuiſſe, ſed quod fideles ab Apoſtolis jam inde à principio traditum omnes ſervabant, tunc ſcilicet decreto edito *à ſuo illo Pontifice fuiſſe ſtabilitum.* Sed iſte ſolens nobis chimaras pingit. Quod enim dicit *quadrageſimale ſuorum ieiunium*, hoc apud Pontificales auctorem nullum eſt. Nam per *ſeptem hebdomadas ieiunare* quod conſtituiſſe dicitur Teleſphorus, id non eſt, ut opinor, *per ſex hebdomadas ieiunare*, quæ vere fuit Romanorum, ſaltem ad Gregorium uſque quadrageſima. Sed & quod Baronius fingit, quæ à Teleſphoro *conſtituta* dicuntur jejunia, ea intelligi jam antea quidem fuiſſe apud Eccleſiam conſtituta, & à fidelibus ſervata, ſed tamen tunc decreto edito *ſtabilia*; ea inquam gloſſa mirifica eſt, quæ non ab aliis credo admittetur, quam ab iis, qui in verba ingentis illius Annaliſtæ

jurati,

Cap. VII. jurati, rationem & ſenſum præter ejus dictata, audire verentur, ne perjurij rei fiant. Quod denique & Bellarminus, & Baronius affirmant, eadem illa quæ de hac Teleſphori conſtitutione ex Pontificali recitavimus, apud Euſebium lege, eo inquam, egregie vel falluntur, vel fallunt. Fateor, in quibuſdam Euſebiani Chronici codicibus ita

h Euſ. Chrō. Lat. edit. Baſil. an. D. 1559. lectum antehac fuiſſe; *h Quadrageſimale ieiunium à Teleſphoro per hoc tempus inſtitutum ac preceptum quidam ſcribunt.* Sed omnis hæc Latini vel interpretis, vel interpolatoris fraus fuit. Nihil iſtorum ſcripſerat Euſebius; Nihil ſcripſiſſe probant, etiam Latinæ interpretationis optimi quique & antiquiſſimi libri manuſcripti, in quibus iſta reperiri negat Ioſephus Scaliger in Animadverſionibus ad hanc Euſebiani Chronici locum ſuis. Itaque & verba iſta de Teleſphoro omnia, veluti ſpuria, etiam ab ipſo Latino Euſebio abeſſe voluit, cujus facti

i Scal. in Chron. Euſ. an. 2148. p. 198. ſui hanc reddit *i* rationem; *Noſtrorum conſilium eſt ſcriptorum codicum fidem ſequi, quorum nullus illa habet.* Pontacus, Valatenſis Epiſcopus, in Euſebiani Chronici editione ſua, verba quidem illa de Teleſphoro retinuit, ſed diverſo à cæteris charactere notata ac diſcrimi-

k Pontac. Not. in Chron. Euſ. p. 612. nata. Tum obſervat MS. libros, quos conſuluit, ſeptemdecim iſtis verbis caruiſſe, & addita fuiſſe aliena manu non dubitat. Perronius Cardinalis ſe jam ante editum à Scaligero Euſebianum Chronicon conjectaſſe narrat, *l* illa de Teleſphoro verba ab aliquo, qui ſe meminiſſet

l Perr. Repl. L. 2. obſ. 2. c. 8. p. 661. ea alibi legiſſe, ad rei memoriam fuiſſe ad hunc Euſebij locum annotata ſuamque hanc (ita enim ipſe vocat) *prophetiam* tandem fuiſſe Scaligerana editione affirmatam. Non eſt ergo dubitandum, quin iſta de quadrageſima, ut Euſebio, ita & Pontificali à poſteris agitata fuerint eodem conſilio, quo tam multa alia Clementi, & cæteris Romæ de prima memoria Epiſcopis, & Dionyſio Athenienſi, & Ignatio Antiocheno, & aliis illuſtriſſimis nominibus ſubdita ſunt, ut tituli antiquitas rebus novis, diu poſt prima ſecula inventis auctoritatem conciliaret. Imo ſero hæc Teleſphoro affiẽta prodit expreſſus ſeptem hebdomadum numerus; cum ſcilicet ſex hebdomadibus, quibus ad Gregorium & ultra, antepaſchalia jejunia apud Latinos omnia peragebantur, præfixa jam eſſet quatuor ante Quadrageſimæ Dominicam dierum obſervatio. Ideo enim impoſtor, non ſex, ſed *ſeptem ante Paſcha hebdomadibus* jejunia celebranda ſcripſit.

Etiam craſſiora ſunt duo alia, quæ ſequuntur, decreta. Prius, ut *Miſſa Natalis noctu fiat*; alterum *ne* de cætero *Miſſa ante horæ tertiæ curſum celebretur.* Quis rei & antiquitatis Eccleſiaſticæ ita eſt imperitus, ut iſta non videat à Teleſphori ævo plane abhorrere? iis, quæ diu poſt eum ſucceſſerunt, temporibus, convenire, cum pace Eccleſiæ reddita, & conſtituta ſolenne eſſe cœpit, non alias quam interdiu, ſynaxes fieri? Secundo enim ſeculo, quo medio paſſus eſt ſanctiſſimus Chriſti Martyr Teleſphorus, familiare ac pæne quotidianum fuit apud noſtros, non modo ante horam diei tertiam, ſed & ante ipſum

dilucu-

diluculum Euchariſtica ſacra peragi. Notum eſt ex Plinio *m* Chriſtianos initio illius ſeculi *ſolitos ſtato die ante lucem convenire*, & ſuæ religionis ſacra agere. Notum ex Tertulliano, *n* ad ejuſdem ſæculi exitum, & ad tertij ſequentis initia manſiſſe eundem morem; *Euchariſtiæ* (inquit) *ſacramentum in tempore victus mandatum à Domino, etiam antelucanis cœtibus ſumimus.* Iſtum ergo, quiſquis fuit, non modo nequam & improbum, ſed etiam ſtultum & bardum fuiſſe neceſſe eſt, qui Legiſlatorem nobis in medium illud ſeculum induxit ea fieri vetantem, quæ apud ſuos quotidie fiebant & ante ipſum ab Apoſtolorum ſucceſſoribus facta, erant, quæque ob continuæ perſecutionis metum & injurias ne aliter quidem fieri poterant. Vidit Baronius inſulſæ legis abſurditatem, & confeſſus multis exemplis conſtare *in ſacris vigiliis noctu ſacrificium offerri conſueviſſe*, ait *o* hæc Teleſphori *accipienda eſſe de his, quæ frequentiori uſu in Eccleſia ſervarentur.* Patronum impoſtor ſe plane dignum nactus eſt. Quas enim ille nobis narrat *ſacras vigilias*? Imo vero ex Plinio, ex Tertulliano & aliis, quos nunc mitto, conſtat non modo *frequentiorem*, ſed *frequentiſſimum*, ac pæne quotidianum fuiſſe Chriſtianorum per illa tempora uſum hunc ipſum, quem Impoſtor, veluti dirum, neque ſine intolerabili audacia uſurpandum damnat, ac vetat, *Vt omni* (inquit) *tempore ante hora tertia curſum nullus PRÆSVMAT Miſſas celebrare.* Quaſi vero *præſumptio* ſit id facere, quod ab omnibus paſſim fiebat; quod neceſſarias cur ita fieret, cauſas habuit; quod denique vix aliter à quoquam fieri per ſummam temporum ac locorum iniquitatem, poterat. Mitto rationis, qua legem ſuam confirmat, manifeſtiſſimam abſurditatem, inde petitæ ſcilicet, quod *Chriſtus crucem hora tertia aſcenderit.* De hora, qua præciſe Chriſtus crucem aſcendit, nihil dico; quod quæſtio ſit obſcura ac difficilis (quanquam vix ullum reperiri putem, qui hora tertia proprie ac præciſe ſumpta, qualiter hunc accepiſſe neceſſe eſt, id factum fuiſſe ſentiat) ſed eſto tamen, quod vult noſter in Pontificali Teleſphorus; Chriſtus crucem hora tertia adſcenderit. An ideo putarunt veteres nefas eſſe Euchariſtiam ante hanc horum facere? Atqui eam ipſi etiam diluculo, etiam hora nona, etiam veſpere, quoties jejunabant, facere ſolebant. Iſtum ergo impoſtorem, qui has Teleſphorum leges ferentem inducit, neceſſe eſt omnis Eccleſiaſticæ antiquitatis imperitiſſimum fuiſſe. Neque vero ſapientius fictum eſt alterum de Natali decretum. Quo enim tempore paſſivus ac quotidianus mos erat Synaxes in antelucanis cœtibus haberi; ſupervacaneæ fuit diligentiæ legem de Miſſis in Natali Domini noctu celebrandis promulgare; Vt illud nunc mittam gratis, & abſurde fingi Teleſphorum Prophetico Spiritu legem hic de Natalitia feſto ferentem, quod nullum adhuc ejus

CAP. VII.

m Plin. L. 10. ep. 97.

n Tertull. de Cor. c. 3. p. 121. D.

o Bar. an. D. 154. §. 2.

Nnnnnnn ævo

Cap. VII. ævo apud Eccleſiam erat, neque niſi multis poſt eum annis fuit; ut vetuſtiſſima Chriſtianiſmi monumenta diligenter inſpicientibus patet.

Supereſt ultimum Teleſphori decretum, *Vt ante ſacrificium hymnus dicatur Angelicus.* Atqui ne hoc quidem decretum illius ævi eſſe poteſt. Conſtat enim ex hoc ipſo Pontificali libro, & ex aliis multis ſcriptoribus, quos ſupra edidimus, ante Cæleſtini tempora (id eſt ante an. D. 423.) non fuiſſe uſitatum, ut hymni in Euchariſtiæ ſacro canerentur; *Tantum* (inquit) p *recitabantur Epiſtola Pauli Apoſtoli, & ſanctum Evangelium, & ſic Miſſa fiebant*, adeoque Cæleſtinum primum fuiſſe, qui (quod ita Pontificali quoque ſcriptum eſt) *conſtituit, ut 150. Pſalmi David ante ſacrificium pſallerentur Antiphonatim, quod ante* (inquit) *non fiebat.* Annotant q in codicibus Regio, & Mazzarinæo MS. poſt hæc ultima verba, *ſed tantum epiſtola Beati Pauli recitabatur*, continenter legi, *& ſic Miſſa fiebant* (omnia Evangelij lectione) *& conſtituit graduale poſt officium ad Miſſam cantari.* Sed utrumvis legas, illud quod dixi, conſtat, ex hujus libri fide Miſſas ante Cæleſtinum ita celebratas fuiſſe, ut recitaretur tantum vel Epiſtola Pauli ſola, vel etiam cum ea Evangelium Vnde liquet falſum eſſe, quod idem alibi liber præferebat jam annis ante Cæleſtinum pæne trecentis ſolenne fuiſſe, ut ante oblationem *hymnus Angelicus* diceretur. Antilogiam jam olim viderat optimus auctor Valafridus; *Si idem hymnus* (inquit) *huius Papæ* (Teleſphori) *temporibus ante ſacrificium cœpit dici, cur longo tempore poſt ſub Cæleſtino legitur tantum ante ſacrificium lectionem Apoſtoli & Evangelium præceſſiſſe, ut ille neceſſario de Pſalmis David Antiphonas, quæ ante ipſas lectiones cantarentur, præpoſuiſſe videatur?* Hæc quidem ille acute & vere; in quibus diſſolvendis multum ſe diuque macerat ac torquet, ſed fruſtra. Simpliciſſima enim ac veriſſima ſolutio eſt; illa, quæ in Cæleſtino habentur, auctoris ſcilicet Damaſo recentioris, & fortaſſe non diu poſt Cæleſtinum ſcribentis, adeoque certioris, vera eſſe; Illa vero, quæ de Teleſphoro in ejus vita leguntur, falſa & ab homine octavi ut videtur ſeculi temere & inſcite huic veteris Pontificalis loco, ut aliis alia multa, immiſſa ac inſerta fuiſſe. Cum ergo ex his pateat, quæcumque in illa ſupra recitata Pontificalis particula habentur; ea vel ab illius ævi uſu, ac moribus abhorrere, vel certe cum alia certa & indubitata traditione pugnare; omnino ſtatuendum eſt, totam illam particulam non eſſe à primo harum ad Damaſum vitarum auctore ſcriptam, ſed ejus operi aliena fraude & manu diu poſtea; ſeculo ut opinor octavo inſertam & immixtam. Cur autem vetuſtiſſimo de primorum Paparum vitis libello eo maxime tempore id vitij oblatum fuiſſe putem, eo adducor, quod ante ſeculi ſeptimi finem nullam videam apud illius ævi ſcriptores

eorum

p Pontif. Dam. in Cæleſt. p. 25.

q Ibid. p. 261. in Var. lect.

r Valafr. de reb. Eccl. c. 22. T. 10. Bibl. Patr p. 581. A.

eorùm fieri mentionem, quæ vel in hac de Teleſphoro; particula, vel alibi de aliis Romæ Epiſcopis valde memorabilia habentur; nono vero & ſequentibus, ita repente, ab omnibus, quoties occaſio occurrit, memorari; pæne à nullo prætermitti. Ac ſupra quidem vidimus, quo ſtudio, quo conſenſu ultimorum quæ dixi, temporum, homines illa de Teleſphoro certatim omnes repetant. Cur nihil tale apud Iſidorum Hiſpalenſem in toto de Eccleſiaſticis officiis opere occurrit, ubi vel de Miſſa ejuſque partibus, vel de Quadrageſima, ejuſque inſtitutione & cauſis agit? Cætera mitto; quæ de hoc argumento multa plura dici poſſent. Quæ dixi ſatis ſunt, ut quivis intelligat dubium atque incertum eſſe, an quod omnes iſti poſtremorum ſeculorum ſcriptores ex falſa illa & ſuppoſititia libri Pontificalis particula affirmant, à Teleſphoro jam olim Apoſtolicis pæne temporibus inſtitutum fuiſſe, ut hymnus Angelicus ante Euchariſtiæ conſecrationem in ſacra ſynaxi cantaretur; multo vero propius eſſe, id in uſum publicum Cæleſtini demum tempore una cum multis aliis ejuſdem generis ritibus induci cœpiſſe. CAP. VII.

Sed quæ poſt hymnum Angelicum apud Latinos ſequuntur, *Laudamus te, Benedicimus te, adoramus te* &c. *Domine Deus rex cœleſtis, Deus Pater omnipotens, Domine Fili unigenite, Ieſu Chriſte, Agnus Dei* &c. *Tu ſolus altiſſimus Mariam coronans* &c. Hæc quis adjecerit Angelicæ doxologiæ, Bellarminus uſque adeo certum eſſe negat Merito. Ipſa enim orationis forma ab antiqua gravitate, antiquiſque moribus aliena, hæc nova eſſe ſatis per ſe clamat. Hilario quidam tribuunt; alij Symmacho Pontifici Romano. Sed unde hæc habent? Sunt enim de his ita opinantes omnes vel noni ſeculi ſcriptores, vel etiam recentiores. Quis non videt parum eſſe idoneos, qui de rebus tam multis ante ſua tempora ſeculis geſtis teſtimonium in alterutram partem dicant? Hilarij etiam nunc multa opera ſuperſunt, ex quibus facile eſt conjicere iſta hymni additamenta nihil minus eſſe, quam Hilariana. Vix enim quicquam finxeris ab illius viri ſtilo & charactere magis alienum. Denique ipſa auctorum, quibus iſta tribuuntur, varietas clamat nihil certi aut firmi eſſe in iſtorum hac de re traditionibus. Itaque Stephanus Durantus tantæ credo, diverſitatis pertæſus, ſpretis cæterorum opinionibus, *At* (inquit) *s verius eſt iſtum hymnum ab Apoſtolis conflatum eſſe ac compoſitum.* Vnde ſcis? inquam *Integer enim* inquit, *fere extat apud Clementem. L. 7. Conſtitutionum Apoſtolicarum cap.* 48. Quicquid enim Stephanus Durantus in illis Conſtitutionibus legit, id non minus Apoſtolicum putat, quam quod apud Petrum vel Paulum in novi fœderis libris præſcriptum extat. Nos ſcimus æra lupinis diſtare; neque id continuo pro Apoſtolico habendum, quod Apoſtolorum nomen præfert. Si viceris iſta apud Clementem illum pſeudonymam διαταγὰ reperiri, fatebor non eſſe nupera; Negabo

s St. Dur. de rit. Eccl. L. 2. c. 14. 5.

Cap. VIII. ideo eſſe Apoſtolica. Contendam ne vere quidem antiqua eſſe, quæ non ab initio fuerunt. Sed inſpiciamus tamen, quid ille Conſtitutionum parens in hoc de quo quæritur, ſynaxeos loco decernat. *s* Fateor apud eum in Liturgia dici, *Gloria in excelſis* (quanquam longe alio, quam apud Latinos loco; nimirum poſt conſecrationem, paulo ante communionem) Quæ vero poſt Angelorum verba ſequuntur apud Latinos, *Laudamus te* &c. eo modo apud Clementem ſequi. Hæc enim ſequuntur, quæ ſunt ab illis diverſa; *Oſanna Filio David. Benedictus, qui venis in nomine Domini* &c. Quod vero Durantus citat ex L. 7. cap. 48. Conſtitutionum editionis Latinæ, id plane eſt ab hac diſputatione alienum. Non enim iſtic Pſeudo-Clemens ſynaxin de qua nunc quærimus, ordinat; ſed preces, mane, veſpere, & in prandio à quovis homine Chriſtiano dicendas proponit; ex quarum ſecunda, Latinæ Miſſæ auctores illa verba, *Laudamus te*, & pauca alia furatos eſſe veriſimile eſt; cætera diverſa eſſe, quiſquis utraque legerit, perſpiciet.

s Conſt. Ap. L. 8. c. 20. (Lat.) 13. (Gr.)

Caput VIII.

6. Novum eſſe, ut aliter Sacerdos, aliter Epiſcopus plebem ſalutet. Novum item, ut quis plurali numero ſalutet, cum vel ſolus, vel cum uno celebrat. 7. Collectarum hodiernarum uſum non eſſe antiquum, ſed à Gelaſio P. R. I. cœpiſſe; à Gregorio I. circa an. D. 600. perfectum eſſe. 8. Novum quoque eſſe ut certæ quadam ex Apoſtolicis, etiam recentius, ut ex Propheticis Scripturis lectiones in hoc ſacro fiant. 9. Ne verſiculorum quidem admixtionem antiquæ eſſe, vel certæ originis. 10. Lectionem Evangelij in hoc ſacro incertæ quoque eſſe originis. 11. Novum eſſe cantari in Euchariſtia ſymbolum, neque in Occidente ante an. D. 855. uſurpatum.

POſt hunc cantum Sacerdos utitur hac ſalutationis forma; *Dominus vobiſcum* vel ſi ſit Epiſcopus, *Pax vobis.* Salutari his vocibus fideles circum adſtantes vetus eſſe, facile concedimus. Salutandi formulam Epiſcopalem à Preſbyterali diſtingui novum eſſe, vel ipſi nos docent, cum ex Concilio Bracarenſi, quod an. D. 563. habitum eſt, hunc canonem citant; *x Item placuit, ut non aliter Epiſcopi, & aliter Preſbyteri populum, ſed uno modo ſalutent, dicentes, Dominus ſit vobiſcum.* Sed neque illud antiquum eſſe putamus, quod in Miſſis ſolitariis, quæ plurimæ apud Latinos & quotidie & paſſim ubique fiunt, ſacerdos, cui vel unus, vel fortaſſe nullus adeſt, *ipſa illa verba, Dominus vobiſcum,* non minus uſurpet, quam ſi confertiſſimam populi præſentis multitudinem alloqueretur. Quod quia non ſani eſſe hominis vel ipſe non ſanus Oreſtes juret, id

x Conc. Bracar. c. 21

Bellar-

Bellarminus, ut purget, recteque ac ſapienter fieri demonſtret, nos ad Petrum Damiani dimittit *y* ſingulari libro probantem iſta tametſi ad plures directa, debere tamen dici etiam ab iis, qui ſoli recitant horas Canonicas. Nos vero ſupra *z* in diſputatione de Miſſa ſolitaria, Petri iſtius non tam rationes, quam ſomnia ſatis confutavimus, & hoc unum ab eo effici oſtendimus, ne plane penituſque Eremitæ & ſolitarij Miſſificantes ſine ratione inſanire viderentur. Vtcumque ſit, id novum neque diu ante Petri tempora (id eſt ante undecimum ſeculum) exortum eſſe illum plures ſalutandi, etiam ubi vel unus, vel nemo adeſt, morem, vel ipſe Petri de hac quæſtione apud Latinos primus, ni fallor, liber docet. Neque enim fieri potuiſſet, ut res tam inſigniter abſurda non aliquos ante illa tempora moveret, ſi jam olim apud veteres in uſu fuiſſet.

Cap. VIII.
y Bell. L. 2. de Miſſ. c. 16. §. ſcribit de hac
z Supr. L. 4. c. 13.

Hinc de Collectis diſſerit *a* Bellarminus; eo nomine per intellectionis figuram quaſdam preces *collectas* vocari, quod in *collecta*, id eſt in Miſſa, ſive Synaxi dicerentur; quæ neque nos repudiamus. *Collectam* enim, plane ut *Miſſam*, dictam eſſe olim ipſam *Synaxin* non dubitamus; quo tempore apud Latinos illius formæ nomina, id eſt participij paſſivi fœmininum genus, uſurpari cœperunt pro ſubſtantivis verbalibus, *miſſa* pro *miſſio*, *collecta* pro *collectio*, *remiſſa* pro *remiſſio*, *aſcenſa* (quod eſt apud Gregorium *b*) pro *aſcenſio*. Vetus eſſe, imo ab initio, ne religioſi apud Chriſtianos conventus ulli abſque precibus fierent, confitemur. Has ipſas, quas nunc Latini habent, *collectas* habuiſſe vetuſtiſſimos Chriſtianos eaſque eodem, quo dicunt ipſi loco & ordine, illos quoque dixiſſe; non probat allatum è Valafrido teſtimonium; imo plane, aliud probat. Dicit enim Valafridus *Collectas diverſos auctores, ut cumque* (leg. *cuique*) *videbatur congruum confeciſſe*; ac tandem *Gelaſium Papam* (circa an. D. 494.) *tam à ſe, quam ab aliis compoſitas preces & ordinaſſe dici; & Galliarum Eccleſias ſuis orationibus uſas eſſe, quæ* (inquit) *& adhuc à multis habentur. Et quia* (inquit) *tam incertis auctoribus multa videbantur incerta, & ſenſus integritatem non habentia, curavit B. Gregorius rationabilia quæque coadunare, & ſecluſis his, quæ vel nimia, vel inconcinna videbantur, compoſuit librum, qui dicitur Sacramentorum, ſicut ex titulo eius manifeſtiſſime declaratur; in quo ſi aliqua inveniuntur ad hunc ſenſum claudicantia, non ab illo inſerta, ſed ab aliis minus diligentibus poſtea credenda ſunt ſuperaddita.* Hæc illa eſt ſcilicet à Valafrido aſſerta Latinarum Collectarum antiquitas; cujus origo à Gregorio eſt circa ſeptimi ſeculi initia. Sed ne Valafridi quidem ætate purus erat & ſincerus Gregorianus Sacramentorum liber; in quo ſcilicet quædam *claudicantia* reperiri poſſe confitetur, quæ vult certo credi ab aliis ſuperaddita; Ego vero etiam ab ipſo Gregorio quædam hujuſmodi in illo libro primum ſcripta fuiſſe, non puto incredibile, cum Gregorius, æque ac Gelaſius, homo ipſe quoque fuerit. Vnde, ut hoc

a Id ibid §. Poſt ſalutatione.
b Greg L. Sacram. in feſt. Aſc.
c Valafr. de reb. Eccl. c. 22. p. 68. T. 10. Bibl. Patr.

Cap. VIII. obiter dicam, patet, quam caute credendum ſit atque confidendum ipſi illi Gregoriano Sacramentorum libro, quem hodie, ut præcipuum jactant ſuarum Miſſarum, ſi non auctorem, certe ordinatorem. Qui enim Valafrido jam ante annos 800. de mendoſis nonnullis & *claudicantibus ſuperadditis* ſuſpectus erat; quis eum poſt tam longa annorum & ſeculorum curricula ſincerum atque integrum præſtabit?

Collectam *lectio ex Propheta vel Apoſtolo excipit.* Nemo dubitat Propheticas & Apoſtolicas Lectiones ſemper in Chriſtianorum Eccleſiis ſonuiſſe; quod docent Iuſtinus, Tertullianus, & Dionyſius hic *d* à Bellarmino citati. An vero, quæ Propheticarum & Apoſtolicarum litterarum particulæ nunc in Latinorum Miſſis leguntur, apud antiquiſſimos eodem quoque loco, ordine, modo ac ritu legerentur; id vero nemo iſtorum definit. Valafridus quidem *certum eſſe* negat, *e quis Lectiones Apoſtolicas vel Evangelicas ante celebrationem ſacrificij primum conſtituerit*; ſeque docet ſolis conjecturis ac ratiocinationibus niti in hujus moris inveſtiganda origine. Illud certe conſtat, quod ille ibidem ex libro Pontificali, & ex Damaſi ad Hieronymum epiſtola adſtruit, non alias primum Lectiones hic adhibitas, quam ex Apoſtolo, & Evangelio; *Poſtea autem* (inquit) *omnibus latius augmentatis, aliæ lectiones, non tantum de novo, verum etiam de veteri (pro ut feſtorum ratio poſcebat) intermixta ſunt teſtamento.* Quin & *ſua memoria & Lectiones, & Collectas, & diverſas laudum ſpecies, jam pæne abundantibus omnibus fuiſſe ſuperadditas.* Neque vero putandum eſt ſecutis poſt Valafridum temporibus deſiiſſe illam humani ingenij, nova ſemper appetentis, pruriginem. Facile erit vltima cum prioribus comparanti multa deprehendere poſt nonum ipſum ſeculum in hac religioſi cultus parte apud Latinos novata fuiſſe.

d Bellar. ubi ſupr. §. Poſt Collectam.
e Valafr. ub. ſupr. p. 681. A.

Lectione finita (inquit *f* Bellarminus) *leguntur aliquot verſiculi, qui ut plurimum ex ſcripturis ſumuntur. Sunt autem eorum quatuor genera. Alij dicuntur* Reſponſorium *ſeu* Graduale; *Alij* Alleluia; *alij* Tractus; *Alij* ſequentia ſeu Proſa; quorum nominum, qui vim & rationem noſſe cupit, hunc ipſum Bellarminum, & Officij Romani expoſitores adeat. Mihi ad præſens inſtitutum ſatis eſt obſervare, quod ipſe hic adverſarius diſerte confitetur, iſtorum verſiculorum inter utramque lectionem inſerendorum univerſalem conſuetudinem non eſſe apud Latinos valde antiquam, adeoque eſſe novam. Agnoſcit Bellarminus, quod erat à Valafrido *g* & Bernone *h* jampridem obſervatum, Reſponſoria & Alleluia, *quæ ante Evangelium cantantur, prohibita fuiſſe canonibus Hiſpanorum.* Canonem autem ſignificant Synodi Toletanæ quartæ undecimum; *i In quibuſdam quoque* (inquit) *Hiſpanorum Eccleſiis laudes poſt Apoſtolum decantantur prinſquam Evangelium prædicetur, dum Canones præcipiant poſt Apoſtolum, non laudes, ſed Evangelium annuntiari. Præſumtio eſt enim, ut anteponantur ea, quæ ſequi debeant. Nam laudes Evangelium ſequuntur propter gloriam Chriſti, quæ per idem Evangelium prædicatur.*

f Bellar. ub. ſupr. c 16 §. Lectione fin.
g Valafr. c. 22. p. 682 C.
h Bern. c. 1. ibid. p. 698. C.
i Conc. Tol. 4. c. 11. T 4. Concil. pag 686.

catur. Circa omnes igitur Sacerdotes hic ordo deinceps retineatur; excommunicationis pœnam ſuſcepturis, qui hunc ordinem perturbaverint. Ex quo (inquit Valafridus) *intelligitur id aliquos tentaſſe tunc temporis, ſed propter novitatem rei, ſtudium eorum nondum fuiſſe à quibuſdam receptum.* Bene. Atque hinc porro diſcimus rem hanc in Eccleſia Occidentali adhuc novam fuiſſe an. Dom.633. quo illa apud Hiſpanos Synodus habita eſt. Sed hinc quoque perſpicimus hallucinari Honorium, qui *Graduale & Alleluia* tradit k *Ambroſium* quidem *compoſuiſſe: Gregorium* vero *ad Miſſam cantari inſtituiſſe.* Neque enim probabile eſt rem à tantis auctoribus profectam & inſtitutam tam duriter excepturos fuiſſe Patres Hiſpanos, proque præſumptione habituros, & qui eam ſecuti eſſent excommunicationi ſubjecturos.

CAP. VIII.

k Honor. Gemm L. 1. c. 88. T. 10. Bibl. Patr.

His peractis lectio fit Evangelica. Quæ autem nunc Evangelij particulæ hoc loco apud Latinos leguntur, an plane eædem olim lectæ fuerint, & quo tempore legi cœperint, ego incertum eſſe puto; neque id à Bellarmino allata veterum ſcriptorum loca definiant; tantum indicant aliquid apud Majores in Synaxi ex Evangelio lectum fuiſſe; quid, quando, & quo Synaxeos loco lectum fuerit non expediunt.

Poſt Lectionem, cantatur Symbolum Synodi Conſtantinopolitanæ, Vniverſalis ſecundæ, quæ an. Dom.381. habita eſt. Symbolum primo baptiſmi proprium fuit; quod a baptizando, ſi adultus eſt, fidei Confeſſio neceſſario requiratur. Idem in Euchariſtia adhiberi novum eſt, & à Græcis primo, ut quidem Valafridus narrat, inventum, à quibus ad Romanos eodem teſte prius tranſivit; ſerius ad Gallos, & Germanos, poſt dejectionem Fœlicis Vrgeliſani hæretici an. Dom. 794. ſub Carolo Magno damnati; quo tempore *idem ſymbolum* (inquit l Valafridus) *latius & crebrius in Miſſarum cœpit Officiis celebrari.* Neque hic tacenda videtur Latinorum in hoc ſymbolo novitas, potiſſima ingentis illius ſchiſmatis cauſa, quod Chriſtianos Orientales ab Occidentalibus in hunc uſque diem dividit, nimirum adjecta Spiritus Sancti in illo ſymbolo Theologiæ, particula *Filioque.* Id autem poſt Leonis demum P. R. IV. mortem factum eſt, id eſt poſt an. Dom. 855.

l Valafr. ub. ſupr. c. 22. p 682. E.

CAPVT

CAPVT IX.

De Offertorio. Id totum eſſe novum. Quinque orationes, quæ in eo habentur, nondum dictas fuiſſe ineunte ſeculo decimo tertio. Apoſtolo repugnare, quod hic plebs reſpondet Amen iis, quæ ne audivit quidem; nedum ut intellexerit. Antiquum quidem eſſe, ſed à præſenti Latinorum fide alienum, quod hic monentur ſurſum habere cor. Novum eſſe, neque ante an. Dom.577. receptum, quod hic dicitur, Gratias agamus Domino Deo noſtro. *Canticum* Sanctus, Sanctus, Sanctus *&c. Ejus apud veteres nullam ante an. Dom.529. mentionem occurrere videri.*

SVccedit Offertorium, ita dictum, *quod inter offerendum cantetur*, inquit m Valafridus. Morem enim jam ab antiquiſſimis temporibus fuiſſe, ut fideles panis & vini munera ad ſacram ſynaxin viritim pro ſua voluntate ac facultate offerrent; eumque morem diu pæne ad ultima ſecula manſiſſe & ſatis conſtat, & nos ſupra n demonſtravimus. Cæterum Valafridus; *Vere* (inquit) o *credimus priſcis temporibus Patres ſanctos ſilentio obtuliſſe vel communicaviſſe; quod etiam hactenus in ſabbato ſancto Paſchæ obſervamus.* Vnde intelligimus totam hanc Miſſæ Latinæ partem, quæ *Offertorium* dicitur, adeo non Apoſtolicam vel antiquam eſſe, ut plane nova ſit, & præter *priſcum Patrum Sanctorum* morem à poſterioribus caſto ſimplicique majorum officio plura de ſuo ſubinde aſſuentibus adjectam; *Quis* autem *ſpecialiter* eam Eccleſiaſticis *officiis addiderit, aperte* (inquit idem ſcriptor) *non legimus* &c. *Sed ſicut ſupra diximus, diverſis modis & partibus per tempora decus proceſſit Eccleſiæ, & uſque in finem augeri non deſinet. Traditur denique B. Gregorium, ſicut ordinationem Miſſarum & conſecrationum, ita etiam cantilenæ diſciplinam maxima ex parte in eam, quæ hactenus, quaſi decentiſſima obſervatur, diſpoſitionem produxiſſe.* Hæc ille vere quidem obſervavit: id tamen minus caute judicavit, quod per iſta novella poſterorum inventa, atque additamenta *Eccleſiæ decus procedere* putavit; quod verius iſtis deteri, imminui, ac fuſcari dixiſſet. Sed in eo profecto nequaquam vanus fuit, quod negat illud Eccleſiaſtici cultus, ut ipſe exiſtimabat, *decus* eo loco ac gradu, in quo jam tum conſiſtebat, manſurum; prædicens *uſque in finem augeri non deſiturum.* Ita ſane accidit, ex inſatiabili humani ingenij ſuperſtitione, ac vanitate; cui ubi ſemel fibula laxata eſt, nullus inde fit figmentorum, adinventionum, devotionū, & cærimoniarū vel finis, vel modus. Nam diu poſt Valafridi tempora in hanc Miſſæ partem inductæ ſunt quinque illæ, quæ nunc in ea dicuntur, orationes. I. *Suſcipe Sancte Pater* &c. II. *Offerimus tibi Domine.* III. *Veni ſanctificator* &c. IV. *In*

m Valafr. ub. ſupr. pag. 683. A.

n Supr. l.3. c.2.

o Valafr. ubi ſupr.

p Id. ibid. p.683. B.

IV. *In Spiritu humilitatis*, &c. V. *Suſcipe Sancta Trinitas*, &c. quas ipſe Bellarminus, tantus licet Latinæ antiquitatis aſſertor, ſcribit neque ad- q Bell. L. 2. de Miſſ. c. 17. §. Offertor.
modum antiquas eſſe, neque in Romana Eccleſia ante annos 500. lectas fuiſſe idque hoc Micrologi teſtimonio, quod capite vndecimo habetur, probat; (*compoſita oblatione in altari, dicit ſacerdos hanc orationem juxta Gallicanum ordinem*; Veni ſanctificator, &c. *Deinde ante altare inclinatus, dicat hanc orationem non ex aliquo ordine, ſed ex Eccleſiaſtica conſuetudine.* Suſcipe Sancta Trinitas. *Romanus tamen Ordo nullam orationem inſtituit poſt offerendam ante Secretam.* Hæc Micrologi liber, vndecimo ſæculo præcipiti poſt Gregorij VII. obitum ſcriptus. Sed inſuper obſervat Bellarminus ne ipſum quidem Innocentiũ P.R. III. (qui circa ſæculi decimi tertij primordia ſcripſit) meminiſſe illarum orationum, ſed tranſire ab Offertorio ad Secretas. Denique quod poſt illas orationes ſive collectas, quibus oblatio Deo commendatur, ſecreto à ſacerdote recitatas, vltima earum verba, hæc ſcilicet, *per omnia ſæcula ſæculorum*, clara voce pronuntiatur, & populus reſpondet *r Amen*, confirmans ſuperiores ora- r Id. ibid. §. Offertorio finito.
tiones, quæ iſtis verbis concluduntur, id inquam totum cum deſerta Apoſtoli diſciplina pugnat: adeoque novum eſt. Hic enim negat *ſ Amen* ſ 1. Cor. 14. 16.
ad tuam benedictionem ab eo dici poſſe, *qui quid dixeris, neſcit. Si benedixeris Spiritu* (inquit) *qui ſupplet locum idiotæ, quomodo dicet Amen, ſuper tuam benedictionem, quoniam quid dicas neſcit.* At Latinorum plebs, quid ſacerdos in ſecretis dixerit, *neſcit.* Quomodo enim ſciret, quod neque audiuit, neque ſi audiviſſet, erat intellectura quia Latine ſcilicet, lingua ſibi ignota, pronuntiatum eſt? Ergo non modo cum recta ratione, & cõmuni hominum ſenſu, ſed etiam cum Apoſtolica ſententia pugnat, quod iſti nunc, & hic & alibi ſæpe inſtituunt, vt populus ad ea *Amen* dicat, quæ adeo non intellexit, ut ne audiverit quidem. Micrologi, cujus caput ſeptimum Bellarminus in hanc ſententiam citat, teſtimonium ad hoc valet, vt illam novitatem ejus tempore (id eſt 11. ſæculo præcipiti) in vſum apud Latinos jam fuiſſe receptum demonſtret; non valet ad hoc vt putemꝰ, novũ apud Chriſtianos nõ eſſe, quod inſtituto Apoſtolico repugnat.

Jam quæ in Præfatione ſequuntur, *Surſum corda*; ℟ *Habemus ad Dominum*, Bellarmino *t* aſſentimur eſſe vetuſtiſſima, quæ ſcilicet Cy- t Bell vb. ſupr. §. Deinde incipit.
priani temporibus jam ſolennia apud noſtros erant. Hæc enim ſunt ſanctiſſimi Martyris ea de re verba; *Quando ſtamus ad orationem* (inquit) u Cypr. de Orat. Dom. p. 228.
vigilare & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis carnalis & ſæcularis abſcedat, nec quidquam tunc animus, quam id ſolum cogitet, quod precatur. Ideo & ſacerdos ante orationem præfatione præmiſſa parat fratrum mentes dicendo, Surſum corda; vt dum reſpondet plebs, Habemus ad Dominum, admoneatur nihil aliud ſe quam Dominum cogitare debere. Fatemur ea ad ſynaxin præfatione uſos illius memoriæ fideles; Præclara ſane & ad rei quidem quæ agitur, veritatem ac dignitatem appoſitiſſima; Latinorum vero de ſacramento dogmati parum conſentaneo; in quo ſi veteres Chriſti ipſius carnem ac ſubſtantiam vere &

CAPVT IX.

realiter ſuper altari conſiſtere cum Latinis crediidiſſent, non videntur piæ plebis mentem *ſurſum* (id eſt in cœlum) ſed in altare humi ſitum fuiſſe evocaturi, qui ſcirent vbi theſaurus noſter Chriſtus eſt, ibi & cor eſſe debere. Itaque Latinis gratulamur, quod inter tam multa in majorum ſynaxi mutata, novata, addita interpolata, hanc ſaltem particulam, tametſi cum novis eorum placitis haud leviter pugnantem, venerandam ejus canitiem & communem omnium Chriſtianorum vſum reveriti retinuerint. Vtinam reliqua Cyprianeæ ſynaxeos exſtarent! Neque enim dubito, quin clariſſimum Latinæ in hoc ſacro novitatis elenchorum ſi illa exſtaret, habituri eſſemus.

De cæteris, *Gratias agamus Deo noſtro*, vſque ad, *Sanctus, Sanctus*, &c. quæ Latini egregiæ iſti præfationi aſſuerunt, nullum Bellarminus Pelagio, P.R.II. auctorem adducit *x* vetuſtiorem; hunc autem conſtat a. D. 577. ſedere Romæ cæpiſſe, quanquam ne ille quidem ſatis nos doceat ea, quæ Latini hoc loco pronuntiant, eadem ſuo quoque tempore fuiſſe pronuntiata. Non aliud dicit, quam ſe inveniſſe nouem, quas mox nominat, *præfationes in ſacro catalogo tantummodo recipiendas* eſſe. Sed & iſtius decreto inſuper habito, decimam de Sancta Maria, Vrbanus P. R. ſecundus circa a. D. 1080. illis novem adjecit, vt nos hic Bellarminus ex Gratiano monet; adeo iſtos novitia delectant, vt eos neque Scripturarum cœleſtium plenitudo, neque majorum 'iorum reverentia deterreat, ab inventis ſuis antiquæ, vel fidei vel diſciplinæ adjiciendis.

x Bell. l. 2. de Miſſa. c 17 6. § Reliqua vero.

Canticum denique *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth*, &c. partim ex hymno Seraphico apud Iſaiam, partim ex feſta Hebræorum Chriſto Hieroſolyma ingredienti applaudentium acclamatione contextum eſt. Bellarminus ex Synodo Vaſenſi hunc de eo Canonem indicat; *y Quod in omnibus Miſſis, z ſeu in matutinis, ſeu in quadrageſimalibus ſeu in illis quæ pro defunctorum commemoratione fiunt, ſemper Sanctus, Sanctus, Sanctus eo ordine, quo modo ad Miſſas publicas dicitur, dici debeat.* Habita autem eſt Synodus a. D. 529. vt eſt ſu... a obſervatum. Neque majorem huic Cantico antiquitatem adſtruit, quod id habeatur in Liturgiis Iacobi, Baſilij, & Chryſoſtomi nomina præferentibus: quod eæ apertiſſime ita ſint interpolatæ, vt quid in iis cujus ſit auctoris certo liquidoque intelligi non poſſit.

y Bell. vb. ſupr. § Finita præfatione.
z Conc. Vaſ. 2. 3.

CAPVT

CAPVT. X.

De Canone. Petrum non fuiſſe ejus auctorem demonſtratur contra Bellarminum & Iſidorum Hiſpalenſem. Notatur illius vafrities in exponenda ſua ſententia, & æquivocatio explicatur. I. Petrus canonem non mandauit litteris, quem ſi condidiſſet, mandaturus erat; quod vtrumque probatur; atque inde obiter demonſtratur ſuppoſititias eſſe eas Liturgias, quæ nunc Petri, Iacobi & Marci nomine circumferuntur.

HActenus quædam veluti proluſio de Miſſa Latina fuit. Sequitur Canon, rei fundus: in quo fit ipſum ſacrum. Nos de nomine ſolliciti non ſumus, quod hic Bellarminus à Gregorij I. epiſtola 63. (alias 64.) L. VII. repetit; *a* vultque eodem ſenſu *regulam Eccleſiaſticam* à Pſeud Ambroſio in 1. Pauli ad Timotheum c. 2. ab Optato L. 2. *legitimum in Sacramentorum myſterio: Ordinem precum* ab Iſidoro Hiſpalenſi dici L. 1. de officiis diuinis c. 15. *Actionem* à Valafrido c. 22. quod vltimum nomen à poſterioribus, æque ac *Canonis* vocabulum paſſim nullo pæne diſcrimine in hoc argumento uſurpatum eſſe annotat. Hæc quæ ſi non plane omnia, plæraque certe vera ſunt, nos indiſcuſſa mittimus: ac ne illa quidem & attingimus, quæ idem in Lutheranos, *impios* vocans, & aliis maledictis, acerbiſque convitiis quæcumque ſplendida bilis ſuggeſſit inſectans pro ſui Canonis veritate magno animi ardore, ac pæne furore declamitat. Quod inſtituti noſtri eſt, id vnum quæremus, an ſit antiquus ille Latinus Canon, id eſt an ab Apoſtolis, vel ab Apoſtolicis viris, qui primo & ſecundo ſæculo vixerunt, traditus & apud Eccleſiam uſitatus fuerit. Ita enim putanda eſt rerum Chriſtianorum *antiquitas*, ut ea merito *antiqua* & ſint & cenſeantur, quæ ab initio fuerunt ab Apoſtolis tradita & à proximis & eorum diſcipulis obſervata: non autem quæ aliquot etiam *multis ante nos ſæculis inſtituti ſunt* (quod de ſuo Canone jactant *b* Tridentini) vel quæ ante ſexti ſæculi finem in uſu eſſe cœperunt: quod velle videtur Bellarminus: Chemnitium noſtrum deridens, ac veluti levitatis & ἀντιλογίας compertiſſimæ reum traducem, quod qui Miſſæ Canonem antiquam eſſe negaverat, idem eundem, & quidem in eodem diſputationis articulo circa a. D. 590. à Gregorio I. perfectum fuiſſe confiteatur. Atqui ſi res ex vero ęſtimetur ipſe riſu multo quam Chemnitius, dignior eſt, qui id in Chriſtianiſmo antiquũ eſſe fingit, quod ante a. D. 590. nondum apud Chriſtianos conſtitutum atque uſitatũ fuit.

Sed miſſo riſu & ludo, rem ipſam ſpectemus. Ergo Bellarminus in primis de auctore: deinde de antiquitate ſui Canonis diſputat. De priori capite ita cenſet ad decernit: *d Primum quidem qui formam aliquam Sacrificij celebrandi, adjunctis nimirum ad verba Domini certis precibus ac*

a Beſſ. L. 2. de Miſſ. c. 18.

b Conc. Trid. Seſſ. 22. c. 4.

c Bell. vb. ſupr. c. 20. §: Supereſt.

d Id. ibid. §. Primus.

Cap. X. *ritibus, Romanæ Eccleſiæ dedit, S. Petrum fuiſſe.* Sed hæc ambigua ſunt & facta veri ſpecie lectorem ludunt. Illud mitto, quod pro certo ac indubitato aſſumit, quod tamen ſatis obſcurum atque incertum eſſe videtur, Petrum ſcilicet Eccleſiam Romanam condidiſſe. Nam etiamſi apud omnes conſtaret (de quo non pauci, neque omnino abs re dubitant) Petrum aliquando Romæ fuiſſe Apoſtolatum exercuiſſe; eo tamen minime efficeretur, ipſum primum vel Eccleſiam ibi fundaſſe, vel celebrandæ Cœnæ Dominicæ certum ordinem tradidiſſe. Profecto ex Pauli Apoſtoli epiſtolis maxime vero ex ea, quæ ad Romanos circa a.D.53. data eſt, multo probabilius videtur Eccleſiam Romę ab aliis miniſtris jam antequam eo veniſſet Petrus, ædificatam ac conſtitutam fuiſſe. Quod ſi, ut eſſe videtur, verius re ipſa eſt, omnino fatendum erit, non Petrum, ſed illum alium quiſquis fuerit, Chriſti Miniſtrum, qui Eccleſiam Romæ condidit, primum eidem tradidiſſet rectum illum ac legitimum peragendæ Euchariſtiæ ordinem. Abſurdum enim eſt & incredibile, qui Chriſtianam Eccleſiam alicubi conſtituit, ei cætera quidem ad religionem pertinentia tradere; ſolennis vero, &, ſi Latinorum quidem dogma admittitur, maxime omnium neceſſarij ſacrificij celebrandi nullum certum ordinem tradere. Sed hæc, quod dixit, mitto. Bellarmino nunc, quod nullo ſibi jure ſumit, tantiſper donemus, Petrum Romæ primum omnium Chriſti miniſtrorū fundamenta fidei jeciſſe Eccleſiamq; credētiū eam ibi conſtituiſſe, ad quā Paulus ſuam illam luculentiſſimam ac longe præclariſſimum epiſtolam ſcripſit: his ita donatis fatebor equidem Petrum Romę id ipſum feciſſe,

1.Cor.11. quod ſe Paulus Corinthi præſtitiſſe ſcribit; *e* tradidiſſe ſcilicet ſuis diſcipulis, quæ à Domino Chriſto acceperat; Vllas alias præterea diverſas à Dominicis ritus, quales in Canone Gregoriano plurimi reperiuntur, Petrum Romanis tradidiſſe, negabo. Stultum enim eſt, etiam ſiquid judico, contumelioſum ſuſpicari Petrum aliud ſuis diſcipulis, quā vel Paulum, vel Iacobum, vel quemvis alium Apoſtolum, tradidiſſe. Abunde eſt, quod illi ſuis omnes ea bona fide traderent, quæ ſe Paulus, adeoq; & cæteros à Chriſto Domino accepiſſe profitetur; in quibus nemo, vt opinor, pius, ac Chriſti vere religioſus, quicquā deſideraverit. Ipſa autem illa, quæ Apoſtoli de Dominicæ Cœnę celebrandæ ordine ac ritu, & à Domino acceperant, & cōſtitutis à ſe Eccleſiis tradebant, habemus à Paulo fideliſſimo ac religioſiſſimo rerū divinarum interprete, literis luculentiſſime cōſignata. Si ergo Bellarm. quā dicit, *ſacrificij celebrandi formam*, ſi *certas* quas adjungit, *preces ac ritus*, illa ipſa intelligit, quæ de Cœnæ Dominicæ actione ſunt à Paulo apud Corinthios commemorata (tametſi *ſacrificij* nuſquam apud Apoſtolum nomen extet, de vocabulo non erimus moleſti) facile cōcedemus ſi hoc loquitur Bellarminus ſanctiſſimum Apoſtolum Petrum formam ſynaxeos, quam ipſe ſacrificium vocat, & *preces* (quas Paulus *benedictionem* dicit) ac denique *ritum* Romanis primum tradidiſſe.

Neque

Neq. hoc credo, Bellarminus negaſſet, quod cum de Paulo ex Scriptura conſtet, de Petro quoque conſtare cenſendũ eſt. Sin aliud his verbis ſuis Bellarminus intellexit; Si *forma*, non eam ſimpliciter loquitur, quæ à Paulo tradita eſt, ſed Latinam, vel Latinæ ſimilem, Paulina multo auctiorem; ſi *preces* eas vel omnes, vel plæraſque dicit, quæ in ſuo hodie Canone habentur; ſi eorum denique rituũ aliquid ſignificat, qui apud Paulum quidem nuſpiam cernuntur, in Græcorum vero & Latinorum ſacris jam pridem abundant ac luxuriant; ſi hæc inquam, adverſarij mens, ſi hic animus ac ſenſus eſt, ut eſſe videtur; negabo hæc hoc ſenſu dicta veri mihi videri ſimilia; rationes & argumenta clara certaque requiram, quibus res tanta demonſtretur. Ille vero nullum aſſertionis ſuæ aliud argumentum edit, quam nudum Iſidori Hiſpalenſis teſtimonium: qui loco à Bellarmino indicato hæc habet: f *Ordo* (inquit) *Miſſæ vel orationũ, quibus oblato Deo ſacrificia conſecrantur, primum à Sancto Petro eſt inſtitutus, cujus celebrationem uno eodemque modo univerſus peragit orbis.* Ego vero teſtem ipſum nego idoneum eſſe, cui de Petri rebus aienti fides habeatur: qui ſcilicet annis plus quam quingentis poſt Apoſtoli martyrium vixit. Hic enim circa a. D. 64. paſſus eſt: Ille a. D. 600. Epiſcopus ordinatus, anno demum 636. denatus eſt. Ergo de Petri rebus quod affirmaret nihil ille per ſe habere potuit. Neceſſe eſt hæc eum, quæ dicit, ut valeant, ab alio aliquo vel Apoſtoli temporis, vel poſt Apoſtolos proximi, intellexiſſe. Atqui autem, à quo hęc didicerit, neque ipſe, neque qui eo nititur, Bellarminus quamquã edit. Nullum autem re vera fuiſſe de primo, vel ſecundo, vel etiam de proxime conſecutis duobus ſæculis, qui hæc de Petro prodiderit, ut alia nunc mittam, illud certiſſimo argumento eſt. quod Gregorius P. R. I. qui Iſidoro aliquot annis vetuſtior eodẽ ſæculo vixit, plane aliud de Canonis Miſſalis origine, deque Apoſtolicæ Euchariſtiæ ratione, ut mox audiemus, tradidit. Nam ſiquis de prima illa Chriſtianiſmi memoria locuples auctor ea de inſtituto à Petro Euchariſtiæ affirmaſſet, quæ ſcilicet Iſidorus, non eſt credibile vel eum Gregorio ignotum futurum fuiſſe quem Iſidorus vidiſſet, vel Gregorium ſiquem hujus cenſus vidiſſet, aliud ſecuturum fuiſſe, quam quod ipſa ab eo didiciſſet. Atqui Gregorius plane aliud ea de re dicit. Neminem ergo extitiſſe illis temporibus auctorem idoneum apparet, è quo Iſidorus iſta, quæ plane à Gregorij ſententia aliena dicit, hauriſſe potuerit. Totum itaque hoc quod de Miſſæ ordine à Petro primum inſtituto dicit Iſidorus, id mera ejus præſumptio fuit, ex ſuo ſibi cerebro fingentis Romanæ quem ſuo tempore apud ſe vel ſervare, vel etiam ad alios propagaſſe putabat Miſſæ celebrandæ ordinem, eum à Petro accepiſſe; quos ſcilicet ab illo Apoſtolo, ut fidem, ita & hunc ritum habuiſſe ex vulgata de Petro illius Eccleſiæ conditore fama, probabiliter ſibi argumentari videretur. Siquid ille Bellarmini ſimile dixiſſet, poſſet ejus oratio commode accipi, & eodem, quo Bellarminiana oratio, modo diſtingui.

f Iſidor. l. 1. de offic. Eccl. c. 15.

CAPVT X.

Nunc ſenſum omnem, verum inquam & rectum, reſpuere videtur Non enim, vt Bellarminus, in genere tantum dicit *Petrum Eccleſiæ Romanæ formam celebrandi ſacrificij aliquam primum dediſſe*; ſed inſuper certo ac proprie definit, quis ſit illarum orationum numerus, quæ ratio, quis ordo, quibus Petrum Miſſam illam ſuam conſtituiſſe nimium profecto temere affirmavit. Cum enim dixiſſet *ordinem Miſſæ, vel orationem quibus oblata Deo ſacrificia conſecrantur, primum fuiſſe à S. Petro inſtitutum*, ſtatim ſic pergit; *Prima EARVNDEM oratio admonitionis eſt ergo populum, vt excitentur ad exorandum Deum. Secunda invocationis ad Deum eſt, vt clementer ſuſcipiat preces fidelium oblationemque earum.* Cæteras ad ſeptem continenter exſequitur. Omnes ergo iſtas orationes, numero ſeptem, eo ſingulas, quo cenſet, argumento atque ordine à Petro fuiſſe traditas ac collocatas ſciſcit. Has enim ſeptem *eaſdem*, id eſt eas ipſas eſſe diſerte dicti, quarum ordinem à S. Petro primum inſtitutum fuiſſe præfatus erat. Id vero recta pugnat cum Gregorij P.R.I. teſtimonio, exſerte tradentis Apoſtolos Euchariſtiam ad ſolam orationem Dominicam conſecraſſe, & cum aliorum non paucorum eadem tradentium ſententia, quorum voces nos ſupra recitavimus. Atque hinc quivis ni fallor, intelligit illam Iſidori opinionem dubium & incertam eſſe, & omni antiquiorum autoritate deſtitutam.

Quæ vero ſubjicit Bellarminus *diverſos Pontifices preces diverſas poſtea addidiſſe*, ſuo illi imaginario Canoni, quem à Petro inſtitutum fingit, id ſponte ſua nunc ruit, quod nullum ſcilicet habet in veterum traditione fundamentum. Multa & à Latinis & à Græcis Ordini ſacræ ſynaxeos à Chriſto inſtituto, & à Paulo Corinthiis tradito poſtea adjecta eſſe fateor; à Petro aliquid præterea, quæ in Scripturis habeatur, de Cænæ celebratione, inſtitutum eſſe nego Nam ſi Petrus *aliquam* quod fingit Bellarminus. *ſacrificij celebrandi formam certis precibus & ritibus adjunctis ad verba Domini inſtituiſſet*, neceſſe habuiſſent eam litteris mandare. Aliter *certæ illæ preces certique ritus* brevi interci diſſent: imo vix vnquam ea ex præſcripta Apoſtoli lege plane ea qua definiverat, forma, modo, atque ordine recitari, atque obſervari potuiſſent; vt in iis omnibus vſuvenire videmus, quæ vni hominum memoriæ abſque ullis litteris committuntur. Itaque latini diligenter præcipiunt, ut celebranti ſemper adſit Miſſalis liber, ex quo ſcilicet omnia recitet, quæ ad ſacram illud pertinent, Gemma Animæ; * *Synodali decreto ſub anathemate eſt præceptum, ut nullus Canonem dicat, niſi in libro, & in ſacris veſtibus, & niſi ſuper altare.* Itaque inter Miſſæ ſuæ *defectus* id eſt vitia, cenſent, g ſi non adſit Miſſale, etiamſi Miſſam, qui celebrat, memoriter ſciat, quam intendit dicere Petrus ergo ſi quam celebrandæ certo ritu, certiſque ritibus Euchariſtiæ formam tradidiſſet, eam haud dubie ſcripto erat conſignaturus; Nihil autem à Petro hujuſmodi ſcriptum fuiſſe, ac ne primis quidem ſæculis tale quicquam fictum eſſe, inde clare certoque intelligimus, quod vetuſtiſſimi Patres, diligentiſſimi ſcriptorum Apoſtolicorum indagatores,

* Honor. Gemm. An. c. 103.
g Miſſ Tit. Defect. c. 10 p 1.

ubi

CAPUT X.

ubi de litterariis Petri monumentis agitur, quæcumq; eo nomine habebantur, ſive vera certaque, ſive dubia vel etiam apocrypha, accuratiſſime enumerant, & à ſe invicem diſcriminant, vera in Scripturarum canonem referentes, aliena abdicantes & ſugillantes nullam plane faciunt formæ illius Miſſalis à Bellarmino ex Iſidoro ſomniatæ mentionem; quam ſiqua vere extitiſſet, non prætermiſſuri, ſed in canonem relaturi erant. Neque enim minoris ſed ut liquet, majoris etiam meriti atque uſus futura illa forma, quam duæ poſtremæ Ioannis epiſtolæ, quas in divinarum Scripturarum ordine ab illis cenſitas conſtat Euſebius, qui in conquirendis & commemorandis Patrum ſe vetuſtiorum de Apoſtolicis Scripturis judiciis, eam ſe diligentiam adhibiturum pollicetur, quam & præſtiſſe ex ejus Hiſtoria videmus, quæ Petri nomen præferrent ſcripta memorans, duas in primis epiſtolas recenſet quæ in ſacro novi teſtamenti codice habentur. tum Actus Evangelium, Prædicationem & Revelationem nominat; ſimulque hæc poſtrema tanquam ficta ac ſuppoſititia expungit. Miſſalis Ordinis, ſive Liturgiæ nullus vel in verorum, vel in fictorum Petri librorum cenſu meminit. Ergo nihil adhuc hujus tituli & argumenti Euſebij temporibus apud Chriſtianos fuit; Nihil adeo Petrus hac de re præter ea, quæ in Evangeliis & in Paulina ad Corinthios epiſtola habentur, Eccleſiæ tradidit; quod ſi tradidiſſet ſcilicet ſcripto, ut oſtendi, non ore tantum fuerat traditurus.

b Euſ. Hiſt. L 3. c. 3. vid. etiam ibid. c. 25.

Idem quoque de illis Liturgiis judicandum eſt, quæ Iacobi & Marci nominibus circumferuntur; quæ ſi ullæ unquam vere à ſacris illis auctoribus eſſent traditæ, inter eorum ſcripta à vetuſtiſſimis ſcriptoribus haud dubie agnitæ ac memoratæ eſſent. Non fuiſſe autem ab iis cognitas ex Euſebio clarum eſt, qui Iacobi quidem epiſtolam, quam habemus, Catholicum à vetuſtioribus memoratam, & Marci Evangelium ab iiſdem luculentiſſime commendatum ſcribit; de hujus vero, vel illius Liturgia nullum verbum facit. Sed & tres illas, Petri ſcilicet, & Iacobi, ac Marci Liturgias fictas à poſteris, neque à divinis illis viris vel ſcripto vel mera voce traditas fuiſſe, illud non obſcure arguit, quod Tertullianus ea recenſens, quæ ſuo ſæculo in ſacramenti utriuſque adminiſtratione præter Scripturam tradita obſervabantur, in baptiſmo quidem *amplius aliquid reſpondere* memorat, *k quam Dominus in Evangelio determinavit*; de Euchariſtia vero quicquam in ejus celebratione vel fieri, vel dici præter ea, quæ vel Evangelium, vel Pauli epiſtola docuit, nullus memorat: quod vel imprimis eo loco dicendum erat, ſi vel Petri, vel Iacobi, vel Marci traditio aliquam præter iſta ritibus ac precibus conſtantem formam adjeciſſet. Ille vero hoc, quod erat ad rem quam ibi tractat palmarium tacet: quod multo levius erat, id quod ſupra jam diximus* duntaxat obſervat, *Euchariſtiam* ſcilicet & *tempore victus*, *& omnibus mandatam à Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu, quam præſidentium*, ab illius ævi fidelibus *ſumi*. Qui Tertullianum norit, non dubitabit illa, quæ tacet ignota ei fuiſſe: quæ ſiqua jam tum vere exti-

i Id ibid. L. 2. c. 23. & ibid. c. 25.

k Tertull. de Cor. c. 3. p. 121. D.

* Supr. c. 1.

tiſſent,

Cap. X. tiſſent, neque neſciturus, neque ſi ſciviſſet, indicta tam opportuno loco prætermiſſurus fuit. Denique huc accedit, quod certæ iſtius Synaxeos formæ ſive à Petro, ſive à Iacobo, aut Marco conſtitutæ nulla in anterioribus quarto ſæculis, ac ne quarto quidem jam adulto mentio vſpiam fiat: cum tamen multa apud illius memoriæ ſcriptores occurrant loca, in quibus non pauca ex iis, ſi tum extitiſſent vtilia & opportuna afferri poterant. Verbi gratia, vbi Epiphanius Aërium preces pro mortuis ex

l Epiph. Hær. 76. 6. 7. 8. p. 911. Eccleſiæ vſu ejicientem oppugnat; *l* quid afferre poterat ad eas conſtituendas validius, quam Petri & Iacobi, clariſſimorum Apoſtolorum auctoritatem? Attuliſſet ergo, ſi eam in promptu habuiſſet; & paratam

m Iſidor. de Eccl. Offic. L. 1. c. 15. ſane habuiſſet, ſi vel Miſſalem illũ ordinem à Petro, vt ex Iſidoro *m* vult Bellarminus inſtitutum vidiſſet, in quo quæ tertia numeratur oratio, ea pro *defunctis fidelibus* fuiſſe dicitur; vel Iacobi Liturgiam legiſſet, in qua diſertiſſimæ ac luculentiſſimæ reperiuntur pro mortuis preces. Orat

n Lit. Iac. T. 2. Bibl. Patr. Gr. Lat p. 11. D. *n* enim iſtic ſacerdos, *vt ſua oblatio ſit in requiem animarum quæ antea obdormierant*, εἰς ἀνάπαυσιν τῶν προκεκοιμημένων ψυχῶν. Item; *Memento* (inquit) *Domine Deus ſpirituum & univerſæ carnis, quorum memoriam egimus, & quorum non egimus, Orthodoxorum ac recte de fide ſentientium ab*

o ibid. p. 17. A. *Abel juſto vſque ad hodiernum diem. Fac eos requieſcere in regione viventium, &c.* μνήσθητι Κύριε ὁ Θεὸς τῶν πνευμάτων καὶ πάσης σαρκὸς, ὧν ἐμνήσθημεν καὶ ὧν οὐκ ἐμνήσθημεν, ὀρθοδόξων ἀπὸ Ἄβελ τοῦ δικαίου μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας αὐτὸς ἐκεῖ αὐτοὺς ἀνάπαυσον ἐν χώρᾳ ζώντων κ. τ. ε. Hæc quibus nihil dici poteſt ad conſtituendas Eccleſiæ pro mortuis preces clarius. Aërio in hac cauſſa non objeciſſet Epiphanius, ſi ea Petri & Iacobi τῶν κορυφαίων Apoſtolici chori vel manu ſcripta, vel ore tradita, & ſumma auctoritate inſtituta ſciviſſet, legiſſet, habuiſſet? Nemo vt opinor, rem tam incredibilem de Ephiphanio dixerit. At ille tamen hic, ut alibi ſolet, magno animi ardore de hoc argumento diſputans, neque Petri, neque Iacobi, neque inſtitutæ ab iis Liturgiæ meminit. Aërio acceptam *à Patribus traditionem* objecta παράδοσιν τῶν πατέρων; *maternam* (id eſt Eccleſiaſticam) *ſanctionem, & patris legem* à Salomone in Proverbiis commendatam affert, & ſine ſcripto traditam à Chriſto & Spiritu doctrinam; quæ dictu quidem facilia, probatu vero difficillima erant. Quanto promptius & ad rem profligandum validius erat voces è Liturgiis afferre, ſi quæ extarent, quas communis totius Eccleſiæ conſenſus pro vere Apoſtolicis haberet? Nullas Epiphanius attulit. Ergo pro certo ſtatuendum eſt nullas tum adhuc fuiſſe vel Petri vel Iacobi Liturgias quas vel ipſe vel vniverſa Eccleſia, vel ab hoc vel ab illo auctore ſcriptas, inſtitutaſque cenſeret.

CAPVT

CAPVT XI.

Non fuiſſe Canonem Miſſalem à Petro inſtitutum, probatur II. duobus Gregorij Rom. teſtimoniis; uno, quo ait Apoſtolos ad Euchariſtiæ conſecrationem non aliam orationem, quam Dominicam adhibuiſſe; Altero, quo precem tradit, quæ ſuper oblationem ſuo ævo dicebatur, non à Petro, ſed à Scholaſtico compoſitam fuiſſe. Refellitur Bellarmini ad prius argumentum cavillatio. Ejuſdem precem pro mortuis Euchariſtica Liturgiæ ab Apoſtolis adjectam eſſe ex Chryſoſtomi teſtimonio concludentis, paralogiſmus coarguitur. Patres ea nonnunquam Apoſtolis perperam tribuere, quæ vel iis ab auctoribus ſuppoſitis tribui legebant, vel ubique paſſim obſervari videbant, vel ipſi ex Scriptura colligi poſſe, tametſi falſo putabant, vel denique à majoribus in ſingulis Provinciis tradita cernebant; idque probatur adductis Epiphanij, Auguſtini, Leonis, & Hieronymi exemplis.

His conſentanea eſt Gregorij P. R. I. de Miſſæ canone traditio, qui ſeptem illas ab Iſidoro memoratas Canonis orationes à Petro inſtitutas eo apertiſſime negat; quod, vt diximus, ſcribit *p morem Apoſtolorum fuiſſe, vt ad ipſam ſolummodo tradō orationē Dominicam oblationis hoſtiam conſecrarent.* Huc accedit, quod eodem loco nos docet precem, quæ ſuper oblationem dicitur (quamque à Petro potiſſimum ac præ cæteris omnibus inſtitutam eſſe decuit, ſi qua vere ab eo inſtituta erat) non à Petro, ſed à *Scholaſtico* quodam compoſitam fuiſſe. Sic enim illic Gregorius, poſt verba quæ recitavimus, pergit: *Et valde mihi inconveniens viſum eſt, vt precem, quam Scholaſticus compoſuerat, ſuper oblationem diceremus, & ipſam traditionem, quam Redemptor noſter compoſuit, ſuper ejus corpus & ſanguinem non diceremus.* Hinc evidenter & neceſſario ſequitur, falſum eſſe, quod nobis Bellarminus obtrudebat, Petrum ad traditum à Chriſto & à Paulo commemoratum Euchariſtiæ celebrandæ ordinem *adjunxiſſe certas preces certoſque ritus*; falſum item eſſe, quod Iſidorus temere prodidit, illum quem dicit ſeptem orationum in Miſſa ordinem à Petro fuiſſe inſtitutum. Gregorius hæc vtriuſque ſomnia refellit, qui non Petro ſeorſum, ſed *Apoſtolis* conjunctim primum hunc celebrandæ Dominicæ Cœnæ morem tribuit, eoſque non *ſeptem*, vt Iſidorus, non *certis*, vt Bellarminus, *orationibus* in eo ſacro vſos eſſe dicit, ſed *ad Dominicam ſolummodo orationem hoſtiam oblationis conſecraſſe*; ac denique eam orationem, quæ ſuper oblationem ſuo tempore in Eccleſia Romana dicebatur, non à Petro, quod iſti vt opinor, maximè ac præcipuè cupiebant, ſed à *Scholaſtico*

Greg. L. 7. ep. 63. Gal. 64.)

Cap. XI. *laſtico* compoſitam fuiſſe tradit. Bellarminus hac objectione turbatus, vehementer æſtuat, multaque fundit parum inter ſe conſentanea, & vix quicquam invenit, in quo pedem figat. Ad priorem partem primo dicit, q *non deeſſe, qui negent Apoſtolos vnquam ad ſolam Dominicam orationem Euchariſtiæ myſterium celebraſſe*; quaſi diceret, non deeſſe, qui reſpondeant, mentitum eſſe Gregorium; certè rem falſam ſcripſiſſe; qui ſcilicet quod iſti negant, id ipſe liquido diſerteque affirmet. Quod vero ex iſtorum, vt opinor, ſententia addit r Bellarminus *videri Gregorium hac accepiſſe ex Hieronymo in libro contra Pelagianos*, quo loco *Apoſtolos* quidem ſcribit *Dominico præcepto ad celebrationem Euchariſtiæ adhibuiſſe orationem Dominicam*, illud vero, quod ait Gregorius, non dicit *ſolum eos orationem Dominicam adhibuiſſe*; id inquam, totum merum eſt ſomnium, & quidem ſtultum atque abſurdum. Iſta enim non cohærent, vt hæc Gregorius, quæ dicit, ex Hieronymo acceperit, & tamen aliud ſcribat, quam quod apud Hieronymum legitur, omninoque neceſſe eſt, ac Gregorium, qui ita reſpondent, vel valde tardum craſſumque fuiſſe fingant, qui ea ſe apud Hieronymum legere putaverit, quæ apud eum nulla ſunt, vel certè Sophiſtam & verſipellem, qui lectoribus ſuis falſa pro veris; dubia pro certis propinet. Denique omnis iſtorum, quiqui ſint, hariolatio vna ipſorum libidine, vno Miſſalis antiquitatis ſtudio nititur. Nihil enim Gregorius de Hieronymo, quem ſi eorum, quæ dicit, auctorem habuiſſet, nominaſſet profecto, vt paulo ante de re alia in hac eadem epiſtola nominaverat. Sed Bellarminus protrahendi tantum temporis gratia, hanc iſtorum, quos non nominat, ſolutionem adduxiſſe videtur; quam ipſe ſcilicet improbabilem judicaſſe eo arguitur, quod mox ait, ſ *non facile repudiandum eſſe, quod S. Gregorius ſcripſit; neque eum veriſimile tantum virum non animadvertiſſe, quod Hieronymus ante ſcripſiſſet.* Rectè quidem ille, ac vt ea veneratione dignum erat, quam Gregorio Latini ſummam deferunt. Sed ſi hæc recta ſunt (vt ſunt ſane) cur Bellarminus tempus terit in iis adverſus Gregorianum teſtimonium adducendis, quæ prava ipſe & ſophiſtica eſſe judicat? Cur ea quæ ipſe refellit, tamen non repudiat? Cur tametſi confutata confeſſaque, in ambiguo dimittit, velut incertus, an non fortaſſe vera ſint? Ita enim ille loquitur; vt dubium apud Lectorem maneat, ſtare ne illa, an cadere, admitti an rejici debeant, quæ ipſe ex innominatis illis auctoribus retulit; cum aliam nihilo verecundiorem ſolutionem adducturus ſic præfatur; *Sed quicquid de hoc ſit, reſpondeo, quod non ſemel ſupra docuimus, Apoſtolos initio ſolam orationem Dominicam ad verba conſecrationis in myſterio Euchariſtiæ addere ſolitos; tamen poſtea eoſdem Apoſtolos multa alia adjunxiſſe.* Nos vero hoc loco, non quid Bellarminus doceat, quærimus (de quo nemo ambigit) ſed quid ſcripſerit Gregorius. Apud hunc autem lego, *Mos Apoſtolorum fuit, vt ad ipſam ſolummodo orationem* (Dominicam) *oblationis hoſtiam conſecrarent*; Illud, quod docet Bellarminus, *hunc Apoſtolorum*

q Bell L. 2. de Miſſ. c. 19. §. Secundo objicit.

r Ibid. §. Hoc argument.

ſ Ib. ibid. § Sed quicquid.

lorum initio tantum morem fuiſſe; multo vero etiam minus, quod idem ille vult, *Poſtea Apoſtolos multa alia adjunxiſſe*; hæc inquam, Bellarminiana, nuſquam apud Gregorium vel hic vel alibi lego. Itaque debuit adverſarius, ſiquid nobis præter ea, quæ in objecto Gregorij loco habentur, perſuadere vellet, id ex ipſo Gregorio probatum ac demonſtratum dare. Quod enim orationem pro defunctis ab Apoſtolis in ſacræ Synaxeos celebratione *adjunctam fuiſſe*, ſumens inde argumentatur Gregorium non putaſſe Apoſtolos ſemper retinuiſſe primum illum ſuum morem orationis Dominicæ ſolummodo in Euchariſtiæ adminiſtratione adhibendæ; eo inquam, vehementer peccat, quod ſic ratiocinando rem obſcuram per aliam obſcuriorem, & apud nos improbabiliorem probare inſtituat; quod eſt in diſputando longe vitioſiſſimum. Vnde enim habet Gregorium ſenſiſſe Apoſtolos ſacræ Synaxeos ordini preces pro mortuis adjeciſſe; Tam, Cur rem Apoſtoli, ſi Latinis credimus, tam in Eccleſia neceſſariam, non ab ipſo ſtatim initio diſcipulis ſuis tradiderunt? An legitimam, vtilem, neceſſariam nondum ſciebant? Nemo dixerit poſt acceptum Pentecoſtes die mirabile illud Spiritus S. donum, quicquam eo latuiſſe, quod nos doceri vel vtile, vel etiam neceſſe eſſet. An hoc mortuis ſolatium ac ſubſidium inviderunt? Impium eſt hoc de viris divinis vel ſuſpicari. Quod ergo fatetur Bellarminus iſtas pro mortuis preces non fuiſſe ab Apoſtolis in Euchariſtiæ celebratione initio vſurpatas; id ipſum (inquam) arguit ne poſtea quidem vel alias ab iis hoc loco vſurpatas fuiſſe; quæ ſcilicet in hoc ſacro ſiquando adhibendæ erant, jam ab ipſo ſtatim initio adhibendæ erant; quibus Eccleſia, ſi iſtos audis, ne puncto quidem temporis carere poſſit. Sed illi videntur de ſanctiſſimis Apoſtolis nihil, quam de ſuis Papis majus aut divinius ſentire. Qui enim hos vident titubare interdum, neque omnia ſtatim proſpicere, ſed primo fere rudia plæraque edere; mox die docente adjectis quæ deeſſe ſentiunt, paulatim perficere; Apoſtolos eadem quoque ratione in tradendo Chriſtianiſmo verſatos eſſe putant, multa inordinata; quædam mutila, non pauca vel imperfecta, vel impolita tam in fide, quam in moribus ac diſciplina initio tradidiſſe; poſtea ipſis rerum experimentis edoctos inſtituta ſua expoliviſſe, & quibus morte præpediti vltimam manum imponere non potuerunt, ea Papis Romanis, Petri ſui Monarchæ, ſucceſſoribus ac vicariis in æterna vrbe æternis, in alta illa pace, qua eos olim diutiſſime fruituros prævidebant, abſolvenda, & omnibus ſuis partibus ac numeris perficienda reliquiſſe. Sed illi dum ſic inſtituunt, longe à vero aberrant. Alia enim eſt Apoſtolorum, alia cæterorum, qui iis in docendo ſuffecti ſunt, ratio. Illi Spiritus Sancti luce ac magiſterio præeunte omnia gerebant, quæ ad Chriſtianiſmum conſtituendum pertinebant; Hi ratione humana, quæ vtilia ſint, indagant; vt hos tempore & experimentis ad ſua perficienda agere nihil mirum ſit, illis nihil iſtis ſubſidiis opus fuiſſe certum ſit; quibus ſcilicet ea, quæ conſtituenda erant, non mens humana, ſed

CAP. XI.

CAP. XI.

Dei ſpiritus, omnis ſapientiæ fons revelabat. Itaque Paulus quæ docebat ea affirmare non dubitat, *t* eo valere, *vt exhibeat omnem hominem perfectum in Chriſto Ieſu.* Hanc autem perfectionem ipſis ſtatim, & ab ipſo initio, quo Spiritu Sancto adveniente conſummati ſunt, donatam fuiſſe cœlitus, omnes pij confitentur, vt abſurdum ſit eos putare in ordine ſynaxeos primum conſtituendo, aliquid quod eſſet vel neceſſarium, vel ſalutare prætermiſiſſe. Neque quicquam contra hæc valet, quod affert Bellarminus, Chryſoſtomum ſcilicet ſcribere *u Apoſtolos non fruſtra edixiſſe, vt in venerandis ac tremendis myſteriis memoria eorum fiat, qui deceſſerunt.* Primo enim de Gregorio quæritur; non de Chryſoſtomo. Gregorium adverſarius demonſtrare debuerat vel hic vel alibi docentem preces ab Apoſtolis in Sacra Synaxi pro mortuis factas; vt quæ ejus verba objecimus, Apoſtolos ad ſolam precem Dominicam ſacra dona conſecraſſe, cum hac exceptione eſſe intelligenda probaret, initio quidem ita inſtituiſſe, poſtea vero etiam alias etiam orationes, ac illam nominatim, quæ fit pro defunctis, adjunxiſſe. Gregorius vero abſolute affirmat *morem Apoſtolorum fuiſſe, vt ad ipſam ſolummodo orationem* (Dominicam) *oblationis hoſtiam conſecrarent.* Non dicit *initio* vel *primo* ita conſecraſſe; Simpliciter dicit hunc fuiſſe *Apoſtolorum morem.* Ac ille quidem merito ſic ſenſit. Neque vero eſt, quod quis putet Apoſtolos hoc edixiſſe, vt preces pro mortuis illi ſuo Euchariſtiæ celebrandæ ordini adjungerentur. Vnde enim hoc probari poteſt? Nullum in omnibus novi fœderis libris, certiſſimo Apoſtolicarum inſtitutionem inſtrumento, hujus additionis veſtigium apparet, nullum in Eccleſiaſticis ſecundi, tertiive etiam ſæculi monumentis, Apoſtolicæ hujus legis, quæ fingitur, documentum. Quid ergo, inquis. Eſt-ne mentitus Chryſoſtomus, qui id, quod tu negas, affirmat? Ego quidem mentitum, abſit ut dicam virum optimum ac candidiſſimum, quod non aliorum eſt, quam improborum: Deceptum aliqua veri ſpecie erraſſe, & imprudentem aliquid à vero alienum ſcripſiſſe, quod etiam bonis, etiam Sanctis ſæpe accidit, haud equidem vetear dicere. Epiphanio idem, ſed in alia re, peccatum excidit; *Quæ* (inquit) *ſynaxes peraguntur quarta ſextaque feria ac Dominica ab Apoſtolis inſtitutæ ſunt: quarta item & ſexta feria jejunium ad horam uſque nonam.* De Dominica quod dicit, verum eſt: Quod de feriarum quartæ & ſextæ Synaxi ac jejunio, id ne ſuo quidem interpreti Ieſuitæ Petavio perſuaſit: *Quod Epiphanius* (inquit) *admonet triplicem illam ſynaxin dierum totidem ab Apoſtolis eſſe traditam, haud ſcio, an ſatis certo conſtare queat. Nam primis Eccleſiæ temporibus, unus duntaxat Dominicus dies ad eam rem obſervatus videtur.* Atque id poſtquam ex 1. Cor. 16. & ex Iuſtini Apologia probavit: *Quare magis id* (inquit) *ex privato Eccleſiæ cuiuſque ritu, quam ex communi Apoſtolorum Præſcripto derivatum exiſtimo, ut quarta, ſextave feria, aut etiam ſabbato Synaxes, conventuſque fierent*

Hæc

t Col. 1. 28.

u Chryſ. Hom. 3. in Phil. 2. p. 32. B.

x Epiph. Expoſ. fid. §. 22. p. 1104.

y Pet. ad loc Epiph. Not. p. 355.

Hæc ille. Epiphanio Pſeudo-Clemens Conſtitutionum auctor impoſuiſſe videtur, apud quem Apoſtoli finguntur ζ præcipere quartæ ſextæque feriæ jejunium, & ſabbati atque Dominicæ ſolennem obſervationem. Fieri poteſt, ut Chryſoſtomo idem quoque liber fraudi fuerit, & Apoſtolos orationem pro defunctis in Synaxeos celebratione fieri juſſiſſe perſuaſerit, qui ſcilicet in eo opere, *a* ubi Euchariſtiæ ſacrum faciunt, preces pro defunctis non ſemel fundunt. Quanquam & aliæ eſſe potuerint cauſæ, cur in eum errorem de Apoſtolica precum pro mortuis inſtitutione inciderit. Fatendum enim eſt Patres Apoſtolis ſua & majorum ſuorum inſtituta mira facilitate imputaſſe. Siquid enim in communi Eccleſiæ totius uſu eſſet, quod à nullo tamen Concilio fuiſſet inſtitutum, id Auguſtinus *rectiſſime credi* decernit, *b non aliæ quam Apoſtolica auctoritate traditum* fuiſſe. Si hanc regulam in dijudicanda rituum Eccleſiaſticorum antiquitate ſequutus eſt Chryſoſtomus; non eſt mirandum, quod preces pro mortuis inſtitutas ab Apoſtolis eſſe putaverit; quarum uſum apud omnes paſſim Chriſtianos & ſuis temporibus & ſuperioribus jam inde à Tertulliani ævo invaluiſſe videbat. Quam ſit autem fallax Auguſtiniana illa regula, ne cætera commemorem, duo certe ritus, de quibus à nobis ſupra diſputatum eſt, apertiſſime oſtendunt. Demonſtravimus *c* enim apud omnes Græcas Latinaſque Eccleſias hunc morem obtinuiſſe jam à tertio ſeculo, ut parvulis ſtatim à baptiſmo Euchariſtia adminiſtraretur, ac ut ſacræ particulæ volentibus adultis fidelibus ſecum offerendæ, domi quamdiu liberet, vel aſſervandæ vel ſumendæ traderentur. Itaque cum neuter ritus ab ullo Concilio inſtitutus reperiretur, qui Chryſoſtomi & Auguſtini ævo Chriſtiani vivebant, iis ex illa regula rectiſſime credere licebat utrumque uſum non alia, quam Apoſtolica auctoritate fuiſſe inſtitutum; quod tamen ne ipſi quidem Latini falſum eſſe negaverint, qui utrumque uſum jamdudum ab aliquot ſeculis abrogarunt. Sed & ſibi hac in parte veteres eo uſque indulſiſſe cernimus, ut ſiquid quod apud ſuos ſolenne eſſet, ipſi Apoſtolicis Scripturis congruere, quantumvis levibus, fallacibuſque non tam argumentis, quam argumentorum umbris adducti judicarent, id ſtatim confidentiſſime pro inſtituto Apoſtolico haberent. Qualiter Leonem P. R. I. ſupra *d* vidimus morem Romæ & alibi paſſim receptum, ut baptiſmus citra ſingulares cauſarum occurrentium neceſſitates, non aliis quam Paſchæ & Pentecoſtes diebus celebraretur pro *Apoſtolica inſtitutione* cenſere, *e* & aliis præter hos diebus baptizantes ſiculos graviter objurgare, veluti *ab Apoſtolicæ conſuetudinis auctoritate diſcrepantes, & irrationabilem novitatem uſurpantes.* Quo argumento rem ab Apoſtolici Chriſtianiſmi ingenio abhorrentem, quem Apoſtoli à certorum dierum, definitorumque temporum obſervatione liberum eſſe juſſerunt, vir magnus Apoſtolis auctoribus adſcribere auſus eſt? Audi. *Hoc autem nos* (inquit) *f non ex noſtra perſuaſione, ſed ex Apoſtolica auctoritate defendere ſatis idoneo probamus exemplo, ſe-*

CAP. XI.

ζ Conſt. Apoſt l. 7. c. 22. [Lat. 24.]

a Ibid. l. 8. c. 13. [Lat. 19.]

b Aug l. 4. de bapt. c. 24.

c Supr. l. 5. c. 3. & ſeqq. & l. 6. c. 17.

d Supr. l. 1. c. 2. 3.

e Leo ep. 4. c. 1. init. c. 4. init. c. 6. extr.

f Ibid. c. 4. init. p. 291. B.

Cap.XII. *quentes B. Apoſtolum Petrum, qui in eo die, quo omnem credentium numerum promiſſus Spiritus Sancti replevit adventus, trium millium populum ſua prædicatione converſum lavacro baptiſmatis conſecravit.* Hæc ille, qui quod Petrus iſtos die Pentecoſtes baptizavit, *idoneum exemplum* cenſuit, quo credamus ab Apoſtolis inſtitutum fuiſſe, ne aliis quam Paſchatis, & Pentecoſtes diebus baptiſmus in Eccleſia celebraretur: Quaſi vero Petrum iſtos illo die ideo baptizaſſe obſcurum ſit, quod illo die credidiſſent, non autem quod illo die Pentecoſte ageretur: vel quaſi non pateat ex Actuum hiſtoria Apoſtolos & cæteros Chriſti miniſtros baptiſmum hominibus pro ſua fide, nullo dierum diſcrimine, quo ſinguli tempore credebant, eo abſque mora conceſſiſſe. Denique ne in re ſatis perſpicua longior ſim, tanta erat Patrum in hac parte facilitas, ut quibuſvis concedat Hieronymus pro Apoſtolicis inſtitutis habere quæcumque non modo in univerſa Eccleſia, ſed vel in una Provincia ex tradito à majoribus more obſervari animadverterent; *Unaquæque* (inquit) *provincia abundet in ſuo ſenſu, & præcepta majorum leges Apoſtolicas arbitretur.* Cum ergo hæc Patrum fuerit in rebus ſuo ævo receptis ad Apoſtolicam originem revocandis facilitas; apparet, quam leve ſit Bellarminianæ objectionis momentum preces pro mortuis Euchariſticæ Liturgiæ ab Apoſtolis inſertas fuiſſe ex uno Chryſoſtomi teſtimonio præter Scripturæ & rerum ipſarum rationem, & apertiſſimam *Gregorij Papæ Romani ſententiam conſtituentis.*

g Hier. ep. 28. ad Luc. in. T.1. fol. 69. L.

CAPUT XII.

Alterum Gregorij de Canonis novitate teſtimonium vindicatur à duplici Bellarmini ſophiſtica ſolutione. Scholaſticus *quid ſit Gregorio, & aliis ſcriptoribus ſacris & profanis. Gregorianam de Canonis novitate ſententiam ſequutos eſſe Valafridum, & Bernonem. Refellitur miſerum Bellarmini ſophiſma ex Ordinis Romani libellis, quos nunc habemus, argumentantis ſuum Miſſæ canonem ante an. Dom.* 800. *extitiſſe; cum ipſi illi libelli ſeculo demum undecimo prodierint; id eſt quinque tantum aut circiter ſeculis antequam Bellarminus ſua hæc ſcriberet.*

NUnc ad alteram Gregoriani teſtimonij partem veniamus, quæ affirmat *à Scholaſtico compoſitam eſſe precem, quæ ſuper oblationem dicebatur.* Hic vero vehementer æſtuat ac ſudat h Bellarminus. Negat primo conſtare *Scholaſticum* hic eſſe nomen viri alicujus proprium; neque ego repugno. Probabilius eſſe judicat *Scholaſticum* hic ſignificare *virum inſignem eruditione & eloquentia.* Fieri poſſe, ut qui *Scholaſticus* dicitur, idem ſit vir *inſignis*, ut ſit *eloquentiſſimus*, ut ſit etiam *vir clariſſimus,*

h Bell. l. 2. de Miſſ. c. 19. §. Quod autem.

mus, ut ille Matthæus, quem hic ex Gregorio profert Bellarminus: equidem non negaverim. Iſta vero omnia vel horum aliquam ipſam nominis *Scholaſtici* vim proprie ac per ſe continere ac ſignificare, neque puto, neque exemplis ab adverſario allatis probari video. *Scholaſticus* eſt à *Schola*. Inde primum, auctore Tacito, *i* ſic dicti, qui in ſcholis ad comparandam eloquentiam ſe exercentes fictas lites declamitabant: quales fere ſunt eæ, quarum fragmenta in Senecæ patris Suaſoriis ac Controverſiis habentur. Itaque *advocati* dicti ſunt *Scholaſtici* in Codice Theodoſiano: k *Non latet Scholaſticos ultra modum acceptis honorariis in defenſione cauſarum annonas & ſumptus accipere conſueſſe*. Quod vero hi homines id fere ſtudebant, ut purius ac caſtigatius loquerentur, quam vulgus ſolet, eo factum videtur, ut *Scholaſtici* nomen latius ad eum ſignificandum uſurparetur, quicumque non plebeio ac vulgari, ſed puro & ad grammaticæ artis regulas compoſito ſermone loqueretur. Cum enim lingua Latina pro rerum humanarum ingenio, multis modis contaminata atque corrupta eſſet, qui purius & ad priſcæ Latinitatis leges vel loqui, vel ſcribere cupiebant, eos neceſſe erat Grammaticis operam in ſcholis dare, & ex veterum linguæ auctorum libris diſcere, quod domi ut olim, ex nutricum & vernarum colloquio haurire, jampridem vitiato ſermone publico, non licebat. Hinc qui linguam apud Grammaticos arte, præceptis, lectione & uſu excoluerunt, *Scholaſtici* dicebantur; plebeiis oppoſiti, nihil niſi maternum ac vernaculum, ſonantibus. Hoc ſenſu Proſperum Gennadius *ſermone Scholaſticum* dicit, ſermonis arte compoſiti cultum ac munditiem ſignificans, non quod ait Bellarminus, *eloquentia præſtantiam*. Neque fortaſſe aliud voluit *m* Hieronymus, cum Serapionem ſcribit *ob elegantiam ingenii cognomen Scholaſtici meruiſſe*; quanquam Caſaubonus putet, non tam eruditionem, quam mores politos ea voce deſignari; ut etiam apud Iulium Capitolinum, ubi ille Maximini Imperatoris filium, *Scholaſticum ad Græcas munditias eruditum fuiſſe* tradit. Cæterum verum eſt, quod & Caſaubonus obſervat, id nomen ſæpius ad doctrinæ laudem pertinere; quo ſpectant, quæ ex Iuliano, Salviano, Sulpitio Severo, & Auguſtino adducit. Hujus, quia vocabulum interpretatur & explanat, verba deſcribam: *Cum ſcholaſtici* (inquit) *proprie & primitus dicantur ii, qui adhuc in Schola ſunt, omnes tamen, qui in litteris vivunt, nomen hoc uſurpant.* Ipſe Auguſtinus, certe quiſquis eſt Sermonis de Tempore apud Auguſtinum LXXVIII. auctor, *Si* (inquit) *r expoſitionem ſanctarum ſcripturarum eo ordine & illo eloquio, quo à ſanctis Patribus ſunt expoſitæ, caritatis veſtræ auribus voluerimus intimare, nonniſi ad paucos ſcholaſticos cibus doctrinæ poterit pervenire, reliqua vero populi multitudo jejuna remanebit. Scholaſticos*, ut quivis videt, ſimpliciter dicit homines eruditos, arte in ſcholis excultos, non quod Bellarminus volebat, *viros eruditione & eloquentia inſignes*. Itaque eorum aures ſtatim ipſe *eruditas* vocat. Mox; *Imperiti* (inquit) *& ſimplices ad ſcholaſticorum altitudinem non poſſunt adſcendere; Eruditi ſe dignentur ad illorum*

i Tacit. Dial. de cauſſ. corr. eloq.

k C. Theod. l. 8. Tit. 10. leg. 2.

l Genn. Catal. 1. in Proſp.

m Hier Catal. in Serap.

n Caſ in Capitol. p. 188.

o Capit. in Maxim. pag. 149.

p Iul. ep. ad Max Salvia. Proœm. in l. 1. de provid. ſev. Dial. 1.

q Aug. in Dial.

r Aug. ſerm. 8. de Temp. T. 10. p. 269. C.

Cap. XII. *illorum ignorantiam inclinare; quia quod ſimplicibus dictum fuerit, ſcholaſtici intelligere poſſunt; quod autem eruditis fuerit prædicatum; ſimplices omnino capere non valebunt. Eruditos & ſcholaſticos* omnino habet pro iiſdem, pro iis, quos nunc *litteratos dicimus*. Hoc ſenſu Gregorius precis, quæ ſuper oblationem dicebatur, auctorem *ſcholaſticum* fuiſſe dicit; id eſt virum eruditum & litteratum; non de plebe aliquem litterarum expertem. Nihil ad rem faciunt, quæ Bellarminus hic de Alexandrinæ Eccleſiæ eximiis illis Catechetis miſcet Pantæno, Clemente, Origene; qui nunquam quod ſciam, à veteribus *Scholaſtici* vocantur. Fateor inter officia Eccleſiaſtica cenſitos quoſdam fuiſſe, qui à munere *Scholaſtici* dicebantur. Sed neſcio an Gregorij temporibus aliqui jam fuerint hujus ordinis Magiſtri; Serius inſtitutos ſuſpicor. Et, ſi jam tum fuerunt aliqui, nihil tamen Bellarminum juvant, qui Gregorianum *Scholaſticum* longe aliter interpretatur. Vult enim eo nomine intelligi poſſe ipſum S. Petrum, & cæteros ſanctos Pontifices, à quibus concedit totum Miſſæ Canonem fuiſſe compoſitum. Ego vero miror tam abſurdum, ſenſum in menſem Bellarmino venire potuiſſe; quem & verba & res apertiſſime reſpuunt. Verba, inquam. Quis enim unquam fando audivit *Scholaſticum* à quoquam dictum, ut Petrus ſignificetur? Quis ejus in urbe ſucceſſores Epiſcopos hoc nomine deſignari? Præter uſum Eccleſiaſticorum ſcriptorum perpetuum, repugnat ipſa nomenclaturæ ratio. Non enim ſignificat *virum eruditione & eloquentia præſtantem* (quanquam ne ſic quidem ad tales viros ſignificandos deceret *Scholaſtici* nomen ſimpliciter, quod hic facit Gregorius, nullo alio adjecto elogio ponere) ſed eruditum, & qui emendate, ſine ſolœciſmis barbariſmis, & aliis ſermonis vitiis poſſit & ſcribere & loqui. Quid enim Apoſtolo & Clementi & aliis primis Romæ Epiſcopis cum hujuſmodi eruditionis laude, negotij fuit, quam, ut ex eorum veris ſcriptis patet, neque concupiverunt unquam, neque ambiverunt, ſed plane penituſque ita contempſerunt, ut de iis vere dici poſſit, quod de ſe ſcripſit Paulus, *imperiti erant ſermone, ſed non ſcientia; eorumque ſermo & prædicatio, non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione Spiritus, & virtutis fuit.* Abſit, ut tam frigido tamque inepto elogio Chriſti Apoſtolum inſcite dehoneſtavit Gregorius. Sed & res ipſa quam tractat, huic ſenſui repugnat. Apparet enim auctorem iſtius precis *Scholaſticum* hic contemptim, non autem honoris cauſa dici. Inde enim abeſſe orationem à Chriſto compoſitam, ubi dicitur oratio ab homine ſcholaſtico elucubrata indigniſſimum eſt, & quod ait Gregorius, *valde inconveniens*. Precem autem ab Apoſtolo, & quidem (quod vult Bellarminus) Apoſtolici Collegij Principe ac Rege compoſitam, etiam in eo ſacro dici, in quo non dicitur oratio Dominica, nequaquam indignum eſt, neque ad ullam Chriſti injuriam pertinet, qui tam arcte cum Apoſtolis conjunctus eſt, ut ipſe ibi eſſe cenſendus ſit, ubicumque illi ſunt. Fallitur enim Bellarminus dum cauſæ ſtudio abreptus orationes, ſiquas Petrus & Apoſtoli Eccleſiæ ad ſolen-

s 2. Cor. 11. 6. & 1. Cor. 2. 4.

nem

nem Dei cultum recitandas tradidiſſent, eas humanas humanique ope- CAP. XII.
ris futuras fuiſſe dictitat, quæ profecto θεόπνευσαι, Dei & Chriſti adeo opus futuræ erant; non aliter, quam editæ à divinis illis viris epiſtolæ, non ab homine compoſitæ, ſed à Domino ipſo dictatæ & ſunt & ab omnibus Chriſtianis cenſentur. Vnde liquet, ſi oratio de qua quæritur, vere Petri fuiſſet, perperam ac pæne ridicule inſtitutum eſſe à Gregorio eam, quam ipſi Bellarminus tribuit, comparationem; *ac ſi* (inquit) *diceret, ſi oratio ab homine compoſita ſuper oblationem recitatur; quanto magis recitari debet oratio compoſita ab ipſo Deo?* Tu vero inquam, falleris ô bone. Nam ſi, quod tu vis, oratio illa ab Apoſtolo re vera eſt, illa tam Dei ipſius opus erit, quam Dominica: utraque ab eodem manarit Spiritu, ut illam, quam hanc dici nequaquam ſit indignius. Atqui Gregorio non ſimpliciter *inconveniens*, ſed *valde inconveniens* viſum eſt illam dici, hanc non dici. Ergo illam, non ab Apoſtolo, quod tu fruſtra contendis, ſed ab homine (ut ſic dicam) Gregorio fuiſſe compoſitam ſignificat, erudito quidem illo & ad ſcribendum idoneo; cæterum nullo ſingulari & extraordinario Spiritus Sancti munere prædito.

Sed Bellarminus aliam quoque ſolutionem affert; qua Gregorium primo ſtatuit *hic loqui, non de canone Miſſæ, aut certe non de toto Canone, ſed de alia aliqua prece extraordinaria, quales ſunt tres illæ, quæ dicuntur ante* communionem *poſt Agnus Dei.* Ego vero reſpondeo mentem Gregorij plane aliam eſſe. Ille enim omnino videtur per precem illam quæ ſuper oblationem dicebatur, ipſum canonem intelligere. Primo enim, ut initio dixerat, ſe orationem Dominicam *mox poſt canonem dici ſtatuiſſe*; ita hic eandem rem ſignificans ait *ſe Dominicam orationem mox poſt precem dicere.* Ergo per *precem illam*, cum ipſum Canonem, de quo antea locutus erat, intelligit, adeoque rem eandem & *canonem* & precem dicit. Atqui canon non poteſt de iis orationibus intelligi, quæ poſt *Agnus Dei* ante communionem dicuntur. Ergo neque harum orationem ullam intelligit, ſed eam, qua Canon ipſe conſtabat. Secundo id ipſum quoque aliunde perſpicitur. Nam cum dixiſſet Apoſtolos ad orationem ſolummodo Dominicam oblationis hoſtiam conſecrare ſolitos, continenter addit, *Et valde mihi inconveniens viſum eſt, ut precem, quam Scholaſticus compoſuerat, ſuper oblationem diceremus, & ipſam traditionem, quam Redemptor noſter compoſuit, ſuper eius corpus & ſanguinem non diceremus.* Hic rerum & verborum nexus clare ſignificat primo morem hunc fuiſſe in Eccleſia ex ipſorum Apoſtolorum praxi ſervatum, ut ad orationem Dominicam dona conſecrarentur; deinde vero aliter à poſteris inſtitutum fuiſſe, ut pro oratione Dominica ab Apoſtolis eo loco uſurpata, ad illam à Scholaſtico compoſitam precem conſecratio fieret, Gegorio autem inconveniens viſum eſſe, ut oratio Domini, ad quam olim, & quidem ſolam conſecratio facta erat ab Apoſtolis, nunc ne diceretur quidem ſuper Sacramentum in tota Euchariſtiæ

Cap. XII. celebratione. Ex his apparet illam Scholaſtici precem Gregorianis temporibus eum in Liturgia locum habuiſſe quem antea ſub Apoſtolis Dominica oratio habuerat; ac ut olim Apoſtoli ad hanc dona conſecraverant; ita ad illam Gregorij temporibus conſecraſſe Romanos. Vnde patet eam in ipſa Canone recitatam fuiſſe, non poſt *Agnus Dei*; quod abſurdiſſime ac præter omnem Gregoriani loci rationem finxit Bellarminus. Ac ut oratio Dominica in Apoſtolica ſynaxi præcipua canonis pars, imo pæne totus canon erat: ita & precem Scholaſtici apparet in Miſſa Romana fuiſſe potiſſimam Canonis partem: ad quam, ut olim ad Dominicam, oblationis hoſtia conſecraretur. Iam vero his ita conſtitutis, clare eluceſcit, quid ipſe Gregorius inſtituerit, ut ei incommodo mederetur, quo ſe motum fuiſſe teſtatur. Ille nimitum ipſam quidem à Scholaſtico compoſitam precem loco, quem occupabat in Canone præcipuum, movere non eſt auſus: tum quod ea ad rem, quæ ibi agitur opportuna & appoſita videretur: tum ne illa tanta invocatio ſi fieret, ſcandalum plebi objiceret. Itaque eam eodem loco immotam & immutatam conſiſtere paſſus eſt. Orationem vero Dominicam in Synaxin revocatam, tametſi non eo, quo erat ab Apoſtolis poſita loco, proximo tamen, id eſt ſtatim poſt Canonem, vel ut ipſe quoque dicit, mox poſt precem collocavit. Sed hæc tametſi neque injuſta, neque gravis innovatio, quorumdam tamen reprehenſionem effugere non potuit, qui præter alia quædam ſatis minuta, hoc quoque non obſcuro murmure in Gregorio denotabant, quod *orationem Dominicã mox poſt canonem dici ſtatuiſſet*; ut ipſe narrat in hac epiſtola, & huic cæteris iſtorum querelis breviter ſatisfaciens. Hæc vera eſt ni fallor, ac perſpicua hujus Gregoriani loci analyſis: ex qua patet futilem eſſe & à Gregorij mente alienum quem ei Bellarminus affingit ſenſum. Quæ vero vel contra noſtram interpretationem, vel pro ſua πρώθυστερία attulit, vana ſunt omnia. Nobis quidem inprimis objicit *orationes, quæ ſunt in Canone inveniri magna ex parte, apud Ambroſium, & proinde non poſſe fieri, ut compoſitæ fuerint tempore Gregorij, qui ducentis annis Ambroſio poſterior fuit.* Sed ille dum ſic agit, gratis adeoque temere rem ignotam & incertam pro vera nobis obtrudit: nimitum Scholaſticum illum Gregorij qui ejus meminit, temporibus vixiſſe. Quæſo enim unde habet Bellarminus illam Scholaſtici orationem Gregorij ævo, fuiſſe editam? Gregorius, qui ejus auctorem Scholaſticum fuiſſe nos unus docuit, de Scholaſtici illius ævo nihil dixit. Itaque ex Gregorio quidem conſtat eam precem, quæcumque tandem illa ſit, Scholaſtici hominis opus fuiſſe: De tempore, quo Scholaſticus eam vel ſcripſerit, vel ediderit, Gregorio proculdubio conſtabat: Nobis, quos ille ea de re nihil docuit, non conſtat. Sed altero & quidem graviori etiam vitio laborat Bellarmini objectio. Ex iis quippe rebus ducitur, quæ dubiæ ſunt atque incertæ. Sumit enim hanc orationem quæ Scholaſtici dicitur, Ambroſiano tempore, imo etiam diu antea fuiſſe in canone. Atqui de hoc non cõnſtat. Id quidem ſe Bellarminus paulo poſt demonſtraturum

rum pollicetur: Sed ubi ad rem ventum eſt, fulcrum dat nobis pro luce. CAP. XII.
Capite enim ſequenti, quo loco *orationes, quæ ſunt in Canone, inveniri magna ex parte apud Ambroſium* demonſtrare aggreditur, nullum ad eam rem argumentum aliud affert, *t* præter quædam teſtimonia, ex opere *de Sacramentis petita*, quod inter Ambroſiana opera circumfertur. At illud opus Ambroſij eſſe non liquet: imo Ambroſij non eſſe, liquet, & auctoris eſſe Ambroſio longe poſterioris pæne liquet: ut quæ de Ambroſij ævo ac rebus inde ducuntur argumenta, incerta eſſe ac futilia neceſſe ſit, ut paulo poſt ad eam Bellarmini diſputationem Deo dante oſtendimus. Itaque tota hæc Bellarmini argumentatio, cum Parmenidis & Meliſſi demonſtrationibus cenſenda eſt, quas philoſophus urbaniſſime dicit *u* & falſum ſumere, neque id tamen quod quæritur, concludere. Altera Bellarmini objectio inde ducta eſt, *quod Gregorius accuſatus, quod orationem Dominicam poſt canonem recitari juſſiſſet, reſpondeat id ſe feciſſe, quia indignum exiſtimabat orationem à Scholaſtico compoſitam ſuper oblationem dici, & ipſam Chriſti orationem ſuper corpus eius non dici.* Fateor omnia; quæro; quid inde conficiatur? Bellarminus ait *Gregorium his verbis indicare ſe non agere de Canone; ſed de orationibus quæ dicebantur poſt canonem.* Ego vero confiteor Gregorium, non modo his verbis *indicare*, ſed etiam diſertiſſime teſtari ſe ſtatuiſſe atque etiamnum ſtatuere, ut oratio Dominica poſt Canonem dicatur (quod nemo negat) Iiſdem eum verbis *indicare* illam de qua loquitur Scholaſtici orationem non in canone, ſed poſt canonem dictam fuiſſe antea, aut poſthæc dicendam eſſe, nego. Neque ſane quod ſit hujus rei in illis verbis indicium, intelligo. Debuit Bellarminus id oſtendere, ac digito demonſtrare, ſi nobis rem perſuadere voluit. Sed alia ſunt quædam his poſtremis, quæ Bellarminus recitat, præfixa, quæ taceri non decebat, nimirum iſta; *Orationem autem Dominicam idcirco mox poſt precem dicimus, quia mos Apoſtolorum fuit, ut ad ipſam ſolummodo orationem oblationis hoſtiam conſecrarent.* Iam ex his verbis primo apparet orationem Dominicam olim ab Apoſtolis in canone fuiſſe recitatam; quippe ad quam ſolam oblationis hoſtia conſecraretur. Ergo poſtea inde ejecta erat, & in ejus locum alia aliqua oratio ſubſtituta, quæ rei ipſi, quæ geritur, magis videbatur conſentanea. Nam ſi nulla eſſet ſubſtituta, nihil Gregorium vetabat eam in locum, quem olim habuerat, ſi is tum erat vacuus, reponere. Non fecit; Sed alio poſt canonem amandavit. Ergo inquam, primum ac proprium illum Canonis locum, quem ſola oratio Dominica impleverat, Gregorianis temporibus alia oratio occupabat, poſtquam inde oratio ipſa Dominica ejecta erat Gregorius ita fuiſſe diſerte nos docet, cum in noviſſimo loco Dominicam orationem ait à ſe *mox poſt precem dici,* id eſt, ut rem eandem ante dixerat, *poſt canonem.* Omnino ergo aliqua fuit in canone oratio à Dominica prece diverſa. Gregorius non hanc, ſed Dominicam poſt Canonem dici jubet. Quæro igitur quænam illa tandem

t Bell. L. 2. de Miſſ. c. 20. §. Ac primum apud Ambr.

u Ariſt. Phyſ. Act. L. 1. c. 3.

CAP. XII. oratio fuerit, quæ in canone eſſet, quaque peracta mox recitaretur oratio Dominica? Profecto nullus æquus arbiter, qui rem, qui verba Gregorij attentius conſideraverit, negabit eam ipſam eſſe, quam Gregorius ſtatim dicit ab homine Scholaſtico compoſitam fuiſſe. Id autem valide eo confirmatur, quod precem illam Gregorius ait *ſuper oblationem dici*, quod nihil aliud eſt, quam quod de oratione Dominica dixerat, ad eam Apoſtolos oblationis hoſtiam conſecraſſe. At orationem Dominicam, quo loco eam ipſe recitabat, id eſt poſt canonem, ait dici non jam *ſuper oblationem*, ſed *ſuper Chriſti corpus & ſanguinem*, id eſt ſuper ſacramentum canonica prece jam confectum. Ergo oblata, quo loco ac momento oratio Dominica recitabatur, jam confecta erat; cum oratio Scholaſtici dicebatur, nondum erat confecta, ſed conſecrabatur. Ideo hanc *ſuper oblationem*; illam *ſuper corpus & ſanguinem Domini* dictam fuiſſe ſcribit Gregorius. Ex his patet vana eſſe, quæ gratis fingit Bellarminus, Gregorium quidem inſtituiſſe, *ut oratio Dominica diceretur mox poſt canonem*; *oratio autem Scholaſtici ſequeretur*. Prius verum eſt & diſerte ab auctore affirmatum; poſterius nuſquam apud Gregorium legitur, vel indicatur; ut ſcilicet Scholaſtici oratio, non ante ſed poſt dictam Dominicam precem recitaretur. Imo ille plane aliud ſcribit; *Orationem* (inquit) *Dominicam mox poſt precem dicimus*. Poſt quam precem? Poſt illam ipſam ſcilicet, quam à Scholaſtico compoſitam ſuper oblationem ad eam conſecrandam in Canone dicebant. Fruſtra ergo Bellarminus hanc precem, ſive orationem in quarta parte Miſſæ poſt Canonem, ante communionem, & poſt decantatum *Agnus Dei*, quærit. Ea in ipſo Canone fuit. Nulla iſtic eſt, ubi eam adverſarius ſe inventurum ſed falſo ſperavit. Nam quæ poſt *Agnus Dei* dicantur, eæ (quod ipſe ex Micrologo x obſervat) *non ex ordine, ſed ex religioſorum traditione recitantur*. Hanc vero *ex ordine* recitatam fuiſſe eo ſatis ſignificat Gregorius, quod eam non in communione, ſed *ſuper oblationem* dici à Sacerdotibus ſcribit. Inauditum vero eſt tres illas orationes, quæ nunc poſt *Agnus Dei* recitantur, ſuper oblationem dici, quæ tota jam peracta eſt; clarum confectumque apud omnes eſt eas ſuper communionem, non autem ſuper oblationem dici; & ipſæ orationes id ipſum loquuntur, præfracteque negant ſe ad oblationem vllo modo pertinere, ut facile intelliget, qui eas vel ſemel legerit. Cum ergo Gregoriana Scholaſtici oratio *ſuper oblationē* dicta fuerit, hujus ordinis, quē vult Bellarminus, nulla eſſe potuit. Huc denique accedit, quod illa à Micrologo memorata oratio, cujus hoc eſt initium, *Domine Ieſu Chriſte, qui voluntate Patris* &c. & duæ aliæ quas ad idem genus Bellarminus prudenter revocavit, nimirū illa, *Domine, Ieſu Chriſte, qui dixiſti Apoſtolis* &c. & tertia, *Perceptio corporis tui Domine Ieſu Chriſte, quod ego indignus ſumere præſumo, nō mihi provenias* &c. tres inquā illæ orationes jacent, neque quicquā habent ſupra plebeium ingenium, & ſermonem: Preces vero, quæ in Canone continentur, plane ſupra vulgum ſurgunt, & neſcio quid ſpirant *Scholaſtico*, id eſt, ut diximus, erudito ſpiritu

x Microl. c.18. T.10. Bibl. Patr. p.742. B.

Spiritu dignum; quod facile agnoſcet, quiſquis orationes Canonis paulo attentius legerit, vel ſi unam illorum expenderit, quæ prima iſtic occurrit, gravis ſane auctoris haud dubie non rudis, ſed litteris exculti, cujus hoc principium eſt; *Te igitur clementiſſime Pater, per Ieſum Chriſtum Filium tuum, Dominum noſtrum ſupplices rogamus, ac petimus, uti accepta habeas & benedicas hac dona, hac munera, hac ſancta ſacrificia.* &c. His adducor, ut minime dubitem, quin Gregorius *à Scholaſtico compoſitam precem* dicens, vel omnes orationes, intelligat, quæ in Canone etiam hodie habentur, quæque eum pæne totum conficiunt; vel certe ex illis aliquas, exceptis modo iis, quas ſcriptores ſuis proprie ſeorſum auctoribus, veluti proprias, tribuunt. Ex quibus illud poſtremo, concludendum eſt, quod nos contendimus, Canonis, id eſt ſanctiſſimæ & (ſi Latinis quidem credimus) diviniſſimæ Miſſalis ut vocant ſacrificij partis verum auctorem fuiſſe, non Apoſtolum, non Apoſtolicum virum, non Romæ Epiſcopum, ſed quemdam de *Scholaſticorum*, id eſt litteratorum grege, eruditum hominem; ut nos apertiſſime docet Gregorius, ſiquis candidum, & à Bellarminianis præſtigiis liberum animum ad ejus lectionem attulerit.

Neque aliter de Canonis auctore judicaſſe Valafridum Strabonem patet; *Ipſam* (inquit) *actionem qua conficitur ſacramentum Domini corporis* y *& ſanguinis myſteriũ, quam Romani canonem quoque, ut in Pontificalibus ſæpius invenitur, appellant) quis primus ordinaverit, nobis ignotum eſt. Auctam tamen fuiſſe, non ſemel, ſed ſæpius ex partibus additis intelligimus.* Cautius ille, ac prudentius, quam non modo Bellarminus, ſed ipſe etiam Iſidorus, Petrum Canonis auctorem neſcit. Gregorium quidem credo, ut erat doctiſſimus, non neſciebat tradere à Scholaſtico compoſitam fuiſſe illam precem, Sed quia neque Gregorius, neq; quiſquam alius docuit, quis cujaſve fuerit ille Scholaſticus, vel quo tempore vixerit, merito negat vir prudens ſibi notum eſſe, quis Canonis auctor fuerit. Eadem quoq; Berno Augienſis; z qui præfatus in exordio *naſcentis Eccleſiæ non eo, quo ſuis temporibus, modo & ordine celebrata fuiſſe ſacra Miſſarum ſolennia*; recitatoque ad hujus rei fidem ipſo illo Gregorij, quod deſcripſimus, & à Bellarmini interpretamento vindicavimus, teſtimonio, ſic pergit; *Sed creſcente ſtatu religionis ſimul accrevit decus Eccleſiaſtici honoris.* Neminẽ Scholaſtico illo homine, à quo precem ſuper oblationẽ ſolennem compoſitã fuiſſe tradit Gregorius, priorẽ aut vetuſtiorẽ Canonis auctorẽ agnoſcit. Sed ei ab iſto primũ auctore inchoato multa deinceps diverſis tẽporibus, modo ab his, modo ab illis Epiſcopis addita eſſe, nos monet. Horũ ego virorũ auctoritatẽ Bellarmini temeritati oppono, qui præter omnẽ rationem adfirmare auſus eſt Petrum Apoſtolũ Miſſalis Latinorũ Canonis auctorẽ fuiſſe.

Sed cum ille videret, quã infirmũ ſit ſuũ hoc figmentũ, quod non alio nititur, quã unius Iſidori teſtimonio, hominis ſeptimo ineũte ſeculo vivẽtis, rẽ alia via aggreditur, & alterã quandã *quæſtionẽ de Canonis antiquitate inſtituit. Dum autẽ ſic agit, facile* fatetur priorẽ *de auctore* quæſtionẽ adhuc

CAP. XII.

y Valafr. de reb. Eccl. c. 22. p. 683. D.

z Bern. de Miſſ. reb. c 1.

Cap.XII. pendere, neque à ſe decidi ac conſtitui protuiſſe; atque ita diſputationem de ea ſuam totam ſimul ſemelque debet. Nam ſi quod ille definiebat, Petrum eſſe Canonis primum auctorem ſatis conſtitutum eſſet atque confirmatum; omnes vident ſupervacaneam atque inutilem futuram fuiſſe totam hanc de Canonis antiquitate diſputationem. Quis enim negaverit ejus rei in Chriſtianiſmo antiquitatem, quæ à Petro Apoſtolo inſtituta ſit?

Mira autem aſtutia hanc Bellarminus cauſam agit. Non enim auſus rem, quod decebat, ab origine repetere, ab infimis ſeculis incipit, & ab iis ad anteriora retrogradiens, cancrorum more paulatim enititur, hac fraude moliens ex noviſſimis quibuſque præjudicia de vetuſtioribus ſtruere, ut his artibus tandem evincat quod hodie fit in Miſſa id ſemper eodem fere modo factum eſſe. Itaque primum illud conſtare dicit *a Canonem Latinorum integrum, ut eum nunc in Miſſalibus habent, fuiſſe in uſu Eccleſiæ ſuæ ante annum Domini octingenteſimum.* Id autem inde probat, *quod is canon* (integer ſcilicet ut hodie habetur) *extet in Ordine Romano*: Ordinem vero Romanum ante an. D. 800. ſcriptum atq; editum fuiſſe probat, quod citetur ab Alcuino & Amalario, *qui* (inquit) *tempore Caroli Magni vixerunt.* Idem inde quoque conficit, quod *Alcuinus L. de Eccleſiaſticis Officiis totum Canonem verbatim exponat; quodque deinceps ab omnibus aliis poſterioribus idem omnino Canon exponatur, ut ab Amalario, Hugone, Ruperto, Innocentio & cæteris.* Hoc gradu facto Bellarminus in anteriora hoc modo progreditur; Porro (inquit) *Ordo Romanus non inſtituit Canonem, ſed refert ut rem uſitatam, & celebrem in Eccleſia.* Quare neceſſe eſt Canonem eſſe adhuc antiquiorem Ordine Romano. Sed hæ meræ ſcopæ ſunt, quæ ſolo Bellarmini vel dolo vel errore compactæ ac conglutinatæ, ſi quod facile fiet, diſſolutæ fuerint, tota ſimul ejus argumentatio diffluet ac corruet. Ille enim primo & hic & alias ſæpe, Ordinis Romani quos qualeſque nunc habemus libellos pro certo ſtatuit jam ante an. D. 800. extitiſſe. Ille vero immaniter fallitur. Hi enim (quod ſæpe repetere cogimur) non ſeptimo vel octavo (quod Bellarminus ſumit) ſeculo, ſed undecimo & quidem præcipiti compoſiti ſunt à Bertholdo, ſive Bernoldo Conſtantienſi, ut auctor eſt *b* Honorius Auguſtodunenſis. Sic & in libri de divinis Officiis auctore hallucinetur, quem quod vulgatus titulus præfert, vere Alcuinum fuiſſe putat. Sed Ducheſnius & alii neceſſariis argumentis jampridē demonſtrarūt id opus ſeculo undecimo, diu poſt Alcuini mortem ſcriptum fuiſſe. Ita in auras abeunt rationes, quas Bellarminus ex falſo credita horum librorum antiquitate ducit. Neque nunc neceſſe eſt penitius diſcutere, an (quod itidem ponit Bellarminus) verum ſit, Canonem ſcilicet Latinum integrum, ut nunc in Miſſalibus habetur, in libris iſtis reperiri. Satis eſt, quod etiamſi hoc adverſario donavero, ne ſic quidem efficiet Canonem illum ſuum eſſe nono ſeculo antiquiorem, quo tempore vixiſſe Amalarium ſcimus, ſcriptorum, qui hic à Bellarmino citantur, vetuſtiſſimum.

a Bell. L. 2. de Miſſ. c. 20. §. Sed his omiſſis.

b Honor. de Script. Eccl.

CAPUT

CAPVT XIII.

Excutitur altera Bellarmini de ſingularum Canonis partium antiquitate diſputatio. I. eius argumentum refellitur; ductum ex iis quæ extant, apud ſcriptorem de Sacramentis, qui falſo creditur Ambroſius. II. Bell. obiectio, inde ſumpta, quod antiquiſſimum ſit invocari Sanctos, ut nunc fit, in ſacro Eucharistico. Commemorationem Martyrum non fuiſſe eorum invocationem. Invocare *quid ſit. Ne indirecte quidem invocatos fuiſſe ſanctos ante quartum ſeculum. Oratum olim Deum fuiſſe etiam pro Martyribus & Sanctis. Quibus gradibus Sanctorum invocatio in Liturgiam immiſſa fuerit. Ne memoratos quidem fuiſſe Sanctos videri in Liturgia trium primorum ſeculorum.*

IAm ad alteram Bellarminianæ diſputationis partem veniamus, in qua non totum Miſſæ canonem, ſed aliquas tantum ejus partes antiquiſſimas eſſe contendit. Quo loco hoc inprimis denoto, quod hac via non probatur integri Canonis antiquitas. Neque enim ſi nonnulla, quæ apud majores erant in uſu; à poſteris novatoribus in ſuo Canone retenta ſunt, eo fit, ut ipſe canon antiquus ſit. Hoc enim ſæpe uſu venit, ut novatores vel ſuis operibus vetera multa admiſceant, vel veteribus ſua nova alliuant; qua arte ſe effecturos ſperant, ut ſua pro antiquis accipiantur, atque ita majorem vulgo auctoritatem habeant. Infirma ſunt ergo, & ad probandam Latinorum de ſui Canonis antiquitate opinionem inutilia, quæ hac in parte diſputat Bellarminus. Videamus tamen, quæ huc in medium attulit. *Primum* (inquit) *c* apud Ambroſium L. 5. de Sacram. c. 5. & 6. habetur verbis parum mutatis illa pars Canonis; *Quam oblationem tu Deus, in omnibus quæſumus benedictam, adſcriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemque facere digneris* &c. *Et illa, Qui pridie, quam pateretur, accepit panem. Et illa, Vnde & memores &c. Et illa, ſupra quæ propitio &c. quæ ſunt partes quatuor potiſſimæ totius Canonis. Duæ enim proxime præcedunt, duæ proxime ſequuntur conſecrationem.* Hæc ille; in quibus non uno modo peccat. Primo perperam ex hoc libro demonſtrare ſtudet iſta, quæ recitat, Ambroſij ævo jam fuiſſe apud Latinos ſolennia. Non enim conſtat hoc de Sacramentis opus eſſe Ambroſij; imo certum eſt auctoris eſſe multo recentioris, ut eſt à Coco noſtro pluribus demonſtratum. *d* Antonius certe Arnaldus celeberrimus Sorbonæ Doctor, quædam ex his libris citans, non audet *e* affirmare eos eſſe Ambroſij, ſed dubitans & neganti propior, *ſi tamen* (inquit) hi vere ſunt *Ambroſij*. Sed & is ſcriptor, qui *Officium ſacramenti* contra noſtrorum de Euchariſtia doctrinam potiſſimum edidit, non obſcure hoc opus Ambroſio abjudicat; ſcriptoris hujus ſtilum, ſenſus, & ritus notans non parum ab Ambroſiani differre. Cum ergo alius hic ſit ab Ambroſio ſcriptor, fruſtra hinc Bellarminus preces

c Bell. L. 2. de Miſſ. c. 2 ... §. Ac primum.

d Rob. Coc. Cenſ. R. 139.

e Arn. de la freq. comm. Part. 1. c. 13.

f Off. du Sacrem. Tabl. Chron. des Aut. du 4. ſiecl. p. 507.

de

Cap.XIII. de Latinorum canone indicatas Ambroſiano ſeculo jam ſolennes fuiſſe argumentatur; fruſtra Ambroſio antiquiores eſſe concludit, quod eas primus non inſtituerit, ſed veluti uſitatas apud Eccleſiam memoret; fruſtra denique eas ante annos 1200 apud majores receptas fuiſſe. Hac ſubducta, qua nituntur, vana falſaq; de librorum antiquitate præſumptione, omnia ſimul ſemelq; ruunt 2. Præterea obſervandum eſt etiamſi quatuor illa quę indicat Bellarminus, iis quæ in Miſſali Canone nunc dicũtur, ſatis ſimilia ſint, non eſſe tamẽ plane eadem. Nam ut cætera leviora in aliis particulis diſcrimina mittã, illud ſane inſigne eſt, quod in prima prece occurrit; quæ apud ſcriptorem hæc legitur; g *Fac nobis hanc oblationem adſcriptam, rationabilem, acceptabilem; QVOD EST FIGVRA CORPORIS ET SANGVINIS DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI Qui pridie quam pateretur* &c. Latinæ vero orationis formula ita habet; *Quam oblationem tu Deus, in omnibus quæſumus, benedictam, adſcriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemq; facere digneris, ut nobis corpus & ſanguis fiat dilectiſſimi filii tui, Domini noſtri, Qui pridie quam pateretur* &c. In Ambroſiana prece veteres dicebant *oblationem eſſe figuram corporis & ſanguinis Domini*; quod nunc in ſua Latini non dicũt. Hi in ſua nunc orant, *ut oblatio ſibi corpus & ſanguis fiat.* Domini; quod in Ambroſiana veteres non orabant. Ergo in hac ipſa prece, cujus Bellarminus, quamquã falſo, putavit ſe demõſtraſſe magnam eſſe antiquitatẽ, Latini dupliciter novatores deprehẽdũtur, qui ei & quod habebat, detraxiſſe, & quod non habebat, de ſuo adjeciſſe convincuntur. Eadem quoq; eſt eorum ratio, quæ Bellarminus ex eodem de Sacramentis opere ſubjicit: *Ambroſius*) inquit) *ibidem c.* 4. *aperte meminit primæ orationis Canonis, ubi oratur pro Eccleſia & pro Rege, licet ipſa verba non ponat.* Nam neque Ambroſius eſt, ſed recentior ſcriptor is, quem teſtem adducit, ut diximus, neque eadem eſt oratio, quæ apud ipſum eſt, cum ea quæ nunc in Latinorum Canone prima dicitur. Hæc ita habet, *Hæc munera, hæc ſancta ſacrificia illibata inprimis tibi offerimus pro Eccleſia tua ſancta Catholica &c. una cum famulo tuo Papa noſtro N. & Antiſtite noſtro N. & Rege noſtro, & omnibus orthodoxis.* De ſui vero ævi oratione hæc tradit Pſeudambroſius: *Oratione petitur* (inquit) *pro populo pro Regibus, pro cæteris.* Mitto quod levius eſt, hunc *petere*, illos *munera offerre*, pro iis, quos Deo commendatos volunt. Illud vero inter utrumq. officium diſcrimen inſigne eſt, quod cum utrique *pro populo*, ſive Eccleſia primum orent; veteres quidẽ deinceps pro Regibus, poſtremo pro cæteris orabant. Latini vero pro Papa Romano; ſed & pro loci Epiſcopo, prius; tum demum pro Rege ſuo orẽt, & poſtremo pro omnibus Orthodoxis. Itaq; & hic dupliciter novatores deprehẽdũtur: primo quod pro Papa Romano, ubique locorum etiam in iis civitatibus, quarum proprie neq; Epiſcopus eſt, neq; Metropolita, nominatim orant, cujuſmodi nihil apud PſeudAmbroſium occurrit. Secundo quod Latini non modo poſt Papam, ſed etiã poſt propriũ cujuſq; civitatis Epiſcopũ, in publica prece Regẽ nominãt, ac ſi eſſet dignitatis Papali & Epiſcopali inferioris: Veteres vero hic ſtatim Regem poſt

g Ambr. l. 4. de Sacr. c. 5. T. 4. Ambr. p. 1248. D.

poſt vniverſum populum Deo commendant ante cæteros omnes qui deinceps nominabantur. Optatus quem hic Bellarminus Ambroſio ſuo adjungit, ait *h* quidem *adeo legitimum in ſacramentorum myſterio fuiſſe offerri Deo pro Eccleſia, quæ vna eſt, vt illud ipſi etiam in ſuis ſacris Donatiſtæ, quantumvis ab ea ſegreges, vſurparent*. Quæ vero qualiſque fuerit ea quæ cum oblatione fundebatur oratio, non dicit; vt inde nemo intelligere poſſit ea-ne ipſa fuerit, qua hodie Latini in ſuo canone utuntur, an ab ea diverſa. CAPVT XIII.

Sed & ex Auguſtino & aliis Patribus probat Bellarminus jam olim in Eccleſiaſtica ſynaxi fuiſſe duas alias orationes, quæ nunc ſunt in Latinorum canone. Prior eſt ea, *in qua* (inquit) *nominantur & invocantur Sancti*; *Poſterior illa, vbi oratur pro defunctis.* Illa apud Latinos ita ſe habet; Poſt nominatos è Sanctis non paucos; *Quorum* (inquiunt) *meritis precibuſque rogamus, ut in omnibus protectionis tuæ muniamur auxilio per eundem Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.* Auguſtinus autem loco, quem Bellarminus indicat, ita ſcribit de beatis Martyribus; *Ideo* (inquit) *ad ipſam menſam* (Domini) *non ſic eos commemoramus, quem admodum alios, in pace requieſcunt, ut etiam pro eis oremus, ſed magis ut orent ipſi pro nobis, ut eorum veſtigiis adhæreamus.* Ex his primo reſpondeo non haberi apud Auguſtinum hoc loco ipſam illam orationem in ſacra Synaxi ejus ævo ſolennem, adeoque non poſſe hinc dijudicari, an hæc Latini canonis particula jam illo tempore extiterit in Eccleſia. Vnde conſequitur perperam allatum eſſe ad Canonis antiquitatem probandam hoc Auguſtini teſtimonium. Sed (inquies) hinc illud ſaltem habetur in aliqua Auguſtinianæ Liturgiæ parte factum eſſe, quod in ſua illa oratione fieri dicit Bellarminus. Ait autem in ea ſuorum oratione, de qua loquitur, cujuſque nos verba recitavimus, *nominari & invocari Sanctos.* Sed tametſi ne hoc quidem ſatis ſit, ut hæc Canonis particula jam Auguſtini tempore uſurpata demonſtretur; ſecundo tamen reſpondeo ne hoc quidem inde haberi, quod vult Bellarminus. Fateor apud Auguſtinum hic legi *commemoratos fuiſſe apud menſam Domicicam Martyras* (quod & hinc & ex aliis locis, ita patet, ut à nemine negetur) *Invocatos* eſſe non legitur. Imo Sanctos in ſacra Cœna invocatos eſſe adeo neque hic neque alibi dicit Auguſtinus, vt id etiam diſerte neget, in nobiliſſimo opere de Civitate Dei: vbi cum noſtros dixiſſet *ſuis Martyribus, non templo ſicut Diis, ſed memorias, ſicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt ſpiritus, fabricare, neque iis ibidem, ſed vni Deo & Martyrum & noſtros ſacrificium immolare*; ita deinceps pergit: *k ad quod* (inquit) *Sacrificium, ſicut homines Dei, qui mundum in ejus confeſſione vicerunt, ſuo loco & ordine nominantur; non tamen à ſacerdote, qui ſacrificat, INVOCANTVR.* Hic Martyras, vt in objecto loco *memoratos*, ita *nominatos* dicit eodem ſenſu: *invocatos* non magis hic, quam ibi dicit, ſed diſertiſſime negat, ut purgari non poſſit Bellarminus à craſſa & inverecunda in Auguſtinum calumnia, quem ait

i Aug. hom. 84. in Ioann. p. 185. col. 1. B.

k Id. L. 22. de civ. Dei. c. 10.

Caput XIII. *meminiſſe orationis, in qua apud menſam Domini Sancti nominentur & invocetur*; cum ex his luce meridiana clarius ſit in ea oratione, cujus meminit Auguſtinus *nominatos* quidẽ fuiſſe Martyras *invocatos* vero minime fuiſſe. Itaq; ſi in ea Latini canonis parte, de qua loquitur Bellarm. Sancti (quod idem affirmat) *nomintãur & invocãtur*, nemo non videt Miſſalis illius orationis non antiquitatẽ, ſed nouitatem ex his Auguſtini teſtimoniis clariſſime demonſtrari. Sed quod merito mireris, Bellarminus hoc loco, de hac nõ modo Auguſtinæ, Sed etiam Latinæ ſuæ Eccleſiæ oratione falſo dicit in ea Sanctos *nominari & invocari*. Nam non modo in Auguſtiniana (vt eſt à nobis ex ipſo Auguſtino demonſtratũ) minime invocabãtur Sancti; ſed ne in ea quidem Latini canonis prece invocantur, quã & Bellarminus intelligit, & nos paulo ante exhibuimus. Res clara eſt. Ea enim oratio tota ad eum dirigitur, cujus ſunt omnes iſtic cõmemorati Sancti; ut Apoſtoli verbi gratia, & Martyres quos ejus, quem invocant, eſſe Apoſtolos & Martyras diſerte profitentur, cum præfati ſe B. Virginis memoriam venerari, ita pergunt, *Sed & beatorum Apoſtolorum ac Martyrum TVORVM Petri, Pauli Andreæ*, & cæterorum, quos ſatis multos commemorant, ac denique *Coſmæ & Damiani, & omnium* (inquiunt) *Sanctorum TVORVM*. Atqui illi omnes nullius hominis, quantumvis eminentis, ſed Dei & Domini Chriſti, *Apoſtoli Martyres, & Sancti* ſunt. Ergo is, quem precantur, Deus ipſe eſt: non vero quiſquam de Sanctorum, aut Sanctarum cœlitum numero. Ergo eadem quoque ſequentium verborum ratio eſt, *Quorum precibus meritiſque rogamus, ut in omnibus protectionis tua muniamur auxilio per eundem Chriſtũ*, &c. Quẽ rogant is ipſe haud dubie eſt, quem hactenus allocuti ſunt, Deus ſcilicet in ſæculo benedictus, cujus ſunt & Apoſtoli & Martyres, & omnes denique, Sancti. Ergo vnus Deus hic invocatur; Nemo cœlitum præter hunc unum, invocatur. Vnde omnes intelligunt Bellarminum falſo dixiſſe, tam in hac hodierna Latinorum ſuorum, quam in veteri Auguſtinianæ Eccleſiæ oratione invocari, cum planum ſit in neutra invocari; non in priori, quod ex ipſo Auguſtini teſtimonio patet, non in poſteriori, vt ex ea perſpecta quivis intelligit. Quid ergo (inquies) Bellarmino, viro callidiſſimo, in mentem venit, vt non modo de veteribus, ſed etiam de ſuis graſſ, non imprudentis, imo cum damno mentiretur; Ego vero hæc illum, non imprudentem, ſed dolo ac fraude callide ita dixiſſe puto, vt alia quædam Miſſalis officij loca, in quibus Sancti revera invocantur, hac ratione cum antiquitate ſaltem apud imperitos conciliaret. In hac enim orationis Miſſalis parte, ſi Sanctos *invocari* tametſi fallens, perſuaderet, videbat de cæteris partibus, vbi ij revera invocantur, nullam fore dubitationem, quin eæ antiquæ, & ipſæ quoque eſſent. Sibi autem, viro apud ſuos ampliſſimo, affirmanti Sanctos in illa particula invocari, neminem futurum putavit, qui non facile eſſet crediturus. Eo omnino conſilio videtur hæc duo de Auguſtino, & de illa ſui Canonis oratione, tamen liquido falſa affirmaſſe, ac pro veris hic venditaſſe. Scio enim ſupra

/in

l in hoc ipſo libro *invocationem* trifariam dividere. Primo enim ipſam ſacrificij oblationem, ejus cui ſacrificium offertur, dici vult *invocationem*; cujus tamen locutionis nullum profert ullius probati auctoris exemplum; Tantum negat Eccleſiam ſuam hoc modo Sanctos invocare in Miſſa. 2. invocari eos dicit, ad quos precem dirigimus, vt cum *dicimus*, (inquit) *Sancte Petre ora pro me*, & *hoc modo* (inquit) *non invocantur Sancti in Miſſa, niſi obiter in verſiculis poſt lectionem, idque ſolum vna vel altera Miſſa*. Et mox negat *in Miſſa fidelium, quæ ab oblatione incipit, vnquam ita directe Sanctos invocari*. Tertio denique modo Sanctos vult invocari per preces ad Deum directas, *vt cum* (inquit) *à Deo petimus, ut intercedentibus Sanctis nos juvet; atque hoc modo in Miſſa, tum in Canone, tum extra invocantur Sancti*. Hujus tertiæ ſignificationis, quam verbo *invocare* ipſe tribuit, non magis quam primæ, vllum affert vel è Scripturis, vel è Patribus exemplum. Nos ſolam hujus vocabuli acceptionem quam ille ſecundo loco poſuit, vt veram & communi cum Scripturæ, tum veterum Eccleſiæ ſcriptorum vſu tritam admittimus. Duas alias nempe primã & maxime tertiam repudiamus, vt ab vſu Scripturæ & veteris Eccleſiæ alienas. Quis enim vnquam invocare vel verum Deum, vel falſa Paganorum numina dixit, pro ſacrificia *iis immolare*, cum quidem ſimplex & propria eſt oratio? vel quis ſuos parentes ab eo *invocari* vel *orari* dixerit, qui Regem orat, ut in eorum gratiam & ob eorum in Remp. merita ſibi aliquid beneficij largiatur? Non licet nobis novas & inuſitatas vocabulis ſignificationes pro noſtra libidine affingere. Alioqui nihil in omni ſermone certum ac definitum & contra Sophiſtarum artes ſatis tutum remanebit. Debuit ergo Bellarminus duos illos verbi *invocare* ſenſus vel Scripturæ, vel certe antiquiſſimorum Eccleſiæ Patrum auctoritate & exemplis confirmare; non tanquam pueris è cathedra dictare, non alio, quam cauſſæ ſuæ ſtudio primum enim *invocationis ſenſum*, ſiue, ut ipſe loquitur *modum* non alia de cauſſa finxit quam ut allata à nobis Auguſtini verba eluderet, diſertiſſime negantis *Sanctos à ſacerdote qui ſacrificat, invocari*. Ita enim paulo poſt cavillatur *m* per *invocationem* ſignificari ab Auguſtino *ipſam ſacrificij oblationem*. Hanc autem *ſacrificij oblationem* ait eſſe *invocationem*, & quidem efficaciſſimam; quod nullo alio quam ſe auctore, confirmat. *Eſt* inquit, *ut ſupra diximus, efficaciſſima invocatio*. Sed præterquam quod ſine exemplo, & præter communem legitimi ſermonis vſum, fingitur hæc verbi *invocare* ſignificatio, ea certe in his Auguſtini locum habere non poteſt. Primo enim; quod Sanctos *invocari* negat ad Euchariſtiæ ſacrificium, id eo reſpicit, quod in priori orationis parte dixerat, eas ibidem *nominari*; *Martyres* (inquit) *ad ſacrificium nominantur, non invocantur*. Vult nimirum quod Martyres eo loco memorantur, id non ideo fieri, ut invocentur, ſive eam commemorationem non eſſe invocationem. Iam vero fruſtra, adeoque abſurde moneret Auguſtinus Martyrum commemorationem non eſſe ſacrificij oblationem. Cum enim *oblatio* ſive

CAPUT XIII.

l Bell. L. 1. de Miſſ. c. 8 §. Secundo propoſitio.

m Id. Ibid. §. Videt, hic in primis,

Cap.XIII. immolatio ſacrificij actio ſit re conſtans: *commemoratio* pronuntiatio ſit quorundam nominum & verborum, nemo tam eſt fatuus, ſenſuſque communis expers, ut hanc *ſacrificij* proprie dicti immolationem eſſe ſuſpicari poſſit. Non ergo invocatio hic eſt Auguſtino *ſacrificij* (quod vult Bellarminus) *immolatio*, ſive *oblatio*, ſed oratio, qua Sancti invocentur. Sed hoc interpretationis monſtrum etiam illa, quæ ſequuntur, refellunt. *Martyres* (inquit) *à ſacerdote qui ſacrificat, non invocantur. Deo quippe; non ipſis ſacrificat.* Hæc ultima mera erant ἀδολεσχία, ſi præcedentia cum Bellarmino interpretemur. Huc enim redibit totius orationis ſenſus: *Ad ſacrificium quod uni Deo immolamus, Martyres nominantur: non tamen iis ſacrificium ſacerdos, qui ſacro operatur, offert vel immolat. Is enim non ipſis, ſed Deo ſacrificat.* Bella ratio: *Non ſacrificat Martyribus: quippe qui ipſis non ſacrificat.* Abſurdiſſime. Si id quod vult Bellarminus ſenſiſſet Auguſtinus, nihil opus erat id ipſum quod dixerat, rurſum fruſtra repetere, id eſt nugari. Satis fuiſſet his de ipſo ſacrificio miſſis, ea quæ ſequuntur addere, atque ita rem totam eloqui. *Martyres*, &c. *illic nominantur: non tamen à ſacerdote, qui ſacrificat, ſacrificium iis offertur vel immolatur: quippe qui quamvis in memoria* (id eſt in monumento) *ſacrificet eorum, Dei ſacerdos eſt: non illorum* Nemo non intelligit ita loquuturum fuiſſe Auguſtinum, ſi cum *invocari* Martyres negat, ſacrificium iis offerri vel immolari negare vellet. Ille vero non ita inſtituit: ſed ejus, quod negarat, *à ſacerdote Martyres invocari*: hanc adfert rationem quia *is Deo, non Martyribus ſacrificat.* Optima ratio. Non invocantur in illo ſacro: quia neque iis ſacrificium offertur. Sunt enim invocatio, & ſacrificij oblatio, etſi re & ſpecie inter ſe diſtincta, ejuſdem tamen cultus religioſi partes; vt qui invocatur, ei quoque ſacrificium offerre fas ſit, & viciſſim cui ſacrificium offerri fas eſt, eum quoque invocari par ſit. Niſi hæc ita conſtitueris, abſurda & nugatoria erit hæc omnis Auguſtini oratio. Ex his illud, quod diximus certum eſt, eam Sanctorum commemorationem quæ & olim fiebat, & nunc quoque fit apud Latinos in illa Canonis particula, *Quorum meritis precibuſque rogamus*, &c nullam re vera eſſe Sanctorum *invocationem*: vanum adeo eſſe tertium illum à Bellarmino fictum *invocationis* ſenſum, vel vt ipſe dicit *modum*. In omni ſermone divino & humano ea demum *invocatio* vere & eſt & dicitur, cum quis quem *invocat*, cum præſens veluti præſentem atque audientem appellat vocat, rogat: quod non fit, vt patet, in illa Sanctorum commemoratione quæ eſt in Canone. Qui enim eos commemorat, Deum, non Sanctos compellat, Deum non Sanctos rogat: Dei non Sanctorum, *protectione & auxilio muniri ſe petit*; *Rogamus* (inquit) *ut in omnibus protectionis tuæ muniamur auxilio: Tuæ*, non Sanctorum tuorum. Hæc ergo Dei *invocatio eſt*: Sanctorum non magis invocatio, quam ſacrificium ullum eſt. Sed hic tamen (inquis) Sacerdos

quod

quod Deum poſcit divinæ protectionis auxilium, eo ſe rogat muniri *meritis precibuſque Sanctorum.* Fateor, inquam: ſi modo, quod clarum eſt, *Sanctorum* quæ dicit *preces*, eas accipias, non quas ipſe Sanctis fundit (nullas enim hoc quidem in loco fundit) ſed quas Sancti ad Deum pro ſe fundunt. Sed neque abnuo tale quid intellectum ab Auguſtino, cum Martyras nominatos dicit in ſacrificio Euchariſtico: nominatos ſcilicet, ut Deus eorum pro fidelibus adhuc in terra militantibus oratione provocatus, ſacerdoti, quam eum poſcebat, pacem atque protectionem largiretur. Id in ſuperiori ex opere in Ioannem loco clarius ſignificat, quam ut negari poſſit. Iſtic enim primo negat *Martyras ſic ad Domini menſam commemorari*, quemadmodum alios fideles defunctos, id eſt (quod ipſe ſtatim addit) *ſic commemorari, vt etiam pro eis oretur*; qualiter nimirum pro aliis fidelibus in pace requieſcentibus orabatur. Tum his dictis pergens *ſic eos commemorari*, dicit, *vt ipſi orent pro nobis, vt eorum veſtigiis adhæreamus.* Ex quibus vides ſacerdotem Martyras Auguſtini ævo apud Domini menſam commemoraſſe, ut ſibi ac cæteris fidelibus eam Dominus, illorum quoque apud ſe prece exoratus gratiam largiretur, qua tritam à Sanctiſſimis viris fidei ac pietatis viam conſtanter ipſi calcarent, & ad eandem metam fœliciter pervenirent. Vnde colligere licet illam Martyrum commemorationem, quæ Auguſtini ævo fiebat apud Domini menſam, vel eandem fuiſſe cum Miſſali Latinorum, quæ recitata eſt, vel certe ejus ſimilem, qua Deus vel *precibus* tantum, vel etiam fortaſſe *& meritis Sanctorum* rogaretur, vt fideles adſtantes eorum veſtigiis conſtanter adhærerent. Hæc quidem, quæ ex illius quinti ſæculi monumentis clara ſunt, vera eſſe concedimus. Sed antequam ultra pergamus quædam hic ſunt animadvertenda. Primus eſt, quod quis ita Deum roget, vt oratione & exemplo Martyrum ſibi donet pietatis ſemitam terere; nequaquam ex eo conſequens eſſe, ut is Martyras ipſos vel invocet, vel invocare jure ac merito poſſit. Qui enim ſic loquitur, ſignificat quidem ſibi eſſe perſuaſum Martyras in patria Deum pro nobis adhuc in terra conſtitutis orare ac precari, atque id ſe cupere, vt ii ſibi & ſuis hoc officium impendant, adeoque Dominum poſcere, vt quod cupit, id ſibi largiatur. Cæterum non ideo fit, vt ipſos Martyras recta appellandos ritique ac legitime invocandos eſſe putet. Magnum enim inter hæc diſcrimen eſt. Nam exiſtimare, vel certe cupere aliquem amicum longo terrarum ſpatio à te diviſum de te cogitare, ac res tuas curare, atque agere, Deumque precari, vt labori, quem is in tuam gratiam ſuſcipit, benedicat lætumque ac fœlicem ei exitum donet, id inquam, omnes licere confitentur. Neque tamen quiſquam credo, negaverit, ſtulte factum, ſiquis amicum de quo ita exiſtimat, abſentem recta compellet, alloquantur velut præſentem, eique vel res ſuas commendet, vel probene curatis gratias agat. Nam etiam de abſentibus, quæ vera ſunt, ſentire;

quæ

Caput XIII.

quæ juſta & vtilia, cupere, & licet, & certe decet; ea ipſa abſentibus vel commendare quaſi præſentibus & audientibus hominis eſt vt videtur, amentis, & ſenſu communi carentis. Lancelotus Andreus, Epiſcopus Elienſis, refert, *n in Legenda Anglica memoria proditum eſſe Regem Henricum jactatum aliquando in mari gravi procella in hanc vocem erupiſſe. O ſi nunc vigilaret* Carthuſienſis *Hugo, & pro nobis preces funderet.* Hugo autem ille vivebat in terris, & in cella ſua procul à Rege in mediis fluctibus periclitante verſabatur. Tunc Hugonem ideo dixeris à Rege invocatum fuiſſe, quod illum Rex vigilare, & pro ſe Deum precari optaverit? Nemo dixerit. Tú-ne vel hoc inde concluſeris, Regi certe licuiſſe Hugonem compellare abſentem & rogare, vt quæ ipſe cupiebat, ageret? Tu vero hoc nemini cui quidem ſanum ſit ſinciput, perſuaſeris. Atqui eadem eſt cauſſæ præſentis ratio. Veteres Auguſtinianæ Chriſtiani plærique credebant Martyras in cœlo verſantes noſtris rebus affici, quos non neſcirent cum variis malis hic in carne poſitos conflictari; pro nobis adeo communem Dominum deprecari. Qui hæc ita ſentiebant, eos non eſt mirandum preces cupiviſſe, etiam putaſſe, pro ſe apud Deum à Martyribus fieri, Deumque rogaſſe, vt his ſanctiſſimorum virorum pro ſe deprecantium votis concederet quod petebant auxilium. Si hæc ipſorum Martyrum vera & legitima fuit (quod Bellarminus vult) invocatio: nihil abſurdi erit fratres, ſiquos habeamus in terris & pios & amicos, licet abſentes, & procul remotos invocare: tamque erit hæc viventium, ſed abſentium, *invocatio*, quam eſt Martyrum in cœlis degentium. Sed hæc ſatis ſunt, ut intelligamus, quam vana ſit Bellarmini cavillatio, qui à veteribus invocatos fuiſſe Martyras ex hoc ipſo argumentatur, quod eorum in ſacra olim ſynaxi fieret commemoratio. Maneat ergo hoc fixum & ratum, quod nos ex Auguſtino demonſtravimus, eo ſæculo (id eſt quinto) Martyras in celebratione Euchariſtiæ *nominatos* quidem, ſive *commemoratos* fuiſſe: non fuiſſe tamen invocatos. Dixi *in celebratione Euchariſtiæ*, ſolenni ac legitima ſcilicet: quia fateor jam tum non paucos, ut ex illius temporis Actis & monumentis patet, vltra progredi auſos, Martyras invocaſſe, ſed cultu voluntario, & à prava vulgi ſuperſtitione & nonnullorum de Clero exemplis orto: nulla ſcripturæ auctoritate, nullo veteris ad a. D. trecenteſimum Eccleſiæ teſtimonio, nulla denique ejus, quæ ad quintum ſæculum pæne adultum, ſucceſſit, lege. Sed illa inuocatio toto tempore, quo vixit Auguſtinus, in privatis hominum ſtudiis ac moribus ſtetit; neque quicquam quod meminerim, in veris & indubitatis illius ævi libris occurrit, quo eam in ſanctuarium jam penetraſſe, & in publica ſacræ Synaxeos celebratione vſurpatam eſſe demonſtretur.

n L. Andr. Reſp. ad Apol. Bell. p. 39.

Sed ne ipſum quidem illum Auguſtiniani ſæculi morem Martyras ad hoc in Euchariſtiæ canone nominandi, ut ex eorum apud Deum gratia & precibus celebrans aliquid auxilij vel præſidij à Domino peteret, ne ipſum quidem inquam, illum morem diu ante Auguſtinum in hunc

publicum

publicum Eccleſiæ cultum irrepſiſſe veriſimillimum videtur. Totis certe trecentis à Dominico natali annis nullum Sanctos invocandi exemplum, vel in privatis, vel in publicis Chriſtianorum moribus reperitur apud veros illorum temporum ſcriptores; quod nos fuſe alibi *o* demonſtravimus. In ſynaxi vero ne ſub initia quidem quarti ſæculi ſolenne fuiſſe. *Sanctorum meritis, precibusque Deum rogare* ſatis conſtat ex Pſeudo-Clementinis Conſtitutionibus; in quibus cum accuratiſſime deſcriptus totus Liturgiæ ordo habeatur, cum precibus quæ in eo ſacro uſurpari ſolebant; loca quidem occurrunt, in quibus Deum *per Chriſtum, perque Chriſti mediationem* rogant, atque obſecrant; nullus vero toto opere locus eſt, in quo à Domino quicquam per Sanctorum apud eum merita ac preces petant. Diaconus ſtatim initio Canonis; *Flectamus genua quotquot ſumus fideles*; *Rogemus Deum per Chriſtum eius. Omnes intente Deum per Chriſtum eius invocemus.* τὸν θεὸν διὰ χριστοῦ αὐτοῦ *p* παρακαλέσωμεν. Iterum; *Surgamus intente orantes, noſque ipſi & alij alios* *q* *viventi per Chriſtum eius commendemus.* Poſt lectionem Evangelij & orationem prolixam ad Deum Diaconus monet *q deprecandum eſſe Deum, vt munus oblatū ſuſcipiat in cœleſte ſuum altare in odorem ſuavitatis per mediationem Chriſti ſui.* διὰ τῆς μεσιτείας τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ. Sic vbi Epiſcopus pro grege ſuo Deum precatur; *Sis* (inquit) *adjutor noſter opitulator, defenſor per Chriſtum tuum.* *r* Neque vnquam aliter. Sanctos vero commemorant quidem illi; ſed *eorum meritis, ac precibus*, vel *iis intercedentibus* (quod in prece vltimæ iſtius Græcanicæ ſimili dicunt Latini) ſibi aliquid à Deo donari nuſquam petunt. Epiſcopus in ea ipſa oratione, qua ſacramentum conficit; *ſ Etiam* (inquit) *tibi offerimus pro omnibus, qui à ſæculo placuerunt tibi Sanctis, Patriarchis, Prophetis, Iuſtis, Apoſtolis, Martyribus, Confeſſoribus, Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis Hypodiaconibus, Lectoribus, Cantoribus, Virginibus, Laicis, atque omnibus, quorum tu cognoviſti nomina.* Paulo poſt eadem monet *t* Diaconus; *Sanctorum Martyrum memoriam celebremus* (vel, *mentionem faciamus* μνημονεύωμεν) *vt digni & participes efficiamur certaminis ipſorum.* Quod opportune ex ritu quidem Latino utroque loco dicendum erat, *ut eorum precibus meritiſque protectionis tuæ muniamur auxilio*; id inquam, neque hic Diaconus, neque illic Epiſcopus dixit. Denique ut paucis abſolvam nulla eſt in toto Conſtitutionum opere, ad Sanctos oratio; id eſt vere & proprie dicta Sanctorum invocatio. Cumque plurimæ ſint in eo opere ad Dominum Deum orationes, nullam reperies in qua apud eum Sanctorum merita, aut preces ad aliquid impertrandum commemorentur & allegentur; adeoque ne vlla quidem iſtic eſt Sanctorum Bellarminiana (id eſt indirecta, tametſi abſurde ac præter rationem ſic dicta) *invocatio.* Cum ergo hic auctor, quiſquis de cætero fuerit, cum cæterorum Eccleſiaſticorum cultuum, tum ſacri maxime Euchariſtici formam ac ritum, quo ſuo ævo peragebantur, diligentiſſime ac copioſiſſime deſcripſerit atque expreſſerit: omnino confitendum quo is tempore ſcripſit,

CAPUT XIII.

o L. 3. de cult. relig. objec. 10.

p Conſt. Apoſt. L. 8. c. 9 Gr. ed.

q ibid. c. 19.

r ibid.

ſ Ibid. c. 12. [edit. Gr.] 18. [edit. Lat.

Caput XIII. ſcripſit neutram adhuc in ſacræ Synaxeos canone in cæteris Eccleſiæ cultibus ſolennem aut uſitatam fuiſſe Sanctorum invocationem, vel illam quæ vere invocatio dicitur, qua Sancti ipſi compellantur atque orantur, vel hanc quæ à Bellarmino perperam ac falſo *invocatio* nuncupatur, qua Deus per Sanctorum merita ac *preces* rogatur, & obſecratur. Itaque cum Conſtitutionum opus (quod à nobis alibi *u* demonſtratum eſt) circa initia quarti demum ſæculi ſcriptum fuerit: omnino id, quod diximus conſtituendum eſt, ne illo quidem ineunte quarto ſæculo ſolenne fuiſſe Deum *per merita* vel *preces Sanctorum* in ſacra ſynaxi rogari, adeoque novum fuiſſe & ante paucos annos inventum id ipſum, quod Auguſtinus ſua memoria factitatum eſſe teſtatur, ut Martyres nimirum ſic *ad menſam Dominicam commemorarentur, vt ipſi orarent pro fidelibus.*

u In diſputat. de Pſeudep. Apoſtol.

Præterea obſeruandum eſt aliud quoddam fuiſſe diſcrimen inter illam Sanctorum commemorationem, quæ fiebat Pſeudo-Clementini ſcriptoris ævo, & hanc, quam tradit Auguſtinus ſuo tempore fuiſſe vſitatam. Hic enim ſacerdotem Dei negat *x* Sanctos ad menſam Domini ſic commemorare, *quemadmodum alios, qui in pace requieſcunt, ut etiam pro eis oret.* aliter fiebat tempore Διαλαγεως apud quem Epiſcopus diſertiſſime profitetur *y ſe offerre* ... *pro ſanctis omnibus, qui à ſæculo placuerunt Deo, etiam Patriarchis, Apoſtolis & Martyribus.* Et Diaconus; *Pro iis* (inquit) *qui in fide quieverunt, oremus.* Neque iſtius duntaxat tempore ita factum eſt. Eundem morem diutiſſime, etiam poſt Auguſtinum in vtraque Eccleſia ſervatum fuiſſe ex veterum Liturgiis, & aliis monumentis patet; in quibus Græcos paſſim videmus in liturgiis Deum orare *z* vt *orthodoxorum meminerit, qui ab Abele juſto ad ſuam uſque ætatem fuerant, eoſque requieſcere faciat in regno ſuo*; *a Vt eos, qui prædormierunt in ſpe reſurrectionis vitæ æternæ faciat requieſcere, vbi viſitat lumen vultus ejus*: *b Pro omnibus iis, qui in Dei communione dormierunt, orthodoxis Patribus & fratribus, ut iis ignoſcat*: *c Vt eos requieſcere faciat, vbi præſidet lumen vultus ejus.* Neque de Latinis res obſcurior eſt. Nam in Liturgia Gregorij ſic orat ſacerdos: *d Memento etiam Domine famulorum tuorum CVNCTORVM atque CVNCTARVM, qui nos præceſſerunt* (vel *ante nos obierunt*) *in ſigno fidei & dormiunt in ſomno pacis. Ipſis Domine, & omnibus in Chriſto quieſcentibus locum refrigerij & lucis & pacis vt indulgeas deprecamur per eundem Chriſtum Dominum noſtrum.* Quæ oratio, etiam hodie, tota, vt deſcripſimus, à Latinis in Canone recitatur: ſi hoc vnum exceperis, quod initio *famulos & cunctas famulas.* Qui & ex Hincmaro diſcimus, *e* ſuo adhuc ævo pro Leonis P.R.I. ante a. 400. mortui anima in Miſſa his verbis ſupplicatum fuiſſe: *Annue nobis Domine, vt animæ famuli tui Leonis, hæc proſit oblatio, quam immolando totius mundi relaxari tribuiſti delicta.* Quæ oratio totidem quoque verbis exſtat, in libro Sacramentorum

x Aug. tract. 84. in Ioann.

y Conſt. L. 8. c. 13 [Lat. 19.

z Lit. Iac. T. 2. Bibl. Patr. Gr. L. p. 17. a. b.

a Ibid p. 34. D. Lit. Marc.

b Ibid. Lit. Ba. ſ. p. 53. 1. d.

c Ibid. Lit. Chryſ. p. 62. C.

d Ibid. Lit. Greg. p. 129.

e Hincm. de Prædeſt. c. 34. p. 297.

f Gregoriano

f Gregoriano, & ab Innocentio P. R. III. in Decretalibus ſuis memoratur. *g* Sed quia de toto hoc argumento nos alibi *h* fuſius ex profeſſo diſputavimus, nihil nunc opus eſt plura ad eã rem demonſtrandam addere. Iam cum animadverteret Auguſtinus iſta inter ſe non cohærere, ut quorũ apud Deum meritis, favore & gratia nos exaudiri putamus, pro iiſdem Deum nos quoque deprecemur, & *iniuriam eſſe* putaret (quod ipſe alibi ſcribit) *pro Martyre orare, cuius nos debemus ſcilicet orationibus commendari*, hanc abſurditatem, ut erat acutius, ſubtili interpretamento diſſolvit, orationes illas pro Sanctis, præter manifeſtam auctorum, à quibus inſtitutæ ſunt intentionem, ſic accipiens, quaſi non pro iis, ſed magis pro nobis apud Deum fierent; *ut orent ipſi pro nobis, ut Sanctorum, veſtigiis adhæreamus.* Auguſtini interpretamentum, tametſi ei, ipſæ quibus adaptatur, orationes valide repugnent, Latini tamen ſequuntur, nefaſque cenſent pro Martyribus & aliis cœlitibus preces vel oblationes apud Eccleſiam fieri.

f L. Sacr. Greg. IV. Kal. Iul. *g* Innoc. 3. Decret. De cel. Miſſ. c. 6. c. 3. *h* L. 5. de Pæn. & ſatisf. c. 8.

Poſtremo hoc quoque eſt obſervandum hanc ipſam Sanctorum in ſacra Synaxi à Pſeudo-Clemente deſcriptam commemorationem non fuiſſe ab initio apud Chriſtianos uſitatam. Principio altum in divinis litteris de toto hoc ritu ſilentium eſt. Non alia iſtic occurrit in ſacra hac Cœna, quam Domini & Dominicæ mortis *memoria, & commemoratio. Hoc facite* (inquit *i* ipſe rei auctor) *in meam commemorationem. Hoc facite* (inquit *k* Paulus) *quotieſcumque bibetis in Domini commemorationem. Quotieſcumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis; mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.* Nullius Sancti commemorationem in hoc ſacramento fieri videmus, niſi Chriſti. Certe dignus erat Dominus, digna mors quam pro nobis paſſus eſt, cujus unius commemorationi totum hoc ſacrum impenderetur. Vt in cruce morientis nemo ſocius fuit; ita neque in hoc myſterio commemorari quemquam eſſe par fuerat. Quidam Chriſti injuria eſt in plures partiri, quod ei uni debetur. Vt ejus mors plane ſingularis fuit; ita & ſingularem eſſe decet noſtram grati in eum animi ſignificationem Euchariſtia nullius Apoſtoli, nullius Martyris res eſt. Tota Chriſti eſt. Qua tu fide Chriſto in ſacro illi uni inſtituto ſocios adjungis? Mors Chriſti hic commemoratur; quæ in Chriſtum unum incubuit. Ea una nos & omnes & toti redempti ſumus. Mortis illius unicæ honos eſt commemoratio, quæ fit in Euchariſtia. Quid Petrum & Paulum, & Coſmam & Damianum piorum mentibus in Chriſti ſui memoria defixis moleſtus interpellator objicis? Quoties ac ubicumque Sol fulget, ibi latent omnes ſtellæ. Quid præſente Chriſto alios me circumſpectare cogis? Si bene rem putes, Sanctos Chriſti ſui Regis ac Dei honoribus permiſcere, & ipſis invidioſum eſt, & nobis periculoſum. Satius ac tutius erat Servatoris inſtituta pura atq; illibata revereri, neque ultra ejus mandatũ ſapere. Apoſtolicæ quidem, & proximæ inde ætati ſatis fuit unius Domini memoriã in hoc ſacro celebrare; merito veritæ, ne ſiquos alios cum eo in hoc myſterio commemoraret, profiteri,

i Luc. 22. 19. *k* 1. Cor. 11. 24; 25. 26.

Cap.XIII. vel certe ſuggerere videretur ſe ſuæ ſalutis aliquid alii, quam Chriſto debere. Iuſtinus totum Euchariſtiæ negotium fuſe ſatis & accurate, repetito ſemel & iterum ſermone exſequitur, *l* & quæ ſit rei ratio ex Evangeliis aperit. *Commemorationis* non alius meminit, quam ejus quæ à Chriſto præcipitur, *Hoc facite in mei recordationem.* Non alii quam Deo vel oblatas preces, vel dictas laudes, vel actas gratias, neq; aliud, quam Chriſti & Spiritus Sancti nomen uſurpatum fuiſſe tradit. Non alia quam hęc nomina in tota actione ſonant; Martyrem, Apoſtolum, Confeſſorem, Patriarcham, Prophetam nullum in Iuſtini magis, quam in Proteſtantium Euchariſtia invenies invocatum commemoratum, nominatum. Sed neq; tertio ſeculo quicquam mutatum apparet. Memoriam Martyrum celebratam fateor; ſed ſeorſum, neque in ipſo Cœnæ Dominicæ myſterio; non quotidie, ſed certo tantum anni die, eo ipſo, quo paſſi erant quemque cujuſque *Natalem* dici placuit; non ut eorum precibus & meritis quicquam gratiæ in nos divinæ, id eſt ſalutis noſtræ, adſcriberetur; ſed ut eorum fortitudinis ac patientiæ exempla fideles ad pietatis certamen accenderent, Deoque laudes & gratiæ redderentur, quod tam præclaris Athletis Eccleſiam ornare ac ædificare dignatus eſſet. Seculo demum quarto, cum invecta Reliquiaria religio hominum animos occupaſſet, magnaque opinione de Martyrum in rebus noſtris adminiſtrandis cura atque efficaci providentia oppleviſſet; mos irrepſit, ut in quotidiana Synaxi nominarentur; ac primo quidem, ut ſuam cum Chriſto communionem, partim ipſa illa Martyrum commemoratione, partim etiam, eorum apud Deum commendatione teſtarentur, dum pro illis Domino, non modo gratias agerent, ſed etiam preces funderent, ut ex Conſtitutionibus Pſeud Apoſtolicis, & veteribus Liturgiis oſtendimus. Dehinc etiam longius à prima inſtitutione, Apoſtolicoque ſecundum eam more diſceſſum eſt, cum gliſcente paſſim opinione de eorum majeſtate, & quodam in res humanas imperio, viſum eſt tanta gloria indignum, ut pro iis Deus oraretur, quorum potius apud Deum *orationes ac merita* pro nobis eſſent expetenda & allegandæ; ut ex Auguſtino docuimus, primo, ut videtur hujus ſubtilitatis auctore; quibus gradibus ad ipſam poſtremo, vere ac proprie dictam, quam Bellarminus directam vocat Sanctorum invocationem ventum eſt. Ita factum eſt, quod Innocentianæ de Leone decretalis gloſſula non ſimplicius, quam verius ſcripſit; *m Olim orabatur pro ipſo* (Dicamus in genere, *pro Sanctis*) *Hodie ipſe orat,* (ipſi *orant*) *pro nobis: & ita mutatum; Mutatum* ſane, & quidem immaniter mutatum. Neque enim ſatis fuit, ut crederentur orare pro nobis (quod quodam fortaſſe ſenſu recte ac vere dici poteſt (Eo etiam proceſſum eſt, ut orarentur à nobis.

l Iuſtin. Apol. 1. p. 76. an. Fin. 3. ad 77.

m Gloſſ. in Decret. Inn. 3. tit. de cel. Miſſ. c. 6 § 3

Ex his nunc ſatis ni fallor, patet, quam inanis falſaque ſit Bellarmini de Sanctorum in Euchariſtiæ canone invocatione, ejuſque antiquitate ſpes atque gloriatio. Vt enim illud mittam, quod *Sanctos* in genere antiquiſſimis temporibus jam invocatos in ſacra Synaxi perperam ac falſo dicit,

dicit, cum ipſe & proximo quidem paragrapho confiteatur ſolis diu Martyribus id honoris delatum; Confeſſoribus idem non niſi diu poſt ſecutis ſeculis, non multo ante an. D. 800. datum fuiſſe; ex iis, quæ diximus, conſtat primo novum neque ante an. D. fere 300. receptum eſſe, ut vel ipſi Martyres in Euchariſtiæ ſacro commemorarentur, nedum ut invocarentur; imo hoc, quo primum ibi commemorari cœperūt tempore, ita commemoratos eſſe, ut pro iis tamen oraretur, nondum ut ipſi orarentur. 2. Item illud etiam eſſe recentius, & circa ſeculi quarti ſuprema, vel quinti initia exortum, ut Deus *per preces* & merita commemoratorum in ſacra Synaxi Martyrum rogaretur. 3. Illud vero, ut ſic acciperetur hæc Martyrum in Synaxi commemoratio (quaſi pro iis nequaquam oraretur) id inquam novum eſſe, apud veteres ante Auguſtinum, inauditum, quodque cum ipſis orationibus apertiſſime pugnat, quæ etiam pro Martyribus in Liturgiis extant. 4. Denique recentiſſimum & in nupera Romana Schola inventum, illud Bellarminianum interpretamentum, quo *Deum meritis precibuſque Sanctorum rogare, id* ipſum eſſe vult, quod *eos invocare.* Vnde poſtremo colligitur *illam Sanctorum invocationem* ne nunc quidem re vera eſſe in ea Canonis Latini particula, de qua diſputamus, nedum ut jam olim à principio in eo fuerit, ſomniat Bellarminus.

CAPUT XIV.

Novum eſſe & tribus primis ſeculis inuſitatum Deo in Euchariſtiæ ſacro pro mortuis ſupplicare. Hunc uſum ſeculo demum quarto receptum videri. Sed & illas veterum pro mortuis preces ab his Latinorum diverſas eſſe; quod illæ pro omnibus piis, etiam ſanctis fierent; hæ non pro aliis, quam pro purgatorianis animabus fiant.

IAm alterius orationis, quæ in Miſſa pro defunctis habetur, fateor & Auguſtinum, & multos alios Patres quod ait Bellarminus (meminiſſe. Neminem tamen ſcio ſecundi, tertiive ſeculi ſcriptorem, qui mortuos Deo in ſacra Synaxi quotidie fuiſſe ſolennibus Eccleſiæ precibus, quod fit apud Latinos, itidem commendatos teſtetur. Prima ni fallor, ejus rei mentio apud Pſeud-Apoſtolicarum Conſtitutionum parentem, occurrit. Scio Tertullianum *oblationes* (id eſt eleemoſynas) *pro defunctis, pro natalitiis annua die factas*, jam ſuo ævo, id eſt ineunte tertio ſeculo, memorare. *n* Scio apud eundem hæc alibi ſimilia de viri Chriſtiani vidua, ejuſque in maritum mortuum officiis exſtare: *o Enimvero & pro anima eius orat, & refrigerium interim ad poſtulat ei, & in prima reſurrectione conſortium, & offert annuis diebus dormitionis eius.* Sed hic, ut omnes vident nulla ſacerdotis in ipſo Euchariſtiæ officio pro mortuis oratio legitur. Pro anima mortui orat quidem vidua: nullus orat ſacerdos: nedum, ut in ſacra ſynaxi oret. Et quas in priore loco dicit *oblationes*,

n Tertull. de Cor. c. 3. p. 111. D.
o Id. de Monog. c. 10. p. 682. A.

Cap.XIV. eas eſſe non ipſius Euchariſtiæ, ſed eleemoſynarum, aut agaparum *oblationes*, indicat alter locus, in quo eas non ſacerdos, unus ſacramenti legitimus miniſter, ſed mulier vidua offert; quam Euchariſtiam offerre nefas eſt, eleemoſynas & alia dona vel pauperibus, vel Eccleſiæ offerre nulla invidia erat. Neque id Miſſali pro defuncti preci convenit, quod Tertullianea & oratio & oblatio annua tantum die fieri diſerte dicitur, cum precem pro defunctis quotidie, imo interdum ſæpius uno eodemque die fieri notum ſit, quoties Miſſa celebratur ſcilicet. Sed & prior locus adeo non docet oblationem illam, quam dicit, in Synaxi factam fuiſſe: ut factam extra eam potius arguat. Nam cum eo loco ritus colligat præter Scripturam traditos, quoſdamque ex iis edat in Euchariſtiæ celebratione ſolennes, pro mortuis orare, ſi tum fuiſſet mos hujus cenſus, id eſt ſi hoc in ipſo Euchariſtiæ ſacro factum eſſet, ibi quoque erat memoraturus. Atqui non ita inſtituit Tertullianus. Tradita præter Scripturam ad Euchariſtiam pertinentia, non alia quam hæc edit, quod *Euchariſtiam etiam antelucanis cœtibus ſumerent*, quam Scriptura *à Domino in tempore victus celebratam* teſtatur, & eandem *de una præſidentium manu ſumerent*, quam *ſcriptura omnibus mandatam refert* Quando his potior, & memorari dignior erat Miſſalis illa pro defunctis oratio, ſi jam tum in uſu fuiſſet? Nullam iſtic dixit. Ne dubitaveris, quam diceret, nullam fuiſſe. Multo etiam minus eam apud Iuſtinum reperetis; qui plane nullam uſpiam in ſuis ſcripis hujuſmodi pro mortuis precandi moris mentionem facit. Ac eo quidem loco, in quo totum Euchariſtiæ conficiendæ & communicandæ ordinem ac ritum ſemel atque iterum; haud perfunctorie, quod nuper diximus, deſcribit, noſtrarum & preces & oblationes diſertiſſime neque ſemel memorat, *p* Nullas pro *mortuis* neque preces, neque oblationes memorat. Cur eas omiſiſſet, ſi quæ jam tum erant? quæ noſtrorum in ipſos etiam mortuos humanitatem & officia ſignificaturæ, adeoque utiles futuræ erant ad mitigandos Paganorum in Chriſtianiſmum animos, ob pacem ipſorum quoque in mortuorum pace & fœlicitate procuranda religionem? Ex his ſatis intelligimus novum, neque Iuſtini ævo (ʒ. an. D. 150.) adhuc uſitatum fuiſſe, ut pro mortuis Chriſtiani vel ſacerdotes, vel Laïci preces facerent; morem illum mature, poſt Iuſtini martyrium ſic erupiſſe, ut Tertulliani temporibus, id eſt initio tertij ſeculi paſſim apud noſtros obtineret. Sed ne tum quidem publice in Euchariſtiæ celebratione factam fuiſſe ullam pro mortuis precem; id demum, ut ex Conſtitutionibus obſervandum diximus, quarto ſeculo invaluiſſe. Ita privatæ hominum inſtitutiones ac traditiunculæ paulatim paucorum exemplo commendatæ, ad plures primo, inde ad omnes diffunduntur; poſtremoque ex privato in publicũ tranſeunt, & in ſacros totius Eccleſiæ cultus mutantur. Sed præter hæc, illud quoque animadvertendũ eſt id precum genus, quas hodie Latini ſe pro mortuis facere profitentur, multũ ab iis differre, quæ olim præter Scripturã & Eccleſiæ Apoſtolicæ uſum in morẽ paulo

p Iuſtin. Apol. 2. p. 76. 77. ubi ſupr.

ante

ante Tertulliani ævum receptæ fuiſſe videntur. Veteres enim pro omnibus piis, in fide & gratia Domini, Eccleſiæquè communione mortuis, etiam ſanctiſſimis, etiam Martyribus, viris mulieribuſque (ut nuper oſtendimus) Deum orabant, Nunc vero Latini non pro aliis mortuis orandum docent, quam iis, qui Purgatorij ignotas priſcis ante ſextum ſeculum ſedes incolunt. Sed quia jam alibi *q* de veterum & recentiorum in genere precibus illis pro mortuis late diſſeruimus, neque ea res hujus eſt loci, in quo non de iſtis precibus in genere, ſed de ea pro defunctis oratione propriè tantum quæritur, quæ eſt à Latinis in ſuæ Miſſæ Canonem recepta; hæc in præſentia ſatis eſſe videntur. Qui plura de precum iſtarum negotio deſiderat, eum ad aliam illam jampridem à nobis editam de his diſputationem amandamus. Cap. XV.

q L. 5. de Pœn. & Satisf. c 3. ad 17. p. 438. ad 536.

CAPVT XV.

Refelluntur quatuor Bellarmini pro Canonis Miſſalis antiquitate ſuſpiciones I. à ſera Confeſſorum & Virginum in Miſſa commemoratione. II. ab obſervatu Miſſalium additionum auctoribus. III. à Scriptorum ſilentio de præcipuarum Canonis partium auctoribus, quos non erant prætermiſſuri ſi Papæ eas inſtituiſſent. IV. ab ordine quo Apoſtoli in Canonem recenſentur, ab eo diverſo, qui apud Matthæum ſervatur in Evangeliis ab Hieronymo emendatis.

His explicatis veterum pro Canonis antiquitate à Bellarmino allatis teſtimoniis; ſupereſt, ut ejuſdem quatuor eadem de re conjecturas *r* excutiamus. Prima inde ducta eſt, quod in toto Miſſæ Canone nulla fit aliorum ſanctorum, quam Martyrum commemoratio; Vnde noſter conjector colligit Canonem prius fuiſſe compoſitum, quam inſtitutum eſſet *Confeſſores* aut Virgines publice in Eccleſia coli. Coli autem eos cœpiſſe jam ante Moguntinum Concilium, in quo ſcilicet feſta Martini & Remigij memorantur; *s* quos conſtat non Martyras, ſed Confeſſores tantum fuiſſe. Sed inanis eſt tota hæc conjectura. Primo enim non id probat, quod quæritur; quia ſi adverſario quæcumque poſtulat ac concludit, donavero, nimirum canonem fuiſſe ante an. D. 813. quo habita eſt Moguntina Synodus, jam conſtitutum fuiſſe; nequaquam eo probatum fuerit Canonem eſſe antiquum; qui niſi Apoſtolico ſeculo extitiſſe demonſtretur, *antiquus* in Chriſtianiſmo dici non debet; quanto minus id nominis meretur, cujus origo ſeculum nonum paulo anteceſſiſſe tantum oſtenditur? Huc accedit quod quæ conjector aſſumit, ea non omnia vel vera vel certa ſunt. Falſum enim eſt quod ille temere atque inverecunde ponit, *plane ab ipſo Eccleſiæ initio Martyras cœpiſſe publice invocari, & dies feſtos eorum nominibus coli & baſilicas erigi.* Nihil horum ante quartum ſeculum factum eſſe apud Chriſtianos alibi *t* demonſtratum eſt. Tertio neque illud verum eſt, quod Bellarminus fingit tota.

r Bell. L. 2. de Miſſ. c. 20. §. His accedunt.

s Côc. Mog. an. 813. Can. 36 T. 2. Côc. Gall.

t L. 3. de obj. cult. relig.

Cap. XV. Confeſſores ideo fuiſſe ſerius in Canone commemoratos, quod iis cultus & honos minor, quam Martyribus deferretur. Si enim ea ratio vera eſſet, quo tempore & ipſi invocari, & eorum nominibus feſti dies, & baſilicæ inſtitui cœperunt; cœpiſſent eodem quoque loco, quo Martyres in Synaxi nominari. At neque nono ſeculo, quo habitum eſt Concilium Moguntinum, neque proximis exinde temporibus eo loco nominati ſunt. Ergo hæc conjectura ab omni parte laborat. Vera autem ratio diſcriminis, quo habiti ſunt Martyres præ cæteris Sanctis, ex vetuſtiſſimo quodam Chriſtianorum errore repetenda eſt, quo diu apud noſtros creditum eſt ſolis Martyribus cœlum ante ſupremum mundi diem patere; cæteros omnes quantumlibet ſanctos, extra velum beatam reſurrectionem exſpectare.

Altera Bellarmini conjectura inde ducta eſt, quod *veteres diligenter annotarunt pauca quædam verba, quæ aliqui Pontifices ad canonem adjecerunt; ut Pontificalis auctor, & cæteri ſcriptores tradunt à Leone ad Canonem addita eſſe illa verba,* Sanctum Sacrificium, immaculatam hoſtiam, *& alia ab aliis, quæ infra referentur. Hoc* inquit, *certiſſimum argumentum eſt canonem eſſe antiquiorem Leone, & Gregorio, & habitum ſemper fuiſſe in maxima veneratione.* Ad hæc ego primum obſervo, ne illud quidem quod iſte tanquam per ſe notum ponit, certum eſſe atque indubitatum, illa ſcilicet verba quæ à Leone & Gregorio, & aliis adjecta memorantur, *pauca fuiſſe.* Valafridus enim, quod poſtea *u* obſervabitur, ſuo jam ævo fuiſſe refert, qui putarent non illa paucula verba, quæ à ſcriptoribus, ad indicandum tantum locum ab illis Papis interpolatum recitantur, fuiſſe ab iſtis novatoribus addita, ſed totas orationes, totaſque periochas, in quibus verba illa occurrunt: qualiter ſolent in omni litterarum genere locorum, quæ ex antiquis ſcriptoribus laudantur, vel obſervantur, brevem tantum particulam deſcribere, ex qua prudens lector totum locum indicari facile intelligit. Secundo ex eo, quod quædam à viris, qui ſapientiſſimi fuiſſe perhibentur, ad Canonem adjecta ſint, promptius ac verius erat colligere *eum non ſemper habitum in maxima veneratione.* Neque enim ejus eſt maxima veneratio, quod mutilum & imperfectum eſſe creditur: Tale autem id eſſe creditur, cui ſubinde aliquid adjiciendum exiſtimatur: Ut vel ex præſenti Latinorum praxi videre eſt, qui quod Canonem in maxima veneratione habent, ne unam quidem voculam ei vel addi, vel detrahi patiuntur. Cæterum cui Canoni Leo aliquid adjecit, eum fateor ante Leonem fuiſſe; Qui ante Leonem fuerit, ideo antiquiſſimum eſſe nego. Facile enim fieri poteſt, ut aliquod Canonis rudimentum paulo ante Leonem effictum fuerit. Neque credibile eſt Leonem (ſi ea quidem ejus fuit, quæ vulgo traditur, ſapientia atque ſanctitas) ei Canoni, quem ſciret ab Apoſtolis conditum, aliquid de ſuo adjecturum fuiſſe. Quod autem ſcriptores annotarunt, quæ Canoni à Leone & Gregorio adjecta ſunt, eo nequaquam fit, ut à Scholaſtico compoſitum Bellarmino potius neganti, quam

u Infr. c 16. extr. & 17. init. & 18. extr.

Gregorio

Gregorio hoc ipſum, ut ſupra demonſtravimus, diſertiſſime affirmanti credere debeamus. CAP. XV.

Tertiam adverſarius conjecturam ex eo ducit, quod auctor præcipuarum partium Canonis ignoretur. *Si enim* (inquit) *ab aliquo Romano Pontifice compoſita fuiſſent, certe aliquis hiſtoricus id prodidiſſet. Si enim non omiſerunt, quis aliquas particulas addiderit; quanto minus omiſſuri erant, qui vitas Pontificum ſcripſerunt, quis totum fere Canonem compoſuerit?* Sed conjectura non una ratione vana eſt. Primo, quia quod pro ejus fundamento affertur, *ignorari ſcilicet auctorem præcipuarum partium canonis*; id inquam, liquido falſum eſſe conſtat ex Gregorio, qui tradit eam precem, qua vel canon totus, vel certe potiſſima ejus pars continebatur, fuiſſe à Scholaſtico compoſitum. Itaque ſtultum eſt (Bellarmini pace) quod ille deinceps ratiocinatur, qui vitas Romanorum Pontificum ſcripſerunt, eos prodituros fuiſſe, quæ ab illis compoſitæ eſſent præcipuæ Canonis partes; Nihil autem ipſos hujuſmodi prodidiſſe; Ergo Pontifices præcipuas iſtas preces minime compoſuiſſe. Omnia vera ſunt, & à Bellarmino ridicule in medium allata. Precum enim iſtarum præcipuam, à nullo Pontifice, ſed ab homine Scholaſtico compoſitam fuiſſe didicimus à graviſſimo viro, eodemque Pontifice apud iſtos laudatiſſimo, Pontificiiſque artibus inſtructiſſimo Gregorio. Nihil ergo erat, quod Pontificiarum vitarum ſcriptores nobis narrarent de præcipuis precibus Canonis à Pontificum aliquo compoſitis, quæ ſcilicet non à Pontificibus, ſed ab homine ſcholaſtico compoſitæ ſunt; cujus vitam nemo, quod ſciam ſcripſit, hominis adeo nunc ignobilis, ut vel ejus proprium nomen neſciatur. Quod vero Bellarminus hic iterum nobis, velut antiquiſſimas obtrudit preces, *Quam oblationem* &, *Unde & memores* &c. id jam ſupra [x] confutavimus; neque enim eas Ambroſij ævo extitiſſe inde probari poſſe, quod in opere de Sacramentis memorentur; quia id opus adeo non conſtat vere eſſe Ambroſij, ut contra pæne certum ſit id auctoris eſſe, Ambroſio aliquot ſeculis recentioris. Ex his patet, quam vanus ſit Bellarminus, dum ex his vitro futilioribus conjecturis colligit *ſuæ Miſſæ canonem omni memoria eſſe antiquiorem, & ab Apoſtolis ad nos per manus traditionem perveniſſe.* Sed neque tacendum eſt longe periculoſiſſimam eſſe atq; fallaciſſimam eam rationem, quam hic ille ſequutus eſt, nimirum ut quarum rerum in Chriſtianiſmo auctor ignoratur, eæ continuo Apoſtolorum eſſe cenſeantur. Nam ſi hæc admittitur diſputandi ratio, pro Apoſtolicis habenda erunt, ſiqua *homo inimicus noctu*, colonis dormientibus, furtim veniens in Dominica ſegete ſuperſeminaverit zizania; [y] quorum ſcilicet quod furtim & noctu ſeminata ſint, auctor & origo ab hominibus ignoretur, neſcientibus, unde ea ager Dominicus habeat. Illi quidem ſciunt eſſe zizania; unde ſint, neſciunt. Si Bellarminus inter eos judex & arbiter ſediſſet, tacere omnes juſſiſſet, hæc zizania eſſe ex ipſa eorum forma judicantes; indubitato credere juſſiſſet ea non zizania eſſe, ſed frumenta, Apoſtolica manu ſata;

[x] Supr. c. 13.

[y] Matth. 13. 24. 25. 26. 27.

CAP. XV. ſata; Id enim vel hoc ipſo doceri atque affirmari, quod eorum auctor neſciatur; quod nemo Eccleſiaſticorum ſcriptor indicaverit vbi, quando, quis iſta Pontificum, aut aliorum Præpoſitorum in agris Dominicis ſeminaverit. Quicquid vero ſophiſtæ garriant, ac utcumque ſuis coloribus & pigmentis rerum naturas invertunt, *dicentes malum bonum*, z *ponentes tenebras lucem*, *& amarum in dulce*; Dominus aliquando clare exſerteque pronuntiabit iſta non *lucis*, ſed *noctis*, non ſervorum ſuorum, ſed *inimici hominis* opus fuiſſe; a *Inimicus* (inquit) *homo hoc fecit*.

z Iſai 5.20.

a Matth. 13. 28.

Quarta, eaque vltima Bellarmini conjectura non eſt cæteris fœlicior. *Canon* (inquit) *in enumerandis Apoſtolis eum non ſervat ordinem, qui eſt in Evangeliis per Hieronymum emendatis*; Id vero jampridem eſt à Valafrido itidem obſervatum. b Ergo iſta pars *canonis prius fuit compoſita, quam ab Hieronymo Evangeliorum codices Latini ad vetera exemplaria Graca corrigerentur*. Sed hæc futilia ſunt. Fac enim iſta ita eſſe, ut cupit Bellarminus. Habebit Canonem fuiſſe compoſitum paulo ante an. Dom. 400. Longe ab eo aberit, quod in proximo paragrapho jactabat *ſuum Canonem omni eſſe memoria antiquiorem*, *& ab Apoſtolis traditum*. Non eſt enim credo, Hieronymiana codicis Novi teſtamenti Latini emendatio omni Chriſtianiſmi memoria antiquior. Huc accedit, quod infirmiſſimum eſt ipſum illud argumentum, quo Valafridus & Bellarminus conficiunt antiquiorem eſſe illo Hieronymi opere ſuum Canonem. Miſſalis Canon in prece. *Communicantes & memoriam venerantes* &c. Apoſtolos hoc ordine recenſet, *Petrum*, *Paulum*, *Andream*, *Iacobum*, *Ioannem*, *Thomam*, *Iacobum*, *Philippum*, *Bartholomæum*, *Matthæum*, *Simonem*, *& Thaddæum*. Fateor paulo aliter ordinata eſſe nomina, quam apud Matthæum. In quinque primis idem ordo; niſi quod *Paulus* hic inter *Petrum & Andream* interjectus eſt: idque factum non temere, ſed neceſſario, quod Romanis ſolenne fuerit Petrum & Paulum conjungere. In cæteris leve diſcrimen eſt; *Thomam* nimirum, & *Iacobum Alphæi Philippo & Bartholamæo* præpoſuit Canon, quos illi apud Matthæum ſequebantur; tum *Matthæum* ipſum poſt *Iacobum Alphæi* recenſuit, cui in ipſo ejus Evangelio præponitur. Denique Thaddæo Simonem præfert; cum hic illi apud Matthæum ſuccenturietur. Ergo (inquit Bellarminus) quo tempore ſcriptus eſt Miſſæ canon, nondum ad eum, quem hodie legimus modum, Evangelij codices emendaverat Hieronymus. Quid ita, inquam? Quia (inquit) canonis auctor Apoſtolorum nomina, ſi poſt emendatos codices vixiſſet, eodem hic ordine edidiſſet, quo nos ea hodie legimus. Colorem haberet oratio, ſi nunquam auctores Apoſtolorum omnium nomina aliter, quam ex Matthæi libro deſcripta recenſerent. Nunc quis id, vel hodie ſequitur? vel olim ſecutus eſt? Quam multi dummodo omnia recenſeant, nemine prætermiſſo, de ordine, quo diſpoſita leguntur apud Matthæum ſecuti ſunt? Tu vero, ſi has in diſputando leges ſequeris, facile ex iis probaveris, vel Marcum, vel etiam ipſum Lucam Evangelia ſua ſcripſiſſe vel ante Matthæum,

b Valafr. de reb. Eccl. c.22.

thæum, vel certe quo tempore jam vitiati eius codices ſcilicet, emen- CAP.XVI. datricem Hieronymi manum expectabant. Nam neuter cum hodierno Matthæi codice, plane eodem, quo hic ordine, Apoſtolorum nomina diſpoſuit. Nam qui Matthæo, c *Andreas* ſecundus eſt, is Marco quartus eſt; & viciſſim, qui Marco ſecundus tertiuſque ſunt *Iacobus & Ioannes*, Matthæo ſunt tertius & quartus; *Thomas* apud Matthæum ſeptimo loco, apud Marcum octavo nominatur. Ac ne ipſe quidem Lucas plane in omnibus cum Matthæo convenit. Sed quid ego in iſtis immoror? Planum eſt & Evangeliſtas & graviſſimos quoſque ſcriptores minuta iſta contemnere; in iis, quæ ſunt alicujus momenti, diligentiam ac religionem præſtare, in aliis, quæ nullius operæ pretij ſunt, ſecuriores eſſe. Atqui Canonis Latini auctori ad inſtitutum ſuum ſatis fuit hoc loco Apoſtolos omnes edere, neminem prætermittere. Id præſtitit; niſi quod Matthiam, poſt Chriſti in cœlum aſcenſionem electum, tacuit; certo ut opinor, conſilio, ne numerum duodenarium excederet; ſed & illud, quod ipſi quoque Evangeliſtæ curaſſe videntur, ſtuduit, ut Apoſtolorum facile nobiliſſimi ac celeberrimi, primi & ante cæteros dicerentur, *Petrus* ſcilicet, *Paulus*, *Andreas*, *Iacobus*, *& Ioannes*. Cæteros quos certo ordine diſponi, præſens eius inſtitutum minime requirebat, recenſuit, ut quemque eius calamo memoria ſuggerebat; niſi forte & ſubeſſet alia aliqua ratio, nobis nunc ignota, quæ eum ad ſingulos, ita ut legimus, diſponendos compulerit. Vnde omnes facile jam intelligunt, quam frivola fuerit Valafridi & Bellarmini ſuſpicio, quæ Canonis Miſſalis antiquitatem ex eo concludit, quod in Apoſtolis recenſendis Canon eorum nomina alio, quam Evangeliſtæ ordine diſpoſuerit.

c Vid. Matt. 10. 2. 3. 4. Marc. 3. 13. Luc 6. 13.

CAPVT XVI.

Superioribus adduntur aliquot argumenta, quibus Canonis novitas amplius demonſtratur. I. Quod Sanctorum commemoratio in eo fiat duobus diverſis locis; quorum priorem aliquanto poſt Iuliani deſertoris Auguſti mortem compoſitum fuiſſe probatur. II. Quod in prima Canonis oratione pro Papa Romano nominatim ſupplicatur. III. Quod pro Epiſcopo loci prius, quam pro Rege orant. IV. Quod quædam ſint in oratione ſecunda, quæ à Gregorio adjecta eſſe conſtat.

HÆc omnino ſunt, quæ Bellarminus de Miſſæ Latinæ antiquitate in medium attulit; fruſtra & inutiliter, ut quivis jam, ni fallor, videt. Nunc antequam manum de tabula tollamus, quædam porro perſtringenda ſunt, quæ Miſſæ (quæ qualiſque hodie eſt) novitatem arguunt. Canonem cæteris ſacrificij partibus nonnihil vetuſtiorem eſſe fateor. Ad eum tamen perficiendum, etiã poſtquam fuit inſtitutus, à diverſis multa eſſe addita, veteres ipſi ſcriptores nos docent. Valafridus per partes (i.e. nõ ſimul ſemelque, ſed ſenſim & paulatim) compoſitũ eſſe cõfitetur,

Cap.XVI. d idque *ex eo cognoſci maxime* dicit, *quod nomina Sanctorum, quorum ibi communis & ſocietas flagitatur, duobus in locis poſita reperiuntur.* Recte quidem ille argumentatur. Quis enim dubitat, quin una futura fuerit tota illa Sanctorum commemoratio, ad rem unam eandemque, nimirum precantium cum iis communionem flagitandam ac teſtandam inſtituta, ſi unus fuiſſet auctor Canonis, in quo duobus diverſis locis poſita eſt? Prior locus eſt paulo ante conſecrationem, in oratione, *Communicantes, & memoriam venerantes, inprimis glorioſa, ſemperque Virginis* &c. Poſterior eſt, non longe poſt conſecrationem, in oratione, *Nobis quoque peccatoribus famulis tuis* &c. *partem aliquam & ſocietatem donare digneris cum tuis Sanctis* &c. Sancti in priori oratione memorantur; primo & eximie præ cæteris *ipſa beatiſſima Virgo*; tum *Apoſtoli nominatim omnes*; *inde Martyres non pauci Linus, Cletus, Clemens, Sixtus, Cornelius, Cyprianus, Laurentius, Chryſogonus, Ioannes & Paulus, Coſmas & Damianus*; denique *omnes ſancti Dei.* Poſteriori vero loco primo memorantur in genere ſancti *Apoſtoli & Martyres*; tum nominatim *Ioannes* (Baptiſta ſcilicet) *Stephanus, Matthias, Barnabas, Ignatius, Alexander, Marcellinus, Petrus, Fœlicitas, Perpetua, Agathia, Lucia, Agnes, Cæcilia, Anaſtaſia*, poſtremoque, ut prius, *omnes Sancti Dei.* Valafridum quorumdam acumen, obtuſum profecto & pingue, refellit qui *duos ita inſtitutos eſſe horum Sanctorum ordines* cauſabantur, *quod poſterius poſiti nondum coronati fuiſſent, cum priores in illo Canone ponerentur.* Ille quam craſſa, quamque ſtulta ſit hæc exceptio, inde oſtendit, quod Ioannes Baptiſta ipſis Apoſtolis, non tantum par tempore, verum & prior fuerit, Stephanus vero *par*; *& uterque ante Apoſtolos coronatus.* Itaque his ipſe rejectis; *Vnde* (inquit) *conſtat ſequentis Eccleſiæ Doctores antiquis Patrum ſtatutis, quæ congrua viſa ſunt, addidiſſe, ut ſicut religioſorum aucta eſt multitudo; ita & religionis creſcerent inſtituta.* In his obſervandum eſt prudentiſſimum ſcriptorem, non tantum interpolatores *ſequentis Eccleſiæ doctores* appellare; ſed & primos Canonis auctores Patrum nomine ſignificare; quo apertiſſime firmat ſuo teſtimonio, quod nos contendimus, Canonem Latinum, non Apoſtolorum, quos nullus hic nominat, ſed *Patrum ſtatutum* fuiſſe; quos ad tempora ſua comparatos *antiquos* merito dicit, qui quatuor ante ſe ſeculis vixiſſent; ad Apoſtolorum vero ævum relatos, recentes haud dubie dicturus erat, qui tribus minimum poſt Apoſtolos ſeculis prima canonis rudimenta inſtituiſſe cognoſcuntur; idque vel ex his ipſis orationibus, quas Valafridus memorat, non obſcure colligitur. Nam harum orationum priorem, quam Valafridus antiquiorem putat, conſtat ex Martyribus, qui in eo commemorantur, poſt Iuliani deſertoris tempora (id eſt poſt an. D. 363.) fuiſſe compoſitam. Ioannem enim & Paulum, qui iſtic inter cæteros Martyras nominantur, ſcimus ſub Iuliano paſſos eſſe. Neque excipi poteſt hos, non à primo precis auctore fuiſſe memoratos, ſed à poſteris ſuo demum tempore prioribus adjunctos; quod in multis aliis locis, ut

d Valafr. ubi ſupr. c. 22. p. 683. D.

in

in Liturgiis, & alibi factum eſſe non negamus. Nam ſi à poſteris hi ſuo quique tempore fuiſſent additi, iidem poſt *Coſmam & Damianum* eſſent in hac prece locati; quos ſub Diocletiano, multis ante Iulianum Auguſtum annis, martyrium feciſſe conſtat ex tabulis Eccleſiaſticis. *e* Ergo neceſſe eſt, qui hæc duo paria Martyrum ita digeſſit, hunc unum eundemque fuiſſe hominem, id eſt precis illius auctorem, qui cum utroſque paſſos quidem ſciret, paſſionis vero certum tempus neſciret, alteros alteris, poſteriores Ioannem & Paulum, prioribus Coſmæ & Damiano imprudens antepoſuerit; quod non eſſet ita factum, ſi ſingula nominum paria à duobus diverſis ſcriptoribus eſſent ſuo quæque tempore in oratione adjecta. Omnes enim vident ſi ita factum eſſet, auctorem *Coſmam & Damianum*, Diocletianeis temporibus paſſos memoraturum primum fuiſſe; his poſteros *Ioannem & Paulum*, poſt Iuliani imperium adjecturos fuiſſe. Cum ergo aliter factum ſit, patet qui hos quatuor Martyras ita præpoſtero ordine collocavit, unum eundemque hominem fuiſſe, ipſum ſcilicet primum orationis auctorem, eumque poſt Iuliani tempora, & quidem ſatis longe ab eius ævo vixiſſe, cum rerum ſub eo geſtarum memoria apud homines jam exoleſcere cœpiſſet. Nam ſi ea adhuc recens fuiſſet, non eſt credibile quemquam martyrij ſua memoria peracti tempus ita ignoraturum fuiſſe, ut id ante res ſub Diocletiano geſtas collocaret. Ex quibus poſtremo intelligimus ipſam illam Canonis orationem, quæ antiquiſſima creditur diu poſt Iuliani imperium, id eſt poſt an. Dom. 363. compoſitam fuiſſe: alteram vero, in qua alij Sancti memorantur, etiam hac eſſe recentiorem. Hæc illa eſt ſcilicet Latini Canonis tantopere jactata antiquitas, quæ vix ac ne vix quidem ſupra quarti a Chriſto nato ſeculi ſuprema exſurgit.

e Vid. Martyr. Rom. Bar. d. 26. Iun. & d. 27. Sept.

In prima oratione Canonis, *Te igitur clementiſſime Pater*, &c. Sacerdos Deum orat nominatim pro Papa; *Hæc* (inquit) *ſancta ſacrificia illibata tibi offerimus pro Eccleſia tua ſancta Catholica* &c. *una cum famulo tuo Papa noſtro N. & Antiſtite noſtro N. & Rege noſtro* &c. Cum hæc ſit omnium univerſi orbis Eccleſiarum communis ad celebrandam Euchariſtiam formula (ex Latinorum quidem mente) hinc intelligimus eos velle omnes Chriſtianos in ſingulis ſynaxibus Deum pro Papa Romano nominatim orare. Hoc vero novum eſſe patet, & ex Conſtitutionibus Pſeudo-Clementinis, & ex Græcis Liturgiis, in quibus Papæ Latini nomen nullum hoc loco occurrit. Quod vero Bellarminus ex quodam loco Chryſoſtomeæ Liturgiæ à Leone Tuſco Latine redditæ colligit, *f* etiam Græcos poſterioribus temporibus illud Papæ ſcilicet nomen, addere ſolitos, ſuſpicio eſt, ſed inanis & fallax, ut ſunt plæræque illius viri conjecturæ, non ex vero, ſed ex Latinæ cauſæ ſtudio ut plurimum vaticinantis; *In illa Liturgia* (inquit) *invenitur nomen Nicolai Papæ.* Locus *g* ita habet; *Nicolai ſanctiſſimi & univerſalis Papæ longa ſint tempora*; *Eleutherij Alexandriæ, Cyrilli Antiochiæ, Leontij Hieroſolymorum longa ſint tempora.* Mirum eſt Bellarminum in loco tam facili tam turpiter fuiſſe

f Bell. L. 2. de Miſſ. c. 21. §. Papæ nomen.

g Liturg. Chryſoſt. à Leon. Tuſc. Lat. redd. edit. Par. 1560. p. 70.

Cap.XVI. hallucinatum, ut Nicolaum illum Papam aliquem Latinum fuiſſe putaverit. Certe addita pro tribus Orientis Patriarchis vota monere hominem poterant non fuiſſe hic prætermiſſum Conſtantinopolitanum, cæterorum in Oriente apicem. Cur enim pro Romano, & pro Alexandrino, Antiocheno, & Hieroſolymitano precarentur; nullam ſui Conſtantinopolitani mentionem facerent, cujus Sedis Chryſoſtomea Liturgia maxime propria eſt? Ergo nihil dubitandum eſt, quin iſte *ſanctiſſimus Papa Nicolaus* Conſtantinopolitanus Antiſtes fuerit. Id ipſum etiam ex iis quæ ſequuntur, intelligimus, cum pro Principe ſic precantur; *Et pro imperio in victoria & perſeverantia piiſſimorum & in Chriſto dilectorum Imperatorum noſtrorum N. & N. Alexij Magni Imperatoris & Porphyrogeniti.* Iam ſub Alexio Comneno, cujus res geſtas Anna Comnena filia litteris tradidit, occurrit Nicolaus cognomento Grammaticus, in Sede Conſtantinopolitana Euſtratio ſuffectus, vndecimo ſeculo præcipiti, qui annos ſeptem & viginti ſedem illam tenuit; ut eſt apud Zonaram. *h* Anna Comnena etiam meminit, & *in thronum* Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ aſcendiſſe eum dicit * *poſt Euſtratij Garida abdicationem.* Alexius porro imperare cœpit an. Dom. 1080. eique an. Dom. 1118. mortuo ſucceſſit Ioannes filius; quo toto tempore nullus Romæ Papæ Nicolaus ſedit. Nihil ergo ad Papam Latinum pertinent Liturgiæ à Leone Tuſco interpretatæ pro Nicolao preces. Sed ne apud omnes quidem Occidentis Eccleſias pro Romano Epiſcopo ſolenne olim fuit nominatim precari. Nullum Bellarminus hujus moris teſtem edit Vaſenſi Synodo 2. vetuſtiorem, quæ eum an. Dom. 529. ex Romanorum imitatione in Gallicanam Eccleſiam induxit; *i Et hoc nobis* (inquit) *juſtum viſum eſt, ut nomen Domini Papæ, quicumque Sedi Apoſtolicæ præfuerit, in noſtris Eccleſiis recitetur.* Id ergo novum fuit, & apud noſtros ante id tempus inuſitatum.

h Zon. T.3. Ann. p. 235. 241.
* Ann. Comn. Alex. l. 10.
i Conc. Vaſ. 2. c. 4. T. 1. Conc. Gall. p. 227.

Hoc quoque, ut pote ab Epiſcopali modeſtia alienum, ſerius invectum fuiſſe veriſimile eſt, quod in Miſſa non pro Papa tantum, ſed etiam pro cujuſvis civitatis Epiſcopo prius ſupplicant, quam pro Rege, cujus ſumma eſt in rebus humanis poteſtas ac dignitas.

Iam in ſecunda oratione, *Hanc igitur oblationem* &c. omnes ſcriptores conſentiunt *k* à Gregorio P. R. I. appoſitam fuiſſe hanc particulam, *dieſque noſtros in tua pace diſponas, atque ab æterna damnatione nos eripi, & in electorum tuorum jubeas grege numerari.* Valafridus quoſdam ait *velle intelligi totam ab eo loco Canonis conſequentiam uſque in finem per illum fuiſſe compoſitam.* Quorum ſententia ſi, ut ſane videtur, vera eſt, apparet multo maximam ac potiſſimam totius Canonis partem, non fuiſſe ante an. Dom. 590. quo Gregorius ordinatus eſt, compoſitam, neque adeo viitatam.

k Berno c. 1. Rupert. l. 2. c. 21. de div. Offic. Valafr. c. 22.

CAPUT

Caput XVII.

CAPUT XVII.

V. argumentum novitatis Canonis ex iis, quæ in tertia oratione dicuntur, de Coſma & Damiano ſub Diocletiano paſſis; quo fa ſi convincuntur, qui Alexandrum P. R. I. eius precis auctorem faciunt. Pontificale Damaſi interpretatum; incertæ adeo fidei; maxime in decretis, quæ Alexandro ille liber tribuit, apertiſsime falſis & ſuppoſititiis. Reijcitur Baronij pro his σοφὸν φάρμακον. VI. arg. ex quibuſdam, quæ Gregorius P. R. III. Canoni adieciſſe noſcitur.

IN tertia Canonis prece, *Quam oblationem* &c. volunt iidem Scriptores *l Alexandrum P. R. I. miſcuiſſe paſſionem Domini in precatione ſacerdotum quando Miſſæ celebrantur.* Valafridus, cujus illa verba ſunt, *dubium* ait *videri, utrum ille eam tantum partem actionis, qua paſſio Domini commemoratur, ordinaverit, vel totam à capite uſque ad ipſum locum,* id eſt, ut ego quidem interpretor, an precem ſecundam, *Hanc igitur oblationem ſervitutis noſtræ &c.* totam uſque ad tertiæ orationis finem ordinaverit, an vero illa tantum verba, *Qui pridie quam pateretur, preci inſeruerit.* Sed addit *priori æſtimationi videri contrarium* (ut eſt ſane) *quod in ea parte* (oratione ſcilicet tertia extrema) *Sancti nominantur, qui poſt illius tempora longe fuerunt.* Nam iſtic revera nominantur Cornelius, Cyprianus, Ioannes & Paulus, Coſmas & Damianus; qui omnes diu poſt Alexandri tempora martyrium fecerunt. Itaque Valafridus huic dubitationi fortaſſis *i* a occurri poſſe ait, ſi dicamus eorum, qui poſt Alexandrum memorati ſunt, nomina *non ab ipſo, ſed ſuis quæque temporibus, ab aliis fuiſſe ſuperimmiſſa*; quanquam hoc ipſum effugium non poſſe conſiſtere jam ſupra *m* eſt à nobis demonſtratum. Huc accedit, quod id, etiamſi admittatur, ſatis eſt, ut nullum hinc de antiquitate hujus particulæ certum dari poſſit argumentum. Quæ enim in aliqua ſui parte vitiata, vel interpolata ſunt, eorum ad probandum exigua, imo nulla vis eſt apud accuratos & cordatos rerum arbitros. Denique tota hæc iſtorum ſcriptorum de Alexandro narratio valde ſuſpecta eſt; quod nulla certi & integri ex antiquitate libri, ſed ejus tantum voluminis teſtimonio nitatur, quod vulgo *Damaſi Pontificale* dicitur: ut apparet ex Valafridi verbis, illa quæ de Alexandro hic narrantur, *in Pontificalibus ſcripta eſſe* affirmantis. Berno vero Augienſis ipſa Pontificalis verba recitat, quæ etiam hodie in eo leguntur, *De Alexandro* (inquit) *ita legimus, Hic paſſionem Domini miſcuit in precatione ſacerdotum.* &c. Hunc autẽ Pontificalem librum, tametſi Anaſtaſio Bibliothecario noni, & quidẽ pæne præcipitis ſeculi homine, multo antiquiorem eſſe putem, vitiatum tamen & interpolatum plurimis in locis fuiſſe confiteor: maxime in locis hujus ſimilibus, quibus

l Valafr. c. 22. p. 584. A.

m Supr. c. 16.

Caput XVII.

aſſutæ à poſteris iſtæ de Paparum inſtitutis narrationes ideo mihi videntur, quod de iis nihil apud veros & certos ſcriptores primæ ad quintum ſextumque ſeculum antiquitatis reperitur, ſed apud eos, qui ſeculo nono vixerunt; cum jam corruptus fuiſſet Pontificalis liber, è quo illi ut plurimum hauriunt quæcumque tradunt de hujuſmodi Paparum conſtitutionibus. Quo inſuper ſub initium noni ſeculi fraus illius impoſtoris acceſſit, qui primis Romæ ad Siricium Epiſcopis epiſtolas immani impudentia attingere auſus eſt ineptas & barbaras. Iſte enim in ſuppoſititiis ſuis næniis quæ de hoc rerum genere in Pontificali habentur, corraſit omnia, & novis inſuper figmentis cumulavit; ut vel ex prima epiſtola apparet, *m* quam Alexandro ſubdidit. In eam enim ſedulo tranſtulit commentis ſuis abunde locupletata, quæ in Pontificali *n* habentur Alexandri decreta; non illud modo de paſſione Domini miſcenda in Miſſali prece; ſed alterum etiam multo mirabilius, *de aqua aſperſionis cum ſale benedicenda in habitaculis hominum.* Ipſe Baronius non obſcure repudiat, quæ liber Pontificalis de his decretis tradit. Abſurdum primo putat, quod hic de inſtituta ab Alexandro paſſionis in prece ſacerdotali mixtione habetur; *o Nam Domini verbis* (inquit) *mandatum fuit Apoſtolis, ut quotieſcumque facerent &c. in eius memoriam agere deberent; nec aliud ſignificaſſe Paulus voluit, cum ad Corinthios ſcribens dixit, p Quotieſcumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.* Itaque merito viſum eſt Baronio, nihil fuiſſe, cur rem jam à Domino Chriſto & à ſanctiſſimo ejus Apoſtolo conſtitutam Alexander, veluti novam & hactenus ignotam inſtitueret; quæ ratio nobis quoque idonea videtur. Sed quod Baronius hic, ut fere alias, quoties in ſimilibus anguſtiis verſatur, Pontificalis verba ita accipi velle videtur, ut ſignificent iſta ab Alexandro, non recens ac primum inſtituta, fuiſſe *ſed ſcriptis tantum mandata & decreto roborata*, id inquam, eſt ſcriptoris verba, non interpretari, ſed plane pervertere ac diſſolvere. Quid enim his poteſt dici diſertius, quæ de Alexandro in Pontificali habentur; *Hic* (inquit) *paſſionem Domini miſcuit in precationem*, vel (ut habet codex Mazarinæus) *in prædicatione ſacerdotum, quando Miſſæ celebrantur.* Si jam à Pauli temporibus id iſte, de quo loquitur, factum fuiſſe ſcivit ac putavit, quid eo ſtultius atque infantius dici poteſt, quam quod idem hic tradit, Alexandrum *id feciſſe*? Tradit enim hoc illum non *ſcripſiſſe* aut *roboraſſe* (quod intelligit Baronius) ſed feciſſe; *Hic* (inquit) *paſſionem Domini miſcuit* in precatione Miſſali. Si majores ante Alexandrum miſcuerant, plane negatur, qui illum miſcuiſſe notat. Ne ergo dubites hoc, quod eſt longe abſurdiſſimum, non ipſum Pontificalis auctorem primum ſcripſiſſe, ſed aliquem de eorum genere inſeruiſſe, qui Papas Romanos rerum Eccleſiaſticarum omnium auctores videri cupiunt. A cujus manu illud quoque eſt, quod continenter ſubjicitur in Mazarinæo & Thuanæo codicibus; in editis nonniſi poſt unum verſiculum exhibetur; *Hic conſtituit aquam aſperſionis cum ſale benedici in habita-*

m Alex. ep. 1.
n Pont Dom. in Alex. 1.
o Bar. an. D. 132. § 3.
p 1. Cor. 11.

habitaculis hominum. Ne Baronio quidem placet, ut Alexandro auctori aquæ illius cum ſale benedicendæ uſus tribuatur, quem vult ab ipſis Apoſtolis inſtitutum, & inde ad poſteros propagatum; idque locupletiſſimi ſcilicet teſtis auctoritate probat, Pſeudo-Clementis in Pſeud-Apoſtolicis Conſtitutionibus. *q* Sed ſi ita eſt (quod ipſe vehementer cupit) fatendum eſt vel mentitum eſſe Pontificalis auctorem, vel certe hoc de aqua benedicta additamentum, non auctoris, ſed impoſtoris eſſe cujus manu id auctoris panno inſutum fuit. Solennis enim illa Baronij gloſſa, ut res, quæ *conſtituta* dicitur, non quidem *conſtituta*, ſed tamen *confirmata & roborata* intelligatur, hic locum habere non poteſt. *Hic* (inquit) *conſtituit aquam aſperſionis cum ſale benedici.* Quis Baronium ferat, dictantem tam claris, tamque diſertis verbis hoc tantum ſignificari, *aquam cum ſale* Alexandrum quidem ipſum nequaquam *conſtituiſſe* ſed ab Apoſtolis jam à principio conſtitutam, & exinde apud omnes ſolennem atque uſitatam approbaſſe? Et Baronius, & cæteri, qui veterum verbis verum ac genuinum ſenſum talibus gloſſematis eripiunt, orbi Chriſtiano palam nullo pudore illudunt. Neque vero putandum eſt ſcientem ac prudentem mentitum eſſe vetuſtiſſimum, &, quod arguit conſtans ejus hoc in opere candor ac ſimplicitas, valde ſincerum auctorem. Ergo relinquitur, ut hæc quoque, æque ac præcedens plagula ejus operi ab impoſtore eodem, quo diximus, ſtudio immiſſa fuerit; non quod illam aquæ cum ſale benedictionem ab Apoſtolis jam occupatam ego una cum Baronio ſentiam (abſit) ſed quod ne ab ipſo quidem Alexandro, antiquiſſimo, ac tantum non Apoſtolici temporis viro proficiſci potuiſſe credam traditionem tam ab Evangelica doctrina alienum. Sunt alia multa in idem Pontificale à mala manu immiſſa, & inſulta, quæ ſcripto alioqui antiquiſſimo & non una de cauſa utili fidem, etiam interdum in veris abrogant. Sed hæc de affi cta Alexandro *paſſionis* in Miſſali ſacerdotis prece admixtione dicta jam plus ſatis ſunt.

CAPUT XVII.

q Conſt. L. 8. c. 35.

Denique hoc etiam de Canone obſervat Valafridus; *r* *Gregorium P. R. III. cum faceret oratorium in Baſilica B. Petri in honorem omniũ Sanctorum, & quotidie ibidem officia ac Miſſas in eorum venerationem conſtitueret celebrari, pariter inſtituiſſe in* Canone *à ſacerdote dicendum,* Quorum ſolennitas hodie in conſpectu tuæ Majeſtatis celebratur, Domine Deus noſter, toto in orbe terrarum; *quod quia* (inquit) *ſpecialiter ad illam pertinet celebritatem, non eſt Canoni, qui generaliter dicitur adnotatum.* Hæc ille. Sed cum & hoc, tametſi illius celebritatis proprium, ad Miſſæ tamen Canonem pertineat; confitendum eſt hanc quoque ejus particulam apud ipſos Romanos novam & ante an. D. 731. quo Gregorius 3. ordinatus eſt urbis Epiſcopus, ignotam & inauditam fuiſſe.

r Valafr. c. 22. p. 684. D. Berno ead. habet. c. 1.

CAPUT

Caput XVIII.

VII. argum. ex iis, quæ Leo in quarta oratione adiecisse noſcitur. VIII. argum. ex eo quod poſt an. D. 687. à Sergio additum ſit, Agnus Dei ante communionem.

IN quarta Canonis prece, *Unde & memores*, Valafridus & cæteri pæne omnes Latinæ Miſſæ expoſitores, Berno, Rupertus, alij tradunt *s* Leonem, qui an. D. 440. ordinatus eſt, conſtituiſſe, ut diceretur, *Sanctum ſacrificium* &c. Valafridus; *De hoc* (inquit) *etiam quæri poteſt, utrum ab eo loco, quæ ſequuntur addiderit, vel ipſa tantum verba, id eſt*, ſanctum ſacrificium, immaculatam hoſtiam, *eo loco intermiſcuerit; quod quia manifeſte non legimus, nolumus diffinire.* Sed utrumque ſe res habeat, certe de iſtius particulæ, utrolibet modo ſumptæ, novitate conſtat; quæ ſcilicet non niſi poſt an. D. 440. in Canonem Eccleſiæ Romanæ recepta eſt.

s Id. ibid.

Orationem Dominicam, quæ poſt conſecrationem & ante communionem dicitur, eo loco dici, Gregorius ipſe ſupra profitebatur *t* à ſe primo conſtitutum eſſe, idemque ex eo poſteri teſtantur *u* Berno, Rupertus, alij. An autẽ duas illas, quas Valafridus vocat, *appoſitiones congruas*; priorem hanc brevem, quæ præmittitur, *Præceptis ſalutaribus moniti, & divina inſtitutione formali audemus dicere*, Pater noſter &c. Alterã longiorẽ, quæ ſequitur, Libera nos Domine, ab omnib. malis præſentibus, præteritis, & futuris intercedente B. & glorioſa ſemper Virgine &c. an in quam, duo iſta Gregorius ordinaverit, an aliquis poſtea adjecerit ab eo ordinatis, neque ipſe, neque cæteri definiunt. Utcumque ſit, negari non poteſt novum eſſe, & apud Romanos ante an. D. 590. inſtitutum, ut hæc poſt Canonem dicantur.

t Greg. L.
u Val. c. 22. Bern. c. 1. Rupert. L. 2. de offic. div. c. 21.

Ante communionem dum panis frangitur à ſacerdote, interea ter cantatur, ac ter repetitur carmen, *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miſerere nobis*; niſi quod tertia vice pro his duobus ultimis verbis, dicitur, *Da nobis pacem.* Id omnes pariter tradunt, *x* ac ipſe quoque Anaſtaſius *y* in Vitis Pontificum à Sergio I. fuiſſe inſtitutum. Ergo & hoc in Miſſali cultu novum eſt, & ante an. D. 687. quo Sergius in urbe ſedere cœpit, apud ipſos Romanos inuſitatum.

x Val. c. 22. Bern. Rup. ubi ſupr.
y Anaſt. in Serg.

Atque hæc quidem ſatis ſunt, ut Liturgiæ Latinæ, ſive Miſſæ plæraque omnia nova eſſe, pauca incertis auctoribus ferri, dubiæ adeo & ipſa antiquitatis, intelligamus. Quin & hinc patet ne Canonem quidem hodiernum plane eundem eſſe cum Gregoriano.

CAPUT

Capvt XIX.

Capvt XIX.

X. Novitatis argum. ex actibus ſacerdotis Diaconi, Subdiaconi, Acolythi, Thuriferarij inter miſſificandum; qui plærique recenſentur, & à veteris Eccleſiæ ritu alieni fuiſſe demonſtrantur.

SEd ſacri Miſſalis novitas ex ipſis actibus, quibus nunc celebratur, non minus coarguitur, quam ex precibus, hymnis, collectis, & aliis verbis, quibus Liturgia conſtat. Tanta enim eſt iſtorum actuum varietas ac multiplicitas, ut eos vel ſola ſtatim inſpectio clare admoneat alienos eſſe ab antiquitatis ingenio, cujus notum eſt inſtituta fuiſſe ſimpliciſſima, eademque facillima. Non omnia, quæ huc pertinent, exſequar. Sunt enim tam multa, tamque involuta, tam moroſa ac perplexa, ut miret quemquam reperiri, qui totam Miſſam valeant plene perfecteque celebrare, abſque ullo in regulas apud eos receptos peccato. Sunt enim omnia (quod eſt in primis obſervandum) accurate præſcripta; ac ut verba omnia concepta ſunt ſacra, ac definita; ita & actus ipſi quibus ſingulis Miſſæ partes ac particulæ peraguntur, omnes etiam minime, certa lege ita conſtituti ſunt, ut eorum nihil à celebrante omitti, immutari, inflecti ve abſque peccato queat.

Itaque ſacerdos miſſificans interdum ſtat *a* junctis manibus ad cornu altaris, quod *epiſtolam* vocant; etiam interdum ſic quieſcens, ut feriari videatur. Crebro locum mutat; ſtans modo ante medium altare; modo ad alterum ejus cornu, nunc dextrum, nunc ſiniſtrum; vertit ſe, nonnunquam ad populum, & mox revertitur, ita greſſus regens, ut circulum perficiat; *b* quod ſæpius facit. Eſt ubi inclinatus loquitur, & quidem cum hoc diſcrimine, ut quædam aliquantum, quædam profunde inclinatus loquatur. *c*

Sunt & ſua in hoc ſacro plæriſque corporis partibus officia. Caput, quod alias rectum eſſe decet, ſacerdos ſæpe inclinat, modo parcius, modo ſummiſſius, ad venerationem *d* crucis, Evangelici codicis, altaris, ſacramenti, & cum pronuntiatur nomen Ieſu Chriſti.

Oculorum hic quoque ſuæ ſunt ſuis locis partes. Eos enim ſacerdos interdum levat ad cœlum: *e* interdum ad terram dejicit, *f* & quidem aliquando adeo repente ut eum pœnitere videatur, quod cœlum ſuſpicere auſus ſit. Interdum eos in hoſtiam, *g* interdum ad ſacramentum *h* intendit.

Ori, præter vocis officium, aliud etiam eſt, quod in Miſſa agat. Nam inter eam agendam ſacerdos res non paucas oſculatur. Ac crucem *i* quidem primum in amictu, in ſtolo, in manipulo; Tum altare *k* neq; ſemel, neq; perfunctorie, & patenam, *l* & Evãgelij codicem *m* oſculatur. Præter hæc ſacerdos Diaconũ quoq; in Miſſa ſolẽni ante communionẽ oſculatur

Ex Ritibus celebrandi Miſſam.

a c.6.§.5.c. 8 §.3.c.10.§. 4.

b c.5.§.1.3.c. 7.§.1.7.c.10. §.6.c.11.§.1. c.12.§.1.

c c.3.§.1.c.6. §.2.c 7.§.5. 7.8.c.8 §.1. c.9.§.1.c.10. § 3.

d c.2 §.6.c.3. §.2.3. c.5.§.1. 2.4.c.6.§.1. 3.c.7.§ 1,8.c. 8.§.7.c.13.§. 4.c 6.§.2.c. 2.§.2.c.6.§. 5.c.12.§.c. 10.§.1.2.c.7. §.5.7.c.8.§. 4.

e c.6.§.2.c. 7.§.2.7.8.c. 8.§.1.

f c.5.§.1.c.6. §.2.5.7.c.8.§. 1.4.

g c.4 §.5.

h c.9.§ 2.c. 10.§.13.

i c.1.§.3.c.2. §.10.

k c.3.§.1.4. c.4.§.1.c.5.§. 3.c.7.§.1.c.9. §.1 &c.

l c.10.§.2.

m c.6.§.2.

Cap. XIX. (ſi tamen id oſculum vere dici poteſt.) Non enim fit ore admoto, ſed genis utrimque ſiniſtris ſibi invicem appropinquantibus, *m* ut ipſi hunc ritum deſcribentes definiunt. Os vero ad vocem linguæ miniſterium, idque multiplex ſufficit. Multa enim ſacerdos ſecreto dicit, *o* ad quæ pronuntianda labia pæne ſatis ſunt; exiguum eſt linguæ in iis opus. Alia voce eſſent nonnihil elata; *p* non pauca ſic, ut plane poſſit intelligi. *q* Sunt & quæ ter; etiam quæ novies repetit. *r* Linguæ id quoque officium eſt, quod Sacerdos præter ipſas Miſſæ collectas & preces &c. etiam quædam ex Scripturis deſcripta legit, in quibus illud ſingulare eſt, quod poſt, *Ite miſſa eſt*, id eſt poſt Miſſam peractam, legit *s* Evangelium Ioannis.

Eſt & cubitorum in hoc ſacro uſus; quibus interdum ſacerdos ſuper altare poſitis nititur. *t*

Manuum vero tam multa, tamque varia ſunt in Miſſali officio miniſteria, ut omnia perſequi difficile ſit. Manus enim ſacerdos ambas ſæpe jungit; *u* junctas nunc elevat, *x* nunc demittit; *y* aliquando tenet, vel ante pectus, *z* vel ſuper altare, *a* vel ſuper oblata, *b* etiam ſuper corporali, *c* vel ſuper librum: *d* quin & aliquando ſuper faciem ſuam. *e* Interdum etiam junctis manibus legit. *f* Eſt ubi una manu: eſt ubi ambabus agit. *g* Iunctas vero manus ſuper altari, non quovis, ſed ſingulari quodam modo ponit: ita ſcilicet, *ut digiti parvi dumaxat frontem ſeu medium anterioris partis tabulæ ſeu menſæ altaris tangant; reſiduo manuum inter ſe & altare retento, pollice dextro ſuper ſiniſtrum poſito. h* Anxia fateor, & vel capta difficilis poſituræ ratio: ſed in qua, ut ſunt Latinorum omnia, non eſt dubitandum quin taceant altiſſima Romanæ ſapientiæ myſteria.

Manu non alibi ſacerdos religioſius utitur, quam vel in ſacris ſymbolis tangendis, conſecrandis, geſtandis, elevandis: vel ad res perſonaſque ſignandas. Itaque id fit proprio quodam, & Latina ſapientia digno modo. Quoties enim hoſtia tangenda eſt, vel elevanda ad adorationem, ſacerdos pollices & indices extendit, iiſque acceptam tenet, *i* reliquis manuum digitis extenſis & ſimul junctis. Patenam eodem modo, niſi quod eam inter indicem & medium accipit. *k* Calicem vero conſecraturus ambabus manibus accipit, & aliquantum elevatum ſtatim deponit: & mox ſiniſtra pedem calicis, dextra vero nodum infra cuppam tenet, *l* & conſecratum ambabus manibus elevat & oſtendit populo adorandum. Sic etiam *communicaturus iunctis pollicibus & indicibus calicem dextra manu infra nodum Cuppæ accipit m patenam ſiniſtra manu. n*

Sed & inſignis eſt manuum in cruce ſignando uſus. Multa autem ſignat ſacerdos: neque uno omnia modo: ſe ipſum primo ſic ſemper, *ut ſiniſtra infra pectus poſita vertat ad ſe palmam manus dextræ, & omnibus illis digitis iunctis & extenſis à fronte ad pectus, & ab humero ſiniſtro ad dextrum ſignum crucis formet.* Si vero alios, vel rem aliquam benedicit, *parvum digitum vertit ei, cui benedicit ac benedicendo totam manũ dextram extendit, omnibus illius digitis pariter iunctis & extenſis: idq; in omni benedi-*

m c.10.§.8. *n* c.3.§.1.7.c.6.§.2.&c. *p* c.7.§.7.8. *q* c.3.§.2.3.&c. *r* c.3.§.2.c.10.§.6. *s* c.12.§.1. *t* c.8.§.5.c.10.§.4. *u* c.3.§.2.3.c.5.§.1.4.c.6.§.2.3.c.7.§.7.8.c.8.§.4.c.11.§.1. *x* c.3.§.3.c.6.§.3.c.7.§.5.8.c.8.§.1.3.c.12.§.1. *y* c.12.§.1.c.8.§.4. *z* c.3.§.3.c.4.§.1.c.5.§.1.4.c.6.§.2.3.c.7.§.5.6.7.c.8.§.14 c.9.§.12.c.10.§.2.c.11.§.1. *a* c.3.§.1.c.4.§.1.c.5.§ 3.4.c.7.§.5.7.c.9.§.1.c.10.§.2. *b* c.8.§.4. *c* c.9.§.1. *d* c.5.4.c.6.§.1. *e* c.10.§.4. *f* c.11.§.1. *g* c.7.§.2.3.5.c.7 §.5.9.10.c.8.§.4.5.c.9 §.1.3.c.10.§.12. *h* c.3.§.2.c.7 §.1.7.c.5.§.3. *i* c.8.§.5.c.7.9.§.3.c.10.§.2.5. *k* c.10.§.1.

l c.8. §.7. *m* c.10. §.4. *n* c.9. §.1.

ctione

ctione obſervatur. o Se autem in hoc loco ſacro ſæpius, atq; ſubinde ſignat. CAP. XIX.
quoties placuit Miſſæ Latinæ ordinatoribus. Sed & populo eodẽ crucis o c.3.§.5.c.4.
ſigno benedicit. p Item ſignat quoque Evangelium q & altare, r & pyxi- §.2.c.6.§.2.3.
dem, s & corporale, t & ampullam aquæ, u ipſam quoque hoſtiam & 5.c.7.§.8.c.9.
calicem ſacrum, non modo ante conſecrationem, ſed etiam, quod mire- §.1.c.10.§.4.
ris, poſt eam peractam: ac primo quidem utrumque ſymbolum ſimul ac c.12.§.1.
communiter, x mox ſeorſum hoſtiam, y & ſeorſum calicem. z Thus quo- p c.10.§.6.c. 12.§.1.
que, quod omiſeram, cruce ſignat. a q c.6.c.2.c. 12.§.1.

Eſt & hoc manuum opus, quod ſacerdos dextra pectus ſuum tribus, r c.12.§.10.
quatuor vel Miſſæ locis percutit, b & quod tam ſæpe, tamque accurate s c.12.§.6.
ſubinde abſtergit hoſtiam: calicem, d pollices & indices ſuos, e patenam, t c.6.§.3.c.
f corporale, g os denique ſuum. h Item quod poſtquam communicavit, 7.§.5.
corporale inſpiciens *colligit fragmenta*, *ſiqua ſint in eo: ſollicite etiam ca-* u c.7.§.4.9.
vens nequid eorum in pollice & indice dextræ manus ſuæ quantumcumque x c.7.§.5.c.
minimum remaneat. i Huc quoque pertinet, quod hoſtiam in tres parti- 8 §.1.4.c.9. §.1.3.
culas frangit, quarum unam in calicem immiſſam poſtquam una cum y c.8.§.7.c.9.
vino ſacro hauſit, ſe poſtremo ut loquuntur, *purificat*, k item quod poſt §.1.3.c.10.§. 2.
communionem particulas conſecratas, quæ remanent, reponit in pyxide. z c.8.§.7.c.
Manu etiam inſtrumentum pacis Diacono præbet, quod ille communi- 9.§.1.3.c.10.
cantibus oſculandum porrigit: m Idem manu quoque incenſum ponit §.2.
in thuribulum, n & oblata non ſemel incenſat: o Crucem p quoque, & a c.4.§.4.
altare q accuratiſſime & reliquias ſeu imagines Sanctorum. r Manus er- b c.9.§.3.c. 10.§.2.4.c.
go ſacerdotis tot tantorumque operum miniſtras mirari non debemus 11.§.3.
ad ea conficienda accuratiſſime neque ſemel ablui. Ab ipſo enim initio c c.1.§.1.
antequam calicem & ſacra vaſa contingat, manus lavat, s dicens oratio- d c.7.§.3.4.
nem, *Da Domine virtutem manibus meis ad abſtergendam omnem maculam,* 9.c.10.§.6.
ut ſine pollutione mentis & corporis valeam tibi ſervire. Neque hoc ſatis eſſe e c.8.§.4.7.c.
viſum eſt, niſi in offertorio cum accedit ad cornu epiſtolæ, *ſtans miniſtro* 9.§ 3.c.10.§. 2.4.
aquam fundente, *manus rurſum lavaret*, t id eſt (ut illi quidem interpre- f c.10.§.1.4.
tantur) *extremitates digitorum pollicis & indicis*, dicens Pſalmum, *Lavabo* g c.10.§.6.
inter innocentes manus meas. Sed & poſtea initiales Miſſæ partes exſecu- h c.10.§.5.
tus, prius quam Canonem aggrediatur, bene incenſatus ac perfumigatus i c.10.§.4.5.
iterum de integro lavat u manus *miniſtrantibus Acolythis ampullam aqua* k c.10.§.2.5.
cum pelvicula & manutergio, ut ipſi ſua myſteria eloquuntur. Neque hic l c.10.§.6.
omiſerim (tametſi id alio, quam ad mundandas manus pertinet) quod m c.10.§.3.8.
ſacerdos poſtquam calicem ſacrum ſumpſit & ſe purificavit, *vino deinde* n c.4.§.4.c. 6.§.5.c.7.§.
& aqua abluit pollices & indices (quibus ſacrum ſcilicet panem contigit) 10.c.13.§.4.
ſuper calicem, eoſque abſtergit purificatorio, ablutionem ſumit, & exter- o c.4.§.10.
git os & calicem purificatorio, & purificatorium extendit ſuper calicem. p c.4.§.4.c 7. §.10.
His omnes intelligunt id unum ab iſtis religioſe caveri ne qua forte mi- q c.4.§.4.c. 7.§.10.
cæ ſacræ particella digitis illis duobus adhæſerit quos ſolos fas eſt ho- r c.4.§.4.
ſtiam contingere. s c.1.§.1.

Hæc de manuum in Miſſa ſacerdotalium miniſterio. Sed ipſis quoque u c.10.§.9.
genibus ſuæ ſunt in hoc Latinorum ſacro partes. Celebrans enim genua

ibidem ſubinde flectit ante locum *x* ſacramenti; item ante ejus tabernaculum, *y* & verſus librum Evangelij; *z* & ad altare, *a* & quoties Chriſtus incarnatus legitur vel dicitur. *b* Ejuſdem ſenſus eſt quod ibidem ſacerdos aliquando legitur facere reverentiam cruci, *c* imagini, altari. *e* Huc quoque pertinet illa adoratio, id eſt *latria* ex Tridentina Synodo quam toties in Miſſa exhibet Euchariſtiæ, quibus locis diſerte dicitur vel ſacramentum, *f* vel hoſtiam, vel calicem jam conſecratum adorare. Quin & ibi populum circum ſtantem, poſtquam ipſe ſuo exemplo præivit, hoſtiam prius, *g* mox & calicem *h* in altum attollens utrumque ſuo ordine ſigillatim adorare jubet.

Hi ſunt præcipui & obſervata facillimi Sacerdotis in Miſſa actus. Omnes ſigillatim ne uno quidem prætermiſſo exſequi hominis ni fallor eſſet, otio ſuo abutentis. Sed præter ipſos actus, cum ut vel ex iis, quæ diximus apparet, plures continenter repetantur, operæ pretium eſt obſervare, quoties id fiat. Fit enim certo numero, eoque pæne ſemper impari; Verbi gratia ſignum crucis ſacerdos ſæpe iterat; ſed hujuſmodi ſemper numero. Ita ſuper hoſtiam & calicem communiter ſignat ter, *i* illa dicens, hæc dona, hæc munera, *hac ſancta ſacrificia.* Ter quoque ſuper eadem ſignat communiter illa alia verba dicens, *Hoſtiam puram, hoſtiam ſanctam, hoſtiam immaculatam*; & continuo ſuper hoſtiam ſemel ſeorſum ſuper calicem; ex quibus & tribus proximis ſuper ſymbola conjunctim factis exſurgit quinarius ſignorum numerus, ipſe quoque impar. *Semel* multis quoque locis ſignant. *k* Sed & hic numerus impar eſt. Eſt ubi ſacerdos pectus ſemel percutit; Eſt ubi ter: *m* Nuſquam, quod meminerim, ubi bis vel quater. Sic & verba quædam ter, *n* quædam novies *o* repeti notavimus. Quæ bis vel ſexies repeterentur, nulla occurrerunt.

Iam præter ſacerdotem in Miſſis præſertim ſolennioribus ſuas quoque operas aliquot Miniſtri ad hoc ſacrum adhibent Diaconus, Subdiaconus, Acolythus, Thuriferarius: quorum aliquot ſaltem nobiliores actus notare operæ pretium videtur. Diaconus & ſubdiaconus aſſiſtunt Sacerdoti: interdum quidem hinc & inde, alter à dextra, alter à ſiniſtra: *p* interdum ambo ad unum idemque latus, vel in eodem ordine, *q* vel etiam, alter poſt alterum. *r* Diaconus oſculatur manum celebrantis: *s* cochlear, *t* librum Evangelij: *u* naviculam miniſtrat ſacerdoti, *x* jungit manus: *y* cruce ſignat ſe ipſum, *z* librum: *a* quædam una cum celebrante dicit: *b* Genu flectit altari: *c* Incenſat chorum, *d* librum Evangeliorum, *e* Subdiaconum, *f* ipſum quoque Sacerdotem. *g* Subdiaconus aliquando oſculatur celebrantis manum: *h* Miſſale & Epiſtolas portat, *i* genus flectit altari. *k* Miniſter oſculatur ampullam vini: *l* parvam campanulam pulſat: *m* oſtendit linteum communicatur. *n* Thuriferarius incenſat populum, *o* Acolythos, *p* Diaconum. *q* Acolythi vero in ipſo introitu *deferunt candelabra cum candelis accenſis, quæ deinde collocantur ſuper credentia*: *r* tametſi Miſſa non dicatur apud Latinos niſi otto die. Iidem poſtea eadem candelabra accenſa de cre-

x c.5.§.10. *y* c.2.§.1. *z* c.6.§.2. *a* c.12.§.1. *b* c.6.§.3. *c* c.2.§.1.4. c.3.§.1.5. *d* c.2.§.1.c. 13.1. *e* c.2.1.7.c.9. §.3.c.10.§.1. 2.3. *f* c.2.§.1.7.c. 9.§.3.c.10.§. 1.2.3.c.8.§.5. 6.7. *g* c.8.5. *h* c.8.§.7. *i* c.9.§.1. *k* c.4 2.c.6. §. 2. & ſic paſſim. *l* c.9.§.3. *m* c.10.§.4. *l* c.9.§.3.&c. *m* c.10.§.4. *n* c.10.§.4.6. c.3.§.2. *o* c.4.7.c.7. §.11. *p* c.4.§.7.§. 11. *q* c.4.§.7. *r* c.4.§.7.c.5. §.5. *s* c.4.§.4.c. 6 §.5. *t* c.4.§.4. *u* c.6 §.2. *x* c 4.§.4. *y* c.6.§.5. *z* c.6.§.5. *a* Ibid. *b* c.7.§.9. *c* c.6.§.9. *d* c.7.§.10. *e* c.6.§.5. *f* c.7.§.10. *g* c.4.§ 4.c. 6.§.5.c.7.§. 10. *h* c.6.§.4.c. 7.§.9. *i* c.6. §.4.5. *k* c.6. §.4.

l c.7.§ 4. *m* c.7.§.8.c.8.§.6. *n* c.10.§.6. *o* c.7.§.10. *p* Ibid *q* Ibid. *r* c.2.§.

dentia

CAP. XIX.

dentia ſumunt; *s* & Sacerdos ad locum Evangelij progreſſus, inter eos ambos conſiſtens, dicit, *Dominus vobiſcum.* Neque duæ illæ candelæ niſi omnibus abſolutis, exſtinguuntur. *t* Sed in Canone dum Sacerdos elevat hoſtiam à populo adorandam, *accenditur intortitium*, *u* quod non exſtinguitur, niſi communione peracta. In Miſſa vero ſolenni, non unum, ſed duo ſaltem intortitia hoc loco accenduntur ab Acolythis; quæ in diebus jejuniorum, & in Miſſis pro defunctis tenentur accenſa uſque ad communionem. *x*

s c.6. §.5 c. 12. §.6.
t c.6. §.5 c. 12. §.
u c.8. §.6.
x c.8. §.8.

Iam cum hi omnes iſtorum Miniſtrorum, præſertim vero Sacerdotis actus & nutus ad Miſſæ ſacrum rite peragendum requirantur, ideoque libellus ille, in quo ſumma diligentia explicantur, *Ritus celebrandi Miſſam*, inſcribatur; Bellarminus & alij Theologi Latini debebant eos in hac diſputatione afferre, ac demonſtrare jam olim ab initio Chriſtianiſmi in Euchariſtia celebranda ſolennes fuiſſe, ſi Miſſæ ſuæ eam eſſe, quam jactitant, antiquitatem Lectoribus perſuadere cupiebant. Atqui ex iſta pæne immenſa actuum Sacerdotalium & Diaconalium Sylva, quos ipſi ſacroſanctos ac myſteriis cœleſtibus plenos eſſe exiſtimant, pauciſſimos attigerunt; cæteros, quorum numerus longe major eſt, plane indictos & indiſcuſſos prætermiſerunt. Quod tam acres, tamque impigri Miſſæ ſuæ defenſores nihil hac in parte non modo præſtiterunt, ſed ne conati quidem ſunt, quod neceſſario exigebat ſuſceptæ ab iis cauſæ defenſio, id ipſum clamat eos huius generis actus rituſque, quos intactos prætermiſerunt, omni idoneo carere antiquitatis teſtimonio. Principio certe, ſi in ipſum Dominicæ inſtitutionis & celebrationis exemplum oculos intendas, nullum iſtic miniſtrorum, nullam thuris aut acerræ, ſignorum vel crucis, vel Sancti alicujus pompam reperies; ne altare quidem vllum, aut vlla eius cornua, vel meditatos ad illa greſſus, regreſſuſque, ac circuitus; nulla fixa lapidibus, aut lignis, vel miniſtris oſcula; nullas vel vocis, vel manus, modo elatæ, modo ſummiſſæ varietates, nullam ſacri panis elevationem, oſtentationem, adorationem. Denique ſummam in Domini menſa gravitatem, modeſtiam, ac ſimplicitatem; omnia à moroſiſſimis ſacri Latini ambagibus abhorrentia deprehendes. Ne Iuſtiniana quidem menſa quicquam habet *y* horum, quos recenſuimus, actuum ſimile. Nullus iſtic Antiſtiti apparet vel Acolythus, vel Thuriferarius Diaconus ad miniſtrandum aſſiſtit. Thuris nihil fumat; nihil ardet olei, vel ceræ, vel tædæ. Imagines Divorum, cruces vel de materia aliqua ſtantes, vel erudita manu ſexcentis modis in aëre expreſſas, reverentias, genuflexiones, adorationes ad ſacra, ad altare, ad Evangelij codicem vel Epiſtolarum, totam denique Latinæ miſſificationis ſcenam nō magis in iſtius Euchariſtia, quā in Dominica Genevenſium cœna offendes. Pſeudo-Clementis fateor, haud paulo quā Iuſtini, auctiorē atque inſtructiorē eſſe ſynaxin. Sacerdos iſtic cruce ſignat; *z* ſed ſe unū; ſed ſemel. Cæterorū, quæ dixi, nihil apud hunc, magis quā apud Iuſtinum occurrit. Ne in Pſeud-Areopagitica quidē, circa ſeculi vel quinti exitum, vel ſexti initium

y Iuſtin. Apol. 2.
z Conſtit. Apoſt. l. 8. c. 15. ad 23. edit. Lat.

Cap.XIX. initium ſcripta, Synaxi iſta cernuntur, *a* ſi thus exceperis, quod hic fateor, large adoletur; ſed ſemel, ſed ab uno Sacerdote, ſed abſque vllo numeri myſterio; ſed univerſim ad totum chori ambitũ ſuffitu purgandũm; non ad oblatam, non ad crucem, aram, ſancti alicujus reliquias, aut imaginem, vel quicquã aliud ſeorſum ac ſigillatim honorandũ. Cætera apud hunc deſiderantur, diligentiſſimum licet hierophantam, quique ab ipſo limine profitetur ſe quemlibet hujus myſterij ritum exacte conſideraturum. Lege. Nullum iſtic eorum actuum, qui in Miſſa Latina, tam accurata, tamque anxia religione peraguntur, veſtigium reperies.

a Dionyſ. Hier. Eccl. c.3.

Longum eſt ire per ſingulas Græcorum Liturgias, Iacobi, Marci, Petri, Baſilij ac Chryſoſtomi nomina præferentes; quas qui ſigillatim cum hodierna Latina contulerit, facile animadvertet illarum nullam cum hac, in iis, quos recenſuimus, actibus plane penituſque convenire. Nam nequid de cæteris dicam, illud certe clarum eſt ab omnibus antiquis abeſſe moroſiſſimam Latinorum in paterna & calice tractandis diſciplinam, quæ pollicem ac indicem à cæteris digitis ſejungit; abeſſe & illam tam anxiam Romani Sacerdotis diligentiam, qua pollices & indices vino & aqua poſt dona oblata abluit; qua hoſtium, patenam, calicem, corporale poſt conſecrationem & communionem inſpicit atque abſtergit, ingenti cura ac ſollicitudine cavens, ne quæ vel hoſtiæ micæ, vel calicis guttulæ uſquam hæſerint, ac remanſerint. Hæc inquam, omnis hac in parte religio unius eſt Latini Sacerdotis. Veteres multo ſecurius hæc tractabant, neque de iſtis minutiis ſolliciti, ſatis habebant ſacram ipſam actionem reverenter quod decet, & celebrare & miniſtrare: ut vel ex iis conſtat, quæ ſupra ex Cyrillo Hieroſolymitano attulimus *b* Laïcos, non modo non vetante, ſed etiam jubente ſiquid ſacri liquoris poſt ſumptum calicem in labiis ſupereſſet, id digitis colligere, eoque frontem contingere. Nimirum nondum illi ſciebant in iſtis quantumvis minutis ac exiguis panis vinique particulis latere Deum, toto corpore ac ſanguine ſuo præſentem; quæ myſteria, cum Paſchaſij primum ſubtilitas ſcrutata apud Latinos eſſet, ac poſtremo Papæ vrbici oraculum aperuiſſet, novella fides novos ritus, & priſcis multo accuratiores religiones induxit. Nam ne nono quidem, decimo, vel etiam vndecimo ſeculo apud Latinorum majores in vſu fuiſſe illam digitos diſtinguendi, & aqua vinoque abluendi, & hos cum non paucis aliis abſtergendi ſolertem diſciplinam, ſatis ex illius memoriæ auctoribus conſtat, qui de ſacris Eccleſiæ officiis plures diligentiſſime ſcripſerunt.

b Cyr. Hier. Catech. Myſt.5.

CAPVT

CAPVT XX.

XI. Argumentum, à religione in numerum imparem, quæ à Gregorio 7. conſtituta eſt. XII. Argum. ab ipſo actuum, qui recenſiti ſunt, ingenio & vſu; quod ex Gotthica quadam & barbara elegantia plærique ad hoc unum inventi fuiſſe videantur, ut quæ ore dicuntur, eadem ipſi quoque ſignificent. XIII. Argum. ex eo, quod antiquitus ignota fuerit multiplex Miſſarum diviſio in eas, quæ ſunt de feſto ſimplici, duplici, ſemi-duplici; quæ diei Dominicæ, feriæ, vigiliæ, octavæ, votivæ, pro defunctis. Item à colore; ut aliæ ſint Albæ, aliæ Nigræ; aliæ Rubeæ, Virides, Violaceæ.

IDem eſt de Latinorum in numerum imparem religione iudicandum. Nam ex Amalario intelligimus, *c* quod jampridem eſt à doctiſſimo Raynoldo noſtro obſervatum, *d* etiam nono ſeculo probabile viſum eſſe apud Latinos, ut crucis ſigna numero pari fierent, *Videtur mihi* (inquit Amalarius) *ſi ſemel fuerit facta crux ſuper panem & vinum poſſe ſufficere, quia Dominus ſemel crucifixus eſt. Non abſurde eſt, ſi bis figatur; quia pro duobus populis fixus eſt Chriſtus.* Sed illam numeri imparis diſciplinam ab Hildebrando Papa, qui Gregorius VII. dicitur, ſero, id eſt vndecimo demum ſeculo & quidem jam præcipiti inventum eſſe ac conſtitutum apparet ex auctore Micrologi. Is enim de ſignis ſuper oblationem diſputans ea primo dicit *à diverſis diverſe fieri*; quibus verbis ſignificat nullam antea de horum numero legem fuiſſe. Mox vero quædam de Gregorio honorifice præfatus; *e Sicut nos* (inquit) *per ipſum, & per Epiſcopos, qui eum imitati ſunt, accepimus, imparem numerum ſemper in diſpenſatione ſuper oblationem obſervamus, videlicet unam crucem, vel tres, vel quinque faciendo.* Ex his liquet, quod nunc crucis ſigna, & alij actus numero impari in Miſſa fiunt & diſpenſantur, id novum eſſe, & inter muſtea Hildebrandini ingenij inventa, quæ neque pauca neque levia ſunt, eſſe apud Latinos cenſenda. Neque vero obſcurum, quibus è lacunis Gregorius hanc in imparem numerum religionem hauſerit. Eam enim non alibi, quam in impiis veterum Paganorum ſacris obſervatam deprehendimus. Pythagoram inprimis conſtat, Ethnicæ ſapientiæ nobiliſſimum principem, à quo ipſum profectum eſt philoſophiæ nomen, numerum imparem coluiſſe, & pari prætuliſſe; hunc *indigentem, imperfectum, mortalem, ſectioni ac paſſioni obnoxium* docuiſſe; illum *plenum, perfectum, immortalem, ſectioniſque ac paſſionis expertem*; parem, *fœminam*: imparem, *maſculum*: hujus *dextrum*: illius *ſiniſtrum eſſe initium*: ideoque præcepiſſe *templa ingredi quidem per loca dextra*; *egredi vero per ſiniſtra*: Illum *proſpera ſignificare, & vivis adſcribi*; hunc plane contra ſe habere; De his & cæteris eiuſdem generis videat, qui volet,

c Amal. L.3. de Offic. Eccl. c.24. pag. 424.
d Rainold. Coll. cum Hart. c.8. ſect.8. p.344.
e Microl. c.14. E.

Cap. XX. Ioannem Meurſium libello ſingulari ſingulorum fontes indicantem. *

* Meurſ. in Denar. Pythag. c. 2.

Sed iſta ſive Paganorum Theologi à Pythagora, ſive hic, ab illis acceperit, illud quidem certum eſt, ea apud veteres idololatras, & Magos obtinuiſſe, vulgoque quod ſervius refert, † eſſe creditum, *Deos ſuperos impari, inferos pari numero gaudere.* Quo factum eſt, ut Marco in † Pharmaceutria, ubi magica quædam ad pervertendam amatoris mentem ſacra deſcribit, mulierem, quam his operantem inducit, Impari fingat uti numero, etiam addita hujus uſus ratione,

† Serv. in Virgil. Eccl. 8.

† Virgil. Eccl. 8.

* Theocr. Idyll. 2. Pharmac.

Terna tibi hæc primum duplici diverſa colore,
Licia circumdo, terque hæc altaria circum
Effigiem Amatoris ſcilicet. *duco. Numero Deus impare gaudet*

Sic etiam apud Theocritum, quem Virgilius in Bucolicis imitatur, eadem illa ſacra faciens mulier, oratione ad *venerandam* Dianam converſa, *ter ſe libare, terque carmina quædam canere* dicit,

Ἐς τρὶς ἀποσπένδω, καὶ τρὶς τάδε πότνια φωνῶ.

Hos ſcilicet Hildebrandus ſuæ in numerum imparem religionis præclaros ſane, ex medio Paganiſmo auctores habuit; Quos ex Dei ſancto, ſeu veteri, ſeu novo, populo habuerit, nullos in utriuſque fœderis monumentis reperio.

Præterea hos, certe plæroſque Miſſalis Sacerdotis à nobis recenſitos actus, novitios eſſe illud mihi perſuadet, quod ut plurimum ád id ipſum ſignificandum fieri videntur, quod Sacerdos loquitur. Verbi gratia, ubi commemoratione vivorum facta manus demittit & extendit, id dicens, quod ſequitur, *& circumſtantium*. f omnino hoc manus actu innuit eos ipſos *circumſtantes*, quos ore dicit, à ſe intelligi. Et mox in prece, *Communicantes*, dum dicens *Ieſu Chriſti, caput inclinat cruci*, illa capitis inclinatio eum ipſum Chriſtum dici ſignificat, qui fixus eſt cruci; ut unam, eandemque rem & lingua & caput (ut ſic dicam) loquantur; ſed diverſo modo; lingua quidem *verbo*: caput vero *nutu*. Sic & ubi hæc ad conſecrationem de Chriſto pronuntiat, g *elevatiſque oculis in cœlum*, ſimul ipſe quoque elevat oculos in cœlum; & cum de Chriſto ſtatim dicens, *tibi gratias agens*, caput aliquantulum inclinat; eo nutu, qui gratias agentium eſt ſcilicet, id ipſum quod dicit, ſed alio (ut ſic dicam) charactere exprimit. Et mox ubi de Chriſto pronuntians *benedixit*, ſignum ipſe crucis facit, ita benedictionem & linguæ ſono, & manus actu repræſentat. Item cum in conſecratione legit, h *accipiens & præclarum hunc calicem*, rem & his verbis, & manus actu ſimul ſemelque loquitur, quo ſcilicet momento hæc dicit, eo ipſo *ambabus manibus calicem accipiens*. Item conſecratione peracta, in oratione ſexta; ubi dicens, *Nobis quoque peccatoribus*, dextra manu ſibi pectus percutit, idem manus, quod lingua, loquitur. Se enim tangens, quos dicat demonſtrat; & *pectoris percuſſione*, quos dicit, eos *peccatores* fatetur. Vbi vero orationem recitaturus eſt, ad eam populum lingua ſimul & manu cohortatur, k Lingua quidem, dicens, *Oremus*; *manu* vero dum ſimul *jungit manus*, qui ſcilicet ritus eſt precantium. Eiuſdem eſt artis, quod in Evangelio Epiphaniæ, ubi illa de Magis recitat

f Rit. celebr. Miſſ. c. 8. §. 4.

g Ibid.

h Ibid. §. 7.

i c. 9. 3.

k Miſſ. tit. Rubr. gen. c. 17. §. 1.

recitat; *l Et procidentes adoraverunt eum*, ipſe quoque genu flectit; & feria quarta poſt Dominicam quartam Quadrageſimæ, ad illa, *Et procidens adoravit eum* & Dominica Palmarum, ad hæc Pauli, *in nomine Ieſu omne genu flectatur*; ad hæc omnia genu flectit, id ipſum, ut omnes vident, ſignificans. Denique rarus eſt in tota Miſſa ſermo, alicujus quidem momenti, quem non comitetur aliquis idem ſignificans Sacerdotis actus, ut non alio primum conſilio tam multi Sacerdoti miſſificanti actus præſcripti fuiſſe videantur, quam ut rem eandem duobus his modis, ac duplici (ut ita dicam) ſermone, *verbali* ſcilicet, & *reali* ſignificaret. Putarunt plebem hac arte & res ipſas planius ac facilius intellecturam, & ex hoc eleganti, ut rudi popello videtur, ſermonis ornamento voluptatis aliquid percepturam. Iam cum id elegantiæ genus leve ac pæne puerile, non aliis, quam Gotthicis temporibus ac ingeniis placuerit, à veteribus vero pro inepto ac vitioſo repudiatum ſit; cumque ipſa religionis majeſtas hæc ludicra reſpuat; omnino videtur confitendum Miſſam, quæ his ſequiorum temporum deliciis ſcatet, non ab antiquis, ſed à recentioribus, effictam atque inſtitutam eſſe. Cap. XX. *l* Ibid.

Sed præter hæc, à Bellarmino quoque prætermiſſa fuiſſe miramur illa Miſſarum tam multa hodie apud Latinos genera. Miſſam enim aliam eſſe volunt *m de feſto Duplici, vel ſemiduplici*; aliam *de ſimplici*; item de Dominica, vel feria, vel vigilia, vel octava; & extra ordinem aliam eſſe Votivam, aliam pro defunctis; quæ partitiones plenæ quidem ſunt magnæ & ſingularis ſubtilitatis ac ſapientiæ vere Romanæ; veteribus vero vel omnes, vel certe plæræque ignotæ fuiſſe videntur. Erat ergo Bellarminianæ ſolertiæ demonſtrare has Miſſarum differentias à Petro, vel certe ab aliquo Paparum, qui proximi fuerunt Petri ſucceſſores, conſtitutam jam inde à Chriſtianiſmi primordiis fuiſſe. Fatemur enim nos unam apud eos Synaxin, non plures reperiſſe. Neque omittendum erat aliud Miſſarum diſcrimen, quod à colore *paramentorum* (ut vocant) altaris & celebrantis aliorumque miniſtrorum, ducitur; *n* unde exſurgit quintuplex Miſſarum ordo, pro quinque colorum generibus, quibus in iis dicendis utendum putant; aliæ ut *Albæ, Nigræve, Virides, Rubeæ*, vel *Violacea* denique ſint ac dicantur; quæ res & amœnitatem atque elegantiam ſingularem, & multiplicem continet Romanæ ſapientiæ demonſtrationem. Debuerat ergo Bellarminus, & hanc Miſſalis ſuæ diſciplinæ, haudquaquam profecto ignobilem partem, oſtendere, vel à Petro, vel ab aliquo certe Alexandro, aut Teleſphoro, vel ſi hi caſci pellitique Patres nimium ei rudes craſſique viderentur ab aliquo ſaltē vel Cœleſtino vel Gregorio excogitatā atque ordinatam fuiſſe; quod cum neq; iſte, neque quiſquam, quod ſciam, alius ex Latinis ſcriptor fecerit, omnino cogor ſuſpicari novam quoque eſſe totam hanc Miſſarum in tam multa tamque diverſa genera diſtributionem. Debuerat quoque Bellarminus demonſtrare Miſſarum, quas ipſi vulgo *de Sanctis*, vocant, vel nomenclaturam, vel certe uſum apud Apoſtolicam, & Apoſtolorū proximam *m* Miſſale Rubr. gen. c. 1. *n* Ibid. c. 18.

Cap.XXI. Eccleſiam, ſolennem fuiſſe. Ego fateor, me neutrum in veterum ſcriptis animadvertere potuiſſe. Neque aliud credo, ſentiebat Georgius Vicelius, qui Miſſas *ad certos Divos deſtinari* vſque adeo ægre ferebat, ut id auſus ſit ſcribere *o* ſibi *idololatricum* videri.

o Vicel. Via. reg. c. de Conſt. hum. p. 520.

CAPUT XXI.

XIV. Arg. ex eo quod regulæ Latinorum hodiernæ de panis & vini Euchariſtici qualitate, de verborum forma, de celebrantis intentione, diſpoſitione animæ & corporis, veſtimentorum, & circa miniſterium, ad hoc ut Sacramentum conficiatur, vel certe ut, ne ei quicquam deſit; eæ inquam, regulæ antiquis plane ignotæ fuerint, ut Bellarmini de iis ſilentium fatetur.

Etiam præter ſuperiora, hoc quoque in Bellarmino deſidero, quod eius diſciplinæ, quæ nunc apud Latinos de defectibus circa Miſſam occurrentibus accuratiſſime obſervatur, antiquitatem nullis vel argumentis, vel veterum teſtimoniis demonſtrare ſtuduerit. Quanti autem ea ſit momenti vel hinc æſtimari poteſt, quod ex iis defectibus aliqui ſunt, ob quos Sacramentum ipſum confici negant, ut verbi gratia. *p* Si panis ex quo conficiendum eſt, *non ſit triticeus, vel etiamſi triticeus in tantam tamen quantitate granis alterius generis admixtus ſit, ut non maneat triticeus. Item ſi corruptus ſit. Si vero confectus ſit de aqua roſacea, vel alterius diſtillationis:* homines ad vnguem ſapientes dubium eſſe definiunt an ex eo ſacramentum conficiatur. Dubium ergo pariter eſt, qui ex hujuſmodi pane confectum latria adorat, is-ne idololatra ſit, an ſecus? Si vero is panis *cœperit corrumpi*, nec dum tamen *corruptus ſit*; item ſi *non ſit azymus*; *confici* quidem aiunt, *q* ita tamen, ut ſic conficientem graviter peccare pronuncient. Mitto moroſiſſimam diligentiam, qua cavent, nequid horum contingat, quaque id, ſi forte contigerit, expietur. *Si vero hoſtia conſecrata* (id eſt ex ipſorum opinione ipſiſſimum Chriſti corpus) diſpareat, vel caſu aliquo, ut vento, aut miraculo vel ab aliquo animali accepta nequeat reperiri; *alteram conſecrari* jubent. *r* De vino non minor eſt Latinorum ſubtilitas, atque ſolertia. Si enim factum ſit penitus acetum, vel penitus putridum, vel de uvis acerbis, ſeu non maturis expreſſum, vel ei admixtum tantum aquæ, ut vinum ſit corruptum, negant *s* ſacramentum confici. Poſt alias quaſdam obſervationum minutias; *ſi* (inquiunt) *poſt conſecrationem corporis, aut etiam vini deprehenditur defectus alterius ſpeciei altera jam conſecrata; tunc ſi nullo modo haberi poſſit, procedendum eſt, & miſſa abſolvenda, ita tamen, ut prætermittantur verba & ſigna, quæ pertinent ad ſpeciem deficientem.* Atqui hujuſmodi Euchariſtia ſub una ſpecie, non modo, quod illi concedunt, diſtribuetur vel ſumetur; ſed etiam (quod videntur vetare) conſecrabitur.

p Miſſale R. Tit. de defect. cir. Miſſ. c. 3. §. 1. 2.

q Ibid. §. 3.

r Ibid. §. 7.

s Ibid. c. 4. §. 1.

ſecrabitur. Iam neque de forma obtuſius, aut ſegnius, quam de materia, philoſophantur ac præcipiunt. Formam autem in verbis ſacramentalibus (ut loquuntur) ſitam eſſe volunt; quod ſupra *t* diximus. Siquis ergo de his verbis aliquid diminueret, vel immutaret,& verba immutata idem non ſignificarent; ſacramentum confectum iri negant. *u* Si vero quis aliquid adderet, quod ſignificationem non mutaret, confici quidem concedunt, ſed ita tamen, ut hac forma conficientem graviſſime peccare definiant. *Si celebrans* valde probabiliter dubitat ſe aliquid eſſentiale omiſiſſe, eum formam iterare ſaltem ſub tacita conditione jubent. Sed hæc quantumvis acuta ac ſubtilia, ſuperat tamen Latinorum de ipſo ſacramenti Miniſtro ſolertia & ἀκρίβεια. In hoc enim multa primum in genere requirunt, *x* intentionem, diſpoſitionem animæ, corporis, veſtimentorum; denique *diſpoſitionem in miniſterio ipſo, quod ad ea quæ in ipſo ſunt, poſſunt occurrere.* Tum ſingula particulatim diligenter explicant. Ac primo quidem negant *y* ſacramentum confici, *ſi celebrans non intendit conficere, ſed aliquid deluſorie agere.* Item *ſi aliqua hoſtia ex oblivione remaneant in altari, vel aliqua pars vini, vel aliqua hoſtia lateat, cum non intendat conſecrare niſi quas videt.* Item *ſiquis habeat coram ſe undecim hoſtias, & intendat conſecrare* ſolum decem, non determinans, quas decem intendit; *in his* (inquiunt) *caſibus, non conſecrat; quia requiritur intentio. Secus ſi putans quidem eſſe decem, tamen voluit omnes conſecrare, quas coram ſe habebat. Nam tunc omnes erunt conſecratæ.* Vides ex quam levi momento ſuſpendant actuum ſacri miniſterij vim atque efficaciam. Mox tamen pro ſolenni ſuo acumine diſtinguunt *z* intentionem actualem ab habituali, & hanc abſque illa ſatis ad hoc valere decernunt, ut conficiatur ſacramentum.

De diſpoſitione animi inter cætera decernunt, *a* Sacerdotem, qui alicujus ex eorum genere peccati, quæ ipſi mortalia vocant, ac cenſent, ſibi conſcius, quantumvis alioqui contritus, confeſſione tamen auriculari, Confeſſarij copiam habens, minime expiatus fuerit, eum ſi celebrare auſus fuerit, graviter peccare. De diſpoſitione corporis, illud plane mirabile, ſciſcunt, *b* qui poſt mediam quidem noctem non ſit *jejunus jejunio naturali,* eum nefas eſſe vel celebrare, vel etiam communicare; qui vero cibum & potum, quantumvis exiguo ante mediam noctem intervallo ſumpſerit, eum libere & communicare & celebrare, tametſi ab eo tempore neque dormierit, neque cibum digeſſerit.

Sed de miniſterio & veſtitu multo plura decernunt. Defectum enim *c* iis Miſſis ineſſe volunt, quæ celebrantur in loco non conſecrato, vel non deputato ab Epiſcopo, vel in altari non conſecrato, vel tribus mappis non cooperto, vel ſine luminaribus cereis, vel alio tempore, quam eo, quod eſt ab aurora ad meridiem, communiter, vel ſi Sacerdos omittat aliquid ex veſtibus ſacerdotalibus ſupra memoratis, vel ſi illæ veſtes mappæque non fuerint ab Epiſcopo, vel alio hac poteſtate prædito benedictæ; ſi calix vel patena ex vitro fuerit, vel ex ære; ſi cor-

CAP. XXI.
t Supr. L.3. c.12.
u Tit. de Defect. c.5.
x Ibid. c.6. §. unic.
y Ibid. c.7. §.1.
z Ibid. §.4.
a Ibid. c.8. §.2.
b Ibid. c.9. §.1.2.
c Ibid. c.10. §.1.

Caput XXII. poralia non ſint munda, vel linea, ſericique expertia, vel ab Epiſcopo aut alio ea poteſtate prædito, nequaquam benedicta; ſi non adſit Miſſale, ex quo Miſſa recitetur, etiamſi eam, qui celebrat, memoriter teneat.

Harum omnium legum, quæ tam multæ, tamque minutæ, & Iudaïcæ moroſitatis, quam Chriſtianæ ſimplicitatis & ἀφελείας propiores ſunt, vel nullæ vel certe pauciſſimæ, in antiquiſſimæ, etiam in mediæ ad ſeptimi vſque ſeculi initia, Eccleſiæ veris certiſque monumentis exſtant; quantum equidem memini. De quibuſdam jam ſupra quam id verum ſit demonſtravimus. De reliquis, ut idem ſentiam, facit Bellarmini hac in parte ſilentium, qui ſiquid habuiſſet, quo harum obſervationum antiquitas, non dico demonſtrari, ſed vel innui, vel (ut Latini in hujuſmodi re loqui ſolent) *inſinuari* poſſet, id profecto, quo erat in cauſſam Romanam ſtudio non erat in hac ſua tam copioſa diſputatione prætermiſſurus.

CAPVT XXII.

XV. Argum. ex eo, quod hodiernæ Latinorum cautelæ circa panem & vinum moroſiſſima nequid eorum vel pereat, vel decidat, ac ut, ſiquid eorum acciderit, id quodcumque fuerit, accuratiſſime procuretur & expietur, hæ inquam, cautelæ in veteri ad octavum & vltra ſeculum Eccleſia inuſitatæ fuerunt. An corpus Chriſti mus rodat, cum hoſtiam rodit? Negaſſe olim nonnullos tranſſubſtantiatores; nunc omnes affirmare. Canonem Pio ſuppoſitum fuiſſe, qui eius nomine à Burchardo refertur, ut & alios eidem ab eodem ſcriptore perperam attributos. Expenduntur alia huc quoque pertinentia decreta à Burchardo ex Beda & Theodori & Romana Eccleſia Pœnitentiali allata.

ID ipſum dictum volo de cautelis & expiationibus, quas non paucas nunc Latini & diligentiſſime præcipiunt, & accuratiſſime obſervant: d *Si aranea, vel muſca, vel aliquid huiuſmodi in calicem poſt conſecrationem ceciderit,* jubent *ſacerdotem ſi ei fiat nauſea, eam inprimis extrahere & lavare cum vino, finita vero Miſſa comburere, combuſtionemque ac lotionem huiuſmodi in ſacrarium projicere. Si autem ei non fuerit nauſea, nec vllum periculum timeat, ſumere cum ſanguine.* Sequitur alia lex ſimilis; e *Si aliquid venenoſum ceciderit in calicem, vel quod provocaret vomitum, vinum* (inquiunt) *conſecratum reponendum eſt in alio calice, & aliud vinum cum aqua apponendum denuo conſecrandum; & finita Miſſa ſanguis repoſitus in panno lineo, vel ſtuppa tamdiu ſervetur, donec ſpecies vini fuerint deſiccata; & tunc ſtuppa comburatur, & combuſtio in ſacrarium projiciatur.* Paris eſt ſolertiæ, quod de ſacro pane ſtatim ita præcipiunt; f *Si aliquid* (inquiunt) *venenatum contigerit hoſtiam, conſecratam; tunc alteram conſecret*

d Ibid. c.10. §.5.
e Ibid. §.6.
f Ibid. §.7.

ſecret (Sacerdos) *& ſumat modo, quo dictum eſt, & illa ſervetur in tabernaculo loco ſeparato, donec ſpecies corrumpantur, & corruptæ deinde mittantur in ſacrarium.* Hoſtiam, ſi ante conſecrationem fracta deprehendantur, conſecrari vetant; *g Si populo evidenter fractio appareat, aliam pro ea accipi præcipiunt & offerri.* Fractam, ſi poſt oblationem demum fractio apparuerit, ſumi jubent poſt ablutionem, Quid ſi hiberno tempore *ſanguis Domini ſcilicet congeletur in calice? Calix* (inquiunt) *h pannis calfactis involvatur; Si id non proficiat, ponatur in aqua ferventi prope altare* (*dummodo in calicem non intret*) *donec liqueſiat.* Sed & de aliis *Dominici* (ut vocant) ſanguinis caſibus religioſe cavent; *i Si per negligentiam* (inquiunt) *aliquid de ſanguine ceciderit, ſiquidem ſuper terram, ſeu ſuper tabulam, lingua lambatur, & locus ipſe radatur, quantum ſatis eſt, & abraſio comburatur: cinis vero in ſacrarium recondatur. Si vero ſuper lapidem altaris ceciderit, ſorbeat ſacerdos ſtillam, & locus bene abluatur, & ablutio in ſacrarium projiciatur. Si ſuper linteum altaris, & ad aliud linteum ſtilla pervenerit; ſi uſque ad tertium; linteamina ter abluantur, ubi ſtilla ceciderit, & calix ſupponatur, & aqua ablutionis in ſacrarium projiciatur. Quod ſi in ipſo ſolum corporali, aut ſi in veſtibus ipſis ſacerdotalibus ceciderit, debet ſimiliter ablui, & ablutio in ſacrarium projici. Si in ſubſtrato pedibus panno, vel tapeto, bene abluatur, ut ſupra.* Quid ſi contingat *totum ſanguinem poſt conſecrationem effundi? k* Tum *vero ſiquidem aliquid vel parum remanſit, illud ſumi* jubent, *& de effuſo reliquo ſanguine, fieri, ut* dictum eſt. *Si vero nihil omnino remanſerit, ponat* (inquiunt) *iterum vinum & aquam, & conſecret ab eo loco,* Simili modo poſtquam cœnatum eſt, *facta tamen prius calicis oblatione,* ut ſupra. Neque hic ſtetit Latinorum religio. Etiam de hoſtia jam ſumpta cavent, *l* ſi forte eam ſacerdos evomuerit, de qua cauſa hanc legem ferunt; Si (inquiunt) *ſpecies integræ appareant, reverenter ſumantur, niſi nauſea fiat. Tunc enim* (id eſt ſi nauſea fiat) *ſpecies conſecratæ caute ſeparentur, & in aliquo loco ſacro reponantur, donec corrumpantur, & poſtea in ſacrarium projiciantur. Quod ſi ſpecies non appareant, comburatur vomitus, & in ſacrarium mittatur.* Denique de hoſtia, quæ conſecrata fuerit, ſi vel tota vel certe aliqua ejus particula *dilabatur in terram,* juxta ſuperiores leges decernunt, *m Ut ipſa reverenter accipiatur, & locus ubi ceciderit, mundetur, & aliquantulum abradatur, & pulvis ſeu abraſio huiuſmodi in ſacrarium immittatur. Si ceciderit extra corporale in mappam, ſeu alio quovis modo in aliquod linteum, mappa* (inquiunt) *vel linteum huiuſmodi diligenter lavetur & lotio ipſa in ſacrarium effundatur.*

CAPUT XXII.

g Ibid §.7.

h Ibid. §. 11.

i Ibid. §. 12.

k Ibid. §. 13.

l Ibid. §. 14.

m Ibid. §. 15.

Vnam cauſam omiſerunt, quod ea multo ſit cæteris, vel ditior, vel rarior; ſi hoſtia ſcilicet ab animalibus voretur. Eam tamen non tacuerunt Theologi. Ac initio quidem, cum quæri cœpiſſet, quid à mure verbi gratia comedatur, cum ſacramentum ab eo corroditur; an ipſum

Caput XXII.

n Guitm. L. 2. init.
o Alger. L. 2. c. 1.
p Lombard. L. 4. ſent. c. 13.
q Inn. 3. L. 4. de Myſt. Miſſ. c. 11.
r Alex. de Al. L 4 §. Q 45. membr. 1. Art. 2.
s Thom. 3. q. 90. c. 3.
t Bon. in 4. d. 13. art. 3. q. 10.

Chriſti (corpus ſcilicet, an aliud quid; ipſius credo rei horrore deterriti negabant Chriſti corpus corradi; ut Guitmundus, *n* Algerus, *o* Lombardus; *p* qui ultimus rem indeciſam Deo committit. Cum enim negaſſe videretur corpus Chriſti à brutis animalibus ſumi; *Quid ergo* (inquit) *ſumit mus, vel manducat? Deus novat.* Eadem ſequitur ipſe etiam Innocentius P. R. III. *q* Alexander Hallenſis primus, ut videtur, ab ea ſententia diſceſſit, libere *ſe videre* negans, *r ſi canis vel porcus deglutiret hoſtiam conſecratam integram, quare vel quomodo corpus Domini non ſimul cum ſpecie traijceretur in ventrem canis vel porci.* Alexandrum unus diſcipulorum Thomas ſequutus eſt; *s* Alter Bonaventura timidior in alia ivit, *t* ſcribens, *pias aures abhorrere*, quod illi concedebant, *corpus Chriſti in ventrem muris & traijci, & in cloacam deſcendere, & ſi hoc* (inquit) *diceremus hæretici & infideles deciderent nos & irriderent.* Itaque probabile eſſe concludit. *quod ſumptione completa & manducatione, cum iam ſacramentum habuit ſuum finem, propter quem erat, deſinat eſſe ſacramentum.* Sed hæc tametſi antiquior, modeſtiorque, & ad ſolvenda multa Latino de tranſſubſtantiatione dogmati adverſantia commodior ſententia, eſt tamen poſt habita Alexandri & Thomæ opinioni, quam omnis Romanæ Scholæ ſuſcepit; ab eo maxime tempore, quo Gregorius P. R. XI. priorem illam mitiorem ſententiam damnavit; ut ex Nicolai Cymerici Decretorio diſcimus, in quo aſſertiones ab illo Pontifice damnatæ hæ tres habentur. I. *u Quod ſi hoſtia conſecrata cadat ſeu projiciatur in cloacam, lutum, ſeu aliquem turpem locum, quod ſpeciebus remanentibus ſub eis eſſe deſinit corpus Chriſti, & redit ſubſtantia panis.* II. *Quod ſi hoſtia conſecrata corrodatur à mure, ſeu à bruto ſumatur, quod remanentibus dictis ſpeciebus, ſub eis eſſe deſinit corpus Chriſti, redit ſubſtantia panis.* III. *Quod ſi hoſtia conſecrata à iuſto, vel à peccatore ſumatur, quod dum ſpecies dentibus teritur Chriſtus ad cœlum rapitur, & in ventrem hominis non traijcitur.* Hæc autem acta ſunt circa an. D. 1371. Vaſquez Alexandri & Thomæ ſententiam *ad fidem pertinere* ex Thoma tradit, *x* & hoc Gregorij XI. decretum paulo ante retulerat. Ex his ergo videtur in Miſſali docendum fuiſſe. Si quando contigerit hoſtiam à mure corradi, vel ab alio animali comedi, qua ratione id prodigium expiari debeat.

u N Cymer. Dir. Inquis. Part. 1. num. 25. & p. 2. q. 10.
x Vaſq. in 3. Thom. diſp. 195. c. 5. & §. 50. 55.

Eſt & altera cauſa, in qua Miſſalis quoque diligentiam merito, ut videtur, requiras; Nimirum, ſi ob aliquem morbum; puto lyenteriam, ſpecies ſacramenti ab infirmo ſumpti integræ ex alvo in ſeceſſum cum aliis fœcibus effluerent, adeoque etiam corpus Domini ex communi hodie Latinorum ſententia, una in turpem illum locum deſcenderet; quid tum agendum quoque ratione tantum nefas procurandum ſit, Miſſale tacuit. Id autem quod dixi ita fieri poſſe, & re vera interdum contingere, præterquam quod ratio & experientia confirmat, Dominicus à Solo *y* & cæteri conſentiunt, dum defendunt ſacramento in illo loco egeſto verum Chriſti corpus contineri. Sed has duas cauſas Miſſalis auctor etiamſi probe teneret, atque etiam meminiſſet, tacuit tamen, cum quod cæ ta-

y Soto. in 4. d. 12. Q. 1. Art. 3. p. 283. col. 1.

rius

rius occurrant, tum præſertim, quod quæ earum procurandarum ſit ratio, facile poſſit ex iis dijudicari, quæ de cæteris dixit, ac in primis de hoſtia per vomitum è ventriculo ejecta. CAPUT XXII.

Iam ſi horum canonum ſimiles veterum regulas Latinos poſcas, plane nullas ex primis ſex, imo fortaſſe etiam ſeptem totis primis Chriſtianiſmi ſeculis dabunt. Si illam tam anxiam Latinorum in his procurandis & exſpiandis ſollicitudinem in hujus antiquitatis monumentis ipſe requiras, nullam invenies. Totum hunc locum tanta religione à Latinis oſculum ac purgatum veteres ita contempſerunt, ac neglexerunt ut neque de harum legum cauſis, neque de earum expiandarum ratione ac ſtudio vel cogitaſſe unquam videantur; adeo nulla extant Latinæ hujus diſciplinæ apud eos veſtigia. Prima ejus rudimenta apud Burchardum undecimi ſeculi ſcriptorem conſpiciuntur. Ac ille quidem quæ hodiernæ Latinorum diſciplinæ gemina habet, ex Pij Papæ decreto 3. & ex aliis longe ſe antiquioribus, repetit ac citat. *z* Sed quam ſit ejus ſubleſta in laudandis auctoribus fides, jam non ſemel diximus. Hoc quidem Pij tertium, quod dicit decretum, nuſquam apud veros certoſque ad decimum Chriſtianiſmi ſeculum ſcriptores memoratur, ac ne in ipſo quidem, tametſi multis locis interpolato Pontificali; eoque ſuſpectior eſt canon, quod cætera, quæ eidem Pio alibi adſcribit parum ſincera videantur. *a* Quale eſt verbi gratia decretum de Virginibus ante annum ætatis 25. non velandis; quod ipſi Decreti Gratianei editores negant *b inter decreta Pij P. R. inventum eſſe.* Neque certior ejus fides, quod idem alibi laudat *c* Pij decretum quintum *de non iurando per caput vel capillum Dei*; quod videtur ex verbis Novellæ 77. apud Iulianum Antecesſorem exſculptum eſſe, & ſane ex ea, non ex Pio, geminum hujus decretum citatur ab Ivone. *d* Pio item ſecundum quoddam decretum de pejerantibus, *Qui compulſus* &c. tribuit, *e* quod ab Anſelmo ex Pœnitentiali Theodori L. 11. c. 63. citatur, ut eſt à Gratiani editoribus Romanis nominatim obſervatum. *f* Neque Pio vetius idem affingit *g* caput, ut ipſe putat, 26. quo *virum uxoris ſine cauſa interfectorem iubet armis depoſitis publicam agere pœnitentiam.* Veteres quarti & quinti *ſeculi ſcriptores pœnitentiam ſimpliciter dicerent: Publica* elogium adjicere *pœnitentia*, ævi eſt poſterioris: ſicut & illud, *poſitis armis*, ultimis ante decimum ſeculis familiare eſt, antiquioribus inuſitatum; nedum ut hæc putemus à Pio ſecundi ſeculi Epiſcopo ſcripta fuiſſe. Ejuſdem eſt commatis, quod idem Pio affingit *h* epiſtolæ particulam *Periſtis enim per Hilarium* &c. quæ Gregorij P. R. I. eſt ad Numidas, libri primi 75. Qui ergo Pio tam multa falſo & ex ſola animi ſui libidine imputat, nemo ei prudens credet hæc quæ ex eodem citat de ſtillæ vini ſacri forte effuſæ piaculo, apud omnem illam priorem antiquitatem inaudita, vere Pij fuiſſe ante an. D. 167. martyrio functi; ut nunc mittam ſermonis ſordes à Romanus illius ævi Epiſcopis alienas; ut cum *linguari* jubet, *i* id eſt *lingi*, lingua abſtergi *ſiquid de calice ſtillaverit in terram*, & altare tam ſæpe pro menſa Dominica uſurpatum,

& quiz

z Burch. L. 5. c. 47.
a Id. L. 8. c. 12.
b ad c. 20. q. 1. c. 15. Virgines non vel.
c Burch. L. 12. c. 15.
d Ivo Part. 12. c. 22.
e Burch. L. 11. c. 4.
f ad 22. Q. 5. c. 1. Qui compulſus.
g Burch. L. 6. c. 27.
h Id. L. 3. c. 124.
i Id. L. 5. c. 47.

CAPVT XXII.

& quidem ſolidum, intra quod ſcilicet cinerem combuſti loci, in quem ſtilla de calice eſtluxerit recondi jubet ; qualiter nunc Latini reliquias intra ſua altaria recondunt. Ego vero non dubito, quin hæc & cætera Pij nomen apud hunc, & alios canonum Rhapſodos præferentia, ſanctiſſimo & antiquiſſimo Martyri poſteriori citra octavum ſeculum ævo ab aliquo impoſtore ideo fuiſſe afficta, ut ritus ſuo tempore in uſum Latinorum receptos falſa antiquitatis ſpecie commendaret; ſimul etiam, ut Paparum Romanorum in Eccleſia poteſtatem extolleret: quaſi illi Chriſtianæ omnis diſciplinæ primi atque unici poſt Apoſtolos auctores & conditores fuerint.

k Id. L. 5. c. 48.

Sed habet *k* idem quoque Burchardus hoc de Euchariſtiæ vomitu ex Bedæ, ut citat, Pœnitentiali decretum: *Siquis per ebrietatem vel voracitatem Euchariſtiam evomuerit, quadraginta dies pœniteat: Clerici vel Monachi ſeu Diaconi* 40. *dies pœniteant: Preſbyter* 70. *dies: Epiſcopi* 90. *Si pro infirmitatis cauſa & evomuerit,* 7. *dies pœniteat.* Sed hic obſervandum eſt primo librum ex quo hic canon deſcriptus eſt, incerti eſſe auctoris. Bedæ quidem cui tribuitur, eſſe non poſſe certum eſt. In eo enim habetur in principio *l Excerptum de Canonibus Catholicorum Patrum, vel Pœnitentia ad remedium animarum Domini Agberti Archiepiſcopi.* Nam Agbertus non eſt factus Archiepiſcopus ante an. D. 735. neque pallio donatus ante an. 745. ut eſt à Veſtmonaſterienſi traditum. Atqui Bedam è vivis exceſſiſſe conſtat, ſi non an. D. 731. ut habet Sigebertus, vel 734. ut certius tradunt Anglicani ſcriptores: certe ad ſummum an. 735. d. 8 Kal. Iun. ut doctiſſimus Spelmannus annotavit *m* ad hunc ipſum libellum, quem collectioni Synodorum Britannicarum ſuæ inſeruit. Mitto nonnullam libelli, & in Bedæ operibus & in Spelmannicis Synodis excuſi à Burchardo in hujus decreti ſcriptione diverſitatem, Titulus canonis apud Bedam & Spelmannum eſt de *Ebrietate:* ut pœnitentiæ hic memoratæ potius ob cauſam vomitus, nimirum ebrietatem, quam ob ipſum vomitum infligi videantur. Itaque qui ex infirmitate ventriculi evomuit Euchariſtiam, ei canon leviſſimam pœnitentiam imponit. Præterea nihil hic habetur de excernendis à vomitu ſpeciebus, & quidem reverenter ſumendis, ſi cujus ad hoc valeat ſtomachus; ſin minus, in loco ſacro recondendis ex hodierna Latinorum diſciplina, ad quam adeo non pertinet hic canon: ut illud quoque mittam non eſſe magnam hujus Canonis antiquitatem, quem poſt an. D. 745. ſcriptum fuiſſe demonſtratum eſt.

l Bed. T. 8. extr. L. de rem peccat. p. 961.

m Spelm. Conc. Brit. p. 288.

Eadem quoque ratio eſt duorum de Euchariſtiæ vomitu Canonum, quos idem Burchardus deſcribit, *n* priorem ex Theodori alterum ex Romano Pœnitentiali. Prioris initium eſt: *Qui evomuerit ſacrificium & à canibus conſumitur, annum unum pœniteat. Sin autem,* 40. *dies.* Cætera fere eadem, quæ apud falſi nominis Bedam. Neque aliud ſane habet *o* Romani Pœnitentialis canon: niſi quod quæ hic in fine, Theodorus initio decernit, mitiorem tamen imponit vomenti pœnitentiam, ſi canes vomitum vocaverint. *Si vero canes* (inquit) *lambuerint talem vomitum, centum dies,*

n Burch. L. 5. c. 48.

o Id. ibid. c. 49.

qui evomit, pœniteat. Nihil ergo hæc ad diſciplinam defectuum Miſſalium hodiernam. Vt mittam ævum Pœnitentialis hujus Romani adeò incertum eſſe, ut neſciamus, an Burchardo multo ſit vetuſtius; Theodori vero non valde antiquum eſſe, quem conſtat anno ſeptimi ſeculi 68. factum eſſe Dorobernenſem, id eſt Cantuarienſem Epiſcopum. Habetur ejus liber Pœnitentialis MS. in Bibliotheca Sancti Benigni Cantabrigienſis; ſed nudos canonum ejus titulos exhibuit *p* Spelmannus, quorum 32 ſic habet; *De ebrietate & vomitu*; quem cum ipſum eſſe credibile eſt, qui à Burchardo citatur.

Caput XXII.

p Spelm. in Conc. Brit. p.154.155.

Ex his liquido patet omnem hanc Latinorum moroſiſſimam circa Miſſas cautelarum ac expiationum diſciplinam novam eſſe, & poſt ſecula Chriſtianiſmi ſeptem inventum; iis ſcilicet temporibus, quibus hominum in Euchariſtiam religio creſcebat, donec ea tandem circa noni ſeculi initia à Paſchaſio Radberto aperte deïficata eſt. Sed cum dogma poſtremo publicis Paparum Leonis IX. Nicolai II. & Gregorij VII. & Innocentij III. decretis, ſeculo 11. 12. & 13. plane confirmatum & ab omni Papæ communione receptum eſſet; tum demum diſciplina illa omnibus ſuis partibus ac numeris perfecta edita eſt. Nimirum diſciplinæ novitatem induxit nova de Sacramenti tranſſubſtantiatione fides; ut neceſſe ſit Eccleſiæ illis temporibus anterioris fidem aliam fuiſſe; cui ſcilicet ignota fuit tota hæc diſciplina.

CAPVT XXIII.

*XVI. De novitate Canonis Miſſalis argumentum inde petitum, quod Ordo Miſſa Gregorianus ſero in multis Occidentis ipſius Eccleſiis receptus ſit; Mediolanenſes Ambroſianum Ordinem à Gregoriano in plurimis valde diſcrepantem diutiſſime ſervaſſe; Gallias & Hiſpanias Gallicano à Romano diverſo diu vſas, ab Hilario, Sidonio, Gregorio Turonico, compoſito; Gallias circa an. Dom.*754. *&* 787. *Romanum admiſiſſe, Paparum adhortatione, Pippini & Caroli Magni Principum juſſu ac imperio; Hiſpanias anno demum* 1076. *Alfonſi Regis vi coactos, abdicato Moſarabe, Gregorianum Officium recepiſſe.*

Denique Miſſæ Romanæ novitatem hoc quoque non obſcure arguit, quod ejus formam atque ordinem ipſæ Occidentis gentes ſero ſuſceperint. Nam ſi verum eſt, quod Innocentius P. R. I. ſcribit *q in omnem Italiam, Gallias, Hiſpanias, Africam, atque Siciliam inſulaſque interjacentes nullum inſtituiſſe Eccleſias, niſi eos, quos venerabilis Apoſtolus Petrus, aut eius ſucceſſores inſtituerunt Sacerdotes*; dubitandum non eſt, quin una cum fide ſacramentorum quoque ac præſertim Euchariſtiæ rationem ac praxin ſuam his omnibus gentibus illi

q Inn.1. ep.1. init.

CAPVT XXIII.

credidiſſet à Petro inſtitutum; nunquam profectò Auguſtino auctor erat futurus, ut aliqua à Romanis diverſa quarumcumque gentium eſſent, in uſum Anglicanæ Eccleſiæ traduceret, potiuſque ſuaſurus erat, ut ſpreta aliorum quorumvis conſuetudine Romanam ſolam, ut vere Apoſtolicam, ſinceram atque illibatam retineret. Radulphus recitata prima loci *x* Gregoriani parte merito hæc inde colligit; *Non videtur ergo* (inquit) *B. Gregorij fuiſſe conſilium, ut involuntarie per privilegium ad unam arctaremur Eccleſiam ſecularem in horis Canonicis obſervandis.* Addendum erat, *Ac ne in ipſa quidem celebranda Miſſa.* De ea enim loquitur Gregorius ad Auguſtini de M.ſſarũ in Gallia à Romana diverſa conſuetudine interrogationem. Hanc autẽ Gallicanæ Eccleſiæ à Romana in Miſſis diverſitatem & fuiſſe ante Gregorium, & diu poſt eum manſiſſe multa nos docent. Gregorius enim Turonenſis teſtatur librum à ſe conjunctum fuiſſe de *x* Miſſis à Sidonio Apollinari Arvernorum in Galliis Epiſcopo compoſitis, quem uno tantum non ſeculo Gregorio Romano vetuſtiorem fuiſſe conſtat. Sed & à ſeculo quarto jam videtur Gallia ſui Hilarij non tantum hymnis, ſed etiam Liturgia uſa eſſe; quo Petrus Pithæus refert duos Hilarij ab Hieronymo *y* memoratos libros; *unum Hymnorum*; *alterum, myſteriorum.* Merito. Hujus enim poſterioris titulus idem plane ſignificare videtur, quod *Sacramentorum liber*, quo nomine, diu poſtea Gregorius eum librum dixit, quo circulum Miſſarum ſuarum annuum complexus eſt; eoque ſenſu Pithæus accipit *z* librum de *Curſibus Eccleſiaſticis* quem à ſe Gregorius Turonicus compoſituris inter alia ingenij ſui monumenta teſtatur; *a Curſum Eccleſiaſticum* vocat ordinem cultus Eccleſiaſtici ſingulis totius anni diebus ſolenni more decurrentem. *Curſus* autem *Eccleſiaſticos* dixit in numero plurium; quod alter ſit Monachorum ſui Ordinis proprius; alter totius Eccleſiæ communis ac publicus; ut ex Valerici Abbatis vita intelligimus, in qua Valericus traditur *b curſum tam Monaſterialem, quam Gallicanum magno ſtudio indeſtinenter celebraſſe.* Vixit autem Valerius (ut cenſet *c* Baronius) an. D. 620. circa ipſius Gregorij tempora. Vnde liquet Gallicanæ Eccleſiæ ſuum tum fuiſſe proprium Miſſæ ordinẽ à Romano, quod aiebat Auguſtinus diverſum. Iam eundem ordinem diu in Galliis poſt Gregorij Romani mortem manſiſſe primo intelligimus ex Concilio Toletano 4. quod an. D. 633. habitum eſt. *d* Illi enim Patres *hymnos quoſdam ab Hilario & Ambroſio compoſitos* & editos, in Gallia & Hiſpania celebratos fuiſſe ſignificant, & in poſterum celebrari jubent: excommunicationis pœna in eos lata, qui illos *reijcere auſi fuerint.* Quem Synodi hujus locum Berno Augienſis recitans & expendens: *e Ad hæc* (inquit) *poteſt quis dicere tunc temporis Gallos & Hiſpanos in Miſſarum ſuarum celebritate nondum habuiſſe uſum Romanæ Eccleſiæ, quod & nos non negamus.* Hoc vero ipſum Berno luculentiſſimo Hilduini teſtimonio ex ejus ad Ludovicum Pium epiſtola quædam, quæ adhuc ſupereſt, *f* abunde confirmat. Iſtic enim auctor memorat

x Radulph. de eat. obſ. Propoſit. 26. p. 1153. E. T. 10. Bibl. Patr.

x Greg. Tur. L. 2. c. 22. Hiſt.

y Hieratal. in Hil.

z Pith. Gloſſ. ad Capit. in Miſſ. p. 51. b.

a Greg Hiſt. L. 10. c. 19.

b Valer. vita c. 4. apud Sug ad d. 1. Apr.

c Bar. Martyr. ad d. 1. Apr.

d Conc. Tol. 4. c. 13. T. 4. Conc p. 586.

e Berno de reb ad Miſſ. &c. c. 2.

f Hild. ep. ad Lud Pi. c. 5. p. 118. apud Sur. d. 9. Oct.

Caput XXIII. antiquiſſimos quoſdam & nimia vetuſtate pæne conſumptos Miſſales libros, *continentes* (inquit) *Miſſæ ordinem MORE GALLICO, qui ab initio recepta fidei uſus in hac Occidentali plaga eſt habitus, uſque quo tenorem, quo nunc utitur, Romanum ſuſcepit.* His Hilduini recitatis ſic pergit Berno: *In noſtri autem* (inquit) *Monaſterij* (Augienſis ſcilicet) *archivo habetur Miſſalis longe aliter ordinatus, quam Romanæ Eccleſiæ ſe habeat uſus.* Hæc ille undecimo ſeculo ſcribit. Diu antea alij eadem obſervaverant: in quibus Illuſtre ipſius primo Caroli Magni teſtimonium eſt, *g* hanc Monachis de cantu ſacro legem in Capitulari ferentis: *Monachi* (inquit) *ut cantum Romanum pleniter & ordinabiliter per nocturnale vel gradale officium peragant, ſecundum quod beatæ memoriæ genitor noſter Pippinus Rex decertavit, ut fieret, quando Gallicanum cantum tulit, ob unanimitatem Apoſtolicæ Sedis, & ſanctæ Dei Eccleſiæ pacificam concordiam.* Idem in opere de imaginibus contra Græcos, de Eccleſia Gallicana; *h Quæ dum* (inquit) *à primis fidei temporibus cum ea* (Romana) *perſtaret in religionis ſacræ unione, & ab ea paulo diſtaret* (*quod tamen contra fidem non eſſet*) *in Officiorum celebratione, venerãda memoriæ genitoris noſtri, illuſtriſſimi Pippini Regis cura & induſtria, ſive adventu in Gallias reverendiſſimi & ſanctiſſimi viri Stephani, Romanæ urbis Antiſtitis, eſt etiã ei in pſallendi ordine copulata, ut non eſſet diſpar ordo pſallendi quibus erat compar ardor credendi, & quæ unitæ erant unius ſanctæ legis ſacra lectione, eſſent etiam unitæ unius modulationis veneranda traditione, nec ſeiungeret Officiorum varia celebratio quas coniunxerat unicæ fidei pia devotio.* Eadem narrat *i* Magni nepos Carolus Calvus: *Nam* (inquit) *& uſque ad tempora ab avi noſtri Pippini Gallicanæ Eccleſiæ aliter quam Romana, vel Mediolanenſis Eccleſia divina officia celebrabant; ſicut vidimus & audivimus ab eis, qui ex partibus Toletanæ Eccleſiæ ad nos venientes ſecundum morem ipſius Eccleſiæ coram nobis officia ſacra celebrarunt.* Ex quibus verbis diſcimus, qui in Eccleſia Toletana Caroli Calvi temporibus ſervabatur Miſſarum ordo, eum Gallicanum ipſum fuiſſe veterem, id eſt eum, qui in Gallia ante Pippinum ſolennis erat. Sigebertus in Chronico eadem tradit *k* ad an. D. 751. ſcribens, *Pippinum Galliarum Regem Eccleſiis* (ſui ſcilicet regni) *cantilia Romanæ auctoritatis ſuo ſtudio melioraviſſe.* Valafridus, *l* qui diem ſuum ſub Calvo obiit, *Galliarum* (inquit) *Eccleſiæ ſuis* (id eſt gentis propriis) *precibus utebantur, quæ & adhuc à multis habentur.* Idem in eodem opere, cum de *reſponſoriis* dixiſſet, vel ab Ambroſio inventis, vel ab aliis Italis, *m Et quia* (inquit) *Gallicana Eccleſia viris non minus peritiſſimis inſtructa, ſacrorum Officiorum inſtrumenta habebat non minima, ex eis aliqua Romanorum officiis immixta dicuntur, quæ plerique & verbis & ſono ſe à cæteris diſcernere poſſe fatentur. Sed privilegio Romanæ Sedis obſervato, & congruentia rationabili diſpoſitionum apud eam factarum perſuadente, factum eſt, ut conſuetudo & magiſterium euſdem Sedis prævaleret; quia non eſt alia traditio æque ſequenda vel in fidei regula, vel in obſervationum doctrina.* His congruunt, quæ idem jam ſupra dixerat; *n Multi*

g Car. M. Capit. L. 1. c. 8.

h Id. de im. g. L. 1. c. 6.

i Car. Calv. ep. ad Cler. Ravenn.

k Sigeb. Chron an. D. 751.

l Valafr. c. 22. p. 682. E.

m Valafr. c. 22 p. 682. E.

n *Multi* (inquit) *apud Græcos & Latinos Miſſæ ordinem ut ſibi viſum eſt, ſtatuerunt:* Dubitandum autem non eſt quin ex illis multis Gallos quoque ſuos fuiſſe intellexerit. CAPUT XXIII.

n Ibid. c.12.

Ex his autem non eſt obſcurum quo tempore Galli ſuum Miſſæ ordinem Romano ſuſcepto permutarint. Extat enim ea de re in Capitulari Caroli & Ludovici canon diſertiſſimus; o *Ut unuſquiſque Presbyter Miſſam ordine Romano cum ſandaliis celebret.* Durantis Mimatenſis ea de re locus quidam eſt inſignis; p *Legitur* (inquit) *in vita B. Eugenij, quod dum adhuc Officium Ambroſianum, magis quam Gregorianum ab Eccleſia ſervaretur, Adrianus Papa Concilium convocavit, ubi ſtatutum eſt, quod Gregorianum deberet univerſaliter obſervari; ad quod Carolus Imperator omnes Clericos minis & ſuppliciis per diverſas Provincias cogebat.* Utcumque ſit, ex his apparet longe alium Adriani fuiſſe quam Gregorij ſpiritum. Gregorius Gallorum propriam in Miſſis conſuetudinem ne digito quidem pubandam putavit, Adrianus Gregorianum Officium ubique ſolum obſervari præcipit; Sed & hinc patet, quamvis privilegio Romanæ Sedis, & magna ejus apud omnes auctoritate, quod ait Valafridus, hunc eius in ſacris morem admiſerint cæteræ Occidentis gentes, rem tamen abſque Principum vi & imperio minime peractam fuiſſe. Id vero ſatis ſignificat ipſe Carolus in opere de Imaginibus, cum poſt verba à nobis paulo ante deſcripta, quibus Pipini Patris ſtudium in Romanorum cantu apud noſtros inſtituendo narraverat; q *Quod quidem & nos* (inquit) *collato nobis à Deo Italiæ regno fecimus, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ faſtigium ſublimare cupientes, reverendiſſimi Papæ Adriani ſalutaribus exhortationibus parere nitentes, ſcilicet ut plures illius partis Eccleſiæ, quæ quondam Apoſtolicæ Sedis traditionem in pſallendo ſuſcipere recuſabant, nunc eam cum omni diligentia amplectantur, & cui adhæſerant fidei munere, adhæreant quoque pſallendi ordine. Quod non ſolum omnium Galliarum provinciæ & Germania ſive Italia, ſed etiam Saxones, & quædam Aquilonalis plagæ gentes per nos Deo annuente ad veræ fidei rudimenta converſæ facere noſcuntur.* His liquido narratio confirmatur à Durante ex Eugenij vita deſcripta; officium mutatum quidem Adriani ſententia & adhortatione, Caroli vero opera & imperio, cum initio *plures Galliarum Eccleſiæ Romanum ordinem ſuſcipere recuſarent*, eo factum eſſe, ut Carolum neceſſe fuerit vim adhibere, & quod ait Eugenianæ vitæ ſcriptor, *reluctantes per diverſas* provincias Clericos ad obſequium *minis & ſuppliciis cogere.* His nimirum artibus jam tum Roma Occidentis Eccleſias in ſuas leges, ſuoſque mores ac ritus agebat. Ita ſatis patet Officium Romanum octavo demum ſeculo, Pipini primo Regis circa an. Dom. 754. opera, ſuadente Stephano P. R. III. in Gallias induci cœpiſſe; poſtea Caroli eius filij auctoritate, atque imperio, exhortante Adriano Papa I. paulo ante an. Dom. 787. rem confectam fuiſſe. Ad hæc ergo tempora ignotum in omni Gallia fuerat Officium Romanum; cujus cum ſuus fuit Miſſarum Ordo proprius, à Romano diſtinctus, iſque etiam Hiſpaniæ

o Capit. Car. & Lud. L.5. c.219.

p Durant. Ration. div. Offic. L.5. c.2.

q Car. M. de Im. L.1. c.6.

Caput XXIII.

niæ cum Gallia communis, ut ex Concilio Toletano 4. nuper intelleximus. Vnde perſpicimus Gallicanum Officium in Occidente multo quam Romanum longius ac latius per illa tempora patuiſſe: Illud enim apud omnem Galliam & Hiſpaniam, & apud Germanos in uſu erat; cum hoc ne in ſua quidem Italia vbique ſolenne eſſet, Mediolanenſi tota Diœceſi Ambroſianum cupidiſſime retinente. Fateor veriſimile videri Bonifacium à Gregorio Papa R. III. in Germaniam miſſum circa an. Dom. 780. quicquid corripere in iis locis potuit Chriſtiani nominis, id ad Romanum quoque ritum traduxiſſe. Sed ante hos certe octavi ſeculi annos manifeſtum eſt Officium Gregorianum non alibi, quam Romæ, & in ſuburbanis ſi forte provinciis atque inſulis celebratum, in reliquo orbe Occidentali ignotum fuiſſe; neque mirum, cum illud ipſum officium recens eſſet, neque vel in ipſa urbe ante Gregorium P. R. I. eius conditorem atque ordinatorem uſitatum.

Id vero in Hiſpania multo etiam, quam in Gallia ſerius, naſci ac celebrari cœpit: officium enim vetus, quod idem cum veteri Gallico fuiſſe diximus, quodque poſtea quibuſdam ſi forte adjectis, mutatis, aut interpolatis, *Moſarabum* dictum eſt, in Hiſpania manſit ad Gregorij P. R. VII. Pontificatum, id eſt etiam aliquanto poſt an Dom. 1075. quo ille Romæ ſedere cœpit. Eo enim mortuo, cum Vrbanus P. Romæ ſederet abrogato Moſarabo, ſive Toletano officio. Gregorianum iiſdem, quibus olim in Gallia artibus, tum quoque in Hiſpanicas Eccleſias inductum eſt, id eſt Papæ Romani voluntate, & Regum vi atque imperio. Rem, ut geſta eſt, ſic exſequitur Rodericus Toletanus Archiepiſcopus, de iis temporibus verba faciens, quibus Ricardus à Gregorio 7. prius, & tum ab Vrbano 2. miſſus apud Alfonſum Regem Legatus degebat; r *Clerus* (inquit) *& populus totius Hiſpaniæ turbatur, eo quod Gallicanum Officium* (id eſt Gregorianum, quod apud noſtros jampridem à Caroli temporibus obtinebat) *ſuſcipere à Legato & Principe cogebantur; & ſtatuto die Rege, Primate, Legato, Cleri & populi maxima multitudine congregatis, fuit diutius altercatum; Clero, militia, & populo firmiter reſiſtentibus, ne Officium mutaretur; Rege à Regina ſuaſo contrarium minis & terroribus intonante. Ad hoc ultimo res pervenit militari pertinacia decernente, ut hæc diſſenſio duelli certamine ſedaretur. Cumque duo milites fuiſſent electi, unus à Rege, qui pro Officio Gallicano* (id eſt Gregoriano) *alter à militia & populis, qui pro Toletano pariter decertarent. Miles Regis illico victus fuit, populis exſultantibus, quod victor erat miles officij Toletani. Sed Rex adeo fuit à Regina Conſtantia ſtimulatus, quod à propoſito non diſceſſit, duellum iudicans ius non eſſe. Miles autem, qui pugnaverat pro Officio Toletano, fuit de domo Matantiæ prope Piſoricam, cuius hodie genus extat. Cumque ſuper hoc magna ſeditio in militia & populo oriretur, demum placuit, ut liber Officij Toletani, & Liber Officij Gallicani in magna ignis congerie poneretur. Et indicto omnibus jejunio à Primate, Legato, & Clero, & oratione ab omnibus devote peracta, igne conſumitur liber officij Gallicani; & proſilit* *ſuper*

r Roder. de reb. Hiſpan. L. 6. c. 26. p. 107. T. 2. rer. Hiſp.

ſuper flammas incendij cunctis videntibus, & Dominum laudantibus liber Officij Toletani illæſus omnino, à combuſtione incendij alienus. Sed cum Rex eſſet magnanimus & ſuæ voluntatis pertinax executor, nec miraculo territus, nec ſupplicatione juxſus voluit inclinari, ſed mortis ſupplicia & direptionem minitans reſiſtentibus præcepit, ut Gallicanum Officium in omnibus regni ſui finibus ſervaretur. Et tunc cunctis flentibus & dolentibus implevit proverbium. Quo volunt Reges, vadunt leges. Et ex tunc Gallicanum Officium tam in Pſalterio, quam in aliis nunquam ante ſuſceptum, fuit in Hiſpaniis obſervatum: licet in aliquibus Monaſteriis fuerit aliquanto tempore cuſtoditum, & etiam tranſlatio Pſalterij in plurimis Eccleſiis cathedralibus & monaſteriis adhuc hodie recitetur. Atque hæc quidem hactenus Rodericus, circa an. Dom. 1230. ſcribebat, annis poſt rem geſtam haud fere pluribus, quam 164. Ioannes Mariana, vir de ſodalitio Ieſuitico apprime diſertus, illam quidem rei pompam, quam ſuo credo, Officio intelligebat eſſe invidioſam, plane penituſque indictam dimiſit; cæterum rem ipſam non auſus diſſimulare, Alfonſi Regis ad an. Dom. 1076. actus tradens, ita breviter perſtrinxit; *s Arragoniæ exemplo, precandi ritus ex Romano more ſanciti. Priſca Gothorum inſtituta rebus divinis procurandis propitiando numine antiquata.* Ex his omnes intelligunt, quanta ſit apud ipſas Occidentis Eccleſias Gregoriani Officij novitas, quod cum in urbe Roma poſt an. Dom. 594. à Gregorio I. eſſet ordinatum in Britannia quidem ad an. Dom. 600. & amplius ignotum fuerat, ne tum quidem à Britannis, ſed à ſolis ſi forte Anglis, Auguſtini diſcipulis, receptum, Germanis circa an. Dom. 730. Bonifacij opera fortaſſe innotuit, à Gallis, ſed vi & auctoritate regia coactis paulo ante an. Dom. 790. admiſſum, ut etiam, ſed multo ſerius, ab Hiſpanis an. Dom. 1076. nequid de Mediolanenſi Eccleſia dicam à qua Ambroſiani nominis majeſtas diutiſſime hoc Gregorij opus repulit.

CAPVT XXIII.

s Mar. l. 9. c. 11. ibid. p. 471. lin. 26.

CAPVT

CAPUT XXIV.

XVII. Argumentum à diverſo Græcorum, Æthiopum & aliorum à Latinis jampridem ſegregum Synaxeos officio. Papam id officium, ubi licet, ſuo commutare; ubi res ſua aliud poſcit, tolerare quidem, ſed à ſe purgatum, ut ſuis commodis conſulat. Magnam initio apud noſtros fuiſſe in Synaxeos forma & ordine libertatem. Veteres Liturgias Iacobi, Marci, Petri, Chryſoſtomi, Baſilij &c. dici, non quod ab illis viris compoſitæ & quales nunc extant, editæ fuerint, ſed quod in earum civitatum Eccleſiis, quibus illi præfuiſſe perhibentur, puta Hieroſolymis, Alexandriæ, Conſtantinopoli &c. in vſu olim fuerint. Concluſio diſputationis de Miſſæ novitate; quæ in ipſa Synodo Tridentina à Monacho quodam ſed fruſtra, animadverſa, & Patribus demonſtrata fuit.

CÆterarum Orientis & Auſtri Eccleſiarum Græcanicæ, Æthiopicæ & aliarum à Latina ſegregum ritus & Liturgias mitto; in quas Papæ ſingulis ſuum morem permittentis liberalitatem fruſtra nobis Bellarminus prædicat *t* atque oſtentat. Docent quid Papa velit, Thomæorum apud Indias Chriſtianorum ſacra à Ieſuitis immutata, & ad Latini Officij formam redacta; docet Liturgia Æthiopica, quandiu iſtic iidem rerum potiti ſunt eandem vim paſſa. Quod ille in ipſa Vrbe fert Chryſoſtomi, vel Baſilij Liturgiam à Græcis ſuis celebrari; quod etiam à Latinis Ambroſianam Mediolani, Moſarabam Toleti in aliquot ſacellis retineri patitur, fucus eſt ejus ſolennis. Primo enim hæc ſacra, quæ nobis Bellarminus venditat, non plane ſincera & integra, ſed caſtigata, & Romano pumice lævigata, & ad Latinum morem accommodata in illis locis haberi ſinit, ut Mediolanenſibus Ambroſianam, Toletanis Moſarabam, Græcis in vrbe deſertoribus Chryſoſtomæam Miſſam non tam concedere diſcendus ſit, quam quaſdam Ambroſiani, Maſarabi, & Chryſoſtomæi Officij reliquias ad Latinorum arbitrium temperatas, dilutas, atque interpolatas. Sed hæc ipſa, quæ tam parce maligneque pauculis iſtis locis indulget: quis neſcit eum non ſponte, ſed certo conſilio potius diſpenſare, quam approbare, ne homines his pluſculum addictos offendat, & intempeſtiva ſeveritate à ſuis partibus abalienatos à ſua obedientia diſcedere cogat? Hoc dolo Græculos ineſcatos apud Vrbem aliquot retinet, ne in gentem nobiliſſimam quod in omnem Chriſtianiſmum ſibi arrogat, imperium plane amiſiſſe videatur? Pari fraude Mediolanenſes Ambroſiani nominis, Toletanos antiquiſſimi ſui Officij veteri injuria offenſos placat. Breviter homines ſunt iſti non tam benigni, quam callidi, qui ea ferunt ſcilicet, quæ ſe abſque aliquo rei ſuæ vel

t Bell. l. 2. de Miſſ. c. 18. 58. Neque negamus.

vel detrimento, vel periculo mutare non poſſe vel intelligunt, vel certe putant. Vbi hic metus abeſt, notum eſt quo ſtudio, quibus minis ac pœnis ſui officij religionem apud omnes ſanciant. CAPUT XXIV.

Sed ad rem redeo. Hæc ergo tanta tamque multiplex, hominum non modo diverſæ ſed etiam eiuſdem gentis ac linguæ in vno officio diverſitas, ſatis demonſtrat nullum horum ab ipſis Apoſtolis fuiſſe conditum. Siquod enim horum officiorum fuiſſet à divinis illis viris inſtitutum ac traditum; quis id ſi non omnes, certe plæraſque Chriſtiani nominis gentes fuiſſe ſequuturas atque religioſe obſervaturas dubitat? Ita Socrates *ex conſuetudine* potius in ſingulis locis, quam ex vlla Apoſtolica traditione cœptam eſſe feſti Paſchatis obſervationem, hinc optime, ſi quid judico, argumentatur, *u* quod earum religionum ſive diſciplinarum, quæ alioqui in fide conſentiunt, nulla eſſet, quæ eoſdem obſervaret in illo feſto celebrando ritus. Eodem modo ſe res habet in iſtis Eccleſiaſticis Cœnæ Dominicæ adjectis officiis. Ipſa eorum inter ſe diverſitas arguit nulla fuiſſe hujuſmodi ab Apoſtolis conſtituta; ſingula ſuos hic, & alibi habuiſſe auctores alios atque alios; quorum pro captu, pro ætate, pro animo, pro temporum & locorum genio diverſa fuiſſe opera non eſt mirandum. Ergo huc res omnis poſtremo redit, ut quod initio jam præſtruximus, Petrus Romanis (ſi eorum Eccleſiam condidiſſe ſtatuatur) nihil aliud tradiderit, quam quod Corinthios Paulus à ſe accepiſſe teſtatur, nudam ſcilicet ac ſimplicem Cœnæ Dominicæ, ut apud Evangeliſtas habetur, inſtitutionem; vel ſiquid amplius, orationem etiam Dominicam, quod ait Gregorius, vel aliquam aliam brevem & ſacramenti argumento congruam atque appoſitam precem ad ipſam inſtitutionem adjecerit; Cætera, quæ apud Græcos, Latinos, Syros, Æthiopas, alias denique Chriſtiani nominis gentes, in ſingularum Officiis videmus, alij poſtea diverſis temporibus alia atque alia commentati ſint. Quo factum eſt, ut ipſa quidem Domini inſtitutio apud omnes exſtet, quæ ſcilicet ab Apoſtolis fuit; reliqua, ut à diverſis inſtituta, ita inter ſe quoque diverſa ſint. Quæ ipſiſſima fuiſſe videtur Valafridi Strabonis, prudentis, & ſæpius à nobis laudati ſcriptoris, hac de re ſententia. Ait enim *primis temporibus* vetuſtiſſimos Chriſtianos *præmiſſa oratione Dominica, & ſicut ipſe Dominus noſter præcepit, commemoratione paſſionis eius adhibita, corpori Dominico communicaſſe & ſanguini, quos ratio permittebat*; idque ſe teſtatur *ex relatione majorum* accepiſſe.

u Socr. Hiſt. L. 5. c. 21. (Græc.) 22. (Latin.)

x Valafrid. de reb. Eccl. c. 22. p. 680. B.

Proficiente vero dehinc (inquit) *religione amplius aucta ſunt à Chriſti cultoribus officia Miſſarum: quod vel pax præſtita latius terminos propagavit Eccleſia, vel Sanctorum copia vſu facta eſt convaleſcente frequentior.* Atque his paulo poſt idem illa ſubjicit; *Multi itaque apud Græcos & Latinos Miſſæ ordinem, ut ſibi viſum eſt ſtatuerunt.* Et Romani quidem uſum obſervationum (cum ſcilicet quem ipſe paulo ante oratione Dominica & paſſionis Dominicæ *ex Evangelio commemoratione* definiverat) à B. Petro principe Apoſtolorum *accipientes, ſuis quique temporibus,*

Caput XXIV.

quæ congrua judicata ſunt, addiderunt; ut verbi gratia ij, qui ſupra ſunt à nobis commemorati Damaſus, Cæleſtinus, Leo, Gelaſius, Scholaſticus, & Gregorius, qui rem totam in eum maxime, quo nunc habetur, ordinem redegiſſe ac confeciſſe putatur; ita tamen, ut etiam ex poſteris aliqui nonnulla ejus inventis addiderint. Quod vero iſtis ſubnectit y Valafridus Romanorum morem *in ſacris rebus multas gentes eſſe imitatas*; id inquam, ſi de Romanorum in ſacro Miſſali more accipi placet, ad tempora Gregorij quæque eum conſecuta ſunt, referendum eſt. Ante hunc enim nullam gentem ſcimus à Romanis ſuam Euchariſtiæ Liturgiam accepiſſe. Contra vero, ipſum Gregorium quibuſdam ævi ſui viſum eſſe ſua in Miſſæ ordinatione à Græcis mutuari, ex ipſo z diſcimus; idemque feciſſe nonnullos Papas alios tradunt ſcriptores. Multa vero in Greco ipſo officio, quod Gregorianum dicitur, ex Ambroſiano ſive à Gregorio, ſive ab alio aliquo, *recepta eſſe* ei qui vtrumque officium viderit, ac inter ſe compararit apertiſſimam fore ſcribit z Radulphus Tungrenſis, non vulgaris in iſtis ſcrutandis diligentiæ magiſter. Vivente vero Gregorio fieri poteſt, ut illud ejus officium Angli ab ejus diſcipulo Auguſtino vel omnino; vel ſaltem partem ejus aliquam acceperint. Poſt Gregorij ſane mortem Romanum morem Bonifacij fortaſſe diſcipulos in Germania, Gallos inde, & longo poſt intervallo Hiſpanos imitatos eſſe, ex ſuperioribus clarum eſt. Sed anterioribus Gregorio temporibus Romanos ſuis vſos eſſe cum proximis ſi forte, eorum ſedi obnoxiis Provinciis, non equidem negarim; Cæteras vero, etiam Latinas gentes, ſibi ipſas conſuluiſſe, & quidem eadem, qua Romani inſtituerant, ratione, ſatis ni fallor, demonſtratum eſt. Nam & Italicis Ambroſius Ambroſianum Ordinem, & Gallis atque Hiſpanis Gallicanum Hilarius, Sidonius, Gregorius Turonicus, etiam aliis fortaſſe alij, tametſi nobis ignoti, ſuum aliquod Officium compoſuerunt; plane ut Romanum Damaſus, Cæleſtinus, Gelaſius, Scholaſticus ille anonymus, ac Gregorius. Neque dubitandum eſt, quin apud Græcos quoque, quos Latinis conjungit Valafridus, res eodem modo proceſſerit. Inſtituti nimirum Euchariſtici acceptam ab Apoſtolis ſimplicitatem ipſi quoque Græci æque ac Latini, faſtidierunt; ac ut litteris & ingenij cultu præ Latinis fere floruerunt, facile iis fuit hanc Spartam, etiam quam his, & maturius, & impenſius exornare. Inde illa Liturgiarum apud eos, & plurium & antiquiorum, quam apud Latinos, copia, Clementis, Marci, Iacobi, Petri, Dionyſij, Cyrilli, Baſilij, Chryſoſtomi; quæ ſuis ſingulæ temporibus exortæ varie quoque à poſteris locupletatæ ſunt. Vani enim ſunt, qui nobis perſuadere conantur has vere Iacobi & Marci & Clementis, & cæterorum eſſe, quorum nomina præferunt. Quis enim crediderit ſi Iacobi, vel Marci, vel Petri revera fuiſſe eas Liturgias conſtitiſſet, quæ iis hodie inſcribuntur, quemquam ex Patribus futurum, qui iſtis repudiatis alias ipſe inſtituere, vel ordinare auderet? quaſi quiddam ipſe melius poſſet Chriſtianæque rei congruentius iis invenire, quæ divini illi viri,

y Ibid. D.

z Greg. L.7. ep.63. (al. 64.)

z Radulph. Propoſ. 26. p.1153. E.

viri, primi Chriſti præcones Eccleſiæ tradidiſſent; quos nemo Chriſtianus dubitat Spiritus Sancti donis largiſſime fuiſſe præ ſuis omnibus poſteris locupletatos, & quæ litteris mandarunt ea divinitus inſpiratos ſcripſiſſe? Iuvat enim hic Valafridi *a* in ſimili argumento mentem & voces, imitari, & quæ ille quodam loco ad commendandam Benedicti conſtitutionem vſurpauit, ea ad Apoſtolorum & Apoſtolicorum hominum ſcripto tanto verius ac juſtius traducere, quanto certius eſt hos quam illum Dei Chriſtique Spiritu actos fuiſſe. Multo veriſimilius, imo ut ego quidem arbitror, veriſſimum eſt ignotos incertoſque Liturgiarum primos auctores, iis autem nomina, quæ nunc gerunt, poſteros ab iis Eccleſiis indidiſſe, in quibus ipſas celebrari, ac in vſu publico ſolenníque eſſe videbant; ita nimirum, ut eam *Iacobi* dicerent, quæ in Eccleſia Hieroſolymitana celebrabatur, in qua Iacobus Epiſcopus primus ſederat; *Marci*, eo qua Eccleſia Alexandrina vtebatur, cujus conditor Marcus fuiſſe perhibetur. Atque hanc ipſam hujus nomenclaturæ rationem Perronius ita in medium attulit, *b* ut eam ipſe neque refellat, neque certe repudiet, neque ei alteram præferat, quam priore loco memoraverat. Ad hoc exemplum eam Liturgiam *Baſilij* dici placuit, quæ in Eccleſia Cæſarienſi apud Cappadocas, & Chryſoſtomi, quæ in Conſtantinopolitana obtinebat; quod omnium Epiſcoporum, qui vel in hac vel in illa civitate ſederant, longe illuſtriſſimi, eloquentiſſimi, litterarumque ac ſapientiæ ſtudiis florentiſſimi eſſent Baſilius, & Ioannes, ab admirabili orationis eloquentia & copia Chryſoſtomi nomen nactus. Nihil enim eſt in omni & veterum & recentiorum ſermone familiarius, quam Eccleſias ipſas earumque Sedes, & res pæne omnes, eorum dici, qui eas vel condiderunt, vel maxime ac eximie exornarunt. Sic Petri ſedem, morem, inſtitutum, imo & *patrimonium* dicunt, ut hæc Romanæ Eccleſiæ eſſe, vel fuiſſe ſignificent. Ita & olim *Marci* dicta eſſe notum eſt, quæ proprie erant Eccleſiæ Alexandrinæ Clementis vero & Dionyſij *Miſſas* aliunde dictas eſſe æque clarum eſt; ex eo nimirum, quod hæ Miſſæ in iis libris etiam hodie, habentur & leguntur, qui Clementis & Dionyſij nomina, tametſi falſo, præferunt; ab auctoribus ſcilicet eo aſſumta, ut iis quæ tradunt, magnæ antiquitatis opinionem conciliarent. Sed hæc de Græcis obiter dixiſſe ſatis eſt.

CAPUT XXIV.

a Vide Valafrid. c. 15. p. 689. A.

b Perr. l. 2 de Euch. tit. de Liturg. c. 1., p. 87.

Neque ſane animus eſt de Latinorum miſſa, propria inſtitutæ diſputationis materia, plura addere; cujus novitatem ita ex omni fere parte patefeciſſe in iis videmur, quæ hactenus diſputata ſunt, ut vix quicquam affirmari poſſit magis à veritate alienum, quam quod Tridentini Patres definire auſi ſunt, *c* Miſſæ ſuæ, non modo Canonem, ſed etiam ritus ac cærimonias, & cætera hujuſmodi, ab Eccleſia *ex Apoſtolica diſciplina ac traditione* fuiſſe in hoc ſacro adhibita. Qui error vſque adeo craſſus ac manifeſtus eſt, ut in ipſo illo Tridentinorum, tametſi adverſus eam, quam nos tuemur, veritatem conjurato cœtu, nonnemo ſit repertus, qui cum palam ac libere in eo Congregatione arguerit, qua die Iulij 28.

c Conc. Trid. Seſſ. 22. c. 4. & 5.

Caput XXIV. an Dom. 1552. de ſex poſtremis hujus de Miſſa decreti articulis deliberatum eſt, docens d *rem eſſe ex hiſtoriis claram ſingulis olim Eccleſiis ſuum fuiſſe proprium Miſſæ Rituale; Poſtea uſu magis, quam conſilio aut decreto paulatim receptum eſſe, ut Eccleſiæ minores vel Metropolitanis, vel majoribus vicinis cederent, & in earum ritum atque uſum tranſirent; Romanum ritum in gratiam Pontificis in multis provinciis admiſſum quidem eſſe, non ſic tamen, ut non hodieque in multis Eccleſiis ſuperſint ritus à Romano non parum diverſi. Moſarabum nominatim* attigit, *cujus tam immane fuiſſe* dixit *à Romano diſcrimen, ut ſi id officium hodie apud Italos celebretur, quidvis potius aliud, quam Miſſam viſum iri* affirmaret. *Extare adhuc in Italia apud Mediolanenſes Ambroſianum ordinem, à Romano, etiam in præcipuis valde diſcrepantem. Ipſum quinetiam Romanum Officium neque parum, neque leviter mutatum; idque ex antiquis Ordinis Romani libellis facile animadverſurum quiſquis eos non oſcitanter legerit. Sed hoc Officium ab eo eſſe mutatum, quod antehac apud majores fuit, non modo antiquiſſimis temporibus, ſed etiam proximis retro ſeculis; Qui enim hodie in ipſa urbe Roma obtinet ac ſolennis eſt ritus, eum plane alium eſſe ab illo, qui ante annos trecentos erat ac dicebatur Romanus, quique nunc apud ſolos fratres Dominicanos conſtanter retinetur.* Hæc ille; ſurdis inſuavem fruſtra canens fabulam. Is autem idem ille frater Antoninus fuit, de valle Telina Dominicanus Monachus; cujus alterum quoque de veſtimentorum ſacerdotalium novitate apud eandem Synodum perhibitum teſtimonium ſupra memoravimus.

d Pietr. Soave Hiſt. del Conc. Trid. l. 6. p. 533.

Supr. l. 8. c. 13. extr.

FINIS.

ADDEN-

ADDENDA.

Libro 2, qui eſt de Confirmatione contra Hammondum, cap. 5. pag. 118. lin. 32. à fin. poſt hæc Alcuini, *cuſtodiat te in vitam æternam. Amen.* adde, Petrus Damiani, vndecimi & ipſe ſeculi ſcriptor, eadem confirmat; * *Decretales*, inquit, *pagina & ſanctorum Patrum inſtituta decernunt, non eſſe differendam poſt baptiſmum ſacramenti hujus* (Confirmationem dicit) *virtutem, ne nos inermes inveniat fraudulentus ille contortor, à quo nemo vnquam nocendi inducias extorſit.* Ordo Romanus *&c.*

* Petrus Dam. Serm. 69. pag. 168. A. col. 1.

Eodem Libro, cap. 18. poſt hæc lin. vltimâ pag. 192. *univerſa optimi viri fortuna, adde.* Sic ille quidem mecum agit; haud ſatis amice, ut videtur. Siquid falſi dixi, erat arguendum ratione, non ludibrio. Dixi *baptiſma* à Patribus hic ſumi *ſtricte* pro lavacro ſive tinctione; non pro toto initiationis myſterio. An putavit Hammondus *baptiſmatis* nomen nunquam ita à Patribus ſumi? Falſus eſt, ſi putavit. Hic enim vetus eſt inter Canones Apoſtolorum quinquageſimus; *εἴτις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος μὴ τρία βαπτίσματα μιᾶς μυήσεως ἐπιτελέσει, ἀλλὰ ἓν βάπτισμα, εἰς τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου διδόμενον, καθαιρείσθω. Siquis Epiſcopus aut Presbyter non tria unius initiationis baptiſmata fecerit, ſed unum baptiſma, quod in mortem Domini datur, deponatur.* Res meæ ſalvæ ſunt. Amicus qui de iis actum putavit, ne ipſe quidem ſi nunc viveret, negare poſſet Patribus & *μύησιν* totum eſſe initiationis myſterium, & *baptiſma*, certe aliquando, *tinctionem* ſive *immerſionem* eſſe, initiationis partem; tametſi ſæpe, ut Zonaræ hoc ipſo in loco *βάπτισμα* ſit *μύησις* totum initiationis ſacramentum. Sic enim ad hunc locum Zonaras, *Hic*, inquit, *tria baptiſmata Canon tres immerſiones intelligit in una initiatione, videlicet in uno baptiſmate. τρία βαπτίσματα ἐνταῦθα τρεῖς καταδύσεις φησὶν ὁ Κανὼν ἐν μιᾷ μυήσει, ἤγουν ἐν ἑνὶ βαπτίσματι.* Nihil ergo à nobis admiſſum eſſe videtur quod in nos amici vel naſum vel ſplenem commovere debuerit; qui, quos quidem Laodiceni Patres *τοὺς φωτιζομένους* dicunt, eos interpretati ſumus *qui initiantur*, non autem *qui initiati ſunt* (quod falſo & præter rem volebat amicus) quod vero iſtos jubent *poſt baptiſma ungi*, eos putavimus *poſt tinctionem*, non poſt peractam totam initiationem vngendos eſſe decerni. A page clamores, & verborum ampullas. *&c.*

Lib. 3. qui eſt 1. de Euchariſtia. c. 1. pag. 286. lin. 17. poſt hæc verba, *antiquitate dubitaret: adde*, Si Polydorum exceperis, qui id non Chriſto vel Apoſtolis, ſed Alexandro P. R. I. tribuit; *Ille inſtituit* (inquit) *ut oblatio ex azymo, non fermentato, ut antea conſuevit, pane fieret.* * Neque hoc ille

impune tulit; Hiſpanienſium enim Bibliomaſtigum ſpongiæ, liberiores illas voculas, *ut antea conſuevit*, deleverunt. (* *Polyd. Virgil. de rerum Invent. lib. 5. cap.* 10. *p.* 330.) Sed bene factum eſt quod huic *&c.*

Libro 5. cap. 4. p. 590. lin. 15. poſt hæc, *& Toletana Synodo* 11. *nuper oſtendimus*, Adde.

Vita Leufr. cap. 17. in Chronol. Letin. p. 204.

Fuiſſe & in Gallia ad octavum ſeculum inchoatum indicat puer Gripho, Caroli Martelli filius, à ſancto Leufredo Abbate, ad quem erat miniſtrorum manibus delatus, graviſſimis febribus liberatus, dieque ſequenti tradito *corporis Dominici ſacramento* communicatus. Hæc enim Autor geſta eſſe ſcribit *Childeberti filio Dagoberto* (2. ſcilicet) *regnum Francorum teneute*; adeoque poſt annum Dom. 710. quo ille Patri mortuo ſucceſſit.

Digitized by Google

16. J. 12.

Digitized by Google

Digitized by Google